9
4-D
54

Digitized by Google

C. CORNELII

TACITI

OPERA

QVÆ EXSTANT.

BIBLIOTECA NAZ. CENTRALE ROMA

I. LIPSIVS quintùm recenſuit.

Seorſim excuſi

COMMENTARII *meliores pleniorésque,*
cum CVRIS SÆCVNDIS.

BIBLIOTECA MANUELE
S. M. MINERVAE
ORD. PRAED.

LVGDVNI BATAVORVM,
EX OFFICINA PLANTINIANA,
Apud Franciſcum Raphelengium.
cIↃ. IↃ. ᴠC.

C. CORNELII

TACITI OPERA

QVÆ EXSTANT.

I. LIPSIVS quintùm recensuit.

Seorsim excusi

COMMENTARII *meliores plenioréſque, cum* CVRIS SECVNDIS.

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE

BIBLIOTHECA S. M. S. MINERVAM ORD. PRAED.

LVGDVNI BATAVORVM,
EX OFFICINA PLANTINIANA,
Apud Franciſcum Raphelengium.
cIↃ. IↃ. ꝟC.

9-4 D 41

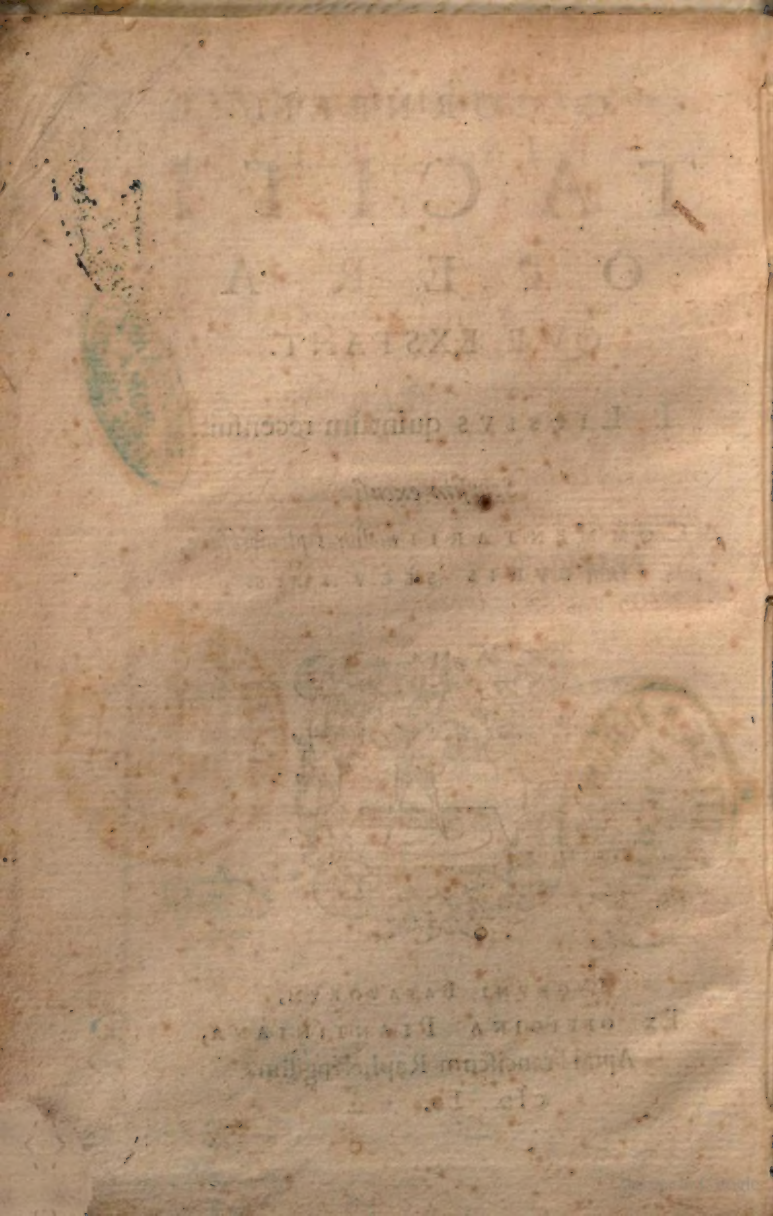

IVSTVS LIPSIVS

CHRISTOPHORO PLANTINO S. DICO.

TACITVM, *quem vulgare paras clarissime Typographorum, mitto ecce tibi. Relegi, recensui: & sine dolo dicam, multa in eo quà à scriptura, quà ab interpunctis, feci meliora. Addidi etiam ad oram Notas, easq. duplices: partim rerũ indices, partim variantis lectionis, aut coniecturæ meæ: sed paucas, breuesque. Nam cetera haurire è Commentariis meis lectorẽ ius est. qui Tacitũ ipsum sequentur, imò adsequentur. Ego, mi Plantine, etsi in variis molestisque occupationibus nunc meis, valetudine etiam non firmâ, tamẽ curæ habui hanc curam; vti publica priuataq. res fructum caperet è saluberrimo & optimo scriptore ad hoc ævum. Ævum calamitosum. sed ad quod tolerandum, multum, me iudice, historia ista faciet: solatio, consilio, exemplo. Vale.*

ANNALIVM, ab exceſſu Auguſti, Libri XVI.

HISTORIARVM, ab exceſſu Neronis, Libri V.

DE MORIBVS Germanorum, Liber I.

DE VITA Iulij Agricolæ, Liber I.

DIALOGVS, de cauſſis corruptæ eloquentiæ, ambigui ſcriptoris.

IMPER. CÆSARI MAXIMILIANO II. AVG. GERMANICO. P. P. PIO. FELICI. B. R. N.

IVSTVS LIPSIVS D. N. M. Q. EIVS.

HISTORIAM aptè scribere, Imperator, maiorum temporibus nõ solùm magna, sed etiam rara laus fuit. Vtriusque causſa à difficultate est: difficultas ex eo, quòd quæ aliis scientiis ferè singula proponuntur, ea historiæ legitimæ vniuersa. Poëta si adpositè ad delectationẽ; orator ad fidem; philosophus ad vitam dicat: implesse munus suum videntur. Historiæ scriptor nisi hæc tria simul misceat ac temperet, frustrà se iactet in singulis, neque adlegi aliter inter meliores illos & quasi patricios historicos à prudenti Censore potest. Sed primum de tribus omnis historia habet, quia animos nostros nuda narratio, cuicuimodi illa, na-

tura delectat: alterum desideramus non rarò in Græcis: tertium etiam in nostris. Vt abstineam iudicare de antiquis illis Fabio Pictore, L. Cincio, M. Catone, Valerio Antiate, Gellio, Licinio Macro, aliisque quorum scripta vixerũt: ex iis qui superant, C. Cæsar laudatur in primis. Si vt disertus narrator; libens assentio: est enim eius viri pura oratio, sine fuco ac calamistris ornata, vel Romanis vel Atticis Musis dignissima. sin vt perfectus historicus; dubitare me dicam, cùm & nonnulli fidem eius in historia ciuili requirant, & tertium illud ἠθικὸν καὶ πολιτικὸν totum ei desit. Itaque ipse Cæsar, ceteroqui minimè sui contemtor, Commentarios inscripsit non Historias: & hoc ipso laudem veram meruit quòd falsam adfectare contempsit. Iam verò princeps historicorum audit Liuius. si magnitudinem operis, & varietatem rerũ spectamus, rectè: sed tamen (quod more maiorum liceat) à Liuij lectione semper commotior surrexi, non semper melior aut ad vitæ casus instructior. Sallustius vnus ex 111. viris illis est qui feliciter consecutus videtur hæc omnia; & quem, si mei arbitrij res sit, in hoc lustro principem Senatus historici legere non dubitem. Nam ceteri deinceps

minorum

minorum quasi gentium historici quantum à superiorum ætate, tantum & à laude afuerunt. nisi quod admirabile est quantum inter istos vnus excellat, imitator Sallustij Cor. Tacitus, omni virtute antiquis proximus, longo quidem interuallo, sed tamen proximus: & si linguæ Latinæ esset eadem puritas, cetera sic perfectus, vt vocare illos ipsos antiquos in certamen possit dignitatis. Acer scriptor, Dij boni, & prudens: & quem si vnquam in manibus hominum versari vtile fuit, his certè temporibus & hac scenâ rerum expediat. Non ille Annibalis funestas Romanis victorias, non speciosam Lucretiæ necem, non vatum prodigia aut Etrusca portenta recenset, & quæ alia sunt oblectandi magis quàm instruendi lectoris: hic mihi quisque principum aulas, principũ interiorem vitã, consilia, iussa, facta cõsideret, & obuia in plerisq. nostrorum temporum similitudine, ab iisdem caussis pares exitus animo præcipiat. Inuenies sub Tyrannide adulationes, delationes, non ignota huic sæculo mala; nihil sincerum, nihil simplex, & nec apud amicos tutam fidem; frequentatas accusationes maiestatis, vnicum crimen eorum qui crimine vacabant; cumulatas illustrium vi-

rorum neces, & pacem quouis bello sæuiorem. Tristia ex iis pleraque, fateor, & legentibus mæsta: sed singulis nostrûm à Thraseà iam morientè dictum putemus, *Specta iuuenis, & omen quidem Di prohibeant, ceterùm in ea tempora natus es, vt firmare animum expediat constantibus exemplis*. Accedit genus ipsum sermonis minimè sordidum aut vulgare, distinctum crebris & nescio vnde ex abdito erutis sententiis, quas vel veritate vel breuitate vicem oraculi possis accipere. Hunc igitur talem tantumq. scriptorem, Imp. meis laboribus quà meliorem quà illustriorem redditum, Augusto nomini tuo inscripsi, & quæ antiqua formula votorũ est, libens meritò donaui dedicaui. Libens inquam, propter memoriam delati mihi nuper à M. tua beneficij: meritissimò autem, propter diuinas in omni genere virtutes tuas. Omitto illam heroicam fortitudinem in periculis, iustitiam in cognitionibus, cõstantiam in dubiis, prudentiam in consiliis: tantam & tam admirabilem clementiam, quantam experimur, quis vnquam in Principe vidit, legit, audiuit? Nouem iam circiter anni sunt, cùm te imperio orbis terræ, publica Felicitas admouit: toto hoc tempore gladium, nisi in hostem,

hostem, strictum non vidimus. Nec defuerunt irritamenta seueritatis tuæ, aut semina ciuilis motus: sed videlicet prudenti moderatione quæ vulnerata erant sanasti potiùs quàm recidisti, & quædam dissimulans nec in omnia anxiè anquirens maluisti videri inuenisse bonos quàm fecisse. Turpis illa Tyrannorum vox, & quam vtinam hodie nemo æmularetur, *Oderint dum metuant:* at tua quam factis cottidie promis, quàm præclara!

Ne metuant dum diligant. Et
Malo vereri quàm timeri me à meis.

Præclarè. Non est enim, Cæsar, maiestas timeri, sed immanitas; neque vllum contra vim munimentum tutius est quàm munimento non egere. Iam verò quanta illa tua est in subditos comitas dicam? an humanitas? an nouæ atque inauditæ virtuti quærendum nouum nomen sit? Nihil gratiæ caussa loquar: sed, Deus bone, quæ vidi ipse Viennæ! Admittebantur ad sacros sermones tuos priuati cum principibus, pagani cum militibus, viri cum feminis, senes pænè dicam cum pueris intermixtis. Querelas aut desideria sua promebant, non solùm patienter audiente te, sed interdum manu & vultu ipso, si quos fortè insolitus

ille ſplendor percuſſerat, vt auderent, inuitante. Et iam audebant: finemque ſermoni ſuus cuiuſque pudor, non faſtidium tuum faciebat. O virtutem magnam & iam demum cælo delapſam! hoc eſt verè Principem eſſe, hoc patriæ patrem: & Principem curis publicis præferre, patrem priuatis. Itaque, Cęſar, his nouis virtutibus hoc nouum conſecutus es, vt cùm alios Cæſares à morte demum cælum receperit, te iam nunc omnes habeant tamquam præſens & ſalutare numen; & inaudita quadam felicitate virtuti tuæ nõ comitetur immortalitas gloriæ, ſed præcurrat. Atque hæ quidem virtutes quamquam à cæleſti natura tua ſunt, tamen vel augeri vel ornari aliquam partem videntur à ſtudiis doctrinæ. quæ quanti æſtimes, hinc diſcimus, quòd vna Viennenſis aula tua plures eruditos habeat, quàm aliorum tota regna. Quibus & Bibliothecam iam inſtruxiſti ſic adfluentem omni genere monumentorum, vt certamine cum Philadelpho & Pergamenis regibus inſtituto vel ſuperare eos poſſe videaris vel certè æquare. in quâ tantâ magnificentiâ neſcio magis mirari animum Maieſtatis tuæ an Fortunam debeam: animum excelſum, quòd colligere tam multa voluerit;

For-

Fortunam, quòd potuerit. In quorum tam felicium monumentorum numero si erit vt hic Tacitus meus censeatur: næ ille multò beatior, meo iudicio, fuerit, quàm olim cùm eum Imper. M. Claudius Tacitus describi & collocari in omnibus bibliothecis iussit. siquidem ille vitam ad exiguum tempus dare potuit, quæ nunc pænè eum defecerat: tuæ Maiestatis iudicio probatus Tacitus, vt poëta vetus loquitur,

Canescet sæclis innumerabilibus.

C. COR-

C. CORNELII TACITI
VITA, HONORES ET SCRIPTA.

CORNELIVS *Tacitus, cui vulgò P. prænomen faciunt, nõ illa patricia Cornelia gente, sed alia minùs illustri natus est, extremis, vt opinio mea fert, Ti. Claudij Imp. temporibus. Pater auueq́ honores gesserint, & ad remp. accesserint, nécue, vt re vetustâ & incertâ nihil adfirmem: propius à vero abest, ipsum primum ius imaginis & honores in familiam non nimis illustrem intulisse. Initium dignitatis illi sub Vespasiano fuit, à quo, Plinio auctore, procurator datus Galliæ Belgicæ, rationes Principis administrauit. quæ dignitas equestri ordini diu peculiaris fuit. Reuersus, à Tito, vt opinor, Quæsturam accepit: certè dignitatem suã quam Vespasianus inchoauerat, auctam & adiutã esse à Tito, ipse in Historiis profitetur: nec aliud suspicari est quàm Quæsturam, aut si fortè Ædilitatẽ, quia Prætura* XIV. *demum consulatu Domitiani auctus est. In quo erroris manifestus est eruditus vir, qui Domitiano* IX. *& Verginio Rufo* II. COSS. *Prætorem Tacitum constituit. Nam Tacitus quidẽ ipse in Annali* XI. *disertè ait se* XV. *virum S. F. ac tum prætorem ludis sæcularibus Domitiani cum cura adfuisse. Atqui ludos sæculares à Domitiano editos* A. V. C. DCCCXLI. *id est quinquennio ipso posterius quàm Vertranio placuit, ex monumentis antiquis liquidæ veritatis est. Exstant nummi nõ pauci cum his notis,*

IMP. CÆS. FLAV. DOMITIANVS. AVG. GERM. PONT. MAX.

Ad consulatum deinde satis longo interuallo imperante Nerua peruenit A. V. C. DCCCL. *suffectus in locum demortui T. Verginij Rufi, illius qui delatum à Germanicis legionibus imperium constanter spreuerat. quem & defunctum pro rostris Tacitus laudauit. Exsulasse eum sub Domitiano quidam tradiderũt; magis tamen vt opinor, pro more vulgi, qui magnis viris insignes casus adfingere amat, quàm quòd eius rei certus auctor sit. Ego legendo non aliud comperio, quàm afuisse eum aliquot annis ab vrbe, idq; eo ipso tempore quo Iulius Agricola socer eius mortem obierit* COSS. *Pompeio Conlega, & Cor. Prisco, non tam exsilij necessitate, vt arbitror, quàm tadio temporum & cupidine otij. Nam quod iidem, vt omni ex parte tam anxia diligentia constet, decennium in exsilio egisse scribunt, ac demũ exorato Domitiano restitutum; Latinè vt loquar, inanis fabula est: ac credo eos homines cùm hoc scriberent, indormiisse bello Troiano, & illinc decennia sua sumsisse. Constat enim apud vigilantes & sobrios, Domitianum à ludis suis secularibus, quibus certè Tacitus Prætor Romæ adfuit,* VII. *dumtaxat annos vixisse, octauo conspiratione suorum occisum. Hæc ferè in rep. in priuata eius vita ista sunt. Vxorem duxit* A. V. C. DCCCXXX. *Vespasiano* IIX. *& C. Iulio Agricola* COSS. *Agricolæ filiam: idq; illi ad extremam ætatẽ concors & tranquillum matrimoniũ fuit. Liberos haut dubiè reliquit, & ex iis, nisi coniectura fallor, longo interuallo nepotem M. Claudium Tacitum qui postea Imp. appellatus est (sic enim eum Imperatorẽ nummi appellant, non vt vulgus, P. Annium Tacitum) qui, vt Fl. Vopiscus refert, parentem suum appellare hunc Tacitum solet. Historiæ scribendæ senex demum vacauit, cùm reliquum*

liquum ætatis in foro & causſu orandis egisſet. Ex Plinij epistolis & Tacitum in principibus oratoribus fuisſe, & orationes aliquot edidisſe intelligimus. Æquales habuit, Fabium Quinctilianum, vtrumque Plinium, Iulium Florum, Secundum, Maternum, M. Aprum, Eprium Marcellum, Vipsanium Messallam. Scripsit primùm omnium, vti pòst docebo, Historiarum libros ab excessu Neronis ad imperium Nerua. Deinde Annales ab Augusti excessu ad finem Neronis: quorum omnium quanta iactura & quibus locis facta sit, in tempore memorabo: Nominantur & eius Facetiarũ libri à Fulgentio, cũ hoc fragmento, Cæsi itaque morum eclogio in filiis relicto. *Mortis eius tempus non exprimo. natalem tamen annum propemodum inueni. Odoratus sum ex Plinij Nepotis epistolâ, qua libro* VII. *Nam ait disertè propemodum ætate æqualem se Tacito. At Plinius incendio Vesuuini montis, quo auunculus periit, agebat, vt ipse ait, duodeuicesimum annum. Natus ergo Plinius (nam incendium illud secundo anno Titi) non dubiè anno vrbis conditæ,* DCCCXVI. *Memmio Regulo & Verginio Rufo* COSS. *At Tacitus paullò maior natu, quod eãdem illâ epistolâ testatum reliquit Plinius. Ergo natus extremo imperio Claudij; vel potius, initio Neronis: vixeritq́, opinor, vel ad imperium Hadriani. Historiam quidem exorsus est scribere post mortem Neruæ. clarum, quoniam principio* I. *Histor. vocat Diuum Neruam. qui honos non habetur, nisi principi mortuo.*

VETE-

VETERVM SCRIPTORVM DE TACITO TESTIMONIA, VEL EIVSDEM FRAGMENTA.

Plin. lib. VII. Nat. hist. cap. XVI.

Ipsi nos pridem vidimus eadem omnia in filio Cor. Taciti equitis R. Galliæ Belgicæ rationes procurantis.

Plinius Nepos lib. II. Epist. I.

Laudatus est Verginius à consule Cornelio Tacito. Nam hic felicitati eius supremus cumulus accessit, laudator eloquentissimus.

Eodem libro, Epist. XI.

Respondit Cornelius Tacitus eloquentissimè, & quod eximium orationi eius inest, σεμνῶς.

Libro IIII. Epist. XV.

Idem Cornelium Tacitum, scis quem virum, arcta familiaritate complexus est.

Libro VI. Epist. XVI.

Petis auunculi mei exitum tibi scribam, quo veriùs tradere posteris possis. Gratias ago. nam video morti eius, si celebretur à te, immortalem gloriam esse propositam.

Libro VII. ad Tacitum.

Erit rarum & insigne duos homines ætate propemodum æquales, nonnullius in litteris nominis, alterum alterius studia fouisse. Equidè adolescentulus, cùm iam tua fama gloriaq. floreret, te sequi, tibi longo, sed proximus, intervallo, & esse & haberi concupiscebam.

Libro IX.

Nec ipse tibi plaudis; & ego nihil magis ex fide, quàm de te scribo. Posteris an aliqua cura, nescio: nos certè meremur, vt sit aliqua. non dico ingenio (id enim superbum) sed studio, sed labore, & reuerentiâ posterûm.

Orosius de Domit. loquens.

Nam quanta fuerint Diurpanei Dacorum regis cum Fusco duce prælia, quantæque Rom. clades, longo contextu euoluerem, nisi Corn. Tacitus qui hanc historiam diligentissimè contexuit, de reticendo interfectorum numero,

mero, & Sallustium Crispum, & alios auctores quamplurimos sanxisse, & seipsum idē potissimū elegisse dixisset.

Idem.

» Deinde vt verbis Corn. Taciti vtar, Sene Augusto
» Ianus patefactus dum apud extremos terrarum terminos
» nouæ gentes sæpe ex vsu & aliquando cum damno quæ-
» runtur, vsque ad Vespasiani durauit imperium.

Flauius Vopiscus in Probo.

Et mihi quidem id animi fuit, nō vt Sallustios, Liuios, Tacitos, Trogos atque omnes disertissimos imitarer viros; sed Marium Maximum, Suetonium Tranquillū, &c.

Idem in Tacito.

Corn. Tacitum scriptorem historiæ Augustæ, quòd parentem suum eundem diceret, in omnibus bibliothecis collocari iussit.

Sidonius Epist. lib. IV. ad Polemium.

Caius Tacitus è maioribus vnus tuis Vlpianorum temporum consularis, sub verbis cuiusdam Germanici ducis in historia sua rettulit, &c.

Idem in Panegyrico ad Anthemium.

Qua Crispus breuitate placet, quo pondere Varro,
Quo Genio Plautus, quo flumine Quinctilianus;
Qua pompa Tacitus nunquam sine laude loquendus.

Idem in Epigram.

Et te qui breuitate Crispe polles,
Et qui pro ingenio fluente nulli
Corneli Tacite es tacendus ori.

*Illa Quinctiliani lib. x. * fortasse ad Tacitum referantur.*

Superest adhuc & exornat ætatis suæ gloriam vir sæculorum memoriâ dignus. qui olim nominabitur, nunc intelligitur. Habet amatores, nec immeritò, vt libertas, quamquam circumcisis quæ dixisset, ei nocuerit. sed elatum abundè spiritum, & audaces sententias deprehendas etiam in iis quæ manent.

* Ambigo ideò, quia hæc viuo Domitiano Fabius scripsisse videtur. Atqui noster tunc, vt opinor, nil vulgauerat.

C. COR-

C. CORNELII TACITI AB EXCESSV D. AVGVSTI ANNALIVM LIBER I.

BREVIARIVM LIBRI.

AVGVSTVS Nolæ mortem obit. Tiberius succedit, tardè & cupidinem dissimulans. Pannonicas legiones tres graui seditio incessit, ea, misso Druso Tib. F. ægrè componitur. Idem in Germaniâ inferiore motus. qui consêdit, non sine sanguine & cæde. Germanicus Cæsar in hostem ducit: eaque expeditione Marsi, Tubantes, Bructeri, Vsipetes vastati aut cæsi. Iulia Augusti F. Rhegij vitam finit. Sodales in honorem Augusti, & Iudi Augustalia instituti. Germanicus iterum Rhenum transmittit, in Chattos ducit. agros, domos, homines, vastat, vrit, cædit. Segestes obsidione Arminij liberatur. Ob hæc Imperator eô salutatus. Bellum deinde in Cheruscos gestum. reliquiæ Vari & militum lectæ: iisq. suprema soluta. Romani in reditu, sub Cæcina duce, periclitati. tamen hostes prosperâ eruptione fusi, fugati. Maiestatis lex reducta & asperè exercita. Tiberis inundat. Theatralis tumultus est: & per eam caussam decreta patrum expressa ad coërcendos histriones. Postremò actũ de subducendis Tiberi aquis. eoq. nomine querelæ ciuitatum Italiæ & legationes. Hæc biennio ferè gesta,

Sex. Pompeio, & Sex. Apuleio Cos.
Nerone Claudio Druso Cæsare, & C. Norbano Cos.

VRBEM ROMAM *à principio reges habuere. Libertatem, & Consulatum L. Brutus instituit. Dictaturæ ad tempus sumebantur: neque Decemuiralis potestas vltra biennium, neque Tribunorum militum cõsulare ius diu valuit. Non Cinnæ, non Sullæ longa dominatio. & Pompeij Crassiq; potentia, citò in Cæsarem: Lepidi, atq; Antonij arma, in Augustum cessêre. qui cuncta discordiis ciuilibus fessa, nomine Principis sub imperium* Rei Ro. status:

Ad Augustum.

Qui primus, Princeps dictus.

A *accepit.*

accepit. Sed veteris * reip. prospera vel aduersa, claris scriptoribus memorata sunt: temporibusq; Augusti dicendis non defuêre decora ingenia, donec gliscente adulatione detererentur. Tiberij, Caij q;, & Claudij, ac Neronis res florentibus ipsis, ob metum falsæ; postquam occiderant, recentibus odiis compositæ sunt. Inde consilium mihi pauca de Augusto, & extrema tradere: mox Tiberij principatum, & cetera. sine irâ, & studio, quorum causas procul habeo. Postquam Bruto, & Cassio cæsis, nulla iam publica arma; Pompeius apud Siciliam oppressus, exutoq; Lepido, interfecto Antonio, ne Iulianis quidem partibus, nisi Cæsar dux reliquus: posito Triumuiri nomine, Consulē se ferens, & ad tuendam plebem Tribunicio iure contentum; vbi militem donis, populum annonâ, cunctos dulcedine otij pellexit; insurgere paulatim, munia Senatus, magistratuū, legum in se trahere; nullo aduersante: cium ferocissimi per acies, aut proscriptione cecidissent, ceteri nobilium, quanto quis seruitio promptior, opibus & honoribus extollerentur: ac nouis ex rebus aucti, tuta & præsentia, quàm vetera & periculosa mallent. Neque prouinciæ illum rerū statum abnuebant, suspecto Senatus populiq; imperio ob certamina potentium, & auaritiam magistratuū: inualido legum auxilio, quæ vi, ambitu, postremò pecuniâ turbabantur. Ceterum Augustus subsidia dominationi Claudium Marcellum, sororis filium admodum adolescentem, Pontificatu & curuli Ædilitate: M. Agrippam ignobilem loco, bonum militiâ, & victoriæ socium, geminatis consulatibus extulit; mox defuncto Marcello, generum sumsit: Tiberium Neronem, & Claudium Drusum priuignos, imperatoriis nominibus auxit, integrâ etiamdum domo suâ. nam genitos Agrippâ Caium ac Lucium, in familiam

* populi Romani.

Materia huic scriptioni:

A Tiberio ad Galbam.

Artes & via Augusti ad imperium,

Varij, quos successores destinauit. Marcellus: Agrippa:

C. & L. Cæsares:

familiam Cæsarum induxerat. nec dum positâ puerili prætextâ, Principes iuuentutis appellari, destinare cõsules, specie recusantis flagrantissimè cupiuerat. Vt Agrippa vitâ concessit; T. Cæsarẽ euntem ad Hispanienses exercitus, Caium remeantem Armeniâ, & vulnere inualidum, mors fato propera, vel nouercæ Liuiæ dolus abstulit; Drusoq; pridẽ exstincto, Nero solus è priuignis erat: illuc cuncta vergere. filius, collega imperij, cõsors Tribuniciæ potestatis adsumitur, omniq; per exercitus ostentatur: non obscuris, vt antea, matris artibus, sed palàm hortatu. nam senem Augustum deuinxerat adeò, vti nepotem vnicum Agrippam Postumum in insulum Planasiam proiiceret: rudem sanè bonarum artium, & robore corporis stolidè ferocem, nullius tamen flagitij compertum. At hercule Germanicũ Druso ortum, octo apud Rhenum legionibus imposuit, adsciriq; per adoptionem à Tiberio iussit, quamquam esset in domo Tiberij filius iuuenis, sed quò pluribus munimentis insisteret. Bellum eâ tempestate nullum, nisi aduersus Germanos supererat: abolendæ magis infamiæ ob amissum cum Quinctilio Varo exercitum, quàm cupidine proferendi imperij, aut dignum ob præmium. Domi res tranquillæ, eadem magistratuum vocabula. iuniores post Actiacam victoriam, etiam senes pleriq; inter bella ciuium nati. quotusquisq; reliquus, qui remp. vidisset? Igitur verso ciuitatis statu, nihil vsquàm prisci & integri moris: omnis exutâ æqualitate iussa principis aspectare. nullâ in præsens formidine, dum Augustus ætate validus, seq; & domum & pacem sustentauit. Postquam prouecta iam senectus, agro & corpore fatigabatur, aderatq; finis & spes nouæ: pauci bona libertatis incassum disserere; plures bellum pauescere; alij cupere; pars multò maxima imminentis dominos

Denique Tiberius Nero:

Et id gratiã matris Liuiæ.

Germanicus Drusi filius Galliæ præfectus.

Status rerum, & affectus ciuium sub Augusto.

Iudicia de successoribus:

minos variis rumoribus differebant. trucem Agrippam, & ignominiâ accensum, non ætate, neq; rerum experientiâ tantæ molis parem. Tiberium Neronem maturum annis, spectatum bello: sed vetere atq; insitâ Claudiæ familiæ superbiâ; multaq; indicia sauitiæ, quamquam premantur, erumpere. Hunc & primâ ab infantiâ eductum in domo regnatrice: congestos iuueni consulatus, triumphos: ne iis quidem annis, quibus Rhodi specie secessus* exsulem egerit,* aliquid quàm iram, & simulationem, & secretas libidines meditatum. accedere matrem muliebri impotentiâ: seruiendum feminæ, duobusq; insuper adolescentibus, qui rempublicam interim premant, quandoq; distrahant. Hac atq; talia agitantibus, grauescere valetudo Augusti. & quidam scelus vxoris suspectabant. Quippe rumor incesserat, paucos ante menses, Augustum electis consciis, & comite vno Fabio Maximo Planasiam vectum, ad visendum Agrippam. multas illic vtrimque lacrymas, & signa caritatis, spemq; ex eo fore vt iuuenis penatibus aui redderetur. Quod Maximum vxori Martiæ aperuisse: illam Liuiæ.* C. Nauum id Cæsari. neq; multo pòst, exstincto Maximo (dubium an quæsitâ morte) auditos in funere eius Martiæ gemitus semet incusantis, quòd causa exitij marito fuisset. Vtcumq; se ea res habuit, vixdum ingressus Illyricũ Tiberius, properis matris litteris accitur. neque satis compertum est, spirantem adhuc Augustum apud vrbem Nolam, an exanimem repererit. acribus namque custodiis domum, & vias sepserat Liuia: lætiq; interim nuntij vulgabantur, donec prouisis quæ tempus monebat, simul excessisse Augustum, & rerum potiri Neronem fama eadem tulit. Primum facinus noui principatus fuit, Postumi Agrippæ cædes: quem ignarũ inermumq;, quamuis sur-

Nec bona de Tiberio.

* exsul
* aliud

Morbus Augusti, quem à fraude Liuiæ censebant:

Quia reconciliandus cum Agrippa videbatur.

*Gnarum id

Tiberius subitò reuocatur.

Liuianæ & aulicæ artes in celanda morte Principis.

Agrippæ cædes.

iis firmatus animo centurio, agrè confecit. Nihil de eâ re Tiberius apud senatum disseruit. patris iussa simulabat, quibus præscripsisset Tribuno custodia adpositio, ne contaretur Agrippam morte adficere, quandocumque ipse supremũ diem expleuisset. Multa sine dubio sauaq; Augustus de moribus adolescentis quæstus, vt exsilium eius Senatus consulto sanciretur, perfecerat: ceterùm in nullius vnquam suorum necem durauit. neque mortem nepoti pro securitate prinigni inlatam, credibile erat. propius verò, Tiberium ac Liuiam, illum metu, hanc nouercalibus odiis, suspecti & inuisi iuuenis eadem festinauisse. Nuncianti centurioni, vt mos militiæ, factum esse quod imperasset: neq. imperasse sese, & rationem facti reddendam apud senatum, respondit. Quod postquam Sallustius Crispus particeps secretorum (is ad tribunum miserat codicillos) cõperit: metuens ne res subderetur, iuxtà periculoso ficta seu vera promeret, monuit Liuiam, ne arcana domus, ne consilia amicorum, ministeria militum vulgarentur: néue Tiberius vim principatus resolueret, cuncta ad senatum vocando. eam conditionem esse imperandi, vt non aliter ratio constet, quàm si vni reddatur. At Roma ruere in seruitiũ Consules, Patres, Eques. quanto quis inlustrior, tanto magis falsi ac festinantes, vultuq; composito, ne læti excessu principis, neu tristiores primordio, lacrymas, * gaudiũ, questus, adulationes miscebãt. Sex. Pompeius & Sex. Apuleius Coss. primi in verba Tiberij Cæsaris iurauere: apudq; eos Seius Strabo, & C. Turranius: ille prætoriarũ cohortiũ præfectus, hic annonæ. Mox senatus, militesq; & populus. nam Tiberius cuncta per Consules incipiebat, tanquam vetere Rep. & ambiguus imperandi. ne edictũ quidem, quo patres in curiam vocabat, nisi Tribunicia potestatis præscriptione

Quam Tiberius frustrà à se reiicit.

Sallustij pro tempore, sed in omnia tempora verum effatũ.

Roma quàm seruituti obnoxia!

*Gaudio, questus adulatione

A. V. C. DCCLXVII. Iulatum in nouum Principem. Tiberij calida tergiuersatio:

ptione posuit sub Augusto acceptæ. verba edicti fuere pauca, & sensu permodesto. de honoribus parentis consulturum: neq. abscedere à corpore: idq; vnum ex publicis muneribus vsurpare. Sed defuncto Augusto, signum prætorius cohortibus, vt Imperator dederat. excubiæ, arma, cetera aulæ. miles in forū, miles in curiam comitabatur. litteras ad exercitus, tanquam adepto principatu misit: nusquam contabundus, nisi cùm in senatu loqueretur. Caussa præcipua ex formidine, ne Germanicus in cuius manu tot legiones, immensa sociorum auxilia, mirus apud populū fauor, habere imperium, quàm exspectare mallet. Dabat & famæ, vt vocatus electusq; potius à Rep. videretur, quàm per vxorium ambitum, & senili adoptione inrepsisse. Posłea cognitum est, ad introspiciendas etiam procerum voluntates, inductam dubitationem. nam verba, vultus, in crimen detorquens recondebat. Nihil primo senatus die agi passus, nisi de supremis Augusti. cuius testamentū inlatum per virgines Vestæ, Tiberium & Liuiam heredes habuit. Liuia in familiam Iuliā, nomenq; Augusta adsumebatur. In spem secundam, nepotes proneposq; : tertio gradu primores ciuitatis scripserat: plerosq; inuisos sibi, sed iactātiâ gloriaq; ad posteros. Legata non vltra ciuilem modum, nisi quòd populo & plebi CCCCXXXV. prætoriarum cohortium militibus singula nummûm milia; legionariis autem cohortibus ciuium Romanorum, trecenos nummos viritim dedit. Tum consultatum de honoribus. ex quis maximè insignes visi: vt portâ triumphali duceretur funus, Gallus Asinius; vt legum latarum tituli, victarum ab eo gentium vocabula anteferrentur, L. Arruntius censuere. addebat Messalla Valerius, renouandum per annos sacramentū in nomen Tiberij. interrogatusq; à Tiberio,

Et ea, quo fine?

Testamentum Augusti.

Honores eximij in funere eius.

num

num se mandante eam sententiam promisisset? Sponte dixisse, respondit: neq. in iis quæ ad Remp. pertinerent, cōsilio nisi suo vsurū, vel cum periculo offensionis ea sola species adulandi supererat. Cōclamant patres, corpus ad rogum humeris senatorū ferendum. * Remisit Cæsar adroganti moderatione: populumq. edicto monuit, ne, vt quondam nimius studio funus diui Iulij turbassent, ita Augustum in foro, potiusquā in campo Martio sede destinatā cremari vellent. Die funeris, milites velut præsidio stetēre: multum irridentibus, qui ipsi viderant, quicq. à parentibus acceperāt, diem illum crudi adhuc seruitij, & libertatis improsperè repetitæ, cùm occisus dictator Cæsar, alijs pessimum, alijs pulcherrimum, facinus videretur: nūc senem principē longā potentiā, prouisis etiam heredum in Remp. opibus, auxilio fulcire militari iuendum, vt sepultura eius quieta foret. Multus hinc ipso de Augusto sermo: plerisq. vana mirantibus: quòd idē dies accepti quondā imperij princeps, & vitæ supremus: quod Nolæ in domo & cubiculo, in quo pater eius Octauius, vitam finiuisset. numerus etiā consulatuum celebrabatur, quo Valerium Coruinū & C. Marium simul æquauerat. continuata per septē & triginta annos Tribunicia potestas: nomen Imperatoris semel atq. vicies partum: aliaq. honorū multiplicata, aut noua. At apud prudentes vita eius variè extollebatur, arguebatúrue. Hi pietate erga parentem, & necessitudine Reip. in quā nullus tunc legibus locus, ad arma ciuilia actum, quæ neque parari possent neque haberi per bonas artes. multa Antonio, vt interfectores patris vlcisceretur, multa Lepido concessisse. postquam hic secordiā senuerit, ille per libidines pessum datus sit: non aliud discordantis patriæ remedium fuisse, quàm vt ab vno regeretur. Non regno tamen, neque

* Permisit

Iudicia in vtramque partem de eo: Vulgi primùm:

Inde prudentium. Qui eum parum laudabant:

neq. dictaturâ, sed Principis nomine constitutam Remp. mari Oceano, aut amnibus longinquis septũ imperium: legiones, prouincias, classes, cuncta inter se connexa: ius apud ciues, modestiam apud socios: vrbem ipsam magnifico ornatu: pauca admodũ vi tractata, quò ceteris quies esset. Dicebatur contrà, pietatẽ erga parentem, & tempora Reipublicæ, obtentui sumta. ceterùm cupidine dominandi concîtos per largitiones veteranos, paratum ab adolescente priuato exercitum, corruptas consulis legiones, simulatam Pompeianarum gratiam partium. mox vbi decreto patrum, fasces, & ius pratoris inuaserit: cæsis Hircio & Pansâ (siue hostis illos; seu Pansam venenum vulneri adfusum; siue milites Hircium, & machinator doli Cæsar abstulerant.) vtriusq. copias occupauisse. extortum inuito senatu consulatum, armaq́ quæ in Antonium acceperit, contra Remp. versa. proscriptionem ciuium, diuisiones agrorum, ne ipsis quidem qui fecêre laudatas. sanè Cassij, & Brutorũ exitus paternis inimicitiis datos (quanquam fas sit priuata odia publicis vtilitatibus remittere) sed Pompeium imagine pacis, sed Lepidum specie amicitiæ deceptos. pòst Antonium Tarentino Brundisinoq́ fœdere, & nuptiis sororis illectum, subdolæ adfinitatis pœnas morte exsoluisse. Pacem sine dubio post hæc, verùm cruentam. Lollianas, Varianasq́ clades: interfectos Roma Varrones, Egnatios, Iulos. Nec domestica abstinebatur. abducta Neroni vxor: & consulti per ludibrium pontifices, an concepto, nec dum edito partu rite nuberet: * qui Atedij & Vedij Pollionis luxus: postremò Liuia grauis in Remp. mater, grauis domui Cæsarum nouerca. nihil deorũ honoribus relictum, cùm se templis & effigie numinum, per flamines & sacerdotes coli vellet. ne Tiberium quidem caritate, aut

Plures & meliores damnabant.

* Q. Atedij

Reip.

Reip. curâ successorem adscitum: sed quoniam adrogantiam sæuitiamq; eius introspexerit, comparatione deterrimâ sibi gloriam quæsiuisse. Etenim Augustus, paucis antè annis, cùm Tiberio Tribuniciam potestatem à patribus rursum postularet, quamquam honorâ oratione, quædã de habitu cultuq; & institutis eius iecerat, quæ velut excusando exprobraret. Cæterùm sepulturâ more perfectâ, templum & cælestes religiones decernuntur. Versa inde ad Tiberium preces. & ille variè differebat, de magnitudine imperij, suâ modestiâ. Solam diui Augusti mentem tantæ molis capacem: se in partem curarum ab illo vocatũ, experiendo didicisse, quàm arduum, quàm subiectum fortunæ, regendi cuncta onus. proinde in ciuitate tot illustribus viris subnixâ, non ad vnũ omnia deferrent. plures facilius munia Reip. sociatis laboribus executuros. Plus in oratione tali dignitatis, quàm fidei erat: Tiberioq; etiam in rebus quas non occulteret, seu naturâ, siue adsuetudine, suspensa semper & obscura verba: tunc verò, nitenti vt sensus suos penitus abderet, in incertum & ambiguum magis implicabantur. At patres quibus vnus metus, si intelligere viderentur, in questus, lacrymas, vota effundi: ad deos, ad effigiem Augusti, ad genua ipsius manus tendere: cùm proferri libellum recitariq; iussit. Opes publicæ continebantur. quantum ciuium, sociorumq; in armis: quot classes, regna, prouinciæ, tributa, aut vectigalia, & necessitates ac largitiones. quæ cuncta suâ manu perscripserat Augustus: addiderat q; consilium, coërcendi intra terminos imperij. incertũ metu, an per inuidiam. Inter quæ senatu ad infimas obtestationes procumbẽte, dixit fortè Tiberius, se, vt non toti Reip. parem, ita quæcunq. pars sibi mandaretur, eius tutelam suscepturũ. Tum Asinius Gallus, interrogo,

Tiberius velut reiicit à se imperiũ:

Perplexâ & obscurâ, vt mos eius, oratione.

At Senatus vrget.

Rationariũ imperij profertur.

Asinij improuisum

telum in Tiberium.

rogo, inquit, Cæsar, quam partem Reip. mandari tibi velis? Perculsus improuisa interrogatione, paulùm reticuit, dein collecto animo respondit: Nequaquam decorũ puderi suo, legere aliquid aut euitare ex eo, cui in vniuersum excusari mallet. Rursus Gallus (etenim vultu offensionem coniecturauerat) non idcirco interrogatum ait, vt diuideret quæ separari nequirent: sed vt suâ confessione argueretur, vnum esse Reip. corpus, atque vnius animo regendum. addidit laudẽ de Augusto, Tiberiumq; ipsum victoriarum suarum, quæq; in togâ per tot annos egregiè fecisset, admonuit. Nec ideò iram eius leniuit pridem inuisus, tanquam ductâ in matrimonium Vipsaniâ M. Agrippæ filiâ, quæ quondã Tiberij vxor fuerat, plusquam ciuilia agitaret, Pollionisq; Asinij patris ferociam retineret. Post quæ L. Arruntius haut multum discrepans à Galli oratione perinde offendit. quanquam Tiberio nulla vetus in Arruntiũ ira: sed diuitem, promptum, artibus egregiis, & pari famâ publicè, suspectabat. Quippe Augustus supremis sermonibus cùm tractaret, quinam adipisci principem locum suffecturi abnuerent, aut impares vellent, vel iidem possent cuperent q;: M. Lepidum dixerat capacem, sed aspernantem: Gallũ Asinium, auidum & minorem: L. Arruntium, non indignũ, & si casus daretur, ausurum. De prioribus consentitur, pro Arruntio quidam Cn. Pisonem tradidêre: omnesq; præter Lepidũ, variis mox criminibus struente Tiberio circumuenti sunt. Etiam Q. Haterium & Mamercus Scaurus, suspicacẽ animum perstrinxêre. Haterius cùm dixisset, Quousque patieris Cæsar non adesse caput Reip.? Scaurus quia dixerat, spem esse ex eo nõ inrita fore Senatus preces, quòd relationi consulũ iure Tribunitiæ potestatis non intercessisset. In Haterium statim inuectus est;

Sed id delicit.

Qui tamen offensus in posterum Asinio etiam aliis de causis.

Item Arruntio: qui vir magnus, & eo magnæ spei suspectus.

Augusti iudicium de his qui imperio digni, aut eius auidi.

Haterij commissum in Tiberiũ:

Et Scauri.

Scaurum,

aurum, cui implacabilius irascebatur, silentio tramisit.
ius q; clamore omnium, expostulatione singulorum,
cit paulatim, non vt fateretur suscipi à se imperium,
vt negare & rogari desineret. Constat Haterium, cùm Illius periculum à milite.
recandi caussâ palatium introisset, ambulantuq; Ti-
ij genua adoluoreretur, propè à militibus interfectum,
a Tiberius casu, an manibus eius impeditus, procide-
: neq; tamen periculo talis viri mitigatus est, donec
terius Augustam oraret, eiusq; accuratissimis preci-
protegeretur. Multa patrum & in Augustam adu-
o. alij parentem, alij matrē patriæ appellandam; ple- Senatus fœda adulatio in Liuiam:
, vt nomini Cæsaris adscriberetur, Iuliæ filius, cense-
t. ille moderandos feminarum honores dictitans, eâ- Quam Tiberius temperat.
nq; se temperantiâ vsurum in his quæ sibi tribuerent-
:ceterùm anxius inuidiâ, & muliebre fastigium in
inutionē sui accipiens, ne lictorem quidem ei decerni
fus est: aramq; adoptionis, & alia huiusce modi prou-
uit. At Germanico Cæsari proconsulare imperiū pe-
t, missiq; legati qui deferrēt, simul mœstitiam eius ob
essum Augusti solarentur. quo minus idem pro Dru-
postulare tur, ea caussa, quòd designatus consul Dru-
præsens q; erat. Candidatos præturæ duodecim no-
nauit, numerum ab Augusto traditum: & hortante
atu vt augeret, iureiurando obstrinxit, se nō excessu-
n. Tum primùm è campo comitia ad patres transla- Ratio comitiorum.
sunt. nam ad eam diem, etsi potissima arbitrio Prin-
is, quædam tamen studiis tribuum fiebant. neq; popu-
ademtum ius questus est, nisi inani rumore: & sena-
largitionibus ac precibus sordidis exsolutus, libens
uit, moderante Tiberio, ne plures quàm quatuor can-
atos commendaret. sine repulsâ & ambitu designan-
. Inter quæ Tribuni plebeij petiuere, vt proprio sumtu

ederent

Ludi Augustales.

ederent ludos, qui de nomine Augusti fastis additi Augustales vocarentur. sed decreta pecunia ex aerario, vtq. per Circum triumphali veste vterentur, curru vehi haud permissum. mox celebratio annua ad Praetorem translata, cui inter ciues & peregrinos iurisdictio euenisset. Hic rerum vrbanarum status erat, cùm Pannonicas legiones

Seditio in Pannoniâ:

seditio inceßit: nullo nouis causßu, nisi quòd mutatus princeps licentiam turbarũ, & ex ciuili bello spem praemiorum ostendebat. Castris aestiuis tres simul legiones habebantur, praesidente Iunio Blaeso: qui sine Augusti, & initio Tiberij auditis, ob iustitium aut gaudiũ, intermiserat solita munia. Eo principio lasciuire miles, discordare, peßimi cuiusque sermonibus praebere aures, denique luxum & otium cupere, disciplinam & laborem aßernari. Erat in castris Percennius quidam, dux olim theatralium operarum, dein gregarius miles, procax linguâ, & miscere cœtus histrionali studio doctus. Is imperitos animos, & quanam post Augustũ militiae conditio ambigentes, impellere paulatim nocturnis colloquiis aut flexo in vesperam die, & delapßis melioribus, deterrimum quemque congregare. Postremò promptus iam & aliis seditionis ministris, velut concionabundus interrogabat,

Cui otium, causßa:

Et fax, quispiam Percennius.

Cur paucis centurionibus, paucioribus tribunis in modum seruorum obedirent? quando ausuros exposcere remedia, nisi nouum & nutantem adhuc principẽ precibus, vel armis adirent? satis per tot annos ignauiâ peccatum, quòd tricena aut quadragena stipendia senes, & pleriq. truncato ex vulneribus corpore, tolerent. ne demißis quidem finem esse militię, sed apud vexillum retentos, alio vocabulo, eosdem labores perferre. ac si quis tot casus vitâ superauerit; trahi adhuc diuersas in ter-

Eius seditiosa oratio ad milites.

Diuturnitatem militiae culpat:

ras,

ras, vbi per nomen agrorũ, vligines paludum, vel inculta montium accipiant. Enimuerò militiam ipſam grauem, infructuoſam: denis in diem aſſibus animam & corpus æſtimari. hinc veſtem, arma, tentoria, hinc ſæuitiam centurionum, & vacationes munerum redimi. at hercle verbera, & vulnera, durã hiemem, exercitas æſtates, bellũ atrox, aut ſterilem pacem, ſempiterna. nec aliud leuamentum, quàm ſi certis ſub legibus militia iniretur: vt ſingulos denarios mererent; ſextuſdecimus ſtipendij annus finẽ adferret; ne vltrà ſub vexillis tenerentur, ſed iiſdem in caſtris præmium pecuniâ ſolueretur. An prætorias cohortes, quæ binos denarios * acceperint, quæ poſt ſexdecim annos penatibus ſuis reddantur, plus periculorum ſuſcipere? Non obtrectari à ſe vrbanas excubias, ſibi tamen apud horridas gentes è contuberniis hoſtem aſpici. *Adſtrepebat vulgus diuerſis incitamentis. hi verberum notas, illi canitiem, plurimi detrita tegmina & nudum corpus exprobrantes. Poſtremò eò furoris venêre, vt tres legiones miſcere in vnam agitauerint. depulſi amulatione, quia ſua quiſq. legioni eum honorem quærebant, aliò vertunt, atq. vnà tres aquilas & ſigna cohortium locant: ſimul congerunt ceſpites, exſtruunt tribunal, quò magis conſpicua ſedes foret. Properantibus Blæſus aduênit. increpabatq;, ac retinebat ſingulos, clamitans,* Meâ potius cæde imbuite manus. leuiore flagitio legatũ interficietis, quàm ab imperatore deſciſcitis. aut incolumis fidem legionum retinebo, aut iugulatus pœnitentiam adcelerabo. *Aggerebatur nihilominus ceſpes, iamq; pectori vſq. adcreuerat, cùm tandem peruicaciâ victi incœptum omisêre.*

Et paupertatem.

Et dutitiem.

Contrà, præmia aliorum oſtendit.

* *acceperint.*

Fuere incipit miles:

Moderari & ſiſtere Blæſus conatur.

Qui suadet Legationem ad principem.

omisêre. Blæsus multâ dicendi arte, Non per seditionem & turbas desideria militum ad Cæsarem ferenda, ait. neque veteres ab imperatoribus priscis, neq. ipsos à diuo Augusto tam noua petiuisse. & parú in tempore, incipientes principis curas onerari. Si tamen tenderent in pace tentare, quæ ne ciuilium quidem bellorum victores expostulauerint: cur contra morem obsequij, contra fas disciplinæ, vim meditentur? decernerent legatos, séque coram mandata darent. *Adclamauere, vt filius Blæsi tribunus legatione ea fungeretur, peteretq; militibus missionem ab sexdecim annis. cetera mandaturos, vbi prima prouenissent. Profecto iuuene, modicũ otium: sed superbiré miles, quòd filius legati orator publica causſa, satis ostenderet, necessitate expressa, qua per modestiam nõ obtinuissent. Interea manipuli ante cœptam seditionem Nauportum missi, ob itinera & pontes, & alios vsus, postquam turbatũ in castris accepere, vexilla conuellunt: direptisq; proximis vicis, ipsoq; Nauporto quod municipij instar erat, retinentis centuriones inrisu & contumeliis, postremò verberibus insectantur: præcipuâ in Ausidienum Rufum, præfectum castrorum irâ. quem direptum vehiculo, sarcinis grauant, aguntq;, primo in agmine, per ludibriũ rogitantes, an tam immensa onera, tam longa itinera libenter ferret? Quippe Rufus diu manipularis, dein centurio, mox castris præfectus, antiquam duramq; militiam reuocabat, * inuictus operis ac laboris, & eò inmitior quia toleraverat. Horum aduentu redintegratur seditio, & vagi circumiecta populabantur. Blæsus paucos maximè prædâ onustos, ad terrorem ceterorum, adfici verberibus, claudi carcere iubet. nam etiam tum legato à centurionibus, & optimo quoque*

Id factum: & filius eius missus.

Sed recrudescit seditio, manipulorum aliquot superuentu.

A quis præfectus castrorũ violatur.

* *vetus*

Blæsus coercere conatur, & imperij vim exerit.

quoque manipulariū parebatur. Illi obniti trahentibus, prensare circumstantium genua, ciere modò nomina singulorū, modò centuriam quisq; cuius manipularis erat, cohortem, legionē, eadem omnibus imminere clamitantes: simul probra in Legatum cumulant, cælum ac deos obtestantur. nihil reliqui faciunt, quò minus inuidiam, misericordiam, metum, & iras permouerent. Aduersitur ab vniuersis, & carcere effracto, soluunt vincula: desertoresq; ac rerum capitaliū damnatos, sibi iam miscent. Flagrantior inde vis, plures seditioni duces. & Vibulenus quidam gregarius miles, ante tribunal Blæsi adleuatus circumstantium humeris, apud turbatos, & quid pararet intentos, Vos quidem, inquit, his innocentibus, & miserrimis lucem & spiritum reddidistis, sed quis fratri meo vitam, quis fratrem mihi reddit? quem missum ad vos à Germanico exercitu de communibus commodis, nocte proximâ iugulauit per gladiatores suos, quos in exitium militum habet atque armat. Respondē Blæse, vbi cadauer abieceris? ne hostes quidem sepulturam inuident. cùm osculis, cùm lacrymis dolorem meum impleuero: me quoque trucidari iube. dum interfectos nullum ob scelus, sed quia vtilitati legionum consulebamus, * ij sepeliant. Incendebat hæc fletu, & pectus atque os manibus verberans: mox discissis quarum per humeros sustinebatur, præceps & singulorum pedibus aduolutus, tantum consternationis inuidiæq; conciuit, vt pars militum, gladiatores qui è seruitio Blæsi erant, pars ceteram eiusdem familiam vincirent, alij ad quærendum corpus effunderentur. ac ni properè neque corpus vllum reperiri, & seruos adhibitis cruciatibus abnuere cædem, neq; illi fuisse vnquam fratrem per-

Frustrà nam carcerem frangunt.

Vibuleni fallax facinus.

* bi

Quod inuidiâ & mortem pænè Blæso attulit.

notuisset,

Tribuni militum pulsi,

notuisset, haut multum ab exitio Legati aberant. Tribunos tamen, ac præfectum castrorum extrusere. sarcinæ fugientiū direptæ. & centurio Lucillius interficitur, cui militaribus facetiis vocabulū, Cedò alteram, indiderant quia fractâ vite in tergo militis, alteram clarâ voce, ac rursus aliam poscebat. ceteros latebræ texêre, vno retento Clemente Iulio, qui perferendis militū mandatis habebatur idoneus, ob promtum ingenium. Quin ipsa inter se legiones Octaua & Quintadecima ferrum parabant: dum centurionem cognomento Sirpicum, illa morti deposcit, Quintadecumani tuentur: ni miles Nonanus preces, & aduersum aspernantis, minas interiecisset. Hæc audita, quanquam abstrusum, & tristissima quæq. maximè occultante Tiberium perpulêre, vt Drusum filium cum primoribus ciuitatis, duabusq; prætoriis cohortibus mitteret, nullis satis certis mandatis, ex re consulturum. & cohortes dilecto milite supra solitum firmata. additur magna pars prætoriani equitis, & robora Germanorum, qui tum custodes imperatori aderant: simul prætorij præfectus Ælius Seianus, collega Straboni patri suo datus, magnâ apud Tiberium auctoritate, rector iuueni, & ceteris periculorum præmiorumq; ostentator. Druso propinquanti, quasi per officium obuiæ fuere legiones: non lætæ, vt adsolet, neq. insignibus fulgentes, sed inluuie deformi, & vultu, quamquam mœstitiam imitarentur, contumaciæ propiores. Postquam vallum introiit: portas stationibus firmant, globos armatorum certis castrorum locis opperiri iubent. ceteri tribunal ingenti agmine circumueniunt. Stabat Drusus silentium manu poscens. illi quoties oculos ad multitudinem retulerant, vocibus truculentis strepere; rursum viso Cæsare, trepidare. murmur incertum, atrox clamor, & repentè quies. diuersis

Centurio Lucillius cæsus.

Turbatores inter se turbant.

Drusus à Tiberio mittitur seditioni sedandæ.

Ei comes & consultor Seianus datus.

Excipitur à legionibus parum commodè.

uersis animorum motibus, pauebant, terrebantq;. Tandem interrupto tumultu litteras patris recitat. in quis perscriptum erat, præcipuam ipsi fortißimarum legionum curam, quibuscum plurima bella toleraußet. vbi primùm à luctu requießet animus, acturum apud patres de postulatis eorum. miſiße interim filium, vt ſine contatione concederet quæ ſtatim tribui poſſent: cetera Senatui ſeruanda, quem neq. gratiæ, neque ſeueritatis expertem haberi par eſſet. Reſponſum eſt à concione, mandata Clementi Centurioni quæ præferret. *Is orditur de miſßione à ſexdecim annis: de præmiis finitæ militiæ: vt denarius diurnum ſtipendium foret: ne veterani ſub vexillo haberentur. Ad ea Druſus cùm arbitrium ſenatus & patris obtenderet, clamore turbatur. Cur veniſſet, neque augendis militum ſtipendiis, neque adleuandis laboribus, deniq. nullâ benefaciendi licentiâ? at hercule verbera, & necem cunctis permitti. Tiberium olim nomine Auguſti deſideria legionum fruſtrari ſolitum: eaſdem artes Druſum retuliſſe. numquámne* *niſi *ad ſe filios familiarum venturos? nouum id planè, quòd imperator ſola militis commoda ad ſenatum reiiciat. eundem ergo ſenatum conſulendum, quoties ſupplicia aut prœlia indicantur. an præmia ſub dominis, pœnas ſine arbitro eſſe? Poſtremò deſerunt tribunal, vt quis prætorianorum militum, amicorúmve Cæſaris occurreret, manus intentantes, cauſſam diſcordiæ, & initium armorum. maximè infenſi Cn. Lentulo, quòd is ante alios ætate & gloriâ belli, firmare Druſum credebatur, & illa militiæ flagitia primus aſpernari. Nec multo pòſt digredientẽ cum Cæſare, ac prouiſu periculi hiberna caſtra repetentẽ, circumſiſtunt, rogitantes, quò pergeret?*

Litteras Tiberij recitat.

Miles diſtinctè quædam poſtulat: * *perferret.*

Ea Druſus differt.

Hinc tumultus,

Et Cn. Lentuio periculum.

ad imperatorem, an ad patres? vt illic quoque commodis legionum aduersaretur? simul ingruunt, saxa iaciunt. iámque lapidis ictu cruentus, & exitij certus, adcursu multitudinis, quæ cum Druso aduenerat, protectus est.

Tandem casu seditio componitur, in defectu Lunæ. * *claro repentè cælo.*

*Noctem minacem, & in scelus erupturam fors leniuit. nam Luna * clariore pæne cælo visa languescere. Id miles rationis ignarus omen præsentium accepit, ac suis laboribus defectionẽ sideris adsimilans, prospereq; cessura quæ pergerent, si fulgor & claritudo deæ redderetur. Igitur æris sono, tubarum cornuumq; concentu strepere: prout splendidior, obscuriórue, lætari, aut mærere. & postquam ortæ nubes offecêre visui, creditumq; conditam tenebris: vt sunt mobiles ad superstitionem perculsæ semel mentes, sibi æternum laborem portendi, sua facinora auersari deos lamentantur.*

Quo velut ominoso militum vulgus territum.

Nec deest occasioni Drusus, & boni.

*Vtendum inclinatione eâ Cæsar, & quæ casus obtulerat, in sapientiam vertenda ratus, circumiri tentoria iubet. Accitur centurio Clemens, & si qui alij bonis artibus grati in vulgus: * in vigiliis, stationibus, custodiis portarum se inferunt, spem offerunt, metum intendunt.* * ij.

Quousq. filium imperatoris obsidebimus? quis certaminum finis? Percennióne, & Vibuleno sacramentum dicturi sumus? Percennius & Vibulenus stipendia militibus, agros emeritis largientur? deniq. pro Neronibus & Drusis, imperium populi Rom. capessent? quin potius vt nouissimi in culpam, ita primi ad pœnitentiam sumus? Tarda sunt quæ in commune expostulantur: priuatam gratiam statim mereare, statim recipias.

Ergo flectũtur, & obnoxios se ostendunt.

Commotis per hæc mentibus, & inter se suspectis, tironem à veterano, legionem à legione dissociant. Tum redire paulatim amor obsequij: omittunt portas, signa vnum in locum principio seditionis congregata, suas in

sedes

sedes referunt. Drusus orto die, & vocatâ concione, quamquam rudis dicendi, nobilitate ingenita, incusat priora, probat præsentia. negat se terrore & minis vinci: flexos ad modestiam si videat, si supplices audiat, scripturum patri, vt placatus legionum preces exciperet. orantibus, rursum idē Blæsus & L. Apronius eques Romanus è cohorte Drusi, lustusq; Catonius primi ordinis centurio, ad Tiberium mittuntur. Certatum inde sententiis, cùm alij opperiendos legatos, atq; interim comitate permulcendum militē censerent; alij fortioribus remediis agendum. nihil in vulgo modicum: terrere, ni paueant: vbi pertimuerint, impunè contemni. dum superstitio vrgeat, adiiciendos ex duce metus, sublatis seditionis auctoribus. Promtum ad asperiora ingenium Druso erat. vocatos Vibulenum & Percennium interfici iubet. Tradunt pleriq; intra tabernaculum ducis obrutos, alij corpora extra vallum abiecta ostentui. Tum vt quisque præcipuus turbator conquisiti. & pars extra castra palantes à centurionibus, aut prætoriarum cohortium militibus cæsi: quosdam ipsi manipuli documentum fidei tradidere. Auxerat militum curas præmatura hiems, imbribus continuis adeoq; sæuis, vt non egredi tentoria, congregari inter se, vix tutari signa possent, quæ turbine atque vndâ raptabantur. durabat & formido cælestis iræ, nec frustra aduersus impios hebescere fidera, ruere tempestates. non aliud malorum leuamentum, quàm si linquerent castra infausta temeratáque, & soluti piaculo suis quisque hibernis redderentur. primum octaua, dein quintadecuma legio rediere. Nonanus opperiendas Tiberij epistolas clamitauerat. mox desolatus aliorum discessione, imminentem necessitatem sponte præuēnit. & Drusus nō exspectato legatorum regressu, quia præ-

Sententiæ tamē diuersæ de motu prorsus sedando.

Vicitque apud asperū Drusum asperior.

Capita tumultus cæsa.

Denique seiuncti turbidi, & legiones castris suis redditæ.

Seditio cadé, sed acrior in Gallià.

sentia satis confederant, in vrbem rediit. Iisdem ferè diebus, iisdem causis Germanicæ legiones turbatæ, quanto plures, tanto violentius: & magnâ spe fore vt Germanicus Cæsar imperium alterius pati nequiret, daretq; se legionibus, vi suâ cuncta * tracturus. Duo apud ripam Rheni exercitus erant. cui nomen superiori, sub C. Silio legato; inferiorem A. Cæcina curabat. Regimen summæ rei penes Germanicum, agendo Galliarum censui tum intentum. Sed quibus Silius moderabatur, mente ambiguâ, fortunam seditionis alienæ speculabantur. inferioris exercitus miles in rabiē prolapsus est, orto ab * vndenicesimanis quintanisq; initio, & tractu primâ quoq; ac vicesimâ legionibus. nam iisdem æstiuis in finibus Vbiorum habebantur, per otiū, aut leuia munia. Igitur audito fine Augusti, vernacula multitudo, nuper acto in vrbe dilectu, lasciuiæ suetа, laborū intolerans, implere ceterorum rudes animos. Venisse tempus, quo veterani maturam missionem, iuuenes largiora stipendia, cuncti modū miseriarum exposcerent, sæuitiamq; centurionum vlciscerentur. Nō vnus hæc, vt Pannonicas inter legiones, Percennius, nec apud trepidas militum aures alios validiores exercitus respicientium, sed multa seditionis ora vocesq;. suâ in manu sitam rem Romanam, suis victoriis augeri Rempublicam in suum cognomentum adscisci * imperatores. Nec Legatus obuiam ibat. quippe plurium vecordia constantiam exemerat. repentè lymphati districtis gladiis, in centuriones inuadunt. ea vetustissima militaribus odiū materies, & sæuiendi principium. prostratos verberibus mulcant, sexageni singulos, vt numerū centurionum adæquarent. Tum conuulsos laniatosq;, & partim exanimos, ante vallum, aut in amnem Rhenum proiiciunt. Septimius cùm perfugisset ad tribunal, pedibusq;

* tracturus. In quâ duo exercitus, superior, inferior.

Initium motus ab inferiore.

* vnā & vicesim.

Vōces seditiosorum, vota, & minæ:

* imperaturos.

Sæuitia in centuriones.

*busq; Cæcinæ aduolueretur, eò vsq. flagitatus est, donec ad exitium dederetur. Cassius Charea, mox cæde C. Cæsaris memoriam apud posteros adeptus, tum adolescens & animi ferox, inter obstantes & armatos ferro viam patefecit. Non tribunus vltrà, non castrorum præfectus ius obtinuit. vigiliæ, stationes, & si qua alia præsens vsus indixerat, ipsi partiebantur. Id militares animos altiùs coniectantibus præcipuum indicium magni atque implacabilis motus, quòd neque disiecti, * nil paucorum instinctu, sed pariter ardescerent, pariter silerent: tantâ æqualitate & constantiâ, vt regi crederes. Interea Germanico per Gallias, vt diximus, census accipienti, excessisse Augustum adfertur. Neptem eius Agrippinam in matrimonio, pluresq; ex eâ liberos habebat. Ipse Druso fratre Tiberij genitus, Augustæ nepos: sed anxius occultis in se patrui auiæq; odiis, quorum caussæ acriores, quia iniquæ. quippe Drusi magna apud populũ R. memoria, credebaturq; si rerum potitus foret, libertatem redditurus. vnde in Germanicum fauor, & spes eadem. Nam iuueni ciuile ingenium, mira comitas, & diuersa à Tiberij sermone, vultu, adrogantibus & obscuris. Accedebant muliebres offensiones, nouercalibus Liuiæ in Agrippinam stimulis: atque ipsa Agrippina paulo cõmotior, nisi quòd castitate, & mariti amore, quamuis indomitũ animum in bonum vertebat. Sed Germanicus quantò summæ spei propior, tantò impensius pro Tiberio niti. Sequanos proximos, & Belgarum ciuitates in verba eius adigit. Dehinc audito legionum tumultu, raptim profectus, obuias extra castra habuit, deiectis in terrã oculis velut pœnitentiâ. Postquàm vallum iniit, dissoni questus audiri cœpere. & quidam prehensâ manu eius, per speciem osculandi, inseruerunt digitos, vt vacua dentibus ora contingeret:*

Cassij Chæreæ animosum factum.

* vel

Germanicus Cæsar tunc in interiori Galliâ:

Magnâ laude & gratiâ iuuenis:

Et Tiberio, præter meritum nunc fidissimus.

Is statim ad legiones properat.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

geret: alij curuata senio mẽbra ostendebant. Adsistentem concionem, quia permixta videbatur, discedere in manipulos iubet: sic melius audituros responsum: vexilla praferri, vt id saltem discerneret cohortes. tardè obtemperauêre. Tunc à veneratione Augusti orsus, flexit ad victorias triumphosq; Tiberij, præcipuis laudibus celebrans, quæ apud Germanias illa cũ legionibus pulcherrima fecisset. Italiæ inde consensum, Galliarũ fidem extollit, nil vsquam turbidum aut discors. Silentio hæc, vel murmure modico audita sunt. vt seditionẽ attigit, vbi modestia militaris? vbi veteris disciplinę decus? quónam tribunos? quò centuriones exegissent? rogitans: nudant vniuersi corpora, cicatrices ex vulneribus, verberum notas exprobrant: mox indiscretis vocibus, pretia vacationum, angustias stipendij, duritiam operũ, ac propriis nominibus incusant, vallum, fossas: pabuli, materiæ, lignorũ adgestus, etsi qua alia ex necessitate, aut aduersus otium castrorum quæruntur. Atrocissimus veteranorum clamor oriebatur, qui tricena aut supra stipendia numerantes, mederetur fessis, neu mortem in iisdem laboribus, sed finem tam exercitæ militiæ, neq; inopem requiem, orabant. fuêre etiã qui legatam à diuo Augusto pecuniam reposcerent, fautis in Germanicũ omiuibus: & si vellet imperium, promtos ostentauere. Tum verò quasi scelere contaminaretur, præceps tribunali desiluit. opposuerunt abeunti arma, minitantes, ni regrederetur. At ille moriturũ potius quàm fidem exueret clamitans, ferrum à latere diripuit, elatumq; deferebat in pectus, ni proximi prehensam dextram vi attinuissent. extrema & conglobata inter se pars cõcionis, ac vix credibile dictu, quidã singuli propius incedentes, feriret, hortabantur: & miles, nomine Calusidius, strictum obtulit gladium,

Verbis increpat, & ad fidem hortatur.

Illi desideria sua & querelas promũt:

Pars imperiũ offerunt.

Acriter renuit, & mori eligit.

Cui rei gladium quispiã petulanter offert.

dium, addito, Acutiorem esse. Sæuum id maliq; moris etiam furentibus visum: ac spatium fuit, quo Cæsar ab amicis in tabernaculum raperetur. consultatū ibi de remedio. etenim nuntiabatur parari legatos, qui superiorem exercitum ad caussam eandē traherent: destinatum excidio Vbiorum opidum: imbutaq; prædā manus, in direptionem Galliarū erupturas. Augebat metū gnarus Romanæ seditionis, & si omitteretur ripa, inuasurus hostis. at si auxilia & socij aduersum abscedentis legiones armarentur, ciuile bellum suscipi. periculosa seueritas, flagitiosa largitio. seu nihil militi, seu omnia concederentur, in ancipiti Rep. Igitur volutatis inter se rationibus, placitum, vt epistolæ nomine principis scriberentur, missionem dari vicena stipendia meritis, exauctorari qui senadena fecissent, ac retineri sub vexillo, ceterorū immunes, nisi propulsandi hostis. legata quæ petiuerant, exsolui duplicariq;. Sensit miles in tempus conficta, statimq; flagitauit. missio per tribunos maturatur, largitio differebatur. in hiberna * cuiusquam non abscessere quintani *vndenigesimanique, donec iisdem in æstiuis contracta ex viatico amicorū ipsiusq; Cæsaris pecunia persolueretur. Primam ac vicesimā legiones Cæcina legatus in ciuitatem Vbiorū reduxit, turpi agmine, cùm fisci de imperatore rapti inter signa interq; aquilas veherētur. Germanicus superiorem ad exercitū profectus, secundā & tertiamdecumam & sextamdecumam legiones nihil *contatus sacramento adigit. Quartadecumani paulum dubitauerant. pecunia & missio, quamuis nō flagitantibus oblata est. At in Chaucis cœptauere seditionē, præsidium agitantes vexillarij discordium legionū, & præsenti duorum militum supplicio paulum repressi sunt. Iusserat id Mennius castrorū præfectus, bono magis exemplo, quàm

Sed amici Germanicū abripiunt.

Dé medicinā ancipitis mali consultant.

Ea visa optima, indulgere.

Igitur capiunt quæ petierant,

* vsquam.

* vna & vi.

Missionem & pecuniam.

At superior exercitus in fide manſit

* contatus,

Nisi quòd vexillarij quidam terrebauere.

concesso iure. deinde intumescente motu profugus repertusq́, postquam intutæ latebræ, præsidium ab audaciâ mutuatur: Non præfectum ab iis, sed Germanicum ducem, sed Tiberium imperatorem violari. simul exterritis qui obstiterant, raptum vexillum ad ripam vertit, & si quis agmine decessisset, pro desertore fore, clamitans, reduxit in hiberna turbidos, & nihil ausos. Interea legati ab senatu egressi, iam apud aram Vbiorum Germanicum adeunt. Duæ ibi legiones prima atq. vicesima, veteraniq́, nuper missi sub vexillo hiemabant. Pauidos & conscientiâ vecordes intrat metus, venisse patrum iussu, qui irrita facerent, quæ per seditionē expresserant. vtq́, mos vulgo, quamuis falsis reum subdere, Munatium Plancum consulatu functum, principem legationis, auctorem senatusconsulti incusant: & nocte concubiâ vexillum in domo Germanici situm flagitare occipiunt: concursuq́, ad ianuam facto, moliuntur fores: extractum cubili Cæsarem, tradere vexillum intento mortis metu subigunt. mox vagi per vias, obuios habuere legatos, auditâ consternatione ad Germanicum tendentes. ingerunt contumelias, cædem parant: Planco maximè, quem dignitas fugâ impediuerat. neq. aliud periclitanti subsidiū, quàm castra primæ legionis. illic signa & aquilam amplexus, religione sese tutabatur: ac ni aquilifer Calpurnius vim extremam arcuisset, rarum etiam inter hostes, legatus populi Romani, Romanis in castris, sanguine suo altaria deûm commaculauisset. Luce demum, postquam dux, & miles, & facta noscebantur, ingressus castra Germanicus, perduci ad se Plancum imperat, recipitq́, in tribunal. Tum fatalem increpans rabiem, neque militum, sed deûm irâ resurgere, cur venerint legati aperit: ius legationis, atq. ipsius Planci grauem & immeritum casum,

Quos fortiter reprimit & componit Menius.

Sed iterum è prioribus duę legiones insaniunt.

Cæsari vim intentant:

Planco mortem.

Concionem Germanicus habet, mouetque, non placat.

*ſum, ſimul quantum dedecoris adierit legio, facundè miſeratur. attonitaq; magis quàm quietâ concione, legatos præſidio auxiliarium equitum dimittit. Eo in * metu arguêre Germanicum omnes, quòd non ad ſuperiorem exercitum pergeret, vbi obſequia, & cõtra rebellis auxilium. Satis ſuperq; miſſione & pecuniâ, & mollibus conſultis peccatũ: vel ſi vilis ipſi ſalus, cur filium paruulum, cur grauidam coniugẽ inter furentes, & omnis humani iuris violatores haberet? illos ſaltem auo, & Reip. redderet. Diu contatus, * aſpernantem vxorem, cùm ſe diuo Auguſto ortam, neq. degenerem ad pericula teſtaretur, poſtremò vterum eius, & communem filium multo cum fletu complexus, vt abiret perpulit. Incedebat muliebre & miſerabile agmen, profuga ducis vxor paruulum ſinu filium gerens, lamentantes circum amicorum coniuges, quæ ſimul trahebantur: nec minus triſtes * qui manebant. Non florentis Cæſaris, neq. ſuis in caſtris, ſed velut in vrbe victâ facies gemitusq; ac planctus, etiã militum aures oraq; aduertêre. Progrediuntur contuberniis. quis ille flebilis ſonus? quod tam triſte? feminas inluſtres, non centurionem ad tutelam, non militem, nihil imperatoriæ vxoris, aut comitatus ſoliti, pergere ad Treueros, & externæ fidei. Pudor inde & miſeratio, & patris Agrippæ, Auguſti aui memoria, ſocer Druſus: ipſa inſigni fecunditate, præclarâ pudicitiâ. iam infans in caſtris genitus, in contubernio legionum eductus, quem militari vocabulo Caligulam appellabant. quia plerumq; ad concilianda vulgi ſtudia eo tegmine pedum induebatur. Sed nihil æquè flexit, quàm inuidia in Treueros. orant, obſiſtunt, rediret, maneret: pars Agrippinæ occurſantes, plurimi ad Germanicum regreſſi. iſq; vt erat recens dolore & irâ, apud circumfuſos ita cœpit.* Non mihi vxor,

* metu

* aſpernante vxore, Filium & vxorem à ſe, periculi cauſsâ, dimittit.

* qua

Ea res militem in miſerationem, & pænitentiam dedit:

Quem facundâ oratione Cæsar alloquitur.

aut filius, patre & Rep. cariores sunt: sed illũ quidem sua maiestas, imperium Romanum ceteri exercitus defendent. coniugem, & liberos meos, quos pro gloriâ vestrâ libens ad exitium offerrem, nunc procul à furentibus summoueo: vt quidquid istuc sceleris imminet, meo tantum sanguine pietur: néve occisus Augusti pronepos, interfecta Tiberij nurus, nocentiores vos faciat. quid enim per hos dies inausum, intemeratúmve vobis? Quod nomen huic cœtui dabo? militésne appellem? qui filium imperatoris vestri, vallo & armis circumsedistis. An ciues? quibus tam proiecta senatus auctoritas. hostium quoq. ius, & sacra legationis, & fas gentium rupistis. Diuus Iulius seditionẽ exercitus verbo vno compescuit, Quirites vocãdo qui sacramentum eius detractabant. Diuus Augustus vultu & aspectu, Actiacas legiones exterruit. nos vt nondum eosdem, ita ex illis ortos, si Hispaniæ Syriæúe miles aspernaretur, tamen mirum & indignum erat: primáne, & vicesima legiones, illa signis à Tiberio acceptis, tu tot prœliorum socia, tot præmiis aucta, egregiam duci vestro gratiam refertis? hunc ego nuntium patri, læta omnia aliis è prouinciis audienti, feram? ipsius tirones, ipsius veteranos, non missione, non pecuniâ satiatos? hîc tantùm interfici centuriones, eiici tribunos, includi legatos? infecta sanguine castra, flumina? meq. precariam animam inter infensos trahere? Cur enim primo concionis die, ferrum illud quod pectori meo infigere parabam, detraxistis? O improuidi amici! melius & amantius ille, qui gladium offerebat. cecidissem certè nondũ tot flagitiorum

exercitui

exercitui meo conscius. legissetis ducē, qui meam quidem mortem impunitam sineret. Vari tamen & trium legionum vlciscerētur. Neque enim dij sinant, vt Belgarum, quanquam offerentium, decus istud & claritudo sit, subuenisse Romano nomini, compressisse Germaniæ populos. Tua diue Auguste cælo recepta mens, tua pater Druse imago, tui memoria, iisdem istis cum militibus, quos iam pudor & gloria intrat, eluant hanc maculam, irasque ciuiles in exitium hostibus vertant. Vos quoq. quorū alia nunc ora, alia pectora contueor, si legatos senatui, obsequium imperatori, si mihi coniugem ac filium redditis, discedite à contactu ac diuidite turbidos. id stabile ad pœnitentiam, id fidei vinculum erit. *Supplices ad hæc, & vera exprobrari fatentes, orabāt, puniret noxios, ignosceret lapsis, & duceret in hostem: reuocaretur coniunx, rediret legionum alumnus, nēue obses Gallis traderetur. Reditum Agrippinæ excusauit ob imminentem partum, & hiemem. venturum filium. cetera ipsi exequerentur.* Mutati, pœnas vltro in se poscunt.

Discurrunt mutati, & seditiosissimum quemq. vinctos trahunt ad legatum legionis primæ, C. Cetronium: qui iudicium & pœnas de singulis, in hunc modū exercuit. Stabant pro concione legiones, districtis gladiis. reus in suggestu per tribunum ostendebatur. si nocentem adclamauerant, præceps datus trucidabatur. & gaudebat sadibus miles, tanquam semet absolueret. nec Cæsar arcebat, quando nullo ipsius iussu, penes eosdem sæuitia facti & inuidia erat. secuti exemplū veterani, haut multò pòst in Ratiam mittuntur, specie defendendæ prouinciæ ob imminentis Sueuos: ceterùm vt auellerentur castris, trucibus adhuc non minus asperitate remedij, quàm sceleris- Ipsi seditiosos puniunt.

Cæsar inde per artē eos fefungit.

*legit. Nouosque Centuriones in locum cæsorum sufficit.

*Iscleris memoriâ. Centurionatum inde * egit. citatus ab imperatore, nomen, ordinẽ, patriam, numerũ stipendiorum, quæ strenuè in prœliis feciſſet, & cui erant donaria militaria, edebat. ſi tribuni, ſi legio, induſtriam innocentiamq; adprobauerant, retinebat ordines: vbi auaritiam, aut crudelitatem cõſenſu obiectauiſſent, ſoluebatur militiâ. Sic compoſitis præſentibus, haut minor moles ſuperarat, ob ferociam quintæ, & vndeuicesimæ legionum, ſexageſimum apud lapidem, (loco Vetera nomen eſt) hibernantium. nam primi ſeditionẽ cœptauerant, atrociſſimum quodq; facinus horum manibus patratum. nec pœnâ commilitonum exterriti, nec pœnitentiâ conuerſi, iras retinebant. Igitur Cæſar arma, claſſem, ſocios demittere Rheno, parat: ſi imperium detrectetur, bello certaturus. At Romæ nondum cognito, qui fuiſſet exitus in Illyrico, & legionum Germanicarum motu audito; trepida ciuitas incuſare Tiberium, quòd dum patres, & plebem, inualida & inermia, contatione fictâ ludificetur, diſſideat interim miles; neque duorum adoleſcentium nondum adultâ auctoritate comprimi queat. ire ipſum, & opponere maieſtatem imperatoriam debuiſſe; ceſſuris, vbi principem longâ experientiâ, eundemq; ſeueritatis & munificentiæ ſummum vidiſſent. An Auguſtum feſſâ ætate, toties in Germanias commeare potuiſſe, Tiberium vigentem annis, ſedere in ſenatu verba patrum cauillantem: ſatis proſpectum vrbana ſeruituti: militaribus animis adhibenda fomenta, vt ferre pacem velint. * Immotum aduerſus eos ſerimones, fixumq; Tiberio fuit, non omittere caput rerum, neq. ſe remq; publicam in caſum dare. Multa quippe & diuerſa angebant: validior per Germaniam exercitus; propior apud Pannoniam: illæ Galliarum opibus ſubnixus, hic Italiæ imminens.

Sed duæ adhuc legiones turbidæ, apud Veterã.

In eas vis paratur.

Romani conſternati ſeditionum his nunciis:

Tiberium culpant, qui ipſe non occurrat.

Sed illa vulpes ſedem imperij premit:

* Immotus

imminens. quos igitur anteferret? ac ne postpositi, contumeliâ incenderentur. At per filios pariter adiri, maiestate saluâ, cui maior è longinquo reuerentia. simul adolescentibus excusatum, quædam ad patrem referre: resistentisq; Germanico, aut Druso, posse à se mitigari vel infringi: quod aliud subsidium si imperatorem sprenissent? Ceterùm vt iam iamq; iturus lêgit comites, conquisiuit impedimenta, adornauit naues. mox hiemem, aut negotia variè caussatus, primò prudentes, dein vulgum, diutissimè prouincias fefellit. At Germanicus quanquam contracto exercitu, & paratâ in defectores vltione, dandum adhuc spatium ratus, si recenti exemplo sibi ipsi consulerent, præmittit litteras ad Cæcinam, venire se validâ manu, ac ni supplicium in malos præsumant, vsurum promiscuâ cæde. Eas Cæcina aquiliferis signiferisq; & quod maximè castrorum sincerum erat, occultè recitat: vtq; cunctos infamiæ, seipsos morti eximant hortatur. nam in pace causas & merita spectari; vbi bellum ingruat, innocentes ac noxios iuxtà cadere. Illi, tentatis quos idoneos rebantur, postquam maiorem legionum partẽ in officio vident; de sententiâ legati, statuunt tempus, quo fœdissimũ quemq. & seditioni promtũ ferro inuadant. Tunc signo inter se dato, irrumpunt contubernia, trucidãt ignaros: nullo, nisi consciis, noscente quod cædis initium. quis finis. Diuersa omniũ, quæ vnquam accidêre, ciuilium armorũ facies. non prælio, nõ aduersis è castris, sed ijsdem è cubilibus, quos simul vescentis dies, simul quietos nox habuerat, discedunt in partes, ingerunt tela. clamor, vulnera, sanguis palàm: caussa in occulto. cetera fors regit: & quidam bonorũ cæsi. postquam, intellecto in quos sæuiretur, pessimi quoque arma rapuerant. neque legatus, aut tribunus moderator adfuit:

Et iter simulat, nõ tamen iniat.

Interea Germanicus minis & terrore rem conficit.

Ipsi turbidi turbatores suos cædunt.

Sed parum compositè: & dolet Cæsar.

*fuit: permissa vulgo licentia atq. vltio & satietas. Mox ingressus castra Germanicus, non medicinam illud plurimis cum lacrymis, sed cladẽ adpellans, cremari corpora iubet. Truces etiam tum animos cupido inuolat eundi in hostem, piaculum furoris. nec aliter posse placari commilitonum manes, quàm si pectoribus impiis honesta vulnera accepissent. Sequitur ardorem militum Cæsar, iunctoq3 ponte tramittit duodecim millia è legionibus *sex, & viginti socias cohortes, octo equitum alas, quarum eâ seditione intemerata modestia fuit. Lati neque procul Germani agitabãt, dum iustitio ob amissum Augustum, pòst discordiis attinemur. At Romanus agmine propero siluam Cæsiam limitemq3 à Tiberio cœptum *scindit. castra in limite locat, frontem ac tergum vallo; latera, cõcædibus *munitus. Inde saltus obscuros permeat, consultatq3 ex duobus itineribus, breue & solitũ sequatur: an impeditius & intentatum, eóque hostibus incautum. Dilectâ longiore viâ, cetera adcelerantur. etenim attulerant exploratores festam eam Germanis noctem, ac solennibus epulis ludicram. Cæcina cum expeditis cohortibus præire, & obstantia siluarum amoliri iubetur: legiones modico interuallo sequuntur. Iuuit nox sideribus inlustris. ventumq3 ad vicos Marsorum, & circumdatæ stationes, stratis etiã tum per cubilia, propterq3 mensas, nullo metu, non antepositis vigiliis. adeò cuncta incuriâ disiecta erant, neque belli timor: ac ne pax quidem nisi languida, & soluta inter temulentos. Cæsar auidas legiones, quo latior populatio foret, quatuor in cuneos dispertit. quinquaginta millium spatium, ferro flammisq3 peruastat. non sexus, non ætas miserationem attulit. profana simul & sacra, & celeberrimum illis gentibus templum, quod Tanfana vocabant, solo æquantur. sine*

Mox ducit in hostem, vt auocet & oblitteret.

Rhenum transit.

*è legionibus, sex & viginti

*scandit.

*munitur.

Ad Marsos venit.

Quos securos & incustoditos cædit.

Tanfanæ templum diruit.

vulnere

vulnere milites, qui semisomnos, inermos, aut palantis cecidérant. Exciuit ea cædes Bructeros, Tubantes, Vsipetes: saltusq; per quos exercitui regressus, insedêre. quod gnarum ducí: inceßitq; itineri & prœlio. pars equitum, & auxiliariæ cohortes ducebant: mox prima legio. & medijs impedimentis, sinistrum latus * vndeuicesimani, dextrum quintani clausere. vicesima legio terga firmauit, pòst ceteri sociorum. Sed hostes, donec agmen per saltus porrigeretur, immoti; dein latera, & frontem modicè adsultantes, totâ vi nouißimos incurrêre. turbabanturq; densis Germanorum cateruis leues cohortes, cùm Cæsar aduectus ad vicesimanos voce magnâ, hoc illud tempus oblitterandæ seditionis clamitabat, pergerent, properarent culpam in decus vertere. Exarsere animis, vnoq; impetu perruptum hostem, redigunt in aperta, cadunt q;. simul primi agminis copiæ euasere siluas, castraq; communiuere. Quietum inde iter. fidens q; recentibus, ac priorum oblitus miles, in hibernis locatur. Nunciata ea, Tiberium latitiâ curaq; adfecere. gaudebat oppressam seditionem: sed quòd largiendis pecuniis, & missione festinatâ fauorem militum quæsiuisset, bellicâ quoque Germanici gloriâ angebatur. Rettulit tamen ad senatum de rebus gestis, multáque de virtute eius memorauit: magis in speciem verbis adornata, quàm vt penitus sentire crederetur. Pauciloribus Drusum, & finem Illyrici motus laudauit; sed intentior, & fidâ oratione. cunctáque quæ Germanicus indulserat, seruauit, etiam apud Pannonicos exercitus. Eodem anno, Iulia supremum diem obiit, ob impudicitiã olim à patre Augusto Pandateriâ insulâ, mox opido Rheginorum, qui Siculum fretum accolunt, clausa. Fuerat in matrimonio Tiberij. florentibus Caio & Lucio Cæsaribus, spreuerat q; vt imparem:

Redeunt insidiæ à finitimis parantur.

* vna &

Sed virtutes cas irritas facit.

Tiberius laudat Germanicum, & inuidet.

Iulia Augusti f. obit alimentis subtractis.

imparem : nec alia tam intima Tiberio cauſſa, cur Rhodum abſcederet, imperium adeptus, extorrem, infamem, & poſt interfectum Poſtumum Agrippam, omnis ſpei egenam, inopiâ ac tabe longâ peremit, obſcuram fore necem longinquitate exſilij ratus. Par cauſſa ſæuitiæ in Sempronium Gracchum, qui familiâ nobili, ſollers ingenio, & prauè facundus, eamdem Iuliam in matrimonio M. Agrippæ temerauerat. nec is libidini finis. traditam Tiberio, peruicax adulter contumaciâ & odio in maritum accendebat. litteræq; quas Iuliæ patri Auguſto cum inſectatione Tiberij ſcripſit, à Graccho compoſitæ credebantur. Igitur amotus Cercinam, Africi maris inſulam, quatuordecim annis exſilium tolerauit. Tunc milites ad cædem miſſi, inuenere in prominenti litoris nihil lætum opperientem. quorum aduentu breue tempus petiuit, vt ſuprema mandata vxori Alliariæ per litteras daret: ceruicemq; percuſſoribus obtulit. conſtantiâ mortis, haut indignus Sempronio nomine; vitâ, degenerauerat. quidam nō Româ eos milites, ſed ab L. Aſprenate proconſule Africæ miſſos tradidere, auctore Tiberio, qui famâ cædis poſſe in Aſprenatem verti, fruſtrà ſperauerat. Idem annus nouas cærimonias accepit, addito ſodalium Auguſtalium ſacerdotio, vt quondam T. Tatius retinendis Sabinorum ſacris, ſodales Titios inſtituerat. ſorte ducti è primoribus ciuitatis vnus & viginti. Tiberius, Druſusq; & Claudius, & Germanicus adiiciuntur. Ludos Auguſtales tunc primùm * cœptos turbauit diſcordia, ex certamine hiſtrionum. Indulſerat ei ludicro Auguſtus, dum Mæcenati obtemperat effuſo in amorem Bathylli. neque ipſe abhorrebat talibus ſtudiis, & ciuile rebatur miſceri voluptatibus vulgi. alia Tiberio morum via. ſed populum per tot annos molliter habitum, nondum audebat ad duriora

Cæditur & Sempron. Gracchus, adulter in eā.

Sodales Auguſtales inſtituti.

Hiſtrionię turbæ.

* cœpta

duriora vertere. Druſo Cæſare, C. Norbano COSS. decernitur Germanico triumphus manente bello; quod quanquam in æſtatem ſummâ ope parabat, initio veris & repentino in Chattos excurſu, præcepit. nam ſpes inceſſerat diſidere hoſtem in Arminium ac Segeſtem, inſignem vtrumque perfidiâ in nos, aut fide. Arminius, turbator Germaniæ: Segeſtes, parari rebellionem ſæpè aliàs, & ſupremo conuiuio poſt quod in arma itum, aperuit: ſuaſitq; Varo, vt ſe, & Arminium, & ceteros proceres vinciret: nihil auſuram plebem principibus amotis, atque ipſi tempus fore quo crimina, & innoxios diſcerneret. ſed Varus fato, & vi Arminij cecidit. Segeſtes quamquam conſenſu gentis in bellum tractus, diſcors manebat, auctis priuatim odiis, quòd Arminius filiam eius alij pactam rapuerat. gener inuiſus, inimici ſoceri, quæque apud concordes vincula caritatis, incitamenta irarum apud infenſos erant. Igitur Germanicus quatuor legiones, quinque auxiliarium millia, & tumultuarias cateruas Germanorum cis Rhenum colentium Cæcinæ tradit: totidem legiones, duplicem ſociorum numerum ipſe ducit: poſitóque caſtello ſuper veſtigia paterni præſidij in monte Tauno, expeditum exercitum in Chattos rapit, L. Apronio ad munitiones viarum, & fluminum relicto. nam, rarum illi cælo, ſiccitate, & amnibus modicis inoffenſum iter properauerat: imbresq; & fluminum auctus regredienti metuebantur. ſed Chattis adeò improuiſus aduênit, vt quod imbecillum ætate ac ſexu, ſtatim captum, aut trucidatum ſit: iuuentus flumen Adranam nando tramiſerit: Romanóſque pontem cœptantis arcebant. dein tormentis ſagittiſq; pulſi, tentatis fruſtra conditionibus pacis, cùm quidam ad Germanicum perfugiſſent, reliqui omiſſis pagis

A. V. C. DCCLXIIX.

Germanicus Cattos irrumpit.

Arminius turbator, ſiue defenſor potius Germaniæ.

Segeſtes proditor, & à Romanis.

Copiæ, diuiſio, & itinera Germanici.

Cattos improuiſus opprimit.

Mattium incendit.

vicisq́; in siluas disperguntur. Cæsar incenso Mattio (id genti caput) aperta populatus, vertit ad Rhenum: non auso hoste terga abeuntium lacessere, quod illi moris, quoties astu magis, quàm per formidinem cessit. Fuerat animus Cheruscis iuuare Chattos, sed exterruit Cæcina huc illuc ferens arma. & Marsos congredi ausos, prospero prœlio cohibuit. Neque multo pòst legati à Segeste venerunt, auxilium orantes aduersus vim popularium, à quîs circumsidebatur; validiore apud eos Arminio, quando bellum suadebat. Nam barbaris, quanto quis audacia promptus, tanto magis fidus, rebus commotis potior habetur. Addiderat Segestes legatis filium, nomine Segimundum. sed iuuenis conscientiâ contabatur. quippe anno quo Germaniæ desciuere, sacerdos apud Aram Vbiorum creatus ruperat vittas, profugus ad rebelles. Adductus tamen in spem clementiæ Romanæ, pertulit patris mandata, benignéque exceptus, cum præsidio Gallicam in ripam missus est. Germanico pretium fuit, conuertere agmen: pugnatúmque in obsidentis, & ereptus Segestes magnâ cum propinquorum & clientium manu. Inerant feminæ nobiles, inter quas vxor Arminij, eademq́; filia Segestis, mariti magis quàm parentis animo, neq. victa in lacrymas, neq. voce supplex, compressis intra sinum manibus grauidum vterum intuens. Ferebantur & spolia Varianæ cladis, plerisque eorum qui tum in deditionem veniebant prædæ data. Simul Segestes ipse ingens visu, & memoriâ bonæ societatis impauidus. verba eius in hunc modum fuere.*

Legati à Segeste, auxilium petunt:

*Scripserim rebusque motis

Tulit ipse Germanicus.

Vxor Arminij capta.

Non hic mihi primus erga populum Rom. fidei & constantiæ dies. ex quo à diuo Augusto ciuitate donatus sum, amicos inimicosque ex vestris vtilitatibus dilegi: neq. odio patriæ, (quippe proditores,

Segestis oratio, quidquid velet, seruilis.

ditores, etiam iis quos anteponunt, inuisi sunt) verùm quia Romanis Germanisque idem conducere: & pacem, quàm bellum probabam. ergo raptorem filiæ meæ, violatorem fœderis vestri Arminium, apud Varum, qui tum exercitui præsidebat, reum feci. dilatus segnitiâ ducis, quia parum præsidij in legibus erat, vt me & Arminium, & conscios vincîret; flagitaui. testis illa nox, mihi vtinam potius nouissima! quæ secuta sunt defleri magis, quàm defendi possunt. ceterùm & inieci catenas Arminio, & à factione eius iniectas perpessus sum. Atque vbi primùm tui copia; vetera nouis, & quieta turbidis ante habeo; neque ob præmium, sed vt me perfidiâ exsoluam: simul genti Germanorum idoneus conciliator, si pœnitentiam quàm perniciem maluerit. Pro iuuentâ & errore filij veniam precor. filiam necessitate huc adductam, fateor: tuum erit consultare, vtrum prævalcat, quòd ex Arminio concepit, an quòd ex me genita est. *Cæsar, clementi responso, liberis propinquisq; eius incolumitatem, ipsi sedem* veterem *in prouinciâ pollicetur. Exercitum reduxit, nomenq; Imperatoris auctore Tiberio accepit. Arminij vxor, virilis sexus stirpem edidit: educatus Rauennæ puer, quo mox ludibrio conflictatus sit, in tempore memorabo. Fama dediti benignèque excepti Segestis vulgata, vt quibusque bellum inuitis aut cupientibus erat, spe vel dolore accipitur. Arminium, super insitam violentiam, rapta vxor, subiectus seruitio vxoris vterus, vecordem agebant: volitabátque per Cheruscos, arma in Segestem, arma in Cæsarem poscens. Neque probris temperabat.* Egregium patrem, magnum imperatorem, for-

Ipse & comites omnes benignè habiti.

* vetere

Filius Arminij Rauennæ educatur.

Cuius patet arma & vltionem strenuè patar.

Inuectio eius in Segestem iuxtà & Romanos.

tem exercitum, quorum tot manus vnam mulierculam auexerint. Sibi tres legiones, totidem legatos procubuisse. Non enim se proditione, neque aduersus feminas grauidas, sed palàm aduersus armatos bellum tractare. cerni adhuc Germanorum in lucis signa Romana, quæ diis patriis suspenderit. coleret Segestes victam ripam; redderet filio sacerdotium: hominem Germanos nunquam satis * excusaturos, quòd inter Albim & Rhenum virgas, & secures, & togam viderint. aliis gentibus, ignorantiâ imperij Romani, inexperta esse supplicia, nescia tributa: quæ quando exuerint, inritúsque discesserit ille inter numina dicatus Augustus, ille dilectus Tiberius; ne imperitum adolescentulum, ne seditiosum exercitum pauescerent. Si patriam, parentes, antiqua mallent, quàm dominos, & colonias nouas; Arminium potiùs gloriæ ac libertatis, quàm Segestem flagitiosæ seruitutis ducem sequerentur. *Conciti per hæc, non modò Cherusci, sed conterminæ gentes: tractúsque in partis Inguiomerus Arminij patruus, veteri apud Romanos auctoritate. vnde maior Cæsari metus. & ne bellum mole vnâ ingrueret, Cæcinam cum quadraginta cohortibus Romanis, distrahendo hosti, per Bructeros ad flumen Amisiam mittit. Equitem Pedo præfectus, finibus Frisiorum ducit. ipse impositas nauibus quatuor legiones per lacus vexit: simulq; pedes, eques, classis, apud prædictum amnem conuenêre. Chauci cùm auxilia pollicerentur, in commilitium adsciti sunt. Bructeros sua vrentes, expedita cum manu L. Stertinius, missu Germanici fudit; interq; cædem & prædam, reperit vndeuicesimæ legionis aquilam, cum Varo amissam.*

* excusaturum

Cherusci & finitimi, tracti in Romanos:

Eriam Inguiomerus.

Copiæ Romanæ ad Amisiâ conuenêre.

Bructeri fusi.

Ductum

Ductum inde agmen ad vltimos Bructerorum: quantumq; Amisiam & Luppiam amnes inter, vastatum: haut procul Teutoburgiensi saltu, in quo reliquiæ Vari legionúmque insepultæ dicebantur. Igitur cupido Cæsarem inuadit soluendi suprema militibus, ducíq; ; permoto ad miserationem omni qui aderat exercitu, ob propinquos, amicos, denique ob casus bellorum & sortem hominum. præmisso Cæcinâ, vt occulta saltuum scrutaretur, pontésque & aggeres humido paludum & fallacibus campis imponeret, incedunt mæstos locos, visúq; ac memoriâ deformes. Prima Vari castra, lato ambitu, & dimensis principiis, trium legionum manus ostentabant: dein semiruto vallo, humili fossâ, accisæ iam reliquiæ consedisse intelligebantur. Medio campi albentia ossa, vt fugerant, vt restiterant, disiecta vel aggerata. adiacebant fragmina telorum, equórúmque artus, simul truncis arborum antefixa ora. lucis propinquis barbaræ aræ, apud quas tribunos, ac primorum ordinum centuriones mactauerant. & cladis eius superstites pugnam aut vincula elapsi, referebant, hic cecidisse legatos, illic raptas aquilas; primum vbi vulnus Varo adactum; vbi infelici dextrâ, & suo ictu mortem inuenerit: quo tribunali concionatus Arminius: quot patibula captiuis, quæ scrobes: vt q; signis & aquilis per superbiam inluserit. Igitur Romanus qui aderat exercitus, sextum post cladis annum, trium legionum ossa, nullo noscente, alienas reliquias an suorum humo tegeret, omnes vt coniunctos, vt consanguineos, auctâ in hostem irâ mæsti simul & infensi condebant. Primum extruendo tumulo cessit em Cæsar posuit, gratissimo munere in defunctos, & præsentibus doloris socius. Quod Tiberio haut probatum, seu cuncta Germanici in deteriùs

Ventum ad Teutoburgiensem saltum:

Vbi infelix illa Vari pugna.

Facies eius calamitatis.

Reliquiæ lectæ & humatæ:

Ipso Cæsare ad pietatem eam præcunte.

rius trahenti; siue exercitum imagine cæsorum insepultorúmque, tardatum ad prælia, & formidolosiorem hostium credebat. neque imperatorem auguratu & vetustißimis cærimoniis præditum, attrectare feralia debuisse. Sed Germanicus cedentem in auia Arminium secutus, vbi primùm copia fuit, * euehi equites, campumq; quem hostis insederat, eripi iubet. Arminius colligi suos, & propinquare siluis monitos, vertit repentè: mox signum prorumpendi dedit iis, quos per saltus occultauerat. Tunc nouâ acie turbatus eques, missæq; subsidiariæ cohortes, & fugientium agmine impulsæ, auxerant consternationem: trudebantúrque in paludem gnaram vincentibus, iniquam nescijs, ni Cæsar productas legiones instruxisset. inde hostibus terror, fiducia militi: & manibus æquis abscessum. Mox reducto ad Amisiam exercitu, legiones classe vt aduexerat, reportat. Pars equitum, litore Oceani, petere Rhenum iussa. Cæcina qui suum militem ducebat, monitus, quanquam notis itineribus regrederetur, Pontes longos quàm maturrimè superare. Angustus is trames, vastas inter paludes, & quondam à L. Domitio aggeratus: cetera limosa, tenacia graui cœno, aut riuis incerta erant: circum siluæ paulatim adclines. quas tum Arminius impleuit, compendiis viarum, & cito agmine, onustum sarcinis armisq; militem cùm anteueniisset. Cæcinæ dubitanti quo nam modo ruptos vetustate pontes reponeret, simúlque propulsaret hostem, castrametari in loco placuit; vt opus, & alij prælium inciperent. Barbari perfringere stationes, seq; inferre munitoribus nisi, lacessunt, circumgrediuntur, occurrant. miscetur operantium bellantiúmque clamor, & cuncta pariter Romanis aduersa. locus vligine profundâ, idem ad gradum instabilis,

Inde pugna cum Arminio: * *inuehi*

Nec Romanis satis prospera.

Cæcinam in reditu opportunè idē Arminius aggreditur:

Tantū non fundit.

bilis, procedentibus lubricus, corpora grauia loricis, neque librare pila inter vndas poterant. Contrà Cheruſcis ſueta apud paludes prœlia, procera membra, haſtæ ingentes ad vulnera facienda, quamuis procul. nox demum inclinantis tam legiones aduerſa pugnæ exemit. Germani ob proſpera indefeſſi, ne tum quidem ſumtâ quiete, quantum aquarum circumſurgentibus iugis oritur, vertêre in ſubiecta. merſaq; humo, & obruto quod effectum operis, duplicatus militi labor. Quadrageſimum id ſtipendium Cæcina parendi, aut imperitandi habebat: ſecundarum ambiguarúmque rerum ſciens, eóque interritus. Igitur futura voluens, non aliud reperit, quàm vt hoſtem ſiluis coërceret, donec saucij, quamtumq; grauioris agminis, anteirent. nam medio montium & paludum, porrigebatur planities, quæ tenuem aciem pateretur. Deliguntur legiones, quinta dextro lateri, * vndeuiceſima in lævum, primani ducendum ad agmen, viceſimanus aduerſum ſecuturos. Nox per diuerſa inquies, cùm barbari feſtis epulis, læto cantu, aut truci ſonore ſubiecta vallium ac reſultantis ſaltus complerent: apud Romanos inualidi ignes, interruptæ voces, atque ipſi paſſim adiacerent vallo, oberrarent tentoriis, inſomnes magis quàm peruigiles. ducemq; terruit dira quies. nam Quinctilium Varum ſanguine oblitum, & paludibus emerſum, cernere & audire viſus eſt, velut vocantem, non tamen obſecutus, & manum intendentis repulliſſe. Cœptâ luce, miſſæ in latera legiones, metu, an contumaciâ, locum deſeruêre: capto * properè campo, humentia vltrà. Neque tamen Arminius, quanquam libero incurſu, ſtatim prorupit: ſed vt hæſere cœno foſſiſq; impedimenta, turbati circum milites, incertus ſignorum ordo, vtq; tali in tempore ſibi

Cæcina tamen vetus dux conſtâter aduerſa tolerat:

Et ratione obuiam it.

* vna &

Sed miles cõſternatur.

Ipſi etiã duci malum præſagium per ſomnum.

* propo

Victi & cæsi pæne Romani.

quisque properus, & lentæ aduersum imperia aures, irrumpere Germanos iubet, clamitans, En Varus, & eodem iterum fato victæ legiones. Simul hæc: & cum dilectis scindit agmen, equisq; maximè vulnera ingerit. illi sanguine suo, & lubrico paludum lapsantes, excussis rectoribus disiecere obuios, proterere iacentes. plurimus circa aquilas labor, quæ neque aduersùm ferri ingruentia tela, neque figi limosâ humo poterant. Cæcina dum sustentat aciem, suffosso equo delapsus circumueniebatur, ni prima legio sese opposuisset. iuuit hostium auiditas, omissâ cæde, prædam sectantium: emissaq; legiones; vesperascente die, in aperta & solida. neque is miseriarum finis. struendum vallum, petendus agger. amissa magna ex parte, per quæ egeritur humus, aut excidi tur cespes. non tentoria manipulis, non fomenta saucijs. infectos cœno aut cruore cibos diuidentes, funestas tenebras, & tot hominũ millibus vnum iam reliquum diem lamentabantur. Fortè equus abruptis vinculis vagus, & clamore territus, quosdam occurrentium obturbauit. tantâ inde cõsternatio, inrupisse Germanos credentium, vt cuncti ruerent ad portas, quarum Decumana maxime petebatur, auersa hosti, & fugientibus tutior. Cæcina, comperto vanam esse formidinem, cùm tamen neq. auctoritate, neque precibus, ne manu quidem obsistere, aut retinere militem quiret, proiectus in limine portæ, miseratione demum, quia per corpus legati eundum erat, clausit viam. simul tribuni & centuriones falsum pauorem docuerunt. Tunc contractos in principia, iussosq; dicta cum silentio accipere, temporis ac necessitatis monet. Vnam in armis salutem, sed ea consilio temperanda: manendumque intra vallum, donec expugnandi hostes spe, propiùs succederent: mox

Noctu lymphatus apud eos terror.

Quos à fugâ obiectu, & abiectu corporis sui, dux ægrè sistit.

vndique

vndique erumpendum. illà eruptione ad Rhenum peruenirí. quòd si fugerent, pluris siluas, profundas magis paludes, sæuitiam hostium superesse. at victoribus decus, gloriam, quæ domi cara, quæ in castris honesta memorat. reticuit de aduersis. Equos dehinc, orsus à *suis, legatorum tribunorumq3, nulla ambitione, fortissimo cuique bellatori tradit: vt hi, mox pedes, in hostem inuaderent. Haut minus inquies Germanus, spe, cupidine, & diuersis ducum sententiis agebat: Arminio, sinerent egredi, egressosq3 rursum per humida & impedita circumuenirent, suadente: atrociora Inguiomero, & læta barbaris, vt vallum armis ambirent promtam expugnationem, plures captiuos, incorruptam prædam fore. Igitur orta die, proruunt fossas, iniiciunt crates, summa valli prensant, raro super milite, & quasi ob metum defixo. Postquam hæsere munimentis, datur cohortibus signum, cornuaq3 ac tubæ concinuere. exin clamore & impetu tergis Germanorum circumfunduntur, exprobrantes, non hic siluas, nec paludes, sed æquis locis æquos deos. Hosti facile excidium: & paucos & semermos cogitanti, sonus tubarum, fulgor armorum, quantò inopina, tantò maiora offunduntur. cadebantq3, vt rebus secundis auidi, ita aduersis incauti. Arminius integer, Inguiomerus post graue vulnus, pugnam deseruêre. vulgus trucidatum est, donec ira & dies permansit. nocte demum reuersæ legiones, quamuis plus vulnerum, eadem ciborum egestas fatigaret, vim, sanitatem, copias, cuncta in victoriâ habuere. Peruaserat interim circumuenti exercitus fama, & infesto Germanorum agmine Gallias peri. ac ni Agrippina impositum Rheno pontem solui prohibuisset, erant qui id flagitium formidine audentes.

Consilium eius probum in sequentem diem.

*suo,

Quod successit.

Et hostes cupidine victoriæ, victoriâ amittunt.

Agrippinæ in his casibus virilis animus.

rent. Sed femina ingens animi, munia ducis per eos dies induit, militibusq; vt quis inops, aut faucius, vestem & fomenta dilargita est. Tradit C. Plinius, Germanicorum bellorum scriptor, stetisse apud principium pontis, laudes & grates reuersis legionibus habentem. Id Tiberij animum altiùs penetrauit. non enim simplices eas curas: nec aduersus externos militem quæri. nihil relictum imperatoribus, vbi femina manipulos interuisat, signa adeat, largitionem tentet, tanquam parùm ambitiosè filium ducis gregali habitu circumferat, Cæsaremque Caligulam appellari velit. Potiorem iam apud exercitus Agrippinam, quàm legatos, quàm duces: compressam à muliere seditionem, cui nomen principis obsistere non quiuerit. *Accendebat hæc onerabatq; Seianus, peritiâ morum Tiberij, odia in longum iaciens, quæ reconderet, auctaq; promeret. At Germanicus legionum, quas nauibus vexerat, secundam & quartamdecimam itinere terrestri P. Vitellio ducendas tradit, quo leuior classis vadoso mari innaret, vel reciproco sideret. Vitellius primum iter siccâ humo, aut modicè adlabente æstu, quietum habuit. mox impulsu aquilonis, simul sidere æquinoctij, quo maximè tumescit Oceanus, rapi agiq; agmen. & opplebantur terræ. eadem freto, litori, campis facies. neque discerni poterant incerta ab solidis, breuia à profundis. sternuntur fluctibus, hauriuntur gurgitibus: iumenta, sarcinæ, corpora exanima, interfluunt, occurrant. permiscetur inter se manipuli, modò pectore, modò ore tenus exstantes, aliquando subtracto solo disiecti aut obruti. nõ vox, & mutui hortatus iuuabant, aduersante vndâ. nihil strenuus ab ignauo, sapiens à * prudenti, consilia à casu differre: cuncta pari violentiâ inuoluebantur.*

Qui Tiberiũ offendit.

Periclitatæ etiam legiones, quæ litore maris reductæ.

Quia nihil tunc quod Oceanũ planis arceret:

* *ab imprudenti,* Sed emersetunt ad alta.

bantur. Tandem Vitellius in editiora enisus, eôdẽ agmen subduxit. pernoctauere sine vtensilibus, sine igni; magna pars nudo aut mulcato corpore, haut minus miserabiles, quàm quos hostis circumsidet. quippe illis etiam honestæ mortis vsus: his inglorium exitium. lux reddidit terram. penetratumq; ad amnem Visurgim, quò Cæsar classe contenderat. impositæ deinde legiones, vagante famâ submersas. nec fides salutis, antequàm Cæsarem exercitumq; reducem vidêre. Iam Stertinius ad accipiendum in deditionem Segimerum fratrem Segestis præmissus, ipsum & filium eius in ciuitatem Vbiorum perduxerat. data vtriq; venia, facilè Segimero, contatius filio: quia Quinctilij Vari corpus intulisse dicebatur. Ceterùm ad supplenda exercitus damna certauêre Galliæ, Hispaniæ, Italia: quod cuiq; promtum, arma, equos, aurum, offerentes. quorum laudato studio Germanicus, armis modò & equis ad bellum sumtis, propriâ pecuniâ militem iuuit. vtq; cladis memoriam etiam comitate leniret, circumire saucios; facta singulorum extollere; vulnera intuens, alium spe, alium gloriâ, cunctos alloquio & curâ, sibiq; & prœlio firmabat. Decreta eo anno triumphalia insignia A. Cæcinæ, L. Apronio, C. Silio, ob res cum Germanico gestas. Nomen patris patriæ Tiberius à populo sæpius ingestum, repudiauit: neque in acta sua iurari, quamquã censente senatu, permisit: cuncta mortalium incerta, quantoq; plus adeptus foret, tanto se magis in lubrico dictans. non tamẽ ideo faciebat fidem ciuilis animi. nam legem maiestatis reduxerat, cui nomen apud veteres idem, sed alia in iudicium veniebant, si quis proditione exercitum, aut plebem seditionibus, denique malè gestâ Rep. maiestatem populi Romani minuisset. facta arguebantur, dicta impunè erant. Primus Augustus cognitio-

Segimerus in deditionem acceptus, cum filio.

Tiberij simulata modestia.

Qui tamen legem maiestatis reduxit:

Eo fine, nũquam probatam probis.

cognitionem de famosis libellis, specie legis eius tractauit, commotus Cassij Seueri libidine, quâ viros feminásque inlustres procacibus scriptis diffamauerat. mox Tiberius, consultante Pompeio Macro prætore, an iudicia maiestatis redderentur, exercendas leges esse respondit. Hunc quoque asperauere carmina, incertis auctoribus vulgata in sæuitiam superbiamq́ eius, & discordem cum matre animum. Haut pigebit referre, in Falanio & Rubrio, modicis equitibus Romanis, prætentata crimina: vt quibus initiis, quantâ Tiberij arte, grauissimum exitium irrepserit, dein repressum sit, postremò arserit, cunctaq́ corripuerit, noscatur. Falanio obiiciebat accusator, quòd inter cultores Augusti, qui per omnes domos in modum collegiorum habebantur, Cassium quendam mimum corpore infamem adsciuisset: quodq́ venditis hortis, statuam Augusti simul mancipasset. Rubrio crimini dabatur, violatum periurio nomen Augusti. Quæ vbi Tiberio notuêre, scripsit consulibus, Non ideo decretum patri suo cælum, vt in perniciem ciuium is honor verteretur. Cassium histrionem solitum inter alios eiusdem artis interesse ludis, quos mater sua in memoriam Augusti sacrasset. Nec contra religiones fieri, quòd effigies eius, vt alia numinum simulacra, venditionibus hortorum & domuum accedant. Iusiurandum perinde æstimandum, quàm si Iouem fefellisset. deorum iniurias diis curæ. *Nec multo pòst Granium Marcellum prætorem Bithyniæ, Quæstor ipsius Cæpio Crispinus maiestatis postulauit, subscribente Romano Hispone. qui formam vitæ iniit, quam postea celebrem miseriæ temporum, & audaciæ hominum fecerunt. nam egens, ignotus, inquies, dum occultis libellis sæuitiæ principis adrepit, mox*

Portecta ea etiã ad minima crimina:

Imò ridicula.

pit, mox clarissimo cuique periculum facessit, potentiam apud vnum, odium apud omnes adeptus, dedit exemplum, quod secuti ex pauperibus diuites, ex contemtis metuendi, perniciem aliis ac postremum sibi inuenêre. Sed Marcellum insimulabat, sinistros de Tiberio sermones habuisse. inuitabile crimen, cùm ex moribus principis fœdissima quæque diligeret accusator; obiectaretq; veo. nam quia vera erant, etiam dicta credebantur. Addidit Hispo, statuam Marcelli altius quàm Cæsarum sitam: & aliâ in statuâ, amputato capite Augusti, effigiem Tiberij inditam, ad quod exarsit adeò, vt ruptâ taciturnitate proclamaret, se quoque in eâ causâ laturum sententiam palàm & iuratum, quò ceteris eadem necessitas fieret. Manebant etiam tum vestigia morientis libertatis. Igitur Cn. Piso, Quo, inquit, loco censebis Cæsar? si primus, habebo quod sequar: si post omnes, vereor ne imprudens dissentiam. permotus his, quantoq; incautius efferbuerat, pœnitentiâ patiens, tulit absolui reum criminibus maiestatis. de pecuniis repetundis, ad reciperatores itum est. Nec patrum cognitionibus satiatus, iudiciis adsidebat in cornu tribunalis, ne prætorem curuli depelleret: multáque eo coràm, aduersus ambitum & potentium preces constituta. sed dum veritati consulitur, libertas corrumpebatur. Inter quæ Pius Aurelius senator, quæstus mole publicæ viæ, ductuq; aquarum labefactas ædis suas, auxilium patrum inuocabat. resistentibus ærarij prætoribus, subuênit Cæsar, pretiumq; ædium Aurelio tribuit, erogandæ per honesta pecuniæ cupiens, quam virtutem diu retinuit, cùm ceteras exueret. Propertio Celeri prætorio, veniam ordinis ob paupertatem petenti, decies sestertium largitus est, satis comperto, paternas ei angustias esse. tentantis eadem alios, probare causam senatui iussit:

Calumniatores sub tyrannis semper magni.

Ab his Marcellus accusatur, vt maledicus in Cæsarem.

Qui iram voce etiam vulgauit:

Pisone acutè & liberè carpente.

Tiberij in iudiciis seueritas, an sæuitia.

Liberalitas eius in aliquot senatorij ordinis.

*iussit: cupidine seueritatis, in his etiam quæritè faceret, acerbus. vnde ceteri silentium & paupertatem cõfessioni & beneficio præposuere. Eodem anno continuis imbribus auctus Tiberis, plana vrbis stagnauerat. relabentem secuta est ædificiorum & hominum strages. Igitur censuit Asinius Gallus, vt libri Sibyllini adirentur. renuit Tiberius, perinde diuina humanáque obtegens. sed remedium coërcendi fluminis Ateio Capitoni, & L. Arruntio mandatum. Achaiam ac Macedoniam onera deprecantis, leuari in præsens proconsulari imperio, tradiq; Cæsari placuit. Edendis gladiatoribus, quos Germanici fratris, ac suo nomine obtulerat, Drusus præsedit, quamquam vili sanguine nimis gaudens. quod * vulgus formidolosum, & pater arguisse dicebatur. cur abstinuerit spectaculo ipse, variè trahebant; alij tædio cœtus, quidam tristitiâ ingenij, & metu comparationis, quia Augustus comiter interfuisset. Non crediderim ad ostentandam sauitiam, mouendásque populi offensiones, concessam filio materiem: quamquam id quoque dictum est. Theatri licentia proximo priore anno cœpta, grauius tum erupit, occisis non modò è plebe, sed militibus & centurione, vulnerato tribuno prætoriæ cohortis, dum probra in magistratus & dissensionem vulgi prohibent. Actum de ea seditione apud patres, dicebanturq; sententiæ, vt prætoribus ius virgarum in histriones esset. intercessit Haterius Agrippa tribunus plebei, increpitusq; est Asinij Galli oratione, silente Tiberio, qui ea simulacra libertatis senatui præbebat. valuit tamen intercessio, quia diuus Augustus immunes verberum histriones quondam responderat, neque fas Tiberio infringere dicta eius. De modo lucaris, & aduersus lasciuiam fautorum, multa decernuntur; ex quis maximè insignia: Ne domos Panto-*

Tiberis inundat, cum insigni vrbis detrimento.

Drusus gladiatores dat, sed cruento munere.

* *in vulgus,*

Histrionum causâ, tumultus & cædes.

Decreta patrũ ad coërcendos.

Pantomimorum senator introiret: ne egredientis in publicum, equites Romani cingerent: aut alibi quàm in theatro spectarentur. & spectantium immodestiam exsilio multandi potestas prætoribus fieret. Templum vt in coloniâ Tarraconensi struereturAugusto, petentibus Templum Augusto in Hispaniâ.
Hispanis permissum; datúmque in omnes prouincias exemplum. Centesimam rerum venalium post bella ciuilia institutam deprecante populo, edixit Tiberius militare ærarium eo subsidio niti. simul imparem oneri Centesima rerum venalium.
Remp. nisi vicesimo militiæ anno veterani dimitterentur. ita proximæ seditionis malè consulta, quibus sexdecim stipendiorum finem expresserant, obolita in posterum. Actum deinde in senatu ab Arruntio & Ateio an ob moderandas Tiberis exundationes verterentur flumina & lacus, per quos augescit. Auditæq; municipiorum & coloniarum legationes, orantibus Florentinis, ne Clanis solito alueo demotus in amnem Arnum transferretur, id ipsis perniciem adferret. Congruentia his Interamnates disseruere, pessum ituros fœcundissimos Italiæ campos, si amnis Nar (id enim parabatur) in riuos diductus, superstagnauisset. Nec Reatini silebant, Velinum lacum, quà in Narem effunditur, obstrui recusantes. quippe in adiacentia erupturum. optimè rebus mortalium consuluisse naturam, quæ sua ora fluminibus, suos cursus, vtque originem ita fines dederit. spectandas etiam religiones sociorum, qui sacra, & lucos, & aras patriis amnibus dicauerint. quin ipsum Tiberim nolle prorsus accolis fluuiis orbatũ, minore gloria fluere. Seu preces coloniarum, seu difficultas operũ, siue superstitio, valuit, vt in sententiam Pisonis concederetur, qui nil mutandum censuerat. Prorogatur Poppæo Sabino prouincia Mœsia, additis Achaiâ & Macedoniâ. Id quo-
Renocata, quæ seditiosi milites expresserãt.
Agitatum, qui Tiberis coërceri posset.

que

Tiberius Præfides raró mutare solitus.

que morum Tiberij fuit, continuare imperia, ac plerosque ad finem vitæ in iisdem exercitibus, aut iurisdictionibus habere. Caussæ variæ traduntur. alij tædio nouæ curæ, semel placita pro æternis seruauisse: quidam inuidiâ, ne plures fruerentur. sunt qui existiment, vt callidum eius ingenium, ita anxium iudicium, neque enim eminentes virtutes sectabatur, & rursum vitia oderat. ex optimis, periculum sibi; à pessimis, dedecus publicum metuebat. quâ hæsitatione postremo eò prouectus est, vt mandauerit quibusdam prouincias, quos egredi vrbe non erat passurus. De comitiis consularibus, quæ tum primùm illo principe, ac deinceps fuêre, vix quidquam firmare ausim. adeò diuersa, non modò apud auctores, sed in ipsius orationibus reperiuntur. Modò subtractis candidatorum nominibus, originem cuiusque & vitam, & stipendia descripsit, vt qui forent intelligeretur. aliquando, eâ quoque significatione subtractâ, candidatos hortatus, ne ambitu comitia turbarent, suam ad id curam pollicitus est. plerumque, eos tantùm apud se professos differuit, quorum nomina consulibus edidisset. posse & alios profiteri, si gratiæ, aut meritis confiderent. speciosa verbis, re mania, aut subdola: quantóque maiore libertatis imagine tegebantur, tanto eruptura ad infensius seruitium.

Comitiorũ cõfusa tunc ratio.

C. COR-

C. CORNELII TACITI AB EXCESSV D. AVGVSTI ANNALIVM LIBER II.

BREVIARIVM LIBRI.

MORTVS aliqui in Oriente. Vonones Parthorum rex solio & solo suo ab Artabano pellitur: & ad Armenios profugus, ab his in regnum accipitur. Quo eodem mox demouetur à Silano Præside Syriæ, ob metum & Artabani minas. At Tiberius, specie moti Orientis, Germanicum à legionibus suetis abstrahit. cui paret ille, sed lentè. Prius enim Germaniam ingreditur, & fabricatâ ingenti classe, exercitum Oceano ad Amisiam flumen vehit. Illic Angriuarios Stertinio duce populatur & sternit. mox Cheruscos & Arminium iugenti prœlio vincit. multumque gloriæ partum, nisi in regressu fortuita clades eam obliterasset. Nauium enim hominumque maximam partem in Oceano amisit, vi tempestatis & imperitiâ eius maris. Interea Romæ vir nobilis Libo Drusus, studij rerum nouarum defertur. accusatur in Senatu, & parte aliquâ conuincitur. Tiberium infensum expertus, & veniæ nulla spe, gladio incubuit. M. Hortali preces (nepos is Hortensij) in manifesta paupertate, spretæ à Principe. Clemens Postumi Agrippæ seruus, domino interfecto, faciem & nomen eius mentitur. res Romanas turbat. occultè conscios & adiutores multos habet. operâ tamen & ingenio Sallustij Crispi sine motu capitur, & Romam perducitur. Sub id tempus Germanicus de Cattis, Cheruscis, aliisque gentibus triumphat. Archelaus Cappadocum rex in vrbem accitus, & indigne habitus, fato moritur. Regnum eius in prouinciam redactum. Germanico Oriens permissus, cum maiore, quoquo adisset, imperio: Cn. Pisoni Syria, cum occultis (vt creditur) in Germanicum mandatis. Drusus in Illyricum it, dux contra Germanos. qui tamen inter se discordes, otium & securitatem Romanis fecere. Cheruscis duce Arminio, potentem & veterem regem Maraboduum, magno nec incruento prœlio vincunt. In Asiâ duodecim celebres vrbes terræmotu collapsæ, aut hausæ sunt. Tacfarinas in Africa bellum siue latrocinium exercet. idque à Furio Proconsule statim repressum. Germanicus in Armeniam venit: regem Zenonem, amoto Vonone, volentibus iis imponit. Drusus, Germanos ad discordias iuuat. Maraboduus vi Catualdæ regno pulsus in Italiam venit, & Rauennæ per duodeuiginti annos egit. Idem Catualda mox casus, qui Fotum Iulium missus. Rhescuporis Thracum rex, operâ Pomponij Flacci in vincla datur: Romam perducitur. Germani-

cus Ægyptum lustrat. reuersus inimicitias cum Pisone exercet, & denunciat. sed paullo pòst morbo corréptus, cum ingenti gentium omnium luctu, Antiochiæ extinguitur. Veneni à Pisone dati suspicio erat. qui conatus armis Syriam repetere, à Sentio aliisque Germanici amicis impeditur. Honores multi Germanico mortuo Romæ decreti. Sanctiones contra muliebrem impudicitiam. Virgo Vestalis capta. Arminius in Germaniâ dolo cæsus. Hæc gesta annis quattuor.

T. Statilio Sisenna Tauro, & L. Scribonio Libone,
C. Cæcilio Rufo, & L. Pomponio Flacco.
Coss. *Tiberio Cæsare Aug. III. & Germanico Cæsare II.*
M. Iunio Silano, & C. Norbano Flacco.

Cauſſæ & initia belli Parthici. A. V. C. DCCLXIX.

SISENNA *Statilio Tauro, L. Libone* Coss. *mota Orientis regna, prouinciaque Romanæ; initio apud Parthos orto, qui petitum Româ, acceptúmque regem, quamuis gentis Arsacidarum, vt externum aspernabantur. Is fuit Vonones, obses Augusto datus à Phrahate. Nam Phrahates quamquam depulisset exercitus, ducesq; Romanos, cuncta venerantium officia ad Augustum verterat: partemq; prolis, firmandæ amicitiæ miserat. haut perinde nostri metu, quàm fidei populariũ diffisus. Post finem Phrahatis & sequentiũ regum, ob internas cades, venêre in vrbem legati à primoribus Parthis, qui Vononem vetustissimum liberorum eius accirent. Magnificum id sibi credidit Cæsar, auxitq; opibus. Et accepere barbari lætantes, vt fermè ad noua imperia. Mox subit pudor, degenerauisse Parthos, petitum alio ex orbe regem, hostium artibus infectum. iam inter prouincias Romanas solium Arsacidarum haberi, dariq;. Vbi illam gloriam trucidantium Crassum, exturbantium Antonium; si mancipium Cæsaris, tot per annos seruitutem perpessum, Parthis imperitet? Accedebat dedignantes & ipse, diuersus à maiorum institutis, raro venatu, segni*

Phrahates rex, Augusto amicus.

Eius filius Vonones à Tiberio in regnum missus. Qui non diu gratus:

segni equorum curâ, quoties per vrbes incederet lectica gestamine, fastuq; erga patrias epulas. irridebantur & Graci comites, ac vilissima vtensilium anulo clausa. sed promti aditus, obuia comitas, ignota Parthis virtutes, noua vitia; & quia ipsorum maioribus aliena, perinde odiũ prauis & honestis. Igitur Artabanus Arsacidarum è sanguine, apud Dahas adultus excitur; primoq; congressu fusus, reparat vires, regnoq; potitur. Victo Vononi perfugiũ Armenia fuit, vacua tunc, interq; Parthorum & Romanas opes infida, ob scelus Antonij: qui Artauasden regem Armeniorum specie amicitiæ inlectum, dein catenis oneratum, postremò interfecerat. Eius filius Artaxias, memoriâ patrij nobis infensus, Arsacidarum vi seq; regnúmque tutatus est. occiso Artaxiâ per dolum propinquorum, datus à Cæsare Armeniis Tigranes, deductusq; in regnum à Tiberio Nerone. Nec Tigrani diuturnum imperium fuit, neq; liberis eius, quamquam sociatis more externo in matrimonium regnumq;. dein iussu Augusti impositus Artauasdes, & non sine clade nostrâ deiectus. Tum C. Cæsar componendæ Armeniæ diligitur. Is Ariobarzanem origine Medum, ob insignem corporis formam, & præclarum animum, volentibus Armeniis præfecit. Ariobarzane morte fortuitâ absumto, stirpem eius haut tolerauere: tentatoq; feminæ imperio, cui nomen Erato, eaq; breui pulsâ, incerti solutiq;, & magis sine domino, quàm in libertate, profugum Vononem in regnum accipiunt. Sed vbi minitari Artabanus, & parum subsidij in Armeniis, vel si nostrâ vi defenderetur, bellum aduersus Parthos sumendum erat: rector Syriæ Creticus Silanus excitum custodiâ circumdat, manente luxu & regio nomine. quod ludibrium vt effugere agitauerit Vonones, in loco reddemus. Ceterum Tibe-

Et ab Artabano mox deiicitur. Profugus in Armeniam abit.

In quâ varia mutatio regum:

Itaque ipse etiam accipitur. Sed metu Parthorum remouetur.

His causſis in Orientem Germanicus deſtinatur à Tiberio.

rio haut ingratum accidit, turbari res Orientis, vt eâ ſpecie Germanicum ſuetis legionibus abſtraheret, nouiſq; prouinciis impoſitum, dolo ſimul & caſibus obiectaret. At ille quanto acriora in eum ſtudia militum, & auerſa patrui voluntas, celerandæ victoriæ * intentior, tractare præliorum vias, & quæ ſibi tertium iam annum belligeranti ſæua vel proſpera euenirent. fundi Germanos acie, & iuſtis locis; iuuari ſiluis, paludibus, breui æſtate, & præmaturâ hieme: ſuum militem, haut perinde vulneribus, quàm ſpatiis itinerum, damno armorum adfici: feſſas Gallias miniſtrandis equis: longum impedimentorum agmen, opportunum ad inſidias, defenſantibus iniquum. at ſi mare intretur; promtam ipſis poſſeſſionem, & hoſtibus ignotam: ſimul bellum maturius incipi, legionesq; & commeatus pariter vehi: integrũ equitem, equosq;, per ora & alueos fluminum mediâ in Germaniâ fore. Igitur huc intendit, miſſis ad cenſus Galliarum, P. Vitellio & * Cantio. Silius, & Anteius, & Cæcina fabricandæ claſſi præponuntur. Mille naues ſufficere viſæ, properataq; alia breues, angustâ puppi proraq;, & lato vtero, quo facilius fluctus tolerarent: quædam, plana carinis, vt ſine noxâ ſiderent; plures, appoſitis vtrimq; gubernaculis, conuerſo vt repente remigio, * hinc vel illinc adpellerent: multæ pontibus ſtratæ, ſuper quas tormenta veherentur, ſimul aptæ ferendis equis, aut commeatui, velis habiles, citæ remis, augebantur alacritate militum in ſpeciem ac terrorem. Inſula Batauorũ in quam conuenirent prædicta, ob faciles adpulſus, accipiendisq; copiis, & tranſmittendum ad bellum opportuna. Nam Rhenus vno alueo continuus, aut modicas inſulas circumueniens, apud principiũ agri Batani, velut in duos amnes diuiditur, ſeruatq; nomen & violentiam curſus, quà

*interior cod. Medic.

Sed ille in Germanos bellũ mallet perficere.

Igitur nouâ ratione & mari eos aggreditur:

* Scantio. Claſſe mille nauium.

* huc vel illuc

Quæ in portuoſâ Batauiâ conuenerunt.

quà Germaniam prætexitur, donec Oceano misceatur: ad Gallicam ripam latior & placidior adfluens, verso cognomento Vahalem accolæ dicunt: mox id quoq; vocabulum mutat Mosâ flumine, eiusq; immenso ore eundem in Oceanum effunditur. Sed Cæsar, dum adiguntur naues, Silium legatũ cum expeditâ manu inruptionem in Chattos facere iubet: ipse, audito castellum Lupia flumini adpositum obsideri, sex legiones eò duxit. neq. Silio ob subitos imbres aliud actum, quàm vt modicam prædam, & Arpi principis Chattorum coniugem, filiamq; raperet. Neq; Cæsari copiam pugnæ obsessores fecere, ad famam aduentus eius dilapsi. tumulum tamen nuper Variani legionibus structum, & veterem aram Druso sitam diiecerant. Restituit aram, honoriq; patris princeps ipse cum legionibus decucurrit. Tumulum iterare haut visum. & cuncta inter castellum, Alisonẽ, ac Rhenum nouis limitibus, aggeribusq; permunita. latiq; classis aduenerat, cum præmisso commeatu, & distributis in legiones ac socios nauibus, fossam, cui Drusianæ nomen, ingressus, precatusq; Drusum patrem, vt se eadem ausum, libens placatusq; exemplo ac memoriâ consiliorum atque operum iuuaret: lacus inde & Oceanum vsq; ad Amisiam flumen secundâ nauigatione peruehitur. classis Amisiæ relicta, læuo amne. erratumq; in eo, quòd non subuexit. transposuit militem dextras in terras iturum. ita plures dies efficiendis pontibus absumpti. Et eques quidem ac legiones prima æstuaria, nondum adcrescente vndâ, intrepidi transiere: postremũ auxiliorũ agmen, Batauiq; in parte eâ, dũ insultãt aquis, arteq; nandi ostentant, turbati, & quidam hausti sunt. Metanti castra Cæsari Angriuariorum defectio à tergo nuntiatur. Missus illicò Stertinius cum equite & armaturâ leui,

Interea præludia quædã belli, in Chattos.

Ara Drusi.

Fossã Drusianã copiæ in Oceanum transfectæ.

Ad Amisiã ventum.

Batauinarratores.

Angriuarij deficiunt, sed reuocantur.

igne & cædibus perfidiam vltus est. flumen Visurgis Romanos Cheruscosq; interfluebat. eius in ripâ cum ceteris primoribus Arminius adstitit, quæsitoq; an Cæsar venisset, postquâ adesse responsum est, vt liceret cum fratre conloqui orauit. Erat ei in exercitu cognomento Flauius, insignis fide, & amisso per vulnus oculo paucis antè annis, duce Tiberio. tum permissum. progressuq; salutatur ab Arminio. qui amotis stipatoribus, vt sagittarij nostrâ pro ripâ dispositi absederent, postulat, & postquâ digressi, vnde ea deformitas oris interrogat fratrem. illo locum, & prœlium referente, quodnam præmium recepisset exquirit. Flauius auctа stipendia, torquem, & coronam, aliaq; militaria dona memorat, inridente Arminio vilia seruitij pretia. Exin diuersi erduntur: hic magnitudinē Romanam, opes Cæsaris, & victis graues pœnas, in deditionem venienti paratam clementiam; neq. coniugem & filium eius hostiliter haberi. Ille fas patriæ libertatē auitam, penetralis Germaniæ deos, matrem precum sociam; ne propinquorum & adfinium, deniq. gentis suæ desertor & proditor, quàm imperator esse mallet. Paullatim inde ad iurgia prolapsi, quo minus pugnam consererent, ne flumine quidem interiecto cohibebantur: ni Stertinius adcurrens, plenum iræ, armaq; & equum poscentem Flauium attinuisset, cernebatur contrà minitabundus Arminius, prœliumq; denuntians. nam pleraque Latino sermone interiaciebat, vt qui Romanis in castris ductor popularium meruisset. Postero die, Germanorum acies trans Visurgim stetit. Cæsar, nisi pontibus præsidiisq; impositis, dare in discrimen legiones haut imperatorium ratus, equitem vado tramittit, præfuere Stertinius, & è numero primipilarium Æmilius, distantibus locis inuecti, vt hostem diducerent: quà celerrimus

Arminij colloquiū cum fratre Flauio.

Generosum sanè ab illo:

Quod in iurgia & pænè pugnam desiit.

Arminius Latinè sciēs.

Flumen Romani trānseunt:

brrimus amnis, Carioualda dux Batauorum erupit. eum Cherusci fugam simulantes, in planitiem saltibus circumiectam traxere: dein coorti, & vndiq. effusi trudunt aduersos, instant cedentibus, collectosq; in orbem, pars congressi, quidam eminus proturbant. Carioualda, diu sustentatâ hostiũ sæuitiâ, hortatus suos vt ingruentes cæteruas globo frangerent; atq. ipse in densissimos inrumpens, cõgestis telis & suffosso equo labitur, ac multi nobilium circà ceteros vis sua, aut equites cum Stertinio Æmilioq; subuenientes, periculo exemêre. Cæsar transgressus Visurgim, indicio perfugæ cognoscit, dilectum ab Arminio locum pugnæ, conuenisse & alias nationes in siluam Herculi sacram, ausurosq; nocturnam castrorum oppugnationem. habita indici fides, & cernebantur ignes, suggressiq; propius speculatores audiri fremitum equorum, immensiq; & inconditi agminis murmur attulere. Igitur propinquo summæ rei discrimine, explorandos militũ animos ratus, quónam id modo incorruptum foret, secum agitabat. Tribunos & centuriones læta sæpius, quàm comperta nuntiare; libertorum seruilia ingenia; amicis inesse adulationem: si concio vocetur, illic quoque, quæ pauci incipiant, reliquos adstrepere. penitus noscendas mentes, cùm secreti & incustoditi, inter militaris cibos spem aut metum proferrent. Nocte cœptâ, egressus augurali; per occulta & vigilibus ignara, comite vno, contectus humeros ferinâ pelle, adit castrorum vias, adsistit tabernaculis, fruiturq; famâ sui: cùm hic nobilitatem ducis, decorẽ alius, plurimi patientiam, comitatem, per seria per iocos eundem animũ, laudibus ferrent: reddendamq; gratiam in acie faterentur: simul perfidos & ruptores pacis, vltioni & gloriæ mactandos. Inter quæ vnus hostium Latinæ linguæ sciens,

Cum iis Bataui socij, strenue sed parum feliciter.

Carioualda dux eorum aliique cæsi.

Silua Herculis.

Germanicos animos militum callidè tentat.

Repperit volentes in se & in pugnã.

acto ad vallum equo, voce magnâ, coniuges, & agros, & stipendij indies, donec bellaretur, sestertios centenos, i quis transfugisset, Arminij nomine pollicetur. Incendit ea cõtumelia legionum iras. veniret dies, daretur pugna: sumturum militem Germanorum agros, tracturũ coniuges: accipere omen, & matrimonia ac pecunia hostium præda destinare. Tertia fermè vigilia, adsultatum est castris, sine coniectu teli: postquam crebras pri munimentis cohortes, & nihil remissum sensêre. Nox eadem Latam Germanico quietẽ tulit, viditq; se operatum, & sanguine sacro respersa prætextâ, pulchriorem aliam manibus auia Augusta accepisse. Auctus omine, iddicentibus auspicijs, vocat concionem, & quæ sapientiâ præuisa aptaq; imminenti pugna differit. Non campos modò militi Romano ad prœlium bonos, sed si ratio adsit, siluas & saltus. nec enim immensa barbarorum scuta, enormis hastas, inter truncos arborum, & enata humo virgulta, perinde haberi quàm pila, & gladios, & hærentia corpori tegmina. densarent ictus, ora mucronibus quærerent: non loricam Germano, non galeam: ne scuta quidem ferro, neruóue firmata, sed viminum textus, vel tenuis & fucatas colore tabulas. primam vtcunque aciem hastatam; ceteris, præusta aut breuia tela. iam corpus, vt visu toruum, & ad breuem impetum validum; sic nullâ vulnerum patientiâ. sine pudore flagitij, sine curâ ducum, abire, fugere: pauidos aduersus; inter secunda, non diuini, non humani iuris memores. Si tædio viarum ac maris finem cupiant; hac acie parari. propiorem iam Albim, quàm Rhenum: neq. bellum vltrà, modò se patris, patruiq. vestigia prementem, iisdem in terris

Arminius præmiũ defectionis pronunciari iubet:

Castra etiã noctu tentat; vtrumque fruſtrã.

In somno felix omen Germanico.

Consilium & ratio exponitur futuræ pugnæ.

Germanorũ arma parum firma:

Ipsi ferociores, quàm fortiores.

tis victorem sisterent. *Orationem ducis secutus militum ardor: signumq; pugnæ datum. Nec Arminius, aut ceteri Germanorum proceres omittebant suos quisque testari:* Hos esse Romanos Variani exercitus fugacissimos, qui ne bellum tolerarent, seditionem induerint: quorũ pars onusta vulneribus tergum, pars fluctibus & procellis fractos artus, infensis rursum hostibus, aduersis * odiis obiiciant, nullâ boni spe. classem quippe & auia Oceani quæsita, ne quis venientibus occurreret, ne pulsos premeret: sed vbi miscuerint manus, inane victis ventorum remorũmue subsidium. meminissent modò auaritiæ, crudelitatis, superbiæ: * aliud sibi relictum quàm tenere libertatem, aut mori ante seruitium? *Sic accensos & prælium poscentes in campum, cui Idistauiso nomẽ, deducunt. is medius inter Visurgim & colles, vt ripæ fluminis cedunt, aut prominentia montium resistunt, inæqualiter sinuatur. ponè tergum insurgebat silua, editis in altum ramis, & purâ humo inter arborum truncos. campum & prima siluarum, barbara acies tenuit: soli Cherusci iugâ insedere, vt præliantibus Romanis desuper incurrerent. Noster exercitus sic incessit: auxiliares Galli, Germaniq; in fronte: post quos pedites sagittarij: dein quatuor legiones, & cum duabus prætoriis cohortibus, ac dilecto equite Cæsar: exin totidem aliæ legiones, & leuis armatura cum equite sagittario, ceteraq; sociorum cohortes. Intentus paratusq; miles, vt ordo agminis, in aciem * adsisteret. Visis Cheruscorum cateruis, quæ per ferociam proruperant: validissimos equitũ incurrere latus; Stertinium cum ceteris turmis circumgredi, tergaq; inuadere iubet, ipse in tempore adsuturus. Interea pulcherrimũ augurium, octo*

Arminius & suos animat: Romanos deprimit:

* *diis* In ipsa audaciâ metus incusat.

* *an aliud,*

Loci descriptio, vbi pugna.

Ordo & dispositio vtrimque acierum.

Pugna committitur: * *adsisteret.*

Quam felicem Romanis Aquilæ prodicunt.

aquilæ petere siluas, & intrare visæ, Imperatorẽ aduertêre. exclamat, Irent, sequerẽtur Romanas aues, propria legionũ numina. simul pedestris acies infertur, & præmissus eques, postremos ac latera impulit. mirumq; dictu, duo hostiũ agmina diuersâ fugâ, qui siluam tenuerant in aperta, qui campis adstiterãt, in siluam ruebant. medij inter hos Cherusci, collibus detrudebantur; inter quos insignis Arminius manu, voce, vulnere, sustentabat pugnam. Incubueratq; sagittarius, illâ rupturus, ni Ratorũ Vindelicorumq; & Gallicæ cohortes signa obiecissent. nisu tamen corporis, & impetu equi peruasit, oblitus faciem suo cruore ne noscceretur. quidã agnitum à Chaucis inter auxilia Romana agentibus, emissumq; tradiderunt. Virtus seu fraus eadẽ, Inguiomero effugium dedit. ceteri passim trucidati. & plerosque tranare Visurgim conantes, iniecta tela aut vis fluminis, postremò moles ruentium, & incidentes ripæ, operuere. quidã turpi fugâ in summa arborũ nisi, ramisq; se occultantes, admotis sagittariis per ludibrium figebantur: alios prorutæ arbores adfixêre. Magna ea victoria, neque cruenta nobis fuit. Quintâ ab horâ diei ad noctem cæsi hostes, decem milia passuum cadaueribus atq; armis oppleuere: repertis inter spolia eorum catenis, quas in Romanos, vt non dubio euentu, portauerant. Miles in loco prælij, Tiberium imperatorem salutauit, struxitq; aggerẽ & in modum trophæorum arma, subscriptis victarum gentium nominibus, imposuit. Haut perinde Germanos vulnera, luctus; excidia, quàm ea species dolore & irâ adfecit. qui modò abire sedibus, trans Albim concedere parabant, pugnam volunt, arma rapiunt: plebes, primores, iuuentus, senes, agmen Romanum repentè incursant, turbant. postremò diligũt locũ, flumine & siluis clausum, artâ intus planitie,

Vincunturque Germani:

Nec virtus Arminio nisi ad effugiũ, profuit.

Idem Inguiomero.

Tropæum Romani in loco excitant.

Qua contumeliâ Germani accensi;

tis, & humidâ: siluas quoq; profunda palus ambibat, nisi quòd latus vnũ Angriuarij lato aggere extulerant, quo à Cheruscis dirimerentur. hîc pedes adstitit, equitem propinquis lucis texêre, vt ingressis siluam legionibus à tergo foret. Nihil ex iis Cæsari incognitum: consilia, locos, prompta, occulta nouerat, astusq; hostium in perniciem ipsis vertebat. Seio Tuberoni legato tradit equitem, campumq;. peditum aciem ita instruxit, vt pars æquo in siluam aditu incederet, pars obiectum aggerem eniteretur. quod arduum, sibi: cetera legatis permisit. quibus plana euenerãt, facilè inrupére: quis impugnãdus agger, vt si murum succederent, grauibus superne ictibus conflictabantur. Sensit dux imparem cominus pugnam, remotisq; paulum legionibus, funditores libratoresq; excutere tela, & proturbare hostem iubet. missæ è tormentis hastæ, quantoq; conspicui magis propugnatores, tantò pluribus vulneribus deiecti. Primus Cæsar cum prætorio cohortibus, capto vallo, dedit impetum in siluas. conlato illic gradu certatum. hostem à tergo palus, Romanos flumen aut montes claudebant. vtrisque necessitas in loco, spes in virtute, salus ex victoriâ. Nec minor Germanis animus, sed genere pugnæ & armorum superabantur: cùm ingens multitudo, artis locis, prælongas hastas non protenderet, non colligeret, neque adsultibus & velocitate corporum vteretur, coacta stabile ad prælium: contrà miles, cui scutum pectori adpressum, & insidens capulo manus, latos barbarorum artus, nuda ora foderet, viamq; strage hostium aperiret. impromptò iam Arminio, ob continua pericula, siue illum recens acceptum vulnus tardauerat. Quin & Inguiomerum tota volitantem acie, fortuna magis quàm virtus deserebat. & Germanicus quò magis adgnosceretur,

Iterumque ad pugnam ventum.

Quæ aeris & ambigua:

tur, detraxerat tegimen capiti, orabatq; insisterent cædibus, nil opus captiuis, solam internicionem gentis fi-
Romani tamen pro victoribus.
nem bello fore. Iamq; sero diei subducit ex acie legionem faciendis castris, ceteræ ad noctem cruore hostium satiatæ sunt. equites ambiguè certauêre. Laudatis pro concione victoribus Cæsar, congeriem armorum struxit, superbo cum titulo, DEBELLATIS INTER RHENVM ALBIMQVE NATIONIBVS
Monumentum & titulus rerũ magnificus.
EXERCITVM TIBERII CÆSARIS EA MONIMENTA MARTI ET IOVI ET AVGVSTO SACRAVISSE. de se nihil addidit, metu inuidiæ, an ratus conscientiam facti satis esse. Mox bellum in Angriuarios Stertinio mandat, ni deditionem properauissent. atq. illi supplices, nihil abnuendo, veniam omnium accepêre. Sed æstate iam adultâ, legionum alia itinere terrestri in hibernacula remissa, plures Cæsar classi impositas per flumen Amisiam Oceano inuexit. Ac
Miles plerusque classe reducitur.
primò placidum æquor mille nauium remis strepere, aut velis impelli: mox atro nubium globo effusa grando: simul variis vndique procellis, incerti fluctus prospectum adimere, regimen impedire: milesq; pauidus, & casuum maris ignarus, dum turbat nautas, vel intempestiuè iuuat, officia prudentium corrumpebat. omne dehinc cælum, & mare omne in austrum cessit, qui tumidis Germaniæ terris, profundis amnibus, immenso nubium tractu validus, & rigore vicini septentrionis horridior, rapuit disiecitq; naues in aperta Oceani, aut insulas saxis
Cum clade omnium, & pæne exitio: Ita Oceanus intumuit.
abruptas, vel per occulta vada infestas. quibus paulum
Eius tempestatis pulchra species.
agreq; vitatis postquàm mutabat æstus, eodem quo ventus ferebat; non adhærere anchoris, nõ exhaurire inrumpentis vndas poterant. equi, iumenta, sarcinæ, etiã arma
* nantes
præcipitantur, quò leuarentur aluei * manantes per latera,

tera, & fluctu superurgente. Quanto violentior cetero mari Oceanus, & truculentiá cæli præstat Germania, tantum illa clades nouitate & magnitudine excessit, hostilibus circũ litoribus, aut ita vasto & profundo, vt credatur nouissimum ac sine terris mare. pars nauium hausta sunt, plures, apud insulas longius sitas eiectæ: milesq; nullo illic hominũ cultu, fame absumptus, nisi quos corpora æquorum eodem * elisa tolerauerant. sola Germanici triremis Chaucorũ terram adpulit, quem per omnes illos dies noctesq; apud scopulos & prominentia oras, cùm se tanti exitij reum clamitaret, vix cohibuere amici, quo minus eodem mari oppeteret. Tandem relabente æstu, & secundante vento, clauda naues, raro remigio, aut intentis vestibus, & quædam à validioribus tractæ, reuertêre: quas raptim refectas misit, vt scrutarentur insulas. collecti eá curâ plerique. multos Angriuarij nuper in fidem accepti, redemptos ab interioribus reddidere. quidam in Britanniã rapti, & remissi à regulis. Vt quis ex longinquo reuenerat, miracula narrabant, vim turbinum, & inauditas volucres, monstra maris, ambiguas hominum & beluarum formas: visa, siue ex metu credita. Sed fama classis amissæ, vt Germanos ad spem belli, ita Cæsarem ad coërcendum erexit. C. Silio cum triginta peditum, tribus equitũ millibus ire in Chattos imperat: ipse maioribus copiis Marsos irrumpit: quorum dux Malouendus nuper in deditionem acceptus, propinquo loco defossam Varianæ legionis aquilam modico præsidio seruari indicat. Missa extemplò manus, quæ hostem à fronte eliceret, alij qui terga circumgressi recluderẽt humum. & vtrisq; adfuit fortuna. eò promtior Cæsar pergit introrsus, populatur, excindit nõ ausum congredi hostem: aut si cubi restiterat, statim pulsum, nec vnquam magis, vt ex

* elisa Germanicus in Chaucos reiicitur, impotens doloris.

Seruati & alij quidam, sed pauci.

Hæc clades Germanos erigit: Quos contrà Cæsar it.

Marsos vastat, excindit.

vt ex captiuis cognitum est, pauentem. Quippe inuictos & nullis casibus superabiles Romanos prædicabant, qui perdita classe, amissis armis, post constrata equorum virorumq; corporibus litora, eâdem virtute, pari feroci â, & veluti aucti numero inrupissent. Reductus inde in * Hiona miles, latus animi, quòd aduersa maris, expeditione prosperâ pensauisset. addidit munificentiam Cæsar, quantum quis damni professus erat exsoluendo. Nec dubium habebatur, labare hostes, petendaq; pacis consilia sumere, & si proxima æstas adiiceretur, posse bellum patrari: sed crebris epistolis Tiberius monebat, rediret ad decretum triumphum. satis iam euentuum, satis casuum: prospera illi & magna prœlia: eorũ quoq; meminisset, quæ venti & fluctus, nullâ ducis culpâ, grauia tamen & sæua damna intulissent. se nouies à diuo Augusto in Germaniam missum, plura consilio quàm vi perfeciss e. sic Sugambros in deditionem acceptos, sic Sueuos, regemque Maroboduum pace obstrictum. posse & Cheruscos, ceterasque rebellium gentes, quando Romanæ vltioni consultum est, internis discordiis relinqui. Precante Germanico annum efficiendis cœptis, acriùs modestiam eius adgreditur, alterum cõsulatum offerendo, cuius munia præsens obiret. simul adnectebat, si foret adhuc bellandũ, relinqueret materiem Drusi fratris gloriæ, qui nullo tum alio hoste, non nisi apud Germanias adsequi nomen imperatorium, & * deportare lauream posset. Haut contatus est vltrà Germanicus, quanquam fingi ea, seq; per inuidiam parto iam decori abstrahi intelligeret. Sub idem tempus, è familiâ Scriboniorũ Libo Drusus defertur moliri res nouas. Eius negotij initium, ordinem, finem curatiùs disseram; quia tum primùm reperta

* in hiberna

Germani ad pacem iam flectebant:

Sed à cœptis Cæsarem maior Cæsar auocat.

Cui cauta & lenta cõsilia, quàm ferocia magis cordi.

Honoribus etiam Germanicum emollit.

* reportare

Libo Drusus maiestatis accusatur:

perta sunt, quæ per tot annos Remp. exedêre. Firmius Catus Senator, ex intimâ Libonis amicitiâ, iuuenẽ improuidum & facilem inanibus, ad Chaldæorũ promissa, Magorum sacra, somniorum etiam interpretes impulit: dum proauum Pompeium, amitam Scriboniam, quæ quondam Augusti coniunx fuerat, consobrinos Cæsares, plenam imaginibus domum ostentat: hortatúrque ad luxum & æs alienum, socius libidinum & necessitatum, quò pluribus indiciis inligaret. Vt satis testium, & qui serui eadem noscerent, reperit: aditum ad principem postulat, demonstrato crimine & reo per Flaccum Vesculariũ equitem Romanum, cui propior cum Tiberio vsus erat. Cæsar indicium haut aspernatus, congressus abnuit. posse enim, eodem Flacco internuntio, sermones commeare. atque interim Libonem ornat prætura, conuictibus adhibet, nõ vultu alienatus, non verbis commotior (adeò iram condiderat) cunctáq; eius dicta factáq; cùm prohibere posset, scire malebat. donec Iunius quidam tentatus vt infernas vmbras carminibus eliceret, ad Fulcinium Trionẽ indicium detulit. celebre inter accusatores Trionis ingenium erat, auidumq; famæ malæ. Statim corripit reum, adit consules, senatus cognitionem poscit: & vocantur patres, addito, consultandum super re magnâ & atroci. Libo interim veste mutatâ cum primoribus feminis, circumire domos, orare adfines, vocem aduersùm pericula poscere: abnuentibus cunctis, cùm diuersa prætenderent, eádem formidine. die senatus metu & agritudine fessus, siue, vt tradidêre quidam, simulato morbo, lecticâ delatus ad fores curiæ, innisusq; fratri, & manus ac supplices voces ad Tiberium tendens, immoto eius vultu excipitur. mox libellos & auctores recitat Cæsar, ita moderans, ne lenire,

Qui temerè Chaldæos consuluit.

Delatus ab iisdem, qui impulerant.

Tiberius dissimulat, & ruere eum patitur.

Ad extremũ in Senatu accusatur.

nire, néue asperare crimina videretur. Accesserant praeter Trionem & Catum accusatores, Fonteius Agrippa, & C. Liuius, certabantq; cui ius perorandi in reum daretur: donec Liuius, quia nec ipsi inter se concederent, & Libo sine patrono introisset, singillatim se crimina obiecturum professus, protulit libellos vecordes adeò, vt consultauerit Libo, an habituros foret opes, quis viam Appiam Brundisium vsq. pecuniâ operiret. inerant & aliæ huiuscemodi, stolida, vana; si mollius acciperes, miseranda. Vni tamẽ libello, manu Liboni, nominibus Cæsarum aut senatorum, additas atroces vel occultas notas, accusator arguebat. Negante reo, agnoscentes seruos per tormenta interrogari placuit. Et quia vetere senatus consulto, quæstio in caput domini prohibebatur, callidus & noui iuris repertor Tiberius, mancipari singulos actori publico iubet: [scilicet, vt in Libonem ex seruis, saluo senatusconsulto quæreretur.] Ob quæ posterum diem reus petiuit: domũq; digressus, extremas preces P. Quirinio propinquo suo ad principem mandauit. responsum est, vt senatum rogaret. cingebatur interim milite domus, strepebantq; etiam in vestibulo, vt audiri, vt aspici possent: cùm Libo, ipsis, quas in nouissimam voluptatem adhibuerat, epulis excruciatus, voluare percussorem, prehensare seruorum dextras, inferere gladium. atque illis, dum trepidant, dum refugiunt, euertentibus adpositum mensâ lumen, feralibus iam sibi tenebris duos ictus in viscera direxit. Ad gemitum conlabentis, accurrêre liberti, & cæde visâ miles abstitit. Accusatio tamen apud patres adseuerationc eâdem peracta; iurauitq; Tiberius petiturum se vitam, quamuis nocenti, nisi voluntariam mortem properauisset. Bona inter accusatores diuiduntur: & praturæ extra ordinem datæ, his qui senatorij or-

Et conuincitur vecordiæ potius, quàm scelcris.

Serui in dominũ torti: sed aduersùs leges nouo pallio velatæ.

Ambigere possis an non à glossemate hæc sint.

Libo deniq; tædio & desperatione, se conficit.

Præmia accusatoribus.

rij ordinis erant. Tunc Cotta Messallinus, ne imago Libonis exequias posterorũ comitaretur, censuit: Gn. Lentulus, ne quis Scribonius cognomentum Drusi adsumeret. supplicationũ dies, Pomponij Flacci sententiâ constituti. vt dona Ioui, Marti, Concordiæ, vtq; Idnum Septembrium dies quo se Libo interfecerat, dies festus haberetur, L. P. & Gallus * Asinius, & Papius Mutilus, & L. Apronius decreuêre: quorum auctoritates, adulationesq; retuli, vt sciretur vetus id in Rep. malum. Facta & de Mathematicis Magisq; Italiâ pellendis senatus consulta: quorum è numero, L. Pituanius saxo deiectus est. In P. Martium consules extra portam Exquilinam, cùm classicum canere iussissent, more prisco aduertêre. Proximo senatus die, multa in luxum ciuitatis dicta à Q. Haterio consulari, Octauio Frontone prætuxâ functo: decretumq; ne vasa auro solida ministrandi cibi fierent, ne vestis serica viros fœdaret. Excessit Fronto, ac postulauit modum argento, supellectili, familiæ. Erat quippè adhuc frequens senatoribus, si quid è Rep. crederent, loco sententiæ promere. Contrà Gallus Asinius disseruit, Auctu imperij adoleuisse etiam priuatas opes, idq. non nouũ, sed è vetustissimis moribus. aliam apud Fabricios, aliam apud Scipiones pecuniam, & cuncta ad Remp. referri. quâ tenui, angustas ciuium domos; postquam eò magnificentiæ venerit, glisscere singulos. neque in familiâ & argento, quæque ad vsum parentur, nimium aliquid, aut modicum, nisi ex fortuna possidentis. distinctos senatus & equitum census: non quia diuersi naturâ, sed vt locis, ordinibus, dignationibus antistent, * talesque ad requiem animi aut salubritatem corporum parentur. nisi fortè clarissi-

Et varia in mortuũ decreta, prauissimæ adulationis:

* Asinij

Vnum vtilissimum, de vatibus pellendis.

Luxus publicus leuiter coërcitus:

Quem ex professo defendit Asinius:

* aliisque quæ ad req.

mo cuiq. plures curas, maiora pericula subeunda; delinimentis curarum & periculorum carendum esse. *Facilem adsensum Gallo, sub nominibus honestis, confessio vitiorū & similitudo audientium dedit. Adiecerat & Tiberius, non id tēpus censurae: nec si quid in moribus labaret, defuturum corrigendi auctorem. Inter quae L. Piso ambitū fori, corruptas iudicia, sauitiam oratorum accusationes instantium increpans, abire se, & cedere vrbe, victurum in aliquo abdito & longinquo rure testabatur. simul curiam relinquebat. Commotus est Tiberius, & quamquam mitibus verbis Pisonem permulsisset, propinquos quoq. eius impulit, vt abeuntem auctoritate vel precibus tenerēt. Haut minus liberi doloris documentum idem Piso mox dedit, vocatâ in ius Vrgulaniâ, quam supra leges amicitia Augustae extulerat. nec aut Vrgulania obtemperauit, in domum Caesaris spreto Pisone vecta; aut ille abstitit, quamquam Augusta se violari & imminui quereretur. Tiberius hactenus indulgere matri ciuile ratus, vt se iturum ad praetoris tribunal, adfuturum Vrgulaniae diceret, processit palatio, procul sequi iussis militibus. spectabatur, occursante populo, compositus ore, & sermonibus variis tempus atq. iter ducens: donec propinquis Pisonem frustra coërcentibus, deferri Augusta pecuniam quae petebatur iuberet. Isq. finis rei, ex quâ neque Piso inglorius, & Caesar maiore famâ fuit. Ceterum Vrgulaniae potentia adeò nimia ciuitati erat, vt testis in caussâ quadam quae apud senatum tractabatur, venire dedignaretur. missus est praetor, qui domi interrogaret: cùm virgines Vestales in foro & iudicio audiri, quoties testimonium dicerent, vetus mos fuerit. Res eo anno prolatas haut referrē, ni pretium foret, Gn. Pisonis & Asinij Galli super eo negotio diuersas sententiae*

Facili assensu, in omniū contage.

Pisonis libera vox & minae, in districtos accusatores.

Factum paris fiduciae, in delicias Liuiae Vrgulaniam.

Potentia vel impotentia potius mulierculae.

De rebus agendis, aut proferendis, certatio.

*sententias noscere. Piso, quanquam abfuturũ se dixerat Cæsar, ob id magis agendum censebat, vt absente principe, senatus & equites possent sua munia sustinere, decorum Reip. fore. Gallus, quia speciem libertatis Piso præceperat, nihil satis inlustre, aut ex dignitate populi Romani nisi coram & sub oculis Cæsaris: eóq. conuentum Italiæ & adfluentis prouincias, præsentiæ eius seruanda dicebat. Audiente hæc Tiberio ac silente, magnis vtrimq; contentionibus acta; sed res dilata. Et certamen Gallo aduersus Cæsarem exortum est: nam censuit in quinquennium magistratuum comitia habenda: vtq; legionum legati, qui ante præturam eâ militiâ fungebantur, iam tum prætores destinarentur: princeps duodecim candidatos, in annos * singulos nominaret. Haut dubium erat, eam sententiam altiùs penetrare, & arcana imperij tentari. Tiberius tamen quasi * augeretur potestas eius disseruit. Graue moderationi suæ tot eligere, tot differre. vix per singulos annos offensiones vitari, quamuis repulsam propinqua spes soletur: quantũ odij fore ab his qui vltra quinquennium proiiciantur! vnde prospici posse quæ cuiquetam longo temporis spacio mens, domus, fortuna. superbire homines etiam annuâ designatione: quid si honorem per quinquennium agitent? quintuplicari prorsus magistratus, subuerti leges, quæ sua spacia exercendæ candidatorum industriæ, quærendisque aut potiundis honoribus statuerint. Fauorabili in speciem oratione vim imperij tenuit, censuq; quorundam senatorum iuuit. quò magis mirum fuit, quòd preces M. Hortali, nobilis iuuenis, in paupertate manifestâ, superbiùs accepisset. Nepos erat oratoris Hortensii, inlectus à diuo Augusto liberalitate decies*

Afinij Galli sententia super comitiis.

Pro Cæsare, vt videbatur.

* quinos.

* Medicæa lectio *auretur*

Sed reiecta à Cæsare, ob suas causas.

Liberalis Tiberius in quosdam Senatores: Asper contrà in nepotem Hortensij.

sestertiûm ducere vxorem, suscipere liberos, ne clarissima familia exstingueretur. Igitur quatuor filiis ante limen curiæ adstantibus, loco sententiæ, quum in palatio senatus haberetur, modò Hortensii inter oratores sitam imaginem, modò Augusti intuens, ad hunc modum cœpit. Patres conscripti, hos quorum numerum & pueritiam videtis, nõ sponte sustuli, sed quia princeps monebat: simul maiores mei meruerãt, vt posteros haberent. nam ego, qui non pecuniam, non studia populi, neq. eloquentiã gentile domus nostræ bonum varietate temporũ accipere vel parare potuissem, satis habebam; si tenues res meæ nec mihi pudori, nec cuiquam oneri forent, iussus ab imperatore, vxorẽ duxi. En stirps & progenies tot consulum, tot dictatorũ. nec ad inuidiam ista, sed conciliandæ misericordiæ refero. adsequentur florente te Cæsar quos dederis honores, interim Q. Hortensij pronepotes, diui Augusti alumnos, ab inopiâ defende. *Inclinatio senatus incitamentum Tiberio fuit, quò promptius aduersaretur, his fermè verbis vsus.* Si quantum pauperum est, venire huc, & liberis suis petere pecunias cœperint: singuli numquam exsatiabuntur, Resp. deficiet. nec sanè ideo à maioribus concessum est egredi aliquando relationem, & quod in commune conducat loco sententiæ proferre, vt priuata negotia, res familiares nostras hîc augeamus: cũ inuidiâ senatus & principum, siue indulserint largitionẽ, siue abnuerint. non enim preces sunt istuc, sed efflagitatio intempestiua quidem & improuisa: cùm aliis de rebus conuenerint patres, consurgere, & numero atque ætate liberûm suorũ, vrgere modestiam senatus,

Qui compositâ oratione inopiam fatetur, & subsidiũ poscit.

Clausæ Tiberio aures, & bulga.

Duriter imò negat.

* eandem

*eandem vim in me trāsmittere, ac velut per fringere ærarium: quod si ambitione exhauserimus, per scelera supplendum erit. dedit tibi Hortalo diuus Augustus pecuniam, sed non compellatus, nec eā lege vt semper daretur. langueſcet alioqui industria, intendetur ſecordia, ſi nullus ex ſe metus, aut ſpes, & ſecuri omnes aliena ſubſidia exſpectabunt, ſibi ignaui, nobis graues. *Hæc atque talia, quamquam cum aſſenſu audita ab his, quibus omnia principum honeſta atq. inhoneſta laudare mos eſt, plures per ſilentium aut occultum murmur excepêre. ſenſitq; Tiberius. & cùm paulum reticuiſſet, Hortalo ſe reſpondiſſe ait, ceterùm ſi patribus videretur, daturum liberis eius ducena ſeſtertia ſingulis, qui ſexus virilis eſſent. egêre alij grates: ſiluit Hortalus, pauore, an auitæ nobilitatis etiam inter anguſtias fortunæ retinens. neq; miſeratus eſt poſthac Tiberius, quamuis domus Hortenſii pudendam ad inopiam dilaberetur. Eodem anno, mancipij vnius audacia, ni maturè ſubuentum foret, diſcordiis armisq; ciuilibus Rēp. perculiſſet. Poſtumi Agrippæ ſeruus, nomine Clemens, comperto fine Auguſti, pergere in inſulam Planaſiam, & fraude aut vi raptum Agrippam ferre ad exercitus Germanicos, non ſeruili animo concepit. auſa eius impediuit tarditas onerariæ nauis. at q; interim patratâ cæde, ad maiora & magis præcipitia conuerſus furatur cineres, vectusq; * coram Ethruriæ promontorium, ignotis locis ſeſe abdit, donec crinem barbamq; promitteret. nam ætate & forma haud diſſimili in dominum erat. tum per idoneos & ſecreti eius ſocios, crebeſcit viuere Agrippam, occultis primùm ſermonibus, vt vetita ſolent; mox vago rumore apud imperitiſſimi cuiuſq. promtas aures, aut turſum apud turbidos, eoq; noua

* Corrupta. quid ſi legas? eādem inuidiam in me

Ita illuſtris Hortenſiana domus collapſa.

Clementis ſerui nō ſeruile facinus.

Lapſus primā ſpe, ad alteram accingitur.

* Coſam

Agrippam ſe facit.

noua cupientes. atq; ipse adire municipia obscuro diei, neq. propalàm aspici, neq. diutius iisdem locis. sed quia veritas visu & morâ, falsa festinatione & incerta valescunt, relinquebat famã, aut præueniebat. Vulgabatur interim per Italiam, seruatũ munere deûm Agrippam, credebatur Romæ. iamq; Hostiam inuectum multitudo ingens, iam in vrbe clandestini cœtus celebrabant; cùm Tiberium anceps cura distrahere, vine militum seruum suum coërceret, an inanem credulitatem tempore ipso vanescere sineret. modò nihil spernendũ, modò nõ omnia metuenda, ambiguus pudoris ac metus reputabat. postremò dat negotium Sallustio Crispo. ille è clientibus duos (quidam militer fuisse tradunt) dilegit, atq. hortatur, simulatâ conscientiâ adeant, offerant pecuniam, fidem, atq. periculapolliceantur. Exsequuntur vt iussum erat. dein speculati noctem incustoditam, acceptâ idoneâ manu, vinctum clauso ore in palatium traxêre. percontanti Tiberio, Quomodo Agrippa factus esset? respondisse fertur, Quomodo tu Cæsar. Vt ederet socios, subigi non potuit. nec Tiberius pœnam eius palàm ausus, in secretâ palatij parte interfici iussit, corpusq; clàm auferri. & quamquam multi è domo principis, equitesq; ac senatores, sustentasse opibus, iuuisse cõsiliis dicerentur, haut quæsitum. Fine anni arcus propter ædem Saturni ob recepta signa cum Varo amissa, ductu Germanici, auspiciis Tiberij & ædes Fortis fortunæ Tiberim iuxta in hortis, quos Cæsar dictator populo Rom. legauerat: sacrarium genti Iuliæ, effigiesq; duo Augusto apud Bouillas, dicantur. C. Cœlio, L. Pomponio COSS. Germanicus Cæsar A. D. VII. Kalendas Iunias triumphauit de Cheruscis Chattisq; & Angriuariis, quæq; aliæ nationes vsque ad Albim colunt. vecta spolia, captiui, simulacra montium, fluminum,

Stulti & auidi multi credunt.

Tiberius callidè & tranquillè orientem tumultum discutit.

Falsum Agrippã capit.

Cuius in os Cæsaris pulchra & libera vox.

Arcus triũphalis Germanico.

A. V. C. DCCLXX.

Ipse speciosissimè triũphat.

fluminum, prœliorum: bellumq́, quia conficere prohibitus erat, pro cõfecto accipiebatur. augebat iuuentium visus eximia ipsius species, currusq́, quinque liberis onustus. sed suberat occulta formido reputantibus, haut prosperum in Druso patre eius fauorem vulgi; auunculum eiusdem Marcellum flagrantibus plebis studiis intra iuuentam ereptum, breues & infaustos populi Romani amores. Ceterùm Tiberius, nomine Germanici, trecenos plebi sestertios viritim dedit, seq́, collegam consulatui eius destinauit. nec ideo sincera caritatis fidē adsecutus, amoliri iuuenē specie honoris statuit, struxitq́, caussas, aut fortè oblatas arripuit. Rex Archelaus quinquagesimum annum Cappadociâ potiebatur, inuisus Tiberio, quòd eum Rhodi agentem, nullo officio coluisset: nec id Archelaus per superbiā omiserat, sed ab intimis Augusti monitus; quia florente C. Cæsare, missoq́, ad res Orientis, intuta Tiberij amicitia credebatur. Vt verſâ Cæsarum sobole, imperium adeptus est, elicit Archelaum matris litteris, quæ nō dissimulatis filij offensionibus clementiam offerebat, si ad precandum veniret. ille ignarus doli, vel si intelligere crederetur vim metuens, in vrbem properat: exceptusq́, immiti à principe, & mox accusatus in senatu, non ob crimina quæ fingebantur, sed angore, simul fessus senio, & quia regibus æqua nedum insima insoluta sunt, finem vitæ sponte an fato impleuit. Regnum in prouinciam redactum est, fructibusq́, eius leuari posse centesimæ vectigal professus Cæsar, ducentesimam in posterum statuit. Per idem tempus Antiocho Cõmagenorum, Philopatore Cilicum regibus defunctis, turbabantur nationes, plerisque Romanum, aliis regium imperium cupientibus: & prouincia Syria atque Iudæa, fessa oneribus, diminutionem tributi orabant. Igitur hac, &

Proeul mox remouetur, per specrem honoris.

Archelaus Cappadocū rex inuisus Principi.

Per dolum arcessitur.

Accusatur, & moritur.

Regnū eius Prouincia factum.

Concussa alia, in Otic-te.

de Armenia quæ suprà memoraui, apud patres disseruit, nec posse motum * Orientem nisi Germanici sapientia componi. Nam suam ætatem vergere, Drusi nondum satis adoleuisse. Tunc decreto patrum, permissa Germanico prouinciæ, quæ mari diuiduntur, maiusq; imperiū quoquò adisset, quàm his qui sorte aut missu principis obtinerent. Sed Tiberius demouerat Syria Cretiū Silanum, per adfinitatem connexum Germanico, quia Silani filia Neroni vetustissimo liberorum eius pacta erat: præfecerat q; Gn. Pisonem ingenio violentum, & obsequij ignarum, insitâ ferociâ à patre Pisone, qui ciuili bello resurgentes in Africa partes acerrimo ministerio aduersus Cæsarem iuuit. mox Brutum & Cassium secutus, concesso reditu, petitione honorū abstinuit, donec vltrò ambiretur delatum ab Augusto consulatum accipere. sed præter paternos spiritus, vxoris quoq; Plancina nobilitate & opibus accendebatur. vix Tiberio concedere, liberos eius vt multum infra despectare: nec dubium habebat, se dilectū, qui Syriæ imponeretur, ad spes Germanici coërcendas. credidere quidā data & à Tiberio occulta mandata, & Plancinam haut dubiè Augusta monuit, muliebri æmulatione Agrippinam insectandi. diuisa namq; & discors aula erat, tacitis in Drusum, aut Germanicum studiis. Tiberius, vt proprium & sui sanguinis Drusum fouebat: Germanico, alienatio patrui, amorem apud ceteros auxerat; & quia claritudine materni generis anteibat, auum M. Antonium, auunculum Augustum ferens. cōtrà Druso proauus eques Rom. Pomponius Atticus, dedecere Claudiorum imagines videbatur. & coniunx Germanici Agrippina, fecunditate ac fama Liuiam vxorem Drusi præcellebat. sed fratres egregiè concordes, & proximorū certaminibus inconcussi. Nec multo pòst

Drusus

* Oriente

Quibus firmandis Germanicus eligitur:

Cum amplâ potestate.

Sed Tiberius coërcet & æmulum ei adiungit,

Feroci ingenio, Pisonem:

Cum occultis mandatis.

Germanici apud plerosque omnes fauor, supra Drusum.

Druſus in Illyricum miſſus eſt, vt ſueſceret militiæ, ſtudiaq; exercitus pararet; ſimul iuuenẽ vrbano luxu laſciuientem melius in caſtris haberi Tiberius, ſeq; tutiorem rebatur, vtroq; filio legiones obtinente. Sed Sueui prætendebantur, auxilium aduerſus Cheruſcos orantes. nam diſceſſu Romanorum, ac vacui externo metu, gentis adſuetudine, & tum æmulatione gloriæ, arma in ſe verterant. vis nationum, virtus ducum in æquo: ſed Maroboduum regis nomen inuiſum apud populares; Arminium pro libertate bellantem fauor habebat. Igitur non modò Cheruſci ſociiq; eorũ, vetus Arminij miles, ſumſere bellum: ſed è regno etiam Marobodui Sueuæ gentes, Semnones ac Langobardi, defecere ad eum. quibus additis prepollebat, ni Inguiomerus cum manu clientũ ad Maroboduum perfugiſſet: nõ aliam ob cauſſam, quàm quia fratris filio iuueni, patruus ſenex parêre dedignabatur. Dirigũtur acies pari vtrimq. ſpe, nec vt olim apud Germanos vagis incurſibus, aut diſiectas per cateruas. quippe longa aduerſus nos militia, inſueuerant ſequi ſigna, ſubſidiis firmari, dicta imperatorum accipere. At tunc Arminius equo conluſtrans cuncta, vt quoſq. aduectus erat, Reciperatam libertatẽ, trucidatas legiones, ſpolia adhuc & tela Romanis direpta, in manibus multorum oſtentabat. contrà fugacem Maroboduum appellans, prœliorum expertem, Hercyniæ latebris defenſum, ac mox per dona & legationes petiiſſe fœdus, proditorem patriæ, ſatellitem Cæſaris, haut minus infenſis animis exturbandũ quàm Varum Quinctilium interfecerint. meminiſſent modò tot prœliorũ, quorum euentu, & ad poſtremum eiectis Romanis, ſatis probatũ, penes vtros ſumma belli fuerit. *Neq; Maraboduus iactantiâ ſui,*

Druſus Illyricum mittitur.

Germani interſe diſcordes:

Pars pro Maroboduo,

Pars pro Arminio.

Parantur ad pugnam.

Arminij ad ſuos verba:

Marobodui, ad ſuos.

aut probris in hostem abstinebat. sed inguiomerum tenens, Illo in corpore decus omne Cheruscorum, illius consiliis gesta, quæ prosperè ceciderint, testabatur. vecordem Arminium, & rerum nescium, alienam gloriam in se trahere: quoniã tres vacuas legiones & ducem fraudis ignarum perfidiâ decepit: magnâ cum clade Germaniæ, & ignominiâ suâ, cùm cõiunx, cùm filius eius seruitium adhuc tolerent. At se duodecim legionibus petitum duce Tiberio, illibatam Germanorum gloriam seruauisse. mox conditionibus æquis discessum. neque pœnitere quòd ipsorum in manu sit, integrum aduersus Romanos bellum, an pacem incruentam malint. *His vocibus instinctos exercitus, propriæ quoq; caussa stimulabant. cùm à Cheruscis Langobardisq;, pro antiquo decore, aut recenti libertate; & contrà, augendæ dominationi certaretur. Non aliás maiore mole concursum, neq; ambiguo magis euentu, fusis vtrimq. dextris cornibus. Sperabaturq; rursum pugna, ni Maroboduus castra in colles subduxisset. Id signum perculsi fuit: & * transfugis paulatim nudatus, in Marcomannos concessit, misitq; legatos ad Tiberium oraturos auxilia. Responsum est, non iure eum aduersus Cheruscos arma Romana inuocare, qui pugnãtis in eundem hostem Romanos nullã ope iuuisset. Missus tamen Drusus, vt retulimus, pacis firmator. Eodem anno duodecim celebres Asiæ vrbes conlapsæ, nocturno motu terræ. quò improuisior grauiorq; pestis fuit. neque solitum in tali casu effugium subueniebat in aperta prorumpendi, quia diductis terris hauriebantur. Sedisse immensos montes, visa in arduo quæ plana fuerint, effulsisse inter ruinam ignes memorãt. Asperrima in Sardianos lues, plurimum*

Acriter concurritur:

Sed pro victo Maraboduus fuit.

* *Transfugiũ*

Auxilium à Romanis nequidquã petit.

Grauis in Asiã terræmotus.

in

in eosdem misericordiæ traxit. nam centies sestertiũm pollicitus Cæsar: & quantũ ærario, aut fisco pendebant, in quinquennium remisit. Magnetes à Sipylo, proximi damno ac remedio habiti. Temnios, Philadelphenos, Ægæatas, Appollonienses, quique Mosceni aut Macedones Hyrcani vocantur, & Hierocæsaream, Myrinam, Cymen, Tmolum, leuari idem in tempus tributis, mittiq; ex senatu placuit, qui præsentia spectaret, refoueretq; dilectus est M.* Aletus è prætoriis, ne consulari obtinente Asiam æmulatio inter pares, & ex eo impedimentũ oriretur. Magnificam in publicum largitionem auxit Cæsar haut minus gratâ liberalitate, quòd bona Æmiliæ Musæ locupletis intestatæ petita in fiscum, Æmilio Lepido cuius è domo videbatur; & Patulci diuitis equitis Romani hereditatem (quamquàm ipse heres in parte legeretur) tradidit M. Seruilio, quem prioribus neq. suspectis tabulis scriptum compererat: nobilitatem vtriusq. pecuniâ iuuandam præfatus. Neque hereditatem cuiusquam adiit, nisi cùm amicitiâ meruisset. Ignotos & aliis infensos, eoq; principem nuncupantes, procul arcebat. Ceterùm vt honestam innocentium paupertatem leuauit; ita prodigos & ob flagitia egentes Vibidiũ Varronem, Mariũ Nepotem, Appium Appianum, Corneliũ Sullam, Q. Vitellium mouit senatu, aut sponte cedere passus est. Iisdem tẽporibus deũm ædes vetustate aut igni abolitas, cœptasq; ab Augusto, dedicauit: Libero Liberaq; & Cereri, iuxta Circum maximũ,* quas A. Postumius dictator vouerat eodemq; in loco ædẽ Floræ, ab Lucio & Marco Publiciis ædilibus constitutã: & Ianotemplum, quod apud forũ olitorium C. Duillius struxerat, qui primus rẽ Romanã prosperè mari gessit, triũphumq; nauali de Pœnis meruit. Spei ædes à Germanico sacratur: hãc

Atilius

Eo pressos Cæsar subleuat.

* *Aletus*, notior paulò gens.

Liberalitas etiam eius priuatim in quosdam:

In alios, seueritas:

In deos, pietas.

* *quam*, vetius est.

Varilia maiestatis postulatur.

Atilius vouerat eodē bello. Adolescebat interea lex maiestatis. Et Apuleiam Variliam sororis Augusti neptem, quia probrosis sermonibus diuum Augustum ac Tiberium, & matrem eius inlusisset, Cæsariq; cōnexa, adulterio teneretur, maiestatis delator arcessebat. De adulterio satis caueri lege Iuliâ visum. Maiestatis crimē distingui Cæsar postulauit; damnariq; si qua de Augusto inreligiosè dixisset. In se iacta nolle ad cognitionem vocari. Interrogatus à consule quid de his censeret, qua de matre eius locuta secus argueretur, reticuit: dein proximo senatus die, illius quoq. nomine orauit, ne cui verba in eam quoquo modo habita crimini forent. liberauitq; Apuleiam lege maiestatis. adulterij grauiorem pœnam deprecatus, vt exemplo maiorum propinquis suis vltra ducentesimum lapidem remoueretur suasit. Adultero

De prætore substituendo contentio.

Manlio Italiâ atq; Africa interdictū est. De prætore in locum Vipsanij Galli, quem mors abstulerat, subrogando, certamen inceßit. Germanicus atq; Drusus (nam etiam tum Romæ erant) Haterium Agrippam propinquum Germanici fouebant: contrà plerique nitebantur, vt numerus liberorum in candidatu præpolleret, quod lex iubebat. lætabatur Tiberius, cùm inter filios eius & leges senatus disceptaret. victa est sine dubio lex: sed neq. statim, & paucis suffragiis: quo modo, etiam cùm valerent, leges vincebantur.

Bellum in Africâ motum. Cui dux Tacfarinas:

Eodem anno cœptum in Africâ bellum, duce hostium Tacfarinate. is natione Numida, in castris Romanis auxiliaris stipendia meritus, mox desertor, vagos primùm, & latrociniis suetos ad prædam & raptus congregare; dein more militiæ per vexilla, & turmas componere; postremò non inconditæ turbæ, sed Musulanorum dux haberi. valida ea gens, & solitudinibus Africæ propinqua, nullo etiam tum vrbium cultu; cepit

arma,

arma, Maurosq; accolas in bellum traxit. dux & his Mazippa diuisus q; exercitus: vt Tacfarinas lectos viros, & Romanum in modũ armatos castris attineret, disciplinâ & imperiis sueſceret: Mazippa leui cum copiâ, incendia & cades, & terrorẽ circumferret. cõpulerantq; Cinithios, haud ſpernendam nationem, in eadem; cùm Furius Camillus proconſul Africæ, legionem & quod sub ſignis ſociorum, in vnum conductos ad hoſtem duxit. modicam manum, ſi multitudinem Numidarum atque Maurorum ſpectaxes; ſed nihil aquè eauebatur, quàm nè bellum metu eluderent. ſpe victoriæ inducti ſunt, vt vincerentur. Igitur legio medio, leues cohortes duæq; alæ in cornibus locantur. nec Tacfarinas pugnam detractauit. fuſi Numidæ, multosq; poſt annos Furio nomini partum decus militiæ: nam poſt illum reciperatorem vrbis; filiumq; eius Camillum, penes alias familias imperatoria laus fuerat. Atque hic, quem memorauimus, bellorum expers habebatur. eò pronior Tiberius res geſtas apud Senatum celebrauit: & decreuere patres triumphalia inſignia. quod Camillo ob modeſtiam vitæ impune fuit. Sequens annus Tiberium tertio, Germanicũ iterùm conſules habuit. ſed eum honorem Germanicus iniit apud vrbem Actiæ Nicopolim, quò venerat per Illyricã oram viſo fratre Druſo in Dalmatiâ agente, Hadriatici ao inox Ionij maris aduerſam nauigationem perpeſſus. igitur paucos dies inſumſit reficiendæ claſſi, ſimul ſinus victoriâ inclitos, & ſacratas ab Auguſto manubias, caſtraq; Antonij cum recordatione maiorũ ſuorum adiit. namq; ei, vt memorauimus, auunculus Auguſtus, auus Antonius erat, magnaq; illic imago triſtium lætorumq;. Hinc ventum Athenas, fœderiq; ſociæ & vetuſtæ vrbi datum, vt vno lictore vteretur. Excepere Græci quæſitiſſimis

Et alter, Mazippa.

Camillus proconſul ſe opponit:

Et prælio fundit.

Ideo triumphalia ei decreta.

A. V. C. DCCLXXI. Germanici actiones, & iter.

Actiũ videre

Athenas

rissimis honoribus, vetera suorum facta dictaq; præferentes, quò plus dignationis adulatio haberet. Petitâ inde Eubœâ, trajecit Lesbum, vbi Agrippina nouissimo partu Iuliam edidit. tum extrema Asiæ, Perinthumq; ac Byzantium Thraciæ vrbes, mox Propontidis angustias, & os Ponticum intrat, cupidine veteres locos, & famâ celebratos noscendi. pariterq; prouincias internis certaminibus, aut magistratuum iniuriis fessas refouebat. atque illum in regressu sacra Samothracum visere nitentem, obuij aquilones depulere. Igitur aliaq; * quæ ibi varietate fortunæ, & nostri origine veneranda, relegit Asiam, appellitq; Colophona, vt Clarij Apollinis oraculo vteretur. Non femina illic, vt apud Delphos, sed certis è familiis & fermè Mileto accitus sacerdos, numerũ modò consultantium & nomina audit: tum in specum degressus, hausta fontis arcani aquâ, ignarus plerumq. litterarum & carminum, edit responsa, versibus compositis super rebus quas quis mente concepit. & ferebatur, Germanico per ambages, vt mos oraculis, maturum exitium cecinisse. At Cn. Piso, quò properantius destinata incideret, ciuitatem Athenienſium turbido incessu exterritam oratione sæuâ increpat: obliquè Germanicum perstringens, quòd contra decus Romani nominis non Atheniensis tot cladibus exstinctos, sed colluuiem illam nationum comitate nimiâ coluisset. hos enim esse Mithradatis aduersus Sullam, Antonij aduersus diuum Augusti socios, etiam vetera obiectabat, quæ in Macedones improsperè violèter in suos fecissent, offensus vrbi propriâ quoq. irâ; quia Theophilum quendã Aréo iudicio falsi damnatum, precibus suis non concederent. Exin nauigatione celeri per Cycladas, & compendia maris, adsequitur Germanicum apud insulam Rhodum, haut nescium quibus insecta-

Eubœam, & Lesbum:

Byzantium, & loca Pontica.

* *Vide Com.*

Redit in Asiam, & Colophone deum consulit.

Ratio ibi oraculi.

Cn. Piso acerbus ipso aduentu in Germanicũ.

Athenienses increpat & abiicit.

Rhodũ nauigat:

sectationibus petitus foret: sed tantâ mansuetudine agebat, vt cùm orta tempestas raperet in abrupta, posseq; interitus inimici ad casum referri, miserit triremes quarum subsidio discrimini eximeretur. Neque tamen mitigatus Piso, & vix diei moram perpessus, linquit Germanicum, præuenitq;. & postquam Syriam ac legiones attigit, largitione, ambitu, infimos manipulariũ iuuando, cùm veteres centuriones, seueros tribunos demoueret, locaq; eorum clientibus suis, vel deterrimo cuiq. attribueret, desidiam in castris, licentiam in vrbibus, vagum ac lasciuientem per agros militem fineret, eò vsque corruptionis prouectus est, vt sermone vulgi parens legionum haberetur. Nec Plancina se intra decõra feminis tenebat, sed exercitio equitum, decursibus cohortium interesse: in Agrippinam, in Germanicum contumelias iacere: quibusdam etiam bonorum militum ad mala obsequia promptis, quòd haut inuito imperatore ea fieri occultus rumor incedebat. Nota hac Germanico, sed præuerti ad Armenios instantior cura fuit. Ambigua gens ea antiquitus, non modò ingeniis, sed situ terrarum, quo nostris prouinciis latè prætenta, penitus ad Medos porrigitur, maximisq; imperiis interiecti, & sæpius discordes sunt, aduersus Romanos odio, & in Parthum inuidiâ. Regem illa tempestate non habebant amoto Vonone, sed fauor nationis inclinabat in Zenonem Polemonis regis Pontici filium, quòd is prima ab infantiâ instituta & cultum Armeniorum amulatus, venatu, epulis, & quæ alia barbari celebrant, proceres plebémque iuxtà deuinxerat. Igitur Germanicus in vrbe Artaxatâ, adprobãtibus nobilibus, circumfusâ multitudine, insigne regium capiti eius imposuit. ceteri venerantes regẽ, Artaxiam consalutauere; quod illi vocabulum indiderant,

Periclitantem Germanicus liberat.

In Syriam præcurrit:

Ambitu & corruptione castra complet.

Peccat idem vxor eius.

At Germanicus Armeniam it.

Cui Zenonem regem dat.

ex

Cappadoces & Comageni, prætores accipiunt.

ex nomine vrbis. At Cappadoces in formam prouinciæ redacti, Q. Veranium legatum accepere. & quadam ex regiis tributis deminuta, quò mitius Romanũ imperium speraretur. Comageni Q. Seruæus præponitur, tum primùm ad ius prætoris translatis. Cunctaq; socialia prosperè composita, nõ ideò latum Germanicum habebant, ob superbiam Pisonis, qui iussus partem legionum ipse, aut per filium in Armeniam ducere, vtrumq. neglexerat. Cyrri demum apud hiberna decimæ legionis conuenêre, firmato vultu Piso aduersus metum, Germanicus ne minari crederetur. & erat, vt retuli, clementior: sed amici accendendis offensionibus callidi, intendere vera, adgerere falsa, ipsumq; & Plancinam, & filios variis modis criminari. postremò paucis familiarium adhibitis sermo cœptus à Cæsare, qualẽ ira & dissimulatio gignit. Responsum à Pisone precibus cõtumacibus, discesserantq; * opertis odiis. postq; rarus in tribunali Cæsaris Piso, & si quando adsideret, atrox, ac dissentire manifestus. vox quoq. eius audita est in conuiuio, cùm apud Regem Nabateorũ coronæ aureæ magno pondere Cæsari & Agrippinæ, leues Pisoni & ceteris offerrentur, principis Romani, non Parthi regis filio eas epulas dari. abiecitq; simul coronam, & multa in luxum addidit, quæ Germanico, quamquam acerba, tolerabantur tamẽ. Inter quæ ab rege Parthorũ Artabano legati venere. miserat amicitiam ac fœdus memoraturos, & cupere renouari dextras, daturumq; honori Germanici, vt ripam Euphratis accederet: petere interim ne Vonones in Syriâ haberetur, neu proceres gentiũ propinquis nuntiis ad discordias traheret. Ad ea Germanicus, de societate Romanorũ, Parthorumq; magnificè: de aduentu regis & cultu sui, cum decore ac modestiâ respondit. Vonones Pompeiopolim Ciliciæ

Germanicus & Piso conueniunt, quæruli.

Discedunt irati.

* Potius, apertis

Legati ab Artabano.

Vononesyriâ demouetur.

Cilicię maritimam vrbem amotus est. datum id non modò precibus Artabani, sed contumeliæ Pisonis, cui gratissimus erat ob plurima officia & dona, quibus Plancinam deuinxerat. M. Silano, L. Norbano COSS. Germanicus Ægyptum proficiscitur, cognoscendæ antiquitatis. sed cura prouinciæ prætendebatur. leuauitq; apertis horreis pretia frugum: multaq; in vulgus grata vsurpauit, sine milite incedere, pedibus intectis, & pari cum Græcis amictu, P. Scipionis æmulatione; quem eadem facilitatem apud Siciliam, quamuis flagrante adhuc Pœnorum bello, accepimus. Tiberius cultu, habituq; eius lenibus verbis perstricto, acerrimè increpuit, quòd contra instituta Augusti, non sponte principis, Alexandriam introisset. nam Augustus, inter alia dominationis arcana, vetitis, nisi permissu, ingredi senatoribus aut equitibus Romanis illustribus, seposuit Ægyptum: ne fame vrgeret Italiam, quisquis eam prouinciam, clausträq; terra ac maris, quamuis leui præsidio aduersum ingentes exercitus insedisset. Sed Germanicus, nondum comperto profectionem eam incusari, Nilo subuehebatur, ersus opido à Canopo. Condidere id Spartani, ob sepultum illic rectorem nauis Canopum: qua tempestate Menelaus Græciam repetens, diuersum ad mare terramq; Libyam * delatus. Inde proximum amnis os dicatum Herculi, quem indigenæ ortum apud se & antiquissimum perhibent, eosq; qui postea pari virtute fuerint, in cognomentum eius adscitos. Mox visit veterum Thebarum magna vestigia. & manebant structis molibus littera Ægyptia, priorem opulentiam complexa: iussusq; è senioribus sacerdotum patrium sermonũ interpretari, referebat habitasse quondam septingenta milia ætate militari: atque eo cum exercitu regem Rhamsen Libyâ,

A. V. C. DCCLXXII. Germanicus ad Ægyptũ, visum abit.

Studium popularitatis in eo.

Tiberius improbat.

Canopus.

* Malim distingui, *delatus inde.*

Proximum.

Thebæ veteres.

Earum olim opes, supra fidem.

Æthiopiâ, Mediq́ & Persis, & Bactriano, ac Scythiâ potitũ, quasq́ terras Suri Armeniiq́ & contigui Cappadoces colunt, inde Bithynũ, hinc Lycium ad mare imperio tenuisse. legebantur & indicta gentibus tributa, pondus argenti & auri, numerus armorum equorumq́, & dona templis ebur, atq. odores, quasq́ copias frumenti & omnium vtensilium quæque natio penderet, haut minus magnifica, quàm nunc vi Parthorum, aut potentiâ Romanâ tuebentur. Ceterùm Germanicus aliis quoq́ miraculis intendit animum, quorum præcipua fuere Memnonis saxea effigies, vbi radiis solis icta est vocalem sonum reddens: dissectasq́ inter & vix peruias arenas, instar montium eductæ Pyramides, certamine & opibus regum: lacusq́ effossâ humo, superfluentis Nili receptacula: atq. alibi angustia, & profunda altitudo, nullis inquirentium spatiis penetrabilis. Exin ventum Elephantinen ac Syenen, claustra olim Romani imperij; quod nunc rubrum ad mare patescit. Dum ea æstus Germanico plures per prouincias transigitur, haut leue decus Drusus quæsiuit inliciens Germanos ad discordias, vtq́ fractoriam Marobodui vsq́ in exitium insisterentur. Erat inter Gotones nobilis iuuenis nomine Catualda, profugus olim vi Marobodui, & tunc dubiis rebus eius, vltionem ausus. Is validâ manu fines Marcomannorũ ingreditur, corruptisq́ primoribus ad societatem, inrumpit regiam, castellumq́ iuxtà situm: veteres illic Sueuorum prædæ, & nostris è prouinciis lixæ, ac negotiatores reperti, quos ius commercij, dein cupido augendi pecuniam, postremùm obliuio patriæ, suis quemq́ ab sedibus hostilem in agrum transtulit. Maroboduo vndiq. deserto, non aliud subsidium quàm misericordia Cæsaris fuit. trausgressusq́ Danubium, quà Noricam prouinciam præfluit,

Memnonis statua.

Pyramides.

In Germaniâ discordiæ, æstu Drusi.

Catualda Maroboduũ pellit.

Is ad Romanos confugit.

scripsit

scripsit Tiberio, non vt profugus aut supplex, sed ex memoriâ prioris fortunæ. nam multis nationibus clarissimum quondam regem ad se vocantibus, Romanâ amicitiam prætulisse. responsum à Cæsare, tutam ei honoratamq; sedē in Italiâ fore, si maneret: sin rebus suis aliud conduceret, abiturū fide quâ venisset. ceterùm apud senatum differuit, non Philippum Atheniensibus, non Pyrrhum, aut Antiochū, populo Romano perinde metuendos fuisse. Exstat oratio quâ magnitudinē viri, violentiam subiectarum ei gentium, & quàm propinquus Italiæ hostis, suaq; in destruendo eo cōsilia extulit. Et Maroboduus quidem Rauennæ habitus, si quando insolescerent Sueui, quasi rediturus in regnum ostentabatur. sed non excessit Italiâ per duodeuiginti annos; consenuitq; multum imminutâ claritate, ob nimiam viuendi cupidinem. Idem Catualdæ casus, neq; aliud perfugium. pulsus haut multo pòst Hermundurorum opibus, & Vibilio duce; receptusq;, forum Iulium Narbonensis Galliæ coloniam mittitur. Barbari vtrumque comitati, ne quietas prouincias immixti turbarent, Danubium vltrà inter flumina Marum & Cusum locantur, dato rege Vannio gentis Quadorum. Simul nuntiato regē Artaxiam Armeniis à Germanico datum, decreuere patres, vt Germanicus atque Drusus ouantes vrbem introirent. structi & arcus circum latera templi Martis Vltoris, cum effigie Cæsarum: lætiore Tiberio, quia pacem sapientia firmauerat, quàm si bellum per acies confecisset. Igitur Rhescuporim quoque Thraciæ regem astu adgreditur. omnem eam nationem Rhœmetalces tenuerat. quo defuncto, Augustus partem Thracum Rhescuporidi fratri eius, partem filio Cotyi permisit. In eâ diuisione arua, & vrbes, & vicina Græcis, Cotyi: quod incultum, fe-

Vis & virtus Marobodui.

Qui Rauennæ diu habitus.

Sed & Catualda pellitur, & à Romanis recipitur.

Honores ob has res Germanico & Druso.

Thracia diuiditur, in Cotyn, &

Rhescuporis. rox, adnexum hostibus Rhescuporidi cessit. ipsorumq; regum ingenia, illi mite, & amœnũ; huic atrox, auidum, & societatis impatiens erat. & primò subdola concordia egêre. mox Rhescuporis egredi fines, vertere in se Cotyi data, & resistenti vim facere; contanter sub Augusto, quem auctorem vtriusq. regni, si spernueretur, vindicem metuebat. enimuerò auditâ mutatione principis, immittere latronum globos, exscindere castella, causas bello. Nihil aquè Tiberium anxium habebat, quàm ne composita turbarentur. diligit centurionem qui nuntiaret regibus, ne armis disceptarent. statimq; à Cotye dimissa sunt, quæ parauerat, auxilia. Rhescuporis fictâ modestiâ postulat, eundem in locum coiretur, posse de controuersiis colloquio transigi. nec diu dubitatum de tempore, loco, dein conditionibus: cùm alter facilitate, alter fraude cuncta inter se concederent, acciperentq;.

Ilic illũ violat, & premit.

Rhescuporis sanciendo, vt dictabat, fœderi, cõuiuium adiicit; tractaq; in multam noctem lætitiâ, per epulas ac vinolentiam incautum Cotyn, & postquam dolũ intellexerat, sacra regni, eiusdem familiæ deos, & hospitalis mensas obtestantem, catenis onerat. Thraciaq; omni potitus, scripsit ad Tiberium, structas sibi insidias, præuentum insidiatorem: simul bellum aduersus Bastarnas, Schytasq; pratendens, nouis peditum & equitum copiis sese firmabat. Molliter rescriptum, si fraus abesset, posse eum innocentiæ fidere: ceterùm neque se, neque senatum, nisi cognitâ caussâ, ius & iniuriam discreturos. proinde tradito Cotye veniret, transferretq; inuidiam criminis. Eas litteras Latinius Pandus proprætor Mœsiæ, cum militibus quis Cotys traderetur in Thraciam misit. Rhescuporis inter metum & iram contatus, maluit patrati, quàm incepti facinoris reus esse: occidi Cotyn iubet,

Tandemque in vincla conjicit.

bet, mortémque sponte sumtam ementitur. Nec tamen Cæsar placitas semel artes mutauit, sed defuncto Pando, quem sibi infensum Rhescuporis arguebat, Pomponium Flaccum veterem stipendiis, & artâ cum rege amicitiâ, eóque accommodatiorem ad fallendum, ob id maximè Mœsiæ præfecit. Flaccus in Thraciam transgressus, per ingentia promissa, quamuis ambiguum & scelera sua reputantem, perpulit, vt præsidia Romana intraret. circumdata hinc regi specie honoris valida manus, tribuniq; & centuriones, monendo, suadendo, & quanto longiùs abscedebat apertiore custodiâ, postremò gnarum necessitatis in vrbem traxere. Accusatus in senatu ab vxore Cotyis damnatur, vt procul regno toneretur. Thracia in Rhœmetalcen filium, quem paternis cõsiliis aduersatum constabat, inq; liberos Cotyis diuiditur. iuq; nondum adultis Trebellienus Rufus præturâ functus datur, qui regnum interim tractaret; exemplo, quo maiores M. Lepidum Ptolemæi liberis tutorem, in Ægyptum miserant. Rhescuporis Alexandriam deuectus, atque illic fugam tentans, an ficto crimine, interficitur. Per idẽ tempus Vonones, quem amotum in Ciliciam memorauimus, corruptis custodibus effugere ad Armenios, inde in Albanos Heniochosq; & consanguineum sibi regem Scytharum conatus est, specie venandi. omissis maritimis locis, auia saltuum petiit, mox pernicitate equi ad amnem Pyramum contendit, cuius pontes accolæ ruperant auditâ regis fugâ. neque vado penetrari poterat. Igitur in ripâ fluminis, à Vibio Frontone præfecto equitum vincitur. mox Remmius Euocatus priori custodiæ regis adpositus, quasi per iram gladio eum transfigit. vnde maior fides, conscientiâ sceleris & metu iudicij mortem Vononi inlatam. At Germanicus Ægypto remeans, cuncta quæ

Etiam occidit.

Flaccus à Tiberio missus sceleri vindicando.

Quod fecit, sed Tiberianâ arte.

Rhescuporis Romæ accusatur, damnatur.

Vonones fugam tentat.

Sed reprehenditur, & interficitur.

apud legiones aut vrbes iusserat, abolita, vel in contrarium versa cognoscit. hinc graues in Pisonem contumeliæ, nec minus acerba quæ ab illo in Cæsarem tentabantur. * *Dein Piso abire Suriâ statuit, mox aduersâ Germanici valetudine detentus, vbi recreatum accepit, votáque pro incolumitate soluebantur, admotas hostias, sacrificalem apparatum, festam Antiochiensium plebem, per lictores proturbat. Tum Seleuciam digreditur, operiens agritudinem quæ rursum Germanico acciderat. sæuam vim morbi augebat persuasio veneni à Pisone accepti: & reperiebantur solo ac parietibus eruta humanorum corporum reliquiæ, carmina, & deuotiones, & nomen Germanici plumbeis tabulis insculptum, semusti cineres, ac tabe obliti, aliáq; maleficia quis creditur animas numinibus infernis sacrari. simul missi à Pisone incusabantur, vt valetudinis aduersa rimantes. Ea Germanico haut minus irâ, quàm per metum accepta; si limen obsideretur, si effundendus spiritus sub oculis inimicorum foret: quid deinde miserrimæ coniugi, quid infantibus liberis euenturum? lenta videri veneficia: festinare & vrgere vt prouinciam, vt legiones solus habeat: sed non vsque eò defectum Germanicum, neque præmia cædis apud interfectorem mansura. componit epistolas, quis amicitiam ei renuntiabat. Addunt plerique iussum prouinciâ decedere. nec Piso moratus vltrà, nauis soluit, moderabatúrque cursui, quò propiùs regrederetur, si mors Germanici Suriam aperuisset. Cæsar paulisper ad spem erectus, dein fesso corpore, vbi finis aderat, adsistentes amicos in hunc modum alloquitur.* Si fato concederem, iustus mihi dolor etiam aduersus deos esset, quòd me parentibus, liberis, patriæ, intra iuuentam præmaturo exitu raperent. nunc scele-

re

* *Videtur quidpiã deesse.*

Piso à Germanico palam diffidet.

Atque hic in morbo hæret:

Cui causſam plerique dabant, veneni Pisonis.

Germanicus amicitiam cum illo dirimit.

Morituri eius ad amicos verba.

re Pisonis & Plancinæ interceptus, vltimas preces pectoribus vestris relinquo, referatis patri ac fratri quibus acerbitatibus dilaceratus, quibus insidiis circumuentus miserrimam vitam pessima morte finierim. Si quos spes meæ, si quos propinquus sanguis, etiam quos inuidia erga viuentem mouebat; inlacrymabunt, quondam florentem, & tot bellorum superstitem, muliebri fraude cecidisse. Erit vobis locus querendi apud senatum, inuocandi leges. Non hoc præcipuum amicorum munus est, prosequi defunctum ignauo questu: sed quæ voluerit meminisse, quæ mandauerit exequi. flebunt Germanicum etiam ignoti; vindicabitis vos, si me potius quàm fortunam meam fouebatis. Ostendite populo Romano diui Augusti neptem, eandemq. coniugem meam: numerate sex liberos. Misericordia cum accusantibus erit. fingentibusq. scelesta mandata, aut non credent homines, aut non ignoscent. *Iurauere amici, dextram morientis contingentes, spiritum ante quàm vltionem amissuros. Tum ad vxorem versus, per memoriam sui, per communes liberos orauit, exueret ferociam, sæuienti fortunæ submitteret animum, neu regressa in vrbem amulatione potentiæ, validiores inritaret. Hæc palam, & alia secretò, per quæ ostendere credebatur metum ex Tiberio. Neque multo pòst exstinguitur, ingenti luctu prouinciæ & circumiacentium populorum. Indoluere exteræ nationes regesq.; tanta illi comitas in socios; mansuetudo in hostes: visuq.; & auditu iuxtà venerabilis, cùm magnitudinem & grauitatem summæ fortunæ retineret, inuidiam & adroganciam effugerat. Funus sine imaginibus & pompâ, per laudes, & memoriam*

Quis Pisonem cum vxore incusat:

Et vltionem mandat.

Coniugi etiam monita dat:

Morituráque.

Magno luctu omniû, ob virtutes.

Cum Alexãdro comparatur.

virtutum eius celebre fuit. Et erant qui formã, ætatem, genus mortis, ob propinquitatem etiam locorũ, in quibus interiit, Magni Alexandri fatis adæquarẽt. Nam vtrumque corpore decoro, genere insigni, haut multũ triginta annos egressum, suorũ insidiis externas inter gentes occidisse. sed hũc mitem erga amicos, modicũ voluptatum, vno matrimonio, certis liberis egisse: neq. minus prælatorem, etiam si temeritas abfuerit, præpeditusq; sit perculsas tot victoriis Germanias seruitio premere. quòd si solus arbiter rerum, si iure & nomine regio fuisset, tanto promtius adsecuturũ gloriã militia, quantũ clementiã, temperãtiã, ceteris bonis artibus præstitisset. Corpus antequàm cremaretur, nudatũ in foro Antiochensium, qui locus sepulturæ destinabatur. Præuleritne veneficij signa, parum constitit. nam vt quis misericordia in Germanicũ, & præsumta suspicione, aut fauore in Pisonem pronior, diuersi interpretabantur. Consultatum inde inter legatos, quiq; alij senatorũ aderant, quis nam Suriæ præficeretur. & ceteris modicè nisis, inter Vibium Marsum, & Gn. Sentium diu quæsitum. dein Marsus seniori, & acrius tendenti Sentio concessit. Isq; infamẽ veneficiis eâ in prouinciâ, & Plancinæ percarã nomine Martinam in vrbem misit, postulãtibus Vitellio ac Veranio, ceteriq; qui crimina & accusationẽ tamquam aduersus receptos iam reos instruebant. At Agrippina, quamquam defessa luctu, & corpore ægro, omnium tamen quæ vltionẽ morarentur intolerans, ascendit classem cum cineribus Germanici, & liberis; miserantibus cunctis, quòd femina nobilitate princeps, pulcherrimo modò matrimonio inter venerantes gratantisq; aspici solita, tunc feralis reliquias sinu ferret, incerta vltionis, anxia sui, & infelici fecunditate fortunæ toties obnoxia. Pisonem interim apud

Disceptatio de Syriæ præside.

Sentius factus.

Agrippina Romam properat.

Coum

Coum insulam nuntius adsequitur, exceßisse Germanicum. Quo intemperanter accepto, cædit victimas, adit templa: neq. ipse gaudium moderans, & magis insolescente Plancina, quæ luctum amissæ sororis, tum primùm læto cultu mutauit. Adsluebãt centuriones, monebantq; prompta illi legionum studia, repeteret prouinciam non iure ablatã, & vacuam. Igitur quid agendũ consultanti, M. Piso filius properandum in vrbem censebat: nihil adhuc inexpiabile admissum, neque suspiciones imbecillas aut inania famæ pertimescenda. discordiã erga Germanicum odio fortasse dignã, non pœnâ: & ademtione prouinciæ, satisfactum inimicis. Quòd si regrederetur, obsistente Sentio, ciuile bellum incipi; nec duraturos in partibus centuriones milites q;, apud quos recens imperatoris sui memoria, & penitus infixus in Cæsares amor præualeret. Contrà Domitius Celer ex intimâ eius amicitiâ differuit, Vtendum euentu. Pisonẽ, non Sentium, Suriæ præpositum. Huic fasces & ius prætoris, huic legiones datas. si quid hostile ingruat, quem iustius arma oppositurum, quàm qui legati auctoritatẽ, & propria mandata acceperit? Relinquendum etiã rumoribus tempus, quo senescant. plerumq. innocentes, recenti inuidiæ impares. At si teneat exercitum, augeat vires; multa quæ prouideri non possint, fortuito in melius cæsura. An festinamus cum Germanici cineribus adpellere, vt te inauditum & indefensum planctus Agrippinæ, ac vulgus imperitum, primo rumore rapiant? Est tibi Augustæ conscientia, est Cæsaris fauor, sed in occulto: & periisse Germanicum nulli iactantiùs mærent, quàm qui maximè lætantur. *Haut magnâ mole Piso promtus ferocibus in sententiam trahitur, missisq;*

At Piso de reditu in Syriam ambigit:

Quem dissuadet filius.

Alij suadent.

Et persuadent.

missisq; ad Tiberium epistolis, incusat Germanicũ luxum & superbiam: seq; pulsum, vt locus rebus nouis patefieret. curam exercitus, eâdem fide qua tenuerit, repetiuisse. Simul Domitium impositũ triremi vitare litorũ oram, præterq; insulas lato mari pergere in Suriam iubet. concurrentes desertores per manipulos componit, armat lixas, traiectisq; in continentem nauibus, vexillum tironum in Suriam euntium intercipit. Regulo Cilicum vt se auxiliis iuuarent scribit; haut ignauo ad ministeria belli iuuene Pisone, quamquam suscipiendum bellum abnuisset. Igitur oram Lyciæ ac Pamphyliæ prælegentes, obuiis nauibus, quæ Agrippinam vehebant, vtrimque infensi, arma primò expediere. dein mutuâ formidine, non vltra iurgium processum est. Marsusq. Vibius nuntiauit Pisoni, Romam ad dicendam causam veniret. Ille eludens respondit, adfuturum vbi prætor qui de veneficiis quæreret, reo atq. accusatoribus diem prædixisset. Interim Domitius Laodiceam vrbem Suriæ adpulsus, cùm hiberna sexta legionis peteret, quòd eam maximè nouis consiliis idoneam rebatur, à Pacuuio legato præuenitur. Id Sentius Pisoni per litteras aperit, monétque ne castra corruptoribus, ne prouinciam bello tentet. quosq; Germanici memores, aut inimicis eius aduersos cognouerat, contrahit, magnitudinem imperatoris idem-tidem ingerens, & Rempublicam armis peti: ducitq; validam manum, & prælio paratam. Nec Piso, quamquam cœpta secus cadebant, omisit tutissima è præsentibus. sed castellum Ciliciæ munitum admodum, cui nomen Celenderis, occupat. Nam admixtis desertoribus, & tirone nuper intercepto, suisq; & Plancinæ seruitiis, auxilia Cilicum quæ reguli miserant, in numerum legionis composuerat. Cæsarisq. se legatũ testabatur, pro-

Copias & vim parat in Sentium.

Obuiam habet Agrippinam.

Castellũ Ciliciæ quoddam occupat.

prouinciâ quam is dediſſet arceri, non à legionibus (earum quippe accitu venire) ſed à Sentio, priuatum odium falſis criminibus tegente. conſiſterent in acie, non pugnaturis militibus, vbi Piſonem ab ipſis parentem quondam appellatum, ſi iure ageretur potiorem; ſi armis, non inualidum, vidiſſent. *Tum pro munimentis caſtelli manipulos explicat, colle arduo & derupto. nam cetera mari cinguntur. Contrà veterani, ordinibus ac ſubſidiis inſtructi. hinc militum, inde locorum aſperitas. ſed non animus, non ſpes, ne tela quidem niſi agreſtia ad ſubitum vſum properata. vt venere in manus, non vltrà dubitatum, quàm dum Romanæ cohortes in æquum eniterentur. vertunt terga Cilices, ſeq; caſtello claudunt. Interim Piſo claſſem haut procul opperientem oppugnare fruſtra tentauit: regreſſuq;, & pro muris modò ſemet adflictando, modò ſingulos nomine ciens, præmiis vocans, ſeditionem cœptabat: adeoq; commouerat, vt ſignifer legionis ſextæ ſignum ad eum tranſtulerit. Tum Sentius occanere cornua tubáſque, & peti aggerem, erigi ſcalas iuſſit, ac promtiſſimum quémque ſuccedere: alios tormentis haſtas, ſaxa, & faces ingerere. Tandem victâ pertinaciâ Piſo orauit, vti traditis armis maneret in caſtello, dum Cæſar cui Syriam permitteret, conſulitur. Non receptæ conditiones. nec aliud quàm naues & tutũ in vrbem iter conceſſum eſt. At Romæ poſtquàm Germanici valetudo percrebuit, cunctáque vt ex longinquo aucta in deterius adferebantur: dolor, ira, & erumpebant queſtus. Ideò nimium in extremas terras relegatum: ideo Piſoni permiſſam prouinciam: hoc egiſſe ſecretos Auguſtæ cum Plancinâ ſermones: vera prorſus de Druſo ſeniores locutos,* Aciem etiã ſtruit: Sed facilè à Sentio pellitur. Romam dimittitur. vbi Germanici valetudo in magnâ cura:

diſplicere

displicere regnantibus ciuilia filiorum ingenia: neque ob aliud interceptos, quàm quia populum Romanum æquo iure complecti reddità libertate agitauerint. Hos vulgi sermones audita mors adeò incendit, vt ante edictũ magistratuum, ante senatusconsultum, sumto iustitio deserererentur fora, clauderentur domus, passim silentia & gemitus, nihil compositum in ostentationem. Et quamquam neq. insignibus lugentium abstinerent, altius animis mærebant. Fortè negotiatores viuente adhuc Germanico Syriâ egressi, latiora de valetudine eius attulere. statim credita, statim vulgata sunt. vt quisque obuius, quamuis leuiter audita, in alios, atq. illi in plures cumulata gaudio transferunt. cursant per vrbem, moliuntur templorum fores. iuuit credulitatem nox, & promtior inter tenebras adfirmatio. Nec obstitit falsis Tiberius, donec tempore ac spatio vanescerent. Et populus quasi rursum ereptum acrius doluit. Honores vt quis amore in Germanicum aut ingenio validus, reperti decretiq3. vt nomen eius Saliari carmine caneretur; sedes curules sacerdotum Augustalium locis, superq3 eas quercea corona statuerentur; ludos Circenses eburna effigies præiret; néue quis flamen aut augur in locum Germanici, nisi gentis Iuliæ, crearetur. Arcus additi Romæ, & apud ripam Rheni, & in monte Syriæ Amano, cum inscriptione rerum gestarum, ac mortem ob Remp. obiisse: sepulcrum Antiochiæ vbi crematũ: tribunal Epidaphnæ, quo in loco vitam finierat. Statuarum locorúmue in quis coleretur, haut facilè quis numerum inierit. cùm censeretur clypeus, auro & magnitudine insignis, inter auctores eloquentiæ; adseruit Tiberius, solitum paremq3 ceteris dicaturum. neq3 enim eloquentiam fortunâ discerni, & satis inlustre, si veteres inter scriptores haberetur.

Et mors in maximo luctu.

Multi honores mortuo.

Clypeus inter oratores.

cur. Equester ordo cuneum Germanici appellauit, qui Iuniorum dicebatur; institutiq; vti turmæ Idibus Iunis imaginem eius sequerentur. pleraque manent, quædam statim omissa sunt, aut vetustas oblitterauit. Ceterùm recenti adhuc mœstitiâ, soror Germanici Liuia, nupta Druso, duos virilis sexus simul enixa est. quod rarum latumq; etiam modicis penatibus, tanto gaudio Principem adfecit, vt non temperauerit, quin iactaret apud patres, nulli antè Romanorum eiusdem fastigij viro geminam stirpem editam. nam cuncta etiam fortuita ad gloriam vertebat. Sed populo tali in tempore id quoque dolorem tulit. tanquam auctus liberis Drusus, domum Germanici magis vrgeret. Eodem anno grauibus senatus decretis libido feminarū coërcita, cautumq; ne quæstum corpore faceret, cui auus, aut pater, aut maritus Eques Rom. fuisset. nam Vistilia prætoriâ familiâ genita, licentiam stupri apud ediles vulgauerat; more inter veteres recepto, qui satis pœnarum aduersum impudicas in ipsâ professione flagitij credebant. * exacta & à Titidio Labeone Vistilia marito, cur in vxore delicti manifesta vltionem legis omisisset? atq; illo prætendente sexaginta dies ad consultandum datos nec dum prætériisse, satis visum de Vistiliâ statuere. eaq; in insulam Seriphon abdita est. Actum & de sacris Ægyptiis Iudaicisq; pellendis. factumq; patrum consultum, vt quattuor milia libertini generis eâ superstitione infecta, quis idonea ætas, in insulam Sardiniam veherentur, coërcendis illic latrociniis, & si ob grauitatē cæli interiissent, vile damnum: ceteri cederent Italiâ, nisi certam ante diem profanos ritus exuissent. Post quæ vetulit Cæsar capiendam virginem in locum Occiæ, quæ septem & quinquaginta per annos summâ sanctimoniâ Vestalibus sacris præsederat:

Liuia Drusi, geminos parit.

Compressa libido muliebris nouis scitis.

* Fortè, exactum

Pulsa externa sacra.

Capta Vestalis.

rat: egitq; grates Fonteio Agrippæ, & Domitio Pollioni, quòd offerendo filias, de officio in Remp. certarent. prælata est Pollionis filia, non ob aliud, quàm quòd mater eius in eodem coniugio manebat. Nam Agrippa dissidio domum imminuerat. & Cæsar quamuis posthabitam, decies sestertij dote solatus est. Sæuitiâ annonæ incusante plebe, statuit frumento pretiũ quod emtor penderet, binosq; nummos se additurum negotiatoribus in singulos modios. Neque tamen ob ea parentis patriæ delatum & antea vocabulum adsumsit, acerbeq; increpuit eos qui diuinas occupationes, ipsumq; dominum dixerant. vnde angusta & lubrica oratio, sub principe, qui libertatem metuebat, adulationem oderat. Reperio apud scriptores * senatoresq; eorundem temporum, Adgandestrij principis Chattorũ lectas in senatu litteras, quibus mortem Arminij promittebat; si patrandæ neci venenum mitteretur: responsumq. esse, non fraude neque occultis, sed palàm & armatum populum Romanum hostes suos vlcisci. quâ gloriâ æquabat se Tiberius priscis imperatoribus, qui venenum in Pyrrhum regem vetuerant, prodiderantq;. Ceterum Arminius, abscedentibus Romanis & pulso Maroboduo, regnum adfectans, libertatem popularium aduersam habuit: petitúsque armis, cùm variâ fortunâ certaret, dolo propinquorum cecidit, liberator haut dubiè Germaniæ, & qui non primordia populi Rom. sicut alij reges ducésque, sed florentissimum imperium lacessierit: prœlijs ambiguus, bello non victus. septem & triginta annos vitæ, duodecim potentiæ expleuit: canitúrque adhuc barbaras apud gentes, Græcorum annalibus ignotus, qui sua tantùm mirantur: Romanis haut perinde celebris, dum vetera extollimus, recentium incurioſi.

Titulos & speciosa nominũ Tiberius auersatur.

* seniorésque

Arminij morte Germanus non germanus promittit: Spreta ea perfidia:

Et nihilo secius à suis columen illud patriæ tollitur.

Cui verum à Tacito elogium.

C. COR-

C. CORNELII TACITI AB EXCESSV D. AVGVSTI ANNALIVM LIB. III.

BREVIARIVM LIBRI.

AGRIPPINA cum Germanici reliquiis Brundisium, inde Romā peruenit. ex tumulo Augusti illatæ, & funus ductum. Drusus in Illyricum redit. Cn. Piso cùm Romam rediisset, veneni & Maiestatis postulatur. dictâ causâ, cùm omnia infensa & infesta experiretur, manus sibi adfert. Tacfarinas bellum in Africâ renouat: quod opprimitur à L. Apronio Proconsule. Lepida Æmilia adulterij & veneni defertur, damnaturque. Papia Poppæa lex ad id tempus asperius exercita, mollitur à Tiberio, & nexus eius exsoluuntur. Iterùm Africam incurrit Tacfarinas: cui tutandæ Iunius Blæsus deligitur. Equites aliquot Romani Maiestatis damnantur. Galliæ rebellant, ducibus Iulio Sacrouiro & Iulio Floro, infeliciter: quia à legionibus Germanicis cōpiæ earum cæsæ, & ipsæ ad vetus iugum retractæ. C. Lutorius eques Maiestatis damnatus, in carcere exanimatus est. Cura luxus coërcendi cœpta, & omissa. Drusus Tribuniciam potestatem accipit. Flamen Dialis vetitus prouinciam sortiri. Asyla Græcorum lustrata & repurgata. C. Silanus repetundarum & Maiestatis damnatus. Tacfarinatem Iunius proturbat, & fratrem eius capit. Iuniæ illustris fœminæ mors & funus. Hæc triennio gesta.

M. Valerio & M. Aurelio Coss.
Tiberio Imp. III. & Druso Nerone II. Coss.
C. Sulpicio & D. Haterio Coss.

NIHIL *intermissâ nauigatione hiberni maris Agrippina Corcyram insulam adnehitur, litora Calabriæ contra sitam. Illic paucos dies cōponendo animo insumit, violenta luctu, & nescia tolerandi. Interim aduentu eius audito, intimus quisq; amicorum, & plerique militares, vt quisq; sub Germanico stipendia fecerant, multiq; etiam*

Corcyram Agrippina cum vrnā appellit.

Obuiam illi popularitèr Brundisium itur.

etiam ignoti vicinis è municipiis, pars officium in principem rati, plures illos secuti, ruere ad opidũ Brundisium; quod nauiganti celerrimũ fidelissimumq; adpulsu erat. Atque vbi primùm ex alto visa classis, complentur non modò portus & proxima maris, sed mœnia ac tecta, quaq; longissimè prospectari poterat, mœrentium turbâ, ac rogitantium inter se, silentióne an voce aliquâ egredientem exciperent. neque satis constabat quid pro tempore foret: cùm classis paulatim successit, non alacri vt adsolet remigio, sed cunctis ad tristitiã compositis. Postquam duobus cum liberis feralem vrnam tenens egressa naui, defixit oculos; idem omnium gemitus, neq. discerneres, proximos, alienos, virorũ, feminarúmne planctus: nisi quòd comitatum Agrippinæ longo mœrore fessum, obuij & recentes in dolore anteibant. Miserat duas prætorias cohortes Cæsar, addito vt magistratus Calabriæ, Apuliq;, & Campani, suprema erga memoriam filij sui munera fungerentur. Igitur tribunorũ, centurionumq; humeris cineres portabantur: præcedebant incomta signa, versi fasces: atque vbi colonias transgrederentur, atrata plebes, trabeati equites, pro opibus loci, vestem, odores, aliaq; funerum sollennia cremabant. etiam quorum diuersa opida, tamen obuij, & victimas atque aras Diis Manibus statuentes, lacrymis & conclamationibus dolorem testabantur. Drusus Terracinam progressus est, cum Claudio fratre, liberisq; Germanici, qui in vrbe fuerant. Consules, M. Valerius & M. Aurelius (iam enim magistratum occœperant) & senatus, ac magna pars populi viam compleuere: disiecti, & vt cuique libitum flentes. aberat quippe adulatio, gnaris omnibus latam Tiberio Germanici mortem malè dissimulari. Tiberius atque Augusta publico abstinuere, inferius maiestate suâ rati

Magno plãctu excipitur.

A municipiis, à colonis:

A primoribus vrbis. A. V. C. DCCLXXIII.

At Tiberius cum matre parietibus se tenent:

ratì si palàm lamentarentur; an ne omnium oculis vultum eorum scrutantibus, falsi intelligerentur. Matrem Antoniam non apud auctores rerum, non diurnâ actorum scripturâ, reperio vllo insigni officio functam; cùm super Agrippinam, & Drusum, & Claudium, ceteri quoque consanguinei nominatim perscripti sint: seu valetudine prapediebatur, seu victus luctu animus, magnitudinem mali perferre visu non tolerauit. facilius crediderim, Tiberio & Augustâ, qui domo nõ excedebant, cohibitã: vt par maror, & matris exemplo, auia quoq; & patruus attineri viderentur. Dies quo reliquiæ tumulo Augusti inferebantur, modò per silentium vastus, modò ploratibus inquies: plena vrbis itinera, conlucentes per campum Martis faces. illic miles cum armis, sine insignibus magistratus, populus per tribus, cõcidisse Remp. nihil spei reliquum clamitabant: promptius apertiusq;, quàm vt meminisse imperitantium crederes. Nihil tamen Tiberium magis penetrauit, quàm studia hominum accensa in Agrippinam; cùm decus patriæ, solum Augusti sanguinem, vnicũ antiquitatis specimen appellarent, versiq; ad cælum ac deos, integram illi subolem, ac superstitem iniquorum precarentur. Fuere qui publici funeris pompam requirerent, cõpararentq; quæ in Drusum patrem Germanici honora & magnifica Augustus fecisset. ipsum quippe asperrimo hiemis, Ticinum vsq. progressum, neq; abscedentem à corpore simul vrbem intrauisse: circumfusas lecto Claudiorum Iuliorumq; imagines, desletum in foro, laudatũ pro rostris, cuncta à maioribus reperta, aut quæ posteri inuenerint cumulata. At Germanico ne solitos, quidem, & cuicumq. nobili debitos honores, contigisse. sanè corpus ob longinquitatem itinerum externis terris quoquo modo crematum: sed tanto plura decora

Item q. mater Germanici Antonia.

Ossa in Mausolæum illata.

Magno honore omniũ in defunctũ.

Amore in coniugem & liberos viuos.

Querela populi de Tiberio.

Qui parcus visus in honorandis reliquiis.

mox tribui par fuisse, quanto prima fors negauisset. non fratreni nisi vnius diei viâ, non patruum saltem portâ tenus obuium. vbi illa veterũ instituta? præpositam thoro effigiem, meditata ad memoriam virtutis carmina, & laudationes & lacrymas, vel doloris imitamenta? Gnarum id Tiberio fuit. vtq; premeret vulgi sermones, monuit edicto, Multos inlustriũ Romanorũ ob Remp. obiisse, neminem tam flagranti desiderio celebratum: idque & sibi & cunctis egregium, si modus adiiceretur: non enim eadem decora principibus viris, & imperatori, populoque. modicis domibus, aut ciuitatibus, conuenisse recenti dolore luctum, & ex mœrore solatia. sed referendũ iam animum ad firmitudinem, vt quondã diuus Iulius amissâ vnicâ filiâ, vt diuus Augustus ereptis nepotibus, abstruserint tristitiam. Nil opus vetustioribus exemplis: quoties populus Romanus clades exercituum, interitum ducum, funditus amissas nobiles familias constanter tulerit. Principes mortales, Remp. æternam esse. proin repeterent sollennia: & quia ludorum Megalensium spectaculũ fuberat, etiam voluptates resumerẽt. *Tum exuto iustitio, reditum ad munia: & Drusus Illyricos ad exercitus profectus est, erectis omnium animis petendæ è Pisone vltionis: & crebro questu, quòd vagus interim per amœna Asiæ atq; Achaiæ, adroganti & subdolâ morâ, scelerum probationes subuerteret. Nam vulgatum erat missam, vt dixi, à Gn. Sentio famosam veneficiis Martinam, subitâ morte Brundisii exstinctam, venenumq; nodo crinium eius occultatum, nec vlla in corpore signa sumpti exitij reperta. At Piso præmisso in vrbẽ filio, datisq; mandatis, per quæ principẽ molliret, ad Drusum pergit, quem haut*

Excusat, & erigit populum edicto.

Iustitium omissum.

Piso ad Drusum abit, purgandi sui causâ.

fratris

fratris interitu trucem, quàm remoto æmulo æquiorem sibi sperabat. Tiberius quo integrum iudicium ostentaret, exceptum comiter iuuenẽ, suetâ erga filios familiarium nobiles liberalitate auget. Drusus Pisoni, si vera forent quæ iacerentur, præcipuum in dolore suũ locum respondit: sed malle falsa & inania, nec cuiquam mortẽ Germanici exitiosam esse. Hæc palam, & vitato omni secreto: neq. dubitabantur præscripta * *& à Tiberio, cùm incallidus alioqui & facilis iuuentâ, senilibus tum artibus uteretur. Piso Dalmatico mari tramisso, relictisq; apud Anconam nauibus, per Picenũ, ac mox Flaminiã uiam, adsequitur legionem, quæ è Pannoniâ in vrbem, dein præsidio Africæ ducebatur. eaq; res agitata rumoribus, vt in agmine atq. itinere crebro se militibus ostentauisset. ab Narniâ, vitandæ suspicionis, an quia pauidis consilia incerto sunt, Nare ac mox Tiberi deuectus, auxit vulgi iras, quia nauem tumulo Cæsarum adpulerat; dieq;, & ripâ frequenti, magno clientium agmine ipse, feminarum comitatu Plancina, & vultu alacres incessêre. Fuit inter inritamenta inuidiæ domus foro imminens, festo ornatu, conuiuiumq; & epulæ, & celebritate loci nihil occultũ. Posterâ die, Fulcinius Trio Pisonem apud consules postulauit. contrà Vitellius, ac Veranius, ceteriq; Germanicum comitati tendebant, nullas esse partes Trioni, neq. se accusatores, sed rerum iudices & testes, mandata Germanici perlaturos. Ille dimissâ eius caussæ delatione, vt priorẽ vitam accusaret obtinuit: petitumq; est à principe, cognitionem exciperet. quod ne reus quidem abnuebat, studia populi & patrũ metuens. contrà, Tiberium spernendis rumoribus validum, & conscientiæ matrũ innexum esse: veraq; aut in deterius credita, iudice ab vno facilius discerni: odium & inuidiam apud*

Septuosè ille respondet, & ex Tiberiano præscripto.

* *ei*

At Piso Romam venit, oris & animi alacer.

Postulatur à pluribus.

Idque apud Tiberium iudicem.

multos valere. Haut fallebat Tiberiũ moles cognitionũ, quaq; ipse famâ distraheretur. Igitur paucis familiarium adhibitis, minas accusantiũ, & hinc preces audit, Sed ille à se ad Senatum reiicit. *integramq; causſam ad senatum remittit. Atq; interim Drusus rediens Illyrico, quamquã patres censuissent ob receptum Marobodnum, & res priore aestate gestas vt ouans iniret, prolato honore vrbem intrauit. postquam reo T. Arruntium, Fulcinium, Asinium Gallum, Æserninum,* Patroni reo. *Marcellũ, Sex. Pompeiũ patronos petẽti, iisq; diuersa excusantibus, M. Lepidus, & L. Piso, & Liueneius Regulus adfuere, arrectâ omni ciuitate, quanta fides amicis Germanici, quæ fiducia reo, satin' cohiberet ac premeret sensus suos Tiberius, an promeret: iis haut aliàs intentior populus, plus sibi in principẽ occultæ vocis, aut suspicacis silentij permisit. Die senatus, Cæsar orationem habuit meditato temperamento.* Cæsaris oratio ad patres, flexa, callida, verè Tiberiana. Patris sui legatum atq. amicum Pisonem fuisse, adiutoremque Germanico datum à se auctore senatu, rebus apud Orientẽ administrandis. illic contumacia & certaminibus asperasset iuuenem, exituq. eius lætatus esset, an scelere exstinxisset, integris animis diiudicandum. Nam si legatus officij terminos, obsequium erga imperatorem exuit, eiusdemq. morte, & luctu meo lætatus est; odero, seponamq. à domo meâ, & priuatas inimicitias non Principis vlciscar. Sin facinus in cuiuscunq. mortalium nece vindicandum detegitur: vos verò & liberos Germanici, & nos parentes iustis solatiis adficite. simulque illud reputate, turbidè & seditiosè tractauerit exercitus Piso, quæsita sint per ambitionem studia militum, armis repetita prouincia; an falsa hæc in maius vulgauerint accusatores. quorũ ego

nimiis

nimiis studiis iure succenseo. Nam quo pertinuit, nudare corpus & cõtrectandum vulgi oculis permittere, differriq. etiã per externos, tãquam veneno interceptus esset, si incerta adhuc ista & scrutanda sunt? Defleo equidẽ filium meum, semperque deflebo: sed neque reum prohibeo quominus cuncta proferat, quibus innocentia eius subleuari, aut si qua fuit iniquitas Germanici, coargui possit. vosq. oro, ne, quia dolori meo caussa connexa est, obiecta crimina pro adprobatis accipiatis. Si quos propinquus sanguis, aut fides sua patronos dedit, quantum quisq. eloquentiã & curã valet, iuuate periclitantem. Ad eundem laborem, eandem constantiam accusatores hortor. Id solum Germanico super leges præstiterimus, quòd in curiã potius quàm in foro, apud senatum quàm apud iudices, de morte eius anquiritur. cetera pari modestiã tractentur. nemo Drusi lacrymas, nemo mæstitiam meam spectet; nec si qua in nos aduersa finguntur. *Exin biduum criminibus obiiciendis statuitur, vtq; sex dierum spatio interiecto, reus per triduum defenderetur. Tum Fulcinius vetera & inania orditur, ambitiosè, auareq; habitam Hispaniam. quod neque conuictum noxa reo, si recentia purgaret; neq. defensum absolutioni erat, si teneretur maioribus flagitiis. Posl quem Seruaus, & Veranius, & Vitellius consimili studio, sed multã eloquentiã Vitellius, obiecere, odio Germanici, & rerũ nouarum studio, Pisonẽ vulgus militum per licentiam & sociorum iniurias eò vsq. corrupisse, vt parens legionum à deterrimis appellaretur: contrà, in optimum quemque maximè in comites & amicos Germanici sæuisse: postremò ipsum deuotionibus & veneno peremisse: sacra hinc* Accusatorũ oratio, & criminatio.

*& immolationes nefandas ipsius atq. Plancinæ: petitam armis Remp. vtq́ reus agi posset, acie victum. Defensio in ceteris trepidauit. nam neq; ambitionem militarem, neq. prouinciã pessimo cuiq. obnoxiam, ne contumelias quidem aduersum imperatorem infitiari poterat. solum veneni crimen visus est diluisse. quod ne accusatores quidem satis firmabant, in conuiuio Germanici, cùm super eum Piso discumberet, infectos manibus eius cibos arguentes. quippe absurdũ videbatur, inter aliena seruitia, & tot adstantiũ visu, ipso Germanico coram id ausum. offerebatq́ familiam reus, & ministros in tormenta flagitabat. Sed iudices per diuersa implacabiles erant. Cæsar ob bellum prouinciæ inlatũ: Senatus, nunquam satis credito, sine fraude Germanicum interiisse. * scripsissent expostulantes: * quod haut minus Tiberius quàm Piso abnuêre. Simul populi ante curiam voces audiebantur, non temperaturos manibus, si patrum sententias euasisset: effigiesq́ Pisonis traxerant in Gemonias ac diuellebant, ni iussu principis protectæ repositæq́ forent. Igitur inditus lecticæ, & à tribuno prætoriæ cohortis deductus est: vario rumore, custos salutis, an mortis exactor sequeretur. Eadem Plancinæ inuidia, maior gratia: eoq́ ambiguum habebatur, quantum Cæsari in eam liceret. atque ipsa, donec mediæ Pisoni spes, sociam se cuiuscumq. fortunæ, & si ita ferret, comitem exitij promittebat. Vt secretis Augustæ precibus veniam obtinuit, paulatim segregari à marito, diuidere defensionem cœpit. quod reus postquam sibi exitiabile intelligit, an adhuc experiretur dubitans; hortantibus filiis durat mentẽ, senatumq́ rursum ingreditur: redintegratamq́ accusationem, infensas patrum voces, aduersa & sæua cuncta perpessus; nullo magis exterritus est, quàm quòd Tiberium sine miseratione,*

Quam haud vsquequaq. reus eluit.

*Traiectitiæ videntur. Adi Comm.

In eum iudices haud proni, & populus offensissimus.

Plancina à mariti caussâ suam diuellit.

Ipse tamen defensionem iterat.

ratione, sine irâ, obstinatum clausumq; vidit, ne quo affectu perrumperetur. relatus domũ, tamquam defensionem in posterũ meditaretur, pauca cõscribit, obsignatq;, & liberto tradit. Tum solita curando corpori exsequitur. dein multam post noctem, egressâ cubiculo vxore, operiri fores iussit: & cœptâ luce, perfosso iugulo, iacente humi gladio, repertus est. Audire me memini ex senioribus, visum sæpius inter manus Pisonis libellum, quem ipse non vulgauerit, sed amicos eius dictitauisse, litteras Tiberij, & mandata in Germanicum continere: ac destinatum promere apud patres, principemq; arguere, ni eluſus à Seiano per vana promissa foret. nec illum sponte exstinctum, verùm immisso percussore. quorũ neutrum adseuerauerim. neque tamen occidere debui narratum ab iis, qui nostram ad iuuentã durauerunt. Cæsar flexo in mœstitiam ore, suam inuidiam tali morte quæsitam apud senatum, crebrisq; interrogationibus exquirit qualem Piso diem supremum, noctemq; exegisset. * Atque illo pleraque sapienter, quædam inconsultius respondente, recitat codicillos à Pisone in hunc fermè modũ compositos. Conspiratione inimicorum, & inuidia falsi criminis oppressus, quatenus veritati & innocentiæ meæ nusquam locus est, deos immortales testor, vixisse me Cæsar cum fide aduersùm te, neque aliâ in matrem tuam pietate: vosq. oro liberis meis consulatis. ex quibus Cn. Piso qualicumque fortunæ meæ non est adiunctus, cùm omne hoc tempus in vrbe egerit. M. Piso repetere Syriam dehortatus est. atque vtinam ego potius filio iuueni, quàm ille patri seni cessisset! eò impensius precor, ne meæ prauitatis pœnas innoxius luat. Per quinq. & quadraginta annorum obsequium,

Nec aures aut mentes mitiores repperit.

Igitur sese ipse absoluit.

Sermo in Tiberium, qui mihi verissimus.

* Desunt quædam.

Pisonis ad Cæsarem tabellæ.

per collegium cõsulatus quondam diuo Augusto parenti tuo probatus, & tibi amicus, nec quidquam post hæc rogaturus, salutem infelicis filij rogo. *De Plancinâ nihil addidit. Post quæ Tiberius adolescentẽ crimine ciuilis belli purgauit: patris quippe iussa, nec potuisse filium detractare: simul nobilitatem domus, etiam ipsius, quoquo modo meriti, grauem casum miseratus. Pro Plancinâ cum pudore & flagitio differuit, matris preces obtendens: in quam optimi cuiusq. secreti questus magis ardescebant.* Id ergo fas auiæ, interfectricẽ nepotis adspicere, adloqui, eripere senatui? quod pro omnibus ciuibus leges obtineant, vni Germanico non contigisse. Vitellij & Veranij voce defletum Cæsarem; ab imperatore & Augusta defensam Plancinam. proinde venena, & artes tam feliciter expertas verteret in Agrippinam, in liberos eius, egregiamque auiam ac patruum sanguine miserrimæ domus exsatiaret. *Biduum super hac imagine cognitionis absumtum; vrgente Tiberio liberos Pisonis, matrem vti tuerentur. Et cùm accusatores ac testes certatim perorarent respondente nullo, miseratio quàm inuidia augebatur. Primus sententiam rogatus Aurelius Cotta consul (nam referente Cæsare, magistratus eo etiam munere fungebantur) nomen Pisonis radendum fastis censuit: partem bonorum publicandam; pars vt Gn. Pisoni filio concederetur, isq; prænomen mutaret. M. Piso exutâ dignitate, & accepto quinquagies sestertio, in decem annos* relegatur, *concessâ Plancinæ incolumitate ob preces Augustæ. Multa ex ea sententia mitigata sunt à principe: ne nomẽ Pisonis fastis eximeretur, quando M. Antonij qui bellum patriæ fecisset, Iuli Antonij qui domum Augusti violasset, manerent. &*

Piso filius absoluitur.

Plancina precibus eripitur.

Sententiæ in Pisonem:

* Scribo relegaretur.

Quas Tiberius mitigat.

M. Pi-

M. Pisonem ignominiæ exemit, conceſſitq; ei paternæ bona; ſatis firmus, vt ſæpe memorauí, aduerſum pecuniam, & tũ pudore abſolutæ Plancinæ placabilior. Atq; idem, cùm Valerius Meſſallinus ſignum aureum in æde Martis Vltoris, Cæcina Seuerus aram Vltioni ſtatuendam cenſuiſſent, prohibuit: ob externas ea victorias ſacrari dictitans, domeſtica mala triſtitiâ operienda. Addiderat Meſſallinus, Tiberio, & Auguſtæ, & Antoniæ, & Agrippinæ Druſoq;, ob vindictam Germanici, grates agendas, omiſeratq; Claudij mentionem. & Meſſallinum quidem L. Aſprenas ſenatu coràm percontatus eſt, an prudens præteriſſet? ac tum demum nomẽ Claudij adſcriptũ eſt. Mihi quanto plura recentiũ, ſeu veterum reuoluo, tanto magis ludibria rerum mortalium cunctis in negotiis obuerſantur. quippe famâ, ſpe, veneratione potius omnes deſtinabantur imperio, quàm quem futurum principem fortuna in occulto tenebat. Paucis pòſt diebus Cæſar auctor ſenatui fuit, Vitellio, atq; Veranio, & Seruæo ſacerdotia tribuendi. Fulcinio ſuffragium ad honores pollicitus, monuit, ne facundiam violentiâ præcipitaret. Is finis fuit vlciſcendâ Germanici morte, non modò apud illos homines qui tũ agebant, etiã ſecutis temporibus vario rumore iactata. adeò maxima quæq; ambigua ſunt, dum alij quoquo modo audita pro compertis habent; alij vera in contrarium vertunt. & gliſcit vtrumq. poſteritate. At Druſus vrbe egreſſus repetendis auſpiciis, mox quans introiit. paucosq; poſt dies Vipſania mater eius exceſſit, vna omnium Agrippæ liberorum miti obitu. Nam ceteros manifeſtum ferro, vel creditum eſt, veneno aut fame exſtinctos. Eodem anno Tacfarinas, quem priore æſtate pulſum à Camillo memoraui, bellũ in Africâ renouat, vagis primùm populationibus & ob pernici-

Claudium adulatio imprudenter præterit, illum qui pòſt Princeps.

Druſus ouãs init.

Bellum in Africâ inſtauratum, eodem Tacfarinate duce.

tatem inultis: dein vicos exscindere, trahere graues praedas: postremò haut procul Pagydâ flumine, cohortẽ Romanam circumsedit. Praerat castello Decrius impiger manu, exercitus militiâ, & illam obsidionem flagitij ratus. Is cohortatus milites vt copiam pugnæ in aperto facerent, aciem pro castris instruit. Primoq; impetu pulsâ cohorte, promptus inter tela occurrat fugientibus, increpat signiferos, quòd inconditis aut desertoribus miles Romanus terga daret. simul excepta vulnera & quamquam transfosso oculo, aduersum os in hostem intendit, neque prælium omisit donec deserius suis caderet. Quæ postquam L. Apronio (nam Camillo successerat) comperta; magis dedecore suorũ, quàm gloriâ hostis anxius, raro ea tempestate, & è vetere memoriâ facinore, decumum quemq. ignominiosæ cohortis, sorte ductos, fuste necat. Tantumq; seueritate profectum, vt vexillum veteranorum nõ amplius quingenti numero, easdem Tacfarinatis copias, præsidium, cui Thala nomen, adgressas fuderint. quo prælio Rufus Heluius gregarius miles seruati ciuis decus rettulit, donatusq; est ab Apronio torquibus & hastâ. Cæsar addidit ciuicam coronã, quòd non eam quoque Apronius iure proconsulis tribuisset, questus magis, quàm offensus. Sed Tacfarinas perculsis Numidis & obsidia aspernantibus, spargit bellum; vbi instaretur, cedens, ac rursum in terga remeans. & dum ea ratio barbaro fuit, inritum fessumq; Romanum impunè ludificabatur. Postquam deflexit ad maritimos locos; inligatus prædâ, stativis castris harebat. missúque patris Apronius Cesianus cũ equite & cohortibus auxiliariis, quis velocissimos legionum addiderat, prosperam aduersum Numidas pugnã facit, pellitq; in deserta. At Roma Lepida, cui super Æmiliorũ decus L. Sulla ac Cn. Pompeius

Cohors Romana fusa:

Quam decimat Apronius.

Eâ seueritate, pauci hostem proturbant.

peius proaui erant, defertur simulauisse partũ ex P. Quirinio diuite atq. orbo. adiiciebantur adulteria, venena; quæsitumq; per Chaldæos in domum Cæsaris, defendente eam Manio Lepido fratre. Quirinius post dictum repudium adhuc infensus, quamuis infami ac nocenti miserationem addiderat. Haut facilè quis dispexerit illâ in cognitione mentem Principis: adeò vertit ac mutauit iras & elementiæ signa; deprecatus primò senatum, ne maiestatis crimina tractarentur. Mox M. Seruilium è consularibus, aliosq; testes inlexit ad proferenda, quæ velut reticere voluerat. * idemq; seruos Lepidæ, cùm militari custodiâ haberentur, transtulit ad consules: neque per tormenta interrogari passus est, de his quæ ad domum suam pertinerent. Exemit etiam Drusum consulem designatum dicendæ primo loco sententiæ, quod alij ciuile rebantur, ne ceteris adsentiendi necessitas fieret: quidam ad sæuitiam trahebant. neque enim cessurum nisi damnandi officio. Lepida ludorum diebus, qui cognitionem interuenerant, theatrum cum claris feminis ingressa, lamentatione flebili maiores suos ciens, ipsumq; Pompeium, cuius ea monimenta & adstantes imagines viscbantur, tantum misericordiæ permouit, vt effusi in lacrymas sæua & detestanda Quirinio clamitarent, cuius senecta atque orbitati & obscurissimæ domui, destinata quondam vxor L. Cæsari, ac duo Augusto nurus, dederetur. dem tormentis seruorum patefacta sunt flagitia, itumq; in sententiam Rubellij Blandi, à quo aquâ atque igni arcebatur. Huic Drusus adsensit, quamquam alij mitius censuissent. mox Scauro qui filiam ex eâ genuerat, datum, ne bona publicarentur. Tum demum aperuit Tiberius, compertum sibi etiam ex P. Quirinij seruis, veneno eum à Lepidâ petitum. Inlustrium domuum aduersa

Lepida accusatur suppositi partus: Et maiestatis.

Tiberius perplexè agit.

* itémque

Miseratio populi in Lepidam.

Sed rea conuincitur, & damnatur.

uersa (etenim haut multum distanti tempore Calpurnij Pisonem, Æmilij Lepidam amiserant) solatio adfecit D. Silanus Iuniæ familiæ redditus. casum eius paucis repetam. Vt valida diuo Augusto in Remp. fortuna; ita domi improspera fuit, ob impudicitiam filiæ ac neptis quas vrbe depulit, adulterosq; earũ morte aut fugâ puniuit. nam culpam inter viros ac feminas vulgatam, graui nomine læsarum religionũ, ac violatæ maiestatis appellando, clementiam maiorum suasq; ipse leges egrediebatur. Sed aliorum exitus, simul cetera illius ætatis memorabo, si effectis in qua tendi, plures ad curas vitam produxero.

Iunius Silanus exsilij veniam impetrat.

Qui adulter in nepte Augusti.

D. Silanus in nepti Augusti adulter, quamquã non vltrà foret sæuitum, quàm vt amicitiâ Cæsaris prohiberetur; exsilium sibi demonstrari intellexit: nec nisi Tiberio imperitante deprecari Senatũ ac Principẽ ausus est, M. Silani fratris potentiâ, qui per insignẽ nobilitatem & eloquentiam præcellebat. Sed Tiberius grates agenti Silano, patribus coràm respondit, se quoq; latari quòd frater eius è peregrinatione longinquâ reuertisset. idq; iure licitum, quia non senatus consulto, non lege pulsus foret: sibi tamen aduersus eum integras parentis sui offensiones: neq; reditu Silani, dissoluta quæ Augustus voluisset. Fuit posthac in vrbe, neque honores adeptus est. Relatum deinde de moderanda Papiâ Poppæâ, quã senior Augustus post Iulias rogationes incitandis cælibum pœnis, & augendo ærario sanxerat. nec ideo coniugia & educationes liberũm frequentabantur, præualidâ orbitate. ceterùm multitudo periclitantium gliscebat, cùm omnis domus delatorũ interpretationibus subuerterentur. vtq; antehac flagitiis, ita tunc legibus laborabatur. Ea res admonet, vt de principiis iuris, & quibus modis ad hanc multitudinẽ infinitam ac varietatem legum peruentum

Papia lex moderationem quærit.

uentum sit, altiùs differã. Vetustissimi mortalium, nullâ adhuc malâ libidine, sine probro, scelere, eoq; sine pœnâ aut coërcitionibus agebant. neq. præmiis opus erat, cùm honesta suopte ingenio peterentur; & vbi nihil contra morem cuperent, nihil per metum vetabantur. At postquam exui æqualitas, & pro modestiâ ac pudore, ambitio & vis incedebat; prouenêre dominationes: multosq; apud populos, æternum mansere. Quidam statim, aut postquam Regum pertæsum, leges maluerunt. Hæ primò rudibus hominum animis simplices erant. maximéque fama celebrauit Cretensium, quas Minos: Spartanorum, quas Lycurgus: ac mox Athenienſibus quæsitiores iam & plures Solon perscripsit. Nobis Romulus, vt libitum, imperitauerat: dein Numa religionibus & diuino iure populum deuinxit; repertaq; quædam à Tullo & Anco: sed præcipuus Seruius Tullius sanctor legum fuit, quîs etiam reges obtemperarent. Pulso Tarquinio, aduersum patrum factiones multa populus parauit tuendæ libertatis, & firmandæ concordiæ: creatiq; decemuiri, & accitis qua vsquam egregiis, compositæ duodecim tabulæ, finis æqui iuris. nam secutæ leges, etsi aliquando in maleficos ex delicto, sæpius tamẽ dissensione ordinum, & apiscendi inlicitos honores, aut pellendi claros viros, aliaq; ob praua per vim latæ sunt. Hinc Gracchi, & Saturnini, turbatores plebis; nec minor largitor nomine senatus Drusus; corrupti spe, aut inlusi per intercessionem socij. Ac ne bello quidẽ Italico, mox ciuili omissum, quin multa & diuersa scisceruntur; donec L. Sulla dictator, abolitis vel cõuersis prioribus cùm plura addidisset, otium ei rei haut in longum parauit, statim turbidis Lepidi rogationibus. neque multo pòst Tribunis reddita licentia, quoquò vellent populum agitandi. Iamq; non modò in com-

Excursus ad initia & progressus legum.

Quæ paucæ primò, & simplices.

Creuerunt paullatim.

Studiis partium, aut odiis.

Sulla correctioné molitur:

Item Pompeius:

commune, sed in singulos homines latæ quæstiones: & corruptissimâ Rep. plurimæ leges. Tum Gn. Pompeius tertium consul, corrigendis moribus delectus, & grauior remediis quàm delicta erant, suarumq; legum auctor idem ac subuersor, quæ armis tuebatur armis amisit. Exin continua per viginti annos discordia, non mos, non ius. deterrima quæq; impunè; ac multa honesta, exitio

Denique Augustus, magis cum effectu.

fuere. Sexto demum cõsulatu Cæsar Augustus potentiæ securus, quæ triumuiratu iusserat, aboleuit: dedit q; iura quis pace & principe vteremur. acriora ex eo vincla, inditi custodes, & lege Papiâ Poppæâ præmiis inducti

* vt si Ab eo hæc Papia, immodicè seuera.

*viri à priuilegiis parentum cessaretur, velut parens omnium populus vacantia teneret. sed altius penetrabant, vrbemq; & Italiam, & quod vsquam ciuium, corripuerant: multorumq; excisi status, & terror omnibus intentabatur: ni Tiberius statuendo remedio, quinq. consularium, quinque è prætoriis, totidem è cetero senatu

Ergo Tiberius nunc temperat.

sorte duxisset. apud quos exsoluti plerique legis nexus, modicum in præsens leuamentum fuere. Per idem tempus Neronem è liberis Germanici iam ingressum iuuentam, commendauit patribus; vtq; munere capessendi vigintiuiratus solueretur, & quinquennio maturius quàm

Nero Germanici filius in viros scribitur.

per leges Quæsturam peteret, non sine inuisu audientium postulauit. prætendebat sibi atq; fratri decreta eadem, petente Augusto. sed neque tum fuisse dubitauerim, qui eiusmodi preces occulti inluderent. ac tamen initia fastigij Cæsaribus erant: magnaq; in oculis vetus mos, & priuignii cum vitrico leuior necessitudo, quàm

Pontifex fit.

auo aduersum nepotem. Additur pontificatus, & quo primum die forum ingressus est, cõgiarium plebi, admodum latæ, quòd Germanici stirpem iam puberem aspiciebat. Auctum dehinc gaudium, nuptiis Neronis &

Iuliæ

Iuliæ Drusi filiæ. Vtq; hæc secundo rumore, ita aduersis animis acceptum, quod filio Claudij socer Seianus destinaretur. polluisse nobilitatem familiæ videbantur, suspectumq; iam nimiæ spei Seianum vltrò extulisse. Fine anni concessere vitâ insignes viri, L. Volusius, & Sallustius Crispus. Volusio vetus familia, neque tamen præturam egressa. ipse consulatum intulit, censoriâ etiam potestate legendis equitũ decuriis functus, opumq; quis domus illa immensum viguit, primus accumulator. Crispum equestri ortum loco, C. Sallustius, rerum Romanarum florentissimus auctor, sororis nepotem in nomẽ adsciuit. atque ille, quamquam promto ad capessendos honores aditu, Mæcenatem æmulatus, sine dignitate senatoriâ multos triumphalium consularium potentiâ anteiit. diuersus à veterum instituto, per cultum & munditias; copiaq; & affluentiâ, luxu propior. suberat tamen vigor animi, ingentibus negotiis par; eò acrior, quo somnum & inertiam magis ostentabat. Igitur incolumi Mæcenate proximus, mox præcipuus cui secreta imperatorum inniterentur, & interficiendi Postumi Agrippæ conscius, ætate prouectâ speciem magis in amicitiâ principis quàm vim tenuit. idq; & Mæcenati acciderat: fato potentia rarò sempiternæ: an satias capit, aut illos cùm omnia tribuerunt, aut hos, cùm iam nihil reliquum est quod cupiant. Sequitur Tiberij quartus, Drusi secundus consulatus, patris atq. filij collegio insignis. nam biennio antè, Germanici cum Tiberio idem honor, neq; patruo lætus, neq. naturâ tam connexus fuerat. Eius anni principio Tiberius, quasi firmãdæ valetudini, in Campaniam concessit: longam & continuam absentiam paulatim meditans; siue vt amoto patre, Drusus munia consulatus solus impleret. Ac fortè paruæ res magnum ad certamen

Volusij, & Sallustij mortes.

Elogia.

Potentia aulæ infida.

A. V. C. DCCLXXIV.

Tiberius Romã secedit.

mox tribui par fuisse, quanto prima fors negauisset. non fratreni nisi vnius diei viâ, non patruum saltem portâ tenus obuium. vbi illa veterũ instituta? præpositam thoro effigiem, meditata ad memoriam virtutis carmina, & laudationes & lacrymas, vel doloris imitamenta? Gnarum id Tiberio fuit. vtq; premeret vulgi sermones, monuit edicto, Multos inlustriũ Romanorũ ob Remp. obiisse, neminem tam flagranti desiderio celebratum. idque & sibi & cunctis egregium, si modus adiiceretur: non enim eadem decora principibus viris, & imperatori, populoque. modicis domibus, aut ciuitatibus, conuenisse recenti dolore luctum, & ex mærore solatia. sed referendũ iam animum ad firmitudinem, vt quondã diuus Iulius amissâ vnica filiâ, vt diuus Augustus ereptis nepotibus, abstruserint tristitiam. Nil opus vetustioribus exemplis: quoties populus Romanus clades exercituum, interitum ducum, funditus amissas nobiles familias constanter tulerit. Principes mortales. Remp. æternam esse. proin repeterent sollennia: & quia ludorum Megalensium spectaculũ suberat, etiam voluptates resumerẽt. *Tum exuto iustitio, reditum ad munia: & Drusus Illyricos ad exercitus profectus est, erectis omnium animis petendæ è Pisone vltionis: & crebro questu, quòd vagus interim per amœna Asiæ atq; Achaiæ, adroganti & subdolâ morâ, scelerum probationes subuerteret. Nam vulgatum erat missam, vt dixi, à Gn. Sentio famosam veneficiis Martinam, subitâ morte Brundisii exstinctam, venenumq; nodo crinium eius occultatum, nec vlla in corpore signa sumpti exitij reperta. At Piso præmisso in vrbẽ filio, datisq; mandatis, per quæ principẽ molliret, ad Drusum pergit; quem haut*

Excusat, & erigit populum edicto.

Iustitium omissum.

Piso ad Drusum abit, purgandi sui causâ.

fratris

fratris interitu trucem, quàm remoto æmulo æquiorem sibi sperabat. Tiberius quo integrum iudicium ostentaret, exceptum comiter iuuenẽ, fuetâ erga filios familiarium nobiles liberalitate auget. Drusus Pisoni, si vera forent quæ iacerentur, præcipuum in dolore suũ locum respondit: sed malle falsa & inania, nec cuiquam mortẽ Germanici exitiosam esse. Hæc palam, & vitato omni secreto: neq. dubitabantur præscripta * & à Tiberio, cùm incallidus alioqui & facilis iuuentâ, senilibus tum artibus uteretur. Piso Dalmatico mari tramisso, relictisq; apud Anconam nauibus, per Picenũ, ac mox Flaminiã viam, adsequitur legionem, quæ è Pannoniâ in vrbem, dein præsidio Africæ ducebatur. eaq; res agitata rumoribus, vt in agmine atq. itinere crebrò se militibus ostentauisset. ab Narniâ, vitandæ suspicionis, an quia pauidis consilia in incerto sunt, Nare ac mox Tiberi deuectus, auxit vulgi iras, quia nauem tumulo Cæsarum adpulerat; dieq;, & ripâ frequenti, magno clientium agmine ipse, femina rum comitatu Plancina, & vultu alacres incessêre. Fuit inter irritamenta inuidiæ domus foro imminens, festo ornatũ, conuiuiumq; & epulæ, & celebritate loci nihil occultũ. Postera die, Fulcinius Trio Pisonem apud consules postulauit. contrà Vitellius, ac Veranius, ceteriq; Germanicum comitati tendebant, nullas esse partes reorum, neq. se accusatores, sed rerum iudices & testes, mandata à Germanico perlaturos. Ille dimissa eius cognitione, vt priorẽ vitam accusaret obtinuit: peritumq; id à principe, cognitionem exciperet. quod ne reus quidem abnuebat, studia populi & patrũ metuens. contrà, Tiberium spernendis rumoribus validum, & conscientiæ bonis innexum esse: veraq; aut in deterius credita, iudice ab vno facilius discerni: odium & inuidiam apud

Septuosè ille respondet, & ex Tiberiano præscripto.

* ai

At Piso Romam venit, oris & animi alacer.

Postulatur à pluribus.

Idque apud Tiberium iudicem.

multos valere. Haut fallebat Tiberiũ moles cognitionis, quaq; ipse famâ distraheretur. Igitur paucis familiarium adhibitis, minas accusantiũ, & hinc preces audit, Sed ille à se ad Senatum reiicit. *integramq; causſam ad senatum remittit. Atq; interim Drusus rediens Illyrico, quamquã patres censuissent ob receptum Marobodnum, & res priore æstate gestas vt ouans iniret, prolato honore vrbem intrauit. postquam reo T. Arruntium, Fulcinium, Asinium Gallum, Æserninum,* Patroni reo. *Marcellũ, Sex. Pompeiũ patronos petẽti, iisq; diuersa excusantibus, M. Lepidus, & L. Piso, & Liueneius Regulus adfuere, arrectâ omni ciuitate, quanta fides amicis Germanici, qua fiducia reo, satin' cohiberet ac premeret sensus suos Tiberius, an promeret: iis haut aliàs intentior populus, plus sibi in principẽ occulta vocis, aut* Cæsaris oratio ad patres, flexa, callida, verè Tiberiana. *suspicacis silentij permisit. Die senatus, Cæsar orationem habuit meditato temperamento.* Patris sui legatum atq. amicum Pisonem fuisse, adiutoremque Germanico datum à se auctore senatu, rebus apud Orientẽ administrandis. illic contumacia & certaminibus asperasset iuuenem, exituq. eius lætatus esset, an scelere exstinxisset, integris animis diiudicandum. Nam si legatus officij terminos, obsequium erga imperatorem exuit, eiusdemq. morte, & luctu meo lætatus est; odero, seponamq. à domo meâ, & priuatas inimicitias non Principis vlciscar. Sin facinus in cuiuscunq. mortalium nece vindicandum detegitur: vos verò & liberos Germanici, & nos parentes iustis solatiis adficite. simulque illud reputate, turbidè & seditiosè tractauerit exercitus Piso, quæsita sint per ambitionem studia militum, armis repetita prouincia; an falsa hæc in maius vulgauerint accusatores, quorũ ego nimiis

nimiis ſtudiis iure ſuccenſeo. Nam quo pertinuit, nudare corpus & cõtrectandum vulgi oculis permittere, differrĩq. etiã per externos, tãquam veneno interceptus eſſet, ſi incerta adhuc iſta & ſcrutanda ſunt? Defleo equidẽ filium meum, ſemperque deflebo: ſed neque reum prohibeo quominus cuncta proferat, quibus innocentia eius ſubleuari, aut ſi qua fuit iniquitas Germanici, coargui poſſit. vosq. oro, ne, quia dolori meo cauſſa connexa eſt, obiecta crimina pro adprobatis accipiatis. Si quos propinquus ſanguis, aut fides ſua patronos dedit, quantum quiſq. eloquentiã & curã valet, iuuate periclitantem. Adeundem laborem, eandem conſtantiam accuſatores hortor. Id ſolum Germanico ſuper leges præſtiterimus, quòd in curiã potius quàm in foro, apud ſenatum quàm apud iudices, de morte eius anquiritur. cetera pari modeſtiã tractentur. nemo Druſi lacrymas, nemo mæſtitiam meam ſpectet; nec ſi qua in nos aduerſa finguntur. *Exin biduum criminibus obiiciendis ſtatuitur, vtq; ſex dierum ſpatio interiecto, reus per triduum defenderetur. Tum Fulcinius vetera & inania orditur, ambitioſè, auareq; habitam Hiſpaniam. quod neque conuictum noxa reo, ſi recentia purgaret; neq. defenſum abſolutioni erat, ſi teneretur maioribus flagitiis. Poſt quem Seruæus, & Veranius, & Vitellius conſimili ſtudio, ſed multã eloquentiã Vitellius, obiecere, odio Germanici, & rerũ nouarum ſtudio, Piſonẽ vulgus militum per licentiam & ſociorum iniurias eò vſq. corruppiſſe, vt parens legionum à deterrimis appellaretur: contrà, in optimum quemque maximè in comites & amicos Germanici ſæuiſſe: poſtremò ipſum deuotionibus & veneno peremiſſe: ſacra hinc* Accuſatorũ oratio, & criminatio.

& immolationes nefandas ipsius atq. Plancinæ: petitam armis Remp. vt q3 reus agi posset, acie victum. Defensio in ceteris trepidauit. nam neq3 ambitionem militarem, neq. prouinciã pessimo cuiq. obnoxiam, ne contumelias quidem aduersum imperatorem insitiari poterat. solum veneni crimen visus est diluisse. quod ne accusatores quidem satis firmabant, in conuiuio Germanici, cùm super eum Piso discumberet, infectos manibus eius cibos arguentes. quippe absurdũ videbatur, inter aliena seruitia, & tot adstantiũ visu, ipso Germanico coram id ausum. offerebat q3 familiam reus, & ministros in tormenta flagitabat. Sed iudices per diuersa implacabiles erant. Cæsar ob bellum prouinciæ inlatũ: Senatus, nunquam satis credito, sine fraude Germanicum interiisse. * scripsissent expostulantes: * quod haut minus Tiberius quàm Piso abnuêre. Simul populi ante curiam voces audiebantur, non temperaturos manibus, si patrum sententias euasisset: effigies q3 Pisonis traxerant in Gemonias ac diuellebant, ni iussu principis protectæ repositæ q3 forent. Igitur inditus lecticæ, & à tribuno prætoriæ cohortis deductus est: vario rumore, custos salutis, an mortis exactor sequeretur. Eadem Plancinæ inuidia, maior gratia: eo q3 ambiguum habebatur, quantum Cæsari in eam liceret. atque ipsa, donec mediæ Pisoni spes, sociam se cuiusq. fortunæ, & si ita ferret, comitem exitij promittebat. Vt secretis Augustæ precibus veniam obtinuit, paulatim segregari à marito, diuidere defensionem cœpit. quod reus postquam sibi exitiabile intelligit, an adhuc experiretur dubitans, hortantibus filiis durat mentẽ, senatum q3 rursum ingreditur: redintegratam q3 accusationem, infensas patrum voces, aduersa & saua cuncta perpessus, nullo magis exterritus est, quàm quòd Tiberium sine miseratione,

Quam haud vlquequaq. reus eluit.

* Traiectitia videntur. Adi Comm.

In eum iudices haud proni, & populus offensissimus.

Plancina à mariti caussâ suam diuellit.

Ipse tamen defensionem iterat.

*ratione, sine irâ, obstinatum clausumq; vidit, ne quo affectu perrumperetur. relatus domũ, tamquam defensionem in posterũ meditaretur, pauca cõscribit, obsignatq;, & liberto tradit. Tum solita curando corpori exsequitur. dein multam posĩ noctem, egressâ cubiculo vxore, operiri fores iussit: & cœptâ luce, perfosso iugulo, iacente humi gladio, repertus est. Audire me memini ex senioribus, visum sæpius inter manus Pisonis libellum, quem ipse non vulgauerit, sed amicos eius dictitauisse, litteras Tiberij, & mandata in Germanicum continere: ac destinatum promere apud patres, principemq; arguere, ni eluſus à Seiano per vana promissa foret. nec illum sponte exstinctum, verùm immisso percussore. quorũ neutrum adseuerauerim. neque tamen occidere debui narratum ab iis, qui nostram ad iuuentã duravervnt. Cæsar flexo in mœstitiam ore, suam inuidiam tali morte quæsitam apud senatum, crebrisq; interrogationibus exquirit qualem Piso diem suprẽmum, noctemq; exegisset. * Atque illo pleraque sapienter, quædam inconsultius respondente, recitat codicillos à Pisone in hunc fermè modũ compositos.* Conspiratione inimicorum, & inuidia falsi criminis oppressus, quatenus veritati & innocentiæ meæ nusquam locus est, deos immortales testor, vixisse me Cæsar cum fide aduersùm te, neque aliâ in matrem tuam pietate: vosq. oro liberis meis consulatis. ex quibus Cn. Piso qualicumque fortunæ meæ non est adiunctus, cùm omne hoc tempus in vrbe egerit. M. Piso repetere Syriam dehortatus est. atque vtinam ego potius filio iuueni, quàm ille patri seni cessisset! eò impensius precor, ne meæ prauitatis pœnas innoxius luat. Per quinq. & quadraginta annorum obsequium,

Nec aures aut mentes mitiores repperit.

Igitur sese ipse absoluit.

Sermo in Tiberium, qui mihi verissimus.

* Desunt quædam.

Pisonis ad Cæsarem tabellæ.

per collegium cõsulatus quondam diuo Augusto parenti tuo probatus, & tibi amicus, nec quidquam post hæc rogaturus, salutem infelicis filij rogo. *De Plancinâ nihil addidit. Post quæ Tiberius adolescentẽ crimine ciuilis belli purgauit: patris quippe iussa, nec potuisse filium detractare: simul nobilitatem domus, etiam ipsius, quoquo modo meriti, grauem casum miseratus. Pro Plancinâ cum pudore & flagitio differuit, matris preces obtendens: in quam optimi cuiusq. secreti questus magis ardescebant.* Id ergo fas auiæ, interfectricẽ nepotis adspicere, adloqui, eripere senatui? quod pro omnibus ciuibus leges obtineant, vni Germanico non contigisse. Vitellij & Veranij voce defletum Cæsarem; ab imperatore & Augusta defensam Plancinam. proinde venena, & artes tam feliciter expertas verteret in Agrippinam, in liberos eius, egregiamque auiam ac patruum sanguine miserrimæ domus exsatiaret. *Biduum super hac imagine cognitionis absumtum; vrgente Tiberio liberos Pisonis, matrem vti tuerentur. Et cùm accusatores ac testes certatim perorarent respondente nullo, miseratio quàm inuidia augebatur. Primus sententiam rogatus Aurelius Cotta consul (nam referente Cæsare, magistratus eo etiam munere fungebantur) nomen Pisonis radendum fastis censuit: partem bonorum publicandam: pars vt Gn. Pisoni filio concederetur, isq; prænomen mutaret. M. Piso exutâ dignitate, & accepto quinquagies sestertio, in decem annos* relegatur, *concessâ Plancinæ incolumitate ob preces Augustæ. Multa ex ea sententia mitigata sunt à principe: ne nomẽ Pisonis fastis eximeretur, quando M. Antonij qui bellum patriæ fecisset, Iuli Antonij qui domum Augusti violasset, manerent. &*

Piso filius absoluitur.

Plancina precibus eripitur.

Sententiæ in Pisonem:

* Scribo *relegaretur.*

Quas Tiberius mitigat.

M. Pi-

M. Pisonem ignominiæ exemit, concessitq; ei paterna bona; satis firmus, vt sæpe memorani, aduersum pecuniam, & tũ pudore absolutæ Plancinæ placabilior. Atq; idem, cùm Valerius Messallinus signum aureum in æde Martis Vltoris, Cæcina Seuerus aram Vltioni statuendam censuissent, prohibuit: ob externas ea victorias sacrari dictitans, domestica mala tristitiâ operienda. Addiderat Messallinus, Tiberio, & Augustæ, & Antoniæ, & Agrippinæ Drusoq;, ob vindictam Germanici, grates agendas, omiserat q; Claudij mentionem. & Messallinum quidem L. Asprenas senatu coràm percontatus est, an prudens præteriisset? ac tum demum nomẽ Claudij adscriptũ est. Mihi quanto plura recentiũ, seu veterum reuoluo, tanto magis ludibria rerum mortalium cunctis in negotiis obuersantur. quippe famâ, spe, veneratione potius omnes destinabantur imperio, quàm quem futurum principem fortuna in occulto tenebat. Paucis pòst diebus Cæsar auctor senatui fuit, Vitellio, atq; Veranio, & Seruæo sacerdotia tribuendi. Fulcinio suffragium ad honores pollicitus, monuit, ne facundiam violentiâ præcipitaret. Is finis fuit vlciscendâ Germanici morte, non modò apud illos homines qui tũ agebant, etiã secutis temporibus vario rumore iactata. adeò maxima quæq; ambigua sunt, dum alij quoquo modo audita pro compertis habent; alij vera in contrarium vertunt. & gliscit vtrumq. posteritate. At Drusus vrbe egressus repetendis auspiciis, mox quans introiit. paucos q; post dies Vipsania mater eius excessit, vna omnium Agrippæ liberorum miti obitu. Nam ceteros manifestum ferro, vel creditum est, veneno aut fame exstinctos. Eodem anno Tacfarinas, quem priore æstate pulsum à Camillo memoraui, bellũ in Africâ renouat, vagis primùm populationibus & ob pernicitatem

Claudium adulatio imprudenter prætorit, illum qui pòst Princeps.

Drusus ouãs init.

Bellum in Africâ instauratum, eodem Tacfarinate duce.

tatem inultiu: dein vicos exscindere, trahere graues prædas: postremò haut procul Pagydâ flumine, cohortẽ Romanam circumsedit. Præerat castello Decrius impiger manu, exercitus militiâ, & illam obsidionem flagitij ratus. Is cohortatus milites vt copiam pugnæ in aperto facerent, aciem pro castris instruit. Primoq; impetu pulsâ cohorte, promptus inter tela occurrat fugientibus, increpat signiferos, quòd inconditis aut desertoribus miles Romanus terga daret. simul excepta vulnera & quamquam transfosso oculo, aduersum os in hostem intendit, neque prælium omisit donec desertus suis caderet. Quæ postquam L. Apronio (nam Camillo successerat) comperta; magis dedecore suorũ, quàm gloriâ hostis anxius, raro ea tempestate, & è vetere memoriâ facinore, decumum quemq. ignominiosæ cohortis, sorte ductos, fuste necat. Tantumq; seueritate profectum, vt vexillum veteranorum nõ amplius quingenti numero, easdem Tacfarinatis copias, præsidium, cui Thala nomen, adgressas fuderint. quo prælio Rufus Heluius gregarius miles seruati ciuis decus rettulit, donatusq; est ab Apronio torquibus & hastâ. Cæsar addidit ciuicam coronã, quòd non eam quoque Apronius iure proconsulis tribuisset, questus magis, quàm offensus. Sed Tacfarinas perculsis Numidis & obsidia aspernantibus, spargit bellum; vbi instaretur, cedens, ac rursum in terga remeans. & dum ea ratio barbaro fuit, inritum fessumq; Romanum impunè ludificabatur. Postquam deflexit ad maritimos locos; inligatus prædâ, statiuis castris hærebat. missúque patris Apronius Cesianus cũ equite & cohortibus auxiliariis, quis velocissimos legionum addiderat, prosperam aduersum Numidas pugnã facit, pellitq; in deserta. At Romæ Lepida, cui super Æmiliorũ decus L. Sulla ac Cn. Pompeius

Cohors Romana fusa:

Quam decimat Apronius.

Eâ seueritate, pauci hostem proturbant.

peius proaui erant, defertur simulauisse partũ ex P. Quirinio diuite atq. orbo. adiiciebantur adulteria, venena; quæsitumq; per Chaldæos in domum Cæsaris, defendente eam Manio Lepido fratre. Quirinius post dictum repudium adhuc insensus, quamuis infami ac nocenti miserationem addiderat. Haut facilè quis dispexerit illâ in cognitione mentem Principis: adeò vertit ac mutauit iras & clementiæ signa; deprecatus primò senatum, ne maiestatis crimina tractarentur. Mox M. Seruilium è consularibus, aliosq; testes inlexit ad proferenda, quæ velut reticere voluerat. * idemq; seruos Lepidæ, cùm militari custodiâ haberentur, transtulit ad consules: neque per tormenta interrogari passus est, de his quæ ad domum suam pertinerent. Exemit etiam Drusum consulem designatum dicendæ primo loco sententiæ, quod alij ciuilebantur, ne ceteris adsentiendi necessitas fieret: quidam ad sæuitiam trahebant. neque enim cessurum nisi damnandi officio. Lepida ludorum diebus, qui cognitionem interuenerant, theatrum cum claris feminis ingressa, lamentatione flebili maiores suos ciens, ipsumq; Pompeium, cuius ea monimenta & adstantes imagines visebantur, tantum misericordiæ permouit, vt effusi in lacrymas sæua & detestanda Quirinio clamitarent, cuius senecta atque orbitati & obscurissimæ domui, destinata quondam vxor L. Cæsari, ac diuo Augusto nurus, dederetur. dein tormentis seruorum patefacta sunt flagitia, iramq; in sententiam Rubellij Blandi, à quo aquâ atque igni arcebatur. Huic Drusus adsensit, quamquam alij mitius censuissent. mox Scauro qui filiam ex eâ genuerat, datum, ne bona publicarentur. Tum demum aperuit Tiberius, compertum sibi etiam ex P. Quirinij seruis, veneno eum à Lepidâ petitum. Inlustrium domuum aduersa

Lepida accusatur suppositi partus: Et maiestatis.

Tiberius perplexè agit.

* itémque

Miseratio populi in Lepidam.

Sed rea conuincitur, & damnatur.

uersa (etenim haut multum distanti tempore Calpurnij Pisonem, Æmilij Lepidam amiserant) solatio adfecit D. Silanus Iuniæ familiæ redditus. casum eius paucis repetam. Vt valida diuo Augusto in Remp. fortuna; ita domi improspera fuit, ob impudicitiam filiæ ac neptis quas vrbe depulit, adulterosq; earũ morte aut fugâ puniuit. nam culpam inter viros ac feminas vulgatam, graui nomine læsarum religionũ, ac violatæ maiestatis appellando, clementiam maiorum suasq; ipse leges egrediebatur. Sed aliorum exitus, simul cetera illius ætatis memorabo, si effectis in qua tendi, plures ad curas vitam produxere.

Iunius Silanus exsilij veniam impetrat.

Qui adulter in nepte Augusti.

D. Silanus in nepti Augusti adulter, quamquã non vltrà foret sæuitum, quàm vt amicitiâ Cæsaris prohiberetur; exsilium sibi demonstrari intellexit: nec nisi Tiberio imperitante deprecari Senatũ ac Principẽ ausus est, M. Silani fratris potentiâ, qui per insignẽ nobilitatem & eloquentiam præcellebat. Sed Tiberius grates agenti Silano, patribus coràm respondit, se quoq; latari quòd frater eius è peregrinatione longinquâ reuertisset. idq; iure licitum, quia non senatusconsulto, non lege pulsus foret: sibi tamen aduersus eum integras parentis sui offensiones: neq; reditu Silani, dissoluta quæ Augustus voluisset. Fuit posthac in vrbe, neque honores adeptus est. Relatum deinde de moderanda Papiâ Poppæâ, quã senior Augustus post Iulias rogationes incitandis cælibum pœnis, & augendo ærario sanxerat. nec ideo coniugia & educationes liberũm frequentabantur, præualidâ orbitate. ceterùm multitudo periclitantium gliscebat, cùm omnis domus delatorũ interpretationibus subuerterentur. vtq; antehac flagitiis, ita tunc legibus laborabatur. Ea res admonet, vt de principiis iuris, & quibus modis ad hanc multitudinẽ infinitam ac varietatem legum peruentum

Papia lex moderationem quærit.

uentum sit, altiùs differã. Vetustissimi mortalium, nullâ adhuc malâ libidine, sine probro, scelere, eoq; sine pœnâ aut coërcitionibus agebant. neq. præmiis opus erat, cùm honesta suopte ingenio peterentur; & vbi nihil contra morem cuperent, nihil per metum vetabantur. At postquam exui aqualitas, & pro modestiâ as pudore, ambitio & vis incedebat; prouenêre dominationes: multosq; apud populos, æternum mansere. Quidam statim, aut postquam Regum pertæsum, leges maluerunt. Hæ primò rudibus hominum animis simplices erant. maximéque fama celebrauit Cretensium, quas Minos: Spartanorum, quas Lycurgus: ac mox Athenienſibus quæsitiores iam & plures Solon perscripsit. Nobis Romulus, vt libitum, imperitauerat: dein Numa religionibus & diuino iure populum deuinxit; repertaq; quadam à Tullo & Anco: sed præcipuus Seruius Tullius sanctor legum fuit, quis etiam reges obtemperarent. Pulso Tarquinio, aduersum patrum factiones multa populus parauit tuendæ libertatis, & firmanda concordia: creatiq; decemuiri, & accitis qua vsquam egregia, compositæ duodecim tabulæ, finis æqui iuris. nam secutæ leges, etsi aliquando in maleficos ex delicto, sæpius tamẽ dissensione ordinum, & apiscendi inlicitos honores, aut pellendi claros viros, aliaq; ob praua per vim latæ sunt. Hinc Gracchi, & Saturnini, turbatores plebis; nec minor largitor nomine senatus Drusus; corrupti spe, aut inlusi per intercessionem socij. Ac ne bello quidẽ Italico, mox ciuili omissum, quin multa & diuersa sciscerentur; donec L. Sulla dictator, abolitis vel cõuersis prioribus cùm plura addidisset, otium ei rei haut in longum parauit, statim turbidis Lepidi rogationibus. neque multo pòst Tribunis reddita licentia, quoquò vellent populum agitandi. Iamq; non modò in com-

Exeursus ad initia & progressus legum.

Quæ paucæ primò, & simplices.

Creuerunt paullatim.

Studiis partium, aut odiis.

Sulla correctionẽ molitur:

commune, sed in singulos homines latæ quæstiones: & corruptissimâ Rep. plurimæ leges. Tum Gn. Pompeius tertium consul, corrigendis moribus delectus, & grauior remediis quàm delicta erant, suarumq; legum auctor idem ac subuersor, quæ armis tuebatur armis amisit. Exin continua per viginti annos discordia, non mos, non ius. deterrima quæq; impunè; ac multa honesta, exitiò fuere. Sexto demum cõsulatu Cæsar Augustus potentiæ securus, quæ triumuiratu iusserat, aboleuit: dedit q; iura quis pace & principe vteremur. acriora ex eo vincla, inditi custodes, & lege Papiâ Poppæâ præmiis inducti *visi à priuilegiis parentum cessaretur, velut parens omnium populus vacantia teneret. sed altius penetrabant, vrbemq; & Italiam, & quod vsquam ciuium, corripuerant: multorumq; excisi status, & terror omnibus intentabatur: ni Tiberius statuendo remedio, quinq. consularium, quinque è prætorijs, totidem è cetero senatu sorte duxisset. apud quos exsoluti plerique legis nexus, modicum in præsens leuamentum fuere. Per idem tempus Neronem è liberis Germanici iam ingressum iuuentam, commendauit patribus; vtq; munere capessendi vigintiuiratus solueretur, & quinquennio maturius quàm per leges Quæsturam peteret, non sine inuisu audientium postulauit. prætendebat sibi atq; fratri decreta eadem, petente Augusto. sed neque tum fuisse dubitauerim, qui eiusmodi preces occulti inluderent: ac tamen initia fastigij Cæsaribus erant: magnaq; in oculis vetustos, & priuignis cum vitrico leuior necessitudo, quàm auo aduersum nepotem. Additur pontificatus, & quo primum die forum ingressus est, cõgiarium plebi, admodum latæ, quòd Germanici stirpem iam puberem aspiciebat. Auctum dehinc gaudium, nuptiis Neronis & Iuliæ

Item Pompeius:

Denique Augustus, magis cum effectu.

* vt si Ab eo hæc Papia, immodicè seuera.

Ergo Tiberius nunc temperat.

Nero Germanici filius in viros scribitur.

Pontifex fit.

Iuliæ Drusi filiæ. Vtq; hac secundo rumore, ita aduersis animis acceptum, quòd filio Claudij socer Seianus destinaretur. polluisse nobilitatem familiæ videbantur, suspectumq; iam nimiæ spei Seianum vltrò extuliſſe. Fine anni concessere vitâ insignes viri, L. Volusius, & Sallustius Crispus. Volusio vetus familia, neque tamen præturam egressa. ipse consulatum intulit, censoriâ etiam potestate legendis equitũ decuriis functus, opumq; quis domus illa immensum viguit, primus accumulator. Crispum equestri ortum loco, C. Sallustius, rerum Romanarum florentissimus auctor, sororis nepotem in nomẽ adsciuit. atque ille, quamquam promto ad capessendos honores aditu, Mæcenatem æmulatus, sine dignitate senatoriâ multos triumphalium consulariumq; potentiâ anteiit. diuersus à veterum instituto, per cultum & munditias; copiaq; & affluentiâ, luxu propior. suberat tamen vigor animi, ingentibus negotiis par; eò acrior, quo somnum & inertiam magis ostentabat. Igitur incolumi Mæcenate proximus, mox præcipuus cui secreta imperatorum inniterentur, & interficiendi Postumi Agrippæ conscius, ætate prouectâ speciem magis in amicitiâ principis quàm vim tenuit. idq; & Macenati acciderat: fato potentia rarò sempiternæ: an satias capit, aut illos cùm omnia tribuerunt, aut hos, cùm iam nihil reliquum est quod cupiant. Sequitur Tiberij quartus, Drusi secundus consulatus, patrij atq. filij collegio insignis. nam biennio antè, Germanici cum Tiberio idem honor, neq; patruo lætus, neq. naturâ tam connexus fuerat. Eius anni principio Tiberius, quasi firmãdæ valetudini, in Campaniam concessit: longam & continuam absentiam paulatim meditans; siue vt amoto patre, Drusus munia consulatus solus impleret. Ac fortè parua res magnum ad certamen

Volusij, & Sallustij mortes.

Elogia.

Potentia aulæ infida.

A. V. C. DCCLXXIV.

Tiberius Româ secedit.

L. Sulla immodestiæ accusaturi

tamen progressa, præbuit iuueni materiam apiscendi fauoris. Domitius Corbulo praturâ functus de L. Sullâ nobili iuuene questus est apud senatum, quòd sibi inter spectacula gladiatorum, loco non decessisset. pro Corbulone ætas, patrius mos, studia seniorũ erant: contrà, Mamercus Scaurus, & L. Arruntius, aliiq; Sullæ propinqui nitebantur. certabãt orationibus, & memorabãtur exempla maiorum, qui iuuentutis in reuerentiã grauibus decretis notauissent. donec Drusus apta temperandis animis disseruit, & satisfactum Corbuloni per Mamercum, qui patruus simul ac vitricus Sulla, & oratorum eâ ætate vberrimus erat. Idem Corbulo plurima per Italiã itinera, fraude mancipum, & incuriâ magistratuum interrupta & imperuia clamitando, exsecutionem sui negotij libens suscepit. quod haut perinde publicè vsui habitum, quàm exitiosum multis, quorũ in pecuniã atq; famam damnationibus & hastâ sæuiebat. Neq; multo pòst missis ad senatum litteris Tiberius, motam rursum Africam incursu Tacfarinatis docuit; iudicioq; patrũ diligendum proconsulem, gnarum militiæ, corpore validum, & bello suffecturum. quod initium Sex. Pompeius agitandi aduersus M. Lepidum odij nactus, vt secordem, inopem, & maioribus suis dedecorum, eoq; etiã Asiæ sorte depellendum incusauit. aduerso senatu, qui Lepidũ mitem magis quàm ignauũ, paternas ei angustias & nobilitatem sine probro actam, honori quàm ignominiæ habendam ducebat. Igitur missus in Asiam. Et de Africâ decretum vt Cæsar legeret, cui mandanda foret. Inter quæ Seuerus Cæcina censuit, ne quem magistratum, cui prouincia obuenisset, vxor comitaretur: multum antè repetito, concordem sibi coniugem, & sex partus enixam: seq; quæ in publicum statueret domi seruauisse, cohibitâ intra

Lepidus in Asiam proconsul.

Cæcina vxores à prouinciis arcet:

Corbulo viarum curam accipit.

Seuerè exercet.

Quod prætorio vitio non cessisset.

Italiam,

Italiam, quamquam ipse pluris per prouincias quadraginta stipendia expleuisset. Haut enim frustra placitum olim, ne feminæ in socios aut gentes externas traherentur. inesse mulierum comitatui, quæ pacem luxu, bellum formidine morentur, & Romanum agmen ad similitudinem barbari incessus conuertant. non imbecillem tantùm, & imparem laboribus sexum; sed si licentia adsit, sæuum, ambitiosum, potestatis auidum, incedere inter milites, habere ad manum centuriones: præsediſſe nuper feminam exercitio cohortium, decursu legionum. cogitarent ipsi, quoties repetundarũ aliqui arguerentur, plura vxoribus obiectari. his statim adhærescere deterrimum quemq. prouincialium: ab his negotia susci pi, transigi: duorum egressus coli, duo esse prætoria. petulacibus magis & impotentibus mulierũ iussis, quæ Oppiis quondam, aliisq. legibus constrictæ, nunc vinclis exsolutis, domos, fora, iam & exercitus regerent. *Paucorum hæc adsensu audita; plures obturbabant, neq; relatũ de negotio, neque Cæcinam dignum tanta rei censorem.* Cui Messallinus repugnat: *mox Valerius Messallinus, cui parens Messalla, ineratq; imago paternæ facundiæ, respondit,* Multa duritie veterũ melius & lætius mutata. neq. enim, vt olim, obsideri vrbem bellis, aut prouincias hostilis esse. Sed cautis vix cautis. & pauca feminarum necessitatibus concedi, quæ ne coniugum quidẽ penates, adeò socios non onerent. cetera promiscua cum marito, nec vllũ in eo pacis impedimentũ. bella planè accinctis obeunda: sed reuertentibus post laborẽ, quod honestius quàm vxorium leuamentum? At quasdam in ambitionem aut auaritiam prolapsas. Quid ipsorum Suis, & iustis cauſſis.

magistratuum, nonne plerosq. variis libidinibus obnoxios? non tamen ideo neminē in prouinciam mitti corruptos sæpe prauitatibus vxorum maritos? num ergo omnes cælibes integros? placuisse quondam Oppias leges, sic temporibus Reip. postulātibus: remissum aliquid postea, & mitigatum, quia expedierit. frustra nostram ignauiam alia ad vocabula transferri. nam viri in eo culpam, si femina modum excedat, potrò ob vnius aut alterius imbecillum animum, malè eripi maritis consortia rerum secundarum aduersarumque, simul sexum naturâ inualidum deseri, & exponi suo luxu, cupidinibus alienis. vix præsenti custodiâ manere inlæsa cōiugia: quid fore, si per plures annos in modum diuidij oblitterentur? Sic obuiam irent iis quæ alibi peccarentur, vt flagitiorum vrbis meminissent. *Addidit pauca Drusus de matrimonio suo. nam principibus adeunda sæpius longinqua imperij. Quoties diuum Augustū in Occidentem atq; Orientem meauisse comite Liuiâ? se quoq. in Illyricum profectum, & si ita conducat, alias ad gentes iturū, haut semper aquo animo, si ab vxore carissimâ, & tot communium liberorum parente dinelleretur. Sic Cæcinæ sententia eluſa. Et proximi senatus die, Tiberius per litteras castigatū obliquè patribus, quòd cuncta curarum ad principem reiicerent, * M. Lepidum & Iunium Blæsum nominauit: ex quis proconsul Africæ legeretur. Tum audita amborum verba, intentiùs excusante se Lepido, cùm valetudinem corporis, ætatem liberûm, nubilem filiam obtenderet: intelligeretur q; etiam quod silebat, auunculum esse Seiani Blæsum, atq. eò præualidum. Respondit Blæsus specie recusantis, sed neq. eâdem adseueratione, & cōsensu adulantium*

Et tamē Drusi assensus, & alij.

* Verius, *Manium*

M. Lepidus recusat proconsulatum Africæ.

lantium auditus est. Exin promptum, quod multorum intimis quæstibus tegebatur. Incedebat enim deterrimo cuiq. licentia, impunè probra; & inuidiam in bonos excitandi, arreptâ imagine Cæsaris: libertiq; etiã ac serui, patrono vel domino, cùm voces, cùm manus intentarent, vltrò metuebantur. Igitur C. Cestius senator disseruit; Principes quidem instar deorum esse: sed neque à diis nisi iustas supplicũ preces audiri, neq. quemquam in Capitolium, aliáue vrbis templa perfugere, vt eo subsidio ad flagitia vtatur. Abolitas leges, & funditus versas, vbi in foro, in limine curiæ, ab Anniâ Rufillâ, quam fraudis sub iudice damnauisset, probra sibi & minæ intendantur, neque ipse audeat ius experiri, ob effigiem imperatoris oppositam. Haut dissimilia alij, & quidam atrociora circumstrepebãt; precabanturq; Drusum, daret vltionis exemplum. donec accitam conuictamq; attineri publicâ custodiâ iussit. Et Considius Æquus, & Cælius Cursor equites Rom. quòd fictis maiestatis criminibus Magium Cæcilianum prætorem petiuissent, auctore principe, ac decreto senatus puniti. Vtrumq. in laudem Drusi trahebatur: ab eo, in vrbe inter cœtus & sermones hominum obuersante, secreta patris mitigari. neq luxui in iuuene adeò displicebat. hunc potius intenderet, diem * ædificationibus, noctem conuiuiis traheret, quàm solus & nullis voluptatibus auocatus nostram vigilantiam, & malas curas exerceret. non enim Tiberius, non accusatores satisfaciebant. Et Ancharius Priscus Cæsium Cordum proconsulem Cretæ postulauerat repetundis, addito maiestatis crimine: quod tum omnium accusationũ complementum erat. Cæsar Antistium Veterem è primoribus Macedoniæ absolutum adulterij, increpitis iudicibus, ad

Abusus in Principum imaginibus.

Quas pessimi pro inuiolato clypeo habebant.

Sed exẽplo vno repressi.

Drusi obitus laudatio.

* editionibus

Accusationes.

dicendam maiestatis causſam retraxit, vt turbidum, & Rheſcuporidis conſilio permixtum, quâ tempeſtate Cotye fratre interfecto, bellum aduerſus nos voluerat. Igitur aquâ & igni interdictum reo, adpoſitumq; vt teneretur inſulâ, neque Macedoniæ neque Thraciæ opportunâ. Nam Thracia diuiſo imperio in Rhœmetalcen & liberos Cotyis, quîs ob infantiam tutor erat Trebellienus Rufus, inſolentiâ noſtri diſcors agebat; neq. minus Rhœmetalcen quàm Trebellienum incuſans, populatium iniurias inultas ſinere. Cœlaletæ, Odruſæq;, & * alij, validæ nationes, arma cepere, ducibus diuerſis & paribus inter ſe per ignobilitatem: quæ cauſſa fuit, ne in bellum atrox coaleſcerent. pars turbant præſentia, alij montem Hæmum trãſgrediuntur, vt remotos populos concirent. plurimi ac maximè compoſiti regem, vrbemq; Philippopolim à Macedone Philippo ſitam, circumſidunt. Quæ vbi cognita P. Velleio, (is proximum exercitum præſidebat) alarios equites ac leues cohortium mittit in eos, qui prædabundi aut adſumendis auxiliis vagabantur. Ipſe robur peditum, ad exſoluendum obſidium ducit. Simulq; cuncta proſperè acta, cæſis populatoribus, & diſſenſione orta apud obſidẽtes, regisq;, opportunâ eruptione, & aduentu legionis. neque aciem aut prœlium dici decuerit, in quo ſemermes ac palantes trucidati ſunt, ſine noſtro ſanguine. Eodem anno Galliarum ciuitates ob magnitudinem æris alieni rebellionem cœptauere: cuius exſtimulator acerrimus inter Treueros Iulius Florus, apud Æduos Iulius Sacrouir. nobilitas ambobus, & maiorum bona facta, eoq; Romana ciuitas olim data, cùm idrarum, nec niſi virtuti pretium eſſet. Ii ſecretis conloquiis, ferociſſimo quoque adſumto, aut quibus ob egeſtatem, ac metum ex flagitiis maxima peccandi neceſſitudo,

Thraces rebellant.

* Alij: vel potius, Dij.

P. Velleius facilè cædit, & ſedat.

Maior rebellio in Galliis.

Cui duces, Iulius Florus, & Iulius Sacrouir.

ceßitudo, componunt, Florus Belgas, Sacrouir propiores Gallos concire. Igitur per conciliabula & cœtus seditiosa differebant, de continuatione tributorũ, grauitate fenoru, sauitiâ ac superbiâ præsidentium. & discordare militem, audito Germanici exitio egregium resumendæ libertati tempus, si ipsi florentes, quàm inops Italia, quàm imbellis vrbana plebes, nihil validum in exercitibus, nisi quod externum, cogitarent. Haut fermè vlla ciuitas integra seminibus eius motus fuit. sed erupêre primi Andecaui, ac Turonij. quorũ Andecauos Acilius Auiola legatus, excitâ cohorte, quæ Lugduni præsidium agitabat, coërcuit. Turonij, legionario milite quem Visellius Varro inferioris Germaniæ legatus miserat, oppressi, eodẽ Auiolâ duce, & quibusdam Galliarum primoribus, qui sulére auxilium, quò dissimularent defectionẽ, magis q3 in tempore efferrent. Spectatus & Sacrouir intecto capite pugnam pro Romanis ciens, ostentandæ, vt ferebat, virtutis: sed captiui, ne incesseretur telis, adgnoscendũ se præbuisse, arguebant. Consultus super eo Tiberius, assernatus est indicium, aluitq3 dubitatione bellum. Interim Florus insistere destinatis, pellicere alam equitũ, quæ conscripta Treueris, militiâ disciplinaq3 nostra habebatur, vt casis negotiatoribus Romanis bellũ inciperet. pauciq3 equitum corrupti, plures in officio mansêre. Aliud vulgus obæratorum aut clientiũ arma cepit: petebantq3 saltus, quibus nomen Arduenna. cùm legiones vtroq. ab exercitu, quas Visellius & C. Silius aduersis itineribus obiecerãt, arcuerunt. præmissusq3 cum dilectâ manu Iulius Indus è ciuitate eâdem, discors Floro, & ob id nauandæ operæ auidior, inconditam multitudinem adhuc disiecit. Florus incertis latebris victores frustratus, postremò visis militibus qui effugia insederant, suâ manu cecidit. Isq3 Treue-

Primi motus ab Auiolâ repressi.

Florus nihilo minus alias copias colligit.

Præuenitur à Visellio & Silio.

Et manu suâ mortem inuenit.

rici tumultus finis. Apud Æduos maior moles exorta, quanto ciuitas opulentior, & comprimendi procul præsidium. Augustodunum caput gentis, armatis cohortibus, Sacrouir occupauerat, * nobilissimã Galliarum subolem, liberalibus studiis ibi operatam, vt eo pignore parentes propinquosq; eorum adiungeret. simul arma occultè fabricata iuuentuti dispertit. Quadraginta milliasuêre, quintâ sui parte legionariis armis, ceteri cum venabulis & cultris, quæq; alia venantibus tela sunt. adduntur è seruitiis gladiaturæ destinati, quibus more gentico continuum ferri tegimen (Crupellarios vocant) inferendis ictibus inhabiles, accipiendis impenetrabiles. augebantur hæ copiæ, vicinarũ ciuitatum, vt nondũ apertâ consensione, ita viritim promptis studiis; & certamine ducum Romanorum, quos inter ambigebatur, vtroq. bellum sibi poscente. mox Varro inualidus senectâ, vigenti Silio concessit. At Romæ non Treueros modò & Æduos, sed quattuor & sexaginta Galliarũ ciuitates desciuisse, adsumptos in societatẽ Germanos, dubias Hispanias, cuncta (vt mos famæ) in maius credita. optimus quisq; Reip. curâ mærebat: multi odio præsentium, & cupidine mutationis, suis quoq; periculis lætabantur. increpabant q; Tiberium, quòd in tanto rerum motu, libellis accusatorum insisteret operã. An Iulium Sacrouirũ, maiestatis crimine, reum in senatu fore? exstitisse tandẽ viros, qui cruentas epistolas armis cohiberent. miseram pacem vel bello bene mutari. Tanto impensius in securitatem compositus, neque loco, neq; vultu mutato, sed, vt solitum, per illos dies egit altitudine animi; an compererat modica esse, & vulgatis leniora? Interim Silius cum legionibus duabus incedens, præmissâ auxiliari manu, vastat Sequanorũ pagos, qui finium extremi & Æduis contermini,

Æduos Sacrouir turbat.
* & nobilis.

Magnũ exercitũ cogit.

Ea res in metu Romanis:

Sed non, callido Tiberio.

Silius Gallis obuiauit.

termini, sociiq; in armis erant. Mox Augustodunū petit propero agmine, certantibus inter se signiferis, fremente etiam gregario milite, ne suetam requiem, ne spatia noctium opperiretur: viderēt modò aduersos, & aspicerentur. id satis ad victoriam. Duodecimum apud lapidem, Sacrouir, copiaq; patentibus locis apparuere. In fronte statuerat ferratos, in cornibus cohortes, à tergo semermes. Ipse inter primores equo insigni adire, memorare veteres Gallorum glorias, quaq; Romanis aduersa intulissent: quàm decôra victoribus libertas: quanto intolerantior seruitus iterū victis. Non diu hæc, nec apud latos. etenim propinquabat legionum acies. Inconditiq; ac militia nescij opidani, neq; oculis neq; auribus satis competebant. cōirà Silius, & si præsumta spes hortandi causas exemerat, clamitabat tamen; Pudendum ipsis, quòd Germaniarū victores, aduersum Gallos tamquam in hostem ducerentur. vna nuper cohors rebellem Turonium, vna ala Treuerum, paucæ huius ipsius exercitus turmæ profligauere. Sequanos, quanto pecuniâ dites, & voluptatibus opulentos, tãto magis imbelles Æduos, euincite, & fugientibus consilite. Ingens ad ea clamor. & circumfudit eques: frontemq; pedites inuasere. nec contatum apud latera paulum mora attulere ferrati, restantibus laminis aduersum pila & gladios. sed miles correptis securibus & dolabris, vt si murum perrumperet, cadere tegmina & corpora. quidam trudibus aut furcis, inertem molem prosternere. iacentesq; nullo ad resurgendum nisu, quasi exanimes linquebantur. Sacrouir primò Augustodunum, dein metu deditionis in villam propinquam cum fidissimis pergit. Illic suâ manu, reliqui mutuis ictibus occidêre. incensa super villa, omnes cremauit. Tum de-

Sacrouir compositis suos, & excitat.

Item Silius.

Pugna, vix pugnâ: statimque fusi Galli.

Crupellarij cæsi.

Sacrouir itē, sed suâ dextrâ.

mum Tiberius ortum patratumq; bellū senatui scripsit. neq; demsit, aut addidit vero: sed fide ac virtute legatos, se cōsiliis superfuisse. simul causas, cur nō ipse, non Drusus profecti ad id bellum forent, adiunxit; magnitudinem imperij extollens. neq. decorū principibus, si vna alteráue ciuitas turbet, omissâ vrbe, vnde in omnia regimen. nunc quia non metu ducatur, iturum vt præsentia spectaret, componeretq;. Decreuêre patres vota pro reditu eius, supplicationesq;, & alia decora. Solus Dolabella Cornelius dum anteire ceteros parat, absurdā in adulationem progressus, censuit vt ouans è Campaniá vrbē introiret. Igitur secuta Cæsaris littera, quibus se non tam vacuum gloriâ prædicabat, vt post ferocissimas gentes perdomitas, tot receptos in iuuentâ, aut spretos triumphos, iam senior peregrinationis suburbanæ inane præmiū peteret.

Tiberius simulat iter in Gallias.

Quicinij mors honestata publicè.

Sub idem tempus, vt mors Sulpicij Quirinij publicis exsequiis frequentaretur, petiuit à senatu. Nihil ad veterem & patriciam Sulpiciorum familiam Quirinius pertinuit, ortus apud municipium Lanuuium: sed impiger militiæ, & acribus ministeriis consulatum sub Diuo Augusto, mox expugnatis per Ciliciā Homonadensium castellis insignia triumphi adeptus, datusq; rector C. Cæsari Armeniam obtinenti, Tiberium quoque Rhodi agentem coluerat. quod tunc patefecit in senatu: laudatis in se officiis, & incusato M. Lollio, quem auctorem C. Cæsari prauitatis & discordiarū arguebat. sed ceteris haut lata memoria Quirinij erat, ob intenta, vt memorani, Lepida pericula, sordidamq; & prepotentem senectam. Fine anni C. Lutorium Priscum equitem Romanū, post celebre carmen, quo Germanici suprema defleuerat, pecuniâ donatum à Cæsare, corripuit delator: obiectans ægro Druso composuisse, quòd si exstinctus foret, maiore

Quid ille hominis?

præmio

præmio vulgaretur. Id C. Lutorium in domo P. Petronij, socru eius Vtellia coràm, multisq; inlustribus feminis, per vaniloquentiam legerat. Vt delator exstitit, ceteris ad dicendũ testimonium exterritis, sola Vtellia nihil se audiuisse adseuerauit. sed arguentibus, ad perniciem plus fidei fuit: sententiaq; Haterij Agrippæ consulis designati indictum reo vltimum supplicium. Contrà M. Lepidus in hunc modum exorsus est. Si P. C. vnum id spectamus, quàm nefariâ voce Lutorius Priscus mentem suam & aures hominum polluerit; neq. carcer, neq. laqueus, ne seruiles quidem cruciatus in eum suffecerint. sin flagitia & facinora sine modo sunt; suppliciis ac remediis, principis moderatio, maiorumq. & vestra exempla temperant; & vana à sceleſtis, dicta à maleficiis differunt: est locus sententiæ, per quam neque huic delictum impune sit, & nos clementiæ simul ac seueritatis non pæniteat. Sæpe audiui principem nostrum conquerentem, si quis sumptâ morte misericordiam eius præuenisset. vita Lutorij in integro *est, qui neq. seruatus in periculum Reip. neq. interfectus in exemplum ibit. studia illi vt plena vecordiæ, ita inania & fluxa sunt. nec quidquam graue ac serium ex eo metuas, qui suorum ipse flagitiorum proditor, non virorum animis, sed mulierculatum adrepit. cedat tamen vrbe, & bonis amissis aquâ & igni arceatur. Quod perinde censeo, ac si lege maiestatis teneretur. *Solus Lepido Rubellius Blandus è consularibus adsensit. ceteri sententiam Agrippæ secuti. ductusq; in carcerem Priscus, ac statim exanimatus. Id Tiberius solitis sibi ambagibus apud senatum incusauit, cùm extolleret pietatem quamuis modicas principis*

C. Lutorius maiestatis defertur.

Pro eo Lepidi oratio.

* *esse.*

Sed plures damnant.

iniurias acriter vlciscentium, deprecaretur tam præcipitis verborum pœnas: laudaret Lepidum, nec Agrippam argueret. Igitur factum S. C. ne decreta patrum, ante diem decimũ, ad ærarium deferrentur: idq; vitæ spatium damnatis prorogaretur. sed non senatui libertas ad pœnitendum erat; neque Tiberius interiectu temporis mitigabatur. C. Sulpicius, D. Haterius consules, sequuntur.

S. C. de interuallo ad pœnam.

A. V. C. DCCLXXV.

Inturbidus externis rebus annus, domi suspectâ seueritate aduersum luxum; qui immensum proruperat, ad cuncta quis pecunia prodigitur. Sed alia sumtuum quamuis grauiora, dissimulatis plerumque pretiis occultabantur; ventris & ganeæ paratus adsiduis sermonibus vulgati, fecerant curam, ne princeps antiquæ parcimoniæ, duriùs aduerteret. Nam incipiente C. Bibulo, ceteri quoq; ædiles differuerãt, sperni sumtuariam legem, vetitaq; vtensilium pretia augeri in dies: nec mediocribus remediis resisti posse. & consulti patres, integrum id negotium ad principem distulerant. Sed Tiberius sæpe apud se pensitato, an coërceri tam profusæ cupidines possent: num coërcitio plus damni in Remp. ferret: quàm indecorum adtrectare quod non obtineretur, vel retentum ignominiam & infamiam virorum inlustrium posceret: postremò litteras ad senatum composuit; quarum sententia in hunc modum fuit. Ceteris forsitan in rebus P.C. magis expediat me coràm interrogari, & dicere quid è Rep. censeam: in hac relatione, subtrahi oculos meos melius fuit, ne denotantibus vobis ora, ac metum singulorum qui pudendi luxus arguerentur, ipse etiam viderem eos, ac velut deprehenderem. quòd si mecum antè viri strenui ædiles consilium habuissent; nescio an suasutus fuerim omittere potius prævalida & adulta vitia,

Agitatum de luxu coërcendo.

Ea super re Tiberij epistola:

Quâ dissuadet medicinam.

quàm hoc adsequi, vt palàm fieret quibus flagitiis impares essemus. sed illi quidem officio functi sunt, vt ceteros quoq. magistratus sua munia implere velim. mihi autem neque honestum silere, neque proloqui expeditum, quia non ædilis, aut prætoris, aut consulis partes sustineo: maius aliquid & excelsius à principe postulatur; & cùm rectè factorum sibi quisque gratiam trahant, vnius inuidiâ ab omnibus peccatur. Quid enim primum prohibere, & priscum ad morem recidere adgrediar? villarum ne infinita spatia, familiarum numerũ, & nationes? argenti & auri pondus? æris, tabularumq. miracula? promiscuas viris & feminis vestes? atque illa feminarum propria, quîs lapidum caussa pecuniæ nostræ ad externas aut hostilis gentes transferuntur? Nec ignoro in cunuiiis & circulis incusari ista, & modum poici. sed si quis legem sanciat, pœnas indicat; iidem illi ciuitatem verti, splendidissimo cuique exitium parari, neminem criminis expertem clamitabunt. Atqui ne corporis quidem morbos veteres, & diu auctos, nisi per dura & aspera coërceas. corruptus simul & corruptor, æger & flagrans animus, haut leuioribus remediis restinguendus est, quàm libidinibus ardescit. tot à maioribus repertæ leges, tot quas diuus Augustus tulit, illæ obliuione, hæ (quod flagitiosius est) contemtu abolitæ, securiorem luxum fecêre. nam si velis quod nondum vetitum est; timeas, ne vetêre. at si prohibita impunè transcenderis; neque metus vltrà, neque pudor est. cur ergo olim parcimonia pollebat? quia sibi quisque moderabatur: quia vnius vrbis ciues eramus.

Quia vitia prævalebãt.

eramus. ne iritamenta quidem eadem, intra Italiam dominantibus. externis victoriis aliena; ciuilibus, etiam nostra cõsumere didicimus. Quantulum istud est, de quo ædiles admonent! Quàm, si cetera respicias, in leui habendũ! At Hercule nemo refert, quòd Italia externæ opis indiget, quòd vita populi Romani per incerta maris & tempestatum quotidie voluitur. ac nisi prouinciarũ copiæ & dominis, & seruitiis, & agris subuenerint; nostra nos scilicet nemora, nostræq. villę tuebuntur? Hanc P.C. curã sustinet princeps. hæc omissa, funditus Remp. trahet. reliquis intra animum medendum est. nos, pudor; pauperes, necessitas; diuites, satias in melius mutet. Aut si quis ex magistratibus, tantam industriã ac seueritatem pollicetur, vt ire obuiam queat; hunc & laudo, & exonerari laborum meorum partem fateor. sin accusare vitia volunt, dein cùm gloriã eius rei adepti sunt, simultates faciunt, ac mihi relinquunt; credite P.C. me quoque non esse offensionum auidum. quas cùm graues, & plerumq. iniquas pro Rep. suscipiam, inanes & irritas neque mihi aut vobis vsui futuras iure deprecor. *Auditis Cæsaris literis, remissa Ædilibus talis cura; luxusq; mensæ, à fine Actiaci belli, ad ea arma quis Ser. Galba rem R. adeptus est per annos centum profusis sumtibus exerciti, paulatim exoleuêre. Causas eius mutationis quærere libet. Dites olim familiæ nobilium, aut claritudine insignes, studio magnificentiæ prolabebantur. nam etiã tum plebem, socios, regna colere, & coli licitũ. vt quisq; opibus, domo, paratu spectosus, per nomẽ & clientelas inlustrior habebatur. postquam cædibus sæuitum, & magnitudo*

Quia etiam alia maiora curanda.

Omissa igitur coërcitio.

Sed sponte mutati mores in melius.

Quare?

tudo fama exitio erat; ceteri ad sapientiora conuertêre. simul noui homines è municipiis & coloniis, atq. etiam prouinciis, in senatum crebrò adsumti, domesticam parcimoniam intulerunt. & quamquam fortunâ vel industriâ pleriq. pecuniosam ad senectam peruenirent; mansit tamen prior animus. Sed præcipuus adstricti moris auctor Vespasianus fuit, antiquo ipse cultu victuq3. obsequium inde in principem, & amulandi amor, validior quàm pœna ex legibus & metus. nisi fortè rebus cunctis inest quidam velut orbis, vt quemadmodum temporum vices, ita morũ vertantur. nec omnia apud priores meliora, sed nostra quoq. ætas multa laudis & artium imitanda posteris tulit. verùm hæc * nobis maiores certamina ex honesto maneant. Tiberius famâ moderationis partâ, quòd ingruentis accusatores repressérat, mittit litteras ad senatum, quis potestatem tribuniciam Druso petebat. Id summi fastigij vocabulum Augustus repperit, ne regis aut dictatoris nomen adsumeret, ac tamen appellatione aliquâ cetera imperia præmineret. M. deinde Agrippam socium eius potestatis, quo defuncto Tiberium Neronem dilegit, ne successor incerto foret. sic cohiberi prauas aliorum spes rebatur: simul modestiæ Neronis, & suæ magnitudini fidebat. Quo tunc exemplo, Tiberius Drusum summærei admouet: cùm incolumi Germanico, integrum inter duos iudicium tenuisset. Sed principio litterarum veneratus deos, vt consilia sua Reip. prosperarent, modica de moribus adolescentis, neque in falsum aucta, rettulit. esse illi coniugem & tres liberos, eámque ætatem quâ ipse quondam à diuo Augusto ad capessendum hoc munus vocatus sit. Neq3 nunc properè, sed per octo annos capto experimento, compressu seditionibus, compositu belli, triumphalẽ & bis consulem, noti laborĩ

Exempla, validiora quàm leges.

* nobis in maiores

Tribunicia potestas Druso petita:

Et impetrata cum adulatione patrum.

rus participē sumi. Præceperant animis orationem patres, quo quæsitior adulatio fuit. nec tamen repertum, nisi vt effigies principum, aras deûm, templa & arcus, aliaq; solita censerent. nisi quòd M. Silanus ex cōtumeliâ consulatus, honorem principibus petiuit: dixitq; pro sententiâ, vt publicis priuatisve monimentis, ad memoriam temporum, non consulum nomina præscriberentur, sed eorum qui tribuniciam potestatem gererent. Atq; Haterius cùm eius diei senatus consulta aureis litteris figenda in curiâ censuissēt, deridiculo fuit, senex fœdissimæ adulationis tantīē infamiâ vsurus. Inter quæ, prouinciâ Africâ Iunio Blæso prorogatâ, Seruius Maluginensis flamen Dialis, vt Asiam sorte haberet postulauit; frustrà vulgatum dictitans non licere Dialibus egredi Italia. neq; aliud ius suum, quàm Martialium, Quirinaliumque Flaminum: porrò si hi * duxissent prouincias, cur Dialibus id vetitum? nulla de eo populi scita, non in libris cærimoniarum reperiri. Sæpe Pontifices dialia sacra fecisse, si flamen valetudine aut munere publico impediretur. duobus & septuaginta annis post Cornelij Merulæ cædem, neminem suffectum: neque tamen cessauisse religiones. Quòd si per tot annos possit non creari, nullo sacrorum damno; quanto facilius abfuturum, ad vnius anni proconsulare imperium? Priuatis olim simultatibus effectū, vt à pontificibus maximis ire in prouincias prohiberentur: nunc deûm munere, summum Pontificum etiam summum hominum esse, non æmulatione, non odio, aut priuatis adfectionibus obnoxium. Aduersus quæ cùm augur Lentulus aliiq; variè dissererent, eò decursum est, vt Pontificis Max. sententiam opperirentur.

*At Q. Haterius:

Flamen Dialis prouinciam ambit.

* Sulp. Flam.

Alij obstant.

Tiberius,

Tiberius, dilatâ notione de iure Flaminis, decretas ob tribuniciam Drusi potestatem cærimonias temperauit; nominatim arguens insolentiam sententiæ, aureæq; litteras contra patrium morem. Recitata & Drusi epistolæ, quamquam ad modestiam flexæ, pro superbissimis accipiuntur. Huc recidisse cũcta, vt ne iuuenis quidem tanto honore accepto, adiret vrbis deos, ingrederetur senatum, auspicia saltem gentile apud solum inciperet? * Bellum scilicet, aut diuerso terrarum distineri, litora & lacus Campaniæ tum maximè peragrantem, sic imbui rectorem generis humani: id primum è paternis cõsiliis discere. sanè grauaretur aspectũ ciuium senex imperator, fessamq. ætatẽ, & actos labores prætenderet: Drusõ quod, nisi ex adrogantia, impedimentum? Sed Tiberius vim principatus sibi firmans, imaginem antiquitatis senatui præbebat, postulata prouinciarum ad disquisitionem patrum mittendo. Crebescebat enim Græcas per vrbes licentia atque impunitas asyla statuendi. Complebantur templa pessimis seruitiorum, eodem subsidio obærati aduersum creditores, suspectiq; capitalium criminum receptabantur. Nec vllum satis validum imperium erat coërcendis seditionibus populi, flagitia hominum vt cærimonias deûm protegentis. Igitur placitum vt mitterent ciuitates iura, atque legatos. Et quædam quod falsò vsurpauerant sponte omisere. Multæ vetustis superstitionibus, aut meritis in populum Romanum fidebant. Magnaq; eius diei species fuit, quo senatus maiorum beneficia, sociorum pacta, regum etiam qui ante vim Romanam valuerãt decreta, ipsorumq; numinum religiones introspexit; libero, vt quondam, quid firmaret mutaretve. Primi omnium Ephesii adiêre, memorantes,

Drusus superbiæ notatur.

Obliqua in eum verba.

* *Nec malè*, bello.

De iure asylorum certamen.

Senatu iudice.

Ephesii id sibi vindicant.

rantes, non, vt vulgus crederet, Dianam atq; Apollinem Delo genitos: esse apud se Cenchrium amnem, * locum Ortygiam, vbi Latonam partu grauidam & oleã, quæ tum etiã maneat, admisam, edidisse ea numina: deorum q; monitu sacratum nemus. Atq; ipsum illic Apollinẽ, post interfectos Cyclopas, Iouis iram vitauisse. Mox Liberum patrem bello victorem, supplicibus Amazonũ quæ arma insederant, ignouisse. Auctam hinc concessu Herculis, cùm Lydia potiretur, cærimoniam templo: neque Persarum ditione, diminutum ius. Pòst Macedonas, dein nos seruauisse. Proximo Magnetes, L. Scipionis, & L. Sullæ constitutis nitebantur. quorũ ille Antiocho, hic Mithradate pulsis, fidem atq. virtutem Magnetum decorauere, vti Dianæ Leucophrynæ perfugium inuiolabile foret. Aphrodisienses pòst hac & Stratonicenses dictatoris Cæsaris ob vetusta in parteis merita, & recens diui Augusti decretum * attulêre. Laudati quòd Parthorũ inruptionem, nihil mutatâ in populum Romanum constantiâ, pertulissent. Sed Aprodisiensium ciuitas, Veneri; Stratonicensium, Iouis & Triuiæ religionem tuebantur. Alsius Hierocæsarienses exposuêre, Persicam apud se Dianam, delubrum rege Cyro dicatum. & memorabantur Perpèrnæ, Isaurici, multaq; alia imperatorum nomina, qui non modò templo, sed duobus milibus passuum eandem sanctitatem tribuerant. Exin Cyprij tribus delubris, quorum vetustissimum Paphiæ Veneri auctor Aerias, pòst filius eius Amathus Veneri Amathusiæ, & Ioui Salaminio Teucer, Telamonis patris irâ profugus, posuissent. Auditæ aliarum quoq. ciuitatum legationes. Quorum copiâ fessi patres, & quia studiis certabatur, consulibus permisêre, vt perspecto iure, & si qua iniquitas inuolueretur, rem integram rursum ad senatum referrent. Consules

* locum

Item Magnetes:

Aphrodisienses: Stratonicenses:

* attulêre laudantes,

Hierocæsarienses:

Cyprij:

Permissa res Consulibus:

ſules ſuper eas ciuitates quas memorauī, apud Pergamum, Æſculapij comperiū aſylum retulerunt: ceteros obſcurio ob vetuſtatem initiis niti. nam Smyrnæos oraculum Apollinis, cuius imperio Stratonicidi Veneri templum dicauerint: Tenios eiuſdem carmē referre, quo ſacrare Neptuni effigiem, ademq; iuſſi ſint. propiora Sardianos, Alexandri victoris id donū, neq; minus Mileſios Dario rege vti. ſed cultus numinum vtriſque, Dianam aut Apollinē venerandi. Petiēre & Cretenſes ſimulacro diui Auguſti. Factaq; ſenatuſconſulta, quis multo cum honore, modus tamen præſcribebatur; iuſſiq; ipſis in templis facere aras ſacrandam ad memoriam, neu ſpecie religionis in ambitionem delaberentur. Sub idem tempus Iuliæ Auguſtæ valetudo atrox, neceſſitudinem Principi fecit feſtinati in vrbem reditus: ſinceraq; adhuc inter matrem filiumq; concordiā; ſiue occultis odiis. Neque enim multo ante, cùm haut procul theatro Marcelli effigiem diuo Auguſto Iulia dicaret; Tiberij nomen, ſuo poſtſcripſerat. idq; ille credebatur, vt inferius maieſtate principis, graui & diſſimulatā offenſione abdidiſſe. Sed tum ſupplicia diis, ludiq; Magni ab ſenatu decernuntur, quos Pontifices, & augures, & quindecimuiri, ſeptemuiris ſimul & ſodalibus Auguſtalibus ederent. Cenſuerat L. Apronius, vt feciales quoq. iis ludis præſiderent. Contradixit Cæſar, diſtincto ſacerdotiorum iure, & repetitis exemplis. neq; enim vnquam fecialibus hoc maieſtatis fuiſſe. ideò Auguſtales adiectos, quia proprium eius domus ſacerdotiū eſſet, pro quā vota perſoluerētur. Exequi ſententias haut inſtitui niſi inſignes per honeſtum, aut notabili dedecore: quod præcipuum munus annaliū reor, ne virtutes ſileantur, vtq; prauis dictis factiſq; ex poſteritate & infamiā metus ſit. Ceterùm tempora illa adeò*

Qui pluribus hoc ius adiudicauere.

* nisi.

Augustæ morbus.

Tiberij in eā non sincerus amor.

Adulationis fœditas tunc & crebritas.

infecta & adulatione sordida fuêre, vt nõ modò primores ciuitatis, quibus claritudo sua obsequiis protegenda erat; sed omnes consulares, magna pars eorum qui prætura functi, multiq; etiã pedarij senatores certatim exsurgerent, fœdaq; & nimia censerẽt. Memoriæ proditur, Tiberiũ, quoties curia egrederetur, Græcis verbis in hunc modum eloqui solitum, O HOMINES AD SERVITVTEM PARATOS! *scilicet etiam illum, qui libertatem publicam nollet, tam proiecta seruientium patientia tædebat. Paulatim dehinc, ab indecoris ad infesta transgrediebantur. C. Silanum proconsulem Asiæ, repetundarum à sociis postulatum, Mamercus Scaurus è Consularibus, Iunius Otho prætor, Brutidius Niger ædilis, simul corripiunt. obiectantq; violatũ Augusti numen, spretam Tiberij maiestatem. Mamercus antiqua exempla iaciens, L. Cottam à Scipione Africano; Ser. Galbam à Catone censorio; P. Rutiliũ à M. Scauro accusatos. videlicet Scipio & Cato talia vlciscebantur; aut ille Scaurus, quem proauum suum, opprobrium maiorũ Mamercus, infami operâ deboneſtabat. Iunio Othoni litterarium ludum exercere vetus ars fuit, mox Seiani potentiâ senator, obscura initia impudẽtibus ausis* propolluebat. Brutidium artibus honestis copiosum, & si rectum iter pergeret, ad clarissima quæq; iturum, festimatio exstimulabat; dum æqualis, dein superiores, postremò suasmet ipse spes anteire parat. quod multos etiam bonos pessum dedit, qui spretis quæ tarda cum securitate, præmatura vel cum exitio properant. Auxere numerũ accusatorum Gellius Poplicola, & M. Paconius. Ille quæstor Silani, hic legatus. Nec dubiũ habebatur, sæuitia captarum q; pecuniarum teneri reum. sed multa adgerebantur etiam insontibus periculosa; cùm super tot senatores aduersos, facundissi-*

Adeò vt Cæsar ipse obiiceret.

C. Silanus postulatur.

Accusatores eius, qui, & quales.

* *Nescio an* porrò polluebat.

Brutidius.

Omnia Silano aduersa:

cundissimis totius Asiæ, eoq; ad accusandum delectis responderet solus & orandi nescius, proprio in metu, qui exercitam quoq. eloquentiã debilitat. non temperante Tiberio, quin premeret voce, vultu, * eo quòd ipse creberrimè interrogabat: neq. refellere, aut eludere, dabatur. ac sæpe etiã confitendũ erat, ne frustra quæsiuisset. Seruos quoq. Silani, vt tormentis * interrogentur, actor publicus mancipio acceperat. & ne quis necessariorum iuuaret periclitantem, maiestatis crimina subdebantur, vinclum & necessitas silendi. Igitur petito paucorũ dierum interiectu, defensionem sui deseruit; ausis ad Cæsarem codicillu, quibus inuidiam & preces miscuerat. Tiberius quæ in Silanũ parabat, quò excusatius sub exemplo acciperentur, libellos diui Augusti de Voleso Messalla eiusdem Asiæ proconsule, factumq; in eum senatusconsultum recitari iubet. Tum L. Pisonem sententiã rogat. ille multum de clementiã principis præfatus, aquã atque igni Silano interdicendum censuit, ipsumq; in insulam Gyarum relegandum. Eadem ceteri, nisi quòd Gn. Lentulus separanda Silani materna bona (quippe aliã parente geniti) reddendaq; filio dixit, adnuente Tiberio. At Cornelius Dolabella, dum adulationem longius sequitur, increpitis C. Silani moribus, addidit, ne quis vitã probrosus, & opertus infamiã prouinciam sortiretur: idq. princeps dijudicaret. nam à legibus delicta puniri. quãto fore mitius in ipsos, melius in socios, prouideri ne peccaretur? Aduersùm quæ disseruit Cæsar: non quidem sibi ignara quæ de Silano vulgabantur, sed non ex rumore statuendum. multos in prouinciis cõtrà quàm spes aut metus de illis fuerit, egisse. excitari quosdã ad meliora, magnitudine terum, hebescere alios. neque posse principem suâ

Etiam ipse Princeps. * et, malim.

*interrogaretur.

Sententiæ in eius damnatione.

Dolabellæ scæua adulatio.

Cui Tiberius resistit.

ſcientiâ cuncta complecti: neq. expedire, vt ambitione alienâ trahatur. ideò leges in facta conſtitui, quia futura in incerto ſint. ſic á maioribus inſtitutum, vt ſi antiſſent delicta, pœnæ ſequerentur. ne verterent ſapienter reperta, & ſemper placita. ſatis onerum principibus, ſatis etiã potentiæ: *minutura, quoties gliſcat poteſtas: nec vtendum imperio, vbi legibus agi poſſit. *Quanto rarior apud Tiberium popularitas, tanto lætioribus animis accepta. Atque ille prudens moderandi, ſi propriâ irâ non impelleretur, addidit, inſulam Gyarum immitem & ſine cultu hominum eſſe: darent Iuniæ familiæ, & viro quondã ordinis eiuſdem, Cytheram potius concederet. id ſororẽ quoq. Silani Torquatam, priſcæ ſanctimoniæ virginem expetere. In hanc ſententiam facta diſceſſio. Poſt auditi Cyrenenſes, & accuſante Anchario Priſco, Cæſius Cordus repetundarũ damnatur. L. Ennium equitem Romanũ maieſtatis poſtulatum, quòd effigiem principis promiſcuũ ad vſum argenti vertiſſet, recipi Cæſar inter reos vetuit: palàm aſpernante Ateio Capitone, quaſi per libertatem.* Non enim debere eripi patribus vim ſtatuendi, neque tantum maleficium impunè habendũ. ſanè lentus in ſuo dolore eſſet; Reip. iniurias ne largiretur. *Intellexit hæc Tiberius vt erant magis, quàm vt dicebantur: perſtititq́; intercedere. Capito inſignior infamiâ fuit: quòd humani diuiniq́; iuris ſciens, egregium publicum, & bonas domi artes dehoneſtauiſſet. Inceſſit dein religio, quo nam in templo locandũ foret donum, quod pro valetudine Auguſtæ equites Romani vouerãt Equeſtri Fortunæ. nam etſi delubra eius deæ multa in vrbe, nullum tamen tali cognomento erat. repertum eſt ædem eſſe apud Antium quæ ſic nuncuparetur, cunctasq́; cærimonias*

* minui iura.

Et ex aliorum ſententiis nonnulla mitigat.

Accuſantur damnanturque & alij.

Ateij Capitonis ſeruilis libertas.

Equeſtris Fortuna.

monitus Italicis in opidis, templaq3, & numinum effigies, iuris atq3 imperij Romani esse. ita donum apud Antium statuitur. Et quãdo de religionibus tractabatur, dilatum nuper responsum aduersus Seruium Malugincnsem Flaminem Dialem, promsit Cæsar: recitauitq3 decretum pontificum. Quoties valetudo aduersa Flaminem Dialem incessisset, vt Pontificis maximi arbitrio, dum ne plusquam binoctium, abesset: dũ ne diebus publici sacrificij, neu sæpius quàm bis eundem in annum. *Quæ principe Augusto constituta, satis ostendebant, annuam absentiam & prouinciarum administrationem dialibus non concedi. memorabaturq3 L. Metelli Pontificis maximi exemplum, qui Aulum Postumium Flaminem attinuisset. Ita sors Asiæ in eum, qui consularium Maluginensi proximus erat, conlata. Iisdem diebus Lepidus à senatu petiuit, vt basilicam Paulli, Æmilia monumenta, propriâ pecuniâ firmaret ornaretq3. erat etiam tum in more publica munificentia. nec Augustus *arguerat Taurum, Philippum, Balbum, hostiles exuuias, aut exundantis opes ornatum ad vrbis, & posterũm gloriam conferre. quo tum exemplo Lepidus, quamquam pecunia modicus, auitum decus recoluit. At Pompeij theatrũ igne fortuito haustum, Cæsar exstructurum pollicitus est, eo quòd nemo è familiâ restaurando sufficeret, manente tamen nomine Pompeij simul laudibus Seianũ extulit, tamquam labore vigilantiaq3 eius tanta vis vnum intra damnum stetisset. Et censuere patres effigiem Seiano, quæ apud theatrum Pompeij locaretur. neq3 multo pòst Cæsar cùm Iunium Blæsum proconsulem Africæ triumphi insignibus attolleret, dare id se dixit honori Seiani, cuius ille auunculus erat. Ac tamen res Blæsi dignæ decore tali fuere. nam Tacfarinas*

De iure Flaminio decretum.

Basilica Paulli refecta.

* arcuerat

Et Pompeij theatrum.

Tacfarinas in armis.

quamquam ſæpius depulſus, reparatis per intima Africæ auxiliis, huc adrogantiæ venerat, vt legatos ad Tiberium mitteret, ſedemq; vltrò ſibi atq; exercitui ſuo poſtularet, aut bellum inexplicabile minitaretur. Non aliàs magis * ſuâ populiq; cõtumeliâ Ro. indoluiſſe Cæſarem ferunt; quàm quòd deſertor & prædo, hoſtiũ more ageret, ne Spartaco quidem, poſt tot conſularium exercituum clades inultam Italiam vrenti, quamquam Sertorij atq; Mithradatis ingentibus bellis laboraret Reſp. datum, vt pacto in fidem acciperetur. nedum pulcherrimo populi Romani faſtigio, latro Tacfarinas, pace & cõceſſione agrorum redimeretur. Dat negotium Blæſo, ceteros quidem ad ſpem proliceret arma ſine noxâ ponendi, ipſius autem ducis quoquo modo potiretur. Et recepti eâ veniâ plerique. mox aduersùm artes Tacfarinatis, haut diſſimili modo belligeratũ. Nam quia ille robore exercitus impar, furandi melior, pluris per globos incurſaret, eluderet q;, & inſidias ſimul tentaret: tres inceſſus, totidem agmina parantur. ex quis Cornelius Scipio legatus præfuit, quâ prædatio in Leptinos & ſuffugia Garamantum: alio latere, ne Cirtenſium pagi impunè traherentur, propriam manum Blæſus filius duxit. Medio, cùm dilectis caſtella & munitiones idoneis locis imponens, dux ipſe, arta & infenſa hoſtibus cuncta fecerat: quia quoquò inclinarent, pars aliqua militis Romani in ore, in latere, & ſæpe à tergo erat. multiq; eo modo caſi, aut circumuenti. Tunc tripartitum exercitum plures in manus diſpergit, præponitq; centuriones virtutis experta: nec, vt mos fuerat, actâ æſtate retrahit copias, aut in hibernaculis veteris prouinciæ componit: ſed vt in limine belli, diſpoſitis caſtellis, per expeditos & ſolitudinũ gnaros, mutantem mapalia Tacfarinatem proturbat. donec fratre eius capto,

Improba eius petitio.
* Suâ populiq. Ro. cõp.

Blæſus eum aggreditur:

Diuiſis copiis:

Iterumque diuiſis.

Fratrem eius capit:

capto, regressus est, properantius tamen quàm ex vtilitate sociorum, relictis per quos resurgeret bellum. Sed Tiberius pro confecto interpretatus, id quoq; Blæso tribuit vt Imperator à legionibus salutaretur: prisco erga duces honore, qui bene gestâ Rep. gaudio & impetu victoris exercitus conclamabantur. erantque plures simul Imperatores, nec super ceterorum æqualitatem. conceßit quibusdam & Augustus id vocabulum, ac tunc Tiberius Blæso. Afficitq. bellum, non tamen conficit.

Postremum obiere eo anno viri illustres, Asinius Saloninus, M. Agrippâ & Pollione Asinio auis, fratre Druso insignis, Cæsariq; progener destinatus. Et Capito Ateius, de quo memoraui, principem in ciuitate locum studiis ciuilibus adsecutus, sed auo centurione Sullano, patre pratorio. consulatum ei adcelerauerat Augustus, vt Labeonem Antistium iisdem artibus præcellentem dignatione eius magistratus anteiret. Namq. illa ætas duo pacù decora simul tulit. sed Labeo incorruptâ libertate, & ob id famâ celebratior: Capitonis obsequium dominantibus magis probabatur. Illi, quòd præturam intra stetit, commendatio ex iniuriâ: huic, quòd consulatum adeptus est, odium ex inuidiâ oriebatur. Et Iunia sexagesimo quarto post Philippensem aciem anno supremum diem expleuit, Catone auunculo genita, C. Cassij vxor, M. Bruti soror. Testamentù eius multo apud vulgum rumore fuit: quia in magnis opibus, cùm fermè cunctos proceres cum honore nominauisset, Cæsarem omisit. quod ciuiliter acceptum: neque prohibuit quo minus laudatione pro rostris, ceterisq; sollennibus funus coheonestaretur. Viginti clarissimarum familiarum imagines antelatæ sunt, Manlij, Quinctij, aliaq; eiusdem nobilitatis nomina: sed præfulgebant Cassius atque Brutus, eo ipso, quòd effigies eorum non visebantur. Fortè distinguendũ Blæso postremum. Obiere. Capitonis mors & elogium. Cũ Labeone confertur. Iunia mors.

C. CORNELII TACITI AB EXCESSV D. AVGVSTI ANNALIVM LIB. IIII.

BREVIARIVM LIBRI.

ÆLII Seiani præfecti præt. ingenium & mores. Is ad dominationem adspirat: & vt peruemiat, Drusum Tib. Filium è medio tollit, adiuuante vxore Liuiâ, quam stupro prius polluerat. Eidem fini castra Prætoria Romæ iubet exstrui, & militem in vnum locum conduci. Ab hoc tempore lapsæ imperij res. ideoque qui status tunc rerum, quis numerus, quæ loca cohortium & legionum, Tacitus oportunè exequitur. At Druso iam mortuo, Senatum Princeps ingreditur: eum mœstum erigit: Germanici duos filios inducit, eosque vt imperij heredes patribus commendat. Seianus quò destinata perficeret, Agrippinam callidè calumniatur, & semina futuri odij in ipsam liberosque iacit. Tiberius legationes & accusationes aliquot ciuitatium & prouinciarum audit. Histriones siue Pantomimos immodestius agentes Italiâ pellit. De Flamine Diali eiusque cerimoniis temperandis noua lex lata. Sacerdotes, sollennibus votis, etiam Drusum & Neronem dis cõmendauerant. ægrè id Tiberius tulit, & initium in eos exitij fuit. C. Silius ex amicis Germanici damnatus. Cn. Piso, C. Cassius, Plautius Siluanus, accusati aut damnati. In Africâ Tacfarinatis bello finis impositus à P. Dolabellâ. ipse Tacfarinas cæsus. Semina seruilis motus in Italiâ, sed statim oppressa. Q. Vibius Serenus in Senatu à filio accusatur, & Amorgum amouetur. P. Suillius, aliique damnantur: inter eos Cremutius Cordus Historiæ scriptor, quòd Brutum & Cassium laudauisset; eiusque libri combusti. Cyzicenis libertas adempta. Templi honorem ab Hispanis oblatum Tiberius spernit. Seianus rebus ex voto adhuc fluentibus, altiora struit: & Liuiam sibi vxorem à Principe petit. hic modestè negat, additis caussis. Sed ille vt potentiam sibi augeret, magisque oportunum Tiberium haberet, perpulit eum ad secessum ab vrbe. nec multò pòst persuasit. Interea Romæ legationes Græcorum auditæ, de iure asylorum. In Hispaniâ L. Piso Prætor à quodam agreste interficitur. In Thraciâ, montani Thraces dilectus abnuunt, arma sumunt. vicit eos Poppæus Sabinus, & triumphi insignia accepit. Claudia Pulchra Romæ adulterij accusata & damnata. Agrippina maritum sibi postulat, nec accipit. Vndecim Asiæ ciuitates certant, in quâ earum templum Tiberio statueretur. Smyrnæi prælati. Tandem Tiberius, non vltrà dilato consilio, in Campaniam ab vrbe abiit. vbi in

speluncâ

ſpeluncâ quâdam, repentino lapſu lapidum, periclitatur: ſed à Seiano ſeruatur. quæ res huic fidem addidit. Igitur Neronem maiorem e libertis Germanici aggreditur, & variis artibus calumniisque ſubuertit. Amphitheatri caſu Fidenis multa hominum millia debilitata, vel obruta. Romæ ingens incendium Cælium montem deurit. Princeps Capreas inſulam tranſit, ibique ſe recondit. Titus Sabinus turpi fraude circumuentus accuſatur, damnaturque ipſis anni Kalendis. Iulia neptis moritur. Friſij rebellant: quos L. Apronius Prætor inferioris Germaniæ parum feliciter repreſſum iit. Cn. Domitius Agrippinam Germanici filiam vxorem accipit. Hæc ſexennio ferè geſta,

C. Aſinio, C. Antiſtio.
Cornelio Cethego, Viſellio Varrone.
Coss. *Coſſo Lentulo, Aſinio Agrippa.*
Cn. Lentulo Gætul. C. Caluiſio.
M. Licinio Craſſo, L. Calpurnio Piſone.
Ap. Iunio Silano, P. Silio Nerua.

A. V. C. DCCLXXVI.

CASINIO, C. *Antiſtio* COSS. *nonus Tiberio annus erat cõpoſitæ Reip. florentis domus: (nam Germanici mortem inter proſpera ducebat) cùm repentè turbare fortuna cœpit; ſæuire ipſe, aut ſæuientibus vires præbere.* Muratio Tiberij in peius.

Initium & cauſſa penes Ælium Seianum, cohortibus prætoriis præfectum: cuius de potentiâ ſuprà memoraui. Nunc originem, mores, & quo facinore dominationem captauerit, expediam. Genitus Vulſinio, patre Seio Strabone equite Romano, & primâ iuuentâ C. Cæſarem dicti Auguſti nepotem ſectatus, non ſine rumore Apicio diuiti & prodigo ſtuprum venum dediſſe; mox Tiberium variis artibus deuinxit adeò, vt obſcurũ aduerſùm alios, ſibi vni incautũ intectumq; efficeret. non tam ſollertiâ, (quippe iiſdem artibus victus eſt) quàm deûm irâ in rem Romanam; cuius pari exitio viguit, cecidit q;. Corpus illi laborum tolerans, animus audax, ſui obtegens, in alios criminator, iuxtà adulatio & ſuperbia. palàm compoſitus pudor, intus ſumma apiſcendi libido: eiusq; cauſſa, modò

Cauſſa, Ælius Seianus.

Qui Apicij delicium: poſt, Tiberij conſilium.

Mores eius miti, & mixti.

modò largitio & luxus, sæpius industria ac vigilantia, haut minus noxiæ, quoties parando regno finguntur. Vim præfecturæ modicam antea intendit, dispersas per vrbem cohortes vna in castra conducendo; vt simul imperia acciperent, numeroq; & robore, & visu inter se, fiducia ipsis, in ceteros metus * crederetur. Prætendebat lasciuire militem diductum: si quid subitum ingruat, maiore auxilio pariter subueniri. & seuerius acturos, si vallū statuatur procul vrbis inlecebris. Vt perfecta sunt castra, inrepere paulatim militares animos, adeundo, appellando: simul centuriones ac tribunos ipse diligere. neque senatorio ambitu abstinebat, clientes suos honoribus aut prouinciis ornando, facili Tiberio, atq; ita prono, vt socium laborum, non modò in sermonibus, sed apud patres & populum celebraret, coliq; per theatra & fora effigies eius, interq; principia legionum sineret. Ceterùm plena Cæsarum domus, iuuenis filius, nepotes adulti, moram cupitis adferebant. & quia vi tot simul corripere intutum, dolus interualla scelerum poscebat. placuit tamen occultior via, & à Druso incipere, in quem recenti irâ ferebatur. Nam Drusus impatiens æmuli, & animo commotior, orto forte iurgio, intenderat Seiano manus, & contra tendentis os verberauerat. Igitur cuncta tentanti promtissimum visum, ad vxorē eius Liuiam conuertere. Quæ soror Germanici, formæ initio ætatis indecoræ, mox pulchritudine præcellebat. Hanc, vt amore incensus, adulterio pellexit. & postquam primi flagitij potitus est, neque femina amissâ pudicitiâ alia abnuerit; ad coniugij spem, consortium regni, & necem mariti impulit. Atq; illa cui auunculus Augustus, socer Tiberius, ex Druso liberi, sicq; ac maiores & posteros municipali adulterio fœdabat, vt pro honestis & præsentibus, flagitiosa

Castrorum in vrbe ille auctor.

* crescaret. vel potius, daderetur.

Viam ad Imperium struit.

Igitur Drusum amoliri conatur:

Idque per Liuiam vxorem, stupro cognitam.

tiosa & incerta exspectaret. Sumitur in conscientiam Eudemus amicus ac medicus Liuiæ, specie artis frequens secretis. pellit domo Seianus vxorem Apicatam, ex qua tres liberos genuerat, ne pellici suspectaretur. Sed magnitudo facinoris metum, prolationes, diuersa interdum consilia adferebat. Interim anni principio, Drusus ex Germanici liberis togam virilẽ sumsit. quæq; fratri eius Neroni decreuerat senatus, repetita. addidit orationem Cæsar multa cum laude filij sui, quòd patriâ beneuolentiâ in fratris liberos foret. Nam Drusus (quamquam arduum sit, eôdem loci potentiam & concordiam esse) æquus adolescentibus, aut certè non aduersus habebatur. Exin vetus & sæpe simulatum proficiscendi in prouincias consilium refertur. multitudinem veteranorũ prætexebat imperator, & dilectibus supplendos exercitus. nam voluntarium militem deesse. ac si suppeditet, non eâdem virtute ac modestiâ agere: quia plerumq. inopes ac vagi sponte militiam sumant. percensuitq; cursim numerum legionum, & quas prouincias tutarentur. Quod mihi quoq; exsequendum reor, quæ tum Romana copia in armis, qui socij reges, quanto sit angustius imperitatum. Italiam vtroq. mari duæ classes, Misenum apud & Rauennam, proximumq; Gallia litus rostrata naues præsidebãt, quas Actiacâ victoriâ captas Augustus in opidum Foroiulienſe miserat, valido cum remige. Sed præcipuum robur Rhenum iuxta, commune in Germanos Gallosq; subsidium, octo legiones erant. Hispania recens perdomita, tribus habebantur. Mauros Iubare rex acceperat, donum populi Romani. cetera Africæ, per duas legiones, pariq; numero Ægyptus. dehinc initio ab Suriâ vsq; ad flumen Euphraten, quantum ingenti terrarum sinu ambitur, quattuor legionibus coërcitũ; accolis Hybero,

Eudemus etiam administer.

Drusus minor in vitos lectus.

Recensus legionum & militum.

Quot, & vbi.

Classes.

Legiones Germanicæ.

Hispanicæ.

Africanæ.

Syricæ.

Hybero, Albanoq3, & aliis regibus, qui magnitudine nostrâ proteguntur aduersùm externa imperia. & Thraciam, Rhœmetalces ac liberi Cotyis: ripamq3 Danubij,

Pannonicæ. Mœsicæ. Dalmaticæ.

legionum duæ in Pannonia, duæ in Mœsia attinebant. totidem apud Dalmatiam locatis, quæ positu regionis à tergo illis, ac si repentinum auxiliū Italia poscęret, haut procul accirentur; quamquam insideret vrbem proprius miles, tres vrbanæ, nouem prætoriæ cohortes, Etruriâ fermè Vmbriaq3 dilecta, aut vetere Latio, & * colonis antiquitus Romanis. At apud ideas prouinciarum sociæ triremes, alaq3, & auxilia cohortium. neq3 multò secus in iis virium; sed persequi incertum * fuit; cùm ex vsu temporis huc illuc mearent, glisęrent numero, & aliquando minuerentur. Congruens crediderim recensere ceteras quoq3 Reip. partes, quibus modis ad eam diem habitæ sint: quando Tiberio mutati in deterius principatus initium ille annus attulit. Iam primùm publica negotia, & priuatorum maxima, apud patres tractabantur. dabaturq3 primoribus differere: & in adulationem lapsos, cohibebat ipse. mandabatq3 honores, nobilitatem maiorum, claritudinem militiæ, inlustres domi artes spectando: vt satis constaret, non alios potiores fuisse. sua consulibus, sua prætoribus species. Minorum quoq. magistratuum exercita potestas, legesq3, si maiestatis quæstio eximeretur, bono in vsu. At frumenta, & pecuniæ vectigales, cetera publicorū fructuum, societatibus equitum Romanorum agitabantur. Res suas Cæsar spectatissimo cuique, quibusdam ignotis ex famâ mandabat; semelq3 adsumti tenebantur, prorsus sine modo, cùm pleriq3 iisdem negotiis insenescerent. Plebes acri quidem annonâ fatigabatur: sed nulla in eo culpa ex principe. quin infecunditati terrarū, aut asperis maris obuiam iit, quantum impendio,

Vrbanus miles.

* colonis

* fuerit.

Ciuilis administratio, qualis hactenus?

impendio, diligentiaq; poterat. & ne prouinciæ nouis oneribus turbarentur, vtq; vetera sine auaritiâ aut crudelitate magistratuum tolerarent, prouidebat. corporum verbera, ademptiones bonorum aberant. Rari per Italiam Cæsaris agri; modesta seruitia; intra paucos libertos domus; ac si quãdo cum priuatis disceptaret, forum & ius. quæ cuncta, non quidem comi viâ, sed horridus ac plerumq. formidatus retinebat tamen, donec morte Drusi verterentur. nam dum superfuit, mansere: quia Seianus incipiente adhuc potentiâ, bonis consiliis notescere volebat, & vltor metuebatur, non occultus odij, & crebrò querens incolumi filio adiutorem imperij alium vocari. & quantum supereſſe vt collega dicatur? Primas dominandi spes in arduo; vbi sis ingressus, adesse studia & ministros, exstructa iam sponte præfecti castra, datos in manum milites: cerni effigiem eius, in monumentis Gn. Pompeij: communes illi cum familiâ Drusorum fore nepotes. precandam post hæc Modestiã, vt cõtentus esset. *Neque rarò, neque apud paucos talia iaciebat; & secreta quoq. eius, corruptâ vxore, prodebantur. Igitur Seianus maturandum ratus, diligit venenum, quo paulatim inrepente, fortuitis morbis adsimularetur. Id Druso datum per Lygdum Spadonem, vt octo post annos cognitum est. Ceterùm Tiberius per omnes valetudinis eius dies, nullo metu, an vt firmitudinem animi ostentaret, etiam defuncto necdum sepulto; curiam ingressus est. consulesq; sede vulgari per speciem mœstitiæ sedentes, honoris lociq; admonuit; & effusum in lacrimas senatum, victo gemitu, simul oratione continuâ erexit.* Non quidem sibi ignarum, posse argui, quòd tam recenti dolore subierit oculos senatus: vix propinquorum

Drusi de Seiano querelæ.

Quas vxor extulit. Igitur veneno tollitur.

Firmitudo Tiberij in eo casu.

quorum adloquia tolerari, vix diem adſpici à pleriſq. lugentium. neque illos imbecillitatis damnandos; ſe tamen fortiora ſolatia è complexu Reip. petiuiſſe. *Miſeratusq; Auguſtæ extremam ſenectam, rudem adhuc nepotũ, & vergentem atatẽ ſuam, vt Germanici liberi, vnica præſentium malorum leuamenta, inducerentur, petiuit. Egreſſi conſules, firmatos adloquio adoleſcentulos, deductosq; ante Cæſarem ſtatuunt. Quibus adprehenſis*, Patres conſcripti, Hos, *inquit*, orbatos parente, tradidi patruo ipſorũ, precatusq. ſum, quamquam eſſet illi propria ſuboles, ne ſecus quàm ſuum ſanguinem foueret ac tolleret, ſibiq. & poſteris confirmaret. erepto Druſo, preces ad vos conuerto, diisq. & patriæ coràm obteſtor, Auguſti pronepotes, clariſſimis maioribus genitos ſuſcipite, regite: veſtram meamq. vicem explete. Hi vobis Nero & Druſe parentum loco. ita nati eſtis, vt bona malaq. veſtra ad Remp. pertineant. *Magno ea fletu, & mox precationibus fauſtis audita; ac ſi modum orationi poſuiſſet, miſericordiâ ſui gloriaq; animos audientium impleuerat. ad vana & toties inriſa reuolutus, de reddendâ Rep. vtq; conſules ſeu quis alius regimen ſuſciperent, vero quoq. & honeſto fidem demſit. Memoriæ Druſi eadem quæ in Germanicum decernuntur; pleriſq. additis, vt fermè amat poſterior adulatio. Funus imaginũ ponipâ maximè inluſtre fuit, cùm origo Iuliæ gentis Æneas, omnesq; Albanorum reges, & conditor vrbis Romulus, pòſt Sabina nobilitas, *Appius Clauſus, ceteraq; Claudiorum effigies, longo ordine ſpectarẽtur. In tradendâ morte Druſi, quæ plurimis maximeq; fidis auctoribus memorata ſunt, rettuli. ſed non omiſerim eorundem temporum rumorem validum adeò,*

Germanici liberi in curiam acciti:

Cõmendati patribus.

Curam rerum deprecatur Tiberius:

Parũ ſeriò.

Funus Druſo.

* *Atia*

Variatum in morte eius tradendâ.

adeò, vt nondum exoleſcat. Corruptâ ad ſcelus Liuiâ, Seianum Lygdi quoq; Spadonis animũ ſtupro vinxiſſe: quòd is Lygdus ætate atq. formâ carus domino, interq; primores miniſtros erat. deinde inter conſcios, vbi locus veneficij, tempus, compoſita ſunt; eò audacia prouectum, vt verteret, & occulto indicio Druſum veneni in patrem arguens, moneret Tiberium, vitandam potionem quæ prima ei apud filium epulanti offerretur. eâ fraude tum ſenem, poſtquam conuiuium inierat, exceptum poculum Druſo tradidiſſe. atq; illo ignaro & iuueniliter hauriente, auctam ſuſpicionem, tamquam metu & pudore, ſibimet inrogaret mortem quam patri ſtruxerat. Hæc vulgo iactata, ſuper id quòd nullo auctore certo firmantur, promptè refutaueris. Quis enim mediocri prudentia, nedum Tiberius tantis rebus exercitus, inaudito filio exitium offerret, idq; ſuâ manu & nullo ad pœnitendum regreſſu? Quin potius miniſtrum veneni excruciaret, auctorem exquireret, inſitâ denique etiam in extraneos contatione & morâ, aduersùm vnicum & nullius antè flagitij compertum vteretur. Sed quia Seianus facinorum omnium repertor habebatur, ex nimiâ caritate in eum Cæſaris, & ceterorum in vtrumque odio, quamuis fabuloſa & immania credebantur: atrociore ſemper famâ, erga dominantium exitus. Ordo alioqui ſceleris per Apicatam Seiani proditus, tormẽtis Eudemi, ac Lygdi pateſactus eſt. neque quiſquam ſcriptor tam infenſus exſtitit, vt Tiberio obiectaret, cùm omnia alia conquirerent, intenderentq;. Mihi tradendi arguendiq; rumoris cauſſa fuit, vt claro ſub exemplo falſas auditiones depellerem. peteremq; ab iis quorum in manus cura noſtra venerit, ne diuulgata atq. incredibilia, auidè accepta, veris neque in miraculum corruptis antehabeant.

Quam nonnemo patri parum prouido adſcribit.

Refellit noſter.

Ceterùm

Fauor omnium in liberos Germanici.

Ceterùm laudante filium pro rostris Tiberio, senatus populusq; habitum ac voces dolentum simulatione magis quàm libens induebat, domumq; Germanici reuiuiscere occulti lætabantur: Quod principium fauoris, & mater Agrippina spem malè tegens, perniciem adcelerauere.

Quibus infidiatur Seianus.

Nam Seianus vbi videt mortem Drusi inultam interfectoribus, sine mœrore publico esse, ferox scelerũ, & quia prima proueuerant, volutare secũ, quo nam modo Germanici liberos peruerteret, quorum non dubia successio. neque spargi venenum in tres poterat, egregiâ custodum fide, & pudicitiâ Agrippinæ impenetrabili. Igitur contumaciam eius insectari, vetus Augustæ odium, recentem Liuiæ conscientiam exagitare, vt superbiam fecunditate subnixam, popularibus studiis inhiare dominationi, apud Cæsarem arguerent. Atque hæc callidis criminatoribus (inter quos dilegerat Iulium Postumũ per adulterium Mutiliæ Priscæ inter intimos auiæ, & consiliis suis peridoneum: quia Prisca in animo Augustæ valida) anum suapte natura potentiæ anxiam, insociabilem nurui efficiebat. Agrippinæ quoq. proximi inliciebantur, prauis sermonibus tumidos spiritus perstimulare. At Tiberius, nihil intermissâ rerũ curâ, negotia pro solatiis accipiens,

Et Agrippinam matrẽ primò criminatur.

Subleuatæ vrbes.

ius ciuium, preces sociorum tractabat. Factaq; auctore eo senatusconsulta, vt ciuitati Cibyraticæ apud Asiam, Ægirensi apud Achaiam motu terræ labefactis, subueniretur remissione tributi in triennium. Et Vibius Serenus proconsul vlterioris Hispaniæ de vi publicâ damnatus, ob atrocitatem * temporum in insulam Amorgum deportatur. Carsius Sacerdos reus tamquam frumento hostem Tacfarinatem iuuisset, absoluitur; eiusdemq; criminis C. Gracchus. Hunc comitem exsilij admodum infantem, pater Sempronius in insulam Cercinam tulerat.

Accusati aliquot:

* morum

Inter eos C. Gracchus.

rat. Illic adultus inter extorres & liberalium artium nescios, mox per Africam ac Siciliam mutando sordidas merces sustentabatur. nec tamen effugit magnæ fortunæ pericula. Ac ni Ælius Lamia & L. Apronius qui Africam obtinuerant, insontem protexissent, claritudine infausti generis, & paternis aduersis foret abstractus. Is quoque annus legationes Græcarum ciuitatum habuit; Samiis Iunonis, Coïs Æsculapij delubro, vetustum asyli ius vt firmaretur, petentibus. Samij decreto Amphictyonum nitebantur, quis præcipuum fuit rerum omnium iudicium, quâ tempestate Græci conditis per Asiam vrbibus orâ maris potiebantur. Neq. dispar apud Coos antiquitas. & accedebat meritum ex loco. Nam ciues Romanos templo Æsculapij induxerant, cùm iussu regis Mithradatis apud cunctas Asiæ insulas & vrbes trucidarentur. Variis dehinc & sæpius inritis prætorum quæstibus, postremò Cæsar de immodestiâ histrionum rettulit. Multa ab iis in publicum seditiosè, fœda per domos tentari. Oscum quondam ludicrum leuissimæ apud vulgum oblectationis, eò flagitiorum & virium veniisse, vt auctoritate patrum coërcendum sit. Pulsi tum histriones Italiâ. Idem annus alio quoque luctu Cæsarem adficit, alterum ex geminis Drusi liberis exstinguendo: neque minus morte amici. Is fuit Lucillius Lõgus, omnium illi tristium lætorumq; socius, vnusq; è senatoribus Rhodij secessus comes. Ita quamquam nouo homini, censorium funus, effigiem apud forum Augusti, publicâ pecuniâ patres decreuere: apud quos etiam tum cuncta tractabantur. adeò vt procurator Asiæ Lucillius Capito, accusante prouinciâ causam dixerit, magnâ cum adseuratione principis, non se ius nisi in seruitia & pecunias familiares dedisse. quòd si vim prætoris vsurpasset, ma-

Iterum de Asylis actũ.

Histriones coërcentur.

Lucilij mors, & publicum funus.

Capito damnatur.

nibusq; militum vsus foret; spreta in eo mandata sua, audirent socios. Ita reus, cognito negotio, damnatur. Ob quam vltionem, & quia priore anno in C. Silanũ vindicatũ erat, decreuere Asiæ vrbes templũ Tiberio matriq; eius, ac senatui. Et permissum statuere. Egitq; Nero grates eâ caussâ patribus atq. auo, latas inter audientium adfectiones, qui, recenti memoriâ Germanici, illum adspici, illum audiri rebantur. aderantq; iuueni modestia, ac forma, principe viro digna, notis in eum Seiani odiis ob periculũ gratiora. Sub idem tempus de flamine Diali in locum Seruij Maluginensis defuncti legendo, simul rogandâ nouâ lege, dissuerit Cæsar. Nam patricios confarreatis parentibus genitos, tres simul nominari, ex quis vnus legeretur, vetusto more; neque adesse, vt olim, eam copiam, omissâ confarreandi adsuetudine, aut inter paucos retentâ. pluresque eius rei caussas adferebat; potissimam, penes incuriam virorum feminarumque. Accedere ipsius cærimoniæ difficultates, quæ consultò vitarentur. Et quando exiret è iure patrio, qui id flaminium apisceretur, quæque in manum flaminis conueniret. Ita medendum senatus decreto, aut lege; sicut Augustus quædam ex horridâ illâ antiquitate, ad præsentem vsum flexisset. Igitur tractatis religionibus, placitum, instituto flaminum nihil demutari. Sed lata lex, quâ flaminica Dialis sacrorum caussâ in potestate viri, cetera promiscuo feminarum iure ageret. & filius Maluginensis patri suffectus. Vtq; gliscceret dignatio sacerdotum, atque ipsis promtior animus foret ad capessendas cærimonias, decretum Corneliæ virgini, quæ in locum Scantiæ capiebatur, L. L. S. x x. & quoties Augusta theatrum introisset, vt sedes inter Vestalium con-

Tiberio templum in Asiâ.

Flaminis allectio.

De vxore eius aliquid nouatum.

Honos Vestalibus additus.

consideret. Cornelio Cethego, Visellio Varrone Coss. *Pontifices eorumq; exemplo ceteri sacerdotes, cùm pro incolumitate principis vota susciperent, Neronem quoq. & Drusum iisdem diis commendauere; non tam caritate iuuenum, quàm adulatione: quæ moribus corruptis, perinde anceps si nulla, & vbi nimia est. Nam Tiberius haut vnquam domui Germanici mitis, tum verò æquari adolescentes senecta suæ, impatienter indoluit: accitosq; Pontifices percontatus est, num id precibus Agrippinæ, aut minus tribuissent. Et illi quidem quamquam abnuerent, modicè perstricti, (etenim pars magna è propinquis ipsius, aut primores ciuitatis erant:) ceterùm in senatu, oratione monuit in posterum, ne quis mobiles adolescentium animos, præmaturis honoribus ad superbiam extolleret. instabat quippe Seianus, incusabatq; deductam ciuitatem, vt ciuili bello. esse qui se partium Agrippinæ vocent: ac ni resistatur, fore pluris. neque aliud gliscentis discordiæ remedium, quàm si vnus alterue maximè promti subuerterentur. Quâ caussâ C. Silium & Titium Sabinum adgreditur. amicitia Germanici pernicioſa vtrique. Silio, & quòd ingentis exercitus septem per annos moderator, partisq; apud Germaniam triumphalibus Sacrouiriani belli victor, quanto maiore mole procideret, plus formidinis in alios dispergatur. credebant plerique auctam offensionem ipsius intemperantiâ, immodicè iactantis, suum militem in obsequio duraussse, cùm alij ad seditiones prolaberentur: neq; mansurum Tiberio imperium, si iis quoque legionibus cupido nouandi fuisset. Destrui per hæc fortunam suam Cæsar, imparemq; tanto meritorebatur. Nam beneficia eò vsque læta sunt, dum videntur exsolui posse: vbi multum anteuenêre, pro gratiâ odium redditur. Erat vxor Silio*

A. V. C. DCCLXXVII.

Votis publicis inserti Nero & Drusus:

Indignante Principe.

Quem acuit Seianus.

Amici Germanici petuntur.

Silius primò.

Quem Consul Varro accusat.

Sed Silius sponte vitâ abit.

Vxor eius pulsa.

M. id est, Manius. Lepidi egregia laudatio.

Sosia Galla, caritate Agrippinæ inuisa principi. Hos corripi, dilato ad tempus Sabino, placitum: immissusq; Varro consul, qui paternas inimicitias obtendens, odio Seiani per dedecus suum gratificabatur. precante reo breuem moram, dum accusator consulatu abiret, aduersatus est Cæsar: solitum quippe magistratibus, diem priuatis dicere. nec infringendum consulis ius, cuius vigiliis niteretur, ne quod resp. detrimentum caperet. Proprium id Tiberio fuit, scelera nuper reperta priscis verbis obtegere. Igitur multâ adseueratione, quasi aut legibus cum Silio ageretur, aut Varro consul, aut illud Resp. esset, coguntur patres: silente reo, vel si defensionem cœptaret, non occultante cuius ira premeretur. Conscientiâ belli, Sacrouir diu dissimulatus, victoria per auaritiam fœdata, & vxor Sosia arguebantur. nec dubiè repetundarũ criminibus hærebant. sed cuncta quæstione maiestatis exercita; & Silius imminentem damnationem voluntario fine præuertit. Sæuitum tamen in bona, non vt stipendiariis pecuniæ redderentur, quorum nemo repetebat: sed liberalitas Augusti auulsa, computatis singillatim quæ fisco petebantur. ea prima Tiberio erga pecuniam alienam diligentia fuit. Sosia in exsiliũ pellitur Asinij Galli sententiâ, qui partem bonorum publicandam, pars vt liberis relinqueretur, censuerat. contrà M. Lepidus quartam accusatoribus secundùm necessitudinem legis, cetera liberis concessit. Hunc ego Lepidum, temporibus illis, grauem & sapientem virum fuisse comperio. Nam pleraque ab sæuis adulationibus aliorum, in melius deflexit: neque tamen temperamenti egebat, cùm æquabili auctoritate & gratiâ apud Tiberium viguerit. vnde dubitare cogor, fato & sorte nascendi, vt cetera, ita principum inclinatio in hos, offensio in illos: an sit aliquid in

nostris

*nostris consiliis, liceatq; inter abruptam contumaciam, & deforme obsequium, pergere iter ambitione ac periculis vacuum. At Messallinus Cotta haut minus claris maioribus, sed animo diuersus, censuit cauendum senatusconsulto, vt quamquã insontes magistratus & culpæ alienæ nescij prouincialibus vxorum criminibus, perinde quàm suis plecterentur. Actum dehinc de Calpurnio Pisone, nobili ac feroci viro. Is namque, vt rettuli, cessurum se vrbe ob factiones accusatorũ in senatu clamitauerat: & spretâ potentiâ Augustæ, trahere in ius Vrgulaniam, domoq; principis excire ausus erat. Quæ in præsens Tiberius ciuiliter habuit. Sed in animo reuoluente iras, etiam si impetus offensionis languerat, memoria valebat: Pisonemq; * grauius secreti sermonis incusauit aduersùm maiestatem habiti. adiecitq; in domo eius venenum esse, eumq; gladio accinctum introire curiam. Quod atrocius vero tramissum. ceterorum quæ multa cumulabantur, receptus est reus, neque peractus ob mortem opportunam. Relatum & de Cassio Seuero exsule, qui sordida originis, maleficæ vitæ, sed orandi validus, per immodicas inimicitias, vt iudicio iurati senatus Crẽtam amoueretur, effecerat: atq. illic eadem actitando, recentia veteraq; odia aduertit: bonisq; exutus, interdicto igni atque aquâ, saxo Seriphio consenuit. Per idem tempus Plautius Siluanus prætor, incertis caussis Aproniam coniugem in præceps iecit; tractusq; ad Cæsarem ab L. Apronio socero, turbatâ mente respondit, tamquam ipse somno grauis atq. eò ignarus, & vxor sponte mortem sumsisset. Non contanter Tiberius pergit in domum, visit cubiculũ; in quo reluctantis & impulsæ vestigia cernebantur. Refert ad senatum, datisq; iudicibus Vrgulania Siluani auia pugionem nepoti misit. Quod*

Piso accusatur.

* *Granius*

Ante damnationem moritur.

Cassio Seuero pœna exaugetur.

Apronia à marito præcipitata.

perinde creditum quasi principis monitu, ob amicitiam Augustæ cum Vrgulaniâ. Reus frustra tentato ferro, venas præbuit exsoluendas. Mox Numātina prior vxor eius accusata iniecisse carminibus & venesiciis vecordiam marito, insons iudicatur. Is demum annus populum Romanum longo aduersum Numidam Tacfarinatem bello absoluit. Nam priores duces* sibi impetrando triumphalium insigni sufficere res suas crediderant, hostem omittebant. Iamq; tres laureatæ in vrbe statuæ; & adhuc raptabat Africam Tacfarinas, auctus Maurorum auxiliis, qui Ptolemæo Iubæ filio iuuentā incuriosio, libertos regios, & seruilia imperia bello mutauerant. Erat illi prædarum receptor ac socius populandi, rex Garamantum; non vt cum exercitu incederet, sed missis leuibus copiis, quæ ex longinquo in maius audiebantur: ipsaq; è prouinciâ, vt quis fortunæ inops, moribus turbidus, promtiùs ruebant, quia Cæsar post res à Blæso gestas, quasi nullis iam in Africâ hostibus reportari Nonam legionem iusserat. nec proconsul eius anni P. Dolabella retinere ausus erat, iussa principis magis quàm incerta belli metuens. Igitur Tacfarinas, disperso rumore, vem Romanam aliis quoq. ab nationibus lacerari, eoq; paulatim Africâ decedere, ac posse reliquos circumueniri, si cuncti, quibus libertas seruitio potior, incubuissent: auget vires, positisq; castris Thubuscum opidū circumsidet. At Dolabella contracto quod erat militū, terrore nominis Romani, & quia Numidæ peditum aciem ferre nequeunt, primo sui incessu soluit obsidium, locorumq; opportuna permuniuit. simul principes Musulamorū defectionem cœptantes securi percutit. Dein quia pluribus aduersùm Tacfarinatem expeditionibus cognitum, non graui nec vno incursu consectandum hostem vagum: excito cum

*vbi

Isq. ad mortem actus.

Bellum vltimum cum Tacfarinate.

Dolabella comprimit.

popularibus

popularibus rege Ptolemæo, quattuor agmina parat, quæ legatis ac tribunis data: & prædatorias manus, dilecti Maurorum duxere. Ipse consultor aderat omnibus. Nec multo pòst adfertur, Numidas apud castellum semirutum, ab ipsis quondam incensum, cui nomẽ Auzea, positis mapalibus consedisse: fisos loco, quia vastis circùm saltibus claudebatur. Tũ expeditæ cohortes alæq; quam in partem ducerentur ignaræ, cito agmine rapiuntur. Simulq; cœptus dies, & concentu tubarum, ac truci clamore aderant semisomnos in barbaros: præpeditis Numidarum equis, aut diuersos pastus pererrantibus. Ab Romanis confertus pedes, dispositæ turmæ, cuncta prœlio prouisa: hostibus contrà omnium nesciis, non arma, non ordo, non consiliũ, sed pecorum modo, trahi, occidi, capi. Infensus miles memoriâ laborum, & aduersum eludentes optatæ toties pugnæ, se quisque vltione & sanguine explebant. Differtur per manipulos Tacfarinatem omnes notum tot prœliis consectentur: non nisi duce interfecto, requiem belli fore. At ille dilectis circùm stipatoribus, vinctoq; iam filio, & effusis vndique Romanis, ruendo in tela, captiuitatem haut inultâ morte effugit. Isq; finis armis impositus. Dolabellæ petenti abnuit triũphalia Tiberius, Seiano tribuens, ne Blæsi auunculi eius laus obsolesceret. Sed neque Blæsus ideo inlustrior; & huic negatus honor gloriam intendit. Quippe minore exercitu, insigneis captiuos, cædem ducis, belliq; confecti famam deportarat. Sequebantur & Garamantum legati rarò in vrbe visi, quos Tacfarinate cæso, perculsa gens & culpæ nescia, ad satisfaciendum populo Rom. miserat. Cognitis de hinc Ptolemæi per id bellum studiis, repetitus ex vetusto mos, missusq; è senatoribus qui scipionem eburnum, togam pictam, antiqua patrum munera daret,

Denique diuisis copiis opprimit.

Ipso Tacfarinate cæso.

Triumphalia tamen non impetrat.

Ptolemæo regi dona, ritu prisco.

ret, regemq; & socium atque amicum appellaret. Eâdem æstate, mota per Italiam seruilis belli semina fors oppressit. Auctor tumultus T. Curtisius quondam prætoriæ cohortis miles. primò cœtibus clandestinis, apud Brundisium, & circumiecta opida; mox positis propalàm libellis, ad libertatem vocabat agrestia per longinquos saltus & ferocia seruitia: cũ velut munere deũm, tres biremes adpulere ad vsus commeantium illo mari. Et erat iisdem regionibus Curtius Lupus quæstor, cui prouincia vetere ex more Cales euenerat. Is dispositâ classiariorum copiâ, cœptantem tum maximè coniurationem disiecit. Missusq; à Cæsare propere Staius tribunus cum validâ manu, ducem ipsum & proximos audacia in vrbem traxit; iam trepidam, ob multitudinem familiarum, quæ glisceba immensum, minore in dies plebe ingenuâ. Iisdem consulibus miseriarum ac sæuitiæ exemplum atrox, reus pater, accusator filius, * nomen viri, Q. Vibius Serenus, in senatum inducti sunt, ab exsilio retractus, illuvieq; ac squalore obsitus, & tum catenâ vinctus perorante filio. Præparatur adolescens multis munditiis, alacri vultu. structas principi insidias, missosq; in Galliam concitores belli, index idem & testis dicebat; adnectebatq; Cæcilium Cornutum prætorium ministrauisse pecuniam. qui tadio curarum, & quia periculum pro exitio habebatur, mortem in se festinauit. At contrà reus nihil infracto animo, obuersus in filium, quatere vincula, vocare vltores deos, vt sibi quidem reddèrent exilium, vbi procul tali more ageret, filiũ autem quandoque supplicia sequerentur. Adseuerabatq; innocentem Cornutum, & falsa exterritum. idq; facile intellectu, si proderentur alij: non enim se eadem principis & res nouas vno socio cogitasse. Tũ accusator Gn. Lentulum

Bellum seruile nascitur.

Sed in herbâ opprimitur.

Q. Serenus à filiõ accusatus.

* accusator filius (nomen vtrique Vibius Serenus) in Sen. inducti sunt. Ab ex. pater ret.

tulum & Seium Tuberonem nominat: magno pudore Cæsaris, cùm primores ciuitatis, intimi ipsius amici, Lentulus senectutis extremæ, Tubero defecto corpore, tumultus hostilis, & turbandæ Reip. arcesserentur. Sed hi quidem statim exemti. In patrem, ex seruis quæsitum. & quæstio aduersa accusatori fuit. qui scelere vecors, simul vulgi rumore territus, robur & saxum, aut parricidarum pœnas minitantium, cessit vrbe. ac retractus Rauennâ, exsequi accusationem adigitur? non occultante Tiberio vetus odium, aduersus exsulem Serenum. nam post damnatum Libonem, missis ad Cæsarem litteris exprobrauerat, suum tantum studium sine fructu fuisse. addideratq; quædam contumacius, quàm tutum apud aures superbas & offensione proniores. ea Cæsar octo post annos rettulit, medium tempus variè arguens; etiam si tormenta, peruicaciâ seruorum, contrà euenissent. Dictis dein sententiis vt Serenus more maiorum puniretur, quò molliret inuidiam, intercessit. Gallus Asinius, Gyaro aut Donusâ claudendum censere. id quoq; aspernatus est, egenam aquæ vtramq. insulam referens, dandosq; vitæ vsus cui vita cõcederetur. ita Serenus Amorgum reportatur. Et quia Cornutus suâ manu ceciderat, actum de præmiis accusatorum abolendis, si quis maiestatis postulatus ante perfectum iudicium se ipse vitâ priuauisset. ibaturq; in eam sententiam, ni durius contraq; morem suum palàm pro accusatoribus Cæsar, Inuitas leges, Remp. in præcipiti conquestus esset. subuerterent potius iura, quàm custodes eorum amouerent. Sic delatores, genus hominum publico exitio repertum, & pœnis quidem nunquam satis coërcitum, per præmia eliciebantur. His tam adsiduis tamq; mœstis modica lætitia interficitur, quòd C. Cominium equitẽ Romanum

Odium Tiberij in eũ, & causſa.

Damnatur, & deportatur.

Præmia accusatorum à Cæsare firmantur.

C. Cominio ignotum fratrem.

probrosi in se carminis conuictum, Cæsar precibus fratris qui senator erat, concessit. Quo magis mirum habebatur, gnarum meliorum, & quæ fama clementiam sequeretur, tristiora malle. neque enim secordiâ peccabat; nec occultum est, quando ex veritate, quando adumbratâ lætitiâ, facta imperatorũ celebrentur. quin ipse compositus aliàs, & velut eluctantium verborum, solutius promptiusq; eloquebatur, quoties subueniret. At P. Suilium quæstorem quondam Germanici, cùm Italiâ arceretur, conuictus pecuniam ob rem iudicandam cepisse, amouendum in insulam censuit; tantâ contentione animi, vt & iurando obstringeret è Rep. id esse. Quod asperè acceptũ ad præsens, mox in laudẽ vertit, regresso Suilio: quem vidit sequens ætas prapotentẽ, venalem, & Claudij principis amicitiâ diu prospere, nunquam bene vsum. Eadem pœna in Catum Firmium senatorem statuitur, tamquam falsis maiestatis criminibus sororẽ petiuisset. Catus, vt rettuli, Libonem inlexerat insidiis, deinde indicio perculerat. eius operæ memor Tiberius, sed alia prætendens, exsilium deprecatus est: quo minus senatu pelleretur, non obstitit. Pleraq; eorum quæ rettuli, quæq; referam, parua forsitan & leuia memoratu videri non nescius sum. sed nemo Annales nostros cum scriptura eorum contenderit, qui veteres populi Romani res composuere. Ingentia illi bella, expugnationes vrbium, fusos captosq; reges; aut, si quando ad interna prauerterent, discordias consulum aduersum tribunos, agrarias frumentariasq; leges, plebis & optimatium certamina, libero egressu memorabant. Nobis in arto, & inglorius labor. Immota quippe aut modicè lacessita pax, mœsta vrbis res, & princeps proferendi imperij incuriosus erat. Non tamen sine vsu fuerit, introspicere illa primo aspectu

P. Suilius deportatur.

De scriptione istâ iudicium.

ctu leuia, ex quis magnarum sæpe rerum motus oriuntur. Nam cunctas nationes & vrbes populus, aut primores, aut singuli regunt. delecta ex his & constituta Reip. forma, laudari facilius, quàm cuenire, vel si euênit, haut diuturna esse potest. Igitur vt olim plebe validâ, vel cùm patres pollerent, noscenda vulgi natura, & quibus modis temperanter haberetur, senatus q̃ & optimatium ingenia qui maximè perdidicerant, callidi temporum & sapientes credebantur: sic conuerso statu, neque aliâ * rerum quàm si vnus imperitet, hæc conquiri tradiq̃ in rem fuerit. quia pauci prudentiâ, honesta ab deterioribus, vtilia ab noxiis discernunt: plures, aliorum euentis docentur. ceterùm vt profutura, ita minimum oblectationis adferunt. nam situs gentium, varietates præliorum, clari ducum exitus, retinent ac redintegrant legentium animum: nos sæua iussa, continuas accusationes, fallaces amicitias, perniciem innocentiũ, & easdem exitu caussas coniungimus; obuiâ rerum similitudine, & satietate. Tum quòd antiquis scriptoribus rarus obtrectator, neque refert cuiusquam, Punicas Romanásue acies lætiùs extulerit: at multorum qui Tiberio regente pœnam vel infamiam subiere, posteri manent. vtq̃ familiæ ipsæ iam exstinctæ sint; reperies qui ob similitudinem morum, aliena malefacta sibi obiectari putent. Iam gloria ac virtus infensos habet, vt animus ex proximo diuersa arguens. Sed ad incepta redeo. Cornelio Lentulo, Asinio Agrippa Coss. Cremutius Cordus postulatur, nouo ac tunc primùm audito crimine, quòd editis annalibus, laudato q̃ M. Bruto, C. Cassium Romanorum vltimum dixisset. Accusabant Satrius Secundus, & Pinarius Natta, Seiani clientes. id perniciabile reo, dum Cæsar truci vultu defensionem accipiens. quam Cremutius,

* monitus

Et quis eius vtus.

* re Rom. id est, re Romana.

A. V. C. DCCLXXIX. Cremutius postulatur nouo & futili crimine.

mutius, relinquendæ vitæ certus, in hunc modum exorsus est. Verba mea P.C. arguuntur: adeò factorum innocens sum. Sed neque hæc in principem, aut principis parentem, quos lex maiestatis amplectitur. Brutum & Cassium laudauisse dicor. quorum res gestas cùm plurimi composuerint, nemo sine honore memorauit. Titus Liuius eloquentiæ ac fidei præclarus in primis, Gn. Pompeium tantis laudibus tulit, vt Pompeianum eum Augustus appellaret. neque id amicitiæ eorum offecit. Scipionem, Afranium, hunc ipsum Cassium, hunc Brutũ, nusquam latrones & parricidas, quæ nunc vocabula imponuntur, sæpe vt insignis viros nominat. Asinij Pollionis scripta, egregiam eorundem memoriam tradunt. Messalla Coruinus, imperatorem suum Cassium prædicabat: & vterque opibusque atque honoribus peruiguêre. Marci Ciceronis libro, quo Catonem cælo æquauit, quid aliud dictator Cæsar quàm rescripta oratione, velut apud iudices respondit? Antonij epistolæ, Bruti conciones, falsa quidem in Augustum probra, sed multâ cum acerbitate habent. carmina Bibaculi & Catulli, referta contumeliis Cæsarum leguntur. sed ipse diuus Iulius, ipse diuus Augustus & tulêre ista, & reliquêre; haut facilè dixerim, moderatione magis an sapientiâ. namque spreta exolescunt: si irascare, adgnita videntur. Non attingo Græcos, quorum non modò libertas, etiam libido impunita. aut si quis aduertit, dictis dicta vltus est. Sed maximè solutũ, & sine obtrectatore fuit, prodere de iis quos mors odio aut gratiæ exemisset. num cum armatis Cassio & Bruto, ac Philip

Libera & pulchra eius defensio.

pense

penſes campos obtinentibus, belli ciuilis cauſsâ populum per conciones incendo? an illi quidem ſeptuageſimum ante annum peremti, quo modo imaginibus ſuis noſcũtur, quas nec victor quidem aboleuit, ſic partem memoriæ apud ſcriptores retinent? ſuum cuique decus poſteritas rependit. nec deerunt, ſi damnatio ingruit, qui non modò Caſſij & Bruti, ſed etiam mei meminerint. *Egreſſus dein ſenatu, vitam abſtinentiâ finiuit. libros per ediles cremandos cẽſuêre patres, ſed manſerũt occultati, & editi.* Vitâ fortiter abiit.

Quo magis ſecordiam eorum inridere libet, qui præſenti potentiâ, credunt exſtingui poſſe etiam ſequentis æui memoriam. Nam contrà, punitis ingeniis gliſcit auctoritas. neq. aliud externi reges, aut qui eâdem ſæuitiâ vſi ſunt, niſi dedecus ſibi, atque illis gloriam peperêre. Libri eius exuſti: fruſtrà, & augendæ famæ.

Ceterùm poſtulandis reis, tam continuus annus fuit, vt feriarum Latinarum diebus, Præfectum vrbi Druſum, auſpicandi gratiâ tribunal ingreſſum, adierit Calpurnius Saluianus in Sex. Marium. quod à Cæſare palàm increpitum, cauſſa exſilij Saluiano fuit. Obiecta publicè Cyzicenis incuria cærimoniarum diui Auguſti, additis violentiæ criminibus aduersùm cines Romanos. & amisêre libertatem, quam bello Mithradatis meruerant circumſeſſi, nec minus ſuâ conſtantiâ, quàm præſidio Luculli pulſo rege. At Fonteius Capito, qui proconſul Aſiam curauerat, abſoluitur; comperto ficta in eum crimina, per Vibium Serenum. neque tamen id Sereno noxæ fuit, quem odium publicum tutiorem faciebat. nam vt quis diſtrictior accuſator, velut ſacroſanctus erat: leues, ignobiles, pœnis adficiebantur. Per idem tempus Hiſpania vlterior, miſſis ad ſenatum legatis orauit, vt exemplo Aſiæ delubrum Tiberio matriq; eius exſtrueret: quâ occaſione Templum Hiſpani Tiberio ſtructum volũt.

Cæſar,

Cæsar, validus alioqui spernendis honoribus, & respondendum ratus iis quorum rumore arguebatur in ambitionem flexisse, huiusce modi orationem cœpit. Scio P.C. constantiam meam à plerisque desideratam, quòd Asiæ ciuitatibus nuper idem istud petentibus, non sim aduersatus. ergo & prioris silentij defensionem; & quid in futurum statuerim, simul aperiam. Cùm diuus Augustus, sibi atq. vrbi Romæ templum apud Pergamum sisti non prohibuisset; qui omnia facta dictaque eius vice legis obseruem, placitum iam exemplum promtius secutus sum, quia cultui meo veneratio senatus admi gebatur. Cererùm vt semel recepisse, veniam habuerit; ita per omnes prouincias effigie numinum sacrari, ambitiosum, superbum. & vanescet Augusti honor, si promiscuis adulationibus vulgatur. Ego me P. C. mortalem esse, & hominum officia fungi, satisque habere, si locum principem impleã, & vos testor, & meminisse posteros volo. qui satis superq. memoriæ meæ tribuēt, vt maioribus meis dignum, rerum vestratum prouidum, constantem in periculis, offensionum pro vtilitate publica non pauidũ, credant. Hæc mihi in animis vestris templa, hæ pulcherrimæ effigies, & mansuræ. Nam quæ saxo struuntur, si iudicium posterorum in odium vertit, prò sepulcris spernuntur. Proinde socios, ciues, & deos & deas ipsas, precor: hos, vt mihi ad finẽ vsq. vitæ, quietam & intelligentem humani diuiniq. iuris mentem duint; illos, vt quandocumque concessero, cum laude & bonis recordationibus, facta atq. famam nominis mei prosequantur. *Perstitiq; posthac secretis*

Eius sententia de hoc honorum genere.

Verba præclara, & non pro Tiberio.

cretò etiam sermonibus aspernari talẽ sui cultum. quod alij modestiam; multi quia diffideret, quidam vt degeneris animi interpretabãtur. Optumos quippe mortalium, altissima cupere. Sic Herculem & Liberum apud Græcos, Quirinum apud nos, deũm numero additos. Melius Augustum, qui spẽrauerit. Cetera principibus statim adesse: vnum insatiabiliter parandum, prosperam sui memoriam. nam contemtu famæ, contemni virtutes. At Seianus nimiâ fortunâ secors, & muliebri insuper cupidine incensus, promissum matrimonium flagitante Liuiâ, componit ad Cæsarem codicillos. moris quippe tum erat, quamquam præsentem, scripto adire. eius talis forma fuit.* Beneuolentiâ patris Augusti, & mox plurimis Tiberij iudiciis ita insueuisse, vt spes votaq; sua non prius ad deos, quàm ad principum aures conferret. Neque fulgorem honorum vnquam precatum: excubias ac labores, vt vnum è militibus, pro incolumitate imperatoris malle. Attamen quod pulcherrimum, adeptum, vt coniunctione Cæsaris dignus crederetur. hinc initium spei. Et quoniam audiuerit Augustum, in conlocandâ filiâ, nonnihil etiam de equitibus Romanis consultauisse: ita si maritus Liuiæ quæreretur, haberet in animo amicum, solâ necessitudinis gloriâ vsurum. non enim exuere imposita munia: satis æstimare, firmari domum aduersum iniquas Agrippinæ offensiones. idque liberorum causâ. nam sibi multum superq; vitæ fore, quod tali cum principe expleuisset. *Ad ea Tiberius, laudatâ pietate Seiani, suisq; in eum beneficiis modicè percursis, cùm tempus tamquam ad integram consultationem petiuisset, adiunxit.* Ceteris mortalibus in eo stare consilia, quid sibi condu-

Viri magni magnæ famæ auidi.

* vecors

Seianus nuptias Liuiæ petit:

Idque scripto.

Obliquè negat Tiberius.

conducere putent: Principum diuersam esse sortem, quibus præcipua rerum ad famam dirigenda. ideò se non illuc decurrere, quod promtum rescriptu: posse ipsam Liuiam statuere, nubendum post Drusum, an in penatibus iisdem tolerandum haberet: esse illi matrem & auiam, propiora consilia. simplicius acturum. de inimicitiis primùm Agrippinæ: quas longè acrius arsuras, si matrimonium Liuiæ, velut in partes, domum Cæsarum distraxisset. sic quoque erumpere æmulationem feminarum, eaque discordiâ nepotes suos conuelli: quid si intendatur certamen, tali coniugio? Falleris enim Seiane, si te mansurum in eodem ordine putas, & Liuiam quæ C. Cæsari, mox Druso nupta fuerit, eâ mente acturam vt cum equite Romano senescat. Ego vt sinam, credis ne passuros, qui fratrem eius, qui patrem maioresq. nostros, in summis imperiis vidêre? Vis tu quidem istum intrà locum sistere. sed illi magistratus & primores qui te inuito perrumpunt, omnibusq. de rebus consulunt, excessisse iam pridem equestre fastigium, longeque antisse patris mei amicitias non occulti ferunt, perque inuidiam tui me quoque incusant. At enim Augustus filiam suam equiti Romano tradere meditatus est. Mirum hercule, si cùm in omnis curas distraheretur, immensumque attolli prouideret, quem cõiunctione tali super alios extulisset, C. Proculeium & quosdam in sermonibus habuit, insigni tranquillitate vitæ, nullis Reipub. negotiis permixtos. Sed si dubitatione Augusti mouemur; quanto validius est quod M. Agrippæ, mox mihi conlocauit? Atq. ego hæc, pro amicitiâ,

non

non occultaui. Ceterùm neque tuis, neque Liuiæ destinatis aduersabor. Ipse quid intra animũ volutauerim, quibus adhuc necessitudinibus immiscere te mihi parem; omittam ad præsens referre. id tantum aperiam, nihil esse tam excelsum, quod non virtutes istæ, tuusque in me animus mereantur. datoque tempore, vel in senatu vel in concione non reticebo. *Rursum Seianus, non tam de matrimonio, sed altius metuens tacita suspicionum: vulgi rumorem, ingruentẽ inuidiam deprecatur. Ac ne adsiduos in domum cœtus arcendo, infringeret potentiam, aut receptando, facultatem criminantibus præberet; huc flexit, vt Tiberium ad vitam procul Româ, amœnis locis degendam impelleret. Multa quippe prouidebat. suâ in manu aditus, litterarumq; magnâ ex parte se arbitrum fore, cùm per milites commearent: mox Cæsarem vergente iam senectâ secretoq; loci mollitum, munia imperij faciliùs tramissurũ: & minui sibi inuidiam, ademtâ salutantum turbâ; sublatisq; inanibus, verâ potentiâ augere. Igitur paulatim negotia vrbis, populi adcursus, multitudinem adfluentium increpat, extollens laudibus quietem & solitudinem: quis abesse tædia & offensiones, ac præcipua rerum maximè agitari. Ac fortè habita per illos dies de Votieno Montano celebris ingenij viro cognitio, contantem iam Tiberium perpulit, vt vitandos crederet patrum cœtus vocesq;, quæplerumque veræ & graues coràm ingerebantur. nam postulato Votieno ob contumelias in Cæsarẽ dictas, testis Æmylius è militaribus viris dũ studio probandi cuncta refert, & quamquam inter obstrepentes magnâ adseueratione nititur; audiuit Tiberius probra, quis per occultum lacerabatur. adeoq; perculsus est, vt se vel statim vel in cognitione*

Callidum Seiani consilium.

Qui Principem abdũcit.

Causſæ, quibus persuadet.

purgaturum clamitaret: precibusq; proximorum, adulatione omnium, ægrè componeret animum. Et Votienus quidem maiestatis pœnis adfectus est. Cæsar obiectam sibi aduersus reos inclementiam eo peruicaciùs amplexus,

Plures accusati, damnati.

Aquiliam adulterij delatam, cum Vario Ligure, quamquam Lentulus Getulicus consul designatus lege Iuliâ damnasset, exsilio puniuit: Apidiumq; Merulam, quòd in acta diui Augusti non iurauerat, albo senatorio erasit.

Controuersia super templo; * Limnetidis. Inter Lacedæmonios & Messenios.

Auditæ dehinc Lacedæmoniorum & Messeniorum legationes, de iure templi Dianæ * Limenetidis; quòd suis à maioribus suaq; in terrâ dicatum, Lacedæmonij firmabant annalium memoriâ, vatumq; carminibus. sed Macedonis Philippi, cum quo bellassent, armis ademptum; ac pòst C. Cæsaris & M. Antonij sententiâ, redditum. Contrà Messenij, veterem inter Herculis posteros diuisionem Peloponesij protulere, suoq; regi Dentheliatem agrum, in quo id delubrum, cessisse: monimentaq; eius rei sculpta saxis, & ære prisco manere. quòd si vatum, * annalium ad testimonia vocentur; plures sibi ac locupletiores esse. neque Philippū potentiâ, sed ex vero statuisse. idem regis Antigoni, idem imperatoris Mummij iudicium. sic Milesios permisso publicè arbitrio, postremò Atidium Geminum prætorem Achaiæ decreuisse. Ita secundùm Messenios datum. Et Segestani ædem Veneris, montem apud * Erycum vetustate delapsam, restaurari postulauere: nota memorantes de origine eius, & læta Tiberio. suscepit curam libens, vt consanguineus. Tunc tractatæ Massilienſium preces, probatumq; P. Rutilij exemplum. namq; eum legibus pulsum, ciuem sibi Smyrnæi addiderant, quo iure Vulcatius Moschus exsul in Massilienses receptus, bona sua Reip. eorum, vt patriæ reliquerat. Obiere eo anno viri nobiles, Gn. Lentulus, & L. Domi-

* annalium atque testimonia vocentur.

Vincunt Messenij.

* Erycem

tius.

tius. Lentulo super consulatum & triumphalia de Getulis gloria fuerat bene tolerata paupertas, dein magnæ opes innocenter patriæ & modestè habita. Domitium decorauit pater ciuili bello maris potens: donec Antonij partibus, mox Cæsaris misceretur. Auus, Pharsalicâ acie, pro optimatibus ceciderat. ipse electus, cui * minor Antonia Octauiâ genita in matrimonium daretur. Pòst, exercitu flumen Albim transcendit, longiùs penetratâ Germaniâ, quàm quisquam priorum. easq; ob res insignia triumphi adeptus est. Obiit & L. Antonius multâ claritudine generis, sed improsperâ. nam patre eius Iulo Antonio ob adulterium Iuliæ morte punito, hunc admodum adolescentulum sororis nepotem seposuit Augustus in ciuitatem Massilienſem, vbi specie studiorum nomen exsilij tegeretur. habitus tamen supremis honor: ossaq; tumulo Octauiorũ inlata, per decretum senatus. Iisdem consulibus facinus atrox in citeriore Hispaniâ admissum à quodam agreſte, nationis Termeſtinæ, in prætorem prouinciæ L. Pisonem pace incuriosum ex improuiso in itinere adortas, vno vulnere in mortem adfecit: ac pernicitate equi profugus, postquam saltuosos locos attigerat, dimisso equo, per derupta & auia sequentes frustratus est. neque diu fefellit. nam prehenso ductoq; per proximos pagos equo, cuius foret cognitum. & repertus cùm tormentis edere conscios adigeret; voce magnâ, sermone patrio, frustrà se interrogari clamitauit, adsisterent socij ac spectarent: nullam vim tantam doloris fore, vt veritatem eliceret. idemq; cùm posterò ad quæsitionem retraheretur, eo nisu proripuit se custodibus, saxoq; caput adflixit, vt statim exanimaretur. Sed Piso Termestinorum dolo casus habetur: qui pecunias è publico interceptas, acrius, quàm vt tolerarent barbari, cogebat. Lentu-

Lentuli & Domitij mors, & elogia.

* In Suetonio est, maior.

Item L. Antonij.

Piso prætor Hispaniæ interficitur.

Mira constantia interfectoris.

A. V. C. DCCLXXIX.

lo Getulico, C. Caluisio COSS. decreta triumphi insignia Poppæo Sabino, contusis Thracum gentibus, qui montium editis, inculti, atque eo ferociùs agitabant.

In Thraciâ motus & bellum.

Causſa motus, ſuper hominum ingenium, quòd pati dilectus, & validiſſimum quemque militiæ noſtræ dare aſpernabantur; ne regibus quidem parêre niſi ex libidine ſoliti, aut ſi mitterent auxilia ſuos ductores præficere, nec niſi aduersùm accolas belligerare. Ac tum rumor inceſſerat fore, vt diſiecti aliis q3 nationibus permixti, diuerſas in terras traherentur. Sed antequam arma inciperent, misêre legatos, amicitiam, obſequium q3 memoraturos; & manſura hæc ſi nullo nouo onere tentarentur. ſin vt victis ſeruitium indiceretur; eſſe ſibi ferrum & iuuentutem, & promptum libertati, aut ad mortem animum. Simul caſtella rupibus indita, conlatos q3 illuc parentes & coniuges oſtentabant, bellum q3 impeditum, arduum, cruentum, minitabantur.

Obuiâ prudenter & cautè Sabinus it.

At Sabinus, donec exercitus in vnum conduceret, datis mitibus reſponſis, dum Pomponius Labeo è Mœſiâ cum legione, rex Rhœmetalces cum auxiliis popularium, qui fidem non mutauerant, veniret: additâ præſenti copiâ, ad hoſtem pergit, compoſitum iam per anguſtias ſaltuum quidam audentiùs apertis in collibus viſebantur. quos dux Romanus

Primo impetu pellit.

acie ſuggreſſus, haut ægrè pepulit, ſanguine barbarorum modico, ob propinqua ſuffugia. Mox caſtris in loco communitis, validâ manu montem occupat, anguſtum, & æquali dorſo continuum vſque ad proximum caſtellum, quod magna vis armata aut incondita tuebatur. ſimul in ferociſſimos qui ante vallum more gentis cum carminibus & tripudiis præſultabant, mittit dilectos ſagittariorum. Ii dum eminus graſſabantur, crebra & multa vulnera fecere; propius incedentes, eruptione ſubitâ

subitâ turbati sunt, receptiq; subsidio Sugambræ cohortis, quam Romanus promtam ad pericula, nec minus cantuum & armorum tumultu trucem, haut procul instruxerat. Translata dehinc castra hostem propter, relictis apud priora munimenta Thracibus, quos nobis adfuisse memoraui. iisque permissum vastare, vrere, trahere prædas, dum populatio lucem intra sisteretur, noctemq; in castris tutam & vigilem capesserent. id primò seruatum: mox versi in luxum, & capti opulentiâ, omittere stationes, lasciuiâ epularum, aut somno & vino procumbere. Igitur hostes incuriâ eorum compertâ, duo agmina parant: quorum altero, populatores inuaderentur; alij castra Romana adpugnarent, non spe capiendi, sed vt clamore, telis, suo quisque periculo intentus, sonorem alterius prælij non acciperet. tenebræ insuper dilectæ, augendam ad formidinem. Sed qui vallum legionum tentabant, facilè pelluntur. Thracum auxilia repentino concursu territa, cùm pars munitionibus adiacerent, plures extrà pabularentur, tanto infensius cæsi, quanto perfugæ & proditores ferre arma ad suum patriæq; seruitium incusabantur. Posterâ die Sabinus exercitum æquo loco ostendit, si barbari successu noctis alacres, prælium auderent. & postquam castello, aut coniunctis tumulis non digrediebantur; obsidium cœpit per præsidia, quæ opportunè iam muniebat. dein fossam loricamq; contexens, quattuor millia passuum ambitu amplexus est. tum paulatim, vt aquam pabulumq; eriperet, contrahere claustra, artaq; circumdare. & struebatur agger, vnde saxa, hastæ, ignes propinquum iam in hostem iacerentur. sed nihil æquè quàm sitis fatigabat, cùm ingens multitudo bellatorum, imbellium, vno reliquo fonte vterentur. Simul æquè armenta (vt mos*

Illi populares suos vagos cædunt.

Sed à Sabino arctius obsidentur.

Aquarum inopiâ premuntur.

* equi

barbaris) iuxta clausa, egestate pabuli exanimari: adiacêre corpora hominũ, quos vulnera, quos sitis peremerat: pollut cuncta sanie, odore, contactu. Rebusq; turbatis, malum extremum discordia accessit: his deditionem, aliis mortem, & mutuos inter se ictus parantibus. & erant qui non inultum exitium, sed eruptionem suaderent: neque ignobiles, quamuis diuersi sententiis. Verùm è ducibus, Dinis prouectus senecta, & longo vsu vim atque clementiam Romanam edoctus, ponenda arma, vnum adflictis id remedium, differebat. Primusq; se cum coniuge & liberis victori permisit. secuti ætate aut sexu imbecilli, & quibus maior vitæ quàm gloriæ cupido. At iuuentus Tarsam inter & Turesim distrahebatur. vtrique destinatum cum libertate occidere. sed Tarsa properum finem, abrumpendas pariter spes ac metus clamitans, dedit exemplum, demisso in pectus ferro. nec defuere qui eodem modo oppeterent. Turesis suâ cum manu noctem opperitur, haut nescio duce nostro. Igitur firmatæ stationes densioribus globis. & ingruebat nox nimbo atrox, hostisq; clamore turbido. modò per vastum silentium incertos obsessores effecerat: cùm Sabinus circumire, hortari, ne ad ambigua sonitus, aut simulationem quietis, casum insidiantibus aperirent, sed sua quisque munia seruarent immoti, telisq; non in falsum iactis. Interea barbari cateruis decurrentes, nunc in vallum manualia saxa, praustas sudes, decisa robora iacere: nunc virgultis, & cratibus, & corporibus exanimis, complere fossas: quidam pontes & scalas antè fabricati inferre propugnaculis, eaq; prehensare, detrahere, & aduersus resistentes cominus niti. miles contrà deturbare telis, pellere vmbonibus, muralia pila, congestas lapidum moles prouoluere. His parta victoriæ spes, & si cedant, insigni-

Diffident super deditione.

Tarsæ nimis virile consilium, & factum.

Alij erumpunt & castra tentant:

insignitius flagitium: illis extrema iam salus, & adsistentes plerisque matres & coniuges, earumq; lamenta addunt animos. nox alijs in audaciam, alijs ad formidinem opportuna: incerti ictus, vulnera improuisa: suorum atque hostium ignoratio: & montis anfractu repercussæ velut à tergo voces, adeò cuncta miscuerant, vt quædam munimenta Romani quasi perrupta omiserint. neque tamen peruasere hostes nisi admodum pauci. ceteros, deleto promtissimo quoque aut saucio, adpetente iam luce trusêre ad summa castelli. vbi tandem coacta deditio, & proxima sponte inimicorum recepta. reliquis, quo minus vi aut obsidio subigerentur, præmatura montis Hæmi & sæua hiems subuênit. At Romæ commotâ principis domo, vt series futuri in Agrippinam exitij inciperet, Claudia Pulchra sobrina eius postulatur, accusante Domitio Afro. Is recens prætura, modicus dignationis, & quoquo facinore properus clarescere, crimen impudicitiæ, adulterij Furnium, veneficia in principem & deuotiones obiectabat. Agrippina semper atrox, tum & periculo propinquæ accensa, pergit ad Tiberium, ac fortè sacrificantem patri repperit. quo initio inuidiæ, Non eiusdē ait mactare diuo Augusto victimas, & posteros eius insectari. non in effigies mutas diuinum spiritum transfusum; sed imaginem veram cælesti sanguine ortam intelligere discrimen, suscipere sordes. frustra Pulchram præscribi, cui sola exitij causa sit, quòd Agrippinam stultè prorsus ad cultum dilegerit, oblita Sosiæ ob eadem adflictæ. Audita hæc raram occulti pectoris vocem elicuere, correptamq; Græco versu admonuit: ideo lædi, quia non regnaret. Pulchra, & Furnius damnantur. Afer primoribus oratorum additus, diuulgato ingenio, &

Conatu irrito.

Ita ad extremum dediti.

Claudia Pulchra accusata Romæ:

Indignante Agrippinâ.

Domitij Afri laus.

secutâ adseueratione Cæsaris, quâ suo iure diſertum eum appellauit. mox capeſſendis accuſationibus, aut reos tutando, proſperiore eloquentiæ quàm morũ famâ fuit. niſi quòd ætas extrema multum etiam eloquentiæ demſit, dum feſſâ mente retinet ſilentij impatientiam. Agrippina maritum petit. *Agrippina peruicax iræ, & morbo corporis implicata, cùm viſeret eam Cæſar, profuſis diu ac per ſilentium lacrymis, mox inuidiam & preces orditur: ſubueniret ſolitudini, daret maritum. habilem adhuc iuuentam ſibi, neque aliud probis quàm ex matrimonio ſolatium: eſſe in ciuitate, Germanici coniugem: ac liberos eius recipere* Non impetrat. *dignaretur. Sed Cæſar non ignarus quantum ex Rep. peteretur; ne tamen offenſionis aut metus manifeſtus foret, ſine reſponſo, quamquam inſtantem, reliquit. Id ego à ſcriptoribus annalium non traditum, repperi in commentariis Agrippinæ filiæ: quæ Neronis principis mater, vitam ſuam & caſus ſuorum poſteris memorauit.* Inſidiæ in eam Seiani. *Ceterùm Seianus mœrentem & improuidam altiùs perculit, immiſſis qui per ſpeciem amicitiæ monerent, paratum ei venenum, vitandas ſoceri epulas. Atque illa ſimulationum neſcia, cùm propter diſcumberet, non vultu aut ſermone flecti, nullos attingere cibos; donec aduertit Tiberius, fortè, an quia audiuerat? idq; quo acriùs experiretur, poma vt erant adpoſita laudans, nurui ſuâ manu tradidit. aucta ex eo ſuſpicio Agrippinæ, & intacta ore, ſeruis tramiſit. nec tamen Tiberij vox coràm ſecuta, ſed obuerſus ad matrem, non mirum ait, ſi quid ſeuerius in eam ſtatuiſſet, à quâ veneficij inſimularetur. Inde rumor, parari exitium: neque id imperatorem palàm audere, ſecretum ad perpetrandũ quæri. Sed Cæſar quò famam auerteret, adeſſe frequens ſenatui, legatosq; Aſiæ ambigentes quânam in ciuitate templum*

plum statueretur, pluris per dies audiuit. Vndecim vrbes certabant pari ambitione, viribus diuersæ. neque multum inter se distantia memorabant, de vetustate generis, studio in populum Romanum, per bella Persi & Aristonici aliorumq; regum. Verùm Hypæpeni Trallianiq; Laodicenis & Magnetibus simul tramissi, vt parum validi. Ne Ilienses quidem, cùm parentem vrbis Romæ Troiam referrent, nisi antiquitatis gloriâ pollebant. paulum addubitatum, quòd Halicarnassij mille & ducentos per annos nullo motu terræ nutauisse sedes suas, viuoq; in saxo fundamenta templi adseuerauerant. Pergamenos (eo ipso nitebantur) æde Augusto ibi sitâ, satis adeptos creditum. Ephesii, Milesiiq;, hi Apollinis, illi Dianæ cærimoniâ occupauisse ciuitates visi. Ita Sardianos inter, Smyrnæosq; deliberatum. Sardiani decretum Etruriæ recitauere, vt consanguinei. nam Tyrrhenum Lydumq; Atye rege genitos, ob multitudinem diuisisse gentem. Lydum patriis in terris resedisse; Tyrrheno datum nouas vt conderet sedes. & ducum è nominibus indita vocabula, illis per Asiam, his in Italiâ: auctamq; adhuc Lydorum opulentiam, missu in Græciam populis, cui mox à Pelope nomen. simul litteras imperatorum, & ictà nobiscum fœdera bello Macedonum, vbertatemq; fluminum suorum, temperiem cæli, ac dites circum terras memorabant. At Smyrnæi repetitâ vetustate, seu Tantalus Ioue ortus, illos, siue Theseus diuinâ & ipse stirpe, siue vna Amazonum condidisset: transcendêre ad ea, quîs maximè fidebant in populum Romanum officiis, missâ nauali copiâ non modò externa ad bella, sed quæ in Italia tolerabantur: seq; primos templum vrbis Romæ statuisse, M. Porcio consule, magnis quidem iam Romani populi rebus, nondum tamen ad summum elatis,

Certamen Asiaticarum vrbium pro templo Augusti.

Singularum argumenta & inductiones.

ſtante adhuc Punica vrbe, & validis per Aſiam regibus. ſimul L. Sullam teſtem adferebant, grauiſſimo in diſcrimine exercitus ob aſperitatem hiemis, & penuriam veſtis, cùm id Smyrnam in concionem nuntiatum foret, omnes qui aſtabant detraxiſſe corpori tegmina, noſtris q3 legionibus miſiſſe. Ita rogati ſententiam patres, Smyrnæos prætulerunt. Cenſuit q3 Vibius Marſus, vt M. Lepido, cui ea prouincia obuenerat, ſuper numerum legaretur qui templi curam ſuſciperet. & quia Lepidus ipſe diligi ſe per modeſtiam abnuebat, Valerius Naſo è prætoriis ſorte miſſus eſt. Inter quæ diu meditato, prolato q3 ſæpius conſilio, tandem Cæſar in Campaniam ſpecie dedicandi templum apud Capuam Ioui, apud Nolam Auguſto; ſed certus procul vrbe degere. Cauſſam abſceſſus quamquam ſecutus plurimos auctorum ad Seiani artes rettuli, quia tamen cæde eius patratâ, ſex poſtea annos pari ſecreto coniunxit, plerumque permoueor, num ad ipſum referri verius ſit, ſæuitiam ac libidinem cùm factis promeret, locis occultantem. Erant qui crederent, in ſenectute quoque corporis habitum pudori fuiſſe. quippe illi prægracilis & incurua proceritas, nudus capillo vertex, vlceroſa facies, ac plerumque medicaminibus interſtincta. & Rhodi ſecreto, vitare cœtus, recondere voluptates inſuêrat. Traditur etiam matris impotentiâ extruſum, quam dominationis ſociam aſperna batur, neq3 depellere poterat, cùm dominationem ipſam donum eius accepiſſet. Nam dubitauerat Auguſtus Germanicum ſororis nepotem, & cunctis laudatum, rei Romanæ imponere: ſed precibus vxoris euictus, Tiberio Germanicum, ſibi Tiberium adſciuit. id q3 Auguſta exprobrabat, reposcebat. Profectio arto comitatu fuit. vnus ſenator conſulatu functus, Cocceius Nerua, cui legum peritia:

Vincunt Smyrnæi.

Tiberius Româ abit.

Varij varias cauſſas dant:

Seianum:

Sæuitiam eius:

Deformem formam:

Matrem.

Pauci illius comites.

eques

aques Romanus, præter Seianum, ex inlustribus Curtius Atticus. ceteri liberalibus studiis præditi, fermè Græci, quorum sermonibus leuaretur. Ferebãt periti cælestium, iis motibus siderum excessisse Romã Tiberium, vt reditus illi negaretur. vnde exitij caussa multis fuit, properum finem vitæ coniectantibus, vulgantibusq;. neque enim tam incredibilem caussam prouidebãt, vt vndecim per annos libens patriã careret. Mox patuit breue confinium artis, & falsi; veraq; quàm obscuris tegerentur. nam in vrbem non regressurum, haut forte dictum: ceterorum nescij egêre, cùm propinquo rure, aut litore, & sæpe mœnia vrbi adsidens extremam senectam compleuerit. Ac fortè illis diebus oblatum Cæsari anceps periculum, auxit vana rumoris: præbuitq; ipsi materiem, cur amicitiæ constantiæq; Seiani magis fideret. Vescebantur in villã cui vocabulum Speluncæ, mare Amuclanum inter Fundanosq; montes, natiuo in specu eius os lapsis repentè saxis obruit quosdam ministros. hinc metus in omnes, & fuga eorum qui conuiuium celebrabant. Seianus genu, vultuq; & manibus super Cæsarem suspensus, opposuit sese incidentibus: atque habitu tali repertus est à militibus qui subsidio venerant. Maior ex eo, & quamquam exitiosa suaderet, vt non sui anxius, cum fide audiebatur. Adsimulabatq; iudicis partes aduersus Germanici stirpem subditis qui accusatorum nomina sustinerent, maximeq; insectarentur Neronem proximum successioni, & quamquam modestã iuuentã, plerumque tamen quid in præsentiarum conduceret oblitum: dum à libertis & clientibus apiscendæ potentiæ properis exstimulatur, vt erectum & fidentem animi ostenderet: velle id populum Romanum: cupere exercitus. neque ausurum contra Seianum, qui nunc patientiam

Mira prædictio super emanssione eius.

Periculum Cæsaris.

Et Seiani impauida fides.

Nero iuueniliter incautus.

Et defertur ad Tiberium.

tiam senis, & segnitiam iuuenis iuxtà insultet. Hæc atque talia audienti, nihil quidem praua cogitationis, sed interdum voces procedebant contumaces, & inconsultæ: quas adpositi custodes exceptas auctasq; cùm deferrent, neque Neroni defendere daretur, diuersæ insuper solicitudinum formæ oriebantur. nam alius occursum eius vitare, quidam salutatione redditâ statim auerti, plerique inceptum sermonem abrumpere; insistentibus contrà inridentibusq;, qui Seiano fautores aderant. Enimuerò Tiberius toruus, aut falsum renidens vultu. seu loqueretur, seu taceret iuuenis; crimen ex silentio, ex voce. ne nox quidem secura, cùm vxor vigilias, somnos, suspiria matri Liuiæ, atque illa Seiano patefaceret. qui fratrem quoque Neronis Drusum traxit in partes, spe obiectâ principis loci, si priorem ætate & iam labefactum demouisset. Atrox Drusi ingenium, super cupidinē potentiæ, & solita fratribus odia, accendebatur inuidiâ: quòd mater Agrippina promtior Neroni erat. neque tamen Seianus ita Drusum fouebat, vt non in eum quoque semina futuri exitij meditaretur: gnarus præferocem, & insidiis magis opportunum. Fine anni excesserē insignes viri, Asinius Agrippa, claris maioribus quàm vetustis, vitaq; non degener. Et Q. Haterius familiâ senatoriâ, eloquentiæ quoad vixit celebratæ. monimenta ingenij eius haut perinde retinentur. Scilicet impetu magis, quàm curâ vigebat. vtq; aliorum meditatio & labor in posterum valescit; sic Haterij canorum illud & profluens, cum ipso simul exstinctū est. M. Licinio, L. Calpurnio Coss. ingentium bellorum cladem æquauit malum improuisum. eius initium simul & finis extitit. Nam cœpto apud Fidenam amphitheatro, Atilius quidam libertini generis, quo spectaculum gladiatorum celebraret, neque fundamenta

Cuius frater Drusus in fratrem armatur.

Agrippæ & Haterij mors.

A. V. C. DCCXXC.

Fidenis Amphitheatrū, parum firmiter structum.

menta per solidum subdidit, neq; firmis nexibus ligneam compagem superstruxit: vt qui non abundantiâ pecuniæ, nec municipali ambitione, sed in sordidâ mercede id negotium quæsiuisset. Adfluxere auidi taliũ, imperitante Tiberio procul voluptatibus habiti, virilis ac muliebris sexus, omnis ætas, ob propinquitatem loci effusius. vnde grauior pestis fuit, confertâ mole, dein conuulsâ, dum ruit intus, aut in exteriora effunditur: immensamq; vim mortalium spectaculo intentos, aut qui circum adstabant, in præceps trahit, atque operit. Et illi quidem quos principium stragis in mortem adfixerat, vt tali sorte, cruciatum effugêre. Miserandi magis, quos abruptâ parte corporis, nondũ vita deseruerat: qui per diem visu, per noctem vlulatibus & gemitu, coniuges aut liberos noscebant. Iam ceteri famâ exciti, hic fratrem, propinquum ille, alius parentes lamentari. etiam quorum diuersâ de caussâ amici aut necessarij aberant, pauere tamen: neque dum comperto quos illa vis perculisset, latior ex incerto metus. Vt cœpêre dimoueri obruta, concursus ad exanimos, complectentiũ, osculantium. & sæpe certamen, si confusior facies, & par forma aut ætas, errorem adnoscentibus fecerat. Quinquaginta hominum milia, eo casu debilitata vel obtrita sunt. Cautumq; in posterũ senatusconsulto, ne quis gladiatorium munus ederet, cui minor quadringentorum milium res, néue amphitheatrum imponeretur, nisi solo firmitatis spectata. Atilius in exilium actus est. Ceterùm sub recentem cladem patuere procerum domus, fomenta, & medici passim præbiti. fuitq; vrbs per illos dies, quamquam mæstâ facie, veterum institutis similis, qui magna post prœlia saucios largitione, & curâ sustentabant. Nondum ea clades exoleuerat, cùm ignis violentia vrbem

Idq; magnâ strage hominum corruit.

Incendium Romæ atrox.

bem vltra solitum adfecit, deusto monte Cælio. feralem q3 annum ferebant, & ominibus aduersis susceptum principi consilium absentiæ, qui mos vulgo, fortuita ad culpam trahentes, ni Cæsar obuiam isset, tribuendo pecunias ex modo detrimenti. Acta q3 ei grates apud senatum, ab inlustribus: fama q3 apud populum, quia sine ambitione, aut proximorum precibus, ignotos etiam & vltrò accitos munificentiâ iuuerat. Adduntur sententiæ, vt mons Cælius in posterum Augustus appellaretur: quando cunctis circum flagrantibus sola Tiberij effigies, sita in domo Iunij senatoris, inuiolata mansisset. Euenisse id olim Claudiæ * Quinctiæ, eiusq. statuam vim ignium bis elapsam, maiores apud ædem Matris deûm consecrauisse. sanctos acceptosque numinibus Claudios: & augendam cærimoniam loco, in quo tantum in Principem honorem dij ostenderint. Haut fuerit absurdum tradere, montem eum antiquitùs Querquetulanum cognomento fuisse, quòd talis siluæ frequens, secundus q3 erat: mox Cælium appellitatum à Cæle Vibennâ, qui dux gentis Etruscæ cùm auxilium * appellatum ductauisset, sedem eam acceperat à Tarquinio Prisco, seu quis alius regum dedit. nam scriptores in eo dissentiunt. cetera non ambigua sunt, magnas eas copias per plana etiam ac foro propinqua habitauisse, vnde Thuscum vicum è vocabulo aduenarum dictum. Sed vt studia procerũ, & largitio principis aduersum casum solatium tulerant; ita accusatorum maior in dies & infestior vis sine leuamento grassabatur. corripuerat q3 Varum Quinctilium diuitem & Cæsari propinquum, Domitius Afer, Claudiæ Pulchræ matris eius cõdemnator; nullo mirante, quòd diu egens, & parto nuper præmio malè vsu, plura ad flagitia accingere-

Cæsar liberalitate mitigat.

Statua eius intacta igni.

* Quinctia

Cælij montis nomen vnde?

* appellatum

Quinctilius Varus accusatur.

cingeretur. Publium Dolabellam socium delationis exstitisse, miraculo erat; quia claris maioribus, & Varo connexus, suam ipse nobilitatem, suum sanguinẽ perditum ibat. Restitit tamen senatus, & opperiendum imperatorem censuit. quod vnum, vrgentium malorũ suffugium in tempus erat. At Cæsar dedicatis per Campaniã templis, quamquam edicto monuisset, ne quis quietem eius inrumperet, concursusq́ opidanorum dispositio milite prohiberentur; perosus tamen municipia, & colonias, omniaq́ in continenti sita, Capreas se in insulam abdidit, trium miliũ freto ab extremis Surrentini promunturij diiunctam. Solitudinem eius placuisse maximè crediderim, quoniam importuosum circa mare, & vix modicis nauigiis pauca subsidia. neque adpulerit quisquam, nisi gnaro custode. cæli temperies hieme mitis, obiectu montis quo sæua ventorũ arcentur. æstas in Fauonium obuersa, & aperto circum pelago peramœna, prospectabatq́ pulcherrimum sinum, antequam Vesuuius mons ardescens faciem loci verteret. Græcos ea tenuisse, Capreasq́ Thelebois habitatas, fama tradit. Sed tum Tiberius duodecim villarum nominibus, & molibus insederat; quanto intentus olim publicas ad curas, tanto occultior in luxus, & malũ otium resolutus. Manebat quippe suspicionum & credendi temeritas, quam Seianus augere etiam in vrbe suetus, acrius turbabat, non iam occultis aduersum Agrippinam & Neronem insidiis. quis additus miles, nuntios, introitus, aperta, secreta, velut in annales referebat. vltroq́ struebantur, qui monerent per fugere ad Germaniæ exercitus, vel celeberrimo fori effigiem diui Augusti amplecti, populumq́ ac senatum auxilio vocare. Eaq́ spreta ab illis, velut pararẽt, obiiciebantur. Iunio Silano & Silio Nerua Coss. *fœdũ anni principium*

Tiberius Capreas concessit.

Descripta ea insula.

XII. ibi Cæsaris villæ.

In loco occulto, occultæ calumniæ.

A. V. 784. DCCXXCI.

Titius Sabinus in carcerem datus:

principium inceſsit, tracto in carcerem illuſtri equite Romano Titio Sabino, ob amicitiam Germanici. neque enim omiſerat coniugem, liberoſq; eius percolere, ſectator domi, comes in publico, poſt tot clientes vnus; eoq; apud bonos laudatus, & grauis iniquis. Hunc Latinius Latiaris, Porcius Cato, * Petitius Rufus, M. Opſius praturâ functi adgrediuntur, cupidine conſulatus; ad quem non niſi per Seianum aditus. neque Seiani voluntas, niſi ſcelere quærebatur. Compoſitum inter ipſos, vt Latiaris, qui modico vſu Sabinum contingebat, ſtrueret dolum, ceteri teſtes adeſſent: deinde accuſationem inciperent. Igitur Latiaris iacere fortuitos primùm ſermones. mox laudare conſtantiam; quòd non, vt ceteri, florentis domus amicus, adflictam deſeruiſſet: ſimul honora de Germanico, Agrippinam miſerans, diſſerebat. Et poſtquàm Sabinus, vt ſunt molles in calamitate mortalium animi, effudit lacrymas, iunxit queſtus; audentiùs iam onerat Seianum, ſæuitiam, ſuperbiam, ſpes eius. ne in Tiberium quidem conuicio abſtinet. Liq; ſermones, tamquam vetita miſcuiſſent, ſpeciem artæ amicitiæ facere. Ac iam vltrò Sabinus quærere Latiarem, ventitare domũ, dolores ſuos quaſi ad fidiſſimum deferre. Conſultant quos memorauit, quo nam modo ea plurium auditu acciperentur. nam loco, in quem coibatur, ſeruanda ſolitudinis facies; & ſi ponè fores adſiſterent, metus viſus, ſonitus, aut fortè ortæ ſuſpicionis erat. Tectum inter & laquearia, tres ſenatores, haut minus turpi latebrâ quàm deteſtandâ fraude, ſeſe abſtrudunt; foraminibus & rimis aurem admouent. Interea Latiaris repertum in publico Sabinum, velut recens cognita narraturus, domum & in cubiculum trahit: prateritaq; & inſtantia, quorum affatim copia, ac nouos terrores cumulat. Eadem ille, & diutius;

* Petilius

Circumuentus turpi fraude.

quando

quando mæsta, vbi semel prorupêre, difficiliùs reticentur. Properata inde accusatio, missúq; ad Cæsarem litteris, ordinem fraudu, suumq; ipsi dedecus narrauere. Non aliàs magis anxia & pauens ciuitas, * *etiam aduersum proximos congressus, colloquia, notæ ignotæq; aures vitari; etiam muta atque inanima, tectum & parietes circumspectabantur. Sed Cæsar sollennia incipientis anni kalen. Ianuarias, epistolâ* * *precatus: vertit in Sabinum, corruptos quosdam libertorum, & peritum se arguens, vltionemq; haut obscurè poscebat. nec mora, quin decerneretur. & trahebatur damnatus, quantum obductâ veste & adstrictis faucibus niti poterat, clamitans*, Sic inchoari annum, has Seiano victimas cadere. quò intendisset oculos, quò verba acciderent, fuga, vastitas: deseri itinera, fora: & quidam regrediebantur, ostentabantque se rursum, id ipsum pauentes, quòd timuissent. Quem enim diem vacuum pœnâ, vbi inter sacra & vota, quo tempore verbis etiam profanis abstineri mos esset, vincla & laqueus inducantur? non imprudentem Tiberium tantam inuidiam adiisse: quæsitū meditatumque, ne quid impedire credatur, quo minus noui magistratus, quo modo delubra & altaria, sic carcerem recludant. *Secutæ insuper litteræ, grates agentis, quòd hominem infensum Reip. puniuissent. adiecto, trepidam sibi vitam, suspectas inimicorum insidias, nullo nominatim compellato. neque tamen dubitabatur in Neronem & Agrippinam intendi. Ni mihi destinatum foret, suum quæq; in annum referre; auebat animus anteire, statimq; memorare exitus, quos Latinius atque Opsius ceteriq; flagitij eius repertores habuere, nō modò postquàm C. Cæsar rerum potitus est, sed incolumi Ti-*

* *Priscæ scriptio*, egens. *lego*, regens.

Kalendæ anni violantur.

* *precatus.*

Ministri scelerum, serius aut citius puniti.

berio. qui scelerum ministros, vt peruerti ab aliis nolebat; ita plerumque satiatus, & oblatis in eandem operam recentibus, veteres & pragraues adflixit. verùm has atque alias sontium pœnas, in tempore trademus. Tum censuit Asinius Gallus, cuius liberorum Agrippina matertera erat, petendum à principe, vt metus suos senatui fateretur, amoueriq; sineret. Nullam æquè Tiberius, vt rebatur, ex virtutibus suis quàm dissimulationem diligebat. eo ægriùs accepit, recludi quæ premeret. sed mitigauit Seianus, non Galli amore, verùm vt contationes principis aperirentur: gnarus lentum in meditando, vbi prorupisset, tristibus dictis atrocia facta coniungere. Per idem tempus Iulia mortem obiit, quam neptem Augustus conuictam adulterij damnauerat, proiecerátque in insulam Trimerum, haut procul Apulis litoribus. illic viginti annis exsilium tolerauit, Augustæ ope sustentata: quæ florentes priuignos cùm per occultum subuertisset, misericordiam erga adflictos palam ostentabat. Eodem anno Frisij transrhenanus populus pacem exuêre; nostrâ magis auaritiâ, quàm obsequij impatientes. Tributum iis Drusus iusserat modicum, pro angustiâ rerum: vt in vsus militares, coria boum penderent. non intentâ cuiusquam curâ, quæ firmitudo, quæ mensura. donec Olennius è primipilaribus, regendis Frisiis impositus, terga vrorum dilegit, quorum ad formam acciperentur. Id aliis quoque nationibus arduum, apud Germanos difficilius tolerabatur, quis ingentium belluarum feraces saltus, modica domi armenta sunt. Ac primò boues ipsos, mox agros, postremò corpora coniugum aut liberorum, seruitio tradebant. Hinc ira & questus. & postquam non subueniebat, remedium ex bello. rapti qui tributo aderant milites, & patibulo adfixi.

Tiberius recludi mentem suam indignatur.

Neptis Iuliæ mors.

Frisij rebellant.

Auáriter habiti.

fixi. Olennius infensos fugâ prævênit, receptus castello cui nomen Fleuum: & haut spernenda illic ciuium sociorûmque manus litora Oceani præsidebat. Quod vbi L. Apronio inferioris Germaniæ propratori cognitum, vexilla legionum è superiore prouinciâ, peditumque & equitum auxiliarium dilectos acciuit: ac simul vtrumq; exercitum Rheno deuectum, Frisiis intulit, soluto iam castelli obsidio, & ad sua tutanda digressis rebellibus. Igitur proximæ æstuaria aggeribus & pontibus, traducendo grauiori agmini, firmat: atque interim, repertis vadis, alam Caninefatem, & quod peditum Germanorum inter nostros merebat, circumgredi terga hostium iubet. qui iam acie compositi pellunt turmas sociales, equitésque legionum subsidio missos. Tum tres leues cohortes; ac rursum duæ, dein tempore interiecto, acriùs eques immissus. satis validi si simul incubuissent, per interuallum aduentantes, neque constantiam addiderant turbatis, & pauore fugientium auferebantur. Cethego Labeoni legato quintæ legionis, quod reliquum auxiliorum tradit. atque ille dubiâ suorum re, in anceps tractus, missis nuntiis vim legionum implorabat. Prorumpunt quintani ante alios, & acri pugnâ hoste pulso, recipiunt cohortis alásque fessas vulneribus. Neque dux Romanus vltum iit, aut corpora humauit: quamquam multi tribunorum præfectorumq; & insignes centuriones cecidissent. Mox compertum à transfugis, nongentos Romanorum apud lucum, quem Baduhennæ vocant, pugnâ in posterum extractâ, confectos: & aliam quadringentorum manum, occupatâ Cruptoricis quondam stipendiarij villâ. postquam proditio metuebatur, mutuis ictibus procubuisse. Clarum inde inter Germanos Frisium nomen: dissimulante Tiberio damna, ne cui bellum permitteret.

Sæuiunt in Romanos præsidiarios.

L. Apronius it obuiam.

Parum prouidus, aut felix.

Clades duplex Romanorum.

Dissimulata Tiberio.

neque senatus in eo cura, an imperij extrema dehonestarentur. Pauor internus occupauerat animos, cui remedium adulatione quærebatur. Ita quamquam diuersis super rebus consulerentur, aram clementiæ, aram amicitiæ, effigiesq; circum Cæsaris ac Seiani censuere: crebrisq; precibus efflagitabant, visendi sui copiam facerent. Non illi tamen in vrbem, aut propinqua vrbi digressi sunt. satis visum, omittere insulam, & in proximo Campaniæ adspici. eò venire patres, eques, magna pars plebis, anxij erga Seianum; cuius durior congressus, atq; eo per ambitum, & societate consiliorum parabatur. Satis constabat auctam ei adrogantiam, fœdum illud in propatulo seruitium spectanti. quippe Romæ, sueti discursus: & magnitudine vrbis, incertum, quod quisque ad negotium pergat. Ibi campo aut litore iacentes, nullo discrimine noctem ac diem, iuxta gratiam aut fastus ianitorum perpetiebantur. donec idq; vetitum. & reuenere in vrbem trepidi, quos non sermone, nõ visu dignatus erat. quidam malè alacres, quibus infaustæ amicitiæ grauis exitus imminebat, Ceterùm Tiberius neptem Agrippinam Germanico ortam, cùm coràm Gn. Domitio tradidisset, in vrbe celebrari nuptias iussit. In Domitio, super vetustatem generis, propinquum Cæsaribus sanguinem dilegerat. Nam is auiam Octauiam, & per eam Augustum auunculum præferebat.

Qui Romam adit, non init.

Seiani potentia, & fastus.

Agrippina nubit Domitio.

C. COR-

C. CORNELII TACITI AB EXCESSV D. AVGVSTI ANNALIVM LIB. V.

BREVIARIVM LIBRI.

LIVIA Augusta moritur: eoque Seiani potentia crescit, Agrippina & Nero Principis litteris accusantur. Nec multo post Scianus ipse, detectâ cupidine imperij, peruertitur: cum magnâ amicorum eius strage. (Quæ omnia Tacito singillatim tradita, æuum abolüit.) Falsus apud Cycladas Drusus se ostendit: sed diligentiâ & astu Poppæi Sabini capitur. Hæc gesta annis circiter tribus.

C. Rubellio Gemino. C. Fusio Gemino
COSS. *M. Vinucio Quartino. C. Cassio Longino*
Tiberio Cæsare V. L. Ælio Seiano.

RVBELLIO & Fusio COSS. *quorum vtriq; Geminus cognomentum erat, Iulia Augusta morte obiit, ætate extremâ, nobilitatis per Claudiam familiam, & adoptione Liuiorũ Iuliorumq; clarissimæ. primum ei matrimonium & liberi fuere, cũ Tiberio Nerone: qui bello Perusino profugus, pace inter Sex. Pompeium ac triumuiros pactâ, in vrbem rediit. Exin Cæsar cupidine formæ aufert marito, incertum an inuitam, adeò properus, vt ne spatio quidem ad enitendum dato penatibus suis grauidam induxerit. Nullam posthac subolem edidit, sed sanguini Augusti per coniunctionem Agrippinæ & Germanici adnexa, communes pronepotes habuit: sanctitate domus priscum ad morem, comis vltrà quàm antiquis feminis probatum, mater impotens, vxor facilis, & cum* A. V. C. DCCXXCII. Mors Iuliæ, & de eâ elogium.

Funus.

artibus mariti, simulatione filij bene composita. Funus eius modicum, testamentum diu inritum fuit. laudata est pro rostris à C. Cæsare pronepote, qui mox rerũ potitus est. At Tiberius quòd supremis in matrem officiis defuisset, nihil mutatâ amœnitate vitæ, magnitudinẽ negotiorũ per litteras excusauit: honoresq; memoriæ eius ab senatu largè decretos, quasi per modestiã imminuit, paucis admodum receptis, & addito ne cælestis religio decerneretur sic ipsam maluisse. quin & parte eiusdem epistolæ increpuit amicitias muliebres, Fufium consulem obliquè perstringens. is gratiâ Augustæ floruerat, aptus alliciendis seminarum animis, dicax idem, & Tiberium acerbis facetiis inridere solitus; quarum apud præpotentes in longũ memoria est. Ceterùm ex eo prærupta iam & vergens dominatio nam incolumi Augustâ erat adhuc perfugium: quia Tiberio inueteratum erga matrem obsequium; neq; Seianus audebat auctoritati parentis anteire. tunc velut frenis exsoluti proruperunt. missæq; in Agrippinam ac Neronem litteræ quas pridem adlatas & cohibitas ab Augustâ credidit vulgus. haut enim multum post mortem eius recitatæ sunt: verba inerant quæsitâ asperitate: sed nõ arma, non rerum nouarũ studium, amores iuuenũ, & impudicitiam nepoti obiectabat. in nurũ ne id quidem cõfingere ausus; adrogantiam oris & contumacem animum incusauit, magno senatus pauore ac silentio: donec pauci, quis nulla ex honesto spes, & publica mala singulis in occasionem gratiæ trahuntur, vt referretur postulauere, promtissimo Cottâ Messallino cum atroci sententiâ, sed aliis à primoribus, maximeq; à magistratibus trepidabatur: quippe Tiberius etsi infensè inuectus, cetera ambigua reliquerat. Fuit in senatu Iunius Rusticus, cõponendis patrum actis dilectus

Tiberius etiam mortuæ parum æquus.

Deterius iam imperium.

Agrippina & Nero accusati.

Quibus criminibus?

Anceps in hoc iudicio Senatus.

Qué ad mitiora inclinat Rusticus:

dilectus à Cæsare, eoq; meditationes eius introspicere creditus: is fatali quodã motu (neq; enim antè specimen constantiæ dederat) seu praua sollertiâ, dum imminentiũ oblitus incerta pauet, inserere se dubitãtibus, ac monuere consules ne relationem inciperent: differebat q;, breuibus momentis summa verti posse, dandumq; interstitium pœnitentiæ senũ. Simul populus effigies Agrippinæ ac Neronis gerens, circumsistit curiam, sestisq; in Cæsarem ominibus falsas litteras, & principe inulto exitium domui eius intendi clamitat. ita nihil triste illo die patratũ. ferebantur etiã sub nominibus consulariũ fictæ in Seianum sententiæ, exercentibus pleriq; per occultum, atq; eo procacius, libidinẽ ingeniorũ. vnde illi ira violentior, & materies criminandi. spretũ dolorem principis, ab senatu desciuisse populum: audiri iam & legi nouas conciones, noua patrũ consulta. quid reliquũ, nisi vt caperent ferrum? & quorum imagines pro vexillis secuti forem, duces imperatoresq; diligerent? Igitur Cæsar repetitis aduersum nepotem & nurũ probris, increpitaq; per edictũ plebe, questus apud patres quòd fraude vnius senatoris imperatoria maiestas eluſa publicè foret, integra tamen sibi cuncta postulauit. nec vltra deliberatum, quò minus non quidẽ extrema decernerent, id enim vetitum, sed paratos ad vltionem vi principis impediri testarentur. * Quattuor & quadraginta orationes super ea re habitæ, ex quis ob metum paucæ, plures adsuetudine, * mihi pudorem aut Seiano inuidiam allaturum censui. versa est fortuna, & ille quidem qui collegam & generum adsciuerat, sibi ignoscit. ceteri quem per dedecora fouere, cum scelere insectantur.

Etiam populi fauor.

Cæsar grauissime accipit.

Magnus hiatus, historia. desunt triennij ferè gesta.

miserius sit ob amicitiam accusa-

ri, an amicũ accusare haut discreuerim,* non crudelitatem, non * clementiam cuiusquam experiar, sed liber & mihi ipsi probatus antibo periculum. vos obtestor, ne memoriam nostri per mærorem quàm læti retineatis, adiiciendo me quoq. iis, qui fine egregio publica mala effugerunt. *Tunc singulos vt cuiq; adsistere, alloqui animus erat, retinens aut dimittens partem diei absumsit. multoq; adhuc cœtu, & cunctis intrepidum vultum eius spectantibus, cùm superesse tempus nouissimis crederẽt, gladio quem sinu abdiderat incubuit. Neq; Cæsar vllis criminibus aut probris defunctum insectatus est, cùm in Blæsum multa fœdaq; incusauisset. Relatum inde de P. Vitellio & Pomponio Secundo. illum indices arguebant, claustra ararij cui præfectus erat, & militarem pecuniam rebus nouis obtulisse: huic à Considio præturâ functo obiectabatur* *Vely Galli amicitia, qui punito Seiano, in hortos Pomponij quasi fidissimum ad subsidium perfugisset. neque aliud periclitantibus auxilij, quàm in fratrum constantiâ fuit, qui vades exstitere. mox crebris prolationibus spem ac metum iuxtà grauatus Vitellius, petito per speciem studiorum scalpro, leuem ictum venis intulit, vitamq; agritudine animi finiuit. At Pomponius multâ morum elegantiâ, & ingenio inlustri, dum aduersam fortunam æquus tolerat, Tiberio superstes fuit. Placitum posthac vt in reliquos Seiani liberos aduerteretur; vanescente quamquam plebis irâ, ac plerisq; per priora supplicia lenitis. igitur portantur in carcerem, filius imminentium intelligens, puella adeò nescia, vt crebrò interrogaret, quod ob delictum, & quò traheretur? neque facturam vltrà. &, posse se puerili verbere moneri. Traduntemporis eius auctores, quia triumuirali supplicio affici virginem*

Vitellius & Pomponius accusati.

*Ælij. cuius gẽtis cognomen Gallus.

Ille se interficit:

Hic moram trahit, & superuiuit.

Liberi Seiani puniti.

Etiã virgunculam; heu, per scelus prius violata.

ginem inauditum habebatur, à carnifice laqueum iuxta compressam: exin obliſis faucibus, id ætatis corpora in Gemonias abiecta. Per idem tempus Asia atq; Achaia exterritæ sunt, acri magis quàm diuturno rumore, Drusum Germanici filium apud Cycladas insulas, mox in continenti visum. & erat iuuenis haut dispari ætate, quibusdam Cæsaris libertis velut agnitus, per dolumq; comitantibus. Alliciebantur ignari famâ nominis, & promtis Græcorum animis ad noua & mira. quippe lapsum custodiâ pergere ad paternos exercitus, Ægyptum aut Syriam inuasurũ fingebant simul, credebantq;. iam iuuentutis concursu, iam publicis studiis frequentabatur, lætus præsentibus & inanium spe; cùm auditum id Poppæo Sabino. Is Macedoniæ tum intentus, Achaiam quoq; curabat. Igitur quo vera seu falsa anteiret, Toronæum Thermæumq; sinum præfestinans, mox Euboeam Ægæi maris insulam & Piræum Atticæ ora, dein Corinthiense litus, angustiasq; Isthmi euadit: mariq; alio Nicopolim Romanam coloniam ingressus, ibi demum cognoscit, sollertius interrogato, quis nam foret? dixit se M. Silano genitum. & multis sectatorum dilapsis, ascendisse nauem, tamquã Italiam peteret. scripsitq; hæc Tiberio. neq; nos originem finémve eius rei vltra comperimus. Exitu anni diu aucta discordia consulũ erupit. nam Trio facilis capessendis inimicitiis & foro exercitus, vt segnem Regulum ad opprimendos Seiani ministros obliquè perstrinxerat. ille nisi lacesseretur modestia retinens, non modò retudit collegam, sed vt noxium coniurationis ad disquisitionem trahebat. Multisq; patrum orantibus, ponerent odia in perniciem itura, mansere infensi ac minitantes, donec magistratu abirent.

Pseudo-Drusus.

Quem Sabinus capit.

C. CORNELII TACITI AB EXCESSV D. AVGVSTI ANNALIVM LIB. VI.

BREVIARIVM LIBRI.

TIBERII arcanæ & fœdæ libidines. Multorum accusationes: interque eos M. Terentij equitis R. cuius libera & egregia defensio inserta. L. Pisonis Prætecti vrbis mors & funus: & per occasionem de origine eius muneris & progressu. De Sibyllarum carminibus recipiendis consultatio: & quæ in iis cautio. Seditio Romæ ob grauitatē annonæ. Germanici duæ filiæ nuptum datæ, L. Cassio & M. Vinicio. Fœneratores accusati. repressæ vsuræ, & liberalitate Cæsaris fides multorum refecta. Iterum accusationes maiestatis: & vno edicto omnes consciij Seianianæ coniurationis necati. C. Cæsar Caligula Claudiam vxorem accipit: eius mores & callida simulatio in auum. Tiberij præsagium de Ser. Galbā: & per caussam eā de Mathematicis aliquid & Thrasullo. Drusi Germānici filij miseranda mors: item Agrippinæ. Nerua Iureconsultus inedia voluntaria obiit. aliquot aliorum illustrium mortes. Phœnix in Ægypto visa & super eā veterum narrationes ac iudicia. Accusationes variæ & mortes. Parthorum legati in vrbem venēre, ad nouum regem petendum. & Tiberius vnum, deinde alterum misit. L. Vitellius Orienti præfectus: eiusque ingenium. Prælia inter Armenios & Parthos. Artabanus regno exutus, & in Scythiam profugus, cui Teridates sufficitur Vitellij cōsilio & armis. At Romæ illustrium damnationes & mortes. Clitæ Cappadoces regi suo rebelles & repressi. Teridates rex discidio procerum pellitur, & Artabanus in regnum iterum accītur. Romę incendium atrox: quod Cæsar liberalitate suā mitigauit. Tiberij deliberatiō de successore: eiusque morbus & mors. Gesta hæc annis circitēr sex,

COSS. *Cn. Domitio. M. Furio Camillo*
Ser. Sulpicio Galba. L. Cornelio Sulla
Paullo Fabio Persico. L. Vitellio
C. Cestio Gallo. M. Seruilio Rufo.
Q. Plautio. Sex. Papinio.
Cn. Acerronio. C. Pontio.

CN. DO-

A. V. C. DCCLXXXV.

CN. DOMITIVS & Camillus Scribonianus consulatū inierant; cùm Cæsar tramisso quod Capreas & Surrentum interluit freto, Campaniam prælegebat, ambiguus an vrbem intraret: seu quia contrà destinauerat, speciem venturi simulans. & sæpe in propinqua digressus, aditis iuxta Tiberim hortis, saxa rursum & solitudinem maris repetit, pudore scelerum & libidinum: quibus adeò indomitis exarserat, vt more regio pubem ingenuam stupris pollueret. nec formam tantùm & decora corpora; sed in his modestam pueritiam, in aliis imagines maiorum, incitamentum cupidinis habebat. tuncq; primùm ignota antè vocabula reperta sunt, sellariorum & spintriarū, ex fœditate loci ac multiplici patientiâ. prapositiq; serui qui quærerent, pertraherēt. dona in promptu, minas aduersum abnuentes; & si retinerent propinquus aut parens, vim, raptus, suáque ipsi libita velut in captos exercebant. At Romæ principio anni, quasi recens cognitis Liuiæ flagitiis, ac non pridēetiam punitu, atroces sententiæ dicebantur, in effigies quoq; ac memoriam eius. & bona Sciani ablata ærario, vt in fiscum cogerentur, tum rettulere Scipiones. Hæc & Silani & Cassij, iisdem fermè aut paulum immutatis verbis adseueratione multa censebant; cùm repentè Togonius Gallus, dum ignobilitatem suam magnis nominibus inserit, per deridiculum auditur. Nam principem orabat diligere senatores, ex quis viginti sorte ducti & ferro accincti, quoties curiam inisset, salutem eius defenderent. crediderat nimirum epistolæ, subsidio sibi alterū ex consulibus poscentis, vt tutus à Capreis vrbem peteret. Tiberius tamen ludibria seriis permiscere solitus, egit gratias beneuolentiæ

Tiberius Romā adit, non init.

Capreas redit.

Ibi libidines fœdè exercet.

Decreta in Sejanum & Liuiam.

Togonij adulatoria sententia.

Refutata Tiberio.

beneuolentiæ patrum: sed quos omitti posse? quos diligi? semper ne eosdem? an subinde alios? & honoribus perfunctos, an iuuenes? priuatos an è magistratibus? quam deinde speciē fore, sumentium in limine curiæ gladios? neque sibi vitam tanti, si armis tegenda foret. *Hæc aduersus Togonium, verbis moderans: neque vltra abolitionem sententiæ suadere.*

Altera Gallionis:

At Iunium Gallionem, qui censuerat vt prætoriani actis stipendiis, ius apiscerentur in quatuordecim ordinibus

Acerrimè increpita.

sedendi, violenter increpuit; velut coram rogitans, quid illi cum militibus? quos neque dicta imperatoris, neque præmia nisi ab imperatore accipere par esset. reperisse prorsus quod diuus Augustus non prouiderit. an potius discordiam & seditionem à satellite Seiani quæsitam? qua rudes animos, nomine honoris, ad corrumpendum militiæ morem

Imò & punita.

propelleret. *hoc pretium Gallio meditatæ adulationis tulit, statim curiâ, deinde Italiâ exactus. & quia incusabatur facilè toleraturus exsilium, dilectâ Lesbo insulâ, nobili & amœnâ, retrahitur in vrbem, custoditurq; domibus magistratuum. Iisdem litteris Cæsar Sestium* Paconianum *prætorium perculit, magno patrum gaudio, audacem, maleficum, omnium secreta rimantem, dilectumq; à Seiano, cuius ope dolus C. Cæsari pararetur.*

Sestius Paconianus.

* Paconianum

* pridem odia,

quod postquam patefactum, prorupêre concepta * *per idem odia, & summū supplicium decernebatur, ni professus indicium foret. Vt verò Latinium Latiarem ingressus est accusator* * *Acrius, iuxtà inuisi, gratissimum spectaculum præbebatur. Latiaris, vt rettuli, præcipuus olim circumueniendi Titij Sabini & tunc luendæ pœnæ primus fuit. Inter quæ Haterius Agrippa consules anni prioris inuasit, cur mutuâ accusatione intentâ, nunc silerent?*

Latinius Latiaris.

* Disiunctim scribo, ac reus.

lerent? metum prorsus & noxam conscientiæ pro fœdere haberi, at non patribus reticenda quæ audiuissent. Regulus manere tempus vltionis, seq; coràm principe exsecuturum: Trio æmulationem inter collegas, & si qua discordes iecissent melius oblitterari, respondit. Vrgente Agrippâ, Sanquinius Maximus è consularibus orauit senatum, ne curas imperatoris, conquisitis insuper acerbitatibus augerent: sufficere ipsum statuendis remediis. sic Regulo salus, & Trioni dilatio exitij quæsita. Haterius inuisior fuit, quia somno aut libidinosis vigiliis marcidus, & ob segnitiam, quamuis crudelem principem non metuens, inlustribus viris perniciem inter ganeum ac stupra meditabatur. Exin Cotta Messalinus sæuissimæ cuiusque sententiæ auctor, eoq; inueteratâ inuidiâ, vbi primùm facultas data, arguitur pleraque, C. Cæsarē quasi * incestæ virilitatis, & cùm die natali * Augustæ inter sacerdotes epularetur, nouendialem eam cenam dixisse: querentemq; de potentiâ M. Lepidi, ac L. Arruntij, cum quibus ob rem pecuniarum disceptabat, addidisse, illos quidem senatus, me autem tutebitur Tiberiolus meus. neque contatius à primoribus ciuitatis reuincebatur: iisq; instantibus ad imperatorem prouocauit. nec multo pòst litteræ adferuntur, quibus in modum defensionis, repetito inter se atque Cottam amicitiæ principio, crebrisq; eius officiis commemoratis, ne verba prauè detorta, neu conuiualium fabularum simplicitas in crimen duceretur, postulauit. Insigne visum est earum Cæsaris litterarum initium, nam his verbis exorsus est. Quid scribam vobis P. C. aut quomodo scribam, aut quid omnino non scribam hoc tempore, dij me deæque peius perdant quàm perire quotidie sentio, si scio. Adeò facinora atque flagitia sua ipsi quoq; in

Renouatur discidiū inter consules.

Maximus sedat.

Cotta Messalinus accusatur.

* incerta.
* Augusti.

Prouocat ad Cæsarem.

Ab eoque eripitur.

Mira confessio Tiberij & notabilis.

in supplicium verterant. Neque frustra præstantissimus sapientiæ firmare solitus est, si recludantur tyrannorum mentes, posse aspici laniatus & ictus; quando vt corpora verberibus, ita sæuitiâ, libidine, malo consultis, animus dilaceretur. quippe Tiberium non fortuna, non solitudines protegebant, quin tormenta pectoris suasq; ipse pœnas fateretur. Tum factâ patribus potestate, statuendi de Cæciliano senatore, qui plurima aduersum Cottam promserat, placitum eandem pœnam inrogari, quam in Aruseium & Sanquinium accusatores L. Arruntij. quo non aliud honorificentius Cottæ euenit, qui nobilis quidem sed egens ob luxũ, per flagitia infamis, sanctissimis Arruntij artibus dignitate vltionis æquabatur. Quintus Seruæus posthac, & Minutius Thermus inducti. Seruæus præturâ functus, & quondam Germanici comes. Minutius equestri loco, modestè habitâ Seiani amicitiâ, vnde illis maior miseratio. contrà Tiberius præcipuos ad scelera increpans, admonuit C. Cæstium patrem dicere senatui quæ sibi scripsisset: susceptiq; Cæstius accusationem. quod maximè exitiabile tulere illa tempora, cùm primores senatus infimas etiam delationes exercerent, alij propalàm, multi per occultum: neque discerneres alienos à coniunctis, amicos ab ignotis, quid repens, aut vetustate obscurum: perinde in foro, in conuiuio, quaq; de re locuti incusabantur, vt quis præuenire & reum destinare properat; pars ad subsidium sui, plures infecti quasi valetudine & contactu. Sed Minutius & Seruæus damnati, indicibus accessere. Tractiq; sunt in casum eundem Iulius Africanus è Santonis Gallicâ ciuitate, Seius Quadratus. originem non repperi. Neque sum ignarus à plerisq; scriptoribus, omissa multorum pericula & pœnas, dum copia fatiscunt; aut quæ ipsis nimia & mœsta fuerant,

Tyrannorũ occulta supplicia.

Cæcilianus accusator Cottæ, ipse damnatur.

Q. Seruæus & Thermus damnati.

Passim delationes, vt sub Tyrannide.

rant, ne pari tadio lecturos adficerent, verentur. Nobis pleraque digna cognitu obuenêre, quamquam ab aliis incelebrata. Nam eâ tempestate quâ Seiani amicitiam ceteri falsò exuerant, ausus est eques Romanus M. Terentius ob id reus, amplecti, ad hunc modum apud senatum ordiendo. M. Terentius accusatur. Fortunæ quidem meæ fortasse minus expediat adnoscere crimen, quàm abnuere. sed vtcunque casura res est; fatebor & fuisse me Seiano amicũ, & vt essem expetisse, & postquàm adeptus eram, lætatum. Videram collegam patris regendis prætoriis cohortibus, mox vrbis & militiæ munia simul obeuntem. illius propinqui & adfines honoribus augebantur: vt quisque Seiano intimus, ita ad Cæsaris amicitiam validus. contrà quibus infensus esset, metu ac sordibus conflictabantur. nec quemquam exemplo adsumo. cunctos qui nouissimi consilij expertes fuimus, meo vnius discrimine defendam. Non enim Seianum Vulsinienſem, sed Claudiæ & Iuliæ domus partẽ, quas adfinitate occupauerat, tuum Cæsar generum, tui consulatus socium, tua officia in Rep. capessentem colebamus. Non est nostrũ æstimare, quem supra ceteros, & quibus de caussis extollas. Tibi summum rerum iudicium dij dedere; nobis obsequij gloria relicta est. Spectamus porrò quæ coràm habentur, cui ex te opes, honores, quîs plurima iuuandi nocendíve potentia. quæ Seiano fuisse, nemo negauerit. abditos principis sensus, & si quod occultius parat, exquirere inlicitum, anceps: nec ideo adsequare. Ne P. C. vltimũ Seiani diem, sed sexdecim annos cogitaueritis, etiam Satrium atque Pomponium venerabamur: libertis quoque ac

Diserte & liberè se defendit.

ac ianitoribus eius notescere, pro magnifico accipiebatur. Quid ergo? indistincta hæc defensio & promiscua dabitur? imò iustis terminis diuidatur. Insidiæ in Remp. consilia cædis aduersum imperatorem, puniantur: de amicitia & officiis, idem finis & te Cæsar & nos absoluerit. *Constantiâ orationis, & quia repertus erat qui efferret qua omnes animo agitabant, eò vsque potuere, vt accusatores eius, additis quæ antè deliquerant, exsilio aut morte multarentur. Secuta dehinc Tiberij littera in Sex. Vestilium prætorium, quem Druso fratri percarum in cohortem suam transtulerat. caussa offensionis Vestilio fuit, seu composuerat quædam in C. Cæsarem vt impudicum, siue ficta habita fides. atque ob id consilio principis prohibitus, cùm senili manu ferrum tentauisset, obligauit venas: precatusq; per codicillos, immiti rescripto venas resoluit. Aceruatim ex eo Annius Pollio, Appius Silanus, Scauro Mamerco, simul ac Sabino Caluisio, maiestatis postulantur, & * Vicinianus Pollioni patri adiiciebatur, clari genus, & quidam summis honoribus. contremuerant q; patres. nam quotus quisq; adfinitatis, aut amicitiæ tot illustrium virorum, expers erat? ni Celsus vrbana cohortis tribunus, tum inter indices, Appium & Caluisium discrimini exemisset. Cæsar Pollionis, ac * Viciniani Scauriq; caussam vt ipse cum senatu nosceret, distulit; datis quibusdam in Scaurum tristibus notis. Ne feminæ quidem exsortes periculi, quâ occupandæ Reip. argui non poterant, ob lacrymas incusabantur. necataq; est anus Vitia Fusti Gemini mater, quòd filij necem fleuisset. Hac apud senatum: Nec secus apud principem Vescularius Atticus, ac Iulius Marinus ad mortem aguntur, è vetustissimis familiarium Rhodum secuti, & apud Capreas indiui-*

Ipse absolutus; qui arguerant, damnati.

Vestilius se interimit.

Plures gregatim accusati.

* Vinicianus

* Viniciani

Etiam feminæ.

indiuidui. Vescularius insidiarum in Libonem internuntius: Marino participe, Seianus Curtium Atticum oppressérat. quo latius acceptum, sua exempla in consultores recidisse. Per idem tempus L. Piso Pontifex, rarum in tantâ claritudine, fato obiit: nullius seruilis sententiæ sponte auctor, & quoties necessitas ingrueret, sapienter moderans. patrem ei Censorium fuisse memorauí, ætas ad octogesimum annum processit. decus triumphale in Thraciâ meruerat. sed præcipua ex eo gloria, quòd præfectus vrbi recens, continuam potestatem, & insolentiâ parendi grauiorem, mirè temperauit. Namq. antea profectis domo regibus, ac mox magistratibus, ne vrbs sine imperio foret, in tempus diligebatur qui ius redderet, ac subitis mederetur. feruntq; ab Romulo Dentrem Romulium, pòst ab Tullo Hostilio Numam Marcium, & ab Tarquinio Superbo Spurium Lucretium impositos. dein consules mandabant: duratq; simulacrum quoties ob ferias Latinas præficitur, qui consulare munus vsurpet. Cæterùm Augustus bellis ciuilibus Cilnium Mæcenatem equestris ordinis, cunctis apud Romam atque Italiam præposuit. Mox rerum potitus, ob magnitudinem populi, ac tarda legum auxilia, sumsit è consularibus qui coërceret seruitia; & quod ciuium audaciâ turbidũ nisi vim metuat. primusq; Messalla Coruinus eam potestatem, & paucos intra dies finem accepit, quasi nescius exercendi. Tum Taurus Statilius, quamquam prouectâ ætate, egregiè tolerauit. Dein Piso viginti per annos pariter probatus, publico funere ex decreto senatus celebratus est. Relatum inde ad patres à Quinctiliano tribuno plebei de libro Sibullæ, quem Caninius Gallus quindecimuir recipi inter ceteros eiusdem vatis, & eâ de re senatusconsultum postulauerat. quo per discessionẽ facto,

L. Pisonis mors, & laudatio.

Præfecturæ vrbis origo, & progressus.

Cilnius Mæcenas.

Messalla Coruinus.

Statilius Taurus.

Super Sibyllino libro disceptatio.

 fuisse

Cæsar eum reiicit.

misit litteras Cæsar modicè tribunum increpans, ignarum antiqui moris ob iuuentã: Gallo exprobrabat, quòd scientia carimoniarumq; vetus, incerto auctore, ante sententiam collegij, non, vt assolet, lecto per magistros æstimatoq; carmine, apud infrequentẽ senatum egisset. Simul commonefecit: quia multa vana sub nomine celebri vulgabantur, sauxisse Augustum, quem intra diem ad pratorem vrbanum deferrentur, neq. habere priuatim liceret. quod à maioribus quoq. decretum erat, post exustum socialt bello capitolium, quæsitis Samo, Ilio, Erythris, per Africam etiam ac Siciliam & Italicas colonias carminibus Sibullæ, vna seu plures fuere; datóque sacerdotibus negotio, quantum humanâ ope potuissent, vera discernere. Igitur tunc quoq; notioni quindecimuirûm is liber subiicitur. Iisdem consulibus, grauitate annonæ iuxta seditionem ventum. multaq; & plures per dies, in theatro licentius efflagitata, quàm solitum aduersum imperatorem. quis commotus, incusauit magistratus patresq;, quòd non publicâ auctoritate populum coërcuissent: addiditq; quibus è prouinciis, & quanto maiorem quàm Augustus rei frumentariæ copiam aduectaret.

Seditio pænè ob annonam artam.

Ita castigandæ plebi compositũ senatusconsultum, priscâ seueritate. neq; * segnius consules edixere. silentium ipsius nõ ciuile, vt crediderat, sed in superbiam accipiebatur. Fine anni Geminius, Celsus, Pompeius equites Romani cecidere coniurationis crimine. Ex quis Geminius prodigentiâ opum, ac mollitiâ vitæ amicus Seiano, nihil ad serium. Et Iulius Celsus tribunus, in vinclis laxatam catenam, & circumdatã in diuersum tendens, suam ipse cernicem perfregit. At Rubrio Fabato, tamquam desperatis rebus Romanis, Parthorum ad misericordiam fugeret, custodes additi. sanus repertus apud.

Decreto & Edicto coërcita.

* segnius

fretum

fretum Siciliæ, retractusq; per centurionem, nullas probabiles causſas longinquæ peregrinationis adferebat. Mansit tamẽ incolumis, obliuione magis quàm clementiâ. Ser. Galbâ, L. Sullâ Coss. *diu quæsito quos nepti-* A. V. C. DCCLXXXVI.
*bus suis maritos destinaret Cæsar, postquam instabat virginum ætas, L. Cassiũ, M. Vinicium legit. Vinicio opidanum genus: Callibus ortus, patre, atque auo consularibus, cetera equestri familiâ erat, mitis ingenio, & comtæ facundiæ. Cassius plebei Romæ generis, verùm antiqui honoratiq;, & seuerâ patrii disciplinâ eductus, facilitate sæpius quàm industriâ commendabatur. Huic Drusillam, Vinicio Iuliam, Germanico genitas coniungit. superq; eâ re senatui scripsit, leni cum honore iuuenum. dein redditis absentiæ causſis admodum vagis, flexit ad grauiora, & offensiones ob Remp. cœptas: vtq; Macro præfectus, tribunorumq; & centurionum pauci, secum introirent quoties curiam ingrederetur, petiuit. factoq; largè, & sine præscriptione generis, aut numeri, senatusconsulto; ne tecta quidem vrbis, adeò publicum cõsilium numquam adiit, deuiis plerumque itineribus * ambigens patriam & declinans. Interea magna vis accusatorum in eos inrupit, qui pecunias fœnore auctitabant, aduersum legẽ dictatoris Cæsaris, quâ de modo credendi, possidendiq; intra Italiam cauetur; omissam olim, quia priuato vsui bonum publicum postponitur. Sanè vetus vrbi fœnebre malum, & seditionum discordiarumq; creberrima causſa: eoq; cohibebatur antiquis quoque & minus corruptis moribus. Nã primo duodecim tabulis sanctum, ne quis vnciario fœnore amplius exerceret, cùm antea ex libidine locupletium agitaretur. dein rogatione tribuniciâ, ad semuncias redacta: postremò vetita versura. multisq; plebis scitis obuiam itum fraudibus, quæ toties re-*

Progeneri Cæsari quæsiti & lecti; M. Vinicius:

L. Cassius.

* Rhen. legit *ambiuit* Fœneratores in ius tracti.

Leges & scita fœnebria.

preſſæ, miras per artes rursum oriebantur. Sed tum Gracchus Prætor, cui ea quæstio euenerat, multitudine periclitantium subactus, rettulit ad senatum. trepidique patres (neq. enim quisquam tali culpâ vacuus) veniam à principe petiuere: & concedente, annus in posterum, sexque menses dati, quis secundum iussa legis, rationes familiares quisque componerent. hinc inopia rei nummariæ, commoto simul omnium ære alieno: & quia tot damnatis, bonisque eorum diuenditis, signatum argentum fisco vel ærario attinebatur. ad hoc senatus præscripserat, duas quisq. fœnoris partes in agris per Italiam conlocaret. Sed creditores in solidum appellabant. nec decorum appellatis, minuere fidem. Ita primò concursatio, & preces; dein strepere prætoris tribunal. eaque quæ remedio quæsita, venditio, & emtio, in contrarium mutari; quia fœneratores omnem pecuniam mercandis agris condiderant. Copiam vendendi secutâ vilitate, quanto quis obæratior agris distrahebant. multique fortunis prouoluebantur. euersio rei familiaris dignitatē ac famam præceps dabat: donec tulit opem Cæsar, dispositio per mensas millies sestertio, factaque mutuandi copiâ sine vsuris per triennium, si debitor populo in duplum prædiis caussisset. Sic refecta fides. & paulatim priuati quoque creditores reperti. neque emptio agrorum exercita ad formam senatusconsulti, acribus, vt fermè talia, initiis, incurioso fine. Dein redeunt priores metus, postulato maiestatis Considio Proculo. qui nullo pauore diem natalem celebrans, raptus in curiâ pariterque damnatus interfectusque. & sorori eius Sanciæ aquâ atque igni interdictum, accusante Q. Pomponio. Is moribus inquies, hæc & huiusce-modi à se factitari prætendebat, vt partâ apud principem gratiâ, periculis Pomponij Secundi fratris mederetur.

Remedium exuberanti malo.

Quod pænè in exitium vertit.

Nisi Cæsar subuenisset.

Egregiâ liberalitate.

Considius accusatus, damnatus, necatus.

Q. Pomponij prauitas.

Etiam

Etiam in Pompeiam Macrinam exsilium statuitur, cuius maritum Argolicum, socerum Laconem è primoribus Achaeorum Cæsar adflixerat. Pater quoque inlustris eques Romanus, ac frater praetorius, cùm damnatio instaret, se ipsi interfecere: datum erat crimini quòd Theophanem Mitylenæum proauum eorum, Gn. Magnus inter intimos habuisset: quodq; defuncto Theophani, cælestes honores Græca adulatio tribuerat. Post quos Sex. Marius Hispaniarum ditissimus, defertur incestasse filiam, & saxo Tarpeio deiicitur. ac ne dubiũ haberetur, magnitudinem pecuniæ malo vertisse, aurariasq; eius, quamquam publicarentur, sibimet Tiberius sepposuit. irritatusq; suppliciis, cunctos qui carcere attinebantur accusati societatis cũ Seiano, necari iubet. Iacuit immensa strages: omnis sexus, omnis ætas: inlustres, ignobiles, dispersi, aut aggregati. neque propinquis, aut amicis adsistere, inlacrymare, ne viscere quidem diutius dabatur, sed circumiecti custodes, & in marorem cuiusque intenti, corpora putrefacta adsectabantur, dũ in Tiberim traherentur. vbi fluitantia, aut ripis vdpulsa, non cremare quisquam, non contingere. interciderat fortũ humanæ commercium* vi metus; quantumq; sæuitia glisceret, miseratio arcebatur. Sub idem tempus, C. Cæsar discedenti Capreas auo comes, Claudiam M. Silani filiam coniugio accepit; immanem animum subdolâ modestiâ tegens, non damnatione matris, non exsilio fratrum ruptâ voce; qualem* diem Tiberius induisset, pari habitu, haut multum distantibus verbis. Vnde mox scitum Passieni oratoris dictum peruasit, Neque meliorem vnquam seruum, neque deteriorem dominum fuisse. Non omiserim præsagium Tiberij, de Ser. Galbâ tum consule; quem accitum, & diuersis sermonibus perstentatum, pa-

Heu, crimina! risu, an lacrimis digna?

Sex. Marius incesti arguitur.

Obscœd. suæ ob pecuniã occiditur.

Promiscua & miseranda cædes:

Quam nec licuit miserari.

* vi, metu:

C. Cæsar Augusti nepos accipitur.

Tegens sui & fallax eius animus.

*Corruptæ

Tiberij vaticinium.

Ex arte Chaldæâ: quod ego abnuo.

ſtremò Gracis verbis in hanc ſententiam adlocutus: Et tu Galba quandoq. degustabis imperium. ſeram ac breuem potentiam ſignificans, ſcientiâ Chaldæorum artis, cuius apiſcendæ, otium apud Rhodum, magiſtrum Traſullum, habuit, peritiam eius hoc modo expertus. Quoties ſuper negotio conſultaret, editâ domus parte, ac liberti vnius conſcientiâ vtebatur: is litterarum ignarus, corpore valido, per auia ac derupta (nam ſaxis domus imminet) præibat eum cuius artem experiri Tiberius ſtatuiſſet: & regredientem, ſi vanitatis aut fraudium ſuſpicio inceſſerat, in ſubiectum mare præcipitabat, ne index arcani exiſteret. Igitur Traſullus iiſdem rupibus inductus, poſtquam percontantem commouerat, imperium ipſi, & futura ſollerter patefaciens: interrogatur, an ſuam quoque genitalem horam comperiſſet, quem tum annum, qualem diem haberet. Ille poſitus ſiderum, ac ſpatia dimenſus, hærere primò, dein pauescere: & quantum introſpiceret, magis ac magis trepidus admirationis & metus. poſtremò exclamat, ambiguum ſibi ac propè vltimũ diſcrimen inſtare. Tum complexus eum Tiberius, præſcium periculorum, & incolumem fore gratatur; quæq; dixerat oraculi vice accipiens, inter intimos amicorum retinet. Sed mihi hæc, ac talia audienti, in incerto iudicium eſt, fatóne res mortalium & neceſſitate immutabili, an forte voluantur: quippe, ſapientiſſimos veterum, quiq; ſectam eorum amulantur, diuerſos reperies: ac multis inſitam opinionem, non initia noſtri, non finem, non denique homines diis curæ. Ideò creberrima & triſtia in bonos, læta apud deteriores eſſe. Contrà alij, fatum quidèm congruere rebus putant, ſed non è vagis ſtellis, verùm apud principia, & nexus naturalium cauſſarum. ac tamen electionem vitæ nobis relinquunt: quam

Thraſylli exploratio.

Et certa præſcientia.

Ambigit de Gubernatione noſtra.

Fatalis ea, an Fortuita.

Sed illam probat magis.

vbi

vbi elegeris, certum imminentium ordinem. neque male vel bona, quæ vulgus putet: multos qui conflictari aduersis videantur, beatos; ac plerosque, quamquã magnas per opes, miserrimos: si illi grauem fortunam constanter tolerent, hi prosperã inconsultè vtantur. Ceterum plurimis mortalium nõ eximi, quin primo cuiusq. ortu ventura destinentur: sed quædam secus quàm dicta sint cadere, fallaciis ignara dicentium. ita corrumpi fidem artis, cuius clara documenta, antiqua ætas & nostra tulerit. Quippe à filio eiusdem Trasulli, prædictum Neronis imperium in tempore memorabitur, ne nunc incepto longiùs abierim. Iisdem consulibus Asinij Galli mors vulgatur, quem egestate cibi peremtum haut dubium: sponte vel necessitate, incertum habebatur. Consultusq; Cæsar an sepeliri sineret, non erubuit permittere, vltroq; incusare casus, qui reum absstulissent antequam coram conuinceretur. scilicet medio triennio defuerat tempus subeundi iudicium consulari seni, tot consularium parenti. Drusus deinde exstinguitur, cùm se miserandis alimentis, mandendo è cubili tomento, nonum ad diem detinuisset. Tradidere quidam, descriptum fuisse Macroni, si arma ab Seiano tentarentur, extractum custodiâ iuuenem, (nam in palatio attinebatur) ducem populo imponere. mox quia rumor incedebat, fore vt nurui ac nepoti conciliaretur Cæsar; sæuitiam, quàm pœnitentiam maluit. Quin & inuectus in defunctum, probra corporis, exitiabilem in suos, infensum Reip. animum obiecit: recitariq; factorũ dictorumq; eius descripta per dies iussit. quo nõ aliud atrocius visum. adstitisse tot per annos, qui vultum, gemitus, occultum etiam murmur exciperent. & potuisse auum audire, legere, in publicum promere, vix fides, nisi quòd Actij centurionis, & Didymi liberti

Fidem etiam Mathematicis astruit, sed doctis.

Asinij Galli mors.

Et Drusi, filij Germanici.

Nec mortuo parcit Cæsar.

Varia in eum atrocitas.

epistolæ, seruorum nomina præferebant, vt quis egredientẽ cubiculo Drusum pulsauerat, exterruerat. etiam sua verba centurio sæuitiæ plena, tamquam egregium, voces q̃ deficientis adiecerat; quis primò alienationem mentis simulans, quasi per dementiam, funesta Tiberio, mox vbi exspes vitæ fuit, meditatas, compositas q̃ diras imprecabatur: vt quemadmodum nurum, filium fratris, & nepotes, domum q̃ omnem cædibus compleuisset; ita pœnas nomini generiq̃ maiorum, & posteris exsolueret. Obturbabant quidem patres, specie detestandi. sed penetrabat pauor, & admiratio, callidum olim & tegendis sceleribus obscurũ, huc confidentiæ venisse, vt tamquam dimotis parietibus ostenderet nepotem sub verbere centurionis, inter seruorum ictus, extrema vitæ alimenta frustra orantem. Nondum is dolor exoleuerat, cùm de Agrippinâ auditum. quam interfecto Seiano spe sustentatam prouixisse reor: & postquàm nihil de sæuitiâ remittebatur, voluntate exstinctam. nisi si negatis alimentis, adsimulatus est finis, qui videretur sponte sumptus. Enimuerò Tiberius fœdissimis criminationibus exarsit, impudicitiam arguens, & Asinium Gallum adulterum, eius q̃ morte ad tædium vitæ compulsam. Sed Agrippina æqui impatiens, dominandi auida, virilibus curis, feminarũ vitia exuerat. Eodem die defunctam quo biennio antè Seianus pœnas luisset, memoriæq̃ id prodendum addidit Cæsar: iactauit q̃ quòd non laqueo strangulata, neque in Gemonias proiecta foret. Acta ob id grates, decretum q̃ vt quintodecimo kal. Nouembris vtriusq̃ necis die, per omnis annos, donum Ioui sacraretur. Haut multo pòst Cocceius Nerua continuus principis, omnis diuini humaniq̃ iuris sciens, integro statu, corpore inlæso, moriendi consilium cepit. Quod vt Tiberio cognitum; adsidere,

Diræ illius in Tiberiũ.

Agrippina mater, inediâ exstincta.

Hanc quoque Cæsar criminatur.

Purgat noster.

Cocceius Nerua sponte vitâ abit.

adsidere, causſas requirere, addere preces, fateri postremò graue conscientia, graue famæ suæ, si proximus amicorum nullis moriendi rationibus vitam fugeret. auersatus sermonem Nerua, abstinentiam cibi coniunxit. ferebant gnari cogitationum eius, quanto propiùs mala Reip. viseret, irâ, & metu, dum integer, dum intentatus, honestum finem voluisse. Ceterùm Agrippinæ pernicies, quod vix credibile, Plancinam traxit. Nupta olim Gn. Pisoni; & palam lata morte Germanici, cùm Piso caderet, precibus Augustæ, nec minus inimicitiis Agrippinæ defensa erat. vt odium, & gratia desiere; ius valuit. petita ij3 criminibus haut ignotis, suâ manu, sera magis, quàm immerita supplicia persoluit. Tot luctibus funestâ ciuitate, pars mœroris fuit, quòd Iulia Drusi filia, quondam Neronis vxor, denupsit in domum Rubellij Blandi, cuius auum Tiburtẽ equitem Romanũ plerique meminerant. Extremo anni mors Ælij Lamiæ funere censorio celebrata; qui administrandæ Suriæ imagine tandem exsolutus, vrbi præfuerat. genus illi decorũ, viuida senectus, & non permissa prouincia dignationem addiderat. Exin Flacco Pomponio Syriæ propretore defuncto, recitantur Cæsaris litteræ, quis incusabat egregium quemque, & regendis exercitibus idoneum, abnuere id munus: seq3 eâ necessitudine ad preces cogi, per quas consulariũ aliqui capessere prouincias adigerentur. oblitus Arruntium ne in Hispaniam pergeret, decimum iam annũ attineri. Obiit eodem anno & M. Lepidus, de cuius moderatione, atque sapientiâ in prioribus libris satis conlocaui. neque nobilitas diutius demonstranda est: quippe Æmilium genus fecundum bonorũ ciuium, & qui eâdem familia corruptis moribus, inlustri tamen fortunâ egêre. Paullo Fabio, L. Vitellio Coss. post longum sæculorum ambi-

Nec Tiberio oranti cedit.

Plancina se interficit.

Iulia Rubellio denupsit.

Ælij Lamiæ mors.

M. siue Manij Lepidi mors.

A. V. C. DCCXCVII.

Phœnix visus.

tum, auis Phœnix in Ægyptum venit; præbuitq; materiem doctissimis indigenarũ, & Gracorum, multa super eo miraculo disserendi. de quibus congruunt, & plura ambigua, sed cognitu non absurda promere libet. Sacrum Soli id animal, & ore ac distinctu pinnarum à ceteris auibus diuersum, consentiunt qui formam eius definiere. De numero annorum varia traduntur. maximè vulgatum, quingentorum spatium. sunt qui adseuerent, mille quadringentos sexaginta vnum interici.; priores q; alites Sesostride primum, pòst Amasside dominantibus, dein Ptolemæo. qui ex Macedonibus tertius regnauit, in ciuitatem cui Heliopolis nomen, aduolauisse, multo ceterarum volucrum comitatu, nouam faciem mirantium. Sed antiquitas quidem obscura inter Ptolemæum ac Tiberium minus ducenti quinquaginta anni fuerunt. vnde nonnulli falsum hunc phœnicem; neque Arabum è terris credidere, nihilq; vsurpauisse ex his quæ vetus memoria firmauit. confecto quippe annorum numero, vbi mors propinquet, suis in terris struere nidum, eiq; vim genitalem adfundere. ex quâ fetum oriri, & primam adulto curam sepeliendi patris. neque id temerè, sed sublato murrhæ pondere, tentatoq; per longũ iter, vbi par oneri, par meatui sit, subire patriũ corpus, inq; solis aram perferre, atque adolere hæc incerta & fabulosis aucta. Ceterùm aspici aliquando in Ægypto eam volucrem, non ambigitur. At Roma eade continuâ, Pomponius Labeo, quem præfuisse Mœsiæ rettuli, per abruptas venas sanguinem effudit. amulataq; est coniunx Paxæa. nam promtas eiusmodi mortes, metus carnificis faciebat: & quia damnati, publicatis bonis, sepulturâ prohibebantur: eorum qui de se statuebant, humabantur corpora, manebant testamenta, pretium festinandi. Sed Cæsar

Quæ illa auis, & quâ vitalis?

Multorum iudicio falsus: & meo certè.

Pomponius Labeo moritur sponte.

Multique tunc alij, & quare?

mis

missis ad senatum litteris, disseruit, morem fuisse maioribus quoties dirimerent amicitias, interdicere domo, eumq; finem gratiæ ponere: id se repetiisse in Labeone. atq; illum, quia malè administratæ prouinciæ, alierumq; criminum vrgebatur; culpam inuidiâ velauisse, frustra conterritâ vxore, quam etsi nocentem, periculi tamen expertem fuisse. Mamercus dein Scaurus rursum postulatur, insignis nobilitate & orandis causis, vitâ probrosus. nihil hunc amicitia Seiani, sed labefecit haut minus validum ad exitia Macronis odium, qui eisdem artes occultiùs exercebat: detulerat q; argumentum tragœdiæ à Scauro scriptæ, additis versibus qui in Tiberium flecterentur. Verùm ab Seruilio & Cornelio accusatoribus, adulterium Liuiæ, magorum sacra obiectabantur. Scaurus, vt dignum veteribus Æmiliis, damnationẽ anteit; hortante * Sexitiâ vxore; quæ incitamentum mortis, & particeps fuit. Ac tamen accusatores, si facultas incideret, pœnis adficiebantur: vt Seruilius Cornelius q; perdito Scauro famosi, quia pecuniam à Vario Ligure omittendæ delationis ceperant, in insulas, interdicto igni atque aquâ demoti sunt. & Abudius Ruso functus aedilitate, dum Lentulo Getulico, sub quo legioni præfuerat, periculum facessit, quòd is Seiani filium generum destinasset, vltrò damnatur, atque vrbe exigitur. Getulicus eâ tempestate superiorũ Germaniæ legiones curabat; miruq; amorem adsecutus erat, effusæ clementiæ, modicus seueritate, & proximo quoq; exercitui per L. Apronium socerum non ingratus. vnde fama constans, ausum mittere ad Cæsarem litteras, Adfinitatem sibi cum Seiano haut sponte sed cõsilio Tiberij cœptã; perinde se quàm Tiberium falli potuisse. neque errorem eundẽ illi sine fraude; aliis exitio habendum.

Scaurus Mamercus accusatus:

A se absolutus.

* Sextia

Getulicus postulatus.

Mitâ fiduciâ euadit.

Epistola eius ad Tiberiũ.

sibi

sibi fidem integram, &, si nullis insidiis peteretur, mansuram: successorem nō aliter quàm indicium mortis accepturum. firmarent velut fœdus, quo princeps ceterarum rerum potiretur, ipse prouinciam retineret. *Hæc mira quamquam, fidem ex eo trahebant, quòd vnus omnium Seiani adfinium incolumis, multáque gratiâ mansit: reputante Tiberio publicum sibi odium, extremam ætatem, magisq; famâ quàm vi, stare res suas.* C. Cestio, M. Seruilio Coss. *nobiles Parthi in vrbē venere, ignaro rege Artabano. Is metu Germanici fidus Romanis, æquabilis in suos; mox superbiam in nos, sæuitiam in populares sumsit. fretus bellis, quæ secunda aduersum circumiectas nationes exercuerat, & senectutem Tiberij vt inermem despiciens; auidusq; Armeniæ, cui defuncto rege Artaxiâ, Arsacen liberorū suorum veterrimum imposuit, additâ contumeliâ. & missis qui gazam à Vonone relictam in Syriâ Ciliciáq; reposcerent, simul veteres Persarum ac Macedonū terminos. seq; inuasurum possessa Cyro, & pòst Alexandro, per vaniloquentiam ac minas iactabat. Sed Parthis mittendi secretos nuntios validissimus auctor fuit Sinnaces, insigni familiâ ac perinde opibus & proximus huic Abdus, ademtæ virilitatis. Non despectum id apud barbaros, vtroq; potentiâ habet. Ii adsciu & alios primoribus, quis neminem gentis Arsacidarum summa rei imponere poterant, interfectis ab Artabano plerisque aut nondum adultis; Phrahaten regis Phrahatis filium Româ poscebant. Nomine tantùm & auctore opus, vt sponte Cæsaris, vt genus Arsacis, ripam apud Euphratis cerneretur. Cupitum id Tiberio. ornat Phrahaten, accingitq; paternum ad fastigium: destinata retinens, consiliis & astu res externas moliri, arma procul habere. Interea cogni-*

A. V. C. DCCLXXXIIX. Parthi in vrbem venerunt; Artabanum amoturi, qui suis Romanisque inuisus.

Phrahatem ad regnum postulant.

Permittit Cæsar.

tis

tis insidiis, Artabanus tardari metu; modò cupidine vindictæ inardescere. Et barbaris contatio, seruilis: statim exsequi, regium videtur. Valuit tamen vtilitas, vt Abdum specie amicitiæ vocatum ad epulas lento veneno inligaret; Sinnacen dissimulatione ac donis, simul per negotia, moraretur. Et Phrahates apud Syriam, dū omisso cultu Romano, cui per tot annos insueuerat, instituta Parthorum sumit, patriis moribus impar, morbo absumtus est. Sed nō Tiberius omisit incepta. Tiridaten sanguinis eiusdem, æmulum Artabano, reciperandæq; Armeniæ Hiberum Mithradatem diligit, cōciliatq; fratri Pharasmani, qui gentile imperium obtinebat. & cunctis, quæ apud Orientem parabantur, L. Vitellium præfecit. Eo de homine haut sum ignarus sinistram in vrbe famam, pleraque fœda memorari: ceterùm regendis prouinciis priscâ virtute egit. Vnde regressus, & formidine C. Cæsaris, familiaritate Claudij, turpe in seruitium mutatus; exemplar apud posteros adulatorij dedecoris habetur. cesseruntq; prima postremis, & bona iuuentæ senectus flagitiosa obliterauit. At ex regulis, prior Mithradates Pharasmanen perpulit, dolo & vi conatus suos iuuare: repertiq; corruptores, ministros Arsacis multo auro ad scelus cogunt, simul Hiberi magnis copiis Armeniam irrumpunt, & vrbē Artaxata potiuntur. Quæ postquam Artabano cognita; filium Orodem vltorem parat, datq; Parthorum copias, mittit qui auxilia mercede facerent. Contrà, Pharasmanes adiungere Albanos, accipere Sarmatas, quorum Sceptruchi vtrimque donis acceptis; more gentico diuersa induêre. Sed Hiberi locorum potentes, Caspiâ viâ Sarmatam in Armenios raptim effundunt. At qui Partis abuentabant, facilè arcebantur; cùm alios incessus hostis clausisset, vnum reliquum, mare inter & extremos

Sed ille moritur.

Alium submittit Tiberius.

Vitellio Orienti præfecto.

Eius mores & ingenium.

Cooriuntur in Parthum.

Ille Orodem in eos mittit.

extremos Albanorum montes, astas impediret. quia flatibus Etesiarum implentur vada, hibernus Auster reuoluit fluctus, pulsoq; introrsus freto, breuia litorum nudantur. Interim Orodem sociorũ inopem, auctus auxilio Pharasmanes vocare ad pugnam, & detrectantem incessere, adequitare castris, infensare pabula; ac sæpe, modum obsidij, stationibus cingebat. donec Parthi contumeliarum insolentes, circumsisterent regem, poscerent prœlium. atque illis sola in equite vis: Pharasmanes & pedite valebat. nam Hiberi Albaniq; saltuosos locos incolentes, duritiæ patientiaq; magis insueuere. Feruntq; se Thessalis ortos, qua tempestate Iason post auectam Medeam, genitosq; ex ea liberos, inanem mox regiam Æëtæ, vacuosq; Colchos repetiuit. Multaq; de nomine eius, & oraculum Phryxi celebrant. Nec quisquam ariete sacrificauerit, credito vexisse Phryxũ: siue id animal, seu nauis insigne fuit. Ceterùm directâ vtrimque acie, Parthus imperium Orientis, claritudinem Arsacidarum: contraq; ignobilem Hiberum mercenario milite, differebat. Pharasmanes integros semet à Parthico dominatu: quanto maiora peterent, plus decoris victores, aut si terga darent, flagitij atque pericli laturos. simul horridam suorum aciem, picta auro Medorum agmina; hinc viros, inde prædam ostenderet. Enim verò apud Sarmatas non vna vox ducis. se quisque stimulant, ne pugnam per sagittas inirent, impetu & comminus præueniendum. Variæ hinc bellantium species. cùm Parthus sequi vel fugere pari arte suetus, distraheret turmas, spatium ictibus quæreret: Sarmatæ omisso arcu, quo breuius valent, contis gladiisq; ruerent. modò equestris prœlij more, frontis & tergi* vices; aliquando, vt conserta acies, corporibus & pulsu armorum pellerent, pellerentur. Iamq; & Albani

Sed viribus imparem.

Hiberi & Albani, vnde orti.

Pugna committitur.

* vice.

bani Hiberiq; prensare, detrudere, ancipitem pugnam hostibus facere. Quos super, eques, & propioribus vulneribus pedites adflictabant. Inter quæ Pharasmanes Orodesq; dum strenuis adsunt, aut dubitãtibus subueniunt, conspicui, eóque gnari, clamore, telis, equis concurrunt. instantius Pharasmanes. nã vulnus per galeam adegit, nec iterare valuit, prælatus equo, & fortissimis satellitum protegentibus saucium. Fama tamen occisi falsò credita, exterruit Parthos, victoriámq. concessere. Mox Artabanus totâ mole regni vltimi. * id peritiâ locorum, ab Hiberis melius pugnatũ. nec ideò abscedebat, ni contractis legionibus Vitellius, & subdito rumore tamquam Mesopotamiam inuasurus, metum Romani belli fecisset. Tum omissa Armenia, versaq; Artabani res: inliciente Vitellio, desererent regem sæuũ in pace, & aduersis præliorum exitiosum. Igitur Sinnaces, quem ante infensum memoraui, patrem Abdageſem, aliosq; occultos cõsulit, & tunc continuis cladibus promtiores ad defectionem trahit: adfluentibus paulatim, qui metu magis quàm benevolentiâ subiecti, repertis auctoribus sustulerant animum. Nec iam aliud Artabano reliquum, quàm si qui externorum, corpori custodes aderant, suis quisque sedibus exterres; quis neque boni intellectus, neq; mali cura, sed mercede aluntur, ministri sceleribus. His adsumtis, in longinqua & contermina Scythiæ fugam maturauit, spe auxilij: quia Hyrcanis Carmanisq; per adfinitatem innexus erat. Atque interim posse Parthos absentium æquos, præsentibus mobiles, ad pœnitentiam mutari. At Vitellius profugo Artabano, & flexis ad nouum regem popularium animis, hortatus Tiridaten parata capessere, robur legionum sociorúmque, ripam ad Euphratis ducit. Sacrificantibus, cùm hic more Romano Suouetaurilia daret,

In qua Orodes succubuit, ac pænè occubuit.

* vlsum iis: peritia.

Artabano omnia infesta, infida.

Scythiam aufugit.

Vitellius ad Euphratem Ro. exercitum ducit.

daret, ille equum placando amni adornasset; nuntiauere accolæ Euphraten nullâ imbrium vi, sponte & immensum attolli: simul albentibus spumis in modum diadematis sinuare orbes; auspicium prosperi transgressus. quidam callidiùs interpretabantur, initia conatus secunda, neq; diuturna: quia eorum quæ terra cælóve portenderentur, certior fides; fluminum instabilis natura, simul ostenderet omina, raperetq;. Sed ponte nauibus effecto, tramissóque exercitu, primus Ornospades multis equitum millibus in castra venit: exsul quondam, & Tiberio, cùm Dalmaticum bellũ conficeret, haut inglorius auxiliator, eóque ciuitate Romanâ donatus. mox repetitâ amicitiâ regis, multo apud eum honore, præfectus campis, qui Euphrate & Tigre inclutis amnibus circumflui Mesopotamiæ nomen acceperunt. Neque multo pòst, Sinnaces auget copias: & columen partium Abdageses, gazam & paratus regios adicit. Vitellius ostentasse Romana arma satis ratus, monet Tiridaten primoréque: hunc, Phrahatis aui & altoris Cæsaris, quæ vtrobique pulchra, meminerit: illos, obsequium in regem, reuerentiam in nos, decus quisq. suum & fidem retineret. Exin cum legionibus in Syriam remeauit. Quæ duabus æstatibus gesta coniunxi, quò requiesceret animus à domesticis malis. Non enim Tiberium, quamquam triennio post cædem Seiani, quæ ceteros mollire solent, tempus, preces, satias, mitigabant, quin incerta vel abolita pro grauissimis & recentibus puniret. Eo metu Fulcinius Trio ingruentis accusatores haut perpessus, supremis tabulis multa & atrocia in Macronem ac præcipuos libertorum Cæsaris composuit: ipsi fluxam senio mentem, & continuo absessu, velut exsilium obiectando. Quæ ab heredibus occultata, recitari Tiberius iussit: patientiam libertatis

Ponte eum iungit.

Aggregãtur fautores aut consci.

Copias reducit Vitellius.

Tiberij tenax fæuitia.

Trionis in eum suprema libertas.

tis alienæ ostentans, & contemtor suæ infamiæ, an scelerum Seiani diu nescius, mox quoque modo dicta vulgari malebat, veritatiq; cui adulatio officit, per probra saltem gnarus fieri. Iisdem diebus Granius Martianus senator à C. Graccho maiestatis postulatus, vim vitæ suæ attulit. Tatiusq; Gratianus præturâ functus, lege eâdem extremum ad supplicium damnatus. Nec dispares Trebellieni Rufi, & Sextij Paconiani exitus. Nam Trebellienus suâ manu cecidit; Paconianus in carcere, ob carmina illic in principem facitata, strangulatus est. Hæc Tiberius non mari, vt vlim, diuisus, neque per longinquos nuntios accipiebat, sed vrbem iuxta; eodem vt die vel noctis interiectu, litteris consulum rescriberet: quasi aspiciens vndantem per domos sanguinem, aut manum carnificum. Fine anni Poppæus Sabinus concessit vitâ, modicus originis, principum amicitiâ consulatum ac triumphale decus adeptus, maximisq; prouinciis per quattuor & viginti annos impositus, nullam ob eximiam artem, sed quòd par negotiis, neq; supra erat. Q. Plautius* Sex. Papinius Coss. sequuntur. Eo anno,* neq; quòd L. Aruseius morte adfecti forent, adsuetudine malorũ vt atrox aduertebatur; sed exterruit, quòd Vibulenus Agrippa eques Romanus, cùm peroraſſent accusatores, in ipsâ curiâ depromtum sinu venenum hausit: prolapsusq; ac moribundus, festinatis lictorum manibus in carcerem raptus est, faucesq; iam exanimis laqueo vexatæ. Ne Tigranes quidem Armeniâ quondam potitus, ac tunc reus, nomine regio supplicia ciuium effugit. At C. Galba consularis, & duo Blæsii voluntario exitu cecidere: Galba, tristibus Cæsaris litteris prouinciam sortiri prohibitus; Blæsiis sacerdotia integrâ eorum domo destinata, consulsâ, dissuaserat: tunc vt vacua cõtulit in alios, quod

Plurium mortes.

Tiberius ad vrbem.

Poppæi Sabini exitus.

A. V. C. DCCLXXXIX. * Defectus locus.

Fœda mors Agrippæ.

Tigranes ex-rex Armeniæ damnatur.

Lepida vitam ipsa sibi finit.

signum mortis intellexere, & exsecuti sunt. Et Æmylia Lepida, quam iuueni Druso nuptam rettuli, crebris criminibus maritum insecuta, quamquam intestabilis, tamen impunita agebat; dum superfuit pater Lepidus. post à delatoribus corripitur, ob seruum adulterum. nec dubitabatur de flagitio. Ergo omissa defensione, finem vitæ sibi posuit. Per idem tempus Clitarum natio* Cappadociæ, Archelao subiecta, quia nostrum in modum deferre census, pati tributa adigebatur, in iuga Tauri montis abscessit: locorumq; ingenio sese contra imbelles regis copias tutabatur: donec M. Trebellius legatus à Vitellio præside Syriæ cum quattuor millibus legionariorum, & delectis auxiliis missus, duos colles, quos barbari insederant (minori Cadra, alteri Dauara nomen est) operibus circumdedit. & erumpere ausos ferro, ceteros siti, ad deditionem coëgit. At Tiridates volentibus Parthis Nicephorium & Anthemusiada, ceteras q; vrbes, quæ Macedonibus sitæ, Græca vocabula vsurpant, Halimque & Artemitam Parthica opida recepit; certantibus gaudio, qui Artabanum Scythas inter eductum ob sæuitiam exsecrati, come Tiridatis ingenium Romanas per artes sperabant. Plurimum adulationis Seleucenses induêre, ciuitas potens, septa muris, neq. in barbarum corrupta, sed conditoris Seleuci retinens. Trecenti opibus, aut sapientia delecti, vt senatus, suæ populo vis, & quoties concordes agunt, spernitur Parthis: vbi dissentere, dum sibi quisque contra æmulos subsidium vocant, accitus in partem, aduersum omnes valescit. Id nuper acciderat Artabano regnante, qui plebem primoribus tradidit, ex suo vsu. nam populi imperium, iuxta libertatem: paucorum dominatio, regiæ libidini propior est. Tum aduentantem Tiridaten extollunt, veterum regum honoribus, & quas

* Cappadoci Archelao.

Cappadoces rebellant.

Trebellius sub iugum reducit.

Tiridati regi prospera initia.

Seleucia, ciuitas opulés.

Ei se adiungit.

recens

recens ætas largius inuenit. simul probra in Artabanum fundebāt, materna origine Arsaciden, cetera degenerem. Tiridates rem Seleucensem populo permittit. mox consultans quo nam die solennia regni capesseret; litteras Phrahatis & Hieronis, qui validissimas præfecturas obtinebant, accipit, breuem morā precantium. Placitumq; opperiri viros præpollentis. Atque interim Ctesiphon sedes imperij petita. sed vbi diem ex die prolatabant, multis coràm & adprobantibus, Surena patrio more Tiridatem insigni regio euinxit. Ac si statim interiora, ceterásque nationes petiuisset; oppressa contantium dubitatio, & omnes in vnum cedebant. Adsidendo castellum, in quod pecuniam & pellices Artabanus contulerat, dedit spatium exuendi pacta. Nam Phrahates & Hiero, & si qui alij dilectum capiendo diademati diem non concelebrauerant, pars metu, quidā inuidiâ in Abdagesen, qui tum aulâ, & nouo rege potiebatur, ad Artabanum vertêre. Isq; in Hyrcanis repertus est, in luuie obsitus, & alimenta arcu expediens. ac primò tamquam dolus pararetur, territus; vbi data fides reddendæ dominationi venisse, adleuatur animum, & quæ repentina mutatio exquirit. Tum Hiero pueritiam Tiridatis increpat: neque penes Arsacidem imperium, sed inane nomen apud imbellem externâ mollitiâ: vim in Abdagesis domo. Sensit vetus regnandi, falsos in amore, odia non fingere. nec vltrà moratus, quàm dum Scytharum auxilia conciret, pergit properus, & præueniens inimicorum astus; amicorum pœnitentiam: neq; exuerat pædorem, vt vulgum miseratione aduerteret: non fraus, non preces; nihil omissum, quo ambiguos inliceret, promti firmarētur. Iamq; multâ manu, propinqua Seleuciæ aduentabat; cū Tiridates simul famâ atq. ipso Artabano perculsus, distrahi

Coronatur Tiridates.

Sed morâ res suas corrumpit.

Abeunt ab eo, qui ante proni.

Artabanum reducunt.

Is propere agit:

Tiridates lente.

consiliis, iret contra, an bellum cõtatione tractaret. Quibus prælium & festinati casus placebant, disiectos & longinquitate itineris fessos, ne animo quidem satis ad obsequium coaluisse disserunt; proditores nuper hostesq; eius, quem rursum foueant. Verùm Abdageses regrediendum in Mesopotamiam censebat, vt amne obiecto Armeniis interim Elymaisq; & ceteris à tergo excitis, aucti copiis socialibus, & quas dux Romanus misisset, fortunam tentarent. Ea sententia valuit, quia plurima auctoritas penes Abdagesen, & Tiridates ignarus ad pericula erat. sed fugæ specie discessum, ac principio à gente Arabum facto, ceteri domos abeunt, vel in castra Artabani: donec Tiridates cum paucis in Syriam reuectus,

Et cedit hostii.

pudore proditionis omnes exsoluit. Idem annus graui igne vrbẽ adficit, deustâ parte Circi, quæ Auentino contigua, ipsóque Auentino. quod damnum Cæsar ad gloriam vertit, exsolutis domuum & insularum pretiis.

Incendium Romæ.

Millies sestertium eâ munificentiâ conlocatum: tanto acceptius in vulgum, quanto modicus priuatis ædificationibus. Ne publicè quidem nisi duo opera struxit, templum Augusto, & scenam Pompeiani theatri: eáq. perfecta contemtu ambitionis, an per senectutem haut dedicauit. sed æstimando cuiusq; detrimẽto quattuor progeneri Cæsaris, Gn. Domitius, Cassius Longinus, M. Vinicius, Rubellius Blandus dilecti, additusq; nominatione consulum P. Petronius. Et pro ingenio cuiusq; quæsiti decretiq; in principem honores. Quos omiserit receperitve in incerto fuit, ob propinquum vitæ finem. Neque enim multo pòst supremi Tiberio consules, Gn. Acerronius, C. Pontius magistratum occepere, nimiâ iam potentiâ Macronis: qui gratiam C. Cæsaris numquam sibi neglectam, acrius in dies fouebat. impulerat q; post mortem

Cui solamen à Cæsare.

A. V. C. DCCXC. Macro præfectus prætorio.

tem Claudiæ, quam nuptam ei rettuli, vxorem suam Enniam immittendo amore iuuenem inlicere, pactóque matrimonij vincire, nihil abnuentem dum dominationis apiscereturNam & si commotus ingenio, simulationum tamen falsa, in sinu aui perdidicerat. Gnarum hoc principi. eoq; dubitauit de tradendâ Rep. primùm inter nepotes, quorum Druso genitus, sanguine & caritate propior, sed nondum pubertatem ingressus: Germanici filio robur iuuentæ, vulgi studia. eaq; apud auum odij causa. Etiam de Claudio agitanti, quòd ii compositâ ætate bonarum artiũ cupiens erat, imminuta mens eius obstitit. Sin extra domũ successor quæreretur, ne memoria Augusti, ne nomen Cæsarum in ludibria & contumelias verteret, metuebat. quippe illi non perinde curæ, gratia præsentium; quàm in posteros ambitio. Mox incertus animi, fesso corpore, consilium cui impar erat, fato permisit: iactis tamen vocibus, per quas intelligeretur prouidus futurorum. Namq; Macroni non abditâ ambage, Occidentem ab eo deseri, Orientẽ spectari exprobrauit; Et C. Cæsari fontè orto sermone L. Sullam inridenti, omnia Sullæ vitia, & nullam eiusdem virtutem habiturum prædixit: simul crebris cum lacrymis minorem ex nepotibus complexus, truci alterius vultu: occides hũc tu, inquit, & te alius. Sed grauescente valetudine, nihil è libidinibus omittebat, in patientiâ firmitudinem simulans: solitúsq; eludere medicorum artes, atq; eos qui post tricesimum ætatis annũ ad internoscenda corpori suo vitia vel noxia, alieni consilij indigerent. Interim Romæ futuris etiam post Tiberium cædibus semina iaciebantur. Lælius Balbus Acutiam P. Vitellij quondam vxorem maiestatis postulauerat: quâ damnatâ, cùm præmium accusatori decerneretur, Iunius Otho tribunus plebei intercessit.

Caligulam captat, & ipse captatur.

Tiberius ambigit de successore.

Præsagia eius.

Morbum dissimulat.

Albucilla accusata, cum aliis illustribus.

cessit, vnde illis odia, mox Othoni exsilium. Dein multorum amoribus famosa Albucilla, cui matrimonium cum Sutrio Secundo coniurationis indice fuerat, defertur impietatis in principem. cõnectebantur vt consciij & adulteri eius, Gn. Domitius, Vibius Marsus, L. Arruntius. declaritudine Domitij supra memorati. Marsus quoq; vetustis honoribus, & inlustri studiis erat. Sed reliquum interrogationi, tormentis seruorum Macronem præsedisse commentarij ad senatum missi ferebant: nulliusque in eos imperatoris litteræ, suspitionem dabant, inualido ac fortasse ignaro, ficta pleraq; ob inimicitias Macronis notas in Arruntium. Igitur Domitius defensionem meditans, Marsus tamquam inediam destinauisset, produxere vitam. Arruntius cõtationem & moras suadentibus amicis: Non eadem omnibus decora respondit, sibi satis ætatis, neq. aliud pœnitendum, quàm quòd inter ludibria & pericula anxiam senectam toleratuisset, diu Seiano, nunc Macroni, tempori alicui potentium inuisus; non culpa, sed vt flagitiorum impatiens. Sanè parcos & supremos principis dies posse vitari; quem admodum enatarum immanentis iuuentam? An cùm Tiberius post tantam rerũm experientiam, vi dominationis cõuulsus & mutatus sit: C. Cæsarem vix finita pueritia, ignarum omnium, aut pessimis imbutum, meliora capessiturum Macrone duce? qui vt deterior, ad opprimendum Seianum dilectus, plura per scelera Rempublicam conflictauisset, prospectare iam se acrius seruitium, eoq. fugere simulacra & instantia. Hæc vatis in modum dictitans, venas resolui. Documento sequentia erunt, bene Arruntium morte vsum. Albucilla iurito ictu à semet vulnerata, iussu senatus in

Arruntius vitâ abit, tædio temporum.

Benè vaticinatur de seruitiũ Caligulæ.

carcerem fertur. Stuprorum eius ministri, Grasidius Sacerdos praetorius vt in insulam deportaretur; Pontius Fregellanus amitteret ordinem senatorium: & eadem pœna in Lælium Balbum decernuntur. id quidem à lætantibus, quia Balbus truci eloquētiâ habebatur, promptus aduersam insontes. Iisdem diebus Sex. Papinius consulari familiâ, repentinū & informem exitum dilegit, iacto in præceps corpore. caussa ad matrem referebatur, quæ pridem repudiata, adsentationibus atq; luxu perpulisset iuuenem ad ea, quorum effugium non nisi aduerte inueniret. Igitur accusatâ in senatu, quamquam genua patrum aduolueretur, luctúmq; communē, & magis imbecillum tali super casu feminarum animū, vltráq; in eundem dolorem mœsta & miseranda * diu ferret, vrbe tamen in decem annos prohibita est, donec minor filius lubricum iuuentæ exiret. Iam Tiberium corpus, iam vires, nondum dissimulatio deserebat. Idem animi rigor, sermone ac vultu intentus, quasitâ interdum comitate, quamuis manifestam defectionem tegebat. mutatisque sæpius locis, tandē apud promontorium Misenī consedit, in villâ, cui L. Lucullus quondam dominus, illic eum adpropinquare supremis; tali modo compertum. Erat medicus arte insignis, nomine Charicles, non quidem regere valetudines principis solitus; consilij tamen copiam præbere. Is velut propria ad negotia digredians, & per speciem officij manum complexus, pulsum venarum attigit: neq; fefellit. Nam Tiberius incertum an offensus, tantóq; magis iram premens, instaurari epulas iubet, discumbitáq; vltra solitum; quasi honori abeuntis amici tribueret. Charicles tamen labi spiritum, nec vltra biduum duraturum Macroni firmauit. Inde cuncta conloquiis inter præsentes, nuntiis apud legatos & exercitus

Papinius se præcipitat.

In matre (nefas) suspectus.

* differret.

Tiberius deficit, sed tegit.

Medicus astu comperit.

Macroni enunciat.

Ille moritur. festinabantur. Decimo septimo kalend. Aprilis intercluſâ animâ, creditus eſt mortalitatem expleuiſſe. Et multo gratantum concurſu, ad capienda imperij primordia C. Cæſar egrediebatur. cùm repentè adfertur, redire Tiberio vocem ac viſus, vocariq; qui recreanda defectioni cibum adferrent. Pauor hinc in omnes; & ceteri paſſim diſpergi, ſe quiſque mœſtum aut neſcium fingere. Cæſar in ſilentium fixus, à ſummâ ſpe, nouiſſima exſpectabat.

Non ſine vi & fraude. Macro intrepidus, opprimi ſenem iniectu multæ veſtis iubet, diſcediq; ab limine. Sic Tiberius finiuit, octauo & ſeptuageſimo ætatis anno. Pater ei Nero, & vtrimque origo gentis Claudia, quamquam mater in Liuiam, & mox Iuliam familiam, adoptionibus tranſierit. Caſus primâ ab infantiâ ancipites. nam proſcriptum patrem exſul ſecutus, vbi domum Auguſti priuignus introiit, multis amulis conflictatus eſt; dū Marcellus & Agrippa, mox Caius Luciuſque Cæſares, viguere. Etiam frater eius Druſus proſperiore ciuium amore erat. Sed maximè in lubrico egit acceptâ in matrimonium Iuliâ, impudicitiam vxoris tolerans aut declinans. Dein Rhodo regreſſus, vacuos principis penates duodecim annis, mox rei Romanæ arbitrium tribus fermè & viginti obtinuit. Morum quoque tempora illi diuerſa: egregium vitâ famâque quoad priuatus, vel in imperiis ſub Auguſto fuit: occultum ac ſubdolum fingendis virtutibus, donec Germanicus ac Druſus ſuperfuere. Idem inter bona malaq; mixtus, incolumi matre: inteſtabilis ſeuitia, ſed obtectus libidinibus, dum Seianum dilexit, timuitue. Poſtremò in ſcelera ſimul ac dedecora prorupit; poſtquam remoto pudore & metu, ſuo tantùm ingenio vtebatur.

De eo elogium.

C. COR-

C. CORNELII TACITI AB EXCESSV D. AVGVSTI ANNALIVM LIB. XI.

BREVIARIVM LIBRI.

VALERIVS Asiaticus fraude Messalinæ & Vitellij euertitur. Aduocatis præmij modus prò patrocinio definitus. Parthorum res inteſtino regum diſcidio turbatæ. Ludi ſæculares Romæ editi. Litteræ tres nouæ à Claudio repertæ: & eâ occaſione de primis litteris. Italus Cheruſcis rex imponitur. Corbulo inferiori Germaniæ præficitur, & ipſam, militemque ſeuerè regit. Curtius Rufus triumphalia adſequitur: deque ipſo viro. De Quæſtorum munere & numero. Galliæ proceres ius plenum ciuitatis Romanæ adipiſcuntur, Patricij augentur, luſtrum conditur. Meſſalina impudiciſſima fœminarum, amore vecors, C. Silio palàm nubit. res ad Claudium defertur: qui in vxorem & adminiſtros libidinum, impulſu liberorum, animaduertit. Hæc geſta annis ferè duobus.

Coss. *C. Valerio Aſiatico. M. Valerio Meſſalla*
A. Vitellio. L. Vipſanio.

NAM *Valerium Aſiaticum bis conſulem, fuiſſe quondam adulterum eius credidit: pariterq; hortis inhians, quos ille à Lucullo emtos inſigni magnificentiâ extollebat, Suilium accuſandis vtriſq; immittit.* Hortii Lucullæi. *Adiungitur Soſibius Britannici educator, qui per ſpeciem beneuolentiæ moneret Claudium, auri vim atque opes principibus infenſas: præcipuum auctorem Aſiaticum interficiendi Cæſaris, non extimuiſſe concionem populi Romani, gloriamq; facinoris vltrò petere. clarum ex eo in vrbe, deditâ per* Aſiaticus clàm accuſatur. *prouincias famâ, parare iter ad Germanicos exercitus; quando genitus Viennæ, multisq; & validis propinqui-*

*tatibus subnixus, turbare gentiles nationes promtũ haberet. At Claudius nihil vltrà scrutatus, citis cum militibus tamquam opprimendo bello, Crispinũ prætorij præfectum misit: à quo repertus est apud Baias, vinclisq; inditis in vrbem raptus, neque datâ senatus copiâ, intra cubiculum auditur, Messallinâ coram. Et Suilius, corruptionem militum, quos pecunia & stupro in * omni flagitio obstrictos arguebat, exin adulterium Poppææ, ac postremum mollitiam corporis obiectare. Ad quod * victo silentio prorupit reus, & Interroga, inquit, Suili filios tuos, virũ me esse fatebuntur: ingressusq; defensionem, commoto maiorem in modum Claudio, Messallinæ quoque lacrymas exciuit. quibus abluendis cubiculo egrediens, monet Vitellium ne elabi reum sineret. Ipsa ad perniciem Poppææ festinat; subditis qui terrore carceris ad voluntariam mortem propellerent: adeò ignaro Cæsare, vt paucos post dies epulantem apud se maritum eius Scipionem percontaretur, cur sine vxore discubuisset atq; ille functam fato responderet. Sed consultanti super absolutione Asiatici, flens Vitellius commemoratâ vetustate amicitiæ, vtq; Antoniam principis matrem pariter obseruassent, dein percursis Asiatici in Remp. officiis recentiq; aduersus Britanniam militiâ, quæq; alia conciliandæ misericordiæ videbantur: liberum ei mortis arbitrium permisit. & secuta sunt Claudij verba, in eandem clementiam. Hortantibus dehinc quibusdam inediam & lenem exitum, remittere beneficium Asiaticus ait: vsurpatis quibus insueuerat exercitationibus, lauto corpore, hilarè epulatus, cùm se honestiùs calliditate Tiberij, vel impetu C. Cæsaris periturum dixisset, quàm quòd fraude muliebri & impudico Vitellij ore caderet, venas exsoluit. viso tamen antè rogo, iussoq; transferri partem*

In vrbem rapitur.

Clam auditur.

* omne flagitium

* Libri vet. indicto

Fraude Vitellij euertitur.

in

*in aliam, ne opacitas arborum vapore ignis minueretur. Tantum illi securitatis nouissimæ fuit. Vocantur post hæc patres, pergitq́; Suilius addere reos equites Romanos illustres, quibus Petra cognomentum: At caussa necis ex eo quòd domum suam * Mnesteris & Poppæa congressibus præbuissent. Verùm nocturnæ quietis species alteri obiecta, tamquam vidisset Claudium spicea corona euinctum, spicis retro conuersis: eáque imagine grauitatem annonæ dixisset. Quidam pampineam coronam albentibus foliis visam, atque ita interpretatum tradidere, vergente autumno mortē principis ostendi. Illud haut ambigitur, qualicumque insomnio, ipsi fratriq́; perniciem allatam. Sestertiùm quindecies, & insignia præturæ Crispino decreta. Adiecit Vitellius sestertiùm decies Sosibio: quòd Britannicum præceptis, Claudium consilius iuuaret. Rogatus sententiam & Scipio: cùm idem, inquit, de admissis Poppææ sentiam quod omnes, putate me idem dicere quòd omnes. eleganti temperamento inter coniugalem amorem, & senatoriam necessitatem. Continuus inde & sæuus accusandis reis Suilius, multiq́; audaciæ eius æmuli. Nam cuncta legū & magistratuum munia in se trahens princeps, materiam prædandi patefecerat. nec quidquam publicæ mercis tam venale fuit, quàm aduocatorū perfidia: adeò vt Samius insignis eques Romanus, quadringentis nummorum milibus Suilio datis, & cognitâ præuaricatione, ferro in domo eius incubuerit. Igitur incipiente C. Silio consule designatō, cuius de potentiâ & exitio in tempore memorabo, consurgunt patres, legemq́; Cinciam flagitant. qua cauetur antiquitùs, ne quis ob caussam orandam pecuniā donumve accipiat. Deinde obstrepentibus his quibus ea contumelia parabatur, discors Suilio Silius acriter incubuit, veterum*

Securè moritur.

Equites Rom. duo interfecti.

* Priscæ editiones, Valery.

Idque ob somnium.

* Vat. vertente.

Scipionis cautæ modestiæ dictum.

Aduocatorum vulgò perfidia.

Cui coërcendæ lex Cincia postulatur.

oratorum

oratorum exempla referens, qui famam in posteros, præmia eloquentiæ cogitauissent pulcerrima: alioquin & bonarum artium principem sordidis ministeriis fœdari: nec fidem integram manere, vbi magnitudo quæstuũ spectetur. quòd si in nullius mercedem *negotia tueantur, pauciora fore: nunc inimicitias, accusationes, odia, & iniurias foueri, vt quomodo vis morborum pretia medentibus, sic fori tabes pecuniam aduocatis ferat. meminissent C. Asinij, & Messallæ, ac recentiorum Arruntij & Eserninj. ad summa prouectos incorruptâ vitâ & facundiâ. *Talia dicente consule designato, consentientibus aliis parabatur sententia, qua lege repetundarum tenerentur: cùm Suillius, & Cossutianus, & ceteri qui non iudicium (quippe in manifestos) sed pœnam statui videbãt, circumsistunt Cæsarem, antè alia deprecantes. Et postquam annuit *tacens, incipiunt.* Quem illum tantâ superbiâ esse, vt æternitatem famæ spe præsumat? vsui & rebus subsidium præparari, ne quis inopiâ aduocatorum potentioribus obnoxius sit. neque tamen eloquentiam gratuitò contingere: omitti curas familiares, vt quis se alienis negotiis intendat. multos militiâ, quosdam exercendo agros tolerare vitam. Nihilà quoquam expeti, nisi cuius fructus antè prouiderit. Facilè Asinium, & Messallam, inter Antonium & Augustum bellorum præmiis refertos, aut ditium familiarum heredes Eserninos & Arruntios, magnum animum induisse: promta sibi exemplà quantis mercedibus P. Clodius aut C. Curio concionari soliti sint. se modicos senatores, qui à Rep. nulla nisi pacis emolumenta peterent: *cogitare plebem, quâ togâ

* Vett. negotiantur.

Repugnant coæui. * agere incipiunt.

* Vett. cogitaret.

eniteſceret:

enitesceret: sublatis studiorum pretiis, etiam studia peritura, vt minus decora. *Hac ita haut frustra dicta princeps ratus, capiendis pecuniis posuit modum, vsq; ad dena sestertia, quæ egressi repetundarum tenerentur. Sub idē tempus Mithradates quem imperitasse Armeniis, & ad præsentiam Cæsaris vectum memoraui, monente Claudio in regnum remeauit, fisus Pharasmanis opibus. Is rex Hyberis, idemq; Mithradatis frater, nuntiabat discordare Parthos: summáq. imperij ambiguâ, minora sine curâ haberi. Nam inter Gotarzis pleraq; sæua (qui necem fratri Artabano, coniugiq; ac filio eius præparauerat, vnde metus eius in ceteros) acciuere Bardanem. Ille vt erat magnis ausis promtus, biduo tria milia stadiorum inuadit, ignarúmq; & exterritum Gotarzem proturbat: neque contatur, quin proximas præfecturas corripiat, solis Seleucensibus dominationem eius abnuentibus. In quos vt patris sui quoq. defectores, ira magis quàm ex vsu præsenti accensus, implicatur obsidione vrbis validæ, & munimentis obiecti amnis muroq; commeatibus firmatæ. Interim Gotarzes Daharū Hyrcanorumq; opibus auctus, bellū renouat: coactusq; Bardanes omittere Seleuciam, Bactrianos apud campos castra contulit. Tunc distractis Orientis viribus, & quónam inclinarent incertis; casus Mithradati datus est occupandi Armeniam, vi militis Romani ad excidenda castellorum ardua, simulq; Hybero exercitu campos persultante: Nec enim restitere Armenij, fuso qui prœlium ausus erat Demonacte præfecto. Paululum contationis attulit rex minoris Armeniæ Cotys, versis illuc quibusdam procerum; deinde litteris Cæsaris coërcitus. & cuncta in Mithradatem fluxere, atrociorem quàm nouo regno conduceret. At Parthi imperatores cùm pugnam pararent,*

Princeps moderatur & præmium definit.

Mithridates in Armeniā redit:

Dum Parthi discordes.

Gotarzes pellitur.

Sed reparat vires.

fœdus

Pacem dein de cum Bardane fiunt.

fœdus repentè * faciunt, cognitis populatorum insidiis, quas Gotarzes fratri patefecerat. cõgressique primo contanter, deinde complexi dextras, apud altaria deûm pepigere. fraudem inimicorum vlcisci, atq. ipsi inter se concedere. Potior Bardanes visus retinendo regno. At Gotarzes, ne quid æmulationis exsisteret, penitus in Hyrcaniam abiit: regressoque Bardani * deditur Seleucia, septimo post defectionem anno; non sine dedecore Parthorum, quos vna ciuitas tamdiu eluserat. Exin validissimas præfecturas inuasit, & recuperare Armeniam, * ni Vibio Marso Syriæ legato bellum minitante cohibitus foret. Atque interim Gotarzes pœnitentiâ concessi regni, & reuocante nobilitate, cui in pace durius seruitium est, contrahit copias, & huic contra itum ad amnem Erindem: in cuius transgressu multum certato, pernicit Bardanes, prosperisque prælijs medias nationes subegit ad flumen Cindeu, quod Dahas Arioscq; disterminat. Ibi modus rebus secundis positus. nam Parthi quamquam victores, longinquam militiam aspernabantur. Igitur exstructis monimentis, quibus opes suas testabatur, nec cuiquam ante Arsacidarum tributa illis de gentibus * parata, regreditur: ingens gloriâ, atque eò ferocior, & subiectis intolerantior. Qui dolo ante compositos, incautum venationi, intentum interfecere, primam intra iuuentam, sed claritudine paucos inter senum regum, si perinde amorem inter populares, quàm metum apud hostes quæsiuisset. Nece Bardanis turbata Parthorum res, inter ambiguos quis in regnum acciperetur. Multi ad Gotarzen inclinabant; quidam ad Meherdatem prolem Phrahatis obsidio nobis datum. Deinde præualuit Gotarzes, potitusq; regiâ per sæuitiem ac luxum adegit Parthos mittere ad principem Romanum occultas preces,

* Vulgò, iacuit, nec male Verranius iacuit.

Ita vt hic in regno maneat.

* Alter Vat. dedit se verbis Sel.

Sed pax ea haud in longum.

Irerum diffident, pugnant, victore Bardane.

* paria

Quem superbientem sui interimunt.

Gotarzes iterũ regnat.

ces,

ces, quis permitti Meherdatem patrium ad fastigium orabant. Iisdem consulibus ludi sæculares octingentesimo post Romam conditam, quarto & sexagesimo quàm Augustus ediderat. spectati sunt. Vtriusq; principis rationes prætermitto, satis narratas libris quibus res imperatoris Domitiani composui. nam is quoq. edidit ludos sæculares. iisq; intentiùs affui sacerdotio Quindecimuirali præditus, ac tum prætor. quod non iactantia refero, sed quia collegio quindecimuirûm antiquitùs ea cura, & magistratus potissimùm exsequebantur officia cærimoniarum. Sedente Claudio Circensibus ludis, cùm pueri nobiles equis ludicrum Troiæ inirent, interq; eos Britannicus imperatore genitus; & L. Domitius adoptione mox in imperium & cognomentũ Neronis adscitus; fauor plebis acrior in Domitium, loco præsagij acceptus est. vulgabaturq; affuisse infantiæ eius dracones in modum custodum, fabulosa & externis miraculis assimulata. nam ipse hautquaquam sui detractor, vnam omnino anguem in cubiculo visam narrare solitus est. Verum inclinatio populi super erat ex memoriâ Germanici, cuius illa reliqua suboles virilis: & matri Agrippinæ miseratio augebatur, ob sæuitiam Messallinæ. quæ semper infesta, & tunc commotior, quo minus strueret crimina & accusatores, nouo & furori proximò amore distinebatur. Nam in C. Silium iuuentutis Romanæ pulcherrimum ita exarserat, vt Iuniam Syllanam nobilem feminam, matrimonio eius exturbaret, vacuoq; adultero potiretur. Neq; Silius flagitij aut periculi nescius erat; sed certo si abnueret exitiũ, & nõnullâ fallendi spe, simul magnis præmiis, opperiri futura; & præsentibus frui pro solatio habebat. Illa non furtim, sed multo comitatu ventitare domum, egressibus adhærescere, largiri opes, honores: postremò

Ludi sæculares Romæ.

Domitius Nero spe destinatur imperio.

Messallinæ in Silium amor:

Palam & quasi in iustum virum.

ſtremò velut tranſlata iam fortuna, ſerui, liberti, parati principis apud * adulterum viſebantur. At Claudius matrimonij ſui ignarus, & munia cenſoria vſurpans, theatralē populi laſciuiam ſeueris dictis increpuit, quòd in P. Pomponium conſularem (is carmina ſcenæ dabat) inq; feminas illuſtres probra iecerat. Et lege latâ, ſæuitiam creditorum coërcuit, ne in mortem parentum pecunias filiis familiarum fenori darent. Fontesq; aquarum Simbruinis collibus deductos, vrbi intulit. Ac nouas litterarum formas addidit, vulgauitq; : comperto Græcam quoq; litteraturā nō ſimul cœptam, abſolutamq;. Primi per figuras animalium Ægyptij ſenſus mentis effingebant; & antiquiſſima monimenta memoriæ humanæ impreſſa ſaxis cernuntur; & litterarum ſemet inuentores perhibent. Inde Phœnicas, quia mari præpollebant, intuliſſe Græcia, gloriamq; adeptos, tamquam reperérint quæ acceperant. Quippe fama eſt Cadmum claſſe Phœnicum vectum, rudibus adhuc Græcorum populis artis eius auctorē fuiſſe. Quidam Cecropem Athenienſem, vel Linum Thebanum, & temporibus Troianis Palamedem Argiuum memorant, ſexdecim litterarum formas; mox alios, ac præcipuum Simonidem ceteras reperiſſe. At in Italiā Etruſci ab Corinthio Damarato, Aborigenes Arcade ab Euandro didicerunt. Et forma literis Latinis, quæ veterrimis Græcorum. Sed nobis quoq; paucæ primùm fuere: deinde additæ ſunt. Quo exemplo Claudius tres litteras adiecit, quæ vſui, imperitante eo, poſt oblitteratæ, aſpiciuntur etiam nūc in ære publicandis plebiſcitis per fora ac templa fixo. Rettulit deinde ad ſenatum ſuper collegio haruſpicum, ne vetuſtiſſima Italiæ diſciplina per deſidiā exoleſceret: ſæpe aduerſis Reip. temporibus accitis, quorum monitu redintegratas cæri-

monias,

* Manuſſ. alterum.

At Claudius aliud agit.

Leges fert.

Aquas ducit.

Nouas litteras formar.

Haruſpices firmat.

monias, & in posterum rectiùs habitas. primoréſque Etruria ſponte aut patrum Romanorum impulſu retinuiſſe ſcientiam, & in familias propagaſſe: quod nunc ſegnius fieri, publica circa bonas artes ſecordia, & quia externæ ſuperſtitiones valeſcant. & læta quidẽ in præſens omnia; ſed benignitati deûm gratiam referendam, ne ritus ſacrorum inter ambigua cultûs, per proſpera obliterarentur. Factum ex eo ſenatuſconſultum: viderent pontifices, quæ retinenda firmandáq. haruſpicũ. Eodem anno Cheruſcorũ gens regem Româ petiuit, amiſſis per interna bella nobilibus, & vno reliquo ſtirpis regiæ, qui apud vrbem habebatur, nomine Italus. Paternum huic genus è Flauio fratre Arminij. Mater ex * Catumero principe Catorum erat. ipſe forma decorus, & armis equiſq; in patrium noſtrúmq. morem exercitus. Igitur Cæſar, auctũ pecuniâ, additis ſtipatoribus, hortatur gentile decus magno animo capeſſere. Illum primum Romæ ortum, nec obſidem, ſed ciuem, ire externũ ad imperium. Ac primò lætus Germanis aduentus, atq. eò magis, quòd nullis diſcordiis imbutus pari in omnes ſtudio ageret; celebrari, coli, modò comitatem & temperantiam nulli inuiſam, ſæpius vinolentiã ac libidines grata barbaris vſurpans. Iam q̃, ad proximos, iam longiùs clareſcere; cùm potentiam eius ſuſpectantes qui factionibus floruerant, diſcedũt ad conterminos populos, ac teſtificãtur, Adimi veterem Germaniæ libertatem, & Romanas opes inſurgere. adeò neminem iiſdem in terris ortum, qui principis locũ impleat: niſi exploratoris Flauij progenies ſupra cunctos attollatur? Fruſtrà Arminium præſcribi: cuius ſi filius hoſtili in ſolo adultus, in regnum veniſſet, poſſe extimeſci, infectum alimoniâ, ſeruitio, cultu, omnibus externis. at ſi

Cheruſci regem Romã petunt.

* Vatic. *Acumero*

Et Cæſar mittit.

Accipitur grate primò.

Sed mox vileſcit. In eum ſurgitur.

paterna Italo mens esset, nõ alium infensius arma contra patriam ac deos penates, quàm parentes eius exercuisse. *His atq. talibus, magnas copias coëgere.* Ipse quoque se parat. *Nec pauciores Italum sequebantur.* Non enim irrupisse ad inuitos, sed accitum memorabant, quando nobilitate ceteros anteiret, virtutem experirentur, an dignum se patruo Arminio, auo Catumero præberet: nec patrem illi rubori esse, quod fidem aduersus Romanos volẽtibus Germanis sumtam, nunquam omisisset. falsò libertatis vocabulũ obtendi ab iis, qui priuatim degeneres, in publicum exitiosi, nihil spei, nisi per discordias habeant. *Astrepebat huic alacre vulgus, & magno inter Barbaros prælio victor rex; dehinc secundâ fortunâ ad superbiam prolapsus, pulsusq;, ac rursus Langobardorũ opibus refectus, per læta per aduersa res Cheruscas afflictabat.* Et prælio vincit. Chauci Belgicam infestant. *Per idẽ tempus Chauci nullâ dissensione domi, & morte Sanquinij alacres, dum Corbulo aduentat, inferiorem Germaniam incursauere, duce Gannasco. qui natione Caninefas, auxiliaris & diu meritus, pòst transfuga, leuibus nauigiis prædabundus, Gallorũ maximè oram vastabat, nõ ignarus dites & imbelles esse. At Corbulo prouinciam ingressus, magna cum curâ & mox gloriâ, cui principiũ illa militia fuit, triremes alueo Rheni, ceteras nauium, vt quæq. habiles, per æstuaria & fossas adegit: lintribusq; hostium depressis & exturbato Gannasco, vbi* Corbulo eos reprimit. Disciplinam apud suos firmat: *præsentiâ satis composita sunt, legiones operum & laboris ignaras, populationibus latantes, veterem ad morem reduxit: ne quis agmine decederet, nec pugnã nisi iussu iniret. stationes, vigiliæ, diurna nocturnáque munia, in armis agitabantur.* Perquàm seuerè. *Feruntq; militem, quia vallum non accinctus, atq. aliũ quia pugione tantum accinctus fode-*

*ret, morte punitos. quæ nimia & incertum an falsò iacta, originẽ tamen è seueritate ducis traxere. intentumq́ & magnis delictis inexorabilem scias, cui tantum asperitatis etiam aduersus leuia credebatur. Ceterùm is terror milites hostesq́ in diuersum affecit. nos virtutem auximus; Barbari ferociam infregere. Et natio Frisiorum post rebellionem clade L. Apronij ceptam infensa, aut malè fida, datis obsidibus consedit apud agros à Corbulone descriptos. Idem senatũ, magistratus, leges imposuit. Ac ne iussa exuerent, præsidium immuniuit; missis qui maiores Chaucos ad deditionem pellicerent, simul Gannascum dolo aggrederentur. Nec irritæ aut degeneres insidiæ fuere aduersus transfugam & violatorem fidei. Sed cæde eius motæ Chaucorum mentes, & Corbulo semina rebellionis præbebat, vt latâ apud plerosque; ita apud quosdam sinistrâ famâ. cur hostem conciret? aduersa in Rempublicã casura: cùm prosperè egisset, * formidolosum paci, virũ insignem, & ignauo principi prægrauem. Ideò Claudius adeò nouam in Germanias vim prohibuit; vt referri præsidia cis Rhenum iuberet. Iam castra in hostili solo molienti Corbuloni, hæ litterâ redduntur. Ille re subitâ, quamquã multa simul offunderentur, metus ex imperatore, contemtio ex barbaris, ludibrium apud socios, nihil aliud prolocutus, quàm beatos *quosdam duces Romanos, signum receptui dedit. *Ne tamen miles otium exueret, inter Mosam Rhenúmque trium & viginti milliũ spatio fossam produxit, qua incerta Oceani vetarentur. insignia tamẽ triumphi indulsit Cæsar, quamuis bellum negauisset. Nec multo pòst Curtius Rufus eundem honorem adipiscitur, qui in agro *Mattiaco recluserat specus, quærendis venis argenti: vnde tenuis fructus, nec in longũ fuit. at legionibus cum*

Sed cum magno fructu.

Frisios componit.

Gannascum interficit.

*Non integer locus.

Claudius ardorẽ eius frangit.

* *quondam*

* *Vt* Fossa Corbulonis.

* *Maziaco.*

damno labor, ecfodere riuos, quaq; in aperto grauia, humum infrà moliri. quis subactus miles, & quia plures per prouincias similia tolerabantur, componit occultas litteras nomine exercituum precantium imperatorem, vt quibus permissurus esset exercitus, triumphalia antè tribueret. De origine Curtij Rufi, quem gladiatore genitum quidam prodidere, neque falsa promserim, & vera exsequi pudet. Postquam adoleuit, * sectator quæstoris cui Africa obtigerat, dum in opido Adrumeto vacuis per medium diei porticibus secretus agitat, oblata ei species muliebris vltra modum humanum, & audita est vox: Tu es Rufe, qui in hanc prouinciã pro consule venies, tali omine in spem sublatus, digressusq; in vrbẽ, & largitione amicorum, simul acri ingenio, quæsturam, & mox nobiles inter candidatos prætura principis suffragio assequitur: cùm hisce verbis Tiberius dedecus natalium eius velauisset, Curtius Rufus videtur mihi ex se natus. Longâ post hac senectâ, & aduersus superiores tristi adulatione, arrogans minoribus, inter pares difficilis, consulare imperium, triumphi insignia, ac postremò Africum obtinuit: atque ibi defunctus, fatale præsagium impleuit. Interea Roma, nullis palàm neq. cognitis mox causis, Gn. Nouius insignis eques Romanus, ferro accinctus reperitur in cœtu salutantium principem: nam postquàm tormentis dilaniabatur, de se Nouius * cõscios non edidit, incertum an occultans. Iisdem consulibus P. Dolabella censuit spectaculum gladiatorũ per omnes annos celebrandum, pecunia eorum, qui quæsturam adipiscerentur. Apud maiores virtutis id præmium fuerat, cunctisq; ciuium, si bonis artibus siderent, licitum petere magistratus: ac ne ætas quidem distinguebatur, quin primâ iuuentâ consulatum ac dictaturas inirent. Sed quæsto-

Curtius Rufus.

*Vat. *sector*

Citra eum miraculum.

Grandia incrementa.

Nouius cum ferro, in Principem.

* Mutilus locus.

Quæstoribus necessitas muneris imposita.

Ex occasione, de Quæsturâ.

res,

res, legibus etiã tum imperantibus, instituti sunt: quod lex curiata ostendit, ab L. Bruto repetita. Mansitq; consulibus potestas diligendi, donec eum quoq. honorem populus mandaret, creatique primùm Valerius Potus, Æmylius Mamercus, LXIII. *anno post Tarquinios exactos, vt rem militarem comitarentur. Deinde gliscentibus negotiis, duo additi qui Roma curarent. Mox duplicatus numerus, stipendiariâ iam Italiâ, & accedentibus prouinciarum vectigalibus. Pòst lege Sylla viginti creati supplendo senatui, cui iudicia tradiderat. & quamquam equites iudicia reciperauissent; quæstura tamẽ ex dignitate candidatorum, aut facilitate tribuentium gratuitò concedebatur, donec sententiâ Dolabellæ velut venundaretur. A. Vitellio, L. Vipsanio consulibus, cùm de supplendo senatu agitaretur, primoresq; Galliæ quæ Comata appellatur, fœdera & ciuitatem Romanam pridem assecuti, ius adipiscendorum in vrbe honorum expeterent: multus eâ super re variusq; rumor, & studiis diuersis apud principem certabatur, asseuerantium,* Non adeò ægram Italiam, vt senatum suppeditare vrbi suæ nequiret: suffeciſſe olim indigenas consanguineis populis, nec pœnitere veteris Reip. Quin adhuc memorari exempla, quæ priscis moribus ad virtutem & gloriam Romana indoles prodiderit. An parum quòd Veneti & Insubres curiam inruperint, nisi cœtus alienigenarum velut captiuitas inferatur? quem vltrà honorem residuis nobilium? aut si quis pauper è Latio senator foret? oppleturos omnia diuites illos, quorum aui proauiq. hostilium nationũ duces exercitus nostros ferro viq. eciderint; diuum Iulium apud Alesiam obsederint. Recentia hæc. quid si memoria eorum inori-

A. V. C. DCCCI. Galli ciuitatem plenam adfectant.

Contradicitur.

retur, qui Capitolio & arâ Romanâ manibus eorundem * proſtratis, fruerentur ſanè vocabulo ciuitatis: inſignia patrum, decora magiſtratuum, ne vulgarent. *His atque talibus haut permotus princeps, etiam ſtatim contrà diſſeruit, & vocato ſenatu ita exorſus eſt.* Maiores mei (quorum antiquiſſimus Clauſus origine Sabinâ, ſimul in ciuitatem Romanam & in familias patriciorum adſcitus eſt) hortantur, vti paribus conſiliis Remp. capeſſam, transferendo huc quod vſquam egregium fuerit. Neq. enim ignoro Iulios Albâ, Coruncanios Camerio, Porcios Tuſculo: & ne vetera ſcrutemur, Etruriâ Lucaniaque, & omni Italiâ, in ſenatum accitos. Poſtremò ipſam ad Alpes promotam, vt non modò ſinguli viritim, ſed terræ gentesque in nomen noſtrum coaleſcerent. Tunc ſolida domi quies, & aduerſus externa floruimus, cùm Tranſpadani in ciuitatem recepti, cùm ſpecie deductarũ per orbem terræ legionũ, additis prouincialium validiſſimis, feſſo imperio ſubuentum eſt. num pœnitet Balbos ex Hiſpania, nec minus inſignes viros è Galliâ Narbonenſi tranſiuiſſe? Manent poſteri eorum, nec amore in hanc patriam nobis cõcedunt. Quid aliud exitio Lacedæmoniis & Athenienſibus fuit, quamquam armis polleren, niſi quòd victos pro alienigenis arcebant? At conditor noſter Romulus tantum ſapientiâ valuit, vt pleroſque populos eodem die hoſtes, dein ciues habuerit. Aduenæ in nos regnauerunt. Libertinorum filiis magiſtratus mandari, nõ vt plerique falluntur, * recẽs, ſed priori populo factitatum eſt. At cum Senonibus pugnauimus. ſcilicet Volſci & Æqui, numquam aduerſam

* *Deſunt quædam.*

Sed ab iis eſt Ptinceps.

* *Vat.* repens.

ſam nobis aciem ſtruxere? Capti à Gallis ſumus. ſed & Tuſcis obſides dedimus, & Samnitium iugum ſubiuimus. Attamẽ ſi cuncta bella recenſeas, nullũ breuiore ſpatio quàm aduerſus Gallos confectum. continua inde ac fida pax. Iam moribus, artibus, affinitatibus noſtris mixti, aurum & opes ſuas inferant potius, quàm ſeparati habeant. Omnia P. C. quæ nunc vetuſtiſſima creduntur, noua fuere. plebei magiſtratus poſt patricios, Latini poſt plebeios, ceterarum Italiæ gentium poſt Latinos. Inueteraſcet hoc quoque: & quod hodie exemplis tuemur, inter exempla erit. *Orationem principis ſecuto patrum conſulto, primi Edui ſenatorum in vrbe ius adepti ſunt. datum id fœderi antiquo, & quia ſoli Gallorum fraternitatis nomen cum populo Romano vſurpant. Iiſdem diebus in numerũ patriciorum aſciuit Cæſar vetuſtiſſimum quemq. è ſenatu, aut quibus clari parentes fuerant: paucis iam reliquis familiarum, quas Romulus maiorum, & L. Brutus minorum gentium appellauerant, exhauſtis etiam quas dictator Cæſar lege Caſſiâ, & princeps Auguſtus lege Seniâ ſublegêre. Lætaq́ hæc in R.P. munia, multo gaudio *Cenſoris inibantur. Famoſos probris quo nam modo ſenatu depelleret anxius, mitem & recens repertam quandam ex ſeueritate priſcâ rationem adhibuit: monendo, ſecum quiſque de ſe conſultaret, peteretq́ ius *exeundi ordinis. facilem eius rei veniã. & motos ſenatu, & excuſatos ſimul propoſiturum: vt iudicium cenſorũ ac pudor ſponte cedentium permixti, ignominiam mollirent. Ob ea Vipſanius conſul rettulit, patrem ſenatus appellandum eſſe Claudium. quippe promiſcuum patris patria cognomentum: noua in Remp. merita, non vſitatis vocabulis honoranda.*

Igitur impetrant.

Patricij ſupplentur.

* Farn. *Cæſaru*

Senatum purgat Cæſar, clementi via.

* *exuendi*

Lustrum condit.

Sed ipse cohibuit consulem vt nimium assentantem. condidit q. lustrum, quo censa sunt ciuium LXVIIII *centena, &* XLIIII *millia. Is q. illi finis inscitiæ erga domũ suam fuit. haut multo pòst, flagitia vxoris noscere ac punire adactus, vt deinde ardescerent in nuptias incestas. Iam Messallina facilitate adulterorum in fastidium versa, ad incognitas libidines profluebat; cùm abrumpi dissimulationem etiam Silius, siue fatali vecordiâ, an imminentium periculorum remedium ipsa pericula ratus, vrgebat.* Quippe non eò ventum, vt senecta principis operiretur. insontibus innoxia consilia; flagitiis manifestis, subsidiũ ab audaciâ petendum. adesse conscios paria metuentes: se cælibem, orbum, nuptiis, & adoptando Britannico paratum: mansuram eandem Messallinæ potentiam, additâ securitate, si præuenirent Claudium, vt insidiis incautum, ita iræ properũ. *Seguiter ha voces acceptæ, non amore in maritum, sed ne Silius summa adeptus, sperneret adulteram, scelusq. inter ancipitia probatum, verũ mox pretiis æstimaret. nomen tamen matrimonij concupiuit, ob magnitudinem infamiæ: cuius apud prodigos nouissima voluptas est. Nec vltrà exspectato, quàm dum sacrificij gratiâ Claudius Hostiam proficisceretur, cuncta nuptiarum sollennia celebrat. Haut sum ignarus fabulosum visum iri, tantum vllis mortalium securitatis fuisse, in ciuitate omnium gnarâ & nihil reticente: nedum consulem designatum, cum vxore principis, prædictâ die, adhibitis qui obsignarent velut suscipiendorum liberorum caussâ conuenisse: atq. illam audisse auspicum verba, subisse, sacrificasse apud deos, discubitum inter conuiuas, oscula, complexus, noctem deniq. actam licentiâ coniugali. Sed nihil compositum miraculi caussâ, verùm*

Messallina ruit:

Præcipiti etiam Silio.

Viuo marito, alium inducit.

Incredendâ audaciâ, an impudentiâ:

Idque sollèniter.

rùm audita scriptaq; senioribus tradam. Igitur domus principis inhorruerat; maximeq; quos penes potentia, & si res verterent, formido, non iam secretis colloquiis, sed apertè fremere. Dum industria * cubiculũ principis occulit adulteros, dedecus quidem illatum, sed * excidium procul abfuisse. nunc iuuenem nobilem, dignitate formæ, iuuentâ, ac propinquo consulatu, maiorem ad spem accingi. nec enim occultũ, quid post tale matrimonium superesset. subibat sine dubio metus, reputantes hebetem Claudium & vxori deuinctum, multasq; mortes iussu Messallinæ patratas. Rursus ipsa facilitas imperatoris fiduciam dabat, si atrocitate criminis præualuissent, posse opprimi damnatam antequam ream. Sed in eo discrimen verti, si defensio audiretur, vtq; clausa aures etiam confitenti forent. Ac primò Calistus iam mihi circa mortem Cæsaris narratus, & Appiana cædis molitor Narcissus, flagrantissimaq; eo tempore gratiâ Pallas, agitauêre; num Messallinam secretis minis depellerent amore Silij, cuncta alia dissimulantes. deinde metu, ne ad peniciem vltrò traherentur, desistunt, Pallas per ignauiam, Calistus prioris quoque regiæ peritus, & potentiam cautis quàm acrioribus consiliis tutius haberi. perstitit Narcissus, solum id immutans, ne quo sermone præsciam criminis & accusatoris faceret. Ipse ad occasiones intentus, longâ apud Hostiam Cæsaris morâ, duas pelices, quarum is corpori maximè insueuerat, largitione ac promissis, & vxore deiecta plus potentiæ ostentando, perpulit delationem subire. Exin Calpurnia (id pellici nomen) vbi datum secretum, Cæsaris genibus prouoluta nupsisse Messallinam Silio exclamat. simul Cleopatram, quæ idem opperiens adstabat, an comperisset, interrogat: atq; illa

Palatium & Palatini turbantur.

* Corrupta

* exitium

Deliberant:

Dissentiunt.

Narcissus tamen ausus detegere:

Sed per pelices.

annuente, cieri Narcissum postulat. Is veniam in præteritum petens, quod ei cis Vectium, cis Plautium dissimulauisset, nec nunc adulteria obiecturum ait, ne domum, seruitia, & ceteros fortunæ paratus reposceret; frueretur imò iis, & redderet vxorẽ, rumperetq́ tabulas nuptiales. an dissidium inquit, tuum nosti? nam matrimonium Silij vidit populus, & senatus & miles: ac ni properè agis, tenet vrbem maritus. Tum potissimum amicorum vocat, primumq́ rei frumentariæ præfectũ Turrânium, pòst Lusiũ Getam prætorianis impositum, percontatur. Quibus fatentibus, tum certatim ceteri circumstrepunt, iret in castra, firmaret prætorias cohortes, securitati antequam vindicta consuleret. Satis constat eo pauore offusum Claudium, vt identidem interrogaret, an ipse imperij potens? an Silius priuatus esset? At Messallina non aliâs solutior luxu, adulto autumno, simulacrum vindemiæ per domum celebrabat: vrgeri præla, fluere lacus, & feminæ pellibus accinctæ assultabãt, vt sacrificantes vel insanientes Bacchæ. ipsa crine fluxo, thyrsum quatiens; iuxtaq́ Silius hedera vinctus, gerere cothurnos, iacere caput, strepente circum procaci choro. Ferunt Vectium Valentem lasciuia in præaltam arborem connisum, interrogantibus quid aspiceret, respondisse, tempestatẽ ab Hostiâ atrocem. siue ceperat ea species; seu fortè lapsa vox in præsagium vertit. Non rumor interea, sed vndiq́ nuntij incedunt, qui gnara Claudio cuncta, & venire promtum vltioni afferrent. Igitur Messallina Lucullianos in hortos, Silius dissimulando metu, ad munia fori digreditur. Ceteris passim dilabentibus, affuere centuriones, inditaq́ sunt vincula, vt quis reperiebatur in publico aut per latebras. Messallina tamen quamquam res aduersa consilium adimerent, ire obuiam, & aspici à marito,*

Claudius amicos consulit.

* Vett. tacentibus.

Trepidè trepidat.

Messallina interea bacchatur,

Cum vecordi suo cœtu.

Milites eos dissipant, & quosdam capiunt.

Illa preces & artes parat.

marito, quod sæpe subsidium habuerat, haut segniter intendit: iussitq; vt Britannicus & Octauia in cõplexum patris pergerent. Et Vibidiam virginum Vestalium vetustissimam orauit, Pontificis maximi aures adire, clementiam expetere. Atque interim tribus omnino comitantibus (id repentè solitudinis erat) spatium vrbis pedibus emensa, vehiculo quo purgamenta hortorum eripiuntur, Hostiensem viam intrat: nullâ cuiusquam misericordiâ, quia flagitiorum deformitas præualebat. Trepidabatur nihilominus à Cæsare. quippe Getæ prætorij præfecto haut satis fidebat, ad honesta seu prava iuxtà leui. Ergo Narcissus, assumtis quibus idem metus, non aliam spem incolumitatis Cæsaris affirmat, quàm si ius militum vno illo die in aliquem libertorum transferret: seq; offert suscepturum. Ac ne, dum in vrbem vehitur, ad pœnitentiam à L. Vitellio, P. Largo Cæcina mutaretur; in eodem gestamine sedem poscit sumitq;. Crebra post hæc fama fuit, inter diuersas principis voces, cùm modò incusaret flagitia vxoris, aliquando ad memoriam coniugij, & infantiam liberorũ reuoluceretur, non aliud prolocutum Vitellium, quàm ô facinus, ô scelus. Insłabat quidem Narcissus *aperire ambages, & veri copiam* facere: sed non ideò peruicit, quin suspensa & quò ducerentur inclinatura responderet; exemploq; eius Largus Cæcina vteretur. & iam erat in aspectu Messallina, clamitabátque audiret Octauiæ & Britannici matrem: cùm obstreperet accusator, Silium & nuptias referens. simul codicillos libidinum indices tradidit, quibus visus Cæsaris auerteret. Nec multo pòst vrbem ingredienti offerebantur communes liberi, nisi Narcissus amoueri eos iussisset. Vibidiam depellere nequiuit, quæ multâ cum inuidiâ flagitaret, ne indefensa coniunx exitio daretur. Ergo audi-

Marito obuiat.

Claudius, sui similis, natat.

Et nutat.

Narcissus virum, imò Principem agit.

* Aliquot libri, *aperiret, & facaret.*

Vibidia auditur, non exauditur.

turum

turum principem, & fore diluendi criminis facultatem respondit. Iret interim virgo & sacra capesseret. Mirum inter hæc silentium Claudij. Vitellius ignaro propior. Omnia liberto obediebant. patefieri domum adulteri,

Domum Silij adeunt.

atq; illuc deduci imperatorem iubet. Ac primum in vestibulo, effigiem patris Silij cõsulto senatus abolitam, demonstrat. Tum quidquid habitũ Neronibus & Drusis,

Inde castra.

in pretium probri cessisse. incensumq; & ad minas prorumpentem, castris infert, paratâ cõtione militum; apud quos, præmonente Narcisso, pauca verba fecit. nam & si iustum dolorẽ, pudor impediebat. Cohortium clamor dehinc continuus, nomina reorum & pœnas flagitantium: admotusq; Silius tribunali, non defensionem, non moras tentauit, precatus vt mors acceleraretur. eadem constantia & illustres equites Romanos cupidos maturæ necis fecit. Titium Proculum custodem [Silio dc] Messallina datum, & iudicium offerentem Vectium Valentem & confessum, & Pompeium Vrbicum, ac * Saufellum Trogum ex conscijs trahi ad supplicium iubet. Decius quoque Calpurnianus vigilum præfectus, Sulpicius Rufus ludi procurator, Iuncus Virgilianus senator, eâdem pœnâ affecti. solus Mnester contationem attulit, dilaniatâ veste clamitans aspiceret verberum notas, reminiscereturq; vocis, quâ se obnoxiũ iussu Messallinæ dedisset. Aliũ largitione aut spei magnitudine, sibi ex necessitate culpam: nec cuiquam antè pereundum fuisse, si Silius rerum potiretur. Commotum his & pronum ad misericordiam Cæsarem perpulêre liberti, ne tot illustribus viris interfectis, histrioni consuleretur: sponte an coactus tam magna peccauisset, nihil referre. Ne Trauli quidem Montani equitis Romani defensio recepta est. is modestâ iuuentâ, sed corpore insigni, accitus vltrò,

Mox sontiũ cædes.

* Saufeium

Mnester non vanè se excusat:

Tamen frustrà.

noctemq;

noctemq; intra vnam à Messallinâ proturbatus erat, paribus lasciuiis ad cupidinem & fastidio. Suilio Cesonino, & Plautio Laterano mors remittitur: huic ob patrui egregium meritum; Cesoninus vitio protectus est, tamquã in illo fœdissimo cœtu passus muliebria. Interim Messallina Lucullianis in hortis prolatare vitam, componere preces, nonnullâ spe, & aliquando irâ. tantâ inter extrema superbiâ agebat. Ac ni eadem eius Narcissus properauisset, verterat pernicies in accusatorem. Nam Claudius domum regressus, & tempestiuis epulis delinitus, vbi vino incaluisset, iri iubet nuntiariq; miseræ (hoc enim verbo vsum ferunt,) dicendam ad caussam posterâ die adesset. Quod vbi auditum, & languescere ira, redire amor, ac si contaterentur, propinqua nox, & vxorij cubiculi memoria timebãtur; prorupit Narcissus, denuntiatq; centurionibus & tribuno qui aderant, exsequi cædẽ. ita imperatorem iubere. custos & exactor è libertis, Euodus datus. Isq; raptim in hortos progressus, reperit fusam humi, assidente matre Lepidâ: quæ florenti filiæ haud concors, supremis eius necessitatibus ad miserationem euicta erat: suadebãtque ne percussorem opperiretur. transisse vitam, neque aliud quàm morti decus quærendum. Sed animo per libidines corrupto, nihil honestum inerat. Lacrymaq; & questus irriti ducebantur. Tum impetu venientium pulsa fores, astitit tribunus per silentium, ac libertus increpans multis ac seruilibus probris. Tunc primũ fortunam suam introspexit, ferrumq; accepit, quod frustra iugulo ac pectori per trepidationem admouens, ictu tribuni transfigitur. corpus matri concessum. Nuntiatumq; Claudio epulanti perisse Messallinam, non distincto sua an aliena manu. nec ille quæsiuit, poposcitq; poculum, & solita conuiuio celebrauit. Ne

O propudiũ feminæ!

Messallina etiam nunc ferox.

Et sanè languebat Claudius

Nisi libertus æstu prouidisset.

A tribuno ea interficitur.

Claudius nec quærit, nec curat.

secutis

*secutis quidem diebus, odij, gaudij, iræ, tristitiæ, vllius denique humani affectus signa dedit; non cùm lætantes accusatores aspiceret, non cùm filios mœrentes. Iuuitq; obliuionem eius senatus, censendo nomen & effigies priuatis ac publicis locis demouendas. decreta Narcissō quæstoria insignia, leuissimum fastigij eius, cùm secundum Pallantem & Caliſtum ageret, honesta quidem, sed ex quibus deterrima orirentur, * flagitiis inultis.*

* corrupta.

C. CORNELII TACITI AB EXCESSV D. AVGVSTI ANNALIVM LIB. XII.

BREVIARIVM LIBRI.

CLAVDIVS de matrimonio deliberat: & Agrippina aliis præfertur, Germanici fratris eius filia. Eæ nuptiæ decreto Senatus firmatæ, & legitimæ habitæ. L. Silanus mortem sibi cōscīscit, Claudij gener. Annæus Seneca ab exſilio redit. Octauia Claudij filia Neroni desponſa. Parthi regem Romā petunt Meherdatem: qui prœlio congreſſus à Gotarze vincitur. Mithridates Ponti regnum reciperare tendit irrito conatu. victus Romam tandem perducitur. Lollia inluſtris fœmina Agrippinæ artibus damnata. Claudius pomœrium vrbis proferr: & qui ante eum protulerint. Nero Domitius à Claudio adoptatur. Colonia in Vbios deducta. Catti latrocinia agitantes vincuntur. Vannius Sueuorum rex, pellitur regno. P. Oſtorij in Britanniā res, & de Caractaco rege victoria. Britannicus Agrippinæ fraudibus Neroni poſthabetur, & fideliſſimi comitum paullatim ab eo remouētur. Prodigia aliquot, & Romæ annonæ caritas. Bellum inter Armenios & Hiberos: cui Parthi & Romani quoque miſcentur. Furius Scribonianus relegatus. S. C. Claudianum de fœminis quæ ſeruo ſuccumberent. Motus aliquis in Iudæâ inter incolas & Romanos milites. Claudius lacum Fucinum emiſit, & nauale ſpectaculum præbuit. Procuratorum in prouinciis auctoritas ab eodem ſtabilita. Cois immunitas conceſſa. Byzantiis tributum ad tempus remiſſum. Lepida ad mortem agitur. Claudius denique venēno non obſcure ab vxore tollitur. Nero primordia imperij capit. Geſta hæc annis ſex.

C. Pom-

C. Pompeio. Q. Veranio
C. Antistio. M. Suilio Rufo
Coss. Ti. Claudio. V. Ser. Cornelio Orfito
P. Cornelio Sulla. L. Salvio Othone
D. Iunio Silano. Q. Haterio
M. Asinio Marcello. M. Acilio Aviola.

CÆDE Messallinæ conuulsa principis domus, orto apud libertos certamine, quis diligeret vxorem Claudio cælibi vitæ intonanti, & coniugum imperiis obnoxio. Nec minore ambitu feminæ exarserant, suam quæq; nobilitatem, formam, opes, contendere, ac digna tanto matrimonio ostentare. Sed maximè ambigebatur inter Lolliam Paullinam, M. Lollij cõsularis filiam, & Iuliam Agrippinam Germanico genitam. huic Pallas, illi Calistus, fautores aderant. at Ælia Petina è familiâ Tuberonum, Narcisso fouebatur. Ipse modò huc, modò illuc, vt quemque suadentium audierat promtus, discordantes in concilium vocat, ac promere sententiam, & adiicere rationes iubet. Narcissus vetus matrimonium, familiam communem (nam Antonia ex Petinâ erat) nihil in penatibus eius nouum differebat, si sueta coniunx rediret, haut quaquam nouercalibus odiis visura Britannicum & Octauiam, proxima suis pignora. Calistus improbatam lõgo dissidio, ac si rursus assumeretur, eo ipso superbam, longeq; rectius Lolliam induci, quando nullos liberos genuisset, vacuam æmulatione, & priuignis parentis loco futuram. At Pallas id maximè in Agrippinâ laudare, quòd Germanici nepotem secum traheret, dignum prorsus imperatoriâ fortunâ, stirpem nobilem & familia Claudia, quæ posteros coniungeret; ne femina experta fecunditatis, integrâ iuuentâ, claritudinem Cæsarum aliam

Claudius vxorem quærit.

Vxores ipsum.

Liberti alij aliam commendant.

Æliam, Narcissus.

Lolliam, Calistus.

Agrippinâ, Pallas.

Et hic vincit insinuante se etiam Agrippinâ.

aliam in domum ferret. Praualuere hæ adiuta Agrippinæ illecebris. Quæ ad eum per speciem necessitudinis crebrò ventitando pellicit patruum, vt prælata ceteris, & nondum vxor, potentiâ vxoriâ iam vteretur. Nam vbi sui matrimonij certa fuit, struere maiora, nuptiasq; Domitij, quem ex Gn. Ænobarbo genuerat, & Octauiæ Cæsaris filiæ moliri: quod sine scelere perpetrari non poterat, quia L. Silano desponderat Octauiam Cæsar. iuuenemq; & alia clarum, insigni triumphalium, & gladiatorij muneris magnificentiâ, protulerat ad studia vulgi. Sed nihil arduum videbatur in animo principis, cui non iudicium, non odium erat, nisi indita & iussa. Igitur Vitellius nomine Censoris, seruiles fallacias obtegens, ingruentiúmque dominationum prouisor, quo gratiam Agrippina pararet, consiliis eius implicari, ferre crimina in Silanum, cui sanè decora & procax soror Iunia Caluina haut multũ antè Vitellij nurus fuerat. hinc initium accusationis, fratrisq; non incestum, sed incusti odium amorem ad infamiam traxit. & præbebat Cæsar aures, accipiendis aduersum generum suspicionibus caritate filiæ promptior. At Silanus insidiarum nescius, ac fortè eo anno prætor, repentè per edictum Vitellij ordine senatorio mouetur, quamquam lecto pridem senatu, lustroq; condito, simul affinitatem Claudius diremit. adactusq; Silanus eiurare magistratum, & reliquus prætura dies in Eprium Marcellum collatus est. C. Pompeio, Q. Verannio Coss. pactum inter Claudium & Agrippinam matrimonium. Iam famâ, iam amore illicito firmabatur, nec dum celebrare solennia nuptiarum audebant, nullo exemplo deductâ in domum patrui, fratris filiâ. Quin & incestum, ac si sperneretur, ne in malum publicum erumperet, metuebatur. Nec antè omissa contatio, quàm

In Silanum dolus struitur:

Administro Vitellio.

Qui Senatu eum pellit:

Claudius à sperată suâ abiungit.

A. V. C. DCCCII. Agrippinam ipse habet, nondum ducit.

Idq; infamiæ metu.

*quàm Vitellius suis artibus id perpetrandum sumsit. Percontatusq; Cæsarem, an iussu populi, an auctoritati senatus cederet? vbi ille vnum se ciuium * & consensui imparem respondit, opperiri intra palatium iubet, ipse curiam ingreditur, summamq; Reip. agi obtestans, veniam dicendi ante alios expoſcit, orditurq;.* Vitellius rem perficit: * & Senatus consensui

Grauissimos principis labores, quis orbem terræ capessat, egere adminiculis, vt domestica cura vacuus, in commune consulat. quod porrò honestius censoriæ mentis leuamen, quàm assumere coniugem prosperis dubiisq; sociam? cui cogitationes intimas, cui paruos liberos tradat, non luxui aut voluptatibus assuefactus, sed qui primâ ab iuuentâ legibus obtemperauisset. *Postquam hac fauorabili oratione præmisit, multáq. patrum affentatio sequebatur; capto rursus initio*, Quando maritandum principē cuncti suaderent, diligi oportere feminam nobilitate, puerperiis, sanctimoniâ insignem. Nec diu inquirendum, quin Agrippina claritudine generis anteiret. datum ab eâ fecunditatis experimentum, & congruere artes honestas. Id verò egregium, quòd prouisu deûm vidua iungeretur principi, sua tantum matrimonia experto. audiuisse à parentibus, vidisse ipsos, arripi coniuges ad libita Cæsarum: procul id à præsenti modestiâ. statueretur imò documentum, quo vxorem imperator acciperet. At enim noua nobis in fratrum filias coniugia. sed aliis gentibus sollennia, nec lege vllâ prohibita. Et sobrinarum diu ignorata, tempore addito percrebuisse: morem accommodari prout conducat, & fore hoc quoque in his quæ mox vsurpentur. *Haut defuere qui certatim, si contaretur Cæsar, vi acturos testificantes,* Senatu adiuuante.

Et vulgus mox in partibus.

stificantes, erumperent curiâ. Conglobatur promiscua multitudo, populumq; Romanum eadem rogare clamitat. Nec Claudius vltrà exspectato, obuium apud forum præbet se gratantibus. Senatumq; ingressus decretũ postulat, quo iusta inter patruos fratrumq; filias nuptia etiam in posterum statuerentur. Neque tamen repertus

Ita lex lata pro incesto.

est, nisi vnus talis matrimonij cupitor, * Talledius Seuerus eques Romanus, quem plerique Agrippinæ gratiâ impulsum ferebant. Versa ex eo ciuitas, & cuncta semine obediebant, nõ per lasciuiam, vt Messallina, rebus Romanis illudenti. Addictum quasi & virile seruitium. Palàm seueritas, ac sæpius superbia: nihil domi impudicum, nisi dominationi expediret: cupido auri immensa obtentum habebat, quasi subsidium regno pararetur. Die nuptiarum Silanus sibi mortem consciuit. Siue eò vsq. spem vitæ produxerat; seu delecto die, augendam ad inuidiam. Caluina soror eius Italiâ pulsa est. Addidit Claudius, sacra ex legibus Tulli regis, piaculaq; apud lucum Dianæ per pontifices danda: irridentibus cunctis, quòd pœnæ procurationesq; incesti id temporis exquirerentur. At Agrippina ne malis tantùm facinoribus notesceret, vè-

* T. Alledius

Potens mariti & rerum Agrippina.

Silanus mortem sponte sumit.

Magnus Seneca patriæ restituitur:

niam exsilij pro Annæo Seneca, simul præturam impetrat, latum in publicum rata, ob claritudinẽ studiorum eius, vtq; Domitij pueritia tali magistro adolesceret, & consiliis eiusdem ad spem dominationis vteretur. quia Seneca fidus in Agrippinam memoriâ beneficij, & infensus Claudio dolore iniuriæ credebatur. Placitum dehinc non vltrà contari: sed designatum consulem Memmium Pollionem ingentibus promissis inducunt, sententiam

Neroni præficitur.

Eidẽ Octauia desponderetur.

expromere, quâ hortaretur Claudius, despondere Octauiam Domitio. quod ætati vtriusq. non absurdum, & maiora patefacturum erat. Pollio haut disparibus verbis,

ac

ac nuper Vitellius, censet: despondeturq́; Octauia. ac secundum priorem necessitudinem, sponsus iam & gener Domitius æquari Britannico, studiis matris, arte eorum quis ob accusatam Messallinam vltio ex filio timebatur. Per idem tempus legati Parthorum ad expetendum, vt rettuli, Meherdatem missi, senatum ingrediuntur, mandata in hunc modum incipiunt. Non se fœderis ignaros, nec defectione à familia Arsacidarum venire: sed filium Vononis, nepotem Phrahatis, accersere aduersus dominationem Gotarzis, nobilitati plebiq́ue iuxtà intolerandam. Iam fratres, iam propinquos, iam longiùs sitos, cædibus exhaustos: adiici coniuges grauidas, liberos paruos, dum secors domi, bellis infaustus, ignauiam sæuitiâ tegat. Veterem sibi ac publicè cœptam nobiscum amicitiam: & subueniendú sociis virium æmulis, cedentibusq́. per reuerentiam. Ideò regum obsides liberos dari, vt si domestici imperij tædeat, sit regressus ad principem patresq́ue, quorum moribus assuefactus rex melior asciscеretur. *Vbi hæc atque talia dissertauere, incipit orationem Cæsar de fastigio Romano, Parthorumq́; obsequiis: seq́; diuo Augusto adæquabat, petitum ab eo regem referens, omissâ Tiberij memoriâ, quamquam is quoque miserat. Addiditq́; præcepta (etenim aderat Meherdates) vt non dominationem & seruos, sed rectorem & ciues cogitaret, clementiámque ac iustitiam quanto ignara barbaris, tanto tolerantiora capesseret. Hinc versus ad legatos, extollit laudibus alumnum vrbis, spectatæ ad id modestiæ: ac tamen ferendæ regum ingenia, neque vsui crebras mutationes. rem Romanam huc satietate gloriæ prouectam, vt externis quoque gentibus quietem velit da-*

Parthi legati Romæ,

Regem petentes.

Claudius eum mittit.

Et præceptis instruit: ipsum,

Et legatos.

C. Cassius iuris peritus:

tam. Post hæc C. Cassio qui Syriæ præerat, deducere iuuenem ripam ad Euphratis iubet. Eâ tempestate Cassius ceteros præeminebat peritiâ legum. nam militares artes per otium ignota, industriosq; ac ignauos pax in æquo tenet. Attamen quantũ sine bello dabatur, reuocare priscum morem, exercere legiones, curâ, prouisu, agere perinde ac si hostis ingrueret. Ita dignũ maioribus suis, & familiâ Cassiâ ratus, per illas quoque gentes celebratâ. Igitur excitis quorum de sententiâ petitus rex, positisq; castris apud Zeugma, vnde maximè peruius amnis, postquam illustres Parthi rexq; Arabum * Abbarus aduenerat; monet Meherdatem, barbarorũ impetus acres, contatione langueſcere, aut in perfidiã mutari. itaq; vrgeret cœpta. Quod spretum fraude Abbari, qui iuuenem ignarum, & summam fortunam in luxu ratũ, multos per dies attinuit apud opidum Edessam. Et vocante Carrhene, promtasq; res ostentante si citi aduenissent, non cominus Mesopotamiam, sed flexu Armeniam petunt, id temporis importunam, quia hiems occipiebat. Exin nimbis & montibus fessi, postquã campis propinquabant, copiis Carrhenis adiunguntur. Transmissoq; amne Tigri permeant Adiabenos, quorum rex Iuliates societatem Meherdatis palàm induerat. in Gotarzen per occulta & magis fida inclinabat. Sed capta in transitu vrbs Ninos vetustissima sedes Assyriæ, castellum insigne fama, quòd postremo inter Darium atq; Alexandrũ prælio Persarum illic opes conciderant. Interea Gotarzes apud montem cui nomen Sambulos, vota diu loci suscipiebat, præcipuâ religione Herculis: qui tempore * statuto, per quietẽ monet sacerdotes, vt, templũ iuxta, equos venatui adornatos sistant. equi vbi pharetras * telis onustas accepere, per saltus vagi, nocte demum vacuis pharetris,

Nec belli neglegens.

Meherdatẽ in regnum ducere conatur:

* Vatic. semper, *Acbarus.*

Sed conatur.

Fraus & imperitia impedit.

Initia leuiter prosperta.

Præstigiæ apud templum Herculis.

* *statu:*

* *telis omnigenis onustas.*

retris, multo cum anhelitu redeunt. Rursus deus quas siluas pererrauerint, nocturno visu demonstrat: reperiunturq; fusæ passim feræ. Ceterùm Gotarzes nondum satis aucto exercitu, flumine Cormâ pro munimento vti. Et quamquam per insectationes & nuntios ad prœlium vocaretur, nectere moras, locos mutare, & missu corruptoribus exuendam ad fidem hostes emercari. Ex quis Ezates Adiabenus,* mox Abbarus Arabum cum exercitu abscedunt, leuitate gentili, & quia experimentis cognitum est, Barbaros malle Româ petere Reges quàm habere. At Meherdates validis auxiliis nudatus, ceterorum proditione suspectâ, quod vnum reliquum, rem in casum dare, prœlioq; experiri statuit. Nec detractauit pugnam Gotarzes, diminutis hostibus ferox. Concursumq; magnâ cæde, & ambiguo euentu: donec Carrhenem profligatis obuersis, longius euectum integer à tergo globus circumueniret. Tum omni spe perditâ, Meherdates promissa Parrhacis paterni clientis secutus, dolo eius vincitur, traditurq; victori. Atque ille non propinquum neq; Arsacis de gente, sed alienigenam & Romanum increpans, auribus decisis viuere iubet, ostentui clementiæ suæ & in nos dehonestamento. Dein Gotarzes morbo obiit, accitusq; in regnũ Vonones, Medis tum præsidens. Nulla huic prospera aut aduersa quis memoraretur, breui & inglorio imperio perfunctus est: resq; Parthorum in filium eius Vologesen translatæ. At Mithradates Bosphoranus amissis opibus vagus, postea quam Didium ducem Romanum, roburq; exercitus abiisse cognouerat, relictos in nouo regno Cotyn inuentâ rudem, & paucas cohortium cum Iulio Aquilâ equite Romano, spretis vtrisq;, concire nationes, illicere perfugas, postremò exercitu coacto, regem Dandaridarũ exturbat, imperioq; eius

Gotarzes laude & argenteis hastis pugnat: * Farn. & rex.

Ad extremum, verâ & ferreâ etiã pugnâ.

Vincitque hostem.

Cui capto turpiter illudit.

Sed mox moritur.

Mithradates Bosphori regnum affectat.

eius potitur. Quæ vbi cognita, & iam iámque Bosphorum inuasurus habebatur, diffisus propriis viribus Aquila, & Cotys, quia Zorsines Soracorum rex hostilia resumserat, externas & ipsi gratias quæsiuere, missis legatis ad Eunonem qui Adorsorum genti præcellebat. Nec fuit in arduo societas, potentiam Romanam aduersus rebellem Mithradatem ostentantibus. Igitur pepigêre, equestribus præliis Eunones certaret, obsidia vrbiũ Romani capesserent. Tum composito agmine incedunt. cuius frontem & terga, Adorsi; media cohortes & Bosphorani, tutabantur; nostris, in armis. Sic pulsus hostis, ventumq; Sozæ opidum Dandarica, quod desertum à Mithradate, ob ambiguos populariũ animos obtineri relicto ibi præsidio visum. Exin Soracos pergunt. & transgressi amnem Pandam, circumueniũt vrbem Vspen, editam loco, & mœnibus ac fossis munitam, nisi quòd mœnia non saxo, sed cratibus * iunctis, ac mediâ humo aduersum irrumpentes inualida erãt: eductaq; altius turres, facibus atq; hastis turbabant obsessos. ac ni prælium nox diremisset, cœptapatrataq. expugnatio eundem intra diem foret. Postero misere legatos, veniam liberis corporibus orantes: Seruitij decẽ millia offerebant. quod aspernati sunt victores, quia trucidare deditos sæuum, tantam multitudinem custodiâ cingere arduum: vt belli potius iure caderent. Datumq; militibus, qui scalis euaserant, signũ cædis. Excidio Vspensium metus ceteris iniectus, nihil tutũ ratis, cùm arma, munimẽta, impediti vel eminentes loci, amnesq; & vrbes iuxtà perrumperentur. Igitur Zorsines diu pensitato Mithradatisne rebus extremis, an patrio regno consuleret: postquã præualuit gentilis vtilitas, datis obsidibus, apud effigiẽ Cæsaris procubuit, magnâ gloriâ exercitus Romani, quem incruentum

Resistitur à Cotye, & Romanis.

Ij pellunt hostem.

Vspen opidum oppugnant.

*Vatic. & vimentis.

Expugnant, & excidunt.

Zorsines deserit Mithradatem.

*tum & victorem, tridui itinere absuisse ab amne Tanai constitit. Sed in regressu dispar fortuna fuit; quia nauium quasdam, quæ mari remeabant, in litora Taurorum delatas circumuenêre barbari, præfecto cohortis, & plerisque * centurionum interfectis. Interea Mithradates nullo in armis subsidio, cõsultat cuius misericordiam experiretur. Frater Cotys proditor olim, deinde hostis metuebatur. Romanorum nemo id auctoritatis aderat, vt promissa eius magni penderentur. Ad Eunonem conuertit, propriis odiis infensum, & recens coniunctâ nobiscum amicitiâ, validum. Igitur cultu, vultuq́; quàm maximè ad præsentem fortunam comparato, regiam ingreditur, genibusq́; eius prouolutus,* Mithradates, *inquit,* terra mariq́ue Romanis per tot annos quæsitus, sponte adsum. Vtere vt voles prole magni Achemenis, quod mihi solum hostes non abstulerunt. *At Eunones claritudine viri, mutatione rerum, & prece haut degenere permotus, alleuat supplicẽ, laudatq́; quòd gentem Adorsorum, quòd suam dexteram petendæ veniæ dilegerit. Simul legatos litterasq́; ad Cæsarem in hunc modum mittit.* Pò Romani imperatoribus magnarumq́. nationũ regibus, primam ex similitudine fortunæ amicitiam: sibi & Claudio, ex communione victoriæ esse. Bellorum egregios fines, quoties ignoscendo transigatur. Sic Zorsini victo nihil ereptum. Pro Mithradate quando grauius mereretur, non potentiam, neq. regnum precari; sed ne triumpharetur, néue pœnas capite *expenderet. *Atque Claudius; quamquam nobilitatibus externis mitis, dubitauit tamen, accipere captiuum pacto salutis, an repetere armis rectius foret.* * *Hinc dolor iniuriarum, & libido vindictæ adigebat. Sed dissereba-*

* Vett. *consularium*

Et ipse ad mitiora inclinat.

Implorat fidem Eunonis.

Qui eum attollit:

Et apud Claudium intercedit.

* *Farn.* excipere.

Ille ambigit, veniâ an pœnâ afficiat.

* *Hus*

tur contrà: Suscipi bellum auio itinere, importuoso mari: ad hoc reges feroces, vagos populos, solum frugum egens: tum tædium ex mora, pericula ex properantia; modicam victoribus laudem, ac multum infamiæ si pellerentur. quin arriperet oblata, & seruaret exsulem: cui inopi quanto longiorem vitam, tanto plus supplicij fore. *His permotus, scripsit Eunoni*, meritum quidem nouissima exempla Mithradatem, nec sibi vim ad exsequendum deesse: verùm ita maioribus placitū, quātâ pernicaciâ in hostē, tantâ beneficentia aduersus supplices vtendum. nam triumphos de populis regnisq. integris adquiri. *Traditus post hoc Mithradates, vectúsque Romam per Iunium * Celonem procuratorem Ponti, ferocius quàm pro fortunâ disseruisse apud Cæsarem ferebatur. Elatáq. vox eius in vulgum hisce verbis:* Non sum remissus ad te, sed reuersus: vel si non credis, dimitte & quære. *vultu quoq; interrito permansit, cùm rostra iuxta, custodibus circumdatus, visui populo præberetur. Consularia insignia Coloni, Aquila prætoria decernuntur. Iisdē consulibus atrox odij Agrippina ac Lollia infensa, quòd secum de matrimonio principis certauisset; molitur crimina, & accusatorem, qui obiiceret Chaldæos, magos, interrogatúmque Apollinis Clarij simulacrū super nuptiis imperatoris. Exin Claudius inauditâ reâ, multa de claritudine eius apud senatum præfatus, sorore L. Volusij genitam, maiorem ei patruum Cottam Messallinum esse, * Mennio quondam Regulo nuptam; (nam de C. Cæsaris nuptiis consultò reticebat) addidit pernicioſa in Remp. consilia, & materiem sceleri detrahendam. Proin publicatis bonis, cederet Italiâ. Ita quinquagies sestertium ex opibus immensis*

Vicit sententia mollior.

Mithridates tamen ad Cæsarem venit.

* *Cilonem*

Ferocia eius verba.

Lollia euertitur.

* *Mennio*

exsuli

exsuli relictum. Et Calpurnia illustris femina peruertitur, quia formam eius laudauerat princeps, nullâ libidine, sed fortuito sermone. vnde vis Agrippinæ citra vltima stetit. In Lolliam mittitur tribunus, à quo ad mortem adigeretur. Damnatus & lege repetundarum Cadius Rufus, accusantibus Bithynis. Galliæ Narbonensi ob egregiam in patres reuerentiam datum, vt senatoribus eius prouinciæ, nõ exquisitâ principis sententiâ, iure quo Sicilia haberetur, res suas inuisere liceret. Ituræiq; & Iudæi, defunctis regibus Sohemo atq; Agrippâ, prouinciæ Syriæ additi. Salutis augurium quinq; & viginti annis omissum repeti, ac deinde cõtinuari placitum. Et pomœrium vrbis auxit Cæsar more prisco; quo iis qui protulere imperium, etiam terminos vrbis propagare datur. Nec tamen duces Romani, quamquam magnis nationibus subactis, vsurpauerant, nisi L. Sylla, & diuus Augustus. Regum in eo ambitio, vel gloria variè vulgata. Sed initium condendi, & quod pomœrium Romulus posuerit noscere haut absurdum reor. Igitur à foro boario, vbi æreum tauri simulacrum aspicimus, quia id genus animalium aratro subditur, sulcus designandi opidi cœptus, vt magnam Herculis aram amplecteretur. Inde certis spatiis interiecti lapides, per ima mõtis Palatini ad aram Consi, mox ad Curias veteres, tum ad sacellum Larium: forumq; Romanum & Capitolium non à Romulo, sed à T. Tatio additum vrbi credidere. Mox pro fortunâ pomœrium auctum. Et quos tum Claudius terminos posuerit, facile cognitu, & publicis actis præscriptũ. C. Antistio, M. Suilio Coss. adoptio in Domitium auctoritate Pallantis festinatur. qui obstrictus Agrippinæ vt conciliator nuptiarum, & mox stupro eius illigatus, stimulabat Claudium, consuleret Reip. Britannici pueritiam

Etiam Calpurnia.

Pro Gallis Narbonensi priuilegium.

Pomœrium profertur.

Termini vrbis sub Romulo.

A. V. C. DCCCIII. Domitius adoptatus: Pallante auctore.

ritiam robore circumdaret. Sic apud diuum Augustum, quamquam nepotibus subnixum, viguisse priuignos: à Tiberio, super propriam stirpem, Germanicum assumtum. Se quoq. accingeret iuuene, partem curatú cappessituro. *His euictis, biennio maiorẽ natu Domitium filio anteponit, habitâ apud senatum oratione in eundem, quem à liberto acceperat, modum. Adnotabant periti, nullam antehac adoptionem inter patricios Claudios reperiri, eosq; ab Attâ Clauso continuos duraussse. Ceterum actæ Principi grates, exquisitiore in Domitium adulatione. Rogatáque lex, qua in familiam Claudiam & nomen Neronis transiret.*

Agrippina, Augusta appellata.

Augetur & Agrippina cognomento Augusta. quibus patratis, nemo adeò expers misericordiæ fuit, quem non Britannici fortuna maror afficeret. desolatus paulatim etiam seruilibus ministeriis, per intempestiua nouercæ officia, in ludibria vertebat, intelligens falsi. Neque enim segnem ei fuisse indolem ferunt: siue verum, seu periculis commendatus, retinuit famam sine experimento. Sed

Britannicus spretus & depressus.

Agrippinensis colonia deducta.

Agrippina, quò vim suam sociis quoq; nationibus ostentaret, in opidum Vbiorum, in quo genita erat, veteranos coloniamq; deduci imperat; cui nomẽ inditum ex vocabulo ipsius. Ac fortè acciderat, vt eam gentem Rhenus transgressum auus Agrippa in fidem acciperet. Iisdem temporibus in superiore Germaniâ trepidatum, aduentu

Catti latrocinantur: haud impunè.

Cattorum latrocinia agitantium. Deinde L. Pomponius legatus auxiliares Vangiones ac Nemetas addito equite alario monuit, vt anteirent populatores, vel delapsis improuisi circumfunderentur. Et secuta consiliũ ducis industria militum, diuisiq; in duo agmina, qui læuum iter petierant, recens reuersos, prædaq; per luxum vsos & somno graues circumuenêre. Aucta lætitia, quòd quos-

Circumuenti, & cæsi.

dam

dam è cladē Varianā, postquadragesimum annū, seruitio exemerant. At qui dextris & propioribus compendiis ierant, obuio hosti & aciem ausо, plus cladis faciunt. Et prædā famāq; onusti, ad montem Taunum reuertuntur, vbi Pomponius cū legionibus opperiebatur, si Catti cupidine vlciscendi casum pugnæ præberent. Illi metu ne hinc Romanus, inde Cherusci, cum quis æternùm discordant, circumgredерētur, legatos in vrbem & obsides miserе. decretusq; Pomponio triumphalis honos, modica pars famæ eius apud posteros, in quis carminum gloria præcellit. Per idem tempus Vannius Sueuis à Druso Cæsare impositus, pellitur regno, primā imperij ætate clarus acceptusq; popularibus: mox diuturnitate in superbiam mutans, & odio accolarū, simul domesticis discordiis circumuentus. Auctores fuere Iubillius Hermundurorum rex, & Vangio ac Sido sorore Vannij geniti. Nec Claudius, quamquam sæpe oratus, arma certantibus barbaris interposuit, tutū Vannio perfugium promittens si pelleretur. scripsitq; P. Attilio Histro, qui Pannoniæ præsidebat, legionem ipsaq; è prouincia lecta auxilia, pro ripā componeret, subsidio victis, & terrori aduersus victores, ne fortunā elati, nostram quoq; pacem turbarent. nam vti innumera Ligij, aliæq; gentes aduentabant, famā ditis regni quod Vannius xxx. per annos prædationibus & vectigalibus auxerat. Ipsi manus propria pedites, eques è Sarmatis Iazygibus erat, impar multitudini hostium: eoq; castellis sese defensare, bellumq; ducere statuerat. Sed Iazyges obsidionis impatientes, & proximos per campos vagi, necessitudinem pugnæ attulere, quia Ligiis Hermundurusq; illic * ingruebant. Igitur digressus castellis Vannius, funditur prælio; quamquam rebus aduersis laudatus, quòd & pugnā manu capessit, & corpore

Pomponius poëta tragicus.

Vannius rex à suis inuaditur.

Negat auxilia Claudius.

* Veniebant

Ille pugnā vincitur.

pore aduerſo vulnera excepit. Ceterùm ad claſſem in Danubio opperientem perfugit. Secuti mox clientes, & acceptis agris, in Pannoniâ locati ſunt. Regnum Vangio ac Sido inter ſe * partiti ſunt, egregiâ aduerſus nos fide: ſubiectis ſuóne an ſeruitij ingenio, dum adipiſcerentur dominationes multa caritate, & maiore odio poſtquam adepti ſunt. At in Britanniâ P. Oſtorium propraetorem turbidæ res excepere, effuſis in agrum ſociorũ hoſtibus, eò violentius quòd nouum ducẽ exercitu ignoto, & cœptâ hieme, iturum obuiam nõ rebantur. Ille gnarus primis euentibus metum aut fiduciam gigni, citas cohortes rapit: & cæſis qui reſiliterunt, diſiectos confectatus, ne rurſus conglobarentur, infenſaq; & infida pax non duci non militi requiem permitteret, detrahere arma ſuſpectis, cinctosq; caſtris Antonam & Sabrinam fluuios cohibere parat. Quod primi Iceni abnuere, valida gens, nec prœliis * concuſſa, quia ſocietatem noſtram volentes acceſſerant. hisq; auctoribus circumiectæ nationes locum pugnæ dilegêre. ſeptum agreſti aggere & aditu anguſto, ne peruius equiti foret. Ea munimenta dux Romanus, quamquam ſine robore legionum ſociales copias ducebat, perrumpere aggreditur, & diſtributis cohortibus, turmas quoq; equitum ad munia accingit. Tunc dato ſigno perfringunt aggerem, ſuisq; clauſtris impeditos turbant. Atq; illi conſcientiâ rebellionis & obſeptis effugiis; multâ & clara facinora fecêre. Quâ pugnâ filius legati M. Oſtorius ſeruati ciuis decus meruit. Ceterùm clade Icenorum compoſiti qui bellũ inter & pacem dubitabant; & ductus * in Cangos exercitus. Vaſtati agri, prædæ paßim actæ: non auſis aciem hoſtibus, vel ſi ex occulto carpere agmen tentarẽt, punito dolo. Iam ventum haut procul mari, quod Hiberniam inſulam aſpectat; cùm

Regnũ cedit aliis.

* Manuſſ. *partiuere*

In Britanniâ mouet ſe hoſtis.

Diſſicit P. Oſtorius.

* Farn. *contuſi*

Deinde & pugnâ vincit.

* Vat. *inde*

Cangi vaſtantur.

*cùm ortæ apud Brigantes discordiæ retraxêre ducem, destinationis certum, ne noua moliretur, nisi prioribus firmatis. Et Brigantes quidem, paucis qui arma cœptabant interfectis, in reliquos datâ veniâ, resedêre. Silurum gens, non atrocitate, non clementiâ mutabatur, quin bellum exerceret, castrisq́ legionum premenda foret. Id quo promtius veniret, colonia Camalodunum validâ veteranorum manu deducitur in agros captiuos, subsidium aduersus rebelles, & imbuendis sociis ad officia legũ. Itum inde in Siluras, super propriam ferociam, Caractaci viribus confisos. quem multa ambigua, multa prospera extulerant, vt ceteros Britannorum imperatores præmineret. Sed astu, tum locorum fraude prior, vi militum inferior, transfert bellum in Ordouicas, additisq́ qui pacem nostram metuebant, nouissimum casum experitur: sumto ad prœlium loco, vt aditus, abscessus, cuncta nobis importuna, & suis in melius essent. Tunc montibus arduis, & si qua clementer accedi poterant, in modum valli saxa præstruit: & præfluebat amnis vado incerto, cateruáque * maiorum pro munimentis constiterant. Adhoc gentiũ ductores circumire, hortari, firmare animos, minuendo metu, accendenda spe, aliisq́ belli incitamentis. Enimuerò Caractacus huc illuc volitans,* illum diem, illam aciem testabatur, aut reciperandæ libertatis, aut seruitutis æternæ initium fore, vocabatq́. nomina maiorũ, qui dictatorem Cæsarem pepulissent: quorum virtute vacui à securibus & tributis, intemerata cõiugum & liberorum corpora retinerent. *Hæc atq́ talia dicenti, adstrepere vulgus; gentili quisq́ religione obstringi, non telis, non vulneribus cessuros. Obstupefecit ea alacritas ducẽ Romanum: simul obiectus amnis, additum vallum, imminentia*

Brigantes componuntur.

Camalodunum colonia deducta.

Caractacus rex Silurum:

Prælium in Romanos audet.

* Fortè, *caterúæque nationum.*

Suos excitat:

Et miirè alacres reddit.

uentia iuga, nihil nisi atrox & propugnatoribus frequens, terrebat. Sed miles prœlium poscere, cuncta virtute expugnabilia clamitare, præfectiq; ac tribuni paria dissentes, ardorem exercitus incendebant. Tum Ostorius, circumspectis quæ impenetrabilia, quæq; peruia, ducit infensos, amnemq; haut difficulter euadit. Vbi ventū ad aggerem, dum missilibus certabatur, plus vulnerum in nos, & pleraq; cædes oriebantur. Posteaquam factâ testudine, rudes & informes saxorū compages distractæ, parq; cominus acies; decedere Barbari in iuga montium. Sed eò quoq. irrupere ferentarius graduq; miles. illi, telis assultantes; hi, conferto gradu, turbatis cōtrà Britannorum ordinibus, apud quos nulla loricarū galearūmue tegmina: & si auxiliaribus resisterent, gladiis ac pilis legionariorū, si huc verterent, spatis & hastis auxiliarium sternebantur. clara ea victoria fuit, captáq. vxore & filiâ Caractaci, fratres quoq. in deditionem accepti. Ipse (vt fermè intuta sunt aduersa) cùm fidem Cartismanduæ reginæ Brigantum petiuisset, vinctus ac victoribus traditus est, nono pòst anno quàm bellum in Britanniâ cœptū. Vnde fama eius euecta insulas, & proximas prouincias peruagata, per Italiam quoq. celebrabatur: auebantq; visere, quis ille, tot per annos, opes nostras spreuisset. Ne Roma quidem ignobile Caractaci nomen erat. Et Cæsar dum suū decus extollit, addidit gloriam victo. Vocatus quippe vt ad insigne spectaculū populus. Steterē in armis prætoriæ cohortes, campo qui castra præiacet. Tunc incedentibus regis clientelis phaleræ torquésque, quæq; externis bellu quæsierat, traducta; mox fratres & cōiunx & filia: postremò ipse ostentatus. Ceterorum preces degeneres fuere, ex metu. At non Caractacus aut vultu demisso, aut verbis misericordiam requirens, vbi tribunali

Tamen Romani inuadunt, etsi loco fisos:

Atque persuadunt.

Cæduntur, aut capiuntur:

Ipse dux deditus,

Et Romam perductus,

Populoque, vt in triumpho, ostentatus.

tribunali astitit, in hunc modum locutus est. Si quanta nobilitas & fortuna mihi fuit, tanta rerũ prosperarum moderatio fuisset; amicus potius in hanc vrbem, quàm captus venissem: neque dedignatus esses claris maioribus ortum, pluribus gentibus imperantem fœdere pacis accipere. Præsens sors mea vt mihi informis; sic tibi magnifica est. habui equos, viros, arma, opes. quid mirum, si hæc inuitus amisi? Nam si vos omnibus imperitare vultis, sequitur vt omnes seruitutem accipiant. Si statim deditus traderer; neque mea fortuna, neq. tua gloria inclaruisset: & supplicium mei obliuio sequeretur. At si incolumem seruaueris, æternũ exemplar clementiæ ero. *Ad ea Cæsar veniam ipsiq;, & coniugi, & fratribus, tribuit. Atque illi vinclis exsoluti, Agrippinam quoque haut procul alio suggestu conspicuam, iisdem quibus principem laudibus gratibusq; venerati sunt. Nouum sanè, & moribus veterũ insolitum, feminam signis Romanis præsidere. Ipsa semet parti à maioribus suis imperij socium ferebat. Vocati posthac patres, multa & magnifica super captiuitate Caractaci disseruere. Neque minus id clarum, quàm cùm Syphacem P. Scipio, Persem L. Paullus, & si qui alij victos reges populo Ro. ostendêre. Censentur Ostorio triumphi insignia, prosperis ad id rebus eius, mox ambiguis: siue quòd amoto Caractaco, quasi debellatum foret, minus intenta apud nos militia fuit; siue hostes miseratione tanti regis, acriùs ad vltionem exarsere. Præfectum castrorum, & legionarias cohortes exstruendis apud Siluras præsidiis relictas, circumfundunt. Ac ni citò vicis & castellis proximis subuentum foret; copias tum occidione occubuissent. Præfectus tamen & octo centurio-*

Verba eius erecta ad Cæsarem.

Veniam impetrat, cum suis.

Triumphalia Ostorio decreta.

Cuius tamẽ res mox inclinarunt.

centuriones, ac promtissimus quisq. manipulus cecidere. nec multo pòst pabulantis nostros, ipsasq; missas ad subsidium turmas profligant. Tum Ostorius cohortes expeditas exposuit: nec ideo fugam sistebat, ni legiones prælium excepissent. Earū robore æquata pugna, dein nobis pro meliore fuit. Effugêre hostes tenui damno, quia inclinabat dies. crebra hinc prælia, & sæpius in modum latrocinij: per saltus, per paludes, vt cuiq; sors, aut virtus: temerè, prouisa; ob iram, ob prædam; iussu, & aliquandò ignaris ducibus. ac præcipua Silurum peruicacia, quos accendebat vulgata imperatoris Ro. vox: vt quondam Sugambri excisi, & in Gallias traiecti forèt, ita Silurum nomen penitus exstinguendum. Igitur duas auxiliares cohortes, auaritia præfectorū incautiùs populantes, intercepêre. Spoliáq. & captiuos largiendo, ceteras quoq. nationes ad defectionem trahebant, cùm tædio curarum fessus Ostorius, concesset vita, lætis hostibus, tamquam ducem haut spernendum; & si nō prælium, ac certè bellum absumsisset. At Cæsar, cognita morte legati, ne prouincia sine rectore foret, A. Didium suffecit. Is properè vectus, non tamen integras res inuênit, aduersa interim legionis pugna, cui Manlius Valens præerat. auctaq; & apud hostes eius rei fama, quo venientem ducem exterrerent: atq. illo augente audita, vt maior laus * compositi, vel si durauissent, venia iustior tribueretur. Silures id quoq. damnum intulerant, lateq; persultabant, donec accursu Didij pellerentur. Sed pòst captū Caractacum, præcipuus scientia rei militaris Venutius è Iugantum ciuitate, vt suprà memorauì, fidusq; diu, & Romanis armis defensus, cùm Cartismanduam reginam matrimonio teneret, mox orto dissidio, & statim bello, etiam aduersus nos hostilia induerat. Sed primo tātùm inter ipsos certa-

Silures pertinaciter resistunt Romanis.

Ostorius moritur:

Succedit A. Didius.

* compositi Res turbatas & fluxas inuenit.

Venutius Britannorum dux.

certabatur, callidiúq; Cartismandua artibus, fratrem ac propinquos Venutij intercepit. Inde accensi hostes, stimulante ignominiâ, ne feminæ imperio subderentur, valida & lecta armis iuuentus regnũ eius inuadunt. quod nobis præuisum, & missæ auxilio cohortes acre prœlium fecêre, cuius initio ambiguo, finis lætior fuit. Neq; dispari euentu pugnatũ à legione, cui Cesius Nasica præerat. Nam Didius senectute grauis, & multâ copiâ honorum, per ministros agere & arcere hostẽ satis habebat. Hæc, quamquam à duobus Ostorio Didioq; proprætoribus plures per annos gesta, coniunxi, ne diuisa haut perinde ad memoriam sui valerent. Nunc ad temporum ordinem redeo. Ti. Claudio quintùm, Ser. Cornelio Orfito Coss. virilis toga Neroni maturata, quo capessendæ Reip. habilis videretur. Et Cæsar adulationibus senatus libens cessit, vt vicesimo ætatis anno consulatum Nero iniret: atq; interim designatus, proconsulare imperium extra vrbem haberet, ac Princeps iuuentutis appellaretur. Additum nomine eius donatiuum militi, cõgiarium plebi. & ludicro Circensium, quod acquirendi vulgi studiis edebatur, Britannicus in prætextâ, Nero triumphalium veste transuecti sunt. Spectaret populus hunc decore imperatorio; illum puerili habitu, ac perinde fortunam vtriusq. præsumeret. Simulq; qui centurionum tribunorumq; sortem Britannici miserabantur, remoti fictis caussu, & alij per speciem honoris. etiam libertorum si quis incorruptâ fide, depellitur. Tali occasione obuij inter se, Nero Britannicum nomine, ille Domitium, salutauere. Quod vt discordiæ initium, Agrippina multo questu, ad maritũ defert: sperni quippe adoptionẽ, quæq; cẽsuerint patres, iusserit populus, intra penates abrogari: ac nisi prauitas tam infensa docentiũ arceatur, eruptura

A. V. C. CCCIIII.

Nero in vlros transit.

Princeps iuuentutis dicitur.

Omni in re Britannico præponitur.

Custodes si di ab isto amouentur.

in publicam perniciem. Commotus his quasi criminibus Claudius, optimum quemq; educatorem filij exsilio ac morte afficit: datosq; à nouercâ, custodiæ eius imponit. Nondum tamen summa moliri Agrippina audebat, ni prætoriarũ cohortiũ curâ exsoluerentur Lusius Geta, & Rufus Crispinus, quos Messallinæ memores & liberis eius deuinctos credebat. Igitur distrahi cohortes ambitu duorum, & si ab vno regerentur intentiorem fore disciplinam asseuerante vxore, transfertur regimen cohortium

Burrhus Prætorij præfectus.

ad Burrhum Afranium egregiæ militaris famæ, gnarum tamen cuius sponte præficeretur. Suum quoq; fastigium Agrippina extollere altius, carpento Capitolium ingredi, qui mos sacerdotibus, & sacris antiquitùs concessus, veneratione augebat feminæ: quam Imperatore genitam, sororem eius qui rerum potitus sit, & coniugem & matrem fuisse, vnicũ ad hunc diem exemplũ est. Inter quæ

Vitellius maiestatis defertur.

præcipuus propugnator eius Vitellius, validissimâ gratiâ, ætate extremâ (adeò incerta sunt potentium ves) accusatione corripitur, deferente Iunio Lupo senatore. Is crimina maiestatis, & cupidinem imperij obiectabat. Præ-

Sed Agrippina eum eripit.

buisset q; aures Cæsar, nisi Agrippinæ minis magis quàm precibus mutatus esset, vt accusatori aquâ atq; igne interdiceret. Hactenus Vitellius voluerat. Multa eo anno

Prodigia Romæ.

prodigia cuenere. Insessum diris auibus Capitolium: crebris terræmotibus prorutæ domus: ac dum latius metuitur, trepidatione vulgi, inualidus quisq; obtritus. Frugum quoque egestas, & orta ex eo fames, in prodigium

Annonæ pœnuria.

accipiebatur. Nec occulti tantùm questus; sed iura reddentem Claudium circumuasere clamoribus turbidis, pulsumq; in extremam fori partem vrgebant, donec militum globo infestos perrupit. Quindecim dierum alimenta vrbi non amplius superfuisse constitit. magnaq;

deûm

delum benignitate, & modestiâ hiemis rebus extremis subuentũ. At Hercule olim ex Italiæ regionibus longinquæ in prouincias commeatus portabant. nec nunc infecunditate laboratur, sed Africam potius & Ægyptum exercemus, nauibusq; & casibus vita populi Romani permissa est. Eodem anno bellum inter Armenios Hyberosq; exortum, Parthis quoque ac Romanis grauissimorum inter se motuum caussa fuit. Genti Parthorum Vologeses imperitabat, maternâ origine ex pellice Græca, concessu fratrum regnum adeptus. Hyberos Pharasmanes vetustâ possessione; Armenios frater eius Mithradates obtinebat opibus nostris. Erat Pharasmani filius nomine Rhadamistus, decorâ proceritate, vi corporis insignis, & patrias artes edoctus, claráque inter accolas famâ. Is modicum Hyberiæ regnum senectâ patris detineri ferocius crebriusq; iactabat, quàm vt cupidinem occultaret. Igitur Pharasmanes iuuenem potentiæ * promta, & studio popularium accinctum, vergentibus iam annis suis metuens, aliam ad spem trahere, & Armeniam ostentare, pulsis Parthis datam Mithradati à semet memorando: sed vim differendam, & potiorẽ dolum, quò incautum opprimerent. Ita Rhadamistus simulatâ aduersus patrem discordia, tamquam nouercæ odiis impar, pergit ad patruum. multaq; ab eo comitate in speciem liberûm cultus, primores Armeniorum ad res nouas illicit, ignaro & ornante insuper Mithradate. Reconciliationis specie assumta, regressus ad patrem, quæ fraudẽ cõfici potuerint promta nuntiat, cetera armis exsequenda. Interim Pharasmanes belli caussas cõfingit. præliaturũ sibi aduersus regem Albanorum, & Romanos auxilio vocanti fratrem aduersatum; eámque iniuriam excidio ipsius vltum iturum. Simul magnas copias filio tradidit.

Motus in Armeniã.

Rhadamistus regni auidus.

* *promtum*

In Armeniã mittitur.

Patruo dolum struit.

Et tandem apertâ vi aggreditur.

Ille eruptione subitâ territũ exutumq; campis Mithradatem, compulit in castellum Gorneas, tutum loco ac præsidio militum, quis Cælius Pollio præfectus, centurio Casperius præerat. Nihil tam ignarum barbaris, quàm machinamenta & æstus oppugnationum. At nobis ea pars militiæ maximè gnara est. Ita Rhadamistus frustra vel cum damno tentatis munitionibus, obsidium incipit.

Præfecti Romani perfidia.

Et cùm vis negligeretur, anaritiam præfecti emercatur; obtestante Casperio, ne socius rex, ne Armenia donum populi Romani, scelere & pecuniâ venderentur. Postremò quia multitudinem hostium Pollio, iussa patris Rhadamistus obtendebant, pactus inducias abscedit: vt nisi Pharasmanem bello absterruisset, T. Vinidium Quadratum præsidẽ Syriæ doceret, quo in statu Armeniæ forent. Digressu centurionis velut custode exsolutus præfectus, hortari Mithradatem ad sanciendum fœdus; coniunctionem fratrum, ac priorẽ ætate Pharasmanem, & cetera necessitudinum nomina referens, quòd filiã eius in matrimonio haberet, quòd ipse Rhadamisto socer esset. Non abnuere pacem Hyberos, quamquam in tempore validiores; & satis cognitam Armeniorum perfidiam. nec aliud præsidij quàm castellum * commeatu egenum. ne dubitaret armis, quàm incruentas cõditiones malle.

* Farn. *commeantium*

Et libido.

Contante ad ea Mithradate, & suspectis præfecti consiliis quòd pellicẽ regiam polluerat, inq; omnem libidinem venalis habebatur; Casperius interim ad Pharasmanem peruadit: *vtq; Hyberi obsidio decedant expostulat. Ille propalàm incerta, & sapius molliora respondens, secretis nuntiis monet Rhadamistum, oppugnationem quoquo modo accelerare. Augetur flagitij merces, & Pollio occultâ corruptione impellit milites, vt pacem flagitarent,*

seque

séque præsidio abituros minitarentur. Quâ necessitate, Mithradates diem locumq́ꝫ fœderi accepit, castellóque egreditur. Ac primò Rhadamistus in amplexus eius effusus, simulare obsequium, socerũ ac parentem appellare. Adiicit iusiurandum, non ferro, non veneno vim allaturum: simul in lucum propinquum trahit, prouisum illic sacrificium imperatum dictitans, vt diis testibus pax firmaretur. Mos est regibus quoties in societatẽ coëant, implicare dextras, pollicésque inter se vincire, nodóque præstringere. Mox vbi sanguis in artus extremos se effuderit, leui ictu cruorem eliciunt, atq́ꝫ inuicem lambunt. Id fœdus arcanum habetur, quasi mutuo cruore sacratum. Sed tunc qui ea vincula admouebat, decidisse simulans, genua Mithradatis inuadit, ipsumq́ꝫ prosternit: simulq́ꝫ concursu plurium iniciuntur catenæ, ac *compedes (quod dedecorum Barbaris) trahebatur. Moxq́ꝫ vulgus duro imperio habitum, probra ac verbera intentabat. Et erant contrà, qui tantam fortunæ commutationem miserarentur. Secutáq. cum paruis liberis coniunx, cuncta lamentatione complebat. Diuersis & contectis vehiculis abduntur, dum Pharasmanis iussa exquirerentur. Illi cupido regni fratre & filiâ potior, animusq́ꝫ sceleribus paratus. visui tamen consuluit, ne coram interficerentur. Et Rhadamistus quasi iurisiurandi memor, non ferrum, non venenum in sororem & patruum expromit, sed proiectos in humum, & veste multâ grauique opertos necat. Filij quoq́ꝫ Mithradatis, quòd cædibus parentum illacrymâuerant, trucidati sunt. At Quadratus cognoscens proditum Mithradatem, & regnum ab interfectoribus obtineri, vocat concilium, docet acta, & an vlcisceretur consultat. Paucis decus publicum curæ: plures tuta disserunt.* Omnes scelus externum, cum

Qui prodit Mithradatem.

* prouisu suo

Is in vincla datur:

* compede

Deniq́. spiritu exuitur.

Romani deliberant de vlciscendo.

* Omne

lætitiâ habendum. Semina etiam odiorũ iacienda, vt sæpe principes Romani eamdẽ Armeniam specie largitionis, turbandis Barbarorum animis præbuerint. Potiretur Rhadamistus malè partis, dum inuisus, infamis. quando id magis ex vsu, quàm si cum gloria * adeptus foret. *In hanc sententiam itum. Ne tamen annuisse facinori viderentur, & diuersa Cæsar præciperet; missi ad Pharasmanem nuntij, vt abscederet à finibus Armeniis, filiumq; abstraheret. Erat Cappadociæ procurator Iulius Pelignus, ignauiæ animi, & deridiculo corporis iuxtà despiciendus. sed Claudio perquàm familiaris, cùm * priuatas olim conuersationes curaret, iners otium oblectaret. Is Peligno auxiliis prouincialium contractis, tamquam recuperaturus Armeniam, dum socios magis quàm hostes prædatur, abscessu suorum, & incursantibus Barbaris, præsidij egens, ad Rhadamistum venit, donisq; eius eiectus, vltrò regium insigne sumere cohortatur; sumentique adest auctor & satelles. Quod vbi turpi fama diuulgatum; ne ceteri quoq. ex Peligno coniecturarentur, Heluidius Priscus legatus cum legione mittitur, rebus turbidis pro tempore vt consuleret. Igitur properè montem Taurum transgressus, moderatione plura quàm vi composuerat: cùm redire in Syriam iubetur, ne initium belli aduersus Parthos exsisteret. Nam Vologesis casum inuadendæ Armeniæ obuenisse ratus, quam à maioribus suis possessam, externus rex flagitio obtineret, contrahit copias, fratremq; Tiridatem deducere in regnum parat, ne qua pars domus sine imperio ageret. Incessu Parthorum, sine acie pulsi Hyberi: vrbesq; Armeniorũ Artaxata & Tigranocerta iugum accepere. Dein atrox hiems, seu parum prouisi commeatus, & orta ex vtroq. tabes, per-*

Sed absistunt.

* adempta forent.

Iulius Pelignus conatur aliquid.

* ignauiæ

* cum priuatus olim conuersatione seurrarum.

Infeliciter.

Et transit ad hostem.

Parthi Armeniam inuadunt.

Nec subiiciunt.

perpellunt Vologesen omittere præsentia. vacuamq; rursus Armeniam Rhadamistus inuasit, truculentior quàm antea, tamquam aduersus defectores, & in tempore rebellaturos. Atque illi quamuis seruitio fucti, patientiam abrumpunt, armisq; regiam circumueniunt. Nec aliud Rhadamisto subsidium fuit, quàm pernicitas equorum, quis seq; & coniugem abstulit. Sed coniunx grauida, primam vtcumq; fugam ob metum hostilem & mariti caritatem toleravit. Pòst festinatione cõtinua, vbi quati vterus, & viscera vibrantur, orare vt morte honesta contumeliis captiuitatis eximeretur. Ille primò amplecti, alleuare, adhortari, modò virtutem admirans, modò timore ager, ne quis relicta potiretur. Postremò violentia amoris, & facinorum non rudis, distringit aciacem, vulneratamq; ad ripam Araxis trahit, flumini tradit, ne corpus etiam auferretur. Ipse præceps Hyberos ad patrium regnum peruadit. Interim Zenobiam (id mulieri nomen) placida illuuie, spirantem ac vita manifestam aduertêre pastores; & dignitate formæ haut degenerem reputantes, obligant vulnus, agrestia medicamina adhibent; cognitóque nomine & casu, in vrbem Artaxata ferunt. vnde publica cura deducta ad Tiridatem, comiterque excepta, cultu regio habita est. Fausto Sylla, Salluio Othone Coss. Furius Scribonianus in exsilium agitur, quasi finem principis per Chaldæos scrutaretur. adnectebatur crimini Iunia mater eius, vt casus prioris (nam relegata erat) impatiens. Pater Scriboniani Camillus arma per Dalmatiam mouerat. Idq; ad clementiam trahebat Cæsar, qui stirpem hostilem iterũ conseruaret. Neq. tamen exsuli longa posthac vita fuit: morte fortuitâ, an per venenũ extinctus esset, vt quisq. credidit, vulgauere. De mathematicis Italiâ pellendis factum

Rhadamistus à suis pellitur.

Vxorem, vt putat, interficit.

A. V. C. CCMV. Furius in exsilium pulsus.

Item Mathematici.

Senatusconsultũ, atrox & irritum. Laudati dehinc oratione principis, qui ob angustias familiares ordine senatorio sponte cederent, motiq; qui remanendo impudentiam paupertati adiicerent. Inter quæ refertur ad patres de pœnâ feminarum, quæ seruis coniungerentur. Statuitúrque vt ignaro domino ad id prolapsa, in seruitutem sui consensissent, & qui nati essent, pro libertis haberentur. Pallanti, quem repertorem eius relationis ediderat Cæsar, prætoria insignia, & centies quinquagesies sestertium censuit consul designatus Barea Soranus: additum à Scipione Cornelio, grates publicè agendas, quòd regibus Arcadiæ ortus, veterrimam nobilitatem vsui publico postponeret, seq; inter ministros Principis haberi sineret. Assueuerauit Claudius, contentum honore Pallantem, intra priorem paupertatem subsistere. Et fixum est publico Senatusconsultum, quo libertinus sestertij ter millies possessor, antiquæ parcimoniæ laudibus cumulabatur. At non frater eius cognomẽto Felix pari moderatione agebat, iam pridem Iudææ impositus, & cuncta malefacta sibi impunè ratus, tantâ potentiâ subnixo. Sanè præbuerant Iudæi speciem motus ortâ seditione, postquam cognitâ cade Caij haut * obtemperatum esset. manebat metus, ne quis principum eadem imperitaret. Atque interim Felix intempestiuis remediis delicta accendebat, æmulo ad deterrima Ventidio Cumano, cui pars prouinciæ habebatur: ita diuisis, vt huic Galilæorum natio, Felici Samaritæ parerent, discordes olim & tum contemtu regentium minus coërcitis odiis. Igitur raptare inter se, immittere latronum globos, componere insidias, & aliquãdo prœlijs congredi, spoliáq. & prædas ad procuratores referre. Hiq; primò latari, mox glisscente pernicie, cùm arma militum interciissent, cæsi milites. Arsisset q;*

Senatusconsultum super muliebri libidine.

Adulatio in Pallantem.

Felix Iudææ præfectus.

* *Mutilus locus*

Res ibi turbat.

Itemq. Ventidius.

fisset q3 bello prouincia, ni Quadratus Syriæ rector subuenisset. Nec diu aduersus Iudæos qui in necem militum proruperant, dubitatum, quin capite pœnas luerent: Cumanus & Felix contationem afferebant, quia Claudius causis rebellionis auditis, ius statuendi etiam de procuratoribus dederat. Sed Quadratus Felicem inter iudices ostentauit, receptum in tribunal, quo studia accusantium deterrerentur. damnatusq3 flagitiorũ, quæ duo deliquerant, Cumanus; & quies prouinciæ reddita. Nec multo pòst agrestium Cilicũ nationes, quibus Clitarum cognomentum, sæpe & aliàs commotæ, tunc * Trosobore duce, montes asperos castris cepêre. Atque inde decursu in litora aut vrbes, vim cultoribus ac opidanis, ac plerumq3 in mercatores & nauicularios audebant. Obsessaq3 ciuitas Anemurienſis, & missi è Syriâ in subsidium equites cum præfecto Curtio Seuero turbantur: quòd duri circum loci, peditibusq3 ad pugnam idonei, equestre prœlium haut patiebantur. Dein rex eius oræ Antiochus, blandimentis aduersus plebem, fraude in ducem, cùm Barbarorum copias dissociasset; Trosobore pauciq3 primoribus interfectis, ceteros clementia composuit. Sub idem tempus, inter lacum Fucinũ amnemq3 Lyrin perrupto monte, quo magnificentia operis à pluribus viseretur, lacu in ipso nauale prœlium adornatur, vt quondam Augustus structo cũ Tiberim stagno, sed leuibus nauigiis & minore copia ediderat. Claudius triremes quadriremesq3 & vndeuiginti hominũ milia armauit, cincto ratibus ambitu, ne vaga effugia forent: attamen spatium amplexus, ad vim remigij, & gubernantium artes, impetusq3 nauium prœlio solitos. in ratibus prætoriarum cohortium manipuli turmæq3 adstiterant, antepositis propugnaculis, ex quis catapultæ balistæq3 tenderentur.

Quadratus componit.

In Ciliciâ motus.

* Vat. hîc & infra, Arosobore

Rex Antiochus sedat.

Naumachia in lacu Fucino:

Magnâ pugnantium copiâ,

derentur. Reliqua lacus, classiarij tectis nauibus obtinebant. Ripas & colles, ac montium edita in modum theatri, multitudo innumera complcuit, proximis è municipiis, & alij vrbe ex ipsâ, visendi cupidine, aut officio in principem. Ipse insigni paludamento, neq; procul Agrippina chlamyde auratâ præsedêre. Pugnatum, quamquam inter fontes, fortium virorũ animo: ac post multum vulnerum, occidioni exempti sunt. Sed perfecto spectaculo apertum aquarum iter, & incuria operis manifesta fuit, haut satis depressi ad lacus ima vel media. Eóque, tempore interiecto, altiùs effossi specus, & contrahendæ rursus multitudini, gladiatorũ spectaculum editur, inditis pontibus pedestrẽ ad pugnam. Quin & conuiuium effluuio lacus appositum magnâ formidine cunctos affecit, quia vis aquarum prorumpens, proxima trahebat, conuulsis vlterioribus, aut fragore & sonitu exterritis. Simul Agrippina trepidatione principis vsa, ministrum operis Narcissum incusat cupidinis, ac prædarum. Nec ille reticet, impotentiam muliebrem nimiasq; spes eius arguens. D. Iunio, Q. Haterio Coss. sedecim annos natus Nero Octauiam Cæsaris filiam in matrimonium accepit. Vtq; studiis honestis, & eloquentiæ gloriâ niteseceret; caussâ Ilienſium susceptâ, Romanum Troiâ demissum, & Iuliæ stirpis auctorem Æneam, aliáque haut procul fabulis vetera facundè exsecutus, impetrat vt Ilienses omni publico munere soluerentur. Eodem oratore Bononienſi Coloniæ igni hauſtæ subuentũ, centies sestertij largitione. Redditur Rhodiis libertas, ademta sæpe aut firmata, prout bellis externis meruerant, aut domi seditione deliquerant. Tributumq; Apamiensibus terræmotu conuulsis, in quinquennium remissum: at Claudius sæuissima quæq. promere adigebatur eiusdem

Agrippinæ

Itemq. spectantium.

Lacus ipse emissus.

Patum fideliter.

A. V. C. DCCCVI. Nero Octauiam ducit.

Caussas agit.

*Agrippinæ artibus, quæ Statilium Taurum opibus illustrem hortis eius inhians peruertit, accusante Tarquitio Prisco. Legatus is Tauri Africam imperio proconsulari regentis, postquam reuenerãt, pauca repetundarum crimina, ceterùm magicas superstitiones obiectabat. Nec ille diutius falsum accusatorem indignâ sorte perpessus, vim vitæ suæ attulit, ante sententiam senatus. Tarquitius tamen curiâ exactus est. quòd Patres odio delatoris, contra ambitũ Agrippinæ peruicêre. Eodem anno sæpius audita vox Principis, parem vim rerum habendam à procuratoribus suis iudicatarum, ac si ipse statuisset. Ac ne fortuitò prolapsus videretur, Senatus quoque consulto cautum, plenius quàm antea & vberius. Nam diuus Augustus apud equestres qui Ægypto præsiderent lege agi, decretáque eorum proinde haberi iusserat, ac si magistratus Romani constituissent: mox alias per prouincias, & in vrbe pleraque concessa sunt, quæ olim à prætoribus noscebantur. Claudius omne ius tradidit, de quo toties seditione aut armis certatum, cùm Sempronii rogationibus equester ordo in possessione iudiciorum locaretur, aut rursum Seruiliæ leges senatui iudicia redderent. Mariusq; & Sylla olim de eo vel præcipuè bellarunt. Sed tunc ordinum diuersa studia: & qui vicerant, publicè valebant. C. Oppius & Cornelius Balbus primi Cæsaris opibus potuere conditiones pacis & arbitria belli tractare. Matios posthac & Vedios, & cetera equitum Romanorum præualida nomina, referre nihil attinuerit; cùm Claudius libertos, quos rei familiari præfecerat, sibiq; & legibus adæquauerit. Rettulit dein de immunitate Cois tribuendâ. Multaq; super antiquitate eorum memorauit: Argiuos vel * cũ Latonæ parente, vetustissimos insulæ cultores: mox aduentu Æsculapij artem medendi*

Statilius Taurus damnatur.

Procuratorũ potestas aucta.

Origo eius potentiæ.

Cois immunitas data.

* Cum Latonæ parentem.

*medendi illatam, maximeq; inter posteros eius celebrem fuisse, nomina singulorum referens, & quibus quisque ætatibus viguissent. Quin etiam dixit Xenophontem, cuius scientia ipse vteretur, eadem familia ortum. Precibusq; eius dandum, vt omni tributo vacui in posterum Coi, sacram & * tanti dei mimistram insulam colerent. neque dubium habetur, multa eorundem in Pop. Rom. merita, sociásque victorias potuisse tradi. Sed Claudius, facilitate solita, quod vni concesserat, nullis extrinsecus adiumentis velauit. At Byzantij, data dicendi copia, cùm magnitudinem onerum apud senatum deprecarentur, cuncta repetiuere; orsi à fœdere quod nobiscum iecerant, qua tempestate bellauimus aduersus regem Macedonum, cui vt degeneri, Pseudophilippi vocabulum impositum. Missas posthac copias in Antiochum, Persen, Aristonicum, & piratico bello adiutum Antonium. memorabantq; quæ Syllæ, aut Lucullo, aut Pompeio obtulissent. Mox recentia in Cæsares merita. quando ea loca insiderent, quæ transmeantibus terra mariq; ducibus, exercitibúsque, simul vehendo commeatu opportuna forent. Namque artissimo inter Europam Asiámque diuortio, Byzantium in extrema Europa posuere Græci. quibus Pythium Apollinem consulentibus vbi conderent vrbem, redditum oraculum est: quærerent sedem, cæcorum terris aduersam. Ea ambage Chalcedonij monstrabantur, quòd priores illuc aduecti, * præuisa locorum vtilitate peiora legissent. Quippe Byzantium fertili solo, fecundóq. mari. quia vis piscium * in Pontum erumpens, & obliquis subter vndas saxis exterrita, omisso alterius litoris flexu, hos ad portus defertur. Vnde primò quæstuosi & opulenti; pòst magnitudine onerum vrgente, finem aut modum orabant, annitente principe qui*

Thracio

* tantum

Byzantij lenari tributis postulant.

Situs, & opportunitas eius opidi.

* parum visa

* Ponte erump.

Thracio Bosphoranóque bello recens fessos iuuandósque rettulit. Ita tributa in quinquennii remissa. M. Asinio, M. Acilio Coss. *mutationem rerum in deterius portendi, cognitum est crebris prodigiis. Signa enim ac tentoria militum igne cælesti arsere. Fastigio Capitolij examen apum insedit. Biformes hominum partus. Et suis fetus editus, cui accipitrum vngues erant. Numerabatur inter ostenta, diminutus omnium magistratuũ numerus, quæstore, ædili, tribuno, ac prætore, & consule, paucos intra menses defunctis. Sed in præcipuo pauore Agrippina vocem Claudij, quam temulentus iecerat, fatale sibi, vt coniugum flagitia ferret, dein puniret, metuens, agere & celerare statuit, perditâ prius Domitiâ leuibus & muliebribus caussis: quia Lepida minore Antoniâ genita, auunculo Augusto, Agrippinæ sobrinâ* prior, *ac Gnei mariti eius soror, parem sibi claritudinem credebat. nec forma, ætas, opes multum distabant; & vtraq. impudica, infamis,* violenta *haut minùs vitiis æmulabantur quàm si qua ex fortunâ prospera acceperant. Enimuerò certamen acerrimum, amita potius an mater apud Neronem præualeret: Nam Lepida blandimentis & largitionibus iuuenilem animum deuinciebat; truci contrà ac minaci Agrippinâ, quæ filio dare imperium, tolerare imperitantem nequibat. Cetcrùm obiecta sunt quòd coniugium principis deuotionibus petiuisset, quódque parum coërcitis per Calabriam seruorum agminibus pacem Italiæ turbaret. Ob hæc mors indicta, multum aduersante Narcisso, qui Agrippinam magis magisq; suspectans, promsisse inter proximos ferebatur*, certam sibi perniciem, seu Britannicus rerum, seu Nero potiretur. Verùm ita de se meritũ Cæsarem, vt vitam vsui eius impenderet. Conuictam Messallinam & Silium.

A. V. C. DCCCVII. Prodigia multa Claudianæ necis.

Agrippinæ in Lepidam æmulatio.

* prapior,

* violenta,

Vtriusque mores.

Hæc accusata.

Et ad mortem acta.

Narcissi liberæ voces.

Silium. Pares iterum accusandi causſas esse, si Nero imperitaret. Britannico successore, nullũ principi meritum, ac nouercæ insidiis domum omnem conuelli, maiore flagitio, quàm si impudicitiam prioris coniugis reticuisset. quamquam ne impudicitiam quidem nunc abesse, Pallante adultero. ne quis ambigat, decus, pudorem, corpus, cuncta regno viliora habere. *Hæc atque talia dictitans, amplecti Britannicum, robur ætatis quàm maturrimum precari: modò ad deos, modò ad ipsum tendere manus, adolescere, patris inimicos depellere: matris etiam interfectores vlcisceretur. In tantâ mole curarum, Claudius valetudine aduersâ corripitur, refouendisq́, viribus mollitie cœli & salubritate aquarum, Sinuessam pergit. Tum Agrippina sceleris olim certa & oblatæ occasionis propera, nec ministrorum egens, de genere veneni consultauit: ne repentino & præcipiti facinus proderetur; si lentum & tabidum delegisset, ne admotus supremis Claudius, & dolo intellecto, ad amorem filij rediret. Exquisitum aliquid placebat, quod turbaret mentem, & mortem differret. Delegitur artifex talium, vocabulo Locusta, nuper veneficij damnata, & diu inter instrumenta regni habita. Eius mulieris ingenio paratum virus, cuius minister è spadonibus fuit Halotus, inferre epulas, & explorare gustu solitus. Adcóque cuncta mox pernotuere, vt temporum illorum scriptores prodiderint, infusum delectabili cibo boletorum venenum; nec vim medicaminis statim intellectã, secordiáne Claudij an vinolentiâ. simul soluta aluus subuenisse videbatur. Igitur exterrita Agrippina, & quãdo vltima timebantur, spretâ præsentium inuidiâ, prouisam iam sibi Xenophontis medici conscientiam adhibet. Ille tamquam visus*

Qui Britannico fidus.

Claudius ægrotat.

Boleto eum fanat Agrippina.

uisus euomentis adiuuaret, pinnam rapido veneno illitam faucibus eius demisisse creditur: haut ignarus summa scelera incipi cum periculo, peragi cum præmio. Vocabatur interim senatus, votáque pro incolumitate principis consules & sacerdotes nuncupabant, cùm iam exanimis vestibus & fomentis obtegeretur, dum res firmando Neronis imperio componuntur. Iam primùm Agrippina, velut dolore victa & solatia conquirens, tenere amplexu Britannicum, veram paterni oris effigiem appellare, ac variis artibus demorari, ne cubiculo egrederetur. Antoniam quoque & Octauiam sorores eius attinuit, & cunctos aditus custodiis clauserat; creberáque vulgabat, ire in melius valetudinem principis, quo miles bonâ in spe ageret, tempúsque prosperum ex monitis Chaldæorum attenderet. Tunc medio diei, tertio ante idus Octobr. foribus palatij repentè diductis, comitante Burrho Nero egreditur ad cohortem, quæ more militiæ excubiis adest: vbi monente Præfecto, sclis vocibus exceptus, inditur lecticæ. Dubitauisse quosdam ferunt respectantes, vogitantésq. vbi Britannicus esset? mox nullo in diuersum auctore, quæ offerebantur secuti sunt. Illatusq; castris Nero, & congruentia tempori præfatus, promisso donatiuo, ad exemplum paternæ largitionis, Imperator consalutatur. Sententiam militum secuta Patrum consulta. nec dubitatum est apud prouincias. Cælestésque honores Claudio decernuntur, & funeris sollennia perinde ac diuo Augusto celebrantur: æmulante Agrippinâ prosapiæ Liuiæ magnificentiam. Testamentum tamen haut recitatum, ne antepositus filio priuignus, iniuriâ & inuidiâ animos vulgi turbaret.

Mors celatur.

Imperium Neroni traditur.

Claudio funus, & consecratio.

C. COR-

C. CORNELII TACITI AB EXCESSV D. AVGVSTI ANNALIVM LIB. XIII.

BREVIARIVM LIBRI.

SILANVS proconsul Asiæ veneno necatus, Agrippinæ fraude. item Narcissus ad mortem actus. Claudio funus censorium ductum, & laudatur à Principe. Bona Neronis initia, & multa arbitrio Senatus constituta. Parthi Armeniam adfectant: quibus Domitius Corbulo opponitur. Nero Acten libertam amat, matre fremente. eaque causa imminutæ maternæ potentiæ. Pallas libertus curâ rerum demotus. mox venenum Britannico properatum: & festinum eius funus. Agrippina Neroni offensior, & visa res nouas moliri, accusata eo nomine, absoluitur. Neronis luxus & lasciui per noctem discursus. Actum de libertis in seruitutem reuocandis, sed non peractum. Damnationes aliquot illustrium, itemque à fato mortes. Iterum cum Parthis discordia, super Armeniâ. ad quod bellum ptiscâ seueritate & disciplinâ militem suum Corbulo firmauit. Is Armeniam ingreditur, castella aliquot exscindit, vrbem Artaxata capit & incendit: rege Tiridate prælium aut defensionem nusquam ausо. P. Suilius Romæ damnatur, adnitente Senecâ. Octauius Sagitta Pontiam tergiuersantem de nuptiis: impotentiâ amoris, ferro transadigit. libertus suum crimen id fatetur, magno exemplo. Poppæam Sabinam amare Nero occipit: deque ingenio & Venere eius fœminæ. Cornelius Sulla Massiliam amouetur, suspectus Principi. Publicanorum iniquitas temperata. In Germania Frisij res mouent: & sedes iuxta Rhenum conantur figere. frustra, quia pulsi ab Romano equite & disiecti. Eosdem agros mox Anfibarij occupant, sed eôdem fato. Hermunduri Cattique inter se bellantur. sed magno prælio Catti ad exitium pœne gentis cæsi. Gesta hæc annis quattuor.

COSS. *Imp. Claudio Nerone. L. Antistio Vetere*
L. Volusio. T. Cornelio Scipione
Imp. Claudio Nerone. II. L. Calpurnio Pisone
Imp. Claudio Nerone. III. Valerio Messalla.

PRIMA

PRIMA *nouo principatu mors Iunij Silani proconsulis Asiæ, ignaro Nerone, per dolũ Agrippinæ paratur. non quia ingenij violentiâ exitum irritauerit, segnis & dominationibus aliis fastiditus, adeò vt C. Cæsar pecudem auream eum appellare solitus sit: verùm Agrippina fratri eius L. Silano necem molita vltorem metuebat, crebrâ vulgi famâ, anteponendũ esse vix dum pueritiam egresso Neroni, & imperium per scelus adepto, virum ætate compositâ, insontem, nobilem, & quod tunc spectaretur, è Cæsarum posteris. quippe & Silanus D. Augusti abnepos erat. hæc caussa necis: ministri fuere P.* Celerius eques Romanus, & Ælius libertus, rei familiari Principis in Asiâ impositi. Ab iis proconsuli venenũ inter epulas datum est, apertiùs quàm vt fallerent. Nec minus properatò Narcissus Claudij libertus, de cuius iurgiis aduersus Agrippinam rettuli, asperâ custodiâ, & necessitate extremâ, ad mortem agitur; inuito principe, cuius abditis adhuc vitiis per auaritiam ac prodigentiam mirè congruebat. Ibaturq; in cædes, nisi Afranius Burrhus, & Annæus Seneca obuiam issent. Hi rectores imperatoriæ iuuentæ, & pari in societate potentiæ concordes, diuersâ arte ex æquo pollebant. Burrhus militaribus curis, & seueritate morum; Seneca præceptis eloquentiæ, & comitate honestâ. iuuantes inuicem, quo faciliùs lubricam principis ætatem, si virtutem aspernaretur, voluptatibus concessis retinerent. Certamen vtriq; vnum erat contra ferociam Agrippinæ, quæ cunctis malæ dominationis cupidinibus flagrans, habebat in partibus Pallantem, quo auctore Claudius nuptiis incestis & adoptione exitiosâ semet peruerterat. Sed neque Neroni infra seruos ingenium;*

Iunius Silanus.

* Scribe. Celer Palàm veneno necatus.

Narcissus etiã ad mortem actus.

Burrhi & Senecæ laudatio.

Honores in Agrippinam.

nium; & Pallas trifti arrogantiâ modum liberti egreſſus, tædium ſui mouerat. Propalam tamen omnes in eam honores cumulabantur, ſignumq; more militiæ petenti tribuno dedit, OPTIMÆ MATRIS. Decreti & à ſenatu duo lictores, flaminium Claudiale, ſimul Claudio cenſorium funus, & mox conſecratio. Die funeris, laudationem eius princeps exorſus eſt. Dum antiquitatem generis, conſulatus, ac triumphos maiorũ enumerabat, intentus ipſe & ceteri. Liberalium quoq; artium commemoratio, & nihil regente eo Reip. triſte ab externis accidiſſe, pronis animis audita. Poſtquam ad prouidentiam ſapientiamq; flexit; nemo riſui temperare, quamquam oratio à Senecâ compoſita, multũ cultus præferret: vt fuit illi viro ingenium amœnũ, & temporis illius auribus accommodatum. Adnotabant ſeniores, quibus otium eſt vetera & præſentia cõtendere, primum ex iis qui rerũ potiti eſſent Neronem, alienæ facundiæ eguiſſe. Nam dictator Cæſar ſummis oratoribus æmulus, & Auguſto promta ac profluens, quæ deceret principem, eloquentia fuit. Tiberius artẽ quoq. callebat, qua verba expenderet, tum validus ſenſibus aut conſulto ambiguus. Etiam C. Cæſarũ turbata mens vim dicendi non corrupit. Nec in Claudio quoties meditata diſſereret, elegantiam requireres. Nero puerilibus ſtatim annis, haud dubium animum in alia detorſit. Cælare & pingere, cantus aut regimen equorũ exercere. & aliquando carminibus pangendis, ineſſe ſibi elementa doctrinæ oſtendebat. Ceterùm peractis triſtitiæ imitamentis, curiam ingreſſus, & de auctoritate patrum, & conſenſu militum præfatus, conſilia ſibi & exempla capeſſendi egregiè imperij memorauit: nec iuuentam armis ciuilibus, aut domeſticis diſcordiis imbutam: nulla odia, nullas iniurias, nec cupidinem

Laudatio funebris Claudij.

Non ſine auditorum riſu.

Nero infans.

At non ceteri Principes.

Eius honeſta oratio in curiâ.

vltionis

vltionis asserre. Tum formam futuri principatus præscripsit, ea maximè declinans, quorum recens flagrabat inuidia. Non enim se negotiorum omnium iudicem fore, vt clausis vnam intra domũ accusatoribus & reis, paucorum potentia grassaretur. Nihil in penatibus suis vanale, aut ambitioni pernium: discretam domũ & Remp. Teneret antiqua munia senatus. Consulum tribunalibus Italia & publica prouincia assisterent. Illi patrũ aditum præberent; se mandatis exercitibus consulturum. Nec defuit fides. Multáq. arbitrio senatus constituta sunt, Ne quis ad causſam orandam mercede aut donis emeretur; Ne designatis quidem quæstoribus edendi gladiatores necessitas esset. Quod quidem aduersante Agrippinâ, tamquam acta Claudij subuerterentur, obtinuere patres. qui in palatium ob id vocabantur, vt astaret abditis à tergo foribus velo discreta, quod visum arceret, * aditus non adimeret. Quin & legatis Armeniorum causſam gentis apud Neronem orantibus, escendere suggestum imperatorij, & præsidere simul parabat; nisi ceterũ pauore defixũ, Seneca admonuisset, venienti matri occurreret. Ita specie pietatis, obuiam itum dedecori. Fine anni turbidis rumoribus prorupisse rursum Parthos, & rapi Armeniam allatum est; pulso Rhadamisto, qui sæpe regni eius potitus, dein profugus, tum quoque bellum deseruerat. Igitur in vrbe sermonum auidâ, quemadmodũ princeps vix septemdecim annos egressus, susciperet tam molem aut propulsare posset: quod subsidium in eo qui à fœminâ regeretur: num prælia quoque & oppugnationes vrbium, & cetera belli per magistros administrari possent, anquirebant. Contrà. alij melius euenisse dixerunt, quàm si inualidus senectâ & ignauiâ Claudius, militiæ ad labores vocaretur, seruilibus

Forma gubernandi.

Senatui auctoritas restituta.

Agrippinæ supra fœminam cura.

* auditus

Armenia turbat.

Sermones hinc in Neronem.

Et alij pro Nerone.

iussis obtemperaturus. Burrhum tamen & Senecam multarum rerũ experientiâ cognitos: & imperatori quantum ad robur deesse? cùm octauodecimo ætatis anno Gn. Pompeius, nonodecimo Cæsar Octauianus, ciuilia bella sustinuerint. Pleraq. in summâ fortunâ auspiciis & consiliis, quàm telis & manibus geri. Daturum planè documentum, honestis an secus amicis vteretur, si ducem amotâ inuidiâ egregium, quàm si pecuniosum & gratiâ subnixum per ambitum diligeret. *Hæc atq; talia vulgantibus, Nero & iuuentutem proximas per prouincias quæsitam supplendis Orientis legionibus admouere, legionesq; ipsas propius Armeniam collocari iubet. Duosq; veteres reges Agrippam & * Iocchum expedire copias, quis Parthorum fines vltrò intrarent, simul pontes per amnem Euphratem iungi. Et minorem Armeniam Aristobulo, regionẽ Sophenem Sohemo cum insignibus regiis mandat. Exortusq; in tempore æmulus Vologeso, filius Vardanes. Et abscessere Armeniâ Parthi, tamquam differrent bellum. Sed apud senatum omnia in maius celebrata sunt, sententiis eorum, qui supplicationes & diebus supplicationum vestem principi triumphalem, vtq; ouans vrbẽ iniret, effigiesq; eius pari magnitudine ac Martis Vltoris, eodem in templo censuere: præter fueram adulationem læti, quòd Domitium Corbulonem retinendæ Armeniæ præposuerat. Videbaturq; locus virtutibus patefactus. Copiæ orientis ita diuiduntur, vt pars auxiliariũ cum duabus legionibus apud prouinciam Syriam, & legatum eius Quadratum? Vinidium remaneret; par ciuium sociorumq; numerus Corbuloni esset, additis cohortibus alisq;, quæ apud Cappadociam hiemabant. Socij reges prout bello conduceret,*

Ipse curam belli suscipit.

* Antiochum

Parthi Armeniam omittunt.

Inde honores in Principem, vani & nimij.

Corbulo Armeniæ rebus præfectus.

* Numidium

parẽre

parêre iussi. Sed studia eorum in Corbulonem promtiora erant. qui vt famæ inseruiret, quæ in nouis cœptis validissima est, itinere properè confecto, apud * Egas ciuitatem Ciliciæ obuium Quadratũ habuit, illuc progressum, ne si ad accipiendas copias Syriam intrauisset Corbulo, omnium ora in se verteret, corpore ingens, verbis magnificus, & super experientiam sapientiam q̃, etiam specie inanium validus. Ceterùm vterq; Vologesem regẽ nuntiis monebant, pacem quàm bellum mallet, datiq; obsidibus, solitam prioribus reuerentiam in populum Romanum continuaret. Et Vologeses quo bellum ex æquo modo pararet, an vt amulationis suspectos per nomen obsidum amoueret, tradit nobilissimos ex familiâ Arsacidarum. Accepit q̃ eos centurio * Hostorius ab' Vinidio missus, fortè priore de caussa adito rege. Quod postquã Corbuloni cognitum est; ire præfectũ cohortis Asrium Varum, & * recipere obsides iubet. Hinc ortum inter præfectum & centurionẽ iurgium, ne diutius externis spectaculo esset, arbitrium rei obsidibus legatiq; qui eos ducebant, permissum. At q̃ illi ob recentem gloriam, & inclinatione quãdam etiam hostilium, Corbulonem prætulere. Vnde discordia inter duces. querente Vinidio præcepta quæ suis consiliis patrauisset; tectante contrà Corbulone, non prius conuersum regem ad offerendos obsides, quàm ipse dux bello delectus, spes eius ad metũ mutaret. Nero quo cõponeret diuersos, sic euulgari iussit: Ob res à Quadrato & Corbulone prosperè gestas, laurum fascibus imperatoriis addi. Quæ in alios cõsules egressa, coniunxi. Eodem anno Cæsar effigiem Gn. Domitio patri, cõsularis insignia Asconio Labeoni, quo tutore vsus erat, petiuit à senatu: sibiq; statuas argento vel auro solidas, aduersus offerentes prohibuit. Et quamquã censuissent

* Vet. Aegeas

Copias à Quadrato accipit.

Vologeses ad pacem inclinat.

* Vat. Hirtius

* Numidio

Obsides dari

* Vat. recipere

Vnde dissidium inter Romanos duces.

Nero componit.

Popularitet quædã Romæ gerit.

patres, vt principium anni inciperet mense Decemb. quo ortus erat Nero, veterem religionem kalendarum Ianu. inchoando anno retinuit. Neque recepti sunt in reos Carinas Celer senator, seruo accusante, aut Iulius Densus equester, cui fauor in Britannicum crimini dabatur.

A. V. C. DCCCIIX. Claudio Nerone, L. Antistio Coss. cùm in acta principum iurarent magistratus, in sua acta collegam Antistium iurare prohibuit: magnis patrum laudibus, vt iuuenilis animus leuium quoq. rerum gloriâ sublatus, maiores continuaret. Secutáque lenitas in Plautium Lateranum, quē ob adulterium Messallinæ ordine remotum, reddidit senatui, clementiam suam obstringens crebris orationibus; quas Seneca, testificando quàm honesta praciperet, vel iactandi ingenij, voce principis vulgabat. Ceterùm infracta paulatim potentia matris, delapso Nerone in amorem liberta, cui vocabulum Acte fuit: simul assumtis in conscientiam Othone & Claudio Senecione adolescentulis decoris, quorum Otho familiâ consulari, Senecio liberto Cæsaris patre genitus, ignarâ matre, dein frustra obnitente, penitus * irrepserat per luxū & ambigua secreta. ne * seuerioribus quidem principij amicis aduersantibus, mulier culâ nullâ cuiusquam iniuriâ cupidines principis expleuit; quando vxore ab Octauiâ nobili quidem, & probitatis spectata, fato quodam, an quia præualent illicita, abhorrebat. metuebaturq; ne in stupra feminarum illustrium prorumperet, si illâ libidine prohiberetur. Sed Agrippina libertam æmulam, nurum ancillam, aliáq. eundem in modum muliebriter fremere. Neque pœnitentiam filij, aut satietatem opperiri: quantoq; fœdiora exprobrabat, acriùs accendere. donec vi amoris subactus, exueret obsequium in matrem, Senecaq; permitteret. Ex cuius familiaribus Annæus Serenus, simu-

Clementiam ostentat.

Amor eius in Acten.

* irrepserat

* Vet. seuioribus

Qui Agrippinæ odiosus.

Et auertere conatur mitis.

latione

lutione amoris aduersus eandem libertam primas adolescentiæ cupidines velauerat, præbueratq; nomẽ, vt qua princeps furtim muliercula tribuebat, ille palàm largiretur. Tum Agrippina versis artibus, per blandimenta iuuenem aggredi, suum potius cubiculũ ac sinum offerre contegendis quæ prima ætas, & summa fortuna expeterent. Quin & fatebatur intempestiuam seueritatem, & suarũ opum quæ haud procul imperatoriis aberant, copias tradebat. vt nimia nuper coërcendo filio; ita rursum intemperanter demissa. Quæ mutatio neq; Neronem fefellit, & proximi amicorũ metuebant, orabantq; caueri insidias mulierũ semper atrocis, tum & falsæ. Forte illo diebus Cæsar inspecto ornatu, quo principum coniuges ac parentes effulserant, diligit vestem & gemmas, missitq; donum matri: nullâ parcimoniâ, cùm præcipua & cupita aliis, prior deferret. Sed Agrippina non his instrui cultus suos, sed ceteris arceri proclamat, & diuidere filium, quæ cuncta ex ipsâ haberet. Nec defuere qui in deterius referrent. Et Nero infensus iis quibus superbia muliebris innitebatur, demouet Pallantem curâ rerum quis à Claudio impositus, velut arbitrum regni agebat. Ferebatúrque digrediente eo, magnâ prosequentium multitudine, non absurdè dixisse: Ire Pallantem, vt eiuraret. Sanè pepigerat Pallas, vt cuius facti in præteritum interrogaretur, parésque rationes cum Repub. haberet. Præceps post hæc Agrippina, ruere in terrorem & minas, neque principis auribus abstinere, quo minus testaretur, adultum iam esse Britannicum, veram dignamque stirpem suscipiendo patris imperio; quod insitus & adoptiuus, per iniurias matris exerceret. Non abnuere se, quin cuncta infelicis domus mala patefierent, suæ in primis nuptiæ, suum

Mox blandimentis.

Frustrà.

Quia ipse auertit se à matre.

Pallantem eius ab alto detrahit.

Hinc minax oratio in eũ Agrippinæ.

veneficium. Id solum diis & sibi prouisum, quòd viueret priuignus. Iturum cum illo in castra. Audiretur hinc Germanici filia, inde vilis rursus Burrhus & exsul Seneca, truncâ scilicet manu, & professoria linguâ, generis humani regimen expostulantes. *Simul intendere manus, aggerere probra: consecratum Claudium, infernos Silanorũ manes inuocare, & tot irrita facinora. Turbatus his Nero, & propinquo die, quo quartumdecimum ætatis annum Britannicus explebat, volutare secum, modò matris violentiam, modò ipsius indolem, vt quidem experimento nuper cognitam, quo tamen fauorem latè quæsiuisset. Festis Saturno diebus inter alia æqualium ludicra, regnum lusu sortientium, euenerat ea sors Neroni. Igitur ceteris diuersa, nec ruborem illatura; vbi Britannico iussit exsurgeret, progressúsq; in medium tantum aliquem inciperet, irrisum ex eo sperans pueri sobrios quoq. conuictu, nedum temulentos ignorantis: ille constanter exersus est carmen, quo euolutum eum sede patriâ rebusq; summis significabatur. Vnde orta miseratio manifestior, quia dissimulationem nox & lasciuia exemerat. Nero intellectâ inuidiâ, odium intendit. Vrgentibusq; Agrippinæ minis, quia nullũ crimen, neq; iubere cædem fratris palàm audebat, occulta molitur. Parari venenum iubet, ministro Pollione Iulio prætoriæ cohortis tribuno, cuius curâ attinebatur damnata veneficij nomine Locusta, multâ scelerum famâ. Nam vt proximus quisq; Britannico, neque fas, neq; fidẽ pensi haberet, olim prouisum erat. Primum venenum ab ipsis educatoribus accepit, transmisitq; exsolutâ aluo parum validum, siue temperamentũ inerat, ne statim sæuiret. Sed Nero lenti sceleris impatiens, minitari tribuno, iubere supplicium veneficæ; quòd dum rumo-*

Nero Britannicum suspicit.

Quî iniuriæ & miseriæ suæ intellegens.

Veneno tollere eum parat:

Et quidem præcipiti.

vumorem respiciunt, dum parant defensiones, securitatem morarentur. Promittentibus dein tam præcipitem necem quàm si ferro vrgeretur, cubiculũ Cæsaris ruxta decoquitur virus, cognitu antea venenis rapidum. Mos habebatur, principũ liberos cum ceteris idem ætatis nobilibus sedentes vesci in aspectu propinquorum, propriâ & parciore mensâ. Illic epulante Britannico, quia cibos potúsque eius dilectus ex ministris gustu explorabat, ne omitteretur institutum, aut vtriusq. morte proderetur scelus, talis dolus repertus est. Innoxia adhuc ac præcalida, & libata gustu potio traditur Britannico. Dein postquam feruore aspernabatur, frigidâ in aquâ affunditur venenum; quod ita cunctos eius artus peruasit, vt vox pariter & spiritus eius raperentur. Trepidatũ à circumsedentibus, diffugiunt imprudentes. At quibus altior intellectus, resistunt defixi, & Neronem intuentes. Ille vt erat reclinis, & nescio similis, solitum ita, ait, per comitialem morbum, quo primùm ab infantiâ afflictaretur Britannicus, & redituros paulatim visus sensúsque. At Agrippina is pauor, ea consternatio mentis quamuis vultu premeretur, emicuit; vt perinde ignaram fuisse ac Octauiam sororem Britannici constiterit. quippe sibi supremum auxilium ereptum, & parricidij exemplum intelligebat. Octauia quoque quamuis rudibus annis, dolorem, caritatem, omnis affectus abscondere didicerat. Ita post breue silentium, repetita conuiuij lætitia. Nox eadem necem Britannici & rogum cõiunxit, prouiso antè funebri apparatu, qui modicus fuit. In campo tamen Martio sepultus est, adeò turbidis imbribus, vt vulgus iram deûm portendi crediderit aduersus facinus, cui pleriq; etiam hominũ ignoscebant, antiquas fratrũ discordias, & insociabile regnũ existimantes. Tradunt pleriq.

Tollit.

Datur ei in frigidâ.

Illicò obit.

Nocte effertur & vritur.

eorum temporum scriptores, crebris ante exitium diebus illusisse pueritia Britannici Neronē. vt iam non præmatura, neq; sæua mors videri queat, quamuis inter sacra mensæ, ne tempore quidem ad complexum sorori dato, ante oculos inimici properata sit, in illū supremū Claudiorum sanguinē, stupro prius quàm veneno pollutum.

Edictum super eâ re Cæsaris.

Festinationem exsequiarum edicto Cæsar defendit, id à maioribus institutū referens, subtrahere oculis acerba funera, neq. laudationibus, aut pompâ detinere. Ceterùm & sibi amisso fratris auxilio, reliquas spes in Rep. sitas: & tanto magis fouendum patribus populoq́. principem, qui vnus superesset è familiâ summum ad fastigium genitâ. *Exin largitione potissimos amicorum auxit. Nec defuerunt, qui arguerent viros grauitatem asseuerantes, quòd domos villasq́; id temporis quasi prædas diuisissent. Alij necessitatem adhibitam credebant à principe, sceleris sibi conscio, & veniam sperante, si largitionibus validissimum quemque obstrinxisset. At matris ira nullâ munificentiâ leniri, sed amplecti Octauiam, crebra cum amicis secreta habere. Super ingenitā auaritiam, vndiq; pecunias quasi in subsidium corripiens, tribunos & centuriones comiter excipere. Nomina & virtutes nobilium, qui etiam tum supererant, in honore habere: quasi quæreret ducem & partes. Cognitum id Neroni, excubiasq́; militares, quæ vt coniugi imperatoris* soli tum & vt matri seruabantur, & Germanos super eundem honorem custodes additos digredi iubet. Ac ne cœtu salutantium frequentaretur, separat domum, matremq́; transfert in eam quæ Antoniæ fuerat: quoties ipse illuc ventitaret, septus turbâ centurionū, & post breue osculum digrediens. Nihil rerum mortaliū tam instabile ac fluxum est, quàm fama*

Liberalitas ad redimendum scelus.

Agrippina tamen mansit infensior.

Cui Nero excubias adimit.

*olim, tum &

ma potentia, non suâ vi nixa. Statim relictum Agrippinæ limen. Nemo solari, nemo adire, præter paucas feminas, amore an odio, incertum. Ex quibus erat Iunia Silana, quam matrimonio C. Silij à Messallinâ depulsam, suprà retuli, insignis genere, formâ lasciua, & Agrippina diu percara. mox occultis inter eas offensionibus, quia Sextium Africanũ nobilem iuuenẽ à nuptiis Silanæ deterruerat Agrippina, impudicam & vergentẽ annis dictitans; non vt Africanũ sibi seponeret, sed ne opibus & orbitate Silanæ maritus potiretur. Illa spe vltionis oblata, parat accusatores ex clientibus suis Iturium & Calusium, non vetera, & sæpius iam audita deferens, quòd Britannici mortẽ lugeret, aut Octauiæ iniurias euulgaret: sed destinauisse eam Rubellium Plautum, per maternam originem pari ac Nero gradu à diuo Augusto, ad res nouas extollere; coniugioq. eius etiã imperio Rempublicam rursus inuadere. hæc Iturius & Calusius primeto Domitia Neronis amita liberto aperiunt. Quo latus oblatâ (quippe inter Agrippinã & Domitiã infensa æmulatio exercebatur) Paridem histrionẽ libertum & ipsum Domitiæ impulit ire properè, crimenq; atrociter deferre. Prouecta nox erat, & Neroni per vinolentiam trahebatur. Cùm ingreditur Paris, solitus alioquin id tẽporis lusus principis intendere. Sed tunc cõpositus ad mæstitiam, expositoq; indicij ordine, ita audientem exterret, vt non tantùm matrẽ Plautumq; interficere, sed Burrhũ etiam demouere præfecturâ destinaret, tamquã Agrippinæ gratiâ prouectum, & vicem reddentem. Fabius Rusticus auctor est, scriptos esse ad Caninam Thuscum codicillos mandatâ ei prætoriarũ cohortium curâ, sed ope Senecæ dignationem Burrho retentam. Plinius & Cluuius nihil dubitatum de fide præfecti referunt. sanè Fabius inclinat

Igitur cultores eam deserunt.

Silana in eam insurgit.

Insidiarum in Principẽ accusat.

Nero mirificè terretur.

ad

ad laudes Senecæ, cuius amicitiâ floruit. Nos consensum auctorum secuturi, quæ diuersa prodiderint, sub nominibus ipsorum trademus. Nero trepidus, & interficiendæ matris auidus, non prius differri potuit, quàm Burrhus necem eius promitteret, si facinoris coarguerentur. Sed cuicumque, nedum parenti defensionem tribuendam, nec accusatores adesse, sed vocem vnius ex inimicâ domo afferri.* Refutare tenebras, & vigilatam conuiuio noctem, omniaq; temeritati & insciticæ propiora. *Sic lenito principis metu & luce ortâ, itur ad Agrippinam vt nosceret obiecta, dissolueret q;, vel pœnas lueret. Burrhus iis mandatis, Senecâ coràm, fungebatur. Aderant & ex libertis, arbitri sermonis. Deinde à Burrhò postquam crimina & auctores exposuit, minaciter actum. Agrippina ferociæ memor,* Non miror, *inquit,* Silanam numquam edito partu, matrum affectus ignotos habere. Neq. enim perinde à parentibus liberi; quàm ab impudicâ adulteri mutantur. Nec si Iturius & Caluisius adesis omnibus fortunis, nouissimâ susciendæ accusationis operam anni rependunt; ideo aut mihi infamia parricidij, aut Cæsari cõscientia subeunda est. nam Domitiæ inimicitiis gratias agerem, si beniuolentiâ mecum in Neronem meũ certaret. Nunc per concubinum Atimetum, & histrionẽ Paridem quasi scenæ fabulas componit. Baiarum suarũ piscinas excolebat, cùm meis cõsiliis adoptio, & proconsulare ius, & designatio consulatus, & cetera adipiscendo imperio præpararentur. Aut existat qui cohortes in vrbe tentatas, qui prouinciarũ fidem labefactatam, denique seruos vel libertos ad scelus corruptos arguat. Viuere ego Britannico potiente*

In eædem matris imminet.

* reputaret

Coërcetur à Burrho.

Agrippina ferió se purgat.

rerum

rerum poteram: at si Plautus aut quis alius Remp. iudicaturus * obtinuerit, desunt scilicet mihi accusatores, qui non verba impatientiâ caritatis aliquando incauta, sed ea crimina obiiciant, quibus nisi à filio mater absolui non possim? *Commotis qui aderant, vltróq. spiritus eius mitigantibus, colloquiũ filij exposcit. Vbi nihil pro innocentiâ quasi diffideret, nec beneficiis quasi exprobraret differuit, sed vltionem in delatores & præmia amicis obtinuit. Præfectura annonæ * Senio Rufo, cura ludorum qui à Cæsare parabantur Arruntio Stellæ, Ægyptus C. Balbillo permittuntur. Syria P. Anteio destinata, & variis mox artibus elusus, ad postremũ in vrbe retentus est. At Silana in exsilium acta. Caluisius quoq. & Iturius relegantur. De Atimeto supplicij sumtũ, validiore apud libidines principis Paride, quàm vt pœnâ afficeretur. Plautus ad præsens silentio transmissus est. Deferuntur dehinc consensisse Pallas, ac Burrhus, vt Cornelius Sulla claritudine generis, & affinitate Claudij, cui per nuptias Antoniæ, gener erat, ad imperium vocaretur. Eius accusationis auctor exstitit Pætus quidam, exercendis apud ærarium sectionibus famosus, & tum vanitatis manifestus. Nec tam grata Pallantis innocentia, quàm grauis superbia fuit. quippe nominatis libertis eius, quos conscios haberet, respondit, nihil vnquam se domi, nisi nutu aut manu significasse, vel si plura demonstranda essent scripto vsum, ne vocem consociaret. Burrhus quamuis reus, inter iudices sententiam dixit. Exsiliumq. accusatori irrogatum, & tabulæ exustæ sunt, quibus obliterata ærarij monimenta retrahebat. Fine anni statio cohortis assidere ludis solita, demouetur, quo maior species libertatis esset; vtq. miles theatrali licentiæ non permixtus, incorruptior ageret, &*

* corrupta,

Filium ipsa conuenit.

Placat, & placatur. * Fenio

Accusatores eius variè puniti.

Pallas, & Burrhus, delati.

Illius contemptrix superbia.

Miles à theatro remotus.

& plebs daret experimentū, an amotis custodibus, modestiam retineret. Vrbem princeps lustrauit è responso haruspicum, quòd Iouis ac Minerua ædes de cælo tactæ erant. Q. Volusio, P. Scipione Coss. otium foris, fœda domi lasciuia, qua Nero itinera vrbis, & lupanaria, & diuerticula, veste seruili in dissimulationem sui compositus pererrabat, comitantibus qui raperent ad venditionem exposita, & obuiis vulnera inferrent, aduersus ignaros adeò, vt ipse quoq; acciperet ictus, & ore præferret. Deinde vbi Cæsarem esse qui grassaretur pernotuit, augebanturq; iniuriæ aduersus viros feminasq; insignes, & quidā simili licentia sub nomine Neronis, multi proprius cum globis eadem exercebant, & in modum captiuitatis nox agebatur. Iulius quidam Montanus senatorij ordinis, sed qui nondum honorem capessisset, congressus fortè per tenebras cum Principe, quia vim tentantem acriter repulerat, deinde agnitū orauerat, quasi exprobrasset, mori adactus est. Nero autē metuentior in posterum, milites sibi, & plerosq; gladiatorū circumdedit, qui rixarum initia modica, & quasi priuata sinerent. si à læsis validiùs ageretur; arma inferebant. Ludicram quoq. licentiam, & fautores histrionū velut in prælia conuertit, impunitate & præmiis; atque ipse occultus, & plerumq; coràm prospectans: donec discordi populo, & grauioris motus terrore, non aliud remedium repertum est, quàm vt histriones Italia pellerentur, miléssque theatro rursum assideret. Per idem tempus actum in senatu de fraudibus libertorū, efflagitatumq; vt aduersus malè meritos, reuocanda libertatis ius patronis daretur. Nec deerant qui censerent. Sed consules relationē incipere non ausi ignaro principe, perscripsere tamē consensum senatus. *Ille auctor constitutionis fieret, vt inter paucos & senten-

M. V. C. CCCLIX. Neronis nocturna lasciuia.

Quam vulgò imitati.

Iulius Montanus infeliciter.

Milites iterum in theatrum reducti.

De ingratis libertis deliberatio.

* Mutila

sententiæ aduersos, quibusdam coalitam libertate irreuerentiam eò prorupisse frementibus, vi an æquo cum patronis iure agerent, sententiam eorum cõsultarent, an verberibus manus vltrò intenderent, impelleréntve pœnam suã dissuadentes. Quid enim aliud læso patrono cõcessum, quàm vt vicesimum vltra lapidem, in oram Campaniæ libertũ releget? Ceteras actiones promiscuas & pares esse. Tribuendum aliquod telũ quod sperni nequeat. Nec graue manumissis, per idem obsequium retinendæ libertatem, per quod assecuti sint. Ac criminum manifestos, meritò ad seruitutem retrahi; vt metu coërceantur, quos beneficia non mutauissent. *Disserebatur contrà.* Paucorum cũlpam ipsis exitiosam esse debere. nihil vniuersorum iuri derogandum. quippe latè fusum id corpus. Hinc* plerumque tribus, decurias, ministeria magistratibus & sacerdotibus, cohortes etiam in vrbe conscriptas. & plurimis equitum, plerisque senatoribus, non aliunde originem trahi. Si separentur libertini; manifestam fore pænuriam ingenuorum. non frustra maiores cùm dignitatem ordinum diuiderent, libertatem in cõmuni posuisse. Quin & manumittendi duas species institutas, vt relinqueretur pœnitentiæ aut nouo beneficio locus. Quos vindictâ patronus non liberauerit; velut vinculo seruitutis attineri. Dispiceret quisq. merita, tardeque concederet, quod datum non adimeretur. *Hæc sententia valuit. Scripsitq; Cæsar senatui, priuatim expenderent causam libertorũ, quoties à patronis arguerentur: in commune nihil derogent. Nec multo pòst, ereptus amitæ libertus Paris, quasi iure ciuili, non sine infamiâ*

Contra eos dictum.

Pro his dictum.

* plerasque

Et hi obtinuere.

Paris ingenuus iudicatus.

infamiâ principis, cuius iussu perpetratum ingenuitatis iudicium erat. Manebat nihilominus quædã imago Reip. Nam inter Vibullium prætorem, & plebei tribunũ Antistium ortum certamen, quòd immodestos fautores histrionum & à prætore in vincula ductos, tribunus omitti iussisset. comprobauere patres, ineusatâ Antistij licentiâ. Simul prohibiti tribuni ius prætorum & consulum præripere, aut vocare ex Italiâ cũ quibus lege agi posset. Addidit L. Piso designatus consul, ne quid intra domum pro potestate animaduerterent: néue multam ab iis dictam, quæstores ærarij in publicas tabulas ante quattuor menses referrent: medio temporis contradicere liceret. deq; eo consules statuerent. Cohibita artiùs & ædilium potestas, statutumq; quantum curules, quantum plebei pignoris caperent, vel pœnæ irrogarent. Eò Heluidius Priscus tribunus plebis aduersus Obultronium Sabinum ærarij quæstorem contentiones proprias exercuit, tamquam ius hasta aduersus inopes inclementer * augeret. Dein princeps curam tabularum publicarum à quæstoribus ad præfectos transtulit. Variè habita, ac sæpe immutata eius rei forma. Nam Augustus permisit senatui diligere præfectos. dein ambitu suffragiorum suspecto, sorte ducebantur ex numero prætorum qui præessent. Neque id diu mansit, quia sors deerrabat ad patum idoneos. Tunc Claudius quæstores rursum imposuit, iisq; ne metu offensionum segniùs consulerent, extra ordinẽ honores permisit. Sed deerat robur ætatis eum primũ magistratum capessentibus. Igitur Nero * præfecturâ perfunctos, & experientiâ probatos dilegit. Damnatus iisdem consulibus Vipsanius Lenâs, ob Sardiniam prouinciam auarè habitam. Absolutus Cestius Proculus repetundarum, cedentibus accusatoribus. Clodius Quirinalis, quòd præfe-

Ius tribunicium coërcitum.

Item Ædilicium.

* agere.

De præfectis ærarij variatio.

* præturâ

præfectus remigum qui Rauennæ haberentur, velut infimam nationũ, Italiam luxuriâ sæuitiaq; afflictauisset, veneno damnationẽ anteuertit. Aminius Rebius ex primoribus peritiâ legum, & pecuniæ magnitudine, cruciatus ægræ senectæ misso per venas sanguine effugit: haut creditus sufficere ad constantiam sumendæ mortis, ob libidines muliebriter infamis. At L. Volusius egregiâ famâ concessit. cui tres & nonaginta anni spatium viuendi, præcipuaq; opes bonis artibus, inoffensa tot imperatorum malitia fuit. Nerone secundùm, L. Pisone cõsulibus, pauca memoriâ digna euenêre. nisi cui libeat, laudandis fundamẽtis & trabibus, quis molem amphitheatri apud campum Martis Cæsar exstruxerat, volumina implere: cùm ex dignitate populi Romani repertũ sit, res illustres annalibus, talia diurnis vrbis actis mandare. Ceterùm coloniæ Capua atque Nuceria, additis veteranis, firmatæ sunt: plebeiq; congiarium quadrageni nummi viritim dati, & sestertium quadringenties ærario illatum est ad retinendam populi fidem. Vectigal quoq. quintæ & vicesimæ venalium mancipiorum remissum, specie magis quàm vi. quia cùm venditor pendere iuberetur, in partem pretij emtoribus accrescebat. Edixit Cæsar, ne quis magistratus, aut procurator qui prouinciam obtineret, spectaculum gladiatorum, aut ferarum, aut quod aliud ludicrum ederet. Nam ante non minus tali largitione, quàm corripiendis pecuniis, subiectos affligebant; dũ quæ libidine deliquerant, ambitu propugnãt. Factũ & S. consultum vltioni iuxtà & securitati, vt si quis à suis seruis interfectus esset, ij quoq; qui testamento manumissi sub eodem tecto mansissent; inter seruos supplicia penderent. Redditur ordini Lusius Varius consularis, auaritiæ criminibus olim perculsus. Et Pomponia Græcina insignis

L. Volusij mors, & opes.

A. v. c. DCCCX.

Amphitheatrum Neronianum.

Edictum, ne Præsides ludos ederent.

Vitæ dominicæ consultum.

Pomponia Græcina.

femina Plautio, qui ouans se de Britannis retulit, nupta, ac superstitionis externæ rea, mariti iudicio permissa. Isq; prisco instituto, propinquis coram, de capite famáq. coniugis cognouit, & insontem nuntiauit. Longa huic Pomponiæ ætas, & cõtinua tristitia fuit. Nam post Iuliam Drusi filiã dolo Messallinæ interfectam, per quadraginta annos, non cultu nisi lugubri, non animo nisi mæsto egit. Idq; illi imperitante Claudio impune, mox ad gloriã vertit. Idem annus plures reos habuit. quorum

P. Celer accusatur.

P. Celerem, accusante Asiâ, quia absoluere nequibat Cæsar, traxit, senectâ donec mortem obiret. Nam Celer interfecto, vt memorauii, Silano proconsule, magnitudine

Et Cossutianus Capito.

sceleris cetera flagitia obtegebat. Cossutianum Capitonem Cilices detulerant, maculosum fœdumq;, & idem ius audaciæ in prouinciâ ratũ, quod in vrbe exercuerat. Sed peruicaci accusatione conflictatus, postremò defensionem omisit, ac lege repetundarum damnatus est. Pro

Eprius Marcellus.

Eprio Marcello, à quo Lycij res repetebant, eò vsq. ambitus prænaluit, vt quidam accusatorũ eius exsilio multarentur, tamquam insonti periculum fecissent. Nerone

A. V. C. DCCCXI. Messallæ consulatus, & laus.

tertiùm consule simul iniit consulatũ Valerius Messalla, cuius proauum oratorẽ Corninum, diuo Augusto abauo Neronis, collegam in eo magistratu fuisse, pauci iam senum meminerant. sed nobili familiæ honor auctus est, oblatis in singulos annos quingenis sestertiis, quibus Messallæ paupertatem innoxiam sustentaret. Aurelio

Neronis liberalitas in illustres.

quoque Cottæ & Haterio Antonino annuam pecuniam statuit princeps, quamuis per luxum auitas opes dissipassent. Eius anni principio, mollibus adhuc initiis prolatum inter Parthos Romanosq; de obtinendâ Armeniâ

In Armeniâ, & pro eâ, bellum.

bellũ, acriter sumitur: quia nec Vologeses sinebat fratrem Tiridatem dati à se regni expertẽ esse, aut alienæ id po-

tentiæ

tentiæ donum habere: & Corbulo dignum magnitudine populi Romani rebatur, parta olim à Lucullo Pompeioq; recipere. Ad hæc Armenij ambigua fide vtraq. arma inuitabant, situ terrarum, similitudine morũ Parthũ propiores, connubiisq; permixti, ac libertate ignotâ illuc magis ad seruitium inclinantes. Sed Corbuloni plus molis aduersus ignauiam militum, quàm contra perfidiam hostiũ erat. Quippe Syriâ transmotæ legiones, pace longâ segnes, munia Romanorum agerrimè tolerabant. Satis constitit fuisse in eo exercitu veteranos, qui non stationem, non vigilias iniissent: vallum fossamq; quasi noua & mira viserẽt: sine galeis, sine loricis, nitidi & quæstuosi, militia per opida expleta. Igitur dimissis quibus senecta, aut valetudo aduersa erat, supplementum petiuit. Et habiti per Galatiam ac Cappadociam delectus. Adiectaq; ex Germaniâ legio cum equitibus alariis, & peditatu cohortium: retentusq; omnis exercitus sub pellibus, quamuis hieme sæua adeò, vt obducta glacie, nisi effossa humus, tentoriis locũ non præberet. Ambusti multorum artus vi frigoris, & quidam inter excubias exanimati sunt. Annotatúsq. miles, qui fascem lignorum gestabat, ita præriguisse manus, vt oneri adhærentes, truncis brachiis decíderent. Ipse cultu leui, capite intecto, in agmine, in laboribus, frequens adesse: laudẽ strenuis, solatium infirmis, exemplum omnibus ostendere. Dehinc quia duritiã cali militiæq; multi abnuebãt, deserebantq;; remedium seueritate quæsitũ est. Nec enim, vt in aliis exercitibus, primũ alterúmq. delictũ venia prosequebatur, sed qui signa reliquerat, statim capite pœnas luebat. Idq; vsu salubre, & misericordia melius apparuit. Quippe pauciores illa castra deseruere, quàm ea in quibus ignoscebatur. Interim Corbulo legionibus intra castra habi-

* illuc

Corbulo militem disciplinâ firmat.

Certè decidem.

Ille bene excitat:

Et exemplo præit.

Seueritas eius.

Re salubris.

Vetat suos excurrere. * edicit.

tis, donec ver adoleſceret, diſpoſitiſq; per idoneos locos cohortibus auxiliariis, ne pugnã priores adirent,* prædicit. Curam præſidiorum Pactio Orphito primipili honore perfuncto mandat. Is quamquam incautos Barbaros, & bene gerendæ rei caſum offerri ſcripſerat, tenere ſe munimentis, & maiores copias opperiri iubetur. Sed rupto imperio, poſtquam paucæ è proximis caſtellis turmæ aduenerant, pugnamq; imperitiâ poſcebant; congreſſus cum hoſte funditur. Et damno eius exterriti qui ſubſidium ferre debuerant, ſua quiſq. in caſtra trepidâ fugâ

Qui facerãt, multat.

rediere. Quod grauiter Corbulo accepit. Increpitumque Pactium, & præfectos, militéſque tendere omnes extra vallum iuſſit. Inq; eâ contumeliâ detenti, nec niſi precibus vniuerſi exercitus exſoluti ſunt. At Tiridates ſuper

Tiridates palàm incurſat Armeniam.

propriis clientelis, ope Vologeſi fratris adiutus, non furtim iam, ſed palàm bello infenſare Armeniam, quosq; fidos nobis rebatur depopulari, & ſi copiæ contra ducerentur, eludere, huc quoque & illuc volitans, plura famâ quàm pugnâ * extrahere. Igitur Corbulo, quæſito diu

* Vat. exterrere.

Prœlium tamen vitat.

prœlio, fruſtra habitu, & exemplo hoſtium circumferre bellum coactus, diſpartit vires, vt legati præfectiq; diuerſos locos pariter inuaderent. Simul Antiochum regem

Ita copias ipſe ſpargit.

monet, proximas ſibi præfecturas petere. Nã Pharaſmanes interfecto filio Rhadamiſto, quaſi proditore ſui, quo fidem in nos teſtaretur, vetus aduerſus Armenios odium

* Vat. Infecbi,

promtius exercebat. Tunc quoq. primum illecti * Iſichi, gens haut aliàs ſocia Romanis, auia Armeniæ incurſauit. Ita conſilia Tiridati in contrarium vertebantur.

Tiridates in metu, legatos mittit.

Mittebatq; oratores, qui ſuo Parthorumq; nomine expoſtularẽt, cur datis nuper obſidibus, redintegrataq. amicitiâ, quæ nouis quoq. beneficiis locum aperiret, vetere Armeniæ poſſeſſione depelleretur? Ideo

nondum

nondum ipsum Vologesem commotum, quia caussã, quàm vi agere mallet. Sin perstaretur in bello; non defore Arsacidis virtutẽ fortunamque, sæpius clade Romanâ expertam. *Ad ea Corbulo, satis comperto, Vologesem defectione Hyrcaniæ attineri, suadet Tiridati precibus Cæsarem aggredi: posse illi regnum stabile, & res incruentas contingere, si omissâ spe longinquâ & serâ, præsentẽ potiorem quę sequeretur. Placitum dehinc, quia commeantibus inuicẽ nuntiis, nihil in summâ pacis proficiebatur, colloquio ipsorũ tempus locumq; destinari. Mille equitum præsidium Tiridates affore sibi dicebat: quantum Corbuloni cuiusq; generis militi adsisteret, non statuere, dũ positis loricis & galeis, in faciem pacis veniretur. Cuicumq; mortalium, nedum veteri & prouido duci, barbaræ astutiæ patuissent. Ideo artum inde numerum finiri, & hinc maiorem asserri, vt dolus patraretur. Nam equiti sagittarum vsu exercito si detecta corpora obiicerentur; nihil prosuturam multitudinem. Dissimulato tamen* intellectu, rectius de his quæ in publicum consulerentur, totis exercitibus coràm dissertaturos respondit. Locumq; dilegit, cuius pars altera colles erant clementer assurgentes, accipiendis peditum ordinibus; pars in planitiem porrigebatur, ad explicandas equitum turmas. Dieq; pacto, prior Corbulo socias cohortes & auxilia regum pro cornibus, medio sextam legionem constituit: cui accita per noctem aliis ex castris, tria millia tertianorum permiscuerat, vnâ cum aquilâ, quasi eadem legio spectaretur. Tiridates vergente iam die procul astitit, vnde videri magis quàm audiri posset. Ita sine congressu dux Romanus abscedere militem suâ quemq; in castra iubet. Rex siue fraudẽ suspectans, quia plura simul in loca ibatur; siue vt commeatus nostros*

Corbulo submissionem suadet.

De colloquio agitur.

In quo dolum Barbarus struit:

* intellecta,

Romanus intelligit.

Qui tamen proditi

Et eminus Tiridatem.

Sed irriti abeunt.

Pontico mari, & Trapezunte opido aduentantes interciperet, properè discedit. Sed neq; commeatibus vim facere potuit, quia per montes ducebantur præsidiis nostris

Ille Armeniam ingreditur.

infessos: & Corbulo, ne irritū bellū traheretur, vtq; Armenios ad sua defendenda cogeret, exscindere parat castella. Sibiq; quod validissimum in eâ præfecturâ cognomento Volandum sumit. minora Cornelio Flacco legato, & Isteo Capitoni castrorum præfecto mandat. Tum circumspectis munimentis, & quæ expugnationi idonea, prouisis, hortatur milites, vt hostē vagum, neq; paci aut prælio paratum, sed perfidiam & ignauiam fuga confitentem, exuerent sedibus, gloriaq; pariter & prædæ consulerent. Tum quadripartito exercitu, hos in testudinem conglobatos, subruendo vallo inducit; alios scalas mœnibus admouere; multos tormētis faces & hastas incutere iubet. Libratoribus funditoribusq; attributus locus, vnde eminus glandes torquerent: ne qua pars subsidiū laborantibus ferret, pari vndiq; metu. tantus inde ardor certantis exercitus fuit, vt intra tertiā diei partem, nudati propugnatoribus muri, obiices portarum subuersi, capta escensu munimenta, omnesq; puberes trucidati sint, nullo milite amisso, paucis admodum vulneratis. & imbelle vulgus sub corona venundatū: reliqua præda victoribus cessit. Pari fortuna legatus ac præfectus vsi sunt, tribusq; vna die castellis expugnatis, cetera terrore, & alia sponte incolarum, in deditionem veniebant. vnde orta fiducia caput gentis Artaxata aggrediendi. Nec tamen proximo itinere ducta legiones, quæ si amnem Araxem, qui mœnia alluit, ponte transgrederentur, sub ictum dabantur: procul & latioribus vadis transiere. At Tiridates pudore & metu, ne si concessisset obsidioni, nihil opis in ipso videretur: si prohiberet, impeditis locis seq; & equestres

Castella expugnat.

Artaxata ipsa aggreditur.

Tiridates prohibere conatur,

copias

copias illigaret: statuit postremò ostendere aciem, & dato die prœlium incipere, vel simulatione fugæ, locũ fraudi parare. Igitur repentè agmen Romanum circumfundit, non ignaro duce nostro, qui via pariter & pugnæ composuerat exercitum. Latere dextro tertia legio, sinistro sexta incedebat, mediis decumanorum delectis: receptæ inter ordines impedimenta, & tergũ mille equites tuebantur. quibus iusserat, vt instantibus cominus resisterent, refugos non sequerentur. In cornibus pedes sagittarius, & cetera manus equitum ibat, productior cornu in sinistro per ima collium, vt si hostis intrauisset, fronte simul & sinu exciperetur. Assultare ex diuerso Tiridates, non vsq. ad iactum teli, sed cum minitans, tum specie trepidantis, si laxare ordines & diuersos consectari posset. Vbi nihil temeritate solutum, nec amplius quàm decurio equitũ audentius progressus, & sagittis confixus, ceteros ad obsequium exemplo firmauerat, propinquis iam tenebris abscessit. Et Corbulo castra in loco metatus, an expeditis legionibus nocte Artaxata pergeret, obsidioneq; circumdaret agitauit, cõcessisse illuc Tiridatem ratus. Dein postquã exploratores attulere longinquum regis iter, & Medi an Albani peterentur, incertũ, lucem opperitur: præmissáque leuis armatura, quæ muros interim ambiret, oppugnationemq; eminus inciperet. Sed opidani portis sponte patefactis, se suaq; Romanis permisere. quod salutem ipsis tulit: Artaxatis ignis immissus, deletaq; & solo æquata sunt. quia nec teneri sine valido præsidio, ob magnitudinẽ mœnium; nec id nobis virium erat, quod firmando præsidio, & capessendo bello diuideretur. Vel si integra & incustodita relinquerentur, nulla in eo vtilitas aut gloria quòd capta essent. Adiicitur miraculum velut numine oblatũ. Nam cuncta extra tecta

Locũ fraudi & pugnæ quæritat.

Sed apud hostem non opportunũ.

Itaq; abscedit.

Artaxata dedita.

Combusta.

hactenus sole illustria fuere: quòd mœnibus cingebatur, ita repente atrâ nube coopertũ, fulguribusq; discretum est, vt quasi infensantibus deis exitio tradi crederetur.

Neroni ŏb hæc honores.

Ob hæc consalutatus imperator Nero, & senatusconsulto supplicationes habitæ: statuæq; & arcus, & continui consulatus principi: vtq; inter festos referretur dies, quo patrata victoria, quo nuntiata, quo relatum de eâ esset, aliaq; in eandẽ formam decernũtur. adeò modũ egressa, vt C. Cassius de ceteris honoribus assensus, si pro benignitate fortunæ diis grates agerentur; ne totũ quidem annum supplicationibus sufficere disseruerit. eoq; oportere diuidi sacros & negotiosos dies, quis diuina colerentur, & humana non impedirent. Variis deinde casibus iactatus, & multorũ odia meritus reus, haut tamen sine inuidiâ Senecæ damnatur. Is fuit P. Suilius, imperitante Claudio terribilis ac venalis, & mutatione temporum, non quantum inimici cuperẽt demissus: quiq; se nocentem videri, quàm supplicẽ mallet. Eius opprimendi gratiâ repetitũ credebatur senatusconsultum, pœnaq; Cinciæ legis, aduersus eos qui pretio causas orauissent. nec Suilius questu aut exprobratione abstinebat, præter ferociam animi, extremâ senectâ liber, & Senecam increpans, infensum amicis Claudij, sub quo iustissimum exsilium pertulisset. Simul studiis inertibus, & iuuenum imperitiæ suetũ, inuidere iis qui viuidam & incorruptam eloquentiam tuendis ciuibus exercerent. Se quæstorem Germanici; illum domus eius adulterum fuisse. An grauius existimandũ, sponte litigatoris præmiũ honestæ operæ assequi, quàm corrumpere cubicula principũ feminarum? Quâ sapientiâ, quibus philosophorum præceptis, intra quadriennium regiæ amicitiæ, ter millies

P. Suilius reus.

Qui acriter in Senecam inuehit.

Adulterium obiicit:

Rapinas & auaritiam.

millies sestertium parauisset? Romæ testamenta & orbos, velut indagine eius capi: Italiam & prouincias, immenso fenore hauriri. At sibi labore quæsitam, & modicam pecuniam esse. Crimen, periculum, omnia potius toleraturum, quàm veterē ac olim partam dignationē subitæ felicitati submitteret. *Nec deerant qui hæc iisdē verbis, aut versa in deterius Senecæ deferrent. Repertiq; accusatores, direptos socios cùm Suilius prouinciam Asiam regeret, ac publicæ pecuniæ peculatum detulêre. Mox quia inquisitionem annuam impetrauerat, breuius visum, suburbana crimina incipi, quorum obuij testes erant. In acerbitate accusationis Q. Pomponium ad necessitatem belli ciuilis detrusum: Iuliam Drusi filiam, Sabinamq; Poppæam ad mortem actas: & Valerium Asiaticū, Lusium Saturninum, Cornelium Lupum circumuentos: iam equitum Romanorum agmina damnata, omnemq; Claudij sæuitiam Suilio obiectabant. Ille nihil ex his sponte susceptum, sed principi paruisse defendebat, donec eam orationē Cæsar cohibuit, compertum sibi referens ex cōmentariis patris sui, nullam cuiusquam accusationē ab eo coactam. Tum iussa Messallinæ prætendi, & labare defensio. Cur enim neminem alium electum, qui sæuienti impudicæ vocem præberet? Puniendos rerū atrocium ministros, vbi pretia scelerum adepti, scelera ipsa alijs delegent. Igitur ademtâ bonorum parte (nam filio & nepti pars concedebatur, eximebanturq; etiam quæ testamento matris, aut auj acceperant) in insulas Baleares pellitur: non in ipso discrimine, non post damnationem fractus animo. Ferebaturq; copiosâ & molli vitâ, secretum illud toleratisse. Filium eius Nerulinum aggressis accusatoribus per inuidiam patris, & crimina repetundarum, intercessit primeps,*

At ipse variè accusatur.

Et in insulam pellitur.

ceps, tamquam satis expletâ vltione. Per idem tempus Octauius Sagitta plebei tribunus, Pontiæ mulieris nuptæ amore vecors, ingentibus donis adulterium, & mox vt omitteret maritum emercatur; suum matrimonium promittens, ac nuptias eius pactus. Sed vbi mulier vacua fuit, nectere moras, aduersam patris voluntatẽ cauſſari, repertaq; ſpe ditioris coniugis, promiſſa exuere. Octauius contrà modò cõqueri, modò minitari, famam perditam, pecuniã exhauſtam obteſtans: deniq; ſalutem, quæ ſola reliqua eſſet, arbitrio eius permittens. Ac poſtquam ſpernebatur; noctem vnam ad ſolatium poſcit, quâ delinitus, modum in poſterũ adhiberet. Statuitur nox. Et Pontia conſciæ ancillæ cuſtodiam cubiculi mandat. Ille vno cum liberto, ferrum veſte occultum inſert. Tum, vt aſſolet in amore & irâ, iurgia, preces, exprobratio, ſatisfactio; & pars tenebrarũ libidine ſepoſita. Et queſtu incenſus, nihil metuentem ferro tranſuerberat, & accurrentẽ ancillam vulnere abſterret, cubiculóque prorumpit. Poſterâ die manifeſta cædes, haut ambiguus percuſſor. quippe manſitaſſe vnà cõuincebatur. Sed libertus ſuum illud facinus profiteri, ſe patroni iniurias vltum * eſſe. Cõmoueratq; quoſdam magnitudine exempli: donec ancilla ex vulnere refecta, verum aperuit. poſtulatusq; apud conſules à patre interfecta, poſtquam tribunatu abierat, ſententiâ patrum, & lege Corneliâ de ſicariis condemnatur. Non minus inſignis eo anno impudicitia, maiorum Reip. malorum initium fecit. Erat in ciuitate Sabina Poppæa, T. * Ollio patre genita, ſed nomen aui materni ſumſerat, illuſtri memoria Poppæi Sabini conſulari & triumphali decore præfulgentis. Nam Ollium honoribus nondũ functum, amicitia Seiani peruertit. Huic mulieri cuncta alia fuere, præter honeſtũ animum. Quippe mater eius ætatis ſuæ

Octauij Sagittæ vecors amor.

Et immane factum.

* eſſe. Quod libertus in se detinuat.

Poppææ genus.

* Farn. Ellio.

*tis suæ feminas pulchritudine supergressa, gloriam pariter & formam dederat. Opes claritudini generis sufficiebant. Sermo comis, nec absurdum ingenium modestiam præferre, & lasciuiâ vti. rarus in publicum egressus; idq; velatâ parte oris, ne satiaret aspectum, vel quia sic decebat. Famæ nunquam pepercit, maritos & adulteros non distinguens: neq. affectui suo, aut alieno obnoxia. vnde vtilitas ostenderetur, illuc libidinem transferebat. Igitur agentem eam in matrimonio Rufi Crispini equitis Romani, ex quo filium genuerat, Otho pellexit iuuentâ ac luxu, & quia flagrantissimus in amicitiâ Neronis habebatur. Nec mora, quin adulterio matrimonium iungeretur. Otho, siue amore incautus, laudare formam elegantiamq; vxoris apud principem: siue vt accenderet, ac si eâdem feminâ potirentur, id quoque vinculum potentiam ei adiiceret. Sæpe auditus est consurgens è conuiuio Cæsaris, se ire ad illam, sibi concessam *dictitans nobilitatem, pulchritudinem, vota omnium, & gaudia felicium. His atq. talibus irritamentis, non longa contatio interponitur. Sed accepto aditu, Poppæa primum per blandimenta & artes valescere, imparem cupidini se, & formâ Neronis captam simulans: mox acri iam principis amore, ad superbiam vertens, si vltra vnam alteramq; noctem attineretur, nuptam esse se dictitans, nec posse matrimonium amittere, deuinctã Othoni per genus vitæ, quod * nemo adæquaret. Illum animo & cultu magnificum: ibi se summâ fortunâ digna visere. At Neronem pellice ancillâ, & assuetudine Actes deuinctum, nil è contubernio seruili, nisi abiectũ & sordidum traxisse. Deiicitur familiaritate suetâ, post cõgressu & comitatu Otho: & postremò, ne in vrbe æmulatus ageret, prouinciæ Lusitaniæ præficitur. Vbi vsq; ad ciuilia arma, non ex*

Forma.

Mores.

Pellacia.

Crispino ea nupta,

Mox Othoni.

Qui apud Neronem laudat,

* *Corrupta*

Audientem, & mox vocantem.

Ea mitis artibus hominem illicit.

* *Nero haut æquaret, legerim.*

Otho seponitur.

priore

priore infamiâ, sed integrè sancteq́ egit, procax otij, & potestatis temperãtior. Hactenus Nero flagitiis & sceleribus velamenta quæsiuit. Suspectabat maximè Cornelium Syllã, secors ingenium eius in contrarium trahens, callidumq́ & simulatorẽ interpretando. Quem metum Graptus ex libertis Cæsaris, vsu & senectâ à Tiberio vsq́ domum principum edoctus, tali mendacio intendit. Pons Miluius in eo tempore celebris nocturnis illecebris erat: ventitabatq́ illuc Nero, quo solutius vrbem extra lasciuiret. Igitur regredienti per viam Flaminiam compositas insidias, fatoq́ euitatas, quoniam diuerso itinere Sallustianos in hortos remeauerit, auctorémq. eius doli Syllam ementitur: quia fortè redeuntibus ministris principis, quidam per iuuenilem licentiam quæ tunc passim exercebatur, inanem metum fecerant. Neq́ seruorum quisquam, neq́ clientium Syllæ agnitus. Maximè, despecta & nullius ausi capax natura eius, à crimine abhorrebat: perinde tamen quasi conuictus esset, cedere patriâ, & Massiliensium mœnibus coërceri iubetur. Iisdem consulibus auditæ Puteolanorum legationes, quas diuersas senatorius ordo plebsq́ ad senatum miserant: illi vim multitudinis; hi magistratuum & primi cuiusq́ auaritiam increpantes. Cúmque seditio ad saxa & minas ignium progressa necem & arma perliceret; C. Cassius adhibendo remedio dilectus. quia seueritatẽ eius non tolerabant, precante ipso, ad Scribonios fratres ea cura trãsfertur, datâ cohorte prætoriâ. cuius terrore & paucorum supplicio, rediit opidanis concordia. Non referrem vulgatissimum senatusconsultũ, quo ciuitati Syracusanorum egredi numerũ edendis gladiatoribus finitũ permittebatur; nisi Pætus Thrasea cõtradixisset, præbuissetq́ materiã obtrectatoribus arguendæ sententiæ. Cur enim si Remp.

Sulla suspectus Neroni.

Et suspectior redditur liberti dolo.

Massiliam ablegatur.

Puteolis discordia.

Thraseas nec minuta reip. neglegit.

si Remp. egere libertate senatoriâ crederet, tam lenia consectaretur? quin de bello aut pace, de vectigalibus & legibus, quibusq. aliis Romana continentur, suaderet dissuaderétve? Licere patribus, quoties ius dicendæ sentẽtiæ accepissent, quæ vellent exprimere, relationemq. in ea postulare. An solum emendatione dignum, ne Syracusis spectacula largius ederentur? Cetera per omnes imperij partes perinde egregia, quàm si non Nero, sed Thrasea regimẽ eorũ teneret? Quæ si summâ dissimulatione transmitterentur, quãto magis inanibus abstinendũm? *Thrasea cõtrà, rationem poscentibus amicis, non præsentium ignarũ respondebat, eiusmodi consulta corrigere: sed patrum honori dare, vt manifestum fieret, magnarum rerũ curam non dissimulaturos, qui animum etiam leuissimis aduerterent. Eodem anno crebris populi flagitationibus immodestiã publicanorum arguentis, dubitauit Nero an cuncta vectigalia omitti inberet: idq; pulcherrimum donũ generi mortalium daret. Sed impetum eius, multum prius laudatâ magnitudine animi, attinuere* * *senatores, dissolutionem imperij docendo, si fructus quibus Resp. sustineretur, deminuerentur. Quippe sublatis portoriis, sequẽs vt tributorum abolitio expostularetur. Pleraq. vectigalium societates, à consulibus & tribunis plebis constitutas, acri etiam populi Rom. tum libertate. Reliqua mox ita prouisa, vt ratio quæstuum & necessitas erogationum inter se congruerent. Temperandas planè publicanorũ cupidines, ne per tot annos sine querela tolerata, nouis acerbitatibus ad inuidiam verterent. Ergo edixit princeps vt leges cuiusq; publici occultæ ad id tempus proscriberẽtur: omissas petitiones, non vltrà annũ resumerent. Romæ prætor*

Id increpant.

Ipse rationem dat.

Neroni impetus vectigalia tollere.

* *senatores*, Continetur à senioribus & saniori-bus.

Sed publicanis leges datæ.

per

per prouincias qui pro prætore aut cõsule esset, iura adversus publicanos extra ordinem redderent. Militibus immunitas seruaretur, nisi in iis quæ vano exercerent. Aliaq; admodum æqua: quæ breui seruata, dein frustra habita sunt. Manet tamen abolitio quadragesimæ quinquagesimæq;, & quæ alia exactionibus illicitis nomina publicani inuenerant. Tẽperata apud transmarinas prouincias frumenti subuectio. Et ne censibus negotiatorum naues ascriberentur, tributum q; pro illis penderent, constituũt. Reos ex prouinciâ Africâ, qui proconsulare imperium illic habuerãt, Sulpicium Camerinum, & Pomponium Siluanum, absoluit Cæsar. Camerinum aduersus priuatos & paucos, sæuitia magis quàm captarũ pecuniarum crimina obiicientes: Siluanum magna vis accusatorũ circumsteterat, poscebat q; tempus euocandorum testium; reus illico defendi postulabat. Valuit q; pecuniosâ orbitate & senectâ, quam vltra eorum vitam produxit, quorũ ambitu euaserat. Quietæ ad id tempus res in Germaniâ fuerãt, ingenio ducum, qui peruulgatis triumphi insignibus, maius ex eo decus sperabant, si pacẽ continuauissent. Paullinus Pompeius, L. Vetus eâ tẽpestate exercitui præerant. Ne tamen segnẽ militem attinerent, ille inchoatum ante tres & sexaginta annos à Druso aggerem coërcendo Rheno, absoluit: Vetus, Mosellam atque Ararim, factâ inter vtrumq. fossâ connectere parabat, vt cõpiæ per mare, dein Rhodano & Arare subuectæ, per eam fossam, mox fluuio Mosellâ, in Rhenum, exin Oceanum decurrerent; sublatis q; itinerũ difficultatibus, nauigabilia inter se occidẽtis septentrionis q; litora fierent. Inuidit operi Ælius * Gracilis Belgicæ legatus, deterrendo Veterem, ne legiones alienæ prouinciæ inferret, studia q; Galliarum affectaret. formidolosum id imperatori

Frumentariæ naues immunes.

Sulpicius Camerinus absolutus.

Pomponius Siluanus absolutus.

Agger ad Rhenum cohibendũ.

Fossa inter Ararim & Mosellam.

* Farn. Gracilis

tori dictitans; quo plerumq; prohibentur conatus honesti. Ceterùm continuo exercituum otio fama incessit, ereptum ius legatis ducendi in hostem. Eoq; Frisii iuuentutem saltibus aut paludibus, imbellem ætatem per lacus admouêre ripæ, agrosq; vacuos, & militum vsui sepositos insedere, auctore Verrito, & Malorige, qui nationem eam regebant, in quâ tum Germani regnabant. Iamq; fixerant domos, semina aruis intulerant, vtq; patrium solum exercebãt; cùm * Dubius Auitus acceptâ à Paullino prouinciâ, minitando vim Romanam, nisi abscederent Frisii veteres in locos, aut nouam sedem à Cæsare impetrarent, perpulit Verritum & Malorigem preces suscipere. Profectiq; Romam, dum aliis curis intentum Neronem opperiuntur, inter ea quæ Barbaris ostentantur, intrauere Pompeij theatrum, quò magnitudinẽ populi viserẽt. Illic per otiũ (neq; enim ludicris ignari oblectabantur) dum cõsessum caueæ, discrimina ordinũ, quis eques, vbi senatus percontantur, aduertêre quosdam cultu externo in sedibus senatorum: & quinam forent rogitantes, postquàm audiuerant, earum gentium legatis id honoris datum, quæ virtute & amicitiâ Romanâ præcellerent, NVLLOS MORTALIVM ARMIS AVT FIDE ANTE GERMANOS ESSE, exclamant, digrediunturq; & inter patres considunt. quod comiter à visentibus exceptum, quasi impetus antiqui, & bona æmulatio. Nero ciuitate Romanâ ambos donauit. Frisios decedere agris iussit. Atq; illis aspernantibus, auxiliaris eques repentè immissus, necessitatem attulit, captis cæsiũe qui peruicacius restiterant. Eosdem agros Ansibarij occupauere, validior gens, non modò suâ copiâ, sed adiacentium populorum miseratione: quia pulsi à Chaucis & sedis inopes, tutum exsilium orabãt. Aderatq; iis clarus per illas gentes,

Frisij limitaneos agros insident.

* Didius

Legatos Romam mittunt.

Eorum Germana simplicitas.

Sed agris cedere coguntur.

Ansibarij eosdem occupant.

Duce Boiocalo.

gentes, & nobis quoq; fidus, nomine Boiocalus, vinctum se rebellione Cheruſca, iuſſu Arminij referens, mox Tiberio & Germanico ducibus, ſtipendia meruiſſe, quinquaginta annorũ obſequia. Id quoq; adiungere, quod gentem ſuam ditioni noſtræ ſubiiceret. *Quotam partem campi iacere, in quam pecora & armenta militum aliquando tranſmitterentur? Seruarent ſanè receptos gregibus inter hominũ *famam; modò ne vaſtitatem & ſolitudinem mallent, quàm amicos populos. Chamauorũ quondam ea arua, mox Tubantum, & pòſt Vſipiorum fuiſſe. Sicut cælum diis, ita terras generi mortalium datas: quæq; ſint vacuæ, eas publicas eſſe. Solem deinde reſpiciens, & cetera ſidera vocans, quaſi coràm interrogabat, vellentne contueri inane ſolum? potius mare ſuperfunderent aduerſus terrarũ ereptores. *Et commotus his Auitus, patienda meliorũ imperia. Id diu quos implorarent placitũ, vt arbitrium penes Romanos maneret, quid darent, quid adimerent; neque alios iudices, quàm ſeipſos paterentur. Hæc in publicum Anſibariis reſpondit, ipſi Boiocalo ob memoriam amicitiæ daturum agros. quod ille, vt proditionis pretium, aſpernatus addidit: Deeſſe nobis terra, in qua viuamus; *in qua moriamur, non poteſt. atq; ita infenſis vtrimque animis diſceſſum. Illi Bructeros, Tencteros, vlteriores etiam nationes ſocias bello vocabant. Auitus ſcripto ad Curtilium Manciam ſuperioris exercitus legatum, vt Rhenũ tranſgreſſus, arma à tergo oſtenderet, ipſe legiones in agrum Tenctherũ induxit, excidium minitans, niſi cauſſam ſuam diſſociarent. Igitur abſiſtentibus his, pari metu exterritis Bructeris, & ceteris quoq; aliena pericula deſerentibus, ſola Anſibariorum gens retrò ad Vſipios & Tu-

*Quotam tantam

*famem;

Quem corrũpere Auitus conatur.

Ille perſeuerat.

*Abeſſe videtur vox poteſt, hic immittenda.

Sed auxilia eũ deſerunt.

banes

bantes conceßit. quorum terris exactis, cùm Cattos, dein Cheruscos petissent, errore longo, hospites, egeni, hostes, in alieno quod iuuentutis erat, caduntur. Imbellis atas in prædam diuisa est. Eadem æstate inter Hermunduros Cattosq; certatum magno prælio, dum flumen gignendo sale fecundum, & conterminum, vi trahunt; super libidinem cuncta armis agendi, religione insitâ, eos maximè locos propinquare cælo, precesq; mortalium à deis nusquam propius audiri. Inde indulgentia numinũ illo in amne, illucq; siluis salem prouenire, non vt alias apud gentes eluuie maris arescente vnda, sed super ardentem arborum struem fusa, contrariis inter se elementis, igne atque aquis * concreta. Sed bellum Hermunduris prosperum: Cattis exitio fuit. quia victores diuersam aciem Marti ac Mercurio sacrauere; quo voto equi, viri, cuncta victa occidioni dantur. Et mina quidem hostiles in ipsos vertebantur. Sed ciuitas Iubonum socia nobis malo improuiso afflicta est. Nam ignes terra editi, villas, arua, vicos, passim corripiebant, ferebanturq; in ipsa condita nuper Coloniæ mœnia. neque extingui poterant; non si imbres caderent, non si fluuialibus aquis, aut quo alio humore niterentur: donec inopia remedij, & ira cladis, agrestes quidam eminus saxa iacere, dein residentibus flammis propius suggressi, ictu fustium, aliisq; verberibus, vt feras abstterrebant: postremò tegmina corpori directa iniiciunt, quanto magis profana & vsu polluta, tanto magis oppressura ignes. Eodem anno Ruminalem arborem in comitio, qua super octingentos & * quadraginta ante annos Remi Romuliq; infantiam texerat, mortuis ramalibus & arescente trunco deminutam, prodigij loco habitum est, donec in nouos fetus reuirisceret.

Denique Amsibarij cæsi.

Bellum inter Cattos & Hermunduros.

Flumen salsum.

* concretum.

Catti occidione occisi.

Ignis è terrâ enatus.

Ficus Ruminalis exstincta.

* triginta, vetus.

C. CORNELII TACITI AB EXCESSV D. AVGVSTI ANNALIVM LIB. XIIII.

BREVIARIVM LIBRI.

NERO matrem suam fastidit, denique interficit. Excusat id factum apud Senatum: & is non ignoscit solum, sed laudat. Inde ad deterrima quæq. prorupit. currus agitauit. in scænâ cantauit. Quinquennale iudicrum Romæ institutum, vatio sermone vulgi. Rubellius Plautus amouetur. At Corbulo in Armeniâ strenue rem gerit: Tygranocerta capit: Tigranem regem iis imponit. Contrà in Britanniâ clades accepta, dum Suetonius Paullinus Monam insulam intrasset. & tota pæne prouincia amissa: quam tamen mitâ constantiâ & vnius prælij successu Suetonius idem retinuit. Procurator vrbis domi suæ interfectus. supplicium de familiâ sumtum. Lex Maiestatis reuocata. Burrhus obiit. Seneca à pessimis in inuidiam vocatur: ideoque commeatum à Principe petit, nec accipit. Tigellinus vnus omnia potest: is Plautum & Sullam interficit curat. Nero Octauiam dimittit: Poppæa: lungitur. Seditionem super eâ re populus mouet: quæ causa maturandi Octauiæ exitij. Ea interfecta in Pandateriâ insula. Gesta hæc annus circiter quattuor.

COSS. *C. Vipsanio. L. Fonteio Capitone*
Imp. Nerone. IV. Cosso Cornelio Lentulo
C. Cæsonio Paeto. C. Petronio Turpiliano
P. Mario Celso L. Asinio Gallo.

A. V. C. DCCCXII. Nero agitat matris cædem.

CAIO *Vipsanio, Fonteio* COSS. *diu meditatum scelus non vltrà Nero distulit, vetustate imperij coalita audacia, & flagrantior in dies amore Poppææ. quæ sibi matrimonium, & dissidium Octauiæ incolumi Agrippinâ haut sperans, crebris criminationibus, aliquando per facetias incusare principem, & pupillum vocare, qui iussis alienis obnoxius non modò imperij, sed libertatis etiam indige-*

indigeret. Cur enim differri nuptias suas? formam scilicet displicere, & triumphales auos? An fecunditatem, & verũ animum * timeri? ne vxor saltem iniurias patrum, iram populi aduersus superbiam auaritiamq́. matris aperiat. Quòd si nurũ Agrippina non nisi filio infestam ferre posset, reddatur ipsa Othonis coniugio. ituram quoquò terrarum. vbi audiret potius contumelias imperatoris, quam viseret periculis eius immixta. *Hæc atq. talia lacrymis & arte adulteræ penetrantia, nemo prohibebat: cupientibus cunctis infringi matris potentiam, & credente nullo, vsq. ad cædem eius duratura filij odia. Tradit Cluuius ardore retinendæ Agrippinam potentiæ eò vsq. prouectam, vt medio diei, cùm id temporis Nero per vinum & epulas incalesceret, offerret se sæpius temulento comtam, & incesto paratam. Iamq́; lasciua oscula, prænuntias flagitij blanditias, annotantibus proximis, Senecam contra muliebres illecebras subsidium à semina petiuisse: immissamq́; Acten libertam, quæ simul suo periculo, & infamia Neronis anxia, deferret, peruulgatum esse incestum gloriante matre, nec toleraturos milites profani principis imperium. Fabius Rusticus non Agrippinæ, sed Neroni cupitũ id memorat, eiusdemq́; libertæ astu disiectum. Sed quæ Cluuius, eadem ceteri quoq. auctores prodidere; & fama huc inclinat, seu conceperit animo tantum immanitatis Agrippina, seu credibilior nouæ libidinis meditatio in ea visa est, quæ puellaribus annis stuprum cum Lepido spe dominationis admiserat, pari cupidine vsque ad libita Pallantis prouolutâ, & exercita ad omne flagitium patrui nuptiis. Igitur Nero vitare secretos eius congressus. Abscedentem in hortos, aut Tusculanum vel Antiatem in agrum, laudare quòd otium lacesseret.*

Per obliquum stimulante Poppæã.

* animum? timeri ne.

Agrippina scelus tentat:

Siue ipse Nero.

Qui paullatim abiungit se à matre.

seret. Postremò vbicumq. haberetur, pragrauem ratus, interficere constituit: hactenus consultans, veneno, an ferro, vel qua alia vi. Placuitq́ primò venenũ. Sed inter epulas principis si daretur, referri ad casum non poterat, tali iam Britannici exitio. Et ministros tentare arduum videbatur, mulieris vsu scelerũ aduersus insidias intenta. atq. ipsa præsumendo remedia munierat corpus. Ferrum & cædes quo nam modo occultaretur, nemo reperiebat; & ne quis illi tanto facinori dilectus, iussa sperneret, metuebat. Obtulit ingenium Anicetus libertus, classis apud Misenũ præfectus, & pueritiæ Neronis educator, ac mutuis odiis Agrippinæ inuisus. Ergo nauem posse componi docet, cuius pars ipso in mari per artem soluta effunderet ignaram. Nihil tam capax fortuitorum quàm mare; & si naufragio intercepta sit, quem adeò iniquũ, vt sceleri assignet, quod venti & fluctus deliquerint? Additurum principem defuncta templum, & aras, & cetera ostentandæ pietatis. Placuit sollertia, tempore etiã iuta, quando Quinquatruũ festos dies apud Baias frequentabat. Illuc matrem elicit, ferendas parentũ iracundias, & placandum animum dictitans; quò rumorem reconciliationis efficeret, acciperetq́ Agrippinã, facili feminarum credulitate ad gaudia venientem. Dehinc obuius in litora (nam Antio aduentabat) excipit manu & complexu, ducitq́ Baulos: id villæ nomen est, quæ promontorium Misenum inter & Baianum lacum flexo mari alluitur. stabat inter alias nauis ornatior, tamquam id quoq. honori matris daretur. Quippe sueuerat triremi, & classiariorũ remigio vehi. Ac tum inuitata ad epulas erat, vt occultando facinori nox adhiberetur. Satis constitit extitisse proditorem; & Agrippinam, auditis insidiis, an crederet ambiguam, gestamine sellæ Baias peruectam. Ibi blandi-

Deliberat de interficiendâ.

Anicetus solutilem nauem huic rei sepperit.

Baias Agrippina elicitur:

Conuiuio excipitur:

blandimentum subleuauit metum, comiter excepta, superq; ipsum collocata. Nam pluribus sermonibus modò familiaritate iuuenili Nero, & rursus adductus quasi seria consociaret, tracto in longũ conuictu, prosequitur abeuntem artius oculis & pectori harens; siue explendâ simulatione, seu peritura matris supremus aspectus, quamuis ferum animũ retinebat. Noctem sideribus illustrem, & placido mari quietam, quasi cõuincendum ad scelus, dij prebuere. Nec multum erat progressa nauis, duobus è numero familiarium Agrippinam comitantibus: ex quibus Crepereius Gallus haut procul gubernaculis adstabat, Acerronia super pedes cubitanti reclinis, pœnitentiam filij & reciperatam matris gratiam per gaudium memorabat. cùm dato signo, ruere tectum loci multo plumbo graue, pressusq; Crepereius, & statim exanimatus. Agrippina & Acerronia eminentibus tecti parietibus fortè validioribus, quamuis oneri cederẽt, protecta sunt: nec dissolutio nauigij sequebatur turbatis omnibus, & quòd plerisq; ignari consciis impediebant. Visum dehinc remigibus, vnam in latus inclinare, atq. ita nauem submergere. Sed neq. ipsis promtus in rem subitã consensus; & alij contrà nitentes dedêre facultatem leniori in mare iactus. Verùm Acerronia imprudens, dum se Agrippinam esse, & vt subueniretur matri principi, clamitat, contis & remis, & qua fors obtulerat, naualibus telis confici-tur. Agrippina silens, eoq; minus agnita, vnum tamen vulnus humero excepit. Nando, deinde accursu lembunculorum Lucrinum in lacũ vectam, villa sua inferunt. Illic reputans, ideò se fallacibus litteris accitã, & honore precipuo habitam, quodq; litus iuxta non ventis acta, non saxis impulsa nauis, summâ sui parte, veluti terrestre machinamentũ concidisset, obseruans etiã Acerroniæ

Blandè habetur.

Fallaci naui imponitur.

Quæ in parte soluta est.

Agrippina in mare se proiicit.

Nauiculis excepta est, & villæ illata.

necem, simul suum vulnus aspiciens, solum insidiarũ remedium esse, si nõ intelligerentur: misit libertum Agerinum, qui nuntiaret filio, benignitate deûm, & fortunâ eius euasisse grauem casum. orare, vt quamuis periculo matrus exterritus, visendi curam differret. sibi ad præsens quiete opus. Atque interim securitate simulata, medicamina vulneri, & fomenta corpori adhibet. Testamentum Aceroniæ requiri, bonáq. obsignari iubet. id tantum non per simulationem. At Neroni nuntios patrati facinoris opperienti, affertur euasisse ictu leui sauciam, & hactenus adito discrimine ne auctor dubitaretur. Tum pauore exanimis, & iam iámq. affore obtestans vindicta properam, siue seruitia armaret, vel militẽ accenderet, siue ad senatum & populum peruaderet, naufragiũ & vulnus, & interfectos amicos obiiciendo; quod contra subsidium sibi? nisi quid Burrhus & Seneca expergiscerentur. quos statim accuerat, incertũ an & antè ignaros. Igitur longum vtriusq. silentium, ne irriti diffuaderent, & eò descensum credebant, vt nisi præueniretur Agrippina, pereundũ Neroni esset. Pòst Seneca hactenus promtior, respicere Burrhum, ac si scitaretur, an militi imperanda cædes esset? Ille prætorianos toti Cæsarum domui obstrictos, & memores Germanici, nihil aduersus progeniem eius atrox ausuros respondit: perpetraret Anicetus promissa. Qui nihil cunctatus, posci summam sceleris. Ad illam vocem Nero, illo sibi die dari imperium, auctorem q, tanti muneris libertũ profitetur. Iret properè, duceret q, promtissimos ad iussa. Ipse audito, venisse missu Agrippinæ nuntium Agerinum, scenam vltrò criminis parat: gladium q, dũ mandata perfert, abiicit inter pedes eius, tum quasi deprehenso, vincla iniici iubet: vt exitiũ principi molitã matrem, & pudore deprehensi sceleris sponte

Ad filium de periculo suo mittit.

Nero consternatus.

Amicos aduocat.

Illi ancipites consilij.

Anicetus iterum rem suscipit.

Crimen in Agrippinam ridiculè cõfingit.

mortem

mortem sumsisse confingeret. Interim vulgato Agrippinæ periculo, quasi casu euenisset, vt quisq. acceperat, decurrere ad litus. Hi molũ obiectus, hi proximas scaphas scandere. Alij quantum corpus sinebat, vadere in mare; quidam manus protendere. Questibus, votis, clamore diuersa rogantium, aut incerta respondentium, omnu ora compleri: affluere ingens multitudo cum luminibus, atq; vbi incolumem esse pernotuit, vt ad gratandum sese expedire, donec aspectu armati & minitantis agminis disiecti sunt. Anicetus villam statione circumdat, refractáq. ianuâ, obuios seruorum arripit, donec ad fores cubiculi veniret: cui pauci adstabãt, ceterũ terrore irrumpentium exterritũ. Cubiculo modicum lumen inerat, & ancillarum vna: magis ac magis anxiâ Agrippinâ, quòd nemo à filio, ac ne Agerinus quidem. aliam ferè litore faciem nũc, solitudinẽ ac repentinos strepitus, & extremi mali indicia. Abeunte dehinc ancillâ, Tu quoq. me deseris, prolocuta, respicit Aniceti trierarcho Herculeo & Oloarito centurione classiario comitatũ. Ac si ad visendum veniisset, refotam nuntiaret: sin facinus patraturus, nihil se de filio credere, nõ imperatum parricidium. Circumsistunt lectum percussores, & prior trierarchus fusti caput eius afflixit. Nam in mortẽ centurioni ferrum distringenti, protendens vterum, Ventrem feri, exclamauit: multisq; vulneribus confecta est. Hæc consensu traduntur. Aspexerit ne matrẽ examinem Nero, & formam corporis eius laudauerit, sunt qui tradiderint, sunt qui abnuant. Cremata est nocte eadem, conuiuiali lecto, & exsequiis vilibus. Neque dum Nero rerum potiebatur congestâ aut clausâ humo; mox domesticorum curâ, leuem tumulum accepit, viam Misenũ propter, & villam Cæsaris dictatorij, qua subiectos sinus editissima

Vulgato periculum Agrippinæ excitati.

Anicetus ædes eius irruit.

Animose illa alloquitur.

At ipse & alij occidunt.

Vilior sepultura.

prospectat. Accenso rogo libertus eius, cognomento Mnester, ipse ferro se transegit: incertum caritate in patronam, an metu exitij. Hunc sui finem multos ante annos crediderat Agrippina, contemseratq; Nã consulenti super Nerone, responderũt Chaldæi, fore vt imperaret matremq; occideret: atq; illa, Occidat, inquit, dum imperet. Sed à Cæsare perfecto demùm scelere, magnitudo eius intellecta est: reliquo noctis, modò per silentium defixus, sæpius pauore exsurgens, & mentis inops lucẽ operiebatur, tamquam exitium allaturam. Atq. eum auctore Burrho, prima centurionum tribunorumq; adulatio ad spẽ firmauit, prehensantiũ manu, gratantiumq;, quòd discrimen improuisum, & matris facinus euasisset. Amici dehinc adire templa: & cœpto exemplo, proxima Campaniæ municipia victimis & legationibus lætitiam testari. Ipse diuersâ simulatione, mœstus, & quasi inconsolabilitati suæ infensus, ac morti parẽti illacrymans; quia tamen non vt hominũ vultus, ita locorum facies mutantur, obuersabatur maris illius & litorum grauis aspectus (& erant qui crederent, sonitũ tubæ collibus circum editis, planctusq; tumulo matris audiri) Neapolim cõcessit, litterasq; ad senatum misit, quarum summa erat, Repertum cum ferro percussorem Agerinum, ex intimis Agrippinæ libertis, & luisse eam pœnam eâ conscientiâ, quâ scelus patrauisset. Adiiciebat crimina longius repetita, quòd consortium imperij, iuraturasq. in feminæ verba prætorias cohortes, idemq. dedecus senatus & populi sperauisset: ac posteaquam frustra *oblata sint, infensa militibus patribusq. & plebi, dissuasisset donatiuum & congiarium, periculaque viris illustribus instruxisset. Quanto suo labore perpetratũ, ne itrumperet eu-

Prædictum ei hoc exitium.

Nero sui impos, cæsâ matre.

Prætoriani milites cum origunt.

Mox amici, & ceteri.

Prodigium circa Agrippinæ tumulum.

Literæ Neronis ad Senatum.

*corrupeum

riam,

riam, ne gentibus externis responsa daret? Temporum quoq; Claudianorũ obliquâ insectatione, cũcta eius dominationis flagitia in matrẽ transtulit, publicâ fortunâ extinctâ referens. * Namq. & naufragiũ narrabat. Quod fortuitum fuisse, quis adeò hebes inueniretur, vt crederet? aut à muliere naufragâ missum cũ telo vnum, qui cohortes, & classes imperatorias perfringeret? Ergo non iam Nero, cuius immanitas omniũ quęstus anteibat, sed aduerso rumore Seneca erat, quòd oratione tali confessionem scripsisset. Miro tamẽ certamine procerum decernuntur supplicationes apud omnia puluinaria, vtq; Quinquatrus, quibus aperta essent insidia, ludi annui celebrarentur. Aureum Minervæ simulacrũ in curiâ, & iuxtà principis imago statueretur. Dies natalis Agrippinæ inter nefastos esset. Thraseæ Paeto silentio vel breui assensu priores adulationes trãsmittere solitus, * exitium senatui, ac sibi caussam periculi fecit, ceteris libertatis initium non prabuit. Prodigia quoq. crebra & irrita interceſſere. Anguem enixa mulier, & alia in concubitu mariti fulmine exanimata. iam sol repentè obscuratus, & tacta de cælo quatuordecim vrbis regiones. quæ adeò sine curâ deûm eueniebant, vt multos post annos Nero imperium & scelera cõtinuauerit. Ceterùm quo grauaret inuidiam matris, eáque demotâ, auctam lenitatem suã testificaretur; feminas illustres Iuniam & Calpurniam, prætecturâ functos Valerium Capitonem & Licinium Gabolũ sedibus patriis reddidit, ab Agrippinâ olim pulsos. Etiam Lollia Paullina cineres reportari, sepulcrumq; exstrui permisit: quosq; ipse nuper relegauerat, Iturium & Calvisium pœnâ exsoluit. Nam Silana fato functa erat, longinquo ab exsilio Tarentum regressa, labante iam Agrippinâ, cuius inimicitiis cõciderat, vel tum

Falsæ, & impudentes.
* Iamque

Vnde & in Senecam inuidia.

Decreta adulatoria.

Thraseas Senatu abit.
* exitio tunc Senatui,

Mitiora aliquot facta Neronis.

...tuit vrbem ingredi.

mitigatâ. Contanti in opidis Campaniæ, quo nam modo vrbem ingrederetur, an obsequiũ senatus, an studia plebis repeteret anxio, contrà deterrimus quisq. quorũ non alia regia fecundior exstitit, inuisum Agrippinæ nomen, & morte eius accensum populi fauorem differunt. Iret intrepidus, & veneratione sui coràm experiretur, Simul progredi exposcũt, & promtiora quàm promiserant inueniunt, obuias tribus, festo cultu senatum: cõiugum ac liberorum agmina per sexum & ætatem dispositæ: exstructos quà incederet spectaculorum gradus, quo modo triumphi visuntur. Hinc superbus ac publici seruitij victor, Capitolium adiit, grates exsoluit: seq; in omnes libidines effudit, quas malè coercitas qualiscumq. matris reuerentia tardauerat. Vetus illi copia erat curriculo quadrigarũ insistere, nec minus sædum studium citharâ * ludicrum in modũ canere, cùm cœnaret: quod regibus & antiquis ducibus factitatum memorabat. Idq; vatum laudibus celebre, & deorũ honori datum. Enimuerò cantus Apollini sacros, taliq; ornatu astare, non modò Græcũ in vrbibus, sed Romana apud templa, numen præcipuum, & præscium. Nec iam sibi poterat, cùm Senecæ ac Burrho visum, ne vtroq. peruinceret, alterum concedere. Clausumq; valle Vaticanâ spatiũ, in quo equos regeret, haut promiscuo spectaculo. mox vltrò vocari populus Romanus, laudibus extollere, vt est vulgus cupiens voluptatum, & si eò princeps trahat latum. Ceterùm euulgatus pudor non satietatem, vt rebantur, sed incitamentum attulit. Ratúsq. dedecus amoliri, si plures fœdasset, nobilium familiarum posteros, egestate venales in scenã deduxit: quos fato perfunctos ne nominatim tradam, maioribus eorum tribuendũ puto. Nam & eius flagitium est, qui pecuniã ob delicta potius dedit, quàm ne

Sed illa adulationi paratissima.

Inde Neroni contemtus famæ.

Ad viles ludos se applicat.

* ludicrum

In circo Vaticano currus regit.

Mox palam.

Ad eadem nobiles adigit.

delin-

delinquerent. Notos quoq. equites Romanos operas arena promittere subegit, donis ingentibus: nisi quòd merces ab eo qui iubere potest, vim necessitatis affert. Ne tamen adhuc publico theatro dehonestaretur, instituit ludos Iuuenalium vocabulo, in quos passim nomina data. non nobilitas cuiquã, non ætas aut acti honores impedimento, quo minus Græci Latinive histrionis artẽ exercerent, vsq. ad gestus modósq. haut viriles. Quin & feminæ illustres deformia meditari. Exstructáque apud nemus, quod nauali stagno circumposuit Augustus, cõuenticula & cauponæ, & posita veno irritamenta luxus. dabanturq́; stipes, quas boni necessitate, intemperantes gloriâ consumerent. Inde gliscere flagitia & infamia; nec vlla moribus corruptis olim plus libidinũ circumdedit, quàm illa colluuies. Vix artibus honestis pudor retinetur; nedum inter certamina vitiorum, pudicitia, aut modestia, aut quidquam probi moris reseruaretur. Postremò ipse scenam inscendit, multâ curâ tentans citharam & præmeditans, assistentibus * familiaribus. accesserat cohors militum, centuriones tribuniq́;: & marens Burrhus, ac laudans. Tuncq́; primùm conscripti sunt equites Romani, cognomento Augustanorum, ætate ac robore cõspicui, & pars ingenio procaces, alij in spe potentiæ. Hi dies ac noctes plausibus personare. Formam principis vocemq́; deûm vocabulis appellantes, quasi per virtutem clari honoratiq́; agere. Ne tamen ludicræ tantùm imperatoris artes notescerent, carminum quoq; studium affectauit, contractis quibus aliqua pangendi facultas. Nec dum insignis * ætatis nati, considere simul, & allatos vel ibidem repertos versus connectere; atque ipsius verba quoque modo prolata supplere, quod species ipsa carminum docet, non impetu & instinctu, nec ore vno fluens. Etiam

Iuuenalia, ludi.

Luxus ad Stagnum.

Et corruptâ paullatim, tota Roma.

Citharâ in publico canit.

* Manuss. facies. lego facibus.

Augustani equites lecti ad plausum.

Ad carmina etiam se dat.

* corrupta

Sed non sine aliis Phœbis.

sapientiæ

Philosophis illudit.

sapientiæ doctoribus tempus impartiebat post epulas. vtq; contraria asseuerantium discordiæ eruebantur. nec deerant, qui voce vultuq; tristi inter oblectamenta regia spectari cuperent. Sub idem tempus, leui cõtentione atrox

Pompeiis ædes per ludos.

cædes orta inter colonos Nucerinos Pompeianosq;, gladiatorio spectaculo, quod Liuineius Regulus, quem motum senatu rettuli, edebat. quippe opidanâ lasciuiâ inuicem incessentes probra, deinde saxa, postremò ferrum sumsere, validiore Pompeianorum plebe, apud quos spectaculũ edebatur. Ergo reportati sunt in vrbem multi è Nucerinis trunco per vulnera corpore, ac pleriq; liberorum ac parentum mortes deflebant. Cuius rei iudicium princeps senatui, senatus consulibus permisit. Et rursus ve ad patres delatâ, prohibiti publicè in decẽ annos eiusmodi cœtu Pompeiani, collegiaq; quæ contra leges instituerant, dissoluta. Liuineius & qui alij seditionem conciuerant, exsilio multati sunt. Motus senatu & Pedius Blasus, accusantibus Cyrenensibus, violatũ ab eo thesaurum Æsculapij, dilectumq; militarem pretio & ambitione

Ea punita, sed leuiter.

Acilius Strabo accusatus.

corruptũ. Iidem Cyrenenses reum agebant Aciliũ Strabonem, præteria potestate vsum, & missum disceptatorem à Claudio agrorũ, quos regiis Apionis quondã habitos, & Pop. Rom. cum regno relictos, proximus quisq. possessor inuaserat, diutinaq; licentiâ & iniuriâ, quasi iure & æquo nitebantur. Igitur abiudicatis agris, orta aduersus iudicẽ inuidia: & senatus ignotas sibi esse mandata Claudij, & consulendũ principẽ respondit. Princeps probatâ Stranonis sententia, se nihilo minus subuenire sociis, & vsurpata concedere scripsit. Sequuntur virorum

Domitij Afri mors.

illustrium mortes, Domitij Afri, & M. Seruilij, qui summis honoribus, & multa eloquentia vigũerãt. Ille orando

Et Seruilij.

causas, Seruilius diu foro, mox tradendis rebus Romanis celebri,

celebriu,& elegantiâ vita, * quam clariorẽ effecit, vt par ingenio, ita morum diuersus. Nerone quartùm, Cornelio Cosso Coss. quinquennale ludicrum Romæ institutum est, ad morem Græci certaminis, variâ famâ, vt cuncta fermè noua. Quippe erant qui Gn. quoq; Pompeium incusatum à senioribus ferrent, quòd mansurâ theatri sedem posuisset. Nã antea subitariis gradibus,& scenâ in tempus structâ, ludos edi solitos: vel si vetustiora repetas, stantem populum spectauisse: si consideret, theatro dies totos ignauiâ continuaret. Ne spectaculorum quidẽ antiquitas seruaretur, quoties * P.R. sederet, nullâ cuiquã ciuium necessitate certandi. Ceterùm abolitos paulatim patrios mores, funditùs euerti per accitam lasciuiã; vt quod vsquam corrumpi & corrumpere queat, in vrbe visatur, degeneretq. studiis externis iuuẽtus, gymnasia & otia,& turpes amores exercendo, principe & senatu auctoribus. qui non modò licentiã vitiis permiserint, sed vim adhibeant. Proceres Romani specie orationum & carminum, scenâ polluantur. quid superesse, nisi vt corpora quoq. nudẽt,& cæstus assumant, easq. pugnas pro militiâ & armis meditentur? An iustitiã augurij, * & decurias equitum, egregiũ iudicandi munus expleturos, si fractos sonos & dulcedinem vocũ peritè audissent? Noctes quoq. dedecori adiectas, ne quod tempus pudori relinquatur, sed cœtu promiscuo quod perditissimus quisq. per diem cõcupuerit, per tenebras audeat. *Pluribus ipsa licentia placebat, ac tamen honesta nomina prætendebant.* Maiores quoque non abhorruisse spectaculorum * oblectamentis, pro fortunâ quæ tum erat; eoq. à Thuscis accitos histriones,

* Rhens. quo.

A. V. C. DCCCXIII. Quinquennale certamen.

Contra theatra & ludos dictum.

* *prætura odorant.*

* *Corrupta*

Pro iis dictum.

* Farn. *oblamenta.*

histriones, à Thuriis equorũ certamina, & possessâ Achaiâ Asiaque, ludos curatiùs editos. neque quemquã Romæ honesto loco ortum, ad theatrales artes degenerauisse, ducentis iã annis à L. Mumij triumpho, qui primus id genus spectaculi in vrbe præbuerit. Sed & consultum parcimoniæ, quòd perpetua sedes theatro locata sit, potius quàm immenso sumtu, singulos per annos cõsurgeret ac strueretur. Nec perinde magistratus rẽ familiarẽ exhausturos, aut populo efflagitandi Græca certamina à magistratibus caussam fore, cùm eo sumtũ Resp. fungatur. Oratorum ac vatũ victorias incitamentũ ingeniis allaturas: nec cuiquam iudici graue, aures studiis honestis, & voluptatibus concessis impartire. lætitiæ magis quàm lasciuiæ dari paucas totius quinquennij noctes, quibus, tantâ luce igniũ, nihil illicitũ occultari queat. *Sane nullo insigni dehonestamẽto id spectaculũ transiit. Ac ne modica quidem studia plebis exarsere, quia redditi quamquam scenæ Pantomimi, certaminibus sacris prohibebantur. Eloquentiæ primas [*partes] nemo tulit, sed victorem esse Cæsarẽ pronuntiatũ. Græci amictus quos per eos dies pleriq. incesserant, tum exoleuerant. Inter quæ & sidus cometes effulsit, de quo vulgi opinio est, tamquam mutationẽ regis portendat. Igitur quasi iam depulso Nerone, quis nam diligeretur inquirebant. & omnium ore Rubellius Plautus celebratur, cui nobilitas per matrẽ ex Iuliâ familiâ. Ipse placita maiorũ colebat, habitu seuero, casta & secreta domò; quantoq; metu occultior, tanto plus famæ adeptus. Auxit rumorẽ pari vanitate orta interpretatio fulguris. Nã quia discumbentis Neronis apud Simbruina stagna, cui * Sublaqueum nomen*

Nero primas tulit.

* *Videtur delenda vox, ex manuss.*

Cometes apparuit.

Is caussa rumoribus:

Et periculum Plauto.

* *Sublaqueum*

*nomen est, ictæ dapes, mensaq; disiecta erat, idq; finibus Tiburtũ acciderat, vnde paterna Plauto origo, hũc illum numine deûm destinari credebãt. fouebantq; multi, quibus noua & ancipitia præcolere auida & plerumq; fallax ambitio est. Ergo permotus iis Nero componit ad Plautum litteras, consuleret sibi & turbis, seq; prauè diffamantibus subtraheret. esse illi per Asiã auitos agros, in quibus tutâ & inturbidâ iuuentâ frueretur. Ita illuc cum coniuge Antistiâ & paucis familiarium concessit. Iisdem diebus nimia luxus cupido, infamiam & periculum Neroni tulit, quia fontem aquæ Martiæ ad vrbem deductæ nando incesserat: videbaturq; potus sacros & cærimoniam loci corpore * toto polluisse. secutaq; anceps valetudo; iram deûm affirmauit. At Corbulo post deleta Artaxata, vtendum recenti terrore ratus, ad occupanda Tigranocerta, quibus excisis, metũ hostium intenderet, vel si pepercisset, clementiæ famã adipisceretur; illuc pergit non infenso exercitu, ne spem veniæ auferret: neque tamen remissâ curâ, gnarus facilem mutatu gentem, vt segnem ad pericula, ita infidã ad occasiones. Barbari pro ingenio quisq;, alij preces offerre, quidam deserere vicos, & in auia digredi, ac fuere qui se speluncis, ac carissima secum abderent. Igitur dux Romanus diuersis artibus; misericordiâ aduersus supplices, celeritate aduersus profugos, immitis iis qui latebras insederant, ora & exitus specuum sarmentis virgultisq; completos, igni exurit. Atq; illum fines suos prætergredientẽ incursauere Mardi, latrociniis exerciti, contraq; irrumpentem montibus defensi. quos Corbulo immissis Hyberis vastauit, hostilemq; audaciam externo sanguine vltus est. Ipse exercitúsque, vt nullis ex prœlio damnis, ita per inopiam & labores fatiscebant, carne pecudum propulsare famem adacti.*

Qui in Asiã ablegatur.

Nero ægrotat.

* loto.

Corbulo Tigranocerta pergit.

Diffugiunt, aut occulũt se hostes.

Mardi eum incursant.

Fame aliisque incommodis laborat.

adacti. Ad hæc penuria aquæ, feruida æstas, longinqua itinera, solâ ducis patientiâ mitigabantur, eodem plura quàm gregario milite tolerante. Ventum dehinc in locos cultos: demessæq; segetes, & ex duobus castellis in quæ confugerant Armenij, alterum impetu captum; qui primam vim depulerant, obsidione coguntur. Vnde in regionem Taurantium transgressus, improuisum periculum vitauit. Nã haut procul tentorio eius, non ignobilis barbarus cum telo repertus, ordinem insidiarum, sequ auctorem & socios per tormenta edidit. Conuictiq; & puniti sunt, qui specie amicitiæ dolũ parabant. Nec multo pòst

Insidiæ capiti eius structæ.

legati Tigranocertæ missi, patêre mœnia afferunt, intentos populares ad iussa. Simul hospitale donum, coronam auream tradebãt. Accepitq; cum honore, nec quidquam vrbi detractum, quo promptius obsequium integri retinerent. At præsidium regium, quod ferox iuuentus clauserat, non sine certamine expugnatũ est. nam & prœlium pro muris ausi erant, & pulsi intra munimenta aggeris, demùm irrumpentium armis cessere. qua faciliùs proueniebant, quia Parthi Hyrcano bello distinebantur. Miserantq; Hyrcani ad principem Romanum societatẽ oratum, attineri à se Vologesen pro pignore amicitiæ ostentantes. eos regredientes Corbulo, ne Euphratem transgressi hostilium custodiis circumuenirentur, dato præsidio ad litora maris rubri deduxit. Vnde vitatis Parthorum finibus, patrias in sedes remeauere. Quin & Tiridatem per Medos extrema Armeniæ intrantem, præmisso cum auxiliis Verulano legato, atq. ipse legionibus citò, abire procul ac spem belli amittere subegit: quòsq. nobis ob regem auersos animi cognouerat, cadibus & incendiis perpopulatus, possessionem Armeniæ vsurpabat. cùm aduenit Tigranes, à Nerone ad capessendum imperium delectus.

Tigranocertæ in fidem accepta.

Hyrcani cũ Parthis dissident: Societatem Romanam petunt.

At Corbulo Armeniæ reliqua subigit.

Cui Tigranes rex imponitur.

Cappa-

Cappadocũ ex nobilitate, regis Archelai nepos; sed quòd diu obses apud vrbẽ fuerat, vsq. ad seruilem patientiam demissus. Nec consensu acceptus, durante apud quosdam fauore Arsacidarum. At pleriq. superbiam Parthorum perosi, datum à Romanis regem malebant. Additũ etiam præsidium, mille legionarij, tres sociorum cohortes, duæq. equitum alæ. & quo facilius nouum regnum tueretur, pars Armeniæ vt cuiq. finitima, pars * Nipoliq; & Aristobolo atque Antiocho parere iussa sunt. Corbulo in Syriam * accessit, morte Vinidij legati vacuam, ac sibi permissam. Eodem anno ex illustribus Asiæ vrbibus, Laodicea tremore terræ prolapsa, nullo à nobis remedio, propriis opibus reualuit. At in Italiâ vetus opidum Puteoli, ius Coloniæ, & cognomentum à Nerone adipiscuntur. Veterani Tarentum & Antium ascripti, non tamen infrequentiæ locorum subuenêre, dilapsis pluribus in prouincias, in quibus stipendia expleuerant. Neq. coniugis suscipiendi, neq. alendis liberis sueti, orbas sine posteris domos relinquebant. Non enim, vt olim, vniuersæ legiones deducebantur cum tribunis & centurionibus, & suis cuiusque ordinibus militibus, * vt consensu & caritate Remp. efficerent; sed ignoti inter se, diuersis manipulis, sine rectore, sine affectibus mutuis, quasi ex alio genere mortalium repentè in vnum collecti, numerus magis quàm colonia. Comitia prætorũ arbitrio senatus haberi solita, quòd acriore ambitu exarserant, princeps composuit, vt qui supra numerum petebant, legioni præscriberentur. Auxitq; patrum honorem, statuendo vt qui à priuatis iudicibus ad senatũ prouocauissent, eiusdem pecuniæ periculum facerent, cuius ij qui imperatorem appellauere. nam antea vacuum id, solutúmque pœnâ erat. Finc anni Vibius Secundus eques Romanus; accusantibus

* Mutila aut corrupta.

* abſc.

Laodicea terræmotu afflicta.

Coloniæ in Italiâ deductæ.

Non eum effectu.

De appellationibus lex.

Vibius Secundus damnatus.

Mauris repetundarum damnatur, atq; Italiâ exigitur: ne grauiore pœna afficeretur, Vibij Crispi fratris fauore enixus. Cesonio Pæto, Petronio Turpiliano Coss. *grauis clades in Britanniâ accepta. In quâ neque Auitus legatus, vt memoraui, nisi parta retinuerat; & successor Verannius, modicis excursibus *siluas populatus, quin vltrà bellum proferret, morte prohibitus est: magna dũ vixit seueritatis fama, supremis testamenti [verbis] ambitionis manifestus. quippe multa in Neronem adulatione addidit, subiecturũ ei * prouincias fuisse, si biennio proximo vixisset. Sed tum Paullinus Suetonius obtinebat Britannos, scientia militiæ & rumore populi, qui neminem sine æmulo sinit, Corbulonis concertator: receptæq; Armeniæ decus æquare domitis perduellibus cupiens. Igitur Monam insulam incolis validam, & receptaculum perfugarum aggredi parat, nauesq; fabricatur plano alueo, aduersus breue litus & incertum. Sic pedites; equites vado secuti, aut altiores inter vndas, adnantes equis transmisere. Stabat pro litore diuersa acies, densa armis virisq;, intercursantibus feminis: in modum Furiarum, veste ferali, crinibus deiectis, faces præferebant. Druidæq; circum, preces diras sublatis ad cælum manibus fundentes, nouitate aspectus perculere militem; vt quasi hærentibus membris, immobile corpus vulneribus præberent. Dein cohortationibus ducis, & se ipsi stimulantes, ne muliebre & fanaticum agmen pauescerent; inferunt signa, sternuntq; obuios, & igni suo inuoluunt. Præsidium posthac impositum * vicis, excisiq; luci, sæuis superstitionibus sacri. Nã cruore captiuo adolere aras, & hominum fibris consulere deos fas habebant. Hæc agenti Suetonio, repentina defectio prouinciæ nuntiatur. Rex *Icenorum Prasutagus, longâ opulentiâ clarus, Cæsarem heredem*

A. V. C. DCCCXIV. Res Britannicæ.

* *Siluras* Verannius in eâ moritur.

* *prouinciam*

Suetonius Paullinus successit.

Qui Monã ingreditur.

Viri fæminæque occurrunt.

Sternuntur.

Præsidium accipiunt.

* *victu*,

* Manuss. *Ticenorum*

heredem duaq́; filias scripserat, tali obsequio ratus regnum & domum suam procul iniuria fore. quod cōtrà vertit. adeò vt regnū, per centuriones; domus per seruos, velut capta vastarentur. Iā primùm vxor Boudicea verberibus affecta, & filiæ stupro violatæ sunt. Præcipui quique Icenorum, quasi cunctam regionem muneri accepissent, auitis bonis exuuntur. & propinqui regis inter mancipia habebantur. Qua cōtumelia & metu grauiorum (quando in formam prouinciæ cesserant) rapiunt arma, commotis ad rebellionē Trinobantibus, & qui alij nondum seruitio assuefacti, resumere libertatē occultis coniurationibus pepigerant, acerrimo in veteranos odio. Quippe in coloniam Camalodunum recens deducti, pellebant domibus, exturbabant agris, captiuos, seruos appellando: fouentibus impotentiam veteranorum militibus, similitudine vitæ, & spe eiusdem licentiæ. Ad hæc templum diuo Claudio constitutum, quasi* ara æternæ dominationis aspiciebatur: dilectiq́; sacerdotes, specie religionis, omnes fortunas effundebant. Nec arduum videbatur, exscindere coloniam nullis munimentis septam: quod ducibus nostris parum prouisum erat, dum amœnitati prius quàm vsui consulitur. Inter quæ nulla palàm caussâ delapsum Camaloduni simulacrū victoriæ, ac retro cōuersum, quasi cederet hostibus. Et feminæ in furore turbatæ, adesse exitium canebant. Externosq́; fremitus in curiâ eorum auditos, consonuisse vlulatibus theatrum, visamq́; speciem in æstuario, notam esse* subuersæ coloniæ. Iam Oceanū cruento aspectu: dilabente æstu, humanorum corporum effigies relictas, vt Britanni ad spem, ita veterani ad metum trahebant. Sed quia procul Suetonius aberat. petiuere à Cato Deciano procuratore auxilium. Ille haut amplius quàm ducentos sine iustis*

Britannia quâ occasione defecerit.

Rapinæ Romanorum.

Trinobantes rebellant.

* Manuss. facti,

Claudij templum.

* aria

Prodigia cladis Rom. nuncia,

* subuertenda

Veterani auxilium petunt;

armis misit: & inerat modica militũ manus, tutelâ templi freti. Et impedientibus qui occultæ rebellionis conscij consilia turbabãt, neq. fossam aut vallum præduxerunt, neq; motis senibus & seminis, iuuentus sola restitit: quasi mediâ pace incauti, multitudine barbarorum circumueniuntur. Et cetera quidẽ impetu direptâ, aut incensa sunt. Templũ in quo se miles conglobauerat, biduo obsessum, expugnatumq;. Et victor Britannus Pæto Ceriali legato legionis nonæ in subsidiũ aduentanti obuius, fudit legionem, & quod peditũ interfecit. Cerialis cum equitibus euasit in castra, & munimentis defensus est. Quâ clade & odiis prouinciæ, quam auaritiâ in bellum egerat, trepidus procurator Catus in Galliam transiit. At Suetonius mirâ constantiâ medios inter hostes Londinium perrexit, cognomento quidẽ coloniæ nõ insigne, sed copia negotiatorum & commeatu maximè celebre. ibi ambiguus an illam sedem bello diligeret, circumspecta infrequentia militis, satisq; magnis documentis temeritatem Petilij coërcitam, vnius opidi damno seruare vniuersa statuit. Neq; fletu & lacrymis auxiliũ eius orantium flexus est, quin daret profectionis signum, & comitantes in partẽ agminis acciperet. Si quos imbellis sexus, aut fessa ætas, vel loci dulcedo attinuerat; ab hoste oppressi sunt. Eadem clades municipio Verulamio fuit, quia barbari omissis castellis præsidiisq; militariũ, quod vberrimum spoliant, & deferrentes in tutum, læti præda, & aliorũ* insignes petebant. Ad septuaginta milia ciuium & sociorum, iis quæ memoraui locis, occidisse constitit. Neque enim capere aut venundare, aliúdve quod belli commercium, sed cædes, patibula, ignes, cruces, tamquam *reddituri supplicium, ac prærepta interim vltione festinabant. Iam Suetonio quartadecima legio cum vexillariis*

Parcè mittitur.

Sed colonia capta, & ipsi cæsi.

*Ex manus. Petilio

Legio fusa.

Suetonius auxilio accurrit è Moniâ.

Londinium venit.

Non mansit, sede parum tutâ.

Verulamiũ Britanni capiunt.

* *Ambiguæ sanitatis locus.*

Magna Romanorum vbique cædes.

* Lego, *reddituris*

riis vicesimariis, & è proximis auxiliares, decem ferme milia armatorum erant: cùm omittere contationem, & congredi acie parat. diligitq́; locum artis faucibus, & à tergo silua clausum; satis cognito, nihil hostium nisi in fronte, & apertam planitiem esse sine metu insidiarum. Igitur legionarius frequens ordinibus, leui circum armatura conglobatus, pro cornibus eques astitit. At Britannorũ copiæ passim per cateruas & turmas exsultabant, quanta nõ alias multitudo; & animo adeò fero, vt coniuges quoq. testes victoriæ secum traherent, plaustrisq́; imponerent, quæ super extremũ ambitum campi posuerant. Boudicea curru filias præ se vehens, vt quamq́; nationem accesserat: Solitum quidem Britannis feminarũ ductu bellare testabatur; sed tunc nõ vt tantis maioribus ortam regnum & opes, verùm vt vnam è vulgo, libertatem amissam, confectũ verberibus corpus, contrectatã filiarum pudicitiam vlcisci. eò prouectas Romanorum cupidines, vt non corpora, nec senectam quidem, aut virginitatem impollutam relinquant. Adesse tamen deos iustæ vindictæ. cecidisse legionem, quæ prœlium ausa sit: ceteros castris occultari, aut fugã circumspicere. Ne strepitum quidẽ & clamorem tot milium, nedum impetus & manus perlaturos. Si copias armatorum, si caussas belli secum expenderent; vincendũ illã aciẽ, vel cadendũ esse. Id mulieri destinatum: viuerent viri, & seruirent. *Ne Suetonius quidẽ in tanto discrimine silebat: qui quamquam confideret virtuti, tamẽ exhortationes & prœces miscebat.* Vt spernerent * sonoras Barbarorũ, & inanes minas. plus illic feminarũ quàm iuuentutis aspici. imbelles, inermes, cessuros statim, vbi ferrum vir-

Suetonius de re [illegible] mã alea[illegible] iacit.

Aciem instruit:

Et Britanni contra.

Quibus fœmina dux.

Ea suos acuit.

Et Suetonius suos:

* Vat. *sonores*

tutemq. vincentium, toties fusi agnouissent, etiam in multis legionibus, paucos esse qui prœlia profligarent. gloriæq. eorum accessurũ, quòd modicâ manu, vniuersi exercitus famam adipiscerentur. Conferti tantùm, & pilis emissis, pòst vmbonibus & gladiis stragem cædemq. continuarent, prædæ immemores. partâ victoriâ, cuncta ipsis cessura. *Is ardor verba ducis sequebatur, ita se ad intorquenda pila expedierat vetus miles & multâ prœliorũ experientiâ, vt certus euentus Suetonius, daret pugnæ signũ. Ac primùm legio gradu immota, & angustias loci pro munimento retinẽs, postquam propiùs suggressus hostis certo iactu tela exhausserat, velut * cuneis erupit. Idem auxiliarium impetus: & eques protentis hastis, perfringit quod obuium & validum erat. Ceteri terga præbuere, difficili effugio, quia circumiecta vehicula sepserãt abitus. Et miles ne mulierum quidem neci temperabat. cõfixaq; telis etiam iumenta, corporum cumulũ auxerant. Clara & antiquis victoriis par ea die Laus parta. quippe sunt qui paulo minus quàm octoginta millia Britannorũ cecidisse tradant, militũ quadringentis fermè interfectis, nec multo amplius vulneratis. Boudicca vitam veneno finiuit. Et Pœnius Postumus præfectus castrorũ secundæ legionis, cognitis quartadecimanorum viceſimanorumq; prosperis rebus, quia pari gloriâ legionẽ suam fraudauerat, abnueratq; cõtra ritum militiæ iussa ducis, se ipsum gladio transegit. Contractus deinde omnis exercitus, sub pellibus habitus est, ad reliqua belli perpetranda. Auxitq; copias Cæsar, missu è Germaniâ duobus legionariorum millibus, octo auxiliariorum cohortibus, ac mille equitibus: quorum aduentu, nonani legionario milite suppleti sunt. Cohortes alæq; nouis hibernaculis locatæ, quodq;*

Sponte valdè prõptos.

Romani excipiunt hostem:

* Vat. *cuneo* Inde inuadunt:

Fundunt, insigni victoriâ.

Boudicca sese interimit:

Et aliâ de causâ Pœnius.

Auctæ victrices copiæ à Cæsare.

nationum

nationum ambiguũ aut aduersum fuerat, igni atq; ferro vastatur. Sed nihil æquè quàm fames affligebat serendis frugibus incuriosos, & omni ætate ad bellum versa, dum nõstros commeatus sibi destinãt, gentesq; præferoces tardiùs ad pacem inclinant: quia Iulius Classicianus successor Caro missus, & Suetonio discors, bonum publicum priuatis simultatibus impediebat: differérque nouum legatũ opperiendũ esse, sine hostili irâ & superbiâ victoris clementer deditu consulturum. Simul in vrbem mandabat, nullũ prælio finẽ exspectarent, nisi succederetur Suetonio. cuius aduersa, prauitati ipsius; prospera, ad fortunã Reip. referebat. Igitur ad spectandum Britanniæ statũ missus est ex libertis Polycletus, magnâ Neronis spe, posse auctoritate eius, non modò inter legatum procuratoréque concordiam gigni; sed & rebelles Barbarorum animos pace cõponi. Nec defuit Polycletus, quo minus ingenti agmine Italiæ Galliæq; grauis, postquam Oceanũ transmiserat, militibus quoq; nostris terribilis incederet. Sed hostibus irrisui fuit, apud quos flagrante etiã tum libertate, nondũ cognita libertorum potentia erat. mirabanturq;, quòd dux & exercitus tanti belli confector seruitiis obedirent. Cuncta tamen ad imperatorem in mollius relata. Detentusq; rebus gerendis Suetonius, quòd post paucas naues in litore, remigiumq; in iis amiserat, tamquã durante bello tradere exercitum Petronio Turpiliano, qui iam cõsulatu abierat, iubetur. Is non irritato hoste, neq; lacessitus, honestũ pacis nomen segni otio imposuit. Eodem anno Romæ insignia scelera, alterum senatoria, seruili alterũ audacia, admissa sunt. Domitius Balbus erat prætorius, simul longa senecta, simul orbitate & pecunia insidiis obnoxius. Eius propinquus Valerius Fabianus capessendis honoribus destinatus,*

Suetonius victoriã vtebatur.

* incuriosa hostes, & omni

Nisi Procurator Cæsaris impedisset.

Polycletus in Britannia venit arbiter.

Non sine irrisu hostiũ.

Turpilianus succedit Suetonio.

Romæ viro diuiti Tabulæ subiectæ.

*subdidit testamentum, ascitis Vicio Rufino, & Terentio Lentino equitibus Romanis. Illi Antonii Primi & Asinium Marcelli sociauerant. Antonius audacia promtus, Marcellus Asinio Pollione proauo clarus, neq; morti spernendus habebatur, nisi quòd paupertatẽ præcipuum malorum credebat. Igitur Fabianus tabulas iis quos memoraui, & aliis minus illustribus, obsignat. Quod apud patres conuictum. Et Fabianus Antoniusq; cùm Rufino & Terentio lege Corneliâ damnantur. Marcellum memoria maiorum, & preces Cæsaris, pœnæ magis quàm infamiæ exemêre. Pereulit is dies Pompeianũ quoq; Ælianum iuuenem quæstorium, tamquã flagitiorum Fabiani gnarum: eiq; Italiâ & Hispaniâ in quâ ortus erat, interdictũ est. Pari ignominiâ Valerius Ponticus afficitur, quòd reos, ne apud præfectum vrbis arguerentur, ad prætorem detulisset; interim specie legum, mox prænaricando vltionem elusurus. Additur senatusconsultum: Qui talẽ operam emitasset, vendidisséve, vt perinde pœnâ teneretur, ac si publico iudicio calumniæ condemnatus. Haut multo pòst præfectũ vrbis Pedanium Secundum seruus ipsius interfecit: seu negatâ libertate, cui pretium pepigerat; siue amore exoleti infensus, & dominũ æmulum non tolerans. Ceterùm cùm vetere ex more familiam omnem, quæ sub eodẽ tecto mansitauerat, ad supplicium agi oporteret, concursu plebis, quæ tot innoxios protegebat, vsq. ad seditionem ventum est: * senatusq; in quo ipso erant studia nimiam seueritatem aspernantiũ, pluribus nihil mutandum censentibus. Ex quibus C. Cassius sententiæ loco in hunc modum disseruit.* Sæpenumerò P.C. in hoc ordine interfui, cùm cõtra institutа & leges maiorũm noua senatus decreta postularentur: neq. sum ãduet satus. non quia dubitarẽ super omnibus

Falsarij damnati.

Lex Cornelia intenta.

Præfectus vrbi à seruo occisus.

Igitur omnes familiares puniendi ex more.

* *senatúque in ipso*,

Quem Cassius rigidè retinet.

omnibus negotiis melius atq. rectius olim prouisum, & quæ conuerterentur in deterius mutari, sed ne nimio amore antiqui moris studiũ meum extollere viderer. Simul quidquid hoc in nobis auctoritatis est, crebris contradictionibus destruendum non existimabam, vt maneret integrum, si quando Respublica consiliis egu isset. quod hodie euenit, consulari viro domi suæ interfecto, per insidias seruiles; quas nemo prohibuit, aut prodidit, quamuis nondum cõcusso senatusconsulto, quod suppliciũ toti familiæ minitabatur. Decernite hercule impunitatem. At quem dignitas sua defendet, cùm præfectura vrbis non profuerit? Quem numerus seruorũ tuebitur, cùm Pedaniũ Secundum quadringenti non protexerint? Cui familia opem feret, quæ ne in metu quidem pericula nostra aduertit? An, vt quidam fingere non erubescunt, iniurias suas vltus est interfector? * quia de paternâ pecuniâ transegerat, aut auitum mancipium detrahebatur? Pronuntiemus vltrò, dominum iure cæsum videri. Libet argumenta conquirere in eo, quod sapientioribus deliberatũ est. Sed & si nunc primum statuendum haberemus, creditis ne seruum interficiendi domini animũ sumsisse, vt non vox minax excideret? nihil per temeritatem proloqueretur? Sanè consilium occuluit, telũ inter ignaros parauit: num excubias transiret, cubiculi fores recluderet, lumen inferret, cædem patraret, omnibus nescijs? Multa sceleris indicia præueniunt serui. Si prodant, possumus singuli inter plures, tuti inter anxios: postremò si pereundum sit, non inulti inter nocentes agere. Suspecta

* quian'

maioribus noſtris fuere ingenia ſeruorum, etiam cùm in agris aut domibus iiſdem naſcerentur, caritatemq. dominorũ ſtatim acciperent. Poſtquam verò nationes in familiis habemus, quibus diuerſi ritus, externa ſacra aut nulla ſunt, colluuiem iſtam non niſi metu coërcueris. At quidam inſontes peribunt. Nam & ex fuſo exercitu, cùm decimus quiſq. fuſte feritur, etiã ſtrenui ſortiuntur. Habet aliquid ex iniquo omne magnum exemplũ, quod contra ſingulos, vtilitate publicâ rependitur. *Sententiæ Caſſij, vt nemo vnus contraire auſus eſt, ita diſſonæ voces reſpondebãt, numerũ, aut ætatem, aut ſexum, ac plurimorum indubiam innocentiam miſerantium. Præualuit tamen pars quæ ſupplicium decernebat. Sed obtemperari non poterat, conglobatâ multitudine ſaxa ac faces minitante. Tum Cæſar populũ edicto increpuit: atq; omne iter quo damnati ad pœnã ducebantur, militaribus præſidiis ſepſit. Cenſuerat Cingonius Varro vt liberti quoq; qui ſub eodem tecto fuiſſent, Italiâ deportarentur. Id à principe prohibitum eſt, ne mos antiquus, quem miſericordia non minuerat, per ſæuitiam incenderetur. Damnatus iiſdẽ conſulibus Tarquitius Priſcus repetundarum, Bithynis interrogantibus, magno patrum gaudio, qui accuſatum ab eo Statilium Taurum proconſulem ipſius meminerãt. Cenſus per Gallias à Q. Voluſio & Sex. Africano, Trebellioq; Maximo acti ſunt, æmulis inter ſe per nobilitatẽ Voluſio atq; Africano: Trebellium dum vterq. dedignatur, ſupra tulêre. Eo anno mortem obiit Memmius Regulus, auctoritate, conſtantiâ, famâ, in quantum præumbrante imperatoris faſtigio datur, clarus, adeò vt Nero æger valetudine, & adulantibus circum qui finem imperio adeſſe dicebãt, ſi quid fato pateretur,*

Multi infractum ibant:

Sed fruſtrà.

Præſidio diſpoſito, omnes interfecti.

Cenſus Galliarum.

Memmij Reguli mors, & elogium.

retur, respondent habere subsidium Rempublicam. Rogantibus dehinc in quo potissimũ, addiderit, in Memmio Regulo. Vixit tamen post hæc Regulus, quiete defensus, & quia noua generis claritudine, neq. inuidiosis opibus erat. Gymnasium eo anno dedicatum à Nerone, præbitumq; pleum equiti ac senatui Græca facilitate. P. Mario, L. Asinio cõsulibus, Antistius prætor quem in tribunatu plebis licenter egisse memorauì, probrosa aduersus principem carmina factitauit: vulgauitq; celebri conuiuio, dum apud Ostorium Scapulam epulatur. Exin à Cossutiano Capitone, qui nuper senatorium ordinẽ precibus Tigellini soceri sui receperat, maiestatis delatus est. Tum primùm reuocata ea lex credebatur, quæ haut perinde exitium Antistio, quàm imperatori gloriã quæsiuit, vt condemnatus à senatu, intercessione tribunitiâ morti eximeretur. Et cùm Ostorius nihil audiuisse pro testimonio dixisset, aduersis testibus credituũ. Censuitq; Iunius Marullus consul designatus, adimendam reo præturam, necandumq; more maiorum. Ceteris inde assentientibus, Pætus Thraseа multo cum honore Cæsarì, & acerrimè increpito Antistio, Non quidquid nocens reus pati mereretur, id egregio sub principe, & nullâ necessitate obstricto senatu, statuendũ disseruit. carnificẽ & laqueum pridem abolita: & esse pœnas legibus constitutas, quibus sine iudicũ sæuitiâ & temporũ infamiâ, supplicia decernerentur. Quin insula publicatis bonis, quo lõgius sontem vitã traxisset, eo priuatim miserior, & publicè clementiæ maximũ exemplum futurum. Libertas Thraseæ * silentium aliorũ rupit. Et postquam discessionem consul permiserat, pedibus in sententiam eius iere, paucis exemtis: in quibus adulatione promtissimus fuit

Gymnasium Neroni dedicat.

A. V. C. DCCCXV. Antistius Maiestatis delatus.

De eo damnando variant.

Mitiora Thraseas censet:

* Farn. lectio *sententiam* Et obtinet.

A. Vitellius

Tamen ad Cæsarem refertur:

A Vitellio, optimum quemq; iurgio lacessens, & respondenti reticens, vt pauida ingenia solēt. At consules perficere senatus decretū nō ausi, de cōsensu scripsere Cæsari. Ille inter pudorem & iram cōtatus, postremò rescripsit, nullâ iniuria prouocatū Antistium grauissimas in

Ille ambiguè & iracundè respondet.

principem cōtumelias dixisse. earū vltionem à patribus postulatā. Et pro magnitudine delicti pœnam statui par fuisse. ceterum se qui seueritatem decernentiū impediturus fuerit, moderationē non prohibere. statuerēnt vt vellēt, datâ etiā absoluendi licentiâ. His atq; talibus recitatis, & offensione manifestâ, non ideò aut consules mutauere relationem, aut Thraseæ decessit sententiâ, ceteriue, quæ probauerāt deseruere: pars ne principem obiecisse inuidiæ viderentur, plures numero tuti, Thraseæ suetâ firmitudine animi, & ne gloria intercideret. Haut dispari crimine Fabricius Veiento conflictatus est, qui multa & probrosa in patres & sacerdotes cōposuisset, in libris quibus nomen Codicillorū dederat. Adiciebat Talius Geminus accusator, venditata ab eo munera principis & adipiscendorum honorum ius. quæ caussa Neroni fuit suscipiendi iudicij. Conuictumq; Veientonē Italiâ depulit, & libros exuri iussit, conquisitos lectitatosq; donec cum periculo parabantur: mox licentia habendi, obliuionē attulit. Sed grauescentibus in dies publicis malis, subsidia minuebantur. Concessit q; vitâ Burrhus, incertum valetudine an veneno. Valetudo ex eo coniectabatur, quòd in se tumescentibus paulatim faucibus & impedito meatu, spiritum finiebat. Plures iussu Neronis, quasi remediū adhiberetur, illitum palatum noxio medicamine asseuerabant: & Burrhum intellecto scelere, cùm ad visendū princeps venisset, assectum eius auersatum, sciscitantiq; hactenus respondisse,

Veiento simili crimine vocatus in discrimē.

Is Italiâ pulsus.

Burrhus obiit, alterum rei Romanæ fulcrum.

Cum suspicione Caesariani veneni.

Ego

Ego me bene habeo. *Ciuitati grande desiderium eius manſit per memoriam virtutis, & ſucceſſorum alterius ſegnem innocentiam, alterius flagrantiſſima flagitia & adulteria. quippe Cæſar duos prætorio cohortibus impoſuerat: Fenium Rufum ex vulgi fauore, quia rem frumentariã ſine quæſtu tractabat: Sofonium Tigellinum, veterem impudicitiã atq; infamiã in eo ſecutus, ac quæ illi pro cognatu moribus fuere. Validior Tigellinus in animo principis, ex intimis libidinibus aſſumtus. Proſperã populi & militũ famã Rufus, quod apud Neronẽ aduerſum experiebatur. Mors Burrhi infregit Senecæ potentiam, quia nec bonis artibus idem virũ erat, altero velut duce amoto, & Nero ad deteriores inclinabat. Hi variis criminationibus Senecam adoriuntur*, tamquã ingentes & priuatũ modũ euectas opes adhuc augeret, quod q̃. ſtudia ciuium in ſe verteret, hortorũ quoq; amœnitate & villarum magnificentiã quaſi principem ſupergrederetur. Obiiciebant etiã eloquentiæ laudẽ vni ſibi aſciſcere, & carmina crebriùs factitarẽ, poſtquã Neroni amor eorũ veniſſet. Nam oblectamentis principis palàm iniquũ, detractare vim eius equos regentis, illudere voces quoties caneret. Quem ad finem nihil in Rep. clarum fore, quod non ab illo reperiri credatur? Certè finitam Neronis pueritiam & robur iuuentæ adeſſe. exueret magiſtrum, ſatis amplis doctoribus inſtructus, maioribus ſuis. *At Seneca criminantium non ignarus, prodeuntibus iis quibus aliqua honeſti cura, & familiaritatem eius magis aſſeruante Cæſare, tempus ſermoni orat: & accepto, ita incipit.* Quartuſdecimus annus eſt Cæſar, ex quo ſpei tuæ admotus ſum, octauus vt imperium obtines. Medio tẽporis tantum honorum

Duo Præfecti prætorio:

Fenius Rufus.

Et Tigellinus.

Senecæ auctoritas labefit.

In eum crimina.

Ipſe cautè pariter & animoſè ſe defendit.

norum atq. opũ in me cumulasti, vt nihil felicitati meæ desit, nisi moderatio eius. Vtar magnis exemplis, nec meæ fortunæ, sed tuæ. Atauus tuus Augustus, M. Agrippæ Mitylenense secretum, C. Mæcenati vrbem ipsâ, velut peregrinũ otium permisit: quorũ alter bellorum socius, alter Romæ pluribus laboribus iactatus, ampla quidẽ, sed pro ingentibus meritis præmia acceperant. Ego quid aliud munificentiæ adhibere potui quàm studia, vt sic dixerim, in vmbra educata? è quibus claritudo venit, quòd iuuentæ tuæ rudimẽtis affuisse videor. grande huius rei pretium. at tu gratiam immensam, innumerã pecuniam dedisti, adeò vt plerumq. intra me ipsum voluam: Egóne equestri & prouinciali loco ortus, proceribus ciuitatis annumeror? Inter nobiles & longa decora præferentes, nouitas mea enituit? Vbi est animus ille modicis contentus? Tales hortos instruit & per hæc suburbana incedit, & tantis agrorũ spatiis, tam lato fenore exuberat? Vna defensio occurrit, quòd muneribus tuis obniti non debui. Sed vterq. mensuram implemus, & tu quantũ princeps tribuere amico posset, & ego quantũ amicus à principe accipere. Cetera inuidiam augent. quæ quidem, vt omnia mortalia, infra tuam magnitudinem iacet: sed mihi incumbit. mihi subueniendum est. quo modo in militiâ aut viâ fessus adminiculum orarẽ: ita in hoc itinere vitæ, senex, & leuissimis quoq. curis impar, cùm opes meas vltrà sustinere non possim, præsidium peto. Iube eas per procuratores tuos administrari, in tuam fortunam recipi. Nec me in paupertatẽ ipse detrudam, sed traditis quorum

rum fulgore perſtringor, quod tẽporis hortorum aut villarũ curæ ſeponitur, in animum reuocábo. Supereſt tibi robur, & tot per annos nixum faſtigij regimen: poſſumus ſeniores amici, quiete reſpondere. Hoc quoq. in tuã gloriam cedet, eos ad ſumma vexiſſe, qui & modica tolerarent. *Ad quæ Nero ſic fermè reſpondit.* Quòd meditatæ orationi tuæ ſtatim occurrã, id primũ tui muneris habeo, qui me non tantùm præuiſa, ſed ſubita expedire docuiſti.* Auus meus Auguſtus Agrippæ & Mæcenati vſurpare otium poſt labores cõceſſit; ſed in eá ipsâ ætate, cuius auctoritas tueretur, quidquid illud & qualecumq. tribuiſſet. attamen neutrum datis à ſe præmiis exuit. Bello & periculis meruerant. In his enim iuuenta Auguſti verſata eſt. Nec mihi tela & manus tuæ defuiſſent, in armis agenti. Sed quod præſens conditio poſcebat, ratione, conſilio, præceptis pueritiam, dein iuuentã meam fouiſti. Et tua quidẽ erga me munera, dũ vita ſuppetet, æterna erunt. Quæ à me habes, horti, & fenus, & villæ, caſibus obnoxia ſunt: ac licet multa videantur, pleriq. haut quaquã artibus tuis pares, plura tenuerũt. Pudet referre libertinos, qui ditiores ſpectantur. Vnde etiam rubori mihi eſt, quòd præcipuus caritate, nondum omnes fortunâ antecellis. Verùm & tibi valida ætas, rebuſq. & fructui rerũ ſufficiens, & nos prima imperij ſpatia ingredimur: niſi fortè aut te Vitellio ter cõſuli, aut me Claudio præponis. Sed quantũ Voluſio longa parcimonia quæſiuit, tantum in te mea liberalitas explere nõ poteſt. Quin ſi quà in parte lubricũ adoleſcentiæ noſtræ declinat; reuocas, inornatumque robur

Nero ſubdolè reſpondet.

* Atauus

Ah, nimis hoc verè.

robur subsidio impensius regis. Non tua moderatio, si reddideris pecuniam, nec quies, si reliqueris principem; sed mea auaritia, meæ crudelitatis metus in ore omnium versabitur. Quòd si maximè continentia tua laudetur, non tamen sapienti viro decorum fuerit, vnde amico infamiam parat, inde gloriam sibi recipere. *His adiicit complexum & oscula, factus naturâ & cõsuetudine exercitus velare odium fallacibus blanditiis. Seneca (qui finis omniũ cum dominante) grates agit: sed instituta prioris potentia cõmutat: prohibet cœtus salutantium: vitat comitantes: rarus per vrbem, quasi valetudine infensâ, aut sapientiæ studiis domi attineretur. Perculso Senecâ, promtũ fuit Rufum Fenium imminuere, Agrippinæ amicitiã in eo criminantibus. Validiorq; in dies Tigellinus; & malas artes, quibus solis pollebat, grãtiores ratus si principem societate scelerum obstringeret, metus eius rimatur. Cõpertoq; Plautum & Syllam maximè timeri, Plautum in Asiã, Syllam in Galliã Narbonensem nuper amotos: nobilitatem eorum, & propinquos huic Orientis, illi Germaniæ exercitus commemorat.* Non se, vt Burrhũ, diuersas spes, sed solam incolumitatẽ Neronis spectare. cui cauere vtcũmque ab vrbanis insidiis præsentiã; longinquos motus quónam modo comprimi posse? Erectas Gallias ad nomẽ dictatorium, nec minus * suspectos Asiæ populos, claritudine aui Drusi. Syllam inopem, vnde præcipuam audaciam: & simulatorem segnitiæ, dum temeritati locum reperiret. Plautum magnis opibus, ne fingere quidem cupidinem otij: sed veterum Romanorum imitamenta præferre; assumtâ etiã Stoïcorum arrogantiã, sectaq́ue, quæ turbidos, & negotiorum appetentes

Senecam comiter dimittit.

At ille vana rerum exuit, & quietem seriò spectat.

Tigellinus interficit.

Plautum & Syllam criminatur.

* suspensos

Propudium hominis etiã Stoïcos.

tentes faciat. *Nec vltrà mora. Sylla sexto die peruectis Massiliam percussoribus, ante metum & rumorẽ interficitur, cùm epulandi causſâ discumberet. Relatum caput eius illusit Nero tamquam præmaturâ canitie deforme. Plauto parari necẽ, non perinde occultum fuit, quia pluribus salus eius curabatur, & spatium itineris ac maris tempusq; interiectum mouerat famam: vulgóq. fingebant, petitum ab eo Corbulonẽ, tum magnis exercitibus præsidentem, si clari atq. insontes interficerentur, præcipuum ad pericula. quin & Asiam fauore iuuenis arma cepisse, nec milites ad scelus missos aut numero validos, aut animo promtos, postquã iussa efficere nequiuerint, ad spes nouas trãsisse vnà. Hæc in ore famæ, credentium otio agebantur. Ceterùm libertus Plauti celeritate ventorum præuênit centurionem, & mandata L. Antistij soceri attulit:* effugeret segnẽ mortẽ, otium, suffugium, & magni nominis miserationẽ. reperturum bonos, consociaturum audaces. nullum interim subsidium aspernandum. si sexaginta milites (tot enim adüeniẽbant) propulisset; dum refertur nuntius Neroni, dum manus alia permeat, multa secutura, quæ ad vsq. bellũ eualescerent. deniq. aut salutem tali consilio quæri, aut nihil grauius audenti quàm ignauo patiendũ esse. *Sed Plautum ea non mouêre. siue nullam opem prouidebat inermis atq. exsul; seu tædio ambiguæ spei; an amore cõiugis & liberorum, quibus placabiliorẽ fore principem rebatur, nullâ sollicitudine turbatũ. Sunt qui alios à socero nuntios venisse ferãt, tamquam nihil atrox immineret, doctoresq; sapientiæ Cœranum Græci, Musonium Thusci generis, constantiam opperiendæ mortis, pro incertâ & trepidâ vitâ suasisse. Repertus est certè per medium diei nudus,*

Sulla occisus.

Parant & Plautum:

De quo vana quædam spargũtur.

Et sanè socer ad audẽdum aliquid excitabat.

Sed immotum.

Mortem intrepide exspectat.

Et excipit. exercitando corpori. Talem cum centurio trucidauit, coram Pelagone Spadone, quē Nero centurioni & manipulo quasi satellitibus ministrum regium præposuerat. Caput interfecti relatū. cuius aspectu, ipsa principis verba referam: Quin, inquit, Nero depositio metu nuptias Poppææ ob ciuismodi terrores dilatas maturare parat, Octauiamq. coniugem amoliri, quamuis modestè agat, & nomine patris, & studiis populi grauem? Sed ad senatū litteras misit, de cæde Syllæ Plautiq; haut confessus. verùm vtriusq. turbidum ingenium esse, & sibi incolumitatē Reip. magnâ curâ haberi.

Nero de vtroque ad Senatū scribit, tectè.

Ill. approbant. Decreta eo nomine supplicationes, vt q; Sylla & Plautus senatu mouerentur, grauioribus tamen ludibriū quàm malis. Igitur accepto patrum consulto, postquam cuncta scelerum pro egregiis accipi videt, exturbat Octauiam, sterilem dictitās. Exin Poppæa cōiungitur. Ea diu pellex, & adulteri Neronis, mox mariti potens, quendā ex ministris Octauiæ impulit, seruilem ei amorē obiicere. destinaturq; reus cognomento Eucerus, natione Alexandrinus, canere tibiis doctus. Acta ob id de ancillū quæstiones, & vi tormentorū victu quibusdam. vt falsa annuerent, plures perstitêre sanctitatē dominæ tueri. Ex quibus vna instāti Tigellino, castiora esse muliebria Octauiæ respondit, quàm os eius. Mouetur tamen primo ciuilis dissidij specie: domumq; Burrhi, & prædia Plauti, infausta dona accipit. Mox in Campaniam pulsa est, additâ militari custodiâ. Inde crebri questus, nec occulti per vulgum, cui minor sapientia, & ex mediocritate fortunæ, pauciora pericula sunt. Hi haut quaquam Nero pœnitentiâ flagitij coniugem reuocauit Octauiam. Exin læti Capitoliū scandunt, deosq; tandem venerantur. Effigies Poppææ prorumpunt. Octauiæ imagines gestant humeris, sparguntq;

Octauia exturbatur, inductâ Poppæâ.

Seruile adulterium illi obiicitur.

Constantia & confidentia ancillæ.

* Dreft quidpiam Octauia reuocatur, motu populi.

spargunt floribus, foroq; ac templis statuunt. Itur etiam in principis laudes, repetitũ' venerantium. Iamq; & palatium multitudine & clamoribus cõplebant, cùm emissi militũ globi verberibus & intento ferro turbatos dissecêre. Mutataq; quæ per seditionem verterant. Poppæa honos repositus est. Quæ semper odio, tũ & metu atrox, ne aut vulgi acrior vis ingrueret, aut Nero inclinatione populi mutaretur, prouoluta genibus eius: Non eò loci res suas agi, vt de matrimonio certet (quamquàm id sibi vita potius) sed vitã ipsam in extremũ adductã à clientelis & seruitiis Octauiæ, quæ plebis sibi nomẽ indiderint, ea in pace ausis quæ vix bello euenirent. Arma illa aduersus principẽ sumta. ducem tántũ defuisse, qui motis rebus facilè reperiretur. Omitteret modò Campaniã & in vrbem ipsam pergeret, ad cuius nutum absentis tumultus cierentur. Quod alioquin suum delictum? quam cuiusquam offensionẽ? An quia verã progeniem penatibus Cæsarum datura sit, malle populũ Romanum tubicinis Ægyptij subolem imperatorio fastigio induci? Deniq. si id rebus cõducat, libens quàm coactus acciret dominam, vel consuleret securitati iustã vltione. Et modicis remediis, primos motus consedisse. at si desperent vxorem Neronis fore Octauiam, illi maritum daturos. *Varius sermo, & ad metum atq. iram accommodatus, terruit simul audientem & accendit. Sed parũ valebat suspicio in seruo, & quæstionibus ancillarum eluserat. Ergo confessionem alicuius quæri placet, cui rerum quoq. nouarũ crimen affingeretur. Et visus idoneus materna nece patrator Anicetus, classi apud Misenum, vt memoraui, præfectus, leui post admissum scelus gratiã, dein grauiore odio;*

Poppæa sibi metuit:

Neronem acri oratione exstimulat.

Alia machina in Octauiam:

Anicetus administro.

quia grauiorum facinorum ministri quasi exprobrantes aspiciuntur. Igitur accitum eum Cæsar operæ prioris admonet. Solũ incolumitati principis aduersus insidiantem matrem subuenisse: locum hanc minoris gratiæ instare, si coniugem infensam depelleret. Nec manu aut telo opus. Fateretur Octauiæ adulterium. Occulta quidem ad præsens, sed magna ei præmia, & secessus amœnos promittit: vel si negauisset, necẽ intentat. Ille instinctâ vecordiâ, & facilitate priorum flagitiorum, plura etiã quàm iussum erat. fingit, fateturq; apũd amicos, quos velut cõsilio adhibuerat princeps. Tum in Sardiniam pellitur, vbi non mops exsiliũ tolerauit, & fato obiit. At Nero præfectum spe sociandæ classis corruptum, & incusatæ paulo antè sterilitatis obtitu, abactos partus conscientiâ libidinum, eáq. sibi comperta * dicto memorat. Insulaq; Pandateriâ Octauiam claudit. Non alia exsul visentium oculos maiore misericordiâ affecit. Meminerant adhuc quidam Agrippinæ à Tiberio, recentior Iuliæ memoria obuersabatur à Claudio pulsæ. Sed illis robur ætatis affuerat. Læta aliqua viderant, & præsentem sauitiam melioris olim fortunæ recordatione leuabant. Huic * primùm nuptiarum dies loco funeris fuit, deducta in domũ, in quâ nihil nisi luctuosum haberet, erepto per venenum patre, & statim fratre. Tum ancilla dominâ validior. Et Poppæa non nisi in perniciem vxoris nupta. Postremò crimen omni exitio grauius. Ac puella vicesimo ætatis anno, inter centuriones & milites, præsagio malorũ iam à vitâ exemta, nondum tamen morte acquiescebat. Paucis desinc interiectis diebus, mori iubetur: cùm iam viduam se & tantum sororem testaretur, communeq; Germanici, & postremò Agrippinæ nomen cieret. quâ incolumi infelix quidem matrimoniũ, sed sine exitio pertulisset. Restringitur

Qui fatetur adulterium.

* edicto Octauiæ insula clausa.

Magna miseratione populi.

* primus

Denique ad mortem acta.

gitur vinculis, venæq; eius per omnes artus exsoluuntur; & quia pressus pauore sanguis tardius labebatur, præferuidi balnei vapore enecatur. Additurq; atrocior sæuitia, quòd caput amputatũ latumq; in vrbem Poppæa vidit. Dona ob hæc templis decreta. Quod ad cum finem memorauimus, vt quicumq. casus temporum illorum nobis vel aliis auctoribus nosceni, præsumtũ habeant, quoties fugas & cædes iussit princeps, toties grates deis actas; quæq; rerum secundarum olim, tum publicæ cladis insignia fuisse. Neq; tamen silebimus, si quod senatusconsultum, adulatione nouum, aut patientiâ postremum fuit. Eodem anno libertorum potissimos veneno interfeciſſe *creditum est, Doryphorum quasi aduersatum nuptiis Poppææ, Pallantẽ quòd immensam pecuniã longâ senectâ detineret. Romanus secretis criminationibus incusauerat Senecã vt C. Pisonis socium, sed validius à Senecâ eodem crimine perculsus est. Vnde Pisoni timor & orta insidiarum in Neronem magna moles, sed improspera.

Caput Poppææ oblatum.

O tempora seruilia!

*creditum Nero libertos aliquot veneno tollit.

C. CORNELII TACITI AB EXCESSV D. AVGVSTI ANNALIVM LIB. XV.

BREVIARIVM LIBRI.

VOLOGESES Parthorum rex Armeniam inuadit. quem Corbulo cautè & tamen fortiter repressit. Sed Cæsoninus Paetus missu Neronis mox superuenit, propriæ Armeniæ ruendæ dux. Is imperitiâ & temeritate rem perdidit: turpi fœdere cum hoste depactus. Corbulo ei tamen sed serò succurrit. Neroni filia ex Poppæâ nascitur, non viralis. Legati Parthorum Romam venêre, super Armeniâ retinendâ. irriti remittuntur: & bellum Corbuloni

buloni permissum. Is Armeniam iterum inuadit, & metu Parthis iniecto, ad colloquium venit. Placuit arma poni, & Tiridatem diadema statuæ Neronis submittere, nec nisi sponte eius resumere. Nero Neapoli cantat in publico: Romæ luxu & libidine omnia polluit. Ipsa vrbs ardet casu, siue Principis dolo: qui in ruinis eius ingentem sibi domum exstruxit. Christiani ab eo exagitati & necati, falso crimine incendij. Coniuratio in Neronem inita & detecta, capite eius C. Pisone. Multi interfecti inlustrium, interque eos Seneca. Grates tamen diis actæ, & dona decreta templis, vt rebus lætis. Gesta hæc annis paullo amplius tribus.

C. Memmio Regulo. Verginio Rufo
COSS. *C. Laecanio Bassо. M. Licinio Crassо*
P. Silio Nerua. C. Iulio Attico Vestino.

Vologeses deliberat de repetendâ Armeniâ.

INTEREA *rex Parthorum Vologeses, cognitis Corbulonis rebus, regemq; alienigenam Tigranem Armeniæ impositum: simul, fratre Tiridate pulso, spretum Arsacidarum fastigium ire vltum volens, magnitudine rursum Romanâ & continui fœderis reuerentiâ, diuersas ad curas trahebatur: contator ingenio, & defectione Hyrcanorum gentis validæ, multuq; ex eo bellis*

Impulit ambiguum iniuria Tigranis,

illigatus. Atq; illum ambiguum nouus insuper nuntius contumeliæ exstimulat: quippe egressus Armeniâ Tigranes, Adiabenos conterminam nationem latius ac diutius quàm per latrocinia vastauerat. Idq; primores gentium ægrè tolerabant, eò contemtionis descensum, vt ne duce quidem Romano incursarentur, sed temeritate obsidis, tot per annos inter mancipia habiti. Accendebat dolorem eorum Monobazus, quem penes Adiabenum regimen, quod præsidium, aut vnde peteret, rogitans. Iam de Armeniâ concessum, proxima trahi: & nisi defendant Parthi, leuius seruitium apud Romanos deditis, quàm

Fines Parthorum populantis.

Monobazus etiam exstimulat:

Et Tiridates.

captis esse. Tiridates quoq; regni profugus, per silentium haut modicè querendo, grauior erat. Non enim ignauiâ, magna imperia contineri: virorum armorumq; faciendum

dum certamen. Id in summâ fortunâ æquius, quod validius. Et sua retinere, priuatæ domus: de alienis certare, regiam laudem esse. Igitur commotus his Vologeses concilium vocat, & proximũ sibi Tiridatem constituit, atq; ita orditur, Hunc ego eodem mecum patre genitum, cùm mihi per ætatem summo nomine concessisset, in possessionem Armeniæ deduxi, qui tertius potentiæ gradus habetur. Nam Medos Pacorus anteceperat. videbarque contra vetera fratrum odia & certamina, familiæ nostræ penates ritè composuisse. prohibent Romani, & pacem ipsis numquam prosperè lacessitam, nunc quoque in exitium suum abrumpunt. Non ibo initias, æquitate quàm sanguine, caussa quàm armis retinere parta maioribus malueram. si contatione deliqui, virtute corrigam. Vestra quidem vis & gloria in integro est, additâ modestiæ famâ. quæ neq. summis mortalium spernenda est, & à diis æstimatur. *Simul diademate caput Tiridatis euinxit, promtã equitum manum, quæ regem ex more sectabatur, Monesi nobili viro tradidit, adiectis Adiabenorum auxiliis: mandauitq; Tigranem Armeniâ exturbari, dum ipse positis aduersus Hyrcanos discordiis, vires intimas, molemq; belli ciet, prouinciis Romanis minitans. Quæ vbi Corbuloni certis nuntiis audita sunt: legiones duas cum Verulano Seuero, & Vectio Bolano, subsidiũ Tigrani mittit, occulto præcepto, compositiùs cuncta, quàm festinantiùs agerent. quippe bellum habere, quàm gerere malebat. Scripserátque Cæsari, proprio duce opus esse, qui Armeniam defenderet: Syriam ingruente Vologese acriore in discrimine esse. Atq; interim reliquas legiones pro ripâ Euphratis locat: tumultuariam prouincialium manum armat:*

Petuicêre & oratione sensa sua Vologeses aperit.

Diadema Armeniæ Tiridati imponit.

Copias præmittit.

At Corbulo auxiliatur Tigrani.

Præsidiis omnia firmat:

armat: hostiles ingressu præsidiis intercipit. Et quia egena aquarum regio est, castella fontibus imposita. quosdam riuos congestu arenæ abdidit. Ea dum à Corbulone tuendæ Syriæ parantur, acto raptim agmine Moneses vt famam sui prairet, non ideo nescium aut incautum Tigranem offendit: qui occupauerat Tigranocerta, vrbem copiâ defensorum & magnitudine mœnium validam. Ad hæc Nicephorius amnis haut spernendâ latitudine partem murorum ambit. & ducta ingens fossa, quâ fluuio diffidebatur. Inerant milites, & prouisi antè commeatus. quorum subuectu pauci auidiùs progressi, & repentinis hostibus circumuenti, irâ magis quàm metu ceteros accenderant. Sed Partho ad exsequendas obsidiones nulla comminus audacia: rarus sagittis, neque clausos exterret, & semet frustratur. Adiabeni cùm promouere scalas & machinamenta inciperẽt, facilè detrusi, mox erumpentibus nostris cæduntur. Corbulo tamen quamuis secundis rebus suis, moderandum fortunæ ratus, misit ad Vologesem, qui expostularent vim prouinciæ illatam. socium amicumq; regem cohortes Romanas circumsidere. omitteret potius obsidionem, aut se quoq. in agro hostili castra positurum. Casperius centurio in eam legationem dilectus, apud opidum Nisibin septem & triginta milibus passuum à Tigranocertâ distantẽ adit regem, & mandata ferociter edidit. Vologesi vetus & penitus infixum erat, arma Romana vitandi: nec præsentia prosperè fluebant. irritum obsidium, tutus manu & copiis Tigranes, fugati qui expugnationem sumserant, missæ in Armeniam legiones, & alia pro Syriâ paratæ vltrò irrumpere. sibi imbecillum equitem pabuli inopiâ. nam exorta vis locustarum ambederat quidquid herbarũ aut frondosum. Igitur metu abstruso mitiora obtendens, missurum

Tentãt eam frustrà Parthi.

Corbulo legat ad Vologesem.

Nec ille à pace abhorret.

Inprimis Syriam.

Tigranes vrbem principem occupat.

missurum ad imperatorem Romanum legatos super petendâ Armeniâ & firmandâ pace respondet. Monesen omittere Tigranocerta iubet, ipse retrò cōcedit. Hæc plures vt formidine regis, & Corbulonis minis patrata & magnifica extollebant. Alij occultè pepigisse interpretabantur, vt omisso vtrimq. bello, & abeunte Vologese, Tigranes quoq; Armeniâ abscederet. Cur enim exercitum Romanum à Tigranocertis deductum: cur deserta per otium, quæ bello defenderāt? An melius hibernauisse in extremâ Cappadocia, raptim erectis tuguriis, quàm in sede regni modò retenti? Dilata prorsus arma, vt Vologeses, cum alio quàm cum Corbulone certaret: Corbulo meritæ tot per annos gloriæ, non vltra periculum faceret. *Nam, vt rettuli, proprium ducē tuendæ Armeniæ poposcerat, & aduentare Cesennius Pætus audiebatur: iamq; aderat, copiis ita diuisis, vt quarta & duodecima legiones additâ quintâ quæ recēs è Mœsis excita erat, simul Pontica, & Gallatarū Cappadocumq; auxilia Pæto obedirent: tertia & sexta & decima legiones, priorq; Syriæ miles apud Corbulonem manerent. Cetera ex rerū vsu sociarēt, partirentúrve. Sed neq; Corbulo æmuli patiens, & Pætus cui satis ad gloriā erat si proximus haberetur, despiciebat gesta, nihil cædis aut prædæ, vsurpatas nominetenus vrbium expugnationes dictitans. Se tributa ac leges, & pro vmbrâ regis, Romanū ius victis impositurum. Sub idem tempus legati Vologesis, quos ad principem missos memorauī, reuertêre irriti: bellumq; propalam sumtum à Parthis. nec Pætus detractauit, sed duabus legionibus, quarum quartam Famisulanus Vectonianus eo in tempore. duodecimam Calauius Sabinus regebant, Armeniam intrat, tristi omine. Nam in transgressu*

Moneses reuocatur ab obsidione.

Pacta quædam occultiora inter Romanū & Parthum.

Cum Corbulonis inuidiâ.

Interea Pætus aduenit, cum copiis.

Ferociter loquitur.

Legati Parthici irriti Româ redeunt.

Pætus Armeniam intrat, aue infauitâ.

Euphratis, quem ponte transmittebat, nullâ palã caussâ, turbatus equus qui consularia insignia gestabat, retro euasit. Hostiaq; quæ munichantur hibernaculis assistens, semifacta opera fugâ perrupit, seq; vallo extulit. & pila militum arsêre, magis insigni prodigio, quia Parthus hostis missilibus telis decertat. Ceterùm Pætus spretis omnibus, nec dum satis firmatis hibernaculis, nullo rei frumentariæ prouisu, rapit exercitum trans montem Taurum, reciperandis, vt ferebat, Tigranocertis, vastandisq; regionibus, quas Corbulo integras omisisset. Et capta quædam castella, gloriaq; & prædæ nõmihil partum, si aut gloriam cum modo, aut prædam cum curâ habuisset. Longinquis itineribus percursando quæ obtineri nequibant, corrupto qui captus erat commeatu, & instante iam hieme, reduxit exercitum. composuitq; ad Cæsarem litteras, quasi confecto bello, verbis magnificas, rerum vacuas. Interim Corbulo nunquam neglectam Euphratis ripam crebrioribus præsidiis insedit: & ne ponti iniiciendo impedimentũ hostiles turmæ afferrent, (iam enim subiectis campis, magnâ specie volitabant) naues magnitudine præstantes, & connexas trabibus, ac turribus auctas, agit per amnem, catapultisq; & balistis proturbat Barbaros, in quos saxa & hastilia longius permeabant, quàm vt contrario sagittariũ ictu adæquarentur. Dein pons continuatus, collesq; aduersi per socias cohortes, post legionum castrũ occupãtur; tantâ celeritate & ostentatione virium, vt Parthi omisso paratu inuadendæ Syriæ, spem omnem in Armeniam verterent. Ibi Pætus imminentium nescius, quinctam legionẽ procul in Ponto habebat. Reliquas promiscuis militum commeatibus infirmauerat; donec aduentare Vologesem magno & infenso agmine auditũ. Accitur legio duodecima, & vnde famam

Principia tamen ei rident.

Corbulo interea Euphrati assidet:

Ponte cum iungit.

Vologeses ad Pætum vertit.

Hic nutat valdè & trepidat.

famam aucti exercitus sperat, prodita infrequentia: quâ tamen retineri castra, & eludi Parthus tractu belli poterat, si Pæto aut in suis, aut in alienis consiliis constantia fuisset. Verùm vbi à viris militaribus aduersus vrgentes casus firmatus erat, rursus ne alienæ sententiæ indigens videretur, in diuersa ac deteriora transibat. Et tunc relictis hibernis, non fossam neq. vallum sibi, sed corpora & arma in hostem data clamitans, duxit legiones quasi prœlio certaturus. Deinde amisso centurione & paucis militibus, quos visendis hostium copiis præmiserat, trepidus remeauit. Et quia minus acriter Vologeses institerat, vanâ rursus fiduciâ, tria millia dilectorum proximo Tauri iugo imposuit, quò transitum regis arcerent. Alares quoque Pannonios, robur equitatus, in parte campi locat. Coniunx ac filius castello, cui Arsamosata nomen est, abditi, datâ in præsidium cohorte, ac disperso milite, qui in vnum habitus, vagum hostem promtiùs sustentauisset. agrè compulsum ferunt, vt instantem Corbuloni fateretur. Nec à Corbulone properatum, quò gliscentibus periculis etiam subsidij laus augeretur. Expediri tamen itineri singula millia ex tribus legionibus, & alarios octingentos, parem numerum è cohortibus iussit. At Vologeses quamuis obsessa à Pæto itinera hinc peditatu, inde equite accepisset, nihil mutato consilio, sed vi ac minis alares exterruit, legionarios obtriuit, vno tantùm centurione Tarquitio Crescente turrim in quâ præsidium agitabat, defendere auso: facta sæpius eruptione, & cæsis qui Barbarorũ propius suggrediebantur, donec ignium iactu circumueniretur. peditum si quis integer, longinqua & auia, vulnerati, castra repetiuere: virtutem regis, sæuitiam & copias gentium, cuncta metu extollentes, facili credulitate eorum qui eadem pauebant.

Imperitè militè spargit.

Auxilium à Corbulone inuitus petit.

Vologeses interea vi perrumpit.

Præsidia fugat, aut expugnat.

Ne

Pætus iacet.

Corbulonē intuetur & exſpectat,

Ille feſtinat.

Suos ad robur & celeritatem excitat.

At Parthus Romanos premit & obſidet.

Languidè hi ſe defendūt.

Ne dux quidem obniti aduerſis, ſed cuncta militiæ munia deſeruerat, miſſis iterum ad Corbulonem precibus, veniret propere, ſigna & aquilas, & nomen reliquum infelicis exercitus tueretur: ſe fidem interim donec vita ſuppeditet, retenturū. Ille interritus & parte copiarum apud Syriam relictâ, vt munimenta Euphrati impoſita retinerentur, qua proximū & cōmeatibus non egenum, regionem Comagenam, exin Cappadociam, inde Armenios petiuit. Comitabantur exercitum præter alia aſſueta bello, magna vis camelorum onuſta frumento, vt ſimul hoſtē famemq; depelleret. Primum è perculſis Pactium primipili centurionē obuium habuit, dein pleraſq; militū: quos diuerſas fugæ cauſſas obtendentes, redire ad ſigna, & clementiā Pæti experiri monebat. Se niſi victoribus immitē eſſe. Simul ſuas legiones adire, hortari, priorum admonere, nouam gloriā oſtendere. Nō vicos aut opida Armeniorum, ſed caſtra Romana, duasque in iis legiones pretiū laboris peti. Si ſingulis manipularibus præcipua ſeruati ciuis corona imperatoriā manu tribueretur, quod illud & quantū decus, vbi par eorum numerus adipiſceretur, qui attuliſſent ſalutem, & qui accepiſſent? *His atq. talibus in commune alacres, (& erant quos pericula fratrum, aut propinquorum propriis ſtimulis incenderent) continuum diu noctuq; iter properabant. Eoq; intentius Vologeſes premere obſeſſos, modò vallum legionum, modò caſtellū quo imbellis ætas defendebatur, oppugnare, propius incedens quàm mos Parthis, ſi eâ temeritate hoſtem in prælium eliceret. At illi vix contuberniis extracti, nec aliud quàm munimenta propugnabāt: pars iuſſu ducis, & alij propriâ ignauiâ, vt Corbulonem opperientes, ac ſi vis ingrueret, prouiſis exemplis Caudinæ ac Numantinæ*

cladis,

cladis. Neq; eandem vim Samnitibus Italico populo, aut Pœnis Romani imperij æmulis. Validam quoq. & laudatam antiquitatem, quoties fortuna contra daret, saluti consuluisse. Quâ desperatione exercitus dux subactus, primas tamen litteras ad Vologesen, nõ supplices, sed in modum querentis composuit, Quòd pro Armeniis semper Romanæ ditionis, aut subiectis regi quem imperator dilegisset, hostilia faceret. Pacẽ ex æquo vtilem. Nec præsentia tãtùm spectaret. Ipsum aduersus duas legiones, totis regni viribus aduenisse: at Romanis orbem terrarũ reliquum, quo bellum iuuarent. *Ad ea Vologeses, nihil pro caussa, sed opperiendos sibi fratres Pacorum ac Tiridatem rescripsit. Illum locum tempusq; consilio destinatũ quid de Armenia cernerent. Adiecisse deos dignũ Arsacidarum, simul & de legionibus Romanis statuerent. Missi pòst à Peto nuntij, & regis colloquium petitũ, qui Vasacem præfectũ equitatus ire iussit. Tum Petus, Lucullos, Pompeios, & si qui duces obtinendæ donandæue Armeniæ egerant: Vasaces imaginẽ retinendi donandiue penes nos, vim penes Parthos memorat. Et multũ inuicẽ disceptato, Monobazus Adiabenus in dignã posterũ testis iis quæ pepigissent, adhibetur. Placuitq; liberari obsidio legiones, & decedere omnẽ militẽ finibus Armeniorũ, castellaq; & commeatus Parthis tradi. Quibus perpetratis copia Vologesi fieret, mittendi ad Neronem legatos. Interim fluuio Arsameri (is castra præfluebat) pontem imposuit, specie sibi illud iter experientis. Sed Parthi quasi documentum victoriæ iusserant. namq; iis vsui fuit. Nostri per diuersum iere. Addidit rumor, sub iugum missas legiones, & alia ex rebus infaustis: quorum simulacrum ab Armeniis vsurpatum est. Nam & munimenta ingressi sunt, antequam*

Immó deditionem loquuntur & spectant.

Itaque Petus pacem petit.

Tergiuersatur Vologeses.

Tamen ad colloquium ventum:

Et ex eo, ad infamia pacta.

Quia Parthi variè illudũt Romanis:

quam agmen Romanũ decederet; & circumstetere vias, captiua olim mancipia, aut iumẽta agnoscentes, abstrahentes q̃. Rapta etiã vestes, retenta arma, pauido milite & concedente, ne qua prælij causſa exsisteret. Vologeses armis & corporibus cæsorũ aggregatis, quò cladem nostram testaretur, visu fugientium legionum abstinuit. Fama moderationis quærebatur, postquã superbiam expleuerat. Flumẽ Arsametẽ elephanto insidens, & proximus quisq. regi vi equorum perrupêre, quia rumor incesſerat, pontem cessurum oneri, dolo fabricantium. Sed qui ingredi ausi sunt, validum & fidum intellexêre. Ceterùm obsessis adeò suppeditauisse rem frumentariã constitit, vt horreis ignẽ inicerent: contraq̃, prodiderit Corbulo Parthos inopes copiarum, & pabulo attrito, relicturos oppugnationẽ, neq̃ se plus tridui itinere abfuisse. Adiecit, iurciurando Pæti cautum apud signa, adstantibus iis, quos testificando rex misisſet, neminẽ Romanum Armeniam ingressurum, donec referantur litteræ Neronis, an paci annueret. Quæ vt augendæ infamiæ composita, sic reliqua nõ in obscuro habentur: vnâ die quadraginta milliũ spatium emensum esse Pætũ, desertis passim sauciis, neque minus deformem illam fugientium trepidationem, quàm si terga in acie vertissent. Corbulo cum suis copiis apud ripam Euphratis obuius, nõ eam speciem insignium & armorũ prætulit, vt diuersitatem exprobraret. Mæsti manipuli, ac vicem commilitonum miserantes, ne lacrymis quidem temperauere. Vix præ fletu vsurpata consalutatio. Decesserat certamen virtutis, & ambitio gloriæ, felicium hominum affectus. Sola misericordia valebat, & apud minores magis. Ducum inter se breuis sermo secutus est, hæc conquerentium: * irritum laborem, potuisse bellum fugâ Parthorum finiri. Ille integra

Nimium pauidis.

Quibus omnia ex vberi.

Et hostibus contrà.

Infamiam Pæti Corbulo auget.

Qui occurrit cum suis fugienti.

Milites inter se benevoli.

At non duces.

tegra vtriq; cunctaresponderit, conuerterent aquilas, & iuncti inuaderẽt Armeniam, abscessu Vologesis infirmatam. Non ea imperatoris habere mandata Corbulo: periculo legionum commotum, è prouinciâ egressum. Quando in incerto habeantur Parthorum conatus, Syriam repetiturum. Sic quoq. optimam fortunam orandam, vt pedes confectus spatiis itinerũ, alacrem & facilitate camporum præuenientem equité assequeretur. Exin Pætus per Cappadociam hibernauit. At Vologesis ad Corbulonem missi nuntij, detraheret castella trans Euphratem, amnemq; vt omnium medium faceret. Ille Armeniam quoq; diuersis præsidiis vacuam fieri expostulabat. Et postremò concessit rex. Diruptaq; quæ vltra Euphratem communierat Corbulo, & Armenij suo arbitrio relicti sunt. At Romæ trophæa de Parthis, arcusq; medio Capitolini montis sistebãtur: decreta ab senatu integro adhuc bello, neq. tum omissa, dũ aspectui consulitur, spretâ conscientiâ. Quin & dissimulandis verã externarum curis Nero frumentum plebis vetustate corruptũ, in Tiberim iecit, quo securitatem annonæ *sustentaret. cuius pretio nihil additũ est, quamuis ducentas fermè naues portu in ipso, violentia tempestatis, & centum alias Tiberi subuectas, fortuitus ignis absumsisset. Tris dein consulares, L. Pisonem, Ducennium Geminum, Pompeium Paullinum vectigalibus publicis præposuit, cum insectatione priorum principum, qui grauitate sumtuum iustos reditus anteissent. se annuum sexcenties sestertium Reipub. largiri. Percrebuerat eâ tempestate prauissimus mos, cùm propinquis comitiis, aut sorte prouinciarũ, pleriq; orbi fictis adoptionibus adsciscerẽt filios, prætura q; & prouincias inter patres sortiti, statim emitterent manu quos adoptauerant.

Species fœderis inter Vologesem & Corbulonem.

Romæ tamẽ non nisi fausta omnia audita.

Frumentum vetus in Tiberim iactũ.

* Pet. Faber, *stentaret.*

Præfecti noui vectigalibus.

Querelæ de breui & ficta adoptione.

optauerant. Qui magnâ cum inuidiâ senatũ adeunt, ius naturæ, laboris educandi, aduersus fraudem & artes & breuitatem adoptionis enumerant. Satis pretij esse orbis quòd multa securitate, nullis oneribus, gratiam, honores, cuncta promta & obuia haberent. Sibi promissa legum diu exspectata, in ludibrium verti, quando quis sine solicitudine parens, sine luctu orbus, longa patrũ vota repentè adæquaret.

Partes prouident, & prohibent.

Factum ex eo senatusconsultum, ne simulata adoptio in vllâ parte muneris publici iuuaret, ac ne vsurpandis quidem hereditatibus prodesset. Ex in Claudius Timarchus

Timarchus accusatus.

Cretensis reus agitur, ceteris criminibus, vt solent præualidi prouincialium, & opibus nimiis ad iniurias minorum elati: vna vox eius vsq. ad contumeliam senatus penetrauerat, quòd dictitasset, in suâ potestate situm, an proconsulibus qui Cretã obtinuissent grates agerentur.

Fâ occasione Thraseæ sententia.

Quam occasionem Pætus Thrasea ad bonum publicum vertens, postquàm de reo censuerat, prouinciâ Cretâ depellendum, hæc addidit. Vsu probatũ est P.C. leges egregias, exempla honesta, apud bonos ex delictis aliorum gigni. Sic oratorum licentia, Cinciam rogationem: candidatorũ ambitus, Iulias leges: magistratuum auaritia, Calpurnia scita, pepererunt. Nam culpa quàm pœna tempore prior, emendari quàm peccare posterius est. Ergo aduersus nouam prouinciarum superbiam dignũ fide constantiaq́. Romanâ capiamus consiliũ, quo tutelæ sociorum nihil derogetur, nobis opinio decedat, qualis quisque habeatur alibi quàm in ciuium iudicio esse. Olim quidem non modò prætor aut consul, sed priuati etiã mittebantur, qui prouincias viserent, & quid de cuiusq. obsequio videretur, referrent.

trepida-

trepidabantq. gentes de æstimatione singulorum. At nunc colimus externos, & adulamur, & quomodo ad nutum alicuius grates, ita promtiùs accusatio decernitur. Decernaturque, & maneat prouincialibus potentiam suam tali modo ostentandi. Sed laus falsa & precibus expressa, perinde cohibeantur, quàm malitia, quàm crudelitas. Plura sæpe peccantur, dum demeremur, quàm dum offendimus. Quædam imo virtutes odio sunt, seuetitas obstinata, inuictus aduersùm gratiã animus. Inde initia magistratuum nostrorum meliora fermè, & finis inclinat, dum in modũ candidatorum suffragia conquirimus. quæ si arceantur, æqualius atq. constantius prouinciæ regentur. nam vt metu repetundarum infracta auaritia est, ita vetitâ gratiarum actione ambitio * cohibetur. *Magno assensu celebrata sententia. Non tamen senatusconsultũ perfici potuit, abnuentibus cõsulibus eâ de re relatum. Mox auctore principe sanxere, ne quis ad cõcilium sociorum referret, agendas apud senatum propræturibus próueconsulibus grates, neu quis eâ legatione fungerẽtur. Iisdem consulibus gymnasium ictu fulminis conflagrauit, effigiesq; in eo Neronis ad informe æs liquefacta. Et motu terræ, celebre Campaniæ opidũ Pompeij, magnâ ex parte proruit. Defunctaq; virgo Vestalis Lælia, in cuius locum Cornelia ex familia Cossorũ capta est. Memmio Regulo & Verginio Rufo* Coss. *natam sibi ex Poppæâ filiam Nero vltra mortale gaudiũ accepit, appellauitq; Augustam, dato & Poppææ eodẽ cognomento. Locus puerperio colonia Antium, vbi ipse generatus erat. Iã senatus vetum Poppæa commendauerat diũ, votaq; publicè susceperat. quæ multiplicata, exsolutaq;. Et additæ supplicationes,*

* cohibebatur. Et cohibita ambitio prouincialium.

Gymnasium fulmine.

Pompeij opidũ terræmotu, corrupta.

A. V. C. DCCCXVI. Filia Neronis nata.

Multâ adulatione patrum.

*tiones, templumq; Fecunditati, & certamen ad exemplar * Atticæ religionis decretum. Vtq; Fortunarum effigies aureæ in solio Capitolini Iouis collocarentur: ludicrum Circense, vt Iuliæ genti apud Bouillas, ita Claudiæ Domitiæq; apud Antium ederetur. quæ fluxa fuêre, quartum intra mensem defunctâ infante. Rursusq; exortæ adulationes, censentium honorem diuæ, & puluinar, ædemq; & sacerdotem. Atq; ipse vt lætitiæ, ita mœroris immodicus egit. Adnotatũ est, omni senatu Antium sub recentem partum effuso, Thraseam prohibitum, immotõ animo præsuntiam imminentis cædis cõtumeliam excepisse. Secutam dehinc vocem Cæsaris ferunt, quâ reconciliatum se Thraseæ apud Senecam iactauerit, ac Senecam Cæsari gratulatum. Vnde gloriæ egregiis viris, & periculo gliscebant. Interim veris principio, legati Parthorum mandata regis Vologesis, litterasq; in eandem formam attulere.* Se priora & toties iactata super obtinendâ Armeniâ nunc omittere, quoniam dij quamuis potentium populorum arbitri possessionem Parthis non sine ignominiâ Romanâ tradidissent. Nuper clausum Tigranem, pòst Pætum legionesq. cùm opprimere posset, incolumes dimisisse. Satis approbatam vim, datum & lenitatis experimentum. Nec recusaturum Tiridatem accipiendo diademati in vrbem venire, nisi sacerdotij religione attineretur. Iturũ ad signa & effigies principis, vbi legionibus coràm, regnum auspicaretur. *Talibus Vologesis litteris, quia Pætus diuersa tamquam rebus integris scribebat, interrogatus centurio qui cum legatis aduenerat, quo in statu Armenia esset? omnes inde Romanos excessisse respondit. Tum intellecto Barbarorum irrisu, qui peterent quod eripuerant, consulsit*

Atrea breui abiit.

Thraseas prohibetur aditu Cæsaris.

Legati Parthorum ad Principem.

Cum superbiusculis mandatis.

Deliberat Princeps.

sultáit inter primores ciuitatis Nero, bellum anceps, an pax in hoſte placeret. Nec dubitatum de bello. Et Corbulo tot per annos militum atq. hoſtium gnarus, gerendæ rei præficitur, ne cuius alterius inſcitiâ rurſum peccaretur, quia Pati pignerat. Igitur irriti remittuntur, cum donis tamen, vnde ſpes fieret, non fruſtra eadem oraturum Tiridatem, ſi preces ipſe attuliſſet. Syriacą exſecutio Cintio, copia militares Corbuloni permiſſa, & quintadecima legio, ducente Mario Celſo, è Pannoniâ adiecta eſt. Scribitur tetrarchis ac regibus præfectiuą & procuratoribus, & qui prætorum ſimitimas prouincias regebant, iuſſis Corbulonis obſequi, in tantum ſermè modum auctâ poteſtate, quem populus Romanus Gn. Pompeio bellum Piraticum geſturo dederat. Regreſſum Patum cùm grauiora metueret, facetiis inſectari ſatis habuit Cæſar, his fermè verbis: Ignoſcere ſe ſtatim, ne tam promtus in pauorem longiore ſolicitudine ægreſceret. *At Corbulo quarta & duodecima legionibus, quæ fortiſſimo quoque amiſſo, & ceteris exterritis, parum habiles prælio videbantur, in Syriam tranſlatis, ſextam inde ac tertiam legiones, integrum militem & crebris ac proſperis laboribus exercitum in Armeniam ducit. Addiditą legionem quintam quæ per Pontum agens, expers cladis fuerat. Simul quintadecimanos recens adductos, & vexilla dilectorum ex Illyrico & Ægypto, quodą alarũ cohortiumą, & auxilia regum in vnum conducta apud Melitenen, quà tranſmittere Euphratem parabat. Tum luſtratum vitè exercitum ad concionem vocat, orditurą magnifica de auſpiciis imperatorijs, rebusą à ſe geſtis, aduerſam inſcitiâ Pati declinans: multâ auctoritate, quæ viro militari pro facundiâ erat. Mox iter L. Lucullo quondam penetratum, apertiùs quæ vetuſtas*

Placuitque bellum.

Cui Corbulo præfectus.

Et finitimi præſides regesq. obedire iuſſi.

Patũ ſcommate Neronis excipit.

Copias Corbulo cogit.

Luſtrat, & oratione excitat.

Parthi ad eũ legati.

ſtas obſepſerat, pergit. Et venientes Tiridatis Vologeſis q̃ de pace legatos haut aſpernatus, adiungit iis centuriones cum mandatis non immitibus. Non enim adhuc eò ventum, vt certamine extremo opus eſſet. Multa Romanis ſecunda, quædam Parthis euenisſe, documento aduerſus ſuperbiam: proinde & Tiridati conducere, intactum vaſtationibus regnum dono accipere; & Vologeſen melius ſocietate Romanâ, quàm damnis mutuis, genti Parthorum conſulturum. Scire quantum intus diſcordiarum, quamq. indomitas & præferoces nationes regeret. Contrà imperatori ſuo immotam vbiq. pacem, & vnum id bellum eſſe. *Simul conſilio terrorem adiicere, & Megiſtanas Armenios qui primi à vobis defecerãt, pellit ſedibus, caſtella eorum exſcindit, plana, edita, validos, inualidosq̃, pari metu complet. Non infenſum, nedum hoſtili odio Corbulonis nomen etiam Barbaris habebatur, eóque conſilium eius fidum credebant. Ergo Vologeſes neque atrox in ſummam, * & quibuſdam præfecturis inducias petit. Tiridates locum diemq̃ colloquio poſcit. Tempus propinquum, locus in quo nuper obſeſſa cum Pato legiones erant, cùm à Barbaris dilectus eſſet, ob memoriam latioris ſibi rei, non eſt à Corbulone vitatus, vt diſſimilitudo fortunæ gloriam augeret. Neque infamiâ Pæti augebatur: quod eo maximè patuit, quia filio eius tribuno ducere manipulos, atque operiri reliquias malæ pugnæ imperauit. Die pactâ Tiberius Alexander illuſtris eques Romanus miniſter bello datus, & Viuianus Annius gener Corbulonis, nondum ſenatoriâ ætate, ſed pro legato quintæ legioni impoſitus, in caſtra Tiridatis venêre, * honore eius, ac ne metueret inſidias tali pignore. Viceni debinc equites aſſumpti. Et viſo Corbulone, rex prior*

Nec viam iis pacis claudit.

Rem nihilominus in Armeniâ geris.

Tiridates colloquium poſtulat.

Obſides à Romanis dantur.

* honoris

Ita rex ad Corbulonẽ venit.

prior equo desiluit : nec contatus Corbulo. Sed pedes vterque dextras miscuere. Exin Romanus laudat iuuenem, omissis præcipitibus tuta & salutaria capessentem. Ille de nobilitate generis multum præfatus, cetera temperanter adiungit. Iturum quippe Romam, laturumq; nouum Cæsari decus, nõ aduersis Parthorũ rebus supplicem Arsaciden. Tum placuit Tiridatẽ ponere apud effigiem Cæsaris insigne regium, nec nisi manu Neronis resumere. & colloquium osculo finitum. Dein paucis diebus interiectis, magnâ vtrimq. specie, inde eques compositus per turmas, & insignibus patriis, hinc agmina legionum stetêre fulgentibus aquilu, signisq; & simulacris deûm in modum templi. Medio tribunal sedem curulem, & sedes effigiem Neronis, sustinebat. Ad quam progressus Tiridates, cæsis ex more victimis, sublatum capite diadema imagini subiecit. magnis apud cunctos animorum motibus, quos augebat insita adhuc oculis exercituum Romanorum cades, aut obsidio. At nũc versos casus : iturum Tiridatem ostentui gentibus, quanto minus quàm captiuum? Addidit gloriæ Corbulo comitatem, epulasq;. & rogitante rege causas, quoties nouum aliquid aduerterat : vt, initia vigiliarũ per centurionem nuntiari, conuiuiũ buccina dimitti, & structã ante Auguralem aram subditâ face accendi : cuncta in maius extollens, admiratione prisci moris affecit. * postremo die spatium orauit, quo tantum itineris aditurus, fratres antè, matremq; viseret : obsidem interea filiam tradit, litterasq; supplices ad Neronem. Et digressus Pacorum apud Medos, Vologesen Ecbatanis repperit, non incuriosum fratris : quippe & propriis nuntiis à Corbulone petierat, ne quam imaginẽ seruitij Tiridates perferret, neu ferrum traderet, aut complexu prouinciæ obtinentium

Pacta inter eos.

Tiridates diadema detractũ Neroni subiecit.

Epulo excipitur à Corbulone.

Et res Romanas docetur.

* Forsasse, postero.

Abit fratres salutaturus.

arceretur, foribúsue eorum assisteret: tantusq; Romæ, quantus cõsulibus, honor esset. Scilicet externæ superbiæ sueto, nõ erat notitia nostri: apud quos ius imperij valet, inania transmittuntur. Eodem anno Cæsar nationes Alpium maritimarũ in ius Latij transtulit. Equitũ Romanorũ locos sedilibus plebis antepositi, apud Circum. Namq. ad eam diem indiscreti ibant; quia lex Roscia nihil nisi de quatuordecim ordinibus sanxit. Spectacula gladiatorum idem annus habuit, pari magnificentiâ ac priora. Sed feminarũ illustrium senatorúmq. plures per arenam fœdati sunt. C. Lecanio, M. Licinio Coss. acriore in dies cupidine adigebatur Nero promiscuas scenas frequentandi. Nam adhuc per domum aut hortos cecinerat Iuuenalibus ludis, quos vt parum celebres & tantæ voci angustos spernebat. Non tamẽ Romæ incipere [*scenas] ausus, Neapolim quasi Græcam vrbem dilegit. Inde initium fore, vt transgressus in Achaiam, insignesq; & antiquitùs sacras coronas adeptus, maiore fama studia ciuium eliceret. Ergo contractum opidanorũ vulgus, & quos è proximis coloniis & municipiis eius rei fama ciuerat, quiq; Cæsarem per honorem, aut varios vsus sectantur. etiam militum manipuli theatrum Neapolitanorum complent. Illic, pleriq; vt arbitrabantur, triste; vt ipse, prouidũ potius & fœcundis numinibus euẽnit. Nam egresso qui affuerat populo, vacuum & sine vllius noxa theatrum collapsum est. Ergo per compositos cantus grates diis, atq. ipsam recentis casus fortunã celebrans, petituriusq; maris Hadriæ traiectus, apud Beneuentum interim consedit: vbi gladiatorum munus à Vatinio celebre edebatur. Vatinius inter fœdissima eius aulæ ostenta fuit, sutrina tabernæ alumnus, corpore detorto, facetiis scurrilibus: primò in contumelias assumtus, deinde optimi

Alpium pars iure Latij donata.

Sedes equitũ in Circo discretæ.

A. V. C. DCCCXVII.

*Videtur delendum

Neapoli Nero se & vocem publicat.

Theatrum ruit, sed sine noxâ.

Gladiatorũ munus Beneuenti,

A pessimo Vatinio.

optimi cuiusq. crimination eò vsq. valuit, vt gratiâ, pecuniâ, vi nocendi etiam malis præmineret. Eius munus frequentanti Neroni, ne inter voluptates quidem à sceleribus cessabatur. Iisdem quippe illis diebus Torquatus Silanus mori adigitur, quia super Iuniæ familiæ claritudinem diuum Augustum atauum ferebat. Iussi id accusatores obicere, prodigum largitionibus, neq. aliam spem quàm in nouis rebus esse. quin eum nobiles habere, quos ab epistolis & libellis & rationibus appellet, nomina summæ curæ & * meditamenta. Tum intimus quisq. libertorum vincti abreptiq;. Et cùm damnatio instaret, brachiorum venas Torquatus interscidit, secutaq; Neronis oratio ex more: Quamuis sontem & defensioni meritò diffisum, victurum tamen fuisse si clementiæ iudicis exspectasset. Nec multo pòst omissa in præsens Achaia (causse in incerto fuere) vrbẽ reuisit; prouincias Orientis, maximè Ægyptũ, secretis imaginationibus agitans. Dein edicto testificatus non longam sui absentiam, & cunctain Rep. exinde immota ac prospera fore, super ea profectione adiit Capitolium, illic veneratus deos. Cùm Vestæ quoq. templum iisset, repentè cunctos per artus tremens, seu numine exterrente, seu factorum recordatione nunquã timore vacuus, deseruit incepti̇m, cunctas sibi curas amore patriæ leuiores dicitans. Vidisse ciuium mæstos vultus, audire secretas querimonias, quòd tantum adituros esset iter, cuius ne modicos quidem egressus tolerarent, sueti adhuc sum fortuita aspectu principis refoueri. Ergo vt in priuatis necessitudinibus proxima pignora præualerent; ita populum Romanum vim plurimam habere: parendumq. retinenti. Hæc atque talia plebi volenti fuere, voluptatũ cupidine, & quæ præcipua curæ

Iunius Torquatus ad mortẽ adigitur.

* Scribo meditamenta.

Achaiam Nero cogitat.

Omittit

Quasi caritate plebis & patriæ.

est, rei frumentariæ angustias si abesset metuenti. Senatus & primores in incerto erant, procul an coràm atrocior haberetur. dehinc, quæ natura magnis timoribus, deterius credebant quod euenerat. Ipse quò fidem acquireret, nihil vsquam perinde latũ sibi, publicis locis struere

Infames eius epulæ. conuiuia, totáque vrbe quasi domo vti. Et celeberrimæ luxu famáq. epulæ fuere, quas Tigellino paratas, vt exemplum referam, ne sæpius eadem prodigentia narranda sit. Igitur in stagno Agrippæ fabricatus est ratem, cui superpositum cõuiuium aliarum tractu moueretur. Naues auro & ebore distincta. Remiges q3 exoleti, per ætates & scientiam libidinum componebantur. Volucres & feras diuersis è terris, & animalia maris Oceano abusq. petiuerat. Crepidinibus stagni lupanaria astabant; illustribus feminis completa. Et contrà scorta visebantur, nudis corporibus. Iam gestus motusq3 obsceni, & posquam tenebræ incedebant, quantum iuxta nemoris, & circumiecta tecta, consonare cantu & luminibus claresMagno sumptu.

Turpi libidine. cere. Ipse per licita atq. illicita fœdatus, nihil flagitij reliquerat, quo corruptior ageret; nisi paucos post dies vni ex illo contaminatorũ grege, cui nomen Pythagoræ fuit, in modum sollennium cõiugiorum denupsisset. Inditum

Denique (ô scelus, scelus,) nubit. * Fortè, visi imperatori flammeum. * Missi auspices duo, & genialis torus, & faces nuptiales; cuncta deniq. spectata, quæ etiam in feminâ nox operit. Sequitur clades, forte, an dolo principis incertum: nam vtrumq. auctores prodidere: sed omnibus quæ huic vrbi per violentiam ignium acciderũt, grauior atq. atrocior. Initium in eâ parte Circi ortum, quæ Palatino Caliog3 montibus contigua est. Vbi per tabernas, quibus id mercimonium inerat quo flamma alitur, simul cœptus ignis, & statim validus, ac vento citus longitudinem Circi corripuit. Neque enim domus

Incendium grande Romæ. munimen-

munimentis septa, vel templa muris cincta, aut quid aliud more interiacebat. Impetu peruagati incendium, plana primum, deinde in edita assurgens, rursus inferiora populando anteiit remedia velocitate mali, & obnoxia vrbe artis itineribus, hucq; & illuc flexis, atq. enormibus vicis, qualis vetus Roma fuit. Ad hoc lamenta pauentium feminarum fessa * [aetate] aut rudis puritiæ ætas, quiq; sibi, quiq; alii consulebant, dum trahunt inualidos aut opperiuntur, pars morans, pars festinans, cuncta impediebant: & sæpe dum in tergum respectat, lateribus aut fronte circumueniebantur: vel si in proxima euaserant, illis quoq. igni correptis, etiam quæ longinqua credidерant, in eodem casu reperiebantur. Postremò quid vitarent, quid peterent ambigui, complere vias, sterni per agros: quidam amissis omnibus fortunis diurni quoq. victus, alii caritate suorum quos eripere nequiuerat, quamuis patente effugio interiere. Nec quisquam defendere audebat, crebris multorum minis restinguere prohibentium; & qui alii palàm faces iaciebant, atq esse sibi auctorem vociferabantur: siue vt raptus licentius exercerent, seu iussu. Eo in tempore Nero Antii agens, non antè in vrbem regressus est, quàm domui eius, quâ palatium & Macenatii hortos cõtinuauerat, ignis propinquaret. Neq. tamen sisti potuit, quin & palatium & domus & cuncta circum hauirentur. Sed solatium populo exturbato & profugo, campum Martis ac monumenta Agrippæ, hortos quin etiam suos patefecit. Et subitaria ædificia exstruxit, quæ multitudinem inopem acciperent. Subuectáq. vtensilia ab Hostia, & propinquis municipiis, pretiumq; frumenti minutum, vsq. ad ternos nummos. Quæ quamquam popularia, in irritum cadebant, quia peruaserat rumor: ipso tempore flagrantis vrbis, inisse

Miseræ eius facies.

* Delendum videtur.

Quod nec restingui licuit.

Domus etiã Principis exusta.

Receptacula quædã plebi data.

At ille canit inter flammas.

*eum domesticam scenam, & cecinisse Troianũ excidium, præsentia mala vetustis cladibus assimulantem. Sexto demùm die apud imas Esquilias finis incendio factus, proruptis per immensum ædificiis, vt continua violentia campus & velut vacuum cælum occurreret. Necdũ posito metu redibat. * Leuis rursum grassatus ignis, patulis magis vrbis locis; eóq. strages hominum minor. delubra deûm, & porticus amœnitati dicatæ latius procidêre.*

Nec sine eius nutu videbatur id incendium.

Plúsq. infamiæ id incendiũ habuit, quia prædiis Tigellini Æmylianis proruperat. Videbatúrq. Nero cõdendæ vrbis nouæ, & cognomento suo appellandæ gloriã quærere. Quippe in regiones quatuordecim Roma diuiditur: quarũ quattuor integræ manebant, tres solo tenus deiectæ: septem reliquis pauca tectorum vestigia supererant, lacera & semiusta. Domuum, & insularũ, & templorum, quæ amissa sunt, numerum inire haut promtũ fuerit: sed vetustissimâ religione, quod Seruius Tullius Lunæ, & Magna ara fanúmq. quæ præsenti Herculi Arcas Euander sacrauerat, ædésq. Statoris Iouis vota Romulo, Numæq; regia, & delubrũ Vestæ cum penatibus populi Romani, exusta iam opes tot victoriis quæsitæ, & Græcarum artium decora, exin monimenta ingeniorũ antiqua & incorrupta, quamuis in tantâ resurgentis vrbis pulchritudine, multa seniores meminerant, quæ reparari nequibant. Fuere qui annotarent, XIIII. Kalen. Sextiles principium incendij huius ortũ, quo & Senones captam vrbem inflammauerãt. Alij eò vsq; curâ progressi sunt, vt totidem annos mensesq; & dies inter vtraq. incendia numerent. Ceterùm Nero vsus est patriæ ruinis, exstruxitq; domũ, in quâ haut perinde gemmæ & aurum miraculo essent, solita pridem, & luxu vulgata, quàm arua & stagna, & in modum solitudinum hinc silua,

Ceterùm tota pænè Roma eo corrupta:

Et vetustissima templa:

Innumeræ statuæ.

Nero domũ sibi exstruit.

silua, inde aperta spatia, & prospectus: magistris & machinatoribus Seuero & Celere, quibus ingenium & audacia erat, etiam quæ natura denegauisset, per artem tentare, & viribus principis illudere. Namque ab lacu Auerno nauigabilem fossam vsque ad ostia Tiberina depressuros promiserant, squalenti litore, aut per montes aduersos. Neq; enim aliud humidũ gignendis aquis occurrit, quàm Pomptinæ paludes: cetera abrupta, aut arentia, ac si perrumpi possent, intolerandus labor, nec satis caussæ. Nero tamen, vt erat incredibilium cupitor, effodere proxima Auerno iuga connixus est: manentq; vestigia irritæ spei. Ceterùm vrbs quæ domus superauerant, non vt post Gallica incendia, nullâ distinctione, nec passim erectæ: sed dimensis vicorum ordinibus, & latis viarum spatiis, cohibitâ ædificiorũ altitudine, ac patefactis areis, additisq; porticibus, quæ frontem insularũ protegerent. Easq; porticus Nero suâ pecuniâ exstructurum, purgatásq. areas dominis traditurũ, pollicitus est. Addidit præmia pro cuiusq; ordine, & rei familiaris copiis: finiuitq; tempus, intra quod effectis domibus aut insulis, adipiscerentur. Ruderi accipiendo Hostiensis paludes destinabat, vtq; naues quæ frumentũ Tiberi subuectassent, onustæ rudere decurrerent. Ædificiáque ipsa certâ sui parte, sine trabibus, saxo Gabino Albanóq. solidarentur: quòd is lapis igni impermis est. Iam aquæ priuatorum licentia intercepta, quo largior & pluribus locis in publicum flueret, custodes: & subsidia reprimendis ignibus, in propatulo quisq; haberet: nec communione parietum, sed propriis quæque muris ambirentur. Ea ex vtilitate accepta decorẽ quoq; nouæ vrbi attulere. Erant tamen qui crederent veterem illam formam salubritati magis conduxisse. quoniam angustiæ itinerũ, & altitudo tectorum

Laxitate & splendore mirificam.

Ipsa vrbs recepta instaurari:

Sed ad mensuram & compositè.

Etiã firmior contrà incendia,

Et veteri pulchrior:

Non tamen salubrior.

rectorum non perinde solis vapore perrumperentur. At nunc patulam latitudinem, & nullâ vmbrâ defensam, grauiore æstu ardescere. Et hæc quidem humanis consiliis prouidebantur. Mox petita à diis piacula, aditiq; Sibyllæ libri, ex quibus supplicatum Vulcano & Cereri Proserpinæq;, ac propitiata Iuno per matronas, primùm in Capitolio, deinde apud proximum mare. Vnde hausta aquâ, templum & simulacrum deæ prosperfusum est; & lectisternia ac peruigilia celebrauere feminæ quibus mariti erant. Sed non ope humanâ, non largitionibus principis aut deûm placamentis, decedebat infamia, quin iussum incendium crederetur. Ergo abolendo rumori Nero subdidit reos, & quæsitissimis pœnis affecit, quos per flagitia inuisos, vulgus Christianos appellabat. Auctor nominis eius CHRISTVS, qui Tiberio imperitante, per procuratorem Pontium Pilatum supplicio affectus erat. Repressáque in præsens * exitiabilis superstitio rursus erumpebat, non modò per Iudæam originẽ eius mali, sed per vrbẽ etiam: quò cuncta vndiq; atrocia aut pudenda confluunt, celebrãturq;. Igitur primò correpti qui fatebantur, deinde indicio eorũ multitudo ingens, haut perinde in crimine incendij, quàm odio humani generis conuicti sunt. Et pereuntibus addita ludibria, vt ferarũ tergis contecti, laniatu canum interirẽt; aut crucibus affixi, aut flammandi; atq. vbi defecisset dies, in vsum nocturni luminis vrerentur. Hortos suos ei spectaculo Nero obtulerat, & Circense ludicrum edebat, habitu aurigæ permixtus plebi, vel * circulo insistens. Vnde quamquã aduersus sontes & nouissima exemplia meritos, miseratio oriebatur; tamquam nõ vtilitate publicâ, sed in sæuitiam vnius absumerentur. Interea conferendis pecuniis peruastata Italia, prouinciæ euersæ, socijq; populi, & quæ ciui-

Dijs supplicia instituta.

Et alia supplicia in Christianos, quasi incendiarios.

*Var. exitialis

Tace impie.

Infignis in eos crudelitas.

Nero interea aurigatur.

* curriculo

Italiam & prouincias exhaurit.

tatum

tatum libera vocantur. Inq; eam prædam etiam dū cesse-
re, spoliatis in vrbe tēplis, egestóq. auro, quod triumphis,
quod votis, omnis populi Romani ætas prosperè aut in
metu sacrauerat. Enimuerò per Asiā atq. Achaiam non
dona tantùm, sed simulacra numinum abripiebantur, Templa di-
missu in eas prouincias Acrato, ac Secundo Carinate. Ille spoliat.
libertus cuicunq. flagitio promtus: hic Græcâ doctrinâ
ore tenus exercitus, animum bonis artibus non induerat.
Ferebatur Seneca, quò inuisum sacrilegij à semet auer- Seneca vo-
teret, longinqui ruris secessum orauisse: & postquā non cē aut men-
concedebatur, fictâ valetudine quasi æger neruis, cubicu- tem lasciuis non
lum non egressus. Tradidere quidam, venenum ei per li- commodat.
bertum ipsius cui nomen Cleonicus, paratum, iussu Ne- Venenum ei
ronis: vitatumq; à Senecâ proditione liberti, seu propriâ paratum.
formidine, dum simplici victu, & agrestibus pomis, ac, si
sitis admoneret, profluente aquâ vitam tolerat. Per idem Continentia
tempus gladiatores apud opidum Prenestæ, tentatâ erup- hominis.
tione, præsidio militis, qui custos adesset, coërciti sunt:
iam Spartacū & vetera malarum horibus ferente popu-
lo, vt est nouarum rerū cupiens pauidúsque. Nec multo
pòst clades rei nauālis accipitur, non bello (quippe haut Clades in
aliàs tam immota pax) sed certum ad diem in Campa- mari.
niam redire classem Nero iusserat, nō exceptis maris ca-
sibus. Ergo gubernatores quāuis sæuiente pelago à For-
miis mouere, & graui Africo, dum promontorium Mi-
seni superare cōtendunt, Cumanis litoribus impacti, tri-
remium plerasq;, & minora nauigia passim amiserunt.
Fine anni vulgantur prodigia imminentium malorum Prodigia
nuntia. Vis fulgurū non aliàs crebrior, & fidus cometes, plura.
sanguine illustri semper Neroni expiatum. Bicipites ho-
minum aliorúmue animaliū partus abiecti in publicum,
aut in sacrificiis quibus grauidas hostias immolare mos

est,

est, reperti. Et in agro Placentino viam propter natus vitulus, cui caput in crure esset. Secutáq. haruspicum interpretatio: parari rerum humanarum aliud caput, sed non fore validum, neq. occultū: quia in vtero repressum, aut iter iuxtà editum sit. Incunt deinde consulatū Silius Nerua, & Atticus Vestinus, cœptâ simul & auctâ coniuratione, in quam certatim nomina dederant, senatores, eques, miles, femineæ etiam, cùm odio Neronis, tum fauore in C. Pisonem. Is Calpurnio genere ortus, ac multas insignésq. familias paternâ nobilitate complexus, claro apud vulgum rumore erat, per virtutem aut speciem virtutibus similes. Namq. facundiam tuendis ciuibus exercebat, largitionem aduersus amicos; & ignotis quoque comi sermone & congressu. Aderant etiam fortuita, corpus procerū, decora facies. Sed procul grauitas morum, aut voluptatum parsimonia. Lenitati ac magnificentiæ, & aliquando luxui indulgebat. Idáq; pluribus probabatur, qui in tantâ vitiorum dulcedine summū imperium non restrictum, nec perseuerum volunt. Initium coniurationi non à cupiditate ipsius fuit. nec tamen facilè memorauerim, quis primus auctor, cuius instinctu cōcitum sit, quod tam multi sumserunt. Promptissimos Subrium Flauium tribunum prætoriæ cohortis, & Sulpicium Asprum centurionem exstitisse constantia exitus docuit. Et Lucanus Annæus, Plautiúsque Lateranus consul designatus, viuida odia intulere. Lucanum propria caussa accendebant, quòd famam carminum eius premebat Nero, prohibueratq, ostentare, * vanus assimulatione. Lateranum consulem designatum, nulla iniuria, sed amor Reip. sociauit. At Flauius Sceuinus & Afranius Quinctianus, vterq. senatorij ordinis, contra famam sui, principium tanti facinoris capessiere. Nam Sceuino dissoluta luxu mens,

A. V. C. DCCCXIIX. Coniuratio in Neronē.

Capite C. Pisone.

Ille descriptus.

Et qui præcipui in eā.

Lucanus poēta:

* Farn. vanā

Sceuinus.

Quinctianus:

mens, & proinde vita somno languida. Quinctianus
* molli corpore infamis, & à Nerone probroso carmine diffamatus, contumelias vltum ibat. Ergo dum scelera principis, & sinè adesse imperij, diligendumq; qui fessis rebus succurreret inter se aut inter amicos iaciunt, aggregauere Tullium Senecionem, Cerualium Proculum, Vulcatium Araricum, Iulium Tugurinum, Munatium Gratum, Antonium Natalem, Martium Festum, equites Romanos: ex quibus Senecio è præcipuâ familiaritate Neronis speciem amicitiæ etiam tum retinens, eò pluribus periculis conflictabatur. Natalis particeps ad omne secretum Pisoni erat. Ceteris spes nouis rebus petebatur. Ascita sunt * super Subrium & Sulpicium, de quibus rettuli, militares manus, Granius Siluanus & Statius Proximus, tribuni cohortium prætoriarũ, Maximus Scaurus & Venetus Paullus centuriones. Sed summum robur in Fenio Rufo præfecto videbatur. quem vitâ famáq. laudatum, per sauitiam impudicitiamq; Tigellinus in animo principis anteibat, fatigabatq; criminationibus, ac sæpe in metũ adduxerat, quasi adulterum Agrippinæ & desiderio eius vltioni intentum. Igitur vbi coniuratis præfectũ quoq. prætorij in partes descendisse, crebro ipsius sermone facta fides; promtius iam de tempore ac loco cadis agitabant. Et cepisse impetum Subrius Flauius ferebatur, in scenâ canentem Neronem aggrediendi, aut cùm ardente domo per noctẽ huc illuc cursaret incusloditus. Hîc occasio solitudinis, ibi ipsa frequentia tanti decoris testis, pulcherrimum animũ exstimulauerant: nisi impunitatu cupido retinuisset, magnis semper conatibus aduersa. Interim cõtrantibus prolatãtibusq; spem ac metum, Epicharij quædam, incertum quónam modo scisitata (neq; illi antè vllarerũ honestarum cura fuerat).

*Farn. mollitie corporis

Plures alij.

*Far. per Etiam ex prætorio.

Imó & ipse Præfectus.

Flauij honestus impetus:

Sed ignauiter remissus.

Epicharis moras ægrè fert:

*fuerat) accendere, & arguere coniuratos: ac postremò lentitudinis eorũ pertæsa, & in Campaniâ agens primores classiariorum Misenensium labefacere, & cõscientiâ illigare connixa est tali initio. Erat Chiliarchus in ea classe Volusius Proculus, occidendæ matris Neronis inter ministros nõ ex magnitudine sceleris prouectus, vt rebatur. Is mulieri olim cognitus, seu recens ortâ amicitiâ, dum merita erga Neronẽ sua & quàm in irritum cecidissent, aperit, adiicitq; questus & destinationem vindictæ, si facultas oriretur, spem dedit posse impelli & plures cõciliare. nec leue auxilium in classe, crebras occasiones, quia Nero multo apud Puteolos & Misenum maris vsu lætabatur. Ergo Epicharis plura, & omnia sceleris principia orditur. Neq; senatui, * quid manere, sed prouisum quo nã modo pœnas versa Reip. daret: accingeretur modò, nauaret operã, & militum acerrimos duceret in partes, ac digna pretia exspectaret. Nomina tamẽ coniuratorum reticuit. Vnde Proculi indicium irritum fuit, quamuis ea quæ audierat ad Neronem detulisset. Accita quippe Epicharis, & cum indice cõposita, nullis testibus innixum facilè confutauit. Sed ipsa in custodiâ retenta est, suspectante Nerone, haut falsa esse etiã quæ vera non probabantur. Coniuratis tamen metu proditionis placitum maturare cædem apud Baias, in villâ Pisonis: cuius amœnitate captus Cæsar crebrò * ventitabat, balneasq; & epulas inibat omissis excubiis, & fortunæ suæ mole. Sed abnuit Piso, inuidiã prætendens, si sacra mensa dÿq; hospitales cæde qualiscumque principis cruentarentur. Melius apud vrbẽ in illâ inuisâ & spoliis ciuium exstructâ domo, vel in publico patraturos, quod pro Rep. suscepissent. Hæc in commune: ceterùm timore occulto, ne L. Silanus eximiâ nobilitate, disciplináque C. Cassij apud quem*

Proclum aſciscere conatur.

Ille eam defert.

Constanter hæc refutat.

Consilium cædendi Tyranni apud Baias.

* crebrò ad ventitabat, Sed iterum omissum.

Metu ne alij arriperent Imperium.

quem educatus erat, ad omnem claritudinẽ sublatus, imperium inuaderet, promtè daturis operam qui à cõiuratione integri essent, quiq; miserarentur Neronem tanquam per scelus interfectum. Pleriq. Vestini quoq. consulis acre ingenium vitauisse Pisonem crediderũt, ne * à libertate moueretur, vel dilecto imperatore alio, sui muneris Remp. faceret. Etenim expers coniurationis erat, quamuis super eo crimine Nero vetus aduersus insontem odium expleuerit. Tandẽ statuêre Circensium ludorum die, qui Cereri celebratur, exsequi destinata: quia Cæsar rarus egressu, domo aut hortis clausus, ad ludicra Circi ventitabat; promptioréq. aditus erãt latitiâ spectaculi. Ordinem insidiis composuerant, vt Lateranus quasi subsidium rei familiari oraret deprecabundus & genibus principis accidens, prosterneret incautũ premeretq;, animi validus, & corpore ingens. Tum iacentẽ & impeditum, tribuni & centuriones, & ceterorũ vt quisq. audentiæ habuisset, accurrerent, trucidarentq;: primas sibi partes expostulante Sceuino, qui pugionem templo Salutis in Etruriâ, siue, vt alij tradidere, Fortunæ Ferentano in opido detraxerat, gestabatq; velut magni operis sacrum. Interim Piso apud ædem Cereris opperiretur, vnde eum præfectus Fenius & ceteri accitum ferrent in castra, comitante Antoniâ Claudij Cæsaris filiâ, ad eliciendum vulgi fauorẽ. quod C. Plinius memorat. Nobis quoquo modo traditum non occultare in animo fuit, quamuis absurdũ videretur & inane, aut ipsi Antoniam nomen & periculum cõmodauisse, aut Pisonem notum amore vxoris, alij matrimonio se obstrinxisse: nisi si cupido dominãdi cunctis affectibus flagrantior est. Sed mirum quàm inter diuersi generis, ordinis, ætatis, sexus, dites, pauperes, taciturnitate omnia cohibita sint: donec

Deniq. placuit Circensibus eum aggredi.

Scæna gerendæ rei.

Fatũ negat, & coniuratio detegitur.

proditio cœpit è domo Sceuini. Qui pridie insidiarum,
multo sermone cum Antonio Natale, dein regressus do-
Per vanitatem Sceuini. *mum, testamentū obsignauit: promtum vaginâ pugio-*
nem, de quo supra retuli, vetustate obtusum increpans,
asperari saxo, & mucronem ardescere iussit. Eamq; cu-
ram liberto Milicho mandauit. Simul affluentius solito
conuiuium initum. seruorum carissimi libertate, & alij
pecuniâ donati. Atq. ipse mœstus, & magnæ cogitationis
manifestus erat, quamuis latitiam vagis sermonibus si-
mularet. Postremò vulneribus ligamenta, quibusq; sistli-
Milichus suspiciones arripit. *tur sanguis parare eundem Milichum monet: siue gna-*
rum coniurationis, & hucusque fidum, seu nescium, &
tunc primùm arreptis suspicionibus, vt plerique tradidere,
de consequentibus. Nam cùm secū seruilis animus pra-
mia perfidiæ reputauit, simúlque immensa pecunia &
potentia obuersabantur, cessit fas, & salus patroni, &
Cum vxore communicat. *accepti libertatis memoria. Etenim vxoris quoq. consi-*
lium assumserat, muliebre ac deterius. quippe vtrò me-
tum intentabat, multosq; astitisse libertos ac seruos, qui
eadem viderint: nihil profuturū vnius silentium. at præ-
Ad Principem defert. *mia penes vnum fore, qui indicio præueniſſet. Igitur cœ-*
pta luce Milichus in hortos Seruilianos pergit: & cùm
foribus arceretur, magna & atrocia afferre dictitans,
deductusq; ab ianitoribus ad libertum Neronis Epaphro-
ditum, mox ab eo ad Neronem, vrgens periculum, gra-
ues coniurationes, & cetera quæ audierat, coniectaue-
ratq;, docet. Telum quoq. in necem eius paratum osten-
Sceuinus sistitur. *dit, acciriq; reum iussit. Is raptus per milites, & defen-*
sionem orsus, Ferrū cuius argueretur, olim religione
patriâ cultum, & in cubiculo habitum, ac fraude
Et fideiter se defendit. liberti subreptum *respondit*. Tabulas testamenti
sæpius à se, & incustoditâ dierum obseruatione,
signatas.

signatas. Pecunias & libertates seruis & antè dono datas; sed ideo tunc largius, quia tenui iam re familiari, & instantibus creditoribus, testamento diffideret. Enim verò liberales semper epulas struxisse, & vitam amœnam, & duris iudicibus parum probatam. Fomenta vulneribus nulla iussu suo, sed quia cetera palàm vana obiecisset, adiungere crimen visum, se pariter indicem & testem facere. *Adiicit dictis constantiam. incusat vltrò instabilem, & conscleratum, tantâ vocis ac vultus securitate, vt laboret indicium, nisi Milichum vxor admonuisset, Antonium Natalem multa cum Scuino, ac secretò collocutũ, & esse vtrosque C. Pisonis intimos. Ergo accitus Natalis: & diuersi interrogãtur, quis nam is sermo, quâ de re fuisset. Tum exorta suspicio, quia non congruentia respondebant. Inditaq; vincla. Et tormentorum aspectum ac minas non tulere. Prior tamen Natalis totius coniurationis magis gnarus, simul arguendi peritior, de Pisone primùm fatetur. Deinde adiicit Annæum Senecam, siue internuntius inter eum Pisonemq; fuit, siue vt Neronis grãtiam pararet, qui infensus Senecæ, omnes ad eum opprimendum artes conquirebat. Tum cognito Natalis indicio Scuinus quoq. pari imbecillitate, an cuncta iam patefacta credens, nec vllum silentij emolumentum, edidit ceteros. Ex quibus Lucanus, Quinctianus, & Senecio diu abnuêre. Post promissa impunitate corrupti, quo tarditatem excusarent, Lucanus Atillam matrẽ suam, Quinctianus Glicium Gallum, Senecio Annium Pollionem amicorũ precipuos nominauere. Atq. interim Nero recordatus Volusij Proculi indicio Epicharim attineri, ratúsque muliebre corpus impar dolori, tormentis dilacerari iubet. At illam non verbera,* Libertum arguit,

Iam labantem, nisi vxor subuenisset.

Natalis vocatus:

Et tota res patefacta.

Seneca accusatus,

Lucanus,

Alij.

Epicharis admota tormentis,

Nil fatetur:

non ignes, non ira eo acriùs torquentium ne à femina spernerentur, peruicere quin obiecta denegaret. Sic primus quæstionis dies contemtus. Postero cùm ad eosdem

Quin vltrò sese exanimat.

cruciatus retraheretur, gestamine sellæ (nam dissolutis membris insistere nequibat) vinculo fasciæ quam pectori detraxerat, in modum laquei ad arcum sellæ restricto, indidit ceruicem, & corporis pondere conniſa, tenuem iam spiritũ expreßit: clariore exemplo libertina mulier in tantâ necessitate alienos ac propè ignotos protegendo, cùm ingenui & viri & equites Romani senatoresq. intacti tormentis, carissima quaq. suorum pignorum proderent. Non enim omittebant Lucanus quoq. & Senecio & Quinctianus passim cõscios edere, magis magisq. pauido

Nero pauidus præsidia vbiq. disponit.

Nerone, quamquam multiplicatis excubiis semet sepsisset. Quin & vrbem per manipulos occupatis mœnibus, insesso etiam mari & amne, velut in custodiam dedit. Volitabantq. per fora, per domos, rura quoque & proxima municipiorũ pedites equitesq. permixti Germanis, quibus fidebat princeps quasi externis. Continua hinc & iuncta agmina trahi, ac foribus hortorum adiacere. Atq. vbi dicendam ad causſam introisſent, lætatum erga coniuratos, si fortuitus sermo, & subiti occursus, si conuiuium, si spectaculum simul iniſſent pro crimine accipi: cùm super Neronis ac Tigellini sæuas percontationes, Fenius quoq. Rufus violenter vrgeret, nondum ab indicibus nominatus, sed quò fidẽ insciti a pararet, atrox aduersus socios. Idẽ Subrio Flauio aßistenti, annuentiq. an inter ipsam cognitionẽ distringeret gladium, cædemq. patraret, retinuit, infregitq. impetum iam manum ad capulum referentis. Fuere qui proditâ cõiuratione, dum auditur Milichus, dum dubitat Sceuinus, hortarentur Pisonem pergere in castra, aut rostra escendere, studiaq. militum

Agmina reorum trahuntur.

Fenij Rufi dissimulatio.

Pisonem interea ad conandũ multi hortantur:

militum & populi tentare: si conatibus eius conscij aggregarentur, secuturos etiã integros. magnamq. motæ rei famam, quæ plurimum in nouis consiliis valeret. Nihil aduersum hoc Neroni prouisum. etiam fortes viros subitis terreri; ne dum ille scenicus, Tigellino scilicet cum pellicibus suis comitante, arma contra cieret. Multa experiendo fieri, quæ segnibus ardua videantur. Frustra silentium & fidem in tot consciorum animis & corporibus sperari. Cruciatu aut præmio, cuncta peruia esse. Venturos qui ipsum quoque vincirent, postremò indignã nece afficerent. Quanto laudabilius periturum, dum amplectitur Remp. dum auxilia libertati inuocat, dũ miles potius deesset, & plebes desereret, dum ipse maioribus, dum posteris, si vita præriperetur, mortem approbaret? *Immotus ita, & paululum in publico versatus, pòst domi secretus, animum aduersum suprema firmat. donec manus militum adueniret, quos Nero tirones aut stipendiis recentes dilegerat. Nam vetus miles timebatur, tamquam fauore imbutus. Obiit abruptis brachiorũ venis. Testamentum fœdis aduersus Neronem adulationibus, amori vxoris dedit, quam degenerẽ, & solã corporis formã commendatam, amici matrimonio abstulerat. Nomen mulieris Arria Galla, priori marito, Domitius Silius: hic patientiã, illa impudicitiã, Pisonis infamiam propagauere. Proximam necem Plautij Laterani consulis designati Nero adiungit, adeò properè, vt non cõplecti liberos, non illud breue mortis arbitriũ permitteret. Raptus in locum seruilibus pœnis sepositum, manu Statij tribuni trucidatur, plenus constantis silentij, nec tribuno obiiciens eandem conscientiam. Sequitur cædes Annæi Senecæ latissi-*

Bonis rationibus.

Non illi ea animus.

Mortem sumit.

Supremis tabulis adulatus Tyranno.

Plautij Laterani egregia mors.

ma principi, non quia coniurationis manifestum comperat, sed vt ferro grassaretur, quãdo venenum non processerat. Solus quippe Natalis, & hactenus promsit: missum se ad ægrotũ Senecam, vt viseret cõquereretúrque, cur Pisonem aditu arceret? melius fore si amicitiam familiari congressu exercuissent. Et respondisse Senecam, sermones mutuos & crebra colloquia neutri conducere: ceterùm salutem suam incolumitate Pisonis inniti. Hæc ferre Granius Siluanus tribunus prætoria cohortis, & audita Natalis, suáq. responsa noscere, percontari Senecam iubetur. Is, fortè an prudens, ad eum diem ex Campaniâ remeauerat, quartúmq. apud lapidem suburbano rure substiterat. Illo propinqua vespera tribunus venit, & villam globus militum sepsit. Tum ipsi cum Pompeiâ Paullinâ vxore & amicis duobus epulanti mandata imperatoris edidit. Seneca missum ad se Natalem, conquestumq; nomine Pisonis quòd visendo eo prohiberetur, se ratione valetudinis & amore quietis, excusauisse respondit. Cur salutem priuati hominis incolumitati suæ anteferret, causãm non habuisse, nec sibi promtum in adulationes ingenium. Idque nulli magis gnarum quàm Neroni, qui sæpius libertatem Senecæ, quàm seruitium expertus esset. Vbi hæc à tribuno relata sunt, Poppæâ & Tigellino coràm, quod erat sauienti principi intimum consiliorum, interrogat, an Seneca voluntariam mortẽ pararet? Tum tribunus nulla pauoris signa, nihil triste in verbis eius aut vultu deprehensum confirmauit. Ergo regredi, & indicere mortem iubetur. Tradit Fabius Rusticus, non eo quo venerat itinere reditum, sed flexisse ad Fenium præfectum, & expositis Cæsaru iussu, an obtemperaret interrogauisse: monitúmque ab eo, vt exsequeretur, fatali omnium ignauiâ.

SAPIENTIAE, id est, SENECAE, cædes.

Qui in rure suburbano.

Libera eius responsio ad quæsita.

Constantia in verbis & vultu.

ignauiâ. Nam & Siluanus inter coniuratos erat, augebatq; scelera in quorum vltionem conſenſerat. Voci tamen & aſpectui pepercit. Intromiſitq; ad Senecã vnum ex centurionibus, qui neceſſitatẽ vltimam denunciaret. Ille interritus poſcit teſtamenti tabulas: ac denegante centurione, conuerſus ad amicos, quando meritis eorum referre gratiam prohiberetur, quod vnũ iam tamen & pulcherrimum habebat, imaginem vitæ ſuæ relinquere teſtatur. cuius ſi memores eſſent bonarum artium, famam tam conſtantis amicitiæ laturos. Simul lacrymas eorum, modò ſermone, modò intentior in modũ coërcentis, ad firmitudinem reuocat, rogitans: Vbi præcepta ſapientiæ: vbi tot per annos meditata ratio aduerſum imminentia? Cui enim ignaram fuiſſe ſæuitiam Neronis? Neq. aliud ſupereſſe poſt matrem fratremq. interfectos, quam vt educatoris præceptoriſque necem adiceret. Vbi hæc atque talia velut in commune diſſeruit, complectitur vxorem. & paululũ aduerſus præſentem formidinem mollitus, rogat orátque temperaret dolori, ne æternum ſuſciperet, ſed in contemplatione vitæ per virtutem actæ, deſiderium mariti ſolatiis honeſtis leueraret. Illa contrà, ſibi quoque deſtinatam mortem aſſeuerat, manumq; percuſſoris expoſcit. Tum Seneca gloriæ eius non aduerſus, ſimul amore, ne ſibi vxor à dilectam ad iniurias relinqueret: Vitæ, inquit, delinimenta monſtraueram tibi, tu mortis decus mauis. non inuidebo exemplo. Sit huius tam fortis exitus conſtantia penes vtroſque par, claritudinis plus in tuo fine. Poſt quæ, eodem ictu brachia ferro exſoluunt. Seneca, quoniã ſenile corpus & parco victu tenuatum, lenta effugia ſanguini præbebat, crurum quoq. & popli-

Mors ei indicta.

Verba viri vltima vtinam ipſa!

Vxorem affatur & hortatur.

Sed cõmori illa vult.

Venas ſibi pariter incidunt.

Senex noster lentè & ægrè moritur.

tum venas abrumpit. Sauiq; cruciatibus defessus, ne dolore suo animum vxoris infringeret, atque ipse visendo eius tormenta, ad impatientiam delaberetur, suadet in aliud cubiculū abscederet. Et nouissimo quoq. momento

Multa dictat, & loquitur.

suppeditante eloquentiâ, aduocatis scriptoribus, pleraq. tradidit, quæ in vulgus edita eius verbis, inuertere superfedeo. At Nero, nullo in Paullinam proprio odio, ac ne gliscceret inuidia crudelitatis, inhiberi mortem imperat.

Paullina eius viuere cogitur.

Hortantibus militibus, serui libertiq; obligant brachia, premunt sanguinem, incertum an ignara. Nam vt est vulgus ad deteriora promptum, non defuere qui crederent, donec implacabilem Neronem timuerit, famam sociatæ cum marito mortis petiisse; deinde oblatâ mitiore spe, blandimentis vitæ euictam - cui addidit paucos posteà annos, laudabili in maritum memoriâ, & ore ac membris in eum pallorem albentibus, vt ostentui esset, multum vitalis spiritus egestū. Seneca interim durante tractu, & lentitudine mortis, Statiū Annæum diu sibi amicitiæ fide & arte medicinæ probatū, orat prouisum pridem venenū, quo damnati publico Athenienſium iudicio exstinguerentur, promeret: allatumq; hausit frustrà, frigidis iam artibus & clauso corpore aduersum vim veneni.

Ipse cicutam sumit.

Denique balnei vapore exanimatur.

Postremò stagnum calidæ aquæ introiit, respergens proximos seruorum, additâ voce, Libare se liquorem illum IOVI LIBERATORI. Exin balneo illatus, & vapore eius exanimatus, sine vllo funeris sollenni crematur. Ita codicillis præscripserat, cùm etiā tum prædiues & prapotens, supremis suis consuleret.

Rumor de Imperio ad Senecam transferendo.

Fama fuit, Subrium Flauiū cum centurionibus occulto consilio, neque tamē ignorante Senecâ, destinauisse, vt post occisum ope Pisonis Neronem, Piso quoq. interficeretur, traderetur q; imperium Senecæ, quasi insonti, claritudine virtu-

tum

tum ad summum fastigium dilecto. Quin & verba Flauij vulgabantur, Nō referre dedecori, si citharœdus dimoueretur, & Tragœdus succederet. quia vt Nero citharâ, ita Piso Tragico ornatu canebat. Ceterùm militaris quoque conspiratio non vltrà fefellit, accensis indicibus ad prodendum Fenium Rufum; quem eundem conscium & inquisitorem non tolerabant. Ergo instanti minitantiq; *renitens Sceuinus, neminem ait plura scire quàm ipsum. Hortaturq; vltrò redderet tam bono principi vicem. Non vox aduersum ea Fenio, non silentium, sed verba sua prapediens, & pauoris manifestus. ceteriq;, ac maximè Ceruario Proculo equite, ad cōuincendum eum connisi, iussit imperatoris à Casio milite, qui ob insigne corporis robur adstabat, corripitur, vinciturq;. Mox eorum indicio Subrius Flauius tribunus peruertitur, primò dissimilitudinem morum ad defensionem trahens, neq. se armatum cum inermibus effeminatis tantum facinus consociaturum. Dein postquam vrgebatur, confessionis gloriam amplexus, interrogatusq; à Nerone, quibus caussis ad obliuionem sacramenti processisset: Oderam te, inquit, nec quisquam tibi fidelior militum fuit, dum amari meruisti. odisse cœpi postquam parricida matris & vxoris, auriga, histrio & incendiarius extitisti. Ipsa rettuli verba, quia non vt Seneca, vulgata erant. Nec minus nosci decebat militaris viri* sensus & incomtos & validos. Nihil in illâ coniuratione grauius auribus Neronis accidisse constitit, qui vt faciendis sceleribus promtus, ita audiendi quæ faceret, insolens erat. Pœna Flauij Veiano Nigro tribuno mandatur. Is proximo in agro sepulchrum effodi iussit, quem Flauius vt humilem & angustum increpans, circumstantibus militibus: Ne hoc quidem, inquit, ex disciplinâ.

Sed non tam felix Roma.

Fenius Præfectus tandē detectus.

* renitens

Et Flauius Tribunus.

Qui primò negat:

Mox cum infectatione fatetur.

* Rhenanus, sensus incomtos sed validos.

admonitus fortiter protendere ceruicem: Vtinam, *ait,* tu tam fortiter ferias. *Et ille multùm tremens, cùm vix duobus ictibus caput amputauisset, sæuitiam apud Neronem iactauit, sesquiplagâ interfectum à se dicendo. Proximum constantiæ exemplum, Sulpicius Asper centurio præbuit. percontanti Neroni, cur in cædem suam conspirauisset? breuiter respondens:* Non aliter tot flagitiis eius * subueniri posse. *Tum iussam pœnã subiit. Nec ceteri centuriones in perpetiendis suppliciis degenerauere. At nõ Fenio Rufo par animus, sed lamentationes suas etiam in testamentum contulit. Opperiebatur Nero vt Vestinus quoq. consul in crimen traheretur, violentum & infensum ratus: sed coniurati consilia cum Vestino non miscuerant, quidam vetustis in eum simultatibus, plures quia præcipitem & insociabilem credebant. Ceterùm Neronis odium aduersus Vestinum ex intimâ sodalitate cœperat, dum hic ignauiam principis penitus cognitam despicit, ille ferociã * amici metuit, sæpe asperus facetiis illusus; quæ vbi multũ ex vero traxere, acrem sui memoriã relinquunt. Accesserat recens caussa, quòd Vestinus Statiliam Messallinam matrimonio sibi iunxerat, haut nescius inter adulteros eius & Cæsarẽ esse. Igitur non crimine, non accusatore exsistente, quia speciem indicij induere non poterat, ad vim dominationis cõuersus, Gerelanum tribunum cum cohorte militũ immittit: iubetq́; præuenire conatus cõsulis, occupare velut arcem eius, opprimere dilectam iuuentutem, quia Vestinus imminentes foro ædes, decoraq́; seruitia, & pari ætate habebat. Cuncta eo die munia consulis impleuerat. Conuiuium celebrat, nihil metuens, an dissimulãdo metu, cùm ingressi milites vocari eum à tribuno dixere. Ille nihil demoratus exsurgit. & omnia simul properantur, claudi-*

Militariter moritur.

Asper pari fiduciâ.

* Faber *obueniri*

Fenius contrà, muliebriter.

Nero Vestinum culpari voluisset:

In quem ei vetus odiũ.

* *animi*

Quia insons, pro imperio iubet mori.

tur

tur cubiculo, præsto est medicus, abscinduntur venæ, vigens adhuc balneo infertur, calidâ aquâ mersatur, nullâ editâ voce, quâ semet miseraretur. Circumdati interim custodiâ qui simul discubuerant, nec nisi prouectâ nocte emissi: sunt, postquam pauorem eorũ imminens exitium opperientium & imaginatus & irridens Nero, satis supplicij luisse ait pro epulis consularibus. Exin M. Annæi Lucani eadem imperat. Is profluente sanguine, vbi frigescere pedes manusq;, & paulatim ab extremis cedere spiritum, fernido adhuc & cõpote mentis pectore intelligit; recordatus carmen à se compositum, quo vulneratum militem per eiusmodi mortis imaginem obiisse tradiderat, versus ipsos rettulit. eáq. illi suprema vox fuit. Senecio posthac & Quinctianus, & Sceuinus, non ex priore vitæ molliciâ, mox reliqui coniuratorum periere, nullo facto dictóue memorando. Sed compleri interim vrbs funeribus, Capitolium victimis: alius filio, fratre alius, aut propinquo, aut amico interfectis, agere grates deis, ornare lauru domum, genua ipsius aduolui, & dextram osculis fatigare. Atq. ille gaudium id credens, Antonij Natalis & Ceruarij Proculi festinata indicia impunitate remuneratur: Milichus præmiis ditatus, Conseruatoris sibi nomen Græco eius rei vocabulo assumsit. E tribunis Granius Siluanus quamuis absolutus, suâ manu cecidit: Statius Proximus veniam quam ab imperatore acceperat, vanitate exitus corrupit. Exuti dehinc tribunatu Pompeius, Cornelius Martialis, Flauius Nepos, Statius Domitius; quasi principem non quidem odissent, sed tamen existimarentur. Nonio Prisco per amicitiam Senecæ, & Glitio Gallo atque Annio Pollioni inimatis magis quam conuictis, data exsilia. Priscum Antonia Flaccilla coniunx comitata est: Gallum Egnatia Maximilla,

Ille statim & intrepidè extequitur.

Lucanus occisus:

Et ceteri.

Romani interea lætificant, gaudẽt.

Nero præmia indicibus distribuit:

Pœnas & exsilia suspectis.

Maximilla, magnis primùm & integris opibus, pòst ademtis. quæ vtraq. gloriam eis auxere. Pellitur & Rufus Crispinus occasione coniurationis, sed Neroni inuisus, quòd Poppæam quondam matrimonio tenuerat. Verginium Rufum claritudo nominis expulit. Nam Verginius studia iuuenum eloquentiâ, Musonius præceptis sapientiæ fouebat. Cluuidieno Quieto, Iulio Agrippa, Blitio Catulino, Petronio Prisco, Iulio Altino, velut in agmen & numerum, Ægæi maris insulæ permittuntur. At Cadicia vxor Sceuini, & Cesenius Maximus Italiâ prohibentur, reos fuisse se, tantùm pœnâ experti. Atilla mater Annæi Lucani, sine absolutione in supplicio dissimulata. Quibus perpetratis Nero, & concione militum habitâ, bina nummûm millia viritim manipularibus diuisit; addiditq; sine pretio frumentum, quo antè ex modo annona vtebantur. Tum quasi gesta bello expositurus vocat senatum, & triumphale decus Petronio Turpiliano consulari: Cocceio Neruæ prætori designato, Tigellino præfecto prætorij tribuit; Tigellinum & Neruam ita extollens, vt super triumphales in foro imagines, apud palatium effigies eorum quoq. sisteret. Dedit etiam consularia insignia Nymphidio; de quo quia nunc primùm oblatus est, pauca repetam. Nam & ipse pars Romanarum cladium erit. Igitur matre libertinâ ortus, quæ corpus decorum inter seruos libertosq; principum vulgauerat, ex C. Cæsare se genitũ ferebat, quoniam forte quâdam habitu procerus & toruo vultu erat: siue C. Cæsar scortorum quoque cupiens, etiam matri eius illusit. Sed Nero vocato senatu, oratione inter patres habitâ, edictũ apud populum, & collata in libros indicia, confessionesq. damnatorum adiunxit. Etenim crebro vulgi rumore lacerabatur, tamquam viros insontes ob inuidiã aut metum exstinxisset.*

* Cæsonius

Milites alloquitur:

Et largitione auget.

Amicos itẽ honoribus.

De Nymphidio, ex occasione.

Edictum & confessiones reorum propositæ.

exſtinxiſſet. Ceterùm cœptam, adultámque & reiectam coniurationem neque tunc dubitauere, quibus verum noſcendi cura erat; & fatentur, qui poſt interitum Neronis in vrbem regreſſi ſunt. At in ſenatu cunctis vt cuique plurimum mœroris, in adulationem demiſſis, Iunium Gallionem Senecæ fratris morte pauidum, & pro ſuâ incolumitate ſupplicem increpuit * Salienus Clemens, hoſtem & parricidam vocans: donec conſenſu patrum deterritus eſt, ne publicis malis abuti ad occaſionem priuati odij videretur, neu compoſitam & oblitteratam manſuetudinem principis nouam ad ſæuitiam traheret. Tum decreta dona & grates deis [decernuntur] propriúſque honos Soli, cui eſt vetus ades apud Circum, in quo facinus parabatur, qui occulta coniurationis, numine retexiſſet: vtq; Circenſium cerealium ludicrum pluribus equorum curſibus celebraretur: menſiſq; Aprilis Neronis cognomentum acciperet: templum Saluti exſtrueretur; eo loci ex quo Sceuinus ferrum promſerat. Ipſe eum pugionem apud Capitolium ſacrauit, inſcripſitq; IOVI VINDICI. In præſens haut animaduerſum, poſt arma Iulij Vindicis ad auſpicium & præſagium futuræ vltionis trahebatur. Reperio in commentariis ſenatus, Cerialem Anicium conſulem deſignatum, pro ſententiâ dixiſſe, vt templum diuo Neroni quàm maturrimè publicâ pecuniâ poneretur. Quod quidem ille decernebat, tamquam mortale faſtigium egreſſo, & venerationem hominum merito: quod ad omina olim ſui exitus verteretur. Nam deûm honor principi non antè habetur, quàm agere inter homines deſierit.

In Senatu adulantium certamen.

* Alanus

Reuocat, vt opinor.

Pugio Sceuini iactatus:

Verbis ominoſis.

C. COR-

C. CORNELII TACITI AB EXCESSV D. AVGVSTI ANNALIVM LIB. XVI.

BREVIARIVM LIBRI.

FALSI thesauri in Africâ reperti: inque iis Neronis vanitas. Qui Romæ quinquennale certamẽ certat, prorsus histrionium in morem. Poppæa moritur: eique amplũ funus ductum. C. Cassius & L. Silanus in exsilium pelluntur: posterior denique interficitur; ac plures alij. In Campaniâ magna & prodigij loco tempestas. Anteius & Ostorius ad mortem aguntur, Mella, Crispinus, Petronius. Thraseas Pætus etiam accusatur, tunc lumen Romani orbis: & Bareas Soranus damnantur, & ipsi se absoluunt. Anni vnius hæc gesta: quia reliqua libri Fatum inuidit.

Coss. *C. Suetonio. L. Pontio Telesino.*

Magni thesauri spes Neroni facta.

ILLVSIT *dehinc Neroni fortuna per vanitatem ipsius, ex promisso Ceselli Basi, qui origine Pœnus, mente turbidâ, nocturnæ quietis imaginem ad spem haut dubiam retraxit. Vectusq; Romam, principis aditum emercatus, expromis repertum in agro suo specum altitudine immensâ, quo magna vis auri contineretur, non in formam pecuniæ, sed rudi & antiquo pondere. Lateres quippe prægraues iacere, astantibus parte alia columnis. quæ per tantũ aui occulta, augendis præsentibus bonis. Ceterùm vt coniectura demonstrat, Didonem Penissam Tyro profugam, conditâ Carthagine, illas opes abdidisse, ne nouus populus nimiâ pecuniâ lasciuiret: aut reges Numidarum & aliàs infensi, cupidine auri ad bellum accenderentur. Igitur Nero non auctoris, non*

Quem Dido olim abdidisset.

Ille credit.

*non ipsius negotij fide satis spectatâ, nec missis visoribus per quos nosceret, an vera affererentur, auget vltrò rumorem; mittitq; qui velut partam prædam adueherent. Dantur triremes & dilectum nauigium, inuandæ festinationi. nec aliud per illos dies populus credulitate prodentis diuersâ famâ tulerat. Ac fortè quinquennale ludicrum secundo lustro celebrabatur: oratoribusq; præcipua materia in laudem principis assumta est. Non enim tantum solitas fruges, nec metallis confusum aurum gigni, sed nouâ vbertate prouenire terras, & obuias opes deferre deos. quæq; alia summâ facundiâ, nec minore adulatione seruilia fingebant, securi de facilitate credentis. Gliscebat interim luxuria spe inani, consumebanturque veteres opes, quasi oblatis quas multos per annos prodigeret. Quin & inde iam largiebatur. Et diuitiarum exspectatio, inter causas paupertatis publicæ erat. Nam Bassus effosso agro suo, latiq; circum aruis, dum hunc vel illum locum promissi specus adseuerat. sequuntúrque non modò milites, sed populus agrestium efficiendo operi assumtus, tandem positâ vecordiâ, non falsa antè somnia sua, seq; tunc primùm elusum admiratus, pudorem & metum morte voluntariâ effugit. Quidam vinctum ac mox dimissum tradidere, ademtis bonis in locum regiæ gazæ. Interea senatus propinquo iam lustrali certamine, vt dedecus auerteret, offert imperatori victoriam cantus, adiicit facundiæ coronam, quâ ludicra deformitas velaretur. Sed Nero nihil ambitu nec potestate senatus opus esse dictitans, * se æquum aduersus æmulos, & religione iudicum meritam laudem assecuturum, primò carmen in scenâ recitat: mox flagitante vulgo, vt omnia studia sua publicaret (hæc enim verba dixere) ingreditur theatrum, cunctis citharæ le-*

Mittit qui adueherent.

Oratores & vates etiam hæc publicant.

Deluſi omnes.

Nihil, præter nihil, repertum.

Somniator ſe interimit.

* *ſegne vnum*

Nero publicè citharâ, etiam Romæ canit.

gibus

gibus obtemperans: ne sessus resideret, ne sudorem, nisi eâ quam indutui gerebat veste detergeret: vt nulla oris aut narium excrementa viserentur. Postremò flexus genu, & cœtum illum manu veneratus, sententias iudicum opperiebatur ficto pauore. Et plebs quidem vrbis, histrionum quoque gestus iuuare solita, personabat certis modis, plausuq; composito. Crederes latari, ac fortasse latabantur, per iniuriam publici flagitij. Sed qui remotis è municipiis, seueramq; adhuc, & antiqui moris retinentes Italiam, quiq; per longas prouincias lasciuiæ inexperti, officio legationum aut priuatâ vtilitate aduenerant, neque aspectum illum tolerare, nèque labori inhoneslo sufficere: cùm manibus nesciis fatisserent, turbarent gnaros, ac sæpeà militibus verberarentur, qui per cuneos stabant, ne quod temporis momentum impari clamore, aut silentio segni præteriret. Constitit plerosque equitum, dum per angustias aditus & ingruentem multitudinem enituntur, obtritos: & alios dum diem noctémque sedilibus continuant, morbo exitiabili correptos. quippe grauior inerat metus, si spectaculo defuissent, multis palàm & pluribus occultis, vt nomina ac vultus, alacritatem, tristitiámque coëuntium scrutarentur. Vnde tenuioribus statim irrogata supplicia; aduersus illustres dissimulatum ad præsens, & mox redditum odium. Ferebantq; Vespasianum tamquam somno conniueret, à Phœbo liberto increpitum, agréque meliorum precibus obtectum: mox imminentem perniciem maiore fato effugisse. Post finem ludicri Poppæa mortem obiit, fortuitâ mariti iracundiâ, à quo grauida ictu calcis afflicta est. Neq. enim venenũ crediderim, quamuis quidam scriptores tradant, odio magis quàm ex fide. Quippe liberorum cupiens, & amori vxoris obnoxius erat.

Accuratè, ex scænicâ lege.

Plebs vrbana applaudit.

Non illa seuera, ac rustica.

Per vim retenti spectatores.

Inquisitum in vultus & voces.

Vnde Vespasiano periculum.

Poppæa moritur.

erat. Corpus non igni abolitum, vt Romanus mos: sed regum externorũ consuetudine, differtum odoribus conditur, tumuloq; Iuliorũ infertur. Ducta tamen publicæ exsequiæ, laudauitq; ipse apud rostra formam eius, & quòd diuinæ infantis pareus fuisset, aliaq; fortunæ munera pro virtutibus. Mortem Poppææ vt palàm tristem, ita recordantibus lætam ob impudicitiã eius sæuitiamq;, nouâ insuper inuidiâ Nero cõplexit, prohibendo C. Cassium officio exsequiarum. quod primum indicium mali, neque in longum dilatum est. Sed Silanus additur, nullo crimine, nisi quòd Cassius opibus vetustu, & grauitate morum; Silanus claritudine generis, & modestâ iuuentâ præcellebant. Igitur missâ ad senatum oratione, remouendos à Rep. vtrosque disseruit. Obiectauitq; Cassio quòd inter imagines maiorum, etiam C. Cassij effigiem coluisset, ita inscriptam: DVCI PARTIVM. *Quippe semina belli ciuilis, & defectionem à domo Cæsarum quæsitam. Ac* vt memoriâ tantum infensi nominis ad discordias vteretur, assumsisse L. Silanum iuuenem genere nobilem, animo præruptum, quem nouis rebus ostentaret. Ipsum dehinc Silanum increpuit iisdem quibus patruum eius Torquatum, tamquam disponeret iam imperij curas, præficerétque rationibus & libellis & epistolis libertos: & inania simul & falsa. Nam Silanus intentior metu, & exitio patrui ad præcauendum exterritus erat. Inducit posthac vocabulo indicum, qui in Lepidam Cassij vxorem, Silani amitam, incestum cum fratris filio & diros sacrorum ritus confingerent. Trahebantur vt conscij Vulcatius Tullinus, ac Marcellus Cornelius senatores, & Calpurnius Fabatus eques Romanus: qui appellato principe instantem damnationem frustrati, mox Neronem circa summa scelera distentum*

More nouo sepulta.

Nero eã pro rostris laudauit.

Cassius & Silanus accusati.

Ob virtutes.

Tamen ridicula quædã præscriptas

* ns

Aut falsa.

Additur Lepida. Cassij vxor.

Illi in exsilium pulsi.

stentum, quasi minores euasere. Tunc senatusconsulto, Cassio & Silano exsilia decernuntur; de Lepidâ Cæsar statueret. Deportatusq; in insulam Sardiniam Cassius,

Sed Silanus paullo post interfectus.

& senatus ius exspectabatur. Silanus tamquam Naxum deueheretur, Hostium amotus; post municipio Apuliæ, cui nomen est Barium, clauditur. Illic indignissimum casum sapienter tolerans, à centurione ad cædem misso corripitur. Suadentiq; venas abrumpere, animum quidem morti destinatum fuit, sed non permittere percussori gloriam ministerij. At centurio quamuis inermem, præualidum tamen & iræ quàm timori propiorem cernens, premi à militibus iubet. Nec omisit Silanus abniti, & intendere ictus quantum manibus nudis valebat, donec à centurione vulneribus aduersis tamquam in pugnâ caderet. Haut minus promptè L. Ve-

L. Verus itē accusatus:

tus, socrúsque eius Sextia & Pollutia filia necem subiere: inuisi principi, tamquam viuendo exprobrarent interfectum esse Rubellium Plautum generum Lucij Veteris. Sed initium detegendæ sæuitiæ præbuit interuersis

Idque à libertо.

patroni rebus ad accusandum transgrediens Fortunatus libertus, ascito Claudio Demiano, quem ob flagitia vinctum à Vetere Asiæ proconsule, exsoluit Nero in præmium accusationis. Quod vbi cognitum reo, seq; & libertum pari sorte componi, Formianos in agros digreditur. Illic eum milites occultâ custodiâ circumdant. Aderat filia super ingruens periculū longo dolore atrox, ex quo percussores Plauti mariti sui viderat. Cruentamq; ceruicem eius amplexa, seruabat sanguinem, & vestes respersas, vidua implexa luctu continuo, nec vllis

Filia pro eo intercedit:

alimentis, nisi quæ mortem arcerent. Tum hortante patre, Neapolim pergit. Et quia aditu Neronis prohibebatur, egressus obsidens, audiret insontem, néue consulatus

sui

sui quondam collegam dederet liberto, modò muliebri ciulatu, aliquando sexum egressa, voce infensâ clamitabat. donec princeps immobilem se precibus & inuidiæ iuxta ostendit. Ergo nuntiat patri abscedere spem, & vti necessitate. Simul affertur parari cognitionem senatus, & trucem sententiam. Nec defuere qui monerent magnâ ex parte heredem Cæsarem nuncupare, atque ita nepotibus de reliquo cõsulere. quod aspernatus, ne vitam proximè libertatem actam nouissimo seruitio fœdaret, largitus in seruos quantum aderat pecuniæ: & si qua asportari possent, sibi quemque deducere, triu modò lectulos ad suprema retineri iubet. Tunc eodem in cubiculo, eodem ferro abscindunt venas, properiq; & singulis vestibus ad verecundiam velati, balneis inferuntur. pater, filiam; auia, neptem; illa vtrosque intuens, & certatim precantes labenti animæ celerem exitum, vt relinquerent suos superstites & morituros. Seruauitq; ordinem fortuna: ac senior prius, tum cui prima ætas, exstinguuntur. Accusati post sepulturam, decretumq; vt more maiorum punirentur. Et Nero intercessit, mortem* sine arbitrio permittens. ea cædibus peractis ludibria adiiciebantur. P. Gallus eques Romanus, quòd Venio Rufo intimus, & Veteri non alienus fuerat, aquâ atque igni prohibitus est: Liberto & accusatori præmium operæ, locus in theatro inter viatores tribunicios datur. Et mensis qui Aprilem eundemq; Neroneum sequebatur, Maius Claudij, Iulius Germanici, vocabulo mutantur: testificante Cornelio Orfito qui id censuerat, ideo Iunium mensem transmissum, quia duo iam Torquati ob scelera interfecti, infaustum nomen* Iunij tum ferissent. Tot facinoribus fœdũ annum etiam dij tempestatibus & morbis insigniuere. Vastata Campania turbine ventorum,

Nec impetrat.

M. serabile trinæ mortis exemplum.

* Fabet, *sic*

Honores Neronis.

* *nomen Iunium seruarent.*

Tempestas in Campaniã.

Pestis notabilis Romæ.

rum, qui villas, arbusta, fruges passim disiecit. pertulitq; violentiam ad vicina vrbi. In quâ omne mortalium genus vi pestilentiæ depopulabatur, nullâ cali intemperie quæ occurreret oculis. Sed domus corporibus exanimis, itinera funeribus complebantur. Non sexus, non ætas periculo vacua. Seruitia perinde ac ingenua plebes raptim exstingui, inter coniugum & liberorum lamenta; qui dum assident, dum deflent, sæpe eodem rogo cremabantur. Equitum senatorúmque interitus quamuis promiscui, minus flebiles erant, tanquam communi mortalitate sæuitiam principis præuenirent. Eodem anno dilectus per Galliam Narbonensem Africamq; & Asiam habiti sunt, supplendis Illyrici legionibus, ex quibus ætate aut valetudine fessi, sacramento soluebantur. Cladem Lugdunensem quadragies sestertio solatus est princeps, vt amissa vrbi reponerent. quam pecuniam Lugdunenses antè obtulerant, turbidis casibus. C. Suetonio, L. Telesino Coss. Antistius Sosianus factitatis in Neronem carminibus probrosis, exsilio, vt dixi, multatus, postquam id honoris indicibus támque promtum ad cædes principem accepit, inquies animo, & occasionum haut segnis, Pammenem eiusdem loci exsulem, & Chaldæorum arte famosum, eoq; multorum amicitiis innixum, similitudine fortunæ sibi conciliat. Ventitare ad eum nuntios & consolationes non frustra ratus, simul annuam pecuniam à P. Anteio ministrari cognoscit. Neque nescium habebat, Anteium caritate Agrippinæ inuisum Neroni, opesq; eius præcipuas ad eliciendam cupidinem, eamq; caussam multis exitio esse. Igitur interceptis Anteij litteris, furatus etiam libellos quibus dies genitalis eius, & euentura, secretis Pammenis occultabantur, simul repertis quæ de ortu vitaq; Ostorij Scapulæ

Lugduno combustæ subuenit Nero.

A. V. C. DCCCXIX. Sosianus exsul.

consultationes

P. Anteium accusat:

Et Ostorij.

composita

compositæ erant, scribit ad principem, magna se & quæ incolumitati eius conducerent allaturum, si breuem exsilij veniam impetrauisset. quippe Anteium & Ostorium imminere rebus, & sua Cæsariq; fata scrutari. Exin missa liburnica, aduehiturq; properè Sosianus. Ac vulgato eius indicio, inter damnatos magis quàm inter reos Anteius Ostoriusq; habebantur: adeò vt testamentum Anteij nemo obsignaret, nisi Tigellinus auctor exstitisset. Monitus prius Anteius, ne supremas tabulas moraretur. At ille hausto veneno, tarditatem eius perosus, intercisis venis, mortem approperauit. Ostorius longinquis in agris apud finem Ligurum id temporis erat. eò missus centurio, qui cædem eius maturaret. Caussa festinandi ex eo oriebatur, quòd Ostorius multâ militari famâ, & ciuicam coronam apud Britanniam meritus, ingenti corporis robore armorumq; scientiâ, metum Neroni fecerat, ne inuaderet, pauidum semper, & repertâ nuper coniuratione magis exterritū. Igitur centurio vbi effugia villæ clausit, tussa imperatoris Ostorio aperit. Is fortitudinem aduersum hostes sæpe spectatam in se vertit. Et quia vena quanquam interruptæ parum sanguinis effundebant, hactenus manu serui vsus vt immotum pugionem extolleret, adpressit dextram eius, iugulóq; occurrit. Etiam sibella externa, & obitas pro Rep. mortes tantâ casuum similitudine memorarem; meq; ipsum satias cepisset, aliorumq; tadium exspectarem, quamuis honestos ciuiū exitus, tristes tamen & continuos aspernantium. At nunc patientia seruilis, tantumq; sanguinis domi perditum, fatigant animū & mœstitiâ restringunt. Neque aliam defensionē ab iis quibus ista noscentur exegerim, quàm ne * oderim tam segniter pereuntes. Ira illa numinum in res Romanas fuit, quam non

Ille venis incisis abit.

Ad Ostoriū centurio mittitur.

Atque is pugione se interemit.

Excusario tot tristium narrationū, & patium.

* oderint

vt in cladibus exercituum, aut captiuitate vrbium, semel editam transire licet. Detur hoc illustrium virorum posteritati, vt quomodo exsequiis à promiscuâ sepulturâ separantur; ita in traditione supremorum accipiant habeantq́ propriam memoriam. Paucos quippe intra dies, eodem agmine Annæus Mella, Cerialis Anicius, Rufus

Crispinus mori iussus:

Crispinus, ac C. Petronius cecidere. Mella & Crispinus equites Romani, dignitate senatoriâ. Nam hic quondam præfectus prætorij, & cõsularibus insignibus donatus, ac nuper crimine coniurationis in Sardiniam exactus, accepto iussæ mortis nuntio semet interfecit. Mella quibus

Et Annæus Mella.

Gallio & Seneca parentibus natus, petitione honorum abstinuerat, per ambitionem præposteram, vt eques Romanus consularibus potentiâ æquaretur. Simul acquirendæ pecuniæ breuius iter credebat, per procurationes

Pater Lucani.

administrandis principis negotiis. Idem Annæum Lucanum genuerat, grande adiumentum claritudinis. quo interfecto, dum rem familiarem eius acriter requirit, accusatorem cõciuit Fabium Romanum, ex intimis Lucani amicis. Mixta in patrem filiúmque coniurationis scientia fingitur, assimilatis Lucani litteris. quas inspectas Nero, ferri ad eum iussit, opibus eius inhians. At Mella, quæ tum promtissima mortis via, exsoluit venas: scriptis codicillis, quibus grandem pecuniam in Tigellinum, generumq́ eius Cossutianum Capitonem erogabat, quo cetera manerent. Additur codicillis, tamquam de iniquitate exitij querens ita scripsisset: se quidem mori nullis supplicij caussis, Rufum autẽ Crispinum & Anicium Cerialẽ vitâ frui, infensos principi. quæ composita credebantur, de Crispino quia interfectus erat, de Ceriale vt interficeretur. Neq. enim multo pòst vim sibi attulit, minore quàm ceteri miseratione,

ne, quia proditam C. Cæsari coniurationem ab eo meminerant. De C. Petronio suprà pauca repetenda sunt. Nam illi dies per somnum, nox officiis, & oblectamentis vitæ transigebatur. Vtq; alios industria, ita hunc ignauia ad famã protulerat; habebaturq; non ganeo & profligator, vt pleriq. sua haurientium, sed erudito luxu. Ac dicta factaq; eius quanto solutiora, & quandam sui negligentiam præferentia, tanto gratius in speciem simplicitatis accipiebantur. Proconsul tamen Bithyniæ, & mox consul, vigentem se ac parem negotiis ostendit: dein reuolutus ad vitia, seu vitiorum imitationem, inter paucos familiarium Neroni assumtus est, elegantiæ arbiter, dum nihil amœnum, & molle affluentiâ putat, nisi quod ei Petronius approbauisset. Vnde inuidia Tigellini, quasi aduersus æmulum & scientia voluptatum potiorem. Ergo crudelitatem principis, cui ceteræ libidines cedebant, aggreditur, amicitiam Sceuini Petronio obiectans; corrupto ad indicium seruo ademtaq; defensione, & maiore parte familiæ in vincla raptâ. Fortè illis diebus Campaniam petiuerat Cæsar, & Cumas vsque progressus Petronius illic attinebatur. Nec tulit vltrà timoris aut spei moras. neque tamen præceps vitam expulit, sed incisas venas, vt libitum obligatas, aperire rursum, & alloqui amicos, non per seria, aut quibus constantiæ gloriam peteret. Audiebátque referentes, nihil de immortalitate animæ, & sapientium placitis, sed leuia carmina & faciles versus. Seruorum alios largitione, quosdam verberibus affecit. Iniit & vias, somno indulsit, vt quamquam coacta mors, fortuitæ similis esset. Ne codicillis quidem (quod pleriq; pereuntium) Neronem aut Tigellinum, aut quem alium potentium adulatus est: sed flagitia principis sub

C. Petronius ad mortem actus.

Elegantia viri,

Diu Neroni pereatis

Donec, Tigellino adnitente, euertitur.

Solutè admodũ moritur,

Neroni flagitiis suis prius ingeniis.

nominibus exoletorum feminarumq́, & nouitate cuiusque stupri perscripsit, atque obsignata misit Neroni. fregitq́ annulum, ne mox vsui esset ad facienda pericula. Ambigenti Neroni quonam modo noctium suarum ingenia notescerent, offertur Silia matrimonio senatoris haut ignota, & ipsi ad omnem libidinem adscita, ac Petronio perquàm familiaris. agitur in exsilium, tamquam non siluisset quæ viderat pertulerátque, proprio odio. At Numicium Thermum præturâ functum Tigellini simultatibus dedidit, quia libertus Thermi quædam de Tigellino criminosè detulerat, quæ cruciatibus tormentorum ipse, patronus eius nece immerita lueret. Trucidatis tot insignibus viris, ad postremum Nero virtutem ipsam exscindere concupiuit, interfecto Bareâ Sorano & Thraseâ Pato, olim vtrisque infensus, & accedentibus causis in Thraseam: quòd senatu egressus est, cùm de Agrippina referretur, vt memoraui: quodq́ luuenalium ludicro parum expetibilem operam præbuerat: eáque offensio altiùs penetrabat, quia idem Thraseæ Patri, vnde ortus erat, ludis Cæsarum à Troiano Antenore institutis, habitu tragico cecinerat. Die quoq. quo prætor Antistius ob probra in Neronem composita ad mortem damnabatur, mitiora censuit, obtinuitq́: & cùm deûm honores Poppææ decernuntur, sponte absens, funeri non interfuit. Quæ oblitterari non sinebat Capito Cossutianus, prater animum ad flagitia præcipitem, inimicus Thraseæ, quòd auctoritate eius concidisset iuuantis Cilicum legatos, dum Capitonem repetundarum interrogant. Quin & illa obiectabat: principio anni vitare Thraseâ sollenne iusiurandum: nuncupationibus votorum non adesse, quamuis Quindecimuirali sacerdotio præditum:

Bareas Soranus & Thraseas Pætus accusantur.

Crimina in istum.

Capito ea renouat,

Et auget.

nunquam

nunquam pro salute principis, aut cælesti voce immolauisse: assiduum olim & indefessum, qui vulgaribus quoque patrum consultis semet fautorem aut aduersarium ostenderet, triennio non introiisse curiam: nuperrimeque cùm ad coërcendos Silanum & Veterem certatim concurreretur, priuatis potius clientium negotiis vacauisse. secessionem iam id & partes; &, si multi idem audeant, bellum esse. Vt quondam C. Cæsarem, *inquit*, & M. Catonem; ita nunc te Nero & Thrasea auida discordiarum ciuitas loquitur. Et habet sectatores vel potius satellites, qui nondũ contumaciam sententiarum, sed habitum vultumque eius sectantur, rigidi & tristes, qui tibi lasciuiam exprobrent. Huic vni incolumitas tua sine arte, sine honore. Prosperas principis res spernit: etiam ne luctibus & doloribus non satiatur? Eiusdem animi est, Poppæam diuam non credere, cuius in acta diui Augusti & diui Iulij non iurare. Spernit religiones, abrogat leges. Diurna populi Romani per prouincias, per exercitus, curatiùs leguntur, vt noscatur quid Thrasea nõ fecerit. Aut transeamus ad illa instituta, si potiora sunt: aut noua cupientibus auferatur dux & auctor. Ista secta Tuberones & Fauonios veteri quoque Reip. ingrata nomina genuit. Vt imperium euertant, libertatem præferunt: si peruerterint, ipsam aggredientur. Frustrà Cassiũ amouisti, si glisceré & vigere Brutorum æmulos passurus es. Denique nihil ipse de Thraseâ scripseris, disceptatorem senatum nobis relinque. *Extollit ira promptum Cossutiani animum Nero: adiicitq; Marcellum Eprium acri eloquentia. At* Accessit Marcellus accusator.

*Torius Crimina in Baream.

Baream Soranum iam sibi Ostorius Sabinus eques Romanus popoſcerat reum ex proconſulatu Aſiæ, in quâ offenſiones principis auxit, iuſtitiâ atque induſtriâ: & quia portui Epheſiorum aperiendo curam inſumſerat: vimq; ciuitatis Pergamenæ prohibentis Acratum Cæſaris libertum ſtatuas & picturas auehere, inultam omiſerat. Sed crimini dabatur amicitia Plauti, & ambitio concilianda prouinciæ ad ſpes nouas. Tempus damnationi dilectum, quo Tiridates accipiendo Armeniæ regno aduentabat: vt ad externa rumoribus inteſtinum ſcelus obſcuraretur, an vt magnitudinem imperatoriam cæde inſignium virorum quaſi regio facinore oſtentaret. Igitur omni ciuitate ad excipiendum principem ſpectandumq; regem effuſa, Thraſea occurſu prohibitus non demiſit animum: ſed codicillos ad Neronem compoſuit, requirens obiecta, & expurgaturum aſſeuerans, ſi notitiam criminum & copiam diluendi habuiſſet. Eos codicillos Nero properanter accepit, ſpe exterritũ Thraſeam *ſenſiſſe per quæ claritudinẽ principis extolleret, ſuamq; famam dehoneſtaret. Quod vbi non euênit, vultúmque & ſpiritus & libertatem inſontis vltrò extimuit, vocari patres iuſſit. Tum Thraſea inter proximos conſultauit, tentarétne defenſionem, an ſperneret. Diuerſa conſilia afferebantur. Quibus intrari curiam placebat, ſecuros eſſe de conſtantiâ eius dixerunt, nihil dicturum, niſi quo gloriam augeret. Segnes & pauidos ſupremis ſuis ſecretum circumdare. Aſpiceret populus virum morti obuium, audiret ſenatus voces quaſi ex aliquo numine ſupra humanas: poſſe ipſo miraculo etiam Neronem permoueri. ſin crudelitas perſiſteret, diſtingui certè apud poſteros memoriam honeſti exitus ab ignauia per ſilentium

Tiridates ſub hæc in vrbẽ venit.

Thraſeas prohibetur occurrere.

Codicillos ad Neronẽ mittit.

*ſcripſiſſe

Ambigit, an ſe defendat.

Sunt, qui ſuadeant.

pereun-

pereuntium. *Contrà qui opperiendum domi censebant, de ipso Thraseâ eadem.* sed ludibria & contumelias imminere. subtraheret aures conuiciis & probris. Non solùm Cossutianum aut Eprium ad scelus promtos, superesse qui forsitan manus ictusq́. per * immanitatem Augusti. etiam bonos metu sequi. Detraheret potius senatui, quem* perornauisset, infamiam tanti flagitij: & relinqueret incertum, quid viso Thraseâ reo decreturi patres fuerint. vt Neronem flagitiorum pudor caperet, irritâ spe agitari: multoq́ue magis timendum, ne in coniugem, in familiam, in cetera pignora eius sæuiret. Proinde intemeratus, impollutus, quorum vestigiis & studiis vitam duxerit, eorum gloriâ peteret finem. *Aderat consilio Rusticus Arulenus flagrans iuuenis, & cupidine laudis offerebat se intercessurum senatusconsulto. Nam plebis trib. erat. Cohibuit spiritus eius Thrasea,* ne vana & reo non profutura, intercessori exitiosa inciperet. Sibi actam ætatem, & tot per annos continuum vitæ ordinem, nõ deserendum: illi initium magistratuum, & integra quæ supersint. Multum antè secum expenderet, quod tali tempore capessendæ Reip. iter ingrederetur. *Ceterùm ipse an venire in senatum deceret, meditationi suæ reliquit. At posterâ luce duæ prætoriæ cohortes armatæ, templum genitricis Veneris insedere. Aditum senatus globus togatorum obsederat, non occultis gladiis. dispersiq́, per fora ac basilicas cunei militares. inter quorum aspectus & minas ingressi curiam senatores. Et oratio principis per Quæstorem eius audita est. Nemine nominatim compellato, patres arguebat,* quòd publica munia desererent, corumq́ue exem-

Sunt, qui dissuadeant.

* *semper ornauisset.*

Aruleni iuuenilis impetus.

Quem vir augustus cohibet.

Templũ Nero milite complet.

Obliquâ oratione patres accusat.

plo

plo equites Rom. ad ſegnitiã verterentur. Etenim quid mirum è longinquis prouinciis adueniri, cùm plerique adepti conſulatum & ſacerdotia, hortorum potius amœnitati inſeruirent? *quod velut telum arripuere accuſatores. Et initium faciente Coſſutiano, maiore vi Marcellus*, ſummam Reip. agi clamitabat: contumaciâ inferiorum, lenitatem imperitantis deminui. Nimiùm mites ad eam diem patres, qui Thraſeam deſciſcentem, qui generum eius Heluidium Priſcum in iiſdem furoribus, ſimul Paconium Agrippinũ paterni in principes odij heredem, & Curtium Montanum deteſtanda carmina factitantem, eludere impunè ſinerent. Requirere ſe in ſenatu conſularem, in votis ſacerdotem, in iureiurando ciuem: niſi contra inſtituta & cærimonias maiorum, proditorem palàm & hoſtem Thraſea induiſſet. Denique agere ſenatorem, & principis obtrectatores protegere ſolitus, vniret, cenſeret quid corrigi aut mutari vellet: faciliùs perlaturos ſingula increpantem, quàm nunc ſilentium perferrent omnia damnantis. Pacem illi per orbem terræ, an victorias ſine damno exercituum diſplicere? Ne hominem bonis publicis mæſtum, & qui fora, theatra, templa pro ſolitudine haberet, qui minitaretur exſilium ſuum, ambitionis prauæ compotem facerent. Non illi conſulta hæc, non magiſtratus, aut Romanam vrbem videri. Abrumperet vitam ab eâ ciuitate, cuius caritatem olim, nunc & aſpectum exuiſſet. *Cùm per hæc atque talia Marcellus inueheretur toruus & minax, voce, vultu, oculis ardeſceret; non illa nota & *celebritate periculorum ſueta iam ſenatus*

Marcellus in Thraſeam inſurgit.

Senatus ad hæc expauidus.

* *crebritate*

senatus maestitia, sed nouus & altior pauor, manus & tela militum cernentibus. simul ipsius Thraseæ venerabilis species obuersabatur: & erant qui Heluidium quoq; miserarentur, innoxiæ affinitatis pœnas daturum. Quid Agrippino obiectum, nisi tristem patris fortunam? quando & ille perinde innocens Tiberij sæuitia concidisset. Enimuerò Montanum probæ iuuentæ, neq. famosi carminis, quia protulerit ingenium, extorrem agi. Atque interim Ostorius Sabinus Sorani accusator ingreditur, orditurq; de amicitiâ Rubellij Plauti, quodq; proconsul Asiæ Soranus pro claritate sibi potius accommodatum, quàm ex vtilitate communi egisset, alendo seditiones ciuitatũ. Vetera hæc. sed recens, discrimini patris filiam connectebat, quòd pecuniam Magis dilargita esset. Acciderat sanè pietate Seruilia (id enim nomen puellæ fuit) quæ caritate erga parentem, simul imprudentiâ ætatis, non tamen aliud consultauerat, quàm de incolumitate domus, & an placabilis Nero, an cognitio senatus nihil atrox afferret. Igitur accita est in senatum, steteruntq; diuersi ante tribunal consulum, grandis æuo parens, contrà filia intra vicesimum ætatis annum, nuper marito Annio Pollione in exsilium pulso, viduata desolataque; ac ne patrem quidem intuens, cuius onerasse pericula videbatur. Tùm interrogante accusatore, an cultus dotales, an detractum ceruici monile venumdedisset, quo pecuniam faciendis magicis sacris contraheret? primùm strata humi, longóq. fletu & silentio, pòst, altaria & aram complexa: Nullos, inquit, impios deos, nullas deuotiones, nec aliud infelicibus precibus inuocaui, quàm vt hunc optimum patrem tu Cæsar & vos patres seruâretis incolumem. Sic gemmas & vestes & dignitatis insignia dedi; quomodo

Milites ante oculos: Thraseas in animo.

Iam & in Baream Ostorius inuehitur.

Etiam in eius filiam.

Illa in Cutiam vocata.

Inuidiosè interrogat accusator:

Ipsa piè & miserabiliter respondet.

modo si sanguinem & vitam popoſciſſent? Viderint iſti antehac mihi ignoti quo nomine ſint, quas artes exerceant: nulla mihi principis mentio, niſi inter numina fuit. Neſcit tamen miſerrimus pater. & ſi crimen eſt, ſola deliqui. *Loquentis adhuc verba excipit Soranus, proclamatq; non illam in prouinciam ſecum profectam, non Plauto per ætatem noſci potuiſſe, non criminibus mariti cõnexam, nimiæ tantùm pietatis ream, ſepararent à ſe quamcunque ſortem ſubiret. Simul in amplexus occurrentis filiæ ruebat, niſi interiecti lictores vtriſque obſtitiſſent. Mox datus teſtibus locus: & quantum miſericordiæ ſæuitia accuſationis permouerat, tantum iræ P. Egnatius teſtis conciuit. Cliens hic Sorani, & tunc emtus ad opprimendum amicum, auctoritatem Stoicæ ſectæ præferebat, habitu & ore ad exprimendam imaginem honeſti * & exerciti, ceterùm animo perfidioſus, & ſubdolus, auaritiam ac libidinem occultans. Quæ poſtquam pecuniâ recluſa ſunt, dedit exemplum præcauendi, quomodo fraudibus inuolutos, aut flagitiis commaculatos; ſic ſpecie bonarum artium falſos, & amicitiæ fallaces. Idem tamen dies & honeſtum exemplum tulit Caſij Aſclepiodoti, qui magnitudine opum præcipuus inter Bithynos, quo obſequio florentem Soranum celebrauerat, labentem non deſeruit. Exutusq; omnibus fortunis, & in exſilium actus, æquitate deûm * erga bona maláque documenta. Thraſeæ Soranóque & Seruiliæ datur mortis arbitrium. Heluidius & Paconius Italiâ depelluntur. Montanus patri conceſſus eſt, prædicto ne in Repub. haberetur. Accuſatoribus Eprio & Coſſutiano quinquagies ſeſtertium ſingulis, Oſtorio duodecies & quæſtoria inſignia tribuuntur. Tum ad Thraſeam in hortis agentem quæſtor conſulis*

Pater eam excuſat.

Impurus teſtis, Egnatius.

* honeſti exercitus, Philoſophiæ dehoneſtamentum.

Thraſeas & Soranus mori iuſſi.

Perfertur nuncius ad Thraſeam.

sulis missus, vesperascente iam die. illustrium virorum feminarumq; cœtus frequentes egerat, maximè intentus Demetrio Cynicæ institutionis doctori: cum quo, vt coniectare erat intentione vultus, & auditu si qua clariùs proloquebantur, de naturâ animæ, & dissociatione spiritus corporisq; inquirebat: donec aduenit Domitius Cæcilianus ex intimis amicis, & ei quid senatus censuisset, expósuit. Igitur flentes quiritantesq; qui aderant, facessere propere Thraseæ, neu pericula sua miscere cum sorte damnati hortatur. Arriamq; tentantem mariti suprema, & exemplum Arriæ matris sequi, monet retinere vitam, filiæq; communi subsidium vnicum non adimere. Tum progressus in porticum, illic à quæstore reperitur, lætitiæ propior, quia Heluidium genetum suum Italiâ tantum arceri cognouerat. Accepto dehinc senatusconsulto, Heluidium & Demetrium in cubiculum inducit: porrectis vtriusque brachij venis, postquam cruorem effudit, humum super spargens, propius vocato quæstore, Libemus, *inquit,* IOVI LIBERATORI. *Specta iuuenis, & omen quidem dij prohibeant; ceterùm in ea tempora natus es, quibus firmare animum expedit constantibus exemplis. Post lentitudine exitus graues cruciatus afferente, obuersis in Demetrium.*

Seriis sermonibus intentum.

Suos hortatur & roborat:

Abit è vitâ, vt è conuiuio.

C. COR-

C. CORNELII TACITI AB EXCESSV NERONIS HISTORIARVM LIB. I.

BREVIARIVM LIBRI.

ORDITVR, & quæ in Historiarum toto opere dicenda, carptim proponit: statum item tunc rei Romanæ: Galbæ ingenium, mores, gubernationem. Qui audito motu Germanico, Pisonem Cæsarem adoptat. Id Othonem offendit, qui spe suâ lapsus animum ad vtrumque cædem appulit, & perfecit, conciliatis sibi Prætorianis. Galba & Piso trucidantur, item T. Vinius. Otho in imperij sede est. cui tamen æmulus statim & hostis Vitellius exortus. De causis motæ Germaniæ, & in eâ legionum. Vitellium Principem sumunt, & iter in Italiam: duobus ducibus, Valente Fabio, & Alieno Cæcinâ. Otho copias item ducesque parat. Recensio Prouinciarum, quæ penes vtrumque Principem. Interea Roxolani Sarmatæ Mœsiam irrupêre: sed repulsi, aut cæsi. Seditio Romæ & tumultus Prætorianorum ingens exortus: qui Senatum vniuersum ad cædem deposcunt, vt Othoni infidum. Otho ægrè eos coërcet, & donatiuo mox placat. Idem classem instruit, mittitque in Galliam contra Vitellium. Denique ipse, omissâ vrbe, in eum it. Gesta hæc paucis mensibus,

COSS. *Imp. Ser. Galba. & T. Vinio.*

A. V. C. DCCCXXII. Caussa huius scriptionis. Priora, priores scripserunt:

INITIVM *mihi operis Ser. Galba iterũ, T. Vinius consules erunt. Nam post conditam vrbem* DCC. *&* XX. *prioris ævi annos multi auctores retulerunt: dum res populi Rom. memorabantur, pari eloquẽtiâ ac libertate. Postquam bellatũ apud Actium, atq; *omnem potestatem ad vnum conferri pacis interfuit; magna illa ingenia cessere. Simul veritas pluribus modis infracta. primùm inscitia Reip. vt aliena, mox libidine assentandi, aut rursus odio aduersus dominantes. Ita neutris cura posterita-*

* Regius codex *omnium*

posteritatis, inter infensos vel obnoxios. Sed ambitionem scriptoris facilè aduerseris: obtrectatio & liuor pronis auribus accipiuntur. quippe adulationi fœdum crimen seruitutis, malignitati falsa species libertatis inest. Mihi Galba, Otho, Vitellius, nec beneficio nec iniuria cogniti. Dignitatem nostram à Vespasiano inchoatam, à Tito auctam, à Domitiano longius proiectam nō abnuerim. sed incorruptam fidē professu, nec amore quisquam, & sine odio dicendus est. Quod si vita suppeditet, principatum diui Neruæ, & imperiū Traiani, vberiorem securioremq; materiam senectuti seposui: rarā temporum felicitate, vbi sentire quæ velis, & quæ sentias dicere licet. Ipse hæc postrema parā curā.

Opus aggredior plenum variis casibus, atrox prœliis, discors seditionibus, ipsā etiam pace sæuum. Quatuor principes ferro interemti. Tria bella ciuilia, plura externa, ac plerumq. permixta. Prospera, in Oriente; aduersa, in Occidente res. Turbatum Illyricum, Gallia nutantes, perdomita Britannia, & * statim missa cohorte in Sarmatarum ac Sueuorum gentes, nobilitatus cladibus mutuis Dacus. Mota etiā propè Parthorum arma falsi Neronis ludibrio. Iam verò Italia nouis cladibus, vel post longam sæculorum seriem repetitis, afflicta. Haustæ aut obrutæ vrbes. Fecundissima Campaniæ ora, & vrbs, incendiis vastata; cōsumtis antiquissimis delubris, ipso Capitolio ciuium manibus incenso. Pollutæ cerimoniæ. magna adulteria. plenum exsiliis mare. infecti cædibus scopuli. atrocius in vrbe sæuitum. Nobilitas, opes, omissi gestiq; honores pro crimine; & ob virtutes, certissimū exitium. Nec minus præmia delatorū inuisa quàm scelera: cùm alij sacerdotia & cōsulatus vt spolia adepti, procurationes alij & interiorem potentiam, agerent ferrent *cuncta. Odio & terrore corrupti in dominos serui, in Materies operis: Varia bella, * statim amissa: coorta Sarmatarum Glades. Sæuitia, Miseriæ. * cuncta, odio & terrore

Etiam virtutes,

patronos liberti: & quibus deerat inimicus, per amicos oppressi. Non tamen adeò virtutum sterile sæculũ, vt non & bona exempla prodiderit. Comitatæ profugos liberos matres, secutæ maritos in exsilia cõniuges, propinqui audentes, constantes generi, contumax etiã aduersus tormenta seruorum fides. Supremæ clarorũ virorum necessitates; ipsa necessitas fortiter tolerata; & laudatis antiquorũ mortibus pares exitus. Præter multiplices rerum humanarum casus, cælo terrá. prodigia, & fulminum monitus, & futurorum præsagia, læta, tristia, ambigua, manifesta. Nec enim vnquã atrocioribus populi Ro. cladibus, magisue iustis iudiciis approbatum est, non esse curæ deis securitatem nostram, esse vltionem. Ceterùm antequam destimata componam, repetendum videtur, qualis status vrbs, quæ mens exercituum, quis habitus prouinciarum, quid in toto terrarum orbe validum, quid ægrum fuerit: vt non modò casus euentusq; rerum, qui plerumq; fortuiti sunt, sed ratio etiam caussaq; noscantur.

Et exitus cõstantes.

Nolim dictum.

Caussæ motuum ab origine.

Mors Neronis varié læta aut tristis.

Einis Neronis vt lætus primo gaudentiũ impetu fuerat, ita varios motus animorum, non modò in vrbe apud patres, apud populum, apud vrbanum militem, sed omnes legiones ducesq; conciuerat, euulgato imperij arcano, posse principem alibi quàm Romæ fieri. Sed patres læti, vsurpatâ statim libertate, licentius vt erga principem nouum & absentem. primores equitum proximi gaudio patrum. pars populi integra, & magnis domibus annexa, clientes libertiq; damnatorum & exsulum, in spem erecti. Plebs sordida & circo ac theatris sueta, simul deterrimi seruorum, aut qui adesis bonis, per dedecus Neronis alebantur, mœsti & rumorũ auidi. Miles vrbanus longo Cæsarum sacramento imbutus, & ad destituendum Neronem arte magis & impulsu, quàm suo ingenio

Bonis & magnis lætæ:

Malis & vilibus, cõtrà.

Miles præmia spectabat

ingenio traductus, postquam neq; dari donatiuũ sub nomine Galbæ promissum, neq; magnis meritis ac præmiis eundẽ in pace qui in bello locum, præuentamq; gratiam, intelligit, apud principem à legionibus factum, pronus ad nouas res, scelere insuper Nymphidij Sabini Præfecti imperium sibi molientis agitatur. Et Nymphidius quidem in ipso conatu oppressus. Sed quamuis capite defectionis ablato, manebat plerisq; militum cõscientia; nec deerant sermones, senium atq; auaritiam Galbæ increpantium. Laudata olim & militari famâ celebrata seueritas eius, angebat coaspernantes veterẽ disciplinam, atq; ita XIIII. annis à Nerone assuefactos, vt haut minus vitia principum amarent, quàm olim virtutes verebantur. Accessit Galbæ vox pro Rep. honesta, ipsi anceps, legi à se militem, non emi. Nec enim ad hanc formam cetera erant. Inualidum senem T. Vinius & Cornelius Laco, alter deterrimus mortalium, alter ignauissimus, odio flagitiorũ *onerabant, contemtu inertiæ destruebant. Tardũ Galbæ iter & cruentum, interfectis Cingonio Varrone consule designato; & Petronio Turpiliano consulari. ille vt Nymphidij socius, hic vt dux Neronis, inauditi atq; indefensi, tamquam innocentes perierant. Introitus in vrbem, trucidatis tot milibus inermium militum, infaustus omine, atq; ipsis etiam qui occiderant, formidolosus. Inductâ legione Hispanâ, remanente eâ quam è classe Nero conscripserat, plena vrbs exercitu insolito. multi adhoc *& innumeri è Germaniâ ac Britanniâ & Illyrico, quos idem Nero electos præmissosq; ad claustra Caspiarum, & bellum quod in Albanos parabat, opprimendis Vindicis cœptis reuocauerat: ingẽs nouis rebus materia, vt non in vnum aliquẽ prono fauore, ita audenti parata. Fortè congruerat vt Clodij Macri & Fonteij Capitonis cades

Nymphidius eum turbat.

Galba patũ benignè habet.

Qui & in alijs rebus peccat.

*veteres onerarum, Sæuitiam exercet.

Vrbs plena milite.

*multi adhoc numeri.

Clodius Macer cæsus.

nuntiarentur. Macrũ in Africâ haut dubiè turbantem, *Trebonius Garucianus procurator, iussu Galbæ: Capitonẽ in Germaniâ, cùm similia cœptaret, Cornelius Aquinus & Fabius Valens legati legionũ interfecerant, antequam iuberentur. Fuere qui crederent, Capitonem vt auaritiâ & libidine fœdũ ac maculosum, ita cogitatione rerum nouarum abstinuisse: sed à legatis bellum suadentibus, postquam impellere nequiuerint, crimen ac dolum compositum vltrò: & Galbam mobilitate ingenij, an ne altius scrutaretur, quoquo modo acta, quia mutari non poterant, comprobasse. Ceterùm vtraque cades sinistrè accepta: & *inuiso semel principe, seu benè seu malè facta premunt. Iam afferebant venalia cuncta, prapotentes liberti. Seruorum manus subitis auidæ, & tamquam apud senem festinantes. eademq; nouæ aulæ mala, æquè grauia, non æquè excusata. Ipsa ætas Galbæ, & irrisui & fastidio erat, assuetis iuuentæ Neronis, & imperatores formâ ac decore corporis (vt est mos vulgi) comparantibus. Et hic quidẽ Romæ, tamquam in tantâ multitudine, habitus animorum fuit. E prouinciis, Hispaniæ præerat Cluuius Rufus, vir facundus, &, pacis artibus, belli inexpertus. Galliæ, super memoriam Vindicis, obligatæ recenti dono Romanæ ciuitatis, & in posterum tributi leuamento. Proximæ tamen Germanis exercitibus Galliarum ciuitates, non eodem honore habitæ, quadam etiam finibus ademptis, pari dolore commoda aliena ac suas iniurias metiebantur. Germanici exercitus, quod periculosissimum in tantis viribus, soliciti & irati superbia recentis victoriæ, & metu, tamquam alias partes fouissent. Tardè à Nerone defciuerant: nec statim pro Galbâ Verginius an imperare voluisset dubium: delatum ei à milite imperiũ conueniebat. Fonteium Capitonem occisum, etiam*

* Trebonianus, est Plutarcho. Capito cæsus.

Cum inuidiâ Galbæ.

* inuisum s. principem Qui libertis nimis etiam obnoxius.

Cluuius Rufus Hispaniæ Præses.

Galliarum pars aliena Galbæ.

Etiam legiones ad Rhenum.

etiam qui queri non poterant, tamen indignabantur. Dux deerat, abducto Verginio per simulationē amicitiæ: quem non remitti, atq. etiam reum esse, tamquā suum crimen accipiebāt. Superior exercitus legatum Hordeonium Flaccum spernebat, senectā ac debilitate pedum inualidum, sine constantiā, sine auctoritate: ne quieto quidem milite, regimen. adeò furentes infirmitate retinentis vltrò etiam accendebantur. Inferioris Germaniæ legiones diutius sine consulari fuere: donec, missu Galbæ, Vitellius aderat, censoris Vitellij ac ter cōsulis filius. Id satis videbatur. In Britannico exercitu nihil irarum. Non sanè aliæ legiones, per omnes ciuilium bellorum motus, innocentius egerunt: seu quia procul, & Oceano diuisæ; seu, crebris expeditionibus, doctæ hostem potius odisse. Quies & Illyrico: quamquam excitæ à Nerone legiones, dum in Italiā cunctantur, Verginium legationibus adiſſent. Sed longis spatiis discreti exercitus, quod saluberrimum est ad continendam militarem fidem, nec vitiis nec viribus miscebantur. Oriens adhuc immotus. Syriam & quattuor legiones obtinebat Licinius Mucianus, vir secundis aduersisq; iuxtà famosus. Insignes amicitias iuuenis ambitiosè coluerat. mox attritis opibus, lubrico statu. suspectā etiam Claudij iracundiā, in secretū Asiæ repositus, tam propè ab exsule fuit, quàm posteà à principe. Luxuriā, industriā, comitate, arrogantiā, malis bonisq; artibus mixtus. nimiæ voluptates, cùm vacaret; quoties expedierat, magnæ virtutes. Palam laudares, secreta malè audiebant. Sed apud subiectos, apud proximos, apud collegas, variis illecebris potens: & cui expeditius fuerat tradere imperium, quàm obtinere. Bellum Iudaicum Flauius Vespasianus (ducem eum Nero delegerat) tribus legionibus administrabat. Nec Vespasiano aduersus*

Hordeonius Flaccus partiarum præfectus.

Parti Vitellius.

Britannicæ legiones modestæ.

Syriæ præses Mucianus.

Eius vita breuiter & ingenium.

* *fuerit* Vespasianus cum Iudæis belligerat.

aduersus Galbam votum, aut animus. Quippe T. filium ad veneration̄ cultumq; eius miserat, vt suo loco memorabimus. Occultâ lege fati, & ostentis ac responsis destinatum Vespasiano liberisq; eius imperium, post seruitutem credidimus. Ægyptum copiasq; quibus coerceretur, iã inde à diuo Augusto, equites Romani obtinent loco regum. Ita visum expedire, prouinciam aditu difficilem, annonæ fecundam, superstitione, ac lasciuiâ discordem & mobilem, insciam legum, ignarã magistratuum domi retinere. Regebat tum Tiberius Alexander eiusdem nationis. Africa, as legiones in eâ, interfecto Clodio Macro, contentæ qualicumque principe, post experimentum domini minoris. Duæ Mauretaniæ, * Rhætia, Noricum, Thraciã, & quæ aliæ procuratoribus cohibentur, vt cuiq; exercitui vicinæ, ita in fauorem aut odium contactu valentiorum agebantur. Inermes prouinciæ, atque ipsa in primis Italia, cuicumq; seruitio expositæ, in pretium belli cessuræ erant. Hic fuit rerum Romanarum status, cùm Ser. Galba iterum, Titus Vinius consules, inchoauere annum sibi vltimum, Reip. propè supremum. Paucis post kalen. Ian. diebus Pompeij Propinqui procuratoris, è Belgicâ litteræ afferuntur, superiorus Germaniæ legiones, ruptâ sacramenti reuerentiâ, imperatorem alium flagitare, & senatui ac Pop. Ro. arbitrium eligendi permittere, quo seditio mollius acciperetur. Maturauit ea res consilium Galbæ, iam pridē de adoptione secum & cum proximis agitantis. Non sanè crebrior totâ ciuitate sermo per illos menses fuerat. primùm licentiâ ac libidine talia loquendi, dein fessâ * iam ætate Galbæ. Paucis iudicium, aut Reip. amor: multi occultâ spe, prout quis amicus vel cliens, hunc vel illum * ambitionis rumoribus destinabant. Et iam in T. Vinij odium diuerterant, qui in

Ægypti Præses Ti. Alexander.

* Rhætia.

Nuncij de legionum Germanicarum defectione.

Galba de adoptando Cæsare cogitat.

* Rhen. fessa annis ætate

Quem alij alium destinant.

* ambitiosis

dies

dies quanto potentior, * eodem [actu] inuisior erat. Quippe hiantes in magnâ fortunâ amicorum cupiditates, ipsa Galbæ facilitas intendebat: cùm apud infirmum & credulũ minore metu, & maiore præmio peccaretur. Potentia principatus diuisa in T. Vinium consulem, & Cornelium Laconem prætorij præfectũ. Nec minor gratia Icelo Galbæ liberto, quem annulo donatum equestri nomine Martianum vocitabant. Hi discordes, & rebus in moribus sibi quisque tendentes; circa consilium eligendi successoris in duas factiones scindebantur. Vinius pro M. Othone; Laco atq; Icelus consensu non tam vnũ alterum quem fouebant, quam alium. Neque erat Galbæ ignota Othonis ac T. Vinij amicitia, ex rumoribus nihil silentio transmittentium: quia Vinio vidua filia, cælebs Otho, gener ac socer destinabãtur. Credo & Reip. curã subisse, frustra à Nerone translatæ, si apud Othonem relinqueretur. namque Otho puerilia incuriosè, adolescentiam petulanter egerat, gratus Neroni amulatione luxus. Eoq; iam Poppæam Sabinã Principale scortum, vt apud conscium libidinum deposuerat, donec * Octauiam vxorem amoliretur. Mox suspectum in eãdem Poppæã, in prouinciam Lusitaniam specie legationis sepositus. Otho, comiter administratã prouinciã, primus in partes transgressus, nec segnis, & donec bellum fuit, inter præsentes splendidissimus, spem adoptionis statim conceptam, acrius in dies rapiebat: fauentibus plerisq. militum, pronã in eum aulã Neronis vt similem. Sed Galba, postnuntios Germanicæ seditionis, quamquam nihil adhuc de Vitellio certũ, anxius quónam exercituum vi erumperet, ne vrbano quidem militi confisus, quod remedium vnicum rebatur, comitia imperij transigit. Adhibitoq; super Viniũ ac Laconem, Mario Celso consule designato,

* eãdem inuisior Galba ipse vix sui arbitrij.

Triumuiri cum regunt, aut distrahunt.

T. Vinius Othonem promouet.

Qui non eã fortunã dignus.

*Regius cod. *Octauiam vxor amoueretur.*

Tamen callidè ambiebat.

Sed Galba alium ab omnium mente eligit,

Pisonem Licinianum,

ac Ducenio Gemino præfecto vrbis, pauca præfatus de sua senectute, Pisonem Licinianum accersiri iubet: seu propriâ dilectione, siue, vt quidam tradiderunt, Lacone instante. cui apud Rubellium Plautum exercita cum Pisone amicitia: sed callidè vt ignotum fouebat, & prospera de Pisone fama consilio eius fidem addiderat. Piso Virum nobilem, & seuerum,

M. Crasso & Scriboniâ genitus, nobilis vtrimque, vultu habituq; moris antiqui, & æstimatione rectâ seuerus, deterius interpretantibus tristior habebatur. Ea pars morum eius, quo suspectior solicitis, adoptanti placebat. Galbæ ad eum aurea oratio.

Igitur Galba apprehensâ Pisonis manu, in hunc modum locutus fertur. Si te priuatus, lege curiata apud Pontifices, vt moris est, adoptarem; & mihi egregium erat tunc, Pompeij & M. Crassi subolem in penates meos adsciscere; & tibi insigne, Sulpiciæ ac Lutatiæ decora, nobilitati tuæ adiecisse. Nunc me deorum hominumq. consensu ad imperium vocatum, præclara indoles tua, & amor patriæ impulit, vt principatú, de quo maiores nostri armis certabant, bello adeptus, quiescēti offeram. exemplo diui Augusti, qui sororis filium Marcellum, dein generum Agrippam, mox nepotes suos, postremò Tiberium Neronem priuignum, in proximo sibi fastigio collocauit. Sed Augustus in domo successorem quæsiuit; ego, in Rep. Non quia propinquos aut socios belli nō habeam: sed neq. ipse imperium ambitione accepi; & iudicij mei documentū sint, non meæ tantùm necessitudines, quas tibi postposui, sed & tuæ. Est tibi frater pari nobilitate, natu maior, dignus hac fortuna, nisi tu potior esses. Ea ætas tua quæ cupiditates adolescentiæ iā effugerit: ea vita, in quâ nihil præteritum excusan-

excusandum habeas. Fortunam adhuc tantū adhersam tulisti. Secúdæ res acrioribus stimulis animum explorant: quia miseriæ tolerantur, felicitate corrumpimur. Fidem, libertatem, amicitiam, præcipua humani animi bona, tu quidē eádem constantiā retinebis: sed alij per obsequium imminuent. Irrumpet adulatio, blanditiæ pessimū veri affectus venenum, sua cuiq. vtilitas. Etiā ego ac tu simplicissimè inter nos hodie loquimur, ceteri, libentius cū fortunâ nostrā, quàm nobiscum. Nam suadere principi quod oporteat, multi laboris: assentatio erga principē quemcumque, sine affectu peragitur. Si immensum imperij corpus stare ac librari sine rectore posset, dignus erā, à quo Resp. inciperet. Nunc eò necessitatis iampridē ventum est, vt nec mea senectus conferre plus Populo Ro. possit, quàm bonum successorem; nec tua plus iuuenta, quàm bonum principem. Sub Tiberio, & Caio, & Claudio, vnius familiæ quasi hereditas fuimus: loco libertatis erit, quod eligi cœpimus. Et finitâ Iuliorū Claudiorumq. domo, optimum quemque adoptio inueniet. Nam generari & nasci à principibus, fortuitum, nec vltrà æstimatur: adoptandi iudicium integrū; & si velis eligere, consensu monstratur. Sit ante oculos Nero, quem longá Cæsarum serie tumentem, nō Vindex cum inermi prouinciâ, aut ego cum vnâ legione, sed sua immanitas, sua luxuria ceruicibus publicis depulere. Neq. erat adhuc damnati principis exemplum. Nos bello, & ab æstimantibus asciti, cum inuidiâ quamuis, egregij erimus. Ne tamen territus fueris, si duæ legiones in hoc concussi orbis

motu nondũ quieſcunt. Ne ipſe quidem ad ſecuras res acceſſi: & auditâ adoptione, deſinam videri ſenex, quod nunc mihi vnum obiicitur. Nero à peſſimo quoq. ſemper deſiderabitur: mihi ac tibi prouidendum eſt, ne etiam à bonis deſideretur. Monere diutius neq. tẽporis huius, & impletum eſt omne conſilium, ſi te bene elegi. Vtiliſſimus * Cod. regius *idem.* *quidem ac breuiſſimus bonarum malarumq. rerum dilectus, cogitare quid aut nolueris ſub alio principe, aut volueris. Neque enim hic, vt in ceteris gentibus quæ regnantur, certa dominorum domus, & ceteri ſerui: ſed imperaturus es hominibus, qui nec totam ſeruitutem pati poſſunt, nec totam libertatem. *Et Galba quidem, hæc ac talia, tamquam principem faceret; ceteri, tamquam cum facto loquebantur. Piſonem ferunt ſtatim intuentibus, & mox coniectis in eum omnium oculis, nullum turbati, aut exſultantis animi motum prodidiſſe: Sermonem erga patrem imperatorem q3 reuerens, de ſe moderatus, nihil in vultu habituq3 mutatum: quaſi imperare poſſet magis, quàm vellet. Conſultatum inde, pro roſtris, an in ſenatu, an in caſtris adoptio nuncuparetur. Iri in caſtra placuit. honorificum id militibus fore, quorum fauorem vt largitione & ambitu malè acquiri, ita per bonas artes haut ſpernendum. Circumſteterat interim palatium publica exſpectatio magni ſecreti impatiens, & malè coërcitam famam ſupprimentes augebant. Quartum idus Ianu. fœdum imbribus diem, tonitrua & fulgura & cæleſtes minæ vltra ſoliti turbauerant. Obſeruatum id antiquitus comitiis dirimendis, non terruit Galbã quo minus in caſtra pergeret: contemtorem taliũ vt fortuitorum; ſeu quæ fato manent, quamuis ſignificata, non vitantur.

Piſo par fortunæ:

Eamque impotus excipit.

In caſtra itur:

vitantur. Apud frequentem militum concionem, imperatoriâ breuitate, adoptari à se Pisonẽ * more diui Augusti, & exemplo militari, quo vir virum legeret, pronuntiat: ac ne dißimulata seditio in maius crederetur, vltrò asseuerat, quartam & duodecimam estimam legiones, paucis seditionis auctoribus, non vltra verba ac voces erraße, & breui in officio fore. Nec vllum orationi aut leniciniũ* additum, aut pretium. Tribuni tamen centuriones q3, & proximi militũ, gratabundi respondent. per ceteros mœstitia ac silentium, tamquã vsurpatam etiam in pace donatiui necessitatem, bello perdidißent. Constat potuisse conciliari animos quantulacumq3 parci senis liberalitate. Nocuit antiquus rigor & nimia seueritas, cui iam pares non sumus. Inde apud senatũ non comtior Galbæ, non longior quàm apud milites sermo: Pisonis comis oratio. Et patrum fauor aderat, multi voluntate effusius, qui noluerant mediè, ac plurimi obuio obsequio priuatas spes agitantes, sine publicâ curâ. Nec aliud sequenti quatriduo (quod mediũ inter adoptionem & eadem fuit) dictum à Pisone in publicum, factúmue. Crebrioribus in dies Germanicæ defectionis nuntiis, & facili ciuitate ad accipienda credendaq3 omnia noua, cùm tristia sunt, censuerant patres mittendos ad Germanicum exercitũ legatos. agitatũ secreto, num & Piso proficisceretur * maiore prætextu: illi auctoritatem senatus, hic dignationem Cæsaris laturus. Placebat & Laconem prætory præfectum simul mitti. Is consilio interceßit. Legati quoq3 (nam senatus electionem Galbæ permiserat) fœdâ inconstantiâ nominati, excusati, substituti, ambitu remanẽdi aut eundi, vt quemq3 metus vel spes impulerat. Proxima pecuniæ cura. Et cuncta scrutantibus iustißimum visum est, inde repeti, vnde inopia causſa erat.

Adoptio exponitur:
* Ferretus, exemplo diui Augusti, & more militari.

Sed donatiui nulla mẽtio.
* Veneta editio, addidit,

Et omnino Galba nimis restrictus.

Inde apud Patres publicata adoptio:

Admodum eà lætos.

Legati ad legiones Germanicas missi.
* Suspectum.

Pecunia in publicum quæsita:

*Bis & vicies * mille sestertium donationibus Nero effuderat. Appellari singulos iussit, decumâ parte liberalitatis apud quemque eorum relicta. At illis vix decuma super portiones erant: iisdem erga aliena sumtibus, quibus sua prodegerant, cùm rapacissimo cuiq; ac perditissimo, non agri, aut fœnus, sed sola instrumenta vitiorũ manerent. Exactioni * xxx. equites Romani præpositi, nouum officij genus, & ambitu ac numero onerosum: vbiq. hasta, & sector, & inquieta vrbs auctionibus. Attamen grande gaudium, quòd tam pauperes forent quibus donasset Nero, quàm quibus abstulisset. Exauctorati per eos dies tribuni, è prætorio Antonius Taurus, & * Antonius Naso: ex vrbanis cohortibus, Æmylius Pacensis: è vigiliis, Iulius Fronto. Nec remedium in ceteros fuit, sed metus initium: tamquam per artem & formidinem singuli pellerentur, omnibus suspectis. Interea Othonẽ, cui compositis rebus nulla spes, omne in turbido consilium, multa simul exstimulabant: luxuria etiam principi onerosa, inopia vix priuato toleranda, in Galbam ira, in Pisonem inuidia. Fingebat & metum, quo magis concupisceret.*

* *millies* Et repetita à Neronis asseclis.

* *quinquaginta.* qui numerus in Suetonio.

* Farn. cod: *Aurelius*

Otho ad imperiũ se exstimulat

Prægrauem se Neroni fuisse. nec Lusitaniam rursus aut alterius exsilij honorem exspectandũ: suspectum semper inuisumque dominantibus, qui proximus destinaretur. Nocuisse id sibi apud senem principem: magis nociturũ apud iuuenem, ingenio trucem, & longo exsilio efferatum. Occidi Othonem posse. proin agendum audendumque dum Galbæ auctoritas fluxa, Pisonis nõdum coaluisset. Opportunos magnis conatibus transitus rerum: nec cõtatione opus, vbi perniciosior sit quies, quàm temeritas. Mortem omnibus ex naturâ æqualem, obliuione apud posteros, vel gloriâ distingui.

distingui. Ac si nocentem innocentemque idem exitus maneat, acrioris viri esse, meritò perire. *Non erat Othonis mollis & corpori similis animus. Et intimi libertorum seruorumq; corruptius quàm in priuatâ domo habiti, aulam Neronis, & luxus, adulteria, matrimonia ceteraq; regnorum libidines auido talium, si auderet, vt sua ostentantes; quiescenti, vt aliena exprobrabant: vrgentibus etiam mathematicis, dum nouos motus, & clarum Othoni annum obseruatione siderum affirmant. genus hominum potentibus infidũ, sperantibus fallax, quod in ciuitate nostrâ & vetabitur semper, & retinebitur. Multos secreta Poppæa mathematicos, pessimum principalis matrimonij instrumentum, habuerant: è quibus Ptolemæus Othoni in Hispaniâ comes, cùm superfuturũ eum Neroni promisisset, postquam ex euentu fides, coniecturâ iam & rumore, seniũ Galbæ, & iuuentam Othonis computantium, persuaserat fore, vt in imperium asciscereturr. Sed Otho tamquã peritiâ, & monitu fatorum prædicta accipiebat, cupidine ingenij humani libentius obscura credi. Nec deerat Ptolemæus, iam & sceleris instinctor, ad quod facillimè ab eiusmodi voto transitur. Sed sceleris cogitatio incertum an repens, studia militum iampridem spe successionis, aut paratu facinoris affectauerat. In itinere, in agmine, in stationibus, vetustissimum quemq. militum nomine vocans, ac memoriâ Neroniani comitatus, contubernales appellando, alios agnoscere, quosdam requirere, & pecuniâ aut gratiâ iuuare: inserendo sæpius querelas, & ambiguos de Galbâ sermones, quæq; alia turbamenta vulgi. Labores itinerũ, inopia commeatuũ, duritia imperij, atrocius accipiebantur: cùm Campaniæ lacus & Achaiæ vrbes classibus adire soliti, Pirenæum & Alpes, & immensa viarum*

Item liberti eius:

Et diuinaculi.

Inter quos Ptolemæus quidam:

Fidem aliâ prædictione meritus.

Milites in eum proni:

Variâ olim arte conciliati.

spatia

Et accessit corruptor Meuius Pudens.

spatia, ægrè sub armis eniterentur. Flagrantibus iam militum animis, velut faces addiderat Meuius Pudens, è proximis Tigellini. is mobilissimum quemq; ingenio, aut pecuniæ indigũ, & in nouas cupiditates præcipitem allici-

Qui largiter nummos ita dabat pro sportulâ.

endo, eò paulatim progressus est, vt per speciẽ conuiuij quoties Galba apud Othonẽ epularetur, cohorti excubias agenti, virtim centenos nummos diuideret. quam velut

Et Otho ipse animosus largitor.

publicam largitionem, Otho, secretioribus apud singulos præmiis, intendebat. adeò animosus corruptor, vt Cocceio Proculo speculatori de parte finiũ cum vicino ambigenti, vniuersum vicini agrum suâ pecuniâ emtum dono dederit: per secordiam præfecti, quem nota pariter & occulta fallebant. Sed tum è libertis Onomastum futuro

Electi duo milites, alium illices.

sceleri præfecit, à quo Barbium Proculum Tesserarium speculatorum, & Veturium Optionem eorundem perductos, postquam vario sermone callidos, audacesq; cognouit, pretio & promissis oneraĩ, datâ pecuniâ ad pertentandos plurium animos. Suscepere duo manipulares imperium Pop. Ro. transferendum, & transtulerunt. In

H. variè mouent & alienant à Galbâ.

conscientiam facinoris pauci asciti, suspensos ceterorum animos, diuersis artibus stimulant: primores militum, per beneficia Nymphidij vt suspectos: vulgus & ceteros, irâ & desperatione dilati toties donatiui. erant quos memoria Neronis, ac desiderium prioris licentiæ accenderet. in commune omnes metu mutandæ militiæ terrebantur. Infecit ea tabes legionum quoq. & auxiliorum

Et statim parata manus.

motas iam mentes, postquam vulgatũ erat labare Germanici exercitus fidem. Adeoq; parata apud malos seditio, etiam apud integros dissimulatio fuit, vt postero Iduum die, redeuntẽ à cœnâ Othonem rapturi fuerint, nisi incerta noctis, & totâ vrbe sparsa militũ castra, nec facilẽ inter temulentos consensum timuissent: non Reip.

curâ,

curâ, quam fœdare principis sui sanguine sobrij parabant, sed ne per tenebras, vt quisque Pannonici vel Germanici exercitus militibus oblatus esset, ignorantibus pleriſq. pro Othone destinaretur. Multa erumpentiū seditionis indicia per conscios oppressa; quædam apud Galbæ aures præfectus Laco elusit, ignarus militarium animorum, consiliiq; quamuis egregij, quod non ipse afferret, inimicus, & aduersus peritos peruicax. XVIII. kalend. Febr. sacrificanti pro æde Apollinis Galbæ, haruspex Vmbricius tristia exta, & instantes insidias, ac domesticum hostem prædicit: audiente Othone (nam proximus adstiterat) idq; vt latum è contrario, & suis cogitationibus prosperum interpretante. Nec multo pòst libertus Onomastus nuntiat, exspectari eum ab architecto & redemtoribus: quæ significatio cœuntium iam militum, & paratæ coniurationis conuenerat. Otho, caussam digressus requirentibus, cùm emi sibi prædia vetustate suspecta, eoq; prius explorãda finxisset, innixus liberto, per Tiberianam domũ in Velabrum, inde ad Miliarium aureum, sub ædem Saturni pergit. Ibi tres & viginti speculatores consalutatum imperatorem, ac paucitate salutantium trepidum, & sellæ festinanter impositũ strictis mucronibus rapiunt. Totidem fermè milites in itinere aggregantur; alij conscientiâ, pleriq; miraculo: pars clamore & gladiis, pars silentio, animos ex euentu sumturi. Stationẽ in castris agebat Iulius Martialis tribunus. Is magnitudine subiti sceleris, an corrupta latius castra, ac si contra tenderet, exitium metuens, præbuit pleriſq; suspicionem conscientiæ. Antepoſuere ceteri quoq. tribuni centurionesq; præsentia dubiis & honestis. Isq; habitus animorũ fuit, vt pessimum facinus auderent pauci; plures vellent; omnes paterentur. Ignarus interim Galba

Indicia & initia seditionis spreta à Lacone.

Prædictum Galbæ discrimen:

Audiente Othone.

Qui ad coniuratos suos pergit:

Paucos pro re tantâ.

Rapiunt illum in castra.

Et admittitur.

Dum alij silent, alij probant.

Ad Galbam is nuncius.

Galba & sacris intentus, fatigabat alieni iã imperij deos: cùm affertur rumor rapi in castra, incertũ quem senatorem, mox Othonem esse qui raperetur. Simul ex totâ vrbe vt quisq. obuius fuerat, alij formidinem augentes, quidam minora vero, ne tum quidem obliti adulationis.

Placuit fidem cohortis excubantis tentari.

Igitur consultantibus placuit tentari animum cohortis, quæ in palatio stationẽ agebat, nec per ipsum Galbam, cuius integra auctoritas maioribus remedijs seruabatur: Piso pro gradibus domus vocatos, in hunc modum allocutus est. Sextus dies agitur, commilitones, ex quo

Alloquitur Piso facundè.

ignarus futuri, & siue optandum hoc nomen siue timendũ erat, Cæsar ascitus sum: quo domus nostræ aut Reip. fato, in vestrâ manu positũ est. non quia, meo nomine, tristiorẽ casum paueam, vt qui aduersa expertus cum maximè, ducam ne secunda quidem minus discriminis habere: patris & senatus & ipsius imperij vicem doleo, si nobis aut perire hodie necesse est, aut, quod æquè apud bonos miserum est, occidere. Solatium proximi motus habebamus, incruentam vrbẽ & res sine discordiâ translatas. Prouisum adoptione videbatur, vt ne post Galbam quidem bello locus esset. Nihil arrogabo mihi nobilitatis aut modestiæ. neque enim relatu virtutum, in comparatione Othonis, opus est. Vitia, quibus solis gloriatur, euertêre imperium, etiam cùm amicum imperatoris ageret. Habitúne & incessu, an illo muliebri ornatu, mereretur imperium? Falluntur, quibus luxuria specie liberalitatis imponit. Perdere iste sciet, donare nesciet. Stupra nunc, & comissationes, & feminarum cœtus, voluit animo. hæc principatus præmia putat, quorum libido ac voluptas, penes ipsum sit;

rubor

rubor ac dedecus, penes omnes. Nemo enim vnquam imperium flagitio quæsitum bonis artibus exercuit. Galbam consensus generis humani; me Galba, cõsentientibus vobis, Cæsarẽ dixit. Si Resp. & senatus, & populus, vana nomina sunt: vestrâ, commilitones, interest, ne imperatorem pessimi faciant. Legionum seditio aduersum duces suos audita est aliquando: vestra fides famaque, illæsa ad hunc diẽ mansit. & Nero quoq. vos destituit, non vos Neronem. Minus xxx. transfugæ & desertores, quos centurionem aut tribunum sibi eligentes nemo ferret, imperium assignabunt? Admittitis exemplum? & quiescendo commune crimen facitis? Transcendet hæc licentia in prouincias: & ad nos scelerum exitus, bellorũ ad vos pertinebunt. Nec est plus quod pro cæde principis, quàm quod innocẽtibus datur. sed proinde à nobis donatiuum ob fidem, quàm ab aliis pro facinore accipietis. *Dilapsis speculatoribus, cetera cohors non aspernata concionantem, vt turbidu rebus euenit, timore magis, & nõnullo adhuc consilio, parat signa, quod postea creditum est, insidiis & simulatione. Missus & Celsus Marius ad electos Illyrici exercitus, Vipsanij in porticu tendentes. Præceptum Amulio Sereno & Domitio Sabino primipilaribus, vt Germanicos milites è Libertatis atrio accerserent. Legioni classicæ diffidebat, infestæ ob cædem commilitonũ, quos primo statim introitu trucidauerat Galba. Pergunt etiã in castra prætoriano-rum tribuni Cerius Seuerus, Subrius Dexter, Pompeius Longinus, si incipiens adhuc & nondum adulta seditio melioribus consiliis flecteretur. Tribunorum Subrium & Cerium milites adorti minis, Longinum manibus coër-*

Illi fidi & proni videntur: Sed verbis.

Mittitur ad conciliandos alios milites.

Etiam ad ipsos prætorianos.

Qui minantur, & spernunt,

cent, exarmantq; : quia non ordine militiæ, sed è Galbæ amicis, fidus principi suo, & desciscentibus suspectior erat. Nec alij fanè audiunt. Legio classica nihil cunctata prætorianis adiungitur. Illyrici exercitus electi, Celsum infestis pilis proturbãt. Germanica vexilla diu nutauere, inualidis adhuc corporibus, & placatis animis, quòd eos à Nerone Alexandriã præmissos, atque inde rursus longâ nauigatione agros, impensiore curâ Galba refouebat. Vniuersa iam plebs palatium implebat, mixtis seruitiis, & dissono clamore, cædem Othonis & coniuratorum exsilium poscentium, vti si in circo ac theatro iudicium aliquod postularent. Nisi quod plebs restituat pro Galbã: Neque illis iudicium aut veritas: quippe eodem die diuersa pari certamine postulaturis: sed tradito more, quemcunque principem adulandi, licentiâ acclamationum, & studiis inanibus. Non in longum. Interim Galbam duæ sententiæ distinebant. T. Vinius in Palatio manendũ censeb. Titus Vinius manendum intra domum, opponenda seruitia, firmandos aditus, non eundum ad iratos censebat: daret malorum pœnitentiæ, daret bonorum consensui spatium. scelera impetu, bona cõsilia morâ valescere. Denique eundi vltrò si ratio sit, eandem mox facultatẽ: regressus, Alij celeriter obuiam eundum. si pœniteat, in alienâ potestate. Festinandum ceteris videbatur, antequàm cresceret inualida adhuc cõiuratio paucorum. Trepidaturum etiã Othonem, qui furtim digressus, ad ignaros illatus; contatione nunc & segnitiâ terentium tempus, imitari Principem discat. Non exspectandum, vt compositis castris, forũ inuadat, & prospectante Galbâ Capitolium adeat: dum egregius imperator, cum fortibus amicis, ianuâ, ac limine tenus domum cludit, obsidionem nimirum toleraturus. Et præclarum in seruis auxilium, si cõsensus tantæ multitudinis,

&

& quæ plurimum valet, prima indignatio langueſcat. Proinde intuta, quæ indecora: vel ſi cadere neceſſe ſit, occurrendum diſcrimini. Id Othoni inuidioſius, & ipſis honeſtum. *Repugnantem huic ſententiæ Vinium, Laco minaciter inuaſit, ſtimulante Icelo, priuati odij pertinaciâ, in publicum exitium. Nec diutius Galba cunctatus, ſpecioſiora ſuadentibus acceſſit. Præmiſſus tamen in caſtra Piſo, vt iuuenis magno nomine, recenti fauore, & infenſus T. Vinio; ſeu quia erat, ſeu quia irati ita volebant. Et facilius de odio creditur. Vix dum egreſſo Piſone, occiſum in caſtris Othonem, vagus primùm & incertus rumor, mox vt in magnis mendaciis, interfuiſſe ſe quidam, & vidiſſe affirmabant; credula fama, inter gaudentes, & incurioſos. Multi arbitrabantur compoſitum auctum ſ; rumorem, mixtis iam Othonianis, qui ad euocandum Galbam, lata falſo vulgauerint. Tum verò non populus tantùm & imperita plebs in plauſus & immodica ſtudia, ſed equitum plerique ac ſenatorum, poſito metu incauti, refractis palatij foribus ruere intus, ac ſe Galbæ oſtentare, præreptã ſibi vltionẽ quærentes. Ignauiſſimus quiſque, & (vt res docuit) in periculo non auſurus, nimij verbis, linguæ ſerecẽs: nemo ſcire, & omnes affirmare. donec inopiâ veri, & conſenſu errantium victus, ſumto thorace Galba, irruenti turbæ neq. ætate neque corpore ſiſtens, ſellâ leuaretur. Obuius in palatio Iulius Atticus ſpeculator, cruentum gladium oſtentans, occiſum à ſe Othonem clamauit: Et Galba, Commilito, inquit, quis iuſſit? inſigni animo ad coërcendam militarem licentiam, minantibus intrepidus, aduerſus blandientes incorruptus. Haut dubia iam in caſtris omnium mentes, tantuſq; ardor, vt non contenti agmine & corporibus, in ſuggeſtu, in quo*

Inter quos & Laco.

Idque factũ.

Vanus interea rumor de cæde Othonis:

Seu forte, ſeu conſultò ſparſus.

Itaque omnes iã prompti:

Et pro Galbã tuere.

Inſigne eius dictum ad vanum militem.

At magis firmæ in caſtris mentes.

paullo antè aurea Galbæ statua fuerat, medium inter signa Othonem vexillis circumdarent. Nec tribunis aut centurionibus adeundi locus: gregarius miles caueri insuper, præpositos iubebat. Strepere cuncta clamoribus, & tumultu, & exhortatione mutuâ; non tamquam in populo ac plebe, varius fegni adulatione vocibus, sed vt quemq; affluentium militum aspexerant, prehensare manibus, complecti armis, collocare iuxta, præire sacramentum, modò imperatorem militibus, modò imperatori milites commendare. Nec deerat Otho protendens manus, adorare vulgum, iacere oscula, & omnia seruiliter pro dominatione. Postquam vniuersa classiariorũ legio sacramentum eius accepit, fidens viribus, & quos adhuc singulos existimulauerat, accendendos in commune ratus, pro vallo castrorum ita cœpit. Quis ad vos processerim commilitones dicere nõ possum: quia nec priuatum me * vocari sustineo; princeps à vobis nominatus; nec principem, alio imperante. Vestrum quoque nomen in incerto erit, donec dubitabitur imperatorem populi Rom. in castris, an hostẽ habeatis. Audiúisne, vt pœna mea, & supplicium vestrum simul postulentur? adeò manifestum est, neq. perire nos, neq. saluos esse, nisi vnâ, posse. Et cuius lenitatis est Galba, iam fortasse promisit: vt qui nullo exposcente, tot milia innocentissimorum ciuiũ trucidauerit. Horror animũ subit, quoties recordor feralem introitum, & hanc solam Galbæ victoriam, cùm in oculis vrbis decumari deditos iuberet, quos deprecantes in fidẽ acceperat. His auspiciis vrbem ingressus, quam gloriam ad principatum attulit, nisi occisi Obultronij * Sabini, & Cornelij Marcelli in Hispaniâ * Beruichilonis

Vera illic alacritas & minæ.

Otho gestibus excitat:

Etiam aptâ oratione.

* Libri, *vocare.*

* Albini, • *Cod. regius* Betui Chilonis. *Rhen.* Vetuj *vitiõ.*

lonis in Galliâ, Fontei Capitonis in Germaniâ, Clodij Macri in Africâ, Cingonij in viâ, Turpiliani in vrbe, Nymphidij in castris? Quæ vsquam prouincia, quæ castra sunt, nisi cruenta & maculata? aut, vt ipse prædicat, emendata & correcta? Nam quæ alij scelera, hic remedia vocat: dum falsis nominibus, seueritatem pro sæuitiâ, parsimoniam pro auaritiâ, supplicia & cõtumelias vestras, disciplinam appellat. Septẽ à Neronis fine menses sunt, & iam plus rapuit Icelus, quàm quod Polycleti, & Vatinij, & Elij, [*& alij] parauerunt. Minore auaritiâ aut licentia grassatus esset T. Vinius, si ipse imperasset. nunc & subiectos nos habuit tamquam suos, & viles vt alienos. Vna illa domus sufficit donatiuo, quod vobis nunquam datur, & cotidie exprobratur. Ac ne qua saltem in successore Galbæ spes esset, accersit ab exsilio, quẽ tristitiâ & auaritiâ sui simillimũ iudicabat. Vidistis, commilitones, notabili tempestate, etiàm deos infaustam adoptionẽ aduersantes. Idem senatus, idem populi Rom. animus est. Vestra virtus exspectatur, apud quos omne honestis consiliis robur, & sine quibus quamuis egregia inualida sunt. Non ad bellum vos, nec ac periculum voco: omnium militum arma nobiscum sunt. Nec vna cohors togata defendit nũc Galbam, sed detinet. Cùm vos aspexerit, cùm signũ meum acceperit, hoc solum erit certamen, quis mihi plurimum imputet. Nullus contationi locus est in eo consilio, quod non potest laudari nisi peractum. *Aperire deinde armamentarium iussit. rapta statim arma sine more & ordine militiæ, vt prætorianus, aut legionarius insignibus suis distin-*

* *Videntur inducenda.*

Arma diuidit.

distingueretur. Miscentur auxiliaribus, galeis scutisq;. Nullo tribunorũ centurionúmve adhortante, sibi quisq; dux & instigator: & præcipuum pessimorũ incitamentum, quod boni mærebant. Iam exterritus Piso fremitu crebrescentis seditionis, & vocibus in vrbẽ vsq. resonantibus, egressum interim Galbam & foro appropinquantem assecutus erat: iam Marius Celsus haut lata retulerat. cùm alij in palatium redire, alij Capitolium petere, pleriq. rostra occupanda censerent, plures tantũ sententiis aliorum contradicerent, vtq; euenit in consiliis infelicibus, optima viderentur, quorum tempus effugerat. Agitasse Laco, ignaro Galbâ, de occidendo T. Vinio dicitur, siue vt pœnâ eius animos militũ mulceret, seu conscium Othonis credebat, ad postremum vel odio. Hæsit actionem attulit tempus ac locus, quid initio cædis orto, difficilis modus: & turbauere consilium trepidi nuntij, ac proximorum diffugia, languentibus omnium studiis, qui primò alacres fidem atq. animum ostentauerant. Agebatur huc illuc Galba, vario turbæ fluctuantis impulsu, completis vndiq; basilicis ac templis, lugubri prospectu. neq. populi aut plebis vlla vox, sed attoniti vultus, & conuersa ad omnia aures. non tumultus, nõ quies, quale magni metus, & magna iræ silentium est. Othoni tamen armari plebem nuntiabatur. Ire præcipites, & occupare pericula iubet. Igitur milites Romani, quasi Vologesen, aut Pacorum, auito Arsacidarum solio depulsuri, ac non imperatorem suum inermem & senem trucidare pergerent, disiectâ plebe, proculcato senatu, truces armis, rapidis equis forum irrumpunt. Nec illos Capitolij aspectus, & imminentium templorum religio, & priores & futuri principes terruere, quo minus facerent scelus, cuius vltor est quisquis successit. Viso cominus armatorum agmine,

Iamque in vrbe ruunt.

Galba fluctuat.

Laco agitat de Vinij cæde: Intempestiue.

Plebs iam fidet, & pendet ab euentu.

Milites Othoniani forum auidi irrumpunt.

agmine, vexillarius comitantis Galbã cohortis (Atilium Vergilionem fuisse tradũt) dereptam Galbæ imaginem solo afflixit. Eo signo manifesta in Othonẽ omnium militum studia, desertum fugâ populi forum, districta aduersus dubitantes tela. Iuxta Curtium lacum, trepidatione ferentiũ Galba proiectus è sellâ, ac prouolutus est. Extremam eius vocem, vt cuique odium aut admiratio fuit, variè prodidere. Alij suppliciter interrogasse, quid mali meruisset? paucos dies exsoluendo donatiuo deprecatum. Plures obtulisse vltrò percussoribus iugulũ, agerent ac ferirent, si ita è Rep. videretur. non interfuit occidentium quid diceret. De percussore non satis constat. quidam Terentium Euocatum, alij Lecanium, crebrior fama tradidit Camurium XV. legionis militem, impresso gladio, iugulum eius hausisse. Ceteri crura brachiáque (nam pectus tegebatur) fœdè laniauere. pleraq; vulnera, feritate & sæuitiâ, trunco iã corpori adiecta. Titum inde Vinium inuasere. de quo & ipso ambigitur, consumserit ne vocem eius instans metus, an proclamauerit, non esse ab Othone mandatum vt occideretur. Quod seu finxit formidine, seu conscientiâ coniurationis confessus est: huc potius eius vita famáque inclinat, vt conscius sceleris fuerit, cuius caussa erat. ante ædem diui Iulij iacuit, primo ictu in poplitem, mox ab Iulio Caro legionario milite in vtrumque latus transuerberatus. Insignem illâ die virum Sempronium Densum ætas nostra vidit. Centurio is prætoriæ * cohortis ad Galbæ custodiam à Pisone additus, stricto pugione occurrens armatis, & scelus exprobrans, ac modò manu, modò voce, vertendo in se percussores, quamquàm vulnerato Pisoni effugium dedit. Piso in ædem Vestæ peruasit, exceptúsque misericordiâ publici serui, & contubernio eius abditus, non religione,

Deficit, & deserit Galbam sua cohors.

Ipse à ferentibus in terram proiicitur.

De supremã voce eius variant:

Sicut & de percussore.

T. Vinius occisus.

Sempronij Densi fides.

* Ambigua lectio. de qua in Com.

Piso in Vestæ confugit.

ligione, nec cærimoniis, sed latebrâ imminens exitiũ differebat. cùm aduenere, * iussu Othonis, nominatim in cædem eius ardentes, Sulpicius Florus è Britannicis cohortibus, nuper à Galbâ ciuitate donatus, & Statius Murcus speculator. à quibus protractus Piso, in foribus tẽpli trucidátur. Nullam cædem Otho maiore lætitiâ excepisse, nullum caput tam insatiabilibus oculis perlustrasse ducitur: seu tũ primùm leuata omni solicitudine mens, * vagare gaudio cœperat; seu recordatio maiestatis in Galbâ, amicitia in T. Vinio, quamuis immitem animum imagine trisli confuderat. Pisonis, vt immici & æmuli, cæde lætari, ius fasq; credebat. Præfixa contis capita gestabantur, inter signa cohortium iuxta Aquilam legionis, certatim ostentantibus cruentas manus qui occiderant, qui interfuerant, quiue verè, quiue falsò, vt pulchrũ & memorabile facinus iactabant. Plures quàm CXX. libellos præmia exposcentium, ob aliquam notabilẽ illâ die operam, Vitellius posteà inuenit. omnesq; cõquirí & interfici iussit, non honore Galbæ, sed tradito principibus more, munimentum ad præsens, in posterum, vltionem. Alium crederes senatum, alium populum. Ruere cuncti in castra, anteire proximos, certare cum præcurrentibus, increpare Galbam, laudare militum iudicium, exosculari Othonis manũ: quantoq; magis falsa erant quæ fiebant, tanto plura facere. Nec aspernabatur singulos Otho, auidum & minacem militũ animũ, voce vultuq; temperans. Marium Celsum, consulem designatũ, & Galbæ vsq; in extremas res amicũ fidumq;, ad supplicium expostulabant, industriæ eius innocentiæq; quasi malis artibus infensi. Cædis & prædarũ initium, & optimo cuiq; perniciem quæri apparebat. sed Othoni nondũ auctoritas inerat ad prohibendũ scelus, iubere iam poterat. Ita simulatione

* Libri aliquot, missis

Sed illinc extractus, & cæsus, Lubenti & læto admodum Othone.

* vacare

Multi gloriã hãc cædium affectant:

Cum suo posteà exitio.

At Romani nimium sedant Othoni.

Marius Celsus ad cædẽ postulatur.

Arte eripitur ab Othone.

mulatione iræ, vlcisci iussum, & maiores pœnas daturum affirmans, præsenti exitio subtraxit. Omnia deinde arbitrio militum acta. Prætorij præfectos sibi ipsi legere: Plotium Firmum è manipularibus quondam, tum vigilibus præpositũ, & incolumi adhuc Galbâ partes Othonis secutũ. Adiungitur Licinius Proculus, intimâ familiaritate Othonis, suspectus consilia eius fouisse. vrbi Flavium Sabinum præfecere, iudiciũ Neronis secuti, sub quo eamdem curam obtinuerat, pleriſq; Vespasianũ fratrem in eo respicientibus. Flagitatum, vt vacationes præstari centurionibus solitæ remitterẽtur. Namq; gregarius miles, vt tributũ annuum pendebat. Pars manipulis, pars per commeatus, aut in ipsis castris vaga, dum mercedem centurioni exsolueret, neq. modũ oneris quisquam, neq; genus quæstus pensi habebat. Per latrocinia & raptus, aut seruilibus ministerijs, militare otium redimebant. Tum locupletissimus quisq. miles, labore ac sœuitiâ fatigari, donec vacationem emeret. Vbi sumtibus exhaustus, secordiâ miser elanguerat, inops pro locuplete, & imers pro strenuo, in manipulum redibat. ac rursus alius atq. alius, eâdem egestate ac licentiâ corrupti, ad seditionem & discordias, & ad extremũ, bella ciuilia ruebant. Sed Otho, ne vulgi largitione, centurionum animos auerteret, ex fisco suo vacationes annuas exsoluturũ promisit: rem haut dubiè vtilem, & à bonis postea principibus, perpetuitate disciplinæ, firmatam. Laco præfectus, tamquam in insulam sepone retur, ab Euocato quem ad cædem eius Otho præmiserat, confossus. In Martianum Icelum, vt in libertum, palàm animaduersum. Exacto per scelera die, nouissimum malorum fuit lætitia. Vocat senatum prætor vrbanus. certant adulationibus ceteri magistratus. Accurrunt patres, decernitur Othoni tribuni-

Duo Præfecti Prætorio facti.

Miles vacationes tolli vult.

Quales ex?

Sed melius visum è fisco solui.

Laco occisus,

Et Icelus.

In Senatu omnes honores Othoni habiti.

cia potestas, & nomen Augusti, & omnes principū honores, annitentibus cunctis abolere conuicia ac probra, quæ promiscuè iacta hæsisse animo eius nemo sensit. Omisisset tot offensas, an distulisset, breuitate imperij incerto fuit. Otho, cruento adhuc foro, per strages iacentium, in Capitoliū atq. inde in palatium vectus, concedi corpora sepulturæ, cremariq; permisit. Pisonem Verania vxor ac frater Scribonianus, T. Vinium Crispina filia composuere, quæsitis redemtisq; capitibus, quæ venalia interfectores seruauerant. Piso vnum & tricesimū ætatis annum explebat, famâ meliore quàm fortunâ. Fratres eius Magnū Claudius, Crassum Nero interfecerat. Ipse diu exsul, quatriduo Cæsar properatâ adoptione, ad hoc tantum maiori fratri prælatus est, vt prior occideretur. T. Vinius XLVII. annos variis moribus egit. Pater illi è prætoriâ familiâ, maternus auus è proscriptis. Primâ militiâ infamis, Legatum Caluisium Sabinū habuerat: cuius vxor, malâ cupidine visendi situm castrorum, per noctē militari habitu ingressa, cùm vigilias & cetera militiæ munia eâdē lasciuiâ tentasset; in ipsis principiis stuprum ausa, & criminis huius reus T. Vinius arguebatur. Igitur iussu C. Cæsaris oneratus catenis, mox mutatione temporum dimissus, cursu honorū inoffenso, legioni post prætoram præpositus, probatusq; seruili deinceps probro repertus est, tamquam scyphum aureum in conuiuio Claudij furatus. Et Claudius postera die soli omniū Vinio fictilibus ministrari iussit. Sed Vinius, proconsulatu, Galliā Narbonensem seuerè integreq; rexit. Mox Galbæ amicitia in abrutum tractus, audax, callidus, promtus, & prout animum intendisset, prauus aut industrius, eadem vi. Testamentum T. Vinij magnitudine opum irritum: Pisonis suprema voluntate pauper-

De Pisone elogium.

De T. Vinio elogium.

Turpe eius stuprum.

Furti etiam suspectus.

Cæsi, sepulti.

tas

tas firmauit. Galbæ corpus diu neglectum, & licentia tenebrarum plurimis ludibriis vexatū, dispensator Argius, è prioribus seruis, humili sepultura in primatis eius hortis contexit. Caput per lixas calonesq; suffixum, lacerataq; ante Patrobij tumulum (libertus is Neronis punitus à Galba fuerat) posterà demum die repertum, & cremato iam corpori admixtum est. Hunc exitum habuit Ser. Galba tribus & septuaginta annis. quinque principes prospera fortuna emensus, & alieno imperio felicior, quàm suo. Vetus in familia nobilitas, magnæ opes. ipsi mediū ingenium, magis extra vitia quàm cum virtutibus. Famæ nec incurioſus, nec venditator. Pecuniæ alienæ non appetens, suæ parcus, publicæ auarus. Amicorum libertorumq;, vbi in bonos incidisset, sine reprehensione patiens: si mali forent, vsq. ad culpam ignarus. Sed claritas natalium, & metus temporum obtentui, vt quod segnitia erat, sapientia vocaretur. Dum vigebat ætas, militari laude apud Germanias floruit: proconsul Africam moderatè: iam senior, citeriorem Hispaniam pari iustitiâ continuit, maior priuato visus, dum priuatus fuit, & omnium consensu capax imperij, nisi imperasset. Trepidans vrbem, ac simul atrocitate recentis sceleris, simul veteres Othonis morsq; pauentem, nouus insuper de Vitellio nuntius exterruit, ante cædem Galbæ suppressus, vt tantum superioris Germaniæ exercitum desciuisse crederetur. Tum duos omniū mortalium impudicitiâ, ignauiâ, luxuriâ deterrimos, velut ad perdendum imperium fataliter electos, non senatus modò & eques, quis aliqua pars & cura Reip. sed vulgus quoque palàm mærere. Nec iam recentia sæuæ pacis exempla, sed repetitâ bellorum ciuilium memoriâ, captam toties suis* ciuibus vrbem, vastitatem Italiæ, direptio-

Galba vix sepultus.

Elogium de eo, & iudicium.

Dignus imperio visus, non fuit.

Nuncius de Vitellio electo:

Omnibus pauidis, & de rep. iam desperantibus.

* Libri vett. exercitibus

nes

nes prouinciarum, Pharsaliam, Philippos, & Perusiam ac Mutinam, nota publicarum cladium nomina, loquebantur. Propè euersum orbẽ, etiam cùm de principatu inter bonos certaretur; sed mansisse C. Iulio, mansisse Cæsare Augusto victore, imperiũ; mansuram fuisse, sub Põpeio Brutoque, Remp. Nunc pro Othone, an pro Vitellio, in tẽpla ituros? Vtrasque impias preces, vtraque detestanda vota, inter duos, quorũ bello solum id scires, deteriorem fore qui vicisset. *Erant qui Vespasianum & arma Orientis augurarentur. &, vt potior vtroq; Vespasianus, ita bellum aliud, atque alias clades horrebant. Et ambigua de Vespasiano fama: solusq; omnium ante se principum, in melius mutatus est. Nunc initia causasq; motus Vitelliani expediam. Cæso cum omnibus copiis Iulio Vindice, ferox prædâ gloriaq; exercitus, vt cui sine labore ac periculo, ditissimi belli victoria euenisset, expeditionem & aciem, præmia quàm stipendia malebat: diuq; infructuosam & asperam militiam tolerauerat, ingenio loci cæliq;, & seueritate disciplinæ, quam in pace inexorabilem discordia ciuium resoluunt: paratis vtrimq. corruptoribus, & perfidiâ impunitâ. Viri, arma, equi, ad vsum & ad decus supererant. Sed ante bellum, centurias tantum suas turmasq; nouerant: exercitus finibus prouinciarum discernebãtur. Tum aduersus Vindicem contractæ legiones, sedq; & Gallias expertæ, quærere rursus arma, nouasq; discordias: nec socios vt olim, sed hostes & victos vocabant. Nec deerat pars Galliarũ quæ Rhenum accolit, easdẽ partes secuta, ac tum acerrima instigatrix aduersus Galbianos. hoc enim nomẽ fastidito Vindice indiderãt. Igitur Sequanis Æduisq;, ac deinde prout opulentia ciuitatibus erat, infensi, expugnationes vrbium, populatio-*

Certamen enim inter duos pessimos.

Germanici motus origo.

Ferociunt legiones ex.

Noua bella volunt.

populationes agrorum, raptus penatium hauserunt animo; secundùm auaritiam & arrogantiam præcipua validiorum vitia, contumaciâ Gallorũ irritati, qui remissam sibi à Galbâ quartã tributorum partem, & publicè donatos in ignóminiam exercitus iactabant. Acceßit callidè vulgatum, temerè creditum, decumari legiones, & promtißimũm quemq. centurionum dimitti. vndique atroces nuntij, sinistra ex vrbe fama, infensa Lugudunensis colonia, & pertinaci pro Nerone fide fœcunda rumoribus. Sed plurima ad fingendum credendumq; materies in ipsis castris, odio, metu, &, vbi vires suas respexerant, securitate. Sub ipsas superioris anni kal. Decemb. Aulus Vitellius inferiorẽ Germaniam ingressus, hiberna legionum cum curâ adierat: redditi pleriſq. ordines, remissa ignominia, alleuatæ notæ: plura ambitione, quædam iudicio: in quibus sordem & auaritiam Fontei Capitonis, adimendis assignandisve militiæ ordinibus, integrè mutauerat. Nec cõsularis legati mensura, sed in maius omnia accipiebantur. Et Vitellius apud seueros humilis. Ita comitatem bonitatemq; fauentes vocabãt, quòd sine modo, sine iudicio, donaret sua, largiretur aliena. Simul, auiditate imperandi, ipsa vitia pro virtutibus interpretabantur. Multi in vtroq. exercitu fiunt modesti quietiq;, ita mali & strenui. Et profusâ cupidine, insigni temeritate, legati legionum, Alienus Cæcina, & Fabius Valens: è quibus Valens infensus Galbæ, tamquam detectam à se Verginij cunctationem, oppressa Capitonis consilia ingratè tulisset, instigare Vitellium, ardorem militum ostentans. Ipsum celebri vbique famâ: nullam in Flacco Hordeonio moram, affore Britanniam, secutura Germanorum auxilia, malè fidas prouincias, precarium seni imperium, & breui transiturum: pan-

deret

Et inhiant opibus Gallorum.

Variis etiam rumoribus concitantur.

Interea Vitellius ad eas venit.

Insinuat se, & ambit:

Comis,

Largus.

Valens Legatus ad Principatum capiendum exstimulat.

deret modò sinũ, & venienti fortunæ occurreret. Meritò dubitasse Verginiũ, equestri familiâ, ignoto patre: imparem si recepisset imperium, tutum, si recusasset. Vitellio tres patris consulatus, censuram, collegium Cæsaris, imponere iampridẽ imperatoris dignationem, & auferre priuati securitatem. *Quatiebatur his segne ingenium, vt concupisceret magis, quàm speraret. At in superiore Germaniâ, Cæcina decora iuuenta, corpore ingens, animi immodicus, cito sermone, erecto incessu, studia militum allexerat. Hunc iuuenem Galba, quæstorem in Bæticâ, impigrè in partes suas transgressum, legioni præposuit. Mox compertum publicam pecuniam auertisse, vt peculatorem flagitari iussit. Cæcina ægrè passus, miscere cuncta & priuata vulnera Reip. malis operire statuit. Nec deerant in exercitu semina discordiæ, quòd & bello aduersus Vindicẽ vniuersus affuerat, nec nisi occiso Nerone translatus in Galbam, atq. in eo ipso sacramento vexillis inferioris Germaniæ præuentus erat. Et Treueri ac Lingones, quásque alias ciuitates atrocibus edictis, aut damno finium Galba perculerat, hibernis legionũ propius miscentur. Vnde seditiosa colloquia, & inter paganos corruptior miles, & in Verginium fauor cuicumq. alij profuturus. Miserat ciuitas Lingonum, vetere instituto, dona legionibus, dextras hospitij insigne. Legati eorũ in squalorem mæstitiamq; compositi, per principia, per contubernia, modò suas iniurias, modò ciuitatum vicinarum præmia, & vbi pronis militũ animis accipiebantur, ipsius exercitus pericula & contumelias conquerentes, accendebant animos. Nec procul seditione aberant, cùm Hordeonius Flaccus abire legatos, vtq; occultior digressus esset, nocte castris excedere iubet. Inde atrox rumor, affirman-*

Ille cupit, non audet.

Cæcina Legatus infensus Galbæ.

Nec vniuersi milites in eũ proni.

Quos irritant etiam Gallo-Germani.

Lingonum Legati seditiosè agunt.

Hordeonius comprimere conatur:

affirmantibus plerisq. interfectos, ac ni sibi consulerent, fore vt acerrimi militum & præsentia conquesti, per tenebras & insciti am ceterorũ occiderentur. Obstringuntur inter se tacito fœdere legiones. Asciscitur auxiliorum miles, primò suspectus, tamquã circumdatis cohortibus aliq3, impetus in legiones pararetur: mox eadem acrius volens, faciliore inter malos consensu ad bellum, quàm in pace ad concordiam. Inferioris tamen Germaniæ legiones solenni k. Ian. anu. sacramẽto pro Galbâ adactæ, multâ contatione, & rari primorum ordinum vocibus: ceteri silentio, proximi cuiusque audaciam exspectantes, * insitâ mortalibus naturâ properè sequi, quæ piget inchoare. Sed ipsis legionibus inerat diuersitas animorum: primani quintani q3 turbidi, adeò vt quidã saxa in Galbæ imagines iecerint: quintadecima ac sextadecima legiones, nihil vltra fremitũ & minas ausæ, initiũ erumpendi circumspectabant. At in superiori exercitu, quarta ac duodeuicesima legiones iisdem hibernis tendentes, ipso k. Ian. anu. die dirumpunt imagines Galbæ: quarta legio promtius, duodeuicesima constanter. * Mox consensu, ac ne reuerentiam imperij exuere viderentur, in S. P. Q. R. obliterata iam nomina, sacramenta aduocabant. nullo legatorum tribunorumue pro Galbâ nitente, quibusdam, vt in tumultu, notabilius turbantibus. Non tamen quisquam in modum concionis, aut suggestu locutus. neque enim erat adhuc cui imputaretur. Spectator flagitij Hordeonius Flaccus consularis legatus aderat, non compescere ruentes, non retinere dubios, non cohortari bonos ausus, sed segnis, pauidus, & secordiâ innocens. Quattuor centuriones duodeuicesimæ legionis, Nonius Receptus, Donatius Valens, Romilius Marcellus, Calpurnius Repentinus, cùm protegerent Galbæ imagines, impetu militum

Auget.

Coniurant inter se milites.

Inferior etiã exercitus turbat.

* *insito* Iurans quidam in Galbam, sed linguâ.

At superior palàm deficit.

* *constanter, mox consensu. Ac ne*

Hordeonius non compescit.

litum abrepti, vinctiq;. Nec cuiquam vltrà fides, aut memoria prioris sacramenti. sed, quod in seditionibus accidit, vnde plures erant, omnes fuere. Nocte quæ kalend. Ianu. secuta est, coloniã Agrippinensem Aquilifer quartæ legionis epulanti Vitellio nuntiat, quartam & duodeuicesimam legiones, proiectis Galbæ imaginibus, in Senatus & Pop. Rom. verba iurasse. Id sacramentum inane visum. occupari nutantem fortunã, & offerri principem placuit. Missi à Vitellio ad legiones legatosq;, qui desciuisse à Galbâ superiorem exercitum nuntiarent: proinde aut bellandum aduersus desciscentes, aut si concordia & pax placeat, faciendum imperatorem: & minore discrimine sumi principẽ, quàm quæri. Proxima legionis primæ hiberna erant, & promtissimus è legatis Fabius Valens. Is die postero coloniam Agrippinensem cum equitibus legionis, auxiliariorúmque ingressus, Imperatorem Vitellium consalutauit. Secutæ ingenti certamine eiusdem prouinciæ legiones: & superior exercitus, speciosis senatus populiq; Romani nominibus relictis, III. Non. Ianu. Vitellio accessit. scires illum priore biduo non penes Remp. fuisse. Ardorem exercituum Agrippinenses, Treueri, Lingones æquabant, auxilia, equos, arma, pecunias offerentes, vt quisque corpore, opibus, ingenio validus. Nec principes modò coloniarũ aut castrorũ, quibus præsentia ex affluenti, & partâ victoriâ magnæ spes: sed manipuli quoque & gregarius miles, viatica sua, & balteos, phaleras q;, insignia armorum, argento decora, loco pecuniæ tradebant: instinctu, & impetu, & auaritiâ. Igitur laudatâ militum alacritate Vitellius, ministeria principatus per libertos agi solita, in equites Romanos disponit. Vacationes centurionibus ex fisco numerat. Saeuitiam militũ plerosq. ad pœnam exposcentium sæpius appro-

A l Vitelliũ is nuncius.

Qui porrò legatis indicat.

E quibus Fabius Valens Imperatorẽ eum salutat.

Accedunt legiones.

Et finitimi prouinciales.

Opes suas offerunt.

Ipse quosdam punit:

approbat,* pari simulatione vinculorū frustratur. Pompeius Propinquus procurator Belgicæ statim interfectus. Iulium Eurdonem Germanicæ classis præfectum astu subtraxit. Exarserat in eum iracundia exercitus, tamquam crimē, ac mox insidias, Fonteio Capitoni struxisset. grata erat memoria Capitonis, & apud sæuientes occidere palàm, ignoscere non nisi fallendo licebat. Ita in custodiâ habitus: & post victoriam demum, stratis iam militum odiis, dimissus est. Interim vt piaculum obiiciatur centurio Crispinus, qui se sanguine Capitonis cruentauerat: eoq; & postulantibus manifestior, & punienti vilior fuit. Iulius deinde Ciuilis periculo exemtus, præpotens inter Batauos, ne supplicio eius ferox gens alienaretur. Et erant in ciuitate Lingonū VIII. Batauorum cohortes, quartædecimæ legionis auxilia, tum discordia temporum à legione digressæ: prout inclinassent, grande momentum, socia aut aduersa. Nonium, Donatium, Romilium, Calpurnium, centuriones, de quibus suprà retulimus, occidi iussit, damnatos fidei crimine, grauissimo inter desciscentes. Accessere partibus Valerius Asiaticus, Belgicæ prouinciæ legatus, quem mox Vitellius generum asciuit: & Iunius Blæsus Lugdunensis Galliæ rector, cum Italicâ legione, & alâ Taurinâ, Lugduni tendentibus. Neo in Rhæticis copiis mora, quo minus statim adiungerentur. Ne in Britanniâ quidē dubitatum. Præerat Trebellius Maximus, per auaritiam ac sordes contemtus exercitui inuisus q. Accendebat odium eius Roscius Cælius legatus vicesimæ legionis olim discors, sed occasione ciuilium armorum atrocius proruperant. Trebellius seditionem & confusum ordinem disciplinæ Cælio: spoliatas & inopes legiones Cælius Trebellio obiectabat, cùm interim, fœdis legatorum certaminibus, modestia exercitus

* partim

In plerosque clementiâ vsitur.

Crispinus cæsus.

Iulius Ciuilis liberatus.

Cohortes Batauorum.

Valerius Asiaticus Vitellio se iunxit:

Rhæti,

Et Britannię

Vbi res turbidæ.

Ec corrupta,

corrupta, eoq; discordia ventum, vt auxiliarium quoq. militum conuiciis* proturbantibus, & aggregantibus se Calio cohortibus aliisq;, desertus Trebellius ad Vitellium perfugerit. quies prouinciæ, quamquam remoto consulari, manſit. Rexere legati legionum, pares iure, Calius audendo potẽtior. Adiuncto Britannico exercitu, ingens viribus opibusq; Vitellius, duos duces, duo itinera bello destinauit. Fabius Valens allicere, vel si abnuerent, vastare Gallias, & Cotianis alpibus Italiam irrumpere: Cæcina propiore transitu, Peninis iugis degredi iussus. Valenti inferioris exercitus electi cum Aquilâ * quinta legionis, & cohortibus aliisq; ad X L. millia armatorũ data. XXX. millia Cæcina è superiorè Germaniâ ducebat, quorum robur legio vna, prima & vicesima fuit. addita vtrique Germanorum auxilia, è quibus Vitellius suas quoq. copias suppleuit, totâ mole belli secuturus. Mira inter exercitum imperatoremq; diuersitas. Instare miles, arma poscere, dum Gallia trepident, dum Hispaniæ contentur. non obstare hiemem, neq; ignauæ pacis moras. inuadendam Italiam, occupandam vrbem. nihil in discordiis ciuilibus festinatione tutius, vbi facto magis quàm cõsulto opus esset. Torpebat Vitellius, & fortunam Principatus inerti luxu ac prodigis epulis præsumebat, medio diei tumulentus, & saginâ grauis: cùm tamen ardor & vis militum vltrò ducis munia implebat, vt si adesset imperator, & strenuis vel ignauis spem metumq; adderet. Instructi* intentiq; signũ profectionis exposcunt: nomine Germanici, Vitellio statim addito. Cæsarem se appellari, etiam victor prohibuit. Latum augurium Fabio Valenti exercituiq;, quem in bellũ cogebat, ipso profectionis die, aquila leui meatu prout agmen incederet, velut dux viæ prauolauit: longumq; per spatium, is gaudentium militum

*proturbatus

Duplices copias in Italiâ Vitellius destinat.

Alteras, sub Valente:

* decimequinta. ex Vat.

Alteras, sub Cæcinâ duce.

Miles eius mirè feruet:

Ipse segnis & languidus,

Vni ventri deditus.

*Vulgati, interrisique.

Felix augurium Valenti.

tum clamor, ea quies interrita alitu fuit, vt haut dubium magnæ & prosperæ rei omen acciperetur. Et Treueros quidem vt socios securi adiere. Diuoduri (Mediomatricorum id opidum est) quamquam omni comitate exceptos, subitus pauor exterruit, raptis repentè armis, ad eadem innoxia ciuitatis, nõ ob prædam, aut spoliandi cupidinẽ, sed furore & rabie, & causis incertis, eoq; difficilioribus remediis. donec precibus ducis mitigati, ab excidio ciuitatis temperauere. Cæsa tamen ad quattuor millia hominum. Isq; terror Gallias inuasit, vt venienti mox agmini vniuersæ ciuitates, cum magistratibus & precibus, occurrerent, stratis per uias pueris femineisq;, quæq; alia placamenta hostilis iræ, * non quidẽ in bello, sed pro pace tendebantur. Nuntiũ de cæde Galbæ & imperio Othonis, Fabius Valens in ciuitate Leucorum accepit. Nec militũ animus in gaudium, aut formidinẽ permotus, bellum volebat. Gallis contatio exempta, & in Othonem ac Vitellium odium par, ex Vitellio & metus. Proxima Lingonum ciuitas erat, fida partibus. benignè excepti, modestiâ certauere. Sed breuis lætitia fuit, cohortium intemperie, quas à legione quartadecimâ, vt supra memorauimus, digressas exercitui suo Fabius Valens adiunxerat. Iurgia primùm, mox rixa inter Batauos & legionarios. Dum his aut illis studia militũ adgregantur, propè in prælium exarsere. Ni Valens animaduersione paucorum, oblitos iã Batauos imperij admonuisset. Frustra aduersus Æduos quæsita belli caussa. Iussi pecuniã atq; arma deferre, gratuitos insuper commeatus præbuere. quod Æduis formidine, Lugdunenses gaudio fecere. Sed legio Italica & ala Taurina abducta. * Cohortes XVIII. Luguduni, solitis ibi hibernis, relinqui placuit. Mauluit Valens, legatus Italicæ legionis, quamquam bene de par-

Cuius agmẽ Diuoduri lymfatur.

Ciues innoxios cædunt.

Vnde in reliquos Gallos terror.

* Corrupta.

Qui tamen cæso Galbâ, palam in Vitellium inclinant.

Batauæ cohortes ferociter agunt.

Valẽs comprimit.

* Cohortem XVIII. [illegible]

tibus meritus, nullo apud Vitellium honore fuit. Secretis eum criminationibus infamauerat Fabius ignarum, & quò incautior deciperetur, palàm laudatũ. Veterem inter Lugdunenses Viennenses q̃ discordiam, proximum bellum accenderat. multæ inuicẽ clades, crebrius infestius q̃, quàm vt tantum propter Neronem Galbamq̃ pugnaretur. Et Galba reditus Lugdunensium, occasione iræ, in fiscum verterat. Multus contra in Viennenses honor. Vnde æmulatio, & inuidia, & vno omne discretis connexum odium. Igitur Lugdunenses exstimulare singulos militum, & in euersionem Viennensium impellere, obsessum ab illis coloniam suã, adiutos Vindicis conatus, conscriptas nuper legiones in præsidium Galbæ referendo. Et vbi causs us odiorum prætenderant, magnitudinẽ prædæ ostendebant. Nec iam secreta exhortatio, sed publicæ preces: Irent vltores, exscinderent sedem Gallici belli. cuncta illic externa & hostilia, se coloniam Romanam & partem exercitus, & prosperarum aduersarumq̃ rerum socios. si fortuna contrà daret, iratis ne relinquerentur. His & pluribus in eundem modum, perpulerant, vt nec legati quidem ac duces partium restingui posse iracundiam exercitus arbitrarentur: cùm haut ignari discriminis sui Viennenses, vela menta & insulas præferentes, vbi agmen incesserat, arma, genua, vestigia prehensando, flexere militum animos. Addidit Valens tricenos singulis militibus sestertios. Tum vetustas dignitasq̃, colonia valuit. Et verba Fabij salutem incolumitatemq̃, Viennensium commendantis æquis auribus acceptà. Publicè tamen armis mulctati, priuatis & promiscuis copiis iuuere militem. Sed fama constans fuit, ipsum Valentem magnâ pecuniâ emtum. Is diu sordidus, repentè diues, mutationem fortunæ malè tegebat,

Dissidium veteris inter Lugdunenses & Viennenses.

Illi, milites in horum caput pro uocant.

Viennenses supplices occurrunt:

Et infensos placant:

Precibus tamen mixto pretio.

Quin ipse dux emptus.

tegebat, accensis egestate longâ cupidinibus, immoderatus, & inopi iuuentâ, senex prodigus. Lento deinde agmine, per fines Allobrogum & Vocontiorum ductus exercitus: ipsa itinerum spatia, & statiuorũ mutationes venditante duce, fœdis pactionibus aduersus possessores agrorum, & magistratus ciuitatum, adeo minaciter, vt Luco (municipium id Vocontiorum est) faces admouerit, donec pecuniâ mitigaretur. quoties pecuniæ materia deesset, & stupris & adulteriis exorabatur. Sic ad alpes peruentum. Plus prædæ ac sanguinis Cæcina hausit. Irritauerant turbidũ ingenium Heluetij, Gallica gens, olim armis virisq́, mox memoriâ nominis clarâ, de cæde Galbæ ignari, & Vitellij imperium abnuentes. Initium bello fuit auaritia ac festinatio vndeuicesimæ legionis. Rapuerunt pecuniam missam in stipendium castelli, quod olim Heluetij suis militibus ac stipendiis tuebantur. ægre id passi Heluetij, interceptis epistolis, quæ nomine Germanici exercitus ad Pannonicas legiones ferebantur, centurionem & quosdam militum in custodia retinebant. Cæcina belli auidus, proximam quamq́ culpam antequàm pœniteret, vltum ibat. Mota propere castra. Vastati agri. Direptus, longa pace in modum municipij exstructus, locus, amœno salubrium aquarũ vsu frequens. Missi ad Rhætica auxilia nuntij, vt versos in legionem Heluetios à tergo aggrederentur. Illi ante discrimen feroces, in periculo pauidi, quamquam primo tumultu Claudium Seuerum ducem legerant, non armæ noscere, non ordines sequi, non in vnum consulere. exitiosum aduersus veteranos prœlium, intuta obsidio, dilapsis vetustate mœnibus. hinc Cæcina cum valido exercitu, inde Rhæticæ alæ cohortesq́. & ipsorum Rhætorũ iuuentus sueta armis, & more militiæ exercita. vndiq́ populatio

Iam olim rapax.

Qui etiam vias & mansiones vendit.

Cæcina Heluetios inuadit.

* vnaetuicesimæ

Nonnullâ ipsorum culpâ.

Vastat omnia.

Illi trepidant.

& cædes. Ipsi in medio vagi abiectis armis, magna pars saucij aut palantes, in montem Vocetium perfugere. Ac statim immissâ cohorte Thracum depulsi, & consectantibus Germanis Rhætisq́, per siluas atq. in ipsis latebris trucidati. Multa hominũ millia cæsa, multa sub coronâ venumdata. Cumq́ direptis omnibus, Auenticum gẽntis caput iusto agmine peteretur; missi qui dederent ciuitatem, & deditio accepta. In Iulium Alpinũ è principibus, vt concitorem belli, Cæcina animaduertit: ceteros veniæ vel sæuitiæ Vitellij reliquit. Haut facile dictu est, legati Heluetiorum minus placabilẽ imperatorem, an militem inuenerint. Ciuitatis excidiũ poscunt, tela ac manus in ora legatorum intentant. Ne Vitellius quidem minis ac verbis temperabat: cùm Claudius Cossus, vnus ex legatis, notæ facundiæ, sed dicendi artẽ aptâ trepidatione occultans, atq. eo validior, militis animum mitigauit: vt est mos vulgo, mutabili subitis, & tam prono in misericordiam, quàm immodicũ sæuitiâ fuerat. effusis lacrymis, & meliora constantius postulando, impunitatem salutemq́ ciuitati impetrauere. Cæcina paucos in Heluetiis moratus dies, dum sententiæ Vitellij certior fieret, simul transitum Alpium parans, lætũ ex Italiâ nuntium accipit, alam Syllanam circa Padum agentem, sacramento Vitellij accessisse. Proconsulem Vitellium Syllani in Africâ habuerant: mox à Nerone, vt in Ægyptum præmitterentur, exciti, & ob bellum Vindicis remorati, ac tum in Italiâ manentes, instinctu decurionum, qui Othonis ignari, Vitellio obstricti, robur aduentantium legionũ & famam Germanici exercitus attollebãt, transiere in partes: & vt donum aliquod nouo principi, firmissima Transpadanæ regionis municipia, Mediolanum, ac Nouariam, & Eporediam, ac Vercellas, adiunxere. Id Cæci-

Vocetium montem perfugiunt.

Sed plerique capti aut cæsi.

Legati eorum ad Vitellium:

Valdè asperatum.

Vis eloquentiæ

Ala Syllana Vitellio se iungit:

Et vnâ secum, aliquot opida.

na

ra per ipsos compertum. Et quia præsidio alæ vnius latissima pars Italiæ defendi nequibat, præmissis Gallorum, Lusitanorum, Britannorumq; cohortibus, & Germanorum vexillis, in alpe * Graiâ ipse paululũ contatus, num Rhæticis iugis in Noricum flecteret, aduersus Petronium [vrbii] procuratorem, qui concitis auxiliis, & interruptis fluminũ pontibus, fidus Othoni putabatur. Sed metu ne amitteret præmissas iam cohortes alasq;, simul reputans plus gloriæ retentâ Italiâ, & vbicumq. certatum foret, Noricos in cetera victoriæ præmia * accessuros, Penino subsignanum militem itinere & graue legionum agmen, hibernis adhuc niuibus traduxit. Otho interim, contra spem omnium, non delitiis, neque desidiâ torpescere. dilatæ voluptates, dissimulata luxuria, & cuncta ad decorem imperij composita. Eoq; plus formidinis afferebant falsæ virtutes, & viris reditura. Marium Celsum consulem designatum, per speciem vinculorum, sæuitia militum subtractum, acciri in Capitoliũ iubet. Clementia titulus, è viro claro & partibus inuiso, petebatur. Celsus constanter seruatæ erga Galbam fidei crimen confessus, exemplum vltrò imputauit. Nec Otho quasi ignoscere, sed ne hostis metum reconciliationis adhiberet, statim intra intimos amicos habuit, & mox bello inter duces dilegit. Manstitq; Celso velut fataliter etiam pro Othone fides, integra & infelix. Lata primoribus ciuitatis, celebrata in vulgus Celsi salus, ne militibus quidem ingrata fuit, eandem virtutem admirantibus cui irascebantur. Par inde exsultatio, disparibus causis consecuta, impetrato Tigellini exitio. Sophonius Tigellinus obscuris parentibus, fœdâ pueritiâ, impudicâ senectâ, præfecturam vigilum & prætorij, & alia præmia virtutum, quia velocius eras vitiis adeptus, crudelitatem

* Vide Com.

Cæcina Peninis alpibus transit.

* ascensuros,

Otho compositè se gerit.

Celsum seruat.

Imò & ducem eligit.

Tigellinus noxæ permissus.

mox, deinde auaritiam, & virilia scelera exercuit: corrupto ad omne facinus Nerone, quædam ignaro iussus, ac postremò eiusdē desertor ac proditor. Vnde non alium pertinaciùs ad pœnam flagitauere, diuerso affectu, quibus odium Neronis inerat, & quibus desiderium. Apud Galbam T. Vinij potentiâ defensus, prætexentis seruatam ab eo filiam, & haut dubiè seruauerat, non clementiâ (quippe tot interfectis) sed effugio in futurum. quia pessimus quisque, diffidentiâ præsentium mutationem pauens, aduersus publicum odium, priuatam gratiam *præparat: vnde nulla innocentiæ cura, sed vitæ impunitatis. Eo infensior populus, additâ ad vetus Tigellini odium recenti T. Vinij inuidiâ, concurrere è totâ vrbe in palatium ac fora, & vbi plurima vulgi licentia, in circum ac theatra effusi, seditiosis vocibus obstrepere; donec Tigellinus, accepto apud Sinuessanas aquas supremæ necessitatis nuntio, inter stupra concubinarum, & oscula, & deformes moras, sectu nouaculâ faucibus, infamem vitam fœdauit etiam exitu sero & inhonesto.

Æqualiter odiosus omnibus.

Nota scelestorum ingenium.

* præparatum sit, nulla s. cura sed vice imp.

Jugulum sibi secat.

Per idem tempus expostulata ad supplicium Galuia Crispinilla, variis frustrationibus, & aduersâ dissimulantiâ principis famâ, periculo exempta est: magistra libidinum Neronis, transgressa in Africam ad instigandum in arma Clodium Macrum, famem populi Rom. haut obscurè molita, totius postea ciuitatis gratiam obtinuit consulari matrimonio iunixa, & apud Galbam, Othonem, Vitellium illæsa: mox potens pecuniâ, & orbitate, quæ bonis malisq; temporibus iuxtà valent. Crebra interim, & muliebribus blandimentis infecta, ab Othone ad Vitellium epistolæ, offerebant pecuniam & gratiam, & quemcunque quietis locum prodigæ vitæ legisset. Paria Vitellius ostendebat, primo mollius, stultâ virimq.

Crispinilla liberata:

Imò ad potentiâ postea euecta.

Otho sistere & placare Vitellium nititur.

Et ille hunc.

&

& indecorâ simulatione: mox quasi rixantes, stupra & flagitia inuicem obiectauere. neuter falsò. Otho, reuocatu quos Galba miserat legatis, rursus ad vtrumq; Germanicum exercitum, & ad legionẽ Italicam, easq; quæ Lugduni agebant copias, specie senatus misit. Legati apud Vitellium remansere, promtius quam vt retenti viderentur. Prætoriani, quos per simulationem officij legatis Otho adiunxerat, remisit, antequam legionibus miscerentur. Addit epistolas Fabius Valens, nomine Germanici exercitus, ad prætorias & vrbanas cohortes, de viribus partium magnificas, & concordiam offerentes. Iucrepabant vltrò, quòd tanto ante traditum Vitellio imperium, ad Othonẽ vertissent. Ita promissa simul, ac minis tentabantur: vt bello impares, in pace nihil amissuri. Neque ideo prætorianorum fides mutata. Sed insidiatores ab Othone in Germaniam, à Vitellio in vrbem missi. Vtrisq; frustra fuit: Vitellianis impunè, per tantam hominum multitudinẽ, mutuâ ignorantiâ fallentibus: Othoniani, nouitate vultus, omnibus inuicem gnaris, prodebantur. Vitellius litteras ad Titianum fratrem Othonis composuit, exitium ipsi filioq; eius minitans, ni incolumes sibi mater ac liberi seruarentur. Et stetit domus vtraq. sub Othone, incertum an metu; Vitellius victor, clementiæ gloriam tulit. Primus Othoni fiduciã addidit ex Illyrico nuntius, iurasse in eum Dalmatiæ, ac Pannoniæ, & Mœsiæ, legiones. Idem ex Hispaniâ allatum: laudatumq; per edictum Cluuius Rufus. & statim cognitũ est, conuersam ad Vitellium Hispaniã. Nec Aquitania quidem, quamquam à Iulio Cordo in verba Othonis obstricta, diu mansit. Nusquam fides aut amor, metu ac necessitate huc illuc mutabantur. Eadem formido prouinciam Narbonensem ad Vitellium vertit, facili transitu ad

Legati ab Othone in Germaniã:

A Valente epistolæ corruptrices Romã missæ.

Etiã vtrimq. percussores.

Illyricanæ legiones pro Othone.

Et pæne omnes trãsmarinæ.

proximos & validiores. Longinquæ prouinciæ, & quidquid armorum mari dirimitur, penes Othonem manebant, non partium studio, sed erat grande momentum in nomine vrbis ac pratextu senatus. Et occupauerat animos prior auditus. Iudaicum exercitum Vespasianus, Syria legiones Mucianus sacramento Othonis adegere. Simul Ægyptus, omnesq; versa in Orientẽ prouinciæ, nomine eius tenebantur. Idem Africæ obsequium, initio à Carthagine orto. Neque exspectata Vipsani Aproniani proconsulis auctoritate, Crescens Neronis libertus (nam * in malis temporibus partem se Reip. fecerat) epulum plebi, ob lætitiam recentis imperij, obtulerat: & populus pleraq. sine modo festinauit. Carthaginem cetera ciuitates secuta. Sic distractis exercitibus ac prouinciis, Vitellio quidem ad capessendã principatus fortunam bello opus erat. Otho, vt in multâ pace, munia imperij obibat: quædam ex dignitate Reip.; pleraque, contra decus, ex præsenti vsu properando. Consul cum Titiano fratre in kalen. Martias ipse, proximos menses Verginio destinat, vt aliquod exercitui Germanico delinimentum. Iungitur Verginio Poppæus Vopiscus, pratextu veteris amicitiæ, plerique Viennensium honori datum interpretabantur. Ceteri consulatus ex destinatione Neronis, aut Galbæ, manserc. Cælio ac Flauio Sabino, in Iulias; Ario Antonino & Mario Celso, in Septembres: quorum honorine Vitellius quidem victor intercessit. Sed Otho, pontificatus auguratusq; honoratis iam senibus cumulum dignitatis addidit; & recens ab exsilio reuersos nobiles adolescentulos, auitis ac paternis sacerdotiis in solatiũ recoluit. Redditus Cadio Rufo, Pedio Blæso, Seuino Promptino senatorius locus, qui repetundarũ criminibus sub Claudio ac Nerone ceciderãt. Placuit ignoscentibus, versa na-

Africa adiungitur.

* Scripserim, in

Ipse Romæ ciuilia administrat.

Consules disponit.

Sacerdotia diuidit.

Damnatos quosdam restituit.

so nomine, quod auaritia fuerat, videri maiestatē: cuius tum odio, etiam bona leges peribant. Eādem largitione ciuitatum quoque ac prouinciarum animos aggressus, Hispalensibus & Emeritensibus familiarum adiectiones, *Lingonibus vniuersis ciuitatem Romanam, prouinciæ Baticæ Maurorum ciuitates dono dedit. Noua aura Cappadociæ, noua Africæ, ostentui magis quàm mansura. Inter quæ necessitate præsentium rerum & instantibus curis excusata, ne tum quidem immemor amorum, statuas Poppææ per senatusconsultum reposuit. Creditum est etiam de celebrandâ Neronis memoriâ agitauisse, spe vulgum alliciendi. Et fuere qui imagines Neronu* proponerent: atque etiam Othonii, quibusdam diebus populus & miles, tanquam nobilitatem ac decus astruerent, NERONI OTHONI acclamauit. Ipse in suspenso tenuit, vetandi metu, vel *cognoscendi pudore. Conuersis ad ciuile bellum animis, externa sine curâ habebantur. Eò audentius Rhoxolani, Sarmatica gens, priore hieme cæsis duabus cohortibus, magnâ spe ad Mœsiam irruperant. nouem millia equitum, ex ferociâ & successu, prædæ magis quàm pugnæ intenta igitur vagos & incuriosos, tertia legio adiunctis auxiliis, repentè inuasit. Apud Romanos omnia prælio apta. Sarmatæ dispersi, aut cupidine prædæ graues onere sarcinarum, & lubrico itinerum ademtâ equorum pernicitate, velut vincti cædebantur. Namque mirum dictu vt sit omnis Sarmatarum virtus, velut extra ipsos. nihil ad pedestrem pugnam tam ignauum, vbi per turmas aduenere, vix vlla acies obstiterit. Sed tum humido die, & soluto gelu, neque conti neque gladij, quos prælongos vtrâque manu regũt, vsui, lapsantibus equis, & cataphractarum pondere (id principibus & nobilissimo cuique tegmen, ferreis*

Beneficia variè largitur.

* Suffectum vida notas.

Poppææ statuas reponit.

* reponerent.

* agnoscendi.

Sarmatæ Mœsiam incursunt.

Romani aggrediuntur, & vincunt.

Genus pugnæ Sarmatarum.

ferreis laminis, aut præduro corio consertum; vt aduersus ictus impenetrabile, ita impetu hostium prouolutis inhabile ad resurgendum) simul altitudine, & mollitiâ niuis, hauriebantur. Romanus miles facili loricâ, & missili pilo, aut lanceis assultans, vbi res posceret, leui gladio inermem Sarmatam, (neque enim defendi scuto mos est) comminus fodiebat. donec pauci, qui prælio superfuerant, paludibus abderentur. Ibi * sæuitiâ hiemis, hic miseriâ vulnerum absumti. Postquam id Romæ compertum, Legati Romæ honorantur. M. Aponius Mœsiam obtinens, triumphali statuâ, Fuluius Aurelius, & Iulianus Titius, ac Numisius Lupus, legati legionum, consularibus ornamentis donantur: lato Othone, & gloriam in se trahente, tamquam & ipse felix bello, & suis ducibus suisq; exercitibus Remp. auxisset. Romæ seditio. Paruo interim initio, vnde nihil timebatur, orta seditio, propè vrbi excidio fuit. Septimamdecimã cohortem, colonià Hostiensi, in vrbem acciri Otho iusserat. Eius causa, Armandæ eius cura, Vario Crispino tribuno è prætorianis, data, Is quo magis vacuus, quietis castris, iussa exsequeretur; vehicula cohortis, incipiente nocte, onerari aperto armamentario iubet. Tempus, in suspicionem; causa, in crimen, affectatio quietis, in tumultũ eualuit. Et visa inter temulentos arma, cupidinem sui mouere. Eremit miles, & tribunos centurionesq; proditionis arguit, tamquam familiæ senatorum ad perniciem Othonis armarentur. Suspicio in Senatores. Pars ignari & vino graues; pessimus quisq. in occasionẽ prædarum; vulgus, vt mos est, cuiusq. motus noui cupidum. & obsequia meliorum nox abstulerat. Miles Prætorianus, ad arma! Resistentem seditioni tribunum, & * Seuerissimum centurionem Vrbem & palatium irrumpit. seueriſſimum centurionũ obtruncant. rapta arma, nudati gladij, insidentes equis, vrbem ac palatium petunt. Erat Othoni celebre conuiuium, primoribus seminis virisq;, qui

qui trepidi, fortuitus ne militum furor, an dolus imperatoris, manere ac deprehendi, an fugere & dispergi, periculosius foret; modò constantiam simulare, modò formidine detegi, simul Othonis vultum intueri. Vtq; euenit inclinatis ad suspicionem mentibus; cùm timeret Otho, timebatur. Sed haut secus discrimine senatus quàm suo territus, & præfectos prætorij ad mitigandas militum iras statim miserat; & abire properè omnes è conuiuio iussit. Tum verò passim magistratus, proiectis insignibus, vitatâ comitum & seruorum frequentiâ, senes feminæq; per tenebras, diuersa vrbis itinera, vari domos, plurimi amicorum tecta, & vt cuiq. humillimus cliens, incertas latebras petiere. Militum impetus ne foribus quidem palatij cœrcitus, quo minus conuiuium irrumpent, ostendi sibi Othonem expostulantes: vulnerato Iulio Martiale tribuno, & Vitellio Saturnino præfecto legionis, dum ruentibus obsistunt. Vndique arma & minæ, modò in centuriones tribunosq;, modò in senatum vniuersum: lymphatis cæco pauore animis, & quia neminem vnũ destinare iræ poterant, licentiã in omnes poscentibus. donec Otho, contra decus imperij thoro insistens, precibus & lacrymis ægrè cohibuit. Redierunt q; in castra inuiti, neq. innocentes. Posterâ die, velut captâ vrbe, clausæ domus, rarus per vias populus, mœsta plebs, deiecti in terram militum vultus, ac plus tristitiæ quàm pœnitentiæ. Manipulatim allocuti sunt Licinius Proculus, & Plotius Firmus, præfecti: ex suo quisque ingenio, mitius aut horridius. Finis sermonis in eo, vt quina millia nummûm singulis militibus numerarentur. Tum Otho ingredi castra ausus. Atque illum tribunii centurionesq; circumsistunt, abiectis militiæ insignibus, otium & salutem flagitantes. Seusit inuidiam miles, & compositus

Diffugiunt Senatores.

Ipsi omnibus minantur.

Otho precibus ægrè componit,

Et sequenti die argenteis minis.

Castra ingreditur.

positus in obsequium, auctores seditionis ad supplicium vltrò postulabat. Otho quamquam turbidis rebus, & diuersis militum animis, cùm optimus quisq. remedium præsentis licentiæ poscеret: vulgus & plures, seditionibus & ambitioso imperio lati, per turbas & raptus facilius ad ciuile bellum impellerentur: simul reputans non posse Principatum scelere quæsitũ, subitâ modestiâ & priscâ grauitate retineri, sed discrimine vrbis & periculo senatus anxius, postremò ita disseruit. Neque vt affectus vestros in amorem mei accenderem, commilitones; neque vt animũ ad virtutem cohortarer (vtraque enim egregiè supersunt:) sed veni postulaturus à vobis temperamentum vestræ fortitudinis, & erga me modum caritatis. Tumultus proximi initium, non cupidine vel odio, (quæ multos exercitus in discordiam egere) ac ne detractatione quidem aut formidine periculorum, nimia pietas vestra acrius quàm consideratius excitauit. Nam sæpe honestas rerum causas, ni iudicium adhibeas, pernicioſi exitus consequuntur. Imus ad bellum. num omnes nuntios palàm audiri, omnia consilia cunctis præsentibus tractari, ratio rerum, aut occasionum velocitas patitur? Tam nescire quædam milites, quàm scire oportet. Ita se ducum auctoritas, sic rigor disciplinæ habet, vt multa per centuriones tribunosq. tantum, iuberi expediat. Si vbi iubeantur, quærere singulis liceat: pereunte obsequio, etiam imperium intercidit. An & illic nocte intempestâ rapientur arma? Vnus altérve perditus ac temulentus (neque enim plures consternatione proximâ insaniſſe crediderim) centurionis ac tribuni sanguine manus imbuet? Imperatoris

Insigni me hercules oratione affatur.

ratoris sui tentorium irrumpet? Vos quidem istuc pro me. sed in discursu ac tenebris, & rerum omnium confusione, patefieri occasio etiam aduersus me potest. Si Vitellio & satellitibus eius eligendi facultas detur, quem nobis animum, quas mentes imprecentur? quid aliud quàm seditionem & discordiam optabũt? ne miles centurioni, ne centurio tribuno obsequatur: hinc confusi pedites equitesque, in exitium ruamus. Parendo potius, commilitones, quàm imperia ducum sciscitando res militares cõtinentur. Et fortissimus in ipso discrimine exercitus est, qui ante discrimen quietissimus. Vobis arma & animus sit; mihi consilium, & virtutis vestræ regimen relinquite. Paucorum culpa fuit; duorum pœna erit. Ceteri abolete memoriam fœdissimæ noctis. Nec illas aduersus senatum voces vllus vnquam exercitus audiat. Caput imperij, & decora omniũ prouinciarũ, ad pœnam vocare, non hercle illi, quos cùm maximè Vitellius in nos ciet, Germani audeant. Vlli ne Italiæ alumni, & Romana verè iuuentus, ad sanguinem & cædem deposcerent ordinem, cuius splendore & gloriâ, sordes & obscuritatem Vitellianarum partium perstringimus? Nationes aliquas occupauit Vitellius, imaginem quandam exercitus habet: Senatus nobiscum est. Sic fit, vt hinc Resp. inde hostes Reip. constiterint. Quid? vos pulcherrimam hanc vrbem, domibus & tectis, & congestu lapidum, stare creditis? Muta ista &.* inanima intercidere ac reparari promiscuè possunt. æternitas rerum, & pax gentium, & mea cum vestrâ salus, incolumitate senatus firmatur.

* vulgo inania.

Hunc

Hunc auſpicato à parente & conditore vrbis noſtræ inſtitutum, & à regibus vſque ad principes continuum & immortalem, ſicut à maioribus accepimus, ſic poſteris tradamus. Nam vt ex vobis ſenatores, ita ex ſenatoribus principes naſcuntur. *Et oratio ad perſtringendos mulcendosq; militum animos, & ſeueritatis modus (neque enim in plures quàm in duos animaduerti iuſſerat) gratè accepta, compoſitiq; ad præſens, qui cœrceri non poterant. Non tamen quies vrbi redierat. ſtrepitus telorum, & facies belli erat: militibus, vt nihil in commune turbantibus, ita ſparſis per domos, occulto habitu, & malignâ curâ in omnes, quos nobilitas aut opes, aut aliqua inſignis claritudo rumoribus obiecerat. Vitellianos quoq. milites veniſſe in vrbem ad ſtudia partium noſcenda, pleriq. credebant. Vnde plena omnia ſuſpicionum, & vix ſecreta domuum ſine formidine. ſed plurimũ trepidationis in publico, vt quemq. nuntium fama attuliſſet, animum vultumq; conuerſi, ne diffidere dubiis, ac parum gaudere proſperis viderentur. Coacto verò in curiam ſenatu, arduus rerũ omnium modus, ne conſuetum ex ſilentium, ne ſuſpecta libertas. Et priuato Othoni nuper, atque eadem dicenti, nota adulatio. Igitur verſare ſententias, & huc atque illuc torquere, hoſtem & parricidam Vitellium vocantes. Prouidentiſſimus quiſque, vulgaribus conuiciis, quidam, vera probra iacere, in clamore tamen, & vbi plurima voces, aut tumultu verborum ſibi ipſi obſtrepentes. Prodigia inſuper terrebant, diuerſis auctoribus vulgata. In veſtibulo Capitolij omiſſas habenas bigæ, cui Victoria inſtiterat. erupiſſe cellâ Iunonis, maiorem humanâ ſpeciem. ſtatuam diui Iulij, in inſula Tiberini amnis, ſereno & immoto die, ab Occidente in Orientem conuerſam. prolocutum*

Duo è ſeditioſis puniti.

Romæ omnia ſuſpenſa, ſuſpecta.

Senatus ipſe ſententiæ anxius:

Ne hunc illúmve offenderent.

Cladiũ Romæ ſigna.

*locutum in Ethruriâ bouem. insolitos animalium partus. & plura alia, rudibus sæculis, etiam in pace obseruata, quæ nunc tantùm in metu audiuntur. Sed præcipuus, & cum præsenti exitio, etiam futuri pauor, subitâ inundatione Tiberis: qui immenso auctu, prorupto ponto subticio, ac strage obstantis molis refusus, non modò iacentia & plana vrbis loca, sed secura huiusmodi casuum impleuit. Raptìè publico plerique, plures in tabernis & cubilibus intercepti. Fames in vulgus, inopia quæstus, & penuria alimentorum, corrupta stagnantibus aquis insularum fundamenta, dein remeante flumine dilapsa. Vtq; primùm vacuus à periculo animus fuit, id ipsum, quod paranti expeditionẽ Othoni, campus Martius & via Flaminia iter belli esset obstructum, à fortuitis vel naturalibus causis, in prodigium & omen imminentium cladium vertebatur. Otho, lustratâ vrbe, & expensis belli consiliis, quãdo Peninæ Cottiæq; alpes, & ceteri Galliarũ aditus Vitellianis exercitibus claudebantur, Narbonensem Galliam aggredi statuit, classe validâ & partibus fidâ. quòd reliquos casorũ ad pontem Milvium, & sæuitiâ Galbæ in custodiam habitos, in numerum legionis composuerat. facta & reliquis spes honoratioris in posterum militiæ. Addidit classi vrbanas cohortes, & plerosq. è prætorianis, vires & robur exercitus, atque ipsis ducibus consilium & custodes. Summa expeditionis Antonio Nouellio, Suedio Clementi primipilaribus, Æmylio Pacensi, cui ademptum à Galba Tribunatum reddiderat, permissa. Curam nauium Oscus libertus retinebat, ad obseruandam honestiorum fidem *inuitatus. Peditum equitumq; copiis Suetonius Paullinus, Marius Celsus, Annius Gallus, rectores destinati. Sed plurima fides Licinio Proculo prætorij præfecto. Is vrba-*

Tiberis inundat.

Otho Prouinciam statuit aggredi.

Idque classe.

Duces expeditionis.

* *Suffecta vox.*

Licinius Proculus

Calumniarũ factor.

næ militiæ impiger, bellorũ insolens, auctoritatem Paulliní, vigorem Celsi, maturitatem Galli, vt cuique erat, criminando, quod facillimum factu est, prauus & callidus, bonos & modestos anteibat. Sepositus per eos dies

Dolabella relegatus.

Cornelius Dolabella in coloniam Aquinatem, neque arctâ custodiâ, neque obscurâ: nullum ob crimen, sed vetusto nomine, & propinquitate Galbæ monstratus. Multos è

Otho Senatores ad bellum ducit:

magistratibus, magnam consularium partem, Otho, non participes aut ministros bello, sed comitum specie, secum expedire iubet. In quis & L. Vitellium, eodem quo ceteros cultu, nec vt imperatoris fratrem, nec vt hostis. Igitur motæ vrbis curæ, nullus ordo metu aut periculo vacuus. Primores senatus ætate inualidi, & longâ pace desides; segnis & oblita bellorum nobilitas; ignarus militiæ eques: quanto magis occultare ac abdere pauorem nitebantur, manifestius pauidi. Nec deerant è contrario, qui

Sed hercules imbelles.

ambitione stolidâ, conspicua arma, insignes equos, quidam luxuriosos apparatus conuiuiorum, & irritamenta libidinum, vt instrumenta belli mercarentur. Sapientibus quietis & Reip. cura: leuissimus quisque, & futuri

Plebs belli incommoda sentit.

improuidus, spe vanâ tumens. Multis afflicta fides in pace, ac turbatis rebus alacres, & per incerta tutissimi. Sed vulgus & magnitudine nimiâ communium curarum expers populus, sentire paulatim belli mala, conuersâ in militum vsum omni pecuniâ, intentis alimentorum pretiis: quæ motu Vindicis, haut perinde plebem attriuerant, securâ tum vrbe, & prouinciali bello, quod

Diu eorum expers.

inter legiones Galliasq; velut externum fuit. Nam, ex quo diuus Augustus res Cæsarum composuit, procul & in vnius solicitudinem aut decus, populus Romanus bellauerat. Sub Tiberio & Caio, tantum pacis aduersa *pertimuere, Scriboniani contra Claudium incepta, simul

* Vulgati, reip. pertimuere.

audita

audita & coërcita. Nero nuntiis magis & rumoribus, quàm armis depulsus. Tum legiones classesq́, & quod raro aliàs, praetorianus vrbanusq́, miles, in aciem deducti, Oriens Occidensq́ & quidquid vtrimque virium est à tergo: sub ducibus alijs si bellatum foret, longo bello materia. Fuere, qui proficiscenti Othoni moras religionemq́ nondum conditorum ancilium afferrent. Aspernatus omnem contationem, vt Neroni quoque exitiosam: & Cacina, iam alpes transgressus, exstimulabat. Pridie Idus Mar. commendatâ patribus Rep. reliquias Neronianarum sectionum nondum in fiscum conuersas, renocatis ab exsilio concessit: iustissimum donum, & in speciem magnificum, sed festinatâ exactione, vsu sterile. Mox vocatâ concione, maiestatem vrbis, & consensum populi ac senatus pro se attollens, aduersum Vitellianas partes modestè disseruit. insciitiam potius legionum, quàm audaciam increpans, nulla Vitellij mentione. siue ipsius ea moderatio, seu scriptor orationis sibi metuens, contumelijs in Vitellium abstinuit: quando, vt in consilijs militiae Suetonio Paullino & Mario Celso, ita in rebus vrbanis Galerij Trachali ingenio Othonem vti credebatur. & erant qui genus ipsum orandi noscerent, crebro fori vsu celebre, & ad implendas populi aures, latum & sonans. Clamor vocesq́ vulgi, ex more adulandi, nimiae & falsae. quasi dictatorem Caesarem, aut imperatorem Augustum prosequerentur, ita studijs votisq́ certabant. nec metu aut amore, sed ex libidine seruitij, vt in familijs, priuata cuique stimulatio, & vile iam decus publicum. Profectus Otho, quietem vrbis curasq́ imperij, Saluio Titiano fratri permisit.

Ancilium conditio.

Otho proficiscitur.

Concione prius habitâ.

Quam cautè compositae

Galerius Trachalus.

C. CORNELII TACITI

AB EXCESSV NERONIS HISTORIARVM LIB. II.

BREVIARIVM LIBRI.

TITVS Vespasianus Romam missus ad gratulandum Galbæ, cæde eius auditâ, substitit. Paphiam Venerem adit, & de futuris eam consulit. Læta omnia & magna accipit. Ad patrem redit, qui belli consilia agitat, sed bellum ipsum in occasionem differt. Falsus Nero detegitur, & capitur. Othonis copiæ, & duces, & classis eius in Galliam Narbonensem irruptio. In Corsicâ motus aliquis temeritate procuratoris. Cæcina Italiâ intrat, Placentiam oppugnat, sed cum infamiâ & strage repulsus. Insidias paullo pòst Othonianis locat, sed ex quoque in ipsum vertere. Valens Ticinum venit. seditio ibi in eum militum. Quâ compositâ, Cæcinæ rapido agmine iungitur. Otho eo nuntio accepto, de summâ belli deliberat. trahi id melius: an fortunam experiri præstaret. Postremum pessimumque consilium præfert. Ita haut procul à Bedriaco pugnatum. victi Othoniani: non tamen fracti. Sed Otho auersus à consiliis belli, mortem elegit. quam tam fortiter exequitur, quàm noster facundè narrat. Post mortem eius, seditio militum & impetus in Verginium. Senatorum etiam periculũ, falso quodam nuntio. Albinus in Africâ victus, & ex prouinciæ Vitellio adiunctæ. Quid in Italiâ Vitellius egerit, & legiones cohortesque victas quomodo distraxerit: nõ sine atri tumultu apud Ticinum. At in Syriâ Vespasianus & Mucianus seriò iam de bello deliberant. huius egregia ad illum oratio. Quâ persuasus Vespasianus imperium suscipit. legiones in nomen eius iurant. præteríque Orientales, Mœsici & Pannonij etiam transeunt in partes. Vitellius interea magno & minaci agmine vrbem intrat. Popularia multa vsurpat. Consilia item eius paratusque de bello. Gesta eodem anno, consulibus tamen aliis suffectis.

* variâ sorte

Titus ad Galbâ missus:

STRVEBAT *iam fortuna, in diuersâ parte terrarum, initia caussasq; imperio: quod* * *variè ortum, lætũ Reip. aut atrox, ipsis principibus prosperum, aut exitio fuit. Titus Vespasianus è Iudeâ, incolumi adhuc Galbâ, missus à patre, caussam profectionis*

officium

officium erga principem, & maturam petendis honoribus iuuentam ferebat. Sed vulgus fingendi auidū, dispersat, accitum in adoptionem. materia sermonibus, senium & orbitas principis, & intemperantia ciuitatis, donec vnus eligatur, multos destinandi. Augebat famam, ipsius Titi ingenium quantacumque fortunæ capax, decor oris cum quadam maiestate, prosperæ Vespasiani res; præsaga responsa; & inclinatis ad credendum animis, loco omnium etiam fortuna. Vbi Corinthi, Achaiæ vrbe, certos nuntios accepit de interitu Galbæ, & aderant qui arma Vitellij bellúmque affirmarent: anxius animo, paucis amicorū adhibitis, cuncta vtrimque perlustrat. Si pergeret in vrbem; nullam officij gratiam, in alterius honorem suscepti: ac se Vitellio, siue Othoni, obsidem fore. Sin rediret; offensam haut dubiam victoris. sed incertâ adhuc victoriâ, & cōcedente in partes patre, filium excusatum. Sin Vespasianus Remp. susciperet; obliuiscendum *infensarum de bello agitantibus. His ac talibus inter spem metumq; iactatum, spes vicit. Fuere qui accensum desiderio Berenices reginæ, vertisse iter crederent. Neque abhorrebat à Berenice iuuenilis animus. sed gerendis rebus nullum ex eo impedimentum. Iætam voluptatibus adolescentiam egit, suo quàm patris imperio modestior. Igitur oram Achaiæ, & Asiæ, ac læua maris *præteruectus, Rhodum & Cyprum insulas, inde Syriam audentioribus spatiis petebat. Atq. illum cupido incessit, adeundi visendiq; templum Paphiæ Veneris, inclytum per indigenas aduenasq;. Haut fuerit longum initia religionis, templi situm, formam deæ, neque enim alibi sic habetur, paucis differere. Conditorem templi regem *Aëriam vetus memoria, quidam ipsius deæ nomen id perhibent. Fama recentior tradit, à Cinarâ sacratum templum,

Vulgi spe fisturus Princeps.

Eius laus.

Galbam occisum audit.

Deliberat, an pergeret:

* Vat. offensarum Sed resistit, & flectit iter.

* Vat. praeuellus.

Veneris Paphiæ templum adit.

* Alij libri, Variantem. Quis id condiderit?

templum, deamq; ipsam conceptam mari, huc appulsam. Sed scientiam artemq; haruspicum accitam, & Cilicem Thamyran intuliſſe. Atque ita pactum, vt familiæ vtriusque posteri cærimoniis præsiderent. Mox ne honore nullo regium genus peregrinam stirpem antecelleret, ipsâ quam intulerant scientiâ hospites cessere. Tantum Cinarades sacerdos consalitur. Hostiæ vt quisque voluisset, mares diliguntur. Certissima fides hædorum fibris. Sanguinem aræ offundere vetitum. precibus & igne puro altaria adolentur, nec vllis imbribus quamquam in aperto madescunt. Simulacrum deæ non effigie humanâ, continuus orbis latiore initio tenuem in ambitum metæ modo exsurgens. Et ratio in obscuro. Titus spectatâ opulentiâ donisq; regum, quæq; alia lætum antiquitatibus Græcorum genus incertæ vetustati affingit, de nauigatione primùm consuluit. Postquam pandi viam, & mare prosperum accepit, de se per ambages interrogat, cæsis compluribus hostiis. Sostratus, sacerdotis id nomen erat, vbi læta & congruentia exta, magniq; consultis annuere deam videt, pauca in præsens & solita respondens, petito secreto futura aperit. Titus aucto animo ad patrem peruectus, suspensis prouinciarum & exercituum mentibus, ingens rerum [fiducia] accessit. Profligauerat bellum Iudaicum Vespasianus, oppugnatione Hierosolymorum reliquâ, duro magis & arduo opere ob ingenium gentis & peruicaciam superstitionis, quàm quòd satis virium obsessis ad tolerandas necessitates superesset. Tres, vt suprà memoranimus, ipsi Vespasiano legiones erant, exercitæ bello: quattuor Mucianus obtinebat in pace. Sed æmulatio & proximi exercitus gloria repulerat segnitiam. Quantumq; illis roboris discrimina & labor, tantum his vigoris addiderat integra

Ritus ibi sacrorum.

Deæ ipsius informe signum.

Titus à sacerdote futura discit.

Ad patrem redit.

Eius vires & copiæ.

gra quies, & inexpertus belli labor. auxilia vtrique cohortium alarumq́, & classes regesq́, ac nomen dispari fama celebre. Vespasianus acer militiæ, anteire agmen; locum castris capere, noctu diuq́ consilio, ac si res posceret, manu hostibus obniti, cibo fortuito, veste habitúque vix à gregario milite discrepans, prorsus, si auaritia abesset, antiquis ducibus par. Mucianum è contrario magnificentia & opes, & cuncta priuatum modum supergressa extollebant. aptior sermone, dispositu, prouisuq́; ciuilium rerum peritus. egregium principatus temperamentum, si demtis vtriusque vitiis, solæ virtutes miscerentur. Ceterùm hic Syriæ, ille Iudææ præpositus, vicinis prouinciarũ administrationibus inuidiâ discordes, exitu demum Neronis, positis odiis in medium consuluere. primùm per amicos; dein præcipua concordiæ fides Titus, praua certamina communi vtilitate aboluerat. naturâ atque arte compositus alliciendis etiam Muciani moribus. Tribuni centurionesq́, & vulgus militum, industria, licentia, per virtutes, per voluptates, vt cuique ingenium, adsciscebantur. Antequam Titus aduentaret, sacramentum Othonis acceperat vterque exercitus, præcipitibus, vt assolet, nuntiis, & tarda mole ciuilis belli, quod longâ concordiâ quietus Oriens, tunc primũ parabat. Namq́ olim validissima inter se ciuium arma, in Italia, Galliáve, viribus Occidentis cœpta. Et Pompeio, Cassio, Bruto, Antonio, quos omnes trans mare secutum est ciuile bellum, haut prosperi exitus fuerant. Auditiq́ sæpius in Syria Iudæáque Cæsares quàm inspecti. Nulla seditio legionum; tantum aduersus Parthos minæ, vario euentu. Et proximo ciuili bello, turbatis aliis, inconcussa ibi pax: dein fides erga Galbam. Mox vt Othonem ac Vitellium scelestis armis res

Ingenium & [illegible].

Muciani ité mores:

Qui Syriæ Præses.

Orientales legiones Othoni iurauerant:

Haud pronæ ad res nouas.

Nisi quod in communi hoc tumore intumescent:

Romanas raptum ire, vulgatum est, ne penes ceteros imperij præmia, penes ipsos tantùm seruitij necessitas esset, fremere miles, & vires suas circumspicere. Septem legiones statim, & cum ingentibus auxiliis Syria ludæaq; 3: inde continua Ægyptus, duæq; 3 legiones: hinc Cappadocia Pontúsque, & quidquid castrorum Armeniis prætenditur. Asia, & ceteræ prouinciæ, nec virorum inopes, & pecuniæ opulentæ. quantum insularum mari cingitur, & parando interim bello *secluſum tutúmq. ipſum mare. Non fallebat duces impetus militum. Sed bellantibus aliis placuit exspectari bellum, cùm *in victores victosq; 3 numquam solida fides coalesceret. Nec referre Vitellium an Othonem superstitem fortuna faceret. Rebus secundis etiam egregios duces insolescere. discordiam his, ignauiam, luxuriem. & suismet vitiis, alterum bello, alterum victoriâ periturum. Igitur armam occasionem distulere, Vespasianus Mucianúsque nuper, ceteri olim mixtis consiliis, optimus quisq. amore Reip. Multos dulcedo prædarum stimulabat, alios ambiguæ domi res. Ita boni maliq; 3, causis diuersis, studio pari, bellum omnes cupiebant. Sub idem tempus Achaia atq; 3 Asia falsò exterrita, velut Nero aduentaret: vario super exitu eius rumore, eoq; 3 pluribus viuere eum fingentibus, credentibúsque. Ceterorum casus cognitiſque in contextu operis dicemus. Tunc seruus è Ponto, siue, vt alij tradidere, libertinus ex Italiâ, citharæ & cantus peritus (vnde illi super similitudinem oris propior ad fallendum fides) adiunctis desertoribus, quos inopiâ vagos ingentibus promiſsis corruperat, mare ingreditur: ac vi tempestatum *Scithinum insulâ detrusus, & militum quosdam ex Oriente cõmeantium adsciuit, & abnuentes interfici iussit, & spoliatis negotiatoribus, mancipio-

rum

Fretæ suis viribus.

* Vat. secundum Vespasianus tamen bellũ prolatat.

* inter

Falsus Nero in Asia.

Qui milites colligit.

* Cythnum.

rum valentissimum quemque armauit. Centurionemq; Sisennam dextras, concordiæ insignia, Syriaci exercitus nomine ad prætorianos ferentem, variis artibus aggressus est: donec Sisenna clam relictâ insulâ, trepidus & vim metuens, aufugeret. inde latè terror, multis ad celebritatem nominis erectis, rerum nouarum cupidine & odio præsentium. Gliscentem in dies famam fors discussit. Galatiam ac Pamphyliam prouincias, Calpurnio Asprenati regendas Galba permiserat. Datæ è classe Misenensi duæ triremes ad prosequendum, cum quibus Scithinum insulam tenuit. Nec defuere qui trierarchos nomine Neronis accirent. Is in mœstitiam compositus, & fidem suorum quondam militum inuocans, vt eum in Syriâ, aut Ægypto sisterent orabat. Trierarchi nutantes, seu dolo, alloquendos sibi milites, & paratis omnium animis reuersuros firmauerunt. Sed Asprenati cuncta ex fide nuntiata. cuius cohortatione expugnata nauis, & interfectus quisquis ille erat. Corpus insigne oculis comaq; & toruitate vultus, in Asiam, atque inde Romam peruectum est. In ciuitate discordi, & ob crebras principum mutationes inter libertatem ac licentiam incertâ, paruæ quoque res magnis motibus agebantur. Vibius Crispus pecuniâ, potentiâ, ingenio inter claros magis quàm inter bonos, Annium Faustum equestris ordinis, qui temporibus Neronis delationes factitauerat, ad cognitionẽ senatus vocabat. Nam recens Galbæ principatu censuerant patres, vt accusatorum causæ noscerentur. Id senatusconsultum variè iactatum, & prout potens vel inops reus inciderat, infirmum aut validum retinebatur. * Ad hæc terrore & propriâ vi Crispus inculuerat delatorẽ fratris sui peruertere: traxeratq; magnam senatus partem, vt indefensum & inauditum dedi ad

Sed opprimitur ab Asprenate.

Vibius Crispus Annium accusat.

* retinebatur adhuc. Terrore.

exitium postularet. Contrà apud alios nihil æquè reo proderat quàm nimia potentia accusatoris: dari tempus, edi crimina, quamuis inuisum ac nocentem, more tamen audiendum censebant. Et valuere primò, dilatáque in paucos dies cognitio. mox damnatus est Faustus, nequaquam eo assensu ciuitatis, quem pessimis moribus meruerat, quippe ipsum Crispum eisdem accusationes cum præmio exercuisse meminerant. Nec pœna criminis, sed vltor displicebat. Lata Othoni principia belli, motis ad imperium eius è Dalmatiâ Pannoniáque exercitibus. Fuere quattuor legiones, è quibus bina millia præmissa. Ipsæ modicis interuallis sequebantur: septima à Galba conscripta: veterana, vndecima ac tertiadecima, & præcipui famâ Quartadecumani, rebellione Britanniæ compressâ. Addiderat gloriam Nero, eligendo vt potissimos. Vnde longa illis erga Neronẽ fides, & erecta in Othonem studia. Sed quo plus virium ac roboris, è ſiducia tarditas inerat. agmen legionum, alæ cohortesq; præueniebãt. Ex ipsâ vrbe haut spernenda manus, quinque prætoriæ cohortes, & equitum vexilla cum legione primâ, ac deforme insuper auxilium, duo millia gladiatorum, sed per ciuilia arma etiam seueris ducibus vsurpatum. Hu copiis rector additus Annius Gallus, cùm Vestricio Spurinnâ ad occupandas Padi ripas præmissus: quoniam prima consiliorũ frustra ceciderant, transgresso iam alpes Cæcina, quem fisli* inter Gallias posse sperauerat. Ipsum Othonem comitabantur speculatorum lecta corpora, cum ceteris prætoriis cohortibus, veterani è prætorio, classicorum ingens numerus. Nec illi signe aut corruptum luxu iter. sed loricæ ferreæ vsus, & ante signa pedester, horridus, incomtus, famæq; dissimilis. Blandiebatur cœptis fortuna, possessa per mare & na-

Et damnat:

Ipse tamen eiusdem criminis damnandus.

Auxilia Othoni adfluunt.

Quartadecima, veterana & laudata legio.

Copiæ vrbicæ.

Annius Gallus & Spurinna iis duces.

* Venet. intra

Ipse Otho sequitur:

Cultu & vi-ctu militari.

ues

ues maiore Italiæ parte, penitus vsq. ad initium maritimarum alpium. quibus tentandis, aggrediendæq; prouinciæ Narbonensi, Suedium Clementem, Antonium Nouellum, Æmylium Pacensem duces dederat. Sed Pacensis per licentiam militum victus; Antonio Nouello nulla auctoritas; Suedius Clemens ambitioso imperio regebat; vt aduersus modestiam disciplinæ corruptus, ita prædiorum auidus. Non Italia aduri, nec loca sedesq; patriæ videbantur: tamquam externa litora, & vrbes hostium vrere, vastare, rapere: eo atrocius, quòd nihil vsquam prouisum aduersum metus. pleni agri, apertæ domus. occurrantes domini iuxta coniuges & liberos, securitate pacis, & belli malo circumueniebantur. Maritimas tum alpes tenebat procurator Marius Maturus. Is concita gente, (nec deest iuuentus) arcere prouinciæ finibus Othonianos intendit. Sed primo impetu cæsi dispersiq; montani, vt quibus temerè collectis, non castra non ducem nosci tantibus, neq; in victoria decus esset, neq; in fuga flagitium. Irritatus eo prælio Othonis miles, vertit iras in municipium Albium Intemelium. quippe in acie nihil prædæ, inopes agrestes, & vilia arma: nec capi poterant, permix genus, & gnari locorum. sed calamitatibus insontium expleta auaritia. Auxit inuidiam præclaro exemplo femina Ligus, quæ filio abdito, cùm simul pecuniam occultari milites credidissent, eoq; per cruciatus interrogarent vbi filium occuleret, vterum ostendens, latère respondit. Nec vllis deinde tortoribus, aut morte, constantiam vocis egregiæ mutauit. Imminere prouinciæ Narbonensi, in verba Vitellij adacta, classem Othonis, Fabio Valenti trepidi nuntij attulere. Aderant legati coloniarum, auxilium orantes. Duas Tungrorum cohortes, quattuor equitum turmas, vniuersam

Prima belli ei prospera.

Sed milites licenter & sæuè agunt.

Maturus Alpium procurator vincitur.

Albinteme-lium spoliatum.

Fortis ibi matris pietas.

Valens auxilia mittit Gallis.

Trehe-

Treuerorum alam, cum Iulio Classico præfecto misit. è quibus pars in coloniâ Foroiulienſi retenta; ne omnibus copiis in terreſtre iter verſis, vacuo mari claſſis accelararet. Duodecim equitum turmæ, & lecti è cohortibus, aduerſus hoſtem iere: quibus adiuncta Ligurum cohors, vetus loci auxilium, & quingenti Pannonij nondum ſub ſignis. Nec mora prælio: ſed acie ita inſtructâ, vt pars claſſicorum mixtis paganis in colles mari propinquos exſurgeret, quantum inter colles ac litus æqui loci prætorianus miles expleret, in ipſo mari vt annexa claſſis & pugnæ parata, conuerſa, & minaci fronte prætenderetur. Vitelliani quibus minor peditum vis, in equite robur, alpinos proximis iugis, cohortes denſis ordinibus poſt equitem locant. Treuerorum turmæ obtulere ſe hoſti incautè, cùm exciperet contrà veteranus miles, ſimul à latere ſaxis vrgeret apta ad iaciendum paganorum manus; qui ſparſi inter milites, ſtrenui ignauiq; in victoriâ idem audebant. Additus perculſis terror, inuectâ in terga pugnantium claſſe. Ita vndique clauſi. deletæq; omnes copiæ forent, ni victorem exercitum attinuiſſet obſcurũ noctis, obſtentui fugientibus. Nec Vitelliani, quamquam victi, quieuere: acciſis auxiliis, ſecurum hoſtem, ac ſucceſſu rerum ſecordius agentem inuadunt. caſi vigiles, perrupta caſtra, trepidatum apud naues, donec ſidente paulatim metu, occupato iuxtà colle defenſi, mox irrupere. Atrox ibi cædes, & Tungrarum cohortium præfecti, ſuſtentatâ diu acie, telis obruuntur. Ne Othoniani quidem incruenta victoria fuit, quorum improuidè ſecutos, conuerſi equites circumuenerunt. Ac velut pactis induciis, ne hinc claſſis, inde equites ſubitam formidinem inferret, Vitelliani retro Antipolim Narbonenſis Galliæ municipium, Othoniani Albingaunum interio-

Pugnat cum Othonianis,

Sed Marte non fauſto.

Quem iterum tentat:

Nec tunc feliciter.

ris Liguriæ reuertêre. Corsicam ac Sardiniam, ceteras q3 proximi maris insulas, fama victricis classis in partibus Othonis tenuit. Sed Corsicam prope afflixit Decimi Pacarij procuratoris temeritas, tantâ mole belli nihil in * summa profutura, ipsi exitiosa. Namque Othonis odio iuuare Vitellium Corsorum viribus statuit, inani auxilio etiam si prouenissent. Vocatis principibus insulæ, consilium aperit. Et contradicere ausos Claudium Phirricum triarchum liburnicarum ibi nauium, Quinctium Certum equitem Romanum, interfici iubet. quorum morte exterriti qui aderant, simul ignara & alieni metus socia imperitorum turba, in verba Vitellij iurauere. Sed vbi dilectum agere Pacarius, & inconditos homines fatigare militiæ muneribus occepit, laborem insolitum perosi, infirmitatem suam reputabant. Insulam esse quam incolerent, & longè Germaniam viresq3 legionum: direptos vastatosq3 classe, etiam quos cohortes alæq3 protegerent. Et auersi repentè animi, nec tamen apertâ vi: aptum tempus insidiis legêre. Digressu qui Pacarium frequentabant, nudus & auxilij inops, balneis interficitur. Trucidati & comites. Capita, vt hostium, ipsi interfectores ad Othonem tulere. Neq3 eos aut Otho præmio affecit, aut puniuit Vitellius, in multâ colluuie rerũ maioribus flagitiis permixtos. Aperuerat iam Italiam, bellumq3 transmiserat, vt suprà memoranimus, ala Syllana, nullo apud quemquam Othonis fauore, nec quia Vitellium mallent, sed longa pax ad omne seruitium fregerat, faciles occupantibus, & melioribus incuriosos. Florentissimum Italiæ latus, quantũ inter Padum Alpesq3 camporum & vrbium, armis Vitellij (namque & præmisse à Cæcinâ cohortes aduenerant) tenebatur. Capta Pannoniorum cohors apud Cremonam. Intercepti cen-

Procurator Corsicæ in Othonem molitur.

* summam

Aduersos sibi occidit.

Sed & ipse mox ab insulanis occiditur.

Pars Italiæ prima pro Vitellio.

Eius miles vlterius penetrat.

tum

sum equites, ac mille classici inter Placentiam Ticinúmque: quo successu Vitellianus miles, non iam flumine aut ripis arcebatur. Irritabat quin etiam Batauos Transrhenanosq; Padus ipse: quem contra Placentiam transgressi, raptu quibusdam exploratoribus, ita ceteros terruere, vt adesse omnem Cæcinæ exercitum trepidi ac falsi nuntiarent. Certũ erat Spurinnæ (is enim Placentiam obtinebat) nec dum venisse Cæcinam, & si propinquaret, coërcere intra munimenta militem, nec tris prætorias cohortes, & mille vexillarios cum paucis equitibus, veterano exercitui obiicere. Sed indomitus miles, & belli ignarus, correptis signis vexillisq; ruere, & retinenti duci tela intentare, spretis centurionibus tribunisq; prouidentiam ducis laudantibus* qui pro Othone, & accitum Cæcinam clamitabant. Erat temeritatis alienæ comes Spurinna, primo coactus, mox velle simulans, quo plus auctoritatis inesset consiliis, si seditio mitesceret. Postquam in conspectu Padus, & nox appetebat, vallari castra placuit. Is labor vrbano militi insolitus contudit animos. Tum vetustissimus quisq; castigare credulitatem suam, metum ac discrimen ostendere, si cum exercitu Cæcina, patentibus campis, tã paucas cohortes circumfudisset. Iamq; totis castris modesti sermones, & inserentibus se centurionibus tribunisq;, laudare prouidentiam ducis: quòd coloniam virium & opum validam, robur ac sedẽ bello legisset. Ipse postremò Spurinna non tam culpam exprobrans, quàm ratione ostendens, relictis exploratoribus, ceteros Placentiam reduxit, minus turbidos, & imperia accipientes. Solidati muri, propugnacula addita, auctæ turres, prouisa paratáq. non arma modò, sed obsequium & parendi amor, quod solum illis partibus defuit, cùm virtutis haut paniteret. At Cæcina,

* raptis

In quẽ pauci Othoniani ire volunt:

* quin Alactius, quàm prudentius.

Coërcentur arte quâdam a duce.

Placentia munitur.

Cæcina interea in Italiam.

velat

velut relictâ post alpes sævitiâ ac licentiâ, modesto agmine per Italiam incessit. Ornatum ipsius, municipia & coloniæ in superbiam trahebant: quòd versicolore sagulo, brachas tegmen barbarum indutus, togatos alloqueretur. Uxorem quoq. eius Saloninam, quamquam in nullius iniuriam, insigni equo ostroq; veheretur, tamquam læsi grauabantur. * Insitâ mortalibus naturâ, recentem aliorum felicitatem ægris oculis introspicere, modúmque fortunæ à nullis magis exigere, quàm quos in æquo videre. Cæcina Padum transgressus, tentatâ Othonianorum fide per colloquium & promissa, iisdem petitus, postquam pax & concordia speciosis & irritis nominibus iactata sunt, consilia curaq; in oppugnationem Placentiæ magno terrore vertit: gnarus, vt initia belli prouenissent, famam in cetera fore. Sed primus dies, impetu magis quàm veterani exercitus artibus, transactus. Aperti incautiq; muros subiere, cibo vinóque prægraues. In eo certamine, pulcherrimum amphitheatri opus, situm extra muros, conflagrauit: siue ab oppugnatoribus incensum, dum faces & glandes ac missilem ignem in obsessos iaculantur; siue ab obsessis, dum regerunt. Municipale vulgus pronum ad suspiciones, fraude illata ignis alimenta credidit, à quibusdam vicinis coloniis, inuidiæ æmulatione, quòd nulla in Italiâ moles tam capax foret. quocumque casu * acciderat, dum atrocia metuebantur, in leui habitum: redditâ securitate, tamquam nihil grauius pati potuissent, marebant. Cæterùm, multo suorum cruore, pulsus Cæcina. Et nox parandis operibus assumta. Vitelliani pluteos crateſque & vineas fossodiendis muris, protegendisque oppugnatoribus, Othoniani sudes & immensas lapidum ac plumbi ariq; moles, perfringendis operibus,

* insito

Placentiam statim oppugnat

Amphitheatrum exustum.

Capacissimum omnium Italiæ.

* Ven. accidit.

ibi nen-

obruendiq; hostibus expediunt. Vtrimq; pudor, vtrimque gloria, & diuersæ exhortationes, hinc legionum & Germanici exercitus robur; inde vrbanæ militiæ, & prætoriarum cohortium decus attollentium. Illi, vt segnem ac desidem, & circo ac theatris corruptum militem; hi, peregrinum & externũ increpabant. simul Othonem, ac Vitellium, celebrantes culpantesq;, vberioribus inter se probris, quàm laudibus stimulabantur. Vix dum orto die, plena propugnatoribus mœnia, fulgentesq; armis viriq; campi, densum legionũ agmen, sparsa auxiliorum manus, altiora murorum sagittis aut saxis incessere, neglecta aut æuo fluxa cominus aggredi. Ingerunt desuper Othoniani pila, librato magis & certo ictu, aduersus temerè subeuntes cohortes Germanorum, cantu truci, & more patrio, nudis corporibus, super humeros scuta quatientium. Legionarius pluteis & cratibus tectus subruit muros, instruit aggerem, molitur portas. Contrà prætoriani dispositos ad id ipsum molares, ingenti pondere ac fragore, prouoluunt. pars subeuntium obruti: pars confixi, & exsangues aut laceri, cùm augeret stragem trepidatio, eoq; acrius è mœnibus vulnerarentur, redire, infractâ partium famâ. Et Cæcina, famâ & pudore cœptæ temerè oppugnationis, ne irrisus ac vanus iisdem castris assideret, traiecto rursus Pado, Cremonam petere intendit. Tradidere se abeunti Turullius Cerialis, cum compluribus classicis, & Iulius Briganticus, cum paucis equitum. hic præfectus alæ, in Batauis genitus; ille primipilaris, & Cæcinæ haut alienus, quòd ordines in Germaniâ duxerat. Spurinna, comperto itinere hostium, desertam Placentiam, quaq; acta, & quid Cæcina pararet, Annium Gallum per litteras docet. Gallus legionem primani in auxiliũ Placentiæ ducebat, dissisus paucitati

Iterata oppugnatio.

Sed strenua repugnatio.

Et abit Cæcina irritus.

cohortium

cohortium, ne longius obsidium, & vim Germanici exercitus parum tolerarent. Vbi pulsum Cacinam pergere Cremonam accepit, aegrè coërcitam legionẽ, & pugnandi ardore vsq. ad seditionem progressam, Bedriaci sistit. Inter Veronam Cremonamq; situs est vicus, duabus iam Romanis cladibus notus, infaustúsque. Iisdem diebus, à Martio Macro, haut procul Cremonâ, prosperè pugnatum. Namque promtus animi Martius, transuectos nauibus gladiatores, in aduersam Padi ripam, repentè effudit. Turbata ibi Vitellianorum auxilia, & ceteris Cremonam fugientibus, casi qui restiterant. Sed repressus vincentium impetus, ne nouis praesidiis firmati hostes, fortunam praely mutarent. Suspectum id Othonianis fuit, omnia, quaecunq. facta, praue aestimantibus. Certatim, vt quisque animo ignauus, procax ore, Annium Gallum, & Suetonium Paullinum, & Marium Celsum (nam eos Otho quoque praefecerat) variis criminibus incesserant. Acerrima seditionis ac discordiae incitamenta, interfectores Galbae, scelere & metu vecordes, miscere cuncta, modò palàm turbidis vocibus, modò occultis ad Othonem litteris. qui humillimo cuique credulus, bonos metuens, trepidabat, rebus prosperis incertus, & inter aduersa melior. Igitur Titianum fratrem accitum, bello praeposuit. Interea, Paullini & Celsi ductu, res egregiae gestae. Angebant Caecinam, nequidquam omnia coepta, & senescens exercitus sui fama. pulsus Placentiâ, caesis nuper auxiliis, etiã per concursum exploratorum, crebra magis quàm digna memoratu praelia, inferior: propinquante Fabio Valente, ne omne belli decus illuc concederet, reciperare gloriam, auidius quàm consultius, properabat. Ad duodecimum à Cremonâ, locus Castorum vocatur, ferocissimos auxiliarium imminentibus via

Bedriacum, vicus.

Othonianorum pugna prospera.

Qui seditiosi in duces.

Titianus copiis praefectus.

Caecina insidias ponit.

lucis occultos imponit. equites procedere longiùs iussi, & irritato prœlio sponte refugi, festinationem sequentium elicere, donec insidiæ coirentur. Proditum id Othonianis ducibus. & curam peditum Paullinus, equitum Celsus, sumsere. Tertiæ decimæ legionis vexillum, quattuor auxiliorum cohortes, & quingenti equites in sinistro locantur. Aggerem viæ tres prætoriæ cohortes, artis ordinibus obtinuere. Dextrâ fronte prima legio incessit, cum duabus vexillaribus cohortibus, & quingentis equitibus. Super hos è prætorio auxiliisq; mille equites, cumulus prosperis, aut subsidium laborantibus, ducebantur. Antequam miscerentur acies, terga vertentibus Vitellianis, Celsus doli prudens, repressit suos. Vitelliani temerè exsurgentes, cedente sensim Celso, longius secuti, vtrò in insidias præcipitantur. nam à lateribus cohortes legionum, aduersâ fronte, & subito discursu terga cinxerant equites. Signum pugnæ non statim à Suetonio Paullino peditibus datum. Contator naturâ, & cui cauta potius consilia cum ratione, quàm prospera ex casu placerent. compleri fossas, aperiri campum, pandi aciem iubebat, satis citò incipi victoriam ratus, vbi prouisum foret ne vincerentur. Eâ contatione, spacium Vitellianis datum, in vineas nexu traducum impeditas, refugiendi. Et modica silua adhærebat, vnde rursus ausi, promtissimos prætorianorum equitum interfecere. vulneratur rex Epiphanes, impigrè pro Othone pugnam ciens. Tum Othonianus pedes erupit: protritâ hostium acie, versi in fugam etiam qui subuenichant. Nam Cæcina non simul cohortes, sed singulas acciuerat: quæ res in prœlio trepidationem auxit, cùm dispersos, nec vsquam validos pauor fugientium abriperet. Orta & in castris seditio, quòd non vniuersi ducerentur. Vinctus præfectus castrorum

Quæ detectæ Othonianis.

Itaque in ipsum vertêre.

Suetonij cautela & tarditas.

Vitelliani fugantur.

castrorum Iulius Gratus, tamquam fratri apud Othonem militanti proditionem ageret: cùm fratrem eius Iulium Frontonem tribunum, Othoniani sub eodem crimine vinxissent. Ceterùm ea vbique formido fuit, apud fugientes, occurrantes, in acie, prę vallo, vt deleri cum vniuerso exercitu Cæcinam potuisse, ni Suetonius Paullinus receptui cecinisset, vtrisque in partibus percrebuerit. Timuisse se Paullinus ferebat, tantum insuper laboris atque itineris, ne Vitellianus miles recens è castris fessos aggrederetur, perculsis nullum retro subsidium foret. apud paucos ea ducis ratio probata, in vulgus aduerso rumore fuit. Haut perinde damnum Vitellianos in metum compulit, quàm ad modestiam composuit: nec solùm apud Cæcinam, qui culpam in militem conferebat, seditioni magis quàm prœlio paratum, sed Fabij quoque Valentis copiæ (iam enim Ticinum venerat) posito hostium contemtu, & recuperandi decoris cupidine, reuerentius & æqualius duci parebant. Grauiùs alioquin seditio exarserat, quam altiori initio (neq; enim rerum à Cæcinâ gestarum ordinem interrumpi oportuerat) repetam. Cohortes Batauorum, quas bello Neronis à quartadecimâ legione digressas, cùm Britanniam peterent, audito Vitellij motu in ciuitate Lingonum Fabio Valenti adiunctas rettulimus, superbè agebant, vt cuiusq. legionis tentoria accessissent, coërcitos à se quartadecimanos, ablatam Neroni Italiam, atque omnem belli fortunam in ipsorum manu sitam iactantes. Contumeliosum id militibus, acerbum duci, corrupta iurgiis aut rixis disciplina. Ad postremum Valens è petulantiâ, etiam perfidiam suspectabat. Igitur nuntio allato, pulsam Treuerorum alam Tungrósque à classe Othonis, & Narbonensem Galliam circumiri, simul curâ socios

Sueronius receptui canit: Sed præfestinè.

Valens venit in Italiam.

Batauorum iactantia:

Suspecta Valenti.

Diuidere eos parat.

tuendi, & militari æstu, cohortes turbidas, ac si vnà forent, prævalidus, dispergendi, partem Batauorum ire in subsidium iubet. Quod vbi auditum, vulgatumq;, mærere socij, fremere legiones, orbari se fortissimorum virorum auxilio. veteres illos & tot bellorum victores, postquam in conspectu sit hostis, velut ex acie abduci. si prouincia, vrbe & salute imperij potior sit, omnes illuc sequerentur: sin victoriæ sanitas, sustentaculum, columen in Italiâ verteretur, non abrumpendos, vt corpori, validissimos artus.

Vnde nata seditio.

Dux comprimere parat: Sed ipsum inuadunt.

Hac ferociter iactando, postquàm, immissis lictoribus, Valens coërcere seditionem cœptabat, ipsum inuadunt, saxa iaciunt, fugientem sequuntur. Spolia Galliarum, & Viennensium aurum, & pretia laborum suorum occultare clamitantes, direptis sarcinis, tabernacula ducis, ipsamq; humum pilis & lanceis rimabantur. nam

Latêre cogitur.

Valens, seruili veste, apud decurionem equitum tegebatur. Tum Alphenus Varus præfectus castrorum, deflagrante paulatim seditione, addit consilium, vetitis obire vigilias centurionibus, omisso tubæ sono, quo miles ad belli munia cietur. Igitur torpere cuncti, circumspectare inter se attoniti: & id ipsum quòd nemo regeret pauentes, silentio, patientiâ, postremò precibus ac lacrymis veniam quærebant. Vt verò deformis & flens, & præter

Varus per artem eos sedat.

Valens prodit, læto & gratanti milite.

spem incolumis Valens processit, gaudium, miseratio, fauor: versi in lætitiam (vt est vulgus vtroque immodicum) laudantes gratantesq;, circumdatum aquilis signisq;, in tribunal ferunt. Ille, vtili moderatione, non supplicium cuiusquam popposcit: ac ne dissimulans suspectior foret, paucos incusauit: gnarus ciuilibus bellis, plus militibus quàm ducibus licere. Munientibus castra apud

Qui festinat ad Cęcinam.

Ticinum, de aduersâ Cæcinæ pugnâ allatum, & propè

renouata

renouata seditio, tamquam fraude & contationibus Valentis prælio defuissent. Nolle requiem, non exspectare ducem, anteire signa, vrgere signiferos. rapido agmine Cæcinæ iunguntur. Improspera Valentis fama apud exercitum Cæcinæ erat: expositos se tanto pauciores integrū hostium viribus querebantur, simul in suam excusationem, & aduentantium robur per adulationem attollentes, ne vt victi & ignaui despectarētur. Et quamquam plus virium, prope duplicatus legionum auxiliorúmque numerus erat Valenti, studia tamen militum in Cæcinam inclinabant, super benignitatem animi qua promtior habebatur, etiam vigore ætatis, proceritate corporis, & quodam inani fauore. Hinc æmulatio ducibus. Cæcina, vt fœdum & maculosum: ille, vt vastum ac tumidum, irridebant. Sed condito odio, eandem vtilitatem fouerē, crebris epistolis, sine respectu veniæ, probra Othoni obiectantes: cùm duces partium Othonis, quamuis vberrimâ conuiciorum in Vitellium materiâ, abstinerent. Sanè ante vtriusque exitum, quo egregiam Otho famam, Vitellius flagitiosissimam, meruere, minus Vitellij ignauæ voluptates, quàm Othonis flagrantissimæ libidines timebantur. Addiderat huic terrorem atque odium cædes Galbæ: contrà, illi initium belli nemo imputabat. Vitellius, ventre & gulâ sibi ipsi hostis: Otho, luxu, sæuitiâ, audaciâ, Resp. exitiosior ducebatur. Coniunctis Cæcinæ ac Valentis copiis, nulla vltrà penes Vitellianos mora, quin totis viribus certarent. Otho consultauit, trahi bellum, an fortunam experiri placeret. Tum Suetonius Paullinus, dignum famâ suâ ratus, quâ nemo illâ tempestate militaris rei callidior habebatur, de toto genere belli censere, festinationem hostibus, moram ipsis vtilem disseruit. Exercitum Vitellij vniuersum ad-

In quem milites valdè proni.

In Othonis probra.

Cōparatio eius cum Vitellio.

Deliberat Otho, an pugnandū.

Negat peritissimus bellorum Suetonius.

ueniſſe: nec multum vitiũ à tergo, quoniam Galliæ tumeant, & deſerere Rheni ripam, irrupturis tam infeſtis nationibus, non conducat. Britannicum militem hoſte & mari diſtineri; Hiſpanias, armis non ita redundare: prouinciam Narbonenſem, incurſu claſſis, & aduerſo prœlio cõtremuiſſe: clauſam alpibus, & nullo maris ſubſidio, Tranſpadanam Italiam, atque ipſo tranſitu exercitus vaſtatam: non frumentum vſquam exercitui, nec exercitum ſine copiis retineri poſſe. Iam Germanos, quod genus militũ apud hoſtes atrociſſimum ſit, tracto in æſtatem bello, fluxis corporibus, mutationem ſoli cæliq. haut tóleraturos. Multa bella impetu valida, per tædia & moras euanuiſſe. Contrà, ipſis omnia opulenta, & fida: Pannoniam, Mœſiam, Dalmatiam, Orientem, cum integris exercitibus: Italiam, & caput rerũ vrbem, ſenatumque & populum, numquam obſcura nomina, erſi aliquando obumbrentur: publicas priuatasque opes, & immenſam pecuniã, inter ciuiles diſcordias ferro validiorem: corpora militum aut Italiæ ſueta, aut æſtibus. Obiacere flumen Padum, tutas viris murisq. vrbes, è quibus nullam hoſti ceſſuram, Placentiæ defenſione exploratum. proinde duceret bellum. Paucis diebus quartamdecimam legionem, magnâ ipſam famâ, cum Mœſiacis copiis affore. Tum rurſus deliberaturum, & ſi prœlium placuiſſet, auctis viribus certaturos. *Accedebat ſententiæ Paullini Marius Celſus. Idem placere Annio Gallo, paucos ante dies lapſu equi afflicto, miſsi qui conſilium eius ſciſcitarentur, rettulerant. Otho pronus ad decertandum: Frater eius Titianus, & præfectus prætorij*

Othoni mẽs alia, & imperitis.

torij Proculus, imperitiâ properantes, fortunam & deos & numen Othonis adesse cõsiliis, affore conatibus testabantur. neu quis obuiam ire sententiæ auderet, in adulationem concesserant. Postquam pugnari placitum, interesse pugnæ imperatorem; an seponi melius foret, dubitauere. Paullino & Celso iam non aduersantibus, ne Principem obiectare periculis viderentur; iidem illi deterioris consilij auctores perpulere, vt Brixellum concederet, ac dubiis prœliorum exemptus, summæ rerũ & imperij se ipsum reseruaret. Is primus dies Othonianas partes afflixit. Namque & cum ipso prætoriarum cohortium, & speculatorũ, equitumq́, valida manus discessit; & remanentium fractus animus: quando suspecti duces, & Otho; cui vni apud militem fides, dum & ipse non nisi militibus credit, imperia ducum in incerto reliquerat. Nihil eorum Vitellianos fallebat, crebris vt in ciuili bello transfugiis; & exploratores curâ diuersa sciscitandi, sua non occultabant. Quieti intentiq́, Cæcina ac Valens, quando hostis imprudentiâ rueret, quod loco sapientia est; alienam stultitiam opperiebantur, inchoato ponte transitum Padi simulantes, aduersus oppositam gladiatorum manum. ac ne ipsorum miles segne otium tereret, naues pari inter se spatio, validis vtrimque trabibus connexæ, aduersum in flumen dirigebantur, iactis insuper anchoris, quæ firmitatem pontis continerent. Sed anchorarum funes nõ extenti fluitabant, vt augescente flumine, inoffensus ordo nauiũ attolleretur. Claudebat pontem imposita turris; & in extremam nauem educta: vnde tormẽtis ac machinis hostes propulsarẽtur. Othoniani in ripâ turrim struxerant, saxaq́, & faces iaculabantur. Et erat insula amne medio, in quam gladiatores nauibus molientes, Germani nando prælabebantur.

Hi vicerunt:

Etiam hoc, ne Otho interesset.

Vitelliani agunt cautiùs.

Pontem in Pado struũt.

Leue prœliũ inter gladiatores & Germanos.

tur. Ac fortè plures transgressos, completis liburnicis, per promptissimos gladiatorum Macer aggreditur. Sed neq; ea constantia gladiatoribus ad prœlia quæ militibus, nec perinde nutantes è nauibus, quàm stabili gradu è ripâ, vulnera dirigebant. Et cùm variis trepidantium inclinationibus, immixti remiges propugnatoresq; turbarentur, desilire in vada vltrò Germani, retentare puppes, scandere foros, aut cominus mergere. quæ cuncta in oculis vtriusque exercitus, quanto latiora Vitellianis, tanto acrius Othoniani caussam auctoremq; cladis detestabantur. Et prœlium quidem, abruptis quæ superfuerant nauibus, fugâ diremptum: Macer ad exitium poscebatur. Iamq; vulneratum eminus lanceâ, strictis gladiis inuaserant, cùm intercursu tribunorum centurionumq; protegitur. Nec multò pòst Vestricius Spurinna, iussu Othonis, relicto Placentiæ modico præsidio, cum cohortibus subuenit. Dein Flauium Sabinum consulem designatum Otho rectorem copiis misit, quibus Macer præfuerat, læto milite ad mutationem ducum, & ducibus ob crebras seditiones, tam infestam militiam aspernantibus. Inuenio apud quosdam auctores, pauore belli, seu fastidio vtriusq. principis, quorum flagitia ac dedecus apertiore in dies famâ noscebantur, dubitasse exercitus, num posito certamine, vel ipsi in medium consultarent, vel senatui permitterent legere imperatorem. Atque eò duces Othonianos spatium ac morari suasisse, præcipuè Paullinum: quòd vetustissimus consularium, & militiâ clarus, gloriam nomenq; Britannicis expeditionibus meruisset. Ego vt concesserim apud paucos, tacito voto, quietem pro discordiâ, bonum & innocentem principem, pro pessimis ac flagitiosissimis expetitum: ira neque Paullinũ, quâ prudentiâ fuit, speraſſe, corruptissi-

Non pro bono illis.

Iracundia militaris in Macrum.

Flauius Sabinus ei substituitur.

Fama de studio pacis.

Quam refellit Tacitus.

mo

mo ſaculo, tantam vulgi moderationem reor, vt qui pacem belli amore turbauerant, bellum pacis caritate deponerent: neque aut exercitus linguis moribusq́; diſſonos, in hunc conſenſum potuiſſe coaleſcere: aut legatos ac duces, magnâ ex parte luxus, egeſtatis, ſcelerum ſibi conſcios, niſi pollutum obſtrictumq́; meritis ſuis principem paſſuros. Vetus ac iam pridem inſita mortalibus potentiæ cupido, cum imperij magnitudine adoleuit, eruptiq́;. Nam rebus modicis, æqualitas facilè habebatur. ſed vbi ſubacto orbe, & æmulis vrbibus regibúſve excifis, ſecuras opes concupiſcere vacuum fuit, prima inter patres plebemq́; certamina exarſere. Modò turbulenti tribuni, modò conſules præualidi, & in vrbe ac foro tentamenta ciuilium bellorum. Mox è plebe infimâ, C. Marius, & nobilium ſæuiſſimus L. Sulla, victam armis libertatem in dominationem verterunt. Poſt quos Gn. Pompeius occultior, non melior. Et numquam poſtea, niſi de principatu quæſitum. Non diſceſſere ab armis in Pharſaliâ ac Philippis ciuium legiones, nedum Othonis ac Vitellij exercitus ſponte poſituri bellum fuerint. Eadem illos deûm ira, eadem hominum rabies, eadem ſcelerum cauſſæ in diſcordiam egere. Quòd ſingulis velut ictibus tranſacta ſunt bella, ignauiâ principum factum eſt. Sed me veterum nouorúmque morum reputatio longius tulit. Nunc ad rerum ordinem venio. Profecto Brixellum Othone, honor imperij penes Titianum fratrem, vis ac poteſtas penes Proculum præfectum. Celſus & Paullinus, cùm prudentiâ eorũ nemo vteretur, inani nomine ducum, alienæ culpæ prætendebantur. Tribuni centurionesq́; ambigui, quòd ſpretis melioribus, deterrimi valebant. Miles alacer, qui tamen iuſſa ducum interpretari quàm exſequi mallet. Promoueri ad quartum

Imperij cupido vetus.

Cui origo, opes.

Pluteſque Romæ ad illud adſpirarunt.

Titianus pro Othone copiis præeſt, ſed inuitos Vi Proculus.

Imperitia eorum & lapsus.

à Bedriaco castra placuit, adeò imperitè, vt quamquam verno tempore anni, & tot circũ amnibus, penuriâ aquæ fatigarentur. Ibi de prælio dubitatum, Othone per litteras flagitante, vt maturarent: militibus, vt imperator pugnæ adesset poscentibus: plerique copias trans Padum agentes acciri postulabant. Nec perinde diiudicari potest, quid optimum factu fuerit, quàm pessimum fuisse quod factum est. Non vt ad pugnam, sed ad bellandum profecti, Confluentes Padi & Addũæ fluminum XVI. inde milium spatio distantes petebant. Celso & Paullino abnuentibus, militem itinere fessum, sarcinis grauem, obiicere hosti, non admissuro quo minus expeditus & vix quattuor milia passuum progressus, aut incompositos in agmine, aut dispersos, & vallum molientes aggrederetur. Titianus & Proculus, vbi consilijs vincerentur, ad ius imperij transibant. Aderat sanè citus equo Numida, cum atrocibus mandatis, quibus Otho, increpitâ ducum segnitiâ, rem in discrimen, mitti iubebat: ager morâ, & spei impatiens. Eâdem die, ad Cacinam operi pontis intentum, duo pratoriarum cohortium tribuni, colloquium eius postulantes, venerunt. Audire conditiones, ac reddere parabat, cùm præcipites exploratores adesse hostem nuntiauere. Interruptus tribunorum sermo, eoq; incertum fuit, insidias, an proditionem, vel aliquod honestum consilium cœptauerint. Cacina dimissis tribunis, raptim in castra, & tuum iussu Fabij Valentis pugnæ signum, & militem in armis inuenit. Dum legiones de ordine agminis sortiuntur, equites prorupere, & mirum dictu, à paucioribus Othonianis, quo minus in vallum impingerentur, Italicæ legionis virtute territi sunt. ea strictis mucronibus, redire pulsos, & pugnam resumere coëgit. Disposita Vitellianarum legionum

Militem fessum hosti obiciunt.

Duorũ Tribunorum colloquium.

Incertum cui fini.

Vitelliani pugnæ se aptant.

num acies, sine trepidatione, & enim (quamquam vicino hoste) aspectus armorum densis arbustis prohibebatur: apud Othonianos pauidi duces, miles ducibus infensius, mixta vehicula & lixæ, & præruptis vtrimque fossis, via quieto quoque agmini angusta. Circumsistere alij signa sua, quærere alij: incertus vndique clamor, accurrentium, * clamantium: & vt cuique audacia vel formido, in primam postremámve aciem prorumpebant, vel reuehebantur. Attonitas subito terrore mentes, falsum gaudium in languorem vertit, repertis qui desciuisse à Vitellio exercitum mentirentur. Is rumor ab exploratoribus Vitellij dispersus, an ipsa Othonis parte, seu dolo, seu forte surrexerit, parum compertum. Omisso pugnæ ardore, Othoniani vltrò salutauere. & hostili murmure excepti, pleriſque suorum ignaris quæ causſa salutandi, metum proditionis fecere. Tum incubuit hostium acies, integris ordinibus, robore & numero præstantior. Othoniani quamquam dispersi, pauciores, fessi, prælium tamen acriter sumsere. Et per locos arboribus ac vineis impeditos, non vna pugnæ facies. cominus, eminúsque, cateruis & cuneis, concurrebant: in aggere viæ, collato gradu, corporibus & vmbonibus niti, omisso pilorum iactu, gladiis & securibus galeas loricásque perrumpere, noscentes inter se, ceteris conspicui, in euentum totius belli certabant. Fortè inter Padum viámque, patenti campo, duæ legiones congressæ sunt: pro Vitellio Vnaetuicesima, cui cognomen Rapaci, vetere gloriâ insigne: è parte Othonis, Prima Adiutrix, non antè in aciem deducta, sed ferox, & noui decoris auida. Primani, stratis Vnaetuicesimanorum principiis, aquilam abstulere. quo dolore accensa legio, & impulit rursus Primanos, interfecto Orphidio Benigno

Sine metu, & compositè.

Apud Othonianos contrà, turbæ.

* vocantium.

Falso nuncio iis impositum.

Tamen acriter pugnatũ.

Duarum legionum certamen.

Benigno legato, & plurima signa vexillaq; ex hostibus rapuit. A parte aliâ, propulsa Quintanorum impetu tertiadecima legio: circumuenti plurium accursu quartadecimani. Et ducibus Othonis iam pridem profugis, Cacina ac Valens subsidiis suos firmabant. Acceßit recens auxilium Varus Alphenus cum Batauis, fusâ gladiatorum manu, quam nauibus transuectam, oppositæ cohortes in ipso flumine trucidauerant. ita victores latus hostium inuecti. Et mediâ acie perruptâ, fugêre paßim Othoniani Bedriacum petentes. Immensum id spatium. obstructæ strage corporum via. quo plus cædis fuit. neq; enim ciuilibus prœliis, captiua in prædam vertuntur. Suetonius Paullinus, & Licinius Proculus, diuersis itineribus, castra vitauere. Vedium Aquilam tertiadecimæ legionis legatum, ira militum inconsultus pauor obtulit. Multo adhuc die vallum ingressus, clamore seditiosorum & fugacium circumstrepitur. Non probris, non manibus abstinent, desertorem proditoremq; increpant, nullo proprio crimine eius, sed, more vulgi, suum quisque flagitium aliis obiectantes. Titianum & Celsum nox iuuit, dispositis iam excubiis, compreßisq; militibus, quos Annius Gallus precibus, consilio, auctoritate flexerat, ne super cladem aduersæ pugnæ, suismet ipsi cædibus sæuirent. siue finis bello venisset, seu resumere arma mallent, vnicum victis in consensu leuamentum. Ceteris fractus animus. Prætorianus miles, non virtute se, sed proditione victum fremebat. Ne Vitellianis quidem incruentam fuisse victoriam, pulso equite, raptâ legionis aquilâ. Superesse cum ipso Othone militum quod trans Padum fuerit: venire Mœsicas legiones: magnam exercitus partem Bedriaci remansisse. hos certè nondum victos, & si ita ferret, honestius in acie perituros. His cogitationibus

Duces Othonis profugiunt:

Et mox exercitus.

Qui ducibus infensus, tumultuatur in castris.

Placat Annius Gallus.

Prætorij miles nihil fractus eâ pugnâ.

truces

truces aut pauidi, extremâ desperatione ad iram sapius, quàm in formidinem, stimulabantur. At Vitellianus exercitus, ad quintum à Bedriaco lapidem consedit, non ausis ducibus eodem die oppugnationē castrorum. Simul voluntaria deditio sperabatur. Sed expeditis & tantum ad prœlium egressis, munimentum fuêre arma & victoria. Posterâ die, haut ambiguâ Othoniani exercitus voluntate, & qui ferociores fuerant ad pœnitentiam inclinantibus, missâ legatione, apud duces Vitellianos dubitatum, quo minus pacem concederent. Legati paulisper retenti. ea res hæsitationem attulit, ignaris adhuc an impetrassent. Mox remissâ legatione patuit vallum. Tum victi victoresq; in lacrymas effusi, sortem ciuilium armorum miserâ lætitiâ detestantes. Iisdem tentoriis, alij fratrum, alij propinquorum vulnera fouebant. Spes & præmia in ambiguo: certa, funera & luctus. Nec quisquam adeò malis expers, vt non aliquam mortem mæreret. Requisitum Orphidij legati corpus, honore solito crematur. Paucos necessarij ipsorum sepeliuere. Ceterum vulgus, super humum relictum. Opperiebatur Otho nuntium pugnæ, nequaquam trepidus, & consilij certus. Mœsta primum fama, dein profugi è prœlio perditas res patefaciunt. Non exspectauit militum ardor vocem imperatoris. bonum habere animum iubebant. superesse adhuc nouas vires, & ipsos extrema passuros, ausuros q;. neque erat adulatio. Ire in aciem, excitare partium fortunam, furore quodã & instinctu flagrabant. qui procul astiterant, tendere manus, & proximi prehensare genua, promissimo Plotio Firmo. Is prætorij præfectus, identidem orabat, ne fidissimum exercitum, ne optimè meritos milites desereret: maiore animo tolerari aduersa quàm relinqui. fortes & strenuos,

Vitelliani victores castris adpropinquant.

Legati ad eos veniunt, pro venia.

Et impetrat.

Detestantur communiter ciuilia bella.

Tristis hic ad Othonē nuncius. Quem milites fidissimi eripiunt:

Et cum iis Plotius Firmus.

strenuos, etiam contra fortunam, insistere spei, timidos & ignauos ad deliberationem formidine properare. *Quas inter voces, vt flexerat vultum, aut induraverat Otho; clamor & gemitus. Nec prætoriani tantum, proprius Othonis miles, sed præmissi Mœsiâ, eandem obstinationem aduentantis exercitus, legiones Aquileiam ingressas, nuntiabant. vt nemo dubitet potuisse renouari bellum atrox, lugubre, incertum victis, & victoribus. Ipse* * *versus à consilio belli*, Hunc, *inquit*, animum, hanc virtutem vestram vltrà periculis obiicere, nimis grande vitæ meæ pretium puto. Quanto plus spei ostenditis, si viuere placeret, pulchrior mors erit. Experti inuicem sumus, ego ac fortuna. ne tempus computaueritis, difficilius est temperare felicitati, qua te non putes diu vsurum. Ciuile bellum à Vitellio cœpit, & vt de principatu certaremus armis, initium illic fuit. ne plusquam semel certemus, penes me exemplum erit. Hinc Othonem posteritas æstimet. Fruetur Vitellius fratre, coniuge, liberis. mihi non vltione, neq. solatiis opus est. Alij diutius imperium tenuerunt; nemo tam fortiter reliquerit. An ego tantum Romanæ pubis, tot egregios exercitus, sterni rursus, & Reip. eripi patiar? Eat hic mecum animus, tamquam perituri pro me fueritis. Sed este superstites, nec diu moremur, ego incolumitatē vestram, vos constantiam meam. Plura de extremis loqui, pars ignauiæ est. præcipuum destinationis meæ documentum habere, quòd de nemine queror. Nam incusare deos vel homines, eius est, qui viuere velit. *Talia locutus, vt cuique ætas aut dignitas, comiter appellatos, irent properè, neu remorando iram victoris*

Sed ipse bellum abhorret.

* Libri alij. *auersus*, Oratio huic rei elegans.

Attendite principes.

Suos dimittit.

victoris asperarent, iuuenes auctoritate, senes precibus monebat: placidus ore, intrepidus verbis, intempestiuas suorum lacrymas coercens. Dari naues ac vehicula abeuntibus iubet. libellos epistolasq;, studio erga se, aut Vitellium contumeliis, insignes, abolet. Pecunias distribuit parcè, nec vt perituras. Mox Saluium Coccеianum fratris filium, primâ iuuentâ trepidum, & mœrentem, vltrò solatus est, laudando pietatem eius, castigando formidinem.* An Vitellium tam immitis animi fore, vt pro incolumi totâ domo, ne hanc quidem sibi gratiam redderet? Mereri se festinato exitu clementiam victoris. Nõ enim vltimâ desperatione, sed poscente prœlium exercitu, remisisse Reipub. nouissimum casum. Satis sibi nominis, satis posteris suis nobilitatis quæsitum. post Iulios, Claudios, Seruios, se primũ, in familiam nouam imperium intulisse. proinde erecto animo capesseret vitam, neu patruum sibi Othonem fuisse, aut obliuisceretur vnquam, aut nimium meminisset. *Post quæ, dimotis omnibus, paulum requieuit. atque illum iam supremas curas* agentem repens tumultus auertit, nuntiatâ consternatione ac licentiâ militum. namq; abeuntibus exitium minitabantur, atrocissimâ in Verginium vi, quem clausâ domo obsidebant. increpitis seditionis auctoribus regressus, vacauit abeuntium alloquiis, donec omnes inuiolati digrederentur. *Vesperascente die, sitim hausto gelidæ aquæ sedauit. Tum allatis* pugionibus, cùm vtrumque tentasset, alterum capiti subdit. Et exploratо, iam profectos amicos, noctem quietam, vtq; affirmatur, non insomnem egit. Luce primâ, in ferrum pectore incubuit. Ad gemitum morientis ingressi liberti, seruiq;, & Plotius Firmus prætorij præfectus, vnum vul-*

Cauet omnibus in posterum.

* *Coccеium*, vocat Plut.

Fratris filiũ alloquitur.

Morti se parat.

* Quidam libri, *animo voluntatem.*

Impeditur seditione militum: Quam interueniens sedat.

* Far. *Vesperante*

* Libri aliquot, *pugionibus duobus.*

Nocte eâ dormit.

Manè se interficit.

Funeratur magno studio.

nus inuenere. Funus maturatum . ambitiosis id precibus petierat, ne amputaretur caput, ludibrio futurum. Tulere corpus prætoriæ cohortes, cum laudibus & lacrymis, vulnus manusq; eius exosculantes. Quidam militum, iuxta regum interfecere se, non noxa neq. ob metum, sed amulatione decoris, & caritate principis. Ac postea, promiscuè Bedriaci, Placentiæ, aliis in castris, celebratum id genus mortis. Othoni sepulcrum exstructum est, modicum, & mansurum. Hunc vitæ finem habuit septimo & tricesimo ætatis anno. Origo illi è municipio Ferentino. Pater consularis, auus prætorius, maternum genus impar, nec tamen indecorum. pueritia ac iuuenta, qualem monstrauimus . duobus facinoribus, altero flagitiosissimo, altero egregio, tantundem apud posteros meruit bonæ famæ, quantam malæ. Vt conquirere fabulosa, & fictis oblectare legentiũ animos, procul grauitate cœpti operis crediderim; ita vulgatis traditisq; demere fidem, non ausim. Die quo Bedriaci certabatur, auem inusitatæ specie, apud Regium Lepidum celebri * luco consedisse, incolæ memorant, nec deinde cœtu hominum, aut circumuolitantium alitum, territã pulsámve, donec Otho se ipse interficeret: tum ablatam ex oculis: & tempora reputantibus, initium finemq; miraculi, cum Othonis exitu competisse. In funere eius, nouata luctu ac dolore militum seditio. nec erat, qui coërceret. Ad Verginium versi, modò vt reciperet imperium, nunc vt legatione apud Cæcinam ac Valentẽ fungeretur, minitantes orabant. Verginius per auersam domus portam furtim digressus, irrumpentes frustratus est. Earum, quæ Brixelli egerant, cohortium, preces, Rubrius Gallus tulit. Et venia statim impetrata, concedentibus ad victorẽ, per Flauium Sabinum, iis copiis quibus præfuerat. Posito vbique bello,

Militum multi se quoque interficiunt.

Elogia de Othone.

Prodigium de auc visã. * Forte, loco

Iterum seditio militaris.

magna

magna pars senatus extremum discrimen adiit, profecta cum Othone ab vrbe, dein Mutina relicta. illuc de aduerso prælio allatum. Sed milites, vt falsum rumorem aspernantes, quòd infensum Othoni senatum arbitrabantur, custodire sermones, vultum habitumq; trahere in deterius: conuiciis postremò ac probris causam & initium cadis quærebant. cùm alius insuper metus senatoribus instaret, ne præualidis iam Vitellij partibus, contanter excepisse victoriam crederentur. Ita trepidi & vtrimque anxij coëunt. nemo priuatim expedito consilio, inter multos, societate culpæ tutior. Onerabat pauentium curas ordo Mutinensis, arma & pecuniam offerendo, appellabatq; Patres Conscriptos, intempestiuo honore. Notabile iurgium inde fuit, quo Licinius Cæcina Marcellum Eprium, vt ambigua differentem, inuasit. Nec ceteri sententias aperiebant. Sed inuisum memoriâ delationum, expositumq; ad inuidiam Marcelli nomen, irritauerat Cæcinam, vt nouus adhuc, & in senatum nuper adscitus, magnis inimicitiis clarescceret. Moderatione meliorum dirempti. Et rediere omnes Bononiam, rursus consiliaturi. Simul, medio temporis, plures nuntij sperabantur. Bononia, diuisis per itinera qui recentissimum quemque percontarentur, interrogatus Othonis libertus causam digressus, habere se suprema eius mandata respondit. Ipsum viuentem quidem relictum, sed solâ posteritatis curâ, & abruptis vitæ blandimentis. Hinc admiratio, & plura interrogandi pudor. Atque omnium animi in Vitellium inclinauere. Intererat consiliis frater eius L. Vitellius, seque iam adulantibus offerebat, cùm repentè * Cenus libertus Neronis, atroci mendacio vniuersos perculit, affirmans superuentu XIIII. legionis, iunctis à Brixello viribus, cæsos victo-

Senatus discrimen Mutinæ.

Eprius Marcellus accusatus.

Senatus Bononiam redit.

Ibi de Othone certa fama.

* Lib. vett. *Comenus*, vera scriptura, *Cænus*.

Liberti Neroniani audax mendacium.

res, versam partium fortunam. Caussa fingendi fuit, vt diplomata Othonis quæ negligebantur, lætiore nuntio reuelescerent. Et Cenus quidē rapidus in vrbem vectus, paucos post dies, iussu Vitellij pœnas luit. Senatorum periculum auctum, credentibus Othonianis militibus vera esse quæ afferebantur. Intendebat formidinē; quòd publici consilij facie; discessum Mutinâ, desertæq; partes forent. Nec vltrà in commune congressi, sibi quisque consuluere: donec missæ à Fabio Valente epistolæ, demerent metum. Et mors Othonis, quò laudabilior, eò velocius audita. At Romæ nihil trepidationis: Cereales ludi ex more spectabantur. vt cessisse vitâ Othonem, & à Flauio Sabino præfecto vrbis, quod erat in vrbe militum sacramento Vitellij adacto, certi auctores in theatrum attulerūt, Vitellio plausere: populus, cum lauru ac floribus, Galbæ imagines circum templa tulit, congestis in modum tumuli coronis, iuxta lacum Curtij, quem locum Galba moriens sanguine infecerat. In senatu, cuncta longis aliorum principatibus composita, statim decernuntur. Additæ erga Germanicos exercitus laudes, gratesq;. & missa legatio, quæ gaudio fungeretur. Recitatæ Fabij Valentis epistolæ ad consules scriptæ, haut immoderatæ. Gratior Cæcinæ modestia fuit, quòd non scripsisset. Ceterùm Italia grauius atque atrocius, quam bello afflictabatur. Dispersi per municipia & colonias Vitelliani, spoliare, rapere, vi & stupris polluere, in omne fas nefasq; auidi, aut venales, non sacro, non profano abstinebant. Et fuere qui inimicos suos specie militum interficerent. Ipsiq; milites regionum gnari, refertos agros, dites dominos, in prædam, aut si repugnatum foret, ad excidium destinabant: obnoxiis ducibus, & prohibere non ausis. Minus auaritia in Cæcina, plus ambitionis:

Ex quo periculum Senatui.

Plebs Romana statim ad Vitellium.

Senatus honores in Vitellium cumulat.

Cuius milites mirè petulantes.

bitionis: Valens, ob lucra & quæstus infamis, coq; aliena etiam culpæ dissimulator. Iam pridem attritis Italiæ rebus, tantum peditum equitumq; vis, damnaq;, & iniuriæ, ægrè tolerabantur. Interim Vitellius victoriæ suæ nescius, vt ad integrum bellum, reliquas Germanici exercitus vires trahebat. Pauci veterum militum in hibernis relicti, festinatis per Gallias dilectibus, vt remanentium legionũ nomina supplerentur. Cura belli Hordeonio Flacco permissa. Ipse è Britannico dilectu octo millia sibi adiunxit. Et paucorum dierum iter progressus, prosperas apud Bedriacum res, ac morte Othonis concidisse bellum accepit. Vocata concione, virtutem militum laudibus cumulat. Postulante exercitu, vt libertum suum Asiaticum equestri dignitate donaret, inhonestam adulationem compescuit. Dein, mobilitate ingenij, quod palàm abnuerat, inter secreta conuiuij largitur: honorauitq; Asiaticum anulis, fœdum mancipium, & malis artibus ambitiosum. Iisdem diebus, accessisse partibus vtramque Mauretaniam, interfecto procuratore Albino, nuntij venere. Luceius Albinus, à Nerone Mauretaniæ Cæsariensi præpositus, addita per Galbam Tingitanæ prouinciæ administratione, haut spernendis viribus agebat. XVIII. cohortes, quinque ala, ingens Maurorum numerus aderat, per latrocinia & raptus apta bello manus. cæso Galba, in Othonem pronus, nec Africa contentus, Hispaniæ angusto freto diremta imminebat. Inde Cluuio Rufo metus, & decimam legionem propinquare litori, vt transmissurus iussit. Præmisit centuriones, qui Maurorum animos Vitellio conciliarent. Neque arduum fuit, magna per prouincias Germanici exercitus fama. Spargebatur insuper, spreto procuratoris vocabulo, Albinum insigne regis, & Iubæ nomen vsurpare.

Hordeonius Germaniæ præfectus.

Asiaticus Hbertus anulis donatur.

Mauretania vtraque ad Vitellium redit.

Ita mutatis animis, Asinius Pollio alæ præfectus, è fidissimis Albino, & Festus ac Scipio cohortium præfecti opprimuntur. Ipse Albinus, dum è Tingitanâ prouinciâ Cæsarienſem Mauretaniam petit, appulſus litori, trucidatur. Vxor eius, cùm ſe percuſſoribus obtuliſſet, ſimul interfecta eſt: nihil eorũ quæ fierent Vitellio anquirente. Breui auditu, quamuis magna tranſibat, impar curis grauioribus. Exercitum itinere terreſtri pergere iubet. Ipſe Arare flumine deuehitur, nullo principali paratu, ſed vetere egeſtate conſpicuus: donec Iunius Blæſus, Lugdunenſis Galliæ rector, genere illuſtri, largus animo, & par opibus, circumdaret principi miniſteria, comitaretur liberaliter, eo ipſo ingratus, quamuis odium Vitellius humilibus blanditiis velaret. Præſto fuere Lugduni, victricium victarumq; partium duces. Valentem & Cæcinam pro concione laudatos, curuli ſuæ circumpoſuit. Mox vniuerſum exercitum occurrere infanti filio iubet. Perlatum, & paludamento opertum, ſinu retinens, Germanicum appellauit, cinxitq; cunctis fortunæ Principalis inſignibus. Nimius honos inter ſecunda, rebus aduerſis in ſolatium ceſſit. Tum interfecti centuriones promtiſſimi Othonianorum: vnde præcipua in Vitellium alienatio, per Illyricos exercitus. Simul ceteræ legiones contactu, & aduerſus Germanicos milites inuidiâ, bellum meditabantur. Suetonium Paullinum, ac Licinium Proculum, triſti morâ ſqualidos tenuit: donec auditi, neceſſariis magis defenſionibus, quàm honeſtis vterentur. Proditionem vltrò imputabãt: ſpatium longi ante prælium itineris, fatigationem Othonianorum, permixtum vehiculis agmen, ac pleraq; fortuita, fraudi ſuæ aſſignantes. Et Vitellius credidit de perfidiâ, & fidem abſoluit. Saluius Titianus, Othonis frater, nullum diſcrimen adiit, pietate

In altorâ Albinus, & turbatores, cæſi.

Iunius Blæſus.

Vitellij filius, vt Cæſar habetur.

Ipſe aduerſarios aut punit variè, aut abſoluit.

pietate & ignauiâ excusatus. Mario Celso consulatus seruatur. Sed creditum famâ, obiectumq; mox in senatu Cæcilio Simplici, quòd eum honorem pecuniâ mercari, nec sine exitio Celsi voluisset. Restitit Vitellius, dedit q; postea consulatum Simplici, innoxium & inemtum. Trachalum aduersus criminantes, Galeria vxor Vitellij protexit. Inter magnorum virorum discrimina (pudendum dictu) Maricus quidã, è plebe Boiorum, inferere se fortunæ, & prouocare arma Romana, simulatione numinum ausus est. Iamq; assertor Galliarum, & deus (nomen id sibi indiderat) concitis octo millibus hominũ, proximos Æduorum pagos trahebat: cùm grauissima ciuitas, electâ iuuentute, adiectis à Vitellio cohortibus, fanaticam multitudinẽ disiecit. Captus in eo prælio Maricus, ac mox feris obiectus, quia nõ laniabatur, stolidum vulgus inuiolabilem credebat, donec spectante Vitellio interfectus est. Nec vltrà in defectores, aut bona cuiusquam, sæuitum. Rata fuere eorum, qui acie Othonianâ ceciderant, testamenta, aut lex intestatis. Prorsus, si luxuriam temperaret, auaritiam non timeres. Epularum fœda & inexplebilis libido. Ex vrbe atque Italiâ, irritamenta gulæ gestabantur, strepentibus ab vtroque mari itineribus. exhausti conuiuiorum apparatibus principes ciuitatum. vastabantur ipsæ ciuitates. degenerabat à labore ac virtute miles, assuetudine voluptatum, & contemtu ducis. Præmisit in vrbem edictum, quo vocabulum Augusti differret, Cæsaris non reciperet, cùm de potestate nihil detraheret. Pulsi Italiâ mathematici. Cautum seuerè, ne equites Ro. ludo & arenâ polluerentur. Priores id principes, pecuniâ, & sæpius vi, perpulerãt. Ac pleraq; municipia, & coloniæ, æmulabantur corruptissimum quemque adolescentium, pretio illicere. Sed Vitellius,

Marici insania.

Qui pœnas cum suis luit.

Vitellius glutto & ganeo.

Edicta tamen eius quædam seuera.

Dolabellæ cædes.

aduentu fratris, & irrepentibus dominationis magistris, superbior & atrocior, occidi Dolabellam iussit, quem in coloniam Aquinatem sepositum ab Othone rettulimus. Dolabella, auditâ morte Othonis, vrbem introierat. Id ei

Quem Varus improbè accusat.

Plautius Varus, praturâ functus, ex intimis Dolabellæ amicus, apud Flauium Sabinum præfectum vrbis obiecit, tamquam ruptâ custodiâ, ducè se victis partibus ostentasset. Addidit tentatam cohortem, quæ Hostia ageret. nec vllis tantorum criminum probationibus, in pœnitentiam versus, *secundam veniam post scelus quærebat. Contantem super tantâ re Flauium Sabinum, Triaria L. Vitellij vxor, vltra feminam ferox, terruit è periculo Principis famam clementiæ affectare. Sabinus suopte ingenio mitis, vbi formido incessisset, facilè mutatu, & in alieno discrimine sibi pauens, ne alleuasse videretur, impulit ruentem. Igitur Vitellius, metu & odio, quòd Petroniam vxorem eius mox Dolabella in matrimonium accepisset, vocatum per epistolas, vitatâ Flaminiæ viæ celebritate, diuertere Interamnam, atque ibi interfici iussit. Longum interfectori visum: in itinere ac tabernâ, proiectum humi iugulauit: magnâ cum inuidiâ noui principatus, cuius hoc primum specimen noscebatur.

*alias, *seram*

Galeria, modesta matrona:

Et Sextilia, etiam prudens.

Et Triariæ licentiam, modestum è proximo exemplum onerabat, Galeria imperatoris vxor, nō minax tristibus: & pari probitate, mater Vitelliorum Sextilia, antiqui moris. Dixisse quin etiam, ad primas filij sui epistolas, ferebatur, non Germanicum à se, sed Vitellium genitum. Nec vllis postea fortunæ illecebris, aut ambitu ciuitatis in gaudium euicta, domus suæ tantùm aduersa sensit. Di-

Cluuius clàm delatus:

gressum à Lugduno Vitellium, M. Cluuius Rufus assequitur, omissâ Hispaniâ: lætitiam & gratulationē vultu ferens, animo anxius, & petitum se criminationibus

gnarus.

gnarus. Hilarius Cæsaris libertus detulerat, tamquã audito Vitellij & Othonis principatu, propriam ipse potentiam, & possessionem Hispaniarum tentasset: eoq; diplomatibus nullum principem præscripsisset. Interpretabatur quædam ex orationibus eius, contumeliosa in Vitellium, & pro se ipso popularia. Auctoritas Cluuij præualuit, vt puniri vltrò libertum suũ Vitellius iuberet. Cluuius comitatu principis adiectus, non ademtâ Hispaniâ, quam rexit absens, exemplo L. Arruntij, quem Tiberius Cæsar ob metum, Vitellius Cluuium nullâ formidine retinebat. Non idem Trebellio Maximo honos. Profugerat Britanniâ, ob iracundiam militum. Missus est in locum eius, Vectius Bolanus. E præsentibus, angebat Vitellium victarum legionũ haut quaquam fractus animus. Sparsæ per Italiã, & victoribus permixtæ, hostilia loquebantur: præcipuâ quartadecimanorum ferociâ, qui se victos abnuebant. quippe Bedriacensi acie, vexillarios tantùm pulsos, vires legionis non affuisse. Remitti eos in Britanniam, vnde à Nerone exciti erant, placuit, atq. interim Batauorum cohortes vnà tendere, ob veterem aduersus quartadecimanos discordiam. Nec diu in tantis armatorum odiis, quies fuit. Augusta Taurinorum, dum opificem quendam Batauus vt fraudatorem insectatur, legionarius vt hospitem tuetur, sui cuique commilitones aggregati, à conuiciis ad cædem transiere. & prælium atrox arsisset, ni duæ prætoriæ cohortes, caussam quartadecimanorum secutæ, his fidũciam, & metum Batauis fecissent. quos Vitellius agmini suo iungi, vt fidos; legionem, Graiis alpibus traductam, eo flexu itineris ire iubet, quo Viennam vitarent. Namque & Viennenses timebantur. Nocte quâ proficiscebatur legio, relictis passim ignibus, pars Taurinæ coloniæ ambusta: quod damnum,

Sed fidenter se purgat.

Victæ legiones, non victis.

Quartadecimani à Batauis dissident:

Ad manus veniunt.

Sed seiunguntur.

num, vt pleraq; belli mala, maioribus aliarũ vrbium cladibus obliteratum. Quartadecimani postquam alpibus digressi sunt, seditiosissimus quisque signa Viennam ferebant. consensu meliorum compressi: & legio in Britanniam transuecta. Proximus Vitellio è prætoriis cohortibus metus erat. Separati primum, deinde, addito honestæ missionis lenimento, arma ad tribunos suos ferebant: donec motum à Vespasiano bellum crebresceret. Tum, resumtâ militiâ, robur Flauianarum partium fuere. Prima classicorum legio, in Hispaniam missa, vt pace & otio miteſceret. Vndecima ac septima, suis hibernũ redditæ. Tertiadecimani, struere amphitheatra iussi. Nam Caecina Cremonæ, Valens Bononiæ, spectaculum gladiatorum edere parabant: nunquam ita ad curas intento Vitellio, vt voluptates obliuiſceretur. Et quidem partes modestè distinxerat. * Apud victores orta seditio ludicro initio, nisi nũmerus cæsorũ inuidiã bello auxisset. Discubuerat Vitellius Ticini, adhibito ad epulas Verginio. Legati tribuniq; ex moribus imperatorum seueritatem amulantur, vel tempestiuis conuiuiis gaudent. perinde miles intentus, aut licentiõr. Apud Vitellium omnia indispositа, temulenta, peruigiliis ac Bacchanalibus, quàm disciplinæ & castris propiora. Igitur duobus militibus, altero legionis quintæ, altero è Gallis auxiliaribus, per lasciuiam & certamen luctandi accensis, postquam legionarius procidérat, insultante Gallo, & iis qui ad spectandum conuenerant in studia diductis; erupere legionarij in perniciem auxiliorum, ac duæ cohortes interfectæ. Remedium tumultus fuit, alius tumultus. Puluis procul, & arma aspiciebantur. Conclamatum repentè XIIII. legionem, verso itinere, ad prælium venire. sed erant agminis coactores. Agniti, demsere solicitudinem. Interim Verginij

seruum

In Britanniã transuecti.

Prætoriani honestè missi.

Ceteræ legiones, alia alibi, locatæ.

* Transposita. adi Com.

Seditio Ticini.

A leui causã.

Inter legionarios & auxiliares.

Compositi eos fama de hoste.

seruus fortè obuius, vt percussor Vitellij insimulatur. & ruebat ad conuiuium miles, mortem Verginij exposcens. Ne Vitellius quidem, quamquam ad omnes suspiciones pauidus; de innocentiâ eius dubitauit. ægrè tamen cohibiti, qui exitium viri consularis, & quôndam ducis sui flagitabant. Nec quemquam sæpius, quàm Verginium, omnis seditio infestauit. Manebat admiratio viri, & fama: sed oderant, vt fastiditi. Postero die, Vitellius, senatus legatione quàm ibi opperiri iusserat, auditâ, transgressus in castra, vltrò pietatem militum collaudauit: frementibus auxiliis, tantum impunitatis atque arrogantiæ legionariis accessisse. Cohortes Batauorum, ne quid truculentius auderent, in Germaniam remissæ; principium interno simul externóque bello parantibus fatis. Reddita ciuitatibus Gallorum auxilia, ingens numerus, & primâ statim defectione, inter inania belli assumtus. Ceterùm, vt largitionibus affecta tamen imperij opes sufficerent, amputari legionũ auxiliorumq; numeros iubet, vetitis supplementis. Et promiscuæ missiones offerebantur. Exitiale id Reip. ingratum militi, cui eadem munia inter paucos, periculaq; ac labor crebrius redibant. & vires luxu corrumpebantur: contra veterem disciplinam, & instituta maiorũ, apud quos virtute quàm pecuniâ res Romana melius stetit. Inde Vitellius Cremonam flexit, & spectato munere Cæcinæ, insistere Bedriacensibus campis, ac vestigia recẽtis victoriæ lustrare oculis, cõcupiuit. Fœdum atq. atrox spectaculum. intra XL. pugnæ diem, lacera corpora, trunci artus, putres virorum equorumq; formæ, infecta tabo humus, protritis arboribus atq. frugibus, dira vastitas. nec minus inhumana pars viæ, quam Cremonenses lauro rosisq; cõstrauerant, exstructis altaribus, cæsisq; victimis, regium in

Verginius ad cædem poscitur.

Bataui in Germaniam redeunt.

Vitellius militares numeros accidit.

Locum felicis sibi pugnæ spectat,

Fœdum & tristem.

Milites læti eâ specie:

morem. qua lata in præsens, mox perniciem ipsis fecere. Aderant Valens & Cæcina, monstrabantq; pugnæ locos: hinc erupisse legionum agmen, hinc equites coortos: inde circumfusas auxiliorum manus. Iam tribuni præfectiq;, sua quisq. facta extollentes, falso vera, aut maiora vero miscebant. Vulgus quoq. militum, clamore & gaudio, deflectere via, spatia certaminum recognoscere, aggerem armorum, strues corporum intueri, mirariq;. Et erant quos varia sors rerũ, lacrymæq; & misericordia subiret.

Et Vitellius supra fas.

At nõ Vitellius flexit oculos, nec tot millia insepultorum ciuium exhorruit. Lætus vltrò, & tam propinquæ sortis ignarus, instaurabat sacrum diis loci. Exin Bononiæ, à Fabio Valente, gladiatorum spectaculum editur, aducto ex vrbe cultu. Quantoq; magis propinquabat, tanto corruptius iter, immixtu histrionibus & spadonum gregibus, & cetero Neroniana aulæ ingenio. Namque & Neronem ipsum Vitellius admiratione celebrabat, sectari cantantem solitus, non necessitate, qua honestissimus quisq;, sed luxu, & sagina mancipatus emtusq;. Vt Valenti & Cæcinæ vacuos honoris menses aperiret, coartati aliorum cõsulatus, dissimulatus * M. Macri tamquam Othonianarum partium ducis: & Valerium Marinum, destinatum à Galba consulem, distulit; nulla offensa, sed mitem, & iniuriam segniter laturum. Pedanius Costa omittitur, ingratus principi, vt aduersus Neronem ausus, & Verginij exstimulator. Sed alia protulit caussas. actaq;, insuper Vitellio gratia, consuetudine seruitij. Non vltra paucos dies, quamquam acribus initiis cœptum, mendacium valuit. Exstiterat quidam, Scribonianum se Camerinum ferens, Neronianorum temporum metu in Histria occultatum, quòd illic clientelæ & agri veterum Crassorum, ac nominis fauor manebat. Igitur de-

Qui Neronis olim assecla.

Honores suis diuidit.

* Marcij Macri

Falsus Scribonianus:

terrimo

terrimo quoq. in argumentum fabulæ assumto, vulgus credulum, & quidam militū errore veri, seu turbarum studio, certatim aggregabantur: cùm pertractus ad Vitellium, interrogatusq; quis nam mortalium esset, postquam nulla dictu fides, & à domino noscebatur, conditione fugitiuus, nomine Geta, sumtum de eo supplicium in seruilem modum. Vix credibile memoratu est, quantum superbiæ secordiæq; Vitellio adoleuerit, postquam speculatores Syria Iudæaq;, adactū in verba eius Orientem nuntiauere. Nam & si vagis adhuc & incertis auctoribus, erat tamen in ore famaq; Vespasianus, ac plerumq. ad nomē eius Vitellius excitabatur. Tum ipse exercitusq;, vt nullo æmulo, sæuitia, libidine, raptu, in externos mores proruperant. At Vespasianus bellū armaq;, procul vel iuxta sitas vires, circumspectabat. Miles ipsi adeò paratus, vt præeuntem sacramentū & fausta Vitellio omnia precantem, per silentiū audierint. Muciani animus, nec Vespasiano alienus, & in Titū pronior. præfectus Ægypti Alexander, consiliæ sociauerat. Tertiam legionem, quòd è Syria in Mœsiam transisset, suam numerabat. ceteræ Illyrici legiones, secuturæ sperabantur. Namq; omnes exercitus flāmauerat arrogantia venientium à Vitellio militū, quòd truces corpore, horridi sermone, ceteros vt impares irridebant. Sed inerat à mole belli plerumq. cōtatio, & Vespasianus modò in spem erectus, aliquādo aduersa reputabat. Quis ille dies foret, quo LX. ætatis annos, & duos filios iuuenes bello permitteret? Esse priuatis cogitationibus * progressum: & prout velint, plus minúsue sumi ex fortunā. Imperiū cupientibus, nihil mediū inter summa aut præcipitia. *Versabatur ante oculos, Germanici exercitus robur, notum viro militari:* Suas legiones, ciuili

Capite & cruce mendacium luit.

Oriens in Vitellium iurat.

Tamen Vespasianus occultè de imperio agitat.

Vires suas circumspicit.

Sperati Sed interdū & metuit.

* *Forte*, regressum:

ciuili bello inexpertas : Vitellij, victrices. & apud victos, plus querimoniarum, quàm virium. Fluxam per discordias militum fidem, & periculum exsingulis. Quid enim profuturas cohortes alasque, si vnus alterque, præsenti facinore paratum ex diuerso præmiũ petat? Sic Scribonianum sub Claudio interfectum; sic percussorẽ eius Volaginiũ, è gregario ad summa militiæ prouectum. Facilius vniuersos impelli, quàm singulos vitari.

Amici eum firmant:

His pauoribus nutantẽ, & alij legati amiciq; firmabant, & Mucianus post multos secretosq; sermones, iam & coràm ita locutus: Omnes qui magnarum rerum consilia suscipiunt, æstimare debent, an quod inchoatur, Reip. vtile, ipsis glorioſum, aut promtum effectu, aut certè non arduum sit. Simul ipse qui suadet considerandus est, adiiciat ne consilio periculum suum: & si fortuna cœptis affuerit, cui summum decus acquiratur. Ego te Vespasiane ad imperiũ voco, tam salutare Reip. quàm tibi magnificum. Iuxta deos, in tuâ manu positum est. Nec speciem adulantis expaueris, à contumeliâ quàm à laude propius fuerit, post Vitellium eligi. Non aduersus diui Augusti acerrimam mentem, nec aduersus cautissimam Tiberij senectutẽ, nec contra Cai quidem, aut Claudij, vel Neronis, fundatam longo imperio domum exsurgimus. cessisti etiam Galbæ imaginibus. Torpere vltrà, & polluendam perdendamque Remp. relinquere, sopor & ignauia videretur, etiã si tibi, quàm inhonesta, tam tuta seruitus esset. Abiit iam & transuectum est tempus, quo posses videri concupisse. Confugiendum est ad imperium. An excidit trucidatus

Inprimis acri & aptâ oratione Mucianus.

Cor-

Corbulo? splendidior origine quàm nos sumus, fateor: sed & Nero, nobilitate natalium, Vitellium anteibat. Satis clarus est apud timentem, quisquis timetur. Et posse ab exercitu principem fieri, sibi ipse Vitellius documẽto est, nullis stipendiis, nullâ militari famâ, Galbæ odio prouectus. Ne Othonem quidem ducis arte, aut exercitus vi, sed præproperâ ipsius desperatione victum, iam desiderabilem & magnum principem fecit. Cùm interim spargit legiones, exarmat cohortes, noua quotidie bello semina ministrat. si quid ardoris ac ferociæ miles habuit, popinis, & comessationibus, & principis imitatione, deteritur. Tibi è Iudæa & Syriâ & Ægypto nouem legiones integræ, nulla acie exhaustæ, nõ discordia corruptæ. sed firmatus vsu miles, & belli domitor externi. Classium, alarum, cohortium robora; & fidissimi reges; & tua ante omnes experientia. Nobis nihil vltrà arrogabo, quàm ne post Valentẽ ac Cæcinam numeremur. Ne tamen Mucianũ socium spreueris, quia æmulum non experiris. me Vitellio antepono, te mihi. Tuæ domui triumphale nomen, duo iuuenes, capax iã imperij alter, & primis militiæ annis apud Germanicos quoque exercitus clarus. Absurdum fuerit, non cedere imperio ei, cuius filium adoptaturus essem, si ipse imperarem. Ceterùm inter nos non idem prosperarum aduersarumque rerum ordo erit. Nam si vincimus; honorem quem dederis habebo: discrimen, ac periculum, ex æquo partiemur. imò vt melius est, tu hos exercitus rege, mihi bellum, & præliorum incerta trade. Acriore hodie disciplinâ, victi, quàm victores agunt.

agunt. hos ira, odium, vltionis cupiditas ad virtutem accendit: illi per fastidium, & contumaciam hebescũt. Aperiet & recludet, contecta victricium partium & tumescentia vulnera, bellum ipsum. Nec mihi maior in tuâ vigilantiâ, parsimoniâ, sapientiâ, fiducia est, quàm in Vitellij torpore, insciti â, sæuitiâ. Sed & meliorẽ in bello caussam, quàm in pace habemus. Nã qui deliberant, desciuerunt.

Cui omnes subscribunt.

Post Muciani orationem ceteri audentiùs circumsistere, hortari, responsa vatum, & siderum motus referre. Nec erat intactus tali superstitione, vt qui mox rerum dominus,

Incitant & vaticinia:

Seleucum quendam mathematicum, rectorem & præscium palàm habuerit. Recursabant animo vetera

Siue omina.

omina. Cupressus armor in agris eius, conspicuâ altitudine, repentè prociderat, ac postera die, eodem vestigio

* *latior*

*resurgens, procera & * latior virebat. grande id, prosperumq́, consensu haruspicũ: & summa claritudo iuueni admodum Vespasiano promissa. Sed primò triumphalia, & consulatus, & Iudaicæ victoriæ decus, implesse fidem ominis videbantur. Vt hac adeptus est, portendi sibi imperium credebat. Est Iudææ inter Syriamq́, Carmelus, ita vocant montem, deumq́, nec simulacrum deo, aut*

Carmelus deus.

* *ara t. & reuerentia.*

*templum, (sic tradidere maiores) * aram tantùm & reuerentiam. Illic sacrificanti Vespasiano, cùm spes occultas versaret animo, Basilides sacerdos, inspectis identidem extis, quidquid est, inquit, Vespasiane quod paras, seu domum exstruere, seu prolatare agros, siue ampliare seruitia, datur tibi magna sedes, ingentes termini, multùm hominum. Has ambages & statim exceperat fama, & tunc aperiebat. nec quidquam magis in ore vulgi crebriores apud ipsum sermones, quanto sperantibus plura dicuntur. Haut dubiâ destinatione discessere, Mucia-*

nus

nus Antiochiam, Vespasianus Cæsaream. Illa Syriæ, hæc Iudææ caput est. Initium ferendi ad Vespasianum imperij Alexandriæ cœptum, festinante Tiberio Alexandro, qui kal. Iul. sacramento eius legiones adegit. Isq; primus principatus dies in posterũ celebratus, quamuis Iudaicus exercitus * v. nonas Iul. apud ipsum iurasset, eo ardore, vt ne Titus quidem filius exspectaretur, Syriâ remeans, & consiliorum inter Mucianũ ac patrem nuntius. cuncta impetu militum acta: non paratâ * cognitione, non cõiunctis legionibus, dum quæritur tempus locúsque, quodq; in re tali difficillimum est, prima vox, dum animo spes, timor, ratio, casus obuersantur. Egressum cubiculo Vespasianum, pauci milites solito assistunt ordine, vt legatum salutaturi: Imperatorẽ salutauerunt. Tum ceteri accurrere, Cæsarem, & Augustũ, & omnia principatus vocabula cumulare. Mens à metu ad fortunam transierat. In ipso nihil tumidum, arrogans, aut in rebus nouis nouum fuit. Vt primum tantæ multitudinis effusam oculis caliginem discutit, militariter locutus, læta omnia, & affluentia excepit. Iam id ipsum opperiens Mucianus, alacrem militem in verba Vespasiani adegit. Tum Antiochensium theatrum ingressus, vbi illis consultare mos est, concurrentes, & in adulationem effusos alloquitur: satis decorus etiã Græcâ facundiâ, omniumq; quæ deceret atque ageret, arte quâdam ostentator. Nihil aquè prouinciã exercitumq; accendit, quàm quod asseuerabat Mucianus, statuisse Vitellium, vt Germanicas legiones in Syriam, ad militiam opulentam quietámque transferret. Cõtrà, Syriacis legionibus Germanica hiberna, cælo ac laboribus dura mutarentur. Quippe & prouinciales, fœdo militũ contubernio gaudebant, plerique necessitudinibus & propinquitatibus mixti: & militibus,

Prima Ægyptus Vespasiano iurat.

* In Suetonio est, v. idus

Sequuntur in Iudæâ legiones.

* cognitione, aut concione,

Etiam in Syriâ, operâ Muciani.

bus, vetustate stipendiorum, nota & familiaria castra, in modum penatium diligebantur. Ante idus Iul. Syria omnis in eodem sacramento fuit. Accessere cum regno, Sohemus haut spernendis viribus, Antiochus vetustis opibus ingens, & inseruientium regum ditissimus. Mox, per occultos suorum nuntios, excitus ab vrbe Agrippa, ignaro adhuc Vitellio, celeri nauigatione properauerat. Nec minore animo, regina Berenice partes iuuabat, florens ætate formaq3, & seni quoque Vespasiano magnificentiâ munerum grata. Quidquid prouinciarum alluitur mari, Asiâ atque Achaiâ tenus, quantumq3 introrsus Pontum & Armenios patescit, iurauere. Sed inermes legati regebant, nondum additis Cappadociæ legionibus. Consilium de summâ rerũ, Beryti habitum. Illuc Mucianus, cum legatis tribunisq3, & splendidissimo quoq. centurionum ac militum, venit. Et è Iudaico exercitu, lecta decora. Tantum simul peditum equitumq3, & æmulantium inter se regum paratus, speciem fortunæ Principalu effecerant. Prima belli cura, agere dilectus, reuocare veteranos. destinantur validæ ciuitates, exercendis armorum officinis. apud Antiochenses, aurum argentumq3 signatur. eaq3 cuncta per idoneos ministros, suis quæque locis, festinabantur. Ipse Vespasianus, adire, hortari, bonos laude, segnes exemplo, incitare sæpius quàm coërcere; viria magis amicorũ, quàm virtutes dissimulans. Multos, præfecturis & procurationibus; plerosq3, senatorij ordinis honore percoluit, egregios viros, & mox summa adeptos. quibusdam, fortuna pro virtutibus fuit. Donatiua militi, neq3 Mucianus primâ concione, nisi modicè ostenderat. ne Vespasianus quidẽ, plus ciuili bello obtulit, quàm alij in pace, egregiè firmus aduersus militarem largitionẽ, eoq3 exercitu meliore. Missi ad Parthũ Armeniumq3 legati.

Et reges sociantur: Sohemus, Antiochus, Agrippa,

Berenice.

Beryti conuentus.

Omnia ad bellum parantur.

Honoresin amicos Vespasianus largitur:

At pareè pecuniam militi.

legati. prouisumq3, ne versis ad ciuile bellum legionibus, serga nudarentur. Titum instare Iudææ, Vespasianũ obtinere claustra Ægypti placuit. Sufficere videbãtur aduersus Vitellium, pars copiarum, & dux Mucianus, & Vespasiani nomen, ac nihil arduũ fatis. Ad omnes exercitus legatosq3 scriptæ epistolæ, præceptumq3 vt prætorianos Vitellio infensos, reciperandæ militiæ præmio inuitarent. Mucianus cum expeditâ manu, sociũ magis imperij quàm ministrum agens, non lento itinere, ne contrari videretur, neq. tamen properans, gliscere famã ipso spatio sinebat: gnarus modicas vires sibi, & maiora credi de absentibus. Sed legio sexta, & tredecim vexillariorum millia, ingenti agmine sequebantur. Classem è Ponto, Byzantium adigi iusserat: ambiguus consilij, num omissâ Mœsiâ, Dyrrhachium pedite atq3 equite peteret: simul longis nauibus versum in Italiam mare clauderet, tutâ pone tergum Achaiâ Asiâq3, quas inermes exponi Vitellio, ni præsidio firmarentur: atq3 ipsum Vitelliũ in incerto fore, quam partẽ Italiæ protegeret, si simul Brundisium Tarentumq3, & Lucaniæ Calabriæq3 litora, infestis classibus peterẽtur. Igitur nauium, militũ, armorum, paratu strepere prouinciæ. Sed nihil æquè fatigabat, quàm pecuniarum cõquisitio: eos esse belli ciuilis reruos dictitans. Mucianus, nõ ius aut verum in cognitionibus, sed solam magnitudinem opum spectabat. passim delationes, & locupletissimus quisq. in prædam correpti. quæ grauia atque intoleranda, sed necessitate armorum extorta, etiã in pace mansere. ipso Vespasiano, inter initia imperij, ad obtinendas iniquitates haut perinde obstinato: donec. indulgentia fortunæ, & prauis magistris didicit, aususq3 est. Proprijs quoq3 opibus Mucianus bellum iuuit, largius priuatim, quod auidius de Rep. sumeret.

Titus in Iudæa manet.

Mucianus it ad bellum.

Classem petat.

Pecuniam inprimis.

Acres vbiq. exactiones.

Et cõcussiones.

Ceteri conferendarum pecuniarum exemplum secuti; rarissimus quisque, eandem in reciperando licentiam habuerunt. Accelerata interim Vespasiani cœpta, Illyrici exercitus studio in partes. Tertia legio exemplum ceteris Mœsiæ legionibus præbuit. Octaua erat ac septima Claudiana, imbutæ fauore Othonis, quamuis prœlio nõ interfuissent: Aquileiam iam progressæ, * proturbatis qui de Othone nuntiabant; laceratoq; vexillis nomen Vitellij præferentibus, raptâ postremò pecuniâ, & inter se diuisâ, hostiliter egerant. Vnde metus, & ex metu consilium, posse imputari Vespasiano, quæ apud Vitellium excusanda erant. Ita tres Mœsicæ legiones per epistolas alliciebant Pannonicum exercitum, aut abnuenti vim parabant. In eo * metu Aponius Saturninus Mœsiæ rector, pessimum facinus audet, misso centurione ad interficiendum Tertium Iulianum, septimæ legionis legatum; ob simultates, quibus caussam partium prætendebat. Iulianus, comperto discrimine, & gnaris locorum adscitis, per auia Mœsiæ vltra montem Hemum profugit. nec deinde ciuili bello interfuit, per varias moras susceptum ad Vespasianum iter trahens, & ex nuntiis contabundus, aut properans. At in Pannoniâ XIII. legio ac VII. Galbiana, dolorem iramq; Bedriacensis pugnæ retinentes, haut constanter Vespasiano accessere, vi præcipuâ Primi Antonij. Is legibus nocẽs, & tempore Neronij falsi damnatus, inter alia belli mala, senatorium ordinem recipe-rauerat, præpositus à Galbâ septimæ legioni. Scriptitasse Othoni credebatur, ducem se partibus offerens. à quo neglectus, in nullo Othoniani belli vsu fuit. labantibus Vitellij rebus Vespasianum secutus; grande momentum addidit, strenuus manu, sermone pomtus, serendæ in alios inuidiæ artifex, discordiis & seditionibus potens, raptor,

Illyriciani ad Vespasianum transeunt:

* Mendosa & mutila hæc tota narratio.

* metu

Operâ maximè Antonij Primi.

Quid is hominis?

raptor, largitor, pace pessimus, bello non spernendus. Iuncti inde Mœsici ac Pannonici exercitus, Dalmaticum militem traxere, quamquam consularibus legatis nihil turbantibus. Titus Flauianus Pannoniam, Pompeius *Sullanus Dalmatiam tenebant, diuites senes. Sed procurator aderat Cornelius Fuscus, vigens ætate, claris natalibus. primâ iuuentâ, quietis cupidine, senatorium ordinem exuerat. idem pro Galbâ dux coloniæ suæ, eâquè operâ procurationem adeptus, susceptis Vespasiani partibus, acerrimam bello facem prætulit. non tam præmiis periculorũ, quàm ipsis periculis lætus, pro certis & olim partis, noua, ambigua, ancipitia malebat. Igitur mouere & quatere quidquid vsquam ægrum foret, aggreditur. Scriptæ in Britanniam ad quartadecimanos, in Hispaniam ad primanos epistolæ: quòd vtraq. legio pro Othone, aduersa Vitellio fuerat. Sparguntur per Gallias litteræ, momentoq; temporis flagrabat ingens bellum, Illyriis exercitibus palàm desciscentibus: ceteris fortunam secuturis. Dũ hæc per prouincias, à Vespasiano ducibusq; partium geruntur: Vitellius cõtentior in dies segniorq;, ad omnis municipiorũ villarumq; amœnitates resistens, graui vrbem agmine petebat. Sexaginta millia armatorum sequebantur, licentiâ corruptâ. Calonum numerus amplior, procacissimis etiam inter seruos lixarum ingeniis. tot legatorum amicorumq; comitatu inhabilis ad parendum, etiam si summâ modestiâ regeretur. Onerabant multitudinem, obuij ex vrbe senatores equitésque: quidam metu, multi per adulationem, ceteri ac paulatim omnes, ne alij profici scentibus, ipsi remanerent. Aggregabantur è plebe, flagitiosa per obsequia Vitellio cogniti, scurræ, histriones, auriga, quibus ille amicitiarum dehonestamentis mirè gaudebat. Nec coloniæ modò, aut

* Siluanus

Fax altera, Cornelius Fuscus.

Alij exercitus item alliciuntur.

Vitellius lentè interea ad vrbem:

Ingenti agmine.

Cui & vilissimi miscentur.

Italia adeditur, & atteritur.

municipia, congestu copiarum; sed ipsi cultores, aruaq3, maturis iam frugibus, vt hostile solum vastabãtur. Multæ & atroces inter se militum cædes, post seditionem Ticini cœptam; manente legionum auxiliorumq3 discordiâ, vbi aduersus paganos certandum foret, consensu. Sed plurima strages, ad septimum ab vrbe lapidem. Singulis ibi militibus Vitellius paratos cibos, vt gladiatoriam saginã, diuidebat. Et effusa plebs, totis se castris miscuerat. Incuriosos milites, vernaculâ vrbanitate quidam spoliauere, abscisis furtim balteis, an accincti forent rogitantes. Non tulit ludibrium insolens contumeliæ animus. Inermem populum gladiis inuasere. Casus inter alios pater militis, cùm filium comitaretur, deinde agnitus. & vulgatâ cæde, temperatũ ab innoxiis. In vrbe tamen trepidatum, præcurrentibus passim militibus. Forum maximè petebant, cupidine visendi locum in quo Galba iacuisset. Nec minus sæuum spectaculum erant ipsi, tergis ferarũ & ingentibus telis horrentes, cùm turbam populi per insciti am parum vitarent, aut vbi lubrico viæ vel occursu alicuius procidissent, ad iurgium, mox ad manus & ferrum transirent. Quin & tribuni præfectiq3, cum terrore & armatorum caterua volitabant. Ipse Vitellius, à ponte Miluio, insigni equo, paludatus accinctusq3, senatum & populum ante se agens, quo minus vt captam vrbem ingrederetur, amicorum consilio deterritus, sumtâ prætextâ & composito agmine incessit. Quattuor legionũ aquilæ per frontem, totidemq3 circà è legionibus aliis vexilla; mox XII. alarum signa, & post peditum ordines, equites: dein quattuor & XXX. cohortes, vt nomina gentium, aut species armorum sorent, discreta. Ante aquilã præfecti castrorum tribuniq3, & primi centurionum, candidâ veste: ceteri, iuxta suam

Plebs vrbana à milite cæditur.

Ferocia Germanicorum militum.

Vitellius vrbem init.

Pulcherrimo exercitu.

quisque

quisque centuriam, armis donisq; fulgentes. Et militum phalerae, torquesq; splendebãt. decora facies, & non Vitellio principe dignus exercitus. Sic Capitolium ingressus, atq. ibi matrem complexus, Augustae nomine honorauit. Posterâ die, tanquam apud alterius ciuitatis senatum pòpulumq;, magnificam orationem de semetipso promsit, industriam temperantiamq; suam laudibus attollens: conscius flagitiorum ipsis qui aderant, omniq; Italiâ, per quam somno & luxu pudendus incesserat. Vulgus tamen, vacuum curis, & sine falsi veriq; discrimine solitas adulationes edoctũ, clamore & vocibus adstrepebat: abnuentiq; nomẽ Augusti, expressere vt assumeret, tam frustrà quàm recusauerat. Apud ciuitatem cuncta interpretantem, funesti ominis loco acceptũ est, quòd maximum Pontificatum adeptus Vitellius, de cerimoniis publicis xv. kal. Aug. edixisset, antiquitùs infausto die Cremerensi Alliensiq; cladibus. adeò omnia humani diuiniq; iuris expers, pari libertorum amicorumq; secordiâ, velut inter temulentos agebat. Sed comitia consulum cum candidatis ciuiliter celebrans, omnem infimae plebis rumorem, in theatro vt spectator, in circo vt fautor affectauit. quà grata sanè & popularia, si à virtutibus proficiscerentur; memoriâ vitae prioris, indecora & vilia accipiebantur. Ventitabat in senatum, etiam cùm paruis de rebus patres consulerentur. Ac fortè Priscus Heluidius, praetor designatus, cõtra studium eius censuerat. Commotus primò Vitellius, non tamen vltrà quàm Tribunos plebis in auxilium spretae potestatis aduocauit. Mox mitigantibus amicis, qui altiorem iracundiam eius verebantur; nihil noui accidisse respondit, quòd duo senatores in Rep. dissentirent: solitum se etiam Thraseae contradicere. Extitere plerique impudentiam aemulatio-

Concionem habet.

Magno applausu vulgi.

Malũ omen Vitellio.

Popularem se facit.

Heluidius in eum liberior.

Quod comiter tamen acceptum.

nis. aliis id ipsum placebat, quod non ex præpotentibus, sed Thraseam ad exemplar veræ gloriæ legisset. Præposuerat prætorianis P. Sabinum, ac * præfecturæ cohortis Iulium Priscum, dum centurio esset. Priscus, Valentis; Sabinus, Cæcinæ gratiâ pollebant. Inter discordes, Vitellio nihil auctoritatis. munia imperij Cæcina ac Valens obibant, olim anxij odiis, quæ bello & castris malè dissimulata, prauitas amicorum, & fecunda gignendis inimicitiis ciuitas auxerat, dum ambitu, comitatu, & immensis salutantium agminibus contendunt, comparantúrque, variis in hunc aut illum Vitellij inclinationibus. Nec vnquam satis fida potentia, vbi nimia est. Simul ipsum Vitellium, subitis offensis aut intempestiuis blanditiis mutabilem, contemnebant metuebantq3. Nec eo segnius inuaserant domos, hortos, opesq3 imperij: cùm flebilis & egens nobilium turba, quos ipsos liberosq3 patriæ Galba reddiderat, nullâ principis misericordiâ iuuarentur. Gratum primoribus ciuitatis, etiam plebs approbauit, quòd reuersis ab exsilio iura libertorum concessisset: quamquam id omnino seruilia ingenia corrumpebant, abditis pecuniis per occultos aut ambitiosos sinus. Et quidam in domum Cæsaris transgressi, atq. ipsis dominis potentiores. Sed miles, plenis castris, & redundante multitudine, in porticibus aut delubris, & vrbe totâ vagus, non principia noscere, non seruare vigilias, neque labore firmari: per illecebras vrbis, & inhonesta dictu, corpus otio, animũ libidinibus imminuebat. Postremò ne salutis quidem curâ, infamibus Vaticani locis magna pars tetendit. vnde crebræ in vulgus mortes. Et adiectentia Tiberi Germanorum Gallorumq3 obnoxia morbis corpora, fluminis auiditas, & æstus impatientia labefecit. Insuper cõfusus, prauitate vel ambitu, ordo militiæ. Sedecim prætoria, quattuor

* Pete veram scripturam è Com.

Dissidium inter Valentem & Cæcinam.

Qui omnia Romæ possunt.

Exsulibus ius libertorũ restitutum.

Miles Romæ effœminatur.

Atque languescit.

quattuor vrbana cohortes scribebantur, quis singula millia ineſſent. Plus in eo dilectu Valens audebat, tãquam ipſum Cæcinam periculo exemiſſet. ſanè aduentu eius partes conualuerant, & ſiniſtrũ lenti itineris rumorem proſpero prælio verterat: omniũq; inferioris Germaniæ miles Valentem aſſectabatur. vnde primũ creditur Cæcinæ fides fluitaſſe. Ceterùm non ita ducibus indulſit Vitellius, vt non plus militi liceret. Sibi quiſq. militiã ſumſere. quamuis indignus, ſi ita maluerat, vrbanæ militiæ adſcribebatur: rurſus bonis remanere inter legionarios aut alares volentibus, permiſſum. nec deerant qui vellent, feſſi morbis, & intemperiem cæli incuſantes. Robora tamen legionibus aliũq; ſubtracta, conuulſum caſtrorum decus, XX. millibus è toto exercitu permixtis magis quàm electis. Concionante Vitellio, poſtulantur ad ſupplicium Aſiaticus, & Flauius, & Rufinus duces Galliarum, quòd pro Vindice bellaſſent. Nec coercebat eiuſmodi voces Vitellius, ſuper inſitum animo ignauiam, conſcius ſibi inſtare donatiuum & deeſſe pecuniam, omnia alia militi largiebatur. Liberti principum, conferre pro numero mancipiorum, vt tributum iuſſi. Ipſe ſolâ perdendi curâ, ſtabula aurigis exſtruere. Circum, gladiatorum ferarumq; ſpectaculis, opplere: tamquam in ſummâ abundantiâ, pecuniæ illudere. Quin & natalem Vitellij diem, Cæcina ac Valens, editis totâ vrbe vicatim gladiatoribus, celebrauere: ingenti paratu, & ante illum diem inſolito. Latum fœdiſſimo cuique, apud bonos inuidiæ fuit, quòd exſtructis in campo Martio aris, inferias Neroni feciſſet. Cæſa publicè victimæ cremataq;: faces, Auguſtales ſubdidere: quod ſacerdotium, vt Romulus Tatio regi, ita Cæſar Tiberius Iuliæ genti ſacrauit. Nondum quartus à victoriâ menſis, & libertus Vitellij Aſiaticus,

Numerus cohortium in vrbe augetur.

Idque confuſè.

Quidam ad ſupplicium poſtulati.

Vitellius vim pecuniæ profudit.

Neroni parentat.

ticus, Polycletos, Patrobios, & vetera odiorum nomina æquabat. Nemo in illâ aulâ, probitate aut industriâ certauit: vnum ad potentiam uter, prodigis epulis, & sumtu * Caianæ aquæ satiare inexplebiles Vitellij libidines. Ipse abundè ratus, si præsentibus frueretur, nec in longius consultans, nouies millies sestertium pauciſsimis mensibus interuertisse creditur. Magna & misera ciuitas, eodem anno Othonem Vitelliumq; passa, inter Vinios, Fabios, Icelos, Asiaticos, variâ & pudendâ sorte agebat; donec succesſsere Mucianus & Marcellus, & magis alij homines, quàm alij mores. Prima Vitellio tertiæ legionis defectio nuntiatur, missis ab Aponio Saturnino epistolis, antequã is quoq; Vespasiani partibus aggregaretur. Sed neq; Aponius cuncta, vt trepidans re subita, perscripserat; & amici adulantes, mollius interpretabantur. Vnius legionis eam seditionem: ceterum exercitibus constare fidem. In hunc modũ etiam Vitellius apud milites disserebat, prætorianos nuper exauctoratos insectatus, à quibus falsos rumores dispergi. nec vllum ciuilis belli metum asseuerabat, suppresso Vespasiani nomine. & vagis per vrbem militibus, qui sermones populi coërcerent. Id præcipuum alimentum famæ erat. Auxilia tamen è Germaniâ Britanniaq; & Hispaniis euocat: segniter, & necessitatem dissimulans. Perinde legati prouinciæq; contabantur. Hordeonius Flaccus, suspectis iam Batauis, anxius proprio bello. Vectius Bolanus, nunquã satis quietâ Britanniâ. & vterq; ambigui. neq; ex Hispaniis properabatur, nullo tum ibi consulari. Trium legionũ legati, pares iure, & prosperis Vitellij rebus, certaturi ad obsequium; aduersam eius fortunam, ex æquo detractabant. In Africâ legio cohortesq; delectæ à Clodio Macro, nex à Galbâ dimissæ; rursus iussu Vitellij militiam cœpere simul

Aula eius corruptiſsima.

* Saginãque

Miseriæ ciuium.

Nuntij super defectione à Vitellio.

Quos stultè coërcet ipse.

Lentè militem colligit.

Africa pro eo adnititur.

mul cetera iuuentus dabat impigrè nomina. quippe integrum illic ac fauorabilem proconsulatum Vitellius, famosum inuisumq; Vespasianus egerat: perinde socij de imperio vtriusq. coniectabant. sed experimentum cōtrà fuit. Ac primò Valerius Festus legatus, studia prouincialiū cum fide iuuit. mox nutabat, palàm epistolis edictisq; Vitellium, occultis nuntiis Vespasianum fouens, & hæc illáve defensurus, prout inualuissent. Deprehensi cum litteris edictisq; Vespasiani, per Rhætiam & Gallias militum & centurionum quidam, ad Vitellium missi necantur. plures fefellere, fide amicorum, aut suomet astu occultati. Ita Vitellij paratus noscebātur: Vespasiani consiliorum pleraq. ignota. primùm secordiâ Vitellij; deinde Pannonicæ alpes præsidiis insessæ, nuntios retinebant. Mare quoq; Etesiæ flabant. harum flatu in orientem nauigantibus secundum, inde aduersum erat. Tandem irruptione hostium, atrocibus vndiq; nuntiis exterritus, Cæcinam & Valentem expediri ad bellum iubet. Præmissus Cæcina. Valentem è graui corporis morbo tum primum assurgentem, infirmitas tardabat. Longè alia proficiscentis ex vrbe Germanici exercitus species. Non vigor corporibus, non ardor animis. lentum & rarum agmen, & fluxa arma, segnes equi. impatiens solis, pulueris, tempestatum: quantumq; hebes ad sustinendum laborem miles, tanto ad discordias promtior. Accedebat huc Cæcinæ ambitio vetus, torpor recens, nimiâ fortunæ indulgentiâ soluti in luxum: seu perfidiam meditanti, infringere exercitus virtutem, inter artes erat. Credidere pleriq; Flauij Sabini consiliis concussam Cæcinæ mentem, ministro sermonū Rubrio Gallo, rata apud Vespasianum fore pacta transitionis simul odiorum inuidiæq; erga Fabium Valentem admonebatur, vt impar ad Vi-*

Sed præses eius occultè pro Vespasiano.

* *Longè aliter vulgatis. Petè è Com.*

Cæcina it ad bellum.

Non cū eodem milite, quem adduxerat.

Dux ipse solutus.

Siue corruptus etiam.

tellium, gratiam viresq; apud nouum principem pararet. Cæcina, complexu Vitellij multo cum honore digressus, partem equitum ad occupandam Cremonam præmisit. Mox vexillarij quartadecimæ, & sextædecimæ legionum, dein quinta, & * duodecimæ secutæ: postremo agmine Vnaetricesima Rapax, & prima Italica incessêre, cũ vexillariis trium Britannicarum legionum, & electu auxiliis. Profecto Cæcinâ, scripsit Fabius Valens exercitui, quem ipse ductauerat, vt in itinere opperiretur: sic sibi cum Cæcinâ conuenisse. qui præsens, eoq; validior, immutatum id consilium finxit, vt ingruenti bello, totâ mole occurreretur. Ita accelerare legiones Cremonam, pars Hostiliam petere iussæ. Ipse Rauennam diuertit, prætexto Classem alloquendi. Mox Pataui secretum componendæ proditionis quæsitum. namque Lucilius Bassus post præfecturam alæ, Rauennati simul ac Misenensi classibus à Vitellio præpositus, quòd non statim præfecturam prætorij adeptus foret, iniquam iracundiam flagitiosâ perfidiâ vlciscebatur. Nec sciri potest, traxerit ne Cæcinam, an (quod euenit inter malos, vt & similes sint) eadem illos prauitas impulerit. Scriptores temporum, qui potiente rerum Flauiâ domo, monumenta huiusce belli composuerunt, curam pacis & amorem Reip. corruptas in adulationem causas tradidere. Nobis, super insitam lenitatem, & prodito Galbâ mox vilem fidem, æmulatione inuidiáque, ne ab aliis apud Vitellium anteirentur, peruertisse ipsum Vitellium videntur. Cæcina legiones assecutus, centurionum militúmque animos obstinatos, pro Vitellio, variis artibus subruebat. Basso eadem molienti minor difficultas erat, lubricâ ad mutandam fidem classe, ob memoriam recentis pro Othone militiæ.

Copiæ eius.

* Var. duodetricesima

Proditionẽ cum Basso instruit.

Quem, corrupítne? an ab eo corruptus?

Vterq. suos tentat, & immutat: Facilius Bassus.

C. COR-

C. CORNELII TACITI AB EXCESSV NERONIS HISTORIARVM LIB. III.

BREVIARIVM LIBRI.

VESPASIANI copiæ in Italiam veniunt, duce & instinctore Antonio Primo. Sparsim quædam gesta, & leues pugnæ. Classis Rauennâs ad Vespasianum deficit: & proditorem animum Cæcina aperit. sed hic parum prosperè, quia à milite vinctus captusque. Prælium inde ad Bedriacum: quo victi Vitelliani. Iterum superuentu nouarum legionum prælium: idque noctu. sed & tunc pulsi Vitelliani. Castra ad Cremonam oppugnantur & tandem expugnantur. vbi magna stragis, paullo post in ipsâ vrbe omne genus cladium. Vitellius interea in luxu, nec sine sæuitiâ. P. Sabinum vinciri iubet, Iunium Blæsum interficit. Fabius Valens contra Antonium venit: sed pugnâ illâ magnâ cognitâ, cum paucis aufugit, & in mari oppressus est. Britannia turbata, item Germania, & Dacia. Vespasiani duces Romam petunt. Vitellius insideri Apenninum iubet. sed belli mox pertæsus, pacisci tur cum Sabino Vespasiani fratre. Quod pactum Germanici milites rupere. Sabinum in Capitolium compulerunt, obsederunt, expugnarunt, incenderunt. Quædam à L. Vitellio fratre Principis in Campania gesta. Tandem Vespasiani omnes copiæ Romam venêre: per vim & varia prælia ingressæ sunt, omniaque libidine & cæde fœdarunt. Mors ipsius Vitellij. Gesta vno eodemque anno.

MELIORE *fato fideq; Flauianarum partium duces cõsilia belli tractabant. Petouionem in hiberna Tertiædecimæ legionis conuenerant. illic agitauere, placerétne obstrui Pannoniæ alpes, donec à tergo vires vniuersæ cõsurgerent, an ire cominus, & certare pro Italiâ constantius foret. Quibus opperiri auxilia, & trahere bellum videbatur*, Germanicarum legionum vim famamque extollebãt, & aduenisse mox cum Vitellio Britannici

Vespasiani duces de bello deliberant.

Quidam id differunt.

nici exercitus robora: Ipsis neq; numerum parem pulsarum nuper legionũ, & quamquam atrociter loquerentur, minorem esse apud victos animum. Sed insessis interim alpibus, venturũ cum copiis Orientis Mucianũ. Superesse Vespasiano mare, classes, studia prouinciarũ, per quas velut alterius belli molem cieret. Ita salubri morâ, nouas vires affore, & præsentibus nihil periturum. *Ad ea Antonius Primus (is acerrimus belli concitator)* festinationem ipsis vtilem, Vitellio exitiosam *differuit*. plus secordiæ, quàm fiduciæ, accessisse victoribus. Neq; enim in procinctu & castris habitos: per omnia Italiæ municipia desides, tantum hospitibus metuendos: quanto ferociùs antè se egerint, tanto cupidiùs insolitas voluptates hausisse. Circo quoque, ac theatris, & amœnitate vrbis emollitos, aut valetudinibus fessos. Sed addito spatio, rediturum & his robur meditatione belli. Nec procul Germaniam, vnde vires; Britanniã freto dirimi, inxtà Gallias, Hispaniasque. vtrimq. viros, equos, tributa. ipsamque Italiam & opes vrbis. Ac si inferre arma vltrò velint; duas classes, vacuumque Illyricum mare. Quid tum claustra montiũ profutura? quid tractum in æstate aliam bellũ? vnde interim pecuniam, & cõmeatus? Quin potius eo ipso vterentur, quòd Pannonicæ legiones deceptæ magis, quàm victæ, resurgere in vltionem properent: Mœsici exercitus, integras vires attulerint. Si numerus militum potius, quàm legionum putetur: plus hinc roboris, nihil libidinũ, & profuisse disciplinæ ipsum pudorem. Equites verò, ne tutu quidem victos; sed, quamquam rebus aduersis, disiectam

Accelerant alii & inprimis Antonius.

ctam Vitellij aciẽ. Duæ tunc Pannonicæ ac Mœsicæ alæ perruperẽ hostem. Nunc x v^a^. alarũ coniuncta signa, pulsu, sonituque, & nube ipsâ operient ac superfundent oblitos prœliorum equites, equosque. Nisi quis retinet, idem suasor auctorq. consilij ero. Vos, quibus fortuna in integro est, legiones continete, mihi expeditæ cohortes sufficient. Iam, reseratâ militiâ, impulsas Vitellij res audietis: iuuabit sequi, & vestigiis vincentis insistere. *Hæc atq. talia, flagrans oculis, truci voce, quò latiùs audiretur, (etenim se centuriones & quidã militum consilio miscuerant) ita effudit, vt cautos quoq. ac prouidos permoueret: vulgus, & ceteri, vnũ virum ducemq; spretâ aliorũ segnitiâ, laudibus ferrent. Hanc sui famam eâ statim concione commouerat, quâ recitatis Vespasiani epistolis, non, vt pleriq; incerta differuit, huc illuc tracturus interpretationẽ, prout cõduxisset. Apertè descendisse in causſam videbatur: eoq; gratior militibus erat, culpæ vel gloriæ socius. Proxima Cornelij Fusci procuratoris auctoritas. Is quoque inclementer in Vitellium inuehi solitus, nihil spei sibi inter aduersa reliquerat. Titus Ampius Flauianus, naturâ ac senectâ contator, suspiciones militum irritabat, tamquã affinitatis cum Vitellio meminisset. Idem q;, quòd cœptante legionum motu profugus, dein sponte remeauerat, perfidiæ locũ quæsisse credebatur. Nam Flauianũ, omissâ Pannoniâ ingressum Italiam, & discrimini exemtum, rerũ nouarum cupido legati nomen resumere, & misceri ciuilibus armis impulerat, suadente Cornelio Fusco; non quia industriâ Flauiani egebat; sed vt consulare nomen surgentibus tum maximè partibus, honestâ specie prætẽderetur. Ceterùm vt transmitteret in Italiam impunè, * & eo vsui foret,* scriptum

Quem milites audiunt,

Vt virum, & vt apertum.

Cornelius Fuscus.

T. Flauianus.

* *Confusa & corrupta.*

Vespasiani copiæ in Italiâ:

scriptum Aponio socium reuiresc ere crederet. Quæsitum inde quæ sedes bello legeretur. Verona potior visa, patentibus circum campis ad pugnã equestrem, quâ præualebant: simul coloniam copiis validam auferre Vitellio, in rem famamq; videbatur. Possessa ipso transitu Vicentia:

Vicentiam occupant:

quod per se parum (etenim modicæ municipio vires) magni momenti locum obtinuit, reputantibus illic Cæcinam genitũ, & patriam hostium duci ereptam. In Veronensibus pretium fuit. exemplo, opibusq;, partes iuuere. Et interceptus exercitus per Rhatiam Iuliasq; alpes, ac ne peruium illâ Germanicis exercitibus foret, *obsepserat. quæ ignara Vespasiano, aut vetita. quippe Aquileia sisti bellum, exspectariq; Mucianum iubebat.

Etiam Veronam:

Ipso tamen ignaro & dissuadente.

Adiiciebatq; imperio consilium, quãdo Ægyptus, claustra annonæ, vectigalia opulentissimarum prouinciarum obtinerentur, posse Vitellij exercitum egestate stipendij frumentiq; ad deditionem subigi. Eadem Mucianus crebris epistolis monebat, incruentam & sine luctu victoriam, & alia huiuscemodi pratexendo; sed gloriæ auidus, atq. omne belli decus sibi retinens. Cæterùm ex distantibus terrarum spatiis, consilia post res afferebantur. Igitur, repentino incursu, Antonius stationes hostium irrupit, tentatisq; leui prælio animis, ex æquo discessum.

Cæcinæ castra ad Hostiliam.

Mox Cæcina, inter Hostiliam vicum, Veronensium, & paludes Tartari fluminis, castra permuniit, tutus loco, cùm terga flumine, latera obiectu paludis tegerentur. quòd si affuisset fides, aut opprimi vniuersis Vitellianorum viribus, duæ legiones nondũ coniuncto Mœsico exercitu potuere: aut retrò actæ, desertâ Italiâ turpem fugam consciuissent. Sed Cæcina, per variæ moras, prima hostibus prodidit tempora belli, dum quos armis pellere promtum erat, epistolis increpat, donec per nuntios pacta per-

Qui verbis in Flauianos ferox, re amicus.

cta perfidiæ firmaret. Interim Aponius Saturninus, cum legione septimâ Claudianâ aduênit. Legioni tribunus Vipsanius Messalla præerat, claris maioribus, egregius ipse, & qui solus ad id bellum artes bonas attulisset. Has ad copias nequaquam Vitellianis pares (quippe tres adhuc legiones erant) misit epistolas Cæcina, temeritatem victa arma tractantium incusans. Simul virtus Germanici exercitus, laudibus attollebatur, Vitellij modicâ & vulgari mentione, nullâ in Vespasianum contumeliâ. Nihil prorsus, quod aut corrumperet hostẽ, aut terreret. Flauianarũ partium duces, omissâ prioris fortunæ defensione, pro Vespasiano magnificè, pro caussâ fidenter, de exitu securi, Vitellium vt inimici, vt innocuum exercitum Mœsicũ celebrare. At ne inermes prouinciæ, barbaris nationibus exponerentur; principes Sarmatarum Iazygum, penes quos ciuitatis regimen, in commilitium asciti, plebem quoque, & vim equitum, quâ solâ valent, offerebant. remissum id munus, ne inter discordias externa molirentur, ac maiore ex diuerso mercede, ius fasq; exuerent. Trahuntur in partes Sido atque Italicus, reges Sueuorũ, quibus vetus obsequium erga Romanos, & gens fidei commissæ* patientior: opposita in latus auxilia, infestâ Rhætiâ, cui Porcius Septimius procurator erat, incorrupta erga Vitellium fidei. Igitur Sextilius Felix cum alâ* Taurianâ & VIII. cohortibus, ac Noricorum iuuentute, ad occupandam ripam Æni fluminis, quod Rhætos Noricosq; interfluit, missus, nũc illis, aut his prœlium tentantibus, fortuna partium alibi transactâ. Antonio vexillarios è cohortibus, & partem equitum ad inuadendam Italiam rapienti, comes fuit Arrius Varus, strenuus bello, quam gloriam ei dux Corbulo, & prospera in Armeniâ res addiderant. Idem, secretis apud

Messallæ laus.

Cæcinæ epistolæ parum liberæ.

Liberrimæ Flauianorũ.

Auxilia externa Vespasiani.

*Libri vett. fidei commissior patientior.

*Var. Auriana,

Arrius Varus.

apud Neronẽ sermonibus, ferebatur Corbulonis virtutes criminatus. Vnde, infami gratiâ, primum pilum adepto, læta ad præsens, malè parta, mox in perniciem vertêre. Sed Primus ac Varus, occupantes Aquileiæ proxima quæq;, & Opitergij & Altini lætis animis accipiuntur. Relictum Altini præsidiũ, aduersus classem Rauennatem, nondũ defectione eius auditâ. Inde Patauium & Ateste partibus adiunxere. Illic cognitũ, tris Vitellianas cohortes, & alam cui Scriboniana nomen, ad Forum Alieni, ponte iuncto, consedisse. Placuit occasio inuadendi incuriosos. nam id quoq; nuntiabatur, luce primâ, inermes plerosq. oppressere. Prædictum, vt paucis interfectis, ceteros pauore ad mutandam fidem cogerẽt. Et fuere, qui se statim dederẽt. plures, abrupto ponte, instanti hosti viam abstulerunt. Vulgatâ victoriâ, posti principia belli secundum Flauianos, duæ legiones, septima Galbiana, Tertiadecima Gemina, cũ Vedio Aquilâ legato, Patauium alacres veniunt. Ibi pauci dies ad requiem sumti. & Minucius Iustus, præfectus castrorum legionis septimæ, quia *audacius quàm ciuili bello imperitabat, subtractus militum iræ, ad Vespasianum missus est. Desiderata diu res, interpretatione gloriæ, in maius accipitur, postquã Galbæ imagines, discordiâ temporum subuersas, in omnibus municipiis recoli iussit Antonius: decorum pro caussâ ratus, si placeret Galbæ principatus. * Et partes præsumsere, facta tribunis & centurionibus retinẽdi quæ Vitellius indulsisset sibi, atque ipsum Cæcinam non obscurè ad transitionẽ hortabantur. Recitatæ pro concione epistolæ addidere fiduciã, quòd submisse Cæcina velut effundere Vespasianũ timens, ipsorum duces contemtim, tamquam insultantes Vitellio scripsissent. Aduentu deinde duarum legionum, è quibus tertiam Dillius Aponianus, octauam

Opitergium, Altinum,

Patauium, Ateste, à Flauianis occupata.

Legiones duæ iis accedunt.

* Lib. opt. adductius

Galbæ imagines restitutæ.

Numisius

Numisius Lupus ducebant, ostentare vires, & militari vallo Veronã circumdare placuit. Fortè Galbiana legioni, in aduersã fronte valli opus cessserat, & visi procul socierum equites, vanam formidinẽ vt hostes fecere. Rapiuntur arma, & vt proditionis *ira militum in T. Ampium Flauianũ incubuit, nullo criminis argumento. Sed iam pridem inuisus, turbine quodam ad exitium poscebatur. propinquum Vitellij, proditorẽ Othonis, intercepterẽ donatiui clamitabant. Nec defensioni locus, quamquam supplices manus tenderet, humi plerumq. stratus, lacera veste, pectus atq; ora singultu quatiens. Id ipsum apud infensos incitamentum erat, tamquam nimius pauor conscientiam argueret. Obturbabatur militum vocibus Aponius, cùm loqui cœptaret. fremitu & clamore ceteros aspernantur, vni Antonio aperta militum aures. Nam & facundia aderat mulcendiq; vulgum artes, & auctoritas. Vbi crudescere seditio, & à conuiciis & probris, ad tela & manus transibant, iniici catenas Flauiano iubet. Sensit ludibriũ miles, disiectiq; qui tribunal tuebantur, extrema vis parabatur. Oppositi sinũ Antonius stricto ferro, aut militũ se manibus, aut suũ moriturum obtestans: vt quemq; notum, & aliquo militari* honore insignem aspexerat, ad ferendam opem nomine ciens. Mox conuersus ad signa & bellorũ deos, hostium potius exercitibus illum furorẽ, illam discordiam iniicerent, orabat, donec patisceret seditio, &, extremo iam die, sua quisq. in tentoria dilaberetur. Profectus eâdẽ nocte Flauianus, obuiis Vespasiani litteris, discrimini exemptus est. Legiones, veluti tabe infectæ, Aponiũ Saturniuũ Mœsici exercitus legatũ, eò atrociùs aggrediuntur, quòd non, vt prius, labore & opere fessa, sed medio diei exarserãt, vulgatis epistolis, quas Saturninus ad Vitelliũ scripsisse credebatur*

Seditio in castris.

Antonius arte lenire parat:

Quæ detecta.

Igitur auctoritate agit:

* Ex manuſ. at vulgati, decore

Et peruincit.

Iterum seditio.

debatur. vt olim virtutis modestiæq; , tunc procacitatis & petulantiæ certamen erat ; ne minus violenter Aponium , quàm Flauianum , ad supplicium deposcerent. Quippe * Mœsici, adiutam à se Pannoniorum vltionem, referentes; & Pannonici , velut absoluerentur aliorum seditione, iterare culpam gaudebant. In hortos, in quibus diuertebatur Saturninus, pergunt. Nec tam Primus, Aponianus , & Messalla (quamquam omni modo nisi) eripuere Saturninū, quàm obscuritas latebrarum, quibus occulebatur, vacantium fortè balnearum fornacibus abditus. Mox, omissis lictoribus; Patauium concessit. Digressu consulariū, vni Antonio vis ac potestas in vtrumque exercitum fuit; cedentibus collegis, & obuersis militum studiis. Nec deerant qui crederent, vtramq; seditionem fraude Antonij cœptā, vt solus bello frueretur. Ne in Vitellij quidē partibus quieta mentes. exitiosiore discordia, non suspicionibus vulgi, sed perfidiâ ducum turbabantur. Lucilius Bassus , classis Rauennatis præfectus, ambiguos militum animos, quòd magna pars Dalmatæ Pannoniiq; erant , quæ prouincia Vespasiano tenebatur, partibus eius aggregauerat. Nox proditioni electa, vt ceteris ignaris , soli in principia defectores coirent. Bassus, pudore seu metu quis nam exitus foret, intra domum opperiebatur. Trierarchi, magno tumultu, Vitellij imagines inuadunt, & paucis resistentium obtruncatis, ceterum vulgus rerum nouarum studio, in Vespasianum inclinabat. Tum progressus Lucilius auctorem se palàm præbet: classis Cornelium Fuscum præfectum sibi destinat, qui properè accurrit. Bassus, honoratâ custodiâ liburnicis nauibus Hadriā prouectus, à præfecto alæ Mennio Rufino, præsidium illic agitante, vincitur. Sed exsoluta statim vincula, interuentu Hormi Cæsaris liberti. is quoq;

*Var. *Mœsica legiones.*

Et pulsus Saturninus.

Antonius solus omnia regit.

Bassus classem prodit.

quoq; inter duces habebatur. At Cæcina, defectione classis vulgatâ, primores centurionum, & paucos militum, ceteris per militiæ munera dispersis, secreta castrorũ affectans, in principia vocat. Ibi Vespasiani virtutem, vires q; partium extollit: transfugisse classem, arcem commeatuum, aduersas Gallias Hispanias q;, nihil in vrbe fidum, atq. omnia de Vitellio in deterius. Mox, incipientibus qui conscij aderant, ceteros re nouâ attonitos, in verba Vespasiani adigit. Simul Vitellij imagines directæ, & missi qui Antonio nuntiarent. Sed vbi totis castris in famâ proditio, recurrens in principia miles, præscriptum Vespasiani nomen, proiectas Vitellij effigies aspexit: vastum primò silentium, mox cuncta simul erumpunt. Huc cecidisse Germanici exercitus gloriam, vt sine prœlio, sine vulnere, vinctas manus, & capta traderent arma? Quas enim ex diuerso legiones? Nempe victas. & abesse vnicum Othoniani exercitus robur, primanos, quartadecimanosq; . quos tamen iisdem campis illis fuderint strauerintq; , vt tot armatorum millia velut grex venalium exsuli Antonio donum darentur . Octo nimirum legiones vnius classis accessionem fore. Id Basso, id Cæcinæ visum, postquam domos, hortos, opes, principi abstulerint, * etiam militibus principem auferre, licet integros incruentosq; , Flauianis quoq; partibus viles . quid dicturos reposcentibus aut prospera, aut aduersa? *Hæc singuli, hæc vniuersi, vt quemque dolor impulerat, vociferantes, initio à quintâ legione orto, repositis Vitellij imaginibus, vincla Cæcinæ iniiciunt. Fabiũ Fabulũ, quintæ legionis legatũ, & Cæsium Longum præfectum castrorum, duces diligunt. Fortè oblatos trium liburnicarum milites, ignaros & inson-*

Cæcina idẽ conatur de exercitu.

Indignatio militum.

* Ferretus, etiam milites auferre.

Cæcinam in vincla dant.

tes trucidant. Relicto castris, abrupto ponte, Hostiliam rursus, inde Cremonam pergunt, vt legionibus primæ Italicæ & Vnetvicesimæ Rapaci iungerentur: quas Cæcina ad obtinendam Cremonam, cum parte equitum præmiserat. Vbi hæc cõperta Antonio, discordes animis, discretos viribus hostium exercitus aggredi statuit, antequam ducibus auctoritas, militi obsequium, & iunctis legionibus fiducia rediret. namque Fabium Valentem profectum ab vrbe, acceleraturumq́, cognitâ Cæcinæ proditione, coniectabat. Et fidus Vitellio Fabius, nec militiæ ignarus. Simul ingens Germanorũ vis, per Rhætiam timebatur: & Britanniâ, Galliâq́ & Hispaniâ auxilia Vitellius acciuerat, immensam belli luem, ni Antonius id ipsum metuens, festinato prælio victoriam præcepisset. Vniuerso cum exercitu, secundis à Veronâ castris, Bedriacum venit. Postero die, legionibus ad muniendum retentis, auxiliares cohortes in Cremonensem agrum missæ, vt specie parandarum copiarum, ciuili prædâ miles imbueretur. Ipse cum quattuor millibus equitum, ad octauum à Bedriaco progressus, quò licentiùs populaturentur. Exploratores (vt mos est) longiùs curabant. Quinta fermè hora diei erat, cùm citus eques, aduentare hostes, prægredi paucos, motum fremitumq́ latè audiri, nuntiauit. Dum Antonius, quid nam agendum, consultat, auiditate nauandæ operæ Arrius Varus cum promtissimis equitum prorupit, impulitq́ Vitellianos modicâ cæde. nam plurium accursu, versa fortuna, & acerrimus quisq. sequentium, fugæ vltimus erat. nec sponte Antonij properatum, & fore quæ acciderant, rebatur. Hortatus suos, vt magno animo capesserẽt pugnam, diductis in latera turmis, vacuũ in medio reliquit iter, quo Varum equitesq́ eius reciperet. Iussa armari legiones, datum

Cremonam eunt.

Antonius occasione vti properat.

Bedriacum venit.

Subitum ibi prælium:

Nec Antonianis primo prospe-rum.

Sed rẽ Antonius restituit.

datum per agros signum, vt quà cuiq. proximũ, omissâ prædâ, prælio occurrerent. Pauidus interim Varus, turbæ suorum miscetur, intulitq; formidinem. Pulsi cum sauciũ integri, suometipsi metu, & angustiũ viarum conflictabantur. Nullum in illâ trepidatione Antonius cõstantiũ ducũ, aut fortissimi militũ, officium omisit. occurrat parentibus, retinet cedentes, vbi plurimus labor, vnde aliqua spes, consilio, manu, voce insignis hosti, conspicuus suis, eò postremo ardoris prouectus est, vt vexillariũ fugientem hastâ transuerberarit. mox raptũ vexillum in hostem vertit. quo pudore, haut plures quàm centum equites restitere. Iuuit locus, artiore illic viâ, & fracto interfluentis riui ponte, qui incerto alueo, & præcipitibus ripis, fugã impediebat. Ea necessitas, seu fortuna, lapsas iam partes restituit. Firmati inter se, densis ordinibus, excipiunt Vitellianos temerè effusos. atq; illi cõsternantur. Antonius instare perculsis, sternere obuios. Simul ceteri, vt cuiq. ingeniũ, spoliare, capere, arma, equos abripere. Exciti prospero clamore, qui modò per agros fugâ palabantur, victoriæ se miscebant. Ad quartũ à Cremonâ lapidem, fulsere legionũ signa, Rapacis atq; Italicæ, læto inter initia equitum suorum prælio, illuc vsq. prouecta. Sed vbi fortuna contrà fuit, nõ laxare ordines, non recipere turbatos, non obuiam ire, vltróq; aggredi hostem, tantum per spatium cursu & pugnando fessum. fortè victi, haut perinde rebus prosperis ducẽ desiderauerant, atq; in aduersis deesse intelligebant. Nutantẽ aciem, victor equitatus incursat. Et Vipsanius Messalla tribunus, cum Mœsicis auxiliaribus assequitur, quos militiæ gloriâ legionariis quamquam raptim ductos, æquabat. Ita mixtus pedes eques q; rupere legionũ agmen. Et propinqua Cremonensiũ mœnia, quanto plus spei ad effugium,

Nimisqudm animosè.

Adiuuit & casus.

Vitelliani autem sine duce.

Itaque fugiunt.

minorem ad resistendum animũ dabant. Nec Antonius vltrà institit, memor laboris ac vulnerum, quibus tam anceps belli fortuna, quãuis prospero fine equites equósque afflictauerat. Inumbrante vesperâ, vniuersum Flauiani exercitus robur aduenit. Vtq; cumulos super, & recentia cæde vestigia incessere, quasi debellatum foret, pergere Cremonam, & victos in deditionem accipere, aut expugnare deposcunt. Hæc in medio, pulchra dictu. Illæ sibi quisque.* Posse coloniam plano sitam impetu capi. Idẽ audaciæ per tenebras irrumpentibus, & maiorem rapiendi licentiam. Quòd si lucem operiantur, iam pacẽ, iam preces, & pro labore ac vulneribus, clementiã & gloriam inania laturos. sed opes Cremonensium, in sinu præfectorum legatorumq. fore. Expugnatæ vrbis prædã, ad militem; deditæ, ad duces pertinere. *Spernuntur centuriones tribuniq;, ac ne vox cuiusquam audiatur, quatiunt arma, rapturi imperium ni ducantur. Tum Antonius inferens se manipulis, vbi aspectu & auctoritate silentium fecerat,* Non se decus neq. pretium eripere tam benè meritis *affirmabat*: sed diuisa inter exercitum ducesque munia. militibus cupidinem pugnandi conuenire; duces prouidendo, cõsultando, contatione sæpius, quàm temeritate prodesse. Vt pro virili portione, armis ac manu victoriã iuuerit; ratione & consilio, propriis ducis artibus, profuturum. Neq. enim ambigua esse quæ occurrant, noctẽ, & ignotæ situm vrbis, intus hostes, & cuncta insidiis opportuna. non si pateant portæ, nisi explorato, nisi die, intrandũ. An oppugnationem inchoaturos, ademto omni prospectu, quis æquus locus, quanta altitudo mœnium? tormentis ne, &

* Farn. *præliũ* Interea Flauianæ omnes copiæ iunctæ.

Cremonam ire deposcunt:

Spe prædæ:

Ducibus eũ inuitis.

Vnus Antonius retinet.

telis,

telis, an operibus, & vineis aggredienda vrbs foret? *Mox cõuersus ad singulos*, num secures, dolabras, & cetera expugnandis vrbibus, secũ attulissent: *rogitabat. Et cùm abnuerent*, gladiis ne, *inquit*, & pilis, perfringere ac subruere muros, vllæ manus possunt? Si aggerẽ struere, si pluteis cratibúsve protegi necesse fuerit, vt vulgus improuidũ irriti stabimus, altitudinẽ turrium, & aliena munimenta mirantes? Quin potiùs mora noctis vnius, aduectis tormentis machinisque, vim victoriamq. nobiscum ferimus. *Simul lixas calonesq; cum recentissimis equitum, Bedriacũ mittit, copias veteráq. vsui, allaturos. Id verò agrè tolerante milite, prope seditionem ventum, cùm progressi equites sub ipsa mœnia, vagos ex Cremonensibus corripiunt. quorum indicio noscitur, sex Vitellianas legiones, omnemq; exercitũ qui Hostiliæ egerat, eo ipso die triginta millia passuũ emensum, compertâ suorũ clade, in prœlium accingi, ac iam affore. Is terror obstructas mentes, consiliis ducis, aperuit. Sistere tertiam legionem, in ipso via Postumia aggere iubet, cui iuncta à læuo septima Galbiana, patenti campo stetit: dein septima Claudiana, agresti fossâ (ita locus erat) præmunita; dextro, octaua per apertũ limitem, mox tertiadecima, densis arbustis interspta. Hic aquilarũ signorumq; ordo. Milites mixti per tenebras, vt fors tulerat. prætorianũ vexillum, proximũ tertianis. cohortes auxiliorum, in cornibus. Latera ac terga, equite circumdata. Sido atq. Italicus Sueui, cum delectis popularium, primori in acie versabãtur. At Vitellianus exercitus, cui acquieuere Cremona, & reciperati cibo somnoq; viribus, confectum algore atq. inediâ hostem, postera die profligare ac prouere, ratio fuit: indigus rectoris, * vacuus consilij,*

Cremonam Vitelliani omnes conuenêre:

Parati prœlio. Itaq. & Flauiani se parant. Eorũ dispositio.

Vitelliani inuadunt.

* Libri manuscripti, *inops*

filij, tertiâ fermè noctis horâ, paratis, iámque dispositis Flauianis impingitur. Ordinem agminis diuecti per iram ac tenebras, asseuerare nō ausim: quamquam alij tradiderint, quartam Macedonicam, dextro suorum cornu; quintam, & quintamdecimā, cum vexillis nona, secundaq3, & vicesimæ, Britannicarum legionum, mediam aciem; sextadecimanos, duoetuicesimanósque, & primanos, læuum cornu compleſſe. Rapaces atq3 Italici, omnibus se manipulis miſcuerant. Equites, auxiliaq3, ſibi ipſi locum legêre. Prœlium totâ nocte varsū, anceps, atrox; his, rursus illis, exitiabile. Nihil animus, aut manus, ne oculi quidem prouiſu iuuabant. Eademq3, vtrâque acie, arma. crebris interrogationibus, notum pugnæ ſignum: permixta vexilla, vt quiſque globus, capta ex hoſtibus, huc vel illuc raptabat. Vrgebatur maximè ſeptima legio, nuper à Galbâ conſcripta. Occiſi ſex primorum ordinum centuriones. abrepta quædam ſigna. Ipſam Aquilam, Atilius Verus primipili centurio, multa cū hoſtium ſtrage, & ad extremum moriens, ſeruauerat. Suſtinuit labentem aciem Antonius, accitis prætorianis. qui vbi excepere pugnam, pellunt hoſtem, dein pelluntur. Námque Vitelliani, tormenta in aggerem via contulerant, vt tela vacuo atq3 aperto excuterentur, diſperſa primò & arbuſtis ſine hoſtiū noxa illiſa. Magnitudine eximiâ, * quartadecima legionis baliſta, ingentibus ſaxis hoſtilem aciem proruebat: lateq3 cladē intuliſſet, ui duo milites præclarū facinus auſi, arreptis è ſtrage ſcutis, ignorati vincla ac libramenta tormentorum abſcidiſſent. Statim confoſſi ſunt, eoq3 intercidêre nomina. de facto haut ambigitur. Neutrò inclinauerat fortuna, donec adulta nocte, luna ſurgens oſtenderet acies, fallerétque. Sed Flauianis equior à tergo. hinc maiores equorum virorumq3

Quorſi ordo lacertus.

Longa & anceps pugna per tenebras.

Septima legio afflicta.

* quintadecimæ

Duorum militum audax facinus.

Luna Flauianis iuuans

*rorumq́ vmbræ, & falso, vt in corpora, ictu, tela hostium citra cadebant. Vitelliani, aduerso lumine collucentes, velut ex occulto iaculantibus, incauti offerebantur. Igitur Antonius, vbi noscere suos, nosciq́ poterat, alios pudore & probris, multos laude & hortatu, omnes spe promißisq́ accendens, cur * rari sumsissent arma Pannonicas legiones interrogabat? Illos esse campos, in quibus abolere labem prioris ignominiæ, vbi reciperare gloriam possent. Tum ad Mœsicos conuersus, principes auctorésque belli ciebat: Frustra minis & verbis prouocatos Vitellianos, si manus eorum oculósque non tolerent. Hæc vt quosque accesserat. Plura ad Tertianos, veterum recentiumq́ admonens: vt sub M. Antonio Parthos, sub Corbulone Armenios, nuper Sarmatas pepulissent. Mox infensus prætorianis:* Vos, *inquit*, nisi vincitis pagani, quis alius imperator, quæ castra alia excipient? Illic signa armaq́. vestra sunt, & mors victis. Nam ignominiam consumsistis. *Vndique clamor. & orientem solem (ita in Syriâ mos est) Tertiani salutauere. Vagus inde, consilio ducis, subditus rumor, aduenisse Mucianum, exercitus inuicem salutasse. gradum inferũt, quasi recentibus auxiliis aucti, rariore iam Vitellianorum acie, vt quos, nullo rectore, suus quemque impetus vel pauor contraheret, diducerétve. Postquam pulsos sensit Antonius, denso agmine obturbat. laxati ordines abrumpuntur. nec restitui quiuere, impedientibus vehiculis, tormentisq́. Per limitem viæ sparguntur, consectandi festinatione, victores. Eo notabilior cædes fuit, quia filius patrẽ interfecit. Rem nominaq́, auctore Vipsanio Messalla, tradam. Iulius Mansuetus, ex Hispania, Rapaci legioni additus, impuberẽ filium domi liquerat. Is mox adultus, inter septimanos à Galba cõscriptus,*

Antonius imprimis, qui eos erigit.

* *cur resumpsisses*

Tertianorũ laus.

Callidum Antonij cõmentum.

Patrem filius interficit.

oblatum fortè patrem & vulnere stratum, dum semianimem scrutatur, agnitus, agnoscensq3, & exanguem amplexus, voce flebili precabatur * piatos patrii manes, néue se vt parricidam aduersarentur. publicum id facinus: & vnum militem quotam ciuilium armorum partem? Simul attollere corpus, aperire humū, supremo erga parentem officio fungi. Aduertêre proximi, deinde plures. hinc per omnem aciem miraculum, & questus, & sauißimi belli exsecratio. Nec eo segniùs propinquos, affines, fratres trucidatos spoliant. Factum esse scelus loquuntur, faciuntq3. Vt Cremonam venere, nouum immensumq3 opus occurrit. Othoniano bello, Germanicus miles mœnibus Cremonensiū castra sua; castris vallum circumiecerat. eáq. munimēta rursus auxerat. Quorum aspectu hæsere victores, incertis ducibus quid iuberēt. Incipere oppugnationē, fesso per diem noctemq3 exercitu, arduum; & nullo iuxtà subsidio, anceps. Sin Bedriacum redirent; intolerandus tam longi itineris labor; & victoria ad irritum reuoluebatur. Munire castra; id quoque propinquis hostibus formidolosum, ne dispersos & opus molientes subita eruptione turbarēt. Quæ super cuncta, terrebat ipsorum miles, periculi quàm moræ patientior. Quippe ingrata quæ tuta, & ex temeritate spes. omniq3 cædes, & vulnera, & sanguis, auiditate prædæ pensabantur. Huc inclinauit Antonius, cingiq3 vallum coronâ iußit. Primò sagittis saxisq3 eminus certabant, maiore Flauianorum pernicie, in quos tela desuper librabantur. Mox vallum portásque legionibus attribuit, vt discretus labor fortes ignauosq3 distingueret, atque ipsâ contentione decoris accenderentur. Proxima Bedriacensi viæ, tertiani septimaniq3 sumsere; dexteriora valli, octaua ac septima Claudiana; tertiadecimanos, ad Brixianam portam

* Vulgò, placatos

Ad Cremonam castra.

Quæ oppugnatu actua.

Tamen oppugnant.

portam impetus tulit. Paulum indæ moræ, dum è proximis agris ligones, dolabras, & alij falces, scalásque conuectant. Tum, elatis super capita scutis, densa testudine succedunt. Romana vtrimque artes. pondera saxorum Vitelliani prouoluunt, disiectam fluitantémque testudinem lanceis contisq; scrutantur, donec soluta compage scutorum, exangues aut laceros prosterneret. Multa cum strage incesserat * contatio, ni duces fesso militi, & velut irritas exhortationes abnuenti, Cremonam monstrassent. Hormine id ingenium, vt Messalla tradit, an potior auctor sit C. Plinius, qui Antonium incusat, haut facilè discreuerim: nisi quòd neque Antonius, neque Hormus, à famá vitáq. suá, quamuis pessimo flagitio, degenerauere. Non iam sanguis, neque vulnera morabantur, quin subruerent vallum, quaterentq; portas, innixi humeris, & super ueratam testudinem scandentes, prehensarent hostium tela brachiáque. integri cum sauciis, * semineces cum exspirantibus voluuntur, variá pereuntium formá, & omni imagine mortium. Acerrimum, septima, tertiaq; legionum, certamen. Et dux Antonius, cũ delectis auxiliaribus, eôdem incubuerat. Obstinatos inter se, cùm sustinere Vitelliani nequirent, & superiecta tela testudine laberentur, ipsam postremò balistam in subeuntes propulere: quæ vt ad præsens disiecit obruitq; quos inciderat, ita pinnas ac summa valli ruinâ suâ traxit. Simul iuncta turris, ictibus saxorum cessit. quâ septimani dum nituntur cuneis, tertianus securibus gladiisq; portam perfregit. Primum irrupisse C. Volusium tertiæ legionis militem, inter omnes auctores constat. Is in vallum egressus, deturbatis qui resisterent, conspicuus manu ac voce, capta castra conclamauit. Ceteri, trepidis iam Vitellianis,

Testudinem faciunt.

Vitelliani ea dissiciunt.

* Fortasse, tentatio,

Sed spe prædæ ueterum accéduntur.

* Vat. semianimes,

Deniq. peruincunt, & perrumpũt.

Vitelliani in vrbem fugâ feruntur.

*Vitellianis, seq; è vallo præcipitantibus, perrupere. completur cæde, quantum inter castra muros q;, vacui fuit. Ac rursus noua laborum facies, ardua vrbis mœnia, saxea turres, ferrati portarum obices, vibrans tela miles, frequens obstrictus q; Vitellianis partibus Cremonensis populus, magna pars Italiæ stato in eosdem dies mercatu cõgregata. quod defensoribus auxiliũ ob multitudinem, oppugnantibus incitamentũ ob prædam erat. Rapi ignes Antonius, inferriq; amœnissimis extra vrbẽ adificiis iubet: si damno rerum suarum, Cremonenses ad mutandam fidem traherentur. propinqua muris tecta, & altitudinem mœnium egressa. fortissimo quoq. militũ complet. Illi trabibus, tegulis q;, & facibus, propugnatores deturbant. Iam legiones in testudinẽ glomerantur, & alij tela saxaq; incutiebãt, cùm languere paulatim Vitellianorum animi, & vt quisq. ordine anteibat, cedere fortunæ: ne Cremona quoq. excisa, nulla vltrà venia, omnis q; ira victoris nõ in vulgus inops, sed in tribunos centuriones q;, vbi pretium cædi erat, reuerteretur. Gregarius miles, futuri secors, & ignobilitate tutior, perstabat. Vagi per vias, in domibus abditi, pacem ne tum quidem orabant, cùm bellum posuissent. Primores castrorum, nomen atq; imagines Vitellij amoliuntur. Catenas Cæcina (nam etiã tũ vinctus erat) exsoluunt, orantq;, vt caussa sua deprecator assistat. Aspernantẽ tumentemq;, lacrymis fatigant extremum malorũ: *ac fortissimi viri, proditoris opem inuocantes, mox velamenta & infulas pro muris ostentant. Cùm Antonius inhiberi tela iussisset. signa aquilas q; extulere. Maestum inermiũ agmen, deiectis in terram oculis, sequebatur. Circumstiterant victores, & primò ingerebant probra, intentabant ictus. Mox vt præberi ora cõtumeliis, & posita omni ferocia cuncta*

Sed & hanc victores aggrediuntur.

Ante-vrbia incendunt.

Languescũt Vitellianorum animi.

Cæcinã exsoluunt.

*Vatic. tot

Victoribus supplicant:

Inermes exeunt.

victi

victi patiebãtur, subit recordatio, illos esse, qui nuper Bedriaci victoriæ temperassent. Sed vbi Cæcina, prætexta lictoribusq; insignis, dimota turba, consul incessit: exarsere victores. superbiam, sæuitiamq; (adeò inuisa scelera sunt) etiam perfidiam, obiectabant. Obstitit Antonius, datisq; defensoribus ad Vespasianũ dimisit. Plebs interim Cremonensium, inter armatos conflictabatur. nec procul cæde aberant, cùm precibus ducum mitigatus est miles. Et vocatos ad concionẽ Antonius alloquitur, magnificè victores, victos clementer. de Cremona in neutrum. Exercitus, præter insitam prædandi cupidinẽ, vetere edio ad excidium Cremonensium incubuit. Inuisse partes Vitellianas, Othonis quoq; bello, credebantur. Mox tertiadecimanos ad extruendum amphitheatrum relictos, vt sunt procacia vrbana plebis ingenia, petulantibus iurgiis illuserant. Auxit inuidiam editum illic à Cæcina gladiatorum spectaculũ, eadem rursus belli sedes, & præbiti in acie Vitellianis cibi: cæsa quædam femina, studio partium ad prælium progressa. Tempus quoque mercatus, ditem alioquin coloniam, maiorum opum specie complebat. Ceteri duces in obscuro, Antoniũ fortuna famaq; omnium oculis exposuerat. Is balneas, abluendo cruori, properè petit. Excepta vox est, cùm teporem incusaret, statim futurum vt incalescerent. Vernile dictum omnem inuidiam in eum vertit, tanquam signũ incendendæ Cremonæ dedisset, quæ iam flagrabat. Quadraginta armatorum millia irrupere, calonum lixarumq; amplior numerus, & in libidinẽ ac sæuitiam corruptior. Non dignitas, nõ ætas protegebat, quo minus stupra cædibus, cædes stupris miscerentur. Grandæuos senes, exacta ætate feminas, viles ad prædã, in ludibrium trahebant. Vbi adulta virgo, aut quis forma conspicuus incidisset, vi manibusq; rapientium

Flauiani infensi Cremonẽsibus,

Variã de caussã.

Sed primã & intimã, ob opes.

Cremona igitur incendia:

Vexata, spoliata.

rapientium diuulsus, ipsos postremò direptores in mutuam perniciem agebat. Dum pecuniam, vel grauia auro templorum dona, sibi quisq. trahunt, maiore aliorum vi truncabantur. Quidã obuia aspernati, verberibus tormentisq; dominorum, abdita scrutari, defossa eruere. Faces in manibus: quas, vbi prædam egesserant, in vacuas domos, & inania templa, per lasciuiam iaculabantur. Vtq; exercitu vario linguũ, moribus, cui ciues, socij, externi interessent, diuersæ cupidines, & aliud cuiq. fas, nec quidquam illicitũ. Per quatriduum Cremona suffecit. cùm omnia sacra profanáq. in igne considerent, solum Mephitis templum stetit ante mœnia, loco, seu numine, defensum. Hic exitus Cremonam habuit, anno CCLXXXVI. à primordio sui. Condita erat Ti. Sempronio & P. Cornelio consulibus, ingruente in Italiam Hannibale, propugnaculũ aduersus Gallos trans Padum agentes, & si qua alia vis per Alpes rueret. Igitur numero colonorum, opportunitate fluminum, vbere agri annexu, cõnubiisq; gentium adoleuit floruitq;, bellis externis intacta, ciuilibus infelix. Antonius * pudore flagitij, crebrescente inuidiâ, edixit, nequis Cremonenses captiuos detineret. Irritamq; prædam militibus effecerat consensus Italiæ, emtionem talium mancipiorũ aspernantis. Occidi cœpere, quod vbi enotuit, à propinquis affinibusq; occultè redimebantur. mox rediit Cremonam reliquus populus, repositaq; fora, templaq;, magnificentiâ municipum: & Vespasianus hortabatur. Ceterùm assidere sepultæ vrbi ruinis, noxia tabo humus, haut diu permisit. Ad tertium lapidẽ progressi, vagos pauentesq; Vitellianos, sua quemque apud signa componunt. Et victæ legiones, ne manente adhuc ciuili bello ambiguè agerent, per Illyricũ dispersæ. In Britanniam inde, & Hispanias, nunc ios

Templum Mephitis inuiolatũ igni.

* Vulgò, *pòst rem, flagitij* Antonij imaginariũ edictum pro ciuibus.

Cremona instaurata, Vespasiani iussu.

Victores spargunt victos.

nuntios famámque; in Galliam, Iulium Calenũ tribunum; in Germaniam, Alpinum Montanũ præfectum cohortis, quòd hic Treuir, Calenus Æduus, vterq; Vitelliani fuerant, ostentui misere. Simul transitus alpiũ, præsidiis occupati: suspectâ Germaniâ, tamquã in auxilium Vitellij accingeretur. At Vitellius, profecto Cæcinâ, cùm Fabium Valentem paucis pòst diebus ad bellum impulisset, curis luxum obtendebat: non parare arma, non alloquio exercitioq. militẽ firmare, non in ore vulgi agere, sed vmbraculis hortorum abditus, vt ignaua animalia, quibus si cibum suggeras, iacent torpentq;, præterita, instantia, futura, pari oblitione dimiserat. Atq; illũ, in nemore Aticino desidem & marcentem, proditio Lucilij Bassi, ac defectio classis Rauennatis perculit. Nec multo pòst de Cæcinâ affertur mixtus gaudio dolor, & desciuisse, & ab exercitu vinctum. plus apud secordẽ animum lætitia, quàm cura valuit. Multâ cum exsultatione in vrbem reuectus, frequenti concione, pietatem militum laudibus cumulat. P. Sabinũ prætorij præfectum, ob amicitiam Cæcinæ vinciri iubet, substituto in locum eius Alpheno Varo. Mox senatum, cõpositâ in magnificentiam oratione, allocutus, exquisitis patrum adulationibus attollitur. Initium atrocis in Cæcinam sententiæ, à L Vitellio factum. Dein ceteri, compositâ indignatione, quòd consul Rempublicã, dux imperatorem, tantis opibus, tot honoribus cumulatus, amicum, prodidisset, velut pro Vitellio conquerentes; suum dolorem proferebant. nulla, in oratione cuiusquã, erga Flauianos duces obtrectatio, errorem imprudentiámq. exercituum culpantes, Vespasiani nomen suspensi & vitabundi circumibant. Nec defuit, qui vnum consulatus diem (is enim in locum Cæcinæ supererat) magno cum irriſu accipientis, tribuentiq;,

Vitellius intereà latet, & iacet.

Nuncij ad eum de Bassi & Cæcinâ.

P. Sabinum in vincla dat.

Senatum habet.

Qui verba torquent & temperant.

Diarius Cõsul suffectus.

tisq́, eblandiretur. Pridie kal. Nouembris, Rossius Regulus iniit, eiurauitq́. Annotabãt periti, nunquã antea non abrogato magistratu, neq. lege latâ, alium suffectũ. Nam consul vno die & antè fuerat Caninius Rebilus, C. Cæsare dictatore, cùm belli ciuilis præmia festinarẽtur. Nota per eos dies Iunij Blæsi mors, & famosa fuit; de quâ sic accepimus. Graui corporis morbo æger Vitellius, Seruilianis hortis, turrim vicino sitam collucere per noctẽ crebris luminibus animaduertit. Sciscitanti caussam, apud Cæcinam Tuscum epulari multos, præcipuũ honore Iunium Blæsum nuntiatur. Cetera in maius, de apparatu, & solutis in lasciuiã animis. Nec defuere, qui ipsum Tuscum & alios, sed criminosius Blæsum incusarent, quòd ægro principe lætos dies ageret. Vbi asperatum Vitellium, & posse Blæsum peruerti, satis patuit iis qui principũ offensas acriter speculãtur, datæ L. Vitellio delationis partes. Ille infensus Blæso, æmulatione prauâ, quòd eum omni dedecore maculosum, egregiâ famâ anteibat, cubiculum imperatoris reserat: filium eius sinu complexus, & genibus accidens, caussam cõfusionis quærenti, Non se proprio metu, nec sui anxium, sed pro fratre, pro liberis fratris, preces lacrymasq́. attulisse. Frustra Vespasianum timeri, quem tot Germanicæ legiones, tot prouinciæ virtute ac fide, tantum denique terrarum ac maris immensis spatiis arceat. In vrbe ac sinu cauendum hostem, Iunios Antoniosq́. auos iactantẽ, qui se stirpe imperatoriâ, comem ac magnificum militibus ostentet. Versas illuc omnium mentes, dum Vitellius amicorum inimicorumq́. negligens, fouet æmulum, principis labores è conuiuio prospectantem. Reddendam pro intempestiuâ lætitiâ mæstam & funebrẽ noctem, quâ sciat

Iunij Blæsi mors:

Ob leuem caussam.

Sed delatores exaggerant:

Et inprimis frater principis,

Hac oratione vsus.

&

& sentiat viuere Vitellium, & imperare, & si quid fato accidat, filiũ habere. *Trepidanti inter scelus metumq́, ne dilata Blæsi mors maturam perniciem, palàm iussa atrocem inuidiam ferret: placuit veneno grassari.* Igitur veneno tollitur: *Addidit facinori fidem, nobili gaudio, Blæsum visendo. quin & audita est sæuissima Vitellij vox, qua (ipsa enim verba referam) se pauisse oculos, spectata inimici morte,* Cum turpi Vitellij voce. *iactauit. Blæso super claritatẽ natalium & elegantiam morum, fidei obstinatio fuit. Integris quoq; rebus, à Cæcina & primoribus partiũ iam Vitellium aspernantibus, ambitus, abnuere perseuerauit; sanctus, inturbidus, nullius repentini honoris, adeò non principatus appetens, vt parum effugeret, ne dignus crederetur. Fabius interim Valens, multo ac molli concubinarũ spadonumq́ agmine, segnius quàm ad bellum incedens, proditam à Lucilio* Valens parũ militariter it ad bellum. *Basso Rauennatem classem, pernicibus nuncijs accepit. Et si cœptum iter properasset, nutantem Cæcinam præuenire, aut, ante discrimẽ pugnæ, assequi legiones potuisset.* Tristia accipit. *Nec deerant qui monerent, vt cum fidissimis per occultos tramites, vitata Rauenna, Hostiliaq́ Cremonámve pergeret. Alijs placebat, accitis ex vrbe prætorijs cohortibus, valida manu perrumpere. Ipse, inutili contatione,* Inutiliter cunctatur. *agendi tempora consultando consumsit. Mox vtrumque consilium aspernatus, quod inter ancipitia deterrimum est, dum media sequitur, nec ausus est satis, nec prouidit. Missis ad Vitellium litteris, auxilium postulat. Venêre tres cohortes, cum ala Britannica, neque ad fallendum aptus numerus, neq; ad penetrandum. Sed Valens,* Libidine interea omnia fœdat. *ne in tanto discrimine quidẽ, infamia caruit, quo minus illicitas rapere voluptates, adulteriisq́ ac stupris polluere hospitum domus crederetur. Aderant vis, & pecunia, & ruentis fortunæ nouissima libido. Aluentu demum*

peditum equitúmq. prauitas consilij patuit, quia nec vadere per hostes tam paruâ manu poterat, etiam si fidissima foret, nec integram fidem attulerant. Pudor tamen, & præsentis duris reuerentia morabatur, haut diuturna vincula apud auidos periculorum, & decoris securos. Eo metu, & paucis, quos aduersa non mutauerant, comitantibus, cohortes Ariminum præmittit. Alam tueri terga iubet. Ipse flexit in Vmbriam, atq. inde in Etruriam: vbi cognito pugnæ Cremonensis euentu, non ignauum, & si prouenissent, atrox consilium iniit, vt arreptis nauibus, in quamcumque partem Narbonensis prouinciæ egressus, Gallias & Germaniæ gentes, nouumq; bellum cieret. Digresso Valente, trepidos, qui Ariminum tenebant, Cornelius Fuscus admoto exercitu, & missis per proxima litorum liburnicis, terrâ mariq; circumuenit. Occupantur plana Vmbriæ, & quà Picenus ager Hadriâ alluitur. omnisq; Italia, inter Vespasianum ac Vitellium, Apennini iugis diuidebatur. Fabius Valens, è sinu Pisano, sæuitiâ maris, aut aduersante vento, Portum Herculis Monœci depellitur. haut procul inde agebat Marius Maturus, alpium maritimarũ procurator, fidus Vitellio, cuius sacramentum, cunctis circà hostilibus, non exuerat. Is Valentem comiter exceptum, ne Galliam Narbonensem temerè ingrederetur monendo terruit, * simul ceterorum fides metu intacta. Nam circumiectas ciuitates, procurator Valerius Paullinus, strenuus militiæ, & Vespasiano ante fortunam amicus, in verba eius adegerat. Concitisq; omnibus, qui exauctorati à Vitellio bellum sponte sumebant, Forioulienſem coloniam, clausträque maris præsidio tuebatur: eo grauior auctor, quòd Paullino patria Forum Iulij, & honos apud prætorianos, quorum quondam tribunus fuerat. Ipsiq; pagani, fauore

In Vmbriam venit.

Consilium eius forte.

* Auctior Vat. *Gallias & exercitus & Ger.*

Flauiani Italiæ prima occupant.

Valerius Paulinus pro Vespasiano.

fauore municipali, & futuræ potentiæ spe iuuare partes annitebantur. quæ vbi paratu firma, & aucta rumore, apud varios Vitellianorum animos increbruere; Fabius Valens cum quattuor speculatoribus, & tribus amicis, totidem centurionibus ad naues regreditur * maturè: ceteris q̃ remanere, & in verba Vespasiani adigi volentibus fuit. Ceterùm vt mare tutius Valenti, quam litora, aut vrbes; ita futuri ambiguus, & magis quid vitaret quàm cui fideret certus, aduersa tempestate Stœchadas Massilienses insulas affertur. Ibi eum, missæ à Paullino liburnicæ, oppressere. Capto Valente, cuncta ad victoris opes conuersa, initio per Hispaniam à primâ Adiutrice legione orto, quæ memoriâ Othonis infensa Vitellio, decimam quoque ac sextam traxit. Nec Galliæ contabantur. Et Britanniam, inclytus erga Vespasianum fauor, quòd illic secundæ legioni à Claudio præpositus, & bello clarus egerat, non sine motu adiunxit ceterarum: in quibus plerique centuriones ac milites à Vitellio prouecti, expertum iam principem anxij mutabant. Eâ discordiâ, & crebris belli ciuilis rumoribus, Britanni sustulere animos, auctore Venusio: qui super insitam ferociam, & Romani nominis odium, propriùs in Carthismanduam reginã stimulis accendebatur. Carthismandua Brigantibus imperitabat, pollens nobilitate: & auxerat * potentiam, postquã capto per dolum rege Carataco, instruxisse triumphũ Claudij Cæsarij videbatur. Inde opes, & rerum secundarum luxus. spreto Venusio, is fuit maritus, armigerum eius Vellocatum in matrimonium regnúmque accepit. concussa statim flagitio domus. Pro marito, studia ciuitatis: pro adultero, libidò reginæ, & sæuitia. Igitur Venusius, accitis auxiliis, simul ipsorum Brigantum defectione, in extremum discri-

Valens mare intrat.

*Emendo & distt. regreditur. Maturo, ceterisque.

Capitur à Paulino.

In Britanniâ rebellio, Duce Venusio.

*Scribo, potentia. Consule Com.

men Carthisimanduam adduxit. Tum petita à Romanis præsidia. & cohortes alæq; nostræ, variis prœliis, exemere tamen periculo reginam. Regnum Venusio, bellum nobis relictum. Turbata per eosdem dies Germania, & secordiâ ducum, & seditione legionum. Externâ vi, & perfidiâ sociali, propè afflicta Romana res. Id bellum, cum causis & euentibus (etenim longiùs prouectum est) mox memorabimus. Mota & Dacorum gens, numquam fida, tunc sine metu, abducto è Mœsiâ exercitu, sed prima rerum, quieti speculabātur: vbi flagrare Italiam bello, cuncta inuicem hostilia, accepere, expugnatis cohortium alarumq; hibernis, vtráque Danubij ripâ potiebantur. Iamq; castra legionū exscindere parabant, ni Mucianus sextam legionem opposuisset, Cremonensis victoriæ gnarus, ac ne externa moles vtrimque ingrueret, si Dacus Germanusq; diuersi irrupissent. Affuit vt sæpe aliàs, fortuna populi Ro. quæ Mucianum viresq; Orientis illuc tulit: & quod Cremonæ interim transegimus. Fonteius Agrippa ex Asiâ (proconsul eam prouinciam annuo imperio tenuerat) Mœsiæ præpositus est: additis copiis è Vitelliano exercitu, quem spargi per prouincias, & externo bello illigari, pars cōsilij, pacisq; erat. Nec cetera nationes silebant. Subita per Pontum arma, Barbarū mancipium, regiæ quondā classis præfectus, mouerat. Is fuit Anicetus Polemonis libertus, præpotens olim, & postquā regnum in formam prouinciæ verterat, mutationis impatiens. Igitur Vitellij nomine, adscitis gentibus, quæ Pontum accolunt, corrupto in spem rapinarū egentissimo quoq;, haut temnendæ manus ductor, Trapezuntem, vetustam admodum ciuitatem, à Græcis in extremo Ponticæ oræ conditam subitus irrupit. Cæsa ibi cohors, regium auxilium olim, mox donati ciuitate Romanâ, signa armaq; in no-

In Germaniâ turbæ.

Et Daci rebellant:

Sed repressit opportunè Mucianus.

In Ponto bellum, Duce Anicetto liberto,

Is Trapezuntem capit.

*in noſtrum modum, deſidiam licentiámque Græcorum retinebant. Claſſi quoq; faces intulit, vacuo mari * eludens, quia lectiſſimas liburnicarum, omnémq. militem Mucianus Byzantium adegerat. Quin & barbari contemtius vagabantur, fabricatis repentè nauibus, quas cameras vocant, artis lateribus, latâ aluo, ſine vinculo aris aut ferri connexâ. & tumido mari, prout fluctus attollitur, ſumma nauium tabulis augent, donec in modum tecti claudantur. Sic inter vndas voluuntur, pari vtrimque prorâ, & mutabili remigio, quando hinc vel illinc appellere indiſcretum & innoxium eſt. Aduertit ea res *Veſpaſiani [animum,] vt vexillarios è legionibus, ducemq; Virdium Geminum, ſpectatæ militiæ, diligeret. Ille incompoſitum & prædæ cupidine vagum hoſtem adortus, cogit in naues: effectisq; raptim liburnicis, aſſequitur Anicetum in oſtio fluminis Cohibi, tutum ſub Sedochezorum regis auxilio, quem pecuniâ donisq; ad ſocietatem perpulerat. Ac primò rex, minis armiſq; ſupplicem tueri. Poſtquàm merces proditionis, aut bellum oſtendebatur, fluxâ, vt eſt Barbaris fide, pactus Aniceti exitium, perfugas tradidit, bellóq. ſeruili finis impoſitus. Lætum eâ victoriâ Veſpaſianum, cunctis ſuper vota fluentibus, Cremonenſis prælij nuntius in Ægypto aſſequitur. Eò properantius Alexandriâ pergit, vt fracto Vitellij exercitu, vrbem quoq. externæ opis indigam fame vrgeret. Namque & Africam, eodem latere ſitam, terrâ mariq; inuadere parabat, clauſis annonæ ſubſidiis, inopiam, ac diſcordiam hoſti facturus. Dum hæc totius orbis mutatione, fortuna imperij tranſit: Primus Antonius nequaquàm pari innocentiâ, poſt Cremonam agebat. ſatisfactum bello ratus, & cetera ex facili: ſeu felicitas, in tali ingenio, auaritiam, ſuperbiam, ceteráque occulta mala*

Claſſem incendit.

* Nec malè, illudens,

Cameræ, naues.

* Fortè, Veſpaſianum, alià voce inducta.

Aniceto Romanis traditur.

Veſpaſianus Alexandriâ venit.

Antonius immodeſtè agit.

patefecit. vt captā Italiā persultare, vt suas legiones colere, omnibus dictis factisq; viam sibi ad potentiā struere. vtq; licentiā militem imbueret, interfectorum centurionum ordines, legionibus offerebat. eo suffragio turbidissimus quisq. dilecti. nec miles in arbitrio ducum, sed duces militari violentiā trahebantur. quæ seditiosa, & corrumpendæ disciplinæ, mox in prædam vertebat, nihil aduentantem Mucianum veritus, quod exitiosius erat quàm Vespasianū spreuisse. Ceterùm propinquâ hieme, & humentibus Pado campis, expeditum agmen incedere. Signa aquilæq; victricium legionum, milites vulneribus aut ætate graues, pleriq. etiam integri, Veronæ relicti. sufficere cohortes alæq;, & è legionibus lecti, profligato iam bello videbantur. Vndecima legio sese adiunxerat, initio contata, sed prosperis rebus, anxia quòd defuisset. Sex millia Dalmatarum, recens dilectus, comitabantur. Ducebat Poppæus Siluanus consularis. vis cōsiliorum penes Annium Bassum, legionis legatum. Is Siluanum secordem bello, & dies rerum verbis terentem, specie obsequij regebat, ad omniáque quæ agenda forent, quietâ cum industriâ aderat. Ad has copias, è classicis Rauennatibus legionariam militiam poscentibus, optimus quisque adsciti. Classem, Dalmatæ suppleuere. Exercitus ducésque ad Fanum Fortunæ iter sistunt, de summâ rerum contantes, quòd motas ex vrbe prætorias cohortes audierant, & teneri præsidiis Apenninum rebantur, & ipsos in regione bello attritâ, inopia & seditiosæ militum voces terrebant, Clauarium (donatiui nomen est) flagitantium. nec pecuniam, aut frumentum prouiderant: & festinatio atque auiditas præpediebant, dum quæ accipi poterant, rapiuntur. celeberrimos auctores habeo, tantam victoribus aduersus fas nefasq; irreuerentiam fuisse,

Et ambitiosè.

Copias in hostem expedit.

Earum enumeratio.

Contantur in viâ.

Pecuniæ & cōmeatuum angustiâ.

*fuisse, vt gregarius eques, occisum à se proximâ acie fratrem professus, præmium à ducibus petierit. Nec illis aut honorare eam eadem, ius hominum: aut vlcisci, ratio belli permittebat. Distulerant tanquam maiora meritum, quàm quæ statim exsoluerent. nec quidquam vltrà traditur. Ceterùm, & prioribus ciuium bellu, pâr scelus inciderat. Nam prælio, quo apud Ianiculum aduersùm Cinnam pugnatum est, Pompeianus miles fratrẽ suum, dein cognito facinore, seipsum interfecit, vt Sisenna memorat. tanto acrior apud maiores, sicut virtutibus gloria, ita flagitiis pœnitentia fuit. Sed hæc aliaq; ex veteri memoriâ repetita, quotiens res locusq; exempla vetũ, aut solatia mali poscent, haut absurdè memorabimus. Antonio ducibusq; partium, præmitti equites, omnémque Vmbriam explorari placuit, si quà Apennini iuga clementius aditentur: acciri aquilas signáque, & quidquid Veronæ militũ foret: Padumq; & mare, commeatibus compleri. Erant inter duces, qui nectterent moras. quippe nimius iam Antonius, & certiora de Muciano sperabãtur. Namq; Mucianus tam celeri victoriâ anxius, & ni præsens vrbe potiretur, expertem se belli gloriæq; ratus, ad Primum & Varum media scriptitabat, instandum cœptis, aut rursus cõtandi vtilitates edisserens: atq; ita compositus, vt ex euentu rerum aduersa abnueret, vel prospera agnosceret. Plotium Griphum, nuper ab Vespasiano in senatorum ordinem additum, ac legioni præpositum, ceterosq; sibi fidos, apertius monuit. Iiq; omnes, de festinatione Primi ac Vari sinistrè, & Muciano * volentia scripsere. Quibus epistolis Vespasiano missis, effecerat, vt non prospe Antonij, consilia factáq. eius æstimarentur. Ægrè id pati Antonius, & culpam in Mucianum conferre, cuius criminationibus coaluissent*

Immane scelus militis.

Reliquæ copiæ arcessũtur.

Muciani ambigua scripta.

* Aliàs *volenti* Qui alienat Vespasianũ ab Antonio:

Isto nec ignaro, nec dissimulāte.

Litteræ eius superbæ.

pericula sua. nec sermonibus temperabat, immodicus linguæ, & obsequij insolens. litteras ad Vespasianum composuit, iactantiùs quàm ad principem, nec sine occultâ in Mucianum insectatione. Se Pannonicas legiones in arma egisse, suis stimulis excitos Mœsiæ duces, suâ cōstantiâ perruptas alpes, occupatam Italiam, interfecta Germanorum Rhætorumque auxilia. quòd discordes, dispersasque Vitellij legiones, equestri procellâ, mox peditum vi, per diem noctemque fudisset, id pulcherrimum, & sui operis. casum Cremonæ, bello imputandū. maiore damno, plurium vrbium excidiis, veteres ciuium discordias reipublicæ stetisse. non se nuntiis neque epistolis, sed manu & armis imperatori suo militare. neque officere gloriæ eorum, qui Asiam interim composuerint: illis Mœsiæ pacem, sibi salutem securitatemque Italiæ, cordi fuisse. suis exhortationibus, Gallias Hispaniasq. validissimam terrarum partem, ad Vespasianum conuersas. sed cecidisse in irritum labores, si præmia periculorum soli assequantur, qui periculis non affuerint.

Quibus mirè Mucianus offensus.

Vitellius cladem dissimulat.

Nec fefellere ea Mucianum. Inde graues simultates: quas Antonius simpliciùs, Mucianus callidè, eoq; implacabiliùs nutriebat. At Vitellius, fractis apud Cremonam rebus, nuntios cladis occultans, stulta dissimulatione, remedia potiùs malorum quàm mala differebat. Quippe confitenti consultanti q; supererant spes vires q;: cùm è contrario læta omnia fingeret, falsis ingrauascebat. Mirum apud ipsum de bello silentium. prohibiti per ciuitatem sermones, eóq. plures: ac si liceret, vera narraturi, quia vetabantur, atrociora vulgauerant. Nec duces hostium, augendæ famæ deerant, captos Vitellij exploratores,

Rumores vetat.

res, circumductosq3, vt robora victoris exercitus noscerent, remittendo: quos omnes Vitellius secretò percontatus, interfici iussit. Notabili constantiâ, centurio Iulius Agrestis, post multos sermones quibus Vitellium ad virtutem frustra accendebat, perpulit, ad vires hostiũ spectandas, quæq3 apud Cremonam acta forent, ipse mitteretur. Nec explorationè occulta fallere Antoniũ tentauit, sed mandata imperatoris suumq3 animũ professus, vt cuncta viseret, postulat. Missi qui locũ prælij, Cremonæ vestigia, captas legiones ostenderent. Agrestis ad Vitellium remeauit, abnuentiq3 vera esse quæ referret, atque vltrò corruptũ arguenti: quandoquidẽ, *inquit*, magno documento opus est. nec alius iam tibi aut vitæ, aut mortis meæ vsus, dabo cui credas. *atq3 ita digressus, voluntariâ morte dicta firmauit. Quidã iussu Vitellij interfectũ, de fide constantiáq. eadem tradidere.* Centurio memorabile factum.

Vitellius vt è somno excitus, Iuliũ Priscũ, & Alphenum Varũ, cum XIIII. *prætoriis cohortibus, & omnibus equitum alis obsidere Apenninũ iubet. Secuta è classicis legio. tot millia armatorum, lecta equis virisq., si alius dux foret, inferendo quoq3 bello satis pollebãt. Cetera cohortes, ad tuendam vrbem L. Vitellio fratri datæ. Ipse nihil è solito luxu remittens, & diffidentiâ properus, festinare comitia, quibus consules in multos annos destinabat: fœdera sociis, Latium externis dilargiri: his tributa dimittere, alios immunitatibus iuuare, deniq. nulla in posterum cura, lacerare imperium. Sed vulgus ad magnitudinem beneficiorum aderat, stultissimus quisq. pecuniis mercabatur. Apud sapientes cassa habebantur, quæ neq. dari, neque accipi, saluâ republicâ poterant. Tandem, flagitante exercitu, qui Meuaniam insederat, magno senatorum agmine, quorum multos ambitione, plu-* Tandem Vitellius Apenninum occupat. Honores igitur aut commoda.

In castra venit.

res formidine trahebat, in castra venit, incertus animi, & infidis consiliis obnoxius. Concionanti (prodigiosum dictu) tantum fœdarum volucrum superuolitauit, vt nube atrâ diem *obtenderent. Accessit dirum omen, profugus altaribus taurus, dissecto sacrificij apparatu, longè nec vbi feriri hostias mos est, confossus. Sed præcipuum ipse Vitellius ostentum erat, ignarus militiæ, improuidus consilij. quis ordo agminis, quæ cura explorandi, quantus vrgendo trahendóue bello modus, alios rogitans, & ad omnes nuntios, vultu quoque & incessu trepidus, deinde temulentus. Postremò tædio castrorum, & auditâ defectione Misenensis classis, Romam reuertit, recentissimum quodque vulnus pauens, summi discriminis incuriosus. Nam cùm transgredi Apenninum integro exercitus sui robore, & fessos hieme atq. inopiâ hostes aggredi, in aperto foret; dum dispergit vires, acerrimum militem, & vsque in extrema obstinatum, trucidandum, capiendumq; tradidit, peritissimis centurionum dissentientibus, & si consulerentur, vera dicturis. Arcuere eos intimi amicorum Vitellij. ita formatis principis auribus, vt aspera quæ vtilia, nec quidquam nisi iocundum & lætsurum acciperet. Sed classem Misenensem (tantum ciuilibus discordiis etiam singulorũ audacia valet) Claudius Fauentinus centurio, per ignominiam à Galbâ dimissus, ad defectionem traxit, fictis Vespasiani epistolis pretium proditionis ostentans. præerat classi Claudius Apollinaris, neq. fidei constans, neq; strenuus in perfidiâ. & Apinius Tiro præturâ functus, ac tum fortè Minturnis agens, ducem se defectoribus obtulit. à quibus municipia coloniæq; impulsæ, præcipuo Puteolanorum in Vespasianum studio, contrà Capua Vitellio fida, municipalem æmulationem bellis ciuilibus miscebant. Vitellius,

Mirum ei prodigium. *Ita manuf. vulgò, obtenderent.

Romam redit.

Pessimo in omnibus cõsilio vsus.

Misenensis classis defectio.

Puteolani, pro Vespasiano.

Capuani, pro Vitellio.

Claudium

Claudium Iulianũ (is nuper classem Misenensem molli imperio rexerat) permulcendis militum animis dilegit. data in auxilium vrbana cohors, & gladiatores, quibus Iulianus præerat. Vt collata vtrimq. castra, haut magnâ contatione Iuliano in partes Vespasiani transgresso, Tarracinam occupauere, mœnibus situq, magis, quam ipsorum ingenio tutam. Quæ vbi Vitellio cognita, parte copiarũ Narniæ cum præfecto prætorij relictâ, L. Vitellium fratrem, cum sex cohortibus & quingentis equitibus, ingruenti per Campaniam bello opposuit. Ipse æger animi, studiis militum & clamoribus populi arma poscentis refouebatur: dum vulgus ignauum, & nihil vltra verba ausurũ, falsâ specie, exercitus & legiones appellat. Hortantibus libertis (nam amicorum eius quanto quis clarior, minus fidus) vocari tribus iubet, dantes nomina sacramento adigit. Superfluente multitudine, curam delectus in consules partitur. Seruorum numerum, & pondus argenti senatoribus indicit. equites Romani obtulere operam pecuniasq, etiam libertinis idem munus vltrò flagitantibus. Ea simulatio, officia metu profecta, verterat in fauorem. Et pleriq, haut perinde Vitellium, quàm casum locúmque principatus miserabantur. nec deerat ipse vultu, voce, lacrymis, misericordiam elicere, largus promissis, &, quæ natura, trepidantium est, immodicus. Quin & Cæsarem se dici voluit, aspernatus antea. sed tunc, superstitione nominis, & quia in metu consilia prudentiũ, & vulgi rumor iuxtà audiuntur. Ceterùm vt omnia inconsulti impetus cœpta, initiis valida, spatio langueſcunt, dilabi paulatim senatores, equitésque, primò constanter & vbi ipse non aderat, mox conterriti, mœstive discrimine, donec Vitellius pudore irriti conatus, quæ non dabantur omisit. Vt terrorem Italiæ possessa

Iulianus cũ gladiatoribus transfit ad Flauianos.

L. Vitellius in cumu.

Tribus Romanæ nomina dant.

Meuania,

Meuania, ac velut renatũ ex integro bellum intulerat, ita haut dubium erga Flauianas partes studium, tam pauidus Vitellij discessus addidit. ereptus Samnis, Pelignusq́ꝫ, & Marsi, æmulatione, quòd Campania praeuenisset, vt in nouo obsequio ad cuncta belli munia acres erant. Sed fœdâ hieme per transitũ Apennini conflictatus exercitus: & vix quieto agmine niues eluctantibus, patuit quantum discriminis adeundũ foret, ni Vitellium retro fortuna vertisset. quæ Flauianis ducibus non minus sæpe quàm ratio affuit. Obuium illic Petilium Cerialem habuere, agresti cultu, & notitiâ locorum, custodias Vitellij elapsum. Propinqua affinitas Ceriali cum Vespasiano, nec ipse inglorius militiæ, eoq́ꝫ inter duces assumtus est. Flauio quoque Sabino, ac Domitiano patuisse effugium, multi tradidere. Et missi ab Antonio nuntij, per varias fallendi artes penetrabant, locum ac præsidium monstrantes. Sabinus inhabilem labori & audaciæ valetudinem caussabatur. Domitiano aderat animus sed custodes à Vitellio additi, quamquam se socios fugæ promitterent, tamquam insidiantes timebantur. Atque ipse Vitellius, respectu suarum necessitudinum, nihil in Domitianum atrox parabat. Duces partium, vt Carsulas venere, paucos ad requiem dies sumunt: donec aquilæ, signaq́ꝫ legionum assequerentur. Et locus ipse castrorum placebat, latè prospectans, tuto copiarũ aggestu, florentissimis ponè tergum municipiis. Simul colloquia cum Vitellianis decem milium spatio distantibus, & proditio sperabatur. Ægrè id pati miles, & victoriam malle quàm pacem. ne suas quidem legiones opperiebantur, vt prædæ quàm periculorum socias. Vocatos ad concionem Antonius docuit, esse adhuc Vitellio vires, ambiguas si deliberarent, acres si desperassent. Initia bellorum

Multi Italorum ad Flauianos deficiunt.

Hi Apenninum transeunt.

Cerialis elapsus.

Domitianus non item.

Castra Carsulis.

Antonius milites mitigat.

bellorum ciuiliũ fortunæ permittenda, victoriam consiliis & ratione perfici. Iam Misenensem classem & pulcherrimam Campaniæ oram desciuisse, nec plus è toto terrarum orbe reliquum Vitellio, quàm quod inter Tarracinam Narniamq. iaceat. Satis gloriæ prœlio Cremonensi partum, & exitio Cremonæ, nimiũ inuidiæ. ne concupiscerent Romam capere potiùs, quàm seruare. Maiora illis præmia, & multò maximum decus, si incolumitatem senatui populoque Rom. sine sanguine quæsissent. *His & talibus mitigati animi. Nec multo pòst legiones venêre. Et terrore famaq; aucti exercitus, Vitellianæ cohortes nutabant, nullo in bellum adhortante, multis ad transitionem, qui suas centurias turmásque tradere donum victori, & sibi in posterum gratiam certabant. Per eos cognitũ est, Interamnam proximis campis præsidio quadringentorũ equitum teneri. Missus extemplò Varus, cũ expedità manu, paucos repugnantium interfecit. plures, abiectis armis, veniam petiuere. quidam in castra refugi, cuncta formidine implebant, augendo rumoribus virtutem copiasq; hostium, quo amissi præsidij dedecus tenirent. Nec vlla apud Vitellianos flagitij pœna: & præmiis defectorum, vera fides. ac reliquum perfidiæ certamen, crebra transfugia tribunorum centurionúmque. Nam gregarius miles induruerat pro Vitellio, donec Priscus & Alphenus, desertis castris ad Vitellium regressi, pudore proditionis cunctos exsoluerent. Iisdẽ diebus, Fabius Valẽs, Vrbini, in custodiâ interficitur. Caput eius Vitellianis cohortibus ostentatum, ne quam vltrà spem fouerẽt. nam peruasisse in Germanias Valentem, & veteres illic nouosq; exercitus ciere credebant. Visâ cæde, in desperationẽ versi. & Flauianus exercitus, immane*

Præsidium Interamnæ interceptũ.

Vitelliani carptim ad victores tranieunt.

Valentis cædes.

Vita & mores hominis.

immane quantũ animo exitium Valentis, vt finem belli accepit. Natus erat Valens Anagniæ, equestri familiâ, procax moribus, neq. absurdus ingenio famam vrbanitatis per lasciuiam petere. ludicro * Iuuenaliũ sub Nerone, velut ex necessitate, mox sponte mimos actitauit, scitè magis quàm probè. Legatus legionis, & sonit Verginium, & infamauit. Fonteium Capitonẽ in proditionem corruptũ, seu quia corrumpere nequiuerat, interfecit. Galbæ proditor, Vitellio fidus, & aliorum perfidiâ illustratus.

* Aliàs, *iuuenum*

Cohortium Vitellij deditio.

Abruptâ vndiq. spe, Vitellianus miles transiturus in partes, id quoq. non sine dedecore, sed sub signis vexillisq; in subiectos Narnia campos descendêre. Flauianus exercitus vt ad prœlium intentus * armatusq;, densis circa viam ordinibus, adstiterat. Accepti in mediũ Vitelliani. & circumdatos, Primus Antonius clementer alloquitur. pars Narniæ, pars Interamnæ subsistere iussi. relictæ simul è victricibus legiones, neq. quiescentibus graues, & aduersus contumaciam validæ. Non omisere per eos dies Primus ac Varus crebris nuntiis salutem, & pecuniam, & secreta Campaniæ, offerre Vitellio, si positis armis, seq; ac liberos suos Vespasiano permisisset. In eundem modũ & Mucianus cõposuit epistolas: quibus plerumq. fidere Vitellius, ac de numero seruorum, electione * lictorũ loqui. Tanta torpedo inuaserat animum, vt si Principem eum fuisse ceteri non meminissent, ipse obliuisceretur. At primores ciuitatis, Flauium Sabinum præfectum vrbis, secretis sermonibus incitabãt, victoriæ famæq; partem capesseret. Esse illi proprium militem cohortium vrbanarum. nec defuturas vigilum cohortes, seruitia ipsorum, fortunam partium, & omnia prona victoribus. ne Antonio Varoque de gloriâ concederet. Paucas Vitellio cohortes, & mœstis vndique nuntiis

* Cod. reg. *ornatúsque*

Ipsi cõditiones propositæ.

Nec ab co spretæ.

* *litterum*

Sabinus incitatur ad arma.

nuntiis trepidas. populi, mobilem animum: & si se ducem præbuisset, eadem illas adulationes pro Vespasiano fore. Ipsum Vitelliũ ne prosperis quidem parem, adeò ruentibus debilitatum. gratiam patrati belli penes eum, qui vrbem occupasset. Id Sabino conuenire, vt imperium fratri reseruaret: id Vespasiano, vt ceteri post Sabinum haberentur.

Nec facilè impellitur.

Haut quaquam erecto animo eas voces accipiebat, inualidus senectâ. Erant qui occultis suspitionibus incesserent, tamquam inuidia & æmulatione fortunam fratris moraretur. Namq; Flauius Sabinus ætate prior, priuatis vtriusque rebus, auctoritate pecuniaq; Vespasianum anteibat. Et credebatur affectam eius fidem præmuisse, domo agriq; pignori acceptis. Vnde, quamquam manente in speciem concordiâ, offensarum operta metuebantur.

Et magis de pace animitur.

Melior interpretatio, mitem virum abhorrere à sanguine & cædibus: eoq; crebris cum Vitellio sermonibus de pace, ponendisq; per conditionem armis agitare. Sæpe domi congressi. postremò in æde Apollinis, vt fama fuit, pepigere. Verba vocesq; duos testes habebant, Cluuium Rufum & Silium Italicum. Vultus procul visentibus notabantur, Vitellij proiectus & degener, Sabinus non insultans, & miserenti propior. Quòd si tam facilè suorum mentes flexisset Vitellius, quàm ipse cesserat: incruentam vrbem Vespasiani exercitus intrasset. Ceterùm vt quisque Vitellio fidus, ita pacem & conditiones abnuebant, discrimen ac dedecus ostentantes, & fidem in libidine victoris. Nec tantam Vespasiano superbiam, vt priuatum Vitellium pateretur. ne victos quidem laturos. Ita periculum ex misericordiâ. Ipsum sanè senem, & prosperis aduersisque satiatum. Sed quod nomen, quem statum filio eius

Quam Vitellij proximi diriműt.

Eumq; ad robur exstimulant.

Ger-

Germanico fore? Nunc pecuniam, & familiam, & beatos Campaniæ sinus promitti. Sed vbi imperium Vespasianus inuaserit, non ipsi, non amicis eius, non denique exercitibus securitatem, nisi extincto æmulatu rediturum. Fabium illis Valentem, captiuum & casibus dubijs reseruatum, prægrauem fuisse: nedum Primus ac Fuscus, & specimen partium Mucianus, vllam in Vitellium nisi occidendi licentiã habeant. Non à Cæsare Pompeium, non ab Augusto Antonium incolumes relictos. Nisi fortè Vespasianus altiores spiritus gerat, Vitellij cliens, cùm Vitellius collega Claudio foret. Quin vt censuram patris, vt tres consulatus, vt tot egregiæ domus honores deceret, desperatione saltem in audaciam accingeretur. perstare militem, superesse studia populi. Denique nihil atrocius euenturum, quàm in quod sponte ruant. moriendum victis, moriendum deditis. id solum referre, nouissimum spiritum per ludibrium & contumelias effundant, an per virtutem. *Surdæ ad fortia consilia Vitellio aures. Obruebatur animus miseratione curáque, ne pertinacibus armis, minùs placabilem victorem relinqueret coniugi ac liberis. Erat illi & fessa ætate parens, quæ tamen paucis antè diebus opportunâ morte excidium domus præuenit. nihil principatu filij affecuta, nisi luctũ & bonam famam.* xv. *kal. Ianu. auditâ defectione legionis cohortiúmque, quæ se Narnia dediderant, pullo amictu palatio degreditur, mœstâ circum familiâ. Simul ferebatur lecticulâ paruulus filius, velut in funebrem pompam. Voces populi blandæ & intempestiuæ. miles minaci silentio. Nec quisquam adeò rerum humanarum immemor, quem non commoueret illa*

Naturâ ignauum & degenerem.

Mater eius obit.

Ipse Principatu abitu-rit.

illa facies, Romanũ principem, & generis humani paulo antè dominum, relictâ fortunæ suæ sede, per populum, per vrbem, exire de imperio. Nihil tale viderant, nihil audierant. Repentina vis dictatorem Cæsarem oppresserat, occultæ Caium insidiæ. nox & ignotum rus, fugam Neronis absconderant. Piso & Galba, tamquam in acie cecidere: in suâ concione Vitellius, inter suos milites, prospectantibus etiam feminis, pauca & præsenti mæstitiæ congruentia locutus: Cedere se pacis & Reip. caussâ: retinerẽt tantùm memoriam sui, fratremque, & coniugem, & innoxiam liberorum ætatem miserarentur. Simul filium protendens, modò singulis, modò vniuersis commendans, postremò fletu præpediente, assistenti consuli (Cæcilius Simplex erat) exsolutum à latere pugionem, velut ius necis vitæq; ciuium, reddebat. Aspernante consule, reclamantibus qui in concione adstiterant, vt in ade Concordiæ posituris insignia imperij, domumq; fratris petiturus, discessit. Maior hic clamor obsistentium penatibus priuatis, in palatium vocantium. intercluſum alterum iter, idq; solum quod in sacram viam pergeret, patebat. Tum consilij inops, in palatium redit. Præuenerat rumor, eiurari ab eo imperium. Scripserátque Flauius Sabinus cohortium tribunis, vt militem cohiberẽt. Igitur tamquam omnis Resp. in Vespasiani sinum cessisset, primores senatus, & plerique equestris ordinis, omnisq; miles vrbanus, & vigiles, domum Flauij Sabini compleuere. Illuc de studiis vulgi, & minis Germanicarum cohortium affertur. Longiùs iam progressus erat, quàm vt regredi posset: & suo quisque metu, ne disiectos, eoq; minùs validos, Vitelliani consectarentur, contantem in arma impellebant. Sed quod in eiusmodi rebus accidit, consilium ab omnibus

Concionem habet.

Abiectè se gerit.

Populus & miles in sedem eum reſtituunt.

Sabinus interea Rempub. susceperat.

Prœliatur cũ Vitellianis:

datum est, periculum pauci sumsere. Circa lacum Fundani, descendentibus qui Sabinum comitabantur armatis, occurrunt promtissimi Vitellianorum. Modicum ibi prœlium, improuiso tumultu, sed prosperum Vitellianis fuit. Sabinus, re trepidâ, quod tutissimum è præsentibus, arcem Capitolij insedit milite, & quibusdam senatorum equitumq; quorum nomina tradere haut promtum est, quoniam victore Vespasiano, multi id meritũ erga partes simulauere. Subierunt obsidium etiam feminæ: inter quas maximè insignis, Verulana Gracilia, neq. liberos, neq. propinquos, sed bellum secuta. Vitellianus miles, custodiâ secordi clausos circumdedit, eóque, concubiâ nocte, suos liberos Sabinus, & Domitianum fratris filium, in Capitolium accisit. At Sabinus, misso per neglecta ad Flauianos duces nuntio, qui circumsideri ipsos, nisi subueniretur, artas res nuntiaret; noctẽ adeò quietam egit, vt digredi sine noxâ potuerit. Quippe miles Vitellij aduersus pericula ferox, laboribus & vigiliis parum intentus erat. Et hibernus imber repentè fusus, oculos auresq; impediebat. Luce primâ Sabinus, antequam inuicẽ hostilia cœptarent, Cornelium Martialem è primipilaribus, ad Vitellium misit, cum mandatis & questu, quòd pacta turbarentur. Simulationem prorsus & imaginem deponendi imperij fuisse, ad decipiendos tot illustres viros. Cur enim è rostris, fratris domũ imminentem foro, & irritãdis hominũ oculis, quàm Auentinũ & penates vxoris petisset? Ita priuato, & omnem principatus speciem vitanti, cõuenisse. Contrà, Vitellium in palatium, in ipsam imperij arcem regressum. Inde armatum agmen emissum, stratam innocentium cædibus celeberrimã vrbis partem. ne Capitolio quidem abstineri. Togatum nempe

Pellitur.

Capitolium occupat.

Obsidetur.

Mittit ad Vitellium expostulatum.

nempe se,& vnum è senatoribus, dum inter Vespasianum ac Vitellium prœliis legionum, captiuitatibus vrbium, deditionibus cohortium iudicatur. Iam Hispaniis, Germaniisque,& Britanniâ, desciscentibus, fratrem Vespasiani mansisse in fide, donec vltrò ad conditiones vocaretur. Pacem & concordiam victis vtilia; victoribus tantùm pulchra esse. Si conuentionis pœniteat; non se, quem perfidiâ deceperit, ferro peteret, non filium Vespasiani vix puberem. quantum occisis vno sene,& vno iuuene profici? Iret obuiam legionibus, de summâ rerum illic certaret. cetera secundùm euentum prœlij cessura. *Trepidus ad hæc Vitellius, pauca purgandi sui caussâ respondit, culpam in militem conferens, cuius nimio ardori imparem esse modestiam suam. Et monuit Martialem, vt per secretam adium partem occultè abiret, ne à militibus internuntius inuisæ pacis interficeretur. Ipse neq. iubendi neque vitandi potens, non iam imperator, sed tantùm belli caussa erat.* Ille se purgat, milites culpat.

Vix dum regresso in Capitolium Martiale, furens miles aderat, nullo duce, sibi quisque auctor: cito agmine, forum & imminentia foro templa præteruecti, erigunt aciem per aduersum collem, vsque ad primas Capitolinæ arcis fores. Erant antiquitùs porticus in latere clui, dextrà subeuntibus. In quarum tectum egressi, saxis tegulisq; Vitellianos deturbabãt. neq; illis manus nisi gladiis armata, & arcessere tormenta, aut missilia tela, longum videbatur. Faces in prominentem porticum iecere, & sequebantur ignem. ambustaq; Capitolij fores penetrassent, ni Sabinus reuulsas vndiq; statuas, decora maiorum, in ipso aditu vice muri obiecisset. Tum diuersos Capitolij aditus inuadunt, iuxta lucũ asyli, & quà Tar-

Capitolium oppugnatur.

peia rupes centũ gradibus aditur. Improuisa vtraq. vis, propior atq. acrior per asylum ingruebat. Nec sisti poterant, scandentes per coniuncta ædificia: quæ, vt in multâ pace, in altum edita, solum Capitolij æquabant. Hîc ambigitur, ignem tectis oppugnatores iniecerint, an obsessi, quæ crebrior fama est, quò nitentes ac progressos depellerent. Inde lapsus ignis in porticus, appositas ædibus. mox sustinentes fastigium Aquilæ, vetere ligno, traxere flammam, aluerũtq3. Sic Capitolium, clausis foribus, indefensum & indireptum, conflagrauit. Id facinus post conditam vrbem luctuosissimũ fœdissimumq3 pop. Rom. accidit, nullo externo hoste, propitio, si per mores nostros liceret, deis. Sedẽ Iouis optimi maximi, auspicatò à maioribus pignus imperij conditam, quam non Porsena deditâ vrbe, neq3 Galli captâ, * temerare potuissent, furore principum exscindi? Arserat & antè Capitolium ciuili bello, sed fraude priuatâ. Nũc palàm obsessum, palàm incensum. quibus armorum causis, quo tantæ cladis pretio *pro patriâ bellauimus? Vouerat Tarquinius Priscus rex, bello Sabino; iecerat q3 fundamẽta, spe magis futuræ magnitudinis, quàm quò modicæ adhuc Pop. Rom. res sufficerent. Mox Seruius Tullius, sociorũ studio; deinde Tarquinius Superbus, captâ Suessâ Pometiâ, hostilibus exstruxere. Sed gloria operis, libertati reseruata. Pulsis regibus, Horatius Puluillus iterũ consul dedicauit, eâ magnificentiâ, quã immensa postea Pop. Ro. opes ornarent potius, quàm augerent. Iisdem rursus vestigiis situm est, postquam interiecto CCCCXV. annorũ spatio L. Scipione, C. Norbano Coss. flagrauerat. Curâ victor Sulla suscepit, neq. tamen dedicauit. hoc solum felicitati eius negatum. Lutatij Catuli nomen, inter tanta Cæsarũ opera, vsq. ad Vitellium mansit. Ea tunc ædes cremabatur. Sed

Incenditur.

Querela super eo.

* Plerique libri, *temere*

Quis condiderit,

Auxerit,

Reparauerit.

plus

plus pauoris obsessu, quàm obsessoribus intulit. Quippe Vitellianus miles, neq. astu, neq. constantiá, inter dubia indigebat. Ex diuerso, trepidus miles, dux segnis, & veluti captus animi, non linguâ, non auribus competere. neq; alienis cõsiliis regi, neq. sua expedire. huc illuc clamoribus hostiũ circumagi. quæ iusserat vetare, quæ vetuerat iubere. Mox quod in perditis rebus accidit, omnes præcipere, nemo exsequi. postremò abiectis armis, fugam & fallendi artes circumspectabant. Irrumpunt Vitelliani, & cuncta sanguine, ferro, flammisq; miscent. Pauci militarium virorum, inter quos maxime insignes, Cornelius Martialis, Æmylius Pacensis, Casperius Niger, Didius Scæua, pugnam ausi obtruncantur. Flauium Sabinum inermem, neq; fugam cœptantẽ, circumsistunt, & Quinctium Atticũ consulem, umbrá honoris & suámet vanitate monstratum quòd edicta in populum pro Vespasiano magnifica, probrosa aduersus Vitellium iecerat. Ceteri per varios casus clapsi, quidam seruili habitu, alij fide clientium contecti, & inter sarcinas abditi. Fuere, qui excepto Vitellianorum signo, quo inter se noscebantur, vltro rogitantes respondentésue, audaciam pro latebrâ haberent. Domitianus, primâ irruptione apud aduituum occultatus, sollertiâ liberti, lineo amictu turbæ sacricolarum immixtus ignaruq;, apud Cornelium Primum paternum clientem, iuxta Velabrum, delituit. Ac potiente rerum patre, disiecto aditui contubernio, modicum sacellum IOVI CONSERVATORI, arámque posuit, casusq; suos in marmore expressit. Mox imperium adeptus, IOVI CVSTODI templũ ingens, seq; in sinu dei sacrauit. Sabinus & Atticus onerati catenis, & ad Vitellium ducti, nequaquam infesto sermone vultuq; excipiuntur, frementibus, qui ius cædis, & præ-

Torpor Sabini.

Consul Atticus.

Multi clapsi.

Inter quos Domitianus.

Qui latebris suam postea sacrauit.

mia nauatæ operæ, petebant. Clamore à proximis orto, sordida pars plebis supplicium Sabini exposcit, minas adulationesq; miscet. Stantẽ pro gradibus palatij Vitellium, & preces parantem, peruicere vt absisteret. Tum confossum conlaceratumq;, & abscisso capite truncum corpus Sabini, in Gemonias trahunt. Hic exitus viri haut sanè spernendi. Quinque & x x x. stipendia in Repub. fecerat, domi militiæq; clarus. Innocentiam iustitiamq; eius, nõ argueres: sermonis nimius erat. Id vnum septem annis, quibus Mœsiam; duodecim, quibus præfecturam vrbis obtinuit, calumniatus est rumor. in fine vitæ, alij segnem, multi moderatum, & ciuium sanguinis parcum credidere. Quod inter omnes constiterit, ante principatum Vespasiani, decus domus penes Sabinum erat. Cædem eius latam fuisse Muciano accepimus. Ferebant plerique etiam paci consultum, diremtâ æmulatione inter duos, quorum alter se fratrem imperatoris, alter consortem imperij cogitaret. Sed Vitellius consulis supplicium poscenti populo restitit, placatus ac velut vicem reddens, quòd interrogantibus quis Capitolium incendisset, se reum Atticus obtulerat. Eáque confessione, siue aptum tempori mendacium fuit, inuidiam crimenq; agnouisse, & à partibus Vitellij amolitus videbatur. Iisdem diebus L. Vitellus, positis apud Feroniam castris, excidio Tarracinæ imminebat: clausis illic gladiatoribus remigibusq;, qui non egredi mœnia, neq. periculum in aperto audebant. Præerat, vt suprà memorauimus, Iulianus gladiatoribus, Apollinaris remigibus, lasciuiâ secordiaq; gladiatorum magis, quàm ducum similes. Non vigilias agere, non intuta mœnium firmare, noctu dieq; fluxi, & amœna litorum personantes, in ministerium luxus dispersis militibus, de bello tantũ inter conuiuia loquebantur. Paucos

Sabinus cõfoditur.

Atticus fœnienubus eripitur.

Tarracina obsessa.

Quam gladiatores segniter custodiunt.

ante

ante dies, discesserat Apinius Tiro: donisq; ac pecunijs acerbè per municipia cõquirendis, plus inuidiæ quàm virium partibus addebat. Interim ad Vitellij seruum Verginij Capitonis perfugit, pollicitusq; si præsidium acciperet, vacuam arcem furtim traditurũ, multâ nocte cohortes expeditas summis montiũ iugis, super caput hostiũ sistit. inde miles ad cædem magis, quàm ad pugnam decurrit. sternunt inermes, aut arma capientes, & quosdã somno excitos, cùm tenebris, pauore, sonitu tubarum, clamore hostili turbarentur. pauci gladiatorum resistentes, neq. inulti cecidere. Ceteri ad naues ruebant, vbi cuncta pari formidine implicabantur, permixtis paganis, quos nullo discrimine Vitelliani trucidabãt. Sex liburnicæ inter primum tumultum euasere, in quis præfectus classis Apollinaris: reliquas in litore captas, aut nimio ruentiũ onere pressas, mare hausit. Iulianus ad L. Vitellium perductus, & verberibus fœdatus, in ore eius iugulatur. Fuere, qui vxorem L. Vitellij Triariam incesserint, tamquam gladio militari cincta, inter luctum cladesq; expugnatæ Tarracinæ, superbè saueq; egisset. Ipse laureã prosperè gestæ rei, ad fratrem misit: percontatus statim regredi se, an perdomandæ Campaniæ insistere iuberet. Quod salutare non modò partibus Vespasiani, sed Reip. fuit. nam si recens victoriâ miles, & super insitam peruicaciam secundis ferox, Romam cõtendisset, haut paruâ molè certatum, nec fine exitio vrbis foret. quippe L. Vitellio, quauis infami, inerat industria: nec virtutibus, vt boni, sed quo modo pessimus quisque, vitiis valebat. Dum hæc in partibus Vitellij geruntur, digressus Narniâ Vespasiani exercitus, festos Saturni dies, Otriculi per otium agitabat. Causs. a tam praua mora, vt Mucianum opperirentur. Nec defuere qui Antonium suspicionibus arguerent,

Produnt à seruo.

Iulianus occisus.

Fœmina viriliter lasciuit.

L. Vitellij ingenium.

Flauiani Saturnalia agitant.

Causæ eius moræ.

rent, tamquã dolo contantem, post secretas Vitellij epistolas, quibus consulatũ & nubilẽ filiã, & dotales opes, pretiũ proditionis, offerebat. Alij, ficta hæc, & in gratiam Muciani composita. Quidam, omnium id ducum consilium fuisse, ostentare potius vrbi bellum, quàm inferre: quãdo validissimæ cohortes à Vitellio desciuissent, & abscisis omnibus præsidiis, cessurus imperio videbatur. Sed cuncta festinatione, deinde ignauiâ Sabini corrupta: qui sumtis temerè armis, munitissimam Capitolij arcem & ne magnis quidem exercitibus expugnabilem, aduersus tris cohortes tueri nequisset. Haut facilè quis vnis assignauerit culpam, quæ omnium fuit. nam & Mucianus, ambiguis epistolis, victores morabatur; & Antonius, præpostero obsequio, vel dum tegeret inuidiam, crimen meruit. ceteriq; duces, dum peractũ belli putant, finem eius insigniuere. Ne Petilius quidem Cerialis, cum mille equitibus præmissus, vt trãsuersis itineribus per agrum Sabinũ, Salariâ viâ vrbem introiret, satis maturauerat: donec obsessi Capitolij fama cunctos simul excitet. Antonius per Flaminiam ad Saxa rubra, multo iam noctis, seruum auxilium venit. Illic interfectũ Sabinum, conflagrasse Capitolium, tremere vrbem, mæsta omnia accepit. plebem quoq. & seruitia pro Vitellio armari, nuntiabatur. Et Petilio Ceriali equestre prœlium aduersum fuerat. namq; incautum, & tamquã ad victos ruentem, Vitelliani interiectus equiti pedes excepere. pugnatum haut procul vrbe, inter ædificia hortosq;, & anfractus viarum. quæ gnara Vitellianis, incomperta hostibus, metum fecerant. neq; omnis eques concors, adiunctis quibusdam, qui nuper apud Narniam dediti, fortunã partium speculabantur. capitur præfectus alæ, Tullius Flauianus. ceteri fœdâ fugâ cõsternantur, nõ vltra Fidenas

Max omnes properant ad vrbem.

Equites eorum victi.

secutis

secutis victoribus. Eo successu studia populi aucta. Vulgus vrbanum arma cepit. Paucis scuta militaria, plures, raptis quod cuiq. obuium telis, signũ pugnæ exposcunt. Agit grates Vitellius, & ad tuendam vrbem prorumpere iubet. Mox vocato senatu, diliguntur legati ad exercitus, vt prætexto Reipub. concordiam pacemq; suaderent. Varia legatorum sors fuit. Qui Petilio Ceriali occurrerunt, extremũ discrimen adiere, aspernante milite conditiones pacis. Vulneratur prætor Arulenus Rusticus. auxit inuidiam, super violatum legati prætorisq; nomen, propria dignatio viri. Palantur comites. occiditur proximus lictor, dimouere turbam ausus. & ni dato à duce præsidio defensi forent, sacrum etiam inter exteras gentes legatorum ius, ante ipsa patriæ mœnia, ciuilis rabies vsque in exitiũ temerasset. Æquioribus animis accepti sunt, qui ad Antonium venerant, non quia modestior miles, sed duci plus auctoritatis. Miscuerat se legatis Musonius Rufus equestris ordinis, studium philosophiæ & placita Stoicorum æmulatus. Cœptabatq; permixtus manipulis, bona pacis ac belli discrimina differens, armatos monere. Id pleriq. ludibrio, pluribus tædio. nec deerant qui propellerent procul arcerentq;, ni admonitu modestissimi cuiusq;, & aliis minitantibus, omisisset intempestiuam sapientiam. Obuiæ fuere & virgines Vestales, cum epistolis Vitellij ad Antonium scriptis. Eximi supremo certamini vnum diem postulabant. si moram interieciissent, facilius omnia cõuentura. Virgines cum honore dimissæ. Vitellio rescriptum, Sabini cæde, & incendio Capitolij, diremta belli commercia. Tentauit tamen Antonius vocatas ad concionem legiones mitigare, vt castris iuxta pontẽ Miluium positis, posterâ die vrbem ingrederentur. Ratio contrandi, ne asperatus prælio miles, nõ populo, non

Plebs pro Vitellio se armat.

Legati de pace missi:

Sed ferociter excepti.

Musonij importuna sapientia.

Vestales à Vitellio missæ.

Sed miles moræ impatiens.

*senatui, ne templis quidem ac delubris deorum consulerent. Sed omnẽ prolatationẽ, vt inimicam victoriæ, suspectabant. Simul fulgentia per colles vexilla, quamquam imbellis populus sequeretur, speciem hostilis exercitus fecerant. Tripartito agmine; pars vt asliterat, Flaminia via, pars iuxta ripam Tiberu incessit, tertiũ agmen per Salariam Collinæ portæ propinquabat. plebs, inuectis equitibus fusa. Miles Vitellianus, trinis & ipse præsidiis occurrit. Prœlia ante vrbẽ multa, & varia: sed Flauianis consilio ducum præstantibus, sæpius prospera. Ii tantùm conflictati sunt, qui in partem sinistram vrbis ad Sallustianos hortos, per angusta & lubrica viarũ flexerant. Superstantes macerus hortorum Vitelliani, ad seruum vsq. diei, saxis pilisq; subeuntes arcebant. donec ab equitibus, qui portâ Collinâ irruperant, circumuenirentur. Concurrêre & in campo Martio infestæ acies. Pro Flauianis fortuna, & parta toties victoria: Vitelliani desperatione solâ ruebant. & quamquam pulsi, rursus in vrbe congregabantur. Aderat pugnantibus spectator populus, vtq; in ludicro certamine, hos madò, rursus illos clamore & plausu fouebat: quoties pars altera inclinasset, *abditos in tabernis, aut si quam in domum perfugerant, erui iugulariq; postulantes, parte maiore prædæ potiebantur. Nam milite ad sanguinem & cades obuerso, spolia in vulgus cedebant. Saua ac deformis vrbe totâ facies. alibi prœlia & vulnera, alibi balneæ popinæq;. Simul cruor & strues corporum, iuxta scorta, & scortis similes: quãtum in luxurioso otio libidinũ, quidquid in acerbissimâ captiuitate sceleru: prorsus, vt eandem ciuitatem, & furere crederes, & lasciuire. Conflixerant antè armati exercitus in vrbe, bis L. Sullâ, semel Cinnâ, victoribus, nec tunc minus crudelitatis. nunc in-*

Triplici agmine vrbem adeunt.

Occurritur:

Sed Flauiani vincunt.

Instauratum in campo Martis prœlium:

Sed pari fortunâ:

*Vulgò, abditi, Plebis leuitas & sæuitia.

Misera Romæ facies.

humana

humana securitas, & ne minimo quidē temporis, voluptates intermissæ, velut festis diebus id quoq. gaudiū accederet, exsultabant. nullâ partium curâ, malis publicis læti. Plurimum molis in oppugnatione castrorum fuit, quæ acerrimus quisq. vt nouissimam spem retinebant. Eò intentius victores, præcipuo veterum cohortium studio, cuncta validissimarū vrbium excidiis reperta, simul admouent, testudinem, tormenta, aggeres, facesq; : quidquid tot prœliis laboris ac periculi hausissent, opere illo consummari clamitantes. Vrbem senatui ac pop. Rom. templa diu reddita; proprium esse militu decus, in castris. illam patriam, illos penates. ni statim recipiantur, noctem in armis agendā. Contrà Vitelliani, quamquam numero fatóque dispares, inquietare victoriam, morari pacem, domos aras q; cruore fœdare, suprema victis solatia complectebantur. Multi semianimes, super turres & propugnacula mœnium, exspirauere. Conuulsis portis, reliquus globus obtulit se victoribus: & cecidere omnes contrariis vulneribus, versi in hostem. Ea cura etiam morientibus decori exitus fuit. Vitellius captâ vrbe, per auersam palatij partem, Auentinum in domum vxoris sellulâ defertur: vt si diem latebrâ vitauisset, Tarracinam ad cohortes fratremq; perfugeret. Dein mobilitate ingenij, & qua natura pauoris est, cùm omnia metuenti, præsentia maximè displicerent, in palatium regreditur, vastum desertumq; : dilapsis etiam infimis seruitiorum, aut occursum eius declinantibus. Terret solitudo, & tacentes loci. tentat clausa, inhorrescit vacuis. fessusq; misero errore, & pudenda latebra semet occultans, ab Iulio Placido tribuno cohortis protrahitur. Vinctæ ponè tergum manus. laniata veste, fœdum spectaculum ducebatur, multis increpantibus, nullo illacrymante.

Castra Prætoria oppugnata.

Strenuè propugnata.

Sed deo inuito.

Vitellius Palatium deserit.

Iterum reperit.

Latens capitur.

crymante. deformitas exitus misericordiam abstulerat. Obuius è Germanicis militibus Vitellium infesto ictu, per iram, vel quo maturius ludibriis eximeret, an tribunum appetierit, in incerto fuit: aurem tribuni amputauit, ac statim confossus est. Vitellium infestis mucronibus coactum, modò erigere os & offerre contumeliis, nunc cadentes statuas suas, plerumque rostra, & Galbæ occisi locum contueri, postremò ad Gemonias, vbi corpus Flauij Sabini iacuerat, propulere. Vox vna non degeneris animi excepta, cùm tribuno insultanti, se tamen imperatorem eius fuisse respondit. Ac deinde ingestis vulneribus, concidit. Et vulgus eâdem prauitate insectabatur interfectũ, qua fouerat viuentem. Pater illi L. Vitellius. septimum & quinquagesimum ætatis annum explebat. consulatum, sacerdotia, nomen locumq; inter primores, nullâ suâ industriâ, sed cũcta patris claritudine adeptus. Principatum ei detulere, qui ipsum non nouerant. Studia exercitus, rarò cuiquam bonis artibus quæsita perinde affuere, quàm huic per ignauiam. Inerat tamen simplicitas ac liberalitas: quæ, ni adsit modus, in exitium vertuntur. Amicitias dum magnitudine munerum, non constantiâ morum continere putat, meruit magis quàm habuit. * Reip. haut dubiè iuuerat, Vitellium vinci. Sed imputare perfidiam non possunt, qui Vitellium Vespasiano prodidere, cùm à Galbâ desciuissent. * Præcipiti in occasum die, ob pauorem magistratuum senatorumque, qui dilapsi ex vrbe, aut per domos clientium semet occultabant, vocari senatus non potuit. Domitianum, postquam nihil hostile metuebatur, ad duces partium progressum, & Cæsarem consalutatum, miles frequens, vtq; erat in armis, in paternos penates deduxit.

Ad necem ducitur.

Vox suprà eius indolé.

Vita, & mores.

* Abest ea vox à vulgatis: reposui è Vat.

* Alij, Præcipitanti

Domitianus, Cæsar salutatus.

C. COR-

C. CORNELII TACITI

AB EXCESSV NERONIS HISTORIARVM LIB. IIII.

BREVIARIVM LIBRI.

FACIES & miseria Romanæ vrbis. L. Vitellius se cum cohortibus dedidit: sed nihilo secius ipse interfectus. Imperium Vespasiano à Senatu firmatur. De Helvidio Prisco accuratiùs, insigni viro. de discidiis eius cum Eprio Marcello. Mucianus inter hæc vrbem ingreditur. is Calpurnium Pisonem interfici iubet. Initia & motus Germanici belli: quod, duce Ciuili, Bataui primi sumpsere. Postque eos, Canineffates. Præsidia & castella Romana eiciunt aut excindunt. Aquilium primipilarē, & pòst Mumium Lupercum legatum prælijs vincunt. Batauorum veteranæ cohortes ad Ciuilem abeunt. quas trāsitu arcere Herennius Gallus conatus, item funditur. Castra Vetera à Ciuili obsidentur. Seditio militum Rom. contrà Hordeonium. & summa belli Vocula permissa. Is contra Ciuilem duxit: & primò victus, præter spem fortuitò vicit. Iterùm seditio in Hordeonium: quem & interficiunt. Quædam Romæ & apud patres gesta. iurgia: accusationes. Vitelliani militēs compositi. alij in prætorium lecti. L. Pisonis in Africâ cædes. Capitolium Romæ restitutum. Treueri & Lingones à Romanis deficiunt, & reliquæ Galliæ nutant. Ipsæ legiones cohortesque Romanæ parum fidæ, & à Gallis corrumpebantur. Vocula interficitur. Sacramentum Romani pro imperio Galliarum dicunt. Idem legiones fecere, quæ in Veteribus diu obsessæ. Nec Agrippinenses vltrà contrati, quin se victoribus adiungerent. Lingones interea à Sequanis fusi. At Romæ, impetium pericli tari visum: & Domitianus ipse ad hoc bellum accingitur, cum Muciano. Legiones quattuor statim præmissæ. Galli interea deliberant: & pluribus sapientibusque cum seruitute pax placuit. Petilius Cerialis Treueros magna pugna vicit. desectores pleriq. ad Romana signa rediere. Paullo post acre iterùm certamen cum Ciuili & Classico: cuius initio ambiguo, lætus Romanis finis fuit. Vespasiani in Ægypto facta, & edita ab eo miracula. itemque de oraculis & sortibus ad eius imperium. Gesta illo ipso anno, cuius parte postremâ Consules

Imp. Vespasianus iterum, Titus Filius.

INTER-

Sæuitum in vrbe:

INTERFECTO *Vitellio, bellũ magis desierat, quàm pax cœperat. Armati per vrbem victores, implacabili odio, victos consectabantur. plenæ cædibus viæ, cruenta fora templáque, passim trucidatis, vt quemq. fors obtulerat. Ac mox, augescente licentia, scrutari, ac protrahere abditos: si quem procerum habitu & iuuentâ, prospexerant, obtruncare; nullo militum, aut populi discrimine. quæ sæuitia, recentibus odiis, sanguine explebatur; dein verterat in auaritiam. Nihil vsquam secretum aut clausum sinebant, Vitellianos occultari simulantes. Initium id perfringendarum domuum, vel si resisteretur, caussa cædis. nec deerat egentissimus quisq. ex plebe, & pessimi seruitiorum prodere vltrò dites dominos. alij ab amicis monstrabantur. Vbiq; lamenta, conclamationes, &* fortuna captæ vrbis, adeò vt Othoniani Vitelliaviq; militis inuidiosa antea petulantia desideraretur.

Et prædæ actæ.

* Vertranius. *forma*

Nec duces, militi coercendo.

Duces partium accendendo ciuili bello acres, temperandæ victoriæ impares. Quippe in turbas & discordias pessimo cuiq. plurima vis, pax & quies bonis artibus indigent. Nomen sedemq; Cæsaris, Domitianus acceperat, nondũ ad curas intentus, sed stupris & adulteriis filium principis agebat. Præfectura prætorij, penes Arrium Varum. Summa potentia, in Primo Antonio. is pecuniam familiamq; è principis domo, quasi Cremonensem prædam rapere. Ceteri modestiâ vel ignobilitate, vt in bello obscuri, ita præmiorum expertes. Ciuitas pauida & seruitio parata, occupari redeuntem Tarracinâ L. Vitellium cum cohortibus, exstinguiq; reliqua belli, postulabat. Præmissi Ariciam equites, agmen legionum, intra Bouillas stetit. Nec contatus est Vitellius, secq; & cohortes arbitrio

Antonius impotenter se gerit.

L. Vitellius se dedit.

bitrio victoris permittere. Et miles infelicia arma, haut minus irâ, quàm metu abiecit. Longus deditorum ordo, septus armatu, per vrbem incessit. Nemo supplici vultu, sed tristes & truces, & aduersùm plausus ac lasciuiam insultantis vulgi immobiles. paucos erumpere ausos, circumiecti pressere. ceteri in custodiam conditi. Nihil quisquam locutus indignum, & quamquam inter aduersa, salua virtutis fama. Dein L. Vitellius interficitur, par vitiis fratris, in principatu eius vigilãtior, nec perinde prosperis socius, quàm aduersis: abstractus. iisdem diebus Lucilius Bassus, cũ expedito equite, ad componendã Campaniam mittitur: discordibus municipiorũ animis, magis inter semet, quàm cõtumaciâ aduersus Principem. Viso milite, quies, & minoribus coloniis impunitas. Capuæ, legio tertia hiemandi caussa locatur: & domus illustres afflictæ, cùm contra Tarracinenses nullâ ope iuuarentur. Tantò procliuius est iniuria, quàm beneficio vicẽ exsoluere: quia gratia oneri, vltio in quæstu habetur. Solatio fuit seruus Verginij Capitonis, quem proditorem Tarracinensium diximus, patibulo affixus, in iisdem annulis, quos acceptos à Vitellio gestabat. At Romæ senatus cuncta principibus solita, Vespasiano decernit, lætus & spei certus. quippe, sumta per Gallias Hispaniasq; ciuilia arma, motis ad bellum Germanis, mox Illyrico, postquam Ægyptum, ludæam Syriamq; & omnis prouincias exercitus q; lustrauerant, velut expiato terrarũ orbe, cepisse finem videbantur. Addidere alacritatem Vespasiani litteræ, tamquam manente bello scriptæ. ea, primâ specie, forma. Ceterùm vt princeps loquebatur, ciuilia de se, & Rep. egregia. nec senatus obsequiũ deerat. Ipsi consulatus cum Tito filio, præturæ Domitiano & consulare imperiũ decernuntur. Miserat & Mucianus epistolas ad senatum,

Isque interfectus.

Campania composita.

Honores in Vespasianũ à Senatu.

Qui comiter ad eos scribit.

Etiam Mucianus:

tum, quæ materiã sermonibus præbuere. si priuatus esset, cur publicè loqueretur? potuisse eadem, paucos post dies, loco sententiæ dici. ipsa quoque insectatio in Vitellianos, sera & sine libertate. ad verò erga Remp. superbum, erga principem contumeliosum, quòd in manu suâ fuisse imperium, donatúmque Vespasiano iactabat. Cetera in inuidia, in occulto; adulatio in aperto, erant. Multo cum honore verborum, Muciano triumphalia de bello ciuili data. Sed in Sarmatas expeditio fingebatur. Adduntur Primo Antonio cõsularia, Cornelio Fusco, & Arrio Varo, prætoria insignia. Mox deos respexere. restitui placuit Capitolium. Eaq; omnia Valerius Asiaticus, consul designatus, censuit. Ceteri, vultu manúque; pauci quibus cõspicua dignitas, aut ingeniũ adulatione exercitũ, compositis orationibus assentiebantur. Vbi ad Heluidiũ Priscum prætorem designatũ ventum, promsit sententiam, *vt honorificam in bonũ principẽ. Falsa aberant, & studiis senatus *attollebantur. Isq; præcipuus illi dies, magnæ offensæ initium, & magnæ gloriæ fuit. Res poscere videtur, quia iterùm in mentionem incidimus viri sæpius memorandi, vt vitam studiaq; eius, & quali fortunâ sit vsus, paucis repetam. Heluidius Priscus, regione Italiæ septimâ, Tarracina municipio, Cluuio patre, qui ordinem primipili duxisset, ingeniũ illustre altioribus studiis iuuenis admodũ dedit: nõ vt plerique, vt nomine magnifico segne otium velaret, sed quò firmior aduersus fortuita, Rempub. capesseret. doctores sapientiæ secutus est, qui sola bona quæ honesta, mala tantùm quæ turpia: potentiam, nobilitatem, ceteraq; extra animum, neq; bonis neq; malis annumerãt. Quæstorius adhuc, à Pato Thraseâ gener dilectus, è moribus soceri nihil æquè ac libertatem hausit, ciuis, senator, maritus, gener, amicus, cunctis vitæ

Sed superbè.

Honores in duces.

Heluidius Priscus.

*attollebatur.

Viri magni genus, & ingenium.

Stoïcos amauit,

*vitæ officiis æquabilis, opũ contemtor, recti peruicax, constans aduersus metus. Erant quibus appetentior famæ videretur: quãdo etiã sapientibus, cupido gloriæ, nouissima exuitur. Ruinâ soceri, in exsilium pulsus, vt Galbæ principatu rediit, Marcellum Eprium delatorẽ Thraseæ accusare aggreditur. Ea vltio, incertũ maior an iustior, senatum in studia diduxerat. Nam si caderet Marcellus, agmen reorum sternebatur. Primò minax certamen, & egregriis orationibus vtriusq. *testatum. Mox dubiâ voluntate Galbæ, multis senatorum deprecantibus, omisit Priscus: variis, vt sunt hominũ ingenia, sermonibus, moderationem laudantium, aut constantiã requirentium. Ceterùm eo senatus die, quo de imperio Vespasiani censebant, placuerat mitti ad principem legatos. Hinc inter Heluidium, & Eprium, acre iurgium. Priscus eligi nominatim à magistratibus iuratis; Marcellus vrnam postulabat, quæ consulis designati sententia fuerat. Sed Marcelli studiũ proprius rubor excitabat, ne aliis electis posthabitus crederetur. Paulatimq́, per altercationem, ad continuas & infestas orationes prouecti sunt, quærente Heluidio*, quid ita Marcellus iudicium magistratuum pauesceret? esse illi pecuniã, & eloquentiam, quîs multos anteiret, ni memoria flagitiorũ vrgeret. Sorte & vrnâ, mores non discerni: suffragia & existimationẽ senatus reperta, vt vniuscuiusq. vitam famamq́. penetrarent. pertinere ad vtilitatem Reip. pertinere ad Vespasiani honorem, occurrere illi quos innocentissimos senatus habeat, qui honestis sermonibus aures imperatoris imbuant. Fuisse Vespasiano amicitiã cum Thraseâ, Sorano, *Senecione: quorũ accusatores, etiã si puniri non oporteat, ostentari nõ debere. hoc senatus iudicio,

Et famam.

Actio eius in Marcellum.

*Ita libri. At Rhenano placuit, *certatum*.

Cum eodẽ dissensio super legatis.

Inuehitur in hominem.

* *Manuss.* Sentio:

velut admoneri principem, quos probet, quos reformidet. nullum maius boni imperij instrumentum, quàm bonos amicos. * Esse satis Marcello, quòd Neronem in exitium tot innocentiũ impulerit. Frueretur præmiis & impunitate, Vespasianum melioribus relinqueret. *Marcellus, non suã sententiam impugnari, sed consulem designatum censuisse dicebat, secundùm vetera exemplа, quæ fortẽ legationibus posuissent, ne ambitioni aut inimicitiis locus foret.* Nihil euenisse cur antiquitùs instituta exolescerent, aut principis honor in cuiusquam contumeliam* verteretur. sufficere omnes obsequio. id magis vitandum, ne peruicaciã quorundã irritaretur animus nouo principatu suspensus, & vultus quoque ac sermones omniũ circumspectans. Se meminisse temporum, quibus natus sit, quam ciuitatis formam patres auiq. instituerint: vlteriora mirari, præsentia sequi: bonos imperatores voto expetere, qualescumq. tolerare. Non magis suâ oratione Thraseam, quàm iudicio senatus afflictum. Sæuitiam Neronis, per huiusmodi imagines illusisse. nec minus sibi anxiam talẽ amicitiam, quàm aliis exsilium. Deniq. constantiâ, fortitudine, Catonibus & Brutis æquaretur Heluidius: se vnum esse ex illo senatu, qui simul seruierit. suadere etiam Prisco, ne supra principẽ scanderet, ne Vespasianum senem triumphalem, iuuenum liberorum patrem præceptis coërceret. Quo modo pessimis imperatoribus sine fine dominationem, ita quamuis egregiis modum libertatis placere. *Hæc magnis vtrimq. contentionibus iactata, diuersis studiis accipiebantur. Vicit pars quæ sortiri legatos malebat,*

* Esset

Marcellus cordatè respondet.

* verteretur.

Legati sorte lecti.

etiam

etiam mediis patrum annitentibus retinere morem. Et splendidissimus quisq. eôdem inclinabat, metu invidiæ si ipsi eligerentur. Secutum aliud certamen. Prætores ærarij (nam tum à prætoribus tractabatur æranium) publicam paupertatem questi, modum impensis postulauerant. Eam curam consul designatus, ob magnitudinem oneris, & remedij difficultatẽ, principi reseruabat. Heluidius, arbitrio senatus agendum censuit. Cùm perrogarent sententias consules, Vulcatius Tertullinus tribunus plebis intercessit, ne quid super tantâ re, principe absente, statueretur. censuerat Heluidius, vt Capitolium publicè restitueretur, adiuuaret Vespasianus. Eam sententiam modestissimus quisq. silentio, deinde oblitio transmisit. Fuêre, qui & meminissent. Tum inuectus est Musonius Rufus in Publium Celerem, à quo Baream Soranum falso testimonio circumuentum arguebat. Eâ cognitione renouari odia accusationum videbantur. sed vilis & nocens reus, protegi non poterat. Quippe Sorani sancta memoria. Celer professus sapientiam, dein testis in Baream, proditor corruptorq; amicitiæ, cuius se magistrum ferebat. Proximus dies, caussæ destinatur. Nec tam Musonius aut Publius, quàm Priscus & Marcellus, ceteriq; motis ad vltionem animis, exspectabantur. Tali rerum statu, cùm discordia inter partes, ira apud victos, nulla in victoribus auctoritas, non leges, non principes in ciuitate essent; Mucianus vrbem ingressus cuncta simul in se traxit. fracta Primi Antonij Variq; potentia, malè dissimulatâ in eos Muciani iracundiâ, quamuis vultu tegeretur. Sed ciuitas rimandis offensis sagax, verterat se, transtulerátque. Ille vnus ambiri coli. nec deerat ipse, stipatus armatis, domos hortósque permutans, apparatu, incessu, excubiis, vim Principis complecti, nomen re-

De pecuniâ publicâ dissensio.

Et quædam ab Heluidio, non pro seruili statu.

Musonius Celerem accusat.

Mucianus in vrbem venit.

Ad quem omnes se inclinant.

Calpurnius Piso cæsus.

mittere. Plurimum terroris intulit cædes Calpurnij Galeriani. Is fuit filius C. Pisonis, nihil ausus. sed nomen insigne, & decora ipsi iuuenta, rumore vulgi celebrabãtur. Erantq; in ciuitate adhuc turbidâ, & nouis sermonibus lætâ, qui principatus inanem ei famam circumdarent. Iussu Muciani, custodiâ militari cinctus, ne in ipsâ vrbe conspectior mors foret, ad quadragesimum ab vrbe lapidem, viâ Appiâ, fuso per venas sanguine exstinguitur. Iulius Priscus, prætoriarum sub Vitellio cohortium præfectus, se ipsum interfecit, pudore magis quàm necessitate. Alphenus Varus, ignauiæ infamiæq; suæ superfuit.

Asiaticus, cruci affixus.

Asiaticus (enim is libertus) malam potentiam, seruili supplicio, expiauit. Iisdem diebus, crebrescentem cladis Germanicæ famam, nequaquam mæsta ciuitas excipiebat. cæsos exercitus, captæ legionũ * [castra] hiberna, desciuisse Gallias, non vt mala loquebantur. Id bellum quibus causis ortũ, quanto externarũ sociarumq; gentium motu flagrauerit, altius expediam. Batani, donec trans Rhenum agebant pars Cattorum, seditione domesticâ pulsi, extrema Gallicæ oræ vacua cultoribus, simulq; insulam inter vada sitam occupauere, quã mare Oceanum à fronte, Rhenus amnis tergum ac latera circumluit: nec opibus Romanis, societate validiorũ attriti, viros tantùm armaq; imperio, ministrant, diu Germanicis bellis exerciti: mox aucta per Britanniam gloria, transmissis illuc cohortibus, quas vetere instituto, nobilissimi popularium regebant. Erat & domi dilectus eques, præcipuo nandi studio, arma equosq; retinens, integris turmis, Rhenum perrumpere. Iulius Paullus, & Claudius Ciuilis, regiâ stirpe, multò ceteros anteibant. Paullũ Fonteius Capito, falso rebellionis crimine interfecit. Iniecta Ciuili catena, missusq; ad Neronem, & à Galbâ absolutus, sub Vitellio

* *Abest à manuss.*

Initium belli Germanici.

Batauorũm regio:

Et in armis gloria.

Iulius Paulus.

Claudius Ciuilis.

rursus

rursus discrimen adiit, flagitante supplicii eius exercitu. Inde caussæ irarum, spesq; ex malis nostris. Sed Ciuilis, Huius sol-
vltra quàm barbaris solitũ, ingenio sollers, & Sertorium lertia.
se aut Hannibalem ferens, simili oris dehonestamento; ne vt hosti obuiam iretur, si à populo Romano palàm desciuisset, Vespasiani amicitiam, studiumq; partium pratendit. missis sanè ad eum Primi Antonij litteris, quibus auertere accita à Vitellio auxilia, & tumultus Germanici specie, retentare legiones iubebatur. Eadem Hordeonius Flaccus præsens monuerat, inclinato in Vespasianum animo, & Reip. curâ, cui excidium aduentabat, si redintegratum bellum, & tot armatorũ millia Italiam irrupissent. Igitur Ciuilis * diffidij certus, occultato in- * In vett. de-
terim altiore consilio, cetera ex euentu iudicaturus, ho- fiisendi
uare res hoc modo cœpit. Iussu Vitellij, Batauorum iu- Dilectus Ba-
uentus ad dilectum vocabatur; quem suapte natura gra- tauorum,
uem, onerabant ministri auaritiâ ac luxu, senes aut in-
ualidos cõquirendo, quos pretio dimitterent. iursus * im- * Vat. impu-
puberes, sed formâ cõspicui (& est pleriq; procera pue- bes.
ritia) ad stuprum trahebantur. Hinc inuidia, & compo- Occasio re-
siti seditionis auctores, perpulere vt dilectum abnuerent. bellandi.
Ciuilis primores gentis, & promtissimos vulgi, specie Ciuilis ora-
epularum, sacrum in nemus vocatos, vbi nocte ac lætitiâ tione eos
incaluisse videt; à laude gloriaq; gentis orsus, iniurias & incitat.
raptus, & cetera seruitij mala enumerat. Neq. enim
societatem vt olim, sed tamquã mancipia haberi.
Quando legatum, graui quidẽ comitatu, & superbo cum imperio, venire? tradi se præfectis centurionibusque, quos vbi spoliis & sanguine expleuerint, mutari, exquiriq. nouos sinus, & varia prædandi vocabula. Instare dilectum, quo liberi à parentibus, fratres à fratribus, velut supremùm diui-

dantur. Nunquam magis afflictã rem Romanam, nec aliud in hibernis quàm prædam & senes. attollerent tantùm oculos, & inania legionum nomina ne pauescerẽt. esse sibi robur peditum equitumque, consanguineos Germanos; Gallias idem cupientes: ne Romanis quidẽ ingratũ id bellum, cuius ambiguam fortunã Vespaliano imputaturos: victoriæ rationẽ non reddi. *Magna cum assensu auditus, barbaro ritu, & patriis exsecrationibus, vniuersos adigit. Missi ad Caninefates, qui consilia sociarent.* Et impellit ad arma: Caninefates quoque.

Ea gens partem insulæ colit, origine, linguâ, virtute, par Batauis: numero superantur. Mox occultis nuntiis, pellexit Britannica auxilia, Batauorum cohortes, missas in Germaniam, vt suprà rettulimus, ac tum Magontiaci agentes. Erat in Caninefatibus, stolidæ audaciæ Brinio, claritate natalium insigni, pater eius multa hostilia ausus, Caianarum expeditionum ludibrium impunè spreuerat. Igitur ipso rebellis familiæ * *nomine placuit, impositusq; scuto, more gentis, & sustinentium humeris vibratus, dux diligitur. Statimq; accitis Frisiis (transrhenana gens est) duarum cohortium hiberna, proximo occupato Oceano, irrumpit. Nec præuiderant impetum hostium milites: nec si præuidissent, satis virium ad arcendum erat. Capta igitur & direpta castra, dein vagos & passim modo effusos lixas, negotiatoresq; Romanos, inuadunt. Simul excidiis castellorum imminebant: quæ à præfectis cohortium incensa sunt, quia defendi nequibant. Signa vexillaq;, & quod militum, in superiorem insulæ partem congregantur, duce Aquilio primipilari, nomen magis exercitus, quàm robur. Quippe viribus cohortium abductis, Vitellius è proximis Neruiorum Germanorumq; pagis, segnem numerum armis onerauerat.*

Brinio dux.

* *omine*, est in edit. Rhen.

Hiberna Romana capit.

Ciuilis

Ciuilis dolo grassandum ratus, incusauit vltrò præfectos, quòd castella deseruissent: se cum cohorte cui præerat, Caninefatem tumultum compressurum. illi sua quisque hiberna repeterent. Subesse fraudem consilio, & dispersas cohortes facilius opprimi, nec Brinionem ducem eius belli, sed Ciuilem esse patuit: erumpentibus paulatim indiciis, quæ Germani læta bello gens, non diu occultauerant. Vbi insidiæ parum cessere, ad vim transgressus, Caninefates, Frisios, Batauos propriis cuneis componit. directa ex diuerso acies, haut procul à flumine Rheno, & obuersis in hostem nauibus, quas incensis castellis illuc appulerant. nec diu certato, Tungrorum cohors signa ad Ciuilem transtulit: perculsique milites improuisa proditione, à sociis hostibusque cædebantur. Eadem etiam nauibus perfidia. Pars remigum è Batauis, tamquam imperitiâ, officia nautarũ propugnatorumque impediebant. mox contrà tendere, & puppes hostili ripæ obiicere. ad postremum gubernatores centurionesque, nisi eadem volentis, trucidant. donec vniuersa quattuor & viginti nauium classis, transfugeret, aut caperetur. Clara ea victoria in præsens, & in posterum vsui: armaque & naues, quibus indigebant, adepti, magnâ per Germanias Galliasque famâ, libertatis auctores celebrabantur. Germaniæ statim misere legatos, auxilia offerentes. Galliarum societatem, Ciuilis arte doniſque affectabat, captos cohortium præfectos suas in ciuitates remittendo: cohortibus abire an manere mallent datâ potestate. manentibus, honorata militia; digredientibus, spolia Romanorum offerebãtur. Simul, secretis sermonibus, admonebat malorum, quæ tot annis perpessi. Miseram seruitutẽ falsò pacem vocarent. Batauos, quamquam tributorum expertes, arma contra communes dominos cepis-

Dolus Ciuilis.

Et mox aperta vis.

Prœliũ cum Romanis.

Qui produntur, & vincuntur.

Germaniam Ciuilis sibi iungit.

Conatur & Gallias.

Compositâ oratione.

se. primâ acie, fusum victumque Romanum: quid si Galliæ iugum exuant? quantum in Italiâ reliquum? prouinciarum sanguine, prouincias vinci. ne Vindicis aciem cogitarent: Batauo equite, protritos Æduos Aruernosque. fuisse inter Verginij auxilia, Belgas. vereq. reputantibus, Galliam suismet viribus concidisse. Nunc eadem omniu partes, addito si quid militaris disciplinæ in castris Romanorū viguerit. esse secum veteranas cohortes, quibus nuper Othonis legiones procubuerint. Seruirēt Syria, Asiaque, & suetus regibus Oriens: multos adhuc in Galliâ viuere, ante tributa genitos. Nuper certè, cæso Quinctilio Varo, pulsam è Germaniâ seruitutem. Nec Vitellium principem, sed Cæsarem Augustū bello prouocatum. Libertatem naturâ, etiam mutis animalibus, datam. Virtutem propriū hominis bonum. Deos fortioribus adesse. Proinde arriperent vacui, occupatos; integri, fessos. dum alij Vespasianum, alij Vitellium foueant, patere locum aduersus vtrumque. *Sic in Gallias Germaniasq; intentus, si destinata præuenissent, validissimarum ditissimarumq; nationum regno imminebat. At Flaccus Hordeonius, primos Ciuilis conatus, per dissimulationem aluit. Vbi expugnata castra, deletas cohortes, pulsum Batauorum insulâ Romanum nomen, trepidi nuntij afferebant: Mumium Lupercum legatum (is duarum legionum hibernis præerat) egredi aduersus hostem iubet. Lupercus legionarios è præsentibus, Vbios è proximis, Treuerorum equites, haut longè agentes, raptim transmisit: additâ Batauorum alâ, quæ iam pridem corrupta, fidem simulabat, vt proditis in ipsâ acie Romanis, maiore pretio fugeret. Ciuilis captarum*

Hordeonius segniter it obuiam.

Lupercus in eum missus.

Ciuilis animosè occurrit.

rum cohortium signis circumdatis, vt suo militi recens gloria ante oculos, & hostes memoriâ cladis terrerentur, matrem suam sororésque, simul omnium coniuges paruósque liberos, consistere à tergo iubet: hortamenta victoriæ, vel pulsis pudorem. Vt virorum cantu, feminarum vlulatu, sonuit acies; nequaquam par à legionibus, cohortibúsque redditur clamor. Nudauerat sinistrum cornu Batauorum ala transfugiens, statimq; in nos versa. sed legionarius miles, quamquam rebus trepidis, arma ordinesq; retinebat. Vbiorũ Treuerorumq; auxilia, fœdâ fugâ dispersa, totis campis palantur. Illuc incubuere Germani. Et fuit interim effugium legionibus, in castrâ, quibus Veterum nomen est. Præfectus alæ Batauorum, Claudius Labeo, opidano certamine æmulus Ciuili, ne intersectus inuidiam apud populares, vel si retineretur, semina discordiæ præberet, in Frisios auehitur. Iisdem diebus Batauorum & Caninefatium cohortes, cùm iussu Vitellij in vrbem pergerent, missus à Ciuile nuntius assequitur. Intumuere statim superbiâ ferociáque, & pretium itineris, donatiuũ, duplex stipendium, augeri equitum numerum, promissa sanè à Vitellio, postulabant; non vt assequerentur, sed caussam seditioni. Et Flaccus multa concedendo, nihil aliud effecerat, quàm vt acrius exposcerent, quæ sciebant negaturum. Spreto Flacco, inferiorẽ Germaniam petiuere, vt Ciuili iungerentur. Hordeonius, adhibitis tribunis centurionibusq; consultauit, num obsequiũ abnuentes vi coërceret. Mox insitâ ignauiâ, & trepidis ministris, quos ambiguus auxiliorum animus, & subito dilectu suppleta legiones angebant, statuit continere intra castra militem. Dein pœnitentiâ, & arguentibus ipsis qui suaserãt, tamquam secuturus, scripsit Herennio Gallo, legionis primæ legato,

Et insigniter vincit.

Romani in castra Vetera fugiunt.

Batauorum cohortes corruptæ à Ciuili.

Ad eum tendunt.

Hordeonius impedire vult, nec vult.

qui Bonnam obtinebat, vt arceret transitu Batauos: se cum exercitu, tergis eorũ hæsurũ. Et opprimi poterant, si hinc Hordeonius, inde Gallus, motis vtrimq. copiis, medios clausissent. Flaccus omisit inceptum, aliisq; litteris Gallũ monuit, ne teneret abeuntes. Vnde suspicio, sponte legatorum excitari bellum: quin cuncta quæ acciderant, aut metuebantur, non inertiâ militis, neque hostium vi, sed fraude ducum euenire. Batani, cùm castris Bonnensibus propinquarent, præmisere qui Herennio Gallo mandata cohortium exponerent: Nullum sibi bellum aduersus Romanos, pro quibus toties bellassent. Longâ atq. irritâ militiâ fessis, patriæ atq. otij cupidinẽ esse. Si nemo obsisteret, innoxium iter fore: sin arma occurrãt, ferro viam inuenturos. Contantem legatum milites perpulerant, fortunam prælij experiretur. Tria millia legionariũ, & tumultuariæ Belgarum cohortes, simul paganorum lixarumq; ignaua, sed procax ante periculum manus, omnibus portis erumpunt, vt Batauos numero impares circumfundant. Illi veteris militiæ memores, in cuneis congregantur, densi vndiq;, & frontem tergáque ac latus tuti. Sic tenuem aciem nostrorum perfringũt. Cedentibus Belgis, pellitur legio, & vallum portasq; trepidi petebant. Ibi plurimum cladis. cumulatæ corporibus fossæ. nec cæde tantùm & vulneribus, sed ruinâ, & suis pleriq; telis interiere. Victores, coloniâ Agrippinensium vitatâ, nihil cetero in itinere hostile ausi, Bonnense prælium excusabant: tamquam petitâ pace, postquã negabatur, sibimetipsi cõsulũissent. Ciuilis aduentu veteranarũ cohortiũ, iusti iam exercitus ductor, sed consilij ambiguus, & vim Romanam reputans, cunctos qui aderant, in verba Vespasiani adigit. Mittitq; legatos ad duas legiones, quæ priore acie pulsa,

Bonnam veniunt.

Innoxium transitũ petunt.

Sed resistitur.

Illi ferro viã inueniunt.

Ciuilis Vespasiano callidè iurat.

*pulsæ, in Vetera castra concesserant, vt idē sacramentum acciperent. Redditur responsum, neq. proditoris, neq. hostium se consiliis vti. Esse sibi Vitellium principē, pro quo fidem & arma vsq. ad supremum spiritum retenturos. proinde perfuga Batauus arbitrū rerū Romanarum ne ageret, sed meritas sceleris pœnas exspectaret. Quæ vbi relata Ciuili, incensus irâ, vniuersam Batauorum gentem in arma rapit. Iunguntur Bructeri Tencteriq́, & excita nuntiis Germania, ad prædam famamq́. Aduersus has belli concurrentis minas, legati legionū, Mumius Lupercus, & Numisius Rufus, vallū murosq́ firmabant. subuersa longæ pacis opera, haut procul castris in modum municipij exstructa, ne hostibus vsui forent. Sed parum prouisum, vt copiæ in castra conueherentur; rapi permisere. Ita paucis diebus per licentiam absumta sunt, quæ aduersus necessitates in longum suffecissent. Ciuilis mediū agmen cum robore Batauorū obtinens, [*vtramque] Rheni ripam, quo truculentior visu foret, Germanorum cateruis complet, assultante per campos equite. Simul naues in aduersum amnem agebantur. Hinc veteranarum cohortiū signa, inde depromtæ siluis * lucisq́ ferarum imagines, vt cuiq. genti mire prœlium mos est, iuxta belli ciuilis externiq́ facie obstupefecerāt obsessos. & spem oppugnantium augebat amplitudo valli, quod duabus legionibus situm, vix quinq. millia armatorum tuebantur. Sed lixarum multitudo, turbatâ pace illuc congregata, & bello ministra aderat. Pars castrorum, in collem leniter assurgens, pars æquo adibatur. quippe illis hibernis, obsideri premiq́ Germanias Augustus crediderat: neque vnquam id malorum, vt oppugnatum vltrò legiones nostras venirent. Inde non loco, neque munimentis labor additus. Vis & arma satis placebant.*

Copias contrahit & auget.

Ad Vetera venit.

* Deest cod. Budensi.

*Alij, iugisque

Eorum descriptio.

Bataui,

Oppugnantur: *Bataui, Transrhenaniq́ꝫ, quo discreta virtus manifestiùs spectaretur, sibi quaeq́ꝫ gens cõsistunt, eminus lacessentes. Pòst vbi pleraq. telorum turribus pinnisq́ꝫ mœnium irrita * hærebant, & desuper saxis vulnerabantur; clamore atq. impetu, inuasere vallum. Appositis pleriq́ꝫ scalis, alij per testudinem suorum, scandebant iam quidam; cùm gladiis & armorum incussu præcipitati, sudibus & pilis obruuntur, præferoces initio, & rebus secũdis nimij. Sed * tum prædæ cupidine, aduersa quoque tolerabant. Machinas etiam, insolitũ sibi, ausi. nec vlla ipsis solertia. perfugæ captiuiq́ꝫ docebant struere materias in modum pontis, mox subiectis rotis propellere: vt alij superstantes, tamquam ex aggere prœliarentur: pars intus, occulti muros subruerent. Sed excussa balistis saxa, strauere informe opus. & crates vineasq́ꝫ parantibus, adactæ tormentis ardentes hastæ. vltroq́ꝫ ipsi oppugnatores ignibus petebantur: donec desperatâ vi, verterent consilium ad moras, haut ignari paucorum dierum inesse alimenta, & multum imbellis turbæ. Simul ex inopiâ proditio, & fluxa seruitiorum fides, ac fortuita belli sperabantur. Flaccus interim, cognito castrorum obsidio, & missis per Gallias qui auxilia concirent, lectos legionibus Dillio Voculæ duoetvicesimæ legionis legato tradit, vt quàm maximis per ripam itineribus celeraret. Ipse pauidus torpere, inuisus militibus. neque enim ambiguè fremebant,* emissas à Maguntiaco Batauorum cohortes, dissimulatos Ciuilis conatus, acciri in societatem Germanos. non Primi Antonij, neque Muciani ope Vespasianum magis adoleuisse. aperta odia, armaque palàm depelli: fraudem & dolum, obscura, eoq́. ineuitabilia. Ciuilẽ stare cõtrà, struere aciem; Hordeonium, è cubiculo & lectulo, iubere quid-

quid

* Vat. *pendebant*, Frustrà.

* Farn. *tamen*

Machinæ admouentur:

Frustrà.

Igitur obsidiũ placuit.

Vocula ad id soluendũ mittitur.

Miles in Hordeoniũ fremit.

quid hosti conducat. Tot armatas fortissimorum virorum manus, vnius senis valetudine regi. Quin potiùs interfecto traditore, fortunam virtutem q. suam malo omine exsoluerent. *Hæ inter se vocibus insistentes, flammauere insuper allatæ à Vespasiano litteræ, quas Flaccus, quia occultari nequibant, pro concione recitauit: vinctosq; qui attulerãt, ad Vitellium misit. Sic mitigatis animis, Bonnam, hiberna primæ legionis ventum. Infensior illic miles, culpam cladis in Hordeonium vertebat: eius iussu directam aduersus Batauos aciem, tamquam à Magontiaco legiones sequerentur: eiusdem proditione cæsos, nullis superuenientibus auxiliis. Ignota hæc ceteris exercitibus, neque imperatori suo nuntiari: cùm accursu tot prouinciarum, exstingui repens perfidia potuerit. Hordeonius exemplaria omnium litterarum, quibus per Gallias Britanniamq; & Hispanias auxilia orabat, exercituirecitauit: instituitq; pessimum facinus, vt epistolæ Aquiliferis legionũ traderentur, à quis antè militi quàm ducibus * legebãtur. Tum è seditiosis vnum vinciri iubet, magis vsurpandi iuris, quàm quia vnius culpa foret. Motusq; Bonnâ exercitus, in coloniã Agrippinensem; affluentibus auxiliis Gallorum, qui primò rem Romanam enixè iuuabãt. Mox valescentibus Germanis, pleræq; ciuitates aduersum nos armatæ, spe libertatis; &, si exuissent seruitiũ, cupidine imperitandi. Gliscebat iracundia legionũ, nec terrorẽ vnius militis vincula indiderant. quin idem ille arguebat vltrò conscientiam ducis: tamquã nuntius inter Ciuilẽ Flaccumq;, falso crimine, testis veri opprimeretur. Conscendit tribunal Vocula, mirâ constantiâ, prehensumq; militem ac vociferantem duci ad supplicium iussit. Et dum mali pauent; optimus quisque iussis paruere. Exin, consensu, ducem Voculam poscentibus,*

Ille se purgat.

* Puto, *legantur.*

Galli auxiliantur strenuè Romanis.

Voculæ cõstans factũ.

Quem omnes ducem deposcunt, & capiunt.

Sed multa Romanis aduersa.

* Vat. xvi.

Herennius accedit Voculæ.

Fortuitum certamen.

In quo Germani superant.

*poscentibus, Flaccus summã rerum ei permisit. Sed discordes animos multa efferabãt, inopia stipendij frumentiq3, & simul dilectum tributaque Galliæ aspernantes: Rhenus, incognita illi cælo siccitate, vix nauium patiens: arti cõmeatus: dispositæ per omnem ripam stationes, quæ Germanos vado arcerent: eademq3 de caussã minus frugum, & plures qui consumerẽt. Apud imperitos prodigij loco accipiebatur ipsa aquarum penuria, tamquam nos amnes quoq3, & vetera imperij munimenta, desererent. quod in pace, fors, seu natura: tunc fatum & ira dei, vocabatur. Ingressis Nouesium, *tertiadecima legio cõiungitur. Additus Voculæ in partem curarum, Herennius Gallus, legatus: nec ausi ad hostem pergere, loco, Gelduba nomen est, castra fecere. Ibi struenda acie, muniendo vallandoq3, & ceteris belli meditamẽtis militem firmabant. Vtq3 prædâ ad virtutem incenderetur, in proximos Gugernorum pagos, qui societatẽ Ciuilis acceperant, ductus à Voculâ exercitus. Pars cum Herennio Gallo permansit. Fortè nauem, haut procul castris, frumento grauem, cùm per vada hæsisset, Germani in suã ripam trahebant. Non tulit Gallus, misitq3 subsidio cohortem. Auctus & Germanorum numerus, paulatimq3 aggregantibus se auxiliis, acie certatum. Germani, multâ cum strage nostrorum, nauem abripiunt. Victi (quod tum in morẽ verterat) non suam ignauiam, sed perfidiam legati culpabant. Protractũ è tentorio, sciss â veste, verberato corpore, quo pretio, quibus conscius, prodidisset exercitum, dicere iubent. Redit in Hordeonĩ inuidia. Illum auctorem sceleris, hunc ministrũ vocant: donec exitium minitantibus exterritus, proditionem & ipse Hordeonio obiecit. Vinctusq3, aduentu demũ Voculæ, exsoluitur. Is posterâ die, auctores seditionis morte affecit. Tanta illi exercitui*

diuersitas

diuersitas inerat, licentiæ, patientiæq;. Haut dubiè gregarius miles, Vitellio fidus: splendidissimus quisq;, in Vespasianum proni. inde scelerum ac suppliciorum vices, & mixtus obsequio furor: vt contineri non possent, qui puniri poterant. At Ciuilē * immensum vniuersa Germania extollebat, societate nobilissimis obsidū firmatâ. Ille, vt cuiq; proximum, vastari Vbios Treuerósque, & aliâ manu Mosam amnem transire iubet, vt Menapios & Morinos & extrema Galliarū quaterent. Acta vtrobiq; prædæ. Infestius in Vbiis, quos genus Germanicæ originis, eiuratâ patriâ, * Romanorū nomine Agrippinenses vocarent. Cæsa cohortes eorum, in vico Marcoduro, incuriosius agentes, quia procul ripâ aberant. Nec quieuere Vbij, quominus prædas è Germaniâ peterent. primò impunè: dein circumuenti sunt, per omne id bellum, meliore vsi fide quàm fortunâ. Cōtusis Vbiis, grauior & successu rerum ferocior Ciuilis, obsidium legionum vrgebat: intentis custodiis, ne quis occultus nuntius venientis auxilij penetraret. Machinas molemq; operum, Batauu delegat: Transrhenanos prælium poscentis, ad scindendum vallum ire, detrusosq; redintegrare certamen iubet: superante multitudine, & facili damno. nec finem labori nox attulit. Congestis circum lignis accensisq;, simul epulantes, vt quisque vino incaluerat, ad pugnam temeritate inedi ferebantur. Quippe ipsorum tela per tenebras vana. Romani conspicuam Barbarorum aciem, & si quis audaciâ aut insignibus effulgens, ad ictum destinabant. Intellectum id Ciuili: & restincto igne, miscere cuncta tenebris & armis iubet. Tum verò strepitus dissoni, casus incerti, neque feriendi, neque declinandi prouidentia. Vnde clamor acciderat, circumagere corpora, tendere arcus: nihil prodesse virtus, fors cuncta turbare, &

Diuersi affectus & vota inter Romanos.

* Vulgati, *immensis actibus* Germani prædam è Gallis agūt.

* Malim, *Romano*

Vbij ab iis repressi.

Ciuilis ad Vetera fatagit.

Qui Germanos oppugnatum ea mittit:

Parum consultè.

*& ignauorum sæpe telis fortißimi cadere. Apud Germanos, inconsulta ira: Romanus miles periculorum gnarus, ferratas sudes, grauia saxa, non fortè iaciebat. Vbi sonus molientiũ, aut appositæ scalæ, hostẽ in manus dederant; propellere vmbone, pilo sequi. multos mœnia egressos, pugionibus fodere. Sic exhaustâ nocte, nouam aciem dies aperuit. Eduxerant Batani turrim, duplici tabulato; quam prætoriæ portæ (is æquissimus locus) propinquantem, promoti cõtra validi asseres, & incussæ trabes perfregere, multâ superstantium pernicie. Pugnatumq; in perculsos, subitâ & prosperâ eruptione. Simul à legionariis peritiâ & arte præstantibus, plura struebantur. Præcipuum pauorem intulit suspensum & nutans machinamentum, quo repentè demisso prætor suorum ora, singuli pluresve hostium sublime rapti, verso pondere intra castra effundebãtur. Ciuilis omissâ oppugnandi spe, rursus per otium assidebat, nuntiis & promissu fidem legionum conuellens. Hæc in Germaniâ ante Cremonense prælium gesta, cuius euentum litteræ Primi Antonij docuere, addito Cæcinæ edicto. Et præfectus cohortis è victis, Alpinus Montanus, fortunam partium præsens fatebatur. Diuersi hinc motus animorum. Auxilia è Galliâ, quis nec amor, nec odium in partes, militia sine affectu, hortãtibus præfectis, statim à Vitellio desciscunt: vetus miles contabatur. Sed adigente Hordeonio Flacco, instantibus tribunis, dixit sacramentum, non vultu neq. animo satis affirmans: & cùm cetera iurisiurandi verba conciperent, Vespasiani nomen hæsitantes, aut leui murmure, & plerumq; silentio transmittebant. Lecta deinde pro concione epistola Antonij ad Ciuilem, *suspiciones militum irritauere, tamquam ad socium partium scripta, & de Germanico exercitu hostiliter. Mox allatis*

Turris à Batauis structa:

Sed confracta.

Igitur iterũ ad obsidium Ciuilis vertit.

Milites Vespasiano iurare adacti:

Sed verè adacti.

* Vat. *Suspectiones*

Gel-

Geldubam in castra nuntiis, eadē dicta, factaq́3: & missus cum mandatis Montanus ad Ciuilē, vt absisteret bello, néve externa armis falsis velaret. Si Vespasianum iuuare aggressus foret; satisfactum cœptis. Ad ea Ciuilis primò, callidè: post, vbi videt Montanum præferocem ingenio, paratumq́3 in res nouas, orsus à questu periculiq́3 quæ per quinq. & viginti annos in castris Romanis exhausisset,* Egregium, *inquit,* pretiū laboris cepi, necem fratris, & vincula mea, & sæuissimas huius exercitus voces, quibus ad supplicium petitus, iure gentium pœnas reposco. vos autem Treueri, ceteræq́. seruientium animæ, quod pretium effusi totiens sanguinis exspectatis, nisi ingratā militiam, immortalia tributa, virgas, secures, & dominorum ingenia? En ego præfectus vnius cohortis, & Caninefates Batauique, exigua Galliarum portio, vana illa castrorum spatia excidimus, vel septa ferro fameq́. ptemimus. denique ausos aut libertas sequetur, aut victi iidem erimus. *Sic accensum, sed *meliora referre iussum, dimittit. Ille vt irritus legationis rediit, cetera dissimulans, qua mox erupere. Ciuilis parte copiarum retentā, veteranas cohortes, & quod è Germanis maximè promtū, aduersus Voculam exercitumq́3 eius mittit: Iulio Maximo, & Claudio Victore sororis suæ filio, ducibus. Rapiunt in transitu hiberna ala, Asciburgij sita. adeóque improuisi castra inuolauere, vt non alloqui, nō pandere aciē Vocula potuerit. Id solum, vt in tumultu, monuit, subsignano milite media firmare. auxilia passim circumfusa sunt. Eques prorupit, exceptusq́3 cōpositis hostium ordinibus, terga in suos vertit. Cædes inde, non prœliū. Et Neruiorū cohortes, metu seu perfidiā, latera nostrorum nudauere. Sic ad legiones peruentum.*

Montanus ad Ciuilem, pro pace.

*Lego, *arma*

Sed ipse vltrò eum ad bellum trahit.

*Vel, *militia*

Ciuilis in Voculam mittit.

Quem improuisò pænè oppressum.

Casus Romanos adiuuit:

uentum. quæ, amissu signis, intra vallum sternebantur; cùm repente, nouo auxilio, fortuna pugnæ mutatur. Vasconũ lectæ à Galbâ cohortes, ac tum accitæ, dum castris propinquant, audito prœliantium clamore, intentos hostes à tergo inuadunt, latioremq; quàm pro numero terrorẽ faciunt: aliis à Noueſio, aliis à Magontiaco vniuersas copias aduenisse crẽdentibus. Is error Romanis addit animos, & dum alienis viribus confidũt, suas recepere.

Et Batauos cædunt.

Fortissimus quisq. è Batauis, quantũ peditum erat, funduntur: eques euasit, cum signo captiuis q;, quos primâ acie corripuerant. Casorũ eo die, in partibus nostris, maior numerus & imbellior; è Germanis, ipsa robora.

Iudicium in vtrumque ducem.

Dux vterq;, pari culpâ meritus aduersa, prosperis defuere. Nam Ciuilis, si maioribus copiis instruxisset aciẽ; circumiri à tam paucis cohortibus nequisset, castraq; perrupta excidissent. Vocula, nec aduentũ hostium explorauit, eóq. simul egressus victusq;. dein victoriæ parũ confisus, tyrus frustra diebus, castra in hostem mouit. quem si statim impellere, cursumq; rerum sequi maturasset; soluere obsidium legionum eodem impetu potuisset. Tentauerat interim Ciuilis obsessorum animos, tamquam perditæ apud Romanos res, & suis victoria prouenisset.

Ciuilis obsessos fraude tentat.

Circumferebantur signa vexillaq;. ostentati etiã captiui, ex quibus vnus, egregiũ facinus ausus, clarâ voce gesta patefecit, consossus illic à Germanis. vnde maior indici fides. Simul vastatione incendiisq; flagrantium villarum, venire victorem exercitum intelligebatur. In conspectu castrorũ constitui signa, fossamq; & vallum circumdari Vocula iubet, vt depositis impedimentis sarcinisq; expediti certarent. Hinc in ducẽ clamor pugnam poscentium.

Quam captiuus vnus aperit.

Ad Veteres certatur.

& minari assueuerãt. Ne tempore quidẽ ad ordinandam aciem capto, incompositi fessiq; prœlium sumsere. nam

Ciuilis

*Ciuilis aderat, non minus vitiis hostium, quàm virtute suorum fretus. Varia apud Romanos fortuna, & seditiosissimus quisque ignauus: quidam recentis victoriæ memores, retinere locum, ferire hostem, seq́ & proximos hortari. Et redintegratâ acie, manus ad obsessos tendere, ne tempori deessent. Illi cunctæ è muris cernentes, omnibus portis prorumpunt. Ac fortè Ciuilis lapsu equi prostratus, *creditâ per vtrumq́ exercitum famâ, vulneratum aut interfectum, immane quantum suis pauoris, & hostibus alacritatis indidit. Sed Vocula, omissis fugientium tergis, vallũ turresq́ castrorũ augebat, tamquam rursus obsidium immineret: corruptâ totiens victoriâ, non falsò suspectus bellum malle. Nihil æquè exercitus nostros, quàm egestas copiarum fatigabat. Impedimenta legionũ cum imbelli turbâ Nouesium missa, vt inde terrestri itinere frumentum adueherent. Nam flumine hostes potiebantur. Primũ agmen securũ incessit, nondum satis firmo Ciuile: qui reuersus, missos Nouesiũ frumentatores, datasq́ in præsidium cohortes, velut multâ pace, ingredi accepit, rarũ apud signa militem, arma in vehiculis, cunctos licentiâ vagos, compositus inuadit: præmissis, qui pontes & viarum angusta insiderent, pugnatum longo agmine, & incerto Marte, donec prœliũ nox dirimeret. Cohortes Geldubam perrexere, manentibus vt fuerant castris, quæ relictorum illic militum præsidio tenebantur. Non erat dubium, quantum in regressu discriminis adeundũ foret, frumentatoribus onustis pauculisq́. Addit exercitui suo Vocula mille dilectos, è quintâ & quartadecimâ legionibus apud Vetera obsessis, indomitum militem & ducibus infensum. Plures quàm iussum erat profecti, palàm in agmine fremebant, non se vltrà famem, insidias legatorum toleraturos. At qui remanse-*

Primò ambiguè.

Mox eruptione, prospere.

Ciuilis periculum.

* *deditâ*, siue *diditâ*

Vocula non vtitur victoriâ.

Frumẽtatores Ro. Ciuilis inuadit.

Ad quos eripiendos copiæ è Veteribus lect.

manserant, desertos se abductâ parte legionũ querebantur. Duplex hinc seditio, aliis reuocantibus Voculam; aliis redire in castra abnuentibus. Interim Ciuilis Vetera circumsedit. Vocula Geldubã, atq. inde Nouesium concessit. Ciuilis capit Geldubã. Mox haut procul Nouesio, equestri prœlio prosperè certauit. Sed miles, secundis aduersisq;, perinde in exitium ducũ accendebatur. Et aduentu quintanorum quintadecimanorumq; aucta legiones donatiuum exposcunt, comperto pecuniam à Vitellio missam. Nec diu cõtatus Hordeonius, nomine Vespasiani dedit. Idq; præcipuum fuit seditionis alimentum. Effusi in luxum & epulas, & nocturnos cœtus, veterem in Hordeonium iram renouãt. nec vllo legatorũ, tribunorúmve obsistere ausо, (quippe omnem pudorem nox ademerat) protractum è cubili interficiunt. Eadem in Voculam parabantur, nisi seruili habitu, per tenebras, ignoratus euasisset. Vbi sedato impetu, metus rediit: centuriones cum epistolis ad ciuitates Galliarum misere, auxilia ac stipendia oraturos. Ipsi, vt est vulgus sine rectore præceps, pauidus, secors, aduentante Ciuile, raptis temerè armis, ac statim omissis, in fugam vertuntur. Res aduersæ, discordiam peperere; iis qui è superiore exercitu erãt, caussam suam dissociantibus. Vitellij tamen imagines, in castris, & per proximas Belgarum ciuitates, repositæ, cùm iam Vitellius corruisset. Dein mutati in pœnitentiã primani, quartanique, * & duodecimani, Voculam sequuntur: apud quem resumto Vespasiani sacramento, ad liberandum Magontiaci obsidium ducebãtur. Discesserant obsessores, mixtus ex Cattis, Vsipiis, Mattiacis exercitus, satietate prædæ, nec incruentati. * Ita dispersos & nescios miles noster inuaserat. Quin & loricam vallúmque per fines suos Treueri struxere, magnisq; inuicem cladibus

cum

Geldubam Ciuilis capit.

Pecuniam Romani.

Quæ in perniciem data vertit.

Discordia inter ipsos.

Ad Vitellij pars redeũt, iam nullum.

* duodecimani, Magontiacũ liberatorum.

* Videntur deesse quædam.

cum Germanis certabant. donec egregia erga populum Romanum merita, mox rebelles fœdarẽt. Interea Vespasianus iterùm, ac Titus, consulatũ absentes inierunt, mæstâ & multiplici metu suspensâ ciuitate. quæ super instantia mala, falsos pauores induerat, desciuisse Africam; res nouas moliente L. Pisone. Is præerat prouinciæ, nequaquã turbidus ingenio. Sed quia naues sæuitiâ hiemis prohibebantur, vulgus alimenta in dies mercari solitum, cui vna ex rep. annona cura, clausum litus, retineri commeatus dum timet, credebat: augentibus famã Vitellianis, qui studium partium nondum posuerant: nec victoribus quidem ingrato rumore, quorum cupiditates externis quoq. bellis inexplebiles, nulla vnquam ciuilis victoria satiauit. Kal. Ianuarijs, in senatu, quẽ Iulius Frontinus prætor vrbanus vocauerat, legatis exercitibusq; ac regibus laudes gratesq; decretæ. Et Tertio Iuliano prætura, quòd transgredientem in partes Vespasiani, legionem deseruisset, ablata, vt in Plotium Griphũ transferretur. Hormo dignitas equestris data. Et mox, eiurante Frontino, Cæsar Domitianus prætura cepit. Eius nomen epistolis edictisq; proponebatur. Vis penes Mucianum: nisi quòd pleraque Domitianus, instigantibus amicis, aut propriâ libidine, audebat. Sed præcipuus Muciano metus è Primo Antonio, Varoq; Ario: quos recentes, claros q; rerum famâ, ac militum studijs, etiam populus fouebat, quia in neminem vltra aciem sæuierant. Et ferebatur Antonius Scribonianum Crassum, egregijs maioribus, & fraternâ imagine fulgentem, ad capessendam remp. hortatus: haut defuturâ conscriorum manu, ni Scribonianus abnuisset. ne paratis quidem corrumpi facilis, adeò metuens incerta. Igitur Mucianus, quia propalàm oppriui Antonius nequibat: multis in senatu laudibus cumu-

A. V. C. DCCCXIII. Fallus ab Africâ metus. L. Piso.

Senatus honores distribuit.

Domitianus Prætor.

Antonius Muciano suspectus.

Spei nouæ.

latum, secretis promissis onerat, citeriorem Hispaniam ostentans, discessu Cluuij Rufi vacuã. simul amicis eius, tribunatus præfecturasq; largitur. Dein, postquã inanem animũ spe & cupidine impleuerat, vires abolet: dimissâ in hiberna legione septimâ, cuius flagrantissimus in Antonium amor. Et tertia legio, familiaris Ario Varo miles, in Syriam remissa. Pars exercitus, in Germanias ducebatur. Sic egesto, quidquid turbidum, redit vrbi sua forma, legesq;, & munia magistratuum. Quo die senatum ingressus est Domitianus, de absentiâ patris fratrisq; ac iuuentâ suâ, pauca & modica disseruit, decorus habitu: & ignotis adhuc moribus, crebra oris cõfusio pro modestiâ accipiebatur. Referente Cæsare, de restituendis Galbæ honoribus, cẽsuit Curtius Montanus, vt Pisonis quoq. memoria celebraretur. Patres vtrumq; iussere. de Pisone irritum fuit. Tum sorte ducti, per quos redderentur bello rapta, quiq; ara legum vetustate delapsa noscerent, figerentq;, & qui Fastos adulatione temporum fœdatos exonerarent, modúmq. publicis impensis facerent. Redditur Tertio Iuliano prætura, postquam cognitus est ad Vespasianum confugisse. Gripho honor mansit. Repeti inde cognitionem inter Musonium Rufum & P. Celerem placuit, damnatusq; Publius, & Sorani manibus satisfactũ. Insignis publicâ seueritate dies, ne priuatim quidem laude caruit. Iustum iudicium expleſſe Musonius videbatur. Diuersa fama Demetrio Cynicam sectã professo, quòd manifestũ reum ambitiosius quàm honestius defendisset. Ipsi Publio neque animus in periculis, neque oratio suppeditauit. Signo vltionis in accusatores dato, petit à Cæsare Iunius Mauricus, vt cõmentariorum principalium potestatem senatui faceret, per quos nosceret, quem quisq. accusandum poposcisset. Consulendum tali

super

Callidè eum exarmat.

Domitianus Patres benignè alloquitur.

Galbæ memoria restituta.

Leges & Fasti, reparati.

P. Celer damnatus.

super re principem, respondit. Senatus, inchoantibus primoribus, iusiurandum cõcepit, quo certatim omnes magistratus, ceteri vt sententiam rogabantur, Deos testes aduocabant, nihil ope suâ factum quo cuiusquam salus læderetur, neq; se præmium aut honorem ex calamitate ciuium cepisse. *trepidis, & verba iurisiurandi per varias artes mutantibus, quis flagitij cõscientia inerat. Probabant religionem patres; periurium arguebant. Eaq; velut censura, in Sariolenum Voculam, & Nonium Actianum, & Cestium Seuerum acerrimè incubuit, crebris apud Neronem delationibus famosos. Sariolenũ & recens crimen vrgebat, quòd apud Vitellium molitus eadem fores. nec desitit senatus manus intentare Voculæ, donec curia excederet. Ad Paetum Africanum transgressi, eum quoq; proturbant: tamquam Neroni, Scribonianos fratres concordiâ opibusq; insignes, ad exitium monstrauisses. Africanus neq; fatere audebat, neq; abnuere poterat: in Vibium Crispum, cuius interrogationibus fatigabatur, vltrò conuersus, miscendo quæ defendere nequibat, societate culpæ inuidiam declinauit. Magnam eo die pietatis eloquentiæq; famam Vipsanius Messalla adeptus est, nondum senatoriâ ætate, ausus pro fratre Aquilio Regulo deprecari. Regulum, subuersæ Crassorum & Orphiti domus, in summum odium extulerat. Sponte ex S. C. accusationem subiisse iuuenis admodum, nec depellendi periculi, sed in spem potentiæ videbatur. Et Sulpicia Praetextata Crassi vxor, quatuorq; liberi, si cognosceret senatus, vltores aderant. Igitur Messalla non caussam neque reum tueri, sed periculis fratris semet opponens, flexerat quosdam. Occurrit truci oratione Curtius Montanus, eò vsq; progressus, vt post cædem Galbæ, datam interfectori Pisonis pecu-*

Iurati patres à calumniâ se purgant.

Delatores propulsi.

Messalla Regulum eripere tentat.

Curtius eum premit.

niam à Regulo, appetitũ morsu Pisonis caput obiectaret. Hæc certè, *inquit*, Nero nõ coëgit, nec dignitatem, aut salutem illa sæuitiâ redemisti. Sanè toleremus istorum defensiones: qui perdere alios, quàm periclitari ipsi maluerunt. Te securum reliquerat exsul pater, & diuisa inter creditores bona, nondum honorum capax ætas: nihil quod ex te concupisceret Nero, nihil quod timeret. libidine sanguinis, & hiatu præmiorum, ignotum adhuc ingenium, & nullis defensionibus expertum, cæde nobili imbuisti. cùm ex funere reipublicæ, raptis consularibus spoliis, septuagies sestertio dignatus, & sacerdotio fulgẽs, innoxios pueros, illustres senes, conspicuas feminas eâdem ruinâ prosterneres: cùm segnitiam Neronis incusares, quòd per singulas domos, seque & delatores fatigaret. posse vniuersum senatum vnâ voce subuerti. Retinete patres conscripti, & reseruate hominẽ tam expediti consilij, vt omnis ætas instructa sit: & quomodo senes nostri, Marcellum, Crispum; iuuenes, Regulum imitentur. Inuênit etiam æmulos infelix nequitia. quid si floreat vigeatque? Et quem adhuc quæstorium offendere non audemus, prætorium & consularem * visuri sumus? An Neronem, extremum dominorum putatis? Idem crediderant, qui Tiberio, qui Caio superstites fuerunt: cùm interim intestabilior, & sæuior exortus est. Nõ timemus Vespasianum: ea principis ætas, ea moderatio. Sed diutius durãt exempla, quàm mores. Elanguimus P.C. nec iam ille senatus sumus, qui occiso Nerone, delatores & ministros, more maiorum puniendos flagitabat. Optimus est, post malum principem

* Puto verius, cusuri

pem, dies primus. *Tanto cum assensu senatus auditus est Montanus, vt spem caperet Heluidius, posse etiã Marcellum prosterni. Igitur à laude Cluuij Rufi orsus, qui perinde diues & eloquentiã clarus, nulli vnquã sub Nerone periculum facessisset; crimine simul exemplóque Eprium vrgebat, ardentibus patrũ animis. quod vbi sensit Marcellus, velut excedẽs curiã: Imus, inquit, Prisce, & relinquimus tibi senatum tuum: regna præsente Cæsare. Sequebatur Vibius Crispus: ambo infensi, vultu diuerso. Marcellus minacibus oculis, Crispus ridens: donec accursu amicorũ, retraherẽtur. Cùm gliscceret certamẽ, hinc multi bonique, inde pauci & validi pertinacibus odiis tenderent; consumtus per discordiam dies.*

Et Senatum permouet. Heluidius iterum in Marcellum.

*Proximo senatu, inchoante Cæsare de abolendo dolore iraq;, & priorũ temporũ necessitatibus, censuit Mucianus prolixè pro accusatoribus. Simul eos qui cœptã, deinomissam actionem repeterent, monuit sermone molli, & tamquam rogaret. Patres cœptam libertatẽ, postquam obuiam itum, omisere. Mucianus ne sperni senatus iudicium, & cunctis sub Nerone admissis, data impunitas videretur; Octauium Sagittam, & Antistiũ Sosianũ senatorij ordinis, egressos exsilium, in easdem insulas redegit. Octauius, Pontiam Postumiã stupro cognitã, & nuptias suas abnuentem, impotens amorũ interfecerat: Sosianus, prauitate morum multis exitiosus. Ambo graui senatus cõsulto damnati pulsiq;, quamuis concesso aliis reditu, in eãdem pœnã retenti sunt. Nec ideò lenita erga Mucianum inuidia. Quippe Sosianus ac Sagitta, viles, etiam si reuerterentur: accusatorũ ingenia, & opes, & exercita malis artibus potẽtia, timebãtur. Reconciliauit paulisper studia patrũ, habita in senatu cognitio, secundùm veterem morem. Manlius * Patricius ordinis senatorij, pulsa-*

Sed memoria præteritorũ abolita.

Sagitta relegatus in exsilium:

Et Sosianus.

* Vat. Patruitus

Puniti qui Senatorem illuserant.

zum se in coloniâ Senensi, cœtu multitudinis, & iussu magistratuũ querebatur. nec finem iniuria hic stetisse: planctum, & lamenta, & supremorum imaginem præsenti sibi circumdata: cum contumeliis & probris, quæ in senatum vniuersum iacerentur. Vocati qui arguebantur. Et cognitâ caussâ, in conuictos vindicatum. Additumq; S. C. quo Senensiũ plebes modestiæ admoneretur. Iisdem diebus Antonius Flamma Cyrenensibus damnatur, lege repetundarum, & exsilio ob sæuitiam. Inter quæ, militaris seditio propè exarsit. Prætorianam militiam repetebant à Vitellio dimissi, pro Vespasiano congregati: & lectus in eamdem spem è legionibus miles, promissa stipendia flagitabat. Ne Vitelliani quidẽ, sine multâ cæde, pelli poterant. Ingressus castra Mucianus, quò rectius stipendia singulorum spectaret, suis cum insignibus armisq; victores constituit, modicis inter se spatiis discretos. Tum Vitelliani, quos apud Bouillas in deditionẽ acceptos memorauimus, ceteriq; per vrbem, & vrbi vicina conquisiti, producuntur propè intecto corpore. Eos Mucianus diduci, & Germanicum Britannicumq; militem, ac si qui aliorum exercituum, separatim astare iubet. Illos primus statim aspectus obstupefecerat. cùm ex diuerso, velut aciem telis & armis trucem; semet, clausos nudosq; & illuuie deformes, aspicerent. Vt verò huc illuc distrahi cœpêre, metus per omnes, & præcipua Germanici militis formido, tamquam eâ separatione ad cædem destinarentur. prensare commanipularium pectora, ceruicibus innecti, suprema oscula petere, ne desererentur soli, neu in pari caussâ disparem fortunã paterentur: modò Mucianum, modò absentẽ principem, postremùm cælũ ac deos obtestari. donec Mucianus, cunctos eiusdem sacramenti, eiusdẽ imperatoris milites appellãs, falso timori obuiam iret.

Seditio pænè noua:

Quam Mucianus comprimit.

Vitellianos produci iubet:

Illi fraudem & cædem timent.

Sed confirmat Mucianus.

iret. Namq; & victor exercitus, clamore, lacrymas eorum iuuabat. Isq; finis illâ die. Paucis pòst diebus, alloquentem Domitianum firmati iam excepère. Spernunt oblatos sibi agros, militiã & stipendia orãt. Preces erant, sed quibus contradici non posset. igitur in prætorium accepti. Dein quibus ætas & iusta stipendia, dimissi cum honore, alij ob culpam: sed carptim, ac singuli. quo tutissimo remedio, consensus multitudinis extenuatur. Ceterùm peráne pauperie, an vti videretur, actũ in senatu, vt sexcenties sestertium à priuatis mutuum acciperetur. Præpositusq; ei curæ Poppæus Siluanus. nec multo pòst necessitas abiit. siue omissa simulatio. Abrogati inde, legem ferente Domitiano, cõsulatus quos Vitellius dederat. Funusq; censorium Flauio Sabino ductum: magna documenta instabilis fortunæ, summáq; etiã miscentis. Sub idem tempus L. Piso proconsul interficitur. eâ de cæde quàm verissimè expediã, si pauca suprà petiero, ab initio causisq; talium facinorum non absurdum. Legio in Africâ auxiliáque, tutandis imperij finibus, sub diuo Augusto Tiberioq; principibus, Proconsuli parebant. Mox C. Cæsar turbidus animi, ac M. Silanum obtinentem Africam metuens, ablatã Proconsuli legionem, missò in eam rem legato tradidit. æquatus inter duos beneficiorum numerus, & mixtis vtriusq. mandatis, discordia quæsita auctáque. Praua certamine, legatorum ius adoleuit, diuturnitate officij, vel quia minoribus maior æmulandi cura. Proconsulum splendidissimus quisque, securitati magis quàm potentiæ consulebant. Sed tum legionẽ in Africâ regebat Valerius Festus, sumtuosæ adolescentiæ, neq; modica cupiens, sed affinitate Vitellij anxius. Is, crebris sermonibus tentaritne Pisonem ad res nouas; an tentanti resliterit, incertum. quoniam secreto eorum nemo

Iterumq; in Prætorium accipit.

Pecunia conquisita.

De L. Pisonis cæde.

Inermis Proconsul Atticæ factus.

Valerius Festus in câ legatus.

Is Pisonem criminatur.

affuit,

assuit, & occiso Pisone pleriq; ad gratiam interfectoris inclinauere. Nec ambigitur, prouinciâ & militem, alienato erga Vespasianum animo fuisse. & quidam è Vitellianis vrbe profugi, ostentabant Pisoni nutantes Gallias, paratam Germaniam, periculaipsius, & in pace suspectâ tutius bellum. Inter quæ Claudius Sagitta, præfectus alæ Petrinæ, prosperâ nauigatione præuênit Papirium centurionẽ, à Muciano missum: asseueraui tq; mandata interficiendi Pisonis, cẽturioni data. Cecidisse Galerianum, consobrinum eius generum q;. Vnam in audaciâ spem salutis. Sed duo itinera audendi, seu mallet statim arma, seu petitâ nauibus Galliâ, ducem se Vitellianis exercitibus ostenderet. Nihil ad ea moto Pisone, centurio à Muciano missus, vt portum Carthaginis attigit, magnâ voce, læta Pisoni omnia, tamquam principi continuarẽ: obuios & subitæ rei miraculo attonitos, vt eadẽ adstreperent, hortari. vulgus credulum, ruere in forum, præsentiam Pisonis exposcere. Gaudio clamoribusq; cũcta miscebant, indiligentiâ veri, & adulandi libidine. Piso indicio Sagittæ, vel insitâ modestiâ, nõ in publicũ egressus est, neq. se studiis vulgi permisit. Centurionem q; percontatus, postquam quæsitum sibi crimen cademq; comperit: animaduerti in eum iussit, haut perinde spe vitæ, quàm irâ in percussorem, quòd idem ex interfectoribus Clodij Macri, cruentas legati sanguine manus, ad cædẽ proconsulis retulisset. Anxio deinde edicto Carthaginensibus increpitis, ne solita quidẽ munia vsurpabat, clausis intra domum, ne qua motus noui causa vel fortè oriretur. Sed vbi Festo consternatio vulgi, centurionis supplicium, veraq; & falsa, more famæ, in maius innotuere; equites in necem Pisonis mittit. Illi raptim vecti, obscuro adhuc cœptæ lucis, domũ proconsulis irrumpunt, districtis gladiis, &

Centurio ad cædem eius missus.

Qui fraude agit.

Piso eum interficiu

Et plebem coërcet.

Festus ad eius cædem mittit.

diù, & magna pars Pisonis ignari: quòd Pœnos auxiliares, Maurosq; in eam cædem dilegerat. haut procul cubiculo, obuium fortè seruũ, quis nam, & vbi esset Piso? interrogauere. Seruus, egregio mendacio, se Pisonem esse respondit: ac statim obtruncatur. nec multo pòst, Piso interficitur. Namque aderat, qui nosceret, Bebius Massa è procuratoribus Africæ: iam tunc optimo cuiq. exitiosus, & in causas malorum quæ mox tulimus. sæpius redituros. Festus Adrumeto, vbi speculabundus substiterat, ad legionem tendit, præfectumq; castrorum Cetronium Pisanum vinciri iussit, proprias ob simultates: sed Pisonis satellitem vocabat, militesq; & centuriones quosdã puniit, alios præmiis affecit: neutrum ex merito, sed vt oppressisse bellum crederetur. Mox Ophensium Leptitanorumq; discordias composuit, quæ raptu frugum & pecorum inter agrestes, modicis principiis, iam per arma atq; acies exercebantur. Nam populus Ophensis multitudine inferior, Garamantas exciuerat, gentem indomitam, & inter accolas latrociniis fecundam. Vnde arta Leptitanis res, latéq. vastatis agris, intra mœnia trepidabant. donec interuentu cohortiũ alarumq; fusi Garamantes, & recepta omnis præda, nisi quã vagi per inaccessa mapalium vlterioribus vendiderant. At Vespasiano post Cremonensem pugnam, & prosperos vndiq; nuntios, cecidisse Vitellium multi cuiusque ordinis pari audaciâ fortunaq; hibernum mare aggressi nuntiauere. Aderant legati regis Vologesi, quadraginta Parthorum equitum millia offerentes. magnificum lætumq; tantis sociorũ auxiliis ambiri, neq; indigere. Gratia Vologeso acta, mandatúmque vt legatos ad senatum mitteret, & pacem esse sciret. Vespasianus in Italiam réque vrbis intentus, aduersam de Domitiano famam accipit: tamquã terminos ætatis, & concessa

Serui mira fides.

Festus & alios punit.

Ophenses. Leptitani.

Garamantes.

Vespasiano nuncij de victoriâ:

Legati item à Partho.

Domitianus ei suspectus.

concessa filio egrederetur. Igitur validissimam exercitus
partem Tito tradit, ad reliqua Iudaici belli perpetranda.

Mitigat Titus.

Titum, antequam digrederetur, multo apud patrẽ ser-
mone orasse dicebatur, ne criminantium nuntiis temerè
accenderetur: integrumq; se ac placabilẽ filio praestaret.
Non legiones, non classes, perinde firma imperij
munimẽta, quàm numerũ liberorũ. Nam amicos
tempore, fortunâ, cupidinibus aliquando, aut er-
roribus, imminui, transferri, desinere: funm cuiq;
sanguinem indiscretum. sed maximè principibus:
quorum prosperis & alij fruantur, aduersa ad iun-
ctissimos pertineant. ne fratribus quidem mansu-
ram concordiam, ni pater exemplum praebuisset.

Frumentum Romã missum,

Vespasianus haut aequè Domitiano mitigatus, quàm Titi
pietate gaudens, bono esse animo iubet, bellóq. & armis
rempublicam attollere: sibi pacem domumq; curae fore.

Quæ periclitabatur à fame.

Tum celerrimas nauium frumento onustas, sæuo adhuc
mari committit. Quippe tanto discrimine vrbs nutabat,
vt decem haut amplius dierum frumentũ in horreis fue-
rit, cùm à Vespasiano cõmeatus subuenere.

Capitolium refectum.

Curam restituendi Capitolij in L. Vestinum cõfert, equestris ordinis
virum, sed auctoritate famaq; inter proceres. Ab eo con- n
tracti haruspices, monuere, vt reliquiæ prioris delubri in
paludes auecherentur, templũ iisdem vestigiis sisteretur.

Quo ritu, quaque cerimoniâ?

nolle deos mutari veterem formam. Vndecimo kal. Iu-
lias, serenâ luce, spatium omne quod templo dicabatur,
euinctum vittis coronisq;. Ingressi milites, quibus fausta

*Vulgò, omina,

nomina, felicibus ramis. dein virgines Vestales, cũ pue-
ris puellisq; patrimis matrimisq; aquâ riuis & fonti-
bus amnibusq; haustâ, perluere. Tum Heluidius Prisc us

Quâ prece?

*praetor, praeunte Plauto Eliano pontifice, lustratâ * bone*
taurisq; area, & super cespitem redditis extis, louem,

* Lego, *suouetaurilibus*

Iunonem,

Iunonem, Mineruam, præsidesq; imperij deos precatus vti cœpta prosperarent, sedesq; suas pietate hominũ inchoatas, diuinâ ope attollerẽt, vittas quibus ligatus lapis innexiq; funes erant, cõtigit. Simul ceteri magistratus, & sacerdotes, & senatus, & eques, & magna pars populi, studio lætitiaq. cõnixi, saxũ ingẽs traxere: passimq; iectæ fundamentis argenti auriq; stipes, & metallorum primitiæ nullis fornacibus victæ, sed vt gignuntur. Prædixere haruspices, ne temeraretur opus saxo auróve in aliud destinato. Altitudo ædibus adiecta. Id solum religio annuere. & prioris templi magnificentia defuisse creditum, quo tanta vis hominum retinenda erat. Audita interim per Galliae Germaniasq; mors Vitellij, duplicauerat bellũ. Nam Ciuilis omissâ dissimulatione, in populum Romanum ruere: Vitellianæ legiones externũ seruitium, quàm imperatorem Vespasianũ malle. Galli sustulerant animos, eandem vbiq. exercituum nostrorum fortunã rati. vulgato rumore, à Sarmatis Dacisq; Mœsica ac Pannonica hiberna circumsideri, paria de Britanniâ fingebantur. Sed nihil æquè, quàm incendium Capitolij, vt finem imperij adesse crederent, impulerat. Capiam olim à Gallis vrbẽ; sed integrâ Iouis sede, mansisse imperium. Fatali nunc igne, signũ cælestis iræ datum. & possessionem rerum humanarum Transalpinis gentibus portendi, superstitione vanâ Druidæ canebant. Inceserataq; fama, primores Galliarũ ab Othone aduersus Vitellium missos, antequam digrederentur, pepigisse, ne deessent libertati, si populum Romanũ continua bellorum ciuilium series & internà mala fregissent. Ante Flacci Hordeonij cadem, nihil prorupit, quo coniuratio intelligeretur. Interfecto Hordeonio, commeauere nuntij inter Ciuilem Classicúmque præfectum ala Treuerorum.

Aurum & argentũ rude iniectum.

Altius id exstructum.

In Germaniâ acriores turbæ.

Et arrecti hostes, ob incendium Capitolij.

Fœdus Ciuilis cum quibusdã Gallis.

Classicus,

* Vat. ante alios.

Classicus, nobilitate opibusq3, *anteibat alios. Regium illi genus, & pace bellóq. clara origo. Ipse, è maioribus suis hostis populi Rom. quàm socius iactabat. Miscuere sese Iulius Tutor, & Iulius Sabinus, hic Treuir, hic Lingon. Tutor, ripæ Rheni à Vitellio præfectus: Sabinus, super insitam vanitatem, falsæ stirpis gloriâ incendebatur, proauiam suam diuo Iulio per Gallias bellanti, corpore atque adulterio placuisse. Hi secretis sermonibus, animos ceterorum scrutari. vbi, quos idoncos rebantur, conscientiâ obstrinxere; in coloniâ Agrippinensi, in domũ priuatam conueniunt. nam publicè, ciuitas talibus inceptis abhorrebat. Attamen interfuere quidam Vbiorum, Tungrorumq3. Sed plurima vis penes Treueros, ac Lingonas. Nec tulere moras consultandi. certatim proclamant, furere discordiis populũ Rom. cæsas legiones, vastatam Italiam, capi cùm maximè vrbẽ, omnes exercitus suis quemque bellis distineri. si alpes præsidijs firmentur: coalitâ libertate, dispecturas Gallias, quem viriũ suarum terminum velint. Hæc dicta pariter, probataq3. de reliquiis Vitelliani exercitus dubitauere. Plerique interficiendos censebant, turbidos, infidos, sanguine ducũ pollutos. Vicit ratio parcendi: ne sublatâ spe veniæ, pertinaciâ accenderentur. Alliciendos potius in societatem. legatis tantùm legionũ interfectis, ceterum vulgus conscientiâ scelerũ, & spe impunitatis, facilè accessurum. Ea primi concilij forma. missiq3 per Gallias concitores belli. Simulatum ipsis obsequium, quo incautiorem Voculam opprimerent. Nec defuere qui Voculæ nuntiarent. Sed vires ad coërcendũ deerant, infrequentibus infidũq3 legionibus. Inter ambiguos milites, & occultos hostes, optimũ è præsentibus ratus, mutuâ dissimulatione, & ijsdẽ quibus petebatur artibus grassari, in coloniam*

Cum Treueris primò.

Qui in Vbiis consultant.

Deficiunt à Romanis.

De legionibus deliberant.

Ad reliquos Gallos mittunt: Vocula resciscit, nec punire audet.

niam Agrippinensem descendit. Illuc Claudius Labeo, quem captum & extra conuentū amandatum in Frisios diximus, corruptis custodibus perfugit. pollicitusq; si præsidiū daretur, iturum in Batauos, & potiorem ciuitatis partem ad societatē Romanam retracturū: acceptâ peditum equitúmque modicâ manu, nihil apud Batauos ausus, quosdā Neruiorū Bethasiorúmq. in arma traxit. Et furtim magis, quàm bello, Caninefates Marsacósque incursabat. Vocula Gallorum fraude illectus, ad hostem contendit. Nec procul Veteribus aberat. cùm Classicus ac Tutor per speciem explorādi pragressi, cùm ducibus Germanorum pacta firmauere. Túmque primùm discreti à legionibus, proprio vallo castra sua circumdāt; obtestante Vocula, Non adeò turbatam ciuilibus armis rem Romanam, vt Treueris etiam Lingonibusque despectui sit. Superesse fidas prouincias, victores exercitus, fortunā imperij, & vltores deos. Sic olim, Sacrouirum & Æduos; nuper, Vindicem Galliasque singulis prœliis concidisse. Eadem rursus numina, eadem fata, ruptores fœderū exspectarēnt. Melius diuo Iulio, diuoque Augusto noros eorum animos. Galbam, & infracta tributa, hostiles spiritus induisse. Nunc hostes, quia molle seruitium: cùm spoliati exutiq. fuerint, amicos fore. Hæc ferociter locutus, postquam perstare in perfidiâ Classicū Tutorémq. videt; verso itinere, Nouesium contendit. Galli, duūm millium spatio distantibus campis, consedēre. Illuc commeantium centurionū militúmq. emebantur animi: vt (flagitium incognitum) Romanus exercitus in externa verba iurarent, pignúsq. tanti sceleris, nece aut vinculis legatorū daretur. Vocula, quamquam pleriq. fugam suadebant, audendū ratus, vocatâ concione, in hunc

Claudius Labeo aliquid pro Romanis tentat.

Treueri & Lingones palàm deficiunt.

Vocula increpat.

Et Nouesiū abit.

Galli Romanos ipsos ad se alliciunt.

Vocula dehortari conatur.

modum differuit. Nunquam apud vos verba feci, aut pro vobis solicitior, aut pro me securior. Nam mihi exitiũ parari, libens audio: mortemq. in tot malis hostium vt finem miseriarũ exspecto. Vestri me pudet miseretque, aduersus quos nõ prælium & acies parantur. id enim fas armorum, & ius hostium. bellũ cum populo Romano vestris se manibus gesturum, Classicus sperat: imperiumque & sacramentum Galliarũ ostentat. Adeò nos, si fortuna in præsens virtusque deseruit, etiam vetera exempla deficiunt. quoties Romanæ legiones perire præoptauerunt, ne loco pellerentur? socij sæpe nostri, exscindi vrbes suas, seque cum coniugibus ac liberis cremari pertulerunt. neq. aliud pretium exitus, quàm fides famaque. Tolerant cùm maximè inopiam obsidiumque apud Vetera legiones, nec terrore aut promissis demouentur. Nobis, super arma & viros, & egregia castrorũ munimenta, frumentum & commeatus quamuis longo bello pares. Pecunia nuper etiam donatiuo suffecit: quod siue à Vespasiano, siue à Vitellio datum interpretari mauultis, ab imperatore certè Romano accepistis. Tot bellorum victores, apud Geldubam, apud Vetera, fuso toties hoste, si pauetis aciem, indignum id quidem. Sed est vallum murique, & trahendi artes, donec è proximis prouinciis auxilia exercitusq. concurrant. Sanè ego displiceam. Sunt alij legati, tribuni, centurio denique, aut miles. Ne hoc prodigiũ toto terrarũ orbe vulgetur, vobis satellitibus, Ciuilem & Classicum Italiam inuasuros. An si ad mœnia vrbis Germani Galliique duxerint, arma patriæ inferetis? Horret animus

animus tanti flagitij imagine. Tutori Treuero agentur excubiæ? Signum belli Batauus dabit? & Germanorum caterua supplebitis? quis deinde sceleris exitus? cùm Romanæ legiones contrà direxerint: transfugæ è transfugis, & proditores è proditoribus, inter recens & vetus sacramentum inuisi deis errabitis? Te Iupiter optime maxime, quem per octingẽtos viginti annos, tot triumphis coluimus; te Quirine Romanæ parens vrbis, precor veneroque, vt si vobis non fuit cordi, me duce hæc castra incorrupta & intemerata seruari: at certè pollui fœdarique à Tutore & Classico, ne finatis. Militibus Romanis, aut innocentiã detis, aut maturam, & sine noxa pœnitentiam. *Variè excepta oratio inter spem metúmque ac pudorem. Digressum Voculam, & de supremis agitantem, liberti seruiq́, prohibuere fœdissimam mortem sponte præuenire. Et Classicus, misso Æmilio Longino desertore primæ legionis, cædem eius maturauit. Herennium & Numisium legatos, vinciri satis visum. Dein sumtis Romani imperij insignibus, in castra venit. Nec illi, quamquam ad omne facinus durato, verba vltrà suppeditauere, quàm vt sacramentum recitaret. Iurauere qui aderant, pro imperio Galliarum. Interfectorem Voculæ, aliis ordinibus, ceteros, vt quisq. flagitiũ nauauerat, præmiis attollit. Diuisæ inde inter Tutorem & Classicum curæ. Tutor, validâ manu circumdatos Agrippinenses, quantúmque militũ apud superiorem Rheni ripam, in eadẽ verba adigit. Occisis Magontiaci tribunis, pulso castrorum præfecto, qui detractauerãt, Classicus corruptissimũ quemq́, è deditiũ pergere ad obsessos iubet, veniam ostentantes si præsentia sequerentur. aliter, nihil spei. Famem, ferrúmque, &*

Nec proficit multum.

Classici operã occidit.

Legati alij vinciuntur.

Romani Gallis iurant.

Tutor Agrippinenses eódem adigit.

Obsessi in Veteribus solicitantur.

que, & extrema passuros. Adiecere qui missi erant, exemplum suum. Obsessos hinc fides, inde egestas, inter decus ac flagitium distrahebant. Contantibus solita insolitáq. alimenta deerant; absumtis iumentis equisq́, & ceteris animalibus, quæ profana fœdáq. in vsum necessitas vertit. Virgulta postremò & stirpes & internatas saxis herbas vellentes, miseriarum patientiæq́ documentum fuere: donec egregiam laudem, sine turpi macularent, missis ad Ciuilem legatis vitam orantes. Neq. antè preces admissæ, quàm in verba Galliarũ iurarent. Tum pactus prædam castrorũ, dat custodes, qui pecuniã, calones, sarcinas retentarent, ac qui ipsos leues abeuntes prosequerentur. Ad quintum ferè lapidem coorti Germani, incautum agmen aggrediuntur. Pugnacissimus quisque, in vestigio, multi, palantes occubuere. Ceteri retrò in castra profugiunt, querente sanè Ciuile & increpante Germanos, tamquam fidem per scelus abrumperent. Simulata ea fuerint, an retinere sæuientes nequiuerit, parùm affirmatur. Direptis castris, faces iniiciunt. Cunctósq. qui prœlio superfuerãt, incendium hausit. Ciuilis, barbaro voto, post cœpta aduersus Romanos arma, propexum rutilatúmq. crinem, patratâ demum cæde legionum, deposuit. Et ferebatur paruulo filio, quosdã captiuorum, sagittis iaculisq́ puerilibus figendos, obtulisse. Ceterùm neque se, neq́ quemquam Batauum, in verba Galliarũ adegit: fisus Germanorum opibus, & si certandum aduersus Gallos de possessione rerum foret, inclytus famâ, & potior. Mumius Lupercus legatus legionis, inter dona missus Velledæ. Ea virgo nationis Bructeræ, latè imperitabat: vetere apud Germanos more, quo plerasq. feminarum fatidicas, & augescente superstitione arbitrentur deas. Tuncq́ Velledæ auctoritas adoleuit. nam prosperas

Quos fames premit:

Et ad pactionem perpellit.

Abeuntes Germani præter fas cædunt.

Ciuilis crinem ponit, voti damnas.

Sæuitia eius.

Veledæ virginis auctoritas.

prosperas Germanis res, & excidiũ legionũ prædixerat. Sed Lupercus, in itinere interfectus. Pauci centurionum tribunorúmq. in Galliâ geniti, reseruantur, pignus societatis. Cohortium, alarum, legionũ, hiberna, subuersa crematáq; iis tantùm relictis, quæ Magontiaci, ac Vindonissæ sita sunt. Legio XIII. *cum auxiliis simul deditis, à Nouesio in coloniam Treuerorum transgredi iubetur, præfinitâ die intra quam castris excederet. Mediũ omne tempus, per varias curas egere. ignauissimus quisq; cæsorum apud Vetera exemplo, pauentes; melior pars, rubore & infamiâ, quale illud iter, quis dux viæ, & omnia in arbitrio eorũ, quos vitæ necisq; dominos fecissent. Alij, nullâ dedecoris curâ, pecuniam aut carissima sibimet ipsi circumdare. Quidam expedire arma, telisq; tamquam in aciem accingi. Hæc meditantibus, aduênit proficiscendi hora, exspectatione tristior. Quippe intra vallum, deformitas haut perinde notabilis: detexit ignominiã campus, & dies. Reuulsæ imperatorũ imagines,* * *inhonora signa, fulgentibus hinc inde Gallorum vexillis, silens agmen, & velut longæ exsequiæ. Dux Claudius Sanctus effosso oculo, dirus ore, ingenio debilior. Duplicatur flagitium, postquã, desertis Bonnensibus castris, altera se legio miscuerat. Et vulgatâ captarum legionũ famâ, cuncti qui paulo antè Romanorum nomen horrebant, procurrentes ex agris tectisq;, & vndique effusi, insolito spectaculo nimium fruebantur. Non tulit ala Picentina gaudium insultantis vulgi. spretisq; Sancti promissis, aut minis, Magontiacum abeunt: ac fortè obuio interfectore Voculæ Longino, coniectis in eum telis, initiũ exsoluendæ in posterum culpæ fecere. Legiones nihil mutato itinere, ante mœnia Treuerorũ consedêre. Ciuilis & Classicus rebus secundis sublati, an coloniam Agrippinensem diripiendam*

Castra Romana excisa.

Legio quæ Nouesij, exit.

Turpi & tristi agmine.

* Cod. regius, in textu

Claudius Sanctus ducit.

Illuditur à vulgo.

Ala vna abit, & se vindicat.

Agrippinensis colonia in ancipiti.

exercitibus suis permitterẽt, dubitauere. Sæuitiâ* ingeniâ & cupidine prædæ, ad excidiũ ciuitatis trahebantur, obstabat ratio belli, & nouum imperium inchoantibus vtilis clementiæ fama. Ciuilem etiam beneficij memoriã flexit; quòd filiũ eius primo rerũ motu in coloniâ Agrippinensi deprehensum, honoratè custodierant. Sed Transrhenanis gentibus inusitata ciuitas, opulentiâ auctuq;. Neq; alium finem belli rebantur, quàm si promiscua ea sedes omnibus Germanis foret: aut disiecta, Vbios quoque dispersisset. Igitur Tencteri, Rheno discreta gens, missis legatis, mandata apud concilium Agrippinensium edi iubent. quæ, ferocissimus è legatis, in hunc modũ protulit. Redisse vos in corpus nomenq;. Germaniæ, communibus deis, sed præcipuo deorum Marti grates agimus: vobisq;. gratulamur, quòd tandem liberi inter liberos eritis. Nam ad hũc diem, flumina ac terras, & cælum quodammodo ipsum, clauserant Romani: vt colloquia congressusque nostros arcerent; vel, quod cõmunius est viris ad arma natis, inermes ac propè nudi, sub custode & pretio coiremus. Sed vt amicitia societasque nostra in æternum rata sint: postulamus à vobis, muros coloniæ, munimenta seruitij, detrahatis. etiã fera animalia, si clausa teneas, virtutis obliuiscuntur. Romanos omnes, in finibus vestris, trucidetis. haut facilè libertas, & domini miscentur. Bona interfectorum, in medium cedãt: ne quis occulere quidquam, aut segregare causam suam possit. Liceat nobis vobisq;. vtramq;. ripam colere, vt olim maioribus nostris. quomodo lucẽ noctemq;. omnibus hominibus; ita omnes terras fortibus viris natura aperuit. Instituta cultumq;. patrium resumite, abruptis

* Ex Vat. scribo, ingenij

Sed fatum cam seruat:

Germanis valdè inuisa.

E quis Tencteri Vbios adeunt: Horridè affantur.

ruptis *voluptatibus, quibus Romani plus aduersus subiectos quàm armis valent, sincerus & integer, & seruitutis oblitus populus, aut ex æquo agetis, aut aliis imperitabitis. *Agrippinenses, sumto consultandi spatio, quando neq. subire cõditiones metus futuri, neque palàm aspernari conditio præsens sinebat, in hunc modũ respondẽt.* Quæ prima libertatis facultas data est, auidiùs quàm cautiùs sumsimus, vt vobis ceteris q. Germanis consanguineis nostris iungeremur. Muros ciuitatis, congregantibus se cùm maximè Romanorum exercitibus, augere nobis, quàm diruere tutius est. Si qui ex Italiâ aut prouinciis alienigenæ in finibus nostris fuerant, eos bellum absumsit: vel in suas quisq. sedes refugêre. *Eductis olim, & nobiscũ per cõnubium sociatis, quique mox prouenêre, hæc patria est. Nec vos adeò iniquos existimamus, vt interfici à nobis parentes, fratres, liberos nostros velitis. Vectigal & onera cõmerciorum, resoluimus. Sint transitus incustoditi, sed diurni & inermes: donec nõua & recentia iura, in *vetustatẽ consuetudine vertantur. Arbitrũ habebimus Ciuilem & Velledam, apud quos pacta sancientur. *Sic lexitis Tencteris, legati ad Ciuilẽ & Velledam missi cum donis, cuncta ex voluntate Agrippinensium perpetrauere. Sed coràm adire, alloquiq; Velledam negatũ. Arcebantur aspectu, quò venerationis plus inesset. Ipsa editâ in turre, dilectus è propinquis, consulta responsaq; vt internuntius numinis, portabat. Ciuilis societate Agrippinensiũ auctus, proximas ciuitates affectare, aut aduersantibus bellũ inferre statuit. Occupatiq; Sunicis, & iuuentute corũ per cohortes compositâ: quominus vltrò pergeret, Claudius Labeo Bathauorum*

*Vulgò, vectigalibus.

Vbii ambiguè & callidè respondent.

* Deductis.

Velledæ auctoritas.

Eiusque fastidium.

Labeo opponit se Ciuili.

siorum Tungrorumq; & Neruiorum tumultuariâ manu restitit. fretus loco, quia pontem Mosæ fluminis anteceperat. Pugnabaturq; in angustiis ambiguè, donec Germani trauantes, terga Labeonis inuasere. Simul Ciuilis, ausus, an ex composito, intulit se agmini Tungrorum, & clarâ voce, Non ideò, inquit, bellum sumsimus, vt Batani & Treueri gentibus imperēt. Procul hæc à nobis arrogantia. accipite societatem. transgredior ad vos, seu me ducem, seu militē mauultis. Mouebatur vulgus, condebantq; gladios; cùm Campanus, ac Iuuenalis, ex primoribus Tungrorū, vniuersam ei gentem dedidēre. Labeo, antequam circumueniretur, profugit. Ciuilis Bethasios quoq. ac Neruios in fidē acceptos, copiis suis adiunxit: ingens rerum, perculsis ciuitatum animis, vel sponte inclinantibus. Interea Iulius Sabinus, proiectis fœderis Romani monumentis, Cæsarem se salutari iubet: magnamq; & inconditā popularium turbam in Sequanos rapit, conterminam ciuitatem & nobis fidam. Nec Sequani detractauere certamen. Fortuna melioribus affuit. Fusi Lingones. Sabinus festinatum temerè prælium, pari formidine deseruit. Vtq; famam exitij sui faceret, villam in quā perfugerat, cremauit. illic voluntariâ morte interisse creditus. Sed quibus artibus latebrisq;, vitam per nouem mox annos traduxerit, simul amicorum eius constantiam, & insigne Epponinæ vxoris exemplum, suo loco reddemus. Sequanorū prosperâ acie, belli impetus stetit. Respiscere paulatim ciuitates, fasq; & fœdera respicere, principibus Remis: qui per Gallias edixere, vt missis legatis in commune cōsulcarent, libertas an pax placeret. At Roma cuncta in deterius auditu Mucianū angebant. *Nequaquā egregij duces, iam enim Gallum Annium & Petilium Cerialem dilegerat, *summam

Sed vincitur.

Tungri deduntur,

Bethasij, & Neruij.

Sabini vanitas, qui Cæsarem se facit.

Sequanos inuadit:

Fugit, later.

Concilium Galliarum, super summā rei.

* Nec, quamquam

* Tac. summa

mam belli parum tolerare. Nec relinquenda vrbs, sine rectore. Et Domitiani indomitæ libidines timebãtur: suspectis, vti diximus, Primo Antonio, Varoq́; Ario. Varus prætorianis præpositus, vim atq. arma retinebat. Eum Mucianus pulsum loco, ne sine solatio ageret, annonæ præfecit. Vtq́; Domitiani animũ, Varo haut alienũ, deliniret: Arretinum Clementẽ, domui Vespasiani per affinitatem innexum, & gratissimũ Domitiano, prætorianis præposuit, patrem eius sub Caio Cæsare egregiè functũ eâ curâ dictitans. Latũ militibus idem nomẽ. atq; ipsum quamquam senatorij ordinis ad vtraq. munia sufficere. Assumuntur è ciuitate clarissimus quisque; & alij per ambitionem. Simul Domitianus Mucianusq́; accingebantur, dispari animo. ille, spe ac iuuentâ properus, hic, moras nectens, quîs flagrantẽ retineret, ne ferociâ ætatis, & prauis impulsoribus si exercitum inuasisset, paci belloq. malè consuleret. Legiones victrices VI. & XVIII. Vitellianarum vnaetvicesima, è recens conscriptis secunda, Peninis Cottianisq́; alpibus, pars monte Graio, traducuntur. XIIII. legio è Britannia, III. ac prima ex Hispaniâ accita. Igitur venientis exercitus famâ, & suopte ingenio ad mitiora inclinantes Galliarum ciuitates, in Remos conuenêre. Treuerorum legatio illic opperiebatur, acerrimo instinctore belli Tullio Valentino. Is meditatâ oratione, cuncta magnis imperiis obiectari solita, cõtumeliasq́; & inuidiam in pop. Romanum effudit: turbidus miscendis seditionibus, & plerisq. gratus vecordi facundiâ. At Iulius Auspex è primoribus Remorum, vim Romanam, pacisq́; bona dissertans, & sumi bellum etiam ab ignauis, strenuissimi cuiusq. periculo geri, iamq́; super caput legiones: sapientissimum quemque reuerentiâ fideq́;, iuniores periculo ac metu continuit. Et Valentini animum

Varo præfectura Præt. adempta.

Clementi data.

Domitianus vna cũ Muciano ad bellum expediunt.

Legiones contrahunt.

Remis deliberant Galli.

Tullius in arma eos trahit.

Iulius retinet.

laudabant, consilium Auspicia sequebantur. Constat obstetisse Treueris Lingonibusq; apud Gallias, quòd Vindicis motu cum Verginio steterant. Deterruit plerosq. prouinciarũ æmulatio. quod bello caput? vnde ius auspiciúmque peteretur? quam, si cuncta prouenissent, sedem imperio legerent? Nondum victoria, iam discordia erat: aliis fœdera, quibusdam opes viresq;, aut vetustatẽ originis, per iurgia iactantibus. Tædio futurorum, præsentia placuere. Scribuntur ad Treueros epistolæ, nomine Galliarum, vt abstinerent armis, impetrabili venia, & paratis deprecatoribus, si pœniteret. Restitit idem Valentinus, obstruxitq; ciuitatis suæ aures, haut perinde instruendo bello intentus, quàm frequens concionibus. Igitur non Treueri neq; Lingones, ceteræue rebellium ciuitates, pro magnitudine suscepti discriminis agere. Ne duces quidem, in vnum consulere. Sed Ciuilis, auia Belgarum circumibat: dum Claudium Labeonem capere, aut exturbare nititur. Classicus, segne plerumq; otium trahens, velut parto imperio fruebatur. Ne Tutor quidem maturauit superiorem Germaniæ ripam, & ardua alpium præsidiis claudere. Atq; interim vnaetvicesima legio Vindonissã, Sextilius Felix cũ auxiliariis cohortibus per Rhætiam irrupêre. Accesit ala Singularium, excita olim à Vitellio, deinde in partes Vespasiani transgressa. Præerat Iulius Briganticus, sorore Ciuilis genitus, vt fermè acerrima proximorũ odia sunt, inuisus auunculo infensusq;. Tutor, Treuerorum copias, recenti Vangionum, Caracatium, Tribocorum lectu auctas, veterano pedite atque equite firmauit, corruptis spe, aut metu subactis legionariis. qui primò cohortem præmissam à Sextilio Felice, interficiunt. mox vbi duces exercitusq; Romani propinquabant, honesto transfugio rediere: secutis Tribocis,

Vide per deum, quæ in plurium imperio cuenant.

Galli Romanum iugum præferunt.

Interea hostes segniter agunt.

Romani vndiq. irrumpunt.

Iulius Briganticus proditus.

Legionarij Treueros deserunt:

Van-

Vangionibusq; & Caracatibus. Tutor, Treuerũ comitantibus, vitato Magontiaco Bingium conceßit; fidens loco, quia pontem Nauæ fluminis abruperat. sed incursu cohortium quas Sextilius ducebat, & reperto vado, proditus fususq;. Eâ clade, perculsi Treueri. & plebes omißis armis, per agros palatur. quidam principũ, vt primi posſiſſe bellum viderentur, in ciuitates quæ ſocietatem Romanam non exuerant, perfugerunt. Legiones à Noueſio Bonnaq; in Treueros, vt ſupra memorauimus, tradictæ, ſe ipſas in verba Veſpaſiani adigunt. Hæc Valentino abſente geſta: qui vbi aduentabat, furens, cunctaq; rurſus in turbas & exitium cõuerſurus: legiones in Mediomatricos, ſociam ciuitatem, abſceſſere. Valentinus ac Tutor, in arma Treueros retrahunt: occiſis Herennio ac Numiſio legatis, quo minore ſpe veniæ creſceret vinculum ſceleris. Hic belli ſtatus erat, cùm Petilius Cerialis Magontiacum venit. eius aduentu, erecta ſpes. Ipſe pugnæ auidus, & contemnendis quàm cauendis hoſtibus melior, ferociâ verborũ militẽ incendebat: vbi primùm congredi licuiſſet, nullam prælio morã facturus. Dilectus per Galliam habitos, in ciuitates remittit, ac nuntiare iubet ſufficere imperio legiones. ſocij ad munia pacis redirent, ſecuri velut confecto bello, quod Romanæ manus excepiſſent. Auxit ea res Gallorum obſequium. nam receptâ iuuentute, faciliùs tributa tolerauere, proniores ad officia quòd ſpernebantur. At Ciuilis & Claßicus, vbi pulſum Tutorem, cæſos Treueros, cuncta hoſtibus proſpera accepere: trepidi ac properantes, dum diſperſas ſuorum copias conducunt, crebris interim nuntiis Valentinum monuere, ne ſummæ rei periculum faceret. Eo rapidiùs Cerialis, miſſus in Mediomatricos, qui breuiore itinere legiones in hoſtem verterent, cõtracto quod erat militum

Alliſque plurib.

Tutor victus.

Perculſi Treueri.

Tamen iterum animos & arma recipiunt.

Cerialis ingenium.

Ciuilis & Claßicus accelerant.

Sed præuẽnit Cerialis.

Magon-

*Vat. Ridegulum

Magontiaci, quantumq; secum transuexerat, tertiis castris Rigodulū venit. quem locum, magnâ Treuerorum manu, Valentinus insederat, montibus aut Mosellâ amne septum. & addiderat fossas, obicesq; saxorum. Nec deterruere ea munimenta Romanum ducem, quo minus peditem perrumpere iuberet; equitū aciem, in collem erigeret; spreto hoste, quem temerè collectum, haut ita loco iuuari, vt non plus suis in virtute foret. Paulum morae in

Valentinum inuadit.

Alios fugat:

ascensu, dum missilia hostium praeuehuntur. Vt ventum ad manus; deturbati, ruinae modo, praecipitantur. Et pars equitum, aquioribus in locis circumuecta, nobilissimos Belgarum, in quis ducem Valentinū, cepit. Cerialis, postero die, coloniā Treuerorū ingressus est, auido milite eruenda ciuitatis: Hanc esse Classici, hanc Tutoris patriam.

Ipsum capit.

Treueris exitium imminebat.

horum scelere, clausas cæsasq. legiones. Quid tantum Cremonam meruisse, quam è gremio Italiæ raptam, quia vnius noctis moram victoribus attulerit? Stare in confinio Germaniæ integrā sedem, spoliis exercituum & ducum cædibus quantem. Redigeret prædam in fiscum. Ipsis sufficere ignes, & rebellis coloniæ ruinas, quibus tot castrorum excidia pensarentur. Cerialis metu infamiæ, si licentiâ sauitiáque imbuere militem crederetur, prebsit iras. & paruere, posito ciuili bello ad externa modestiores. Conuertit inde animos, accitarū è Mediomatricis legionum miserabilis aspectus. Stabant conscientiâ flagitij mœstæ, fixis in terrā oculis. Nulla inter coëuntes exercitus consalutatio. neque solantibus hortantibúsve responsa dabant, abditi per tentoria, & lucem ipsam vitantes. nec perinde periculū aut metus, quàm pudor ac dedecus obstupefecerat: attonitis etiam victoribus, qui vocē precesq; adhibere non ausi, lacrymis ac silentio veniam poscebant.

Sed Cerialis discussit.

Legiones nuper deditæ:

Veniam impetrant.

donec

donec Cerialis mulceret animos, fato acta dicitans, quæ militum ducúmve discordiâ, vel fraude hostium euenissent. Primum illum stipendiorum & sacramenti diem haberent: priorum facinorum neq; imperatorem, neq; se meminisse. Tunc recepti in eadem castra, & edictum per manipulos, ne quis in certamine iurgióve seditionem aut cladem commilitoni obiectaret. Mox Treueros ac Lingonas, ad concionem vocatos, ita alloquitur. Neque ego vnquam facundiam exercui; & populi Romani virtutem armis affirmaui. Sed quia apud vos verba plurimùm valent, bonaq. ac mala non sua naturâ, sed vocibus seditiosorum æstimantur: statui pauca disserere, quæ profligato bello, vtilius sit vobis audisse, quàm nobis dixisse. Terrâ vestram, ceterorumque Gallorum, ingressi sunt duces imperatoresq. Romani, nullâ cupidine, sed maioribus vestris inuocantibus, quos discordiæ vsque ad exitium fatigabant. & acciti auxilio Germani, sociis pariter atq. hostibus seruitutẽ imposuerant. Quot prœliis aduersus Cimbros Teutonosque, quantis exercituum nostrorum laboribus, quóve euentu Germanica bella tractauerimus, satis * clarũ. Nec ideo Rhenum insedimus, vt Italiam tueremur: sed ne quis alius Ariouistus, regno Galliarũ potiretur. An vos cariores Ciuili Batauisq. & Transrhenanis gentibus creditis, quàm maioribus eorum patres auique vestri fuerunt? Eadem semper caussa Germanis transcendendi in Gallias, libido atque auaritia, & mutandæ sedis amor: vt relictis paludibus & solitudinibus suis, fecundissimum hoc solũ, vosq. ipsos possideret. Ceterùm libertas, & speciosa nomina prætexuntur. nec quisquam alienum

Cauetur eorũ infamiæ.

Cerialis, ita me deus, facunda & sapiens oratio.

* T'at. claret.

alienum seruitium, & dominationem sibi concupiuit, vt non eadē ista vocabula vsurparet. Regna bellaque per Gallias semper fuere, donec in nostrum ius concederetis. Nos, quamquā totiens lacessiti, iure victoriæ id solū vobis addidimus, quo pacem tueremur. Nam neq. quies gentium, sine armis; neq. arma, sine stipendiis; neq. stipendia, sine tributis haberi queunt. Cetera in communi sita sunt. Ipsi plerumq. legionibus nostris præsidetis: ipsi has aliasq. prouincias regitis. Nihil separatum, clausúmve. Et laudatorū principum vsus ex æquo, quamuis procul agentibus: fœui proximis ingruunt. quomodo sterilitatē, aut nimios imbres, & cetera naturæ mala; ita luxum, vel auaritiam dominantium tolerate. Vitia erunt, donec homines. sed neq. hæc continua; & meliorū interuentu pensantur. nisi fortè Tutore & Classico regnantibus, moderatius imperiū speratis: aut minoribus quàm nunc tributis, parabuntur exercitus, quibus Germani Britanniq. arceantur. Nam pulsis (quod dij prohibeant) Romanis, quid aliud quàm bella omnium inter se gentium exsistent? Octingentorum annorum fortunâ disciplinaque, compages hæc coaluit: quæ conuelli, sine exitio conuellentium, non potest. Sed vobis maximum discrimen, penes quos aurum & opes, præcipuæ bellorum caussæ. Proinde pacem & vrbem, quam victi victoresq. eodē iure obtinemus, amate, colite. Moneant vos vtriusque fortunæ documenta, ne contumaciam cum pernicie, quàm obsequium cum securitate malitis. *Tali oratione grauiora metuentes compositi, erexitq;. Tenebantur victore exercitu Treueris; cùm*

Treueris ignōtum.

*ri;cùm Ciuilis & Claßicus misere epistolas ad Cerialem, quarum hæc sententia fuit. Vespasianum, quamquam *nuntios occultarẽt, excessisse vitâ. Vrbem atq. Italiam, interno bello consumtam. Muciani & Domitiani, vana & sine viribus nomina. Si Cerialis imperium Galliarum velit, ipsos finibus ciuitatum suarum contentos: si prælium mallet, ne id quidem abnuere. Ad ea Cerialis Ciuili & Claßico nihil. eum qui attulerat ipsas epistolas, ad Domitianum misit. Hostes diuisis copiis aduenêre vndique. Plerique culpabant Cerialem passum iungi, quos discretos intercipere licuisset. Romanus exercitus castra fossâ valloq; circumdedit: quîs temerè antea intutis consederat. Apud Germanos, diuersis sententiis certabatur. Ciuilis opperiendas Transrhenanorum gentes*, quarum terrore fractæ Po. Ro. vires obtererẽtur. Gallos quid aliud quàm prædam victoribus? & tamen quod roboris sit, Belgas, secum palàm, aut voto stare. *Tutor contatione crescere rem Romanam affirmabat, coëuntibus vndique exercitibus*: Transuectam à Britanniâ legionem: accitas ex Hispaniâ: aduentare ex Italiâ: nec subitum militem, sed veterem, expertumq́. belli. Nã Germanos, qui ab ipsis sperentur, non iuberi, non regi, sed cuncta ex libidine agere. Pecuniamq́ue ac dona, quîs solis corrumpantur, maiora apud Ro. & neminem adeò in arma promtum, vt non idem pretiũ quietis quàm periculi malit. quòd si statim cõgrediantur, nullas esse Ceriali, nisi ex reliquiis Germanici exercitus, legiones, fœderibus Galliarum obstrictas. Idq́ue ipsum, quòd inconditam nuper Valentini. manum contra spem suam fuderint, alimentum illis duciq́. temeritatis. Ausuros rursus, venturosq́. in manus,

*Farn. nuntij quod probo.

Ciuilis & Classicus aduenêre.

Ille pugnam differri censet.

Tutor maturat.

manus, non imperiti adolescentuli verba & conciones, quàm ferrum & arma meditantis, sed Ciuilis & Classici: quos vbi aspexerint, redituram in animos formidinē, fugam, famemque, ac totiens captis precariam vitam. neque Treueros, aut Lingonas beneuolentiâ contineri: resumturos arma, vbi metus abscesserit. *Diremit consiliorum diuersitatem, approbatâ Tutoris sententiâ Classicus. statimq; exsequuntur. Media acies Vbiis Lingonibusq; data, dextro cornu cohortes Batauorū, sinistro Bructeri Tencteriq;. pars montibus, alij viam inter Mosellamq; flumen, tam improuisi assiluere, vt in cubiculo ac lectulo Cerialis (neque enim noctem in castris egerat) pugnari simul, vinciq; suos audierit, increpans pauorem nuntiantium, donec vniuersa clades in oculis fuit. Perrupta legionum castra. fusi equites: medius Mosellæ pons, qui vlteriora Coloniæ annectit, ab hostibus insessus. Cerialis turbidis rebus intrepidus, & fugientes manu retrahens, intecto corpore promtus inter tela, felici temeritate, & fortissimi cuiusque accursu, reciperatum pontem lectâ manu firmauit. Mox in castra reuersus, palantes captarum apud Nouesium Bonnamq; legionum manipulos, & rarum apud signa militem, ac propè circumuentas aquilas videt. Incensus irâ,* non Flaccum, *inquit,* non Voculam deseritis. Nulla hîc proditio. neque aliud excusandum habeo, quàm quòd vos Gallici fœderis oblitos [*prædixerim,] memoriam Romani sacramenti tenere credidi. Annumerabor Numisiis & Herenniis, vt omnes legati vestri, aut militum manibus, aut hostium ceciderint. Ite, nuntiate Vespasiano, vel, quod propius est, Ciuili & Classico, relictam à vobis in acie ducem. venient legiones,

[illegible] cum eo [illegible]fficens.

Romanos [illegible]

[illegible] dunt.

Cerialis [illegible] constantia.

Milites increpat.

* *Metuo vt superfit ea vox.*

giones, quæ neq. me inultum, neq. vos impunitos patiantur. *Vera erant. & à tribunis præfectisq; eadem ingerebantur. Consistunt per cohortes, & manipulos. neq. enim poterat patescere acies effuso hoste, & impedientibus tentoriis sarcinisq;, cùm intra vallum pugnaretur. Tutor, & Classicus, & Ciuilis, suis quisq. locis pugnam ciebant: Gallos pro libertate, Batauos pro gloriâ, Germanos ad prædam instigantes. Et cuncta pro hostibus erant. donec legio vicesimaprima, patentiore quàm cetera spatio cõglobata, sustinuit ruentes; mox impulit. Nec sine ope diuinâ, mutatis repentè animis, terga victores vertêre. Ipsi territos se cohortium aspectu ferebant, quæ primo impetu disiecta, summis rursus iugis congregabantur, ac speciem noui auxilij fecerânt. Sed obstitit vincentibus prædum inter ipsos certamen, hoste omisso spolia consectandi. Cerialis, vt incuriâ propè rem afflixit, ita constantiâ restituit. Secutusq; fortunã, castra hostium eodem die capit exscinditq;. Nec in longum quies militi data. Orabant auxiliũ Agrippinenses, offerebantq; vxorem ac sororẽ Ciuilis, & filiam Classici, relictas sibi pignora societatis. Atq. interim dispersos in domibus Germanos trucidauerant. Vnde metus & iustæ preces inuocantium, antequàm hostes reparatis viribus, ad spem, vel ad vltionem accingerentur. Namq; & Ciuilis illuc intenderat, non inualidus, flagrantissimâ cohortium suarũ integrâ, & è Chaucis Frisiuq; compositâ. Tolbiaci, in finibus Agrippinensium, agebat. Sed tristis nuntius auertit, deletam cohortem dolo Agrippinensium: qui largis epulis vinoq; sopitos Germanos, clausis foribus, igne iniecto, cremauêre. Simul Cerialis propero agmine subuênit. Circumsteterat Ciuilẽ & alius metus, ne quartadecima legio adiuncta Britannicâ classe, afflictaret Batauos, quà*

Iique animum recipiunt.

Mox fugati hostem;

Nimis prædæ intentũ.

Vbij auxiliũ petunt.

Cohortem Ciuilis dolo necant.

Oceano ambiuntur. Sed legionẽ, terrestri itinere, Fabius Priscus legatus in Neruios Tungrosq; duxit. Eaq; ciuitates in deditionem acceptæ. Classem vltrò Caninefates aggressi sunt. maiorq; pars nauium depressa, aut capta. Et Neruiorũ multitudinẽ sponte commoram, vt pro Romanis bellum capesseret, iidem Caninefates fudere. Classicus quoque aduersus equites Nouesium à Ceriale præmissos, secundum prælium fecit. quæ modica, sed crebra damna, famam victoriæ nuper partæ lacerabant. Iisdem diebus, Mucianus Vitellij filiũ interfici iubet: mansuram discordiam obtendens, ni femina belli restinxisset. Neque Antonium Primum adsciri inter comites à Domitiano passus est: fauore militum anxius, & superbiâ viri, æqualium quoq;, adeò superiorum, intolerantis. Profectus ad Vespasianum Antonius, vt non pro spe sua excipitur, ita neq. auerso imperatoris animo. Trahebatur in diuersa. hinc, meritis Antonij, cuius ductu confectum haut dubiè bellum erat: inde, Muciani epistolis. simul ceteri, vt infestum tumidumq; insectabantur, adiunctis prioris vitæ criminibus. neq; ipse decrat arrogantiâ vocare offensas, nimius cõmemorandis quæ meruisset. Alios vt imbelles, Cæciuam vt captiuũ ac dediticium increpat. Vnde paulatim leuior viliorq; haberi, manente tamen in speciem amicitiâ. Per eos menses, quibus Vespasianus Alexandriæ statos * æstiuis flatibus dies, & certa maris, experiebatur, multa miracula euenêre, quis cælestis fauor & quædam in Vespasianum inclinatio numinũ ostenderetur. Ex plebe Alexandrinâ quidam, oculorũ tabe notus, genua eius aduoluitur, remedium cæcitatis exposcens gemitu, monitu Sarapis dei, quem dedita superstitionibus gens ante alios colit. precabaturq; principẽ, vt genas & oculorum orbes dignaretur respergere oris excremento. Alius manu

aget,

Classis Romana fusa:

Itemq. Neruij, eorum socij.

Antonius Primus ad Vespasianũ venit.

Cuius mores non ad aulam.

Itaque vilescit.

* Ausim legere, Etesiarum

Miracula Vespasiano edita.

Cæcum sanat,

ager, eodem deo auctore, vt pede ac vestigio Cæsaris calcaretur, orabat. Vespasianus primò irridere, aspernari: atque illis instantibus, modò famæ vanitatis metuere, modò obsecratione ipsorum, & vocibus adulantium in spem induci. postremò æstimari à medicis iubet, an talis cæcitas ac debilitas, ope humana superabiles forent. Medici variè disserere. Huic non exesam vim luminis, & redituram si pellerentur obstantia: illi elapsos in prauum artus, si salubri vis adhiberetur, posse integrari. Id fortasse cordi deis, & diuino ministerio principem electum. deniq; patrati remedij gloriam, penes Cæsarem; irriti, ludibrium penes miseros fore. Igitur Vespasianus cuncta fortunæ suæ patere ratus, nec quidquam vltrà incredibile, læto ipse vultu, erectâ quæ astabat multitudine, insti exsequitur. Statim conuersa ad vsum manus, ac cæco reluxit dies. Vtrumq. qui interfuere nunc quoq. memorant, posquam nullum mendacio pretium. Altior inde Vespasiano cupido adeundi sacram sedē, vt super rebus imperij consuleret. Arceri templo cunctos iubet. atq; ingressus, intentusq; numini, respexit ponè tergū è primoribus Ægyptiorum, nomine Basilidem: quē procul Alexandriâ plurium dierū itinere, & ægro corpore detineri haut ignorabat. Percontatur sacerdotes, num illo die Basilides templum iniisset? percontatur obuios, num in vrbe visus sit? denique missis equitibus explorat, illo temporis momento, octoginta millibus passuum abfuisse. Tunc diuinam speciem, & vim responsi ex nomine Basilidis interpretatus est. Origo dei nondū nostris auctoribus celebrata: Ægyptiorū antistites, sic memorant. Ptolemæo regi, qui Macedonum primus Ægypti opes firmauit, cùm Alexandriæ recens conditæ mœnia, templaq; & religiones adderet, oblatū per quietem decore eximio & maiore quàm

Mancum sanat.

Sarapidis templū adit.

Omen illiè ei factum.

De Sarapide ipso exortio.

re quàm humana specie iuuenẽ, qui moneret, vt fidissimis amicorum in Pontum missis, effigiem suam acciret: latum id regno, magnamq; & inclytam sedem fore quæ excepisset. simul visum eumdem iuuenem in cælum igne plurimo attolli. Ptolemæus omine & miraculo excitus, sacerdotibus Ægyptiorum, quibus mos talia intelligere, nocturnos visus aperit. Atque illis Ponti & externorum parum gnaris, Timotheũ Athenienſem è gente Eumolpidarum, quem vt antistitem carimoniarum Eleusi exciuerat, quanam illa superstitio, quod numen interrogat. Timotheus, quæsitis qui in Pontum meassent, cognoscit vrbem illic Sinopen, nec procul templum vetere inter accolas famâ Iouis Ditis. Namque & muliebrem effigiem assistere, quam plerique Proserpinam vocent. Sed Ptolemæus, vt sunt ingenia regum, pronus ad formidinem, vbi securitas rediit, voluptatum quàm religionũ appetens, negligere paulatim, aliisq; ad curas animum vertere: donec eadẽ species terribilior iam & instantior, exitium ipsi regnoq; denuntiaret, ni iussa patrarentur. Tum legatos & dona Scydrothemidi regi (is tunc Sinopensibus imperitabat) expediri iubet, præcipitq; nauigaturus, vt Pythium Apollinem adeant. Illis mare secundum. Sors oraculi haut ambigua. Irent, simulacrumq; patris sui reuecherent, sororis relinquerent. Vt Sinopen venêre, munera, preces, mandata regis sui Scydrothemidi allegant. Qui diuersus animi, modò numen pauescere, modò minùs aduersantũ populi terreri, sæpe dõnis promissisq; legatorum flectebatur. Atque interim triennio exacto, Ptolemæus non studium, non preces omittere. Dignitatem legatorum, numerum nauium, auri pondus, augebat. Tum minax facies Scydrothemidi offertur, ne destinata deo vltrà moraretur. Cõtantem varia pernicies, morbiq; &

manifesta

manifesta cælestium ira, grauiorq; in dies fatigabat. Aduocatâ cõcione, iussa numinis, suos Ptolemaiq; visus, ingruentia mala exponit. Vulgus aduersari regem, inuidere Ægypto, sibi metuere, templumq; circumsidere. Maior hinc fama tradidit, deum ipsum appulsas litori nauis sponte cõscendisse. Mirum inde dictu, tertio die tantum maris emensi, Alexandriam appelluntur. Templum pro magnitudine vrbis exstructũ, loco cui nomen Rhacotis, fuerat illic sacellum, Sarapidi atq; Isidi antiquitùs sacratum. Hæc de origine & aduectu dei, celeberrima. Nec sum ignarus, esse quosdam qui Seleuciâ vrbe Syriæ accitum, regnante Ptolemæo, quem tertia ætas tulit: alij auctorem eundẽ Ptolemæum; sedẽ ex quâ transierit, Memphim perhibent, inclytã olim, veteris Ægypti columen. Deum ipsum multi Æsculapium, quòd medeatur agris corporibus; quidam, Osirim, antiquissimum illis gentibus numen; pleriq. Iouem, vt rerũ omnium potentem; plurimi Ditem patrem, insignibus quæ in ipso manifesta, aut per ambages coniectant. At Domitianus Mucianusq;, antequàm alpibus propinquarent, prosperos rerũ in Treueris gestarũ nuntios accepere. Præcipua victoriæ fides, dux hostium Valentinus, nequaquã abiecto animo, quos spiritus gessisset, vultu ferebat. Auditus ideò tantùm, vt nosceretur ingenium eius, damnatusq; inter ipsum supplicium, exprobrantî cuidam patriam eius captam, Accipere se solatium mortis respondit. Sed Mucianus quod diu occultauerat, vt recens expromsit. Quoniam benignitate deûm fractæ vires hostium forent: parum decorè Domitianum, confecto propè bello, alienæ gloriæ intenturum. Si status imperij, aut salus Galliarum in discrimine verteretur, debuisse Cæsarem in acie stare. Canine fates Batauosque

Domitianus victoriæ nũtium accipit.

Valentinus damnatus.

Mucianus Domitianũ sistit.

minoribus ducibus delegandos. Ipse Lugduni vim fortunamq́. principatus è proximo ostentaret, nec paruis periculis immixtus, & maioribus non defuturus. *Intelligebantur artes. sed pars obsequij in eo, ne deprehenderentur. Ita Lugdunum ventum. Vnde creditur Domitianus, occultis ad Cerialem nuntiis, fidem eius tentauisse, an præsenti sibi exercitum imperiumq́; traditurus foret. quâ cogitatione bellum aduersus patrem cogitauerit, an opes viresq́; aduersus fratrem, in incerto fuit. Nam Cerialis, salubri temperamento elusit, vt vana pueriliter cupientem. Domitianus sperni à senioribus iuuentam suam cernens, modica quoque & vsurpata antea munia imperij omittebat. Simul simplicitatis ac modestiæ imagine, in altitudinem conditus: studiumq́; litterarum & amorem carminum simulans, quò velaret animum, & fratris æmulationi subduceretur, cuius disparem mitioremq́; naturam contrà interpretabatur.*

Hic res nouas tentat:

Nec perpetrat.

Otium & poëtam simulat.

C. CORNELII TACITI AB EXCESSV NERONIS HISTORIARVM LIBER V.

BREVIARIVM LIBRI.

TITI in Iudæos vrbemque sacram expeditio. Eâ occasione, de gentis origine, moribus, religione, vrbisque ipsius opere & situ, accuratiùs & vberiùs dictum. Germanici belli progressus. prælia aliquot inter Ciuilem & Cerialem. quæ denique pax (ita apparet ex fine admutilati libri) excepit.

EIVSDEM

IVSDEM *anni principio, Cæsar Titus perdomanda Iudæa dilectus à patre, & * priuatis vtriusq; rebus militiâ clarus, maiore tũ vi famaq; agebat, certantibus prouinciarũ & exercituum studiis, atq; ipse, vt * superior sui iam crederetur, decorum se promtumq; in armis ostendebat, comitate & alloquiis officia prouocans: ac plerumque in opere, in agmine, gregario militi mixtus, incorrupto ducis honore. Tres eum in Iudæâ legiones, quinta & decima, & quintadecima, vetus Vespasiani miles excepere. Tradidit & Syria duodecimam, & adductos Alexandriâ duoetuicesimanos tertianosq;. Comitabantur viginti sociæ cohortes, octo equitum alæ: simul Agrippa, Sohemusq; reges, & auxilia regis Antiochi, validáque & solito inter accolas odio infensa Iudæis Arabum manus. Multi, quos vrbe atq. Italiâ spes accierat, occupandi Principẽ adhuc vacuum. His cum copiis fines hostium ingressus, composito agmine, cuncta explorans, paratúsque decernere, haut procul Hierosolymis castra facit. Sed quia famosæ vrbis supremum diem traditurus sum, congruens videtur primordia eius aperire. Iudæos Cretâ insulâ profugos, nouissima Libyæ insedisse memorant, quâ tempestate Saturnus vi Iouis pulsus cesserit regnis. Argumentum è nomine petitur. Inclytum in Cretâ, Idam montem, accolas, Idæos, aucto in Barbarum cognomento, Iudæos vocitari [* quasi Idæos.] quidã regnante Iside, exundantem per Ægyptum multitudinem, ducibus Hierosolymo ac Iudâ, proximas in terras exoneratam. Plerique Æthiopum prolem, quos rege Cepheo, metus atq; odium mutare sedes perpulerit. Sunt qui tradant, Assyrios conue-*

Titus in Iudæâ rem gerit

* Vat. *prelatis.* Bud. *prælatis*

* *super fortunam*

Quibus copiis?

Hierosolyma adfidet.

De Iudæorũ ortu:

Varia & vana.

* *Glossema est: & abest à Vat.*

nas, indigum agrorum populum, parte Ægypti potitos, ac mox proprias vrbes Hebræasq; terras, & propiora Syriæ coluisse. Clara alij Iudæorũ initia: Solymos carminibus Homeri celebratam gentem, conditæ vrbi Hierosolymam nomen è suo fecisse. Plurimi auctores consentiunt, ortâ per Ægyptũ tabe, quæ corpora fœdaret: regem * *Occhorim, adito Hammonis oraculo, remedium petentem, purgare regnum, & id genus hominum vt inuisum deis, alias in terras auehere iussum. Sic conquisitum collectumq; vulgus, postquam vastis locis relictum sit; ceteris per lacrymas torpentibus, Mosen vnum ex sulum monuisse, ne quam deorum hominúmve opem exspectarent, ab vtrisque deserti, sed sibimet vt duci cælesti crederent,* * *primò cuius auxilio credentes, præsentes miserias pepulissent. Assensere, atque omnium ignari fortuitum iter incipiunt. Sed nihil æquè, quàm inopia aquæ fatigabat. Iamq; haut procul exitio, totis campis procubuerant: cùm grex asinorum agrestium, è pastu in rupem nemore opacam concessit. Secutus Moses, coniecturâ herbidi soli, largas aquarum venas aperit. Id leuamen. & continuum sex dierum iter emensi, septimo pulsis cultoribus, obtinuere terras in quibus vrbs & templum dicata sunt. Moses, quo sibi in posterum gentem firmaret, nouos ritus contrariosq; ceteris mortalibus indidit. Profana illic omnia, quæ apud nos sacra. Rursum concessa apud illos, quæ nobis incesta. Effigiem animalis, quo monstrante errorem sitimq; depulerant, penetrali sacrauere: cæso ariete, velut in contumeliam Hammonis. Bos quoq. immolatur, quem Ægyptij Apin colunt. Sue abstinent, memoriâ cladis, quòd ipsos scabies quondam turpauerat, cui id animal obnoxium. Longam olim famem, crebris adhuc ieiuniis fatentur. Et raptarum*

*Ita vett. at vulgò, Bocchorim.

Moses.

* *Suspectus locus, & parum cohærens.*

Aquæ inopia.

Religio gentis.

Asinus iis (falsum) sacer.

frugum

frugum argumentum, pānis Iudaicus nullo fermento detinetur. Septimo die, otiū placuisse ferunt: quia is finem laborum tulerit. dein blandiente inertiâ, septimū quoque annum ignauiæ datum. Alij honorem eum Saturno haberi: seu principia religionis tradentibus Idæis, quōs cum Saturno pulsos, & cōditores gentis accepimus: seu quòd è septem sideribus, quīs mortales reguntur, altissimo orbe & præcipua potentiâ stella Saturni feratur: ac pleraque cælestium, vim suam & cursum septimos per numeros cōficiant. Hi ritus quoquo modo inducti, antiquitate defenduntur. cetera instituta sinistra, fœda, prauitate valuere. Nam pessimus quisque, spretis religionibus patriis, tributa & stipes illuc cōgerebant. Vnde auctæ Iudæorum res: & quia apud ipsos fides obstinata, misericordia in promtu, sed aduersus omnes alios hostile odium. Separati epulis, discreti cubilibus, proiectissima ad libidinem gens, alienarum concubitu abstinent. inter se nihil illicitum. Circumcidere genitalia instituêre; vt diuersitate noscantur. Transgressi in morem eorum, idem vsurpant. nec quidquam prius imbuuntur, quàm contemnere deos, exuere patriam: parentes, liberos, fratres, vilia habere. Augendæ tamen multitudini consulitur. Nam & necare quemquam ex agnatis, nefas: animasq; prœlio aut supplicijs peremtorum, æternas putant. Hinc generandi amor, & moriendi contemptus. Corpora condere, quàm cremare, è more Ægyptio. Eademq; cura, & de infernis persuasio. cælestium contrà. Ægyptij pleraque animalia effigiesq; compositas venerantur. Iudæi mente solâ, vnumq; numen intelligunt. Profanos qui deûm imagines, mortalibus materiis, in species hominum effingant. Summum illud & æternum, neque mutabile, neque interiturum. Igitur nulla simu-

Sabbathi quies.

Stipes in templum.

Circumcisio.

Animorum æternitas.

Imaginum despectio.

lacra vrbibus suis, nedum templis sunt. Non regibus hæc adulatio, non Cæsaribus honor. Sed quia sacerdotes eorum tibiá tympanisq́ cõcinebant, hederâ vinciebantur, vitisq́ aurea templo reperta: Liberum patrem coli, domitorem Orientis quidam arbitrati sunt, nequaquam congruentibus institutis. quippe Liber festos lætosq́ ritus posuit: Iudæorũ mos absurdus sordidusq́. Terra finesq́, quà ad Orientem vergunt, Arabiá terminantur: à meridie, Ægyptus obiacet: ab occasu, Phœnices & mare: Septentrionem à latere Syriæ longè prospectant. Corpora hominum salubria, & ferentia laborum. rari imbres, vber solum. [Exuberant] fruges nostrum ad morem. præterq́ eas, Balsamum & Palmæ. palmetis proceritas, & decor. Balsamum, modica arbor. vt quisq. ramus intumuit. si vim ferri adhibeas, pauent venæ: fragmine lapidis, aut testâ aperiuntur. humor in vsu medentium est. Præcipuum montium Libanum erigit, mirum dictu, tantos inter ardores opacum fidumq́ niuibus. Idem amnem Iordanem alit, funditq́. Nec Iordanes pelago accipitur. Sed vnum atque alterum lacum integer perfluit: tertio retinetur. Lacus immenso ambitu, specie maris, sapore corruptior, grauitate odoris accolis pestifer, neque vento impellitur, neque pisces aut suetas aquis volucres patitur. Incertæ vndæ, superiacta, vt solido feruntur, periti imperitiq́ nandi, perinde attolluntur. Certo anni, bitumen egerit: cuius legendi vsum, vt ceteras artes, experientia docuit. Ater suapte naturâ liquor, & sparso aceto concretus, innatat. hunc manu captum, quibus ea cura, in summa nauis trahũt. Inde nullo iuuante influit, oneratq́, donec abscindas. nec abscindere ære ferróve possis: fugit cruorem vestémque infectam sanguine, quo feminæ per menses exsoluuntur. Sic veteres auctores.*

Quidam Liberum iis deum dant.

Iudææ fines & situs.

* *Suspicor redundare.*

Vbertas, & fruges.

Balsamum.

Iordanes amnis.

Lacus Asphaltites.

Bitumen in eo.

Sed

Sed quari locorum tradunt, vndames bitumine moles pelli, manuq; trahi ad litus: mox vbi vapore terræ, vi solis inaruerint, securibus cuneisq; vt trabes aut saxa discindi. Haut procul inde campi, quos ferunt olim vberes, magnisq; vrbibus habitatos, fulminũ iactu arsisse: & manere vestigia, terramq; specie torridam, vim frugiferam perdidisse. Nam cuncta sponte edita, aut manu sata, siue herbâ tenus aut flore, seu solitam in speciem adoleuere, atra & inania velut in cinerem vanescunt. Ego sicut Iudaicas quondam vrbes igne cælesti flagrasse concesserim, ita halitu lacus infici terram, corrumpi superfusum spiritum, eoq; fetus segetum & autumni putrescere reor, solo cæloq; iuxtà graui. Et Belus amnis Iudaico mari illabitur: circa cuius os conlecta arenæ, admixto nitro, in vitrum excoquuntur. modicum id litus, sed egerentibus inexhaustum. Magna pars Iudææ vicis dispergitur. habent & opida. Hierosolyma genti caput. Illic inmensæ opulentiæ templum, & primis munimentis vrbs * deiugis, templũ intimis clausum. ad fores, tantùm Iudæo aditus: limine, præter sacerdotes, arcebantur. Dum Assyrios penes Medosq; & Persas Oriens fuit; despectissima pars seruientium. postquam Macedones præpotuere; rex Antiochus demere superstitionem, & mores Græcorum dare adnixus, quo minus teterrimam gentem in melius mutaret, Parthorum bello prohibitus est. nam eâ tempestate, Arsaces descuerat. Tum Iudæi, Macedonibus inualidis, Parthis nondum adultis (& Romani procul aberant) sibi ipsi reges imposuere, qui mobilitate vulgi expulsi, resumtâ per arma dominatione, fugas ciuium, vrbium euersiones, fratrum, coniugum, parentum neces, aliaque solita regibus ausi, superstitionem fouebant: quia honor sacerdotij, firmamentum potentiæ

Campi exusti.

Belus amnis.

Hierosolyma vrbs.

Ibi templũ.

Antiochus Iudæis infestus.

Reges iidem & sacerdotes.

Pompeius vincit.

tentiæ assumebatur. Romanorum primus Gn. Pompeius, domuit: templumq; iure victoriæ ingressus est. Inde vulgatum, * nulla intus deûm effigie vacuam sedem, & inania arcana. Muri Hierosolymorum diruti, delubrum mansit. Mox bello ciuili interno, postquàm in ditionem M. Antonij prouinciæ cesserant: rex Parthorum Pacorus Iudæâ potitus, interfectusque à P. Ventidio, & Parthi trans Euphratem redacti. Iudæos C. Sosius subegit. Regnum ab Antonio Herodi datũ, victor Augustus sanxit. Post mortem Herodis, nihil exspectato Cæsare, Simon quidam regium nomen inuaserat. Is à Quinctilio Varo obtinente Syriam punitus. & gentem coercitam, liberi Herodis tripartito rexere. Sub Tiberio quies. dein, iussi à C. Cæsare effigiem eius in templo locare, arma potius sumsere. quem motum Cæsaris mors diremit. Claudius defunctis regibus, aut ad modicum redactis, Iudæam prouinciam equitibus Romanis aut libertis permisit. è quibus Antonius Felix, per omnem sæuitiam ac libidinem, ius regium seruili ingenio exercuit, Drusillâ Cleopatræ & Antonij nepte in matrimonium accepta. vt eiusdem Antonij, Felix progener, Claudius nepos esset. durauit tamen patientia Iudæis, vsq. ad Gessium Florum procuratorem. Sub eo bellum ortum. & comprimere cœptantem Cestium Gallum Syriæ legatum, varia prœlia ac sæpius aduersa excepere. Qui vbi fato, aut tædio occidit: missu Neronis, Vespasianus fortunâ famaq; & egregiis ministrijs, intra duas æstates, cuncta camporũ, omnesq; præter Hierosolyma vrbes, victore exercitu tenebat. Proximus annus ciuili bello intentus, quantũ ad Iudæos per otium transiit. pace per Italiam partâ, & externæ curæ redierc. Augebat iras, quòd soli Iudæi non cessissent. Simul manere apud exercitus Titum, ad omnes principatus

* Aliàs, nullas ibi. effigies

Parthi vexant.

Varij apud eos reges, & turbæ.

Felix, procurator Iudææ.

Florus sub quo bellum.

Vespasianus eò missus.

Titus ibi relictus.

patu noui euentus casúsve vtile videbatur. Igitur castru, vti diximus, ante mœnia Hierosolymorũ positũ, instructas legiones ostentauit. Iudæi sub ipsos muros struxere aciẽ, rebus secundis longius ausuri; & si pellerentur, parato perfugio. Missus in eos eques cũ expeditis cohortibus, ambiguè certauit. Mox cessere hostes, & sequentibus diebus crebra pro portis prælia serebãt: donec assiduis damnis, intra mœnia pellerentur. Romani ad oppugnandũ versi. neq; enim dignũ videbatur, famẽ hostiũ opperiri. poscebantq; pericula, pars virtute, multi ferociâ, & cupidine præmiorum. Ipsi Tito Roma, & opes, voluptatesq; ante oculos; ac ni statim Hierosolyma conciderent, morari videbantur. Sed vrbem arduã situ, opera molesq; firmauerant, quis vel plana satis munirentur. Nam duos colles immensum editos claudebant muri per artem obliqui, aut introrsus sinuati: vt latera oppugnantium, ad ictus patescerent. Extrema rupis, abrupta: & turres, vbi mons iuuisset, in sexaginta pedes; inter deuexa, in centenos vicenósque attollebantur. mirâ specie, ac procul intuentibus pares. Alia intus mœnia, regiæ circumiecta. conspicuoq; fastigio turris, Antonia in honorem M. Antonij ab Herode appellata. Templum in modum arcis, propriiq; muri, labore & opere ante alios. ipsæ porticus, quis templum ambiebatur, egregium propugnaculum. Fons perennis aquæ, cauati sub terrâ montes: & piscinæ cisternæq; seruandis imbribus. præuiderant conditores ex diuersitate morum, crebra bella. inde cuncta, quamuis aduersus longum obsidium: & à Pompeio expugnatis, metus atque vsus pleraque monstrauêre. Atque per auaritiam Claudianorũ temporum, emto iure muniendi, struxere muros in pace, tamquam ad bellum: magnâ colluuie, & ceterarum vrbium clade auctis. Nam peruica-

Pugnatur ad Hierosolyma.

Eademque oppugnantur.

Frustrà, quia præmunita.

Turris Antonia.

Templum.

pertinacissimus quisq. illuc perfugerat; eóque seditiosius agebant. Tres duces, totidem exercitus. Extrema & latissima mœnium, Simon: mediam vrbem, Ioannes, quem & Bargioram vocabant: templum, Eleazarus firmauerat. Multitudine & armis Ioannes, ac Simon; Eleazarus, loco pollebat. Sed prœlia, dolus, incendia inter ipsos; & magna vis frumenti ambusta. Mox Ioannes, missis per speciem sacrificandi, qui Eleazarum manumq; eius obtruncarent, templo potitur. ita in duas factiones ciuitas discessit, donec propinquantibus Ro. bellum externũ concordiam pareret. Euenerant prodigia, quæ neq. hostiis, neq. votis piare fas habet gens, superstitioni obnoxia, religionibus aduersa. Visæ per cælum concurrere acies, rutilantia arma, & subitò nubium igne collucere templum. Expassæ repentè delubri fores, & audita maior humanâ vox, Excedere deos. simul ingens motus excedentium. Quæ pauci in metum trahebant: pluribus persuasio inerat, antiquis sacerdotum litteris contineri, eo ipso tempore fore, vt valescerent Oriens, profectiq; Iudææ rerum potirentur. quæ ambages Vespasianum ac Titum prædixerãt. Sed vulgus, more humanæ cupidinis sibi tantam fatorũ magnitudinẽ interpretati, ne aduersis quidem ad vera mutabantur. Multitudinem obsessorũ omnis ætatis, virilis ac muliebris sexus, * sexcenta millia fuisse accepimus. Arma cunctis, qui ferre possent. & plures, quàm pro numero, audebant. Obstinatio viris feminisq; par: ac si transferre sedes cogerentur, maior vitæ metus quàm mortis. Hanc aduersus vrbẽ gentemq; Cæsar Titus, quando impetum & subita belli locus abnueret, aggeribus vineisq; certare statuit. Diuiduntur legionibus munia, & quies prœliorum fuit: donec cuncta expugnandis vrbibus reperta apud veteres, aut nouis ingeniis,

Duces Iudæorum. Simon. Ioannes. Eleazarus.

Inter se discordes.

Prodigia ante exitium Iudæorum.

Prædictio de rege regum è Iudæa.

Mira multitudo obsessorum.

* Vet. edi: ducenta

Machinis vrbs inuaditur.

niis, strueretur. At Ciuilis, posl malam in Treueris pugnam, reparato per Germaniam exercitu, apud Vetera consedit: tutus loco: & vt memoriá prosperarũ illic retum, augescerent Barbarorum animi. Secutus est eôdem Cerialis, duplicatis copiis, aduentu secundæ & XVI. & XIIII. legionum. Cohortesq; & alæ iampridem accitæ, posl victoriam properauerant. Neuter ducum contator. Sed arcebat latitudo camporum, suopte ingenio humentium. Addiderat Ciuilis obliquam in Rhenũ molem, cuius obiectu reuolutus amnis, adiacentibus superfunderetur. Ea loci forma, incertis vadis subdola, & nobis aduersa. quippe miles Romanus armis grauis, & nandi pauidus: Germanos fluminibus suetos, leuitas armorum, & proceritas corporum attollit. Igitur lacessentibus Batauis, ferociss̃imo cuiq. nostrorum cœptum certamen. deinde orta trepidatio, cũ prealtis paludibus arma equiq; haurirentur. Germani, notis vadis persultabant; omissâ plerumq. fronte, latera ac terga circumuenientes. neq. vt in pedestri acie, cominus certabatur; sed tamquam nauali pugnâ, vagi inter vndas, aut si quid stabile occurrebat, totis illic corporibus nitentes, vulnerati cum integris, periti nandi cum ignaris, in mutuã perniciem implicabantur. minor tamen quàm pro tumultu cædes: quia non ausi egredi paludem Germani, in castra rediere. Eius prælij euentus, vtrumque ducem, diuersis animi motibus, ad maturandum summæ rei discrimen erexit. Ciuilis, instare fortunæ; Cerialis, abolere ignominiam. Germani, prosperis feroces; Romanos, pudor excitauerat. nox apud Barbaros cantu aut clamore, nostris per iram & minas acta. Posterâ luce, Cerialis equite & auxiliariis cohortibus frontem explet: in secundâ acie, legiones locatæ: dux sibi dilectos retinuerat, ad im-

Ciuilis ad Vetera cum copiis.

Cerialis item illuc.

Rhenus in campos effusus.

Pugna tumultuaria in aquis.

Quæ Ciuilli pro meliore fuit.

Iterum pugna, sed ordinata.

prouisa.

prouisa. Ciuilis haut porrecto agmine, sed cuneis astitit. Batani Cugerniq; in dextro; læua ac propiora fluminis, Transrhenani tenuere. Exhortatio ducum, nõ more concionis apud vniuersos, sed vt quosq. eorum aduehebantur. Cerialis veterem Rom. nominis gloriam, antiquas recentesq. victorias: vt perfidum, ignauum, victum hostem, in æternum exscinderent, vltione magis, quàm prœlio opus esse. Pauciores nuper cum pluribus certasse: attamen fusos Germanos, quod roboris fuerit. Supereſſe, qui fugam animis, qui vulnera tergo, ferant. *Proprios inde stimulos legionibus admouebat, domitores Britanniæ quartadecimanos appellans. principem Galbam, sextæ legionis auctoritate factum: illâ primùm acie, Secundanos noua signa, nouamq; aquilã dicaturos. Hinc præuectus ad Germanicum exercitum, manus tendebat, vt suam ripam, sua castra sanguine hostium reciperarent. Alacrior omnium clamor, quis vel è longâ pace prœlij cupido, vel sessis bello pacis amor, præmiaq; & quies in posterum sperabantur. Nec Ciuilis* *silentẽ struxit aciem, locum pugnæ testem virtutis ciens:* Stare Germanos Batauosq. super vestigia gloriæ, cineres ossaq. legionum calcantes. quocumque oculos Romanus intenderet, captiuitatem, clademq. & dira omnia obuersari. Ne terrerẽtur vario Treuerici prœlij euentu: suam illic* victoriam Germanis obstitisse, dum omissis telis, prædâ manus impediunt. sed cuncta mox prospera, & hosti contraria euenisse. Quæ prouideri astu ducis oportuerit, prouidisse: campos madentes, & ipsis gnaros, paludes hostibus noxias: Rhenum & Germaniæ deos in aspectu, quorũ numine capesserent pugnam, coniugum, parentum, patriæ

Cerialis suos variè hortatur.

* *silens*, aut, *silenter*.

Ciuilis item suos.

* Vat. *materiam*

patriæ memores. illum diem aut glorioſiſſimum inter maiores, aut ignominioſum apud poſteros fore. *Vbi ſono armorũ tripudiũq́ (ita illis mos) approbata ſunt dicta, ſaxis, glandibusq́, & ceteris miſſilibus prælium incipitur: neq. noſtro milite paludem ingrediente, & Germanis vt eliceret laceſſentibus. Abſumtis quæ iaciuntur, & ardeſcente pugnâ, procurſum ab hoſte infeſtius, immenſis corporibus, & pralongis haſtis fluitantem labantemq́ militem eminus fodiebant. ſimul è mole, quam eductam in Rhenum rettulimus, Bructerorum cuneus tranſnatauit. turbata ibi res. & pellebatur ſociarum cohortium acies, cùm legiones pugnam excipiunt, ſuppreſſaq́ hoſtiũ ferociâ, prœliũ exæquatur. Inter quæ, perfuga Bataus adiit Cerialem, tergâ hoſtium promittens, ſi extremo paludis eques mitteretur: ſolidũ illâ, & Cugernos quibus cuſtodia obueniſſet, parum intentos. Duæ alæ cũ perfugâ miſſæ, incauto hoſti circumſundũtur. quod vbi clamore cognitum; legiones à fronte incubuere, pulſiq́ Germani Rhenum fugâ petebant. Debellatum eo die foret, ſi Romana claſſis ſequi maturaſſet. Ne æques quidem inſtitit, repentè fuſis imbribus, & propinquâ nocte. Poſterâ die, decimaquarta legio in ſuperiorem prouinciã Gallo Annio miſſa. Cerialis exercitum, decima ex Hiſpaniâ legio ſupplenit. Ciuili Chaucorũ auxilia venêre. non tamen auſus opidũ* Batauorum armis tueri, raptis quæ ferri poterant, ceteris iniecto igni in inſulam cõceſſit. ignarus deeſſe naues efficiendo ponti, neq́ exercitum Ro. aliter tranſmiſſurum. quin & diruit. molem à Druſo Germanico factam, Rhenumq́ prono alueo in Galliam ruentẽ diſiectis quæ morabantur, effudit. Sic velut abacto amne, tenuis aluens, inſulam inter, Germanóſque, continentium terrarum ſpeciem fecerat.*

Commiſſa acies.

Turbatíque initiò Romani.

Mox perfugę ſuggeſtione adiuti.

Hoſtes fugiunt.

Ciuilis in Batauiam ſe condit.

* Forte, *Batauodurum*

Molé Druſi diruit.

Transiere Rhenũ Tutor quoq; & Classicus, & centum tredecim Treuerorum senatores: in quibus fuit Alpinus Montanus, quem à Primo Antonio missum in Gallias superiùs memorauimus. Comitabatur eum frater D. Alpinus. Simul ceteri miseratione ac donis auxilia concibant, inter gentes periculorum auidas. Tantumq; belli superfuit, vt præsidia cohortium, alarum, legionum, modicis vicis quadripartita Ciuilis inuaserit; Decimã legionem, Arenaci: secundã, Batauoduri; & Grinnes Vadamque cohortium alarumq; castra: ita diuisis copiis, vt ipse & Verax sorore eius genitus, Classicusq; ac Tutor suam quisq. manum traherent: nec omnia patrandi fiduciâ, sed multa ausis aliquâ in parte fortunam affore. Simul Cerialem, neque satis cautum; & pluribus nuntiis huc illuc cursantem, posse medio intercipi. Quibus obuenerant castra decumanorũ, oppugnationem legionis arduam rati, egressum militem & cædendo materiis operatum turbauere, occiso præfecto castrorum & quinque primoribus centurionũ, pauciq; militibus. Ceteri se munimentis defendêre. Et interim Germanorum manus, Batauoduri, irrumpere inchoatum pontem nitebantur. Ambiguum prælium nox diremit. Plus discriminis apud Grinnes Vadamq; Vadam Ciuilis, Grinnes Classicus, oppugnabant. nec sisti poterant, interfecto fortissimo quoque: in quis Briganticus præfectus alæ ceciderat, quem fidum Romanis, & Ciuili auunculo infensum diximus. Sed vbi Cerialis cum dilectâ equitum manu subuênit, versa fortuna. præcipites Germani in amnem aguntur. Ciuilis dum fugientes retentat agnitus, petitusq; telis, relicto equo, transnatauit. Idem Germanis effugium. Tutorem Classicumq; appulsæ lintres vexere. Ne tum quidem Romana classis pugnæ affuit, vt iussum erat. Sed obstitit

Primores Galliarum trans Rhenũ fugiunt.

Ciuilis diuersa præsidia inuadit:

Castra decumanorũ:

Batauodurum:

Grinnes & Vadam.

Sed vbique repulsus.

*ſtitit formido, & remiges per alia militiæ munia diſperſi. Sanè Cerialis parum temporis ad exſequenda imperia dabat: ſubitus conſiliis, ſed euentu clarus. Aderat fortuna, etiam vbi artes defuiſſent. hinc ipſi exercituq́ꝫ, minor cura diſciplinæ. Et paucos poſt dies quamquam periculum captiuitatis euaſiſſet, infamiam non vitauit. Profectus Noueſium Bonnamq́ꝫ ad viſenda caſtra, quæ hiematuris legionibus erigebantur, nauibus remeabat, diſiecto agmine, incurioſis vigiliis. Animaduerſum id Germanis, & inſidias compoſuere. electa nox atra nubibus, & prono amne rapti, nullo prohibente vallũ ineunt. Prima cædes aſtu adiuta: inciſis tabernaculorũ funibus, ſuiſmet *coriis coopertos trucidabant. Aliud agmen, turbare claſſem, iniicere vincla, trahere puppes. Vtq́ꝫ ad fallendum ſilentio, ita cœptâ cæde, & quò plus terroris adderent, cuncta clamoribus miſcebant. Romani vulneribus exciti, quærunt arma, ruunt per vias, pauci ornati militariter, plerique circum brachia tortâ veſte, & ſtrictis mucronibus. dux ſemiſomnis ac propè intectus, errore hoſtium ſeruatur. Namq́ꝫ prætoriam nauem, vexillo inſignem, illic ducem rati, abripiunt. Cerialis alibi noctem egerat, vt pleriq́ꝫ credidere, ob ſtuprum Claudiæ Sacratæ, mulieris Vbiæ. vigiles flagitium ſuum ducis dedecore excuſabant, tamquam iuſſi ſilere: ne quietem eius turbarent. ita intermiſſo ſigno, & vocibus, ſe quoq. in ſomnum lapſos. Multâ luce reuecti hoſtes, captiuis nauibus, prætoriam triremem, flumine Luppiâ, donum Velledæ traxere. Ciuilem cupido inceſſit, naualẽ aciem oſtentandi. Complet quod biremium, quæq́ꝫ ſimplici ordine agebantur. Adiecta ingens lintrium vis. tricenis quadrageniſq́ꝫ armamẽta liburnicis ſolita: & ſimul captæ lintres, ſagulis verſicoloribus, haut indecorè pro velis iuuabãtur.*

Cerialis parum prouidus.

Itaque pænè is interceptus.

* Vat. tentoriis

Nauibus hoſtes potiti.

Nauale certamen tentatum.

Spatium velut æquoris captum, vbi Mosæ fluminis amnem Rhenus Oceano affundit. Caussa instruendæ classis, super insitam genti vanitatem, vt eo terrore commeatus Gallicâ aduentantes interciperent. Cerialis miraculo magis, quàm metu, direxit classem: numero imparem, vsu remigum, gubernatorum arte, nauium magnitudine potiorem. Is flumine secundo, illi vento agebantur. Sic præuecti, tentato telorum iactu, dirimuntur. Ciuilis nihil vltrà ausus, trans Rhenum concessit. Cerialis insulam Batauorum hostiliter populatus, agros villasq; Ciuilis intactos, notâ arte ducum sinebat: cùm interim flexu autumni, & crebris pluuialibus imbribus superfusus amnis, palustrem humilémque insulam in faciem stagni oppleuit. nec classis, aut commeatus aderant: castráque in plano sita, vi fluminis differebantur. Potuisse tunc opprimi legiones, & voluisse Germanos, sed dolo à se flexos, imputauit Ciuilis. Neq; abhorret vero, quando paucis pòst diebus deditio insecuta est. Nam Cerialis, per occultos nuntios, Batauis pacem, Ciuili veniam ostentans, Velledam propinquósque monebat, fortunam belli tot cladibus aduersam, opportuno erga populum Ro. merito mutare. Cæsos Treueros, receptos Vbios, ereptam Batauis patriam: neque aliud Ciuilis amicitia peractum, quàm vulnera, fugas, luctus, exsulem eum & extorrem, recipientibus oneri: & satis peccauisse, quòd toties Rhenum transcenderint. si quid vltrà moliantur, inde iniuriam & culpam, hinc vltionem & deos fore. *Miscebantur minis promissa. Et concussâ Transrhenanorum fide, inter Batauos quoque sermones orti,* Nõ prorogandam vltrà ruinam: nec posse ab vnâ natione totius orbis seruitium depelli. quid perfectum cæde & incendiis legionum,

Var. *classium*

Cerialis Batauiâ intrat.

In quâ periclitatur ab aquis.

Ad pacẽ Batauos inuitat.

Atque hi inclinant.

num, nisi vt plures validioresque accirentur? Si Vespasiano bellum nauauerint, Vespasianum rerum potiri. sin populum Romanum armis prouocent; quotam partem generis humani Batauos esse? respicerent Rhætos Noricosque, & ceterorum onera sociorum: sibi non tributa, sed * virtutes & viros indici. proximum id libertati: & si dominorum electio sit; honestiùs principes Romanorum, quàm Germanorum feminas tolerari. *Hæc vulgus. Proceres*, atrociore Ciuilis rabie semet in arma trusos: illum domesticis malis, excidium gentis opposuisse. tunc infensos Batauis deos, cùm obsiderentur legiones, interficerentur legati, bellum vni necessarium, ferale ipsis sumeretur. Ventum ad extrema, ni resipiscere incipiant & noxij capitis pœnâ pœnitentiam fateantur. *Non fefellit Ciuilem ea inclinatio, & præuenire statuit. super tædium malorum, etiam spe vitæ, quæ plerumque magnos animos infringit. Petito colloquio, scinditur* * *Nabaliæ fluminis pons. In cuius abrupta progressi duces, Ciuilis ita cœpit*: Si apud Vitellij legatum defenderer; neque facto meo venia, neque dictis fides debebatur. Cuncta inter nos inimica, hostilia, ab illo cœpta, à me aucta erant. Erga Vespasianum, vetus mihi obseruantia: & cùm priuatus esset, amici vocabamur. Hoc Primo Antonio notum, cuius epistolis ad bellum accitus sum, ne Germanicæ legiones & Gallica iuuentus alpes transcenderet. Quæ Antonius absens, Flaccus præsens mouebat, arma in Germaniâ moui, quæ Mucianus in Syriâ, Aponius in Mœsiâ, * Fabianus in Pannoniâ. *

* *Rhe. conūcit*, iuuentutem & viros. *non malè.*

Ciuilem accusant.

Ille ad colloquium Cerialis venit.

* Lego, *Vabalis*

* *Lego.* Fla. uianus.

AD CLARISSIMVM VIRVM IOANNEM SAMBVCVM PANNONIVM.

VIENNA vestrâ, Clar. Sambuce, inuitus discessi. Tenuit me vrbs ipsa, & optimi Imperatoris aula; tenuisti præcipuè tu. Vrbis amœnitatem, aulæ splendorem admiratus sum; in te singularem humanitatem cum singulari eruditione coniunctam dilexi, vel, vt magis propriè loquar, amaui. Cui amori meo testificando hos Taciti duo libros, alterum De moribus Germanorum, alterum De vitâ Cn. Agricolæ, & incerti scriptoris tertium De Oratoribus sui temporis, nomini tuo inscripsi & beniuolentiæ perpetuæ MON. LIB. MER. D. D. Tenue munus, fateor, & quod nullam partem sit gratiæ exsoluendæ: sed in quo spero te facturum quod benigni creditores solent, vt hac quasi particulâ soluti debiti tantisper sustenteris, dum meliore ingenij mei prouentu sortem ipsam cum vsuris dependam. Id quod breui, si Musæ adnuent, futurum confido. Vale.

C. COR-

C. CORNELII TACITI DE SITV, MORIBVS, ET POPVLIS GERMANIÆ, LIBELLVS.

GERMANIA omnis à Gallijs Rhætijsq́, & Pannonijs, Rheno & Danubio fluminibus; à Sarmatis Dacisq́, mutuo metu aut montibus separatur. Cetera Oceanus ambit, latos sinus & insularum immensa spatia complectens, nuper cognitis quibusdã gentibus, ac regibus, quos bellum aperuit. Rhenus Rhæticarum alpium inaccesso ac præcipiti vertice ortus, modico flexu in Occidentem versus, septentrionali Oceano miscetur. Danubius molli & clementer edito montis Abnobæ iugo effusus, plures populos adit, donec in Ponticum mare sex meatibus erumpat. septimum enim os paludibus hauritur. Ipsos Germanos indigenas crediderim, minimeq́, aliarũ gentium aduentibus & hospitijs mixtos: quia nec terra olim, sed classibus aduehebantur qui mutare sedes quærebant: & immensũs vltrà, vtq́, sic dixerim, aduersus Oceanus rarius ab orbe nostro nauibus aditur. Quis porrò præter periculum horridi & ignoti maris, Asiâ, aut Africâ, aut Italiâ relictâ, Germaniam peteret? informẽ terris, asperam cælo, tristem cultu aspectuq́, nisi si patria sit. Celebrant carminibus antiquis (quod vnum apud illos memoriæ

moria & annalium genus est) Tuistonem deum terra editum & filium Mannũ, originem gentis conditoresq; Manno tris filios assignant, è quorum nominibus proximi Oceano Ingauones, medij Herminones, ceteri Istauones vocentur. Quidam autẽ licentia vetustatis plureis deo ortos, pluresq; gentis appellationes, Marsos, Gambriuios, Sueuos, Vandalios affirmant: eaq. vera & antiqua nomina. Ceterùm Germaniæ vocabulum recens, & nuper* additum: quoniam qui primi Rhenum transgressi Gallos expulerint, nũc Tungri, nunc Germani vocati sint. ita nationis nomen, non gentis eualuisse paulatim, vt omnes primùm à victore ob metum, mox à seipsis inuento nomine Germani vocarentur. Fuisse apud eos & Herculem memorant, primumq; omnium virorum fortium. Ituri in prælia canunt. Sunt illis hæc quoque carmina, quorum relatu quem Barditum vocant, accendunt animos, futuraq; pugnæ fortunam ipso cantu augurantur. terrent enim, trepidánive, prout sonuit acies. Nec tam vocis ille, quàm virtutis concentus videtur. affectatur præcipuè asperitas soni, & fractum murmur, obiectis ad os scutis, quo plenior & grauior vox repercussu intumescat. Ceterùm & Vlixem quidam opinantur longo illo & fabuloso errore in hunc Oceanum delatum, adisse Germaniæ terras, Asciburgiumq;, quod in ripâ Rheni sitũ hodieq; incolitur, ab illo constitutum, nominatumq; ἀσκιπύργιον. Aram quinetiam Vlixi consecratam, adiecto Laërtæ patris nomine, eodem loco olim repertam: monumentaq;, & tumulos quosdam Græcis litteris inscriptos in confinio Germaniæ Rhætiæq; adhuc exstare. quæ neq. confirmare argumentis, neq. refellere in animo est: ex ingenio suo quisq. demat, vel addat fidem. Ipse eorum opinionibus accedo, qui Germaniæ populos

* Lego, audiyum.

les nullis [*aliis] aliarum nationum connubiis infectos, propriam & sinceram & tantum sui similem gentem exstitisse arbitrantur. Vnde habitus quoq. corporum, quamquam in tanto hominum numero, idem omnibus: truces & caerulei oculi, rutila comæ, magna corpora, & tantùm ad impetum valida. laboris atq. operum non eadem patientia: minimeq; sitim æstumq; tolerare, frigora atq. inediam cælo solóque assueuerunt. Terra etsi aliquanto specie differt, in vniuersum tamẽ aut siluis horrida, aut paludibus fœda: humidior quà Gallias; ventosior quà Noricum ac Pannoniam aspicit: satis ferax, frugiferarum arborum impatiens, pecorũ secunda, sed* pleraque tumq. improcera. ne armentis quidem suus honor, aut gloria frontis. numero gaudent. eaq; solæ & gratissima opes sunt. Argentum & aurum propitij an irati dij negauerint, dubito. Nec tamen affirmauerim, nullam Germaniæ venam argentum aurúmve gignere. quis enim scrutatus est? possessione & vsu haut perinde afficiuntur. Est videre apud illos argentea vasa, legatis & principibus eorũ muneri data, non in alià vilitate, quàm quæ humo finguntur: quamquam proximi ob vsum commerciorum aurum & argentum in pretio habent, formasq; quasdam nostræ pecuniæ agnoscunt, atq; eligunt: interiores simplicius & antiquius permutatione mercium vtuntur. Pecuniam probant veterẽ & diu notam, Serratos, Bigatosq;. Argentũ quoq. magis quàm aurum sequuntur, nullà affectione animi, sed quia numerus argenteorum faciliori vsui est promiscua ac vilia mercantibus. Ne ferrum quidẽ supersit, sicut ex genere telorum colligitur. Rari gladiis, aut maioribus lanceis vtũtur. hastas, vel ipsorũ vocabulo frameas gerunt, angusto & breui ferro, sed ita acri & ad vsum habili, vt eodem telo,

* Rotundæ.

* pleraque

prout ratio poscit, vel cominus vel eminus pugnent. & eques quidem scuto frameaq3 contentus est. pedites & missilia spargunt, pluráq. singuli, atq. in immensum vibrant, nudi aut sagulo leues. nulla cultus iactatio: scuta tantùm lectissimis coloribus distinguunt. paucis loricæ: vix vni alterive casu, aut galea. Equi non formâ, nõ velocitate conspicui. sed nec variare gyros in morem nostrum docentur. In rectũ aut vno flexu dextros agunt, ita coniuncto orbe, vt nemo posterior sit. In vniuersum æstimanti, plus penes peditẽ roboris: eóq. mixti præliantur, aptâ & congruente ad equestrem pugnam velocitate peditũ, quos ex omni iuuentute delectos ante aciem locant. Definitur & numerus: centeni ex singulis pagis sunt: idq3 ipsum inter suos vocantur. & quod primò numerus fuit, iam nomen & honor est. Acies per cuneos componitur. Cedere loco, dummodo rursus instes, consilij quàm formidinis arbitrantur. Corpora suorum etiam in dubijs prælio referunt. Scutum reliquisse præcipuum flagitium. nec aut sacris adesse, aut concilium inire ignominioso fas. multiq3 superstites bellorum, infamiam laqueo finierunt. Reges ex nobilitate, duces ex virtute sumunt. Nec regibus infinita aut libera potestas; & duces exemplo potius quàm imperio, si promti, si conspicui, si ante aciem agant, admiratione præsunt. Ceterùm neque animaduertere, neq. vincire, neq. verberare quidem nisi sacerdotibus permissum: non quasi in pœnam nec ducis iussu, sed velut deo imperante, quem adesse bellantibus credunt: effigiesq3, & signa quædam detracta lucis in prælium ferunt. Quodq3 præcipuum fortitudinis incitamentum est, nõ casus, nec fortuita conglobatio turmam aut cuneum facit, sed familiæ & propinquitates. & in proximo pignora: vnde feminarum vlulatus audiri, vnde

vagitus

vagitus infantium. hi cuiq. sanctissimi testes, hi maximi laudatores. Ad matres, ad coniuges vulnera ferunt: nec illæ numerare, aut * exsugere plagas pauent. Cibos q; & hortamina pugnantibus gestant. Memoriæ proditur, quasdam acies inclinatas iam & labantes à fœminis restitutas, constantia precum & obiectu pectorũ, & monstratâ cominus captiuitate. quã longè impatientiùs fœminarum suarum nomine timent: adeò vt efficaciùs obligentur animi ciuitatũ, quibus inter obsides puellæ quoque nobiles imperantur. Ineſſe quinetiam sanctum aliquid, & prouidum putant: nec aut consilia earũ aspernantur, aut responsa negligunt. Vidimus sub diuo Vespasiano Velledam, diu apud plerosq. numinis loco habitam. Sed & olim Auriniam, & cõplureis alias venerati sunt, non adulatione, nec tamquam facerent deas. Deorum maximè Mercurium colunt, cui certis diebus, humanis quoq. hostiis litare fas habent. Herculem ac Martem conceſſis animalibus placant: pars Sueuorum & Isidi sacrificat. Vnde causſa & origo peregrino sacro, parũ comperi, nisi quòd signum ipsum in modum liburnæ figuratum, docet aduectam religionem. Ceterùm nec cohibere parietibus deos, neque in vllam humani oris speciem assimilare, ex magnitudine cælestium arbitrantur: lucos ac nemora consecrãt, deorumq; nominibus appellant secretum illud, quod solâ reuerentiâ vidẽt. Auspicia, sortes q; vt qui maximè obseruant. Sortium consuetudo simplex. virgam frugiferæ arbori deciſam, in surculos amputant, eosq; notis quibusdam discretos super candidam vestem temerè ac fortuitò spargunt. mox si publicè consulatur, sacerdos ciuitatis; sin priuatim, ipse pater familiæ precatus deos, cælúmque suspiciens, ter singulos tollit, sublatos secundum impressam antè notam interpretatur. Si prohibuerunt;

* Farn. exigere

bibuerunt; nulla de eâdem re in eundē diem consultatio. Sin permissum, auspiciorum adhuc fides exigitur. & illud quidem etiam hic notum, auium voces, volatusq; interrogare. Proprium gentis, equorū quoq. præsagia ac monitus experiri publicè aluntur iisdem nemoribus ac lucis, candidi & nullo mortali opere contacti, quos pressos sacro curru sacerdos ac rex vel princeps ciuitatis comitantur, hinnitusq; ac fremitus obseruant. Nec vlli auspicio maior fides non solùm apud plebem, sed apud proceres, apud sacerdotes. Se enim ministros deorū, illos conscios putant. Est & alia obseruatio auspiciorū, quâ grauium bellorum euentus explorant. Eius gentis cum quâ bellum est, captiuum quoquo modo interceptum, cum electo popularium suorum, patriis quemq. armis committūt. victoria huius vel illius, pro præiudicio accipitur. De minoribus rebus principes consultant, de maioribus omnes. ita tamē, vt ea quoq;, quorū penes plebem arbitriū est, apud principes pertractentur. Coëunt, nisi quid fortuitum & subitum inciderit, certis diebus, cùm aut inchoatur luna aut impletur. nam agendis rebus hoc auspicatissimum initiū credunt. Nec dierum numerum vt nos, sed noctium computant. Sic constituunt, sic condicunt. nox ducere diem videtur. Illud ex libertate vitium, quòd non simul, nec iussi cōueniunt, sed & alter, & tertius dies cōtatione coëuntium absumitur. Vt turbæ placuit, considunt armati. Silentium per sacerdotes, quibus tum & coërcendi ius est, imperatur. Mox rex vel princeps, prout ætas cuiq;, prout nobilitas, prout decus bellorum, prout facūdia est, audiuntur, auctoritate suadendi magis quàm iubendi potestate. Si displicuit sententia, fremitu aspernantur: sin placuit, frameas concutiunt. Honoratissimū assensus genus est, armis laudare. Licet apud

concilium

concilium accusare quoq;, & discrimẽ capitis intendere. Distinctio pœnarũ ex delicto: proditores & transfugas arboribus suspendũt. ignauos, & imbelles & corpore infames, cœno ac palude, iniecta insuper crate, mergunt. Diuersitas supplicij illuc respicit, tamquã scelera ostendi oporteat dum puniuntur, flagitia abscondi. Sed & leuioribus delictis pro modo pœnarum, equorum pecorumque numero conuicti multantur. pars multæ regi vel ciuitati, pars ipsi qui vindicatur vel propinquis eius exsoluitur. Eliguntur in iisdem conciliis & principes, qui iura per pagos vicosq; reddũt. Centeni singulis ex plebe comites, consilium simul & auctoritas, adsunt. Nihil autem neq. publicæ neq. priuatæ rei, nisi armati agunt. Sed arma sumere non ante cuiquam moris, quàm ciuitas suffecturum probauerit. Tum in ipso concilio vel principum aliquis, vel pater, vel propinquus scuto frameaq. iuuenem ornant. hæc apud illos toga, hic primus iuuentæ honos: ante hoc domus pars videntur, mox reipublicæ. Insignis nobilitas aut magna patrum merita, principis dignationem etiam adolescentulis assignant. Ceteris robustioribus ac iampridem probatis aggregantur. nec rubor inter comites aspici. Gradus quinetiam & ipse comitatus habet, iudicio eius quem sectantur. Magnaq; & comitũ æmulatio, quibus primus apud principem suũ locus: & principum, cui plurimi & acerrimi comites. Hæc dignitas, hæ vires, magno semper electorũ iuuenum globo circumdari, in pace decus in bello præsidium. Nec solùm in suâ gente cuique, sed apud finitimas quoq; ciuitates id nomen, ea gloria est, si numero ac virtute comitatus emineat. expetũtur enim legationibus, & muneribus ornantur, & ipsâ plerumq; famâ bella profligãt. Cùm ventum in aciẽ, turpe principi virtute vinci, turpe comitatui, virtutem

* Purgo innoxiam gẽtem & lego, turpore.

tutem principis non adæquare. Iam verò infame in omnem vitam ac probrosum, superstitē principi suo ex acie recessisse. Illum defendere, tueri, sua quoque fortia facta gloriæ eius assignare, præcipuum sacramentum est. Principes pro victoria pugnant: comites pro principe. Si ciuitas, in qua orti sunt, longâ pace & otio torpeat; plerique nobilium adolescentium petunt vltrò eas nationes, quæ tum bellum aliquod gerunt. quia & ingrata genti quies, & facilius inter ancipitia clarescunt, magnumq; comitatum non nisi vi bellóq. tueantur. exigunt enim principis sui liberalitate illum bellatorē equum, illam cruentam victricémq. frameam. Nam epulæ, & quamquam incomti largi tamen apparatus, pro stipendio cedunt. Materia munificentiæ per bella, & raptus. Nec arare terrā, aut exspectare annū, tam facilè persuaseris, quàm vocare hostes & vulnera mereri. pigrum quinimmo & iners videtur sudore acquirere, quod possis sanguine parare. Quotiens bella non ineunt, [*non] multum venatibus, plus per otium transigunt, dediti somno, ciboq;. Fortissimus quisq. ac bellicosissimus nihil agens, delegatâ domus & penatiū & agrorū curâ feminis senibusq;, & infirmissimo cuiq. ex familiâ. Ipsi hebent: mirâ diuersitate naturæ, cùm iidē homines sic ament inertiam, & oderint quietem. Mos est ciuitatibus vltrò ac viritim conferre principibus vel armentorū vel frugum, * quod pro honore acceptū, etiam necessitatibus subuenit. Gaudent præcipuè finitimarum gentium donis, quæ non modò à singulis, sed publicè mittuntur: electi equi, magna arma, phaleræ, torquésque. Iam & pecuniam accipere docuimus. Nullas Germanorum populis vrbes habitari, satis notū est, ne pati quidē inter se iunctas sedes. Colunt discreti ac diuersi, vt fons, vt campus, vt nemus placuit.

* Dele negationem, quæ malè repetita.

Vicos

Vicos locant, non in nostrum morem, connexis & cohærentibus ædificiis: suam quisq. domum spatio circùmdat, siue aduersus casus ignis remediũ, siue insciti ædificandi. Ne cementorum quidem apud illos aut tegularum vsus. Materiâ ad omnia vtuntur informi, & cura speciẽ aut delectationem. Quædam loca diligentiùs illinunt terra ita pura ac splendente, vt picturam ac lineamenta colorum imitetur. Solent & subterraneos specus aperire, eosq; multo insuper fimo onerant, suffugium hiemi & receptaculum frugibus: quia rigorem frigorũ eiusmodi locis molliunt: & si quando hostis aduenit, aperta populatur, abdita autẽ & defossa, aut ignorantur, aut eo ipso fallunt, quòd quærenda sunt. Tegumen omnibus sagum, fibulâ, aut, si desit, spinâ consertum. Cetera intecti, totos dies iuxta focum atq; ignem agunt. Locupletissimi veste distinguuntur, nõ fluitante, sicut Sarmatæ ac Parthi, sed strictâ & singulos artus exprimẽte. Gerunt & ferarum pelles, proximi ripæ negligenter, vlteriores exquisitiùs, vt quibus nullus per commercia cultus. Eligunt feras, & detracta velamina spargunt maculis, pellibusq; belluarum, quas exterior Oceanus, atq; ignotum mare gignit. Nec alius feminis quàm viris habitus, nisi quòd femineæ sæpius lineis amictibus velantur, eosq; purpura variant, partemq; vestitus superioris in manicas non extendunt, nudæ brachia ac lacertos. sed & proxima pars pectoris patet. Quamquam seuera illic matrimonia. Nec vllam morum partem magis laudaueris: nam propè soli barbarorum singulis vxoribus contenti sunt, exceptis admodùm paucis, qui non libidine, sed ob nobilitatem plurimis nuptiis ambiuntur. Dotem non vxor marito, sed vxori maritus offert. Intersunt parentes & propinqui, ac munera probant: munera non ad delicias muliebres quæsita,

quæsita, nec quibus noua nupta comatur, sed boues & frenatũ equum, & scutũ cum framea, gladioq3. In hæc munera vxor accipitur. atq3 inuicem ipsa armorum aliquid viro affert. hoc maximum vinculũ, hæc arcana sacra, hos coniugales deos arbitrantur. Ne se mulier extra virtutum cogitationes, extraq3 bellorũ casus putet, ipsis incipientis matrimonij auspiciis admonetur, venire se laborum periculorumq3 sociam, idẽ in pace, idem in prælio passurã auſuramq3. hoc iuncti boues, hoc paratus equus, hoc data arma denuntiant. Sic viuendũ, sic pereundum. accipere se quæ liberis inuiolata ac digna reddat, quæ nurus accipiant, rursusq3 ad nepotes referant. Ergo septa pudicitiã agunt, nullis spectaculorũ illecebris, nullis conuiuiorum irritationibus corrupta. Litterarũ secreta viri pariter ac feminæ ignorãt. Paucissima in tam numerosa gente adulteria, quorũ pœna præsens, & maritis permissa. Accisis crinibus nudatam coràm propinquis expellit domo maritus, ac per omnem vicum verbere agit. publicata enim pudicitia nulla venia. non formâ, non ætate, non opibus maritum inuenerit. Nemo enim illic vitia ridet: nec corrumpere & corrumpi, sæculum vocatur. Melius quidem adhuc eæ ciuitates, in quibus tantùm virgines nubunt, & cum spe votoq3 vxoris semel transigitur. Sic vnum accipiunt maritum quo modo vnum corpus, vnamq3 vitã; ne vlla cogitatio vltrà, ne longior cupiditas, ne tamquam maritũ, sed tamquam matrimonium ament. Numerũ liberorũ finire, aut quemquã ex agnatis necare, flagitiũ habetur. plusq3 ibi boni mores valent, quàm alibi bonæ leges. In omni domo nudi ac sordidi, in hos artus, in hæc corpora, quæ miramur, exeresc unt. Sua quemque mater vberibus alit, nec ancillis, ac nutricibus delegantur. Dominum ac seruum nullis educationis de-

liciis

liciùs dignoscas. Inter eadem pecora, in eâdem humo degunt; donec ætas separet ingenuos, virtus agnoscat. Sera iuuenum Venus, eoq; inexhausta pubertas. nec virgines festinantur. eadem iuuenta, similis proceritas. pares validiq; miscentur. ac robora parentum liberi referunt. Sororum filiis idem apud auunculum, qui apud patrem honor. Quidam sanctiorem artioremq; hunc nexum sanguinis arbitrantur, & in accipiendis obsidibus magis exigunt, tamquam ij, & animis firmiùs & domum latiùs teneant. Heredes tamen successoresq; sui cuique liberi; & nullum testamentum. Si liberi non sunt; proximus gradus in possessione, fratres, patrui, auunculi. Quanto plus propinquorum, quo maior affinium numerus, tanto gratiosior senectus. nec vlla orbitatis pretia. Suscipere tam inimicitias seu patris seu propinqui, quàm amicitias necesse est. Nec implacabiles durant. luitur enim etiam homicidium certo armentorum ac pecorum numero, recipitq; satisfactione vniuersa domus, vtiliter in publicum, quia periculosiores sunt inimicitiæ iuxta libertatem. Conuictibus & hospitiis non alia gens effusiùs indulget. Quemcumq. mortalium arcere tecto, nefas habetur. pro fortunâ quisque apparatis epulis excipit. Cùm defecerit, qui modò hospes fuerat, monstrator hospitij & comes, proximam domum non inuitati adeunt. nec interest. pari humanitate accipiuntur. Notum ignotumq; quantum ad ius hospitij, nemo discernit. Abeunti, si quid poposceris, concedere moris: & poscendi inuicem eadem facilitas. Gaudent muneribus. sed nec data imputant, nec acceptis obligantur. Victus inter hospites comis. Statim è somno, quem plerumq. in diem extrahunt, lauantur, sæpius calidâ, vt apud quos plurimum hiems occupat. Lauti, cibum capiunt. separatæ singulis sedes, & sua cuiq; mensa.

*Tum ad negotia, nec minus sæpe ad conuiuia procedunt armati. Diem noctemque continuare potando, nulli probrum. Crebræ vt inter vinolentos rixæ, rarò conuiciis, sæpius cæde & vulneribus transiguntur. Sed & de reconciliandis inuicem inimicis, & iungendis affinitatibus, & adsciscendis principibus, de pace denique ac bello plerumq. in conuiuiis cõsultant: tamquã nullo magis tempore aut ad simplices cogitationes pateat animus, aut ad magnas incalescat. Gens nõ astuta nec callida, aperit adhuc secreta pectoris, licentiã loci. Ergo detecta & nuda omnium mens, postera die retractatur: & * salua vtriusq. temporis ratio est. Deliberant, dũ fingere nesciunt: constituunt, dum errare nõ possunt. Potui humor ex ordeo aut frumento, in quandam similitudinẽ vini corruptus. Proximi ripæ, & vinum mercantur. Cibi simplices, agrestia poma, recens fera, aut lac cõcretum. Sine apparatu, sine blandimentis expellunt famem. aduersus sitim, non eadem temperantia. Si indulseris ebrietati, suggerendo quantũ concupiscunt; haut minus facilè vitiis, quàm armis vincentur. Genus spectaculorum vnum atq. in omni cœtu idem. Nudi iuuenes, quibus id ludicrum est, inter gladios se atq. infestas frameas saltu iaciunt. Exercitatio artem parauit, ars decorem. non in quæstum tamen aut mercedem. quamuis audacis lasciuiæ pretium est, voluptas spectantiũ. Aleam (quod mirere) sobrij inter seria exercent, tantã lucrandi perdendiue temeritate, vt cùm omnia defecerunt, extremo ac nouissimo iactu de libertate & de corpore cõtendant. Victus voluntariam seruitutem adit. Quamuis iunior, quamuis robustior, alligari se ac venire patitur. Ea est in re prauã pertinacia: ipsi fidem vocant. Seruos conditionis huius per cõmercia tradunt, vt se quoq. pudore victoriæ exsoluant. Ceteris ser-*

* Puto leg. *sua*

uis,

uis, non in nostrum morē descriptis per familiam ministeriis, vtuntur. Suam quisq. sedem, suos penates regit. Frumenti modū dominus, aut pecoris, aut vestis, vt colono iniungit: & seruus hactenus paret. Cetera domus officia, vxor ac liberi exsequuntur. Verberare seruum, ac vinculis & opere coërcere, rarū. Occidere solent, nō disciplinā & seueritate, sed impetu & irā, vt inimicum, nisi quòd impunè. Liberti non multū supra seruos sunt, rarò aliquod momentū in domo, numquam in ciuitate, exceptis dumtaxat iis gentibus, quæ regnātur. Ibi enim & super ingenuos & super nobiles ascendunt. Apud ceteros, impares libertini libertatis argumentū sunt. Fenus agitare & in vsuras extendere, ignotū: ideoq; magis seruatur, quàm si vetitū esset. Agri pro numero cultorum ab vniuersis per vices occupantur, quos mox inter se secundum dignationē partiuntur. facilitatem partiendi, camporū spatia præstant. Aruā per annos mutant, & superest ager. nec enim cū vbertate & amplitudine soli labore contendunt, vt pomaria conserant, & prata sepiant, & hortos rigent. sola terræ seges imperatur. Vnde annum quoq. ipsum nō in totidē digerunt species Hiems & ver & æstas intellectū ac vocabula habent: autumni perinde nomen ac bona ignorantur. Funerū nulla ambitio. Id solum obseruatur, vt corpora clarorū virorum certis lignis crementur. Struem rogi, nec vestibus, nec odoribus cumulant. sua cuique arma, quorundam igni & equus adicitur. Sepulcrum cespes erigit. Monumentorum arduum & operosum honorē, vt grauem defunctis, aspernantur. Lamenta ac lacrymas citò, dolorē & tristitiam tardè ponunt. Feminis lugere honestum est: viris meminisse. Hæc in communē, de omnium Germanorum origine ac moribus accepimus. Nunc singularum gentium

instituta, ritúsque quatenus differant: quæ nationes è Germaniâ in Gallias cõmigrauerint, expediam. Validiores olim Gallorum res fuisse summus auctorũ diuus Iulius tradit. eóq. credibile est, etiã Gallos in Germaniam transgressos. Quantulum enim amnis obstabat, quo minus, vt quæq; gens eualuerat, occuparet permutaretq; sedes promiscuas adhuc, & nullâ regnorum potentiâ diuisas? Igitur inter Hercyniam siluã, Rhenumq; & Mœnum amnes, Heluetij; vlteriora Boij, Gallica vtraq. gens, tenuere. Manet adhuc Boiemi nomen, significatq; loci veterem memoriam, quamuis mutatis cultoribus. Sed vtrum Arauisci in Pannoniam ab Osis Germanorũ natione, an Osi ab Arauiscis in Germaniam cõmigrauerint, cùm eodem adhuc sermone, institutis, moribus vtantur, incertum est: quia pari olim inopiâ ac libertate, eadem vtriusq. ripæ bona maláq. erant. Treueri & Neruij circa affectationẽ Germanicæ originis vltrò ambitiosi sunt, tamquam per hanc gloriam sanguinis, à similitudine & inertiâ Gallorum separentur. Ipsam Rheni ripam haut dubiè Germanorum populi colunt, Vangiones, Treboci, Nemetes. Vbij quidem, quamquam Romana colonia esse meruerint, ac libentiùs Agrippinenses conditoris sui nomine vocentur, origine erubescunt, transgressi olim, & experimento fidei super ipsam Rheni ripam collocati, vt arcerent, non vt custodirentur. Omniũ harum gentium virtute præcipui Bataui, non multũ ex ripá, sed insulam Rheni amnis colunt, Cattorũ quondam populus, & seditione domestica in eas sedes trãsgressus, in quibus pars Romani imperij fierent. Manet honos, & antiquæ societatis insigne. nam nec tributis* contemnuntur, nec publicanus atterit. exemti oneribus & collationibus, & tantum in vsum prœliorum sepositi, velut tela atque arma,*

* Videtur immittenda vox, *non erubescunt,*

* Scribo, *contunduntur,* aut, *continentur,*

bellis

bellis reseruantur. Est in eodẽ obsequio & Mattiacorum gens. Protulit enim magnitudo populi Romani vltra Rhenum, vltraq́ veteres terminos imperij reuerentiam. Ita sede finibusq́ in suâ ripâ, mente animoq́ nobiscum agunt, cetera similes Batauis, nisi quòd ipso adhuc terræ suæ solo & cælo acrius animantur. Non numerauerim inter Germaniæ populos, quamquam trans Rhenũ Danubiúmque consederint, eos qui Decumates agros exercent. Leuißimus quisq́ Gallorũ, & inopiâ audax, dubiæ possessionis solũ occupauere. Mox limite acto promotiúsq́ præsidiis, sinus imperij, & pars prouinciæ habẽtur. Vltra hos Catti initium sedis ab Hercynio saltu inchoant, non ita effusis ac palustribus locis, vt ceteræ ciuitates, in quas Germania patescit. durant siquidem colles, paulatimq́ rarescunt: & Cattos suos saltus Hercynius prosequitur simul atq. deponit. Duriora genti corpora, stricti artus, minax vultus, & maior animi vigor. Multum (vt inter Germanos) rationis ac solertiæ: præponere electos, audire præpositos, nosse ordines, intelligere occasiones, differre impetus, disponere diem, vallare noctem, fortunam inter dubia, virtutẽ inter certa numerare: quodq́ rarißimum, nec nisi ratione disciplinæ cõcessum, plus reponere in duce quàm in exercitu. omne robur in pedite, quem super arma ferramentis quoque & copiis onerant. Alios ad prælium ire videas, Cattos ad bellum. rari excursus & fortuita pugna. Equestrium sanè virium id proprium, citò parare victoriam, citò cedere. Velocitas iuxta formidinem, contatio propior constantiæ est. Et aliis Germanorum populis vsurpatum, rara & priuata cuiusq. audentia, apud Cattos in consensum vertit, vt primùm adoleuerint crinem barbámq. summittere, nec nisi hoste cæso exuere votiuum obligatúmq. virtuti, oris habitum.*

* Leg. aucto

Super ſanguinem & ſpolia, reuelant frontem, ſeq; tum demum pretia naſcendi rettuliſſe, dignosq; patria ac parentibus ferũt. Ignauis & imbellibus manet ſqualor. Fortiſſimus quiſque ferreum inſuper annulum (ignominioſum id genti) velut vinculum geſtat, donec ſe cæde hoſtis abſoluat. Plurimi Cattorum hic placet habitus. Iamq; canent inſignes & hoſtibus ſimul, ſuisq; monſtrati. omnium penes hos initia pugnarũ. hæc prima ſemper acies, viſu noua. Nam ne in pace quidem vultu mitiore manſueſcunt. Nulli domus, aut ager, aut aliqua cura; prout ad quemq. venêre aluntur, prodigi alieni, contemtores ſui, donec exſanguis ſenectus tam duræ virtuti impares faciat. Proximi Cattis certũ iam alueo Rhenum, quiq; terminus eſſe ſufficiat, Vſipij ac Tencteri colunt. Tencteri ſuper ſolitum bellorum decus, equeſtris diſciplinæ arte præcellunt. Nec maior apud Cattos peditum laus, quàm Tenctero equitũ. Sic inſtituêre maiores, poſteri imitantur. Hi luſus infantium, hæc iuuenum æmulatio; perſeuerant ſenes. inter familiam, & penates, & iura ſucceſſionũ, equi traduntur: excipit filius, non vt cetera maximus natu, ſed prout ferox bello & melior. Iuxta Tencteros Bructeri olim occurrebant: nũc Chamauos & Angriuarios immigraſſe narratur, pulſis Bructerũ ac penitus exciſis, vicinarũ conſenſu nationũ, ſeu ſuperbiæ odio, ſeu prædæ dulcedine, ſeu fauore quodam erga nos deorum. nam ne ſpectaculo quidẽ prælij inuidere. ſuper LX. milia non armis teliq; Romanis, ſed, quod magnificentius eſt, oblectationi oculisq; ceciderunt. Maneat quæſo, dureq; gentibus ſi nõ amor noſtri, at certè odiũ ſui: quando vrgentibus imperij fatis nihil iam præſtare fortuna maius poteſt, quàm hoſtiũ diſcordiam. Angriuarios & Chamauos à tergo Dulgibini, & Chaſuari cludũt, aliæq; gentes

haut

haut perinde memoratæ à fronte Frisii excipiunt. Maioribus minoribusq; Frisiis vocabulũ est, ex modo virium; vtraq; nationes vsq; ad Oceanum Rheno pratexuntur, ambiuntq; immẽsos insuper lacus, & Romanis classibus nauigatos. Ipsum quinetiam Oceanum illà tentauimus. & superesse adhuc Herculis columnas fama vulgauit: siue adiit Hercules, seu quidquid vbiq. magnificum est, in claritatem eius referre consensimus. Nec defuit audentia Druso Germanico, sed obstitit Oceanus in se simul atq; in Herculẽ inquiri. Mox nemo tentauit: sanctiusq; ac reuerentius visum, de actis deorũ credere, quàm scire. Hactenus in Occidentẽ, Germaniã nouimus. In Septemtrionem, ingenti flexu redit. Ac primò statim Chaucorum gens, quamquam incipiat à Frisiis, ac partem litoris occupet, omnium quas exposui gentium lateribus obtenditur, donec in Cattos vsque sinuetur; tam immensum terrarum spatium non tenent tantùm Chauci, sed & implent: populus inter Germanos nobilissimus, quiq; magnitudinem suam malit iustitiâ tueri, sine cupiditate, sine impotentiâ, quieti secretiq;, nulla prouocant bella, nullis raptibus aut latrociniis populãtur. Idq; precipuum virtutis ac virium argumentum est, quod vt superiores agant, non per iniurias assequuntur. Promta tamen omnibus arma, ac si res poscat exercitus; plurimum virorum equorumq;: & quiescentibus eadem fama. In latere Chaucorum, Cattorumq;, Cherusci nimiam ac marcentem diu pacem illacessiti nutrierunt. idq; iocundius, quàm tutius fuit. quia inter impotentes & validos falsò quiescas: vbi manu agitur, modestia ac probitas nomina superiorũ sunt. Ita qui olim boni aequiq; Cherusci, nunc inertes ac stulti vocantur: Cattis victoribus fortuna in sapientiam cessit. Tacti ruinâ Cheruscorum & Fosi con-

termina gens, aduersarum rerum ex æquo socij, cùm in secundis minores fuissent. Eundē Germaniæ sinū proximi Oceano Cimbri tenent, parua nunc ciuitas, sed gloriâ ingens. veterisq; famæ latè vestigia manent, vtraque ripâ castra, ac spatia, quorū ambitu nunc quoq. metiaris molē manusq; gentis, & tam magni exercitus fidem. Sexcentesimum & quadragesimum annum vrbs nostra agebat, cùm primùm Cimbrorū audita sunt arma, Cæcilio Metello ac Papirio Carbone Coss. Ex quo si ad alterum imperatoris Traiani cōsulatum cōputemus, ducenti fermè & decem anni colliguntur. tamdiu Germania vincitur. Medio tam longi æui spatio, multa inuicē damna. non Samnis, non Pœni, non Hispaniæ, Galliæve; ne Parthi quidem sæpius admonuere. quippe regno Arsacis acrior est Germanorum libertas. Quid enim aliud nobis quàm cædem Crassi, amisso & ipse Pacoro, infra Ventidium deiectus Oriens obiecerit? At Germani Carbone & Cassio, & Scauro Aurelio, & Seruilio Cepione, M. quoq; Manlio fusis vel captis, quinq. simul consularibus exercitus Populo Romano; Varū tresq; cum eo legiones etiam Cæsari abstulerūt. nec impune C. Marius in Italiâ, diuus Iulius in Galliâ, Drusus ac Nero & Germanicus in suis eos sedibus perculerūt. Mox ingentes C. Cæsaris minæ in ludibrium versæ. Inde otium, donec occasione discordiæ nostræ & ciuilium armorum, expugnatis legionū hibernis, etiam Gallias affectauere: ac rursus pulsi inde, proximis tēporibus triumphati magis quàm victi sunt. Nunc de Sueuis dicendum est, quorum non vna vt Cattorum Tencterorúmve gens: maiorem enim Germaniæ partem obtinent, propriis adhuc nationibus nominibusq; discreti, quamquā in commune Sueui vocentur. Insigne gentis, obliquare crinem, nodóq. substringere. Sic Sueui à ceteris Ger-

ris Germanis: sic Sueuorum ingenui à seruis separantur. Sic in aliis gentibus seu cognatione aliquâ Sueuorũ, seu (quod sæpe accidit) imitatione, rarum & intra iuuenta spatium: apud Sueuos vsq. ad canitiem horrentem capillum retrò sequũtur, ac sæpe in ipso solo vertice religant. principes & ornatiorem habent. Ea cura formæ, sed innoxia. Neq. enim vt ament amentúrve: in altitudinem quandam & terrorem adituri bella comti, vt hostium oculis, ornantur. Vetustissimos se nobilissimosq; Sueuorum Semnones memorant. Fides antiquitatis, religione firmatur. Stato tempore in siluam auguriis patrum & priscâ formidine sacrã, omnes eiusdem sanguinis populi legationibus coëunt, cæsoq; publicè homine celebrãt barbari ritus horrenda primordia. Est & alia luco reuerentia. Nemo nisi vinculo ligatus ingreditur, vt minor, & potestatem numinis præ se ferens. si fortè prolapsus est, attolli & insurgere haut licitum. per humum euoluuntur. eóq. omnis superstitio respicit, tamquam inde initia gentis, ibi regnator omniũ deus, cetera subiecta atq. parentia. Adiicit auctoritatẽ fortuna Semnonum. centum pagũ habitatur: magnóq. corpore efficitur, vt se Sueuorum caput credant. Contrà Langobardos paucitas nobilitat, quòd plurimis ac valentissimis nationibus cincti, non per obsequium, sed prœliis & periclitando tuti sunt. Reudigni deinde & Auiones, & Angli, & Varini, & Eudoses, & Suardones, & Nuithones fluminibus aut siluis muniuntur. nec quidquam notabile in singulis, nisi quòd in cõmune Herthum, id est, Terram matrẽ colunt, eamq; interuenire rebus hominum, inuehi populis arbitrantur. Est in insula Oceani Castũ nemus, dicatũ in eo vehiculum veste cõtectum, attingere vni sacerdoti concessum. Is adesse penetrali deã intelligit, vectamq; bubus

feminis multâ cum veneratione prosequitur. Læti tunc dies, festa loca, quæcumq; aduentu hospitioq; dignatur. Non bella ineunt, non arma sumunt, clausum omne ferrum. pax & quies tunc tantùm nota, tunc tantũ amata, donec idẽ sacerdos satiatâ conuersatione mortaliũ deam templo reddat. mox vehiculum & vestes, & si credere velis, numen ipsum secreto lacu abluitur. Serui ministrant, quos statim idem lacus haurit. Arcanus hinc terror, sanctaq; ignorantia, quid sit illud quod tantùm perituri vident. Et hæc quidem pars Suevorum in secretiora Germaniæ porrigitur. Propior (vt quo modo paulo antè Rhenum, sic nunc Danubium sequar) Hermundurorum ciuitas, fida Romanis, eoq; solis Germanorum non in ripâ commercium, sed penitus, atq. in splendidissimâ Rhætiæ prouinciæ coloniâ. passim sine custode transeunt, & cùm ceteris gentibus arma modò castraq; nostra ostendamus, his domos, villasq; patefecimus, non concupiscentibus. In Hermunduris Albis oritur flumen inclitum & notum olim: nũc tantùm auditur. Iuxta Hermunduros Nariſci, ac deinde Marcomani & Quadi agũt. Præcipua Marcomanorũ gloria viresq;, atq. ipsa etiam sedes pulsis olim Boiis virtute parta. Nec Nariſci Quadíve degenerant. Eaq; Germaniæ velut frons est, quatenus Danubio prætexitur. Marcomanis, Quadísve vsq. ad nostram memoriam reges manserunt, ex gente ipsorum. nobile Marobodui & Tudri genus. iã & externos patiũtur. Sed vis & potentia regibus, ex auctoritate Romanâ. raro armis nostris, sæpius pecuniâ iuuantur. Nec minus valent retrò Marsigni, Gothini, Osi, Burij: terga Marcomanorũ Quadorumq; claudunt. è quibus Marsigni, & Burij sermone cultuq; Suevos referũt. Gothinos Gallica, Osos Pannonica lingua coarguit non esse Germanos: & quòd tributa

*tributa patiuntur. partem tributorum Sarmatæ, partem Quadi vt alienigenis imponunt. Gothini, quò magis pudeat, & ferrũ effodiunt. omnesq́; hi populi pauca campestrium, ceterũ saltus & vertices montium iugumq́; insederunt. Dirimit enim scinditq́; Sueuiam continuum montium iugum, vltra quod plurimæ gentes agunt. ex quibus latissimè patet Lygiorum nomen in plures ciuitates diffusum. Valentissimas nominasse sufficiet, Arios, Heluecenas, Manimos, Elysios, Naharualos. Apud Naharualos antiquæ religionis lucus ostenditur. Præsidet sacerdos muliebri ornatu, sed deos interpretatione Romani Castorem Pollucemq́; memorant. Eius numinis nomen Alcis. nulla simulacra, nullum peregrinæ superstitionis vestigium. vt fratres tamen, vt iuuenes venerantur. Ceterùm Arij super vires, quibus enumeratos paulo antè populos antecedũt, truces, insitæ feritati arte ac tempore lenocinantur. nigra scuta, tincta corpora, atras ad prælia noctes legunt: ipsaq́; formidine atq; vmbrâ feralis exercitus terrorem inferunt, nullo hostiũ sustinente nouum ac velut infernum aspectũ. nam primi in omnibus prœliis oculi vincuntur. Trans Lygios Gothones regnantur, paulo iam addictius quàm ceteræ Germanorum gentes, nondũ tamen supra libertatẽ. Protinus deinde ab Oceano Rugij, & Lemouij: omniumq́; harũ gentium insigne, rotunda scuta, breues gladij, & erga reges obsequium. Suionum hinc ciuitates, ipso in Oceano, præter viros armaq́; classibus valent. forma nauium eo differt, quòd vtrimq. prora paratam semper appulsui frontẽ agit: nec velis * ministrantur, nec remos in ordinem lateribus adiungunt. Solutũ vt in quibusdam fluminũ, & mutabile vt res poscit, hinc vel illinc remigium. Est apud illos & Apibus honos. eoq́; vnus imperitat, nullis iam exceptionibus,*

* Scribo, ministrans.

*nibus, non precario iure parendi. nec arma vt apud ceteros Germanos in promiscuo, sed clausa sub custode & quidem seruo: quia subitos hostium incursus prohibet Oceanus. otiosa porrò armatorũ manus facilè lasciuiunt. enim verò neq. nobilem, neq. ingenuum, ne libertinum quidẽ armis præponere regia vtilitas est. Trans Suionas aliud mare, pigrum, ac propè immotum, quo cingi cludiq́ terrarum orbem hinc fides: quòd extremus cadentis iam solis fulgor in ortus edurat, adeò clarus, vt sidera hebetet. Sonum insuper * emergentis audiri, formasq́ deorũ, & radios capitis aspici persuasio adiicit. Illuc vsq́ (& fama vera) tantùm natura. Ergo iam dextro Sueuici maris littore Æstyorum gentes alluuntur: quibus ritus habitusq́ Sueuorum, lingua Britannicæ propior. Matrem deûm venerantur. insigne superstitionis, formas Aprorũ gestant. Id pro armis* omniumq́ tutelâ, securum deæ cultorem etiam inter hostes præstat. Rarus ferri, frequens fustiũ vsus. Frumenta ceterosq́ fructus patientiùs quàm pro solitâ Germanorum inertiâ laborant. Sed & mare scrutantur, ac soli omnium succinũ, quod ipsi Glesum vocant, inter vada atque in ipso litore legunt. Nec quæ natura quæ've ratio gignat, vt Barbaris, quæsitum cõpertúmve. diu quinetiam inter cetera eiectamenta maris iacebat, donec luxuria nostra dedit nomen. ipsis in nullo vsu, rude legitur: informe perfertur, pretiumq́ mirantes accipiunt. Succum tamen arborum esse intelligas: quia terrena quædam atq. etiam volucria animalia plerumq. interlucent, quæ implicata humore, mox durescente materiâ, cluduntur. Fecundiora igitur nemorà lucosq́, sicut Orientis secretis, vbi thura balsamaq́ sudantur, ita Occidentis insulis terrisq́ inesse crediderim, quæ vicini solis radiis expressa atque liquentia in proximum*

* Lego, se emergentis

* omnique malo.

mum mare labuntur, ac vi tempestatum in aduersa litora exundant. Si naturam succini admoto igne tentes; in modum tedæ accenditur. alitq; flammam pinguem & olentem: mox vt in picem resinámve lentescit. Suionibus Sitonum gentes continuantur. Cetera similes, vno differunt, quòd femina dominatur: in tantum non modò à libertate, sed etiam à seruitute degenerant. hic Sueuiæ finis. Peucinorum, Venedorumq;, & Fennorum nationes Germanis an Sarmatis ascribã dubito: quamquam Peucini, quos quidam Bastarnas vocant, sermone, cultu, sede, ac domiciliis, vt Germani agunt. sordes omnium ac torpor. procerum connubiis mixtis, nonnihil in Sarmatarum habitum fœdantur. Venedi multum ex moribus traxerunt. Nã quidquid inter Peucinos Fennosq; siluarum ac montium erigitur, latrociniis pererrãt. hi tamen inter Germanos potiùs referũtur, quia & domos figunt; & scuta gestant, & pedũ vsu ac pernicitate gaudet. quæ omnia diuersa Sarmatis sunt, in plaustro equóq. viuentibus. Fennis mira feritas, fœda paupertas. non arma, non equi, non penates: victui herba, vestitui pelles, cubile humus. sola in sagittis spes, quas inopiâ ferri ossibus asperant. Idemq; venatus viros pariter ac feminas alit. Passim enim comitantur, partemq; prædæ petunt. Nec aliud infantibus ferarũ imbriumq; suffugiũ, quàm vt in aliquo ramorum nexu contegantur. huc redeunt iuuenes, hoc senum receptaculum. Id beatius arbitrãtur, quàm ingemere agris, illaborare domibus, suas alienasq; fortunas spe metuq; versare. Securi aduersus homines, securi aduersus deos, rẽ difficillimam assecuti sunt, vt illis ne voto quidẽ opus sit. Cetera iã fabulosa: Hellusios & Oxionas ora hominum vultusq;, corpora atq. artus ferarum gerere. quod ego vt incompertum, in medium relinquam.

IVLII

IVLII AGRICOLÆ VITA,

Scriptore CORNELIO TACITO.

CLARORVM *virorum facta moresque posteris tradere antiquitus vsitatum, ne nostris quidem temporibus quamquã incuriosa suorũ ætas omisit, quotiens magna aliqua ac nobilis virtus vicit ac supergressa est vitium paruis magnisq; ciuitatibus cõmune, ignorantiam recti & inuidiam. Sed apud priores vt agere memoratu digna pronum, magisq; in aperto erat: ita celeberrimus quisq. ingenio, ad prodendam virtutis memoriã sine gratiã aut ambitione, bonæ tantũ conscientiæ pretio ducebatur. At pleriq. suam ipsi vitã narrare, fiduciam potius morum, quàm arrogantiã arbitrati sunt. nec id Rutilio & Scauro citra fidẽ, aut obtrectationi fuit. adeò virtutes iisdem temporibus optimè æstimantur, quibus facillimè gignuntur. At mihi nunc narraturo vitam defuncti hominis, veniã opus fuit. quam non petissem, ni incursaturus tam sæua & infesta virtutibus tempora. Legimus cùm Aruleno Rustico Partus Thraseæ, Herennio Senecioni Priscus Heluidius laudati essent, capitale fuisse: neque in ipsos modò auctores, sed in libros quoq. eorum sæuitum, delegato triumuiris ministerio, vt monumenta clarissimorum ingeniorũ in comitio ac foro vrerentur. Scilicet illo igne vocem Po. Ro. & libertatẽ Senatus, & conscien-*

tiam

tiam generis humani aboleri arbitrabantur, expulsis insuper sapientiæ professoribus, atq; omni bonâ arte in exsilium actâ, ne quid vsquam honestũ occurreret. Dedimus profectò grande patientiæ documentũ, & sicut vetus ætas vidit, quid vltimũ in libertate esset, ita nos quid in seruitute, ademto per inquisitiones & loquendi audiendiq; commercio. Memoriam quoq. ipsam cum voce perdidissemus, si tam in nostrâ potestate esset obliuisci quàm tacere. Nunc demũ redit animus, & quamquam primo statim beatissimi sæculi ortu Nerua Cæsar res olim dissociabiles miscuerit, principatum ac libertatem, augeatq; cottidie facilitatem imperij Nerua Traianus; nec spem modò ac votũ Securitas publica, sed ipsius voti fiduciam, ac robur assumserit: naturâ tamẽ infirmitatis humanæ, tardiora sunt remedia quàm mala. & vt corpora lentè augescunt, citò extinguuntur; sic ingenia studiaq; oppresseris facilius, quàm reuocaueris. Subit quippe etiam ipsius inertiæ dulcedo: & inuisa primò desidia, postremò amatur. Quid si per quindecim annos grande mortalis æui spatium, multi fortuitis casibus, promtissimus quisque sæuitiâ principis interciderunt? Pauci, &, vt ita dixerim, non modò aliorum, sed etiam nostri superstites sumus, exemtis è mediâ vitâ tot annis, quibus iuuenes ad senectutem, senes propè ad ipsos exactæ ætatis terminos per silentium venimus. non tamen pigebit vel inconditâ ac rudi voce memoriam prioris seruitutis, ac testimonium præsentium bonorum composuisse. Hic interim liber honori Agricolæ soceri mei destinatus, professione pietatis, aut laudatus erit, aut excusatus.

CNÆVS Iulius Agricola vetere & illustri Foroiulienſiũ coloniâ ortus, vtrumq. auum procuratorem Cæsarum habuit: quæ equestris nobilitas est. pater

Iulius

Iulius Græcinus senatorij ordinis, studio eloquentiæ sapientiæq; notus, iusq; virtutibus iram Caij Cæsaris meritus. Namq; Marcũ Silanum accusare iussus, & quia abnuerat, interfectus est. Mater Iulia Procilla fuit, rara castitatis. in huius sinu indulgentiáq. educatus, per omnem honestarum artium cultum puritiam adolescentiamq; transegit. Arcebat eum ab illecebris peccantium prater ipsius bonam integrámq. naturã, quòd statim paruulus sedem ac magistram studiorum Massiliam habuerat, lotũ Græcâ comitate & prouinciali parcimoniâ mistum, ac bene compositũ. Memoriá teneo solitum ipsum narrare, se in primâ iuuentâ studium philosophiæ [acrius] vltra quàm concessum Rom. ac senatori hausisse, ni prudentia matris incensum ac flagrantẽ animũ coercuisset. scilicet sublime & erectũ ingenium, pulchritudinem ac speciẽ excelsæ magnæq; gloriæ vehementiùs quàm cautè appetebat: mox mitigauit ratio & ætas: retinuitq;, quod est difficillimum, ex sapientiâ modum. Prima castrorum rudimenta in Britanniâ Suetonio Paullino diligenti ac moderato duci approbauit, electus, quẽ contubernio æstimaret. Nec Agricola licenter more iuuenũ, qui militiam in lasciuiam vertunt, neque segniter ad voluptates & commeatus, titulũ tribunatus & inscitiam rettulit: sed noscere prouinciam, nosci exercitui, discere à peritis, sequi optimos, nihil appetere ob iactationem, nihil ob formidinẽ recusare, simulq; anxius & intentus agere. Non sanè aliàs exercitatior magisq; in ambiguo Britannia fuit. trucidati veterani, incensa colonia, intercepti exercitus. tũ de salute, mox de victoriâ certauere. Quæ cuncta etsi consiliis ductúque alterius agebantur, ac summa rerum & reciperata prouinciæ gloria in ducem cesserit: artem & vsum & stimulos addidere iuueni: intrauitq; animum

animum militaris gloriæ cupido, ingratâ temporibus, quibus sinistra erga eminentes interpretatio, nec minus periculum ex magnâ famâ, quàm ex malâ. Hinc ad capessendos magistratus in vrbem digressus, Domitiam Decidianam splendidis natalibus ortam sibi iunxit. idq; matrimonium ad maiora nitenti, decus ac robur fuit. vixeruntq; mirâ concordiâ, per mutuam caritatem, & inuicem se anteponendo, nisi quòd in bonâ vxore tantò maior laus, quantò in malâ plus culpæ est. Sors quæsturæ prouinciam Asiam, proconsulem Saluium Titianum dedit. quorum neutro corruptus est: quamquã & prouincia diues ac parata peccantibus, & proconsul in omnem auiditatem pronus, quantalibet facilitate redemturus esset mutuam dissimulationem mali. Auctus est ibi filiâ, in subsidium & solatium simul. Nam filiũ antè sublatum, breui amisit. Mox inter quæsturã, ac tribunatum plebis, atq; etiam ipsum tribunatus annũ quiete & otio transit: gnarus sub Nerone temporum, quibus inertia pro sapientiâ fuit. Idem praturæ tenor, & silentium. nec enim iurisdictio obuenerat. Ludos, & inania honorũ, modo rationis atq. abundantiæ duxit, vti longè à luxuriâ, ita famæ propior. Tum electus à Galbâ ad dona templorum recognoscenda, diligentissimâ conquisitione fecit, ne cuius alterius sacrilegium resp. quàm Neronis sensisset. Sequens annus graui vulnere animum domumq; eius afflixit. nam classis Othoniana licenter vaga dum in Templo (Liguriæ pars est) hostiliter populatur, matrem Agricolæ in prædiis suis interfecit: prædiaq; ipsa, & magnam patrimonij partem diripuit, quæ causa cædis fuerat. Igitur ad solemnia pietatis profectus Agricola, nuntio affectati à Vespasiano imperij deprehensus, ac statim in partes transgressus est: Initia principatus ac sta-

tum vrbis Mucianus regebat, admodum iuuene Domitiano, & ex paternâ fortunâ tantùm licentiâ vsurpante. Is missum ad dilectus agendos Agricolam, integreq; ac strenuè versatum, vicesimæ legioni tardè ad sacramentum transgressæ præposuit, vbi decessor seditiosè agere narrabatur: quippe legatis quoq. consularibus nimia ac formidolosa erat. Nec legatus prætorius ad cohibendum potens, incertum suo an militum ingenio: ita successor simul & vltor electus, rarissimâ moderatione maluit videri inuenisse bonos quàm fecisse. Præerat tunc Britanniæ Vectius Bolanus, placidiùs quàm feroci prouinciâ dignum est. temperauit Agricola vim suam, ardoremq; compescuit, ne incresceret, peritus obsequi, eruditusq; vtilia honestis miscere. Breui deinde Britannia consularem Petilium Cerialem accepit. Habuerũt virtutes spatium exemplorum. Sed primò Cerialis modò labores & discrimina, mox & gloriam cõmunicabat: sæpe parti exercitus in experimentum, aliquando maioribus copiis ex euentu præfecit. nec Agricola vmquã in suam famam gestis exsultauit; ad auctorẽ & ducem, vt minister fortunam referebat: ita virtute in obsequendo, verecundiâ in prædicando, extra inuidiam, nec extra gloriam erat. Reuertentẽ ab legatione legionis diuus Vespasianus inter patricios asciuit, ac deinde prouincia Aquitania præposuit, splendida in primis dignitatis administratione, ac spe consulatus cui destinarat. Credũt plerique militaribus ingeniis subtilitatem deesse, quia castrensis iurisdictio secura & obtusior, ac plura manu agens, calliditatem fori non exerceat. Agricola naturali prudentiâ, quamuis inter togatos, facilè iusteq; agebat. Iam verò tempora curarum remissionumq; diuisa, vbi conuentus ac iudicia poscerent; grauis, intentus, seuerus, & sæpius misericors;

vbi

vbi officio satisfactum, nulla vltrà potestatis persona tristitiam & arrogantiam, & auaritiam exuerat: hèc illi, quod est rarissimum, aut facilitas auctoritatem, aut seueritas amorem deminuit. Integritatem atq; abstinentiam in tanto viro referre, iniuria virtutũ fuerit. Nè famam quidem, cui etiam sæpe boni indulgent, ostentandâ virtute, aut per artem quæsiuit: procul ab æmulatione aduersus collegas, procul à contentione aduersus procuratores. & vincere inglorium, & atteri fordidum arbitrabatur. Minus triennium in eâ legatione detentus, ac statim ad spem Consulatus reuocatus est, comitante opinione Britanniam ei prouinciam dari, nullis in hoc sufragionibus, sed quia par videbatur. haut semper errat fama, aliquando & eligit. Cõsul egregiæ tunc spei filiam iuueni mihi desponsit, ac post consulatum collocauit, & statim Britanniæ præpositus est, adiecto pontificatus sacerdotio. Britanniæ situm populosq; multis scriptoribus memoratos, non in comparationem curæ ingenitæve referam; sed quia tũ primùm perdomita est. itaq; quæ priores nondum comperta, eloquentiâ percoluere, rarum fide tradentur. Britannia insularum quas Romana notitia cõplectitur maxima, spatio ac cælo in Orientem Germaniæ, in Occidentem Hispaniæ obtenditur: Gallis in Meridiem etiam inspicitur: Septemtrionalis eius, nullis cõtrà terris, vasto atq; aperto mari pulsantur. Formam totius Britannia Liuius veterum, Fabius Rusticus recentium, eloquentissimi auctores, oblongæ scutulæ vel bipenni assimilauere. & est ea facies circa Caledoniam, vnde & in vniuersum fama est transgressa: sed immensum & enorme spatium procurrentium extremo tam latere terrarum, velut in cuneum tenuatur. Hanc oram nauissimi maris tunc primùm Romana classis circumuecta,

insulam esse Britanniam affirmauit, ac simul incognitas ad id tempus insulas, quas Orcadas vocant, inuenit, domuitq3. dispectaq3 est & Thyle, quam hactenus nix, & hiems abdebat. sed mare pigrum & graue remigantibus perhibent. ne ventis quidem proinde attolli: credo quòd rariores terra montesq3, caussa ac materia tempestatum, & profunda moles continui maris, tardius impellitur. Naturam Oceani atq3 æstus neq. quærere huius operis est, ac multi retulere. vnũ addiderim: nusquam latius dominari mare, multum fluminum huc atq. illuc ferre, nec litore tenus accrescere aut resorberi, sed influere penitus atque ambire, etiam iugis atq. montibus inseri velut in suo. Ceterùm Britanniam qui mortales initio coluerint, indigenæ an aduecti, vt inter Barbaros, parum compertum. Habitus corporum varij: atque ex eo argumenta. namque rutila Caledoniam habitantium comæ, magni artus, Germanicam originem asseuerant. Silurum colorati vultus, & torti plerumque crines, & positu contra Hispaniam, Iberos veteres traiecisse, easq3 sedes occupasse fidem faciunt. proximi Gallis, & similes sunt: seu durante originis vi; seu procurrentibus in diuersa terris, positio cæli corporibus habitum dedit. in vniuersum tamen æstimanti, Gallos vicinum solum occupasse, credibile est. Eorum sacra deprehendas, superstitionum persuasione. Sermo haut multum diuersus. in deposcendis periculis eadem audacia; & vbi aduenêre, in detractandis eadem formido. plus tamen ferociæ Britanni præferunt, vt quos nondum longa pax emollierit. nam Gallos quoq. in bellis floruisse accepimus. mox segnitia cum otio intrauit, amissa virtute pariter ac libertate; quod Britannorum olim victis euenit: ceteri manent quales Galli fuerunt. In pedite robur; quadam nationes & curru præliantur.

honestior

honestior auriga, clientes propugnant. olim regibus parebant, nunc per principes factionibus & studio trahuntur. nec aliud aduersus validissimas gentes pro nobis vtilius, quàm quòd in commune nō consulunt. Rarus duabus tribusq; ciuitatibus, ad propulsandum commune periculum * conuentus: ita dum singuli pugnant, vniuersi vincuntur. Cælum crebris imbribus ac nebulis fœdum: asperitas frigorum abest. Dierum spatia vltra nostri orbis mensurā, & nox clara, & extremā Britanniæ parte breuis, vt finem atq; initium lucis exiguo discrimine internoscas. Quòd si nubes non officiant, aspici per noctem Solis fulgorem, nec occidere & exsurgere, sed transire affirmant: scilicet extrema & plana terrarum humili vmbrā non erigūt tenebras, infraq; cælum & sidera nox cadit. Solum præter oleā vitemq; & cetera calidioribus terris oriri sueta, patiens frugum, fecundum. tardè mitescunt, citò proueniunt. eademq; vtriusq. rei caussa, multus humor terrarum, cœliq;. Fert Britannia aurum & argentum & alia metalla, pretium victoriæ. gignit & Oceanus margaritas, sed subfusca ac liuentia. Quidam artem abesse legentibus arbitrantur. nam in rubro mari viua ac spirantia saxis auelli, in Britanniā prout expulsa sint colligi. ego facilius crediderim naturam margaritis deesse, quam nobis auaritiā. Ipsi Britanni dilectu, ac tributa, & iniuncta imperij munera impigrè obeunt, si iniuriæ absint: has agrè tolerant, iam domiti vt pareant, nondum vt seruiant. Igitur primus omniū Romanorum D. Iulius cum exercitu Britanniā ingressus, quamquam prosperā pugnā terruerit incolas, ac litore potitus sit, potest videri ostendisse posteris, nō tradidisse. Mox bella ciuilia, & in rempublicā versa principum arma, ac longa obliuio Britanniæ etiam in pace. Consilium id diuus Au-

* Vel. consensus:

gustus vocabat, Tiberius præcipuè. Agitasse C. Cæsarem de intrandâ Britanniâ satis constat, ni velox ingenio, mobilis pœnitentiâ, & ingentes aduersus Germaniam conatus frustra fuissent. Diuus Claudius auctor operis, transuectis legionibus auxiliisq́, & assumto in partem rerum Vespasiano, quod initium ventura mox fortuna fuit, domuit gentes, captis reges, & monstratus fatis Vespasianus. Consularium primus Aulus Plautius præpositus, ac subinde Ostorius Scapula, vterq. bello egregius: redactaq́, paullatim in formã prouinciæ proxima pars Britanniæ. addita insuper veteranorum colonia. quædam ciuitates Cogiduno regi donatæ. is ad nostram vsq. memoriam fidissimus mansit, veteresq; ac iam pridem receptâ populi Romani consuetudine, vt haberet instrumẽta seruitutis & reges. Mox Didius Gallus parta à prioribus continuit, paucis admodum castellis in vlteriora promotis, per quæ fama aucti officij quæreretur. Didium Veranius excepit, inq́, intra annuum exstinctus est. Suetonius hinc Paullinus biennio prosperas res habuit, subactis nationibus firmatisq́, præsidijs: quorum fiduciâ Monam insulam vt vires rebellibus ministrantem aggressus, terga occasioni patefecit. Namq. absentia legati remoto metu, Britanni agitare inter se mala seruitutis, conferre iniurias, & interpretando accendere. Nihil profici patientiâ, nisi vt grauiora tamquam ex facili tolerantibus imperentur. singulos sibi olim reges fuisse, nunc binos imponi; è quibus legatus in sanguinem, procurator in bona sæuiret. æquè discordiam præpositorum, æquè concordiam subiectis exitiosam: *alterius manus centuriones, *alterius vim & contumelias miscere: nihil iam cupiditati, nihil libidini exceptum. in prælio fortiorem esse qui spoliet,

* Leg. alterum
* alterum

spolietur: nunc ab ignauis plerumque & imbellibus eripi domos, abstrahi liberos, iniungi dilectus, tamquam mori tantùm pro patriâ nescientibus. quantùm enim transisse militum, si sese Britanni numerent? sic Germanias excussisse iugum, & flumine non Oceano defendi: sibi patriam, cõiuges, parentes: illis auaritiã & luxuriam caussas belli esse. recessuros vt diuus Iulius recessisset, modò virtutes maiorum suorum æmularentur: néve prœlij vnius aut alterius euentu paueſcerent. plus impetus, maiorem constantiam penes miseros esse. iam Britannorum etiam deos misereri, qui Romanum ducem absentem, qui relegatum in aliâ insulâ exercitum detinerent: iam ipsos, quod difficillimum fuerit, deliberare. porrò in eiusmodi consiliis periculosius esse deprehendi, quàm audere. *His atq; talibus inuicem instincti, Voadicâ generis regij fœminâ duce (neque enim sexum in imperiis discernunt) sumsere vniuersi bellum: ac sparsos per castella vilites consectati, expugnatis præsidiis, ipsam coloniam inuasere, vt sedem seruitutis. nec vllum in Barbaris sœuitiæ genus omisit ira & victoria. Quòd nisi Paullinus, eo cognito prouincia motu, properè subuenisset, amissa Britannia foret: quam vnius prœlij fortunâ veteri patientiæ restituit, tenentibus arma plerisque, quos conscientia defectionis, & proprius ex legato timor agitabat. Hic cùm egregius cereris, arroganter in deditos, & vt suæ quoq. iniuriæ vltor, durius consuleret; missus Petronius Turpilianus tamquam exorabilior, & delictis hostium nouus, eoq; pœnitentiæ mitior. compositis prioribus nihil vltrà ausus, Trebellio Maximo prouinciã tradidit. Trebellius segnior & nullis castrorum experimentis, comitate quâdam curandi prouinciam*

uinciam tenuit. Didicere iam Barbari quoque ignoscere vitiis blandientibus. & interuentus ciuilium armorum præbuit iustam segnitiæ excusationem. sed discordiâ laboratum, cùm assuetus expeditionibus miles otio lasciuiret. Trebellius fugâ ac latebris vitatâ exercitus irâ, indecorus atq. humilis, precariò mox præfuit: ac velut pacti, exercitus licentiam, dux salutem. hæc seditio sine sanguine stetit. Nec Vectius Bolanus, manentibus adhuc ciuilibus bellis, agitauit Britanniam disciplinâ eadem inertia erga hostes, similis petulantiæ castrorũ: nisi quòd innocens Bolanus, & nullis delictis inuisus, caritatẽ parauerat loco auctoritatis. Sed vbi cum cetero orbe Vespasianus & Britanniam recuperauit, magni duces, egregij exercitus, minuta hostium spes: & terrorem statim intulit Petilius Cerialis, Brigantum ciuitatẽ, quæ numerosissima prouinciæ totius perhibetur, aggressus. multa prœlia, & aliquando võ incruenta: magnamq; Brigantum partem aut victoriâ amplexus, aut bello. Et cùm Cerialis quidem alterius successoris curam famamq; obruisset, sustinuit quoque molem Iulius Frontinus, vir magnus quantũ licebat, validamq; & pugnacem Silurum gentem armis subegit, super virtutem hostium locorũ quoq; difficultates eluctatus. Hunc Britanniæ statum, has bellorum vices media iam æstate transgressus Agricola inuênit, cùm & milites velut omissâ expeditione ad securitatem, & hostes ad occasionem verterentur. Ordouicum ciuitas haut multo ante aduentum eius, alam in finibus suis agentem, propè vniuersam obtriuerat: eóque initio erecta prouincia, vt quibus bellum volentibus erat, probare exemplum, aut recentis legati animũ opperiri. Tum Agricola, quamquã transacta æstas, sparsi per prouinciam numeri, præsumta apud militem illius anni

quies,

quies, tarda & contraria bellum inchoaturo, & plerisq; custodiri suspecta potius videbatur, ire obuiam discrimini statuit: contractiq; legionũ vexillis & modicâ auxiliorum manu, quia in æquum digredi Ordouices non audebant, ipse ante agmen, quò ceteris par animus simili periculo esset, erexit aciem. cæsaq; propè vniuersâ gente, non ignarus instandum famæ, ac prout prima cessissent fore vniuersa; Monam insulam, cuius possessione reuocatum Paullinũ rebellione totius Britanniæ suprà memoraui, redigere in potestatẽ animo intendit. Sed vt in dubiis cõsiliu, naues deerant, ratio & cõstantia ducis transuexit: depositis omnibus sarcinis, lectissimos auxiliarium, quibus nota vada, & patrius nandi vsus, quo simul scq; & arma & equos regunt, ita repentè immisit, vt obstupefacti hostes qui classem, qui naues, qui mare exspectabant, nihil arduum aut inuictum crediderint sic ad bellum venientibus. Ita petitâ pace, ac deditâ insulâ, clarus ac magnus haberi Agricola: quippe cui ingredienti prouinciam, quod tempus alij per ostentationem aut officiorum ambitum transigunt, labor & periculũ placuisset. Nec Agricola prosperitate rerum in vanitatem vsus, expeditionem aut victoriam vocabat, victos continuisse: ne laureatis quidem gesta prosecutus est, sed ipsâ dissimulatione famæ famam auxit, æstimantibus quantâ futuri spe tam magna tacuisset. Ceterùm animorum prouincia prudens, simulq; doctus per aliena experimenta, parum profici armis si iniuria sequerentur, caussas bellorum statuit exscindere. à se suisq; orsus, primã domum suam coërcuit, quod plerisque haut minus arduum est, quàm prouinciã regere: nihil per libertos seruosq; publica rei: nõ studiis priuatis, nec ex cõmendatione aut precibus centurionum milites ascire, sed optimũ quemque

*fidelissimum putare: omnia scire, non omnia exsequi: paruis peccatis veniam, magnis seueritatem commodare: nec pœnâ semper, sed sæpius pœnitentiâ contentus esse: * officiis & administrationibus potius non peccaturos, quàm damnare cùm peccassent. Frumēti & tributorum auctionem æqualitate munerū mollire, circumcisis quæ in quæstum reperta, ipso tributo grauius tolerabantur. namque per ludibrium assidere clausis horreis, & emere vltrò frumenta, ac vendere pretio cogebantur. deuortia itinerum & longinquitas regionum indicebatur, vt ciuitates à proximis hibernis in remota & auia deferrent, donec quod omnibus in promtu erat, paucis lucrosum fieret. Hæc primo statim anno comprimendo, egregiam famam paci circumdedit; quæ vel incuriâ vel tolerantiâ priorum, haut minus quàm bellum timebatur. Sed vbi æstas aduênit contracto exercitu, militum in agmine laudare modestiam; disiectos coërcere: loca castris ipse capere, æstuaria ac siluas ipse prætentare: & nihil interim apud hostes quietū pati, quo minus subitis excursibus popularetur. atq; vbi satis terruerat, parcendo rursus * irritamenta pacis ostentare. Quibus rebus multæ ciuitates quæ in illū diem ex æquo egerant, datis obsidibus irā posuere, & præsidiis castellisq; circumdatæ, tantâ ratione curaq;, vt nulla antè Britanniæ noua pars illacessita transierit. Sequens hiems saluberrimis consiliis absumta. namque vt homines dispersi ac rudes, eoq; bello faciles, quieti & otio per voluptates assuescerent: hortari priuatim, adiuuare publicè, vt templa, fora, domus exstruerent, laudando promtos, & castigando segnes. ita honoris æmulatio, pro necessitate erat. Iam verò principum filios liberalibus artibus erudire, & ingenia Britannorum studiis Gallorum anteferre, vt qui modò linguam*

* Deest vox, *præficere*, aut similis.

* Vel. *inuitamenta*

Romanam

Romanam abnuebant, eloquentiam concupiscerent. inde etiam habitus nostri honor, & frequens toga. paullatimq; discessum ad delinimenta vitiorum, porticus, & balnea, & conuiuiorum elegantiam. idq; apud imperitos humanitas vocabatur, cùm pars seruitutis esset. Tertius expeditionum annus nouas gentes aperuit, vastatis vsq. ad Taum (æstuario nomen est) nationibus. quâ formidine territi hostes quamquam conflictatum sæuis tempestatibus exercitũ, lacessere non ausi. ponendisq; insuper castellis spatium fuit. Adnotabant periti, non alium ducem opportunitates locorũ sapientiùs legisse, nullum ab Agricolâ positum castellũ aut vi hostium expugnatum, aut pactione ac fugâ desertum. crebræ eruptiones. nam aduersus moras obsidionis, annuis copiis firmabantur. ita intrepidus ibi hiems, & sibi quisq. præsidio, irritis hostibus, eoq; desperantibus, quia soliti plerumque damna æstatis hibernis euentibus pensare, tum æstate atq. hieme iuxtà pellebantur. Nec Agricola vnquam per alios gesta auidus intercepit, seu centurio, seu præfectus, incorruptum facti testem habebat. Apud quosdam acerbior in conuiciis narrabatur, vt bonis comis, ita aduersus malos iniucundus. ceterùm ex iracundiâ nihil super erat. secretum & silentium eius non timeres. honestius putabat offendere, quàm odisse. Quarta æstas obtinendis quæ percurrerat insumta. ac si virtus exercituum & Romani nominis gloria pateretur, inuentus in ipsâ Britanniâ terminus. Nã Glota & Bodotria diuersi maris æstu per immensum reuecti, angusto terrarum spatio diriminantur. quod tum præsidiis firmabatur: atque omnis propior sinus tenebatur, summotis velut in aliam insulam hostibus. Quinto expeditionum anno naue primâ transgressus, ignotas ad id tempus gentes crebrò simul ac prosperis

*speris prœliis domuit: eamq́ partem Britanniæ quæ Hiberniam aspicit, copiis instruxit, in spem magis quàm ob formidinem. si quidē Hibernia medio inter Britanniam atq́ Hispaniam sita, & Gallico quoq. mari opportuna, valentissimam imperij partem magnis inuicem vsibus miscuerit. Spatium eius si Britanniæ comparetur angustius, nostri maris insulas superat. Solum cælumq́ & ingenia cultusq́ hominū haut multum à Britanniâ differunt. melius aditus portusq́ per commercia & negotiatores cogniti. Agricola expulsum seditione domesticâ vnum ex regulis gentis exceperat, ac specie amicitiæ in occasionem retinebat. Sæpe ex eo audiui, legione vnâ & modicis auxiliis debellari obtineriq́ Hiberniam posse. Idq́ etiā aduersus Britanniam profuturum, si Romana vbiq́ arma, & velut è conspectu libertas tolleretur. Ceterùm æstate quâ sextum officij annum inchoabat, amplâ ciuitate trans Bodotriam sita, quia motus vniuersarum vltrà gentium, & infesta hostili exercitu itinerà timebantur; portus classe explorauit: quæ ab Agricolâ primùm assumta in partem virium, sequebatur egregiâ specie, cùm simul terrâ simul mari bellum impelleretur: ac sæpe iisdem castris pedes equesq́ & nauticus miles mixti copiis & lætitiâ, sua quisq. facta suos casus attollerent: ac modò siluarum & montium profunda, modò tempestatum ac fluctuum aduersa, hinc terra & hostis, hinc * auctus Oceanus militari iactantiâ cōpararentur. Britannos quoque, vt ex captiuis audiebatur, visa classis obstupefaciebat, tamquam aperto maris sui secreto vltimum victis perfugium clauderetur. Ad manus & arma conuersi Caledoniam incolentes populi, paratu magno, maiore famâ, vti mos est de ignotis, * oppugnasse vltrò, castella adorti, metum vt prouocantes addiderāt: regrediendumq́*

* Lego, victus

* Fortè, oppugnauere

diendumq; citra Bodotriam, & excedendũ potius, quàm pellerentur, specie prudentium ignaui admonebant. cùm interim cognoscit, hostes pluribus agminibus irrupturos. Ac ne superante numero, & peritiâ locorũ circumirentur, diuiso & ipse in tres partes exercitu incessit. Quod vbi cognitum hosti, mutato repentè consilio, vniuersi nonam legionem vt maximè inualidã, nocte aggressi inter somnum ac trepidationẽ cæsis vigilibus irrupêre. Iamq; in ipsis castris pugnabant, cùm Agricola iter hostium ab exploratoribus edoctus, & vestigiis insecutus, velocissimos equitũ peditumq; assultare tergis pugnantium iubet, mox ab vniuersis adiici clamorem. & propinquâ luce fulsere signa. ita ancipiti malo territi Britanni: & Romanis redit animus, ac securi pro salute, de gloriâ certabant. vltrò quinetiam irrupêre. & fuit atrox in ipsis portarum angustiis prœlium, donec pulsi hostes, vtroque exercitu certante, hi vt talisse opem, illi ne eguisse auxilio viderentur. quod nisi paludes & siluæ fugientes texissent, debellatum illâ victoriâ foret. Cuius constantiâ ac famâ ferox exercitus: nihil virtuti suæ inuium, penetrandam Caledoniam, inueniendumq; tandem Britanniæ terminum continuo prœliorum cursu fremebant: atq. illi modò cauti ac sapientes, promti post euentũ ac magniloqui erant. iniquissima hæc bellorũ conditio est; prospera omnes sibi vindicant, aduersa vni imputantur. At Britanni nõ virtute sed occasione & arte ducis *rati, nihil ex arrogantiâ remittere, quò minus iuuentutem armarent, coniuges ac liberos in loca tuta transferrent, cœtibus ac sacrificiis conspirationẽ ciuitatum sancirent. atq; ita irritatis vtrinq. animis discessum. Eâdem æstate cohors Vsipiorum per Germanias cõscripta, in Britanniam transmissa, magnũ ac memorabile facinus ausa est.

* Deest vox, videri, aut talis alia.

Occiso

Occiso centurione ac militibus, qui ad tradendam disciplinam immixti manipulis exemplum & rectores habebantur, tres liburnicas adactis per vim gubernatoribus ascendere: & vno remigrante, suspectis duobus eoq; interfectis, nondũ vulgato rumore vt miraculum prouehebantur. mox hac atq; illa rapti, & cum plerisq; Britannorum sua defensantium prælio congressi, ac sæpe victores, aliquando pulsi, eò ad extremum inopiæ venere, vt infirmissimos suorum, mox sorte ductos vescerentur. atque ita circumuecti Britanniam, amissis per inscitiam regendi nauibus, pro prædonibus habiti, primũ à Sueuis, mox à Frisiis intercepti sunt. ac fuere quos per commercia venumdatos, & in nostram vsque ripam mutatione ementium adductos, indicium tanti casus illustrauit. Initio æstatis Agricola domestico vulnere ictus, anno antè natum filium amisit. Quem casum neque vt plerique fortium virorũ ambitiosè, neque per lamenta rursus ac mœrorem muliebriter tulit. & in luctu, bellũ inter remedia erat. Igitur præmissâ classe qua pluribus locis prædata, magnum & incertum terrorem faceret, expedito exercitu, cui ex Britannis fortissimos & longâ pace exploratos addiderat, ad montẽ Grampium peruenit, quem iam hostes insederant. Nam Britanni nihil fracti pugnæ prioris euentu, & vltionem aut seruitium exspectantes, tandemq; docti commune periculum concordiâ propulsandum, legationibus & fœderibus omnium ciuitatũ vires exciuerant. Iamq; super triginta milia armatorum aspiciebãtur, & adhuc affluebat omnis iuuentus, & quibus cruda ac viridis senectus, clari bello, ac sua quisq. decora gestantes: cùm inter plures duces virtute & genere præstans, nomine Galgacus, apud contractam multitudinem prælium poscentem, in hunc modũ locutus fertur.

Quo-

Quotiens cauſſas belli & neceſſitatẽ noſtram intueor, magnus mihi animus eſt, hodiernum diem, conſenſumque veſtrum, initium libertatis totius Britanniæ fore. Nam & vniuerſi ſeruitutis expertes: & nullæ vltrà terræ, ac ne mare quidem ſecurum, imminẽte nobis claſſe Romana, ita prœlium atq. arma, quæ fortibus honeſta, eadẽ etiam ignauis tutiſſima ſunt. Priores pugnæ, quibus aduerſus Romanos varia fortunâ certatũ eſt, ſpem ac ſubſidium in noſtris manibus habebant: quia nobiliſſimi totius Britanniæ, eoque in ipſis penetralibus ſiti, nec ſeruientium litora aſpicientes, oculos quoque à contactu dominationis inuiolatos habebamus. Nos terrarum ac libertatis extremos, receſſus ipſe ac ſinus famæ in hunc diem defendit. nunc terminus Britanniæ patet. atque omne ignotum, pro magnifico eſt. Sed nulla iam vltrà gens, nihil niſi fluctus & ſaxa: & interiores Romani, quorum ſuperbiam fruſtra per obſequium & modeſtiam effugeris. raptores orbis, poſtquam cuncta vaſtantibus defuere terræ, & mare ſcrutantur: ſi locuples hoſtis eſt, auari: ſi pauper, ambitioſi, quos non Oriens, non Occidens, ſatiauerit: ſoli omnium, opes atque inopiam pari affectu concupiſcunt. auferre, trucidare, rapere falſis nominibus imperium; atque vbi ſolitudinem faciunt, pacem appellant. Liberos cuique ac propinquos ſuos natura cariſſimos eſſe voluit: hi per dilectus alibi ſeruituri auferuntur. Coniuges ſororesque & ſi hoſtilem libidinem effugiant, nomine amicorum atque hoſpitum polluuntur. Bona fortunasque, in tributum egerunt; in annonam, frumentum, cor-

pora ipsa ac manus, siluis ac paludibus emuniendis, verbera inter ac contumelias, conterunt. Nata seruituti mancipia semel veneunt, atque vltrò à dominis aluntur: Britannia seruitutem suam cottidie emit, cottidie pascit. Ac sicut in familiâ recentissimus quisque seruorum & conseruis ludibrio est: sic in hoc orbis terrarum vetere famulatu, noui nos & viles in excidium petimur. Neque enim arua nobis, aut metalla, aut portus sunt, quibus exercendis reseruemur. Virtus porrò ac ferocia subiectorum, ingrata imperantibus. & longinquitas ac secretū ipsum, quò tutius, eò suspectius. Ita sublatâ spe veniæ, tandē sumite animum, tam quibus salus, quàm quibus gloria carissima est. Brigantes, femina duce, exurere coloniam, expugnare castra; ac nisi felicitas in secordiam vertisset, exuere iugum potuere: nos integri & indomiti & libertatem non in * præsentia laturi, primo statim congressu vnde ostendamus quos sibi Caledonia viros seposuerit. An eamdem Romanis in bello virtutē, quam in pace lasciuiam adesse creditis? Nostris illi discessionibus ac discordiis clari, vitia hostium in gloriam exercitus sui vertunt: quem contractum ex diuersissimis gentibus, vt secundæ res tenent, ita aduersæ dissoluent. nisi si Gallos, & Germanos, & (pudet dictu) Britannorum plerosque dominationi alienæ sanguinem commodantes, diutius tamē hostes quàm seruos, fide & affectu teneri putatis: metus & terror est, infirma vincula caritatis. quæ vbi remoueris, qui timere desierint, odisse incipient. Omnia victoriæ incitamenta pro nobis sunt: nullæ Romanos coniuges

inges accendunt: nulli parentes fugam exprobraturi sunt: aut nulla pleriſque patria, aut alia est: paucos numero circum trepidos ignorantiâ, cælum ipsum ac mare & siluas ignora omnia circumspectantes, clausos quodam modo ac vinctos *alij nobis tradiderunt. Ne terreat vanus aspectus, & auri fulgor atque argenti, quod neque tegit, neque vulnerat. In ipsâ hostium acie inueniemus nostras manus. agnoscent Britanni suam causſam. recordabuntur Galli priorem libertatem. deserent illos ceteri Germani, tamquam nuper Vſipij reliquerunt. Nec quidquam vltrà formidinis, vacua castella, senum coloniæ, inter malè parentes & iniustè imperantes, ægra municipia & discordantia. hic dux, hic exercitus. ibi tributa & metalla, & ceteræ seruientium pœnæ: quas in æternum proferre, aut statim vlcisci, in hoc campo est. Proinde ituri in aciem & maioreis vestros, & posteros cogitate. *Excepere orationem alacres, & barbari more cantu & fremitu clamoribusq; dissonis. Lamq; agminaz, & armorum fulgores, audentissimi cuiusque procursu: simul instruebantur acies, cùm Agricola quamquam lætum & vix monitis coercitum militem * adhuc gaus, ita disseruit.* Octauus annus est, commilitones, ex quo virtute & auspiciis imperij Rom. fide atque operâ vestrâ Britanniam vicistis. tot expeditionibus, tot prœliis seu fortitudine aduersus hostes, seu patientiâ ac labore pænè aduersus ipsam rerum naturam opus fuit. Neque me militum, neque vos ducis pœnituit. Ergo egressi, ego veterum legatorum, vos priorum exercituum terminos, finem Britanniæ non famâ nec rumore, sed castris

Scribo, dij

& armis tenemus. Inuenta Britannia, & subacta. Equidem in agmine, cùm vos paludes montésve & flumina fatigarent, fortissimi cuiusque vocem audiebam, Quando dabitur hostis, quando acies? Veniunt à latebris suis extrusi. & vota virtusque in aperto, omniaque prona victoribus, atque eadem victis aduersa. Nam vt superasse tantum itineris, siluas euasisse, transisse æstuaria, pulchrum ac decorum in frontem; ita fugientibus periculosissima, quæ hodie prosperrima sunt. Neque enim nobis aut locorum eadem notitia, aut cõmeatuum eadem abundantia: sed manus, & arma, & in his omnia. Quod ad me attinet, iam pridem mihi decretum est, neque exercitus neque ducis terga tuta esse. Proinde & honesta mors turpi vitâ potior, & incolumitas ac decus, eodem loco sita sunt. nec inglorium fuerit, in ipso terrarum ac naturæ fine cecidisse. Si nouæ gentes atq. ignota acies constitisset: aliorum exercituum exemplis vos hortarer. nunc vestra decora recensete, vestros oculos interrogate. Ij sunt quos proximo anno, vnam legionem furto noctis aggressos, clamore debellastis: ij ceterorum Britannorum fugacissimi. ideoq. tamdiu superstites. Quo modo siluas saltusque penetrantibus, fortissimum quodque animal robore, pauida & inertia ipso agminis sono pelluntur: sic acerrimi Britannorum iam pridem ceciderunt: reliquus est numerus ignauorum & metuentium, quos quòd tandem inueniistis, non restiterunt, sed deprehensi sunt nouissimi, & extremo metu corpora defixere in his vestigiis, in quibus pulchram & spectabilem victoriam ederetis. Transigite cum

expe-

expeditionibus, imponite quinquaginta annis magnum diem, approbate Reip. nunquã exercitui imputari potuisse, aut moras belli, aut causſas debellandi. *Et adloquente adhuc Agricolã militum ardor eminebat, & ſinem orationis ingens alacritas conſecuta eſt, ſtatimq; ad arma diſcurſum. inſtinctos ruentesq; ita diſpoſuit, vt peditum auxilia quæ octo milia erant, mediam aciem firmarent: equitum tria milia, cornibus affunderentur. legiones pro vallo ſtetêre, ingens victoriæ decus citra Romanum ſanguinem bellanti, & auxilium ſi pellerentur. Britannorum acies in ſpeciem ſimul ac terrorem editioribus locis conſtiterant: ita vt primum agmen æquo, ceteri per accline iugum connexi velut inſurgerent: media campi couinarius & eques ſtrepitu ac diſcurſu complebat. Tum Agricola ſuperante hoſtium multitudine, veritus, ne ſimul in frontẽ, ſimul & latera ſuorum pugnaretur, diductis ordinibus, quamquam porrectior acies futura erat, & arceſſendas pleriq. legiones admonebãt, promtior in ſpem, & firmus aduerſis, dimiſſo equo pedes ante vexilla conſtitit. Ac primo congreſſu eminus certabatur. ſimul conſtantiã, ſimul arte Britanni, ingentibus gladiis & breuibus cetris, miſſilia noſtrorum vitare, vel excutere, atque ipſi magnam vim telorum ſuperfundere: donec Agricola tres Batauorum cohortes ac Tungrorum duas cohortatus eſt, vt rem ad mucrones ac manus adducerent. quod & ipſis vetuſtate militiæ exercitatum, & hoſtibus inhabile parua ſcuta & enormes gladios gerentibus. nam Britannorum gladij ſine mucrone complexum armorum, & in aperto pugnam non tolerabant. Igitur vt Bataui miſcere ictus, ferire vmbonibus, ora fœdare, & tractu qui in æquo obſtiterant, erigere in collis aciem cœpere; cetera cohortes*

æmulatione & impetu commistæ proximos quosq. cædere. ac pleriq. semineces aut integri festinatione victoriæ relinquebantur. Interim equitum turmæ fugêre, cominarij peditum se prœlio miscuere: & quamquam recentem terrorem intulerant, densis tamen hostiũ agminibus & inæqualibus locis hærebant: minimeq; equestris ea pugna facies erat, cùm in gradu stantes simul equorum corporibus impellerentur. ac sæpe vagi currus, exterriti sine rectoribus equi, vt quemq; formido tulerat, transuersos, aut obuios incursabant. Et Britanni qui adhuc pugnæ expertes, summa collium insederant, & paucitatem nostrorum vacui spernebant, digredi paullatim & circumire terga vincentium cœperant: ni idipsum veritus Agricola quattuor equitum alas ad subita belli retentas, venientibus opposuisset; quantoq; ferociùs accurrerant, tanto acriùs pulsos in fugã dissecisset. Ita consilium Britannorum in ipsos versum. transuectæq; præcepto ducis à fronte pugnantium alæ, auersam hostium aciẽ inuasere. Tum verò patentibus locis grande & atrox spectaculum: sequi, vulnerare, capere, atq. eosdem oblatu alios trucidare. Iam hostium, prout cuique ingenium erat, ostentare armatorũ paucioribus terga præstare, quidã inermes vltrò ruere, ac se morti offerre. Passim arma, & corpora, & laceri artus, & cruenta humus: & aliquando etiam victis ira virtusq;. postquam siluis appropinquarunt, collecti primos sequentium incautos & locorum ignaros circumueniebãt. Quod ni frequens vbiq; Agricola, validas & expeditas cohortes indaginis modo, & sicubi artiora erant, partem equitum dimissis equis, simul rariores siluas equitẽ persultare iussisset, acceptum aliquod vulnus per nimiam fiduciam foret. Ceterùm vbi compositos firmis ordinibus sequi rursus videre, in fugam

versi,

versi, non agminibus vt prius, nec alius alium respectantes, rari, & vitabundi inuicem, longinqua atq. auia petiere. finis sequendi nox & satietas fuit. cæsa hostium ad decem milia: nostrorum trecenti quadraginta cecidere, in quis Aulus Atticus præfectus cohortis, iuuenili ardore & ferociâ equi hostibus illatus. Et nox quidẽ gaudio prædaq; læta victoribus: Britanni palantes mixtoq; virorum mulierum q; ploratu, trahere vulneratos, vocare integros, deserere domos, ac per iram vltrò incendere: eligere latebras, & statim reliquere: miscere inuicem consilia aliqua, dein sperare: aliquando frangi aspectu pignorum suorum, sæpius concitari. satiùq; constabat sæuisse quosdam in cõiuges ac liberos, tamquam miserè rentur. Proximus dies faciem victoriæ latiùs aperuit. vastum vbiq. silentiũ, secreti colles, fumantia procul tecta, nemo exploratoribus obuius. quibus in omnem partem dimissis, vbi incerta fugæ vestigia, neq. vsquam conglobari hostes compertum, & exactâ iam æstate spargi bellum nequibat, in fines Horestorum exercitum deducit. Ibi acceptis obsidibus, præfecto classis circumuehi Britanniam præcepit. datæ ad id vires, & præcesserat terror. ipse peditem atq. equites lento itinere, quò nouarũ gentium animi ipsâ transitus morâ terrerentur, in hibernis locauit. Et simul classis secundâ tẽpestate ac famâ Trutulensem portum tenuit, vnde proximo latere Britanniæ lecto * omni redierat. Hunc rerum cursum, quamquam nullâ verborũ iactantiâ, epistolis Agricolæ actum, vt Domitiano moris erat, fronte lætus, pectore anxius excepit. Inerat conscientia, derisui fuisse nuper falsum è Germaniâ triumphum, emtis per commercia, quorũ habitus & crines in captiuorum speciem formarentur: at nunc veram magnamq; victoriam, tot millibus hostium

* omnis

cæsis, ingenti famâ celebrari. Id sibi maximè formidolosum, priuati hominis nomen supra principis attolli: frustra studia fori, & ciuilium artium decus in silentium acta, si militarem gloriam alius occuparet: & cetera vtcumq. facilius dissimulari, ducis boni imperatoriam virtutem esse. Talibus curis exercitus, quodq; sæuæ cogitationis indicium erat, secreto suo satiatus, optimũ in præsentiâ statuit reponere odium, donec impetus famæ & fauor exercitus languesceret. nam etiam tum Agricola Britanniam obtinebat. Igitur triumphalia ornamenta, & illustris statuæ honorem, & quidquid pro triumpho datur, multo verborum honore cumulata, decerni in senatu iubet: addiq; insuper opinionẽ, Syriam prouinciam Agricolæ destinari, vacuã tum morte Atilij Rufi consularis, & maioribus reseruatã. Credidere pleriq. libertum ex secretioribus ministeriis missum ad Agricolã, codicillos quibus ei Syria dabatur tulisse, cũ præcepto, vt si in Britanniâ foret, traderentur: eumq; libertum in ipso freto Oceani obuium Agricolæ, ne appellato quidem eo ad Domitianum remeasse. siue verum istud, siue ex ingenio principis fictum ac compositum est. Tradiderat interim Agricola successori suo prouinciam quietam tutámque. Ac ne notabilis celebritate & frequentiá occurrentium introitus esset, vitato amicorum officio, noctu in vrbem, noctu in palatiũ, ita vt præceptũ erat, venit: exceptusq; breui osculo & nullo sermone, turbæ seruientium immixtus est. Ceterùm vt militare nomẽ graue inter otiosos, aliis virtutibus temperaret, tranquillitatẽ atq; otium penitus auxit, cultu modicus, sermone facilis, vno aut altero amicorum comitatus: adeò vt pleriq; quibus magnos viros per ambitionẽ æstimare mos est, viso aspectoq; Agricolâ, quærerent famam, pauci interpretarentur.

Crebrò

Crebrò per eos dies apud Domitianum absens accusatus, absens absolutus est. caussa periculi nō crimen vllum, aut querela læsi cuiusquā, sed infensus virtutibus princeps, & gloria viri, ac pessimum inimicorū genus, laudantes. Et ea insecuta sunt reipublicæ tempora, quæ sileri Agricolam non finerent: tot exercitus in Mœsiā Daciāq3, & Germaniā Pannoniāq3, temeritate aut per ignauiam ducum amissi: tot militares viri cum tot cohortibus expugnati & capti. nec iam de limite imperij & ripā, sed de hibernis legionum & possessione dubitatum. Ita cùm damna damnis continuarentur, atq. omnis annus funeribus & cladibus insigniretur, posscebatur ore vulgi dux Agricola: comparantibus cunctis vigorem, constantiam, & expertum bellis animum, cum inertiā & formidine eorū. Quibus sermonibus satis constat Domitiani quoq3 aures verberatas, dū optimus quisq. libertorū amore & fide, pessimi malignitate & liuore, pronum deterioribus principem exstimulabant. Sic Agricola simul suis virtutibus, simul vitiis aliorum, in ipsam gloriā præceps agebatur. Aderat iam annus quo proconsulatū Asiæ & Africæ sortiretur, & occiso Cinica nuper, nec Agricolæ cōsilium deerat, nec Domitiano exemplum. Accessere quidam cogitationum principis periti, qui iturus ne esset in prouinciam, vltrò Agricolam interrogarent. ac primò occultiùs quietem & otium laudare, mox operā suam in approbandā excusatione offerre: postremò non iā obscuri, suadentes simul terrentesq3, pertraxere ad Domitianum. qui paratus simulatione, in arrogantiam compositus, & audiit preces excusantis, & cùm annuisset, agi sibi gratias passus est: nec erubuit beneficij inuidiā salarium tamen proconsulari solitum offerri, & quibusdam à seipso concessum, Agricolæ nō dedit: siue offensus non petitum,

sive ex conscientiâ, ne quod vetuerat videretur emisse. Proprium humani ingenij est, odisse quem læseris: Domitiani verò natura præceps in iram, & quò obscurior eò irrevocabilior, moderatione tamen prudentiaq; Agricolæ leniebatur. quia non contumaciâ, neq. inani iactatione libertatis, famâ fatumq; provocabat. Sciant quibus moris illicita mirari, posse etiã sub malis principibus magnos viros esse: obsequiumq; ac modestiam, si industria ac vigor adsint, eò laudis excedere, quò pleriq. per abrupta, sed in nullum rei pòst vsum, ambitiosâ morte inclaruerunt. Finis vitæ eius nobis luctuosus, amicis tristis, extraneis etiam ignotisq; non sine curâ fuit. Vulgus quoq;, & hic aliud agens populus, & ventitauere ad domũ, & per fora & circulos locuti sunt: nec quisquam auditâ morte Agricolæ, aut lætatus est, aut statim oblitus est. Augebat miserationem constans rumor, veneno interceptum. Nobis nihil comperti affirmare ausim. ceterùm per omnem valetudinem eius, crebrius quàm ex more principatus per nuntios visentis, & libertorũ primi, & medicorum intimi venere: sive curâ illud, sive inquisitio erat. Supremo quidem die momenta deficientis per dispositos cursores nuntiata constabat, nullo credente sic accelerari, quæ tristis audiret. Speciem tamen doloris animo vultuq; præ se tulit, securus iam odij, & qui facilius dissimularet gaudium quàm metum. Satis constabat lecto testamento Agricolæ, quo coheredem optimæ vxori & piissimæ filiæ Domitianum scripsit, lætatum eum, velut honore iudicioq;: tam cæca & corrupta mens assiduis adulationibus erat, vt nesciret à bono patre non scribi heredem, nisi malum principem. Natus erat Agricola Caio Cæsare tertium consulibus. Iunius: excessit sexto & quinquagesimo anno decimo kal. Septemb. Collegâ Prisco q; Coss.

Quòd

Quòd si habitū quoq. eius posteri noscere velint, decentior quàm sublimior fuit. nihil metus in vultu: gratia oris supererat. bonū virum facile crederes, magnū libenter. Et ipse quidem, quamquam medio in spatio integræ ætatis ereptus, quantum ad gloriam longissimum æuum peregit. Quippe & vera bona, quæ in virtutibus sita sunt, impleuerat, & Consularibus ac Triumphalibus ornamentis prædito, quid aliud adstruere fortuna poterat? Opibus nimiis non gaudebat, speciosa contigerant. filia atq. vxore superstitibus, potest videri etiam beatus incolumi dignitate, florēte famâ, salui affinitatibus & amicitiis futura effugisse. Nam sicuti durare in hac beatissimi sæculi luce, ac principem Traianum videre, augurio votisq; apud nostras aures ominabatur: ita festinatæ mortū grande solatium tulit, euasisse postremum illud tempus, quo Domitianus non iam per interualla ac spiramenta temporum, sed continuo & velut vno ictu rempublicam exhausit. Non vidit Agricola obsessam curiam, & clausum armis senatum, & eâdem strage tot consularium cædes, tot nobilissimarum feminarum exsilia & fugas. Vnâ adhuc victoriâ Carus Metius censebatur, & intra Albanam villam sententia Messallini strepebat, & Massa Bebius iam tum reus erat. Mox nostræ duxere Heluidium in carcerem manus: nos Maurici, Rusticiq; visus, nos innocenti sanguine Senecio perfudit. Nero tamen subtraxit oculos, iussitq; scelera, non spectauit. præcipua sub Domitiano miseriarum pars erat, videre & aspici: cùm suspiria nostra subscriberentur: cùm denotandis tot hominū palloribus sufficeret sæuus ille vultus & rubor, à quo se contra pudorem muniebat. Tu verò felix Agricola nō vitæ tantùm claritate, sed etiā opportunitate mortis. vt perhibent qui interfuerunt nouissi-

mis sermonibus tuis, constans & libens fatum excepisti, tamquam pro virili portione innocentiam principi donares. Sed mihi filiæq; præter acerbitatē parentis erepti, auget mœstitiam, quòd assidere valetudini, fouere deficientem, satiari vultu, complexu, non contigit. excepissem certè mandata vocesq; quas penitus animo figeremus. Noster hic dolor, nostrum vulnus: nobis tam longa absentiæ cōditione ante quadriennii amissus es. Omnia sine dubio, optimâ parentis assidente amantissimâ vxore, superfuere honori tuo: pauciores tamen lacrymis compositus es, & nouissimâ in luce desiderauere aliquid oculi tui. Si quis piorum mânibus locus, si, vt sapientibus placet, non cum corpore exstinguuntur magnæ animæ; placidè quiescas, nos domum tuam ab infimo desiderio, & muliebribus lamentis ad contemplationem virtutum tuarum voces, quas neque lugeri, neque plangi fas est: admiratione te potius * temporalibus laudibus, & si natura suppeditet, * militum decoramus. Is verus honos, ea communissimi cuiusque pietas. Id filiæ quoq. vxoriq; præceperim, sic patris, sic mariti memoriam venerari, vt omnia facta dictaq; eius secum reuoluant, famamq; ac figuram animi magis quàm corporis complectantur. non quia intercedendum putem imaginibus quæ marmore aut ære finguntur: sed vt vultus hominum, ita simulacra vultus imbecilla ac mortalia sunt, forma mentis æterna. quam tenere & exprimere non per alienam materiam & artem, sed tuis ipse moribus possis. Quidquid ex Agricolâ amauimus, quidquid mirati sumus, manet, mansurumque est in animis hominum, in æternitate temporum, famâ rerum. Nam multos veterum velut inglorios & ignobiles oblivio obruet, Agricola posteritati narratus & traditus, superstes erit.

FAB.

FAB. QVINCTILIANI,

vt videtur,

DIALOGVS;

An sui sæculi oratores antiquis, & quare, concedant:

CORNELIO TACITO

vulgò inscriptus.

SÆPE ex me requiris, Iuste Fabi, cur cùm priora sæcula tot eminentium oratorũ ingeniis gloriáq; effloruerint, nostra potissimum ætas deserta, & laude orbata, vix nomẽ ipsum oratoris retineat, neq; enim ita appellamus nisi antiquos: horum autem temporum diserti, causidici, & aduocati, & patroni, & quidui potius quàm oratores vocãtur. Cui percontationi tuæ respondere, & tam magnæ quæstionis pondus excipere, vt aut de ingeniis nostris malè existimandum sit, si idem assequi non possumus, aut de iudiciis, si nolumus; vix hercule auderem, si mea sententia proferenda, ac non disertissimorum vt nostris temporibus hominũ serma reperendus esset. quos eandem hanc quæstionem pertractantes, inuenis admodùm audiui. Ita non ingenio, sed memoriâ ac recordatione opus est, vt quæ à præstantissimis viris & excogitata subtiliter, & dicta grauiter accepi, cùm singuli diuersas vel easdem, sed probabiles causas afferrent, dum formam sui quisque & animi, & ingenij redderet, isdem

nunc

nunc numeris, iisdemq; rationibus persequar, seruato ordine disputationis. neq; enim defuit, qui diuersam quoq; partem susciperet, ac multũ vexatâ & irrisâ vetustate, nostrorum temporum eloquentiam antiquorũ ingeniis anteferret. Nam postero die quàm accuratius Maternus Catonem recitauerat, cùm offendisse potentium animos diceretur, tamquam in eo tragœdiæ argumento sui oblitus, tantùm Catonem cogitasset, eaq; de re per vrbem frequens sermo haberetur, venerunt ad eum M. Aper & Iulius Secundus, celeberrima tum ingenia fori nostri: quos ego in iudiciis nõ vtrosq. modò studiosè audiebam, sed domi quoq. & in publico affectabar, mirâ studiorum cupiditate, & quodam ardore iuuenili, vt fabulas quoq. eorum & disputationes, & arcana semotæ dictionis penitus exciperem. quamuis malignè pleriq. opinarentur, nec Secundo promtum esse sermonem, & Aprum ingenio potius & vi naturæ, quàm institutione & litteris famam eloquentiæ cõsecutum. Nam & Secundo purus, & pressus, & in quãtum satis erat, profluens, sermo non defuit: & Aper communi eruditione imbutus, contemnebat potius litteras quàm nesciebat. tamquã maiorem industriæ & laboris gloriam habiturus, si ingenium eius nullis alienarum artium adminiculis inniti videretur. Igitur vt intrauimus cubiculũ Materni, sedentẽ ipsum, quem pridie recitauerat librum intra manus habentem, deprehendimus. Tum Secundus: Nil ne te, inquit, Materne, fabulæ malignorum terrent, quo minus offensas Catonis tui ames? An ideò librum illum apprehendisti, vt diligentius retractares, & sublatis si quæ prauam interpretandi materiam dederunt, emitteres Catonem non quidem meliorem, sed tamẽ securiorem? Tum ille, Leges tu quidẽ si volueris & agnosces quæ audisti. quòd si quæ

omisit

omisit Cato, sequenti tractatione Thyestes dicet. Hanc enim tragœdiam dispositi iam, & intra me ipse formaui. Atq. ideo maturare libri huius editionem festino, vt dimissâ priore curâ, nouæ cogitationi toto pectore incumbam. Adeò te tragœdiæ istæ non satiant, inquit Aper, quo minus omissis orationũ & curarum studiis omne tempus modò circa Medeam, ecce nunc circa Thyestem consumas? cùm tot amicorũ causſæ, tot coloniarum & municipiorum clientelæ in forum vocent, quibus vix sufficeres, etiam si non nouum tibi ipse negotium importasses, Domitium, & Catonem: id est, nostras quoq. historias, & Romana nomina, Græcorum fabulis aggregares. Et Maternus, Perturbarer hâc tuâ seueritate, nisi frequens ac assidua nobis contentio iam propè in consuetudinem vertisset. Nam nec tu agitare & insequi poëtas intermittis, & ego cui desidiam aduocationum obiicis, cotidianũ hoc patrocinium defendenda aduersus te poëtica exerceo. Quo lator magis oblatum nobis iudicem, qui me vel in futurum vetet versus facere, vel quod iam pridem opto, suâ quoq. auctoritate compellat, vt omissis forensium Musarum angustiis, in quibus satis mihi superq; sudatum est, sanctiorẽ illam & angustiorem eloquentiam colam. Ego verò, inquit Secundus, ante quàm me iudicem Aper recuset, faciam quod probi & modesti iudices solent, vt in his cognitionibus excusent, in quibus manifestum est, alteram apud eos partẽ* gratiæ præualere. Quis enim nescit, neminem mihi coniunctiorem esse & vsu amicitia, & assiduitate cõtubernij quàm Saleium Bassum, cùm optimum virum tum absolutissimum poëtam? porrò si poëtica accusatur, non alium video reum locupletiorẽ. Securus sit, inquit Aper, & Saleius Bassus, & quisquis alius studium poëtica & carminum gloriam

* gratia.

fouet,

*fouet, cùm cauſſas agere non poßit. & ego enim quatenus arbitriũ litis huius inuenirí non patiar, * Maternum ſollicitè plurimũ defendã. ſed & ipſum ſolum apud eos arguam, quòd natus ad eloquentiam virilem & oratoriam, quâ parare ſimul & tueri amicitias, adſciſcere nationes, complecti prouincias poßit, amittit ſtudium, quo non aliud in ciuitate noſtrâ vel ad vtilitatem fructuoſius, vel ad dignitatem amplius, vel ad vrbis famam pulchrius, vel ad totius imperij atq. omnium gentium notitiam illuſtrius excogitari poteſt. Nam ſi ad vtilitatem vitæ omnia cõſilia, facta noſtra dirigenda ſunt; quid erit tutius quàm eam exercere artem, quâ ſemper armatus præſidium amicis, opem alienis, ſalutem periclitantibus, inuidis verò & inimicis metum & terrorem vltrò feras, ipſe ſecurus & velut quadam perpetuâ potentiâ ac poteſtate munitus? cuius vis & vtilitas rebus propè fluentibus, aliorum * præſidio & tutelâ intelligitur. ſin proprium periculum increpuit; non hercule lorica aut gladius in acie firmius munimentum, quàm reo & periclitanti eloquentia præſidiũ ſimul & telũ, quo prepugnare pariter & inceſſere, vel in iudicio, ſiue in ſenatu, ſiue apud principem poßis. Quid aliud infeſtis patribus nuper Eprius Marcellus, quàm eloquentiã ſuam oppoſuit? qui accinctus & minax diſertam quidem ſed inexercitatam & eiuſmodi certaminum rudẽ Heluidij ſapientiã eluſit. Plura de vtilitate non dico, cui parti minimè contradicturum Maternum meum arbitrer. Ad voluptatem oratoriæ eloquẽtiæ tranſeo, cuius iucunditas non vno aliõve momento, ſed omnibus propè diebus & propè omnibus horis cõtingit. Quid enim dulcius libero & ingenuo animo, & ad voluptates honeſtas nato, quàm videre plenam ſemper & frequentẽ domum concurſu ſplendidiſſimorum*

* præſidium & tutela

morum hominum? idq; scire, non pecuniæ, non orbitati, neq. officij alicuius administrationi, sed sibiipsi dari? illos quàmmo orbos & locupletes & potentes venire plerumque ad iuuenem & pauperẽ, vt aut sua aut amicorum discrimina commendent. Vlla ne tanta ingentium opum ac magnæ potẽtiæ voluptas, quàm spectare homines veteres, & senes, & totius orbis gratiâ subnixos, in summâ omnium rerum abundantiâ cõsitentes id quod optimum sit se non habere? Iam verò qui togatorũ comitatus & egressus! quæ in publico species! quæ in iudiciis veneratio! quod gaudium consurgendi assistendiq; inter tacentes, in vnum conuersos! coire populum, & circumfundi coràm, & accipere affectum quemcunq; orator induerit! Vulgata dicentium gaudia, & imperitorũ quoq. oculis exposita, percenseo. Illa secretiora, & tantùm ipsis orantibus nota, maiora sunt. Siue accuratam meditatamq; affert orationem; est quoddam sicut ipsius dictionis, ita gaudij pondus & constantia. siue nouam & recentẽ curam non sine aliquâ trepidatione animus attulerit; ipsa sollicitudo cõmendat euentũ, & lenocinatur voluptati. Sed extemporalis audaciæ, atque ipsius temeritatis vel præcipua iucunditas est. Nam ingenio quoque, sicut in agro, quamquã alia diu seruantur atq. elaborentur, graciora tamen quæ suâ sponte nascuntur. Equidem vt de me ipso fatear, non eum diem lætiorem egi, quo mihi latus clauus oblatus est, vel quo homo nouus & in ciuitate minimè fauorabili natus, quæsturã, aut tribunatum, aut prætura accepi; quàm eos quibus mihi pro mediocritate huius quantulecumque in dicendo facultatis, aut reum prosperè defendere, aut apud centumuiros causſam aliquam feliciter orare, aut apud principẽ ipsos illos libertos & procuratores principum tueri & defendere

dere datur. Tum mihi supra tribunatus & praturas & consulatus ascendere videor, tum * abire: quod si non in alio oritur, nec in codicillis datur, nec cum gratiâ venit. Quæ fama & laus cuiusuis artis cum oratorum gloriâ comparanda est, qui non illustres in vrbe solùm apud negotiosos & rebus intentos, sed etiam apud iuuenes & adolescentes, quibus vtorum indoles est & bona spes sui? Quorũ nomina prius parentes liberis suis ingerunt? quos sæpius vulgus imperitum & tunicatus hic populus transeuntes nomine vocat, & digito demonstrat? Aduenæ quoque & peregrini, iam in municipiis & coloniis suis auditos, cùm primùm vrbem attigerunt, requirunt ac vultus agnoscere concupiscunt. Ausim contendere Marcellum hunc Eprium, de quo modò locutus sum, & Crispum Vibium (libentiùs enim *nouis & recentibus quàm remotis & oblitteratis exemplis vtor) non minus esse in extremis partibus terrarũ, * quàm Capuæ aut Vercellis, vbi nati dicuntur. nec hoc illis alterius ter millies sestertium præstat, * quamquam ad has ipsas opes possunt videri eloquentiæ beneficio venisse. Ipsa eloquentia, cuius numen & cælestis vis multa quidem omnibus sæculis exempla edidit, ad quantam vsq. fortunam homines ingenij viribus peruenerint. Sed hæc, vt suprà dixi, proxima, & quæ non auditu cognoscenda sed oculis spectanda haberemus. Nam quo sordidius & abiectius nati sunt, quoq; notabilior paupertas & angustia rerũ nascentes eos circumsteterunt, eò clariora & ad demonstrandam oratoriæ eloquentiæ vtilitatem illustriora exemplа sunt. quòd sine commendatione natalium, sine substantiâ facultatum, neuter moribus egregius, alter habitu quoque corporis contemtus, per multos iam annos potentissimi sunt ciuitatis ac donec libuit principes fori, nunc princi-

* notiùs

pes in

pes in Cæsaris amicitiâ, agunt feruntq; cuncta: atq; ab ipso principe cum quadam reuerentiâ diliguntur. Quia Vespasianus venerabilis senex & patientissimus veri, bene intelligit, ceteros quidem amicos suos niti iis quæ ab ipso acceperint, quæq; ipsi accumulare, & in alios congerere promtum est: Marcellum autem & Crispum, attulisse ad amicitiã suam, quod nõ à principe acceperint, nec accipi posset. Minimum inter tot ac tanta locũ obtinent imagines, ac tituli & statuæ. qua neq. ipsa tamen negliguntur: tam hercule quàm diuitiæ & opes, quas facilius inuenies qui vituperet quàm fastidiat. Hu igitur & honoribus, & ornamentis, & facultatibus, refertas domos eorũ videmus, qui se ab ineunte adolescentiâ causis forensibus & oratorio studio dederũt. Nam carmina & versus, quibus totam vitã Maternus insumere optat (inde enim omnis fluxit oratio) neq. dignitatem vllam auctoribus suis conciliant, neque vtilitates aluntur: voluptatem autem breuẽ, laudem inanem & infructuosam consequuntur. Licet hæc ipsa, & quæ deinde dicturus sum, aures tuæ ô Materne respuant, cui bono est si apud te Agamemnon aut Iason disertè loquitur? quis ideò domũ defensus, & tibi obligatus redit? Quis Saleium nostrũ egregium poëtam, vel (si hoc honorificentius est) præclarissimũ vatem deducit, aut salutat, aut prosequitur? Nempe si amicus eius, si propinquus, si denique ipse in aliquod negotium inciderit, ad hunc Secundũ recurret, aut ad te Materne, non quia poëta es, neq; vt pro eo versus facias. hi enim Basso domi nascuntur, pulchri quidem & iucundi. quorum tamen hic exitus est, vt cùm toto anno, per omnes dies, magnâ noctium parte, vnũ librum extudit & elucubrauit, rogare vltrò & ambire cogatur, vt sint qui dignentur audire: & ne id quidem gratis.

nam & domum mutuatur, & auditorium exstruit, & subsellia conducit, & libellos dispergit: & vt beatissimus recitationē eius euentus prosequatur; omnis illa laus intra vnum aut alterū diem velut in herbâ vel flore præcepta, ad nullam certā & solidam peruenit frugem: nec aut amicitiā inde refert, aut clientelam, aut mansurum in animo cuiusquam beneficium, sed clamorem vagum, & voces inanes, & gaudiū volucre. Laudauimus nuper vt miram & eximiam Vespasiani liberalitatem, quòd quingenta sestertia Basso donasset. Pulchrū id quidem, indulgentiam Principis ingenio mereri; quantò tamen pulchrius, si ita res familiaris exigat, se ipsum colere, suum geniū propitiare, suam experiri liberalitatē? Adiice quòd poëtis, si modò dignū aliquid elaborare & efficere velint, relinquenda conuersatio amicorū, & iucunditas vrbis, deserenda cetera officia, vt q3 ipsi dicunt, in nemora & lucos, id est, in solitudinem recedendū est. Nec opinio quidem & fama cui soli seruiunt, & quod vnū esse pretium omnis sui laboris fatentur, æquè poëtas quam oratores sequitur. quoniam mediocres poëtas nemo nouit, bonos pauci. Quando enim rarissimarum recitationum fama in totam vrbē penetrat? nedum vt per tot prouincias innotescat. Quotus quisque cùm ex Hispaniâ vel Asiâ, ne quid de Gallis nostris loquamur, in vrbem venit, Saleium Bassum requirit? atq. adeò si quis requirit & semel vidit, transit & contentus est: vt si picturam aliquam vel statuā vidisset. Neque hunc meum sermonem sic accipi volo, tamquā eos quibus natura sua oratorum ingenium denegauit, deterream à carminibus, si modò in hac studiorum parte oblectare otium & nomen inserere possunt fama. ego verò omnem eloquentiam omnes q3 eius partes sacras & venerabiles puto. nec solùm cothurnum

nium vestrum, aut heroici carminis sonum, sed lyricorum quoq; iucunditatem, & elegorũ lasciuiæ, & iamborum amaritudinem, epigrammatum lusus, & quamcunq; aliam speciem eloquentia habeat, anteponendam ceteris aliarum artium studiis credo. sed tecũ mihi Materne res est, quòd cùm natura tua in ipsam arcem eloquentiæ ferat, errare mauis, & summa adeptus, in leuioribus subsistis. Vt si in Græciâ natus esses, vbi ludicras quoq. artis exercere honestum est, ac tibi Nicostrati robur ac vires dij dedissent, non paterer immanes illos ad pugnã natos lacertos, leuitate iaculi aut iactu disci vanescere: sic nunc te ab auditoriis & theatris, in forũ & ad causas, & ad vera prœlia voco. cùm præsertim ne ad id quidem confugere possis, quod plerisq. patrocinatur, tamquam minus obnoxium sit offendere poëtarũ quàm oratorum studium. Efferuescit enim vis pulcherrimæ naturæ tuæ, nec pro amico aliquo, sed quod periculosius est, pro Catone offendis. nec excusatur offensa necessitudine officij, aut fide aduocationis, aut fortuitæ & subitæ dictionis impetu: meditatus videris elegisse personam notabilem, & cum auctoritate dicturam. Sentio quid responderi possit. hinc ingentis ex his assensus, hinc in ipsis auditoriis præcipuè laudari, & mox omniũ sermonibus ferri. Tolle igitur quietis & securitatis excusationem, cùm tibi sumas aduersarium superiorẽ. nobis satis sit priuatas & nostri sæculi controuersias tueri, in quibus expressis si quando necesse sit pro periclitante amico potentiorum aures offendere; & probata sit fides, & libertas excusata. Quæ cùm dixisset Aper acriùs, vt solebat, & intemo ore: remissus & subridens Maternus, Parati, inquit, me nõ minus diu accusare oratores quàm Aper laudat. Fore enim arbitrabar vt à laudatione eorum degressus detra-

*ctaret poëtas, atq; carminum studiũ prosterneret : arte quãdam mitigauit, cõtendendo his qui causſas agere non poſſent, vt verſus facerent. Ego autem ſicut in cauſsis agendis efficere aliquid & eniti fortaſſe poſſum, ita recitatione tragœdiarum ingredi famã auſpicatus ſum, tam quidem cùm in Nerone improbam & ſtudiorum quoq; ſacra profanantẽ vaticinij potentiam fregi. hodie ſi quid in nobis notitiæ ac nominis eſt, magis arbitror carminum quàm orationum gloriã partum. ac iam me deiungere à forenſi labore conſtitui, nec comitatus iſtos & egreſſus aut frequentiam ſalutationum concupiſco : non magu quàm æra & imagines, quæ etiã me nolente in domum meam irruperunt. Nam ſtatum * cuiuſq; ac ſecuritatem melius innocentiã tueor quàm eloquentiã. nec vereor, ne mihi vmquam verba in ſenatu niſi pro alterius diſcrimine facienda ſint. Nemora verò, & luci, & ſecretum ipſum quod Aper increpabat, tantã mihi afferunt voluptatem, vt inter præcipuos carminum fructus numerem, quòd nec in ſtrepitu, nec ſedente ante oſtiũ litigatore, nec inter ſordes ac lacrymas reorũ componuntur, ſed ſecedit animus in loca pura atq. innocentia, fruiturque ſedibus ſacris. Hæc eloquentiæ primordia, hæc penetralia: hoc primùm habitu cultuq; * cõmoda mortalibus, in illa caſta & nullis contacta vitiis pectora influxit. ſic oracula loquebãtur. Nam lucroſæ huius & ſanguinantis eloquentiæ vſus, recens, & malis moribus natus, atq;, vt tu dicebas Aper, in locum teli repertus. Ceterùm felix illud, &, vt more noſtro loquar, aureum ſæculum, & oratorum & criminũ inops, poëtis & vatibus abundat, qui benefacta canerent, non qui malè admiſſa defenderent. Nec vllis aut gloria maior, aut auguſtior honor: primùm apud deos, quorum proferre reſponſa & intereſſe epulis fere-*

* huc vſque

* commodata

ferebantur: deinde apud illos diù genitos sacrosq; reges, inter quos neminẽ caussidicorum, sed Orphea ac Linum, ac si introspicere altius velis, ipsum Apollinẽ accepimus. vel si hæc fabulosa nimis & composita videntur, illud certè mihi concedis Aper, non minorẽ honorem Homero quàm Demostheni apud posteros: nec angustioribus terminis famam Euripidis, aut Sophoclis, quàm Lysiæ aut Hyperidis includi. plures hodie reperies qui Ciceronis gloriam, quàm Virgilij detractent. Nec vllus Asinij aut Messallæ liber tam illustris est, quàm Medea Ouidij, aut Varij Thyestes. Ac ne fortunam quidem vatum, & illud felix contubernium, comparare timuerim cum inquietâ & anxiâ oratorum vitâ. licet illos certamina & pericula sua ad consulatus euexerint: malo securum & secretum VIRGILII secessum, in quo tamẽ neq. apud diuum Augustum gratiâ caruit, neq. apud populũ Romanum notitiâ. Testes Augusti epistolæ, testis ipse populus, qui auditis in theatro versibus Virgilij, surrexit vniuersus, & fortè præsentem spectantemq; Virgilium veneratus est, sic quasi Augustum. Ne nostris quidem temporibus, Secundus Pomponius Afro Domitio, vel dignitate vitæ, vel perpetuitate famæ, cesserit. Nam Crispus & Marcellus, ad quorũ exempla me vocas, quid habent in hac præsenti fortunâ concupiscendũ? an quòd timent, an quòd timentur? quòd cùm cottidie aliquid rogentur, hi quibus præstant indignantur? quòd alligati cum adulatione, nec imperantibus vnquam satis serui videntur, nec nobis satis liberi? Quæ hæc summa eorum potentia est? tantum posse liberti solent. Me verò dulces, vt Virgilius ait, Musæ, remotũ à sollicitudinibus, & curis, & necessitate cottidie aliquid contra animũ faciendi, in illa sacra illosq; fontes ferant: nec insanum vltrà & lubricum

forum famamq; pallentē trepidus experiar. non me frō-mitus salutantium, nec anhelāns libertus excitet: nec incertus futuri, testamentū pro pignore scribam: nec plus habeam, quàm quod posim. cui velim relinquere, quandocumq. fatalis & meus dies veniet. statuarq; tumulā nō mœstus & atrox, sed hilaris & coronatus: & pro memoriā mei, nec consulat quisquam nec roget. Vix dum finierat Maternus concitatus & velut instinctus, cùm Vipsanius Messalla cubiculum eius ingressus est, suspicatusq; ex ipsā intentione singulorū, altiorem inter eos esse sermonem: Num parum tempestiuus, inquit, interuēni, secretum consilium & causſæ alicuius meditationem trā-ctantibus? Minimè, minimè, inquit Secundus; atq; adeò vellem maturius interuenisses. delectasset enim te & Apri nostri accuratissimus sermo, cùm Maternum vt omne ingenium ac studium suū ad causſas agendas conuerteret, exhortatus est: & Materni pro carminibus suis læta, vtq; poëtas defendi decebat, audentior, poëtarum quàm oratorum similior oratio. Me verò, inquit, & sermo ipse infinitā voluptate affecisset, atq; id ipsum delectat, quòd vos viri optimi & temporum nostrorum oratores, non forensibus tantùm negotiis, & declamatorio studio ingenia vestra exercetis, sed eiusmodi etiā disputationes adiungitis, quæ & ingenium alunt & eruditionem: & litterarum iucundissimum oblectamentū, cùm vobis qui illa disputatis, afferunt, tum etiam his ad quorum aures peruenerint. Itaque hercule nō minus probari video in te Secunde, quòd Iulij Asiatici vitam componendo, spem hominibus fecisti plurium eiusmodi librorum, quàm in Apro quòd nondum à scholasticis controuersiis recessit; & otium suum mauult nouorum rhetorum more, quàm veterum oratorum consumere. Tum Aper,

Nos

Non desinis Messalla vetera tantùm & antiqua mirari, nostrorum autem temporum studia irridere atque contemnere. Nam hunc tuum sermonem sæpe excepi, cùm oblitus & tuæ & fratris tui eloquentiæ, neminem hoc tempore oratorem esse contenderes. * Antiquis eò credo audaciùs, quòd maligni in iis opinionem non verebaris, cùm eam gloriam quam tibi alij concedunt, ipse tibi denegares. Neque illius, inquit, sermonis mei pœnitentiam ago, neq; aut Secundum, aut Maternum, aut ipsum Aper, (quamquam interdum in contrarium disputes) aliter sentire credo. Ac vèlim impetratum ab aliquo vestrûm, vt causas huius infinitæ differentiæ scrutetur ac reddat, quas mecum ipse plerumq; conquiro. & quod quibusdam solatio est, mihi auget quæstionẽ, quia video etiam Græcis accidisse, vt longiùs absit Æschines & Demosthene Sacerdos iste Nicetes, & si quis alius Ephesum vel Mitylenas contentus scholasticorũ clamoribus quatit, quàm Afer aut Africanus aut vos ipsi à Cicerone aut Asinio recessistis. Magnam, inquit Secundus, & dignam tractatu quæstionem mouisti: sed quis eam iustius explicauerit quàm tu, ad cuius summam eruditionem & præstantissimũ ingenium cura quoq; & meditatio accessit? Et Messalla, Aperiam, inquit, cogitationes meas, si illud à vobis antè impetrauero, vt vos quoque sermonem hunc nostrum adiuuetis. Pro duobus, inquit Maternus, promitto. nam & ego & Secundus exsequemur partes, quas intellexerimus te nõ tam omisisse quàm nobis reliquisse. Aprum enim solere dissentire, & tu paullo antè dixisti, & ipse satis manifestus est iamdudum in contrarium accingi, nec æquo animo perferre hanc nostram pro antiquorum laude concordiam. Non enim, inquit Aper, inauditum & indefensum seculum nostrum

* Antiquis

patiar hâc vestrâ conspiratione damnari. Sed hoc primum interrogabo, quos vocetis antiquos, quam oratorum ætatem * significatione istâ determinetis? Ego enim cùm audio antiquos, quosdam veteres & olim natos intelligo, ac mihi versantur ante oculos Vlysses & Nestor, quorum ætas mille ferè & CC. annis sæculum nostrum antecedit: vos autem Demosthenem & Hyperidem profertis; quos satis constat Philippi & Alexandri temporibus floruisse; ita tamen vt vtriq. superstites essent. Ex quo apparet, non multò plures quàm CCC. annos interesse inter nostram & Demosthenis ætatem. quod spatium temporis, si ad infirmitatem corporum nostrorum referas, fortasse longum videatur: si ad naturam sæculorum & respectum huius immensi aui, perquàm breue, & in proximo est. Nã si, sicut Cicero in Hortensio scribit, is est magnus & verus annus, quo eadem positio cæli siderumq́, quæ cùm maximè est, rursum exsistet, isq́ annus horum quos vocamus annorũ XII. ∞ DCCCLIV. complectitur: incipit Demosthenes vester quem vos veterem & antiquum fingitis, nõ solùm anno quo nos, sed fere eodem mense exstitisse. Sed transeo ad Latinos oratores, in quibus non Menenium vt puto Agrippam, qui potest videri antiquus, nostrorũ temporum disertis anteponere soletis: sed Ciceronem, & Cæsarem, & Cœlium, & Caluum, & Brutũ, & Asinium, & Messallam, quos quidem cur antiquis temporibus potius adscribatis quàm nostris, nõ video. nam vt de Cicerone ipso loquar, Hirtio nempe & Pansâ consulibus, vt Tiro libertus eius scripsit, VII. Idus Decemb. occisus est, quo anno diuus Augustus in locum Pansæ & Hirtij se & Q. Pedium Coss. suffecit, statue VI. & L. annos, quibus mox diuus Augustus Remp. rexit: adiice Tiberij tres & viginti, & propè

* signatione Rom. edit.

propè quadriennium Cai, ac bis quaternosdenos Claudij & Neronis annos, atq; ipsum Galbæ & Othonis, & Vitellij vnum annum. ac sextam iam felicis huius principatus stationem, quâ Vespasianus Remp. fouet, c. & xx. anni ab meritis Ciceronis in hunc diem colliguntur, vnius hominis ætas. Nam ipse ego in Britanniâ vidi senem, qui se fateretur & pugnæ interfuisse, quâ Cæsarem inferentem arma Britanniæ, arcere litoribus, & pellere aggressi sunt. Ita si eum qui armatus C. Cæsari restitit, vel captiuitas, vel voluntas, vel fatum aliquod in vrbem pertraxisset, idem Cæsarem ipsum & Ciceronẽ audire potuit, & nostru quoque actionibus interesse. Proximo quidem congiario ipsi vidistis plerosq. senes, qui se à diuo quoque Augusto semel atq; iterùm accepisse congiarium narrabant. ex quo colligi potest, & Coruinum ab illo & Asinium audiri potuisse. Nam Coruinus in medium vsq; Augusti principatum, Asinius panè ad extremum duraui. Nec diuidatis sæculũ, & antiquos ac veteres vocetis oratores, quos eorumdem hominum aures agnoscere ac velut coniungere & copulare potuerunt. Hæc ideo prædixi, vt si qua ex horũ oratorum famâ gloriâq;, laus temporibus adquiritur; eandem docerẽ in medio sitam, & propiorem nobis quàm Ser. Galbæ, C. Carboni, quosq; alios antiquos meritò vocaremus. Sunt enim horridi, & impoliti, & rudes, & informes: & quos vtinam imitatus nõ esset Caluus vester aut Cœlius, aut ipse Cicero! Agere enim fortiùs iam & audentiùs volo, si illud antè prædixero, mutari cum temporibus formas & genera dicendi. Sicut Catoni seni comparatus C. Gracchus, plenior & vberior: sic Graccho politior & ornatior, Crassus: sic vtroque distinctior & vrbanior & altior, Cicero: Ciceroni nitidior Coruinus & dulcior, & in ver-

bis magis elaboratus. Nec quæro quis disertissimus. hoc interim probasse contentus sum, non esse vnum eloquentiæ vultum, sed in illis quoq. quos vocatis antiquos, plures species deprehendi: nec statim deterius esse quod diuersum est: vitio autẽ malignitatis humanæ vetera semper in laude, præsentia in fastidio esse. Num dubitamus inuentos, qui pro Catone Appium Cæcum magis mirarentur? Satis constat nec Ciceroni quidem obtrectatores defuisse, quibus inflatus & tumens, nec satis pressus, supra modum exsultans & superfluens, & parum * antiquus videretur. Legisti vtiq. & Calui, & Bruti, ad Ciceronem missas epistolas. ex quibus facile est deprehendere, Caluum quidẽ Ciceroni visum exsanguem, & attritum, Brutum autem otiosum atq. disiunctum. Rursumq; Ciceronem à Caluo quidem malè audiuisse, tamquam solutum & eneruem: à Bruto autem, vt ipsius verbis vtar, tamquam fractum atq; elumbem. Si me interroges, omnes mihi videntur verũ dixisse. sed mox ad * nunc singulos veniam, * nec mihi cum vniuersis negotiũ est. Nam quatenus antiquorũ admiratores hunc velut terminum antiquitatis constituere solent, quem vsque ad Cæsium Seuerũ faciunt, quem primũ affirmant flexisse ab illâ vetere, atq. dicendi viâ directâ: * non infirmitate ingenij, nec inscitiâ litterarũ, transtulisse se ad id dicendi genus contendo, sed iudicio & intellectu. Vidit namque, vt paullo antè dicebam, cum conditione temporum ac diuersitate aurium formam quoq. ac speciem orationis esse mutandam. Facilè perferebat prior ille populus, vt imperitus & rudis, imperitissimarum orationum spatia: atque id ipsum laudi dabatur, si dicendo quis diem eximeret. Ita verò longa principiorum præparatio, & narrationis altè repetita series, & multarum diuisionum ostentatio,

* Atticus

ostentatio, & mille argumentorum gradus, & quidquid aliud aridissimis Hermagoræ & Apollodori libris præcipitur, in honore erat: & si quis odoratus philosophiam, atque ex eâ locum aliquem orationi suæ insereret, in cælum laudibus ferebatur. Nec mirum: erant enim hæc noua & incognita: & ipsorum quoque oratorum paucissimi, præcepta rhetorum aut philosophorum placita cognouerant. At hercule peruulgatis iam omnibus, cùm vix in curiâ quisquam assistat, qui elementis studiorum etsi non instructus, at certè imbutus sit, nouis & exquisitis eloquentiæ itineribus opus est, per quæ orator fastidium aurium effugiat, vtique apud eos iudices qui vi aut potestate non iure & legibus cognoscunt, & nec accipiunt tempora sed constituunt, nec exspectandum habent oratorem dum illi libeat de ipso negotio dicere, sed sæpe vltrò admonent, atque aliò transgredientem reuocant & festinare se testantur. Quis nunc ferat oratorem de infirmitate valetudinis suæ præfantem? qualia sunt fere principia Coruini. Quis quinque in Verrem libros exspectauerit? Quis de exceptione & formulâ perpetietur illa immensa volumina, quæ pro M. Tullio aut A. Cæcinâ legimus? Præcurrit hoc tempore iudex dicentem, & nisi aut cursu argumentorum, aut colore sententiarum, aut nitore & cultu descriptionum inuitatus & corruptus est, auersatur dicentem. Vulgus quoque assistentium, & affluens & vagus auditor, assuenit iam exigere lætitiam & pulchritudinem orationis; nec magis perfert in iudiciis tristem & impexam antiquitatem, quàm si quis in scenâ Roscij aut Turpionis Ambiui exprimere gestus velit. Iam verò iuuenes & in ipsâ studiorum incude positi, qui prosectus sui caussâ oratores sectantur, non solùm audire, sed etiam referre do-

mum

mum aliquid illustre & dignum memoriâ volunt. Traduntq́ inuicem, ac sæpe in colonias ac prouincias suas scribunt, siue in suis aliquis argutâ & breui sententiâ effulsit, siue locus exquisito & poëtico cultu enituit. Exigitur enim iam ab oratore etiã poëticus decor, nõ Attij aut Pacuuij veterno inquinatus, sed ex Horatij, & Virgilij, & Lucani sacrario prolatus. Horum igitur auribus & iudiciis obtemperans nostrorum oratorum ætas, pulchrior & ornatior exstitit. Neque ideò minus efficaces sunt orationes nostræ, quia ad aures iudicantiũ cum voluptate perueniũt. Quid enim si infirmiora horum temporum templa credas, quia non rudi cæmento, & informibus tegulis exstruuntur, sed marmore nitent & auro radiantur? Equidem fatebor vobis simpliciter, me in quibusdam antiquorum vix risum, in quibusdã autem vix somnum tenere, nec vnum de populo. Canuti aut Arride Furnio & Toranio, quiq́ alios in eodem valetudinario hæc ossa & hanc maciem probant. Ipse mihi Caluus cùm vnum & viginti, vt puto, libros reliquerit, vix in vnâ aut alterâ oratiunculâ satisfacit. nec dissentire cæteros ab hoc meo iudicio video. quotus enim quisq́ Calui in Asitium aut in Drusum legit? at hercule in hominum studiosorum manibus versantur accusationes, quæ in Vatinium * conscribuntur, ac præcipuè secunda ex his oratio. est enim verbis ornata, & sententiis, auribus iudicum accommodata: vt scias ipsum quoq́ Caluum intellexisse quid melius esset, nec voluntatem quin sublimius & cultius diceret, sed ingenium ac vires defuisse. Quid ex Cœlianis orationibus? nempe hæ placent siue in vniuersa * parte factum in quibus nitorem & altitudinem horum temporũ agnoscimus. Sordes autem verborum, & hians cõpositio & inconditi sensûs redolent antiquitatem.*

*inscrib.

tiquitatem. nec quemquam adeò antiquarium puto, vt Cœlium ex eâ parte laudet, quâ antiquus est. Concedamus sanè C. Cæsari, vt propter magnitudinẽ cogitationum & occupationes rerũ, minus eloquentiâ effecerit, quàm diuinum eius ingenium postulabat: tam hercule quàm Brutum philosophiæ suæ relinquamus. Nam in orationibus minorem esse famâ suâ, etiam admiratores eius fatentur. nisi fortè quisquam aut Cæsaris pro Decio Samnite, aut Bruti pro Deiotaro Rege, ceteros q; eiusdem lentitudinis ac reporis libros legit, nisi qui & carmina eorundem miratur. fecerunt enim & carmina, & in Bibliothecas rettulerunt, nõ melius quàm Cicero, at felicius, quia illos fecisse pauciores sciunt. Asinius quoque, quamquã propioribus temporibus natus sit, videtur mihi inter Menenios & Appios studuisse. Pacuuium certè, & Attium, non solùm tragœdiis, sed etiam orationibus suis expressit. adeò durus & siccus est. Oratio autem, sicut corpus hominis, ea demũ pulchra est, in qua non eminent venæ, nec ossa numerantur: sed temperatus ac bonus sanguis implet membra & exsurgit toris, ipsos quoq; neruos rubore tegit & decore commendat. Nolo Coruinum insequi, quia non per ipsum stetit quo minus lætitiam nitoremq; nostrorum temporum exprimeret. videmus * inquam iudicio eius vis aut animi aut ingenij suffecerit. Ad Ciceronem venio, cui eadem pugna cum æqualibus suis fuit, quæ mihi vobiscum est. Illi enim antiquos mirabantur, ipse suorum temporum eloquentiam anteponebat. nec vllâ re magis eiusdem ætatis oratores præcurrit quàm iudicio. Primus enim excoluit orationem, primus & verbis delectum adhibuit, & compositioni artem: locosq; lætiores attentauit, & quasdam sententias inuênit: vtique in his orationibus quas senior iam & iuxta

* in quantum

*ab interitu Ciceronis in hũc diem effici ratio temporum collegerit. Tum Messalla: Sequar à te præscriptam formam Materne. neque enim diu contradicendũ est Apro, qui primùm, vt opinor, nominis controuersiam mouit, tamquam parum propriè antiqui vocarentur, quos satis constat ante centum annos fuisse. Mihi autem de vocabulo pugna non est, siue illos antiquos, siue maiores, siue quo alio mauult nomine appellet: dummodo in confesso sit, eminentiorem illorum temporũ eloquentiam fuisse. Ne illi quidem parti sermonis eius repugno, si comminus fatetur plures formas dicendi etiam iisdem sæculis, nedum diuersis exstitisse. Sed quo modo inter Atticos oratores primæ Demostheni tribuuntur, proximum autem locum Æschines & Hyperides & Lysias & Lycurgus obtinent; omnium autem consensu hæc oratorum ætas maximè probatur: sic apud nos Cicero quidem çeteros eorumdem temporum disertos antecessit: Caluus autem & Asinius & Cæsar & Cœlius & Brutus * sic iure & prioribus & sequentibus anteponuntur. nec refert quòd inter se specie differant, cùm genere consentiant. At strictior Caluus, numerosior Asinius, splendidior Cæsar, amarior Cœlius, grauior Brutus, vehementior & plenior & valentior Cicero; omnes tamen eamdem sanitatem eloquentiæ ferunt: vt si omniũ pariter libros in manum sumseris, quamuis in diuersis ingeniis, esse quandam iudicij ac * voluminis similitudinem. & cogitationem. Nam quòd inuicem se obtrectauerunt, & supersunt aliqua epistolis eorũ inserta, ex quibus mutua malignitas detegitur, non est oratorum vitium, sed hominum. Nam & Caluum & Asinium & ipsum Ciceronẽ credo solitos & inuidere, & liuere, & ceteris humanæ infirmitatis vitiis affici. solum inter hos arbitror Brutum, non*

* suo

maligni-

malignitate nec inuidiâ, sed simpliciter & ingenuè iudicium animi sui detexisse. an inuideret Ciceroni, qui mihi videtur ne Cæsari quidem inuidisse? Quod ad Ser. Galbam & C. Lælium attinet, & si quos alios antiquorum agitare non destitit, non exigit defensorem, cùm fatear quædam eloquentiæ eorum, vt nascenti adhuc nec satis adultæ, defuisse. Ceterùm si omisso optimo illo, & perfectissimo genere eloquentiæ, eligenda sit forma dicendi; malim hercule C. Gracchi impetum, aut L. Crassi maturitatem, quàm calamistros Mæcenatis, aut tinnitus Gallionis. adeò melius oratorē, vel birtâ togâ induere, quàm fucatis & meretricijs vestibus insignire. Neq; enim oratorius iste, immo hercule ne virilis quidē cultus est, quo plerique temporum nostrorum actores ita vtuntur, vt lasciuiâ verborum & lenitate sententiarum, & licentiâ compositionis, histrionales modos exprimant. quodq; vix auditu fas esse debeat, laudis & gloriæ & ingenij loco plerique iactant, cantari saltariq; cōmentarios suos. Vnde oritur illa fœda & præposlera, sed tamen frequens quibusdam exclamatio, vt oratores nostri, tenerè dicere, histriones disertè saltare dicantur. Equidem non negauerim Cassium Seuerum, quem solum Aper noster nominare ausus est, si his comparetur qui posteà fuerunt, posse oratorem vocari, quamquam in magnâ parte librorum suorum plus vis habeat quàm sanguinis. Primus enim contemto ordine rerum, omissâ modestiâ, ac pudore verborum, ipsis etiam quibus vtitur armis incompositus, & studio feriendi plerumque * deiectu non pugnat, sed rixatur. Ceterùm, vt dixi, sequentibus comparatus, & varietate eruditionis, & lepore vrbanitatis, & ipsarum virium robore, multum ceteros superat. quorum neminem Aper nominare, & velut in aciem

* deiectum

nam & domum mutuatur, & auditorium exstruit, & subsellia conducit, & libellos dispergit: & vt beatissimus recitationē eius euentus prosequatur; omnis illa laus intra vnum aut alterū diem velut in herbâ vel flore præcepta, ad nullam certā & solidam peruenit frugem: nec aut amicitiā inde refert, aut clientelam, aut mansurum in animo cuiusquam beneficium, sed clamorem vagum, & voces inanes, & gaudiū volucre. Laudauimus nuper vt miram & eximiam Vespasiani liberalitatem, quòd quingenta sestertia Basso donasset. Pulchrū id quidem, indulgentiam Principis ingenio mereri; quantò tamen pulchrius, si ita res familiaris exigat, se ipsum colere, suum genium propitiare, suam experiri liberalitatē? Adiice quòd pœtis, si modò dignū aliquid elaborare & efficere velint, relinquenda conuersatio amicorū, & iucunditas vrbis, deserenda cetera officia, vtq; ipsi dicunt, in nemora & lucos, id est, in solitudinem recedendū est. Nec opinio quidem & fama cui soli seruiunt, & quod vnū esse pretium omnis sui laboris fatentur, æquè pœtas quàm oratores sequitur. quoniam mediocrem pœtas nemo nouit, bonos pauci. Quando enim rarissimarum recitationum fama in totam vrbē penetrat? nedum vt per tot prouincias innotescat. Quotus quisque cùm ex Hispaniâ vel Asiâ, ne quid de Gallis nostris loquamur, in vrbem venit, Saleium Bassum requirit? atq. adeò si quis requirit & semel vidit, transit & contentus est: vt si picturam aliquam vel statuā vidisset. Neque hunc meum sermonem sic accipi volo, tanquā eos quibus natura sua oratorum ingenium denegauit, deterream à carminibus, si modò in hac studiorum parte oblectare otium & nomen inserere possunt fama. ego verò omnem eloquentiam omnesq; eius partes sacras & venerabiles puto. nec solùm cothurnum

num vestrum, aut heroici carminis sonum, sed lyricorum quoq; iucunditatem, & elegorũ lasciuias, & iamborum amaritudinem, epigrammatum lusus, & quamcumq; aliam speciem eloquentia habeat, anteponendam ceteris aliarum artium studiis credo. sed tecũ mihi Materne res est; quòd cùm natura tua in ipsam arcem eloquentiæ ferat, errare mauis, & summa adeptus, in leuioribus subsistis. Vt si in Græciâ natus esses, vbi ludicras quoq. artis exercere honestum est, ac tibi Nicostrati robur ac vires dij dedissent, non paterer immanes illos ad pugnã natos lacertos, leuitate iaculi aut iactu disci vanescere: sic nunc te ab auditoriis & theatris, in forũ & ad caussas, & ad vera prœlia voco. cùm præsertim ne ad id quidem confugere possis, quod plerisq. patrocinatur, tamquam minus obnoxium sit offendere poëtarũ quàm oratorum studium. Efferuescit enim vis pulcherrimæ naturæ tuæ, nec pro amico aliquo, sed quod periculosius est, pro Catone offendis. nec excusatur offensa necessitudine officij, aut fide aduocationis, aut fortuitæ & subitæ dictionis impetu: meditatus videris elegisse personam notabilem, & cum auctoritate dicturam. Sentio quid responderi possit. hinc ingentis ex his assensus, hinc in ipsis auditoriis præcipuè laudari, & mox omniũ sermonibus ferri. Tolle igitur quietis & securitatis excusationem, cùm tibi sumas aduersarium superiorẽ. nobis satis sit priuatas & nostri sæculi controuersias tueri, in quibus expressis si quando necesse sit pro periclitante amico potentiorum aures offendere; & probata sit fides, & libertas excusata. Quæ cùm dixisset Aper acriùs, vt solebat, & intento ore: remissus & subridens Maternus, Paraui, inquit, me nõ minus diu accusare oratores quàm Aper laudat. Fore enim arbitrabar vt à laudatione eorum degressus detrac-

*Claret poëtas, atq; carminum studiũ prosterneret: arte quâdam mitigauit, cõcedendo his qui causas agere non possent, vt versus facerent. Ego autem sicut in causis agendis efficere aliquid & eniti fortasse possum, ita recitatione tragœdiarum ingredi famã auspicatus sum, tum quidem cùm in Nerone improbam & studiorum quoq; sacra profanantẽ vaticinij potentiam fregi. hodie si quid in nobis notitiæ ac nominis est, magis arbitror carminum quàm orationum gloriâ partum. ac iam me deiungere à forensi labore constitui, nec comitatus istos & egressus aut frequentiam salutationum concupisco: non magis quàm æra & imagines, quæ etiã me nolente in domum meam irruperunt. Nam statum * cuiusq; ac securitatem melius innocentiâ tueor quàm eloquentiâ. nec vereor, ne mihi vmquam verba in senatu nisi pro alterius discrimine facienda sint. Nemora verò, & luci, & secretum ipsum quod Aper increpabat, tantã mihi afferunt voluptatem, vt inter præcipuos carminum fructus numerem, quòd nec in strepitu, nec sedente ante ostiũ litigatore, nec inter sordes ac lacrymas reorũ componuntur; sed secedit animus in loca pura atq. innocentia, fruiturque sedibus sacris. Hæc eloquentiæ primordia, hæc penetralia: hoc primùm habitu cultuq; * cõmoda mortalibus, in illa casta & nullis contacta vitiis pectora influxit. sic oracula loquebãtur. Nam lucrosæ huius & sanguinantis eloquentiæ vsus, recens, & malis moribus natus, atq;, vt tu dicebas Aper, in locum teli repertus. Ceterùm felix illud, & (vt more nostro loquar) aureum sæculum, & oratorum & criminũ inops, poëtis & vatibus abundat, qui benefacta canerent, non qui malè admissa defenderent. Nec vllis aut gloria maior, aut augustior honor: primùm apud deos, quorum proferre responsa & interesse epulis fere-*

* huc vsque

* commodata

ferebantur: deinde apud illos diu genitos sacrosq; reges, inter quos neminẽ caussidicorum, sed Orphea ac Linum, ac si introspicere altius velis, ipsum Apollinẽ accepimus. vel si hæc fabulosa nimis & composita videntur, illud certè mihi concedis Aper, non minorẽ honorem Homero quàm Demostheni apud posteros: nec angustioribus terminis famam Euripidis, aut Sophoclis, quàm Lysiæ aut Hyperidis includi. plures hodie reperies qui Ciceronis gloriam, quàm Virgilij detractent. Nec vllus Asinij aut Messallæ liber tam illustris est, quàm Medea Ouidij, aut Varij Thyestes. Ac ne fortunam quidem vatum, & illud felix contubernium, comparare timuerim cum inquietâ & anxiâ oratorum vitâ. licet illos certamina & pericula sua ad consulatus euexerint: malo securum & secretum VIRGILII secessum, in quo tamẽ neq. apud diuum Augustum gratiâ caruit, neq. apud populũ Romanum notitiâ. Testes Augusti epistolæ, testis ipse populus, qui auditis in theatro versibus Virgilij, surrexit vniuersus, & fortè præsentem spectantemq; Virgilium veneratus est, sic quasi Augustum. Ne nostris quidem temporibus, Secundus Pomponius Afro Domitio, vel dignitate vitæ, vel perpetuitate famæ, cesserit. Nam Crispus & Marcellus, ad quorũ exempla me vocas, quid habent in hac præsenti fortunâ concupiscendũ? an quòd timent, an quòd timentur? quòd cùm cottidie aliquid rogentur, hi quibus præstant indignantur? quòd alligati cum adulatione, nec imperantibus vnquam satis serui videntur, nec nobis satis liberi? Quæ hæc summa eorum potentia est? tantum posse liberti solent. Me verò dulces, vt Virgilius ait, Musæ, remotũ à sollicitudinibus, & curis, & necessitate cottidie aliquid contra animũ faciendi, in illa sacra illosq; fontes ferant: nec insanum vltrà & lubricum

forum famamq; pallentẽ trepidus experiar. non me fremitus salutantium, nec anhelãs libertus excitet: nec incertus futuri, testamentũ pro pignore scribam: nec plus habeam, quàm quod possim: cui velim relinquere, quandocunq. fatalis & meus dies veniet. statuarq; tumulũ nõ mæstus & atrox, sed hilaris & coronatus: & pro memoriâ mei, nec consulat quisquam nec roget. Vix dum finierat Maternus concitatus & velut instinctus, cùm Vipsanius Messalla cubiculum eius ingressus est, suspicatusq; ex ipsâ intentione singulorũ, altiorem inter eos esse sermonem: Num parum tempestiuus, inquit, interueni, secretum consilium & caussæ alicuius meditationem tractantibus? Minimè, minimè, inquit Secundus; atq; adeò vellem maturius interuenisses. delectasset enim te & Apri nostri accuratissimus sermo, cùm Maternum vt omne ingenium ac studium suũ ad caussas agendas conuerteret, exhortatus est: & Materni pro carminibus suis læta, vtq; poëtas defendi decebat, audentior, poëtarum quàm oratorum similior oratio. Me verò, inquit, & sermo ipse infinitâ voluptate affecisset, atq; id ipsum delectat, quòd vos viri optimi & temporum nostrorum oratores, non forensibus tantùm negotiis, & declamatorio studio ingenia vestra exercetis, sed eiusmodi etiã disputationes adiungitis, quæ & ingenium alunt & eruditionem: & litterarum iucundissimum oblectamentũ, cùm vobis qui illa disputatis, afferunt, tum etiam his ad quorum aures peruenerint. Itaque hercule nõ minus probari video in te Secunde, quòd Iulij Asiatici vitam componendo, spem hominibus fecisti plurium eiusmodi librorum, quàm in Apro quòd nondum à scholasticis controuersiis recessit; & otium suum mauult nouorum rhetorum more, quàm veterum oratorum consumere. Tum Aper,

Non

Non desinis Messalla vetera tantùm & antiqua mirari, nostrorum autem temporum studia irridere atque contemnere. Nam hunc tuum sermonem sæpe excepi, cùm oblitus & tuæ & fratris tui eloquentiæ, neminem hoc tempore oratorem esse contenderes. * Antiquis eò credo audaciùs, quòd maligni in iù opinionem non verebaris, cùm eam gloriam quam tibi alij concedunt, ipse tibi denegares. Neque illius, inquit, sermonis mei pœnitentiam ago, neq; aut Secundum, aut Maternum, aut teipsum Aper, (quamquam interdum in contrarium disputes) aliter sentire credo. Ac vellim impetratum ab aliquo vestrûm, vt causas huius infinitæ differentiæ scrutetur ac reddat, quas mecum ipse plerumq; conquiro. & quod quibusdam solatio est, mihi auget quæstionẽ, quia video etiam Graiis accidisse, vt longiùs abstt Æschine & Demosthene Sacerdos iste Nicetes, & si quis alius Ephesum vel Mitylenas contentus scholasticorũ clamoribus quatit, quàm Afer aut Africanus aut vos ipsi à Cicerone aut Asinio recessistis. Magnam, inquit Secundus, & dignam tractatu quæstionem mouisti: sed quis eam iustiùs explicauerit quàm tu, ad cuius summam eruditionem & præstantissimũ ingenium cura quoq; & meditatio accessit? Et Messalla, Aperiam, inquit, cogitationes meas, si illud à vobis antè impetrauero, vt vos quoque sermonem hunc nostrum adiuuetis. Pro duobus, inquit Maternus, promitto. nam & ego & Secundus exsequemur partes, quas intellexerimus te nõ tam omisisse quàm nobis reliquisse. Aprum enim solere dissentire, & tu paullo antè dixisti, & ipse satis manifestus est iamdudum in contrarium accingi, nec æquo animo perferre hanc nostram pro antiquorum laude concordiam. Non enim, inquit Aper, inauditum & indefensum sæculum nostrum

* Antiquis

patiar hâc vestrâ conspiratione damnari. Sed hoc primum interrogabo, quos vocetis antiquos, quam oratorum ætatem * significatione istâ determinetis? Ego enim cùm audio antiquos, quosdam veteres & olim natos intelligo, ac mihi versantur ante oculos Vlysses & Nestor, quorum ætas mille ferè & CC. annis sæculum nostrum antecedit: vos autem Demosthenem & Hyperidem proferitis, quos satis constat Philippi & Alexandri temporibus floruisse; ita tamen vt vtriq. superstites essent. Ex quo apparet, non multò plures quàm CCC. annos interesse inter nostram & Demosthenis ætatem. quod spatium temporis, si ad infirmitatem corporum nostrorum referas, fortasse longum videatur: si ad naturam sæculorum & respectum huius immensi ævi, perquàm breue, & in proximo est. Nã si, sicut Cicero in Hortensio scribit, is est magnus & verus annus, quo eadem positio cæli siderumq;, quæ cùm maximè est, rursum exsistet, ita annus horum quos vocamus annorũ XII. ∞ DCCCLIV. complectitur: incipit Demosthenes vester quem vos veterem & antiquum fingitis, nõ solùm anno quo nos, sed fere eodem mense exstitisse. Sed transeo ad Latinos oratores, in quibus non Menenium vt puto Agrippam, qui potest videri antiquus, nostrorũ temporum disertis anteponere soletis: sed Ciceronem, & Cæsarem, & Cælium, & Caluum, & Brutũ, & Asinium, & Messallam, quos quidem cur antiquis temporibus potius adscribatis quàm nostris, nõ video. nam vt de Cicerone ipso loquar, Hirtio nempe & Pansâ consulibus, vt Tiro libertus eius scripsit, VII. Idus Decemb. occisus est, quo anno diuus Augustus in locum Pansæ & Hirtij se & Q. Pedium Coss. suffecit, statue VI. & L. annos, quibus mox diuus Augustus Remp. rexit: adiice Tiberij tres & viginti, & propè

* significatione Rom. edit.

propè quadriennium Cai, ac bis quaternoſdenos Claudij & Neronis annos, atq; ipſum Galbæ & Othonis, & Vitellij vnum annum. ac ſextam iam felicis huius principatus ſtationem, quâ Veſpaſianus Remp. fouet, C. & XX. anni ab interitu Ciceronis in hunc diem colliguntur, vnius hominis ætas. Nam ipſe ego in Britanniâ vidi ſenem, qui ſe fateretur & pugnæ interfuiſſe, quâ Cæſarem inferentem arma Britanniæ, arcere litoribus, & pellere aggreſſi ſunt. Ita ſi eum qui armatus C. Cæſari reſtitit, vel captuitas, vel voluntas, vel fatum aliquod in vrbem pertraxiſſet, idem Cæſarem ipſum & Ciceronẽ audire potuit, & noſtru quoque actionibus intereſſe. Proximo quidem congiario ipſi vidiſtis pleroſq. ſenes, qui ſe à diuo quoque Auguſto ſemel atq; iterùm accepiſſe congiarium narrabant. ex quo colligi poteſt, & Coruinum ab illo & Aſinium audiri potuiſſe. Nam Coruinus in medium vſq; Auguſti principatum, Aſinius panè ad extremum durauit. Nec diuidatis ſæculũ, & antiquos ac veteres vocetis oratores, quos eorumdem hominum aures agnoſcere ac velut coniungere & copulare potuerunt. Hæc ideo prædixi, vt ſi qua ex horũ oratorum famâ gloriaq; laus temporibus adquiritur; eandem docerẽ in medio ſitam, & propiorem nobis quàm Ser. Galbæ, C. Carboni, quòsq; alios antiquos meritò vocaremus. Sunt enim horridi, & impoliti, & rudes, & informes: & quos vtinam imitatus nõ eſſet Calus veſter aut Cœlius, aut ipſe Cicero! Agere enim fortiùs iam & audentiùs volo, ſi illud antè prædixero, mutari cum temporibus formas & genera dicendi. Sicut Catoni ſeni comparatus C. Gracchus, plenior & vberior: ſic Graccho politior & ornatior, Craſſus: ſic vtroque diſtinctior & vrbanior & altior, Cicero: Cicerone nitior Coruinus & dulcior, & in ver-

bis magis elaboratus. Nec quæro quis disertissimus. hoc interim probasse contentus sum, non esse vnum eloquentiæ vultum, sed in illis quoq. quos vocatis antiquos, plures species deprehendi: nec statim deterius esse quod diuersum est: vitio autẽ malignitatis humanæ vetera semper in laude, præsentia in fastidio esse. Num dubitamus inuentos, qui pro Catone Appium Cæcum magis mirarentur? Satis constat nec Ciceroni quidem obtrectatores defuisse, quibus inflatus & tumens, nec satis pressus, supra modum exsultans & superfluens, & parum * antiquus videretur. Legisti vtiq. & Calui, & Bruti, ad Ciceronem missas epistolas. ex quibus facile est deprehendere, Caluum quidẽ Ciceroni visum exsanguem, & attritum, Brutum autem otiosum atq. disiunctum. Rursumq; Ciceronem à Caluo quidem male audiuisse, tamquam solutum & eneruem: à Bruto autem, vt ipsius verbis vtar, tamquam fractum atq; elumbem. Si me interroges, omnes mihi videntur verũ dixisse. sed mox ad * singulos veniam, * nec mihi cum vniuersis negotiũ est. Nam quatenus antiquorũ admiratores hunc velut terminum antiquitatis constituere solent, quem vsque ad Cassium Seuerũ faciunt, quem primũ affirmant flexisse ab illâ vetere, atq. dicendi viâ directâ: * non infirmitate ingenij, nec inscitiâ litterarũ, transtulisse se ad id dicendi genus contendo, sed iudicio & intellectu. Vidit namque, vt paullo antè dicebam, cum conditione temporum ac diuersitate aurium formam quoq. ac speciem orationis esse mutandam. Facilè perferebat prior ille populus, vt imperitus & rudis, imperitissimarum orationum spatia: atque id ipsum laudi dabatur, si dicendo quis diem eximeret. Ita verò longa principiorum præparatio, & narrationis altè repetita series, & multarum diuisionum ostentatio,

* Atticus

* nunc

ostentatio, & mille argumentorum gradus, & quidquid aliud aridissimis Hermagoræ & Apollodori libris præcipitur, in honore erat: & si quis odoratus philosophiam, atque ex eâ locum aliquem orationi suæ insereret, in cælum laudibus ferebatur. Nec mirum. erant enim hæc noua & incognita: & ipsorum quoque oratorum paucissimi, præcepta rhetorum aut philosophorum placita cognouerant. At hercule peruulgatus iam omnibus, cùm vix in cortinâ quisquam assistat, qui elementis studiorum etsi non instructus, at certè imbutus sit, nouis & exquisitis eloquentiæ itineribus opus est, per quæ orator fastidium aurium effugiat, vtique apud eos iudices qui vi aut potestate non iure & legibus cognoscunt, & nec accipiunt tempora sed constituunt, nec exspectandum habent oratorem dum illi libeat de ipso negotio dicere, sed sæpe vltrò admonent, atque aliò transgredientem reuocant & festinare se testantur. Quis nunc ferat oratorem de infirmitate valetudinis suæ præfantem? qualia sunt fere principia Coruini. Quis quinque in Verrem libros exspectauerit? Quis de exceptione & formulâ perpetietur illa immensa volumina, quæ pro M. Tullio aut A. Cæcinâ legimus? Præcurrit hoc tempore iudex dicentem, & nisi aut cursu argumentorum, aut colore sententiarum, aut nitore & cultu descriptionum inuitatus & corruptus est, auersatur dicentem. Vulgus quoque assistentium, & affluens & vagus auditor, assueuit iam exigere lætitiam & pulchritudinem orationis; nec magis perfert in iudiciis tristem & impexam antiquitatem quàm si quis in scenâ Roscij aut Turpionis Ambiui exprimere gestus velit. Iam verò iuuenes & in ipsâ studiorum incude positi, qui profectus sui caussâ oratores sectantur, non solùm audire, sed etiam referre do-

mum

mum aliquid illustre & dignum memoriâ volunt. Tradunt q; inuicem, ac sæpe in colonias ac prouincias suas scribunt, siue in suis aliquis argutâ & breui sententiâ effulsit, siue locus exquisito & poëtico cultu enituit. Exigitur enim iam ab oratore etiã poëticus decor, nõ Attij aut Pacuuij veterno inquinatus, sed ex Horatij, & Virgilij, & Lucani sacrario prolatus. Horum igitur auribus & iudiciis obtemperans nostrorum oratorum ætas, pulchrior & ornatior exstitit. Neque ideò minus efficaces sunt orationes nostræ, quia ad aures iudicantiũ cum voluptate perueniũt. Quid enim si infirmiora horum temporum templa credas, quia non rudi camento, & informibus tegulis exstruuntur, sed marmore nitent & auro radiantur? Equidem fatebor vobis simpliciter, me in quibusdam antiquorum vix risum, in quibusdã autem vix somnum tenere, nec vnum de populo.* Canuti aut Aride Furnio & Toranio, quiq; alios in eodem valetudinario hæc ossa & hanc maciem probant. Ipse mihi Caluus cùm vnum & viginti, vt puto, libros reliquerit, vix in vnâ aut alterâ oratiunculâ satisfacit. nec dissentire ceteros ab hoc meo iudicio video. quotus enim quisq; Calui in Asitium aut in Drusum legit? at hercule in hominum studiosorum manibus versantur accusationes, quæ in Vatinium * conscribuntur, ac præcipuè secunda ex his oratio. est enim verbis ornata, & sententiis, auribus iudicum accommodata: vt scias ipsum quoq; Caluum intellexisse quid melius esset, nec voluntatem quin sublimius & cultius diceret, sed ingenium ac vires defuisse. Quid ex Cœlianis orationibus? nempe hæ placent siue in vniuersa* parte factum in quibus nitorem & altitudinem horum temporũ agnoscimus. Sordes autem verborum, & hians cõpositio & inconditi sensus redolent antiquitatem.

* inscrib.

tiquitatem. nec quemquam adeò antiquarium puto, vt Cœlium ex eâ parte laudet, quâ antiquus est. Concedamus sanè C. Cæsari, vt propter magnitudinẽ cogitationum & occupationes rerũ, minus eloquentiâ effecerit, quàm diuinum eius ingenium postulabat: tam hercule quàm Brutum philosophiæ suæ relinquamus. Nam in orationibus minorem esse famâ suâ, etiam admiratores eius fatentur. nisi fortè quisquam aut Cæsaris pro Decio Samnite, aut Bruti pro Deiotaro Rege, ceterosq; eiusdem lentitudinis ac teporis libros legit, nisi qui & carmina eorundem miratur. fecerunt enim & carmina, & in Bibliothecas rettulerunt, nõ melius quàm Cicero, at felicius, quia illos feciſſe pauciores sciunt. Asinius quoque, quamquã propioribus temporibus natus sit, videtur mihi inter Menenios & Appios studuisse. Pacuuium certè, & Attium, non solùm tragœdiis, sed etiam orationibus suis expressit. adeò durus & siccus est. Oratio autem, sicut corpus hominis, ea demũ pulchra est, in qua non eminent venæ, nec ossa numerantur: sed temperatus ac bonus sanguis implet membra & exsurgit toris, ipsos quoq; neruos rubore tegit & decore commendat. Nolo Coruinum insequi, quia non per ipsum stetit quo minus lætitiam nitoremq; nostrorum temporum exprimeret. videmus * inquam iudicio eius vis aut animi aut ingenij sufficerit. Ad Ciceronem venio, cui eadem pugna cum aqualibus suis fuit, quæ mihi vobiscum est. Illi enim antiquos mirabantur, ipse suorum temporum eloquentiam anteponebat. nec vllâ re magis eiusdem ætatis oratores præcurrit, quàm iudicio. Primus enim excoluit orationem, primus & verbis delectum adhibuit, & compositioni artem: locosq; lætiores attentauit, & quasdam sententias inuênit: vtique in his orationibus quas senior iam &

* in quantum

iuxta

iuxta finem vitæ composuit, id est, postquam magis profecerat, vsuq; & experimentis didicerat, quod optimum dicendi genus est. Nam priores eius orationes, non carent vitiis antiquitatis. lentus est in principiis, longus in narrationibus, otiosus circa excessus: tardè commouetur, rarò incalescit: pauci sensus opt. & cum quodam lumine terminantur. nihil excerpere, nihil referre possis: & velut in rudi ædificio, firmus sanè paries & duraturus, sed non satis expolitus & splendens. Ego autem oratorem,

* lautum

sicut locupletem ac laudatum patrem familiæ, non eo tantùm volo tecto tegi, quod imbrem ac ventum arceat, sed etiam quod visum & oculos delectet: non eâ solùm instrui suppellectile quæ necessariis vsibus sufficiat; sed sit in apparatu eius, & aurum, & gemmæ, vt sumere in manus, & aspicere sapius liceat: quædam verò procul arceantur, vt iam oblitterata & olentia: nullum sit verbum velut rubigine infectum, nulli sensus tardâ & inerti structurâ, in morem Annalium, componantur: fugiat fœdam & insulsam scurrilitatem, variet compositionem, nec omnes clausulas vno & eodem modo terminet. Nolo irridere* rotã fortunæ, *&* ius Verrinum, *& illud tertio quoque sensu in omnibus pro sententiâ positum,* esse videatur. *Nam & hoc inuitus vetuli, & plura omisi, quæ tamen sola mirantur atque exprimunt hi qui se antiquos oratores vocabant. neminem nominabo, genus hominum signasse contentus: sed vobis vtique versantur ante oculos, qui Lucilium pro Horatio, & Lucretium pro Virgilio legunt: quibus eloquentia tui Aufidij Bassi, aut Seruilij Noniani, ex comparatione Sisennæ aut Varronis sordet: qui rhetorum nostrorum cõmentarios fastidiunt, oderunt, Calui mirantur: quos mere prisco apud iudicem fabulantes,*

tes, non auditores sequuntur, non populus audit, vix demique litigator perpetitur. adeò mœsti & inculti, illam ipsam quam iactant sanitatem, infirmitate & ieiunio consequuntur. Porrò ne in corpore quidem valetudinem medici probant, quæ animi anxietate contingat. parum est ægrum non esse, fortem & lætum & alacrem volo. propè abest ab infirmitate in quo sola sanitas laudatur. Vos verò disertissimi, vt potestis, vt facitis, illustrate sæculum nostrum pulcherrimo genere dicendi. Nam & te Messalla, video latissima quæque antiquorum imitantem. Et vos Materne ac Secunde, ita grauitati summum nitorem & cultum verborum miscetis; ea electio inuentionis, is ordo rerum, & quotiens caussa poscit, vbertas; ea quotiens permittitur, breuitas; is compositionis decor, sententiarum planitas; sic exprimitis affectus, sic libertatem temperatis: vt etiam si nostra iudicia malignitas & inuidia tardauerit, verum de vobis dicturi sint posteri nostri. Quæ cùm Aper dixisset, Agnoscitis ne, inquit Maternus, vim & ardorem Apri nostri? quo torrente, quo impetu sæculum nostrum defendit? quàm copiosè ac variè vexauit antiquos! quanto non solùm ingenio ac spiritu, sed etiam eruditione & arte, ab ipsis mutuatus est, per quæ mox ipsos incesseret! Tuum tamen Messalla promissum immutasse non debes. neque enim defensores antiquorum exigimus, nec quemquam nostrorum, quamquam modò laudati sumus, his quos insectatus est Aper, comparamus. ac ne ipse quidem ita sentit, sed more veteri & * aliis vestris philosophis sæpe celebrato, sumsit sibi contradicendi partes. Exprime nobis non laudationem antiquorum, satis enim illos fama sua laudat, sed caussas cur in tantum ab eloquentia eorum recesserimus; cùm præsertim centum & XX. annos

* aliis

ab

*ab interitu Ciceronis in hũc diem effici ratio temporum collegerit. Tum Messalla: Sequar à te præscriptam formam Materne. neque enim diu contradicendũ est Apro, qui primùm, vt opinor, nominis controuersiam mouit, tamquam parum propriè antiqui vocarentur, quos satis constat ante centum annos fuisse. Mihi autem de vocabulo pugna non est, siue illos antiquos, siue maiores, siue quo alio mauult nomine appellet: dummodo in confesso sit, eminentiorem illorum temporũ eloquentiam fuisse. Ne illi quidem parti sermonis eius repugno, si comminus fatetur plures formas dicendi etiam iisdem sæculis, nedum diuersis exstitisse. Sed quo modo inter Atticos oratores primæ Demostheni tribuuntur, proximum autem locum Æschines & Hyperides & Lysias & Lycurgus obtinent; omnium autem consensu hæc oratorum ætas maximè probatur: sic apud nos Cicero quidem çeteros eorumdem temporum disertos antecessit: Caluus autem & Asinius & Cæsar & Cœlius & Brutus * sic iure & prioribus & sequentibus anteponuntur. nec refert quòd inter se specie differant, cùm genere consentiant. At strictior Caluus, numerosior Asinius, splendidior Cæsar, amarior Cœlius, grauior Brutus, vehementior & plenior & valentior Cicero; omnes tamen eamdem sanitatem eloquentiæ ferunt: vt si omniũ pariter libros in manum sumseris, quamuis in diuersis ingeniis, esse quandam iudicij ac * voluminis similitudinem. & cogitationem. Nam quòd inuicem se obtrectauerunt, & supersunt aliqua epistolis eorũ inserta, ex quibus mutua malignitas detegitur, non est oratorum vitium, sed hominum. Nam & Caluum & Asinium & ipsum Ciceronẽ credo solitos & inuidere, & liuere, & ceteris humanæ infirmitatis vitiis affici. solum inter hos arbitror Brutum, non*

* suo

maligni-

malignitate nec inuidiâ, sed simpliciter & ingenuè iudicium animi sui detexisse. an inuideret Ciceroni, qui mihi videtur ne Cæsari quidem inuidisse? Quod ad Ser. Galbam & C. Lælium attinet, & si quos alios antiquorum agitare non desitit, non exigit defensorem, cùm fatear quædam eloquentiæ eorum, vt nascenti adhuc nec satis adultæ, defuisse. Ceterùm si omisso optimo illo, & perfectissimo genere eloquentiæ, eligenda sit forma dicendi; malim hercule C. Gracchi impetum, aut L. Crassi maturitatem, quàm calamistros Mæcenatis, aut tinnitus Gallionis. adeò melius oratorẽ, vel hirtâ togâ induere, quàm fucatis & meretricio vestibus insignire. Neq; enim oratorius iste, immo hercule ne virilis quidẽ cultus est, quo plerique temporum nostrorum actores ita vtuntur, vt lasciuiâ verborum & lenitate sententiarum, & licentiâ compositionis; histrionales modos exprimant. quodq; vix auditu fas esse debeat, laudis & gloriæ & ingenij loco plerique iactant, cantari saltariq; cõmentarios suos. Vnde oritur illa fœda & præpostera, sed tamen frequens quibusdam exclamatio, vt oratores nostri, tenerè dicere, histriones disertè saltare dicantur. Equidem non negauerim Cassium Seuerum, quem solum Aper noster nominare ausus est, si his comparetur qui postea fuerunt, posse oratorem vocari, quamquam in magnâ parte librorum suorum plus vis habeat quàm sanguinis. Primus enim contemto ordine rerum, omissâ modestiâ, ac pudore verborum, ipsis etiam quibus vtitur armis incompositus, & studio feriendi plerumque * deiectu non pugnat, sed rixatur. Ceterùm, vt dixi, sequentibus comparatus, & varietate eruditionis, & lepore vrbanitatis, & ipsarum virium robore, multum cæteros superat. quorum neminem Aper nominare, & velut in aciem

* detectu

*edutere sustinuit. Ego autem exspectabam, vt incusato Asinio, & Cœlio, & Caluo, aliud nouum agmen produceret, pluresq; vel certè totidem nominaret, ex quibus alium Ciceroni, alium Cæsari, singulis demum singulos opponeremus. Nunc detractasse nominatim antiquos oratores contentus, neminem sequentium laudare ausus est, nisi in publicum & in commune. verum credo ne inuitos offenderet, si paucos excerpsisset. quotus enim quisq. scholasticorum nō hac suâ persuasione fruitur, vt se ante Ciceronē numeret, sed planè post Gabinianum? At ego non verebor nominare singulos, quo facilius propositus exemplis appareat quibus gradibus fracta sit & deminuta eloquentia. Appropera, inquit Maternus, & potius exsolue promissum. neque enim hoc colligi desideramus, disertiores esse antiquos, quod apud me equidem in confesso est, sed causas exquirimus, quas re solitum tractare, paullo antè, planè mitiore eloquentiâ & temporum nostrorum, * miratus, antequàm te Aper offenderet maiores tuos lacessendo. Non sum, inquit, offensus Aprinâ disputatione, nec vos offendi decebit, si quid fortè aures vestras perstringet, cùm sciatis hanc esse eiusmodi sermonum legem, iudicium animi citra damnū affectus proferre. Perge, inquit Maternus, de antiquis loquaris. vtere antiquâ libertate, à quâ vel magis degeneraui mus, quàm ab eloquentiâ. Et Messalla, Non reconditas Materne causas requiris, nec aut tibiipsi, aut huic Secundo, vel huic Apro ignotas, & iā mihi partes assignatis proferendi in medium, quæ omnes sentimus. Quis enim ignorat & eloquentiam & ceteras artes desciuisse ab illâ vetere gloriâ, non inopiâ hominum sed desidiâ iuuentutis, & negligentiâ parentū, & inscientiâ præcipientium, & obliuione moris antiqui? quæ mala primùm in vrbe*

nata,

nata, nox per Italiam fusa, iam in prouincias manant: quamquam nostra nobis notiora sunt. Ego de vrbe & his propriùs ac vernaculis vitiis loquar, quæ natos statim excipiunt, & per singulos ætatu gradus cumulantur, si prius de seueritate ac disciplinâ maiorum circa educandos formandosq; liberos pauca prædixero. Iamprimùm suum cuique filium ex castâ parente natum, non in cellâ emtæ nutricis, sed gremio ac sinu matris educabatur, cuius præcipua laus erat, tueri domum; & inseruire liberis. Eligebatur autem aliqua maior natu propinqua, cuius probatis spectatisq; moribus, omnis cuiuspiam familiæ suboles committeretur, coram quâ neq. dicere fas erat quod turpe dictu, neq. facere quod inhonestũ factu videretur. Ac non studia modò curasq;, sed remissiones etiam lususq; puerorum, sanctitate quadam ac verecundiâ temperabat. Sic Corneliam Gracchorũ, sic Aureliam Cæsaris, sic Attiam Augusti matrem præfuisse educationibus, ac produxisse principes liberos accepimus. quæ disciplina ac seueritas eò pertinebat, vt sincera & integra & nullis prauitatibus detorta vniuscuiusq. natura, toto statim pectore arriperet artes honestas: & siue ad rem militarem, siue ad iuris scientiã, siue ad eloquentiæ studium inclinasset, id solum ageret, id vniuersum hauriret. At nunc natus infans delegatur Græculæ alicui ancillæ, cui adiungitur vnus aut alter ex omnibus seruis plerumq. vilissimus, nec cuiquã serio ministerio accommodatus. horũ fabulis & erroribus, teneri statim & rudes animi imbuuntur. Nec quisquã in totâ domo pensi habet, quid coram infante domino, aut dicat, aut faciat: quando etiam ipsi parentes nec probitati neque modestiæ paruulos assuefaciunt, sed lasciuiæ & libertati. per quæ paullatim impudentia irrepit, & sui alieniq; contemtus.

temtus. Iam verò propria & peculiaria huius vrbis vitia pænè in vtero matris concipi mihi videntur, histrionalis fauor, & gladiatorum equorumq; studia. quibus occupatus & obsessus animus quantulum loci bonis artibus relinquit! quotũ quemq; inueneris qui domi quidquam aliud loquatur? quos alios adolescentulorum sermones excipimus, si quando auditoria intrauimus? Nec præceptores quidem vllas crebriores cum auditoribus suis fabulas habent. colligunt enim discipulos non seueritate disciplinæ, nec ingenij experimento, sed ambitione salutantium, & illecebris adulationis. Transeo prima discentium elementa, in quibus & ipsis parum elaboratur. nec in auctoribus cognoscendis, nec in euoluendâ antiquitate, nec in notitiâ vel rerum vel hominum, vel temporum satis operæ insumitur. sed expetuntur quos Rhetoras vocant: quorum professio quando primùm in hanc vrbem introducta sit, quamq; nullam apud maiores nostros auctoritatem habuit, statim de* curiis. Referam necesse est animum ad eam disciplinam, quâ vsos esse eos oratores accepimus, quorũ infinitus labor & cottidiana meditatio, & in omni genere studiorum exercitationes, ipsorum etiam continentur libris. Notus est vobis vtiq; Ciceronis liber qui Brutus inscribitur, in cuius extremâ parte, (nam prior cõmemorationem veterum oratorum habet,) sua initia, suos gradus, suæ eloquentiæ velut quandam educationẽ refert. se apud Q. Mucium ius ciuile didicisse, apud Philonem Academicum, apud Diodotum Stoicum omnis philosophiæ partes penitus hausisse: neque his doctoribus contentum, quorũ ei copia in vrbe contigerat, Achaiam quoq; & Asiam peragrasse, vt omnem omnium artium varietatẽ complecteretur. Itaque hercule in libris Ciceronis deprehendere licet, non

geome-

geometriæ, non musicæ, non grammaticæ, non denique vllius ingenuæ artis scientiam ei defuisse. Ille dialecticæ subtilitatem, ille moralis partis vtilitatem, ille rerũ motus caussasq; cognouit. ita enim est, optimi viri, ita, ex multâ eruditione, ex pluribus artibus, & omniũ rerum scientiâ exundat & exuberat illa admirabilis eloquentia. neque oratoris vis & facultas, sicut ceterarum rerum, angustiis & breuibus terminis cluditur: sed is est orator, qui de omni quæstione pulchrè & ornatè & ad persuadendum aptè dicere, pro dignitate rerum, ad vtilitatem temporũ, cum voluptate audientium possit. Hæc sibi illi veteres persuadebãt. ad hæc efficienda intelligebant opus esse, non vt rhetorum scholis declamarent, nec vt fictis nec vllo modo ad veritatem accedentibus controuersiis linguam modò & vocem exercerent; sed vt his artibus pectus implerent, in quibus de bonis ac malis, de honesto ac turpi, de iusto & iniusto disputatur. Hæc enim est oratori subiecta ad dicendum materia. Nam in iudiciis ferè de æquitate, in deliberationibus de honestate dicimus, ita vt plerumque hæc ipsa inuicem misceantur. de quibus copiosè & variè & ornatè nemo dicere potest, nisi qui cognouit naturam humanam, & vim virtutum, prauitatemq; vitiorum, & intellectum eorum quæ nec in virtutibus neque in vitiis numerantur. Ex his fontibus etiam illa profluunt, vt facilius iram iudicis vel instiget vel leniat, qui scit quid ira promptius ad miserationem impellat, qui scit quid sit misericordia, & quibus animi motibus concitetur. In his artibus exercitationibúsque versatus orator, siue apud infestos, siue apud cupidos, siue apud inuidentes, siue apud tristes, siue apud timentes dicendum habuerit, tenebit habenas animorum: & prout cuiusque natura postulabit, adhi-

bebit manum & temperabit orationē, parato omni instrumento, & ad omnē vsum repositō. Sunt apud quos astrictum, & collectum, & singula statim argumenta concludens dicendi genus, plus fidei meretur. apud hos dedisse operam dialecticæ proficiet. Alios fusa, & æqualis, & ex communibus ducta sensibus oratio, magis delectat. ad hos permouendos mutuabimur aliquid a Peripatetico. hi aptos & in omnem disputationem paratos iam locos dabunt: Academici pugnacitatem, Plato alitudinem; Xenophon iucunditatem. ne Epicuri quidē & Metrodori honestas quasdā exclamationes assumere, hisq; prout res poscit, vti, alienum erit oratori. neque enim sapientem informamus, neq; Stoicorum ciuitatem; sed eum qui non quasdam artes * audire, sed omnes liberaliter debet. Ideoq; & iuris ciuilis scientiam veteres oratores comprehendebāt, & grammaticâ, musicâ, & geometriâ imbuebantur. Incidit enim causse plurimæ quidem ac penè omnes, quibus iuris notitia desideratur: pleræq; autem, in quibus hæ quoque scientiæ requiruntur. Nec quisquam respondeat: sufficit vt ad tempus simplex quiddam & vniforme doceamur. Primùm enim aliter vtimur propriis, aliter commodatis: longéque interesse manifestū est, possideat quis quæ profert, an mutuetur. Deinde ipsa multarum artium scientia etiā aliud agentes nos ornat, atq. vbi minimè credas, eminet & excellit. Idq; non doctus modò & prudens auditor, sed etiam populus intelligit: ac statim ita laude prosequitur, vt legitimè studuisse, vt per omnes eloquentiæ numeros isse, vt denique oratorem etiam fateatur. quem non posse aliter exsistere, nec exstitisse vnquam confirmo, nisi eum qui tamquam in aciem omnibus armis instructus, sic in forū omnibus artibus armatus exierit. quod adeò negli-

* haurire

gitur

gitur ab horum temporum disertis, vt in actionibus eorum sex quoq. cottidiani sermonis, fœda ac pudenda vitia deprehendantur, vt ignorent leges, non teneant S.C. ius ciuitatis vltrò derideant: sapientiæ verò studium & præceptaprudentium penitus reformident: in paucissimos sensus & angustas sententias detrudant eloquentiam, velut expulsam regno suo: vt quæ olim omnium artium domina pulcherrimo comitatu pectora implebat, nunc circumcisa & amputata, sine apparatu, sine honore, pènè dixerim sine ingenuitate, quasi vna ex sordidissimis artificiis discatur. Ergo hanc primã & præcipuam causſam arbitror, cur tantũ ab eloquentiæ antiquorum oratorum recesserimus. Si testes desiderantur, quos potiores nominabo quàm apud Græcos Demosthenem? quem studiosissimum Platonis auditorem fuisse memoriæ proditum est. Et Cicero his vt opinor verbis, quidquid in eloquentia effecerit, id se non rhetorum, sed Academiæ spatiis consecutum. Sunt alia causſæ magna & graues, quas à vobis aperiri æquum est, quoniam quidem ego iam meum munus expleui, & quod mihi in consuetudine est, satis multos offendi: qui si forte hoc * audirent, certum habeo dicturos, me dum iuris & philosophiæ scientiam tamquam oratori necessariã laudo, ineptiis meis plausisse. Et Maternus, Mihi quidem, inquit, susceptum à te munus adeò peregisse nondum videris, vt inchoasse tantùm, & velut vestigia ac lineamenta quædam ostendisse videaris. Nam quibus instrui veteres oratores soliti sint, dixisti, differentiámque nostræ desidiæ & inscientiæ aduersus acerrima & fecundissima eorum studia demonstrasti: cetera exspecto, vt quemadmodum ex te didici quid aut illi scirent, aut nos nesciamus, ita hoc quoque cognoscam, quibus exercita-

* audierint,

tionibus iuuenes iam & forum ingressi confirmare & alere ingenia sua soliti sint. neque enim arte & scientiá, sed longè magis facultate eloquentiam contineri, nec tu puto abnues, & hi significare vultu videntur. Deinde cùm Aper & Secundus idem annuissent, Messalla quasi rursus incipiens: quoniam initia & semina veteris eloquentiæ satis demonstrasse videor, docendo quibus artibus antiqui oratores institui studiriq; soliti sint, persequar nūc exercitationē eorum: quamquam ipsis artibus ineſt exercitatio, nec quisquam percipere tot reconditas aut tam varias res potest, nisi vt scientiæ meditatio, meditationi facultas, facultati vis eloquentiæ accedat. per quæ colligitur eandem esse rationē, & percipiendi quæ proferas, & proferendi quæ perceperis. sed si cui obscuriora hæc videntur, isq; scientiam ab exercitatione separat, id certè concedet, instructū & plenum his artibus animum, longè paratiorem ad eas exercitationes venturum, quæ propria circa oratoriam videntur. Ergo apud maiores nostros iuuenis ille, qui foro & eloquentiæ parabatur, imbutus iam domesticá disciplinâ, refertus honestis studiis, deducebatur à patre, vel à propinquis, ad eum oratorem qui principem locum in ciuitate tenebat. hunc sectari, hunc prosequi, huius omnibus dictionibus interesse, siue in iudiciis siue in concionibus assuescebat, ita vt altercationes quoq. excipere, & iurgiis interesse, vtq; sic dixerim, pugnare in prœlio disceret. magnus ex hoc vsus, multum constantiæ, plurimum iudicij iuuenibus statim contingebat; in mediâ luce studentibus atque inter ipsa discrimina, vbi nemo impune stultè aliquid, aut contrariè dicit, quo minus & iudex respuat, & aduersarius exprobret, ipsi denique aduocati aspernentur. Igitur verâ statim & incorruptâ eloquen-

tiâ

tiâ imbuebantur: & quamquam vnum sequerentur, tamen omnes eiusdē ætatis patronos in plurimis & causis & iudiciis cognoscebant: habebant q; ipsius populi diuersissimarum aurium copiam, ex quâ facilè deprehendebatur quid in quoq. vel probaretur vel displiceret. Ita nec præceptor deerat optimus quidē & electissimus, qui faciem eloquentiæ non imaginem præstaret: nec aduersarij & æmuli, ferro non rudibus dimicantes: sed auditorium semper plenum, semper nouum, ex inuidis & fauentibus, vt nec bene dicta dissimularentur. Scitis enim magnam illam & duraturam eloquentiæ famam, non minus in diuersis subsellijs parari quàm suis; quin immò constantiùs surgere ibi, fideliùs corroborari. Atq. hercule sub eiusmodi præceptionibus iuuenis ille de quo loquimur, oratorum discipulus, fori auditor, sectator iudiciorum, eruditus & assuefactus alienis experimentis, cui cottidie audienti notæ leges, non noui iudicum vultus, frequens in oculis consuetudo concionum, sæpe cognita populi aures, siue accusationem susceperat, siue defensionem, solus statim & vnus cuicumque caussæ par erat. Nonodecimo ætatis anno L. Crassus C. Carbonem, vno & vicesimo Cæsar Dolabellam, altero & xx. Asinius Pollio C. Catonem, non multò ætate antecedens Caluus Vatinium, iis orationibus insecuti sunt, quas hodiéque cum admiratione legimus. At nunc adolescentuli nostri deducuntur in scenas scholasticorū, qui rhetores vocantur: quos paullo ante Ciceronis tempora exstitisse, nec placuisse maioribus nostris, ex eo manifestum est, quòd Marco Crassō & Domitio censoribus eludere, vt ait Cicero, ludum impudentiæ iussi sunt. Sed, vt dicere instituera, deducimur in scholas, quibus non facilè dixerim vtrúmne locus ipse, an condiscipuli, an genus stu-

*diorum plus mali ingeniis afferant. Nam in loco nihil reuerentiæ, sed in quem nemo nisi imperitus æquè intrat. In condiscipulis nihil profectus, cùm pueri inter pueros, & adolescentuli inter adolescentulos pari securitate dicant & audiantur. Ipsæ verò exercitationes magnâ ex parte contrariæ. Nempe enim duo genera materiarum apud rhetores tractantur, suasoriæ, & controuersiæ. Ex iis suasoriæ quidem etsi tamquam planè leuiores & minus prudentiæ exigentes, pueris delegantur; controuersiæ robustioribus assignantur, quales per fidem, & quàm incredibiliter compositæ! Sequitur autem vt materiæ abhorrentis à veritate declamatio quoque adhibeatur. Sic fit vt tyrannicidarum præmia, aut vitiatarum electiones, aut pestilentiæ remedia, aut incesta matrum, aut quidquid in fabulâ cottidie agitur, in foro vel raro vel numquam, ingentibus verbis persequantur: cùm ad veros iudices ventum est * rem cogitare, nihil humile, nihil abiectum eloqui poterat. Magna eloquentia, sicut flamma materiâ alitur, & motibus excitatur, & vrendo clarescit. Eadem ratio in nostrâ quoque ciuitate antiquorum eloquentiam pronexit. Nam etsi horum quoque temporum oratores ea consecuti sunt, quæ compositâ & quietâ & beatâ Rep. tribui fas erat: tamen istâ perturbatione ac licentiâ plura sibi assequi videbantur, cùm mixtis omnibus & moderatore vno carentibus, tantum quisque orator saperet, quantum erranti populo persuaderi poterat. Hinc leges assiduæ, populare nomen, hinc conciones magistratuum panè pernoctantium in rostris, hinc accusationes potentium reorũ, & assignata etiam domibus inimicitiæ, hinc procerum factiones & assidua senatus aduersus plebem certamina. quæ singula etsi distrahebant Rempublicam, exercebant tamen illorum*

temporum

temporum eloquentiam, & magnis cumulare præmiis videbantur. Quia quantò quisque plus dicendo poterat, tantò facilius honores assequebatur; tantò magis in ipsis honoribus collegas suos anteibat; tantò plus apud principes gratiæ, plus auctoritatis apud patres, plus notitiæ ac nominis apud plebem * probabat. hi clientelis etiam exterarum nationum redundabant. hos iuris in prouincias magistratus reuerebantur, hos reuersi colebant. hos & prætura & consulatus vocare virtò videbantur. hi ne priuati quidem sine potestate erant, cùm & populum & senatum consilio & auctoritate regerent. quinimmo sibi ipsi persuaserant, neminē sine eloquentiâ aut assequi posse in ciuitate, aut tueri conspicuum & eminentem locum. nec mirum, cùm etiam inuiti ad populum producerentur: cùm parum esset in senatu breuiter censere, nisi * qui ingenio & eloquentiâ sententiâ suam tueretur: cùm in aliquam inuidiam aut crimen vocati, suâ voce respondendum haberent; cùm testimonia quoq. in publicis non absentes nec per tabellam dare, sed coram & præsentes dicere cogerentur. Ita ad summa eloquentiæ præmia, magna etiam necessitas accedebat, & commoda. Disertum haberi pulchrū & gloriosum, sed contrà, mutum & elinguem videri, deforme habebatur. Ergo non minus rubore quàm præmiis stimulabantur. ne clientulorum loco potiùs quàm patronorum numerarentur: ne traditæ à maioribus necessitudines ad alios transirent: ne tanquam inertes & non sufficturi honoribus aut non impetrarent, aut impetratos malè tuerentur. Nescio an venerint in manus vestras hæc veterè, quæ & antiquorum bibliothecis adhuc manent & nunc maximè à Muciano contrahuntur: ac iam vndecim, vt opinor, Actorū libris, & tribus Epistolarum compositis,

* parabat.

* quis

&

& edita sunt. Ex his intelligi potest Gn. Pompeium & Marcum Crassum, non viribus modò & armis, sed ingenio quoque & oratione valuisse: Lentulos, & Metellos, & Lucullos, & Curiones, & ceterorum procerũ manum, multum in his studiis operæ curæq; posuisse: nec quemquam illis temporibus magnã potentiam, sine eloquentiã consecutum. His accedebat splendor rerũ, & magnitudo causarum, quæ & ipsa plurimum eloquentiæ prastant. Nam multum interest vtrúmne de furto, aut formulâ & interdicto dicendũ habeas, an de ambitu comitiorum, expilatis sociis, & ciuibus trucidatis. quæ mala sicut non accidere melius est, ita q; optimus ciuitatis status habendus est, quo nihil tale patimur: ita cùm acciderent, ingentem eloquẽtiæ materiam subministrabant. Crescit enim cum amplitudine rerum vis ingenij, nec quisquam claram & illustrem orationẽ efficere potest, nisi qui causam parem inuenit. Non opinor Demosthenem orationes illustrant, quas aduersus tutores suos composuit: nec Ciceronem, magnum oratorem P. Quintius defensus aut Licinius Archias faciunt: Catilina, & Milo, & Verres, & Antonius, hanc illi famam circumdederunt: non quia tanti fuit R. P. malos ferre ciues, vt vberem ad dicendum materiam oratores haberent: sed, vt subinde admoneo, quæstionis meminerimus, sciamus q; nos de eâ re loqui, quæ facilius turbidis & inquietis temporibus exstitit. Quis ignorat vtilius ac melius esse frui pace, quàm bello vexari? Plures tamen bonos præliatores bella quàm pax ferunt. Similis eloquentiæ conditio. Nam quò sæpius steterit tamquam in acie, quo q; plures & intulerit ictus & exceperit, quò maior aduersarius, eò acrior qui pugnat sibi asperas desumserit, tãtò altior & excelsior & illis nobilitatus criminibus, in ore

hominum

hominum agit, quorum ea natura est vt secura nolint. Transeo ad formam & consuetudinem veterum iudiciorum: quæ & si nunc aptior est ita erit eloquentia, tantò illud forum magis exercebat, in quo nemo intra paucissimas horas perorare cogebatur, & liberæ comperendinationes erant, & modum dicendi sibi quisque sumebat; & numerus neque diterum neq; patronorum finiebatur. Primus tertio cõsulatu Gn. Pompeius astrinxit imposuitq; veluti frenos eloquentiæ, ita tamen vt omnia in foro, omnia in legibus, omnia apud prætores gererentur: apud quos quanto maiora negotia olim exerceri solita sunt, quod maius argumentũ est, quàm quòd causſæ centumuirales quæ nunc primum obtinent locum, adeò splendore aliorum iudiciorum obruebantur, vt neq; Ciceronis, neque Cæsaris, neque Bruti, neque Cœlij, neque Calui, non denique vllius magni oratoris liber apud centumuiros dictus legatur, exceptis orationibus Asinij, quæ pro hæredibus Vrbiniæ inscribuntur, ab ipso tamẽ Pollione medij diui Augusti tẽporibus habitæ, postquam longa temporum quies, & continuũ populi otium, & assidua senatus tranquillitas, & maximi principis disciplina, ipsam quoque eloquentiam sicut omnia alia pacauerat? Paruum & ridiculum fortasse videtur quod dicturus sum, dicam tamen vel ideò vt rideatur. Quantum humilitatis putamus eloquentiæ attulisse pænulas istas, quibus astricti & velut inclusi cũ iudicibus fabulamur? quantum virium detraxisse orationi auditoria & tabularia credimus, in quibus iam ferè plurimæ causſæ explicantur? Nam quomodo nobiles equos cursus & spatia probant; sic est aliquis oratorũ campus, per quẽ nisi liberi & soluti ferantur, debilitatur ac frangitur eloquentia. Ipsam quinimmo curã & diligentem styli anxietatem

tem contrariam expetimur: quia sæpe interrogat iudex; quando incipias; & ex interrogatione eius incipiendum est. frequenter probationibus & testibus, silentium patronus indicit. vnus inter hæc dicenti ac alter astitit, & res velut in solitudine agitur. Oratori autem clamore plausuq; opus est, & velut quodam theatro. qualia cottidie antiquis oratoribus contingebant: cùm tot pariter ac tam nobiles forum coartarent: cùm clientela quoque, & tribus, & municipiorum legationes; ac partes Italiæ periclitantibus assisterent: cùm in plerisque iudiciis crederet populus Roman. sua interesse quid iudicaretur. Satis cõstat C. Cornelium, & M. Scaurũ, & T. Milonem, & L. Bestiam, & P. Vatinium, concursu totius ciuitatis & accùsatos & defensos. vt frigidissimos quoq; oratores, ipsa certantis populi studia, excitare & incendere potuerint. Itaque hercule eiusmodi libri exstant, vt ipsi quoque qui egerunt, non aliis magis orationibus censeantur. Iam verò conciones assiduæ, & datum iis quoque potentissimum quemque vexandi, atque ipsa inimicitiarum gloria, cùm se plurimi disertorum, ne à P. quidem Scipione, aut Sylla, aut Gn. Pompeio abstinuerint, & ad incessendos principes viros, vt est natura inuidiæ, populi quoque histriones auribus vterentur, quantũ ardorem ingeniis, quas oratoribus faces admouebant! Non de otiosâ & quietâ re loquimur, & quæ probitate & modestiâ gaudeat: sed est magna ista & notabilis eloquentia, alumna licentiæ, quam stulti libertatem vocabant, comes seditionum. effrenati populi incitamentum, sine obsequio, sine seruitute, contumax, temeraria, arrogans, quæ in bene constitutis ciuitatibus non oritur. Quem enim oratorem Lacedæmonium, quem Cretensem accepimus? quarum ciuitatum seuerissima disciplina,

ne, & seuerissimæ leges traduntur. Nec Macedonum quidem ac Persarum, ac vllius gentis, quæ certo imperio contenta fuerit, eloquentiam nouimus. Rhodij quidam, Athenienses plurimi oratores exstiterunt: apud quos omnia populus, omnia imperiti, omnia, vt sic dixerim, omnes poterant. Nostra quoque ciuitas donec erravit, donec se partibus, & dissensionibus, & discordiis cõfecit, donec nulla fuit in foro pax, nulla in senatu concordia, nulla in iudiciis moderatio, nulla superiorum reuerentia, nullus magistratuum modus: tulit sine dubio valentiorem eloquentiam, sicuti indomitus ager habet quasdam herbas lætiores. Sed nec tanti Reipublicæ Gracchorum eloquentia fuit, vt pateretur & leges: nec bonæ formam eloquentiæ Cicero tali exitu pensauit. Sic quoque quod superest antiquis oratoribus, forũ non emendare, nec vsquam ad votum compositæ ciuitatis argumentum est quidem, quòd nemo nos aduocat, nisi aut nocens aut miser. quod municipium in ciuitatem nostram venit, nisi quod aut vicinus populus, aut domestica discordia agitat? quam prouinciam tuemur, nisi spoliatam vexatamq; ? Atqui melius fuisset non queri, quàm iusticari. Quòd si inueniretur aliquis ciuitas in qua nemo peccaret, superuacuus esset inter innocentes orator, sicut inter sanos medicus. Quo modo tamen minimum vsus minimúmque profectus ars medendi habet in his gentibus, quæ firmissimâ valetudine ac saluberrimis corporibus vtuntur: sic minor oratorum obscuriorq; gloria est inter bonos mores, & in obsequium regentis paratos. Quid enim opus est longis in senatu sententiis, cùm optimi cito consentiant? Quid multis apud populũ concionibus, cùm de republicâ nõ imperiti & multi deliberent, sed sapientissimus & vnus? Quid voluntariis accusationibus,

fationibus, cùm tam rarò & tam parcè peccetur? Quid inuidiosis & excedentibus modum defensionibus, cùm clementia cognoscentis obuiam periclitantibus eat? Credite optimi, & in quantum opus est disertissimi viri, si aut vos prioribus sæculis, aut isti quos miramur, his nati essent, ac deus aliquis vitas vestras, vestra tempora repentè mutasset: nec vobis summa illa laus & gloria in eloquentiâ, neq. illis modus & temperamentum defuisset. Nunc quoniam nemo eodem tempore assequi potest magnam famam & magnam quietem, bonis sæculi sui quisque, citra obtrectationem alterius, vtatur. Finierat Maternus. Tum Messalla: Erant quibus contradicerem, erant de quibus plura dici vellem, nisi iam dies esset exactus. Fiet, inquit Maternus, postea arbitratu tuo, & si qua tibi obscura in hoc meo sermone visa sunt, de his rursus conferemus. Ac simul assurgens & Aprum complexus, Ego, inquit, te poëtis; Messalla, antiquariis, criminabimur. At ego vos rhetoribus & scholasticis, inquit. Cùm adrisissent, discessimus.

FINIS.

INDEX ALPHABETICVS IN CORNELIVM TACITVM.

A.

ABbarus Arabum Rex, pag. 244. & seq.
Abnoba, mons, 631
Acte, liberta Neronis 278,299. & seq. 307. & seq.
Adgandestrius Chattorum princeps, 94
Adiabeni 342. & seq.
Adiutrix legio, 475. 631
Adoptionis ficti mos prauus, 351
Adrana fl. 33
Adulterij pœna apud Germanos, 640
AEduí populi 116. 428. & seq.
AEgyptus, 406, 442, 476
AEgyptia Iudaicaque superstitione infecti pellumtur Italia. 93
AElia Petina, 239
AElius Gallus, 184
AElius Seianus 133. eius genus, vita & mores 137. Liuiam Drusi vxorē adulterio polluit 138. venenum parat Druso 141. & seq.
AEmilia Lepida 106. eius mors, 210
AEnus fl. 511
AEsculapius deus, 613
AEstyorum gentes, 652
Afranius Burrhus. Vide Burrhus.
Africa 76, 77, 406, 533
M. Agrippa 2, 408
Agrippa Postumus, vnicus nepos Augusti 5. eius cædes ibid.
Agrippa Postumus falsus, Clemens nomine 69. interfectus ibid.
Agrippina Germanici vxor, neptis Augusti, 21, 25. & seq. 41. & seq. 95. & seq. 144. & seq. 167. & seq. eius mors 200
Agrippina Iulia, Germanici filia, mater Neronis: 80. nubit Claudio Imp. 240. & seq. eius lasciuia, 279, 307
Agrippinæ insidiæ parantur à filio 307. & seq. occiditur 311. & seq.
Agrippina Colonia, Vbiorum oppidum, 432, 570. & seq. 592, 595, 597. & seq. sic dictum ab Agrippina Iulia, ibi genita, 250
Agrippinenses 432. & seq. 575. & seq. 595, 597. & seq. 609. & seq.
Albani, 205, 403
Albis fl. 60, 640
Albium Intemelium, 459
Albucilla, vxor Satrij Secundi, multorum amoribus famosa, 214
Alexandria, 533, 613
Alienus Cæcina. Vide Cæcina.
Alisō fl. 53
Allobroges, 437
Alpes Iuliæ, 510
Alphenus Varus 468, 476. & seq. 527, 537, 541, 564.
Alpinus Montanus 527, 577, 626
Alsinum, 518
Amisia fl. 38, 53
Amphitheatrum Placentinum conflagrat, 463
Amphitheatrum cœptum apud Fidenam, cadit, maxima strage hominum 172. & seq.
Andecaui pop. 117
Angli, 649
Angriuarij 53, 59. & seq. 646
Anicetus, Polemonis libertus 308. eius mors. 530
Annæus Lucanus occiditur, 379
Annæus Seneca 241. rector Neronis 273. accusatur 333. & seq. eius cædes, 376
Annius Bassus, 534
Annius Faustus 457. damnatus, 458.
Annius Gallus 450. & seq. 458, 464. & seq. 476
Annus magnus & verus, 696
Ansibarij, 304
Anteius, 388. & seq.
Antiochia. 495
Antiochensium theatrum ibid.
Antiochus rex 496. 615

Antistius Sosianus 288,332,338, 585
Antium colonia. 353
Antona fl. 252
Antoniaturris, 621
M. Antonius, 72,77,78
Antonius Felix. Vide Felix.
Antonius Flamma, 586
Antonius Nouellus 449,459
Antonius Primus 498. & seq. 508, 513. & seq. 524. & seq. 535, 540, 553,560,582,601,610
Apenninus 530,533,538,539
Apicata, Sciani uxor, 139,143
Apinius Tiro, 538,551
Apis idolum, 616
Aponius Saturninus, Mœsiæ præfectus, 444,498,504. & seq. 511, 513. & seq.
L. Apronius, inferioris Germaniæ proprætor, 179
Apuleia Varilia, sororis Augusti neptis, 76
Aquileia, 510
Aquilius primipilaris, 566
Aquilius Regulus, 585
Arabes ludæis infensi, 615
Aramisci pop. 644
Araxis, 394
Archelaus Cappadociæ rex, inuisus Tiberio, eiusque mors, 71
Arduenna saltus, 217
Arenacum, 626
Aricinum nemus, 527
Arij 651. & seq.
Ariobarzanes Medus, 51
Ariouistus rex, 605
Armenij 79,260,292. & seq. 320. & seq.
Armenia 51,80,294. & seq.
Arminius, Cheruscorum princeps 33. & seq. 54. & seq. 73. & seq. occiditur, 94
Arnus fl. 47
Arpus, Chattorum princeps, 55
Arrius Varus 511. & seq. 516. & seq. 558 & seq. 581. & seq. 601.
Arruntius Stella, 285
Arsaces, Armeniæ rex, 205
Arsacidarum gens 50. & seq. 204.
Arsamea fl. 349
Artabanus, Parthorum rex, 80, 204, 207, 210, 211. & seq.
Artauasdes Armeniorum rex 51. & seq.
Artaxata, vrbs Armeniæ 79, 205. 262, 294. combusta, deleta & solo æquata, 295
Artaxias Artauasdis filius, 51
Artaxias Zenonis Polemonis filius rex datus Armeniis à Germanico 79, 83. defunctus, 204.
Asciburgium, 577, 632
Asinius Gallus 6, 9. & seq. 65. & seq. 178. eius mors, 200.
Asinius Pollio, 8, 156
Asphaltites lacus, 618
Asyla, 127. & seq.
Athenæ, 77
Arestæ, 512
Auenticum Heluetiæ caput, 438
Aundienus Rufus 14
Augurium aquilarum, 57, 58
Augusta Taurinorum 487
Augustales ludi, 12, 32
Augustani equites, 315
Augustus Cæsar 1. & seq. eius mors 6. testamentum 6. funus 7. & seq.
Augustodunum Aeduorum caput, 118. & seq.
Auiones pop. 649
Auitus Didius. Vide Didius.
Aulus Vitellius. Vide Vitellius
Auspicia, sortes & præsagia Germanorum. 636.

B.

Baduhennæ lucus, 179
Baianus lacus, 108
Balsamum, 618
Bardanes rex Parthorum, eiusque mors, 222
Basilides Aegyptius sacerdos 611
Bassus Lucillius. Vide Lucillius Bassus
Batavi 53. & seq. 433, 435, 467. & seq. 487. & seq. 564, 566, 574, 576. & seq. 623, 645. & seq.
Batauorum insula, 53, 628
Batauodurum. 626
Bedriacum 465, 474, 476. & seq. 519
Belgæ, 21, 117, 568
Belus amnis, 619
Berenice regina 453, 496
Bethasij 593, 599, 600. & seq.
Bibaculi carmina, 156
Bingium 603
Blæsus Iunius. Vide Iunius.
Boij 644
Boiocalus Ansibarius 304
Bonna 570, 573, 627
Boudicia Prasutagi uxor 323. vitam veneno finit 326
Bracha tegmen barbarum 485
Brigantes Britanniæ populi 253, 604.

Brinio Caninefas nobilis 566
Brittanni 253. & seq. 325. & seq. 659. & seq.
Britanniæ descriptio 508, 659. & seq.
Britannicus Claudii Cæs. & Messalinæ filius 223, 235. & seq. Britannico Domitium antegenit Claudius 250 Britannico venenum paratur à Nerone 280. eius mors, 281. sepultura ibid.
Brixellum 471. 480
Bructeri 31, 36. & seq. 304, 625, 646
Burii, populi 650
Burrhus Afranius rector Neronis 273. & seq. 310. & seq. eius mors 332
Byzantium 260. & seq. 497.

C.

CAEcilius Simplex, consul 485, 545
Cæcina Alienus 20, 29. & seq. 33, 38, 39. & seq. 52. & seq. 429. 434, 437. & seq. 451. & seq. 458, 461. & seq. 474. & seq. 488. & seq. 502, 505, 510, 511. & seq. 525.
Cælius mons, 174
Cæsarea 495
Cæsia silua 30
Calcedonia 668. & seq.
Cales prouincia 152
Caligula Germanici filius militari vocabulo ficappellatus 25
Callistus Claudij libertus 233, 239
Calpurnius Asprenas 457
Calpurnius Galerianus C. Pisonis filius 564. eius mors ibid.
Calpurnius Piso 66, 149, 366. & seq.
Calpurnius Repentinus, centurio 431. eius mors 433
Caluisius Sabinus legatus 426
Camalodunum, colonia 323. & seq.
Cameræ, naues Ponticæ 533
Campania 559
Campaniæ lacus 401
Candidati prætura duodecim 11. & seq.
Caninefates 179, 566, 569, & seq. 593, 610.
Capito Fonteius. Vide Fonteius Capito
Capitolij structores 548
Capitolij conflagratio 548
Capitolij restitutio 590
Cappadoces 80
Cappadocia 458
Capreæ insula 175
Capua 559
Caracates pop. 602
Caractacus rex Britanniæ 253, 531. & seq.
Carioualda, Batauorum dux 15
Carmelus mons 496
Carfulæ 540
Carthismandua, Brigantum regina, 254, 531.
Caspiarum claustra 493
Caspia via 205
Cassius Chærea 21
Cassius Seuerus exsul, 149
Castorum locus 465
Castum nemus 649
Catti 33. & seq. 53. & seq. 61, 259, 305, 580, 643
Catualda nobilis iuuenis 82
Catulli carmina 156
Catumerus Chattorum princeps 225
Celenderis Ciliciæ castellum 90
Celsus Marius. Vide Marius Celsus.
Cenchrius amnis 128
Centuriones verberibus multantur à militibus 20
Cenus Neronis libertus 481
Cerialis Petilius. Vide Petilius Cerialis
Cerius Seuerus tribunus 417
Cesellius Bassus Pœnus 382. eius mors 383
Cestius Gallus Syriæ legatus 620
Cestius Seuerus 583
Cethegus Labeo legatus 179
Chaldææ artis peritus Tiberius 189
Chamaui 304, 646
Charicles medicus 215
Chasuari pop. 646
Chauci 23, 36, 226, 625. & seq. 647.
Cheruſci 34. & seq. 57. 73, 226. & seq. 251, 647. & seq.
CHRISTVS 364
Christiani 364
Ciceronis carmina 701
Ciceronis libri 712
Cilices 71. 90
Cilices agreſtes Clitæ dicti 265
Cimbri, 605. 648
Cingonius Varro 403
Cinithii 77
Circenſes ludi 223
Ciuilis Claudius. Vide Claudius Ciuilis
Clanis flu. 47
Clarij Apollinis oraculum 78
Classicus præfectus alæ Treuerorũ 460, 502. & seq. 597, 609. 626

Clauarium donatiui nomen 534
Claudia M. Silani filia, C. Cæsaris vxor 197,213
Claudia Pulchra, sobrina Agrippinæ 167
Claudius Apollinaris 538
Claudius Tiberius Cæsar 218,223, 232. Claudio nubit Agrippina Iulia, mortuâ Messallina 240. Claudij fœuitia 267. Claudius temulentus 270. Claudio venenũ paratur dolo Agrippinæ 270. moritur ibid. eius funus 271
Claudius Ciuilis Batauorum princeps 564. & seq. 591, 596, 624, 629
Claudius Cossus legatus 438
Claudius Drusus. Vide Drusus.
Claudius Fauentinus centurio 538
Claudius Iulianus ibid.
Claudius Labeo Præfectus alæ Batauorum 569,593,600
Claudius Sagitta, 588
Claudius Sanctus 597
Claudius Seuerus 437
Claudius Timarchus Cretensis, reus agitur 352
Claudius Victor 577
Clemens Iulius centurio 17
Clemens Postumi Agrippæ seruus 69. & seq.
Clitarum natio 210
Clodius Macer 403,504
Cluuius Rufus 441,483,486,487
Cocceius Nerua 380. abstinentia moritur 200,201
Cottianæ alpes 601
Codicilli Seiani 159
Codicilli Pisonis 103
Cœlaletæ pop. 116
Cœlius orator 697
Cœlianæ orationes 700
Cogidunus rex, 662
Cohibus fl. 533
Coi, 145,268
Colonia Agrippina. Vide Agrippina Colonia.
Comageni 71,80
Cometes sidus 318,385
Comitia consularia 48
Comitia è campo translata ad patres 11
Comitia magistratuum habenda in quinquennium 67
Coniuratio in Neronem 366. & seq. eiusdem coniurationis proditio è domo Sceuini 370. & seq. & coniuratorum supplicia 372. & seq.
Consulum discordia 185
Cora Etruriæ promontorium, 69
Corbulo Domitius 112 & seq. 226. & seq. 276. & seq. 295. & seq. 319. & seq. 343. & seq 355. & seq. 511.
Corcyra insula 95
Cornelius Dolabella 120,131,450. eius mors 486
Cornelius Fuscus 499,509,550
Cornelius Laco 403,407. & seq. 419,422. eius mors 425
Cornelius Martialis 547. & seq.
Cornelius Sylla 285,300. eius mors 337
Cornelius Tacitus de suis Annalibus 154,155
Cornelius Tacitus sacerdos Quindecimuiralis, & prætor sub Domitiano 223
Corsica 461. & seq.
Cotta Messallinus 149,182,180
Cottiæ alpes 449
Cotys rex Thracum 83. & seq. occiditur 85
Cotys rex minoris Armeniæ 221
Cremona 461. & seq. 489. & seq. 506,516. & seq. oppugnatur 523.
Cremonæ excidium, &c. 525. & seq.
Cremutius Cordus 155. eius mors 157. eius libri ibid.
Crescens Neronis libertus 442
Creticus Sullanus rector Syriæ, 51,72
Crispinus Centurio 433
Crupellarij 118
Cruptoricis villa 119
Cugerni 624. & seq.
Cincia lex 219
Curtius Montanus 582,583. & seq.
Curtius Rufus 228
Curtius lacus 423,482
Cusus flu. 83
Cyclopes. 128

D.

DACORVM gens 400,532
Dahæ pop. 51
Dalmatæ 514,534
Danubius flu. 532.631
Decimus Pacarius. Vide Pacarius.
Decumana porta 40
Demetrius Cynicus 399
Dianæ Limenetidis templum 162
Diana Persica 128
Dicendi formæ & genera mutantur cum temporibus 697
Didius Auitus 256,303. & seq. 321

Dillius Vocula. Vide Vocula.
Dinis Thracum dux 166
Diuodurum, Mediomatricum opidum 435
Domitia Neronis amita 269
Domitianus, Vespasiani filius 549, 549. & seq. Cæsar consalutatus à militibus 556. eius stupra, adulteria, & indomitæ libidines 558,601. & seq. præturam capit, 581. & seq. imperij munia omittit 614
Gn. Domitius 180,187
L. Domitius, Gn. Domitij AEnobarbi & Iuliæ Agrippinæ filius 223,240. ei despondetur Octauia Claudij filia, 243. & seq. adoptatur à Claudio, 250
Domitius Afer 167.174
Domitius Balbus 327
Domitius Celer 89
Domitius Corbulo. Vide Corbulo.
Domitius Sabinus 417
Donatius Valens 431. eius mors 433
Druidæ 322,591
Drusilla Germanico genita 195
Drusus Claudius primignus Augusti, Germanici pater 2,21,71,97
Drusus Germanici frater 11,16. & seq. 46,72,76, & seq. 98. & seq. 105. & seq. 127, 138. Druso venenum parat Seianus 141. Drusi mors, ibid. funus 142
Drusus Germanici filius 139,147 eius mors 199
Drusus Germanici filius falsus 185
Dulgibini pop. 646.

E.

Educatio praua 706,707
Edui, senatorum in vrbe ius adepti 231
Eleazarus, Iudæorum dux 622
Eloquentiæ vtilitas 685. & seq.
Emeritenses 443
Ennia Macronis vxor 213
Ephesij 127,128
Epicharis 367. & seq. eius mors 372
Epiphanes rex 460
Eporedia 438
Epponina vxor Iulij Sabini 600
Eprius Marcellus. Vide Marcellus Eprius
Equestris Fortunæ ædes apud Antium 132,133
Erato regina Armeniorum 51
Euphrates flu. 208
Eudemus medicus Liuiæ 139,143
Eudoses pop. 649
Ezates, 245.

F.

Fabius Maximus 4. eius mors ibid.
Fabius Priscus 610
Fabius Valens 404. & seq. 429. & seq. 465,483. & seq. 488. & seq. 502,,503. & seq. 529. & seq. capitur 531. interficitur 541. eius vita & mores ibid. & seq.
Fabricius Veiento 332
Fanum Fortunæ 534
Fasti adulatione temporum fœdati 582
Fatone an forte voluantur res mortalium 402
Felix Iudææ præfectus 264, 620. & seq.
Feminæ ob lacrymas damnatæ 192
Feminarum libido coërcita 93
Feminarum pœna quæ seruis coniunguntur 264
Feminarum vitia 113
Fenjus Rufus 285,333. & seq. 367
Fenni pop. 653
Filius patrem interficit 521. & seq.
Flaccus Hordeonius 405, 431. & seq. 483, 504. & seq. 569. & seq. interficitur 580
Flamen Dialis 126,146. & seq.
Flauianus. Vide Titus Ampius Flauianus.
Flauius Arminij frater 54,225
Flauius Sabinus. Vide Sabinus.
Flauius Vespasianus. Vide Vespasianus.
Fleuum castellum 179
Fonteius Agrippa 64,532
Fonteius Capito 157. & seq. 404, 429. & seq.
Forum Iulij 530
Forojulienſis colonia 460,530
Fosi pop. 647
Frisij 178,227,303. & seq. 566. & seq. 647.
Fucinus lacus 265,266
Fufius consul 181
Fulcinius Trio celebris accusator 64. & seq. 100. & seq. 208. & seq.
Furius Camillus, 77. & seq.
Fundani lacus 546
Funera Germanorum 643
Furuius. 167.

G.

GALATIA 457
Galba 400. & seq. occiditur, 423 eius vita, mores, &c. 427. & seqq.
Galbiani 428
Galeria, vxor Vitellij 486
Galerius Trachalus 451, 485
Galgacus dux 670
Galilai 264
Galli 631. & seq.
Galli Rhenum accolentes Galbianis aduersi 428
Galli rebellionem cœptant 116. & seq.
Galli in Germaniam transgressi 644
Gallia 404
Gallia comata 229
Gallia Narbonensis 249, 450
Galuia Crispinilla, magistra libidinum Neronis 440
Gambriuij 632
Gannascus Chaucorum dux, Caninefas natione, Germaniam inferiorem incursat, & Gallorum oram vastat 225. eius mors 227
Garamantum rex prædarum receptor 150
Garamantæ 150, 589
Gelduba, loci nomen 574. & se.
Germani milites 411. & seq. 472, 504. læti bello 567. fluminibus sueti, 623. custodes imperatoris 16. Germanorum armatura 55. Germanorum patrius mos in bello 464. Germanorum obnoxia morbis corpora 502
Germaniæ situs, mores & populi 631. & seqq. vsque ad finē libelli.
Germaniæ inferioris legiones 405, 429
Germaniæ superioris legiones 406, 406, 430.
Germaniæ turbatio 532
Germanicus Cæsar Claudij Drusi filius 3. & seq. 21. & seq. 29 & seq. 72. 77 moritur 86. eius funus 87. honores illi post mortem decreti 92. & seq.
Gessius Florus procurator Iudææ 620
Gindes flu. 222
Glesum 652
Gotarzes Parthorum rex 221, 243, & seq. moritur 245
Gothini pop. 650
Gothones pop. 651
Gracchus prætor 196
Graia alpes 439
Graius mons 601
Granius Marcellus 46
Grinnes 626
Gugerni 574

H.

HADRIA 530
Hæmus mons 116
Hammonis oraculum 616
Haruspicum collegium, 224
Q. Haterius 10. eius mors, 172
Haterius Agrippa 46, 76, 121. & seq. 188, 189
Helius Gracilis Belgicæ legatus 302
Hellusij pop. 653
Heluetij Gallica gens 437, 644
Heluidius Priscus 262, 590
Hercules apud AEgyptios celebris, 81
Herculis columnæ 647
Herculis oraculum 244, 245
Herculi sacra silua 55
Hercynia silua 73, 644
Herennius Gallus 574, 595. eius mors 603
Herminones 632
Hermunduri 251, 305, 650
Herodes rex Iudææ 620
Hertum, id est, terram matrem colunt Germani 649
Hiberi 205. & seq.
Hierosolyma 615, 620. & seq.
Hispalienses 443
Histriones 46, 145
Hordeonius Flaccus. Vide Flaccus Hordeonius.
Hortalus nobilis iuuenis 67, 68
Hostilia vicus Veronensium 510, 529
Hyberi 259. & seq.
Hyrcani 320.

I.

ICELVS Galbæ libertus, Martialis vocitatus 407, 419
Iceni pop. 252, 322
Idistauisus campus 57
Ignes terra editi 305
Illyricum 73, 405
Illyricus exercitus 417. & seq. 499
Ingæuones pop. 632
Inguiomerus Arminij patruus 41. & seq.
Interamna 542. & seq.
Ioannes Bargiora dux Iudæorū 622
Iordanes flu. 618
Isichi 292

Isis 615,635
Istæuones pop. 632
Italus Cheruscorum dux 225,226
Iuba Maurorum rex 139
Iubilius Hermundurorum rex 251
Iudæi 264.615
Iulia Agrippina. Vide Agrippina.
Iulia Augusta Tiberij mater, moritur 181. eius ætas, genus, vita, &c. ibid.
Iulia Augusti filia 3 r. eius mors, ib.
Iulia Augusti nepus 178. eius mors ibid.
Iulia Drusi filia 111,201
Iuliates 244
Iulius Agrestis 537. & seq.
Iulius Agricola 655. & seq. vsque ad finem libri.
Iulius Alpinus 438
Iulius Atticus 419
Iulius Auspex 601
Iulius Brigantícus 464,602
Iulius Burdo 433
Iulius Calenus 527
Iulius Carus 424
Iulius Cellus 194
Iulius Ciuilis 433
Iulius Classicus. Vide Classicus.
Iulius Cordus 441
Iulius Florus Treuir 116. eius mors 117
Iulius Frontinus 581. & seq.
Iulius Fronto 412,467
Iulius Gratus 467
Iulius Manfuetus à filio occisus 521, 522
Iulius Martialis 415 445
Iulius Maximus 527
Iulius Paullus 564
Iulius Pelignus, procurator Cappadociæ 262
Iulius Placidus 555
Iulius Postumus 144
Iulius Prisens 502, 537. eius mors 564
Iulius Sabinus 592, 599. eius mors ibid.
Iulius Sacrouir AEduus 116. eius mors 119
Iulius Secundus 684
Iulius Tutor, Treuir 592, 595, 602. & seq. 626. & seq.
Iulius Vindex 403, 428
Iunia Silana 223, 283
Iunius Blæsus legatus legionum Pannonicarum 12. & seqq. proconsul Africæ 114. & seq. 126, 133
Iunius Blæsus, Lugdunensis Galliæ rector 433, 484. eius mors 528. eius genus & mores 529
Iunius Gallio 188, 381
Iunius Mauricus 582
Iunius Rusticus 182
Iunius Silanus proconsul Asiæ 273. & seq.
Iuris & legum principia 109. & seq.
Iuuenales ludi 315, 358, 542.

L.

Laco. Vide Cornelius Laco.
Langobardi 74. & seq. 649
Laodicea vrbs 321
Latinius Latiaris 176, 188
Latinius Pandus proprætor Mœsiæ 84. & seq.
Legum principia & varietates 109
Lemonij pop. 651
Lentulus Getulicus, 203
Leptila mater Messallinæ 237, 269
M'. Lepidus 10, 148. & seq. eius mors 201
Leptitani 589
Leucorum ciuitas 435
Libanus mons 618
Liber pater 618
Libertatis atrium 417
Libo Drusus 62, 63. eius mors 64
Licinius Mutianus. Vide Mutianus.
Licinius Proculus 425, 445. & seq. 476, 484
Ligures 460.
Lingones 430. & seqq. 600. & seq.
Linus Thebanus 224
Litterarum formæ 224
Liuia Augusta 13. & seq. 21
Liuia Drusi vxor, soror Germanici 72, 93, 138. adultera Seiani 143, 159.
Liuinejus Regulus 316
Locusta venefica mulier 270, 280
Lollia Paullina 239, 248
M. Lollius 120
Londinium 324
Lucceius Albinus 483. eius mors, 484
Lucilius Bassus 506, 515, & seq. 527, 559. & seq.
Lucillius centurio, Cadó alteram, dictus 16
Luco municipium Vocontiorum, 437
Ludi seculares 223
Lugdunum 433, 614
Lugdunensis colonia 439
Lugdunenses & Viennenses discordes 436
Luna languescens claro cœlo 18

Luppia flu. 37,627
Lusitani 439
Lustrale certamen 383
Lutorius Priscus 120. eius mors 121
Lyris amnis 265
Lygdus spado 141. & seq.
Lygij pop. 251.651.

M.

Macer Martius 465,472
Macro libertus Tiberij 208. & seq.
Magi, 63
Magius Cæcilianus 115
Magontiacum 566,580. & seq. 597
Maiestatis lex 43,44.
Maleficiorum diuersa genera 84
Malorix Frisiorum prin. 303
Malouendus Marsorum dux 61
Mamercus Scaurus 10,203. eius mors ibid.
Manlius Patricius 585
Manlius Valens 435
Mannus Tuistonis filius 632
Marcellus sororis Augusti filius 2, 408
Marcellus Eprius 482,561,585, 686
Marcodurum vicus 575
Marcomani 74,82,650
Mardi, populi 319
Margarita subfusca & liuentia gignit Oceanus 661
Maricus Boius, Deus Galliarum 485. feris obiectus, sed non laniatus ibid. interfectus Vitellio spectante ibid.
Marius Celsus 407, 417. & seq. 439. & seq. 465. & seq. 474. & seq. 485.
Marius Maturus 459,530
Maroboduus Marcomanorum rex 73. & seq. 82. & seq.
Marsaci 593
Marsi, 30. & seq. 61,632
Marsigni 650
Martianus Icelus. Vide Icelus.
Martius Macer. Vide Macer.
Marus flu. 81
Mathematici 63,413,485
Mattiaci 580,645
Mattiacus ager 227
Mattium Chattorum caput 34
Mauri 77,483
Mauretaniæ duæ 406,483
Mediolanum 478
Mediomatrici 603
Meherdates filius Phrahatis 243, 245. victus ibid.
Mella eques Romanus 390
Memmius Regulus 230
Memnonis saxea effigies 82
Memphis 613
Menapij 575
Mennius Rufinus castrorum præfectus 23,514
Mephitis templum 526
Mesopotamia 207
Messalla Valerius 4
Messallina vxor Claudij 218. eius adulter C. Silius 223. nubit C. Silio 232. accusatur apud Claudium, 233. eius mors 237
Messallinus Cotta. Vide Cotta Messallinus.
Metius Pudens 414
Milichus 370,371,379
Miluius pons 300,459,558
Minucius Iustus 512
Miracula 480,610
Misenensis classis 457,538
Mithradates Armeniæ rex 221,246, occiditur 261
Mœsia 443
Mœsicæ legiones 470,509
Mona insula 322,665
Montanus Alpinus. Vide Alpinus.
Morini 575
Mosa flu. 53,575
Mosella flu. 302,608
Moses 616
Mucianus 405, 455, 492. & seqq. 510, 534, 544, 559, 581. & seq. 600, 601, 607.
Munius Lupercus 568 & seq. interfectus, 596
Munatius Planeus 24
Musonius Rufus 553, 563, 582
Musulami 150.

N.

Naualia siue Vahalis flu. 629
Naharuali 651
Nar flu. 47
Narbonensis prouincia 441,459
Narisci pop. 650
Narcissus Claudij libertus 233. 239, 269. ad mortem adigitur 273
Narnia 541 & seq. 551
Nauportum 14
Neapolis 358
Nemetes pop. 250.
Nero filius Germanici 72,110,172
Nero filius Gn. Domitij Aenobarbi & Iuliæ Agrippinæ 257. Octauiam

niam Claudij filiam in matrimonium accipit, 266. Imperator consalutatur 271. lupanaria percurrat, &c. 286. exturbat Octauiam, & Poppæa cõiungitur 338 denubit Pythagoræ 360
Nero falsus 456,457. interfectus. ibid.
Neruij 566,577,610,644
Nola vrbs 4. & seq. 7
Nonius Asprenas 583
Nonius Receptus 431. eius mors 433
Norici 439,619
Noricum 439
Nouaria 438
Nouellum 574. & seq. 593,617
Nuithones pop. 649
Numisius Rufus 571. eius mors 603
Numisius Lupus 513
Nymphidius 380
Nymphidius Sabinus oppressus, 403,414
Nynos vrbs Assyriæ . 244.

O.

OCCIA Vestalis 93
Occhoris rex, 616
Oceanus tumescit maximè impulsu Aquilonis, simul sidere æquinoctij, 42. violentior cæterò mari, 61.
Octauia Claudij filia Britannici soror 239, 240. despondetur Domitio 240
Octauius Augusti pater 7
Octauius Fronto 65
Octauius Sagitta 298
Odrusæ pop. 116
Olennius 178. & seq.
Onomastus 415
Ophensis populus 539
Opitergium 512
Oppiæ leges 113,114
M. Opsius 177
Oratio Agrippinensium 599
Oratio Caractaci 252,255
Oratio C. Cassij 328,329
Oratio Cerialis 605,606
Oratio Ciuilis 577,624,629
Oratio Claudij 230
Oratio Curtij Montani 584
Oratio Galbæ 408. & seqq.
Oratio Galgaci 671. & seqq.
Oratio Germanici 25. & seq.
Oratio Hortali 68. & seq.
Oratio Iulij Agricolæ 673
Oratio Iuliæ Agrippinæ 284
Oratio M. Lepidi 121
Oratio Muciani 492
Oratio Neronis 335
Oratio Oronis 420,446,478
Oratio Pæti Thrasææ 352
Oratio Pisonis 416
Oratio Segestis 34
Oratio Senecæ, 333,334
Oratio Tencterorum legati 598
Oratio Tiberij 100,139,160
Oratio Vitellij 241
Oratio Vologesis 343
Oratio pulchra quæ 701
Orationis forma ac species mutanda cum conditione temporum ac diuersitate aurium 697
Orator qualis esse debeat 702
Oratorum dignitas 714
Oratorum vitia 704
Orcades insulæ 660
Ordouices 253,664
Orientis regna mota 50
Ornospades dux 208
Orodes filius Artabani regis 205
Orphidius Benignus interficitur 475. eius corpus crematur 477
Osi pop. 644,650
Ostorius, prætor Britanniæ, 252. & seq. eius mors 256
Ostorius Scapula 331, 338. eius mors 389
Ositis 613
Otho 407. & seq. 412. & seq. imperator consalutatus 415. eius falsæ virtutes 479. luxus, sæuitia, audacia exitiosus Reipu. 469. eius mors 479. sepulcrum 480. eius ætas, genus, mores, &c. 480
Oxiones pop. 653

P.

PACARIVS Decimus 461. eius mors ibid.
Pacorus rex Parthorum 620
Pacorus, Vologesis frater 349
Pactius Africanus 583
Pactius Primi pili centurio 292, 348
Padus flu. 428,461,470,476,534
Pætus Cæsennius 345. & seq. 355
Pætus Thrasea 301,302,394. & seq. 560. & seq.
Pallas Claudij libertus 233. & seq. 239. & seq. 249. & seq. 270,274. & seq. eius mors 341
Palmæ 618
Pamphilia 457

Panda flu. 246
Pandateria insula 340
Pannonii 12,347,460,514
Pannonicæ alpes 505
Pantomimi 46,47,318
Paphiæ Veneris templum 453
Papirius centurio 588. & seq.
Papia Poppæa lex 108
Paris histrio 283,287
Parthi 205. & seq. 221. & seq. 243. & seq. 259,275,290. & seq. 320. 342,354
Patauium 512
Paullinus Suetonius. Vide Suetonius Paullinus.
Pecuniæ, nerui ciuilis belli 497
Pedanius Secundus à seruo interfectus 328
Peninæ alpes 449
Percennius 12. eius mors, 19
Petilius Cerialis 540,552,603. & seq. 623. & seq. 627
Petronia vxor Vitellij 486
Petronius Turpilianus 327,380, 663. eius mors 403
Petronius procurator 439
C. Petronius 390. eius vita & mores 390,391.
Peucini 653
Pharasmanes, Hiberniæ rex, Mithradatis frater 221. & seq. 259
Philippopolis 116
Phœnix auis 202
Phrahates rex 50
Phrahates, Phrahatis filius, 204. eius mors 205
Phryxus 206
Picenus ager 530
Pirenæum 413
Gn. Piso, Pisonis filius, Syriæ præfectus 72,78. & seqq. accusatur, Germanicum deuotionibus & veneno peremisse 99. & seq. Pisonis mors 103. eius codicilli, 103. eius filij 104
L. Piso proconsul Africæ præfectus 581,587. interficitur 589
L. Piso Hispaniæ citerioris prætor, eiusque mors. 163.
L. Piso pontifex fato obit, 193
Piso Licinianus 403. eius genus & mores ibid. adoptatur à Galba 410. trucidatur 424
Placentia 462. oppugnatur à Cæcina 463
Plancina vxor Gn. Pisonis 72,79, 102. eius mors 201
Plautius Siluanus, 149
Plautius AElianus pontifex 590
Plautus Rubellius 318,386. eius mors 338
Plinius Germanicorum bellorum scriptor 42,523
Plotius Firmus 425,445,477
Plotius Griphus 535,581
Poëticæ laus 692
Poëticus decor ab Oratore exigitur 700
Pomerium vrbis auxit Claudius, 249
Pompeia Paullina Senecæ vxor, 376
Pompeius Longinus 417
Pompeius Propinquus, procurator Belgicæ 406. interfectus, 433
Pompeij theatrum igne fortuito haustum 133
Pomponia Græcina 289
Pomponius Flaccus 85. eius mors, 201
Pontes longi 38
Pontius Pilatus 364
Pontus 456
Poppæa Sabina scortum 298,306, 407,413. coniungitur Neroni, exturbata Octauia 338. eius mors 384
Poppæus Sabinus 47,164. eius mors, 209. eius origo & vita ibid.
Poppæus Siluanus 534,587
Poppæus Vopiscus 442
Porcius Septimius 511
Portus Herculis Monœci 530
Prætores ærarij 563
Primus Antonius. Vide Antonius Primus.
Prasutagus Icenorum rex 322
Priscus Heluidius. Vide Helui dius.
Priscus Iulius. Vide Iulius.
Proculus Licinius. Vide Licinius.
Procuratorum potestas 267
Prodigia 269,312,448,622
Proserpina 612
Pseudophilippus rex Macedonum 265
Ptolemæus Mathemat. 413
Ptolemæus rex 151,611,622
Publicani 301
Publius Celer 561,582
Puteoli vetus opidum in Italia, 321
Puteolani 300,538
Pyramides 82
Pyramus flu. 85

Pytha-

Pythagoræ Nero nubit 360
Pythius Apollo. 612

Q

QVADI 650
Quæstores 228,288
Querquetulanus mons 174
Quinctilius Varus 33. eius mors 37
Quinctus Atticus 549
Quinquennale ludicrum 317,383.

R.

RAPAX legio 475,517
Rauenna 506
Remi 601
Reudigni pop. 649
Rhacotis 613
Rhadamistus, Pharasmanis filius 260. & seqq. 275, 292.
Rhenus flu. 52. & seq. 304, 564, 571. & seq. 623.
Rhescuporis Thraciæ rex 84
Rheti 433. & seqq.
Rhetia 27, 406, 511
Rhetica iuga 439
Rhodanus flu. 302
Rhœmetales Thraciæ rex 85
Rigodulum 604
Roma oppugnatur & capitur 554
Romæ incendium 212
Romæ incendium sub Nerone 360, 361
Romanus Hispo 44, 45
Romilius Marcellus 431. occisus 433
Roscius Cælius 433
Rubellius Plautus. Vide Plautus.
Rufus Crispinus 258, 299, 380. eius mors 390
Rufus Heluius 106
Rugii pop. 651
Ruminalis arbor 305

S.

SABINVS Flauius 423, 486, 540, 546. & seqq. eius mors, 550
Sabinus Titius. Vide Titius Sabinus.
Sabrina flu. 252
Salerus Bassus 685
Sallustius Crispus 5, 70. eius mors 111
Sallustiani horti 558
Salonina vxor Cæcinæ 461
Saluius Cocceianus 479
Saluius Titianus. Vide Titianus.
Samaritæ 464
Samij 145
Sardiani 169
Sardinia 461
Sariolenus Vocula 583
Sarmatæ 205, 443. & seq.
Sarmatæ Iazyges 251, 511
Saturnus 617
Saturni dies festi 551
Scithinum insula 457
Scribonia na ala 513
Scriboniani fratres 583
Scribonianus Camerinus falsus, 490
Scribonianus Crassus 581
Scydrothemis Sinopensium rex, 612.
Seditio militaris 444, 468, 586
Sedochezorum rex 533
Segestes 33. & seq.
Segimerus Segestis frater 43
Segimundus Segestis filius 34
Seianus. Vide Aelius Seianus.
Seleucenses 211
Seleucia 212. & seq.
Seleucus mathematicus 494
Sellarij 187
Semnones 649
Sempronius Densus 423
Sempronius Gracchus peruicax adulter, eiusque mors 32
Senatorum adulatio 129, 130, 381
Senatu depelluntur famosi probris 231
Seneca. Vide Annæus Seneca.
Senia lex 231
Senensis colonia 586
Gn. Sentius 88
Sequani 21, 118, 600
Seruius Galba. Vide Galba.
Serapis deus 613. & seq.
Serui Germanorum 642
Seruile bellum motum per Italiam 152
Seruilia, Seruij Sorani filia 397
Seruius Maluginensis, flamen Dialis 126
Sestius Pagonianus 188
Sextilia Vitelliorum mater 486
Sextilius Felix 511
Sex Papinij repentinus & infirmis exitus 215
Sex. Vestilius 192
Sibyllæ libri 193, 364
Sido & Italicus Sueuorum reges 511, 519

Silanus 108.& seq.130.& seq.
Silia 392
Silius legatus inferioris Germanicæ legionis 20,53,61,117. eius mors 148
Silius consul 219. adulter Messalinæ 223,234. eius mors 236
Silures 253,660
Simon Iudæorum dux 622
Sinnaces 207
Sinope, Ponti vrbs 612
Sisenna 457.& seq.
Sitones pop. 653
Smyrnæi 170
Sohemus rex 496
Sophonius Tigellinus. Vide Tigellinus.
Soranus, proconsul Asiæ 392
Sosia Galla Silij vxor 147.& seq.
Sosibius Britannici educator 217
Spectaculum gladiatorum 228
Spelunca,nomen villæ 171
Spintriæ 187
Spurinna Vestricius 458.& seqq. 472
Statius Murcus speculator 424
Stertinius 54.& seqq.
Stœchades, Massilienſium insulæ, 531
Suardones pop. 649
Subrius Dexter 417
Subrius Flauius 377. eius mors 378
Succinum 652
Suedius Clemens 449,459.& seq.
Suetonius Paullinus 449,465.& seqq.476,662
Sueuia. 651
Sueui 27,73.& seqq.401.& seqq. 519,648.& seqq.
Sugambri 62,256
P.Sulius,quæstor Germanici 154. accusator sub Claudio 217.& seq. 296.& seq. in insulas Baleares pellitur 297
Suiones 653
Sulpicius Florus 424
Sulpicius Quirinus 120
Sunici 599
Suouetaurilia 207
Sylla Corn. Vide Cornelius Sylla.
Syllani 438,461
Syria 71,405,456,494.& seq.
Syriæ legiones. 405,442,450.

T.

TARVLARVM publicarum cura 288
Tacfarinas Numida 76,105,112, 150,151. eius mors ibid.
Tacitus. Vide Cornelius Tacitus.
Tanais flu. 247
Tanfanæ templum celeberrimum Martis 30
Tarpeia rupes 547,548
Tarracina 541,550,558
Tarracinenſes 559
Tartarus flu. 510
Taum æstuarium 667
Taunus mons, 33,251
Tauriana ala 511
Taurina ala 433
Taurina colonia 487
Taurus mons 210,346
Tencteri 304,646
M.Terentius,eques Ro. 191
Termestina natio 163
Terræ motus in Asia 74
Tertius Iulianus 498,581
Teutoburgiensis saltus 37
Thebæ veteres 81
Thraces 164
Thrasea Pætus 300,301,392,560
Thubuscum opidum 150
Thuscus vicus 174
Thyle 660
Tiberis 47,450
Tiberius Alexander 356,406,495
Tiberius Nero priuignus Augusti, 2.& seq.25,42.& seq. 50,60,70, 96.& seq.111. libellis accusatorum insumit operã, in securitatem compositus 118. in Campaniam proficiscitur, 170. abdit se in insulam Capreas, 175. eius libidines & scelera, 187. eius mors 216.eius ætas,genus, mores,&c. ibid.
Ticinum 462,467
Tigellinus Sophonius Neronis corruptor & proditor 439. eius inhonestus exitus 440. eius genus, vita & mores 333,336,439
Tigranes Armeniæ rex 51. eius mors 209
Tigranes Cappadox, Archelai regis nepos 320,342
Tigranocerta 319,344
Timotheus antistes cærimoniarum 612
Tingitana prouincia 483
Tiridates,Vologesi frater.205,263 293,342
Titianus Saluius, frater Othonis 451,465,470,484
Titius Sabinus eques Rom. 147, 176. eius mors ibid.

Titius Ampius Flauianus. 499, 509, 513
Titus Liuius 156
Titus Vespasianus 453, 559, 581, 590, 616
Titus Vinius 400, 418. eius cædes 423. ætas, genus vita, &c. 426
Togonius Gallus 187
Tolbiacum 609
Transalpinæ gentes 591
Transpadanæ regionis municipia, 438
Transrhenani 572, 575
Trapezus, ciuitas Græciæ 532
Trasullus, scientiæ Chaldæorum magister 198
Trebellius Maximus 433, 480, 603
Treboci pop. 644
Trebonius Garucianus 404
Treueri 116, 430, 460, 568, 569, 575, 581, 591, 602. & seq. 644.
Triaria, L. Vitellij vxor 486, 551
Triboci 602
Tribunicia potestas 125
Trinobantes 323
Trio Fulcinius. Vide Fulcinius Trio.
Tubantes 31, 303, 304
Tuisto deus 632
Tullius Flauianus 552
Tullius Valentinus 601. & seqq. capitur, 604. occiditur 613
Tungri 459, 567, 592, 632
Turonij 117
Turullius Cerialis 464
Tutor. Vide Iulius Tutor.

V.

VACATIONES militares remissæ 425
Vada, castrum 626
Vahalis fl. 629
Valens. Vide Fabius Valens.
Valentinus Tullius. Vide Tullius Valentinus.
Valerius Asiaticus 217, 433, 560. eius mors 218
Valerius Festus 505, 587
Valerius Paulinus, 530
Valerius Ponticus 328
Vandalij 632
Vangio & Sido reges Sueuorum, 251. & seq.
Vangiones 250, 602, 644
Vannius, Quadorum rex 83
Vannius Sueuorum rex 251
Varini pop. 649
Varius Crispinus 444. obtruncatur. ibid.
Varus Alphenus. Vide Alphenus Varus.
Varus Arrius. Vide Arrius Varus.
Vascones 578
Vaticani infames loci 502
Vatinius 358. & seqq.
Vbij 568. & seqq. 592. & seq.
Vbiorum ara 24
Vbiorum ciuitas 23, 250
Vectigalia 301
Vectius Bolanus, Britanniæ præfectus 487, 504, 634, 658
Vedius Aquila 476, 512
Velinus lacus 47
Velius Gallus 184
Velleda virgo fatidica nationis Bructeræ 596. & seq.
Vellocatus Carthismanduæ adulter 531
Venedi 653.
Venusius Brigantum rex 531. & seq.
Ventidius Cumanus Galilææ præpositus 264
Verania, Pisonis vxor 426
Vercellæ 438
Verginius 404. & seq. 430, 442. & seq. 480. & seq. 488.
Verona 465, 510, 513, 535
Verritus Frisiorum princeps 303
Verulamium municipium 324
Verulana Gracilia, femina insignis 546
Vespasianus 406, 428, 453, & seqq. 491. & seqq. 559. & seq. 580, 589, 622. & seqq.
Vestales virgines 553, 590
Vestinus eiusque mors 378, 379
Vestricius Spurinna. Vide Spurinna.
Vesuuius mons 175
Vetera castra 571, 579, 594, 623
Veterani 321
Veturius Optio 414
Vibius Crispus 583
Q. Vibius Serenus 152
Vibulenus Agrippa eques Rom. venenum haurit 209
Vibulenus miles gregarius 15. eius mors 19
Vicentia 510
Vienna 487
Viennenses 436, 487
Vindex Iulius. Vide Iulius Vindex
Vindonissa 597
Virius. Vide Titus Vinius.
Vipsania M. Agrippæ filia 10
Vipsanius Messalla 511, 583
Virdius Geminus dux 533

Vifellius Varro inferioris Germaniæ legatus 117
Vifurgis flu. 43,54
Vitelliani motus initia & causæ, 427
A. Vitellius 405,427,429. & seqq. 478. & seqq. 527. & seqq. capitur, 555. occiditur, 556. eius genus, vita, mores, &c. ibid.
L. Vitellius, A. Vitellij pater, 240, 241,405,556.
L. Vitellius, A. Vitellij frater, 450, 528,537. & seqq. 550. & seq. interficitur 558 eius mores ibid.
P. Vitellius 184
Vmbria 530
Vmbricius haruspex 415
Vocetius mons 438
Vocontij 437
Vocula dux 573. & seqq. 592. & seqq. eius mors 595
Vologeses, Parthorum rex 259, 262,276. & seq. 293,342. & seqq. 350,589
Vonones, Phrahatis filius, Arsacidarum rex, 85. & seq. eius mors 85
Votienus Montanus 161,162
Vrgulania 66,150
Vsipetes 31
Vsipij 580,646,669

Z.

Zenobia vxor Rhadamisti 263
Zenon Polemonis regis Pontici filius 79
Zeugma opidum, 244

FINIS.

IVSTI LIPSI

AD

ANNALES

COR. TACITI

LIBER

COMMENTARIVS,

Variis in locis vtiliter auctus.

AD LECTOREM.

HABES *Commentarium meum, Lector, opinione tuâ, & promisso meo fortasse tardius. nec mirum: quia seriò opus adgressus, eiusmodi comperi, vt properandum in eo mihi fuerit, non festinandum. Multa in Annalium libris rara, recondita, & paucitate scriptorum eius ævi obscura: multa etiam ex non vulgatis ritibus & vetustissimo iure haurienda. Nec dux mihi alius ad hoc iter. Primi, inquam, hanc viam ingredimur, Ferreto, Alciato, Vertranio visam potius quàm tritam. Denique scripsi hos Commentarios, non exscripsi: & meo remigio, vt ille ait, rem gessi. Correctiones aliquot veteres firmaui, nouas addidi. neutrum ambitiosè: quia certè peccamus iam nos Critici in hanc partem; & vt olim vitiis, sic nunc remediis laboratur. Quædam etiam in aliis scriptoribus passim animaduersa: non quia adfectarim, sed quia dabant se sub manum. Vt in segete flores quidam internascuntur suâ sponte: sic in his scriptis alieni generis notæ. Historiæ & moribus, cùm opus fuit, prætuli facem: sed non nisi cùm opus. Nam vulgata quædam, & è Dione Suetonióque in loco prompta adspergere, cui rei? Fanaticorum est*

& eo-

& eorum qui exierunt è potestate, mero meridie accendere lucernam. Et tamen, scio, facilia quædam mihi visa, quæ obscura aliis. sed quid? iamantè testor me nec pueris ista elaborasse (quid enim iis cum Tacito?) nec detortis quibusdam variisque iudiciis, quibus nusquam liquet aut lucet. Inuêni tam fatuum, qui rectissimos Taciti locos inuerteret, & optimum quemque eius sensum. Breuitas etiam mea fortasse quibusdam non ad gustum. quid faciam? ita natura mea & iudicium est: & tractari malo, quàm semel adspici & tangi. Aquam maris dulciorem in imo esse aiunt, quàm in summo: sic fortasse suauiora tibi ista cùm penetraueris. Aut si magis protrita tibi sapiunt & vulgata: abi mi homo, non ego cymbalum ad tuas aures. A te serie & erudite Lector peto, vt sicubi lapsus sum aut siquid mihi elapsum, corrigas, non culpes. quia reuerâ in tanto opere nec vnus omnia peruidi, & in quibusdam alludo potius ad sententiam fortasse, quàm tango. Politica non attigi. Siue enim peritis, siue imperitis, frustrà. Illi sponte eligere possunt: hi nec electis rectè vti. Et audio iam esse, quibus propriè ea cura. Ego quod potui, id feci: nec impedio, siquis in eodem Circo curret ad palmam. Vale, &, si merui, faue Lector.

MONITIO
AD LECTOREM.

VT fidei & industriæ nostræ ratio tibi constet, scire te cupio, Lector, hæc pauca. Libris Romæ scriptis vsi sumus tribus: Vaticanis duobus, altero sanè bono: tertio è Farnesianâ Bibliothecâ, suggerente nobis humanissimo Fuluio Vrsino. Misit & amicus noster And. Schottus ex Hispaniis Excerpta quædam siue Notulas è codice scripto viri Illustris Antonij Couarruuiæ, quibus parenter sumus vsi. nec enim codex ille fuisse videtur optimæ rei. Habuimus & Rodolphi Agricolæ docti viri iudicia siue coniecturas in aliquot locis: quæ misit transscripta ad nos ex ipso Rodolphi codice Franc. noster Modius. Aliquod etiam adiumentum nobis à Romanâ editione priscâ, plurimùm probâ. Siquid aliud aliunde habuimus, moneo id suis locis. Ceterùm, vniuersè Commentarium istum pleniorem meliorémque aliis scito: cui inseruimus è CVRIS SECVNDIS, suis quæque locis. Quod si quid in iis tale, quod cohærere cum priori Notâ parùm aptè posset (puta, siquid ambigerem, mutarem, firmarem, refellerem:) hæc sub ipsam Notam disiunctim paullùm subtexi iussimus cum signo isto * quod moneat te illud adtextum esse è posterioribus CVRIS. Obserua, & vale.

IVSTI

IVSTI LIPSI

AD LIBRVM I. ANNALIVM COMMENTARIVS.

CAII *Cornelij Taciti.*] Id verum huic scriptori prænomen adserui. Sidonius lib. IV. ad Polemium epistolâ: *Caius Tacitus è maioribus vnus tuis, Vlpianorum temporũ consularis.* Etad Leonem: *Namque & antiquitùs cùm Caius Cornelius Tacitus Caio Plinio Secundo pariæ suasisset.* Sed & epigraphe Farnesiani libri, *C. Cornelij Taciti Romanas historias scribentis ex his qui reperiuntur liber primus.* Publium prænomen quod in libris tritis, à casu aut à vulgo est. Mihi autem in ipso aditu testari placet, *Odi profanum vulgus & arceo.* PAG. 1. Prænomen Taciti quod.

Annalium liber.] Bene Rhenanus, qui hanc inscriptionem adserit, etiam contra libros. In quibus plerisque est, *Actorum diurnalium*, vel, vt in Veneto, *Actuum diurnalium.* Qui tamen titulus non accepto referendus alicui imperito. Vnde enim illi in mentem fuisset Acta, vel Diurna? sed cuipiam antiquioris ævi, qui Taciti Annales non ineptissimè comparavit cum Actis vrbis. Quem tamen retellit ipse Tacitus lib. XIII. *Neronis* II. *L. Pisone Coss. pauca memoriâ digna euenêre, nisi cui libeat laudandis fundamentis & trabibus volumina implere: cùm ex dignitate populi Rom. repertum sit, res illustres Annalibus, talia diurnis vrbis actis mandare.* Alibi: *Nemo Annales nostros cum scripturâ eorũ contenderit.* Itemque: *Ne destinatum mihi foret suum quæque in annum referre.* Etiam Iornandes in rebus Gothicis, Cornelium hunc citat *Annalium scriptorem.* Inscriptio horũ librorum. Acta diurna non esse. Annales esse.

Neque Decemuiralis potestas vltra biennium.] Ita accipio, quasi dicat, haud multo vltra biennium. Nam exa- Vulgata lectio retenta.

ctè si putas, reuera vltra biennium Decemuiri imperium tenuêre. Liuium & Fastos vide. Nec tamen Vertranio adsentior, *vltra triennium*, sufficienti. Nam id includat triennium eos imperasse. quod contrà est, & non nisi supra biennium, aliquot menses.

Principis nomen, & origo.

Nomine principis sub imperium accepit.] Non ergo tam celebre tunc Imperatoris nomen, eâ quidem notatione. Et Augusto visum istud Principis, minuendæ inuidiæ: quia etiam olim Princeps Senatus. Quod exemplum non dubiè secutus. Noster infrà: *Non regno tamen neque dictaturâ, sed Principis nomine constitutam rempublicam.* Ouidius de Augusto ad Romulum:

Tu domini nomen, Principis ille tenet.

Dio de Tiberio: προκριτός τε τῆς γερουσίας, κατὰ τὸ ἀρχαῖον, ὠνομάζετο. Ἐπολλάκις γε ἔλεγεν ὅτι δεσπότης μὲν τῶν δούλων, αὐτοκράτωρ δὲ τῶν στρατιωτῶν, τῶν δὲ λοιπῶν προκριτός εἰμι. id est: *Princeps autem Senatus, ritu prisco, dicebatur. & ipse sæpe aiebat, Dominum se seruorum esse, Imperatorem militum, principem ceterorum.* Nec temerè aliter Tacitus appellat. Inde Principatus, & Principium etiam pro imperio, Suetonii cap. XXXI. *Augusti principium, clade Varianâ; Tiberij, ruinâ spectaculorum memorabile factum.* Ita opt. liber, nec ambigo quin sincerè. Tertullianus quidem receptam eam significationem fuisse ostendit, aduersus Hermogenem: *Possunt & aliter*, inquit, *principium interpretari, non abs re tamen. Nam & in Græco principij vocabulum quod est ἀρχὴ, non tantùm ordinatiuum sed & potestatiuum capit principatum. Vnde & ἄρχοντες dicũtur principes. Ergo secundum hanc quoque significationem Principium pro potestate & principatu sumetur.* Sed & Glossæ Græcæ distinctè ἀρχὴ, τὸ προοίμιον, *exordium.* & deinde Ἀρχὴ, *imperium, magisterium, præsidatus, principium.*

Principiũ, pro Principatu positum.

Pag. 2.

Veteris reip. prospera.] Ita Vertranio placitum, traiectis notis, quæ vulgò, *p. r.*

Gliscente adulatione detererentur.] Ita rectè. non *deterrerentur.* Tacitus lib. II. Histor. *Siquid ardoris ac ferociæ miles habuit, popinis & comessationibus & principis imitatione deteritur.* Horatius pari metaphorâ: — *Culpâ deterit ingenî.*

Tiberij,

Tiberij, Caiique, & Claudij ac Neronis res.] Fines designat intra quos hi libri: qui attingunt quattuor dumtaxat principes. Vt vel hinc liqueat Historias seorsum scriptas, finemque Annalium fuisse in fine Neronis. Annales Taciti quatenus progressi.

Pompeius apud Siciliam oppressus.] Non mehercules apud Siciliam. In Asiâ oppressum eum iugulatumq. consentiunt scriptores. de vrbe tamen ambigitur. Dio cæsum vult ἐν Μιδαείῳ τῆς Φρυγίας, in Phrygiæ opido Midaio: Florus & Appianus Mileti, quæ Cariæ adscripta. Sed noster victum eum saltem intellegit, & copias eius apud Siciliam oppressas. Nec maiori cautione Florus de eodem; *In Siculo freto iuuenis oppressus est.* Florus lib. IV. cap. VIII. Dio XLIX.

Exutóque Lepido.] Eleganter, id est, exarmato, & exercitu spoliato. Nam x x. legiones ei ademit.

Vbi militem donis, populum annonâ.] Respexit huc Victor cùm de eodem Augusto scripsit: *Illectis per dona militibus, atque annona curanda specie vulgo, ceteros haud difficulter subegit.*

Claudium Marcellum sororis filium.] Magnam illam Romæ & libertatis spem. De cuius laudibus plenâ manu Seneca ad Martiam: *Octauia Marcellum amisit, cui & auunculus & socer incumbere cœperat, in quem onus imperij reclinaret:* (malo, *reclinare*) *adolescentem animo alacrem, ingenio potentem, sed & frugalitatis continentiæq; in illis aut annis aut opibus non mediocriter admirandæ: patientem laboris, voluptatibus alienum, & quantũcumque imponere illi auunculus, &, vt ita dicam, snadificare voluisset, laturum.* Seneca leviter emendatus.

M. Agrippam ignobilem loco.] Adeò vt ipsum generis fui nominisque pœniteret. Narrat comiter Seneca pater Controuers. lib. II. *Tantâ autem Mæcenas sub diuo Augusto libertate fuit* (corrigo, *Tanta autem sub diuo Augusto libertas fuit.* nihil hic de Mæcenate, & exculcanda vox male inculcata) *vt prapotenti tunc M. Agrippæ non defuerint qui ignobilitatem obiicerent. Vipsanius Agrippa fuerat. Vipsanij nomen quasi argumentum paternæ humilitatis sustulerat, & M. Agrippa dicebatur. Cùm defenderet reum, fuit accusator qui diceret Agrippam & quod in medium est* (iterum rescribo, *Agrippa M. & quod in medio est.* ea enim verba ioci, & gentis nomen medium inter M. Agrippæ ignobilitas. Correctus Seneca. Iterum.

cognomen prænomenque) *volebat Vipſanium intellegi. Fuit qui diceret* * *Concurrite Agrippa malum habebis reſponde diis. Ea in arte* (potius *parte*) *vtique mihi videtur admiratione dignus Auguſtus: ſed horum non poſſum non miſereri, qui tanti putant caput potius quàm digitum perdere.* Scribendum, *dictum.*

* Mutila iſta. Videtur verſus fuiſſe *Concurrite omnes augures aruſpices.*

Geminatis conſulatibus extulit.] Ideóne geminatis, quia bis conſul? Caue cenſeas. tertium enim fuiſſe Dio docet & Faſti. itemq. Velleius: *Agrippa,* inquiens, *quem vſque in tertium conſulatum & mox collegium Tribunicia poteſtatis, amicitia Principis euexerat.* Sed ideo id dixit, quia poſtremi duo conſulatus Agrippæ coniuncti continenteſque. Qui ſanè honos erat: & raró cuiquam eâ ætate tributus, præter principes re, aut deſtinatione.

Geminatus conſulatus, quid.

Mox defuncto Marcello.] Qui Baiis obiit, vt clarè teſtatum reliquit, Elegiâ huic rei propriâ, poëta Vmber. Nec ſcio cur vir doctus tanto opere pertendat mortuum eum potius in * Stabiano. Quid? Propertius qui vixit id æui, locum neſciuit funeſtum iuueni tam illuſtri? Sciuit. ſed dedit hoc, inquit, Liuiæ, quæ ſuſpicione laborabat Marcelli interempti. Nec hercle immeritò. Num ergo venenum dari Baiis minus potuit, ac in Stabiano? Scilicet ſoluta omni crimine illa aulica Medea, ſi Marcellus obiit Baiis. Ego verò, vir maxime, cauſſam nullam video huius tuæ tam ſeriæ adſertionis: placetque cum Propertio & vulgatis Seruij libris mortuum eum in Baiano. Suſpicionem quidem de Liuiâ Dio eiuſmodi inſeruit: *αἰτίαν μὲν οὖν ἡ Λιβία τοῦ θανάτου τοῦ Μαρκέλλου εἶχεν, ὅτι τῶν υἱέων αὐτῆς προετετίμητο.* At Tacitus Pliniúſque eâ culpâ non liberant etiam Auguſtum. Annal. II. *Sed ſuberat occulta formido reputantibus, haud proſperum in Druſo patre eius fauorem vulgi: auunculum eiuſdem Marcellum flagrantibus plebis ſtudiis ereptum, breues & infauſtos populi Rom. amores.* Plinius lib. VII. inter Auguſti infortunia; *Suſpecta Marcelli vota, pudenda Agrippa ablegatio.* Quaſi conceperit aliquid cupiueritque contra Auguſtum, amore priſtini ſtatus & libertatis.

De loco mortis Marcelli.

* Tamen conciliês non difficulter, quia Stabij haud procul Baiis.

Liuiam cauſſam ei mortis fuiſſe; Siue etiam Auguſtum.

Tiberium Neronem & Claudium Druſum imperatoriis nominibus auxit.] Non eo more, quo rei Romanæ domini, imperatores dicti: ſed quo olim, qui remp. militiæ feliciter

Imperatoris duplex notio.

liciter gessissent. Vulgatus olim honos: non item sub Impp. qui rei prospere gestæ lauream & laudem sibi adscribi volebant auspiciisque suis. Turbat in sententiâ huius loci vir doctus, & miror. Tu vide Dionem Cassium lib. LIV. & Velleium, itémq; ea quæ scribo ad extremum librum quartum. Vide & Dion. LV.

Caium ac Lucium in familiam Cæsarum induxerat.] Emptos domi à patre per æs & libram. Ita loquebantur, non per assem, vt perperam inoleuit Suetonii capite LXIIII. Quamquam reuera in eâ formulâ AEs non aliud notat quàm Assem. Varro lib. VIII. *Pro assibus nonnumquam æs dicebant antiqui. à quo dicimus assem tenentes, Hoc ab ære æneáque librâ.* Ritum hunc (vt omittam notata aliis) notat explicátque eleganter Clemens Alexandrinus Strom. quinto: Καὶ τὰ παρὰ ῥωμαίοις ἐπὶ τῶν διαθηκῶν γινόμενα τάξιν εἴληχε διὰ δικαιοσύνην ἐκεῖνα ζυγὰ καὶ ἀσσάρια, καρπισμοί τε, καὶ αἱ τῶν ὤτων ἐπιψαύσεις. τὰ μὲν γὰρ ἵνα δικαίως γένηται, τὰ δὲ εἰς τὴν τῆς τιμῆς μερισμὸν, τὰ δὲ ὅπως ὁ παρατυχὼν, ὡς βάρους τινὸς αὐτῷ ἐπιτιθεμένου, ἐστὼς ἀκούσῃ, καὶ τάξιν μεσίτου λάβῃ. Triplex antiquitatis ritus, interpreti non intellectus. AEs & libra in testamentis, Vindiciæ, & Antestatio. Nam καρπισμοὺς ad vindicias adsertionemque refero: τὰς τῶν ὤτων ἐπιψαύσεις, aurium tactiones, ad Antestationem. Omnia enim hæc ad familiæ mutationem pertinent, quæ per testamentum, de qua Quinctilianus Declamat. CCCVII. *Non dixerim testamentum, cui libripens deest & familiæ emptor & cetera iuri necessaria.* * Agellius, & Iurisconsulti. Emtio per æs & libram. De eâ Clemẽtis locus. * Lib. XV. cap. XXVII.

Necdum positâ puerili prætextâ, principes iuuentutis appellari.] Quod sanè ridiculum, vt principes iuuentutis sint, qui etiamnum in pueris. Natus autem Gaius anno vrbis DCCXXXIV. Sex. Apuleio, P. Silio Coss. At Lucius biennio toto minor, ex Dione LV. in actis eius anni. Princeps iuuentutis (προκρίτους τῆς νεότητος Zonaras hic reddidit) ab Augusto inualuit, ad futurum imperium titulus & omen. Sunt nummi cum inscriptione: C. L. CAESARES. AVGVSTI. F. COS. DES. PRINC. IVVENT. adpositæ effigies Caii Luciique, cum clypeis & hastis; quæ Tirocinii die equites dederant, honoris Augusti caussa. Dio: καὶ αἱ πέλται τάτε δόρατα, ἃ παρὰ τῶν ἱππέ- Pag. 3. AEtas Caij & Lucij. Princeps iuuentutis.

Dionis error, siue à lapide dissensio.

τῶν ἱππέων εἰς τοὺς ἐφήβους ἐσίοντες χρυσᾶ εἰλήφεσαν, εἰς τὸ βουλευτήριον ἀνετίθη. Obserua Dionem aureas hastas dicere, quas lapis Ancyranus (magnæ apud me fidei, vt quem viuus conceperit Augustus ipse) argenteas. Verba sunt, vti ad me missa beneficio viri illustris Augerii Busbequii: EQVITES. AVTEM. ROMANI. VNIVERSI. PRINCIPEM. ..... HASTIS. ARGENTEIS. DONATVM. APPELLAVERVNT. quam lacunam ritè expleueris, *Principem iuuent. Caium.*

Caius & Lucius quando Consules.

Destinare consules flagrantissimè cupiuerat.] Et verò perfecerat. Romæ marmor, de Caio: QVEM. POPVLVS. COS. CREAVIT. ANNOS. NATVM. XIIII. Ait annos natum quatuordecim: & addicit Dionis ratio, qui consulem facit designatum anno vrbis DCCXLVIII. Tamen Augustus in iam dicto lapide, XV. illi annum circumdat, veréne, an velandæ ignominiæ? Verba sunt: *Honoris mei caussa Senatus populúsque Romanus annũ quintum & decimum* * *agentis Consulis designauit, vt eum magistratum inirent post quinquennium ex eo die quo deducti in forum.*

*pro Agentes, & Consules, antiqua scriptura.

Dissensus scriptorũ in morte Caij.

Caium remeantem Armeniâ.] In Lyciâ mortuum eum voluit Suetonius cum Velleio. Ille his verbis: *Caium & Lucium in duodeuiginti mensium spatio amisit ambos: Caio in Lyciâ, Lucio Massiliæ defunctis.* Iste his: *Deinde reluctatus inuitúsque reuertens in Italiam, in vrbe Lyciæ, Limyram vocant, morbo obiit.* Etiam Florus: *Massiliæ Lucius morbo soluitur, in Lyciâ Caius ex vulnere.* Fugerit ergo ratio memoriosum illum senem necesse est, qui in Syriâ tradidit defunctum. Dico Senecam patrem in Controuersiis: *Itaque cùm mortuo in Syriâ C. Cæsare codicillo questus esset Augustus, quòd in tam magno & recenti luctu suo cœnasset.* Sed erit fortasse qui culpam eam in exscriptorem conferet, rescribetque, *Lyciâ.* * Addi velim Suetonii locum, Tib. cap. XV: *Caio & Lucio intra triennium defunctis, adoptatur ab Augusto* nec addi solum, sed & corrigi. Nam hoc de triennio, nónne nimis laxum? appàret è Velleio: *Caius*, inquit, *in vrbe Lyciæ morbo obiit, cùm ante annum fermè L. Cæsar Massiliæ morbo decessisset.* En, dumtaxat interuallum facit paullò plus anni. Et ipse Suetonius *Duodeuiginti* modò *menses*, interponit, verbis quæ

Senecæ fortasse error.

De C. & L. morte.

Suetonius correctus.

quæ suprà. Non ergo ambiges., quin scribend. *intra biennium.*

Nouercæ Liuiæ dolus abstulit.] Nata exitio reipub. hæc mulier, & suæ domus. Sed bene quòd Tacitus nusquam dissimulat fraudem eius & scelus. Plinius cautior, qui suspicionem hanc tangens, cauit sibi obscuritate sermonis: *Incusatæ filiorum mortes, luctúsque non tantùm orbitate tristes.* Nec enim aliò traxeris eà verba, non me quidem interprete. Plinius explicatus, lib. VII. cap. LV.

Druso pridem exstincto.] Haud ita pridem, ne fallare. saltem ante biennium, ex lapsu equi, in Germaniâ. Dionem adi initio lib. LV.

Agrippam in insulam Planasiam.] Atqui Siciliam vocat Scholiastes Iuuenalis vetus: *Agrippa*, inquit, *in Siciliâ propter morum feritatem ab Augusto relegatus est.* Errat. nam de Planasiâ adfirmat cum nostro etiam Dio, & ait vicinam Corsicæ esse, libro extremo LV. in quâ narratiunculâ quòd legitur, καὶ τὴν Ἰουλίαν ὡς μητρυίαν διέβαλλεν: *& Iuliam vt nouercam aspernabatur*, meo iudicio τὴν Λιουίαν faciendum est. Non enim matrem suam Agrippa sectabatur, (& illa verò iã relegata aberat) sed Liuiam, vt probabile est, Augustæ stirpi numquam æquam. Error Scholiastæ. In Dione diuinatiuncula.

Nullius tamen flagitij compertum.] Imitatione Liuii, si fortè, qui de T. Manlio: *Filium iuuenem, nullius probri compertum, extorrem vrbe egit.*

Quo pluribus munimentis insisteret.] Verè emendaui. Filii enim heredésque, passim dicuntur subsidia & firmamenta regni. Tacitus V. Historiar. *Non legiones, non classes, proinde firma imperij munimenta quàm numerum liberorum.* Euripides: Filij munimẽta regni.

φυῶαι τυράννους παῖδας ἔρυμα δώμασι.

Sic *Subsidia aulæ*, Suetonio; *Adminicula Augusti*, Senecæ: heredes imperii dicuntur: & verè: Siculus ille momar (exprimit quod verum est à me indignatio) cum suâ coniecturâ, *sed qui pluribus morum vitiis insisteret*, abeat Morboniam.

Ægro & corpore fatigabatur.] Velim traiici, & *ægro corpore.*

Imminentes dominos variis rumoribus differebant.] Notabis ingenium plebis. Pag. 4. Plebs iniqua dominis.

cui

* Statius in Theb.

— * *cui mos humili lasisse veneno*
Summa, nec impositos vnquam ceruice volenti
Ferre duces.

Rhodi specie secessus exsulem egerit.] Ita Principem agere, & Agere se paullò minus quàm priuatum, in Suetonio aliisque lego. Et in nostro lib. III. Histor. *Quanto ferocius paullò ante se egerint, tantò cupidiùs voluptates hausisse.* M. Antonio tamen Mureto, cuius scripta Venus inhabitat pariter cum Musis, leg. videtur, *exsul egerit.*

Consule Muretum lib. XI. cap. 1.

Duobúsque insuper adolescentibus, qui remp. interim premant, quandoque & distrahant.] Dixi corruptum olim locum mutilumque. Redeo in viam admonitu amici, qui explicat: Drusus & Germanicus nunc quidem coniuncti prement remp. at olim orto, fors fuit, discidio, eamdem distrahent per bellum ciuile dissipabuntque.

Quidam scelus vxoris suspectabant.] Hæc est tertia venenariæ huius palma, & iure lemniscata. Tangit verò suspicionem illam de ficubus, quæ nota ex Dione.

Maximum vxori Martia aperuisse, illam Liuia.] Habes eleganter historiam totam in Plutarchi περὶ ἀδολεσχίας. quem locum pretium puto vt conuertam penè verbatim.

De Maximo historia.

Fuluius verò Cæsaris Augusti amicus, cùm iam senem eum sæpiùs querentem audiret de solitudine sua domus; quodq́ue duobus nepotibus fato functis, Postumo, qui solus reliquus, ex calumniâ nescio quâ exsulante, cogeretur vxoris sua filium ad successionem imperij vocare, quamquam miserans & consilium captans reuocandi ab exsilio nepotis: cùm, inquam, hæc audiret Fuluius, enuntiauit sua vxori, illa Liuia. Liuia autem acerbè cum Cæsare egit, cur, quoniam iampridem id decreuisset, non accerseret nepotem, sed se odio inuidiaq́ue successoris obiiceret? Venientem igitur, de more, manè Fuluium & solitum illud dicentem Aue, Cæsar resalutauit, * *Vale, inquit, Fului. Atque ille id intellegens, domum se illicò subduxit, & vocatâ vxore: Resciuit, inquit, Cæsar non siluisse me arcana. ideo mori mihi decretum est. Vxor autem: Iure, ait, quoniam tamdiu mecum habitans viuens, nec noueris nec caueris intemperantiam mea lingua. Sed præcedam tamen ego. & accepto gladio, seipsa viro coram interemit.* Hæc Plutarchus: nec alibi tam liquidè

* Quod solet morientibus dici abiturisque ὑγίαινε Græcè est, quod interpres vertit, sanus sis, non rectè.

quidè narrata res. Hoc tantùm malè, quod Φύλβιον vbique vocat, qui Fabius est. Fabius ille Maximus, qui consul fuit Anno vrbis DCCXLII. Item quòd Martiam interfectam vult ante maritum. cùm noster clarè vixisse eam dicat, & auditos gemitus eius in funere mariti. Atque hæc homini vera caussa mortis: ne innocuum poëtam oneremus, aut potius ipse se, De Ponto,

Plutarchi duplex error.

Occidis ante preces, caussámque ego Maxime mortis,
Nec fueram tanti, me reor esse tuæ.

Est enim hic Maximus, quem Naso coluit, & ad quem Elegia non vna. Sed & vxor Nasonis, propinqua Maximi seu coniugis eius Martiæ, ex his versibus:

Maximus Nasoni amicissimus.

Ille ego, de vestra cui data nupta domo est.
Hanc probat, & primis dilectam semper ab annis
Est inter comites Martia censa suas.

Eleg. III. lib. 1.

Est censa, pro censuit, satis nouè, imò antiquè. Sic Adfectatus est regnum, pro Adfectauit: *Spectatus est suem*, in Varrone lego: retineoque: *Communicati sunt*, pro Communicauerunt, in Liuio; *Peragratus est regionem*, in Velleio; & plura. Tangit hanc de Fabio tragœdiam etiam Plinius: *Iuxta hæc abdicatio Postumi Agrippæ post adoptionem: desiderium post relegationem. inde suspicio in Fabium, arcanorúmque proditiones.*

Frequens antiquis patiendi verbum agendi significatione.

C. Nauum id Cæsari.] Pridem emendaui firmauique, *Gnarum id Cæsari.* Gaij Naui nulla persona est in hoc actu. Sic lib. v. *Gnarum id Cæsari. eoq; dubitauit de tradenda rep.* Alibi: *Gnarum id duci. incessitq; itineri & prœlio.* Sed ecce hanc mihi quasi desponsam coniecturam, est qui sine vllo deuortio velit abducere. Ego verò non dimitto. nec enim soli Atridæ vxores suas amant, ait ille.

Quem ignarum Centurio ægrè confecit.] A Tribuno interfectum Suetonius voluit: *Hunc*, ait, *Tribunus custos adpositus occidit, lectis codicillis quibus vt id faceret iubebatur.* Sed Dio pariter vt noster, à centurione: ὁ ἑκατόνταρχος ὁ τὴν φρουρὰν αὐτοῦ ἔχων καινοτομοῦντα τι ἀπέσφαξεν. Credo verum esse vt à Centurione occisus sit, at iussu Tribuni.

Suetonij à Tacito dissensus.

Nuntianti Centurioni, vt mos militiæ, factum esse quod imperasset.] Sollennia militiæ verba, Factum quod imperasti. Suetonius; *Renuntianti Tribuno factum esse quod*

PAG. 5.

In renuntiando militiæ mos.

quod imperasset. Et in Claudio: *De nece Consularis viri renuntiante centurione factum esse quod imperasset.*

Sallustius amicus Augusti.

Sallustius Crispus.] Est ille, cuius vitam mortémque infrà memorat lib. III. Sallustij historiarum regis ex sorore nepos. Nominat eum Seneca, inter intimos Augusti, lib. I. De clementiá: *Ignouit abauus tuus victis. Nam si non ignouisset, quibus imperasset? Sallustium & Cocceios & Duillios & totam cohortem interioris admissionis ex aduersariorum castris conscripsit.* Sed cedò, quis in Seneca Duillius? Falsus. scribendumque, *Deillios*, siue *Dellios*. Deillius à Senecâ patre dicitur, in Suasoriâ: *Bellissimam tamen rem Deillius dixit, quem Messalla Coruinus desertorem bellorum ciuilium vocat: quia à Dolabella ad Cassium à Cassio deinde transiuit ad Antonium; nouissimè ab Antonio transfugit ad Cæsarem. Hic est Deillius cuius epistolæ lasciuæ ad Cleopatram feruntur.* Græcis tamen est Deilius, Plutarcho Dionique. Item Horatio, inscriptione odes tertiæ libro II. vbi temerè interpretes *Gellium* sufficiunt. Plutarchus cum historias quoq. scripsisse ostendit: Πολλοὺς, inquit, καὶ τῶν ἄλλων φίλων οἱ Κλεοπάτρας κόλακες, ἐξέβαλον, τὰς παροινίας καὶ βωμολοχίας οὐχ ὑπομένοντας, ὧν καὶ Μάρκος ἦν Σιλανὸς, καὶ Δέλλιος ὁ ἱστορικός. Eadem Dio, quinquagesimo libro. Ad Sallustium autem istum facit, quod Plinius lib. XXXIIII. *Metallum quoddam Sallustianum appellatum,* scribit, *ab amico diui Augusti.*

Dellius inter amicos Augusti.

Correctus Seneca.

Siue Dellius.

Mos mandandæ cædis per libellum.

Is ad Tribunum miserat codicillos.] Ita enim receptum, quò magis cautum militibus esset, cædem mandari per libellum. scilicet ne Imperator auctoritatem posset defugere. Pulchrè Herodianus lib. III. de Saturnino & Plautiano: ὁ δὲ Σατυρνῖνος γραμματεῖον ᾔτησε τοῦ φόνου φέρον τὰς ἐντολάς. ἔθος γὰρ τοῦτο τυραννικὸν, εἴποτε ἐκπέμποιεν ἐπὶ φόνον ἀκρίτων, ἐντέλλεσθαι τοῦτο διὰ γραμμάτων, ἵνα μὴ γινόμενον ᾖ ἀνεπισήμαντον. Ad quem vsum Duplices adhibitos,* alibi lectum.

* *Herodiano lib. VII. de Quæstore misso ad cædem Vitaliani.*

Rationē constare, quid.

Eam esse conditionem imperandi, vt non aliter ratio constet, quàm si vni reddatur.] Scitum dictum, nec quidquam mutemus. A mensulariis ductum est, quibus constant rationes cùm pares sunt. Plin. lib. I. epist. *Mirum est quàm singulis diebus in vrbe ratio aut constet aut constare*

stare videatur, cunctisque non constet. idem Panegyrico: *Augeo principis munus, cùm ostendo liberalitati eius ineſſe rationem. Ambitio enim, & iactantia, & effusio, & quidquis potius quàm liberalitas est, cui ratio non constat.* Vſi & auctores priſci iuris l. 1. De obſeq. parent. l. pænult. De re militari. Adde Valentis dictum apud Spartianum: *Non ſibi apud deos inferos constare rationem, quod quamuis hoſtem ſuum, Piſonem tamen iuſſiſſet occidi, virum cuiusſimilem Rom. reſp. non haberet.*

Lacrimas, gaudium; queſtus, adulationes miſcebant.] Acutè Muretus: *lacrimas gaudio, queſtus adulatione miſcebant.* Placet rei hominisque cauſſa.

C. Turranius præfectus annonæ.] Et quidem primus in eo munere, ab Auguſto. Nam Auguſtus acceptam à populo Præfecturam, niſi fallor, tenuit dum vixit: aut certè paullò ante mortē ſubſtituit ſibi Turranium iſtum. Adſero id ex Cornelii noſtri verbis Annalium XI. *Tum potiſſimum amicorum vocat, primumque rei frumentariæ præfectum Turranium.* Nec enim eſt, vt aliter accipias, niſi placeat diſtinctione ſententiam vertere: *potiſſimum amicorum vocat primúmque, rei frumentariæ præf.* vt illud *primum* gradum in amicitiâ principis notet, non officii tempus. Turranii etiam mentio Senecæ, ad Paulinum cap. extremo: neſcio an huius, quia procurationem illi tribuit, non præfecturam. Nominat & Ouidius in poëtarum albo: Turranius præf. annonæ. Verba Taciti ambiguæ mētis.

Muſæque Turranî tragicis ſubnixa cothurnis.

& in doctorum, Plinii index. Sed quæras cùm præf. prætorio & Annonæ in verba Tiberii iurarint, cur omiſſus præfectus vrbis? cuius auctoritas non minor, (maior imò illo Annonario) & cui proprius in vrbe miles. Credo equidem omiſſum, quia nemo fuit. Taurus Statilius defunctus erat, cui Piſo ſuffectus poſt aliquot annos à Tiberio, vti docco clarè lib. VI. Præf. vrbis cur non iurauit in Tiberij verba.

Neque abſcedere à corpore.] Non reip. corpore, ne inducat te Maurus, ſed Auguſti. Datum enim honori defuncti Auguſti à Tiberio, quod ab eo olim Druſo. Lib. III. *Ipſum quippe Auguſtum aſperrimo hiemis Ticinum vſque progreſſum, neq; abſcedentem à corpore vrbem ſimul intrauiſſe.* Sed cur id è publicis muneribus? Viſum ita Pag. 6.

Tiberio

Tiberio loqui, ad honorem Augusti. quasi magistratuum præcipuè esset, & eorum qui reip. primi, curare funus senonis illius, & viri supra viros.

Insignia olim principatus.

[*Excubiæ, arma, cetera aulæ.*] Lictores, fasces laureati, & si quid prætereà tunc receptum principi distinguendo. Neque enim adhuc illa Principatus insignia, Ignis, Diadema, Purpura: quæ reperta sequenti æuo, & ad exemplum regum. Ignis originem nescio: nisi quòd antiquum video, & à temporibus Antoninorum. Herodianus sanè in Commodo statim meminit, vt rei vulgatæ, vbi de Lucilla sorore eius: οὐδὲν ἧττον μέντοι καὶ ὁ Κόμμοδος ἐφύλαττε τιμὰς τῇ ἀδελφῇ. καὶ γὰρ ἐπὶ τοῦ βασιλείου θρόνου καθῆστο ἐν τοῖς θεάτροις, καὶ τὸ πῦρ προεπόμπευεν αὐτῆς. id est: *Nihilo secius Commodus honores sorori suæ seruauit. nā & in theatris sellâ imperatoriâ sedebat, & ignis eam præcedebat.* Itē de Marcia Commodi concubina: ἡ οὐδὲν, inquit, ἀπεῖχε γαμετῆς γυναικὸς, ἀλλὰ πάντα ὑπῆρχεν, ὅσα σεβαστῇ, πλὴν τοῦ πυρὸς. id est: *quæ nihilo differebat à legitima uxore, sed omnia vt Augustæ aderant, præter ignem.* Et de Pertinace: κατῆλθεν ἐπὶ τὸ συνέδριον τῆς βουλῆς, οὔτε τὸ πῦρ ἐάσας ἑαυτοῦ προπομπεῦσαι, οὔτε τι ἄλλο τῶν βασιλικῶν συμβόλων εἰς ὕψος ἀρθῆναι. *Venit,* ait, *in Senatum, neq. ignem sibi passus præferri, neq. aliud vllum principatus insigne attolli.* Nec ambigimus de more. Illud tamē mirū, bis mirum, non alium è Græcis Latinísque exprimere tam insignitam rem, præter Herodianum. Non Dionem, non Capitolinum, Spartianum, Lampridium, qui eadem scripserunt illi. Nec enim, quod sciam, meminerunt verbo. Quis tamen iste ignis? non è carbonibus aut ligno, nec qualis ille apud Horatium prunæ batillus: lampas tantùm fuit. Rem adhuc ignotam doceo, firmoque ex M. Antonino in libris suæ vitæ: ὅτι δυνατόν ἐστι, inquit, ἐν αὐλῇ βιοῦντα μήτε δορυφορήσεως χρῄζειν, μήτε ἐσθήτων σημειωτῶν, μήτε λαμπάδων καὶ ἀνδριάντων τοιῶνδέ τινων, καὶ τοῦ ὁμοίου κόμπου. Describit recensetque insignia omnia principatus, *& posse,* ait, *eum qui in aulâ viuat, carere stipatoribus, carere veste insigni purpuráque. item lampadibus, & certis statuis, similique luxu.* Vt ergo in deorū cultu adhibitæ lucernæ facésque, vt docui in * Electis, sic Imperatorum. Opinor autem Romam traductum morem è Persis. Illorum enim Regi prælatus

Prælatio ignis.

Silentium de eo more apud priscos.

Qualis ille ignis.

* Cap. III. Lib. I.

prælatus ignis. Xenophon lib. VIII. παιδείας. καὶ πῦρ ὄπισθεν τοῦ ἅρματος ἐπ' ἐσχάρας μεγάλης ἄνδρες εἵποντο φέροντες. & post ignem illum secutus Cyrus. Imò & Asiaticis, si rectè capio Ammianum lib. XXIII. *Feruntque etiam, (si iustum est credi) ignem cælitus lapsum apud se sempiternis foculis custodiri. cuius portionem exiguam faustam præisse quondam Asiaticis regibus dicunt.* Diadema autem primus Romanorum Principum vsurpauit Aurelianus: vti in vitâ eius Victor. Etsi alibi malè id refert ad Caligulam. Purpuram quis primus sumpserit, adhuc quæro. Diademate quis primus vsus.

Cuius testamentum inlatum per virgines Vestæ.] More scilicet Romano, qui pactiones, fœdera, testamenta, pecunias etiam deponebant in templis: & sæpissimè in isto Vestæ, quod religione primum. Dio XLVIII. de pace inter Triumuiros & Sextum initâ: ταῦτά τε οὖν συνέθεντο, καὶ συγγραψάμενοι, τὰ γράμματα ταῖς ἱερείαις ταῖς ἀειπαρθένοις παρακατέθεντο, καὶ μετὰ τοῦτο δεξιάς τε σφίσιν ἔδοσαν, καὶ ἐφίλησαν ἀλλήλους. Eadem in re Appianus: καὶ ταῦτα συνεγράψαντο, ἐσημήναντο καὶ ταῖς ἱεραῖς παρθένοις φυλάσσειν ἔπεμψαν ἐς Ῥώμην. Sed & Iulianum testamentum virgini Maximæ traditum, Suetonius ait: M. Antonij, depositum apud Vestales, Plutarchus. Et generatim de templis, *Vlpianus: *Si custodiam testamenti æditum suscepit.* Dixi & pecunias in templis deponi solere. quod verum adeò, vt quidam omnes fortunas in iis haberent, quasi custodiâ certâ. Herodianus lib. I. de templo Pacis, quod exustum sub Commodo: πλουσιώτατον δὲ ἦν πάντων ἱερῶν, δι' ἀσφάλειαν. ἐκόμιζε δὲ ἃ εἶχεν, ἐκεῖσε ἐθησαύριζεν ἕκαστος. ἀλλὰ τὸ πῦρ ἐκ τῆς νυκτὸς πολλοὺς ἐκ πλουσίων πένητας ἐποίησεν. Nec mirũ quia milite hæc templa custodiebantur. Tertullianus de Corona, vbi non vult Christianum militem scribi: *Et excubabit pro templis, quibus renunciauit? & cœnabit illic, vbi Apostolo non placet? & quos interdiu exorcismis fugauit, noctibus defensabit, incumbens & requiescens super luncho quo perfossum est latus Christi?* Et in Apologetico: *Ædes suas dij tuerentur & imagines: quæ, vt opinor, Cæsarum milites excubijs salua præstant.* Ideò Iuuenalis Castora vigilem dixit: — *& ad vigilem ponendi Castora nummi.*

Pacta & testamenta olim in templis.

* L. III. De tabulis exhib.

Pecuniæ in templis.

Excubiæ militares circa templa

Liuia in familiã Iuliam, noménque Augustæ adsumebãtur.] Ideò in Nummis & lapidibus exhinc ferè Iulia scripta

Liuia in nomen Iuliæ & Augustæ.

 aut

Quod tamen Suetonius negat.

aut sculpta, non Liuia. Sed nomen Augustæ an recepit? Negat ecce Suetonius Claudio, cap. XI. *Auia Liuia diuinos honores, & Circensi pompâ currum elephantorum Augustæo similem decernendum curauit. Patri Circenses annuos natali die, matri carpentum quod per circum duceretur, & cognomen Augustæ, ab auiâ recusatum.* Dicit ab Auiâ id recusatum: quæ non alia quàm Liuia est. Mirum. Liuiam enim Augustam faciunt scribúntque alij omnes. & herclè, si ambitionem feminæ noui, non recusauit. Tacitus lib. IIII. *Decretum quotiens Augusta theatrum introisset.* Alibi: *Augustæ valetudo atrox.* Et: *Iulia Augusta mortem obijt.* Plinius: *Liuia Drusilla, quæ posteà Augustæ matrimonij nomen accepit.* Idem lapides sexcenti testantur & nummi. Quid ergo Suetonio visum dissentire? Non ipsi quidem, sed librario qui peruertit. Liquet enim nobis corruptum locum, scribendúmque *ab viuâ recusatum:* vel, *ab eá viuâ.* Ad matrem Antoniam hæc referuntur, non ad Auiam: vti docet vel ἀκολουθία sermonis. Quæ viua donata Augustæ nomine à Caligula (ταύτην τε γὰρ Αὐγοῦσταν εὐθὺς καὶ ἱέρειαν τοῦ Αὐγούστου ἀποδείξας, ait Dio) id spreuit: & mortua nunc per Claudium recepit. Itaque in lapidibus Claudiani æui: ANTONIAI. AVG. DRVSI sculptum hodiéque. Hoc verum. at interpretes in Suetoniano loco quàm natant! qui licet ad portum se recipiant, me duce.

Ille verè correctus. Et explicatus.

Legata non vltra ciuilem modum.] Id est, nihil præcipuum nouúmque in legatis, nihil regium, aut præter ciuium modum morémque. Nam de Falcidiæ modo accipere, (ignoscent viri magni) prauum acumen est.

Mureto lib. XI. Variar.

Populo & plebi CCCCXXXV.] Video placere viro docto, emendari è Suetonio: *populo & plebi* CCCC. *tribubus* XXXV. vt intelligamus, ait, præter quadringenties legatum populo, etiam in singulas tribus centena millia relicta esse. Hæreo: & è vulgatis Taciti verbis eruo eundem illum sensum. Coniunctim scilicet extulit noster, quæ magis distinctè Tranquillus. Ea tamen eius mens, vt populo legatum sit quadringenties, tribubus siue plebi XXXV. Ni esset; non iunxisset duas eas voces, *populo & plebi.* Sed populus ergo alius à tribubus? Alius, hac quidem in parte. Populo legauit quadringenties viritim distribuen-

De legatis Augusti.

ſtribuendum, & καθ' ἕνα: tribubus tricieſquinquies. id eſt, corpori tribuum vniuerſo. veluti ſi collegio legem, & collegis ſingulis ſeorſum: Diſcrimen hoc ſummámque exactam neglexit Dio, qui ſatis habet dicere legatum populo, CCCC. neglexi vereor & ego, dum in Electis motus hæſitatione aliorum tentaui corrigere in Suetonij verbis, *tribulibus* XXXV. Pœnitet.

Retractatio probabilis aliâs notæ.

Legionarijs cohortibus ciuium Romanorum.] Benè additum, ne accipiamus etiam cohortes ſociales. Ideò & Dio vertit, τοῖς τε λογάσι τοῖς πολιτικοῖς πλήθει πέντε καὶ εἴκοσι δραχμάς. Itáque ille idem legiones πολιτικὰ στρατόπεδα non ſemel appellat: quia ſcriptæ ex ciuibus tantùm. Fuit tamen cùm in Dione placeret, τοῦ ὁπλιτικοῦ πλήθους. malè. Suetonius, *Legionariis trecenos nummos: quam ſummam repræſentari iuſſit. nam & confiſcatam ſemper, repoſitamque habuerat.* Vbi confiſcatam, in fiſcis adſeruatam: vti Tertullianus eleganti metaphorâ, de Fugâ, *Felices itaque pauperes, qui animam totam in confiſcato habent.*

Cohortes ciuium.

Confiſcandi verbum propriè.

Renouandum per annos ſacramentum in nomen Tiberij.] De eo ritu dico ad lib. XVI.

Corpus humeris Senatorum ferendum.] Qui honor, niſi fallor, Sullæ habitus primò Romanorum. Appianum lege I. Ciuil. Pag. 7.

Remiſit Cæſar, adroganti moderatione.] Quid? non ergo elatum corpus humeris Senatorum? Eſt verò. Suetonius: *Senatorum humeris delatus in campum crematuſque.* Idem Dio. At Remittendi verbum eò valet, vt non ſit factum. Lib. IIII. *Remiſſa Ædilibus talis cura.* Lib. XI. *Hortantibus dehinc inediam & leuem exitum, remittere beneficium Aſiaticus ait.* Scribo ergo, *permiſit Cæſar.* Sed eam ipſam permiſſionem arrogantem eſſe vult Tacitus: quia per ſpeciem modeſtiæ, & quaſi pugnare cum Senatu nollet, habuit ampliſſimum ordinem inter veſpillones: Simile illud libri VI. de Aſinio Gallo: *conſultuſque Cæſar an ſepeliri ſineret, non erubuit permittere.*

Remittere & permittere contraria.

* De correctione nunc ambigo. quia docuit me vir ille qui omnes, (Cuiacium dico, quem nemo ſatis vnquam miratus eſt qui cepit) eamdem vim ineſſe verbo Remittendi. Exempla apud ipſum in poſtremis Obſeruationibus.

Remitto pro permitto.

bus. Et sanè in Irenæo etiam legi: *Remittite mortuos sepelire mortuos suos.*

Quòd idem dies accepti quondam imperij princeps, & vita supremus. Erit fortasse qui hìc adhæreat, cui adiutorium ego. Triplex enim ratio numerandi imperij Augustæi. Alij, plurimique, ab Actiacâ pugnâ numerant, cum victo Antonio potens fuit imperij solus. Ea pugna pugnata IV. Nonas Septembres. Quidam à sexto eius consulatu, cùm imperium illi à Senatu firmatum, datumque cognomen Augusti. quasi is legitimi principatus primus dies. Id fuit, VII eidus Ianuar. Atque ea ratio numerandi prouincijs ferè familiaris. ita in lapide, qui Narbone: VII. QVOQVE. IDVS. IANVARIAS. QVA. DIE. PRIMVM. IMPERIVM. ORBIS. TERRARVM. AVSPICATVS. EST. THVRE. VINO. SVPPLICENT. Orosius paullùm à lapide dissentiens, VIII. nominat idus. *Cæsar*, inquit, *victor ab Oriente rediens, octauum Idus Ianuar. vrbem triplici triumpho ingressus est. Hoc die primùm Augustus consalutatus est. atque ex eâ die summa rerum ac potestatum penes vnum esse cœpit & mansit, quod Graci μοναρχίαν vocant.* Longiùs recedit Censorinus, qui reiecit in XVI. Kal. Febr. *Ante diem*, inquit, XVI. *Kal. Febr. C. Iulius Cæsar diui filius Imp. Augustus sententiâ Munatij Planci dictus est.* Ouidius Idus dumtaxat nominat:

Idibus in magni custos Iouis ade sacerdos
Semimaris flammis viscera libat ouis.
*Redditáque est omnis populo * prouincia nostro:*
Et tuus Augusto nomine dictus auus.

Varius dies primi imperij Augusti.
Prima ratio.
Secunda.
Orosij & Cẽsorini error.
* Prouinciarum enim diuisio facta eodem illo die.
Tertia ratio.

Sed lapidem ego credo verum dicere. Tertij denique numerabant à primo eius consulatu: scilicet quia is gradus & aditus ad reliquos honores. Is fuit XIIII. Kal. Septembres. Eam rationem secutus est quicumque ille scriptor de caussis corruptæ eloquentiæ, qui imperitasse Augustum ait annis LVI. fallente numero, nisi ad hanc rationem. Quam ipsam secuti curiosi isti, qui initium imperij & finem Augusti vitæ in eundem diem, miraculi caussâ, conferebant. Satis dixi: tu abi liber & expeditus.

Numerus etiam consulatuum celebrabatur, quo Valerium

rium Cornutum, & C. Marium simul aquauerat.] Nam Valerius sextùm, Marius septimum consul. At

Consulatus Augusti.

Ter Latio decieſque tulit labentibus annis
Augustus fascès. —— ——

vt ait Statius in Siluis.

Antonium Tarentino Brundisinóque fœdere.] Ὑστερολογία est. Nam Brundisinum fœdus aliquot annis prius Tarentino. Vtrumque autem à loco, vbi actum. Brundisinum, quod Cæsar cum Antonio coijt, Perusiâ captâ: cùm morte opportunâ Fuluiæ, sublatum esset non dubium bellum, anno vrbis DCCXIV. Octauia tunc Antonio data, & prouinciæ Orientis. At Tarentinum triennio posterius est: cùm iterum simultate exortâ, ὁ μὲν Ἀντώνιος (verba Appiani sunt Ciuilium quinto) ἐξ Ἀλεξανδρείας ἐς Τάραντα διέπλευσε ναυσὶ τριακοσίαις. sed prudentia Octauiæ, adnitente item Agrippâ & Mæcenate, iterum compositæ res. Antonius Cæsari centum naues ad bellum Siculum, ipse illi duas legiones ad bellum Parthicum attribuit. Adi, si libido est, Plutarchum Antonio, Dionem XLIX.

Pag. 8.

Brundisinum fœdus.

Tarentinum.

Nuptijs sororis illectum.] Octauiæ ex Anchariâ. de quo instabili coniugio mirè fœdatus Senecæ patris locus Suasoria prima: *Cùm Antonius vellet se Liberum patrem dici, & hoc nomen statuis subscribi: occurrerunt venienti ei Athenienses cum coniugibus ac liberis, & Dionysium salutauerunt. Bene illis cesserat, si nasus Atticus ibi substitisset. dixerunt despondere ipsos* (malim, *ipsi*) *in matrimonium Mineruam Musam suam, & rogauerunt vt duceret. & Antonius ait ducturum, sed dotis nomine imperare se illis mille talenta. Tum ex Graculis quidam ait..... Huic quidem impune fuit, sed Athenienſium sponsalia mille talentis æstimata sunt. quæ cùm exigerentur, multi contumelioſi libelli propositi sunt, sicut ille qui subscriptus est statuæ eius, cùm eodem tempore Octauiam vxorem haberet & Cleopatram: Hoc tu cuita vellituas, tibi habe.* Primum offendimus in Minerua Musa. quoniam neque Dio nominat in hac historia, Ἀλεξᾶν dixisse contentus: nec cognomen nostrarum dearum scio aliàs adhæsisse Mineruæ. Itaque inductâ ea voce scribo *Mineruam suam.* nata fuit ex confusâ repetitione litteræ vocisque sequen-

Antonij cum Octauiâ nuptiæ.

Pater Seneca semel acq. iterum correctus.

Dionis à Seneca dissensio.

tis. In summâ discrepat idem Dio, qui ἑκατὸν μυριάδας imperatas pro dote ait, id est Romano ritu H-S. quadragies. Mille autem talenta Senecæ, paullò minus faciunt ducenties quadragies: sexto tanto immaniore summâ. Tamen non muto. Græculi iocum, cui spatium vacuum,* doleo abesse. at Latinum commodè restituo, *Octauia res tuas tibi habe.* Quicumque ille, comiter iocatus est ex deuortij Romani formâ. Cùm enim Cleopatram amaret haberetque Antonius: ecce subscripsit iste quasi nomine Antonij Octauiam repudiantis, *Octauia res tuas tibi habe.* Quæ sollemnia in libello repudij verba fuisse, iam notum. Apuleius: *Tu quidem ob istud* (ita emendo) *tam dirum facinus confestim thoro meo diuorte, tibique res tuas habeto.*

** Monuit me per litteras And. Schottus ex Ant. Couarruuiæ libro suppleri posse: Κύριε, ὁ ζεὺς τῶν μηλιέων οὐ Σκιπίων ἀπέσοικον εἶχον.*

Minerua Musica.

*IN Senecæ loco de Mineruâ Musâ, mente nunc & manu amplector sententiam Iani mei Grotij, amœnissimi & acutissimi viri, reponentis *Mineruam Musicam.* Inter nobiles Athenis statuas fuit Minerua hoc cognomento; sic dicta, *quoniam dracones in Gorgone eius ad ictus cithara tinnitu resonant.* Plinius lib. XXXIV. cap. VIII.

Lollianas.] Non impleo paginas istis, quæ alibi exposita & prompta. In hac Lollianâ clade Iulium Obsequentem emendo de prodigijs: *Insidiis Romanorum Germani circumuenti, sub M. Lollio Legato, grauiter vexati.* nam contrà scribo *insidiis Germanorum Romani circumuenti.* Vide præterea Suetonium in Aug. Dionem LIIII. Eusebium Chronicis, olympiad. CXC.

Super Senecæ loco quæsitum.

Varianásque clades.] Clades ea nota. sed Senecæ de illâ locus non sine labe, etiam in emendatis nuper libris. Epist. XLVII. *Marianâ clade quam multos splendidissimè natos, Senatorium per militiam auspicantes gradum, fortuna depressit! alium ex illis pastorem, alium custodem casulæ fecit.* Cladéne Marianâ? vbi ista, aut quando? Nam C. ille Marius victor vbique, si memini, & fecit seruos non dedit. Quod de eâ accipias, quam Germanis intulit: nugæ. An Germani Senatorium per militiam auspicantur gradum? Certissimè rescribendum: *Varianâ.* Hanc enim nostram intellegit: & opportuno recentique exemplo admonet, posse è summâ fortunâ labi ad imam.

Is emendatus.

Licinius Varro.

Interfectos Romæ Varrones.] Fuit Licinius Varro Murena,

rena. de cuius insidijs, præter alios, Strabo libro XIV. εἶτ' ἐμπεσὼν εἰς τὴν Μυρῆνα φιλίαν, ἐκείνῳ συνεάλω φεύγων, φωραθείσης τῆς κατὰ Καίσαρος τοῦ Σεβαστοῦ ἐπιβουλῆς.

Egnatius Rufus.

Egnatios.] M. Egnatius Rufus Aedilis. de quo Dio LIII. Sueton. cap. XIX *Mox M. Egnatij, exin Plautij Rufi.* ita ibi scrib. nō *Genutij.* Vide Senecam de Clementia I. c. IX.

Velleius Tacito conciliatus.

Interfectos Iulos.] Dicere videtur iussu Augusti occisum Iulum: idque & Dio prodidit, lib. LV. At Velleius suâ manu cecidisse eum dat intellegi: *Iulus Antonius*, inquit, *singulare exemplum clementiæ Cæsaris, violator eius domus, ipse sceleris à se commissi vltor fuit.* Quid tum? nihil hæc pugnant. præcessit scilicet iussus Augusti: quem ille exsecutus suâ manu. Iulum autē Antonium intellegit Triumuiri filium, ad quem Horatij Oda. Cognomen ei Africanus: quod male adhæsit Fabio, cum quo consul fuit, apud Sueton. in Claudio cap. II. Paullo enim Fabio cognomen Maximi fuit. & sunt duæ ex ordine Horatianæ odæ, libri quarti prima & secunda, ad hos non dubie consules, perque eam occasionem coniunctim scriptæ. De eo Iulo, Seneca in De breuitate vitæ: *Filia & tot nobiles iuuenes adulterio velut sacramento adacti, infractam ætatem territabant. postquam* (melius, *postque*) *iterum timenda cum Antonio mulier.* Apparet enim hunc Iulum arcanum aliquod scelus (cui proximus ab adulterio gradus est) cum Iuliâ in Augustum concepisse: vti olim cū Cleopatrâ eius pater.

Iulus Antonius.

Explicatus Seneca.

Qui Tedij & Vedij Pollionis luxus.] Non extrico quis hic Tedius. Vtrúmne Atedius scribendum? vt sit ille qui * Ciceroni dictus inter Cæsaris amicos. An Sex. Tedium Afrum capimus, qui consul designatus se præcipitauit, apud Suetonium? Leuiter placet. magis est, vt geminata ab hæsitante librario vox sit, scribamusque: *Qui Vedij Pollionis luxus.* In Senecâ sane simile mendum succreuerat, tertio de Irâ, cap. XL. *Diuus Augustus cùm cœnaret apud Vedium Pollionem.* ita restituit Pincianus, cùm anteà, *Atedium*, legeretur. Pincianus, selectus mihi censor, & verbis modicus, re iudicióque ingens. Mentio huius Vedij luxuriæque eius apud multos, Dionem LIIII. Plinium lib. IX. Tertullianum de Pallio: facti etiam eius, quod sæuum & scæuum. Piscinam habebat refertam murænis. quem piscem ille non ad delicias parauerat, sed ad pœnas.

* Epist. ad Atticum.

Vedius Pollio.

Pincianus laus.

Historia celebris de Pollione.

Humanâ enim carne eas alebat. Serui, domesticique si-quid deliquerant, dabantur ad hos pisces. Fors fuit vt cœnaret apud eum Augustus. puer qui ad cyathos erat, dum porrigit potum, crystallinum fregit pretii grandioris. & simul fracta eius vita. Iubetur ab imminti domino murænis obiici in piscinam. Puer accidit ad Cæsaris pedes. non vitam, sed aliam mortem petit, neu piscibus esca sit in terrâ. Obstupuit inauditam sæuitiam Cæsar. dimitti puerum iubet, simul adferri ad se quidquid in domo crystallinorum: allata frangi comminuiq; & abiici in piscinam. addit Seneca, *Fuit Cæsari sic castigandus amicus, bene vsus est viribus suis.* Hic est ille Pollio qui testamento Cæsari Pausylypum legauit: & e cuius diruta domo, facta Romæ porticus quæ Liuiæ dicta.

Porticus Liuiæ quâ causâ facta.

Cùm se templis & effigie numinum, per flamines & sacerdotes coli vellet. Magna & insana ambitio. quam exemplo Herculis & Liberi patris, excusare tamen videtur libro IV. noster. Sed Augustus adhuc viuus & hominem fungens, in prouinciis esse coliq; voluit pro deo. in prouinciis, non in Italiâ aut Romæ. Suetonius: *Templa quamuis scirent etiam proconsulibus decerni solere: nullâ tamen in prouinciâ recepit, nisi communi suo Romæq; nomine. Nam in vrbe quidem pertinacissimè abstinuit hoc honore.* De vrbe ait; Dio etiam de Italâ lib. LIIII. Quod Tacitus scribit *effigie numinum*: valet in eam mentem, vt signa adposita Augusti statuis sint, quæ solent deorum. puta, radius, hasta, fulmen. Lucanus,

Augustus pro deo.

Imagines Augusti, ad formam deorum.

Fulminibus manes, radiisque ornabit & astris.

Itaque Nummi etiam hodie, in quibus Augusti caput radiatum.

At de Flaminibus & sacerdotibus Augusti, plena omnia monumenta: & pudendum sit referre. Nec viri solùm ad sacerdotium adscripti magni huius diui, sed, quod rideamus, fœminæ. Adeò profecti in adulationem tunc mores. Marmor:

Fœminæ sacerdotes Aug.

P. POSTVMIÆ. P. F. PAVLLÆ.
SACERD. D. IVLI. AVGVST.

Item in Hispaniis, LVCR. L. F. CAMPANA. FLAM. PERP. DOMVS. AVG. id est, *Lucretia L. filia, Flaminica perpetua.* Exemplum huius rei in Liuia, quæ miro exemplo,

exemplo, * sacerdos sui viri : & quidem ex decreto Senatus. Dio LVI. extremo : τότε δὲ ἀπαθανατίσαντες αὐτόν, καὶ θιασώτας οἱ καὶ ἱερὰ, καὶ ἱέρειαν τὴν Λιουίαν ἀπέδειξαν. id est : *Tunc verò consecrantes Augustum, sodales ei & sacra instituerunt, & sacerdotem Liuiam.* Quod noto eo libentiùs, vt lux inde adfulgeat tenebricoso Ouidij loco, IV. De Ponto :

Liuia, prima Aug. sacerdos

*Adde Velleij locum huic rei quem correcti intrà lib. XIII. sub initium.

Nec pietas ignota mea est, videt hospita tellus
In nostrâ sacrum Cæsaris esse domo.
Stant pariter natúsque pius, coniúxque sacerdos,
Numina iam facto non leuiora deo.

Ouidio noua lux.

Natus pius, Tiberius est: *coniux sacerdos*, Liuia. Puto ad hæc sacerdotia, quæ cum ambitu & sumptu adfectabant in prouinciis passim, pertingere Arriani locum elegantem, De sermonib. Epicteti, lib. I. cap. XIX. σήμερον τις ὑπὲρ ἱερωσύνης ἐλάλει μοι τοῦ Αὐγούστου. λέγω αὐτῷ, ἄνθρωπε ἄφες τὸ πρᾶγμα. δαπανήσεις πολλὰ εἰς οὐδέν. ἀλλ' οἱ τὰς φωνάς, φησί, γράφοντες, *γράψουσι τὸ ἐμὸν ὄνομα. μή τι οὖν σὺ τοῖς ἀναγινώσκουσι λέγεις παρὼν, ἐμὲ γεγράφασιν; εἰ δὲ καὶ νῦν δύνασαι παρεῖναι πᾶσιν, ἐὰν ἀποθάνῃς, τί ποιήσεις; μενεῖ μου τὸ ὄνομα. γράψον αὐτὸ εἰς λίθον, καὶ μενεῖ. ἄγε, ἔξω δὲ Νικοπόλεως τίς σου μνεία; ἀλλὰ χρυσοῦν στέφανον φορήσω. εἰ ἅπαξ ἐπιθυμεῖς στεφάνου, ῥόδινον λαβὼν περίθου· ὄψει γὰρ κομψότερον. Lepidus & ad Philosophum, dialogismus: *Hodie*, inquit, *locutus mecum quidam super sacerdotio Augusti. Dico ei, Mi homo mitte rem, sumptum multum facies frustrà. At scribæ publici, inquit,* (corrupta hac parte Græcâ) *nomen meum adnotabunt. Num tu igitur legentibus omnibus coràm dices, Me inscripserunt? & vt nunc possis adesse omnibus legentibus, mortuus quid facies? Manebit meum nomen. inscribe ipsum lapidi, & manebit. Age, extra Nicopolim autem quæ memoria tui? At coronam auream gestabo* (qua scilicet ornati sacerdotes, dum faciunt, ex Liuio, Plutarcho, aliis) *Si prorsum appetis coronam, roseam indutus circumi, aspectu enim id iucundius.*

Arriani egregia irrisio narum ineptiarum.

* Intellegit fanè id quod Augustinus exprelsit I. cōtra Acad. *Si theatricæ munera & pedlacula plausus prosperrimus accepisset : si suo nunquam tabulæ te us solum civium sed etiam vicinorum parentum &c. signarent.*

Coronati sacerdotes in sacris.

Templum & cælestes religiones decernuntur.] Templum in Palatio ipso, ex decreto Senatus. Dio : καὶ αὐτῷ (Αὐγούστῳ) ἔν τε τῇ Ῥώμῃ ἡρῷον ψηφισθὲν μὲν ὑπὸ τῆς γερουσίας, οἰκοδομηθὲν δὲ ὑπό τε τῆς Λιουίας καὶ ὑπὸ τοῦ Τιβερίου ἐποιήθη, καὶ ἄλλοθι πολλαχόθι. Liuiæ tamen soli id opus attribuit

Pag. 9.

Templum Palatinum Aug. Quis exstruxerit.

 (præter

(præter Dionis & Suetonij mentem cap. XLVII.) Plinius lib. XVI. *Radicem eius magni ponderis vidimus in Palatij templo, quod fecerat diuo Augusto coniux Augusta, aurea patera impositam.* Huc respicientem credo Senecam scribere, Consolatione ad Polybium: *Fortuna ibit violentior per omnia, sicut est solita, eas quoque domos ausa iniuria cuius á intrare, in quas non nisi per templa aditur, & atram laureatis foribus inducere vestem.* Puto enim id templum in Palatij vestibulo fuisse. etsi referre fortean possis ad templum Apollinis Palatini. Ceterùm ἀναθήματα hanc Augusti, quam Tacitus commemorat, carmine singularis libri complexus videtur Ouidius, vt ipse quidem indicat, De Ponto:

Quale tamen potui de calite, Brute, recenti
Vestra procul posito carmen in ora dedi.

& alibi.

Ad effigiem Augusti.] Quæ in ipsâ curiâ. Apparet etiam ex illis quæ de Hortensio infrà: *Modò Hortensium inter oratores sitam imaginem, modò Augusti intuens.*

Cùm proferri libellum recitarique iussit.] Libellum eumpse, quem Suetonius Rationarium imperij non incommode adpellat. scilicet quia rationes eo publicæ continebantur. Videbatur autem prolatione libelli flexus paullum Tiberius; & imperium accepturus, cum curas susciperet. Vocat idem auctor etiam Breuiarium imperij, cap. vltimo: *De tribus voluminibus, vno mandata de funere suo complexus est: altero, indicem rerum à se gestarum, quem vellet incidi in aneis tabulis, quæ ante Mausoleum statuerentur: tertio, breuiarium totius imperij, quantum militum sub signis vbique esset, quantum pecuniæ in ærario & fiscis, & vectigaliorum residuis.* Vbi nota mihi etiam, Indicem hunc rerum Augusti, certò illum esse cuius exemplar Ancyræ positum, & curante nobilissimo Busbequio, exscriptum. Nam titulus in eâ ipsa tabulâ iste: *Rerum gestarum diui Augusti, quibus orbem terrarum imperio populi Romani subiecit, & impensarum, quas in rempublicam populúmque Romanum fecit, incisarum in duabus aheneis pilis, quæ sunt Romæ posita, exemplar subiectum.* Ex quo haud temerè collegerim dixerimque, in Suetonio scribendum, *in aneis pilis*, non tabulis. De eâdem

De Senecæ loco.

Ouidius carmen emisit de nouo deo.

Effigies Aug. in curiâ.

Aug. cap. XXVIII.

Breuiarium imperij.

Index rerum Aug. quid.

Idem cum reperto lapide.

Suetonius dubiè corrector.

dem re loqui vtrumque, id quidem clarum est.

Necessitates ac largitiones.] Necessitates vocat onera publica, quæq. necessariò in milites, in populum, aliásque imperij res eroganda. Liuius eâdem sententiâ lib. XXIIII. *Prodeundum in concionem Fuluio pretori esse, indicandásque populo publicas necessitates.* Lampridius Alexandro: *Quartarios iam formatos in monetâ detinuit, exspectans vt si vectigal contrahere potuisset, eosdem ederet. Sed cùm non potuisset per publicas necessitates, conflari eos iussit.* Capitolinus paullò aliter in Gordianis: *Familia Gordiani hoc Senatus decreuit, vt à tutelis atque legationibus, & à publicis necessitatibus semper vacarent.* Videtur non seiungere ab ære alieno Tacitus lib. II. *Hortaturq; ad luxum & æs alienum, socius libidinum & necessitatum, quò pluribus indiciis illigaret.* Necessitatis non trita notio.

Addiderat consilium coërcendi intra terminos imperij.] Quòd consilium suum plenè extollit Augustus ipse apud Iulianum in Menippæâ de Cæsaribus: ὑπὸ δὲ τῶν ἐμφυλίων στάσεων τὴν ῥώμην ὁρῶν εἰς ἔσχατον ἐλαύνουσαν πολλάκις κίν-δυνον, οὕτω διεθέμην τὰ περὶ αὐτὴν, ὥστε εἶναι δι' ὑμᾶς ὦ θεοὶ, τὸ λοιπὸν ἀδαμαντίνην. οὐ γὰρ ταῖς ἀμέτροις ἐπιθυμίαις εἶξα, ἐπικτᾶσθαι πάντως αὐτῇ διανοηθεὶς, ὅρια δὲ διττὰ ὥσπερ ὑπὸ τῆς φύσεως ἀποδεδειγμένα, Ἴστρον καὶ Εὐφράτην ποταμοὺς ἐθέμην. Sed qui termini siue limites Rom. imperij sub Augusto? Termini imperij ab Aug. Duos nominat Iulianus, Istrum & Euphratem: quibus adde Rhenum, & Oceanum. Tacitus: *Mari Oceano, aut amnibus longinquis septum imperium.* Ad eos terminos Limitanei milites: qui sublati demum à Constantino, magno rei Romanæ malo. Narrat Zosimus lib. II. Vide Appianum in Præloquio operis sui. Neglexit deseruitq. Constantinus.

Pag. 10.

Interrogo quam partem reip. mandari tibi velis?] Explicat Dio. Tiberius, inquit, tres fecerat reip. partes. prima Romam & Italiam complectebatur: altera, exercitus: tertia, prouincias. Vni ex istis parem se aiebat, non omnibus. At bono histrioni detracta propemodum persona est, improuisâ interrogatione Galli. Tres reip. partes.

Tanquam ductâ Vipsaniâ M. Agrippæ filiâ, plusquam ciuilia agitaret.] Calpurnius Flaccus declamatione VI. *Sceleratis ingeniis & plusquam ciuilia cupientibus non dominari instar seruitutis est.*

Arrun-

Arruntius quis

Arruntium divitem, promptum artibus egregiis.] Est is qui consul anno vrbis DCCXXXII. Artes in eo doctrinamque suspicit. non vanè, quoniam ex Plinii Indice lib. III. & V. inter scriptores censitus illustres fuit. & scripsit, nisi fallor, Geographica. Diuitias etiam commemorat. quas Seneca non fuisse ostendit à bonâ arte, si de eo quidem sensit lib. VI. De Benef. *An tu Arruntium & Haterium & ceteros qui captandorum testamentorum artem professi sunt, non putas eadem habere, quæ designatores & libitinarios vota?* Sed alium ab isto, opinor, intellegit Seneca: qui sub Caio magnus, & qui antè præco. Iosephum vide XIX. Antiq. cap. 1. sub finem.

Quousque patieris Cæsar non adesse caput reip.] Sententiam potius in hoc loco expedimus, quam verba. Lectio quam posui, à Ferreto est, qui adseuerat in Medicæo codice sic scriptum. Et cur ambigimus? sententia hercle percommoda est: offensum Tiberium, pro reliquâ suâ modestiâ, quòd *caput reip.* nominaretur, qui tamquam veteri libertate vnus vellet esse è multis. Nec absurdè legeris è vulgatis, *non esse caput te reip.?*

Pag. 11. Correctus Tacitus.

Eiusque accuratissimis precibus.] Ita correxi: vulgò, *& vsque accuratissimis.*

Ne lictorem quidem ei decerni passus est.] Quo tamen vulgò feminæ principes vsæ, Vestalium exemplo. Claudij quidem Agrippina, etiam duobus. Tacitus, *Decreti & à Senatu lictores duo, Flaminium Claudiale.*

Lictores Augustarum.

Aduersus Vertranium.

Arámque adoptionis & alia huiusce modi prohibuit.] Ludos hic facit vir doctus, equite non plaudente. Damnat lectionem veterem, & multis verbis suadet hanc nouam, *aráque adoptionis.* quasi Tiberius, inquit, in æs incidi adoptionem publicèque proponi vetuerit. Mi homo, hodie nihil credo tibi. Nam notus mihi mos Romanus,

Mos statuendi aras.

quo receptum vt propagandæ memoriæ causâ, ara aut templum statueretur virtuti reique, quam cuperent laudatam. Noster lib. III. *Præceperant animis orationem patres: quò quæsitior adulatio fuit. nec tamen repertum, nisi vt effigies principum, aras deûm, templa & arcus, aliáque solita conferent.* Ita apud eundem, cùm Tiberius publico iudicio vetus esset Germanici mortem: *Cacina Seuerus censuit aram Vltioni.* Et ob amicitiam cum Seiano, lib.

Vide ad hunc morem lib. I. Electorum cap. XIV.

IIII. Pa-

XIII. Patres *aram Clementiæ, aram Amicitiæ, effigiesque circum Cæsaris, & Striani censuére.* Et lib. XV. post natam ex Poppæâ prolem, *Supplicationes à Senatu decretæ, & templum Fecunditati.* Eòdem traho Suetonij illud in Caligulâ, cap. VIII. præter interpretum mentem: *Addit etiam pro argumento aras ibi ostendi inscriptas, ob Agrippinæ puerperium.* Errat idem ille dum censet, de Tiberij adoptione hîc agi: cùm Tacitus intellegat de Liuiæ. Nam Liuia testamento adoptata in familiam Iuliam nomén-que Augustæ: & nouo exemplo, coniux facta filia mariti. Ideò dum Liuiæ adulantur, decreta ara Adoptioni. Passim in lapidibus & Nummis, Diui Filia lego. vt in marmore Hispanensi:

Explicatus Suetonius.

Liuia mariti sui filia.

IVLIÆ. AVG.
DIVI. F. MATRI
TI. CÆSARIS, AVG. PRIN
CIPIS. ET. CONSERVATORIS
ET. DRVSI. GERMANICI
M. CORNELIVS. PROCVLVS
PONTIFEX. CÆSARVM.

Nummo æreo. S.P.Q.R. DIVÆ. IVLIÆ. AVGVSTI. FIL. carpenti formâ tracti à duobus mulis.

Germanico Cæsari proconsulare imperium petiuit.] Quòdne antè habebat? Nam Dio diserte proconsulare imperium illi tribuit. anno DCCLXIIII. id est, triennio antè Lib. LV. Τιβέριος μὲν τῷ Γερμανικῷ αὐτὶ ὑπάτου ἀρχὴν ἐς τὴν Κιλικίαν ἐπέβαλον. Sed intellegit, credo, proconsulare imperium perpetuum: quod inter titulos principatus. In oratione Alexandri apud Lampridium: *Gratias vobis P. C. de Cæsareo nomine, de pontificatu max. de Trib. potestate, & proconsulari imperio, quæ omnia nouo exemplo vno die in me contulistis.* Ab eâdem mente Nero lib. XII. curante Agrippinâ, *Proconsulare imperium extra vrbem habet & Princeps iuuentutis appellatur.* Exemplum ab Augusto, cui decretum perpetuum Proconsulare imperium, Dio tradit lib. LIII.

Candidatos Prætura XII. nominauit.] Prætorum origo, progressus, augmentum, satis ambiguè tradita: etiam ab iis, quibus hæc vna cura fuit. Ego breuiter rem expediam, & ad historiæ fidem. Primus Prætor Romæ institutus, anno

Prætorum origo.

Progressus.

anno vrbis CCCXXCVIII. Furius Camillus. Liuius lib. VII. & Suidas in voce πραίτωρ. Additus alter anno DX. cui cognomen datum Peregrini, quòd plerumque inter ciues ius diceret & peregrinos, Epitomâ Liuij XIX. Additi duo alij, anno vrbis DXX. Siciliâ & Sardiniâ in prouinciam redactis, qui illuc cum imperio mitterentur, Epitoma XX. Iterum duo, victis Hispanijs; anno DLVII. Ita in vniuersum ad id tempus Prætores sex: è quibus duo iuridicundo præerant, reliqui in prouincias mittebantur expertes iudiciorum. Id mansit, donec Quæstiones perpetuæ constitutæ, anno DCV. L. Censorino, M. Manilio Coss. Patribúsque tunc visum, vt in totum magistratus sui annum, prætores in vrbe manerent. è quibus duo, more prisco, ius dicerent: reliqui quattuor publicis iudiciis præessent. iidem omnes exacto anno, sorte in prouincias prætorias mitterentur. Cornelius deinde Sulla Dictator auxit Quæstionum publicarum numerum: paritérque Prætorum. non tamen eatenus, vt quot Quæstiones essent, totidem Prætores: (errat largiter Pomponius, qui id sensit; quia plures sæpe Quæstiones apud eumdem prætorem exercitas constat) sed in vniuersum addidit duos. Ita non plures octo Prætores ad Ciceronis æuum: ídque ex variis eius scriptis clarum, non decem, vt voluit Iurisconsultus. Oppressâ mox rep. C. Cæsar Dictator primus instituit decem; quo pluribus bellorum sociis honorem eum gratificaretur. Dio lib. XLII. ἵνα πλείους αὐτῶν (συναγωνιστῶν intellego) ἀμείψῃ, στρατηγούς τε δέκα ἐς τὸ ἐπιὸν ἔτος ἀποδεῖξαι, καὶ ἱερέας ὑπὲρ τὸ νενομισμένον. qui Pomponium refellit disertim. Sed nec in eo numero stetit Cæsar, creauítque biennio pòst, XIIII. iterúmq. anno pòst XVI. ídque, vt Dio idem ait, in multos annos. At Augustus rep. & imperio potitus, pariter varium se in hac creatione gessit. Anno vrbis DCCXXXI. minuit Cæsarianum numerum, retraxítque ad decem. Dio LIII. ταῦτά τε οὕτως ὁ Αὔγουστος ἐποίησε, καὶ στρατηγοὺς δέκα, ὡς οὐδὲν ἔτι πλειόνων δεόμενος ἀπέδειξε. Velleius: *Imperium magistratuum ad pristinum redactum modum. tantummodò octo Prætoribus allecti duo.* Anno DCCLXIIII. creauit XVI. propter turbam competitorum: ita tamen (ait Dio lib. LVI) vt posterioribus deinceps multis annis XII. dumtaxat crea-

Quæstiones perpetuæ, quando.

Sulla auget prætorum numerum.

Pomponius errat in prætt.

Sub Cæsare, quot prætt. Anno vrbis DCCVII.

Hæc ex Dione lib. XLIII. Sub Augusto quot. Varietas magna in numero.

ret.

ret. Atque hoc est quod hic Tacitus de duodenario numero tradito ab Augusto adseuerat: verè & rectè, si respicias instituta eius extrema. Nam ad prima adiecit oculos Pomponius, qui XVI. prætores constituit sub Augusto. & in tempore saltem errat. At quòd Tiberium iurasse Tacitus ait se numerum XII. non excessurum: quis Pontifex periurio eum soluet? Nam ego manifestò hominem teneo, ex Dionis testimonio lib. LVIII. qui adfirmat Tiberium, anno vrbis DCCXCVI. quindecim Prætores creasse, additque: καὶ τοῦτο ἐπὶ πολλὰ ἔτη συνέβη, ὥστε ἔτι μὲν ὅτε ἑκκαίδεκα, ἔτι δ' ὅτε καὶ παρ' ἕνα, ἢ καὶ δύο χειροτονεῖσθαι. Imò Claudius Imp. aliâs XIIII. aliâs XVIII. creauit, interdum medio inter hos numero. Vide eumdem Græcum, lib. LX.

Tiberius falsò asseruit, se non excessurum.

Sub Claudio quot.

Numerum ab Augusto traditum.] Diffusè magis Velleius: *Post redditum cælo patrem, & corpus eius humanis honoribus, nomen diuinis honoratum: primùm Principalium eius operum fuit ordinatio comitiorum, quam manu suâ scriptam D. Augustus reliquerat. quo tempore mihi fratríque meo candidatis Cæsaris destinari Prætoribus contigit. Consecutis, vt neque post nos quemquam D. Augustus, neque ante nos Cæsar commendaret.*

Tunc primùm comitia è campo ad patres translata sunt.] Comitiorum res, amissâ libertate, variè habita. Iulius Cæsar ius creandi magistratus non totum à populo tulit, crudâ adhuc seruitute: sed cum eo diuisit. Suetonius satis clarè, cap. XLI. * *Comitia cum populo partitus est, vt exceptis consulatus competitoribus, de cetero numero candidatorum, pro parte dimidia, quos populus vellet, pronuntiarentur:* (iustum comitiorum verbum esset, *renuntiarentur*) *pro parte alterâ, quos ipse dedisset.* (scribe, *edidisset*) *Et edebat per libellos circum tribus missos scripturâ breui, Cæsar Dictator illi tribui. Commendo vobis illum & illum, vt vestro suffragio suam dignitatem teneant.* Vbi vides, Consulibus exceptis, in ceterorum suffragia æquale ius principi fuisse cum plebe. Nam Consules quidem, summi imperij olim nomen, & ipse & secuti principes seposuerunt Senatui sibíque. Augustus deinde *Comitiorum pristinum ius* (verba Suetonij sunt, cap. XI.) *reduxit: ac multiplici pœnâ coërcito ambitu, die comitiorum tribuli-*

Comitia, qualia sub Cæsare.

* Vide Dionem lib. XLIII. actis anni DCCIX.

Suetonij leniusculæ correctiones.

Comitia sub Aug.

Suetonius explicatus, præter mentem vulgi.

tribulibus suis, &c. Quo loco pristinum ius; non vetus illud accipio quod integrâ libertate: sed hoc idem, quod à patre eius Iulio institutum. Pristinum tamen ideo, quia per bella ciuilia & impotentem Triumuiratum, abolitus Cæsarianus mos, quem reduxit longo interuallo nunc Augustus. Eum Suetonij sensum (nam interpretes silent aut vacillant) adstruo ex Dione, lib. LIII. *ὅ, τε δῆμος ἐς τὰς ἀρχαιρεσίας καὶ τὸ πλῆθος αὖ συνελέγετο, οὐ μέντοι καὶ ἔπραττέ τι, ὃ μὴ καὶ ἐκείνῳ ἤρεσκε. τοὺς γοῦν ἄρξοντας, τοὺς μὲν αὐτὸς ἐκλεγόμενος προεβάλλετο, τοὺς δὲ καὶ ἐπὶ τῷ δήμῳ τῷ τε ὁμίλῳ κατὰ τὸ ἀρχαῖον ποιούμενος ἐπεμελεῖτο, ὅπως μήτ' ἀνεπιτήδειοι, μήτ' ἐκ παρακελεύσεως ἢ καὶ δεκασμοῦ ἀποδεικνύωνται.* Aliquid

Comitia Tiberiana, cuiusmodi.

tamen plebi etiam cum consulum comitijs fuisse, videtur colligi ex Dione LIIII. in actis anni DCCXXXIIII. Tiberius primus, animis Quiritium fractis iam & ad seruitium factis, ius omne sibi & senatui sumpsit, populi nullo loco. Quod Tacitus his verbis voluit, ***comitia è campo ad patres tralata.*** Sed in Consulibus quid eius æuo

In consulibus obscura.

fuerit, Tacitus ipse effari non potest fine huius libri: ***De comitiis consularibus, quæ tum primũ illo principe ac deinceps fuêre; vix quidquam firmare ausim. adeò diuersa non modò apud auctores, sed in ipsius orationibus reperiuntur.*** Potest Dio: qui videtur omnem consulum renuntiationem ad Tiberium referre: aliorum magistratuum ad Senatum, commendatione principis interpositâ. quem lib. LVIII. vide. Ex eo tempore expers suffragiorum popu-

Caius innouat, & omittit.

lus, donec Caius ***Tentauit comitiorum more reuocato, suffragia populo reddere.*** ait Sueton. cap. XVI. scilicet Tiberij instituto omisso, Augusti reuocato: sed idem ille omisit. Tiberianúmque morem, apud secutos principes valuisse deinceps, clarum ex memorijs rerum.

Pag. 12. Ludi Augustales. Origo eorũ.

Ludos, qui de nomine Augusti Augustales vocarentur.] Verum est. nam & in Kalendario veteri hodiéque legimus, IV. eid. Octob. AVGVST. id est, Augustalia. Eorum ludorum originem repperio, anno DCCXXXV. cùm ex Græciensi & Siculâ peregrinatione redux Augustus, passus est inter alios honores, *τύχῃ τε ἐπαναγώγῳ* (Fortunam reducem Latini dicunt) *βωμὸν ἱδρυθῆναι, καὶ τὴν ἡμέραν ἐν ᾗ ἀφίκοιτο, ἔν τε ταῖς ἱερομηνίαις ἀριθμεῖσθαι, καὶ Αὐγουστάλια ὀνομάζεσθαι.* Ludíque eo die ex decreto Senatus instituti,

osten-

octennio posterius, AElio Tuberone, Paullo Fabio Coss. Idem scriptor: τὰ δὲ δὴ Αὐγουστάλια, ἃ καὶ νῦν ἄγεται, τότε πρῶτον ἐκ δόγματος ἐτελέσθη. At Suidæ Augustale etiam locus est, in quo præfecti regionum & cultores Augusti saltabant, Idibus Octobris. Video hominem alludere velle ad hos ludos: sed ita, vt eum planè non capiam. Αουγουστεῖον, inquit, ἐκλήθη διότι τῇ. ιε. τοῦ ὀκτωβρίου μηνὸς οἱ ῥεγεωνάρχαι καὶ σεβαστοφόροι ἐχόρευον ἐν τῷ αὐγουστείῳ, οἷον ἐν τῷ ὀψοπωλίῳ, εἰς τιμὴν Τιβερίου. Scies tamen & alios ludos fuisse, die natali Augusti, qui pariter celebrabantur in Circo, notatos Fastis, VIIII. Kal. Octob. H. D. AVGVSTI. NATALIS. LVD. CIRC. Quorum mentio est Dioni in actis anni DCCXLIII. & Suetonio, nisi fallor, cap. LVII. *Equites Romani natalem eius sponte atque consensu biduo semper celebrarunt.* Quos intellegit & Ouidius lib. IIII. de Ponto:

Suidæ obscurior nota.

Ludi natalitij Augusti.

Ouidius explicatus.

Pontica me tellus, quantis hac possumus orâ
Natalem ludis, scit celebrare dei.

Sed eos caue cum Augustalibus confundas.

Vtque per Circum triumphali veste vterentur.] Tribuni, mortuo Augusto, præfecti his ludis, ait Dio, quasi sacri: vt id quoque cederet honori Augusti. Ludi autem ipsi, Circenses; id est curules, & si fortè Venatio. Quòd vestem triumphalem petunt Tribuni: faciunt ad exemplum Consulum & Prætorum, quibus in Circo ludos præbentibus ius togæ pictæ. Iuuenalis:

Augustalia, edita à Tribunis.

Cuius generis ij ludi.

Toga picta prætorib. per ludos.

——*similisque triumpho*
Prædo caballorum Prætor sedet——

Quo versu hæsi aliquando, num leg. *præda:* quia magna scilicet pecuniæ vis effundenda prætori in aurigas & equos, iisque ipse quasi præda. Idem alibi,

Addubitatum de Iuuenalis lectione.

——*& medio sublimem in puluere Circi*
In tunicâ Iouis, & picta Sarrana ferentem
Ex humeris aulæa toga.

Nec alius sententiæ illud Cornelij nostri, lib. XII. *Ludicro Circensium Britannicus in prætextâ, Nero Triumphalium veste transuecti sunt.* vt dicam in loco.

Curru vehi haud permissum.] Ne prorsus æquarentur potestati maiori. De curru Prætorum in Circo, Iuuenalis,

Quid si vidisset prætorem in curribus altis Exstantem?

Prætores curru vecti in Circo.

 Plinius

Plinius: *Non vetus & bigarum celebratio in his qui praturâ functi, curru vecti essent per Circum.* De consulum,
Etiam cõsules Plinius alter in Laudatione Traiani: *Nos sub tuis oculis augustior solito currus accipiet: nos inter secunda omina & vota certantia vehemur alacres, & incerti vtrâ ex parte maior auribus nostris clamor accidat.* Scripsíque de his vberius peculiari De spectaculis libro, cui Saturnalia Index.

Dux olim theatralium operarum, & miscere cœtus histrionali studio doctus. In theatro, sicut in Circo, suæ
Factiones theatri. partes & factiones: distracto videlicet fauore plebis in hunc histrionem, in illum Eæ non rarò in tumultum exibant, imò pugnam, imò cædem. Dux his factionibus & signifer, leuissimus quisque è plebe: cui lingua manusque ad iniurias & contumelias promptæ. Ab vno
Vide aliquid in Epistolic. meis, libr. cap. 1. exemplo discere rem totam, apud Suetonium Nerone, cap. XXVI. *Interdiu quoque clam gestatoriâ sellâ delatus in theatrum, seditionibus Pantomimorum ex parte prosceny superiore signifer simul ac spectator aderat, & cùm ad manus ventum esset, lapidibúsque & subselliorum fragminibus decerneretur, multa & ipse iecit in populum atque etiam pratoris caput consauciauit.* Operæ autem Theatrales Ta-
Operæ theatrales. cito: vt Ciceroni, operæ Clodianæ: & in lapide prisco, OPERÆ. VETERES. A. SCÆNA. Plinio etiam operæ in
Plinius correctus. Circo, sed à me correcto: lib. VIII. cap. VI. *L. Piso inductos dumtaxat* (elephantos intellegit) *in Circum, atque vt contemptus eorum increscret, ab operariis hastas prælatas habentibus per circum totum actos.* vbi *ab operis* scribendum esse confirmo.

Quod tricena aut quadragena stipendia senes tolerent. Qui ergo, & quot, legitimæ militiæ anni? nec enim tam
De stipendiorum vero numero. in proclivi eà res, quàm imber cùm pluit, ait ille. Et antiquitus quidem Seruianam formulam tenuisse credo, vt initium militiæ esset annus decimus septimus; finis, quadragesimus sextus. Tubero apud Agellium, *Seruius Tullius Rex populi Rom. pueros esse existimauit, qui minores essent annis septemdecim: atque inde ab anno XVII. idoneos iam esse reip arbitraretur, milites scripsisse: eósque ad annum quadragesimum sextum iuniores, supráque eum annum seniores appellauit.* Nec variatum de initio, nisi
Annus XVII. initiũ Romanæ militiæ. Lib. X. cap. XVIII.

fortè

fortè sub bella Punica, accisis patriæ rebus. Liuius: *Tribuni plebis ad populum ferrent, vt qui minores septem & decem annis sacramento dixissent, iis perinde stipendia procederent, ac si septem & viginti* (mendum est, & scribe ex manuss. *septem & decem*) *annorum aut maiores, milites facti essent.* Idque tamen ipsum vetitum mox C. Gracchi lege, qui cauit νεώτερον ἑπτὰ ἐτῶν καὶ δέκα, μὴ καταλέγεσθαι στρατιώτην. Plutarchus in Gracchis. Ideóque Seruius, in illud Virgilij,

Lib. xxv.

Correctus Liuius.

Gracchi lex.

Ante vrbem pueri & primæuo flore iuuentus
Exercentur equis.

Benè Romanæ militiæ exprimit morem. Nam post pubertatem armis exercebantur, & decimo septimo anno militabant: quo etiam solo sub custodibus agebant. At in fine militiæ, posterior ætas aliquid mutauit. Non enim quadragesimus sextus annus, vti Seruio placitum, vacationem militiæ dabat: sed quinquagesimus, quo validæ adhuc scilicet & crudæ vires. Quæ lex id sciuerit, aut quando, incertum: lex tamen. * Seneca, *Lex à quinquagesimo anno militem non cogit; à sexagesimo Senatorem non citat.* * Pater eius paullo aliter id postremum: *Senator post sexagesimum & quintum annum in curiam venire non cogitur:* sed numeris corruptis, & corrigendis ad exemplum prius. Liuius lib. XLII. *Nec vlli, qui non maior annis quinquaginta esset, vacationem militiæ esse.* Qui militiæ anni, dixi: nunc quot fuerint, quæram. Et prisco æuo numerum definitum stipendiorum, vix opinor. hoc tantùm obtinuit, vt quotiens bellum incidisset, rogari sacramento omnes possent intra eos terminos ætatis quos posui. Commoda enim adhuc militiæ non erant; nec hiberna castra quidem, aut perpetuæ legiones. At stipendio militari constituto: prouinciis externis deuictis: emerito & veteri milite in agros coloniásque deducto: pro bono visum patribus, definire certum stipendiorum tempus, quo exacto, commoda veteranorum haberent & nomen. Credóque stipendia prima definita vigintinquinque annis. Seruius id mihi persuadet in Virgilij illud,

Annus quinquagesimus immunis à militiâ.

* De Breuitate vitæ cap. vlt.

* Lib. II. Controu. vlt.

Quot anni stipẽdiorum.

Quando videantur cœpisse.

——— *sacrata resoluere iura.*

Militiæ, ait, *tria sunt genera. Plerumque enim Euo-*

Hæc eadem Isidorus è Seruio sumpsit, iisdem ferè verbis, Lib. IX. in voce Sacramentum.

cati dicuntur, & non sunt milites, sed pro milite. vnde Sallustius, Neu quis miles, néve pro milite. Plerumque tumultuarij, hoc est qui ad vnum militant bellum. Plerumque sacramento rogati qui post electionem in rempub. iurant. & hi sunt qui habent plenam militiam. Nam & vigintiquinque annis tenentur. Nec ambigo, quin id scitum valuerit ad ciuilia bella Triumuirorum: quibus rapta præmia, non data. Liuij locus non me mouet loco, lib. XLII. qui stipendia definit annis XXII. Nam excusans se à belli munere Sp. Ligustinus sic loquitur: *Quater intra paucos annos primum pilum duxi: quater & tricies virtutis caussâ donatus ab Imperatoribus sum: sex ciuicas coronas accepi: XXII stipendia annua in exercitu emerita habeo: & maior annis sum quinquaginta.* Mihi enim constat de vitio eius scripturæ, ex ratione annorum. Nam Sp. hic Ligustinus auspicatus est militiam P. Sulpicio, C. Aurelio Coss. vt ipse fatetur exordio huiusce orationis. Atqui ab iis Consulibus ad P. Licinium & C. Cassium, quo anno hæc gesta, clarum est annos interesse XXX. Ergo eum ipsum numerum in Liuio hic nón timidè reponendum, etiam contra libros. Hæc in rep. liberâ. Oppressâ ab Augusto; ipse, vt multa in militiâ, sic in stipendiorum numero mutauit, reduxitque, in gratiam turbæ militaris ad annos XX quibus expletis censebantur Veterani. Suidas, Βετερανὸς παρὰ Ῥωμαίοις, ὁ ἀπολυθεὶς τῆς στρατείας ἐπὶ εἰκοσαετίαν ἢ ἔτι τὸ πλέον. Dio, & Tacitus infra: itémque Antoninus Imp. in l. I. C. De excusat. veter. Quæ dixi, in pedestri militiâ obtinuerunt: aliud fuisse videtur in equite. qui dena stipendia tantum fecerunt, si rectè Liuium capio lib. XXVII. *Illis omnibus adempti equi, qui Cannensium legionum equites in Siciliâ erant, addiderunt acerbitati etiam tempus, ne præterita stipendia procederent iis qui equo publico meruerant, sed dena stipendia equis priuatis facerent.* Nec mirum etiam in hac parte potiorem fuisse equitum conditionem.

Solutus nodus, è Liuij loco.

Ipse correctus.

Augustus definit stipēdia.

Veterani, qui propriè dicti

Equestria stipendia quæ.

Apud vexillum retentos.] Attende qui historiam principum legis. Apud antiquos simplex & vna honesta missio: ab Augusti æuo facta duplex: Exauctoratio & Missio. Tacitus vtramque distinguendi, infra: *Placitum vt epistola nomine principis scriberetur, missionem dari vicena*

Duplex sub Aug. missio.

vicena stipendia meritis; exauctorari qui senadena fecissent. ac retineri sub vexillo, ceterorum immunes nisi propulsandi hostis. Exauctorationis ea vis, vt (exempli caussâ) legio aliqua sacramento solueretur, signis aquilaque ademptis: non tamen dimitteretur protenus, sed seorsum in exercitu ageret sub vno aliquo* vexillo, donec præmia soluerentur & agri. Intereà immunis à labore, excubiis, vigilijs, & munere omni castrensi esset: exceptâ pugnâ in hostem. At plenæ missionis effectus, vt statim ab exercitu castrísque domum aut in colonias irent, præmijs acceptis. Cui bono hoc inuentum? inquies. Bono fisci. Suetonius in Tiberio, cap. XLVIII. *Atque etiam missiones veteranorum rarissimas fecit, ex senio mortem, ex morte compendium captans.* Præmia enim, de quibus mox dicam, mortuis non debebantur: sicut nec cum caussâ missis, ante stipendia completa. Ideò Caligula (Suetonio narrante, cap. XLIIII.) *in exercitu recensendo, plerisque Centurionum maturis iam, & nonnullis ante paucissimos quàm consummaturi essent dies, primos pilos ademit, caussatus senium cuiusque & imbecillitatem.* Capis ergo nunc, cur hîc de tricenis quadragenísque stipendijs querela: & infrà totiens mentio retentionis apud vexillum, fons Pannonicæ & Germanicæ seditionis.

Exauctoratio propriè quid.

*Addit Appia. lib. II. Ciuil. & vno deducendæ coloniæ Princibe, quem omnino vide

Plena missio, quid.

Caussa inuenti eius discriminis.

Alio vocabulo.] Quomodo? Veterani enim propriè dicebantur, non legionarij. Ita lib. III. *Vexillum veteranorum, non plus quingenti.* Histor. lib. III. *Ipsum Othonem comitabantur speculatorum lecta corpora, cum ceteris prætoriis cohortibus, veterani è prætorio, classicorum ingens numerus.* Nam & Prætoriani post XVI. annos habebantur sub vexillo. Dicti etiam Emeriti. Glossæ priscæ, *Emeritus* ἀπολειτουργήσας ἢ λῆξας στρατεύματος, iterumque *Emeritus* ἔντιμος τῶν στρατιωτικῶν ταγμάτων. Sæpe item Vexillarij. vt mox, *Vexillarij discordium legionum:* in Historiarum libris, *vexillarij* XIII^a^. XV^a^. *legionum,* &c. De iisdem laboribus, quod addunt: mentiuntur.

Veterani, iidē cum exauctoratis.

Emeriti etiā dicti.

Et Vexillarij.

Ac siquis tot casus vita superauerit.] Nonne melius? *siqui tot casus vita superauerint.*

Vbi per nomen agrorum, uligines paludum vel inculta montium accipiant.] Id quidem contra leges militares. Nam in Flacco Siculo lego, *Siluas & loca aspera in assi-*

Pag. 13. Paludes militi non assignatæ

 gnationem

gnationem non venisse. siquid amari vel incerti soli esset, id assignatione non datum: sed militi veteranóque, culturam assignatam. Querela autem consimilis apud Sallustianum Lepidum: *Egregiâ scilicet mercede, cùm relegati in paludes ac siluas, contumeliam atque inuidiam suam, præmia penes alios intellegent.* Illudit enim atque imminuit Sullanas agrorum diuisiones, quòd pleraque palustria adsignata militibus aut inculta.

Sallustij locus similis Taciti.

Denis in diem assibus animam & corpus æstimari.] Gordius, vt multis visum, hic nodus: nec ego tamen Alexander. soluam enim, non scindam. Originem & progressum stipendij Romani docui nuper in Electis, & verè. Aureus in mensem fuit, id est, deni in diem asses, vt hic milites fatentur. Quomodo ergo iidem milites, statim denarium petunt, quasi ad stipendium augendum? *Vt singulos denarios mererent* &, *Vt denarius diurnum stipendium foret.* Nónne enim, inquiunt, denarius idem quod deni asses? Et AEmilius Ferretus quidem post multum æstum hæsit in hoc vado. Locos eos pugnantes sic conciliat, quasi milites petant, inquit, duplicari stipendium: id est alios denos asses, præter illos datos. Vir optimus non didicit * conciliaturas. Quod Suetonius dicit voluisse eos æquari stipendio Prætorianis, (ij autem binos denarios capiebant:) de Germanico milite dixit, non de Pannonio, vt censet ipse, & post eum vir doctus. Dio de hac seditione nimis clarè, τό, τε σύμπαν, οὐθ' ὑπὲρ ἑκκαίδεκα ἔτη στρατεύεσθαι ἤθελον, καὶ δραχμὴν ἡμερησίαν φέρειν, τά τε ἆθλα εὐθὺς αὐτοῦ ἐν τῷ στρατοπέδῳ λαμβάνειν ἠξίουν. En, petebant, ait, δραχμὴν ἡμερησίαν. non ergo duas, vt volunt illi. Sed quid alludo? res sic se habet. Aliud illo æuo Denarius, aliud deni asses. Per bella videlicet ciuilia (& sentimus etiam nunc) creuerat auri pretium & argenti. Itaque Denarius XVI. primò assibus, (& pro ratione, sestertius item assibus quattuor, quod ex Mæciano & Vitruuio disco) tandem æstimari XII. cœpit. in eóque stetit, Augusti & sequentium aliquot Principum æuo. Quo argumento? Claro quidem, è loco Suetonij, vt * nos eum emendauimus orchestræ non dubio consensu, in Domit. cap. VII. Ex quo clarum, Aureum Romani militis stipendium fuisse in menses. At si aureus: ergo non plus XXV. denariis,

Cap. 11. Deni asses, diurnum militis.

Errat Ferretus, refelliturque.

*Turpi notione conciliaturæ vox.

Discrimen inter Denarium & Denos asses.

*Vide Electa.

denariis. Abi nunc ad mensularios, & reduc denos in diem asses (ita vt mensis dies habeat triginta) ad denarios xxv. reperies Denarium ipsum planissime valuisse duodecim asses. Quid ergo miraris, si milites pro denis assibus denarium petant: vt quinque scilicet denarios in mensem faciant lucri? At acriter in hanc sententiam pugnat Plinius. qui ait in militari stipendio semper denarium pro decem assibus datum. Pugnet, ego cum tam tranquillum reddam, quàm alcedo olim mare. Nam Plinius quidem plane a me est. Ea, inquit, seueritas disciplinæ militaris fuit, vt quamquam denarij pretio sæpius aucto; miles tamen nihil inde commodi senserit; sed proinde illi in stipendium denarius processerit, quasi si esset tantum assium denum. Ea Plinij mens: aut si alia, de priscâ rep. sensit, non de hac Augustæâ. Simile prorsus ante annos paucos vidimus in vrbe, vrbium ocello. Hispani militis in petulanti illâ seditione præcipuum postulatum fuit, vt Aureos in solutum acciperet priscâ æstimatione, nō hac grandi quæ obtinebat. Nec impetrauit. fecitq́. lucri in auri pretio fiscus: quod olim in argenti resp. Romana. Porrò quod ad modum hunc stipendij attinet: scire licet eumdem propemodum fuisse Græcis. Daricum enim in menses accipiebant, id est xx. drachmas: in expeditione Cyri, sesquidaricum extorserunt, tantúmnon per seditionem. Xenophon, lib. 1. περὶ ἀναβάσεως Κύρου ὁ Κῦρος ὑπισχνεῖται ἡμιόλιον πᾶσι δώσειν οὗ πρότερον ἔφερον, ἀντὶ δαρεικοῦ τρία ἡμιδάρεικα τοῦ μηνὸς τῷ στρατιώτῃ. Et similis de Darico menstruo locus, vii. lib. Melior ergo conditio militis Romani.

Eruta denarij æstimatio ex Aureo menstruo.

Lib. xxxiii. cap iii. E Plinio obiectum, solutū.

Græcanici stipendij idem modus ferè.

Hinc vestem, arma, tentoria redimi.] Vides ergo, aucto à Iulio vel ab Augusto stipendio, abrogatam illam Gracchi legem, quâ militi è publico vestem dari iussit, sine vlla stipendij detractione. Quod fugerat me admonere in Electis, cap. De stipendio. Ambigas tamen an secuti principes iterum non reduxerint Gracchi hac parte legem. Lampridius certè in Alexandro: *Donauit*, inquit, *& ocreas & braccas, & calciamenta inter vestimenta militaria.* & pòst in personâ Principis: *Qui acceptam à prouincialibus annonam, qui vestem, qui stipendia vobis attribuit.*

Vestis militi non vltrà è publico.

Vacationes munerum redimi.] Scripsi eâ de re ad libros Historiarum.

Præmium pecuniarium in missione.

Ne vltrà sub vexillis tenerentur, sed iisdem in castris præmium pecunia solueretur.] Quale istud pecuniarium præmium? Suetonius id quoque ab Augusto esse ostendit, sed obscuriùs, cap. XLIX. *Quidquid vbique militum esset, ad certam stipendiorum præmiorúmque formulam astrinxit: definitis, pro gradu cuiusque, & temporibus militiæ, & commodis missionum: ne aut ætate aut inopiâ post missionem solicitari ad res nouas possent.* Nam commoda missionum, hanc pecuniam accepit. Sed clarissimè Dio, lib. L V. summa etiam præmij expressa: χαλεπῶς δὲ δὴ τῶν στρατιωτῶν πρὸς τὴν τῶν ἄθλων σμικρότητα διὰ τοὺς πολέμους τοὺς τότε ἐνεστηκότας οὐχ ἥκιστα ἐχόντων, καὶ μηδενὸς ἔξω τοῦ τεταγμένου τῆς στρατείας σφίσι χρόνου ὅπλα λαβεῖν ἐθέλοντος, ἐψηφίσθη, τοῖς μὲν ἐκ τοῦ δορυφορικοῦ πεντακισχιλίας δραχμὰς ἐπειδὰν ἑκκαίδεκα ἔτη, τοῖς δὲ ἑτέροις τρισχιλίας ἐπειδὰν εἴκοσι στρατεύσωνται, δίδοσθαι. id est: *Cùm milites præmiorum tenuitatem, ob bella tunc exorta, ægrè ferrent, nec facilè quisquam extra definitum militiæ tempus arma sumere vellet; decretum est, vt Prætorianis quinque millia drachmarum postquam sedecim annos, reliquis tria millia darentur, postquam viginti militassent.* Ex quo loco pronum mihi eluere vetustam Suetonij maculam, Cal. cap. XLIIII. *Ceterorum increpitâ cupiditate, commoda emeritæ militiæ ad sexcentorum millium summam recidit.* Hæc præmia enim haud dubiè intellegit. At quomodo constat immanis illa sexcentorum millium summa: si ex Dione verissimum est τρισχιλίας δραχμὰς tantùm, id est, Romano more, duodena millia nummûm destinata iis fuisse? Caligula autem de eâ ipsâ summâ aliquid recîdit. Scribe igitur, *ad sex millium summam.* Ea enim veritas: & Caligula dimidium imminuisse putandus est præmij militaris. Pretium operæ est sanè hæc loca inter se conferri, & non per caliginem vltrà sciri rationem militiæ sub Augusto. Hæc pecunia alio nomine, Emeritum dicta: quia scilicet emeritis debebatur. Modestinus: *Qui militiæ tempus in desertione impleuit, emerito priuatur.* Et, *Vt veteranus restituetur, & emerita accipiet.* Menander Arrius, *Et præmia & emeritum capiet.* Sueton. in Aug. c. XXIIII.

Præmij eius definita ab Aug. summa.

Suetonius emaculatus.

Emeritum, ea ipsa pecunia.

Alias

Alias legiones immodestè missionem postulantes citra commoda emeritorum premiorum exauctorauit. vbi malo, *emeritorum & præmiorum.* Cõmoda iustæ militiæ idem scriptor dixit Vitellij cap. XV. *Dilectum eâ conditione in vrbe egit, vt voluntarius non modò missionem post victoriam, sed etiam veteranorum iustæq; militiæ commoda polliceretur.* Dio * alibi adserere videtur, eam pecuniam adtributam pro agris, his verbis : καὶ διέταξε (Augustus scilicet) τά τε ἔτη ὅσα οἱ πολῖται στρατεύσοιντο, καὶ τὰ χρήματα, ὅσα παυσάμενοι τῆς στρατείας, ἀντὶ τῆς χώρας, ἣν ἀεί ποτε ᾔτουν, λήψοιντο. cui ambigo an adsentiar, quia non semel hic in Tacito & pecuniæ mentio & agrorum.

* Lib. LIIII.

Ea pecunia an agrorum vice data.

An prætorias cohortes quæ binos denarios acceperint.] Bini denarij decreti à Senatu Prætorianis, in honorem Augusti : vt scilicet fidelem gererent eius curam, in salute cuius salus publica nixa. Id accidit in VII. eius Consulatu. Si tamen Dionis verba vera, non binos denarios meriti Prætoriani : sed tantùm, XX. asses. Nam ait, τοῖς δορυφορήσουσιν αὐτὸν διπλάσιον τὸν μισθὸν τοῦ τοῖς ἄλλοις στρατιώταις διδομένου ψηφισθῆναι διεπράξατο. Si, inquam, duplum quod ceteris militibus, datum Prætorianis : constat inuidiosam orationem esse nebulonis Percennij de duobus denariis, & augendæ rei. Quantum enim intersit, docui antè. At exemplum hoc stipendij prætorianiis augendi, sumptum à militiâ veteri : apud quos Prætoria cohors sesquiplum accipiebat, honoris causâ. Vide Festum in Prætoria cohors.

Prætorianum stipendium.

Non exactè duo denarij.

*Vir doctus, in re nummariâ, nuper emendari censuit, *quæ bis denos acciperent*. Nam constat ex Dione, inquit, accepisse eos saltem duplum quàm alij milites : nec id plus fecerit, quàm vicenos nummos. Denariûm autem duorum æstimatio amplior. Intellego. vellem & ipse ea, quæ in hanc rem satis scripsi. Quis nostrum exigit ista rigidè ad veri lancem? Binos denarios? sic nempe, quomodo legionarij vnum Denarium. Is enim eis definitus, sed solutus numquam nisi æstimatione infimâ & priscâ. Eâdem igitur fide & pretio duos denarios cepere Prætoriani. Quos quod disertè tamen exprimit Percennius: quis miretur? in seditione id facit, & ad animos scilicet vero an falso inflammandos.

Defensa recepta lectio.

Denarius non strictè accipiendus.

In actis anni DCCXLI.

Quæ post sedecim annos penatibus suis reddantur.] Lapsus ergo Dio, qui lib. LIIII. disertè tradit, Augustum definisse annos Prætoriis cohortibus duodecim, aliis sedecim. Nisi tamen id decretum mutatum posteà, Anno DCCLVIII. Quod apparet ex eodem Dione, lib. LV. vbi de præmiis militaribus. quem adi.

Cespiticij tribunalis occultior mos.

Plinius strictim correctus.

Simul congerunt cespites, exstruunt tribunal.] Nota morem antiquum. Tribunal Imperatorium ecce in castris, etiam illâ ætate cespiticium. Plinius in Laudatione Traiani: *Decora facies Consulis: multa post sæcula tribunal viridi cespite exstructum, nec fascium tantùm sed pilorum signorúmque honore* (malim, *horrore*) *circumdatum.* Xiphilinus de Boodiciâ reginâ Britanniæ, συνήγαγε δὲ τὸ στράτευμα ἀμφὶ δώδεκα μυριάδας ὂν· καὶ ἀνέβη ἐπὶ βῆμα ἐκ γῆς ἑλώδους ἐς τὸν Ῥωμαϊκὸν τρόπον πεποιημένον. Eleganter. *& ascendit*, inquit, *tribunal è terrâ palustri, more Romano confectum.* Statius in Siluis: *Hic suetus dare iura parens, hoc cespite turmas Adfari.* Ammianus lib. XXIII. *Ipse aggere glebali assistens, coronâque celsarum circumdatus potestatum, talia ore sereno disseruit.* Lucanus lib. v. de Cæsare concionante,

—— stetit aggere fulti
Cespitis, intrepidus vultu; meruitque timeri
Non metuens.

Plutarchus in Pompeio: βήματος δὲ οὐκ ὄντος, οὐδὲ τοῦ στρατιωτικοῦ ξυλίνου φθάσαντος, ὃ ποιοῦσιν αὐτοὶ, τῆς γῆς ἐκτομὰς βαθείας λαμβάνοντες, καὶ κατ' ἀλλήλων συντιθέντες, &c. Claudianus de bello Getico:

Tribunal è cespite.

Dictis antè tamen princeps confirmat ituros,
Aggere conspicuus. stat circumfusa iuuentus
Nixa hastis, pronásque ferox accommodat aures.

Tribunalis erectio, quid signet.

Clamitans, meâ potius cæde imbuite manus.] Mirum videri possit. & quid caussæ, cur ob tribunal cespiticium adeò inclamet Blæsus? Nam subiungit, *Leuiore flagitio legatum interficietis, quàm ab imperatore descisc itis.* Capitale ergo adeò facinus illud? capitale prorsus. Nam tribunalis exstructio, ascensioque, signum proprium Imperatoris: quod allocuturus milites conscenderet. Simile apud Vopiscum in Probo. *Vndique ab omnibus adclamatum est, Probe Auguste dij te seruent. Deinde concursu, &*

Solius Imp. id erat.

sus, & tessiticium tribunal, appellatúsque Imperator. Sed & allocutio ipsa soli Imperatori seruata posteà. Ammianus de Iuliano nondum Principe, lib. XVI. *Et cùm alloqui pariter omnes nec longitudo spatiorum extenta, nec in vnum coacta multitudinis permitteret crebritas, (& alioquin vitabat grauioris inuidiæ pondus, ne videretur id adfectasse quod sibi soli deberi Augustus existimabat) cautior fui, &c.*

Nauporto, quod municipij instar erat.] Meminit & Velleius. Strabo collocat in Taurisci s, situ ab Aquileiâ stadijs CCCL. sed vocat Ναύπορτον corruptè vt opinor. Pag. 14. Lib. VII. Nauportum.

Aufidienum Rufum, Præfectum castrorum.] Munus fuit, nescio an antiquum. mentionem quidem eius ante Principes nondum inuêni: posteà, sæpius. Describit Vegetius lib. II. cap. X. *Erat etiam castrorum Præfectus licet inferior dignitate, tamen occupatus non mediocribus curis. Ad quem castrorum positio, valli & fossæ destinatio.* (nescio an *designatio*) *pertinebat. Tabernacula vel casæ militum cum impedimentis omnibus nutu ipsius curabantur: præterea agri contubernales, & medici à quibus curabantur, vehicula, sagmarij, nec non ferramenta quibus materia secatur vel caditur: item ligna vel stramina, arietes, onagri, ballistæ, cateráque genera tormentorum procurabat, aliquando ne deessent. Is post longam probatámque militiam legebatur, vt certè* (potius, *rectè*) *doceret alios, quod ipse cum laude fecisset.* Quæ verba ad lucem huius loci pertinent, & plurium infrà, in quibus de castrorum Præfecto. Cuique autem legioni suus castrorum præfectus fuit, si tamen tenderet seorsum. Colligo ex Tacito, lib. XIV. *Pœnius Posthumus, Præfectus castrorum secundæ legionis* & Velleio lib. II. *At è præfectis castrorum duobus, quàm clarum exemplum L. Eggius, tam turpe Ceionius prodidit.* Supra Tribunos militum collocare eos visus noster Histor. secundo in pompâ Vitellianâ. *Ante aquilam Præfecti castrorum, Tribunique, & primi Centurionum candidâ veste.* Vir egregius, cuius memoriam amo, colo, in Semestribus suis censuit hunc eumdem esse cum Prætorij Præfecto. & Vespasiani auum etiam auget hac dignitate, quoniam Suetonius scripserit: *Pollã patrem habuit Vespasium Pollionem ter Tribunum militum,* Præf. castrorum quando. Vegetius emẽdatus obiter. Quæque legionum præf. habuit. Lapsus viri docti, qui hùc cõfudit cum præf. prat.

militum, Præfectúmque castrorum. Abi vir maxime, lucrifac, reliquæ virtutis tuæ caussâ, censoriam hanc notam.

Quem direptum vehiculo.] Melius *dereptum.*

Inuictus operis ac laboris.] Medicea scriptura, *intus operis.* Verum censeo, *vetus operis.* In Tacito obuiæ & passiuæ hæ phrases: & in Silio ipsa hæc verba:

——*gnaros belli, veteréque laborum.*

Carcer castrorum.

Claudi carcere iubet. In castris statiuis ergo carcer. & cùm exercitus moueret, eosdem catena trahebant, more militari, vt alibi dicam. Iuuenalis, Sat. VI.

Inde fides arti, sonuit si dextera ferro
Lauáque, si longo castrorum in carcere mansit.

Pag. 15. Gladiatores apud præsides.

Iugulauit per gladiatores suos.] Refer ad solutum sæculi eius morem, quo Præsides, Præfecti prouinciarum, familias gladiatorum alebant ad spectácula exhibenda. Non enim inter milites lecti, ne erres.

Pag. 16. Cognominãdi militaris mos.

Cui militaribus facetiis vocabulum, Cedò alteram indiderant.] Moris huius militaris exemplum item in Aureliani vitâ: *Huic signum exercitus apposuerat, Manu ad ferrum: vt si fortè quæreretur quis Aurelianus aliquid fecisset vel gessisset, suggereretur, Aurelianus manu ad ferrum.* De vitâ autem Centurionum, protrita iam res & conculcata.

Centurionem cognomento Sirpicum.] Caussa huius cognomenti me fugit. An fortè Sirpicus, à sirpando? quod est ligare, nodoque constringere, priscâ quidem voce. Vnde Sirpi, ænigmatata siue nodi. Quiane verberauit obsoleto illo verbo militum aures? an quia asperior in constringendis militibus duriórque?

Sirpicus, cur dictus. Varro de L. L. lib. IIII.

Robora Germanorum, qui tum custodes Imperatori aderant.] Recepit ergo iterum Germanos custodes Tiberius, destitutos post ciadem Variánam ab Augusto. Sueton. Aug. cap. XLIX. De custodibus istis, alibi abundè.

Legiones non lata, vt adsolet, nequè insignibus fulgentes.] De cultu & incultu insignium hæc obseruo. Rebus lætis & militiâ prosperâ, ornari signa mos fuit, lauru, floribus, vnguentis. Claudianus:

Ornari insignia, quid fuerit.

Floribus coronata.

Lætatúrque tamen: Mauortia signa rubescunt
Floribus, & subitus animantur frondibus hastæ.

Suetonius Claudij cap. XIII. *Verùm intra quintum diem*

diem oppressius est, legionibus in pœnitentiam religione conuersis: postquàm denuntiato ad nouum Imperatorem itinere, casu quodam an diuinitus, neque *aquila ornari, neque signa conuelli potuerunt.* Et Orosius eadem de re: *Die dicto vt in vnum vndique ad nouum Imperatorem conuenirent, neque aquila ornari, neque conuelli quoquo modo signa moueríve potuerunt.* Signa ergo in eiusmodi lætitijs obuiamque itionibus ornabantur. cui rei adhibita etiam vnguenta. Plinius lib. XIII. cap. IIII. *Aquilæ certè ac signa puluerulenta illa ac custodiis horrida inunguntur etiam festis diebus vtinámque dicere possemus, quis primus instituisset. Ita est: hac mercede corrupta terrarum orbem deuicère aquilæ.* Nec aliud est, quod noster hic appellat insignium fulgorem. Ita lib. XV. *Hinc agmina legionum stetère fulgentibus aquilis signísque, & simulacris in modum templi* Et Liuius etiam libro XXVIII. *Asdrubal clamore equitum excitatus, vt ex tabernaculo prosiluit, tumultúmque ante vallum & trepidationem suorum, & procul signa legionum fulgentia plenósque hostium campos vidit.* etsi paullo aliter id accipio de fulgore argenti, puluere detersо: quia nondum illo æuo notus luxuriæ mos. Contrà in tristitiâ & rebus artis, signa horrida & incompta. Tacitus in funere Germanici: *Præcedebant incompta signa, versi fasces.* Libro IV. Histor. *Reuulsæ imperatorum imagines. innexa signa, fulgentibus hinc inde Gallorum vexillis.* Libro XV. de fuga Pæti: *Corbulo cum suis copiis apud ripam Euphratis obuius, non eam speciem insignium & armorum præbuit vt diuersitatem exprobraret.* Nec plura mihi notata de hoc parum cognito adhuc militiæ ritu.

Malè in Suet. *aquila.* plures enim legiones.

Vnguentis perfusa.

Fulgor insignium.

Signa incompta, quid, & quando.

* Ad Plinij verba de Aquilis inunctis addo, manasse videri eum ritum à statuis deorum: quas melioribus diebus, vnguentis perfundebant, quasi in cultum & honorem. Aquilæ autem nonne dij militares? Cicero IIII. in Verrem: *Omnes matronas & virgines conuenisse, cùm Diana exportaretur: vnxisse vnguentis, complexe coronis & floribus.* Arnobius lib. I. *Si quando conspexeram lubricatum lapidem, & ex oliui vnguine ordinatum.* vbi malim *odoratum.* Apulicus I. Florid. *Lapis vnguine delibutus.* Seneca Fragmento de Superstitione: *Alius fictor est, alius*

est, alius vnctor. Lapis vetus Romæ: DEINDE. CORONIS. INLATIS. SIGNISQVE. VNCTIS. Adde sodes quæ notaui lib. II. Elect. cap. XVIII.

Plebs iuncta, audax.

Illi quoties oculos ad multitudinem rettulerant, truculentis vocibus strepere] Is quidem mos & affectus vulgi, in turbâ suâ audacis. Lucanus pariter in seditione:

—— quippe ipsa metus exsoluerat audax.

Turba suos. quidquid multis peccatur inultum est.

Et Velleius: *Subita deinde exercitus seditio, qui plerumque contemplatus frequentiam suam à disciplinâ desciscit.*

Atrox clamor, repentè quies.] Video expulsam priscam vocem, *repens quies.* Porrò huic sententiæ Silianum illud planè geminum est:

Clamor sæpe repens, & sæpe silentia fixit
In vultum oculis.

Pag. 17. Taciti transpositio.

Numquámne nisi ad se filios familiarum venturos?] Verior lectio è verborum traiectu: *numquámne ad se nisi filios?*

Pag. 18. Correctus Tacitus.

Luna clariore panè calo visa languescere.] Quid hoc, clariore pænè cælo? cassa palearum, si examinas. A Reroaldo ea lectio est, quam sperne: & substitue; *Luna claro repente cælo.* Facit sententia, & prisca scriptura, *clamore pena cælo.* Claro autem cælo is Lunæ languor: & ideò sequitur, *postquam ortæ nubes offecêre visui.*

Tinnitus æris in defectu Lunæ.

Igitur aris sono, tubarum cornuúmque concentu] Clarum exemplum vanæ religionis, ad leuandos Lunæ labores. Ita enim opinio erat. Iuuenalis, nimis facetè de sexu tinniente:

Vna laboranti poteris succurrere Lunæ.

Adde Turnebum lib. XXII. cap. XXIII.

Liuius lib. XXVI. *Dispositis in muris Campanorum imbellis multitudo cum æris crepitu qualis in defectu Lunæ silentio nocte cieri solet.* Quem morem nec Christianos desisse, discas è Diuo Maximo Taurinensi Episcopo: qui nimis id indignatur & culpat Homiliâ propriâ, *De defectu Lunæ.* Ait inter alia hic apta: *Cùm requirerem quid sibi clamor hic vellet, dixerunt mihi quòd laboranti Lunæ vestra vociferatio subueniret, & defectum eius suis clamoribus adiuuaret.*

Clamor laborante Lunâ.

Etiam Christianis receptus.

Pag. 19.

Nobilitate ingenitâ incusat priora.] Culpaui; nec nunc omnino

omnino capio. nisi quod videtur simile illi dicto apud Lucanum :

—— quos Lentulus omnes
Virtutis stimulu & nobilitate dolendi
Praecessit.

Huic apud Claudianum :

—— mistâ sed nobilis irâ.

In quibus plus scilicet aliquid intellegitur, quàm dicitur.

Iustus Catonius quis.

Iustúsque Catonius primi ordinis Centurio.] Credo eum esse, qui posteà Prætorij præfectus imperante Claudio, & Messalinæ fraude interfectus. Suadeo legas Dionem, LX.

Metus ex duce.

Adiiciendos ex duce metus.] Ne mutemus. dictio est quam amat Tacitus. Ita lib. II. *Langueſcet industria si nullus ex se metus aut spes.* Vitâ Agricolæ : *Tenentibus arma plerisque, quos conscientia defectionis, & proprius ex legato timor agitabat.* A Sallustio sumpsit De rep. ad Cæs. *Neque quemquam à multis metuendum esse, quis ad eum fremido ex multis recidat.*

Militares animadversiones extra castra.

Corpora extra vallum abiecta ostentui.] Vt in opidis animadversiones extra muros ; sic & in castris extra vallum. Ideò corpora hîc abiecta in eum locum : qui fuit extra portam Decumanam, à castrorum tergo, vti ex Vegetio discas lib. I. cap. XXIII. Seneca I. De irâ cap. XVI. *Damnatus extra vallum deductus est, & iam ceruicem porrigebat, cùm subitò apparuit commilito ille.* Hirtius de bello Africano : *Sic extra vallum deducti sunt, & crudeliter interfecti.* Calpurnius Declamatione VII. in ipso argumento : *Imperator corpora eorum extra vallum proiici iussit.* Eiusdem sententiæ, quod idem Tacitus statim : *Conuulsos laniatósque, & partim exanimos, ante vallum, aut in amnem Rhenum proiiciunt.*

Pag. 20.
Census diuersa ratio.
Quando cœperit.
Non à Iulio, vt putant, sed ab Augusto.

Agendo Gallarum censui tum intentum] Censum accipies, non qualis Romæ, vt notæ saltem essent Gallorum facultates : sed vt ex modo census tributum penderent & vectigal. Quod cùm in aliis Prouinciis seruabatur (apud Iurisconsultos Titulo toto De censibus :) tum in Galliâ potissimùm, ditissimâ prouinciarum. Res initium habuit non à Iulio Cæsare, vt famam esse video ; sed ab Augusto.

gusto. Nam Cæsar quidem tributi nomine H-S. quadringenties imposuit Galliæ victæ, vti apud Suetonium & Eutropium in melioribus libris legi: censendi prouincialem rationem non ipse, non priores instituerunt ante Augustum. Ille auctor rei. Claudius oratione, quam in Senatu habuit Censor: *Sed destrictè iam Comatæ Galliæ caussa agenda est. in quâ si quis hoc intuetur, quod bello per decem annos exercuerunt Diuom Iulium: idem opponat centum annorum immobilem fidem obsequiúmque, multis trepidis rebus nostris plusquam expertum. Illi patri meo Druso Germaniam subigenti, tutam quiete suâ securámque à tergo pacem præstiterunt. & quidem cùm ad census* (nescio an, *à censu*) *nouo tum opere & inadsueto Galliis ad bellum auocatus esset. Quod opus quàm arduum sit, nobis nunc cum maximè, quamuis nihil vltrà quàm vt publicè nota sint facultates nostræ exquiratur, nimis magno experimento cognoscimus.* Ait clarè, Nouo tum opere & Galliis inadsueto. Rem insignem epitoma Liuij non tacuit, libro CXXXIIII. *Cùm Augustus conuentum Narbone ageret, census à tribus Galliis, quas Cæsar pater vicerat, actus.* Idque accidisse ex Dione disco, septimo Augusti consulatu. (*In septimo eius Consulatu.*) ἐς δὲ τὰς Γαλατίας ἐλθὼν ἐνταῦθα διέτριψεν. ἐκεῖνοί τε γὰρ ἐπικηρυκεύσασθαί οἱ ἐδόκουν, καὶ τὰ τούτων ἀκατάστατα ἔτι, ἅτε τῶν ἐμφυλίων πολέμων εὐθὺς ἐπὶ τῇ ἁλώσει σφῶν ἐπιγενομένων, ἦν, καὶ αὐτῶν καὶ ἀπογραφὰς ἐποιήσατο, καὶ τὸν βίον τήν τε πολιτείαν διεκόσμησε. Huius autem census duplex modus. (*Modus eius census.*) Videntur enim tributum & in capita contulisse: & in agros, lacus, pecudes, aliásque facultates. Prius illud eleganter ab Ammiano suggestum, lib. XVI. vbi de Iuliano Cæsare verba: *Quàm profuerit anhelantibus extremæ penuria Gallis, hinc maximè claret, quòd primitùs partes eas ingressus pro* * *capitibus singulis tributi nomine vicenosquinos aureos repperit flagitari, discedens verò septenos tantùm munera vniuersa complentes.* Tertullianus Apologetico: *Sed enim agri tributo onusti, viliores; hominum capita stipendio censa, ignobiliora: nam hæc sunt notæ captiuitatis.* Panegyricus scriptor in laudibus Constantini: *Septem millia capitum remisisti, quartam amplius partem nostrorum censuum.* & statim: *Remissione istâ septem millium capitum, vigintiquinque millibus dedisti vires,*

*Capita etiam pro pabulis iumentorum. Ammianus lib. XXII.

vires, dedisti opes, dedisti salutem. iterumque: *Certè & tum liberi parentes suos cariores habent, & mariti coniuges non grauatè tuentur, & parentes adultorum non pœnitet filiorum, quorum onera sibi remissa lætantur.* quæ postrema non est vt vllo modo transferas ad capita, quæ vocabant, agrorum. Aliâs non sum ignarus illud ipsum tributum quod pro modo agrorum penderent, Capitationem dictam à Iurisconsultis, & Saluiano Massiliensi, libro v. *Plerique pauperculorum atque miserorum spoliati resculis suis, & exterminati agellu suis, cùm rem amiserint, amissarum tamen rerum tributa patiuntur: cùm possessio ab his recesserit, capitatio non recedit:* scilicet à numero iugorum & capitum quibus agri coluntur. Sed perseuero, vt Galli in capita contulerint etiam humana. De agris autem, lacubus, aliisque, quæ obnoxia tributo, habes apud Iurisconsultos De censibus, & Panegyristem illum ipsum: *Iacebat illa ciuitas non tam * innixa Romanis quàm virium defectione prostrata: ex quo eam noui census exanimauerat acerbitas. Nec tamen iustè queri poterat, cùm & agros qui descripti fuerant haberemus, & Gallicani census communi formulâ teneremur, qui fortunis nemini possumus æquari.* Vtrique censui olim præpositi ex primâ nobilitate viri, vt Drusus ab Augusto, Germanicus hic à Tiberio: Videturque ea non exigua dignitas fuisse, ex Tacito, lib. XIV. *Census per Gallias à Q. Volusio & Sex. Africano, Trebellióque Maximo acti sunt, æmulis inter se per nobilitatem Volusio atque Africano. Trebellium dum vterque dedignatur, suprà tulêre.* In lapide,

Capita agrorum.

Puto leg. innixa

Exactores & præpositi census.

Q. MANILIO
C. F. CORDO. T.
LEG. XXI. RAPAC.
PRÆF. EQVIT. EXACT.
TRIBVT. CIVITAT. GALL.
FAC. CVR.
CERTVS. LIB.

Id est, *Exactori tributorum ciuitatum Galliæ.* Hi census in tabulis perscripti. Dio in vitâ Caligulæ: Κυβεύων δέ ποτε, καὶ μαθὼν ὅτι οὐκ εἴη οἱ ἀργύριον, ᾔτησέ τε τὰς τῶν γαλατῶν ἀπογραφὰς, καὶ ἐξ αὐτῶν τοὺς πλουσιωτάτους θανατωθῆναι κελεύσας, &c. Vnde Tabulæ censuales in Codice Theodosiano

Tabulæ census. De anno & trib.

Quando exacti ij census.

dosiano, & Iustiniani lib. XI. De Agric. & censit. & alibi, Paginæ censuales. Actique videntur singulis lustris. Panegyricus: *Quinque annorum nobis reliqua remisisti. O lucrum omnibus lustris felicius!* Aut etiam singulis annis. Nam ecce in Tacito anno post, P. Vitellius & Scantius mittuntur ad census Galliarum, lib. II. Tributum tamen ipsum, videtur olim descriptum fuisse in singulos menses. Docet factum Licinij Procuratoris apud Dionem, qui, vt ait, eò malitiæ peruenerat, vt quoniam singulis mensibus tributũ erat Gallis pendendum, quattuordecim definiret anni menses. Vide rem non iniucundam, apud optimum scriptorem; quod quidem ad ritus priscos attinet, lib. LIIII.

Vnaetuicesima legio.

Orto ab vndetuicesimanis quintanisque initio.] In Germaniâ inferiori, hac ætate, vbique XXI^am^ legionem reperio, non decimamnonam. Itaque hîc & sæpius, repone, *Vnaetuicesimanis.* Quæ vox remotior ab vsu hodie, imposuit scriptorum vulgo. Adi si placet, ad lib. I. Histor. Notas.

Germanici cognomen Imperatorium.

Vernacula multitudo, nuper acto in vrbe dilectu.] Ante quinque circiter annos, nuntiatâ in vrbe clade Varianâ. cùm quidem Romæ subitum militem Augustus conscripsit, ad tutelam ripæ Rheni; & plerosque è libertinis. Sueton. cap. XXV. & Dio LVI.

In suum cognomentum adsciſci Imperatores.] Si ad sua tempora Tacitus respexit, clara res: omnes enim post Tiberium ferè Imperatores cognomen sumpserunt â pugnacissimâ gente. At quid est, quòd hîc milites in eo glorientur, nisi si diuini & præscij futurorum? Nam ad hoc ævi solus Drusus & Germanicus, cognomine illo vsi, ex decreto quod apud Dionem habes LV. & si quisquam ex Imperatoribus, solus certè Tiberius. Sed correctione explico me, & omnino scrib. censeo, *adsciſci imperaturos.* idque verum, cognomento illo insignitos eos, qui in spe Principatus. Præter dictos, ecce Vitellius Imp. *filium sinu retinens Germanicum appellauit, cinxitque cunctis fortuna principalis insignibus.*

Mulcare quid.

Prostratos verberibus mulctant.] Malim, *mulcant,* in hac significatione. Cicero pro Milone: *Quâ in turbâ C. Viuienus senator ita est mulcatus, vt vitam amiserit.*

Liuius

Liuius lib. XXIX. *In legatum, lictoribus prius indignum in modum mulcatis, impetum faciunt.* Idem lib. VIII. *Sperare se, corpore regio mulcato, virum & suos redempturam.* & alibi, *Mulcare virgis.* Quibus locis omnibus, *Multare*, non æquè placet.

Sexageni singulos, vt numerum centurionum adæquarent.] In legione plenâ, sexaginta centuriones. Dionysius Halicarnasseus, lib. IX. & Vegetius, aliique.

Nil paucorum instinctu.] Rhenano placet, *vel paucorum*, nec sperno. Pag. 21.

Germanico per Galliam censui accipienti.] Eâ formâ sermonis Iurisconsulto dicta *legatio ad census accipiendos.* C. I. D. De munerib. & honoribus.

Credebatúrque si rerum potitus foret, libertatem redditurus.] Imò prodita à Tiberio eius epistola est, quâ de cogendo ad restituendam libertatem Augusto agebat. Quæ vna caussa necis, pio in patriam iuueni, sed infelici. Sueton. in Tib. cap. I.

Mederetur fossis, neu mortem in iisdem laboribus.] Similia Iuliani milites, in seditione apud Lucanum: Pag. 22.

—— *Iam respice canos,*
Inualidásque manus & inanes cerne lacertos.
Vsus abit vitæ. bellis consumpsimus ænum;
Ad mortem dimitte senes.

Faustis in Germanicum ominibus.] An verò, *nominibus?* Sic quidem Suetonius de Caligulâ: *Densissimo & latissimo obuiorum agmine incessit, super fausta nomina, sidus & pullum & pupum appellantium.* Fausta nomina sunt, Di te seruent Auguste, Imperator, Princeps, Felix, Victor. aliaque ab adulatione vulgi nata. Dio quidem ab hac lectione est: τὸν τε Τιβέριον, inquit, σὺν ἀγαθῇ τύχῃ, καὶ τὸ Γερμανικὸν ἀνθυπάτευε, ἐπικάλουν. Læta nomina faustaque.

Ferrum à latere diripuit.] Rectè *à latere.* Nam mos priscus gladium ex humero suspendere, & demittere ad latus. Homer. Iliad. β. Gladius olim ab humeris.

* Ἀμφὶ δ' ἄρ' ὤμοισιν βάλετο ξίφος ἀργυρόηλον. **Circum humeros iecit clauis gladium argentatis.*

Odyss. β.

* —— Περὶ δ' ξίφος ὀξὺ θέτ' ὤμῳ. **Gladium circumdedit armis.*

Virgilius:

Tum lateri atque humeris Tegeæum subligat ensem.

Idem: —— *atque ensem collo suspendit eburnum.*
Nec id heröum modò sæculo, sed obtinuit posteà. atque adeò apud Romanos. Claudian.

Gestatósque patri scapulis radiantibus enses.

Et Germanos. Windichindus: *Subnixi stabant* (Saxones) *paruis scutis, habentes ad renes cultellos magnos.* Ad renes enim (vt eiusmodi scriptorum Atticismus est) valet ad latera. Sed ad vtrum igitur latus gladij? soluamus enim & hunc nodum, qui Antiquarios nostros illigauit. Ego aio ad sinistrum, ritu qui hodie obtinet & quem pænè suadet ipsa natura. Nonne prompta & facilis ita eductio? Tamen ad dextrum malunt alij. & Polybium in fidem aduocant: qui sic de Romanis libro VI. Ἅμα δὲ τῷ θυρεῷ μάχαιραν, ταύτην δὲ περὶ τὸν δεξιὸν φέρει μηρόν. καλοῦσι δὲ αὐτὴν Ἰβερικήν. *Vnà cum scuto, & gladium gestat. hunc quidem ad femur dextrum: & appellant eum Ibericum, siue Hispaniensem.* Quid respondeo? ambigere me non de teste, sed de testis dictione. Vitij locum eum insimulo palam & defectus. Argumento mihi ista. Primùm ipsa res, falsa, vana: & quam numquam est vt sic tradiderit fidissimus ille scriptor. Deinde Iosephi locus, in eâdem Romanâ armaturâ, paullò diuersus. Libro III. De bello Iudaico, cap. III. Οἱ μὲν πεζοὶ θώραξι πεφραγμένοι καὶ κράνεσι, καὶ μαχαιροφοροῦντες ἀμφοτέρωθεν. μακρότερον δὲ αὐτῶν τὸ λαιὸν ξίφος πολλ. ϛ. τὸ γὰρ κατὰ δεξιὸν, σπιθαμῆς οὐ πλέον ἔχει μῆκος. *Pedites quidem loricis muniuntur & galeis: gladios gestantes vtrimque. quorum longior ille est, qui ad sinistram. Nam is qui ad dextram, palmo non est productior.* Leo Imperator cap. VI. *Habent spathas Romano more ab humeris pendentes, & Parameria.* Hæc vera, hæc plena. Ita armati inquam Romani milites, vt binos gestauerint gladios: longum & Hispaniensem ad sinistrum latus; minorem illum qui Sica dictus, ad dextrum. Neque ego dubium habeo, quin Polybius paria scripserit, etiam verborum quæ supersunt argumento. Περὶ τὸν δεξιὸν μηρόν, inquit. Si de longo id gladio, quod volunt: an ille propriè ad femur? non hercules, sed ad latus. Sica siue Parazonium est, quod femori appendet: ideò etiam Græcis παραμήριον dictum. Glossæ priscæ: μάχαιρα, τὸ παραμήριον, sica. Itaque in Polybij verbis distinctè de vtroque isto

Ad latus sinistrum dependens.
Negat Polybius:
Sed loco spurco.
Bini Romanis gladij.
Maior, Hispaniensis.
Minor, sica.

istò fuisse arbitror, æquè atque in Iosephi : sed vel incuriâ pluscula verba omissa, vel imperitiâ accisa. De reipsâ quidem quid fluctuant? Cæsar adfirmat satis lib. v. Com. vbi de Pulfione Centurione Rom. *Auertit hic casu vaginam, & gladium educere conantis dextram moratur manum.* Si dextrâ educendus ei gladius : profectò habuit sinistrum. Nónne etiam monumenta & lapides Romæ docent passim? ego quidem ita vidi. nónne & Nummi? ecce istos probos, & veteres.

In Polybij verbis defectus.

Lapides contra Polybiũ. Et Nummi.

Alter est M. Poblicij Proprætoris & Legati Cn. Pompeij : alter Titurij Sabini, fortassè Cæsariani in Galliâ Legati. At enim, inquiunt, Polybij æuo ita omnino fuerit : postea ea res immutata. Numquam id dederim. Quis enim halitus aut quæ aqua hausta fecit subitò hos diuinos? Denique vt decidam, dabo nummum qui ætate par aut maior Polybio, in quo gladius palàm sinister. Vide.

Effugiũ quorundam. Sed id vanũ. Nummus vetus arguit.

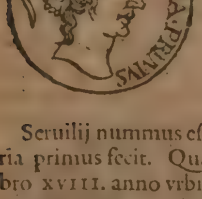

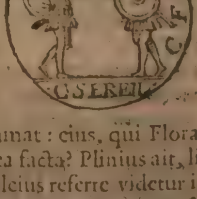

Seruilij nummus est : vt ipse clamat : eius, qui Floraria primus fecit. Quando igitur ea facta? Plinius ait, libro XVIII. anno vrbis DXVI. Velleius refert videtur in annum DXIV : certè vterque, ante bellum Punicum secundum. Et iámne effugium illud satis obseptum de re

mutatâ? At pugnant etiam in me Diodori verbis, lib. v. Ἀντὶ τοῦ ξίφους σπάθας ἔχουσι μακρὰς, σιδηραῖς ἢ χαλκαῖς ἁλύσεσιν ἐξηρτημένας, παρὰ τὴν δεξιὰν λαγόνα. *loco gladij Spathas habent oblongas, ferreis siue aeneis cathenis dependentes ad latus dextrum.* En palàm, inquiunt, collocat ad latus dextrum. Fateor. sed de quibus populis id Diodorus? non de Romanis, ne fucum faciant, sed de Gallis. Quod idem de Germanis etiam Strabonem tradidisse scio: Μάχαιρα, inquit, μακρὰ παρηρτημένη παρὰ τὸ δεξιὸν πλευρόν. *Machara longa, aptata ad latus dextrum.* Atqui mea assertio omnis est de Romanis. Barbari ita gestauerint sanè: quid me lædit? Nec iam dicti solùm, sed quod eos doceo, etiam Parthi. Valerius Flaccus quidem Acinacem dextrum apertè iis tribuit, lib. VI.

Ad Diodori verba responsum.

Et Strabonis.

Barbaris gladius dexter.

Insignis manicis, insignis acinace dextro.

Etiã Parthis.

Itaque eo exemplo in Notitiâ Imperij, vbi de Balistâ Quadriroti, reperient assistentem Barbarum cum gladio ad latus dextrum. Hem, hem, quid feci? caussam prodidi & perdidi, cùm Notitiam nominaui, nam illic Thoracomachus, id est Romanus legionarius miles, cum gladio conspicitur dextro. Ita nuper tradidit & effigiem ipsam vulgauit amicus meus, vir litteratus. Quid ego dicam? Lipsium non esse Lipsium, si ea res est. Librum quiuis inspicito. nisi Thoracomachum illic viderint alligatum gladio sinistro, excutiant mihi oculum dextrum. Quin passim in eo libro imagines, pro sententiâ meâ. At ille idem lapides etiam iacit, & figuras profert cùm gladio ad dextrum. Fungos, non lapides. Sunt enim gladioli illi, non gladij vt censet: Parazonia inquam, de quibus dixi. Hæc semper militi ad baltheum pendula, velut ordinis & militiæ insigne. Herodianus lib. II. vbi Seuerus Prætorianos exauctorat & militiâ soluit: Προσδραμόντες οἱ Ἰλλυρικοὶ στρατιῶται, τά τε ξιφίδια περιαιροῦσιν αὐτῶν ἃ παρῃώρουν, τῷ ἀργυρέῳ καὶ τῷ χρυσῷ εἰς πομπὴν κεκοσμημένα. *Procurrentes Illyriciani milites, & gladiolos illos detrahunt, quos auro argentóque ornatos in vsum pompæ suspensos habebant.* Meminit Martialis lib. XIV. item Glossæ: παραζώνιον μάχαιρα, *sica.* Benè & signatè etiam Sozomenus, Ecclesi. Hist. lib. IX. cap. XII. Γενόμενος δὲ πρῶτον ἑαυτὸν καίσας, ὡς οὐ καιρίαν λαβὼν ᾔσθετο, σπασάμενος τὸ

Imago in Notitiâ imperij declarata.

Item alia, in qua nõ nemo lusit, aut lusus.

Figuræ aliquot declaratæ.

Parazonium militare.

παρὰ

παρὰ τὸν μηρὸν ξιφίδιον, καὶ ἐ καρδίας ἔλαυε. Gerontius tertium sese percutiens, vt vidit letalem non esse ictum, stricto gladiolo illo qui ad femur, in cor eum sibi defixit. Sed satis iã super gladiis digladiatus sum: nisi quòd in extremâ Arenâ retinent me paullum Iudæi. Illi videntur gestasse dextros, ex libro Iudic. cap. III. Ibi enim legas, *Aod fecit sibi gladium ancipitem, habentem in medio capulum longitudinis palmæ manus, & accinctus est eo subter sagum in dextro femore.* Et mox: *extulit sicam de dextro femore.* Atque ego facilè id dederim, ex ritu scilicet Orientalium: sed tamen doceor Magistros veteres censere, hominem eum fuisse scæuam. atque ideò tulisse dextrum. An Iudæis dexter gladius?

Legata quæ petierant exsolui duplicarique.] Rectè ergo in Suetonij Tiberio scriptum: *Militi post duplicata ex Augusti testamento legata, nihil vmquam largitus est.* vbi malè Beroaldus, *publicata.* Pag. 23.

In hiberna cuiusquam non abscessêre.] Malim: *in hiberna vsquam non.*

Cùm fisci de imperatore rapti inter signa intérque aquilas veherentur.] Tangit non dubiè morem priscum, quo pecunias solitum deponere ad signa. Ii enim militares dij, id templum. Vegetius lib. II. cap. XX. Sueton. Domit. cap. VII. Pecuniæ militum apud signa.

Legiones nihil contactus sacramento adigit.] Imò, *contactas.* vti ad legiones ipsas referas.

Iusserat id Menius castrorum præfectus, bono magis exemplo quàm concesso iure.] Soli enim illi ius plectendi militis, qui exercitus rector. Et Augusti quidem institutio (quod apud Dionem libro LIII.) solis Proprætoribus siue legatis Augusti, quos gladio succinxerat, id ius fuit: posteà etiam proconsulibus, vniuersisque prouinciarum rectoribus, ex lege VI. De off. præsid. Saltem vt punirent milites gregarios. leg. IX. De custod. reorum: *Qui exercitum accipit, ius animaduertendi in milites caligatos habet.* Qui ius habuerint militis animaduertendi.

*Interea legati ab Senatu * egressi.*] Vulgò, *regressi.* præter historiam. Sunt enim ij qui à Senatu decretum proconsulare imperium deferre debebant, simúlque mæstitiam eius ob excessum Augusti solari, de quibus suprà: aut certè, qui cognito motu, a Tiberio Senatuque missi ad Pag. 24: * Siue etiam *regressi* Sprera vulgi lectio.

tes componendas, vt Dio sentire videtur. Regressioni quidem locus non est, quia nulli à Germanico digressi.

Munatium Plancum, consulatu functum.] Et quidem nuper. Consul enim fuit anno antè, cum C. Silio. Munatium illum esse, qui Censor fuit anno DCCXXXII. fuge credere. Non facilè ætas fert: non Taciti verba. Dixisset enim potius à præcipuo honore, *Censurâ functum.* Filius, credo, eius.

Vexillum in tabernaculo ducis.

Nocte concubiâ vexillum in domo Germanici situm flagitare occipiunt.] Quod vexillum? illúdne sub quo veterani habebantur? non videtur. Non enim illi solùm, sed duæ legiones in eâdem culpâ. quarum signa aquilæ'que in castris, non in tabernaculo ducis. Refer ergo ad aliud vexillum, & obserua ritum antiquum. Signum futuræ pugnæ, vexillum purpureum fuit. quod adseruabatur meritò in tabernaculo ducis, quia illi soli ius & arbitrium proponendi. Hoc insignitè & κατ' ἐξοχὴν, Vexillum dictum. Doctè Glossæ veteres: * Ῥούσιον φάρσος, *vexillum.* At de more, Cæsar belli Gallici lib. II. *Cæsari omnia vno tempore erant agenda. vexillum proponendum, quod erat insigne cùm ad arma concurri oporteret.* De bello ciuili: *Sequenti die cùm iter facere Cæsar vellet, renunciatum est à speculatoribus Pompeium de tertiâ vigiliâ in acie stetisse. Hoc nuncio allato, vexillum proposuit.* Plutarchus formam eius satis describit in Fabio: τὸ τῆς μάχης σημεῖον ἐξέθηκεν. ἔστι δὲ χιτὼν κόκκινος ὑπὲρ τῆς στρατηγικῆς σκηνῆς διατεινόμενος. Quod Plutarchus χιτῶνα dicit, Tunicam etiam Isidorus: *Russata, quam pœniceam vocant, nos coccineam. Hac sub consulibus Romani vsi sunt milites, vnde etiam Russati vocabantur. Solebat enim pridie quàm dimicandum esset, ante principia poni* (vellem dixisset, *ante prætorium poni*, vel, *supra prætorium*; id enim verius) *quasi admonitio & indicium futuræ pugnæ.* Plutarchus iterum in Bruto: ἅμα δὲ ἡμέρᾳ πρόκειτο μὲν τῷ Βρούτου χάρακι καὶ τῷ Κασσίου σύμβολον ἀγῶνος, φοινικοῦς χιτών. Non ergo simpliciter velum fuit, sed tunicæ forma. Mansit is mos ad tempora imperij labentis. Ammianus, lib. XXVII. *Signis ilicò fixis ex more, cùm vndique ad arma conclamaretur, imperio principis & ductorum stetit regibilis miles: vexillum operiens extollendum, quod erat opportunè subeundæ*

Signũ pugnæ.

* id est, russeũ

Tunicæ forma fuit.

cunda indicium pugnæ. Hoc illud vexillum est quod lymphati milites postulant, & cum eo ius scilicet cædis & armorum.

Quàm castra primæ legionis: illic signa & aquilam amplexus.] Hæreo an distinguendum sit, *quàm castra primæ legionis illic signa.* Videntur enim duæ hæ legiones vnis in hibernis fuisse: sic tamen, vt ritu Romano, quæque legio cum signis seorsum locaretur. Ideo ait Plancum confugisse ad aquilam & signa primæ legionis. Suprà, tres legiones Pannonicæ castris æstiuis simul habebantur: separatæ tamen aquilæ, donec per furorem, *vnà tres aquilas & signa cohortium locarent*, ait Tacitus. Receptam tamen interpunctionem tueri videtur quod sequitur, *Quantum dedecoris adierit legio, facundè miseratur.* vt videantur hæc in vnius legionis castris gesta. Legionibus singulis sua principia.

Diu contatus, aspernantem vxorem] Puto verius, *aspernante vxore.* Pag. 25.

Nec minus tristes qui manebant.] Lego, *quæ.* de seminis enim sermo, coniugibusque amicorum.

Iam infans in castris genitus, in contubernio legionum eductus.] Caium Caligulam in castris natum versiculi prisci adfirmabant, Contra Suetonium disputatio, de Caligulæ natali solo.

In castris genitus, patriis nutritus in armis,
Iam designati Principis omen erat.

Etiam Plinius in Germanicâ historiâ, apud Treueros vico Ambitarino, id est, apud hiberna legionum. Et clarè hîc, noster. Suetonius tamen non spernit solùm sententiam hanc, sed longâ & acri disputatione euertit. Cui manus ego nondum do. Quid enim? an vulgus eius æui (nam versiculi illi, Caligulâ principe, flatum diuulgati sunt) nesciit Imperatoris sui solum genitale? tam impudenti mendacio ludere ius fuit? Non Plinius & Tacitus, ea quæ Suetonius peruiderunt? Scilicet iis cura non fuit inspiciundi Acta? logi. non copia? nugæ. At enim, inquit, natus est Caius patre suo & C. Fonteio Cos. pater autem consulatum cum anno toto gessit, & quidem in vrbe. Non igitur nasci potuit in castris: quoniam pater demum exacto Consulatu in Germaniam est missus. Primùm, Suetoni, quod tu sumis vt datum, fieri potest vt quis illorum iubeat te reponere. ambigo, inquam, vtrum Ad primum Suetonij argumentum.

illæ meæ partes consentiant consciscántq. natum eo anno Caium esse. Video enim dissentire alios in numero annorum quos dicitur vixisse. Et quid si paullo antè natus sit, cùm pater in Germaniâ esset? quid si paullò pòst? Deinde, mi homo, quæritur quando natus Caligula sit, non quando satus. Nónne ipso patre Consule vt tu vis, nasci potuit in castris? Nec enim opus credo eam ad rem præsentiâ patris. Nam Germanicum constat ex Dione statim à clade Varianâ continenter in Germaniâ mansisse, ad hunc vsque Consulatum. Suspicari autem probabiliter possum, vxorem quæ tumida & vicina partui, relictam ab eo in Germaniâ donec vterum posuisset. Nam circumduci in longo itinere feminas, vt prisci dicebant, incientes, non ex more, non ex vsu. Potuit ergo nasci in castris, & tamen in consulatu patris. Sed in actis reperio, ais, natum eum Antij. Quid si nomen tibi imponit, & acta de alio quopiam Caio, filio pariter Germanici senserunt? Non enim Caligulæ cognomen discriminis caussâ, opinor, apponi potuit Actis. quoniam Professio apud acta, nato statim puero fieri solita: cognomen autem illud posteà in castris illi datum, à veste. Denique contra tabulas actorum, Plinij pagina est, & hic noster fidelissimus senex: mihi quidem testis ἐκ τῶν διὸς δέλτων. Addis amplius, ex Augusti epistolis liquere bimulum demum perductum in castra: non ergo ibi natum. Batuis tu, non pugnas: rude, non gladio feris. Quid enim obstat Agrippinam peperisse in Germaniâ, rediisse in vrbem mariti sui Consulatu: deinde ipsam & infantem in Germaniam reuertisse? Quòd Antium prætulerit omnibus secessibus Caius: quin tu hoc argumento, Tiberium Capreis genitum dicis, Tibure aut Lanuuij Augustum? Itaque quidquid Suetonius conetur; me quidem iudice, Hæc pars adhuc, vt in formulâ Senatoriâ est, maior esse videtur. Cui, præter consulares illos, subscribunt Pedanij Senatores, Sex. Victor, & Athenæus libro IIII. cap VII.

Ad II. argumentum.

Ad tertium.

Ad quartum.

Militari vocabulo Caligulam appellabant, quia plerumque ad concilianda studia vulgi eo tegmine pedum induebatur.] Ait, studia vulgi: militaris scilicet. Nam Tribuni & centuriones dignioresque militum; veste & habitu erant à gregariis distincti, vt alibi dicam accuratè.

At cali-

At caliga, tegmen vulgi. infrà: *Tanquam parum ambitiosè filium gregali habitu circumferat,* * *Caligulámque appellari velit.* Non cepit prorsus Dio, qui vertit, ὅτι ἐν τῷ στρατοπέδῳ τὸ πλεῖστον τραφεὶς τοῖς στρατιωτικοῖς ὑποδήμασιν ἀντὶ τῶν ἀστικῶν ἐχρῆτο. Melius Suetonius, *Caligula cognomen castrensi ioco traxit, quia manipulario habitu inter milites educabatur.* Caligatus igitur, manipularis, gregarius eadem sunt: pro militum plebe, id est qui honorem aut gradum in castris nondum ceperunt. Sueton. in Augusto, cap. XXV. *Dona militaria aliquanto faciliùs phaleras & torques, quidquid auro argentóque constaret, quàm vallares ac murales coronas quæ honore præcellerent, dabat: has quàm parcissimè & sine ambitione, ac sæpe etiam caligatis tribuit.* Iurisconsultus, l. I X. De custod. reorum. *Qui exercitum accipit, ius animaduertendi in milites caligatos habet.* cum exceptione dixit, quia in digniores non habet. Legi in lapide vetusto,

Caliga militis gregarij.
* Quasi paruam caligam.

C. OPPIO. C. F. VEL.
OMNIBVS. OFFICIIS.
IN. CALIGA. FVNCTO.

Et ab eâdem sententiâ Seneca quinto De Beneficiis scripsit, *Marium à caligâ ad consulatum peruenisse:* id est ab infimis ordinibus. Item Plinius lib. V I I. Ventidium *inopem iuuentam in militari caligâ tolerasse.* Quanquam non abnuam, quin caligæ digniorum etiam militum: sed cum discrimine, puta aureis argenteísue clauis distinctæ. Vnde cum additione *Speculatoria caliga,* apud Sueton. & Tertullianum.

Cal. cap. L II. De coronâ militis.

Quod nomen huic cœtui dabo? militésne appellem.] Imitatum videtur ex oratione Scipionis apud Liuium, pariter in seditione militari, lib. XXVIII. *Quos nec quo nomine quidem appellare debeam, scio. ciues? qui à patriâ vestrâ descistis. milites? qui imperium auspiciúmque abnuistis, sacramenti religionem rupistis.*

Pag. 26.

Diuus Iulius seditionem exercitus verbo vno compescuit.] Plutarchus, Dio, Suetonius, & Lucanus,

——*discedite castris,*
Tradite nostra viris ignaui signa Quirites.

Illa signis à Tiberio acceptis.] Appâret religionem aliquam fuisse in militiâ ordiendâ. Credo autem hanc primam

Religio in capiendis signis.

Pag. 27. mam legionem conſcriptam, poſt cladem Vari.

Belgarũ laus, ſed olim.

Vt Belgarum iſtud decus ſit.] Gloriemur Belgæ. Nos iam olim Cæſaris teſtimonio, *omnium Gallorum fortiſſimi:* nos nunc Germanici, idonei & validi *ſubuenire Romano nomini, comprimere Germaniæ populos.* Nos * Ciuilis voce, *Gallorum robur.* Præclara iſta, at non illud,

* *Verba Taciti vide IV. Hiſt.*
* *Olim fuêre ſtrenui Mileſij.*

—— * Πάλιν ποτ' ἦσαν ἄλκιμοι Μιλήσιοι.

Imago Druſi in ſignis.

Tua pater Druſe imago.] Cur imaginis mentio? Suſpicor huius Druſi inter ſigna imaginem cultam: quia eo duce res pulcherrimæ geſtæ. Nec enim ſolæ Impp. imagines habebantur innexæ ſignis, ſed & aliorum quos Imperator ſibi velut æquabat. Sueton. Tiberio: *quædam munera Syriacis legionibus dedit, quòd ſolæ nullam Seiani imaginem inter ſigna coluiſſent.* Hanc igitur præſentem intuens, iſta pronuntiat filius.

Animaduerſionis nouum genus.

Stabant pro concione legiones diſtrictis gladiis.] Exemplum, niſi fallor, primum animaduerſionis à milite ipſo vſurpatæ: quod hodie in noſtrâ militiâ vulgò obtinet. Ammianus tamen id recenſuit, quaſi ex more priſco, lib. XXIX. *Cùm inueniſſet eos exercitu circumſeptos; Quid de iſtis nefariis, inquit, proditoribus fieri oportere contubernales deuoti cenſetis? Secutúſque adclamationem rogantium ſanguine vindicari, eos qui inter Conſtantianos merebant, priſco more militibus dedit occidendos.*

Pag. 28.

Centurionatum inde egit.] Neſcio an, *legit.* quâ formâ Senatum legere dicimus.

Milites promoti ex donis.

Et cui erant donaria militaria.] Scilicet, torques, phaleræ, haſtæ, coronæ. ex quibus promoueri ad ordines altiores milites ſolere, indicat etiam Lucanus, lib. I.

——ſummi tum munera peili
Lælius, emeritíque gerens inſignia doni
Seruati ciuis referentem præmia quercum.

Etiam ex cẽſu

Inter omnia autem quæ noſter enumerat, cur ſiluit cenſum? cuius rationem habitam in declamatione quapiam oſtendit Portius Latro: *Cenſus ſenatorium gradum aſcendit, cenſus in caſtris ordinem promouet, cenſus iudices in foro legit.*

Pag. 29.

Maieſtate ſaluâ, cui maior è longinquo reuerentia.] Vera & callida gnome. A Thucydide videri poteſt, lib. VI.

τὰ γὰρ,

τὰ γὰρ, inquit, διὰ πλείστου πάντες ἴσμεν θαυμαζόμενα, καὶ τὰ πεῖραν ἥκιστα τῆς δόξης δόντα.

Duodecim millia è legionibus ſex, & viginti ſocias cohortes.] Diſtinctio præter hiſtoriam. Interpunge, *è legionibus, ſex & viginti ſoc.* Quattuor enim dumtaxat legionum miles, in id bellum ductus: nec plures in Germaniâ inferiori erant. Clarum ex ſequentibus, vbi legiones enumerat: *Mox prima legio: ſiniſtrum latus vnaetuiceſimani clauſere, dextrum quintani: viceſima legio terga firmauit.* Pag. 30.

Limitémque à Tiberio cœptum ſcindit.] Fortè, *ſcandit.* Vtrum autem limes hic à Tiberio ſtructus ad ſecernendos diſcriminandóſq. Germanos? an potius agger & via?

Latera concædibus munitur.] Alij, *munit*: ego, *munitus*, malo. Muniendi hic mos à Germanis Galliſque. Ammianus, lib. XVI. *Difficiles vias & ſuapte naturâ cliuoſas concædibus clauſere ſollerter, arboribus immenſi roboris caſis.* Vſus eâ voce & Cæſar. At *Conciſa* vocare videtur P. Diaconus: *Factis etiam conciſis*, inquit, *per deuia ſiluarum irruit ſuper eos.* Concædes.

Templum quod Tanfana vocabant.] Quis deus, quæ dea? Quidam ἐτυμολογίζουσι quaſi eſſet, *Taenfanck*, quod linguâ noſtrâ principium rerum. At Britanni priſci, ſuâ linguâ Tan, ignem vocant. Tanfanæ templum.

Iulia ob impudicitiam olim à patre Auguſto inſulâ clauſa.] Qui feminam hanc impudicitiæ arguant, multi teſtes. Seneca de Benef. lib. VI. cap. XXXII. *Auguſtus flagitia principalis domus in publicum emiſit, admiſſos gregatim adulteros, pererratam nocturnis comeſſationibus vrbem, forum ipſum ac roſtra ex quibus pater legem de adulteriis tulerat, filia in ſtupra placuiſſe, cotidianum ad Marſyam concurſum, cùm ex adulterâ in quaſtuariam verſa ius omnis licentia ſub ignoto adultero peteret.* Plinius, *Apud nos huius licentia exemplum non eſt aliud, quàm filia D. Auguſti, cuius luxuria noctibus coronatum Marſyam littera illius dei gemunt.* vel vt clariſſimus Torrentius emendat, *illius deſcribunt.* etſi ego malim, *degemunt.* De hoc Marſyâ, præter ea quæ dixi Antiquis, Sidonius, Pag. 31. Iuliæ impudicitia.

*Marſyaque timet manum ac *rudentem.*

id eſt tribunal metuit & forum. Arnobius lib. II. *Quia forni-*

*Emendo tridentem.

fornicem Lucilianum & Marsyam Pomponij obsignatum memoriâ continetis. Vide Dionem lib. LV.

Sprenerátq. vt imparem.] Taurum non ad illud iugum.

Pag. 32. *Obscuram fore necem longinquitate exilij ratus*] Id est, diuturnitate. Nam relegata Iulia anno DCCXLVIII. ex quo ad hunc diem anni ferè viginti.

Par caussa sæuitiæ in Sempronium Gracchum.] Vellcius lib. posteriore: *Quinctius Crispinus singularem nequitiam supercilio truci protegens, & Ap. Claudius & Sempronius Gracchus ac Scipio, altíque minoris nominis vtriusque ordinis viri, quasi cuiuslibet vxore violatâ, pœnas pependêre: cùm Cæsaris filiam, & Neronis violassent coniugem.* Vidimus & nummos huius Gracchi, TI. SEMPRONIVS. GRACCVS. IIII. VIR. Q. DESIG. id est, quatuoruir, quæstor designatus. in parte alterâ, DIVI. IVLII. F.

Sempronius Gracchus.

Ab L. Asprenate proconsule Africa.] Credo cognomen esse gentis Noniæ. De Asprenatum claritudine & familiâ consulari Plinius lib. XXX. cap. VII. Suetonius in Aug. cap. XLIII.

Asprenatum familia.

Idem annus nouas carimonias accepit, addito Augustalium sodalium sacerdotio.] Idque exemplum placuit deinceps in omnibus Imperatoribus, qui facti Diui. Ita sodales Flauij, Hadrianales, AEliani, Antonini, passim in historiâ memorati. Lapis priscus:

Sodales Augustales.

NERONI. CÆSARI. GERMANICI. F.
TI. AVGVSTI. N. DIVI. AVGVS. PRON.
FLAM. AVGVSTALI. SODALI. AVGVSTALI. Q. Q. NOVANIVS. Q. L. SÆVIVS.

Vt quondam T. Tatius retinendis Sabinorum sacris sodales Titios instituerat.] Pugnat aperto Marte secum Tacitus, lib. II. Historiarum: vbi vult sodales Titios (ita enim scrib. non Tatios, ex lapid. & libris, dictíque à prænomine Tatij) institutos non retinendis sacris, sed memoriæ Tatij sacrandæ. Quæ caussa hoc quidem loco aptior erat, fortasse & verior. *Faces Augustales subdidere, quod sacerdotium vt Romulus Tatio regi, ita Cæsar Tiberius Iuliæ genti sacrauit.* Dionysius hanc rem non attigit, contentus dixisse, honestè sepultum Tatium, & quotannis ei publicas inferias factas.

Sodales Titij.

Dissidet à se Tacitus.

Ludos

Ludos Augustales tunc primùm cœptos turbauit discordia.] Quomodo id verum? siquidem ludi Augustales iampridem instituti celebratíque. Q. AElio Tuberone, Paullo Fabio Coss. vt dixi suprà. Rescribe igitur, *tunc primùm cœpta.* idque Tacito ipso auctore, infrà: *Theatri licentia proximo priore anno cœpta grauius tum erupit.*

Indulserat ei ludicro Augustus, dum Mæcenati obtemperat effuso in amorem Bathylli.] Imò verò, quod censeo me primum aduertisse, Augustus id ludicrum inuênit. Suidas: ὄρχησις, πάντιμος. ταύτην ὁ Αὐγουστος Καῖσαρ ἐφεῦρε, Πυλάδου καὶ Βακχυλίδου πρῶτον αὐτὴν μετελθόντων. Emenda, ὄρχησις, παντόμιμος. Et verè Suidas. Ante Augustum sanè liberáque rep. Pantomimorum nullum vestigium. Zosimus lib. 1 inter caussas labefactati imperij non vanè refert, quòd *Octauiani temporibus pantomimorum saltatio priùs incognita in vsu esse cœperit, Pylade ac Bathyllo primis eius auctoribus.* Quod Suidas notat, in Αθηνοδῶρος: caue ad Tiberij tempora referas, sed Augusti: κατὰ δὲ τοὺς καιροὺς ἐκείνους καὶ ἡ παντόμιμος ὄρχησις εἰσήχθη, οὔπω πρότερον οὖσα. Emenda etiam suprà in Suidâ, Βαθύλλου. Duo Pantomimi siue histriones (vulgò enim in historiâ, vt hic Tacito, miscentur eæ voces) eximij, Pylades & Bathyllus. Posterior, ignis & delicium Mæcenatis. Dionem non capiunt vulgo, qui hunc amorem honestè tetigit, lib. LIIII. ὅθεν περ πάνυ σοφῶς ὁ Πυλάδης ἐπιτιμώμενος ὑπ' αὐτοῦ (Αὐγούστου) ἐπεὶ Βαθύλλῳ ὁμοτέχνῳ τέ οἱ ὄντι καὶ τῷ Μαικήνᾳ προσήκοντι διεστασίαζεν, &c. vbi tamen intellegi etiam potest, hunc Bathyllum seruum Mæcenatis fuisse. Seneca pater, *Recitabit rescriptum Labieni pro Bathyllo Mæcenate* (corrige, *Mæcenatis*) *in quo suspicietis adolescentis animum illos dentes ad mordendum prouocantis.* Corruptum id nomen apud eumdem Senecam, Præfat. lib. III. *Si Thrax essem, Fusius essem: Si Pantomimus essem, Pantillus essem: si eques, Melison.* lege, *Bathyllus essem.*

Pantomimorum origo.

Suidas emendatus.

Bathyllus deliciæ Mæcenatis.

Itemque seruus. Alexãdrinus fuisse videtur hic Bathyllus, ex Athenæo lib. 1. Correctus Seneca.

Cateruas Germanorum cis Rhenum colentium.] Vt erant Vangiones, Triboci, Nemetes, Treueri, Neruij. sed & pars aliqua Batauorum. Pag. 33.

Cæsar incenso Mattio.] Ματτιακὸν Germaniæ vrbs est Ptolemæo. Marspurgum Hassiæ esse, non abhorret à vero. Pag. 34. Mattiacum.

vero. Adfirmare enim hæc talia, in tantâ mutatione temporum, ſtultum: & tamen ſuauis hodie ingeniorum luſus. Ab hoc autem Mattio, Mattiacos noſtros quidni deducam? Vt non ſolum contermini iam & ſocij, ſed etiam conſanguinei ſint Batauorum.

Mattiaci è Cattis.

Tanto magis fidus, rebus commotis potior habetur.] Imò ſcribo, *rebúſque motis*; ex ſententiâ, & Taciti exemplo, lib. XIIII. *Ducem tantum defuiſſe, qui rebus motis facilè reperiretur.*

Addiderat Segeſtes legatis filiũ, nomine Segimundum.] Horum & plurium ducum mentio apud Strabonem, lib. VII. ἔτισαν δὲ δίκας ἅπαντες, καὶ παρέσχον τῷ νεωτέρῳ Γερμανικῷ λαμπρότατον θρίαμβον, ἐν ᾧ ἐθριαμβεύθη τῶν ἐπιφανεστάτων ἀνδρῶν σώματα καὶ γυναικῶν, Σεμιγούντός τε καὶ Σεγέστου υἱὸς; corrige Σεγιμούντός τε Σεγέστου υἱὸς, copulâ item deletâ) Χηρούσκων ἡγεμὼν, καὶ ἀδελφὴ αὐτοῦ, γυνὴ δ' Ἀρμινίου τοῦ πολεμαρχήσαντος ἐν τοῖς Χηρούσκοις ἐν τῇ πρὸς Οὔαρον παρασπονδήσει.

Hodie Sigiſmundus.

Strabo correctus.

Sacerdos apud aram Vbiorum creatus.] Frequens huius aræ mentio. Vidi qui vellet* Bonnam nũc eſſe. ego vereor vt propius abfuerit ab opido Vbiorum. Quidquid hodie ſit, puto originem ei loco à veneratione Auguſti, cui nouo cæliti ara illic, receptâ adulatione, exſtructa, vti * ara Lugduni: & ad eam ſacerdotes ex primoribus gentis. inter quos hic Segimundus.

*Vide Epiſt. Iac. Campiſ in Nouo Ant. Modij.

* De quâ & de eius ſacerdote, Epitoma Liuij CXXXVII

Ipſi ſedem veterem in prouinciâ pollicetur.] Neſcio an verius, *vetere in prouinciâ*. id enim ad ſecuritatem Segeſtis, ne ſedem acciperet in prouinciâ nouâ obnoxiâ hoſti. Per veterem autem prouinciam, ceperim Galliam. infrâ, *Coleret Segeſtes victam ripam, redderet filio ſacerdotium.* Tamen fieri poteſt vt ſedem iam antè defectionem in Galliâ habuerit.

Pag. 35.

Prouincia vetus.

Puer quo mox ludibrio conflictatus ſit, in tempore memorabo.] Apud alios nihil repperi. Tacitus hæc narrauerit, in rebus Caij aut Claudij, libris qui perierunt.

Hominem Germanos numquam ſatis excuſaturos.] Forte, *accuſaturos*. & ſtatim, *ignorantiam imperij Rom.*

Pag. 36.

Equitem Pedo Præfectus finibus Friſiorum ducit.] Credo Albinouanus Pedo, cuius fragmentum exſtat de nauigatione Oceani. Eſt tamen & alius Pedo Pompeius vir illu-

Pedo Pompeius.

vir illustris, quem nominat Seneca in Ludo de morte Claudij.

Haut procul Teutoburgiensi saltu.] Nomen etiamnum retinet inclytus Romanâ clade saltus, *Teuteberg.* & victoriæ cognomine insignis campus, *Winfeldt*, ad oppidulum Hornam, in Westfaliâ.

Pag. 37. Teutoburgiēsis saltus.

Et dimensis principiis trium legionum manus ostentabant.] Quo argumento ex principiis colligebatur manus trium legionum? Quia quotiens plures legiones vnis castris, principia suæ cuique legioni descripta: in quibus aquila & signa. Dixi aliquid suprà.

Quot patibula captiuis, quæ scrobes.] Obseruo scrobium mentionem aliquotiens in suppliciis. siue quia soliti puniendum in scrobe collocare, quo securius ferirent: siue, quia deposituri in eâ * cadauer. Vix enim est, vt eiusmodi damnati, combusti fuerint, aut iusta eis facta. Tacitus lib. XV. *Pœna Flauij Veianio Nigro Tribuno mandatur. Is proximo in agro scrobem effodi iussit: quem Flauius vt humilem & angustum increpans, Ne hoc quidem, inquit, ex disciplinâ.* Philo Iudæus, εἰς Φλάκκον, apparatum supplicij eius describens: οἱ δὲ ἀπνευστὶ διώκοντες καταλαμβάνουσι, καὶ οἱ μὲν εὐθὺς ὤρυττον βόθρον, οἱ δὲ πρὸς βίαν εἷλκον ἀφηνιάζοντα καὶ ἀνακεκραγότα. id est, *Illi (milites) vno spiritu persequentes eum comprehendunt: & pars statim foueam fodiunt, pars per vim clamantem reluctantémq. trahunt:*

Mos de foueis non vulgatus.

*Tale aliquid è Suetonij Nerone eruas, cap. XLIX.

* De Scrobe, verissimè notasse me censeo; iacta in eam corpora damnatorum. Id, qui tunc mores, pro ignominiâ. nec enim terrâ corpora condebant, sed igne absumebant. Iuuat in arcano ritu Polybius, de Carthaginiensibus supplicio affectis: κολοβώσαντες δὲ καὶ συντρίψαντες τὰ σκέλη, ἔτι ζῶντας ἔρριψαν εἴς τινα τάφρον: *Admutilantes eos & crura frangentes, etiam viuos adhuc proiecerunt in quandam scrobem.* lib. I.

Damnatorum scrobē iactū.

Neque Imperatorem auguratu & vetustissimis cærimoniis præditum adtrectare feralia debuisse.] Non augures solùm, sed Pontifices, &, opinor, omnes sacerdotes arcebantur à funestis. Appâret ex facto Augusti & Tiberij, qui velo interposito, mortuos laudarunt.

Pag. 38. Dio L V.

Quondam à L. Domitio aggeratus.] Neronis principis auo. Tacitus, libro IIII. *Pòst exercitu flumen Albim* transf-

L. Domitius.

transgressus est, longiùs penetratâ Germaniâ quàm quisquam priorum. eásque ob res insignia triumphi adeptus est. Sueton. Nerone, cap. IIII. *Non minus aurigandi arte in adolescentiâ clarus, quàm deinde triumphalibus ornamentis ex Germanico bello.* In alium sanè Domitium ista non cadunt. Vides autem ex his similibusque in Tacito locis, quàm vetus in palustribus aggerundæ terræ mos. Quod genus, Pontes, Aggeres, Limites, Kaij dicuntur. Quæ vox postrema etiam hodie Batauis familiaris.

Aggeres in paludibus.

Pag. 39. Cæcina Seuerus.

Quadragesimum id stipendium Cæcina parendi aut imperitandi habebat.] Est ergo idem ille, de quo lib. III. *Inter quæ Seuerus Cæcina censuit, ne quem magistratum cui prouincia euenisset, vxor comitaretur. multum antè repetito concordem sibi coniugem, & sex partus enixam. séque, quæ in publicum statueret, domi seruauisse, cohibita intra Italiam, quamquam ipse pluris per prouincias quadraginta stipendia expleuisset.*

Xenophontea imitatio.

Apud Romanos inualidi ignes.] Similis prorsus descriptio Xenophontæa, in desperatione pari; περὶ Κύρου ἀναβάσεως γ. ταῦτα ἐννοούμενοι καὶ ἀθύμως ἔχοντες, ὀλίγοι μὲν αὐτῶν εἰς τὴν ἑσπέραν σίτου ἐγεύσαντο, ὀλίγοι δὲ πῦρ ἀνέκαυσαν, ἐπὶ δὲ τὰ ὅπλα πολλοὶ οὐκ ἦλθον ταύτῃ τῇ νυκτί. ἀνεπαύετο δὲ ὅπου ἐτύγχανεν ἕκαστος, οὐ δυνάμενοι καθεύδειν ὑπὸ λύπης, καὶ πόθου πατρίδων, γονέων, γυναικῶν, παίδων, οὓς οὔποτε ἐνόμιζον ἔτι ὄψεσθαι.

Voces vigilũ.

Interruptæ voces.] Quæ, aut quorum? Vigilum. Ita capiendi auctor ipse Tacitus v. Hist. *Vigiles flagitium suum ducis dedecore excusabant, tanquam iussi silere, ne quietem eius turbarent. Ita intermisso signo, & vocibus, se quoque in somnum lapsos.* Duo igitur sollennia Romanis vigilibus, Signum & Voces. Signum, capio Tubam: Voces, istas quas interposuisse videntur munere suo functi, ad vigiles alios excitandos. Colligo ex Ambrosio Hexaëm. lib. v. cap. xv. vbi militari more de vigiliis gruum: *Ceteris quiescentibus, alia circumeunt. pòst vbi vigiliarum tempus fuerit impletum, perfuncta munere, in somnum se præmisso clangore componit, vt excitet dormientem, cui vicem muneris traditura est.*

Pag. 40. Portæ castrorum.

Quarum decumana maximè petebatur, auersa hosti & fugientibus tutior.] De nominibus portarum, quæ in castris

ſtris, facilè rem expedio: non tam facilè de numero. Caſtrorum Rom. plerumque * quadrata forma ex Polybio, Hygino, Vegetio. Ideo videntur portæ fuiſſe quattuor. Ioſephus lib. III. Ιουδαϊκ. ἁλώσεως clarè: πύλαι δὲ ἐνοικοδομοῦνται τέσσαρες, καθ' ἕκαστον τοῦ περιβόλου κλίμα, id eſt: *Portæ autem caſtris inædificantur quattuor, ad cuiuſque valli partem.* Argumento etiam loci Liuiani, lib. XL. vbi eruptio deſcripta L. Æmilij in Ligures: *Ad quattuor portas exercitum inſtruxit, vt ſigno dato ſimul ex omnibus partibus eruptionem facerent.* nominátque deinceps, Portam extraordinariam, Dextram principalem, Siniſtram principalem, Quæſtoriam. Sed ſi hic iuſtus numerus: quid fiet Prætoriæ portæ, quid Decumanæ, & Quintanæ? Æſtuamus. nec ſcio an me emergam. Primùm quod ibi in Liuio ſcribitur, *erumpere extraordinariâ portâ iuſſit*, falſum eſt: & emenda, *ordinariâ*. quæ eadem cum Prætoriâ: Liuio hîc ſic dicta, quia legitimum & ordinarium eâ erumpere in hoſtem. Quæſtoriam, cenſeo eandem cum Decumanâ. Quintanam, dico eſſe nullam. Feſtus ſolus eam adſtruit: *Quintana appellabatur porta in caſtris poſt Prætorium, vbi rerum vtenſilium forum fuit.* & ego deſtruo, reponóque, *Quintana appellabatur pars in caſtris*, vel ſimpliciter, *appellabatur in caſtris*: nam portæ nomen additum à Paullo, non à Feſto. Quintanam certè portam non fuiſſe, ſed partem certam caſtrorum vbi res venales, paret clarè ex Liuio lib. XLI. *Prætorio deiecto, direptis quæ ibi fuerunt, ad quæſtorium, forum, quintanámque hoſtes peruenerunt.* & lege ſequentia, videbis quintanam eſſe in mediis caſtris. Hyginus manuſcriptus, *In quæſtorio maximè legati hoſtium & obſides, & ſi quæ præda facta fuerit in quæſtione ponitur. Lateribus eiuſdem tendere debet ad Viam quintanam centuria ſtatorum, vt poſticum prætorij tueantur.* Iſidorus lib. XV. cap. II. *Quintana, pars plateæ quintâ eſt, quâ carpentum progredi poteſt.* Via igitur. idémque diſces ex Polybij libro VI. Suetonius in Nerone planè idem adſignificat, cap. XXVI. *Tabernulas etiam effringere & expilare, quintana domi conſtituta, vbi partæ & ad licitationem* * *diuidendæ prædæ pretium aſſumeretur.* Non aliud ergo quàm via latior, in vſum fori; à metatione agrorum inuento

* Interdum enim trigona, vel rotunda, pro re natâ, aut ingenio loci. Veget. lib. I. cap. XXIII.

Quattuor tantũ fuiſſe.

Portã vnam pluribus nominibus dictam.

Prætoria & ordinaria eædem.

Quæſtoria & Decumana eædem.

Quintana, nulla porta.

Correctus Feſtus.

Quintana via.

* Legerim diuendendæ

transgressus est, longiùs penetratâ Germaniâ quàm quisquam priorum. eásque ob res insignia triumphi adeptus est. Sueton. Nerone, cap. IIII. *Non minus aurigandi arte in adolescentiâ clarus, quàm deinde triumphalibus ornamentis ex Germanico bello.* In alium sanè Domitium ista non cadunt. Vides autem ex his similibusque in Tacito locis, quàm vetus in palustribus aggerundæ terræ mos. Quod genus, Pontes, Aggeres, Limites, Kaij dicuntur. Quæ vox postrema etiam hodie Batauis familiaris.

Aggeres in paludibus.

Pag. 39. Cæcina Seuerus.

Quadragesimum id stipendium Cæcina parendi aut imperitandi habebat.] Est ergo idem ille, de quo lib. III. *Inter quæ Seuerus Cæcina censuit, ne quem magistratum cui prouincia euenisset, vxor comitaretur. multum antè repetito concordem sibi coniugem, & sex partus enixam. séque, quæ in publicum statueret, domi seruauisse, cohibita intra Italiam, quamquam ipse pluris per prouincias quadraginta stipendia expleuisset.*

Xenophontea imitatio.

Apud Romanos inualidi ignes.] Similis prorsus descriptio Xenophontæa, in desperatione pari; περὶ Κύρου ἀναβάσεως γ. ταῦτα ἐννοούμενοι καὶ ἀθύμως ἔχοντες, ὀλίγοι μὲν αὐτῶν εἰς τὴν ἑσπέραν σίτου ἐγεύσαντο, ὀλίγοι δὲ πυρὰν ἔκαυσαν, ἐπὶ δὲ τὰ ὅπλα πολλοὶ οὐκ ἦλθον ταύτῃ τῇ νυκτί. ἀνεπαύετε δὲ ὅπου ἐτύγχανεν ἕκαστος, οὐ δυνάμενοι καθεύδειν ὑπὸ λύπης, καὶ πόθου πατρίδων, γονέων, γυναικῶν, παίδων, οὓς οὔποτε ἐνόμιζον ἔτι ὄψεσθαι.

Voces vigilũ.

Interrupta voces.] Quæ, aut quorum? Vigilum. Ita capiendi auctor ipse Tacitus v. Hist. *Vigiles flagitium suum ducis dedecore excusabant, tanquam iussi silere, ne quietem eius turbarent. Ita intermisso signo & vocibus, se quoque in somnum lapsos.* Duo igitur sollennia Romanis vigilibus, Signum & Voces. Signum, capio Tubam: Voces, istas quas interposuisse videntur munere suo functi, ad vigiles alios excitandos. Colligo ex Ambrosio Hexaëm. lib. v. cap. xv. vbi militari more de vigiliis gruum: *Ceteris quiescentibus, aliæ circumeunt. post vbi vigiliarum tempus fuerit impletum, perfuncta munere, in somnum se præmisso clangore componit, vt excites dormientem, cui vicem muneris traditura est.*

Pag. 40. Portæ castrorum.

Quarum decumana maximè petebatur, auersa hosti & fugientibus tutior.] De nominibus portarum, quæ in castris

ſtris, facilè rem expedio: non tam facilè de numero. Caſtrorum Rom. plerumque * quadrata forma ex Polybio, Hygino, Vegetio. Ideo videntur portæ fuiſſe quattuor. Ioſephus lib. III. Ιουδαϊκ. ἁλώσεως clarè: πύλαι δὲ ἐνοικοδομοῦνται τέσσαρες, καθ' ἕκαστον τοῦ περιβόλου κλίμα, id eſt: *Portæ autem caſtris inædificantur quattuor, ad cuiuſque valli partem.* Argumento etiam loci Liuiani, lib. XL. vbi eruptio deſcripta L. Æmilij in Ligures: *Ad quattuor portas exercitum inſtruxit, vt ſigno dato ſimul ex omnibus partibus eruptionem facerent.* nominátque deinceps, Portam extraordinariam, Dextram principalem, Siniſtram principalem, Quæſtoriam. Sed ſi hic iuſtus numerus: quid fiet Prætoriæ portæ, quid Decumanæ, & Quintanæ? Æſtuamus. nec ſcio an me emergam. Primùm quod ibi in Liuio ſcribitur, *erumpere extraordinariâ portâ iuſſit*, falſum eſt: & emenda, *ordinariâ*. quæ eadem cum Prætoriâ: Liuio hîc ſic dicta, quia legitimum & ordinarium eâ erumpere in hoſtem. Quæſtoriam, cenſeo eandem cum Decumanâ. Quintanam, dico eſſe nullam. Feſtus ſolus eam adſtruit: *Quintana appellabatur porta in caſtris póſt Prætorium, vbi rerum vtenſilium forum fuit.* & ego deſtruo, reponóque, *Quintana appellabatur pars in caſtris*, vel ſimpliciter, *appellabatur in caſtris*: nam portæ nomen additum à Paullo, non à Feſto. Quintanam certè portam non fuiſſe, ſed partem certam caſtrorum vbi res venales, páret clarè ex Liuio lib. XLI. *Prætorio deiecto, direptis quæ ibi fuerunt, ad quæſtorium, forum, quintanámque hoſtes peruenerunt.* & lege ſequentia, videbis quintanam eſſe in mediis caſtris. Hyginus manuſcriptus, *In quæſtorio maximè legati hoſtium & obſides, & ſi quæ præda facta fuerit in quæſtione ponitur, Lateribus eiuſdem tendere debet ad Viam quintanam centuria ſtatorum, vt poſticum prætorij tueantur.* Iſidorus lib. XV. cap. II. *Quintana, pars plateæ quintâ eſt, quâ carpentum progredi poteſt.* Via igitur. idémque diſces ex Polybij libro VI. Suetonius in Nerone planè idem adſignificat, cap. XXVI. *Tabernulas etiam effringere & expilare, quintana domi conſtituta, vbi partæ & ad licitationem* diuidendæ prædæ pretium aſſumeretur.* Non aliud ergo quàm via latior, in vſum fori; à metatione agrorum inuento

* Interdum enim trigona, vel rotunda, pro re natâ, aut ingenio loci. Veget. lib. I. cap. XXIII.

Quattuor tantũ fuiſſe.

Portã vnam pluribus nominibus dictam.

Prætoria & ordinaria eædem.

Quæſtoria & Decumana eædem.

Quintana, nulla porta, Correctus Feſtus.

Quintana via.

* Legerim diuendenda

Ordo situs portarum. I. Prætoria

nomine, vt in portâ Decumanâ. Ecce ergo tibi portas quattuor: sed videamus ordine. Prætoria, siue Ordinaria, aduersa hosti. Hyginus ille non vulgatus, *Vt regiones castris subiaceant, porta prætoria semper hostem spectare debet.* Vegetius lib. I. cap. XIII. *Porta prætoria aut Orientem spectat, aut illum locum qui ad hostes pertinet; aut si iter agitur, illam partem ad quam exercitus est iturus, intra quam primæ centuriæ tendunt, & dracones ac signa constituunt.* Idem & Festus. Huic opposita ex diametro, Decumana. vel à limite decumano, vel, vt Hygini verba sunt, *à cohortibus decimis ibi tendentibus Decimana appellata.* Vegetius, *Decumana porta quæ appellatur post Prætorium est, per quam delinquentes milites educuntur ad pœnam.* Hanc eandem quòd Quæstoriam appellem; moueor, quia Quæstorium Prætorio proximè subiectum. Vt ergo ab illo, porta anteposita Prætoria: quidni à Quæstorio pariter hæc Quæstoria dicta? Nam Decumanam recto rigore (loquar cum Gromaticis) Quæstorio censeo respondisse. Ex narratione Liuianâ, lib. X *Ab tergo castrorum decumanâ portâ impetus factus, itáque captum Quæstorium.* Considera tu. nam mihi non vacat omnia κ) λεπτὰ. Ex his item Hygini verbis, *Quæstorium dicitur, quòd aliquando Quæstores ibi pedaturam acceperint: quod est supra Prætorium, in vigore porta quæ à cohortibus decimis Decimana est appellata.* Et tamen si quis miscere Quæstoriam cum dextrâ principali mauelit aut sinistrâ: non pertendam ego. Reliquæ sunt duæ portæ, Principales: quæ limitem quem posui scindunt è transuerso, spacio vtrimque pari. Dextra, Prætorij respectu. de quâ Liuius lib. XL. *Ad dextram principalem hastatos legionis primæ instruxit.* & lib. III. *Fabius Vibulanus coronâ primùm vallum defendit. intentos deinde hostes in vallum, egressus dextrâ principali cum triario repentè inuadit.* Sinistra, de quâ idem scriptor: *Tertia legio aduersus principalem sinistram portam instructa est.* Vtrique nomen, à principibus qui ibi tendebant. Adi Festum, in voce Principalis. Sed & via Principalis * Liuio Hyginóque dicitur in castris, à causâ eâdem.

II. Decumana.

III. Dextra principalis.

IV. Sinistra, principalis.

* Lib. X.

Cæcina proiectus in limine portæ, misericordiâ demum, quia per corpus legati eundum erat, clausit viam. Habes idem

idem prorsus factum in Plutarchi Pompeio, sub initium. Vide.

Equos dehinc, orsus à suis.] Ferri potest intelligíque: præoptem tamen, *à suo*. Vt Commentario Cæsaris primo: *Cæsar primùm suo, deinde omnium, è conspectu remotis equis*. Statim etiam, *Hostis facile excidium*. sententia desiderat, non, *Hosti*, quod inoleuit. Pag. 41. Tacitus correctus.

Ac ni Agrippina impositum Rheno pontem solui prohibuisset.] Quâ parte Rheni iste pons? Ne trahant ad se Agrippinenses: falluntur. apud Treueros fuit. Nam Agrippina discedens à marito, tumultu militari, in Treueros iit, vt suprà lectum nobis, ibíque mansit. Pons ergo eopse in loco. Strabo lib. IV. μετὰ δὲ τοὺς Μεδιοματρικοὺς καὶ Τριβόχους παροικοῦσι τὸν Ῥῆνον Τριουάγροι (puto, Τριουεροὶ) καθ' οὓς πεποίηται τὸ ζεῦγμα ὑπὸ τῶν ῥωμαίων νυνὶ τῶν στρατηγούντων τὸν Γερμανικὸν πόλεμον. Pons in Rheno. Tamen & alij duo Rheni pontes, Bonnæ & Geldubæ; ex Floro.

Sidere æquinoctij, quo maximè tumescit Oceanus.] Idem Cæsar sensit scripsítque nauigatione Britannicâ, in Commentariis suis. Et vide Possidonij non abhorrentem ab vsu hodierno disputationem super totâ re, apud Strabonem, lib. tertio extremo. quem tamen ipse haud iustè refellit. Pag. 42.

Eadem freto, litori, campis facies.] Ex his pluribusque locis clarum, non fuisse loco litoris olim arenarias illas moles verius quàm montes, quæ Oceanum hodie arcent: succreuítque maiorum æuo illa arenarum vis, satione caricis, non sine monitore deo. Arenarij montes ad mare.

Nihil strenuus ab ignauo, sapiens à prudenti, consilia à casu differre.] Clarum est scribi debere, *sapiens ab imprudenti*.

Penetratúmque ad amnem Visurgim, quò Cæsar classe contenderat.] Ego verò hîc obhæreo. Suprà scriptum: *Reducto ad Amisiam exercitu, legiones vt aduexerat, reportat*. Si ad Amisiam Germanicus classem conscendit, Rhenum & Galliam petiturus: quo casu nunc ad Visurgim? Tempestate, inquies. Benè. sed quomodo Vitellius, qui & ipse paullo antè ad Amisiam, & (ne tempestatem iterum suspicêre) terrâ iit, nunc quoque ad Visurgim? Hæc si probè narrantur Germaniam profectò petiêre: non Galliam repetiêre. aut fallunt me locorum omnes situs. Pag. 43. Intricata narratio Taciti. Contra rationem omnem viæ.

*Hærentē hîc transfert me vir magnus & è magnis, qui *Visurgim* prauum glossematium censet: & scripsisse Tacitum: *Penetratúmque ad amnem, quò Cæsar.* Assentior.

Ipsum & filium eius in ciuitatem Vbiorum perduxerat.]Segimeri filium Sesithacum nomine. Strabo lib. VII. ἔτι δὲ Σεσίθακος Αἰγιμήρου υἱὸς τῶν Χηρούσκων ἡγεμόνος. Sed corrige in Strabone, Σιγιμήρου. Nam Taciti scriptura ad etymon apta ejus linguæ.

Pag. 44. *Cassii Seueri libidine.*] Scribam infrà, ad librum IIII.

Carmina incertis auctoribus vulgata in sæuitiam superbiámque eius.] Intellegit eaipsa carmina quæ exstant Suetonio, cap. LIX.

Cultores Aug. per domos. *Cultores Augusti, qui per omnes domos in modum collegiorum habebantur.*] Hoc est quod Ouidius de pietate suâ gloriatur;

Nec pietas ignota mea est. videt hospita tellus
In nostrâ sacrum Cæsaris esse domo.

Imagines Cæsaris an vendi ius sit. *Quódque venditis hortis, statuam Augusti simul mancipasset.*] Rideamus. & eo magis, quòd Iurisconsultis etiam discrimen aliquod repertum hac in re. qui tradunt, *Non videri contra maiestatem fieri ob imagines Cæsaris, nondum consecratas, venditas.* Ergo consecratas vendi, commissum fuit. Iure exagitat purpuratos illos stipites Tertullianus: *Publicos æquè deos fœdatis, quos in hastario vectigales habetis. Si Capitolium, si olitorium forum petitur, sub eâdem voce præconis, sub eâdem hastâ, sub eâdem annotatione Quæstoris diuinitas addicta conducitur.*

* L. non contrahit. D. Ad L. Iuliam Mai. & l. qui statuas.

Iuramentum per nomen Aug. *Rubrio crimini dabatur violatum periurio nomen Augusti.*] Vulgatum; vt sanctissimum iuramentum esset per nomen & numen Augusti. Horatius id accidisse testatur eo etiam viuo:

Præsenti tibi maturos largimur honores,
Iurandásque tuum per nomen ponimus aras.

Eius religio. Sapiens ille Claudius, *iusiurandum neque sanctius sibi neque crebrius instituit, quàm per Augustum.* Ait Sueton. cap. II. Tertullianus: *Maiore formidine & callidiore timiditate Cæsarem obseruatis, quàm ipsum de Olympo Iouem: citius denique apud vos per omnes deos, quàm per vnum Genium Cæsaris peieratur.* Minutius Felix: *Et est eis tutius per Iouis Genium peierare, quàm regis.* Nec mentiuntur duo

tur duo sanctissimi scriptores, ex iis quæ legibus firmata video De iureiurando, l. XIII. sub finem. *Lucanus inter vltiones sanguinis ciuilis hanc posuit, vt mihi videtur, facundè: *Lib. VII.

——cladis tamen huius habemus
Vindictam, quantam terris dare numina fas est.
Bella pares superis facient ciuilia diuos.
Fulminibus Maneis radiisque ornabit & astris,
Inq; deûm templis iurabit Roma per vmbras.

Formulæ autem iurandi erant, per Genium, per Fortunam, per Salutem Principis.

Quæ vbi innotuere Tiberio, scripsit consulibus.] Errat igitur Dio fine libri LVII. qui ait Tiberium voluisse damnari eum qui statuam cum hortis vendidisset: sed obstitisse pudorem. quia primus à Consule sententiam rogatus esset. Nam Tiberius, vt vides, non interfuit. Dionis error.

Ludis quos mater sua in honorem Augusti sacrasset.] Credo eos esse, qui Palatini posteà à loco dicti, alij ab Augustalibus. Videntúrque non equestres aut currules fuisse, vt illi; sed scenici. Dio LVI. *χωρὶς δὲ τούτων καὶ ἡ Λιβία ἰδίαν δή τινα πανήγυριν αὐτῷ ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἐν τῷ παλατίῳ ἐποίησεν, ἣ καὶ δεῦρο ἀεὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν ἀεὶ αὐτοκρατόρων τελεῖται.* id est, *Præter hæc etiam Liuia proprios quosdam ludos Augusto per triduũ in Palatio fecit. qui ad hoc anum celebrantur ab iis qui rerum potiuntur.* Suetonius Caligulâ: *Cúmque placuisset Palatinis ludis spectaculo egressum meridie aggredi.* Ludi Palatini, cuiusmodi.

Deorum iniurias dis curæ.] Expressit eam sententiam & Iurisconsultus l. II. De reb. cred. *Iurisiurandi contempta religio satis deum vltorem habet.*

Granium Marcellum Prætorem Bithyniæ.] De scripturâ ambigit sidus exoriens suæ Galliæ Ios. Mercerus, nec de nihilo. Prætorem Bithyniæ ait: nónne debuisset Proconsulem? Ex re quidem & ex vero. Nam Bithynia, diuisione Augusti inter eas prouincias quæ Senatui & populo relictæ: id est, proconsulares. Dio, & Strabo. Quid dicam? Vulgatam haud tuear, nisi si quid post Augustum in eâ re mutatum, quod obseuues haud semel.

Subscribente Romano Hispone.] Cuius declamationum Electa in Senecæ controuersiis non vno loco.

Pag. 45. *Ex pauperibus diuites, ex contemptis metuendi.*] Videri possit à Demosthene, Philip. IIII. καὶ γὰρ τούτων μὲν ἐκ πτωχῶν ἔνιοι ταχὺ πλούσιοι γεγόνασι, ἐξ ἀδόξων ἔνδοξοι ἐ γνώριμοι.

In statuâ amputato capite Augusti, effigiem Tiberij inditam.] Quod nunc crimini datur, id receptum fuisse suo æuo Plinius indicat: *Surdo*, inquit, *figurarum discrimine capita permutantur.* Et Caligula, simulachra numinum è totâ Græciâ conquisiuit, quibus capite dempto suum imponeretur. Suetonius. Cur tamen Tiberius ita hîc exarsit? caussa aliqua est. Nam solebant Tyrannos eâ ignominiâ afficere: videbanturque occultè quasi talem Marcellus damnasse Augustum. Hieronymus in Prophetam Abacuc, cap. III. *Cùm Tyrannus detruncatur, imagines quoque eius deponuntur & statua, & vultu tantummodò commutato, ablatoque capite, eius facies qui vicerit superponitur.*

Abit à Tacito Suetonius. *Pœnitentiâ patiens tulit absolui reum.*] Absoluíne? atqui damnatum eum Suetonius ait: *Statuæ quidam Augusti caput dempserat, vt alterius imponeret. acta res est in Senatu, & quia ambigebatur, per tormenta quæsita est. Damnato reo, paullatim genus calumniæ eò processit,* &c. Ego non concilio: nisi si repetundarum damnatus fuit, non maiestatis. quod tamen omnino Suetonius voluisse videtur.

Antonini maior. *Pius Aurelius Senator.*] Fortasse hic inter maiores optimi principis Antonini: etsi nulla mentio Capitolino.

Tentantes eadem alios probare caussam Senatui iussit.] Adi Senecam De beneficiis lib. II. cap. VII.

Pag. 46. Achaiæ nomine Græcia dicta. *Achaiam ac Macedoniam.*] Achaiam quòd ait, capies Græciam totam. nec enim aliter tunc appellabant Romani. Scriptor quispiam apud Suidam: μόμμιος τὴν Κόρινθον εἷλεν αὐτοβοεί, περιφανὴς ὢν παντὸς, καὶ τοῦτο, ὃ ἐπηγγέλλετο· ὅθεν δοκοῦσι καὶ νῦν Ἀχαΐαν ὀνομάζειν τὴν Ἑλλάδα Ῥωμαῖοι, εἰς τὸ χειροῦν ἔθνος ὁ πρεσβεὺς ἦν τότε τῆς Ἑλλάδος τὴν ὅλην μεταβαλόντες τῆς χώρας ἐπωνυμίαν. Pausanias lib. VII. *Porrò redactâ vniuersâ Græciâ in prouinciæ formam; mittitur ad eam obtinendam ex vrbe Prætor, quem Achaiæ non Græciæ appellant, quòd scilicet Græci subacti sunt, obtinentibus principatum Achæis.*

Leuari proconsulari imperio.] Durius ergo Proconsulare

dare imperium Præsidiali: nec causſam satis scio. Prouinciarum quidem diuisio à Cæsare Augusto in sexto consulatu facta duplex. Aliæ populo datæ, aliæ Cæsari. In eas quæ populi, propriè dicti Proconsules mittebantur: in Cæsaris, Legati aut Proprætores. qui interdum tamen & Prætores dicti; aut coniunctim Legati proprætores, vt in lapidibus plerumque. Rectorum, & Præsidum nomen generale est: etsi Præses, Præsidialéſque prouincias, de Cæsarianis reperies etiam, ſignificatione arta. Discrimen inter Proconsules Legatóſque multum. Primò, quòd ij in populi prouincias missi, quæ ferè inermes: hi in Cæsaris, quæ copiis instructæ. II. quòd illorum annua tantùm administratio (vnde in Taciti lib. III. Flamen ait, *quanto facilius se abfuturum ad vnius anni proconsulare imperium?* Et Apulei Florid. II. *Quid nobis cum istis proconsulum vicibus? quid cum annis breuibus & festinantibus mensibus?* horum longior contractiórve, vt Cæsari visum. III. Proconsules sorte missi. eóque Suetonius Aug. cap. XLVII. *ceteras prouincias Proconsulibus sortito permisit.* & Tacitus lib. III. *eóque etiam Asiæ sorte depellendum incusauit:* at Legati, Cæsaris dilectu, ἐκλεκτοὶ, vt ait Dio. Statius lib. I. Silu.

Proconsulare imperium deterius prædialibus.

Qui propriè proconsules & legati.

Discrimina inter vtrosq.

Coniungit vtrosque Tacitus lib. II. *Qui sorte, aut quibus prouincias tenerent?*

——*cùm tanti lectu rectoris habenas*
Gallice fortunâ non admirante subisti.

IIII. Proconsules statim egressi vrbe insignia imperij sumunt (τὰ ἀρχῆς ἐπίσημα, ait Dio) puta lictores, fasces; nec deponunt, nisi ingressi iterum vrbem: at Legati, non antequam prouinciam attigerint, & in ipsâ prouinciâ deponunt. V. Proconsules * pacato habitu, & gladio non accincti fuerunt, (ex instituto quidem Augusti, quod tamen postea mutauit:) Legati, τὸν στρατικὸν κόλπον, id est paludamentum, gestarunt, & gladium, vt quibus ius esset militis animaduertendi. VI. Proconsules sex lictoribus fascibúsque vsi: quinque dumtaxat Legati qui consulatum nondum gessissent. Dio auctor, IIII. Septimò, Proconsuli tres Legati fuere: Legato vnus. Dio ibidem. Atque hæc discrimina. sed ex iis nihil eruas, cur prouinciarum Cæsaris conditio (quod tamen hic ex Tacito clarum) melior pensiórque. Nisi id tamen in bonum prouincialium verut, quod vtraque prouincia vni credita

* Statiũ hinc intellege, lib. V. Silu. ad Crispinũ.
Mille vrbes Asiæ sortito rexerit anno
Imperium mulcente toga.
per sortem enim & togâ circumscribit proconsulatum.

Legato. ideóque minus onerum in alendo ipso & canibus illis qui tribunal lambunt. Clarè Tacitus libro v. *Is Macedonia tum intentus Achaiam quoque curabat.*

Tradique Cæsari placuit.] Quod etiam factum. ideóque Strabo, qui vixit medio Tiberij principatu, libro extremo, Achaiam & Macedoniam Cæsarianis prouinciis accensuit: aliter quàm Dio, qui populi. Sed mutauit iterum Claudius, qui populo restituit. Habes in Suetonij cap. XXV. & Dionis LX.

Quod vulgus formidolosum.] Confirmo scrib. *quod in vulgus.* Ita prisci scriptores, & ipse Tacitus, *Multáque in vulgus grata vsurpauit, incedere sine milite, pedibus intectis, & pari cum Græcis amictu.*

Militibus & centurione, vulnerato Tribuno.] Refer ad cohortem, quæ adsidère ludis solita.

Augustus populu inlicuit ad ludos.

Quia diuus Augustus immunes verberum histriones quondam responderat.] Augustus ad frangendos rigidos illos animos, non dubiè rei ludicræ fautor. Ideò *Coërcitionem in histriones magistratibus, omni loco & tempore, lege vetere permissam, ademit: præterquàm ludos & scenam.* ait Sueton. cap. XLV. Vbi emendo, *ludis & scenâ.* Suetonius correctus. Coërcitio in histriones. verissima optimáque sententia. Mos vetus puniri histriones ab AEdilibus, Prætoribus, Consulibus, quouis tempore & quouis loco permittebat: artauit Augustus, & non nisi per tempus ludorum permisit, & in loco ipso vbi peccarant, id est, in scenâ. Ademit etiam ius virgarum. Virgæ. Quod tamen redditum esse magistratibus videtur lege Iuliâ de vi publicâ: non quidem nominatim, sed prudentum interpretatione. Vide Paulum lib. v. Sentent. tit. Carcer & exsilium. Lib. IIII. * Lib. XIII. XXVI. Quæ tamen coërcitio relicta ab Augusto? Exsilium, & carcer. Ideò infrà in Tiberij principatu legis, *Pulsi tum histriones Italiâ*: & * alibi, *in vincla ductos fautores histrionum.* idem ergo iuris in histriones ipsos.

Lucar quid.

De modo lucaris, & aduersus luxuriam fautorum multa decernuntur.] Lucar, merces histrionum. a lucis, qui multi circa vrbem, quorum reditus destinati ad ludos. Plutarchus in Causlis, & Festus: ibique, magni patris magna proles. Sed quis olim, quæso, modus lucaris? Quis modus lucaris. omnia enim aut peruadit aut tentat nostra curiositas. Vulgaris actoris videntur fuisse denarij quinque. Seneca,

Epist.

epist. LXXXI. *Ille qui in scenâ elatus incedit, & hæc resupinus dicit,* Imperito Argis, *seruus est; quinque modios accipit & quinque denarios.* Aut certè septem, vt apud *Lucianum in loco qui re & verbis Senecæ illi par: ἐοικότες μάλιστα τοῖς τραγικοῖς ἐκείνοις ὑποκριταῖς, ὧν ἢν ἀφέλῃς τὰ ἐμβάτεια, καὶ τὴν χρυσόπαστον ἐκείνην στολήν, τὸ καταλειπόμενόν ἐστι γελοῖον ἀνθρώπιον, ἑπτὰ δραχμῶν ἐς τὸν ἀγῶνα μεμισθωμένον. Mutata tamen sæpius res, cùm vulgus editorésque multa adderent histrionibus famosis, præter morem. Ideò Tiberius, *Ludorum ac munerum impensas corripuit, mercedibus scenicorum recisis.* & M. Antoninus Imp. *Temperauit scenicas donationes, iubens vt quinos aureos scenici acciperent: ita tamen vt nullus editor decem aureos egrederetur.* magno tamen corruptis moribus incremento, si pro quinque denariis ventum ad aureos quinque. Sed Seneca, fortasse & Lucianus, de diurnâ mercede agunt: Capitolinus de menstruâ, aut certè productione totâ. Aut denique merces tam ampla ad principes scenæ pertinet, non ad pueros histrionum. Quod ait de editore, video labi virum doctum. hoc iubet Imperator, vt nemo editor, id est Prætor aut magistratus qui ludos præbet, suggerat iis suprà decem. éstque quasi correctio in capite eiusce legis. Sed vnde hæc pecunia? sæpe ab editoribus, sæpe à fisco. Ideo Glossæ. *Lucar, μισθὸς ἀπὸ φίσκου.* Aliâs, *Lucar, τὸ θεατρικόν.* Plutarchus, τὸ πληρούμενον εἰς τὰς θέας.

*In Icaromenippo.

Lucar sæpe mutatum.

Capitolinus explicatus.

* NOTAVI è Capitolino quinque aureos statam mercedem fuisse scenicorum. Adde Scholiastem Iuuenalis in illud,

——victori populus quod postulat aurum.

Vt in theatro, inquit, *solent petere quinque aureos. nam non licebat amplius dare.*

Præmium histrionum.

Ne domos Pantomimorum Senator introiret, ne egredientis in publicum equites Romani cingerent.] Magnum studium, vt video, Romanorum in has nugas hominum, imò furor. Vestibula eorum, quasi principum, frequentabantur: adhærebant egressibus, non vulgus modò, sed Eques Senatúsque. Plinius, *Nullius histrionis equorúmve trigarij comitatior egressus in publico erat: cùm Crinas Massiliensis, &c.* Seneca Epistolâ XLVII. *Ostendam nobilissimos iuuenes mancipia Pantomimorum.* Idem fine libr.

Pag. 47.

Honos in histriones.

Deducebant eos.

Lib. XXIX.

libri 1. Quæst. natural. *Stat per successores Pyladis & Bathylli domus, harum artium multi discipuli sunt multique doctores. priuatim vrbe totâ sonat pulpitum: in hoc viri, in hoc femina tripudiant. mares inter se vxoresque contendunt, vter det latus illis.* Dare latus, explico, vter latero sit illis: vt hîc Tacitus; *Ne egredientes, Equites Rom. cingerent:* vt Martialis,

Eutychus ille tuum, Cæsrice, dulce latus.

Tertullianus correctus.

Hanc insaniam quàm bene notat damnátque sanissimus scriptor, Tertullianus! *Etenim ipsi actores* (ait, libello De Spectaculis) *& administratores spectaculorum, quadrigarios, scenicos, xysticos, arenarios illos amentissimos, quibus viris animas, feminis aut illis etiam corpora sua substernunt, propter quos in ea committunt qua reprehendunt, quàm magnificiunt? deponunt & diminuunt ignominiâ & capitis minutione.* quem libens adduxi, vt eruam correctione elegantem sensum: *quibus viri animas, femina autem illis etiam corpora sua substernunt.* ídque verissimum. Vir magnus qui conatus est ante me, non attigit.

Faber Sem. 1. cap. xx.

Aut alibi quàm in theatro spectarentur.] Puta, ne domi, ne in hortis.

Spectatores exsilio puniti.

Spectantium immodestiam exsilio vulctandi potestas pratoribus fieret.] Etiam vinculis. Infrà, lib. XIII. *Inter Vibullium pratorem & Tribunum Antistium ortum certamen, quod immodestos fautores histrionum à Pratore in vincla ductos omitti iussisset. comprobauere patres, incusatâ Antistij licentiâ.* Ex hoc decreto patrum nata lex, quæ Pandectis insita, De pœnis, l. XXVIII. *Solent quidam qui volgo se Iuuenes appellant, in quibusdam ciuitatibus, turbulentibus se adclamationibus populariurn* (ita vocat locum ipsum, vbi spectabat populi plebs) *accommodare. qui si amplius nihil admiserint, fustibus cæsi dimittuntur, aut etiam spectaculis eis interdicitur. quòd si correcti in eisdem deprehenduntur, exsilio puniendi sunt.* Ait ecce disertè, Exsilio, vt hîc, noster.

Templi Aug. Tarraconę.

Templum vt in coloniâ Tarraconensi strueretur Augusto.] Mansit id templum ad æuum Hadriani. In eius vitâ, *Tarracone hiemauit, vbi sumptus suo edem Augusti restituit.* Quod sequitur, *Datúmque in omnes prouincias exemplum*, caue acceperis, quasi litterarum exemplaria

diffusa & transscripta ad omnes prouincias, cum Vertranio. sed hoc ait, exemplo Tarraconensium monitos alios, vt peterent impetrarentque idem.

Centesimam rerum venalium.] Dico libro II.

Militare ærarium eo subsidio niti.] Cuius inuentor Augustus. Suetonius, cap. XLIX. *Vtq; perpetuò ac sine difficultate sumptus ad tuendos milites prosequendósque suppeteret, ærarium militare cum vectigalibus nouis instituit.* Id factum anno DCCLIX. ex Dionis LV. Zonaras Agrippæ Postumi damnati bona in ærarium militare relata ait. Propriique huic ærario Præfecti. Tacitus lib. v. de P. Vitellio: *clausira ærarij cui Præfectus erat, & militarem pecuniam rebus nouis obtulisse.* Lapis in Samnio, Aerarium militare.

L. NERATIO. C. F.
VOL. PROCVLO
PRÆF. ÆRARI. MILITARIS.

Imparem oneri remp. nisi vicesimo militiæ anno veterani mitterentur.] Quo enim citius dimittebantur (expresserant autem vt decimosexto anno) eo plura & statim repræsentanda præmia. Ideo id indultum, reuocatum.

Actum in Senatu ab Arruntio & Ateio, an ob moderandas Tiberis inundationes.] Tacitus hîc & suprà duobus modò commissam eam curam scripsit. at Dio auctor quinqueuiros à Tiberio constitutos, qui Tiberis inundationes arcerent verterentque. Vide eius verba, lib. LVII. actis anni DCCLXVIII. Cur opus fuerit nouâ electione nescio: quia præfecerat pridem Augustus. Sueton. cap. XXXVII. In monumentis frequenter, CVRATOR. RIPARVM. ET. ALVEI. TIBERIS. Curatores Tiberis.

Vt in sententiam Pisonis concederetur, qui nil mutandum censuerat.] Ita omissa nunc res. Nerua tamen posteà, siue Traianus, ad arcendos fatales huius fluuij & non sine omine auctus, fossam duxit. de quâ Plinius sensit lib. VIII. Epistol. *Tiberis alueum excessit, & quamquam fossâ, quam prouidentissimus Imperator fecit, exhaustus, premit valles, innatat campis, quáque planum solum, pro solo cernitur.* Legerim, *quáque planum, solum pro solo cernitur.* Fossa Tiberina. Diuinatio in Plinio.

AD LI-

AD LIBRVM II. ANNALIVM.

Pag. 50. Liberi & nepotes Phraatis. Lib. XVI.

PARTEMQVE *prolis firmandæ amicitiæ miserat.*] Quattuor filios, si Straboni credimus, & eorum vxores duas cum filiis item quattuor misit Romam. Verba eius sententiáque, gemina sunt huic loco. ὁ Φραάτης καλέσας εἰς σύλλογον Τίτιον, τὸν ἐπιστατοῦντα τότε τῆς Συρίας, τέτταρας παῖδας γνησίους ἐνεχείρησεν ὅμηρα αὐτῷ, Σαρασπάδην, καὶ Κεροπάσδην, καὶ Φραάνην, καὶ Βοώνην, καὶ γυναῖκας τούτων δύο, ἐκ υἱεῖς τέτταρας, δεδιὼς τὰς στάσεις καὶ τοὺς ἐπιτιθεμένους αὐτῷ.

Correctus Strabo.

Tantùm in iis emendauerim, Φραάτην καὶ Βονώνην. Fuerunt enim inter obsides, Phraates & Vonones. Vide eundem scriptorem, libro VI. Hac ipsâ de re Iustinus lib. XLII. *Sed & filij nepotésque Phraatis obsides Augusto dati.*

Reges Parthorũ, quatenus ad Rom. pertinent.

Post finem Phrahatis & sequentium regum.] Adeò ergo multi interiecti inter Phraatem, & filium eius hunc Vononem? Ego sane duos reperio, Phraatem, & Orodem. Sed quia confusum hoc totum stemma, & multa eius in Tacito mentio: ecce tibi in hoc albo Parthorum reges: eos quidem qui innexi rebus Romanis. vlteriora mihi non sunt curæ.

I. ORODES. Iustino, Herodes: Plutarcho, Υρώδης. qui vicit Crassum.
- PACORVS, à P. Ventidio victus cæsúsque. Dio, & álij.
- PHRAATES, Plutarcho Phraortes.

II. PHRAATES. cum quo M. Antonius bellum gessit. Feridates eum regno pepulit: sed ipse breui pulsus, Phraate restituto. cui legitimi filij quattuor.
- SARASPADES.
- CEROSPADES.
- PHRAATES.
- VONONES. eius F. MEHERDATES.

Vnus ex concubinâ Romanâ muliere, Thermussâ, genitus. qui astu matris in Parthis remansit. de quo Ioseph. Lib. XVIII. cap. IIII.
- PHRAATES, nothus.

III. PHRAA-

III. PHRAATES, patris interfector, maritus matris. breui pulsus, facinorum odio, moritur. Idem Iosephus.

IV. ORODES, Iosepho, Herodes, nescio cuius proles. cœtu popularium facto cæsus in sacrificio vel venatu, ob crudelitatem. Ioseph.

V. VONONES, de quo hic Tacitus, & loco dicto Iosephus.

VI. ARTABANVS. non ex rectâ priorum regum stirpe, tamen Arsacides & Medorum antea rex, ait Iosephus. Contra eum rex missus à Tiberio Phraates, de quo suprà, Vononis frater. sed in viâ periit. posteà Teridates (nescio cuius proles, nepos tamen Phraatis) qui pepulit Artabanum, iterumq. ab eo pulsus. Regnum tenuit ad Claudij principatum.

Eius filij { ORODES qui Armeniæ rex. Tacit. lib. VI. DARIVS, qui Vitelliano fœdere cum Artabano, obses missus Romam. Ioseph. Is est quem nominat Sueton. Calig. cap. XIX. }

VII. GOTARZES. Artabani frater, qui necem ipsi filiisque maturauit. Tacit. lib. XI.

VIII. *VARDANES. item Artabani frater. pepulit Gotarzem. Tacit. lib. XII.

*Imperitauit Apollonij tẽpore. Vide Philostratum lib. I.

IX. GOTARZES, iterum, mortuo fratre. Contra eum submissus MEHERDATES, filius Vononis, imperante Claudio. Frustra. victor prœlio Gotarzes.

X. VONONES (ignoro stirpem) antea Mediæ rex, lectus accitúsque à Parthis, sed breui & inglorio regno. Tacit. XII. { VOLOGESES. TIRIDATES, sub Nerone Armeniæ rex. }

XI. VOLOGESES, vel vt Græci, VOLOGÆSVS; Vononis huius F. per tempus Neronis. Vixit ad Vespasiani imperium, vt liquet ex Taciti Histor. lib. IIII.

Raro venatu, segni equorum curâ.] Quæ tamen vbica studia procerum regisque. Xenophon lib. VIII. *παιδείας* *τῆς πολεμικῆς δ' ἕνεκα ἀσκήσεως, ἐπὶ θήραν ἐξῆγεν οὕσπερ ἀσκεῖν ταῦτα ᾤετο χρῆναι, ταύτην ἡγούμενος καὶ ὅλως ἀρίστην ἄσκησιν πολεμικῶν εἶναι, καὶ ἱππικῆς δὲ ἀληθεστάτην. καὶ νῦν δὲ ἀσπολοῦς, καὶ οἱ ἄλλοι περὶ βασιλέα ταῦτα ποιοῦντες διατελοῦσιν.*

Venationi addicti Parthi.

Vilissimá

Pag. 51. *Vilissima vtensilium anulo clausa.*] Signatorium anulum intellegit, siue, vt alij appellant, sigillaricium, qui habeat χαρακτῆρα. De quo Vopiscus in Aureliano: *Vxori & filiæ anulum sigillaricium quasi priuatus instituit.* Moris autem Romani, vt domi supellex penusque omnis eo signaretur: nequid negligentiâ aut furto periret. Apud Plautum mater familias,

Anulus signatorius.
Eo signabant penum & vtensilia.

Obsignate cellas, referte anulum ad me,
Ego huc transeo in proximum ad meam vicinam.

Et alibi seruus:

Isti parcipromi qui salinum seruis obsignant cum sale.

Plinius XXXIII. *At nunc cibi quoque & potus anulo vindicantur à rapinâ.* Ab hoc more Martialis lib. IX.

Septem post calices Opimiani
Denso cùm iaceam triente læsus,
Adfers nescio quas mihi tabellas,
Et dicis, Modò liberum esse iussi
Zenam, seruulus est mihi paternus.
Signa. cras melius, Luperce, fiet:
Nunc signat meus anulus lagenam.

Et simile, quòd mater Ciceronum amphoras vinarias signare solita etiam inanes. Clemens lib. III. Pædag. feminis Christianis talem anulum dat: δίδωσιν οὖν (ὁ παιδαγωγὸς) αὐταῖς δακτύλιον ἐκ χρυσοῦ, οὐδὲ τοῦτον εἰς κόσμον, ἀλλ' εἰς τὸ ἀποσημαίνεσθαι τὰ οἴκοι φυλακῆς ἄξια, διὰ τὴν ἐπιμέλειαν τῆς οἰκουρίας. εἰ γὰρ οἱ πάντες ἦσαν παιδαγωγούμενοι, οὐδὲν τῶν σφραγίδων ἔδει. ἐπίσης ὄντων δικαίων καὶ οἰκετῶν καὶ δεσποτῶν. ἐπεὶ δὲ ἡ ἀπαιδευσία πολλὴν ἐνδίδωσι ῥοπὴν εἰς ἀδικίαν, σφραγίδων ἐδεήθημεν. id est: *Tribuit etiam feminis anulum aureum, non herclè ad ornatum, sed ad signandum ea quæ domi custodienda sunt, propter curam domesticam quæ illis incumbit. Si enim omnes à pædagogo rectè instituti essemus, superuacua essent signacula, omnibus ex æquo bonis, seruis dominísque. Sed quoniam aut nulla aut mala institutio caussam magnam præbet iniuriæ, opus habuimus sigillis.* Vbi vides etiam illo æuo morem priscum. Anulos eiusmodi signatorios (ferreos tamen, vt appareat seruorum fuisse, aut vulgarium militum) complures erutos ipsi vidimus in Batauis, cum adiunctâ claui, ad dupli-

Claues anulatæ.

cem ſcilicet vſum, ſignandi aperiendique. Eorum hæc forma, magnitudine minimiſſimi digiti.

Plinius Iliacis temporibus ignotum anulorũ vſum fuiſſe docet, *quoniam conditas arcis veſtes vaſáque aurea & argentea, & ea colligata nodi non anuli notâ Homerus indicat.* Verſus Homeri, quos reſpexit, ſunt, Odyſſ. θ.

Αὐτὸς νῦν ἴδε πῶμα, θοῶς δ' ἐπὶ δεσμὸν ἴηλον,
Μήτις τοι καθ' ὁδὸν δηλήσεται.

Ad hos anulos pertinere velim, Valerii locum lib. VII. cap. vlt. *Inſupérque anulos ſuos ei tradidit: videlicet nequid ex eâ hereditate, quam non erat aditurus, amitteret: Quos ocyùs vir diligens, ſed morientis amici plenum contumelia ludibrium, in locellum repoſitos & à præſentibus obſignatos diligentiſſimè, heredibus illius exheres ipſe reddidit.*

Primóque congreſſu fuſus reparat vires.] Fugâ captâ ad montes Mediæ, ait Ioſephus.

Victo Vononi perfugium Armenia fuit.] Primò Seleucia. Vide eumdem Scriptorem libro XVIII.

Ob ſcelus Antonij, qui Artauaſden regem Armeniorum.] Verè ſcelus. nec enim cenſori Tacito, ludus & iocus, vt hodie, fallere fidem. Artauaſdes autem Antonium expeditione Parthicâ deſeruiſſe viſus, fallacibus ab eo litteris excîtus, in vincla habitus, & in triumpho Alexandriam ductus eſt. Vide Dionem, & Plutarchum.

Occiſo Artaxiâ per dolum propinquorum, datus à Cæſare Armeniis Tigranes, deductúſque in regnum à Tiberio Nerone.] Ioſephus hunc Artaxiam filium facit Artabazis. ita enim appellat pro Artauaſde, vt alibi etiam Plutarchus. occiſum eum à propinquis non dicit, dicit à Tiberio Diſſenſio, in hac hiſtoria nominibuſq. ſcriptorum.

berio & Archelao pulsum. Horatius gloriam tribuere Tiberio videtur non pulsi solùm, sed etiam occisi. Ad Itium, —— *Claudî virtute Neronis*

Armenius cecidit.

Facit huc Epigramma 1. lib. IIII. Florilegij Græci, εἰς εἰκόνας βασιλέων.

Suetonius, *Ducto ad orientem exercitu regnum Armeniæ Tigrani restituit, ac pro Tribunali diadema imposuit.* Dio historiã confundit, & Artabazem nominat pro Artaxiâ, Tigranem facit eius fratrem, lib. LIIII. Res autem ita habet. Artauasdes siue Artabazes, duùm filiorum pater, Artaxiæ & Tigranis, ille maior natu. Adi Iosephum, lib. XV. cap. IIII.

Barbari reges cum sororibus matrimonio iuncti.

Quamquam sociatis more externo, in matrimonium regnúmque.] Qui mos etiam Aegyptiis, aliisque barbaris ad Orientem.

Sed vbi minitari Artabanus.] Qui Orodem siue Herodem filium suum regem iis dedit. Iosephus lib. XVIII. cap. IIII. qui etiam hanc rem fusius exsequitur, paullùm tamen à Tacito diuersus.

Pag. 51.

Vt effugere agitauerit Vonones, in loco reddemus.] Reddidit, hoc ipso libro sub finem.

Quot annos in Germaniâ Germanicus.

Quæ sibi tertium iam annum belligeranti.] Imò plures. Nam continenter in Germanos bellum gessit, a clade Vari: excepto anno Consulatus. Sed Tacitus à postremâ eius missione annos numerat, quæ fuit exacto consulatu eius, sub Augusti mortem.

Acie & iustis locis.] Nouè dictum, pro æquis locis

Naues duplici gubernaculo.

Appositis vtrimque gubernaculis, conuerso vt repentè remigio hinc vel illinc appellerent.] Id quidem genus nauigij binis gubernaculis, hodie inuisum. At noster iterum describit, lib. III. Histor. vocatque Cameras: *Sic inter vndas voluuntur pari vtrimque prorâ, & mutabili remigio, quando hinc vel illinc appellere indiscretum & innoxium est.* Item De moribus Germanorum: *Forma nauium eo differt, quòd vtrimque prora paratam semper appulsui frontem gerit.* Reperio & apud Suidam prisci scriptoris verba, nescio an hanc ipsam rem narrantis: πλοῖα μονήρη, ἔστιν ἃ καὶ δίκροτα κατεσκευάσαντο. τινὰ δὲ καὶ ἐκ τῆς πρύμνης καὶ ἐκ τῆς πρώρας ἑκατέρωθεν πηδαλίοις ἤσκηντο, ὅπως αὐτοί τε μὴ μεταστρεφόμενοι καὶ ἐπιπλέωσι καὶ ἀναχωρῶσι, καὶ τοὺς ἐναντίους ἐν τῷ παράπλῳ καὶ ἀπόπλῳ αὐτῶν σφάλλωσιν.

Accipien-

Accipiendísque copiis, & transmittendum ad bellum opportuna.] Siqua alia insula, in hac mundi pilâ. Batauiæ opportunitas.

Tumulum nuper Varianis legionibus structum.] De quo suprà lib. I. *Primum exstruendo tumulo cespitem Cæsar posuit, gratissimo munere in defunctos.* Tumulus ille, non aliud quàm κενοτάφιον fuit. habésque huius ritus illustre apud Xenophontem exemplum, lib. VI. expeditionis Cyri. vbi inane sepulchrum constituitur militibus defunctis, quorum reliquiæ non faciles repertu. ἐνίους δὲ τοὺς ἐκ τῆς ὁδοῦ συνεγκόντες ἔθαψαν, ἐκ τῶν ὑπαρχόντων ὡς ἐδύναντο κάλλιστα. οὓς δὲ μὴ εὕρισκον, κενοτάφιον αὐτοῖς ἐποίησαν μέγα, καὶ πυρὰν μεγάλην, καὶ στεφάνους ἐπέθεσαν. Et apud Virgilium lib. III. Pag. 33. Cenotaphiũ eiúsq. ritus.

——mánésque vocabat
Hectoreum ad tumulum, viridi quem cespite inanem
Et geminas, caussam lacrimis, sacrauerat aras.

Veterem aram Druso sitam disiecerant.] Druso mortuo cenotaphium decretum ad Rhenum ipsum. Dio LV. & Suetonius, *Exercitus honorarium ei tumulum excitauit, circa quem stato die, quotannis decurreret, & Galliarum ciuitates publicè supplicarent.* Nescio an huic tumulo adiuncta ara: apparet, quia Suetonius ait, supplicarent. Volunt id cenotaphium ad* Moguntiacum fuisse. repugnat hic locus, qui constituit inter Lupiam & Rhenum. Sed & Rauennæ sepulcrum Drusus habuit, à Claudione eius F. an ab Augusto ipso exstructum? cuius memoria in lapide prisco, ibi: Ara Drusi & cenotaphiũ.

*Idque ex Eutropio sumsit, lib. VII.

TI. CLAVDIVS. DRVSI. F. CÆS. AVG. GERM. PONT. MAX. TRIB. POT. II. COS. DESIG. III. IMP. III. P. P. DEDIT. OB. MEMORIAM. PATRIS. SVI. DEC. VII. COLLEGII. FABR. M. R. HS. ∞. N. LIBERALITATE. DONAVIT. SVB. HAC. CONDICIONE. VT. QVOTANNIS. ROSAS. AD. MONVMENTVM. EIVS. DEFERANT. ET. IBI. EPVLENTVR. DVMTAXAT. IN. V. ID. IVLIAS. QVOD. SI. NEGLEXERINT. TVNC. AD. VIII. EIVSDEM. COLLEGII. PERTINERE. DEBEBIT. CONDICIONE. SVPRADICTA. Monumẽtum Drusi Rauẽnæ

Honorique patris Princeps ipse cum legionibus decucurrit] Antiquissimi inuenti Decursio in funere illustrium viro-

 rum.

Decursio funebris.

rum. Homerus in funere Patrocli, Virgilius Pallantis descripsit.

Ter circum accensos cincti fulgentibus armis
Decurrêre rogos.

Liuius Pœnis etiam vsitatam ostendit lib. XXV. in morte Gracchi. *Alij ab Hannibale, & ea vulgarior fama est,* *in vestibulo primorum castrorum rogum exstructum esse: armatum exercitum decurrisse cum tripudiis Hispanorum, motibusque armorum & corporum suæ cuique genti assuetis.* Lucanus lib. VIII.

Legerim, in vestibulo primorum.

——totus vt ignem
Proiectis mærens exercitus ambiat armis.

Statius lib. VI. optimè:

Tunc septem numero turmas (centenus vbique
Surgit eques) versis ducunt insignibus ipsi
Graiugenæ reges, lustrantque, ex more, sinistro
Orbe rogum, & stantes inclinant puluere flammas.
Ter curuos egere sinus, illisáque telis
Tela sonant: quater horrendum pepulêre fragorem
Arma, quater mollem famularũ brachia planctum.

Cuncta inter castellum Alisonem ac Rhenum.] Distinguendum videri, *castellum, Alisonem, ac Rhenum*, pronuntiauit Vertranius. & rectè, ad mentem Dionis, lib. LIV. Nam scribit à Druso castellum exstructum ad Lupiæ & Alisonis confluuia, aliudque in Chattis ad ipsum Rhenum. Velleio tamen loci nomen Aliso est: & Ptolemæo ἄλεισον inter Germaniæ vrbes.

Volunt esse opidũ, quod hodie, Vesalia.

Precatúsque Drusum patrem vt se eadem ausum libens placatúsque iuuaret.] Ita est. Nam & Drusus classe Oceanum tentauit; imò & pugnam nauibus conseruit in Amasiá fluuio, vicítque Bructeros. Strabo lib. VII. Εἶσι δὲ μετάξυ καὶ ἄλλοι ποταμοὶ πλωτοὶ, ὧν ἐν τῷ Ἀμασίᾳ Δροῦσος Βρουκτέρους κατεναυμάχησε Sed & Petrarcha auctor, arcum triumphalem Romæ sibi visum Druso Neroni huic inscriptum: è quo fracto hos dumtaxat versus à se lectos.

Drusi res in Germaniá.

——ad diuortia Rheni
Peruasi hostiles depopulatus agros.
Dum tibi Roma decus æternáque sudo trophæa,
Ister pacatis lenior ibit aquis.

Lacus inde & Oceanum vsque ad Amisiam peruehitur.]

tur.] Lacus nominat semper plures, vt lib. 1. suprà. *Ipse impositas nauibus quattuor legiones per lacus vexit.* At hodie vnus, quod mare Meridionale appellant. Apparet autem clarè, gentes ibi terrasque fuisse pluribus lacubus interstinctas. Vide chorographiam nostram Batauiæ.

Classis Amisiæ relicta læuo amne: erratúmque in eo quòd non subuexit. Transposuit militem dextras in terras iturum. ita plures dies efficiendis pontibus absumpti.] Locus mihi ambiguæ sententiæ & perplexæ. Vidi qui sic vellet. Classem relictam in ripâ citeriore (aspectu Galliæ dico:) & in hoc culpari Germanicum, quòd non in ripâ vlteriore. Pontibus enim tunc nihil opus fuisset, quibus nunc iunxit amnem, & dies plures absumpsit. Simplex hæc sententia, fateor, & ex primo verborum aspectu. At qui scrutetur, valdè, vereor, repugnet. Primùm si classis in citimâ ripâ posita: quomodò aptè annectitur, militem transpositum in terras dextras? Sanè eo positu, si quid ego capio, vti amnis classi læuus fuit, ita & terræ trans amnem. Deinde, quis hic (malum) Germanici & Romanorum stupor, classem non appellere ad vlteriorem ripam, in flumine iam noto: & vanam illam operam sumere in exstruendo ponte? præsertim re nullâ aut hoste impediente. Tertiò, si ea res, cur Pontes multitudinis numero nominat? potuit enim & debuit transimitti ponte vno. Cur *Subuehendi* verbo vtitur, cùm verius *Transuehendi*? Nescio an hæc diluent. Mea de Taciti mente mens est: Classem relictam in vlteriore ripâ fluminis, vti debuit: sed tamen in imâ, & mari proximâ, quod non debuit. Quomodo igitur tunc, inquies, amnis illi læuus? ex positurâ nempe nauium, quas verisimile est quiescentes eas & in statione habuisse. Nempe proras in Oceanum verterunt, tanquam redituræ, nec vltrà scilicet progressuræ. Ponè autem milites in iis & vectores vt solet, facie ad proram versâ: nónne sic læuus iis amnis, & terræ in quas transponuntur dextræ? Peccatum tamen à Germanico, quod humilibus & humentibus illis locis militem exposuerit (debuisset subuehere:) in quibus transeundis, opus pontium structurâ. Ad mare enim æstuaria: non sic suprà.

Flumen Visurgis interfluebat.] Mutuâ Romanorum Germanorúmque clade nobilis amnis. cui famam præci- Pag. 54

Taciti scripta ad Visurgim reperta.

pueè Tacitus dedit: & ipse Tacito (mirum fatum) vitam. Nam quinque hi primores libri inuenti Corbeiæ, quod monasterium ad Visurgim est. atque illinc depromptum verè hunc thesaurum Quæstor quidam Pontificius ad magnum Leonem detulit, donatus ab eo aureis quingentis.

Pag. 55. Augurale siue Auguraculum in castris.

Nocte cœptâ egressus Augurali.] Nihil muto. in castris Romanis ad dextram Prætorij Auguraculum fuit, vbi duces auspicarentur & ex pullis auguria captarent. quod Græcis οἰωνιστήριον est. Hyginus manusſ. verbis tamen corruptis, *Auguratorium parte dextrâ pratoriatur à principalem agnouimus, vt dixi, ne & augurium rectè capere potest. parte lauâ tribunal statuitur, vt augurio accepto insuper ascendat & exercitum * felicia hospicio alloquatur.* Ita Tacito Auguralis ara commemoratur in castris Corbulonis lib. XV. Erudito tamen viró, *egressus Augustali*, legend. videtur: quia in Quinctiliano scriptum libro VIII. *Carmen funebre, propriè Nænia; & tabernaculum ducis, Augustale.* Non idem mihi videbatur.

*Lego. felici auspicio

Germani pelliti.

Contectus humeros ferinâ pelle.] Quare ferinâ pelle? vt habitum mentiretur Germani, credo; qui plerumque pelliti. Germani autem multi non in castris solùm, sed, vt opinor, inter eius custodes.

Pag. 56. Operari, ad sacra.

Viditque se operatum & sanguine sacro respersâ pratextâ]. Operandi verbum, ad sacra. Tibullus, *Tunc pubes operata deo.* Curtius: *Per dies decem Libero patri operatum habuit exercitum.* Restitue apud Liuium, lib. X. *Dum hostes operati superstitionibus, concilia secreta agunt, Amiternum opidum de Samnitibus vi cepit.* ita meus codex. vulgò, *superati*. Quod ait, respersam prætextam: scire licet pontifices, imò sacerdotes omnes, cùm diis facerent, prætextâ vsos: Germanicus autem Augur. Lampridius in Alexandro, *Accepit pratextam etiam cùm sacra faceret, sed loco Pontificis maximi, non Imperatoris.* Appianus ἐμφυλ. α. οὕτως μὲν Ἀσελλίων στρατηγοῦντι ἐπισπένδων, καὶ ἱερὰν καὶ ἐπίχρυσον ἐσθῆτα ὡς ἐν θυσίᾳ περικείμενος, ἀμφὶ δὲ δεκάτην ὥραν ἐσφάζετο ἐν ἀγορᾷ μέσῃ παρὰ ἱεροῖς. Quinctilianus declamat. CCCXL. *Ego vobis allego etiam ipsum illud sacrum pratextarum, quo sacerdotes velantur, quo magistratus: quo infirmitatem pueritia sacram facimus ac vene-*

Liuius correctus.

Prætextæ vsus in sacris, ita tamen vt fuerit tantum sacerdotum.

nera-

nerabilem. Spartianus in Hadriano: *Natali suo vltimo cùm Antoninum commendaret, prætexta sponte delapsa caput ei operuit.* vbi corrigo, *aperuit*: quia sacrificabant capite velato. Adi & Zosimum lib. IIII. vbi delata ad Gratianum Christianum Principem prætexta pontificia, & spreta. ab hac mente Plinius placari purpura deos scripsit, respiciens scilicet ad prætextam libro IX. *Distinguit ab equite Curiam, dis aduocatur placandis, omnémque vestem illuminat.* Spartianus correctus.

Nullâ vulnerum patientiâ, sine pudore flagitij, sine curâ ducum, abire, fugere.] Videntur adumbrata è Thucydide, qui Brasidam inducit hortantem suos contra Illurios: eósque iisdem moribus fingit. lib. IIII. vbi inter cetera: οὔτε γὰρ τάξιν ἔχοντες, αἰσχυνθεῖεν ἄν λιπεῖν τινα χώραν βιαζόμενοι, ἥτε φυγὴ καὶ ἡ ἔφοδος αὐτῶν, ἴσην ἔχουσα δόξαν τοῦ καλοῦ, ἀνεξέλεγκτον καὶ τὸ ἀνδρεῖον ἔχει.

Aduersis diis obiiciant.] Ita correxi: vulgo, *odiis.* Pag. 57

Octo aquilæ petere siluas visæ aduertère Imperatorem.] Sic lib. IIII. Hist. *Aduertit ea res Vespasianum.* & Liuius lib. I. emendante me, *Aduerterátque ea res etiam Sabinos tanti periculo viri.* Nam hactenus *auerterátque*, scriptum reperies, ignorantiâ historicæ dictionis. Ceterum, illud mirum vnde hîc aquilæ nostris terris haud temerè visæ. Ac subuereor vt falsa species obiecta Germanico, aliæque alites fuerint. Pag. 58 Aduertendi verbum, aliâ notione. Liuius emendatus.

Sequerentur Romanas aues.] Aquilas intellegit, quæ à C. Marij æuo propriæ Romanis. Exemplum credo esse à Persis, quibus in militiâ, Aquila præcipuum & regale signum. Xenophon de Expeditione Cyri lib. I. καὶ τὸ βασίλειον σημεῖον ὁρᾷν ἔφασαν, ἀετόν τινα χρυσοῦν ἐπὶ πέλτης, ἐπὶ ξύλον ἀνατεταμένον. Et Pædia Cyri, lib. VII. ἦν δὲ αὐτῷ τὸ σημεῖον ἀετὸς χρυσοῦς ἐπὶ δόρατος μακροῦ ἀνατεταμένος. καὶ νῦν δὲ ἔτι τοῦτο τὸ σημεῖον τῷ Περσῶν βασιλεῖ διαμένει. id est: *Erat autem ei signum, aurea aquila in longâ hastâ suspensa. & nunc etiam id insigne Persarum regibus manet.* Sed diuersa tamen ea paullum ab aquilâ Romanorum. Nam hæc non aliud, quàm modica ex argento aquila, quæ summæ hastæ insistebat, alis expansis, pede sulmen aureum tenens. Ita, præter M. Antonij nummos, etiam Dio describit libro XLIII. de prodigiis ante pugnam Mundensem: Aquilæ Romanæ exemplum à Persis. Romana aquila qualis.

ſem: οἱ δὲ δὴ αἰετοὶ τῶν στρατοπέδων αὐτοῦ, τάς τε πτέρυγας σείσαντες, καὶ τοὺς κεραυνούς, οὓς ἐν τοῖς ποσὶν αὐτῶν τινες χρυσοῦς ἔφερον, ἐκβαλόντες, ἐκείνῳ τε τὸ χρεὸν ἄντικρυς ἐνίσκηπτον, καὶ αὐτοὶ πρὸς τὸν Καίσαρα ἀπεπέτοντο. id eſt, *Aquila legionum eius, alas concutientes, & fulmina, qua nonnulla earum aurea pedibus tenent, abiicientes, Pompeio exitium palam denunciabant, ipſaque ad Caſarem quaſi auolabant.* Dixi modicam fuiſſe. collige ex his Flori verbis lib. IIII. *Tertiam aquilam ſignifer, priuſquam in manus hoſtium veniret, euulſit, merſamque intra baltei ſui latebras gerens in cruentá palude delituit.* Neque enim baltei latebris tegi potuiſſet aquila admodum magna. Dixi ex argento. quia, vt Plinius ait, eo metallo olim omnia ſigna, & in Appiano Aquilas reperio ex argento in caſtris Bruti: tamen aureas poſteà fecit luxus. itaque eas Dio deſcribit lib. XL. ex more ſui ſecli: ὁ γὰρ Ἀετὸς ὠνομασμένος, ἐστὶ μὲν νεὼς μικρός, καὶ ἐν αὐτῷ ἀετὸς χρυσοῦς ἐνίδρυται. καθίσταται ἐν πᾶσι τοῖς στρατοπέδοις. καὶ αὐτὸν εἷς ἀνὴρ ἐπὶ δόρατος μακροῦ, ἐς ὀξὺ τὸν σύρακα ἀπηγμένου ὥστε καὶ ἐς τὸ δάπεδον καταπήγνυσθαι, φέρει. id eſt, *Quod Aquilam dicunt, eſt modicum ſacellum, & in eo aquila aurea. conſtituitúrque in omnibus legionibus. eam vir vnus aliquis haſta oblonga impoſitam portat, cuius haſta ima pars acuta eſt vt defigi in ſolum poſſit.* Quod ait ſacellum eſſe, caue cenſeas in haſtâ ipsâ ſimile quidpiam fuiſſe templi (nuda enim aquila fuit, vt docent monumenta & nummi) ſed ad caſtra referendum eſt: in quorum principiis ædicula quædam, ſiue templum, in quo religionis cauſsâ aquilæ & ſigna ſeruabantur. Herodianus lib. IIII. ὡς δὲ εἰσῆλθεν εἰς τὸ στρατόπεδον, εἴς τε τὸν νεὼν ἔνθα τὰ σημεῖα καὶ τὰ ἀγάλματα τοῦ στρατοπέδου προσκυνεῖται. id eſt, *Poſtquàm in caſtra venit & id ſacellum in quo ſigna & imagines exercitus adorantur.*

Non magnũ id aquilæ corpus.

Ex argento olim facta. Poſt aurea.

Aquilæ ſacellum ſiue domũcula in caſtris.

Propria legionum numina.] Ita alibi: *Mox conuerſus ad ſigna & bellorum deos.* Dionyſius, de iiſdem: τιμιώτατα γὰρ ῥωμαίοις ταῦτα ἐπὶ στρατείας, καὶ ὥσπερ ἱδρύματα θεῶν ἱερὰ νομίζονται. Adeò autem ſigna pro diis, vti per ea miles iuraret. Liuius lib. VI. *Obſtringere periurio non ſe ſolùm ſuúmque caput, ſed ſigna militaria & aquilas, ſacramentique religionem.* Tertullianus: *Religio Romanorum tota caſtrenſis ſigna veneratur, ſigna iurat, omnibus diis praponit.*

Aquilæ & ſigna, dij militum.

ponit. Exemplum eius sacramenti egregium apud Lucanum lib. I. vbi Lælius Cæsari: Milites per signa iurabāt.

—per signa decem felicia castris,
Pérque tuos iuro quocumque ex hoste triumphos.

Imò & adorata ea. Disce è Sozomeno Eccles. Hist lib. I. cap. IV. vbi de Labaro: Σημεῖον δὲ τοῦτο τιμιώτατον καθότι ἀεὶ τοῦ βασιλέως ἡγεῖσθαι, καὶ προσκυνεῖσθαι νενόμιστο παρὰ στρατιώτων. *Hoc signum venerabile maximè: quia & principem antecedere, & adorari etiam à militibus solebat.* Signorū adoratio.

Repertis cathenis, quas in Romanos vt non dubio euentu portauerant.] Fecit idem M. Antonius apud Florum lib. III. qui *Cretam inuasit cum ingenti quidem victoriæ spe atque fiduciâ, adeò vt plures cathenas in nauibus quàm arma portaret*. Fecit Flaminius, in Polybio lib. III. qui suos ita vanitatis impleuit, *vt plures essent qui* ἁλύσεις καὶ πέδας καὶ τοιαυτὴν παρασκευὴν, *ferrent, quàm qui arma.* Sed vtriusque quis exitus? qui nunc Germanorum. Nec aliter solet magnus ille deus, qui deiicit quidquid vanè se attollit. Fiducia bellis improspera.

Miles in loco prælij Tiberium Imp. salutauit.] Oportuerat Germanicum ipsum, qui dux & auctor facti. Sed Augustus vt auspicia seruauit sibi; sic honorem omnem rei à ducibus suis legatisve gestæ. Nam qui ductu quidem suo, alienis tamen auspiciis vicerat: ne antiquitus quidem Imp. salutabatur, aut triumphabat. Hoc adulans suo Principi Horatius voluit: Imperatoris nomen ad solum principē. Apud eum vnū auspicia

Te copias, te consilium, & tuos
Præbente diuos.

Et ab hac re statim, in trophæi inscriptione legis, *Exercitum Tiberij Imperatoris ea monumenta consecrauisse*; non, Germanici, qui ducebat.

Detraxerat tegimen capiti, quò magis adgnosceretur.] Idem video Cyrum minorem fecisse in pugnâ illâ sibi extremâ: cuius caussam tamen Xenophon ambiguè refert ad morem Persarum, qui nudis capitibus pugnam inibant. Pag. 60. Nudo capite, in periculo, duces.

Sed æstate iam adultâ.] Sæpè ita loquitur noster, imitatione apertâ Sallustij, quam phrasim operæ est semel à iuuentute intelligi, ex Seruianis notis, ad illud *Vere nouo. Id est*, ait, *primo mense Martio. Nam veteres per singula* Adulta ęstas. Noua.

tempora anni, quæ in tres menſes diuiduntur, obſeruant, vt ſic dicant: Primum menſem, Nouum ver: ſecundum, Adultum: tertium, Præceps. Ita de Hieme, Æſtate, Autumno. ſic ſemper Salluſtius. Simile, quod Græci annum partiuntur: ἔαρος, θέρους, μετοπώρου, καὶ χειμῶνος.

Præceps.

Effuſa grando.] Sub quam, occultâ cauſsâ, ſemper, vt aiunt, Oceanus intumeſcit.

Mare omne in Auſtrum ceſſit.] Propriéne Auſtrum dicit? an ῥοιζῶς, poëtarum ex ritu, quemuis ventum? Ambigo ego, ne Notum voluerit intellegi: quia clarè ſubdit, *qui tumidis Germaniæ terris, immenſo nubium tractu validius & rigore vicini Septemtrionis horridior.* Nam certè non Auſter eſt tyrannus, vt ille loquitur, Germaniæ terræ: nec vicinus Septemtrioni, cui rectâ lineâ diſtans & aduerſus. Adde quod Auſtro turbante, vix eſt vt naues ex orâ Friſiorum in Britanniam rapiantur. quod mox narrat factum. Poſſunt tamen fortaſſe & hæc dilui; & illa non incommodâ interpretatione iuuari.

Auſter, pro quouis alio vento imbrico.

Poſt quam mutabat æſtus, eôdem, quò ventus ferebat.] Non male etiam, *eodémque quò ventus.* Liuius lib. XXVI. *Acer etiam Septemtrio ortus inclinatum ſtagnum eôdem quò æſtus ferebat.*

Aluei manantes per latera.] Nec. diſpliceret ſcribi, *nantes.*

Pag. 61 *Propinquo loco defoſſam aquilam.*] Malim, *luco.* Hic autem inuenta aquilarum vna, & ſuprà lib. I. altera. ergo receptæ nunc omnes, quia tertia ſeruata militis aſtu. Florus tamen ſcripſit, *Signa, & aquilas duas adhuc Barbari poſſident: tertiam ſignifer, &c.* Parum conſideratè. niſi ex Liuij perſonâ & ætate loqui hominem placet.

Flori incogitantia.

Non auſum congredi hoſtem.] Legerim hæc & ſequentia, *non auſos hoſte, Pulſo, Pauente.*

Pag. 62. *Reductus inde in Hiona mile.*] Vera correctio Beroaldi, *in hiberna miles.* ex Taciti verbis ipſis. Rhenanus, qui, *Iuhiona*, legit: & ego qui ſeriò olim refelli, digni ambo qui piemur.

Sic Sugambros in deditionem acceptos, ſic Sueuos.] Id accidit Tiberio ipſo duce. Vide Dionem lib. LV. in cuius verbis mendâ, Cantabrique appellantur in Germaniâ, qui reuerâ Sugambri: vt monui olim Antiquar. lect. lib. I. cap. VI.

cap. VI. Suetonius: *Sueuos & Sugambros dedentes se in Galliam traduxit, & in proximis Rheno agris collocauit.* Eutropius lib. VII. *Tiberius* CCCC. M. *captiuorum ex Germaniâ transtulit, & supra ripam Rheni in Galliâ collocauit.* Isidorus non obscurè indicat hosipsos esse, qui Burgundiones posteà appellati, largiter potuerunt. *Burgundiones*, inquit, *quondam à Romanis subactâ* interiore Germaniâ per castrorum limites positi à Tiberio Cæsare, in magnam cooluerunt gentem. atq. ita nomen ex locis sumpserunt, quia crebra per limites habitacula constituta, Burgos vulgò vocant. Hi posteà rebelles effecti Romanis, plusquam* LXXX. ∞. *armatorum ripas Rheni fluminis insederunt, & nomen gentis obtinuerunt.* A quo tamen diuersus it Ammianus, qui originem eorum à Romanis trahit: *Gratanter ratione geminâ Principis acceptæ sunt litteræ. primâ, quòd iam inde temporibus priscis sobolem se esse Romanam Burgundij sciunt: dein quòd salinarum, finiúmque caussâ Alemanis sæpe iurgabant.*

Sueui & Sugambri in Galliam.

Qui posteà Burgundiones dicti.

*Fortè, vlteriore Germ.

Dissentit Marcellinus, Lib. XXVIII.

Adsequi nomen Imperatorium, & deportare lauream posset.] Id est, triumphare. Triumphantes enim ascendere Capitolium soliti, & laurum quam manu tenebant, quæque in fascibus lictorum, deponere in gremio Iouis: arbitri scilicet victoriæ & auctoris. Statius:

——Laurúmque superbam
In gremio Iouis excisis deponere Pœnis. Idem:
——Et nondum gremio Iouis Indica laurus.

Laurea triũphantium in gremio Iouis.

Dixi in fascibus lictorum: & cum ritum clarè ponit Dio LIIII. de Augusto: Καὶ ἐς τὸ Καπιτώλιον ἀνελθὼν, τήν τε δάφνην ἀπὸ τῶν ῥάβδων περιεῖλε, καὶ ἐς τὰ τοῦ Διὸς γόνατα κατέθετο. Sicut & Iulius Obsequens: *C. Antonius cùm in agro Pistoriensi Catilinam vicisset, laureatos fasces in prouinciam tulit. Apparuit eum hostibus portendisse victoriam, cùm ad eos laurum victricem tulerit, quam in Capitolio debuerat deponere.* Rectè ergo in Plinio scriptum: *Fasces imperatorum laurus decorat, ex his in gremio Iouis optimi maximi deponitur, quotiens lætitiam noua victoria adtulit* nec rectè mutauit è libro vetere, vt ait, vir doctus, *exhinc in gremio.* Senecam turpi notâ deformauit quicumque nebulo ignarus huius ritus. Consolatione ad Elbiam, cap. X. *Scilicet minus beatè viuebat Dictator noster, qui Samnitum*

Item laurus è fascibus.

Defensa Plinij recepta lectio.

tumlegatos audiit cùm vilissimum cibum in foco manu suâ versaret, illâ, quâ tam sæpe hostem percusserat, lancémque in Capitolini Iouis gremio reposuerat: quam Apicius nostrâ memoriâ vixit, qui, &c. & molestiam obiecit quærendæ lancis, quam numquam inuenies. Libri aliquot, *lanceámque.* Emendo, *laureámque,* verissimè ad hunc triumphi morem. sequentia etiam scribe, *quàm Apicius nostrâ memoriâ vixit.* non, *Vicit*: & sententia omnis clara. Ne hæreas, simillimus de hisdem Fabricius Panegyristæ locus Laudatione Theodosij: *Curij, Coruncanij, Fabricij, cùm inducia bella suspenderant, inter aratra viuebant: & ne virtus quiete langueſceret, depositis in gremio Capitolini Iouis laureis, triumphales viri rusticabantur.*

Seneca ad eũ morem correctus.

Pag. 63. Stemma huius Libonis obscurum.

Dum proauum Pompeium, amitam Scriboniam, consobrinos Cæsares.] Ante lucem quærere occepi hoc stemma, & vereor vt concubium noctis sit priusquam pertingam. Cur Liboni huic proauus Pompeius, scio: cur Cæsares consobrini. In Scriboniâ amita hæreo, quæ ex historiis quidem adstruitur saltem materterâ maior. nisi placet amitæ nomine abusum Tacitum esse. Si non est: sequitur vt paternum genus etiam (nam de materno constat) huic adolescenti è Scriboniis sit. Et suadet herclè nomen: quia Tacito dicitur, Scribonius Libo Drusus. Censeo L. Scribonio Liboni, qui consul cum M. Antonio fuit, fratrem fuisse alium Scribonium, cuius nepos iste. ita, inquam, vt maritus Pompeiæ Scribonius aliquis fuerit. Liquere res nisi ex subiectâ genesi non potest.

L. SCRIBONIVS LIBO, qui Consul cũ Antonio, anno DCCXIX. Vxor incerta. Ex his
- SCRIBONIA, quæ nupsit SEX. POMPEIO, filio Magni, per bellum Siculũ. Dio, Appian. Ex his
  - POMPEIA, quæ desponsa M. MARCELLO, pignus pacis cũ Triumuiris ini tæ. sed non deducta. Nupsit, vt coniicio, pòst SCRIBONIO LIBONI ex quis
    - L. SCRIBONIVS LIBO. qui consul initio libri huius.
    - SCRIBONIVS LIBO DRVSVS, de quo hic. qui tantùm Prætor.

SCRIBONIA, eiusdem soror, vxor OCT. AVGVSTI. Ex his
- IVLIA. cui maritus VIPSANIVS AGRIPPA. Ex his
  - CAIVS, LVCIVS } Cæsares.
  - IVLIA, nupta L. Paullo.
  - AGRIPPINA, nupta Germanico.

SCRIBO-

SCRIBONIVS LIBO, de quo nihil legi. SCRIBONIVS, de quo nihil. SCRIBONIVS LIBO, quem volo maritum Pompeiæ fuisse.

Priores duæ lineæ huius generis veræ, & ex historiâ Dionis, Appiani, collectæ. Tertia à solâ coniecturâ est. sed aliter de amitâ Scriboniâ explicari à me non potest. L. Scribonium Libonem, qui cõsul fuit hoc ipso anno quo damnatus adolescens, non patrem eius fuisse sed fratrem ex narratione Taciti liquet. Patrem enim nusquam nominat: nominat fratrem. Hunc fuisse arbitror à quo Scribonia lex denominata: quem vir * magnus in libello singulari ad eam legem imperitè confudit cum isto qui nunc reus. * Iac. Raevardus ad leg. Scrib.

Amitam Scriboniam.] Digna lectu de totâ re vide apud Senecam epistolâ LXXI.

Per Flaccum Vesculanium.] Qui tamen infrà lib. v. est Vesculanius Atticus, insidiarum in Libonem internuncius.

Lecticâ delatus ad fores curiæ.] Quod receptum in solis ægris. Nam lecticæ quanquam iam vulgatæ, tamen spernebantur adhuc à Curiæ aditu. Suetonius de Tiberio: *Numquam curiam nisi solus intrauit: lecticâ quondam introlatus ager, comites à se remouit.* AEgri in lecticâ.

Innisúsque fratri.] Puto L. Scribonio Liboni, qui hoc anno consul.

Et C. Liuius.] Nescio an, *Cluuius.* Pag. 64.

Quis viam Appiam Brundisium vsque pecuniâ operiret.] Non temere de viâ Appiâ consultauit vanum caput, quia ea inter Romanas vias longissima, & quasi regina, vt ait Statius: Appia regina viarum.

—— quà limite noto
Appia longarum teritur regina viarum.

Sed pertinuítne ea Brundisium vsque? Negat Frontinus de Aquæductibus, qui vltra Capuam non porrigit. *Appia aqua*, inquit, *inducta est ab Ap. Claudio Censore. qui & viam Appiam à portâ Capenâ vsque ad vrbem Capuam muniendam curauit.* Adfirmat tamen hîc Tacitus, & Strabo, prolixè lib. v. & VI. & Horatius: Dissidium scriptorum in viâ Appiâ.

Brundisium melius Numici via ducat, an Appi.

aliíque. Omnes bene. Nam Appius ipse non herclè vltra Capuam perduxit, ne potuit quidem, vt fines tunc erant Concilitio omnes.

imperij

imperij Romani. perduxit posteà siue C. Gracchus Tribunus, qui plerasque vias fecit, refecit: siue C. Cæsar, qui curator viæ Appiæ non leuiter in eam impendit: siue Augustus, de quo inscriptiones priscæ; S. P. Q. R. QVOD. VIÆ. MVNITÆ. SVNT. Nam certum aliquid non alij, non ego inueni.

Atroces vel occultas notas.] Quæ ad mortem eorum pertinerent, aut cædem.

S. C. de tormentis seruorum.

Vetere Senatusconsulto quæstio in caput domini prohibebatur.] Quando & à quo latum id S.C. quæro. Sanè antiquum est, & Cicero referre videtur ad morem maiorum potius, quàm ad legem. *Nam cùm more maiorum de seruis in dominum ne tormentis quidem quæri liceat: exortus est seruus, qui quem in eculeo appellare non posset, eum accuset solutus.* Idem: *Maiores nostri in dominum de seruo quæri noluerunt, non quia non posset verum inueniri, sed quia videbatur indignum esse, & domino morte ipsâ tristius.* Derogatum ei legi antiquitus, in caussâ incesti. Pro Milone: *De seruis nullâ lege quæstio est in dominum, nisi de incestu, vt fuit in Clodium.* Iurisconsulti excipiunt etiam adulterij crimen, fraudati census, & maiestatis. l. 1. C. de quæstionibus.

Quando torqueri in dominum seruus possit.

A Tacito discrepat Dio.

Callidus & noui iuris repertor Tiberius.] Imò infamia huius inuenti penes Augustum: erratque noster, si non errat Dio lib. LV. ὅτι δὲ οὐκ ἐξὸν ὂν δοῦλον κατὰ δεσπότου βασανισθῆναι, ἐκέλευσεν ὁσάκις ἂν χρεία τοιούτου τινὸς γένηται, τῷ δημοσίῳ αὐτὸν, ἢ καὶ ἑαυτῷ πιπράσκεσθαι, ὅπως ἀλλότριος τοῦ κρινομένου ὢν ἐξετάζηται, οἱ μὲν ᾐτιῶντο, ὅτι ὁ νόμος τῇ τοῦ δεσπότου μεταλλαγῇ καταλύεσθαι ἔμελλεν.

Mancipari.

Mancipari singulos actori publico iubet.] Mancipari, mancupio tradi: πιπράσκεσθαι, siue *vendi*, dixit Dio. Supra: *Hortisque venditis statuam Augusti simul mancipasset.* Lib. III. *Seruos quoque Silani, vt tormentis interrogarentur, actor publicus mancipio acceperat.* Sed quis publicus actor? non alius, quàm publicus siue seruus siue libertus: proprio tamen munere, qui res rationésque reipub. administrabat. Græci διοικητὰς, πραγματευτὰς vertunt. Itaque ferè cum Procuratoribus æquiparantur: sic tamen vt minus latè vagetur eorum potestas. Plinius in laudatione Traiani: *Dicitur actori, atque etiam procuratori tuo;*

Actor publicus.

Similis procuratori.

tuo, Inius veni, sequere ad tribunal. Idem lib. III. epistol. ad Caluisium: *Deinde quod non minus vtile quàm voluptuosum, posse vtramque eâdem operâ, eodem viatico inuisere, sub eodem procuratore ac panè iisdem actoribus habere.* Salui anus Massilienſis: *Pauent quippe actores, pauent silentiarios, pauent procuratores: prope vt inter istos omnes nullorum minus serui sint, quàm dominorum suorum.* In marmore prisco:

HERCVLI. DEFENSORI
PRO. ITV. ET. REDITV
D. CLODI. SEPTIMI
ALBINI. CÆSARIS
D. CLODIVS. D. L.
FELIX
ACTOR. CÆS. N. D. D.

id est, *Actor Cæsaris nostri dedicauit.* Sic Actores prædiorum l. XVI. C. De procuratoribus. Actores rerum, l. vlt. De offic. præsid. & in Suetonij Domitiano cap. XI. Actorem summarum ritè fortasse reposuit Torrentius. Certè enim pecuniæ recipiendæ & expendendæ præerant. Apuleius lib. II. *Philodespotum requirit actorem* (ita è codice scripto Giselini nostri legimus, cùm malè adhuc *auctorem.*) *eique præcepit, bono custodi redderet sine morâ pramium.* Vt ergo isti in priuatâ familiâ; sic & in rep. Actores. de quibus Plinij locum correctum imputo iuuentuti, lib. VII. Epistolâ ad Caninium: *Equidem nihil commodius inuenio, quàm quod ipse feci. Nam pro quingentis millibus nummûm, qua in alimenta ingenuorum promiseram, agrum ex meis longè pluris exactori* (corrigo, inquam, *actori*) *publico mancipaui, eumdem vectigali impositio recepi, tricena millia annua daturus.* quibus verbis nihil clarius potest ad Taciti mentem. Vt enim ibi ager Actori publico mancipatur; sic hîc serui. Vide quæ de reip. seruis scripsi libro Electorum, cap. XXII. & adde (quod tunc me fugit) de appellatione eorum à magistratibus, Varronis insignem locum, quem secius accepit vir doctus.: Lib. VII. De linguâ Latinâ: *Nomina habent plerique liberti à municipio manumissi: in quo, vt societatum & fanorum serui, non seruarunt proportionem & rationem. Et Romanorum liberti debuerunt dici, vt à Fa-*

Correctus Plinius.

Serui publici agnominati à magistratibus.

uentia

uentiâ Fauentinus, à Reate Reatinus, sic à Româ Romanus; vt nominantur libertini à libertis orti, & è publicis seruis populi Romani, qui manumissi antequam sub magistratuum nomina, qui eos liberarunt, succedere cœperunt.

Varro explicatus præter mentem viri docti.

Dicit Varro. Serui publici manumissi, dicti sunt liberti populi Romani, vti reapse erant: manumissi quidem, priusquam ambitiosa hæc consuetudo inualesceret nominandi à magistratibus. Nam ecce cœperunt à Consule quopiam aut Prætore, Corneliani dici, Gelliani, Clodiani. Et adde istis, quæ notaui ibi. Ille amicus noster ad successiones refert & testamenti factionem. Acutè. sed quò tam acutè?

P. Quirinio propinquo sito.] Est P. Sulpicius Quirinius, qui Aemiliam Lepidam habuit vxorem. vnde adfinitas. Nam ipse ignobilis.

Prætura extra ordinem data.] An supra numerum eos Prætores adiectos vult? certè enim vnius prætura tantum vacabat. An potius, in annum proximum destinatos eos, extra sortem aleamque comitiorum?

Pag. 65. *Tunc Cotta Messallinus, ne imago Libonis posterorum exequias comitaretur, censuit.*] Cotta hic inter notas & vibices eius sæcli, filius, vt Plinius * ait, Messallæ oratoris: patris optimi degener proles. De imaginibus in funere, deque hoc interdicto, non repeto ea quæ scripsi in Electis cap. XXIX. Sic Bruti & Cassij imagines abolitæ, infrà lib. III. *Viginti clarissimarum familiarum imagines antelatæ sunt, Manlij, Quinctij, aliaque eiusdem nobilitatis nomina: sed præfulgebant Cassius atque Brutus hoc ipso, quòd effigies eorum non visebantur.*

Lib. x. ca. xxii.

L. P. & Gallus Asinius.] Vereor vt elapsum exscriptori sit aliquod nomen. Diuinabam olim, *L. Paetus, Gallus Asinius.* Pætos sanè illo ævo in Senatu fuisse, docet liber XV. vbi Cæsonius Pætus. Quid si etiam, *L. P. & Gallus Asinij?* vt prænominibus distinguat plures eius gentis. Nam Asinij aliquot Senatores, imo consulares; vti infrà dicam.

Asinij plures prænominibus diuersi.

Mathematici quando & quotiens pulsi.

Facta & de Mathematicis Magisque Italiâ pellendis Senatusconsulta.] Imò repetita potius. Nam veteri lege edictoque; pridem amota è rep. illa pestis. Anno vrbis DCXIIII. *M. Popillio Lanate, Cn. Calpurnio Coss. C Cornelius Hispallus Prator edicto Chaldaeos intra decimum diem*

diem abire ex vrbe atque Italiâ iussit: leuibus atque ineptis ingeniis, fallaci siderum interpretatione, quæstuosam mendaciis suis caliginem iniicientes. ait Valerius libro primo. Anno DCCXXI. M. Agrippa Aedilis τοὺς ἀστρολόγους καὶ τοὺς γόητας ἐκ τῆς πόλεως ἐξήλασεν. auctor Dio XLIX. in extremo. Iterùm anno DCCLXI. ab Augusto interdictum seuere omni vaticinio ac prædictione. notat idem Græcus lib. LVI. Sed seriò in primis & cum curâ ea res habita, hoc anno. Senatusconsulti, quod factum, formam & verba certò repperi in * Fragmentis Iurisconsultorum, quæ dedit nuper doctissimus P. Pythoëus. Ait ibi Vlpianus, lib. VII. de offic. Proconf. *Præterea interdicta est* (ita legit Pythoëus) *Mathematicorum callidâ imposturâ & obstinacitate persuasio. Nec hodie primùm interdici eis placuit, sed vetus hæc prohibitio est. Denique exstat S. C. Pomponio & Rufo Coss. factum, quo cauetur, vt Mathematicis, Chaldæis, ariolis, & ceteris qui similem in certum fecerunt* (Pythoëus, *similem artem*, ego legerim, *similem cestum*, siue *quæstum*) *aquâ & igni interdicatur, omniáque bona eorum publicentur: & sic * eternus gentium qui si id fecerit in eum animaduertatur.* Dicò Domitium intellegere S. C. hoc ipsum. At enim ille refert ad Pomponium & Rufum Coss. hoc autem anno Taurus & Libo Coss. fuerunt. Non hoc nouum, vt inter scriptores anni vnius discrimen sit. Cælius enim Rufus, & L. Pomponius, consules fuerunt sequenti hunc anno. Addit Vlpianus alia, quæ ad cognitionem istam: *Sæpissimè denique interdictum est ferè ab omnibus principibus, nequis omnino huiusmodi ineptiis se immisceret: & variè puniti sunt hi qui id exercuerunt, pro mensurâ scilicet * & consultationis* (legerim, *sceleris & consultationis*, vel inductâ copulâ, *scilicet consultationis*) *Nam qui de Principis salute, capite puniti sunt, vel quâ aliâ grauiore pœnâ adfecti.* Non omittam oraculum nostri vatis, de his vanis vatibus: *Mathematici genus hominum potentibus infidum, sperantibus fallax: quod in ciuitate nostrâ & vetabitur semper, & retinebitur.*

Verba propemodum cruta huius Senatusconsulti.

* Libro cui titulus: Mosaicarum legum & Romanar. collatio tit. XV Correctus Vlpianus.

De tempore Senatusconsulti dissensio.

Vlpianus iterum emendatus.

Saxo deiectus est.] Tarpeio. ita dicebant, sine aliâ additione. Plautus:

Saxum Tarpeium.

Qui in amore, (malim, *amorem*) *præcipitauit, peius perit, quàm si saxo saliat.*

Lucretius, —— *scelerisque luela*
Carcer, & horribilis de saxo iactus deorsum.

Animaduersiones extra vrbem.

Extra portam Esquilinam.] Supplicia pleraque apud Romanos sumi solita extra portas. credo, ne frequenti sanguine & cæde, contaminari oculi ciuium, aut delibari videretur libertas. Plautus;

—— *credo ego istoc exemplo tibi*
Esse eundum actutùm extra portam, dispessis manibus
Patibulum quom habebis.

Carnificis domus extra vrbem.

Itaque & carnifex domicilium habuit extra vrbem. Cicero, pro Rabirio perduellionis reo: *Sed moreretur prius acerbissimâ morte millies Gracchus, quàm in eius concione carnifex consisteret. quem non modò foro, sed etiam cælo hoc ac spiritu Censoriæ leges, atque vrbis domicilio carere voluerunt.* Ideò Plautus,

Plautus explicatus.

—— *extra portam Metiam currendum est priùs,*
Lanios inde accersam duo cum tintinnabulis.

intellegit enim carnifices, quorum extra eam portam domus, ad solemnem suppliciis locum. Imò & Coriarij ac Vispelliones vrbe submoti, à pari caussâ. Morticinà enim tractant. Artemidorus lib. I. cap. LIII. τὸ δὲ βυρσοδεψεῖν, πᾶσι πονηρόν. νεκρῶν γὰρ ἅπτεται σωμάτων ὁ βυρσοδέψης, καὶ τῆς πόλεως ἀπῴκισται. *Coriariam exercere, malum omnibus. Corpora enim mortua attrectat cerdo, ideóque ab vrbe secluditur.* Sed quid est quod Tacitus hîc disertè nominat Esquilinam? non temerarium est. nec facilè reperies, vt ego censeo, vbi supplicij res, nominari portam aliam: nisi tamen Metiam, vt iterum apud Plautum:

Coriarij extra vrbem.

Porta Esquilina suppliciorum fuit.

Illum edepol videre ardentem te extra portã Metiam,
Credo ecastor velle.

Metia, eadem cum illâ.

Sed profectò quę Metia Plauto, eadem est cum Esquilinâ. argumento loci de suppliciis, tum numeri situsque portarum vrbis. Idque ante me censuisse audio Octauium Pantagathum, virum magnum, altum, & qui esse doctus eligeret quàm videri. Non, inquam, reperies aliam nominatam ab istis, nisi forte Collinam in Vestalium morte. quod aliud à supplicio vulgato. Facit ad portam Esquilinam, quod Suetonius in Claudio scripsit: *Ciuitatem Romanam vsurpantes in campo Esquilino securi percussit.* Quod Horatius, anus illas lapidatas in Esquiliis abiicit:

Vos

Vos turba vicatim hinc & hinc saxis petens
Contundet obscenas anus.
Post insepulta membra different lupi,
Et Esquilinæ alites.

Itaque & Puticuli ibi, quò vilium damnatorúmque hominum cadauera proiiciebantur. Varro, Festus, aliiq́ue. Ibidem locum fuisse, qui Sestertius diceretur, infrà docebo. Puticuli.

Cùm classicum canere iussissent.] Non cuilibet è plebe doctorum notus mos. Cùm ciui rei capitalis dies dicta esset, classicum in celeberrimis vrbis locis canebat, & postremò ante ianuam damnati. Plutarchus in Gracchis: *καίτοι πάτριόν ἐστιν ἡμῖν, εἴτις ἔχων δίκην θανατικὴν μὴ ὑπακούει, τούτου πρὸς τὰς θύρας ἔωθεν ἐλθόντα σαλπιγκτὴν ἀνακαλεῖσθαι τῇ σάλπιγγι, καὶ μὴ πρότερον ἐπιφέρειν ψῆφον αὐτῷ τοὺς δικαστάς.* Seneca lib. I. de Irâ: *Itaque etsi peruersa induenda magistratui vestis, & conuocanda classico concio est, procedam in tribunal non furens nec infestus, sed vultu lenis, & illa solemnia verba graui magis quàm rabidâ voce concipiam.* In Commentario M/. Sergij apud Varronem, lib. V. de L. L.: *Quo die comitia erunt, in arce classicum canat, endo* (sic emendo) *circúmque mœros, & ante priuati huiusce T. Quinctij Trogi scelerosi hominis hosticum* (leg. est, *hostium*) *canat, & vt in campo cùm primo luci adsit.* Seneca iterum huc respexit Epist. XVII. *Cùm classicum cecinit, scit non se peti: cùm aliqua conclamatio est, quomodo exeat, non quid efferat, quærit.* Puto & Lucilius, hoc versu trochaico: Classicum canebat in morte ciuium. Varro correctus.

Rauco concionem sonitu & curuis cogant cornibus.

Nec Romæ solùm & inter ciues seruatus ille mos: sed etiam in prouinciis, nisi fallunt me Declamatores (& hercle vereor vt animi ingeniiq́ue caussâ fallant) apud Senecam patrem libro IX. Controu. II. de Flaminio qui inter cœnam noxium puniuit. Capito: *Fit à præcone silentium: adhibentur deinde legitima verba: canitur ex alterâ parte classicum.* Cassius Seuerus: *Si tribunal conscenderit conuiuiali veste: si cùm classicum canere debeat, symphoniam canere iusserit.* In prouinciis seruatus ille mos.

More prisco aduertêre] Supplicium prisci moris quale, pete à me in lib. XV.

Ne vasa auro solida ministrandis cibis fierent.] Vide luxum eius ævi, & grassulare sæculo nostro. Dio paullo communius id concipit: quasi interdicta omnia vasa auri, nisi quæ ad sacra,

Ne vestis serica viros fœdaret.] Nolim errent. Distincta genera vestium olim, Byssina, Bombycina, Serica. Byssina, e lino: Bombycina, è verme: Serica, ex arborum lanâ confectæ. Bombycina eadem est cum Coâ siue Coâ (nihil enim interest) manetque hodie: reliquarum nihil supereſt præter nomen. Byssum cum Serico, imperitè confundit Philostratus lib. II. & vult ex arbore Indicâ nasci, quæ altitudine quidem populos æquet, foliis salici non absimilis. Sericum debuisset dicere. Nam Byssus è terrâ gignitur vt linum, circa Elidem præcipuè, Achaiæ vrbem. Eadem imperitiâ Bombycinam, Sericam facit Isidorus lib. XIX. Si tamen imperitia est; & non recepta opinio inferioris ævi. Nam & Zonaras in Iustiniani vitâ scribit *eius temporibus telam sericam à Romanis* (id est Græcis Byzantinis) *texi cœptam, cùm anteà à Persicis mercatoribus tantùm importaretur, nec Romani scirent fila illa esse vermium.* Et addit duos monachos ova illa vermium ex Indiâ attulisse, & mori foliis aluisse, & inde sericum confecisse. Otho item Frisingensis in historiâ Friderici lib. I. ait Rogerium Siculum expugnatis in Græciâ Athenis, Corintho, Thebis opifices qui sericos pannos texebant deduxisse captiuos & in Siciliæ vrbe Palermo collocasse. Inde factum vt quam textrinam prius soli Græci inter Christianos habuerint, cum Romanis communicata sit ingenius. Nec abhorrent ab hâc sententiâ Paulsanias, Pollux, Seruius. Magis veteres discriminant clarè: & lanam arborum esse sericum volunt, apud Seres Indos. Virgil.

Velleraque vt foliis depectant tenuia Seres.

Plinius: *Seres lanicio siluarum nobiles, perfusam aquâ depectentes frondium canitiem.* Seneca poëta: *Quæ fila ramus vltimi Seres legunt.* Marcellinus lib. XXIII. *Apud Seras sublucidæ silua, in quibus arborum fœtus aquarum aspergininibus crebris velut quædam vellera mollientes, ex lanugineo liquore mox tam subtilitatem tenerrimam pectunt, nentésque subtemine conficiunt sericum.* De his Seneca, lib. VII. De beneficiis: *Video sericas vestes, si vestes vocanda*

Pollux, l. VII. cap. XVII. De bysso, & serico.

Byssinas vestes in AEgypto repertas tempore Semiramidis vult Clemens Strom. I. Isidori & Othonis error. Bombyx quomodo ad Italos peruenerit.

Serica vestis parum propriè nominata inferiore ævo.

Vestes è serico pellucidæ.

vocanda sunt, in quibus nihil est quo defendi corpus, aut denique pudor possit. quibus sumptis, mulier parum liquidò nudam se non esse iurabit. Hæc ingenti summâ ab ignotis etiam ad commercium gentibus accersuntur, vt mat onæ nostræ ne adulteris quidem plus sui in cubiculo, quàm in publico ostendant. Pellucebant enim tenerrimâ, vt Ammianus loquitur, subtilitate. ideoque quotiens pellucidam vestem, pellucentem togam, taliaque legis; capito de Sericâ, aut Coâ. Iuuenalis:

Acer & indomitus libertatísque magister
Cretice pelluces.

ceperim de Sericâ. Tibullus, de bombycinâ:

Illa gerat tenues vestes, quas femina Coa
Texuit, auratas disposuitque vias.

& Horatius: *Altera nil obstat Cois tibi.* Serica quando venerint in vsum, planissime non scio. suspicor Iulij Cæsaris æuo, (nam ante non inuenio) qui etiam ludis theatrum totum velis contexit sericis. vt ex quorundam fide Dio refert lib. XLIII. Eam vestem etiam Medicam dictam, scriptum reliquit Procopius. Genera eius facta postea Holoserica, Subserica. vsusque primus Holosericâ, Eligabalus. de quo adi scriptores historiæ Augustæ.

Item è bombyce.

Quando Serica Romæ.

Medica vestis, de quâ vide Procop. lib. II. de bello Vandalico.

Aliam apud Scipiones pecuniam.] Largâ significatione pecuniam dixit, vt lex x. viralis, & Iurisconsulti.

Vt locis, ordinibus, dignationibus antistent, talésque ad requiem animi aut salubritatem corporũ parentur.] Quid est illud, *tales*? Censeo rescribendum, *dignationibus antistent, aliísque, quæ ad requiem.* Ideo (inquit bonus patronus luxuriæ) repertum discernere censum Senatorum equitumque à plebe: non solùm vt loco, ordine, dignitate, præmineant, sed etiam supellectile, veste, aliisque quæ animo aut corpori cara. Potes etiam legere, & *aliis quæ ad.* minusque recedes à scriptura.

Confessio vitiorum.] Possit legi, *confensio* Pag. 66.

Missus est Prætor, qui domi interrogaret.] Quod in egregiis personis obseruari Paulus iubet, l. xv. De iureiurando: *Ad egregias personas, eósque qui valetudine impediuntur, domum mitti oportet ad iurandum.*

Censuit in quinquennium magistratuum comitia habenda.] Non à se id inuenit Gallus, sed imitatur decretum Pag. 67.

 C. Cæsa-

Lib. II. ἐμφυλ. C. Cæsaris voluit, de quo Appianus, in personâ M. Antonij : ἡμεῖς γὰρ αὐτοὶ σχεδὸν ἅπαντες οἱ μὲν ἤρξαμεν ὑπὸ τοῦ Καίσαρος, οἱ δὲ ἔτι ἄρχομεν, αἱρεθέντες πρὸς ἐκείνου γενόμενοι, οἱ δὲ ἐς τὸ μέλλον ἄρχειν κεχειροτονήμεθα, ἐς γὰρ πενταετὲς, ὡς ἴστε, καὶ τὰ ἀστικὰ ἡμῖν καὶ τὰ ἐτήσια, καὶ τὰς τῶν ἐθνῶν ἢ στρατοπέδων ἡγεμονίας διέταξε. De quo etiam Suetonius sentit cap. LXXVI. in Iulio : *Magistratus in plures annos ordinauit.*

Legati exercituum. *Vtq; legionum legati, qui ante præturam eâ militiâ fungebantur.*] In exercitu duplices legati, Consulares & Prætorij. Consularis toti exercitui plerumque : Prætorius legioni vni præsidebat. At interdum à Cæsare etiam non prætorij præponebantur. ad quos pertinere hoc consilium Gallus voluit. Sed quod sequitur, *in annos singulos nominaret*, nónne potius scribi est, *in annos quinos?* Et mihi ex prioribus sequentibusque sic videtur. Refero hoc autem ad candidatos Præturæ, quod numerus facilè indicat.

Quasi augeretur potestas eius.] In Medicæo, *auretur*, legitur voce admutilatâ. Illa vera lectio. Augebatur enim potestas, cùm in eius manum comitia darentur.

Preces M. Hortali nobilis iuuenis.] Ortalus scribitur in Suetonio : Ortalus cognomen Hortensiorum. *Plerosque modestiâ & pudore deterruit, in quibus Ortalum Q. Hortensij oratoris nepotem, qui permodicâ re familiari, auctore Augusto, quattuor liberos tulerat.* Ortalus igitur Hortensiæ gentis cognomen. Cicero ad Atticum, lib. IV. *Ortalus in eâ causâ fuit, cuiusmodi solet.* Infanda quædam de hoc ipso, nisi fallor, Hortensio Valerius Maximus narrat lib. III. Mala proles boni patris Ortalus. *Iam Q. quidem Hortensij, qui in maximo & ingenuorum ciuium & amplissimorum prouentu, summum auctoritatis atque eloquentiæ gradum obtinuit, Nepos Hortensius Corbio omnibus scortis abiectiorem & obsceniorem vitam exegit: ad vltimúmque lingua eius tam libidini cunctorum inter lupanaria prostitit, quàm aui pro salute ciuium in foro excubuerat.* sed vocat Corbionem. An'ne igitur scrib. *Hortalus Corbio?* an corrupta ea vox, substituendumque, *Ortalus*? alterum certè horum. Diuinatio in Valerio Max. Principio etiam Valerianæ narrationis emendo, *in maximo & ingeniorum, & ciuium amplissimorum prouentu.* Facio iudicem nostrum Pighium, cui scriptor hic non medicinam debet, sed vitam. Sed hic Ortalus

talus

talus Hortensij nepos, nunquid ex filio? Appâret. nam & Valerius disertè Hortensium eum appellat. Attamen filius magni illius Oratoris, bello ciuili Brutiano periit, præmaturè. Velleius: *Eadem Lucullum Hortensiúmque eminentissimorum virorum filios fortuna abstulit.* Sed debuit scilicet iam tunc prolem seuisse, & reliquisse in vrbe. Catulli Elegia quæ ad Ortalum est: censeo eam esse ad huius auum. Ortalus Hortensij nepos.

En stirps & progenies tot Consulum, tot Dictatorum.] Vaniloqua hominis oratio & falsa, vbi enim isti tot Consules, tot Dictatores? Certè ego in Hortensiâ gente vnum Dictatorem reperio, & Consulem vnum. Dictatorem anno vrbis CDLXVII. secessione plebis. Consulem, Q. Hortensium, huius auum. Sed intellegit fortasse maiores suos etiam ex gente materna. Pag. 68.

Eandem vim in me transmittere.] Prisca scriptura, *in me transmerei.* ex quo Beatus, *transumere.* Legebam, *eâdem, inuidiam in me transmittere.* vel, *eâdem, inuidiæ me transdere.* Transdere plerumque libris scriptis, pro Tradere. Eâdem, notum ex Plauto. Nec dissidet à vero posterior diuinatio. Pag. 69.

Vectúsque Coram Etruriæ promontorium.] Apud Dionem leges, in Galliam profectum eum. Sed Coræ nomen ego apud Geographos in hoc tractu non reperio: reperio Cosæ, quod Etruriæ opidum fuit in sublimi colle ad mare, cum subiecto sinu. Strabo lib. v. μετὰ δὲ Ποπλώνιον Κόσσα πόλις μικρὸν ὑπὲρ τῆς θαλάττης. ἔτι δὲ ἐν κόλπῳ βουνὸς ὑψηλός. Vicinum id portui Herculis Sex. Rutilius in Itinerario locat: *Et desolatæ mœnia fœda Cosæ.* Seruius de eodem: *Cosæ ciuitas Thusciæ, quæ numero singulari etiam secundum Sallustium dicitur.* Nominat & Plinius lib. II. Itaque qui me audiet, *Cosam* hîc restituet. Cosa Etruriæ.

Vine militum seruum suum coërceret.] Rectum est. Etsi enim Clemens hic seruus Agrippæ olim: tamen nunc Tiberij. ad quem scilicet vniuersa Agrippæ hereditas venerat. Pag. 70.

Sacrarium genti Iuliæ, effigiésq. diuo Augusto apud Bouillas dicantur.] Addito etiam ludicro Circensi. quod docent Cornelij verba, lib. XV. *Ludicrum Circense, vt Iuliæ genti apud Bouillas, ita Claudiæ Domitiæque apud Antium* Templũ Iulij apud Bouillas & ludi.

tiumederetur. At de Sacrario, exemplum imitatus in gente Flauiâ Domitianus. Statius v. Siluar.

——ætèrna modò qui sacraria genti
Condidit, inque alio posuit sua sidera cælo.

Triumphauit de Cheruscis, Cattisque, & Angriuariis. Plures gentes in hoc triumpho Strabo nominat, sed verbis corruptis: de quibus videro in Germaniâ Taciti.

Pag. 71. *Currus quinque liberis onustus.*] Ex triumphantium ritu, qui pueros minores in curru, grandiores interdum equis triumphalibus imponebant. Cicero, pro Murenâ, Plutarch. Suetonius, alij.

Suet. in Cal. cap. 11. *Rex Archelaus quinquagesimum annum Cappadociâ potiebatur.*] Iusta putatio. Cepit enim regnum ab Antonio, anno vrbis DCCXVIII. Consule Dionem lib. XLIX.

Regnum eius in prouinciã redactum est.] Non nunc quidem, sed paullò pòst à Germanico misso ad res Orientis. Infrà: *At Cappadoces in formam prouinciæ redacti, Q. Veranium legatum accepêre.* Strabo, lib. XII. τῆς δὲ μεγάλης Καππαδοκίας νῦν μὲν οὐκ ἴσμεν πρώτην διάταξιν. τελευτήσαντος γὰρ τὸν βίον Αρχελάου τοῦ βασιλεύσαντος ἔγνω Καῖσαρ τε καὶ ἡ σύγκλητος ἐπαρχίαν εἶναι Ρωμαίων αὐτήν. Regnum autem Cappadociæ à Tiberio primùm in prouinciam redactum, consensu traditum est. Appianum quis hîc audiet, qui refert ad Augustum? Verba eius in Mithridatico: Αριοβαρζάνης μὲν οὖν τὴν βασιλείαν ὅλην τῷ παιδὶ ἐνεχείρισε. καὶ πολλαὶ μεταβολαὶ μεχρὶ Καίσαρος ἐγένοντο τοῦ Σεβάστου. ἐφ' οὗ καθάπερ τὰ λοιπὰ, καὶ ἥδε ἡ βασίλεια περιῆλθεν ἐς στρατηγίαν. *Ariobarzanes regnum filio tradidit: varieque mutationes interuenerunt ad Cæsarem vsque Augustum. Is, vt pleraque alia, etiam hoc regnum* (Cappadociam) *in Prouinciam redegit.* Viâ excidisti, ô bone & fide aliàs scriptor.

Appiani palam error.

Centesimæ initium. Ea ad ærariũ militare. *Fructibúsque eius leuari posse centesimæ vectigal, ducentesimam in posterum statuit.*] Onus hoc impositum vrbi & Italiæ, post bella ciuilia, ab Augusto: anno, nisi erro, DCCLIX. quo tempore ærarium militare institutum, vt tradit Dio lib. LV. Colligo ex verbis Taciti, quæ lib. I. *Centesimam rerum venalium post bella ciuilia institutam deprecante populo, edixit Tiberius militare ærarium eo subsidio niti.* Non aliud autem hoc vectigal, quàm centesimus

mus rerum in auctione venalium nummus. Auctor sic interpretandi Suetonius, qui Ducentesimam auctionum appellat, in Caligulâ cap. XVI. *Ducentesimam auctionum Italiæ remisit.* vbi bene Turnebus emendat, *Centesimam.* Bene, inquam, maximus ille Criticus æui nostri. Nec iuuat Suetonij receptam lectionem hic locus Taciti: quia ille idem Tiberius, quasi pœnitentiá beneficij, centesimam iterum instituit, ducentesimâ inductâ. Clare Dio, lib. LVIII. καὶ μετὰ τοῦτο (id est, post Seiani mortem) τέλος διακοσιοστὴν ἐχον, ἑκατοστὴν ἤγαγε. Non narrat id Tacitus. fateor, quia ea omnis historia exstincta. At Dio idem, vbi de Caligulâ, sibi constans, centesimam ab eo sublatam ait, non Ducentesimam. Vide eius verba, LIX. Comprobata Turnebi sententia.

Nec posse motum Orientem.] Recte; quasi dicat, turbatum commotumque Orientem. aliàs, non peccabis si legas, *motum Orientis.* Pag. 72.

Maiúsque imperium quoquò adisset, quàm his qui sorte, aut missu Principis obtinerent.] Id eximium ius tributum etiam olim Pompeio Magno, bello in piratas. Quod ait, sorte aut missu: diuidit Proconsules à Proprætoribus Legatisque. vt vere notaui libro I. suprà.

Creticum Silanum.] Ex Iuniâ familiâ hic Silanus, sed adoptione in Cæciliam transierat. Itaque nomina illi, Q. Cæcilius Metellus Creticus Silanus. Ex Dione, Cassiodoro, aliisque qui scripserunt Fastos. Consul fuit anno vrbis DCCLX. cum Neruâ Siliano. Silanus Creticus.

Donec vltro ambiretur delatum ab Augusto consulatum accipere.] Consul fuit Cn. Calpurnius Piso, cum ipso Augusto, anno DCCXXXI. De ministerio eius in bello Africo, vide, si lubet, Hirtium initio libri. Cn. Piso.

Vxoris quoque Plancinæ nobilitate & opibus accendebatur.] A Dione Munatia Plancina dicitur: vt certum sit eam celebris illius L. Munatij Planci filiam fuisse aut neptem. Nominat hanc ipsam Romæ lapis, in ædibus Cæsiis: Plancina.

DIS. MANIBVS
L. MVNATI
PLANCINÆ. L.
POLYCLITI.

id est, Plancinæ liberti.

Vix Tiberio concedere, liberos eius vt multum infrà despectare.] Germanicum intellege, & Drusum.

Non frequens phrasis. *Planciaam Augusta monuit Agrippinam insectandi.*] Non muto, etsi dictio non trita. Sic lib. xv. *Vologesi penitus infixum erat arma Romana vitandi.*

Auum M. Antonium, auunculum Augustum ferens] Tu qui in historiâ tiro, hæc pete ex Tabulâ stirpis Augustæ, quam inserui, fine librorum.

Pag. 73. *Discessu Romanorum, ac vacui externo metu.*] Simile illi Sallustiano: *Postquam remoto metu Punico simultates exercere vacuum fuit.*

Maraboduus rex. *Sed Maraboduum regis nomen inuisum apud populares.*] Iure. Nam hic Maraboduus adolescens, Romæ benigne ab Augusto habitus, reuersus ad suos, artes & seruitutem intulit externas. de quo iucunda & necessaria scitu Strabo lib. VII. ἐν ταύτῃ δ' ἐστὶ καὶ ὁ Ἑρκύνιος δρυμὸς, καὶ τὰ τῶν Σουήβων ἔθνη, τὰ μὲν οἰκοῦντα ἐντὸς τοῦ δρυμοῦ, καθάπερ τὰ τῶν Κολδούλων. ἐν οἷς ἐστι καὶ τὸ Βουίασμον, τὸ τοῦ Μαροβόδου βασίλειον, εἰς ὃν ἐκεῖνος τόπον, ἄλλους τε μετανέστησε πλείους, καὶ δὴ τοὺς ὁμοεθνεῖς ἑαυτοῦ Μαρκομάννους. Ἐπέστη γὰρ τοῖς πράγμασιν οὗτος ἐξ ἰδιώτου, μετὰ τὴν ἐκ Ῥώμης ἐπάνοδον. νέος γὰρ ἦν ἐνθάδε, καὶ εὐεργετεῖτο ὑπὸ τοῦ Σεβαστοῦ. ἐπανελθὼν δ' ἐδυνάστευσε. καὶ κατεκτήσατο, πρὸς οἷς εἶπον, Λουίους τὸ μέγα ἔθνος, καὶ Ζούμους, καὶ Βούτωνας, καὶ Μουγιλώνας, καὶ Ζιβινοὺς καὶ τῶν Ζουήβων αὐτῶν μέγα ἔθνος Ζέμνωνας. Id est: *in hac Germania parte est etiam Hercynius saltus, & gentes Sueuorum: quarum alia ipsam incolunt siluam, vt Colduli* (suspecta lectio, nec eam gentem nominatam alibi reperio) *in quibus est & Bouiasmum* (fortè, *Boyhaimum* vera scriptura, quasi Boiorum do-

Eius regia. mus) *Marobodui regia. in quem locum cùm alios complures transtulit, tum populares suos Marcomannos. Occupauit enim dominationẽ priuatus, post reditum suum Româ: vbi iuuenis vixerat, & beneficiis ab Augusto affectus fuerat. Reuersus autem regnauit, & subiecit sibi, præter di-*

Correctus Strabo. *ctos, Luios* (omnino scribo Λουγίους, siue Lygios, quæ præcipua Sueuorum gens Tacito) *magnam nationem, Zumos, Butones* (lego, *Guthones*) *Mugilones, Sibinos, & inter ipsos Sueuos magnum populum Semnonas.* Ex his clara illa Taciti, quæ sequuntur, Maroboduum *Hercynia latebris defensum: Cæsaris satellitem.*

Quia

Quia fratris filio iuueni, patruus senex parere dedignabatur.] Iuuenili prorsus ætate res magnas gessit, decus illud Germaniæ. Varum fudit anno vigesimosexto ætatis. Maraboduum nunc, anno XXV. facile collectu ex Tacito, qui cum triginta septem annos vitæ, duodecim imperij explesse scribit. Obiit autem anno DCCLXXII. biennio post hanc pugnam. Arminij ætas.

Eodem anno XII. *celebres Asiæ vrbes conlapsæ.*] Terræmotus huius mentio Plinio: *Maximus terræ, memoriâ mortalium, exstitit motus Tiberij Cæsaris principatu,* XII. *vrbibus Asiæ vnâ nocte prostratis.* Bonũ Orosium quàm fugit ratio, qui hunc tremorem terræ ad tempus refert mortui nostri Seruatoris? quod nos quidem scimus totis quatuordecim annis posterius fuisse. Scilicet egebant hoc fuco sacræ litteræ. De eodem Strabo, lib. XII. καὶ τὰ περὶ Σίπυλον δὲ καὶ τὴν ἀνατροπὴν αὐτοῦ, οὐ δεῖ μῦθον τιθέναι. Καὶ γὰρ νῦν τὴν Μαγνησίαν τὴν ὑπ' αὐτῷ κατέβαλον σεισμοί. ἡνίκα καὶ Σάρδεις καὶ τῶν ἄλλων τὰς ἐπιφανεστάτας κατὰ πολλὰ μέρη διελυμήναντο. ἐπανώρθωσε δὲ ὁ ἡγεμὼν χρήματα ἐπιδούς, καθάπερ καὶ πρότερον ἐπὶ τῆς γενομένης συμφορᾶς Τραλλιανοῖς ὁ πατὴρ αὐτοῦ καὶ Λαοδικεῦσιν. Pag. 74. Magnus terræmotus. Orosij supinus error.

Duodecim.] At tredecim eas facit Eusebius in Chronico, sed nominibus valdè corruptis. *Tredecim vrbes terræ motu corruerunt: Ephesus, Magnesia, Sardis, Mosthene, Megachyero, Cæsarea, Philadelphia, Himolus, Temus, Cuma, Myrrhina, Apollonia, Diabircania.* Emendabis: *Mosthene, Æga, Hierocæsarea, Philadelphia, Tmolus, Temnus, Cume, Myrina, Apollonia, Hircania.* Eusebij siue Hieronymi chronicon correctum.

Asperrima in Sardianos lues.] Bianoris epigramma in hanc rem est, lib. I. Anthologiæ: Sardes concussæ terræmotu.

Σάρδιες αἱ τὸ πάλαι Γύγου πόλις, αἵ τ' Ἀλυάττου
Σάρδιες, αἱ βασιλεῖ Περσὶς ἐν Ἀσιάδι,
αἳ χρύσῳ τὸ παλαιὸν ἐπλινθώσασθε μέλαθρον,
ὄλβον Πακτωλοῦ ῥεύματι δεξάμεναι.
νῦν δὲ ὅλαι δύστηνοι ἐς ἓν κακὸν ἁρπασθεῖσαι,
ἐς βυθὸν ἐξ ἀχανοῦς χάσματος ἠρίπετε.
Βοῦρα, καὶ εἰς Ἑλίκην κεκλυσμένα, αἱ δ' ἐνὶ χέρσῳ
Σάρδιες, ἐν βυθίαις εἰς ἓν ἔκεισθε τέλος.

Magnetes à Sipylo proximi damno ac remedio habiti.] Pag. 75
Strabo: οὐκ ἀπαθεῖς δ' εἰσὶ τούτων τῶν πόλεων, οὐδ' ἡ Μαγνησία ἐστὶν

ἡ ὑπὸ Σιπύλῳ, ἐλευθέρα πόλις ὑπὸ ῥωμαίων κεκριμένη. καὶ ταύτην δὲ ἐκάκωσαν οἱ νεωστὶ γενόμενοι σεισμοί. id est: *Haud procul his vrbibus & Magnesia est à Sipylo: quæ libera iudicata est à Romanis. Hanc & terræmotus ij adflixerunt, qui nuper exstiterunt.* Scitum iam autem duas Magnesias esse, à Sipylo, & à Mæandro. Tiberiani nummi exstant, monumentum beniuolentiæ & liberalitatis in adflictas vrbes, quibus inscriptum: CIVITATIBVS. ASIÆ. RESTITVTIS.

Duplices Magnetes.

Temnios.] Vrbs ipsa Temnus Straboni XIII.

Quique Mosceni aut Macedones Hyrcani vocantur.] Verius Mosteni: quo nomine vrbs Lydiæ.

Correctus Tacitus.

Bona Æmiliæ Musæ locupletis intestatæ petita in fiscũ.] In tenebroso loco collineabo ad scopum, & nescio an tangam. AEmiliam hanc Musam libertam fuisse, id primum pono. argumento cognominis Græci, quod scio notam seruitutis. Ideo in Tacito legerim, *Musæ L. locupletis*, id est, Libertæ locupletis, vsitatâ formulâ scribendi. Sed cur, inquies, bona eius petita in fiscum? cur non data patrono patronisve vti lex iubet? Iulianus ait: *Si libertus intestato decesserit, patronum aut filium nepotémve eius ad successionem vocari, indubitatum est.* Vlpianus ait: *Liberto intestato mortuo, primum suis deferri hereditatem verum est: si hi non fuerint, tunc patrono.* Hæc si vera: quis locus potuit esse fisco? An fortè nec suus hæres huic Musæ, nec patronus super quisquam fuit? Tale aliquid elicias ex Taciti verbis, dum ait, *Lepido concessit, cuius è domo videbatur*: quasi ambiguum de domo patronoque fuisset. Erant autem non Romæ solùm, sed & in prouinciis Procuratores siue Rationales, qui bona eiusmodi caduca legerent tollerentque. Strabo de Aegypto: ἄλλος δέ ἐστιν ὁ προσαγορευόμενος ἴδιος λόγος, ὃς τῶν ἀδεσπότων καὶ τῶν εἰς Καίσαρα πίπτειν ὀφειλόντων ἐξεταστής ἐστι.

De successione in bonis libert.

Leg. XXIII. De bon. libert.

Leg. III. De suis heredib.

Procuratores fisci.

Q. Vitellium mouit Senatu] Suetonius in Vitellio cap. II. satis obscurè: *Quintus caruit ordine, cùm auctore Tiberio secerni minus idoneos Senatores remouerique placuisset.*

Tacitus correctus.

Libero, Liberæq́, & Cereri, iuxta Circum maximum, quas A. Postumius Dictator vouerat.] Emendo, *quam.* His enim tribus vnum templum. A solo Dionysio copiosa

lux

lux huic loco. lib. VI. de A. Postumio: Ἀπὸ δὲ τῶν λαφύρων ἐξελόμενος τὰς δεκάτας, ἀγῶνας τε καὶ θυσίας τοῖς θεοῖς ἐποίει, καὶ ναοὺς κατασκευὰς ἐξεμίσθωσε Δήμητρι, καὶ Διονύσῳ, καὶ Κόρῃ, κατ' εὐχήν. Vouit igitur A. Postumius, sed dedicauit C. Cassius Consul. Idem Dionysius, fine eiusce libri: Κάσσιος δὲ ὁ ἕτερος τῶν ὑπάτων, ὁ καταλειφθεὶς ἐν τῇ Ῥώμῃ, τόντε νεὼν τῆς Δήμητρος καὶ Διονύσου καὶ Κόρης ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ καθιέρωσεν. ὃς ἐστιν ἐπὶ τοῖς τοῦ μεγίστου ἱπποδρόμου τέρμασιν, ὑπὲρ αὐτὰς ἱδρυμένος τὰς ἀφέσεις, εὐξαμένου μὲν αὐτὸν Αὔλου Ποστουμίου τοῦ δικτάτωρος, &c. id est: *Cassius alter Consul relictus Romæ, templum interim Cereris, Liberi, Liberæq; dedicauit. quod est in extremo Circo maximo super ipsos carceres situm, votum olim ab A. Postumio dictatore, &c.* Est autem Liber, Bacchus; Libera, soror eius Proserpina, nati ex Cerere vterque. Ideò ordo decentior in Dionysio, qui matrem religiosè vbiq. præponit, quàm in nostro qui posthabuit. Libera autem aliâs Cora. Lapis Romæ, DEO. BACCHO. CERERI. ET. CORÆ. SACRATÆ. APVD. ÆGYNAM. Estque eadem cum Proserpinâ. E Solino tolli velim glossema cap. XI. *Quem propter est demersum foramen quo Ditem patrem ad raptus Proserpinæ liberè exeuntem fama est in lucem ausum.* scribe, *ad raptus Liberæ exeuntem* &, *fama est lucem ausum.* Adde Liuij locum lib. III. *Familia ad ædem Cereris, Liberi, Liberæq; vênum iret.*

Liber & Libera.

Libera eadem cum Cora.

Solinus glossemate liberatus, & correctus.

Spes ædes à Germanico sacratur: hanc Atilius vouerat eodem bello.] Cicero II. de Legibus: *Rectè etiam à Calatino Spes consecrata est.* Liuius lib. XXIII. *Ædem Spei, quæ in foro olitorio est, fulmine tactam.*

Templum Spei.

Adulterij grauiorem pœnam deprecatus.] De hoc loco, & pœnâ legitimâ adulterij dicendum mihi infra lib. IIII. Si tibi curæ est, vide.

Pag. 76.

Vt exemplo maiorum, propinquis suis vltra ducentesimum lapidem remoueretur.] Id est, à propinquis. Amat ita loqui noster, vt, *Ceterásque vrbes, quæ Macedonibus sitæ Græca vocabula retinent.* Suetonius in Aug. cap. I. *Et ostendebatur ara Octauio consecrata.* id est, ab Octauio: nec crede cum interpretibus, rudi illo & ignaro adulandi æuo, Octauio ipsi sacratam aram. Quod ait, exemplo maiorum: satis notum est, ex lege Romuli vxorem ita

Suetonius interpretatus.

Vxor in manu viri.

suisse

Ipse cum propinquis de eâ statuebat.

fuisse in manu viri, vt de crimine eius omni, cum propinquis cognosceret, statueretque. Dionysius auctor lib. II. & Cato: *Vir cùm diuortium facit* (ita inibi leg. est) *mulieri iudex procensorque est. imperium quod videtur habet. Siquid pernersè tetréque factum est à muliere, multatur: si vinum bibit, si cum alieno viro probri quid fecit, condemnatur.* Liuius lib. XXXIX. *Mulieres damnatas cognatis, aut in quorum manu essent, tradebant, vt ipsi in priuato animaduerterent. si nemo erat idoneus supplicij exactor, in publico animaduertebatur.* Suetonius in Tiberio: *Matronas prostratæ pudicitiæ, quibus accusator publicus deesset, vt propinqui, more maiorum de communi sententiâ coërcerent, auctor fuit.* Tacitus lib. XIII. *Plautius, prisco instituto, propinquis coram, de capite famâque coniugis cognouit, & insontem nuntiauit.* Adi & Valerium lib. VI. cap. III.

Haterium Agrippam propinquum Germanici.] Est is, qui suprà Tribunus plebis fuit: *Intercessit Haterius Agrippa Tribunus plebei, incepitque est Asinij Galli oratione.* De propinquitate, nihil mihi compertum.

Papia lex valebat ad honores consequendos.

Vt numerus liberorum in candidatis prapolleret, quod lex iubebat] Non ergo prorsus libera comitia illa patrum, sed deuincta lege. Legem quam intelligit, est Papia, quæ in magistratu, & forte prouinciarum, prætulit improlibus eos quibus proles. Noster lib. XV. *Percrebuerat eâ tempestate prauissimus mos, cùm propinquis comitiis aut sorte prouinciarum, plerique orbi filiis adoptionibus adsciscerent filios: præturâque & prouincias inter patres sortiti, statim emitterent manu quos adoptauerant.* vbi clarè de Præturis, vt hic. Simile in Tribunatu. Plinius lib. VII.

* Aliter tamē hunc locum infrà explico, De legē Papiā.

* *Calestrium Tironem familiarissimè diligo. Ille me in Tribunatu liberorum iure præcessit: ego illum in Prætura sum consecutus, cùm mihi Cæsar annum remisisset.*

Musulanorum dux haberi] Ptolemæus vocat, Μουσλάμους: Plinius Misulanos.

Pag. 77.

Compulerántq. Cimbios.] Plinio dicti videntur Ethini.

Ne bellum metu eluderent] Optimè. id est, ne metu Romanarum virium traherent bellum, nullâ copiâ pugnæ. Adlidet huic illud Claudiani, De laudib. Stilic. lib. I.

——*res mira relatu:*

Ne

Ne timeare, times, & quem vindicta manebat,
Desperare vetas.

Acuta sentétia exemplo firmata.

Rhenanus tamen, *astu*, maluit.

Nam post illum reciperatorem vrbis, filiúmque eius Camillum, penes alias familias imperatoria laus fuerat.] Tamen ex eâdem gente duo adhuc triumphi notantur, alter P. Furij de Galleis, anno DXXX. alter L. Furij Purpureonis de hisdem Galleis, DLIII. Huius autem Camilli, de quo nunc, filius credo fuit, qui imperium temporibus Claudij frustrà sibi vindicauit.

Furius Camillus.

Fœderíque sociæ & vetustæ vrbis datum, vno vt lictore vteretur.] Vim terrorémque imperij Romani ostendebant, lictores, secures, fasces. Ideò cùm, adempto illo metu, magistratus quasi ad amicos agere volebant: remouebant insignia potestatis. Sic Antonio olim in eâdem vrbe (ait Appianus*) ἔξοδοι ἦσαν ἄνευ σημείων, σὺν δύο φίλοις καὶ σὺν ἀκολούθοις δύο, εἰς διδασκάλων διατριβὰς ἢ ἀκροάσεις. Et Tiberius Rhodi, *genus vitæ admodum ciuile instituit, sine lictore aut viatore, gymnasio interdum obambulans.* Suetonius cap. XI.

Remotio lictorum.

Lib. IIII. ἐμφ.

Illum in regressu sacra Samothracum visere nitentem.] Samothracia insula non eadem cum Imbrasiâ, vt censet Musarum decus: nec Imbrasus fluuius siue Parthenius in hac, sed in Ionicâ Samo, quæ ideò Parthenias dicta, vt discimus ex Strabone, Plinio, & Hygino. Eustathius, ἡ δὲ Θρακία Σάμος λέγεται, καὶ Σαμοθράκη συνθέτως, καλεῖται καὶ οὕτω πρὸς διαστολὴν τῆς ἑτέρας Σάμου, τῆς Ἰωνικῆς. Imò tres distinctæ Sami, de quibus docte noster Ortelius in Synonymiâ, quem vide. Ideò firmanda in Varronè prisca lectio. *Terra & cælum, vt Samothracum initia docent, sunt Dei magni, & hi, quos dixi, multis nominibus. Nam neque quas Samothracia* (non *Ambracia*, aut, *Imbrasia*) *ante portas statuit duas viriles species ahenas, dei magni: neque vt volgus putat, hi Samothraces dij, qui Castor & Pollux: sed hi, mas & femina, & hi quos augurum libri scriptos habent sic Diui potes: & sunt pro illis qui in Samothrace θεοὶ δυνατοί.* Initia quæ Varro dicit, sunt hæc sacra de quibus noster. sacra religiosa in primis etiam apud Romanos. Ideò poëta satyricus,

Pag. 78.

Samothracia alia ab Imbrasiâ.

Tres Sami.

Firmata Varronis lectio.

Colebantur Cabiri, siue penates, vt interpretantur.

Vide Strabon. lib. X.

—— iuret licet & Samothracum Et nostrorum aras.

Suidas,

Suidas, Ἐν Σαμοθρᾴκῃ ἦσάν τελεταί τινες, ἃς ἐδόκουν τὸ πάθος πρὸς τὰ ἀλεξιφάρμακον κινδύνων τινῶν. ἦν δὲ ἐκεῖσε καὶ τὰ τῶν Κορυβάντων μυστήρια, καὶ τὰ τῆς Ἑκάτης. Propter religionem loci, confugiebant illuc olim nocentes, vt colliges ex *II. Anthologiæ, & facto Persei Macedonum regis, apud Liuium.

*Epig. εἰς δόμους.

Corruptus Taciti locus.

Igitur aliáque quæ ibi varietate fortunæ.] Turbatus locus, aut mutilus. Si turbatus tantùm, sic reponito. *Atque illam in regressu sacra Samothracum visere nitentem, aliáque quæ ibi varietate fortunæ & origine nostri veneranda, obuij Aquilones depulere. Igitur relegit Asiam.* Sed quæ varietas fortunæ aut origo Romanorum in Samothrace? Principium Troianæ gentis inde: à Troianis autem Romani. Dionysius lib. I. Dardanum facit in hanc insulam venisse, quæ tunc Melane dicta; & pulsum inde sterilitate soli deuenisse ea Phrygiæ loca, vbi pòst Troia. Ideò olim Dardania dicta Samothrace, vt Plinius auctor. Benè ergò, origine nostri. Sed & Varro II. Humanarum, *Dardanum deos penates ex Samothrace in Phrygiam, Æneam ex Phrygia Italiam aduexisse*, tradit. Et quædam huic rei suggeret Seruius, in illud vatis magni,

Origo Romanorum Samothrace.

——antiquam exquirite matrem.

Varietatem fortunæ vel ad Dardanum refer; vel ad Romanos, qui ex tam paruis magni. Fieri tamen potest, vt mutilus locus sit, fueritque aliquid de Ilio etiam insertum, fonte non dubio Romulæ gentis.

Vide & Plutarch. in Camillo, & Dionysiu de Vestalibus institutis à Numa: qui volunt eos deos esse, quos occultos habeat templum Vestæ.

Colophona, vt Clarij Apollinis oraculo vteretur.] Strabo tamen, qui huic ætati compar, ita loquitur de hoc oraculo tanquam nullum tunc fuerit: Κολοφὼν πόλις Ἰωνική, καὶ πρὸ αὐτῆς ἄλσος τοῦ Κλαρίου Ἀπόλλωνος, ἐν ᾧ καὶ μαντεῖον ἦν ποτε παλαιόν.

Strabonis à Tacito, vt videtur, dissensus.

Pag. 79.

Decursio campestris.

Exercitio equitum decursibus cohortium interesse.] Alia hæc Decursio ab illâ funebri, de quâ dixi. Nam hæc exercitij fuit: solita vsurpari ter quot mensibus ex institutione Diui Augusti. Vegetio Campicursio dicitur: quem vide lib. I. cap. XXVII. & lib. III. cap. IV. Campestris decursio Suetonio, in Galbâ: *Campestrem decursionem scuto moderatus* in Nerone: *Indictáque decursione Prætorianis, scutum suâ manu prætulit.*

In eâ solemne vt pedes scutum præferret.

Prauerti ad Armenios.] Ita infra: *Aut si quando ad interna*

ternapræuerterent. Curtius VI: *Tamen ad Satibarzanem opprimendum præuerti optimum ratus.* Apuleius Apol. II. *Nunc tempus est ad epistolas Pudentillæ præuerti.* Atque alibi Plautus.

Zenonem Polemonis regis Pontici filium.] Melius, *regis Ponti.* Polemo autem Zenonis Rhetoris filius ad regnum peruênit concessu Antonij & Augusti. de quo vide Dionem in actis anni DCCXXIX. Vxorem habuit Pythodorim: quam mirè à prudentiâ aliisque virtutibus laudat Strabo; & quæ nunc, mortuo marito, præerat rebus regni. Polemoni illi filius item Zeno, qui nunc Armeniæ datus rex: Strabo lib. XII. τῶν δὲ τῆς Πυθοδωρίδος υἱῶν ὁ μὲν ἰδιώτης συνδιοίκει τῇ μητρὶ τὴν ἀρχήν, ὁ δὲ νεωστὶ καθίσταται τῆς μεγάλης Ἀρμενίας βασιλεύς. Polemo rex eiusq. stirps.

Instituta & cultum Armeniorum æmulatus.] Possit Sallustiano exemplo legi, *æmulus.* *At Pompeius à primâ adolescentiâ, Alexandri regis facta dictáq. æmulus erat.*

Igitur Germanicus insigne regium capiti eius imponit.] Zenonem itaque regem Armeniæ dedit Germanicus, sed sine vllo, vt vides, bello. addo, nec metu belli. Mirum igitur à Suetonio scribi, Cal. cap. I. Germanicus *ad componendum Orientis statum expulsus, cùm Armeniæ regem deuicisset, Cappadociam in prouinciæ formam redegisset, Antiochiæ obiit.* Quem, sodes, ille regem deuicit? auctoritate tota res facta non armis. Videbar appositè corrigere, *deiecisset.* sed nec id plenè verum: quia Vonones a Silano dudum regno amotus, ante Germanici aduentum. Itaque corrigas potius, *regem dedisset.* Tranquilli prauus locus. Ad historiam directus.

Quod illi vocabulum indiderant ex nomine vrbis.] Mirum. cùm iam antè plures reges eo nomine fuerint: & vrbs ipsa potius nomen habuit ab aliquo regum, vti Tigranocerta.

At Cappadoces in formam prouinciæ redacti, Q. Veranium Legatum accepere.] Hiems media est, tamen æstuo: Legatum, inquit, nónne id est, Prætorem siue Proprætorem? Ita enim dicti, qui in Cæsaris prouincias missi: & hos omnes legi reperio è Senatu. Si id est: quis Dionem nobis conciliet, super eâdem re scribentem? Κἀν τούτῳ καὶ ἡ Καππαδοκία τῶν τε Ῥωμαίων ἐγένετο, καὶ ἱππεῖ ἐπετράπη: *Secundum hæc & Cappadocia Romani iuris facta,* Pag. 80. Scrupulus in Tacito. Nam Dio aduersatur.

 & Equiti

& Equiti regenda permissa. Si enim Equiti, quomodo Legato? Fateor in minores prouincias sæpe Equites missos; imò & Libertos; sed cum Procuratorum titulo, non Legatorum. Tamen à Dione & Tranquillus est, in Vespas. cap. VIII. *Cappadociæ, propter assiduos Barbarorum incursus, Legiones addidit, Consularemque rectorem imposuit pro Equite Romano.* Ego censeam primò quidem Legatum impositum: sed pòst id mutasse. Dionem autem oculos habuisse in eo quod obtineret, non quod obtinuisset.

Et Suetonius.

Tentata concordia.

Comagenis Q. Seruæus præponitur, tum primùm ad ius Prætoris tralatis. Verius esset, *Proprætoris*: sed ista miscentur, & passim in Tacito Prætor, Proprætor, Legatus, munere eodem. Strabo ad hanc rem: ἡ Κομαγηνὴ μικρά τις ἐστὶν. ἔχει δὲ ἐρυμνὴν πόλιν Σαμόσατα, ἐν ᾗ τὸ βασίλειον ὑπῆρχε ἡμῶν δὲ ἐπαρχία γέγονε. id est: *Comagene, modica regio. vrbem munitam habet Samosata, in quâ regia fuit. nunc in prouinciam redacta est.* Nec moueat te quòd Suetonius prouinciam eam factam primùm vult à Vespasiano, cap. VIII. quia Caligula regibus eam iterum tradiderat, vt narrat Dio LIX. *Antiocho*, inquit, *Antiochi filio Comagenem paternum regnum adiectis Ciliciæ maritimis dedit.* Vti ergo Caligula Tiberij, sic Caligulæ decretum Vespasianus rescidit.

Comagene prouincia facta.

Remota difficultas è Suetonio nata.

Discosserántque opertis odiis. Lego, *apertis.*

Coronæ aureæ magno pondere Cæsari. Coronæ conuiuiorum è floribus foliisque vulgatæ: non æquè ex auro. Quas tamen non solum in illo Orientis luxu, sed etiam Romæ vsum aliquem habuisse discas ex Capitolino: qui in AElio Vero scribit: *Data etiam conuiuis aurea atque argentea pocula & gemmata: coronas quinetiam datas lemniscis aureis interpositis, & alieni temporis floribus.* Item Vlpiano, De auro & argento legato: *Cedent igitur gemmæ fialis vel lancibus, inclusæ auro argentóve. sed & in coronis mensurarum, gemmæ coronis cedent, & hæ mensis.* Primus autem coronas auro argentoque, ludis suis Crassus Diues dedit. Plin. lib. XXI.

Coronæ in mensis aureę.

Gemmatæq.

* At pænè nefas sit omitti hunc Iustini locum libro XVIII. *Missi*, inquit, *à Senatu in Ægyptum Legati, cùm ingentia sibi à Ptolemæo rege missa munera spreuissent, interiectis*

Coronæ aureæ in conuiuio, ritu Orientis.

teriectis diebus ad cœnam inuitatis aurea corona missa sunt. quas illi honoris causâ receptas, posterâ die statuis regis imposuerunt.

Principis Romani, non Parthi regis filio eas epulas dari.] Claret sententia. quasi dicat, luxum illum alienum Romanis moribus, dignum Parthorum. AEmilius tamen hîc λεπτολογεῖ, & perdit multa verba.

Pedibus intectis incedere & pari cum Græcis amictu.] Interpretor, incessisse crepidatum palliatumque. Quod ait, pedibus intectis: non planè verum est, sed in comparatione cum calceis Romanis, qui altiusculi, non solum imos pedes, sed tibias velabant crure tenus. Horatius: Pag. 81. Pedibus intectis, quid. Romani calcei quales.

——nigris medium impediit crus
Pellibus.

Titinius in Setina: *Iam cum mulleis te ostendisti, quos tibiatim calceas.* Tertullianus de Pallio: *Impuro cruri purum aut mulleolum inducit calceum.* Et exstat exemplum hodie in calceis Turcarum Pannoniorumque. At crepidæ, soleæ, plantarum calces tantum imas tegebant, ceteris ferè nudis. Ideò bene noster, pedibus intectis. Hunc sensum firmat ipse, dum subdit: *P. Scipionis æmulatione, quem eadem factitauisse apud Siciliam accepimus.* Scipio autem ibi crepidatus. Liuius *Ipsius etiam Imperatoris non Romanus modò, sed ne militaris quidem cultus iactabatur: cum pallio crepidisque inambulare in gymnasio.* Quod tamen molle & effeminatum censebatur: & Manilius delicatos insignit hac notâ, Crepidæ soleæque, quid. Crepidis vti, molle erat.

Fœminea vestes, nexa sine tegmine planta. Manilius tẽtatus.

vt Scaliger emendauit. etsi vetus lectio, *nec insunt tegmina*: ex quâ tentabam, *nec in vsum tegmina.* Dionem etiam non aliter exaudio, de Caligulæ ludis: ϰὴ ἐξῆν ϰὴ ἀνυποδήτοις βουλομένοις θεᾶσθαι, νομιζόμενον μέν πως ἀπὸ τοῦ πάνυ ἀρχαίου, ϰὴ δικάζειν τινὰς ἐν τῷ θέρει οὕτως, ϰὴ πολλάκις ϰὴ ὑπὸ τοῦ Αὐγούστου ἐν ταῖς θεριναῖς πανηγύρεσι γιγνόμενον, ἐκλειφθὲν δὲ ὑπὸ τοῦ Τιβερίου. id est, *Volentibus etiam discalceatis spectare permissum. quod vsitatum olim; vt etiam* * *quidam iudicia hoc habitu æstatis tempore exercuerint, & ipse Augustus ita sæpe spectarit æstiuos ludos. omissum tamen à Tiberio.* Vbi ἀνυποδήτους verè verteris, soleatos aut crepidatos. quomodo etiam conuiuia frequentabant Romani, calceis

* Intellegit Catonem, de quo Plut. ἀνυπόδητος ϰὴ ἀχίτων πολλάκις ἐπὶ τὸ βῆμα προσερχόμενος, δημοσιακὰς δίκας ἐβράβευσεν, &c.

calceis (qui inter forensia censebantur) omissis. In omni ergo remissione, per conuiuia, per ludos, per otium, Romani soleati. Nota etiam Ciceronis increpatio in Verrem, qui in littore soleatus: & in Antoniũ, qui Gallicis indutus.

Quòd contra instituta Augusti, Alexandriam non sponte Principis introisset.] Vide Suet. Tiberio, cap. LII. & quæ dicam ad lib. I. Histor.

Equitibus Romanis illustribus.] De hoc cognomine equitum infrà.

Inde proximum amnis os dicatum Herculi.] Interpunctio vitiosa historiæ facit noctem. ego illustro, *Menelaus Græciam repetens diuersum ad mare terrámque Libyam delatus inde. Proximum amnis os, &c.* Bina describit Nili ora. alterum Canopicum, ab opido cui nomen à gubernatore Menelai. qui illinc & ex eo portu in Libyam delatus. Alterum Heracleoticum, quod ait Herculi sacrum. Hæc ex Geographis clara. At peregrinatio Menelai, ex Homero, Odyss. δ.

Ostia Nili bina.

Κύπρον, φονίκην τε καὶ Αἰγυπτίους ἐπαληθείς,
Αἰθίοπας θ' ἱκόμην καὶ Σιδονίους καὶ Ερεμβοὺς,
Καὶ Λιβυήν.

quorum versuum interpretationem plenam pete ex Strabonis primo. Verum ergo est, Menelaum delatum è Canopo, in Sidonios, Libyamque.

Structis molibus litteræ Ægyptiæ.] Intellegit obeliscos, de quorum frequentiâ & notis consule omnino Ammianum, lib. XVII.

Rhamses AEgypti rex.

Regem Rhamsen Libyâ, Æthiopiâ.] De hac tantâ potentiâ AEgyptiorum nihil legi. nec facilè credam. Nam quod Suidas ait; Thulin quemdam AEgyptium regem, vsque ad Oceanum imperium tenuisse, à quo dicta sit Thule: quid tam infandum somniauit vllus ægrotus? Nescio an hic sit Rhamses quo regnante Ilium captum esse vult Plinius libro XXXVI. cap. VIII. vbi tamen leges, *Ramises*, corruptè.

Pag. 82.

Legebantur & indicta gentibus tributa.] De his prioribusque vide Strabonem in descriptione Thebarum lib. XVII. qui cum Cornelio Gallo illuc profectus pleraque refert oculatâ fide: egregius mehercules, & non ad vulgi gustum scriptor.

Strabo in AEgyptum iuit.

Mem-

Memnonis saxea effigies, vbi radiis solis icta est, vocalem sonum reddens.] Visitur, vt Plinius vult, in Serapis templo formâ colossi: *quem*, ait, *cottidianò, solis ortu contactum radiis crepare dicunt.* Iuuenalis: Memnonis miranda effigies.

Dimidio magicæ resonant vbi Memnone chordæ.

Dimidium cur vocet, explicat Strabo: τὸ δ᾽ ἕτερον τὰ ἄνω μέρη τὰ ἀπὸ τῆς καθέδρας πεπτωκε σεισμοῦ γενηθέντος, ὥς φασι. qui etiam vidisse se ait, & cum multis aliis circiter horam primam diei sonitum aliquem audisse. Philostratus ab Apollonio eam statuam in AEthiopiâ visam ait: & mentitur non insolens, siue ipse siue impurus ille magus. Nam certum est in AEgypto fuisse. Vide præter alios Pausaniam, in Atticis.

Claustra olim Romani imperij, quod nunc rubrum ad mare patescit.] Insertum hoc in gratiam laudémque Traiani, qui res magnas gessit ad Orientem, limitibus imperij ad rubrum mare promotis. Eleganter apud Suidam scriptor incertus super hâc ipsâ re: Ῥωμαίων ἀρχὴ, αὕτη τῶν Ἀσσυρίων καὶ Περσῶν καὶ Μακεδόνων τῶν πρὶν, μακρῷ ὑπερῆρεν. ὡρισμένη πέρασι ἑῶ ας τῆς, πρὸς μὲν ἕω, Ἰνδοῖς καὶ ἐρυθρὰν θάλασσαν, καὶ Νεῖλον καὶ καταρράκταις, καὶ λίμνην Μαιῶτιν. & reliqua, quæ non dubiè adtexit de rebus Traiani. Ita Tacitus libro IIII. *Quanto sit angustius imperatum:* præ quàm nunc videlicet meo æuo. Claustra ergo hîc imperij; non aliud quàm limes, finis. Aucti imperium à Traiano.

Irrumpit regiam.] Bouiasmum in Hercyniâ siluâ, de quo attuli suprà Strabonis verba.

Inter flumina Marum & Cusum locantur.] Marisus hîc fluuius dictus Straboni lib. VII. Maris, Herodoto: Marisia, Iornandi: AEthico Margus. Retinet nomen hodie, & incolis appellatur Maros. Pag. 83.

Cum effigie Cæsarum.] Germanici, & Drusi.

Rhescuporim.] Non in alio nomine magis variatum. Dio Ῥασκύπορις: Velleius Rhascupolin; Suetonij optimus in Vaticano codex, Thrascypolin. quomodo & in Liuio scriptum leges. At Lucanus vocat *gelidæ dominum Rascupolin oræ.* De historiâ autem ipsâ consule Dionem libro LIIII. in actis anni DCCXXXVIII. Rhascuporis rex.

Ipsorúmque regum ingenia, illi mite & amœnum.] Adeò hoc verum est, vt Cotys ille etiam litteris & poësi Pag. 84. Cotys rex eruditus.

excultus fuerit. Ad eum enim est elegia IX. Ouidij libro III. De Ponto: & in huius regno Vates ille exsulauit. quod scire volo iuuentutem.

Pag. 85. Pomponius Flaccus. Ouidio lux data.

Pomponium Flaccum veterem stipendiis.] Est ipse de quo Ouidius lib. IIII. De Ponto, eleg. IX.

Præfuit his, Græcine, locis modò Flaccus, & illo
Ripa ferox Istri sub duce tuta fuit.
Hic tenuit Mysas gentes in pace fideli:
Hic arcu fisos terruit ense Getas.

Atque idem præfuit posteà Syriæ, vt scribit noster lib. IV.

Lepidus tutor liberum Ptolomæi.

Exemplo quo maiores M. Lepidum Ptolomæi liberis tutorem in Ægyptum miserant.] Valerius Maxim. lib. IIII. cap. IIII. *Cùm Ptolemæus rex tutorem populum Rom. filio reliquisset, Senatus M. Æmilium Lepidum Pontif. Max. bis Consulem ad pueri tutelam gerendam Alexandream misit: amplissimique & integerrimi viri sanctitatem, reip. vsibus & sacris comparatam externæ procurationi vacare voluit, ne fides ciuitatis nostræ frustrà petita existimaretur.* Iustinus lib. XXX. *Mittitur & M. Lepidus in Ægyptum, qui tutoris nomine regnum pupilli administraret.* Exstant & denarij argentei cum inscriptione, M. LEPIDVS. PONT. MAX. TVTOR. REG. in parte versâ, caput turritum, subscriptum, ALEXANDREA.

Amotum in Ciliciam memoraui.] Pompeiopolim, suprà. Suetonius paullò aliter hæc narrat, & cum Tiberij probro: *Sed & Vononem Parthorum regem qui pulsus à suis, quasi in fidem populi Romani cum ingenti gazâ Antiochiam se receperat, spoliauit perfidiâ, & occidit.* Vt Taciti narratio est, Imperator extrà culpam.

Pag. 86.

Quæ ab illo in Cæsarem tentabantur Dein Piso abire Suriâ statuit.*] Ad eam quam posui notam, suspicio mihi est ne quid desit. non enim satis plena videtur narratio.

Admouere hostias.

Admotas hostias.] Sacrorum verbum est. Suetonius in Caligulâ, *Admota altaribus victima, succinctus popa-rum habitu.* idem significat, quod Tibullo & aliis, statuere ad aram.

Magorum deuotionumque, ritus.

Reperiebantur erutæ humanorum corporum reliquiæ, & nomen Germanici plumbeis tabulis insculptum.] Dio sic expressit, ὀστᾶ γὰρ ἀνθρώπων ἐν τῇ οἰκίᾳ ἐν ᾗ ᾤκει κατορωρυγμένα, καὶ ἐλασμοὶ μολιβδίνοι ἀράς τινας μετὰ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ἔχον-

τοῦ ἔχοντος εὑρέθη. Sunt hæ persuasiones à vulgo: & ideo vanæ. Appuleius callide descripsit III. Milesiar. *destruxit feralem officinam omne genus aromatis, & ignorabiliter laminis litteratis, & infelicium manium durantibus clauis, defletorum, sepultorum etiam cadauerum expositis multis admodum membris. hic nares & digiti, illic carnosi* (vel etiam *cariosi*) *claui pendentium: alibi trucidatorum seruatus cruor, & extorta dentibus ferarum trunca caluaria.* Ita nos eum locum totum emaculamus.

Componit epistolas, quis amicitiam ei renuntiabat.] Mos ex veteri illâ & simplici vitâ: quâ receptum, amicitiam & inimicitiam promptam habere in ore & in fronte. Mos qui publice obtinebat, priuatimque. Publice, Liuius lib. XXXVI. *Consulti feciales à M'. Acilio Consule num prius Ætolis renuntianda amicitia esset, quàm bellum inferendum.* Lib. XLIII. *Missi legati Perseo amicitiam renuntiarunt.* Priuatim, infra lib. VI. *Morem fuisse maioribus quoties dirimerent amicitias, interdicere domo, eúmque finem gratiæ ponere.* Lib. III. *Quamquam non ultra foret sæuitum, quàm ut amicitiâ Cæsaris prohiberetur.* Suetonius Aug. cap. LXVI. *Cornelio Gallo ob ingratum & maleuolum animum domo & prouinciis suis interdixit.* Idem in Claris Grammat. de Curtio Niciâ: *Pompeium offendit, domóque ei interdictum est.* Sic Badius Campanus apud Liuium XXV. palam omnibus renuntiat hospitium Crispino. Atque hoc est, quod Cicero inimicitias denuntiare ait, pro L. Flacco: *Etenim cùm à clarissimis viris iustissimas inimicitias sæpe cum bene meritis ciuibus depositas esse vidissem: non sum arbitratus quemquam amicum patriæ nouas huic inimicitias nullâ acceptâ iniuriâ denuntiaturum.* Seneca epist. LXXVII. *Inimicitias mihi denuntias, si quidquam ex iis quæ cottidie facio, ignoraueris.* Idem, quod Indicere inimicitias. Seneca lib. III. De ira: *Quid iuuat tamquam in æternum genitos iras indicere & breuissimam ætatem dissipare?* Vnde inimicitiæ indictæ, uti indictum bellum. Sidonius lib. VII. *Inimicitias indictas honestè exercet, tardè credit, celeriter deponit.* Item Inimicitiæ testatæ, quasque literarum testimonio signarent. Valerius lib. IIII. *Acerrime cum Scipione Africano Macedonicus dissenserat, eorúmque ab æmulatione virtu-*

Mos renuntiandæ amicitiæ.

Inter priuatos idem mos.

Denuntiare inimicitias.

Indicere inimicitias.

Testatæ inimicitiæ.

tis profecta contentio ad graues testatásque inimicitias progressa fuerat. Nec aliud censeo, cùm legimus inimicitias ex professo. Huic aperto mori vtinam his moribus locus: Sed vt omnia vitia nostro æuo; sic fraus, simulatio, dolus succreuit, & pessimum amicitiæ venenum blanditiæ fallaces. Nouimus nos eiusmodi stelliones, qui amicos quibus arrident mox arrodunt. & quibus nulla spes famæ est, nisi in labe famæ alienæ. Datum est nobis grande *exemplum præcauendi, quomodo fraudibus inuolutos aut flagitiis commaculatos: sic specie bonarum artium falsos, & amicitia fallaces*, vt verè dixit noster vates.

Quo propiùs regrederetur.] Bene, suo quodam sensu. quid si tamen, *properius*?

Pag. 87. *Muliebri fraude cecidisse.*] Plancinam intellege: nec Liuiam omitte. quam certum mihi est huic sceleri fuisse architectam.

Per dextram iurare. *Iurauere amici, dextram morientis contingentes.*] Quæ sedes fidei. Sed & apud Xenophontem Cyrus moriens hortatur amicos vt dextram suam contingant. εἴ τις ὑμῶν, ἢ δεξιᾶς βούλεται τῆς ἐμῆς ἅψασθαι, ἢ ὄμμα τοὐμὸν ζῶντος ἔτι προσιδεῖν ἐθέλει, προσίτω.

Pag. 88. *Haud multum triginta annos egressum.*] Obiit Germanicus anno XXXIIII. vitæ acceptæ.

Prætuleritne veneficij signa.] Multi adfirmant. Plinius lib. XI. *Cor negatur cremari posse in iis qui cardiaco morbo obierunt, aut veneno interemptis. Certè exstat oratio Vitellij, quâ reum Pisonem eius sceleris coarguit, hoc vsus argumento: palámque testatus non potuisse ob venenum cor Germanici Cæsaris comburi.*

Pag. 89. *Quæ luctum amissæ sororis tum primum læto cultu mutauit.*] Quasi in gratulatione, aut quasi voti damnata. Vide Festum, in verbis, Minuitur luctus. Sed quid vocat lætum cultum? Vestémne albam, positâ nigrâ? an aurum & ornamenta, quæ in luctu ponebant feminæ, eóque finito recipiebant? Non tam procliue id statuere, propter veteres scriptores, qui hâc in re sententiis diuersi. Dionysius lib. VIII. nigram vestem feminis attribuit. γυναῖκες Ῥωμαίων, ἃ νόμος ἐστὶν αὐταῖς ἐπὶ τοῖς ἰδίοις καὶ ἀναγκαίοις ποιεῖν κήδεσιν, ἀποθέμεναι χρυσόν τε καὶ πορφύραν καὶ τὸν ἄλλον κόσμον, μέλασιν ἀμφιασμοῖς χρώμεναι τὸν ἐνιαύσιον ἐπιγ-

Quæ vestis feminarum in luctu. Nigra, vt multi adserunt.

ἐπένθησαν χρόνον. Apud Suidam incertus scriptor, de Marcij funere: καὶ αἱ γυναῖκες ἀποθέμεναι χρυσὸν καὶ τὸν ἄλλον κόσμον, καὶ μέλασιν ἀμφιασμοῖς χρησάμεναι, καὶ πενθήσασαι ἐνιαύσιον χρόνον. Et Varro clarè lib. III. De vitâ populi Romani, *vt dum supra terram esset, ricinis lugerent: funere ipso, vt pullis pallis amictæ.* Ibidem. *Propinquæ anthracinis, proximæ amiculo nigello, capillo demisso sequerentur lectum.* Valerius lib. I. cap. I. De Cannensi clade. *Itaque matres ac filiæ coniugésque nuper interfectorum, abstersis lacrimis, depositísque doloris insignibus, candidam induere vestem & aris dare thura coactæ sunt.* At alij ecce consensu, albam. Herodianus in funere Seueri: αἱ γυναῖκες λιτὰς ἐσθῆτας λευκὰς ἀμφιεννύμεναι σχῆμα παρέχουσι λυπουμένων. Statius in Lacrimis Etrusci:

Alba vt alij.

Huc vittata comam, niueóque insignis amictu
Mitibus exsequiis ades.

adsignat, vt vides, niueam vestem, quia mulier. Sed clarissimè Plutarchus: διὰ τί λευκὰ φοροῦσιν ἐν τοῖς πένθεσιν αἱ γυναῖκες ἱμάτια, ἢ λευκοὺς κεκρυφάλους; & vide apud eum caussas. Quid statuemus in dissensu tam aperto? pacem. quam facilè conficio ex temporum ratione. Variatum scilicet hâc in re apud Romanos fuit. Priscis temporibus dum resp. vixit & libertas, nigræ vestes etiam feminis in luctu. id docent ij scriptores, qui omnes consentiunt in narratione moris qui illo æuo. At sub Impp. rep. exstinctâ, in vsum venerunt lugubrium, albæ. docent ij alterius classis testes, qui non id referunt nisi de temporibus secutis. Hoc nisi tenes, nunquam erit vt soluas eum nodum. Sed quæ caussa huius mutationis? Credo, diuitiæ & luxus. Matronis antiquis color albus & niger cogniti: iisque solis, vel præcipuis vsæ. At post sericam traductam vestem, & vulgatam Coam; post galbanam, cæruleam; amethystinam; & tot genera reperta colorum; rarus dignioribus feminis albi vsus. spretus inquã, (quod ex poëtis facilè disces) contemptusque color albus, adeò vt nota luctus fuerit superbo sexui, eum induisse. Hoc constanter censeo. mouet me leuiter Appuleij locus lib. II. qui inferiori illo æuo, *matronam flebilem fuscâ veste contectam* describit, non vt debuit, alba: nec tamen demouet, quia aut priscum ritum in animo habuit, vt solet, Appuleius;

In concordiam scriptores ij reducti.

Caussa coloris mutati, parum certa.

Remota ex Appuleio obiectio.

pulcius; aut aliud in prouinciis fuit, vbi id gestum, more Græciæ videlicet retento, apud quos feminæ in luctu nigræ.

* Pro veste nigrâ Tibullus clarè est, lib. III.

Pars quæ sola mei superabit corporis, ossa
Incinctæ nigrâ candida veste legant.

At Liuius suspicionem facit, nihil in veste mutatum: sed dumtaxat in muliebri mundo. Valerij certè Tribuni in legem Oppiam verba apud eum sunt, lib. XXXIV. *Mulieres quid aliud in luctu, quàm purpuram atque aurum deponunt; quid cùm eluxerunt, sumunt?* Nam quod Festus tradidit lugentes in pellibus fuisse, αἰνιγματῶδες est. *Pellem*, inquit, *habere Hercules fingitur, vt homines cultus antiqui admoneantur. Lugentes quoque diebus luctus in pellibus sunt.* Nihil tale reperio, nisi consentis mihi magne Festi interpres, (te, Scaliger, appello) vt accipiam de laneis Vittis: quas mulieres in luctu sumpsisse è variis scriptorum locis certum. An hoc mauis, insiticium istud emblema à Paullo esse? qui respexerit scilicet ad Barbaricum morem sui æui, quo etiamnunc apud nos receptum, pelles extremis oris vestium assui in luctu. Tu nos doce.

Festi obscurus mihi locus. Scaliger aliquis illustrato.

Pag. 90. *Castellum Ciliciæ, cui nomen Celenderis.*] Nominat id Iosephus lib. XVII. collocatq. in viâ quâ Romã ibatur. sed in eo scriptum reperies, *Celendris*. meminit & Ptolemæus. Antiquissimum id fuit, si Apollodoro fides lib. III. Biblioth. qui conditionem eius refert ad Sandarum Tithoni nepotem. ὃς, inquit, ἐκ Συρίας ἐλθὼν εἰς Κιλικίαν πόλιν ἔκτισε Κελένδεριν.

Celenderis.

Pag. 91. *Tum Sentius occanere cornua tubásque.*] Occultè surreptum Sallustio est, *Iussu Metelli cornicines occanuere.*

Pag. 92. *Sumpto iustitio desererentur fora.*] Olim in tumultu aut calamitate à Dictatore Consulibusve indici iustitium solitum: nunc passim in funere principum virorum. Sic lib. I. *Qui fine Augusti & initiis Tiberij auditis, ob iustitium aut gaudium intermiserat solita munia.* De vi habituque iustitij nihil melius possum Petro Fabro, eruditæ diligentiæ viro, quem consule lib. II. Semestrium cap. X.

Iustitium in funere.

Et quanquam neque insignibus lugentium abstinebant.] Indicto enim iustitio, mutabant etiam vestem. Lucanus:

—— ferale per vrbem

Mutatio vestis in iustitio.

Iusti-

Iustitium, latuit plebeio tectus amictu
Omnis honos, nullos comitata est purpura fasces.

Iuuenalis: *Pullati proceres, differt vadimonia Prætor.* Seneca epist. XVIII. *Nam, quod fieri nisi in tumultu & tristi tempore ciuitatis non solebat, voluptatis causâ vestem mutauimus.*

Vt nomen eius Saliari carmine caneretur.] Qui honos non nisi nominibus deorum. Hoc exemplo M. Antoninus Philosophus, mortuo filio Vero, *iussit vt nomen eius Saliari carmini insereretur.* ita malo apud Spartianum, quàm, *inferretur.*

Sedes curules sacerdotum Augustalium locis, supérque eas quercea coronæ statuerentur.] Spectaculis Romam transductis, magno honori fuit publicus in iis locus. exempla multa. Eualuit paullatim adulatio, vt non solùm viuis, sed etiam absentibus mortuisque daretur is locus, memoriæ conseruandæ. Loci præbiti indicium, sella esset. Primum vestigium eius ritus odorari videor in Liuij verbis, lib. II. de Valerio Dictatore: *Dictator triumphans in vrbem inuehitur. super solitos honores locus in Circo ipsi posterísque ad spectaculum datus: sella in eo loco curulis posita.* Cæsari habitus deinde idem honos, vt clarè Dio lib. XLIIII. ἐψηφίσαντο τόν τε δίφρον αὐτοῦ τὸν ἐπίχρυσον εἰς τὰ θέατρα καὶ τὸν στέφανον τὸν διάλιθον καὶ διάχρυσον ἐσάγεσθαι. Mox M. Marcello defuncto. de quo verba eiusdem scriptoris, lib. LIII. Μαρκέλλῳ τὴν καὶ εἰκόνα χρυσῆν, καὶ στέφανον χρυσοῦν, δίφρον τε ἀρχικὸν ἔς τε τὸ θέατρον ἐν τῇ τῶν ῥωμαίων πανηγύρει ἐσφέρεσθαι, καὶ ἐς τὸ μέσον τῶν ἀρχόντων τῶν τελούντων αὐτὰ τίθεσθαι ἐκέλευσε. id est, *Marcelli & imaginem auream, & coronam auream & sedem curulem Romanis ludis in theatrum inferri iussit, mediáque illa poni inter sedes editorum.* Sed & Seuerus, Pertinaci mortuo non vnam sellam, sed tres in theatro posuit: vti apud Xiphilinum scribitur his verbis. καὶ χρυσῆν εἰκόνα αὐτοῦ ἐφ' ἅρματος ἐλεφάντων ἐς τὸν ἱππόδρομον ἐσάγεσθαι, καὶ ἐς τὰ λοιπὰ ἐκέλευσε θέατρα θρόνους τετρεῖς κατὰ χρύσους αὐτῷ ἐσκομίζεσθαι. Lego etiam sedes aureas in theatrum illatas Tiberio & Seiano absentibus; & miror interpretem id vertisse, currus, apud Dionem lib. LVIII. δίφρους τε ἐπιχρύσους ἐς τὰ θέατρα ἀμφοῖν ἐσέφερον. Germanico igitur decretæ eiusmodi curules sedes per trina, vt

Sedes in theatris.

Quando inualuerit is mos.

Xylandri in Dione lapsus.

na, vt opinor, theatra inter sacerdotũ Augustalium sedes & coronæ in iis è quercu, ob ciues scilicet seruatos. Hunc ritum non alibi adhuc videram explicatum.

Arcus cum inscriptione rerum gestarum, & mortem ob remp. obisse.] Hoc Druso quoque fratri eius tributum; & voluit dictum Pedo ad Liuiam:

Pedo emendatus.

Consul, & ignoti victor Germanicus orbis,
Qui fuit, heu mortis publica caussa: legor.

Sed tu rescribe, *Cui fuit*: ad hanc mentem.

Imagines illustrium in templis Curiaque.

Cùm conferetur clypeus auro & magnitudine insignis inter auctores eloquentiæ.] Veteris inuenti fuit imagines illustrium virorum publicè in templo, curiaque deponi & quasi dedicari. Sic Africani imago in Capitolio, Catonis Censorij in Curiâ collocatæ. Valerius Maximus, lib. VIII. cap. XV. *Africanus imaginem in cellâ Iouis opt. max. positam habet: qua quotiescumque funus aliquod Cornelia genti celebrandum est, inde petitur: vnique illi instar atrij, Capitolium est. Tam hercle quàm superiori Catoni, Curia. vnde effigies illius ad eiusdem generis officia expromitur. Gratum ordinem, qui vtilissimum reip. Senatorem tantum non semper secum habitare voluerit.* Sed cumulatiùs id fecit vt apparet, Augustus, qui primarias imagines in Curiâ collocauit, suis quasque locis distinctas: siue quis belli, siue pacis artibus claruisset. Ita suprà legimus, *Hortensij imaginem positam inter Oratores*: idemque honos nunc Germanico petitus. Sed clypei nomine Tacitus cur vsus? quia imagines illæ, vt censeo, instar militaris clypei rotundæ: ex ære, auro, argento. Plinius, *Scuta qualibus ad Troiam pugnatum est, continebantur imagines. vnde & nomen habuêre clypeorum, non vt peruersa Grammaticorum subtilitas voluit à Cluendo.* Scuta autem apud Homerum, formâ orbis. Liuius lib. XXV. in ceterâ prædâ Hasdrubalis clypeum argenteum repertum ait, cum imagine ipsius. Suetonius Domitiano: *Senatus adeò lætatus est, vt repletâ certatim curiâ, scalas etiam insuper, clupeósque & imagines eius coram detrahi, & ibidem solo affligi iuberet.* Capitolinus in Antonino: *Ceteris honoribus refutatis, clypeum Hadriano magnificentissimum posuit, sacerdotes instituit.* Trebellius in Claudio: *Illi clypeus aureus, vel vt Grammatici loquuntur, clupeum aureum, Senatus totius*

Augusti institutum.

Clypeus, pro imagine.

Κατὰ τῦ γλάφον quia sculpta.

totius iudicio in curiâ collocatum est, vt etiam nunc videtur. Quod ait Grammaticos malle, clupeum: verum est. & puto in Capro legisse, *Clupeum, imago: Clipeus, ἀσπίς.* Sed & Liuius Grammaticis paruit, lib. LX. *Ab his columnis, quæ incommodè posita videbantur signa amouit: Clypeáque de columnis & signa militaria affixa dempsit.* In monumento prisco. HVIC. DECVRIONES. FVNVS. PVBLICVM. STATVAM. EQVESTREM. CLYPEVM. ARGENTEVM. LOCVM. SEPVLTVRÆ. DECREVERVNT. Nec tamen semper hi clypei cum effigie: sæpe sine eâ, cum nudo nomine ponentis, & cui ponebantur: siue etiam cum ponendi caussâ. Philo Iudæus egregiè, De legat. ad Caium: Πιλᾶτος ἦν τῶν ὑπάρχων ἐπίτροπος ἀποδεδειγμένος τῆς Ἰουδαίας. οὗτος οὐκ ἐπὶ Τιβερίῳ μᾶλλον, ἢ ἕνεκα τοῦ λυπῆσαι τὸ πλῆθος, ἀνατίθησιν ἐν τοῖς κατὰ τὴν ἱερόπολιν Ἡρώδου βασιλείοις ἐπιχρύσους ἀσπίδας, μήτε μορφὴν ἐχούσας μήτε ἄλλο τι τῶν ἀπηγορευμένων, ἔξω τινὸς ἐπιγραφῆς ἀναγκαίας, ἣ δύο ταῦτα ἐμήνυε, τόν τε ἀναθέντα, καὶ ὑπὲρ οὗ ἡ ἀνάθεσις. Nec verò publicè solùm hos clypeos, sed & priuatim sibi quisque ponebat. Plinius, *Suorum verò Clypeos in sacro vel publico priuatim dicare primus instituit Ap. Claudius, qui Consul cum Seruilio fuit, anno vrbis* CCLIX. & quæ sequuntur. reperióque exemplum clypei priuati in lapide veteri:

Grammaticorum acumen, à Liuio non spretum.

Clypei priuatim dicati.

NESTORI
AVG. NEPETE
HIC. LVDOS. FECIT
ET. DEDICATIONE
STATVÆ. PATRONI
QVAM. IPSE. POSVIT
ET. CLVPEI. SVI. ITERVM
MVNICIPIBVS. NEPESINIS
EPVLVM. DEDIT.

Vti turmæ Idibus Iuliis imaginem eius sequerentur.] Ita accipio, vt in solemni illâ Transuectione equitum Germanici imago pro vexillo esset, quod sequerentur. Libro VI. *Quorum imagines pro vexillis secuti essent, duces Imperatorésque diligerent.* Aliud autem Transuectio equitum: aliud Recognitio, siue Censio, siue Probatio. & caue ea confundas. Transuectio à Q. Fabio Rulliano instituta, vt Liuius

Pag. 93.

Equitū transuectio.

Liuius lib. IX. Valerius I. auctores sunt. eiusque formam & quasi Pompam graphicè depinxit Dionysius libro VI. Idibus Quinctilibus siue Iuliis fieri solitam Dionysius idem dixit, quia victoria ad lacum Regillum incidit in eum diem. Sed & *Castorum ædes Idibus Quinctilibus dedicata*, ait Liuius lib. II. quorum honori præcipuè transuectio instituta. At recognitio equitum, olim à Censoribus singulis lustris: postea ab Imperatoribus passim facta tempore non certo. idque non aliud fuit, quàm censura quædam in equites equosque publicos, & quasi examen. Suetonius in Augusto: *Equitum turmas frequenter recognouit.* In Caligulâ: *Equites Romanos seuerè curioséque, nec sine moderatione recognouit, palam adempto equo, quibus aut probri aliquid aut ignominiæ inesset. eorum qui minore culpâ tenerentur, nominibus modò in recitatione praeteritis.* In Claudio: *Recognitione equitum, iuuenem probri plenum, sed quem pater probatissimum sibi affirmabat, sine ignominiâ dimisit, habere dicens censorem suum.* Vide Plutarchum in Pompeio: Festum, Censio: Agellium, lib. IIII. & VIII. sed ante omnes, Iacobum Raeuardum Variorum lib. II. cap. XV. Belgarum iurisque magnam spem. cuius immaturæ mortis inuidiam ne nunc quidem sustinent fata.

Recognitio equitum.

Raeuardi laus.

Liuia nupta Druso, duos virilis sexus simul enixa est.] Disce ergo hinc, quod nondum alij, Tiberium illum Drusi F. Tiberij N. quem Caius sustulit, superfuisse ex his geminis: & ideò Gemellum cognominatum. Et sanè numismata quædam huius Drusi ærea exstare aiunt, in quibus expressa gemellorum capita surgentia è copiæ cornu.

Gemini Druso nati.

Eodem anno grauibus Senatus decretis libido feminarum coërcita.] Quorum decretorum particula hæc apud Tertullianum, De pallio: *Habes spectare quod Cacina Seuerus grauiter Senatui impressit, matrona sine stolâ in publico denique Lentuli Auguris consulis, quæ ita se exauctorasset, pro stupro erat pœna: quoniam quidem indices eustodésque dignitatis habitus, vt lenocinij facilitandi impedimenta, sedulò quadam desuefecerant.*

Stupra quomodo olim vindicata.

Vistilia licentiam stupri apud Ædiles vulgauerat, more inter veteres recepto qui satis pœnarum aduersum impudicas in ipsâ professione flagitij credebant.] Minus expressa apud

apud alios vestigia huius moris: quæ hic in Tacito clara. Appâret autem in stupra matronarum ordinis primi aut secundi, grauiter semper animaduersum, ad seruandum publicum decus: non tam grauiter in libertinarum aut è plebe. quibus hæc militia Venerea, moribus tantùmnon permissa: quod vel ex Horatio, Ouidio aliisque liquere potest. Sed & illud paret cuiuis fœminæ licitum fuisse vulgare corpus, modo apud AEdiles id profiteretur. Cui professioni consequens, vt iure cederet & dignitate matronali, etiam, vt opinor, ornamentis; censereturque inter togatas. Quod facile adstruo ex Suetonij verbis in Tiberio, cap. XXXV. *Femina famosa, vt ad euitandas legum pœnas iure ac dignitate matronali exsoluerentur, lenocinium profitericæperant: quas, ne quod refugium in tali fraude cuiquam esset, exsilio affecit.* Vt ergo ibi lenocinium profitebantur, ad amittendum ius matronarum: sic hic stuprum, eâdem fine. Quæ tamen professio irrita facta posteà ex nouâ lege: eleganterque ad hanc rem Papinianus l. x. De adult. *Mulier quæ euitandæ pœnæ adulterij gratiâ lenocinium fecit, aut operas suas scenæ locauit, adulterij accusari damnarique Senatusconsulto potest.* Sed apud AEdiles cur ea professio? non apud Censores, altosve? quia comperior ab antiquo AEdilibus curam fuisse fornicum, popinarum, locorum eorum in quibus Honos non colitur aut Virtus: itemque personarum, quæ sæpiùs in iis locis, quàm in templo Mariano. Ideò Seneca, vt solet, eleganter: *Inuenies voluptatem circa balnea & sudatoria, ac loca Ædilem metuentia* id est, fornices & popinas. Et illuc alludens Iustinus scribit, Dionysium *apud Ædiles aduersus lenones iurgari* solitum, lib. XXI. Itaque AEdilibus curæ nosse publica scorta, habere ea in tabulis, vt sic dicam, & albo: & si quam vulgantem se, extra eum numerum nacti, multabant. Liuius lib. x. *Eo anno Q. Fabius Gurges Consulis Filius* (is autem tunc AEdilis) *aliquot matronas ad populum stupri damnatas pecuniâ multauit.* Nec pecuniâ solum, sed & exsilio. Idem lib. XXV. *Vilius Tapullus & M. Fundanius Ædiles plebei aliquot matronas apud populum probri accusarunt: quasdam ex eis damnatas in exsilium egerunt.* Deducebantque iidem in iudicium etiam hoc crimine viros, vt in Liuio lib. VIII.

Permissa promodum libertinis.

Etiam matronis, si professæ.

Quæ habitum matronalem deponebant.

Professio apud AEdiles.

AEdiles accusabant ad populum.

Data

Data à M. Flauio visceratio, erant qui per speciē honorādæ parentis meritam mercedem populo solutam interpretarentur, quòd eum die dictā ab Ædilibus crimine stupratæ matris familias absoluissent. Pertinere ad hanc rem Laberij versum puto, vt ego eum restituo apud Agellium libro XVI. *Cocionem peruulgatè dicit, quem veteres Arilatorem dixerunt. Verba Laberij hæc sunt: Duas vxores, hoc hercle plus negotij est, inquit Cocio sex ediles viderat.* Scribo. *Duas vxores? hoc hercle plus negotij est, inquit Cocio: sed Ædiles viderint.* Non alia Laberij scriptio aut mens. Duásne vxores ille habet? inquit. hercle satis negotiosum negotium homini, vt ait Cocio. verùm id AEdiles viderint, quorum hæc cura. Dixi eiusmodi infames feminas cessisse dignitate matronali, etiam ornamentis. De dignitate, liquet ex Suetonio: de ornamentis, ex Tertulliano, De cultu: *Quid minus habent infelicissima illa publicarum libidinum victima? quas si quæ leges à matronis & matronalibus decoramentis coërcebant, iam certè seculi improbitas honestissimis quibusque feminis vsque ad errorem dinoscendi coæquauit.* Censeo autem posuisse eas institam, stolam, vittas, imò sumpsisse meretriciam togam. Inducor à Iuuenali,

——*Carfinia talem*
Non sumet damnata togam.

qui de matronâ aliquâ stupri damnatâ sentire videtur, cui ex more sumenda toga. De eâ satis dictum aliis, & præsertim M. Antonio Mureto: cuius doctrina, iudicium, facundia, semper mihi magna. Vnum addo, manasse videri morem eum ab Athenienſibus: apud quos scorta pariter veste â matronis discreta. idque ex lege. Suidas. νόμος Ἀθήνησι, τὰς ἑταίρας ἄνθινα φορεῖν.

Laberij restitutio. Prouerbiali formâ est, Hoc plus negotij est, inquit Cocio. Et Ciciones sæpe in vulgi dicto veniebant: vt Plauti illud, Vetus est, Nihili cocio. Vide eundem Tertull. Apol. cap. VI. Lecticas etiā posuerunt, vtique post Domitiani edictum. de quo alibi.

Athenienſes meretrices quo habitu. Item Artemidorus notat li. II. cap. III.

Exacta & à Titidio Labeone.] Vertranius, *exactum*: cui adsentio.

Illo pretendente LX. *dies ad consultandum datos necdum præteriisse*] Dies sexaginta dati lege Iuliâ, à die deuortij, marito ad accusandum. Clarum ex l. XI. XII III. XV. Ad legem Iuliam de adulteriis. quas vide.

Sacra externa sepressa.

Actum & de sacris Ægyptiis Iudaicisq. pellendis.] Non tunc primū. Nam & Agrippa Præfectus vrbi ab Augusto, sacra Aegyptia repressit: edicto, nequis ea inter quingentos ab vrbe passus exerceret. id accidit anno DCCXXXIV. vt ha-

vt habes apud Dionem LIIII. Sed de hoc Tiberiano edicto capiendus Seneca epist. CIX. *His instinctus abstinere animalibus cœpi: & anno peracto, non tantum facilis mihi erat consuetudo, sed dulcis. Quaris quomodo desierim? In Tiberij Cæsaris principatum iuuentæ tempus inciderat. alienigena tum sacra mouebantur: & inter argumenta superstitionis ponebatur animalium quorundam abstinentia.* Apparetque eum intellegere etiam Iudaica sacra; qui abstinuerunt animalibus quibusdam, vt sue. Quamquam & Romani postea diebus religiosis abstinere carne cœperint, AEgyptio ritu. Spartianus in Iuliano: *Sæpe autem, nullâ existente religione, oleribus leguminibúsque contentus, sine carne cænauit.*

Carne abstinebant certis diebus AEgyptij & Romani.

Quattuor millia libertini generis in insulam Sardiniam veherentur. Iosephus lib. XVIII. id deplorat, & ostendit in eo numero solos Iudæos fuisse. cui subscribit Suetonius: *Iudæorum iuuentutem, per speciem sacramenti, in prouincias grauioris cæli distribuit.* Huic calamitati occasionem causamque præbuisse stupra quædam & fraudes tectas nomine religionis non inlucundè Iosephus idem describit, in historia Paullinæ & Mundi, quem, si animus fert, vide lib. XVIII. cap. VII.

Iudæi in Sardiniam pulsi.

Quæ septem & quinquaginta per annos Vestalibus sacris præfederat. At lex definiebat ministerio virginum tantum annos triginta. spontanea igitur mansio illa Occiæ.

Quòd mater eius in eodem coniugio manebat. Id est, vniuira esset: cuius rei honos. Tertullianus: *Monogamia apud Ethnicos in summo honore est: vt & virginibus nubentibus vniuira pronuba adhibeatur, & sic auspicij initium est. Item in quibusdam sollemnibus & auspicijs, vt prior sit vniuira locus. Certè Flaminia non nisi vniuira est.* Pag. 94.

Honos monogamiæ.

Statuit frumento pretium. De modo pretioque annonæ, infra lib. XV.

Cæsar posthabitam decies sestertij dote solutus est. Numerus hic in dote, quod obseruauimus, quam legitimus & solemnis. notatque diserte Iuuenalis,

Decies H S. semper ferè in dote.

—— *& ritu decies centena dabuntur*
Antiquo.

Et Seneca: *Beatiorésne illos putas, quorum Pantomima*

decies sestertio nubunt, quàm Scipionem, cuius liberi à Senatu in dotem æs graue acceperunt? Et Martialis non vno loco.

Domini vox varie vsurpata.

Acerbéque increpuit eos qui ipsum Dominum dixerant.] Rectissime, facta tantùm suppetiissent dictis. Nam Domini vox propriè, non nisi in seruos. Tamen reperio Augusti æuo & infra, à liberis patres appellatos Dominos: & à fratribus blandientibus fratres. Quod tamen Augustus in suâ domo vetuit. Suetonius: *Dominum appellari se nec à liberis quidem aut nepotibus suis vel seriò vel ioco passus est: atque huiusmodi blanditias etiam inter ipsos prohibuit.* Tangit ecce vtrumque morem, & vellem id interpretes monuissent. Quod patres, domini; etiam ex * Diadumeni Cæsaris epistolâ cognosco, ad matrem: *Dominus noster & Augustus nec te amat, nec ipsum se, qui inimicos suos seruat.* Et clarè ex illo Martialis:

Aduersum patres.

* Lampridius in eius vitâ.

E seruo scis te genitum, blandéque fateris,
Cùm dominum appellas Sosibiane patrem.

Aduersum fratres.

Quòd fratres sic dicti; locus elegans Senecæ, epist. cv. *Illud mihi in ore erat domini mei Gallionis, qui cum in Achaiâ febrim habere cœpisset, confestim nauim conscendit: clamitans non corporis esse, sed loci morbum.* nam loquitur de fratre Iunio Gallione. Itemque coniuges inter se eo nomine vsi. Virgil.

Aduersus coniuges.

— dominum Ænean in regna recepi.

Sueton. Claudio: *Occisâ Messalinâ, paullò postquam in triclinio decubuit, cur domina non veniret requisiuit.*

Virgil. *— dominam Ditis thalamo deducere adorti.* vbi Seruius: *De Græco tractum est, qui vxorem δέσποιναν dicunt.* Apud Iurisconsultos De Legat. *Peto abs te domina vxor.* Epictetus: *αἱ γυναῖκες εὐθὺς ἀπὸ τεσσαρεσκαίδεκα ἐτῶν ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν κυρίαι καλοῦνται.* Vti & aduersum amicas, passim in poetis. Sed & obuios vulgo, Dominos vocabant. Idem Seneca: *Quomodo obuios si nomen non succurrit, dominos salutamus.* Lusit eleganter in eo more poëta Græcus in Anthologiâ:

Aduersum obuios.

ἢν ὁ φίλος τι λάβῃ, δόμινε φράτερ, εὐθὺς ἔγραψεν.
ἢν δ' αὖ μή τι λάβῃ, τὸ φράτερ εἶπε μόνον.
ὤνια γὰρ καὶ ταῦτα τὰ ῥήματα. αὐτὰρ ἔγωγε
οὐκ ἐθέλω δόμινε, οὐ γὰρ ἔχω δόμινε.

Reperio

Reperio apud scriptores Senatoréſque eorundem temporum.] Non displiceat, *Senioréſque*. primùm quia sæpè advocat noster testes eius ævi, qui fuissent in re præsenti. vt lib. III. *Memini audire me ex senioribus, visum inter manus Pisonis libellum.* & lib. XI. *Verùm audita scriptáque senioribus tradam.* Deinde quia peccatum & aliàs in eâ voce, vt lib. XIII. *Sed impetum eius, multum prius laudatâ magnitudine animi, attinuere Senatores, dissolutionem imperij docendo,* &c. vbi certè scribo, *seniores*. vt dicam in loco. Possit tamen aliquis defendere hîc Senatores: quia res quasi arcanò acta in Senatu. Sed viderit lector. à priori sententiâ nobilissimus Ianus Douza noster est; de quo plura dicere iubet & prohibet me amor. Tollam manum, & in tam boni nominis memoriâ paulisper conquiescam. Correctus Tacitus.

AD LIB. III. ANNALIVM.

INCOMTA *signa, versi fasces.*] De ornatu signorum dixi in lib. I. De versis fascibus, res sic habet. In dolore quia omnia fieri præter morem amant: etiam lictores fasces præferebant inuersos. Pedo in Elegiâ ad Liuiam, Pag. 96. Versi fasces, in luctu.

Quos primùm vidi fasces, in funere vidi:
Et vidi versos, indiciúmque mali.

Statius Thebaidos V I.

—— versis ducunt insignibus ipsi
Graiugenæ reges.

Nec fasces solum suos lictores, sed milites inuertebant etiam scuta & arma. Virgilius: Scuta item & arma.

—— & versis Arcades armis.

manentque in militiâ nostrâ hodie vestigia eius ritus. Adde, quod non indignum monitu, versionem hanc armorum, non luctus solum notam fuisse, sed etiam transfugij & defectionis. Ammianus lib. XXVI. *Eumq; secuti* Transfugæ pariter vertebant vexilla & scuta.

complures iam gladios quatientes & pila, ad Imperatorem transeunt, cum vexillis scuta peruersa gestantes: quod defectionis signum est apertissimum.

Trabea lætitiæ, non luctus.

Atrata plebes, trabeati equites.] Trabea quid ad luctum? nihil. imò contrà vtebantur eâ in diebus solemnibus lætisque; vt equitum Transuectione, quod Dionysius notat. Sed & Domitiano decretum per honorem, vt quotiens consulatum gereret, *equites Romani quibus sors obtigisset, trabeati, & cum hastis militaribus præcederent eum, inter lictores apparitorésque.* Denique nusquam trabea in luctu: equitesque Romæ togâ pullâ vsi in funere, vt reliqui ciues. Credo igitur vestem hanc trabibus purpuræ intextis (id enim trabea) sumptam hîc, non doloris indicium, sed ordinis. ad discriminandum, inquam, in coloniis equitem à plebe, & splendorem funeri conciliandum, trabeæ sumptæ. Illæ enim propriæ equitum: (nam Grammaticorum inuenta hîc non moror, qui faciunt etiam regum, ducum, augurum) & ideò Trabeata agmina, ipsi equites Statio, in Epulo Domitiani:

Trabeæ equitum propriæ.

Hic tum Romuleos proceres, trabeatáque Cæsar
Agminà, mille simul iussit discumbere mensis.

& in v. Siluarum ad Crispinum: quem locum fusius adscribam, quia mei eget.

—— non te series inhonora parentum,
Obscurum proauis, & priscæ lucis egentem
Plebeiâ de stirpe tulit. non sanguine cretus
Turmali trabéque ac remis, & paupere clauo
Augustam sedem & Latij penetrale Senatus
Aduenà pulsasti: sed præcedente tuorum
Agmine.

Statij locus emaculatus.

Verè enim emendo, *non sanguine cretus Turmali, trabeáque Remi, nec paupere clauo.* id est, non tu ex plebe satus, imò nec ex ordine equestri. quem deinde describit tribus notis, luxuriâ non indecorâ ingenij, vt solet in illo poëtà. Turmalem sanguinem vocat; quia propriæ equitum Turmæ: Trabeam Remi, quia ij trabeati, exemplo regum: Pauperem clauum, id est angustum & artum, qui ordinis equestris.

Isque explicatus.

Pag. 97.

Antonia Germanici mater.

Matrem Antoniam.] Hæc illa est Antonia Drusi, quam Plinius ait numquā spuisse. illa, quam Valerius mirè laudat

dat à continentiâ & amore in coniugem, lib. IV. cap. III.

Conlucentes per campum Martis faces.] Dixit ad morem priscum: quo ij qui funus prosequebantur, cereos manibus gestabant, candelas, funalia, faces. Donatus id obtinuisse eò censet, quia noctu olim cadauera solita efferri. Mos quidem adeò tritus, vt Isidorus *Funus dictum à funibus accensis*, velit, *quos ante feretrum papyris circumdatis ferebant.* Ambrosius De viduitate: *Vel cum accensis funalibus mox ducitur, nónne pompa funebris exsequias magis putat, quàm thalamum praparari?* Alludit Ambrosius illuc, quò sæpe poetæ: vt

Viximus insignes inter vtramque facem.

Apulcius II. Florid. *Comœdiam eius prius ad funebrem facem, quàm ad nuptialem venisse.* Calpurnius Flaccus Declamatione XXVIII. *Facem nubenti filia praferam, an rogum iacentis accendam?* Quod Isidorus ait, funes papyro circumdatos: non à se habet, sed à prisco scriptore. nec errat. Plinium ita capio lib. XVI. cap. XXXVIII. *Nec in fruticum nec in veprium genere scirpi fragiles palustréque: à quibus detracto cortice candela luminibus & funeribus seruiunt.* Cortex ille, non aliud quàm similitudo AEgyptiæ papyri: quem vtebantur fortasse homines tenuiores. Faces autem, candelasque in funeribus plerumque adultorum reperias: in puerorum, id est acerbis immaturisque, cereos fere. Vt appareat, quod Interpres vetus Persij monuit, pueros ad cereos solitos efferri, facibus tamen immixtis. Senecæ aliquot loca sunt, quæ id peruincunt. vt epist. CXXIII. *Isti mihi verò defunctorum loco sunt. quantulum enim à funere absunt, & quidem acerbo, qui ad faces & cereos vituut?* De tranquillitate vitæ cap. XI. *Totiens in vicinia meâ conclamatum est, totiens prater limen immaturas exsequias fax cereusque praces sit.* De breuitate vitæ, cap. vlt. *Quidam vero disponunt etiam illa qua vltra vitam sunt, moles magnas sepulcrorum, & operum publicorum dedicationes, & ad rogum munera, & ambitiosas exsequias. At me hercule istorum funera tamquam nimium vixerint, ad faces & cereos deducenda sunt.* vbi scribi sententia vult, *tanquam minimum.* Pertinet ad funebres faces etiam Suetonij locus, Aug. cap. XVIII. *Masgaba tumulum cùm ex triclinio*

Faces & cerei in funeribus.

Funeris etymon.

Isidorus Plinius que explicati.

Discrimen inter adulta immaturaque funera.

Pueri ad cereos elati.

Correctus Seneca.

animaduertisset magnâ turbâ multisque luminibus celebrari, &c. qui tamen ad parentationem annuam spectat, non ad funeris deductionem.

Insignia magistratus in luctu posita.

Sine insignibus magistratus.] Id est, siue togâ prætextâ, siue anulis, siue lato clauo. Quæ omnia accuratè mihi dicta in scripto De funeribus singulari. quod lucem videbit, si luce fruar ego. Loquor enim non eorum ritu, quibus pulchrum est, quod neque fuit vnquam neque futurum est, dare: qui ab hoc fuco gloriolam inter pueros partam, vnicam habent Helenam prò quâ pugnent. Miselli! quia numquam in somniis calcabunt iter AEternitatis & veræ famæ.

Ticinum vsque progressum.] Vide quædam non vulgata apud Valerium Maximum, libro v. cap. v.

Drusus non inter Iulios.

Circumfusas lecto Claudiorum Iuliorumque imagines.] Drusus hic in Iuliam familiam ne adoptione quidem venit. vnde ergo in pompâ funebri imagines illi gentis Iuliæ? nisi fortè quia mater deducta in domum Augusti. Tacitus ergo correctus.

Hæc & talia de summo pectore dici possunt: at mihi nondum euiluit coniectura mea, *Liuiorum*. Causâ duplici. primùm, non præposuissent Claudios Iuliis Tacitus. id nefas. deinde cùm à patre latæ imagines, cur omissæ à matre? quæ præsertim antiquæ, & multæ?

Pag. 98. Correctus Tacitus. Germanici duo fratres.

Non fratrem nisi vnius diei vid.] Scribe, *fratres*. nisi sui & historiæ oblitus Tacitus. Duo enim Germanico superstites fratres, Claudius naturâ, adoptione Drusus. semperque eo nomine etiam hunc noster insignit. Scripsit autem supra, Drusum & Claudium Tarracinam vsque progressos.

Edicta Principum. Seneca explicatus.

Vtq; premeret vulgi sermones, monuit edicto.] Ita moris ætate illâ, vt Princeps populum peccantem aut exorbitantem alloqueretur per libellum, coërceretque. Eò respicit meta phora scita Senecæ, epist. x c v. *Præcepta sapientiæ, quæ afflictus nostros velut edicto coërcent & obligant.* & caue quidquam ibi mutes.

Non enim eadem decora Principibus viris & Imperatori, populóque.] Si attendis, fateberis legendum, *& imperatori populo* vinclo remoto. Quod ait, principes viros, ad se refert Tiberius: quod imperatorem populum, ad Romanos rerum dominos. Sententia autem similis apud

Pedonem

Pedonem: *Non eadem vulgúsque decebit, & culmina rerum.*

Et quia ludorum Megalensium spectaculum suberat.] Vides ergo multum temporis intercessisse à die mortis Germanici, ad funus. Nam mortuus ipse extremo Nouembri. quod facilè colligo ex Suetonij verbis scribentis: *Et vt fato functum palam factum est, non solatiis vllis, non edictis inhiberi luctus publicus potuit: durauitq; etiam per festos Decembris mensis dies.* id est, per Saturnalia, quæ medio Decembri. At Megalensium spectaculum, de quo nunc, incidit in Nonas Apriles. per quas, LVDI. MATRI. MAG. vt in Kalendario notatum. Dies mortis Germanici. Megalensia, quando.

Præscripta & à Tiberio.] Melius *præscripta ei.* Pag. 99.

Fuit inter inritamenta inuidia domus foro imminens, festo ornatu.] Ob lætitiam domini redeuntis. Ornatum festum intellegit laurum & lucernas. Iuuenalis: Ornatus ædium.

Ornentur postes, & grandi ianua lauro.

De lucernis vide quæ notaui in Electis, cap. III. & adde egregium Arriani locum in Sermonibus Epicteti, lib. I. cap. XIX. ἠξίω) δημαρχίας, πάντες οἱ ἀπαντῶντες συνήδονται, ἄλλος τοὺς ὀφθαλμοὺς καταφιλεῖ, ἄλλος τὸν τράχηλον, οἱ δοῦλοι τὰς χεῖρας. ἔρχε) εἰς οἶκον, εὑρίσκει λύχνους ἁπτομένους· ἀναβαίνει εἰς τὸ Καπιτώλιον, θύει. id est, *Tribunatum aliquis adeptus est. omnes obuij gratulantur, alius oculos, alius collum, osculatur, serui manus. Domum venit, inuenit collucentes lucernas. in Capitolium ascendit, sacrificat.* Idem lib. II. τέκνον, ἂν σωθῇς, ἅψω λύχνους. ταῦτ' ἐστὶ τὰ τοῦ φιλοστόργου. μέγα σοι ἀγαθὸν ἐστι σωθῆν, πλείστων καὶ λύχνων ἅπτειν ἄξιον. Nec lucernas solùm in diebus eiusmodi festis, sed etiam funalia cereósque accendebant. Panegyristes Laudatione Theodosij: *Quid portas virentibus sertis coronatas? quid aulais tardantes plateas, accensísq; funalibus auctum diem referam?* vbi ex optimo libro lego, *aulais vndantes plateas.* Lucernæ accensæ. Arriani insignis ad eum ritum locus. Funalia & cerei accensi. Panegyricus scriptor emendatus.

T. Arruntium.] Nicolaus Faber, vir quem Probitas & Eruditio iuxtà amant (veris, nec ambitiosis laudibus vtor) Notis ad Senecam patrem legendum censet, *Lucium*, non *Titum*. verissimè. est illustris ille vir, Senator & Consularis, Augusti iudicio dignus Principatu: Tacito nostro sæpe nominatus. Pag. 100. L. Arruntius.

Ambigua Taciti lectio.

Fulcinium.] Quid? Fulcinium Trionem patronum petit Piso? atqui is accusationem eius petiit, obtinuitque. & mox etiam exsequitur. Ambigo de lectione, nisi alius aliquis Fulcinius ab isto.

Marcellum.] Eprium nomine: cuius celebre ingenium in foro.

Sex. Pompeius Valerij Maximi amicus.

Sex. Pompeium.] Est ille, qui suprà cum Appuleio consul. quem Valerius Maximus amicum patronumq. suum nimis plenâ manu laudat lib. IIII. cap. VII. Vocat clarissimum ac disertissimum virum, & addit: *A quo omnium incrementa commodorum vltrò oblata cepi: per quem tutior aduersus casus steti: qui studia nostra ductu & auspiciis suis lucidiora & alacriora reddidit.* & satis facundè dicta, quæ sequuntur. Et lib. II. cap. I. adsignificat proconsulem eum Asiæ fuisse, comite se. vocat ibi, *virum vt omnibus virtutibus, ita humanitatis quoque laudibus instructissimum*: additque, *facundissimum sermonem ore eius, quasi è beato quodam eloquentiæ fonte manasse.* Nec dissentit *Ouidius, qui vitam illi suam fortunasque non vno loco refert acceptas. vt appareat hunc Sextum amicum vnicè fuisse Musis studiisque: & ideò à nobis fugitiuam memoriam eius non frustrà retractam.

Pompeius hic proconsul Asiæ.

* Vt lib. IIII. De Ponto, eleg. I. & IIII. & V. quasvide.

Patris sui legatum.] In Hispaniâ, vt apparet ex sequentibus.

Rescriptus Taciti locus.

Priuatus inimicitias, non Principis vlciscar.] Ita emendauimus. tamen cùm vetus lectio sit, *noui Principis*: aptius, vt nunc censeo, ex eâ feceris, *non vt Princeps.*

Pag. 101.

Seruaus.] De hoc ipso Tacitus lib. VI. *Quintus Seruaus posthac, & Minutius Thermus inducti. Seruaus praturâ functus & quondam Germanici comes.*

Pag. 102. Interior locus dignissimus.

In conuiuio Germanici cùm super eum Piso discumberet.] Interior ergo discubuit Germanicus, vt dignissimus. de quo ordine sedendi non omnia mihi dicta in Conuiuio: dicam alibi, plenè & apertis tibiis.

In ordinem redacta verba Taciti.

Scripsissent expostulantes, quod haud minus.] Alieno loco hæc inserta. Mihi sententia præclarè reddi videtur, si iis amotis legas: *Senatus, numquam satis credito sine fraude Germanicum interiisse: simul populi ante Curiam voces audiebantur.* Quò tamen illa quæ superant remittenda sint, non liquet.

Effigiésque

Damnatorũ imagines tractæ.

Effigiésque Pisonis traxerant in Gemonias ac diuellebant.] Id solet in damnatis. Iuuenalis,

——*descendunt statuæ restémque sequuntur.*

Sed aut lectio verborum Taciti non recta, aut ordo. Diuellere enim statuas prius fuit quàm trahere. nisi tamen diuulsionem illam intellegit, fracturamque, quæ in Gemoniis ipsis facta. Possis legere, *ac diuellerant*, sine noxâ.

Tacitus leuiter correctus.

Custos salutis, an mortis exactor sequeretur.] Exactor, qui præpositus ad exigendum perficiendumque, & quasi custos. Liuius lib. II. De Bruto filios plectente: *Et qui spectator erat amouendus, eum ipsum fortuna exactorem supplicij dedit.* Plinius lib. IX. epistolâ ad Paulinum: *Ac deinde ex meis aliquos operis exactores, custodes fructibus ponam.* Romæ marmor epitaphium,

Exactor, quid.

M. AVRELIVS. AVGG. NN.
LIB. EPAPHRODITVS
EXSACTOR. OPERVM. DOM. NN.

Tacitus in suppliciis ferè vsurpat, vt lib. XI. *Denuntiat centurionibus qui aderant, exsequi eadem. custos & exactor è libertis Euodus datus.* Ambrosius lib. de Tobia cap. VIIII. *Dum vadis cum aduersario tuo ad magistratum, da operam liberari ab illo, ne fortè producat te ad iudicem, & iudex tradat te exactori, & exactor mittat te in carcerem.* Sed & * ἀπαλῶς reperio, quasi muneris nomen, Exactor. vt in Musæo Carpensi,

* Exactor, simpliciter: si credo, qui fructus, prædiorũ, nomina, pecuniasque exigit.

SEX. POMPEIVS. FAVSTVS
SEX. POMPEI. EXACTOR.

Ac *destinatum promere, ni eluisus à Seiano.*] Eiusdem sententiæ fuit, quod Suetonius scripsit, in Tib. cap. LII. *Quem* (Pisonem) *mox huius criminis reum putant quidam mandata prolaturum, nisi ea secreta obstarent.* loco hodie non corrupto solùm, sed defecto. Conatur tamen ingeniosè Torrentius, *ni Seianus secretò obstaret.*

Pag. 103. Suetonii desperatus apud me locus.

Tacitus admutilatus.

Qualem Piso diem supremum, noctémque egisset: atque illo pleraque sapienter.] Non fugiet corruptio loci attentum lectorem. Quis enim erit, ad quem hæc referantur, *Atque illo?* nullum certè nomen præiuit. Puto mutila esse, nisi sint, scribe, *Atque filio.* Fit enim ἀπὸ κοινοῦ filium Pisonis attulisse parentis codicillos, & ab eo quæsisse Tiberium singulatim de morte.

Pag. 104. Piso collega Aug. Tiberioque in consulatu.

Per collegium consulatus.] Quián' Augusto collega, an quia Tiberio ipsi? Vtrumque enim verum. & consul cum Augusto fuit anno DCCXXXI. consul iterum cum Tiberio, DCCXLVII.

Magistratus non iudicant.

Nam referente Cæsare, magistratus etiam eo munere fungebantur.] Non vanè id notat. prisco enim more, magistratus à iudicandi onere immunes. Cicero in Verrem actione I. & alij.

Pars vt Cn. Pisoni filio concederetur, ísque prænomen mutaret.] Quod & factum. nisi Dio mihi imponit, qui libro LX. Lucium (non Cnæum) Pisonem Cn. Pisonis & Plancinæ filium præfuisse Africæ sub Claudio tradidit.

M. Piso exutá dignitate.] Senatoriâ videlicet. Ita inferiùs scriptum, *exuere ordinem.*

Pag. 105. Taciti sententia compar Thucydidæ.

Adeò maxima quæque ambigua sunt, dum alij quoquo modo audita pro compertis habent.] Similis querela Thucydidis lib. I. οἱ γὰρ ἄνθρωποι τὰς ἀκοὰς τῶν προγεγενημένων, ἐὰν ἐπιχώρια σφίσιν ᾖ, ὁμοίως ἀβασανίστως παρ' ἀλλήλων δέχονται. & statim: οὕτως ἀταλαίπωρος τοῖς πολλοῖς ἡ ζήτησις τῆς ἀληθείας, καὶ ἐπὶ τὰ ἕτοιμα μᾶλλον τρέπονται. nec dubium quin ad hæc loca respexerit noster.

Mos de auspiciis imperioq. repetēdis. Liuius explicatus. Imperiū minuebatur, ingressu vrbis.

At Drusus vrbe egressus repetendis auspiciis, mox ouans introiit.] Quæras, quò hæc egressio & reditio? Ad morem priscum. quo obtinuit, vt qui è prouinciis cum imperio redirent, illud ipsum amitterent simul intrassent vrbem. Ideò Liuius lib. XXVI. *Quinto Fuluio ne minueretur imperium, si in vrbem venisset, decreuit Senatus.* Et magis ad lucem Taciti, quod Dio lib. LIIII. tradit, Augusto decretum perpetuum Proconsulare imperium, ita vt nec si intra vrbem venisset, minueretur, néve necessum esset (vt ipse loquitur) ἀνανεοῦσθαι τὴν ἀρχήν. id est, renouare, siue vt Tacitus, repetere auspicia. Nam auspicij nomine etiam imperium hìc cape. Sed cui rei Druso opus fuit repetito imperio? ad ouationem. Nam qui triumphans ouánsve vrbem ingreditur, cum imperio id facit in illum diem: Drusus autem imperium amiserat ingressus vrbem ob fratris sui mortem. Debuit ergo repetere, vt ouaret. Eius sententiæ sunt, quæ apud Ciceronem legis, spem triumphi abiicientem: * *Vtar eâ portâ, quam primam videro.* & apud Cœlium: *Neque enim stultè Appius,*

Triumphus & ouatio non potest sine imperio.

Cicero explicatus.

* Ad Atticū, lib. VII. epist. VII.

pius, qui simul atque Delabella accessit ad tribunal, introierat in vrbem, triumphiq. postulationem abiecerat. Apud Vlpianum, l. vlt. De off. Proconsul. *Proconsul portam Romæ ingressus deponit imperium.* Iterum apud *Ciceronem: *Mihi valdè placet de triumpho nos moliri aliquid, & extra vrbem esse cum iustissimâ causâ.*

Vna omnium Agrippæ liberorum miti obitu.] Miti obitu, id est, citra vim, & ex fato. Sed videamus. M. Agrippæ tres vxores fuerunt. Prima, Pomponia Attici filia, conciliante eas nuptias M. Antonio Triumuiro. ex eâ genuit Vipsaniam, de quâ hic, Drusi matrem. Altera, Marcella Octauiæ Filia. ex eâ quoque liberi, si * Suetonio fides disertè id in Augusto tradenti. Nam ego (pace quod fiat castigatissimi scriptoris) leuiter ambigo. primum, quia nec nomina eorum, nec progressum, vsquam alibi reperio: & vellem interpretes soluissent mihi hunc nodum. Deinde, quia ex Plutarcho clarum, breue admodum coniugium id fuisse. Ita enim narrat (in extremo M. Antonio) statim post nuptias Agrippæ & Marcellæ, defunctum generum Augusti Marcellum: ideoque, ipsâ Octauiâ suadente, Iuliam nupsisse Agrippæ: abductâ ab eo Marcellâ & Iulo Antonio collocatâ. Non ergo ex eâ proles: aut si vna aliqua fuit, non vitalis. Tertia vxor, Iulia. ex eâ nati Caius & Lucius Cæsares, Postumus Agrippa, Agrippina & Iulia. In his plerisque vera Taciti nota. Caius enim & Lucius veneno crediti periisse, Agrippina, fame; Postumus ferro. * Iuliam excipio, cuius mortem lib. IV. ita narrat ipse Tacitus vt ex naturâ videatur, ferri aut veneni nullâ mentione.

Haud procul Pagydâ flumine.] Quem alio nomine Belum dici Plinius ait.

Sorte ductos, fuste necat.] Totidem Sallustiana verba Seruius citat, *Sorte ductos fusti necat*, quod ad Crassum referendum videri in decimatione cohortis vnius verè obseruauit noster Douza.

Quòd non eam quoque Apronius iure proconsulis tribuisset, questus.] Huc refer illud Suetonij, cap. XXXII. *Corripuit Consulares exercitibus præpositos, quòd de tribuendis quibusdam militaribus donis ad se referrent: quasi non omnium tribuendorum ipsi ius haberent.*

Quasi-

*Ad Atticum lib. VI. epist. 1.

Dubitatū de affirmatione Taciti. Vxores M. Agrippæ, & liberi.

*Cap. LXIII. Suetonij si fortè obliuio.

Iulia vxor.

* Iulia filia Agrippæ non periit ferro aut veneno: non ergo exactè vera Taciti nota. Pag. 106.

Locus è Sallustio totidē verbis.

Pag. 107. *Quæsitúmque per Chaldæos in domum Cæsaris.*] Quod semper capitale. *Cui enim opus perscrutari super Cæsaris salute, nisi à quo aliquid aduersus illum cogitatur, vel optatur, aut post illum speratur & sustinetur? Non enim ea mente de caris consulitur, quâ de dominis*, ait appositè ad hanc rem Tertullianus.

Vetita cōsultatio omnis super Cęsare.

Quirinius post dictum repudium adhuc infensus.] Non ita capies, quasi alibi dixerit de eo repudio: sed Dicere repudium vsurpat, quod Mittere vulgò. id est, postquàm repudiasset eam Quirinius. Repudiarat autem antę annos XX. Sueton. Tib. cap. XLIX.

Dicere repudium, pro repudiare.

Seruos Lepidæ cùm militari custodiâ haberentur, transtulit ad Consules.] Militarem custodiam vti se habuit paullò vberiùs explicabo: non tibi veterane, sed tibi tiro. Carcer triplex est, (ait vetus interpres Iuuenalis) Vrbanus, Rusticus, Castrensis. Vrbanus, vt sunt turres: Rusticus, vt ergastula: Castrensis, quando captiui trahuntur catenati. Notat hoc ad eum locum Iuuenalis:

De custodiâ militari, ἐκ-ϐολὴ. Triplex carcer. Vrbanus. Rusticus. Castrensis.

> *Inde fides arti, sonuit si dextera ferro*
> *Læuáque, si longo castrorum in carcere mansit.*

Sed potuit, imo debuit, paullò distinctiùs. Nam in vrbe ipsâ triplex ratio adseruandi captiuos. Aut enim in carcere habebantur locoque concluso, sine vllo milite: vt ferè seruitia, & capita viliora. Aut in custodiâ militari: aut in ædibus magistratuum. Custodia militaris frequentissima, & Romæ & in prouinciis. eiúsque modus, vt is qui in noxâ esset catenam manui dextræ alligatam haberet, quæ eadem militis sinistram vinciret custodiæ eius præfecti. Satis apertè Seneca, De tranquillitate lib. I. cap. X. *Sed quid refert? eadem custodia vniuersos circumdedit, alligatique sunt etiam qui alligauerunt. Nisi tu fortè leuiorem in sinistrâ catenam putas.* Idem epist. V. *Quemadmodum eadem catena & custodem* (emendo, *custodiam*, ita enim ipse captiuus dicebatur, vt mox docebo) *& militem copulat: sic ista quæ tam dissimilia sunt, pariter incedunt.* Et optimè Athenæus lib. v. cap. XI. vbi Athenion res Mithradatis extollit: Ῥωμαίων δὲ στρατηγὸς μὲν Παμφυλίας Κόϊντος ὁ Ὄππιος παραδοθεὶς ἀκολουθεῖ δέσμιος. Μάνλιος δὲ Ἀκύλλιος ὁ ὑπατευκὼς ὁ τ' ἀπὸ Σικελίας καταγαγὼν θρίαμβον, συνδέτην ἔχων ἀλύσει μακρᾷ Βαστάρνην πεντάπηχυν, πεζὸς

Vrbanus ipse triplex.

Custodiæ militaris modus & ratio.

Catena in manu rei dextra, in militis sinistra.

Seneca emendatus.

Athenæus explicatus, & contra interpretē versus.

ὑπὸ

ὑπὸ ἱππέως ἕλκεται). Id est, *E Romanis verò, prætor Pamphyliæ Q. Oppius* (malè enim in Græco, ἱππικὸς) *deditione acceptus, sequitur in vinclis. Manius autem* (ita corrige, non Μάνλιος) *Aquilius consularis, qui de Siculis triumphauit, colligatum secum habens longâ catenâ Bastarnam quendam quinque cubitorum, pedes ab equite trahitur.* Nam ita ego verè interpretor: Natalis insulsa, fatua, aliena. quem, si libido ridendi est, vide. Simile est quod Iosephus narrat lib. XVIII. cap. XIII. de captiuo Agrippâ rege: *Centurionem illi satis benignum appositum, & militem cum quo vinciretur humanum.* Augustinus in Psalm. CXXVIII. *Ligantur duo & mittuntur ad iudicem, latro, & colligatus. ille sceleratus, iste innocens, vnâ catenâ ligantur, & longè sunt à sese.* Addo, duos sæpe milites vni reo datos, maiori custodiæ. In Apostolorum Actis, cap. XII. de D. Petro: *Dormiebat inter duos milites, duabus alligatus catenis.* Catenæ autem eiusmodi, vti ex Athenæo clarum, longiusculæ erant; vt ambulare, incedere pariter non incommodè possent. Ad quas item pertinet, quod Suetonius in Domitiano scribit, cap. XIIII. *Nec nisi secretò atque solus plerasque custodias, receptis quidem in manu catenis, audiebat.* Vbi iterum Custodiæ pro iisipsis qui custodiuntur: vt Plinio lib. XXI. cap. III. *Inde eductam custodiam bibere iussit.* ita veteres, malè vulgò, *eductum è custodiâ.* emendandusque ita Suetonius Nerone, cap. XXXI. *Quorum operum perficiendorum gratiâ, quot vbique essent custodiæ, in Italiam deportari iussit.* vulgata lectio, & interpretes turbant. Paulus in Sentent. *Si pecuniâ acceptâ miles custodiam dimiserit, capite puniendus est.* Hæc de custodiâ militari: de eâ quæ apud magistratus, opportuniùs dicam libro VI.

Catenæ istæ quales.

Custodiæ, pro noxiis: sicut Operæ pro operariis.

Plinii constituta lectio.

Suetonius emendatus.

Exemit Drusum Consulem designatum dicendæ primo loco sententiæ.] Appianus: Σιλανὸς μὲν δὴ πρῶτος ἐλέγχθη, ὃς ἐς τὸ μέλλον ἤρητο ὑπατεύειν, ὅτι γὰρ Ῥωμαίοις ὁ μέλλων ὑπατεύσειν πρῶτος εἰσφέρει γνώμην, ὡς αὐτὸς οἶμαι πολλὰ τῶν κρινομένων ἐργασόμενος, καὶ ἐκ τοῦδε εὐβουλότερόν τε καὶ εὐλαβέστερον ἐνθυμησόμενος περὶ ἑκάστου.

Cõsul designatus primus rogatur sententiã.

Et obscurissima domui.] Abundè infrà hoc ipso libro.

Destina-

Lapis vnicus ad hanc historiam.

Destinata vxor L. Cæsari, ac D. Augusto nurus.] Non alibi quàm in lapide repperi hanc historiam, qui Bergomi visitur,

PVDENS. M. LEPIDI. L. GRAMMATICVS. PROCVRATOR. ERAM. LEPIDÆ. MORESQVE. REGEBAM. DVM. VIXI. MANSIT. CÆSARIS. ILLA. NVRVS. PHILOLOGVS. DISCIPVLVS.

Post damnationem demum positus lapis videtur: & Pudenti adscripta gloria, tanquam illo viuo, Lepida casta, bona.

Cõfirmatum Ferreti iudicium.

Veneno eum à Lepidâ petitum illustrium domuum aduersâ] Vitium in hoc loco esse, rectè olim Ferretus censuit: vitium animi in Vertranio, qui non credit. Displicet phrasis, *Aduersâ illustrium domuum*, pro aduersariâ. Displicet sententia. cur enim aduersaria illustrium domuum Lepida, si Quirinium veneno petiuit, obscurissimum senem & ex Quiritium fecè? Ita enim capienda hæc verba, non de Tiberio. *Suetonius: *Condemnauit & generosissimam feminam Lepidam, in gratiam Quirinij Consularis prædiuitis & orbi, qui dimissam eam è matrimonio post vigesimum annum veneni olim in se comparati arguebat.* Suspicabar olim hæc verba *Illustrium domuum aduersâ*, non Taciti esse, sed lectoris cuiuspiam, qui ad hunc locum, *At enim haud multum distanti tempori, &c.* ea notasset, memoriæ caussâ.

Lepida Quiriniũ veneno petiit.

* Cap. XIIX.

Diuinatio mea.

* Hæc tamen nunc damno, præ coniecturâ Merceri, legentis & distinguentis: *veneno eum à Lepidâ petitum. Illustrium domuum aduersa (etenim haud multum distanti tempore Calpurnij Pisonem, Æmilij Lepidam amiserant) solatio adfecit D. Silanus*, &c. Verbum non addo: Morychus, qui non probat.

Pag. 108.

De Lege Papiâ liber excursus.

De moderandâ Papiâ Poppæâ.] Lex apud veteres in multâ famâ, & vsu. Fas mihi vt cum Tacito hîc leuiter exorbitem: & quæ faciunt huic legi, collecta à me & digesta proponam. Non subtiliter omnia, (cui enim bono?) sed ea saltim capita quæ ad vsum historiæ priscæ. Romanis semper coniugiorum subolisque magna cura. Ideò Censoria illa solemnis quæstio: *Ex animi tui sententiâ. Tu vxorem habes?* Ideò Ciceroni ficta lex: *Calibes esse prohiben-*

Coniugii curæ Romanis.

Censorum ea inquisitio.

Cælibes mulctati.

hibento. Nec ignominiæ solùm cælibatus, sed pœnæ erat. Ita apud Valerium, *Camillus & Postumius Censores, ara pœnæ nomine, eos qui ad senectutem calibes peruenerant, in ærarium deferre iusserunt.* Et Festus auctor, *Vxorium pependisse dici, qui quòd vxorem non habuerit, æs populo dedit.* Exemplum videtur ab Spartanis petitum, apud quos ἀγαμίου ζημία, imò ὀψιγαμίου καὶ κακογαμίου, vt notat Pollux. Nec tamen lege aliquid cautum reperio: nisi quod C. Cæsar post bellum Africanum, vehementer exhaustâ vrbe, præmia proposuit multitudini liberorum. idque Præfectus morum, & quasi Censor. Dio XLIII. ἐπειδή τε δεινὴ ὀλιγανθρωπία, διὰ τὸ τῶν ἀπολωλότων πλῆθος, ὥς ἔκ τε τῶν ἀπογραφῶν (καὶ γὰρ ἐκείνας, τά τε ἄλλα ὥσπερ τις τιμητὴς ἐποίησε) καὶ ἐκ τῆς ὄψεως αὐτῆς ἠλέγχετο, ἦν, πολυπαιδίας ἆθλα ἐπέθηκεν. id est, *Et quoniam infrequens admodum vrbs erat, propter cæsorum multitudinem: quod ex recensu (eum autem & reliqua velut Censor faciebat) & ex ipso aspectu animaduertebatur, iis qui multos liberos haberent præmia proposuit.* Primus Augustus anno vrbis DCCXXXVI. tam legem posuit, & præmia pœnasque distinxit. Ea dicta, Iulia de maritandis ordinibus. quam tamen præ multitudine recusantium perferre non potuit, nisi ademptâ lenitâue parte pœnarum. Hanc Propert. intellexit lib. III.

Libro XI. cap. IX.

Vxorium æs.

Cæsar πολυπαιδίας præmia ponit.

Augustus Iuliam legem fert.

Sueton. Aug. cap. XXXIV.

Gauisa est certè sublatam Cynthia legem,
Quâ quondam edictâ flemus vterque diu:
Ne nos diuideret, ——

elegiâ illâ totâ. Et Horatius in Cantu sæculari:

Propertio lux data.

Et Horatio.

——*patrúmque*
Prosperes decreta super iugandis
Feminis, prolisque nouæ feraci
Lege maritâ.

Vbi Scholiastes vetus: *Lex marita dicitur, quæ de maritandis ordinibus lata erat, quæ & Iulia dicta est. Cæsar enim post bellum legem tulit ne quis autem cælebs esset, aut vidua nubilis, quo posset iactura iuuenum reparari, quæ bellis ciuilibus contigerat. Nam prope octoginta millia armatorum interierant.* Et de eâdem in actis eiusce anni Dio, l. LIIII. ὁ δ' Αὔγουστος τά τε ἄλλα ἐνομοθέτησε τοῖς τε ἀγάμοις καὶ ταῖς ἀνάνδροις βαρύτερα τὰ ἐπιτίμια ἐπέταξε, καὶ ἔμπαλιν τοῦ τε γάμου καὶ τῆς παιδοποιίας ἆθλα ἔθηκεν. Ex Dionis verbis

Lex marita.

Etiam ante dictu annum mota ea lex.

bis clarum, etiam antè curam eam fuisse Augusto. ait enim βαρύτερον τὸ ἐπιτίμιον: & addit, ἔμπαλιν ἴσμεν. Et non dubiè aliquid super eâ re latum in eius sexto consulatu, annis decem ante. Suadet Tacitus hîc: *Sexto demum consulatu Cæsar Augustus potentiæ securus, quæ Triumuiratu iusserat, abolenit: dedítque iura, quis pace & principe vteremur. acriora ex re vincla, inditi custodes; & lege Papiâ præmiis inducti, &c.* Sed latum imperfectè. Capita legis Iuliæ fuerunt.

Ex Dione, eo-dem loco. Ex Suetō. ca. xxxi v.

Vti libertinas ducere liceret omnibus, præter Senatores. Vti sponsiones pactionesque nuptiales non vltra biennium differri ius esset. Vti diuortiorum certus esset modus, aliaq. quæ postea in legem Papiam mixta & inferta. Iulia ergo, tempore à Papiâ distincta. præcessit enim x x v. solidis annis, & alucinati concinnatores legum qui confuderunt. Dico Iuliam. verius fortasse, Iulias: quia non semel tot annorum interuallo eâdem de re latum ac relatum. ideoque propriè locutum Tacitum censeo, cùm hîc πολυθωπικῶς scripsit, Papiam latam post Iulias rogationes.

Iulia diuersa à Papiâ. Tempore & re. Iuliæ leges.

Papia quādo cœpit.

Lata autem Papia anno vrbis DCCLXII. sene iam Augusto: & lata per Senatum. Itaque & nomen à consulibus illi, Papio Mutilo & Q. Poppæo Secundo. Dicta enim Papia-Poppæa. Isidorus lib. v. *Sub Octauiano Cæsare suffecti Consules Papius & Poppæus legem tulerunt, quæ à nominibus eorum Papia & Poppæa nominatur, continens primùm* (censeo emendandum, *partum*, cùm scriptum concisè fuerit, *prùm*) *præmia pro suscipiendis liberis.*

Causa nouitatis.

Causa ferēdi.

Causa iterum ferendæ, è Tacito duplex: *incitandis cælibum pœnis, & ærario augendo.* Incitandis pœnis, id est augendis: sincera modò lectio sit. Ambigo enim, & possit rescribi, *incitandi cælibes pœnis*, siue, *intendendis cælibum pœnis*, sensu clariore. Capita legis Iuliæ confusa cum istius: ideoque passim scripta Iurisconsultorum laudata, *Ad legem Iuliam & Papiam.* ita inquam, vt Papia quæ plenior acerbiorque, aboleuerit & velut absorbuerit Iulias leges. Latam dixi per Senatum: & verum est. eoque Paullus lib. v. ad legem Iuliam & Papiam auctorem Senatum nominat: *Sed illud quæri potest*, inquit, *an idem seruandum sit quod Senatus censuit; etiamsi in aliam personam captionem direxerit.* Capita eius legis pluria fuerunt: adeò

Legē Iulium Papia obscurauit.

Papia, Senatoria lex. l. xxxi. De hered. instit. & l. xlviii. De ritu nupt. l. capite, De ritu nupt.

adeò vt XXXV. laudet alibi Marcianus. Ea vt distinctè proponam, ab homine me exiget nemo homo: confusè quædam recensebo, & vti dabunt se sub manum.

CAPVT. De enuptione extra gentem ordinemque. Vti omnibus ingenuis libertinas vxores ducere ius esset, Senatoriis exceptis. Concepta Capitis eius verba, apud Paullum lib. I. ad hanc legem. Lege Iuliâ ita cauetur, QVI SENATOR EST, QVIVE FILIVS PRONEPOSVE EX FILIO NATO CVIVS EORVM EST, ERIT: NE QVIS EORVM SPONSAM VXOREMVE, SCIENS DOLO MALO HABETO LIBERTINAM; AVT EAM QVÆ IPSA, CVIVSVE PATER MATERVE ARTEM LVDICRAM FACIT, FECERIT: NEVE SENATORIS FILIA NEPTISVE EX FILIO, PRONEPTISVE EX NEPOTE FILIO NATO NATA, LIBERTINO, SIVE QVI IPSE, CVIVSVE PATER MATERVE ARTEM LVDICRAM FACIT FECERIT, SPONSA NVPTAVE SCIENS DOLO MALO ESTO. NEVE QVIS EORVM DOLO MALO SCIENS SPONSAM VXOREMVE EAM HABETO. Et è lege quidem Iuliâ recenset Paullus: sed insitum in Papiam fuisse clarè docet Celsus: *Lege Papiâ*, inquit, *cauetur omnibus ingenuis, præter Senatores eorúmque liberos, libertinam vxorem habere licere*. Meminit & Dio eiusce capitis lib. LIIII. ἐπειδὴ δὲ πολὺ πλεῖον τὸ ἄρρεν τοῦ θήλεος τοῦ εὐγενοῦς ἦν, ἐπέτρεψε καὶ ἐξελευθέρας τοῖς ἐθέλουσι, πλὴν τῶν βουλευόντων, ἄγεσθαι, ἔννομον τὴν τεκνοποιίαν αὐτῶν εἶναι κελεύσας. Vbi tamen interpretis supina μετεωρία vertentis *Ac quoniam *masculi patricij generis numerum patriciarum feminarum multò anteibant, liberum fecit ut qui vellent (modò Senatores ne essent) libertas etiam* (cautius & verius, **libertinas*: ἐξελευθέρας enim Dio dixit, nō ἀπελευθέρας. ἐξελεύθεροι autem οἱ τῶν ἐξελευθερωμένων υἱοί, ait Hesychius) *ducere possent, eorúmque liberos legitimos esse iussit*. Sn, τὸ εὐγενές, Patricium vbique vertit. at ingenuum debuerat, ex vi verbi, legisque. Meminit iterum Dio lib. LV. in personâ Augusti: καὶ ἐξελευθέρας, τοῖς γε ἔξω τοῦ βουλευτικοῦ οὖσιν ἄγεσθαι ἐχώρησα. Et eodem errore ibi interpres, τὸ βουλευτικὸν, Patricios vertit: cum

Eâ lege permissa enuptio. Vt libertinas ducere liceat.

Cōfunduntur clarè Iulia, & Papia, vti vides.

* Mirum & præter id quod philosophis visum vsque doctū. Nam præpollet ferè sexus sequior.

* Tamē ex ritu eius æui, Libertini iidem cū libertis, vti notū.

Caussa huic capiti. Senatorios, verè posset. Latum hoc caput matrimoniis frequentandis: vt siquem digniorem amor aut voluntas traxisset ad impar iugum, lege iungi liceret. Nam anteà vetitum. Neque Decemuirali lege, patricio cum plebeiâ, neque ingenuo cum libertinâ connubij ius. Prius abolitum. meminitque Liuius lib. IV. in oratione Canuleij Tribuni: & lib. X. vbi matronæ patriciæ Virginiam, quòd è patribus enupsisset, sacris arcuerunt. Mansit posterius, ad hanc legem. Vide quæ Cicero Antonio de Fadiâ obiecit, Phil. II.

Decēuiri vetuerunt connubia cum plebe.

Lex ea abolita.

CAPVT subnexum fortè priori: de connubio patronorum cum libertabus. Verborum partem Vlpianus appendit libro III. ad legem Iuliam & Papiam: In eo iure, quod dicit, INVITO PATRONO, LIBERTAM QVÆ EI NVPTA EST, ALII NVBERE NON POSSE, Patronum accipimus, &c. Et idem iterum l. XI. De diuortiis: Quod ait lex, DIVORTII FACIENDI POTESTAS LIBERTÆ QVÆ NVPTA EST PATRONO, NE ESTO, QVAMDIV PATRONVS VXOREM EAM ESSE VOLET. Vide interpretem eumpse Vlpianum: & adde l. I. De concub.

Patronus cū liberta.

CAPVT De sponsalibus. quando & quâ fini contrahenda. Sumptum è Iuliâ de maritandis ordinibus, indice Suetonio cap. XXXIIII. *Cúmque*, inquit, *immaturitate sponsarum & matrimoniorum crebrâ mutatione vim legis eludi sentiret, tempus sponsas habendi coartauit.* Sponsalium enim olim licentia, adspectu nullo ætatis. At Augustus, cùm quidam immaturas planè virgines desponderent, & mariti essent non mariti: arcendæ huic fraudi tempus definiit ætatemque sponsionum: ita vt non ante decimum annum sponsa quæquam esset. Clarè Dio, lib. LIIII. ὡς δὲ καὶ βρέφη τινὲς ἐγγυώμενοι, τὰς μὲν τιμὰς τῶν γεγαμηκότων ἐκαρποῦντο, τὸ δὲ ἔργον αὐτῶν οὐ παρείχοντο, προσέταξε μηδεμίαν ἐγγύην ἰσχύειν, μεθ' ἣν οὐ δὲ δυοῖν ἐτοῖν διελθόντων γαμήσει τις: τοῦτ' ἔστι δεκέτιν πάντως ἐγγυᾶσθαι τόν γέ τι ἀπ' αὐτῆς ἀπολαύσοντα. δώδεκα γὰρ ταῖς κόραις ἐς τὴν τοῦ γάμου ὥραν ἔτη πλήρη νομίζεται. Id est: *At cùm quidam pueras despondèrent, & præmia nihilominus ferrent maritorum, rem opúsque mariti non præstarent: statuit nullam sponsionem firmam esse, post quam, biennio exacto, nuptiæ non sequeren-*

Sponsalibus data lex.

Suetonius explicatus.

Quando spōsalibus locus.

quæren-

queuentur. hoc est, vt omnino decennem despondere opus esset, siquis sponsionis eius vellet fructum. Puellis enim duodecimus annus plenus, ad nuptias definita ætas censetur. Xylander Dionis mentem planè hîc non cepit. Facit huic capiti quod Caius lib. 1. Ad Iuliam & Papiam scripsit: *Sæpè iusta ac necessaria causa non solùm annum vel biennium, sed etiam triennium & quadriennium & vlterius trahunt sponsalia: veluti valetudo sponsi sponsæve, vel mortes parentium, &c.* Decennistantum despondenda. Caius explicatus. L. XVII. De sponsalibus.

CAPVT de ætate eorum qui ducerent, quæue nuberent. Eo capite cautum ne mulier quinquaginta annis minor sexagenario nuberet; neu vir minor sexaginta, quinquagenariam duceret. Lactantius lib. 1. Senecæ verbis. *Quid ergo est quare apud poëtas salacissimus Iupiter desierit liberos tollere? vtrũ sexagenarius factus est, & illis lex Papia fibulam imposuit? an impetrauit ius triumliberorum?* Et Appulcio in iudicio obiectum, quòd Pudentilla *ei anno ætatis sexagesimo ad libidinẽ nupsisset:* videlicet contra legem Papiam. Huic tamen capiti Claudius abrogauit, vt Suetonius notat cap. XXIII. *Capiti*, inquit, *Papiæ Poppæa legis à Tiberio Cæsare, quasi sexagenarij generare non possent, edicto abrogauit.* Legerim, *addito*, vel, *edito*. Edictum certè Claudij non fuit, sed Senatusconsultum. Vlpianus in Fragm. tit. XVI. *Sed Sc. Claudiano maior sexagenario si minorem quinquagenariã duxisset, perinde habebatur ac si minor* IX. *annorũ duxisset vxorem.* Causæ quæ Tiberium, quæ Claudium mouerint, in aperto. Ille quod plurimum fieri solet, spectauit: hic, quod per naturam potest. Adeò autem amare & virum exercere sexagenarius potest, vt sint octogenarij senes iidemque patres inter exempla. At mulier quinquagenariâ maior, vix est vt impleatur. Ne sexagenarij ducant. Ne quinquagenariæ nubant. Claudius fibulâ laxauit sexagenariis. Suetonij vera lectio & mens. Causa varietatis constitutionis inter Tib. & Claud.

CAPVT de libertate coniungendi; quod tamen XXXV. in ordine fuit. Martianus: *Capite trigesimoquinto legis Iuliæ, qui liberos quos habent in potestate iniuriâ prohibuerint ducere vxores vel nubere, vel qui dotem dare non volunt: ex constitutione, &c.* Simile in libertis, etiamsi iurauerint, l. VII. De operis libert. Ne arceantur a matrimonio liberi. L. XVIII. De ritu nup.

CAPVT de interuallo temporis à morte coniugis vel diuortio, ad coniugium nouum. Neque enim probata Iuliis legibus monogamia: sed ad matrimonia compulsi ite- Tempus legitimum inter nuptias vett. nouasque.

fum, vidui, aut disparati. Discreparunt in tempore Iulia & Papia. Nam vt Vlpianus notat tit. XIIII. Feminis lex Iulia à morte viri, anni vacationem tribuit: à diuortio, mensium sex. At Papia clementior, à morte, biennium indulsit; à repudio, annum & menses sex. In Suetonio, Triennium leges: nec id te turbet. Exsoluit eum nodum Dio in oratione Augusti ad cælibes lib. LVI. καὶ οὐδὲ ἐς ταῦτα μέντοι κατήπειξα ὑμᾶς, ἀλλὰ τὸ μὲν πρῶτον τρία ἔτη ὅλα πρὸς παρασκευὴν ὑμῖν ἔδωκα, τὸ δὲ δεύτερον, δύο. Id est: *Nec ad ista festinanter impuli vos, sed primùm tres integros annos ad apparatum rei concessi, deinde binos.*

Remota in Suetonij verbis hæsitatio.

Præmia maritis patribusque.

CAPVT de præmiis maritorum, patrumque: quod in ordine septimum fuisse, colligas ex Agellij lib. II. cap. XV. Præmiis enim inuitandi fuerunt ad matrimonia & prolem frequentandam. Præmia duorum generum, Honores & Commoda. Quæ largiora vtraque apud patres: quædam tamen seorsim data etiam maritis. Veluti, honestior in spectaculis locus. Suetonius Augusti cap. XLIIII. *Militem secreuit à populo: maritis è plebe proprios ordines adsignauit.* Et ad eam sententiam accipio, quod poëta Hispanus facetè scribit:

Maritorum priuilegia.

Martialis illustratus.

Spadone cùm sis euiratior fluxo,
Theatra loqueris, & gradus, & edicta,
Trabeásque & Idus, fibulásque censúsque.
Sedere in equitum an tibi liceat scamnis
Videbo Didyme, non licet maritorum.

Mariti antelati in magistratu.

Præcesserunt item mariti in magistratu, & in fascibus: Agellius: *Capite septimo legis Iuliæ priori ex Consulibus fasces sumendi potestas est, non qui plureis annos natus est, sed qui plures liberos quàm collega aut in suâ potestate habet aut bello amisit. Sed si par vtrique numerus liberorum est, maritus aut qui in numero maritorum est præfertur.* In numero maritorum, id est, opinor, sponsus: vel etiam qui ius habeat ab Imperatore mariti. Id enim quoque dari solet, pariter ac ius liberorum. Didici ex vnico Dionis loco lib. LX. de Claudio: τοῖς στρατευομένοις ἐπειδὴ γυναῖκας οὐκ ἐδύναντο ἔκγι τῶν νόμων ἔχειν, τὰ τῶν γεγαμηκότων δικαιώματα ἔδωκε. id est, *Militibus, quoniam ex legibus vxores ducere iis non licebat, iura maritorum concessit.* Sed & plura maritis priuilegia in sorte, in administratione prouinciarum:

Quid sit, in numero maritorum esse.

Ius mariti.

Mariti in sorte prouinciarum antehabiti.

quæ

quæ hauries ex præmiis patrum statim, ne eadem iteranda sint. Patribus certè, vt prædixi, præmia vberiora, & pleno velut dimenso legum. Idque non solum è Iulia aut Papiâ, sed more Rom. prisco. *Lex sociis ac nominis Latini, qui stirpem ex sese domi relinquerent, dabat, vt ciues Romani fierent*, ait Liuius lib. XLI. Item à censoribus, *In quattuor vrbanas tribus* (eæ autem minus honestæ) *descripti erant libertini, præter eos quibus filius quinquenni maior ex Sc. esset*, ait idem lib. XLV. Iulius Cæsar, *agrum Campanum diuisit extra sortem XX. millibus ciuium, quibus terni plurésve liberi essent*, vt notat Suetonius cap. XX. & Appian. Ciuilium II. & exempla reperies fors sit plura. Sed Augusto in primis ea cura: non lege Papiâ solum, vt censent quidam haud è vulgo, sed iamdiu antè. Quod clarum ex iis quæ Dio scribit LIII. de præsidibus prouinciarum, & LV. ante Papiam latam. Fateor tamen, quod Papia præsertim. Præmia πολυπαιδίας ex eâ lege, non absurdè fecero, si ordine proponam. Primum vt in petitione candidati præferantur, quibus liberi plures. Tacitus lib. II. *Contra plerique nitebantur, vt numerus liberorum in candidatis præpolleret, quod lex iubebat.* Lex non alia quàm hæc Papia. Secundum. Vti præferantur proletarij in sorte prouinciarum: & easdem diutius obtineant. Prius membrum è Tacito firmo, Annali XV. *Percrebuerat eâ tempestate prauissimus mos, cùm propinquis comitiis aut sorte prouinciarum plerique orbi fictis adoptionibus adsciscerent filios, præturásque & prouincias inter patres sortiti, statim emitterent manu quos adoptauerant.* Alterum è Dione LIII. *Præsides*, inquit, *annuos & sorte lectos esse voluit*, πλὴν εἴτῳ πολυπαιδίας ἢ γάμου προνομία προσείη id est, *nisi sicui multitudinis liberum aut nuptiarum caussâ priuilegium esset.* Quanquam id ad sortem tantum referri fortasse par est, non etiam ad mansionem. Tertium. præeant emineantque in omni magistratu. Colligas ex Agellij lib. II. cap. XV. verbis quæ suprà. Et ab hoc exemplo est, quòd qui plures liberos habet, in curiâ vel collegio primus sententiam rogatur, in albo & processu, ceteris præfertur. l. IX. C. De decur. Quartum. In honoribus petendis, gratia fit annorum qui liberos habent: & quidem pro numero liberorum. Exempli caussâ, minores XXV. annis ad

Præmia patrum multa. Etiam veteri rep.

Auxit ea Augustus.

I. Patres in petitione prælati.

II. Præferuntur in sorte prouinciali.

III. Præcedũt collegas in magistratu.

IIII. Patribus gratia fit Legis Annalis.

honores non admittuntur nisi beneficio prolis. Qui ergo quinque habent, anno vigesimo admittuntur, qui tres, vigesimosecundo, & sic deinceps. Vide l. II. De minoribus, quæ ad hanc sententiam clara. Et Plinij locum eódem traho, lib. VII. Epist. præter meam suprà, aliorumque mentem: *Calestrium Tironem familiarissimè diligo. simul quæstores Cæsaris fuimus. Ille me in Tribunatu liberorum iure præcessit, ego illum in Præturâ sum consecutus, cùm mihi Cæsar annum remisisset.* Vbi vides dimitti etiam annos beneficio Cæsaris solere, quasi liberos haberent. Quinctum. Qui plures liberos habet, id est, in vrbe tres, in Italiâ quattuor, in prouinciis quinque, à curâ, tutelâ, ceteriscque muneribus personalibus immunis est. l. II. De excusationibus. l. I. c. Qui num. liberor. Sextum. Damnatorum liberi plures assem accipiunt, è constitutione Hadriani l. VII. De bonis damnat. Et ab eâ mente Dio scripsit, Hadrianum mitiores pœnas reis irrogasse liberos habentibus. quod Cuiacius notauit pridem. Et plura, quæ facilè colliges ex iis quæ dicam de mulctis. Ex his ortum celebre illud Ius trium liberorum (*Auctoritatem trium liberorum* Tertullianus dixit, contrà Valentinianos) quod orbis pro beneficio Princeps dabat. Plinius lib. II. Epist. *Nuper ab optimo Principe trium liberorum ei ius impetrauit: quod quanquam parcè & cum delectu daret, mihi tamen, tanquam eligeret, indulsit.* Idem ad Traianum lib. X. *Exprimere domine verbis non possum, quantum mihi gaudium attulerit, quòd me dignum putasti iure trium liberorum.* Martialis,

Vxor cùm tibi sit formosa, pudica, puella,
Quò tibi natorum iura Fabulle trium?
Quod petis à nostro supplex dominóque deóque,
Hoc dubis ipse tibi, si potes arrigere.

Idem de se:

Præmia laudato tribuit mihi Cæsar vterque,
Natorúmque dedit iura paterna trium.

Dictum disertè, trium liberorum: quia is numerus requirebatur ad præmia omnia legis. Iuuen.

Ni numerum, ni tres impleuero; iusta doloris
Naualo caussa tui.

Origo eius è lege Iuliâ, vti discas ex Dionis apto ad hanc rem

Plinij nouus intellectus.

V. Immunes sunt à curâ, &c.

VI Mitius cũ damnatis agitur.

Origo Iuris triũ liberũm

Id princeps dabat.

Tres liberi opus ad plena præmia.

rem loco, l. LV. ἡ δὲ δὴ Λιουΐα ἐς τὰς μητέρας τὰς τρισεκύσας ἐσεγράφη. οἷς γὰρ ἂν τὸ δαιμόνιον εἴτ᾽ οὖν ἀνδρῶν εἴτε γυναικῶν μὴ δῷ τοσαυτάκις τεκνῶσαι, τούτων τισὶν ὁ νόμος, πρότερον μὲν διὰ τῆς βουλῆς, νῦν δὲ διὰ τοῦ αὐτοκράτορος τὰ τῶν γεγεννηκότων δικαιώματα χαρίζεται. ὥστε σφᾶς μήτε τοῖς τῆς ἀπαιδίας ἐπιτιμίοις ἐνέχεσθαι, καὶ τὰ τῆς πολυπαιδίας ἆθλα, πλὴν ὀλίγων τινῶν, καρποῦσθαι. id est: *Liuia in numerum matrum quæ ter peperissent adscripta. Quibus enim seu viris seu feminis fatum aliquod prouentum tot liberorum negauit; iis lex, antea quidem per Senatum, nunc autem per Principem iura gratificatur natorum, ita vt neque pœnis orbitatis obnoxij sint, & præmia omnia multitudinis liberorum consequantur, paucis saltem exceptis.* Vbi vides & feminis tribui solere id beneficium: quod primò & ex lege Iuliâ, à Senatu petebatur; posteà à Principe. quanquam ea verba perperam, in longè aliam sententiam abduxit interpres. Plutarchus de Vestalibus notat, eas sine tutore aut curatore res suas administrasse, ὥσπερ, inquit, αἱ τρίπαιδες. At quòd id solus Princeps dederit, clare Martialis:

Scripsit hæc Dio ante latã Papiam.

Feminis tributum etiam id ius.

Peti solet à Senatu.

Natorum mihi ius trium roganti
Musarum pretium dedit mearum
Solus qui poterat. valebis vxor.
Non debet domini perire munus.

Hoc idem, ius parentum Iuuenalis appellat:

Ius parẽtum, idem.

Iura parentis habes, propter me scriberis heres.

& Tacitus hic priuilegia parentum. Alij simpliciter etiam, Ius liberorum. In fragmento iuris veteris, quod euulgauit doctissimus Pythœus: *Mulier sine auctoritate tutoris manumittere potest, si ius habeat liberorum.* Et Paullus lib. IIII. Sentent. ad SC. Tertullianum, plus semel. Ius liberorum tamen propriâ quadam & aliâ significatione capi in Vlpiani Frag. tit. XVI. & l. I. C. De iure liber. non vanè notat nostri æui Iurisconsultus ad fragmenta eaipsa: & nodum quem Duarenus ligauerat I. Disput. ca. XL. doctè soluit. Iubeo lucem huic rei mutuari te ab illo Sole, in eapse Fragmenta. Sed & quattuor liberorum ius fuit: quod pertinuit (nisi in alienâ regione aberro) ad libertinas, non ingenuas. certè ita distinguit SC. Tertullianum, de quo vide Paullum lib. IIII. tit. IX. Quod tamen ius vetustius est illo SCto: & mentio eius in Suetonij Claudio

Ius liberorũ idem.

Quid tamen propriè sit.

Ius quattuor liberorum.

cap. XIX. vbi Princeps *Feminis* (quæ naues scilicet mercaturæ caussâ fabricarent) *ius tribuit quattuor liberorum.* De præmiis, ista.

Cœlibatus pœnæ & orbitatis. Cælibes nihil capiunt, orbi dimidium.

CAPVT de pœnis multisque cælibum & orborum. Quæ etiam in lege Iuliâ fuerant. sed Augustus, vt ipse apud Dionem fatetur, intendit auxitque. Pœna prima & maxima, Vti cælibes ex testamentis nihil caperent, nisi è proximè iunctorum: orbi, non nisi dimidium. Melior ergo conditio orborum: & iure, quia mariti saltem. Sozomenus lib. I. Eccles. histor. discrimen hoc bene notat: Νόμος ἦν Ῥωμαίοις παλαιὸς, ἀπὸ εἴκοσι καὶ πέντε ἐτῶν τῶν ἴσων ἀξιοῦσθαι κωλύων τοὺς ἀγάμους τοῖς μὴ τοιούτοις, περὶ ἄλλα τε πολλὰ, καὶ τὸ μηδὲν κερδαίνειν ἐκ διαθήκης τοὺς μὴ γεύει ἐγγυτάτῳ προσήκοντας· τοὺς δὲ ἀπαιδὰς, ζημιῶν τὸ ἥμισυ τῶν καταλελειμμένων.

Caducum fit quod cælibi relinquitur.

Cælibes ergo nihil capiunt: adeò vt scripserit Vlpianus, *Cælibi relictum legatum caducum fieri, nisi legi intra centum dies paruerit.* Et respexit ad has pœnas Plutarchus, libello περὶ φιλοστοργίας. Ῥωμαίων πολλοὶ, inquit, γαμοῦσι καὶ γεννῶσιν, οὐχ ἵνα κληρονόμους ἔχωσεν, ἀλλ' ἵνα κληρονομεῖν δύνων ᾖ. id est, *Romanorum plerique vxores ducunt & liberos serunt, non vt heredes habeant, sed vt heredes ipsi esse possint.* Nec vanè imputat adulter apud Satyricum marito:

Iuuenalis explicatus.

——propter me scriberis heres,
Legatum omne capis, necnon & dulce caducum.

Tertullianus de Monogamiâ: *Aliud est si & apud Christum Legibus Iuliis agi credunt, & existimant cælibes & orbos ex testamento Dei solidum non posse capere.* Ideò toties apud Iurisconsultos de solidi captione lectum quæsitumque. vt l. LXII. l. LXXVIII. De hered. instit. l. VI De vulg. & pupill. substit. l. XII. §. fin. De iure fisci: quæ omnia propriè ad orbos spectant patresq. solitarios. Quidquid autem hoc modo præter legem legatum aut relictum; caducum fiebat ibatque in fiscum. ideoque Caducaria lex Iulia dicta alibi Vlpiano. Tacitus: *Lege Papiâ præmiis inducti, vt si à priuilegiis parentum cessaretur, velut parens omnium populus vacantia teneret.* id est, ærarium publicum bona quibus dominus non esset, occuparet. Ea enim mens; nec audio Vertranium emendantem, *ne si à pr. par. ces. v. p. o. populus vacantia teneretur.* quæ emendatio frigidior est, vt ille ait, Gallicâ niue. Ferretum

Solidum capere.

Caducaria lex.

Refutatus Vertranius.

potius

potius audio, de corruptione & defectu loci verè iudicantem. Prior enim pars ad præmia delatorum attinet: quibus sequentia filo orationis non respondent. Rævardus noster ad l. CCVIII. De Reg. iuris, ex his Cornelij verbis efficit, lege Papiá discrimen nullum fuisse inter cælibes orbosque, & pariter omnes ab hereditatibus legatisque submotos. Discrimina quæ deinde reperta, esse a Tiberio, qui legis eius nexus multos exsoluit & nodos. Ambigo. Illud scio, ex Vlpiani titulo XIII. totum hoc zetema definiri potuisse: integer exstaret modò. At nunc nihil præter indicem est, *De calibe, orbo, & solitario patre.* Et quidem si cælibes nihil acceperint, vti certum: orbos semissem habuisse, solitarios patres maiorem aliquam portionem ratio consentit.

Ferreti iudiciũ probum.

Rævardi sententia noua.

Discrimẽ videri fuisse cælibis, orbi, solitarij patris.

CAPVT de iis quæ coniuges inter se capiunt, adfine priori. Vlpianus tit. XV. *Vir & vxor inter se decimam matrimonij nomine capere possunt. Quòd si ex alio matrimonio liberos superstites habeant, præter decimam quam matrimonij nomine capiunt, totidem decimas pro numero liberorum accipiunt.* Vide eumdem Vlp. tit. XVI. *De solidi capacitate inter virum & vxorem.* Causæ enim sunt, è quibus solidum interdum coniuges capiunt: quas omnes clarè ibi recenset Iurisconsultus. Respexit huc Orator vetus: *Placet ergo ò leges diligentissima pudoris custodes, decimas vxoribus, quartas meretricibus dari?* Decimaria ea lex sublata, L. II. C. De inf. pœn. cœl. & orbit.

Decimaria lex inter coniuges.

Interdum tamen solidum capiunt.

Sublatæ decimæ.

CAPVT de bonis libertorum. Vide Vlpianum tit. VI. & Iustit. lib. III. Caput item de liberatione operarum: cuius verba l. XXXVII. De operis libert.

Iura in bonis libertorum; pro ratione liberorum.

CAPVT de diuortiis. quo modus impositus eorum crebritati. Clarè Suetonio traditum, in Aug. cap. XXXIIII. Iuuat aliquid Quinctilianus, qui de quinquennio suggerit in sterilitate. Themate Declamationis CLI. *Intra quinquennium non parientem repudiare licebat.* Eodem capite innuit duorum pœnæ: & vt dotem amittat, cuius culpâ diuortium factum. Eaque de dote, multa in Comment. Iurisconsultorum ad Papiam legem. vide l. LXIIII. Soluto matrimonio. Plura capita omitto sciens volensque; quia ad subtilitates potius iuris pertinent, quàm cognitionem antiquitatis.

Modus diuortiis impositus, vt ait Suetonius.

Ego siquid in his humanitus omisi, commisi: adde, corrige, ignosce. Illud moneo, in veteri Pandectarum Græcanico indice, Iuliam & Papiam, κατ' ἐξοχὴν & quia in iure plurimi vsus, appellari ἁπλῶς Leges. Ita inuenies Μαυρικιανοῦ *Ad leges* βιβλία ἕξ. Τερεντίου Κλήμαντος *Ad leges* βιβλία εἴκοσι. Μαρκέλλου *Ad leges* βιβλία ἕξ. Γαΐου *Ad leges* βιβλία δεκάπεντε. Παύλου *Ad leges* βιβλία δέκα. Οὐλπιανοῦ *Ad leges* βιβλία εἴκοσι. & caue aliter acceperis, quàm ad Iuliam & Papiam leges. Argumenta clara: quoniam & numerus librorum ferè conuenit; & nusquam ij scriptores in Pandectis simpliciter Ad leges laudantur, sed ad Iuliam & Papiam saltem. Scies & illud, valuisse has leges ad Seueri Imp. æuum, qui non abrogauit quidem, sed imminuit: maximè eâ parte, quâ fuit de gignendis liberis. Tertullianus Apol. cap. IIII. *Nónne & vanissimas Papias leges, quæ antè cogunt liberos suscipi, quàm Iuliæ matrimonium contrahi, post tantæ auctoritatis senectutem heri Seuerus constantissimus Principum exclusit?* Cælibatus deinde pœnas sustulit Constantinus propter Christianos παρθενίαν καὶ ἀπαιδίαν διὰ θεὸν ἀσκοῦντας. Euseb. in vitâ Constantini, & Sozomenus lib. I. Carpsit Papiam & in parte Theodosius, vt habes l. I. C. De iure liberorum; & principes secuti. Sed nos satis exspatiati, ad lineas redeamus, quod dicitur, & in gradum.

In Pandectis Ad leges, simpliciter: pro, ad Iuliam & Papiam.

Seuerus imminuit Papias leges.

Et Constantinus Theodosiusque.

Incitandis cælibum pœnis.] Mercerus, phrasi antiquâ mallet, *Incitandi cælibum.* vt in Plauto, inquit, *Nominandi istorum:* in Agellio, *Docendi aliorum:* & talia.

Pag. 109. *Statim turbidis Lepidi rogationibus.*] De quibus Florus lib. IIII. & quædam Sallust. in Fragm.

Pag. 110. *Continua per viginti annos discordia.*] Rotundus numerus, non verus. Nam à Pompeij II. consulatu ad Augusti VI. sunt inter anni XXIIII.

Numerus non exactus.

Lege Papiâ præmiis inducti.] Delatores scilicet accusatoresque. Suetonius Nerone, cap. X. *Præmia delatorum Papiæ legis ad quartas redegit.* vt appareat præmia magna fuisse, & fortean tertiam aut semissem.

Præmia delatorum in Papiâ.

Multorúmque excisi status.] Hoc est quod antea dixit, *omnísque domus delatorum interpretationibus subuertebantur.* Et calumniæ multæ in hac lege circa ingenuitatis iura, & similia: vt periclitaretur non dubiè multorum

Seges calumniarũ lex Papia, propter fisci iura.

rum status. Plinius Panegyrico, de hisdem: *Vidimus delatorum iudicium quasi grassatorum, quasi latronum. Non solitudinem illi nouiter, sed templum sed forum insederant: nulla iam testamenta secura, nullus status certus; non orbitas, non liberi proderant. Auxerat hoc malum Principum auaritia. Aduertisti oculos, &c.* Quibus in verbis emendo, *Non solitudinem illi, non iter.* quod perperam cooleuerat, *nouiter.* Itinera sanè insident obsidentque grassatores. Plinius emendatus.

Vtq; munere capessendi vigintiuiratu solueretur.] Non ergo aditus ad maiores honores, nisi illo adepto? Apparet ex his verbis. nisi ea Taciti mens est, vt solueretur legibus in capessendo vigintiuiratu. Dictio subobscura est. Vigintiuiros aperuit nobis solus Dio LIIII. Triumuiros Monetales, Triumuiros Capitales, Quattuoruiros viales, Decemuiros Stlitibus. Instituti sunt ab Augusto, anno DCCXLII. Vigintiuiratus capessendi necessitas. Qui sint viginti viri.

Quinquennio maturiùs quàm per leges Quaesturam peteret.] Vides ergo quàm aberret vir doctus & Italiæ suæ suada, qui negat legitimam vllam ætatem Quæsturæ fuisse. Fuit. præter hunc locum, Spartianus in Iuliano: *Quaestor, ante annum quàm legitima aetas sinebat, designatus est.* Sueton. in Calig. cap. I. *Quaesturam quinquennio antequam per leges liceret, & post eam Consulatum statim gessit.* Sed quæ nam illa? Opinor Augusti & deinceps æuo, fuisse annum * vigesimum quintum. Certè non intrà. argumento Quinctiliani verborum lib. XII. *Caluus, Caesar, Pollio, multò ante quaestoriam omnes aetatem grauissima iudicia susceperunt.* Atqui anno, *vnoetuigesimo Caesar Dolabellam, altero & vigesimo Asinius Pollio C. Catonem, non multò aetate antecedens Caluus Vatinium iis orationibus insecuti sunt, quas hodieque cum admiratione legimus*, ait alibi idem scriptor. Nec multum citrà. quia reperio Catonem XXIX. ætatis, Gracchum vigesimoseptimo Quæsturam gessisse. Plinij locus est, qui XXII. adstruere videatur, ad Traianum: *Cautum est domine, Pompeia lege nequis capiat magistratum, neue sit in Senatu minor annorum XXX. Secutum est dein edictum Dini Augusti, quo permisit minores magistratus ab annis duobus & vigenti capere.* sed cùm is ad prouincias, & propriè ad Bithyniam Aetas Quæsturæ. *Aut certè vigesimumquartum, argumento claro, quòd Tiberius Quæstor fuit vndeuigesimum annum agens, ait Velleius. Atqui illeipse non nisi quinquennio maturius creatus, quàm per leges, vt Dio notat clarè LIII. & Tacit. statim. Ergo legitimus Quæsturæ annus videtur XXIII. sed expletus.

thyniam spectet, nihil muto. Quòd verò disertè finierim vigesimumquintum, inducit me Dio lib. LII. Qui ex decreto Mæcenatis (quod secutus haud dubie Cæsar, aut vt melius dicam, accommodata à Dione tota oratio illa ad formam reip. Augustææ) Senatoriæ ætati desinit annum XXV. Quæstura autem primus gradus in Senatum: illa ergo etiam Quæstoria ætas. Colligas & non obscure idem ex l. II. De minoribus.

Senatoria ætas.

Prætendebat sibi atque fratri decreta eadem.] Vide Dionem de Tiberio, lib. LIII. in actis anni DCCXXX. de Druso lib. LIIII. actis anni DCCXXXV.

Nero an Pontifex.

Additur pontificatus.] De Nerone agit Germanici F. quem tamen ego Pontificem, in lapidibus, qui datâ operâ honori eius & memoriæ positi, non lego. Exstat vrna (à Caligulâ, vt è Suetonio colligas, dicata) Romæ:

OSSA.
NERONIS. CÆSARIS
GERMANICI. CÆSARIS. F.
DIVI. AVG. PRON. FLAMIN
AVGVSTALIS. QVÆSTORIS.

Et in Hispaniâ marmor, quod amicus noster Carolus Clusius descripsit:

NERONI. CÆSARI.
GERMANICI. F.
TI. AVGVSTI. N. DIVI. AVG.
PRON. FLAMINI. AVGVSTALI
SODALI. AVGVSTALI

An potius Augur.

Vbi cùm Flamen vtrobique insculpatur, non Pontifex: subuereri in mentem venit, ne in cognato honore Tacitus si forte aberrarit.

Tirocinij dies solemnis.

Quo primùm die forum ingressus est, congiarium plebi] Id est Tirocinij die, siue togæ virilis. quo, auspicij caussâ, tirones à patre proximisque solemni officio in forum deduci, & inde in Capitolium solent. Notat Plutarchus in Bruto: & Valerius Max. lib. V. cap. IIII. *M. Cotta eo ipso die quo togam sumpsit virilem, protenus vt è Capitolio descendit, C. Carbonem, à quo pater eius damnatus fuerat, postulauit.* Suetonius in Augusto: *Duodecimum & decimumtertium consulatum magno, id est,* XVII. *annorum interuallo, vltrò petiit, vt Caium & Lucium filios amplissimo*

In forum Capitoliumq. ab aguatis deducebantur tirones.

plissimò praditus magistratu, suo quemque tirocinio deduceret in forum. In Tiberio: *Romam reuersus, deducto in forum filio Druso.* Munera etiam sportulasque dari tirocinio solere, obseruabis hic ex Tacito, & Suetonij Nerone, cap. VII. *Deductus in forum tiro, populo congiarium, militi donatiuum proposuit.* & Calig. cap. X. Nec in principum modò liberis, sed vulgo id seruatum, disco ex Plinio lib. X. Epist. *Qui virilem togam sumunt, vel nuptias faciunt, vel ineunt magistratum, solent totam bulen atque etiam è plebe non exiguum numerum vocare, binósque denarios vel singulos dare.*

Sportulas dabant.

Etiam vulgò.

Quòd filio Claudij socer Seianus destinaretur.] Explicat Suetonius, Claudij cap. XXVII. *Drusum Pompeis impuberem amisit, pyro per lusum in sublime iacto & hiatu oris excepto: * cui & ante pauços dies Seiani filiam desponderat.* ita enim eum locum in Antiquis olim restituimus. Vide infrà, initium lib. IV.

Pag. III. Seiani filia Claudij filio desponsa. * Fortè leg. *cum ei.*

Censoriâ etiã potestate legendis equitũ decuriis functus.] Munusne illud intellegit, quod Augustus instituit, Triumuiratum recognoscendi equites? de quo Suetonius cap. XXXVII. An potius lectas ab eo decurias iudicum vult, (quod Censorium olim munus) honore à Principe dato?

Procensore legebat equites.

*Quòd sibi inter spectacula gladiatorum * loco non decessisset.*] In theatro olim discreta loca: nondum, vt vides, in Circo aut Amphitheatro. Aliàs, caussa non fuisset huic querelæ. Discreuit primus Claudius Imp. & *in Circo*, (Suetonij verba sunt cap. XXI.) *propria Senatoribus constituit loca, promiscuè spectare solitis.* Tamen Augusti temporibus decretum Patrum fuit, *vt quoties quid spectaculi vsquam publicè ederetur, primus subselliorum ordo vacaret Senatoribus*, ait idem Sueton. in Aug. ca. XLIII. Sed id extra vrbem dumtaxat fuit firmum.

Pag. 112. * Nescio an vox *loco* non redunder. Loca in Circo non discreta patribus. Suetonij verba strictius capienda, prout sonant.

Memorabantur exempla maiorum.] Si animus est, consule Electa mea, capite Delictoribus. & adde quod in Plutarchi Gracchis scribitur, C. Vetturio mortem allatam, quia Tribuno in forum venienti non decessisset.

Decedere magistratui.

Oratorum eâ ætate vberrimus erat.] Dico lib. VI.

Fraude mancipum & incuriâ magistratuum, plurima per Italiam itinera interrupta.] Mancipes hic, qui vias publicas reficiendas quæstus sui caussa redimebant. Hyginus;

Mancipes, qui dicti.

ginus; *Viæ publicæ & Curatores accipiunt, & per redemptores muniuntur.* Lapis Romæ in hortis Carpensibus,

CN. CORNELIO.
CN. F. SAB.
MANCIPI. VIÆ. APPIÆ.

Sed qui magistratus? credo, intelligit minores, id est Curatores viarum qui ab Augusto. Nam olim Censoribus ea cura. Cicero de Legibus: *Censores vrbis templa, vias, aquas, ærarium, vectigalia tuentor.* Deinde Quattuoruiri instituti; quorum propriè id munus. Pomponius De origine iuris: *Eodem tempore & Quattuoruiri qui curam viarum gererent constituti.* tempus intellegit, post creatum Prætorem peregrinum, qui fuit annus vrbis D X. Ij videntur à Varrone non inconcinnè dicti* Viocuri. Antiqui ergo Quattuoruiri viarum. sed non sufficientibus iis, additi duo, factique Seuiri, vti docebo mox ex Dione. Etiam Curatores extra ordinem reperti, quos destinabant singulis viis. Ita Cæsar Curator viæ Appiæ Plutarcho dicitur: Thermus Flaminiæ, Ciceroni. Augustus deinde, *quò plures partem administrandæ reip. caperent* (ait Suetonius) *noua officia excogitauit, Curam operum publicorum, Viarum, Aquarum.* Sed quomodo noua, si iam antè Quattuoruiri viarum, si Curatores? Silent scholiastæ: sed vere dicam ego. Curatores ante Augustum, fateor: sed nec perpetuum id, nec certum munus. Fecit vtrumque Augustus. Quod ad IV. viros: scito discretum à Curatoribus eorum munus. Quattuoruiri vias vrbis curabant: Curatores, eas quæ extra vrbem. Docuit me hoc Dio lib. LIIII. de Vigintiuiris: vbi clarè scriptum, è Seuiris viarum, amotos ab Augusto duos qui vias curabant extra muros; τοὺς (ait) ἔξω τοῦ τείχους ὁδοὺς ἐγχειριζομένους: retentos quattuor, qui in vrbe. Ergo sub Augusto & Curatores viarum & Quattuoruiri, quorum munera locis regionibusque distincta. Et digniores sanè Curatores: quia in vias illas grandes extra vrbem, sumptus & moles maior. Ideò Plinius gratulatur Cornuto de eo munere, lib. V. Epist. *Recesseram in municipium, cùm mihi nuntiatum est Cornutum Tertullum accepisse Æmiliæ viæ curam. Exprimere non possum quanto sim gaudio adfectus & ipsius & meo nomine.* Et Statius Plotium dilaudans, IV. Siluar.

Olim censores vias curabant. Postea Quatuoruiri.

* Viocuri, id est, qui curant vias.

Seuiri viarũ. Curatores extraordinarij, viri illustres ferè.

Explicatus nodus in Suetonij verbis. Curatores perpetui ab Augusto. Discrimen inter IIII. viros & Curatores.

Curatores digniores habiti.

Te

Te Germanicus arbitrum sequenti Annona dedit, omniúmque latè Præfecit stationibus viarum.

Et in lapidibus passim inter alios honores insculptum CVRATORI. VIARVM: aut plurimum, CVRATORI. VIÆ. APPIÆ. Salariæ, Flaminiæ, &c. nominibus expressis. quia ferè Curatores dabantur certis viis, vni pluribúsve. Et hos quidem Curatores fuisse censeam, à quibus mancipes redimebant, & quorum negligentia hîc culpata. Certis viis adtributi.

Executionem eius negotij libens suscepit.] Non nunc tantùm, sed & postea iterum sub Caio: & vir cetera magnus, hæsit in his calumniæ sordibus, bonis omnibus inuitis. Vide Dionem lib. LIX. Corbulonis prima fama non bona.

Quod exitiosum multis, quorum in pecuniam atque famam damnationibus & hastâ sæuiebat.] In possessorum videlicet, qui agros haberent viæ vicinos. Quasdam enim vias collaticiâ pecuniâ tueri finitimi debebant: vt vulgò hodie. Hyginus manuscriptus: *Viapublica auctorum nomina optinent, & Curatores accipiunt, & per redemptores muniuntur. Nam & quarundam tutela, à possessoribus, per tempora, certa summa exigitur.* Possessorum vias reficere.

Ne quem magistratum cui prouincia obuenisset, vxor comitaretur.] Olim id insolens. Declamatores apud Senecam patrem, lib. IX. Controu. de Flaminio: *Hic est Flaminius qui exiturus in prouinciam, vxorem à portâ dimisit.* & alius: *In hoc tecum vxorẽ non misimus? vt salua prouincia sit, optemus meretrici bonam mentem.* ita lego locum eum & distinguo. Nec in crebro vsu etiam temporibus Augusti. vt ex Suetonij verbis appâret, cap. XXIIII. *Disciplinam seueriſſimè rexit. ne Legatorum quidem cuiquam, nisi grauatè, hiberniſque demum mensibus, permisit vxorem intersisere.* Sed irrepsit: & Germanico Agrippina in prouinciis comes, ipsi Augusto Liuia. Vxores non comitabantur maritos in prouincias. Seneca patet correctus. Mutatum sd sub Augusto.

Plures per prouincias XL. *stipendia expleuisse.*] Est ergo idem ille Cæcina de quo suprà lib. I. *Quadragesimum id stipendium Cæcina parendi aut imperitandi habebat.* Pag. 113. Quis Cæcina.

Præsedisse nuper feminam exercitio cohortium.] Tangit Plancinam. suprà: *Nec Plancina se intra decóra feminis tenebat, sed exercitio equitum, decursibus cohortium interesse.* Plancina virilia munera obit.

Tot

Pag. 114. Quot liberi Druso.

Tot communium liberorum parente.] Non plus trium. Infrà: *Esse illi coniugem, & tres liberos.*

Duo Lepidi, Manius & Marcus.

M. Lepidum & Iunium Blæsum.] Duóne ergo Lepidi eo tempore prænominibus isdem? Nam alius certè ab isto, qui Proconsul Asiæ, paginâ superiore. Non censeo. Manium censeo prænomen fuisse huic, non Marcum, facili scriptorum in notâ eâ lapsu. Et hercle Manium Lepidum suprà reperies clarè, Lepidæ, quæ damnata, fratrem. Diuersa etiam ingenia istorum. Marcus, ignauus, secors: Manius, prudens, grauis, sæuis aliorum adulationibus aduersus. quem Tacitus ex professo laudat lib. IV. Repono ergo vbique Manium, in eo Lepido qui in Senatu & in vrbe.

Diuersis moribus ingeniisque.

Pag. 115. Ad aram cõfugere moris Græciæ. Supplices id faciebant & serui.

Incedebat deterrimo cuique licentia impunè probra & inuidiam in bonos excitandi, arreptâ imagine Cæsaris.] Græci moris fuit, ad vim iniuriamque arcendam, confugere ad templa, statuas, aras. Eo genere tutelæ frequenter supplices vtebantur, frequentissime serui. Euripides,

—— ἔχει γὰρ κατὰ φυγὴν θὴρ μὲν πέτραν,
Δοῦλοι δὲ βωμοὺς θεῶν. ——

Seruulus apud Plautum:

Ego interim hanc aram occupabo.

Tibullus explicatus.

Tibullus alludens:

Et Veneris sanctæ considam vinctus ad aram.

Et bene, considam. quia supplicum, sedere. Nec diis modò is honos, sed etiam heroibus quibusdam, vt Theseo Athenis. Plutarchus: κεῖται μὲν ἐν μέσῃ τῇ πόλει, παρὰ τὸ νεῶν γυμνάσιον, ἔστι δὲ φύξιον οἰκέταις καὶ πᾶσι τοῖς ταπεινοτέροις καὶ δεδίοσι κρείττονας. Itemque Regibus. vti Decium Magium Cyrenas tempestate delatum, ad statuam Ptolomæi regis confugisse Liuius tradit lib. XXIII. Romæ haud ita frequens ille mos. nec liberâ rep. quidquam reperio, præter Romuli asylum. Initium ei fuit à templo Iulij Cæsaris, quod Triumuiri exstruxêre, cum hoc iure, vt perfugium in eo cunctis esset. Dio lib. XLVII. ἀπηγόρευσαν δὲ μηδένα ἐς τὸ ἡρῷον αὐτοῦ κατὰ φυγόντα ἐπ' ἀδείᾳ, μήτε ἀνδραλιτεῖσθαι, μήτε συλᾶσθαι, ὅπερ οὐδενὶ οὐδὲ τῶν θεῶν, πλὴν τῶν ἐπὶ τοῦ Ῥωμύλου γενομένων, ἐδεδώκεσαν. id est: *Edixêre etiam Triumuiri, nequis, qui impunitatis causâ in templum D. Iulij confugisset, inde etici vel abripi posset. quod antè ne*

Thesei asylum.

Romæ quando id cœperit.

Deo

Deo quidem cuiquam concessum, exceptis iis quæ ad Romuli asylum pertinent. Quæ postrema Dionis caute lege. vereor enim vt erret. Nam præter Romuli asylum etiam Dianæ in Auentino monte templum idem ius habuit: quod clarè notat Dionysius Alicarnassæus, IV. Antiq. Sed sub Impp. tamen maximè inualuit: nec templa solùm, sed statuæ eorum imaginesque passim perfugium seruis. Seneca De clementiâ lib. I. *Seruis ad statuam licet confugere. cùm in seruum omnia liceant, est aliquid quod in hominem licere commune ius animantium vetet.* Vlpianus in Pythœanis Fragmentis: *Ideóque cognosce de querellis illorum qui ex familiâ Iull. Sabini ad statuam confugerunt, & siue durius habiti quàm æquum, vel infami iniuriâ adfectos cognoueris, venire iube, vt in potestatem Sabini non reuertantur.* Etiam ingenuis, iniuriâ adfectis. Suetonius in Aug. *Antonium iuuenem simulacro Diui Iulij, ad quod post multas & irritas preces confugerat, abreptum interemit.* In Tiberio, de Agrippinâ: *Nouissimè calumniatus modò ad statuam Augusti, modò ad exercitus confugere velle.* Resque eò euasit, vt non periculi solùm fuga, imago imperatoris esset, sed calumniæ occasio. Eâ arreptâ, inferre iniuriam licebat, non solùm vitare. Vides hìc in Tacito: & eleganter in Philostrato De vitâ Apollonij lib. I. *Erat*, ait, *apud Aspendios asylum Tiberij, statuæque sanctiores illis in locis venerabilioresque quàm Iouis Olympij simulacrum habebantur. ita vt impietatis damnatus quidam fuerit, quòd seruum suum verberasset, qui drachmam argenteam Tiberij imagine signatam gestabat.* Itaque subuenerunt mox leges: &, *Ne ad statuas vel imagines quis confugiat, Senatus censuit: eúmque qui imaginem Cæsaris in inuidiam alterius pratulisset, in vincla publica coërceri Diuus Pius rescripsit.* ait Callistratus l. XXVIII. De pœnis. Sed & statuæ deorum eodem iure. itaque quibusdam adscriptum, A seruo non tangi. Latinij, marmorea basis,

Imperatorum statuæ, perfugium.

Ad eas etiam ingenui confugiebant.

Hoc prætextu ad calumniam abusi.

Philostrati egregius locus.

Perfugium illud vetitum. Vide l. vnic. C. De his qui ad statt. conf. Statuarum quarundam iis eximium.

MAVORTIO
SACR.
HOC. SIGNVM.
A. SERVO. TANGI
NEFAS. EST.

Dubitatum super voculâ.

C. Cestius Senator disseruit.] Nescio an moris Tacito inter titulos addere, *Senator*. Et quid hîc opus? aut quis nesciat in Senatu non nisi Senatorem disseruisse? Ambigo (non enim affirmo) an non *Senior* substituendum: ad discrimen. quia reperio illo æuo duos Cestios fuisse, patrem & filium. libro VI. infrà: *Admonuit Cestium patrem.* An magis placet, *Senatu*? quod esset in Senatu: elleipsi Tacito per-crebrâ.

Cestius, pater, siue Senior.

Neque ipse audeat ius experiri.] A glossâ videtur, *Ius*. Experiri enim, pro iure agere, frequentissimum priscis.

Custodia publica.

Conuictámque attineri publicâ custodiâ iussit.] Publicam custodiam, puto carcerem: discretamque à militari.

Diem ædificationibus, noctem conuiuiis traheret.] Veráne hæc lectio? si est, interpretor in Druso notari studium ædificandi, & crebras insanasque substructiones. ex sententiâ scriptoris Græci apud Suidam: οἰκοδομήματα ἀσσύρια καὶ δαπανηρὰς λειτουργείας χαίρειν ἐάσαντας χρὴ τοὺς ἄρχοντας ἄρχειν. ψεκτέον γὰρ, ὁ ἄρχων ὁ χαίρων οἰκοδομήμασιν εὐπρεπέσιν. Nam hoc tolerabile, præquàm illud Ferreti. *Ædificationibus*, ait, *pro eo quod est emendandis rebus: nisi in verbo mendum sit.* Sed est profectò, me quoque iudice, mendum. Quis enim apud Romanos viro principi ædificationes vitio dedit? laudi potius: vt M. Agrippæ, Augusto, aliisque. Et vt vitium sint: quis scriptor id prodidit de Druso? cuius monumentum vllum ædificiúmve suspicione non tango. Lego, *editionibus*. conuenienter sanè ad Drusi mores. Nam Editiones, propriè spectacula muneraque: Editores, qui ea præbent, vti in Saturnalibus dixi. Diem ergo trahebat Drusus editionibus, siue spectaculis: noctem, conuiuiis epulisque. Notant vtrumque id vitium in eo scriptores. Noster suprà: *Edendis gladiatoribus Drusus præsedit, quanquam vili sanguine nimis gaudens. quod in vulgus formidolosum, & pater arguisse dicebatur.* Vbi vides describi studium eius in gladiatores, non sine sæuitiæ notâ. Nec in gladiatores modò, sed & histriones, scenicosque, Dio: τοῖς τε ὀρχησταῖς οὕτω προσέκειτο, ὥστε καὶ στασιάζειν αὐτοὺς, καὶ μηδ' ὑπὸ τῶν νόμων, οὓς ὁ Τιβέριος ἐπ' αὐτοῖς ἐσεμνόχει, καθίστασθαι. Id est, *Pantomimis adeò deditus fuit, vt ad seditiones concitaret eos, neque legibus, quas Tiberius super iis tulerat, parere sineret.* Iterum:

AEdificationes in vitio.

Ferreti ridiculosa interpretatio.

Refutata vulgata lectio.

Correctio in Tacito.

Drusi vitia duo, Ebrietas & crudelitas.

Studium eius in gladiatores, & scenicos.

rum: τῷ δὲ Δρούσῳ τῷ υἱεῖ, καὶ ἀσελγεστάτῳ καὶ ὠμοτάτῳ, ὥστε καὶ τὰ ὀξύτατα τῶν ξιφῶν Δρουσιανὰ ἀπ' αὐτοῦ κληθῆναι, ὅντι, καὶ ἤχθετο, καὶ ἐπετίμα καὶ ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ πολλάκις. Id est, *Druso autem filio, cùm petulantissimus & crudelissimus esset, (adeò vt gladij acutissimi, Drusiani ab eo vocentur) vehementer succensuit, publicéque ac priuatim sæpe inclamauit.* Crudelis ergo Drusus, & ideò cruentis illis spectaculis gaudens: quæ sibi non in publico solùm, vt opinor, sed sæpe domi repræsentabat & in hortis. De ebrietate eius, vide eundem lib. LVIII. Hæc Taciti mens, hæc lectio: me quidem iudice, Sed qui gladij illi Drusiani, quos Dio nominat? Liceat enim ἐν παρέργῳ lucem facere optimo scriptori, qui sæpe nobis. Ego non alios censuerim, quàm illos quibus vsi gladiatores. Mos enim, priusquàm paria committerentur, vt sicæ siue gladij quibus pugnaturi, Editori publicè exhiberentur, satíne essent acuti. Suetonius in Tito, cap. IX. de coniuratis duobus: *Ceterùm ipsos non solùm familiari cœnæ adhibuit, sed & insequenti die, gladiatorum spectaculo, circa se ex industriâ collocatis, oblata sibi ornamenta pugnantium inspicienda porrexit.* Ad quem locum nihil videre interpretes (quod per gratiam eorum dicam) scio. Intellegit Suetonius hosipsos gladios ex more iam dicto: ideoque Victor, *petiisse eum gladium dicit, quasi ad explorandam aciem.* Sed apertiùs ipse Dio in Neruâ, de Crasso & Calpurnio: παρεκαθίσατο δὲ αὐτοὺς ἔν τινι θέᾳ ἀγνοοῦντας ὅτι κατεμεμάνθη, καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς ξίφη, λόγῳ μὲν ἐπισκέψωνται αὐτὰ, ὅπως εἴσθε γενέσθαι, εἰ ὀξέα ἐστὶν, ἔργῳ δὲ ἐπιδεικνύμενος ὅτι οὐδὲν αὐτῷ μέλει, &c. *Collocauitque eos in spectaculo quodam iuxta se, ignaros quòd proditi essent, iisque gladios tradidit, verbo quidem vti inspicerent (quod fieri solitum) satísne acuti essent, re autem verâ vt ostenderet, &c.* Caussa ergo huic quasi prouerbio, quòd cùm Druso crebrò edenti gladiatores, gladij explorandi offerrentur; non admittere solitus nisi acutissimos sit. Iure ergo ille sanguinarius: lenissimus contrà M. Antoninus qui gladios acutos iis non permisit, sed hebetes dumtaxat & obtusos.

Gladij Drusiani in prouerbio.

Qui fuerint.

Mos exhibendi gladios editori.

Suetonius explicatus.

Caussa agnominationis illius.

Idem Dio in M. Antonino.

Cotye fratre interfecto.] Minimè hercle fratre, sed (Tacito ipsi si fides) *fratris filio.* Ita enim libro II. scriptum: *Omnem eam nationem Rhœmetalces tenuerat. quo de-*

Pag. 116.

Taciti vacillatio.

functo Augustus partem Thracum Rhescuporidi fratri eius, partem filio Cotyi permisit. Et Velleius: *Quâ ille prudentiâ Rascupolim interfectorem fratris sui filij Cotyis euocauit.* Quin humani ergo aliquid Tacitus hîc passus sit, nemo negauerit.

Correctus Tacitus.

Cælaletæ, Odrúsæque, & alij.] A Plinio Celæræ dicuntur: à Dione lib. LIIII. Σιαλέται, sed corruptè. Qui autem, Alij? Populi nomē, sed peruersum. Placuit in * Epistolicis, *Astij*, reponi. & caussam vide. At nunc verum censeo, *Dij* quæ vox abiit in *alij*, linea tantùm diducta. Similis error notatus mihi infra, in Agricolæ vitâ. Dij autem, montani Thraces. Locuples auctor Thucydides lib. II. παρεκάλει δὲ καὶ τῶν ὀρεινῶν Θρακῶν πολλοὺς, οἱ Δῖοι καλοῦνται, τὴν Ῥοδοπὴν οἱ πλεῖστοι οἰκοῦντες.

* Lib. v. cap. XXIIII. & nominat Astos etiam Strabo, lib. VII. inter Thracas.

Philippopolis.

Philippopolim.] Describit eam Strabo lib. VII. in Astorum regione: ὑπέρκειται δὲ τοῦ Βυζαντίου τὸ τῶν Ἀστῶν ἔθνος, (ex Liuio, Ἀστίων leg. esset) ἐν ᾧ πόλις Καλύβη, Φιλίππου τοῦ Ἀμύντου τοὺς πονηροτάτους ἐνταῦθα ἱδρύσαντος. id est: *Superiacet Byzantium Astorum gens, in quâ opidum Calybe, in quâ Philippus Amyntæ F. pessimos quosque collocauit.* Dicta eadem est, Trimontium, Poneropolis, Δυλώνπολις, caussis claris è Strabone.

Ea variè dicta.

An hic Velleius historicus?

P. Velleio.] Sunt qui illum velint esse, cuius Breuiarium historiæ in manu: serium, doctum, quantumuis opus, sed plenum adulationis fœdissimæ, cuius me pudet. Nec abnuerim, quin ille sit. Meruit seruitio tam proiecto euehi ad res magnas. quanquam modicus originis, vt ipse fateri videtur, & diu tantum Trib. militum: posteà præfectus Tib. Cæsaris per nouém annos aut Legatus, ait ipse lib. II. Prænomen tamen illi in vulgatis libris est; Caius: nec id moueor. Nam Priscianus lib. VI. eumdem Marcum appellat: noster hic Publium. Quàm confundi illa soleant, doctus scio.

Dissensus in eius prænomine.

Pag. 117.

Acilius viuus combustus. Nō ille, quem censet Onufrius, Beroaldus, aliique.

Acilius Auiola legatus.] Hic ille ipse, quem Plinius insigni exemplo, elatum in rogo reuixisse tradidit: & quia subueniri non potuit, viuum exustum. Nam quod Onufrius aliique ad illum Acilium referunt, qui consul extremus Claudio: desinant licet erroris. Manifestus ἀναχρονισμὸς est. Nam ecce Valerius (quem scripsisse omnes scimus Tiberio imperante) lib. I. cap. VIII. eamdem historiam

historiam recensuit. Quomodo autem ille operi inseruerit, quod post Claudium gestum?

Visellius Varro.] Nominatur in lapide Romæ, Visellius Varro.

I. VISELLIVS. C. F. VARRO
CVRATOR. RIPAR. ET ALVEI TIBERIS.

Hicne, an alius?

Vulgus obaratorum aut clientium.] More Galliæ. Vide Cæsarem commentar. I. Varronem de Re rust. I. cap. XVII.

Nobilissimam Galliarum sobolem liberalibus studiis ibi operatam.] Digna res notâ, quòd iam tunc ea vrbs hospitium Musarum. Nam Rhenano quæ læua mens fuit, cum gloriam eam transferre voluit ad Augustocluienses? Scilicet indigni hâc gloriâ nos Galli. Ille autem ecce in Oratione Eumenij Rhetoris, quâ est: *Merentur & Galli nostri, vt eorum liberis quorum vita in Augustodunensium opido ingenuis artibus eruditur, &c.* contra veterem editionem rescribere audet *Augustocluiensium.* itaque edidit. Os pugilis! Scilicet tota ea oratio in Cluiensium scholis instaurandis occupatur: quarum memoria (nisi apud hunc dormitatorem) nusquam aut nomen. Adsero tibi tuam gloriam Augustodunum: vel vno ictu, quem non vitabit ipse. Scriptum ibi enim: *Ciuitatem istam & olim fraterno populi Romani nomine gloriatam.* Qui autem e Gallis, fratres populi Romani, præter Æduos? quorum hæc vrbs caput. At enim ibidem scriptum (id nuper homo amicus mihi obiiciebat) *latrocinio eam Batauica rebellionis obsessam fuisse.* quod vix conuenire putabat in Æduos, qui à Batauis siti longo interuallo. Sed vito facilè petitionem eius, & discedo latere tecto. Nam corruptus locus, scribo que, *Bagaudica rebellionis.* Batauj latrones nunquam ad ea penita loca; nec latrocinij Batauici mentio in mediterraneis, sub id æuum. At de Bagaudis, auctores credendi qui res scripserunt Diocletiani. Victor: *Namque vbi comperit Carini discessu Ælianum Amandumque per Galliam excitâ manu agrestium ac latronum, quos Bagaudas incola vocant, populatu latè agris pleraque vrbium tentare: Maximianum Imperatorem iubet.* Saluianus lib. V. de Gubernat. *Itaque passim vel ad Gothos, vel ad Bagaudas, vel ad alios vbique dominantes barbaros migrant, & migrasse non pœnitet.* Vide & Orosium

Pag. 118. Augustodunum, Musarum domus.

Rhenani temerarium facinus.

Vero argumento Beatus refutatus. Æduifratres Rom.

Solutio obiectionis a viro docto oppositæ.

Panegyristes verissimè correctus.

Bagaudæ latrones Diocletiani tempore.

lib. VII. vbi tamen, *Baticada* in manuſ. codice qui apud me eſt, legitur, ſicut & *Baccharida* in Euſebij Chronicis. Spernimus ergo Auguſtocliuienſes, Rhenani colonos nouos: & Mæniana illa Auguſtoduni conſtituimus, vt hîc ex Tacito vides; vetuſtiſſimâ poſt Maſſiliam, bonarum artium ſede.

Diſceptatiũcula de Scholâ Auguſtodunenſi.

* Ergóne certamen mihi nouum, pro veteribus Mænianis? nouum & magnum, cum viro magno. Tecum Stephane Pighi. qui in Hercule Prodicio nuper, ipſo aditu tui operis, ita acriter & multis machinis eas oppugnaſti, vt neſciam an ſim repugnando. Tamen quia cauſſæ bonitas, niſi fallor, à me eſt, nitar pro veritate. diſponam hanc ſtili aciem, manus tecum conferam: ſed vt cum amico, planè amicè. Vt non ſolùm ſine plagâ pugna hæc ſit, ſed ſine ſugillatione aut morſu: ſicut decet mitium dearum alumnos. ——Ἀγαθὴ δ' ἔρις ἥδε βροτοῖσι.

Quiſquis hæc leges, affectum in me aut pro me pone: μικρὸν φροντίζων τῆς λήψεως, τῆς δὲ ἀληθείας πολὺ μᾶλλον. Dixi ego nobiles illas Oratione Eumenij ſcholas (Mænianas ipſe appellat) Auguſtoduni in Celticâ fuiſſe: tu Pighi Auguſto-cliuij eas collocas in extremâ Belgicâ ad Rhenum. Ita toto ſolo & cælo, quod dicitur, diſſidemus. Tua argumenta præuidebo, ſubſeram mea. Ais primò, niti te ſacrâ Conſtantij Cæſaris epiſtolâ (ea Orationi inſerta eſt) in quâ Auguſto-cliuienſium opidum disertè nominatur. Verba: *Merentur & Galli noſtri, vt eorum liberis, quorum vita in Auguſto-Cliuienſium opido ingenuis artibus eruditur, & ipſi adoleſcentes, vt eorum indoli conſulere cupiamus.* Hoc, Pighi, adfers? vide ne Lunam hanc, quod Græci dicunt, in te detrahas: aut, quod Latini, aſciam tuis ipſe cruribus illidas. Nam ita quidem Rhenanus vulgauit, fateor: ſed, quod ſcire te tuâ intereſt, aliter & à meâ mente diu ante illum *Cuſpinianus. in quo reperies, *Auguſtodunenſium opido*, clarè. Vtri credendum magis? ego huic cenſeam, non ſolùm quia vir ſimpliciſſimæ probitatis, ſed magis quia libris probis & vetuſtis vſus (tota Editio docet; infinitis partibus illâ Rhenani melior, imò & auctior) quos alter habuiſſe *fatetur nullos. Igitur hoc telum anceps, aut tibi aduerſum: ideoque validiore iam pugnas. Exſtat ipſius Eumenij, inquis, Cliuij etiamnunc ſtatua,

Ibi enim ego colloco.
At meus Pighius, Auguſtocliuij.
I eius argumentum: à nomine
Id reiectum.
*In panegyricis editis Viennæ anno CIↃ IↃ XIII.
*In ipſâ Præfatione.
II. argumentum,

statua, monumentum & Scholæ olim, & eius doctrinæ. Commouisti me eo argumento, cùm legi, fateor: sed idem facilè in gradum reposuisti, descriptione quam addis. Quî enim euincis, aut illam talem statuam Eumenij esse, aut prisci omnino æui? *Stat*, inquis, (nam verba tua vsurpo) *in vestitu sui temporis. tunicâ videlicet talari tectus, & calcei ex alutâ pedem ac talos cingunt, & supra pedem execti atque fenestrati sunt. Comam in fronte & ceruice decurtatam æqualiter constringit vitta; sicut ventrem latus baltheus atque bullatus. Dextrâ massam vel auri vel argenti in paterâ positam præsentare videtur sinistrâ tenuit ferulam demissam, magisterij insigne.* Tuam fidem, Pighi. Hæc insignia Eumenio Rhetori conueniunt? Baltheúsne? qui *militum esse solet. Vittane? quæ sacerdotum. Ferula? quæ pædagogorum: non istorum (ne id nobis suadeas) qui publicè & cum dignitate docebant. Iam coma illa sic decurtata, tunica illa ad talos, & calcei: nunquam à tam prisco habitu mihi videantur, quidquid adferat tua Peitho. Velim & illud bonâ veniâ quæsitum. an nomen Eumenij insculptum in hac statuâ est? non enim dicis. Si est: aliquod pro te argumentum fateor, sed fluxum; quia plures fuerunt Eumenij. si non est; quid vrges nos ancipiti coniecturâ? Sed transis ab hoc musculo ad duplicem Arietem: quos intorques verbis & viribus Eumenij, & mœnia nostra valdè quatis. Primum, inquis, Eumenius ipse docet sentire se de Cliuio, cum ait, *vrbem suam latrocinio Batauicæ rebellionis obsessam, Romani Principis auxilium flagitasse.* Bellè hoc in Rhenanos accolas conuenit, qui vicini Batauis: in Augustodunenses quî potest? aut quis credat Batauos ab extremo Oceano, per tot sola terrarum, in mediam Celticam penetrasse? idque cùm tot oppida interiecta, & præsidia vbique Romana. Ne ego quidem, mi Pighi, credo. sed arietem hunc tuum pridem haud incallidè laqueo auerti. Nam vitium hic verbi esse, & *Bacaudicæ* legendum, docui in Commentario meo: quem peto legas. Ætolica hæc audacia est, inquies. Non est. vide tempora, vide historiam: optimè de Bacaudis omnia conuenient: haud æquè de Batauis. qui Romanis tunc fidi; qui fracti, & iniurias â Barbaris varias acceperunt, non ipsi aliis intulerunt. Tu

à statuâ.

Id specie firmu, re informatum.

Nõ videri eius Eumenij statuam.

* Quod eo magis apparet, quia inectia bullatus. Imò nec valdè antiqua.

III. Argumẽtum a locorum interuallo.

Id correctione repulsum.

Batauj non tunc rebelles.

ipse hæres, & ambiguè obsidionem hanc ad Taciti Imp. tempora refers: sub quo Franci aliæque Germanorum gentes Batauiam & Galliam vastarint. Sed qui doces ipsos Batauos aliena tunc vastasse? Id enim necessum est, si proba verba *Batauica rebellionis*. Vocat etiam *Latrocinium*. quod à me est, quia Victor aliiq. Bacaudas hos appellant, *agrestes ac latrones*. Argumentum vltimum. Verba, inquis, Eumenij ita clarè & graphicè Cluuium & finitimæ regionis situm describũt, vt trahi aliorsum nullâvi possint. Videamus. ponam ipsa pluscula. *Nisi fortè non grauior Britanniam ruina depressérat, quàm si perfuso tegeretur Oceano: qua profundissimo Pœnorum* (ita Rhenanus: tu *Pictonum* legis: Cuspinianus, *pœnarum*, quem sequor) *gurgite liberata ad conspectum Romana lucis emersit. Aut hæc ipsa, qua modò desinit esse Barbaria, non magis feritate Francorum velut hausta desederat: quàm si eam circumfusa flumina & mare alluens operuisset.* En, velut in tabulâ, vt ais, depictam exponit Batauiam cum vicinâ Germaniâ: quos ramis suis Rhenus circumfundit, & Mosa alluit, & Oceani sinus vbique tangunt. * *Vbi autem Æduis mare alluens? vbi circumfusa flumina?* Pax, mi Pighi. obiecto lanæ sacco Arietis huius ictum mollio & excipio. Æduos non describi fateor: adfirmo totam Galliam, in quâ Ædui. Franci quæ loca magis vastarunt, imò ceperunt sibi & insederunt, quàm Galliam? Itaque cùm Francos nominet, vides quàm appositè & omnium historiarum eius æui consensu, ad Galliam id trahamus. Sed vbi mare, inquis, & flumina? conspicua & in aperto. Quid enim clarius quàm Galliam mari vtrimque alluì? quid certius quàm Rheno, & Rhodano circumfundi, & multis aliis fluminibus perfundi? At Cluuium tuum extra Batauiam, reuerâ fluminibus non circumfusum. Itaque mi optime & doctissime Pighi (talis reuera es) vide ne dum nimium pro gloriâ Cluuensium tuorum Principum (cui & nos ex animo fauemus, sed vanis rerum eam non augemus) pugnas, veritatem deseras. quam nos fulcimus his etiam argumentis.

Primùm quæro. vbi, aut à quo scriptore idoneo & veteri nominatum istud Cluuium? adfers nullum. Nam quod Antoninus Cleuum nominat, in Britanniâ scilicet id ponit,

iv. argumentum: à situ oppidi.

Obiter emẽdatiuncula.

* Pighij verba.

Id interpretatione aliâ mollitum.

Sententiæ meæ stabilimenta.

I.. quia ignotum priscis Cluuium.

ponit, in hoc limite nusquam? Coniecturas aliquot recenses, & nescio quid ex vulgi famâ de Iulio Cæsare. sed obsecro, si tam vetustum hoc opidum siue castrum: nónne mirum silentio id ab omnibus superis, mediis, imis scriptoribus quasi de compacto præteritum? Et ferrem, si in vili loco. sed vrbem Mænianis istis celebrem, Coloniam populi Rom. (nam hoc quoque Eumenius tradit) verbulo nusquam nominari, quæ incuria vel potius iniuria est? Deinde. Cliuium tuum in Rheni limite situm est, in confinio tot Barbarorum. Quis acri pectore tibi dabit, Scholam institutam in officinâ illâ Martis? II. Quis scholæ tunc inceptum

Tertiò. magna & ampla ea vrbs fuit, de quâ Eumenius agit: templa pulcherrima habuit: Capitolium, & Aquæductus, & omnia more Romano. Cedò, vbi apud vos hæc vestigia? Suspicione leui ea quæris: sed re & veritate reperies Augustoduni. Eius *muros spatiosi ambitus* alibi Ammianus appellat: *mœnium Augustoduni magnitudinem vetustam*, alibi: & clara indicia etiamnunc exstant, indice & teste *Petro San-Iuliano. III. ex loci amplitudine & formâ. * Qui Burgidiam Gallicè descripsit nuper.

Quartò. Scribit Eumenius, *ciuitatem istam & olim fraterno populi Romani nomine gloriatam.* Nónne verissimum & testatissimum illud in Æduis? de Cliuio vbi tale repperis? Perfugium quæris in Batauis. & illi etiam, inquis, appellati fratres & amici populi Romani. Scio, & Commentariis meis iampridem inserui: sed hoc quoque scio, quod non vulgò. & si Batani, non tamen ideò vicini Galli. Alia illorum caussa est, qui tributorum immunes, semi-liberi, arma tantùm & viros imperio suppeditabant. Itaque iure socios se dixerunt, fratres, amicos. In vobis quid simile? qui veri Galli & tributarij, iamdiu graue iugum ferebatis Romanæ seruitutis. IV. verbia Eumenii.

Quintò. Vetustissimæ sunt illæ Eumenij Mæniqnæ. Colligas vel ex his verbis: *Mæniana illa schola quondam pulcherrimo opere & studiorum frequentiâ celebres.* Quod de Augustoduno certum: vbi Scholam à nobilitate omni Gallicâ frequentatam, Tacitus iam inde sub Tiberio agnoscit. De Cliuio nihil tale habemus, præter suspicari. V. ab ætate.

Sextò. Mænianas illas *inter Apollinis templum atque Capitolium* Eumenius ponit? Atqui Apollinis quoque VI. A situ Scholarum.

templum in Flauiâ Æduorum siue Augustoduno inclutum fuisse, alius panegyristes testatur in Oratione Constantino dictâ.

Miscella quędâ & leuiuscula argumenta.

Postremò, Eumenius, *Artifices Transmarinos & ex amplissimis prouinciarum ordinibus incolas nouos inductos* suæ ciuitati ab Impp. scribit. Alius Orator in panegyrico ad Maximinum: *Ciuitas Æduorum*, inquit, *ex hac Britannicæ facultate victoriæ plurimos, quibus illæ prouinciæ redundabant, accepit artifices.* Nónne eâdem de re palàm atque vrbe loquuntur? Et quid verba facio? citius pili nascantur in hac manus volâ, quàm opinio tua in meâ mente. ex iis quidem, quæ adhuc dixisti. Nam firmiora si adfers: facilè ego Plancus aut Deillius, nec morabor transfugij (dummodo in Veritatis castra) vllam notam. Hæc candidè à me scripta, homo candidissime, sine vlla frontis nubeculâ: sic leges.

Gallici gladiatores.

E seruitiis gladiaturæ destinati.] E Galliâ genus gladiatorum, qui Mirmillones: quorum arma hic descripta. Vide Saturnalia nostra.

Crupellarios vocant.] Non alibi ea vox mihi lecta. Hæsi ne *Clibanarios* scribendum esset. Nazarius in Laudatione Constantini: *Quæ enim illa fuisse dicitur species: quàm atrox visu? quàm formidolosa? operimento ferri equi atque homines pariter obsepti. Clibanariis in exercitu nomen est: supernè omnibus tectis, equorum pectoribus demissa lorica & crurum tenus pendens, sine impedimento gressus à noxâ vulneris vindicabat.* Ammianus lib. XVI. *Sparsique cataphracti equites, quos Clibanarios dictitant.* Iterumq. *Norant enim licet prudentem ex equo bellatorem cum Clibanario nostro congressum, tegminibus ferreis abscondito bellatori nocere non posse:* Vocem peregrinam & Persicam esse, suadeor Lampridij verbis in Seuero: *Centum millia equitum eorum fudimus Cataphractarios, quos illi Clibanarios vocant.* Alioqui non incommodè à Græco κλίβανος deduxeris. quod σκεῦος τι σιδηροῦν, ἐφ' ᾧ τοὺς ἄρτους ὀπτοῦσι definit Moschopulus. Et Clibanus apud Leonem Imp. passim, pro thorace quo pectus tegitur. At hic tamen nihil mutem: & fortasse * Crupellarij pedites fuerunt, non equites. Sanè ex Taciti narratione non colliges pugnasse eos ex equis.

Clibanarij.

* In Glossis, Cruppes, σχοινία dicuntur: & Cruppes. καλός, παχύς.

Quat-

Quattuor & sexaginta Galliarum ciuitates desciuisse.] In certas gentes videntur Galliam diuisisse. Strabo libro IIII. Lugudini aram Augusto exstructam ait, à communi Galliæ: cum inscriptione LX. gentium. Quod in Numis etiam M. Antonij legimus, LVGVDINI. A. XL. libentiùs ad gentium numerum retulerim, quàm vt alij, ad annorũ coloniæ conditæ. Appianus in Celtico, ampliore numero ἔθνη τετρακόσια, in Gallijs ponit, πόλεις ὑπὲρ ὀκτακοσίας.

Galliarũ gentes certo numero.

Quadringẽtæ Appiano.

Neque oculis neque auribus satis competebant.] Sallustianum est apud Nonium: *Formidine attonitus, neque animo, neque auribus, aut linguâ competere.* Etiam tale hoc Liuij lib. V. *Romani ne auribus quidem atque oculis satis constare poterant.*

Pag. 119. Sallustiana imitatio. Competere auribus.

Neque decorum Principibus, omissâ vrbe, vnde in omnia regimen.] Nam in minoribus bellis, Principi, vt Claudianus ait,

Pag. 120. Princeps non ipse ad omnia bella.

Vindictam mandasse sat est:

Et ipsa Roma huic rei apud eundem vatem:

——medium non deserit vnquam
Cæli Phœbus iter, radiis tamen omnia lustrat.

Consulatum sub Diuo Augusto adeptus.] Consul fuit anno vrbis DCCXLII. cum M. Valerio Messallâ. Quirinius à Dione, Iosepho, Tacito constanter appellatur: vt mirer cur maluerit Onufrius, Quirinus.

Quirinius Consul.

Mox expugnatis per Ciliciam Homonadensium castellis insignia triumphi adeptus] Tangit historiam solus, quod sciam, Strabo, lib. XII. τοὺς δὲ Ὁμοναδέας Κυρίνιος ἐξεπόρθησε λιμῷ, καὶ τετρακισχιλίους ἄνδρας ἐζώγρησε καὶ συνῴκισεν εἰς τὰς ἐγγὺς πόλεις. τὴν δὲ χώραν ἀπέλιπεν ἔρημον τῶν ἐν ἀκμῇ. id est, *Homonadenses autem Quirinius fame expugnauit, quattuor millia virorum cepit & in vicinas vrbes distribuit, regione spoliatâ omni iuuentute.*

Quirini expeditio in Homonadenses.

Datusque rector C Cæsari Armeniam obtinenti.] Diu etiam post, in Syriam missus ad census describendos. de quâ re multa Iosephus lib. XVIII. cap. I. II. & seq. Et mentio eius apud Lucam in historiâ sacrâ.

Quirinius in Syria.

Incusato M. Lollio.] Ita emendaui olim, cùm vulgò esset *M Folio.* Hausi emendationem facilè ex historiâ, quæ apud Suetonium: *Namque priuignũ Caium Orienti præpositum, cùm visendi gratia traiecisset Samum, alieniorem*

Tacitus correctus.

Lollius rector C. Cæsaris.

rem sibi sensit ex criminationibus M. Lollij comitis & rectoris eius. Item Plinium lib. IX. & Velleium lib. II. Fuit enim hic Lollius C. Cæsari rector, quo more principibus iuuenibus etiam nunc dantur: & post illum P. Sulpicius Quirinius, Tiberio amicus. Caussa errori, quod in priscis libris sine geminatione ferè, *Lolio*. Hæc notata mihi olim. sed (rides, an indignaberis lector?) ecce qui adserit sibi. Caussam lege Fabiâ dicam, credo. Censura, non es tanti. sed tamen ego te appello Victor Giseline, te Iane Lernuti: amicos meos, sed qui Fidem amatis, & quos Fides. Vobis vita mea semper patuit: vobis iam tunc cognita dicta mea, facta, scripta. Sponsione prouoco, ni pleraque ex illis Notis, ante visum illum, visa vobis. Quamdiu ero; non moueor his (verum nomen dabo) nugis: & conscientia mea mihi, διὸς ψῆφος, vt aiunt Græci. Cùm non ero; vos habete hoc voluntatis meæ fidei commissium, & per famam vestram, videte vt fama mea illæsa sit.

In carptorem meum.

C. Lutorium Priscum.] Vulgò, *Clutorium.* Sed Dio auctor sic emendandi, apud quem est, Γάϊος Λυτώριος. Error ex adhæsu notarum, vt infrà *Panteius*, qui est P. Anteius. Mentio huius aut alterius Lutorij apud Plinium lib. VII. cap. XXIX. vbi tamen malè, *Sutorio Prisco.*

Error ex adhæsu prænominis.

Pag. 121. *Ne seruiles quidẽ cruciatus.*] Id est, patibula crucésque.

Vita Lutorij in integro est.] Sententia vult, *esto.*

Pag. 122. *Deprecaretur tam præcipitis verborum pœnas.*] Rectè. quia verba, non facta Lutorij pœnâ adfecta sunt. Nec malè tamen, *reorum pœnas*, argumento decreti, quod secutum.

Coniectura in Tacito.

Ne decreta patrum ante diem decimum.] Interciderat nota numeri, quam nos certis auctoribus restituimus. Suetonio in Tiber. cap. LXXV. *Nam cùm Senatusconsulto cautum esset, vt pœna damnatorum semper in decimum diem differretur.* Dione lib. LVII. καὶ δόγμα τι παραδοθῆναι ἐκέλευσε, μήτ' ἀποθνήσκειν τοὺς δίκην ἡμερῶν τῶν καταψηφισθέντων ὑπ' αὐτῶν, μήτε τὸ γράμμα τὸ ἐπ' αὐτοῖς γινόμενον, ἐς τὸ δημόσιον ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ χρόνου ἀποτίθεσθαι. Qui & idem repetit, fine lib. LVIII. Nec aliud Seneca sensit, De tranquillitate I. cap. XIIII. *Credisne illum decem medios vsque ad supplicium dies sine vllâ solicitudine exegisse?* Mansisse videtur id decretum, donec Theodosius Imp. clemen-

Pœna damnatorum in decimum diem dilata.

Seneca explicatus.

clementissimè conuicto & damnato reo dies indulsit triginta vitæ : in l. Si vindicari C. De pœnis. Sidonius ergo non abest quin falsus sit, lib. 1. Epist. qui id tribuit S c. Tiberiano. *Ex vetere*, inquit, S c. *Tiberiano triginta dierum vitam post sententiam trahit.* Hæc satis certa videbantur. at turbant me Declamatores: inter quos Quinctilianus Themate declamationis CCCIII. *Damnatorum*, inquit, *supplicia in diem tricesimum differantur.* Et in ipsâ Declamatione: *Et mihi videtur ideò constituta esse lex, qua damnatum post tricesimum diem puniri voluit: quoniam videbat legum lator posse fieri vt deciperetur accusator.* Item Calpurnius Flaccus (Pythœo nostro auctores hos debemus) Declamat. XXV. *Pœna raptoris in diem trigesimum differatur.* Nam vixisse istos ante Theodosij longè ævum, satis claret. An igitur exolescentem rettulit dumtaxat * ratamque Tiberianam legem habuit Theodosius, & in Tacito, Dione, Senecâ, suspicamur de mendo? An potiùs declamatores illi in transscribendo vitiati à posteris sunt, & ad posteriorem illam legem aptati? Meherclè hæreo. eò magis, quòd Quinctilianum illum Augusti ævo vixisse volunt: quod ex hoc loco non potest.

Theodosius XXX. dies dedit.

Sidonij memorialis error.

*Quod tamen aliter etiam ex Zonara appareret.

Ad ærarium deferrentur.] In ærario tabulæ publicæ & acta Senatus. Livius lib. XXXV. *Verùm cùm sint notissima sibi cum Consule inimicitiæ, quid ab eo posse quemquam æqui exspectare, qui per infrequentiam furtim factum* S c. *ad ærarium detulerit?* Nec antè rata, donec delata. interea Auctoritas dicebatur, non S c. vt ex Cicerone & Dione iam alij notarunt. Vide similem in Tacito locum lib. XIII. de multis Ædilium.

Scita ad ærarium deferri solita.

Nec rata, nisi delata. Auctoritas, quid.

Nam incipiente C. Bibulo, ceteri quoque Ædiles differuerant sperni sumptuariam legem.] Augusti sumptuariam intellegit, de quâ Agellius lib. II. *Postremò lex Iulia ad populum peruenit, Cæsare Augusto imperante, quâ professus quidem diebus ducenti finiuntur: Kalendis, Idibus, Nonis, & aliis quibusdam festis, trecenti: nuptiis autem & repotiis* H-S. *millies esse. Etiam dicit Capito Atteius edictum Diuine Augusti an Tiberij Cæsaris, &c.* quo loco claram mendam per occasionem tollo, legoque: *nuptiis autem & repotiis sestertij mille. Esse etiam dicit Capito, &c.* Sestertium millies ad nuptias vt definiat vlla lex? non potest:

Sumptuaria lex Augusti.

De eâ Agellius emendatus.

test: nimis immane est. At sestertij mille conueniunt, & συμμετρίαν habent cum numero priore, ducentorum trecentorumque. Ceterùm hanc Tiberij curam intellexit Plinius lib. XXXIII. cap. II. hoc diuersus, quòd C. Sulpicium Galbam Ædilem nominat, non C. Bibulum. reiicitque in annum sequentem quo consules Vetus & Pollio. *Tiberij demum*, inquit, *principatus nono anno, in vnitatem venit equester ordo, anulorúmque auctoritati forma constituta est, C. Asinio Pollione, C. Antistio Vetere Coss. anno vrbis conditæ* DCCLXXV. *quod miremur, futili panè de caussâ. Cùm C. Sulpicius Galba, dum iuuenalem famam apud principem popinarum pœnis aucupatur, questus esset in Senatu, vulgo institores eius culpæ defendi anulis.* Fieri tamen potest, vt iterata tunc ea inquisitio.

Plinij, vt videtur, dissensus aliquis à Tacito.

Pag. 123. Immanis seruorum numerus Romanis. Quinq. millia vni homini.

Familiarum numerum & nationes.] Numerum seruorum Romanis eum reperio; qui nō facilè fidem inueniat moribus nostris. Tacitus lib. XIV. Pedanio Costæ tribuit quadringentos: Plinius Cæcilio cuidam Isidoro quinquies mille. Et hi nihil dicunt præ Athenæo, cuius ipsa ponam verba, è lib. VI. cap. VII. πρὸς ταῦτα ἀπαντήσας ὁ Λαρήσιος ἔφη. ἀλλὰ Ῥωμαίων ἕκαστος, οἶδας δ' ἀκριβῶς ταῦτα ὦ καλὲ Μασσούριε, πλείστους ὅσους κεκτημένος οἰκέτας. καὶ γὰρ μυρίους καὶ δισμυρίους, καὶ ἔτι πλείους δὲ πάμπολλοι κέκτηνται: οὐκ ἐπὶ προσόδοις δὲ, ὥσπερ ὁ τῶν Ἑλλήνων ζάπλουτος Νικίας: ἀλλ' οἱ πλείους τῶν Ῥωμαίων συμπροΐοντας ἔχουσι τοὺς πλείστους. id est: *Post hæc reuersus Larentius ait. At Romanorum vnus aliquis quanto plures possideat seruos, tu nosti optime Massuri. Nam ad decem & viginti millia, imò plures etiam, multi habuerunt. nec tamen vt quæstum ex iis faciant, sicut Græcorum ditissimus ille Nicias: sed plerique Romani anteambulones eos habent comitésque maximâ ex parte.* Seneca de Demetriò: *Feliciorem ne tu Demetrium Pompeianum vocas, quem non puduit locupletiorem esse Pompeio? Numerus illi quotidie seruorum velut Imperatori exercitus referebatur: cui iamdudum diuitiæ esse debuerunt duo vicarij & cella laxior.* Tot serui, si Deo placet, vni seruo. Vt non iniuriâ queratur & culpet Plinius *mancipiorum legiones & in domo turbam externam, & seruorum quoque caussâ nomenclatorem adhibendum.* Nec Romæ solùm hæc copia: etiam Athenis. Thucydidem

Imò viginti millia.

dem auctorem habeo, ex eâ vrbe, bello Peloponnesiaco, idque vno tempore, transfugisse ad hostem super viginti millia seruorum: & quidem seruorum, qui manuarias operas exercerent. Quantam vim in vrbe suspicari debemus fuisse reliquam? Verba eius, si quis requirit, hæc, lib. VII. τὸ τε γὰρ χώρας ἁπάσης (οἱ ἀθηναῖοι) ἐστέρηντο καὶ ἀνδραπόδων πλέον ἢ δύο μυριάδες ἠυτομολήκεσαν. καὶ τούτων πολὺ μέρος χειροτέχναι.

Promiscuas viris & feminis vestes.] Sericas intellegit Coasque, quibus abstinebant nec viri. Carpit non semel grauissimus auctor Seneca. vt epist. CXXIII. *Non videntur tibi contra naturam viuere, qui commutant cum feminis vestem? non viuunt contra naturam, qui exspectant* (corrigo *expetunt*) *vt pueritia splendeat tempore alieno?* & CXV. *Quòd vides istos sequi, qui aut vellunt barbam aut interuellunt; qui labra pressiùs tondent & abradunt, seruatâ & submissâ ceterâ parte: qui lacernas coloris improbi sumunt, qui perlucentem togam.* Et Plinius: *Nec puduit has vestes* (de Cois loquitur) *vsurpare etiam viros, leuitatem propter æstiuam. In tantum à loricâ gerendâ discessêre mores, vt oneri sint etiam vestes.* Plura pete è Clemente Alexandrino lib. III. Pædagog. cap. III. cuius index, πρὸς τοὺς καλλωπιζομένους τῶν ἀνδρῶν.

Pellucidæ vestes ad viros abierunt.

Leuis in Senecâ correctio.

Atque illa feminarum propria, quîs lapidum caussâ, pecuniæ nostræ ad externas aut hostiles gentes transferuntur.] Gemmas intellegit, & inprimis vniones: quorum feminis ad inaures creber vsus. Seneca De Beneficiis: *Video vniones non singulos singulis auribus comparatos (iam enim exercitatæ aures, oneri ferendo sunt:) iunguntur inter se, & insuper alij bini * supponuntur. Non satis muliebris insania viros subiecerat, nisi bina ac terna patrimonia singulis auribus pependissent.* Tertullianus acutè, De habitu mul. *Graciles aurium cutes Calendarium expendunt, & in sinistrâ per singulos digitos saxis singulis ludit.* Augustinus hoc amplius queritur, suo æuo insanisse in turpi isto aurium cultu etiam viros. quem vide, si lubet, Epistolâ LXXIIII. Eum luxuriæ ritum referre quidam conantur ad æuum priscum, ex Valerij verbis lib. V. cap. II. vbi de Martio exorato à feminis: *In quarum honorem, Senatus matronarum ordinem benignissimis decretis adornauit:*

Luxus feminarũ in gemmis.

* Fortè *suppanguntur.*

Inquisitio in Valerij locum lectionis dubiæ.

Sanxit

Sanxit namque vti feminis semitâ viri cederent, confessus plus salutis reip. in stolâ, quàm in armis fuisse: vetustisque aurium insignibus nouum vittæ discrimen adiecit. legunt enim, *inaurium insignibus.* Non probo. & fortasse nec notæ quidem tunc Italiæ gemmæ. Scripserim, *vetustisque crinium insignibus.* Crinibus enim posituque comarum, matronæ antiquitus discretæ ab innuptis. Tertullianus, de Virginibus velandis: *Simúlque se mulieres intellexerunt, vertunt capillum, & acu lasciuiore comam sibi inferunt, crinibus à fronte diuisis apertam professæ mulierositatem.* Plautus milite:

De eo coniectura nostra.

> *Vtíque eam ornatam adducas matronarum modo,*
> *Capite compto, crines, vittásque habeat.*

Matronæ crinium formâ aliâ à virginibus.

Mostellariâ:

> *Soli gerundum morem censeo, & capiundas crines.*

id est, nubendum. Festus: *Senis crinibus nubentes ornantur, quod, &c.* Senis crinibus, id est, sex crinium orbibus, siue sertis. Implexi igitur capilli matronales, vt exemplum petere licet à statuis nummisque: virginum puerorumque, cirri, & cincinni. Ammianus lib. XIIII. *Et licet quocumque oculos flexeris, feminas affatim multas spectare cirratas; quibus si nupsissent, per ætatem ter iam nixus poterat suppetere liberorum.* Cirratas, capio innuptas: vti Persius eodem epitheto de pueris, *Ten' cirratorum centum dictata fuisse.* Valerij ergo mens, præter crinium discrimen, adiectam illis & * alteram vittam. Propert.

Cirri virginũ.

> *Vinxit & acceptas altera vitta comas.*

Vbi legi in vet. cod. *aspersas*, & placet. referoq. ad aspersionem aquæ nuptiis solemnem. De quâ idem: *Et Stygio sum sparsa lacu, nec recta capillis Vitta data est.* Sed redeo ad nostrum.

* De quâ Capellam accipio lib. I. De Nupt. Philol. *Iunonis quoque expurgatio: is auro splendente venâ addiderat crinibus sociale vinculum.*

Pag. 124. *Simultates faciunt ac mihi relinquunt.*] Eruditus adolescens & insigni indole Iosias Mercerus legit, *simultates fugiunt.*

Remissa Ædilibus talis cura.] Suetonius contrà, aliquid actum per eos indicare videtur, cap. XXXIIII. *Annonam macelli Senatus arbitrio quotannis temperandam censuit: dato Ædilibus negotio, popinas ganeásque vsque eo inhibendi, vt ne opera quidem pistoria proponi venalia sinerent.*

A Tacito videtur dissentire Sueton.

Ad ea

Adeá arma, quis Ser. Galba rem Rom. adeptus est.] Nata è capite meo lectio: & non mala. Vulgata συλλαμβάνει, *rerum adeptus.* Solens autem ita loquitur noster. Lib. IIII. infrà: *Dubitauerat Augustus Germanicum *rei Romanæ imponere.* Suprà lib. I. *Neque aliâ re Romanâ, quàm vt ab vno regeretur*: vti verè restitui. In Histor. lib. II. *Postquam Othonem & Vitellium scelestis armis rem Rom. raptum ire vulgatum est.*

Res Romana, Tacito, pro imperio. *Eam significationem Ausonius adspexit, in versu: *Imperium, litem, Venerem cur vna notes Res?*

Verùm hæc nobis maiores certamina.] In funesto hoc loco olim conclamaui. Fortè, *nobis in maiores.* id est, aduersum maiores. medicina, quæ huic mortuo non faciet vitam. Pag. 125.

Id summi fastigij vocabulum Augustus repperit.] Ita cum Tacito plerique scriptores tradiderunt. quos refellit Dio, lib. XLIII. vbi diserte scriptum, *Cæsarem admisisse vt Dictator in integrum annum diceretur, & Tribunitiam potestatem per omne æuum haberet.* Non ergo vocis auctor Augustus. Sed hoc tamen verum, Cæsarem eo titulo publicè non vsum: vsus est primus Augustus, & dedit ei splendorem. ideoque origo eius non immeritò relata ad ipsum.

Augustus inuentor Tribunitiæ potestatis.

Aliter tamen Dioni visum.

Eámque ætatem quâ ipse quondam à diuo Augusto ad capessendũ hos munus vocatus sit.] Egit ergo Drusus tunc trigesimum sextum annum. Nam Tiberius natus est L. Munatio Planco, M. Lepido iterum Coss. anno vrbis DCCXII. A quo die, anni medij triginta sex ad Tribuniciam eius potestatẽ, quæ delata, anno vrbis DCCXLVIII.

Ætas Drusi collecta.

Atque Haterius.] Non dubiè scribendum, *At Q. Haterius.* idque illi prænomen. Simile in Suetonij Vitellio mendum cap. I. *Exstátque elogij ad Q. Vitellium libellus.* Scribo. *exstat Q. Longini.* vel, vt Muretum video velle, *Q. Clodij.* Pag. 126. Q. Haterius. Suetonio mẽdum.

Frustrà vulgatum dictitans, non licere Dialibus egredi Italiâ.] Adeò non egredi, vt nec vrbe abesse iis liceret vnâ nocte. quod lege in Camilli oratione apud Liuium, lib. V. *Flamini Diali*, inquit, *noctem vnam manere extra vrbem nefas est.* Flamini abesse vrbe nefas.

Neque aliud ius suum, quàm Martialium Quirinaliúmque Flaminum.] Atqui nec his quidem antiquitus egredi Italiâ concessum. Valerius lib. I. cap. I. *Metellus* Falso argumento se iuuat Flamen.

verò Pont. Max. Postumium Consulem, eundémque Flaminem Martialem, ad bellum gerendum Africam petentem, ne à sacris discederet, multâ indictâ, vrbem egredi passus non est: religionique summum imperium cessit. Epitoma Liuij XIX. *Cæcilius Metellus Pont. Max. A. Postumium Consulem, quoniam idem & Flamen Martialis erat, in vrbe tenuit, nec passus est à sacris recedere.* Et de Quirinali, Liuius lib. XXXVII. *Priusquam in prouincias Prætores irent, certamen inter P. Licinium Pont. max. fuit & Q. Fabium Pictorem Flaminem Quirinalem, quale patrum memoriâ inter L. Metellum & Postumium Albinum fuerat. Religio ad postremum vicit, & dicto audiens esse Flamen Pontifici iussus.* Eadem cærimonia Pontificem max. tenuisse videtur ex Liuianâ Epitome LIX. *Aduersus eum P. Licinius Crassus consul, cùm idem Pont. max. esset, quod numquam antea factum erat, extra Italiam profectus, victus & interemptus est.* Sed scire licet quædam ex his cum æuo mutasse. Aliâs, apertè falsis exemplis se iuuet hic Flamen.

Martialis ad bellum non mittitur.

Nec Quirinalis

Imò nec Pōtifex max.

Porrò si hi duxissent prouincias.] Offendo in hac phrasi. Fortè *si hi duo rexissent.* Duo, Martialis & Quirinalis. vel, *si hi direxissent.*

Corruptus Tacitus.

Duobus & septuaginta annis post Cornelij Merulæ cædem neminem suffectum.] Constat ratio. Nam Merula interfectus anno vrbis DCLXVIII. Suffectus Flamen nouus ab Augusto, anno vrbis DCCXLIIII. Notat Dio libro LIIII. Κἀν τῷ αὐτῷ τούτῳ χρόνῳ, ait, ὅ, τε ἱερεὺς τοῦ διὸς πρῶτον μετὰ τὸν Μερούλαν ἀπεδείχθη. Non turbat, quòd Iulius Cæsar Flamen Dialis destinatus fuerit, teste Suetonio cap. I. quia tantùm destinatus, & à Sullâ eodem sacerdotio mox multatus est. Facit huc Suetonij illud, cap. XXXI. in Augusto: *Nonnulla ex antiquissimis cærimoniis paullatim abolita restituit, vt Salutis augurium, Diale flaminium.*

Merulæ cædes quando.

Pag. 127.

Auspicia saltem gentile apud solum inciperet.] Lucem dat Liuij locus lib. XXII. de C. Flaminio, qui ante initum Consulatum profectus ab vrbe. *Quod enim illi iustum imperium, quod auspicium esse? Magistratus id à domo, publicis priuatisque penatibus, Latinis feriis actis, sacrificio in monte perfecto, votis ritè in Capitolio nuncupatis, secum*

Auspicia domo ferenda.

cum ferre. nec priuatum auſpicia ſequi: nec ſine auſpiciis profectum in externo ea ſolo noua atque integra concipere poſſe. Vide etiam quæ de auſpiciis infra ſcribo, lib. IIII.

Bellum ſcilicet, aut diuerſo terrarum diſtineri.] Non malè etiam, *bello*. ſed diſtinctione adhibitâ commodè ſeruaueris illud prius.

Complebantur templa peſſimis ſeruitiorum, eôdem ſubſidio obærati aduerſum creditores, ſuſpectíque capitalium criminum receptabantur.] Tribus ergo generibus hominum perfugium in aſylis: ſeruis, obæratis, maleficis. De maleficis ſeruiſque, Plutarchus περὶ δεισιδαιμονίας. ἔστι δούλῳ φύξιμος βωμός, ἔστι καὶ λῃσταῖς ἀβέβηλα πολλὰ τῶν ἱερῶν. καὶ πολεμίους φεύγοντες, ἂν ἀγάλματος λάβωνται ἢ ναοῦ, θαῤῥοῦσιν. De obæratis, idem libello De vitandis vſuris: ἡ μὲν γὰρ Ἄρτεμις ἡ ἐν Ἐφέσῳ τοῖς χρεώσταις, ὅταν καταφύγωσιν εἰς τὸ ἱερὸν αὐτῆς, ἀσυλίαν παρέχει καὶ ἄδειαν ἀπὸ τῶν δανείων. Et Salluſtius eleganter de Pompeio, epiſtolâ ad Cæſarem: *eóque per omne tempus belli quaſi ſacro atque inſpoliato fano, debitores vſi.* Adde quæ de Aſylis Pollux: Εἰ δὲ καὶ ἄσυλόν τι εἴη, τοῦτο καὶ κρησφύγετον λέγε, καὶ φύξιμον, καὶ ἱεροὺς ὅρους, ἐφ' ὅσον τοῖς οἰκέταις ἀσφάλεια.

Tria genera hominum ad aſyla confugiebant. Malefici. Serui. Itē obærati.

Primi omnium Epheſii adiêre.] Quibus Diana culta celebri illo templo. Statuam eius deſcribit Minutius Felix in Dialogo: *Diana interim eſt altè ſuccincta venatrix: & Epheſia mammis multis & verubus exſtructa*, vbi repono, *vberibus exſtructa*. De toto hoc Aſylo eleganter Strabo lib. XIIII. Ἄσυλον δὲ μένει τὸ ἱερὸν καὶ νῦν, καὶ πρότερον. τοὺς δὲ τῆς ἀσυλίας ὅρους, ἀλλαγῆναι συνέβη πολλάκις. Ἀλεξάνδρου μὲν ἐπὶ στάδιον ἐκτείναντος, Μιθριδάτου δὲ τόξευμα ἀφέντος ἀπὸ τῆς γωνίας τοῦ κεράμου, καὶ δόξαντος ὑπερβαλέσθαι μικρὰ τὸ στάδιον. Ἀντωνίου δὲ διπλασιάσαντος, καὶ συμπεριλαβόντος τῇ ἀσυλίᾳ μέρος τι τῆς πόλεως. ἐφάνη δὲ τοῦτο βλαβερόν, καὶ ἐπὶ τοῖς κακούργοις ποιοῦν τὴν πόλιν. ὥστ' ἠκύρωσεν ὁ Σεβαστὸς Καῖσαρ. Cui deſcriptioni cauſſa non eſt vt aliunde quippiam addam.

Correctus Minutius. Sanctitas templi Dianæ.

Lucum Ortygiam, vbi Latonam partu grauidam.] Scribendum, *Lucum*. Strabo: Ἐν δὲ τῇ αὐτῇ παραλίᾳ μικρὸν ὑπὲρ τῆς θαλάττης ἐστὶ καὶ ἡ Ὀρτυγία, διαπρεπὲς ἄλσος παντοδαπῆς ὕλης, κυπαρίττου δὲ τῆς πλείστης. διαῤῥεῖ δὲ ὁ Κέγχριος ποταμός, οὗ φασι νίψασθαι τὴν Λητὼ μετὰ τὰς ὠδῖνας. Ἐνταῦθα γὰρ μυ-

Pag. 128 Ortygia lucus.

γὰρ μυθολογοῦσι τὴν λοχείαν καὶ τὴν τροφὸν τὴν Ὀρτυγίαν, καὶ τὸ ἄδυτον, ἐν ᾧ ἡ λοχεία, καὶ τὴν πλησίον ἐλαίαν, ᾗ πρῶτον ἐπαναπαύσασθαί φασι τὴν θεὸν ἀπολυθεῖσαν τῶν ὠδίνων. Quæ sola, satis illustrant hunc totum Græcanicæ fabulæ locum. Vide tamen, si lubet, Epigrammatarium Græcum lib. IIII. εἰς ναοὺς. vbi Ephesum vocat, Dianæ τὴν τροφόν.

Strabo diuersus paulum à Tacito.

Oleæ, qua tum etiam maneat, adnisam.] Paullo aliter Strabo, vt vidisti: qui vult post partum demum, innisam oleæ quietis caussâ.

Supplicibus Amazonum, quæ aram insederant.] Aliquid eâ de re Pausanias lib. VII. vbi de templo Dianæ Ephesiæ. quem suadeo legas.

Diana Leucophryna.

Caussa cognominis.

Leucophryn insula.

Vti Diana Leucophryena.] Scribe, *Leucophryna.* Eius deæ templum in Magnetibus, descripsit Strabo lib. XIV. Caussam cognominis ad feminam aliquam quæ ibi condita, referre ex Arnobio possis, lib. VI. *In Didymæo Milesio Cleochum dicit habuisse suprema Leandrius: funeris Leucophryna monumentum in fano apud Magnesiam Dianæ esse Myndius profitetur ac memorat Zeno.* Et Clemente in Protrept. ἐνταῦθα τῆς Λευκοφρυηνῆς τὸ μνημεῖον, οὐκ ἄξιον παρελθεῖν, ἑπομένους Ζήνωνι τῷ Μυνδίῳ, ὃ ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Ἀρτέμιδος ἐν Μαγνησίᾳ κεκήδευται. Vel ad Tenedon insulam, quæ olim appellata Leucophryn, vbi Dianæ sanctissimum templum. Xenophon rerum Græcarum lib. III. τὸ δ' Ἑλληνικὸν στράτευμα εἰς Λευκόφρυν ἀπῆλθε, ἔνθα ἦν Ἀρτέμιδος ἱερὸν μάλα ἅγιον, καὶ λίμνη. eiusque exemplo & cognomine fortasse ædificatum in Magnetibus istud. Pausan. lib. I: *Magnetes, quibus ex regis liberalitate imperauit Themistocles, Leucophrynem Dianam colunt.*

Etiam Mileti hæc dea culta, si non imponit Appianus.

At Appianus ἐμφυλ. ε. etiam alterum eius deæ fanum locat Mileti, cognomento pari: τὴν ἀδελφὴν αὐτῆς, inquit, ἱκέτιδα οὖσαν ἐν Μιλήτῳ τῆς Λευκοφρυηνῆς Ἀρτέμιδος, πέμψας ὁ Ἀντώνιος ἀνεῖλε. Et Pausanias aram Athenis, cui à Themistoclis filiis dicata statua.

Stratonicea à Parthis obsessa

Laudati quòd Parthorum inruptionem.] Parthorum irruptionem intellegit, quæ duce Labieno. de quâ, & de hâc ipsâ Stratoniceâ Dio XLVIII. ὁ δὲ δὴ Λαβιῆνος ἐν τούτῳ τήν τε Κιλικίαν κατέσχε, καὶ τῆς Ἀσίας τὰς ἠπειρώτιδας πόλεις προσεποιήσατο, πλὴν Στρατονικείας, τὰ μὲν πλεῖστα ἄνευ πολέμου, Μύλασα δὲ καὶ Ἀλάβανδα διὰ κινδύνων εἷλεν.

Ionis

Iouis & Triuiæ religionem tuebantur.] Iouis cognomento Chrysaori, & Hecates siue Triuiæ in Laginis. Vtrumque templum suburbanum.

Iupiter Chrysaorus. Triuia in Laginis.

Dareo regi vti.] Scribo, *niti.*

Pag. 129.

Cultus numinum vtrisque, Dianam aut Apollinem venerandi.] Sardiani Dianam cognomẽto Coloënem, cuius templum μεγάλην ἁγιστείαν ἔχει, ait Strabo: Milesij Apollinem venerabantur, cognomento Didymeum. De quo idem Strabo, & Suetonius Calig. cap. XXI.

Diana Coloëne Sardibus culta. Apollo Didymæus Mileti.

Factáque S c. quis multo cum honore modus tamen præscribebatur.] Non satis consideratè ergo elapsum hoc Tranquillo: *Aboleuit & ius morémque asylorum, quæ vsquam erant.*

Suetonii incauta & falsa adseueratio.

Cùm Marcelli effigiem Diuo Augusto Iulia dicaret.] Nota morem haud etiam notum statuas effigiesque dedicandi certis diis. cuius vestigium in hoc lapide vetusto,

Statuas hominum deo cuipiam dicabant.

P. VEIDIVS. P. F. POLLIO
CÆSAREM. IMP. CÆSARI. AVG.
ET. COLONIAI. BENEVENTANAI.

Pollio enim ibi non aliud quàm effigiem Cæsaris Imp. dedicat consecratque Augusto & coloniæ suæ. Et clarius in Strabone lib. XIIII. Ἦν δὲ καὶ ἡ ἀναδυομένη Ἀφροδίτη, ἡ νῦν ἀνακεῖται τῷ θεῷ Καίσαρι ἐν Ῥώμῃ, τοῦ Σεβαστοῦ ἀναθέντος τῷ πατρὶ τὴν ἀρχηγέτιν τοῦ γένους αὐτοῦ id est: *Erat ibidem & Venus emergens, quæ nunc sacrata est Diuo Cæsari Romæ, Augusto eam patri vt auctorem generis dedicante.* Etiam Dionysius, lib. II. Antiq. scribit, *Romulum ex manubiis Vulcano dedicasse quadrigas aureas, simúlque suam effigiem.* Hunc morem in Græciâ quoque fuisse, Diogenes mihi præit in vitâ Platonis. vbi ait Mithradatem, quamdam Platonis statuam in Academiâ dedicasse, cum inscriptione istâ: Μιθριδάτης ὁ Ῥοδοβάτου Πέρσης μούσαις εἰκόνα ἀνέθετο Πλάτωνος, ἣν Σιλανίων ἐποίησε. *Mithridates Rodobati filius Persa, Musis statuam Platonis dedicauit, quam Silanio fecit.*

Ludíque Magni ab Senatu decernuntur, quos Pontifices & Augures, &c.] Ludi Magni, iidem cum Romanis. Quia autem ludi plerique sacri diis, & instituti ad eos placandos: visum est, vt cura eorum editioque sacerdotibus esset. Non omnibus tamen: sed collegiis sacerdotum

Sacerdotes curabant ludos. Præsertim quattuor collegia.

quattuor. quæ ista. Pontifices, Augures, Septemuiri epulones, Quindecemuiri. Dio lib. LIII. sub initium de ludis Actiacis Agrippæ: καὶ αὕτη μὲν (scilicet ἡ πανήγυρις ἡ ἐπὶ τῇ νίκῃ τῇ πρὸς τῷ Ἀκτίῳ) διὰ πέντε ἀεὶ ἐτῶν μέχρι τοῦ ἐγίγνετο, ταῖς τέσσαρσιν ἱερωσύναις ἐκ περιτροπῆς μέλλουσα. λέγω δὲ τοὺς ποντίφικας, καὶ τοὺς οἰωνιστὰς τούς τε ἑπτὰ καὶ τοὺς πεντεκαίδεκα ἄνδρας καλουμένους. id est, *Atque ij ludi in hunc usq. diem quinquennio quoque celebrati: quorum curatio penes quattuor collegia sacerdotum, ordine & in vices. Dico Pontificum, Augurum, Septemuirorum, uti appellantur, & Quindecimuirûm.* Idem lib. LVIII. de iis quæ decreta post mortem Seiani. ἐψηφίσαντο δὲ ἑορτὴν διά τε τῶν ἀρχόντων καὶ διὰ τῶν ἱερέων ἁπάντων (ὃ μὴ πώποτε ἐγεγόνει) ἀχθῆναι, καὶ τὴν ἡμέραν ἐν ᾗ ἐτελεύτησε, καὶ ἵππων ἀγῶσι καὶ θηρίων σφαγαῖς ἐτησίοις διά τε τῶν ἐς τὰς τέσσαρας ἱερωσύνας τελούντων, καὶ διὰ τῶν τοῦ Αὐγούστου θιασωτῶν ἀγγέλλεσθαι, ὃ οὐδέ ποτε ἐπεποίητο. Quibus verbis interpretis errorem esse scio: qui vertit, *per quattuor collegia Pontificum* imperitè, cùm debuisset, *sacerdotum.* Pontificum sanè collegium vnum est. Quòd dicit autem Dio non anteà pronuntiatos ludos curatosque per quattuor collegia, & Augustales: id si sensit, errat, & refellit hominem clarè hic, qui in manu, Taciti locus. Ceterùm ad curationē sacerdotalem pertinet Cornelij & ille locus Annali XI. *Iisque ludis intentiùs adfui, sacerdotio Quindecimuirali præditus, ac tum Prætor. Quod non iactantiâ refero, sed quia collegio Quindecimuirûm antiquitus ea cura.*

Xylandri lapsus in vertendo.

Dionis obscuræ veritatis locus.

Pag. 130. *Opprobrium maiorum Mamercus.*] Sallustianum est.

L. Cottam à Scipione Africano.] Cicero Diuinatione in Verrem, ibique Asconius: & Valerius lib. VIII. cap. I.

Ser. Galbam à Catone Censorio, P. Rutilium à M. Scauro.] De Galbâ, ibidem Cicero, & Valerius: de Rutilio Liuius epit. LXX. Cicero in Bruto, & Oratore I. Orosius libro V.

Iunius Otho, rhetor. Genus eius dicendi.

Iunio Othoni litterarium ludum exercere vetus ars fuit.] Declamator eo æuo notus. Seneca pater & ipsum & genus eius dicendi describit, non sine notâ, libro II. Controu. I. Ait illum vsum tecto genere dicendi & suspicioso, vbi minimè opus, & cùm apertè liceret agere. *Bene,* inquit, *de hoc vitio illius Scaurus aiebat, illum acta in au-*

rem tegere. Acumen ioci reddo, scriboque, *legere.* Acta, publica sunt, nec aliud tam vulgò promptum notumque. adeò vt prouerbij loco Seneca filius alibi dixerit, *Beneficia in acta non mitto*, id est, non publico, non diuulgo. Quid autem magis ridiculum, quàm Acta publica alicui recitare in aurem? Subtilis ergo in id vitium hominis ioeus: quem bellè æmulatus est Martialis: Correctus de eo Scauri venustus iocus.

Garrit in aurem semper omnibus Cinna,
Garris & illud, teste quod licet turbâ.
Adeóne penitus hic sedit tibi morbus,
Vt sæpe in aurem Cinna Cæsarem laudes?

Epigramma Martialis ex hoc ioco.

Nec enim dubito, quin oculos habuerit ad breue illud Scauri acutumque dictum.

Obscura initia impudentibus ausis propolluebat.] Clarissimus Nic. Faber, *perpolluebat.* Hieron. Grosslotius noster (vere noster, dudum studiis, nuper amore mihi iunctus) *propellebat*: bono pariter & prompto sensu.

Brutidium artibus honestis copiosum.] Vera laus. Non solum enim inter oratores rhetoraſque locum habuit, recensente Senecâ non semel: sed etiam historiam scripsit, vt ex fragmentis appâret, cum laude. Pete à Senecâ patre, in Suasoriâ De morte Ciceronis. Puta eumdem esse, quem signauit Iuuenalis: Brutidius orator & historicus.

——*pallidulus mi*
Brutidius meus ad Martis fuit obuius aram.

M. Paconius.] Quem postillâ reum maiestatis Tiberius interfecit, admonitu scurræ cuiusdam. Sueton. Tib. cap. LXI.

Libellos diui Augusti de Volesio Messallâ.] Cuius sæuitiæ clarum exemplum in Senecâ lib. II. De irâ. vbi item vocat cum Asiæ Proconsulem sub Augusto. *Volesius nuper sub diuo Augusto proconsul Asiæ cum trecentos vnâ de securi percussisset, incedens inter cadauera vultu superbo, quasi magnificum quiddam conspiciendumq; fecisset, Græcè proclamauit, O rem regiam! Quis hac rex fecisset? non fuit hæc ira, sed maius malum & insanabile.* Nec plura super eo mihi comperta. Pag. 131. Volesius Messalla. Eius insignis crudelitas.

At Cornelius Dolabella.] Præter ceteros adulator: qui suprà censuit, vt Tiberius quans vrbem iniret, cuius mentio in prisco lapide coniunctim cum hoc C. Silano: Corn. Dolabella.

P. CORNELIVS. P. F. DOLABELLA
C. IVNIVS. C. F. SILANVS. FLAMEN MARTIAL.
EX. S. C.
FACIVNDVM. CVRAVERVNT. IDEM. QVE
PROBAVERVNT

Pag. 132. Tacitus correctus.

Minutura, quoties gliscat potestas.] Ne deliberare quidem quemquam puto, quin coniectura nostra vera sit, *Minui iura quoties g. p.* præclara & ex vsu rerum gnome.

Torquata Vestalis.

Torquatam priscæ sanctimoniæ virginem.] Cuius memoriam seruat marmor Romæ:

IVNIÆ. C. SILANI. F.
TORQVATÆ. VIR. VEST.
MAXIMÆ

itemque alterum in hortis Vaticani mihi lectum:

I. IVNONI
IVNIÆ. C. SILANI. F.
TORQVATÆ
SACERDOTI. VESTALI
ANNIS. LXIIII.
CÆLESTI. PATRONÆ
ACTIVS. I.

Post auditi Cyrenenses, & accusante Anchario Priscо Cassius Cordus repetundarum damnatur.] Fluctuaui in hoc loco. suprà enim scriptum eâdem de re: *Ancharius Priscus Cassium Cordum Proconsulem Cretæ postulauerat repetundis.* Mirum videbatur agere Cyrenenses in illum, qui alienæ prouinciæ rector: & inclinabam vt substituerem, *Cretenses.* Dispulit hanc caliginem Strabo, apud quem libro vltimo in diuisione prouinciarum lego, Cretam cum Cyrenaicâ eiusdem Proconsulis fuisse. Ab hac mente Suetonius Vespasian. cap. 11. *Quæstor Cretam & Cyrenas prouinciam sorte cepit.* vbi male quidam libri, *prouincias.*

Creta & Cyrenaica sub eodem Proconsule.

Egregium publicum.] Ita dictum, vt vulgò bonum publicum, & Liuio *pessimum publicum*, lib. 11. Rhenanum risi scribentem *Obscurus locus est* (censeo Delphos mittamus ad consulendum) *aut certè mendosus: qui forsan sic legi debeat, Se, remp & bonas domi artes.*

In Tacito nodus, quem nō explico.

Etsi delubra eius dea multa in vrbe, nullum tali cognomento erat.] Mirum verò. Nam & Liuius & Valerius

auctores

auctores sunt, Q. Fuluium Romæ dedicasse ædem Fortunæ Equestri. Nominat & Iulius Obsequens: *C. Claudio,* inquit, *M. Perpernâ Coss. bubo in æde Fortunæ Equestris comprehensus, inter manus exspirauit.* Incendio consumptam suspicemur: nisi obstaret P. Victor, qui eam collocat in regione IX. vrbis suo etiam æuo. Fatebor ingenuè. aliud quod pro Tacito dicam non habeo. Fortuna equestris.

Quoties aduersa valetudo Flaminem Dialem incessisset, vt Pontificis max. arbitrio.] Suspicor locum mutilum. si non est, distinguo cum Vertranio; *Vt * Pontificis max. arbitrio, dum ne plusquam binoctium, abesset: dum ne diebus, &c.* hoc sensu, vt in morbo gratia Flamini facta sit absentiæ, sed non vltra binoctiū, nec diebus publici sacri. Pag. 133. * Ita in lege Papiâ apud Gell. l. ca. XII. Vt Pontificis max. arbitratu, &c.

L. Metelli Pontif. maximi exemplum.] Auctorum loca adduxi suprà.

Basilicam Paulli, Æmilia monumenta.] Bene Æmilia monumenta. Non enim vnius Æmilij opus. Æmilius Paullus qui posteà cum C. Marcello consul, duas Basilicas, veterem refecit, nouam locauit. auctor Cicero ad Atticum lib. IV. epist. XVII. Nouam interuentu bellorum ciuilium non * perfecit ipse, (vt alucinari video virum inter antiquarios primum:) perfecit sub Augusto Paullus Æmilius, qui consul anno DCCXX. & postea censor. Dio libro XLIX. καὶ τὴν στοὰν Παύλου καλουμένην Αἰμίλιος Λέπιδος Παῦλος ἰδίοις τέλεσιν ἐξῳκοδόμησε, καὶ τῇ ὑπατείᾳ καθιέρωσεν. Eam incendio consumptam refecit XX. annis pòst alius Æmilius, vt narrat idem Dio lib. LIIII. ἡ μὲν οὖν στοὰ μετὰ τοῦτο, ὀνόματι μὲν ὑπ' Αἰμιλίου, ἐς ὃν τὸ τοῦ ποιήσαντος αὐτὴν γένος ἐληλύθει, τῷ δὲ ἔργῳ ὑπ' Αὐγούστου καὶ τῶν τοῦ Παύλου φίλων ἀνῳκοδομήθη. Et nunc post annos XXXV. iterum collapsam, firmauit ornauitque Manius Lepidus, is de quo dixi suprà. Paulli Basilica & porticus. * Appianus eam exstructā vult è pecuniā ↄIↄ.Iↄ. talentorum, quam à Cæsare acceperat, ne ei aduersaretur. Lib. II. Ciuil. Quis refecerit.

Nec Augustus arguerat Taurum, Philippum, Balbum.] Scribendum, *arcuerat.* id est vetuerat, prohibuerat. Tauri, amphitheatrum intellegit in campo Martio: Martij Philippi, ædem Herculis Musarum: Balbi, theatrum. Vide Suetonium Aug. cap. XXIX. Dionem lib. LI. & LIIII. Illustrium virorum opera.

Concessit quibusdam & Augustus id vocabulum, ac tunc Tiberius Blaso. Postremum obiere eo anno viri illustres.] Distinguo locum, *Blæso postremum. Obiere eo* Pag. 135. Distinctio, cū momento ad historiam.

Imperatoris nomen soli sibi Aug. iecposuit.

anno, non leui ad historiam momento. Olim & liberâ rep. multi Impp. dicti, vt quisque rem suis auspiciis bene gessisset. Displicuit Augusto, & vt reliquos honores in se, sic & hoc nomen traxit. quod communicatum postea cum paucis, & fere non nisi ex gente Augustâ. Tiberius tamen hic Blæsum Imperatoris nomine insignit: eumque è priuatis postremum. id est, vt postinde soli Principes eo titulo sint vsi, nemini vltrà concesso subditorum. Non indignum notâ, quod obseruamus in Numis & inscriptionibus, Imperatoris titulum cùm Principis est, præponi; cum victoris, subiungi. hoc modo. *Imp. Cæsar Augustus, &c.* contrà *Iunius Blæsus Imp. M. Tullius Cicero Imp.* Quod etiam è Suetonij Iulio colligas cap. LXXVI. cuius id inuentum.

Vide Velleiũ lib. II.

Discrimen in positu nominis Imperatorij.

Asinius Saloninus, M. Agrippâ & Pollione Asinio auus, fratre Druso insigni, Cæsarique progener destinatus.] Asinio Pollioni oratori & historico filius natus Asinius Gallus, quem captis Salonis Delmaticâ vrbe agnomento dixit Saloninum. Seruius auctor in Virg. ecl. I I. Etsi id cognomen Tacitus & Dio illi nusquam tribuunt, contenti dixisse Asinium Gallum. Is Saloninus duxit Vipsaniam, Agrippæ filiam, dimissam paullò antè à Tiberio, qui ex eâ sustulerat Drusum. Hoc est quod Tacitus lib. I. scripsit: *Nec Gallus idcò iram eius leniuit, pridem inuisus tamquam ductâ in matrimonium Vipsaniâ M. Agrippæ filiâ, quæ quondam Tiberij vxor fuerat, plusquam ciuilia agitaret.* Habuit ex eâ liberos complures. Virilis sexus istos, C. Asinium Saloninum, de quo hic: Asinium Gallum, de quo Suetonius, & Dio: Asinium Pollionem, qui consul anno vrbis DCCLVI. de quo Plinius, Tacitus, Dio & Fasti: Asinium Agrippam, de quo libro sequenti: Asinium Celerem, quem consularem Plinius nominat & ponit sub Principe Caio. Nec vanum est, quod tribuo tam multos. Iubet hoc Tacitus lib. VI. vbi de morte Asinij Galli patris: *Scilicet medio triennio defuerat tempus subeundi iudicium consulari seni, tot consularium parenti.* Cui loco abundè lucem fecerint ista. Superest vt virum doctum eripiam è luto, qui hæret, quomodo hîc Asinius Saloninus Druti frater mortuus dicatur, quem Suetonius & Dio viuum ponunt Claudij æuo? Nam Suetonius ecce,

Stemma Asiniorum. Caussa cognominis Saloninj.

Vipsania vxor Asinij Galli.

Multi liberi huius Asinio.

Tacito data lux contra Vertranium.

cap. XIII. in Claudio: *Conspirauerant ad res nouas Gallus Asinius, & Statilius Coruinus, Pollionis ac Messallæ oratorum nepotes.* & Dio lib. vltimo: Ἀσίνιος δὲ δὴ Γάλλος ὁ τοῦ Δρούσου πρὸς μητρὸς ἀδελφὸς ἐπεβούλευσε μὲν τῷ Κλαυδίῳ; &c. Itaque quasi in pugnâ clarâ, concludit: *Quid verum sit, deus aliquis viderit.* Imò ego homo. Frater enim hic Salonini, non ipse: ne vltrà turbes, & in simpulo, quod dicitur, excites fluctus. Qui discordiâ frustrà quærit inter concordes.

Cæsarique progener destinatus.] Vti aliquam duceret è liberis Germanici.

Consulatum ei adcelerauerat Augustus.] Quem cepit inter suffectos anno vrbis DCCLIX. Lapis priscus Romæ. Capito consul.

C. ATEIO. CAPITONE. C. VIBIO. POSTVMO. COS.

Sed Labeo incorruptâ libertate.] Patrem æmulatus, virum præclarum & prudentem, qui bello Philippensi pro libertate fortiter occubuit. Appianus lib. IIII. Λαβεὼν δὲ ἐπὶ σοφίᾳ γνώριμος, ὁ πατὴρ Λαβεῶνος τοῦ κατ' ἐμπειρίαν νόμων ἔτι νῦν περιωνύμου, τὸν πιστότατον τῶν οἰκετῶν τῆς δεξιᾶς λαβόμενος, καὶ περιστρέψας αὐτὸν ὡς ἔθος ἐστὶ Ῥωμαίοις ἐλευθεροῦν, ἐπιστρεφομένῳ ξίφος ἔδωκε, καὶ τὴν σφαγὴν ὑπέσχε. Labeonis Icti pater egregius.

Iunia Catone auunculo genita, C. Cassii vxor.] D. Iunius Silanus, qui consul cum L. Licinio Murenâ, vxorem habuit Seruiliam sororem M. Catonis. Ex iis nata hæc Iunia soror M. Bruti per matrem (nam Bruti pater fuit M. Iunius Brutus) Tertia vel Tertulla cognomento: de quâ notus Ciceronis iocus, *Tertia deducta est.* Iuniæ stirps in parte explicata.

Manlij, Quinctij.] Quare Manlij? quia Iunij Silani, innexi Manliæ genti. T. Manlius Torquatus filium in adoptionem dedit D. Silano. de quo Ciceronem vide I De Finibus, Valerium lib. V. cap. VIII. De Quinctiis nihil dum repperi. Manlii Iunios adtingunt.

AD LIB. IV. ANNALIVM.

AELIVM *Seianum.*] Funestum hoc Romanis caput patrem habuit Seium Strabonem: sed in adoptionem datus alicui ex Æliis, dictus mutato inflexoque, vt solet, Pag. 137. Seianus adoptionis nomẽ habuit.

vt ſolet, patris nomine, L. Ælius Seianus. Id enim prænomen illi Dio dat lib. LVII. At in nummo æreo legi adfirmat mihi quidam Tiberium Seianum, cuius hæc inſcriptio: TI. CÆSAR. DIVI. AVGVSTI. F. AVGVSTVS. AVGVSTA. BILBILIS. parte alterâ, corona è quercu. TI. ÆLIO. SEIANO. Non vidi ergo.

Iuuenalis explicatur.

Genitus Vulſiniis.] Quia ergo Vulſinienſis Seianus, ideo acutè & non ſine morſu Iuuenalis:

—— idem populus, ſi Nortia Thuſco
Fauiſſet, ſi oppreſſa foret ſecura ſenectus
Principis, hâc ipsâ Seianum diceret horâ
Auguſtum.

Nurſcia, Volſinienſiū dea.

Nam Nortia, vel potius, vt libri meliores, Nurſcia, Volſinienſium peculiaris dea. Liuius lib. VII. *Volſiniis quoque clauos indices numeri annorum fixos in templo Nurſciæ Etruſcæ deæ diligens talium monimentorum* [*auctor*] *Cincius adfirmat.* Vbi velim deleri minutum illud gloſſema, quod circumſcripſi. Tertullianus: *Aſculanorum Ancaria dea, Volſinienſium Nurſcia, Otriculanorum Valentia, Sutrinorum Nortia.*

Apicios videri tres fuiſſe.

Apicio diuiti & prodigo ſtuprum venum dediſſe.] Quod idem Dio adfirmat lib. LVII. qui M. Gauium Apicium nominat. Sed Apicios eiuſdem notæ & luxus tres reperio. Primum, qui Athenæo nominatus lib. IIII. cap. XX. qui veteri rep. vixit, quemque à Poſidonio celebratum ait, & auctorem fuiſſe vt Rutilius in exſilium mitteretur. Alterum, qui Auguſti æuo. de quo noſter hîc & Seneca Conſolat. ad Elbiam: *Apicius noſtrâ memoriâ vixit, qui in eâ vrbe ex quâ aliquando Philoſophi vt corruptores iuuentutis abire iuſſi ſunt, ſcientiam popinæ profeſſus, diſciplinâ ſuâ ſæculum infecit.* Qui idem Plinio dictus *nepotum omnium altiſſimus gurges*: & de cuius deliciis volumen Appioni Grammatico ſcriptum, lego in Athenæi lib. VII. At tertium, qui in imperio Traiani, cuius mentio apud Suidam in ὄστρεα. Τραιανῷ ἐν Πάρθοις ὄντι καὶ τῆς θαλάσσης ἀπέχοντι ἡμερῶν πολλῶν ὁδὸν, Ἀπίκιος ὁ ὀψοφάγος ὄστρεα νεαρὰ διέπεμψεν ὑπὸ σοφίας τεθησαυρισμένα. ſi tamen Traiani ibi vox incorrupta.

Pag. 138.

Diſperſas per vrbem cohortes vna in caſtra conducendo.] Non per vrbem modò, ſed per opida vicina diſperſæ fuerunt

runt Prætoriæ cohortes, ex Suetonij cap. XLIX. in Augusto: *Neque vmquam plures quàm tres cohortes in vrbe esse passus est, eásque sine castris: reliquas in hiberna & æstiua circa finitima opida dimittere assuerat.* Castra autem hæc ad muros vrbis, haud procul portâ Viminali: qui locus Viuarium vulgò dictus. Vide, si placet, Onuphrium, in vrbe Româ. Scholiastes Iuuenalis sic describit: *iuxta aggerem primus castra posuit Seianus, id est, super Diocletianas: quæ dicta sunt castra Prætoria.* Prætoriæ cohortes sparsim habitæ.

Castra earum quâ parte vrbis.

In cereos metus crederetur.] Monuit me Iosias Mercerus legendum videri, *crederetur*, vel, *crideretur*. quod verbum sanè vbique in Tacito velut fataliter corruptum.

Intérque principia legionum sineret.] Inter militaria signa, ait Suetonius cap. XLVIII. in Tiberio. de quo ritu abundè in libris Histor.

Intenderat Seiano manus, & contrà tendentis os verberauerat.] Intendere manus, principium & caussa iurgij etiam hodie apud Italum vulgus. Libro I. suprà: *Postremò deserunt tribunal, vt quis Prætorianorum militum amicorúmve Cæsaris occurreret, manus intentare, caussam discordiæ & initium armorum.* Libro XIII: *Simul intendere manus, aggerere probra.* Seneca De clementiâ lib. I. *Conclamatio ciuitatis & fuga est, & dis ipsis manus intenduntur.* At quod sequitur, Seiani os palmâ percussum à Drusso: aliter apud Dionem & Zonaram legas, qui Drusum percussum volunt à Seiano. Itaque eorum fide rescribit hic Vertranius, *Et hic contrà tendentis os verberauerat.* Neutri mihi persuadent, non illi sententiam, non hic lectionem. Seianum non tam proruptâ audaciâ fuisse crediderim, vt vltrò verberarit Principis Romani filium, Tribunicià potestate, & imperij consortem: & conuenit magis in mores Drusi, cui adeò promptæ ad verbera manus, vt hác de caussâ Castor sit cognominatus, teste Dione ipso lib. LVII. Intendere manus, rixæ nota.

Dio & Zonaras diuersi à Tacito. Sed errant.

Drusus Castor agnominatus, ob violentiam.

Ad vxorem eius Liuiam conuertere.] Suetonius Liuillam semper vocat: vt Claudillam, quam noster Claudiam. Nec te mouerit. ὑποκόρισμα est, vt Secundilla, Tertulla, Quartilla in feminarum nominibus per blanditias frequens. Sic in Musæo Carpensi lapis de hac ipsâ Liuiâ, Liuilla, Claudilla.

SECVN-

Pag. 139. Eudemus, corruptor medicus.

Eudemus amicus ac medicus Liuiæ.] In criminatione medicorum non omisit eum Plinius lib. XXIX. cap. I. *Iam verò & adulteria etiam in principum domibus, vt Eudemi in Liuiâ Drusi Cæsaris.*

Quantò sit angustius imperitatum.] Rectè. & dictum in Traiani laudem, qui fines imperij promouit. Dixi suprà.

Rhenum iuxta octo legiones erant.] Diuisæ per varia castra & castella. Florus de Druso: *Per Rheni quidem ripam ampliùs quinquaginta castellà direxit.* Quæ non dubia origo nobilium in eo tractu opidorum.

Hispania ab Augusto domita. Vide Velleiũ lib. II.

Hispania recens perdomita.] Ab Augusto. Liuius libro XXVIII. de Hispaniâ: *Ita ergo prima Romanis inita prouinciarum, qua quidem continentis sint, postrema omnium nostrâ demum ætate ductu auspicióque Augusti Cæsaris perdomita est.* Propter Cantabros scilicet & Asturres, quos ipse deuicit.

Dalmatia quando præsidialis facta.

Totidem apud Dalmatiam locatis] Dalmatia Augusto tradita, perpetuumque præsidium in eâ decretum, anno vrbis DCCXLIII. Antea inermis fuit. Adi Dionem, libro LIIII.

Aduersum sibi videri Tacitum.

Cetera Africa per duas legiones.] Ain' tu duas? Atqui vna legio adtributa Africæ ab' Augusto Tiberioque, te ipso teste non vno loco. Libro IV. Historiarum scribis: *Legio in Africâ auxiliáque tutandis imperij finibus, sub Diuo Augusto Tiberióque principibus, Proconsuli parebant.* Et lib. II. Annalium: *Furius Camillus Proconsul Africæ, legionem, & quod sub signis sociorum, ad hostem duxit.* Libro II. Histor. *In Africâ legio, cohortésque delectæ à Clodio Macro.* Vidimus hunc nexum, & soluemus. Vnam legionem ordinariam Africæ fuisse, verissimum est. Vnde hic ergo duæ? Per bellum Tacfarinatis abducta è Pannoniâ legio, & in Africam missa. Supra lib. III. *Piso adsequitur legionem, qua è Pannoniâ in vrbem, dein præsidio Africæ ducebatur.* Ea ibi mansit biennium paullò amplius, iterumque in Pannoniam remissa. Hoc ipso libro,

Nodi eius solutio.

statim:

statim: *Cæsar post res à Blæso gestas, quasi nullis iam in Africâ hostibus reportari Nonam legionem iusserat: nec Proconsul eius anni Dolabella retinere ausus fuerat, iussa Principis magis quàm incerta belli metuens.* At enim quia quo loco quæque legio hoc ipso anno fuerit, decretum scribere Tacito, & nondum eâ abductâ: ideò duas ecce in Africâ collocauit, in Pannoniâ duas. Atqui tres in istâ debuerat: quod clarum vel ex iis, quæ in seditione trium Pannonicarum legionum dicta suprà. Vbi etiam recensita hæc Nona. Tres ordinariæ in Pannoniâ legiones.

Tres vrbanæ, nouem prætoriæ cohortes.] Vigilum autem cur omittit? quæ numero & robore supra vrbanas. Septem enim cohortes erant, institutæ iam inde ab Augusto. Caussa hæc. quia id ævi, inter legitimos iustosque milites, Vigiles non censebantur. Itaque in omnibus bellis ciuilibus Galbæ, Othonis, Vitellij, rara eorum mentio, nullus vsus. E libertinis lecti erant, vile genus, & Vulcani potiùs ministri quàm Martis. Itaque nec Præfecti vigilum inter illustres dignitates mentio Tacito vsquam: cuius auctoritas tamen adoleuit, sicut & militum ipsorum, vti ex Pandectis aliisque scriptoribus clarum. Dicam de hoc omni vrbano milite cum curâ, ad libros Historiarum. Pag. 140. Cohortes vigilum. Ex nullo aut vili loco. Præfecti vigilum Tacitus non meminit inter primores.

Et colonis antiquitus Rom.] Potius, *coloniis*.

Socia triremes.] Vt classis in Danubio, classis in Rheno, classis Forojulij.

Cernî effigiem eius in monumentis Pompeij] Statuam æneam in theatro Pompeij. Dio. Pag. 141.

Communes illi cum Drusorum familiâ fore nepotes.] Consideremus, quæso. Suetonius Claudij filio Druso desponsam Seiani filiam scribit, cap. XXVII. in Claudio. nec alius sententiæ est, quod noster lib. III. dixit Claudij filio Seianum socerum destinatum. Hæc certa, clara. sed quomodo hîc Drusus queritur, communes illi fore cum Drusorum gente nepotes? Locum non habet ea querela, vana est. si verè idem Suetonius scribit, Drusum exstinctum post paucos dies, quàm ei Seiani filia esset desponsa. Desponsa * autem ante biennium, vt ex Taciti suprà verbis clarum: ante biennium ergo exstinctus, & simul connubij nepotumque spes. An aliud aliquid est, quò noster hîc respexit? nemo dicet. In Zonarâ lego, Iuliam Drusi filiam Inquisitio in Tacitum. Filia Seiani quando desponsa Druso. * Anno vrbis DCCLXXIII. Zonaræ lectio vitiosa.

liam desponsam Seiano: corruptè. quia scribendum Liuiam: intellegitque Germanici sororem, de quâ infrà dicemus, Drusi maioris prolem. Quid nugamur? cùm omnia scrinia excusserimus, non inficiabimur, quin Tacitus guttam attigerit e flumine Lethes.

Cornelium aberrasse videri.

Precandam posthac modestiam, vt contentus esset.] Mirum genus loquendi, quasi modestia inter deas. Et caue tamen immutes. simile illud è lib. XV. *Sic quoque optimam Fortunam orandam, vt pedes confectus itinerum spatiis equitem assequeretur.*

Loquendi noua, sed significans ratio.

Vt octo post annos cognitum est.] Rectè. eoipso videlicet anno, quo interfectus Seianus, cùm Apicata eius vxor hæc scelera prodidit. Vide Dionem LVIII.

Consules sede vulgari, per speciem mæstitiæ sedentes.] Id est, in sedibus Prætorum aut Tribunorum, vt Dio interpretari videtur, in morte Augusti, lib. LVI. ἐκαθέζοντο δὲ οἱ μὲν πολλοὶ ὥς που ἕκαστος εἰώθει, οἱ δ' ὕπατοι κάτω ἐν τοῖς βάθροις, ὁ μὲν τῷ τῶν στρατηγῶν, ὁ δὲ τῷ τῶν δημάρχων. Verterem ego: *Sederunt autem vulgus Senatorum, quo quisque loco solebat: consules verò infernè in subselliis alter Prætorum, alter Tribunorum.* Nec dissimile est, quod Suetonius scribit, Claudium *de maiore negotio acturum, medium inter Consulum sellas Tribunicio subsellio sedisse.* Humiles autem Senatorum omnium sedes, altæ Consulum & excelsæ. Lucanus V.

Sedes vulgaris in curiis, quid.

Consulũ sublimes sellæ.

Vt primùm mæstum tenuère silentia cœtum,
Lentulus è celsâ sublimis sede profatur.

Lentulus enim ibi consul. & alius poëta quispiam,

Conspicuum signis cùm premet altus ebur.

Eædem cælatæ.

Intellegit consulis sellam curulem: in quâ, ornatus causâ, signa. Idem:

Signa quoque in sellâ nossem formata curuli
Et totum Numidæ sculptile dentis opus.

Alloquia.

Vix propinquorum alloquia.] Alloquia, propriè in consolatione. notatum aliis.

Pag. 142.

Vix diem aspici.] Ita enim moris, vt limine & domo se continerent in luctu. Plinius lib. IX. *Mitto ad Ariam. rogo vt veniat. quoniã me recens adhuc luctus limine contineret.*

Appius Clausus.] Lego, *Atta Clausus*, vel *Attius*. Adi lib. XII. Annalium.

Has

Hæc vulgo iactata] Et credita Orosio, qui libro VII. tradit Drusum à Tiberio veneno exstinctum. At me non valdè mouent eiusmodi scriptores, legitimæ historiæ (dicam iratis quorundam auribus) dehonestamenta. Pag. 143. Orosij error.

Laudante filium pro rostris Tiberio.] Velo quidem interposito, ne Pontificis maximi oculi adspectu cadaueris funestarentur. Seneca, Consolatione ad Martiam: *Tiberius Cæsar & quem genuerat, & quem adoptauerat, amisit. ipse tamen pro rostris laudauit filium, stetitque, in conspectu posito corpore, interiecto tantummodo velamento, quod Pontificis oculos à funere arceret.* Recenset eumdem ritum Dio LIIII. in funere Agrippæ, sed caussam eius ignorare fatetur, & quam Seneca dedit, refellit. Verba sunt: τόν τε λόγον τὸν ἐπ' αὐτῷ εἶπε παραπέτασμά τι πρὸ τοῦ νεκροῦ παρατείνας, ὅπερ ἐγὼ μὲν οὐκ οἶδα διὰ τί ἐποίησεν. εἴρηται δ' ὅμως τοῖς μὲν ὅτι ἀρχιερεὺς ἦν, τοῖς δὲ ὅτι τὰ τῶν τιμητῶν ἔπραττεν, οὐκ ὀρθῶς φρονοῦσιν. οὔτε γὰρ τῷ ἀρχιερεῖ ἀπείρηται νεκρὸν ὁρᾶν, οὔτε τῷ τιμητῇ, πλὴν ἂν τὸ τέλος ταῖς ἀπογραφαῖς μέλλῃ ἐπάξειν. Id est: *Sed & laudationem Agrippæ Augustus recitauit, velo quopiam ante mortuum expanso. Id cui rei factum, mihi non liquet. Tamen alij volunt ideò, quia Pontifex esset: alij, quia obiret munera Censoris. Neutri rectè. Neque enim vel Pontifici mortuum aspicere nefas: neque Censori, nisi cùm finem censioni imponit, conditque lustrum.* Hæc Dio. sed ego existimo, de Pontifice Senecam *vera dicere. Sacer enim: ideoq. non ipsum solum arceri aspectu funesto, sed & statuas deorum voluerunt. Quæ si in loco positæ, vbi supplicia & cædes, velari eas mos fuit, aut transferri. Notat ipse Dio lib. vlt. *Claudius*, inquit, *delectabatur gladiatoribus, & præsertim meridianis. Ideò plerosque seruos, qui dominos sub Caio aut Tiberio calumniati erant, hoc modo perdebat. Eorumq; tantus fuit numerus, vt Augusti statuã eo loci positam iusserit transferri, ne aut semper adspiceret cædes, aut semper velata esset.* Mos rarus: & cuius vestigia nõ alibi mihi visa.

Pag. 144. Velum inter mortuum interiectum.

De caussa eius facti Dio dissentit.

* Facit à Seneca Tacit. lib. II. *Neque Imperatorem auguratu & vetustissimis cærimoniis præditum contrectare feralia debuisse.*

Statuæ item velabantur.

Inter quos dilegerat Iulium Postumum.] Est'ne ille, qui Præfectus Ægypto postea? de quo Romæ lapis, Iulius Postumus.

PRO SALVTE TI. CLAVDI. CÆSARIS. AVG. GERMANICI. PONT. MAX. TRIB. POT. VII. COS. IIII. IMP. XV. P. P. CENSORIS.

LIBERORVMQVE

EX VOTO. SVSCEPTO. C. IVLIVS. SEX. F. COR. POSTVMVS. PRÆF. ÆGYPTI.

Vix puto. Claudij enim æuo ille floruit, non hoc Tiberiano. Magis ergo vt referas ad eum quem, Velleio indice, nouimus Consularem & illustrem. *Quintus Postumius*, inquit, *vir Consularis Præpositus Delmatiæ, ornamenta meruit triumphalia.*

Hispaniæ diuisio.

Proconsul vlterioris Hispaniæ.] Id est Bæticæ, quæ populo relicta, & ideò in eâ Proconsul. Plura distinctiùs de Hispaniæ diuisione infrà ad 1. Histor.

Probata coniectura in Tacito.

Ob atrocitatem temporum in insulam Amorgum deportatur.] Placet olim emendatio, *atrocitatem morum.* quam velim distinctione iuuari hoc modo: *de vi publicâ damnatus ob atrocitatem morum, in insulam.* Facilis exscribentium lapsus repetitione syllabæ, *tem morum.* Et si non sum ignarus à Suetonio *temporum atrocitatem* dictam, Calig. cap. VI. sed hîc vt censeo parum opportunè. Puto autem pertinuisse ad Serenum caput hoc legis Iuliæ: *Iuliâ de vi publicâ tenetur, qui cùm imperium potestatémve haberet, ciuem R. aduersus prouocationem necauerit, verberauerit, iusserítve quid fieri, aut quid in collum iniecerit vt torqueatur.*

Caput legis Iuliæ de vi publicâ.

Pater Sempronius.] Qui adulter in Iulia, suprà lib. I.

Pag. 145. Osci ludi.

Oscum ludicrum.] Quod celebratum Romæ, non Romanâ linguâ. Strabo lib. V. Ἴδιον δέ τι τοῖς Ὀσκοῖς καὶ τῷ τῶν Αὐσονίων ἔθνει συμβέβηκε. τῶν μὲν γὰρ Ὀσκῶν ἐκλελειπότων, ἡ διάλεκτος μένει παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις, ὥστε ποιήματα σκηνοβατεῖσθαι κατά τινα ἀγῶνα πάτριον, καὶ μιμολογεῖσθαι. Censent, idem cum Atellanis ludis: nec errant. Nam Atella, Oscorum vrbs. Sermo autem Oscus, diuersus à Latino. Titinnius,

Qui Oscè & Volscè fabulantur, nam Latinè nesciunt.

Quo & Campani vsi videntur, &, vt Liuius alibi me docet, Samnites.

Censorium funus. Vertranij ridicula sententia.

Quamquam nouo homini Censorium funus.] Quæri video quid sit censorium funus. Vertranius censuit, id esse in cuius nimiam pompam, vt in opus censorium, animaduertere Censoribus licuisset, nisi iussus Prætoris adfuisset. Nimis velim ad manum mihi laurus sit, quam mordeam:

deam: ita præcordia mihi saliunt ad risum. Alij idem putant Funus publicum, Funus censorium, Funus indictiuum. Non audio. arbitror ego Funus publicum & Indictiuum, eadem: nec aliud esse, quàm cùm denuntiatur & indicitur publicitus per præconem. Censorium, partem eius esse: id est, vt omne Censorium funus, Publicum sit (quî enim aliter honoratum esse potest?) at non omne Publicum, Censorium. Vt inter magistratus, honoratissimi Censores, isque cumulus quasi reliquarum dignitatum: sic inter funera illud, primo loco. Itaque Capitolinus de Pertinace: *Funus imaginarium ei & Censorium ductum est, & ab ipso Seuero funebri laudatione honoratus est.* Tacitus de Sabino fratre Imperatoris: *Funúsque Censorium Flauio Sabino ductum.* Et lib. XII. *Decretum Claudio censorium funus, & mox consecratio.* Quâ ergo notâ eximium hoc funus? Credo istâ, vt omnia in eo purpurea essent, vestes stragulaque. in aliis, tantùm purpurâ prætexta. Non obscure annuere mihi videtur Polybius, lib. VI. *Vbi autem præclarus aliquis ex domesticis obiit, instituunt funeris apparatum, & circumfusi qui similes magnitudine ac staturâ videntur, vestes capiunt; si consul vel prætor fuit, purpurâ prætextas; si censor, purpureas; si * triumphalis, auro intextas.* Postrema Græcè sic habent: ἐὰν μὲν ὕπατος καὶ στρατηγὸς ἢ γεγονὼς, περιπορφύρους (intellege ἐσθῆτας) λαμβάνουσι. ἐὰν δὲ τιμητὴς, πορφυρᾶς. ἐὰν δὲ καὶ τεθριαμβευκὼς, διαχρύσους. Publico autem funeri opponitur, Tacitum. id est, sine pompâ, sine dissignatore; sine ludis, præcone, indictione, silens & quietum. Seneca, De Tranquillitate lib. I. cap. I. *Quid opus est sæculis duratura componere? Vis tu nunc id agere, ne te posteri taceant? Morti natus es. minus molestiarum habet funus Tacitum.*

Funus publicum & Indictiuũ eadem.

Eius pars censorium.

Id honoratissimum.

Notæ eius funeris.

*At de triumphali, sub principibus nihil legi: & videtur confusum cum Censorio.

Nam & Claudius & Pertinax eo elati, tanquam dignissimo.

* E Polybij verbis suspicêre distinctum Censorium funus à Triumphali fuisse, & hoc dignius. Mihi ita non videtur. Primùm, quia nemo Latinorum Triumphale nominat. Deinde, quia Censorium reperio Principibus ipsis ductum (vt Claudio, vt Pertinaci:) quos constat honestissimo affectos. Tertiò, quia illa ipsa ornamenta quæ Triumphali tribuit Polybius, reperire est in isto. Vide Xiphilinum in Seuero. Currum huic interuenisse, ritu

Triumphale funus, idem Censorio.

Non in eo currus.

triumphantium, non opinor. Nam quod in Propertio legis,

Propertij alia lectio.

Cuius honoratis ossa vehantur equis:

verius est, *aquis*. & illeipse poëta superiori eius libri Elegiâ, in amne infero distinxit duplices sedes & * nauigationes. Quod in Dione etiam scriptum funere Augusti, imaginem eius vnam (tres enim fuerunt) vectam ἐφ' ἅρματος πομπικῆς, id est, *curru triumphali*, vt interpretes volunt: ego mallem, *curru pompali*. & Carpentum intellegam, quo per pompam Circensium dij transuecti. Hoc enim noui honoris genus appositè tributum nouo diuo.

* *Turbique diuersâ nauigat omnis aquâ.*

Dio seorsim à vulgo intellectus.

In foro Augusti statuæ illustres.

Effigiem apud forum Augusti.] Vbi in vtrâque porticu ab ipso Augusto locatæ statuæ omnium veterum ducum. Suetonius.

Procurator Asiæ Lucillius Capito.] Eadem omnia è Tacito Dio, lib. LVIII. in extremo.

Pag. 146.

Nam patricios confarreatu parentibus genitos tres simul nominari.] Non alibi tam expressi ritus in legendo Diali. Ait, *patricios*. Quia cùm quindecim Flamines essent, ex iis tres primi instituti à Numâ, non nisi ex patribus legebantur: iique Maiores dicti. alij etiam è plebe, appellatique Flamines minores. Addit, *confarreatis parentibus*. quia, vt Plinius ait, *in sacris nihil religiosius confarreationis vinculo erat*. Triplex enim matrimonij contrahendi mos, Vsu, Farre, Coëmptione. Antiquissimum genus, Farre videtur, quod Dionysius appellat γάμον τῶν ἱερῶν νόμων. eratque necessum non solùm Flaminem nasci confarreatis parentibus, sed & ipsum cum Flaminicâ farre iungi. Seruius Danielis in excerptis à Pythœo: *Tribus modis apud veteres nuptiæ fiebant: Vsu, si, verbi gratiâ, mulier anno vno cum viro, licet sine legibus fuisset. Farre, cùm per Pontificem Max. & Dialem Flaminem per fruges & molam salsam coniungebantur: vnde Confarreatio appellatur, ex quibus patrimi & matrimi nascebantur. Coëmptione verò atq. in manuconuentione, cùm illa in filiæ locum, maritus in patris veniebat, vt si quis prior fuisset defunctus, locum hereditatis iustum alteri faceret.* Iterum alibi: *Quid enim est aliud dextra, quàm in manum conuenire? qua conuentio eo ritu perficitur, vt aquâ & igni adhibi-*

Mos legendi Flaminis Dialis.

Flamines Patricij, & maiores.

Plebei & minores.

In sacris confarreatio.

Matrimoniũ triplex.

Farre iunctũ.

Seruij fragmentũ, quod bene illa explicat.

adhibitis duobus maximis elementis, natura coniuncta habeatur. qua res ad farreatas nuptias pertinet, quibus Flaminem & Flaminicam iure Pontificio in Matrimonium necesse est conuenire. Et paullo pòst: *Mos fuit Flamini ac Flaminiæ vt per Farreationem in nuptias conuenirent, sellas duas iugatas, ouili pelle superiectâ poni, eius ouis qua hostia fuisset: & ibi nubentes velatis capitibus in consarreatione Flamen ac Flaminica residerent, Confarreationes autem tonitru dirimit.* Pulchræ reliquiæ. Adde Festum in Diffarreatio, & Arnobium lib. IIII. *Vxores enim dy habent, atq; in coniugalia fœdera conditionibus veniunt antè quæsitis. Vsu, farreo, coëmptione, genialis lectuli sacramenta conducunt.* Ritus farreationis.

Et quando exiret è iure patrio] Defectum locum censeo: & deesse quæ ad cæremoniarum difficultatem pertinent. Qui cautus cærimoniæque Flaminio adiunctæ, habes apud Agellium lib. x. cap. xv.

Flaminica Dialis.] Flaminia, appellari mulier ipsa videtur, ex lapide prisco, MARCELLA. FLAMINIA. AVGVSTÆ. Flaminia.

Augusta sedes inter Vestalium consideret.] Quibus locus è regione Prætoris. Suetonius Aug. cap. XLIIII. *Solis virginibus Vestalibus locum in theatro separatim, & contra Prætoris tribunal dedit.* Vestales in theatro vbi sedebant.

Cùm pro incolumitate Principis vota susciperent.] De quibus dicam Annali XVI. Cæterùm notat Dio hoc anno prima decennalia Tiberij Cæsaris celebrata: quorum originem pete ab eodem scriptore lib. LIII. Pag. 147. Vota annua.

Non vt stipendiariis pecunia redderentur.] Id est Gallis prouincialibus, quos exhauserat. Pag. 148.

Quartam accusatoribus, secundum necessitudinẽ legis.] Legis, vt censeo, Iuliæ de Maiestate. Nã quod alij de Papiâ suspicantur, refuto. Dicit à me Tacitus, qui cuncta in hac quæstione exercita scribit lege Mãiestatis. Quarta autem præmium, non in hâc solum, sed etiam De repetundis lege. de quâ ipsâ nihil abnuo, quin hîc accipiamus. Asconius in Verrem non vno loco ostendit, Quadruplatores dictos à præmio quartæ, quam consequebantur. Innuit ipse Cicero lege & more id receptum: *Non enim, inquit, spolia C. Verris, sed existimationem populi Rom.* Quarta, præmium in crimine Maiestatis. Itẽ repetundarum.

Quarta, vulgare præmiũ accusatorum. *concupiui*. Fortasse & in criminibus aliis præmium idem. Ideò vulgare præmium id interpreter in Paullo, l. XIII. De iure fisci: *Heredem*, ait, *eius vltra vulgare præmium nihil consecuturum*. De lege Maiestatis, auctor mihi adfirmandi Iosephus lib. XIX. vbi de seruis, quos Caius in dominos emittebat: ῥᾴδιον γὰρ, inquit, ψευδομένοις τε κατὰ τῶν κυρίων πιστεῦσαι, καὶ τὰ χρήματα ἐνδείξασιν αὐτῶν, ἅμα ἐλευθέροις τε εἶναι καὶ πλουσίοις, μισθὸν τῶν κατηγοριῶν, διὰ τὰ ἆθλα αὐτοῖς προκεῖσθαι τὰς ὀγδόας τῶν οὐσιῶν. id est: *Facile enim iis & mentientibus contra dominos credi, & opes aperientibus simul liberis diuitibúsque fieri: propter præmium accusationum, quo octaua bonorum pars iis proposita.* Si octaua seruo, bene colligo, libero quartam. Nec in seruili accusatione aliud capere persuadeor, quàm crimen maiestatis. Illud moneo, Principum æuo, non tam ex lege quàm arbitrio Senatus præmia decreta. Libro VI. infrà: *Quâ damnatâ cùm præmium accusatori decerneretur, Iunius Otho trib. pl. intercessit* Sic libro XVI. *Liberto & accusatori præmium operæ* (non pecunia vlla sed) *locus in theatro inter Tribunicios viatores datur.* Interdum certa pecunia adtributa, vt Eprio Marcello quinquagies H-S, Thraseâ damnato: Regulo septuagies H-S & sacerdotium, damnato Crasso. Tacitus Ann. libro XVI. & Histor. IIII. Nec prætereundus hîc Dionis locus, qui de præmiis eorum qui Cæsaris percussores accusabant, χρήματα, inquit, ἐκ τῆς τοῦ ἁλόντος οὐσίας, καὶ τὴν τιμὴν ἢ τὴν ἀρχὴν τὴν ἐκείνου, εἴ τινα ἄρα εἶχεν ἦν, τό, τε μηκέτι μετ' αὐτὸν, τούς τε υἱεῖς, τούς τε ἐγγόνους αὐτοῦ στρατεύεσθαι, ἐλάμβανον. id est: *Præmium accusationis pecuniam accipiebant è bonis damnati, & honorem aut magistratum quemcumque is gerebat: item vacationem à militiâ, sibi, liberis, nepotibus.* Vt videantur legis eius Pediæ exemplo instituta præmia accusatorum.

Seruis octaua præmium.

Variatum in his præmiis, pro arbitrio Senatus.

Pag. 149. *Messallinus Cotta censuit cauendum Senatusconsulto, vt quamquam insontes magistratus prouincialibus vxorum criminibus plecterentur.*] Et cautum non dubiè hoc anno. Si enim antè, quorsus hæc sententia? Tamen Vlpianus De Officio Proconsulis, decretum id refert ad Cottam & Messallam Coss. id est, ad quartum ante annum. Ait, *Proficisci quidem Proconsulem melius est sine vxore,*

Dissidium inter Vlpianum & Corneliũ.

sed

sed & cum vxore potest, dummodo sciat Senatum Cottâ & Messallâ Coß. censuisse futurum, vt si quid vxores eorum qui ad officia proficiscuntur deliquerint, ab ipsis ratio & vindicta exigatur. Vir * doctissimus conatur legere, *Senatum Cottâ Messallino consulente censuisse.* acute: sed me iudice, non exsoluet vllum acumen Domitium hâc culpâ. Sed Vlpianus certè errat. *Cuiac. obseruat. lib. VI. cap. XXX.

Vt suprà rettuli.] Libro I.

Pisonémque grauius secreti sermonis incusauit.] Mendum arguunt multa. Primum, quòd accusator nemo expressus, vt solet. quòd Tiberius ipse incusasse eum dicitur, insolens Imperatori. quòd pars accusationis spreta dicitur, vt atrocior vero: quod non euenisset Principe accusante. Nequis dicat non legitimam accusationem fuisse, tantùm Principis mandatum: ecce addit *Ceterorum receptus est reus, neque peractus ob mortem opportunam.* At reus recipi sine accusatore non potuit: Lego igitur, *Pisonem Q. Granius.* Granij Romæ non ignoti iaminde à Lucillij æuo, apud quem Granius præco: & infrà lib. VI. Granius Martianus, suprà lib. I. Granius Marcellus. Mendosus locus. Fortasse emẽdatus.

Relatum de Cassio Seuero exsule] Qui primus flexisse dicitur ab illâ rectâ & vetere dicendi viâ. quem & historiam scripsisse comperior ex Tertulliani Apolog. & Suetonij Vitellio, cap. II. Eius laudes vide apud Senecam patrem lib. III. Controuers. initio. Cassius Seuerus.

Per immodicas inimicitias.] Suspectum.

Vt iudicio iurati Senatus Cretam amoueretur.] Quod sub Augusto ei accidit, scriptis etiam librísque abolitis. Sueton. Calig. cap. XVI. noster suprà, lib. I. Ait, iudicio iurati Senatus. quod erat, cùm Senatus deum testem aduocabat, se censiturum, quod è fide suâ reque publicâ videretur. Liuius lib. XLII. *Vt iuratus Senatus decerneret, qui eam rem quæreret decernerétque.* Lib. XXX. *Patres igitur iurati (ita conuenerat) ita censuerunt, vti Consules prouincias inter se compararent.* Appian. lib. II. Ciuil. τοῦτο μόνου δεξάμενοι τὸ λεχθὲν οἱ ἕτεροι, ἤτουν σφίσι ψῆφον ἀναδοθῆναι περὶ τοῦ Καίσαρος ἐπὶ ὅρκῳ. Tacitus hoc ipso libro: *P. Suillium amouendum in insulam censuit tantâ contentione animi, vt & iureiurando obstringeret è rep. id esse.* Morem eum posteà obtinuisse in omni Senatu, idque legè quâdam Traiani, colligas ex Plinij verbis, lib. V. epist. Iuratus Senatus.

Idem mos Græcis.

Quinetiam Dextrum, qui primus diuersum censuerat, perlatá lege de Senatu habendo, iurare coëgit è republicá esse quod censuisset. Græci id vocabant ἱερὰν συμβουλὴν: & formula eius eleganter expressa apud Xenophontem περὶ ἀναβάσεως Κύρου, lib. v. in oratione Hecatonymi: εἰ μὲν συμβουλεύοιμι ἃ βέλτιστά μοι δοκεῖ εἶναι, πολλά μοι ἀγαθὰ γένοιτο. εἰ δὲ μὴ, τἀναντία. αὕτη γὰρ ἱερὰ συμβουλὴ λεγομένη εἶναι, δοκεῖ μοι παρεῖναι. Sed is mos quando primùm cœpit? haud temerè dixerim. Puto tamen Coriolani æuo. in cuius caussâ Tribuni plebis volunt & impetrant, vt *Senatus iuratus sententiam dicat, vti solet in consessu iudicum.* Dionysius ait, lib. VII.

Saxo Seriphio.] Verè, saxo. Vide Strabonem lib. x.

Cassij diuturnitas in exsilio.

Consenuit.] Benè, *Consenuit.* Nam annos XXV. in exsilio hæsit. Eusebius Chronicis: *Cassius Seuerus orator egregius XXV. exsilij sui anno, summâ inopiâ, moritur: vix panno verenda contectus.*

Similis planè in Quinctiliano narratio.

Plautius Siluanus Prætor Aproniam coniugem in præceps iecit.] Similis at non eadem res narrata Quinctiliano lib. VII. cap. III. *Id autem genus, de quo nouissimè dixi, non solùm in scholis sæpe tractatur, sed etiam in foro. Nam id est in caussâ Nauij Apruniani* (lego, *Nonij Aproniani*) *solùm quæsitum, Præcipitatáne esset ab eo vxor, an se ipsa suâ sponte iecisset. Quam actionem equidem solam in hoc tempus emiseram: quod ipsum fecisse seductum iuuenili cupiditate gloriæ fateor.* De hoc ipso autem Plautio lapis,

Ti. Plautius.

TI. PLAVTIO. M. F. M. N.
SILVANO. ÆLIANO.
PONTIF. SODALI. AVGVSTALI
III. VIR. A. A. A. F. F. Q. TI. CÆSARIS
LEG. LEG. V. IN. GERMANIA.

Id est, *Triumuiro auro argento æri flando feriundo, Quæstori Tiberij Cæs. Legato Legionis quintæ.*

Vrgulania Siluani auia.] Vrgulanij in gente Plautiâ sunt. Lapis. A. PLAVTIVS. M. F. VRGVLANIVS. & Suetonij Claudio. Plautia Vrgulanilla, nõ Herculanilla eius vxor: quod rectè monuit ex vet. libro Torrentius.

Pag. 150.

Nam priores duces sibi impetrando.] Corrigo, *vbi impetrando.*

Tres laureatæ in vrbe statuæ.] Furij Camilli, L. Apronij, Iunij

Iunij Blæsi. De statuis triumphalibus Plinius. & Tacitus in Agricolâ : *Igitur triumphalia ornamenta, & illustris statuæ honorem, & quidquid pro triumpho datur, multo verborum honore cumulata decerni iubet.* Statuæ pro triumpho.

Raptabat Aphricam Tacfarinas.] Non, *reptabat*, vt vulgò. Alibi : *Igitur raptare inter se, immittere latronum globos.*

Ptolemæo Iubæ filio.] Quem Caius posteà interfecit. Sueton. cap. XXVI. *Ptolemæum regis Iubæ filium consobrinum suum (erat enim & is M. Antonij ex Selênâ filiâ nepos) interfecit.* Seneca De Tranquillitate: *Ptolemæum regem Africæ, Mithridatem Armeniæ, inter Caianas custodias vidimus. Alter in exsilium missus est : alter, vt meliore fide mitteretur optabat.* Ex verbis Senecæ appâret dimissum Ptolemæum, sed per viam iussu Caij interfectum. Ptolemæus Africæ rex.

Proconsul eius anni P. Dolabella.] Cuius memoriam in Illyrico seruat lapis. P. Dolabella.

P. CORNELIO
DOLABELLÆ. COS.
VII. VIRO. EPVLONI
SODALI. TITIENSI
LEG. PRO. PR. DIVI. AVGVSTI
ET. TI. CÆSARIS. AVGVSTI
CIVITATES. SVPERIORIS
PROVINCIÆ. HILLYRICI.

Thubuscum opidum.] Mauritaniæ Cæsariensis. aliâs, Tubusuptus, & Succubæ dictum.

Perculsa gens & culpæ nescia.] Imò, *culpæ conscia.* atque ita scribo. Nam suprà ait, *prædarum receptorem & socium prædandi fuisse Garamantum regem, missis leuibus copiis.* Non ergo extra culpam. Pag. 151. Emendatus Cornelius.

Scipionem eburnum, togam pictam, antiqua patrum munera ferret.] Et valdè quidem antiqua. Siquidem Porsenæ regi ea missa lego apud Dionysium lib. V. ἡ δὲ τῶν ῥωμαίων βουλὴ μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν τῶν τυρρηνῶν συνελθοῦσα, ἐψηφίσατο Πορσένῳ μὲν πέμψαι θρόνον ἐλεφάντινον καὶ σκῆπτρον, καὶ στέφανον χρύσεον, καὶ θριαμβικὴν ἐσθῆτα ὑπ' ἧς οἱ βασιλεῖς ἐκοσμοῦντο. Nec prius vestigium, opinór, eius ritus. Quâm vetus mos mittendi scipionis siue sceptri.

Pag. 152. Amoigua lectio.

Cui prouincia vetere ex more Cales euenerat.] Vtrum Calles hic legimus, an Cales? Si Calles: interpretor ex Suetonij loco, in Iulio cap. XIX. *Opera ab optimatibus data est, vt prouincia futuris Consulibus minimi negotij, id est siluæ calléſq; decernerētur.* Vt antiquitus quidem calles, (eo nomine intelligimus curam publicorum saltuum calliumque, in quibus pecora pascebantur, ære aliquo constituto) prouincia Quæstorum fuerit: interdum & Consulum, si bella nusquam aut hostis. Sed nec Cales mihi displiceat: vt in eo oppido Quæstoris fuerit sedes. Sic enim in Liuio lego, Pisas Consulibus decretas, &, Tarentum Prætoribus: & lib. XXV. *Nero prætor Succſſulam sortitur.* quibus opidorum nominibus, loca scio intellegi vicina. Veteri autem rep. ante Sullam, cùm octo Quæstores essent, exque iis duo Militares, duo Vrbani: satis constat quattuor reliquos prouincias in Italiâ aut certè Siciliâ habuisse: externis prouinciis imperio nondum adiunctis. Eas puto sic constituendas, (quid enim nisi arbitrium interponam in re casca & obscurâ?) Aquariam siue Frumentariam, Ostiæ: cuius mentio Ciceroni pro Cn. Plancio, pro Murænâ, & Interrogatione in Vatinium testem. cui Quæstori ora tota maris inferi, subuectio frumenti, res nautica, aliaque talia curæ. Secundam Gallicā, Arimini. Meminit Suetonius in Claudio, cap. XXIIII. *De tractâ Quæstoribus Ostiensi & Gallicâ prouinciâ, curam ararij Saturni reddidit.* Videi ibi *virum doctum velle, *callium prouinciâ*: eruditè fateor & acutè. & tamen sustinet assensionem meam Plutarchi locus Sertorio: quem Quæstorem designatum ait Galliæ circumpadanæ. πμίας, inquit, ἀποδειχθεὶς ἐπὶ Πάδον Γαλλίας. Tertiam Calibus, ad Vulturnum flumen. qui Quæstor tractui Campano Sidicinoque præfuit Brundisium vsque. Eam non alio tibicine fulcire possum, quàm hoc loco. Quartam adhuc quæro. nisi si fuerit in Siciliâ Lilybæi. argumento, quòd ea prima prouinciarum facta: & quòd etiam inferiori æuo cùm missus illuc Prætor, semper in Siciliâ duo Quæstores Syracusanus & Lilybætanus.

Calles prouincia. Adi Turneb. lib. III. cap. IX, & XXII.

Cales, Quæstorum prouincia. Lib. XXXVI. Lib. XLV. Prouinciæ Quæstorum antiquitus.

Aquaria, Ostiæ. Vide Antiquas meas, lib. I cap. XII.

Gallica, Arimini.

* Torrentium in eũ locum.

Campana, Calibus.

Sicula, Lylibæi.

Nomen viri Q. Vibius Serenus in Senatum inducti sunt.] Puto legendum totum locum, *reus pater, accusator filius (nomen utrique Vibius Serenus) in Senatum inducti sunt.*

cti sunt. Nec malè etiam coiuerit hiulca aliàs oratio, traiectis verbis: *reus pater, accusator filius in Senatum inducti sunt. Nomen viri Q. Vibius Serenus, ab exsilio retractus.* Elige. Tacitus correctus.

Et tum catenâ vinctus, perorante filio. Præparatur adolescens multis munditiis.] Audio virum magnum & meritis in litteras clarum Ern. Memmium legere: *perorante filio pater. Paratus adolescens.* Et rei & hominis caussâ quis non comprobet? Memmij coniectura.

Robur & saxum minitantium.] *Robus*, ait Festus, *in carcere is locus, quò præcipitatur maleficorum genus, quod antè arcis robustèis includebatur.* Liuius XXXVIII. *Vt in carcere instar furis & latronis vir clarissimus includatur, & in robore ac tenebris exspiret; deinde ante carcerem nudus proiiciatur.* Plautus Pœnulo: Pag. 153. Robur in carcere.

Vos ego iam detrudam ad molas: inde porrò ad puteum atque robustum codicem. Plautus explicatus.

Et allusit per iocum idem Capteiueis:

At ego faciam vt pudeat, nam in roborem te totũ dabo.

vbi malim scribi, *in robur.* Nec tamen omiserim, hic in Tacito, Robur videri potiùs supplicij locum quàm custodiæ. Valerius ita accepit, lib. VI. cap. III. *Quietiam familiares Gracchorum, nequis reip. inimicis amicus esse vellet, de robore præcipitati sunt.* & Lucanus lib. II. De robore præcipitari.

Sæua Tribunicio maduerunt robora tabo.

Itemque Calpurnius, scitus sanè declamator, Decl. V. *Video carcerem publicum saxis ingentibus structum, angustis foraminibus tenuem lucis vmbram recipientem. In hunc coniecti, robur Tullianum prospiciunt: & quoties iacentes ferrati postis stridor excitat, exanimantur, & alienum supplicium aspectando* (ita inibi lego) *suum discunt.* Ex quo clarè discas robur hoc in Tulliano fuisse, id est carceris inferiore loco. Liuius XXXIV. *Pleminius in inferiorem demissus carcerem est, necatusque.*

Post damnatum Libonem missis litteris exprobrauerat suum tantùm studium sine fructu fuisse.] At in damnatione Libonis nulla mentio huius Sereni, nullæ partes.

Intercessit Gallus Asinius.] Vulgò vitiosa distinctio. Scribe totum locum, *intercessit. Gallus Asinius G. a. D. claudendum censere.* id est, censebat. Intercedendi Aspernandi- Vitiosa distinctio in Tacito.

nandiq́ue verba ad Cæsarem ipsum referenda sunt, qui iure Tribuniciæ potestatis intercessit decreto, inuidiæ minuendæ.

Pag. 154. Suillius.

Suillium Quæstorem quondam Germanici.] Gloriatur ipse in oratione contra Senecam: *Se Quæstorem Germanici; illum domus eius adulterum fuisse.*

Pag. 155.

Ex quîs magnarum sæpe rerum motus oriuntur.] Lego, *monitus oriuntur.* Non enim vllos motus ex accusatione aliisq́. talibus oriri vult: sed rerum salubrium exempla monitionesq́ue. Qui reuerâ pulcherrimus historiæ fructus.

Res Romana.

Neque alia rerum.] Emendaui, *neque aliâ re Rom.* Rem Romanã hoc sensu non semel dixit, vt monui suprà.

Sententia è Thucydide.

Ceterùm vt profutura, ita minimum oblectationis adferunt.] Dixit idem Thucydides: καὶ ἐς μὲν ἀκρόασιν ἴσως τὸ μὴ μυθῶδες αὐτῶν ἀτερπέστερον φανεῖται.

De Cassio insigne dictum.

Laudatóque M. Bruto, C. Cassium Romanorum vltimum dixisset.] Hoc quidem Bruti ipsius elogium fuit de Cassio iam mortuo: publceq́ue dixit ἔσχατον ἄνδρα ῥωμαίων τὸν Κάσσιον. Plutarchus in Bruto. Inde ergo magnificam eam vocem Cremutius sumpsit. Omnino similé est, quod de Bruto, & ad Brutum, Lucanus canit:

O decus imperij, spes ô suprema Senatus,
Extremum tanti generis per sæcula nomen.

Satrius Secũdus.

Satrius Secundus & Pinarius Natta Seiani clientes.] Alterius mentio Senecæ, in Consolatione ad Martiam huius Cremutij filiam: *Propone*, inquit, *illud acerbissimum tibi tempus, quo Seianus patrem tuum clienti suo Sãtrio Secundo congiarium dedit. Irascebatur illi ob vnum aut alterum liberius dictum: quod tacitus ferre non potuerat, Seianum in ceruices nostras non imponi quidem, sed descendere.* scribo, *escendere*, id est, pedetentim & per gradus Imperatorem fieri.

Correctus iocus Cremutij.

Pag. 156.

Hunc Cassium, hunc Brutum, nusquam latrones & paricidas, quæ nunc vocabula imponuntur.] Adspexit ad has seruilis adulationis voces idem Lucanus, de Pompeij cæde:

Lucani liberũ os in Principes.

—scelus hoc quo nomine dicent,
Qui Bruti dixere nefas?

Qui poëta vbique tam liberi imò licentis stili in Principes est, vt mirer ea scripta sub Principe, & quidem tali.

Asinij

Asinij Pollionis scripta.] Qui XVII. libros Historiarum scripsit, auctore Suidâ. Citat Suetonius, & alij. Asinii Pollionis historiæ.

Illi quidem septuagesimum ante annum] Rotundum numerum posuit, non verum. qui erat LXVI. Facilis supputatio. Nam bellum Philippense anno vrbis DCCXI. at nunc annus DCCLXXIIX. Pag. 157 Non accurata supputatio Taciti.

Egressus dein Senatu, vitam abstinentiâ finiuit.] Distinctè totam historiam Seneca: *Vsus itaque balneo, & quò plus imponeret, in cubiculum se quasi gustaturus contulit: & dimissis pueris, quædam per fenestram vt videretur edisse, proiecit à cenâ. Deinde quasi* (corrupta interpunctio ab ignaris moris prisci, scribe, *proiecit. A cenâ deinde quasi.* Mos vulgo obtinebat vt in balneo, aut statim post balneum aliquid sumerent, quod vocabant Gustare & Gustum, & deinde nihilominus venirent ad legitimam cænam) *iam satis in cubiculo edisset, abstinuit: alteróque die & tertio idem fecit. Quarto ipsâ infirmitate corporis faciebat indicium. Cognito consilio eius, publica voluptas erat, quòd è faucibus auidissimorum luporum educeretur præda. Accusatores, Seiano auctore, adeunt consulum tribunalia: queruntur mori Cordum, vt interpellarent quod coëgerant. Adeò illis Cordus videbatur effugere. Magna res erat in quæstione, an mortis rei perderentur. Dum deliberatur, dum accusatores iterum adeunt, ille se absoluerat.* Quem locum eo libentiùs adscripsi, vt ab aliis depositum emendarem. Corruptum enim illud, *an mortis rei perderentur:* & ad Oedipum relegat nos Pincianus. In libro manuss. legi, *proderentur*. itaque cum adseueratione emendo, *an morte rei prohiberentur*. Probat ipse Seneca, statim: *Fles quòd quemquam tuorum mori necesse fuit? Panè non licuit.* Generosa Cremutij mors. Post balneū, Gustus. Seneca emendatus.

Libros per Ædiles cremandos censuêre patres.] Aliâs id per Triumuiros factum. In vitâ Agricolæ. *Delegato Triumuiris ministerio, vt monumenta clarissimorum ingeniorum in comitio ac foro vrerentur.* Aliâs per Prætorem. Valerius: *Gracos Numa libros L. Petillius Prator vrbanus ex auctoritate Senatus per victimarios igne facto in conspectu populi cremauit.* Primus Romanorum hanc ingenij sui pœnam subiit Labienus. Vide pulchra apud Senecam patrem lib. x. Controuers. initio. AEdiles cremabant libros. Interdum Triumuiri. Aliàs Prætor.

Sed

Sed manserunt occultati, & editi.] Occultati à filiâ, & ab eâdem posteà editi. Itaque nihil muto. Vertranio tamen placet, *& abditi.* Non moris Tacito, bina verba ponere eiusdem rei. Vide Senecæ 1. caput Consolat. ad Marciam. Scripserat hic Cremutius bella ciuilia & res Augusti: exstantque fragmenta, ex quibus genus dicendi colligas, in Suasoriâ Senecæ de morte Ciceronis.

Cremutius bellorũ ciuiliũ scriptor.

Præfectum vrbis Drusum.] Capio Drusum Germanici filium. Moris enim vt Latinarum diebus præficeretur vrbi adolescens aliquis ex primâ nobilitate. Dico adolescens, quoniam, vt Mutius ait, *ex eâ ætate præfectus fiat, quæ non sit Senatoria.* apud Agell. XIIII. cap. vlt. Dio tamen indicare videtur ab Augusto id institutum, libro XLIX. ἐν δὲ ταῖς ἀνοχαῖς αἱρεθεὶ ὑπὸ τοῦ Καίσαρος πολίαρχοι παῖδες ἄνηβοι ἐξ ἱππέων, ἀλλ' οὐκ ἐκ βουλευτῶν γιγνόμενοι ἦρξαν. Ita & Nero Præf. vrbi à Claudio. Sueton. cap. VII.

Præfectus Latinarum, è iuuentute.

Auspicandi gratiâ tribunal ingressum.] Moris vt quicumque munus aut magistratum caperent, primo eius die leuiter aliquid delibarent, auspicij saltem caussâ. Asconius ad illud Ciceronis in Verrem, *Qui auspicatò à Chelidone surrexisset: Auspicari dicuntur ineuntes magistratus: & quia Chelidon, id est hirundo, vrbem frequentat, facetè vrbanam prouinciam Chelidonis, auspicio meretricis dicit esse susceptam.* Itaque appellabant primum illum, *Auspicalem diem. Panegyristes: *Illum tamen primum Consulatus tui auspicalem diẽ tacitus præterire nullo modo possum: quo tu solus omnium consecutus es, vt quod tempus anteà incipiendis tantummodo rebus aptum esse videbatur, tunc primùm potuerit sufficere peragendis, vnóque sol curriculo & officia te Consulis incohantem videret, & Imperatoris implentem.* Non alia fax clarior ad hunc ritum. & bene ait, incipiendis rebus: quia tantùm leues quædam & tralaticiæ caussæ proponi solent, dicis gratiâ. Suetonius Nerone: *Auspicatus est & iurisdictionem Præfectus vrbi* (ita lege, non, *præfecti vrbis*) *sacro Latinarum, celeberrimis patronis non translaticias, vt assolet, & breues, sed maximas plurimâsq postulationes certatim ingerentibus: quamquam interdictum à Claudio esset.* Nec magistratus solùm, sed etiam priuati homines vulgò Kal. Ianuariis artes suas, religionis ominisque caussâ auspicabantur. Ouidius,

Auspicari, in magistratu.

Auspicalis dies.

* A quo more *auspicia cõsulatus* Symmacho, lib. 1. epist. XCV.

Leues caussæ exordio magistratus.

Artes delibabant vulgò kalẽdis anni.

Tempo-

Tempora commissi nascentia rebus agendis,
Totus ab auspicio ne foret annus iners.
Quisque suas artes ob idem delibat agendo,
Nec plus quàm solitum testificatur opus.

Seneca ad hunc morem explicatus.

Seneca epistola LXXXIIII. *Ille tantus Psychrolutes, qui Kal. Ianuariis in Euripum saltabam: qui anno nouo, quemadmodum legere, scribere, dicere aliquid, sic auspicabar in Virginem desilire.* Suetonium eôdem traho, Nerone, cap. XLVI. *Kal. Ianuariis auspicanti, Sporus anulum muneri obtulit, cuius gemma sculptura erat Proserpinæ raptus.* Illud proprium studiosis, vt auspicarentur lucubrationes suas nocturnas, vt opinor, Volcanalibus ipsis. Appâret ex Plinij verbis epist. ad Macrum de auunculi sui vitâ studiisque: *Lucubrare Vulcanalibus incipiebat, non auspicandi causâ, sed studendi.* Volcanalia autem XI. Kal. Septembres.

Et Suetonius.

Studiosi auspicabantur Vulcanalibus.

Quod à Cæsare palam increpitum.] Iure, quia, vt dixi, non feriæ causſæ, sed leues quædam tunc agi solitæ: multo minus capitales, & ominis sæui ac scæui.

Obiecta Cyzicenis incuria cærimoniarum Diui Augusti.] Quòd fanum honori eius cœptum non perfecissent, & quòd ciues quosdam Rom. in vincla habuissent. Dio. & Suetonius cap. XXXVII. *Cyzicenis in ciues Rom. violentius quadam ausis publicè libertatem ademit, quam bello Mithradatico meruerant.* Ademerat sanè Cyzicenis libertatem & Augustus, ob ciues item Rom. flagris cæsos: sed mox restituit. vti apud Dionem reperies lib. LIIII. actis anni DCCXXXIIII. & DCCXL. Strabo lib. XII. Cyzicum liberam fuisse ait suo etiam æuo. ex quo vides magnum illum scriptorem desiisse viuere aut scribere, ante hunc Tiberij annum.

Cyzicenis libertas adempta.

Strabo quàdo desierit scribere.

Nam vt quis districtior accusator, velut sacrosanctus habebatur: leues, ignobiles, pœnis afficiebantur.] Planè ex illo Sallustiano oraculo: *Quàm quisque pessimè fecit, tam maximè tutus est.*

Diuus Augustus sibi, atque vrbi Romæ templum apud Pergamum. Exemplum huius adulationis à Persis, de quibus apud Q. Curtium postremus seruorum Cleo: *Persas non solùm piè, sed etiam prudenter reges suos inter deos colere: maiestatem enim imperij, salutis esse tutelam.* Eadem

Pag. 158.

Persæ reges suos pro dijs colunt.

Templa Romæ & Augusto.

*De quo Philo ad Caium: *accepisse eum honores eiusmodi, nō quod probaret, sed quia id postularet amplitudo imperij cui venerationi quædam parabatur his artibus.*

dem* Augusto mens. sed vt leniret inuidiam, nōn sibi soli permisit templa statui, sed coniunctim vrbi Romæ: quæ iampridem scilicet inter deas. Suetonius: *Templa quamuis sciret etiam Proconsulibus decerni solere: in nullâ tamen prouinciâ nisi communi suo Romaque nomine recepit.* Ita à communi Asiæ Pergami statutum templum, de quo hîc Tacitus, & denarij veteres: in quibus templi forma cum inscriptione, COM. ASIÆ. ROM. ET. AVG. id est, Commune Asiæ Romæ & Augusto. de quo satis multa Dio lib. LI. in actis anni DCCXXV. Facit quod in lapidibus legimus, FLAMINI. ROM. ET. AVG. & apud Rufum Templum Romæ & Augusti, in ipsâ vrbe.

Tiberius fixus in Augusti vestigiis.

Qui omnia facta dictáque eius vice legis obseruem] Quod de se hîc Tiberius, tribuit illi etiam Strabo, lib. VI. extremo: *Tiberius*, inquit, *successit Augusto:* κανόνα τῆς διοικήσεως καὶ τῶν προσταγμάτων ποιούμενος ἐκεῖνον: *regulam normámque gubernationis & imperij illum faciens.*

Pag. 159.

Moris quippe tum erat quamquam præsentem scripto adire.] Probus sapiensque mos, & quem ego sanè laudem. Repertorem eius C. Cæsarem fuisse moneatur à me iuuentus. Ita enim Plutarchum accipio in Cæsare: λέγεται δὲ καὶ τὸ διὰ γραμμάτων τοῖς φίλοις ὁμιλεῖν, Καίσαρα πρῶτον μηχανήσασθαι, τὴν κατὰ πρόσωπον ἔντευξιν ὑπὲρ τῶν ἐπειγόντων, τοῦ καιροῦ, διά τε πλῆθος ἀσχολιῶν, καὶ τῆς πόλεως τὸ μέγεθος, μὴ περιμένοντος. id est: *Ferunt & Cæsarem primum rationem repperisse amicos per litteras conueniendi, cùm coram agendi de rebus iis quæ incidissent, nec multitudo occupationum, nec vrbis magnitudo sempér spatium darent.*

*Nam iādiu certè repertæ litteræ ad absentes.

Quod referri non nisi ad amicos *præsentes posse, clarum est. Tenuit coluitque eumdem morem Augustus, qui *sermones cum singulis, atque etiam cum Liuiâ suâ, grauiores, non nisi in scriptis & è libello habebat; ne plus minúsve loqueretur.* Suetonius cap. LXXXIIII.

Vt coniunctione Cæsaris dignus crederetur.] Filia eius Claudij filio desponsa.

Nonnihil etiam de equitibus Romanis consultauisse.] Suetonius. *Agrippâ defuncto, multis ac diu etiam ex equestri ordine circumspectis conditionibus, Tiberium priuignum suum elegit.*

Ceteris mortalibus in eo stare consilia, quid sibi conducere

cere putent: Principum diuersam esse sortem, quibus præcipua rerum ad famam dirigenda.] Vix abest quin ad Sallustium respexerit, quem non legit solùm sedulò, sed sublêgit. Nam apud eum Cæsar, pari sententiâ disserit: *Aliis alia licentia est, P. C. qui demissi in obscuro vitam agunt. si quid iracundiâ deliquêre, pauci sciunt: fama atque fortuna eorum pares sunt. Qui magno imperio præditi in excelso ætatem agunt, eorum facta cuncti mortales nouêre. Ita in maximâ fortunâ minima licentia est.* Pag. 160. Sallustiana imitatio.

Falleris enim Seiane si te mansurum in eodem ordine putas.] Respondet illi parti, *Non enim exuere se imposita munia.*

Quæ C. Cæsari.] Augusti filio.

Excessisse iam pridem equestre fastigium.] Quare? aut quo in facto? Credo, quia Prætoriis honoribus insignitus Seianus à Tiberio, atque ita velut exemtus Equiti, & insertus in Senatum. Sed & posteà Consulem eum fecit, & Senatorem palàm. Suetonij igitur scriptio, adfirmantis (in Tito cap. VI.) *Præfecturam Prætorij, numquam ad id tempus, nisi ab equite Ro. administratam*, nónne legenda cautè? videtur: & cum exceptione huius, atque etiam * alîus, (vt alibi dicam) exempli. Tacito lux data. Suetonij incauta assertio * In Clemẽte Arretino, lib. IV. Histor.

C. Proculeium.] Qui frater Varronis Murenæ, illius qui in Augustum conspirauit: cuius etiam soror Mæcenati vxor. Dio LIIII. Laudat eum Horatius: C. Proculeius.

Viuet extento Proculeius æuo
Notus in fratres animi paterni.

Litterarum magnâ ex parte se arbitrum fore, cùm per milites commearent.] Obserua litteras per milites solere transmitti, & quidem per eos qui Speculatores dicti. Plutarchus in Galbâ Nymphidium præfectum prætorio valdè offensum scribit, quòd Consules litteras & diplomata μὴ παρ' αὐτοῦ καὶ σφραγίδα καὶ στρατιώτας λαβόντες ἀνέπεμψαν. *sine signo suo & militibus misissent.* Nec alîus sententiæ illud Taciti lib. II. Histor. *Vix credibile memoratu est, quantum superbiæ Vitellio accesserit, postquam speculatores Syriâ Iudæáque adactum in verba eius Orientem nuntiauêre.* Hæc clara, & firmandæ Suetonij scripturæ, quæ in omnibus ferè manuss. Cal. cap. XLIIII. *Magnificas Romam litteras misit, monitis speculatoribus vt vehiculo ad* Pag. 161. Litteræ per milites commeabant.

Suetonius emendatus.

forum vsq. & Curiam pertenderent. Deprauarunt vulgò, *sæpe latoribus.*

Montanus poëta.

Votieno Montano celebris ingenij viro.] Cuius inter celebres oratores mentio Senecæ lib. v. Controuersia VII. & Præfatione lib. IX. Etiam inter poëtas Ouidio:

Quíque vel imparibus numeris Montane vel æquis
Sufficis, & gemino carmine nomen habes.

Pag. 162. Votieni pœna quæ.

Et Votienus quidem maiestatis pœnis adfectus est.] Quibus pœnis, propius disce ex Eusebio in Chronicis: *Votienus Montanus Narbonensis orator, in Balearibus insulis moritur, illuc à Tiberio relegatus.*

Disputatio de adulterij pœnâ.

Quamquam Lentulus Gætulicus Consul designatus lege Iuliâ damnasset, exsilio puniuit.] Adulterij pœnæ quæ olim, non in promptu: recludam si potero, & tenebris prisci æui radium aliquem dabo nouæ lucis. Romuli lege, matrona eius culpæ rea, marito permissa cognatisque. Ij, vti visum, multabant, puniebant. Sed vtrúmne morte? Puto, verecundè contra virum doctum, licuisse. Ex Dionysio, qui lege regiâ maritum constituit κύριον τοῦ μεγέθους τῆς πμωρίας, *arbitrum magnitudinis pœnæ.* Ex iure ipso. quia mulier quæ iuxta sacratas Romuli leges nupta, ita in manu viri, vt proles in patris. Ex Tacito: apud quem *Plautius, prisco instituto, de capite famáque coniugis, propinquis coram, cognouit, & insontem nuntiauit.* Ait, capite famaque. Si in superstitionis crimine marito id iuris: credo & in adulterij. In eas quæ sacris Bacchanalium incestu vsæ, cognati maritique intra domos animaduérterunt, aiunt Liuius & Valerius: nec dubito, quin ea animaduersio ad caput pertinuerit. Denique Egnatius quispiam vxorem, quòd vinum bibisset, fusti interemit, idque factum non modò accusatore, sed etiam reprehensore caruit: quídni idem iuris in grauiori culpâ sit? Argumentum à Catone non petam, qui ait: *In adulterio vxorem tuam si prehendisses, impunè necares.* Vanum enim. & pertinére tantùm videtur ad deprehensam. Tamen hoc fateor, eo seuero iure perquàm rarò maritos vsos: moribusque receptum videtur, vt adulteram apud cognatos conuictam domo saltem exigerent, multarentque dote. Id ius (siue mos fuit) Plautus indicat Amphitruone:

Valer. lib. VI. cap. III. Plin. lib. XIIII. cap. XIII. Tertullian. Apol. cap. VI.

Adulteræ domo exactæ, & dote priuatæ.

Quid si adduco tuum cognatum huc, à naui Naucratem,

Qui

Qui mecum vnà vectu'ſt, vnânaui: atque iuſi denegas Facta, quæ tu facta dicis, quid tibi æquum eſt fieri? Nunquid cauſſam dicis, qui in te hoc multò matrimonio? Et reſpondet mulier, *Si deliqui, nulla cauſſa eſt.* Et clarè Valerius lib. VIII. cap. II. *Cùm C. Titinius Minturnenſis Fanniam vxorem, quam impudicam de induſtriâ duxerat, eo crimine repudiatam ſpoliare dote conaretur.* Portius Latro, contra adulteram: *Illud, iudices, mihi tormento eſt, quòd notata iudicio vero & vt multiplicatam dotem perdat; plus tamen ex quæſtu habet, plus habitura eſt, quàm quantum damnata perdendum eſt.* Hæc antiquitus obtinuiſſe videntur. quibus addo: Si mariti cognatique diſſimulabant, aut, vt Liuij verbis vtar, idoneus in priuato ſupplicij exactor nemo erat: non rarò, publico iudicio, perſequebatur id crimen magiſtratus. Et præſertim Ædilis. ac damnatos damnataſque apud populum reperio pecuniariâ multâ, imò exſilio interdum. Exempla adduxi* ſuprà, de Veſtiliâ: & nunc non repono. Adde è Valerio de Cn. Sergio Silo, *cui promiſſorum matrifamilia nummorum gratiâ dies ad populum dicta, damnatúſque.* lib. VI. Nec plura reperio priſco æuo. Lex Iulia ſecuta eſt, ferente Auguſto. Pœna eius in volumine Digeſtorum, quod miremur, non expreſſa: & ideò ferram inter ſe reciprocant viri docti. Capitalem eam fuiſſe plures ſenſerunt, deteriorèque: Relegationem tantùm, pauci bonique. Et hercle non fuit mors.* Ex Taciti verbis libro III. de Iuliâ filiâ, neptique: *Adulteros earum morte aut fugâ puniuit.* ſtatimque addit, culpans Auguſtum: *clementiam maiorum ſuáſque ipſe leges egrediebatur.* Nam intellegit Iulias leges. Ne exſilium quidem, ex eodem loco: ſic enim interpretor, fugam. & ex hoc, qui in manibus: vbi Tiberius contra legem Iuliam, ſeueritatem peruicaciter amplexus, Aquiliam exſilio damnat. Exſilium intellego, perpetuum, quod ſit vice deportationis. Eſto igitur Relegatio. Facit huc illud Taciti de Viſtiliâ, *Eáque in inſulam Seriphon abdita eſt.* id eſt, in inſulam relegata. & paullo clementiùs de Manlio, relegatione ſimplici: *Adultero Manlio Africâ atque Italiâ interdictum.* Iuuat aliquid illud Ouidij, qui ob adulterium damnatus: *Namque relegatus, non exſul dicor.* Et rationes quædam ex iure ſcripto: quas pete à

Magiſtratus accuſabant adulteras.

Et præſertim AEdiles.

* In libro II. Annal.

Quæ pœna legis Iuliæ.

Non fuit capitalis.

*Velim conſiderari Suetonij etiã locum in Aug. cap. V. vbi *grauiorem adulteriipœnã* nominat.

Relegatio fuit.

Cuiacio lib.v 1. Obseruat. cap. x 1. Nodus aliquis esse possit in Iurisconsulti verbis ad l. Iuliam: *Adulterij damnatam si quis duxerit vxorem, lege eadem tenetur.* quod tollere videtur relegationem. Et in verbis Portij Latronis, quae supra: è quibus mulcta dotis saltem erui poteſt, & infamiae nota. Portius autem posterior Iuliâ lege. Dicam verè, parum certa res est: & exemplà relegationis quae in historiâ in personis eximis, videri possunt à seueritate principum, non à lege: aliudque seruatum fortasse in hominum vulgo. Ni fuisset; nõ illae tam frequentes essent de adulteriis apud scriptores id aeui querelae. Seneca audet scribere: *Numquid iam vllus adulterio pudor est? postquam eo ventum est, vt nulla maritum habeat, nisi vt irritet adulterum.* aliaq. passim reperies in eam sententiam, parum probabilia, si relegatio & fuga, adulterij poenae. Quidquid eius est: capitale posteà id crimen factum, vt ex Apuleio notat idem Cuiacius: cui adde Arnobium lib. 1111. *Adulteria tamen legibus vindicant, & capitalibus adficiunt eos poenis, quos in aliena comprehenderint foedera genialis se lectuli expugnatione iecisse.* Et gladio animaduerterunt non in adulteros modò, sed omnes impudicos stupratoresque, Wandalicae leges, vt legi apud Salvianum lib. v 11. *Addiderunt quoque hoc ad libidinem comprimendam, seueras pudicitiae sanctiones decretorum, gladio impudicitiam coërcentes.*

Aut fortasse tantũ multa dotis, cum infamiae notâ.

Adulteriorũ crebritas.

Postea tamen poena capitis inducta.

Gladij poena ex legibus VVandalicis.

Albo Senatorio erasit.] Album τὸ λεύκωμα: id est, tabulae albatae in quibus nomina aliúdue quid inscriptum. Sic legis Album Praetoris, Album Decurionum, Album iudicum: & in Tertulliano, Album Apostolorum. Senatorum autem Album primus instituit Augustus, anno DCCXLVI. cùm recensõ Senatu, mulctas infrequentibus imposuisset, & simul definisset numerum intra quem Sc. non fieret. Eas ad res visum necessarium Album: quod renouatum quotannis, & in Curiâ propositum. Dio: τά τε ὀνόματα συμπάντων βουλευτῶν εἰς λεύκωμα ἀναγράψας ἐξέθηκε, καὶ ἐξ ἐκείνου καθ' ἕκαστον ἔτος ποιεῖται. id est: *Nomina omnium Senatorum in albo descripta proposuit: atque ex eo, quotannis etiam nunc ita fit.*

Album Senatorium. Quando institutum.

Quotannis id refectum.

Diana Limenetidu.] Scripturam eam iuuare aliquid Callimachi versus videntur in Dianae Hymno: —— καὶ μὲ ἀγυιᾶις

Diana Limenetis.

ἀγυιαῖς ἔσσῃ καὶ λιμένεσσιν ἐπίσκοπος. quaſi eadem illa dea viis præſit portibuſque. At tu nihil ambigens repone, *Limnatidis*. Ita hiſtoria hîc poſtulat, & conſenſio ſcriptorum. Siue enim à Limnis vico (qui aliter Amyclæ dictus) Meſſeniæ: ſiue ἀπὸ τῆς λίμνης, à palude, agnominata ea dea, certè Limnatis ſcribendum, ſiue Limnetis. Prioris ſententiæ Strabo eſſe videtur lib. VIII. τὸ δ' ἐν Λίμναις τῆς Ἀρτέμιδος ἱερὸν Λιμναῖον. ἐφ' ᾧ Μεσσήνιοι περὶ τὰς παρθένους ὑβρίσαι δοκοῦσι τὰς ἀφιγμένας ἐπὶ τὴν θυσίαν, ἐν μεθορίοις ἐστὶ τῆς Λακωνικῆς καὶ τῆς Μεσσηνίας, ὅπου κοινὴν συνετέλουν πανήγυριν καὶ θυσίαν ἀμφότεροι. Nec diſſimilia libro ſexto. At à lacu deriuat clarè Pauſanias lib. IIII. & VI. itemq. Artemidorus lib. II. qui Dianam in ſomniis viſam boni ominis piſcatoribus eſſe vult, quoniam & Λιμνῆτις dicatur.

Limnatis. Cognominis eius cauſſa.

Suóque regi dent * *Heliatem agrum, in quo id delubrum ceſſiſſe.*] Lectionis & hiſtoriæ obſcuræ locus. Placet, *regi Penthilo Eleatem agrum*. Penthilus Arcadiæ, & niſi fallor, Meſſeniorum rex, filius Oreſtis. Strabo lib. XIII. Ὀρέστου μὲν ἐν Ἀρκαδίᾳ τελευτήσαντος τὸν βίον, διαδέξασθαι δὲ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Πένθιλον λέγουσι. καὶ προελθεῖν μέχρι Θρᾴκης, ἑξήκοντα ἔτεσι τῶν Τρωικῶν ὕστερον, ὑπ' αὐτὴν τὴν τῶν Ἡρακλειδῶν εἰς Πελοπόννησον κάθοδον. id eſt: *Oreſti in Arcadiâ defuncto ſucceſſiſſe in regno Penthilum filium eius aiunt, & proceſſiſſe in Thraciam vſque, ſexaginta ferè poſt Troicas res annis: quo ipſo tempore in Peloponneſum redierunt poſteri Herculis*. Velleius lib. I. *Poſt Oreſtis interitum filij eius Penthelus & Tiſamenus, regnauère triennio. Tum, ferè anno octogeſimo* (Strabo numerauit annos dumtaxat ſexaginta) *poſt Troiam captam, centeſimo & vigeſimo quàm Hercules ad deos exceſſerat, Pelopis progenies quæ omni hoc tempore, pulſis Heraclidis, Peloponneſi imperium obtinuerat, ab Herculis progenie expellitur*. Tempora & res ſatis conueniunt: diſconuenit fortaſſe Tacitus, qui regem ipſum è poſteris Herculis facere videtur. At cùm omnia Græcorum ſcrinia excuſſi, qui progeniem Herculis prodidère, interque alios Theophilum lib. II. aduerſum gentes: Penthilum nullum reperio. Turbat etiam, quòd Pauſanias libro quarto, vbi Meſſeniorum reges ordine enumerat, neminem recenſet hoc nomine. Quid ſi legas ergo *Pentheo Eleatem agrum?* quid ſi, *Temeno?* qui certè

Ambigua lectio in Cornelio.

Penthilus Arcadiæ rex.

Aliquid hac de re & Tertul. De Pallio.

Coniecturæ plures.

inter Heraclidas est. Sed is Argis regnum habuit, vt Pausanias auctor. Quem eumdem in hâc historiâ si sequimur, Cresponti nomen fuit Messeniorum regi: cui in diuisione per fraudem liquescentis sortis, terra ea obuênit. Scripserim ergo, *suóque regi dein Eleatem agrum.* Eleatem sanè retineo: quia Strabo mihi auctor totam regiunculam inter Dymen & Messenam, Eleam vocatam fuisse. *Dentheleatem, siue potius Dentheletem recipere non possum, quia Thraciæ ij populi; apud quos quî potuit esse hoc templum? Dixi multa. si erro, da sodes coronam: quia taurum toties non ferire difficile est, ait ille.

Crespontes Messeniorum rex.

Eleas ager.

*Quæ opinio Vertranij est.

* Mercerus, *Tegeatem*, aut *Thuriatem* mallet: & cum eo Pausanias profectò. quem vide. Nec enim ἔργα facio, historiarum hæc πάρεργα.

Quod si vatum annalium ad testimonia vocentur.] Alia dixi olim: nunc hoc. videri legendum: *vatum annalium atque.* quod proinde est quasi scripsisset *atque annalium*, transpositu veteribus crebro. In Lege Mamiliâ, & Agellio, aliisque scriptoribus, * notaui.

Traiectio copulæ.

*In Electis.

Ædem Veneris montem apud Erycum.]. Imò, *Erycem.* Eryx enim Siciliæ ille mons dictus, descriptus Polybio lib. I. cum ipso templo, & Straboni in VI. De eo Virgilius:

Eryx mons.

Tum vicina astris Erycino in vertice sedes
Fundatur Veneri Idaliæ.

Et ad eius instar etiam Romæ templum erectum Veneris Erycinæ ad portam Collinam. de quo Ouidius & Liuius. At illud mirum, quod noster hîc Tiberio tribuit, id Suetonium Claudio adscripsisse, cap. XXV. *Templum in Siciliâ Veneris Erycinæ vetustate collapsum, vt ex ærario P. R. reficeretur, auctor fuit.* An Suetonius id scripsit ἀλογιστὶ? an verè instauratum iterum à Claudio fuit? Quod tamen haud facile creditu, tam pauco annorum interuallo.

Veneris Erycinæ ędes Romæ.

Suetonij fortasse error.

Suscepit curam libens vt consanguineus.] Quia Segestani pariter à Troianis orti. Panegyricus tamen scriptor, ad solos in Siciliâ Mamertinos eam gloriam transfert: *Imputauêre se origine fabulosâ*, inquit, *in Siciliâ Mamertini, in Asiâ Ilienses.*

Segestani à Troianis.

Mamertini.

P. Rutilij exemplum.] De quo Ouidius:

Et graue magnanimi robur mirare Rutili
Non vsi reditui conditione dati.

Smyrna

Smyrna virum tenuit, non Pontus & hostica tellus.
Velleius, Cicero, Seneca, omnes scriptores.

Lentulo super Consulatum & triumphalia de Gætulis.] Plures Lentuli sub hoc æuum, & vereor vt confuderint quosdam viri docti. Lentulum Augurem eumdem fuisse cum hoc Gætulico censent. Non consentio ego. Primum quia ille semper Auguris cognomine, quasi ad discrimen adfectus: quod desiisset, facto loco agnomini meliori. Vbi, inquam, ille Augur nominatur, nusquam adiectum Gætulici nomen. Iterum, quia huic Auguri liberi nulli. colligo ex Suetonij Tiberio, qui ait *Cn. Lentulum Augurem, cui census maximus fuerit, angore & metu ad fastidium vitæ à Tiberio actum: & vt ne quo nisi ipso herede moreretur.* Non tam impudens Tiberius, (præsertim hoc imperij sui æuo) qui id exprimeret ab homine, cui suus hæres. At Lentulo Gætulico filius, vti docebo, cognomine eodem. Denique notari Augurem, vt inertem, sine ingenio, sine linguâ, à Senecâ video: illum laudari a Tacito hic & lib. I. *Præcipuè infensi Cn. Lentulo, quòd is ante alios ætate & gloriâ belli firmare Drusum credebatur & illa militiæ flagitia primus aspernari.* Non mouet me quòd opes magnas Gætulico Tacitus tribuit, magnas item Auguri Seneca Suetoniusque. Disparitas enim elucet eo ipso. Gætulico gloriæ fuerunt opes innocenter partæ & modeste habitæ, ait noster: vitio Auguri, cuius sordes & sterilitatem notat Seneca his verbis: *Cn. Lentulus Augur diuitiarum maximum exemplum, antequam illum libertini pauperem facerent (hic quater millies H-S. suum vidit. propriè dixi: nihil enim amplius quàm vidit) ingenij fuit tam sterilis, quàm animi. Cùm enim esset auarissimus, nummos citiùs emittebat, quàm verba tanta erat illi inopia sermonis.* Censeo ergo diuersum ab Augure Gætulicum fuisse: censeo tamen, non pugno. Sed & Gætulici duo, Pater, Filiusque. Pater ecce, qui hoc anno mortuus: filius, qui sequenti Consul. Nominant Fasti, Dio, Tacitus ipse. Velleius clarissimè: *Sed Cassius etiam victoriæ testimonium in cognomen filij contulit, adolescentis in omnium virtutum exempla geniti.* Filius est, cui locus inter doctos: cuius Historiæ & poëmata laudantur à priscis. Historia, à Suetonio, Cal. cap. VIII. *Cn. Lentulus Gætu-*

Pag. 163. Lentuli discreti.

Gætulicus ab Augure diuersus.

Diuitiæ Lentulorum.

Gætulici duo fuerunt.

Gætulicus Filius, poeta & historicus.

licus Tiburi genitum scribit. Poëmata, Martiale, Præfatione quâpiam, Sidonio, & Probo. Leguntur & hodie quædam Græca III. & VI. Anthologiæ, vbi corruptè titulus, Γετυλλίυ pro Γετυλικοῦ. Superuixit iste ad Caij principatum, interfectus ab eo cùm Germaniæ præfuisset decem annos. Dio, LIX.

Domitium decorauit pater.] Vide Suetonium in Nerône cap. I. Velleium II.

Hunc admodum adolescentulum sororis nepotem.] Natus enim ex Iulo Antonio & Marcellâ Octauiæ F. Consule Augusti nostrum Stemma.

Nationis Termestinæ.] Termisum opidum clarum in Hispaniis agnoscit Appianus : Τερμισὸν δὲ μεγάλην πόλιν ἀεὶ δυσπειθῆ Ῥωμαίοις γενομένην, ἐξ ἐρυμνοῦ κατήγαγεν ἐς τὸ πεδίον, καὶ ἐκέλευσεν οἰκεῖν ἀτειχίστους. Et credo me verè emendasse illud Sallustij : *Hi saltibus occupatis Termestinorum agros inuasêre.* vbi vulgò, *tum externorum agros.* Opidum ipsum Termes * Plinio dictum : vnde Termestini.

Termisum opidum, siue Termes.

* Lib. III. cap. III.

Idémque cùm postero ad quæstionem traheretur.] Vertranius notat, *Deest hîc nomen, die.* Imò iudicium hic tibi. Solens priscis sine additione dicere, Hesternò, Cottidianò, Annò, Hornò, Posterò : & ferè Aduerbiorum in morem. Exempla, iuuentutis caussâ, sint ista. Tacitus XV. Annal. *Posterò, cùm ad eosdem cruciatus retraheretur, gestamine sellæ, &c.* Plautus Capteiuis, *Nisi cottidianò sesquiopus confeceris.* vbi perperam legas, *cottidianos,* vulgò. Sic idem ille Annò, non semel dixit, vt alibi notaui & correxi. Sic Cicero lib. IIII. ad Atticum, Anniuersariò, item Voluntariò, Commodò, & plura. Hesternò etiam eâdem ratione mihi lectum.

Hesternò, Cottidianò, & similia.

Leuicula in Plauto emendatio.

Pag. 164. *Thracum gentibus, qui montium editis inculti, atque eò ferociùs agitabant.*] Hi sunt quos ὀρεινοὺς Θρᾷκας Thucydides appellat, describitque lib. II. παρεκάλει δὲ καὶ τῶν ὀρεινῶν Θρᾳκῶν πολλοὺς τῶν αὐτονόμων καὶ μαχαιροφόρων, οἳ Δῖοι καλοῦνται, τὴν Ῥοδόπην οἱ πλεῖστοι οἰκοῦντες. Quod ait eos αὐτονόμους : idem Tacitus voluit, cùm hic scripsit, *ne regibus quidem nisi ex libidine parére solitos.*

Montani Thraces.

Ij liberi.

Magna vis armata aut incondita.] Rectè. Rhenanus, *at incondita,* præter Taciti mentem.

More

More gentis, cum carminibus & tripudiis præsultabant] Notat barbaricum eum ritum eleganter Thucydides in oratione Brasidæ, lib. IIII. ὅτι δὲ τὴν μέλλησιν μὲν ἔχουσι τοῖς ἀπείροις φοβεράν. καὶ γὰρ πλήθει ὄψεως δεινοί, καὶ βοῆς μεγέθει ἀφόρητοι. ἥ τε διὰ κενῆς ἐπανάστασις τῶν ὅπλων ἔχει τινὰ δήλωσιν ἀπειλῆς, προσμῖξαι δὲ τοῖς ὑπομένουσιν αὐτὰ οὐχ ὅμοιοι. Vbi scribi velim, πλήξει ὄψεως. quod Tacitus transtulit ad Germanos, *corpus visu toruum*. De hoc ritu in loco plura. Barbarorum mos ante aciē cantandi.

Rebúsque turbatis malum extremum discordia accessit.] Neque nollem, *malorum extremum*. Ceterùm ad vitam & vsum notanda gnome. quam adfirmat item Polybius lib. V. διόπερ ἦν, inquit, ἀμφισβητήσεως, φιλονεικίας, ὀργῆς τε ἐν ἀλλήλοις πάντα πλήρη. τοῦτο γὰρ δὴ φιλεῖ γίγνεσθαι, καὶ περὶ κοινὰ πράγματα καὶ περὶ τοὺς κατ' ἰδίαν βίους, ὅταν ἐλλείπωσιν αἱ χορηγίαι τὰς ἑκάστων ἐπιβολάς. *Quamobrem suspicionis, contentionis, iræ omnia plena erant. Hoc enim & in publicis & in priuatis rebus vsuuenire solet, cùm incepta nostra deserunt successus & sumptus.* Hæc talia, quisquis vir es, obserua & decerpe, serios historiarum fructus. Pag. 166. Discordia res perfundat.

Claudia Pulchra sobrina eius postulatur.] Dionem adi, qui historiam hancce recensuit inter acta Caij, vbi de Domitio. Sobrina hæc Claudia quomodo Agrippinæ fuerit, nondum repperi, hoc tantùm, filium eius Quinctilium Varum, desponsum filiæ Germanici. quod ostendo infrà. Pag. 167.

Græco versu admonuit, ideò lædi, quia non regnaret.] Suetonius extulit, *Si non dominaris filiola, iniuriam accipere existimas?* Ex quo Canterus noster diuinat, Εἰ μὴ κρατεῖς, τεκνίον, ὑβρίζεσθαι δοκεῖς. Sed non est dubium quin ad Iasonis vocem aspexerit Tiberius, quam ille in Tragœdiâ quapiam emiserit. cuius mens hæc & verba apud Aristotelem III. Polit. cap. III. καὶ διά τοῦτ' ἴσως Ἰάσων ἔφη, πεινῆν ὅτε μὴ τυραννοῖ, ὡς οὐκ ἐπιστάμενος, ἰδιώτης εἶναι: *& ob hoc non iniuriâ Iason dixit, Lædi se quia non regnarat: scilicet inscius priuatum agere.* Versus indicatus quem Tiberius aspexit.

Suo iure disertum eum appellauit] Et sanè magnificat eum vbique Quinctilianus, quem Senem ab se adolescentulo cultum ait, lib. V. Pag. 168. Domitij Afri laus.

*Esse in ciuitate * Germanici coniugem*] Non ego medicus huic loco: ne ille quidem qui esse iactat, legitque: *esse in ciuitate, qui Germanici c.* Desperatus, me iudice, locus.

Agrippinæ ingenium, & scripta.

Repperi in Commentariis Agrippinæ filiæ.] Quæ mulier perita & industria præter sexum. Citat eam Plinius indice libri VII. vocatque Agrippinam Claudij: scilicet vxorem. Et libro VII. *Neronem paullo antè principem, pedibus genitum parens eius scribit Agrippina.* Non pertinent ad hanc, vt vir doctus nuper censuit, Augusti laudes apud Suetonium cap. LXXXVI. *Et quâdam epistolâ Agrippinæ neptis ingenium collaudans: Sed opus est, inquit, dare te operam ne molestè scribas aut loquare.* Manifestus est ἀναχρονισμός. Pertinent ad matrem huius, quæ Augusto neptis: ista proneptis. Nec dubium, quin hæc quidem viuo Augusto planè adhuc puera.

Viri docti in eâ error.

Seruis tramisit.] Qui ad fulcra lecti, ex more.

Quanam in ciuitate templum statueretur.] Illud, quod destinatum Tiberio & Senatui, à communi Asiæ.

Pag. 169.

Atys Herculis filius.

Tyrrhenum Lydúmque Atye rege genitos.] Atys Herculis & Omphales filius, è duobus filiis sorte iactâ alterum retinuit Lydum nomine, alterum in Italiam misit coloniæ deducendæ: cui nomen Tyrrhenus, & ab eo Tyrrhenia terra. Ita ferè Strabo lib. V. conuenienter ad Taciti verba: & Tertullianus, De spectaculis, *Lydos ex Asiâ transuenas in Etruriâ consedisse Timæus refert, duce Tyrrheno, qui fratri successerat,* (lego, *cesserat*, siue *secesserat*) *regni contentione.* Paullo diuersus tamen ab istis Dionysius lib. I. quem licet legas, Velleiumque lib. I.

Tyrrhenus in Italiam.

Siue Tantalus Ioue ortus illos, siue Theseus, siue vna Amazonum condidisset.] Variantes has sententias super conditâ Smyrnâ notabis passim. De Theseo & Atheniensibus, sensit Epigrammatarius lib. IIII. εἰς εἰκόνα Πεισιστράτου. vbi Athenienses hoc argumento Homerum sibi vindicant:

Smyrnã quis condiderit.

Ημέτερος γὰρ ἐκεῖνος ὁ χρύσεος ἦν πολιήτης,
Εἴπερ ἀθηναῖοι Σμύρναν ἀπῳκίσαμεν.

De Amazone, quæ nomen Smyrnæ à se dederit, initio lib. XIIII. Strabo. Ceterùm lapides nummique hoc opidum Zmyrnam scribunt, non vt obtinuit per Sigma.

Se primos templum vrbis Romæ statuisse.] Obseruabit philologus. Accidit hoc anno vrbis DLVIII. Secuti exemplum sunt Alabandenses annis XXIIII. circiter posterius. gloriantur apud Liuium, lib. XLIII. *Alabandenses templum*

Quando primum templũ Deæ Romæ.

templum vrbis Romæ se fecisse commemorauerunt, ludósque anniuersarios ei Diuæ instituisse. Prudentius de hâc Deâ: Templum Romæ & Veneris.

—— colitur nam sanguine & ipsa
More deæ, noménque loci ceu numen habetur:
Atque vrbis Venerísque pari se culmine tollunt
Templa, simul geminis adolentur thura deabus.

Vbi vides commune Romæ templum in ipsâ vrbe cum Venere fuisse. Ad hanc quoque Diuam ille poëta:

Exaudi regina tui pulcherrima mundi
Inter sidereos Roma recepta polos.

Claudianus in monte Palatino collocat; lib. II. De laudib. Stilic. vbi Prouincias facit Romæ supplicantes: Quâ parte vrbis:

Conueniunt ad tecta Deæ, quæ candida lucent
Monte Palatino.

Lepidus ipse diligi se per modestiam abnuebat.] Assentior omnino Mercero legenti immissâ voculâ, *diligi à se.* Priora vide: Pag. 170.

Tandem Cæsar in Campaniam specie dedicandi templum.] Vox abest sententiæ explendæ. Lego, *Cæsar iit Campaniam.*

Apud Nolam Augusto.] Loco vbi mortuus. Adi Dionem lib. LVI. in extremo; Suetonium cap. XL.

Cæde eius patratá, sex postea annos pari secreto coniunxit.] Abiit vrbe Tiberius, anno DCCLXXIX. nec rediit: abiit vitâ DCCXC. Vndecim ergo abfuit continuos annos. Errorem Plutarchi non dissimulo, aut potius exscriptoris, Libello de exsilio: vbi legitur Tiberius septem annis Capreas inhabitasse. Verba sunt: Τιβέριος δὲ Καῖσαρ ἐν Καπρέαις ἑπτὰ ἔτη διῃτήθη μεχρὶ τῆς τελευτῆς. Falsum. Nec iuuerit eum, quòd non statim Capreas secessit. Vix enim in Campaniâ hæsit dimidiatum annum, vt liquet ex Cornelio nostro. Damna ergo lectionem, nisi mauis Plutarchum, & scribe, δέκα, vel ἕνδεκα ἔτη. Etiam in Suetonij loco, vbi de hâc absentiâ, adhæresco, cap. LI. *Toto quidem triennio, quo viuente matre abfuit, semel omnino eam, nec amplius quàm vno die, ac paucissimis vidit horis.* & malim, *toto biennio.* Egressus enim Tiberius fine anni DCCLXXIX. obiit illa principio anni LXXXII. vt ex Tacito clarum. Non ergo fuerunt inter toti tres anni. Plutarchi seu librarij latus error. Addubitatum de Suetonij scripturâ.

Quippe illi prægracilis & incurua proceritas.] Pugnat hæc

Pugna aperta inter Suetonium Taciturnúsque.

hæc delineatio, è diametro, cum Suetonij verbis: *Corpore fuit amplo atque robusto. staturâ, quâ iustam excederet. latus ab humeris & pectore: cetera quoque membra vsque ad imos pedes aequalis & congruens.* De veritate, secundum neutrum pronuntio. Quod sequitur, *Ulceroſa facies, ac plerumque medicaminibus interſtincta*: explicat idem Suetonius *Facie honestâ, in quâ tamen crebri & subtiles tumores.* In cuius verbis vitium. quid enim est subtilis tumor? Libri aliquot Pulmanni nostri, *subiti tumores.* nihilo melius. At tu me duce scribe: *subſtilli tumores.* vel etiam, *subſtilles.* Non potuit magis aptiore verbo exprimi liquor sanieſque, quæ in eiusmodi tumoribus minutatim stillat. Ita Subſtillum Festo, tempus ante postque pluuiam, quòd iam stillare nondum desiisset. Tertullianus: *Aut imbres ruunt, & si qua missilia cum imbribus, dehinc subſtillum, & denuò sudum.* Cato De re rusticâ, in Stranguriâ vsurpat: *Nunc de iis quibus aegrè lotium it, quibúsque subſtillum est.*

Vera in Suetonio correctio.

Subſtillus.

Pag. 171. *Equos Rom. ex illustribus Curtius Atticus.*] Est ille, quem libro VI. subuersum artibus Seiani ait: & ad quem Ouidij Elegia IIII. & VII. libri secundi De Ponto.

Prætoria. Villæ ad speluncas.

Villâ, cui vocabulum Spelunca.] Prætorium Suetonius appellat, more sui sæculi; quo omnes villæ elegantiores & non rustici vsus, Prætoria dictæ. Nomen illi a re, quia imposita vel adiuncta huic natiuæ speluncæ. Id secutos in positurâ villæ Romanos, docet Senecæ locus de villâ Vatiæ: *Spelunca sunt duæ*, inquit, *magni operis, laxo atrio, paries manufactus* (scribo, *pares manufactiu:*) *quarum altera solem non recipit, altera vsque in Occidentem tenet.* Ceterum hoc ipso in facto recensendo non sine censione Suetonium dimitto. cuius vulgati libri: *In Prætorio cui Spelunca nomen erat, incanante eo, complura & ingentia saxa fortuitò supernè delapsa sunt.* & aio rescribendum: *in canantem eum.*

Seneca correctus.

Suetonius correctus.

Amyclæ in Italiâ.

Mare Amuclanum inter Fundanósque montes.] Amyclæ duplices. Alteræ Laconum quæ silentio perierunt, vt paroemia est: alteræ Italorum, inter Caietam & Tarracinam, quas à Serpentibus deletas crediderunt Solinus Plinuſque. Ab his Amyclis, mari illi nomen.

Pag. 172. *Falsum renidens vultu, seu loqueretur.*] Distinguo sic: *renidens*

renidens vultu, seu loqueretur, seu taceret iuuenis; crimen ex silentio, ex voce. Turbant vulgò.

Cùm vxor.] Iulia Drusi F. quæ Neroni nupta: quamque postea Claudius, Messallinæ dolo, interfecit. Sueton. & Dio. Iulia.

Asinius Agrippa.] Censeo filium Asinij Galli: ideoque addit, clariores illi maiores, quàm vetustiores. Nam Asinia gens in lucem protracta ab Augusto, qui non iniuriâ extulit auum huius Pollionem. Asinia gens.

Q. Haterius, eloquentia celebrata.] Inter declamatores recenset Seneca pater, inuritque eandem notam quam hic Tacitus. *Q. Haterius*, inquit, *pulcherrimam imaginem mouit. Cœpit enim subito quo solebat cursu orationis scribere* (vellem, *describere*) *quasi exaudiret aliquem tumultum, vastari omnia ac rapi, comburi incendiis villas, fugas agrestium. & cùm omnia implesset terrore, adiecit, Quid exhorruisti adolescens? socer tuus venit.* De eodem homine vitioque corrigendus Seneca filius, epist. XL. *Namque Echeri cursum suis temporibus oratoris celeberrimi, longè abesse ab homine sane volo.* lege, *Nam Q. Hateri.* Elegans in hanc rem Augusti iocus, *Haterius noster* * *sufflaminandus est.* quod à curribus tractum. Ad hunc hominem Eusebiana ista refer in Chronicis: *Q. Haterius* (malè in eo *Atherius*) *promptus & popularis orator, vsque ad* XC. *prope annum summo honore consenescit.* Q. Haterius orator. Seneca de eo emendatus. * *Ipse rotam stringit, mulcto sufflamine consul.* Q. Haterij senium.

Atilius quidam libertini generis.] Ergóne permissum libertis edere ludos? Appàret. Suetonius tamen aliud indicare videtur Claudij cap. XXVIII. De Harpocrâ magnæ gratiæ apud Imp. liberto: *Cui*, ait, *lectitâ per vrbem vehendi, spectaculáque publicè edendi ius tribuit.* Sed credo vetitum Romæ tantùm, non in municipiis coloniisque. Liberti non edebant ludos in vrbe.

Quinquaginta hominum millia debilitata, vel obtrita sunt.] Nihil mutemus. Suetonius & Orosius viginti hominum millia periisse eo casu aiunt: noster quinquaginta; sed latiùs sumens, debilitatos non solùm obtritos. Pag. 173. Cōciliati scriptores.

Euenisse id olim Claudiæ Quintiæ.] Duo nomina gentilitia huic feminæ? Non est Romanum. Scribo, *Claudiæ Quintæ.* Tertia, Secunda, Quarta, Quinta, mulierum agnomina ab ordine nascendi. Ita Liuio lib. XL. *Calpurnius Piso necatus à Quartâ Hostiliâ vxore dicebatur.* In Pag. 174. Claudia Quinta. Agnomina feminis numeralia.

vetusto

vetusto lapide, QVARTA. LIVIA. & alibi, QVINCTA. NONIA. Eoque exemplo hîc, Quinta Claudia. Iudicium meum firmat historia, quia Ap. Claudio huius patri quinque filiæ fuerunt. Cicero in Catone: *Quattuor robustos filios, & quinque filias Appius regebat, & senex & cæcus.* Male ergo in scriptore de Viris Illustribus, Liuia Claudia. Quod ad historiam hanc, miraculumque: habes apud solum, nisi aberro, Valerium, lib. I. cap. VIII. *Possunt & illa miraculorum loco poni, quòd Q. Claudiæ statua in vestibulo templi Matrisdeûm posita, bis eâ æde incendio consumptâ, prius P. Nasicâ Scipione, L. Bestiâ: item M. Seruilio & L. Lamiâ* Cos. *in suâ basi flammis intacta stetit.*

A Cale Vibennâ, qui dux gentis Etruscæ, à Tarquinio sedem acceperat] Mutant annales, in nomine, in tempore, in re. Nomen illi Cælem, noster & Varro faciunt lib. IIII. Cælium, Dionysius & Tabula Claudiana, quæ Lugduni. Tempus aduentus eius, ad Romulum Varro & Dionysius rettulêre: ad Tarquinium, Tacitus & Claudius in tabulâ dictâ. Festus, (vt Fragmenta sunt) de Tarquinio item inseruit: sed dispescuit nomen; & Cælem ac Vibennam facit duos fratres. In re ipsâ: Dionysius Romam migrasse eum, impulsum Romuli famâ; Tacitus, auxilij ferendi caussâ; Claudius, exactum variâ fortunâ pulsúmque, describunt. Tabulæ illius Claudianæ verba digna adscribi. *Seruius Tullius, si nostros sequimur, captiuâ natus Ocresiâ: si Tuscos, Cæli quondam Viuennæ sodalis fidelissimus omnisq; eius casus comes, postquam variâ fortunâ exactus cum omnibus reliquiis Cæliani exercitus Etruriâ excessit, montem Cælium occupauit, & à duce suo Cælio ita appellitatus. Mutatóque nomine (nam Tuscè Mastarna ei nomen erat) ita appellatus est, vt dixi.*

Cæles Vibenna. De eo variantes sententiæ.

*Cùm auxilium appellatum * tauisset*] Hæc scriptura, aiunt, codicis Medicæi. Variè restituunt. Putem τὸ *appellatum*, è priore lineâ repetitum frustrà, delendumque. Ita legerim, *cùm auxilium tulisset.*

Vade Tuscum vicum è vocabulo aduenarum dictum.] Aliter visum Liuio, qui lib. II. cognominatum vult à reliquiis exercitus Porsenæ, qui è fugâ receperant se Romam, victi ad Ariciam à Cumanis. *Pars*, inquit, *perexigua, duce amisso, quia nullum propius perfugium erat, Romam*

Tuscus vicus. Vade dictus.

mam inermes & fortunâ & specie supplicum delati sunt. His locus ad habitandum datus, quem deinde Tuscum vicum appellarunt. Varro item leuiter dissentit. *Hi post Calis obitum*, inquit, *quòd nimis munita loca tenerent, neque sine suspicione essent, deducti dicuntur in planum. Ab eis dictus Vicus Tuscus; & ideò ibi Vortumnum stare, quòd is deus Etruriæ.* De Vortumno quod ait, confirmat Propertius, Vortumnus deus Etruriæ.

Tuscus ego, Tuscis orior: nec pœnitet inter In Propertio coniectura.
Prælia Volscinos deseruisse focos.

Vbi perperam Volscinos, quia Volsci in Etruriâ non fuerunt. Libri manuss. *Volsanos.* quos sequor, aut certè, *Volsinios.*

Varum Quinctilium diuitem & Cæsari propinquum.] Censeo filium esse infelicis patris, qui in Germaniâ cæsus. Sed quomodo Cæsari propinquus? Credo, quia Germanici filiam duxerat vxorem. Seneca lib. I. Controuer. III. *Declamauerat apud illum hanc controuersiã Varus Quinctilius, tunc Germanici gener & prætextatus.* Itaque abſocer illi Tiberius fuit. An etiam propinquus aliâ de causâ? Puto, quia Claudia Pulchra Vari mater, sobrina Agrippinæ dicitur suprà. nec tamen vltrà reperi. Quinctilius Varus. Gener Germanici.

Capreas.] Scholiastes Iuuenalis, ad hæc poëtæ —*angustâ Caprearum in rupe sedentis: Sedentis*, inquit: *significat & diuem turpiter vixisse Capreis Tiberium.* Corrige, *& diu & turpiter.* Pag. 175.

Thelebois habitatas fama tradit.] Ideò Theleboæ pro ipsis Capreis, Ausonio: Theleboæ, pro Capreis.

—— *viridésque resultant*
Theleboæ.

Virgilius caussam nominis tangit:

—— *Teleboûm Capreas dum regna teneret.*

Emit, siue permutauit eas cum rep. Neapolitanorum Imp. Augustus, traditis earum vice Pithecusis, siue, vt Suetonius appellat, Ænariâ, Aug. cap. XCII. Notat Dio LII. in extremo, & clarè Strabo lib. V. Αἱ δὲ Κάπρεαι δύο πολίχνας εἶχον τὸ παλαιόν, ὕστερον δὲ μίαν. Νεαπολῖται γὰρ καὶ ταύτην κατέσχον, πολέμῳ δ' ἀποβαλόντες τὰς Πιθηκούσας, ἀπέλαβον πάλιν, δόντος αὐτοῖς Καίσαρος τοῦ Σεβαστοῦ, τὰς δὲ Καπρέας ἴδιον ποιησαμένου κτῆμα. Ab hâc causâ ergo Capreæ in censu Eas Augustus emerat. Mansersitque apud Cæsares.

Villæ XII. à deorum nominibus.

in censu Cæsarum : quam Tiberius XII. villarum nominibus insedit, ait noster. Iis villis nomina fuisse censeo XII. deorum ex Suetonio, qui Capreis adsignat *Villam cui nomen Iouis*, cap. LXV. Sed & Pharus in eâ insulâ, vsui nautis. Idem, *Turris Phari terræ motu Capreis concidit.* quod ponit inter omina Tiberianæ mortis. Exstructa iterum, ex his Statij versibus:

Pharus Capreis.

Theleboúmque domos: trepidis vbi dulcia nautis
Lumina noctiuagæ tollit Pharus æmula Lunæ.

Pag. 176. T. Sabinus.

Inlustri equite R. Titio Sabino.] Titum prænomen illi dat Plinius. *Ap. Iunio*, ait, *P. Silio* Cos. *Cùm animaduerteretur ex causâ Neronis, Germanici F. in T. Sabinum & seruitia eius.*

Turpis fraus: eaq; ab Ephoris sumpta.

Tectum inter & laquearia tres Senatores se abstrudunt.] Di deæque auctores perdant tam scelestæ fraudis. cuius tamen exemplum ab Ephoris esse, monco iuuentutem. Pausaniam Spartæ regem, cùm ad Ephoros detulisset Argilius quidam proditionis, & occultæ cum Rege societatis, eamque rem litteras eius ostendisset : vt tamen ipsi coràm ea audirent cognoscerentque, commenti fraudem sunt, vt in templum perfugeret Argilius quasi ad aram. ibi Pausaniæ in os hæc exprobraret, apud consciam non negaturo. Ephori autem in occulto laterent, duplici quodam tabulato disclusi. Pete hæc à Thucydide disertim narrante lib. I. Nec dubitabis, quin perfidiæ nouum exemplum sit à facto illo.

Pag. 177. Tegere aduersum aliquem.

Non aliàs magis anxia & pauens ciuitas, egens aduersum proximos.] Litterulâ additâ restituo: *tegens.* Dictio similis in Cicerone, pro Roscio, *Tecti esse ad alienos possumus: socium verò fallere qui possumus?*

Cæsar sollennia incipientis anni Kal. Ianuarias epistolâ precatus.] Illudit nobis vir doctus, dum interpretatur, Tiberium ipso Calendarum die à Senatu populoque strenas per epistolam exegisse. & id multis verbis. Quantò procliuius & verius erat dicere, Tiberium initio epistolæ præfatū (ita scripserim, quàm *precatum*) de Kalendis noui anni, quæ festæ & sacræ vulgo? Nec, *precatus*, damno sententiâ istâ : vt sacra auspiciaque eius diei prima epistolâ veneratus Cæsar sit. Ita suprà legi : *Sed principio litterarum veneratus deos.* Sanè dies ille, siquis alius, religiosus

Duplex lectio in Tacito.

giosus in vulgus. Plinius: *Primum incipientis anni diem latis precationibus inuicem faustum ominamur.* Templa aperiebant, vota concipiebant pro suâ quisque publicaque salute. Prudentius: Religio Kalendarum.

——Iano etiam celebri de mense litatur
Auspiciis epulisque sacris: quas inueterato,
Heu miseri, sub honore agitant, & gaudia ducunt
Festa Kalendarum.

Vide & Ouidium in Fastis. Sed & ludi tum in palatio. Ludi in Palatio. Iulianus in Misopog. Εἰ ἐγὼ τὰ θέατρα ἐμαυτὸν ὑπ' ἀβελτερίας, οὐδ' εἴσω τῆς αὐλῆς παραδέχομαι τὴν θυμέλην, ἔξω τῆς νουμηνίας τοῦ ἔτους. At de stipe strenisque, quæ est ratio? Refutatus Maurus. cùm adeò auersatus eum morem Tiberius sit, (homo aliâs abhorrens omnes eiusmodi vitæ amœnitates) vt plerumque extra vrbem Kalendis ipsis egerit, ne admitteret strenas. Clarè Dio: τοῦτο δ' οὖν ἐπεῖχε ἔξω που τῆς νουμηνίας διῆγε, καὶ ἵνα μηδένα τῶν ἀνθρώπων ἄσχολον περί τε τὰς νέας ἀρχὰς καὶ περὶ τὴν ἑορτὴν ἔχοντα ποιῇ, ἢ καὶ ἀργύριον παρ' αὐτῶν λαμβάνῃ. οὐδὲ γὰρ οὐδὲ τὸν Αὔγουστον ἐπὶ τούτῳ ἐπῄνει, διὰ τὸ πολλὴν δυσχέρειαν ἐν αὐτῷ, πολλὴν δὲ καὶ ἀνάλωσιν ἐκ τῆς ἀντιδόσεως γίγνεσθαι. Religionem & auspicia Kalendarum illustrabit etiam hic D. * Maximi locus, viri docti, vetusti, (æuum illius ante mille annos:) è Sermone cui Titulus, *De Kalendis Ianuariis increpatio.* In quo multa appositè in hanc vanitatem: & istud. *Nouum annum Ianuarias appellant Kalendas, cùm vetusto semper errore & horrore sordescant. Auspicia etiam vanissimi colligere se dicunt: ac statum vitæ suæ inanibus indiciis æstimantes, per incerta auium ferarúmque signa, imminentis anni futura rimantur: cùm vtique apud deum solum sit notitia futurorum.* At de Epulis illo die, vide omnino epist. LXIV. D. Augustini ad Aurelianum.

* Quanquam ista & Ambrosio tributa, vt multa alia.

Vbi inter sacra & vota, quo tempore verbis etiam profanis abstineri mos sit, vincla & laqueus inducantur?] Nihil enim triste publicè priuatimque primo illo die patrabant: nedum vt punirent. Plutarchus in Mario: καὶ προελθὼν (ὁ Μάριος) αὐταῖς καλάνδαις Ἰανουαρίαις, ἔτους ἀρχῇ, Σέξτον τινα Λικίνιον κατεκρήμνισεν. ὃ καὶ ἐκείνοις καὶ τῇ πόλει τῶν αὖθις ἐδόκει κακῶν γεγονέναι σημεῖον μέγιστον. Id est: *Progressúsque Marius Calendis ipsis Ianuariis, initio anni,* Tristia omnia spreta Kalendis.

Sextum quendam Licinium de saxo iecit, quod & illis & vrbi impendentium malorum maximum visum præsagium. Nec mirum si Romani diem illum eximium habuerint à pœnâ : quippe qui omnes dies festos. Seneca pater lib. v. controuersiâ IIII. *Accusatus est à fratre parricidij, & damnatus. Diebus festis intercedentibus, pœna ex lege dilata est.* Suetonius de Tiberij sæuitiâ : *Nullus à pœnâ hominum cessauit dies, ne religiosus quidem & sacer.* Philo Iudæus contra Flaccum : τοῖς ὀρθῶς πολιτευομένοις τῶν ἀρχόντων ἔθος ἐστὶ μηδένα κολάζειν τῶν κατακρίτων, ἄχρις ἂν αἱ ἐπιφανεῖς γενέθλιοι καὶ πανηγύρεις αὗται τῶν ἐπιφανῶν σεβαστῶν διεξέλθωσιν. id est : *Bonis & benè administrantibus Præsidibus mos est, in neminem damnatum animaduertere, donec solennes celebritates natalitiique dies Augustorum præterierint.* Similis Athenis lex, vt in morte Socratis Xenophon expressit: ἀνάγκη μὲν γὰρ ἐγένετο αὐτῷ μετὰ τὴν κρίσιν τριάκοντα ἡμέρας βιῶναι. διὰ τὸ Δήλια μὲν ἐκείνου τοῦ μῆνος εἶναι, τὸν δὲ νόμον μηδένα ἐᾶν δημοσίᾳ ἀποθνήσκειν, ἕως ἂν ἡ θεωρία ἐκ Δήλου ἐπανέλθῃ. Sed & videntur Romani etiam in bello, per Kalendas istas, abstinuisse ab armis. Subindicat Appianus v. Ciuilium : νουμηνίας δὲ ἔτους ἐς τὴν ἐπιοῦσαν ἡμέραν οὔσης, φυλάξας ὁ Λεύκιος τὴν ἑορτὴν, ὡς ἀμελείας τοῖς πολεμίοις αἰτίαν, ἐξέθορε νυκτὸς ἐπὶ τὰς πύλας αὐτῶν.

Supplicium numquam die festo.

Seruatū idem Græcis.

Kal Ianuariis etiam à cæde & pugnâ abstinebant.

Exitus quos Latinius atque Opsius habuere.] De Opsio in his libris nihil : de Latinio habes libro VI.

Pag. 178.

Asinius Gallus, cuius liberorum Agrippina matertera erat.] Nimirum quia Vipsania vxor Asinij, consanguinea Agrippinæ soror : id est, eodem patre Vipsanio natæ ambæ, diuersâ matre. Vide nostrum Stemma.

Agrippina martera filiorum Asinij.

Tributum iis Drusus iusserat modicum, vt in vsus militares coria boum penderent.] Obserua, Tributa non semper pecuniaria fuisse, sed aliarum quoque rerum quæ vsui ad bellum. Ita Dalmatæ equos pro tributo dabant. Mamertinus in Panegyr. Iuliano dicto : *Ipso enim tempore leuati equorū pretiis enormibus Dalmatæ, Epirotæ intolerandi tributi mole depressi non modò miserias exuerunt sed amplam reuexerunt fortunam.* Sed hoc quoque vides, pretia pro equis perperàm & auarè capta, quod ipsum hic in coriis boum affectabat Olennius.

Modica

Modica domi armenta sunt.] Aliter est nostro æuo.

Et postquam non subueniebat.] Legendum, *subueniebatur*: aut, *nemo subueniebat.*

Castello, cui nomen Fleuum.] Scribo in libris Histor. Pag. 179.

Alam Caninefatem.] Cuius mentio Vulsiniis in lapide: PRÆF. EQVITVM. ALÆ. PRIMÆ. CANNANEFATVM.

Auiam Octauiam præferebat.] Quia filius L. Domitij ex Antoniâ maiore. Antonia autem ex Octauiâ & M. Antonio sata. Auunculus ergo maior illi Augustus. Est autem hic Domitius, qui pater Principis Neronis. Pag. 180. Domitij genus.

AD LIB. V.

ANNALIVM.

IVLIA *Augusta mortẽ obiit, ætate extremâ.*] De cuius vitæ annis dissensus est scriptorum. Plinius lib. XIIII. cap. VI. annos ei tribuit LXXXII. *Iulia*, inquit, *Augusta* LXXXII *annos vitæ Pucino rettulit acceptos, non alio vino vsa.* At Dio: ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ, ait, ἡ Λιουΐα μετήλλαξεν, ἓξ καὶ ὀγδοήκοντα ἔτη ζήσασα. Sed labor, vt Plinium è Dione corrigendum censeam. Pag. 181. In ætate Iuliæ dissensio. Plinius fortean corrigendus in numeris.

Adoptione Liuiorum Iuliorúmque clarissimæ.] Duas ergo familias complexa per adoptionem Liuia. Ipsa enim è Claudiis, vnde & cognomen tenuit Drusillæ. Sed pater eius insertus adoptione in Liuios, quod hîc Tacitus voluit dictum. Nec aliter accipies quod scriptum extremo libro sexto: *quamquam mater in Liuiam, & mox Iuliam familiam adoptionibus transierit.* Non enim ipsa, sed pater: cui nomen apud Velleium, Liuius Drusus Claudianus. Vocat simpliciter Dio lib. XLVIII. Liuium Drusum: & cùm â Bruto stetisset, post pugnam Philippensem manus ait adtulisse sibi. Clara hæc è Suetonio, in Tib. cap. III. *Ex hac stirpe Claudiâ Tiberius Cæsar genus trahit, & quidem vtrumque: paternum à Tiberio Nerone, maternum ab Ap. Pulchro, qui ambo Appij Cæci filij fuerunt. Insertus* Pater Liuiæ adoptatus. A Bruto stetit. Suetonio ex istis lux.

est & Liuiorum familia, adoptato in eam materno auo. Ad quæ verba tamen interpretes conniuent.

Sanguini Augusti per coniunctionem Agrippinæ & Germanici adnexa, communes pronepotes habuit.] Nam Germanicus Drusi ortus, Liuiæ sanguis: Agrippina, ex Iuliâ sanguis Augusti.

Pag. 182. *Addito, ne cælestis religio decerneretur.*] Quam tamen

Liuia à Claudio cõsecrata. postea ei tribuit Claudius, effigie eius in templo Augusti consecratâ, sacrisque, quæ Vestales facerent, institutis: edicto etiam, vt per nomen eius feminæ iurarent. Dio lib. LX. & Suetonius cap. XI. Claudij. Exstant Nummi, DIVVS. AVGVSTVS. PATER. caput radiatum, ara ante pedes: parte auersâ, S. P. Q. R. DIVÆ. IVLIÆ. AVGVSTI. FIL. carpentum, cui subiuncti duo muli. Nec dubito, quin consecrata hæc Iulia habitu & nomine Iunonis. Prudentius,

* Libri vett. *Iulæ.* recte, si adoptionem spectes.

*Adiecere sacrum, fieret quo * Liuia Iuno,*
Non minus infamis thalami sortita cubile,
Quàm cùm fraterno caluit Saturnia lecto.

Quamquam eo nomine adfecta à poëtis etiam viua. Ouidius,

Cùm tibi contigerit vultum Iunonis adire.

Drusilla habitu Veneris. Vt autem Liuia habitu Iunonis, sic Drusilla à Caio consecrata Veneris, cognomento Pantheæ. Auctor idem Dio LIX. Quò refero inscriptionem priscam,

VENERI. CÆLESTI
AVGVSTÆ. SACR.
NVMMIA. C. F. DORCAS
S. P. F. C.

Vergens dominatio. *Prærupta & vergens dominatio.*] Ita reposui. eoque exemplo, vergens ætas, vergentes anni. Vulgò *vrgens.*

Iunius Rusticus componendis patrum actis dilectus à Cæsare.] Duplicia Acta reperio, Senatus, Populique. Acta Senatus alio nomine, Commentarij Senatus, Tacito lib. XV. Acta populi, aliâs Diurna, aliâs Publica. Dicam breuiter de vtrisque, quia confundi video non à iuuentute, sed & à doctis. Acta Senatus vocabant, commentarios (ὑπομνήματα vertunt Græci) quibus breuiter inscriptum quidquid apud patres diceretur, agereturque. Tantùm apud patres. Origo eorum, vt videtur, à Iulio Cæsare: qui

De Actis eorumque discrimine. Acta Senatus.

Ea confecit primus Cæsar aut certè publicauit.

qui Consul, *Inito honore, primus omnium instituit, vt tam Senatus, quàm populi diurna acta conficerentur, & publicarentur.* Confectio mansit : publicatio abrogata ab Augusto. Sueton. cap. XXXVI. *Auctor & aliarum rerum Senatui fuit : in quis ne acta Senatus publicarentur.* Conficiebat ea quispiam è Senatu : scilicet ne arcana patrum sciret non è patribus. Colligimus ex Tacito hîc, qui Iunium hunc Rusticum Senatorem ostendit infrà : *Quòd fraude vnius Senatoris elusa maiestas imperatoria esset.* Et Spartiano, qui Hadriano munus hoc tribuit post Quæsturam. *Post Quæsturam*, ait, *acta Senatus curauit.* eumque vocabant A curâ actorum, vel, Ab actis Senatus. Lapis vetus, C. PORCIO. C. F. QVIR. X. VIRO. STLITIB. IVDICAND. ADLECTO. INTER. QVÆSTOR. AB. ACTIS. SEN. Conficiebat dixi Senator : siue præerat conficiendis. cui tamen adiuncti scribæ censuales esque, quos à re Actuarios item dicebant. Capitolinus Senatusconsultum Tacitum ita describit, *vt non scriba, non serui publici, non censuales illis actibus interessent : Senatores exciperent, Senatores omnia officia censualium scribarúmque complerent, nequid fortè proderetur.* Censuales illa ætas dixit, librarios, scribas, tabellioneque. Inde titulus in Codice lib. x. conceptus, *De tabularijs, scribis, logographis, & censualibus :* inde & Censuale officium, haud absimili sensu, l. XVIII. C. De testamentis. Eaque mente Tertullianus Apol. cap. XX. *Graecorum censuales conferendi.* * Actuarij qui excipiunt scribuntque, vt Iulio Suetonij cap. LV. Senecæ epist. XXIII. *Non quidem hac quæ alienis verbis commodatur, & actuarij vice fungitur* : & Glossis Græcis, ὑπομνηματόγραφος, *Actuarius, Memoralius.* Qui non in vrbe solùm, sed in prouinciis militiaque. Actuarij in militiâ, l. v. C. de erogatione militar. annonæ. Et Spartiano : *Ipse quòd matrimoniis militum & militarium corrumpendis operam daret, à quodam Actuario cuius vxorem stuprauerat percussus est.* Quos eleganter & cum ad tectu describit Victor in Gallieno : *Actuarij*, inquit, *genus hominum nequam, venale, callidum, seditiosum, habendi cupidum, atque ad patrandas fraudes velandásque quasi ab naturâ factum, annona dominans : eóque vtilia curantibus & fortunis arato-*

Sueton. c. xx.

Præerat conficiendis Senator.

Officium ab actis Senatus.

Scribæ actorum & Censuales.

* Inepte Velius Longus *Actuarij, diuersis actibus occupati. Actarij, scriptores tantum dicuntur actorum.*

Actuarij in militiâ.

aratorum infestum: prudens in tempore his largiendi, quorum vecordiâ damnóque opes contraxerit. Satis de Actis Senatus: venio ad populi. Ea dicta Publica acta, Suetonio in Tiberio cap. v. & aliâs passim. Item Diurna, quia in dies conficerentur, Tacito lib. XVI. & XIII. Item Vrbana. Sæpius etiam ἀστικὰς, Acta, καὶ ἐξοχὴν. Iis continebantur res rationesque populi, iudicia publica, supplicia, comitia, ædificia, natiuitates, illustres mortes, matrimonia, diuortia. De iudiciis supplicíisque admonuit Ammianus lib. XXII. *Et acta super eo gesta non sine magno legebantur horrore, cùm id voluminis publici contineret exordium: Consulatus Tauri & Florentij, inducto sub Praconibus Tauro.* Vbi & formam aliquam seruabis conficiendorum Actorum. De ædificiis, Tacitus lib. XIII. *Nerone* II. *L. Pisone* COS. *pauca memoriâ digna euenêre. nisi cui libeat laudandis fundamentis & trabibus, quis molem Amphitheatri Cæsar exstruxerat, volumina implere: cùm ex dignitate populi Rom. repertum sit, res illustres annalibus, talia diurnis vrbis actis mandare.* De natiuitatibus, Suetonius sæpe: qui plerumque argumenta sibi sumit de die cuiusq. principis natali, ex Actis. vt Tib. cap. v. Cal. cap. IX. Origo eius instituti à Seruio Tullio, qui vt numerum sciret nascentium, morientium, virorum, adinuênit, Vti propinqui natâ prole certũ aliquem nummum in ærarium Iunonis Lucinæ inferrent: iidem aliquo mortuo, in Veneris Libitinæ: & sumente quopiam virilem togam, in Iuuentutis. Exoleuisse is mos videtur, sed in pueris natis retraxit Augustus: eáque adnotatio in Actis cum curâ habita, vtique post Iulias Papiasque leges. Iuuenalis,

—— Tu libris actorum spargere gaudes
Argumenta viri. ——

Appuleius: *Pater natum sibi filium ceterorum more professus est.* Scæuola l. XXVIII. De probationib. *Mulier grauida repudiata, absente marito filium enixa, vt spurium in actis professa est.* Capitolinus in Gordianis: *Filium Gordianum nomine Antonini & signo illustrauit, cùm apud Praef. aerarij, more Romano, professus filium publicis actis eius nomen insereret.* Non fallet te idem Capitolinus in M. Aurelio, qui ita de hac Professione differit, quasi ille

Acta publica.

Diurna.

Vrbana.

Materies eorum.

Forma conficiendi.

Natiuitates in actis.

Seruij institutum.

Professio apud acta.

Cautè legendus Capitolinus.

ille inuenerit primus: *Inter hac*, inquit, *liberales caussas ita muniuit, vt primus iuberet apud Præfectos ærarij Saturni vnumquemque ciuium natos liberos profiteri, intra tertium diem nomine imposito.* Quod aliter est: sed addidit quædam, immutauitque. De matrimoniis diuortiisque, clarum est in acta relata fuisse propter præmia pœnasque legum. Imò etiam ante Iuliam, Papiamque. Cælius ad Ciceronem, *Paulla Valeria*, (scribo, *Valerij*, id est, coniunx) *soror Triarij deuortium sine caussâ fecit. Nuptura est D. Bruto:* * *nondum rettulerat.* Rettulerat, scilicet in Acta. Seneca De Beneficiis: *Quia verò nulla iam sine diuortio acta sunt, quod sæpe audiebant, facere didicerunt.* Et ad matrimonia pertinet versus Iuuenalis,

Diuortia in actis. Cicero correctus & explicatus.

* *Fuluius tamen legit, mūdum. de quo etiam cogite.*

Fient ista palàm, cupient & in acta referri.

Hæc Acta à scribis tabulariisque confecta videntur, & ad *Atriū Libertatis in Tabulario adseruata. Liuius XLIII. *Censores extemplò in atrium Libertatis ascenderunt, & ibi signatis tabellis publicis, clausóque tabulario, & dimissis publicis seruis.* Cui vetus inscriptio Curatores tamen quosdam adsignat,

Vbi reposita Acta.

* Siue etiā ad ædem Nympharum. ex Cicerone, pro Milone. Tabularium.

C. CALPETANVS. STATIVS
SEX. METRORIVS
M. PERPENNA. LVRCO
T. SARTIVS. DECIANVS
CVRATORES. TABVLARIOR.
PVBLICORVM. FAC. CVR.

At ex Taciti XIII. colligas curam eam Quæstorib. fuisse aut ærarij Præfectis. *Princeps*, inquit, *curam tabularum publicarum à Quæstoribus ad Præfectos transtulit.* Eoque facit quòd M. Aurelius Professiones infantium rettulit ad Ærarij præfectos. Tabularij mentio etiam Ciceroni, pro Rabirio perduellionis reo: Virgilioque II. Georg.

Præfecti ærario tabulas publicas adseruabant.

—— *aut populi tabularia vidit.*

Vbi Seruius quædam. Lampridius in Alexandro referre videtur Actorum confectionem ad Præf. vrbis: *Fecit Romæ*, inquit, *curatores vrbis* XIIII. *sed exconsulares viros, quos audire negotia vrbis iussit, vt omnes aut magna pars adessent, cùm Acta fierent.* Sed intellegit iudiciaria acta. Fuerunt & Registra quædam publica, præter hæc Acta. de quibus Vopiscus in Probo: *Vsus sum etiam Re-*

Registra publica.

gistris scribarum porticus Porphyretica, Actis etiam Senatus, ac populi. Perierant hæc publica acta (γράμματα δημόσια appellat Dio) quâ vetustate, quâ incendio: sed reparauit primo principatu suo Tiberius, tribus Senatoribus ad describendum conquirendumque dilectis. Adi Græcum eum scriptorem lib. LVII. in actis anni DCCLXIX. Dixi ista vberius, & præter rem, vt constaret in parte iuuentuti, quæ essent illa Acta, quorum testimonio totiens noster aliique in memoriâ rerum vsi: quæque habita semper historiæ materia & seges.

Acta reparata à Tiberio.

Acta, materia historicorum.

Pag. 183. *Ab Senatu desciuisse populum.*] Distingue contra vulgus, *spretum dolorē principis ab Senatu, desciuisse populum.*

Defectus in Tacito. *Vt principis impediri testarentur * Quattuor & quadraginta orationes.*] Malum tuum, Corneli, fatum! Non paginæ aliquot sed libri hic perierunt, quibus gesta ferè triennij continebantur, de Agrippinæ liberumque eius exitu, de Seiani spe conatuque, de eiusdem cum agmine amicorum strage, de Liuiæ flagitiis & morte. ad summam, flos quasi historiæ tuæ. Adeò bonis illis patribus cura otiumque fuit describere Orosios & Vopiscos, & huiusmodi quisquilias, præ tuo auro.

Iactura quanta in Tacito. *Quattuor & quadraginta orationes.*] Quæ præcunt, gesta sunt Fufio & Rubellio Coss. initio anni: hæc autem C. Memmio Regulo & Fulcinio Trione. Ita intercederunt acta pleraque anni DCCLXXXII. acta omnia anni sequentis, quo Coss. M. Vinucius & L. Cassius. Item huius anni, quo ex Kal. Maij suffecti Tiberio & Seiano Consules Regulus & Trio.

Mihi pudorem, aut Seiano inuidiam allaturum censui.] Ἀποσιωπάσιν ex oratione cuiuspiam damnandi ob Seianum, vti & sequens membrum.

Pag. 184. *Tunc singulos, vt cuique adsistere.*] Quis iste? dignus erat quem nossemus, ob constantiam mortis.

Cùm in Blasum multa fadáque incusauisset.] Mallem deletâ voculâ, *Cùm Blasum.*

Relatum inde de P. Vitellio.] Vide Suetonium Vitellij capite II.

Petito per speciem studiorum scalpro.] Doctus enim fuit, & scripta reliquit. Tertullianus De animâ: *In Vitellij commentariis conditum est.*

Puella

Puella adeò nescia.] Illa ipsa quæ sponsa Claudij filio, vt hic notat Dio.

Quia triumuirali supplicio adfici virginem inauditum habebatur, à carnifice laqueũ iuxta compressam.] Triumuiri, qui aliâs Iudices capitales, prorsus iidem Romæ qui vndecimuiri Athenis. Munus eorum præesse carceri, punire damnatos: itemque cognoscere de furtis admissisque seruorum aut eiusmodi viliorum capitum ad Mæniam columnam. Quod idem in Atheniensibus fuisse, disco ex Suidâ. Ἐνδεκα, inquit, ἀρχὴ ἐν Ἀθήναις ἐπιμελομένη τῶν ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ κατακρίτων, ἐφ' ἣν ἀνήγοντο οἱ κλέπται καὶ οἱ ἀνδραποδισταί. Nec ambigo quin Romanis exemplum inde. Alia de his habes apud Ræuardum II. Varior. & Fabrum, quæ non recoquam ego. Sed cur ait inauditum virginem adfici triumuirali supplicio, id est laqueo? Id quidem ita ceperim, quasi non simpliciter virginem dixerit, sed impubem inuestemque. Lex enim non tam virginitati ignotum cautumque voluit, quàm ætati. Ita nec pueros interfici fas, nisi togâ sumptâ & relatos in viros. Hinc apud Dionem scriptum, à Triumuiris in proscriptione iussum puerum quemdam Togam virilem sumere, vt scilicet iure posset interfici, lib. XLVII. καὶ ἄλλα τὲ, ait, διὰ τοῦτο πολλὰ παρενομήθη, καὶ παιδίσκον τινὰ ἐς ἐφήβους ἐσήγαγον, ἵν' ὡς εἰς ἄνδρας ἤδη τελῶν ἀπιθάνῃ. Appuleius II. apol. de puero præcoci malitiâ: *Hoc magis noxius, quòd cum veniâ perniciosus est: & nondum pœnæ, iam iniuriæ sufficit.* Quam caussam & hîc subesse arbitror, vt compressa deuirginataque, mulier videretur & plena annis.

Pag. 185.

Triumuiri similes Vndecimuiris Græcorum.

Impubes non maturus supplicio.

Triumuirorũ impotens factum.

Quippe lapsum custodiâ.] Fortè, *elapsum.*

Is Macedoniæ tum intentus Achaiam quoque curabat.] Ex decreto illo, lib. I. quo *Achaiam & Macedoniam onera deprecantes leuari proconsulari imperio, tradique Cæsari placuit.*

Achaia & Macedonia sub vno Præside.

Toronæum Thermæúmque sinum.] Quorum ille ad Toronem Macedoniæ vrbem; hic iuxta Macedoniam, Axij fluuij receptor.

Ibi demum cognoscit] Locus inter mancos. Nec enim vbi aut quomodo deprehensus fugitiuus ille, narratum. Post, *cognoscit,* * ergo ponenda nota. Et statim scribe, *interrogato.*

Defectus.

Neque nos originem finémve eius rei vltrà repperimus.] At reppererunt Zonaras & Dio, qui missum eum ad Tiberium tradiderunt, Caligulæ nuptias Antij celebrantem.

AD LIB. VI. ANNALIVM.

Pag. 187. Causa abiundi huius libri

INITIVM sexti libri arbitrario hîc iure constituì, non certo. Cui enim probes tantam vim rerum, quantam dixi, trienniique gesta vno libro cum sequentibus inclusa fuisse? Secreui igitur. non quia liqueret mihi initium in his demum verbis faciundum: sed quia magnitudinem resque gestas æstimanti, ita videbatur. Denique vt scires saltem, hunc vulgo quintum librum in duos esse tribuendum.

Aditis iuxta Tiberim hortis.] Hortos Cæsaris accipio, de quibus Horatius:

Horti Cæsaris.

Trans Tiberim longè cubat is prope Cæsaris hortos.

Ij vicini Naumachiæ fuerunt, siquidem eâdē de re Suetonius Tiber. ca. LXXII. *Bis omnino toto secessu tempore Romam redire conatus, semel triremi vsque ad proximos naumachia hortos subuectus est, dispositâ statione per ripas Tiberis, qua obuiam prodeuntes submoueret.* Vide iis de hortis & Sueton. Iulio, cap. LXXXIII.

Sellarij.

Vocabula reperta sellariorum ac spintriarum.] Vide si lubet Suetonium Tiber. cap. XLIII. & Turnebum lib. v. cap. I. Qui tamen non satis explicant, cur Sellarij dicti à fœditate loci. Sed ego non violo te Pudor.

Sententia dicebantur in effigies quoq. & memoriam eius.] Discè semel hunc morem, in Tacito variè sparsum. Olim qui damnati grauioris criminis, puta Maiestatis, Perduellionis, Tyrannidis: non ipsi solum adflicti & perditi, sed nomen & memoria eorum. Deterrere omnes à culpâ simili volebant, non pœnæ modò, sed ignominiæ metu. Itaque hæc duo ferè vsurpata: vt nomen deleretur, vt Effigies tolleretur. De nomine, Cicero Philip. XI v. cùm Antonij

Pœnæ in damnatos.

Nomen tollebant.

Antonij nomen è Fastis sublatum decreto Senatus esset: *Cuius totus consulatus est ex omni monumentorum memoriâ reuulsus.* Noster lib. II. *Nomen Pisonis radendum Fastis censuit.* Lampridius in Eligabalo: *Nomen Antonini erasum est, Senatu iubente.* Radebant igitur: sed & sæpe contenti erant per dedecus oblinere aut lutare. Lampridius Eligabalo: *Misit qui & in castris statuarum eius titulos luto tegerent, vt fieri solet de Tyrannis.* Eusebius pulchrè Eccl. Histor. lib. IX. cap. vlt. de Maxentio: γραφαὶ τε ὅσαι εἰς τιμὴν αὐτοῦ καὶ τῶν αὐτοῦ παίδων καὶ πᾶσαν ἀνέκειντο πόλιν, αἱ μὲν ἐξ ὕψους εἰς ἔδαφος ῥιπτούμεναι συνετρίβοντο, αἱ δὲ τὰς προσόψεις ἠχρειοῦντο, σκοτεινῷ χρώματι καταμελανούμεναι: *Inscriptiones etiam & tituli, quicumq. honori eius aut liberorum per singulas vrbes positi erant, partim è sublimi in terram detracti confractique sunt; partim vt videntibus inutiles fierent, obscuro quodam colore obducti & nigrefacti.* At de effigie fractâ & abolitâ; Ambrosius: *Vide quemadmodum in ciuitatibus bonorum Principum imagines perseuerent, deleantur tyrannorum.* Capitolinus in Gordianis: *Statuas Maximini deiecerunt, imagines perfregerunt, nomen publicitus eraserunt.* Liuius de Atheniensibus: *Rogationem extemplo tulerunt, vt Philippi statuæ, imagines omnes, nominâque earum, tollerentur delerenturque.* Iuuenalis:

Oblinebant.

Effigiem frangebant.

Frangendâ miseram funestat imagine gentem.

Eusebius loco quē dixi: Ἀνδριάντων τε ὁμοίως ὁπόσοι εἰς τὴν αὐτοῦ τιμὴν διανεστήκεσαν, ὡσαύτως ῥιπτούμενοι συνετρίβοντο. γέλως καὶ παιδιὰ τοῖς ἐνυβρίζειν καὶ ἐμπαροινεῖν ἐθέλουσιν ἐκχείμενοι: *Statuæ etiam quotquot in honorem illius fuerant erectæ, similiter deiectæ & protritæ sunt: ac ludibrio & irrisui expositæ omnium qui iniuriâ & ignominiâ afficere eas vellent.* Ratio autem ista abolendi duplex. Prior, vt modestè id fieret, & per magistratum submouerentur è publico conspectu. Cicero in Verrem IV: *Centuripinorum Senatus decreuit, vt quæ statuæ C. Verris ipsius & filij essent, eas Quæstores demoliendas locarent, dumque ea demolitio fieret, Senatores non minus* XXX. *adessent.* Suetonius Domitiano: *Senatus scalas inferri, clypeosque & imagines eius coràm detrahi & affligi solo iussit.* Altera, vt per impetum, & tota res permitteretur furori cuidam plebeio.

Aliquādo per decretum.

Aliàs per impetum.

beio. Tum receptum, laqueos ſtatuis altioribus iniicere, atque ita detrahere. Iuuenalis:

——deſcendunt ſtatuæ, reſtemque ſequuntur.

Seneca, ſeu quis alius, in Octauiâ: de ſtatuis Poppææ:

Seneca correctus.

——membra per partes trahunt
Deducta laqueis.

Ita enim rectè illìc legimus, non *Diuecta*. Plinius graphicè hoc totum depingit, Panegyrico: *Ergo iſta quidem area & pauca manent, manebuntque quamdiu templum ipſum: illa autem aurea & innumerabiles, ſtrage & ruinâ publico gaudio litauerunt. Iuuabat illidere ſolo ſuperbiſſimos vultus, inſtare ferro, ſauire ſecuribus, vt ſi ſingulos ictus ſanguis dolórque ſequeretur. Nemo tam temperans gaudij ſeraque* (velim ſcribi, *ſerúſque*) *latitiæ, quin inſtar vltionis videretur cernere laceros artus, truncata membra, poſtremò truces horrendáſque imagines abiectas* (lego, *obiectas*) *excoctaſque flammis & ex illo terrore & minis, in vſum hominum ac voluptates ignibus mutarentur.* Mos autem hic damnandi imagines ſanè antiquus. Ex Cicerone colligo, pro C. Rabirio: *Sex. Titius, quòd habuit imaginem L. Saturnini domi ſuæ, condemnatus eſt.* Vbi & hoc vides, culpæ fuiſſe vel priuatim damnatorum imagines habere. Quâ mente illud Taciti ſcriptum, lib. XI. *Ac primùm in veſtibulo imaginem patris Silij Sc^to abolitam demonſtrat.* Pulchrè Ambroſius Officior. lib. I cap. XLIX. *Si tyranni aliquis imaginem habeat, nónne obnoxius eſt damnationi?*

Et Plinius.

Quàm vetus id inſtitutum.

Nefas habere eiuſmodi imagines.

Mutilus locus.

Vt in fiſcum cogerentur, tum rettulêre Scipiones.*] Stigmatias locus non fruſtrà. Deſunt enim quædam. Vel hoc argumẽto, quòd rettuliſſe Scipiones dicit. at relatio Conſulum erat, cenſio tantùm Senatorum. Poſſit ſi fortè, legi: *vt in fiſcum cogerentur coſſ. rettulêre. Scipiones hac, & Silani, & Caſij, &c.* Sed vt tectum ſit, non ſanatũ vulnus.

Pag. 188. In cuiâ etiã non Senatores. Laticlauij.

Honoribus perfunctos, an iuuenes?] Quidam ergo in Senatu, honoribus nondum functi. Quod manauit ab Auguſto: *qui liberis Senatorum, quò celeriùs reip. adſuescerent protenus virili toga latum clauum inducere, & Curia intereſſe permiſit.* ait Sueton. Aug. cap. XXXVIII. Tacitus Annali XIII. *Iulius Montanus Senatorij ordinis, ſed qui nondum honorem capeſſiſſet.* Plura ibi.

Quos

Quos neque dicta Imperatoris, neq. præmia nisi ab Imp. accipere par esset.] Explicatius veriusque, si scribas: *neque dicta, neque præmia*, voce, *Imperatoris*, inductâ.

Retrahitur in vrbem, custoditúrque domibus magistratuum.] Præter carcerem & custodiam militarem, custodia alia duplex: Apud magistratus, & Apud vades. Apud magistratus, cùm reus Consuli, Prætori, Ædili (interdum & Senatori, etiam non è magistratu) committebatur. quod non nisi in reis illustrioribus vsurpatum, eaque custodia libera dicta. Sallustius in Catilinario: *Senatus decreuit vti abdicato magistratu Lentulus itémque ceteri in liberis custodiis haberentur. itaque Lentulus P. Lentulo Spintheri, qui tum Ædilis erat, Cethegus Q. Cornificio, Statilius C. Cæsari, Ceparius Cn. Terentio Senatori traduntur.* Cicero in Bruto: *Domi teneamus eam septam liberali custodiâ.* quasi si alia illa, seruilis. Iulius Firmicus: *In custodiâ quandoque, sed liberâ exponetur.* Et sanè hæc Libera, digniorum tantùm & plerumque Senatorum. Hieronymus contra Vigilantium: *Sint ergo non tetro aliquo carcere, sed amœnâ & liberâ custodiâ, tanquam patres quidam ordinis Senatorij.* Dio optimè libro LVIII. de Asinio Gallo: qui hanc custodiam, φυλακὴν ἄδεσμον vocat, id est, liberam & sine vinclis: additque, πρός τε γὰρ τῶν ἀεὶ ὑπάτων ἐτηρεῖτο, ἔξω τοῦ ὅτε Τιβέριος ἦρχεν. τότε γὰρ πρὸς τῶν στρατηγῶν ἐφυλάχθη, ἵνα μὴ φύγῃ, οὐ μὰ Δί', ἀλλ' ἵνα μὴ τελευτήσῃ. id est, *Custodiebaturque semper à Consulibus, nisi cùm Tiberius Consul esset. tunc enim à Prætoribus obseruabatur, non hercle ne effugere, sed ne mori posset.* Sidonius I. Epist. de Aruando: *In Capitolio custodiebatur à Flauio Asellio hospite, Comite sacrarum largitionum.* Custodia apud vades, cùm eorum periculo fideiussoribus reus tradebatur. Tacitus lib. v. *Nec aliud periclitantibus subsidij, quàm in constantiâ fratrum fuit, qui vades exstitêre.* Clariusq. de eâdē re Suetonius Vitell. cap. II. *Publius post Præturæ honorem inter Seiani conscios arreptus & in custodiam fratri datus.* Vlpianus, l. I. De custod. reorum: *De custodiâ reorū æstimare Proconsul solet, vtrum in carcerē recipienda sit persona, an militi tradenda, an fideiussoribus committenda.* Symmachus lib. I. Epistol. *Statui vt Felix vadibus, qui Fulgentio non essent cogniti, traderetur.*

Custodia apud magistratus.

Quæ eadem custodia libera.

Custodia apud vades.

Sestium

Sextius Paconianus.

Sestium Pagonianum.] Sextius Paconianus scribitur infrà: *Nec dispares Trebellieni Rufi & Sextij Paconiani exitus.*

Prorupêre concepta per idem odia.] Emendo, *concepta pridem.*

Restitutio certa in Tacito.

Vt verò Latinum Latiarem ingressus est accusator Acrius.] Restitui non malè, *aggressus est, accusator ac reus iuxtà inuisi.* Paconius & Latiaris odiorum duo nomina. Itaque gaudium patrum fuit perculso Paconio à Cæsare: gaudium alterum nominato ab eo indice, Latiari.

Pag. 189.

Metum prorsus & noxam conscientiæ pro fœdere haberi.] Si examinas, stabis à Groslotio legente: *noxæ conscientiam.* Ego etiam velim, *habere*, non, *haberi:* sententiâ volente.

Sanquinius Maximus.

Sanquinius maximus è Consularibus.] Verius vt grandiori litterâ notes, *Sanquinius Maximus*, vt sit eius gentis cognomen. Nam maximum æuo inter Consulares fuisse, non placet, nec verum est. Consul enim suffectus demum fuit ante annos quattuor, Vrbis anno DCCLXXXI. Præfectum vrbis eum fuisse comperior sub Caio, ex Dionis corruptis verbis, lib. LIX. τριάκοντα δὲ ἡμέρας ἦρξε, (Caius videlicet) καίτοι Λουκίῳ Ἀπρωνίῳ τῷ συνάρχοντι ἓξ μῆνας ἐπιτρέψας, καὶ αὐτὸν Σαουΐνιος Μάξιμος πολιαρχῶν διεδέξατο. scribe, Σαγκίνιος, & hunc cape, qui tunc Præf. vrbi & secundùm consul. Præfuit & inferiori Germaniæ, ex Tacito lib. XI. *Chauci nullâ dissensione domi, & morte Sanquinij alacres.*

Idem præf. vrbi.

*Arguitur pleraque *C. Cæsarem quasi incestæ virilitatis.*] Ne hunc quidem locum, ex Ædilitio edicto, perhibeo sanum integrumque. Remedium aliquod, si legas: *Arguitur pleraque: C. Cæsarem quasi incestæ virilitatis, & cùm die natali Augustæ inter sacerdotes epularetur nouemdialem eam cænam dixisset*, vt inquam, τὸ *dixisset*, reducas etiam ad priora, statimque eodem exemplo legas, *addidisset.* Sed metuò vt hæc, cum Aristophane, sit σικίνη ἐπικουρία.

Coniectura leuior.

Incerta virilitas.

Quasi incestæ virilitatis.] Constabit sentẽtia iocusque, *Incertæ virilitatis.* atq. ita scribe. Sic alibi, *Abdus adempta virilitatis.* Notat autem Caligulam quasi ambiguè virum,

virum, quique, vt Suetonius ait, pudicitiæ neque suæ neque alienæ pepercerit. Infrà: *Siue composuerat quadam in C. Cæsarem vt impudicum, siue facto habita fides.* Iocus aliquis in verbis: quasi dicas Androgynum eum fuisse, ἀμφοτέρας ἀφροδίτην τυρώμενον.

Die natali Augustæ.] Imò verò, *Augusti.* Liuiæ quidem natalem pòst mortem eius epulo ludísve celebratum non inuenio. Nec verò Tiberius, aliâs haud pronus in matrem, id permiserit: cùm etiam minores quosdam honores à Senatu ei decretos vetuerit abrogaritque. Dionem vide, vbi de iis quæ Liuiæ decreta: verbum nullum de natali. At de Augusti certum est: cuius vitalis dies annuis ludis epulisque celeber. Repete ea quæ scripsi, de Augustalibus ludis ad lib. I. Correctus noster. Augusti natalis dies festus.

Inter sacerdotes epularetur.] Obserua ergo illo die epulum fuisse, &, vt appâret, per collegia. Dio auctor, Senatores tunc conuiuatos in Capitolio, libro LIIII. τὰ γενέθλια, inquit, τοῦ Αὐγούστου ὁ Ἴουλλος ὁ τοῦ Ἀντωνίου παῖς στρατηγῶν, καὶ ἱπποδρομίᾳ καὶ σφαγαῖς θηρίων ἑώρτασε. καὶ ἐν τῷ Καπιτωλίῳ καὶ ἐκεῖνον καὶ τὴν βουλήν, κατὰ δόγμα αὐτῆς, εἱστίασεν: *Natalem Augusti Iulus Antonij filius, tunc Prætor, celebrauit Circensibus & Venatione. Senatum etiam & ipsum Augustum, ex decreto patrum, epulo excepit in Capitolio.* Videtur idem scriptor hoc Conuiuium extendere ad vulgus etiam hominum, libro eodem infra: Καὶ αὐτόν, διά τε ταῦτα καὶ διὰ τἆλλα, ἀνδριάσι τε ἐκ συντελείας ἐτίμησαν, καὶ τῷ τοῖς τε ἀγυναίοις καὶ ταῖς ἀνάνδροις καὶ συνθεᾶσθαι τοῖς ἄλλοις, καὶ συνδειπνεῖν ἐν τοῖς γενεθλίοις αὐτοῦ δοῦναι. *Et ipsum* (Augustum) *ob hæc & alia merita, cum statuis ex ære collato honorarunt, tum etiam isto, quòd permiserunt vt ij quibus vxor non esset aut quibus vir deesset, spectare nihilominus vnà cum aliis & conuiuari in Natali eius possent.* Sed fallor, aut hoc de iis tantùm, qui quæue Senatorij gradus. Epulũ Natali Principis.

Pòst Principes seruarunt, imò lætitiam eius diei etiam auxerunt. D. Maximus quædam mihi suppeditat sine præuaricatione non omittenda, Sermone In vigiliis Natalis Dominici. *Lætitia quanta sit,* inquit, *quantúsque concursus cùm Imperatoris mundi istius Natalis celebrandus est, benè nostis. quemadmodum Duces eius & Principes, omnes etiam militantes, accurati sericis vestibus, accincti* Eius diei celebritas.

cincti operosis cingulis auro fulgente pretiosis, ambiant solito nitidius in conspectu regis incedere. Et paullò posterius: *Deinde, quia in die Natalis sui sciunt eum largum futurum ac donaturum plurima vel ministris suis, vel his qui in domo eius abiecti putantur & viles: tantâ prius thesauros eius replere diuitiarum varietate festinant, vt in quantum erogare voluerit, in tantum prærogatio copiosa non desit, & antè voluntas donandi deficiat quàm substantia largiendi. Hac autem idcò sollicitè faciunt, quia maiorem sibi remunerationem pro hac solicitudine sperant futuram.* Quibus in postremis, nota mihi morem donandæ stipis Principi; natum, vt opinor, ex more Augusti. qui Kalendis, & aliâs solitus largiter munera capere & dare.

Munera dat Princeps.

Nouemdialem eam canam dixisset. Caussam ioci paullò altiùs petendum. Mortuis, ritu Romano; non ante diem nonum parentabatur. Tunc iis iusta, ludi, epulæ, inscriptio, & funeri finis. Donatus Phormione: *In nuptiis septimus dies instaurationem voti habet, vt in funere nonus, quo parentalia concluduntur.* Poetæ alludunt. Vt Virgilius:

Parentalia nono die.

Prætereà si nona diem mortalibus almum
Aurora extulerit.

Vt Statius in Archemori funere:

Roscida iam nonies cælo dimiserat astra
Lucifer:

Et ab eâ mente Iustinianus in Nouellâ quadam scribit, *in nonum diem fieri μνήμας defunctorum.* Glossæ: *Nouemdialia, ἐννάτα ἐπὶ τεφρῷ ἀγόμενα.* Augustinus in Genesim: *Nescio vtrum inueniatur alicui sanctorum in scripturis celebratum esse luctum nouem dies, quod apud Latinos Nouemdial appellant.* Nono ergo illo die, præter alia, cæna funebris epulæque. Iulius Obsequens: *In sacro Nouemdiali cæna dea posita, à cane adesa, antequàm delibaretur.* etsi ambigo an id ad sacrum Nouemdiale referendum, quod* solitum fieri post lapidum imbrem. Tertullianus de Testimonio animæ: *Vocas securos mortuos, siquando extra portam cum obsoniis & *mattiis tibi potius parentans ad busta cedis, aut à bustis dilutior redis.* Idem de Resurrectione carnis: *At ego magis ridebo vulgus tunc quoque cùm ipsos defunctos atrocissimè exurit, quos postmodum gu-*

Nouemdial, sacrum.

Cæna funebris

* Quod instituit Tullus rex de quo abunde Liuius lib. 1.

* Aliquid Suidas in ματτύης.

losissimè

losissimè nutrit : iisdem ignibus & promerens & offendens. Eam vocat Appuleius Cænam feralem lib. I I I I. Florid. *Procul igitur faces abigerent, procul ignes amolirentur, cænam feralem à tumulo ad mensam referrent.* Et Iuuuenalis,

——dimidio constrictus gammarus ouo
Ponitur, exiguâ feralis cæna patellâ.

Vbi nota *oua videri in eiusmodi cænis tralatitia fuisse, vti *lentem & salem: ἃ νομίζουσι Ῥωμαῖοι πένθιμα, καὶ προτίθενται τοῖς νέκυσιν, ait in Crasso Plutarchus. Sanè certos quosdam cibos proprios fuisse huic mortuali cænæ, docet etiam Xiphilinus in Domitiano, vbi de simulato illo sepulcrali epulo. καὶ μετὰ τοῦτο πάνθ' ὅσαπερ ἐν τοῖς ἐναγίσμασι καθαγίζεται, καὶ ἐκείνοις μέλανα ἐν σκεύεσιν ὁμοίως παρενηνέχθη. Hanc cænam Silicernium vocatam, docent Nonius, Festus. & Tertullianus: *Quò differt ab epulo Iouis silicernium? à simpuuio obba: ab aruspice pollinctor?* Hunc morem transisse ad Christianos etiam Augustinus narrat & leuiter excusat, De ciuit. Dei lib. I X. cap. vlt. *Quicumque,* inquit, *epulas suas eò* (ad sepulchra martyrum) *deferunt: quod quidem à Christianis melioribus non fit, & in plerisque terris nulla est talis consuetudo: tamen quicumque id faciunt, eas cùm apposuerint, orant, & auferunt vt vescantur.* Et lib. VI. Confess. cap. II. de matre suâ: *Cùm ad memorias sanctorum, sicut in Africâ solet, pultes, & panem & merum attulisset.* addit mox, vetitum ab Ambrosio, *quòd illa parentalia superstitioni gentium essent simillima.* Paullini locum huic rei subtexo, in Felicis Natali IX.

——ignoscenda tamen puto talia, paruis
Gaudia quæ ducunt epulis. quia mentibus error
** Inrepit rudibus: nec tantæ conscia culpæ*
*Simplicitas pietate * cadit, malè credula sanctos*
Perfusis halante mero gaudere sepulcris.

Vbi rusticulos suos in Italiâ excusat, quòd vsi vel abusi per simplicitatem, veteri gentilium more ad sepulchrum ipsum D. Felicis. Ad eas ergo nouemdiales epulas hîc allusum. & cùm natalis Augusti celebraretur, dies lætus auctorque vitæ, videri sibi Cotta ferales potius eas epulas dixit. siue quia ille natus, exitii caussa multis; siue quia ante nouem fortè dies, multi à Tiberio animaduersi interfecti-

Eadem Feralis cæna.

*Quia adhiberi ad lustratiōnē solita.

* In Plut. Crasso est φακὸς καὶ ἅλες: at in Appiani Parth. eadem narrantis, φακὸς καὶ μάζαι; lentem & libum.

Silicernium.

Epulæ ad sepulchra.

*Legam, Incepit

* Legam, caret.

Caussa ioci explicata.

terfectíque. Quod placet. & mirum ni exciderit is iocus (verior liberiórque quàm vt Cottam deceat) pôst stragem Seiani. Non absimile Plauti illud:

Cocus nundinalis. Plautus illustratus.

Cocus ille nundinalis est, in nonum diem
Solet ire coctum.

id est, Feralis nouemdialisque, & qui mortuis tantùm parat in cœnam. vt præit nobis bene Festus.

M. Lépidi.] *Manij*, vt sæpe

Pag. 190.

Præstantissimus sapientiæ firmare solitus.] Credo Socrati hoc elogium, & iure, tribuit. Apud Platonem sanè in nono De rep. gnome talis: Ἔστιν ἄρα τῇ ἀληθείᾳ, κἂν εἰ μή τῳ δοκῇ, ὁ τῷ ὄντι τύραννος τῷ ὄντι δοῦλος τὰς μεγίστας θωπείας καὶ δουλείας, καὶ κόλαξ τῶν πονηροτάτων, καὶ πένης τῇ ἀληθείᾳ φαίνεται ἐάν τις ὅλην ψυχὴν ἐπίστηται θεάσασθαι, καὶ φόβου γέμων διὰ παντὸς τοῦ βίου, σφαδασμῶν τε καὶ ὀδυνῶν πλήρης.

Taciti de Socrate laus.

Sanctissimis Aruntij artibus] De eo dixi, suprà ad lib. I. At de accusatione eius, nihil in libris qui nunc sunt.

C. Cæstium patrem.] Duo ergo Cæstij Romæ, pater filiusque? Non inuêni. Fuit qui Cæstium Pium vellet legi: quia frequens declamatoris eius Senecæ mentio. Mihi, siquid mutandum, placeat, *Cæstium Prætorem*. potuitque obiici error ex notis. Cæstius quidem Prætor fuit, ille ipse, vti diuino, de quo Romæ inscriptio,

Cæstius Prætor.

C. CESTIVS. L. F. POB. EPVLO. PR. TR. PL. VII. VIR. EPVLONVM.

Itaque appâret scribendum *Gestius*, litterâ spretâ, quoniam & in nummis L. CESTIVS.

Reum destinare properat.] Non abiecerim, *poterat*.

Pag. 191.

Fatebor & fuisse me Seiano amicum, & vt essem, expetisse.] Tota hæc Terentij oratio, vt & caussa, simillima est illi Amyntæ apud Curtium libro VII. Et membra sanè aliquot sunt, quæ dicas illinc translata. Nam Amyntas ita: *Amicitiam qua nobis cum Philotâ fuit, adeò non inficior, vt expetisse quoque nos, magnósque ex eâ fructus percepisse confitear. An verò Parmenionis, quem tibi proximum esse voluisti, filium, omnes penè amicos tuos dignatione vincentem, cultum à nobis esse miraris? Tu hercule, si verum audire vis rex, huius nobis periculi caussa es. Quis enim alius effecit, vt ad Philotam decurrerent, qui placere vellent tibi? Ab illo traditi, ad hunc gradum amicitiæ tuæ ascendi-*

Quædam à Curtio videri.

ascendimus. Is apud te fuit, cuius & gratiam expetere, & iram timere possemus. Et mox: *igitur si hoc crimen est, paucos innocentes habes, imò hercule neminem. Omnes enim Philotæ amici esse voluerunt: sed totidem quot volebant, esse non poterant. Ita si à consciis amicos non diuidis, nec ab amicis quidem separabis illos qui idem esse voluerunt.* Quæ delector, ita me deus amet, exscribere, candidissimè & disertissimè dicta. At postrema verba etiam correctiunculâ iuuo & interpunctis. *Omnes enim Philotæ amici esse voluerunt. Sed totidem quot volebant, esse non poterant. Ita. sed si à consciis,* &c. Prorsus ita legendum, ex Amyntæ quidem mente. quod facilè videbis, qui ipse eam habes. Is correctus.

Claudiæ & Iuliæ domus partem.] Claudiæ per filium, Iuliæ per se: quia Liuiam duxerat Germanici sororem.

In cohortem suam transtulerat.] Cohortem amicorum. ita enim vocabant exemplo prætoriæ cohortis. Seneca De Clementiâ, *Sallustium, & Cocceios, & Deillios, & totam cohortem primam interioris admissionis ex aduersariorum castris conscripsit.* Vbi vides plures fuisse amicorum cohortes, & quasi gradus. Quod originem habuit à Graccho & Liuio Tribunis. Idē scriptor, De Beneficiis: *Apud nos primi omnium Gracchus & Liuius Drusus instituerunt segregare turbam suam, & alios in secretum recipere, aliōs cum pluribus, alios cum vniuersis. Habuerunt itaque isti amicos primos, habuerunt & secundos, * numquam veros.* Itaque dicebantur Amici primæ, secundæ, tertiæ admissionis. ex ordine, quo admittebantur. Ille ipse: *Non sunt isti amici qui agmine magno ianuam pulsant, qui in primas & secundas admissiones digeruntur.* Lampridius in Alexandro: *Moderationis tantæ fuit, vt amicos non solùm primi ac secundi loci, sed etiam inferioris, ægrotantes viseret.* Et Tiberius ipse amicos solitus describere in tres classes. Vide Sueton. cap. XLVI. Ab hoc more Admissiones manarunt, * Admissionales, & Officium admittendi. Admissionum eius facilitatem in Traiani laudatione Plinius admiratur: Alexandrum *quasi vnum è Senatoribus, patēte velo, Admissionalibus remotis, salutatum esse* Lampridius scribit: & Accoleius *magister Admissionum* nominatur in Flauij Aureliano. Id munus fuit libertorum, vt clarum ex Suetonij Vespas. cap. XIIII. *Quidam ex*

Pag. 192. Cohors amicorum. Suetō. Calig. cap. XIX.

*Legerim, *numquid,* interrogatione sententiâ erectâ.

*Quos Arrianus describit l. IIII. Diss. οἱ inquiētes καὶ τῶν ὅσοι ἐφ᾽ εἰσπολεύοντες τοὺς εἰσιόντας. Admissiones & Admissionales.

Il ex libertis. *officio admissionis simul expellens, abire Morboniam iusserat.* Fuit autem is libertus Phœbus. Plinius hóc idem ostendit loco non sano, lib. XXXIII. cap. III. *Fuit & alia Claudij principatu differentia, in solis his quibus admissionem liberti eius dedissent, imaginem principis in anulo ex auro gerendi, magnâ criminum occasione: quæ omnia salutaris exortus Vespasiani principis aboleuit, æqualiter publicando principem.* quem corrigo, *quibus admissionum li-*
Correctus Plinius. *berti ius dedissent.* Quod ait criminum occasionem fuisse: refer ad ea quæ de imagine Principis dicta mihi in lib. III. & quæ Seneca De Benef. III. cap. XXVI.

Annius Pollio.] Est ille, qui postea in Neronem coniurauit, amicorum eius præcipuus. Tacitus lib. XV.

Vinicianus Pollio. *Vicinianus Pollioni patri adiiciebatur.*] Lego, *Vinicianus.* auctore Dione lib. LX. qui hunc Annium Vinicianum coniurasse in Claudium cum Scriboniano adserit.

Lacrimæ intutæ sub tyrannis. *Ob lacrimas incusabantur.*] Heu, misera conditio sub tyrannis: vbi nec liber, liberrimus affectuum, dolor. Claudianus hoc pulchrè exprimit:

—tacitique sepultos
Suspirant gemitus, indignaríque verentur.

Fufii Gemini.] Qui antè Consul.

Pag. 193. *Curtium Atticum.*] Equitem R. ex inlustribus, qui Tiberio comes Capreas. suprà lib. IV.

Per idem tempus L. Piso Pontifex obiit.] Quid ergo
* Lib. XVIII. cap. XIII. * Iosepho * Zonaræque in mentem venit viuum eum facere
* II. Annal. Tiberio, iam defuncto? Nec enim alium habeo de quo possint illa intellegi: *à Caio binas epistolas missas, vnam ad Senatum de Tiberij morte & suo imperio; alteram ad Pisonem Præf. vrbis, quâ iubebat Agrippam è castris transferri in priscas suas ædes.* An imposuit Syro ce-
Ordo successioque præf. vrbi. lebritas nominis Pisonis, & per Syrum (nam ab illo hausit) Græco? An alius aliquis Piso tunc Præfectus? quod
ÆElius Lamia. non repperi. huic quidem Pisoni Ælius Lamia suffectus est, de quo Dio: τόν τε Πείσωνα τὸν πολίαρχον τελευτήσαντα δημοσίᾳ ταφῇ ἐτίμησεν. καὶ Λούκιον ἀντ' αὐτοῦ ταμίαν ἀνθείλετο, ὃν πρόσταλαι τῇ στρατιᾷ προστάξας κατεῖχεν ἐν τῇ ῥώμῃ. scribe
Xylandri cōniuentia. Λαμίαν. Ridiculus interpres, qui vertit *Lucium ei Quæstorem suffecit,* inductus puerili errato. Sed ille ipse paullo
Lentulus Cossus. pòst obiit, vt habes mox in nostro: & successit Lentulus Cossus.

Cossus. Disco ex Senecâ, epist. LXXXIIII. *L. Piso vrbis custos, ebrius ex quo semel factus fuit, maiorē partem noctis in conuiuio exigebat, vsque in horam sextam ferè dormiebat. hoc erat eius matutinum. Officium tamen suum, quo tutela vrbis continebatur, diligentissimè administrauit. Huic & D. Augustus dedit secreta mandata cùm illum praponeret Thraciæ, quam perdomuit: & Tiberius proficiscens in Campaniam, cùm multa in vrbe & suspecta relinqueret & inuisa. Puto quia illi bene cesserat Pisoni ebrietas, postea Cossum fecit vrbis præfectum, virum grauem, moderatum, sed mersum vino & madentem.* Lego ex libro manuss. *ebrius, ex quo semel factus est, fuit.* id est, post vnam illam ebrietatem (quæ tam bene cesserat, & cuius pretium Præfecturam ipsam habebat, vt Plinius scribit lib. XIIII. cap. vlt. & Suet. Tib. cap. XLII.) semper placuit ei esse ebrium. Iacet alioqui sententia, nec à me erigi potest. Seneca emendatus.

L. Piso Pontifex.] Nescio an ex notis error. scribendumque, *Piso P. V.* id esset, Præfectus vrbi. Ambigua lectio.

Patrem ei Censorium fuisse memorauit.] Non quidem in his libris qui extant: Tamen intellegi vult L. Pisonem socerum C. Cæsaris, qui Censor cum Appio Claudio, Anno vrbis DCCIIII. quo ipso anno, vt ratio ætatis Tacito constet (ait enim vixisse octoginta annos) natus fuisse debuit hic Piso. Ratiocinatio de ætate Pisonis.

Decus triumphale in Thraciâ meruerat.] Velleius: *Atrox in Thraciâ bellum ortum, omnibus eius gentis nationibus in arma accensis, L. Pisonis, quem hodieque diligentissimum atque lenissimum securitatis vrbanæ custodem habemus, virtus compressit.* Vide & Dionem LIII. Pisonis triumphalia è Thracia.

Cilnium Macenatem.] Non vt receptum est, *Gillinium* Cilnius enim gentile nomen patris huius & altoris Musarum. Cui domus prisca Arretium, vt olim ex Liuio docui: & adde Silij versus huiusce rei: Cilnius Mæcenas.

Cilnius Arreti Tyrrhenis ortus in oris
Clarum nomen erat.

etsi ibi quoq. vulgo, *Gillnius*. Nā Silius, vt solet, historiam exornat flore hominum sui superioriscque ætui. Præfecit autem Romæ Italiæque Mæcenatē Augustus per bellum Siculum. Consule Dionē XLIX. in actis anni DCCXVIII. Antiq. Iect. lib. 1. cap. XXII. Silius correctus.

Potestas & munia præfecturæ.

Sumpsit è consularibus qui coërcerent seruitia, & quod ciuium audaciâ turbidum nisi vim metuat.] Circumscribit potestatem Præfecturæ, quæ tamen aucta. Suadeo legas Dionem in Oratione Mæcenatis lib. LII.

Ambigua adseueratio Taciti.

Primúsque Messalla Coruinus eam potestatem accepit.] Tradit idem Eusebius Chronico: *Messalla Coruinus*, inquit, *primus Præfectus vrbis factus, sexto die magistratu se abdicauit, inciuilem potestatem esse contestans.* At Dio lib. LIIII. in actis anni DCCXXXIIII. ita narrat, vt M. Agrippam primum faciat Præfectum vrbi. cui mox anno DCCXXXVIII. Taurum sufficit, huius Coruini nullâ mentione.

De numeri veritate quæstum.

Dein Piso viginti per annos probatus.] Ligat me nodus. Quid? viginti per annos Præfectus Piso? Fuerit ergo necesse est ab anno vrbis DCCLXV. Nam ab eo die in hoc tempus viginti ipsi anni. Atqui Augustus tunc vixit, imperauitque. Quomodo ergo verum, quod Plinius Suetoniusque consensu tradiderunt, à principe Tiberio Pisonem factum Præf. vrbis, propter biduj assiduam compotationem? Illius verba sunt lib. XIIII. *Eáque commendatione* (ebrietatis scilicet) *credidére L. Pisonem vrbis Romæ curæ ab eo delectum, quòd biduo duabúsque noctibus perpotationem continuasset apud ipsum iam principem.* Nota ea, *apud ipsum iam principem.* Suetonius cap. XLII. *Postea princeps in ipsâ publicorum morum correctione cum Pomponio Flacco & L. Pisone, noctem* (dissentit Plinius, qui ait duas noctes) *continuumque biduum epulando potándóq. consumpsit: quorum alteri Syriam prouinciam, alteri Præfecturam vrbis confestim detulit.* Ait disserte, *Postea princeps.* Atqui vel ab initio principatus Tiberij ad hunc diem Pisonianæ mortis anni duntaxat XVII. Sed hoc amplius ex Suetonio colliges, factum Pisonem Præfectum, sub idem tempus quo Pomponius Syriæ Prætor. Ille autem* Syriæ non ante annum DCCLXXIII. præponi potuit (Mœsiam enim prouinciam administrabat anno DCCLXXII. vti ex Taciti libro II. clarum:) non ergo tot annos Piso Præfectus vrbi. His rationibus cogor vt in Tacito restituam, *Piso decem per annos*: quia Pomponium Syriæ præfuisse ante annum LXXV. non probabile. Sit ergo hic error ex notis geminatis,

Pisonē ebrietas Præfectum fecit.

*Mortuus enim est in administratione Syriæ: vt Tac. infrà.

Correctus Tacitus.

Lectu

Lecto per magistros æstimatóque carmine] Magistri sunt sacerdotum. Valerius lib. 1. *A patre suo collegij Saliorum magistro iussus.* Plinius lib. XXVIII. cap. II. *Quindecimvirûm collegij magister.* In Lapide: ORDO. SACERDOTVM. MAGISTRO. SVO. Et Sueton. Calig. cap. XXII. Domit. cap. IIII. Capitolinus, *Fuit in eo sacerdotio, & vates, & præsul, & magister.* Pag. 194.

Sanxisse Augustum.] Petè è Suetonio, cap. XXXI. in Augusto.

Post exustum Sociali bello Capitolium.] Quid ais? Sociali siue Italico bello Capitolium flagrauit? Non alios, sed te, in te aduoco: qui scribis Histor. lib. III. *Capitolium flagrasse L. Scipione, C. Norbano* COSS. Atqui tunc iamdiu positum Sociale bellum. Tullius tibi adiit, à memoriæ vitio non excusset. *Ciuili bello* scripsisse omnino te ex historiâ oportuit.

Quanto maiorem quàm Augustus rei frumentariæ copiam aduectaret.] Aliquid hac de re scripsi in Electis cap. De Annonâ. Sed modum tributi Ægyptiaci, qui tunc me latuit, eruit è Sex. Victore, in Augusto: *Huius*, inquit, *tempore ex Ægypto vrbi annuæ ducenties centena millia frumenti inferebantur.* velim interseri, *centena millia modiûm frumenti*, quæ vox, litterâ saltem notata, M. vt solet, periit. Modus tributi Ægyptiaci.

Neque segnius Consules edixêre.] Fortè, *sequius.*

Sanus repertus apud fretum Siciliæ.] Quasi dicat illuc tantùm itare solitos ægros. Suspecta lectio, & τὸ *Sanus*, nomen aliquod detortum loci. Incerta lectio prura hîc

L. Cassium.] Ita rectè, estque ille qui consul cum M. Vinucio Quartino fuit, anno vrbis DCCLXXXIII. Nam Suetonius disertè notat Drusillam collocatam L. Cassio Longino consulari. Pomponius de Origine iuris manum adiit *viris magnis, qui scribenti credunt, C. Cassium Longinum illum qui Iurisconsultus, consulem fuisse cum Quartino, Tiberij temporibus. Atque censent hunc ipsum esse, qui progener Cæsari nunc factus. Mihi cautio est ne temerè credam homini, etiam aliàs fallaci. Erras. Non est hic, Pomponi, iuris auctores ille quem censes. Primùm, quia Tacitus inter elogia morum generisque, laudem ei nullam tribuit iuris: deinde, quia prænominibus diuersi. Pag. 195. L. Cassius. *Onuphrio in Fastis, & Antonio Augusto. De Familiis Rom.

Lucius hic est; Caius ille tuus, constanti veterum scripto. Cassiodorus ecce L. Cassium & M. Vinicium Coss. nominat: Suetonius in Caio, *Lucium Cassium Longinum*: & Tacitus in hoc loco. Diuersi vitâ etiam, & morte. Iurisconsultus ille in honore sub Claudio fuit, Syriam administrauit, pulsus à Nerone, per Vespasianum rediit; & omne illud tempus vixit: iste sub Caio proconsul Asiæ, & monentibus sortibus caueret Cassium, à tyranno cæsus est. Sueton. cap. LVII. & Dio LIX. qui tamē malè Caium vocat. Denique quid respondes ad illud Taciti, *Facilitate sæpius quàm industriâ commendabatur?* Demit ecce illi industriam ingeniumque: & audeant dicere, hæc conuenire in magnum illum sacerdotem. Plura de hoc C. Cassio, lib. XVI.

L. Cassius, & C. Cassius.

Vitiatum in Suetonio prænomen.

Calibus ortus, patre atque auo Consularibus.] Hic est M. ille Vinicius (placet aliis Vinucius scribi, etsi Dio semper, οὐϊνίκιος) ad quem Historiam suam Velleius misit, cuique indecorè & seruiliter blanditur. Produxit vitam ad Claudium, & à Messalinâ, quia pudorem seruauit, interfectus. Habes in Dione libro extremo. Pater eius Publius, Consul anno vrbis DCCLV. Auus Marcus, anno DCCXXXV.

M. Vinicius.

Redditis absentiæ caussis admodum vagis.] Nescio an melius, *vanis*. vt caussas dicat futiles leuesque. Tamen non malè, *vagis*: quasi alienis & parum certis.

Ambigens patriam & declinans.] Beato placuit, *ambiens*. Vulgatam tueri videtur, quod suprà scriptum: *Campaniam prælegebat, ambiguus an vrbem intraret*; ni suspecta esset dictionis nouitas.

Aduersus legem Cæsaris, de modo credendi possidendique, intra Italiam.] Suggerit eam legem apertè, quod sciam, solus Dio lib. XLI. ἐπειδή τε συχνοὶ πολλὰ χρήματά τε ἔχειν καὶ πάντα αὐτὰ ἀπεκρύπτειν ἐλέγοντο, ἀπηγόρευσε μηδένα πλεῖον πεντακισχιλίων καὶ μυρίων δραχμῶν ἐν ἀργυρίῳ ἢ καὶ χρυσίῳ κεκτῆσθαι. id est: *Et quoniam complures pecuniam multam habere & occultare dicebantur: edixit nequis in argento auróve amplius possideret quàm* LX. *sestertia*. Et alludunt alij scriptores, vt Sueton. Tib. cap. XLIX. dum scribit quosdam damnatos, *quibus nihil aliud sit obiectum, quàm quòd partem rei familiaris in pecuniâ haberent.*

Iuliana lex de modo possidendi.

rent. Partem, ſcilicet maiorem quàm pro lege. In quâ Suetonij verâ ſententiâ eruendâ Scholiaſtæ ſunt fruſtra. Reliquum pecuniæ conferri Cæſar voluit in agros.

Duodecim tabulis ſanctum, nequis vnciario fœnore amplius exerceret.] Ad eam ſanctionem Liuius ad M. Duellium Trib. pl. refert poſt XII. tabulas, aliquot annis. Lib. VII. *C. Marcio, Cn. Manlio Coſſ. de vnciario fœnore à M. Duellio Tribuno pl. rogatio eſt perlata: & plebs aliquanto eam cupidiùs ſciuit, accepitque.* Vnciarium fœnus.

Dein rogatione Tribuniciâ ad ſemuncias redacta.] Decem annis poſt illam Duellij. Liuius: *T. Manlio Torquato, C. Plautio Coſſ. ſemunciarium tantum ex vnciario fœnus factum.* Semunciariũ fœnus.

Poſtremò vetita verſura.] Id eſt, ſublatum omne fœnus, quod ambiguè Liuius ponit in actis anni CDXII. quinto anno, poſt ſemunciam conſtitutam: *Præter hæc,* inquit, *inuenio apud quoſdam L. Genutium Tribunum pl. tuliſſe ad populum ne fœnerare liceret.* Magis cum Tacito adfirmat Appianus lib. I. Ciuilium: τοῦ δ' αὐτοῦ χρόνου κατὰ τὸ ἄστυ οἱ χρῆσται πρὸς ἀλλήλους ἐστασίασαν, οἱ μὲν πράττοντες τὰ χρέα σὺν τόκοις, νόμου τινὸς παλαιοῦ (Genutij legem intellegit) ἀπαγορεύοντος μὴ δανείζειν ἐπὶ τόκοις, ἢ ζημίαν τὸν οὕτω δανείσαντα προσοφλεῖν. ἔθους δὲ χρονίου τοὺς τόκους βεβαιοῦντος, οἱ μὲν κατὰ τὸ ἔθος ᾔτουν, οἱ δὲ οἷον ἐκ πολέμων τε καὶ στάσεων ἀνεβάλλοντο τὰς ἀποδόσεις, εἰσὶ δ' οἳ καὶ τὴν ζημίαν τοὺς δανείσαντας ἐκτίσειν ἠπείλουν. Vſuræ ſublatæ.

Duas quiſque fœnoris partes in agris per Italiam conlocaret.] Sueton. Tiber. cap. XLVIII. Simile quod Plinius lib. VI. epiſtol. de Senatu ſui æui: *Patrimonij tertiam partem conferre iuſſit in ea quæ ſolo continerentur.* Capitolinus de M. Antonino: *Iuſſit vt ſenatores peregrini quartam partem in Italiâ poſſiderent.* Pag. 196. Fœnus in agris collocatum.

Datum erat crimini, quòd Theophanem Mitylenæum proauum eorum.] Horum auus fuit M. Pompeius Theophanes, Aſiæ Procurator, Tiberio ex intimis amicis. Strabo lib. XIII. οὗτος δὲ (Θεοφάνης) καὶ πολιτικὸς ἀνὴρ ὑπῆρξε, καὶ Πομπηΐῳ τῷ Μάγνῳ κατέστη φίλος, μάλιστα διὰ τὴν ἀρετὴν αὐτὴν, καὶ πάσας συγκατώρθωσεν αὐτῷ τὰς πράξεις. καὶ ἑαυτὸν πάντων Ἑλλήνων ἐπιφανέστατον ἀνέδειξεν. υἱόν τε ἀπέλιπε Μάρκον Πομπήιον, ὃν τῆς Ἀσίας ἐπίτροπον κατέστησέ ποτε Pag. 197. Pompeius Theophanes.

Καῖσαρ ὁ Σεβαστός. καὶ νῦν ἐν τοῖς πρώτοις ἐξετάζεσθαι τῶν Τιβερίου φίλων.

Sex. Marij opes.

Magnitudinem pecuniæ malo vertisse.] * De quâ vide Dionem lib. LVIII. & de hâc historiâ totâ. nescio an hic idem ille Marius qui ante annos aliquot postulatus. suprà lib. IV. *Drusum auspicandi gratiâ tribunal ingressum adiit Calpurnius Saluianus in Sex. Marium.*

Suetonius frequenter in numeris corruptus.

Correcti aliquot loci.

Iacuit immensa strages, omnis sexus, omnis ætas, inlustres, ignobiles, dispersi aut aggregati.] Mirum tragœdias eas verborum Tacitum miscere, si interfecti non plures viginti. Ita enim Suetonius cap. LXI. *Viginti vno die abiecti, tractique: inter eos pueri & feminæ.* Sed numerum eum, reipsâ admonente, corruptum dixero: substituóque, ∞: id est, mille. quod fatuus exscriptor interpretatus est Viginti. Certè de maiori numero fatebitur, qui Taciti verba vigilans leget. Menda numerorum in Suetonio plura, & quædam magnæ rei. vt Nerone, cap. XII. *Exhibuit ad ferrum etiam quadringentos Senatores, sexcentósque equites Romanos.* Quadringenti Senatores, dimidia Senatus pars. quos omnes depugnasse in arenâ, fuge credere. Corrigo, *quadragenos*. De equitibus etiam malim, *sexagenos*. firmante coniecturam Dione, qui auctor est pugnasse tantùm equites triginta. Simile in Claudij cap. XXXII. *Conuiuia & ampla & assidua agitauit, ac ferè patentissimis locis, vt plerumque sexcenteni simul discumberent:* Scribo, *plerumque sexageni.* Sexcenti conuiuæ, epulum publicum, non conuiuium. Plura huius generis aliâs. Statim etiam in Taciti verbis lego, *interciderat sortis humanæ commercium vi, metu.*

Locus, in quo despero.

Qualem diem Tiberius induisset.] Corruptè. Videntur verba huc tralata ex pag. sequenti: *quem tum annum, qualem diem haberet.* Vertranius conatur, *qualem die Tiberius.* hoc sensu, Caligula talem habitum induebat, qualem Tiberius quoque die induisset. Coniectura, quam ego non emerim sestertio nummo.

Suetonij pugna cum nostro.

Præsagium Tiberij de Seruio Galbâ tum Consule.] Pugnat Suetonius, qui non Tiberio sed Augusto præsagium hoc tribuit; nec de Consule Galbâ, sed puero. Lege eum lib. VII. cap. IIII. A Tacito stant Iosephus & Dio.

Pag. 198. Thrasullus.

Thrasullum.] Qui etiam de re medicinâ libros composuisse

posuisse videtur, laudante Plinio plus vno loco. Pete fusè hæc à Dione, lib. LV.

Plurimis mortalium non eximi.] Scribe, *eximis.* Pag. 199.

Quippe à filio eiusdem Thrasylli prædictum Neronis imperium in tempore memorabitur.] Non est in libris qui supersunt id vaticinium, nec in Suetonio quidem.

Asinij Galli mors vulgatur.] Quem eodem die & conuiuam Tiberij fuisse, & eo subornante damnatum, narrat Dio lib. LVIII. in actis anni DCCXXCII. Est ille qui filius Pollionis Asinij librum edidit, quo parem Ciceroni comparauit: cui rescripsit imperator Claudius. Suetonius in eius vitâ, & Plinius in Epistolis. Agellius lib. XVII. cap. I. Eusebius in Chronicis notat *Asinium Gallum diris suppliciis mactatum anno ante T. Liuij mortem.* Asinius Gallus.

Consulari sene, tot consularium parenti.] Plures enim filios habuit, qui Consules. Vide ea quæ notaui in fine libri tertij Annal. suprà.

Nerua continuus principis.] Celeber iuris auctor, de quo Pomponius: *Hic etiam Neruæ Cæsari familiarissimus fuit.* Consul fuit cum Vibio Rufino anno DCCLXXV. Pag. 200. Nerua Iurisconsultus.

Rubellij Blandi, cuius auum Tiburtem equitem Romanum memineramus.] At pater eius tamen consularis, de quo lib. III. *Solus Lepido è consularibus Rubellius Blandus adsensit.* Consul suffectus fuit anno DCCLXXI. Pag. 201. Rubellius Blandus.

Flacco Pomponio Syriæ propratore.] De eodem Suetonius cap. XLII. Tiberij: *Posteà princeps in ipsâ publicorum morum correctione, cum Pomponio Flacco & L. Pisone, noctem continuúmque biduum epulando potandóque consumpsit: quorum alteri Syriam prouinciam, alteri præfecturam vrbis confestim detulit.* Vbi aliquot libri, *Pompeio Flacco.* male: est enim illeipse, qui ante XV. annos Mœsiæ præfuerat. Tacit. lib. II. Pomponius Flaccus.

M Lepidus.] Iterum, *Manius.*

Paullo Fabio L. Vitellio Coss Phœnix in Ægyptum venit.] Dio, Solinus, Plinius, biennio posterius venisse cum volunt, Q. Plautio, Sex. Papinio Coss. Vereor vt stare sententia Taciti possit, contra tot testes. Nota autẽ ex Dione hõsipsos Consules post celebrata Decennalia Tiberij pœnâ adfectos, quod tacuit noster. Ex quo non vanè dixerim, Contra Tacitum plerique scriptores venisse, de Phœnice.

Taciti liber non integer. rim, narrationi huic annali deesse quædam. Non enim Consulum supplicium certè omisisset.

Sepulturâ qui prohibiti. *Quia damnati, publicatis bonis, sepulturâ prohibebantur.*] Sepulturâ luctuque adfinium prohiberi, nisi magnorum scelerum damnatos (puta parricidij, perduellionis; itemquè suspendiosos) non moris apud priscos. Inualuit sub Tyrannis, ideoquè quasi nouum, in Tiberij sæuitiâ Suetonius notat, cap. LXI. *Interdictum ne capite damnatos propinqui lugerent.* itemque: *Nemo punitorum non in Gemonias abiectus, vncóque tractus.* Qui autem

Quorũ bona publicari solita. tracti, Tiberis eis sepultura. Idem in publicatione bonorum fuit. quæ apud antiquos in crimine perduellionis & hostilitatis tantùm exercita, & fortasse parricidij. ita Sp. Mælij *bona contacta pretiis regni mercandi vendere atque in publicum redigere Quæstores iussi*, ait Liuius: ita Ciceronis damnati, a Clodio: M. Lepidi, à Senatu publica facta, quia secutus Antonij sectam. Primus publicationem ad

Cæsar publicationem induxit. omnia crimina (publica intellego) traxit Cæsar: qui, vt Suetonius ait, *pœnas facinorum auxit: & cùm locupletes eò facilius scelere se obligarent, quòd integris patrimoniis exsulabant: parricidas, [vt * Cicero scribit] bonis omnibus, reliquos dimidiâ parte multauit.* Tenuit ea lex sub

* A Glossemate sunt, tolle.

Augusti decretu in eâ re. Augusto qui tamen cùm multis diuitibus vel dimidia pars, nimiæ essent opes, & in ipso exsilio caussa luxus: sanxit, vt iis omnibus quibus aquâ & igni interdictum (id est Iurisconsultorum verbo, Deportatis) non plus possidere liceret quingentis millibus nummum. Dio LVI. Intenditquè iterum sæuitiam eam Tiberius, lâtâ lege,

Deportatis testamenti factione interdictum. quâ interdictis aquâ & igni adempta omnis testamenti factio. Idem Dio LVII. Quam legem interpretans Caius l. VIII. Qui test. fac. possunt: *Si cui aquâ & igni interdictum sit*, inquit, *eius nec illud testamentum valet quod antè fecerit, nec id quod posteà. Bona quoque quæ tunc habuit cùm damnaretur, publicabuntur.*

Eorum qui de se statuissent, humabantur corpora, manebant testamenta.] Non mirum, quia ne damnati quidem, nec peracti rei. Dio hæc omnia exprimere voluit,

Qui se interfecerant, eorũ rata testamenta. in actis anni DCCLXXXIIII. ἔς τε τὴν ἀγορὰν τὰ σώματα ἀπάντων ἐρρίπτετο, καὶ μετὰ τοῦτο ἐς τὸν ποταμὸν ἐνεβάλλετο· ἤδη δὲ καὶ ὅπως οἱ παῖδες τῶν ἑαυτῶν αὐτοὺς κληρονομῶσι. vbi puero mendum

mendum clarum, scribendumque, μὴ κληρονομῶσι, inserta voce: Ideò enim abiecta corpora tractaque, ne liberi succederc in bona possent, quæ iam publica vt damnatorum palàm punitorumque. Mirum ex sequentibus Dionis verbis interpretem id non vidisse. Bona ergo manebant, siquis præuenisset damnationem, & testamenta. Sed quid in præmiis accusatorum? nihilo secius dari solere, ostendit Taciti locus suprà, lib. IV. *Et quia Cornutus suâ manu ceciderat, actum de præmiis accusatorum abolendis, siquis maiestatis postulatus, ante perfectum iudicium seipse vitâ priuauisset. ibatúrque in eam sententiam, ni duriùs contráque morem suum palàm pro accusatoribus Cæsar, irritas leges, & remp. in præcipiti conquestus esset. Sic delatores, genus hominum publico exitio repertum, per præmia eliciebantur.* Dari non solere, Seneca in narrandâ Gremutij morte, quæ sub hoc Tiberij tempus. *Cognito consilio eius*, inquit, *publica voluptas erat, quòd è faucibus auidissimorum luporum eriperetur præda. Accusatores adeunt consulum tribunalia, queruntur Cordum mori, vt interpellarent quod coëgerant. Adeò illis Cordus videbatur effugere. Magna res erat in quæstione, an morte rei prohiberentur.* Nec satis scio, quomodo in concordiam reducam eos locos. Sub Claudio & Nerone fortean aliud fuerit: & Senecam deceperit mos sui æui.

Dio palàm vitiosus.

Præmium an tunc accusatoribus?

Ait Tacitus.

Negat Seneca.

Mamercus Scaurus, insignis nobilitate & orandis caussis, vitâ probrosus.] Male hic à Dione, Μάρκος. De probrosâ eius vitâ, lege Senecam lib. IIII. de Benef. cap. XXXI. aut potius non lege impuritatem hominis & ἄρρητον μῖξιν. Notat eum breui stigmate Tertullianus de Pallio: *Dabo cathareticum impuritati Scauri, & alea Curij, & vinolentia Antonij.*

Pag. 203.

Mam. Scaurus libidine infamis.

Tertullianus illustratus.

Argumentum Tragœdiæ à Scauro scripta] Cui nomen Atreus fuit. Versus qui in Tiberium flecti videbatur, ex Euripide:

Τὰς τῶν κρατούντων ἀμαθίας χρεὼν φέρειν. Adi Dionem.

Ab Seruilio & Cornelio accusatoribus.] Cornelio fuit cognomen Thusci. Seneca pater Suasoriâ II. *Thuscus ille qui Scaurum Mamercum, in quo Scaurorum familia exstincta est, maiestatis reum fecerat, homo quàm improbi animi, tam infelicis ingenij.*

Cornelius Thuscus delator.

Non

Pag.204. Eunuchi in pretio apud Persas.

Non despectum id apud barbaros, vltróque potentiam habet] Ex instituto Cyri apud Xenophontem lib. VII. qui custodiam curamque sui corporis solis commisit Eunuchis: & intimam aulam ex hoc semiuiro genere constituit, quasi fidissimo. Itaque deinceps in honore. Sed & Persæ primi priuasse viro creduntur. Stephanus de Vrbibus: Σπάδα, οὐδετέρως, κώμη περσικὴ, ἐν ᾗ πρώτῃ εὐνουχισμὸς γέγονεν. Petronius,

Qui primi crediti virum excidisse.

Persarum ritu, malè pubescentibus annis
Surripuêre viros, exsectáque viscera ferro
In Venerem fregêre.

Siue, vt alii, Semiramis.

Alij ad Semiramim referunt, vt Ammianus. Vtramque famam posuit Claudianus in Eutropium, libro I.

— seu prima Semiramis astu
Assyriis mentita virum, ne vocis acutæ
Mollities, lauésque genæ se prodere possent,
Hos sibi coniunxit similes: seu Persica ferro
Luxuries vetuit nasci lanuginis vmbram.

Vbi scriptum etiam, *Parthica*. nullo vitio, quia populi ij tunc confusi.

Pag.205. In Senecâ emendatio.

Exemplar apud posteros adulatorij dedecoris habetur] Corrigamus ergo Senecam, vbi vulgò lib. IIII. Natural. Quæst. cap. I. *Alius adulatione clàm vtetur, alius ex aperto palàm, rusticitate simulatá, quasi simplicitas illa non ars sit. Plancus artifex ante Villeum maximus, aiebat, non esse occultè, nec ex dissimulato blandiendum.* & legamus, *ante Vitellium.* Villeus enim ignotus: at Vitellij huius mirum in adulando ingenium, etiam Suetonius celebrat, cap. II. in Vitellio, & Dio LVIII. Plancus autem in Senecâ, est is qui apud Fuluiam Antonij magnus: de cuius adulatoriis moribus Appianus lib. III. Ciuilium.

Vitellius insignis adulator.

Vrbe Artaxata potiuntur.] Malim, *vrbem.* Tamen & Artaxatam & Tigranocertam priore numero, noster aliique scripserunt.

Filium Orodem vltorem parat.] Omnis hæc historia apud Ioseph. lib. XVIII. cap. VIII.

Pag.206. Oraculum Phryxi.

Ferúntque se Thessalis ortos.] Strabo lib. XI. qui de Oraculo item Phryxi, & vetitâ arietis cæde, his verbis: ἐν τῇ μοσχικῇ τὸ τῆς Λευκοθέας ἱερὸν, Φρίξου ἵδρυμα, καὶ μαντεῖον ἐκείνου, ὅπου κριὸς οὐ θύεται. At aliter Iustinus, qui hos ad Orien-

Orientem Albanos, deducit ex Italiâ ab Albano monte. Eius verba libro XLII. *Cum Albanis fœdus percussit* Iason. *qui Herculem ex Italiâ ab Albano monte, cùm Geryone exstincto, armenta eius per Italiam duceret, secuti dicuntur: quique memores Italicæ originis, exercitum Cn. Pompeij, bello Mithridatico fratres salutauere.* Iustini diuersa traditio.

Modò equestris prœlij more, frontis & tergi vices.] Scribo, *vice*. & sententiam expedio. A Sallustio est, qui in historiis: *More equestris prœlij sumptis tergis, atque redditis.* Et in Iugurthâ: *Quibus illi freti, non vti equestri prœlio solet, sequi, dein cedere: sed aduorsis equis concurrere, implicare, ac perturbare aciem.* Frontis & tergi vice. id est, alternâ mutatione modò frontis modò tergi. Tacito emendatio. Mos equestris prœlij.

Fama tamen occisi falsò credita.] Lego, *dedita*, vel, *dita*. At Iosephus reuerâ occisum eum tradit lib. XVIII. Pag. 207. Iosephus aliter quàm noster tradidit.

Totâ mole regni vltimi **id peritiâ locorum*] Nisi quid desit (nec puto herclè, quoniam totâ hac narratione belli externi concisus Tacitus) commodò restituemus: *regni vltum iit peritiâ l. a. H. m. pugnatum.* Amat ita loqui noster, & Sallustius: *Quàm maximâ curâ vltum ire iniurias festinat.*

Aliósque occultos consulit.] Scribo, *conligit.*

Cùm hic more Romano Suouetaurilia daret, ille equum placando amni adornasset.] De Suouetaurilibus dico ad lib. IIII. Historiarum. De equo res sic habet. Solemnis Persarum victima Soli, equus. Iustinus: *Solem vnum esse deum Persæ credunt, & equos eidem deo sacratos ferunt.* Xenophon lib. IIII. παρὰ Κύρου ἀναβάσ. καὶ ἵππον ὃν εἰλήφει παλαιότερον, δίδωσι (Ξενοφῶν) τῷ κωμάρχῃ ἀναθρέψαντι καταθῦσαι, ὅτι ἤκουσεν αὐτὸν ἱερὸν εἶναι τοῦ ἡλίου, δεδιὼς μὴ ἀποθάνῃ. Et lib. VIII. Κύρου παιδείας. πρῶτον μὲν ἦγον τῷ Διῒ ταῦροι πάγκαλοι εἰς τέσσαρας· μετὰ δὲ τούτους ἵπποι ἤγοντο θῦμα τῷ ἡλίῳ. Idemque Pausaniæ in Laconicis notatum. At de amne, nihil nobis lectum. Sed & aliis gentibus victima, equus. Apud Romanos, Marti. Festus, in Equus. Et apud Mysios: Florus: *Illi statim ante aciem immolato equo, concepêre votum, &c.* Apud Massagetas, item Soli. Strabo lib. XI. θεὸν δὲ ἥλιον μόνον ἡγοῦνται, τούτῳ δὲ ἱπποθυοῦσι. Pugnat cũ superioribus, quod idem Strabo lib. XV. de Carmanis scribit: ὄνον τι θύουσι τῷ Ἄρει, ὃν Πέρσαι σέβον) Equus victima Soli, apud Persas. Marti, apud Romanos, & Mysios. Strabonis mira adsequeratio Martem deum Persis adsignantis.

Θεὸν τῶν μόνον. Alij enim Persis Solem, quem Mithram dicunt, deum vnicum tribuunt, non Martem, vt hic (per oblivionem forte) Strabo.

Pag. 208. *Albentibus spumis in modum diadematis sinuare orbes.* Ad diadematis formam aspicit: quam, si vacat, a me capc. Diadema commune olim insigne regum, non aliud quam fascia tenuis cingens caput. Seneca: *Vides illum Scythia Sarmatiæve regem insigni capitis decorum? si vis illum æstimare, totumque scire qualis sit, fasciam solve. multum mali sub illâ latet.* Florus lib. III. *Ipse veste purpureâ, argenteóque baculo, & regium in morem fronte redimitâ.* Atque ea fascia, alba. Tacitus hîc: *Albentibus spumis, in modum diadematis.* Silius lib. XVI. de Iubâ rege:

Diadema, quid.

Quo colore.

——*regnique insigne vetusti*
Gestat laua decus, cinguntur tempora vittâ
Albenti.

Plinius: *Regibus apum in fronte macula, quodam diadmate candicans.* Ab hac causâ, *quidam è turbâ* (apud Suetonium in Iulio, cap. LXXIX.) *statua Cæsaris coronam lauream candidâ fasciâ præligatam imposuit:* quasi diadema illi attribuens. Et apud Valerium lib. VI. cap. II. Pompeio *candidâ fasciâ crus alligatum habenti, Fannius, Non refert, inquit, quâ in parte corporis sit diadema.* Corrige Egesippum, belli Iudaici lib. II. cap. I. *Quid enim sella aurea, allatúmque diadema, nisi regni forent insignia?* & scribe, *albatúmque.* Apud Persas paullo aliter. quibus nec omnino candidum diadema, nec capiti nudo circumplexum, sed Cidari siue Tiaræ. Xenophon libro VIII. *Habebat Cyrus diadema circum Tiaram, vti & cognati eius idem insigne ferebat.* Curtius libro III. *Cidarim Persæ vocabant regium capitis insigne. hoc cæruleæ fasciæ distincta albo cingebat.* Quæ verba ἐξ ὑποπλοῦς, pronuncio parum sana. Damnat ipse Curtius, lib. VI. de Alexandro: *Itaque purpureum diadema distinctum albo, quale Darius habuerat, capiti circumdedit, vestémque Persicam sumpsit.* Si purpureum, quomodò cæruleum? nec sanè cærulum colorem inter regios aut Principales legi. An illic scribendum, *coccineæ fasciæ?* an, *hoc cæruleum?* vt insigne capitis tali colore fuerit, non fascia ipsa. De medicinâ enim certâ alius viderit: non hîc mihi cognomen Sullæ.

Correctus Egesippus.

Curtij verba in vitio.

Ea ambiguè emendata.

Supremis

Supremis tabulis multa & atrocia in Macronem composuit.] Quæ testamentorum licentia adeò recepta, vt plerique ingeniorum petulantiam non alio velo exercerent. Ita Fabricius Veiento *multa & probrosa in patres & sacerdotes composuit, iis libris quibus nomen Codicillorum dederat.* ait Tacitus lib. XIV. Et ab hac mente in Augusto Suetonius, cap. LVI. *Iocis quoque quorundam inuidiosis aut petulantibus lacessitus, contradixit edicto. Et tamen de inhibendâ testamentorum licentiâ, ne Senatus quidquam constitueret, intercessit.* Ab hac, inquam, mente. nec virum doctum, C. Sigonium quisquam audiat corrigentem, *de inhibendâ scommatorum licentiâ.* Enimuerò exempla huius libertatis in extremâ tabulâ habebis in Tacito plura. Et hæc autem & quæ sequuntur, tantumnon ad verbum conuertit Dio: addito; Trionem vitâ interfeciſſe seipsum. quod nescio an intellegi satis habuerit Tacitus, an expressum ab eo per ignauiam describentium exciderit.

Testamentorum licentia.

Suetonius explicatus.

Sigonij lectio reiecta.

Trebellieni Rufi] Illius, qui præturâ functus, tutor à Senatu liberis Cotyis Thraciæ regis datus fuit, lib. II. suprà.

Pag. 209. Trebellienus Rufus.

Ob carmina illic in principem facitata.] Video esse qui transponant, *ob carmina in Principem facitata, illic strangulatus est.* Quasi carmina extra carcerem facta. Fallunt, falluntúrque. Ante triennium enim hic Paconianus in carcere fuit, & quia indicium professus erat, retentus: donec carmina extitiû illi maturauêre. Lege initiû libri huius.

Contra Vertranium.

Vrbem iuxta.] Tusculi, aut in Albano. Dio.

Poppæus Sabinus concessit vitâ.] Suâ sponte, non fato. Vide Dionem.

Eo anno neque quòd L. Aruseius.] Desunt non dubiè propria aliquot nomina eorum qui damnati occisique. Vertranius labentem locum immissâ voce fulcit, *Eo anno neque quòd alij, neque quòd L. Aruseius.* sed tibicine non bono.

Mutilus locus.

Vibulenus Agrippa.] Vibilius dicitur Dioni.

Galba tristibus Cæsaris litteris] Frater est illius, qui posteà Princeps. Suetonius: *Caius attritis facultatibus vrbe cessit, prohibitúsque à Tiberio sortiri anno suo Proconsulatum, voluntaria morte obiit.*

Galba frater principis.

Pag.210. *Æmiliæ Lepida quam iuueni Druso nuptam rettuli.*] Nusquam id in his libris scriptum.

Clitarum natio Cappadociæ, Archelao subiecta.] Malè vulgò, *Citarum*. Iidem Clitæ, Cilices, non Cappadoces dicuntur ab eodem Tacito lib. XII. *Nec multo post agrestrium Cilicum nationes, quibus Clitarum cognomentum est.* Ideò hic legerim, *Clitarum natio, Cappadoci Archelao subiecta.* Nam Cilicia cognomento Trachea, proprios reges habuit ad tempora Vespasiani. Caue enim de Archelao acceperis Cappadocum rege, qui pridem mortuus, & regnum eius in prouinciam redactum. Nescio tamen an hic Archelaus eius filius fuerit: ideò Cappadox dictus.

Clitæ Cilices.

Archelaus Cappadox. Suet. Vespas. cap. VIII.

Pag.211. *Ctesiphon sedes imperij.*] Vt Herodianus ait, ἔνθα ἦν τὰ βασίλεια τοῦ Παρθυαίου. Ea vrbs, siue pagus potius, vicinus Seleuciæ. Strabo: πλησίον δ' ἐστὶ κώμη Κτησιφῶν λεγομένη, μεγάλη· ταύτην δ' ἐποιοῦντο χειμάδιον οἱ τῶν Παρθυαίων βασιλεῖς. Plinius: *Ctesiphontem iuxta tertium ab eâ lapidem in Chalonitide condidère Parthi.* Et conditorem eius Vardanem regem facit Ammianus, lib. XXIII. Pugnat tamen iis Procopius lib. II. De bello Persico: *Apud Assyrios ciuitates duæ maximæ sunt, Seleucia & Ctesiphon, Macedonum ædificia.* De vrbis huius situ, & duplici munitissimâ arce, lege Gregorium Nazianzenum, Orat. IV. in Iulianum.

Ctesiphon vrbs.

De conditore eius dissensio.

Pag.212. *Templum Augusto & scenam Pompeiani theatri.*] Vide Sueton. cap. XLVII. in Tiberio, & cap. XXI. Calig. qui leuiter dissentit. Ille enim semiperfecta opera fuisse ait, quæ noster perfecta.

Pag.213. *Occidentem ab eo deseri, orientem spectari*] Gloria acuti dicti penes Pompeium, qui Sullæ abneganti triumphum confidentèr dixit, ὅτι τὸν ἥλιον ἀνατέλλοντα πλείονες ἢ δυόμενον *προσκυνοῦσιν. ὡς αὐτῷ μὲν αὐξανομένης, μειουμένης δὲ καὶ μαραινομένης ἐκείνῳ τῆς δυνάμεως. Fons dicti ab eo, quod plerisq. populis religione receptum, salutare solem orientem: vt alibi dicam.

*Adorant, id ad morē orientalium populorum referendum.

Solitus eludere medicorum artes, atque eos qui post tricesimum annum ad internoscenda corpori suo vtilia, alieni consilij indigerent.] Tiberianum hoc apophthegma etiam Plutarchus inseruit præceptis de valetudine tuendâ, sed corruptus, vereor, in numero: ἤκουσα Τιβέριόν ποτε Καί-

Plutarchus in numero corruptus.

σαρα

παρὰ εἰπεῖν ὡς ἀνὴρ ὑπὲρ ἑξήκοντα γεγονὼς ἔτη καὶ πλείονα ἰατρῷ χεῖρα, καταγέλαστός ἐστιν. Nam poſt ſexageſimum annum ait, quod noſter triceſimum non dubie verius: Reſcripſerim, ὑπὲρ τριάκοντα ἔτη. iuuante etiam Suetonio. *Valetudine proſperrimâ vſus eſt, quamuis à trigeſimo ætatis anno arbitratu eam ſuo rexerit, ſine adiumento conſilióque medicorum.*

Satrio Secundo coniurationis indice.] Ille idem eſt, qui ſuprà cliens Seiani, & nunc, vt apparet, eius euerſor. Pag.214.

Perpuliſſet iuuenem ad ea, quorum effugium non niſi morte inueniret.] Intellegit inceſtum ſimile, quale obiectum Ciceroni in Tulliolam. de quo infami ſermone Seruius ad illud Virgil. *Hic thalamum inuaſit natæ.* Pag.215. Matris cum filio cœtus.

Luctúmque communem] An'ne etiam, *lectum*?

Mæſta & miſeranda diu ferret.] Emendo, *miſeranda differret*, coniunctis vocibus quas diduxerant.

In villâ cui L.Lucullus quondam dominus.] De eâ ferè his verbis Plutarchus in Mario: *Villam in Miſenenſi Marius amœnam & molliùs exſtructam poſſidebat, quàm deceret virum militarem & tot bellorum victorem. Eam aiunt* LXXV. ∞. *denariûm emiſſe Corneliam, nec multo pòſt L.Lucullum quingentis millibus denariûm & ducentis. Tantum breui luxuria creuit, & ciuitas inualuit in abundantes opes.* Villa Luculli.

Per ſpeciem officij, manum complexus.] Neſcio an, *per ſpeciem oſculi.* Ea quidem mens. Suetonius: *cùm manum ſibi oſculandi cauſâ apprehendiſſet.*

Octauo & ſeptuageſimo ætatis anno.] Vel vt Victor, poſt ſeptuageſimum octauum annum & menſem quartum. Dio tamen anno toto diuerſus ab iſtis, qui ait vixiſſe ἑπτὰ καὶ ἑβδομήκοντα ἔτη, καὶ μῆνας τέσσαρας, καὶ ἡμέρας ἐννέα. Et hercle verius, ſi Suetonio credendum & actis: qui natum Tiberium ponunt anno vrbis DCCXII. Munatio & Lepido Coſſ. XVI. Kal. Decembres. mortuus autem eſt, conſenſu omnium, anno DCCXC. XVII. Kal. Aprilis. Quanquam & Dionis rationes non planè ad eum calculum pariaueris. Pag.216. De Tiberij ætate annisque.

AD LIB. XI. ANNALIVM.

Pag. 217. Cornelianæ historiæ ingens defectus.

HVNC librum ἀκέφαλον esse ne moneri quidem necesse est. Desunt autem, à fine libri VI. ad huius initium, res gestæ annorum circiter decem. In quibus C. Caligulæ principatus in vniuersum, & Claudiani imperij primores anni sex perierunt. Olim adolescens contexui Caianam historiam Corneliano exemplo, stiloque. At fœtum cum tanti non puto, vt agnoscam aut tollam.

Fuisse quondam adulterum eius credidit.] Poppææ, vt apparet.

Horti Luculliani.

Hortis quos ille à Lucullo cœptos insigni magnificentiâ extollebat.] Libri vett. *à Lucullo emptos.* iidem *extollebat*, non quod Rhenano supponere visum, *excolebat.* Lucculliani horti infra sæpius nominati: & vides quomodò in principis res peruenerint, manserintque ad ætatem Traiani. De iis quidem Plutarchus: ὅπου καὶ νῦν, ἐπιδόσιν τοσαύτην τῆς τρυφῆς ἐχούσης, οἱ Λουκούλλιοι κῆποι, τῶν βασιλικῶν ἐν τοῖς πολυτελεστάτοις ἀριθμοῦνται. id est: *Ex quo etiamnunc, tantâ accessione factâ ad luxum, horti Luculliani inter sumptuosissimas res principis censentur.*

Sosibius Grammaticus.

Sosibius Britannici educator.] Nescio an ille sit, qui Arnobio nominatus lib. IIII. *Nam ab Hippocoontis liberis ipsum Sosibius Herculem cruciatum retulisse pronunciat.* itemque Clementi Alexandrino, Ad gentes. Suidas etiam litteratoris meminit hoc nomine, in Σωσίβιος.

Auri vis.

Auri vim atque opes principibus infensas.] In vulgatis est, *Cauri vim.* & turbant in restituendo loco Rhenanus & Maurus. Mihi veræ lectionis auctor Farnesianus liber, in quo *cauri*. c. litterâ superius adpictâ: & historia ipsa, quoniam auri vis Asiatico caussa necis. Dio: ὁ δ' Ἀσιατικὸς ἀφῆκε τὴν ἀρχὴν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ πλούτου, ὑφ' οὗπερ καὶ ἀπέθανεν. & si otium est, adde reliqua, cum iis quæ apud Zonaram excerpta. Auri vis, optima dictio, quam iterum vsurpat noster lib. XVI. *Specum altitudine immensâ, quo*

Diuitiæ Asiatici.

magna

magna vis auri contineretur. Quod Vertranius interpunctione iuuari locum existimat, *per speciem h. moneret, Claudium caueri, vim atque opes*. quasi Sosibius Asiaticum monuisset, non Claudium: clarè sequentia aspernantur. Denique quid hoc sit, Vim esse principibus infensam? quasi non cuiuis etiam è plebe. Nam omnis certè vis, omnibus mala.

* Repugnauerunt mihi quidam è superuacuo, in verissimâ emendatione. quam probet iis vel Aristoteles, IIII. Politic. cap. XI. οἱ μὲν ἐν ὑπεροχῇ εὐτυχημάτων ὄντες, ἰσχύος καὶ πλούτου, καὶ φίλων, καὶ τῶν ἄλλων τῶν τοιούτων, ἄρχεσθαι οὔτε βούλονται, οὔτε ἐπίστανται: *Qui in affluentiá fortunæ, virium, opum, & amicorum aliorúmque talium, constituti sunt: regi atque obedire neque volunt, neque norunt.* Ex quo vides, Sosibium nimis verè monuisse *aurum & opes Principibus infensa.* Stabilita nostra lectio.

Non extimuisse in concione.] Adsentior Rhenano scribenti, *extimuisse concionem populi R. gloriámque facinoris vltrò petere.* Quòd ait præcipuum auctorem interficiendi Cæsaris Asiaticum, addicit ei Seneca lib. II. De Tranq. cap. XVIII. *Ea referam quæ illum* (Caium) *exitio dederunt: Asiaticum Valerium in primis amicis habebat, ferocem virum & vix æquo animo alienas contumelias laturum. Huic in conuiuio, item in * concione, clarissima voce, qualis in concubitu esset vxor eius, obiecit. Di boni, hoc virum audire, principem scire, & vsque eò licentiam peruenisse, vt non dico consulari, non dico amico, sed tantùm marito, princeps & adulterium suum narret & fastidium?* Suetonius & Iosephus omittunt. Asiaticus auctor Caianæ cædis. * Forte, conuiuio, cum videlicet adsessor ei cōsiliariusque Asiaticus esset. Nam de concione, vix est vt habeas fidem.

Dedita per prouincias fama.] Siue mauis, *dídita*. Lucretius:

—— rerum simulacra feruntur
Vndique, & in cunctas iaciuntur didita partes.

Virgilius:

Cognatíque patres, tum terris didita fama
Coniunxêre tibi.

Gentiles nationes promptum haberet] Alter Vatic *pretij haberet*. Nihil elicio, quod anteferam vulgatæ. Pag. 218.

Ad quod victo silentio] Veteres, *indicto* rectè, vt prorupisse ad loquendū intellegamus, etsi silentiū ante iussum.

Vxores in conuiuiis ritu Ro.

Percunctaretur, cur sine vxore discubuisset.] Discis hinc vxores vulgò adhiberi solitas ad conuiuia. Æmilius Probus: *Quem enim Romanorum pudet vxorem ducere in conuiuium?* Et olim quidem cubantibus viris sedere solitæ, (vt Seruius ex Varrone notat, ad illud, *Perpetuis soliti patres considere mensis*, & Valer. Maximus lib. II. De matrimoniorum ritu:) posteà etiam accumbere. In accubitu ille mos, vt recumberent in sinu virorum. Quidius ad puellam, quæ cum viro cænatura:

Iacebant in sinu maritorum.

Alteriúsque sinus aptè subiecta fouebis?
Iniicit collo eùm volet ille manum? Iterumque:
Nec premat indignis finito tuo colla lacertis,
Mite nec in rigido pectore pone caput.

Amicę in sinu amatorum. Interior decubitus.

Sed & amicæ pueriq. meritorij non aliter iacebant apud amatores. Id vocabant interiorem iacere. Scipio in Oratione aduersus Gallum: *Qui in conuiuiis adolescentulus cum amatore, cum chirodotâ tunicâ interior* (etsi Agellij in libris, *inferior*, scriptum: non item male) *accubuerit; eúmne quisquam dubitet quin idem fecerit, quod cinædi facere solent?* Itaque arguit ecce mollitiam à decubitu ipso. Suetonius in Cæsare, cap. XLIX. Cæsarem à Dolabellâ dictum ait, *sponsam interiorem regia lectica:* non ab aliâ causâ, ne interpretes vltrà alucinentur. Eódem faciunt Tranquilli verba de Caij libidinibus, cap. XXIIII. *Cum omnibus sororibus suis stupri consuetudinem fecit, plenóque conuiuio singulas infra se vicissim collocabat, vxore suprà cubante.* Nam sorores infra se, id est in sinu, collocabat, quasi iustas vxores: legitimâ consorte, loco pulsâ. Nec aliud Cicero significat in Epistolâ quâdam hilariore: *Infra Eutrapelum Cytheris accubuit.*

Interior sponda.

Suetonius illustratus.

Antoniam principis matrem] De quâ lapis Romæ,

Antonia Claudijmater.

ANTONIAI
AVGVSTAI
DRVSI
SACERDOTI, DIVI
AVGVSTI
MATRI. TI. CLAVDI
CÆSARIS. AVG. P. P.

Interpolatus variè hunc librum esse,

Liberum ei mortis arbitrium permisit.] Satis confusè ista, vt pleraque omnia hoc libro: quem scio interpolatum

tum à malâ & imperitâ manu. Sententia tamen hæc ex Dione: vt subornatus Vitellius quasi Valerij nomine culpam agnoscentis, peteret mortis arbitrium: idque à Claudio concessum.

Hortantibus dehinc quibusdam inediam.] Excidit vocula, puto: scribendumque: *quibusdam ad inediam.* si non imposuit olim mihi Orbilius meus.

Impudico Vitellij ore.] Quiáne inter Ligures Vitellius? an quia, vt Suetonius ait, *amore libertinæ perinfamis, etiam saliuis eius melle commistis, cottidie palam arterias & fauces pro remedio fouebat?* Impudicum Vitellij os.

Equites Romanos illustres.] Qui sunt Equites illustres? Neque enim temerarium est certe, quòd totiens is titulus repetitus. Vt lib. IV. Annal. *Eques Romanus ex illustribus Curtius Atticus.* Libro VI. *Pater quoque illustris eques Romanus, ac frater Prætorius.* Lib. XV. *Die pactâ Tiberius Alexander illustris eques Romanus, minister bello datus.* Hoc ipso libro: *Eadem constantia & illustres equites Rom. cupidos maturæ necis fecit.* Suspicor ego sic dictos, qui non quidem Senatores, sed & censum habebant & spem Senatoriæ dignitatis. Imò etiam ordinis eius insigne, id est latum clauum. Colligo, quòd Tacitus Equites illustres cum Senatoribus coniungit pari gradu. Lib. II. Annal. *Acerrimè increpuit quòd contra instituta Augusti Alexandriam introisset. Nam Augustus inter alia dominationis arcana, vetitis, nisi permissu, ingredi Senatoribus aut equitibus Rom. illustribus, seposuit Ægyptum.* Et clarè Annal. XVI. *Mella & Crispinus equites Romani, dignitate Senatoriâ.* Hæreo an ad hanc rem Dionis verba accommodem lib. LIX. τοῦ τε τέλους τοῦ τῶν ἱππέων ὀλιγανδροῦντος, τοὺς πρώτους ἐξ ἁπάσης καὶ τῆς ἔξω ἀρχῆς τοῖς τε γένεσι καὶ ταῖς περιουσίαις μεταπεμψάμενος κατέλεξε, καί τισιν αὐτῶν καὶ τῇ ἐσθῆτι τῇ βουλευτικῇ καὶ πρὶν ἄρξαι τινὰ ἀρχὴν δι᾽ ἧς ἐς τὴν γερουσίαν ἐσερχόμεθα, χρῆσθαί τε ἐπὶ τῇ τῆς βουλῆς ἐλπίδι ἔδωκε. Πρότερον γὰρ μόνοις, ὡς ἔοικέ πως τοῖς ἐκ τοῦ βουλευτικοῦ φύλου γεγεννημένοις τοῦτο ποιεῖν ἐξῆν. Id est: *Cùm ordo autem equestris ad paucos redigeretur, primores ex omni imperio etiam extra Italiam qui genere & opibus excellerent in eum allegit: & quibusdam eorum etiam Senatoriâ veste, priusquam magistratum vllum cepissent, vti dedit in spem dignita-*

Pag. 219. Equites Rom. illustres.

Equites quidam veste Senatoriâ.

Æquiparantur Senatoribus.

Caius equitibus quibusdam latum clauum dedit.

dignitatis. Nam anteà non nisi iis qui Senatoriâ stirpe essent (male ista & contra historiā verterat vir doctus) *id permissum.* Hæreo, inquam, an ea faciant istuc. apta quidem, sed a Caio id statutum Dio ait: Illustrium autem titulus ante eum. Refero ergo potius ad Augustum, (etsi de veste negare non possumus, quin sit à Caio) qui anno DCCXLII. legem tulit, vt ex Equitibus, qui non minus decies sestertio possiderent, eligerentur a magistratibus, e quibus tribuni Senatoresque fierent: qui gesto Tribunatu aut retinerent Senatorium ordinem si vellent, aut iterum redirent ad equestrem. Verba sunt Dionis lib. LIIII. τὴν δὲ δημαρχίαν ὀλίγων σφόδρα αἰτούντων, ἐνομοθέτησεν, ἐκ τῶν ἱππέων τῶν μὴ ἔλαττον πέντε καὶ εἴκοσι μυριάδας κεκτημένων προβάλλεσθαι τοὺς ἐν ταῖς ἀρχαῖς ἕνα ἕκαστον, κἀκ τούτων τὸ πλῆθος τοὺς ἐνδέοντας αἱρεῖσθαι. εἰ μὲν καὶ βουλεύειν μετὰ τοῦτο ἐθέλοιεν, εἰ δὲ μὴ, ἐς τὴν ἱππάδα αὖθις ἐπανιέναι ἐξεῖναι. Qui ergo in hoc seminario Senatus equites, dicti illustres. Reperio & Insignes, vt hoc libro: *Samius insignis eques Romanus.* iterumque: *Cn. Nonius insignis eques Rom.* Item Splendidos, vt Plinius libro VI. Epistol. *Passienus Paulus splendidus eques Rom.* & alibi idem: *Scribis Robustum splendidum equitem Rom.* Et Cicero ipse non semel in Verrem. Sed hi duo tituli infra illum non dubiè: & à famâ ducti, opibusque. Alij ab istis Illustres sunt, qui in Codice Iustinianæo, & Cassiodoro.

Augustus Senatu supplet ex equite.

Insignes equites Rom. Splendidi.

Illustres, clariori titulo, postea.

Quibus Petra cognomentum.]. A quibus ala Petrina, opinor, nominata lib. IIII. Historiarum.

Ala Petrina.

Domum suam Mnesteris & Poppææ congressibus.] Veterum editionum lectio, *Valerij & Poppææ.* apta sane ad historiam, quia Valerio Asiatico obiectū adulterium Poppææ: & fortè equitibus istis, quod interpretes & ministri. Libri tamen scripti, *Nesteris*, aut *Nestoris*. Ex quo Rhenanus *M. Nestoris*, nec recte. Germanum illi Pantomimo nomen, Mnester: vel lapidis fide, qui in ædibus Crepanicorum Romæ:

Mnester mimus.

TI. IVLIO
AVG. L.
MNESTERI

Nescio ergo an Poppææ etiam adulterium obiectum dilecti huius mimi: in quo & Messalina deperiit. Ceterum

hæc

Poppæa.

hæc Poppæa illa est quæ cunctas ætatis suæ feminas pulchritudine supergressa, gloriam reliquit filiæ, quæ scortum siue vxor Neroni. Quam genuit ex priore marito, T. Ollio.

Spicea corona, & eius significatio.

Spicea corona euinctum.] Quæ Cereris propria, & sacerdotum item Arualium, vt Plinius notat lib. XVIII. cap. II. Corona ea alias non infelix, omen triste habuit quod spicis esset retro conuersis: sicut quòd ante pugnam in Philippis, corona inuersa Cassio imposita.

Corona è vite.

Quidam pampineam coronam] Consentit cum interpretatione huius somnij Artemidorus lib. I. cap. LXXIX. vbi obseruat coronam e vite præter Dionysiacos artifices mortem ac vincla significare, propter pampinos implicatos & inflexos.

Crimina è somniis.

Similia crimina valuisse apud Constantium non inscitè Ammianus narrat, lib. XV. *Mercurius Solemniorum appellatus comes, si per quietem quisquam vidisse aliquid amico narrasset, id venenatis artibus coloratum in peius, patulis Imperatoris auribus infundebat. & ob hoc homo, tamquam inexplicabili obnoxius culpa, graui mole criminis pulsabatur. Hac augente vulgatiùs famâ, tantùm aberat, vt proderet quisquam visa nocturna, vt ægrè homines dormisse sese præsentibus faterentur externis: mærebántque docti quidam, quòd apud Atlantæos nati non essent, vbi memorantur somnia non videri.*

Vergente Autumno] Farnes. *vertente.*

Cuncta legum & magistratuum munia in se trahens Princeps.] Farnes. *nece*, refert, pro, *munia*. Deleo verò vtrumque, vt glossema: scriboque, *cuncta legum & magistratuum in se trahens*.

Lex Cincia de muneribus.

Legémque Cinciam flagitant.] Certa ea scriptura ex libris, & historiâ. Legem de donis & muneribus (Muneralem aptè Plautus dixit) tulit M. Cincius Trib. pl. anno vrbis DXLIX. Rettulit iterum Augustus euanescentem vetustate, & firmauit nouo consulto Senatus.

Firmata S C. sub Augusto.

Dio LIIII. καὶ τοὺς ῥήτορας ἀμισθεὶ συναγορεύειν, ἢ τετραπλάσιον ὅσον ἂν λάβωσιν ἐκτίνειν, ἐκέλευσε. Noto eò, nequis miretur cùm plebiscitum fuerit, vocari Senatusconsultum à Tacito lib. XIIII. *Eius opprimendi gratiâ repetitum credebatur S C. pœnáque Cinciæ legis, aduersus eos qui pretio caussas orauissent.* Et Plinio epistolâ vltimâ libri V. *Caussa dilationis Ne-*

Item sub Traiano.

nis Nepos Prator, qui legi De muneribus præposuerat breue edictum. admonebat accusatores, admonebat reos executurum se qua Sc. continerentur. Suberat edicto Senatusconsultum. hoc omnes qui quid negotij haberent, iurare priusquam agerent iubebantur, nihil se ob aduocationem cuiquam dedisse, promisisse, cauisse. His enim verbis & mille praterea & venire aduocationes, & emi vetabantur. Sed id S c. credo fuisse à Traiano. Cetera super hac lege vide apud Manutium, cuius scrinia non compilo. Legem Titiam quisquis hîc reposuit (ea enim scriptura in vulgatis) Rhemmiæ pœnâ dignus ipse.

Pag. 220.

Meminissent C. Asinij & Messalla.] Omisi verba, quæ non repperi in libris scriptis, aliunde inculcata.

Et postquam annuit tacent, incipiunt.] Veteres, *tacere.* Lego, *postquam annuit, agere incipiunt.*

Duplex ratio vitæ priscis: agris, & militiâ.

Multos militiâ, quosdam exercêdo agros tolerare vitam.] Ad eam sententiam Sallustius, *Humillimus quisq. in armis, aut militiâ, nullius honestæ rei egens, satis sibi. satisque patriæ erat:* vt verè emendauit nobilissimus noster Dousa.

Cogitare plebem, quâ togâ enitesceret.] Displicent quæ scripsi olim, & induco. Vett. *cogitaret.* Scribo, *cogitare & plebem, quâ togâ enitesceret.* id est, etiam quemuis è plebe occupatum esse, vt emergeret se, & nitidiore togâ vti posset. Sed reuerâ (iterabo hunc animi mei sensum) & narrationes & orationes istæ, turbatæ, concisæ. Confer, sodes, hunc XI. librum, cum vno quouis è primoribus: iurabis elapsum cum imperitorum manibus, velut è pugnâ aliquâ Cannensi.

Iudicium de hoc libro.

Pag. 221. Præmiũ olim aduocatorũ.

Capiendis pecuniis posuit modum, vsque ad dena sestertia.] Eandem summam Nero etiam definiit, credo. de quo Suetonius cap. XVII. *Item vt litigatores pro patrociniis certam iustamque mercedem darent.* Sæpius enim relata hæc lex, cum perrumperet improbitas forensis. Eandem summam capere & Traianus aduocatis permisit, sed dumtaxat post negotia peracta. Plinius lib. V. *Peractis tamen negotiis permittebantur pecuniam dumtaxat decem millium dare.* Nam decem millia H-s. idem quod Dena H-s. idem, quod centum aurei, vt alibi docebo. Quod honorarium patrono Vlpianus tribuit in singulas causas, l. I. De variis & extr. cognit.

Dena sestertia & decem M. idem.

Mithri-

Mithridates quem imperitasse Armeniis, & ad præsentiam Cæsaris vectum memoraui.] In libris scilicet, quibus descriptæ res Caij. Dio lib. LX. rem breuiter tangit: τὸν Μιθριδάτην τὸν Ἴβηρα ὃν ὁ Γάϊος μεταπεμψάμενος ἐδεδέκει, οἴκαδε πρὸς ἀνάληψιν τῆς ἀρχῆς ἀπέπεμψεν. id est, *Mithridatem Iberum, quem Caius accersitum in vinclis habuerat, domum ad reciperandum regnum remisit.* Quod hîc in Tacito est, *vectum*; manusſ. *vinctum.* Legerim, *ad præsentiam Cæsaris vectum vinctúmq. memoraui.* Quamquam Seneca non vinctum modò, sed in exsilium missum fuisse significat, De Tranquillit. cap. XI. *Ptolemæum Africæ regem, Armeniæ Mithridatem inter Caianas custodias vidimus. Alter in exsilium missus est,* (Mithridates scilicet:) *alter vt meliore fide mitteretur, optabat.* Mithridates Armeniæ. Vinctus à Caio.

Fœdus repentè faciunt.] Non vt in libris hodie, *iaciunt.* Bene etiam Maurus, *iciunt.* Pag. 222.

*Et reciperare Armeniam * ni Vibia.*] Non sanus locus: de quo velut in tenebris micabo. Libri scripti voce auctiores, *reciperare Armeniam habebat.* Et rectumne illud? vt sit Græcorum ἔχω, ἀντὶ τοῦ δύναμαι: quo modo Cicero, Appuleius, Agellius, aliique è Latinis interdum. An, *hauebat?* an, *audebat?* verbum quidem infarciendum est, ruenti sententiæ sustentandæ. Venetâ editione, *reciperare Armeniam parabat*, expressum inuenies. In Vat. opt. (siquid hoc ad rem) *habeat*, scribitur. litterâ alia supernè adiectâ. Quid si etiam, *reciperare Armeniam ibat?* siue, *vadebat?* Habeo reciperare.

Ad flumen Ginden.] Vett. *Sinden.* Gindes fluuius nominatur etiam Senecæ III. de Ira: *Cyrus cùm Babylonem oppugnaturus festinaret ad bellum, Ginden latè fusum amnem vado transire tentauit,* & quæ sequuntur: è quibus hauris sententiam Tibulliani versus, Gindes fluuius.

——aut rapidus Cyri dementia Gindes.

Vbi malè vett. libri, *Cydnus.* Nam & Herodoto Gyndes.

Potitúsque regiâ.] Vat. opt. *regiam.* Itaque scripsit.

Quarto & sexagesimo, quàm Augustus ediderat.] Plinius: *Eò minus miror Stephanionem, qui primus togatas saltare instituit, vtrisque sæcularibus ludis saltasse, & diui Augusti, & quos Claudius Consulatu suo quarto fecit: quando & sexaginta tres non amplius interfuêre anni.* Pag. 223.

Vtrius-

Ludi sæculares cur variè celebrati ab Aug. & Claudio.

Vtriusque principis rationes prætermitto.] Quæ tamen claræ sunt. Augustus enim priscam institutionem secutus est, & edidit quinctos ludos sæculares anno centesimo & nono (decimo debuisset, si paruisset artæ legi) exacto. Claudius ita rationem instituit, vt centesimo quoq. anno censuerit celebrandos: quasi sæculum rotundo centum annorum numero definiens. Itaque insuper habita computatione Augusti & priscâ: rettulit nunc octingentesimo vrbis anno, se IIII. & L. Vitellio III. Coss. Plura si cupis, vade ad Onufrij Panuini eâ super re libellum: viri industrij, diligentis, & cui Romanæ memoriæ (curam tantum ferre potuisset aut limam) debent, debebuntque.

Onufrij elogium.

Quia collegio Quindecimuirûm antiquitus ea cura.] Ideò Horatius in Carmine sæculari:

Quindecimuiri Sæculares ludos curabant.

> *Quindecim Dianæ preces virorum*
> *Curet.*

Et in Nummis Augusti: IMP. CÆS. AVG. LVD. SÆC. XV. S. F. id est, *Quindecimuiri sacris faciundis.* Quamquam ad eos & aliorum ludorum curam pertinuisse, alibi mihi dictum.

Ostetum Neroni factum.

Vnam omnino anguem in cubiculo visam.] Paullò aliter Xiphilinus, qui exuuias dumtaxat serpentis ad caput Neronis pueri inuentas ait: idque vates ita interpretatos, magnam potentiam ab homine sene capturum. quia serpentes positis exuuiis senectutem exuerent. En vanitatem!

Pag. 224. *Egressibus adhærescere.*] Qui mos Romæ colendi potentiores.

Pomponius poeta.

In P. Pomponium Consularem, is carmina scenæ dabat.] Qui consul fuit anno DCCXXCII. iterum sub Caio, anno DCCXCIIII. Sed de prænomine illustris viri & poetæ, quæro. Hic Publius dicitur: infrà, Lucius; *Deinde L. Pomponius legatus auxiliares Vangiones ac Nemetas, &c.* Loqui enim eum de hoc poetâ, docent quæ subiunxit: *decretúsque Pomponio triumphalis honos, modica pars famæ eius apud posteros, in quîs carminum gloria præcellit.* At Dioni est Quintus: ἐπειδὴ τοὺς ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ ὄντας ἀπέλυσεν, ὧν εἷς ἦν Κύϊντος Πομπώνιος ἑπτὰ ὅλοις ἔτεσιν ἐν τῷ οἰκήματι μεθ' ὑπατείαν κακωθείς. Quæ ipsa de hoc vate accipienda, clarum ex iis quæ Tacitus lib. VI. Vbi cum descripsisset custodiam huius Pomponij apud fratrem,

Ambiguū illi prænomen.

trem, addit: *At Pomponius multâ morum elegantiâ, & ingenio illustri, dum fortunam aquus tolerat, Tiberio superstes fuit.* Et sunt ab eo tempore, ad liberationem è custodiâ, anni septem. Hanc nominis litem dabam secundum Dionem (quippe integrè perscriptum apud eum prænomen est:) nisi submonuisset Tacitus fratrem poëtæ fuisse Quinctium, Lib. VI. *Sancia aquâ & igni interdictum, accusante Q. Pomponio. Is moribus inquies, hac & huiusmodi à se factitari prætendebat, vt partâ apud principem gratiâ, periculis Pomponij Secundi fratris mederetur.* Itaque nihil constituo. Est autem hic, non Atellanarum scriptor, (qui L. Pomponius Bononiensis dictus, Ciceroni, Senecæ, Macrobio, Nonio, Festo, laudatus:) sed tragœdiarum. Quinctil. *Eorum quos viderim, longè princeps Pomponius Secundus, quem senes parum Tragicum putabant, eruditione ac nitore præstare confitebantur.* Plinius in Epist. *Pomponius Secundus scriptor Tragœdiarum, si quid fortè familiarior amicus tolleret, dum ipse retinendum arbitraretur, dicere solebat, Ad populum prouoco.* Hic est quem tanti Plinius alter fecit, vt vitam eius miserit in scripta. Libro XIIII. *Nobili exemplo docuimus, referentes vitam Pomponij Secundi vatis, canámque quam Principi dedit.* Et alibi: *Ita sunt longinqua monumenta Tiberij Caïique Gracchorum manus, quæ apud Pomponium Secundum vatem ciuémque clarissimum vidi annos ferè post ducentos.*

Tragœdiarū scriptor.

Eius vitā Plinius tradidit.

Ne in mortem parentum filius familiarum fenôri pecunias darent. Quæ circumscriptio iuuentutis iam ante vetita, Lætoria lege. Sed paullo aliter. Nam Lætoria lex saltem cauerat iis, qui intra XXV. annos: alios insuper habuerat. Claudius vniuersè constituit de omnibus filiis familiarum, etiam supra legitimam ætatem. Lætoria etiam lex, fenoris aut pecuniæ nullâ mentione, simpliciter vetabat, *minorem viginti quinque annis stipulari*, id est, ἐγγυᾶσθαι, ait Priscianus, siue stipulanti respondere. De eâ non dubie Plautus sensit:

Lætoria lex.

Differimè inter eā, & hoc Claudij scitū.

Plautus explicatus.

Peri, an non tum me lex perdit quina vicenaria?
Metuunt credere omnes, Et alibi:
Ni dolo malo insti pulatus sies, nisi etiamdum siem
Quinque & viginti natus annos.

Aspe-

Asperiùs eamdem Claudij legem rettulit Vespasianus, *Ne filiorum familias feneratoribus exigendi crediti ius vnquam esset, ne post patrum quidem mortem.* Satis multa Ic^u ad Sc. Macedonianum.

Imbriuini colles.

Fontes aquarum Simbruinis collibus deductos.] Vett. *Sub Imbruinis.* Lego, *sub Imbriuinis.* Prorsum addi eam voculam placet. Non enim ex ipsis collibus deductam aquam vult: sed fontes aquarum qui sub collibus, Romam perductos. Locus ipse in melioribus Liuij libris, *Imbriuium*, lib. VIII. & Silio: —*gelidóque rigantur Imbriuio.*

Apud Celsum tamen Simbruinas item aquas legas, libro IIII. cap. V. *Consistere in frigidis medicatísque fontibus, quales Cutiliarum, Simbruinarúmque sunt, salutare est.*

Notæ hieroglyphicæ. Isis litteras inuenit.

Primi per figuras animalium Ægyptij.] Non animalium solùm, sed & rerum mutarum: quæ Hieroglyphicæ notæ dictæ. Litteras tamen postea Ægyptiis siue Isis regina tradidit, siue Mercurius: sed ita, vt priscas illas notas, quas ἱερὰς dicebant, Sacerdotes retinerent: alias, quas πανδήμους, vulgus.

Et antiquissima monumenta.] Lego, *ea antiquissima.*

Cadmus litteras in Græciam tulit.

Fama est Cadmum, classe Phœnicum vectum.] Atque ita creditum plerisque scriptoribus. vt Clementi Alexandrino, Strom. I. Κάδμος δὲ Φοίνιξ ἦν, ὁ τῶν γραμμάτων Ελλησιν εὑρετὴς, ὡς φησὶν Ευφορος (verius, Εφορος) ὅθεν καὶ Φοινικηΐα τὰ γράμματα Ηρόδοτος κεκλῆσθαι γράφει. Q. Curtius: *Si famæ libet credere, hæc gens* (Phœnices) *litteras prima aut docuit, aut didicit.* Isidorus: *Græcarum litterarum vsum primi Phœnices reppererunt. Hinc est quòd pœniceo colore librorum capita describuntur, quia ab ipsis litteræ initium habuerunt.* Quod ait de colore capitum siue titulorum in libris, verum & vetus est. Ouidius,

Color puniceus in titulis librorum.

Nec titulus minio, nec cedro charta notetur.

Caussa tamen inepta, & ex pectore Isidori. De Cadmo inuentore Agenoris F. vide & Plinium libro VII. & Suidam, in Φοινικηΐα.

Cecrops Atheniensis; vt alij, AEgyptius.

Cecropem Atheniensem, vel Linum Thebanum.] Cecropem tamen plerique Ægypto ortum fatentur, & illinc intulisse litteras. Linus est Apollinis & Terpsichoræ filius, de quo Suidas: λέγεται δὲ πρῶτος οὗτος ἀπὸ Φοινίκης γράμματα

ματα εἰς Ἕλληνας ἀγαγεῖν. Ita vides in diuersitate sententiarum, consentire tamen omnes de Phœnice aut Ægypto: & benè Plinius, numquam dubitasse ait quin litteræ ab Assyriis essent.

Troianis temporibus Palamedem Argiuum memorant sexdecim litterarum formas.] Videamus. Troianis temporibus repertæ primùm litteræ? Imò siue Cadmus, siue Cecrops eas repperit, trecentis propemodum ante id bellum annis. Quin & Orpheus poëta vixit scripsitquè maior illo æuo. At quidam ita memorant de Palamede. Nemo hercule, nemo: quos veterum ego legerim. Crimen aliquod librariorũ in hoc loco: & ad fidem rerum emendo: *Quidam Cecropem Atheniensem, vel Linum Thebanum sedecim litterarum formas, & Troianis temporibus Palamedem Argiuum tres memorant, mox alios ac præcipuè Simonidem ceteras repperisse.* Ita res habet. Sedecim litteræ primò: Palamedes tres addidit, vt Isidorus censet; siue quattuor, vt Plinius,* Suidæ, (& per me quidem in Tacito etiam legeris, *Palamedem Argiuum* IIII. *memorant*. nam ex notis omissis confusisque hic error.) alias Simonides Pythagorasque. Possis etiam verbis non traiectis scribere: *Quidam Cecropem Atheniensem vel Linum Thebanum. Et temporibus Troianis Palamedem Argiuum memorant* IIII. *litterarum formas, &c.* Tacitum quidem non remotam aliquam vanamquè opinionem sectari, sed hanc receptam inserere voluisse dictat mihi mens.

Falsæ rei lectio in Tacito.

Traiectis verbis emẽdatio.

Palamedes quot litteras inuenerit.

*In voce Παλαμήδης.

Aliter emendandi conatus.

Arcade ab Euandro.] Siue à Carmentâ eius matre, vt visum aliis.

Sed nobis quoque paucæ primùm fuêre, deinde additæ sunt.] Latinis primò non nisi XVI. litteræ. Kappa, Sallustius ludimagister inuenit: Gamma, Spurius Caruilius: litteram X ætas Augusti.

Litteræ quot Latinis primò.

Claudius tres litteras adiecit.] Suetonius, *Nouas etiam commentus est litteras tres, ac numero veterum quasi maximè necessarias addidit.* Vterque esse litteras tres ait. Sed quærimus eas: & quibusdam visum promptius, dubitare de Suetonij scripturâ. Non adhibebo id mantelium ignauiæ meæ ego. Planissimè tres Claudius repperit. Æolicum Digamma, cuius facies litteræ ꝗ. inuersæ. Quinctilianus: *Nec inutiliter Claudius Æolicam illam ꝗ. ad hos*

Claudij tres nouæ litteræ.

Digamma.

vsus

vsus litterarum adiecerat. Et iterum: *Æolicæ quoque litteræ, quâ ceruom seruómque dicimus, etiamsi forma à nobis repudiata est; vis tamen manet.* Hanc non Claudius solus inter litteras habendam censuit, sed & Varro: si credimus Annæo Cornuto. *Hanc litteram,* inquit in Orthographiâ, *Terentius Varro dum vult demonstrare, ita præscribit:* V A. *Qui ergo in hac syllabâ sonus est, idem litteræ erit.* Hoc digamma etiam hodie in lapidibus Claudianis: TERMINAƎIT AMPLIAƎITQVE. &, DIƎI. AVGVSTI. De hac ergo clarum. Secundam eruo è Prisciano libro I. Antisigma. Ait; *S. & P. loco Græcæ Ψ. fungitur. Pro quo Claudius Cæsar antisigma ϰ hac figurâ scribi voluit: sed nulli ausi sunt antiquã scripturã mutare.* Antisigma ideò, quia duo sigma obuerso dorso ↄC. Hac enim semilunæ figurâ, prisci Græci sigma formabant. In tertiâ littera hæremus. nec auxilio est Grammaticorum manus. Non ille, qui A I. diphthongum fuisse censet, quia in Claudij æuo lapidibus, ANTONIAI. DIƎAI. & similia scripta. Constat enim antiquitus creberrimè vsurpatam hanc diphthongum. Non etiam ille, qui litteram nescio quam inuentam à Claudio leniendo R. putat, ex corruptis Velij Longi verbis: in quibus prioribus de Æolico digammâ saltem egisse Velium scio. Sed nec Martianus Capella, qui sic scribit: *Huic litteræ S. Diuus Claudius P. adiecit aut. C. propter ψ. & ξ. Græcas, Psalterium, saxa.* Censet enim ille à Claudio nouum x. repertũ. quod vanum puto, quia x. in vsu temporibus iam Augusti, vt disertè monet Isidorus. Sed & x. inter eas à Varrone & Quinctiliano censetur, quæ nõ necessariæ. Varro in Fragmento quopiam, ex libro De Grammaticâ: *Litterarum partim sunt, & dicuntur, vt* A. B. *partim dicuntur, & non sunt, vt* H *&* X. *partim sunt, neq. dicuntur, vt* φ ψ Ex quibus verbis non absurdè collegeris, duabus his litteris, quæ necessariæ Varrone teste, nouam formam induisse Claudium nomenq́. Et de ψ. quidem clarum, cui Antisigma respondit: de φ. Claudiano neglexerunt tradere Grãmatici, & ego non diuino. Phi quidem littera, non dubiè necessaria, & alius eius sonus quàm F. vti monuit etiam Quinctilianus. Hæc in re Grammaticâ nugamur: & omittere licuisset si Claudij liber exstaret, quem de ratione harum litterarũ edidit.

Quam ante Claudiu Varro repperit.

Antisigma.

Caussa nominis.

Tertia littera quæ.

Refutati viri docti.

Capella reiectus, modò emendatus.

Littera X. nõ necessaria.

Claudiũ nouam φ repperisse.

Ignota eius forma, & nomen.

In ære

In ære publicandis plebiscitis per fora ac templa fixo.] Ego verò cum Imperatoribus tollo hæc plebiscita: quæ vim vsumque Claudij temporibus habere non potuerunt, omni potestate tralatâ ad vnum. Quære exempla in historiâ principum, non inuenies. Legerim, *publicandis scitis*. Sciti nomen generale est, & ad decreta omnia pertinet ac iussa. Et haud dubiè ea scriptura obseruata non solùm in plebiscitis (vt demus ea fuisse) sed in legibus aliis, edictisque.

Plebiscita non in vsu temporibus principum.

Ex Catumero principe Cattorum.] In Vatic. est, *Actumero:* Strabone Οὐκρόμηρος ἡγεμὼν Κάττων, id est, *Vcromerus*. vel ad etymon Germanicum verius, *Acromerus*.

Pag. 225.

Acromerus, quasi auctor prolatorque agrorum.

Morte Sanquiny alacres.] Sanquinij Maximi, de quo suprà dixi.

Auxiliaris, & diu meritus, pòst transfuga.] Vaticana scriptura, *auxiliare esd in meritis*. Fortasse, *auxiliaris, dein emeritus*. Nam & auxilia, illo æuo, credam adstricta ad militiæ certum modum. Mercero placet, *Auxiliare as diu meritus*.

Pag. 226.

Quia vallum non accinctus foderet.] Aliud est ac si dixisset, Discinctus. Non accinctum fodere, est sine gladio fodere: Discinctum fodere, est solutâ fluxaque tunicâ in morem muliebrem. Et id inter ignominias militares fuit: pœnæque loco iubebatur, ne censeamus ignauum aliquem spontè id fecisse. Plutarch. in Lucullo, Sueton. Aug. cap. XXIIII.

Non accinctum fodere. Discinctum fodere.

Falso iacta.] Venet. editio; *iacta, aucta*. hæsitante librario vtrum præferret, vtrumque adscripsit. Ego quidem hìc malim, *falsò aucta*.

Pag. 227.

Nos virtutem auximus.] Vereor vt scripserit, *virtute auximus*. Augendi verbum patiendi significatu, vt infrà.

Augendi verbũ παθητικῶς.

Post rebellionem clade L. Apronij.] Non vt receptum, *per rebell.* Historia ipsa narrata fine libri IV.

Præsidium immuniuit.] Ita manuss. At vulgi lectio, *inde muniuit*. Suspicari possis antiquè fuisse *endomuniuit*. Vti apud Liuium lib. V. *Iuuentutem militarem Senatúsque robur in arcem Capitoliúmque conscendere: armísque & frumento collatis, ex loco inde munito deos hominésque & Romanum nomen defendere.* scripserim, *endomunito*.

Endomunire, antiquè.

In Liuio coniectura.

*Cùm prosperè egisset * formidolosum paci.*] Vetus scriptura,

ptura, *In prosperè egisset, formidolosum pati.* Ego corruptum locum arbitrabar: etsi video sententiam elici posse haud ineptam. Nempe, Timendum paci & Principi virum militarem, qui res turbare vellet aut innouare studio armorum.

Ne tamen miles otium exueret.] Sententia scripturam eam damnat. Lege ergo, *Vt tamen*: vel pro, *Exueret*, repone, *Exerceret*.

Nihil aliud prolocutus, quàm beatos quosdam duces Romanos.] Corruptione litteræ, periit huic dicto Venus. Scribe, *quondam*: id est, olim liberâ rep. Persuadet Dio, qui sic extulit: ὦ μακάριοι οἱ πάλαι ποτὲ στρατηγήσαντες.

Corbulonis dictum emendatum.

Inter Mosam Rhenúmque trium & viginti millium spatio.] Dio consentit, διετάφρευσε, inquit, πᾶν τὸ μεταξὺ τοῦ τε Ῥήνου καὶ τοῦ Μόσου, σταδίους ἑβδομήκοντα καὶ ἑκατὸν μάλιστα. Nam stadia CLXX. milliariâ conficiunt XXIII. duobus stadiis & semi minus: ita vt septem stadia cum dimidio pro milliari capias: quod Plutarchus, Suidas, aliique monuerunt. Interpres tamen Dionis milliaria XXI. vertit: & addit non conuenire illi cum Cornelianâ ratione.

Dio non dissentit à Tacito.

Quâ incerta Oceani vetarentur.] Rectè non *vectarentur*. Dio interpretatur, ἵνα μὴ οἱ ποταμοὶ ἐν τῇ τοῦ ὠκεανοῦ πλημμυρίδι ἀναρρέοντες πελαγίζωσιν. *ne fluuij in Oceani æstu refluentes superstagnarent.* Fuisse ergo necessum est fossam eam inferioris Batauiæ parte, inter Rhenum veterem, Mosamque. vbi ferè vbique inter duos fluuios XXIII. milliarium interuallum. Supra agrum Batauum, inter Mosam & adhuc integrum Rhenum, esse non potuit: quoniam illic certè periculum nullum ab æstu. Vertranius, cui legi placet, *vitarentur* (hoc sensu, vt fossam eam perduxerit quâ commeari à Mosâ ad Rhenum posset, ne Oceani pericula necessum esset subire) non placet. Multò minus Ferretus qui μετέωρος certè fuit, cùm Mosam hic cum Mosellâ confudit, & ea scripsit quæ rideant Batauorum pueri.

Fossa inter Mosam Rhenumque.

Vbi ea fuerit.

Incuria & incogitantia hic Ferreti.

Pag. 228

De origine Curtij Rufi.] Est qui hunc censeat esse illum, qui memoriam scripsit rerum Alexandri, purè mehercules & Latinè. Modius certè noster, cuius censuræ Curtius non leuiter debet, testatum reliquit cognomen ei Rufi tribui à

Curtius Rufus an ille, qui historiâ scripsit.

bui à libris. Pugnare tamen ætas videatur, si quidem ad Augustum referenda illa sunt è libro eius x. *Proinde iure meritóque populus Rom. salutem se principi suo debere profitetur, cui noctis, quam penè supremam habuimus, nouum sidus illuxit. Huius herculè, non Solis ortus lucem caliganti reddidit mundo, cùm sine suo capite discordia membra trepidarent. Quot ille tum exstinxit faces! quot condidit gladios! quantam tempestatem subitâ serenitate discussit! Non ergo reuiruit solùm, sed etiam floret imperium. Absit modò inuidia, excipiet huius saculi tempora eiusdem domus vtinam perpetua, certè diuturna posteritas.* Sed non sunt: nec quidquam hic de fidere Iulio, vt nugantur. Refutant sequentia: quoniam Augustus cùm ad imperium venit, non exstinxit bellorum faces, non gladios condidit: sed accendit, eduxit, Refutat & ille locus è lib. III. de vrbe Tyro: *Multis ergo casibus defuncta, & post excidium renata, nunc tamen, longâ pace cuncta refouente, sub tutelâ Romana consuetudinis acquieuit.* Nam ait & agnoscit *longam pacem* in re Romanâ. An ea sub initia Augusti? imò viginti annorum bella. Itaque priora illa refero ad Caij Caligulæ cædem, & confusionem quæ secuta: Senatu imperium abrogante, milite & plebe stabiliente. Hæc sunt illa sine capite discordia membra; & Claudius ipse, nouum sidus. Tamen incerta hæc mihi, fateor: & facilè manum dedero, siquis adferet verisimiliora.

Quicumque fuit, non vixit Augusti zuo.

Sectator Quæstoris cui Africa obtigerat] Vatic. *Sector.* nec spernо. Ad hastam enim sectiones exercebant. Vulgatam tamen firmat Plinius de hoc ipso Curtio Rufo libro VII. epistol. *Tenuis adhuc & obscurus obtinenti Africam comes haserat.* Ait enim, comes.

Firmata recepta lectio.

Oblata ei species muliebris, vltra modum humanum.] Plinius super eodem miraculo: *Inclinato die spatiabatur in porticu. offertur ei mulieris figura, humanâ grandior, pulchriórq. perterrito, Africam se futurorum pranuntiam dixit. iturum enim Romam, honoréque gesturum, atque etiam cum summo imperio in eandem prouinciam reuersurum, ibique moriturum.* Quod ait vltra modum humanum: semper ita antiqui, vt fidem diuinitatis adstruant eiusmodi idolis. Virgilius:

Imagines diuinitus missæ, supra hominem.

Visa mihi ante oculos, & notâ maior imago.

Iuuenalis: *tua sacra & maior imago*

Humanâ, turbat pauidum cogitque fateri.

Xenophon lib. VIII. παιδείας. Ἔδοξεν αὐτῷ προσελθεῖν, κρείττων τις ἢ κατ' ἄνθρωπον, εἰπεῖν. συσκευάζου, ὦ Κῦρε, ἤδη γὰρ εἰς θεοὺς ἄπει. Tacitus I. Histor. *Erupisse cellâ Iunonis maiorem humanâ speciem.*

Scrutatores in aulâ. Claudius primus instituit. *Ferro accinctus reperitur in cœtu salutantium principem.*] Ideò Claudius primus (& fortasse hac occasione) scrutatores instituit, qui promiscuè omnes ad principem salutandi vel quâ aliâ caussâ venientes excuterent. Suetonius: *Salutatoribus scrutatores semper apposuit, & quidem omnibus, & acerbissimos.* Vespasianus sustulit. Quos tamen Vespasianus iterum sustulit, narrante eodem Suetonio cap. XII. Verba Dionis ad hunc morem digna legi: Κλαύδιος τά τε ἄλλα ἀκριβῶς ἐφυλάττετο. καὶ πάντας τοὺς προσιόντας οἱ καὶ ἄνδρας καὶ γυναῖκας ἐρευνᾶσθαι ἐποίει, μή τι ξιφίδιον ἔχωσιν. ἔν τε τοῖς συμποσίοις πάντως τινὰς στρατιώτας συνόντας εἶχε. καὶ τοῦτο μὲν ἐξ ἐκείνου καταδειχθὲν, καὶ δεῦρο ἀεὶ γίγνεται. ἡ δὲ δὴ ἔρευνα ἡ διὰ πάντων ἐπὶ Οὐεσπασιανοῦ ἐπαύσατο.

*De se Nouius * conscios.*] Non integer locus vel indicio libri Farnesiani, qui cum lacunâ refert: *De se noui* ·::·.:.·::·:· *conscios.* Lacuna expleta in Tacito. Videmur non incommodè explere posse: *de se Nouius confessus, conscios non edidit.*

Spectaculum gladiatorum celebrandum pecuniâ eorum, qui Quæsturam adipiscerentur.] Suetonius: *Collegio Quæstorum, pro straturâ viarum, gladiatorium munus iniunxit.* Munera Quæstoria. Sustulit Nero. Quod mutauit Nero, qui censuit, *vt ne designatis quidem Quæstoribus edendi gladiatores necessitas esset,* ait Tacitus lib. XIII. Imposuit iterum Domitianus. Iterum induxit Domitianus, notante Suetonio cap. IV. & perseuerauit. Tertullianus: *Transiit hoc genus editionis ab honoribus mortuorum ad honores viuentium, Quæsturas dico, & magistratus, & Flaminia & Sacerdotia.* Plura de his, proprio libro.

Pag. 229. *Valerius Potus, Æmilius Mamercus.*] Ita libri scripti. Val. Potitus. Lego, *Potitus*, quod Valeriæ gentis cognomen est. In vulgatis *Valerius Postumius*, imperitè. Est autem illeipse qui Consul *posteà anno V.* CCLXXXIV. Quod clarè ex Dionysio hauries lib. IX.

Primi Quæstores quādo. LXIII. *anno post Tarquinios exactos.*] Error numeri. nisi placet de primis Quæstoribus totos XL. annos à Liuio

& Diony-

& Dionysio discrepare Tacitum. Nã anno vrbis CCLXIX. Q. F. Ser. Cornelio Coss. Liuio primi Quæstores nominati, L. Valerius & Cæso Fabius: itemque Dionysio lib. VIII. At ex hac Taciti putatione, circa annum demum vrbis CCCVIII. Quæstores statuamus necesse est. Quod falsum esse, liquet vel ex eo, quòd Liuius & Dionysius post annum illum CCLXIX. sæpiùs iam Quæstores nominant. Corrige hic ergo, XXIII. *anno*. vt ratio constet. In altero tamen Quæstore manet adhuc dissensus: qui Liuio & Dionysio est Cæso Fabius, non Mam. Æmilius, vt nostro. Nam Plutarchus planè diuersus, qui P. Veturium & M. Minutium nominat.

Correctione conciliatus Tacitus cum Liuio.

Mox duplicatus numerus.] Epitome Liuij XV. *Quæstorum numerus ampliatus est, vt octo essent.* Quod accidit circiter annum vrbis CDLXXXVIII.

Lege Sullæ viginti creati supplendo Senatui.] Vti à Cæsare Dictatore quadraginta, eâdem, ni fallor, caussâ. Vide Dionem XLIII.

Fœdera & ciuitatem pridem adsecuti.] Duplex Gallia, Cisalpina, Transalpina. Cisalpini iterum duplices, Cispadani, Transpadani. Ex his qui cis Padum, ius ciuitatis assecuti sunt post bellum Marsicum: qui trans Padum, ius Latij eodem tempore, ferente Pompeio Strabone, qui pater Magni. Ea lex, Pompeia dicta. Sed non contenti Latinitate Transpadani, turbas sæpe mouerunt: incitante etiam post Quæsturam C. Cæsare. Nec enim de aliis Suetoniana illa capio; *Decedens ergo ante tempus colonias Latinas de petendâ ciuitate agitantes adiit, & ad audendum aliquid concitasset, nisi consules conscriptas in Ciliciam legiones paullisper ob idipsum retinuissent.* Donec ille Cæsar Dictator primùm, transtulit eos in ciuium ius, narrante Dione lib. XLI. Τοῖς Γαλάταις τοῖς ἔντος τῶν Ἀλπεων ὑπὲρ τὸν Ἠρίδανον οἰκοῦσι τὴν πολιτείαν, ἅτε καὶ ἄρξας αὐτῶν, ἀπέδωκε. At de Transalpinis non liquidè pureque aliquid scriptum reperio, nisi quòd Strabo ostendit Cauaros, Salyesque ciuitate donatos, tempore tamen non expresso: Πάντας, inquit, οὕτω προσαγορεύουσι (Cauarorum nomine, scilicet) τοὺς ταύτῃ βαρβάρους, οὐδὲ βαρβάρους ἔτι ὄντας, ἀλλὰ μετακειμένους τὸ πλέον εἰς τὸν τῶν Ῥωμαίων τύπον καὶ τῇ γλώττῃ καὶ τοῖς βίοις, τινὰς δὲ καὶ τῇ πολιτείᾳ. id est, *Omnes ita appel-*

Galliarum diuisio. Quando, & qui populi in ciuitatem recepti.

Suetonius illustratus.

Cisalpinos Cæsar ciuitate donauit.

Quidam è Transalpinis ciuitate donati.

appellant, qui ibi incolunt, Barbaros: etsi nunc non Barbaros, quia plerique eorum ad Romanum habitum transierunt & linguâ & moribus, quidam etiam in ciuitatem eorum recepti. Donatos tamen non dubium est ab Augusto: tùncne cùm Italiam ad Alpes promouit? an potiùs in diuturnâ illâ peregrinatione, cùm ad res Galliæ constituendas biennium continuum illic egit? Quod obiter suadere Dio videtur lib. LIIII. qui Augustum in eâ peregrinatione libertatem & ius ciuitatis aliis dedisse ait, aliis ademisse. Ciuitatem autem accipimus, sine iure suffragij: quod nunc à Claudio demum adsecuti.

Ab Augusto fortè.

Indigenas consanguineis populis.] Videtur leg. *cum consanguineis.*

Veneti & Insubres curiam irruperint.] Qui populi Transpadani. Ex his colligas, Cauaros, de quibus Strabo, pleno ciuium iure non fuisse. Eos enim potiùs hic nominassent.

Nisi cœtus alienigenarum curiam irruperit.] Quod sanè haut diu pòst euênit. adeò vt Augustinus vere scripserit, *Numquid non multi Senatores in aliis terris, qui Romam ne facie quidem norunt?* libro v. De ciuit. cap. XVI.

Ferro vique caciderint.] Ita in meis libris, & rectè. Vulgò, *Ferro ignique.* Simile mendum scio esse in Suetonij Claudio, cap. XXI. *Diu cunctatus, an omnes igni ferróque absumeret, tandem è suâ sede prosiluit.* Lege, *vi ferróque.*

Ferro vique

Suetonius emendatus.

Pag. 230.

Memoria eorum inoriretur, qui Capitolio & arâ Romanâ.] Locus fractus corruptusque, vti oratiuncula hæc tota. Nec ista Attius Nauius pater augurum restituerit, sine libris: nedum vt Beatus nobis persuadeat germanam lectionem esse, *qui Capitolio & arâ Romanâ? manibus eorundem parceretis?* Est enim, inquit, Aposiopesis: subaudiendumque, potiti sunt. quâ figurâ medius fidius vellem ipse vsus esset. Mei libri, *memoria eorum memeretur qui Capitolio & ara Romana manibus eorundem per se satis.*

Desperatus apud me locus.

Arâ Romanâ.] Aram Maximam intellegit, quæ inter sacerrima Romæ.

Et vocato Senatu ita exorsus est.] Quæ oratio Principis memoriæ caussâ Lugduni habita, celeberrimâ vrbe Gallia-

Oratio Claudij.

Galliarum, & in æs incisa. Tabula manet illicò etiam nunc; & dignum lectu exemplar eius, quod, exscriptorum fide, proponam. Præsertim quia multa in eo ad Taciti lucem.

Tius fragmentum Lugduni.

Omnia P.C. quæ nũc vetustissima creduntur, noua fuêre. Inueterascet hoc quoque, & quod nunc exemplis tuemur, inter exempla erit.] Pulchram & acutâ sententiâ reperio à Synesio Cyrenensi Episcopo, haud disparibus sanè verbis, expressam in epistolâ LVII. πολλὰ τ̃ ἀρτίως ὁ χρόνῳ ἐξεῦρε, καὶ διορθώσεται. ἔχ ἅπαξ τ̃ πρὸς παραδείγματος γίνη, καὶ τ̃ ῥυθμίσαν ἕκαστον ἔχειν ἔχει. ἡμεῖς ἔχειν ἀμείνω θεσμὸν βελτίονι. Vetò: *Multas rerum vtilium tempus inuenit, aut correxit. Non omnia ad exemplar fiunt, & singula quæ facta sunt, initium semel habuerunt. Demus & nos principium meliori consuetudini.*

Synesii dictum simile.

PAGINA PRIMA.

MAE RERVM NOSTR. ..... BQVIDEM. PRIMAM. OMNIVM. ILLAM. COGITATIONEM. HOMINVM. QVAM. MAXIME. PRIMAM. OCCVRSVRAM. MIHI. PROVIDEO. DEPRECOR. NE. QVASI. NOVAM. ISTAM. REM. INTRODVCI. EXHORRESCATIS. SED. ILLA. TOTIVS. COGITETIS. QVAM. MVLTA. IN. HAC. CIVITATE. NOVATA. SINT. ET. QVIDEM. STATIM. AB. ORIGINE. VRBIS. NOSTRAE. IN. QVOD. FORMAS. STATVSQVE. RES. P. NOSTRA. DIDVCTA. SIT. QVONDAM. REGES. HANC. TENVERE. VRBEM. NE. TAMEN. DOMESTICIS. SVCCESSORIBVS. EAM. TRADERE. CONTIGIT. SVPERVENERE. ALIENI. ET. QVIDAM. EXTERNI. VT NVMA. ROMVLO. SVCCESSERIT. EX. SABINIS. VENIENS. VICINVS. QVIDEM. SED. LVNG. EXTERNVS, VT. ANCO. MARCIO. PRISCVS, TAR-

QVINIVS. PROPTER. TEMERATVM. SANGVINEM. QVOD. PATRE. DEMARATO. CORINTHIO. NATVS. ERAT. ET. TARQVINIENSI. MATRE. GENEROSA. SED. INOPI. VT. QVAE. TALI. MARITO. NEGESSE. HABVERIT. SVCCVMBERE. CVM. DOMI. REPELLERETVR. A. GERENDIS. HONORIBVS. POSTQVAM. ROMAM. MIGRAVIT. REGNVM. ADEPTVS. EST. Hvic. QVOQVE. ET. FILIO. NEPOTIVE, EIVS. NAM. ET. HOC. INTER. AVCTORES. DISCREPAT. INCERTVS. SERVIVS. TVLLIVS. SI. NOSTROS. SEQVIMVR. CAPTIVA. NATVS. OCRESIA. SI. TVSCOS. CAELI. QVONDAM. VIVENNAE. SODALIS. FIDELISSIMVS. OMNISQVE. EIVS. CASVS. COMES. POSTQVAM. VARIA. FORTVNA. EXACTVS. CVM. OMNIBVS. RELIQVIS. CAELIANI. EXERCITVS. ETRVRIA, EXCESSIT. MONTEM. CAELIVM. OCCVPAVIT. ET. A. DVCE. SVO. CAELIO. ITA. APPELLITATVS. MVTATOQVE. NOMINE. NAM. TVSCE. MASTARNA. EI. NOMEN. ERAT. ITA. APPELLATVS. EST. VT. DIXI. ET. REGNVM. SVMMA. CVM. REI. P. VTILITATE. OPTINVIT. Deinde. POSTQVAM. TARQVINI. SVPERBI. MORES. INVISI. CIVITATI. NOSTRAE. ESSE. COEPERVNT. QVA. IPSIVS. QVA. FILIORVM. EIVS. NEMPE. PERTAESVM. EST. MENTES. REGNI. ET. AD. CONSVLES. ANNVOS. MAGISTRATVS. ADMINISTRATIO. REIP. TRANSLATA. EST.

QVID. NVNC. COMMEMOREM. DICTATVRAE. HOC. IPSO. CONSVLARI. IMPERIVM. VALENTIVS. REPERTVM. APVD. MAIORES. NOSTROS. QVO. IN. ASPERIORIBVS. BELLIS. AVT. IN. CIVILI.

CIVILI. MOTV. DIFFICILIORE. VTERENTVR. AVT. IN. AVXILIVM. PLEBIS. CREATOS. TRIBVNOS. PLEBEI. QVID. A. CONSVLIBVS. AD. DECEMVIROS. TRANSLATVM. IMPERIVM. SOLVTOQVE. POSTEA. DECEMVIRALI. REGNO. AD. CONSVLES. RVRSVS. REDITVM. QVID. IMP..... VRIS. DISTRIBVTVM. CONSVLARE. IMPERIVM. TRIBVNOSQVE. MILITVM. CONSVLARI. IMPERIO. APPELLATOS. QVI. SENI. ET. SAEPE. OCTONI. CREARENTVR. QVID. COMMVNICATOS. POSTREMO. CVM. PLEBE. HONORES. NON. IMPERI. SOLVM. SED. SACERDOTIORVM. QVOQVE. IAM. SI. NARREM. BELLA. A. QVIBVS. COEPERINT. MAIORES. NOSTRI. ET. QVO. PROCESSERIMVS. VEREOR. NE. NIMIO. INSOLENTIOR. ESSE. VIDEAR. ET. QVAESISSE. IACTATIONEM. GLORIAE. PROLATI. IMPERI. VLTRA. OCEANVM. SED. ILLOC. POTIVS. REVERTAR. CIVITATEM.

PAGINA SECVNDA.

..... SANE. ..... NOVO. ..... DIVVS. AVG. ..... NO. ..... LVS. ET. PATRVVS. TI. CAESAR. OMNEM. FLOREM. VBIQVE. COLONIARVM. AC. MVNICIPIORVM. BONORVM. SCILICET. VIRORVM. ET. LOCVPLETIVM. IN. HAC. CVRIA. ESSE. VOLVIT. QVID. ERGO. NON. ITALICVS. SENATOR. PROVINCIALI. POTIOR? EST. IAM. VOBIS. CVM. HANC. PARTEM. CENSVRAE. MEAE. APPROBARE. COEPERO. QVID. DE EA. RE. SENTIAM.

REBVS. OSTENDAM. SED. NE. PROVINCIALES. QVIDEM. SI. MODO. ORNARE. CVRIAM. POTERINT, RECIPIENDOS. PVTO.

ORNATISSIMA. ECCE. COLONIA. VALENTISSIMAQVE. VIENNIENSIVM. QVAM. LONGO. IAM. TEMPORE. SENATORES. HVIC. CVRIAE. CONFERT. EX. QVA. COLONIA. INTER. PAVCOS. EQVESTRIS. ORDINIS. ORNAMENTVM. L. VESTINVM. FAMILIARISSIME. DILIGO. ET. HODIEQVE. IN. REBVS. MEIS. DETINEO. CVIVS. LIBERI. FRVANTVR. QVAESO. PRIMO. SACERDOTIORVM. GRADV. POST. MODO. CVM. ANNIS. PROMOTVRI. DIGNITATIS. SVAE. INCREMENTA. VT. DIRVM. NOMEN. LATRONIS. TACEAM. ET. ODI. ILLVD. PALESTRICVM. PRODIGIVM. QVOD. ANTE. IN. DOMVM. CONSVLATVM. INTVLIT, QVAM. COLONIA. SVA. SOLIDVM. CIVITATIS. ROMANAE. BENEFICIVM. CONSECVTA. EST. IDEM. DE. FRATRE. EIVS. POSSVM. DICERE. MISERABILI. QVIDEM. INDIGNISSIMOQVE. HOC. CASV. VT. VOBIS. VTILIS. SENATOR. ESSE. NON. POSSIT.

TEMPVS. EST. IAM. TI. CAESAR. GERMANICE. DETEGERE. TE. PATRIBVS CONSCRIPTIS. QVO, TENDAT. ORATIO. TVA. IAM. ENIM. AD. EXTREMOS. FINES. GALLIAE. NARBONENSIS. VENISTI.

TOT. ECCE. INSIGNES. IVVENES. QVOT. INTVEOR. NON. MAGIS. SVNT. PAENITENDI. SENATORES. QVAM. PAENITET. PERSICVM. NOBILISSIMVM. VIRVM. AMICVM. MEVM. INTER. IMAGINES. MAIORVM. SVORVM. ALLOBROGICI.

NOMEN.

NOMEN. LEGERE. QVOD. SI. HAEC. ITA. ESSE. CONSENTITIS. QVID. VLTRA. DESIDERATIS. QVAM. VT. VOBIS. DIGITO. DEMONSTREM. SOLVM. IPSVM. VLTRA. FINES. PROVINCIAE. NARBONENSIS. IAM. VOBIS. SENATORES. MITTERE. QVANDO. EX. LVGDVNO. HABERE. NOS. NOSTRI. ORDINIS. VIROS. NON. PAENITET. TIMIDE. QVIDEM. P. C. EGRESSVS. ADSVETOS. FAMILIARESQVE. VOBIS. PROVINCIARVM. TERMINOS. SVM. SED. DESTRICTE. IAM. COMATAE. GALLIAE. CAVSA. AGENDA. EST. IN. QVA. SI. QVIS. HOC. INTVETVR. QVOD. BELLO. PER. DECEM. ANNOS. EXERCVERVNT. DIVOM. IVLIVM. IDEM. OPPONAT. CENTVM. ANNORVM. IMMOBILEM. FIDEM. OBSEQVIVMQVE. MVLTIS. TREPIDIS. REBVS. NOSTRIS. PLVSQVAM. EXPERTVM. ILLI. PATRI. MEO. DRVSO. GERMANIAM. SVBIGENTI. TVTAM. QVIETE. SVA. SECVRAMQVE. A. TERGO. PACEM. PRAESTITERVNT. ET. QVIDEM. CVM. AD. CENSVS. NOVO. TVM. OPERE. ET. INADSVETO. GALLIIS. AD. BELLVM AVOCATVS. ESSET. QVOD. OPVS. QVAM. ARDVVM. SIT. NOBIS. NVNC. CVM. MAXIME. QVAMVIS. NIHIL. VLTRA. QVAM. VT. PVBLICE. NOTAE. SINT. FACVLTATES. NOSTRAE. EXQVIRATVR. NIMIS. MAGNO. EXPERIMENTO. COGNOSCIMVS.

Libertinorum filiis magistratus mandari.] Hoc illud est quod Suetonius notat in Claudio: *Appium Cæcum Censorem, proauctorem generis sui, libertinorum filios in Senatum allegisse docuit: ignarus temporibus Appij, & deinceps aliquandiu libertinos dictos, non ipsos qui manumitterentur, sed ingenuos ex his procreatos.* Et notat verè. Nam libertorum filij adeò à curiâ remoti temporibus priscis, Pag. 230. Libertinorum filij. Libertini à militiâ remoti.

ſcis, vt nec in militiam ſint admiſſi. & bello Italico libertini primùm militare cœperunt, vt notat Epitome Liuiana LXXIII.

Libertini primùm à Cæſare in Senatum lecti.

Non vt plerique falluntur recens.] Non herclè antiquius, quàm à Cæſare. Primus ille libertorum filios allegit in Senatum, & magiſtratu ornauit. Dio XLIII. καὶ παμπληθεῖς μὲν ἐπὶ τὴν γερουσίαν, μηδὲν διακρίνων, μήτ' εἴ τις στρατιώτης, μήτ' εἴ τις ἀπελευθέρου παῖς ἦν, ἐσέγραψεν: id eſt, *Multos in Senatum allêgit, nihil diiudicans vtrū quis miles eſſet, vtrúmve filius liberti.*

Pag. 231.

AEdui fratres Romanorum.

Quia ſoli Gallorum fraternitatis nomen cum populo Rom. vſurpant.] In Panegyrico Flauienſium nomine apud Conſtantinum dicto: *Quanam igitur gens toto orbe terrarum in amore Romani nominis Æduis ſe poſtulet anteponi? qui primi omnium inter illas immanes & barbaras Galliæ gentes plurimis Senatuſconſultis fratres populi Ro. appellati ſunt: & cùm à ceteris Rhodano ad Rhenum vſque populis ne pax quidem poſſet niſi ſuſpecta ſperari, ſoli conſanguinitatis nomine gloriati ſunt.* Et poſteà: *Imputanêreſe origine fabulosâ in Siciliâ Mamertini, in Aſiâ Ilienſes: ſoli Ædui non metu territi, non adulatione compulſi, ſed ingenuâ & ſimplici caritate fratres populi Rom. crediti ſunt.* Bene ait, crediti. Neque enim aliunde, vt credo, fratres, quàm ex ſermone communi Gallorum Germanorumque, quo fideles ſocij, fratres amicique dicuntur. non quia ab Iliaco ſanguine, vt ſuggerunt quidam. Sed quod Tacitus dicit ſolos Æduos id nomen vſurpaſſe: repugnat Lucanus, qui tribuit etiam Aruernis:

Cauſſa eius appellationis.

Etiam Aruernis fratres dicti: qui AEduis vicini.

Et docilis rector monſtrati Belga couini,
Aruernique auſi Latio ſe fingere fratres
Sanguine ab Iliaco populi.

Et Bataui.

Et lapis antiquus, qui Batauis. GENS. BATAVORVM. AMICI. ET. FRATRES. ROM. IMP. quæ inſcriptio eruta armentario Britannico, ad oſtium veteris Rheni. Tamen Diodorus etiam pro Tacito, libro V. Ἡ γαλατία κατοικεῖται μὲν ὑπὸ πολλῶν ἐθνῶν διαφόρων τοῖς μεγέθεσι. ὧν ἐστιν ἓν πρὸς ῥωμαίους ἔχον συγγένειαν παλαιὰν καὶ φιλίαν, τὴν μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων διαμένουσαν.

Vetuſtiſſimum quemque è Senatu.] Aliud Patricij, aliud Senatores. Senatores multi è plebe, vt ſeptuennibus pue-

ris no-

ris notum. Claudius igitur, ne extingui, & intermori patriciorum familias pateretur, antiquissimum quemque è plebeis Senatoribus rettulit in patres. Dico antiquissimum; siue ætatis ratione, seu potius temporis, quo in Senatu fuit. Hæc clara Taciti mens. At vir iuris & antiquitatis consultus, quasi in Cimmerios delatus esset, ita hîc cæcutit. Vertit se in omnes formas, & tandem definit scribendum esse: *vetustissimum quemque è se natum.* Sapis lector, & non rides?

Plebei Senatores in patres adscripti.

Romulus maiorum, & L. Brutus minorum gentium.] Tacitus sensisse videtur omnes patricios qui à regibus lecti (plures enim reges post Romulum legerûnt) Maiores fuisse: qui à Bruto, Minores. Liuius tamen & alij, contrà. cuius rei confusam veritatem vide apud Onufrium in Fastis, quem non exscribo. Sed Tacito, vt opinor, auctores sui. Lud. Viues tamen, patrum æuo doctrinâ celebri, verbis aliquot insertis hîc legebat: *Romulus maiorum gentium, L. Tarquinius minorum, Brutus conscriptorum appellauerant.* cuius epistolam eâ super re publicauit amicus meus dum vixit G. Canterus in Nouis suis. At mihi nondum animus adsentiendi: nec tibi quidem, si cum iudicio excusseris, quæ Onufrius per satyram & confusè, vt solet, collêgit.

Maiorũ gentium patres.

Lud. Viuis audax correctio.

Augustus lege Saniâ sublegêre.] Ille idem Viues scribit, *Seruiâ.* Ius & mos Belgæ, dissentiendi ab Ibero. *Saniâ* enim vera lectio. Colligo ex Dione L I I. qui hunc patriciorum dilectum confert in annum vrbis DCCXXV. *τό τε τῶν εὐπατριδῶν γένος*, inquit, *συνεπλήρωσε, τῆς βουλῆς οἱ δῆθεν ἐπιτρεψάσης τοῦτο ποιῆσαι.* id est: *Patriciorum numerum impleuit; Senatu scilicet id ei iubente.* Ex quo vides S C. aliquod fuisse eius rei, siue legem. Legibus nomina à consulibus: & consul suffectus prioris anni, L. SÆNIVS. in monumentis. Vertranium ergo, qui *Sentiam* reposuit, non audiemus.

Sænia lex.

Mitem & recens repertam quandam rationem.] Repertam ab Augusto. Habes in Dione lib. L I I. in extremo.

Ex seueritate priscâ.] Alucinor, aut scribendum voce additâ: *Haud ex seueritate.* Sententiam eam esse, id mihi certum.

Vox Tacito inserta.

Ius exeundi ordinis.] Solos Ciliciæ abite nebulones.

Enimuerò

Exuere ordinem. Enimuerò Latinitas scribi vult, *ordine.* aut potius, *exuendi ordinis.* Ita libro III. *Piso exutâ dignitate in decem annos relegatur.*

Pag. 232. *Censa sunt ciuium* LXIX. *centena*, & LXIIII. *millia.*] Conuenit cum Cassiodori ratione sexaginta nouem centena millia exprimentis. cum libris haud planè conuenit. è quibus Vatic. ille fidus exprimere videtur *quinquaginta octo centena & octoginta quattuor millia &* LXXII. Nec miremur de granditate numeri: cùm iam tunc sub Augusto (nondum tot populis in ciuitatem acceptis) censa reperiam *quadragies centena millia.* Lapidis inscriptio quam obtrudunt, TEMPORIBVS CLAVDII TIBERII FACTA HOMINVM ARMIGERVM OSTENSIONE IN ROMA SEPTIESDECIES CENTENA MILLIA LXXXVII. parum vera aut fida mihi est. & tamen cùm de his saltem qui arma ferrent agat, nihil nobis obstat.

Numerus scêsitorum.

Lapis falsus.

Gnome ad vitâ pulchra & acuta. *Nomen matrimonij concupiuit, ob magnitudinem infamia: cuius apud prodigos nouissima voluptas est.*] Elegantissima gnome. cuius acumen non cepit Ferretus. Explicat vnus Seneca epist. CXXIII. *Nolunt solita peccare, quibus peccandi præmium infamia est.* vbi tamen malè, & præter reliquum iudicium, Pincianus, *in famâ est*, legi voluit. Ita autem est. hominibus perditis & ad flagitia proiectis, ipsa infamia voluptas est. Audi Valerium Maximum, de Polemone, lib. VI. cap. De mutatione morum: *Perdita luxuria Athenis adolescens Polemo, neque illecebris tantùm sed ipsâ infamiâ gaudens.* Vbi addo voculam è libro veteri, *neque illecebris eius tantùm*: sententiâ omnino volente.

Valerio obiter integritas.

Castorum ædes Ostiæ. *Sacrificij gratiâ Hostiam proficiscetur.*] Imò rei frumentariæ gratiâ, ait Dio: pellicum causâ, Victor. Sed sacrificium credo à Claudio institutum rei frumentariæ causâ, in Castorum æde. Id enim numen ibi cultum, ventorum marisque causâ. Ita lego apud Ammianum lib. XIX. in summâ inopiâ frumenti, Tertullum qui Præf. annonæ, *apud Ostiam in ade Castorum sacrificasse, tranquillitatémque mare molliuisse.* Id sacrum perpetuum fuit, & suspicor à Claudio institutum, qui portum illum celebrem & farum Ostiæ exstruxit. Celebrabatur solemni quadam

Sacrum illis annuum.

quadam lætitiâ, mense Maio: ideoque post-sæculo Maiuma dictum. Suidas: Μαϊουμᾶς. πανήγυρις ἐγένετο ἐν τῇ Ῥώμῃ κατὰ τὸν Μαίον μῆνα, τὴν παράλιον καταλαμβάνοντες πόλιν τὴν λεγομένην Ὀστίαν, οἱ τὰ πρῶτα τῆς πόλεως τελοῦντες ἡδυπαθεῖν ἠνείχοντο ἐν τοῖς θαλαττίοις ὕδασιν, ἀλλήλους ἐμβάλλοντες. Iulianus Cæsar in Antiochicô: ὑμῶν δὲ ἕκαστος ἰδίᾳ μὲν εἰς τὰ δεῖπνα καὶ τὰς ἑορτὰς τοῦ Μαϊουμᾶ χρήματα ἀπολέσαντες, ὑπὲρ δ' ὑμῶν αὐτῶν καὶ τῆς σωτηρίας τῆς πόλεως οὐδεὶς θύει. Nec aliud intellexit Æthicus in Cosmographiâ: *Tiberis insulam facit inter portam vrbis & Ostiam ciuitatem, vbi populus Rom. cum vrbis Præfecto vel Consule, Castorum celebrandorum caussâ egreditur, solemnitate iucundâ.* Vbi vides Castorum solemne, & Maiumam, idem esse. Hanc originem Maiumæ nec inscitam, nec alienam à vero puto. Maiuma post ea dictum.

Exhibitis qui obsignarent, velut suscipiendorum liberorum caussâ.] Ea formula in nuptiis legitimis solemnis, ad coniugij verum finem. *Nec enim ob aliud*, ait Augustinus, *femina nubit, quàm, vt mater fiat.* vnde & matrimonium ominis caussâ dictum. Ideò Græci definiunt, γάμον, σύνοδον ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς κατὰ νόμον, ἐπὶ γνησίων τεκνῶν σπορᾷ. Et pulchrè Menander apud Clementem: Matrimonij etymon. Definitio nuptiarum.

Παίδων σπόρᾳ τῶν γνησίων δίδωμι σοὶ
Γε τὴν ἐμαυτοῦ θυγατέρα.

Et Augustus senile quoddam coniugium iniustum pronuntiauit, *quoniam non quærendorum liberûm caussâ initum*, ait Valerius lib. VII. cap. VII. In ipsis autem tabulis ea verba solita exprimi. Augustin. lib. XIV. De ciuit. *Quid concubitus coniugalis, qui secundùm matrimonialium præscripta tabularum, procreandorum fit caussâ liberorum?* Adde & Sueton. Iul. cap. LI.

Subisse, sacrificasse.] Verbum *subisse*, corruptum iudico. Fortean, *nupsisse*, id est, solemni luteo flammeo, qui mos nouis nuptiis, faciem velasse. Scripsi & sensi ita olim. at nunc delibero etiam atque etiam, & ambigo an subeundi verbum non hic germanum & inter legitima nuptiarum. Quinctilianus suspicionem facit in sermone Declamationis CCXLVII. *Dicit pars diuersa. non fuisti vxor. non subsisti cum illo.* Legerim, *non subiisti.* Et subitionem hanc intellegam, siue cùm deducta subiret mariti domum: siue de Iugo. modò is ritus tamen satis certus.

Discu-

Sponsa in mariti gremio.

Discubitum inter conuiuas.] Et quidem formâ nuptiali: quæ volebat vt noua nupta in gremio mariti iaceret. Morem eum exprimit Iuuenalis:

——*ingens*
Cana, sed & gremio iacuit noua nupta mariti.

quasi ecce id inter solemnia nuptiarum. Appuleius de nuptiis Psyches: *Accumbebat summum thorum maritus, Psychen gremio suo complexus.* Ideò rectè in Catullo,

Catulli lectio firmata.

Adspice intus vt accubans
Vir tuus Tyrio in thoro
Totus immineat tibi.

Nec rectè magnus ille censor, quem vnum æmulor mirorque, *Adspice intus*, emendauit. Intusne in illo genialí suo epulo maritus? imò Summus, vel Appuleio teste. Intus accubare, vt intus canere. Interior autem maritus, respectu sponsæ ad quam hîc sermo. Siquid tamen mutandum, legerim, *vnctus*. qui mos Romanis in omni conuiuio solemni.

Interior maritus, quo sensu.

Pag. 233. Desperatus locus.

Dum industria cubiculum principis.] Regem olim feci, qui emendasset hunc locum. itaque concursum à multis ad coronâ, & non vnus mihi indicauit scribendum: *Dum histrio cubiculo Principis occultatur, dedecus.* verissimè intelligit enim Mnesterem illum Pantomimum, qui diu in deliciis Messalinæ. Libri scripti non longè abeunt ab hac lectione, *Dum instruo cubiculum Principis exultauero, dedecus.* Possis extrema item scribere, *cubiculo Principis exsultat, verè dedecus.*

Dignitate formæ, iuuentâ.] Ita lego, non *formâ*. Dignitas formæ propriè de viris, vti notat vetus litterator Agrætius. illud, *iuuentâ*, suspectum facit Vatic. qui refert, *Vimentis*. Ex quo Palmerius diductim legebat, *vimentis*.

Callistus libertus.

Callistus iam mihi circa mortem Cæsaris narratus.] C. Cæsaris Caligulæ: cuius necis conscius particepsque fuit hic libertus, narrante Iosepho lib. XIX. cap. 1. Scilicet autem Tacitum hoc narrasse in libris qui de Caligulâ.

Appij Silani cædes.

Appiana cadis molitor Narcissus.] Vide Sueton. cap. XXXVII. in cuius verbis, *Nec multo pòst ex composito irrumpere Appium nuntiatus, cui pridie ad id temporis vt adesset, præceptum erat: quasi planè repræsentaretur somnij fides, accersi statim, ac mori iussus est*, menda est. Quòd enim

Correctus Suetonius.

enim accersi iubetur, qui iam aderat? Non fugit Torrentium, qui ex libris legit, *arcessi*, pro accusari, vt interpretatur. Mihi, *arceri*, verum videatur: vt exclusum eum à Claudio intellegamus, nec admissum. Transcripserim etiam, *arceri, ac statim mori.* Historiam pete à Dione.

Callistus prioris quoque regiæ peritus.] Sub Caio, apud quem in gratiâ potentiaque fuit. Dio, vbi de Domitio Afro, lib. LIX. Et eleganter Seneca, epistolâ quadam: *Stare ante limen Callisti dominum suum vidi, & eum qui illi impegerat titulum, qui inter ridicula mancipia produxerat, aliis intrantibus excludi.* Sed fuit non minus magnus apud Claudium. estq. ille ipse cui Scribonius Largus medicus eius æui opus suum inscribit, & appellat C. Iulium Callistum. Callistus vilis olim mancipium.

Num Messalinam secretis minis depellerent amore Silij.] Vt'ne Messalinam ipsam adirent minantes? an vt Claudium: eiusque minis auerterent eam ab amore? Ego hæc & sequentia, *Perstitit Narcissus &c.* iuxtà cum ignarissimis intellego, & cùm penitus introspicio, video dissentanea esse, nec inter se vincta. Obscurior locus.

Duas pellices quarum is corpori.] Vatic. *corporibus.*

Cis Vectium, cis Plautium.] Emendaui præeunte Vaticano, qui habebat, *Cis Vecticis Plautio.* Et verè. Duo enim famosi in hac Messalinâ & quasi primorum ordinum adulteri, Vectius Valens & Plautius Lateranus. De Vectio, mox noster, & Plinius de Medicis: *Exortus mox est Vectius Valens adulterio Messallinæ Claudij Cæsaris nobilitatus.* Item Scribonius Largus: *Hoc medicamentum Apuleij Celsi fuit, præceptoris Valentis & nostri.* De Plautio mox, & lib. XIII. *Secutáque lenitas in Plautium Lateranum, quem ob adulterium Messallinæ ordine remotum reddidit Senatui.* At viri docti desperatam huius loci restitutionem censebant: cùm vulgò esset, *cis Vectium Plautium.* Pag. 234. Vectius Valens adulter. Plautius Lateranus.

Ne domum, seruitia, & ceteros fortunæ paratus reposceret.] Contaminatissimum locum Ferretus esse vult: qui mihi castus, purus. Inuidiosâ concessione libertus: Fruatur sanè, inquit, Silius domo tuâ, seruis, veste, & gazâ omni regiâ (nam hæc tralata ab adulterâ ad Silium, notante etiam Dione:) reddat saltem vxorem. Defensa vulgata lectio.

Rumperétque tabulas nuptiales] Ad legitimum matrimonij actum Tabulæ & signatores adhibiti. Tabulis & dos continebatur, & illa solemnis coniugij caussa, Liberum quærendorum. Iuuenalis,

Tabulæ nuptiales.

Signatæ tabulæ dictum, Feliciter.

Appuleius, *Quòd in villâ non in opido tabulæ sint consignatæ quarto & vltimo loco obiecêre.* Meminerunt non semel Iurisconsulti: & proprio huic rei libro Cl. v.* Brissonius, cuius accuratæ diligentiæ doctrinæque non à me, non ab aliis quidquam addo. Vt ergo eæ tabulæ matrimonio firmando: sic eædem ruptæ, disparando. Iuuenal.

*De ritu nupt. & iure connubior.

Tabulis ruptis matrimonium soluebatur.

—— tabulas quoque ruperat, & iam
Signabat, totâ vix hæc ego nocte redemi.

De his tabulis locum accipio, qui in priscis Glossis: λεγούσης τινὸς γυναικὸς τὴν ἐπίδοσιν τοῦ ἰδίου υἱοῦ ἀφῃρῆσθαι ἀπὸ τινὸς, αὐτόν τε υἱὸν ἴδιον εἶναι καὶ πρὸς αὐτὴν ἀνήκειν τὴν ἐπίδοσιν, ἠρνήσατο ἄλλος. ἀπεκρίθη γυνὴ, ῥωμαϊκὴν αὐτὴν γεγενῆσθαι, καὶ δέλτους μὲν γεγράφθαι, γάμους δὲ μὴ γεγονέναι. μὴ δυνηθέντος οὖν αὐτὸν ἀποδεῖξαι υἱὸν ἴδιον εἶναι περὶ οὗ ἐπράττετο: Ὁπότε μὴ εἴη σὸς υἱὸς, τὴν ἐπίδοσιν ἀπόδος. *Dicente quadam muliere congiarium filij sui ablatum esse à nescio quo, eúmque filium suum esse, & ad se pertinere congiariũ: negauit alius. Respondit mulier, Latinam se fuisse, & tabulas quidem scriptas fuisse, nuptias verò non fuisse. Cùm ergo non potuisset eum ostendere filium suum de quo agebatur, Cùm non sit tuus filius, congiarium redde.*

Primúmque rei frumentariæ Præf. Turranium.] Dixi libro I.

Lusium Getam.] Id illi verum & gentile nomen, non *Lucium*, aut *Luscium*. Duo autem hoc tempore Prætorij Præfecti, Lusius Geta & Rufus Crispinus.

Lusius Geta Præf.

Quibus fatentibus.] Libri scripti *tacentibus.*

Adulto Autumno simulacrum Vindemiæ per domum celebrabat.] Adulto Autumno, id est mense Octobri: Itaque etiam in Horologio veteri Romæ signatum eo mense, VINDEMIÆ SACRVM LIBERO. Et persuasum mihi non aliud esse hoc Vindemiale festum, quàm sacra Liberi quæ C. Cæsar primus Romæ celebrauit. Seruius ad eos versus, *Daphnis & Armenias, &c. Hoc*, inquit, *apertè ad Cæsarem pertinet, quem constat primùm sacra*

Adultus Autumnus.

Vindemiæ festum. Siue Liberalia: quæ Cæsar instituit.

Liberi

Liberi patris transtulisse Romam. Ideò nummus percussus Cæsari, in cuius parte C. VIBIVS. RVFVS. & impressa ara cui persona histrionia imposita, item thyrsus, & tigris adiuncta; ad memoriam non dubiè huius rei. Lampridius in Eligabalo: *Cùm ad Vindemiam vocasset amicos nobiles, & ad corbes sedisset, grauissimum quemque percontari cœpit an esset promptus in Venerem: posteaquam senes vidit erubescere, contulit se ad iuuenes à quibus cùm audiret ætati congrua, gaudere cœpit, & dicere verè liberam* (emendo, *Liberi.* in eo enim lusum, quasi ea libertas vindemialis digna verè libero deo) *vindemiam esse, quam sic celebrarent. Ferunt multi ab ipso primum repertum, vt in Vindemiarum festo multa in dominos iocularia & audientibus dominis dicerentur.* Capitolinus in M. Antonino: *Vindemias priuato modo cum amicis agebat.* Videturque ritus posteà Imperij fuisse, vt Princeps extra vrbem, dies áliquot lasciuiret & vacaret huic Vindemiali festo. Paullus Diaconus lib. III. de gestis Longobard. cap. VI.* *Procedente itaque Tiberio ad villam, vt iuxta ritum Imperialem triginta dies ad Vindemiam iocundaretur, Sophia vocatum ad se Iustinianum voluit ad imperium sublimare.* Idem festum, Magnam coronam dictum esse, suspicor ex Tertulliani his verbis: *Sed & aliâs Liberum principem coronæ planè laureæ etiam vulgus agnoscit, cùm dies in illum solemnes Magnam appellat coronam.* Alia ab hoc festo, ne erres, Liberalia: quæ antiquæ liberæque reip. & incidebant in XV. Kal. Apriles. De queis Varro lib. V. & Kalendarium Romanum.

Lampridius correctus. Iocularia dicta & facta in hoc festo.

*Eadem verba in Reginonis Chron. lib. I.

Magna corona.

Alia Liberalia.

Ipsa crine fluxo, thyrsum quatiens iuxtáque Silius hederâ vinctus, gerere cothurnos.] Eodem habitu Antonium depingit Velleius, qui Liberum se ferebat: *Cùm Liberum patrem appellari se iussisset, cùm redimitus hederâ, coronáque velatus aureâ, & thyrsum tenens, cothurnísque succinctus curru velut Liber pater vectus esset Alexandriæ.* De cothurnis, etiam Virgil. ——*nudatáque musto*

Tinge nouo mecum direptis crura cothurnis.

De thyrso, præter alios Iustinus: ὥσπερ αἱ βάκχαι διὰ σχήματος εἰρηνικοῦ τὰς λόγχας ἐν τοῖς θύρσοις περιφέρουσιν. id est, *Veluti Bacchæ per speciem habitúmque pacis lanceas in thyrsis circumferunt.* Vide & Plinium XVI. cap. XXXIIII.

Habitus Liberi patris.

Cothurni.

Thyrsus.

Pyrrhica saltatio.

Athenæus eiusmodi Bacchi insignia in Pyrrhicâ saltatione recepta fuisse ostendit lib. XIII. ἡ δὲ καθ' ἡμᾶς πυρρίχη Διονυσιακή τις εἶναι δοκεῖ, ἐπιεικεστέρα οὖσα τῆς ἀρχαίας. ἔχουσι γὰρ οἱ ὀρχόμενοι θύρσους ἀντὶ δοράτων, προίενται δὲ ἐπ' ἀλλήλους καὶ νάρθηκας, καὶ λαμπάδας φέρουσιν. ὀρχοῦνται δὲ τὰ περὶ τὸν Διόνυσον καὶ τὰ περὶ τοὺς Ινδοὺς, καὶ τὰ περὶ τὸν Πενθέα. Quæ verba lucem dare volo iis quæ hîc præcedunt, *femina pellibus accincta assultabant, velut sacrificantes vel insanientes Baccha.*

Lucilliana prædia.

Lucullianos in hortos.] De quibus initio huius libri. Tamen & Luciliana prædia reperio, & hîc in manuss. constanter hortos Lucilianos. Lapis Romæ:

D. M.
CRESCENTI S. NEPOTI. FORTVNATI.
CÆSARIS. N. SER. EXACTORIS.
PRÆDIORVM. LVCILIANORVM.

Pag. 235.

Vehiculo quo purgamenta hortorum eripiuntur.] Siue, *excipiuntur.*

Cæcina Largus

P. Largo Cæcinâ.] Fratre, opinor, C. Cæcinæ Largi, qui Consul cum Claudio fuit, anno vrbis DCCXCV. & in consulatu interfectus. Quem intellegit Asconius, in Pro M. Scauro: *Scauri domum possidet nunc Longus Cæcina, qui consul fuit cum Claudio.* scribe, *Largus.* & disce hinc quæ Asconij certa ætas.

Asconius correctus.

In eodem gestamine.] Id est, gestatoriâ sellâ. quæ à Claudio deducta in vulgi vsum, vt* docui. Sic libro XIV. *Gestamine Baulos peruectam.* Appâret tamen in vno gestamine plures sellas fuisse, vt hîc vides in Narcisso, qui eodem gestamine sellam poscit sumitque.

*In Electis.

Pag. 236.

Imagines in atrio.

Silius dānatus à Tiberio.

In vestibulo effigiem patris Silij consulto Senatus abolitam demonstrat.] In atrio siue in vestibulo ædium, imagines maiorum: vti hîc Silij patris. Sed enim Silius Legatus olim inferioris Germaniæ damnatus crimine maiestatis cum vxore Sosiâ Gallâ, vt lib. IV. narratum: ideoque & imagines abolitæ, quas tamen filius restituerat. Criminatur ergo id libertus.

Quidquid habitum Neronibus.] Lege, *auitum*: quod monuit me Ic. Claudius Chiffletius.

Custodem Silio ac Messallinæ datum.] Quis dedit Silio custodem? Claudiúsne, qui omnium ignarus? Logi.

In Vat.

In Vat. est, *Custodem Messallina dat.* alienâ deinde manu adpictum, *ac Silio.* Lego igitur: *Custodem Messallina datum.* vel etiam: *custodem à Silio Messallina datum.* Alterum quidem verum est, vt hic Titius siue à Claudio adpositus vxori custos; siue à Silio, vt amicæ. Vtrumque enim solens Romanis. De maritis, Tibullus, *Ipse malus docui, quo posset ludere pacto Custodes.* De amatoribus, Propertius, *Quos igitur tibi custodes, qua limina ponam?* Misellus ille custos! cui id monstrum commissum, quod non Argus cum Mercurio custodisset. Vertranius inexplicabilem locum censet, nisi custodem pro exactore interpretemur, scilicet qui mortis pœnas exigat. Verum merumque somnium. Custodes olim vxoribus adpositi. Et amicis.

Indicium offerentem Vectium Valentem & confessum.] Bene confessum. Nam Indicium, ait in Eunucho Donatus, propriè est ius qui vnà peccauerit. Asconius ad illud Ciceronis: *Quapropter si indicium tibi postulas dari.* ait: *Index est, qui facinoris, cuius ipse est conscius, latebras indicat, impunitate propositâ.* Quæ tamen impunitas circumscripta est: quia, vt idem notat, *Certa sunt in quibus impunitas indici datur, vt in causâ proditionis, maiestatis, & siquid huiusmodi.* Indicium, & ex eo impunitas.

Saufelium Trogum.] Vatic. *Saufelium.* Scribo, *Saufferium,* & induxit librarios illud I. longiusculum, vt L. scriberent. Horum omnium mentio Senecæ in Menippæâ de Claudij morte. vbi tamen disiunctim scribe *M. Heluius, Trogus.* Qui hic etiam Traulus, malè fortasse in Senecâ, *Sex. Trallus.* Saufeius Trogus.

Decius quoque Calpurnianus.] Scripti libri, *Deorius.* Puto, *Decrius.* quod nomen & infrà inuenies.

Reminiscereturvocis, quâ se obnoxium iussis Messallinæ dedisset.] Commentum feminæ lepidum. Mimum istum deperibat Messallina. solicitat. Ille tergiuersari, metuere Imperatorem. Quid ergo si maritus ipse iubeat? inquit. Et cum marito egit, quasi operâ Mnesteris aliquâ in re illi vsus. Ille vocatum mimum malè accipit, iubet in omnibus vxori obediat pareatque. Paruit. & id iussum valere sibi nunc vult ad veniam obtinendam & vitam. Dio LX. Lepidū Messallinæ factū

Ob patrui egregium meritum.] A. Plautij, suspicor, qui Britanniam Claudio subegit. Pag. 237.

Tanquam in illo cœtu passus multebria.] Simile illorum inuentum in Suetonij Domitiano cap. x. *Qui se quo facilius expertes culpæ ostenderent, impudicos probauerant.* Dij deæque istos, non corpore non animo viros. Adeò turpior omni morte hæc fuga mortis.

Quæ mater Messallinæ.

Assidente matre Lepidâ] Quænam hæc Lepida? Ego verò repperisse me censeo famosæ feminæ (Messallinam dico) stirpem & matrem. Suetonius scribit: *Post has Valeriam Messallinam Barbati Messallæ consobrini sui filiam in matrimonium accepit.* vbi dissimulant interpretes, quomodo hic Valerius Claudio consobrinus. Dicam ego. Ex L. Domitio & maiore Antoniâ natus est Cn. Domitius pater Neronis principis, & item Lepida amita eiusdem, de quâ* infrà. Hæc Lepida, est illa ipsa quæ nupta Valerio Messallæ, & quæ hic Messallinæ dicta mater. At Claudius natus ex Druso & minore Antoniâ, vti clarum. Stemma istud:

Claud. cap. XXVI.

Suetonio noua lux.

* Lib. XII.

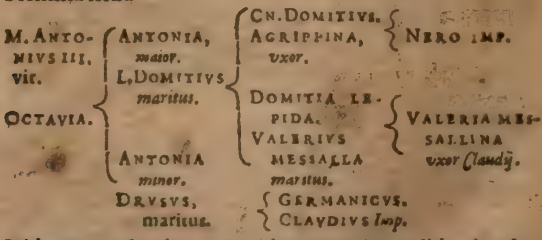

Lepida consobrina Claudij.

Vides ergo Claudiũ & Lepidam Domitiam (id enim duplex illi nomen fuisse alibi ostendo) verè consobrinos. Atq. hac ratione fortè maritũ ipsum Lepidæ, Suetonius dixerit Claudij consobrinum. Tamen tutius putarim legi, *Barbati Messallæ & consobrinæ suæ filiam.* Sententia quidem non alia est: & hæc Lepida Neronis amita, Messallinæ mater.

Fortean mutanda in Suetonio lectio.

Morte decus quærendum.] Placet, *morti* vt in Veneto.

Ictu Tribuni transfigitur.] Malim *transfigitur.*

Pag. 238.

Leuissimum fastigij eius.] Hæc cum lineis postumis, corrupta, hiulca. nec iuuant aut discrepant libri, nisi quòd, *Tristitiis inultis*, nõ Flagitiis, vti substituisse fatetur Rhenanus. Ego ab eiusmodi vlceribus sanãdis, sani hominis censeo abstinere manum. Nam sine librorum ope, irrita abierit vel Hygia ipsa.

AD

AD LIB. XII.

ANNALIVM.

LOLLIAM *Paullinam M. Lollij consularis filiam.*] Non prisci illius Lollij, qui moderator C. Cæsari datus, ne erres: sed filij eius. qui tamen quando consul fuerit, ignoro. Tempora suadent, & clarissimè Plinius lib. I x. cap. x x x v. qui hanc Lolliam Paullinam neptem illius Lollij appellat. Pag. 239. Lollia, neptis M. Lollij, qui sub Augusto.

Et familia Claudia, qua posteros coniungeret.] Expediri sententia potest: tamen mauelim scribi, *& familia Claudia. quin posteros coniungeret.* vt quasi hortantis ea sint liberti. In aliam sententiam mutata lectio.

Iuuenémque & alia clarum, insigni triumphalium.] Ita diserte Vatic. vereque. Transmarina forma sermonis est, νεανίσκον τὰ ἄλλα λαμπρὸν, crebrumque apud Latinos, Homo cetera bonus, & similia: in Agellio, Homo pleraque non indiligens. Pag. 240. Alia clarus.

Vitellius nomine Censoris seruiles fallacias obtegens.] Dubitaui ne prisco verbo scrib. *seruiles pellacias.* Apud Lucretium scriptum: Pellacia.

Subdola cùm ridet placidi pellacia ponti.

& conuenientior huic sententiæ visa ea vox. Non enim tam fraudes erant, quam adulationes humiles & demissæ ad pelliciendam parandamque gratiam Agrippinæ, vt addit noster.

Fratrisque non incestum, sed incustoditum amorem.] Vatic. *fratrúmque.* quod probo. In reliquâ scripturâ pendeo animi. Vulgatam si ferimus: sententiam esse volo, Tractum in crimen esse non amorem incestum inter fratrem sororemque. sed tantùm incustoditum. id est, amorem parum cautum circumspectumque, & qui sine crimine, rapi tamen in crimen potuerit. Simillimum illud Plinij è lib. VI. epistolar. *Tutus sum Iulium Bassum, vt incustoditum nimis & incautum, ita minimè malum* Siquid mutandum, legerem, *incustoditum sermonem.* E Senecâ Ideò & Seneca in Octauiâ de hoc Silano ait, *animis fidi rens.* vt emendauit in Antiq. lib. I. cap. x I v. Silani incautus amor aduersum sororem.

certè clarum non aliud verè obiectum huic Silano, quàm verba aduersus sororem nuptialia, & parum cauta. Ait in Ludo de morte Claudij: *Qui, quantum quidem in ipso fuit, damnatum incesti L. Silanum generum suum occidit. Oro propter quid? Sororem suam festiuissimam omnium puellarum, quam omnes Venerem vocarent, maluit Iunonem vocare.* ita enim restitui eum locum nuper. Sed fortasse & quasi sororius Ligur notatus Silanus fuit. cuius sententiæ puto illa Senecæ, ibidem: *Quia Romæ, inquit, mures molas lingunt, hic nobis curua corrigit.* Nam Lingere quid sit in obscenis, non ignotum: & ambigua alluſio in molarum voce, quâ etiam in vtero dictum aliquid muliebri.

Silanus caput perdidit in sorore.

Distinctio ad historiam.

Pactum inter Claudium & Agrippinam matrimonium. Iam fama, iam amore illicito.] Distinguunt libri mei, *matrimonium, iam famâ.* Et rectè. quoniam ante istos consules matrimonium pactũm. Suprà enim scriptum: *qua postquam matrimonij sui certa fuit.* Statim etiam è Farnes. scripseris, *deducta in domum patrui fratris filia.*

Quin & incestum, ac si sperneretur.] Sententiam loci censeo: Fruebantur quidem matrimonij bonis Claudius & Agrippina: at non securi. quia & incestum subesse videbatur, nondum firmatis eiusmodi nuptiis; & periculum ne populus sperneret profani principis imperium.

Pag. 241.

Ciuium & consensui.] Delenda copula. vel, quod verius, addenda vox scriptori elapsa, *ciuium & S. consensui.* id est, Senatus. Ita respondebit Claudij oratio, Vitellianæ.

Summámque reip. agi.] Scribo, *summámque rempublicam.*

Vidua iungeretur principi.] Vidua Agrippina, mortuo, sub initia imperij Claudiani, Crispo Passieno, cui post Domitium nupserat. Plinius lib. XVI. *Arborem meri eximiam ætate nostrâ adamauit Passienus Crispus bis consul, orator, Agrippinæ matrimonio & Nerone priuigno clarus.* Sueton. Nerone: *Verùm Claudio imperium adepto, non solùm paternas opes recuperauit, sed & Crispi Passieni vitrici sui hereditate ditatus est.* Tamen idem ille Passienus anteà maritus Domitiæ sororis Ænobarbi. Quod ex Quinctiliano colligas lib. V I. cap. I I. Apud Senecam de hoc eodem lib. I I I. Natural. Quæst. initio: *Crispus Passie-*

Passienus secũdus Agrippinæ maritus.

Paſſienus, quo ego nil noui acutius in omnibus rebus, maximè in diſtinguendis (omnino ſcrib. *diſtringendis*) *& curandis vitiis, ſæpe dicebat: Adulationi opus eſſe non claudere oſtium, ſed aperire, & quidem ſic quemadmodum amica ſolet. quæ ſi impulit, grata eſt: gratior, ſi effregit.* Iterum ſcribe, *ſed operire.* id eſt, leuiter obducere, opponere oſtium: ne pereat dicto ſua Venus.

Seneca correctus

* De Criſpo Paſſieno lubet paullo amplius adtexere, illuſtri cum primis viro & oratore. & maximè ea quæ Scholiaſtes vetus Iuuenalis curiosè rettulit ad verſum Satyræ IIII. *——venit & Criſpi iucunda ſenectus. Criſpus,* inquit, *municeps Viſellienſis, tirocinio ſuo, in Senatu ita cœpit:* Patres conſcripti, & tu Cæſar. propter quod ſimul oratione* (malim *orationem*, vt duplex cauſſa laudis fuerit, & Libertas & Eloquentia) *pleniſſimè à Tiberio conlaudatus, plurimas ſponte cauſſas apud * C. V. egit. pro quâ re in Baſilicâ Iuliâ eius ſtatua poſita eſt. Conſulatus duos geſſit. Vxores habuit duas, primam Domitiam, deinde Agrippinam; illam amitam, hanc matrem Neronis Cæſaris. Poſſedit bis mille ſeſtertia.* (ſcribo, *bis millies ſeſtertiûm:* quia homo prædiues, & Suetonius ait Neronem hæreditate eius ditatum.) *Omnium Principum gratiam adpetiuit, ſed præcipuè Cæſaris* (excidit nota prænominis C. id eſt, *Caij.* nam hunc intellegit) *quem iter facientem ſecutus eſt pedibus. Hic nullo audiente à Nerone interrogatus* (à Nerone? imò verò *à Caio*, in quem ſcelus hoc inceſti competiit. niſi mauis, *Hic illo audiente, à Nerone inter*: eâ mente, vt Caio præſente, à quopiam Nerone, qui adularetur fœdo Principi & ſimul huic inſidiaretur, ſit rogatus.) *Haberétne, ſicut ipſe, cum ſorore germanâ conſuetudinem? Nondum, inquit. quamtumuis decenter & cautè. ne aut negantem eum argueret, aut adſentientem ſibimet mendacio dehoneſtaret.* (corrigo, *ne aut negando eum arg. aut adſentiendo ſemet deh*). *Periit per fraudem Agrippinæ, quam heredem reliquerat, & funere publico elatus eſt.* Scita narratiuncula. quam tamen ego ad Paſſienum hunc traho, auctore eius valdè inuito. Nam ille (dormiit, an ſtertuit?) refert ad Criſpum, qui ſub Domitiano. Atqui Vibius ille nomine fuit: nec quadrant in eum re aut æuo, quæ hic dicta. Mira μετεωρία Scholiaſtæ,

** Præpoſuit Patres Principi, ſane quam libere in ſeruitute.*

** Interpretare* Centũuiros.

Ambigua emendatio.

Alia iterùm, ſed certior.

Scholiaſtæ error.

alias docti. Sed & noster amicus cur rescribit, *municeps Vercellensis? ἰυλόγως* ad Vibium illum, fateor: at non ad Passienum. Quamquam Viselliæ municipium etiam mihi ignotum. An *Vitellensis*? an *Vicellensis*? quæ loca Italiæ reperies. De morte autem hominis, quod Hieronymus ecce Chronico, eam Principe Caligulâ ponit, anno eius secundo: *Passienus filius, fraude hereditatis suæ necatur.* sanè falsum est. constat enim sub initia Claudij obiisse, ex Suetonij Nerone capite VI. Itaque traiectitia ea nota Hieronymi, vt in Chronico illo multa. sed & emendanda sic: *fraude heredis suæ.* Agrippina enim illi heres, & *per eius fraudem*, vt disertè in Scholiastæ extremis hic verbis legis, periit. Fuit & Passienus pater; Senecæ nominatus lib. II. Controuers. v. Ad quem pertinere censeo Velleij verba libro II. *Triumphalia ornamenta ex Africâ* ei tribuentis: idque sub Augusto.

Hieronymi culpa nue Libratij.

Is etiam emendatus.

Alius Passienus pater.

Vidisse ipsos.] Principe Caio.

Statueretur imò documentum, quò vxorem Imp. acciperet.] Nugax oratio. quid enim? non anteà Imperatoribus semper vxor? semper. Quid ergo opus ei rei documento? Tu corrige, *quomodo vxorem.* Id enim vult adulator homo, prodendum esse posteris exemplum, vt Imp. vxorem Senatu suasore & auctore capiat.

Tacitus emēdatus.

Et sobrinarum diu ignorata, tempore addito percrebuisse.] Malim, *tempore percrebuisse*, reiectâ voce quæ glossographum sapit. De reipsâ, Plutarchus auctor in Causis, quæst. VI. diu apud Romanos sobrinarum coniugia (ἀνεψίας ipse appellat, & benè vertit Xylander) fuisse inusitata: cœpisse tamen à leuiculâ causâ, quam ipse denarrat. factumque decretum populi, *πᾶσιν ἐξεῖναι γαμεῖν ἕως ἀνεψιῶν, τὰ δ' ἀνωτέρω κεκωλῦσθαι*. id est, *licere omnibus ducere vsque ad consobrinas, suprà autem vetari.* Itaque coniugia ea deinceps crebra: & sic inter illustres, M. Marcellus Iuliam Augusti F. duxit, sibi sobrinam: aliique plures. Sustulit tamen eas ipsas nuptias Theodosius, de quo Victor: *Tantum*, inquit, *pudori tribuit & continentiæ, vt consobrinarum nuptias vetuerit, tanquam sororum:* permiseruntque iterum Arcadius & Honorius l. XIX. C. De nuptiis.

Sobrinarum matrimonia quando cœperint.

Ea vetuit Theodosius.

Alij iterum permiserunt.

Sobrinarum.] Sobrinas appellat: tamen palàm est, intellegi

tellegi debere de Consobrinis. Quis enim hoc censeat, eos quos propriè Sobrinos, legum auctores appellant, arceri inter se nuptiis? nunquam factum. Sed veteres hæc miscebant, vocularum haud æquè curiosi captatores. In Glossis priscis legas, Ἀνέψιος, *Consobrinus, Sobrinus.* Alibi: Θῦα πρὸς μητρός, *Consobrina.* Et: Ἐξάδελφος, ὁ ἐκ δύο ἀδελφῶν γεγονώς, *Consobrinus.* Quid, quod Velleius simili libertate, *Consobrinum Ti. Gracchi* Scipionem Nasicam appellat: qui Iurisconsultorum finitione Sobrinus sit? Sobrini Tacito, pro consobrinis.

Decretum postulat, quo iustæ inter patruos fratrúmque filias nuptiæ starentur.] Zonaras; ψήφισμα ἐποιήσατο, ἐξεῖναι Ρωμαίοις ἀδελφιδᾶς ἄγεσθαι. Ait Tacitus, Fratrum filias: & stricte capias, non enim licuit sororum. Quod notauit accuratè & diffusè, quantum satis est, Cuiacius XIII. obser. cap. XVI. quem non exscribo. Nec sustulit Nerua hoc Sc. vt idem verâ interpretatione collegit. De Claudij hoc facto Seneca: Pag. 242. Fratrum filias ducere patruis, non item sororum licuit.

Genitámque fratris, coniugem captus, sibi
Toris nefandis, flebili iunxit face.

Seneca in Tragœdiis correctus.

vbi melius leges, *Genitámque fratre coniugem captam.* Domitianus imitatus exemplum est, qui Iuliam habuit, filiam Titi.

Talledius & Seuerus.] *T. Alledius* scribo. & vidi posteà ita citare hunc locum Beroaldum. In monumentis priscis, M. ALLIDI. in Iuuenali, Alledia gens.

—— *tibi habe frumentum, Alledius inquit.* Quod noster vnum imitatorem sceleris eius facit; * Suetonius dissentit, qui duos. Noster, credo, non habuit curæ nescio quem recensere libertinum. Vocat etiam equitem R. quem ille Primipilarem. Nec aberrat, quoniam primi pili comes, gradus equestris. Martialis: *Et referes pili præmia clarus eques.* * Cap. XXXI.

Addictum quasi & virile seruitium.] Arbitrio meo, transponantur verba, *Addictum & quasi virile.* Lectioni stabiliendæ (nam ego olim solicitaui) est, quod apud eumdem Tacitum de moribus Germanorum scribitur: *Trans Lygios Gothones regnantur, paullo iam addictius quàm cetera Germanorum gentes, nondum tamen supra libertatem.* Nec pœnitet tamen prorsus coniecturæ, *Addictũ.* præsertim quę firmatur codice Budensi: de quo verbo in lib. Hist. Addictum seruitium.

Dia

Die nuptiarum Silanus sibi mortem consciuit.] Mala ergo distinctio, & historiæ vitiandæ, in Suetonij Claudio obtinuit, cap. XXIX. *Silanus abdicare se praturâ, moríque initio anni coactus. Die ipso Claudij & Agrippinæ nuptiarum in quinque & triginta Senatores trecentósque amplius equites animaduertit.* Apage. nulla cædes nuptiali eius die lecta. scribeque, *initio anni coactus, die ipso Cl. & Ag. nuptiarum. In quinque, &c.*

Distinctio in Suetonio mala.

Iunia Calui-na.

Caluina soror eius.] Fortasse illa, quæ vitam produxit ad Vespasiani imperium. de quâ Sueton. cap. XXIII. Vespas. *Cùm Mausoleum repentè patuisset, ad Iuniam* (malè enim editum suppositumque à Scholiastis, *Iuliam*) *Caluinam è gente Augusti pertinere dicebat.* Nam Silani isti inter abnepotes Augusti fuerunt, vt dicam.

Scholiastæ incuria.

Italiâ pulsa est.] Si pulsa tantùm, quid ita Commentator Iuuenalis scribit eam à se interfectam? *Caluina*, inquit, *Prætoris cuiusdam soror, qua se occidit tanquam infamis in fratrem* (lego, *fratre.*) *Claudij temporibus.* Hoc notat ad illud è Sat. III. *——donat Caluina vel Catiena.* Homo errat.

Piacularia sacra à Tullo.

Sacra ex legibus Tulli regis, piaculáque apud lucum Dianæ.] Non alia sacra piaculáque accipio, quàm quibus Tullus olim rex in Horatio sororiam cædem luit expiauitque. Liuius: *Itaque vt cædes manifesta aliquo tamen piaculo lueretur, imperatum patri vt filium expiaret pecuniâ publicâ. is quibusdam piacularibus sacrificiis factis (quæ deinde genti Horatiæ tradita sunt) transmisso per viam tigillo, velut sub iugum misit iuuenem.* Similiaque Dionys. lib. III. qui addit ea sacra per Pontifices facta: conuenienter cum iis, quæ hîc Tacitus.

Irridentibus cunctis quòd pœna procurationésque incesti id temporis exquirerentur.] Et hercle ridiculum, quòd Claudius Silani cum sorore incestum piacularibus sacris lueret: ipse in eâdem culpâ. Nam piacula istæc caue aliò referas, quàm ad crimen Silani.

Senecæ exsilium.

Veniam exilij pro Annæo Senecâ, simul Præturam impetrat.] Relegatus enim Seneca post Quæsturam à Claudio in Corsicam insulam, ob suspicionem adulterij cum Iuliâ Germanici filiâ, Vinicij vxore. Cuius criminis scena à Messallinâ fuit. Scena dico. Non enim reipsâ expetit in te hæc

te hæc culpa, ô Romani nominis & sapientiæ magne sol.

Vt rettuli.] Libro XI. Vide. Pag.243.

Secors domi, bellis infaustus.] Elegantissimi ingenij & doctrinæ noster Modius obseruat è libro vetere, *belli infaustus*. rectè : eâ formâ, quâ Militiæ clarus.

Omissâ Tiberij memoriâ, quamquam is quoque miserat.] Et quidem tres miserat. Vononem, Phraätem, Teridatem. Adi lib.II. suprà, & VI.

Quanto ignara barbaris.] Ita edidi è Vatic. Farnesiano erat, *ignota*: vulgò, *ignoratiora*. Phrasis vulgata & obuia in Tacito.

Cassius ceteros praeminebat peritiâ legum.] Vatican. *ceteris praerat.* Accipio. Pag.244.

Exercere legiones.] Vett. *exercitare.*

Familiâ Cassiâ per illas quoque gentes celebratâ.] Ob Cassium illum qui τυραννοκτόνος, cuius in Syriâ prosperæ res post cladem Crassi.

Rex Arabum Abbarus.] Solemne illis regibus nomen, vt Ptolemæus Ægyptiis. Vatic. *Acbarus* semper scriptum, & Appiano Ακβαρος. Acbarus, Arabiæ regum nomen.

Castellum insigne famâ, quod postremo prœlio.] Attentum lectorem non fallet vitium. Quid enim? An Ninon castellum vocat, quam paullo antè vrbem? Et vtrúmne apud Ninon postremum Darij cum Alexandro prœlium fuit? Imò haud procul Arbelâ, apud pagum Gaugamela. Inseruërim ergo vocem, *sedes Assyriæ, & Arbela castellum insigne famâ*: aut certè si satis sit id intellegi, additâ copulâ, *sedes Assyriæ, & castellum.* Arbela castellum.

Quorum rex Iuliates.] Ita edidi ex meis libris. Vulgò tamen, *Hyliates*: & statim infrà, *Ezates*, etiam in manuss. Scito verum nomen esse, *Iazates.* Ita anim appellatur constanter Iosepho lib.XX. Antiq. cap.II. III. vbi & historia omnis explicita de origine huius regis & progressu. Narrat autem Iosephus Iudaicæ religionis eum, & matrem Helenam fuisse : multáque alia, quæ operæ sit legere. Iazates.

Vbi pharetras telis onustas accepêre.] Vatic. *telis omissis onustas*, nec scio quid voce eâ faciam. Fortè, *telis omnigenis onustas.*

Mithradates amissis opibus vagus.] Dio Mithradatem Pag.245.

quem-

quemdam nominat, prolem magni illius; cui Claudius regnum Bosphori largitus sit. libro LX. Sed is alius debet fuisse ab isto.

Pag. 246. Siraci populi. *Zorsines Soracorum rex.*] Farn. *Siracusorum.* Vera scriptura, *Siracorum.* Nam & à Strabone in XI. τὰ τῶν Σιρακῶν φῦλα dicuntur. Populi sunt ad Caucasum.

Aorsi populi. *Eunonem qui Adorsorum genti præcellebat.*] Straboni, Plinio, Ptolemæo, hi populi dicti, *Aorsi*: inter Scythas.

Nostris in armis.] Aliter exaudio, quàm vulgus id est, nostri in lateribus erant, & ad armos. Nec enim solos Romanos in armis fuisse censendum: sed cùm Aorsi in fronte agminis & tergo essent, in medio Bosphorani, Romanos latera tutatos esse. Nisi tamen legend. *nostris armis*, vt dicat Bosphoranos, Romano ritu instructos armatosque.

Sed cratibus iunctis.] Vatic. *cratibus & vimentis.* probo.

Pag. 247. *Plerisque centurionum interfectis.*] A Rhenano est, ex emendatione, vt ait, codicis Bud. Nam mei manuss. itemque editiones antiquæ omnes, *plerisque consularium.* Pro eâ voce quid restituendum, nondum mihi liquet. An *conturmalium?*

Propriis odiis infensum.] Franc. Modius è Rodolphi Agricolæ codice negationem inserit, *non infensum.* Quod approbo. Non enim Eunon à se Mithradatem oderat, sed in gratiam aspectumque Romanorum.

Ne triumpharetur, néve capite pœnas expenderet] Farnes. *exciperet.* At de more ipso plectendi in carcere triumphatos duces, suadeo omnino legas Fabrum libro II. Semestr. capite III.

Pag. 248. *Quantâ peruicaciâ in hostem*] A M. Antonio Mureto est, qui ingeniosè veram lectionem peruidit. Nam vulgò erat, *quantâ libet pertinaciâ in hoc tentatâ. Peruicaciâ* autem in Vat. scriptum.

Iunius Cilo. *Iunium Colonem.*] Hîc & infrà emendo, *Cilonem.* Dio auctor lib. LX. facetâ narratione insertâ super hoc homine. Præfuerat Bithynis, inquit: (nam Bithynia adiuncta, vt opinor, Pontícæ administrationi) & præfuerat nequiter, auarè. Questi Bithyni apud Claudium sunt, poposceruntque pœnas. Cum parum intellexisset Claudius in turbâ strepituque adstantium, quid dixissent Bithyni alios interro-

interrogat. Ibi Narcissus pronus in Cilonem, audaci mendacio edidit, gratias eos agere Ciloni. Tum ille, Præsit ergo eis alterum biennium. Dicitur autem Dioni Ἰούνιος Κίλων: & firmat Velius Longus: *Cilones*, ait, *vocantur homines angusti capitis & longi: chilones à breuioribus labiis dicti*. Glossæ: *Cilo*, προκέφαλος. Declamator in Sallustium, pro hominibus nequam improbisque accepit: *Quidquid impudicorum, cilonum, parricidarum, sacrilegorum, debitorum in totâ vrbe fuit.*

Narcissi petulans nequitia.

Vide Festum in Chilo. Cilones.

Sorore L. Volusi genitam.] De cuius gentis nobilitate Rutilius in Itinerario:

Qui Volusi antiquo deriuat stemmate nomen:
Et reges Rutulos, teste Marone, refert.

Memmio quondam Regulo.] Vide Sueton. in Caio, cap. xxv. itemque Dionem. Statim vox *Nuptiis* abest Farnes. codici: & illæsâ sententiâ potest.

Damnatus lege repetundarum Cadius Rufus.] Malè ego olim, *Claudius*; malè vir doctus, in Re nummariâ, *Cordius* restituit. Est ille, de quo II. Histor. *Redditus Cadio Rufo, Pedio Blaso Senatorius locus: qui repetundarum criminibus sub Claudio ac Nerone ceciderant.* Si mutamus; legerem, *Tadius.*

Pag. 249. Cadius Rufus, vel Tadius.

Galliæ Narbonensi datum, vt Senatoribus eius prouinciæ, iure quo Sicilia haberetur, inuisere res suas liceret] Liberâ rep. liberum Senatoribus peregrinari etiam rei priuatæ caussâ. Id tantum excogitatum, vt legatio libera peteretur à Senatu, sumereturque: quò maiori abessent cum dignitate. Cicero sæpè. At lapsâ rep. in seruitutem, Senatoribus etiam adempta hæc libertas. Augustus id instituit imperio firmando, & nequis illustriorum commeare ad exercitus aut conciliare milites prouincialésve posset. Dio eleganter LII. in extremo: προσαπεῖπε πᾶσι τοῖς βουλεύουσι μὴ ἐκδημεῖν ἔξω τῆς Ἰταλίας, ἂν μὴ αὐτός τινι κελεύσῃ, ἢ καὶ ἐπιτρέψῃ καὶ τοῦτο καὶ δεῦρο ἀεὶ φυλάσσεται. id est: *Edixit omnibus Senatoribus, nequis eorum peregrinari extra Italiam vellet, iniussu permissúve suo. quod interdictum ad hoc vsque æuum seruatur.* Quamquam præiuisse ad hoc factum Augusto Iulius videtur: *qui sanxit nequis Senatoris filius nisi contubernalis aut comes Magistratus peregrè proficisceretur*, ait Sueton. cap. XLII. Vbi libido mihi legendi, *ne-*

Legatio libera olim ad peregrinandum.

Peregrinationes veritæ Senatoribus.

A Iulio exemplum videri.

Coniectura in Suetonio. | Commeatus, à Senatu & Cæsare.

di, *nequis Senator Senatorísue filius.* Si enim filiis interdictum; maior ratio vt Senatoribus ipsis. In vsu autem, vt commeatus peregrinandi à Cæsare ac Senatu peterentur. Suetonius Calig. cap. XXIX. *Pratorium virum ex secessu Anticyra propagari sibi commeatum sapius desiderantem, cùm mandasset interimi, &c.* quo loco reiectâ voculâ scripserim, *Prator. virum secessu Ant.* Sed Claudius à se solo id peti primus instituit. Sueton. cap. XXIII. subobscurè: *Commeatus à Senatu peti solitos * sui beneficij fecit.* cui lucem do ex Dione: τοῖς δ' οὖν, inquit, αἰτουμένοις, ὥστε ἔξω τῆς Ἰταλίας ἀποδημῆσαι, ἐφίει μὴ καὶ καθ' ἑαυτὸν ἄνευ τῆς βουλῆς. τοῦτο μὲν καὶ νόμῳ τινὶ αὐτῷ δοκεῖν ποιεῖν, δόγμα γενέσθαι ἐκέλευσε. id est: *Petentibus extra Italiam eundi commeatum, per se concessit, Senatu non consulto. quod tamen vt lege aliquá facere videretur, iussit super eá re confici Senatus decretum.* Vide & l. XXII. Ad municipalem. Atque inprimis Cassiodorum: apud quem expressa Formula ipsa dandi huius per principem commeatus, lib. III. Variar. epist. XXI. Augustus tamen in hoc decreto suo Siciliam exceperat: sicut nunc Claudius Narbonensem. quia vtraque prouincia vicina & quasi suburbana. Dio: πλὴν γὰρ ὅποι ἔς τε τὴν Σικελίαν καὶ ἐς τὴν Γαλατίαν τὴν περὶ Νάρβωνα, οὐδαμόσε ἄλλοσε βουλευτῇ ἀποδημῆσαι ἔξεστιν. id est: *Exceptâ enim Siciliâ, & Galliâ Narbonensi, nusquam aliò peregrinari Senatori fas est.* Ad hoc Claudianum interdictum respexit Suidas, etsi id paullò aliter effert, in Κλαύδιος. Ait: νόμον προέθηκε μὴ δύνασθαι βουλευτὴν ὑπὲρ ἑπτὰ σημεῖα τῆς πόλεως ὁδεύειν, χωρὶς τῆς τοῦ βασιλέως κελεύσεως. id est: *Legem tulit, ne cui Senatori abire vrbe ad septimum lapidem fas esset, Principis iniussu.*

Claudius eos sui iuris fecit. | * Ideò in Tacito hic non exquiritur principis sententia. | Sicilia eximia. | Et Gallia Narbonensis. | ...lius mul... effert ...das: nec ...o an verè.

Defunctis regibus Sohemo atque Agrippâ.] Quorum ille Arabum Ituræorum, hic Iudææ rex. Sohemus autem scribendum, aut certè Soæmus ex Dione: non Sohennius, vt editiones vulgatæ. Dio de Caligulâ: ἐν δὲ τούτῳ, Σοαίμῳ τὴν τῶν Ἰτυραίων τῶν Ἀράβων, καὶ Πολέμωνι τὴν πατρῴαν ἀρχὴν ψηφισαμένης τῆς βουλῆς ἐχαρίσατο. De Agrippâ & mutatione secutâ vide diffusè Iosephum XX. Antiquit.

Soæmus rex.

Salutis augurium.] Quod è tenebris primus eruit Politianus: quem licet legas Miscell. cap. XIII. Dionem XXXVII. & LI. Festum in voce Maximus Prætor. Sed numerus

Augurium salutis.

merus in Tacito satin' verus? delibero. Nam suprema mentio capti huius Augurij apud Dionem est anno vrbis DCCXXV. cùm & Ianus item ab Augusto clusus. atqui ab eo die ad hunc DCCCII. vrbis annum, non XXV. vti hic scriptum, sed LXXVII. intersunt anni. Vt ergo verus iustusque hic numerus sit, à Tiberio repetitum id augurium necesse est, Cornelio Cethego, Visellio Varrone Coss. anno vrbis DCCLXXVII. Dubitatum de numero Taciti.

Et pomœrium vrbis auxit Cæsar] Idque lapis etiam nunc testatur Claudiani æui, Romæ:

TI. CLAVDIVS
DRVSI F. CAISAR
AVG. GERMANICVS
PONT. MAX. TRIB. POT.
VIIII. IMP. XVI. COS. IIII.
CENSOR P. P.
AVCTIS. POPVLI. ROMANI
FINIBVS. POMERIVM
AMPLIAƎIT. TERMINAƎITQ.

Auxit, post Britanniam Romano imperio adiectam.

Nisi L. Sulla & D. Augustus.] Non defendo te, Corneli: erras. Etiam C. Cæsar auxit interiectus inter eos duos. Agellius auctor lib. XIII. cap. XIIII. Dio lib. XLIII. ταῦτά τε ἐποίει, καὶ νόμους εἰσέφερε, τό, τε πωμήριον ἐπὶ πλεῖον ἐπεξήγαγε. Apud eumdem Antonius in laudatione Cæsaris funebri: ὁ καὶ τὸ πωμήριον αὐτῆς (τῆς πόλεως) ἐπαυξήσας, ἐν τῷ βουλευτηρίῳ κατασφαγείς, &c. Cicero ad Attic. lib. XIII. *De vrbe augendâ quid sit promulgatum, non intellexi. id sanè scire velim* Iuuat tamen aliquid nostrum, quòd Suetonius exactæ in talibus diligentiæ, nihil huius in Iulio commemorat: & fortean concepta à Iulio res, perfecta demum ab Augusto. Nam ille nugator apud * Senecam ridiculus, qui *Syllam vltimum Romanorum protulisse pomœrium tradidit: quod numquam Prouinciali sed Italico agro acquisito mos proferre apud antiquos fuit.* Vide quæ huc faciunt, apud Vopiscum in Aureliano. Taciti ἁμάρτημα. Iulius Cæsar pomœrium auxit. * De Breuit. vitæ. ca. XIIII.

Regum in eo ambitio vel gloria.] Consule Onufrium in vrbe Româ.

Mox ad Curias veteres.] Ita manuss. & rectè. Varro de L. L. *Curiæ duorum generum. Nam & vbi curarent sacerdotes* Curiæ veteres.

cerdotes res diuinas vt curia veteres: & vbi Senatus humanas, vt curia Hostilia. Festus: *Nona curia ad compitum Fabricium facta quòd parum ampla veteres à Romulo facta.* Plautus: *Sub veteribus ibi sunt qui dant, quique accipiunt fœnore.* Liuius XLIIII. *Ædes P. Africani pone Veteres ad Vortumni signum laneásque* (scribe, *lanienásque*) *& tabernas coniunctas in publicum emit.* Ouidius eadem intellegit III. Fast.

Veteres, ἀπλῶς.

Liuius correctus.

Ianua tunc regis posita viret arbore Phœbi:
Ante tuas itidem Curia prisca fores.

Adoptio in Domitium auctoritate Pallantis festinatur.] Agnosce ergo lector, & tolle, librarij errorem (non enim ipsius Suetonij, puto) Neronis cap. VII. *Vndecimo ætatis anno à Claudio adoptatus est, Annæóque Seneca iam tunc Senatori in disciplinàm traditus.* Adoptatus Nero XI. ætatis anno? Falsum, vel te iudice & indice Suetoni. Nam idem scribis XVII. anno ad imperium eum peruenisse, quod & Tacitus, & Dio adstruunt. Atqui ab hoc die ad imperium anni intersunt non quinque. *Duodecimo* ergo in Suetonio scribendum: si ratio quidem constatura est.

Erratũ fortè in Suetoniano numero.

Pag. 250. In Claudiâ gente nulla adoptio.

Adnotabant periti nullam antehac adoptionem inter patricios Claudios reperiri.] Atqui Tiberius Germanicum adoptauit, vti notum. Excusabunt ij curiosi, quòd Tiberius iam è Claudiis migrarat in gentem Iuliam.

Atta Clausus.

Eosque ab Atto Clauso continuos duranisse.] Secuti sumus spectatæ fidei codicẽ Vat. qui dissertim habet *Atto Cluso.* superius tamen alienâ manu I addito, vt fieret, Attio. Vt mirer Iurisconsultum Vertranium scribere duos Vatic. *Accio Clauso*, referre. Sed ille quidem nobis imposuit: ego si fallo, tum mihi quiuis oculos

Istos, suppositus eruito manibus.

Facit à Vatic. in eâdem bibliothecâ vetus Suetonius, qui initio libri tertij, *Attâ Claudio* refert. Et quídni probabile, cùm Clausus recens è Sabinis esset, prænomen eum habuisse terminatione Sabinum? Emendandus ita, me iudice, Liuius lib. II. *Attæ Clausi, cui postea Appio Claudio Romæ nomen fuit.* & lib. X. *Principem nobilitatis vestræ, seu Attam Clausum, seu Appium Claudium vultis.* De Clauso, manifestè post Virgilium Silius XVII. Punicorum:

Liuius emendatus.

Hic

Hîc priscâ ducens Clausorum ab origine nomen Claudia. Et Ouidius in Fastis:

Claudia Quincta genus Clauso referebat ab alto.

Desolatus paullatim etiam seruilibus ministeriis.] Ita capio. Britannicus spoliatus exutusque paullatim non solùm honestiore comitatu, sed etiam seruulis; cùm Agrippina eos, quasi ad alia officia operasque auocaret. Desolatus, μονωθεὶς, solus relictus: vti libro I. *Nonanus operiendas Tiberij epistolas clamitauerat; mox desolatus aliorum discessione, imminentem necessitatem sponte præuertit.* Desolatus quid.

Siue verum, seu periculis commendatus retinuit famam sine experimento.] Desistite medici: nullum hîc vulnus. Siue, inquit, reuerâ non segnis illi indoles fuit: siue pericula, & ex periculis fauor, hanc ei famam circumdederunt. Alternans hic sermo per Tacito familiaris. Lib. III. *Longam & cõtinuam absentiã paullatim meditans, siue vt amoto patre Drusus munia consulatus solus obiret.* Lib. VI. *De se nihil addidit metu inuidiæ, an ratus conscientiam facti satis esse.* Et exempla obuia.

Veteranos coloniamque deduci imperat, cui nomen inditum ex vocabulo ipsius.] Parum ἀναλόγως ergo vulgò Colonia Agrippina dicitur, etsi ita passim in Æthico & Itinerario Antonini: melius Agrippinensis, aut Agrippinensium. Etiam Claudia agnominata, fide lapidis, quem totum adscribamus ad gratia celeberrimæ vrbis. Colonia Agrippinensis. Claudia dicta.

M. MARIO. M. F.
STEL. TITIO. RVFINO
COS.
LEG. LEG. I. MINER. P. F.
CVR. COL. CLAVD. AVG.
AGRIPPINENSIVM
PROCOS. PROV. SICILIAE
VR. AMITERNOR. PRAEF.
TR. PL. Q. PROV. MACEDON
SEVIR. TVRMAR. EQ. ROM.
TRIB. LATICL. LEG. I. ADIV. P. P.
IIII. VIRO. STLITIBVS. IVDIC.

Quo iure deducta colonia fuerit, Paulus libro II. De censibus: *In Germaniâ inferiore Agrippinenses iuris Italici sunt.* Iuris Italici fuit.

Eam gentẽ auuis Agrippa in fidem acciperet.] Quod factũ credo Agrippâ & L. Gallo Coss. anno vrbis DCCXVII. ex Dione lib. XLVIII.

Fortasse mutilus locus.

Aduentu Cattorum latrocinia agitantium. Deinde L. Pomponius legatus.] Parum cohæret narratio. Cui rei enim illud; *Deinde*? Vereor vt exciderint ea quæ de Sulpicij Galbæ & P. Gabinij expeditione aduersum Cattos Marsosque Dio narrauit, lib. LX. Quamquam ea gesta annis aliquot antè.

Pag. 251.

Post quadragesimum annum.] Iusta supputatio. Clades illa enim accepta, anno DCCLXIII.

Sueuis à Druso Cæsare impositus.] Non genti toti Sueuorum, sed iis qui Maraboduum & Catualdam reges comitati erant: *qui à Druso, ne quietas prouincias immixti turbarent, Danubium vltra inter flumina Marum & Cusum locati sunt, dato rege Vannio gentis Quadorum*, ait noster lib. II. Annal. Vannij regnum in parte describit Plinius: *Campos & plana Iazyges Sarmatæ, montes verò & saltus pulsi ab his Daci ad Pathissum amnem, à* * *Moro siue ut Duria est, à Sueuis regnoque Vanniano dirimens eos.*

Vannianum regnum.

* Nescio an corr. *Muro.*

Mox diuturnitatem in superbiam mutans.] Lego, *diuturnitate.* Mutans, pro mutatus. quod apparet ex manuss. Varro: *In priore verbo graues prosodiæ quæ fuerunt, manent: reliquæ mutant.*

Mutare.

Sido.] Illeipse qui posteà in partibus Vespasiani. Tacit. III. Histor. *Trahuntur in patres Sido atque Italicus reges Sueuorum.*

Sido rex.

P. Attilio Histro.] Vatic. *Atellio.* In veteri inscriptione reperio hominem: quæ sic habet fide Aldi.

Palpelius Hister.

SEX. PALPELIO. P. F. VEL.
HISTRO
LEG. TI. CLAVDI. CAESARIS
AVG. PRO. COS.
PR. TR. PL. X. VIR. STL. IVDIC.
TR. MIL. LEG. XIIII. GEMINAE
COMITI. TI. CAESARIS. AVG.
DATO. SVB. DIVO. AVG.

Quæ si ad illum referenda, quod ego censeo: legend. hic, scripsitque *Palpelio.*

Quod

Quod Vannius triginta per annos.] Legitima ratio esset XXXIII. *per annos.*

Egregiâ aduersus nos fide.] Ita Vatic. Liuius lib. v. Pag. 252. *Quanquam aduersus Rom. nullu eis amicitia erat,* Noster lib. III. *Et priuignis cum vitrico leuior necessitudo, quàm auo aduersus nepotem.* At vulgò, *apud nos fide* legeris, non Latinè.

Cinctóque castris Antonam & Sabrinam fluuios cohibere parat.] Aciem omnem habui ad hunc locum, nec quidquam peruidi. Libri vett. *cunctisque castris: castris Antonam ad detrahere arma suspectis, cinctisque: castris Antonam ad* * *Sabrinam fluuium cohibere parat.* Siue, vt Agricola legebat, *iunctisque castris.* Antona sanè ciuitas videtur, manetque hodie Northamptona: quasi dicas Septentrionalis Hammonis ciuitas. Nam, *Ton*, priscis Britannis semper ciuitas. Olim diuinaui, *cinctóque castris, Antonâ & Sabrinâ fluuiis.* eo sensu, vt hostem vagum & metuentem pugnæ, partim castris, partim fluminibus cingeret, & ab effusâ populatione arceret. Sed ludimus aleam, in loco fortasse non pleno. Locus obscurus. * Sabrina fl. Ptolemæo est, Sabriana.

Præliis concussa.] Farn. *contusa.*

Turmas quoque equitum.] Ita edidi, quia scio nunquam turmas peditum dici, quod tamen libri omnes præseferunt. Possit & legi, *Turmas, quódque peditum.* Sed placet prius.

Ductus in Cangos exercitus.] Promontorium καγγαῶν etiam Ptolemæus in Britanniâ agnoscit, sed qui fuerint propriè hi populi, certant. Ego hoc scio vicinos Icenis fuisse, & cum iis restituendos Cæsari lib. v. Corruptè enim ibi legas: *Cenimagni, Segontiaci, Bibraci, missis legationibus, sese Cæsari dediderunt.* Nam Cenimagni nusquam lecti inter Britanniæ gentes. Diuido, & scribo: *Iceni, Cangi.* Capio iudicem te Guilielme Cambdene, qui Britanniæ tuæ nebulas clara ingenij sole nuper illustrasti. Cæsar correctus.

Colonia Camalodunum validâ veteranorum manu deducitur.] Quod opidum antea, regum in eo tractu sedes. Dio Καμυλόδυνον τὸ τῆς Κυνοβελίνου βασιλείου appellat. At Camalodunum lapidi prisco insculptum, eccisti. CENSITOR. CIVIVM. ROMANORVM. COLONIAE. VICTRICENSIS. QVAE. EST. IN. BRITANNIA. Pag. 253. Camalodunū opidum. duplex.

NIA. CAMALODVNI. Duplex autem eo nomine opidum, alterum in Brigantibus, alterum in Trinobantibus, colliges ex Ptolemæo Plinióque. Nescio an nomen illis à peculiari aliquo & indigenâ deo: cuius fortean mentio in hoc lapide:

Camulus indigena deus.

CAMVLO. SANC.
FORTISS.
SAC.
TI. CLAVDIVS. TI. F. QVIR.
TERTIVS.
MIL. COH. VII. PR. T. VERI
L. D. D. D.

Caractaci viribus confisos.] Dio Καρατάκον nominat, alij Catacratum: Zonaras Carataeum. Caradocum vocasse videntur Britanni. Certè etiam hodie locus est, & in eo parietinæ arcis, quem *Caer Caradoc* vocant: id est, opidum siue arcem Caradoci.

Caratacus rex.

Sed astu, tum locorum fraude prior.] Itáne ille Barbarus (de Caractaco sermo est) astu & solertiâ ante Romanum ducem? Vix persuadeor. Quod si ad peritiam locorum refers; benè. sed nempe sequitur, *locorum fraude.* Ambigo igitur an aptius, *Sed actutum, locorum fraude prior, transfert bellum in Ordouicas.* Ille, inquit, qui locorum magis gnarus, circumegit Ostorium, quà libuit, & à Siluribus traduxit statim in Ordouicas.

Qui pacem nostram metuebant.] Libri aliquot editionum veterum, *pacem in iram.* Ego legerim, *pacem an iram nostram.* Duplex scilicet stimulus capiendi arma in Romanos: siue quòd pacem & seruitutem multi timerent, siue quòd extrema ab iratis.

Acies barbara per nationes.

*Cateruáque * maiorum pro munimentis consitebant.*] Lego, *cateruáque nationum.* Solitum ita Britannis Galliscque, struere aciem per nationes, vt discreta virtus eluceret.

Aut seruitutis æternæ initium fore.] Nescio an elegantius veriusque, *aut seruitutis æternæ fore*, voce deletâ.

Pag. 254. Discrimé aliquod inter arma legionariorum & auxiliarium.

Spatis & hastis auxiliarium.] Obserua diuersa eo æuo arma inter legionarios, auxiliaresque. illis gladios & pila; his spatas & hastas tribuit. Spathas autem *gladios maiores* interpretatur Vegetius, lib. II. cap. XV.

Victori-

Victoribus traditus est, nono post anno, quàm bellum in Britannia cœptum.] Atqui bellum cœpit Claudio tertium, L. Vitellio secundum Cos. vt Dio clarè tradidit: nec inde ad hunc diem plus annos septem numeraueris, vt suspicio iure numeralis mendi sit. Pugnant etiam hæc cum iis quæ tertio Histor. scribuntur: *Carthimandua*, inquit, *Brigantibus imperitabat, pollens nobilitate: & auxerat potentia, postquàm capto per dolum rege Caractaco instruxisse triumphum Claudij Cæsaris videbatur.* Nam triumphus Claudij aliquot annis anterior: nec in eo hercle ductus iste Caractacus. Vt nihil dici possit, quin Tacitum in Historiis aut memoria fefellerit, aut prouexerit calor quidã scriptionis. Sed & eadẽ quæ de Venusio hic adduntur, reperies in Historiis narrata, vt sub Vespasiano gesta. Numerus falsus. A seipso diuersus Tacitus.

Campo qui castra præiacet.] Vatic. *castris*. Et statim lego, *regius clientelis*.

Nam si vos omnibus imperitare vultis, sequitur vt omnes seruitutẽ accipiant.] Falsò verò hoc & ineptè dicitur. Id ne consequens, vt qui velit, quod velit, possit? Ego me Britannis regem esse volo: illi accipiant? Emendo priorem voculam, & *Num* lego: atque ita sententiam interrogatione inspiro. Ego, inquit, vobis me opposui. quid mirum? An quia vos omnibus imperare vultis, omnes statim imperari etiam velint? non hercules animosi nos & liberi. Pag. 255. Tacitus emẽdatus.

Et supplicium mei obliuio sequeretur.] Lego, *sequetur*, & distinctione sententiam expedio: *Et supplicium mei, obliuio sequetur: at si incolumem, &c.* Distinctio reposita.

Ac ni citò vicis & castellu proximis subuentum foret.] Editione priscâ, *citò nunciu*. Suspicior, *ni citis nuntiis è castellis*. Malo etiam mox, *promptissimus quisque è manipulis cecidêre*. Et, *cohortes expeditas opposuit*.

Temerè, prouisa.] Verius, *prouisu*. Pag. 256.

Vt maior laus compositi, vel si durauissent.] Iudicaui deesse olim aliquid. malè. Scribe tantùm, *compositis*, & sententia liquida erit.

Venutius è Iugantum ciuitate, vt suprà memoraui.] Legit, *Brigantum*, Rodolphus. & sanè è tertio Historiarum ita apparet. Nam quod hic ait suprà se retulisse, non lego id quidem in his libris.

Pag. 257. Tacni conniventia.

Accensi hostes, stimulante ignominiâ, ne femina imperio subderentur] Vereor Tacite, vt mens tibi præsens. In tuis moribus, non in Britannorum fuisti, cùm hæc scripsisti. Nunquid illis ignominiosum subdi fœminæ? Te igitur audi. *Solium quidem Britannis fœminarum ducitu bellare.* Quod clarè testatur Boudiccæa tua, libro XIV.

Toga virilis quando data.

Virilis toga Neroni maturata.] Benè, maturata. Non enim ex ritu populi Rom. debebatur ante expletum annum XIV. At ipse, ineunte cepit. Tertullianus De animâ: *Iura ciuilia abhinc* (id est à XIV. anno) *agendis rebus attemperant.* Idem De virginib. veland. *Ethnici fœminas quidem à XII. annis, masculos verò à duobus amplius ad negotia mittunt.* Nec alius sententiæ illud Cornelij insrà lib. XIII. *Turbatus his Nero, & propinquo iam die quo quartumdecimum ætatis annum Britannicus explebat.* Nota quod ait, explebat: quia tunc referendus in viros, & ideò ab eo metus. Vetus Horatij interpres indicatum id voluit dum scribit, *Nobiles pueros prætextâ veste sub disciplinâ vsque ad annum decimumquintum vsos.* scilicet quia tunc togâ eam mutabant virili. Hocverum est. nec velim pendere vltrà viros doctos in Tyrocinij legitimo die. Nam quòd Augustus aliique seriùs ceperint togam, ab aliâ quauis causâ fuit, non à lege aut more.

Tacitus explicatus.

Vt vicesimo ætatis anno Consulatum iniret.] Decretum frustrà. Consulatum enim iniit decimoseptimo ætatis anno: sed iam princeps, & legum securus.

Proconsulare imperium.] Initium fastigij Cæsaribus: quod eâ mente etiam Germanico tributum fuit, lib. I.

Tali occasione obuij inter se.] Quæ hæc occasio? Non enim præcessit: nec ad Circenses velim referri. At tu distingue, *Etiam libertorum fiquis incorruptâ fide depellitur, tali occasione. Obuij inter se, &c.* Remouendi enim magistros fidiores occasio, nata ex hoc, quod denarrat, facto.

Iusserit populus.] Rogata enim lex fuit, quâ in familiam Claudiam, & nomen Neronis transiret, vt ait suprà.

Prauitas tam infensa docentium.] Ita accipio, quasi dicat magistros eos esse ad iras & offensas. Romanus tamen priscæ editionis codex, *Prauitas tam impensa*, præfert. quod magis approbo: id est, grandis, immodesta.

Carpento

Carpento Capitolium ingredi. qui mos sacerdotibus & sacris antiquitus concessus.] Emendatio à libris est. Nam vulgatâ quid ineptius, *& sacris Druidibus*? qui nihil ad res moresque Romanos. Ex quâ voce tamen Pythœus acutè, *virginibus*, faciebat. Sacerdotes, Vestales capio: sacra, deos ipsos statuasque, quas pompâ Circensi traduci in carpentis mos fuit. De Vestalibus, Prudentius: Pag. 258.

Vestales in carpento vehunt.

Fertur per medias vt publica pompa plateas
Pilento residens molli.

Idemque de sacerdotibus feminis vniuersè Artemidorus adsignificat lib. I. cap. LVIII. vbi curru in somniis per vrbem vehi, liberis mulieribus & virginibus bona sacerdotia ait portendere. Scilicet quia id sacerdotum insigne. De diis, aut consecratis, Suetonius Claudio cap. XI. *Matri carpentum, quo per Circum duceretur.* Item Calig. cap. XV. *Matri Circenses carpentúmque instituit, quo in pompâ traduceretur.* Olim tamen commune fuisse videtur, vt matronæ vulgò carpentis vterentur ad sacra. Ouidius:

Item dii & relati in diuos.

Olim matronæ omnes in carpentis.

Nam prius Ausonias matres carpenta vehebant,
Hæc quoque ab Euandri dicta parente reor.

Liuius lib. XXXIIII. *Ne mulier iuncto vehiculo nisi sacrorum publicorum caussâ veheretur.* Sed exoleuit scilicet ille mos, vtique post repertas lecticas. & mansit saltem in veneratione sacerdotum, deorumque. Prima Messallina honorem hunc à Senatu cepit: καὶ τῇ Μεσσαλίνῃ, ait Dio, τὴν προεδρίαν ἣν καὶ ἡ Λιουΐα ἐσχήκει, καὶ τῷ καρπέντῳ χρῆσθαι ἔδοσαν. & iuxta eam Agrippina nunc, de quâ idem scriptor: καὶ ἡ μὲν ταχὺ καὶ αὐτὴ Μεσσαλίνη ἐγένετο, καὶ μάλιστα ὅτι καὶ τιμὰς ἄλλας τε καὶ τῷ καρπέντῳ ἐν ταῖς πανηγύρεσι χρῆσθαι παρὰ τῆς βουλῆς ἔλαβεν. Posteaque etiam * Præfecti prætorio carpentis vsi, & (nisi Vopisci locus in Aureliani initio fallit) etiam Præf. vrbis. Et mos satis certus: hæreo in Cornelianâ saltem lectione. Ait in Capitolium ingredi carpento, concessum Agrippinæ. quid? in Capitolium tantùm? vereor vt nimis angustè: & certè non ad exemplum Messallinæ, quæ etiam carpento mariti sui currum secuta, triumphantis. Denique Dio laxè, ἐν ταῖς πανηγύρεσι ait: id est, per festos omnes dies lætosque. Nec tamen muto quidquam aut repono. Carpenti formam veram erues ex Numis Agrippinæ: & quî differat à rhedâ, ali-

Cui primùm habitus carpenti honos.

* Cassiodor. lib. VI. in formulâ præf. præt. Symmachus lib. X. dist. XVII.

Suspecta verba Taciti.

quid apud Pausaniam lib. v. in descriptione Olympiæ ludorum.

Sacris Druidibus.] Vox reicula vnde irrepserit, meritò quæro. non enim fortuita est, nec à librario temerè inculcata. Galli sanè olim vsi carpentis, scio. sed pugnæ caussâ, non honoris: nec Druides soli, sed vulgus. Suspicari liceat (proindè vt fracti hi libri sunt) scriptum hîc aliquid de Druidibus fuisse, quorum religionem nomenque, quantum in se fuit, Claudius sustulit, Seneca in Menippæâ Claudianâ, & Suetonio teste. Etsi Plinio ad Tiberium id referre visum, lib. x x x. *Tiberij Cæsaris*, inquit, *principatus sustulit Druidas Gallorum, & hoc genus vatum medicorúmque.* Sed Tiberium scilicet in vrbe tantùm sustuliſse, Claudium in Galliâ ipsâ.

Druides à Claudio sublati.

A Tiberio, vt vult Plinius.

Quam Imperatore genitam, sororem eius qui rerum potitus sit, & conjugem, & matrem fuisse, vnicum ad hunc diem exemplum est.] Inter Romanos dumtaxat. aliàs parum cauta adfirmatio: sicut & illa Pliniana lib. v i i. nisi restringas ad Græcos: *Vna feminarum in omni ævo Lampido Lacedæmonia reperitur, quæ regis filia, regis vxor, regis mater fuit.* Nam apud Ægyptios alioſque Barbaros sunt exempla.

Eximiè quid in Agrippinâ.

Hactenus Vitellius voluerat.] Potuisset enim sæuire in mortem eius: sed contentus hac quasi deportatione fuit.

Quindecim dierum alimenta.] Id est, Canon dierum xv. Maius autem isto periculum sub Caio; cùm septem aut octo certè dierum cibaria tantùm superfuisse Seneca notat ad Paulinum, cap. x v i i i.

Pag. 259.

Modestiâ hiemis rebus extremis subuentum.] Ita capio vt dicat modestâ & quietâ, præter solitum, hieme anni, frumentum nauibus subuectum: quòd aliàs hieme aduehi, non moris. Vide Suetonium, cap. x v i i i. Hæc scriptura codicum. alij tamen, *modestiâ vrbis*, alij, *molestiâ hiemis* reponunt. malè, malè.

Modestia hiemis.

At hercule olim ex Italia regionibus.] Querela quæ expressa videri possit ex illâ Varronianâ: *Igitur quod nunc intra murum ferè patres familiæ carrepserunt, & manus mouere maluerunt in theatro ac Circo quàm in segetibus ac vinetis: frumentum locamus qui nobis aduehant, qui saturi fiamus, ex Africâ & Sardiniâ.* Post bella certè ciuilia, &c

Vastities Italiæ, & desertio agriculturæ.

lia, & fusum tantum sanguinis, Italiæ inducta vastitas. Lucani eâ in re sententias operæ sit legere lib. VII.

Iuuenem potentia prompta.] Malo, *promptum.*

Ignaro & ornante insuper Mithridate.] Ita emendaui, nescio an rectè. Distinctione potiùs peccatum est, scribendumque: *Ignaro & ornante i. Mithridate, reconciliationis specie, &c.* sententiâ continuante.

Qua fraude confici potuerint, prompta nuntiat.] Ita emendauimus. Malè vulgò, *quá fraude confici potuerit, promptè nuntiat.* Sententia est. parata sibi promptaque, quæ ad fraudem spectent: cetera vim requirere.

T. Vinidium Quadratum præsidem Syriæ.] Vatic. liber, *Tumidium.* Verum nomen, *Numidium.* Ex Iosepho lib. XX. qui vocat disertè, Νυμίδιον Κοδράτον τ Συρίας προεστηκότα. Sed & Plinius in Epistolis non vno loco docet gentile nomen Quadratorum Numidium esse. Ità libro VI. Numidia Quadratilla nominatur: lib. VII. Numidius Quadratus adolescens. Pag. 260. Numidia gens restituta.

Ne dubitaret armis, quàm incruentas conditiones malle.] Ego, *incruentâ conditione.* At Groslotius, τὸ *quàm* deletum it.

Prouisum illic sacrificium imperatum dictitans.] Superfluit verbum alterum. quid enim refert prouisum sacrificium, an imperatum dixeris? Vera, puto, lectio: *prouisu suo illic sacrif.* Pag. 261.

Implicare dextras, pollicésque inter se vincire.] Morem hunc sanciendæ [pri]uatim publiceque amicitiæ vsitatos esse Scythas, Armenios, & in eâ orâ gentes legi. De Scythis Lucianus in Toxari, siue de Amicitiâ: οὐ γὰρ ἐντεμόντες ἅπαξ τοὺς δακτύλους, ἐνσταλάξωμεν τὸ αἷμα εἰς κύλικα, καὶ τὰ ξίφη ἄκρα βάψαντες, ἅμα ἀμφότεροι ἐπισχόμενοι, πίωμεν οὐκ ἔστιν ὅ, τι μετὰ τοῦθ' ἡμᾶς διαλύσειεν ἄν. Melæ lib. II. cap. I. *Ne fœdera quidem incruenta sunt: sauciant se qui paciscuntur, exemptúmque sanguinem, vbi permiscuêre, degustant.* De Armeniis Valerius lib. IX. *Sariaster aduersus patrem suum Tigranem Armeniæ regem ita cum amicis consensit, vt omnes dextris manibus sanguinem mitterent, atq. eum inuicem sorberent.* Et vniuersè Tertullianus Apologetico: *Legite necubi relatum sit, diffusum brachiis sanguinem ex alterutro degustatum, nationes quasdam fœderi compa-* Mos mirus amicitiæ firmandæ. In Scythis. In Armeniis.

rasse

rasse. Nescio quid & sub Catilinâ degustatum est. Atque is mos, patrum etiam æuo, passim repertus ab Hispanis, apud Barbaros noui orbis. Sed nec Romanis ipsis ignota cruenta potio quæ Assiratum iis dicta, quoniam Asser, sanguis, vt aiunt Glossæ. Festum ita capio: *Assiratum apud antiquos dicebatur genus quoddam potionis ex vino & sanguine temperatum, quòd Latini prisci sanguinem Assir vocarent.* Etsi fortasse ea potio olim in sacris. quod suadere videtur Sallustius: *Fuêre*, inquit, *qui dicerent Catilinam humani corporis sanguinem vino permixtum in pateris circumtulisse. indecùm post exsecrationem omnes degustauissent, sicuti in solemnibus sacris fieri consueuit, aperuisse consilium suum.* Ait enim consuetum id in solemnibus sacris. Silius videtur innuere, lib. 11.

Parte aliâ supplex infernis Annibal aris
Arcanum Stygiâ libat cum uate cruorem.

Iniiciuntur catenæ ac compedes, quod dedecorum Barbaris, trahebatur. Hæsi ipse olim in his vinclis: vnde facilè me nunc expedio, scribo que: *iniiciuntur catenæ: ac compede, quod dedecorum Barbaris, trahebatur.* Ad morem Romanum Tacitus narrat. Iectæ, inquit, catenæ: imò & oblongâ compede per viam tractus. qui ritus apud Romanos quidem receptus est in custodiâ militari; at apud Barbaros dedecori habetur & ignominiæ summæ. Verissima lectio, sententiaque. Ita Athenion Manium Aquillium (quasi per summam ignominiam) tractum describit ab equite catenam longam habente. Quem locum omnino vide transcriptum à me ex Athenæo suprà De custodiâ militari, libro III.

Fortunæ commutationem. Malè vulgo, *commotionem.*

Omnes scelus externum Sententiæ reddita lux, si scribas, *Omne scelus*, litterâ detractâ: vt sint verba ex oratione censentium.

Si cum gloriâ adeptus foret. Scribo hæc omnia: *quanto id magis ex vsu, quàm si cum gloriâ adempta foret?*

Cùm priuatas olim conuersationes curaret. Deprecor inuidiam: sed profectò hunc locum, si quem alium, propitius Musis restitui, hoc modo: *Cùm priuatus olim conuersatione scurrarum iners otium oblectaret.* Claudius ante imperium vilis, abiectus, scurris & sordidissimis homi-

nibus

In Romanis etiâ foratân.

Festus illustratus.

& Sallustius.

Restitutus Tacitus. Catenâ trahi, ignominiosu Barbaris.

Pag. 262.

Claudius in scurris deditus, & ambubaiis.

nibus conuixit: *à quorum contubernio super veterem segnitiæ notam, ebrietatu quoque & aleæ infamiam subiit*, ait Suetonius cap. v. Inter eos hic Pelignus. Libri veteres, quorum vestigia institi, habent: *cum priuatis olim conuersationes curaret, iners otium obiectaret.* vnus Vatican. *cursationes*, pro, *conuersationes*.

Placidæ illuuie spirantem aduertêre pastores.] Sic libro 11. *Octo aquilæ, petere siluas visæ aduertère Imperatorem.* Id verbum eâ notione reddendum Liuio, lib. 1. de Metio Curtio in paludem conjecto: *aduerterátque ea res etiam Sabinos tanti periculo viri.* id est, conuerterat illuc animos oculosque Sabinorum. Nam libris omnibus, *auerterat*, scriptum, alio sensu. Pag. 263. Aduertere quid. Liuius correctus.

Vt ignaro domino ad id prolapsa, in seruitutem sui consensisset, & qui nati essent pro libertis haberentur.] Non prompta lectio sententiaque huius loci: mihi quidem. Nam aliis omnia liquent. Aiunt non dubiam sententiam esse hanc: mulierem liberam, quæ cum alieno seruo solita sit domino insciente, seruam fieri velut proprio consensu: & natos item ex iis, liberos non haberi. Itaque nunc, ruper ecce emendauit vir doctus: *vt ignaro domino ad id prolapsa, in seruitutem, ceu consensisset: & qui nati essent, pro liberis ne haberentur.* Sed mihi, per bonam gratiam, ius sit dissentire. Nego alterum illud membrum, de natis ex eo cœtu in seruitutem habendis, vsquam repperiri in legum libris: aio contra ius esse. Fauor libertatis expoſcit, vt nati è liberâ sint liberi: adeoque superueniens calamitas matris, nocere ei qui in vtero est non debet, vt sufficiat matrem liberam vel medio tempore habuisse. Paullus lib. 11. Sentent. tit. XXIIII. Marcianus l. v. De statu hominum. Quo iure ergo serui isti? Clementius vulgata lectio aiebat, *pro libertis haberentur*: sed non verius. Quomodo enim libertus, qui numquam seruus? Adde quod manuscriptis vestigium nullum eius membri. verba, inquam, ea, *& qui nati essent*, absunt manuscriptis omnibus, etiam Budensi. Vt mihi quidem Farnesiani codicis scriptura certa sit: *vt ignaro domino ad id prolapsa, in seruitute: si consensisset, pro liberta haberetur.* Optime. Duplex videlicet eius Sc^ti membrum, in eas quæ ignaro, quæque sciente domino, peccatum id peccassent. Etsi Pag. 264. De sententiâ Claudiani Senatusconsulti. Quid aliis visum. Falsò. Quid mihi, & Tacitus emendatus. Duæ partes eius consulti.

quidem

quidem ignaro, ait lex serua esto. sin volente; habetor pro libertâ. Omnino enim propositum legislatori à seruili contubernio abstinere lubricum sexum: & siue sciente siue inscio domino ea mixtio, posuit pœnam. sed ἀναλόγως, & pro gradu noxæ intentiorem, remissioremque. Sed cui rei, inquies, fuerit pro libertâ? Huic, vt vinculo aliquo teneatur domino serui, ad operas libertorum aliaque eius ordinis præstãda. Ius item domino in feminæ bonis: & quidquid in veram libertam. Sed rectè, *pro libertâ*: nõ enim liberta verè. Rettulit hoc ipsum decretum posteà (credo quia abolueràt, licentiâ temporum, & inusu) Vespasianus princeps, de quo Suetonius: *Auctor Senatui fuit decernẽdi, vt qua se seruo alieno iunxisset, ancillã haberetur.* ita tamen, vt apud Iurisconsultos nomen manserit consulti Claudiani: non à Claudio Pallante, qui repertor, sed à Claudio principe qui rettulit. Pluraad hanc rem petes, si operæ tibi est, à P. Fabro lib. I. Semestr. capite XXV. Reuerã enim ad asciam factũ, quidquid dedolauit ille faber.

Pro libertâ esse, cui bono.

Pallanti prætoria insignia, & centies quinquagies H-S.] De quo inscriptio:

Pallantis eximij honores.

TI. CLAVDIVS AVG. L.
PALLAS.
HVIC. SENATVS. OB. FIDEM
PIETATEM. QVE. ERGA
PATRONOS. ORNAMENTA
PRÆTORIA. DECREVIT
ET. H-S. CENTIES. QVIN
QVAGIES. GVIVS. HONORE
CONTENTVS. FVIT

Et indignatur iure in hoc facto maior Plinius, l. XXXV. (ad Pallantem enim ea refero) cap. penult. *Hoc est insigne vanalitiis gregibus, opprobriúmque insolentis fortunæ. quos & nos adeò potiri rerum vidimus, vt prætoria quoque ornamenta decerni à Senatu, iubente Agrippinâ Claudij Cæsaris, viderimus: tantúmque non cum laureatis fascibus remitti illò vnde ereptatis pedibus aduenissent.* Itemq. minor libro VIII. epistolarum epistol. V. quem vide.

Consul designatus Barea Soranus.] Lego in lapide,

Barea Soranus ex gente Marciâ.

Q. MARCIO. BAREA.
T. RVSTIO. NVMMIO. COSS.

Si de

Si de isto; habemus viri celebris gentile nomen.

Quod regibus Arcadiæ ortus.] Vide quæso mancipium hoc togatum. Pallantem ad regum stirpem refert: credo, quia Pallas aliquis Virgilio aliisque inter Arcadum reges. O opprobrium omnium Scipionum: & dignissime domino Pallante! Nos hunc nequissimum seruum transmare aduectum inter vænales, ex Plinio scimus: & eumdem Antoniæ matri seruisse, ex Iosepho libro XVIII. qui Πάλλαντα appellat τὸν πιστότατον τῶν δούλων αὐτῆς. Ab eâ ergo ad Claudium peruênit.

Pallas per infamem adulationem è regibus Arcadiæ.

Is anteà seruus Antoniæ.

Fixum est publico Senatusconsultum.] Ita libri scripti: & non abhorret à Cornelianâ phrasi. At vulgò, *ære publico*, legas, non sine additamenti suspicione.

Felix iampridem Iudææ impositus.] Non hercle ita pridem, si Iosepho in gentili historiâ credendum. Præpositus enim demum Iudææ est, post damnatum Cumanum. Iosephus lib. II. Ἰουδαϊκῆς ἁλώσεως, cap. XXII. clarè: μετὰ ταῦτα, inquit, Ἰουδαίας μὲν ἐπίτροπον Φήλικα τὸν Πάλλαντος ἀδελφὸν ἐπέμπει τῆς Γαλιλαίας καὶ Σαμαρείας καὶ Περαίας. Vt fortasse hic rescribendum sit, *Felix haud pridem Iudææ impositus*. Hunc libertum, Claudium Felicem Iosephus, Suidas, Zonaras nominant: At Antonium Felicem, Tacitus lib. V. Histor. *Antonius Felix per omnem sæuitiam ac libidinem, ius regium seruili ingenio exercuit.* Ne te turbet; scies plerosque istos è libertis Antoniæ matris fuisse. eoque binomines, aliâs principis, aliâs patronæ mortuæ nomen tulisse.

Quando primũ in Iudæâ Felix.

Coniectura in Tacito.

De nomine Felicis.

Liberti interdum binomines.

*Cognitâ cæde Caij *haud obtemperatum esset.*] Lacunâ hîc & hiatus. quem tamen ab historiâ facilè expleuero. Tangit enim motum illum Iudæorum, qui Caligulâ imperante fuit, ob statuas eius in templo erigi & coli iussas. Tacitus lib. V histor. *Dein iussi à C. Cæsare effigiem eius in templo locare, arma potius sumpsêre quem motum Cæsaris mors diremit.* Et disce rem omnem è Iosepho lib. II. ἁλώσεως, itemque XX. ἀρχαιολογίας. Tangit, adsero, illum motum. argumento claro in his verbis, *Cognitâ cæde Caij.* &: *manebat motus, nequis principum eadem imperitaret.* Qui aliter medicinam adferunt: aberrant. Sed quid hoc, inquiunt, ad Felicem, qui tanto pòst successit? Nam ille quidem motus Petronio procuratore fuit. Dicam: Repetit rem

Iudæorũ sub Caio tumultus.

Caius effigiẽ in sacerrimo templo coli vult.

tit rem ab alto Tacitus, & initia recenset motuum secutorum. quos auxit accenditque infelix iste Felix. Apud Suidam tamen alterius mentio turbæ, cui componendæ Felix electus: Στασιάντων inquit (in voce Κλαύδιος) τῶν Ἰουδαίων κατὰ Χριστιανῶν ἄρχοντα ἐπέστησεν αὐτοῖς Κλαύδιον Φήλικα, κελεύσας αὐτῷ τιμωρεῖσθαι τούτους.

Alia Iudæorum turba cũ Christianis.

Ita diuisis, vt huic Galilæorum natio, Felici Samaritæ parerent.] Apud Iosephum Felicis adhuc nullæ partes: contraque Cumanus à Samaritis stetisse legetur. Sed tu eum vide, non vnâ in re à nostro dissentientem. libro. xx. Antiq. cap. IV. V.

Aliud à Tacito Iosephus sentit.

Pag. 265. Etiam hic.

Damnatus flagitiorum quæ duo deliquerant Cumanus.] Aperte magis & distinctè scriptor Iudæus. Negat à Quadrato damnatum Cumanum, sed ipsum cum Celere Tribuno missum ad Cæsarem, qui de re cognosceret statueretque. Ita Cumano exsilium irrogatum: Celerem remissum Hierosolyma, & vicatim discerptum.

Magnificentia operis.] Quæ ex Eusebij siue Hieronymi notâ in Chronico elucebit. *Claudius*, inquit, *circa hæc tempora Fucinum lacum exsiccauit, vndecim annos triginta hominum millibus sine intermissione operantibus.*

Operarum ingens numerus.

Augustus structo cis Tiberim stagno.] De quo Suetonius: *Edidit nauale prœlium, circa Tiberim cauato solo, in quo nunc Cæsarum nemus est.*

Naumachia Augusti.

Claudius tiremes quadriremésque, & vndeviginti hominum millia armauit.] Censemus reponi numerum debere, scribimusque, *Claudius centum triremes.* Tot enim fuisse, credimus Dioni: οἱ δὲ ναυμαχήσαντες, inquit, θανάτῳ κατὰ δὲ δικασμένοι ἦσαν, καὶ πεντήκοντα ναῦς ἑκάτεροι εἶχον, οἱ μὲν Ῥόδιοι, οἱ δὲ Σικελοὶ ὀνομασθέντες. Si vtrimque naues quinquaginta: in vniuersum ergo centum. Idemque numerus in Xiphilino. At ecce Suetonius duodenas dumtaxat nominat. *Hoc spectaculo*, ait, *classis Sicula & Rhodia concurrerunt duodenarum triremium singulæ.* Falsò. Omitto Dionem: sed quomodo hominum illa vis in duodenis vtrimque nauibus? quando vndeuiginti millia pugnasse hanc naualem pugnam Tacitus exprimat disertè. Non ergo abest quin ad Dionis reique fidem corrigendus Tranquillus sit, *quinquagenûm triremium.*

Vox numeralis deficit Tacito.

Suetonius in hoc nauium numero manifestò falsus.

Correctus igitur.

Cincto ratibus ambitu.] Quid si, *cratibus*, aut, *trabibus?*

bus? Tale quid substitueris non inuito Dione, qui lacum muro ligneo circumdatum scribit: τεῖχός τε περὶ τὴν λίμνην ξύλινον κατεσκεύασε, καὶ ἴκρια ἔπηξε. Eius ergo quasi valli tutelæ præpositus Prætorij miles.

Diuinatio ad mentem Dionis.

Classiarij tectis nauibus.] Ita restitui, pro, *rectis*. Tectæ naues, idoneæ ad pugnam; αἱ τὰ καταστρώματα ἔχουσαι, vti Thucydides appellat. Sed quinam hic classiarij? vtrùm naumachiarij, iique qui damnati ad pugnam? Iure ambigas. & potius est, vt intellegas militem è classe, qui transductus in eum lacum, pariter ad tutelam. Ita enim res gesta videtur, ad coercendam tantam multitudinem, & nequid in desperatione grauius auderent: in terrâ Prætorianus miles, in lacu ipso classiarius præsidium habuit: in medio, pugnaturi. Tamen & vulgatum intellectum non damno.

Pag. 266. Tectæ naues.

Classiarij, pro militibus, vt Tacito plerumque.

Ipse insigni paludamento, neque procul Agrippina auratâ chlamyde.] Dio etiam Neronem adiungit: ὁ δὲ Κλαύδιος, ὅ, τε Νέρων στρατιωτικῶς ἐστάλησαν, ἥ τε Ἀγριππῖνα χλαμύδι διαχρύσῳ ἐκοσμεῖτο. Plin. *Nos vidimus Agrippinam Claudij principis, edente eo naualis prœlij spectaculum, adsidentem ei indutam paludamento, auro textili, siue aliâ materiâ.*

Chlamys Claudij,

Et Agrippinæ.

Tempore interiecto altius effossi specus.] De laborioso hoc opere vide Plinium lib. XXXVI. cap. XV. Quod ante Claudium tamen conceperat D. * Iulius, non inceperat: nec ritè perfecit ipse Claudius, quoniam manus posteà admouit & Hadrianus. Spartianus in eius vitâ.

Fucini lacus iterata emissio.

*Sueton. Iulij cap. XLIIII.

D. Iunio Q. Haterio Conss. sedecim annos natus Nero.] Non concilio in hac omni narratione Tacitum cum Suetonio. Noster matrimonium cum Octauiâ, caussarum dictiones, ad consules refert quos posuit: Suetonius gesta hæc vult toto anno antè, Claudio quintùm & Cornelio Orfito Conss. Nec enim de alio Claudij consulatu intellexeris illa: *Apud patrem Consulem pro Bononiensibus Latinè & pro Rhodiis atque Iliensibus Græcè verba fecit. Nec multo post duxit vxorem Octauiam.* At inter eum consulatum, & hunc Taciti annum, interiecti, Faustus Sulla & Saluius Otho. Vter verior, mihi sanè non liquet.

Dissensio aperta inter Cornelium Tranquillũq; Neronis cap. IX.

Vt studiis honestis & eloquentiæ gloriâ nitesceret.] Profectò in Groslotij mei correctionem inclino, *notesceret.*

Iliensium immunitas. A quo primũ data.

Impetrat vt Ilienses omni publico munere soluerentur.] Liber vet. *perpetrat*, rectè. Sed quid? non iam antè immunes Ilienses? immunes pridem. Primus Alexander, post pugnam ad Granicum amnem, ἐλευθέραν καὶ ἄφορον eam vrbem pronuntiauit, ait Strabo in XIII. Certamen deinde Romanis, in honestandâ vrbe, vt falsò credebant, parente. In fœdere quod cum Antiocho, immunitas Iliensibus data, & Rhœteum ac Gergithum concessa: vt auctor est Liuius lib. XXXVIII. Epistola deinde Græca Senatus populique Romani ad Seleucum regem missa (Suetonij verba sunt, Claudij cap. XXVI.) *amicitiam & societatem ita demum pollicentis, si consanguineos suos Ilienses ab omni onere immunes præstitisset.* Sed & Iulius posteà Cæsar pleniore manu in eos largus. qui & agrum, & libertatem Iliensibus dedit, & immunitatem. Nec imminuit Tiberius aut Augustus. Strabo: Καῖσαρ ὁ θεὸς χώραν τε προσένειμεν αὐτοῖς, καὶ τὴν ἐλευθερίαν, καὶ τὴν ἀλειτουργησίαν αὐτοῖς συνεφύλαξε. καὶ μέχρι νῦν συμβαίνουσιν ἐν τούτοις. Quis ergo ea abstulit, vt opus fuerit siue reddi à Claudio, seu firmari? An Caligula? nihil lectum. Credo equidem, nemo: sed vel Claudius adiecit aliquid ad immunitatem olim datam, effecitque vt plenissimâ vterentur, (atque ideò Tacitus scripserit, *vt omni publico munere soluerentur*, quasi antea non omni:) aut concessâ, sed publicanorum improbitate motâ, sanxit in perpetuum stabiliuitque. Suetonius: *Iliensibus quasi Romanæ gentis auctoribus tributa in perpetuum remisit.* Callistratus De excusat. *Iliensibus & propter inclytam nobilitatem ciuitatis, & propter coniunctionem originis Romanæ, iam antiquitus & Senatusconsultis & principum constitutionibus plenissima immunitas tributa est, vt etiam tutelæ excusationem habeant.*

Romani benigni in eos, vti patres.

Maximè Iulius Cæsar.

Nodus aliquis in hacre.

Claudius Iliensibus aut pleniorẽ aut firmiorem immunitatem tribuit.

Rhodiis libertas reddita.

Redditur Rhodiis libertas, adempta sæpe aut firmata.] Adempta nuper ab ipso Claudio, propter ciues quosdam Romanos in crucem actos, vt notat Dio. Sed restituta, orante Nerone. cuius honori iure Epigramma illud adsero, quod nomine Antiphili legitur primo Anthologiæ, εἰς νήσους. Nec enim aliò spectat, quàm ad hoc factum.

Epigrammati Græco ex historiâ lux.

Ὡς πάρος ἀελίου, νῦν Καίσαρος ἡ Ῥόδος εἰμὶ
Νᾶσος, ἴσον δ' αὐχῶ φέγγος ἀπ' ἀμφοτέρων.

Ἤδη

Ἤδη σβεννυμένην με, νέα κατεφώτισεν ἀκτὶς
Ἅλιε, καὶ παρὰ σὸν φέγγος ἔλαμψε Νέρων.
Πῶς εἴπω; τίνι μᾶλλον ὀφείλομαι, ὃς μὲν ἔδειξεν
Ἐξ ἁλὸς, ὃς δ' ἤδη ῥύσατο δυομένην.

Argutum epigramma. & comparat Neronem ecce cum Sole. quia vt ille Rhodum retexit radiis fecitque oriri; sic iste pressam & occidentem restituit, reduxitque in lucem.

Parem vim rerum habendam à Procuratoribus suis iudicatarum, ac si ipse statuisset.] Defunguntur vulgò leuiter interpretatione huius loci, & alterius Suetoniani comparis: *Vt rata essent quæ Procuratores sui in iudicando statuerent, à Senatu precariò exegit.* Referunt enim ad Procuratores rei familiaris in prouinciis: quibus datum nunc ius volunt cognoscendi statuendique inter priuatos & fiscum, in re pecuniariâ quidem: non enim criminum. argumento l. II. C. Si aduers. fisc. l. VIII. §. Transactiones De transact. l. I. C. De iurisd. omn. iudic. Itaque non aliud Tacitum tam longâ & querulâ oratione indignari, quàm Iurisdictionem Procuratoribus mandatam in re & caussâ fiscali pecuniariâ: eorumq. decreta firma à Claudio habita & rata. Sed mihi profectò, &, credo, Tacito alia mens est. cui vt dem lucem, venia anteloquij mihi sit. In prouincias Cæsaris olim Legati aut Proprætores missi. in prouincias dico maiores. Nam quædam minores nec tantæ rei, Procuratores saltem acceperunt. Quorum præcipuum ac proprium munus; vt reditus ac tributa colligerent, aliaque quæ ad fiscum: sed quoniam, nullo alio Præside, res sæpe cogebat ius inter prouinciales dici, etiam in re criminum; factum vt iurisdictionem aliquam sibi sumerent, Præsidum exemplo. Id Procuratorum genus, notæ & discriminis caussâ, dicti passim in libris legum, Procuratores vice Præsidis, aut cum potestate. vt l. II. C. De pœnis. l. III. C. Vbi causs. fisc. l. IIII. C. Ad leg. Flau. de plag. Dixi iurisdictionem sumerent. reuerâ enim non habebant. Equites quoniam erant aut liberti. Tacitus in vitâ Agricolæ: *Vtrumque auum habuit procuratorem Cæsarum, quæ equestris nobilitas est.* Dio lib. LIII. καὶ τοὺς ἐπιτρόπους, (non rectè interpres vertit Curatores) οὕτω γὰρ τοὺς τάς τε κοινὰς προσόδους ἐκλέγοντας καὶ τὰ προστεταγμένα σφίσιν ἀναλίσκοντας ὀνομάζομεν, ἐς πάντα ὁμοίως τὰ ἔθνη, τά τε

Pag. 267. De procuratoribus Cæsaris.

Non nimis exacta vulgata interpretatio.

Prouinciæ minores solis Procuratoribus rectæ.

Ij paullatim iura dicere ausi. Procuratores vice Præsidis.

Procuratores ex equite, aut libertino.

ἑαυτοῦ καὶ τὰ τοῦ δήμου, τοὺς μὲν ἐκ τῶν ἱππέων τοὺς δὲ ἐκ τῶν ἀπελευθέρων πέμπει. id est: *Procuratores (ita enim appellamus eos qui publicos reditus colligunt, erogántque) in omnes prouincias tam suas quàm populi Cæsar mittit, quosdam ex equitibus, quosdam è libertis.* Itaque nec iudicia nec acta eorum rata, vocaríque poterant ad disquisitionem Principis aut Senatus: quoniam lege apud eos agi (vt ad rem, & solemniter loquar) nefas. apud magistratum solum populi Romani prove magistratu actio legis fuit, vt Consules, Proconsules, Prætores, Proprætores: qui omnes è Senatu. apud equites non fuit, multo minus apud libertos. Inter equites excipio vnum Præfectum Ægypti, apud quem, vt Tacitus notat, lege agi permisit Augustus, decreto quodam singulari. Attamen procuratores isti prouinciis præerant, & ius sæpe in crimine & causâ capitis dicebant. Exemplum in Pontio qui Iudææ procurator (non enim illi prouinciæ proprie Præses) sententiam tulit de capite nostri capitis, Christi seruatoris: exempla in Petronio, Cumano, aliisque vulgò apud Iosephum. Idemque in ceteris minutis prouinciis factum, quibus regendis solus Procurator. quarum aliquot Tacitus recensuit I. Histor. *Duæ Mauretaniæ, Rhætia, Noricum, Thracia, quæque alia Procuratoribus cohibentur.* & præter eas notabis Alpium maritimarum Procuratorem, item Ponti, *Epiri, pluresque. Hæc clara satis & certa. Ad hos Procuratores, Claudij, me iudice, accommodamus edictum, iubentis vt in prouinciis eorum decreta proinde rata sint ac si ipse statuisset. Nam ad fiscum solum si aptas: quid fiet communibus & latè conceptis Cornelij verbis? *Rerum*, inquit, *à procuratoribus suis iudicatarum.* paritérque indefinitè extulit Tranquillus, *quæ procuratores sui in iudicando statuerent.* Adde subsequentem omnem Taciti orationem: videbis non aliud eum indignari, quàm quod iurisdictio communicata cum equitibus & libertis: de quo toties inter ordines olim certatum seditione aut armis erat. At procuratores qui rei familiari tantùm impositi, qui in prouinciis Proconsulum aut Legatorum: planè *priuati erant, & insigne in eos exemplum à Tiberio editum, de quo Dio: *Καπίτωνα τὸν τὴν Ἀσίαν ἐπιτροπεύοντα ἐς τὸ συνέδριον ἐσήγαγε, καὶ ἐγκαλέσας αὐτῷ ὅτι στρατιώταις*

Ideò iure ipso acta eorum non rata.

Præfectus Ægypti, supra ceteros ius habuit.

Iudæa Procuratores habuit, Syriæ attributa.

Aliquot Prouinciæ queis solus Procurator præfuit.

* De Epiri procuratore loco Præsidis Arrian. in Dissert. Epictetı lib. III. cap. IV. vocat ἄρχοντα καὶ ἐπίτροπον.

* Ante Claudiū quidem. nam posteà ampliatum & illorum ius.

ἐχρήσατο

ἐχρήσατο, καὶ ἄλλα τινὰ ὡς ἀρχὴν ἔχων ἔπραξεν, ἐφυγάδευσεν. οὐ γὰρ ἐξῆν τότε τοῖς τὰ αὐτοκρατορικὰ χρήματα διοικοῦσι πλέον, οὐδὲν ποιεῖν ἢ τὰς νενομισμένας προσόδους ἐκλέγειν. καὶ περὶ τῶν διαφορῶν ἔν τε τῇ ἀγορᾷ καὶ κατὰ τοὺς νόμους ἐξ ἴσου τοῖς ἰδιώταις δικάζεσθαι. Et Tacitus: *Procurator Asiæ Lucillius Capito accusante prouinciâ, caussam dixit, magnâ cum adseueratione principis, non se ius nisi in seruitia & pecunias familiares dedisse quod si vim Prætoris vsurpasset, manibusque militum vsus foret, spreta in eo mandata sua, audirent socios.* Planè ergo priuati. tunc quidem. Nam posteà ius acceperunt *de fiscali saltem pecuniâ cognoscendi, vt præmonui. Idque Dio etiam adsignificans ait, οὐ γὰρ ἐξῆν τότε. Hi posteriores Procuratores, multi erant, & sparsi per prouincias omnes: illi, pauciores digni oresque. Dio excipuas habere Proconsulum prouincias videtur ab administratione Procuratorum. Addit enim ad verba libri LIII. quæ supra, πλὴν ἢ καθόσον τοὺς φόρους οἱ ἀνθύπατοι, παρ' ὧν ἄρχουσιν, ἐσπράσσουσιν. quasi Proconsules reditus collegerint ipsi in prouinciis suis. Fallacia verba, quæ virum doctum nuper induxerunt, non me. Planissime enim in Proconsulum etiam prouinciis procuratores. Dio ipse docet, εἰς πάντα, inquiens, ὁμοίως τά τε ἔθνη τά τε ἑαυτοῦ καὶ τὰ τοῦ δήμου id est, *in omnes gentes, tam quæ Cæsari quàm quæ populo adtributa.* Atqui prouinciæ omnes populi, Proconsulum fuère. Vlpianus item de Off. procon. *Sanè,* inquit, *si fiscalis pecuniaria caussa sit, quæ ad procuratorem principis respicit, melius fecerit si se abstineat.* cuius vana & irrita monitio, si in Proconsulum prouinciis Procuratores nulli. Quæ ergo Dionis verborum vera mens? Non alia, quàm Procuratorem in aliis quidem prouinciis omnes reditus colligere, quia omnes Cæsaris fiscique sunt: at in Proconsularibus non omnes, quoniam* vectigalia quædam vetera ipse Proconsul colligat in populi ærarium vsumque mittenda. Dictum satis, si addo; Procuratores solius rei, Rationales posteà dictos, vt à prioribus illis distinguerentur. quoniam illi rem publicam etiam; hi solam priuatam tractabant, rationesque pecuniæ principalis.

*Etsi de lege Fabiâ de plagiariis ex constitutione Imp. M Antonini.

Vlpian. l. 1 x. De offic. Procons.

An in procōsulum prouinciis procuratores?

Fuisse videri.

Duplices in prouinciis quibusdā reditus.

* Quæ tamen videtur sustulisse Theodosius, & in fiscum suum vertisse. Vide Symmachum l. x. cap. quinquages.

Mox alias per prouincias, & in vrbe pleraque concessa sunt.] In vrbe Equitibus Romanis latè datum ius. vti ab

Iurisdictio in vrbe apud quosdam Equites. Vt Præf Prętorio. Sed & Vigilũ, sæpe inter equites. de quorũ iurisdictione in Pandectis.

Augusto Mæcenati in Præfecturâ vrbis, vti Præfecto Prætorio semper: quia is ex Equite ad tempora Vespasiani. Sed & Procuratoribus Cæsaris in vrbe aliquod ius, extra res fisci. Vlpianus: *Frequens est etiam legis Fabiæ cognitio in tribunalibus Præsidum: quamquam quidam Procuratores Cæsaris vsurpauerint, quàm Romæ tam in prouinciis.*

Seruilij iudiciaria lex.

Seruiliæ leges.] Plures eo nomine: sed vna Iudiciaria, quam tulit Q. Seruilius Cæpio consul. de quâ Cicero sæpius, & Asconius.

C. Matius eques.

Matios posthac & Vedios.] Vedium intellegit Pollionem, & C. siue Cn. Matium. Etsi libri hîc omnes ineptè, *Macchyos*, vel, *Matthios*. C. Matij, qui inter amicos Iulij Cæsaris, mentio Suetonij cap. LII. *Quæ scire C. Matium, C. Oppium reliquosque Cæsaris amicos.* item Ciceroni ad Trebatium: *Quòd in C. Matij suauissimi doctissimique hominis familiaritatem venisti.* Et quia Cicero elogio doctissimi ornat, censui olim eumdem esse cum illo qui Mimiambos & Iliada scripsit, quem Agellius Macrobiusque laudant, vt hominem impensè doctum. Sed tamen cum Cnæij prænomine: vti & apud Plinium Cn. Matius legitur inter amicos Augusti, lib. XII. *Cn. Matius ex equestri ordine Diui Augusti amicus.* Qui fortasse alius ab illo primo, & de quo hîc sermo. In lapide quodam geminatâ litterâ sculptum legi P. MATTIVS. CHARITON.

Idem vir doctissimus.

Amicus Augusti.

Procuratores initio, non aliud quàm Rationales.

Libertos quos rei familiari præfecerat.] Iuuare videtur eos qui Claudianum scitum ad Rationales tantùm referunt. Frustrà. Procuratores enim omnes primò rei familiari siue fisco præfecti, sed imago imperij quibusdam adiuncta.

Argiuos vel cum Latonæ parente.] Certissima emendatio est & elegantis ingenij clara index, quam à Iosiâ Mercero accepi: *Argiuos vel Cœum Latonæ parentem.* Pater enim eius deæ Κοῖος, vel Κεῖος. Hesiodus:

Φοίβη δ' αὖ Κοίου πολυήρατον ἦλθεν ἐς εὐνὴν,
Κυσσαμένη δ' ἤπετα θεὰ θεοῦ ἐν φιλότητι
Λητὼ Κυανόπεπλον ἐγείνατο.

Et ab eo nomen ipsi insulæ datũ. At de Xenophonte quod additur, est ille medicus cuius Diogeni Laërtio mentio in fine Xenophontis Socratici: Τρίτος ἰατρὸς Κῶος.

Piratico

Piratico bello adiutum Antonium.] Capio non de celebri notoque Antonio, qui Triumvir: sed de M. Antonio, qui Curator oræ maritimæ cum infinito imperio, sub initia Piratici belli. de quo illud Sallustij innotuit, *M. Antonius perdundæ pecuniæ genitus, vacuúsque à curis nisi instantibus.* Vide Ciceronem, & Asconium, in Verrem. Pag. 268. Antonius curator oræ maritimæ.

Byzantium in extremâ Europâ posuere Græci.] Pleraque Historia Spartanis adscribit conditam hanc nobilem vrbem, & fatalem imperiorum sedem. Iustinus & Isidorus a Pausania rege; Claudianus a Byzante quodam non obscure exstructam vult: in Eutropium lib. II. —— *hoc Byzas Constantinúsque videbunt?* In Ioanne Sarisbariensi de nugis Curialium (in quo centone multos pannos purpuræ agnosco, & fragmenta æui melioris) lego: *Chilon Lacedæmonius iungendæ societatis causâ missus Corinthum, duces & seniores populi ludentes inuenit in aleâ. Infecto itaque negotio reuersus est, dicens se nolle gloriam Spartanorum, quorum virtus constructo Byzantio clarescebat, hac maculare infamiâ, vt dicerentur cum aleatoribus contraxisse societatem.* At alij non conditam à Pausaniâ, sed saltem expugnatam tradiderunt; inter quos Æmilius Probus. Byzantium quis condidit. De Sarisbariensi, siue Salisberiensi, iudicium.

Quòd priores illuc aduecti, præuisâ locorum vtilitate, peiora legissent.] Ad sententiam fortasse aptius, *parum visâ locorum vtilitate.* Ideò enim cæci, oraculo dicti. Apud Strabonem denarrata tota res, lib. VII. τὸν Ἀπόλλω, inquit, φασὶ τοῖς κτίσασι τὸ Βυζάντιον ὕστερον, μετὰ τὴν ὑπὸ Μεγαρέων Χαλκηδόνος κτίσιν, χρηστηριαζομένοις, προστάξαι ποιήσασθαι τὴν ἵδρυσιν ἀπέναντι τῶν τυφλῶν. τυφλοὺς καλέσαντα τοὺς Χαλκηδονίους, ὅτι πρότεροι πλεύσαντες εἰς τοὺς τόπους ἀφέντες τὴν πέραν κατασχεῖν, τοσοῦτον πλοῦτον ἔχουσαν, εἵλοντο τὴν λυπροτέραν. Habes eadem in Herodoto, libro IIII. nisi quòd illic dictum hoc & scomma in Chalcedonios Megabyzo Satrapæ tribuit. Septemdecim autem annis conditam Chalcedona ante Byzantium, ibidem etiam traditum. Chalcedonij cur cæci dicti.

Quia piscium vis in Pontum erumpens.] Falsa lectio: damnata ab historiâ, & à libris. Nam libri omnes, *vis piscium in Metapontum erumpens.* Ex quîs verè corriges, *vis piscium innumera Pontum erumpens.* Ita scilicet res est. Correctus Tacitus.

Pelamydes vbi natæ. Vbi captæ.

est. copia ista piscium (Pelamydes sunt) non intrantes è mari Ægæo Pontum, vt vulgata lectio suadet, sed exeuntes erumpentesque capiuntur. Fœtura enim eorum in paludibus Mæotidis est; atque inde adulti, grege facto, Pontum Propontidemque intrant. atque ibi captura. Strabo clarè lib. VII. super hac ipsâ re atque pisce: γεννᾶται μὲν τὸ ζῶον, (Pelamydem intellegit) ἐν τοῖς ἕλεσι τῆς Μαιώτιδος. ἰσχύσαν δὲ μικρὸν, ἐκπίπτει διὰ τοῦ στόματος ἀγεληδὸν, καὶ φέρεται παρὰ τὴν Ἀσιανὴν ἠιόνα μέχρι Τραπεζοῦντος καὶ Φαρνακίας. Et post pauca addit: ἐπειδὰν δὲ ἤδη συνάψῃ ταῖς Κυανέαις, καὶ παραλλάξῃ ταύτας, ἐκ τῆς Χαλκηδονιακῆς ἀκτῆς, λευκή τις πέτρα προσπίπτουσα φοβεῖ τὸ ζῶον, ὥστ' εὐθὺς εἰς τὴν περαίαν τρέπεσθαι. παραλαβὸν δὲ ὁ ἐνταῦθα ῥοῦς ἅμα καὶ τῶν τόπων εὐφυῶν, ὄντων πρὸς τὸ τῆς ἐκεῖ ῥοῦν τῆς θαλάττης, ἐπὶ τὸ Βυζάντιον καὶ τὸ πρὸς αὐτὸ κέρας τετράφθαι φυσικῶς, συνελαύνεται δεῦρο, καὶ παρέχει τοῖς Βυζαντίοις καὶ τῷ δήμῳ τῶν Ῥωμαίων πρόσοδον ἀξιόλογον. Eademque ex Aristotele colliges lib. VIII. De Historiâ animalium, cap. XIII. Pliniani codi-

Menda in Plinio.

cis mendum non sileo in hac narratione lib. IX. cap. XV. *Est in Euripo, ait, Thracij Bospori, in ipsis Europam Asiámque separantis freti angustiis, saxum miri candoris, à vado ad summa perlucens, iuxta Chalcedonem in latere Asiæ. Huius adspectu repentè territi, semper aduersum Byzantij promontorium, ex eâ caussâ appellatum Chrysoceras, præcipiti petunt agmine. Itaque omnis captura Byzantij est, magnâ Chalcedonis penuriâ. Opperiuntur autem Aquilonis flatum, vt secundo fluctu exeant è Ponto: nec nisi intrantes Pontum Byzantij capiuntur.* Quid? non capiuntur nisi intrantes Pontum? contrà ante dixit, capi exeuntes è Ponto, non intrantes. quod verissimum est. Itaque alij vice Ponti, *Propontidem* substituunt: Pincianus totum locum rescribit cōfidentius, *nec nisi infantes tunc Byzantij*

Arbitrio nostro, sublata.

capiuntur. Fortasse verius, simplicius certè, *intrantes portum Byzantij*, vt ad ipsum oppidum, & in portu fuerit ea captura. Nam Cornu illud ad quod deferebantur, fuit

Cornu, & ad id portus Byzantiorum.

περιοχὶς τοῦ Βυζαντίου τείχους, vt Strabo ait: imò, vt Plinius, in ipso illo promontorio quod Cornu vocant, Byzantium vrbs. Atque ibi in multos sinus scissum, tamquam ramos (εἰς οὓς ἐμπίπτουσα ἡ πηλαμὺς ἁλίσκεται) faciebat vrbi illi portum. Straboném vide.

* Ad cor-

* Ad correctionem nostram, & exitum piscium è Ponto, facit valdè Sallustij locus, apud Seruium lib. IV. & Iuuenalis interpretem Sat. IV. *Quâ tempestate vis piscium Ponto erumpit.* Tamen, ne callidè dissimulem, vulgatam lectionem D. Ambrosius affirmare videtur, Hexaëm. lib. V. cap. X. *Pisces*, inquit, *ex plurimis locis, à diuerso sinu maris, innumeri, velut communi consilio conuenientes, coniuncto agmine flatas Aquilonis petunt, & ad illud Septentrionalium mare partium quadam naturæ lege contendunt. Dicas, si ascendentes videas, rheuma quoddam esse. ita proruunt, fluctúsque intersecant, per Propontidem in Euxinum Pontum violento impetu profluentes* Sed mox addit, ingruente hieme, & postquàm ibi fœtificauerint, immenso agmine regredi. Vide locum: & vtramuis lectionem defendi posse, tu defendes. Vtrauis lectio proba.

Thracio Bosporanóque bello recens fessos.] Thracium bellum intellegit, quod cum Thracibus montanis gestum, duce Poppæo Sabino; Bosporanum, quod cum rege Mithridate. De illo, noster lib. IV. de hoc, suprà, isto ipso libro. Pag. 269. Bellum Thracium & Bosporanum.

Fastigio Capitolij examen apum insedit.] Quod semper inter portenta: cum visum loco insolenti. Silium Italicum emendari velim libro VIII. de prodigiis quæ ante pugnam Cannensem: Examina apũ, mali ostenti.

Obseditque frequens castrorum limina bubo:
Nec densæ trepidis absunt se inuoluere nubes
Cessarúntque aquilis: non vnus crine corusco
Regnorum euersor rubuit lethale cometes.

scribique: *Nec densæ trepidis apium se inuoluere nubes Cessarunt aquilis.* Nubes apium, examina vocat, quæ insederunt signa. Quod sequitur, *Suis fetus editus* libris omnibus erat, *fetum editum*: & fortasse nominandi casu sic dixerint etiam antiqui. Silius Italicus emendatus. Fetum genere neutro.

Perditâ prius Domitiâ leuibus & muliebribus caussis: quia Lepida minore Antoniâ genita, auunculo Augusto, Agrippinæ sobrina prior.] Nemo tam inconspectus in legendo, qui vitium non videat malè hærentis & incoibilis orationis. Domitia, inquit, perdita est: & subdit quasi de aliâ, quia inter Lepidam & Agrippinam æmulatio exercebatur. Corrige verò, & reduc aberrantem vocem: *per-* Transpositum verbum.

ditâ prius Domitiâ Lepidâ leuibus & muliebribus cauſſis: *quia minore Antoniâ genita.* Scilicet Cn. Domitio duas fuiſſe filias, quarum vtraque Domitia gentis nomine dicta: ſed minor, de quâ hic, diſcriminandi cauſsâ, cum * Lepidæ cognomine. Ea nunc ad mortem adacta. Suetonius Nerone, cap. VII. *Amitam Lepidam ream teſtimonio ceràm adflixit, gratificans matri à qua rea premebatur.* At Domitia altera ſuperuixit, & mentio eius lib. XIII. eſtque veneno ſublata à Nerone, paullo poſt mortem matris. Vide Suetonium Ner. cap. XXXIV. & Xiphilinum.

Domitiæ duę.

* Eſt illa ipſa Lepida quæ mater Meſſallinæ, vt docui ſuprà: quæ etiam Ap. Silano pòſt nupta fuit.

Minore Antoniâ genita.] Culpant me quòd non ſcripſerim, *maiore.* Non me, ſed Tacitum. Ita enim iterum ſenſit ſcripſitque noſter lib. IV. Annal. *Cn. Domitius electus cui minor Antonia Octauiâ genita in matrimonium daretur.* At enim Suetonius & Plutarchus aliter. Quid ergo? nouum eſt, vt diſſenſus aliquis ſcriptorum ſit? Et tamen Plutarchus clarè id non dicit: clarè Suetonius, fateor, plus vno loco. ſed cur arbiter ego inter eos ſim? Soluo me iudicatu iſto; & bono veteriquè ritu, iuro mihi non liquere.

Ex Dione LX. De maiore minoreq. Antoniâ, Tacitus aperte Suetonio diſſidet.

Agrippinæ ſobrinâ prior.] Siue quod Iuriſconſulti ſuggerunt, *ſobrinâ propior:* etſi eadem vis alteri illi voculæ. Lepida autem Germanico patri Agrippinæ, conſobrina fuit. Filiæ ergo Germanici, Lepida ſobrinâ propior. Res ſatis clara ex Stemmate noſtro Auguſti.

Sobrina propior, quæ.

Impudica, infamis, vinolenta.] Malim, *violenta:* vt ſuperba & commota animo vtraque fuerit. De vini notâ nihil legi.

Quòd coniugium principis deuotionibus petiuiſſet.] Id eſt, coniugem. Nam vt Claudij coniugium ipſa ambierit, non lectum. Abuſæ ergo vetitis artibus ad perniciem Agrippinæ. Sic Seruitium pro ſeruo, & matrimoniũ pro matronâ * alibi notaui, & Clientelas pro clientibus in Tacito.

Coniugium, pro coniuge.

* In Liuio lib. X. *Et conuocatis plebeis matrimonii, conqueſta de iniuria patribus, &c.*

Pares iterum accuſandi cauſſas eſſe, ſi Nero imperitaret. Britannico ſucceſſore, nullum principi meritum.] Ita hæc diſtinguenda ſunt: etſi ſuſpecta mendi.

Pag. 270.

Sinueſſam pergit.] Sinueſſanæ aquæ lib. I. Hiſtoriarum, & Plinio lib. XXXI. commendatæ, ob vim quamdam ſalubrem.

Inferre

Inferre epulas & explorare gustu solitus.] Sic lib.XIII. *Quia cibos potúsque eius dilectus ex ministris explorabat.* Cui id munus, is passim in lapidibus dicitur, Prægustator: in quodam etiam, A. POTIONE. Athenæus lib.IV. ὃν νῦν καλοῦσιν οἱ Ῥωμαῖοι προγεύστην, τότε οἱ Ἕλληνες προτένθην ὠνόμαζον. Mos qui liberâ rep. ignotus Romanis: quem tamen cœpisse coniicio ab Augusto, non vano argumento lapidis qui Romæ: Prægustator, viris principibus. Quando is mos cœpisse videatur.

GENIO
CAELI. HERODIAN.
PRAEGVSTATOR
DIVI AVGVSTI
IDEM. POSTEA. VILLICVS. IN
HORTIS SALLVSTIANIS
DECESSIT. NONIS. AVGVSTIS
M. COCCEIO. NERVA COS.
C. VIBIO. RVFINO

Tenuitque Tiberius, de quo lego: TI. CLAVDIVS. FLAMMA CLAVSVS. TI. AVG. PRAEGVSTATOR. & deinceps alij. Traductum morem opinor à Persis maximè, de quis Xenophon lib.I. παιδείας. οἱ τῶν βασιλέων οἰνοχόοι, ἐπειδὰν ἐνδιδῶσι τὴν φιάλην, ἀρύσαντες ἀπ' αὐτῆς τῷ κυάθῳ, εἰς τὴν ἀριστερὰν χεῖρα ἐγχεάμενοι, καταῤῥοφοῦσιν, τοῦ δὴ εἰ φάρμακα ἐγχέοιεν, μὴ λυσιτελεῖν αὐτοῖς. Vbi & ritum habes prægustandi. Traductum à Persis esse.

Promisso donatiuo ad exemplum paternæ largitionis.] Promisit ergo viritim *quinadena sestertia.* vt Suetonius in Claudio expressit cap.X. siue vt Iosephus, *quina millia drachmarum.* Nam quod olim ex Dione dixi, de centenis nummis: erraui. ea enim donatio à Claudio vsurpata singulis deinceps natalibus imperij sui. Pag.271. Claudij & Neronis largitio.

AD LIB. XIII.
ANNALIVM.

PRIMA *nouo Principatu mors Iunij Silani.*] Crebra in historiâ horum temporum mentio Silanorum, & confusa: quæ, cautio mihi est, ne turbet iuuentutem. Eâ Pag.273.

re, non

re, non ſtemma quidem eius familiæ ponam (arduus ille & fortaſſe vanus labor:) ſed illuſtriſſimos quoſque, quo Imperatore, quoque exitu fuerint, exſequar, cum temporum notâ. Exordio à Tiberio principe: quia quæ ſuprà, nihil ad Spartam meam.

Silanorum aliquot conſectio.

C. Silanus. C. IVNIVS. C. F. SILANVS. Conſul fuit cum P. Cornelio Dolabellâ anno DCCLXII. ſub Auguſto: Proconſul Aſiæ, ſub Tiberio, damnatuſque repetundarum & proiectus in Cytheram inſulam. Tacit. lib. III. Annal.

M. Silanus. M. IVNIVS M. F. SILANVS. Conſul fuit ſub Tiberio, DCCLXXI. Proconſul Africæ fuit, auctore Tacito lib. IV. Hiſtor. *Mox C. Cæſar turbidus animi, ac M. Silanum obtinentem Africam metuens.* Socer fuit Caij Caliguiæ, & ab eodem interfectus. Suetonius cap. XII. & XXIII. item Dio.

D. Silanus. D. IVNIVS M. F. SILANVS, Marci prioris frater. Is adulter in Iuliâ nepte Auguſti, in exſilium iuit; rediitque per gratiam & potentiam M. fratris ſui. Fuit poſthac in vrbe, neque honores adeptus eſt. Tacit. libro III. Annal.

Appius Silanus. AP. IVNIVS SILANVS. Conſul fuit ſub Tib. anno DCCLXXX. Conſocer Claudij dicitur Suetonio, propter L. Silanum filium eius Octauiæ ſponſum Proconſul Hiſpaniæ, & maritus Lepidæ matris Meſſallinæ. à Claudio, incerto crimine, occiſus. Dio LX. Sueton. cap. XXIX. & XXXVII.

M. Silanus, qui maiore natu quàm Lucius. Eius duo filij L. SILANVS, & M. SILANVS. Lucius, gener Claudij fuit, Octauiæ ſponſus, Agrippinæ artibus ad mortem actus. Marcus conſul fuit cum Valerio Aſiatico, anno DCCXCIX. in quo error inſignis Onuſrij, qui Aſiatico collegam dat Meſſallam. quem Dio refutat & Faſti Græci. Proconſul Aſiæ fuit, & à Nerone nunc interfectus. De eo Plinius lib. VII. *Diuus Auguſtus, in reliquâ exemplorum raritate, neptis ſuæ nepotem vidit genitum quo exceſſit anno, M. Silanum: qui cùm Aſiam obtineret poſt conſulatum* (malim ſcribi, *proconſulatu*) *Neronis principis ſucceſſione, veneno eius ſublatus eſt.* Etſi Plinius ſcelus hoc Neroni adſcribit, quod noſter reiicit in matrem.

Plinius obiter correctus.

Fuit

Fuit & D. IVNIVS SILANVS, consul anno DCCCVI.

Segnis & dominationibus aliis adeò fastiditus, vt C. Cæsar pecudem auream eum appellare solitus sit.] Vereor vt scriptori nostro constet ratio. Non enim in hunc M. Silanum expetit Caij dictum: sed in illum alterum, qui eius socer. Dio clarè: ὁ δὲ δὴ πενθερὸς αὐτοῦ Μάρκος Σιλανὸς, ἐπειδὴ βαρὺς αὐτῷ ὑπό τε τῆς ἀρετῆς καὶ ὑπὸ τῆς συγγενείας ἦν, ἑαυτὸν κατεχρήσατο. ὁ δὲ Γάιος τά τε ἄλλα ἰσχυρῶς αὐτὸν ἐξεπλάκιζε, (καίτοι οὕτω καλῶς περὶ αὐτοῦ φρονῶν, ὥστε καὶ χρυσοῦν αὐτὸν πρόβατον ὀνομάζειν) καὶ ὅπως μηκέτι πρῶτος ἐπιψηφίζηται, &c. Cui vt adsentiar, ætas Silani me inducit. Natus enim est extremo, vt Plinius ait, Augusti anno: à quo ad hunc diem anni dumtaxat quadraginta sunt. Non ergo in eâ ætate hic adolescens formidini aut contemptui aliis dominationibus esse potuit, cuius adhuc οὐδεὶς λόγος. Sed vt in homine Tacitus, sic in dicto aberrat Græcus. Putat enim laudis honorisque fuisse: quod reverà probri fuit, & falsè iactum in hominem diuitem, sed ignauum, hebetem, ouiculam meram. Taciti σφάλμα. Et in eâdem historiâ, Livius.

Fratri eius L. Silano.] Conuenit cum historiâ: tamen libri scripti, *C. Silano.*

Quippe & Silanus D. Augusti abnepos erat.] Præit ad stemma aliquomodo Plinius, qui eum nepotem scribit Augusti neptis. Atqui Augusto è Iuliâ filiâ neptes duæ, Iulia & Agrippina. E Iuliâ hunc deriuo, hoc modo: Ab Augusto deductus Silanus.

IVLIA, Aug. F. cui vir M. Agrippa.	IVLIA, cui vir L. Æmilius Paullus. Suet. Aug. c. LXIIII.	ÆMILIA LEPIDA proneptis Augusti. Suet. cap. XXVI. in Claud. cui vir Ap. Iunius Silanus. claro argumento, quia Sueton. eum eo socerum Claudij vocat. Postea tamen *alteri Lepidæ maritus, quæ mater Messallinæ. Ex Dione.	M. SILANVS de quo hic. L. SILANVS Claudij gener.

Stemma hoc satis certum est. Ne fallat te tantùm Dio, qui Lepidam matrem Messallinæ, vxorem tribuit Appio: sed sub finem vitæ. At M. ille Silanus Augusti abnepos Lepida Domitia, secunda Appij vxor.

genitus

genitus fuit viuo Augusto. Appium hunc Silanum intellegit Augustus in epistolâ quadam, vocatque ad finem Claudij ob hoc matrimonium, apud Sueton. Claud. cap. IV. *Curare eum ludis Martialibus triclinium sacerdotum non displicet nobis, si est passurus se ab Silano filio homine sibi adfini admoneri, nèquid faciat quod conspici & derideri possit.*

P. Celerius.

P. Celerius eques Romanus.] Infrà, *P. Celer* dicitur. *P. Celerem accusante Asiâ, quia absoluere nequibat Cæsar, traxit, senectâ donec mortem obiret. Nam Celer interfecto, vt memoraui, Silano proconsule.* Hîc ergo corrige.

Pag. 274. Signum militiæ à Tribunis datû militi.

Signum more militiæ petenti Tribuno dedit.] Signum siue Tessera semper Tribunis data, etiam rep. antiquâ. Liuius lib. XXVIII. *Forma tamen Romanorum castrorum constabat, quòd Tribunos & iura reddere in principiis sinebant, & signum ab iis petebant, & in stationes ac vigilias ordine ibant.* Dabatur à Consule, Prætore, eóve qui exercitui toti præerat. Idem Liuius: *In Prætorio tetenderunt Albius & Atrius, classicum apud eos cecinit, signum ab iis petitum est.* At Prætorij Tribunus à solo Principe. Ideò suprà lib. I. inter signa accepti imperij Tacitus posuit: *Defuncto Augusto signum prætoriis cohortibus vt Imperator dederat.* Formam dandæ tesseræ petendæque in parte expressit Appianus IV. Ciuilium: καὶ ὁ Λεύκιος, inquit, ἔπεμψε τοὺς χιλιάρχους τὸ σύνθημα τοῦ στρατοῦ ληψομένους παρὰ τοῦ Καίσαρος, οἱ δὲ ἔφερον αὐτῷ τὸν ἀριθμὸν τοῦ στρατοῦ, καθὰ καὶ νῦν ἔθος ἐστὶ τὸν αἰτοῦντα τὸ σύνθημα χιλίαρχον, ἐπιδιδόναι τῷ βασιλεῖ βιβλίον ἐφήμερον τοῦ ἀριθμοῦ τοῦ παρόντος. Atque olim ea data videtur sine voce, inscripta vel insculpta breui ligno; vnde Tesseræ nomen. de quo Polybium adi lib. VI. at sub Impp. vocale id signum. Dabant autem plerumque nomina deorum, aut heroum: etiam Græci. Pausanias lib. X. *Cùm vtrimque à ducibus de more militi tessera darentur, fortuitu ad oraculi verba apposita data sunt, à Thessalis Itonia Minerua, à Phocensibus gentis auctor Phocus.* Etiam Persæ, si Xenophonti fides libro VII. παιδείας. & III. vbi à Cyro tessera data Ζεὺς σύμμαχος καὶ ἡγεμών: aut Ζεὺς σωτήρ. Suetonij loci bini non sani in hac re. alter Cal. cap. LVIII. *Signum*, ait, *more militiæ petisse: & Caio Iouem dante, Chaream exclamasse, Accipe ratum.*

Tribunis ipsis à Duce.

Aut Romæ ab Imperatore.

Ratio dandæ tesseræ.

Cur sic dicta.

Deorum nomina crebra pro signo.

ratum. vbi restituo magnanimi viri vocem litterâ additâ, *Accipe * iratum.* alter cap. LVI. *Solitus modò signum petenti, Priapum aut Venerem dare; modò osculandam manum offerre formatam commotamq́; in obscænum modum.* Libri vett. *commitamq́;*, aut, *cammatámque.* Scribo, *gammatámque.* Gammata manus, insertis commixtisq́ue digitis ad formam eius litteræ: qui mos in Italiá & nunc. Sic lapides Gammati, non solùm qui insculptum Gamma habebant, sed qui litteram eam exprimebant transuersi. Scriptor Gromaticus: *Solent termini occurrere, qui lapides tam longiores sunt quàm qui latiores sequendi: hoc est, aut si cursum dirigunt lineares, aut si gamma faciũt transuersi.* Malo etiam in Suetonij verbis, *obscænum nodum,* quàm *modum.* Facit ad lucem infamis huius signi Lampridij locus Eligabalo: *Neque vnquam verbis pepercit infamibus, cùm & digitis impudicitiam ostentaret, nec vllus in conuentu & audiente populo esset pudor.* Scies amplius tu tiro, Tesseram duplicem fuisse: vnam quæ ad excubias, alteram quæ ad pugnam. De postremâ Tacitus lib. III. Hist. *Eadem vtráque acie arma: crebris interrogationibus notum pugnæ signum.*

Suetonius correctus.

* Solemus enim quibus malè precamur cupimúsque factum, Iouem iratũ optare.

Iterũ is correctus.

Gammata manus, Italorum ritu.

Gammati lapides.

Tessera duplex.

Decreti & à Senatu duo lictores, Flaminium Claudiale.] At Liuiæ decretus lictor tantùm vnus, & idipsum recusante Tiberio. Flaminium Claudiale quomodò ad honestandam facit Agrippinam? Credo vt ipsa Flaminia Claudij esset: exemplo Liuiæ quæ Augusti. Nam eam sacerdotem Augusti fuisse docui ad lib. I. velimq́ue addi Paterculi locum, quem viri docti emendare conati frustrà, lib. II. *Liuia Romanarum eminentissima, quam postea coniugem Augusti vidimus, quam transgressi ad eos sacerdotem ac filiam.* Legunt, *quin transgressa ad deos sacerdotem pænè habuit ac flaminem.* quasi ad Liuiam ipsam referenda sint, quæ mortua cælesti religione culta per flamines ac sacerdotes. Campas loquuntur & floccos: tu lege mecum, *quam transgressi ad deos.* Liuia enim est, Liuia, quæ mariti sui in deos relati & sacerdos fuit & filia. Satis dictum suprà.

Agrippina Flaminia Claudij.

Correctus Velleius.

C. Cæsaris turbata mens dicendi vim non corrupit.] Qui etiam libros scripsit De arte dicendi vt vult Suidas: Γαῖος Καῖσαρ ὃς ἐπεκλήθη Καλλιγόλας, ῥητορικὴν τεχνὴν ἔγραψε ῥωμαϊ-

Caligulæ libri de Arte dicendi: vt Suidas vult.

φαμιλίας. quem tamen puto ego falli: eosque Germanici fuisse.

Pag. 275. Publicæ prouinciæ, siue populi.

Publicæ prouinciæ adsisterent.] Spectat ad diuisionem Augustæam. Claudius pleraque omnia ad se traxerat: at Nero populi prouincias (eæ enim publicæ) earumque controuersias solis Consulibus curæ fore: de Cæsarianis prouinciis, in quibus exercitus, velle consulere prædixit.

Oratio Neronis in argentum incisa.

Illi patrum aditum præberent.] Non muto. Consules, inquit, præbeant prouincialibus aditum Patrum. At hæc oratio Senecæ adeò grata Patribus, ait Xiphilinus, ὥστε καὶ ἐς ἀργυρᾶν στήλην ἐγγραφῆναι, καὶ ἐν ταῖς νέαις τῶν ἀεὶ ὑπάτων ἀρχαῖς ἀναγινώσκεσθαι ψηφισθῆναι: *ut in argenteam columnam incisa sit, & Kalendis anni noui cùm Consules ineunt ex decreto deinceps lecta.* Nec nouum id Senatus decretum: excipio de argento. Nam & anteà semper Principum orationes in æs incisæ, & Kalendis Ian. recitatæ. Morem quem non nimis notum suggerit mihi Dio lib. vltimo: τότε δὲ λόγους τινὰς ἐν τῇ γερουσίᾳ τοῦ τε Αὐγούστου καὶ τοῦ Τιβερίου ἐκ δόγματος ἀναγιγνωσκομένους, ὥστε καὶ μέχρι τῆς ἑσπέρας τὴν βουλὴν παρατείνεσθαι, ἔπαυσεν, ἀρκεῖν εἶναι φήσας, ἐν ταῖς στήλαις αὐτοὺς ἐγγεγράφθαι. id est: *Cùm legerent in Senatu Orationes quasdam Augusti & Tiberij ex decreto, ita vt ad vesperam Senatus detineretur, legentes Claudius inhibuit: sufficere dicens, quòd ea in columnis incisa essent.*

Antè Principum orationes in æs.

Plinius illustratus.

Lucem hinc do Plinij Panegyrico: *Acclamationes nostras,* inquit, *nequa interciperet obliuio, P.C. in publica acta mittendas, & incidendas in ære censuistis. Antè Orationes principum tantùm eiusmodi genere monumentorum mandari æternitati solebant: acclamationes quidem nostræ parietibus Curiæ claudebantur.* Et ab hoc ritu est, quod Q. Haterius apud Tacitum lib. III. censet *eius diei Senatusconsulta aureis litteris in curiâ figenda:* Ingerunt & Iurisconsulti, apud quos locis aliquot Orationes hæ Principum laudatæ. Sed nec ab aliâ caussâ euenisse crediderim, quòd Claudij oratio Lugduni nostro æuo reperta in tabulâ æris.

Quæstoria munera.

Ne designatis quidem Quæstoribus edendi gladiatores necessitas esset.] Pertinet ad abolendum Claudij scitum, qui, auctore Dolabellâ, sanxit *spectaculum gladiatorum per omnes annos celebrandum pecuniâ eorum qui Quæsturam*

ram adipiscerentur; ait Tacitus lib. XI. Vbi suspecta vox, *adipiscerentur*. Cur enim hic ἐμφατικῶς scriptum, *Ne designatis quidem*: nisi quia antea ex ea sanctione, dabant etiam Candidati? Atque ita in Lampridij Alexandro lego: *Quæstores candidatos* (malim *Quæsturæ*) *ex suâ pecuniâ iussit munera populo dare, sed vt post Quæsturam Præturam acciperent*. Ceterùm hoc Neronis decretum aboleuit iterum Domitianus: de quo Suetonius cap. IV. Taciti suspecta iure verba.

Qui in palatium ob id vocabantur.] Puto in templum *Apollinis Palatini. Suprà lib. II. *Quattuor filiis ante limen Curiæ adstantibus, cùm in Palatio Senatus haberetur.* *Vide Sueton. Aug. c. XXIX.

Vt adstaret abditis à tergo foribus velo discreta.] Melius, *obditis*. Intellegit autem vela quæ prætenta foribus quibus etiam Claudius se texit. Sueton. cap. X. *Prorepsit ad solarium proximum, interque foribus prætenta vela se abdidit.* Et Eligabalus, narrante Lampridio: *Subito militum strepitu exterritus, in angulum se condidit, obiectúque veli cubicularis, quod in introitu cubiculi erat, se texit.* Iulius Pollux describit lib. X. πρὸ μὲν τοῦ κοιτῶνος ἐπὶ ταῖς θύραις, παραπετασμάτων σοι δεῖ, εἴτε ἁπλοῦν εἴη τὸ παραπέτασμα λευκὸν ἐξ ὀθόνης, εἴτε καὶ πολύχρουν. Id velum leuabatur, in admissionibus. Seneca, epist. LXXXI. *Non crepuit subinde ostium, non alleuabatur velum.* Lampridius in Alexandro: *Salutabatur quasi vnus de Senatoribus, patente velo; admissionalibus remotis.* Inde apud Ic^tos caussas cognoscere leuato velo; id est palàm omnibus admissis, l. V. C. De naufragiis: *De submersis nauibus decernimus vt leuato velo istæ caussæ cognoscantur.* Ad hæc & talia vela facit lapis vetus Romæ: Vela cubicularia. Leuari solita vementi. Leuato velo cognoscere.

TI. CL. THALLVS.
PRAEPOSITVS VELARIORVM
DOMVS AVGVSTIANAE.

Velaria.

Erant tamen & alia vela in cænationibus arcendi frigoris, itemque ornatus caussâ: de quibus Seneca lib. IV. Quæst. Natur. & Tertullianus De habitu muliebri.

Quod visum arceret, aditus non adimeret.] Imò verò adimebat aditus: nec adiri conspicive Agrippina voluit. Scribo, *auditus*, verissimè. Correctus Tacitus.

Escendere suggestum.] Probissima vox, & repperi ita in Farnesiano: sicuti paullo pòst in Vatic. *anquirebant.* Escendere.

Nemo autem tinctus hac meliori litteraturâ, cui non ista hodie nota.

Pag. 276. Agrippa rex.

Duos veteres reges Agrippam & Iocchum.] Agrippam intellegit Agrippæ filium, cognomento Iuniorem: qui Galilææ, Trachonitidis, & partis Iudææ rex. de quo Iosephus lib. xx. satis. Sed Iocchus iste quis? Vtrum *Bocchus* rescribendum? an potiùs, expletâ voce, *Antiochus?* Quod verum censeo. Intellegit Antiochum regem Commagenes & in parte Ciliciæ. de quo Iosephus libro xix. Αντίοχον δὲ ἣν εἶχεν βασιλείαν ἀφελόμενος, Κιλικίας μέρει τινι, καὶ Κομμαγηνῇ δωρεῖται. Et Dio lib. lx. Confirmat eam scripturam noster infrà, qui in auxiliis Corbulonis Antiochum nominat: iteratque hoc mandatum. *Simul*, inquit, *Antiochum regem monet proximas sibi Præfecturas petere.* Vaticano tamen est, *Lochium.*

Antiochus rex.

Aristobulus rex.

Minorem Armeniam Aristobulo.] Iosephus xx. τὴν τῆς μικρᾶς Αρμενίας προστασίαν, Αριστόβουλος Ηρώδου τῆς Χαλκίδος βασιλέως παῖς, ὑπὸ Νέρωνος ἐγχειρίζεται. & addit, id factum τῷ πρώτῳ τῆς Νέρωνος ἀρχῆς ἔτει, conuenienter planè cum Tacito.

Soæmus rex.

Sophenem Sohemo.] Nescio an idem sit qui à Caio constitutus Arabum Ituræorum rex, auctore Dione. Sed apud eum Σοαῖμος dicitur: & fortasse ita hîc scribendum.

Quadratum Vinidium,] Numidium, vt suprà.

Pag. 277. AEgææ opidulum.

Apud Egas ciuitatem Ciliciæ.] Libri mei, *Ægeas*, & rectè. Id enim Ciliciæ opidum. Strabo, μετὰ δὲ Μαλλὸν Αἰγαῖαι πολίχνιον ὕφορμον ἔχον. id est: *Post Mallum Ægeæ opidulum, quod stationem nauibus habet.*

Externi mores, ad speciē.

Super experientiam sapientiámque, etiam specie inanium validus.] Restitui, meo animo, verè. Corbulo, inquit, non solùm verâ virtute sapientiaque magnus, sed etiam animos allicere peritus specie inanium; id est, gestibus, verbis, habituque externo. At nostri Censores quàm hîc mente, vt ait ille, exsensâ! Beatus legit, *spe animûm validus.* pro animorum inquit. Vertramus, *spe immanium*, scilicet rerum. Cum bonâ gratiâ, abite quæso, & cucurbitas pingite.

Quo bellum ex æquo modo parare.] Nisi fallor, τὸ *modo*, παρέλκει.

Ob res à Quadrato & Corbulone gestas laurum fascibus Im-

bus Imperatoriis addi.] De fascibus Imperatorum siue Principum (nec enim alios hîc intelleges) docebo iuuenes: fors fuit, & quosdam senes. Olim non nisi magistratus populi Romani, aut qui cum imperio in prouinciis, fascibus vsi. Quid ergo Princeps in vrbe, si nullum gereret ordinarium magistratum? Nihilo secius fasces duodecim illi. Origo rei ab Augusto; cuius honori Senatus decreuit anno vrbis DCCXXXV. vti Consulari potestate semper esset, fascibusque duodecim vteretur. Dio LIIII. ὁ δὲ Αὔγουστος τὴν τῶν ὑπάτων ἐξουσίαν διὰ βίου ἔλαβεν, ὥστε καὶ ταῖς δώδεκα ῥάβδοις ἀεὶ καὶ πανταχοῦ χρῆσθαι, καὶ ἐν μέσῳ τῶν ἀεὶ ὑπατευόντων ἐπὶ τοῦ ἀρχικοῦ δίφρου καθέζεσθαι. Eumque morem tenuerunt * Principes secuti: ita vt laurum tamen fascibus non adderent, nisi in victoriâ: vti hîc factum. At statim per adulationem irrupit, vt omnium Principum fasces, & semper laureati essent. eaque notâ maximè distinctus à vulgo Princeps. Herodianus de Gordiano libro VII. εἵπετο δὲ αὐτῷ πᾶσα ἡ βασιλικὴ πομπή, τῶν μὲν στρατιωτῶν καὶ δορυφόρων προϊόντων. αἵ τε ῥάβδοι ἐδαφνηφόρουν, ὅπερ ἐστὶ σύμβολον εἰς τὸ διαγνῶναι τὰς βασιλικὰς ἀπὸ τῶν ἰδιωτικῶν. Capitolinus in Maximinis: *Inde Carthaginem venit cum pompâ regali, & protectoribus, & fascibus laureatis.* Quando id cœperit, ignoro: paullatim quidem non solùm laureati admissi fasces, sed & aurati. Claudianus Panegyrico in VI. consulatum Honorij,

Principi semper XII. fasces.

* Imò Domitianus XXIIII. sumpsit. Suet.

Fasces ij semper laureati, ad notam imperij.

Postea & aurati.

—— agnoscunt rostra curules
Auditas quondam proauis: desuetáque cingit
Regius auratis fora Fascibus Vlpia lictor.

Cùm in acta principum iurarent.] Non vt receptum, *principis*. Iurabant enim in acta non vnius qui imperitabat, sed & priorum. Dicam multa ad lib. XVI. Pag. 278. Iuramentum in principum acta.

Plautium Lateranum.] Suprà lib. XI.

Vel iactandi ingenij.] Contaminarant impuræ manus, *caussâ iactandi*. At vox ea eleganter abest Vatic.

Liberta cui vocabulum Acte fuit.] Ex Asiâ oriunda mulier: cuius genus Nero (vt splendorem ei adstrueret) ad Attalum regem porrigebat. Xiphilinus. Acte liberta.

Penitus irrepserat, per luxum.] Scribe, *irrepserant*. ad Senecionem enim pertinet & Othonem: non ad Acten.

Ne seuerioribus quidem amicis.] Libri scripti, *seni̅oribus.*

Exueret obsequium in matrem, Senecæ que permitteret.] Hærere me iubent libri. Nam Farnes. *seq; neci permitteret.* Vatic. *seq; permitteret.* addito superius, *neci.* Nec sententia quidem ad meum gustum. Cogitemus.

Annæus Serenus. *Ex cuius familiaribus Annæus Serenus.*] Qui Præfectus vigilum Neronis. Plinius lib. XXII. *Fungi familias nuper interemêre & tota conuiuia, Annæum Serenum Præfectum Neronis vigilum & Tribunos & Centuriones. Quæ voluptas tanta ancipitis cibi?* De hoc amico suo capiendus Seneca, epistol. LXIV. *Hæc tibi scribo, is qui Annæum Serenum carissimum mihi tam immodicè fleui, vt, quod minimè velim, inter exempla sim eorum quos dolor vicit.* Et inscripsit eidem libros suos De Tranquillitate, monumentum amoris.

Pag. 279. Pallas à rationibus. *Demouet Pallantem curâ rerum.*] A rationibus Claudij fuit, ex Suet. cap. XXVIII. & lapide, in quo sculptum: PALLANS. CAES. N. SER. ADIVTOR. A. RATIONIBVS.

Pariare, & pares rationes habere. *Paresque rationes cum rep. haberet.*] Id est, (vti Iurisconsulti loquuntur) vt pariator esset, siue ἀλοίπαςος: nec reliqua vlla haberet. Sic parem rationem facere Seneca dixit; lib. II. epist. & lib. VI. De Benef. cap. XL. item Iurisc. l. vlt. De doli except. l. XX. De manum. testam.

Pag. 280. Burrus, manu debilis. *Inde vilis rursus Burrhus.*] Vatic. *bibil.* Suspicari possis, num *debilis*, legendum. Debilitas enim loco probri, quia & sacris olim arcebantur, & decreto Augusti etiam Senatu. Sequitur autem de hoc ipso Burrho, *Truncâ scilicet manu.* Suspectum æquè, τὸ *rursus*, quod hic nulli rei. Puto fuisse, *rufus*: glossema scilicet ad cognomen Afranij, Burrhus. Nam Latini Burrum, rufum dicebant, à Græco. Glossæ: *Burrum*, ξανθόν, πυῤῥόν. Vide Festum.

Burri cognomen, quid.

Truncâ scilicet manu.] Agricola adnotauit, *tunicatâ manu.* à sene, an à libris? Et sanè videntur mollitiam Burrho obiectare & tunicas manicatas.

Saturnale ludicrum in creando rege. *Festis Saturno diebus inter alia æqualium ludicra regnum lusu sortientium.*] Interpretes ad illustrationem loci adferunt, quæ Pollux scribit lib. IX. Βασιλίνδα, inquit, ἐστιν ὅταν διαχληρωθέντες, ὁ μὲν βασιλεὺς προστάττῃ τὸ πρακτέον, ὁ δ' ὑπηρέτης εἶναι λαχὼν πανταχόθεν ὑπακούει. Magis facit

Arriani

Arriani locus lib. I. Dissertationũ Epicteti: Ἐν Σατουρναλίοις λέλογχε βασιλεύς. ἔδοξε γὰρ παῖξαι ταύτην τὴν παιδιάν. προστάσσει, σὺ πίε, σὺ κέρασον, σὺ ᾆσον, σὺ ἄπελθε, σὺ ἐλθέ. ὑπακούω, ἵνα μὴ παρ' ἐμὲ λύηται ἡ παιδιά id est: *Saturnaliũ diebus rex eligitur. lubet enim ludere hunc lusum. Is imperat, Tu bibe, tu misce, tu expelle, tu abi, tu veni. Pareo, ne meâ causâ soluatur ludus.* Et maxime Luciani in Saturnalibus: ὁρᾷς ἡλίκον τὸ ἀγαθὸν, ἔτι καὶ βασιλέα μόνον ἐφ' ἁπάντων γενέσθαι, τῷ ἀστραγάλῳ κρατήσαντα. ὡς μήτε ἐπιταχθείης γελοῖα ἐπιτάγματα, καὶ αὐτὸς ἐπιτάττειν ἔχοις, τῷ μὲν αἰσχρόν τι περὶ αὑτοῦ ἀναβοῆσαι, τῷ δὲ γυμνὸν ὀρχήσασθαι, καὶ ἀράμενον τὴν αὐλητρίδα τρὶς τὴν οἰκίαν περιελθεῖν. *Vides* (inquit apud Græcum Saturnus magnificans suum regnum) *quantum bonum sit regem inter omnes eligi, si viceris talo. Cùm neque quisquam tibi ridiculum aliquid imperet, & tu imperare aliis possis: huic, vt turpe aliquid de seipso vociferetur, illi vt saltet nudus, vtque sublatâ in humeros tibicinâ ter domum circumeat.* — Is ridicula quædam imperitabat.

Regnum lusu sortientium.] Eo ritu, quo regna conuiuiorum: id est talo. Ex Luciani suprà verbis. — Talo creabatur rex.

Constanter exorsus est carmen.] Vetus illud ex Ennio tritum:

O Pater, ô patria, ô Priami domus
Septum altisono cardine templum, &c.

Ministro Pollione Iulio, prætoriæ cohortis Tribuno.] Puto eum esse qui posteà Præf. prætorio fuit, sub Othone. Vide Plutarch. in Othone. — Iulius Pollio.

Mos habebatur Principum liberos sedentes vesci in aspectu propinquorum, propriâ & parciore mensâ.] Suetonius super eodem ritu, Claudij cap. XXXII. *Adhibebat omni cenæ & liberos suos cum pueris puellisque nobilibus, qui more veteri ad fulcra lectorum sedentes vescerentur.* Idem in Augusto, cap. LXIIII. de nepotibus eius: *Neque cœnauit vnà, nisi in imo lecto adsiderent.* Vbi scripserim, *nisi vt imo.* Ex quibus vides pueros sedisse ad fulcra, pedesque parentum. Sedisse, dico. Spernebant enim etiam tunc accubitum à pueris, à seruis: quasi luxuriæ ritum illi ætati ordiniue non decorum. De seruis, Plautus Sticho: *Potius in subselliis Cynicè accipiemur, quam in lecto.* Idem Persâ: *Non postulo equidem med in lecto accumbere,* — Pag. 281. Filiis principum propria mensa. Ad imum lectum. Sedebant non accumbebãt. Vti & serui.

Scis tu med esse imi subsellij virum. Donatus in vitâ Terentij: *Iussus antè Caecilio recitare, ad cenantem cùm venisset, quòd erat contemptiore vestitu, subsellio iuxta lectulum residens legisse dicitur: post paucos verò versus, inuitatus vt accumberet, cenasse vnà.* Senecam sic accipio De Tranquillit. lib. II. cap. XV. *Non accipiet sapiens contumeliam, si in conuiuio regis recumbere infra mensam, vescique cum seruis ignominiosa officia sortitis iubebitur.* Quâ contumeliâ à Caio Pomponius Secundus adfectus: qui cibum cum eo cepit, παρὰ τοῖς ποσὶν αὐτῷ καθήμενος, ait Dio: scilicet quasi Veiouis illius seruus. Nec aliò Plutarchus respexit, cùm in Conuiuio suo reliquos quidem accumbentes facit, at Æsopum qui seruus, sedentem in subsellio apud Solonem.

Seneca explicatus.

Innoxia adhuc & praecalida potio.] Rettuli ad calidae potionem in Electis. & velim ei capiti addi Arriani locum lib. I. cap. XIII. ὅταν δὲ θερμὸν αἰτήσαντος σοῦ μὴ ὑπακούσῃ ὁ παῖς, ἢ ὑπακούσας χλιαρώτερον ἐνέγκῃ, ἢ μηδ' εὑρεθῇ ἐν τῇ οἰκίᾳ, τὸ μὴ χαλεπαίνειν μηδὲ ῥήγνυσθαι, οὐκ ἔστιν ἀρεστὸν τοῖς θεοῖς; qui simillimus illi Senecae, quem adduxi è libro De Irâ. Ceterùm ex hac potione gustasse etiam Titus credebatur Britannico adsidens, ait Sueton. Titi cap. II. Potione, inquam. & caue fidem Æliano habeas in Variâ Hist. lib. V. qui disertè vult venenũ ei in cibo datum, non potu. Μυρίοι γ' οὖν, inquit, ἐπίνοντες τὸ κακὸν καλέτιον, ὡς Ἀλέξανδρος· καὶ ἰδιῶται, ὡς Κλαύδιος ὁ Ῥωμαῖος ἐ Βρεταννικὸς ὁ τούτου παῖς.

Calidae potus.

Octauia quoque.] Scribe, *Octauia.* is pauor videlicet fuit.

Nox eadem Britannici necem & rogum coniunxit.] Miror ergo, quomodo vera quae Graeci tradiderunt, Britannici corpus gypso multo oblitum à Nerone fuisse, ne liuor appareret è veneno: sed pluuiâ coörtam eluisse gypsum, dum cadauer per forum effertur, omniumque oculis scelus subiecisse. Haec Zonaras, haec Dio. Scitè, sed parum verè: vt Taciti quidem narratio est. Nam haec omnia operire nox potuit.

Graecos parũ probabiliter de Britannico tradere.

In campo tamen Martio sepultus est.] Non tamen ibi combustus: sed reliquiae eius in vrnâ, illatae, vt opinor, monumento Augusti.

Subtra-

Subtrahere oculis acerba funera.] Nota ritum. Acerba enim & immatura funera, quæ intra Tyrocinij diem, pompâ funebri aut laudatione non dignata. Alibi dico plenius. Pag. 282. Acerbum funus.

Viros grauitatem adseuerantes.] In Senecam & Burrum criminatio spectat. quam deluit tamen leuiter ipse Tacitus, Senecæ vbique volens & amicus: aliter quam ille Bithynus, qui inimicitias cum Senecâ indictas exercet, & ex professo. Tacitus pronus in Senecam.

Pecunias quasi in subsidium corripiens.] Vel, *corripere.*

Quæ vt coniugi imperatoris soli, tum vt matri seruabantur.] Emendaui verissimè: *quæ vt coniugi imperatoris olim, tum.* Iampridem, inquit, excubiæ Agrippinæ: Claudio quidem viuo, vt coniugi Principis: Nerone imperante, vt matri.

Germanos super eundem honorem custodes additos] Duplex ergo custodia Agrippinæ, vti & Principi ipsi: Prætoriani militis, Germaniique. Suetonius cap. XXXIV. Duplex custodia principibus.

Abductâq; militum & Germanorum statione, contubernio quoque ac Palatio expulit. Iampridem verò Germanis habitus is honos: & ante eos Hispanis. Nã Iulius Cæsar Hispanorum cohortem habuerat custodiæ suæ, Sueton. in Iul. cap. LXXXVI. & Calagurritanorum manum Augustus, Suet. cap. XLIX. Sed ij dimissi: & eorum vicem allecti Germani. Quosipsos metu aliquo & suspicione ob Vari cladem * dimiserat, sed mox, vt opinor, recepit Augustus. Habuit certè eos inter initia Principatus, Tiberius, ex Tacito lib. I. *Robora Germanorum qui tum custodes Imperatori aderant.* aliique, ad Galbam vsque, *qui cohortem Germanorum olim à Cæsaribus ad custodiam corporis institutam, atque multis experimentis fidelissimam dissoluit.* Sed & post eum iterum recepta, vti clarum ex historiâ inferiore. Imò & externi reges vitam suam commisere istis. De Herode quidem * lego Iudææ, habuisse eum in satellitio Germanos. Faueo tibi pugnacissima & fidelissima gens, faueo hanc laudem. quæ tamen propria quodammodo Batauorum. Vti enim hodie Helueti, sic illi olim eximij visi ad hoc munus. Itaque indiscriminatim modò Batauï ij custodes appellati, modò Germani. Batauos Sueton. Cal. cap. XLIII. nominat, Plutarchus in Germani adsciti, fidei causâ. Hispani dimissi. *Sueton. cap. XLVIII. Germani iterum admissi. Etiam in Iudæa Germani. *Apud Iosephũ lib. XVII. E Germanis assumpti præsertim Batauï.

Othone, Dio apertissimè lib. LV. Ex cuius verbis etiam disces, Equites peditesque in hac manu fuisse. sicut & in Constitutione Hadriani, inter Vexillationes Palatinas Batauos equites seniores iunioresque recensitos reperies. Ad hos non dubie custodes illa Arriani spectant de oblongis gladiis; quorum & nunc Germanæ genti vsus, lib. IV. Dissertationum: δείκνυέ μοι τὰς μαχαίρας τῶν δορυφόρων. ἰδοὺ, ἡλίκαι ἐστὶ καὶ πῶς ὀξεῖαι; τί οὖν ποιοῦσιν αἱ μεγάλαι αὗται μάχαιραι καὶ ὀξεῖαι; ἀποκτιννύουσι. id est: *Ostende mihi gladios istos satellitum. Ecce, quàm magni, quámque acuti! Quid ergo faciunt isti magni gladij & acuti? occidunt.* Reperio & Frisios in hoc numero, vicinos scilicet Batauis ingenio, situque. Lapis Interamnæ: HILARIVS. NERONIS. CÆSARIS. CORPORIS. CVSTOS. NATIONE. FRISO.

Bataui equites & pedites.

Ij vsi oblongis gladiis.

Pag. 283.

Iunia Silana, quam matrimonio C. Silij pulsam suprà rettuli.] Libro XI. Credo sororem esse Marci Luciique Silanorum.

Insignis genere, formá lasciua.] Romana vetus editio, *formâ, lasciuiâ.* non displicet.

Sex. Africani stirps.

Sextium Africanum nobilem iuuenem.] Scribe, *Sex.* vt prænomen sit: Lib. XIV. *Census per Gallias à Q. Volusio & Sex. Africano Trebellióque Maximo acti sunt, æmulis inter se per nobilitatem Volusio atque Africano.* Nobilitatem hanc Africani repetendam arbitror à Iulo Antonio Marcellæ marito, cui cognomen Africano. Ei filius L. Antonius lib. V. suprà: & hic, vt opinor, nepos.

Titurius.

Iturium.] Verius, *Titurium.* atque ita scribunt libri veteres infrà, XIV. Annali. Simile mendum III. ad Q. Fratrem libro: *Ad Labienum & ad Ligurium litteras dabo.* Malim, *Titurium*, qui in Cæsaris legatis.

Rubellij Plauti cognomen retentum.

Rubellium Plautum, per maternam originem pari ac Nero gradu à Diuo Augusto.] Rectè Plautum. Noster lib. XIV. *Et omnium ore Rubellius Plautus celebratur, cui nobilitas per matrem ex Iuliâ familiâ.* Iterum: *Compertóque Plautum & Sillam maximè timeri.* Lib. XVI. *Interfectum esse Rubellium Plautum generum L. Veteris.* Græcisque constanter semper, Πλαῦτος. Vbi ergo frons, *Plancus*, aut, *Blandus*, substituentium? At enim pater illi fuit Rubellius Blandus. Homo inconspecte, an nescis plerosque

rosque filiorum cognomine à patribus diuersos fuisse, hoc ævo? Taciti vna aut altera pagina tibi testis. In Iuuenali ergo corrige, sat. VIII. Iuuenalis correctus.

—— tecum est mihi sermo Rubelli
Plaute, tumes alto Drusorum sanguine.

Suetonius qui A. Plancium quendam iuuenem nominat, non tibi imponet: alius est ab isto, vt dicam lib. XIV. vbi de morte huius Plauti. Quod aut Tacitus pari eum gradu à Diuo Augusto fuisse ac Neronem: id clarum. Rubellius Blandus maritus Iuliæ Drusi filiæ fuit. ex iis genitus hic Rubellius Plautus. Tabulam postram adi. Genus Plauti.

Atimeto Domitiæ Neronis amitæ liberto.] Ætas non abnuit, quin sit ille libertus, de quo hodie inscriptio in ædibus Cæsiorum, ATIMETVS. PAMPHILI. TI. CÆSARIS. AVG. L. L. ANTEROTIANVS. cum carmine Romano Græcoque, in mortem Homonoeæ coniugis. E domo enim Pamphili Tiberiani liberti transire ad hanc Domitiam potuit. De eodem fortasse Scribonij Largi locus est, sed vitiatus, cap. CXIX. *Cassij medici*, inquit, *coliae bona, multis notæ propter effectus, vera hæc est: vt ab eius seruo Atimeto acceperi, legato Tiberij Cæsaris.* Quomodo enim seruus legatus Cæsaris sit? Scribam, *legato Tiberio Cæsari*. hac mente, vt à Cassio moriente legatum relictus sit Tiberio. Atimetus libertus.

Luxus principis intendere.] Nec malè, *luxus*.

Fabius Rusticus.] Historias eorum temporum scripsit: de quo elogium nostri, in Agricolâ. *Luuius veterum, Fabius Rusticus recentium eloquentissimi scriptores.* Fabius Rusticus historicus.

Scriptos esse ad Caesarem Tuscum codicillos, mandatâ ei prætoriarum cohortium curâ.] Benè & ad ritum eius ævi, Codicillos. Nam officia omnia administrationesque dari à Principe moris, in codicillis. Tacitus in Agricolâ: *Credidêre plerique missum è secretioribus ministeriis libertum, codicillos quibus ei Syria dabatur, tulisse.* Sidonius lib. I. Epistol. *Vacante aulâ turbatâque rep. solus inuentus est, qui ad Gallias administrandas fascibus prius quàm codicillis ausus accingi, &c.* Ingerit idem non connuenti lectori Suetonius Claud. cap. XXIX. *Suppositos, aut etiam palàm immutatos datorum officiorum codicillos.* Et Arrian. lib. III. Dissert. Officia data in codicillis.

εἴδας κρίνειν, τί σε ἐποίησεν εἰδέναι; Καῖσάρ μοι κωδίκελλον ἔγραψε. γραψάτω σοι ἵνα κρίνῃς περὶ τῶν μουσικῶν, καὶ τί σοι ὄφελος; Zeno Imp. l. 1. C. Vt omnes iudices: *Aut codicilli alterius administrationis oblati.* & l. XII. C. De Dignitat. *Iudices qui se furtis & sceleribus fuerint maculasse conuicti, ablatis codicillorum insignibus & honore exuti, &c.*

Lampridij nouus verúsque intellectus.

Lampridium vere interpretemur ex istis, in Alexandro: *Pontificatus & Quindecimuiratus & Auguratus codicillares fecit, ita vt in Senatum allegerentur.* Codicillares, id est, tribuit eos ipse per codicillos: cùm antea cooptari à collegis, partim à plebe solerent. De hisdem codicillis interpretor Suetonij locum Tib. cap. XLII. *Alteri Syriam prouinciam, alteri præfecturam vrbis confestim detulit; codicillis quoque iucundissimos & omnium horarum amicos professus.*

Cæcina Tuscus, quis.

Cæcina Tuscus quem hîc nominat, est ille qui postea Præf. Ægypti à Nerone relegatus est. Sueton. cap. XXXV. *Tuscum nutricis filium relegauit, quòd in procuratione Ægypti balneis in aduentum suum exstructis lauisset.*

Dio correctus.

Dionem corrige: τί δὲ ὅτι καὶ Κίννου Τοῦσκον ὑπεξώρισεν, ὅτι τοῦ Αἰγύπτου ἄρχων ἐλελούσατο ἐν τῷ βαλανείῳ ὃ ἐκεῖνος ὡς καὶ εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἥξοντι ἐποιήθη. & scribe, τί δὲ ὅτι Καικίνου. Superfuit tamen Neroni, & nominat iterum noster lib. III. Hist. *Apud Cæcinam Tuscum epulari multos, præcipuum honore Iunium Blæsum nuntiatur.*

Plinius Historiam scripsit.

Plinius.] In libris Historiarum, quos à fine Aufidij Bassi composuit triginta & vnum. Ipse in Præfatione ad Titum: *Nos quidem omnes, patrem, te, fratrémque diximus opere iusto, temporum nostrorum historiam orsi à fine Aufidij Bassi.* Eosdem libros intellegit, II. Histor. nat. cap. LXXXIII. *Nec minus mirum ostentum & nostra cognouit ætas, anno Neronis principis supremo, sicut in rebus eius exposuimus.* Et cap. LIII. *Amnes retro fluere & nostra vidit ætas, Neronis principis supremis, sicut in rebus eius retulimus.*

Aufidij Bassi historiæ, & æuum.

Credo autem scripsisse Aufidium à bellis ciuilibus ad res Claudij aut paullum infrà. Certè vixit eâ ætate, & viri optimi (ita appellat) constantiam in lentâ morte Seneca describit epist. XXX. Citantur bina eius fragmenta in Suasoriâ pro Cicerone.

Cluuius Rufus historicus.

Cluuius.] Non, Cliuius. Est Cluuius ille Rufus, vir consularis, qui huius inferiorisque ætatis historiam scripsit. Pli-

sit. Plinius lib. VIII. *Ita secum aliquando Cluuium locutum, Scis Virgini, quæ historia fides debeatur: proinde, si quid in historiis meis legis aliter ac velles, rogo ignoscas.* Plutarchus correctus.
Emenda Plutarchum in Othone, apud quem sub initium male Κλαύδιος Πάφος scriptum & versum. Nominat aliquotiens noster, & Suetonius.

Sed vocem vnius ex inimicâ domo adferri.] Hæsito num scrib. *vocem mimi ex mimicâ domo.* De Paride enim: & fatalis quidam librariorum in iis vocibus error. Pag. 284.

Refutare tenebras & vigilatam conuiuio noctem.] Hæret sententia: quam explicari posse puto, si legas, *Reputaret tenebras.*

Viuere ego Britannico potiente rerum poteram. at si Plautus aut quis alius remp. iudicaturus obtinuerit.] Lege notâ interrogandi, *Viuere e. B. p. r. poteram?* Sequentia scripserim, *remp. iudicatúsve obtinuerit.* id est, si Plautus rerum, iudiciorúmve potiretur. Rodolphus legit, *remp. inuasurus.*

Vbi nihil pro innocentiâ, quasi diffideret.] Rodolphus adnotauit, *quasi defenderet.* Pag. 285.

Præfectura annonæ Senio Rufo.] Fenius illi nomen: atque ita semper infrà.

Cura ludorum Arruntio Stellæ.] Inter dignitates ergo ea res fuit. sic libro XI. *Sulpicius Rufus ludi procurator.* In lapide prisco Tibure: CVRAT. MVNERIS. PVBLICI. GLADIATORI. Apud Sueton. Cal cap. XXVII. *Curator munerum ac venationum.* Curator ludorum.

Ægyptus C. Balbillo.] De hoc Seneca lib. IV. Nat. Quæst. cap. II. *Balbillus virorum optimus, præfectúsque in omni litterarum genere rarissimus, auctor est cùm ipse Præfectus obtineret Ægyptum, &c.* etsi malè vulgò, *Babillus.* Corruptum & in Plinio idem nomen, libro XIX. proœmio: *Galerius à freto Siciliæ Alexandriam septimâ die peruênit, Babilius sextâ, ambo Præfecti.* scribe, *Balbillus.* In lapidibus nominatur quidem, TI. IVLIVS. BALBILLVS. SACERDOS. SOLIS. C. Balbillus. In eo nomine Seneca & Plinius correcti.

Syria P. Anteio destinata.] Ineptè vulgo, *Pantello.* errore duplici. Coniectura nostra certò firmatur è Taciti XVI. *Simul annuam pecuniæ à P. Anteio ministrari cognoscit; neque nescius habebat Anteii caritate Agrippinæ inuisũ Neroni.* P. Anteius.

Statio

Statio cohortis adsidere ludis solita.] Non repeto quæ scripsi Epistolic. libro III. epistolâ XVIII.

Pag. 286. Consules repositi.

Q. Volusio P. Scipione.] Ita mei libri, idque Fasti comprobant. Lapis Neapoli,

Q. VOLVSIO. SATVRN.
P. CORNELIO. SCIP. COS.
AVGVSTALES
QVI. NERONI CLAVDIO
CÆSARI. AVGVST. ET
AGRIPPINÆ. AVGVSTÆ
I. O. M. ET. GENIO. COLONIÆ
LVDOS. FECERVNT. XIII. XII. K. MART.

Nominat & Phlegon in Admirandis, Q. Volusium P. Scipionem cos.

Nero petulanter grassatur.

Vt ipse quoque exciperet ictus, & ore præferret.] Vera lectio. Beatus Mauruscque frustrà adlaborant in scripturâ codicis Budensis: quem ex hoc aliisque locis scias fuisse non optimæ notæ. Legunt tamen illi, *& ore se Cæsarem præferret.* Inepte. Hoc noster voluit clare, excepisse cum abignaris ictus, & lassa facie prætulisse. Plinius lib. XIII. de Thapsiâ: *Nero Cæsar claritatem ei dedit initio imperii, nocturnis grassationibus conuerberatam faciem illinens sibi cum thure cerâque, & secuto die contra famam cutem sinceram circumferens.*

Aduersus viros femináque insignes.] Varr. *illustres.*

Multi propriis cum globis.] Melius, *multi.*

In modum captiuitatis nox agebatur.] Diuino scribend. *in modum captæ ciuitatis.* Ea enim facies potius, quam carceris custodiæ'ue.

Iulius quidam Montanus.] Si memoriâ mihi firma, poëta quidam eo nomine apud Senecam patre laudatur.

Qui Laticlauij dicti.

Senatorij ordinis, sed qui honorem nondum capessissent.] Suetonius Laticlauium vocat: tu scito. Ante & sub hoc ævum mos, vt liberi Senatorum, lato clauo induerentur vnà cum virili togâ. Curiæque interessent. Ab Augusto institutum, qui *Liberis Senatorum, quò celerius rei publicæ adsuescerent, protinus virili togæ latum clauum induceret, & Curiæ interesse permisit.* A quo more Ouidius:

Ouidius explicatus.

Liberior fratri sumpta, mihique toga est:
Inuitúrque humeros cum lato purpura clauo.

Idem

Iidem ergo Laticlauij: iidem capessendis honoribus destinati. Noster lib. XIV. *Valerius Fabianus capessendis honoribus destinatus.* Statius III. Siluarum,

Notus adhuc tantùm maiorum munere clauis.

Alij sunt Tribuni laticlauij, de quibus hæc non capio. Iulius ergo Montanus Senatorij quidem loci, sed qui magistratum adhuc nullum cepisset, & tantùm laticlauius.

Reuocandæ libertatis ius patronis daretur.] Non ergo ratum Claudij iudicium, qui *Ingratos & de quibus patroni quererentur, reuocauit in seruitutem*, Sueton. cap. XXV. In quo Claudius exemplum Athenienſium ſecutus videri poteſt, apud quos *conuictus à patrono libertus ingratus, iure libertatis exuitur*, ait Valerius lib. I. cap. VI. & Plutarch. in Solone. Iudicauit ergo quidem ita Claudius, ſed in legibus & more Romano aliud fuit, vti audiemus.

Adde his l. v. De iure patro. vbi ſtrictius de hac Claudij conſtitutione.

Perſcripſere tamen conſenſum Senatus. Ille an auctor, &c.*] Puto leg. interpungendumque, *Perſcripſere tamen conſenſum Senatus illi, an auctor conſtitutionis fieret, vt inter paucos & ſententia diuerſos.* Firmant illa Taciti lib. XIV. *At Conſules perficere Senatus decretum non auſi, de conſenſu ſcripſere Cæſari.*

Senatus ſæpe referebat ad Principem conſulta.

Vt an æquo cum patronis iure agerent, ſententiam eorum conſultarent, &c.] Occiſus locus, ita viuam & ſentiam ego. Ecce tamen veſpillones aliquot (non enim medicos) ad hoc funus. Eſt qui legat: *Vt an æquo cum patronis iure agerent, ſententiam eorum conſutarent, ac verberibus vltro manus intenderent, impellere vel pœnam ſuam diſſuadentes.* Alius, *vt ne æquo cum p. i. a. ſ. e. conculcarent. ac v. v. m. intenderent impellerent ve p. ſ. d.* Parcite boni viri; non vos, non ego reſtituemus ſine libris, à quibus nihil hic iuuor. Ludibria tamen mea hæc: *vt iam nec æquo cum patronis iure agerent. Sententia eorum conſultari, an verberibus manus vltro intenderent, impune vel pœnam ſuctam diſſuadentes.* Ad manuum intentionem facit aliquid locus è lib. III. Annal. *Libertique etiam ac ſerui patrono vel domino, cùm voces cùm manus intentarent, vltrò metuebantur.*

Pag. 287.

Varia & vana reſtitutio.

Quid enim aliud laſo patrono conceſſum, quàm vt viceſimum vltra lapidem, in oram Campaniæ, libertum reli-

get?

Pœna in libertos ab Augusto

get?] Quando id aut quâ lege, patrono concessum, quærimus. Suspicor esse ab Augusto, qui, vt Dio ait lib. LV. constituit τὰ δικαιώματα οἷς οἵτε ἄλλοι πρὸς τοὺς ἐλευθερουμένους, καὶ αὐτοὶ οἱ δεσπόται σφῶν γενόμενοι χρήσοιντο. id est, *iura, quibus erga libertos cùm alij, tum ipsi patroni vterentur.* Et relegatio quidem est ab exemplis æui prisci. Vt enim patres olim filios rus relegabant pœnæ & molestiæ caussâ, (vti Roscius Amerinus, vti Torquatus à patribus relegati leguntur:) sic patronis relegandi libertos ius nunc tribuit siue quis alius, siue Augustus. Sed in numero numqua ratio? & cur non vltra XX. lapidem. Nihil reperio. Præfectus quidem vrbi intra centesimum lapidem cognoscebat: vltrà, Præfectus Prætorio: vt notat Vlpianus in* fragm. Pythœanis lib. IX. De offic. procons. Eoque exemplo Seuerus Imp. Prætorianos milites vltra centesimum lapidem abesse ab vrbe iussit, apud Herodianum lib. II. Et Prosper Aquitanus de Symmacho: quem, cum Aram Victoriæ restitui postulasset, *iratus Princeps, statim à suis aspectibus pulsum in centesimo lapide, rhedæ non stratæ impositum, eâ die manere præcepit.* Dio tamen lib. LII. vbi de Præfecto vrbis, iurisdictionem eius angustiis terminat, ἔξω τῆς πόλεως μεχρὶ πεντήκοντα καὶ ἑξακοσίων σταδίων: ea essent milliaria circiter LXXXVII. nisi in Dione rescribendum sit, ἑπτακοσίων: quod puto. Sanè ad Præf. vrbis pertinuisse, audire patronos querentes de libertis, ex Vlpiano clarum l. 1. De off. Præf. vrbis. Sed Tacitus patrono ipsi hanc relegationem, vt appâret, tribuit: nec tamen videtur vsurpari potuisse, sine auctoritate maiori.

Patres olim filios rus relegabant.

Præfecti vrbis iurisdictio quatenus.

* Tit. De plagiariis & l. 1. De off. præf. vrbis.

Dio correctus.

Decurias.] Iudicúmne decurias intellegit, an potius scribarum? Puto, scribarum. Qui ordo latè fusus Romæ, & non inhonestus. Liberti autem ordinem eum pretio certo emebant, vti è Cicerone haurias III. lib. in Verrem: *Ad eos me scribas reuoca: noli hos colligere, qui nummulis corrogatis de nepotum donis ac scenicorum corollariis, cùm decuriam emerunt, ex primo ordine explosorum in secundum ordinem ciuitatis se venisse dicunt.* Et paullo pòst, de iisdem: *Mirabimur turpes aliquos esse in eo ordine, quo cuiuis pretio licet peruenire?* Scribæ ij diuisi per decurias. Sueton. in Claud. cap. 1. *Corpus eius per municipiorum coloniarúmque primores, suscipientibus obuiis scribarum decu-*

Scribarum ordo.

Libertis pretio patebat.

In decurias tributus.

decuriis, ad vrbem deuectum. Reperieſque ſparſim Quæſtorios ſcribas, Ædilitios, Prætorios, item Scribas ærarij, Portorij, &c.

Ministeria magistratibus & sacerdotibus.] Lictores, viatores, præcones, calatores, præcias. Ministri magistratuum è libertis.

Cohortes etiam in vrbe conscriptas.] Cohortes vigilum, quæ ſcriptæ primò ex milite libertino. Strabo, libro v. Dio XLVIII. Vigiles è libertis.

Manumittendi duas species institutas.] Libertas duplex, Iuſta, non iuſta. Iuſta quæ vindictâ, cenſu, teſtamento data: Non iuſta, quæ inter amicos, in conuiuio, per epiſtolam. Seneca De vitâ beatâ, cap. XXIIII. *Hominibus prodesse natura iubet, serui liberive sint; ingenui an libertini; iusta libertatis an inter amicos data.* Recteque libri veteres aliquot in Suetonij Aug. cap. XL. *Seruos non contentus multis difficultatibus à libertate multóque pluribus à libertate iustâ remouisse.* Iuſtâ illâ qui manumiſſi, planè pleneque liberi: qui alterâ, vinclo adhuc quodam, vt Tacitus ait, attinebantur ſeruitutis. Imò retrahi poterant in ſeruitutem. Fragmentum quoddam Ic. veteris à Puteano: *Hi qui domini voluntate in libertate erant, manebant serui: & manumissores audebant in seruitute denuò eos per vim ducere. Interueniebat Prator, & non permittebat manumissum seruire.* & addit pòſt: *Sed nunc habent propriam libertatem qui inter amicos manumittuntur, & fiunt Latini Iuniani.* Scitè ergo ob hunc *iteratæ ſeruitutis nexum Meſſenio ſeruus apud Plautum, qui inter amicos manumiſſus ſubiicit, Duplex manumiſſio. Suetonius correctus antiquſq. è libris. Iusta libertas. Non iusta, siue inter amicos. *Hæ sunt Iterationes, quarũ mentio Iuſtin. Nouell. XXVIII.

Sed meliore est opus auspicio, liber perpetuò vt siem.

Relinqueretur pœnitentia, aut nouo beneficio locus.] Pœnitentiæ, vt retraheres in ſeruitutem: beneficio, vt vindictâ liberares. Ita apud Plinium lib. VII. epiſt. *Facilè deflectet ad te, si voles vindictâ liberare, quos proximè inter amicos manumisisti.* Plautus illuſtratus.

Ereptus amita libertus Paris, quasi iure ciuili.] Zamiam ergo aliquam in nos molitus Vlpianus, cùm ſcripſit l. III. De condict. cau. data: *Neratius etiam libro Membranarum refert, Paridem Pantomimum à Domitiâ Neronis filiâ, decem quæ ei pro libertate dederat, repetisse per iudicem.* filiamque eam Neroni fecit, quæ eſt amita, Vlpiani aut errori magnâ

Aut scripturæ vitium, deq. tollēdo coniectura.

magnâ suâ librariíve culpâ. Sed librarium id peccasse clementius est: scribendumque, *Neronis amitâ*: aut potius, *Neronis consilio*, quod firmat Tacitus, qui Neronis iussu patratum id ingenuitatis iudicium ait.

Pag. 288.

Tribunis non est ius vocadi.

Prohibiti Tribuni vocare ex Italiâ.] Non mirum. Quippe qui nec Romæ vocationem habuerint, auctore Varrone: cuius verba in Agellij Noct. lib. XIII. cap. XII. in Italiâ multo minus, quippe cùm potestas eorum vrbis dumtaxat finibus terminaretur. Vide Dionys. lib. VIII.

De Præfectura ærarij. Primò id Quæstores tractabant.

Princeps curam tabularum publicarum à Quæstoribus ad Præfectos transtulit. Variè habita, ac sæpe immutata eius rei forma.] Eam varietatem breuiter exponam, cum temporum luce. Olim ærario præpositi Quæstores: notum. Caussa immutandi sub Iulio Cæsare orta, anno vrbis DCCIX. Quia enim absente Cæsare Quæstores creati nulli, ærarij cura Ædilibus duobus commissa est: nec rediit postilla ad Quæstores. Dio disertè notat lib. XLIII. Ædiles ergo præfuisse videntur (non enim immutationem reperio) per annos ferè decem & septem; donec Augustus Prætorios substituit. Factum anno DCCXXVI. Dio lib. LIII. καὶ ἐπειδὴ χρημάτων τῷ δημοσίῳ ἐδέησεν, ἐδανείσατό τινα, καὶ ἔδωκεν αὐτῷ, πρός τε τὴν διοίκησιν ἀφῶν, δύο κατ' ἔτος ἐκ τῶν ἐστρατηγηκότων αἱρεῖσθαι ἐκέλευσε. id est: *quoniam ærarium publicum inops pecuniarum esset, quasdam mutuo sumptas in id contulit: & administrationi earum duos Præturâ functos in annos singulos electos præfici iussit.* Sueton. cap. XXXVI. *Auctor fuit, vt cura ærarij à Quæstoribus vrbanis ad Prætorios, prætoresve transiret.* Tacitus hîc. Ideò in monumentis id æui historiisque, Prætores ærarij, inscripti passim. Mansit ad Claudium, *qui curam ærarij Saturni Quæstoribus reddidit, quam medio tempore Prætores aut vtique præturâ functi sustinuerant*, ait Sueton. cap. XXIV. Ita tamen, vt honores iis extra ordinem permitteret, ait Tacitus, *ne metu offensionum segniùs consulerent.* Quem Dio explicat, in Claudio: τοὺς στρατηγοὺς τοὺς ἐπὶ τῆς διοικήσεως καταλύσας, ταμιείαις αὐτὴν καὶ τὸ ἀρχαῖον ἐπέτρεψεν, οὐχ ὥστε καὶ ἐτησίους σφας (ὅπερ ἐπί τε ἐκείνων πρότερον, καὶ ἐπὶ τῶν στρατηγῶν μετὰ ταῦτα ἐγίγνετο) ἄρχειν, ἀλλ' οἱ δύο οἱ αὐτοὶ τρία ὅλα ἔτη αὐτὴν διῴκουν, καὶ οἱ μὲν στρατηγίας ἐνθὺς ἐλάμβανον, οἱ δὲ μισθὸν ἔφερον

Mox AEdiles.

Inde Præturâ functi, aut Prætores.

Iterum Quæstores.

Iisq. extra ordinem datæ præturæ.

ὅπως

ὅπως ποτὲ καὶ ἔδοξαν ἄρξαι. id est: *Prætores ærarij soluens, Quæstoribus rursum antiquo more id tradidit. non tamen vt annuum eorum munus esset (quod anteà & in ipsis & in Prætoribus factum:) sed duo iidem tres annos continuos eam curam sustinebant: eisque exactis Præturas statim adipiscebántur, interdum & præmium mercedémque: proinde ac bene se gesserant.* Honores ergo extra ordinem iis dati, sunt Præturæ. Sed idipsum immutans rursum Nero, rediit non ad Prætores (non enim ita appellati amplius) sed ad Præfectos: quos è Prætoriis elegit: Itaque clarè, Tacitus, *Præturâ perfunctós* dilegit, non Prætores. Ita enim in Tacito corrigendum. Per bella tamen ciuilia, & Principe nullo Romæ, iterum Prætores præfecti videntur: innuitque Tacitus lib. IV. Histor. *Prætores ærarij (nam tunc à Prætoribus tractabatur ærarium) publicam paupertatem questi,* &c. Insita enim admonitio facilè ostendit aliud fuisse Taciti, id est, Traiani æuo. Gellius lib. XIII. Præfectum nominat, *Quod per Quæstorem dixi,* inquit, *intellegi nunc oportet Præf. ærario. nam cura ærarij à Quæstoribus ad Præfectos* (ita legerim, non *Præfectum*) *translata est.* Præfuisse autem eos censeo biennium, ex hac sanctione Neronis: certè quidem ita seruatum sub Traiano. Plinius Panegyr. de se & Tertullo, *Nondum biennium compleramus in officio laboriosissimo & maximo, cùm tu nobis Consulatum obtulisti.* Et statim: *Nobis Præfectis ærario, Consulatum antequàm successorem dedisti.* In iure crebra mentio Præfectorum ærarij, vt l. XII. De his quæ vt indignis. l. XV. & XLII. De iure fisci.

Præfecti è prætoriis sub Nerone.

Prætores sub Vespasiano.

Postremò deniq. præfecti è prætoriis.

Qui bienniũ præerant.

Aminius Rebius, ex primoribus peritiâ legum.] Libri vett. C. *Aminius.* nescio an, *Caninius Rebilus.* Certè (& doleo) ignotus mihi, quicumque hic laudatus Iurisconsultus.

Pag. 289. C. Aminius celeber iurisconsultus.

L. Volusius egregiâ famâ concessit, cui tres & nonaginta anni, præcipuæque opes.] De huius senio Plinius lib. VII. *Nuper L. Volusius Saturninus omnium quos in consulatu sententiam rogauerat superstes fuit.* Præfectum eum vrbi fuisse colligas ex altero Plinij loco: *Nuper L. Volusio Saturnino in Præfecturâ vrbis exstincto, notum, è Corneliâ Scipionum gentis,* Volusium Saturninum qui fuit Consul, genitum post* LXII. *annum.* Et de diuitiis eius, Tacitus

Volusius Saturninus.

* Intellegit Plinius Q. Volusiũ, qui cos. anno DCCCIX.

lib. XIIII. *Et quantum Volusio longa parcimonia quæsiuit, tantum in te mea liberalitas explere non potest.* Sed & tota Volusiorum domus diues. Tacitus Annal. III. *Volusio vetus familia, neque tamen Præturam egressa, ipse consulatum intulit, opúmque, quîs domus illa immensum viguit, primus accumulator.*

Vaticinium in Tacito.

Inoffensa tot Imperatorum malitia fuit.] Ambigo an, *amicitia*, scribend. vti dicat coluisse eum tot principum amicitias sine offensâ. Rodolphus, *militia*, legit.

Molem amphitheatri apud Campum Martis.] Quod totum è ligno struxit, Sueton. cap. XII. Vide librum nostrum, si placet, De Amphitheatro.

Numerus correctus.

Plebeique congiarium quadrageni nummi viritim dati.] Illiberalis liberalitas. Corrigo, *quadringeni*: & do auctorem Suetonium cap. X. *Diuisis populo viritim quadringenis nummis, Senatorum nobilissimo cuique, &c.*

Vicesimæ vectigal vetus, in libertis.

Vectigal quoque quintæ & vicesimæ vænalium mancipiorum remissum.] Ampla populi Rom. vectigalia: nullum, censeo, amplius eó quod è seruis, libertisque. Rem eam paullò vberius à capite mihi tractanti, aut gratia, aut venia esto. Antiquissimum vectigal Vicesimæ reperio, quæ ad libertos. Institutum anno vrbis CCCXCVII. C. Marcio Cn. Manlio Coss. Liuius lib. VII. *Ab altero Consule* (Cn. Manlio) *nihil memorabile gestum, nisi quòd legem nouo exemplo ad Sutrium in castris tributim, de Vicesimâ eorum qui manumitterentur, tulit. Patres, quia eá lege haud paruum vectigal inopi ærario additum esset, auctores fuerunt.* Ea vicesima semper exhinc exercita, ad tempora Principum inferiorum. Itaque non infrequens memoria in libris. Ab hac aurum Vicesimarium deriuo, quod in sanctiore ærario: de quo Liuius lib. XXVII. *Consulibus aurum Vicesimarium, quod in sanctiore ærario ad vltimos casus seruaretur, promi placuit.* Ad hanc Vicesimam, Arriani insignis locus, lib. III. Dissertation. Epicteti, cap. XXVI. ὁ δοῦλος εὐθὺς εὔχεται ἀφεθῆναι ἐλεύθερος. διὰ τί δοκεῖτε; ὅτι τοῖς εἰκοστώναις ἐπιθυμεῖ δοῦναι ἀργύριον; οὔ. ἀλλ' ὅτι φαντάζεται, &c. In quo loco, vide vt cæcutiat vir, alia doctus. Nam vertit: *Seruus inprimis cupit se donari libertate. Quam ob caussam? an quia desiderat pro tesserá vendentibus argentum numerare? Non. sed quia opina-*

Vicesimariũ aurum.

Interpretis Arriani lapsus.

opinatur, &c. Et in Notis ait, εἰκοσώνην esse qui rem emit exhibito signo aut tesserâ: manumissos autem emere publicè frumenta potuisse exhibitâ tesserâ: vnde Persius:

——*scabrosum tesserulâ far.*

Somnia & nugamenta mera. Corrigo in Arriano, τοῖς εἰκοστώναις. Glossæ: εἰκοστώνης, ὁ τὰς εἰκοστὰς ἀπαιτῶν, *Vicesimarius.* Verte igitur: *An quia vicesimariis argentum dare desiderat?* Idem Arrianus lib. II. cap. I. ὅταν οὖν στρέψῃ τις ἐπὶ στρατηγοῦ τὸν αὑτοῦ δοῦλον, οὐδὲν ἐποίησεν; ἐποίησε. τί; ἔστρεψε τὸν αὑτοῦ δοῦλον. ἄλλο οὐδέν; ναί. καὶ εἰκοστὴν αὐτοῦ δοῦναι ὀφείλει. id est: *Cùm quis seruum suum verterit apud Prætorem, nihilne fecit? fecit. quid? vertit suum seruum. Numquid amplius? Certè. vigesimam pro eo dependet.* Cicero lib II. ad Attic. epist. XVI. *Portoriis Italiæ sublatis, quod vectigal superest domesticum, præter Vicesimam?* Hæc in manumissis. At in seruis receptum, vt quotiens vænirent, vectigal pro iis penderet emptor. Id Tacitus fuisse ait, quintam & vicesimam: lectio modò sit certa. Ambigas enim iure, quoniam de hac XXV. nihil alibi scriptum. Imò scriptum contra: Augustum, cùm pecuniâ ad bellum & nocturnos Vigiles ei opus, instituisse Quinquagesimam vænalium mancipiorum. Dio LV. in actis anni DCCLX. τό τέλος τὸ τῆς πεντηκοστῆς ἐπὶ τῇ τῶν ἀνδραπόδων πράσει ἐσήγαγε. Et herclè vti aliarum rerum vænalium Centesima fuit: sic Quinquagesima mancipiorum. ausimq; in Tacito reponere, **quinquagesima.* Alia quinquagesima est, de quâ in Symmacho, & infrà, hoc ipso libro. Fuit & Vicesima hereditatium, instituta ab Augusto ad ærarium militare: de quâ Dio lib. LV. actis anni DCCLIX. τὴν εἰκοστὴν τῶν τε κλήρων καὶ τῶν δωρεῶν ἃς ἂν οἱ τελευτῶντές τισι, πλὴν τῶν πάνυ συγγενῶν ἢ καὶ πενήτων, καταλείπωσι, κατεστήσατο. Temperauit eam Nerua, & magis Traianus: de quibus multa Plinius in Laudatione. qui omnino videndus, si vim intellegere aues eius vectigalis. postque illos Antoninus Philosophus, de quo Capitolinus: *Leges etiam addidit* (siue *edidit*) *de vicesimâ hereditatum, de tutelis.* Videndus item Paullus lib. IV. Sentent. tit. VI. l. vlt. C. de edicto D. Hadrian. toll. De Vicesimæ legibus primus scripsit A. Ofilius, & post eum Macer libros duo. Inuenio & in lapidibus, PROCVRATOR. XX. HEREDITATIVM.

Correctus Arrianus.

Vicesimæ quintæ vectigal in seruis vænalibus.

Quinquagesima vænaliũ.

*Nisi tamẽ in Dione vitiũ, & rescribi placeat, πεντεικοστῆς.

Vicesima hereditatium.

Promagister Vicesimæ.

TIVM. item, PROMAGISTER. XX. HEREDITATVM. qui postremus titulus ab eo, quòd, vti è Plinio discis, publicani colligebant hoc vectigal: quorum Magistri, & Promagistri. Satis. nec enim Iurisconsultorum frugem demetere propositum nobis.

Consultum pro securitate dominorũ.

Factum S C. *vltioni iuxtà & securitati.*] Quod Pisonianum dictum, in l. Senatusconf. De S. C. Silan. & Neronianum à Paullo, lib. III. Sentent. Certè conditum vulgatumque est, Nerone II. & Pisone Coss. Latum eâ de re & anteà sub Augusto, P. Cornelio Dolabellâ, & C. Silano Coss. vnde nomen S C. Silaniani: sed minus plenè. Dixerunt plura ante me, Vertranius hoc loco, & I. Cuiacius, I. Observ. cap. XVIII.

Pomponia Græcina insignis femina.] Soror filiáue Pomponij Græcini qui consul sub Augusto: & ad quem Elegia Ouidij IV. De Ponto.

Pag. 290.

Superstitionis externæ rea.] Christianismi credo accusatam hanc fæminam, siue vt tunc confundebant, Iudaismi. Non ergo superstitionis, sed religionis. Etsi vniuersè fateor, genus hoc ad θρησκείαν & inanem externumque cultum, nimis pronum. *Strabo pulchrè & ex Veri adyto: ἅπαντες γὰρ τὸ δεισιδαιμονίας ἀρχηγοὺς οἴονται τὰς γυναῖκας. αὐταὶ δὲ καὶ τοὺς ἄνδρας προκαλοῦνται πρὸς τὰς ἐπιπλέον θεραπείας τῶν θεῶν, καὶ ἑορτὰς, καὶ πολυιασμοὺς. σπάνιον δὲ εἴτις ἀνὴρ καθ' αὑτὸν ζῶν εὑρίσκεται τοιοῦτος. *Superstitionis auctores & duces esse fæminas, omnes opinantur. Eæ enimuerò viros inuitant ad superuacuos nimiósque deorum cultus, & dies festos, & venerationes. At rarò profectò vir cælebs & sibi viuens inuenietur talis.*

*Lib. VII.

Fæminæ superstitiosulæ.

Viros corrũpunt.

Duæ Iuliæ.

Post Iuliam Drusi filiam dolo Messallinæ interfectam.] Duas enim Iulias Claudius sustulit, suasu siue iussu Messallinæ: alteram Drusi, alteram Germanici prolem. Suet. cap. XXIX. & Dio LX. Seneca in Ludo.

Per quadraginta annos non cultu nisi lugubri, non animo nisi mæsto egit.] Luctus hic, vt clarum, ob Iuliam interfectam. Ab eius ergo cæde quadraginta anni? Falsum. Nam ea cæsa paullo ante expeditionem Claudij in Britanniã, vti è Dione liquebit tibi. Scribe fideiubente me, *quattuordecim annos.* Mors enim Iuliæ in annum incidit vrbis DCCCXVI. àquo ad hunc Neronis consulatũ iusti XIV. anni

Numerus vitiatus.

Cossu-

Coſſutianum Capitonem Cilices detulerant.] Hunc aut alium ſui ævi intellegi Iuuenalis voluit ſat. VIII. Coſſutianus Capito.

——quàm fulmine iuſto
Et Capito & Tutor ruerint damnante Senatu,
Pirata Cilicum.

Sed magis certò Fabius libro VI. *Egregiè nobis adoleſcentibus dixiſſe accuſator Coſſutiani Capitonis videbatur, Græcè quidem, ſed in hunc ſenſum: Erubeſcit Cæſarem timere.* Capito accuſatus.

Cuius proauum oratorem.] Vulgò *auctorem*, peſſimè.

Oblatis in ſingulos annos quingenis ſeſtertiis.] Hunc ergo Suetonius intellexit capite X. *Senatorum nobiliſſimo cuique annua ſalaria, & quibuſdam quingena conſtituit.*

Auitas opes diſſipaſſent.] Vulgò, *habitas*, errore tralatitio.

Ne pugnam priores adirent, prædicit.] Probum quod in Romano libro eſt, *priores auderent*. Vellem etiam, *edicit.* Pag. 292.

Præfectos militéſque tendere omnes extra vallum iuſſit.] Quod pœnæ militaris genus antiquum. Liuius libro X. *Cohortes quæ ſigna amiſerant, extra vallum ſine tentoriis deſtituit.* Valerius lib. II. cap. VII. *Néve quis eorum intra caſtra tenderet, néve locum extrà aſſignatum vallo aut foſsâ cingeret, néve tentorium ex pellibus haberet.* Vide & Polyb. lib. VI. Sed propriè de hac ipsâ re, ſic Frontinus IV. Stratagem. *Domitius Corbulo in Armeniâ duas alas & tres cohortes, quæ ad caſtellum initio hoſtibus ceſſerant, extra vallum iuſſit tendere.* Pœna militaris.

Huc quoque & illuc volitans, plura famâ quàm pugnâ extrahere.] Lego primùm, *hùcque & illuc.* deinde, vt in libro opt. *pugnâ exterrêre.* Vera ſententia, ſcriptioque. Nam hoc ait, Teridatem oſtendiſſe potius arma, quàm intuliſſe; & plura exterruiſſe aduentus ſui famâ, quàm pugnâ. Exterrêre.

Antiochum.] Commagenæ regem, vt ſuprà dictum.

Proditore ſuo.] Scribo, *ſui.*

Iſichi gens haud aliàs ſocia Romanis.] Sic emendauimus. Nam libris eſt, *ante alias*, pugnâ cum Taciti verbis manifeſtâ. Si enim tunc primum illecti: quomodo ſocij ante alios? At qui hic Iſichi, Vaticano ſunt, *Inſechi.* Iſichi, gens.

Veteri & prouido duci.] Cuius eruditionis etiam & ſtu- Pag. 293.

Corbulo, inter doctos.

dij in litteris signum, quòd Plinius aliquotiens Corbulonem inter auctores laudat, quorum operâ vsus. vti Indice libri v. & vi. Patrem egregio viro fuisse suspicor Pomponium, aut Orfitum, suadente Plinio lib. vii. cap. v. *Vexilia, C. Herdicij ac posteà Pomponij Orfiti* (scribe ex libris, *Pomponij atque Orfiti*) *clarissimorum ciuium coniux, ex his quattuor partus enixa, Sempronium septimo mense genuit, Suillium Rufum vndecimo, Corbulonem septimo, vtrumque consulem: posteà Caesoniam Caij principis coniugem, octauo.*

Quisilli pater.

Plinius correctus.

Dissimulato tamen intellectu.] Ad Taciti phrasim magis, *intellecta.*

Pag. 294. Insteius Capito.

Isteo Capitoni.] Ex lapid. *Insteio.* Mirum ni idem, qui suprà Hostorius dicitur, vbi de recipiendis obsidibus actum. Certè Vatic. liber eo loci, *Histeus*, non *Hostorius* præferebat. Nec moueor, quòd ibi centurio dicitur, hic Præfectus castrorum. Potuit enim honore esse auctus.

Expletus locus auxilio Calepini.

Libratoribus funditoribúsque attributus locus, vnde eminus glandes torquerent.] Libratores ergo glandes torquebant? imò tela, lapidesque. Integer locus, quod mirere, apud Calepinum legitur: *vnde eminus lapides & glandes torquerent.*

Artaxata quis condiderit.

Caput gentis Artaxata.] Conditam ab Artaxiâ rege, suasu Annibalis Pœni. Plutarchum adi in Lucullo.

Pag. 295.

In cornibus pedes sagittarius, & cetera manus equitum ibat, productior cornu in sinistro per ima colli.] Expeditior omnino & verior erit lectio: *productiore cornuum sinistro.* E cornibus, inquit, productius erat sinistrum. & caussam addit.

Emendatus Tacitus.

Velut numine oblatum.] Farnesiano superadditum, *velut deûm numine.*

Cuncta extra tecta hactenus sole illustria fuere.] Puto, *cuncta extrà, tecta tenus.* id est: extra vrbem vsque ad tecta domusque, omnia sole liquida.

Pag. 296. P. Suillius Quæstor Germanici.

Se Quæstorem Germanici, illum domus eius adulterum fuisse] Suillius, Quæstor, Germanico bello. Annal. iv. *As P Suillium Quæstorē quondam Germanici* Adulterum Senecam in Iuliâ Germanici filiâ fuisse vult. Dixi ante.

Quâ sapientiâ, quibus philosophorum præceptis, ter millies sestertium parauisset?] Summa eadem diuitiarum Senecæ,

necæ, expressa à Dione, qui omnes res relictas habet præ culpet virum inculpatum. Ita adulterium illi obiicit cum Agrippinâ: pullarium eum fuisse ait, idemque vitium ab illo insitum Neroni: caussam auctoremque interfectæ matris: aliaque, quæ homo vanus, præter fidem præterque omnium mentem conuiciatur velut è plaustro. Quibus odij caussis? aut quo mendacij pretio? Nam Seneca tantò anterior, non iniuriâ non beneficio cognitus illi. Sed credo, iudicij quædam morumque peruersitas fuit, quæ eumdem illum in Ciceronem exacuit, quæ in Cassium, Brutum, omnesque bonos. Caueat ab his, moneo, iuuentus: & è campis illis ita antiquitatum & historiæ flores legat, vt non colligat venena. At quod ad diuitias elegantiamque Senecæ attinet, vide lector & lege egregium eius libellum De vitâ beatâ: quem scripsit non aliâ re, quàm vt ora obstrueret calumniatoribus istis. præsertim à capite XVII.

Dio Senecæ infensus.

Idem nõ bonus sinceruſque virtutum æſtimator.

Felicitati submittere.] Lege, *submitteret.* Pag. 297.

Q. Pomponium ad necessitatem belli ciuilis detrusum.] Nihil legi. qui sequuntur, ij ferè nominati Senecæ in Ludo.

Filio & nepti pars concedebatur, eximebamurque etiam quæ testamento matris, &c.] Ablego te ad Cuiacium, Obserս. VI. cap. XXIII. qui ante me abunde dixit. De bonis damnatorum.

Se patroni iniurias vltum esse.] Mallem, *vltum isse.* Pag. 298.

Oblium honoribus nondum functum.] Atqui Quæstoriùm cum fuisse Suetonius autumat, cap. XXXV. Sed Quæstura fortasse non tam honos, quam aditus ad honorem. Ipse tamen Tacitus lib. XII. Quæsturam inter magistratus recensuit, Agellius, & alij. Ollius Poppææ pater.

Velatâ parte oris, ne satiaret aspectum.] Ad æmulationem credo mulierum Arabiæ, de quibus Tertullianus in libello De virginibus velandis: *Arabiæ femina non caput, sed faciem quoque ita totam tegunt, vt vno oculo liberato, contenta sint dimidiam frui lucem, quam totam faciem prostituere.* Sed caussa in hoc nobili scorto, & in illis dispar. Pag. 299. Arabiæ fœminæ facie semitectâ.

Agentem eam in matrimonio Rufi Crispini equitis.] Alij, *Crispi.* Sed Crispinum ei cognomen Plutarchus in Galbâ, noster lib. XV. & clarissime Seneca seu quis alius (non enim certè Philosophus) in Octauiâ. vbi Poppæa inducitur: Rufus Crispinus.

—— venientem intuor
Comitante turbâ coniugem quondam meum
Gnatúmque properat petere complexus meos
Crispinus, & intermissa libare oscula.

Rufinus Crispinus filius eius à Suetonio nominatur, capite XXXV.

Amantium loquacitas.

Otho, siue amore incautus, laudare formam elegantiámque vxoris apud Principem.] Verè incautus. & simillimâ vecordiâ ille Candaules apud Iustinum libro I. *Hic vxorem, quam propter pulchritudinem deperibat, prædicare omnibus solebat, non contentus voluptatum suarum tacitâ conscientiâ. prorsus, quasi silentium damnum pulchritudinis esset.* Vecordiâ inquam simili, sed & fato.

Se ire ad illam, sibi concessam dictitans nobilitatem] Adhæresco. Fortean, *siue concessam à dis iactans nobilitatem, pulchritudinem.* Aut, *sibi concessam dis dignam nobilitatem.* Budensi aiunt legi, *vbi concessam dictitaret.* ex eo diuinabam, *vbi congestam delibaret.*

Per genus vitæ quod nemo adæquaret.] Vidi qui legeret, *quod Nero non adæquaret.* Ego, *Nero haud æquaret.*

Contubernium.

Nil è contubernio seruili.] Propriè. Non enim nuptiæ cum seruis, sed contubernium.

Pag. 300. Abusque.

A Tiberio vsque domum principis edoctus.] Vatic. *Tiberio auoúsque.* ex quo fecerim, *Tiberio abusque.*

Relegatio, ad certum opidum.

Massiliensium mœnibus coërceri iubetur.] Relegandi genus tunc frequens. Sic Iulia opido Rheginorum ab Augusto clausa: Silanus à Nerone Bario municipio Apuliæ: Dolabella in coloniam Aquinatem ab Othone sepositus.

Edictum de numero gladiatorum.

Egredi numerum edendis gladiatoribus finitum permittebatur. Augustus edixit anno vrbis DCCXXXII. μήθ' ὁπλομαχίαν πλεονάκις ἢ δὶς ἐν ἑκάστῳ ἔτει, μήτε πλειόνων εἴκοσι καὶ ἑκατὸν ἀνδρῶν ποιεῖν. *neque sæpius quàm bis in anno gladiatores dare, neque vltra paria sexaginta.* Dio LIV.

Senatusconsultum eâdem in re.

Simile edictum anteà à Senatu, de quo Sueton. Iulij. ca. X. *Cùm multiplici vndique familiâ comparatâ inimicos exterruisset, cautum est de numero gladiatorum, quo ne maiorem cuiquam habere liceret.* Saturnalia nostra vide.

Pag. 301.

Quibúsque aliis Romana continentur.] Insero vocem, *res Romana continetur.* Sequentia emendaui, distinxi, sublatâ confusione, quæ in libris.

Impetum

Impetum eius attinuêre senatores.] Fero. sed præfero meum illud, *seniores.* Divinatio in Tacito.

Leges cuiusque publici.] Publicum hîc non ciuitas aut commune cuiusque opidi, vti censent: sed τὸ δημόσιον, πλωτία Plautus Trucul. Publicum, quid.

Illa, haud ego, habuit publicum, peruersè interpretaris. Seneca epist. CXX. *Iam ego paraueram fiscos; circumspiciebam in quod me mare negotiaturus immitterem, quod publicum agitarem, quas accerserem merces.* Sueton. Cal. cap. XL. *Additúmque ad caput legi, vt tenerentur publico, qua meretricium qua've lenocinium fecissent.* Seneca iterum Epist. CII. *Ille qui & mari & terrâ pecuniam agitabat, qui ad publica quoque, nullum relinquens inexpertum genus quæstus, accesserat.* vbi malè substituunt, *publicanos.* Defensa & staturninata Senecæ lectio.

Manet tamen abolitio quadragesimæ quinquagesimæque.] Portorium id fuit, explicatum Quinctiliano in parte, Declamat. CCCLIX. *Præter instrumenta itineris, omnes res quadragesimam publicano debeant.* Sed abolitio hæc Neroniana, non firma. certè Symmachi æuo iterum præbita Quadragesima: vt discas è lib. v. epist. *Quadragesima portorium non rectè poscitur à Senatoribus Candidatis: quia nostri ordinis functiones onerari geminis incommodis non oportet. Quæso igitur vt humanitatem nostri ordinis editoribus impartias, & vrsoriũ transuectionem cupiditati mancipum subtrahas.* Etiam Quinquagesima: de quâ idem: *Quæstores ordinis nostri numquam ferarum suarum portorium contulerunt. Nunc à fratre meo Cynegio V. C. quinquagesimæ vectigal exigitur, quod solos vrsorum negotiatores vtpote quæstui seruientes, oportet agnoscere.* De hac Quadragesimâ capio Suetonium Vespas. cap. I. *Huius filius publicũ quadragesimæ in Asiâ egit, manebantq;* (lego, *mantantq;*, quia peruenisse eas ad suum æuum subindicat Tranquillus) *imagines sub hoc titulo, κελῶς πλωτίσαντα.* At in Caligul. cap. XL. alia hercle ab istâ; temporaria dumtaxat, & quæ cum impuro illo periit: *Exigebatur pro litibus atque iudiciis vbicumque conceptis quadragesima summæ de quâ litigaretur.* Sed & Quinquagesimam vænalium de quâ suprà, disparo ab istâ: sicut Quinquagesimas illas Ciceronis III. libro in Verrem, Pag. 302. Quadragesimæ vectigal sub Theodos. Arcadio. Quinquagesimæ. Suetonius aliter ac vol gò explicatus. Correctusque. Quinquagesimæ variæ.

quæ ad aratores pertinuerunt decumanosque.

Obscurior Taciti locus. Frumēti subuectio.

Temperata apud transmarinas prouincias frumenti subuectio.] Quæ hæc subuectio? illáne, quæ Romam? ex Africâ & Ægypto puta, aliisque prouinciis ad alimenta plebis. An intellegit in ipsis prouinciis modum positum, quo & quatenus frumenta sua adueherent? Fraudes enim & hic committi solere, & molestias obiici prouincialibus, è Taciti Agricolâ disces. *Emere*, inquit, *vltrò frumenta, & vendere cogebantur. Deuortia itinerum & longinquitas regionum indicebatur, vt ciuitates à proximis hibernis in remota & auia deferrent: donec quod omnibus in promptu erat, paucis lucrosum fieret.*

Immunitas mercatorum frumenti.

Et ne censibus negotiatorum naues adscriberentur.] Mutuare huic loco lucem à P. Fabro lib. I. Semest. cap. XXV.

Sulpicius Camerinus.

Sulpitium Camerinum absoluit Cæsar.] Sed eumdem paullo pòst cum filio interfecit, ἐγκαλέσας σφισι, ait Xiphilinus, ὅτι Πυθικοὶ ἐκ προγόνων ἐπικαλούμενοι, οὐκ ἐπαύσαντο πρόσρημα τοῦτ' ἔχοντες, ἀλλ' ἐς τὰς τοῦ Νέρωνος νίκας τὰς Πυθικὰς ἐκ τῆς ὁμωνυμίας ἠσέβουν. *obiiciens illis, quòd Pythici ab antiquo dicti, nō abstinerent nunc eo cognomine, sed in Neronis Pythicas victorias ex similitudine nominis iniurij essent.*

Dio benè correctus. Pœtici, Sulpicij cognominati.

Qui Dionis siue abbreuiatoris eius corruptus locus: scriboque, ὅτι Ποιτικοὶ ἐκ προγόνων, &c. Sulpicij enimuerò non Pythici, sed Pœtici cognominati, vti liquere potest ex Fastis. Quod cognomen ad iniuriam suam trahebat Nero, quia ipse solus victor, solus Pythicus. Notabit ergo philologus similitudinem aliquam inter eas voces, veteri germanaque pronuntiatione fuisse.

Ratio vetus pronuntiandi Y. pali, & diphthongi œ,

Pomponium Siluanum.] Est cùm Pompeium Siluanum in *Tacito reperias; est, cùm Poppæum. Librariorum ea varietas sit, an hominum, alibi videbo.

* Lib. II. Hist.

Agger Drusianus. Vbi is?

Inchoatum à Druso aggerem coërcendo Rheno absoluit.] Intellegítne fossam Drusianam, Isalæ hodie cognomine insignem? quæ Rhenum imminuit, exhausit, & quasi coërcuit? An potius aliud opus in Gallicâ ripâ, quo tumidum & vagum cum pernicie accolarum amnem reprimeret? Videtur. & refero ad aggerem istum, quæ lib. V. Histor. scripta: *Quin & diruit molem à Druso Germanico factam, Rhenúmque prono alueò in Galliam ruentem, disiectis quæ morabantur, effudit.* Vidi qui molem eam vellent

Eundem videri cum molè Drusi.

vellent esse Drusoburgum ad Isalam nunc situm. Næ illi falluntur. Nam qui potest? In Galliarum ripâ ea moles fuisse debuit, non in Germaniæ: vti facto Ciuilis, Tacitique verbis ratio constet. Resellere quidem igitur aliena possim, firmare adhuc ipse nihil. Sed nec illa inuenta.

Helius Gracilis.] E libris, *Ælius Gracchus.*

Qui nationem eam regebant, in quâ tum Germani regnabant.] Suspectus maioris vitij locus. Tentabam tamen mederi, *germani regnabant*: id est, duo illi fratres. aut, *in quâ tantùm Germani*: vti dicat Frisiis non alios quàm è verâ Germaniâ fuisse reges. Sed nos alludimus: manet vlcus. Pag. 303. Corruptus locus.

Dubius Auitus.] Labor vt scribam, *Vibius Auitus*, inducente me Plinio, qui Neronis temporibus præsedisse Galliæ Germaniæque inferiori, Vibium Auitum significat lib. XXXIV. cap. VII. *Statuam Aruernorum cùm faceret, prouinciæ Vibio Auito præsidente.* Antea suspicabar de Didio: fallebar. Vibius Auitus.

Aduertêre quosdam cultu externo in sedibus Senatorum.] Armenios & Parthos sedentes in Senatu, vti eleganter Suetonius loquitur. Morem autem eum fuisse, & hunc honorem bene meritis socijs, didici è Iustino: qui de Massiliensibus lib. XLIII. *Ob quod meritum & immunitas illis decreta, & locus spectaculorum in Senatu datus.* Item Iosepho, qui Decretum C. Cæsaris & Senatus recitat pro Iudæis, lib. XIIII. cap. XVII. in hæc verba: δεδόσθαί τε ὑρκανῷ. καὶ παῖσι τοῖς αὐτοῦ, καὶ πρεσβευταῖς τοῖς ὑπ' αὐτοῦ πεμφθεῖσιν, ἔντε πυγμῇ μονομάχων καὶ θηρίων, καθεζομένους μετὰ τῶν συγκλητικῶν θεωρεῖν: *Concedi Hircano eiúsque filiis, item Legatis qui ab eo missi, gladiatorum & ferarum pugnas spectare, in sedibus Senatorum.* Etsi vetuerat id antè, suâ quadam caussâ, Augustus: vt in Suetonio leges, cap. XLIV. interdicto tamen non firmo. Sed ait Iustinus ecce, in Senatu: & Suetonius alibi, in equite spectare. nec errent vltrà, qui apud Suetonium in Claudio, *in Senatoriis*, tentant reponere. Sed quod de legatis his ad Neronis tempora Tacitus rettulit; eximium & antiquæ nostræ simplicitatis factum, Tranquillo visum Claudio attribuere, cap. XXV. Errat, me iudice, Tranquillus. Mos honestandi legatos sociorũ consessu orchestræ. In Senatu, in Equite: idest, inter Senatores, equites.

Quinquaginta annorum obsequio.] Libri vett. *quadraginta.* Pag. 304.

ginta. A clade certè Varianâ ad hoc æuum, quadraginta sex circiter anni sunt.

Quotam partem campi iacere.] Fortè, *Quò tantam*, aut, *quò eam.* Vulgatam etiam tolero, & capio.

Seruarent sanè receptos gregibus inter hominũ famam.] Scriberem, *exceptos*, &, *famem.*

Correctus Tacitus.

Et commotus his Auitus, patienda meliorum imperia. Id diu, &c.] Turbata & trunca forsitan. Lego tamen: *Nec commotus h. A. p. m. imperia ait. Dis quos, &c.*

Terra in quâ viuamus.] Addenda vox videtur, *potest.*

Curtilius Mancias.

Curtilium Manciam superioris exercitus legatum.] Phlegon De admirandis: *Curtilius Mancias legatus in Germaniâ exercitum duxit Q. Volusio & P. Scipione coss.*

Pag. 305.

Dum flumen gignendo sale fecundum, & conterminum vitrahunt.] Non abhorret certè à fide, vt hoc flumen, Sala fuerit: argumento vel nominis ipso. Flumen nobile, mihi carum: domicilij olim caussâ, & Andreæ Ellingeri medici primarij; cuius fides & doctrina, magna mihi dum viuam.

Sed & fontes hodie salis in Saxonicâ Hallâ, ad id flumen.

Eluuie maris arescente vndâ, sed super ardentem arborum struem fusâ.] Hac de re Plin. lib. xxxi. *Gallia Germaniaque ardentibus lignis aquam salsam infundunt.* Varro De re Rusticâ 1. *In Galliâ Transalpinâ intus ad Rhenum, cùm exercitum ducerem aliquot regiones accessi, vbi salem nec fossitium nec maritimum habebant, sed ex quibusdam lignis combustis, carbonibus salsis pro eo vterentur.* Vbi lego, *intus Rhenum*, particulâ additiciâ reiectâ.

Ratio parandi salis in Germaniâ & Galliâ.

Batani oriundi à Cattis.

Bellum Hermunduris prosperum, Cattis exitio fuit.] Non dissimulo alucinationem & παράσημον viri docti nostratis, qui ab hac pugnâ initia deriuat Batauæ genti. Censet enim victos pulsosque eo prœlio Cattos, deuenisse maritimos locos vbi nunc Batauia est, & originem dedisse inter Belgas nobilissimæ genti. Cæcitatem! Batani noti celebresque diu ante hanc æuo Neronis pugnam: & Cattorum migratio de quâ Tacitus in libello De Germaniâ, non dubiè antiquior. *Batani*, inquit, *non multum ex ripâ, sed insulam Rheni amnis colunt, Cattorum quondam populus, & seditione domesticâ in eas sedes transgressus, in quibus pars Romani imperij fierent.*

Sed dii ante hoc prœlium.

Ciuitas

Ciuitas Iuhonum socianobis.] De hoc igne nimia mira. Pighius amicus noster censebat, *Huionum* scrib. quoniam in *agro cognomine, hodie lapis multus sub terrâ fossilis, idoneus concipere ignem. Sed ego ambigo ne ea gens in Germaniâ ipsâ alibi fuerit, non in Belgicâ. Miraculum terreni ignis. *Iuxta Hoyum oppidum in Lotharingiæ.

Aut quo alio humore niterentur.] Fortassis *vterentur.*

Quanto magis profana, & vsu viliori polluta.] Adde vocem è prisca editione, *& vsu viliori polluta.* Vestes vult sanguinis aut seminis notis sordentes.

Ruminalem arborem in comitio] De ficu Ruminali & Nauiâ digna lectu Scaliger in Festum, illustrissimum ingenium nostri æui. Ruminalis ficus.

Quæ super octingentos & quadraginta ante annos Romuli Remique infantiam texerat.] Damno numerum. Nam hic annus vrbis conditæ DCCCXI. Romulus autem Remusq. XVIII. dumtaxat annos nati, cùm facta Roma est. Non ergo plures ab infantiâ eorum ad hunc diem annis triginta. Facilis putatio ex Dionysio, Liuio, & aliis. Ita ergo hic emendem, & *Octingentos & triginta* scribam, ne Tacitus manifestâ sit in culpâ. Falsus in Tacito numerus.

AD LIB. XIV. ANNALIVM.

CAIO *Vipsanio.*] Vulgati, *Vipsano.* Viri docti, Vipstanum eum nominant. Vide Fulvi Nummos, in Aproniâ gente. Pag. 306. Vipstanus.

Triumphales anos] Vnum tantùm, Poppæum Sabinum. Pag. 307.

An fecunditatem & verum animum timeri?] Distinguo, *verum animum? Timeri ne vxor.* Nam quod V.C. Erricus Memmius legebat, *vterũ annuum,* acutius quàm verius censeo. Interpunctus Tacitus.

Medio diei cùm id tempore per vinum & epulas incalesceret Nero.] Romani ergo epulabantur die medio? Non vulgò quidem: non item viri serij, sobrij, sicci. Sed de-

scribit

Errant vulgò in conuiuiis Tempestiuis & intempestiuis.

Hora cænæ priscis vespera.

Postea Decima.

Aut serius.

Postea Nona.

Tempestiua conuiuia, ante horam.

scribit Tacitus Neronis conuiuium adolescentis inadidi verè Tempestiuum. Tempus enim vt tarde aliquando iuuentus nostra discat, quid Tempestiua conuiuia, quid Intempestiua. Discat, & dediscat illa quę nuper hausit à magnis magistris. Aiunt conuiuiũ Tempestiuum esse, quod tempore celebretur: verbo reque honestum: nec in vitio poni vnquam, nisi in libris vitiatis. Ecce alij qui Tempestiuum nihilum differre dicant ab intempestiuo: & in culpâ habitum vtrumque. Tertium vidi, qui conuiuia tempestiua vellet esse, quæ statis certisque temporibus præberent sacerdotes. Inducunt, & seducunt. audite me, iuuenes, &, cum bono Mercurio, inite viam rectam. Legitima conuiuij hora apud Romanos priscos, Sol occasus. Saluianus lib. 1. *Numquid parcam illam tunc agrestémque vitam cum gemitu & dolore tolerabant, cùm viles ac rusticos cibos, ante ipsos quibus coxerant focos sumerent; eósque ipsos capere nisi ad vesperam non liceret?* Itaque quia vesperè cæna: ideò prouerbij forma in Plauto, *de vesperè suo viuere.* Postea autem Decima haberi cœpta. Clarè ex Cornificio ad Herennium, vbi describit hominem vanè glorioſum lib. IV. Is ad eos quos vocauerat ad cænam non in suas ædes: *Itáne? eamus, inquit, hospites. Frater venit ex Salerno. ego illi obuiam pergo, vos huc Decimá venitote. Hospites discedunt. ille se raptim domum suam conijcit: illi Decimá, quò iusserat, veniunt.* Et ab eâ mente Philippus Vulteium inuitans, apud Horatium: *Post nonam venies.* —— Imò actuosi homines & forenses post decimam sæpe. quoniam res & iudicia in foro exercita ad Decimam horam, vti ex Milonianâ Asconij discas. At labente imperio moribusque, octaua hora balnei haberi cœpta, nona ipsa cænæ. Plinius de Spurinnâ: *Vbi hora balnei nuntiata est, (est autem hieme nona, æstate octaua) in sole ambulat nudus. lotus accubat.* Martialis præter locos alios:

—— *Imperat exstructos frangere Nona thoros.*

Hanc horam qui præueniebant, tempestiuè epulari dicebantur & præmaturè, & conuiuia eorum Tempestiua. qui in longum trahebant, inque noctem intempestam, iure eorum epulæ Intempestiuæ. Quí de multo die, inquam, epulari incipiebant, in eos gulones hæc nota & nomen

nomen. Plautus probrosè in senem:

Cum suo sibi gnato vnà ad amicam de die
Potare.

Hinc apud Catullum, *Conuiuia lauta de die*: apud Horatium,

—— *dictu herè illic De medio potare die.* ——

Suetonius de Nerone: *Epulas à medio die ad mediam noctem protrahebat.* Plinius in laudatione Traiani: *Non enim ante medium diem distentus, solitariá cenâ, spectator adnotatórque conuiuis tuis immines.* Liuius de Annibale Capuæ lasciuiente: *Cœperunt epulari de die, & conuiuium non ex more Punico aut militari disciplinâ esse.* Cicero de Pisone: *Qui numquam Solem orientem aut occidentem viderit:* culpatque eum vitij vtriusque. Vti & Silius Campanos:

—— *medióque dierum*
Regales epulæ, atque ortu conuiuia Solis
Deprensa.

Hæc tempestiua conuiuia sæpe vsurpari solita diebus lætis, festisque. Iuuenalis Persicum suum inuitans: Quando ea vsurpata.

—— *iam nunc in balnea saluâ*
Fronte licet vadas: quamquam solida hora superfit Iuuenalis explicatus.
Ad sextam. ——

Vult ecce eum ad balneas ire horâ quintâ, præter morem, & ad epulas venire sextâ septimave. Saturnalibus item vulgò conuiuia ordiebantur à multâ luce. Tertullianus: Et Tertullianus. *Non lauor diluculo Saturnalibus, ne & diem & noctem perdam: attamen lauor honestâ horâ & salubri.* Nam lautio semper ante cibum. Item nuptiis. Apuleius apol. I. *Nuptia'ne illa fuerunt, an aliud celebratum officium, an conuiuium tempestiuum?* Ea sunt conuiuia quæ Catoni placita apud Ciceronem: *Ego verò propter sermonis delectationem tempestiuis conuiuiis delector.* Item Claudio, de quo Tacitus lib. XI. *Claudius domum regressus, & tempestiuis epulis delinitus.* Quæ epulæ si mediâ nocte suissent, non potuit inter eas Messallina esse interfecta, sine querellâ aut verbo historicorum. Alexandro: de quo Curtius lib. VIII. *Iámque iter parare in posterum iussus, solemni & tempestiuo adhibetur conuiuio.* Tamen hæc conuiuia iure in vitio. Cicero ad Attic. lib. IX. *Audio bonis* Reprehensa ea conuiuia.

viris

viris hanc cunctationem nostram non probari, multáque & seuerè in me in conuiuiis quidem tempestiuis disputari. Ibidem: *Quas eos cænas facere & obire scripsit ad me Sextius? quàm lautas, quàm tempestiuas?* Idem lib. III. in Verrem, de Apronij cænâ in foro: *Statuitur Lollius in illo tempestiuo gladiatorum conuiuio.* Et de ipso Verre lib. V. ait eum *diem conuiuiis, noctem stupris contriuisse.* Quinctilianus Declamat. CCCXXXI. *Neque enim senectutem adfert summus dies, sed longus ordo vitæ. nec ebrietatem facit illa potio, post quam concidendum est; sed tempestiuum conuiuium, & auiditas nimia.* Seneca De irâ lib. II. cap. XXVIII. *Aliena vitia in oculis habemus, à tergo nostra sunt. Inde est, quòd tempestiua filij conuiuia pater deterior filio castigat.* Addo Taciti locum lib. II. Histor. *Discubuerat Vitellius Ticini, adhibito ad epulas Verginio. Legati Tribuníque ex moribus imperatorum seueritatem æmulantur, vel tempestiuis conuiuiis gaudent.* Qui vel solus locus sententiæ meæ firmandæ. Cedò enim si non de die illud epulum, quomodò subiungit de luctâ inter milites? Quomodò, *Puluis procul & arma adspiciebantur*, in tenebris? Sanè iterum de Vitellio noster: *medio diei temulentus.* & Xiphilinus, τὸ πλεῖστον τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτὸς ἐδαπάνα. Diurnum ergo conuiuium (intellego à meridie, aut circiter) Tempestiuum, quia initum temperi nimis: nocturnum contrà, Intempestiuum. Describit Propertius,

Clarum argumentum è Taciti contextu ad Tempestiua conuiuia.

Intempestiuũ conuiuium.

Sic noctem paterâ, sic ducam carmine, donec
Iniiciat radios in mea vina dies.

Suetonius Calig. cap. XLV. *Senatum populúmque obiurgauit edicto, quòd Cæsare prœliante, intempestiua cõuiuia, circum & theatra, & amœnos secessus celebrarent.* Cicero pro Muræna: *Intempestiui conuiuij, amœni loci, multarum deliciarum comes est extrema saltatio.* Curtius lib. VI. *Intempestiua conuiuia & perpotandi peruigilandique insana dulcedo.* Et exempla plura. sed iis qui cor habent, hæc satis: μωρὸν autem οὔτε πεῖσαι οὔτε ῥῆξαί ἐστι, ait verbum vetus.

Lepidus, quis.

Stuprum cum Lepido spe dominationis admiserit.] Qui Lepidus antea maritus Drusillæ, conuictus postea coniurationis in Caium. Sueton. Cal. cap. XXIV. Dio LIX. item-

itemque stupri in Agrippinam & Liuillam. Rutilius in Itinerario, de Lepidis: Rutilij versus super Lepidis historici, illique data lux.

Haud procul hinc petitur signatus ab Hercule portus:
Vergentem sequitur mollior aura diem.
Inter castrorum vestigia sermo retexit
Sardoam, Lepido praecipitante, fugam.
Litore namque Cosa cognatos depulit hostes,
Virtutem Catuli Roma secuta ducis.
Ille tamen Lepidus peior, ciuilibus armis
Qui gessit sociis impia bella tribus.
Insidias paci moliri tertius ausus,
Tristibus excepit congrua fata reis.
Quartus Caesareo dum vult irrepere regno,
Incesti poenam soluit adulterij.

Primum mali fati Lepidum intellegit, qui cum Q. Catulo dissensit post obitum Sullae, & in Sardiniâ periit. Alterum, qui triumuir. Tertium, qui conspirauit in Augustum, illius filium. Quartum, de quo hic. Sed cur poeta ait, incestum eius adulterium cum Agrippinâ & Liuiâ? Ideò quia maritus Drusillae Lepidus: & cum Agrippinâ etiam sanguine iunctus. Credo enim hunc Lepidum natum ex Æmilio Paullo & Iuliâ nepte Augusti. At Iulia soror Agrippinae; quae mater Caij, & sororum. Hinc clarum cur Caius successorem illum imperij destinauerit, & quinquennio maturius quàm per leges magistratum capere voluerit: quod Dio tradidit lib. LIX. Erat enim sanguinis gentisque Augustae, pari cum Caligulâ gradu. Praeter rem haec dixi, ad Suetonij historiaeque lucem. Quattuor Lepidi infausti malique. Verũ stemma huius Lepidi, adhuc ignotum. Dioni & Suetonio lux.

Tempore etiam iuta.] Ita libri manuscripti. Pag. 308.

Quinquatruum festos dies apud Baias frequentabat.] Suetonius, solemnia Quinquatruum vocat: Horatius item Quinquatrus festas. Caussa, quia ij dies Mineruae: laeti pueris, viriscque. De pueris, Horatius: Quinquatrus, Sacri Mineruae dies, & laeti.

—— puer vt festis Quinquatribus olim;
Exiguo gratoque fruaris tempore raptim.

Et Symmachus lib. v. *Nempe Mineruae tibi solemne de scholis notum est, vt ferè memores sumus etiam procedente aetate puerilium feriarum. Ad eum diem conuiuium tibi paramus.* Feriae ergo pueris: at viris etiam ludi, & spectacula gladiatorum. Ouidius, de quinque his diebus: Pugnae gladiatorũ per illos.

Sanguine prima vacat: nec fas concurrere ferro:
Cauſſa, quòd eſt illâ nata Minerua die.
Altera, tréſque ſuper rasâ celebrantur arenâ,
Enſibus exſertis bellica lata dea eſt.

Natalis Ouidij poëtæ. Hinc diſce, ſecundũ Quinquatrium diem, natalem eiuſce poëtæ fuiſſe. Lib. IV. De Triſtib.

Lucifer amborum natalibus adfuit idem,
Vna celebrata eſt per duo liba dies.
Hæc eſt armifera de feſtis quinque Minerua
Quæ fieri pugnâ prima cruenta ſolet.

Natus ergo ſexto poſt Martias Idus. Sed & moris vt ij dies iucundè hilariterque traducerẽtur. Auguſtus ad Tiberium: *Nos, mi Tiberi, Quinquatrus ſatis iucundè egimus. Luſimus enim per omnes dies, forúmque aleatorium calfecimus.* Quinquatrus cõuiuiis lætis.

Ducítque Baulos. id villæ nomen eſt, quæ promontorium Miſenum inter & Baianum lacum flexo mari alluitur.] Anteà Hortenſij villa: tunc in Principum bonis. De eâ hõn ineleganter Symmachus, eius poſſeſſor: Bauli villa: & eius poſſeſſores.

Hùc deus Alcides ſtabulanda armenta coëgit
Eruta Geryonis de lare tergemini.
Inde recens etas corrupta Boaulia Baulos
Nuncupat, occulto nominis indicio.
Ab Diuo, ad proceres dominos fortuna cucurrit,
Fama loci obſcuros ne pateretur heros.
Hanc celebrauit, opum felix Hortenſius, aulam:
Contra Arpinatem qui ſtetit eloquio.

Fuit etiã Antoniæ Druſi, vti è Plinio diſces lib. IX. cap. IV. *Geſtamine ſella Baias pernectam.*] Priſcis libris abeſt vox *ſella*. Atque ita ſanè XI. libro locutus, *In eodem geſtamine ſedem poſcit, ſumítque.* De Geſtatoriâ ſellâ in Electis: Libri iidẽ, *Baulos*, non *Baias*. Malè ex Sueton. cap. XXXIV. Nam Dio hæc parum clarè; & olim mihi impoſuit. Geſtamen, ἁμάξιον, pro ſella geſtatoriâ.

Pag. 309. Superior locus honeſtiſſimus in accubitu. *Comiter excepta, ſupérque ipſum collocata.*] Ergo is locus in conuiuio honeſtior, quotiens duo accumberent. idque rectè (diſſentiant licet) ſcio monuiſſe olim. Non refellit me alter Taciti locus, lib. III. *In conuiuio Germanici cùm ſuper eum Piſo diſcumberet, infectos cibos manibus eius arguentes.* Scito enim tres diſcubuiſſe, mediumque inter eos Germanicum.

Et rur-

Et rursus adductus.] Id est, seuerus, compositus, grauis. In Historiis super hac voce. Adductus, pro serio & graui.

Quod contrà subsidium sibi?] Romana editio, *suffragium sibi?* Nec damno. Sanè Suffragari, adiuuare & opem ferre est: vt Refragari, obsistere. Inde & Refragiũ, quod Græcis ἐναντιότης. Hegesippus lib. v. cap. XXVII. *Gubernator obliquat velorum sinus, & sine refragio scinditur fretum.* eaque voce & alij vsi. Refragium.

Eminentibus tecti parietibus, fortè validioribus, quamuis oneri cederent.] Video esse qui legant, *quàm vt oneri.* haud ab re. At mihi etiam vox *parietibus*, non firma.

Quos statim acciuerat, incertum an & antè ignaros.] Fides tibi, Corneli, magis curæ, quàm Dioni: qui Senecam auctorem impulsoremque vnicum Neroni eius criminis facit. idque à fide dignis multis traditum esse. Ἀλλ' ἐμὸν ὔποτε θυμὸν ἐνὶ στήθεσσιν ἔπειθε. Pag. 310. Dio criminatur Senecam.

Qui nihil contatus, poscit summam sceleris.] Id est, peragere cupit quod cœpit agere, & extremam velut manum sceleri imponere.

Hi molium obiectus scandere.] De his molibus ad Baias, Cassiodorus Variar. IX. *Quantis ibi molibus termini decenter inuasi sunt? quantis spatiis in visceribus æquoris terra promota est?* Strabo lib. v. ἡ δὲ πόλις ἐμπορεῖον γεγένηται μέγιστον, χειροποιήτους ἔχουσα ὅρμους, διὰ τὴν εὐφυΐαν τῆς ἄμμου. διόπερ τῇ χάλικι καταμίξαντες τὴν ἀμμοκονίαν, προβάλλουσι χώματα εἰς τὴν θάλατταν. Virgilius: Pag. 311. Moles Puteolanæ. Pilæ in aquis, è lapide; vt sublicæ, è ligno.

Qualis in Euboïco Baiarum litore quondam
Saxea pila cadit.

Ausonium in eâ re corrigo, Ausonius correctus.

Vel quæ Baianis pendent fluitantia pilis.

Malè enim hactenus, *palis*. Enimuerò pilæ illæ è saxo, vt Virgilius: in eâdemque voce Liuius corrigendus, lib. I. *Modò intra illam pilam, & spolia hostium.* malè vulgò, *illa pila.* intellegit columellam, quã Dionysius στολίδα dixit, spoliis Curiatiorum insignem. *Horatia peila*, apud Propertium tela ipsa sunt: nequis eo me refutet. At de pilis his ad Baias, etiam Seneca, epist. LXXVIII. *Omnis in pilis Puteolorum turba consistit.* Liuius XL. *Pertum & pilas pontis in Tiberim locauit, quibus pilis fornices post Scipio addidit.*

Multisque vulneribus confecta est.] glossema aliquot versuum, qui huc trar

Octauiâ verbatim. Eaque omnia iure desunt Vaticano. Non visum id ante me, ne ab eo quidem qui codices Vaticanos inspexisse iactat, miror & indignor. Hæc Agrippinæ mors. At Philostratus lib. IV. De Vitâ Apollonij, adfirmauit naufragio periisse Agrippinam solutili illâ naue. Adeò ille & genere & partibus scriptionis suę nugator est.

Philostrati supra error.

Conuiuali lecto.] Non funebri, & legitimè parato.

Villa Cæsaris in Baiano.

Villam Cæsaris Dictatoris, quæ subiectos sinus editissima prospectat.] Aptè ad hunc locum Seneca epist. LII. *C. Marius, & Cn. Pompeius, & Cæsar exstruxerunt quidem villas in regione Baianâ, sed illas imposuerunt summis iugis montium. Videbatur hoc magis militare, ex edito speculari longè latéque subiecta.*

Pag. 312.

Sed à Cæsare, perfecto demum scelere, magnitudo eius intellecta est.] Ita fit. currimus ad scelus præcipites, quod sedente impetu, veris mox pretiis æstimamus. Aurea gnome, sumptane à Menandro? certè ab illo anteà sic el[illegible]

Pulchra sententia à Menandro ostensa *Stob[illegible]

Οὐδεὶς ξαυτοῖδεν ἐξαμαρτάνων, πόσον
[illegible]αρτάνει τὸ μέγεθος, ὕστερον δ' ὁρᾷ.
[illegible]nemo peccans, criminis sui modum
Peccando nouit, re peractâ respicit.

Posteaquam frustrà oblata sint.] Perspicuum mendum. Farnes. *ablata.* Fortè intercisæ voces explendæ: *frustrà ab illâ tentata sint.* Aut potiùs adhæreamus Romanæ lectioni, *optata sint.* Interpretor, Posteaquam frustrà ea voluerit voueritque Agrippina.

Pag. 313.

Temporum Claudianorum obliquâ insectatione.] Vulgò, & libris scriptis, *oblitâ*, Ferretus, *obitâ*. Nostra emendatio certa videtur, ex ratione priscâ scribendi, *oblicâ*.

Publicâ fortunâ exstinctam referens.] Et inprimis ipsius priuatâ. Hinc illud, iure laudatum Quinctiliano, Africani Oratoris ad Neronem super hac morte: *Rogant te Cæsar tuæ Galliæ, vt felicitatem tuam fortiter feras.*

Acutum dictum Africani.

Aduerso rumore Seneca erat, quòd oratione tali confessionem scripsisset.] Quinctilianus lib. VIII. de hac oratione: *Facit quasdam sententias sola geminatio: qualis est* [illegible] *ipso quod Nero ad Senatum misit occisâ ma-* [illegible] *icitatum videri vellet. Saluum me esse ad-* [illegible] *ec gaudeo.*

Senecæ oratio.

Quin-

Quinquatria ludis annuis celebrarentur.] Nonne iam antè celebrabantur? Dixi enim de gladiatoribus. Sed puto hic intellegi scenicos ludos annuos, aut Circenses.

Exitium senatui ac sibi caussam periculi fecit.] Locus qui mutilus videatur, & non est. Nihil enim narratur in quo Thraseas offenderit. At scribe mecum fidenter: *exiit tum Senatu.* Hoc enim solo sibi discrimen peperit magnus ille vir, quòd Senatu egressus est, cùm de Agrippina referretur. Xiphilinus: ὁ Πετοῦλος δὲ Θρασέας Παῖτος ἦλθε μὲν ἐς τὸ συνέδριον, καὶ τῆς ἐπιστολῆς ἐπήκουσεν, ἀναγνωσθείσης δὲ αὐτῆς ἐξανέστη τε εὐθὺς πρὶν καὶ ὁτιοῦν ἀποφήνασθαι, καὶ ἐξῆλθε, διότι ἃ μὲν ἤθελεν εἰπεῖν οὐκ ἠδύνατο, ἃ δὲ ἠδύνατο, οὐκ ἤθελε. Tacit. XVI. hunc ipsum locum respiciens: *Olim vtrique infensus, & accedentibus caussis in Thraseam, quòd Senatu egressus est, cùm de Agrippina referretur, vt memoraui.* Restitutio in Tacito.

Quæ adeò sine curâ deûm eueniebant.] Ἐπικουρίζει & hîc & alibi noster. Tacitus in Epicuri castris.

Iuniam.] Caluinam, de quâ lib. XII. De Calpurnia, eodem etiam libro. Statim, *Præturâ functos*, lego.

Vetus illi copia erat.] Ita libri prisci, substituerunt, *cura*: ad sententiam non malè. Nescio an, *copido*, siue, *cupido.* Pag. 314.

Citharâ ludicrum in modum] Non etiam displiceat, *ludiorum.* Nummos certè cusit illa bellua, in quibus ipse citharœdico habitu, in tunica oblonga, citharam percutiens. Describit eum habitum graphicè Appuleius II. Florido, in persona Bathylli: *Eique prorsus citharœdicus status, deam conspiciens, canenti similis, tunicam picturis variegatam deorsus ad pedes deiectus ipsos, Græcanico cingulo, chlamyda velat vtrumque brachium adusque articulos palmarum. Cetera decoris instrumentis dependent. Cithara baltheo cælato apta, strictim sustinetur; manus eius tenera, procerula, læua distantibus digitis neruos molitur, dextra psallentis gestu suo sabulum citharæ admouet, ceu parata percutere.* Ita enim locum cum legimus, distinguimus. Et quod ait de chlamydâ deque cingulo, etiam illa apparent in Neronianis nummis; excipio quòd non brachia velat, sed ab humeris dependet chlamys. Habitus vetus citharœdi. Appuleius in transitu correctus.

Quod regibus & antiquis ducibus factitatum memorabat.] Ita, in Panegyrico illo ad Pisonem, qui hoc æuo scriptus, inserta eadem defensio: In persona Prisci ducentis citharœdi.

Nec pudeat pepulisse lyram, cùm pace serenâ
Publica securis exsultent otia terris,
Ipse fidem mouisse ferox narratur Achilles.

Lucanum nõ esse auctorem eius Panegyrici Et rei argumenta.

Quem Ouidio ablatum, viri docti tribuunt Lucano. Neutri ego. Ab Ouidio ætas abiudicat: ab Lucano, conditio scribentis. Nam ille quicumque poëta, ignotus fuit, obscurâ domo, fortunâ tenui: & humiliùs blanditur Pisoni, quàm vt decuerit Lucanum. Ait ecce:

—— tu Piso latentem
Exere: nos humilis domus, at sincera parentum,
Sed tenuis Fortuna suâ caligine celat.

*Vide Tacit. li. xvi. De diuitiis Mellæ & Lucani.

At Lucanus certè notus, celeber: per se, perque vxorem *prædiues. Adde Senecam patruum in aulâ: qui huic humili & tenui protendere manum potuisset, præ Pisone. Sed & decimonono ætatis anno scriptum hoc carmen. nam ait:

Quamuis nunc iuuenile decus mihi pingere malas
Cœperit, & nondum vicesima venerit ætas.

Quod non conuenit in ætatem Lucani, præsertim cùm scriptum sit diu post consulatum Pisonis, & paullò ante detectam, ni fallor, coniurationem. Certè post consulatum diu: quoniam & eloquentiæ eius specimen Neapoli præbitum celebrat. quod scimus contigisse nos quinquennali certamine, cùm Nero in eâdem vrbe Græcanicâ copiam fecit suæ vocis, annis aliquot post Pisonis consulatum, quem iniit anno vrbis DCCCX. Sed nec Statius huius carminis mentionem facit: cùm omnia minima scripta eius recenseat, II. Silu.

Circus proprius Neroni.

Clausúmque Vaticanâ valle spatium.] Credo id à Plinio denotari lib. XXXVI. *Tertius obeliscus Romæ in Vaticano, Caij ac Neronis principum Circo.*

Pag. 315. Iuuenales ludi, priuati.

Instituit ludos Iuuenalium vocabulo.] Qui priuati, & per domum celebrati aut in hortis. Tacitus lib. XV. *Acriore in dies cupidine Nero agitabatur promiscuas scenas frequentandi: nam adhuc per domum aut hortos cecinerat Iuuenalibus ludis.* Mansit nomen ludorum posteriori æuo, & imperatores quos in Palatio ludos dabant, Kalendis noui anni (de quibus è Iuliano monui ad librum IV.) Iuuenalia videntur appellasse: ab exemplo hoc Neronis, Sidonius:

Iuuenales Imperatorũ paulùm diuersi.

Ianus

Ianus fortè suas bifrons Kalendas
Sumendas referebat ad curules.
Mos est Cæsaribus die bis vno
(Priuatos vocitant) parare ludos.
Tunc cœtus iuuenum sed aulicorum
Elæi simulacra torua campi
Exercet spatiantibus quadrigis.

Et addit post descriptionem curulium ludorum;

Iam verò Iuuenalibus peractis.

Vt videantur ij ludi, tunc quidem, scenicum nihil habuisse. Atque ita distinguit etiam, nisi fallor, Capitolinus in Gordianis: *Cordus dicit in omnibus ciuitatibus Campaniæ, Piceni, Vmbriæ, de proprio illum per quatriduum ludos scenicos & Iuuenalia edidisse.* Quod notari volo. Neronis tamen æuo & instituto, scenici: ex Tacito hic, & Plinio qui ad hos ludos respiciens ait Neronem *peculiari theatro in hortis primùm cantasse, & Pompeiano prælusisse.* Non prætereo notam Xiphilini, qui hos ludos institutos vult per caussam positæ à Nerone primæ barbæ. Et herclè ea nominis caussa. Iuuenalia enim dicta, quia vt Tirocinij die pueros exuebant: sic barbâ rasâ iuuentutem. transibantque tunc in viros. Vnde illud Domitiæ amitæ blandientis Neroni votum: *Simul hanc excepero, mori volo*, Sueton. cap. XXXIV. Itaque is dies Romanis pariter festus. De Octauiano, Dio, lib. XLVIII. ἀμέλει τὴν πώγωνα ὁ Καῖσαρ τότε πρῶτον ξυράμενος, αὐτός τε μεγάλως ἑώρτασε, καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασι δημοτελῆ ἑορτὴν παρέσχε. καὶ ὁ μὲν καὶ ἔπειτα ἐπελειοῦτο τὸ γένειον, ὥσπερ οἱ ἄλλοι. id est, *Cæsar tum primùm barbam radens, & ipse diem eum planè festum habuit, & alius publicam festiuitatem indixit. atque ex eo etiam ipse genas suas læues habuit, ad exemplum reliquorum.* Sed & munera peti, darique solent eo die ad barbam. Ammianus libro XVII. *Cæsar cùm petenti, ex vsu, gregario cuidam vt barbas detonderet, dedisset aliquid vile, contumeliosis calumniis appetitus est à Gaudentio.* Iuuenalis,

Ille metit barbam, crinem hic deponit amati,
Plena domus libis vænalibus.

Quinetiam deo alicui sacrari solita, vt apud Græcos virginum puerorumque comæ. Suetonius de Nerone: *Barbam*

Ij tunc curules, non scenici.

Aliter quàm sub Nerone.

Iuuenalia cur appellata.

Dies positæ barbæ lætus.

Munera tunc data.

Barba deo sacrabatur.

bam primam posuit, conditámque in auream pyxidem & pretiosissimis margaritis adornatam Capitolio consecrauit.

Suetonius emendatus.

vbi emendo, *Capitolino*, Ioui scilicet, ex Dione. Earinus apud Martialem primam lanuginem comamque

Pergameo posuit dona sacrata deo.

Tertullianus, De animâ: *Quis non exinde aut totum feli* (lego, *filij*) *caput reatui vouet, aut aliquem excipit crinem, aut totâ nouaculâ prosecat, aut sacrificio obligat, aut sacro obsignat pro publicâ aut priuatâ deuotione?* Censorinus, De die natali, cap. I. *Quidam etiam pro ceterâ bonâ corporis valetudine, crinem deo sacrum pascebant.* Quando is mos Romæ cœperit (nam antiquos barbam aluisse satis constat) quæro. Liuius eum agnoscere videtur sub annum vrbis CCCLXIX. satis clarè, vbi de Manlio Capitolino in carcerem coniecto: *Satis constat magnam partem plebis vestem mutasse, multos mortales capillum ac barbam promisisse.* Si in luctu promiserint barbam, ergo aliás rasa. Refellit tamen eum Varro lib. II. De Re rust. *Omnino tonsores in Italiâ primùm venisse ex Siciliâ dicuntur post* R. C. A. CCCCLIIII. *vt scriptum in publico Ardeæ in litteris exstat, eósque adduxisse P. Ticinium Menam. Olim tonsores non fuisse adsignificant antiquorum statua, quòd pleraque habent capillum & barbam magnam.* Nec ambigo, quin ex ritu sui superioris que ævi aberraverit Liuio mens & manus. Cicero certè pro M. Cœlio etiam Ap. Claudium Cæcum barbatum inducit, aliquot post notatum Varroni ævum annis. Bellis Punicis in vsu crebro iam rasuram fuisse docent Annalium prisca verba, quæ de Scipione * Agellius rettulit, & mirabundus parum cepit. Iuuenes ergo alebant barbam. & ideò à Cicerone I. ad Attic. *Comessatores coniurationis barbatuli iuuenes*, appellati sine vllâ lasciuiæ, vt volunt, notâ. & pro M. Cœlio ad iuuenes alludens, *Non hac barbâ quâ ista delectatur*, inquit. iuuenemque à barbâ descripsit Iuuen. *Iam senior; cuius barbam tua iactua vidit.* Ponebant eam seriùs, citiùs, plerumque sub XXI. annum. Macrobius certè in Somnium Scipionis *ter septenarium numerum requiri ad radendam barbam* ad firmauit. Atque ita Neronem posuisse colliges ex Fastis, annisque. Caligula tamen XX. anno posuit, Suetonij cap. X, At Cæsar Octauianus

Mos radendæ barbæ, quando cœperit Romæ.

Liuius & Varro dissentiunt.

Aberrasse Liuium videri.

* Lib. III. cap. XIII.

Iuuenes olim barbati.

Quo anno ab iis posita.

nus anno demum XXV. vti clarum ex Dione. Natus enim M. Tullio C. Antonio Coſs. poſuit L. Marcio C. Sabino. Mutauit ab hoc more primus Roman. Imperatorum Hadrianus, adnotante Xiphilino, & oſtendentibus Nummis. Hæc Romæ. apud Græcos quid? Barbam in pretio manſiſſe ad tempora Alexandri Athenæus ex Chryſippo adſerit lib. XIII. cap. VI. ſub eo rege radi repertum. Inter philoſophos primus barbam aluiſſe traditur Antiſthenes Suidæ, in voce καθεῖναι. Hæc propemodum aliena à Tacito: ſed per eum non abſurdè, vt ſpero, nec ingratiis tuis, lector, mihi nata.

Hadrianus primus reduxit barbã. In Græcia quando radi cœperit. Antiſthenes primus barbæ auctor philoſophis.

Ratúſque dedecus amoliri.] Romana editio, *dedecus molliri.* quod ego præfero.

Apud nemus quod nauali ſtagno circumpoſuit Auguſtus.] Ad Tiberim. deque eo ſtagno ſuprà: *Auguſtus ſtructo cis Tiberim ſtagno.* Et Suetonius. At nemus illud eſt, quod Cæſarum nemus appellatum. Vide & hic Xiphilinum.

Stagnum nauale.

Dabantúrque ſtipes, quas boni neceſſitate, intemperantes gloriá conſumerent.] Cui rei datæ ſtipes? ad ludoſne? Ita olim ſane Apollinaribus ludis factum reperio. *Prætor edixit*, ait Liuius lib. XXV. *vt populus per eos ludos ſtipem Apollini, quantum commodum eſſet, conferret.* Plinius lib. XXXIII. *Populus Romanus ſtipem ſpargere cœpit, Sp. Poſtumio, Q. Marcio coſſ. Tanta abundantia pecuniæ erat, vt eam conferret L. Scipioni, ex quâ is ludos fecit.* Quæ verba ne te fallant. Nam ſtipes de quâ Liuius, multis annis prior notatione Plinianâ. Sed voluntariam, credo, Plinius intellexit: illa fuit ex edicto. Sed & Auguſtus ſtipem Prætoribus dari ad ludos voluit, innuente Dione LIV. initio: τοῖς μὲν στρατηγοῖς τὰς πανηγύρεις πάσας συνέταξεν, ἔκτε τοῦ δήμου δίδοσθαί τι αὐτοῖς κελεύσας. niſi tamen τὸ δημόσιον intellegi voluit potius, quam δῆμον. Stipes aliàs vſitate dabantur diis, & ad res ſacras. Seneca de Benef. VII. *Omnia deorum ſunt: tamen diis poſuimus domum, & ſtipem iecimus.* Et Epiſtolá CXVI. *Colitur autem non taurorum opimis corporibus contrucidatis, nec auro argentóque ſuſpenſo, nec in theſauros ſtipe infusâ, ſed piâ & rectâ voluntate.* Varro de L. L. *Diis cum theſauris aſſem dant, ſtipem dicunt.* Ita in capita fontium, quæ ſacra, ſtipem iaciebant.

Stipes ad ludos.

Stipes diis poſitæ.

Et ad capita fontiũ iactæ.

Plinius lib. VII. epistol. de Clitumno: *Fons purus & vitreus, vt numerare iactas stipes, & relucentes calculos possis.* Seneca lib. IV. Quæst. Natural. de Nili venis: *In hac ora stipem sacerdotes, & aurea dona Præfecti, cùm solemne venit sacrum, iaciunt.*

Ipse scenam inscendit.] Restitui ex libris. Vulgò, *ipse scenas incedit.*

Assistentibus familiaribus.] Falsò. Nam Vatic. *abstantibus facies.* Farnes. *assistentibus facies.* Similisque lectio Budensis: quod facilè odoreris e Rhenano coniectante, *absistentium facie.* Vtrúmne, *assistentibus facibus*? Certè noctu & ad lumen etiam hi ludi exerciti. sequiturque: *Illi dies ac noctes plausibus personare.* & ait, postremum in scenam venisse Neronem. Ergo ad lumen. Infrà etiam, *Noctes quoque dedecori adiectas.* Sed & Suet. Calig. cap. XVIII. *Quondam etiam & nocturnos ludos prabuit accensis facibus.* Noster iterum infrà: *Latitia magis, quàm lasciuia dari paucas totius quinquennij noctes, quibus, tantâ luce ignium nihil illicitum occultari queat.* Vos diuini conferte operam; si mihi Phœbus hic non fauit.

Ad faces Nero cantauit.

Accesserat cohors militum.] Ita legend. non quia Suetonius cap. XXII. ita narrare videatur, sed quia res poscit. Nam Suetonius de alio ibi & publico theatro.

Marens Burrhus, ac laudans.] Vnus ergo hîc tantùm Præfectus Prætorio. nec pugnat Suetonius qui duos nominat: quia Tacitus de Iuuenali ludicro adhuc loquitur, de publico theatro Suetonius, capite dicto.

In concordiâ est Tacitus cum Suetonio, aliter quâ censent.

Carminum quoque studium affectauit.] Plinius libro XXXVII. *Domitius Nero in ceteris vitæ suæ portentis, capillos quoque coniugis suæ Poppæa in hoc nomen adoptauerat, quodam etiam carmine Succina appellando.* Intellexit & Seneca hunc poëtam libro I. Quæst. Natur. *Vt ait Nero Cæsar disertissimè, Colla Cytheriaca splendent agitata columba.* Laudat eum Martialis lib. VIII *Carmina qui docti nota Neronis habet.* & lib. IX. *Ipse tuas etiam veritus Nero iudicat aures, Lasciuum iuueni cùm tibi lusit opus.*

Nero inter poëtas:

Vt quidâ volunt, bonos.

*Nec dum insignis *ætatis nati.*] Fortè leg. *quibus aliqua pangendi facultas, necdum insignis. I) alternatim considere simul.* M. Antonius Muretus, cui scripto hic noster in amoribus (& iure;) corrigit: *quibus aliqua pangendi facultas,*

Dissensus super verbis Neronis.

tas, necdum insignis erat. Ij considere simul; & natos ibidem versus connectere, atque ipsius verba quoquo modo prolata supplere. Non damno: germana tamen esse non credo. Ceterùm ab hoc Cornelij iudicio Tranquillus dissentit, cap. LII. quem vide.

Opidanâ lasciuiâ inuicem incessente.] Lege, *incessentes.* Pag. 316.

Quos regis Apionis quondam habitos.] Lego, *regi Apioni.* Rufus hac de re: *Cyrenas cum ceteris ciuitatibus Libyæ Pentapolis Ptolemæi antiquioris liberalitate suscepimus. Libyam supremo regis Apionis arbitrio sumus assecuti.* Item Eutropius: *Quo tempore Libya quoque Romano imperio, per testamentum Apionis, qui rex eius fuerat, accessit. in quâ inclytæ ciuitates erant, Berenice, Ptolemais, & Cyrene.* Appianus in extremo Mithridatico: τοῖς Ῥωμαίοις Κυρήνην Απίων βασιλεὺς τῶν Λαγηνῶν γένους νόθος ἐκ διαθήκης ἀπέλιπε. Factum hoc anno vrbis DCLX. C. Cœlio L. Domitio Coss. Sed vt moneam, in verbis Rufi vereor vt menda sit, licet occultior. Quis ille Ptolemæus antiquior? Plerique omnes Ægyptij reges Ptolemæi, & parum proba aut recepta discriminis hæc nota. Ausim rescribere, *Ptolemæi Apionis.* Nam hic sanè rex, Ptolemæus fuit, sed cognomento Apion. Appianus I. Ciuil. *Sequenti anno, sextâ & sexagesimâ Olympiade, populus Romanus duabus prouinciis ex testamentis regum est auctus, Bithyniam Nicomede relinquente, Cyrenem Ptolemæo ex Lagidis, cui Apioni cognomentum fuit.*

Apion rex.

Sollicitata in Rufoscriptio.

Et elegantiâ vitæ, quam clariorem effecit.] Traiecerim, *& quem elegantia vitæ clariorem effecit.* Pag. 317.

Nerone IIII. *Corn. Cosso coss.*] Quorum mentio in lapide Romæ:

I. O. M. ET. GENIO
VENALIC
P. ACILIVS. CERDO
VOTVM. SOLVIT
NERONE. CÆSARE
AVG. IIII.
COSSO. LENTVLO. COSSI. F. COS.

Quinquennale ludicrum, ad morem Græci certaminis.] Est hoc ipsum, quod noster lib. XVI. *lustrale certamen* appellat. Quod longo interuallo pòst reduxit & firmauit Gordia-

Gordianus iunior Imperator. de quo appositè Victor: *Eóq. anno lustri certamine, quod Nero Romam inuexerat, aucto firmatóque, in Persas profectus est.* Exemplum autem, credo, Nero sumpsit à Neapolitis, de queis Strabo lib. v.

Quinquēnale certamē Neapoli.

Νυνὶ δὲ πεντετηρικὸς ἱερὸς ἀγὼν συντελεῖται παρ' αὐτοῖς, μουσικός τε καὶ γυμνικὸς ἐπὶ πλείους ἡμέρας, ἐνάμιλλος τοῖς ἐπιφανεστάτοις τῶν κατὰ τὴν Ἑλλάδα. id est: *Nunc autē quinquennale sacrum certamen apud eos celebratur, Musicum & gymnicum in plures dies: quod æmulum esse potest illustrissimis Græcorum ludis.* Nota quod ait, νυνὶ δὲ. Institutum enim id certamen eius æuo, in honorem Augusti. Suetonius clarè; Aug. cap. LXXXVIII. & in Claudij cap. XI. Herodes etiam Iudææ rex theatrum & certamen quinquennale condidit, ad honorem gratiamque Augusti, vti Iosephus narrat lib. XV. Sunt & nummi Neroniani, in quibus mensa cum coronâ & lebete, inscripti: CERTA. QVINQ. ROM. CO. SC. id est, *Certamen Quinquennale Romæ constituit.*

Quando ibi institutum.

Etiam in Iudæâ fuit.

Pompeius primus auctor mansuri theatri.

Pompeium incusatum, quòd mansuram sedem theatri posuisset.] Perpetuum sane theatrum Pompeius condidit primus, anno vrbis DCLXXXXIX. Anteà subitaria erant, & Censorum iussu plerumque disiecta. Tertullianus libello De spectaculis: *Sæpe Censores renascentia theatra destruebant moribus consulentes, quorum scilicet periculum ingēs de lasciuiâ prouidebant. Itaq. Pompeius Magnus solo theatro suo minor, cùm illam arcem omnium turpitudinum exstruxisset, veritus quandoque memoriæ suæ censoriam animaduersionem, Veneris ædem superposuit.* Donec præcipitantibus moribus, exstruxerunt ipsi Censores. Valerius lib. II. cap. IV. *Theatra inchoata quidem sunt à Messallâ & Cassio Censoribus, ceterùm auctore Scipione Nasicâ, omnem apparatum operis eorum subiectum hastæ venire placuit.* Appianus Ciuil. I. τῷ δὲ αὐτῷ χρόνῳ Σκιπίων ὕπατος καθεῖλε τὸ θέατρον ὃ Λεύκιος Κάσσιος ἤρατο, καὶ ἤδη πω τέλος ἐλάμβανεν, ὡς καὶ τόδε στάσεων ἄρξων ἑτέρων, ἢ οὐ χρήσιμον ὅλως Ἑλληνικαῖς ἡδυπαθείαις Ῥωμαίους ἐθίζεσθαι. Eamque in rem SC. interpositum, quod legis nomine Tertullianus intellexit in Apolog. *Quónam illæ leges abierunt, quæ theatra stuprandis moribus orientia, statim destruebant?*

Censores anteà tollebāt.

Et Scipio Nasica.

Tertullianus illustrior factus.

Antea

Antea subitariis gradibus & scenâ in tempus structâ ludos edi solitos.] Ausonius: Temporaria scena.

Ædilis olim scenam tabulatam dabat
Subitò excitatam, nullâ mole saxeâ.

Si vetustiora repetas, stantem populum spectauisse.] Valerius ait, Sc. *cautum, nequis in vrbe, propiúsve passus mille, subsellia posuisse, sedénsve ludos spectare vellet.* Sessionem tamen adstruere Liuius & Dionysius videntur lib. 1. sub Tarquinio rege: *Loca diuisa patribus equitibusque, vbi spectacula sibi quisque facerent, fori appellati. Spectauêre furcis duodenos ab terrâ spectacula alta sustinentibus pedes.* Sed tantùm in Circo. Sederūt Romani in Circo, at non theatro

Quoties P. R. sederet.] Libri scripti, *Prator sederet.* Facilè & verè emendes, *Prætores ederent.* Enimuerò editionem ludorum magistratibus incubuisse, præsertim Prætori, notum iis qui in vestibulo versantur antiquitatis. Facit huic parti illa responsio: *Necproinde magistratus rem familiarem exhausturos, &c.* Prætores, editores ludorum

Nullâ cuiquam ciuium necessitate certandi.] Secutus sum manuscriptos. Vulgata scriptio tamen recta adæquè, *spectandi.* Vtrumque enim factitatum sub his comœdis principibus, vt viri illustres & ad certandum cogerentur & ad spectandum. Nec displiceat geminari, *necessitate spectandi aut certandi.*

Abolitos paullatim patrios mores funditus euerti per accitam lasciuiam.] Libris meis abest τὸ, *euerti.* & omiseris rectè. Scribi etiam possit, *& verti.*

Specie orationum & carminum.] Ad Musicum certamen referto.

An iustitiam augurij, & decurias equitum.] Vitium: cui medendo impar ego.

Non abhorruisse spectaculorum oblectamentis.] Fort. *oblectamenta.* verè.

A Thuriis equorum certamina.] Atqui Liuius lib. 1. etiam equos à Thuscis deriuat. *Ludicrum fuit, equi pugilésque, ex Etruriâ maximè acciti.* Et cùm equorum certamina antiquissima Romæ sint, vix videntur ea petiisse tam longinquè. Magna Græcia [illegible] Thurij, non tam pernota tunc Romanis. Quæ tamen sions mea à Tacito dissentientis. Thurij vicini Tarc[illegible] ab Pag. 318. Equestres ludi, à quibus petiti. A Thuriis. vult Lacienses ab Etruscis Liuius.

ab iisque euersi, vt Strabo narrat: quorum olim Sybaris opidum celebre deliciis. Ab Augusto colonia illuc deducta, Copiæ.

Ludos curatius editos.] Germana Cornelij vox, non, *accuratiùs*, ex libris.

Ducentis iam annis à L. Mummij triumpho.] Et paullò pluribus. quoniam triumphauit de Achæis & Corinthiis Mummius anno vrbis DCVIII.

Athletas quis primus dederit. Val. lib. II. cap. IIII. Ludi Græci.

Qui primus id genus spectaculi in vrbe præbuerit.] Quod genus? gymnycósne? inclinabam. sed primus athletas dedisse legitur in ædilitate Æmilius Scaurus, multis pòst annis. Potes igitur capere ludos Græcos. Nam anteà noti tantùm Osci & Latini. Cicero ad Marium l. VII. *Non enim puto te Græcos aut Oscos ludos desiderasse: præsertim cùm Oscos vel in Senatu spectare possis, Græcos verò ita non ames vt nec ad villam tuam viâ Græcâ ire soleas.*

Ludi trilingues

Hos triplices ludos Tranquillus in Iulio intellegit, cap. XXXIX. *Ludos regionatim vrbe totâ dedit, & quidem per omnium linguarum histriones.* Et Aug. capite XLIII. *Ludos fecit nonnumquam vicatim, ac pluribus scenis, per omnium linguarum histriones.*

Efflagitãdi certamina Græca.] Certaminis vox ad gymnasium spectare potiùs videtur, quàm ad scenam. Sed & in scenâ ipsâ certamen quoddam victoriæ.

Totius quinquennij.] Ita scripserim, non, *potius.*

Certamina sacra.

Redditi quamquam scenæ Pantomimi certaminibus sacris prohibebantur.] Certamina sacra, siue ἱεροὺς ἀγῶνας, ὧν τὰ ἆθλα ἐν στεφάνῳ μόνῳ, definit Pollux, libro III. Tale hoc Neapolitanũ, quod & ἱερὸς ἀγὼν à Strabone dicitur.

Eloquentiæ primas partes nemo tulit.] Farnesiano abest, *partes.* rectè.

Græci amictus quos per eos dies plerique incesserant.] ...ri leuiter aberrant. Nam Farnes. *Cirætiam iactam quo.* ...ic. *Græciam iactus ta quo.* Dixi aberrant. nam vera ...ó hæc: *Græci etiam amictus, quis per eos dies p incesse-* ... vel, *quos p. e. d. p. ingesserant.* Græcanicum scilicet ...certamen fuit, & ideò amiciebantur plerique ad mo- ... Græcum, palliati crepidatique. Hæsi olim: sed expe- ... me planè Dio lib. LX. de hoc ipso spectaculo, Nea-

Græcis vestibus vsi vulgò, per ludos Græcos.

... ἐπεὶ ἔν γε τῇ Νεαπόλει καὶ παντάπασιν ἰδιωτικῶς ἔζη. τά

τε γὰρ

τε γὰρ ἄλλα Ἑλληνικῶς καὶ αὐτὸς καὶ οἱ συνόντες οἱ διῃτᾶτο, καὶ ἐν μὲν ταῖς τῆς μουσικῆς θεωρίαις ἱμάτιον καὶ κρηπίδας, ἐν δὲ τῷ γυμνικῷ ἀγῶνι πορφυρίδα καὶ στέφανον χρυσοῦν ἐλάμβανε. id est: *Deinde & Neapoli planè priuatum se gessit. Nam cùm in aliis, & ipse & qui cum eo erant, Græcorum ritu vixerunt, tum etiam in Musico spectaculo pallium & soleas induit, & in Gymnico agone vestem purpuream & auream coronam accepit.* Et simile quod in Commodo tradit, quotiens theatrum ingrederetur, solitum sumere χλαμύδα ὁλοπόρφυρον τὸν ἑλληνικὸν πρόπον, καὶ στέφανον ἔκτε λίθων Ἰνδικῶν καὶ ἐκ χρυσοῦ πεποιημένον. Et his facilè intellego restituoque Suetonij locum Domitiani cap. IV. *Certabant etiam & prosâ oratione Græcè Latinéque, ac præter citharœdos chorocitharistæ quoque & psilocitharistæ. In stadio verò cursu etiam virginum certamini præsedit crepidatus purpureâque amictus togâ Græcanicâ, capite gestans coronam auream.* Corrigo & distinguo: *& psilocitharistæ: in stadio verò cursu etiam virgines. Certamini præsedit,* &c. Vera lectio, vera mens: Certasse præter citharœdos, etiam chorocitharistas, & in stadio, certamine cursus, etiam virgines. At certamini toti quinquennali præsedisse Domitianum ritu Græco, purpureâ togâ, & coronâ ornatum. Dixit enim Togam: mallem chlamydem, vti idem scriptor Neronis cap. XXV. reditum in vrbem describens habitu Græcanico: *in veste purpureâ, distinctáque stellis aureis chlamyde*, vbi, *veste*, glossematium puto, deleoque. Item Dio suprà, & Capitolinus in Pertinace: *Purpureásque chlamydes Græcanicas.*

Suetonij lectio & distinctio restituta.

Apud Simbruina stagna, cui Sublaqueum nomen est, ictæ dapes.] Plinius lib. III. *Anio lacus tres amœnitate nobiles, qui nomen dedêre Sublaceo* (ita enim potiùs scrib. quia à lacu) *defert in Tiberim.* Addubito num vox Tacito desit, legendumque: *villa cui Sublaceum nomen.* Certè Neronis villa Sublacensis Frontino de Aquæduct. cognita. Aimoinus lib. II. cap. XVI. *Benedictus pater in loco qui Sublacus dicitur, qui ab vrbe Româ XL. millibus abest, effulsit.* Philostratus lib. IV. De vitâ Apollonij ad hanc rem addit, calicem Neronis, quem iam ori admouerat, fulmine excussum.

Sublaceum.

Villa Sublacensis.

Consuleret sibi & turbis.] Vel. *sibi & vrbi.* Pag. 319.

Quia

Quia fontem aqua Martia nando inceſſerat.] Verá lectio. fruſtrà turbant libri, qui partim; *aqua margine*, partim, *morgio*, referunt.

Fontes fluminũ ſacri.

Videbatúrque potus ſacros & carimoniam loci corpore toto polluiſſe.] Imo, *corpore loto*. Fontes & capita aquarum priſcis ſacra: in iiſque natare nefas. Plinius lib. IIX. de Clitumno: *Pons terminus ſacri profanique: in ſuperiori parte nauigare tantùm, infrà etiam natare conceſſum.* Imò in quibuſdam aquis nauigare etiam vetitum. Idem libro eodem, de lacu Vadimonis: *Nulla in hoc nauis (ſacer enim eſt) ſed innatant inſulæ*, &c. Seneca epiſt. XLI. de his cærimoniis: *Magnorum fluminum capita veneramur; ſubitâ ex abdito vaſti amnis eruptio aras habet: coluntur aquarum calentium fontes, & ſtagna quadam vel opacitas vel immenſa altitudo ſacrauit.*

Inque iis natare nefas.

Sicut in quibuſdã lacibus.

Pag. 320.

Alterum impetu captum.] Vox addita auctore Vatic.

Lux noua à Frontino.

Haud ignobilis Barbarus cum telo repertus.] Vnus Megiſtanũm. eſtque illeipſe, de quo Frontinus ſic narrat: *Domitius Corbulo, cùm Tigranocertam obſideret, in quemdam ex Megiſtanis quos ceperat, animaduertit. capútque eius ballistâ excuſſum, intra munimenta hoſtium miſit. Id fortè decidit in medium concilium, quod tum tum maximè habebant Barbari. ad cuius conſpectum velut oſtento conſternati ad deditionem feſtinauerunt.*

Pag. 321.

*Pars Armenia vt cuique finitima, pars *Nipolique & Ariſtobolo atque Antiocho parère iuſſa ſunt.*] Latet in corruptione nomen alicuius regis. Fortè, *Thraſcypolique*. qui dynaſta alibi in finitimis Armeniæ locis.

Puteoli, quãdo deducta.

Vetus opidum Puteoli ius coloniæ & cognomentum à Nerone adipiſcuntur.] Puteoli, ais, adipiſcuntur ius coloniæ? Ego verò aduocationem peto, vt deliberem. Nonne enim iampridem id opidum eo iure? Liquet ex Liuio, Velleioque, qui coloniam Puteolos deductam volunt anno vrbis DIX. P. Scipione Africano II. Ti. Sempronio Coſs. Sed & lapides teſtantur hodie: AB. COLONIA. DEDVCTA. ANNO. XC. &, ÆDILIS. COLON. PVTEOLANORVM. & GENIO. COLONIÆ PVTEOLANORVM. An colonis eorumque poſteris intermortuis, colonia eſſe deſiit? an tempore interiecto tranſiit ad municipale ius? Ciceronis certè æuo municipium fuit,

Nodus in eâ re quẽ implicat Tacitus.

non

non colonia. Oratione pro M. Cœlio: *Nam quod est obiectum municipibus adolescentem non esse probatum suis, nemini vmquam præsenti Puteolani maiorem honorem habuerunt*, &c. Concutit me tamen iterum Frontinus in Catalogo coloniarum, cuius verba è manuscripto: *Puteoli, colonia Augusta. Augustus deduxit. ex vno latere iter populo debetur ped.* XXX. *Ager eius in iugeribus veteranis & Tribunis legionariis est adsignatus.* Colonia ergo adhuc recenti æuo. Recreat Agellius lib. XVI. cap. XIII. qui ostendit sæpe commutari solere colonias in municipia, & contrà. Nisi tamen Cornelij verbis ea vis, vt velit vniuersum opidum incolasque (plures autem inquilini eius loci, ob commercia & mare) præter eos qui restabant ex colonis Augustæis, colonico iure donatos. Et sanè duplex hoc genus hominum in coloniis fuisse, è Cicerone clarum, pro Sullâ: vbi dissidia etiam inter Pompeianos (ij erant ciues veteres) colonosque recenset. Quem vide. Alterum horum nisi sit, tu videris: mea in his salebris hæret nauis.

Coloniæ in municipia, & cõtra mutãt.

* Placet eruditissimo nostro Pighio truncum locum esse, ob caussas ipsas quas in Commentario dixi. Itaque supplet voce additâ, *Puteoli nouum ius coloniæ.* * Ipsum vide. Nam nos sententiâ nostrâ non demouemur, quam in extremâ Notâ posuimus, de toto opido in coloniæ ius nunc translato.

Pighij iudiciũ.

* *In Herculi Prodicio.*

Neque coniugiis suscipiendis, neque alendis liberis sueti.] Milites itaque olim sine vxore vt appâret. nec ritu, sed lege id vetitum ait Dio lib. LX. τοῖς στρατευομένοις ἐπειδὴ γυναῖκας οὐκ ἐδύναντο ἔκ γε τῶν νόμων ἔχειν, τὰ τῶν γεγαμηκότων δικαιώματα ἔδωκε. id est: *Militibus, quoniam ex legibus vxorem habere non poterant, iura indulsit maritorum.* Resoluisse hoc ius Seuerus Imp. videtur, si rectè capio Herodianum lib. III. τοῖς στρατιώταις, inquit, πολλὰ συνεχώρησε, ἃ μὴ πρότερον εἶχον. καὶ δακτυλίοις χρυσοῖς χρήσασθαι ἐπέτρεψε, γυναιξί τε συνοικεῖν. Certè enim de coniugio legitimo capiendum videtur. quia contubernij militibus, opinor, semper ius. A Iunone arcebant eos, non a Venere Romanæ leges. Testis Liuius lib. XLIII. qui quattuor millia hominum à Senatu petisse opidum vbi habitarent, ait: qui nati in Hispaniis ex militibus Romanis, & mulieribus Hispanis cum quibus nullum connubij ius. Imò peregrini

Milites sine coniugibus.

Seuerus tamẽ admisit eos ad nuptias.

Contubernij ius semper militi, in prouinciis.

milites, id est, non ciues, non amicas modò habuisse videntur, sed vxores. nisi me inducunt frustrà tabulæ Vespasiani & Domitiani æuo: quibus insculptum *ciuitatem datam militibus è classe Rauennate, & cohortis* III. *Alpinorum, itémque concubium cum vxoribus quas tunc habuissent cùm est ciuitas iis data, aut quas posteà duxissent.* Tamen pugnat in eam sententiam Tertullianus, qui suo etiam æuo cælibes fuisse milites ostendit. Æuum autem eius, sub Seueri. ait in exhortatione ad Castitatem: *Scilicet solis maritorum domibus bene est? Perierunt cælibum familiæ, spadonum, militum, aut peregrinantium sine vxoribus? Non enim & nos milites sumus?* Seueri ergo permissus aut ad Prætorianos tantùm pertinuit: aut verba artè capienda, vt tantùm permiserit *συνοικεῖν γύναιξι*, cohabitare feminis, sub eodem tecto agere. & contubernales habere, non legitimas vxores. Sed non repugnat, inquies, toti huic sententiæ Liuius, qui disertè vxores militibus attribuit? Vt ecce libro XXI. in Scipionis exhortatione ad milites: *Vnusquisque se non corpus suum, sed coniugem ac liberos armis protegere putet.* Et alibi. Respondeo. Temporaneam tunc (bello Punico secundo) militiam fuisse, nec legibus suis, vt posteà, deuinctam. Capiebantur, mittebanturque milites, non pro stipendiorum tempore, sed bellorum. At perpetuâ & firmâ XXV. annorum militiâ institutâ, hoc quoque inductum de cælibatu. Sanè etiam Iurisconsulti hac caussâ, caussam soluendi matrimonij Militiam numerant. L. IX. *Bonâ gratiâ dissolui matrimonium illud dicitur, quod propter sacerdotium, sterilitatem, valetudinem, militiam, retineri non potest.*

Ambiguus intellectus verborum Herodiani.

Liuius abnuere videtur.

Is nobis adiunctus.

Non enim, vt olim, vniuersa legiones deducebantur.] Exprimit deductionem veterem Hyginus: *Multis legionibus contigit bellum feliciter transigere & ad laboriosam agriculturæ requiem primo tyrocinij gradu peruenire. Nam cum signis & aquilâ & primis ordinibus ac tribunis deducebantur.*

Ratio deducē dicolonias.

Vt qui à priuatis iudicibus ad Senatum prouocauissent, eiusdem pecuniæ periculum facerent, cuius ij qui principem appellauêre] Lucis caussâ, rem appellationum à capite deducam ad hoc æuum. Olim in populi libertate, non frequens appellationum vsus, non certè in caussâ ciuili: (nam

De appellationibus quid olim. Ex infrequentes.

(nam prouocationem ad populum, in re maiori criminumque, frequentem scimus.) vsus tamen. A Prætore enim appellatum reperio, aliâs ad collegam eius, aliâs ad Tribunos. Ad collegam, Cicero vno loco sed claro, in Verrem, de Præturâ vrbanâ: *L. Piso*, inquit, *multos codices impleuit earum rerum quibus ita intercessit, quòd iste aliter atque vt edixerat, decreuisset. quod vos oblitos esse non arbitror, quæ multitudo, qui ordo ad Pisonis sellam isto Prætore solitus sit conuenire. quem iste collegam nisi habuisset, obrutus in foro lapidibus esset.* Asconiusque ibi: *Intercedere, vt vides etiam Prætor Prætori solet, vt Piso Verri, appellatione caussæ ad collegam factâ.* Ad Tribunos appellatum, docet idem Cicero pro P. Quinctio: *Appellantur Tribuni, à quibus cùm esset certum auxilium petitum, &c.* Clarius infrà: *Cuius procurator à Prætore Tribunos appellare ausus sit.* Hæc olim: nec appellatum reperio ad Senatum. At Augustus imperium adeptus, *Appellationes quotannis vrbanorum quidem litigatorum* * *Prætori delegauit vrbano: at prouincialium, consularibus viris, quos singulos cuiusque prouinciæ negotiis præposuisset*, ait Suetonius cap. XXXIII. Quem ita intellego, vt appellationes à minoribus magistratibus iudicibúsve, Romæ ad Prætorem fierent, in caussis dumtaxat ciuilibus: è prouinciis, ad consulares. Nam quin Augustus ipse, firmandæ dominationi, & iure potestatis Tribuniciæ, grauiorum rerum appellationes sibi seruarit: ambigendum vix puto è Dionis verbis lib. LII. vbi Mæcenas ad Augustum: δίκαζε δὲ αὐτὸς ἰδίᾳ τά τε ἐφέσιμα καὶ τὰ ἀναπόμπιμα, ὅσα ἂν παρά τε τῶν μειζόνων ἀρχόντων, καὶ παρὰ τῶν ἐπιτρόπων τοῦ τε πολιάρχου καὶ τοῦ ὑποτιμητοῦ καὶ τῶν ὑπάρχων, τοῦ τε τὸν σῖτον ἐπισκοποῦντος καὶ τοῦ τὴν νυκτοφυλακοῦντος ἀφικνῆται etsi quædam ibi miscet, magis ex ritu sui æui Dio, quàm Augusti. Certè à Senatu ad Principem appellatum Tiberij imperio, sunt exempla in nostro scriptore. vt lib. IV. *iisque instantibus ad Imperatorem prouocauit:* & alibi. post eum Caius *magistratibus liberam iurisdictionem permisit*, ait Suetonius cap. XVI. id est, sine appellatione plenam priscamque: sed id non diuturnum fuit, nõ magis quàm permissa ab eo comitiorum libertas. Dio mihi auctor lib. LVIII. sub Caio receptum, vt iudicia quædam Senatus tractaret: ita tamen vt ab eo

A Prætore ad Prætorẽ appellatum.

Item ad Tribunos.

* Timidè ambigo, nũ scrib. in Tranquillo, *Pref. delegauit vrbi.*

Augusti scitũ in appellãdo.

Caussas plerasque sibi seruauit.

Ad Principẽ à Senatu appellatum sub Tiberio.

Caius aliquid mutauit. sed id vanuũ fuit.

Princeps appellaretur. Sed appellatio Principis, vt appâret, non sine pœnâ fuit. pœnâ, dico, in eos qui temerè appellassent. Quo exemplo nunc Nero auctum honorem Senatus it; statuitque vt eâdem pœnâ, qui illum temerè à priuatis iudicibus appellassent, tenerentur, quâ qui Principem. Sententiam hanc satis capio: confirmationem quæro & exempla. Nihil enim præ manu mihi quod istuc faciat, nisi forte quæ de pœnâ præiudiciali eorum qui à Præfecto vrbis appellassent, Symmachus scribit lib. x duobus locis. Quem tu cupide lector vide. Mihi à latere tragulam iniicit Tranquillus, qui hanc ipsam rem tangens, cap. XVII. nihil eorum quæ Tacitus; sed hoc tantùm dicit, *Cautum vt omnes appellationes à iudicibus ad Senatum fierent.* Hæret id spiculum, & non euello.

Pœna temerè appellatium.

Suetonij dissensus à Tacito & res cogitanti intricata.

Pag. 322.

Repetundarum damnatur, atque Italiâ exigitur, ne grauiore pœnâ afficeretur, Vibij Crispi fratris fauore eius.] An ergo in crimine repetundarum pœna grauior, quàm relegatio? Attente legas. quia nec relegatio quidem. Olim sanè exsilium fuit, & æstimatio, vti Asconius notat in Verrem, & Cicero subindicat non semel: sed secuta lex Iulia immutauit. Ex eâ pœnam fuisse affirmo, Amissionem ordinis, & Æstimationem: nihil vltrà. id est, qui damnatus eo crimine esset, Senatu moueretur, & iudices acciperet ad æstimandam litem. Haurio ex Tacito infrà: *Exin à Cossutio Capitone, qui nuper Senatorium ordinem precibus Tigellini soceri sui reciperauerat.* Is autem repetundarum lege damnatus, lib. XIII. Et I. Hist. *Reditus Cadio Rufo, Pedio Blaso senatorium locus, qui repetundarum criminibus sub Claudio aut Nerone ceciderant.* Apertius ex Plinio lib. II. epistol. vbi Marius Priscus, accusantibus Afris, sponte Senatu abiit, & iudices petiit, omissâ defensione: scilicet quasi eâ ratione satisfactum legi. & lib. IV. cùm Bassum Bæbius Macer lege repetundarum teneri censuisset; mitigans Cæpio, saluâ dignitate iudices dandos pronuntiauit. id est, vti in Senatu remaneret, factâ saltem æstimatione. Vide Epistolas ipsas, & volens fauebis sententiæ huic. Ab hac re Suetonianis verbis lumen, Othonis cap. II. *Tantum potentia*, inquit, *valuit, vt damnatum repetundis consularem virum, priusquàm planè restitutionem ei impetrasset, non dubitarit in*

Quæ pœna in crimine Repetundis.

Suetonius explicatus.

Sena-

Senatum ad agendas gratias introducere. Motus enim ille quicumque Senatu erat: sed Otho quasi plenè restitutum in Senatum introduxit. Hæc ergo ordinaria pœna: sed grauius & plerumq. extra ordinem in id crimen animaduersum, pro delicti modo. Atque ea Macri mens leg. VII. Ad leg. Iul. repet. *Hodie ex lege repetundarum extra ordinem puniuntur, & plerumque vel exsilio, vel etiam duriùs, prout admiserint. quid enim si ob hominem necandum pecuniam acceperint? vel interfecerint innocentem?* Eâdemque ratione Plinius scripsit, *excessisse Priscum immanitate & sauitiâ crimina, quibus dari iudices possint, cùm ob innocentes condemnandos, interficiendos etiam pecunias accepisset.* lib. II. epist. XI. Nec aliter capies, quod hic Vibius relegatus est: exsilij etiam pœnam meritus, nisi frater intercessisset. sicut & lib. III. Annal. C. Silano proconsuli Asiæ repetundarum damnato, aquâ atque igni interdictum, ob insignem scilicet sæuitiam.

Extra ordinẽ etiam pœna inflicta in hoc crimine. Iuri ci. Macer illustratus.

Auitus legatus, vt memorauit.] Atqui A. Didium eum vocauit lib. XII. & Didium Gallum in Agricolæ vitâ. Vt ambigere possis num rescribend. *A. Didius.* Plura tamen cognomina habere potuit, more sui sæcli.

A. Didius.

Modicis excursibus siluas populatus.] Emendo, *Siluras populatus.* cum eâ enim Britanniæ gente tunc maximè bellum. Consule Tacitum lib. XII.

Silures populi restituti Tacito.

Supremis testamenti verbis.] Glossematium est τὸ, *verbis.* & statim, *subiecturum ei prouinciam fuisse*, lego: capioque Britanniam ipsam, quæ nondum perdomita.

Igitur Monam insulam incolis validam.] Credo hunc locum esse, quem aspexit Iornandes in Gothicis: *In extremâ Britanniæ parte Memma, quam Cornelius Annalium scriptor narrat.* Corrigo enim, *Mona.*

Nam cruore captiuo adolere aras, & hominum fibris consulere deos fas habent.] De hac Britannis, Gallis, Germanis, communi immanitate, dicam ad libellum De moribus Germaniæ.

Britannorum crudelitas.

Longâ opulentiâ clarus.] Scribo, *longè.* vt sit, longè notum clarumque fuisse, propter opes. Iceni autem in libris scriptis, Tigeni sunt.

Lõgè clarus.

Boodicia.] Dioni, Βουδουΐκα est: Tacito infrà, *Boudicea*; in vitâ Agricolæ, *Voadica*, scriptum. Est illa, quam

Pag. 323.

perplexè Gildas *Leanam dolosam*, appellat, *quæ rectores sibi relictos trucidauit.*

Seruitio assuefacti.] Scripta veraque lectio, *seruitio facti.*

Coniectura in Tacito.

Templum Diuo Claudio constitutum, quasi ara æternæ dominationis aspiciebatur.] De eo Seneca in Menippæâ: *Parum est quod templum in Britanniâ habet, quod nunc* (lego, *hunc*) *barbari colunt & vt deum orant.* Quod in Tacito est, *ara dominationis*, libenter scripserim, *arra.* quasi id templum pignus & arrabo æternæ seruitutis. Quamquam & Aras sanè habuisse Claudium in Britanniâ fateor. Poëta eius æui ad ipsum:

Oceanúsque tuas vltrà se respicit aras.
Qui finis mundo est, non erit imperio.

Nec tamen hîc in Tacito, Templum ideò rectè dixeris Aram.

Sacerdotes Claudiani.

Delectíque sacerdotes, specie religionis, omnes fortunas effundebant.] Legebantur enim Pontifices Flaminésque Claudio, ex prouincialibus ipsis: quibus in sacra victimásque eius diui multi faciendi sumptus. Vide Arriani verba, quæ adduxi lib. I.

Prodigia ante euersam coloniam.

Externósque fremitus in curiâ eorum auditos, consonuisse vlulatibus theatrum, visámque speciem in æstuario, notam esse subuersæ coloniæ.] Prodigia eadem recenset Dio: ἔκ τε τοῦ βουλευτηρίου θροῦς νυκτὸς βαρβαρικὸς μετὰ γέλωτος, καὶ ἐκ τοῦ θεάτρου θόρυβος μετ' οἰμωγῆς ἐξηκούετο, οἰκίαι τέ τινες ἐν τῷ Ταμέσᾳ ποταμῷ ἔφυδροι ἑωρῶντο, ordine etiam eodem. Ex quo in Tacito facilè adducor vt emendem, *visamque ædium speciem in æstuario.* Deesse enim vocem, ædium: quæ probabiliter admodum, me iudice, restituta è Dione.

Vox restituta, aut substituta.

Notam esse subuersæ coloniæ.] Imò, *subuertendæ.*

Pag. 324. Petilius Cerialis.

Pæto Ceriali.] Scribe, *Petilio.* Ita enim statim dicitur: estque ille qui bellum Germanicum sub Vespasiano administrauit.

Londinium nobilissima vrbs: & vitali Genio cōdita.

Londinium copiâ negotiatorum & commeatu maximè celebre.] Etiam hodie, eoque nomine Princeps Britanniæ vrbs. Commeatum propriè accepit, vti Suetonius, Neronis cap. XX. *Alexandrini qui de nouo commeatu Neapolim confluxerant.* Ammianus libro XXVII. de hac vrbe;

vrbe: *Londinium vetus opidum, quod Augustam posteritas appellauit.*

Quod vberrimũ spoliant, & deferentes in tutum.] Repone lectionem scriptam, *& defendentibus intutum.* quæ in primâ recensione, meâ culpâ me fugit. Barbari, inquit, spoliãt quidquid extra munitiones obuiũ, & quæ loca defensoribus parum tuta. Sequentia, per me, manent in mendo. Tacitus correctus.

Septuaginta millia ciuium & sociorum.] At Dio in plerâque hac historiâ Taciti velut interpres, periisse ait μυριάδας ὀκτὼ τῶν τε Ῥωμαίων καὶ τῶν συμμάχων αὐτῶν. vt hic LXXX. fortasse verior scriptura sit. Numerus vitiatus.

Patibula, ignes, cruces.] Diuersa hæc igitur, Patibula & Cruces? quodam sensu. Patibulum enim propriè, in quo suffixus homo expanditur, transuerso tamen ligno. Crux verò etiam, cùm is erecto simplicique stipiti adfigitur. Seneca (pauci attenderunt) discriminat pulchrè, ad Martiam: *Video istic cruces nec vnius quidem generis, sed aliter ab aliis fabricatas. Alij, capite conuerso in terram, suspêndere: alij, per obscæna stipitem egèrunt, alij brachia patibulo explicuerunt.* Quid enim aliud est, *stipitem per obscæna agere*, quàm quod Græci dicunt σκολοπίζειν, id est, palo infigere, siue vulgi verbo *Impalare.* Atqui id, Crucem quoque, vt ex Seneca vides appellarunt. Inde apud eumdem scriptorem *Acuta crux* in Mæcenatis versibus legitur: cedo, quo alio sensu? *Hanc mihi, vel acuta Si *sedeam cruce, sustine.* Ita enim legendi versiculi, (idque è libris scriptis) non vt emendarunt Romæ, *vel acutam, Si das, sustineo crucem.* Non inquam, non. lex eius carminis repugnat, quæ primâ sede vult Trochæum. Bene autem Sedere hic dictum: quia qui per postica surrecto stipiti infixus, sessionem meditari contractis ita membris videtur. Sed dixi etiam affixionem, Crucem dici. Pro me Ausonius in Carmine cui titulus, *Cupido crucifixus.* Non enim alia ibi crux, quàm myrtus arbor, cuius summo stipiti alligatur puer, nec id expansis manibus, sed post tergum reuinctis. Ait:

Patibulum à cruce distinctum.

Crux ex vno sæpe ligno.

Crux cur Acuta Mæcenati.

* *Ea vox in bisyllabam contrahenda, versus causiá.*

Sedere in cruce.

Suspensio vel affixio ad simplicẽ arborẽ, crux dicta.

Huius in excelso suspensum stipite Amorem
Deuinctum post terga manus, substrictáque plantis
Vincula mærentem, nullo moderamine pœnæ
Adfigunt.

Tamquam reddituri supplicium.] Potius, *reddituris*.

Pag. 325. Copiæ Britannorum.

Ne strepitum quidem & clamorem tot millium.] Fuisse enim in acie hostili δώδεκα μυριάδας, id est, centum viginti millia hominum, Dio annotauit. Noster omisit, vt pleraque alia, in hac narratione: non incuriâ aut culpâ suâ, sed, quod facilè odorere, librariorum exscriptorúmve qui hos libros pessimè admutilarunt.

Sonor.

Spernerent sonoras Barbarorum.] Vatic. *sonores*, atque ita scripsisse Tacitum pertendo. Alibi: *sonorem alterius prœlij non audirent.*

Pag. 326.

Velut cuneis erupit.] Vat. *cuneo*

Boudicea vitam veneno finiuit.] Dio, morbo. ἀποθανούσης, ait, ἐν τούτῳ τῆς Βουνδουΐκης νόσῳ.

Pag. 327.

Nullum prœlio finem exspectarent.] Ἀκύρως. legerim, *bello*: aut certè, *prœliorum*.

Sallustiana imitatio.

Cuius aduersa, prauitati ipsius; prospera, ad fortunam reip. referebat.] In Rom. edit. legas, *prospera*, *fortunæ*. At sententia ipsa sumpta à Sallustio: cuiùs Fragmentum in similes calumniatores: *Ad hæc, rumoribus, aduersa in prauitatem; secunda, in casum; fortunam in temeritatem declinando, corrumpebant.*

Pag. 328.

Vicio Rufino.] Vett. *Vincio*.

Antonius Primus.

Antonium Primum.] Illum qui posteà acerrima fax Vespasiano ad ciuile bellum: cuius multa in Histor. libris mentio.

Tabularum obsignatio in testamento.

Fabianus tabulas iis quos nominaui, & aliis minùs illustribus obsignat.] Manuduxit me ad veram hanc lectionem Vaticanus, qui *Tabulasiis*, refert. Reliqui omnes, *Tabulariis*. Quantillus error, quantas tenebras! Nam Ic^ti nostri miserè torquentur in Tabulariis istis eruendis. Alciatus eos putat, quos nunc Tabelliones vocamus: contrà Ferretus obsignatores & scriptores testamẽti. Vertranius postremò, tamquam cornicum oculos, rescribendum censet: *Fabianus tabularius iis*.

Legis Corneliæ de falso pœna duplex. Ordinaria. Extraordinaria.

Lege Corneliâ damnantur.] Id est, ordine Senatorio mouentur. Nam quamuis legis Corneliæ ordinaria pœna Deportatio sit, & bonorum publicatio: tamen in honestioribus submotio etiam ordinis admissa est. Tacitus lib. 11. Histor. *Primus Antonius legibus nocens & tempore Neronis, falsi damnatus, inter alia belli mala senatorium*

ordinem

ordinem reciperauerat. Paullus lib. v. Sentent. *Hi qui falsum vel alia testimonia dixerunt, aut in exsilium aguntur, aut in insulam relegantur, aut curiâ submouentur.*

Quòd reos ne apud Præfectum vrbis arguerentur, ad prætorem detulisset.] Quem Prætorem? vrbanúmne? Non opinor. nec enim eius in crimine cognitio. Olim sanè proprius peculiarisque Prætor, qui constitutis Quæstionibus perpetuis cognosceret de Falso. Eum hîc intellegi credo. Etsi enim pleraque iudicia in Senatu aut apud Præf. vrbis, & Prætorum potestas imminuta: manſit tamen, opinor, veteris ritus imago quædam & vmbra. quam Ponticus hîc pro re amplexus, nō sine suâ fraude. At Præfectum vrbis omnia crimina omnino sibi vindicasse ab Vlpiano traditum est, l. 1. De offic. Præf. vrbis. non quidem ab Augusto, (falluntur qui id censent; & Augustus ius tantùm ei dedit in seruos, & quod ciuium audaciâ turbidum nisi vim metuat) sed crescente paullatim, concessu Principum, vt solet, nouâ potestate.

Prætor qui de falso cognoscit.

Præfecti vrbis lata potestas.

Perinde pœnâ teneretur ac si publico calumniæ iudicio notatus.] Eum qui præuaricatus sit, quíve præuaricatorem emerit, fecerit: punit hoc Sc. calumniæ pœnâ. Ea est talio, & infamia, vti colligas ex l. penult. & l. IV. De præuaricat.

Calumniæ pœna.

Negatâ libertate, cui pretium pepigerat.] Moribus receptum vti seruus interdum cum domino quasi pacisceretur in certum pretium: quod si exsoluisset, liber esset. Id pretium è peculio serui, vel aduentucio lucro. Seneca in Epistolis: *Mancipia quoque conditionis extremæ & in his sordibus nata omni modo exuere conantur seruitutem; peculium suum, quod comparauerunt ventre fraudato, pro capite numerant.* Virgilius eò respiciens:

Serui pactio cum domino.

Rediuebant se suo peculio.

Nec spes libertatis erat, nec cura peculi.

Et vetus sanè ille mos, cuius vestigia plura in Plauto. vt Asinariâ, Strobilus reperto thesauro,

Plautinis aliquot locis lux.

Quin ego illi inuenisse me hanc prædam dico, atque eloquor?

Igitur orabo vt manu me mittat, ibo atque eloquar.

Gripus seruus, Rudente:

—— ad herum veniam doctè atque astutè,

Pauxillatim pollicitabor pro capite argentum, vt sim liber.

Et clariùs in Cassinâ:

Quid istâ tu me libertate territas?
Vobis inuitis atque amborum ingratiis,
Vnâ libellâ liber possum ego fieri.

Idem Iurisconsultorum.

Quod non aliter intellegendum, quàm vt cum hero iam antè pactus fuerit in libram. Et in hanc sententiam scripsit Hermogenianus aduersus dominum consistere seruis licere, *siqui suis nummis redemptos se, & non manumissos contra placiti fidem adseuerent.* l. LIII. De iudiciis. Item Vlpianus, *Qui se dicit suis nummis redemptum, si hoc probauerit, exinde liber erit ex quo redemptus est.* Interdum verò imaginaria quædam emptio, interpositâ personâ tertiâ, adhibebatur. de quâ l. IV. De manumission. Quòd si dominus non seruaret fidem, querela seruo Romæ apud Præf. vrbi, apud Præsidem in prouinciis, ex constitutione Diuorum fratrum fuit. l. V. De Manumission.

Pactio interpositâ personâ aliâ.

Cùm veteri ex more familiam omnem, quæ sub eodem tecto mansitauerat, ad supplicium agi oporteret.] Bene, veteri ex more. Nam etiã liberâ rep. id obtinuit, ex epistolâ Seruij Sulpicij de cæde Marcelli: *Ego tamen ad tabernaculũ eius perrexi: inuêni duos libertos & pauculos seruos. reliquos aiebant profugisse metu perterritos, quòd dominus eorum ante tabernaculum interfectus esset.* Hunc priscæ seueritatis ritum firmauit posteà Sc. Silanianum sub Augusto, itemque nunc Neronianum: de quibus Cuiacium vide Obseruat. lib. I. cap. XVIII. & lib. X. cap. XXXIII. Addo ne feminas quidem immunes excipuasque fuisse: suasus Taciti infrà verbis, *Numerum, ætatem, aut sexum miserantium.* item rescripto Hadriani l. I. De Sc. Silaniano.

Olim domino cæso, omnes serui animaduersi.

Sc. Silanianum.

Etiam ad feminas pertinuit.

Senatúsque, in quo ipso erant studia.] Expeditior sententia, *Senatúque in ipso.*

Pag. 329.

Quia de paternâ pecuniâ transegerat, aut auitum manicipium detrahebatur.] Abite sinistræ manus: nihil mutandum. εἰρωνικῶς ista & ἐξ ἀντιστάσεως capienda sunt.

Noctu excubiæ seruorum ad cubiculum

Num excubias transiret.] Nocturnas ergo ad limen excubias seruorum habuerunt domini potentiores. Quod tu mihi Philologe obserua. Quinctilianus Declamat. I.

pro

pro Cæco: *Dicitur cæcus sine rectore, sine duce, per inane longum, per tot offensa limina, per excubantes seruulos errasse cum ferro: cubiculum deinde patris intrasse.* Idem Declam. II. pro Cæco: *Tu sentis quando senem vicerit lassitudo curarum. Scis pariter, an vnà quiescentium fores vallauerit cura seruorum.* Silius lib. I. ad hunc ritum, de Annibale:

Sæpè etiam famuli turbato ad limina somno
Expauère trucem per vasta silentia vocem.

Vide & Appianum in Catonis morte, & Tacitum in Othonis.

Accusatum ab eo Statilium Taurum.] Suprà lib. XII. Pag. 330.

Præbitumq; oleum equiti ac Senatui, Græcâ facilitate.] Pag. 331. Si oleum populo tantùm præbitum, nihil nouum aut Græcanicum: præbuit ante P. Scipio, quem Ædilem dedisse congium olei in vicos singulos Liuio credo lib. XXV. Dedit & C. Cæsar post victoriam Africanam: τόν τε δῆμον, inquit Dio, λαμπρῶς εἱστίασε, καὶ σῖτον ἔξω τοῦ τεταγμένου καὶ ἔλαιον προσέδωκεν. Etiam M. Agrippa in Ædilitate oleum & salem, vt auctor idem Dio XLIX. Sed nemo eorum ad gymnasium, quod hic Nero. Plinius: *Vsum olei ad luxuriam vertêre Græci, in gymnasiis publicando.* Adde Sueton. cap. XII.

Oleum in cõgiario datum.

Nero primus ad gymnasia dedit.

P. Mario, L. Asinio COSS.] Nomen huius primi consulis corruptè legas in vetustâ Persij vitâ nuper cum Iuuenalis Scholiaste editâ: *Decessit Persius* VIII. *Kalend. Decemb. Rubrio Mario, Asinio Gallo* COSS. Scribe, *Publio Mario.* cui cognomen fuit, Celsus.

Scholiastes Persij correctus.

Quem licenter egisse in Tribunatu memoraui.] Lib. XIII.

Intercessione Tribuniciâ morti eximeretur.] Intercessione ipsius Cæsaris.

Censuitque Iunius Marullus consul designatus.] Inter suffectos non dubiè Consules. Sed in hunc ipsum annum, Annæum Senecam & Trebellium Maximũ coss. referunt viri docti in opere Fastorum: & loca sunt, quæ annuunt. Ausonius tamẽ in Panegyrico, Senecæ consulatum apertè detrahit: *Diues Seneca, nec tamen consul, arguetur rectiùs quàm prædicabitur non erudiisse indolem Neronis, sed armasse sæuitiam.* quo loco video esse qui negationem subtrahant, legantque: *Diues Seneca, tamen Consul.*

Annæus Seneca an & quando consul.

Carni-

Supplicium moris maiorum.

Carnificem & laqueum pridem abolita.] Respondent illi decreto, *mere maiorum necandum.* Ex quo clarè discis, quid punire Tacito, more maiorum.

Silentium aliorum rupit.] Vett. *seruitium.* At velim

Non plena nec consequa Taciti narratio.

consideres satin' sana hæc tota narratio sit. Anteà prædixit, *Tum primùm reuocata ea lex credebatur, qua haut perinde exitium Antistio, quàm Imperatori gloriam quæsiuit, vt condemnatus à Senatu, intercessione Tribunicia morti eximeretur.* Quid? condemnatusne Antistius à Senatu? Contrà video. in insulam seponitur. Idem intercessione Cæsaris morti eximitur? Falsum. nec quidquam in totâ re quod Neroni clementiæ gloriam, sæuitiæ potius inuidiam parere possit. Ego sanè æstuo: nec cuneum reperio huic nodo. Nisi placet cum Iosiâ Mercero elegantissimo iuuenum legi, *quâ haud perinde* vt ad accusatorem referas, non ad legem. qui non tam exitium eo facto quærebat, quàm gloriam Principi.

Pag. 332. Fabricius Veiento, canes ad currum.

Fabricius Veiento.] Puto illum esse, qui A. Fabricius Dioni dicitur: quique Prætor, canes Circensibus ad currus adiunxit pro equis.

Licentia in testamentis.

Multa probrosa in patres & sacerdotes composuisset, iis libris quibus nomen Codicillorum dederat.] Noto fuisse morem, vti in testamentis conuitia, quædam & probra liberiùs scriberent: quæ ante Augustum inobseruata & permissa. Scilicet quia supremis illis tabulis & voci, danda videbatur aliqua libertas. Frenum iniicere Senatus voluerat; sed ille idem princeps, vt Suetonius ait, *de inhibendâ testamentorum licentiâ ne Senatus quidquam constitueret, intercessit.* Ea enim germana lectio, germana mens eius loci: non vt vir doctus subtitutit, *scommatorum.* Exempla in Tacito passim, de iis qui supremis tabulis multa atrocia in Macronem, in Tiberium, aliosq. potentes composuerint. Hoc exemplo ergo maledicentiæ suæ cauens Veiento, inscripsit opicos & oscos eos libros, Codicillos.

Suetonij lectio firmata & explicata.

Pag. 333. Sofonius Tigellinus.

Sofonium Tigellinum veterem impudicitiam atque infamiam in eo secutus.] Tigellinum libri appellant, & Græci, quibus semper Τιγγελῖνον. Sophronium corruptè epitoma Dionis: Ofonium Tacit. 1. histor. Quod ait de vetere infamiâ, intellegit credo stuprum eius cum Agrippinâ matre Neronis: quâ causâ à Caio in exsilium pulsus.

ſus. Dio, ἐν τούτοις δὲ τότε φεύγουσι, καὶ ὁ Τιγελλῖνος ὁ Σωφόνιος ὡς καὶ Ἀγριππίνην μεμοιχευκὼς ἐξέπεσεν. Mentio clara hominis, imò breuis vitæ deſcriptio, in Scholiaſte veteri Iuuenalis, ad verſum, *Pone Tigellinum. C. Fulcinius,* (corrigendum, *C. Ofonius*) *Tigellinus, patre Agrigentino, Scylaceum relegatus iuuenis, egens, verùm admodum pulcher, in concubinatum à Bincio & Lucio Domitio maritis Agrippinæ & Fuluiæ ſororum Cæſaris, atque in vtriuſque vxoribus ſuſpectus, ob hoc vrbe ſummotus.* Plura illic vide, ſed hæc corrige: *à Vinicio & Lucio.* itemque: *Agrippinæ & Liuiæ, ſororum C. Cæſaris.* Nihil certius. Nam M. Vinicius Liuiam Germanici filiam vxorē habuit, & L. Domitius Agrippinam. Tacitus lib. VI. Idem Tigellini nomen corruptum odoror in Egeſippi lib. IV. cap. XX. vbi de Nerone. *Et ideò,* inquit, *nequiſſimis ſe Nymphidio & Gemellino præcipuè credendum putauit.* Gemellinum hunc nuſquā reperias, & ſuppone fidenter *Tigellino.* Adprobat, quod ipſe ſubdit deſertum Neronē ab vtroque: quod hiſtoriæ, & nominatim de Tigellino Tacitus, prodiderunt.

Scholiaſtes correctus.

Et Egeſippus.

Ac quæ illi pro cognatis moribus fuêre.] Non diſplicet Farneſiana ſcriptura, *Atque illi procognitis moribus fuêre.* id eſt, præſcitum anteà, qui mores vtriuſque. Vatic. refert, *progenitis moribus.* tentabam, *pro gentis maioribus.* quaſi commendatione vitiorum pro natalibus vſus. Humilitatem quidem generis eius notat idem Tacitus I. Hiſt. *Sophonius Tigellinus obſcuris parentibus, fœdâ pueritiâ.* Fortè & ſic leg. *vt qui illi pro geminis moribus faueret.* Geminum, ſimile. Emeritus ergo Tigellinus fauorem Neronis ſimilitudine morum vitiorumque. Sed ne diſſimulem, Farneſiana lectio firmari omnino à P. Victore videtur, phraſim hanc æmulante imò ſumente à Tacito, in Othone: *Qui potentiâ dies ferè quinque & octoginta, præcognitis moribus, potitus, poſtquam à Vitellio pulſus eſt, mortem ſibi conſciuit.*

Coniecturæ parū ſtabilis

Tigellinus vili domo.

Ex intimis libidinibus adſumptus.] Vatic. *in intimis.* eſſet, ad intimas libidines electus.

Carmina crebriùs factitare.] Tragœdiáſne, quæ eius nomine feruntur? Non opinor, & alibi videro.

Atauus tuus Auguſtus.] Imò, *abauus.* Pag. 334.

Quomodo in militiâ aut viâ feſſus adminiculum orarem.]

Optiones adminicula Centurionum.

rem.] Intellegit Optiones, qui adiutores Centurionibus dati. Festum corrigo, *Optio qui nunc dicitur, anteà appellabatur accensus. Is adiutor dabatur centurioni à Tribuno militum, qui ex eo tempore, quem velint, centurionibus permissum est optare, & nomen ex facto sortitus est.* legoque, *à Tribuno, militémque ex eo tempore.*

Correctus Festus.

Pag. 335.

Possumus seniores amici quiete respondere.] Non vsquequaque placet. Vatic. *quietem*, præfert. Fortean, *possumus seniores amici quietem iure spondere.* Fuit cùm inculcatam vocem è sequenti lineâ putarem, legeremque reiectâ, *poscimus seniores amici quietem.* Quid si *quietem respondere?* Apuleius phraseos huius approbator Apolog. 11. *Hascine gratias bonus filius matri respondes?*

Auus meus Augustus.] Legam vt suprà, *abauus.*

Nisi fortè aut te Vitellio ter consuli, aut me Claudio praponis.] Siquid video, aut negatione insitâ scribend. *non praponis*: aut mutandum in *postponis*. Certè & Nero iudicio ante Claudium: & Seneca omni re ante Vitellium.

Negatio repositâ è sensu.

Quantum Volusio longa parcimonia.] Dixi suprà: addo hoc nomen in Vatic. constanter semper scribi, *Volusino.* Porrò de diuitiis Volusiorum Silij egregius locus est, huc alludentis lib. v.

Diuitiæ Volusij.

Occumbis generose Volux. nec clausa repostis
Pondera thesauris, patrio nec regia quondam
Prafulgens ebore & possessa mapalia soli
Profuerint.

Pag. 336.

Inornatúmque robur subsidio impensius regis.] Inornati vox displicet, cùm sequantur verba parum illi congrua. Malim, *inordinatúmque.* id est, incompositum ætatis huius robur.

Factus naturâ.] Libri ita. Vulgò, *facetus.*

Nec minus suspectos Asiæ populos.] Scribo, *suspensos.*

Sullam, simulatorem segnitiæ, dum temeritati locum reperiret.] Sæpe sic euenit, vt qui maximè ambitiosi, occultent. Pulchrè & ad Taciti lucem Seneca in Oedipo:

Callidè ambitiosi.

Certissima est regnare cupienti via,
Laudare modica, & otium ac somnum loqui.
Ab inquieto sæpe laudatur quies.

Eiusdem sententiæ illud Nostri est: *Cuius dispares mitio-*

rémque

rémque naturam contrà interpretabatur. lib. IV. Histor. in extremo.

Hac in ore fama, credentium otio agebantur.] Modius noster in Nouo-antiquis legit, *more fama.* &, *augebantur.* acutè. Pag. 337.

Otium, suffugium.] Suspecta.

Cœranum Graci, Musonium Thusci generis.] Cœranus mihi irrepertus. nisi quòd Plinius Indice libri II. inter auctores quos delibitauit, recenset *Ceranum*. In Senecæ epistolâ LXVI. valdè celebratur huius æui *Claranus* quidam Philosophus. nunquid ibi, *Cœranus*? aut magis, in Tacito *Claranus*? Sed Musonius notior, qui Vulsiniis in Etruriâ natus, *equestris ordinis, studium philosophia & placita Stoicorum amulatus est*, ait noster lib. III. Hist. Nomina illi, C. Musonius Rufus, vti ex Tacito & Plinio colliges lib. III. epistolar. Superuixit ad imperium Vespasiani: vt iure culpes Suidam, interfectum eum à Nerone, bis adfirmantem. Vide eum in voce, Μουσώνιος. & Κορνοῦτος. Melius veriusq́. Philostratus lib. VII. qui Musonium Tyrrhenum in Gyaram insulam proiectum à Nerone scripsit. Vnde rediit, cùm ille abiisset.

Musonius philosophus.

In morte eius Suidæ iteratus error.

Caput interfecti relatum, cuius aspectu ipsa principis verba referam.] Non ergo idem hic ille Plautus, cuius necem Suetonius rettulit cap. XXXV. Non herclè idem. multa obstant. Primùm ille inter pueros, aut certè ætate inferior quàm Nero (stupro enim ante mortem illi cognitus.) At iste grandior. Ille Romæ fuisse debuit, cùm cæsus est: in Asiâ iste. Ille viuâ Agrippinâ; hic mortuâ pridem interfectus. Itaque illum cum libris aliquot verius est, A. Plautium vocari: filium fortasse eius qui de Britannis triumphauit. Cum nostro isto si confundis (quod faciunt plures:) quomodo vel hac parte Tacitum cum Suetonio iunges, qui diuersissima Neronis verba depromunt? Dio an de hoc Plauto locutus sit nescio, τόν γε οὖν Πλοῦτον (scribo, Πλαῦτον) ἀποκτείνας, ἔπειτα τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ προσενεχθεῖσαν οἱ ἰδὼν, Οὐκ ᾔδειν, ἔφη, ὅτι μεγάλην ῥῖνα εἶχεν. Nam & ea verba diuersa ab istis. Quis tamen neget, quin & hæc potuerit adiungere?

Pag. 338.

Rubellius Plautus discretus ab illo de quo Suetonius.

A. Plautius.

Ex quibus vna.] Nomen liberrimæ ancillæ, Pythias, ex Dione.

Ciuilis dissidij specie.] Id est, diuortij.

His haudquaquam Nero pœnitentiâ flagitij.] Mutila, fracta: & in quibus restituendis, sine libris frustrà allaborem. In eâdem noxâ, sequentia. In Agricolæ tamen codice notatum: *His motus Nero, an pœnitentiâ flagitij.* sed ingenio, vt opinor, duce.

Agricolæ acumen.

Octauiæ imagines gestant humeris, spargunt floribus.] Sparsio illa florum recepta in eos, quos honore honestos volebant, quosque beniuolentiâ prosequebantur. Liuius lib. XXXIII. *Omnes tendere ad Imperatorem Romanum, vt ruente turbâ in vnum, adire, contingere dextram cupientium, coronas lemniscósque iacientium, haud procul periculo fuerit.* Capitolinus in M. Antonino: *In Saliatu omen accepit imperij, coronis omnibus in puluinar ex more iacentibus, aliæ aliis locis hæserunt, huius velut manu capiti Martis aptata est.* vbi rectè scripseris, *coronas, &, iacientibus.* Ouidius de Germanico triumphante:

Spargere flores in aliquẽ, honoris.

Aut iacere coronas. Capitolinus emendatus.

Quáque ibis manibus circumplaudêre tuorum:
Vndique iactato flore tegente vias.

Herodianus lib. I. de Commodi aduentu in vrbem: τοιοῦτον δὲ θεασάμενοι τὸν βασιλέα οἱ Ῥωμαῖοι εὐφημίαις τε πανδαπαῖς καὶ στεφάνων καὶ ἀνθέων βολαῖς ὑπεδέχοντο. Virgil.

Purpureos spargam flores, animámque nepotis
His saltem accumulem donis.

Pag. 339.

At si desperent Neronis vxorem fore Octauiam.] Si integra, lego: *An si desperent?* interrogandi notâ.

Quæstionibus ancillarum eluserat.] Iacobo Lectio erudito iuueni adsentior scribenti, *elusa erat.*

Pag. 340.

Insuláque Pandatariâ Octauia claudit.] Quid ergo in mentem illi poëtæ ignobili venit (non enim Senecæ: cùm certis argumentis post mortem eius scripta ea Tragœdia sit) qui relegare Octauiam in Ægyptum videtur?

Octauia an in Aegyptum relegata?

—— date vela fretis,
Ventísque, petat puppis rector
Tandem Phariæ litora terræ.

Non videtur. potiùs corrigendus versus.

Nisi si hoc vult Alexandrinâ dumtaxat naui auectam Octauiam. Id enim contentiosus aliquis possit parum εὐλόγως dicere. Aliâs reposuerim ego, *Pandatariæ litora terræ.*

Eáque sibi comperta dicto memorat.] Legendum hîc, *edicto*

edicto memorat, idem Lectius, quem nominaui, docuit me verè. Nam principes per edicta populum adfabantur, vt notum.

Communéque Germanici, ac postremò Agrippinæ nomen cieret.] Accipere possis, appellasse Octauiam patris nomen, qui Germanicus dictus, vti & Nero. Commune igitur vtrique. Tamen cùm in priscis libris sit, *Communesque*; nata mihi lectio, *cùm manesque germani*. Vt fratrem appellauerit sublatum, & deinde matrem. Diuinatio.

Veneno interfecisse creditum est.] Vel, *creditus est*. Pag. 341.

AD LIB. XV.

ANNALIVM.

LEGIONES *duas cum Verulano Seuero & Vectio Bolano subsidium Tigrani mittit.*] Scribe *Vettio*, ex lapide: C. CALPVRNIO. PISONE. M. VETTIO. BOLANO. COS. De huius Bolani bellicâ gloriâ, Statius lib. v. Silu. ad filium eius Crispinum: Pag. 343. Vettius Bolanus.

—— rigidi summam Mauortis agebat
Corbulo, sed comitem belli sociúmque laboris
Ille quoque egregiis multum miratus in armis
Bolanum, atque illi curarum asperrima suetus
Credere. ——

Vrbem magnitudine mœnium validam.] Adeò, vt Appianus producat mœnia Tigranocertæ in altitudine ad quinquaginta cubitos: quæ in imo adaptata equorum stabulis. Vide eum in Mithridatico. Pag. 344.

Omitteret potiùs obsidionem.] Lego, *ociùs*, non, *potiùs*.

Casennius Patus.] Qui malè in Dionis eclogis, quas nuper Fuluius Vrsinus dedit, Σέννιος scribitur. Puto verius etiam hîc, *Casonius*. Pag. 345.

Turbatus equus qui insignia consularia gestabat, retro euasit.] Mos infrequens & inobseruatus, de hoc equo. Geminum tamen locum habes in Plutarchi Crasso, qui inter prodigia pariter futuræ cladis sic narrat: ἵππος δὲ τῶν Pag. 346. Equus consularis, vel Imperatorius.

 στρατηγι-

& quidem ante principia, se coram. Frontinus lib. IV. Stratag. *M. Cato memoriæ tradidit, in furto comprehensis dextras esse præcisas, aut si leniùs animaduertere voluissent, in principiis sanguinem missum.* Signum etiam pugnæ propositum. Hisdorus: *Rasata pridie quàm dimicandum esset, solebat ante principia poni, quasi admonitio & indicium futuræ pugnæ.*

Signũ pugnæ proponere.

Coniectura in Tacito.

*Hæc conquerentium * irritum laborem.*] Reddere sententiam possis, nescio an verba, si legas: *Hic conqueri, tantum irritum laborem.* Breuis sermo ducum, inquit. Corbulo querebatur, frustrà se properasse & laborem cum sumpsisse, cùm ille auxilium non exspectasset: Pætus contrà, integra omnia, &c. Palmerius noster malebat, *huius conquerentis initum laborem, illius integra vtique omnia.*

Pag. 351. *Amnémque vt omnium medium faceret.*] Ex Rom. editione Franc. Modius, *vt olim.* profectò rectè.

Sistentare, pro ostẽtare. *Frumentum plebis vetustate corruptum in Tiberim iecit, quò securitatem annonæ sistentaret.*] Ita scripsi, nec pœnitet. Libri omnes, *sustentaret.* Suspicor antiquis vsurpatum Sistentare pro Ostentare; argumento etiam

Apud Plautum. Plautini versus:

— tu verò clurimum pecus Aduenisti huc sistentatum cum exornatis ossibus. Sic enim duo manuscripti in Vatic. tertius, *Sustentatum.* Et in eodem poëta alibi, *Extentatum,* reperio. Si quis tamen, *ostentaret,* hîc malit: liceto.

Extentare.

Ducennius Geminus. *Ducennium Geminum.*] Qui sub Galbâ præfectus vrbi, lib. I. Histor.

Ficta adoptio. *Propinquis comitiis aut forte prouinciarum, plerique orbi fictis adoptionibus adsciscerent filios.*] Quæ fraus olim etiam vsurpata, & reprehensa à Scipione his verbis: *In aliâ tribu patrẽ, in aliâ filium suffragium ferre. Filium adoptiuum tam procedere, quàm si se natũ habeat.* Quamquam censeo Scipionem non aliud intellexisse, quàm notionem Censoriam: & cùm ij inquirerent, qui vxores quique liberos haberent; malo quodam more, eos qui adoptassent non habuisse pro improbis. Adde ad Tacit. lucem l. II. De vacat. muner.

Scipio apud Agellium explicatus libro V. cap. XIX.

Pag. 352. *Ne vsurpandis quidem hereditatibus prodesset.*] Ne ad solidi capacitatem. argumento l. II. De Legatis II.

Decerna-

Decernatúrque & maneat prouincialibus.] Si non fractus locus, scribo sententiâ ducente, *decernatur ne maneat.* Nisi per Ironiam hæc dicta capiës, & simulatâ quadam concessione. Quo sensu nihil mutem. Pag. 353.

Ambitio cohibetur.] Legerim, *cohibebitur.*

Non tamen SC. perfici potuit, abnuentibus consulibus eâ de re relatum.] Atqui, *licere patribus, quoties ius dicendæ sententiæ accepissent, quæ vellent expromere, relationémque in eâ postulare*, suprà lib. XIII. scripsit Tacitus. similique sententiâ lib. II. lego, *A maioribus concessum egredi aliquando relationem, & quod in commune conducat, loco sententiæ promere.* Licuisset ergo consulibus referre eâ de re ad patres: sed iis aliter visum. Ius relationis autem solis consulibus: nec sine relatione perfici potuit vllum SC. Ideò Vespasiano concessum, VTI. EI. SENATVM. HABERE. RELATIONEM. FACERE. REMITTERE. LICERET. Ideò sequentibus principibus honoris caussâ datum Ius tertiæ, quartæ, quintæ relationis: id est, me interprete, quoties consules ipsi non essent, tres nihilominus, quattuor, aut quinque relationes facere possent quâ de re cumque iis visum. Solemnia relationum verba è Suetonij Cal. cap. XV. hæc didici: *Quod bonum felíxque sit C. Cæsari, de N. Patres conscripti, quid fieri placet?*

Senatoribus ius fuit quod vellent pro sententiâ dicere.

Consules soli ius relationis habent: aut iis absentibus, prætor, &c.

Ius relationis tertiæ, quartæ.

Sanxêre, nequis ad concilium sociorum referret agendas pro prætoribus próve consulibus grates.] Reperio iam antè sanxisse id Augustum. de quo Dionis verba ista. lib. LVI. τοῖς ὑπηκόοις προσπαρήγγειλε μηδενὶ τῶν προστασσομένων αὐτοῖς ἀρχόντων μήτε τῷ ἀρχῆς χρόνῳ, μήτ᾽ ἐντὸς ἑξήκοντα ἡμερῶν μετὰ τὸ ἀπαλλαγῆναι σφᾶς, τιμήν τινα διδόναι, ὅτι τινὲς μαρτυρίας παρ᾽ αὐτῶν καὶ ἐπαίνους προπαρασκευαζόμενοι, πολλὰ διὰ τούτων ἐκακούργουν. id est: *Prouincialibus interdixit, necui Præsidum quamdiu in prouinciâ esset, neque intra sexagesimum à discessu eius diem, vllum honorem haberent: quoniam nonnulli testimonia sibi & laudationes à prouincialibus comparantes, multa eâ occasione peccabant.* Sed diuersum tamen hoc Neronianum consultum: quoniam illud Augusti post diem permittit laudationes: hoc planè & plenè tollit.

Edictum Augusti in prohibendis gratiis.

Paullo aliud ab isto.

Motu terræ celebre Campaniæ opidum Pompeij, magna

 ex parte

perplexè Gildas *Leanam dolosam*, appellat, *quæ rectores sibi relictos trucidauit.*

Seruitio assuefacti.] Scripta veraque lectio, *seruitio facti.*

Coniectura in Tacito.

Templum Diuo Claudio constitutum, quasi ara æternæ dominationis aspiciebatur.] De eo Seneca in Menippæâ: *Parum est quod templum in Britanniâ habet, quod nunc* (lego, *hunc*) *barbari colunt & vt deum orant.* Quod in Tacito est, *ara dominationis*, libenter scripserim, *arra.* quasi id templum pignus & arrabo æternæ seruitutis. Quamquam & Aras sanè habuisse Claudium in Britanniâ fateor. Poëta eius æui ad ipsum:

Oceanúsque tuas vltrà se respicit aras.
Qui finis mundo est, non erit imperio.

Nec tamen hîc in Tacito, Templum ideò rectè dixeris Aram.

Sacerdotes Claudiani.

Delectique sacerdotes, specie religionis, omnes fortunas effundebant.] Legebantur enim Pontifices Flaminesque Claudio, ex prouincialibus ipsis: quibus in sacra victimasque eius diui multi faciendi sumptus. Vide Arriani verba, quæ adduxi lib. I.

Prodigia ante euersam coloniam.

Externósque fremitus in curiâ eorum auditos, consonuisse vlulatibus theatrum, visámque speciem in æstuario, notam esse subuersæ coloniæ.] Prodigia eadem recenset Dio: ἔκ τε τοῦ βουλευτηρίου θροῦς νυκτὸς βαρβαρικὸς μετὰ γέλωτος, καὶ ἐκ τοῦ θεάτρου θόρυβος μετ' οἰμωγῆς ἐξηκούετο, οἰκίαι τέ τινες ἐν τῷ Ταμέσου ποταμῷ ἔφυδροι ἑωρῶντο, ordine etiam

Vox restituta, aut substituta.

eodem. Ex quo in Tacito facilè adducor vt emendem, *visamque ædium speciem in æstuario.* Deesse enim vocem, clarum: quæ probabiliter admodum, me iudice, restituta è Dione.

Notam esse subuersæ coloniæ.] Imò, *subuertendæ.*

Pag. 324. Petilius Cerialis.

Pæto Ceriali.] Scribe, *Petilio.* Ita enim statim dicitur: estque ille qui bellum Germanicum sub Vespasiano administrauit.

Londinium nobilissima vrbs: & vitali Genio cōdita.

Londinium copiâ negotiatorum & commeatu maximè celebre.] Etiam hodie. eoque nomine Princeps Britanniæ vrbs. Commeatum propriè accepit, vti Suetonius, Neronis cap. XX. *Alexandrini qui de nouo commeatu Neapolim confluxerant.* Ammianus libro XXVII. de hac vrbe;

vrbe: *Londinium vetus opidum, quod Augustam posteritas appellauit.*

Quod vberrimũ spoliant, & deferentes in tutum.] Repone lectionem scriptam, *& defendentibus intutum.* quæ in primâ recensione, meâ culpâ me fugit. Barbari, inquit, spoliât quidquid extra munitiones obuiũ, & quæ loca defensoribus parum tuta. Sequentia, per me, manent in mendo. Tacitus correctus.

Septuaginta millia ciuium & sociorum.] At Dio in plerâque hac historiâ Taciti velut interpres, periisse ait μυριάδας ἀνδρῶν τῶν τε Ῥωμαίων καὶ τῶν συμμάχων αὐτῶν. vt hic LXXX. fortasse verior scriptura sit. Numerus vitiatus.

Patibula, ignes, cruces.] Diuersa hæc igitur, Patibula & Cruces? quodam sensu. Patibulum enim propriè, in quo suffixus homo expanditur, transuerso tamen ligno. Crux verò etiam, cùm is erecto simpliciúque stipiti adfigitur. Seneca (pauci attenderunt) discriminat pulchrè, ad Martiam: *Video istic cruces nec vnius quidem generis, sed aliter ab aliis fabricatas. Alij, capite conuerso in terram, suspendere: alij, per obscœna stipitem egerunt, alij brachia patibulo explicuerunt.* Quid enim aliud est, *stipitem per obscœna agere*, quàm quod Græci dicunt σκολοπίζειν, id est, palo infigere, siue vulgi verbo *Impalare.* Atqui id, Crucem quoque, vt ex Seneca vides appellarunt. Inde apud eumdem scriptorem *Acuta crux* in Mæcenatis versibus legitur: cedo, quo alio sensu? *Hanc mihi, vel acuta Si *sedeam cruce, sustine.* Ita enim legendi versiculi, (idque è libris scriptis) non vt emendarunt Romæ, *vel acutam, Si das, sustineo crucem.* Non inquam, non. lex eius carminis repugnat, quæ primâ sede vult Trochæum. Bene autem Sedere hic dictum: quia qui per postica furrecto stipiti infixus, sessionem meditari contractis ita membris videtur. Sed dixi etiam affixionem, Crucem dici. Pro me Ausonius in Carmine cui titulus, *Cupido crucifixus.* Non enim alia ibi crux, quàm myrtus arbor, cuius summo stipiti alligatur puer, nec id expansis manibus, sed post tergum reuinctis. Ait: Patibulum à cruce distinctum. Crux ex vno sæpe ligno. Crux cur Acuta Mæcenati. *Et crux in bisyllabam contrahenda, vasus causiâ. Sedere in cruce. Suspensio vel affixio ad simplicem arborem, crux dicta.

Huius in excelso suspensum stipite Amorem
Deuinctum post terga manus, substrictáque plantis
Vincula marentem, nullo moderamine pœnæ
Adfigunt.

Tamquam reddituri supplicium.] Potius, *reddituris.*

Pag. 325. Copiæ Britannorum.

Ne strepitum quidem & clamorem tot millium.] Fuisse enim in acie hostili δώδεκα μυριάδας, id est, centum viginti millia hominum, Dio annotauit. Noster omisit, vt pleraque alia, in hac narratione: non incuriâ aut culpâ suâ, sed, quod facilè odorere, librariorum exscriptorúmve qui hos libros pessimè admutilarunt.

Sonor.

Spernerent sonoras Barbarorum.] Vatic. *sonores*, atque ita scripsisse Tacitum pertendo. Alibi: *sonorem alterius prœlij non audirent.*

Pag. 326.

Velut cuneis erupit.] Vat. *cuneo*

Boudicea vitam veneno finiuit.] Dio, morbo. ἀποθανούσης, ait, ἐν τούτῳ τῆς Βουνδουΐκης νόσῳ.

Pag. 327.

Nullum prœlio finem exspectarent.] Ἀκύρως. legerim, *bello*: aut certè, *prœliorum.*

Sallustiana imitatio.

Cuius aduersa, prauitati ipsius; prospera, ad fortunam reip. referebat.] In Rom. edit. legas, *prospera, fortuna.* At sententia ipsa sumpta à Sallustio: cuius Fragmentum in similes calumniatores: *Ad hæc, rumoribus, aduersa in prauitatem; secunda, in casum; fortunam in temeritatem declinando, corrumpebant.*

Pag. 328.

Vicio Rufino.] Vett. *Vincio.*

Antonius Primus.

Antonium Primum.] Illum qui posteà acerrima fax Vespasiano ad ciuile bellum: cuius multa in Histor. libris mentio.

Tabularum obsignatio in testamento.

Fabianus tabulas iis quos nominaui, & aliis minùs illustribus obsignat.] Manuduxit me ad veram hanc lectionem Vaticanus, qui *Tabulasiis*, refert. Reliqui omnes, *Tabulariis.* Quantillus error, quantas tenebras! Nam Ic^ti nostri miserè torquentur in Tabulariis istis eruendis. Alciatus eos putat, quos nunc Tabelliones vocamus: contrà Ferretus obsignatores & scriptores testamēti. Vertranius postremò, tamquam cornicum oculos, rescribendum censet: *Fabianus tabularius iis.*

Legis Corneliæ de falso pœna duplex. Ordinaria. Extraordinaria.

Lege Corneliá damnantur.] Id est, ordine Senatorio mouentur. Nam quamuis legis Corneliæ ordinaria pœna Deportatio sit, & bonorum publicatio: tamen in honestioribus submotio etiam ordinis admissa est. Tacitus lib. 11. Histor. *Primus Antonius legibus nocens & tempore Neronis, falsi damnatus, inter alia belli mala senatorium*

ordinem

ordinem receperauerat. Paullus lib. v. Sentent. *Hi qui falsum vel alia testimonia dixerunt, aut in exsilium aguntur, aut in insulam relegantur, aut curiâ submouentur.*

Quòd reos ne apud Præfectum vrbis arguerentur, ad prætorem detulisset.] Quem Prætorem? vrbanúmne? Non opinor. nec enim eius in crimine cognitio. Olim sanè proprius peculiarisque Prætor, qui constitutis Quæstionibus perpetuis cognosceret de Falso. Eum hîc intellegi credo. Etsi enim pleraque iudicia in Senatu aut apud Præf. vrbis, & Prætorum potestas imminuta: mansit tamen, opinor, veteris ritus imago quædam & vmbra. quam Ponticus hîc pro re amplexus, nõ sine suâ fraude. At Præfectum vrbis omnia crimina omnino sibi vindicasse ab Vlpiano traditum est, l. 1. De offic. Præf. vrbis. non quidem ab Augusto, (falluntur qui id censent; & Augustus ius tantùm ei dedit in seruos, & quod ciuium audaciâ turbidum nisi vim metuat) sed crescente paullatim, concessu Principum, vt solet, nouâ potestate.

Prætor qui de falso cognoscit.

Præfecti vrbis lata potestas.

Perinde pœnâ teneretur ac si publico calumniæ iudicio notatus.] Eum qui præuaricatus sit, quíve præuaricatorem emerit, fecerit: punit hoc Sc. calumniæ pœnâ. Ea est talio, & infamia, vti colligas ex l. penult. & l. IV. De præuaricat.

Calumniæ pœna.

Negatâ libertate, cui pretium pepigerat.] Moribus receptum vti seruus interdum cum domino quasi paciscerétur in certum pretium: quod si exsoluisset, liber esset. Id pretium è peculio serui, vel aduentucio lucro. Seneca in Epistolis: *Mancipia quoque conditionis extremæ & in his sordibus nata omni modo exuere conantur seruitutem; peculium suum, quod comparauerunt ventre fraudato, pro capite numerant.* Virgilius eò respiciens:

Serui pactio cum domino.

Redimebant se suo peculio.

Nec spes libertatis erat, nec cura peculi.

Et vetus sanè ille mos, cuius vestigia plura in Plauto. vt Asinariâ, Strobilus reperto thesauro,

Plautinis aliquot locis lux.

Quin ego illi inuenisse me hanc prædam dico, atque eloquor?

Igitur orabo vt manu me mittat, ibo atque eloquar.

Gripus seruus, Rudente:

—— ad herum veniam doctè atque astutè,

Pauxillatim pollicitabor pro capite argentum, vt sim liber.

Et clariùs in Cassinâ :

Quid istâ tu me libertate territas?
Vobis inuitis atque amborum ingratiis,
Vnâ libellâ liber possum ego fieri.

Idem iurisconsultorum. Quod non aliter intellegendum, quàm vt cum hero iam ante pactus fuerit in libram. Et in hanc sententiam scripsit Hermogenianus aduersus dominum consistere seruis licere, *siqui suis nummis redemptos se, & non manumissos contra placiti fidem adseuerent.* l. LIII. De iudiciis. Item Vlpianus, *Qui se dicit suis nummis redemptum, si hoc probauerit, exinde liber erit ex quo redemptus est.* Interdum verò imaginaria quædam emptio, interpositâ personâ tertiâ, adhibebatur de quâ l. IV. De manumission. Quòd si dominus non seruaret fidem, querela seruo Romæ apud Præf. vrbi, apud Præsidem in prouinciis, ex constitutione Diuorum fratrum fuit. l. V. De Manumission.

Pactio interpositâ personâ aliâ.

Cùm veteri ex more familiam omnem, quæ sub eodem tecto mansitauerat, ad supplicium agi oporteret.] Bene, veteri ex more. Nam etiâ liberâ rep. id obtinuit, ex epistolâ Seruij Sulpicij de cæde Marcelli: *Ego tamen ad tabernaculũ eius perrexi: inueni duos libertos & pauculos seruos. reliquos aiebant profugisse metu perterritos, quòd dominus eorum ante tabernaculum interfectus esset.* Hunc priscæ seueritatis ritum firmauit posteà Sc. Silanianum sub Augusto, itemque nunc Neronianum: de quibus Cuiacium vide Obseruat. lib. I. cap. XVIII. & lib. X. cap. XXXIII. Addo ne feminas quidem immunes excipuasque fuisse: suasus Taciti infrà verbis, *Numerum, ætatem, aut sexum miserantium.* item rescripto Hadriani l. I. De Sc. Silaniano.

Olim domino cæso, omnes serui animaduersi.

Sc. Silanianum.

Etiam ad feminas pertinuit.

Senatúsque, in quo ipso erant studia.] Expeditior sententia, *Senatúque in ipso.*

Pag. 329. *Quia de paternâ pecuniâ transegerat, aut auitum manicipium detrahebatur.*] Abite sinistræ manus: nihil mutandum. ἐφωνικῶς ista & ἐξ ἀντιθέσεως capienda sunt.

Noctu excubiæ seruorum ad cubiculum *Num excubias transiret.*] Nocturnas ergo ad limen excubias seruorum habuerunt domini potentiores. Quod tu mihi Philologe obserua. Quinctilianus Declamat. I.

pro

pro Cæco: *Dicitur cæcus ſine rectore, ſine duce, per inane longum, per tot offenſa limina, per excubantes ſeruulos erraſſe cum ferro: cubiculum deinde patris intraſſe.* Idem Declam. II. pro Cæco: *Tu ſentis quando ſenem vicerit laſſitudo curarum. Scis pariter, an vnà quieſcentium fores vallauerit cura ſeruorum.* Silius lib. I. ad hunc ritum, de Annibale:

Sæpè etiam famuli turbato ad limina ſomno
Expauêre trucem per vaſta ſilentia vocem.

Vide & Appianum in Catonis morte, & Tacitum in Othonis.

Accuſatum ab eo Statilium Taurum.] Suprà lib. XII. Pag. 330.

Præbitumq́; oleum equiti ac Senatui, Græcâ facilitate.] Pag. 331. Si oleum populo tantùm præbitum, nihil nouum aut Græcanicum: præbuit ante P. Scipio, quem Ædilem dediſſe congium olei in vicos ſingulos Liuio credo lib. XXV. Dedit & C. Cæſar poſt victoriam Africanam: *τόν τε δῆμον*, inquit Dio, *λαμπρῶς εἱστίασε, καὶ σῖτον ἔξω τοῦ τεταγμένου καὶ ἔλαιον προσέδωκεν.* Etiam M. Agrippa in Ædilitate oleum & ſalem, vt auctor idem Dio XLIX. Sed nemo eorum ad gymnaſium, quod hic Nero. Plinius: *Vſum olei ad luxuriam vertêre Græci, in gymnaſiis publicando.* Adde Sueton. cap. XII.

Oleum in cōgiario datum.

Nero primus ad gymnaſia dedit.

P. Mario, L. Aſinio COSS.] Nomen huius primi conſulis corruptè legas in vetuſtâ Perſij vitâ nuper cum Iuuenalis Scholiaſte editâ: *Deceſſit Perſius* VIII. *Kalend. Decemb. Rubrio Mario, Aſinio Gallo* COSS. Scribe, *Publio Mario.* cui cognomen fuit, Celſus.

Scholiaſtes Perſij correctus.

Quem licenter egiſſe in Tribunatu memoraui.] Lib. XIII.

Interceſſione Tribuniciâ morti eximeretur.] Interceſſione ipſius Cæſaris.

Cenſuitque Iunius Marullus conſul deſignatus.] Inter ſuffectos non dubiè Conſules. Sed in hunc ipſum annum, Annæum Senecam & Trebellium Maximū coſs. referunt viri docti in opere Faſtorum: & loca ſunt, quæ annuunt. Auſonius tamē in Panegyrico, Senecæ conſulatum apertè detrahit: *Diues Seneca, nec tamen conſul, arguetur rectiùs quàm prædicabitur non erudiiſſe indolem Neronis, ſed armaſſe ſæuitiam.* quo loco video eſſe qui negationem ſubtrahant, legantque: *Diues Seneca, tamen Conſul.*

Annæus Seneca an & quando conſul.

Carni-

Supplicium moris maiorum.

Carnificem & laqueum pridem abolita.] Respondent illi decreto, *more maiorum necandum.* Ex quo clarè discis, quid punire Tacito, more maiorum.

Non plena nec consequa Taciti narratio.

Silentium aliorum rupit.] Vett. *seruitium.* At velim consideres satin' sana hæc tota narratio sit. Anteà prædixit, *Tum primùm reuocata ea lex credebatur, qua haut perinde exitium Antistio, quàm Imperatori gloriam quæsiuit, vt condemnatus à Senatu, intercessione Tribunicia morti eximeretur.* Quid? condemnatusne Antistius à Senatu? Contrà video. in insulam seponitur. Idem intercessione Cæsaris morti eximitur? Falsum. nec quidquam in totâ re quod Neroni clementiæ gloriam; fœuitiæ potius inuidiam parere possit. Ego sanè æstuo: nec cuneum reperio huic nodo. Nisi placet cum Iosiâ Mercero elegantissimo iuuenum legi, *quâ haud perinde* vt ad accusatorem referas, non ad legem. qui non tam exitium eo facto quærebat, quàm gloriam Principi.

Pag. 332. Fabricius Veiento, canes ad currum.

Fabricius Veiento.] Puto illum esse, qui A. Fabricius Dioni dicitur: quique Prætor, canes Circensibus ad currus adiunxit pro equis.

Licentia in testamentis.

Multa probrosa in patres & sacerdotes composuisset, ita libris quibus nomen Codicillorum dederat.] Noto fuisse morem, vti in testamentis conuitia, quædam & probra liberiùs scriberent: quæ ante Augustum inobseruata & permissa. Scilicet quia supremis illis tabulis & voci, danda videbatur aliqua libertas. Frenum iniicere Senatus voluerat; sed ille idem princeps, vt Suetonius ait, *de inhibendâ testamentorum licentiâ ne Senatus quidquam constitueret, intercessit.* Ea enim germana lectio, germana mens eius loci: non vt vir doctus substituit, *scommatorum.* Exempla in Tacito passim, de iis qui supremis tabulis multa atrocia in Macronem, in Tiberium, aliosq. potentes composuerint. Hoc exemplo ergo maledicentiæ suæ cauens Veiento, inscripsit opicos & oscos eos libros, Codicillos.

Suetonij lectio firmata & explicata.

Pag. 333. Sofonius Tigellinus.

Sofonium Tigellinum veterem impudicitiam atque infamiam in eo secutus.] Tigellinum libri appellant, & Græci, quibus semper Τιγγελῖνον. Sophronium corruptè epitoma Dionis: Ofonium Tacit. 1. histor. Quod ait de vetere infamiâ, intellegit credo stuprum eius cum Agrippinâ matre Neronis: quâ causâ à Caio in exsilium pul-

sus.

ſus. Dio, ἐν τούτοις δὲ τότε φεύγουσι, καὶ ὁ Τιγελλῖνος ὁ Σωφόνιος ὡς καὶ Ἀγριππίνην μεμοιχευκὼς ἐξέπεσεν. Mentio clara hominis, imò breuis vitæ deſcriptio, in Scholiaſte veteri Iuuenalis, ad verſum, *Pone Tigellinum. C. Fulcinius*, (corrigendum, *C. Ofonius*) *Tigellinus, patre Agrigentino, Scylaceum relegatus iuuenis, egens, verùm admodum pulcher, in concubinatum à Bincio & Lucio Domitio maritis Agrippinæ & Fuluiæ ſororum Cæſaris, atque in vtriuſque vxoribus ſuſpectus, ob hoc vrbe ſummotus*. Plura illic vide, ſed hæc corrige: *à Vinicio & Lucio*. itemque: *Agrippinæ & Liuiæ, ſororum C. Cæſaris*. Nihil certius. Nam M. Vinicius Liuiam Germanici filiam vxorē habuit, & L. Domitius Agrippinam. Tacitus lib. VI. Idem Tigellini nomen corruptum odoror in Egeſippi lib. IV. cap. XX. vbi de Nerone. *Et ideò*, inquit, *nequiſſimis ſe Nymphidio & Gemellino præcipuè credendum putauit*. Gemellinum hunc nuſquā reperias, & ſuppone fidenter *Tigellino*. Adprobat, quod ipſe ſubdit deſertum Neronē ab vtroque: quod hiſtoriæ, & nominatim de Tigellino Tacitus, prodiderunt.

Scholiaſtes correctus.

Et Egeſippus.

Ac quæ illi pro cognatis moribus fuêre.] Non diſplicet Farneſiana ſcriptura, *Atque illi procognitis moribus fuêre*. id eſt, præſcitum anteà, qui mores vtriuſque. Vatic. refert, *progenitis moribus*. tentabam, *pro gentis maioribus*. quaſi commendatione vitiorum pro natalibus vſus. Humilitatem quidem generis eius notat idem Tacitus I. Hiſt. *Sophonius Tigellinus obſcuris parentibus, fœdâ pueritiâ*. Fortè & ſic leg. *vt qui illi pro geminis moribus faueret*. Geminum, ſimile. Emeritus ergo Tigellinus fauorem Neronis ſimilitudine morum vitiorumque. Sed ne diſſimulem, Farneſiana lectio firmari omnino à P. Victore videtur, phraſim hanc æmulante imò ſumente à Tacito, in Othone: *Qui potentiâ dies ferè quinque & octoginta, præcognitis moribus, potitus, poſtquam à Vitellio pulſus eſt, mortem ſibi conſciuit*.

Coniecturæ parū ſtabil.

Tigellinus vili domo.

Ex intimis libidinibus adſumptus.] Vatic. *in intimis*. eſſet, ad intimas libidines electus.

Carmina crebriùs factitare.] Tragœdiáſne, quæ eius nomine feruntur? Non opinor, & alibi videro.

Atauus tuus Auguſtus.] Imò, *abauus*. Pag. 334.

Quomodo in militiâ aut viâ feſſus adminiculum orarem.]

Optiones adminicula Centurionum.

rem.] Intellegit Optiones, qui adiutores Centurionibus dati. Festum corrigo, *Optio qui nunc dicitur, anteà appellabatur accensus. Is adiutor dabatur centurioni à Tribuno militum, qui ex eo tempore, quem velint, centurionibus permissum est optare, & nomen ex facto sortitus est.* legoque, *à Tribuno, militémque ex eo tempore.*

Correctus Festus.

Pag. 335.

Possumus seniores amici quiete respondere.] Non vsquequaque placet. Vatic. *quietem*, præfert. Fortean, *possumus seniores amici quietem iure spondere.* Fuit cùm inculcatam vocem è sequenti linea putarem, legeremque reiectâ, *poscimus seniores amici quietem.* Quid si *quietem respondere?* Apuleius phraseos huius approbator Apolog. 11. *Hascine gratias bonus filius matri respondes?*

Auus meus Augustus.] Legam vt suprà, *abauus.*

Nisi fortè aut te Vitellio ter consuli, aut me Claudio praponis.] Siquid video, aut negatione insitâ scribend. *non praponis*: aut mutandum in *postponis.* Certè & Nero iudicio ante Claudium: & Seneca omni re ante Vitellium.

Negatio reposita è sensu.

Quantum Volusio longa parcimonia.] Dixi suprà: addo hoc nomen in Vatic. constanter semper scribi, *Volusino.* Porrò de diuitiis Volusiorum Sihj egregius locus est, huc alludentis lib. v.

Diuitiæ Volusij.

Occumbis generose Volux. nec clausa repostis
Pondera thesauris, patrio nec regia quondam
Prafulgens ebore & possessa mapalia soli
Profuerint.

Pag. 336.

Inornatúmque robur subsidio impensius regis.] Inornati vox displicet, cùm sequantur verba parum illi congrua. Malim, *inordinatúmque.* id est, incompositum ætatis huius robur.

Factus naturâ.] Libri ita. Vulgò, *facetus.*

Nec minus suspectos Asia populos.] Scribo, *suspensos.*

Sullam, simulatorem segnitia, dum temeritati locum reperiret.] Sæpe sic euenit, vt qui maximè ambitiosi, occultent. Pulchrè & ad Taciti lucem Seneca in Oedipo:

Callidè ambitiosi.

Certissima est regnare cupienti via,
Laudare modica, & otium ac somnum loqui.
Ab inquieto sæpe laudatur quies.

Eiusdem sententiæ illud Nostri est: *Cuius dissarem mitio-*

rémque

rémque naturam contrà interpretabatur. lib. IV. Histor. in extremo.

Hac in ore fama, credentium otio agebantur.] Modius noster in Nouo-antiquis legit, *more fama.* &, *augebantur.* acutè. Pag. 337.

Otium, suffugium.] Suspecta.

Cœranum Graci, Musonium Thusci generis.] Cœranus mihi irrepertus. nisi quòd Plinius Indice libri II. inter auctores quos delibitauit, recenset *Ceranum.* In Senecæ epistolâ LXVI. valdè celebratur huius æui *Claranus* quidam Philosophus. nunquid ibi, *Cœranus*? aut magis, in Tacito *Claranus*? Sed Musonius notior, qui Vulsiniis in Etruriâ natus, *equestris ordinis, studium philosophia & placita Stoicorum amulatus est*, ait noster lib. III. Hist. Nomina illi, C. Musonius Rufus, vti ex Tacito & Plinio colliges lib. III. epistolar. Superuixit ad imperium Vespasiani: vt iure culpes Suidam, interfectum eum à Nerone, bis adfirmantem. Vide eum in voce, Μουσώνιος. & Κορνοῦτος. Melius veriusq. Philostratus lib. VII. qui Musonium Tyrrhenum in Gyaram insulam proiectum à Nerone scripsit. Vnde rediit, cùm ille abiisset.

Musonius philosophus.

In morte eius Suidæ iteratus error.

Caput interfecti relatum, cuius aspectu ipsa principis verba referam.] Non ergo idem hic ille Plautus, cuius necem Suetonius rettulit cap. XXXV. Non herclè idem. multa obstant. Primùm ille inter pueros, aut certè ætate inferior quàm Nero (stupro enim ante mortem illi cognitus.) At iste grandior. Ille Romæ fuisse debuit, cùm cæsus est: in Asiâ iste. Ille viuâ Agrippinâ; hic mortuâ pridem interfectus. Itaque illum cum libris aliquot verius est, A. Plautium vocari: filium fortasse eius qui de Britannis triumphauit. Cum nostro isto si confundis (quod faciunt plures:) quomodo vel hac parte Tacitum cum Suetonio iunges, qui diuersissima Neronis verba depromunt? Dio an de hoc Plauto locutus sit nescio, τόν γε οὖν Πλοῦτον (scribo, Πλαῦτον) ἀποκτείνας, ἔπειτα τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ προσενεχθεῖσαν οἱ ἰδὼν, Οὐκ ᾔδειν, ἔφη, ὅτι μεγάλην ῥῖνα εἶχεν. Nam & ea verba diuersa ab istis. Quis tamen neget, quin & hæc potuerit adiungere?

Pag. 338.

Rubellius Plautus discretus ab illo de quo Suetonius.

A. Plautius.

Ex quibus vna.] Nomen liberrimæ ancillæ, Pythias, ex Dione.

Ciuilis

Ciuilis diffidij specie.] Id est, diuortij.

His haudquaquam Nero pœnitentiâ flagitij.] Mutila, fracta: & in quibus restituendis, sine libris frustrà allaborem. In eâdem noxâ, sequentia. In Agricolæ tamen codice notatum: *His motus Nero, an pœnitentiâ flagitij.* sed ingenio, vt opinor, duce.

Agricolæ acumen.

Octauia imagines gestant humeris, spargunt floribus.] Sparsio illa florum recepta in eos, quos honore honestos volebant, quosque beniuolentiâ prosequebantur. Liuius lib. XXXIII. *Omnes tendere ad Imperatorem Romanum, vt ruente turbâ in vnum, adire, contingere dextram cupientium, coronas lemniscósque iacientium, haud procul periculo fuerit.* Capitolinus in M. Antonino: *In Saliatu omen accepit imperij, coronis omnibus in puluinar ex more iacentibus, alia aliis locis hæserunt, huius velut manu capiti Martis aptata est.* vbi rectè scripseris, *coronas*, &, *iacentibus.* Ouidius de Germanico triumphante:

Spargere flores in aliquẽ, honoris.

Aut iacere coronas. Capitolinus emendatus.

Quáque ibis manibus circumplaudêre tuorum:
Vndique iactato flore tegente vias.

Herodianus lib. I. de Commodi aduentu in vrbem: τοιοῦτον δὲ θεασάμενοι τὸν βασιλέα οἱ Ῥωμαῖοι εὐφημίαις τε πανδήμοις καὶ στεφάνων καὶ ἀνθέων βολαῖς ὑπεδέχοντο. Virgil.

Purpureos spargam flores, animámque nepotis
His saltem accumulem donis.

Pag. 339. *At si desperent Neronis vxorem fore Octauiam.*] Si integra, lego: *An si desperent?* interrogandi notâ.

Quæstionibus ancillarum eluserat.] Iacobo Lectio erudito iuueni adsentior scribenti, *elusa erat.*

Pag. 340. *Insuláque Pandatariâ Octauia claudit.*] Quid ergo in mentem illi poetæ ignobili venit (non enim Senecæ: cùm certis argumentis post mortem eius scripta ea Tragœdia sit) qui relegare Octauiam in Ægyptum videtur?

Octauia an in Aegyptum relegata?

—— *date vela fretis,*
Ventísque, petat puppis rector
Tandem Pharia litora terra.

Nisi si hoc vult Alexandrinâ dumtaxat naui auectam Octauiam. Id enim contentiosus aliquis possit parum εὐλόγως dicere. Aliâs reposuerim ego, *Pandataria litora terra.*

Non videtur. potiùs corrigendus versus.

Eáque sibi comperta dicto memorat.] Legendum hîc, *edicto*

edicto memorat, idem Lectius, quem nominâui, docuit me verè. Nam principes per edicta populum adfabantur, vt notum.

Communéque Germanici, ac postremò Agrippinæ nomen cieret.] Accipere possis, appellasse Octauiam patris nomen, qui Germanicus dictus, vti & Nero. Commune igitur vtrique. Tamen cùm in priscis libris sit, *Communesque*; nata mihi lectio, *cùm manesque germani*. Vt fratrem appellauerit sublatum, & deinde matrem. Diuinatio.

Veneno interfecisse creditum est.] Vel, *creditus est*. Pag. 341.

AD LIB. XV.

ANNALIVM.

LEGIONES *duas cum Verulano Seuero & Vectio Bolano subsidium Tigrani mittit.*] Scribe *Vettio*, ex lapide: C. CALPVRNIO. PISONE. M. VETTIO. BOLANO. COS. De huius Bolani bellicâ gloriâ, Statius lib. v. Silu. ad filium eius Crispinum: Pag. 343. Vettius Bolanus.

—— rigidi summam Mauortis agebat
Corbulo, sed comitem belli sociúmque laboris
Ille quoque egregiis multum miratus in armis
Bolanum, atque illi curarum asperrima suetus
Credere. ——

Vrbem magnitudine mœnium validam.] Adeò, vt Appianus producat mœnia Tigranocertæ in altitudine ad quinquaginta cubitos: quæ in imo adaptata equorum stabulis. Vide eum in Mithridatico. Pag. 344.

Omitteret potiùs obsidionem.] Lego, *ociùs*, non, *potiùs*.

Casennius Patus.] Qui malè in Dionis eclogis, quas nuper Fuluius Vrsinus dedit, Σέννιος scribitur. Puto verius etiam hic, *Casonius*. Pag. 345.

Turbatus equus qui insignia consularia gestabat, retro euasit.] Mos infrequens & inobseruatus, de hoc equo. Geminum tamen locum habes in Plutarchi Crasso, qui inter prodigia pariter futuræ cladis sic narrat: ἵππος δὲ τῶν Pag. 346. Equus consularis, vel Imperatorius.

στρατηγικοῖς ἐκφανῶς κεκοσμημένος, βίᾳ συνεπισπάσας τὸν ἡνίοχον εἰς τὸ ῥεῖθρον, ὑποβρύχιος ἠφανίσθη. id est: *Equus verò ex Imperatoriis insigniter ornatus, tracto per vim rectore in flumen, submersus disparuit.* Item Obsequens inter ea quæ Pansæ Consuli haud læta euenerunt: *Equus phaleratus in ipsius conspectu festinans concidit.* Dionysius lib. x. Antiq. Rom. quâ parte de L. Quinctio agit Dictatore iam electo: ὡς δ' ἐγγὺς ἦν, ἵππους τε αὐτῷ φαλάροις κεκοσμημένους διαπρεπέσι προσήγαγον, καὶ πελέκεις ἅμα ταῖς ῥάβδοις, καὶ ἐσθῆτα καὶ τὰ ἄλλα παράσημα οἷς πρότερον ἡ τῶν βασιλέων ἐκεκόσμητο ἀρχή, προσήνεγκαν. id est: *Vt paullo propior iam erat, equos ei faleris decorè ornatos adduxerunt, & secures cum fascibus, vestésque purpureas, & alia insignia, quibus olim regium imperiū decoratum erat, obtulerunt.* Vt appareat equum vnum pluresve cum ornatu imperatorio, & consulari (si eum magistratum Dux gessisset) e publico datos: non aliud, quàm specimen & notam dignitatis. Tacitus hic consularia insignia ait: quia Cæsennius Pætus ille ipse est qui ante annum Consul cum Petronio Turpiliano fuerat.

Cui imposita ornamenta.

Pag. 348. *Pactium primipili centurionem.*] At suprà lib. XIII. perfunctum eo honore ait: *Curam præsidiorum Pactio Orfito primipili honore perfuncto mandat.*

Pactius primipilus, aut primipilaris, inconstanter dicitur.

Vbi par eorum numerus adipisceretur.] Malo, *adspiceretur*: etsi non ignorem Plautum, & Tacitum ipsum alibi adipiscendi verbum παθητικῶς esse vsos.

Pag. 349. *Adiecisse deos * dignum Arsacidarum.*] Locus de quo tria verba non possum hiscere.

Desperatus locus.

Fluuio Arsameti (is castra præfluebat) pontem imposuit.] Non alibi lectus nobis hic Arsametes: & omnino arbitramur falsum. Magis, quia in Dionis fragmentis (edidit haud ita pridem Fuluius Vrsinus) hic ipse fluuius *Arsanias* dicitur. Verba Dionis: ἀφῆκεν αὐτὸν προδιομολογησάμενος, ἵνα τὸν ποταμὸν αὐτοῖς Ἀρσανίαν ζεύξωσι: *Parthus dimisit Pætum, prius cum eo pactus vt ponte sibi iungerent fluuium Arsaniam.* Nominat & antè, Ῥάνδειαν πρὸς τῷ Ἀρσανίᾳ ποταμῷ οὖσαν: *Randeiam* (oppidum, siue vicum, vbi Pætus obsessus) *ad Arsaniam fluuium sitam.* Plinius quoque Arsaniam agnoscit, & in Euphratem labi facit, libro v. cap. XXIV. Sed & Plutarchus in Lucullo. Itaque

Arsanias fluuius.

corrigi

corrigi prorſus velim in Tacito, *Fluuio Arſania (etenim is caſtra praſl.)* litteris poſtremis in aliam voculam reformatis. Emendabis iterùm, infrà. Tacitus reſtitutus.

Sed Parthi quaſi documentum victoriæ iuſſerant. namque iis vſui fuit.] Ex Taciti conſequente narratione iudices legendum, *Neque iis vſui fuit.* Et firmat certè Dio, qui in hac re (vt ſæpè) velut interpres Taciti: ἵνα τὸν ποταμὸν δὲ ῥωμαίων ζεύξωσι. οὐχ ὅτι γεφύρας ἐδεῖτο (πεζῇ γὰρ αὐτὸν διεληλύθει) ἀλλ' ἵνα ἐνδείξηται σφίσιν, ὅτι κρείττων αὐτῶν ἦν. Coniectura.

Addidit rumor ſub iugum miſſas legiones.] Cui rumori Suetonius etiam fidem habet, cap. XXXIX.

Elephanto inſidens & proximus quiſque regi vi equorum perrupêre.] Suſpicor de loci defectu. Nónne plerique Parthorum in equis (talis illorum militia) non ſolum proximi regis? certe. Adde quod Dio diſertim narrat, *regem quidem elephanto, alios ſine vſu vllo pontis vt priùs, tranſiſſe.* αὐτὸς μὲν (ὁ βασιλεὺς) ἐπ' ἐλέφαντος, οἱ δὲ ἄλλοι, ὥσπερ καὶ πρότερον, ἀνεχώρησαν. Itaque fidenter, fortaſſe & feliciter, expleo: *& proximus quiſque regi, alij vi equorum perr.* Hac mente: rex quidem in elephanto, & in ſimili belluâ eius exemplo primores tranſmisêre, aliud vulgus in equis. Pag. 350. Item altera.

Contráque prodiderit Corbulo.] In commentariis, opinor, aut hiſtoriâ harum rerum. Plinius certè Corbulonem inter ſcriptores cenſuit, Indice libri V. & VI. Corbulo hiſtoriæ ſcriptor.

Iureiurando Pati cautum apud ſigna.] Specta iuuenis iuramenta Romanorum apud ſigna: id eſt, vti ego interpretor, apud principia. Illîc enim ſigna. & pleroſque caſtrorum ſolemnes actus apud principia notabis celebratos. Dabo exempla, & labore meo leuabo tuum. Ius in Principiis dictum. Liuius lib. XXVIII. *Tribunos tamen iura reddere in principiis ſinebant.* Edicta ibi propoſita. Vulcatius in Auidio Caſſio: *Nam ſtatim & ad ſigna edici iuſſit, & programma in parietibus fixit, vt ſiquis cinctus inueniretur in Daphne, diſcinctus rediret.* Litteræ lectæ, & habitæ allocutiones. Spartianus in Peſcennio: *Itaque miſit litteras recitandas ad ſigna, quibus,* &c. Tacitus, *Contractos in principia milites iuſſit cum ſilentio audire.* Caſtigatio & interdum animaduerſio ibi. Suetonius Othone, cap. I. *Auſus eſt milites quoſdam capite punire,* Iuramenta apud ſigna fieri ſolita. Et pleríque ſolemnes militiæ actus. Vt ius dicere. Edicta vulgare. Litteras publicas legere. Alloqui milites. Caſtigare & animaduertere.

& quidem ante principia, se coram. Frontinus lib. IV. Stratag. *M. Cato memoriæ tradidit, in furto comprehensis dextras esse præcisas, aut si lenius animaduertere voluissent, in principiis sanguinem missum.*

Signũ pugnæ proponere. Signum etiam pugnæ propositum. Isidorus: *Rassata pridie quàm dimicandum esset, solebat ante principia poni, quasi admonitio & indicium futuræ pugnæ.*

Coniectura in Tacito. *Hæc conquerentium * irritum laborem.*] Reddere sententiam possis, nescio an verba, si legas: *Hic conqueri, tantum irritum laborem.* Breuis sermo ducum, inquit. Corbulo querebatur, frustrà se properasse & laborem cum sumpsisse, cùm ille auxilium non exspectasset: Pætus contrà, integra omnia, &c. Palmerius noster malebat, *huius conquerentis initum laborem, illius integra vtique omnia.*

Pag. 351. *Annémque vt omnium medium faceret.*] Ex Rom. editione Franc. Modius, *vt olim.* profectò rectè.

Sistentare, pro ostẽtare. *Frumentum plebi vetustate corruptum in Tiberim iecit, quò securitatem annonæ sistentaret.*] Ita scripsi, nec pœnitet. Libri omnes, *sustentaret.* Suspicor antiquis vsurpatum Sistentare pro Ostentare; argumento etiam

Apud Plautum. Plautini versus:

— tu verò clarimum pecus Aduenisti huc sistentatum cum exornatis ossibus. Sic enim duo manuscripti in Vatic. tertius, *Sustentatum.* Et in eodem poëta alibi, *Extentatum,* reperio. Si quis tamen, *ostentarẽ,* hîc malit: liceto.

Extentare.

Ducennius Geminus. *Ducennium Geminum.*] Qui sub Galbâ præfectus vrbi, lib. I. Histor.

Ficta adoptio. *Propinquis comitiis aut sorte prouinciarum, plerique orbi fictis adoptionibus adsciscerent filios.*] Quæ fraus olim etiam vsurpata, &. reprehensa a Scipione his verbis: *In aliâ tribu patrẽ, in aliâ filium suffragium ferre. Filium adoptiuum tam procedere, quàm si se natũ habeat.* Quamquam censeo Scipionem non aliud intellexisse, quàm notionem Censoriam: & cùm ij inquirerent, qui vxores quique liberos haberent; malo quodam more, eos qui adoptassent non habuisse pro improbis. Adde ad Taciti lucem l. II. De vacat. muner.

Scipio apud Agellium explicatus libro V. cap. XIX.

Pag. 352. *Ne vsurpandis quidem hereditatibus prodesset.*] Ne ad solidi capacitatem. argumento l. II. De Legatis II.

Decerna-

Decernatúrque & maneat prouincialibus.] Si non fractus locus, scribo sententiâ ducente, *decernatur ne maneat.* Nisi per Ironiam hæc dicta capies, & simulatâ quadam concessione. Quo sensu nihil mutem. Pag. 355.

Ambitio cohibetur.] Legerim, *cohibebitur.*

Non tamen SC. *perfici potuit, abnuentibus consulibus eâ de re relatum.*] Atqui, *licere patribus, quoties ius dicendæ sententiæ accepissent, quæ vellent expromere, relationémque in eâ postulare*, suprà lib. XIII. scripsit Tacitus. similique sententiâ lib. II. lego, *A maioribus concessum egredi aliquando relationem, & quod in commune conducat, loco sententiæ promere.* Licuisset ergo consulibus referre eâ de re ad patres: sed iis aliter visum. Ius relationis autem solis consulibus: nec sine relatione perfici potuit vllum SC. Ideò Vespasiano concessum, VTI. EI. SENATVM. HABERE. RELATIONEM. FACERE. REMITTERE. LICERET. Ideò sequentibus principibus honoris caussâ datum Ius tertiæ, quartæ, quintæ relationis: id est, me interprete, quoties consules ipsi non essent, tres nihilominus, quattuor, aut quinque relationes facere possent quâ de re cumque iis visum. Solemnia relationum verba è Suetonij Cal. cap. XV. hæc didici: *Quod bonum felixque sit C. Cæsari, & N. Patres conscripti, quid fieri placet?*

Senatoribus ius fuit quod vellent pro sententiâ dicere.

Consules soli ius relationis habent: aut iis absentibus, prætori, &c.

Ius relationis tertiæ, quartæ.

Sanxêre, nequis ad concilium sociorum referret agendas pro prætoribus próve consulibus grates.] Reperio iam antè sanxisse id Augustum. de quo Dionis verba ista. lib. LVI. τῷ ὑπηκόῳ προαπηγόρευσε μηδενὶ τῶν προστασσομένων αὐτοῖς ἀρχόντων μήτε τῷ τῆς ἀρχῆς χρόνῳ, μήτε ἐντὸς ἑξήκοντα ἡμερῶν μετὰ τὸ ἀπαλλαγῆναι σφᾶς, τιμήν τινα διδόναι, ὅτι τινὲς μαρτυρίας παρ' αὐτῶν καὶ ἐπαίνους προπαρασκευαζόμενοι, πολλὰ διὰ τούτου ἐκακούργουν. id est: *Prouincialibus interdixit, necui Præsidum quamdiu in prouinciâ esset, neque intra sexagesimum à discessu eius diem, vllum honorem haberent: quoniam nonnulli testimonia sibi & laudationes à prouincialibus comparantes, multa eâ occasione peccabant.* Sed diuersum tamen hoc Neronianum consultum: quoniam illud Augusti post diem permittit laudationes: hoc planè & plene tollit.

Edictum Augusti in prohibendis gratiis.

Paullo aliud ab isto.

Motu terræ celebre Campaniæ opidum Pompeij, magna

Senecæ & Taciti manifesta pugna.

ex parte prorsit.] Dissentit Seneca, qui ad sequentes Coss. refert hunc terræ motum expressim : *Pompeios celebrem Campaniæ urbem desedisse terræmotu, Lucili virorum optimo, audiuimus: & quidem diebus hibernis, quos vacare à tali periculo maiores nostri solebant promittere.*

* Obserua. Ergo statim consulibus nouis, vt anni totius necessario in alterutro error sit.

* *Nonis Februarij fuit hic motus, Regulo & Vergnio Cos.* Et herclè tam adsueuerat id distincte, vt credam vitium esse non Taciti (non id conuenit in fidei & diligentiæ vnicæ scriptorem) sed Ægysthi alicuius; cuius adulteria, & traiectiones compluries agnosco in hac regiâ vere sponsâ.

Memmio Regulo & Virgine Rufo Coss.] Restitue iis prænomina vera ex lapide, præter mentem Onufrij Fastorum scriptoris :

VOTVM. SOLVERVNT. L. M.
L. VERGINIO. RVFO.
C. MEMMIO. REGVLO. COS.

Pag. 354.

Certamen ad exemplar Atticæ religionis decretum.] Panathanæa Athenienſium intelligi volunt, de quibus apud Græcos obuij loci. Non placet. Panathanæis respondebant Romanæ Quinquatrus : non hoc certamen nouum. Farnesianus liber, *anciata*. Vatic. *accicaque*. litterâ superius immissâ, vt fieret Acciacæ. Lego ego, *Actiaca* * *regionis*. non, religionis. & refero ad ludos quinquennales Actiacos, quos, *quo celebratior memoria eius victoriæ esset, Nicopoli instituit Augustus*, ait Sueton. cap. XVIII. Mamertinus Panegyrico : *Vrbs Nicopolis quam D. Augustus in monumentum Actiacæ victoriæ trophæi instar exstruxerat, in ruinas lacrimabiles propè tota conciderat : certamen ludicrum lustris omnibus solitum frequentari intermiserat temporis mœsti deforme iustitium.* Fuit autem certamen Gymnicum, Musicum & Equestre, vt Dio tradit lib. LI. Videntur iidem tralati Romam ex Dione LIII. & Suetonij Tiber. cap. VI. etsi ibi quoque fœda vacillatio librorum. Et sanè sunt qui & hic & Suetonij illis locis Asticam religionē & Asticos ludos malunt.

Actiaci ludi. Tacitus correctus.

* Neque enim vlla religio in his ludis, magis quàm in aliis.

Ludicrum Circense vt Iulia genti apud Bouillas.] Libro II. Annal. *Sacrarium genti Iuliæ, effigiésque Diuo Augusto apud Bouillas dicantur.*

Pag. 355.

An pax in hoste placeret.] Fortasse rectius, *an pax inhonesta placeret.*

Syriaque

Syriaque executio Cincio.] Exsecutionem pro administratione vsurpat fortasse, vti alibi, *Negotij eius executionem libens suscepit.* Seneca: *Differam hæc in præsenti. Desiderant enim longam & propriam executionem.* Addubito tamen num leg. *Syriáque Sex. Cintio.* — Exsecutio, pro administratione.

Apud Melitenem.] Ptolemæo, Μελιτηνὴ Susianæ pars.

Iter L. Lucullo penetratum.] Plutarchum lege.

Scire, quantum intus discordiarum.] Sententiam adiuueris, si scribas: *Sciret.* — Pag. 356.

Tiberius Alexander.] Qui Procurator Iudææ post Cuspium Fadum: Idem antea Alexandriæ Halabarches. Iosephus lib. XX. — Tib. Alexander.

Nondum Senatoria ætate] Quæ est annus vigesimusquintus, vt alibi monui.

Pedes vterque dextras miscuêre.] Quod apud Persas sanctissimi fœderis. Iosephus: ὁ δὲ Ἀρτάβανος τούς τε πατρῴους θεοὺς ἐπώμνυε, μηδὲν κακὸν δράσειν αὐτοὺς, καὶ τὴν δεξιὰν ἐδίδου, ὅπερ μέγιστον παρὰ πᾶσι τοῖς ἐκείνῃ βαρβάροις παράδειγμα τοῦ θαρρεῖν γίνεται τοῖς ὁμιλοῦσιν. οὐ γὰρ ἂν ψεύσαιτό τις δεξιὰν ὑπ' αὐτοῦ δόσεως γενομένης, οὐδ' ἄν τις ἀδικεῖν ἐνδοιάσειεν εἰ ποιᾶς τῆς ἀσφαλείας δόσις γένοιτο, παρὰ τῶν ἐν ὑποψίᾳ ἀδικεῖν καθεστηκότων. Firmat Gemistus Plethon lib. II. De rebus Græcorum: *Persarum rex Mentorem, quòd dextram dedisset, (maxima enim hæc apud Persas fides) conseruauit.* — Pag. 357. Dextra data apud Persas maximũ fœdus.

Agmina legionum stetêre fulgentibus aquilis, signisque & simulacris deûm in modum templi] Vt capias, compendio explicanda mihi res signorum. In legione Romanâ, Aquila vna: signa tot, quot cohortes, id est, decem. Aquilæ forma descripta mihi pronuper: signa non aliud olim, quàm oblongæ hastæ, quibus in summo breue transuersim appositum lignum, tantum non ad formam crucis. In medio titulus COH. VI. aut quintæ, &c. pro numero. De cruce Tertullianus: *Omnes illi imaginum suggestus insignis* (ita emendo) *monilia crucium sunt: supara illa vexillorum & labarorum stola crucium sunt.* Iustinus Martyr Apol. II. καὶ τὰ παρ' ὑμῖν δὲ σύμβολα τὴν τοῦ σχήματος τούτου (σταυρὸν siue crucem intellegit) δύναμιν δηλοῖ, *λαβάρων καὶ τῶν τροπαίων δι' ὧν ἥ τε πρόοδοι ὑμῶν πανταχοῦ γίνονται, τῆς ἀρχῆς καὶ δυνάμεως τὰ σημεῖα ἐν τούτοις δεικνύντες. εἰ καὶ μὴ νοοῦντες τοῦτο πράττετε. καὶ τῶν παρ' ὑμῶν ἀποθνησκόντων αὐτο- — De signis Ro. Signa cohortium. Titulus in signis. Formam crucis referebãt. Iustini egregius, sed mutilus locus.

Coronæ in signis. αὐτοκρατόρων εἰκόνας ἐπὶ τύλῳ τῷ σχήματι ἀνατιθέντες. Hæc credo antiquitus fuisse, & additas, si fortè in victoriâ, coronas è lauru, vti oculis obiicere videntur nummi. Sub principibus etiam imagines. Imagines illas clypeosque, quæ itidem in Nummis vbique apparent, vix est vt habuerit libera respublica (quorum enim Imperatorum?) & auctor mihi qui adserit esse ab Augusto. Quod cœpit ab Augusto. Isidorus lib. XVII. cap. De signis: *Pilam in signa constituisse fertur Augustus, propter nationes sibi in cuncto orbe subiectas, vt magis figuram orbis ostenderet.* Pilam profectò appellat, rotundas illas imagines, quas innexas a summo ad medium videbis in signis. Ideò apposite satis Tertullianus dixit, *imaginum suggestus.* ideò noster hîc, *signis & simulacris in modum templi.* Eæ imagines, Cæsarum vultus. Ea simulacra, nego aliud fuisse quàm Cæsarum ex auro argentóve imagines, vt quisque imperabat. Sueton. Cal. cap. XIV. *Artabanus transgressus Euphratem, aquilas & signa Romana, Cæsarúmque imagines adorauit.* Arrianus, τὰ σημεῖα τῶν ἐπιλέκτων στρατιῶν, αἰετοί, εἰκόνες βασίλειοι, σήμματα πάντα χρυσᾶ ἀνατεταμένα ἐπὶ ξυστῶν ἐγκεχρωμένων. Tacitus lib. I. Histor. *Vexillarius comitantis cohortis dereptam Galbæ imaginem solo adflixit.* Lib. III. *Primores castrorum nomen atque imagines Vitellij amoliuntur.* Eusebius egregiè lib. I. De vitâ Constant. cap. XXV. vbi Labari formam describit: τὸ δ' ὄρθιον δόρυ, τὴν τοῦ θεοφιλοῦς βασιλέως εἰκόνα χρυσῆν μέχρι στέρνων, τῶν τ' αὐτοῦ παίδων ὁμοίως ἔφερε. *Erectum verò hastile, imaginem pij Imperatoris auream pectore tenus expressam, atque vnà filiorum eius habebat.* Ob has imagines illatas orta Iudæorum seditio, de quâ Iosephus Zonarasque, & Suidas: Seditio ob eas illatas in Iudæâ. Σημαῖαι, σίγνα, προτομαί. Πιλάτος εἰς τὴν Ἰουδαίαν τὰς Τιβερίου εἰκόνας, αἳ σημαῖαι καλοῦνται, κεκαλυμμένας εἰσήνεγκεν. οἱ δὲ ἐξεπλάγησαν ὡς πεπατημένων αὐτοῖς τῶν νομίμων. Plinius argentum iis materiam dat, libro XXXIII. Factæ ex argento. *Color,* inquit, *argento clarior est, magisque diei similis, & ideò militaribus signis familiarior, quoniam is longius fulget.* Sed vide ne* intellegendus sit de hastâ lignoque ipso quod argento inductum, vti ex Arriani supra verbis discis clarè. * Aut sæpius ex argento. Magis ergo est, vt ex auro factæ. Item auro. Herodianus lib. IV. de Antonino Imp. καὶ τὰ μὲν στρατοπέδων σύμβολα, ἐπιμήκη ὄντα καὶ χρυσοῖς ἀναθήμασι πολλοῖς κεκοσμημένα, μόλις ὑπὸ τῶν ζευγηλατῶν στρατιωτῶν φερόμενα,

μῆνα, ἐπιθεὶς τοῖς ὤμοις ἔφερεν αὐτός. id est: *Militaria signa, quæ oblonga sunt & multis aureis ornamentis grauia, quæ vix à robustissimis militum ferrentur, ipse humeris subiens portabat.* Quod idem Polybius firmat lib. VI. Et Eusebius eodem suprà loco: ὑψηλὸν δορὺ χρυσῷ κατημφιεσμένον: *hastile oblongum, auro tectum & vestitum.* Et in Plinij verbis frustrà satago. hoc saltem euincunt, quòd sæpiùs militaria signa ex argento. Hæc ergo signorum ferè forma. nisi quod interdum etiam dextræ duæ complexæ in cacumine appositæ, fidei signum: & alia quædam parerga, quæ pete & disce ex M. Antonij præsertim nummis. Taciti descriptionem iam, credo, capis: & cur comparauerit signorum illum apparatum cum templo. Hærebis fortasse, cur, *simulacris deûm*, dixerit. Etiam ego. nam deorum simulacra apposita signis nondum legi. Me si audis, inducatur additicia ea vox: aut iuuetur distinctione locus, *simulacris, deûm in modum templi.* vt sit, Templum deûm.

Dextræ implexæ in summo signorum.

Tacitus correctus, vel aliter interpunctus.

Sedes effigiem Neronis sustinebat.] De eâ re Dio in Eclogis nuper publicatis: ἀλλὰ καὶ βῆμα ὑψηλὸν ἠγάρθη καὶ ἐπ' αὐτοῦ εἰκόνες τοῦ Νέρωνος ἐστάθησαν. Similis sedes siue Suggestus etiam Romæ in castris Prætoriis. Tacit. I. Hist. *In suggestu, in quo paulloantè aurea Galbæ statua fuerat, medium inter signa Othonem collocant.* Ergo statua hæc vt appâret, in sede: exemplo scilicet deorum, qui sic plerumque ficti. Plinius Panegyrico: *Iamdudum illi radiatum caput, & media inter deos sedes, auro staret aut ebore.*

Statuæ deorum sessiles.

Teridates cæsis ex more victimis.] Eum morem suggerunt Claudianus lib. I. De laudib. Stilic.

—— penetralibus ignem
Sacratum rapuêre adytis, ritúque iuuencos
Chaldæo strauêre Magi. rex ipse micantem
Inclinat dextrâ pateram, secretáque belli
Et vaga testatur voluentem sidera Mithram.

Mos Parthorum in victimis, & sacris.

Et Sidonius Panegyrico Leonis:

—— Magis iuratur ab illis
Ignis & vnda deus. nec non rata pacta futura
Hic diuos testatur auos. Chaldæus in extis
Pontificum de more senex arcana peregit
Murmura. ——

Strabo etiam aliquid de ritu victimas immolandi: μελίσαντος δὲ τοῦ μάγου τὰ κρέα τοῦ ὑφηγομένου τὴν ἱερουργίαν ἀπιᾶσι διελόμενοι, τοῖς θεοῖς οὐδὲν ἀπονείμαντες μέρος. τὴν γὰρ ψυχῆς φασι τοῦ ἱερείου δεῖσθαι τὸν θεὸν, ἄλλου δὲ οὐδενός. ὅμως δὲ τοῦ ἐπίπλου τι μικρὸν τιθέασιν, ὡς λέγουσί τινες, ἐπὶ τὸ πῦρ. id est: *Vbi autem magus qui sacrũ peragit carnes in partes tribuit, suâ quisque acceptâ abeunt: diis nihil impartientes. Animam enim solam hostiæ deum velle aiunt, nihil prætereà, tamen omenti partem aliquam exiguam flammæ imponunt, vt quidam tradunt.* Doctè ergo de omento Catullus inseruit,

Catullus explicatus.

Gnatus vt accepto veneretur carmine diuos,
Omentum in flammâ pingue liquefaciens.

vt ante me vulgauit magnus filiarum Mnemosynes antistes.

Centuriones singillatim vigilias obibant.

Initia vigiliarum per centurionem nuntiari.] Qui vigilias ordine obibant. Tacitus lib. II. Hist. *Varus, deflagrante paullatim seditione, addit consilium, vetitis obire vigilias centurionibus, omisso tubæ sono, quo miles ad belli munia cietur.* Obibat ergo centurio, & rediens nunciabat duci, rectè habere. Polybium vide lib. VI.

Buccina in conuiuio prætorum.

Conuiuium buccinâ dimitti.] Circuiui olim hunc ritum, non tetigi. At nunc in manum mihi dat Polybius, libro XIV. *Est ea Romanis consuetudo, vt tempore conuiuandi, cuncti tibicines ac buccinatores ad tentorium ducis personent, ad hoc, vt nocturnas custodias suis locis per id temporis constituant.* O locum opportunum, & huic rei vnicum! è quo etiam Liuio lux, qui morem hunc, sed obscuriùs, tangit, libro XXX. *Tribunis edicit, vt vbi prætorio dimisso, signa concinuissent: extemplò educerent è castris legiones. Ita, vt imperauerat, signa sub occasum solis efferri cœpta.* Scribit vterque de Scipionis astu, quo castra Syphacis clàm inuasit. Germanorum Principum mos nescio an originem trahat istinc. Certè receptum dynastis etiam hodie, vt conuiuium ineant ad sonum tubæ. Quod ipsum Alexandrum Macetam fecisse obseruo, ex Athenæo, libro XII. ἐγίνετο δὲ τὰ δεῖπνα πρὸς σάλπιγγα, τότε μὲν ἐν τοῖς γάμοις, καὶ ἄλλως δ' αἰεὶ ὅτε τύχοι σπενδοποιούμενος, ὥστε πᾶν εἰδέναι τὸ στρατόπεδον.

Germanorũ more, buccina ad conuiuium.

Etiam apud Græcos.

Structa ante aram Auguralem subditâ face accendi.] Hæsi & in hoc loco olim: quem nunc quidem perambulo leui

lo leui pede. Lego: *structam ante Augurale aram.* Non enim vult structum aliquid accensúmve ante aram fuisse (non ille mos) sed in ipsâ. quam collocat ante Augurale, locum in dextrâ Prætorij parte, vt docuimus ex Hygini verbis, libro II. Sed quis iste ritus? nisi fallor, illeipse qui in priuatorum etiam conuiuiis, carpendi aliquid è dapibus & libandi in honorem deorum. hoc tamen discrimine, quòd vulgò in focum libamenta ea illata, sedem scilicet Larium: hîc in Aram, paullo augustius, & pro splendore Imperatoris. Et de libatione quidem varij testes: proprie ad hunc morem isti. Homerus in Achillis conuiuio, libro IX.

Tacitus correctus.

Illustratus in obscuro ritu.

Libaméta in focum.

—— *θεοῖσι δὲ θῦσαι ἀνώγει

Πάτροκλον ὃν ἑταῖρον. ὁ δ᾽ ἐν πυρὶ βάλλε θυηλάς.

* --dIs iussit sacrificare Patrocum socium: hic libamina iecit in ignem.

Dionysius lib. IV. Antiq. Ἀπὸ τῆς ἑστίας τῆς βασιλέων, ἐφ᾽ ἧς ἄλλας τε συντελοῦσι Ῥωμαῖοι ἱερουργίας, καὶ τὰς ἀπὸ τοῦ δείπνου ἀπαρχὰς ἁγίζουσι. *E foco regio, in quo cum alia sacra Romani facere solent, tum & cenarum libare primitias.* Plutarchus de Fort. Rom. facit Ocrisiam ἀπαρχὰς καὶ λοιβὰς λαμβάνουσαν ἀπὸ βασιλικῆς τραπέζης, καὶ ὥσπερ εἰώθει, τῷ πυρὶ ἐπιβάλλουσαν: *primitias & libamenta capientem è mensâ regiâ, &, vt solet, in ignem coniicientem.* Silius pulcherrime libro VII.

Distinxit dulces epulas, nullóque cruore
Pollutâ castus mensâ cerealia dona
Attulit, ac primum VESTÆ *detersit honorem*
Vndique. & in mediam iecit libamina flammam.

Persius in patella poni & deferri solere ostendit:

——cultrixque foci secura patella.

Vbi vetus Interpres: *Quia delibantia*(puto, *delibata*)*dapes in eâ posita ad focum feruntur.* Inde *Patellarij dij*, Plauto: inde Varroni scriptum: *Deos colere, & dare in patellam μικρὸν κρέας.* Tibullus huc aspexit, Lares compellans:

Persii interpres correctus.

Adsitis diui. nec vos è paupere mensâ
Dona, nec è paruis spernite fictilibus.

Tibullo lux.

Etiam Liuius, libro XXXIX. *Inter pocula atque epulas, vbi libare diis dapes, & benè precari mos esset.* Denique Horatius:

Et Liuio.

Et Horatio.

——Vernásque procaces, Pasco libatis dapibus.

satyricè

satyricè & ambiguo sensu. siue quia non pascerer vernas, nisi prius libatis dapibus: siue quia è libatis dapibus. Et hoc postremum, vt religio poetæ fuit, magis censeam ex eius mente. Non enim semper combuti libamenta ea mos, sæpe apponi tantùm, & mox edi. Artemidorus hoc clarè notat de sacrificulis eo cibo se sustentantibus. libro III. cap. III.

Postremo die.] Fortè, *postero*. Nam noctem eam mansit, vti appâret ex Vigiliis nuntiatis.

Neu ferrum traderet.] Persæ enim & Parthi omnes semper de more cincti. Ammianus lib. XXIII. *Omnes promiscuè vel inter epulas festosque dies gladiis cincti cernuntur. quem Graecorum veterum morem primos abiecisse Athenienses Thucydides est auctor.* At de ritu ponendi apud Magistratus ferri, in Electis mihi dictum, cap. de Lictoribus.

Proconsules, aut Legatos nefas amplecti.

Aut complexu prouincias obtinentium arceretur, foribúsve eorum assisteret.] Duplex ritus. Priorem illustro è Spartiani Seuero, de quo Legato Africæ: *In eâ legatione, cùm eum quidam municipum suorum Leptitanus, praecedentibus fascibus, vt antiquum contubernalem ipse plebeius amplexus esset: fustibus eum sub elogio praeconis cecidit, Legatum Populi Rom. homo plebeius temerè amplecti noli.* Interdicti ergo prouinciales complexu. Sed nec in fores statim illis aditus; vti eleganter Saluianus lib. III. de Gubernat.

Nec ad ædes eorum statim ingressus.

Intra aedes suas non modò illustrium potestatum, sed etiam Praesidum aut Praepositorum, non omnes passim intrare praesumunt, nisi quos aut iudex vocauerit, aut negotium traxerit, aut ipsa honoris proprij dignitas introire permiserit: ita vt si quispiam fuerit insolenter ingressus, aut caedatur, aut propellatur, aut aliquâ verecundiâ atque existimationis suæ laede multetur. Quod augendæ dignitati vsurpatum à Præsidibus, vti priuatim à quibusdam per superbiam Romæ.

Pag. 358.

Equitum Rom. locos sedilibus plebis antepositos apud Circum.] Recte & ordine capienda hæc legendaque, ne cum aliis abeas errabundus. Ita autem in Circo sedendi (nam de Theatro alius mihi locus) res fuit. Ad Augusti ævum spectaculum id, Senatus, Eques, Plebes inibant indiscreti. Nam Roscia lex & Iulia Theatralis, de scenâ tantùm

Ratio sedendi in Circo.

Roscia lex, tantùm de theatro.

tantùm cauerant, non de Curulibus ludis. Qui quoniam antiquissimi, religione quâdam, censeo; & simul non alienandæ plebi, seruatus in iis mos priscus. Cornelio Cinnâ demum & Valerio Messalla Coss. anno vrbis DCCLVIII. mutauit Augustus. Dio lib. LV. καὶ τὰς ἱπποδρομίας χωρὶς μὲν οἱ βουλευταί, χωρὶς δὲ οἱ ἱππεῖς ἀπὸ τοῦ λοιποῦ πλήθους εἶδον, ὃ καὶ νῦν γίγνεται. Sed ita, vt saltem iuberet seorsim spectare senatum, seorsim Equitem: non tamen loca illis certa adsignaret stataque. Itaque in aliâ atque aliâ regione Circi spectabant (sedilibus videlicet his aut illis à plebe occupatis) donec tollendæ confusioni, Claudius Imp. Senatui attribuit certam mansuramque sedem. Suetonius cap. XXI. *Circo maximo marmoreis carceribus auratisque metis exculto, propria Senatoribus constituit loca promiscuè spectare solitis.* Ait promiscuè: magis verè proprieque, vagè. Eam enim Suetonij mentem esse, libens Dioni concredo rem eam explicanti cum curâ, libro LX. ἕδρας μὲν γάρ τινας καὶ πρότερον ἐν αὐτῷ (de Circo prædixit) ἰδίᾳ καὶ κατὰ σφᾶς ἀνειλήφεσαν, τό τε βουλευτικὸν καὶ τὸ ἱππικὸν καὶ ὁ ὅμιλος, ἀφ' οὗ περ τοῦτ' ἐνενομίσθη. οὐ μέντοι καὶ τεταγμέναι σφίσι χῶραι ἀπεδέδεικτο. ἀλλὰ τότε ὁ Κλαύδιος τήν τε ἕδραν τὴν νῦν οὖσαν τοῖς βουλευταῖς ἐπένειμε· καὶ ἐξουσίαν τοῖς ἐθέλουσι σφῶν ἑτέρωθί που καὶ ἐν γε ἰδιωτικῇ ἐσθῆτι θεάσασθαι ἐπέτρεψε. Sed Claudius Senatui tantū. equiti ecce nunc Nero. Suet. cap. XI. *Circensibus loca equiti secreta à ceteris tribuit.* Plinius lib. VIII. cap. VII. satis ostendit noua exædificata ea loca fuisse: *Cæsar Dictator*, inquit, *euripis arenam circumdedit, quos Nero princeps sustulit, equiti loca addens.* Quod in fine verborum Dionis est, nolim negligas. Nam etiam post loca diuisa, promiscuè licuit spectare Senatoribus, sed in veste, vt ait, priuatâ. Exemplum in Plinio, lib. IX. epistol. vbi Corn. Tacitus hic ipse noster in Equestribus spectat, etsi Senator. *Nunquam maiorem*, ait Plinius, *cepi voluptatem, quàm nuper ex sermone Corn. Taciti. Narrabat sedisse se Circensibus proximum equiti Rom.* &c. Hæc satis ad Taciti mentem: nam de lineâ, de cancellis, de loco feminarum alibi dico vbertim.

Primus Augustus ordines discreuit in Circo.

Quomodo id intelligendū.

Claudius primus sedilia certa Senatui dedit.

Nero deinde equiti.

Promiscuè licitū spectare in vulgi veste.

Plinius explicatus.

Feminarum illustrium senatorúmque plures per arenam fœdati sunt.] Cur inuertitis cēsores? Non enim, inquiunt, probabile feminas descendisse in arenam. Boni viri, quàm bene

Feminæ ad ludos gladiatorios descendunt.

bene sentiunt de sexu, quo nihil abruptius cùm semel frenum excussit ingeniti pudoris! Sed discite, & credite prisci, non in caueam solùm feminas venisse, sed in arenam: Iuuenalem omitto satyrâ VI. Suetonius ecce in Domitiano cap. IV. *Venationes gladiatoresque & noctibus ad lychnuchos dedit nec virorum modò pugnas, sed & feminarum.* Et Statius de iisdem ludis I. Sil.

Stat sexus rudis insciúsque ferri,
Et pugnas capit improbus virtes.
Credas ad Tanaim ferúmque Phasim
Thermodontiacas calere turmas.

Edictio id vetitum.

Adeoque id verum & vulgatum, vt Seuero imperante cauendum Senatui fuerit μηκέτι μηδεμίαν γυναῖκα μονομαχεῖν. *non vltrà feminam vllam ad gladium depugnare*, ait in Seuero Xiphilinus.

Vatinius sutor.

Vatinius inter fœdissima eius aula ostenta.] De hoc sutore Vatinio, Martialis:

Vilia sutoris calicem monumenta Vatini
Accipe, sed nasus longior ille fuit.

Noua argutia in Martiali.

cuius Epigrammatis argutiam non cepit Turnebus. Ego sententiam puto, cùm quattuor nasos oblongos haberet ille Vatinianus calix: tamen longiorem iis fuisse Vatinij nasum. Notatúque callidè eum, vt acrem & sagacem inquisitorem criminatoremque. Ita enim fuit. Xiphilinus eum ait adeò hostem optimatibus fuisse, vt semper in ore haberet, μισῶ σε Κάτων ὅτι σωφρονεῖς σὺ. De poculo ipso, Iuuenalis:

Tu Beneuentani sutoris nomen habentem
Siccabis calicem nasorum quattuor.

Pag. 359.

Nomina summa cura & meditamenta.] Ambigas an vox desit, *meditamenta imperandi.* Sinon, scribe, *meditamenti.* Simile crimen obiectum Metio Pompositano, apud Sueton. Domit. cap. X.

Omissâ in præsens Achaiâ.] In quam cantandi caussâ iuit, & libertate eam donauit, vt Suetonius aliíque tradidêre. Illud Pausaniæ mirum, lib. VII. *Neronem Græcia libertatem reddidisse, sine vllo imperij detrimento: quoniam pro eâ Sardiniam pradiuitem insulam in prouincia formam redegerit.* Aberrat. & intellegi voluit Alpes Cottianas, quæ solæ cum Ponto Polemoniaco in prouin-

Pausaniæ de Sardiniâ insulâ supinus error.

ciam

ciam à Nerone redactæ. Sardinia quidem, vnà cum Siciliâ, prima prouinciarum.

Interpreti hercules succenseo (etsi fido aliâs & docto) qui me vt iniustè Pausaniam arguerem fecit. Nam ipsum Græcè nuper editum cùm vidi (anteà numquam fuit copia) verba eius in aliam sententiam, hæc repperi: καὶ ἐλεύθερον ὁ Νέρων τὴν Ἑλλάδα ἀφίησιν ἁπάντων, ἀλλαγὴν πρὸς δῆμον ποιησάμενος τὸν Ῥωμαίων. Σαρδὼ γὰρ τὴν νῆσον ἐς τὰ μάλιστα εὐδαίμονα ἀντὶ Ἑλλάδος σφίσιν ἀντέδωκεν. Quorum verborum vera hæc sententia: *Omnium immunem & liberam Nero reliquit Graciam, permutatione quadam cum populo Romano factâ. Sardiniam enim insulam beatam & vberem, pro Graciâ ei attribuit.* Ita palàm lati erroris illius Pausanias liberatur: qui non hoc vult, vt Sardinia tunc demum prouincia sit facta. non hercules, non. sed vt cum populo permutata. Hoc tamen ipsum an verè? ambigas iure. quia Strabo libro vltimo, & Dio LIII. Sardiniam iaminde à primâ diuisione Augusti, collocant inter Populares. Quod si mutatum à mediis Principibus: Dionem id non monuisse profectò mirum est.

*Romulus Amasæus est.

Pausaniam culpaui per alienam culpam.

Sardinia an populi.

Ipse quo fidem faceret nihil vsquam perinde latum sibi.] Mihi hoc lucet. Vertranium malle, *nihil vsquam periculosum sibi*, insipientia est. Clarè hoc ait: Nero vti reipsâ ostenderet nullum sibi locum præ Româ esse: struxit in publico conuiuia, &c.

Pag. 560.

Malè corrigunt.

Publicis locis struere conuiuia.] Suetonius: *Canitabátque nonnumquam & in publico, Naumachiâ praclusâ, vel Martio campo, vel Circo maximo.*

In stagno Agrippa.] Cuius mentio Straboni; itemq́. nemoris de quo hic, lib. XIII. de Lampsaco: Ἐντεῦθεν δὲ μετήνεγκεν Ἀγρίππας τὸν πεπτωκότα λέοντα Λυσίππου ἔργον, ἀνέθηκε δὲ ἐν τῷ ἄλσει τῷ μεταξὺ τῆς λίμνης καὶ τοῦ Εὐρίπου. id est: *Illinc transtulit Agrippa Leonem cadentem Lysippi opus. posuit verò in nemore quod stagnũ interiacet & Euripũ.* Ammian. puto, idẽ intellexit; *Inter qua porticum excitauit ingentem *lauacro Agrippa contiguam, Boni euentus cognomine.*

Agrippæ stagnum. Et nemus.

* Aut certè eius thermas intellegit.

Lupanaria adstabant, illustribus feminis completa.] Corrigo in hac sententiâ Suetonium cap. XXVII. *Insignes ganea & matronarum institorio copas imitantium.* legoque, *institoria*, pro locis ipsis.

Suetonius adiutus.

Institoria.

Scorta

Scorta prostabant nudis corporibus.

Scorta visebantur, nudis corporibus.] Ita receptum in prostitutis, vt nudæ ostenderent quidquid sui. Iuuenalis:

——tum nuda papillis
Constitit auratis.

Lampridius Eligabalo: *Et cùm ad meretrices habitu muliebri processisset, papillâ eiectâ.* Optimè omnium Dio, in eodem monstro: *γυμνός τε ἀεὶ ἐπὶ τῆς θύρας αὐτοῦ ἱστὰς, ὥσπερ αἱ πόρναι, καὶ τὸ σινδόνιον χρυσοῖς κρίκοις ἐξηρτημένον, διασείων, τούς τε παριόντας ἀβρᾷ τε καὶ κεκλασμένῃ τῇ φωνῇ προσεταιριζόμενος.*

Suetonij fortè error.

Cui nomen Pythagora fuit.] At Doryphorum vocat Suetonius, facitque eum Neronis libertum. Enimuerò errare Tranquillum aio, quoniam Doryphorus antè mortuus. Tacitus libro XIV. *Eodem anno potissimos libertorum veneno interfecisse creditus est: Doryphorum, vt aduersatum nuptiis Poppææ.* A Tacito etiam Dio stat.

Tacitus transcriptus à Sulpicio.

Missi auspices duo, & genialis thorus.] E Sulpicio Seuero, qui locum hunc transscripsit apertè, leg. videtur, *auspices, dos, & gen.* Melius etiam, *visi*, quàm, *missi*. Verba Sulpicij: *Inditum Imperatori flammeum, dos & genialis thorus, & faces nuptiales: cuncta denique quæ vel in feminis non sine verecundiâ conspiciuntur, spectata.* Victor de hac re: *Amictus nubentium virginum specie, palam Senatu, dote datâ, in manum conuênit.* Sed & in Suetonio mentio dotis: nec herclè in his legitimis nuptiis omitti debuit.

Tabernæ oleariorum.

Per tabernas quibus id mercimonium inerat, quo flamma alitur.] Nam ibi, id est, in Velabro olearij. Plautus:

De compacto rem gerunt, quasi in Velabro olearij.

Hercules Olearius.

Ideò à Victore in regione XI. Circi maximi, locata ædes *Herculis Oliuarij*. Sed & Thurarius vicus istic. Denique purpura, serica, aliæque merces. Martialis:

Nec nisi prima velit de Thusco vellera vico.

Pag. 361. Roma olim non ad normam.

Enormibus vicis, qualis vetus Roma fuit.]. Liuius libro V. post Gallicum incendium, id excusat. *Festinatio curam exemit vicos dirigendi, dum omisso sui alienique discrimine, in vacuo ædificant.* & addit, *formam vrbis esse occupatæ magis, quàm diuisæ similem.*

Fessa ætas, pro senectâ.

Fessa ætate aut rudis pueritia ætas.] Sentio corruptionem, & amolior: *Fessa, aut rudis pueritia ætas*, superfluenti

fluenti voce inductâ. Describit in incendio infirmi sexus pauorem, & ætatis. Ætas infirma duplex, Pueritia, Senectus. Hanc noster vocat Fessam. supra lib. XIV. *Siquos imbellis sexus, aut fessa ætas attinuerat.* Lib. I. Hist. *Fessâ iam ætate Galba.* lib. I. Annal. *An Augustum fessâ ætate toties in Germaniam commeare potuisse*

Quâ palatium & Macenatis hortos continuauerat.] Horti Mæcenatiani in Exquiliis. Bis autem à Nerone ædificata domus, productaque ad Exquilias ipsas. Suetonius, *Domum à Palatio Esquilias vsque fecit. quam primò Transitoriam, mox incendio absumptam restitutámque, Auream nominauit.* Priorem ergo nunc intellege. Prior Neronis domus.

Campum Martis, ac monumenta Agrippæ.] Quæ pluria in eo campo. vide Dionem LIII.

Pretiúmque frumenti minutum, vsq. ad ternos nummos.] Appâret ergo non planè gratuitum frumentum fuisse: nisi tamen intellegit de eo, quòd supra annonariũ modum supraq. menstruam tesseram capiebant. Sanè & anteà mentio pretij fuit; *Frumenti pretio nihil additum est, quãuis ducentas ferè naues, &c.* itemque pòst hoc libro: *Additique militibus sine pretio frumentum, quo antea ex modo annonæ vtebãtur.* Hæc autem ratio conciliandi fauoris, pulchrè & ex sui sæcli ritu descripta Lucano lib. II. in Iulij personâ: Frumentum an plebi planè gratuitũ. Frumenta ita plebẽ, ad fauorem vnica.

Quóque modo vanos populi conciret amores:
Gnarus, & irarum caussas, & summa fauoris
Annoná momenta trahi. namque adserit vrbes
Sola fames, emiţúrque metus, cùm segne potentes
Vulgus alunt. nescit plebes ieiuna timere.

Sexto demum die apud Esquilias finis incendio factus.] At Suetonius ait, sex dies septemque noctes eâ clade sæuitum. Vterque longè abit à lapide prisco, qui nouenos commemorat dies, Romæ ad Basilicam Petri, Pag. 362. Quot dierum incendiũ Neronianum. Sententiæ variantes in re tam inligni.

EX. VOTO. SVSCEPTO. QVOD. DI.V.
ERAT. NEGLECTVM. NEC. REDDITVM.
INCENDIOR. ARCENDORVM, CAVSSA
QVANDO. VRBS. PER. NOVEM. DIES.
ARSIT. NERONIANIS. TEMPORIBVS.
ET. HAC. LEGE. DEDICATA. EST. NE.
CVI. LICEAT. INTRA. HOS. TERMINOS. ÆDIFICIVM EXSTRVERE.

Conciliari facilè noster potest, quia mox addit ignem rediisse. Primum vt incendium sex dierum fuerit; alterum, trium. Suetonium, aut lapidem certè non excuso.

Redibat Leuis rursus grassatus ignis.*] Inussi notam. tamen legi potest, sententiâ incolumi. *rediit, at leuiùs rursum grassaturus ignis.*

Prædiis Tigellini Æmilianis proruperat.] Puto leg. *in Æmilianis.* Æmiliana enim locus extra vrbem, ad campum Martium, coniunctus tamen continensque vrbi. Varro lib. III. De Re rust. *Eorum ædificia qui habitant extra portam Frumentariam, aut in Æmilianis.* Sueton. Claudio cap. XVIII. *Cùm Æmiliana pertinaciùs arderent.* Est tamen in ipsâ vrbe & Vicus Æmilianus regione VII. nominatus Sex. Rufo.

Haustum è Tacito.

Videbatúrque Nero condendæ vrbis nouæ gloriam quæsisse.] Sulpicius Seuerus lib. II. Sac. Histor. mutuatus hoc est à Tacito: *Sed opinio omnium inuidiam incendij in Principem retorquebat, credebatúrque Imperator gloriam innouandæ vrbis quæsisse.*

Lunæ templũ vetus.

Vetustissimâ religione quod Ser. Tullius Lunæ.] Templum Lunæ in Auentino reperio, apud Liuium lib. XL. *Forem ex æde Lunæ quæ in Auentino est raptam tulit,* &c. Rufus in regione XII. *Templum Lunæ in Auentino magnum.* Ouidius:

Luna regit menses. huius quoque tempora mensis
Finit Auentino Luna colenda iugo.

Suspicabar de Luâ matre anteà: sed falsò.

Inexplicabilis curiositas, de fateruallo inter vtraque incendia.

Totidem annos, mensésque, & dies inter vtraque incendia numerent.] Tricæ curiosorum hominum, quas non extrico. Computem ab vrbe conditâ? dispar ratio. A Troiâ incensâ? æquè dispar. Facile collectu tibi ex Fastis. Vt mihi nunc videntur, tenebræ sunt, quas non illustret ipse Phœbus.

Arua & stagna in domo Neronis.

Arua & stagna.] Suetonius cap. XXXIV. & Martialis magis distinctè loca ipsa describens, lib. I. epig. II.

Hîc vbi conspicui venerabilis Amph. theatri
Erigitur moles, stagna Neronis erant.
Hic vbi miramur velocia munera thermas,
Abstulerat miseris tecta superbus ager.

Pag. 363.

Lacu ab Auerno nauigabilem fossam vsque ad ostia Tiberina.]

berina.] Plinius lib. XIV. *Anteà Cacubo erat generositas, quod iam intercidit, & incuriâ coloni locique angustiâ: magis tamen fossâ Neronis, quam à Baiano lacu Ostiam vsque nauigabilem inchoauerat.* Fossa Neroniana,

Ceterùm vrbis quæ domus supererant.] Pugnat in se sententia. Si enim supererant, quomodo erectæ? quod in dirutas incensasque conuenit. Putarim legend. *quæ domus perierant.* Coniectura ad Tacitum.

Cohibitâ ædificiorum altitudine.] Quod iam antè Augustus fecerat, eâdem fini. id est, ad incendia arcenda, & maximè ruinas. Strabo lib. V. πρὸς δὲ τὰς συμπτώσεις τὰ ὕψη τῶν καινῶν οἰκοδομημάτων καθελὼν, καὶ κωλύσας ἐξαίρειν ποδῶν ό. τὸ πρὸς ταῖς ὁδοῖς ταῖς δημοσίαις. Sed & ante Augustum Rutilius orationem dixerat; De modo ædificiorum. Et Augustus quidem pedes LXX. tollere permisit: Traianus dumtaxat LX. vt notat Sex. Aurelius. qui modus fortasse & Neronianus fuit. Modus ædificiis ab Augusto impositus. Ne tollere vltra LXX. pedes liceret.

Saxo Gabino Albanóque solidarentur: quòd is lapis imperuius igni est.] Eadem vis Sabino lapidi tributa ab Isidoro lib. XVI. *Sauinus lapis*, inquit, *fuscus, addito oleo etiam lucere fertur. Est & quidam viridis lapis vehementer igni resistens.* Sed corrigo, *Gabinus*, è Strabone: Γάβιοι μὲν ἐν τῇ Πραινεστίνῃ ὁδῷ κειμένη λατόμιον ἔχουσα ὑπουργὸν τῇ Ῥώμῃ μάλιστα τῶν ἄλλων. id est, *Gabij in viâ Prænestinâ vrbs, latomias habet, quibus non aliæ vtibiliores Romanis.* De his similibusque lapidibus imperuiis igni, vide Vitruuium lib. II. cap. VII. Gabinus lapis. Isidorus correctus.

Iam aqua priuatorum licentiâ intercepta, custodes.] Puto custodes istos, castellarios appellatos, quia diuidiculis (vti veteres dicebant) siue castellis aquarum Præfecti. Lapis Romæ: Custodes in vrbe aquarū. Castellarij.

CLEMENTI. CÆSAR
VM. N. SERVO. CASTE
LLARIO. AQVÆ. CL
AVDIÆ.

De castellis Hesychius, Vitruuius, Plinius, & Iurisconsulti, tit. De aquâ quotidianâ. Sed & ad tutelam aquarum familiæ publicæ institutæ: *quæ in aliquot ministeriorum species diducuntur, villicos, castellarios, curatores, silicarios, tectores, aliósque opifices*, ait Frontinus. quem in his vide

Nec communione parietum, sed propriis quaque muris ambirentur.] Hoc est, vt non domus, sed insulæ exstruerentur. Disce hinc Antiquarie, cur post hæc tempora plures Romæ insulæ, quàm domus. Nam P. Victor ecce, in quâque regione vrbis multo ampliore numero insulas enumerat. Cur? Non quia domus illustriorum hominum, insulæ tenuiorum: sed quia Romam describit, qualis post Neronem fuit, & ex hoc contra incendia edicto. At ante Neronem, certus sum domus, quàm insulas, altero tanto Romæ fuisse plures. Argumento, libri lintei Pontificum, in queis scriptum: INCENDIVM. IN. COELIO10. INSVLÆ. DVÆ. ABSVMPTÆ. SOLO. TENVS. ET. ÆDES. QVINQVE. AMBVSTÆ. QVATTVOR.

Romæ nouæ plures insulæ quàm domus.

Contrà in veteri fuit.

Et lectisternia ac peruigilia.] Probè omnino *Lectisternia*. cùm tamen in vet. Budensi sit, *Sellisternia:* non nefàs suspicari *Solisternia*. vt intelligat fæminas, (receptissimo tunc ritu) corpora in humum abiecisse, ad aras deorum repsisse. Lucan. libro 11.

Pag. 364. E libro diuinatiuncula nata.

Solo se adfligùt mulieres.

Hæ lacrimis sparsere deos, ha pectora duro
Afflixere solo.

Statius: —— *omnibus aris*
Illacrimat, signátque fores, & pectore tergot
Limina.

Et in Liuio, Polybio, Apuleio, exempla.

Sed non ope humanâ neque largitionibus decedebat infamia, quin iussum incendium crederetur.] Hæc, & quæ sequuntur, transcripsit iterùm Sulpitius: *Neque vllâ re Nero efficiebat, quin ab eo iussum incendium putaretur. Igitur vertit inuidiam in Christianos, atque in innoxios crudelissima quæstiones. quin & noua mortes excogitata, vt ferarum tergis contecti laniatu canum interirent. Multi crucibus affixi, aut flammâ vsti. Plerique in id reseruati, vt cùm defecisset dies, in vsum nocturni luminis vrerentur.*

Hausium è Tacito.

Vulgus Christianos appellabat.] Siue, *Chrestianos*, vt scripsêre per inscitiam *illi. Quod nomen ortum demum obseruo imperio Claudij extremo. Suidas: ἐπὶ Κλαυδίου βασιλέως Ρωμαίων, Πέτρος ὁ ἀπόστολος χριθῆναι εὐόδιον τὸν Ἀντιοχείας, μετωνομάσθησαν οἱ πάλαι λεγόμενοι Ναζαραῖοι ἐ Γαλιλαῖοι, Χριστιανοί.* Sed & Iudæi appellati antea,

Tertul. Apol. id notat & Lactantius. Christiani, Galilæi & Nazaræi dicti. Etiam Iudæi,

anteà, quod frustrà negitant quidam. Apertè Arrianus lib. II. cap. IX. ὅταν τινα ἐπαμφοτερίζοντα ἴδωμεν, εἰώθαμεν λέγειν, οὐκ ἔστιν Ιουδαῖος, ἀλλ' ὑποκρίνεται. ὅταν δ' ἀναλάβῃ τὸ πάθος, τὸ τοῦ βεβαμμένου καὶ ἠρημένου, τότε καὶ ἐστι τῷ ὄντι καὶ καλεῖται Ιουδαῖος. Ait, τοῦ βεβαμμένου. qui ergo tincti & baptisati, præter Christianos? Sueton. Claud. cap. XXV. *Iudæos impulsore Chresto assiduè tumultuantes Româ expulit.*

In vsum nocturni luminis vrerentur. Pro lychno & lucernâ. Credo Iuuenalem ad hoc sæuitiæ genus spectasse,

Pone Tigellinum: tædâ lucebis in illâ
Quâ stantes ardent qui fixo gutture fumant.

quos versus scio & vulgus interpretum, & egregium Turnebum, longè seciùs accipere. Ceterùm prima hæc exercita in nostrum nomen crudelitas. sanguinis dico. Nam Claudius anteà tantùm expulerat. Sueton. cap. XXV. Tertullianus: *Consulite Commentarios vestros, in illis reperietis Neronem primum in hanc sectam tum maximè Romæ orientem Cæsariano gladio ferocisse.*

Christiani accensi pro lucernis tædisq. Iuuenalis aliter explicatus.

Nero primus in Christianos sæuiit.

Habitu aurigæ permixtus plebi vel circulo insistens.] Ego perseuero legere, *vel curriculo*, sententiâ planè volente. Nero, inquit, interdum quasi spectator immiscebatur plebi, interdum currui insistebat vt aurigator. Propriè insistebant. Plinius lib. IX. epistolar. *Quo magis miror tot millia virorum, tam pueriliter, identidem currentes equos, insistentes curribus homines videre.* At Neronem currus rexisse, nimis notum. Plinium leuiter emendo lib. XXVIII. cap. XVII. *Ferúntque & Neronem Principem hac potione recreari solitum, cùm sic quoque se trigario* (imò *trigarium*) *approbare vellet.* Approbare trigarium, valet, ostendere se legitimum aurigam & agitatorem equorum.

Tacitus correctus.

Aurigarum propriè Insistere.

Nero trigarius.

Plinii leuiuscula emendatio.

Egestóque auro quod triumphis, quod votis.] Aurum è triumphis, Coronarium capio: quod iam per alios innotuit: siue etiam, quod ab Imperatoribus per triumphos illatum. E votis, quod Senatus in re trepidâ Ioui aliisque diis vouebat. Petronius, *Ipse Senatus recti bonique præceptor, mille pondo auri Capitolio promittere solet.* Aut ipsi Consules, Prætoresve in prouincias & ad bellum ituri. Liuius lib. XXXI. *Ludos Ioui, donúmque vouere consulem, cui prouincia Macedonia euenisset, iussit.* Alibi: *Tum P. Sul-*

Pag. 365.

Aurũ triumphale, siue Coronarium.

Aurum votiuum.

picius secundum vota in Capitolio nuncupata, paludatus cum lictoribus profectus. Et exempla in Liuio sparsim.

Per Asiam atq. Achaiam simulacra numinum abripiebantur.] Pausanias lib. x. *Non postremò Neronis impietatem dei donaria effugere potuerunt. Is enim aneas quingentas, partim deorum, partim hominum, sustulit imagines.* Plinius ait libro XXXIIII. clarissima quæque signorum *violentiâ Neronis in vrbem connecta, & in sellariis domus aurea disposita fuisse.*

Nero quot statuas è Græciâ abstulerit.

Secundo Carinnate.] Suspicari possis Rhetorem illum esse, quem Dio scribit à Caio in exsilium missum, quia contra Tyrannos declamitauerat. quemque Iuuenalis tangit:

Secundus Carinnas declamator.

Sicut Thrasymachi probat exitus, atque Secundi Carinnatis.

Tinctum eum eloquentiæ litterarumque studiis, Taciti consequa verba indicant.

Animum bonis artibus non induerat.] Tentabam, *imbuerat.* Nunc adfirmo vulgatam scripturam: & perplacet metaphoræ honestas. Quâ ipsâ vsus Agellius lib. II. de Æsopo fabulatore: *qui*, inquit, *res salubriter ac perspicienter animaduersas, in mentes animósque hominum cum audiendi quadam illecebrâ induit.* non vt corrumpunt, *induxit.*

Induere animum artibus, eleganter. Agellij lectio firmata.

Dum simplici victu & agrestibus pomis, ac si sitis admoneret, profluente aquâ vitam tolerat.] In tantis opibus magna & rara abstinentiæ laus. Ipse de se epistol. LXXXIV. *Panis deinde siccus, & sine mensâ prandium, post quod non sunt lauanda manus. Dormio minimum. Consuetudinem meam nosti. breuissimo somno vtor, & quasi interuigilo.* vbi ex veteri libro adsero, *& quasi interiungo*, ab aurigis metaphora. Epist. CIX. *Inde in omnem vitam vnguento abstinemus: quoniam optimus odor in corpore, est nullus. Inde vino caret stomachus. inde in omnem vitam balneum fugimus.* & plura ibidem.

Senecæ mira & philosopho digna frugalitas.

Seneca leuiter correctus.

Dum promuntorium Miseni superare contendunt.] Vti Puteolos scilicet venirent. Illic enim Alexandrinarum nauium portus, vt Strabo lib. XVII. indicat. Promuntorium hoc infame naufragiis, vti è Senecâ colligas epist. LXXVIII. de his ipsis Alexandrinis nauibus: *Cùm intrauere Capreas,*

Promuntorium Miseni.

preas, & promontorium, ex quo

Alta procelloso speculatur vertice Pallas,

ceteræ velo iubentur esse contentæ. Statius:

Prima salutauit Capreas, & margine dextro

Sparsit Tyrrhenæ Mareotica vina Mineruæ.

Pallas ibi, seu Minerua culta. Statius illustratus.

Libabant ergo procellosæ illi Palladi nautæ, periculo maris defuncti.

In sacrificiis, quibus grauidas hostias immolari mos est.] Pauca super eo sacrorum ritu. Trahere huc possis illud Festi: *Confeta sus, quæ cum omni fetu adhibebatur ad sacrificium.*

Grauidæ hostiæ.

Ineunt deinde consulatum Silius Nerua.] E Fastis & lapidibus, *Silianus Nerua.*

Pag. 366.

Namque facundiam tuendis ciuibus exercebat.] Has omnes laudes eius cecinit quicumque ille adolescens poëta, in Panegyrico ad Pisonem.

Subrium Flauium.] Dioni dicitur, Σούβιος Φλάβιος. & statim: Σουλπίκιος Ἄστος, qui nostro est, Asper.

Quòd famam carminum eius premebat Nero.] Sed idem tamen post mortem, famam ei non inuidit, id est legi & edi permisit. Hoc vult inscriptio vetus:

Lucanus super Neronem poëta.

M. ANNAEO LVCANO
CORDVBENSI POETAE
BENEFICIO NERONIS
FAMA SERVATA.

Lucani fatum felix.

Gaude liberrime poëtarum: litasti Genio Æternitatis.

Prohibuerátque ostentare, vanus assimulatione.] Quinquennali ludicro, cùm Orpheum Lucanus recitasset, coronatus contra Neronem est. quod ægrè tulit citharœdus Princeps. Statius:

Ingratus Nero dulcibus theatris,

Et noster tibi præferatur Orpheus.

Sed quid sibi vult hîc, *Vanus assimulatione?* An quòd Nero vano & irrito conatu assimulare & reddere Lucani versus voluit? Ita scriberes, *assimulatione.* Sed non placet. ne Farnesianum quidem scriptum, *vaná assimulatione.* Lego clarius, *vanus æmulatione.*

Vana æmulatio in illum Neronis.

Quinctianus molli corpore infamis.] Farnes. *mollitie corporis.* Ita Latinis dicta, ἡ θηλεῖα νόσος. Ouidius:

Mollis erat, facilísque viris Pæantius heros.

Pag. 367. Mollities, quid Latinis.

Natalis quidam impulsus.

Antonium Natalem.] Non arbitror illum esse, quem Seneca cũ probro describit: *Nuper Natalis tam improba lingua, quam impura, in cuius ore femina purgabantur.*

Senecio è præcipuâ familiaritate Neronis.] Ergon' ille, qui lib. XIII. vnà cum Othone familiarissimus Neroni ostenditur, libidinum eius in Acten administer & interpres? Putem. sed ibi Claudius Senecio dicitur, hîc Tullius. Itaque me sustineo.

Senecio, quis?

Super Subrium.] Libri mei, *per Subrium.*

Constantibus prolatantibúsque spem ac metum.] Nec malè, *spe ac metu.*

Incertum quonam modo scisitata.] Id est, vnde aut per quem odorata de coniuratione. Sperne Vertranij, *suscitata.*

Pag. 368. Chiliarchi in classe.

Erat Chiliarchus.] Ita libri. Vulgò, *nauarchus.* Bene Chiliarchus, pro Tribuno: sicut & Centuriones reperies plus semel in classe.

Coniectura instabilis in Tacito.

*Neque Senatui quid manere * sed prouisum.*] Vatic. codicis scripturam expressi. nec dissentit Farnesianus, nisi quòd refert, *quod manere.* Quis Castor aut Pollux liberat me ab hoc æstu? Fortè, *Neque se nautam quidem manere.* quasi attollens coniuratorum numerum splendoremque id dicat mulier. etiam ipso cessante, prouisum viris melioribus quomodò nefarius ille pœnas daret.

Ne L. Silanus eximiâ nobilitate.] De quo inferiùs lib. XVI.

Pag. 369. Correctus Tacitus.

Ne à libertate moueretur, vel dilecto Imp. alio.] Vatic. *ne ad libertatem moraretur.* Ducit me sententia vt legam, *ne aut libertatem moliretur.* Duplex videlicet à Vestino metus. ne aut homo acer ad libertatem populum vocaret: aut alium à Pisone Principem diligeret.

Circenses Cereri.

Circensium ludorum die qui Cereri celebratur.] Qui dies pridie Idus Apriles, ita notatus Kalendario veteri: LVDI. CERERI. & biduo antè, LVDI. IN. CIRCO. Infrà, noster: *vtq; Circensium Cerealium ludicrum pluribus equorum cursibus celebratetur.* Dio lib. XLVII. inter prodigia refert, quòd *Ædiles Cereri, loco Circensium & equestrium ludorum, gladiatorios exhibuerint.* Ouidium adde IV. Fastorum.

Vt quisque audentia habuisset.] Lectio à Vatic. est, Farnes. *au-*

nes. *audacia habuisset.* corruptè triti libri, *audiuisset.* Audentia, pro audaciâ.

Pugionem templo Salutis detraxerat, gestabátque velut magni operis sacrum.] Gestabátne pugionem? non is mos Romæ, & per hanc vanitatem homo se palàm retexisset. Aliud omnino verbi fuisse suspicor, *seruabátque: iactabátque*; aut tale. Suspecta vox.

Quamuis absurdum videretur & inane, aut ipsi Antoniam nomen & periculum commodauisse.] Rodolphus peracutè: *aut inani spei Antoniam.* Hi tales homines, si ad Criticâ seriò se dedissent, quid non peruidissent? Et tamen nos Pelei placemus nobis in hac machærâ. Rodolphi acumen.

Donec proditio cœpit è domo Sceuini.] Plutarchus libello de Garrulitate, longè aliter elatam & apertam narrat coniurationem. Sed ne tibi imponat, non istam. Duplex enim in Neronem coniuratio, Pisoniana, & Viniciana, vt auctor Sueton. cap. XXXVI. Ad Vinicianam ergo refer illa Plutarchi. Pag. 370. Coniuratio Viniciana, post illam Pisonis.

Ad libertum Neronis Epaphroditum.] Qui à libellis fuit. de quo Suet. Ner. cap. XLIX. & Domit. cap. XIV. Est illeipse, cui nobilis seruus Epictetus fuit. Suidas, & Arrianus. Epaphroditus, nomine Epicteti domini: rc, seruus.

Ac secretò collocutum.] Farnes. *secreta*, & ad oram, *Seneca.* non probo. Statim è libris edidi, *An cuncta iam patefactacredens.* non vt obtinuerat, *ante.* Notum & creberrimum Tacito dicendi genus. Pag. 371.

Cùm ad eosdem cruciatus traheretur gestamine sellæ, nam dissolutis membris insistere nequibat.] Eadem sæuitia est quam tangit Ammianus lib. XXIX. *Promiscuè iuuenes aliique, membris omnibus capti, ad supplicia sellis gestoriis ducebantur.* Pag. 372.

Senatoréque intacti tormentis.] Ita Farnes. optimè Vatic. *intactis.* litterâ vnâ redundante. Ex quo fonte vulgatus error, *in tantis.* Res clara. Insigni laude, ait, dignanda libertina mulier, quæ toties pressa constanter indicare abnuerit ignotos: cùm viri & Senatores etiam proxima pignora sua proderent, sine tormentis. Libertæ constantia.

Rostra escendere.] libri scripti.

Non illud breue mortis arbitrium permitteret. Profectò breue. Nam Nero *moriiussis non amplius quàm horarium spatium dabat.* Pag. 373. Breuis ad mortem paratus.

Locus supplicijs seruilibus

Raptus in locum seruilibus pœnis sepositum.] Disce ergo clarè, Lector, locum certum fuisse in pœnam seruorum viliumque capitum. Quem illum? Sestertium, vt opinor. Ita enim locus; non Romæ, sed extra vrbem; vbi cruces, patibula defixa, cadauera abiecta, aliaque quæ ad supplicia plebis. Plutarchus in Galbâ, τὴν δὲ Γάλβα τοῖς Πατροβίου καὶ Οὐιτελλίου δούλοις ἐδωρήσατο. λαβόντες δὲ ἐκεῖνοι καὶ πάντα τρόπον αἰκισάμενοι καὶ καθυβρίσαντες, ἔρριψαν ᾗ τοὺς ἀπὸ τῶν Καισάρων κολαζομένους θανατοῦσιν. ὁ δὲ τόπος Σεστέρτιον καλεῖται. id est: *Galbæ caput Patrobij & Vitellij seruis donarunt: quod illi acceptum omni contumeliarum & ludibriorum genere afficientes abiecerunt in locum, vbi occidi solent in quos Cæsar iussit animaduertere. Locus Sestertium dicitur.*

Sestertium dictus.

Is extra vrbé.
Caussa eius nominis.
Loca multa à distantiâ appellata.

Extra vrbem, dico, is locus (errant qui de Gemoniis suspicantur) vel nominis argumento. Sic enim dictus, quia semitertio ab vrbe milliari. Ea quidem ratio appellandi, recepta Romanis. Ita Septimum, Palatium sub vrbe, Iustiniani, l. XXXIV. C. De donation. Decimum, suburbanum Carthaginis Procopio. Septimum Hostiense, Symmachi villa, lib. VI. epist. Quartum Latinæ, apud eumdem lib. IX. Quartum Pollionis, Martialem lib. III. Credo fuisse extra portam * Esquilinam: & odorari videor corruptionem eius verbi in commentatore Horatij, vti Cruquius sedulæ industriæ interpres eum edidit: *Esquilinus mons Romæ ex septem montibus. Hinc Esquilina porta Romæ dicitur, adsessorium, vbi certus erat locus sepulchrorum ad corpora pauperum aut sceleratorum viliúmque comburenda, aut canibus proiicienda.* Legerim, *ad sestertium.* Sicut in vitâ Cypriani: *Cùm venisset ad eum locum qui dicitur Sextus, quarto ab vrbe milliari.* emendatum ab aliis rectè, *Sextertius.*

* Puticulos ipsos vltra Esquilias Varro locat.

Commentator Horatij correctus.

Manu Statij Tribuni trucidatur, plenus constantis silentij.] Egregij viri mortem pleniùs Arrianus descripsit, lib. I. cap. I. Λατέρανός τις ἐν Ῥώμῃ κελευσθεὶς ὑπὸ τοῦ Νέρωνος ἀποκεφαλισθῆναι, ἐκτείνας τράχηλον, καὶ πληγείς, καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν πληγὴν ἀσθενῆ γενομένην ἐπ' ὀλίγον συνελκυσθείς, πάλιν ἐξέτεινεν. ἀλλὰ καὶ ἔτι πρότερον, προσελθόντι Ἐπαφροδίτῳ τῷ ἀπελευθέρῳ τοῦ Νέρωνος, καὶ ἀνακρίναντι αὐτὸν ὑπὲρ τοῦ συγκρουσθῆναι, ἄν τι θέλω, φησιν, ἐρῶ σου τῷ κυρίῳ. O excelsum animũ! & supra omnẽ hanc terrenam fecem!

Plautij Laterani virilis mors.

Cum

Cum Pompeiâ Paullinâ vxore.] Quam nobilissimam feminam Dio appellat; filiam fortean Pompeij Paullini, qui suprà Consularis dicitur & vectigalibus publicis præpositus. Pag. 374. Vxor Senecæ nobilis.

Nec sibi promptum in adulationes ingenium.] Ipse de se ad Neronem: *Non blandiar auribus tuis; nec enim mihi hic mos est. Maluerim veris offendere, quàm placere adulando.* Seneca ab adulando auersus.

Nulla pauoris signa, nihil triste in vultu aut verbis.] Lege hæc cum sequentibus: & admitte, sodes, calumnias Dionis.

Venenum, quo damnati publico Atheniensium iudicio.] Cicuta. Pag. 376.

Libare se liquorem illum Ioui liberatori.] Ita Thraseas moriturus, *Libemus, inquit, Ioui liberatori.* Caussa viris magnis, huius in supremis ioci, à more Græciæ, qui discessuri è conuiuio libabant Ioui seruatori. sic isti è vitâ, Ioui Liberatori. Athenæus libro XV. in fragmento quod Canterus olim amicus noster publicauit: τῷ δὲ μετὰ δεῖπνον κεκραμένῳ πρώτῳ προσδιδομένῳ ποτηρίῳ, Διὰ σωτῆρα ἐπιλέγουσι. Suidas: ἔθος εἶχον οἱ παλαιοὶ, μετὰ τὸ δεῖπνον πίνειν ἀγαθοῦ δαίμονος, ἐπιρροφοῦντες ἄκρατον, καὶ τοῦτο λέγειν ἀγαθοῦ δαίμονος. ἄλλοι δὲ φασὶ τὸ πρῶτον ποτήριον οὕτω λέγεσθαι, χωρίζεσθαι δὲ μέλλοντες, Διὸς σωτῆρος. Adde huc, si vis, plura ab Erasmo in Chiliade II. centuriâ VIII. in Prouerbio, *Seruatori tertius.* Mos libandi Ioui Seruatori.

Renitens Sceuinus.] Imò, *renidens.* & statim: *redderet iam bono Principi vicem.* Pag. 377.

Quibus de caussis ad obliuionem sacramenti processisset.] Non temerè sacramenti mentio. Nam milites sub Impp. ante omnia iurabant in Principis salutem. Pulchrè Arrianus lib. I. cap. XIV. τῷ θεῷ ἔδει καὶ ἡμᾶς ὀμνύειν ὅρκον, οἷον οἱ στρατιῶται τῷ Καίσαρι. ἀλλ' ἐκεῖνοι μὲν τὴν μισθοφορίαν λαμβάνοντες ὀμνύουσι πάντων προτιμήσειν τὴν τοῦ Καίσαρος σωτηρίαν. id est: *Deo præstandum nobis iusiurandum est; quale militibus, Cæsari. At illi mercede acceptâ iurant rebus omnibus se præposituros salutem Cæsaris.* Tertullianus allusit doctè, vt solet, De coronâ militis, vbi dissuadet Christiano militiam: *Credimúsne humanum sacramentum diuino superduci licere? & in alium dominum respondere* Sacramentum, sub principibus militum. Pi salus principis inerat. Milites iurant omnia omnésque posthabituros principi.

dere post Christum? & eierare patrem ac matrem & omnem proximum, quos & lex honorari pracepit? Nam expressit propemodum formula ipsam: quam attentus lector hauriet è Suetonij Calig. cap. XV. *De sororibus auctor fuit vt omnibus sacramentis adiiceretur, Neque me liberósque meos cariores habeo, quàm Caium & sorores eius.* vbi scribendum aio, *habebo.* Quod iuramento Dio etiam communicare cum Senatoribus videtur, in acta iurantibus anno nouo, de ipso Caio, lib. LIX. περὶ δὲ τοῦ Αὐγούστου τοῦ τε Γαΐου τά τε ἄλλα, ὥσπερ εἴθιστο, καὶ ὅτι καὶ σφῶν αὐτῶν καὶ τῶν τέκνων, καὶ ἐκεῖνον καὶ τὰς ἀδελφὰς αὐτοῦ προτιμήσουσιν ὤμοσαν. Appositè ergo hic Nero à milite quærit, cur oblitus sacramenti, perditum ire voluerit in cuius salutem iurauerat.

Formulæ iuramenti eius pars.

Et incomptos, & validos.] Assentior Rhenano, *incomptos, sed validos.*

Tribuni militum ipsi puniunt.

Pœna Flauij Veianio Nigro Tribuno mandatur.] Tribuni ergo interdum supplicium ipsi manu suâ sumebant. Vti suprà hocce libro Lateranus *manu Statij Tribuni trucidatur.* cui caput incisum esse ex Arriano didicimus. Et libro XI. Messallina, *ictu Tribuni transigitur.* Apud Senecam etiam scriptum, epist. IV. *Caius Cæsar iussit Lepidum Decio Tribuno præbere ceruicem.* Notari volo. nam aliâs, Speculatores ferè ad supplicia sumenda destinati: non insignes milites.

Sed plerumque Speculatores.

Pag. 378. Gladij pœna, quando inducta.

Admonitus fortiter protendere ceruicem.] Habitum hunc eorum qui gladio feriendi, describit Panegyristes in Theodosij Laudatione: *poplitem flectere, ceruicem extendere, ad plagam fortasse non vnam.* Quod supplicij genus tamen ignotum reip.* priscæ: etiam in militiâ. Ideò Lucanus —— *nondum artis erat caput ense rotare.* Cœpit sub * Impp. statimque in creberrimo vsu. A militiâ cœpisse credo, & in milites primò à que militibus vsurpatum. Sueton. Calig. cap. XXXII. *Miles decollandi artifex, quibuscumque è custodiâ capita amputabat.* Seneca, de Irâ lib. I. cap. XVI. *Damnatus extra vallum deductus est, & iam ceruicem porrigebat: cùm subitò apparuit ille commilito qui occisus videbatur. Tunc Centurio supplicio præpositus condere gladium speculatorem iubet.* & exempla obuia post Augustum. Honestior autem pœna gladij, quàm

* Eius enim loco securis.

* Imò in militiâ etiã antè, vt appâret ex Hirtij Com. de bello Africo & Hispan. vbi aliquoties militibus ceruices incisæ leguntur.

dij, quàm securis: ab eaque mente illam Antonini Caracallæ vocem capio, cùm securi Papinianus occisus esset, *Gladio te exequi oportuit meum iussum.* Xenophon eleganter de Cyri expedit. lib. II. extremo: de cæde Menonis Thessali: μετὰ δὲ τὸν τῶν ἄλλων θάνατον στρατηγῶν τιμωρηθεὶς ὑπὸ βασιλέως ἀπέθανεν, οὐχ ὥσπερ Κλέαρχος καὶ οἱ ἄλλοι στρατηγοὶ, ἀποτμηθέντες τὰς κεφαλὰς, ὅπερ κάλλιστον θανάτων δοκεῖ εἶναι. ἀλλὰ ζῶν αἰκισθεὶς ἐνιαυτὸν, ὡς πονηρὸς, λέγεται τελευτῆς τυχεῖν. id est: *Post aliorum Prætorum cædem, damnatus à rege interiit. Non vt Clearchus aliíque duces, capite à ceruicibus ablato (quod pulcherrimum mortis genus esse censetur) sed annum totum variis contumeliis cruciatibúsque affectus, vt sceleratus quispiam, tandem obiit.* Gladij pœna honestissima. Etiam apud Græcos.

Sesquiplagâ interfectum.] Caligulæ præceptum, *Ita feri, vt mori se sentiat.*

Non aliter tot flagitiis eius subueniri posse.] Legi voluit, *obueniri*, optimus & doctissimus Faber: interpretaturque resisti, & obuiam iri. Probabili per se coniecturæ fidem demit Suetonius, qui ad hæc ipsa verba respiciens scripsit cap. XXXVII. *Cùm quidam crimen vltrò faterentur, nonnulli etiam imputarent, tamquam aliter illi non possent, nisi morte, succurrere, dedecorato flagitiis omnibus.* Et clarè Dio, qui vertit: ὅτι ἄλλως σοι βοηθῆσαι οὐκ ἠδυνάμην. Sententia ergo animosior tenenda, ex horum scripto & interpretamento, videtur. Retenta vulgata lectio contra virum doctum.

Ille ferociam amici metuit.] Haud dubiè, *animi.*

Statiliam Messallinam.] Quæ postea Neroni vxor. Sueton. cap. XXXV.

Decoráque seruitia, & pari ætate habebat.] Existimo, Pædagogia describit: id est, cœtum elegantium puerorum, quos compositâ veste, facie, capillis, in publico habebant: & plerumque vnâ ætate. sic dicta, quia sub Pædagogo. Martialis: Pædagogia veterum.

> *Et pædagogo non iubente lasciui*
> *Parére gaudente villico capillati.*

Hos Seneca describit epistol. XCVI. *Transeo agmina exoletorum, per nationes coloresque descripta, vt eadem omnibus leuitas sit, eadem prima mensura lanuginis, eadem species capillorum.* Iulianus in Antiochico: οὐ κρεῖττον ἦν ὀδωδέναι μύρων τὴν ἀγορὰν βαδίζοντός σου, καὶ παῖδας ἡγεῖσθαι καλούς, Pari formâ & ætate.

Ad delicias. καλοὺς, εἰς οὓς ἀπεβλέπουσιν οἱ πολῖται. Hi pueri plerumque ad illicita dominis. Suetonius Ner. cap. XXVIII. *Super ingenuorum pædagogia, & matronarum concubinatus.* Pædagogia enim non culpat, sed quod ex ingenuis. Tertullianus Apol. *Cùm de pædagogiis aulicis nescio quem cinædum* (Antinoum intellegit) *deum facitis.* Notitiâ Imperij: *sub dispositione viri spectabilis Castrensis* collocantur, PÆDAGOGIA. MINISTERIALES. DOMINICI. CVRÆ PALATIORVM. Plinius XXXIII. *Iam verò & pædagogia ad transitum virilitatis custodiantur argento:* quod de fibulis argenteis exaudio, Veneri arcendæ. Vsus etiam eorum ad mensam. Vlpianus LXII. de Instructo vel instrum. *Si instructum fundum legasset, ea pædagogia quæ ibi habebat, vt cùm ibi venisset præsto essent in triclinio, legato continentur.* Hos habebant in veste pretiosâ. Seneca De vitâ beatâ, cap. XVII. *Quare pædagogium pretiosâ véste succingitur?* Imò auratâ. Idem De tranquillit. cap. I. *Præstringit animum apparatus alicuius pædagogij, diligentiùs quàm intra priuatum larem vestita & auro culta mancipia, & agmen seruorum nitentium.* Ammianus lib. XXVI. *Tunicâ auro distinctâ, vt regius minister, indutus, à calce in pubem in pædagogiani pueri speciem.* Nec aliud sensit cùm de auro Plinius scripsit: *Honestiùs viri pædagogiis id damus, balineásque diues puerorum forma conuertit.* nescio an, *conuestit.* Seneca de puerorum istorum deliciis, epist. CXXIII. *Omnium pædagogia oblitâ facie vehuntur, ne sol, ne frigus teneram cutem lædat. Turpe est neminem esse in comitatu puerorum, cuius sana facies medicamentum desideret.* Vides ergo vbique Pædagogia pro cœtu & quasi collegio puerorum. pro loco non accipio, nec apud Plinium quidem lib. VII. epist. *Puer in pædagogio mistus pluribus dormiebat.* rescriboque, *Puer è pædagogio.* Intellegit enim puerum pædagogianum. Ammianus, lib. XXIX. *Adultus quidam ex his quos Pædagogianos appellant, ad obseruandam venaticiam prædam, Spartanum canem retinere dispositus.* Res nomenque in parte mansit, apud Paigios Gallorum, Italorumque.

Pretioso amictu. Imò aureo.

Pædagogiani pueri.

Pædagogium, pro cœtu, non loco. Plinii leuicula correctio.

Pueri nostri, quos Paigios vocamus, oriundi inde.

Pag. 379. *Versus ipsos rettulit.*] Sunt haud dubiè isti,

Scinditur auulsus, nec sicut vulnere sanguis

Emicuit

Emicuit lentus, ruptis cadit undique venis.
Discursúsque anima diuersa in membra meantis
Interceptus aquis.

Verginium Rufum claritudo nominis expulit. Nam Verginius studia iuuenum eloquentiâ, Musonius præceptis sapientiæ fouebat.] Mancus locus: censeóque immissâ voce legend. *Verginium & Musonium Rufum.* Ecce enim de Musonio causſam ſtatim ſubiecit eius pulſi: & Dio narrata coniuratione, Ρῆφος μέντοι Μουσώνιος, inquit, ὁ φιλόσοφος ἐπὶ τούτοις ἐφυγαδεύθη. Sed Verginius ille quis eſt? Non enim ille, opinor, illuſtris. de cuius exſilio non apud Tacitum, non apud Plinium vſquam lectum. Et quomodo potuit? qui Germaniæ & legionibus præfuit hiſpiſis annis? Fuerit ergo eius æui Rhetor, quem Perſij vetuſta vita commemorat: *Studuit*, inquit, *apud Grammaticum Remnium Palæmonem, & apud Rhetorem Verginium Flaccum.* Vbi tamen vetuſtus codex B. Vulcanij, *Flauum* habet. Eſt illeipſe, de quo Fabius lib. III. *Scripſit de eâdem materiâ* (Rhetoricorum) *non pauca Cornificius, Celſus, & Lanas, & ætatis noſtræ Verginius, Plinius, Rutilius.* nominatque & aliâs.

Pag. 380. Locus fractus.

Fortaſſe ſanatus.

Muſonius pulſus Româ. Verginius Rhetor.

Cæſenius Maximus.] Scrib. *Cæſonius*, & Martiali ab hac hiſtoriâ fœneranda lux, libro VII. ad Ouidium quendam:

Cæſonius, quis. & Martialis præter interpretum mentem explicatus.

Maximus ille tuus, Ouidi, Cæſonius hic eſt,
Cuius adhuc vultum viuida cera tenet.
Hunc Nero damnauit, ſed tu damnare Neronem
Auſus es; & profugi, non tua fata, ſequi.
Æquora per Scyllæ magnus comes exſulis iſti,
Quimodò noluerat Conſulis ire comes.
Si victura meis mandantur nomina chartis,
Et fas eſt cineri me ſupereſſe meo:
Audiet hæc præſens venturáque turba, fuiſſe
Illi te, Seneca quod fuit ille ſuo.

Vbi diſcis & Conſulem fuiſſe hunc Cæſonium, & inter Senecæ amicos. quæ cauſſa certè damnationis.

Atilia mater Lucani, ſine abſolutione in ſupplicio diſſimulata.] Romana editio, *ſine abſolutione, ſine ſupplicio.* probiſſimè.

Addiditque ſine pretio frumentum, quo anteà ex modo

Annona

Frumentum gratis Prætorii militibus datum. Auctum à Seuero : Et Antonino.

annona vtebantur.] Suetonius Ner. cap. x. *Constituit Prætorianis cohortibus frumentum menstruum gratuitum.* Seuerus Imp. modum frumenti etiam auxit, de quo Herodianus : καὶ τὸ σιτηρέσιον αὐτοῖς πρῶτος ηὔξησεν, καὶ δακτυλίοις χρυσοῖς χρῆσθαι ἐπέτρεψε. Iterumque Antoninus eius F. patratâ cæde Getæ. Idem scriptor : προσέθηκε δὲ τῷ σιτηρεσίῳ ἄλλο τοῦ πλουμένου ἥμισυ. id est : *adiecit annonæ, suprà quàm soliti accipere, dimidium.*

Pag.381. *Iunium Gallionem.*] Quem Nero pòst interfecit. Dio.

Correctus Tacitus.

Neu compositam & obliteratam mansuetudinem Principis, nouam ad sæuitiam traheret.] Prauè scriptum, & in contumeliam Neronis. Valdè scilicet Principem laudent, si obliteratam clementiam eius dicant : id est, abolitam & sepultam. Ne dubita scribere : *composita & obliterata mansuetudine Principis.* Hoc volunt, ne ea quæ obliterata iam essent & tantumnon deleta ex animo Principis, ille renouaret, & nouæ sæuitiæ materiem suggereret.

Solis templũ in Circo.

Soli, cui est vetus ædes apud Circum.] De quâ Tertullianus libello De Spectaculis.

Pugiones gladiique sacrari soliti.

Ipse eum pugionem apud Capitolium sacrauit.] Ritu veteri & recepto. Suetonius Cal. cap. xxIIII. *Tres gladios in necem suam præparatos, Marti vltori, addito elogio, consecrauit.* Idem Vitellio cap. x. *Pugionem quo se Otho occiderat, in Agrippinensem coloniam misit Marti dedicandum.* Dio in Antonino Caracallâ : καὶ τὸ ξίφος, δι' οὗ τὸν ἀδελφὸν ἀπέκτεινε, ἀναθεῖναι τῷ θεῷ ἐτόλμησε. Sed

Etiam apud Græcos.

& apud Græcos, Olympias *gladium quo rex* (Pilippus) *percussus erat, Apollini sub nomine Myrtales consecrauit,* ait Iustinus. Tertullianus pulchrè de Resurrectione carnis : *Gladius bene de bello cruentus, & melior homicida, laudem suam consecratione pensabit.*

Error Vertranij & Rhenani.

Quòd ad omina olim sui exitus verteretur.] Liquida apertaque sententia. *Olim*, tantùm sit significatione futuri : quod pueris non ignotum. At nostri Critici ex Budensi codice, *quod clàm ad omen ac dolum*, legunt, non sine meo risu.

Principes in viuis, nunquam Diui dicti.

Nam deûm honor Principi non antè habetur, quàm agere inter homines desierit.] Tertullianus pulchrè & appositè huic rei : *Si non de mendacio erubescit eiusmodi adula-*

adulatio, hominem deum appellando: timeat saltem de infausto. Maledictum est, ante Apotheosin, deum Cæsarem nuncupare.

AD LIB. XVI.

ANNALIVM.

NEC *missis visoribus.*] Ita inuisores Apuleius dixit, etsi alio quodam sensu, 1. Florido: *Siquis fortè in hoc pulcherrimo cœtu ex illis inuisoribus meis malignus sedet.* Mirum ni Sallustio quoque hæc vox restituenda apud Fabium lib. IX. *Vnde vsque eò prooessum est, vt non pæniturum, prò non acturo pænitentiam: & * Visuros, ad videndum missos idem auctor* (Sallustius) *dixerit.* Puto *Visores*: & hinc sumpsisse nostrum. Pag. 383.

* *Nam quis hic tropus?* Fabius emendatus.

Oratoribusque præcipua materia.] Vatic. *abaratoribus oratoribúsque.* Legerim, *ac rhetoribus oratoribúsque*: vel, *ac vatibus oratoribúsque.* Certè, & vates & oratores Musico illo agone certasse scimus. Vox addita Tacito.

Propinquo iam lustrali certamine.] Siue Quinquennali. Quod antè de eo dixit, κατὰ πρόληψιν est, & per occasionem. At nunc seriò de eâ re totâ. Lustrale certamen idem cum Quinquennali.

Se æquum aduersus æmulos.] Perplacet emendatio mihi nata iam nunc, *Séque vnum aduersus æm.* Possis etiam, *séque imò.*

Flexus genu] Imò & solemnia histrionum verba hæc pronuntians, κύριοί μου εὐμενῶς μου ἀκούσατε, *Domini mei audite me libenter.* Ex quo intellegis quid Principium apud Suetonium sit Neron. cap. XXI. *Vtq; constitit peracto principio, Nioben se cantaturum per Cluuium Rufum pronunciauit.* Anteloquium scilicet illud citharœdicum, emerendi fauoris: vti & principia quædam, legitimo carmine, olim oratorum. De adoratione manu, dico ad lib. I. Histor. Pag. 384. Histrionia verba in præfando. Principium, in Suetonio.

Et cœtum illum manu veneratus.] In culpâ ponit Tacitus. Tamen Imperatoribus posteà id seruatum, vt solenni Principes populum adorare soliti.

lenni ritu populum adorarent in Circo. Claudianus pulchrè De VI. Conſ. Honorij:

O quantum populo ſecreti numinis addit
Imperij præſens ſpecies! quantámque rependit
Maieſtas alterna vicem! cùm regia, Circi
Connexum gradibus, veneratur purpura, vulgus:
Conſenſúque cauæ ſublatus in æthera vallis
Plebis adoratæ reboat fragor.

Acclamatio plauſuſque ex arte. Quiritium cōpoſitæ modulatæq. voces.

Plebs perſonabat certis modis, plauſúque compoſito.] Ars enim, ſi dis placet, vtriuſque rei: acclamandi, & plaudendi. Itaque addit, *cùm manibus neſciis ſatiſcerent, turbarent gnaros.* In edicto Theoderici regis ad populum Rom. lib. I. Variar. Caſſiodori: *Soletis aëra ipſum mellifluis implere clamoribus, & vno ſono dicere quod ipſas quoque belluas delectet audire. profertis voces organo dulciores; & ita ſub quadam harmoniâ citharæ concauum theatrum per vos reſonat, vt tonos poſſit quilibet credere, quàm clamores.* Modulatum hunc clamorem, concentum appellat Plinius in Panegyrico: *Et populus quidem Rom. dilectum principum ſeruat, quantoque paulo antè concentu formoſum alium, hunc fortiſſimum perſonat.* Dio, ἐῤῥύθμως ἐκβοᾷν, in Pertinace: ὅσα τε ἠθροίζοντο ἐν τοῖς θεάτροις ἐπὶ τῇ τοῦ Κομμόδου θεραπείᾳ ἐῤῥύθμως πῶς ἐκβοᾶν ἐ[illegible]ταῦτα τότε μεταῤῥυθμίζοντες εἰς τὸ γελοιότατον ἐξῇδον. Vide quædam huius rei ad I. Hiſtor.

Concentus.

Seuerámque adhuc & antiqui moris retinētes Italiam.] Rod. Agricola legebat: *ſeueráque.* &, *retinente Italiâ.*

Phœbus libertus.

Veſpaſianum à Phœbo liberto increpitum.] Libertus admiſſionum fuit, ex Sueton. Veſpaſ. cap. XIV. De eo lapis,

TI. CLAVDIO. AVG. L.
[illegible] PHOEBO.
CLAVDIA. PANA[illegible]TYCHIS.

Pag. 385. Odoratus Poppææ rogus.

Differtum odoribus conditur.] Plinius de Arabiâ: *Periti rerum adfirmant, non ferre tantum annuo fœtu, quantum Nero princeps nouiſſimo Poppææ ſuæ die concremauerit.*

L. Silanus.

L. Silanus.] Suſpicor eum eſſe, cui poſteà ſtatua in foro poſita, curante Capitone. Quà de re Plinij epiſtola tota, lib. I. ad Cornelium Titianum. Corruptè hoc nomen ſcriptum in Commentario Iuuenalis, ad illud Sat. I.

— magni delator amici.

Heliodo-

Heliodorum dicit Stoicum Philosophum, qui Licinium Silanum condiscipulum suum testimonio oppressit. Lege, *L. Iunium.* Scholiastes correctus.

Duci partium.] Budensis codex, *Dux.* non malè. Hæc autem historia est, quam eleganter Ambros. I. Offic. tangit: *Si tyranni aliquis habeat imaginem, nónne obnoxius est damnationi? Memini legisse me quosdam capitali supplicio damnatos, quia Bruti & Cassij interfectorum Cæsaris imagines asseruarent.* De titulis autem imaginum scripsi in Electis, cap. XXIX. Titulus imaginis.

Ac vt memoria tantum.] Lego, *ac ne.*

Animo præruptum.] Non, *promptum:* ex Vaticano. Præruptus, vti Præfractus, de iis qui rigidâ effreniquè audaciâ sunt. Ita Ciceroni pro Roscio, *Prorupta audacia*, dicta. Præruptus animo.

Vulcatius Tullinus.] Credo, *Tertullinus:* superuixitque ad principatum Vespasiani. Lib. IV. Histor. *Vulcatius Tertullinus tribunus plebei interceßit.* Tertullinus.

Marcellus Cornelius.] Quem Galba deinde interfecit. lib. I. Histor. *Quam gloriam ad principatum attulit, nisi occisi Obultronij Sabini, & Cornelij Marcelli in Hispania?* Noto eò, quia Tacitus ipse admonet, quasi sse eos hoc discrimen, & Neroni superfuisse. Marcellus Cornelius.

Calpurnius Fabatus eques Rom.] Ille procer Plinij Secundi. Plinij procer.

Deportatúsque in insulam Sardiniam Cassius, & Senatus iussus expectabatur.*]* Vulnus, cui non medeor. Palmerius legit (ita ab Hieron. Berchemio accepi, veteri meo amico) *Senatus iussus spectabatur.* At de exsilio Cassij, conuenienter cum Tacito Pomponius. De orig. iuris: *Caius Cassius Longinus plurimum in ciuitate auctoritatis habuit, donec eum Cæsar* (Nero, non Claudius, vti censent) *pellerét: expulsúsque ab eo in Sardiniam, reuocatus à Vespasiano.* De eximiâ eius scientiâ, noster lib. XII. *Eâ tempestate Cassius ceteros præminebat peritiâ legum.* Plinius lib. VII. epistol. *Lator quòd domus C. Cassij, huius qui Cassiana schola princeps & parens fuit; seruiet domino non minori.* Pag. 386. Cassij Iurisconsulti exsilium. Eius laus.

Consulatus sui quondam collegam.] Primo imperij eius anno.

Pag. 387. Mors suo arbitrio.

Et Nero interceſſit, mortem ſine arbitrio permittens.] Clariſſimus Faber bis hunccc locum attigit. Primò ei viſum legere: *mortem libero arbitrio:* poſt maluit, *ſuo arbitrio.* Quod poſtremum magni vatis effatum iure placet: magis tamen, meum, *mortem ſine arbitro.* Et adſeuerem eam Cornelij ſcripturam eſſe. Mors ſine arbitro, libera, ſine domino, ſine iudice. Simile lib. I. Annal. *An præmia ſub dominis, pœnas ſine arbitro eſſe?*

Poſt Fabram noſtra diuinatio.

Mors ſine arbitro.

Viatorum ſeſſio in theatro.

Locis in theatro inter viatores Tribunicios.] Qui ſpectaſſe videntur non abiuncto à Tribunis loco, vti ad obſequia apparere poſſent. Hoc autem inter præmia? quia Tribunos honeſtiſſimo loco ſpectaſſe, vel hinc colligas, quòd Cæſari Iulio inter honores decretum: *vt ſemper ſella curuli ſederet, excepto per ludos. Tum enim ſeſſio ei in Tribunicio ſubſellio, inter eos qui quoque anno Tribuni eſſent, conceſſebatur.* Dio lib. XLIV. Itemque poſtea Auguſto: *vt in ſubſellis Tribunorum plebis ſederet.* Dio idem, libro XLIX.

Tribunorum locus melior in ſpectaculis.

Pag. 388. Incendium Lugdunenſe.

Cladem Lugdunenſem quadragies ſeſtertio ſolatus eſt.] Cladem ex incendio conceptam, quod denarrat & deplorat Seneca epiſtolâ totâ XCI. Accidit centeſimo anno à coloniâ deductâ, eodem Senecâ conſulante. Vt ſolatium hoc tarde adhibitum à Nerone ſit, ſeptimo poſt incendium anno. Nam deducta Lugdunum à Munatio Planco, anno vrbis DCCXI.

Diu poſt adiuti à Nerone.

L. Teleſinus philoſophus.

L. Teleſino Cos.] Nomen ei L. Pontius Teleſinus, ex Velleio. Laudat vt philoſophum & inſignem virum plus vno loco Philoſtratus lib. IV. & VII. eumdemque exſulaſſe ea re ſub Nerone ſcribit.

Nuntios & conſolationes.] Omnino lego, *conſultationes.* Verbum eius artis. Iuuen.

Conſolere, & Conſultatio verbum Chaldæorum.

— quæ nullum conſulit, & iam
Conſulitur.

Noſter: *Quæ caritate erga parentem, non tamen aliud conſultauerat, quàm de incolumitate domus.* Paullo antè ſcribo, *multorum amicitiis innexum*, non, *innixum.*

Pag. 389. Fanũ & templum Liguriæ.

Oſtorius longinquis in agris, apud finem Ligurum, id temporis erat.] Non aſpernabilis forte coniectura noſtra, *apud Fanum Liguriæ.* Is locus, Templum alio nomine dictus. In vitâ Agricolæ: *Claſſis Othoniana licenter*

vaga,

vaga, dum in Templo (Liguriæ pars est) hostiliter populatur. Liuius tamen Finem Ligurum etiam appellat: *Redeuntes inde Ligurum extremo fine, agmen Romanum incidunt.* sed alio, nisi fallor, & communi magis sensu.

Ciuicam coronam apud Britanniam meritus.] Filij ergo M. Ostorij ista mors. Nam de eo libro XII. scriptum: M. Ostorius. *Quâ pugnâ filius legati M. Ostorius seruati ciuis decus meruit.* Pater sanè in ipsâ Britanniâ obiit.

Equites Romani, dignitate Senatoriâ.] Non enim re- Pag. 390. uerâ Senatores, sed opibus ac splendore cuiuis Senatorum pares. Equites Illustres.

Quondam Præfectus Prætorij.] Sub Claudio lib. XI.

Breuius pecuniæ iter credebat per procurationes.] Ad quas soli equites aut liberti admissi.

Idem Annæum Lucanum genuerat, grande adiumentum claritudinis. quo interfecto, dum rem familiarem eius acriter requirit, accusatorem conciuit.] De Annæo Mellâ sermo est, qui pater Lucani. Quàm igitur ridicule scriptum & παραλόγως in Eusebiano Chronico! *L. Annæus Mella Senecæ frater & Gallionis, bona Lucani filij sui à Nerone promeretur.* Illéne bona? imò necem. vt ex Taciti reliquâ narratione videbis. Corrigo Eusebium siue Eusebij Chronicon emendatum. Hieronymum: *ob bona Lucani filij sui à Nerone perimitur.*

Proditam C. Cæsari coniurationem.] Coniurationem Pag. 391. Æmilij Lepidi. de quâ Suetonius & Dio.

De C. Petronio.] Quem viri docti eum censent, cuius fragmenta hodie purissimæ impuritatis. De quo etiam C. Petronij huius Venereæ Satyræ. Prænomen eius anceps. delibero: sicut & de prænomine: quod apud Plinium lib. XXXVII. cap. II. Titus est; itemque Plutarchum in libello Πῶς ἄν τις διακρίνειε τὸν κόλακα τοῦ φίλου. Loqui eos de hoc eodem, res indicio est. Plinij verba; *Titus Petronius Consularis moriturus, inuidiâ Neronis Principis, vt mensam eius exheredaret, trullam murrhinam CCC. H-S. emptam fregit.* Plutarchi: ἢ τοὺς ἀσώτους καὶ πολυτελεῖς τὴς μικρολογίαν καὶ ῥυπαρίαν ὀνειδίζουσιν, ὥσπερ Νέρωνα Τίτος Πετρώνιος.

Illi dies per somnum, nox officiis & oblectamentis vita Antipodes Romæ, quibus dies pro nocte. *transigebatur.*] Vide verum hunc aduersipedem, vt Latini appellant. Dies noster, illi nox erat: & nox, pro die. Pulchre omnino istos homines verè peruersos Seneca de-

 scribit

scribit & culpat, epist. CXXIII. *Lucet? somni tempus. Quies est?* (pro nocte, Quietem dixit: atque ita locum interpretor ac distinguo) *nunc exerceamur, nunc gestemur, nunc prandeamus. Iam lux propius accedit? tempus est cœnæ.* Ac plura ibi de lucifugis illis vide.

Senecæ aliqua lux.

Pag. 392.

Bareâ Sorano.] Qui ille est nominatus Boëtho de Consolat. lib. I. prosa III.

Thraseâ Pæto.] Cuius gentile nomen adhuc quæro. Nam Dio P. Thraseam Pætum saltem appellat. Marmor vetus suadet Valerium fuisse: C. DOMITIO. DEXTRO. II. L. VALERIO. MESSALLA. THRASIA. PRISCO. COS. Quod etsi de alio: ex cognomine tamen suspicemur de gente. Thraseas hic admirator vnicus Catonis, de cuius vitâ librum scripsit, indicante Plutarcho. Laudes eius sparsæ in Tacito, Arriano, Dione: sed ante alia egregium elogium de illo ipsius Neronis, in Plutarchi libello πολιτικῶν παραγγελμάτων. Ait, Νέρων ὀλίγον ἔμπροσθεν ἢ κτεῖναι τὸν Θρασέαν μάλιστα μισῶν καὶ φοβούμενος, ὁμῶς ἐγκαλοῦντός τινος ὡς κακῶς κεκριμένου καὶ ἀδικῶς, Εβουλόμην ἄν, ἔφη, Θρασέαν οὕτως ἐμὲ φιλεῖν, ὡς δικαστὴς ἄριστός ἐστιν. Salue, ô, salue vir magne, & inter Romanos sapientes sanctum mihi nomen. Tu magnum decus Gallicæ gentis: tu ornamentum Romanæ curiæ: tu aureum sidus tenebrosi illius æui. Tua inter homines, non hominis vita: noua probitas, constantia, grauitas: & vitæ mortisque æquabilis tenor.

De nomine Thraseæ quæsitum.

Laudes eius.

Ludis Cæsticis à Troiano Antenore institutis.] Quid cæstibus cum cantu? Cecinisse enim hîc dicitur Thraseas, non pugnasse: & à Dione τραγῳδίαν ὑποκρινάμενος ἐν Πατάουίῳ τῇ πατρίδι. ita enim scribend. (Patauinus quia Thraseas) non ποταμίᾳ. Sed crederem, vt fit, tempore auctiores ornatioresque eos ludos factos, & ad cæstus scenica etiam certamina adiecta. Turbat nos tamen & moratur Vatic. qui, *cetastis*, refert. Scriptura, de quâ nihil hiscam. Apud Liuium lib. X. nauale certamen annuum est Patauij: sed nihil ad istud. Agon item Drepanitanus, apud Sidonium in Abitaco suo, ad exemplar Troianæ superstitionis, pariter nihil istuc. Dio hoc tantum monet, fuisse ἑορτὴν τριακονταετηρίδα, tricennale spectaculum.

Ludi Cæstici ab Antenore.

Dio correctus.

Princi-

Principio anni vitare Thraseam solemne iusiurandum.] Cuius multa memoria in Tacito, aliisque. Ideò exponam. Liberà re Romanâ non iuratum scio in cuiusquam acta: iuratum in leges quidem: sed acta finito magistratu vocari poterant ad disquisitionem Senatus. Is probabat, aut rescindebat. Primi Triumuiri, nisi fallor, Calendis Ianuariis & ipsi iurarunt, & alios adegerunt, rata se habituros omnia acta Diui Iulij. Inde secutis principibus exemplum. Dio oportune, lib. XLVII. *ἐν τε τῇ πρώτῃ τοῦ ἔτους ἡμέρᾳ αὐτοί τε ὤμοσαν, καὶ τοὺς ἄλλους ὥρκωσαν βέβαια νομιεῖν πάντα τὰ ὑπ' ἐκείνου γενόμενα. καὶ τοῦτο καὶ νῦν ἐπὶ πᾶσι τοῖς τὸ κράτος ἴσχουσιν, ἢ καὶ ἐπ' αὐτῇ ποτε γενομένοις, πλὴν τῶν ἀτιμωθέντων γίγνεται.* id est: *Kalendis autem noui anni, & ipsi Triumuiri iurarunt, & alios iurare coëgerunt, omnia acta Iulij rata se habituros. Quod & nunc vsurpatur in omnibus qui aut tenent imperium, aut tenuerunt, nisi fortè infamiâ ignominiaque publicè notati sint.* Id accidit sub annum vrbis DCCXII. Factum idem viuo Augusto; de quo idem Græcus lib. LIII. *ἐν δὲ τῇ νουμηνίᾳ ὅρκοις ἡ βουλὴ βεβαιοῦσα τὰς πράξεις αὐτοῦ ἐποιήσατο.* Idque iuramentum semper abusque Diuo Iulio repetitum ad principem eius anni. Tacitus infra: *Eiusdem animi est Poppæam diuam non credere, cuius in acta Diui Iulij & Augusti non iurare.* Nisi tamen si quis sceleribus & flagitiis aliter meruisset. Dio lib. LX. de Caio: *καὶ διὰ ταῦτα τὸ μὲν ὄνομα αὐτοῦ οὐκ ἔστιν ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν αὐτοκρατόρων, ὧν μνήμην ἐπί τε τοῖς ὅρκοις καὶ ἐπὶ ταῖς εὐχαῖς ποιούμεθα, ὥσπερ οὐδὲ τοῦ Τιβερίου.* id est: *Ob eas caussas non est Caij nomen in catalogo albóque Principum, quorum mentionem facimus in iuramentis votisque; vti nec Tiberij.* Iuratum vero non viritim, sed vno aliquo ex quoque magistratu verba præeunte, reliquis assentientibus. Quem morem Senatus, adulatione nouâ, transgressus est sub Tiberio, vt narrat idem Dio LVIII. *νομιζομένου συχνοῦ χρόνου ἤδη, μηκέτι καθ' ἄνδρα τὴν βουλὴν ἐν τῇ νουμηνίᾳ ὀμνύναι, ἀλλ' ἕνος, ὥσπερ εἴρηταί μοι, ἀπὸ πάντων, καὶ τοὺς λοιποὺς συνεπαινεῖν, οὐκ ἐπῄνεσαν αὐτό, ἀλλ' αὐτεπάγγελτοι μηδενὸς σφᾶς ἀναγκάσαντος, ἰδίᾳ καὶ καθ' ἑαυτὸν ἕκαστος ἐπεσάξαντο, ὥσπερ τι παρὰ τοῦτο μᾶλλον διευκρινοῦντες.* Sed præiurationem Claudius iterum reduxit, explicatque Dio lib. vltimo: *Κλαύδιος δὲ αὐτὸς μὲν πάντα ἐθισμένα διώμοσε.*

Iusiurandum in acta Principum.

Quam originem habuerit.

A Iulio vsque iurabant.

Iurabant in acta omnium Imp. exceptis pessimis.

Non viritim, sed vnus ex quoque magistratu.

τοὺς δ' ἄλλους ἐκώλυσε κατ' ἄνδρα ὀμόσαι, καὶ οὕτως εἴ τις τῶν στρατηγούντων, ὥσπερ ποτε, καὶ ἕτερος τῶν δημαρχούντων, ἀπό τε τῶν ἄλλων ὡς ἑκάστων εἷς ἐξῆρξε τῶν ὅρκων τοῖς ὁμοίοις· καὶ τοῦτο ἐπὶ πλείω ἔτη ἐπράχθη. Quam tamen abrogatam denuò esse, reditumque ad singularia iuramenta, indicio sunt quæ hic & posteà Thraseæ obiiciuntur. Et Dionis sanè verba vltima satis ostendunt, in aliquot annos dumtaxat id seruatum.

Id posteà tamen mutatũ.

Nuncupationibus votorum non adesse.] De quibus lib. IV. Annal. *Pontifices eorúmque exemplo ceteri sacerdotes cùm pro incolumitate Principis vota susciperent.* Suet. Nerone, cap. XLVI. *Votorum nuncupatione, magnâ iam ordinum frequentiâ, vix repertæ Capitolij claues.* Ea vota in tabulis concipi solita, & signari. Sueton. Aug. cap. XCVII. *Nam se quamquam conscriptis paratisque iam tabulis, negauit suscepturum vota, quæ non esset soluturus.* Plinius ad Traianum: *Solemnia vota pro incolumitate tuâ, quâ salus publica continetur, & suscepimus & soluimus: precati deos, vt velint ea semper solui, semperque signari.* Concepta non Kalendis ipsis, sed III. Nonas. Plutarchus in Cicerone: τεχθῆναι Κικέρωνα λέγουσιν, ἡμέρᾳ τρίτῃ τῶν νέων καλανδῶν, ἐν ᾗ νῦν οἱ ἄρχοντες εὔχονται καὶ θύουσιν ὑπὲρ τοῦ ἡγεμόνος. Capitolinus in Pertinace: *Tertio Nonarum die, Votis ipsis.* Eunapius in vitâ Maximi: ἡ τρίτη δὲ ἡμέρα τῶν καλανδῶν, ἃς αὐτὰς Ιανουαρίας ἡμέρας Ρωμαῖοι προσονομάζουσι, καὶ προσκυνήσαντες πάντες αὐτῶν ὑπέχοντο τὴν εὐωχίαν. Adde hunc Caij Ic^ti locũ De verb. sign. *Post Kal. Ianuarias die tertio pro salute Principis vota suscipiuntur:* Denique hunc Dionis clarum lib. LIX. Καὶ τρίτῃ δὲ ἡμέρᾳ τῇ τὰς εὐχὰς ἐχούσῃ συνῆλθον μ̄, &c: *Tertiâ autem die, quâ Vota fiunt, conuenerunt quidem,* &c. Firma hæc videbantur: tamen concutit nos nonnihil Tacitus lib. IV. Annal. *Cæsar solemnia incipientis anni Kalendas Ianuarias epistolâ precatus.* Et subdit: *Quem enim diem vacuum pœnâ, vbi inter sacra & Vota, vincla & laqueus inducantur?* Et Tibullus ad Messallam:

Sacerdotes vota cõcipiebant pro salute principis.

Obsignabantur ea vota in tabulis.

Quis dies Votorum.

Alij videntur Kalendis ipsis ponere.

——Tyrio subtemine vestem
Indueras, oriente die duce fertilis anni:
Cùm fera discordes tenuerunt flamina venti,
Et largita tuis sunt multa silentia votis.

Sed

Distinctio adhibita.

Sed stamus. & ad Taciti locum aio, non ita districtè verba capienda quasi illo ipso die Vota, sed quasi in propinquo. Aut verius: etiam tunc Vota fuisse, sed ex ritu prisco, quæ soli Consules nuncupabant, pro Imperij & populi salute. Hæc autem pro Principe subtexta. & die quidem lætiore & augustiore pompâ. Quod ipsum de Tibullianis illis censeo. Sanè veteri rep. negari non potest, quin Vota ipsis Kalendis. Omitto plures Liuij locos: hunc do firmum & clarum, lib. XXI. extremo: Consulem *C Flaminium, conscientiá præteritorum, & Capitolium, & solemnem Votorum nuncupationem fugisse: ne die initi magistratus, Iouis optimi max. templum adiret.* Fieri etiam potest, vt plures dies Votorum fuerint, ille tamen tertius antè Nonas præcipuus. Concepta autem & in castris apud signa; & in Capitolio. Tertullianus de Coronâ: *Ecce annua votorum nuncupatio, quid videtur? Prima in principiis, secunda in Capitoliis. Accipe post loca, & verba. Hunc tibi Iupiter bouem cornibus auro decoratis vouemus esse futurum.* Vbi & formulæ pars; in quâ tamen corrigo, *esse *facturum.* Est enim eo exemplo dictum, quo illud Gracchi: *Credo ego inimicos meos hoc dicturum.* Dies hic publicè lætus; ideoque *Ælius Cæsar Votorum caussâ ab Hadriano lugeri est vetitus.* Eumdem etiam* Solemnia ἁπλῶς appellarunt. Quod obseruo ex Tertulliani his verbis: *Veræ religionis homines etiàm Solemnia Imperatorum conscientiâ potiùs, quàm lasciuiâ celebrant. Grande videlicet officium focos & choros* (nescio an, *thoros*, vt ad lectisternia referatur) *in publicum educere, vicatim epulari, ciuitatem tabernæ habitu abolefacere. Haccine solemnes dies principum decent, quæ alios dies non decent? O nos meritò damnandos! Cur enim Vota & gaudia Cæsarum casti & sobrij & probi expungimus?*

Vbi concepta.

Tertullianus correctus.

*Ita poëta vetus: *Mars tibi voueo facturũ bidente verre.*

*Et Plinius suprà, Solemnia vota.

Coniectura in Tertulliano.

Huic vni incolumitas tua sine arte, sine honore.] Sentio abesse vocem, quam volenti Cornelio reddo: *incolumitas tua sine curâ, artes sine honore.* Prius membrum ad nuncupationem omissam votorum spectat, quæ pro incolumitate Principis: alterum ad id, quòd nunquam immolarit pro cælesti voce.

Pag. 393. Vox adsita Tacito.

Curatiùs leguntur.] Ita restitui, confusione librorum motus, qui ad vocem ignobiliorem adhæsciant. Itaque,

Curatiùs, vt Accuratiùs.

 Cura-

Curiatium, aut *Curantium*, ferè legas. Ariita ante Tacitum Sallustius, *Curatissimè accepit*. & Ammianus: *Domicilia cuncta curatiùs ritu Romano instructa*. Noster lib. XIV. *Ludos curatiùs editos*.

Ista secta Tuberones & Fauonios, veteri quoq. reip. ingrata nomina genuit.] Stoicorum sectam, vitium hoc hominis culpat, & qui eam secuti. Tuberonem intellegit Q. Ælium, qui in epulo publico hædinis pellibus strauit lectos Punicanos, & vasa Samia expositi. Cicero, Valerius, aliique. Agellius lib. I. *Tubero iuris ciuilis antistes, & Stoica doctrina sectator*. Idem ille est, qui Lucullum Xerxem togatum appellitabat, Plutarcho memorante. Fauonius item Catonis ille simia; de quo Sueton. Aug. cap. XIII. & Valer. Maximus lib. II. cap. vlt. Plutarchus in Bruto. Vidi tamen qui, *Fannios*, huc reponeret, imperitè.

Ælius Tubero Stoicus.

Fauonius item Stoicus.

Pag. 394. Ostorius Sabinus.

Ostorius Sabinus.] Mutant libri, Alij, *sibi Torius*, Vatic. *Subiterius*. Flexit me vt Ostorius scriberem locus instat, de hoc ipso: *Ostorio duodecies, & Quæstoria insignia tribuuntur*.

Inultam omiserat.] Vatic. Malè vulgò, *inuitam*.

Exterritum Thraseam sensisse.] Sententia nuectum malit, *scripsisse*.

Secretum circumdare.] Benè mei libri, præ quod vulgò, *otium dare*.

Pag. 395. *Superesse qui forsitan manu ictúsque per immanitatem Augusti*] Animam agenti loco aquam sic affudere: *ictúsque parent. Immanitatem Augusti etiam bonos metu sequi*.

Conatus emendàdi locum vitiosissimi.

Senatui quem peromauisset.] Puto leg. *quem semper ornauisset*.

Oratio principis per Quæstorem eius audita est.] Non enim cuilibet è Quæstorum collegio id munus, sed Candidatis Principis L. I. De offic. Quæstoris. Ideò Tacitus expressim, *Quæstorem eius*. Et in lapidibus aliquoties, QVÆSTOR. AVG. Reliqua ad hunc ritum trita.

Quæstor Principis. Orationes Cæsaris recitabat.

Etenim quid mirum è longinquis prouinciis aduenire.] Diuinabam, *haud venire*. nec tamen sententiæ plenè consultum. Melius sic: *quid mirum nec longinquis prouinciis subuenire*. vel *prouinciis aduerti*.

Pag. 396. Diuinatio in Tacito.

Paconium Agrippinum paterni in principes odij heredem.]

dem.] Hic ille Agrippinus è Stoicâ domo, laudatus Epi-ctetо & Arriano. Quorum verba ad hanc historiam dabo. Epicteti Electis: Διὰ τοῦτο ἐπαινεῖν Ἀγριππῖνον δίκαιον, ὅτι πλείστου ἄξιος ἀνὴρ γενόμενος, οὐδεπώποτε ἐπῄνεσεν ἑαυτόν· ἀλλ', εἰ καὶ ἄλλος τις αὐτὸν ἐπῄνει, ἠρυθρία. & statim: καί ποτε μέλλοντι ἀριστήσειν αὐτῷ, ἐπέστησεν ὁ λέγων, ὅτι φεύγειν αὐτὸν κελεύει Νέρων. καὶ ὃς ἔφη, οὐκ οὖν, εἶπεν, ἐν Ἀρικίᾳ ἀριστήσομεν. Arriani lib. I. cap. I. ἀπηγγέλη αὐτῷ ὅτι κρίνῃ ἐν συγκλήτῳ. ἀγαθῇ τύχῃ. ἀλλ' ἦλθεν ἡ πέμπτη. ταύτῃ δ' εἰώθει γυμνασάμενος ψυχρολουτρεῖν. ἀπέλθωμεν, καὶ γυμνασθῶμεν. γυμνασαμένῳ λέγει τις αὐτῷ, ἐλθ' ὅτι κατακέκρισαι. φυγῇ, φησίν, ἢ θανάτῳ; φυγῇ. τὰ ὑπάρχοντα τί; οὐκ ἀφῃρέθη. εἰς Ἀρικίαν οὖν ἀπελθόντες ἀριστήσωμεν. id est: *Nunciatum ei, quòd iudicium de eo fieret in Senatu, bonum factum, inquit. At enim quinta hora iam aduênit* (non *Dies*, vti interpres ad ritum veterem parùm attentè.) *quâ exerceri solet, & frigidâ lauari. Eamus, ait, & exerceamur. Exercitanti superuênit qui diceret, Fuge ociùs, damnatus es. Exsilio, inquit, an morte? Exsilio. Bona autem quid? Non ablata sibi. Ariciam ergo euntes, istic prandeamus.* Tacito ista lucem dabunt, dum paullo inferiùs ait, *pulsum eum Italiâ.* Sed cur Marcellus *paterni odij in principes heredem* Agrippinum calumniatur? Propter patrem eius Paconium, qui maiestatis reus sub Tiberio periit. Eruo è Suetonij Tiber. cap. LXI. *Interrogatum eum à quodam nano astante mensæ inter Copreas* (ita leg. non, *Capreas*) *cur Paconius maiestatis reus tamdiu viueret? statim quidem petulantiam linguæ obiurgasse, ceterùm post paucos dies scripsisse Senatui, vt de pœnâ Paconij quamprimùm statueret.* Ideò Tacitus mox: *Quid Agrippino obiectum nisi tristem patris fortunam? quando & ille perinde innocens, Tiberij sæuitiâ concidisset.*

Agrippinus, philosophus, indicatus:

Mira cõstantia hominis.

Pater inuctus huius Agrippini.

Curtium Montanum.] Cuius mentio lib. IV. Histor.

Faciliùs laturos singula carpentem, quàm nunc silentium perferrent omnia damnantis.] En calumniam. Viri boni silentio etiam apud Tyrannum peccant. Audi illa apud Senecam, Oedipo:

Nec silentio satisfit Tyrannis.

CR. *Tacere liceat. nulla libertas minor*
A rege petitur. OED. *sæpe vel linguâ magis*
Regi atque regno muta libertas obest.

Celebri-

Celebritate periculorum.] Cum Rhenano lego *crebritate.*

Pag. 397. *Quódque Proconsul Asiæ.*] Melius, *proconsulatum.*

Scholiastes correctus. *Pecuniam Magis dilargita.*] Cape ad lucem historiæ Scholiastis hanc notam, ad illud Iuuenal. —*faciet, quod deferat, ipse. Egnatium Philosophum significat, qui filiam Bareæ Sorani, quam cùm ipse ad magicam descendisset, hortatus detulit Neroni.* Sed velim obiter corrigi: *quam, cùm ipsius ad magicam descendisset hortatu, Neroni detulit.*

Annio Pollione in exsilium pulso.] Nuper inter coniuratos.

Ara in curiâ. *Altaria & aram complexa*] Vtrum aram Victoriæ intellegit, quæ ante curiam? an altaria & aram Veneris genetricis, in cuius templo nunc Senatus?

Pag. 398. *Quantum misericordiæ.*] Præclarè libri. Vulgò *quantum nunc.* errore ex concisa ratione scribendi, *miæ.* Ingenio suo pridem hanc correctionem vindicauerat Faërnus. nec inuideo ego, nec culpo.

Honesti & exerciti.] Suadeo scribas, *honesti exercitus,* ex sententiæ ductu.

*Æquitate deûm*erga bona maláque documenta.*] Deprauatio manifesta. quam adnoto, non tollo.

Interdictio honoribus. *Prædicto ne in rep. haberetur.*] Accipio, vt Romæ quidem esse ei liceret, sed procul ab honore omni & publicis muneribus vitam ageret priuatam.

Quæstor Cõsulis. *Quæstor Consulis missus.*] Consulum ergo proprius aliquis Quæstor? Appâret è Dione: qui in actis anni DCCXVI. scribit, *Ap. Claudium & C. Norbanum consules, primos binos Quæstores habuisse.* Si id non sit; scribam, *Quæstor Consuli missus,* id esset, à Consule missus. Quod fieri solere obseruamus in iis, qui damnati à Senatu. Nam consul, eius caput: administer autem Consulis, Quæstor. Dio lib. LVIII. de Geminio Rufo: Καὶ μαθὼν τὴν ταμίαν ἐπὶ δικαιώσει αὐτοῦ παρόντα, αὐτός τε ἑαυτὸν ἔτρωσε, καὶ ἐκείνῳ δείξας τὸ τραῦμα, Απάγγειλον, ἔφη, τῇ γερουσίᾳ, ὅτι *ἀνὴρ οὕτως ἀποθνήσκει. *Audiens Quæstorem ad supplicium exigendum iam adesse, ipsus se vulnerauit; & plagam ei ostendens, Abi, nuncia, inquit, Senatui, virum sic mori.*

Supplicij exactor.

* De mollitie enim accusatus erat.

Deme-

Demetrio Cynica institutionis doctori.] Quæ secta reuerâ à Stoïcâ, tunicâ tantùm distat. id est, quòd nudiùs & inuerecundiùs Cynici, quæ velant & tegunt leuiter Stoïci. Demetrij huius laus apud Philostratum lib. IV. De vitâ Apollonij, Senecam VII. De Beneficiis cap. VII. cuius verba: *Paullò ante Demetrium retuli, quem mihi videtur rerum natura nostris temporibus tuliſſe, vt ostenderet nec illum à nobis corrumpi, nec nos* (omnino scribo, & *nos*. ita enim concludit, *ne aut exemplum sæculo, aut conuicium deesset*) *ab illo corripi posse. Virum exactæ* (licet neget ipse) *sapientiæ, firmaque in his quæ proposuit constantiæ.* Et Epist. LXIII. *Demetrium virorum optimum mecum circumfero, & relictis conchyliatis, cum illo seminudo loquor, illum admiror.* Vox eius magni animi ad Neronem ἀκειλῆς μοι θάνατον, σὺ δ' ἡ φύσις, apud Arrianum.

Pag. 399. Demetrius Cynicus.

Seneca correctus.

Arriámque tentantem mariti supremæ, & exemplum Arriæ matris sequi.] Arria mater, vxor fuit Cæcinæ Pæti, qui in partibus Scriboniani contra Claudium. Ideò ad mortem actus. Sed præiuit vxor, æterno & inaudito exemplo, semet feriendo; extractumque pugionem marito porrigendo, cum voce, Pæte non dolet. Plinium lege, lib. III. epistolâ ad Nepotem. Martialis de hac heroïnâ,

Arria vxor Cæcinæ, heroïna.

Casta suo gladium cùm traderet Arria Pæto
Quem de visceribus traxerat ipsa suis:
Siqua fides, Vulnus quod feci non dolet, inquit:
Sed quod tu facies, hoc mihi Pæte dolet.

In Zonarâ & Dione eadem narratio. sed corruptè verba Græca, παῖ οὐκ ἀλγῶ: & in puerili mendo Xylander, *Puer non dolet.* Scribe, παῖπ οὐκ ἀλγῶ. Hanc Arriam Scholiastes in vitâ Persij notat fuisse poëtæ illi cognatam. *Ipse Persius*, inquit, *decem ferè annis summè dilectus apud Thraseam est, ita vt peregrinaretur quoque cum eo aliquando, cognatam eius Arriam vxorem habente.* Quid est autem, Diligi apud Thraseam? Solœcus sermo. Manuscriptus Vulcanij, *apetithraſea*. Facile correctu, *à Pæto Thraseâ*. Commentarij autem huius parum adhuc pervulgati auctoritate sæpe nitor. quis carpet? doctus ille, probus: imò in pleraque parte & Probi. Vtinam hodie sic commententur! Debemus eum P. Pythœo I. C. viro doctrinæ, iudicij, vitæ rectæ.

Dio & Zonaras leuiter correcti.

Iterum.

Et iure laudatus.

Obuersis

AD LECTOREM.

De diuisione, déque ordine Librorum Taciti.

NTE rem, sed non abs re, monendus mihi bone Lector es, seiunctos disparatosque à me hos Historiarum libros ab Annalium, caussâ non vnâ. Primùm Tacitus ita suasit, siue iussit: *Initium*, inquit, *mihi operis Ser. Galba.* & statim: *Opus aggredior plenum variis casibus.* Quæ verbâ, quis ille tam aliud agens in legendo, qui noui operis esse non sentiat, non iuncti aut continuati? Adde quòd seriò præfatur, apparat, conciliat, formam futuri operis ponit. quæ omnia in vestibulis librorum recepta tantùm, satis liquet. Sed & Tertullianus in libello de Spectaculis præit ad hanc distinctionem clarè: *Cornelius*, inquit, *Tacitus in quinto Historiarum suarum bellum Iudaicum exorsus.* Rectè ad nostrum discrimen & verè: ad vulgi, vanissimè. quòd is liber sit vigesimus primus. Denique etiam titulus me induxit. Si enim priores illi Annales insigniti, vt * docui, à Tacito ipso: aliud nobis opus quærendum cui, Historiæ, index. Nam hoc certè titulo libros etiam noster scripsit. Inde apud Vopiscum, *Historiæ Augustæ scriptor Tacitus.* Inde illud Plinij, *Auguror, nec me fallit augurium, Historias tuas immortales futuras.* At illud Historiarum opus, istud. cui inseri etiam Plinius ambitiosè nec importunè cupiebat, quia perduxerat id ad Plinij æuum.

* *Ad lib. 1. Annal.*

ævum. Sed & liber ille bonus fidusque Vaticanus non temerè hîc vacillat. *Incipit*, inquit, *liber* XVII. *secundum quosdam*. Quidam illi errant. & seduxit eos temporum rerumque coniunctio, vt vno filo illis de Nerone adtexta censerent ista de Galbâ. Adeò autem in re contrà est, vt sciam Tacitũ hos Historiarũ libros diu scripsisse ante Annales illos. Ipsi id accredo lib. XI. Ann. *Vtriusque*, inquit, *principis rationes prætermitto, satis narratas libris quibus res gestas Domitiani composui*. Nam Domitiani res, vel Præfatio ista te docebit, tractasse eum his libris. ad quos frustrà & ridiculè me mittit, si nondum scripti editique. Quin consilium hoc illi in vniversâ historia: vt eam ordiretur à rebus ævo suo coniunctioribus, & paullatim abiret ad superiora. Ne id quidem celat ipse III. Annali, vbi de Iuliâ Augusti filiâ: *Sed aliorum exitus, simul cetera illius ætatis memorabo, si effectu in quæ tendi, plures ad curas vitam produxere*. Itaq. scripsit primò à Galbã ad Traianum, & Historias appellauit. inde ab Tiberio ad Galbam, & Annales indigitauit. scripturus eodem titulo fortasse & tractu res Triumpirorum & Augusti. Fata inuiderunt. Hæc ratio mihi ante oculos, cùm Editione primâ Historias Annalibus antepositi: non ætatis seriê secutus, sed scriptionis tempus. Mutaui. non quia peccarim, sed quia non mens mihi contentionis funem cum vulgo ducere super re leui. Denique quia rerum magis ordinata ita series. Moneo postremum. stilum ipsum, argumentum & caussam esse posse vtriusque operis separandi. Sanè in istis Historiarum libris scribendi genus totum floridius,

lenni ritu populum adorarent in Circo. Claudianus pulchrè De VI. Conf. Honorij:

> *O quantùm populo secreti numinis addit*
> *Imperij præsens species! quantámque rependit*
> *Maiestas alterna vicem! cùm regia, Circi*
> *Connexum gradibus, veneratur purpura vulgus?*
> *Consensúque cauæ sublatus in æthera vallis*
> *Plebis adoratæ reboat fragor.*

Acclamatio plausúsque ex arte. Quiritium cōpositæ modulatæq. voces.

Plebs personabat certis modis, plausúque composito.] Ars enim, si dis placet, vtriusque rei: acclamandi, & plaudendi. Itaque addit, *cùm manibus nesciis fatiscerent, turbarent gnaros.* In edicto Theoderici regis ad populum Rom. lib. I. Variar. Cassiodori: *Soletis aëra ipsum mellifluis implere clamoribus, & uno sono dicere quod ipsas quoque belluas delectet audire. profertis voces organo dulciores; & ita sub quadam harmoniâ citharæ concauum theatrum per vos resonat, vt tonos possit quilibet credere, quàm clamores.* Modulatum hunc clamorem, concen-

Concentus.

tum appellat Plinius in Panegyrico: *Et populus quidem Rom. dilectum principum seruat, quantoque paulo antè concentu formosum alium, hunc fortissimum personat.* Dio, ἐῤῥύθμως ἐκβοᾷν, in Pertinace: ὅσα τε εἰώθεσαν ἐν τοῖς θεάτροις ἐπὶ τῇ τοῦ Κομμόδου θεραπείᾳ ἐῤῥύθμως πως ἐκβοᾶν, ταῦτα τότε μεταῤῥυθμίζοντες ἐς τὸ γελοιότατον ἐξῇδον. Vide quædam huius rei ad I. Histor.

Seuerámque adhuc & antiqui moris retinētes Italiam.] Rod. Agricola legebat: *seueráque*. &, *retinente Italiâ.*

Phœbus libertus.

Vespasianum à Phœbo liberto increpitum.] Libertus admissionum fuit, ex Sueton. Vespas. cap. XIV. De eo lapis,

TI. CLAVDIO. AVG. L.
PHOEBO.
CLAVDIA. PANA[?] TYCHIS.

Pag. 385. Odoratus Poppææ rogus.

Differtum odoribus conditur.] Plinius de Arabiâ: *Periti rerum adfirmant, non ferre tantum annuo fœtu, quantum Nero princeps nouissimo Poppææ suæ die concremauerit.*

L. Silanus.

L. Silanus.] Suspicor eum pte esse, cui posteà statua in foro posita, curante Capitone. Quâ de re Plinij epistola tota, lib. I, ad Cornelium Titianum. Corruptè hoc nomen scriptum in Commentario Iuuenalis, ad illud Sat. I.

—— magni delator amici.

Heliodo-

Heliodorum dicit Stoicum Philosophum, qui Licinium Silanum condiscipulum suum testimonio oppressit. Lege, *L. Iunium.* Scholia Rec correctus.

Duci partium.] Budensis codex, *Dux.* non malè. Hæc autem historia est, quam eleganter Ambros. I. Offic. tangit: *Si tyranni aliquis habeat imaginem, nónne obnoxius est damnationi? Memini legisse me quosdam capitali supplicio damnatos, quia Bruti & Cassij interfectorum Cæsaris imagines asseruarent.* De titulis autem imaginum scripsi in Electis, cap. XXIX. Titulus imaginis.

Ac ut memoria tantum.] Lego, *ac ne.*

Animo præruptum.] Non, *promptum:* ex Vaticano. Præruptus, vti Præfractus, de iis qui rigidâ effrenique audaciâ sunt. Ita Ciceroni pro Roscio, *Prorupta audacia,* dicta. Præruptus animo.

Vulcatius Tullinus.] Credo, *Tertullinus:* superuixitque ad principatum Vespasiani. Lib. IV. Histor. *Vulcatius Tertullinus tribunus plebei intercessit.* Tertullinus.

Marcellus Cornelius.] Quem Galba deinde interfecit. lib. I. Histor. *Quam gloriam ad principatum attulit, nisi occisi Obultronij Sabini, & Cornelij Marcelli in Hispaniâ?* Noto eò, quia Tacitus ipse admonet, euasisse eos hoc discrimen, & Neroni superfuisse. Marcellus Cornelius.

Calpurnius Fabatus eques Rom.] Ille proscer Plinij Secundi. Plinij proscer.

Deportatúsque in insulam Sardiniam Cassius, & Senatus ius expectabatur.*] Vulnus, cui non medeor. Palmerius legit (ita ab Hieron. Berchemio accepi, veteri meo amico) *Senatus iussus spectabatur.* At de exsilio Cassij, conuenienter cum Tacito Pomponius De orig. iuris: *Caius Cassius Longinus plurimum in ciuitate auctoritatis habuit, donec eum Cæsar* (Nero, non Claudius, vti censent) *pelleret: expulsúsque ab eo in Sardiniam, reuocatus à Vespasiano.* De eximiâ eius scientiâ, noster lib. XII. *Eâ tempestate Cassius cæteros præminebat peritiâ legum.* Plinius lib. VII. epistol. *Lator quòd domus C. Cassij, huius qui Cassiana schola princeps & parens fuit, seruiet domino non minori.* Pag. 386. Cassij Iurisconsulti exsilium. Eius laus.

Consulatus sui quondam collegam.] Primo imperij eius anno.

Pag. 387. Mors sua arbitrio.

Et Nero intercessit, mortem sine arbitrio permittens.] Clarissimus Faber bis huncce locum attigit. Primò ei visum legere *mortem libero arbitrio*: post maluit, *suo arbitrio*. Quod postremum magni vatis effatum iure placet: magis tamen, meum, *mortem sine arbitro*. Et adseuerem eam Cornelij scripturam esse. Mors sine arbitro, libera, sine domino, sine iudice. Simile lib. I. Annal. *An præmia sub dominis, pœnas sine arbitro esse?*

Post Faburn nostra diuinatio. Mors sine arbitro.

Viatorum sessio in theatro.

Locus in theatro inter viatores Tribunicios.] Qui spectasse videntur non abiuncto à Tribunis loco, vti ad obsequia apparere possent. Hoc autem inter præmia? quia Tribunos honestissimo loco spectasse, vel hinc colligas, quòd Cæsari Iulio inter honores decretum: *vt semper sella curuli sederet, excepto per ludos. Tum enim sessio ei in Tribunicio subsellio, inter eos qui quoque anno Tribuni essent, concelebatur.* Dio lib. XLIV. Itemque postea Augusto: *vt in subsellis Tribunorum plebis sederet.* Dio idem, libro XLIX.

Tribunorum locus melior in spectaculis.

Pag. 388. Incendium Lugdunense.

Cladem Lugdunensem quadragies sestertio solatus est.] Cladem ex incendio conceptam, quod denarrat & deplorat Seneca epistolâ totâ XCII. Accidit centesimo anno à colonia deductâ, eodem Senecâ obseruante. Vt solatium hoc tardè adhibitum à Nerone sit, septimo post incendium anno. Nam deducta Lugdunum à Munatio Planco, anno vrbis DCCXI.

Diu post adiuti à Nerone.

L. Telesinus philosophus.

L. Telesino Cos.] Nomen ei L. Pontius Telesinus, ex Velleio. Laudat vt philosophum, & insignem virum plus vno loco Philostratus lib. IV. & VII. eumdemque exulasse ea re sub Nerone scribit.

Nuntios & consolationes.] Omnino lego, *consultationes.* Verbum eius artis. Iuuen.

Consolere, & Consultatio verbum Chaldæorum.

—— qua nullum consulit, & iam
Consulitur.

Noster: *Quæ caritate erga parentem, non tamen aliud consultauerat, quàm de incolumitate domus.* Paullò antè scribo, *multorum amicitiis inexcusum*, non, *inexcusum.*

Pag. 389. Fanū & templum Ligure.

Ostorius longinquis in agris, apud finem Ligurum, id temporis erat.] Non aspernabilis forte coniectura nostra, *apud Fanum Ligurum.* Is locus, Templum alio nomine dictus. In vitâ Agricolæ: *Classis Othoniana licenter*

vaga,

vaga, dum in Templo (Liguriæ pars est) hostiliter populatur. Liuius tamen Finem Ligurum etiam appellat: *Redeuntes inde Ligurum extremo fine, agmen Romanum incidunt.* sed alio, nisi fallor, & communi magis sensu.

Ciuicam coronam apud Britanniam meritus.] Filij ergo M. Ostorij ista mors. Nam de eo libro XII. scriptum: *Quâ pugnâ filius legati M. Ostorius seruati ciuis decus meruit.* Pater sanè in ipsâ Britanniâ obiit. M. Ostorius.

Equites Romani, dignitate Senatoriâ.] Non enim reuerâ Senatores, sed opibus ac splendore cuiuis Senatorum pares. Equites Illustres. Pag. 390.

Quondam Præfectus Prætorij.] Sub Claudio lib. XI.

Breuius pecuniæ iter credebat per procurationes.] Ad quas soli equites aut liberti admissi.

Idem Annæum Lucanum genuerat; grande adiumentum claritudinis. quo interfecto, dum rem familiarem eius acriter requirit, accusatorem conciuit.] De Annæo Mellâ sermo est, qui pater Lucani. Quàm igitur ridicule scriptum & παραλόγως in Eusebiano Chronico! *L. Annæus Mella Senecæ frater & Gallionis, bona Lucani filij sui à Nerone promeretur.* Illéne bona? imò necem. vt ex Taciti reliquâ narratione videbis. Corrigo Eusebium siue Hieronymum: *ob bona Lucani filij sui à Nerone perimitur.* Eusebij Chronicon emendatum.

Proditam C. Cæsari coniurationem.] Coniurationem Æmilij Lepidi. de quâ Suetonius & Dio. Pag. 391.

De C. Petronio.] Quem viri docti eum censent, cuius fragmenta hodie purissimæ impuritatis. De quo etiam delibero: sicut & de prænomine: quod apud Plinium lib. XXXVII. cap. II. Titus est; itemque Plutarchum in libello Πῶς ἄν τις διακρίνειε τὸν κόλακα τοῦ φίλου. Loqui eos de hoc eodem, res indicio est. Plinij verba; *Titus Petronius Consularis moriturus, inuidiâ Neronis Principis, vt mensam eius exheredaret, trullam murrhinam* CCC. H. S. *emptam fregit.* Plutarchi: ἢ τοὺς ἀσώτους καὶ πολυτελεῖς εἰς μικρολογίαν καὶ ῥυπαρίαν ὀνειδίζωσιν, ὥσπερ Νέρωνα Τίτος Πετρώνιος. C. Petronij huius Venereæ Satyræ. Prænomen eius anceps.

Illi dies per somnum, nox officiis & oblectamentis vitæ transigebatur.] Vide verum hunc aduersipedem, vt Latini appellant. Dies noster, illi nox erat: & nox, pro die. Pulchre omnino istos homines verè peruersos Seneca de- Antipodes Romæ, quibus dies pro nocte.

scribit & culpat, epist. CXXIII. *Lucet? somni tempus. Quies est?* (pro nocte, Quietem dixit: atque ita locum interpretor ac distinguo) *nunc exerceamur, nunc gestemur, nunc prandeamus. Iam lux propius accedit? tempus est cœnæ.* Ac plura ibi de lucifugis illis vide.

Senecæ aliqua lux.

Pag. 392.

Bareâ Sorano.] Qui ille est nominatus Boëtho de Consolat. lib. I. prosa III.

Thraseâ Pæto.] Cuius gentile nomen adhuc quæro. Nam Dio P. Thraseam Pætum saltem appellat. Marmor vetus suadet Valerium fuisse: C. DOMITIO. DEXTRO. II. L. VALERIO. MESSALLA. THRASIA. PRISCO. COS. Quod etsi de alio: ex cognomine tamen suspicemur de gente. Thraseas hic admirator vnicus Catonis, de cuius vitâ librum scripsit, indicante Plutarcho. Laudes eius sparsæ in Tacito, Arriano, Dione: sed ante alia egregium elogium de illo ipsius Neronis, in Plutarchi libello πολιτικῶν παραγγελμάτων. Ait, Νέρων ὀλίγον ἔμπροσθεν ἢ κτεῖναι τὸν Θρασέαν μάλιστα μισῶν καὶ φοβούμενος, ὁμῶς ἐγκαλοῦντός τινος ὡς κακῶς κεκριμένου καὶ ἀδικῶς, Εβουλόμην ἄν, ἔφη, Θρασέαν οὕτως ἐμὲ φιλεῖν, ὡς δικαστὴς ἄριστός ἐστιν. Salue, ó, salue vir magne, & inter Romanos sapientes sanctum mihi nomen. Tu magnum decus Gallicæ gentis: tu ornamentum Romanæ curiæ: tu aureum sidus tenebrosi illius æui. Tua inter homines, non hominis vita: noua probitas, constantia, grauitas: & vitæ mortisque æquabilis tenor.

De nomine Thraseæ quæsitum.

Laudes eius.

Ludis Cæsticis à Troiano Antenore institutis.] Quid cæstibus cum cantu? Cecinisse enim hîc dicitur Thraseas, non pugnasse: & à Dione τραγῳδίαν ὑποκρινάμενος ἐν Πατάουίῳ τῇ πατρίδι. ita enim scribend. (Patauinus quia Thraseas) non ποταμίᾳ. Sed crederem, vt fit, tempore auctiores ornatioresque eos ludos factos, & ad cæstus scenica etiam certamina adiecta. Turbat nos tamen & moratur Vatic. qui, *cetastis*, refert. Scriptura, de quâ nihil hiscam. Apud Liuium lib. x. nauale certamen annuum est Patauij: sed nihil ad istud. Agon item Drepanitanus, apud Sidonium in Abitaco suo, ad exemplar Troianæ superstitionis, pariter nihil istuc. Dio hoc tantum monet, fuisse ἑορτὴν τριακονταετηρίδα, tricennale spectaculum.

Ludi Cæstici ab Antenore.

Dio correctus.

Princi-

Principio anni vitare Thraseam solemne iusiurandum.] Cuius multa memoria in Tacito, aliisque. Ideò exponam. Libera re Romanâ non iuratum scio in cuiusquam acta: iuratum in leges quidem: sed acta finito magistratu vocari poterant ad disquisitionem Senatus. Is probabat, aut rescindebat. Primi Triumuiri, nisi fallor, Calendis Ianuariis & ipsi iurarunt, & alios adegerunt, rata se habituros omnia acta Diui Iulij. Inde secutis principibus exemplum. Dio opportunè, lib. XLVII. ἔν τε τῇ πρώτῃ τοῦ ἔτους ἡμέρᾳ αὐτοί τε ὤμοσαν, καὶ τοὺς ἄλλους ὥρκωσαν, βέβαια νομιεῖν πάντα τὰ ὑπ' ἐκείνου γενόμενα. καὶ τοῦτο καὶ νῦν ἐπὶ πᾶσι τοῖς τὸ κράτος ἰσχοῦσιν, ἢ καὶ ἐπ' αὐτῷ ποτε γενομένοις, ἃ μὴ ἀτιμασθῶσι γίγνεται. id est: *Kalendis autem noui anni, & ipsi Triumuiri iurarunt, & alios iurare coëgerunt, omnia acta Iulij rata se habituros. Quod & nunc vsurpatur in omnibus qui aut tenent imperium, aut tenuerunt, nisi fortè infamiâ ignominiáque publicè notati sint.* Id accidit sub annum vrbis DCCXII. Factum idem viuo Augusto; de quo idem Græcus lib. LIII. ἐν δὲ τῇ νουμηνίᾳ ὅρκοις ἡ βουλὴ βεβαιοῦσα τὰς πράξεις αὐτοῦ ἐποιήσατο. Idque iuramentum semper abhinc a Diuo Iulio repetitum ad principem eius anni. Tacitus infra: *Eiusdem animi est Poppæam diuam non credere, cuius in acta Diui Iulij & Augusti non iurare.* Nisi tamen si quis sceleribus & flagitiis aliter meruisset. Dio lib. LX. de Caio: καὶ διὰ ταῦτα τὸ μὲν ὄνομα αὐτοῦ οὐκ ἔστιν ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν αὐτοκρατόρων, ὧν μνήμην ἐπί τοῖς ὅρκοις καὶ ἐπὶ ταῖς εὐχαῖς ποιούμεθα, ὥσπερ οὐδὲ τοῦ Τιβερίου. id est: *Ob eas caussas non est Caij nomen in catalogo albóque Principum, quorum mentionem facimus in iuramentis votísque; vti nec Tiberij.* Iuratum vero non viritim, sed vno aliquo ex quoque magistratu verba præeunte, reliquis assentientibus. Quem morem Senatus, adulatione nouâ, transgressus est sub Tiberio, vt narrat idem Dio LVIII. νομιζομένου συχνοῦ χρόνου ἤδη, μηκέτι καθ' ἄνδρα τὴν βουλὴν ἐν τῇ νουμηνίᾳ ὀμνύναι, ἀλλ' ἕνος, ὥσπερ εἴρηταί μοι, προομνύντος, καὶ τοὺς λοιποὺς συνεπαινεῖν, οὐκ ἐπῄνεσαν αὐτό, ἀλλ' αὐτεπάγγελτοι μηδενὸς σφᾶς ἠναγκακότος, ἰδίᾳ καὶ καθ' ἑαυτὸν ἕκαστος ἐπισφάγησαν, ὥσπερ τι παρὰ τοῦτο μᾶλλον διοίσοντες. Sed præiurationem Claudius iterum reduxit, explicatque Dio lib. vltimo: Κλαύδιος δὲ αὐτὸς μὲν πάντα ἐθισμένα διώμοσε.

Iusiurandum in acta Principum.

Quam originem habuerit.

A Iulio vsque iurabant.

Iurabant in acta omnium Imp. exceptis pessimis.

Non viritim, sed vnus ex quoque magistratu.

τοὺς δ' ἄλλους ἐκώλυσε καθ' ἄνδρα ὀμόσαι, καὶ οὕτως εἴ τις τῶν στρατηγούντων, ὥσπερ ποτὲ, καὶ ἕτερος τῶν δημαρχούντων, ἀπὸ τῶν ἄλλων ὡς ἑκάστων εἷς ἐξῆρξε τῶν ὅρκων τοῖς ὁμοίοις· καὶ τοῦτο ἐπὶ πλεῖω ἔτη ἐπράχθη. Quam tamen abrogatam denuò esse, reditumque ad singularia iuramenta, indicio sunt quæ hic & posteà Thraseæ obiiciuntur. Et Dionis sanè verba vltima satis ostendunt, in aliquot annos dumtaxat id seruatum.

Id posteà tamen mutatũ.

Sacerdotes vota cõcipiebant pro salute principis.

Nuncupationibus votorum non adesse.] De quibus lib. IV. Annal. *Pontifices eorúmque exemplo ceteri sacerdotes cùm pro incolumitate Principis vota susciperent.* Suet. Nerone, cap. XLVI. *Votorum nuncupatione, magnâ iam ordinum frequentiâ, vix reperta Capitolij claues.* Ea vota in tabulis concipi solita, & signari. Sueton. Aug. cap. XCVII. *Nam se quamquam conscriptis paratisque iam tabulis, negauit suscepturum vota, quæ non esset soluturus.* Plinius ad Traianum: *Solemnia vota pro incolumitate tuâ, quâ salus publica continetur, & suscepimus & soluimus: precati deos, vt velint ea semper solui, sempérque signari.* Concepta non Kalendis ipsis, sed III. Nonas. Plutarchus in Cicerone: πεχθῆναι Κικέρωνα λέγουσιν, ἡμέρᾳ τρίτῃ τῶν νέων καλανδῶν, ἐν ᾗ νῦν οἱ ἄρχοντες εὔχονται καὶ θύουσιν ὑπὲρ τοῦ ἡγεμόνος. Capitolinus in Pertinace: *Tertio Nonarum die, Votis ipsis.* Eunapius in vitâ Maximi: ἡ τρίτη δὲ ἡμέρα τῶν καλανδῶν, ἃς αὐτὰς Ιανουαρίας ἡμέρας Ῥωμαῖοι προσονομάζουσι, καὶ προσκυνήσαντες πάντες αὐτῶν ὑπέχουσι τὴν εὐωχίαν. Adde hunc Caij Ic[ti] locũ De verb. sign. *Post Kal. Ianuarias die tertio pro salute Principis vota suscipiuntur.* Denique hunc Dionis clarum lib. LIX. Καὶ τρίτῃ δὲ ἡμέρᾳ τῇ τὰς εὐχὰς ἐχούσῃ συνῆλθον μὲν, &c: *Tertiâ autem die, quâ Vota fiunt, conuenerunt quidem,* &c. Firma hæc videbantur: tamen concutit nos nonnihil Tacitus lib. IV. Annal. *Cæsar solemnia incipientis anni Kalendas Ianuarias epistolâ precatus.* Et subdit: *Quem enim diem vacuum pœnâ, vbi inter sacra & Vota, vincla & laqueus inducantur?* Et Tibullus ad Messallam:

Obsignabantur ea vota in tabulis.

Quis dies Votorum.

Alij videntur Kalendis ipsis ponere.

—Tyrio subtemine vestem
Indueras, oriente die duce fertilis anni:
Cùm fera discordes tenuerunt flamina venti,
Et largita tuis sunt multa silentia votis.

Sed

Sed stamus. & ad Taciti locum aio, non ita districtè verba capienda quasi illo ipso die Vota, sed quasi in propinquo. Aut verius: etiam tunc Vota fuisse, sed ex ritu prisco, quæ soli Consules nuncupabant, pro Imperij & populi salute. Hæc autem pro Principe subtexta: & die quidem lætiore & augustiore pompâ. Quod ipsum de Tibullianis illis censeo. Sanè veteri rep. negari non potest, quin Vota ipsis Kalendis. Omitto plures Liuij locos: hunc do firmum & clarum, lib. XXI. extremo: Consulem *C Flaminium, conscientiâ præteritorum, & Capitolium, & solemnem Votorum nuncupationem fugisse: ne die initi magistratus, Iouis optimi max. templum adiret.* Fieri etiam potest, vt plures dies Votorum fuerint, ille tamen tertius antè Nonas præcipuus. Concepta autem & in castris apud signa; & in Capitolio. Tertullianus de Coronâ: *Ecce annua votorum nuncupatio, quid videtur? Prima in principiis, secunda in Capitoliis. Accipe post loca, & verba. Hunc tibi Iupiter bouem cornibus auro decoratis vouemus esse futurum.* Vbi & formulæ pars; in quâ tamen corrigo, *esse* facturum.* Est enim eo exemplo dictum, quo illud Gracchi: *Credo ego inimicos meos hoc dicturum.* Dies hic publicè lætus; ideoque *Ælius Cæsar Votorum caussâ ab Hadriano lugeri est vetitus.* Eumdem etiam* Solemnia ἁπλῶς appellarunt. Quod obseruo ex Tertulliani his verbis: *Veræ religionis homines etiam Solemnia Imperatorum conscientiâ potiùs, quàm lasciuiâ celebrant. Grande videlicet officium focos & choros* (nescio an, *thoros*, vt ad lectisternia referatur) *in publicum educere, vicatim epulari, ciuitatem tabernæ habitu abolefacere. Hæccine solemnes dies principum decent, quæ alios dies non decent? O nos meritò damnandos! Cur enim Vota & gaudia Cæsarum casti & sobrij & probi expungimus?*

Distinctio adhibita.

Vbi concepta.

Tertullianus correctus.

*Ita poëta vetus: *Mars tibi vouco facturũ bidente verre.*

*Et Plinius suprà, Solemnia vota.

Coniectura in Tertulliano.

Huic vni incolumitas tua sine arte, sine honore.] Sentio abesse vocem, quam volenti Cornelio reddo: *incolumitas tua sine curâ, artes sine honore.* Prius membrum ad nuncupationem omissam votorum spectat, quæ pro incolumitate Principis: alterum ad id, quòd nunquam immolarit pro cælesti voce.

Pag. 393. Vox addita Tacito.

Curatiùs leguntur.] Ita restitui, confusione librorum motus, qui ad vocem ignobiliorem adhæserant. Itaque,

Curatiùs, vt Accuratius.

Curiatium, aut *Curantium*, ferè legas. At ita ante Tacitum Sallustius, *Curatissimè accepit*. & Ammianus: *Domicilia cuncta curatiùs ritu Romano instructa*. Nostri lib. XIV. *Ludos curatiùs editos*.

Ista secta Tuberones & Fauonios, veteri quoq. resp. ingrata nomina genuit.] Stoicorum sectam, vitium hoc hominis culpat, & qui eam secuti. Tuberonem intellegit, Q. Ælium, qui in epulo publico hædinis pellibus strauit lectos Punicanos, & vasa Samia exposuit. Cicero, Valerius, aliique. Agellius lib. I. *Tubero iuris ciuilis antistes, & Stoica doctrinæ sectator*. Idem ille est, qui Lucullum Xerxem togatum appellitabat, Plutarcho memorante. Fauonius, et Catonis ille simia; de quo Sueton. Aug. cap. XIII. & Valer. Maximus lib. II. cap. vlt. Plutarchus in Bruto. Vidi tamen qui, *Fannios*, hic reponeret, imperitè.

Ælius Tubero Stoicus.

Fauonius item Stoicus.

Pag. 394. Ostorius Sabinus.

Ostorius Sabinus.] Mutant libri, Alij, *sibi Torius*, Vatic. *Subitorius*. Flexit me vt Ostorius scriberem locus insita, de hoc ipso: *Ostorio duodecies, & Quæstoria insignia tribuuntur*.

Inultam omiserat.] Vatic. Malè vulgò, *inuitam*.

Exterritum Thraseam sensisse.] Sententia mecum malit, *scripsisse*.

Secretum circumdare.] Benè mei libri, præ quod vulgò, *otium dare*.

Pag. 395.

Superesse qui forsitan manus ictúsque per immanitatem Augusti] Animam agenti loco aquam sic affuderim: *ictúsque parent. Immanitatem Augusti etiam bonos metu sequi*.

Conatus emendadi lasciuissimi.

Senatui quem perornauisset.] Puto leg. *quem semper ornauisset*.

Oratio principis per Quæstorem eius audita est.] Non enim cuilibet è Quæstorum collegio id munus, sed Candidatis Principis L. I. De offic. Quæstoris. Ideò Tacitus expressim, *Quæstorem eius*. Et in lapidibus aliquoties, QVÆSTOR. AVG. Reliqua ad hunc ritum trita.

Quæstor Principis. Orationes Cæsaris recitabat.

Etenim quid mirum è longinquis prouinciis aduenire.] Diuinabam, *haud venire*. nec tamen sententiæ plenè consultum. Melius sic: *quid mirum nec longinquis prouinciis subuenire*. vel *prouinciis aduerti*.

Pag. 396. Diuinatio in Tacito.

Paconium Agrippinum paterni in principes odij heredem.]

dem.] Hic ille Agrippinus è Stoicâ domo, laudatus Epicteto & Arriano. Quorum verba ad hanc historiam dabo. Epicteti Electis: Διὰ τοῦτο ἐπαινεῖ Ἀγριππῖνον δίκαιον, ὅτι πλείστου ἄξιος ἀνὴρ γενόμενος, οὐδέποτε ἐπῄνεσεν ἑαυτόν· ἀλλ', εἰ καὶ ἄλλος τις αὐτὸν ἐπῄνει, ἠρυθρία. & statim: καί ποτε μέλλοντι ἀριστῆσαι αὐτῷ, ἐπέστησεν ὁ λέγων, ὅτι φεύγειν αὐτὸν κελεύει Νέρων. καὶ ὃς ἔφη, οὐκ οὖν, εἶπεν, ἐν Ἀρικίᾳ ἀριστήσομεν. Arriani lib. I. cap. I. ἀπηγγέλθη αὐτῷ ὅτι κρίνῃ ἐν συγκλήτῳ. ἀγαθῇ τύχῃ. ἀλλ' ἦλθεν ἡ πέμπτη. ταύτῃ δ' εἰώθει γυμνασάμενος ψυχρολουτρεῖν. ἀπέλθωμεν, καὶ γυμνασθῶμεν. γυμνασαμένῳ λέγει τις αὐτῷ, ἐλθ' ὅτι κατακέκρισαι. φυγῇ, φησίν, ἢ θανάτῳ; φυγῇ. τὰ ὑπάρχοντα τί; οὐκ ἀφῃρέθη. εἰς Ἀρικίαν οὖν ἀπελθόντες ἀριστήσομεν. id est: *Nunciatum ei, quòd iudicium de eo fieret in Senatu, bonum factum, inquit. At enim quinta hora iam aduênit* (non *Dies*, vti interpres ad ritum veterem parùm attentè.) *quâ exerceri solet, & frigidâ lauari. Eamus, ait, & exerceamur. Exercitanti superuênit qui diceret, Fuge ociùs, damnatus es. Exsilio, inquit, an morte? Exsilio. Bona autem quid? Non ablata tibi. Ariciam ergo euntes, istic prandeamus.* Tacito ista lucem dabunt, dum paullo inferiùs ait, *pulsum eum Italiâ.* Sed cur Marcellus *paterni odij in principes heredem* Agrippinum calumniatur? Propter patrem eius Paconium, qui maiestatis reus sub Tiberio periit. Eruo è Suetonij Tiber. cap. LXI. *Interrogatum eum à quodam nano astante mensa inter Copreas* (ita leg. non, *Capreas*) *cur Paconius maiestatis reus tamdiu viueret? statim quidem petulantiam linguæ obiurgasse, ceterùm post paucos dies scripsisse Senatui, vt de pœnâ Paconij quamprimùm statueret.* Ideò Tacitus mox: *Quid Agrippino obiectum nisi tristem patris fortunam? quando & ille perinde innocens, Tiberij sæuitiâ concidisset.*

Agrippinus, philosophus, iudicatus.

Mira constantia hominis.

Pater inuêtus huius Agrippini.

Curtium Montanum.] Cuius mentio lib. IV. Histor.

Faciliùs laturos singula carpentem, quàm nunc silentium perferrent omnia damnantis.] En calumniam. Viri boni silentio etiam apud Tyrannum peccant. Audi illa apud Senecam, Oedipo:

Nec silentio satisfit Tyrannis.

> CR. *Tacere liceat. nulla libertas minor*
> *A rege petitur.* OED. *sæpe vel linguâ magis*
> *Regi atque regno muta libertas obest.*

Celebri-

Celebritate periculorum.] Cum Rhenano lego *crebritate.*

Pag. 397. *Quódque Proconsul Asiæ.*] Melius, *proconsulatum.*

Scholiastes correctus. *Pecuniam Magis dilargita.*] Cape ad lucem historiæ Scholiastis hanc notam, ad illud Iuuenal. —*faciet, quod deferat, ipse. Egnatium Philosophum significat, qui filiam Bareæ Sorani, quam cùm ipse ad magicam descendisset, hortatus detulit Neroni.* Sed velim obiter corrigi: *quam, cùm ipsius ad magicam descendisset hortatu, Neroni detulit.*

Annio Pollione in exsilium pulso.] Nuper inter coniuratos.

Ara in curiâ. *Altaria & aram complexa*] Vtrum aram Victoriæ intellegit, quæ ante curiam? an altaria & aram Veneris genetricis, in cuius templo nunc Senatus?

Pag. 398. *Quantum misericordiæ.*] Præclarè libri. Vulgò *quantum nunc.* errore ex concisa ratione scribendi, *miæ.* Ingenio suo pridem hanc correctionem vindicauerat Faërnus. nec inuideo ego, nec culpo.

Honesti & exerciti.] Suadeo scribas, *honesti exercitus,* ex sententiæ ductu.

*Æquitate deûm*erga bona maláque documenta.*] Deprauatio manifesta. quam adnoto, non tollo.

Interdictio honoribus. *Prædicto ne in rep. haberetur.*] Accipio, vt Romæ quidem esse ei liceret, sed procul ab honore omni & publicis muneribus vitam ageret priuatam.

Quæstor Cõsulis. *Quæstor Consulis missus.*] Consulum ergo proprius aliquis Quæstor? Appâret è Dione: qui in actis anni DCCXVI. scribit, *Ap. Claudium & C. Norbanum consules, primos binos Quæstores habuisse.* Si id non sit; scribam, *Quæstor Consuli missus,* id esset, à Consule missus. Quod fieri solere obseruamus in iis, qui damnati à Senatu. Nam consul, eius caput: administer autem Consulis, Quæstor. Dio lib. LVIII. de Geminio Rufo: Καὶ μαθὼν τὴν ταμίαν ἐπὶ δικαιώσει αὐτοῦ παρόντα, αὐτός τε ἑαυτὸν ἔτρωσε, καὶ ἐκείνῳ δείξας τὸ τραῦμα, Απάγγειλον, ἔφη, τῇ γερουσίᾳ, ὅτι *ἀνὴρ οὕτως ἀποθνήσκει. *Audiens Quæstorem ad supplicium exigendum iam adesse, ipsus se vulnerauit; & plagam ei ostendens, Abi, nuncia, inquit, Senatui, virum sic mori.*

Supplicij exactor.

* De mollitie enim accusatus erat.

Deme-

Demetrio Cynica institutionis doctori.] Quæ secta reuerâ à Stoïcâ, tunicâ tantùm distat. id est, quòd nudiùs & inuerecundiùs Cynici, quæ velant & tegunt leuiter Stoici. Demetrij huius laus apud Philostratum lib. IV. De vitâ Apollonij, Senecam VII. De Beneficiis cap. VII. cuius verba: *Paullò ante Demetrium vetuli, quem mihi videtur rerum natura nostris temporibus tulisse, vt ostenderet nec illum à nobis corrumpi, nec nos* (omnino scribo, & *nos*. ita enim concludit, *ne aut exemplum sæculo, aut conuicium decesset) ab illo corripi posse. Virum exactæ* (licet neget ipse) *sapientiæ, firmæque in his quæ proposuit constantiæ.* Et Epist. LXIII. *Demetrium virorum optimum mecum circumfero, & relictis conchyliatis, cum illo seminudo loquor, illum admiror.* Vox eius magni animi ad Neronem ἀκειλεῖς μοι θάνατον, σὺ δ' ἡ φύσις, apud Arrianum. Pag. 399. Demetrius Cynicus. Seneca correctus.

Arriámque tentantem mariti supremæ, & exemplum Arriæ matris sequi.] Arria mater, vxor fuit Cæcinæ Pæti, qui in partibus Scriboniani contra Claudium. Ideò ad mortem actus. Sed præiuit vxor, æterno & inaudito exemplo, semet feriendo; extractumque pugionem marito porrigendo, cum voce, Pæte non dolet. Plinium lege, lib. III. epistolâ ad Nepotem. Martialis de hac heroïnâ, Arria vxor Cæcinæ, heroïna.

Casta suo gladium cùm traderet Arria Pæto
Quem de visceribus traxerat ipsa suis:
Siqua fides, Vulnus quod feci non dolet, inquit:
Sed quod tu facies, hoc mihi Pæte dolet.

In Zonará & Dione eadem narratio. sed corruptè verba Græca, παῖ ἐκ ἀλγῶ: & in puerili mendo Xylander, *Puer non dolet.* Scribe, πάϊτε ἐκ ἀλγῶ. Hanc Arriam Scholiastes in vitâ Persij notat fuisse poëtæ illi cognatam. *Ipse Persius*, inquit, *decem ferè annis summè dilectus apud Thraseam est, ita vt peregrinaretur quoque cum eo aliquando, cognatam eius Arriam vxorem habente.* Quid est autem, Diligi apud Thraseam? Solœcus sermo. Manuscriptus Vulcanij, *apetithraseæ*. Facile correctu, *à Pæto Thraseâ*. Commentarij autem huius parum adhuc pervulgati auctoritate sæpe nitor. quis carpet? doctus ille, probus: imò in plerâque parte & Probi. Vtinam hodie sic commentemur! Debemus eum P. Pythœo Ic. viro doctrinæ, iudicij, vitæ directæ. Dio & Zonaras leuiter correcti. Iterum. Et iure laudatus.

Obuersis

Obuersis in Demetrium.] Multa & libro huic, & Neronianæ historiæ deesse clarum. Duo anni dicendi supersunt, in quibus de aduentu Teridatis, de coniuratione Vinicianâ, de motu Vindicis, aliaque, digna quæ à magno auctore tradita legeremus, si Fatis ita visum fuisset.

FINIS.

IVSTI LIPSI

AD

LIBROS HISTORIARVM, Notæ.

AD LECTOREM.

De diuisione, déque ordine Librorum Taciti.

ANTE rem, sed non abs re, monendus mihi bone Lector es, seiunctos disparatosque à me hos Historiarum libros ab Annalium, caussâ non vnâ. Primùm Tacitus ita suasit, siue iussit: *Initium*, inquit, *mihi operis Ser. Galba.* & statim: *Opus aggredior plenum variis casibus.* Quæ verba, quis ille tam aliud agens in legendo, qui noui operis esse non sentiat, non iuncti, aut continuati? Adde quòd seriò præfatur, apparat, conciliat, formam futuri operis ponit. quæ omnia in vestibulis librorum recepta tantùm, satis liquet. Sed & Tertullianus in libello de Spectaculis præit ad hanc distinctionem clarè: *Cornelius*, inquit, *Tacitus in quinto Historiarum suarum bellum Iudaicum exorsus.* Rectè ad nostrum discrimen & verè: ad vulgi, vanissimè. quòd is liber sit vigesimus primus. Denique etiam titulus me induxit. Si enim priores illi Annales insigniti, vt * docui, à Tacito ipso: aliud nobis opus quærendum cui, Historiæ, index. Nam hoc certè titulo libros etiam noster scripsit. Inde apud Vopiscum, *Historiæ Augustæ scriptor Tacitus.* Inde illud Plinij, *Auguror, nec me fallit augurium, Historiam tuam immortales futuras.* At illud Historiarum opus, istud, cui inseri etiam Plinius ambitiosè nec importunè cupiebat, quia perduxerat id ad Plinij

* *Ad lib. 1. Annal.*

æuum.

ævum. Sed & liber ille bonus fidusque Vaticanus non temerè hîc vacillat. *Incipit*, inquit, *liber* XVII. *secundum quosdam.* Quidam illi errant. & seduxit eos temporum rerumque coniunctio, vt vno filo illis de Nerone adtexta censerent ista de Galbâ. Adeò autem in re contrà est, vt sciam Tacitũ hos Historiarũ libros diu scripsisse ante Annales illos. Ipsi id accredo lib. XI. Ann. *Vtriusque*, inquit, *principis rationes prætermitto, satis narratas libris quibus res gestas Domitiani composui.* Nam Domitiani res, vel Præfatio ista te docebit, tractasse eum his libris. ad quos frustrà & ridiculè me mittit, si nondum scripti editique. Quin consilium hoc illi in vniuersâ historiâ: vt eam ordiretur à rebus ævo suo coniunctioribus, & paullatim abiret ad superiora. Ne id quidem celat ipse III. Annali, vbi de Iuliâ Augusti filiâ: *Sed aliorum exitus, simul cetera illius ætatis memorabo, si effectu in quæ tendi, plures ad curas vitam produxere.* Itaq. scripsit primò à Galbâ ad Traianum, & Historias appellauit. inde ab Tiberio ad Galbam, & Annales indigitauit. scripturus eodem titulo fortasse & tractu res Triumpirorum & Augusti. Fata inuiderunt. Hæc ratio mihi ante oculos, cùm Editione primâ Historias Annalibus anteposui: non ætatis seriẽ secutus, sed scriptionis tempus. Mutaui. non quia peccarim, sed quia non mens mihi contentionis funem cum vulgo ducere super re leui. Denique quia rerum magis ordinata ita series. Moneo postremum. stilum ipsum, argumentum & caussam esse posse vtriusque operis separandi. Sanè in istis Historiarum libris scribendi genus totum floridius,

diffusius, & velut canali fluens pleniore. in illis Annalium siccius, contractius. adeò vt illîc plurium annorum res vno libro; hîc vix vnius anni comprensæ pluribus libris. Siue ætas id fecit, siue potiùs iudicium curaque scribendi.

DE MATERIE OLIM HORVM LIBRORVM.

COMPLEXVS *erat Tacitus his libris res domi forisque gestas, à Seruij Galbæ principatu ad initium Neruæ. Docet ipse anteloquio operis*: Quòd si vita suppeditet, Principatum Diui Neruæ & imperium Traiani vberiorem securioremque materiam senectuti seposui. *Scripsit ergo hîc & descripsit Principes sex, Galbam, Othonem, Vitellium, Vespasianum, Titum, Domitianum. Sub quibus multæ magnæque res in vrbe, in prouinciis: quarum capita libat ipse totâ hac Præfatione. Ita clarum, grande hoc Historiarum opus fuisse, &, si coniecturæ res sit, fusum in libros non minus viginti. Certè cùm id spatium à Galbâ ad Neruam annorum vnius & viginti sit; his autem libris narratæ res dumtaxat vnius paulò plus anni: non vana diuinatio sit de numero tam amplo. Ita vides, Lector, quæ & quanta bonarum rerum iactura: &, scio, mecum ingemiscis. Vbi Tacitus desierat, consilium ordiri Ammiano fuit: qui vestigia eius legit, sed pede non tam fausto. Ipse de se Ammianus*: Hæc vt miles quondam & Græcus, à Principatu Cæsaris Neruæ exorsus, ad vsque Valentis interitum, pro virium explicaui mensurâ.

IVSTE

IVSTI LIPSI

AD LIBRVM I. HISTORIARVM NOTÆ.

SERV. *Galba iterùm T. Vinius* Coss.] Vulgò, appellant T. Iunium. At mihi religio non fuit sequi scripturam antiqui marmoris eruti ad radices montis Cœlij: Pag. 409. Vinia gens.

SER. GALBA. II. T. VINIO. COS.

à quo præsertim staret Plutarchus, qui ferè hunc hominem Τίνιον Οὐίνιον, aut Οὐίνιον appellat. Simile mendum in Suetonij Aug. cap. XXVII. vbi *T. Iunius Philopœmen* scribitur, qui ex Dione est *Vinius*. etsi Appiani scriptura firmat vulgatam. Sanè Innia gens nobilior, quàm vt in hunc hominem conueniat: cuius pater dumtaxat ex familiâ Prætoriâ, vt Tacitus infiâ refert. Suetonij correctio.

DCC. & XX. *prioris aui annos.*] Exactè si putas, XXII. reperies.

Dignitatem nostram à Vespasiano incohatam.] Quomodò: quiâne Procurator sub illo Belgicæ? E* Plinio id suspicêre: sed suspicêre tantùm. imò verius id ceperis de huius patre. Intellego ergo dignitatem eius incohatam à Vespasiano, quòd ab eo laticlauius factus, & relatus in ordinem primum. Pag. 401. * Lib. VII. Tacitus à Vespasiano Senator.

A Tito auctam.] Quæsturâ, opinor, adiectâ.

A Domitiano longiùs promotam.] Quo Principe & Quindecimvir & Prætor fuisse, ipse testatur XI. Annal.

Diui Nerua.] Ait, Diui. Cœpit ergo scribere eo mortuo & sacrato. Scripsit post Nerua.

Opus aggredior plenum variis casibus.] Parum firma aut germana lectio. Nam Vatic. ille opt. *opus aggredior opibus casibus*, præfert: & suprà adnotatum, *opimum*. Et in Romano antiquitus excuso, item legas, *opimum casibus*. * Tentatus Tacitus.

bus. Censeam fuisse, *opulens casibus.* quæ vox paullò à vulgo seductior, exscriptores seduxit.

Aliter acceptus Tacitus.

Quattuor Principes ferro interempti.] Ne erres cum vulgo, neu Pisonem inter istos censeas. Intellegit enim Galbam, Othonem, Vitellium, Domitianum. Nam & ad huius exitum Historiam perdúxit. Piso autem, dumtaxat Cæsar, non Princeps.

Tria bella ciuilia.] Quæ? Othonis in Vitellium: huius in Flauium; & L. Antonij in Domitianum. de quo Suetonius & Dio.

In eodem vitium:

Perdomita Britannia, & statim missâ cohorte in Sarmatarum ac Sueuorum gentes nobilitatus cladibus mutuis Dacus.] In vitio aperto & confusione locus. Quid enim illud, *missâ cohorte*? Itáne vnius cohortis res fuerit, in Sarmatas ac Sueuos bellum? Nugæ. Denique quis hic sermonis contextus aut cohæsio, missâ cohorte in Sueuos, Dacum cladibus inuolutum? qui populi sanè diuersi. Omninò rectè correximus pridem. *perdomita Britannia, & statim amissa, coörta Sarmatarum ac Sueuorum gentes. nobilitatus clad. mutuis Dacus:* nec exiguo ad historiam momento. Discimus scilicet perdomitam Britanniam (quod Domitiani imperio accidit: eamque laudem Agricolæ socero suo noster tribuit, in eius vitâ: *Britanniæ situm non in comparationem curæ ingeniique referam, sed quia tum primùm perdomita est*) & mox ignauiâ aut dissidio Principum amissam. Certè Spartianus auctor, sub principia imperij Hadriani, *teneri Britanniam sub Romanâ ditione non potuisse.* Addit ampliùs, penetrasse eumdem Principem in Britanniam, nec tamen totam reciperasse, sed *per octogintaquinque millia passuum murum duxisse qui Barbaros Romanósque diuideret.* Cuius muri mentio etiam Dioni in vitâ Commodi. τῶν, inquit, ἐν τῇ νήσῳ ἐθνῶν (de Britanniâ loquitur) ὑπερβεβηκότων τὸ τεῖχος τὸ διορίζον αὐτούς τε καὶ τὰ τῶν Ῥωμαίων στρατόπεδα. Alius ab isto murus, siue vallum potiùs, quod Seuerus Imperator duxit per millia passuum XXXV. vt Eutropius ait; siue, XXXII. vt Victor. De quo vallo diffusè & disertè Beda, lib. I. cap. V. Aliquid etiam Windichindus Saxonicorum lib. I. At fons totius huius corruptionis (variè enim interpolatus locus) à verbo *coörta* ortus: quod plerumque libri scripti in medio

Idq. feliciter sublatum.

Britannia domita:

Amissa:

Recepta.

medio adſpirant, *cohorta, cohoriri.* Hinc turbellæ.

Sarmatarum ac Sueuorum gentes.] De Sarmatis, etiam apud alios leges: de Sueuis, vix puto. Cattos ſaltem nominant, in Domitiani quidem rebus. Sed tu ſcito, hos Sueuos, non illos eſſe qui in ipsâ Germaniâ, & qui vulgò noti: ſed qui trans Iſtrum, aſſiti Sarmatis. Illi, inquam, ipſi, quibus Vannius à Druſo rex datus, quique inter Mariſum & Cuſum fluuios locati. Itaque militiâ plerumque ſociati cum illis. Libro XII. Annal. *Ipſi Vannio manus propria pedites, eques è Sarmatis Iazygibus erat.* Etiam nunc bello hoc in Domitianum. Dionis fragmenta præclarè (& abſque iis hærebamus) Ἐν τῇ Μυσίᾳ Λύγιοι Σουήβοις ποι πολεμηθέντες, πρέσβεις ἔπεμψαν, αἰτοῦντες συμμαχίαν παρὰ Δομιτιανοῦ, καὶ ἔλαβον. Ἀγανακτήσαντες ἐπὶ τούτῳ οἱ Σούηβοι προσπαρέλαβον Ἰάζυγας, καὶ παρεσκευάζοντο ὡς καὶ μετ' αὐτῶν τὸν Ἴστρον διαβησόμενοι. *In Myſiâ Lygij cum Sueuis belligerantes, Legatos miſerunt auxilium à Domitiano rogantes. & impetrauerunt. Quod ægrè ferentes Sueui, Iazygas aſſumsêre, & apparabant ſe tanquam Iſtrum unà cum iis tranſituri.*

Qui Sueui apud Tacitũ.

Vicini Sarmatis.

Dio illuſtrat.

Nobilitatus cladibus mutuis Dacus.] Epitomarij de hoc bello Dacico, multa; & poëta Statius:

Bellum in Dacos.

Das Cattis Dacisque fidem.

Iterum: *Hæc eſt quæ victis parcentia fœdera Cattis,*
Quæque ſuum Dacis donat clementia montem.

Cur montem diſertè nominat? ſicut in eàdem iſtâ re:

Tu ciuile nefas, tu tardum in fœdera montem
Longo Marte domas.

Quiánc montana Dacia? ita eſſe ſcio: tamen opinor in re occultius aliquid deſignari. ἑνικῶς enim & vnum montem dumtaxat appellitat. Aſpectum igitur à poëta cenſeo ad ridendam & miri ſtuporis ſuperſtitionem Dacorum; quibus Sacerdos in monte quopiam Deus habebatur, & mons ipſe Sacer. Strabo lib. VII. παρὰ δὲ τοῖς Γέταις ὁ ἱερεὺς ὀνομάζεται θεός. καὶ τὸ ὄρος ὑπελήφθη ἱερόν, καὶ προσαγορεύουσιν οὕτως. *Apud Getas Sacerdos, Deus dicitur; & mons, Sacer exiſtimatur, atque ita appellatur.* At enim de Getis hoc Strabo. ita. ſed tu diſce, Getarum populum Dacos eſſe, ex Dione lib. LI. & Strabone ipſo ſtatim. Etiam Appianus notat *Getas vltra Danubium, à*

Occultior intellectus in Statio.

Dacorum fatua religio.

Daci Romanis qui ſint.

Getæ Græcis.

Romanis Dacos appellari. Addo etiam Cappadocibus montem pro deo fuisse. Tyrius Maximus: ὄρος καππαδόκαις καὶ θεὸς, καὶ ὅρκος, καὶ ἄγαλμα.

Nero Parthis gratus.

Mota Parthorum arma, falsi Neronis ludibrio.] Dat & accipit lucem Suetonius, in extremo Nerone: *Denique cùm post XX. annos, adolescente me, exstitisset quidam conditionis incertæ, qui se Neronem esse diceret: tam fauorabile nomen eius apud Parthos fuit, vt vehementer adiutus & vix redditus sit.* Post viginti annos, inquit, à morte Neronis. ergo in XIV.° consulatu Domitiani, hic motus.

Clades à Vesuuio.

Haustæ aut obrutæ vrbes. Fœcundissima Campaniæ ora & vrbs incendiis vastata.] Veriùs distinxeris, *Haustæ aut obr. vrbes, fœcundissimâ Campaniæ orâ. & vrbs inc. vastata.* Id enim significat, in Campaniâ haustas aut obrutas vrbes prodigiosâ illâ eiectione Vesuuij montis, quæ sub Tito. Quâ duo opida cum pagis multis obruta, Herculanium & Pompeij. quin ille ipse Naturæ magnus myſtes Plinius, periit eodem casu. Statius de hac re eleganter:

> *Mira fides. credétne virûm ventura propago*
> *Cùm segetes iterum, cùm iam hæc deserta virebunt,*
> *Infrà vrbes populósque premi?*

* Libello, περὶ τῶν ὑπὸ τοῦ θείου βραδέως τιμωρουμένων.

Tangit &* Plutarchus in iis quæ Thespesio reuelata, vbi Βέσβιον ὄρος appellat: quod malè interpres Lesbium montem vertit. At quod in Tacito de incendiis vrbis est: intellege, de Capitolio exusto sub Vitellio, & de igne triduano, qui sub Tito. Dionem vide.

Domitianus Vestales examinauit.

Polluta cærimoniæ.] Vestalium nempe incestis. quæ protraxit Domitianus, pariter & puniit. Præter historicos, Papinius allusit: qui prospectantem Domitianum facit,

> *——an tacitâ vigilet face Troïcus ignis,*
> *Atque exploratas iam laudet Vesta ministras.*

Atrociùs in vrbe sæuitum.] Rectè: Imago enim sæuitiæ cædiumque multa in insulis & prouinciis, maior in ipsâ vrbe. Egregius tamen & acutus quidam iuuenis mauult, *in vrbe seruitium.*

Serui in dominos auditi.

Odio & terrore corrupti in dominos serui.] Odio proprio, terrore à Domitiano. Nam ille vulgò vsus delationibus & operâ seruorum. Plinius Panegyrico, hoc tangens:

Non

Non enim iam seruis Principis nostri amici, sed nos sumus: nec pater patria alienis se mancipiis cariorem quàm ciuibus suis credit. Omnes accusatore domestico liberasti, vnóque Salutis publicæ signo, illud, vt sic dicam Seruile bellum sustulisti.

Non esse cura deis securitatem nostram, esse vltionem.] Pag. 402. Taciti callidum, sed impium dictum. Impium, impium, tuum dictum, Tacite: etsi non imprudens. Nam humano ingenio si rem libras: cum tot clades, tot tristia, tam rara in bonos præmia: quid nisi aduigilare deos tantùm censeas in pœnas? Atqui nos scimus aliter: nec rem metimur ex iis modò quæ sunt, sed quæ futura. Qui vindicem tantum deum statuit, tollit ex deo quod est dei, imò quod deus: vim beneficam, salutarem, & adiuuantem. Itaque homo sile: & tecum alter ile tenebrio, qui clamat: Adsimile Lucani.

Felix Roma quidem, ciuésque habitura superbos;
Si libertatis superis tam cura placeret,
Quàm vindicta placet. Lib. IV.

A quo, fallor, aut tu sumpsisti.

Vinon modò casus euentúsque rerum, qui plerumq. fortuiti sunt; sed etiam ratio caussá'que nostantur. Vicus hic, nisi fallor, etsi tectum. Si enim casus euentusque rerum fortuiti, quomodo remittis me ad causas? aut cur vbique tam multus es, tam serius in iis explicandis? Censeo immissa negatione scribendum, *qui plerumque haud fortuiti sunt*: ad rem & ad verum certè, si non ad Taciti mentem. Ambiguitatio.

Pars populi integra & magnis domibus annexa.] Attende, & mecum rescribes: *pars p. integra, & magnis domibus annexi clientes libertique damnatorum.* Integram partem populi appellat, sinceram & lasciuia temporum non corruptam.

Odio fugitiorum onerabant.] Siue, vt libri scripti, *onerarunt.* Vox quidem ea retinenda est, sed male à Beato expulsa. Pag. 403.

Cingonio Varrone.] Ita scribamus. Iubet Vaticanus, qui non aliter nominat: & Plutarchus, cui est Κινγώνιος & Βάρρων. Sed & in Taciti vulgatis etiam libris ita perscriptum, Annali XIII. *censuerat Cingonius Varro consul designatus.* Est autem hic ipse. Cingonius gens.

Petronio Turpiliano.] Qui consul fuit anno vrbis

DCCCXIV. Plutarchum sperno, sive librarium in quo Τερτυλλιανὸς dicitur.

Multi ad hoc & innumeri.] Vitium quiuis viderit & sermonis ineptias, imò sordes. Quid enim illud est, *multi & innumeri?* adstricto nostro scriptori satis erat, credo, alterum. Ferretus emendabat, *milites ad hoc innumeri.* Ego verissimè ex Farnesiani vestigiis *multi ad hoc numeri.* Ad hoc, Sallustianum est: & valet, Etiam, Prætereà. At numeros hîc capio cohortes, manus, vexilla. Crebrum id verbi sub æuum Taciti, eo sensu. Plinius lib. x. epistolar. de Tironibus: *nondum distributi in numeros erant.* Vlpianus: *exercitum non vnam cohortem neque alam dicimus, sed numeros multos militum.* Idem: *si quis militum ex alio numero tralatus sit in alium.* Suetonius Vespas. cap. VI. *& tunc quidem compressa res est, reuocatis ad officium numeris paruniper.* Claudianus:

Numeri militares.

Regnorum tractat numeros, cuneósque recenset.

Nec cohortes solùm in hoc nomen, sed paullatim venire etiam ipsæ legiones. Accredo hoc* Sozomeno scriberti: τὰ Ῥωμαίων τάγματα, ἃ νῦν ἀριθμοὺς καλοῦσιν. Ac Capitolinum ita accipio in Macrino: *Timuit autem & collegam, ne ipse imperare cuperet, quòd si vel vnius numeri consensus accederet; neque ipse recusaret, & omnes cupidissimè id facerent.* Quin noster ipse Tacitus hac voce iterùm vsus, in Agricolâ: *Quamquam transacta æstas, sparsi per prouinciam numeri.* Hæc quidem proba & certa, sed illex ista libido correctorum, ignara quiescere etiam in certis. Itaque rescribit quidam, *multi ad hoc innumeri.* id est, inquit, qui in numeros legionesque nondum relati. Acumen! quod fateor superfuisse illi iuueni, magis quàm iudicium: nisi quòd ætas tamen id correxisset & direxisset. At tantùm abest, vt de tironibus aut collectitio milite hic Tacitus: vt contrà, veteranos intellegat, & electos sub vexillis. Itaque magis distinctè paullo pòst, *Illyrici exercitus electos* nominat, & *Germanica vexilla.* Omitto quòd notionem eam vocis nobis ingerit, sine exemplo.

*Lib. I Eccles. histor. cap. IX. vbi malè tamen scriptum πράγματα.

Reiectus pruritus quorũdam.

Pag. 404. *Haud dubiè turbantem.*] Vocem eieci, quæ aberat rectè ab optimo libro, & passim ita Turbandi verbo vsi prisci.

Galliæ obligatæ recenti dono Romanæ ciuitatis.] Quomodò

modò recenti? & nónne iampridem Galli isti comati id adepti à Claudio? clarum id e Taciti lib. XI. Sed expedio. Olim quidem ius ciuium adepti, non tamen promiscuè, sed proceres tantùm. Caute ibi & circumspectè Tacitus: *primores Galliæ*, inquit, *quæ Comata appellatur.* idque mihi notes. Sed nunc ecce à Galbâ diffusum id ius in Gallos omnes, qui pro Vindice stetissent. Plutarchus apertissimè: *Ἐκ δὲ τούτου καὶ τὰ μετρίως πραττόμενα διαβολὴν εἶχεν, ὡς τὰ πρὸς τοὺς Γαλάτας Οὐίνδικι συναραμένους. ἐδόκουν γὰρ οὐ φιλανθρωπίᾳ τοῦ αὐτοκράτορος, ἀλλὰ ὠνούμενοι παρὰ Οὐινίου τυγχάνειν ἀνέσεώς τε δασμῶν, καὶ πολιτείας.* Nodus explicatus. Galli quãdo plenè ciues.

Soliciti & irati, superbiâ recentis victoriæ, & metu tamquam alias partes fouissent.] Haud temerè mutem. aptior tamen membrorum connexus & responsio, si legas, *soliciti & elati.* Metu nempe soliciti, victoriâ elati.

Id satis videbatur.] Dictum videtur, quasi milites, titulos & imagines tantùm Vitellij spectarint, & paternæ ei virtutes processerint pro suis. Aliàs non malè fortasse, *fatis:* vt missionem hanc Vitellij cælesti consilio adsignet, quæ ad imperium scilicet via. Pag. 405.

Mox attritis opibus.] Etiámne monebo? Grammaticum & leue est. tamen in fido illo Vatic. scriptum, *atteritis.* Et sanè crebrò ita veteres. vt Tibullus in eodem hoc verbo: Atteritum.

Aut operi insuetas atteruisse manus.

Vt *Accedisse*, pro Accessisse, *Consistisse* pro Constitisse, in Pandectis: & *Hauritum* pro Haustum in Apuleio. Et notaui plura talia, quæ vix promam quin rideant aut irriant magistelli nostri.

In secretum Asiæ repositus.] In Lyciam, vt opinor, specie Legationis. Colligo è Plinij lib. XII. cap. I. *Licinius Mucianus ter Consul, & nuper prouinciæ eius* (Lyciæ) *legatus.*

Suo loco memorabimus.] Malè anteà, *memorauimus.* Nam hæc quidem narrat initio libri II. infrà.

Tiberius Alexander.] Ego hunc illum puto, qui in castris & gratiâ Corbulonis, libro XIV. *Die pactâ, Tiberius Alexander, illustris eques Romanus, minister bello datus, & Viuianus Annius gener Corbulonis, in castra Teridatis venêre.* Qui & Iudææ Procurator, apud Io- Pag. 406. Ti Alexãder.

 sephum

ſephum libro xx.cap.III. Pater eius, item Tib. Alexander, qui Alabarches Alexandriæ, & frater Philonis Iudæi, cuius nunc ſcripta habemus.

Legiones in Africâ, quot?

Africa ac legiones in eâ.] Plures igitur legiones tunc in Africâ? Vix opinor. Adi, ſi lubet, quæ ſcripſi initio libri IV. Annalium. Vna ſanè ordinaria legio in Africâ, neque aliter infrà numerat aut nominat, hoc ipſo anno: *legio in Africâ auxiliáque tutandis imperij finibus.* Iuuare aliquid hanc lectionem videatur libro II. locus: *In Africâ legio cohortéſque dilectæ à Clodio Macro, mox à Galba dimiſſæ.* quaſi nouam legionem illi veteri adiunxerit Macer, atque ita ſub initia Galbæ fuerint duæ. Vanè, quia cohortes dumtaxat dilectas à Macro intellegit, non legionem ipſam. Igitur inclino vt hic reſcribam, *Africa ac legio in eâ.*

Videri nunc vnam fuiſſe.

Mauritania à quo diuiſa.

Duæ Mauretaniæ.] Tingitana, & Cæſareenſis. Hanc diuiſionem Plinius acceptam fert Cæſari Caligulæ lib. V. cap. I. *Principio terrarum*, inquit, *Mauretaniæ appellantur, vſque ad C. Cæſarem Germanici F. regna: ſæuitiâ eius in duas diuiſa prouincias.* At Dio palàm aduerſus, Claudio attribuit, lib. LX. Πραχθέντων δὲ τούτων, ὁ κλαύδιος διχῇ τοὺς Μαύρους τοὺς ὑπηκόους ἔνειμεν, ἔς τε τὰ περὶ Τίγγιν καὶ ἐς τὰ περὶ Καισάρειαν, ἀφ' ὧν περ καὶ ὀνομάζονται καὶ δύο ἄρχουσιν ἱππεῦσι προσέταξε. *His actis, Claudius Mauros dupliciter diuiſit, in eos qui ad Tingim, & qui ad Cæſaream, vnde & nomina habent: & duobus equitibus præpoſitis eos permiſit.*

Dio à Plinio diſcrepat.

Explicatus Tacitus.

Inchoauêre annum ſibi vltimum, reip. propè ſupremum.] Eleganter dictum. Solicitant tamen. & nonne, inquiunt, idem eſt Vltimum ac Supremum? Fateor. geminanda tamen vox fuit ob ſententiam diſparem. Non enim certè reip. vltimus annus. Alioqui dicere percommodè potuiſſet, *ſibi & reip. ſupremum.* Non ergo audio adoleſcentem eruditum, qui per litteras me monuit videri legendum *reip. propè primum.* quia tantùm non vetus, inquit, reſp. & libertas incœpêre à Galbâ. Logi alogi.

Ruptâ ſacramenti reuerentiâ.] Ita mei libri, & ſententia exigit. Rhenanus, dum Budenſis codicis corruptam ſcripturam vt τεμένων ἱερὰ obſeruat, nodum in ſcirpo quærit.

Multi

Multi occultâ spe.] Libri mei scripti, *stultâ spe.* vti & in Couarruuiæ. Placet tamen magis vulgata.

Ambitionis rumoribus.] Verum non negaueris, *ambitiosis.*

In T. Vinij odium diuerterant.] Parùm cohærens lectio aut sententia. A priscis editionibus abest vox *diuerterant.* Et tollam sanè ego arbiter, legamque: *hunc vel illum ambitiosis rumoribus destinabant, etiam in T. Vinij odium. qui indies, &c* Multi, inquit, successorem destinabant ex suâ spe, quidam ex odio Vinij. Non dissimile illud Taciti de Pisone: *Iuuenis recenti fauore, & infensus T. Vinio: seu quia erat, seu quia irati ita volebant.* Quòd si retinendum tamen id verbi sit, mutem & diducam, *Etiam in T. Vinij odium diuersi ierant.* Correctus Tacitus.

Eodem actu inuisior erat.] Quid est illud, Actu inuisum esse? Ineptiæ, & sermo parùm non dicam lautus, sed Latinus. Scripserim sublatâ eâ voce, *eádem inuisior erat;* genus sermonis notum vel ex vno Plauto. Non malè etiam, *fastu inuisior.* qui sanè fastus comitari potentiam ferè solet; & hunc odium. Pag. 407. Actu, improba vox.

Icelo Galbæ liberto.] Nequissimi huius seruuli nomen variè scriptum. Alibi *Hycellus*, alibi *Icellus.* Vaticanus semper *Icelus*: quem sequor. Plutarchum in eâ voce emaculo, in Galbâ: Καὶ ἧκεν ἀπὸ Ῥώμης Ικελὸς ἀπελευθερὸς ἑβδομαῖος. Vulgò, σικελὸς scriptum: & verterunt homines docti, *Siculus quidam.* At Icelum hunc festinatum nuntium fuisse, doceat eos Suetonius Galb. cap. XXII. Icelus libertus.

Quem anulis donatum.] De hoc eòdem Suetonius: *Icelus paullo antè anulis aureis donatus, & Marciani cognomine ornatus, & iam summæ equestris gradus candidatus.* Viri docti interpretantur Summam equestris gradus, Præfecturam prætorij: haud improbè. Tamen ego magis intellegam de Procuratione, quæ propria equestris ordinis dignitas. An libertum promotum iri censeam ad Prætorij præfecturam, idque sub Galbâ? numquam. Suetonius explicatus.

Octauiam vxorem amoliretur.] Iisdem in hanc rem verbis vsus est libro XIV. Annal. & sic mei libri. Couarruuiæ tamen codex & Budensis, *Octauia vxor amoueretur.* Quod rectum æquè.

In prouinciã Lusitaniam specie legationis seposuit.] Totidem

Hiſpaniæ diuiſio. tidem verbis Suetonius: *Sepoſitus eſt per cauſſam legationis in Luſitaniam.* Sed operæ eſt videre diuiſionem Hiſpaniæ & Præfecturas, quoniam ſæpe hic intercurrit. Diuiſa ea ab Auguſto in duas prouincias, Citeriorem & Vlteriorem. Citerior. Citerior, Tarraconenſis etiam dicta: cui Galba præfuit, cui nunc Cluuius Rufus. Vlterior diuiſa in duas Vlterior. prouincias, Bæticam & Luſitaniam. Bætica populi fuit, & in eam miſſus Proconſul. Noſter lib. IV. *Vibius Serenus ulterioris Hiſpaniæ Proconſul* non quia tota Hiſpania Taciti dictio reſtricta. vlterior (cautè legas) Proconſulem habuerit, ſed quia eius pars melior Bætica. Itaque confundebant ſcribendo ſiue loquendo. Plinius lib. III. *Prima Hiſpaniæ terrarum eſt, Vlterior appellata, eadem Bætica.* Non tamen etiam regendo. Nam duæ Cæſaris fuerunt; ſola Bætica populi. Bætica populi. Strabo diſtinctè, libro III. Νυνὶ δὲ τῶν ἐπαρχιῶν, τῶν μὲν ἀποδειχθεισῶν τῷ δήμῳ τε καὶ τῇ συγκλήτῳ, τῶν δὲ τῷ ἡγεμόνι τῶν Ῥωμαίων, ἡ μὲν Βαιτικὴ πρόσκειται τῷ δήμῳ, καὶ πέμπεται στρατηγὸς ἐπ᾽ αὐτὴν, ἔχων ταμίαν τε καὶ πρεσβευτήν. ἡ δὲ λοιπὴ Καίσαρός ἐστι. πέμπονται δ᾽ ἀπ᾽ αὐτοῦ δύο πρεσβευταὶ, στρατηγικός τε καὶ ὑπατικός. *Nunc quidem, prouinciis aliis attributis populo & Senatui, aliis Principi, Bætica populo relicta eſt, & mittitur in eam Proconſul, qui habet Quæſtorem & Legatum. reliqua autem Hiſpania Cæſaris eſt. & mittuntur in eam duo Legati, Prætorius & Conſularis.* Addit deinde, Prætorium Luſitaniæ præfuiſſe, cum vnico Legato: Reliquæ Cæſaris. Conſularem reliquæ, cum tribus Legatis tribuſque legionibus. Conſentit & Dio libro LIII. qui diſertè *Bæticam Populo adſignat, Luſitaniam & Tarraconenſem Cæſari.* Quid igitur Appiano in mentem venit ſcribere, De bello Hiſpanienſi, extremo? *Ab eo tempore* (quo Cantabri ab Appianus cōtradicit. Auguſto victi) *Romani Iberiam, quæ hodie Hiſpania dicitur, in tres partes diuidere cœpiſſe, mihi videntur, in quarum duas annuos magiſtratus Senatus mittit, in tertiam verò Præſidem Imperator.* Quæ à falſo nunquam excuſem, niſi quid mutauit eius æuo. Strabo etiam libro Vanè. vltimo, duas Hiſpanias recenſere inter eas quæ Populi ſunt, videtur. ſed videtur: eaque res interpretem decepit. qui etiam τὴν ἐκτὸς Ἰβηρίαν, id eſt *Vlteriorem* ſiue *Exteriorem* Hiſpaniam, turpiter *Interiorem* conuertit. Vellem monuiſſe eruditiſſimum Caſaubonum, cuius ad Strabo male verſus.

Strabonem probas ſanè Notas iam nunc vidi.

Ducennio Gemino Præfecto vrbis.] Ille eſt, de quo libro XV. legis: *Exin Nero tres conſulares L. Piſonem, Ducennium Geminum, Pompeium Paulinum vectigalibus præpoſuit.* Pag. 408.

Piſo M. Craſſo & Scriboniâ genitus.] Puto illo M. Craſſo Frugi, qui conſul fuit cum C. Lecanio Baſſo, DCCCXVI. ſub Nerone. qui ipſe è Calpurniis Frugi, in Liciniam gentem adoptione tranſiit, vt ex cognomine apparet: ſicut hic noſter iterùm è Liciniis ad Calpurnios iuit. Quod autem de Scriboniâ addit: ex eo vides perperam in Plutarchi Galbâ legi, *κράσσου καὶ κελλίων ἔγγονον*: & ex noſtro corrigendum. Piſonis pater. Plutarchus reſcribendus.

Et iudicij mei documentum ſint.] Sententiam antè inuolutam, filo & fide Vaticani codicis aptè euolui. Hoc dicit. Neque ego ambitione aut malis artibus imperium quæſiui: & quod te iudicio ſucceſſorem eligam, ſignum, poſt habiti non ſolùm mei amici ſed & tui.

Eſt tibi frater pari nobilitate.] De quo libro IV. Hiſtoriarum: *Ferebatur Antonius Scribonianum Craſſum, egregiis maioribus, & fraternâ imagine fulgentem, ad capeſſendam remp. hortatus.*

Secundæ res acrioribus ſtimulis animum explorant: quia miſeriæ tolerantur, felicitate corrumpimur.] Xenophon pariter: δοκεῖ δέ μοι ὦ Κῦρε, χαλεπώτερον εἶναι εὑρεῖν ἄνδρα τἀγαθὰ καλῶς φέροντα, ἢ τὰ κακά. τὰ μὲν γὰρ ὕβριν τοῖς πολλοῖς, τὰ δὲ σωφροσύνην τοῖς πᾶσιν ἐμποιεῖ. Et ſententia ſimilis, Diodoro Siculo expreſſa, lib. XIX. διόπερ ἔνιοι προσηκόντως ὑπολαμβάνουσιν εὐχερέστερον ὑπάρχειν συμφορὰς ἐνεγκεῖν ἐπιδεξίως, ἢ τὰς εὐμεγέθεις εὐημερίας ἐκφέρειν. αἱ μὲν γὰρ διὰ τὸν περὶ τοῦ μέλλοντος φόβον ἐπαναγκάζουσιν ἐπιμελεῖσθαι, αἱ δὲ διὰ τὸ προγεγονὸς εὐτύχημα, προτρέπονται καταφρονεῖν πάντων. Et Catoni illi Priſco: *Aduerſæ res ſe domant, & docent quid opus ſit facto: ſecundæ res lætitiâ tranſuorſum trudere ſolent à rectè intellegendo atque conſulendo.* Pag. 409. Felicitas ægrè concoquitur.

Sed alij per obſequium imminuent.] Ita disertè Vatic. & Venetus: nec quidquam pote (non me quidem arbitro) lectione hac melius. Rhenanus tamen turbat, mutat, & exemplaria vt haberent fecit, *alij licet per obſequium annuant.*

Aut

Aut ego cum vnâ Legione.] Vnâ tantùm? At qui antea tres, in illâ parte Hispaniæ. & τρία τάγματα, *tres legiones* (ita vertere interpres debuit, non *cohortes*) collocat sub Augusto Strabo. Etiam sub Tiberio noster, initio libri IV. Annal. *Hispaniæ*, inquit, *recens perdomitæ tribus habebantur.* Sed ibi ipsis verbis adsignificat id mutatum, & imminutas legiones, animis eius gentis tempore imminutis & fractis.

Quot Legiones in Hispaniâ.

Pag. 410. *Vtilissimus quidem ac breuissimus.*] Siue, vt Rhenano & Mauro visum e Budensi, *vtilissimus idem.*

Pag. 411. *More D. Augusti & exemplo militari.*] Traiectio facta vocum videtur: quam odoratus Æmilius Ferretus, legitque, *Exemplo D. Augusti & more militari:* me quidem vtraque manu adsentiente.

Piso proficisceretur maiore prætextu.] Quid illud, *maiore*? Suspectum mihi hîc verbum.

Pag. 412. *Bis & vicies mille sestertium.*] Verius fortasse, *bis & vicies millies.* quæ summa sanè immanis erit, sed digna effusionibus eius monstri.

Summa effusionis verior reposita.

Exactioni XXX. *equites præpositi.*] In Suetonio est, *quinquaginta.* nec liquet mihi de veritate.

Antonius Naso.] Farnesiano est, *Aurelius.*

Othonem exstimulabant luxuria etiam Principi onerosa, inopia vix priuato tolerandæ.] Veræ hæ mutationum caussæ. & prudenter Aristoteles eas ingerit Polit. v. Γίγνονται δὲ μεταβολαὶ, ὅταν ἀναλώσωσι τὰ ἴδια ζῶντες ἀσελγῶς. καὶ γὰρ οἱ τοιοῦτοι καινοποιεῖν ζητοῦσι, καὶ ἢ τυραννίδι ἐπιβουλεύειν αὐτοί, ἢ κατασκευάζουσιν ἕτερον. *Fiunt mutationes etiam per luxum sua prodigunt. Tales enim innouare omnia student, & aut sibi Tyrannidem aut alteri parare.* O veriloquium, quod vtinam Principes imbibant, & corruptissimis hodie moribus aduertant!

Caussæ conuersionum in rep.

Pag. 413. *Ceteráque regnorum libidines.*] Glossam præfert: ac fortasse germanius, *ceteráque regnorum amido talium.* Paullo antè etiam malim coniunctum legi, *adultera matrimonia.*

Pag. 414. *Per speciem conuiuij.*] Sportularum titulo erogatio ea facta, nisi fallor.

Proculo speculatori.] Vbique hoc militiæ nomen & munus ita scribo, & Spiculatores expello. Libri omnes scripti

Speculatores.

scripti suadent: etiam lapides. vt ille Romæ:

P. Æ L. MVCIANO
SPEC. LEG. II.
ADIVT.

Alius iuxta Æmiliam.

L. CASVLIO. L. F.
CLV. SPECVLATORI.

Item: SCHOLA. SPECVLATORVM. LEGIONVM. I. ET. II ADIVTRICVM. PIARVM. FIDELIVM. In Nummis item M. Antonij, CHORTIS. SPECVLATORVM. Sed & in Marci Euangelio: ὁ Βασιλεὺς ἀποστείλας τὸν σπεκουλάτωρα. & in Suetonij Calig. *caliga speculatoria*, scriptum. Sed veríne hi speculatores siue exploratores? Vix opiner, & exempla refutant. Potiùs censeam fuisse inter custodes corporis imperatorij certum genus, qui velut in speculâ eius salutis. Vnde nomen. Certè Suidas clarè, Σπεκουλάτωρος, τοῦ δορυφόρου interpretatur: & hîc in Tacito atque in Suetonio reperias inter satellites Principales. Arma iis Clypeus & Lancea. ex Iosepho Ιουδαϊκ. ἁλώσ. lib. III. cap. VI. Φέρουσι δὲ οἱ μὲν ἐπὶ τὸν στρατηγὸν ἐπίλεκτοι πεζοὶ, λόγχην καὶ ἀσπίδα. & cap. VIII. μεθ' οὓς αὐτὸς Ουεσπασιανὸς ἐξήλαυνε, τούς τε ἐπιλέκτους τῶν πεσῶν καὶ ἱππέων, καὶ τοὺς λογχοφόρους ἔχων. Nam capiam ibi sanè λογχοφόρους siue Lancearios, hos Speculatores. Suetonius hortatur in Claudio: *Neque conuiuia inire est ausus, nisi vt speculatores cum lanceis circumstarent.* Et in Galbâ: *Descendentem Galbam speculator impulsu turbæ lanceâ propè vulnerauit.* Hi sunt quos sequens ætas Scultatores dixisse videtur, quasi Auscultatores. quod verè notatum censeo à Cuiacio lib. VI. Obseru. cap. XXXIII. quem de alio etiam munere Speculatorum adi & audi.

Qui fuerint.

Lanceas gestabant.

Tesserarium speculatorum.] Ita scriptum meis libris. Cur spernam? Tesserarios enim suos cohortibus speculatorum fuisse, credam non vanè. Siquis tamen, iunctim malit, *tesserarium speculatorem*, haud pugnem. In Glossario prisco: Γραμματεὺς: *scriba, tesserarius.* In lapide, Romæ: AVR. SATVRNINO. EQ. COH. VII. PR. S. VERISSIMI. QVI. MILITAVIT. IN. LEG. SECVNDA. ITALICA. TESSERARIVS. ANN. VI. Plutarchus in hac ipsâ narratione; ἐν δὲ τούτοις Ουετούριος καὶ Βάρ-

Tesserarij.

ἐ Βάρβιος, ὁ μὲν ὀπτίων, ὁ δὲ τεσσεράριος. οὕτω γὰρ καλοῦνται, οἱ διαγγέλων καὶ διοπτήρων ὑπηρεσίας τελοῦντες.

Optionem eorumdem] Constituta lectio pridem ab eximio Cuiacio, loco quem iam dixi. nisi quod, *eorumdem*, scripsi, non, *eôdem*, fide Vaticani libri. Optiones Romana militia vetus dixit, qui à dignioribus & cum gradu militibus adoptati, vicem eorum subibant. Posterior ætas, nisi fallor, diuerso paullum sensu, qui velut custodes quidam, arbitri, & inspectores. Plutarchus διοπτήρας vertit: & in legum libris, Optio fabricæ, simili sensu: in Ambrosio, Optio carceris scriptum. Videntur in quâque centuriâ hi fuisse, ex lapide qui in Piceno:

Optiones.

C. LVCILIVS. C. F. VEL. VINDEX
MIL. COH. VI. PRÆT. VIX. ANN. XXX.
MILITAVIT. ANNIS. XII. PRINCIPALIS
BENEFICIARIVS. TRIBVNI
DEINDE. OPTIO. IN. CENTVRIA.

Alibi vtrumque iunctum legas, & Tesserarium & Optionem: vt in illo marmore,

EQVITI. COH. EIVSDEM.
TESSERARIO. OPTIONI.

Malè autem hactenus in Tacitò hic, *Othonem*, lectum, contra meliores libros, itemque Cuiacij monita & Turnebi.

Postero Iduum die.] Hispanus liber, *dierum*. Ego vtrumque additicium puto, & *postero Iduum*, scribo.

Pag. 415. Miliarium in foro.

Miliarium aureum.] Columna ex eo metallo, vt Plutarchus hic in Galbâ describit, *ad quam viæ omnes ex Italiâ desinebant. Fecit Augustus, cùm Curator viarum esset*, Dio lib. LIV. & statuit *in capite Romani fori*. Plin. lib. III. Victor iuxta Vicum Iugarium collocat; & rectè. *Ædes Opis & Saturni in vico iugario. Miliarium aureum.*

AEdes Saturni.

Sub ædem Saturni.] Regius codex, *in ædem Saturni*. Vnde Rhenanus elicit, *in Saturni*. Falsò vterque. Suetonius conuincit: *vt se in foro*, inquit, *sub æde Saturni ad milliarium aureum opperirentur.*

Pag. 417. Suspectus locus.

Vt turbidis rebus euenit, timore magis & nonnullo adhuc consilio parat signa.] Locus totus non mihi inter firmos. Vacillat etiam Budensis scriptio, *rebus euectior ire magis & nullo adhuc consilio.* Fortasse leg. *euenit, ira magis, &*

gis, & nonnulli ad hoc consilio: pars ingens, quod postea creditum est, &c.

Missus Celsus Marius ad electos Illyrici exercitus.] Credo ideo, quia notus iis, & in Illyrico militauerat. Tacitus libro XV. *Et legio decimaquinta, ducente Mario Celso, è Pannoniâ adiecta est.* Videtur igitur Legatus fuisse eius legionis. Celsus, Legatus legionis in Pannoniâ.

Vipsanij in porticu tendentes.] Nam miles extra ordinem in vrbe, agere plerumque solitus in porticibus aut templis. Noster lib. II. infrà: *Sed miles in porticibus aut delubris.* Ipsi Prætoriani in Palatij porticibus excubabant. Vult Isidorus lib. IX. *Excubitores, quòd excubias agunt. Sunt enim ex numero militum, & in porticibus excubant, propter regalem custodiam.* Miles olim in porticibus.

Irruenti turbæ neque ætate neque corpore sistens.] Rhenanus Budensem scripturam secutus legit, *irruente turbâ, neque corpore sistens.* hoc sensu, vt dicat propter irruentem turbam & quia corpore non posset sistere siue insistere, sellâ leuatum. Meis tamen libris scriptæ eæ voces, quas tollit: legamque potiùs, *irruenti turbæ neque æ. n. corpore resistens.* hac mente: Galbam & ætate & corpore inualidum, non sustinuisse effusè irruentem & gratulantem turbam. Pag. 419.

Obultronij Sabini.] Coniecturâ ductus sic restitui, cùm in libris esset, *ab vltroniis, Albini.* Suspicor autem eum esse, de quo Tacitus Annali XIII. *Heluidius Priscus aduersus Obultronium Sabinum ærarij Quæstorem proprius contentiones exercuit.* Pag. 420.

Et Cornelij Marcelli.] Libri scripti ita appellant, hominem alia mihi ignotum. Paullo pòst *Vettij Chilonis* lego, cum Rhenano.

Vatinij & Elij & alij parauerunt.] Vulgatis libris erat, *& Egij.* qui mihi quidem inter potentiores libertos irrepertus. At Elium inuenio (Dioni scribitur Αἴλιος) qui magnus apud Neronem; quique abeunte eo in Græciam cantilla tum, præfectus mansit vrbi Romæ. Est is ipse, de quo Tacitus libro XIII. *P. Celer eques Romanus & Elius libertus, rei familiari Principis in Asiâ impositi.* Quod sequitur, *& alij*, videndum ne superfluat, natumque sit ex hæsitantiâ librarij, & adfinitate vocis prioris. Pag. 421. Elius Neronis.

Nec vna cohors togata defendit nunc Galbam.] Quare Togata? & satisne ea vox sana? sana. Appellat enim ita velut eleuans & infirmans, quia moris vt illa cohors quæ more militiæ excubabat, idipsum faceret sine armis, gladiis tantùm lanceisque contenta. Itaque & togis induti erant, non sagis. Modestiæ caussâ institutum id videtur: & ne Mars palam habitare videretur in suâ vrbe. Huc spectat quod infra legis, *apertum in castris armamentarium fuisse, rapta arma.* quorum scilicet armorũ non iis vulgò ius aut vsus, nisi Tribunis aut Præfecto permittente. Plura in legitimis Commentariis dicam, si aliquando mihi expoliendi facultas. Capitolini tamen locum non omitto, qui valdè huic rei, in vitâ Antonini Philosophi: *Per Brundisium veniens in Italiam, togam & ipse sumpsit, & milites togatos esse iussit. nec vnquam sagati fuerunt sub eo milites.* Hæc tamen de ipsis Prætoriis cohortibus tantùm accipio, quæ è ciuibus: de Batauis Germanisque custodibus scimus aliter fuisse.

Excubitores sine armis.

Gladiati tantùm.

Milites togati.

Pag. 423. Narratiuncula infida.

Centurio is Prætoria cohortis ad Galbæ custodiam à Pisone additus.] Aliter concepta lectio in Farnesij codice: *Centurio is prætoria ac Galbæ custodia à Pisone additus.* Quæ vtrauis tamen parùm mihi certa. Quid enim? à Pisone custos hic Galbæ appositus? Quomodo potuit aut debuit? cùm Galbæ sanè, vt Principi, legitimi fuì custodes & stipatores fuerint. Denique vnde ea auctoritas Pisoni? Tacitum etiam ipsum lege: videbis clarè Sempronium hunc non Galbæ tutorem sed Pisonis fuisse, cui quamuis vulnerato effugium etiam præbuit. Igitur inclinabam vt legerem: *Centurio iis Prætorij, à Galbæ custodia Pisonis additus.* vt in illo motu rerum, Galba de Pisone anxius addiderit ei custodem centurionem. Hoc probabile. sustinet me tamen à pleno adsensu Dio & Plutarchus: qui ita narrant; vt Sempronius Galbam defenderit, non Pisonem. Si eos sequimur: tum mentem verborum Taciti faciam, vt hic Sempronius venerit in cohortes Prætorias, promotusque sit beneficio Pisonis. atque ita additus insertusque custodiæ. Vix tamen est, vt Taciti narratio cum Græcis iis non pugnet. Certè nec Suetonius opem quemquam tulisse Galbæ refert.

Facta verior.

Pag. 424. *Vagare gaudio cœperat.*] Repertum in opt. Vatic. non

sprcui:

ſpreui : quoniam paſſim veteres ita locutos ſciebam. Vox autem apta, ad habitum explicandum mentis gaudio diffuſæ & velut natantis. Vago.

Quive verè, quive falsò.] Franc. Modius me monet in Rom. codice legi; *qui verè qui falsò*. Quod idem etiam ſcriptus Couarruuiæ liber habebat.

Interfici iuſſit, tradito Principibus more, munimentum ad præſens in poſterum vltionem.] Medicinam huic loco facere volui : & hoc tantùm. Nunc feliciùs : & reſcribo, *traditâ*, & mox, *vltione*, caſu auferendi. Ni facimus, nemo à Grammaticorum ferulâ liberauerit Cornelium. Hic ordo, hic ſenſus. Iuſſit occidi non honore Galbæ, ſed quia more tradita hæc in poſterum vltio Principibus, ad præſens munimentum. Ita lucida & vera ſententia. Oedipus apud Sophoclem egregiè eam expreſſit; qui Laij cædem vlciſci vult, vt ſuam vitam firmet, & in illo ſuum negotium agat. Loquitur ita : Tacitus correctus. Reges regum mortem vlciſcuntur.

Ὑπὲρ γὰρ οὐχὶ τῶν ἀπωτέρω φίλων.
Ἀλλ' αὐτὸς αὐτοῦ τοῦτ' ἀποσκεδῶ μύσος.
Ὅστις γὰρ ἦν ἐκεῖνον ὁ κτανὼν, τάχ' ἂν
Κἄμ' ἂν τοιαύτῃ χειρὶ τιμωρεῖν θέλοι·
Κείνῳ προσαρκῶν οὖν, ἐμαυτὸν ὠφελῶ.

Etiam apud Senecam legi : *Regi tuenda maximè regum eſt ſalus.*

Vacationes præſtari centurionibus ſolita.] De his militarium operum vacationibus Iuſtinus capiendus fuit libro XXXVII. *Hieme deinde imminente, non in conuiuio, ſed in campo, non in vacationibus, ſed in exercitationibus, nec inter ſodales, ſed inter æquales, aut equo, aut curſu, aut viribus contendebat.* Nec acutiſſimum Palmerium audire amicus meus debuit, Vocationes ſubſtituentem, & Inuitationes interpretantem. Imò verò has militares Vacationes intellegit, & rectè proprieque Exercitationibus opponit. Tacitus lib. I. Annal. *Vacationes munerum* appellat. & iiſdem verbis Quinctilianus Pro Milite: *Tranſeo oblatam nolenti munerum vacationem ; & blandius quàm militiæ diſciplina poſtulat, adulatum militi Tribunum: imperatas aſperrimas expeditiones, vt remitterentur.* Talem vacationem & Liuius intellexit lib. VII de cohortibus Hernicorum: *Immunes quoque operum militarium* Pag. 425. Vacationes militum.

erant, vt in vnum pugnæ laborem reseruati plus quàm pro virili parte adnitendum scirent.

Tributum annuum pendebat. Pars manipulis.] Libris veteribus vox inseritur, *pendebat quarta pars.* Nunquid, *pendebat quartã?* vt velit in hoc tributum quartã stipendij partem erogatam? An legimus, *pendebat. Quorum pars?*

Diuinatiuncula.

Pag. 426. Plutarchus correctus.

Pisonem Verania vxor.] Plutarchum hinc emendemus in eâdem istâ re: τὴν δὲ πείσωνος [κεφαλὴν] ἡ γυνὴ ἔλαβεν ὑ κρανίου δεηθεῖσα. & scribamus, ὑερανία δεηθεῖσα: vt interpretes aliquando nubeculâ istâ liberentur. Nam Verania est, quæ precibus caput mariti abstulit. De hac Plinius lib. II. epistolâ vltimâ: *Verania Pisonis grauiter iacebat, Pisonis dico illius quem Galba adoptauit.*

Magnum Claudius, Crassum Nero interfecerat.] Atqui Seneca in Menippæâ, etiam Crassum videtur adserere à Claudio interfectum. *Occidit*, inquit, *in vnâ domo Crassum, Magnum, Scriboniam, Assarionem, nobiles tamen: Crassum verò tam fatuum, vt regnare posset.*

Plinius explicatus.

Crassum Nero.] Accusante Regulo. Huc enim illa Plinij faciunt, lib. I. epist. V. *Quid tibi cum mortuis? numquid ego aut Crasso aut Camerino molestus sum? quos ille* (Regulus) *sub Nerone accusauerat.*

T. Vinij auus proscriptus.

Maternus auus è proscriptis.] Ego censuissem, paternum. Nam reperio in Dione T. Vinium proscriptum à Triumviris, & mirâ fide atque astu ab vxore Tanusiâ seruatum. lib. XLVII. Fieri autem potest, vt huius aui etsi materni nomen sumpserit, testamento an adoptione.

Eâdem lasciuiâ tentasset.] Regius codex, *temperasset.* ex quo Rhenanus, *temerasset.*

Petulantia fœminæ.

Cuius vxor malâ cupidine visendi situm castrorum.] Historiola hæc apud Dionem, in rebus Caij. Καλουίσιος δὲ Σαβῖνος ἔντε τοῖς πρώτοις τῆς βουλῆς ὤν, καὶ τότε ἐκ τῆς ἐν τῇ παννονίᾳ ἀρχῆς ἀφιγμένος, ἥτε γυνὴ αὐτοῦ κορνηλία γραφέντες (καὶ γὰρ ἐκείνη ὡς φύλακάς τε ἐφοδεύσασα, καὶ τοὺς στρατιώτας ἀσκοῦντας ἰδοῦσα αἰτίαν ἔσχεν) οὐχ ὑπέμειναν τὴν κρίσιν, ἀλλ' ἑαυτοὺς προανάλωσαν. *Caluisius autem Sabinus inter Senatorum primos, & recens à Præfecturâ Pannoniæ, vnáque vxor eius Cornelia accusati (crimini huic dabatur Vigilias circumiuisse, & milites exercentes inspectasse) non exspectatâ sententiâ seipsos interfecerunt.*

In ipsis

In ipsis principiis stuprum ausa.] Plutarchus expressit, καὶ διέφθειρεν ἐν τοῖς ἀρχαίοις ἃ πριγκίπια Ῥωμαῖοι καλοῦσι. Principia autem sacra, quia in iis aquilæ & signa, id est, dij militares. Sententiam ex eâdem re Quinctilianus petiit, pro Milite: *Sed neque hoc Mars parens, nec signa militaria aquilæque victrices sinant, vt tuâ quoque sententiâ quisquam vir & Romanus & miles, nimium pudicus sit, apud quem ante Principia agendum est.* Hæc Principia Statius, etsi in re Græcâ, circumscribit lib. x. Principia castrorũ sancta.

Ventum ad concilij penetrale, domúmque verendam Signorum.

Metus temporum obtentui.] A Rhenano est. libri scripti, *obtinuit:* quod verius hîc puto. Pag. 427.

Velut ad perdendum imperium.] Ita libri flagitant, ita sententia. Beatus tamen, Nos, inquit, *ad partiendum*, emendauimus.

Suis ciuibus vrbem.] Præfero quod in scriptis, *suis exercitibus.*

Expeditionem & aciem, præmia quàm stipendia malebat.] Non temerè mutem, & elicio sententiam etiam ex hac scripturâ. Tamen haud paullò clarior antithesis videatur, si legas, *expeditionem quàm otium.* Pag. 428.

Ad vsum & ad decus supererant.] Id est, arma, equi, iis suppetebant, non ad necessitatem modò, sed & ornatum. Tale est quod iisdem infrà tribuit, *baltheos & faleras insigniáque armorum argento decôra.* Tamen libri quidam *dedecus*: ex quibus alij scribendum, *ad abusum & ad dedecus*, censuerunt; vt mea mens est, procul à Taciti mente, & Firmata lectio Taciti.

Quantum Hypanis Veneto dissidet Eridano.

Hoc enim nomen fastidito Vindice indiderant.] Ita solita plebs, mutare per fastidium & innouare hæc contumeliæ nomina. At Dionysio Gothofredo Ic. legendum videbatur, *fatis dato Vindice.*

Legati legionum Alienus Cæcina & Fabius Valens.] Mihi, imò libris debetur verum hoc Cæcinæ nomen. Nam illi constanter *Alienum* scribunt. Etiam in Dionis Epitomâ semper, ἀλιηνὸς. Romanum verò id nomen: & nummi exstant, C. CÆSAR. IMP. COS. ITER. ALLIENVS. PROCOS. Nominat & quendam Alienum Pag. 429. Aliena gens.

num Cicero Diuinatione in Verrem. Vulgatis tamen Taciti libris hic A. Cæcina dicitur: & Fastis, quos eruditi viri concinnarunt, *A. Licinius*. Vnde eruerint, miror.

Pag. 430. *Mox compertum publicam pecuniam auertisse.*] Non item malè, *comperto*.

Cæsar correctus. *Dextras hospitij insigne.*] Fidei etiam & pacis, Cæsaris locus est, quem correctione libens huc traxerim, lib. VII. De bello Gall. *Ædui visi ab latere nostris aperto, ij similitudine armorum vehementer nostros perterruerunt. ac tametsi dextris humeris exertis animaduertebantur, quod insigne pacatis esse consueuerat; tamen id ipsum sui fallendi caussa milites ab hostibus factum existimabant.* De humeris, & quomodo exeri ij potuerint, nec capio nec legi. Glossema subolet, & insitio nō proba: legamque, *dextris exertis*: voce Humerorum ejectâ, nisi si ea aliter conformanda. Dextras quidem attolli, etiam nunc pacis ac socij aduentus signum habetur.

In Cæsare coniectura. *In Cæsaris loco libenter nunc legerim, *dextris nudis exertis*. Liuius suadet libro XXVIII. qui scribit opidanos quosdam deditionem & amicitiam significantes, egressos: *dextras nudas ostentantes*. Lacedæmonij etiam apud Thucydidem lib. IV. circumuenti ab Athenienſibus, *τὰς χεῖρας ἀνίσχουν, manus quatiebant*; signum pacis & deditionis. In Frontino quidem lego, Humeros etiam exeri à militibus, sed longè alio sensu, libro II. Stratag. cap. I. *Cùm Sertorianos milites animaduertisset magno impetu instinctos, deposcentes pugnam, humerósque exercentes* (lego, *exerentes*) *& lanceas vibrantes*. Itaque hoc magis in Cæsarianâ correctione nostrâ firmamur.

Sublatæ manus, pacatum signum.

Humeros exeri, quo fine scriptum.

Pag. 431. *Insitâ mortalibus naturâ properè sequi, qua piget inchoare.*] Melius, *insito*. Vidi qui sequentia peruerteret, *non tam properè*. Verè peruerteret. Nam Taciti gnome, arcanæ, vt solet, veritatis est: & plebs ita facta, vt rebus arduis nemo facilè ducem se præbeat, comitem quiuis. Facit huc illud III. Histor. *Dum quæritur locus, tempusque: quódque in tali re difficillimum est, prima vox.*

Vulgus sequitur magis, quàm ducit.

Duodeuicesima legionis.] Couarruuiæ scriptus codex, *duoetuicesima*. apertè. sicut & suprà. *Quarta ac duoetuicesima legiones*. Probamus. Sæpè erratum etiam insiâ. Rectè tamen integreque scriptum lib. III. *sextadecimanos*

nos duoetuicesimanósque lauum cornu complesse.

Occupari nutantem fortunam.] Rectè. est qui malit, *inuitantem.* Pag. 432.

Secuta ingenti certamine.] Hispanus liber, *ingenti agmine.*

Vt quisque corpore, opibus, ingenio validus.] Cur hic de ingenio? aut quis eius vsus? Si inspicis, aliena & parùm apta hîc ea vox.

Sæuitiam militum sæpius approbat, pari simulatione vinclorum frustratur.] Manifestum mendum. quò enim illud, *pari*, referetur? Tu vel meo periculo lege, *partim.* Sæuitiæ militum, inquit, sæpe indulget, & ad pœnam iis plerosque lasgitur: quosdam simulatione vinclorum subtrahit. Prisca lectio suffragatur huic correctioni, quæ præfert, *Parum*, ex quo, *pari*, emendasse fatetur Rhenanus. Partim autem, solitarium sæpe poni nec geminari semper, notius est quàm vt ostendam. Tacitus restitutus.

Prout inclinassent, grande momentum, socia aut aduersa.] Iustini illud simile est: *Ingens momentum futurus, vtri parti accessisset.* Pag. 433.

Conuiciis proturbantibus.] Priscæ editiones, *proturbatus.* quas sequor. Pag. 434.

Peninis iugis.] Ita scribendum vbique, auctore Liuio. qui negat eas Alpes sic dici quòd Annibal Pœnuscâ transmiserit, sed à iugo excelsi montis quod Penum incolæ dicunt. Fidem ei notæ etiam nostra lingua hodie facit, qui excelsa omnia & in acutum fastigiata Pennas vocamus siue Pinnas. Peninæ Alpes.

Cum aquilâ quintæ legionis.] Vatic. habet, *aquilex quintæ.* è quo legend. esse, *aquilâ xquintæ* facile coniectu.

Legio vna, prima & vicesima.] Distinctione locum iuui. Nec tamen nunc abnuo quin gloss ematium hic sit, scribendumque, *legio vnaetuicesima.*

Non quidem in bello, sed pro pace tendebantur.] Locus obscurus, imò corruptus. non illustro, non emendo. Pag. 435.

Cohortes octodecim Lugduni solitis ibi hibernis relinqui placuit.] At tot cohortes mihi relinqui non placet. Cur enim, cùm vndique miles conquiratur, & eo ad aciem opus: in vno eoque amico opido, impositæ tot cohortes? Sed ait etiam vetera & solita tot cohortibus hiberna Lugduni præsidiariæ cohortes.

fuisse. quod falsum. Vnica enim duntaxat iam olim Lugduni cohors : è Taciti III. Annali : *Andegauos Acilius Auiola, excitâ cohorte, quæ Lugduni præsidium agitabat, coërcuit.* Manuscriptos igitur meos audio, & hic *cohortem decimamoctauam*, repono. Vox etiam, *Lugduni*, superuacua videtur, & velut interpretamentum inserta.

Pag. 436. Vienna Colonia.

Cuncta illic externa & hostilia, se Coloniam Romanam.] Quid ergo? non etiam Vienna inter Romanas colonias? Verò pridem. Vel Claudio Imperatori credamus in Oratione quam pro Gallis habuit : *Ornatissima ecce valentissimáque colonia Viennensium, quàm longo iam tempore Senatores huic Curiæ confert!* Sed & noster statim, de eâdem : *Tum vetustas dignitásque colonia valuit.* Equidem haud satis hæc concilio. Nisi si Viennenses prisci, id est, Allobroges siue Galli, donati colonico iure, etsi militibus aut Romanis ciuibus non deductis : Lugdunum autem contrà, magnam partem Romanis familiis stetit. Nam & hîc externos immixtos, Dio suadet lib. XLVI.

Abnuere tamen Tacitus videtur.

Addidit Valens tricenos singulis militibus sestertios.] Liber Hispanus, *trecenos.* quod verius. Nam prius illud non congiarium sit, sed heminarium : vt quidam iocabatur.

Pag. 437. *Festinatio vndeuicesima legionis.*] Vt suprà narrauit, Cæcina vnicam legionem habuit, eamque XXI^am. Quis igitur hæreat, quin hîc scribend. *vnaetviceſima?*

Pag. 438. Vogesus mons. *In montem Vocetium.*] Quidam libri, *Vocetum.* And. Schottus noster, *Vogesum*, reponebat. Quem fateor non quidem in Heluetiis esse, sed nec longè ab iis. Certè Vocetij non alibi mentio.

Pag. 439. Graiæ Alpes. *In alpe Graiâ ipse paullum cunctatus.*] Malè huic loco esse iurem apud omnes Censores. Pugnat historia, pugnant libri. De historiâ, quid certius, quàm Cæcinam non Graio monte sed Penino in Italiam venisse? Tacitus suprà : *Cæcina propiore transitu Peninis iugis degredi iussus.* & paullò infrà : *Penino subsignanum militem itinere & graue legionum agmen traduxit.* Atqui diuersi & dissiti hi transitus. Iam libri longè abeunt ab hoc scripto. Farnesianus, *in alpe triariâ*, sicut & Hispanus : Budensis, *triannâi* optimus Vatic. *cum alpe tarinâ.* qui, fateor, facem alluxit ad veram lectionem. Scribo : *cum alâ Taurinâ.* Hæc est illa, quæ adiuncta legioni Italicæ fuerat, cuiusque

Hic falsæ.

Ala Taurina reponenda.

cuiusque suprà mentio, quam præmissam à Cæcinâ ad firmanda municipia aliquot Italiæ, euincunt sequentia verba, *Sed metu ne amitteret prædictas cohortes alasque.* Cùm enim in Italiâ vnica ala Vitelliana fuerit, Silana: frustrà ibi alas nominet, nisi præmissam ponimus & istam.

In cetera victoriæ præmia accessuros.] Couarruuiæ liber & priscæ editiones, *cessuros.*

Hibernis adhuc niuibus traduxit.] Iidem libri, *Hibernis adhuc Alpibus.* quod interpretor Sallustiano verbo, alpibus adhuc hiemantibus. Poëta etiam vetus eo sensu Hibernas alpes dixit:

Iuppiter hibernas canâ niue conspuit Alpes.

Petronium vrbis procuratorem.] Cuius vrbis? imò totius Norici procurator erat, non vnius alicuius opidi. Vertranius Maurus Ic^tus emendat, *vrbis Præfectum*, siue, *Prætorem.* Haud rectè. quæ enim eius partes in Norico? Ego verò aut oblitâ eâ voce scripserim, *Petronium procuratorem*, aut mutatâ, *Petronium ibi procuratorem.* Vetus quidem lectio *vrbi* habet: quod deprauatum facilè ex *vbi* vel *ibi.* Diuinatio.

Nec Otho quasi ignosceret, sed ne hostis metum reconciliationis adhiberet, statim intra intimos amicos habuit.] Frons aliqua sententiæ appareat; sed si excutias, vanæ & falsæ. Censeo emendandum: *sed nec hostis metu, reconciliationi se adhiberet.* Duo videlicet; cùm Celsum sibi iungeret, Otho cauit. Ne aut ignoscere videretur, vt in vero magnoque crimine: aut ne hostis, id est, Vitellij metu, adsciscere sibi virum nobilem & fortem. Itaque nec obnoxium habere eum voluit, nec suspensum: sed statim assumpsit inter intimos amicos. Plutarchus comitatem hanc ita narrat: κελεύσας μάριον κέλσον ἀχθῆναι πρὸς αὐτὸν, ἠσπάσατο καὶ διελέχθη φιλανθρώπως, καὶ παρεκάλεσε τῆς αἰτίας ἐπιλαθέσθαι μᾶλλον, ἢ τῆς ἀφέσεως μνημονεύειν. *Iubens Marium Celsum ad se adduci, amplexus est virum; & benignè allocutus, monuit vt caussæ magis obliuisceretur, quàm veniæ meminisset.* Hæc talia acumina frustrà multis verbis approbem iis qui non tales. Tacitus, correctus.

Priuatam gratiam præparat: vnde nulla innocentiæ cura sed vitæ impunitatis.] Non mutant libri, nisi quòd, *vi-* Pag. 440.

Correctio. *tes impunitatis*, habent. Totum locum lego: *priuatam gratiam preparatum it: nullâ innocentia curâ, sed vice sua impunitatis.* Palmerij etiam coniectura haud improba: *priuatam gratiam preparat vnde vnde: nulla*, &c. Vnde vnde Latinis valet ὁποθενοῦν.

Sinuessanæ aquæ. *Apud Sinuessanas aquas.*] Malè vulgò, *Suessanas.* Libri scripti docent, & Plutarchus in hac ipsâ re: ἔπεμψεν οὖν ἐπ' αὐτὸν ὁ Ὄθων εἰς τοὺς περὶ Σινόεσσαν ἀγρούς. Aquæ autem eæ inter salubres hăbitæ. Plinius: *In eâdem Campania regione Sinuessana aqua sterilitatem fœminarum & insaniam virorum abolere creduntur.* Et quia ad vitia muliebria, ideò in Martiali,

Diceret hictericam se forsitan altera mœcha
In Sinuessano velle sedere sinu.

Sed & Claudius apud Tacitum lib. XII. *refouendis viribus mollitie cæli & salubritate aquarum, Sinuessam perrexit.*

Caluia Crispinilla. *Galuia Crispinilla, magistra libidinum Neronis.*] *Caluia* verius: *an etiam*, ministra? nec tamen illud damno. Ceterùm hæc Caluia, a veste Sporo fuit, & eius Custos. Breuiarium Dionis, in Nerone: χωρὶς δὲ, ὅ τε Πολύκλειτος καὶ Καλουΐα Κρισπινίλλα ἦγον, ἐφόρουν, ἐσύλων πάνθ' ὅσα ἐνεδέχετο· ἐκεῖνος μὲν ἐν τῇ ῥώμῃ, αὕτη δὲ μετά τε τοῦ Νέρωνος καὶ μετὰ τῆς Σαβίνης τοῦ Σπόρου. τήν τε γὰρ φυλακὴν αὐτοῦ, καὶ τὴν ἐπιτροπείαν τὴν περὶ ἐσθῆτος, καίπερ γυνὴ καὶ ἐπιφανὴς οὖσα, ἐπεπίστευτο. καὶ δι' αὐτῆς πάντες ἀπεδύοντο. *Seorsum autem, & Polycletus & Caluia Crispinilla omnia obuia agebant, ferebant, spoliabant. Ille in vrbe, hæc autem cum Nerone & cum Sabinâ (ita Sporum nominabant:) cuius custodia ei concredita fuerat, & simul vestis Procuratio: quanquam mulier esset, & quidem nobilis. Quo prætexto, omnes ab eâ exuebantur.* Vides ex eâ notâ, quid fœminæ Caluia hæc fuerit, & cur populo exosa.

Pag. 441.
Incauta scriptio. *Tantò antè traditum Vitellio imperium.*] Maiora verba quàm pro re. Nam interuallum sanè, inter Vitellij Othonisque imperium, exiguum. Iurarunt enim Germanici exercitus in Vitellij nomen Kalendis Ianuariis: at postridie Idus Galba cæsus, & Princeps factus Otho. Ita pauci dies interfuerunt, & aut militum aut Taciti adsertio non vsquequaque cauta.

Et

Et sîtit domus vtraque sub Othone] Tu verò interpunge: *sîtit domus vtraque. sub Othone incertum an metu.*

Omnésque versa in Orientem prouincia.] Credo germanum esse. aliquot tamen libri, *omnésque versus Orientem.* Pag. 442.

Partem se reip. fecerat.] Interpretor: miscuerat se, velut & ipse inter curatores eius & administros. Ita suprà, hoc libro: *Non Senatus & eques modò, quis aliqua pars & cura reip.*

Hispalien sibus & Emeritensibus familiarum adiectiones.] Ita solent Romani coloniarum infrequentiæ subuenire, nouâ familiarum aliquot adiectione. Liuius lib. LXIV. *Postulantibus à Senatu Aquilien sium Legatis, vt colonorum numerum augeret, mille & quingenta familia ex* Sc. *scripta.* Pag. 443. Familiæ adiectæ coloniis.

Lingonibus vniuersis ciuitatem Romanam.] Latet hîc omnino mendum. Primùm enim quis locus Lingonibus (Galliæ ij sunt) inter Hispaniæ populos esse potest? Adde, quòd Lingones isti ipsi, primi & præcipui in Othonem hostes. Hi, qui Vitellium fouêre, hi, qui milites turbidis colloquiis ad bellum impulêre; hi, qui etiamnunc Othonis partes oppugnant viris, armis, equis. Vnde igitur iis præmium? Clarè aliena & falsa ea vox; & censeam Hispaniæ aliquam gentem reponendam: Lusonas, an Illurconas? an tale aliquod nomen, quod parùm vicinum adhuc repperi corruptæ voci. *Nec scire fas est omnia*, ait Lyricus. tu cogitabis. Lingones falsi. Alia gens quærenda.

Cognoscendi pudore.] Malim, *agnoscendi.*

Ibi sauitiâ, hîc miseriâ vulnerum abs umpti.] Mutilus locus, & præsto legend. esse, *Ibi sauitiâ hiemis, hîc miseriâ vulnerum.* Pag. 444.

Cohortem septimam decimam coloniâ Hostien s.] Scito eam illic perpetuam stationem habuisse, ex decreto Claudij. Suetonius in Claud. cap. XXV. *Puteolis & Hostiæ singulas cohortes, ad arcendos incendiorum casus collocauit.* Cohors Hostiæ.

Seuerissimum centurionum.] Vatic. *seueriss imos.* & Plutarchus ἑκατοντάρχας δύο interfectos scribit. Noster tamen etiam infrà de vno tantum: *Vnus alter ve perditus ac temulentus, centurionis ac tribuni sanguine manus imbuet?* Itaque placeat magis hîc legi, *& Seuerissimum centurionem,* Seuerissimus, nomen viri.

nem, vt proprium nomen expresserit interfecti. aut certè in altero Taciti loco *centurionum ac tribuni* scribendum erit.

Pag. 446. *Vt multa per centuriones tribunósque tantùm iuberi expediat.*] Liber Hispanus, *vt multa centuriones tribunósque*, omissâ voculâ. Verissimè. Nam ea Othonis mens est, vt velit quædam imperia centurionibus tantùm tribunisque indicari, non in milites spargi.

Pag. 447. Quiddam Homericum. *Si Vitellio & satellitibus eius.*] Hæc ipsa mouendi ratio ab hostium affectu & voto, vsurpata decenter Homero, Iliad. α.

* *Certè videbit Priamus, Priami quoque proles, Atque alij Troes gaudebũt gaudia magna, Hæc inter vos si certamina turpia noscent.*

* Ἧκεν γηθήσαι Πρίαμος, Πριάμοιό τε παῖδες,
Ἄλλοι τε τρῶες μέγα κέν κε χαροίατο θυμῷ,
Εἰ σφῶϊν τάδε πάντα πυθοίατο μαρναμένοιϊν.

Et cur non ab illo vberi eloquentiæ & sapientiæ fonte sit hic riuus?

Modestia Fortitudini comes

Et fortissimus in ipso discrimine exercitus est, qui ante discrimen quietissimus.] Verissima gnome. quæ veteri Græcorum dicto firmatur apud Eustathium: Θρασὺς πρὸ ἔργου, ἐκ πολλοῦ κακός. *Confidens ante rem, plerumque ignauus.* Aristoteles etiam aptè, in Nicomachæis, lib. III. καὶ οἱ μὲν θρασεῖς, προπετεῖς καὶ βουλόμενοι πρὸ τῶν κινδύνων κινδυνεύειν, ἐν αὐτοῖς δὲ ἀφίστανται. οἱ δὲ ἀνδρεῖοι, ἐν τοῖς ἔργοις ὀξεῖς, πρότερον δὲ ἡσύχιοι. id est: *Temerarij quidem, prompti & volentes sunt ante pericula periclitari; sed in ipsis, deficiunt: at fortes, in rebus & factis acres, antè quietissimi.* Quem locum nihil absurdum Tacitum adspexisse & expressisse. Sed & Homerus Græcos semper quietos & tacitos facit ante pugnam: Iliad. α.

Οἱ δ' ἄρ' ἴσαν σιγῇ μένεα πνείοντες ἀχαιοί.

Iliad. δ.

—— οἱ δ' ἄλλοι ἀκὴν ἴσαν (οὐδέ κε φαίης
Τόσσον λαὸν ἕπεσθαι ἔχοντ' ἐν στήθεσιν αὐδήν)
Σιγῇ δειδιότες σημάντορας.

Non hercle illi quos cùm maximè Vitellius in nos ciet.] Locum ab aliis fœdè interpolatũ è Vaticano restitui, religiosè seruatâ eius scripturâ: nisi quòd *Audeant* feci, ex *Audiant*. Ne Germani quidem, inquit, illi barbari, quos nunc Vitellius in nos concitat, audeant ad pœnam amplissimum ordinem deposcere: nedum vos Romana suboles,

boles. Non etiam spreuerim scribere cum Hispano cod. *quîs cum maximè.* id est, quîs comitatus maximè Vitellius in nos mouet.

Muta ista & inania intercidere ac reparari promiscuè possunt.] Budensis codex, *promiscua sunt.* quod, Hellenismo quodam, retineri posse adsentior Rhenano.

Non tamen quies vrbi redierat.] Lectionem hanc & distinctionem à libris priscis non potui quin anteferrem vulgatæ, aut coniecturis aliorum parùm firmis. Pag. 448.

Militibus sparsis per domos, occulto habitu.] Turbarunt me verba, quæ iam capio. Significat enim milites in plebeiâ aut pacatâ veste, sine gladiis, domos perlustrasse, sermones excepisse aduersus Principem aut statum præsentem. Arrianus eum morem mihi suggerit, Dissertation. Epicteti lib. IV. cap. vlt. οὕτω καὶ ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν ἐν Ῥώμῃ οἱ προπετεῖς λαμβάνονται. παρακεκάθικέ σοι στρατιώτης ἐν σχήματι ἰδιωτικῷ, καὶ ἀρξάμενος κακῶς λέγει τὸν Καίσαρα, εἶτα σὺ ὥσπερ ἐνέχυρον παρ' αὐτοῦ λαβὼν τῆς πίστεως τὸ αὐτὸν τῆς λοιδορίας κατῆρχθαι, λέγεις καὶ αὐτὸς ὅσα φρονεῖς. εἶτα δεθεὶς, ἀπάγῃ. id est: *Hoc modo Romæ circumueniuntur à militibus isti procliuis lingua & effusi. Adsedit miles tibi quispiam, habitu priuati. is malè loqui de Cæsare incipit: tu tanquam pignus fidei id arripiens quòd cœpit prior, ipse quoque effutis quidquid sentis. Deinde vinctus, abduceris.* Et hoc fine præsertim milites, qui Frumentarij dicti. De quo aliâs. Milites speculatorum loco. Frumentarij.

Atque eadem dicenti nota adulatio.] E Vatic. ita restituimus, voce vnâ additâ, & alterâ mutatâ. Difficilis, inquit, in Senatu rerum omnium modus. Taceres? silentium pro contumaciâ esset. Diceres liberè & censeres? inuisa libertas. Ad gratiam loquerêre? non faceres fidem: quia priuatus nuper Otho, peritus harum artium, & iisdem adulationibus exercitus.

Vires & robur exercitus.] A coniecturâ nostrâ est. libri enim omnes, *è pratorianis viris, vt robur exercitus.* parùm aptè.

In pace obseruata, quæ nunc tantùm in metu audiuntur.] Quippe hoc ingenium vulgi, tunc conuerti ad religiones, & monstra obseruare aut fingere. Claudianus appositè, De bello Getico: Pag. 449. Vulgus religiosum & credulum in metu.

Vtque

Vtque est ingenióque loquax, & plurima fingi
Permittens credique Timor: tunc somnia vulgò
Narrari, tunc monstra deûm, monitúsque siniſtri.

Propiusque ad Tacitum:

Et si quod fortasse Quies neglexerat omen,
Addit cura nouis.

Tiber is non niſi præſagio inundat.

Cum præsenti exitio, etiam futuri pauor, subitâ inundatione Tiberis.] Is enim, vt ait Plinius, *vates quodammodo intellegitur ac monitor, auctu semper religiosus.*

Reliquos casorum ad pontem Miluium in numerum legionis composuerat.] Hiſpanus codex, *numero*: Romana editio, *numeros*. quod rectum hîc est: intellegendique numeri militares, de quibus iam prædixi.

Ad obseruandam honestiorum fidem inuitatus.] Vox, *Inuitatus*, ſuſpecta. quidam libri, *Imitatus*. Mihi Delius hic non fauet.

Marius Celsus, Annius Gallus rectores destinati.] Liber Couarruuiæ, *rectores constituti*. Vtrumque ſpurium: & ſententia ſine eo conſtat.

Pag. 450. *Tantùm pacis aduersa pertimuêre.*] Fallor, aut hoc rectum: etſi à mente tantùm noſtrâ, ſine libris. Nam illi omnes voce auctiores, *aduersa reip. pertimuêre*. quam nos tamen ſupereſſe cenſemus, imò ſententiam perdere.

Pag. 451. Ancilia condita. *Religionem nondum conditorum ancilium.*] Mitto te ad ea quæ ſcripſi olim lib. v. Antiq. Lection. cap. xvi. Quibus adtexi velim Ouidij locum libro iii. Faſtorum:

Arma mouent pugnam: pugna est aliena maritis.
Condita cùm fuerint, aptius omen erit.

Ij dies ſacri & feriati. quibus verſibus vult Poëta ne coniugium quidem dextro pede adiri, cùm mota ſunt ancilia ſed cùm condita. Feſtus autem oſtendit etiam alios aliquot dies fuiſſe, quibus Romani tenuerint ſe ab armis: *Praliares dies*, inquit, *quibus fas est hostem bello lacessere. erant enim quadam feria publica, quibus nefas erat id facere.*

Sed ex libidine seruitij, vt in familiis.] Veriùs clariuſque diſtinxeris, *seruitij. Vt in familiis*, &c.

AD LIB. II.

HISTORIARVM Notæ.

QVOD *variè ortum, latum reip. aut atrox.*] Non suspicabar de mendo, absque Vaticano fuisset. cuius lectio diuersa coegit me acriùs paullò intueri. Nam in eo, *vari aborte*, scriptum. Et hercules vulgata inepta & exsensa. quid enim est, variè ortum esse imperium Vespasiani? Imò vnus & certus illius ortus. Scribo ex vestigiis. illis priscis, *quod variâ sorte*. Atque ita est. imperium Vespasianorum, felix reipub. & infelix, itemque ipsis Principibus fuit. Pag. 452. Diuinatio in Tacito.

Conditorem templi regem Aëriam.] Libri scripti aut *Verianum* hunc nominant, aut *Venerianum*. Pro vulgatâ lectione tamen Tacitus ipse in Annalibus est; lib. III. *Exin Cypri tribus delubris. quorum vetustissimum Paphiæ Veneris, Aërias auctor, pòst filius eius Amathus, &c.* Ægyptum ipsam olim Aëriam dictam fuisse, Isidoro alibi traditum est & Agellio. Alciatus hic mauult, *Vranium*. Pag. 453. Aërias rex.

Continuus orbis latiore initio.] Tyrius Maximus: *Venus à Paphiis colitur, cuius simulacrum nulli rei magis assimile, quàm albæ pyramidi.* Pag. 454.

Ingens rerum fiducia accessit.] Subdolum glossema. & credam Tacitum scripsisse, *ingens rerum accessit*.

Profligauerat bellum Iudaicum Vespasianus.] Paullò aliter Profligandi verbo vsus, quàm placuit Agellio lib. XV. Noctium. qui in totâ eâ re vereor vt caliger. Ni ita est; barbarè etiam locutus sit Augustus in Ancyrano lapide: COEPTA. PROFLIGATAQVE. OPERA. A. PATRE. MEO. PERFECI. quod exemplum rigidè & ex diametro cum Agellij notâ pugnat. Profligare. Agellij assertio subruta.

Mucianus.] Ita vbique præpotentis huius hominis nomen scripsi. Græci suadent, qui Μουκιανὸν appellant: & lapides, in quibus C. media, non T. semper sculptum. vt in illo Romæ: L. ANNIO. FABIANO. M. NONIO. MVCIANO. Mucianus.

MVCIANO. COS. Multa etiam huius mentio in Plinio, qui Licinium ei nomen addit, & titulum ferè ter consulis, lib. XII. *Licinius Mucianus ter* COS. *& nuper Lyciæ prouinciæ legatus.* Libro XXXII. de ostrearum præstantiâ: *Dicemus*, inquit, *alienâ linguâ, quæque peritissima huius Censuræ in nostro æuo fuit. Sunt ergo Muciani verba quæ subiiciam.* Et sæpe aliâs: ostenditque doctum & amœni ingenij fuisse, sed mollem, fractum, & alterum velut Mæcenatem.

Quid viri fuerit;

Pag. 455.

Et inexpertus belli labor.] Redundare vox, *labor*, videtur, & inculcata huc è priore versu. Legam, *& inexpertis belli.* Ita suprà: *pacis artibus, belli inexpertus.*

Pag. 456.

Quot legiones AEpypto? Tres à Cæsare.

Inde continua Ægyptus, duæque legiones.] Paullò aliter hoc olim. Nam C. Cæsar, Ægypto deuictâ, tres in eâ legiones reliquit. Auctor Sueton. in Iul. cap. LXXVI. Augustus eum numerum retinuit, imò & Tiberius: sub quo Strabo sanè vixit, & hæc scripsit lib. XVII. Ἔστι δὲ (in Ægypto) τρία τάγματα, ὧν τὸ ἓν καὶ τὴν πόλιν ἵδρυται, τ' ἄλλα δ' ἐν τῇ χώρᾳ. *Sunt tres Legiones: quarum vna in vrbe agit, reliquæ in ipsâ regione.* Sed Tiberius tamen non in longum. Anno enim Imperij eius nono, Tacitus clarè duas saltem legiones Ægypto adtribuit: vti & hîc. Libro IV. *Cetera Africæ per duas legiones, parique numero Ægyptus.* Obserua ergo obiter, paullò certiùs de Strabonis scriptione, quam vides eum desiisse ante hunc nonum Tiberiani imperij annum. Addo, Egesippum etiam de duabus hîc legionibus assentiri Tacito, libro IV. *Esse etiam illîc duos ordines militarium virorum, quos sibi adiungere Vespasianus properauit.*

Tiberius vnâ detraxit.

Strabonis scriptio, in quod tẽpus.

Seclusum tutúmque ipsum mare.] Vatic. & Romana editio, *secundum tutúmque.* quod approbo.

Cùm in victores victósque numquam solida fides coalesceret.] Rodolphus & prisca item editio, *cum victoribus victos numquam solidâ fide coalescere,* & placet magis.

Vespasianus Mucianúsque nuper, ceteri olim mixtis consiliis.] Locus subobscuræ sententiæ, imò incertæ. Qui enim illi ceteri? non certè milites aut ciues olim miscuisse consilia potuêre de imperio hoc nouo. Rodolphus legisse dicitur, *nuper Titi operâ mixtis consiliis;* sententiâ nihil aberrante: vereor tamen vt propriâ quadam lectione non

Corruptus locus.

à libris

à libris. Duæ quidem eæ voces, *ceteri olim*, iacent in mendo: nec à me alleuantur. Veteres editiones, *ceterum olim*.

Scithinum insulam detrusus.] Farnes. *Cynthum*. Vatic. *Schithinum*. Vera lectio, *Cythnum*. quæ insula iuxta Atticam sub Eubœâ. Plinio nominatur lib. IV. & Ptolemæo dicitur Κύθνος. Philoni etiam in Flaccum sic dicitur, & iuxta Ceam collocatur. In Zonarâ non rectè scriptum siue versum, hunc falsum Neronem in traiectu Cydni amnis interfectum: decepitque eum adfinitas hæc vocum. Cythnus insula.

Veterani è prætorio.] Superesse videantur hæ voces. Præmisit enim iam nunc de prætoriis omnibus cohortibus: qui igitur isti ampliùs è prætorio? Sed non supersunt. Distinguit enim à cohortibus, Veteranos. rectè. quia exauctoratos intellegit, & qui post sedecim stipendia habebantur sub vexillo, non aliter quàm legionarij, de quibus scripsi satis ad I. Annal. Atqui hi nec in legionibus vltrà censebantur, nec illi in cohortibus. Pag. 458. Veterani è Prætorio.

Quibus tentandis, aggrediendæ'que prouinciæ.] Farnesiana hæc scriptura est. quam verissimam censeo. Duplex enim mandatum Othoniani duces habuerunt; tentandarum Alpium, & Prouinciæ inuadendæ, quæ ad Vitellium defecerat. Suprà lib. I. *Narbonensem Galliam aggredi statuit, classe validâ & partibus fidâ.* Infrà: *imminere prouinciæ Narbonẽsi in verba Vitelly adactæ classem Othonis, trepidi nuntij attulêre.* Vulgata lectio valdè turbat: *quibus tentandis aggrediendísque, prouinciæ Narbonensi: &c*: tamquam tres hi duces Prouinciæ impositi. & magè maiores tenebras offundit etiam Maurus. Pag. 459.

Non Italia adiri nec loca sedésque patriæ.] Nihil ego hîc nisi germanum video. Sudant tamen in mutando Rhenanus pariter & Vertranius.

Municipium Albium Intemelium.] Ita quidem è Strabone scripseris libro IV. τῶν οὖν Λιγύων, inquit, τῶν μὲν ἄντων Ιγγαύνων, τῶν δὲ Ιντεμελίων, εἰκότως τὰς ἀποικίας αὐτῶν ἐπὶ τῇ θαλάττῃ, τὴν μὲν ὀνομάζεσθαι Αλβιον Ιντεμέλιον, οἷον Αλπιον, τὴν δὲ ἐπιτετμημένως μᾶλλον, Αλβιγγαύνον. id est: *Cùm duplices sint Ligures, Intemely & Ingauni; iure eorum ad mare coloniæ, altera Albium Intemelium dicta, quasi Alpium, altera paullò contractiùs, Albingaunum.* Nec ali- Albintemelium.

ter in Plinio. Quin tamen etiam concisè Albintemelium dicta fuerit, haud pertinaciter eo negatum.

Nec vllis deinde tortoribus aut morte.] Regius codex, *temporibus*. ex quo Rhenanus, *terroribus*.

Pag. 462. Vestricius Spurinna.

Spurinna.] Vestricius est Spurinna, egregius dux, & qui ad Taciti medium ævum vixit. Plinij Secundi de eo epistola capienda est, lib. II. *Heri à Senatu Vestricio principe auctore, Spurinna triumphalis statuâ decreta est.* quem locum tamen emacula: *Vestricio Spurinnæ, Principe auctore, triumphalis statua decreta.* Malè enim traiecta verba.

Tum vetustissimus quisq. castigare credulitatem suam.] Vulgata antè lectio, *tum mœstissimus quisque*. ex quo Rhenanus illud *vetustissimus* extudit: ego malim *modestissimus*.

Inuidum natura vulgus.

Insito mortalibus naturâ, recentem aliorum felicitatem ægris oculis intuerì.] Verè hic morbus in nostris animis: nec nescivit Æmilius Probus, siue Nepos, in Timotheo: *Est hoc commune vitium*, inquit, *magnis liberisque ciuitatibus, vt inuidia gloriæ comes sit: & libenter de his detrahant, quos emergere videant altiùs: neque animo æquo pauperes alienam opulentum intueantur fortunam.*

Pag. 464.

Et Cacina famâ & pudore cœpta temerè oppugnationis.] Lego, *fame*. Duplex enim caussa absessus, Fames & Pudor irriti cœpti.

Pag. 465.

Omnia quacumque facta.] Malo, *omnia à quocumque*. Rodolphus audacior, qui legit, *omnia ducum facta*.

Bedriacum.

Bedriaci.] Vicus paruus, sed duabus Romanis cladibus insignis, nec indignior cuius verum nomen norimus quàm Cannæ aut Philippi. Vulgò *Bebriacum* appellant. atque ita Iuuenalis libri,

Bebriaci in campo spolium adfectare Palati.

At sincerus ille Vatic. *Bedriacum*, semper. quomodo & in Clariss. Sambuci scripto codice exstare cognoui, cùm strictim eum Viennæ vidissem. In vetustis Suetonij libris, *Betriacum*, dicitur: sicut & in Plutarcho, Βετριακὸν, πολίχνη πλησίον Κρεμώνης. Iuuenalis interpres quàm negatur, qui vicum hunc Campaniæ facit: In Sat. III. *Othonem*, inquit, *bello ciuili Vitellius vicit apud Bebriacum Campaniæ.* Atqui noster clarè: *Inter Cremonam Veronámque*

námque fitus est is vicus. & ipse Scholiastes mox fatetur. Corrupta ea verba igitur, & scripsit: *apud Bedriaci campum.* Manifestò enim alluſit Iuuenalis ſui verſum, *Bedriaci campo ſpolium affectare Palati.* Quod autem adtexitur: *Horum bellum Cornelius ſcripſit & Pompeius Planta, qui ait Bebriacum Vicum eſſe à Cremonâ vicenſimo lapide.* Sanè Cornelium hunc noſtrum intellegit: Pompeius ille quis ſit, nondum repperi. Scholiastes correctus. Tacitũ is nominat.

Locus Caſtorum vocatur.] Rectè, non *caſtrorum.* Suetonius eumpſe locum, *ad Caſtoris* dixit: Oroſius lib. VII. *circa locum quem Caſtores vocant.*

Dextrâ fronte, prima legio inceſſit.] Quæ hîc frons dextra? haud ſatis capio, & reſcribo: *Aggerem via tres prætoriæ cohortes obtinuêre dextrâ. A fronte, prima legio inceſſit.* Pag. 466.

A lateribus cohortes legionum.] Nihil ambigimus quin Tacitus ſcripſerit, *à lateribus cohortes, legio aduersâ fronte.* Ita ſuperior aciei diſpoſitio poſtulat: & ad circumueniendum hoſtes, inuaſionem tripertitam eſſe oportuit.

Silentio, patientiâ, poſtremò precibus.] Malim, *ſilentio,* Pag. 468. *pœnitentiâ.*

Paucos incuſauit.] Lego, *pauci.* ad breuitatem enim orationis refertur, non ad eos qui peccarant. & ſanè omnes in hac culpâ, nec excerpi pauci potuêre.

Fœdum & maculoſum.] Valet in omne animi vitium & labem Maculoſi vox: tàmen vereor vt hîc proprie in ignauiam ac timorem. Ex antitheſi quæ ſequitur, ſuſpicêris: & magis ex hoc Ammiani loco, libro XXX. *Arguebat hic idem Princeps* (Valentinianus) *timidos ſæpiùs, Maculoſos tales appellans & ſordidos.* Pag. 469. Maculoſi nõa ſignificatio.

Suetonius Paullinus dignum famâ ſuâ ratus.] Et hîc & alibi effusè laudat hunc Suetonium, *vetuſtiſſimum conſularium,* vt infrà vocat, & non vnâ militiâ clarum. Præfuit Britanniæ, vt habes Annali XIV. & in Agricolâ: ſed & in Africâ bellum geſſit, è Plinio lib. V. *Suetonius,* inquit, *Paullinus quem conſulem vidimus, primus Romanorum ducum tranſgreſſus Atlantem,* &c: Vbi autem mens ſiue iudicium fuit viro magno & celebri, qui in Variis ſuis nuper hunc Suetonium, patrem fecit Suetonij noſtri Tranquilli? Ita enim locum eum corrigit, Suetonij Suetonius Paullinus. Mureti ſuper hoc viro παράπαιγμα.

Othone: *Interfuit huic bello pater meus Suetonius Lenis, tertiadecimæ legionis tribunus angusticlauius.* Et liber, inquit, qui tineas & carien sensérat, habet, *Linus.* Omnino autem legendum Paulinus. Testem in eam rem laudabo Tacitum, qui fortis viri neque nomen neque virtutem tacitam esse siuit. eius enim sæpe & in Annalibus & in Agricolæ vitâ honorificam mentionem facit. Hæc ille. Quid dicam? Non insector te vir elegantissime. sed bonâ fide hæc scribis? Erras nimis. Suetonius ille Lenis, Tribunus fuit: noster belli dux. Ille angusticlauius, id est, nondum Senator, sed inter equites: iste, Consularis. nec tenue vsquam vestigium confusionis eius, quam facis. Hoc mihi in transcursu monitum, non vtcarpam (Fidem testor:) sed vt claro sub exemplo doceam quàm fallax hæc Critica, & ignoscendum etiam nobis esse, si labimur interdum in procliui istâ viâ.

Pag. 470. Tumere, & tumor rerũ.

Quoniam Gallia tumeant, & deserere.] Copulam aptè inserui, ex Vatic. Tumere autem eleganti metaphorâ dicuntur, quæ eruptura videntur. vsurpauit Cicero bis in Epistolis ad Atticum.

Paucis diebus quartam decimam legionem.] Hæc restitui, in vulgatis quâ à verbis quâ ab interpunctis mendosa.

Pag. 471. Egesippus emendatus.

Brixellum concederet.] Ita factum, ibique se occidit. Eluc mendam igitur quæ in Egesippo (scriptore mihi quidem haud spernendo) libro IV. cap. XXIV. *Cùm Otho comperisset Valentiac Cacinæ, Vitellij comitibus, victoriam cessisse, Brixia positus, voluntariâ morte eripuit se ludibrio.* Facito *Brixelli.*

Pag. 473.

Promoueri ad quartum à Bedriaco castra placuit.] E Plutarcho scriberes, *ad sextum.* Nam ille quinquaginta stadia numerat. Sed & paullò pòst vbi noster XVI. milliaria numerat, Græci eiusdem computatione XII. saltem efficiuntur. Nihil tamen ego mutem.

Plutarchi & Taciti multa simillima.

Adeò imperitè.] Totum hunc locum verbatim Plutarchus expressit, vt pleraque alia: etsi haud multùm ætate nostro inferior.

Confluentes Padi & Addua fluminum.] In Vatic. locus hic in liturâ, sictamen vt apertè esset eruere scriptum antiquitus, *Padi & Agele*: alienâ deinde manu factum, *Addua.*

Addua. Sed Agela ignotum mihi flumen, & censeam vulgatam esse veram. De Adduâ, Plinius lib. II. Strabo IIII. itemque Sidonius: *Vidimus vluosum Lambrum, cæruleum Adduam, velocem Athesim, pigrum Mincium.* Addua fluuius.

Aderat citus equo Numida.] Quis hic Numida? num inter auxilia Othonis ea gens. minimè, sed inter obsequia. Ne fugiat enim te latens hîc ex antiquo mos: quo receptum, vt viris lautioribus ditioribusque Afri aut Numidæ equites essent, ad iter. Præcurrebant illi, & agmen ducebant herisequentis. Seneca epist. LXXXVIII. *O quàm cuperem Catoni nunc occurrere aliquem ex his trossulis in viâ diuitibus, cursores & Numidas & multum ante se pulueris agentem!* Idem expressiùs epist. CXXIV. *Omnes sic iam peregrinantur, vt illos Numidarum præcurrat equitatus, vt agmen cursorum antecedat.* Martialis: Numida alio intellectu. Mos Romanus in antecursoribus:

Cùm cathedralitios portet tibi rheda ministros,
Et Libys in longo puluere sudet eques.

De tali igitur hic capies: quando & principibus illi in vsu. ex Martiali, in aduentum Domitiani: Qui idem & Imperatoribus.

Quando eques & picti tunicâ Nilotide Mauri
Ibitis? & populi vox erit vna, Venit?

Nec Suetonium aliter interpretemur (viderat sagacissimus Turnebus) in Nerone cap. XXX. *Iter fecisse traditur phaleratâ cum Mazacum turbâ atque cursorum.* Nam Mazaces, Afri.

Otho rem in discrimen mitti iubebat, ager morâ & speï impatiens.] Talis in Homerico illo Hectore affectus: Homeri locus similis.

Βέλτερον αὖτ' ἔριδι ξυνελαυνέμεν. ὅττι τάχιστα
Εἴδομεν ὁπποτέρῳ κεν Ὀλύμπιος εὖχος ὀρέξῃ.

Accurentium, clamantium.] Farnes. & priscæ editiones, *accurentium, volantium*; Vatic. *vomantium.* vt omnino aliud hîc verbi fuerit, mihi adhuc irreperti. Nā quod Palmerium, *bouinantium,* audio scribere: non placet. Pag. 475.

Corporibus & vmbonibus niti.] Vocem, *niti,* ex Farnes. & Vatic. addidi: & verò abesse sine sententiæ incommodo non potest.

Cui cognomen Rapaci.] Non abs re arbitror, quoniam cognomina legionum sæpe Tacitus commemorat, veterem à me lapidem proponi, in quo ea ordine desculpta. Conspicitur autē Romæ in Capitolio, formâ columellæ:

NOMINA. LEG.

Tabula, & numerus legionum.

II. AVGUSTA.	II. ADIVTRIX.	IIII. SCYTHICA.
VI. VICTRIX.	IIII. FLAVIA.	XVI. FLAVIA
XX. VICTRIX.	VII. CLAVDIA.	VI. FERRATENSIS.
VIII. AVGUSTA.	I. ITALICA.	X. FRETENSIS.
XXII. PRIMIGENIA.	V. MACEDONICA.	III. CYRENENSIS.
I. MINERVIA.	XI. CLAVDIA.	II. TRAIANA.
XXX. VLPIA.	XIII. GEMINA.	III. AVGUSTA.
I. ADIVTRIX.	XII. FVLMINATRIX.	VII. GEMINA.
X. GEMINA.	XV. APOLLINEA.	II. ITALICA.
XIIII. GEMINA.	III. GALLICANA.	III. PARTHICA.
I. PARTHICA.	II. PARTHICA.	

Velim Dionis recensum legionum, qui est libro LV. cum hoc lapide conferri. à quo adiuti interpretes, paullò feliciùs sanè eum vertissent.

Stratis vnaetuicesimanorum principiis. Aliquot libri, *principibus*, placet.

Pag. 476. *Suetonius Paullinus & Licinius Proculus castra vitauêre.*] Farnes. *castra petiuêre.* falsò. Nam Plutarchus apertè: τῶν δὲ στρατηγῶν οὔτε Πρόκλος οὔτε Παυλῖνος συνεισελθεῖν ἐτόλμησαν, ἀλλ' ἐξέκλιναν φοβούμενοι τοὺς στρατιώτας.

Pag. 477. *Apud duces Vitellianos dubitatum.*] Imò verò, *non dubitatum.* idque res & Plutarchus suadere videntur.

Plotius Firmus. *Plotio Firmo, is prætorij præfectus.*] Duo Præfecti prætorio sub Othone, Licinius Proculus & Plotius Firmus. Tacitus lib. I. *Prætorij Præfectos sibiipsi legêre, Plotium Firmum è manipularibus quondam, & Licinium Proculum.* Nec alios vsquam nominat. Vt iure mirer in hac Othonis morte Plutarchum commemorare Pollionem prætorij Præfectum. Quod vix est vt sit sine mendo. Verba eius: οἱ δὲ στρατιῶται, Πολλίωνος τοῦ ἑτέρου τῶν ἐπάρχων, ὀμνύειν εὐθὺς εἰς τὸν Οὐιτέλλιον κελεύσαντος, &c. malimque Πλωτίου. nisi huic Plotio etiam Pollionis cognomen: quod vnum dici superest.

Dubitatū de Plutarchi scripturâ.

Maiore animo tolerari aduersa, quàm relinqui.] Hæc illa sunt, quibus iugulare Stoïcos nostros aduersa omnis manus solet: pro quibus scutum habeo equidem quod opponam, nisi Religio me vetet. In hanc mentem igitur & Lucanus:

In Stoïcos quæ torquentur.

—— *fortissimus ille est,*

Qui

Qui promptus metuenda pati, si cominus instent,
Et differre potest.

Illa virgo apud egregium vatem (intellego qui Thebaida scripsit:)

—— non est, vt putas, virtus, pater,
Timere vitam: sed malis ingentibus
Obstare, nec se vertere, ac retrò dare.

Cæsar lib. VII. *Animi est ista mollities, non virtus, inopiam paullisper ferre non posse. Qui se morti vltrò offerant faciliùs reperiuntur, quàm qui dolorem patienter ferant.* Q. Curtius: *Fortium virorum est, magis mortem contemnere, quàm odisse vitam. Sæpe tædio laboris, ad vilitatem sui compelluntur ignaui.* Biberunt omnes è paterâ Aristotelis, cuius hoc scitum in Ethicis: τὸ δὲ ἀποθνήσκειν φεύγοντα πενίαν, ἢ ἔρωτα, ἢ τί λυπηρὸν, οὐκ ἀνδρείου, ἀλλὰ μᾶλλον δειλοῦ. Heu, taceo. Sumpta ab Aristotele.

Fortes & strenuos etiam contra fortunam insistere spei.] Itaque Florus, libro IV. cap. VIII. *Magnæ indolis signum est, sperare semper.* Spes in altâ indole.

Temperare felicitati.] Vocem eam Felicitatis reperio in libris meis omnibus: quam eiecit Rhenanus, sententiâ non volente. Pag. 478.

Saluium Cocceianum fratris filium.] Melius ita, quàm *Cocceium*, quod Plutarchus præfert. Nam & Tranquillus ita appellat, in Domit. cap. X. vbi narrat hunc interfectum. At Suetonius non fratris solùm filium, sed ipsum hic fratrem præsentem facere videtur: contra Taciti & Plutarchi narrationem apertè. Nam ille in castra euaserat è pugnâ, seque cum aliis dedidit. Suetonij tamen verba, cap. X. *Fratrem igitur, fratrisque filium, & singulos amicorum cohortatus.* quæ profectò non vera, si verus Tacitus. Pag. 479. Suetonij alia traditio.

Neu patruum sibi Othonem fuisse aut obliuisceretur vmquam, aut nimium meminisset.] Totidem pæne verbis Plutarchus: μήτε ἐπιλαθέσθαι παντάπασι, μήτε ἄγαν μνημονεύειν, ὅτι Καίσαρα θεῖον ἔσχες. Non audiemus Beatum, qui verbum, *nimium*, auctore Budensi codice delet, & vnà sententiæ acumen. Totum id enim in eo. sicut & in Plinij loco fuerat, epist. XIV. lib. III. quem deprauarunt: *Largius Macedo, superbus alioqui & sæuus domi-* Rhenani iudicium reiectum.

nus, & qui seruisse patrem suum parum imò minimum meminisset. Tu scribe, *nimium meminisset.*

Vesperare. *Vesperascente die.*] Farnesiano est, *vesperante.* quod verum arbitramur. Agellius : *Vbi iam vesperauerat.*

Allatis pugionibus.] Vocem addunt aliquot libri, *pugionibus duobus.* atque ita Plutarchus : δυοῖν ἔστιν αὐτῇ ξιφῶν.

Pag. 480. *Maternum genus impar.*] Quomodo? si splendidissima ea femina fuit, Suetonio testante? Scribit enim de patre Othonis : *Ex Albiâ Terentiâ splendidissimâ faminâ duos tulit filios.* Sed melior ibi scriptura, *splendidâ faminâ*: quam ex opt. libro Torrentius adnotauit, idque non aliud quàm ordinem equestrem propriè notat.

Suetonij melior lectio.

Pag. 481. *Societate culpæ tutior.*] Puto, *tutiores.*

Rursus consiliaturi.] Non muto. Horatius eo verbo vsus, *Gratum elocuta consiliantibus Iunone diuis.* & alij.

Pag. 482. *Diplomata Othonis.*] Abundè, si deo ita visum, in Commentariis. nunc Suetonij locum παράφρασιν emendemus, Calig. cap. XXXVIII. *Prolata diuorum Iulij & Augusti diplomata, vt vetera & obsoleta deflebat.* Cur deflebat? aut qui id conuenit? vidi qui *delebat*, vellet. Ego, *deflabat*, vel *difflabat*, verum contendo. non enim alio gestu meliùs expresseris superbum habitum illum contemnentis & respuentis. Eaque difflatio etiam in nostris hodie moribus, vbi eleuamus quid aut aspernamur.

Diplomata.

Tranquillus correctus.

Gratior Cæcina modestia fuit, quòd non scripsisset.] Quid ita? quia inualuerat iam illo ævo, vt publicè nemo, id est ad Consules aut Senatum scriberet, præter Principem : alij autem omnes, ad istum : Itaque superbè se gessisse Valens visus, qui id fecit : modestè Cæcina, qui omisit. Tale illud lib. IV. Histor. de Muciano : *Miserat & epistolas ad Senatum, quæ materiem sermonibus præbuere. Si enim priuatus esset, cur publicè loqueretur?*

Ad Principem præsidum litteræ.

Pag. 483. *Tantum peditum equitúmque, vis damnáque & iniuria.*] Si attendis, haud difficulter mecum fatebere, illud, *tantum*, à glossographo esse, legesque: *peditum equitúmque vis, damnáque*, &c : Vis pro multitudine & copiâ, tritum.

Pag. 484. *Nihil Vitellio anquirente.*] Meritò id verbum reposui, cum

cùm in manuſſ. repperiſſem, *acquirente.* Anquiro enim pro Inquiro ſiue potiùs valdè quæro, veteri & probâ notâ ſignatum verbum eſt, Ciceroni, Varroni, aliiſque crebrò vſurpatum, crebrò corruptum. Anquiro.

Sed creditum famâ.] Rectumne? an ſcribendum, *deditum fama?* Pag. 485.

Longum interfectori viſum.] Hic ordo verborum in meis libris: & ſententia liquet. Alij traiiciunt: quid niſi libidine quadam omnia mutandi? Pag. 486.

Miſſus eſt in locum eius Vectius Bolanus. E præſentibus angebat Vitellium.] Diſtingui malim, *Bolanus è præſentibus. Angebat*, &c: vt ſignificet Bolanum è comitatu principis in Britanniam miſſum. Pag. 487.

Apud victores orta ſeditio.] Vix tandem emerſi me ex hac ſalebrâ, & vidi errorem. Tranſpoſiti enim per negligentiam verſus ſunt, iiſque in hunc ordinem cogendi: *Et quidem partes modeſtè diſtraxerat, niſi numerus exſorum inuidiam bello auxiſſet. Apud victores orta ſeditio, ludicro initio. Diſcubuerat Vitellius*, &c: Si tamen locus integer eſt, de quo ambigo. Scripſi *diſtraxerat*, non, *diſtinxerat:* ex Vatic. & videtur ad ſententiam aptius, quia intellegit Vitellium ſatis clementer & modeſtè legiones aduerſæ partis diſparaſſe, & per varias prouincias diſtraxiſſe, ne coirent. Pag. 488.

Miles intentus aut licentior.] Anteà, *licentioſus*, legebatur: quod ſanè eligam præiſto quod ſuppoſuit Rhenanus.

Per laſciuiam & certamen luctandi accenſis.] Verius, *ad certamen.*

Inter inania belli.] An non *immania?* In quo ipſo verbo error inueterauit Ciceronis libris De Legibus: *Tum eburex inani corpore extractum:* cùm manifeſtò legend. *immani.* Quidam tamen hic libri, *munia belli.* Pag. 489. Immania belli.

Pars viæ, quam Cremonenſes lauro roſiſque conſtrauerant, exſtructis altaribus, caſiſque victimis, regium in morem.] Aræ iſtæ & Victimæ, Vitellij Genio & Victoriæ. Fœda, ſed vetus adulatio: quam in aduentu Regum aut Principum vſurparunt Græci Latiniſque. Iuſtinus libro XXIV. *Arſinoë progreſſa virum, feſtum diem vrbi indicit, domos, templa, cetera que omnia exornari iubet:* Aræ in aduentu Principum.

ARAS *vbique* HOSTIASQVE *disponi.* Valerius lib. IX. de Luxuriâ: *Quid sibi voluit princeps suorum temporum Metellus Pius, cùm in Hispaniâ* ADVENTVS *suos ab hospitibus* ARIS *&* THVRE *excipi patiebatur?* Factum & Cæsari è Galliâ reduci. Hirtius libro VIII. *Multitudo obuiam procedebat:* HOSTIÆ *omnibus locis immolabantur: tricliniis stratis fora templáque occupabantur.* Et passim deinde Principibus. In Caligulâ Sueton. cap. XIII. *Inter* ALTARIA *&* VICTIMAS, *ardentésque tedas, densissimo & lætissimo obuiorum agmine incessit.* In Galbâ idem cap. XVIII. *Cùm per omne iter, dextrâ sinistrâque* VICTIMÆ *opidatim cæderentur.* Plinius Panegyrico, de aduentu Traiani: *Vt plena* ALTARIBVS; *augusta* VICTIMIS *cuncta!* Alius Panegyristes ad Maximianum: *Totámque hanc vrbem repentinâ tuâ in hostes eruptione solicitam, lætitiâ & exultatione, &* ARIS *flagrantibus, &* SACRIFICIIS *&* ODORIBVS *accensis numini tuo, implesti.*

Pag. 490. *Dissimulatus M. Macri tamquam Othonianarum partium ducis.*] Scribendum videtur *Martij Macri.* Nam ita eum suprà crebrò nominat, qui Præfectus gladiatoribus fuit.

Pag. 494. *Nec mihi maior in tuâ vigilantiâ, parcimoniâ, sapientiâ fiducia est.*] Ambigo de voce parcimoniæ. Conuenit in Vespasianum, scio: quem sordidum auarumque omnes faciunt, non solùm parcum. sed cur inter principes & illustres virtutes hanc domesticam priuatamque nominet? aut cur in eâ fiduciam boni euentus collocet? Non digna videtur, quæ ad Imperium adiuuet, aut ad id gradum struat. Itaque reponendum fortasse, *acrimoniâ.* etsi pono id, non firmo.

Suspecta vox in Tacito.

Nam qui deliberant, desciuerunt.] Acutè & verè dictum. Fidem enim iam fregit, qui deliberat an seruet. Plutarchus exprimere in Galbâ voluit (magni fecit ille vir hunc nostrum, & quanquam æuo compar, multa verbatim ex hac historiâ conuertit.) vbi Vinnium facit Galbam excitare & alloqui: ὦ Γάλβα, τίνα τρόπον βουλεύεσθαι; τὸ γὰρ ζητεῖν Νέρωνι εἰ πιστοὶ μένοιμεν, ἤδη μενόντων ἐστί. Vocula negans excidit, & legendum ἤδη οὐ μενόντων. Verto: *O Galba, quomodò deliberas? Nam quærere an Neroni,*

Plutarchus Tacitũ amauit.

roni fidi maneamus, iam non manentium est.

Nec simulacrum deo aut templum, ara tantùm & reuerentia.] Parissimum illud, quod de Herculeo fano ad Gades tradit Silius, lib. III.

Sed nulla effigies, simulacráque nota deorum:
Maiestate locum & sacro implenêre timore.

Silij dictum simile.

Is primus Principatus diet in posterum celebratus.] Pag. 495. Natalis imperij. Dies ille, Natalis imperij decorè dictus. Spartianus Hadriano: *Tertio Iduum earumdem Natalem imperij statuit celebrandum.*

Quinto Nonas Iulias.] Suetonio scriptum, *quinto Idus*. sed eum ad exemplar Taciti emendandum videri non vane pronuntiat clarissimus Torrentius.

Non paratâ cognitione.] Cui rei hic cognitio? quam vocem Taciti mens planissimè spernit. Emendo verò, *non paratu ac concione.*

In ipso nihil tumidum, arrogans, aut in rebus nouis notum fuit.] Ita decuit per se magnum animum, non attolli per fortunam. Claudiani illud pulchrum, & hic aptum:

Frons priuata manet. non se meruisse fatetur,
Qui creuisse putat.

Attamen non leuiter innouauit Vespasianus, si vera quæ Sulpicius Seuerus scribit lib. II. Sac. Histor. *Vespasianus cùm Hierosolymam obsideret, sumit imperium: & ut mos est, diademate capiti impositio, ab exercitu Imperator consalutatus, Titum filium Cæsarem facit.* Sed palàm illa falsa. Nec mos eius æui diadema tulit, nec Flauius per seminium vsurpauit. Falsa scriptio Seueri.

Militariter locutus.] Rectissimè atque ita libri. Significat orationem eius castrensem horridamque fuisse, non cultam forensi aut vrbano more. Qui, *militariter lautus*, castigant: ineptiunt.

Antiochensium theatrum, vbi illis consultare mos est.] Qui mos scilicet plerisque Græcorum, & qui oriundi a Græcis. Erontinus III. Stratag. cap. II. *Alcibiades in theatro disseruit, vbi ex more Græcorum locus consultationi præbebatur.* Iustinus lib. XXII. *Agathocles velut reip. statum formaturus, populum in theatrum ad concionem vocari iubet.* Inde illud Satyrici, de principe oratore: Græcis Theatrum pro Curia.

tore : —— *& pleni moderantem frana theatri.* Meminit eiusce ritus Cicero pro Flacco, & alij.

Pag. 496. *In modum penatium diligebantur.*] Id est, amabant vetera & nota castra, iuxta ac suas ædes. Clarum, nec monitione dignũ : nisi correctores, *dirigebantur*, maluissent.

Antiochus vetustis opibus ingens.] Adtextam censeo vocem, *ingens :* certè obnubilat sententiam & phrasem, quæ alias Tacito crebra.

Mox per occultos suorum nuntios excitus ab vrbe Agrippa.] Quomodo, aut quando ergo illuc venerat? ex Egesippo disce, libro IV. cap. XXI. *Sententiam nouæ Principis de bello Iudæorum scisciatari, Vespasiano consilium fuit : missíq; Titum filium, & regem Agrippam. Titus de Achaiâ reuertit : Agrippa Romam contendit, vt apud nouum Principem locaret gratiam.*

Agrippa Romæ.

Nondum additis Cappadocia legionibus.] Vespasianus ipse addidit. Vide Tranquillum, cap. VIII. in Vespas.

Pag. 497. *Classem è Ponto Byzantium adigi iusserat.*] Intellege classem, quæ Romanis etiam illic ordinaria, ad tuendam Ponti oram. Quanta ea fuit? hauries è solo Egesippo, libro II. in oratione (cui pulchra placent, eam legat) Agrippæ : *Mæotia regna Bosporanique omnes Romano subiiciuntur imperio, & illud antè innauigabile pelagus quadraginta naues ad pacem exercent.*

Classis in Ponto.

Ad obtinendas iniquitates.] Phrasis insolens, & mihi suspecta. locum etiam totum vitij arguit, quòd statim Romanus codex præfert, *haud perinde obstinante.*

Pag. 498. *Aquileiam iam progressa, proturbatis qui de Othone nuntiabant.*] Hiulca hæc, transposita, & cum defectu. Rem ordinemque vide : fateberis, veritatem : multo magis. Nam è Suetonio clarum, non ipsas tres legiones (vt hæc narratio suggerit) Aquileiam progressas, sed dumtaxat bina è ternis legionibus millia. Verba eius Vespas. cap. VI. *Masici exercitus bina è tribus legionibus millia, missa auxilio Othoni*, &c. vbi hæc eadem, sed fidelius relata. Quin totum hoc exordium auspiciumque belli pro Vespasiano, confusè & hoc & sequente libro traditum. Dicam in loco.

Defectus & confusio in hac historiâ.

Vi præcipuâ Primi Antonij.] Egesippi super hoc nobili duce errorem non celo : siue errores potius. Is enim lib. IV. cap. XXIX.

cap. XXIX. facit eum *Præfectum tertio ordini militari*: id est, legioni tertiæ. Atqui Septimæ præponit eum statim noster. Item in Mysiâ eum collocat: noster clarè in Pannoniâ. Quis autem præponderare fidem Cornelianam nesciat?

Titus Flauianus.] Mallui quàm, *Fabianus*. Farnesianum codicem audio, & Tacitum ipsum qui non aliter sequenti libro appellat. Pag. 499.

Pompeius Sullanus.] Imò *Siluanus*. Ita enim libro proximo: *Sex milia Dalmatarum ducebat Pompeius Siluanus, consularis senex.*

Præposuerat prætorianis P. Sabinum ac præfectura cohortis Iulium Priscum.] Alij, *ad præfecturam cohortis.* Corrupta omnia. quæ enim hæc Præfectura cohortis cogitari apposite potest? Mihi ex sententiâ & historiâ placet scribi: *Præposuerat prætorianis P. Sabinum à Præfecturâ vrbis, & Iulium Priscum, tum centurionem.* Siue etiam: *ac Præfectura vrbis.* Sanè hic Sabinus qui Principi Vespasiano frater, vtrumque munus tenuit sub Vitellio. & de Præfecturâ Prætorij, libro proximo: *P. Sabinum Prætorij præfectum ob amicitiam Cæcina vinciri iussit, substituto in locum eius Alpheno Varo.* De vrbis, plus vno loco habes libro III. & IV. Iulium etiam Priscum collegam ei in Prætorianâ fuisse, libro sequenti docet: *Vitellius vt è somno excitus, Iulium Priscum & Alphenum Varum cum XIV. prætoriis cohortibus obsidere Apenninum iubet* Scripsi etiam, *tum centurionem*: Farnesianum cod. secutus, cui vocula nulla, *esset*. & vt de Sabino dixit, Præfectum eum vrbis fuisse, exque eo gradu sublatum ad Prætorium: ita de Prisco, dumtaxat centurionem. Pag. 502. Sabinus Præf. vrbis; Et Prætorij.

Reuersis ab exsilio iura libertorum concessit.] Interpretor: Cùm Galba exsules restituisset; non tamen etiam bona. credo, quia in fiscum illata, & pleraque iam per prodigentiam Neronis consumpta. Sed nec pars quæ accusatoribus sententiâ iudicū semel donata, temerè eripienda videbatur. Itaque egebant. Vitellius eos miseratus, huc decurrit vt largiretur Iura libertorum, dupliciter quidem: redderet inquam iura libertorum veterum, daret & eorum qui posteà manumissi. non aliter quàm si ab illo iusto domino manumissi fuissent. In speciem igitur ingens Taciti locus illustratus. Iura libertorum.

gens hoc donum. Nam operas liberti domino debebant, alimenta si egeret, denique testamento bonorum semissem. quæ omnia prompta & obuia tibi apud Ic^tos. Hoc vulgò etiam appellant, Ius patronatus, & Ius patronorum, Plinius epistolâ XI. lib. X. Eiusdem sententiæ versus illos Martialis censeo (Princeps Ic^torum hodie variè eos tamen traxit) ad Traianum :

Ius patronorum.

Martialis expilatus.

Qui sua restituis spoliato iura patrono,
Libertis exsul non erit ille suis.

Nec dissimilis, imò maior benignitas Augusti in Iulum Antonij hostis sui Filiũ. de quo Dio libro LI. τῷ Ἰούλλῳ τῷ τοῦ Ἀντωνίου τε καὶ τῆς Φουλουίας υἱεῖ, τοὺς ἐξελευθέρους αὐτοῦ πάνθ' ὅσα τελευτῶντας σφᾶς καταλιπεῖν αὐτῷ ἐκ τῶν νόμων ἔδει, παραχρῆμα δοῦναι ἐκέλευσε: *Iulo, Antonij & Fuluiæ filio, libertos eius, quidquid mortuos relinquere ex legibus conueniebat, statim dare iussit.* Non enim dedit solùm ea iura, sed repræsentauit.

Abditis pecuniis per occultos aut ambitiosos sinus] Argui olim de mendo, ipse fortasse arguendus. Sententiam nunc expedio : Vitellium quidem exsulibus reuersis iura reddidisse vetera in libertos : sed non cum magno fructu. quia pecunias suas occultabant per varias artes & recessus. ita in alimentis, testamentis, aliisque, patronos fraudabant, vt modici ipsi & inopes. Voci Sinus, ea vis subest fraudandi, subtrahendi, occulendi. Tacitus lib. IV. infrà : *Tradi se præfectis centurionibúsque, quos vbi spoliis expleuerunt, mutari, exquiríque nouos sinus & varia prædandi vocabula.* Plinius libro XXXVI. *Vnde M. Scaurus pater, toties Princeps ciuitatis, & Marianis sodalitiis rapinarum prouincialium sinus?* Sinum vocat hominem ipsum, in quem rapinæ omnes collatæ velut in sinum. Plura exempla huic rei vide, si lubet, apud Barn. Brissonium in Lexico : & lumen ab eo fænerare, qui verè Europæ lumen.

Iura libertorum.

Sinus, in prædandi significatione aut congerendi.

Infamibus Vaticani locis.] Ob aërem parùm purum: quod etiam hodie experiuntur. Frontinus libro II. De Aquæductibus, vult id emendatum in totâ vrbe, suo æuo, idque ablutione aquarum : *Ne pereuntes quidem aquæ otiosæ sunt. Nam immunditiarum facies, & impurior spiritus, & caussæ grauioris cæli, quibus apud veteres*

Aër infamis in Vaticano.

VRBIS

VRBIS INFAMIS AER *fuit, ſunt remota.*

Omnia alia militi largiebatur.] Hunc quoque locum liberare inuſtâ notâ poſſumus: Ait enim hoc Vitellium, quia pecuniam dare militi non poterat, Impunitatem & licentiam omnis culpæ dediſſe: vt hac ſaltem blanditiâ eum retineret. Nec aliter ſanè fit in paupere militiâ. Pag. 503.

Liberti Principum conferre pro numero mancipiorum vt tributum iuſſi.] Non muto: & ſcio multos Romæ, eoſque prædiuites priorum Principum libertos. Videatur tamen & lectio & rapina procliuior, ſi libertos *patrum* ſubſtituas: qui numero ſanè grandi.

Exſtructis in campo Martio aris.] Scriptor incertus apud Suidam in voce Βιτέλλιος, hanc rem ſic narrat: καὶ τὸν νεκρὸν τοῦ Νέρωνος εἰς κοῖλόν τινα καὶ ἀφανῆ τάφον κατακείμενον ἀπετίμησε.

Inferias Neroni feciſſet.] Repoſui pro, *ieciſſet.*

Prodigis epulis & ſumptu Gaianæ aquæ ſatiare inexplebiles Vitellij libidines.] De Gaianâ aquâ, id eſt, vt volunt, aquæductu illo ſumptuoſo; nugæ magnæ. Nec Ferreti quidem emendatio ad genium meum aut librorum, *Caianæ aulæ.* Nobis ſuboluit mendum & eius cauſſa, è diductione copulæ: quam reddimus, legimuſque, *ſumptu ſagináque.* Saginæ vox apta, quoties de helluone Vitellio: & Tacito velut de induſtriâ vſurpata. Vt, *luxu & ſagina mancipatus emptúſque.* Iterùm: *medio die temulentus & ſaginâ grauis.* Nec aliter Cicero pro Flacco: *Qui multitudinem illam non auctoritate, ſed ſaginâ tenebat.* Hæc apta & bona. Palmerij tamen coniectura non minùs recta, *ſumptu ganeáque.* Pag. 504. Sagina Vitellij.

Nouies millies ſeſtertium pauciſſimis menſibus interuertiſſe.] Sidonius in Panegyrico ad Maiorianum, abit nimis ab hac ſummâ & quinquies millies exprimere voluiſſe videtur: Sidonius explicatus.

—— poſt quina VitellI
Millia, famoſi ventris damnata barathro.

Minùs abibit, ſi legas, *bis quina.* quod verum cenſeo. atque ita decies millies (vt potuit tamen cumque) in carmine dixerit. Aut correctus.

Integrum illic ac fauorabilem proconſulatum Vitellius, famoſum inuiſúmque Veſpaſianus egerat.] De Vitellio, Pag. 505.

eadem

cum Suetonius in vitâ eius cap.v. At de Vespasiano mutat, & *Africam integerrimè*, inquit, *nec sine magnâ dignatione administrauit.* Qui conciliemur, non video.

Temporaria ingenia.

Hæc illáve defensurus, prout inualuissent.] Non malè, *prout ij valuissent.* Temporum enim hominem describit, qui nunc in suspenso, inclinaturus erat ad partes valentioris. Multi eiusmodi vulpiones, præsertim per bella ciuica. Talis rex Iuliates, lib. XII. Annal. qui *societatem Meherdatis palàm induerat, in Gotarzem per occulta & magis fida inclinabat.* Et depingit in vno omnes Claudianus:

Librauit geminas, euentu iudice, vires,
Ad rerum momenta cliens; seséque daturus
Victori.

Aut suomet æstu.] A Ferreto est. malè anteà, *flatu.*

Mare quoque Etesia flabant. harum flatu, &c.] Intricata valdè lectio in scriptis. Vaticanus: *mare quoque & Blasi flabra aquilonis, harum flatu:* nec aliter Farnes. At Budensis, *mare quoque & esi flabra Aquilonis verum flatur.* Nos legimus, *Mare quoque etesii flabant* (siue *inflabant*) *Aquilones. Horum flatu.* Plinius lib. II. *Post biduum iidem Aquilones constantiùs perflant, per dies* XL. *quos Etesias vocant.* Et clarum certè est, Aquilones propitios optabilesque iis qui ex Italiâ Orientem adnauigant: qui ex eo Italiam, contrà. Cæsar lib. III. Belli Ciuil. *Ipse enim necessariò Etesiis tenebatur, qui Alexandriâ nauigantibus sunt aduersissimi venti.*

Etesij siue Annui Aquilones.

Pag. 506.

Vexillarij quartadecimæ & sextadecimæ.] Libri scripti, *vexilla* XIIII. & XIII. *legionum.*

Et duodeuicesimæ.] Vatic. & ipsa res poscunt, *duodetricesimæ.*

Lucilius Bassus.

Lucilius Bassus.] Frustrà solicitant libri. Nam Vaticano est, *Blasus*: Farnesiano, *Blexus.* At Bassi cognomen firmat omninò priscum monumentum quod Aquileiæ, cuius exemplar à Fuluio Vrsino mihi traditum subiecì:

IMP.

IMP. CÆSAR. VESPASIANVS. AVG. PONT. MAX.
TR. POT. II. IMP. VI. P.P. COS. III. DES. IIII. VETERANIS
QVI. MILITAVERVNT. IN. CLASSE. RAVENATE. SVB.
SEX. IVCILIO. BASSO. QVI. SENA. ET. VICENA. STIPENDIA.
AVT. PLVRA. MERVERVNT. ET. SVNT. DEDVCTI. IN. PANNO-
NIAM. QVORVM. NOMINA. SVBSCRIPTA. SVNT. IPSIS. LI-
BERIS. POSTERISQVE. EORVM. CIVITATEM. DEDIT. ET
CONVBIVM. CVM. VXORIBVS. QVAS. TVNC. HABVISSENT
CVM. EST. CIVITAS. IS. DATA. AVT. SI. QVI. CAELIBES. ESSENT
CVM. IIS. QVAS. POSTEA. DVXISSENT. DVMTAXAT. SINGV
LI. SINGVLAS. NON. APRIL. CÆSARE. AVG. DOMITI
ANO. CN. PEDIO. CASTO. COS. ILATORI. VENETI. F. CENTV
RIONI. AMEZEIO. DESCRIPTVM. ET. RECOGNITVM.
EX. TABVLA. ÆNEA. QVÆ. FIXA. EST. ROMÆ. IN. CAPI
TOLIO. AD. ARAM. GENTIS. IVLIÆ. DEFORAS. PODIO. SI
NISTERIORE. TAB. T. PAG. II. LOC. XXXXIIII.

Ne ab aliis apud Vitellium anteirentur, peruertisse ipsum Vitellium videntur.] Vox Vitellij ineptè repetita, & inculcata, vt solet, ab interprete. Scribo eâ electâ, *peruertisse ipsum videntur.*

AD LIB. III.

HISTORIARVM

Notæ.

IAM *reseratâ militiâ.*] Non sperno: aptius tamen fortasse, certè clarius, *reseratâ Italiâ.* Atque id Taciti siue Antonij concionantis mentem propius tangit. Pag. 509

T. Ampius Flauianus.] Verum hoc nomen erui è libris, qui aut *Tampius* aut *Tumpius* præferunt, cohæsu scilicet notæ. Ampia gens inter Romanas nota. Vulgo Appium hic legas, falso, quia non vni duplex prænomen esse potuit.

Ceterùm vt transmitteret in Italiam impunè.] Clausula corrupta, manca; nec scio an loco posita. Farnesianus: *vt transmitteretur in Italiam impunem eo visui foret scriptum Aponio Satium reuiresscere crederetur.* Nec aliter Vatic. nisi quòd, *vsui*: & supra *Satium* adnotat, *Sotium*. Ficulnum auxilium: certè mihi, qui sine libris non enato ex hac lacunâ.

Pag. 510.

Quæsitum inde quæ bello sedes legeretur. Verona potior visa.] Variè olim peccatum in libris: sæpe etiam in transpositu foliorum aut traiectu. Quod hic factum mihi liquet. Quomodò autem id alij Critici non aduertêre ante me? mirum. Nam historiam saltem lege non ignauè: videbis, imò tanges. En, hic deliberatur de sede belli in Italiâ: & Verona eligitur. Atqui nondum in Italiam copiæ vllæ transmissæ. Paginâ demum sequenti narratur: *Antonio rapienti partem equitum ad inuadendam Italiam Arrius Varus comes fuisse, & Aquileiam & proxima quæque occupasse.* Verònámne igitur venire potuerunt, à tergo his relictis? Sed & tota narratio, incomposita, dissona. cui verum veteremque ordinem dare, haud nostrum: in melioremtamen paullò aptioremque sic redigi censeam.

Mira in Tacito, & fœda traiectio.

Aliqua concinnatio.

CETERVM *vt transmitteret in Italiam impunè & eo vsui foret, scriptum Aponio, & vnà cum Mœsico exercitu celeraret. Ac ne inermes prouinciæ barbaris nationibus exponerentur, principes Sarmatarum Iazygum in commilitium adsciti; plebem quoque & vim equitum quâ solâ valent offerebant. remissum id munus, ne inter discordias externa molirentur, ac maiore ex diuerso mercede ius fásque exuerent. Trahuntur in partes Sido atque Italicus reges Suevorum, quibus vetus obsequium erga Rom. & gens fidei commissæ patientior. opposita in latus auxilia, infestâ Rætiâ, cui Porcius Septimius procurator erat incorruptæ erga Vitellium fidei. Igitur Sextilius Felix cum alâ Taurianá & VIII. cohortibus ac Noricorum iuuentute ad occupandam ripam Æni fluminis, quod Rætos Noricósque interfluit, missus, nec illis aut his prælium tentantibus fortuna partium alibi transacta. Antonio vexillarios è cohortibus, & partem equitum rapienti comes fuit Arrius Varus, strenuus bello, quam gloriam*

viam & dux Corbulo & prosperæ in Armeniâ res addiderant. Idem secretis apud Neronem sermonibus ferebatur. Corbulonis virtutes criminatus. Vnde infami gratiâ primumpilum adepto, læta ad præsens malè parta, mox in perniciem vertêre. Sed Primus ac Varus occupantes Aquileiæ proximæ quæque, & Opitergij & Altini lætis animis accipiuntur. Relictum Altini præsidium aduersus classem Ravennatem, nondum defectione eius auditâ. Inde Patauium & Ateste partibus adiunxere. Illic cognitum tris Vitellianas cohortes, & alam cui Scriboniana nomen, ad Forum Alieni ponte iuncto consedisse. Placuit occasio inuadendi incuriosos. nam id quoque nuntiabatur. Luce primâ inermes plerosque oppressere. Prædictum vt paucis interfectis ceteros pauore ad mutandam fidem cogerent. Et fuere qui se statim dederent. plures abrupto ponte instanti hosti viam abstulerunt. Vulgata victoria post principia belli secundum Flauianos; duæ legiones, septima Galbiana, Tertiadecima Gemina cum Vedio Aquilâ legato Patauium alacres venerunt. Ibi pauci dies ad requiem sumti, & Minutius Iustus præf. castrorum leg. VII. quia audaciùs quàm ciuili bello imperitabat, subtractus militum iræ, ad Vespasianum missus est. Desiderata diu res interpretatione gloriæ in maius accipitur, postquam Galbæ imagines discordiâ temporum subuersas in omnibus municipiis recoli iussit Antonius. decorum pro causâ ratus, si placere Galbæ principatum partes præsumerent. Quæsitum inde quæ sedes bello legeretur. Verona potior visa patentibus circùm campis ad pugnam equestrem quâ præualebant: simul coloniam copiis validam auferre Vitellio in rem famamque videbatur. Possessa ipso transitu Vicentia: quod per se parum (etenim modicæ municipio vires) magni momenti locum obtinuit, reputantibus illic Cæcinam genitum, & patriam hostium duci ereptam. In Veronensibus pretium fuit: exemplo opibusque partes iuuêre. Et interceptus exercitus per Rætiam Iuliasque Alpes. ac ne peruium illâ Germanicis exercitibus foret, obsepserat. Quæ ignara Vespasiano aut vetita. quippe Aquileiæ sisti bellum, exspectarique Mucianum inbebat. Adiiciebat-

iiciebátque imperio consilium, quando Ægyptus, claustra annonæ, vectigalia opulentissimarum prouinciarum obtinerentur, posse Vitellij exercitum egestate stipendij frumentique ad deditionem subigi. Eadem Mucianus crebris epistolis monebat, incruentam & sine luctu victoriam & alia huiuscemodi prætexendo, sed gloriæ auidus atque omne belli decus sibi retinens. Ceterùm ex distantibus terrarum spaciis consilia post res afferebantur. Igitur repentino incursu Antonius stationes hostium irrupit, tentatisque leui prœlio animis, ex æquo discessum. Mox Cæcina inter Hostiliam vicum Veronensium & paludes Tartari fluminis castra permuniit; tutus loco, cùm terga flumine, latera obiectu paludis tegerentur. Quòd si affuisset fides, aut opprimi vniuersis Vitellianorum viribus duæ legiones nondum coniuncto Mœsico exercitu potuêre, aut retroactæ desertâ Italiâ turpem fugam consciuissent. Sed Cæcina per varias moras prima hostibus vendidit tempora belli, dum quos armis pellere promptum erat, epistolis increpat, donec per nuntios pacta perfidiæ firmaret. Interim Aponius Saturninus cum legione VII. Claudianâ aduenit. Legioni tribunus Vipsanius Messalla præerat, claris maioribus, egregius ipse, & qui ad id bellum solus artes bonas attulisset. Has ad copias nequaquam Vitellianis pares (quippe tres adhuc legiones erant) misit epistolas Cæcina, temeritatem victa arma tractantium incusans. Simul virtus Germanici exercitus laudibus attollebatur, Vitellij modicâ & vulgari mentione, nullâ in Vespasianum contumeliâ. Nihil prorsus quod aut corrumperet hostem, aut terreret. Flauianarum partium duces omissâ prioris fortunæ defensione, pro Vespasiano magnificè, pro caussâ fidenter, de exitu securi, in Vitellium vt inimici. Facta Tribunis & Centurionibus retinendi quæ Vitellius indulsisset, spes: atque ipsum Cæcinam non obscurè ad transitionem hortabantur. Recitatæ pro concione epistolæ addidère fiduciam: & cetera, eo ordine quo deinceps vulgati.

Vicen-

Vicentia.] Vicetiam appellant Plinij meliores libri, & Strabo Ουικέτιαν. Etiam lapis: Vicetia non Vincentia.

INTER
ATESTINOS
ET
VEICETINOS
FINES. TERMINOSQ.
POSVIT.

Et interceptus exercitus per Rætiam Iuliásque] Vatic. & Farnes: *intertectus exercitus Retiam Iuliásque.* Ego ne hæc quidem integra puto aut satis composita. Legam tamen: *interiectus exercitus Ræticas Iuliásque Alpes, ne peruium illâ Germanicis exercitibus foret, obsepserat.*

Vipsanius Messalla, qui solus ad id bellum bonas artes attulisset.] Est isteipse, cui partes sermonis præcipuæ tribuuntur in libello De caussis corruptæ eloquentiæ. Amicum Tacito fuisse, ex elogiis his satis constat. Pag. 511. Messalla vir insignis.

Pro caussâ fidenter, de exitu securi.] Manuscripti, *de exercitu.* Quod edidi, magis placet.

Et gens fidei commissa patientior.] Mei codices, *commissior, patientior.* An, *fide cognitior?* an impar medicina nostra huic vulneri? Palmerius legit: *fidei commissior: patenti orâ, opposita in latus auxilia.* nescio an fauente Æsculapio.

Cum alâ Taurianâ.] Itáne? atqui ala Tauriana siue Taurina, adiuncta legioni Italicæ, in Vitellij partibus erat: nec de transfugio aut discessu eius vsquam didicimus. Vt iusta caussa sit, cur Vaticanam lectionem recipiam, *Alâ Aurianâ.* Nomina enim ferè equitum alis, à præfectis: Taurianæ, Frontonianæ, Valeriæ, Silanæ, Aurianæ. & hæc ipsa Auriana perseuerauit ad labens imperium, legásque in Notitiâ imperij, Sub dispositione Ducis Armeniæ: *Ala Auriana, Dascusa.* Ala Auriana.

Nec illis aut his.] Non recte editum, *nunc illis.*

Arrius Varus strenuus bello, quam gloriam ei dux Corbulo, &c.] Locus quem fœdatum arbitror non vanè. Nam scripti mei, *Strenuus bello magis quam gloriâ. & dux Corbulo.* Diuinabam olim, *strenuus bello, quam gloriâ: ei dux Corbulo & prospera in Armeniâ res.* omissâ voce, *addiderant*, quam additam censebam à glossographo

Phrasis prisca notata.

sententiæ fulciendæ. Genus quidem hoc loquendi, per Tacito crebrum. Annali I v. *Agrippa claris maioribus, quàm vetustis.* Annal. I. *Pacem quàm bellum probabam:* & sæpiùs. Plautus ipse non refugit, Rudente:

Eo tacent, quia tacita bona est mulier semper, quàm loquens.

Iterum Menæchmis:

Quin vidua viuam, quàm tuos mores perferam.

Nec quidquam in his mutandum. Intellegitur enim, magis, potiùs: vti Græcis crebrò τὸ μᾶλλον. Iterum Plautus:

Certum est moriri, quàm hunc pati lenonem in me grassari.

Liuius: *Multiplex quàm pro numero damnum est.* Laberius: *Consistes ægrè, & quàm descendas, decides.* Curtius lib. VII. *Nec me ars mea, quàm benivolentia perturbat.* Noto pluribus, vt illustrem genus dicendi quod obscurum visum multis & in Tacito diurum. At de loco hoc ipso, nunc quidem hæreo. Parùm aptæ sententiæ videtur, *strenuus gloriâ*: nec antithesis clara. Rodolphus adnotarat in suo codice, *strenuus bello magis quàm bonus.* Certè valdè mihi placeat legi, *strenuus bello, quàm bonus. gloriam ei dux Corbulo*, &c. Et vereor vti Rodolphus in libro aliquo reppererit, non ausus sequi.

Hic coniectura.

Pag. 512. *Occupantes Aquileia proxima quaque.*] Budensis codex & Romana editio, *occupatâ Aquileiâ, in proxima quaque.* Haud displicet. possit & legi, *in proximo quoque.*

Alam cui Scriboniana nomen.] Aliquot libri, *Seboniana.*

Vulgatâ victoriâ post principia belli.] Abest particula, *post*, à Budensi: eoque Rhenanus, *principio belli*, rescribit, me fauente.

Minutius Iustus, quia audaciùs quàm ciuili bello imperitabat, subtractus militum irâ.] Sperno illud, *audaciùs*: nec proteruo militi vmquam ea in duce displicuerit, sed rigor potiùs & seueritas. Itaque benè Vaticanus, *adductiùs*: cui verbo ea vis. Tacitus lib. XIV. Annal. *Pluribus sermonibus, modò familiaritate iuuenili Neronem, & rursus adductiùs, quasi seria consociaret.* Idem XIV. Annal. *Adductum quasi & virile seruitium.* ita enim ibi malo cum codice Budensi, quàm *Addictum.* Suetonius sensu simili

Adductiùs, quâ significatione.

Tiberium

Tiberium inceſſiſſe ſcripſit, *vultu adducto, plerumque tacitum*: id eſt, graui, ſerio, & ſeuero. Ita Seneca *vultum adducere in triſtitiâ* vſurpat: & Capitolinus de Ælio Vero ſcribit, *fuiſſe fronte in ſupercilia adductâ venerabilem*. Cauſſa aperta huic ſignificationi, à geſtu. Qui enim alacres comes, fronte etiam ferè ſunt exporrectâ & diffuſâ: qui triſtes, ſeueri, eâdem contractâ & adductâ. Non aliâ mente Propertius ſubductum vultum pro graui dixit:

Iunc volo ſubducto grauior ſubducere vultu.

Decrum pro cauſſâ ratus, ſi placeret Galbæ principatus, & partes præſumpsêre.] Malè diducta ſententia & ſcripta. Puto: *ſi placere Galbæ principatum & partes, præſumpſiſſent*. Putauit, inquit, Antonius è re futurum, ſi homines animo præſumerent, Galbæ principatum & optimatum partes Veſpaſiano placere.

Et vt proditionis ira militum in Flauianum incubuit.] Pag. 513. Vocem ſententia flagitat. & puto deeſſe, Auctoremi, Compertum, aut tale. Itaque ſcribam, *vt proditionis auctorem, ira militum*, &c.

Cornelium Tuſcum.] Lege, *Fuſcum*. Ille eſt qui ſuperiore libro nominatur: *Sed Cornelius Fuſcus procurator* (Dalmatiæ) *aderat vigens ætate, claris natalibus*. Et hac in bello ciuili operâ, niſi fallor, benè penitus in Veſpaſiani domum inſinuauit: & à Domitiano præfectus prætorio factus. Periit in Dacis, infelici pugnâ. Suetonius Domit. cap. VI. Dio, Victor. Iuuenalis de eodem: Pag. 514. Cornelius Fuſcus. Cæſus in Dacis.

Et cui vulturibus ſeruabat viſcera Dacis.

Secreta caſtrorum.] Principia ipſa, quia hæc ſeiuncta à tabernaculis & tentoriis militum. Ideò Statius vocauit, Pag. 515.

—— conſilij penetrale, domúmque verendam Signorum.

Transfugijs claſſem, arcem commeatuum.] Benè emendaui iamolim in Antiquis. Præter exempla eius ſermonis, qua tunc adduxi: velim addi nouitium à Liuio, lib. III. qui Caſtellum etiam in hac metaphorâ ponit: *Reſpicerent tribunal homines, caſtellum omnium ſcelerum*. Arx alicuius rei, pro Firmamento.

Vbi totis caſtris in famâ proditio.] Alij libri, *infamia prodita*. nec ſperno. Ita narrat, vt ſtatim mouiſſe miles ſe videatur. At Egeſippus (quem ſuadeo in totâ hâc hiſtoriâ legas) lib. IV. cap. XXX. noctem interpoſuit: & manè Repugnat Tacito Egeſippus.

demum *surgentes, euaginatis gladiis insiluisse super Cæcinam* facit.

Etiam militibus principem auferre.] Cum Ferreto omninò lego, *etiam milites auferri.*

Pag. 517. *Forte victi aut perinde rebus prosperis.*] Rodolphus, *victuri.* Mentem video: & tamen subuereor vt parum plena ista, & huic narrationi quædam desint.

Pag. 518. *Anceps belli fortuna.*] Farnes. *prælij.* quod verius. Aliud enim bellum propriè, aliud prælium.

Non si pateant portæ, nisi exploratò, nisi die, intrandum.] Rodolphi lectio valdè mihi arridet, nescio an à libris: *non si pateant portæ, non die, nisi exploratò intrandum.*

Pag. 519. *Hostem posterâ die profligare ac proruere ratio fuit.*] Notaui in Antiquis lib. II. cap. XVI. videri inductâ voce legend. *ac proruere fuit*, id est, licuit. Sed vereor vt ego quoque interdum (cur negem aut purgem cōmunem Criticorum hanc noxam?) inter sectores, non medicos. Nunc sanè vocem eam tolero.

Pag. 520. Quartadecima legio amota. *Quartadecimæ legionis balista.*] Qui potest? Nam quartadecima legio pro Othone steterat, & post Bedriacense prælium statim à Vitellio in Britanniam remissa. Sed nec mentio eius in hac pugnâ, imò bello. Reponam fidenter, *quintadecimæ*, quæ inter Vitellianas paullò antè censa.

Pag. 521. Per Lunam error in prœliis. *Hinc maiores equorum virorúmque vmbræ, & falso vt in corpora ictu, tela hostium citrà cadebant.*] Ita è libris restituimus. nec sententiam difficile capi, è similibus auctorum locis. Nam hæc fraus siue error aliàs quoque obiectus hosti. Plutarchus in Pugnâ Pompeij cum Mithridate: ἐπῄεσαν μὲν οἱ Ῥωμαῖοι κατὰ νώτου τὴν σελήνην ἔχοντες. πεπιεσμένης δὲ περὶ τὰς δύσεις τοῦ φωτὸς, αἱ σκιαὶ πολὺ τῶν σωμάτων ἔμπροσθεν προϊοῦσαι τοῖς πολεμίοις ἐπέβαλλον, οὐ δυναμένοις τὸ διάστημα συνιδεῖν ἀκριβῶς· ἀλλ' ὡς ἐν χερσὶν ἤδη γεγονότων, τοὺς ὑσσοὺς ἀφέντες μάτην, οὐδενὸς ἐφίκοντο. Id est: *Aggressi eos Romani sunt, Lunam à tergo habentes. quâ inclinante in occasum, vmbræ corporum anterius productæ hostibus incurrebant, qui parùm exactè interuallum hac causâ discernere potuerunt. sed tanquā iam in manibus & intra tela essent, hastis temerè emissis, neminem attigerunt.* Florus paullo aliter narrat, nec rem cepisse visus est, de

illapsâ

Ipsâ pugnâ: *Nocturna ea dimicatio fuit, & Luna in partibus, quippe quasi commilitans, cùm à tergo hostibus, à facie Romanis se præbuisset: Pontici per errorem, longiùs cadentes vmbras suas, quasi hostium corpora petebant.* Si tamen ea lectio recta, nec interpolata ab imperitis. Nam certe Orosius etiam & Frontinus, Romanis in hac pugnâ Lunam fuisse a tergo fatentur: & Dio clarè, κατόπιν. Itaque emendem in Floro: *cùm à tergo Romanis, à facie hostibus se præbuisset: Pontici per errorem longiùs cadentes vmbras* (voculam illam; *suas*, expungimus) *quasi hostium corpora petebant.* Sanè ratio ipsa ita vult. nec tam bardum ego Florum vnquam censeam, vt hoc non ceperit.

Flori mira scriptio.

Fortassis emēdatio.

Cur rari sumpsissent arma.] Ex historiâ & sententiâ, *cur resumpsissent.* Nam Pannonici semel victi, arma tamen iterùm sumpserant.

Orientem Solem (ita in Syriâ mos est) Tertiani salutauêre.] Nam hæc legio è Syriâ deducta, in quâ sub Corbulone militauerat. At de more ipso, Herodianus lib. IV. de Parthis, qui pugnam inituri orto iam Sole: ἀπασάμενοι δὲ τὸν ἥλιον, inquit, ὡς ἔθος αὐτοῖς, οἱ βάρβαροι μεγίστῃ κλαγγῇ βοήσαντες ἐπέδραμον τοῖς Ῥωμαίοις. Sed obseruo ampliùs: non solum Syros aut Orientales Soli cultum hunc detulisse, sed gentium plerasque. Plato lib. X. De legib. Ἀνατέλλοντός τε ἡλίου καὶ σελήνης καὶ πρὸς δυσμὰς ἰόντων, προσκυλίσεις ἅμα καὶ προσκυνήσεις ἑλλήνων τε καὶ βαρβάρων πάντων. *Oriente Sole & Lunâ, iisdémque occidentibus, in terram inclinationes & adorationes sunt, Græcorum omniúmque Barbarorum.* Ipsis Romanis receptum, in precando verti ad Orientem. Hyginus, de Limitibus: *Antiqui architecti in Occidentem templa rectè spectare scripserunt. Postea placuit omnem religionem eò conuertere, ex quâ parte cæli terra illuminabatur.* Isidorus lib. XV. templa ita structa ait, *vt qui consuleret ac deprecaretur, rectum aspiceret Orientem.* Latinus Pacatus in Panegyrico ad Theodosium: *Nam vt diuinis rebus operantes, in eam cæli plagam ora conuertimus, à quâ lucis exordium est.* Nec Christiani abhorruerunt. Tertullianus Apologet. cap. XVI. *Alij planè humaniùs & verisimiliùs, Solem credunt deum nostrum. Suspicio inde, quòd innotuerit nos*

Mos salutādi solem.

Gentes pleræque Solem adorant.

rit nos ad Orientis regionem precari. Sed plerique vestrûm, adfectatione aliquando & cælestia adorandi, ad Solis ortum labia vibratis.

Illic signa armáque vestra sunt, & mors victis. Nam ignominiam consumpsistis.] Assidet acuto huic dicto illud Curtianum, libro VI. *Scit eos qui misericordiam consumpserunt, amplius sperare non posse.*

Curtianum dictum.

Vagus inde consilio ducis subditus rumor.] Romanus codex, *vagus inde, an consilio.* quod valde amplector. Ambigit videlicet, fortuitu natus inter milites is rumor, an arte ducis sparsus.

Contraheret diduceretve.] Sententia & ἀντίθεσις sic visa postulare. vulgò, *duceretve.*

Pag. 523. *Multâ cum strage incesserat contatio.*] Quomodo *contatio*? imò ardor vbique & feruens opus. Scribam, *tentatio.*

Pag. 524. *Completur cæde, quantum inter castra murósque vacui fuit.*] Quis verò numerus cæsorum in his prælijs? Tacuit noster, expressit Egesippus. *Exstincta triginta millia & ducenti viri de exercitu Vitellij. Primúsque (id enim Antonio cognomentum erat) quattuor millia quingentos de Mysiacis militibus amisit.*

Quot cæsi ad Cremonam.

Nomen atque imagines Vitellij amoliuntur.] Nomen eius in Signis. Mos enim ille, vt Imperatoris sui nomen tum Vexillis inscriberent, tum Scutis. Quod etiam in liberâ rep. video factitatum. Dio de Crasso in Parthos mouente, lib. XL. σημεῖον δέ τι τῶν μεγάλων τοῖς ἱστίοις ἐοικότων, καὶ φοινικᾶ γράμματα ἐπ' αὐτοῦ πρὸς δήλωσιν τοῦ τε στρατοῦ καὶ τοῦ στρατηγοῦ σφῶν τοῦ αὐτοκράτορος ἐχόντων. *Signum vnum, ex iis quæ magna sunt & velorum similia, & puniceas litteras inscriptas habent ad indicium exercitus & Imperatoris sui faciendum.* Thebaïdis scriptor etiam Græcis attribuit, sed mentem habens in militiâ Romanâ:

Nomen imp. in signis.

— *auream clarum notâ*
Nomen ducum vexilla præscriptum ferunt.

facitque litteras aureas, quas Dio puniceas. Huc Suetonij illud pertinet, Vespas. cap. VI. *Nomen eius vexillis omnibus sine morâ inscripserunt.* Item Prudentij, de Constantino:

CHRISTVS *purpureum, gemmato textus in auro*

Signabat

Signabat LABARVM. CLYPEORVM *insignia* CHRISTVS *Scripserat.*

Qui benè addit de Clypeis, siue Scutis. nam & illic, vt dixi, inscribebant. Quinctilianus, pro Milite: *Inscriptum in scuto C. Marij nomen.* Dio XLII. Marcellum ait, *nomen Pompeij cùm id scutis suis milites inscriberent, deleuisse.* vti scilicet fautorem se Cæsari ostenderet. Idem lib. I. notat, Romanos milites *Cleopatræ nomen scutis inscripsisse*, quasi Imperatoris. D. Ambrosius (siue quis alius ille scriptor) ad hunc ritum respexit Oratione funebri de Valentiniano: *Valentinianus habens in se imaginem Christi. Nec iniuriam putaueris, characterem Domini inscribuntur & seruuli, & nomine Imperatoris signantur milites.* nisi tamen ad puncturas & stigmata militum hoc refers: quod non sperno. Etiã in scutis. Ambrosij locus ambiguus.

Viles ad prædam, in ludibrium trahebant.] Turnebo ne accedamus rescribenti, *miles ad prædam.* Tacito enimuerò mens, eosipsos qui aut ætate aut imbecillitate non erant vllius æris, raptos tamen per sæuitiam & ad illusum. Curtius non absimiliter in direptione Persæpolis: *Neque auaritia solùm, sed etiam crudelitas in captâ vrbe grassata est auro argentóque onusti, vilia captiuorum corpora trucidabant.* Pag. 525. Turnebi coniectura spreta.

Ipsos postremò raptores in mutuam pernitiem agebant.] Talis illa in captâ vrbe descriptio Quinctiliani, lib. VIII. *Et conata retinere infantem suum mater, & sicubi maius lucrum, pugna inter victores.*

Ti. Sempronio] Id est, Tiberio. Malè enim vulgò, *Tito*: ex Liuio, & Fastis. Pag. 526.

Siqua alia vis per Alpes rueret.] A Beato hoc est, antea, *irruaret.* Legam, *ingrueret.*

Antonius pudere fugitij.] Ita mei libri. Budensis, *pistore.* vulgati pessimè *post rem flagitij.*

Reposita fora, templaque, magnificentiâ municipum.] Placet magis quod in Rom. codice est, *munificentiâ.*

Non in ore vulgi agere.] Vera nostra coniectura. Nam in libris omnibus, *more vulgi.* quod tanè haud conuenit. At in ore agere, est Latinis coram & in conspectu esse, sese offerre. Sallustianum est, & ab eo penu Tacito promptum. In oratione Cottæ ad Quirites: *A primâ adolescentiâ,* Pag. 527. In ore agere.

tiâ, in ore vestro, privatus & in magistratibus egi. Fragmento alio: *In ore agens gentibus, populo, civitati.* Tacitus iterùm hoc libro: *Iulianus ad L. Vitellium perductus, verberibus fœdatus, in ore eius iugulatur.* Dicendi hoc genus restituendum Plinio censeo in Panegyrico: *Sunt in honore hominum, & in honore famæ magna nomina, ex tenebris oblitionis, indulgentiâ Cæsaris.* Et lego: *Sunt in ore hominum, & in ore famæ.*

Plinius correctus.

P. Sabinum prætorij præf.] Publij prænomen hîc & infrà tributum huic Sabino, adsensu magno librorum. Quæ ratio aut mens igitur Onufrij, negantis id prænomen receptum vnquam in Flauiâ gente?

Onufrij alucinatio.

Pag. 529. *Nobili gaudio Blasum visendo.*] Nescio an, *notabili gaudio.*

Pag. 530. *Gallias & Germaniæ gentes.*] Vocem aptè inserit Vatic. codex: *Gallias & exercitus & Germ. gentes.*

Simul ceterorum fides metu intacta.] Mihi hæc non integra: etsi scio quam sententiam ex iis Ferretus extorqueat. sed verè extorqueat. Palmerius legebat, *metu intus*: auxilio vano.

Sauitiâ maris, aut aduersante vento:] Romana editio, *segnitiâ maris:* quod auribus meis blandiebatur, vix sententiæ.

Pag. 531. *Regreditur maturè: ceteríque remanere & in verba Vespasiani adigi volentibus fuit.*] Priora lego: *regreditur. Maturo ceteríque.* Intellegit enim Marium Maturum procuratorem Alpium, qui discessu Valenus velut exsolutus, transiit in Flauianas partes. Posteriora recte olim Rhenanus emendauit, cùm vulgò esset, *volentibus liberum fuit*, insificiâ voce: aut, vt in quibusdam, *auctor fuit.* Qui scilicet glossographi ignorarunt genus dicendi à fonte Græco: quod pertinet illum figacemque Germanum non fugit. Ingenij enim & industriæ laudem Rhenano libens do: & scio inter primores eum suæ gentis. At carpsi olim liberius. Non ego, sed ætas. (etsi reuera multa in Rhenani iudicijs, quæ probet nemo Iudex e Selectis.) Nunc abiit ille feruor: & obtendere manum ad magnorum virorum culpas possim, quàm diducere & explicare. Religiâ autem quantula hæc sunt, de quibus litigamus? litteræ, syllabæ, voculæ. Ridere mihi lubet, cùm virorum

Rhenanilaus.

Caloris mei excusatio.

Ineptiæ Criticæ.

graui-

grauium & grandium velitationes, imò pugnas video in his nugis. & metuo vt excitent me ad alteram Satyram. Nunc cum Aristophane satis mihi inclamasse:

— Λοιδοιρεῖσθαι δ' οὐ πρέπει
Ανδρας ποιητὰς ὥσπερ ἀρτοπωλίδας.

Auxerat potentiam.] Fallor, aut Tacitus scripsit, *potentia*. Quis enim aliâs iste qui auxit? At genus illud dicendi perelegans, Auxit potentia, id est, Aucta est, significatione occultâ quadam patiendi. Cato in hoc ipso verbo: *Eodem nomine complures ex agris accessitauere. eô res eorum auxit.* Velleius Sedandi verbum sic vsurpat: *Postquam tempestas sedauit, Adherbal taurum immolat.* Plautus Leniendi: Auxit, pro Auctus est.

Dum hæ consilescunt turbæ atque iræ leniunt.

Et plures eiusmodi Latinæ linguæ delicias gustare tibi fas apud Agellium lib. XIIX. cap. XII. Non dissimile, quod in Thucydidæo charactere obseruat Dionysius, sæpe τὰ παθητικὰ ῥήματα, δραστήρια: τὰ δὲ δραστήρια, παθητικά. esse.

Cameras vocant.] Nostrásne hæc vox? certè etiam hodie Cubilia tecta & clausa Cameras vocamus. & ab eá similitudine prisci, opinor, has naues. Strabo in describendâ Bosporianâ orâ: ἀκάτια ἔχουσι λεπτὰ, στενὰ καὶ κοῦφα, ὅσον ἀνθρώπους πέντε καὶ εἴκοσι δεχόμενα. Καλοῦσι δὲ αὐτὰ οἱ Ελληνες καμάρας. Vbi à glossula fortasse illæ voces, οἱ Ελληνες. Pag. 533. Cameræ. Germanica vox.

Aduertit ea res Vespasiani animum.] Scribas, *ea res Vespasianum*, voce sequenti inductâ, breuius & verius. Ita loquitur Annal. II. *Octo aquilæ petere siluas & intrare visa, aduertêre imperatorem.*

Sedochesorum regis.] Vatic. *Sedothezorum*. Rom. *Sedotosorum*. Nullum hunc populum ego natum scio.

In regione bello attritâ.] Male enim omnibus libris, *in legione*. Pag. 534.

Clauarium, donatiui nomen est.] Quod prætextum & originem habuit, quasi ad militares claues, de quibus res iam nota. Simili formâ Vnguentarium Plinius dixit, lib. II. Epist. XI. *Præterea acceperat sestertium decem millia, fœdissimo quidem titulo, nomine Vnguentarij*: donationem scilicet a prouincialibus factam in Legatum, ad vnguenta. Sic in Suetonij Vespasiano, cap. VIII. Clauarium. Vnguentariũ.

Classiarij

Classiarij petunt, constitui aliquid sibi calcearij nomine.

Pag. 535. *Prælio quo apud Ianiculum aduersum Cinnam pugnatum est.*] Cum Tacito aut Sisennâ potiùs consentit Liuius epitomâ LXXIX. & alterum militem in Pompeij exercitu statuit, alterum Cinnæ. At Valerius lib. v. pro Cinnâ Sertorium substituit; suóne an * correctorum lapsu? Bello Actiaco etiam idem euenisse, commemorat Epigramma vetus: quod vulgatum magno Scaligero debemus:

Valerij à Tacito & Liuio dissensus.

*Non sed Orosius quoque ita sentit libro v.

Frater fratrē, & [illegible] mox interimit.

Manius à castris miles melioribus ausus
Hostilem saltu præcipitare ratem
In damnum felix, & victor vt impius esset,
Nescius occiso fratre superbus erat.
Dum legit exuuias hostiliáque arma reuellit,
Fraternos vultus oráque nota videt.
Ille ferox. quid lenta manus nunc denique cesses?
Iustius hoste tibi qui moriatur adest.
Fraternam res nulla potest defendere cædem,
Mors tua sola potest, morte lenanda tuâ est.
Viximus aduersis, iaceamus partibus isdem,
Dixit: & in dubio est vtrius ense cadat.
Ense meo moriar maculato cæde nefandâ?
Cui moreris, ferrum quo moriare, dabit.
Dixit; & in fratrem fraterno concidit ense.
Victorem & victum condidit vna manus.

Et certiora de Muciano sperabantur.] Magis aptiùs, *rectiora*. Antonij vitiorum, inquit, iam pertæsum erat: & meliora de Muciano sperabantur, si aduenisset.

Volentia, pro Grata.

Muciano volentia scripsère.] Ita libri. Sallustianum videtur: *Pompeius multis suspicionibus volentia plebi facturus habebatur.* Beatus tamen *volenti* maluit.

Pag. 537. *Qui Mauaniam insederat.*] Vocula addita è libris.

Pag. 538. *[illegible] atrâ diem obtenderent.*] Benè ita libri, non *obtenderent*, vt visum Beato. Quibusdam scriptum, *nube radium obtenderent*. vitiosè.

Profugus altaribus taurus, longè, nec vbi feriri hostias mos est, confossus.] Præiuit ad emendationem hanc Vatic. [illegible], *[illegible] necui feriri*. Nam alij libri hic mutili. O[illegible] osum verò antiquitus, si hostia fugisset, nec suo loco, id est, ante aram cæsa fuisset. Festus: *Piacularia appella-*

Hostia [illegible] [illegible]

Et piaculi [illegible]

pellebant, qua sacrificantibus tristia portendebant, cùm aut hostia ab arâ profugisset, aut percussa mugitum dedisset, aut in aliam partem corporis quàm oporteret, cecidisset. Plinius: *Notatum est, vitulos ad aras humeris hominis allatos, non ferè litare: sicut nec claudicante, nec alienâ hostiâ deos placari, nec trahente se ab aris.*

Arcuêre eos intimi,] Verè, non *arguêre.*

Gladiatores, quibus Iulianus præerat.] Mirum, ni ille ipse Iulianus, qui Plinio *curasse* dicitur *munus gladiatorium Neronis*, lib. XXXVII. cap. III. Pag. 539. Iulianus gladiatoru dux.

Victoriam consiliis & ratione perfici.] Vulgati, *proficisci.* scripti, *proficì*: ex quo nobis *perfici* visum facere. Pag. 541.

Ludicro Iuuenalium sub Nerone.] Hoc malui, quàm quod vulgo est *Iuuenum.* Pag. 542.

Vt ad prælium intentus armatúsque.] Codex regius, *ornatúsque.* quod germanum est. Loquebantur enim ita etiam in armis. Vnde & gladiatorum ornamenta. Tacitus lib. v. *pauci ornati militariter.* Liuius lib. IX. *Diémque iis quâ equis armísq. instructi ornatíq. adessent, edicit.* Ornatus, de milite.

Vitellius de numero seruorum, electione lictorum loqui.] Quorsum lictores? Si enim priuatum seriò indueret, nihil iis opus. Scribendum omnino *litorum.* Secessum videlicet aliquem amœnum & maritimum adtribui sibi Vitellius volebat, velut ad otium. Itaque in oratione aduersariâ mox amicorum; respondetur huic parti: *Nunc pecuniam, & familiam, & beatos Campaniæ sinus promitti.* Suetonium ego in hac voce paullò grauiùs & obscuriùs corruptum restituo, Tiber. cap. LXXII. *Nec abstinuit consuetudine, quin tunc quoque instans in medio triclinio, adstante lictore, singulos valere dicentes appellaret.* Cui enim rei lictor hic in triclinio? aut ex quo ritu? Beroaldus & priscæ editiones, *vt stans in medio.* Legam & referibam totum locum: *aut stans in medio triclinio, aut stans in litore, singulos,* &c. siue relegatâ alterâ voce, breuiùs, *aut stans in medio triclinio aut è litore.* Temerè enim repetita videtur à librario. Sententia autem liquida & pura, Tiberium Capreis dissimulando morbo stantem valedixisse comiter singulis, siue in triclinio, siue in ipso litore. Nam modica ea insula, & amici plerique diuersabantur, vt opinor, in oppositâ Italiæ terrâ. Correctus Tacitus. Et Suetonius.

Vigi-

Vigilum cohortes.] Quas Principe Augusto institutas, Dio scribit libro LV. idq. refert in annum Vrbis DCCLIX. Idem Paulus tradidit libro proprio De officio Præfecti vigilum, vt vides in Pandectis. Appiano tamen quid fiet, qui in Triumuiratu Vigiles repperit, & institutos vult, Pompeio in Siciliâ victo? id esset, triginta pæne ante Dionis traditionem annis. Scribit lib. v. Ciuil. *Sabinum præfectum à Cæsare ad turbas & latrocinia in vrbe atque Italiâ comprimenda:* καὶ ἐξ ἐκείνου (addit) φασὶ παραμεῖναι τὸ τῆς στρατείας τῶν νυκτοφυλάκων ἔθος τε καὶ εἶδος. *Atque ex eo tempore aiunt mansisse nocturnorum Vigilum morē & formam.* Benè, *aiunt*: nam si tu Appiane, nimis erras. Sparteolos hos milites vocare interpres Iuuenalis videtur, Sat. XIV. in illud: *Dispositis prædiues hamis. Per translationē*, inquit, *disciplinæ militaris Sparteolorum Romæ, quorum cohortes in tutelam vrbis, cum hamis & cū aquâ vigilias curare consueuerunt vicinis.* Nihil legi, nec scio. hoc vnum, corrigendum in fine huius Scholij, *curare consueuerūt vicibus.*

Vigilum cohortes quādo institutæ.

Error Appiani.

Sparteoli.

Scholiastes correctus.

Pag. 543.

Inualidus senectâ.] Vocem Rodolphus addit, *senectâ sensúque.* valdè apposite, modò è libris.

Offensarum operta metuebantur.] Ita Farnesianus, probâ & solemni Tacito dictione. Alij, *opera.*

Ne victos quidem laturos.] Varia emendatio vel crux potiùs adhibita huic loco. Vertranius legit, *ne victor quidem laturus.* Beatus: *Ne victum, quidem laturus.* Mihi sana lectio est, sana sententia. Si Vespasianus, inquiebant, tam alto animo est vt rectis oculis æmulum quondam imperij possit adspicere: tamen id illæ ipsæ victæ partes ferent numquam. qui miseratione olim Principis, ad vltionem & res nouas accingentur. Atque huic sententiæ aptè subnexum, *Ita periculum ex misericordiâ.*

Perēts vulgata lectio.

Pag. 544

Non securitatem, nisi exstincto æmulatu redituram.] Censeo nos aptè restituisse: etsi in libris, *æmulatore redituram.* Budensis aliquid iuuit, qui *æmulatore daturam* præferebat. Tacitus alibi: *& ne æmulatus in vrbe ageret, prouinciæ Lusitaniæ præficitur.*

Vitellij ciens, cùm Vitellius collega Claudio foret.] Postrema ea verba, *cùm Vit. col. Cl. foret*, glossulam sapere videantur, ad subsequentia verba, *Quin vt censuram patris.* Fero tamen.

Vt tot

Vt tot egregiæ domus honores deceret.] Rectè: & capio. In Romanâ tamen editione *honores degeret.* ex quâ (siquid mutandum est) fecerim, *tegeret.* Rodolphus enim longiùs abire à scripto videtur, qui reponit, *negligeret.*

Insedit milite, & quibusdam Senatorum equitúmque.] Pag. 546. Plerique libri voce insitâ, *insedit mixto milite è quibusdam.* Falsò. Sententia est, Militem aliquem vrbanum Sabino fuisse, & prætereà quosdam ex equite & senatu. Narratio ipsa Taciti addocet.

In Capitolium acciuit.] Priores duæ voces à glossographo fortasse. certè in Capitolium eos accitos, sine monitore vllo nimis clarum. Glossula.

Erant antiquitus porticus in latere cliui.] Dionysius libro IV. *Frons eius meridiem spectans, porticum habet cum triplici columnarũ ordine: in lateribus ordo duplex est.* Pag. 547. Porticus Capitolinæ.

Dextrâ subeuntibus.] An, *dextræ subeuntibus?*

Sustinentes fastigium Aquilæ.] Græci etiam eâ mente ἀετὸν dicunt. Hesychius: ἀετὸς, καὶ ὄροφος καὶ τὸ ἐπὶ τῷ γείσῳ κυμάτιον. Pausanias aliquoties vsurpat, vt libro X. τὰ δὲ ἐν τοῖς ἀετοῖς, ἐστιν Αρτεμις, καὶ Λητὼ, καὶ Απόλλων. Libro V. ὕψος μὲν δὴ αὐτὸ τοῦτο ἐς τὸν ἀετὸν ἀνῆκον εἶσιν οἱ ὀκτὼ πόδες καὶ ἑξήκοντα. Nisi fallor, istæ ipsæ aquilæ, γεισίποδες Polluci dicuntur. Aquilæ in ædificijs.

Neque Galli captâ, temerare potuissent.] Ita Farnesianus. meliùs certè, quàm, *tenere*: quod obtinuit. Pollutio enim ista ad locum sacrum refertur.

Quo tantæ cladis pretio pro patriâ bellauimus?] Æger malè locus: cui non ego medicus. Libri vocem inserunt, *pretio stetit pro patriâ.* Rodolphus iterum aliam: *pretio stetit, cùm pro patriâ.* Mihi coniecturæ quædam sub calamo: sed leues, & quas nebulæ cyatho nemo emat. Depositus locus.

CCCCXV. *annorum spatio.*] Ratio temporum euincit scrib. CCCCXXV. Adi Fastos.

Nec tamen dedicauit. hoc solùm felicitati eius negatum.] Sullæ ipsius dictum hoc est, quò Tacitus allusit. Plinius libro VII. cap. XLIII. *Hoc tamen nempe felicitati suæ defuisse confessus est, quòd Capitolium non dedicauisset.* Sullæ dictũ.

Lutatij Catuli nomen, inter tanta Cæsarum opera, vsque ad Vitellium mansit.] Fallit nos ergo, aut falsus ipse Dionis lubrica assueratio.

Dio, qui adſeuerât inter alios honores datum Cæſari, vt nomen eius Capitolio inſcriberetur, deleto Catuli: idque eum recepiſſe. Quod ex hoc loco omnino non poteſt.

Pag. 549. *Immixtus, ignarúſque.*] Ita Vatic. quod germanum iúdicaui, non *ignoraruíque*. Nouitas quædam in eâ voce eſt, quam Salluſtio debet: *More humanæ cupidinis ignara viſundi.* id valet, *ignota.*

Ignarus, pro Ignotus.

Pag. 551. *Reliquas in litore captas.*] Couarruuiæ codex, *reliquæ in litore captæ.* quod verius.

Pag. 552. *Dum peractum bellum putant.*] Romanus, *patratum bellum.* probè.

Pugnatum haut procul vrbe.] Hiſpanus, *vrbem*, verè.

Pag. 553. *Vulneratur prator Arulenus Ruſticus.*] Haud aliunde lucem Plinio, ſiue Regulo potiùs dederis apud Plinium, lib. 1. epiſt. v. *Ruſtici Aruleni periculum fouerat, exultauerat morte, adeò vt librum recitaret ederétque, in quo Ruſticum inſectatur, atque etiam* Stoicorum ſimiam *appellat. Adiicit*, Vitellianâ cicatrice ſtigmoſum. *Agnoſcis Reguli eloquentiam.* Hoc cicatricis Vitellianæ conuicium, eſt à vulnere, quod nunc accepit.

Plinio facta lux.

Dirempta belli commercia.] Quid clarius? Corrector tamen aduentat, *dirempta bellico commercia.*

Pag. 555. *Exultabant, nullâ partium curâ.*] Vox interiecta in priſcis libris, *exſultabant. Fruebantur nulla partium.* Quam, aut meo exemplo, eiiciendum eſt: aut flectendum, ſcribendumque, *exſultabant, furebántque.*

Per auerſam palatij partem.] Roman. *portam.* quod præfero: aut potiùs vtráque voce ſpretâ. *per auerſa palatij.* Sæpe ita noſter loquitur. itemque Velleius: *Antonius per auerſa caſtrorum, proruto vallo, receptus eſt.*

Terret ſolitudo, & tacentes loci.] Virgilius arcanum hunc naturæ noſtræ motum pariter effert:

Horror vbique animos, atque ipſa ſilentia terrent.

Pag. 556. *Præcipiti in occaſum die.*] E Vatic. nam alij, *præcipitanti.*

AD

AD LIB. IV. HISTORIARVM Notæ.

VTIQVE *lamenta, conclamationes, & fortuna capta vrbis.*] Non displicet Vertranij diuinatio, *forma captæ vrbis.* Pag. 558.

Præmissi Ariciam equites.] Liber vnus *Arriani equites.* quid? an Arrij Vari turmas intellegit? Non opinor. & magis est vt vera sit vulgata.

Ceteri vultu manúque, pauci quibus conspicua dignitas aut ingenium adulatione exercitum erat, compositis orationibus assentiebantur.] Ratio assentiendi in Senatu, Voce aut Signo. Signo dupliciter, Pedibus aut manu. Pedum in discessione vsus; Manus etiam in sessione aut statione, cùm eâ exporrectâ significarent talem sententiam se approbare. Vopiscus in Aureliano: *Deinde aliis* MANVS PORRIGENTIBVS, *aliis pedibus in sententiam euntibus, pleríque verbo consentientibus constitutum est Senatusconsultum.* Senecâ epistolâ VIII. *Non video tibi plus prodesse, quàm si in Senatu candidato vocem &* MANVM *commodarem?* Isidorus hanc notam ad exercitum quoque transfert, libro I. *Mos est militaris, vt quoties consentiat exercitus, quia voce non potest,* MANV *promittat.* Pag. 560. Manu ad cunctiri. In Senatu. In exercitu.

Prompsit sententiam, vt honorificam in bonum principem.] Aut mihi mens, aut huic loco aliquid defit. Quid enim hîc in quo Heluidius offenderit? Sed nec ipsa sententiola integra scripserítque Tacitus, *vt honorificam in bonum principem, ita adulationis expertem.* Certè membrum tale aliquod requiro. Rodolphus enim non expiet, qui legit: *vt honorif. in bon. Principem, ita falsa aberant.* qui sententiam sequentem debilitat & enervat. Defectus notatus.

Heluidius Priscus regione Italiæ septimâ, Tarracina municipio.] Locus nec bonus nec sinus, de firmissimo viro. Nam libris abest vox, *septimâ*: quam nos tamen in- Regiones Italiæ.

seruimus, sententiæ vtcumq. fulciendæ, admonitionibus Vertranij & Ferreti. Scimus enim Italiam totam in XI. regiones diuisam ab Augusto. itaque cùm regionis hîc mentio, εὔλογον, aiunt, numerum eius à Cornelio expressum. Sed iure ambigo. primùm quia non Tacito, non aliis historicis vsurpatum, vt in opidi mentione regionem Italiæ adiungant. Et vt id in loco ignotiore fiat: quid opus in Tarracinâ, municipio tam vicino vrbi, tam noto? Denique libri etiam in illo ipso verbo vacillant. Nam Vaticano est, *Tarentium municipio*: Farnes. *Tarentinæ*: priscis editionibus, *Tarentino*. Mirum verò, si libri omnes in opido toties iam antè sine errore vllo nominato, hîc demum offendant.

Non vt plerique, vt nomine magnifico segne otium velaret, sed quò firmior aduersus fortuita remp. capesseret.] Disce iuuentus, & vide verum finem, quem Sapientiæ studiis proponas.

Heluidius vir maior, quàm notior.

Ciuis, senator, maritus, gener, amicus, cunctis vitæ officiis æquabilis, opum contemptor, recti peruicax, constans aduersum metus.] Magnæ laudes: & quæ iure nos rapiant in admirationem viri. Cui Tacitum ipsum perfamiliarem fuisse, mihi liquet. Non minora de eo elogia sparsim reperias in Dissertationibus Epicteti apud Arrianum: & Plinius etiam in Epistolis celebrat, plus vno loco. At tam illustre sidus (heu, quid speremus?) in tenebris pænè iacebat, absque vnâ hac Taciti face.

Pag. 561.

Gloriolæ cupido innata optimis.

Erant quibus appetentior famæ videretur, quando etiam sapientibus.] Verissimè: nec mutandum. Omnes adfectus faciliùs à Sapiente exuũtur, quàm hæc cupido: & in magnis viris —— *tu sola animum mentémq. peruris Gloria.* Plato ad hanc mentem aptissimè: τὴν κενοδοξίαν, ὡς τελευταῖον χιτῶνα, ἡ ψυχὴ πέφυκεν ἀποτίθεσθαι: *cupidinem gloriæ, velut vltimam tunicam, anima solet deponere.* Et noster in Agricolâ: *Fama, cui sæpe etiam boni indulgent.*

Heluidius Apolloniæ exsulauit.

Galbæ principatu rediit.] Vnde? Apolloniâ. Illic enim in exsilio egit: quod nos docet Scholiastes in Sat. Iuuenalis IV. *Eluidius Priscus, post damnationem soceri Pæti Thraseæ, interdictâ sibi Italiâ, Apolloniam concessit.*

Egregiis orationibus vtriusque testatum.] Nostri libri. Visum Rhenano, *certatum.*

Sene-

Senecione.] Malè. fateor fuisse Herennium Senecionem insignem virum, sed quem Domitianus occiderit, non Nero. Sequor igitur libros scriptos, qui hîc, *Sentio.*

Secundùm vetera exempla, quæ sortem legationibus posuissent.] Hoc virum doctum valdè anxium habuit: qui negabat de more eo se legisse. Ego ita accipio, non quasi semper legati sorte olim missi, sed sæpe. & in eam rem exempla hæc reperio. Cicero ad Atticum lib. I. epist. XVII *Senatus decreuit, vt legati cum auctoritate mitterentur.* Addit post pauca: *Hoc non queo præterire, cùm de consularibus mea prima sors exisset, vnâ voce Senatus frequens retinendum me in vrbe censuit.* E quibus sortionem illìc fuisse, clarè vides. Dio lib. LIX. πρέσβεις τὲ ἐπ' αὐτοῖς ἄλλους κλήρῳ, καὶ τὸν κλαύδιον αἱρετὸν ἔπεμψαν. *Legatos his de rebus, alios quidem sorte, Claudium verò suffragiis electum miserunt.* Plura exempla auidè quæsiui: sed, vt verum fatear, clamaui Hylam.

Pag. 562.

Legati sorte lecti.

Sæuitiam Neronis per huiusmodi imagines illusisse.] Bene ita libri. Hoc enim dicit Eprius: Non se magis auctorem interficiendi claros viros Neroni fuisse, quàm senatum vniuersum qui eos damnauerit: sed Neronem videlicet hoc quasi velum prætendisse sceleribus, vt quæ spontè iussurus erat, ea per accusatores & Senatum exerceret. atque ita imagine quadam Iustitiæ hominibus verè illuderet. Vulgò est, *illuxisse.*

Proditor corruptórque amicitiæ, cuius se magistrum ferebat.] Non damno. reuerâ enim philosophus magister amicitiæ, vti & aliarum virtutum est. Nec tamen vetus coniectura mea mihi euiluit, *corruptórque amici, & cuius se magistrum ferebat.* Vix enim est vt Tacitus omiserit, quod valdè ad rem & ad culpam facit, fuisse hunc Celerem Bareæ præceptorem. Iuuenalis docet:

Pag. 563.

Diuinatio in Tacito.

Stoïcus occidit Baream delator amicum,
Discipulúmque senex.

Interpres Iuuenalis hanc quoque rem affirmat, in versum —— *magni delator amici. Alij dicunt Philosophum Egnatium Celerem, Bareæ Sorani magistrum, qui ipsum apud Neronem detulit, & damnauit: & ipse posteà sub Vespasiano, hoc ipsum Musonio Rufo accusante, damnatus est.*

Egnatius magister Bareæ.

Ceterique motis ad vltionem animis exspectabantur.] Corruptissimus anteà locus, quem restituimus ab ingenio: cùm libris esset, *motis adulationibus animis*: aut, vt Restitutio. Vatic. *notis adulationi.* Sententia est: Non tam minuti illi & plebeii delatores expectabantur, aut expetebantur, quàm, erectis semel cupidine vlciscendi animis, illi Senatorij & illustres Priscus ac Marcellus.

Mucianus ambitiosissimus. *Ille vnus ambiri, coli.*] De hac flagranti ambitione Muciani, locus incerti scriptoris apud Suidam, in voce Ἀγήλειεν. Ait: ὅτι Μουκιανὸς ὁ Ῥωμαῖος τιμᾶσθαι ὑφ' ἁπάντων ὑπὲρ πάντας ἤθελε, καὶ ἤχθετο εἰ καί τις οὐχ ὅτι ὑβρίζοι αὐτὸν, ἀλλ' ὅτι μὴ οὐ μεγάλως ἀγήλειεν. *Mucianus Romanus honore ab omnibus affici, & super omnes volebat & ægrescebat, si quisquam non dicam contumeliâ eum affecisset, sed nisi summo cultu prosecutus esset.*

Pag. 564. *Insulam inter vada sitam occupauêre*] Valdè turbant libri. Quidam, *insulam vocatam sitam*: alij, *insulam Vacasitam*: Budensis, *insulam inuata sitam.* Et certè inter vada aut vadosa loca, propriè sita non est hæc nobilis insula. quippe inter Rhenum Mosámque, alta & profunda plane flumina. sed Vadorum scilicet voce paullo laxius & latiùs Tacitus vsus, pro aquis. Quomodo Catullus Vada, quid hic Tacito? pro mari, —— *vada salsa citâ decurrere puppi*: Virgilius, Ouidius, aliique. Etsi reuerâ vada & breuia multa olim (vt opinor) in illis fluminibus: cùm aggeres nondum & certæ ripæ coercerent. ideoque latè diffundebantur.

Nec opibus Romanis, societate validiorum attriti. Sententia est. quamquam Romanis socij & fœderati Batauí, quæ societas apud potentiores plerumque in seruitutem transit: tamen non ita iis factum. libertatem tenuere, nec tributa iis imposita aut seruitij aliæ notæ. Vaticanus liber, *societatéve aliorum adstricti.* quod minus placet.

Arma equósque retinens.] Romanus codex, *arma quoque retinens.* quod haut spreuerim. vti non tam ipsi tra- Bataui natatores, ipsi an equi? natasse, quàm equis transmisisse intellegantur. Certe ambiguum mihi, Batauorúmne hæc ars & opera fuerit, ita vt ipsi nantes, equos armaque tenuerint. an potius equi ipsi docti sic & facti. E Tacito aut priscis scriptoribus litem

tem hanc haud facilè decîdas. Noster in Agricolâ, viris ipsis tribuere iterum videtur: (de Batauis enim illa capio:) *lectissimos auxiliarium, quibus nota vada, & patrius nandi vsus, quo simul séque & arma & equos regunt, repentè immisit.* Xiphilinus in Hadriano, ambigue: τὸ ἱππικὸν τῶν καλουμένων Βατάβων μετὰ τῶν ὅπλων διενήξατο. Hadrianus de Sorano Batauo:

Hadriano potui qui iudice, vasta profundi
Æquora Danubij cunctis tranare sub armis.

Ciuilis dissidij certus.] Libri veteres, *desciscendi certus.* Vtrum mauis rectum. Pag. 565.

Dilectum suapte naturâ grauem.] Quippe in longam & longinquam militiam. Velleius in laudibus Tiberij: *Quantâ cum quiete hominum, rem perpetui præcipuique timoris, supplementum, sine trepidatione dilectus, prouidet!* Dilectus odiosus.

Quando legatum, superbo cum imperio venire?] Notâ interrogandi hæc scripserim. atque interpreter: En, vsque eò viles Romanis sumus, vt non legati aut prætores saltem nos diripiant, id est, honestiorum manibus pereamus: sed latrunculi aliquot minuti, præfecti & centuriones.

Ipso rebellis familiæ nomine placuit.] Siue etiam, *omine.* At Brinionem ipsum, *Brunonem*, scribi verius fortasse sit. Pag. 566. Briuio, siue Bruno.

Impositúsque scuto, more gentis.] Mos igitur ille ignotus Romanis, eo quidem æuo. Nam postea irrepsit, sed non nisi cum Barbaris. Galli, Gothi, Franci hunc in coöptando Principe ritum habuerunt: & notauit, atque exemplis firmauit, P. Pythœus. Illum vide libro II. Subseciuor. cap. VI. Sed addo, etiam Græcis leuationem hanc in scutum vsurpatam, inter sollennia Principatus. Zonaras de Hypatio, qui seditiosè contra Iustinianum electus: καὶ ἐπὶ ἀσπίδος αὐτὸν μετάρσιον ἄραντες, ἀναγορεύουσι βασιλέα: *& in scutum sublimè eum tollentes, salutant regem.* Nicephorus Gregoras lib. III. de Theodoro Ducæ filio: ἀνηγορεύετο δ' ὕστερον βασιλεὺς παρ' ἑκόντων τῶν ὑπηκόων ἁπάντων κατεσθεὶς ἐπ' ἀσπίδος, κατὰ τὸ ἐν τούτοις ἐπικρατοῦν ἔθος: *Dictus autem postea Imperator est à volentibus subditis, sedens in clypeo iuxta morem in hac re receptum.* Curopalates de officiis Aulæ: ὁ νέος βασιλεὺς ἐπὶ σκουταρίου κατε-

Mos scuto imponendi Principem:

Etiam Græcis.

θεὶς ἐπαίρεται εἰς ὕψος: *Nouus Imperator ſcuto impoſitus tollitur in altum.* In Excerptis Georgij Pachymerij lib. II. *Imperatorio clypeo inſidet is, qui Imperio deſtinatur.* Adde ſi lubet, Zoſimum libro III. in electione Iuliani.

Duarum cohortium hiberna, proximo occupato Oceano, irrumpit.] Legam, *proxima occupatu, Oceano irrumpit.* hac mente: vt Brinio duarum cohortium caſtra quæ finitima Caninefatibus, per Oceanum irruperit. Alias, videatur vox, *occupato*, occupaſſe non ſuum locum, & eradenda.

Viribus cohortium abductis.] Bona & fida lectio è libris. Fruſtrà Rhenanus è Budenſi admutilato codice turbat, miſcet. Vitellius quidem non cohortes ipſas aut legiones omnes è Germaniâ abduxit: ſed illis manentibus nomine & ſpecie, valentiſſimum quemque militem ſubtraxit. id eſt, vires cohortium abduxit, vt hîc ait.

Pag. 568. Tacito lux. *Multos adhuc in Galliâ viuere, ante tributa genitos.*] Cautè vide legas. Si enim de primâ ſeruitute & ſtipendio quod Cæſar impoſuit, capis: capieris. quomodò enim vera hæc adſertio, cùm ab eo tempore ad hunc diem, anni ſint inter ferè CXX? nec tam vitales, vt opinor, tunc noſtri Galli. Sed ad Auguſtum eiuſque æuum id referri verius erit: qui cenſum tributumque inſtituit, quod penderent Galli. idque in conſulatu ſuo ſeptimo. Ad quam rationem nihil abſurdi aut vani in hac oratione Ciuilis. (Tributum ſtrictè capiendum.)

Pag. 569. Clamor ante aciem. *Nequaquam par à legionibus cohortibúſque redditur clamor.*] Quod valdè Romani obſeruabant, & velut omen habebant euentus. Appianus in Parthicis: *Craſſus iuſſit eos clamorem tollere. in quo maximè militum mæſtitia deprehenſa eſt, exilem & diſſonum clamorem edentium. Contrà, à Barbaris clarus & fortis eſt redditus.*

Pag. 570. *Fraude ducum euenire.*] Vocem ſuſtuli, *metuebantur*, auctore Vaticano. quæ perperam hîc inſerta, & è priore lineâ repetita.

Pag. 571. Voculæ reſtitutio ſententiam expedit. *Sed parum prouiſum, vt copia in caſtra conueherentur rapi permiſere.*] Itáne in litteræ vnius ſalebrâ viri docti hæſerant? Nam, *ni*, antea legebatur, non, *vt*, velut nos emendauimus. Itaque conſenſu Vertranius & Rhenanus corrigunt, *ſed parum prouiſum, ni copia.* & prouiſum interpretantur commeatum, annonam. Ludibria. Noſtra

ſententia

sententia clara. Peccatum, inquit, in eo à ducibus, quòd dum ædificia pro castris diruuntur, commeatum aliaque tolerandæ obsidioni diripi permisere, potiùs quàm vt in castra conueherent ad vsum.

Vtramque Rheni ripam, quo truculentior visu foret, complet.] Vox, *vtramque* Budensi abest. Et verò cur vtramque ripam milite compleuerit, cum hæc in alterâ gesta? Inducatur igitur id verbi: aut rescribatur, *vtrimque.* Id enim veri speciem habet, supra infraque castra militem locatum, ad obsessorum terrorem.

Deprompta siluis luciisque ferarum imagines.] Sic libri nostri, non *iugisque.* Enimuerò in sacris Germanorum lucis ferina ista signa. Tacitus de moribus gentis: *Effigiésque & signa quædam detracta lucis in prælium ferunt.* Signa in lucis.

Iuxtà belli ciuilis externique facie obstupefecerant obsessos.] Puto germanum esse. Romanus tamen codex, *mixtæ belli ciuilis.* non item malè.

Ipse pauidus torpère.] Quædam editiones, *ipse nauibus inualidus corpore.* Fortè, *ipse pauidus, inualidus, torpère.* Duplex certè vitium & segnitas huic seni, corporis animique. Pag. 572.

Apertæ odia armáque, palàm depelli: fraudem & dolum obscura, eóque ineuitabilia.] Sallustiana imitatio est: *Hostem aduersum deprimere, homini strenuo haud difficile est: occulta pericula neque vitare neque facere, bonis in promptu est.* Sallustiana gnome.

His inter se vocibus insistentes.] Alij, *vocibus instinctos.*

Iussit pessimum facinus, vt epistola Aquiliferis traderentur, à quis antè militi quàm ducibus legantur.] Cur Aquiliferis? quia legendæ nimirum ad Signa: id est, in Principiis. Facit omnino ad hunc morem, quod Spartianus in Pescennio Nigro refert ex epistolâ M. Antonini Imperatoris: *Itaque misi litteras recitandas ad signa.* Pag. 573. Litteræ ad signa lectæ.

Magis vsurpandi iuris, quàm quia vnius culpa foret.] Vaticanum iure sequor in elegantissimo genere dicendi. Nam vulgati scilicet, *Causam*, inculcauerant, sine caussâ. Prisci autem hac breuitate sermonis vsi sæpe. Sallustius: *Qua postquam gloriosa modò, neque belli patrandi cognouit.* Liuius: *Ea prodendi imperij Romani, tradenda Annibali victoria esse.* Plautus; *Iusiurandum rei seruandæ,* Breuius dicendi genus.

non perlunda conditum est. Vlpianus: *Siquis cuitandi criminis id egit, vt reip. causâ abesset.* Recte enim ita liber Florentinus.

Pag. 575. Immensum extollere. *At Ciuilem immensùm vniuersa Germania extollebat.*] Locum recte ita purgauimus, cùm legeretur, *immensis actibus*, vulgò. in Conarruuiano erat, *auditibus.* in Rodolphi codice, *laudibus.* Quæ omnes externæ & additiciæ voces, pro libito explentium. Ai mihi Vaticanus ille bonus bene præiuit, qui legit, *immensis vniuersa Germ.* Ex quo phrasim facilè elicui Tacito & Sallustio notam. Noster libro III. Annal. *Opúmque, quis domus illa immensum viguit, primus accumulator.* Sallustius III. Histor. *Neque iam sustinere poterant, immensum auctо mari, & vento glisсente.* Nec tamen absurdè etiam scripseris, *immensum quantum.* Nam Vaticano certè spatium aliquod post eam vocem est, quasi alitera desiat.

Quos genus Germanica originis.] E Budensi & Romano colligas, *quod gens Germ.* & statim, *vocarentur.*

Dubitatio in voce. *Vnde clamor acciderat, circumagere corpora, tendere arcus.*] Mihi suspectum, & tibi si attendes. Quorsum hic Arcus? De Germanis sermo est, quibus haud crebrò ea arma: sed nec ille sensus ad Taciti sensum. An *artus* potius? Cogitandum.

Pag. 577. *Néve externa armis falsis velaret.*] Clarus, *externa arma.* hoc sensu, Ne Ciuilis vltrà tegeret perfidiam & rebellionem: neu quod reuerà externum bellum erat, tegeret & velaret, quasi pro Vespasiano sumptum & ciuile.

Claudio Victore, sororis suæ filio.] Romanus cod. & Rodolphus, *sororis suæ viro.*

Pag. 579. *Creditâ per vtrumque exercitum fama.*] Rhenanus, *editâ.* ego, *deditâ* vel *didtâ.*

Qui reuersus, missos Nouesium frumentatores.] Magis placet quod è quibusdam libris eruas, *qui vbi rursus missos.* Sententiam certè aptius nectit.

Frumentatoribus onustis pauculisque.] Rom. *onustis perculsisque.*

Pag. 582. *Discesserant obsessores, satietate prædæ, nec incruenti. Ita dispersos & nescios.*] Iudicabam deesse quippiam. nunc restituere iuuante Romano cod. posse videor: *nec incruenti. In viâ dispersos.*

Vulgus

Vulgus, cui vna ex rep. annonæ cura.] Nihil mutandum. Tale illud Iuuenalis de populo Romano est: Pag. 581. Vulgus de victu sollicitum.

> *—— duas tantùm res anxius optat*
> *Panem & Circenses.*

Nam, *Pana*, substituunt leguntque malè.

Ipsi Publio neque animus.] Vox addita, auctore Vatic. Pag. 582.

Scribonianos fratres, concordiâ opibúsque insignes] Iunctim eos iterum nominat Annali XIII. *Ad Scribonios fratres ea cura transfertur.* Nec temerè aut iungit, aut concordiam laudat. Audi Xiphilinum, qui vnus hæc illustrat, in Nerone: Ἀδελφοί τε, inquit, καὶ ἡλικιῶται πρόσον τινὰ ὄντες, καὶ μηδὲν μηδέποτε ἄνευ ἀλλήλων πράξαντες, ἀλλ' ὥσπερ τῷ γένει, οὕτω καὶ τῇ προαιρέσει τῇ τε οὐσίᾳ συμπεφυκότες: *Fratres, & quodammodò æquales, nihil alter absque altero facientes, sed vt genere ita & electione vitæ & facultatibus coniuncti.* Addit deinde, *cùm vtrique Germaniæ præfuissent, vocatos à Nerone in Græciam, ibique incisis spontè venis periisse.* Sed rectene *Scribonianos* hîc legimus? non opinor. Taciti loco dicto *Scribonios* habes: & in Xiphilino, Σκριβωνίων. Pag. 583. Scribonii fratres. Tacitus leuiter rescriptus.

Vipsanius Messalla, ausus pro fratre Aquilio Regulo deprecari.] Est omnino ille Regulus, Plinio in Epistolis meritissimò flagellatus, & alibi *Bipedum nequissimus* dictus. Obserua ergo de Messalla diuersissimo fratre.

Sulpicia Prætextata Crassi vxor] Vox, *vxor*, abest Rom. edit. Rectissimè. Vix enim aliter prisci locuti aut scripsere, quàm, Terentia Tullij, Liuia Drusi, &c. cùm intellegant vxorem.

Spontè ex Sc. accusationem subiisse.] Non de nihilo ambigit Rhenanus. Si enim ex Sc^to subiit, quomodò sponte? Diuinat, *Sponte ex se.* Haut ineptè. Quid si *spontè & inconsultò*? Rhenani & nostra diuinatio.

Aut salutem illâ sæuitiâ redemisti] Ex ductu scripturæ Vaticanæ restitui. Nam ibi, *nec dignitatem haustam tam.* Vulgò, *nec dignitatem aut istam tam.* Pag. 584.

Ex funere reip. raptis consularibus spoliis.] Eò dictum, quia consulatum acceperat, præmium accusationis. Nam ita obtinebat, vt accusanti & damnanti, non pecuniæ solum merces esset, sed & honoris aut magistratus quem reus habuisset. Dio libro XLVI. de accusatoribus percussorum Merces accusatorum.

sorum Cæsaris, pulchrè: Χρήματά τε γὰρ ἐκ τῆς τῶν ἁλόντων οὐσίας, καὶ τὴν τιμὴν ἢ τὴν ἀρχὴν τὴν ἐκείνου, εἴ τινα ἄρα εἶχεν, ἐλάμβανον: *Nam & pecunias è bonis damnati, & honorem aut magistratum, siquem modò haberet, accipiebant.* Tacitus sæpe indicat: & clarè, initio libri I. *Nec minùs præmia delatorum inuisa, quàm scelera. cùm alij sacerdotia & consulatus, vt spolia, adepti, procurationes alij & interiorem potentiam, agerent, ferrent cuncta.*

Etiam Honos.

Septuagies sestertio dignatus.] A coniecturâ meâ est. ante enim, *signatus.* ex quo Rhenanus, *designatus.* & fieri potest vt nota aut vox exciderit, fueritque, *pr. designatus*, aut, COS.

Diutius durant exempla quàm mores.] Rodolphus, *quàm homines.*

Pag. 585. *Manlius Patricius Senatorij ordinis.*] Vatic. & Rom. *Patruitus.* Fortasse, *Patruinus.* quod nomen in Symmachi epistolis plus semel leges.

Pag. 586. *Pulsatum se.*] Grande priscis illis moribus crimen. nam nec conuicio Senatorem aspergere licebat, impunè. Arnobius libro IV. *Magistratum in ordinem redigere, Senatorem aut conuicio prosequi, suis esse decrestis periculosissimum pœnis.* Saluianus lib. VI. *Illustrem ac præpotentem virum nequaquam exhonorari à quoquam licet; & si quisquam exhonorauerit, decretis legalibus reus sistitur, & iniuriarum auctor iure damnatur.*

Senatores nō lædendi.

Pœna ei rei.

Colonià Senensi.] *Seniensi* in Vatic. semper.

Prensare commanipularium pectora, ceruicibus innecti] Ita lego. non tamen malè, *prensare commanipulares, pectori, ceruicibus innecti.*

Pag. 587. *Magna documenta instabilis fortunæ, summáque etiam miscentis.*] Rodolphus acutè, *summaq; & ima miscentis.*

M. Silanum obtinentem Africam metuens.] Dio hæc in rebus Caij mirè confundit ac miscet. Nec M. Silano Proconsule eueniſſe diuiſionem hanc vult, sed ipso L. Pisone. Vide eum: & de hac ipsâ cæde Plinium libro III. epistolâ VII.

M. Silanus cæsus.

Æquatus inter duos beneficiorum numerus.] Propriè & ex æui eius vsu accipe Beneficia, promotiones ad altiores ordines siue gradus. Castrense in eâ re verbum est, Liuio sic vsurpatum lib. IV. *Vt tribuni militum à populo se-*

Beneficia quid?

nideni

nideni crearentur. quæ anteà, perquam paucis suffragio populi relictis locis, Dictatorum & consulum formè fuerant beneficia. Ciceroni etiam epistolâ ad Rufum Quæstorem: *De centurionibus tamen & tribunorum militum contubernalibus, res est in integro. genus enim horũ beneficiorum definitum lege non erat.* Nec Valerius alio sensu, libro IV. cap. VII. scripsit: *Ad equestrem ordinem & splendida militia stipendia P. Calij beneficio peruenerat.* Item Suetonius Tiberij cap. XII. clarè: *Venit in suspicionem, per quosdam beneficij sui centuriones.* Noster adæque lib. I. suprà: *Primores militum, per beneficia Nymphidij, vt suspectos.* Hi tales, Beneficiarij dicti. Cæsar De bello ciuili libro II. *Petreius cum prætoriâ cohorte, barbarisque equitibus paucis, Beneficiariis suis.* Passim in lapidibus: BF. COS. & BF. PR. & BF. PR. PR. id est, *Beneficiarius Consulis. Beneficiarius prætoris. Beneficiarius præfecti prætorio*, aut *Propratoris.* Vegetius restringere nomen videtur; & *Beneficiarij*, inquit libro II. cap. VII. *ab eo appellati, quòd beneficio Tribunorum promouerentur.* Et ad eius mentem in lapidibus lego ista. In Piceno: BENEFICIARIVS. TRIBVNI. DEINDE. OPTIO. IN. CENTVRIA. Romæ: CORNELIO. MARCIANO. MILITI. CHORT. XII. VRB. BENEF. TRIBVN. Abisse in aliud officij nomen videtur, ex Tertulliano de Fugâ: *In matricibus Beneficiariorum & Curiosorum inter tabernarios, & lanios, & aleones, & lenones, Christiani quoque vectigales continentur.* Beneficiarij.

Valerius Festus.] Plinius lib. III. epist. VII. *Nuper L. Piso, pater illius qui à Valerio Festo per summum facinus in Africâ occisus est.*

Præfectus ala Petrina] In Notitiâ Imperij, *Præfectus ala Petriana* legitur in Britanniâ *per Lineam Valli.* Vbi Linea Valli, non aliud est quàm tractus ille ad Vallum à Seuero aliisque exstructum. Pag. 588. Ala Petrina.

Mox Ophensium.] Rodolphus voluit, *Rusbensium*: sed à coniecturâ. Ophensium quidem non alibi mentio in hoc tractu: & putamus rectissimè emendatum iri, *Oëensium*, statimque, *populus Oëensis.* Rem tetigi. Te aduoco C. Plini, in meam fidem & Taciti lucem: Scribis libro V. cap. V. his ipsis verbis: *Ad Garamantas iter inexplicabile adhuc* Pag. 589. Oëenses in Tacito restituti. E Plinio lux.

adhuc fuit. Proximo bello quod cum Oëensibus Romani gessêre, initiis Vespasiani Imperatoris, compendium vitæ quatridui deprehensum est. Quod illud bellum sub initia
Sed & ipsi. Vespasiani, nisi istud? Itaque Plinio quoque prælucent clarè hæc Corneliana. Tempus, situs, nomen, omnia conueniunt: & est hoc illudipsum celebre opidum, vnde Pudentilla Apuleij, vt ipse Apologiâ commemorat. Scripsit & Orationem, *Pro statuâ sibi Oëa locandâ.*

Pag. 590. *L. Vestinum equestris ordinis virum*] Est'ne ille, de quo Oratione pro Gallis Claudius Cæsar? *Ex quâ colonia* (Viennensi) *inter paucos equestris ordinis ornamentum L. Vestinum familiarissimè diligo.* Ego puto. idque paullò certius, quàm eundem Martiali intellegi, lib. IV.
L. Vestinus indagatus. Epigr. XXIX.

Cùm gratis extremas Vestinus duceret horas,
Et iam per Stygias esset iturus aquas:
Victima voluentes orauit pensa sorores,
Vt traherent paruâ stamina pulla morâ.
Tum largas partitus opes, à luce recessit:
Séque mori post hoc credidit ille senem.

Nam hic fuerit potius filius eius: qui videtur è clausulâ iuuenis obiisse.

Ingressi milites, quibus fausta nomina.] Non, *omina*, vt vulgò. Vaticanus ita iubet, & mos religionis priscæ.
Nomina fausta quærita. quibus magnæ curæ vt in his talibus initiis homines præessent aut interessent bono nomine. id est: è quorum nominibus captari velut augurium aliquod posset prosperitatis & diuturnitatis. Talia sunt, Saluius, Longinus, Statorius, &c: Mala contrà, è quibus triste aliquod, infirmum; breue. vt Curtius, Minutius, Furius, Hostilius. Cicero de Diuinat. *Cùm Imperator exercitum, Censor populum lustraret, nonis nominibus qui hostias ducerent eligebantur: quod idem in delectu Consules obseruant, vt primus miles fiat bono nomine.* Plinius: *Publicus lustris etiam nomina victimas ducentium prospera elegimus.* Tale vaticinium lenonis illius Plautini, in Lucrione:

Nomen atque omen quantum est pretij.
Mihi quoque Lucridem confido fore te.

Adi & Festum in Lacus Lucrinus.

Felices ramos. *Felicibus ramis*] Id est, è felici arbore (dis gratâ, interpreta-

terpretatur Macrobius) decerptus. Ammianus in religione simili, libro XXIX. *Linteis quidam indumentis amictus, torulo capite circumflexo, verbenas felicis arboris gestans.* Huic vsui maximè Laurus. Liuius lib. XL. *Omnes coronati & lauream in manu tenentes supplicauerunt.* Suidas: Αἴσακος. ὁ κλάδος τῆς δάφνης, ὃν κατέχοντες ὑμνοῦν τοὺς θεοὺς: *Aisacus. ramus lauri, quem manu tenentes deos celebrabant.* E lauru plurimum.

Aquâ perluère.] Sollenni & vsitatâ lustratione: publicè priuatimque receptâ. Tertullianus de Baptismo: *Ceterùm villas, domos, templa, totásque vrbes aspergine circumlata aqua expiant passim.* Huic rei & περιῤῥαντήρια vasa in templis, aquâ lustrali plena, quá sacerdotes aut æditui intrantes aspergerent, aut etiam ipsi sese. Sozomenus: θαλλούς τινας λαβρόχους κατέχων ὁ ἱερεὺς, νόμῳ ἑλληνικῷ περιέῤῥαινε τοὺς εἰσιόντας: *Ramos quosdam madidatos sacerdos tenens, aspergebat ritu Græcorum siue gentilium, intrantes.* Ouidius: Vasa lustralia.

Vdáque rorales laurea misit aquas.

Insignem ad hanc ablutionem locum abluo, Asconij In Diuinationem: *Alij delubra dicunt ea templa, in quibus sunt labra corporum abluendorum mortuorum, vt Dedonæi Iouis aut Apollinis Delphici, in quorum delubris lebetes tripodésque visuntur.* Fallor, aut τὸ *mortuorum*, ab inepto glossographo est: nec aliunde Delubra deriuari vult, quàm ab istâ in templorũ vasis aquâ ad deluendum. In Asconio coniectura.

Plautio Eliano] Vatic. Barbarè vulgò, *Eliatius.*

Lustratâ boue taurísque areâ.] Vera dictio, *Suouetaurilibus.* Præit Vatic. in quo, *bouetaurilibus:* & Couarruuiæ, qui, *bouetauribus.* Scilicet prisci in lustrationibus aut piamentis hoc sacrificij genus adhibebant, solemni ritu. Liuius libro IX. *Telo potiri hostem fas non est: si potiatur, Marti Suouetaurilibus piaculum fieri.* Tacitus V. Annal. *Sacrificantibus, cùm hic more Romano Suouetaurilia daret, ille equum placando ámni.* Cato de re Rustic. *Cum Diuis volentibus, quódque benè eueniat, mando tibi Mani, vti illace Suouetaurilia, fundum, agrum, terrámque meam, quotâ ex parte circumferenda censeas, vti cures lustrare.* Quæ victimæ in hoc sacro, etsi vox indicat, clarè etiam Varro lib. II. De re Rust. *Populus Romanus cùm lustra-* Suouetaurilia sacrificium.

lustratur Suouetaurilibus, circumaguntur verres, aries, taurus. Et Quinctilianus: *Nam Suouetaurilia iam persuasum est esse ex sue, oue, & tauro.* Solitaurilia hæc etiam dicta, docebit te Festus. nec abeunt à Græcorum veteri sacro, quod illi τριττύαν dicebant, nisi quòd ibi inter victimas, hircus.

Pag. 592. *Classicus nobilitate opibúsque anteibat alios*] Breuius & verius Vatic. & Couarruuiæ, *ante alios.* Sic libro V. Histor. *Templum in modum arcis, propriísque muri labore & opere ante alios.* Lib. I. Annal. *Cn. Lentulus ante alios ætate & gloriâ belli.*

Græcanica phrasis. *Ipse è maioribus suis hostis populi Romani, quàm socius iactabat.*] Sic restitui. Transmarinum & elegans dicendi genus est, Iactat esse socius: quod plebs dixerit, Iactat se socium esse. Homerus:

Ἐκ πατρὸς δ' ἐμὲ φημὶ ... (Greek verse, partly illegible: Ἐκ τῷ ἐς, ὅς Διὸς εὔχετ' ἱερόσθενος παῖς εἶναι.)

& crebrò Græci: quos sæpe & vulgò imitati Latini, sed locis hodie ferè corruptis. Plautus Asinariâ:

Plautus correctus. *Argenti viginti minæ me modò ad mortē appulerunt,*
Quas hodie adolescens Diabolus ipsi daturus dixit.

Ita enim consensu manuscripti. sicut & illo Bacchidibus:

Eia, nunc esse ego opinor Hercules, tu autem Linus.

Apuleium eo exemplo scripsisse censeam libro VII. *Summos illi promitterent honores habituri mihi.* nec mutem. Virgilius —— *sensit medios delapsus in hostes.*

Pag. 593. Simillimus Claudiani locus. *Non adeò turbatam ciuilibus armis rem Romanam, vt etiam Treueris Lingonibúsque despectui sit.*] Similem & è Romano pectore vocem, emisit ille Stilico apud Claudianum, De bello Getico:

Non ita Romanum Fati violentia nomen
Obruit, vt vestros nequeat punire tumultus.

Pag. 594. Diuinatio varia in Tacito. *In tot malis hostium.*] Haud planè damno. Quid si tamen faciamus, *portum & finem?* Quid si etiam per impatientiam, & rerum postumarum incertus dixerit, *ostium aut finem?* hoc sensu. Mortem in tot malis opto: siue ea finem miseriarum datura sit, cùm non ero: siue initium, per Plutonia tormenta.

Correctiuncula. *Pecunia nuper etiam donatiuo sufficit.*] Imò, *suffecit.* Nuper enim donatiuum acceperant. Suprà.

Pag. 595. *Si vobis non fuit cordi, me duce hæc castra*] Imitatum

clarè

clarè è Liuio : *Vos dI immortales precor quæsóque, si vobis non fuit cordi Sp. Postumium cum Samnitibus bellum gerere.* Tacitus infrà : *Id fortassè cordi diis, & diuino ministerio Principem electum.* Nec quidquam hîc scrupi aut nodi. Rhenanus tamen ait in Budensi, *vt cordi*, non legi : ex quo illè iuratus emendat, *si vobis non fuit*, id est, licuit, inquit, more Græco. Benè Beate manibus tuis sit. nam penuria hæc litteratorum, pariter ac amantium, vt spero, venti auferunt. Liuiana imitatiuncula.

Ciuilis, barbaro voto, propexum rutilatúmque crinem, patratâ demum legionum cæde deposuit.] Patrium & sollenne Germanis hoc votum. Tacitus De moribus eius gentis : *Aliis Germanorum populis vsurpatum, rarâ & priuatâ cuiusque audentiâ, apud Cattos in consensum vertit, crinem barbámque summittere, nec nisi hoste cæso exsuere votiuum obligatúmque virtuti oris habitum.* Mansit inferiore æuo. & lego apud Diaconum III. de Gestis Longobard. cap. III. *Sex millia Saxonum, qua bello superfuerant, deuouerunt se neque barbam neque capillos rasuros, nisi se de Sueuis hostibus vlciscerentur.* Pulchrè igitur & decore Silius Sarmenti Gallo hoc affingit IV. Punic. Pag. 596. Crinem votiuum alere. Silio lux data.

Occumbit Sarmens, flauam qui ponere victor
Cæsariem crinémque tibi Gradiue vouebat.

Hæc meditantibus aduenit hora exspectatione tristior.] Quis neget à Liuiano exemplari esse? qui in deditione illâ turpi ad Furculas : *Hæc frementibus*, inquit, *hora fatalis ignominiæ aduenit, omnia tristiora experiendo fuêtura.* Pag. 597. Liuiana imitatio.

Reuulsa imperatorum imagines, innexa signa.] Budensis codex, *inhonora signa.* Roman. *in ora.* Innexi quidem vox suppositicia est : nec sententiæ huic facit. Diuinabam olim, *inuersa signa.* quod ignominiæ fuit, & victos se fatentium. Spartianus in Seuero : *In palatium eodem habitu perrexit, præmissis signis quæ prætorianis ademerat, supinis non erectis.* Idem vsui patuit in dolore. Tacitus III. Annal. *Præcedebant incompta signa, versi fasces.* Pedo Albinouanus ad Liuiam : Signa inuersa in luctu.

Quos primùm vidi fasces, in funere vidi,
Sed vidi versos indiciúmque mali.

At nunc putem commodius legi, *inhonora signa*, id est,

squallidâ, non vncta, non nitidata : quæ opponit *fulgentibus Gallorum vexillis.*

Pag. 598. *Quòmodo lucem noctémque.*] Perspicuè rectum, atque ita in Vatic. Vulgò, *lucem diémque*, quasi ea differant.

Pag. 599. Voluptates eneruant. *Abruptis voluptatibus, quibus Romani plus aduersus subiectos, quàm armis valent.*] Ambigua lectio. Quam posui, libri firmant, nec ratio impugnat. Vere enim inter Romanas artes fuit, ad homines in imperio retinendos, mollire vires eorum, & per delicias amœnasque voluptates frangere. Tacitus in Agricolâ: *Sequens hiems saluberrimis consiliis absumpta, vt homines dispersi ac rudes, eóque bello faciles, quieti & otio per voluptates assuescerent.* Et paullo pòst: *Paullatímque discessum ad delimenta vitiorum, porticus, & balnea, & conuiuiorum elegantiam. idá; apud imperitos humanitas vocabatur, cùm pars seruitutis esset.* At vetteres tamen editiones, *abruptis vectigalibus.* quod stabiliri prorsus responso Vbiorum videtur, ad hanc orationis partem : *Vectigal & onera commerciorum resoluimus.*

Eductis olim.] Scribe, *deductis olim.* colonos veteres intellegit.

In vetustatem consuetudine vertantur.] Aptius & concinnius visum, quàm illud tritum, *vetustatem & consuetudinem.* Quod autem posui, in Farnesiano est.

Veleda, pro dea. *Ipsa editâ in turre. delectus è propinquis consulta responsáque, vt interpretatus numinis, portabat.*] Romana edit. & Rodolphus : *ipsa adyta intrare delectus è prop.* Quam lectionem haud temerè spernendum. Vt de fatidico numine quopiam loquitur : cui rei apta hæc Adytorum vox. Vulgata nihilo secius valdè proba.

Pag. 600. Sallustiana imitatio. *Seu me ducem, seu militem maluistis.*] Insidiosá modestiâ dictum : vtra Sallustij Catilinâ : *Vel imperatore, vel milite me vtimini.*

Iulius Sabinus.] Alius ab isto, qui Senecæ patri nominatur lib. IX. Controu. IV. in quo corruptè legas, *Et ab Iulio & à Sabino.* Scio iunctim fuisse, *ab Iulio Sabino*, qui Gallis præfuit sub Caio : paterne huius? Dionem vide, lib. vltimo.

Addubitatum de verbo Tacito. *Præcelsis Romani fœderis monumentis, Cæsarem salutari se iussit.*] Aut nihil, aut minus, in hoc loco video.

Quale

Quale illud est, Proiicere monumenta fœderis? pingue & insulsum. Aliorsum emendatione traxerim: *prolectus Romani generis monumentis.* Sabinus, inquit, inuitatus & inductus stirpis suæ origine, Cæsarem se appellat: Quid mirum? ecce suprà scriptum: *Sabinus falsæ stirpis gloriâ incendebatur. Proauiam suam,* * *D. Iulio per Gallias bellanti, corpore & adulterio placuisse.* Possis eodem sensu: *prolatis R. generis.*

* *Notas & Dio idem, in Vespasiano.*

Fusi Lingones.] Tangit hoc bellum, quod in Iohanne Sarisberiense legitur libro v. cap. vii. *Auspiciis imperatoriis Cæsaris Domitiani Germanico bello, quod Iulius Ciuilis in Galliâ mouerat, Lingonum opulentissima ciuitas quæ ad Ciuilem desciuerat, cùm aduenientem ab exercitu Cæsaris populationem timeret, quòd præter spem inuiolata nihil ex rebus suis amiserat, ad obsequium redacta, septuaginta millia armatorum tradidit ei.* Quæ totidem verbis apud Frontinum lib. iv. Stratagematon.

Lingonum multitudo.

Insigne Epponinæ vxoris exemplum suo loco reddemus] Verè insigne & rarum, plenumque fidei in sexu infido. Non est in libris qui exstant. Seruauit enim Tacitus in vltimum Vespasiani annum, cùm & Iulius hic Sabinus (qui gloriabatur à Cæsare genus ducere) & istaipsa Epponina interfecti. Tota historia dignissima lectu, apud Plutarchum diffusè est in Erotico extremo. Aliquid & Dionis compendium, in Vespasiano.

Eponinæ fides in maritum.

Epponinæ.] At Plutarchus *Emponam* scribit, & id nomen Gallis Heroinam signare addit: ἣν δὲ γυναῖκα, inquit, πασῶν ἀρίστην ἡγμένος, ἣν ἐκεῖ μὲν Εμπονὴν ἐκάλουν, ἑλληνιστὶ δὲ ἄν τις ἡρωΐδα προσαγορεύσειεν.

Nequaquam egregij duces.] Corruptionem video, vix tollo. Conabar: *Et quamquam egregij duces (iam enim Gallum Annium & Petilium Cerialem dilegerat) summam belli parum tolerare.* siue, *tolerabant.*

Ipsum, quanquam Senatorij ordinis.] Suetonium igitur culpæ quis purgat, scribentem Titum primum è Senatoriis prætorio præfectum? In Tito, cap. vi. *Præfecturam quoque Prætorij suscepit, numquam ad id tempus nisi ab equite Romano administratam.* Occultè adsentitur Plinius Præfatione operis: *Dum illud patri pariter & equestri ordini præstas, Præfectus prætorio eius.* Tamen noster palàm

Pag. 601. Suetonij error.

* Adde quæ notauimus ad lib. IV. supra.

adfirmat Clementem hunc Arretinum, & Præfectum & Senatorem fuisse. *

Pag. 602. Manutij coniectura.

Aut vetustatem originis, periurgia iactantibus.] Sumpsi lectionem à P. Manutio: qui amicè mihi in pomeridiano sermone contribuit. Nam vulgò est, *periuriaque iactantibus.* in manusc. *periuria iactantibus.* quod Manutianam coniecturam firmat. Romano tamen libro est, *pro iure iactantibus.* quod reiicere, iniurium sanè sit.

Ardua Alpium præsidia claudere.] Rom. *Præsidia capere* quod recipio.

Pag. 604.

Rigodulum venit.] Vacit. *Ridogulum.* Hodie dimidiatum nomen tenet, aliquot milliaribus supra Confluentes, pagus *Rigol* dictus.

Cerialis metu infamiæ.] Vulgati, *Cerialis à metu.* Mihi vox aliqua excidisse videtur, & alternasse cauillas, vt solet, Tacitus: *Cerialis emptus, an metu infamiæ.* siue, *Cerialis clementiâ, an metu.*

Pag. 606. Procul à Ioue & fulmine.

Laudatorum principum vsus ex æquo, quamuis procul agentibus: sæui, proximis ingruunt.] Acuta gnome: quàm non abest quin callidè abductam Sallustio credam, in oratione Sullæ ad Bocchum: *Tibi verò nulla amicitia opportunior nostrâ primùm quòd procul absimus, in quo offensa minimum, gratia par ac si propè adessemus.*

Imperiorum varietas, bellorum causa.

Pulsis, quod dij prohibeant, Romanis, quid aliud quàm bella omnium inter se gentium existent.] Oraculum, cuius fidem prôaui viderunt: & nos videmus, videbimusque, quàmdiu secta in tot Dominos Europa non audiet vnius Aurigæ habenas. Plutarchus igitur verè, *Imperium Romanum, velut anchoram esse* scripsit *fluctuanti mundo.* Et nonne à Crispo suo hoc effatum sumpsit noster? sumpsit. Ille sic ad Cæsarem: *Quippe si morbo iam aut fato huic Imperio fœtus accidat: cui dubium est, quin per orbem terrarum vastitas, bella, cædes oriantur?*

Romanum olim, vinculum pacis. *

Pag. 608.

Quòd vos Gallici fœderis oblitos prædixerim, memoriam Romani sacramenti tenere credidi.] Vocem, *prædixerim*, superesse & superfluere vides. Rodolphus pro eâ legisse videtur, *oblitos, proximam memoriam*, &c.

Ite, nunciate Vespasiano, relictum à vobis in acie ducem.] Similis inuidiæ metum suis militibus iam fugientibus Sulla iniicit: *Siquis vos milites rogauerit, vbi Sullam imperato-*

Sullanum factum.

imperatorem vestrum reliqueritis, respondete, Apud Orchomenum pugnantem. Atque ille hac increpatione rem labentem sustinuit. Plutarchus & Appianus.

Flagrantissimâ cohortium suarum integrâ, & è Chaucis Evisissque compositâ.] Romanus codex, & editiones aliæ: *integrâ manu, & è Chaucis.* Legam, *integrâ manente, è Chaucis.* Pag. 609.

Tolbiaci.] Farnes. *Colbiaci.* In Itinerario Antonini, *Tobiaci.*

Statos æstivis flatibus dies.] Fortasse, *statos Etesiarum flatibus.* Pag. 610.

Nunc quoque memorant, postquam nullum mendacio pretium.] Quis autem gratuitò mendax sit? Pag. 611

—— cùm sint præmia falsi
Nulla, ratam debet testis habere fidem,

ait Ouidius.

E primoribus Ægyptiorum Basiliden.] Firmat hoc valdè viri eximij coniecturam Læuini Torrentij, in Suetonij Vespasiano: *Basilides libertus obtulisse ei visus est.* Quomodò libertus, si sacerdos? si, quod hic dicitur, *è primoribus Ægyptiorum*? Bene igitur ille magnus amicus noster, *Basilides obtulisse*, deletâ voce *libertus*, perperam infarctâ. Torrentij coniectura firmata.

Quâ cogitatione bellum aduersus patrem cogitauerit.] Spernimus, vt spurcum, Cogitare cogitatione. Rom. cod. *quâ contagione.* ex quo verè emendo, *contatione.* Contari, velut conto explorare: & propriè noster hic vsus. Pag. 614.

Amorem carminum simulans.] Simulans tantum? ita. Suetonius: *Simulauit* (Domitianus hic iste) *mirè modestiam, inprimisque Poëtica studium, tam inusitatum anteà sibi quàm postea spretum & abiectum.* At scriptores eius ævi campum hunc adulatorium egregiè exercent, & vatem faciunt supra vates. Omitto poëtas (more mentiri aliquid & extollere iis fas:) ecce nostrum senem Fabium: *Hos nominauimus, quia Germanicum Augustum* (caue alium ab isto intellegas) *ab institutis studiis deflexit cura terrarum: parúmque diu visum est, esse eum maximum poëtarum. Quid tamen iisipsis operibus eius, in quæ donatus imperio iuuenis successerat* (scribo, *successerat*) *sub'limius, doctius, omnibus denique numeris præstantius?* Ite Domitianus poëtam mentitur. Vnde materies adulantibus. Fabius obiter emendatus.

Homere & Virgili, crepta vobis à Paride hoc palma. Plinius etiam Præfatione ad Titum : *Quantus in poëticâ es! ô magna fœcunditas animi! quemadmodum fratrem quoque imitareris, excogitasti.* Hæc turpia, atque vtinam tamen timeam, nequis hodie apud Principes sic peccet!

Cuius disparem mitioremque naturam contrà interpretabatur.] Scripti libri subtexunt, *neque vos impunitos patiantur.* Perperam. quia verba sunt ex oratione Cerialis suprà repetita. Farnesianus adscribit, *Deest hîc aliquantulum.* cui fidem habeo.

AD LIB. V. HISTORIARVM Notæ.

Pag. 615. PRIVATIS *vtriusque rebus militiâ clarus.*] Probam lectionem censeam & sententiam, absque libris sit : qui consensu omnes, *prelatis vtriusque*; aut, *prelatus.* Ego quamquam intentus, nihil elicio.

Vt superior sui iam crederetur.] Hic quoque me locus diu torsit, per singulos apices & ductus scripturæ veteris euntem. Sed exclamare tandem cum Philosopho possum, ἐυρηκα. Budensis codex habuit, *Superior vnam crederetur.* Vatic. *superiori vnam.* Ex quo, vix duabus litteris leuiter mutantibus, facio : *ipse vt super fortunam*, eleganti sententiâ. Titus, inquit, iam tum priuatus clarus bello : nunc multò promptior, vt parem vel superiorem se potiùs fortunâ hac Imperatoriâ ostenderet. Rhenanus diuinabat : *vt superiori viâ ingrederetur.* Farnes. autem cod. & Rom. abeunt ab hoc scripto longiùs, *vt superior omnibus crederetur.*

Pag. 616. Solymi apud Homerum. *Solymos carminibus Homeri celebratam gentem.*] Locus Homeri notus : sententia tantùm valde ambigua inter natantes Scholiastas. Sunt qui designari Lycios aut finitimos quosdam velint : quò Strabo, & Eustathius, & Pindari

dari interpres inclinant. sunt qui Pisidas: quò Plinius & Stephanus. sunt qui Iudæos: quod noster hic suggerit, & Tzetzes. Eusebius etiam Chærili Poetæ testimonio, Hebræos Solymos olim dictos censet cuinci. Nec Q. Calaber sanè aliter apud Homerum accepit: ideoque —— Σολύμων ἱερὸν στρατόν dixit: sacri epitheto sacram indicans gentem.

Ortâ per Ægyptum tabe, quæ corpora fædaret.] Vitiliginem appellat Iustinus, vti optimè restituit optimus & doctissimus Bongarsius.

Regem Occhorim.] Ita libri vett. quos sum secutus, non, *Bocchorim.* etsi vulgatæ huic scripturæ adsertor Iustinus venit Λόγῳ παραινετικῷ. Nam ait: Τετάρτην δέ φασι νομοθέτην γεγενῆσθαι Βόκχοριν τὸν βασιλέα, σοφόν τινα καὶ πανουργίᾳ διαφέροντα. Etiam Orosius lib. 1. qui locum hunc totum transscribens, Bocchorim tamen appellat. Sed & Plutarchus ita nominat, libello περὶ δυσωπίας. Itaque iure vacillo. Nam Clemens Strom. 1. nimis diuersus à nobis abit, qui Omosim hunc, vel Amasim appellat. At quod ad rem ipsam, falsa est, & refellunt libri sacri. Tamen sumpsit hæc à Lysimacho, vti videre potes apud Iosephum Contra Apionem, libro 1. extremo. Vbi item scriptum, *Bocchoris.* Occhoris, siue potius Bocchoris rex.

Postquam vastis locis relictum sit.] Mirum non addere eum quibus in locis. Ac sanè ex Tertulliano legend. videatur, *vastis Arabiæ locis.* Is enim Apologetico narrat Cornelium Tacitum scripsisse in v. Historiar. *Iudæos Ægypto expeditos siue extorres in vastis Arabiæ locis aquarum egenos*, &c. Orosio tamen non aliter lectum, quàm nostri libri præferunt.

Primo cuius auxilio credentes.] Citat etiam ita Orosius. ambigo tamen & contor, an non vox, *credentes*, eucienda sit. Et iam video abesse in Othonis Frisingensis lib. 1. cap. XVIII. vbi hæc citat.

Effigiem animalis.] Hoc de capite asini magno consensu omnes veteres tradiderunt: ne tantopere noster culpetur, tanquam *mendaciorum plenissimus* scriptor. Et sane Strabo, Plutarchus, Damocritus apud Suidam multo maiora deliria delirarunt contra gentem & libros sacros. Caput asini in templo falso positum.

Pag. 617. *Vim suam & cursum septimos per numeros conficiant.*] Vera lectio, quam è Vatic. prompsi referente: *per numeros coniciant*, ex quo ego *conficiant*. Aliter vulgati. De re autem ipsa Dionem vide XXXVII. & inprimis Alexandrinum Clementem Stromate VI.

Stipes Iudaicæ. *Et stipes illuc congerebant.*] Cicero pro Flacco: *Cùm aurum, Iudæorum nomine, quotannis ex Italiâ & ex omnibus prouinciis Hierosolymam exportari soleret; Flaccus sanxit edicto, ne ex Asiâ exportari liceret.* Philo de Legatione ad Caium: καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ἱεροπομποὶ στέλλον[ται] χρυσὸν καὶ ἄργυρον πλεῖστον κομίζοντες εἰς τὸ ἱερὸν, τῶν ἀθροισθέντων ἐκ τῶν ἀπαρχῶν. Et paullò antè: ἠπίστατο (Τιβέριος) καὶ χρήματα συναγαγόντας ἀπὸ τῶν ἀπαρχῶν ἱερὰ, καὶ πέμποντας εἰς Ἱεροσόλυμα διὰ τῶν τὰς θυσίας ἀναξόντων. Sed & Iosephus notat, *immensam vim auri congestam in templum ab omni Asiâ & Europâ.* lib. XIV. Antiq. cap. XII.

Exuere patriam.] Rom. cod. *exire.*

Iudæi proles non exponebant, aut necabant. *Augendæ tamen multitudini consulitur. nam & necare quemquam ex agnatis nefas.*] Qui otiosè legerit, nihil offendet: fortasse is, qui intentè. Si enim de cæde capis tantùm, quid in eo noui? Sanè & Romanis & Barbaris plerisque necare consanguineos nefas. Sed alium ego hic sensum odoror, & scribo: *necare quemquam ex gnatis.* Scimus Græcis Latinisque in promiscuo vsu fuisse abiectiones infantum & expositiones, imò neces. Id aliter in Iudæorum moribus, & gentem inprimis suboli studuisse, adeò vt nulliusmodi partum necare fas, notat vt nouum noster. Itaque quia de liberis, iure addit *hinc generandi amor*: quoniam matres scilicet certæ, prolem tollendam. Simile prorsus, quod de Germanis in libello De moribus: *numerum liberorum finire, aut quemquam ex agnatis necare nefas habetur.* Nam & ibi scribo, *gnatis.*

Iudæi mente solâ, vnúmque numen intellegunt.] Benè & verè hæc Tacitus. Strabo vanior, qui Terram, Cælum, Mare, & hoc quod Mundum vocamus siue rerum naturam, coli à Iudæis voluit. Quæ sententia in Varronianam illam incidit, Animam mundi, esse deum. Iuuenalis ab hac mente:

Nil præter nubes & cæli numen adorant.

Pag. 618. *Exuberant fruges nostrum ad morem.*] Mihi verò vox

caipsa

eaipsa exuberare videtur. legamque: *uber solum: fruges nostrum ad morem.*

Balsamum.] Propriam eam arborem Iudææ esse plerique tradiderunt, nec alibi gigni. Iustinus lib. XXXVI. *Opes genti ex vectigalibus opobalsami creuêre, quod in his tantùm regionibus gignitur.* Atque ita sanè tunc fuerit. Posteà, non dubium stirpem eam in Ægyptum transisse: atque illic creuisse. Claudianus in Epithalamio Palladij: Balsamus etiã in Ægypto.

Gemmatis alij per totum Balsama tectum
Effudêre cadis. duro quæ saucius ungue
Niliacus pingui desudat vulnere cortex.

Perseuerare etiam illic nostro æuo, qui peregrinati sunt, affirmant.

Si vim ferri adhibeas, pauent venæ.] Sic interpungenda ista: & in Pauendi verbo elegans metaphora. Plinius de eâdem arbore: *Inciditur vitro, lapide, osseisve cultellis: ferro lædi vitalia odit.* Et Iosephus, qui indigena: ὀξεῖ λίθῳ, aut ὀξέσι λίθοις incidi adserit. Falsus ergo cum Theophrasto Dioscorides, qui ferreis vnguibus secari arborem credidit: falsus compilator Isidorus, qui *percussum ferreis vngulis corticem.* Pausanias lib. IX. nescio quid de Balsamo Arabiæ nugatur, & circa eum viperis. Balsamus ferrum spernit.

Vnum atque alterum lacum integer perfluit: tertio retinetur.] Ita & Egesippus lib. III. *Duos lacus victor egressus, tertio retinetur.* At Pausanias repugnat clarè, & quidem oculatus, vt ait, testis, lib. V. Ἐν δὲ τῇ γῇ ποταμόν τινα Ἑβραίων καὶ αὐτὸς οἶδα Ἰορδάνην λίμνην Τιβεριάδα ὀνομαζομένην διοδεύοντα, ἐς δὲ τὴν λίμνην ἑτέραν καλουμένην θάλασσαν νεκράν, ἐς ταύτην ἰόντα, καὶ ὑπὸ τῆς λίμνης αὐτὸν ἀναλούμενον. id est: *In Hebræorum terrâ fluuium quemdam Iordanum & ipse noui, qui stagnum Tiberias subit, ac deinde alterum, cui Mare mortuum nomen est, in quâ ipsâ palude consumitur.* Sed Tacito nos iure fidem habemus, qui in Trachonitide lacum minorem esse scimus, quem primò Iordanis ingreditur, cui Samochonitis nomen. Quot lacus Iordanis efficiat?

Incertæ vndæ superiacta, vt solido feruntur.] Emendatio e libris. Vulgo est, *incertum vnde.* quod sententiam etiam aptam recipere potest. Vide de totâ re Egesippum lib. IV. cap. XVIII.

Certo anni bitumen egerit.] Ita libri. & phrasis nota,

& Tacito frequens. Vulgati vocem addunt, *certo anni tempore.*

Pag. 619. *Fulminum inctu arsisse.*] Orosio libro I. qui hæc expresso etiam Cornelij nomine transcripsit, legas, *fulminum ictu.*

Terrámque specie torridam.] In eodem Orosio, *terrámque ipsam specie solidâ.*

Ego sicut Iudaicas quondam vrbes.] Libri aliquot, *inclitas vrbes.* nec aliter Orosius.

Circa cuius os conlecta arena, admixto nitro.] Non, *coniecta.* Farnesianus etiam rectè, *lecta arena.* Plinium adi libro XXXVI. Strabonem XVI.

Illic immensa opulentia templum, & primis munimentis vrbs.] Ex Iosepho & Zonara legam, *& trinis munimentis.* Nam triplici muro circumdatam eam fuisse vterque is scriptor te docebit. Iosephus libro VI. Halosæos, cap. VI. Zonaras tomo I.

Vrbs deingis, templum intimis clausum.] Iure nato, & mecum libri. Farnes. *vrbs deingia templum clausum.* Vatican. *vrbs ob deingia.* Adhæresco. At Ios. Mercerus legit, *Primis munimentis vrbs, dein regia.* Feliciter. Tacitus ipse iuuat, infrà: *Alia intus mœnia regiæ circumiecta.*

Merceri diuinatio.

Templum intimus clausum.] Quomodo, intimis? Ablego eam vocem cum nonnullis libris, & lego: *trinis munimentis * vrbs, ob deingia. Templum clausum. ad fores tantùm Iudæo aditus.* Aut si retineri placet: scribam appositè, *Templum intimum.* Duplex enim templum, Exterius & Interius, vt Zonaras & Iosephus describunt appellantque. quod intimum, Iosephus etiam Sanctum agnominat. Rodolphus hæc omnia concinnat (sed ab ingenio, opinor) *& primis munimentis vrbis. alienigenis templum interius clausum.*

Pag. 620. *Max bello ciuili interno.*] Cur hæc geminat Ciuile & Internum? placet imò Romana scriptio, *bello ciuili inter nos.*

C. Sosius.] Siue *Sessius.* Malè quidam libri, *Sestius.*

Victor Augustus sanxit.] Quidam, *auxit.*

Pag. 621. *Ceterarum vrbium clade.*] Alij, *exterarum.*

Multitudinem obsessorum omnis ætatis, virilis ac muliebris sexus, sexcenta millia fuisse accepimus.] Numerus nihil

mihi non certus, & quem ex Budensi cod. & Orosio substitutum video parùm cautè. Nam ille scribit: *sexcenta millia Iudæorum interfecta Cornelius & Suetonius referunt.* Sed interfecta ait: cùm noster hic vniuersè, de obsessis, qui certè paullo plures. Libri etiam instabiles, & quidam, *ducenta millia.* Fortassè, *dena*, aut, *vndena millia.* quod paullò propius ad Iosephum & Zonaram & Iornandem accedat, qui omnes *vndecies centena millia* periisse obsidione illâ clarè tradunt. periisse, inquam, fame, morbo, ferro. Nam Sulpicio Seuero fidem vix habeo, qui *Numerum peremptorum ad vndecies centena millia* profert, *capta verò centum millia ac venumdata.* Sed Peremptos fortassè largiùs accepit, & nostro illo sensu. Numerus obsessorum Hierosolymis.

Suam illic victoriam Germanis obstitisse, dum omissis telis prædâ manus impediunt.] Vatic. *suam illic materiam.* quæ lectio inuoluit aliud verbi, quod nondum educo. certè de auaritiâ aut cupidine, id dici verius, quàm de victoriâ. Pag. 624.

Fluitantem labantémque militem.] Interpunxi & voce additâ expleui locum, fide Vaticani. Pag. 625.

Non tamen ausus opidum Batauorum armis tueri.] Quod opidum? nominare enim certè debuit. An *Batauodurum* scribendum? an cum Rom. codice legimus, *opida Batauorum?* Et intellegam tunc ea opida, quæ extra insulam. Nam Batauorum veterum sedes, non dubiè supra & extra etiam insulam, in orâ Gallicâ. Tacitus clarè, suprà: *Extrema Galliæ ora vacua cultoribus, simúlque insulam inter vada sitam occupauere.* Batauoduru.

Adiectaingens lintrium vis.] Locum vitiatum & mutilum correxi & auxi e Vatic. qui sic: *armamenta liburnicis solite & simul capte lintres singulis versicoloribus haut indecore pro telis iuuabantur.* Hegesippi verba commodè adtexam & corrigam lib. II. de Rheno: *Itaque iam non copiis Germanorum repletur sed Romanorum liburnis.* Vetus lectio, *copolis Germanorum.* quæ recta est, siue *caupulis*: & cape exiguas illas lintres Quam vocem Agellio etiam restituimus in Electis, cap. VII At hic insignis locus tunc me fugit. Pag. 627. Caupuli.

Mosæ fluminis amnem Rhenus Oceano affundit.] Probè. nec improbè in libris quibusdam, *Mosæ fluminis os* Pag. 628.

amnem

amnem Rhenum. Res quidem ipsa eadem, aliter elata.

Pag. 629. *Virtutes & viros indici.*] Rhenanum audio corrigentem, *iuuentutem & viros:* quamquam & vulgata cum obscuritate quadam acuta.

Nabaliæ fluminis pons.] Nusquam id fluminis in hoc tractu. An opidum eo nomine? Quod Iunio Hadriano videtur, legitque *Naualiæ:* & vrbem Camposita indigitat ad sinum hodie Australem, Ptolemæo parum firmiter innixus. Ego ambigo ne *Vahalis* corrigendum sit. Pontem quidem aliquem cœptum à Romanis paullo suprà legas, sed Batauoduri: de quo hæc non vanè intellegas, nisi quòd Batauodurum ad Rhenum fuisse volunt. quos arguat hic locus.

Vahalis fluuius.

Et cùm priuatus esset, amici vocabamur.] De hoc loco sensit Sidonius in Epistolis: *Caius Tacitus è maioribus vnus tuis, sub verbis cuiusdam Germanici ducis in historiâ suâ rettulit: Cum Vespasiano mihi vetus amicitia, & dum priuatus esset, amici vocabamur.*

IVSTI LIPSI
AD
CORNELII TACITI
GERMANIAM
Notæ.

Pag. 631. Tempus huius libri scripti.

ORDINEM scriptionis si sequimur, ante Historias & Annales sibi locum vindicet hic libellus. Scriptus enim est Traiano secundum consule, id est Nerua adhuc viuo. Ipse ostendit infrà: *Cæcilio Metello ac Papirio Carbone* COSS. *Ex quo si ad alterum Traiani consulatum computemus, ducenti ferè & decem anni colliguntur.* At Historiæ cœptæ Nerua iam mortuo, & inter diuos. vt docui.

Metus tutos reddit.

Mutuo metu, aut montibus.] Vitiat acutam sententiam Bambergense exemplar, *mutuo victu.* Imo verò metu: qui

tu: qui inter æquè potentes, pro termino ac repagulo. Thucydides benè & appositè: τὸ δὲ ἀντίπαλον δέος, μόνον πιστὸν ἐς ξυμμαχίαν.

Nuper cognitis quibusdam gentibus.] Domitiani imperio, opinor, cui bella cum Cattis, Sueuis, Sarmatis, & eâ occasione, illustratæ magis vicinæ gentes.

Montis Abnobæ.] Plinius nominat lib. IV. cap. XII. sed ibi quoque infida scriptura. Alij enim libri, *Arnobæ.* Bambergensis hic, *Anribæ.* Roman. *Arbonæ.* Ptolemæo sunt Αὐνοβοὶ montes. Aunoba mõs.

Vtque sic dixerim, aduersus Oceanus.] Haud satis capio. An aduersum dicit, oppositum & contrarium? An *obuersus* verius sit legi, idque ex situ ipso? An vox aliqua durior aut remotior fuit, præsertim quam præfatione eâ leniit? Tamen haud malè Aduersum ceperis, quasi mari Italico & Tyrrheno oppositum: eodemque sensu etiam, *Diuersus.* Sic in Agricola scripsit: *Glota & Bodotria diuersi maris æstu in immensum reuecti, angusto terrarum spatio dirimuntur.*

Celebrant carminibus antiquis, quod vnum apud illos memoriæ & annalium genus est.] Vti apud Barbaros ferè omnes, & rudes litterarum. Nec Hispani aliter comperêre. apud nouos Indos. Eginhartus in vitâ Caroli Magni: *Barbara & antiquissima carmina, quibus veterum regum actus & bella canebantur, scripsit, memoriæque mandauit.* Iornandes de Gothis: *in priscis eorum carminibus pænè historico ritu recolitur.* &c. At propriè de Germanis, noster lib. II. Annal. de Arminio: *Canitúrque adhuc Barbaras apud gentes.* Iulianus egregiè in Antiochico; qui hæc ἄγρια μέλη vocat, παραπλήσια ταῖς κλάγγαις τῶν τραχὺ βοώντων ὀρνίθων: *agrestia carmina, similia clangoribus auium asperè clamantium.* Carmina, pro historiâ.

Germaniæ vocabulum recens & nuper additum.] Nos *auditum* maluimus legi, quàm *additum.* Quod ait, *nuper*; non hercules ita nuper: quippe cùm ab æuo Iulij Cæsaris, quo constat Germanos Galliam irrupisse. Pag. 632.

Nunc Tungri, nunc Germani vocati sint.] Valdè amplector Bambergensem scripturam, *ac nunc Tungri, tunc Germani.* atque ita euoluam me ex obscurâ origine nominis, quod hodieque hæret in pace & bello optimâ gente. Sen- Germani olim qui?

te. Sententiam enim hanc reor (quidquid dissertum aliis) eos qui transgressi primitus Rhenum sint, esse eum ipsum populum qui nunc Tungri appellentur, at tunc Germani. quod tamen vnius nationis peculiare nomen, paulatim transfusum ad omnes.

Quomodo id nomen diffusum.

Vt omnes primùm à victore ob metum, deinde à seipsis inuento nomine Germani vocarentur.] Vox *Germani*, eidem Bamberg. rectè abest. Ista ipsa enim nouiter interpretari posse videor, & præter mentem omnium, etsi non præter verum. Censeo eum hoc dicere: Factum vt omnes qui Rhenum accolerent, nomen ab istâ victrice natione inuenirent, ob metum scilicet recentem Gallorum: qui quoties de transgressu vel aduentu Transrhenanæ nationis audirent, aiebant trepidi aduentare Germanos. at isti propriè Germani, nouum nomen inuenirent à se ipsis, discriminandi nimirum caussâ, & dicerent se Tungros. Possim vulgatam tueri & explicare. sed cur nuger? hæc mera veritas.

Germanorũ etymon.

A seipsis inuento nomine Germani vocarentur.] Si mordicus hanc retines? legam, *à reipsâ inuento.* Germani enim etymo prisco, bellaces viri sunt. Gerra bellum. inuenère ergo id nomen, ab ipsâ re, quia tales. Vulgatam quomodo expedies? aut qui à seipsis nomen hoc inuenêre, quod anteà in Tungris? Sanè interpretes hic fluctuant, & fluctuabunt æternum.

Canunt ante prœlia.

Primúmque omnium virorum fortium. Ituri in prælia canunt.] Rectè distinxi. Non enim ea mens, quòd Herculem canant: sed quòd alacres & cum cantu incipiant pugnas. Tacitus lib. II. Historiar. *Temerè subeuntes cohortes Germanorum, cantu truci, & more patrio nudis corporibus.* Lib. IV. *Vt virorum cantu, fæminarum vlulatu sonuit acies.* Noto autem etiam Hispanos præliis præcinuisse, ex Silio:

Hispani ante prœlium cãtant.

—— ritu iam moris Iberi
Carmina pulsatá fundentem barbara cetrâ.

Et plerique olim Barbari.

Diodorus Siculus, de Lusitanis: Εν τοῖς πολέμοις στρὸς ῥυθμὸν ἐμβαίνουσι, καὶ παιᾶνας ᾄδουσιν ὅταν ἐπίωσι τοῖς ἀντιτεταγμένοις: *In bellis ad numerum incedunt, & carmina canunt cùm aggrediuntur hostem.* Simile in Thracibus aliisque Barbaris fuisse, notaui ad IV. Annal.

Quem

Quem Barditum vocant.] Ita Farnes. & scio Bardos Gallis dictos cantores, siue poëtas. Placet tamen nunc magis, *Baritum*; quæ mera vox nostras, quibus *Beren* aut *Bneren*, clamare, vocem tollere. Errabit enim qui ab elephantis barritu deducet, Germanis tunc ignoti. Althamerus, *Blaritum* vellet, Germanico item verbo. Quidquid de nomine sit; Ammianus hunc describit, *clamorem fuisse maximum, qui ipso feruore certaminum exoriens idemtidem, paullatimque adolescens, ritu extollitur fluctuum cautibus illisorum.* Barditus.

Nec tam vocis ille, quàm virtutis concentus videtur.] Bambergensis, *quàm mentis concentus.* quod haud præseram vulgatæ.

Vlixem quidam opinantur in hunc Oceanum delatum.] Interque eos Strabo, magni & directi iudicij scriptor, libro III. qui adfirmatè tradit Vlysseam Lusitaniæ (Vlissiponem aliter dicimus) Homerici Vlyssis monumentum esse. Sed & in Britanniam eum venisse, ex arâ Græcis litteris inscriptâ collegit Solinus cap. XXV. itemque Mela. Cui miræ & blandienti opinioni si indulgemus: quidni Vlissinga nostra in Zelandiâ, ab eodem sit? quidni Circzea à Circè? Sed vani & lasciui, vereor, lusus isti ingeniorum sunt: quibus tamen hodie non nemo se ostentat & superbit. Io. Brodæus hæc de Vlyssis errore in Miscellaneis scitè coarguit: Brodæus, vir, siue adolescens potius, acris ingenij, probi iudicij, lectionis diffusæ. quem non magis in ore famæ esse miror, imò indignor. Vlixes an in isto mari. I. Brodæi laus.

Nominatúmque ἀσκιπύργιον.] Vel, vt Rhenanus, ἀσκιπύργιον. etsi abesse vox ea potest, incolumi sensu. Præcessit enim. At libri quidam magis hic diuersi, qui ἀκρινίπριον referunt, ex quo placet quibusdam ἀκρινήριτον, à Nerito, vt volunt, Ithacæ monte. Locus quidem hic ipse, quem indicari putamus, cliuosus est, haud procul Veteribus vicus, *Aschelburg* nunc dictus.

Græcis litteris inscriptos.] Litteris fortasse, vix credo linguâ. Quid autem mirum de illis, cùm etiam Heluetij & Galli litteraturâ Græcâ vsi sint, Romanis characteribus iuxta cum imperio ignotis?

Propriam & sinceram gentem.] Bamberg. *perpetuam & sinceram.* Pag. 633.

Rutila

Rutilæ comæ. Siue flauæ, & colore auri. Ideò Auricomi Bataui, Silio:

Comæ rutilæ Germanis.

At puer auricomo iam formidate Batauo.

Wandali χρυσοειδεῖς, Procopio dicti. Ruffum Seneca dixit III. De Irâ: *Non est Æthiopis inter suos insignitus color, nec rufus crinis & coactus in nodum apud Germanos.* Et Martialis, ruffum eâ mente Batauum:

Sum figuli lusus ruffi persona Bataui.

Græci plerumque ξανθὸν verterunt: etsi Galenus commentario ad Polybum De victu, velit Germanos magis proprie πυρροὺς dici, quàm ξανθούς. Calpurnius Flaccus Declamat. II. de hoc Germanorum connato habitu: *Miramur hanc legem esse naturæ, vt in subolem transeant formæ, quas quasi descriptas species custodiunt? Sua cuique genti etiam facies manet. Rutili sunt Germaniæ vultus & flaua proceritas Hispaniæ. non eodem omnes colore tinguntur: Diuersa sunt mortalium genera, nemo tamen est suo generi dissimilis.* Quem obiter emendo: *& flaua proceritas* (apage enim hoc de Hispanis.) *Hispani an non eodem omnes colore tinguntur?* Nec à naturâ solum rutilus hic crinis, etiam ab*arte. Lauabant enim crebrò, & medicamento rutilabant. Ammianus: *Videbat* (Germanos) *lauantes alios, quosdam comas rutilantes ex more.* Medicamentum, sapo. Martialis:

Correctus Declamator.

* Vide Diod. Sicul. lib. v.

Colorem hũc arte inducebant

Caustica Theutonicos accendit spuma capillos.

Plinius: *Prodest & sapo. Galliarum hoc inuentum rutilandis capillis, ex seuo & cinere.* Ita Caligula procerissimum quemque è Gallis ad Germanicum triumphum legit, *coëgitque rutilare & submittere comam:* vt germani scilicet Germani viderentur: Suetonius narrat cap. XLVII. Herodianus item de Antonino Germanos æmulante: κόμας τε τῇ κεφαλῇ ἐπετίθετο ξανθὰς, καὶ εἰς κορὰν Γερμανῶν ἠσκημένας. id est: *comas etiam flauas capiti circumposuit, & ad tonsuram Germanicam factas.* Caussam huic coloris studio adsignat Clemens (lib. III. Pædagog. cap. III.) terrorem: Τῶν ἐθνῶν, inquit, οἱ Κελτοὶ καὶ οἱ Σκύθαι κομῶσιν, ἀλλ' οὐ κοσμοῦνται, ἔχει τι φοβερὸν, τὸ εὔτριχον τοῦ βαρβάρου, καὶ τὸ ξανθὸν αὐτοῦ πολεμὸν ἀπειλεῖ, συγγενές τι χρῶμα τῷ αἵματι. Romanæ etiam matronæ veteres amauêre hunc colorem, *& summâ diligentiâ capillos cinere rutilabant.*

Tales & matronæ olim Romanæ.

ait Va-

ait Valerius lib. II. cap. I. Posteriores magis auidè, quæ capillitium ipsum emebant à Germanis, & pro comis suis supponebant. Ouidius ad puellam:

Iam tibi captiuos mittet Germania crines,
Culta triumphatæ munere gentis eris.

Quamquam Seruium notare video in IV. Virgilij, *matronis nigram comam, meretricibus flauam probatam fuisse.* Quò videatur Satyricus respexisse de Messallinâ matronam sedulò dissimulante:

Et nigrum flauo crinem abscondente galero.

De hac ipsâ re doctissimus Tertullianus, libello De cultu: *Video quasdam & capillum croco vertere pudet eas etiam nationis suæ, quòd non Germanæ aut Gallæ procreatæ sint: ita patriam capillo transferunt. Malè ac possimè sibi auspicantur, flammeo capite.* Nam quòd mali auspicij ait flammeum caput: intellegit omen ad flammas æternas.

Magna corpora & tantùm impetu valida.] Mutilus, me iudice, Bambergensis, qui spretâ priori voce scribit: *corpora tantùm impetu valida.* Nam proceritas etiam inter Germanorum proprias notas.

Terra etsi aliquanto specie differt.] Nescio quid idem liber sibi velit, *etsi aliquando specie aret.*

Ventosior quà Noricum ac Pannonias adspicit.] Vix fides. Loca certè quæ humida & ad mare, magis obnoxia ventis, quàm sicca & mediterranea. quod vtique verissimum experimur in omni Germaniæ isto tractu, qui ad Septemtrionem. Sed nec ventorum propriè hic res est: de humore agitur, aut siccitate. An ne *verticosior*, ausim legere? id est, magis alta & montana? Mela quidem ita disparat, in hac ipsâ terrâ describendâ: *Terra multis impedita fluminibus, multis montibus aspera & magnâ ex parte siluis aut paludibus inuia.* An frustrà angimur? & ventosam accipi, pro siccâ atque aereâ, simplicius & verius sit? Inquisitum in Taciti verbũ.

Pecorum fœcunda, sed plerumque improcera.] Malo, *pleraque.* De reipsâ autem, ita hodie contrà est, vt armenta nostra Batauiæ aut Frisiæ, palmam poscere audeant contra omnia Europæ. Armenta grãdia hodie.

Pecuniam probant veterem & diu notam, Serratos, Bi- Serrati nummi.

gatosque.] Diu hos Serratos nummos quæro, homo aliàs non appetens valdè nummûm. Nam vulgò leuiter defunguntur. & Serrati, inquiunt, nummi quibus serræ forma impressa siue incusa, vt Bigati quibus Bigarum. & de his quidem clarum est. oculi me docent cottidie. at de Serratis, quis obsecro in tantâ istâ copiâ nummorum veterum vnum aliquem protulit aut proferet cum serrâ? Non vidi, non legi. Fuluius sanè Vrsinus, in gente Manliâ nummum repræsentat, cuius in posticâ parte caput vrbis, & inscriptum ROMA. SER. quod ipse interpretatur Serratum. sed quo argumento? Mille nummi cum illo capite, in quis nihil tale. & potius id referendum ad Serrani cognomen, quod ex aliâ gente hærere huic potuit per adoptionem. An lectio solicitanda in Tacito? an *aratos*, aut, *ratitos*, aut *Seruianos* legendum? De prioribus quid fuerint, clarum: Seruianos autem interpreter veteres regios, quos in pretio fuisse notat Suetonius Augusto. Seruius certè primus regum, æs signauit. Adde quòd in codice Bambergensi, *Seruatos*. An seruamus lectionem, & capimus Serratos eos, quorum ambitus dentatus atque asper sit in modum serræ? quæ proba nota, & nihil periisse longo vsu aut resectione. Nummos ego quosdam argenteos ita formatos vsurpasse his oculis sum certus. Spectasse autem id eos in nummis vulgò, ratio & Tertullianus addocent: *Quæ venditant, prius nummum quo paciscantur examinant, ne scalptus, nève rasus, ne adulter sit.* Sed tu erudite lector, cogita. nam de me Tullianum illud habe, *Cedo, ea manum tollo.*

Cuiusmodi fuerint?

Rari gladiis vtuntur.] Iisque grandibus & oblongis. Plutarchus de Cimbris: μεγάλαις ἐχρῶντο καὶ βαρείαις μαχαίραις. Cæsar item, Liuius, & Historici passim. Illud dignum notâ è Windichindo: *Erat illis diebus Saxonibus longorum cultellorum vsus, quibus vsque hodie Angli vtuntur, morem gentis antiqua sectantes. Cultelli autem nostrâ linguâ Sahs dicuntur: ideóque ainnt quidam Saxones nuncupatos.* De veritate etymi nescio: illud scio falces oblongas & grandes frumentarias eo nomine etiam hodie nobis dici.

Gladij longi.

Hastas vel ipsorum vocabulo Frameas.] Quod genus teli fuerit, quæro. Isidorus vult gladium fuisse: *Framea*, inquit,

Framea quid?

inquit, *gladius ex vtraque parte acutus, quam vulgo Spatham vocant. Ipsa est & Romphæa.* Valdè à Tacito abit, qui clarè appellat Hastam: & addit, eodem telo cominus eminusque pugnasse. Non ergo gladius. Nunquid Romphæa? nam & hoc addidit. pariterque Glossæ veteres, *Framea*, ῥομφαῖα. Ambigo: nec facilè inducor credere, si* Valerij quidem descriptio hæc proba:

Æquáque, nec ferro breuior, nec romphia ligno.

Facit enim genus teli, in quo hastile & mucro pari fuerint longitudinis modo. Tacitus autem aliud fuisse in suâ Frameâ docet quam statuit *breui & angusto ferro.* Itaque magis est vt ad exemplum Hastæ siue *Spiesse* nostræ fuerit, breuiore tamen ligno.

* *Argonaut. lib. VI.*

Neque animaduertere, neque vincire, neque verberare quidem nisi sacerdotibus permissum.] Repugnare Cæsar videtur lib. VI. *Cùm bellum ciuitas aut illatum defendit aut infert, magistratus qui ei bello præsint, vt vitæ necísque habeant potestatem deliguntur.* Sed Cæsar de belli tempore tantum: noster in pace intellexit.

Pag. 634. Conciliatus cum Tacito Cæsar.

Nec illæ numerare aut exsugere plagas pauent.] Ita Rhenanus: spectatque suctus ille ad medicinam, Homero etiam non ignotam: qui de Machaone Iliad. δ vers. 218. Αἷμ' ἐκμυζήσας, ἐπ' ἀρ' ἤπια φάρμακα εἰδὼς Πάσσε. Farnes. tamen codex & Rom. *exigere.* quod robur fæmineum magis exprimere videtur, tamquam illæ non numerauerint solum plagas, sed exegerint; expostularintque cum suis si illæsi redissent, tamquam ignaui & vitæ suæ parci.

Pag. 635. Plagarum exsuctus.

Inter obsides puellæ quoque nobiles imperantur.] Igitur ad Germanos referam, quod generatim à Suetonio scriptum, in Augusto cap. XXI. *A quibusdam, nouum genus obsidum fæminas exigere tentauit, quod negligere marium pignora sciebat.* Etsi cur id Tranquillo nouum? Romani ipsi virgines obsides Porsenæ olim dederunt, interque eas Clœliam. Athenæus id primùm inuentum Cleonymo Spartano vult, parùm verè, libro XIII. cap. XXVIII. ἐμοὶ γὰρ, inquit, κατὰ φύσιν δοκεῖ πεποιηκέναι Κλεώνυμος ὁ Σπαρτιάτης, πρῶτος ἀνθρώπων εἰς ὁμηρίαν λαβὼν παρὰ Μεταποντίνων γυναῖκας παρθένους τὰς ἐνδοξοτάτας καὶ καλλίστας διακοσίας. id est: *Mihi iuxta naturã fecisse Cleonymus Spartanus videtur qui primus mortalium* (magis rectè; si

Puellæ pro obsidibus.

primus Græcorum dixisset) *obsides à Metapontinis fæminas virgines accepit nobilissimas & pulcherrimas.* Vbi discis Metapontinos, imò credo ceteros Italiæ populos, habuisse antiquitus hunc morem.

Germani fæminas nimis æstimant.

Nec consilia earum aspernantur.] Hócne supererat? heu ipsos parùm firmâ mente, qui eam quæsiuere apud amentem sexum! Et tamen adeò vera Taciti adfirmatio, vt Plutarchus narret, consultationibus omnibus apud Celtas (ita Germanos Græci vocant) de pace déque bello, fæminas adhiberi, & lites cum fœderatis aut sociis populis exortas earum interuentu decidi. Verba ipsa in re parùm credibili dabo. In libello De Virtutibus mulierum: Ἐκ τούτου διετέλουν, inquit, περὶ τε πολέμου καὶ εἰρήνης βουλευόμενοι μετὰ τῶν γυναικῶν, καὶ τὰ πρὸς τοὺς συμμάχους ἀμφίβολα δι' ἐκείνων βραβεύοντες.

Velledam.] De quâ multa nóster libro IV. Histor. quam captiuam & in triumpho posteà ductam colligas ex Statio:

Veleda virgo.

Non vacat Arctoas acies Rhenúmque rebellem
Captiuæque preces Veledæ.

qui nomen tamen id corripit: cuius germanam scripturam fuisse censeo *Weldam.*

Alurinia.

Auriniam.] Farnes: liber, *Fluriniam.* Putem fuisse, *Aluriniam.* Quod Iornandes mihi auctor in rebus Gothicis, non proprium nomen, sed commune omnium sagarum fuisse. *Repperit,* inquit, *in populo quasdam magas mulieres, quas patrio sermone Aliorunas ipse cognominat.* De fatidicis autem fæminis Germanorum, præter Cæsarem lib. I. Plutarchum in Mario & Cæsare, Strabonem lib. VII. vide etiam Clementem Stromate I.

Deorum maximè Mercurium colunt.] Plura igitur ac certiora de religione Germanorum Tacito nota, quàm Cæsari, qui contrà scribit lib. VI. *Deorum numero eos solos ducunt quos vident, Solem, Vulcanum, & Lunam. reliquos ne fama quidem acceperunt.* Falsò. Nam noster etiam in Annali XIII. scriptum reliquit: *ab Hermunduris diuersam aciem Marti ac Mercurio sacratam* Paulus Diaconus* notat Longobardis (ij autem Germani) *Wodam* Mercurium appellari. ego legerim *Wondam,* vel *Wonstam*: à lucro scilicet, cui præest. Maioribus quidem nostris

*Lib. I.

ſtris ita dictum, clàret vel ex Mercurij die, qui veteri & gentili appellatione nobis *Wonſtdach*.

Humanis quoque hoſtiis litare fas habent.] Quod Gallis Germanisque commune: & priſcis teſtatum crebrò. Illud noto, manſiſſe eám diritatem etiam inferiori æuo. Procopius lib. 11. De bello Goth. ait Francos etſi Chriſtum iam colerent, humanis tamen ad ſuum æuum hoſtiis vſos. Ditmarus lib. 1. Normannos & Danos quotannis menſe Ianuario dis ſuis immolaſſe ex c1x homines, totidem equos cum canibus & gallis: ab eaque barbarie Henricum Aucupem primum eos abduxiſſe. Homines immolati.

Herculem & Martè conceſſis animalibus placant.] Non certè Gothi, de quibus Iornandes: *Martem ſemper aſperrimâ placauere culturâ. nam victimæ eius mortes fuêre captorum.*

Lucos ac nemora conſecrant, deorúmque nominibus appellant.] Fatuam religionem, quam Claudianus item ijs opprobrat, De laudib. Stil. lib. 1. Luci pro diis.

Vt procul Hercyniæ per vaſta ſilentia ſiluæ
Venari tutò liceat, lucóſque vetuſtâ
Religione crues, & robora numinis inſtar
Barbarici, noſtræ feriant impunè ſecures.

Sed & Lucanus appoſite, in obſidione Maſſiliæ:

Lucus erat, longo numquam violatus ab æuo.
—— hîc barbara ritu
Sacra deûm, ſtrictæ diris altaribus aræ,
Omniſque humanis luſtrata cruoribus arbos.

Benè ergo & meritò *Religione cruces* eos fecit Claudianus: quoniam victimæ, imò & homines, ad arbores has (è Lucano hauries) immolatæ. Ait etiam, *robora numinis inſtar.* Illuſtrabit Tyrius Maximus, qui *Celtas excelſam quercum coluiſſe* ait, *& Iouis nomine ſolenniter appellaſſe.* Atque adeò poſteriori etiam æuo manſit hic cultus. Luitprandi regis Longobardorum lex eſt: *Qui ad arborem, quam ruſtici Sanctuum vocant, adorauerit, vel incantationes fecerit, componat medietatem precij ſui in ſacro palatio.* Tacitus hunc ipſum ritum ſaltem indicatum lib. 1v. Hiſtor. voluit, cùm ſcripſit Ciuilem Batauos *ſpecie epularum ſacrum in nemus vocaſſe*: nec putauerim ſanè *ſacri* vocem illic peculiare aut proprium ſiluæ nomen. Homines illic immolati. Arbor ſancta.

Hæc in Germanis meritò nos ridemus. sed cur Romani? illi in eâdem naui. Plinius de arboribus: *Hæc fuere numinum templa, priscóque ritu etiamnunc simplicia rura deo præcellentem arborem dicant.* Seneca épistolâ XLI. *Si tibi occurrit vetustis arboribus & solitam altitudinem egressis frequens lucus; illa proceritas siluæ, & secretum loci, & admiratio vmbræ, fidem numinis facit.*

Romanis quoque luci sacri.

Pag. 636. Luizici ex equis diuinat.

Proprium gentis equorum præsagia & monitus experiri.] Ditmarus Luizicis (qui veterem superstitionem adhuc retinebant) hoc idem præsagium equinum adtribuit: sed diuersâ paullùm formâ: *Equum,* inquit, *qui maximus inter alios habetur, & vt sacer ab his veneratur, super fixas in terram duorum cuspides hastilium inter se transmissorum, supplici obsequio ducunt: & præmissis sortibus quibus id explorauêre priùs, per hunc quasi diuinum denuò augurantur.*

Non simul nec iussi conueniunt.] Bambergensis, *iussu.* Rhenanus in veteri codice legi ait, *nec iniussi.* ex quo benè etiam scripseris, *nec vt iussi.*

Pag. 637. Germanian olim in muliebri morbo?

Ignauos & imbelles & corpore infames.] Hoc lego de Germanis? feri illi & horridi, fæmineo morbo & mollitie corporis infames? Numquam credam: & Quinctilianus certè eos purgat in Declamatione pro Milite, cuius pudicitia tentata à Tribuno: *Nihil tale nouêre Germani, & sanctiùs apud Oceanum viuitur.* Scribamus igitur (gratiam mihi age magna patria) *& torpôre infames.* Non enim alia mens hîc Taciti, quàm quòd ignauos, torpentes, bello inutiles, crate impositâ merserint. Idem in eodem verbo vitium apud Agellium lib. XIX. cap. XII. in extremo: *omnibus vehementioribus animi officiis amputatis in corpore ignauæ & quasi eneruatæ vitæ consenescunt.* scribe, *torpore.* Hoc mihi certum. quatit tamen non nihil Athenæus lib. XIII. qui fœdum illud vitium remotum à me, rursus imponit Germanis: Κέλτοι δὲ τῶν βαρβάρων, inquit, καίτοι καλλίστας ἔχοντες γυναῖκας, παιδικοῖς μᾶλλον χαίρουσιν, ὡς πολλάκις ἐνίους ἐπὶ ταῖς ὀδρυῖς μετὰ δύο ἐρωμένων ἀναπαύεσθαι. Quem falli tamen scio: nec vrtica illa vmquam tetigit maiores nostros. Austri & Orientis ista infamia sit: quæ ne nunc quidem Septemtriones habitat aut frigidum castumque hunc orbem.

Non, me iudice.

Agellius correctus.

Athenæo non credimus.

* Ger-

*Germanos liberatum ire volui, à fœdâ Auersæ Veneris notâ: & ecce ego non sine notâ. Nam quidam me culpat (modestè tamen fateor, nec planè ἀλόγως) quòd temerè mendacem dixerim Athenæum. Ab eo enim, inquit, Diodorus, Aristoteles, Strabo. Primus quidem, de Celtis sic scribit: γυναῖκας δ' ἔχοντες εὐειδεῖς, ἥκιστα ταύταις προσέχουσιν, ἀλλὰ πρὸς τὰς τῶν ἀρρένων συμπλοκὰς ἐκτόπως λυσσῶσι. & quæ subdit, turpia mihi nimis, turpia relatu. At Aristoteles VII. Polit. *Plerasque militares gentes, & Celtas in iis, masculum cœtum palàm admisisse.* Iam Strabo, negat *turpe apud eos fuisse* τὸ τῆς ἀκμῆς ἀφειδεῖν τοὺς νέους: *florem ætatis prostituere iuniores.* Quid ad hos ego? ignosce quisquis legis, pænè idem quod in Athenæum. Falsi inquam isti, falsi: si tamen de Germanis hoc scripserunt ac senserunt, non potiùs de Gallis. Quod ego omnino assero: præsertim de iis qui Massiliæ & Italiæ magis propinqui. Ab eâ parte labes hæc in candidam per se gentem. Nónne *mores Massilienses* prouerbio, ab hac mollitie, innotuêre? Græci ergo illi, qui vix limen illud ipsum Galliæ nouerant (Germaniæ certè penetral numquam) illic repertum vitium famâ & stilo sparserunt perperàm in omnes. Non mihi creditur? Tacito igitur nostro, qui disertè hoc ipso loco scribit (ex vestrâ quidem mente) molles istos & flagitiosos *ceno & palude mersos, crate iniectâ.* Tuam fidem, ô optime. Si fidi illi Græci, & si vitium hoc tam commune Germanis, tam receptum: quî constat vt iidem tam seueriter illud puniant? Itaque ne sic quidem Germani inquinabuntur, etiamsi inquinata illa lectio retinebitur. Nec tamen a me, qui haud paullò tutiùs Tacito & inprimis Fabio (qui claris verbis ignotum id flagitium Germanis asserit, te dissimulante) hîc crediderim, quàm Græcis. Quippe isti leui & longinquâ famâ aliquid de eâ gente acceperunt: at illorum æuo, cognita iam Germania, imò lustrata Romanis & calcata.

Iterum pro Germanis.

Celtarum nomẽ impositũ.

Galliæ pars olim in hac culpâ.

Græci eminus res Germaniæ nouerant.

Purgat palã Germanos Tacitus.

Etiam Quinctilianus.

Eliguntur in iisdem conciliis & principes qui iura per vicos pagósque reddunt.] In alia verba & sententiam it Bambergensis liber: *qui vitâ per pagos vicósque excellunt.* Sed non auellor à vulgatâ.

Nihil neque publicæ neq. priuatæ rei nisi armati agunt.]

Germani semper in armis, aut cũ armis.

Quem eundem morem Græcis priscis fuisse, eosque solitos σιδηροφορεῖσθαι, Thucydides notauit. Idemque de Gallis, Liuius lib. XXI. *In his noua terribilisque species visa est, quòd armati (ita mos gentis) in concilium venerunt.* Quin conuiuia etiam Germani adibant in armis. Tacitus hoc ipso libro: *Tum ad negotia, nec minus sæpè ad conuiuia procedunt armati.* Athenæus lib. IV. famulos adstitisse vel assedisse conuiuantibus iis vult, cum scuto, lanceâ, & iustis armis: καὶ οἱ μὲν, ait, τοὺς θυρεοὺς ὁπλοφοροῦντες ἐκ τῶν ὄπισθεν παρεστᾶσιν, οἱ δὲ δορυφόροι, καὶ τὴν ἀντικρὺ καθήμενοι κύκλῳ, καθάπερ οἱ δεσπόται συνευωχοῦνται. Denique templa ipsa adiere armati. Panegyristes: *Nec maiores vestri templa ingrediebantur, nisi armati.*

Centenarij Germanorũ.

Centeni singulis ex plebe comites, consilium simul & auctoritas adsunt.] Hoc est quod in lege Alamannorum priscâ lego: *Conuentus autem, secundum consuetudinem aliquam, fiat in omni Centenâ, coram Comite aut suo Misso, & coram Centenario ipsum placitum fiat.*

Scuto frameáque iuuenem ornant.] Originem moris vides auis nostris ad insaniam amati, Equites creandi. Fallor, aut tangit eum ipse Diaconus in Longobardicis, libro I. cap. XXV. *Scitis non esse apud nos Consuetudinem, vt regis filius cum patre prandeat, nisi prius à rege gentis exteræ arma susceperit.* Adde si lubet, Caput sequens.

Vestigium vetus creandi Equites aut milites.

Ceteris robustioribus.] Lege, *ceteri*: statim liber vetus, *aggregant*, non *aggregantur*. quod Taciti & veterum phrasim olet.

Pag. 638.

Præcipuum sacramentum est.] Liber scriptus, *principum sacramentum.*

Non nisi vi belloque tuentur.] Scriptus, *tuare.*

Germani, venatores.

Quoties bella non ineunt, non multum venatibus, plus per otium transigunt.] Pugnam cum Cæsare hic video, imò cum vsu & ratione. Cæsar ait: *Vita Germanorum omnis in venationibus, atque in studiis rei militaris consumitur.* Iterum de Sueuis: *Multum sunt in venationibus.* Vsus etiam & ratio suadent, gentes acres, feras, vbi siluarum copia, venatui addictas. Nec aliter in hac ipsa gente hodie. Pacem vera emendatio faciet: *quoties bella non ineunt, multum venatibus.* negatione eiectâ, quæ haud dubiè malè geminata & petita è prioribus verbis.

Ipsi

Ipsi habent. mirâ diuersitate naturæ.] Expressi Farnes. scripturam, nec quin ea germana sit dubitaueris. Vulgati, *ipsi habent miram diuersitatem.*

Mos est ciuitatibus vltrò ac viritim conferre principibus vel armentorum vel frugum.] Imminutum locum esse res & sermo ipse clamant. Rhenanus ex vestigiis, vt ait, libri, *vltrò equitium conferre.* Et scio vocem Equitij probam, Iurisconsultis vsurpatam: & morem ipsum in Armeniis etiam obtinuisse, qui equos regi alebant in tributum. Xenophon id me docuit lib. IV. De expeditione Cyri. At ne sic quidem pendentia verba firmaueris, quæ sequuntur. An equitium armentorum dices? an frugum? ridiculum. Mihi nota excidisse videbatur X. quæ Decimam significat, vel Decimas: sicut eadem geminata XX. vigesimam, in lapidibus sæpe. scribesque, meo sensu: *vltrò ac viritim X. conferre.* Quin mos quidem ille etiam hodie obtineat apud plerosque, de conferendis Decimis in nobilitatis vsum, negari non potest.

Equi donati, pro Tributo.

Fortasse & Decimæ.

Solent & subterraneos specus aperire, eosque multo insuper fimo onerant.] Idem Pomponius Mela de Sarmatis: *Atque ob sæua hiemis adsidua, demersis in humum sedibus, specus aut suffossa habitant.* Xenophon de frigidâ Armeniorum regione, lib. IV. Expedit. Cyri: αἱ δ' οἰκίαι ἦσαν κατάγειοι, τὸ μὲν στόμα ὥσπερ φρέατος, κάτω δ' εὐρεῖαι. αἱ δ' εἴσοδοι τοῖς μὲν ὑποζυγίοις ὀρυκταί, οἱ δ' ἄνθρωποι κατὰ κλίμακας κατέβαινον. ἐν δὲ ταῖς οἰκίαις ἦσαν αἶγες, βόες, οἶες, ὄρνιθες, καὶ τὰ ἔκγονα τούτων. Frustra autem originem Stubarum (ita Ditmarus & illa ætas appellant) petunt istinc. quid enim simile? Quæ tamen antiquæ: &, nisi fallor, Iuliano intellectæ in Antiochico, vbi de Lutetiâ vrbe: Ἐθάλπετο δὲ τὸ δωμάτιον οὐδαμῶς, ὅπερ ἐκάθευδον. ὅνπερ εἰώθει τρόπον ὑπὸ τοῖς καμίνοις τὰ πολλὰ τῶν οἰκημάτων ἐκεῖ θερμαίνεσθαι. Quamquam & Romanos æuo Senecæ nescio quid tale commentos reperio: effectu quidem pari cum Stubis, non prorsus formâ. Seneca de Prouidentiâ, cap. IV. *Quem specularia semper à flatu vindicant, cuius cænationes subditus & parietibus circumfusus calor temperauit.* Quod fieri solitum, per ambientes quosdam tubos. Idem epistolâ XCI. *Quædam nostrâ demum prodisse memoriâ scimus, vt speculariorum vsum, vt suspensuras balneorum*

Pag. 639.

Subterranei specus.

Stubæ Germanicæ.

& impressos parietibus tubos per quos circumfunderetur calor, qui ima simul & summa foueret aequaliter. Quos tubos vidisse & notasse me in ruinis balnearum Romae, probè memini. Ceterùm quod hic legitur, *firmo onerant*; in Bambergensi est, *fimo operiunt*.

Vestis pressa Germanorũ, vt nostra.

Locupletissimi veste distinguuntur, non fluitante sicut Sarmatae ac Parthi, sed strictâ & singulos artus exprimente.] Exprimit verò egregiè vestitum hunc nostrum, qui à nobilitate Germanicâ diffusus non dubiè per Europam. Describit & Sidonius eleganter, in Panegyrico:

Strictius assutae vestes procera coërcent
Membra virûm: patet iis arctato tegmine poples.

Pars tamen etiam quaedam Germaniae olim in laxis vestibus, Sarmatico ritu, siue braccis. Lucanus Batauis & Vangionibus hoc tribuit:

Et qui te laxis imitantur Sarmata braccis
Vangiones, Batauíque truces.

Pannonij vnde dicti.

Quamquam de plebe id tantùm ceperim. Ceterùm ad adstrictas, &, Sidonij verbo, assutas Germanorum vestes, facit Dionis locus, lib. XL. me quidem interprete: vbi Pannonios dictos affirmat, ὅτι τοὺς χιτῶνας τοὺς χειριδωτοὺς ἐξ ἱματίων τινῶν ἐς πάννους ἐπιχωρίως πως κατατέμνοντες καὶ * προσαγορεύοντες συρράπτουσι: *quòd tunicas manuleatas, ex centonibus quibusdam & Pannis (ita appellant) patrio more conscindunt & coaptant.* Certùm mihi est describi nostram Tunicam, quam etiam nunc ab istis Pannis * *Pantrock* vocamus, veterum Germanorum & Pannonum ipsam vestem. Ea sanè, quod Dio ait, è variis panniculis, praeter Romanum & Graecum morem, ad singula membra aptata.

** Nota igitur indigenam Panni vocem fuisse.*

** Etsi propriè pars infra zonam pendula, panz nobis dicta.*

Pelles, ad vestem.

Detracta velamina spargunt maculis pellibúsq. belluarum.] Suspectus mihi locus. nec sat scio quomodo detractas feris pelles, sparserint maculis & pellibus aliis piscium. An Tacitus ipse haec parùm intellexit? an maculae vox non sine maculâ? Ego de Mastrucis aliquid libens supposuissem, si velificata mihi libri alicuius aura. Isidorus: *Mastruca, vestis Germanica ex pelliculis ferarum.* Prudentius:

—— mastrucis proceres vestire togatos.

Cicero Sardis etiam tribuit: *Sardorum mastruca tentauit.*

Cete-

Ceterùm non dubium, quin duplici ornatu eos vſos Tacitus velit, ſiue è feris, ſiue è piſcibus. Iuſtinus clariùs paullò idem tradidit, de Scythis : *Lana iis vſus ac veſtium ignotus: pellibus tantùm ferinis aut marinis veſtiuntur.*

Famina ſæpius lineis] Plinius: *Iam quidem & Transrhenani hoſtes vela è lino texunt, nec pulchriorem aliam veſtem eorum famina nouêre.* Linigeræ igitur fœminæ, nec tamen ſolæ. Benè ait, *ſæpiùs*. Diaconus in viris agnoſcit, lib. IV. cap. VII. *Veſtimenta eis* (de priſcis Longobardis ait, indubiè Germanis) *erant *laxa & maximè lineæ, qualia Angli-Saxones habere ſolent, ornata inſtitis latioribus, variocolore contextis.* Sed profectò quæ hîc de variegatis latiſque inſtitis dicit, nos qui vidimus, ſcimus etiam nunc proprium amictum eſſe Germanicarum mulierum.

Linex Germanis veſtes.

* Verum eſt in plebe.

Dotem non vxor marito, ſed vxori maritus offert.] Illud, *marito*, abeſt Bambergenſi: & ſine fraude.

Accipere ſe qua liberis inuiolata ac digna reddat.] Vox, *digna*, non ſincera videtur. Sed & paullo antè Rhenanus, *ſic viuentes, ſic parientes*, alibi legiſſe ait. Pag. 640.

Quorum pœna præſens & maritis permiſſa.] Ad ius & Romanos mores propius in Bambergenſi ſcriptum, *quorum pœna parentibus & maritis.* Nam maritos ſolos hîc eſſe arbitros, ſatis crudum. Tamen è Tacito non aliter appâret.

Adulteram, acciſis crinibus, nudatam, per omnem vicum verbere agit.] Pœna duplex; Crines acciſi, & Fuſtigatio. Quam reperio etiam aliàs vſurpatam Germanis in hoc ſexu. In Legibus Luitprandi regis Longobardorum, hæc eſt in fœminas violentas, & quæ fœuiunt aut feriunt. *Publicus, in quo loco factum fuerit, comprehendat ipſas mulieres, & faciat eas Decaluare & fuſtare* (ita lego: vulgò, *Fruſtrare*) *per vicos vicinantes ipſius loci.* Paullò aliam & magis fœuam Adulterij pœnam tribuit priſcis Saxonibus Bonifacius Archiepiſcopus, Epiſtolâ ad Ethelbaldum Anglorum regem: *In antiquâ*, inquit, *Saxoniâ, vbi nulla Chriſti cognitio, ſi virgo in maternâ domo, vel maritata ſuâ coniuge ſit adulterata: manu propriâ ſtrangulatam cremant.* (& addit quod huc magis facit) *aut cingulo tenus*

Pœna adulterij.

Emendata lex vetus.

nus vestibus abscissis flagellant eam castæ matronæ, & de villâ in villam missæ occurrunt nouæ flagellantes, & cultellis pungunt donec interimant.

Publicatæ enim pudicitiæ.] Scribam, *publicatæ etiam.* Non enim hoc ad adulteras refero: sed ad eas quæ adhuc iniuges, vulgo tamen se vulgabant.

Corrumpere & corrumpi, seculum vocatur.] Grauis & acuta sententia. Seneca similiter: *Desinit esse remedio locus, vbi quæ fuerant vitia, mores sunt.*

Digamia displicuit Germanis.

Melius eæ ciuitates, in quibus tantùm virgines nubunt.] Inter quas ciuitates fuisse Erulos reperio: apud quos adeò secundo matrimonio non locus, vti vxor marito mortuo, laqueo sese statim iuxta sepulchrum indueret: nisi inuisa viuere mallet & infamis. Procopius tradit lib. II. De bello Gothorum.

Numerum liberorum finire aut quemquam ex agnatis necare nefas.] Agnatos hic accipies non ἐγχισεῖς aut συγγενεῖς, sed liberos qui adnascuntur. etsi mallem omnino scribi, *gnatis*. Illud autem mirum, Tacitum omittere insignitum illum ritum & peculiarem Germanis de exploratione liberorum. Prolem enim natam ad Rhenum ferebant, clypeoque imponebant. si vndis abriperetur, notham censebant: si innataret, verè suam. Claudianus in Ruffinum:

Liberi in Rheno positi.

Et quos nascentes explorat gurgite Rhenus.

Iulianus in epistolâ ad Maximum: πάντας δὲ ὁ Ῥῆνος ἀδικεῖ τοὺς Κελτοὺς, ὃς τὰ μὲν νόθα τῶν βρεφῶν ὑποβρύχια ταῖς δίναις πέμπει, καθάπερ ἀκολάστου λέχους τιμωρὸς ποταμός. ὅσα δ' ἂν ἐπιγνῷ καθαροῦ σπέρματος, ὑπεράνω τοῦ ὕδατος αἰωρεῖ, καὶ τῇ μητρὶ τρεμούσῃ πάλιν εἰς χεῖρας δίδωσιν ὥσπερ ἀδέκαστόν τινα μαρτυρίαν αὐτῇ καθαροῦ καὶ ἀμέμπτου γάμου τὴν τοῦ παιδὸς σωτηρίαν ἀντιδωρούμενος. Meminit & Galenus De sanitate tuendâ, & alibi Nazianzenus. Nonnus in Dionysiacis, ab hac caussâ Rhenum ἐλεγχιγάμον agnominat, velut iudicem vindicemque coniugij: & vidi, qui Rheni etymon hinc petendum adseueraret, quasi purgatoris. Purus quidem sermone nostro *reyn* dicitur.

Pag. 641.
Thori Germanorum.

Separatæ singulis sedes, & sua cuique mensa.] Quæ sedes è gramine aut frondibus, & propriè thori. Strabo suggerit, qui de Gallis: καθεζόμενοι δειπνοῦσιν ἐν στιβάσι:

seden-

sedentes cibum capiunt in thoris gramineis. Posidonius apud Athenæũ, fœnum sibi substrauisse scribit, ab eâdem mente: Κελτοὶ τὰς χοὰς προτίθενται, χόρτον ὑποβάλλοντες, καὶ ἐπὶ τραπεζῶν ξυλίνων, μικρὸν ἀπὸ τῆς γῆς ἐπηρμένων, &c. Plura de ratione Germanici victus, ibi vide. lib. IV. inquam, cap. XIII.

Diem noctémque continuare potando, nulli probrum.] Vti & de Persis Xenophon scribit in Pediâ, lib. VIII. extremo. qui mirum (studiosè enim notaui & comparaui) quàm in plerâque omni ratione vitæ, imò & linguâ, consentiant cum Germanis. Pag. 642. Persæ multis in rebus & ritibus, Germanizant.

Ergo detecta & nuda omnium mens posterâ die retractatur, & salua vtriusque temporis ratio est.] Ego scribo, *& sua vtriusque temporis.* Interpretor: Germani in conuiuiis & compotationibus deliberant quidem agitantque res graues: sed easdem sobrij recoquunt & retractant. & vtrique rei sua quædam ratio est. Rationem autem addit, *deliberant, dum fingere nesciunt; constituunt, dum errare non possunt.* Ex quo discimus, Germanos in conuiuij illâ licentiâ proposuisse quidem seria: sed eadem conclusisse & finisse, non nisi matutinos & serios. Persarum similis mos, qui, vt Strabo ait, ἐν οἴνῳ τὰ μέγιστα βουλεύονται, καὶ ταῦτα βεβαιότερα τῶν ἐν νήψει τίθενται. idemque de iis Ammianus lib. XVIII. Sed & Cretensium: ex Athenæo lib. IV. cap. V. Græcorum omnium veterum: ex Homero, & Plutarcho diffusè Symposiacorum lib. VII. Deliberatio inter pocula.

Haud minus facilè vitiis, quàm armis vincentur.] Bambergensis, *vino quàm armis.*

Agri ab vniuersis per vices occupantur.] Idem liber, *ab vniuersis vicis occupantur.* longè aliâ, nec deteriore sententiâ. Pag. 643.

Nullâ regnorum potentiâ diuisus.] Codex ille ipse, *diuersus.* quod probum scio. Pag. 644.

Manet adhuc Boijemi nomen.] Latére aliud videtur in scripturâ Bambergensi, *Manet adhuc Boiis è munere nomen.* Scribo, *manet adhuc Boiiasmi è re nomen.* vel *Boiasmum è re.* aptè ad hæc vestigia, & rem ipsam. Strabo quidem clarè Βοΐασμον regiam Marobodui nominat: quam dictam à Boiis vult nunc noster. Possis & *Boyaimum* scribere, veriùs propiusq. ad etymon, quasi Boiorũ domum. Boyasmum.

Loci

Loci veterem memoriam.] Voculam inserit Bamberg. *veterem via memoriam* : quâ quid faciam, sum incertus.

Origine erubescunt] Imò verò, *non erubescunt.* Quamuis, inquit, Vbij nomen mutarint, & colonico iam iure, libentiùs Agrippinenses dicantur, à conditore: tamen nec Germanicæ originis eos pudet, libenterque se iis inserunt.

Depravatio verbi.

Nec tributis contemnuntur.] Siue, *continentur.* In promptu erat, *conterantur.* sed parùm elegans, cùm idem verbi statim sequatur, *nec publicanus atterit.* Ferri & vulgata potest. Nam quibus tributa imponuntur, hoc ipso, vt victi, pro contemtis habentur & despretis. Steph. Pighius, in Hercule Prodicio, mallet, *contenuantur.*

Pag. 645. Decumates agri.

Qui decumates agros exercent.] Errare censeo, qui proprium hic gentis aut loci nomen quærunt. Quomodò verò iidem populi siue agri, trans Rhenum & Danubium simul sint? quod tamen ponit noster. Ego communiter Decumates agros interpreter, qui decumas soluunt. Cicero Decumanos dixit: *Omnis*, inquit, *ager Siciliæ decumanus est.* Nam hi agri non aliud sunt, quàm trans limitem capti ab hoste, & militibus dati, siqui ex iis fructus. Qui haud multi aut vberes, quoniam hostibus expositi, & vt ipse ait, dubiæ possessionis id solum. Tacitum de hisipsis loqui ego sentio XIII. Annali: *Frisii imbellem ætatem admouêre ripæ, agrósque vacuos & militum vsui sepositos insedêre.* Hosipsos agros non fructu tantùm; sed mancipio militum esse iussit Imp. Alexander. de quo Lampridius: *Sola quæ de hostibus capta sunt, limitaneis ducibus & militibus donauit, ita vt heredum essent, si heredes militarent: nec vmquam ad priuatos pertinerent. Addidit sanè his animalia & seruos, vt possent colere quod acceperant.* Adde huc l. III. Codice De Fundis limotrophis.

Qui militum erant.

Quódque rarissimum, nec nisi ratione disciplinæ concessum.] Bambergensis, *nec nisi Romana disciplina.* Et neutram sanè lectionem iure spernas.

Mos crinem alendi & ponendi.

Nec nisi hoste cæso exuere votiuum obligatúmque virtutis habitum.] Hoc teneo, præ eo quod scriptus: *nec non hoste.* At de more ipso, suprà dixi.

Pag. 646.

Quando vrgentibus imperij fatis.] Scriptus liber non malè, *Vergentibus.*

In

In claritatem eius referre consensimus.] Idem, *referre consuevimus.* Pag. 647.

Et tam magni exercitus fidem.] A coniecturâ repositi: cùm in libris sit, *magni exitus.* Pag. 648.

Insigne gentis obliquare crinem, nodóque substringere.] Quod Sueuis proprie tribuit noster, alij Germanis vulgò. Seneca De Irâ: *Non est Æthiopis insignitus inter suos color, nec crinis ruffus & in nodum coactus apud Germanos.* Idem epistolâ CXXVI. *Quid capillum ingenti diligentiâ comis? cùm illum vel effuderis more Parthorum, vel nodo Germanorum vinxeris, vel vt Scytha solent, sparseris.* Martialis etiam Sigambris: Nodus in crinibus.

Crinibus in nodum tortis venêre Sigambri.

Idem vniuersè alibi: *Rhenique nodos.* Tertullianus Cirros in Germanis agnoscit, fortasse ab hac crinium obliquatione & flexu: De virginibus velandis: *Debebunt & ipsi aliqua insignia sibi defendere, aut pennas Garamantum, aut crobylos barbarorum, aut cicadas Athenienſium, aut cirros Germanorum.* ideò, quia, vt hîc scriptum, crinem obliquabant. Iuuenalis: Cirri in iisdē

Cærula quis stupuit Germani lumina, flauam
Cæsariem, & madido torquentem cornua cirro?

Taciti tamen locum hunccè de obliquando crine, fateor ita etiam capi posse, vt crinem non in rectum passi sint descendere, sed reduxerint in posteriorem verticem & obliquarint.

Vt hostium oculis, ornantur.] Placet. Bambergensis, armentur. Pag. 649.

Nobilissimos Sueuorum Semnones.] Rectè: etsi in Velleio lib. II. *Senones* scriptum legas, qui eos cum Hermunduris coniungit. In Dionis Fragmentis Electo LXXI. probissimè scriptum erat: πρὸς Ζίμνονας ἐπιχειρῆσαι: de Antonini bello in Quados & Marcomannos. Item Electo XLIX. Μάρου δ' ὁ Ζιμνόνων βασιλεύς. Latè errat* vir doctus, qui vtrobique Nasamones substituit & edidit, Africæ nimirum gentem. At isti Semnones ad Albim sunt: & manifesto illa Dionis spectant ad Germanica bella. Semnones, Sueuorum populi.

Fulvius, qui Fragmenta ea edidit.

Auguriis patrum & priscâ formidine sacrum.] Legimus versus longus est (monuit me G. Falkenburgius) sponte effusus, an à veteri Poeta?

Longo-

Longobardos paucitas nobilitat.] Ita Farnesianus. Vulgò erat; *paucitas nobilitásque.*

Herthus, id est terra.

In commune Herthum; id est, terram matrem colunt.] Libri alij *Nerthum*, aut *Verthum*. ego veram vocem censeo, *Aerthum*. Ita enim nostratem eam vocem efferimus scribimusque. Cum adspiratione, focum nobis signet non terram. Martianus Capella an huc adspexerit, dum Heroës ab Herâ deriuat, id est terrâ, nescio. Verba eius lib. II. *A medietate aeris vsque in montium terræque confinia Hemithoi Heroësque versantur, qui ex eo quòd Heram Terram veteres dixerunt, Heroës nuncupati.* Nam aliâs certè à crasso errore eum non excuses.

Pag. 650.

Atque in splendidissimâ Rhætiæ prouinciæ coloniâ passim sine custode transeunt.] Distingue, *coloniâ. passim sine custode transeunt.* Quod ait, sine custode: morem ingerit rarum & notabilem. Romani enim in limite imperij hoc seruabant, vt externum neminem admitterent exciperentve, nisi custode dato & arbitro actionum. Discis ex hoc loco, & lib. IV. Historiarum, vbi acris querela de hac re Germanorum, ad Vbios: *Nam ad hunc diem flumina ac terras & quodammodo cælum ipsum clauserunt Romani, vt colloquia congressusque nostros arcerent: vel quod contumeliosius est viris ad arma natis, inermes ac propè nudi sub custode & pretio coiremus.* Et in responso Agrippinensium: *Sint transitus incustoditi, sed diurni & inermes.*

Custodes in finibus imperij.

Quatenus Danubio prætexitur.] Scriptus liber, *peragitur.* malè.

Gothini.] Gothuni semper Claudiano.

Pag. 651.

Regnantur paullo iam addictiùs.] Bambergens. & Rom. *adductiùs.* etiam rectè. & dixi de eo verbo suprà.

Nec velis ministrantur.] Melius, *ministrant.* Virgilianum est,

—— *Velisque ministrant.*

Pag. 652.

Sonum insuper emergentis audiri] Malim, *se mergentis.* Nam hæc persuasio rudis & cascæ plebis fuit, Solem dum in Oceanum cadit, stridorem edere non aliter quàm si ignitum ferrum condatur in aquam. Possidonius apud Strabonem lib. III. λέγειν φησὶ ποσειδώνιος τοὺς πολλοὺς, μείζω δύνειν τὸν ἥλιον ἐν τῇ παρωκεανίτιδι μετὰ ψόφου παραπλησίως;

Sol mergi olim putabatur.

πλησίον, ὡσπερεὶ σίζοντος τοῦ πελάγους κατὰ σβέσιν αὐτοῦ διὰ τὸ ἐμπίπτειν εἰς τὸν βυθόν. Florus de Decimo Bruto in Hispaniis bellante: *Non prius signa conuertit, quàm cadentem in maria Solem, obrutúmque aquis ignem, non sine quodam sacrilegij metu & horrore deprehendit.*

Id pro armis omniúmque tutelâ.] Fortasse melius, *omnique tutelâ.*

IVSTI LIPSI AD CORNELII TACITI IVL. AGRICOLAM Notæ.

LIBELLVS hic, siquis alius, verè disertus, verè prudens, scriptus videtur sub idem tempus cum illo De Germaniâ: vel certè haud longè secus. Nam quadriennio post mortem Agricolæ hunc contexuisse videtur, ipso quidem indice, hoc libro: *Nobis tam longa absentia conditione, ante quadriennium amissus es.* Atqui obiit Agricola Pompeio Collegâ & Corn. Prisco COSS. Vti hac ratione, scriptum syntagma hoc esse oporteat sub ipsum initium imperij Traiani. Pag. 654. Tempus huius scripti.

Nec id Rutilio citra fidem.] Rutilium Rufum intellegit, qui & Historias scripsit, & Orationes, & De vitâ suâ. Citant eum Latini Græcique scriptores passim, & nominatim Charisius hæc De vitâ. Etiam Isidorus, sed corruptus, lib. XX. Orig. *Lectica siue pluteus lecti: de quibus Satilius Rufus De vitâ suâ: Primùm, inquit, consuetudine Imperatorum ipse pro lectis lecticis vtebatur.* emenda, *Rutilius Rufus.* Rutilius historicus. Isidorus correctus.

Scauro] De quo Cicero in Bruto: *huius & Orationes sunt, & tres ad L. Fusidiũ libri scripti De vitâ ipsius actâ, sanè vtiles.* Plinius lib. XXXIV. *L. Fusidium illum, ad quem Scaurus De vitâ suâ scripsit.* Valerius Maximus lib. IV. M. Scaurus.

lib. IV. *M. Scaurus quantulam à patre hereditatem acceperit, in primo libro eorum quos De vitâ suâ scripsit, refert.*

Diuinatiuncula. *Legimus cum Aruleno Rustico.*] Itáne *legimus*? imò, *vidimus*. nam hæc sub Domitiano gesta, vt in extremo libello indicas, te viuo, atque adeò præsente.

Pag. 655. *Adempto per inquisitiones & loquendi commercio.*] Malo, *etiam loquendi.*

Augeat quotidie facilitatem imperij Nerua Traianus.] An'ne, *felicitatem imperij?* tametsi vulgatum quoque aptum ad scriptoris mentem.

Multi fortuitis casibus.] Vulgati hîc confusi, nec sani. nos ab ingenio restituimus: vt pleraque alia in hoc libello, quem non inuenimus in vllis manuscriptis, etsi germanissimum Taciti fœtum.

Correctio. *Memoriam prioris seruitutis.*] Correximus verè: cùm in libris esset, *prioribus senectutis*. nisi quòd Venetus, *prioris*. At non de senectute suâ Tacitus, sed de priorum temporum seruitute clarè loquitur, & præsentium sub Neruâ felicitate.

Agricolæ in Epigr. mẽtio. *Cn. Iulius Agricola.*] Ad quem pertinere videri Epigramma quoddam Antiphili, probabiliter obseruauit Io. Brodæus lib. I. Ανθολογ. εἰς θάνατον.

Pag. 656, Iulius Græcinus. *Iulius Gracinus.*] De quo Seneca de Benefic. lib. II. *Si exemplo magni animi opus est, vtemur Gracini Iulij viri egregij, quem C. Cæsar occidit, ob hoc vnum quòd melior vir esset, quàm esse quemquam tyranno expediret.* Et epistolâ XXIX. *Iulius Gracinus vir egregius.* Scripsit de Re rusticâ, aut certè de Vineis. ex Columellâ, lib. I. cap. I. *Iulij Attici velut discipulus, duo volumina similium praeceptorum De vineis, Iulius Gracinus composita facetiùs & eruditiùs posteritati tradenda curauit.* Citat & Plinius eumdem inter scriptores, Indice libri XIV. & XV.

Nihil appetere ob iactationem.] Ita Rhenanus. Venetus, *in iactationem*, alij libri particulâ vtrâque vacui. Scribo, *appetere iactatione.*

Incensa colonia.] Coloniam vnicam deletam reperio Camalodunum. Tacito ipsi id crede libro XIV. atque hoc ipso libello, infrà. Magis ergo ex rei fide scribes, *incensa colonia.*

Mutuam

Mutuam dissimulationem mali.] Redundare suspicor *tè mali.* Pag. 657.

Mox inter Quæsturam ac Tribunatum.] Venetus voce auctior, *inter Præturam, Quæsturam.*

Habuerunt virtutes spatium exemplorum. Sed primò Cerialis.] Ego sic lego. *Habuerunt virtutes spatium & exemplum. Sed primò Cerialis modò labores*, &c. Hac sententiâ: Cerialis & spatium campumque exercendis virtutibus dedit, & exemplum. Ipse enim bonus strenuusque dux. Sed tamen initio, labores dumtaxat & pericula cum Agricolâ partiebatur: mox, virtute eius clarè cognitâ, etiam laudem. Pag. 658

Incognitas ad id tempus insulas, quas Orchadas vocant, inuênit.] Si nunc demum inuentæ, falsum quod Eusebius Chronico tradidit: *Claudius de Britannis triumphauit, & Orchadas insulas Ro. adiecit imperio.* quem tamen plerique Epitomarij scriptores secuti sunt. Pag. 660. Eusebij error.

Rutilæ Caledoniam habitantium comæ, magni artus Germanicam originem adseuerant: Silurum colorati vultus & torti plerumque crines.] Adspexit, imò transcripsit in parte hunc locum Iornandes De origine Gothorum: *Silurum* (malè in eo, *sylorum*) *colorati vultus, torto plerique crine & nigro nascuntur. Calidoniam verò incolentibus rutilæ comæ, corpora magna sed fluida. qui Gallis siue Hispanis à quibusque attenduntur adsimiles.* Iornandes ad Tacitum adspexit.

Ita dum singuli pugnant, vniuersi vincuntur.] Dictum, quod ætas nostra & alia comprobauit. Iustinus eleganter lib. VIII. *Græciæ ciuitates dum imperare singulæ cupiunt, Imperium omnes perdiderunt. Quippe in mutuum exitium sine modo ruentes, omnibus perire quod singulæ amitterent, non nisi oppressæ senserunt.* Pag. 661. Qui diffugit, periclitatur.

Dierum spatia vltra nostri orbis mensuram.] Res hodie testis: atque etiam viri ab illo æuo. Scriptor Panegyricus ad Constantinum, de Britanniâ: *Longissimæ dies, & nullæ sine aliquâ luce noctes. dum illa litorum extrema planicies non attollit vmbras, noctisque metam cæli & siderum transit aspectus.* caussâ tamen futili & à solo petitâ, quæ reuerâ à sole. Sed nimirum orator ille palàm argutiolam à nostro hîc sumpsit: *Scilicet extrema & plana terrarum humili vmbrâ nõ erigunt tenebras, in nfráque* Longi in Britanniâ dies.

calum & sidera nox cadit. Plinius de longissimis diebus: *In Italiâ horarum quindecim: in Britanniâ* septemdecim, vbi æstate lucidæ noctes, haud dubiè repromittunt id quod ratio cogit credi, Solstitij diebus accedente Soli propius verticem mundi, angusto lucis ambitu, subiecta terræ continuos dies habere senis mensibus, noctésque è diuerso ad brumam remoto.* Quem corrigo transiens, *haud dubiè re promunt.*

*Imò & supra octodecim, in extremâ eius parte.

Plinius emẽdatus.

Consilium id D. Augustus vocabat, Tiberius præcipuè.] Valdè blanditur mihi correctio, *Tiberius præceptum.* Hoc sensu: Abstinere à Britanniâ Augustus consilio visus: Tiberius, præcepto. atque id vterque præ se ferebat. Respicit in Augusto illud, quod Annali primo de eo scriptum: *Addideratque consilium coërcendi intra terminos imperij, incertum metu an per inuidiam.* Ad hoc Augustæum consilium Tiberius, *qui omnia dicta factáque eius vice legis obseruabat,* (ipse ita apud Tac. loquitur IV. Annal.) habebat vt præceptum, siue interdictum. Caussæ porrò ipsæ huius consilij in Strabone sunt, lib. IV. iustæ, & ex mente, nisi fallor, Augusti. Ait eum Principem contentum fuisse amicitiam cum Britannis colere, & tributi loco nescio quid minutarum rerum accipere: ὥστε, addit, μηδὲν δεῖν φρουρᾶς τῆς νήσου. τοὐλάχιστον γὰρ ἑνὸς τάγματος χρήζοι ἂν, καὶ ἱππικοῦ τινος, ὥστε καὶ χόρους ἀπάγεσθαι παρ' αὐτῶν. εἰς ἴσον δὴ καθίστατο πᾶν τὸ ἀνάλωμα τῇ στρατιᾷ τοῖς προσφερομένοις χρήμασιν. ἀνάγκη γὰρ μειοῦσθαι τὰ τέλη φόρον ἐπιβαλλομένων, ἅμα δὲ καὶ κινδύνους ἀπαντᾶν τινας, βίας ἐπαγομένης.

Romani Britanniam vitabant.

Pag. 662. *Alterius manus centuriones, alterius vim & contumelias miscere.*] Corrigo, *alterum manus, centuriones: alterum, vim & contumelias miscere.* Legatus quidem, inquiunt, manus militũ & centuriones immittit: procurator vim & contumelias infert. Fortasse etiam melius: *Alternis manus, centuriones: alternis, vim & contumelias miscere:* vt velit eos alternis, & vicissitudine quadam sæuisse.

Correctiuncula.

Pag. 663. *Qui relegatum in aliâ insulâ exercitum.*] Placet. nec male tamen, *religatum.*

Pag. 664. *Eadem inertia erga hostes.*] Poëtæ ergo illi non fides, qui Bolanum hunc magnum bellatorem facit apud filium, & trophæa eius Britannica ostendit. Statium dico,

Bolanus.

dico, in Siluis libro v. ad Crispinum:

Cernis adhuc titulos, hunc ipse vacantibus armis
Induit, hunc regi rapuit thoraca Britanno.

quæ'que alia in eodem Protreptico vatum more inflat.

Vt quibus bellum volentibus erat.] Vellem, *vt quibusque.*

Frumenti & tributorum auctionem.] Legam, *exactionem.* nisi tamen tributa aucta recenter intellegit, idque eâ voce signat. Pag. 666.

Copiis instruxit in spem magis quàm ob formidinem.] Vel potiùs, *in speciem magis.* Pag. 668.

Oppugnasse vltrò. castella adorti.] Fortasse, *oppugnare vltrò, castella adoriri.*

At Britanni non virtute se, sed occasione & arte ducis rati] Omninò aliquid huic sententiæ deest. Putem commode expleri: *arte ducis victos rati.* Ideò prompti & feroces, inquit, Britanni, quia etsi sæpe victi, non tamen verâ virtute victos se, sed astutiâ aliquâ & arte Romanâ putabant. Pag. 669. Defectus expletus.

Vsipiorum cohors magnum ac memorabile facinus ausa.] Hodie rideamus: at olim hoc tanti fuit, quanti nunc penetrasse Magellani sinum, & orbem hunc circumdedisse. Ambrosius lib. III. Hexam. cap. III. *Illud magnum & inausum nauigantibus, atque intentatum nautis mare, quod Britannias frementi includit æquore, atque in vlteriora & ipsis fabulis inaccessa secreta se porrigit.* Hac autem circumuectione retecta Britannia, & insula bonâ fide approbata. Dionem in Tito vide.

Tandémque docti commune periculum concordiâ propulsandum] O verba aurea! vtinam imbibamus! Nempe hoc est, quod Hermocrates ille Syracusanus pulcherrimè monuit, apud Thucyd. lib. IV. τοὺς δὲ ἀλλοφύλους ἐπελθόντας ἀθρόοι, ἢν σωφρονοῦμεν, ἀμυνούμεθα. εἴπερ καθ' ἑκάστους βλαπτόμενοι, ξύμπαντες κινδυνεύομεν. *Extraneos aduenientes, si sapimus, iuncti repellemus: quoniam singuli etiam si lædimur, vniuersi periclitamur.* Pag. 670. In concordiâ salus.

Nos terrarum ac libertatis extremos.] Animosa & alta hæc oratio Galgaci. in quâ quòd suos maximè hortatur ad robur, quoniam vltimi Britannorum sint; nec vlla gens vltrà: facit, quod Homericus ille Aiax Iliad. ο. Pag. 671.

O socij este viri, reminiscimini virtutis. A tergone adiutores censetis adesse? Aut aliquem murum, qui auertat tristia fata?

* Ἀνέρες ἐστὲ φίλοι, μνήσασθε δὲ θούριδος ἀλκῆς.
Ἠέ τινάς φαμεν εἶναι ἀοσσητῆρας ὀπίσσω;
Ἠέ τι τεῖχος ἄρειον ὅ κ' ἀνδράσι λοιγὸν ἀμύναι;

Nihil nisi fluctus & saxa: & interiores Romani.] Alij libri, *inferiores.* Meo animo scribas, *& iis infestiores Romani.* Ad extrema ventum est, aiebat Galgacus. illinc infestum mare & rupes: hinc Romani, illis haud mitiores.

Pag.672. *Natæ seruituti mancipia semel vaneunt, atque vltrò à dominis aluntur: Britannia seruitutem suam cotidie emit, cotidie pascit.*] Egregium verò membrum, & qualia multa in pulcherrimo corpore huius orationis. quâ, moriar, si quid meo sensu prudentius, disertius, argutius est in omni Romanâ linguâ. Ceterùm huic sententiæ planè compar, & velut hinc hausta, illa Saluiani libro VI. extremo, vbi queritur Romanos tributa barbaris pendere, quæ munera vocabant: *Dicimus donum esse, quod pretium est, & quidem pretium conditionis durissimæ ac miserrimæ. Omnes quippe captiui cùm semel redempti fuerint, libertate potiuntur: nos semper redimimur, & numquam liberi sumus.*

Saluiani locus adsimilis.

Sicut in familiâ recentissimus quisque seruorum & conseruis ludibrio est.] Itaque serui recentiores non in magno pretio. Suetonius aliter præfert in Iulio, cap. XLVII. *Seruitia recentiora politioráque immenso pretio comparasse dicitur.* sed ipsum mendo, & interpretes æstu libero, scriboque: *seruitia decentiora.*

Recentes serui, illudebantur.

Suetonius emendatus.

Nos integri & indomiti & libertatem non in præsentiâ laturi.] Romana editio, *& in libertatem non in præsentiam laturi.* ex quo M. Antonius Muretus ingeniosè, diductis vocibus litterisque, *in libertatem, non in P. R. seruitium nati*, id est populi Romani. Ambigo tamen: & malim, *libertatem non in præsenti ablaturi* vel *illaturi.* In hoc enim sententiæ huius penetrantis vis & velut acies est, integros adhuc Caledonios esse, & libertatem sine vllo iugo illibatam habere. irent igitur pugnarentque, non vt amissam iterum inferrent, sed tot sæculis retentam vt nequis auferret.

Mureti coniectura.

Primo statim congressu vnde ostendamus.] Corrigo verè, *primâ statim congressione ostendamus.*

Quæ

Qua vbi remoueris, qui timere desierint, odisse incipient.] Nec malè, *quos timere desierint.*

Paucos numero circum.] Lego, *numeros.* & accipio cohortes, vt notaui ad lib. 1. Hist. Pag.673.

Clausos quodammodo ac vinctos alij nobis tradiderunt.] Qui alij? imò verò, *dij*, repone, meâ fide & iussu.

Agricola quamquam latum & vix monitis coërcitum militem adhuc ratus.] Vox planissimè excidit, *militem acuendum adhuc ratus*, aut, *incitandum*: sine aliud tale.

Sequi, vulnerare, capere.] E Sallustio sumpta hæc scio, qui in Iugurthino: *Tum spectaculum horribile in campis patentibus, sequi, fugere, occidi, capi; equi atque viri afflicti.* Pag.676.

Miscere inuicem consilia aliqua, dum sperare.] Torâ hac periodo ornatum ex oppositis quæsiuit. ideoque hic legam, *dum separare.* Aliquando, inquit, cum aliis, aliquando rursus secum deliberabant. Pag.677.

Hunc rerum cursum, quamquam nullâ verborum iactantiâ epistolis Agricolæ actum.] Hæsi olim. nunc leui emendatione me expedio, *auctum*, pro *actum*, rescribens.

Triumphalia ornamenta.] Palàm est hæc à Domitiano tributa: quod Tacitus de socero non potuit, credo, ignorare. Tamen Dio vult à Tito: Ἐσφάγη, inquit, ὑφ' αὐτοῦ τοῦτο Δομιτιανοῦ, καίπερ τὰς ἐπινικίους τιμὰς παρὰ τοῦ Τίτου λαβών. Pag.678.

Pessimum inimicorum genus, laudantes.] Gnomè ex ipsis adytis humanæ vitæ. cui Mamertinus interpres, Panegyrico ad Iulianum: *Cùm*, inquit, *sanctæ Principis merces* (legimus *mores*) *atque institutæ falsatum vituperationum licentiam submouerent: callido nocendi artificio accusatoriam dirtatem laudum titulis peragebant, in omnibus conuenticuliis quasi per benuolentiam illa iactantes, Iulianus Alemanniam domuit, Iulianus vrbes Gallia excitauit*, &c. Statimq. *Hæ voces fuerunt ad inflammanda odia probris omnibus potentiores. si enim cõmiserit aliqua flagitia tẽtassent, facilè ipso splendore laudis & gloriæ refutarẽtur. inuenerũt accusandi genus, quod nullus refelleret.* Pag.679. In hos qui laude ladũt.

Proconsulatum Asiæ & Africæ sortiretur.] Non potest, vt sortitus fuerit vtrumque simul. nec ferunt Romani mores. Scribo, *Asiæ aut Africæ.*

Proprium humani ingenij est, odisse quem læseris.] Sene- Pag.680.

neca II. de Irâ: *Hoc habent animi magnâ fortunâ insolentes, quos læserunt & oderunt.*

Eò laudis excedere.] Malo, *accedere*, vel potiùs *escendere*. Sequentia huius comprehensionis parũ integra censeo.

Pag. 681. *Vnâ adhuc victoriâ Carus Metius censebatur, & intra Albanam villam sententia Messalini strepebat.*] Veteres editiones, *intra Albanam arcem villam.* Opinor, *villam*, glossematium esse: & germanum, *Albanam arcem.* Certè Domitianus delectatus eo loco, eumque habuit velut arcem. Dionis compendium: τοῦτο τὸ χωρίον ὑπὸ τὸ ὄρος τὸ Ἀλβανὸν, ἀφ' οὗπερ οὕτως ὠνομάσθη, ὃν, ὥσπερ τινὰ ἀκρόπολιν ἐξείλετο. At pestes istas hominum, & districtos eius æui accusatores, Plinius passim nominat. etiam Sidonius: *Hi sunt quorum comparatione digitum tollerent Narcissus, Asiaticus, Massa, Marcellus, Carus, Parthenius, Licinius.* Iuuenalis:

Arx Albana.

Calumniatores tunc insignes.

—— *quem Massa timet, quem munere palpat*
Carus.

Massa Bæbius iam tum reus erat.] Qui damnatus quidem posteà est accusantibus Bæticis. vt disces ex Plinij epistolâ vlt. lib. VII.

Iunius Mauricus.

Nos Maurici Rusticique visus.] Scriptura apud me fidei fluxæ. Quò enim illud, *visus*? Nec melius tamen video: aut potiùs in sententiolâ hac nihil video. Viri ipsi mihi notiores. è quibus Mauricus, Iunius est Mauricus, *quo viro nihil firmius, nihil melius*, ait Plinius lib. IV. epistolarum. Eum à Domitiano in exsilium pulsum, redisse principatu primo Neruæ, docebit te idem lib. I. epistolâ V. At Rusticum hunc, Iunium Rusticum nominat Suetonius in Domitiano: *Occidit Iunium Rusticum, quòd Pæti Thraseæ & Heluidij Prisci laudes edidisset.* Etiam lapis vetus, siue inscriptio basis:

Iunius Rusticus.

L. IVNII. RVSTICI
PHILOSOPHI
STOICI
L. IVNIVS. L. L.
MYRINVS. P. P.

At noster Arulenum Rusticum appellat, initio huius libelli: & Plinius epistolâ, V. lib. I. de Regulo: *Rustici Aruleni periculum fouerat, exultauerat morte, adeò vt librum*

librum recitaret publicarétque, in quo Rusticum insectatur, atque etiam Stoicorum simiam appellat. Vt omninò nomina illi fuerint, L. Iunius Arulenus Rusticus. Plinius ipse hunc velut doctorem monitoremque habuit, & in laudes eius erumpit epistolâ XIV. lib. I. Etiam Plutarchus, extremo libello De Curiositate, factum eius plenum constantiæ recensuit. Et Antoninus epistolam inseruit I. De suâ vitâ. At Senecio, Herennius Senecio est, Plinio non semel item nominatus. Reus & interfectus fuit, quòd De vitâ Heluidii libros composuisset, ait Plinius lib. VII. Sed vos magnæ animæ mihi saluete: quos iure miramur, colimus, factis dictisque sapientes, & legitimos robustæ porticus alumnos. Herennius Senecio.

Sanus ille vultus & robur, à quo se contra pudorem muniebat] Particulam superesse puto, & lego, *rubor. quo se.* Porrò de hoc Domitiani fallaci habitu, Plinius in Panegyrico: *Ira in oculis, femineus pallor in corpore, in ore impudentia multo rubore suffusa.* Item Suetonius cap. XVIII. Et communiter, Seneca epist. XI. *Quidam numquam magis, quàm cùm erubuerint, timendi sunt, quasi omnem verecundiam effuderint. Sulla tunc erat violentissimus, cùm faciem eius sanguis inuaserat.* Rubor subdolus in Domitiano.

Excepissem certè mandata vocésque, quas penitus animo figeremus.] Plane Homericum est. Ita enim apud eum Andromache lugens Hectorem: Pag. 682.

* Οὐδέ τί μοι εἶπες πυκινὸν ἔπος οὗ τέ κεν αἰεὶ
Μιμνῄμην νύκτάς τε καὶ ἤματα δακρυχέουσα.

* Nec mihi sermones dixisti, quorum ego semper
Noctes atque dies lacrimis suffusa recorder.

Admiratione te potiùs temporalibus laudibus, & si natura suppeditet, militum decoramus.] Cœnum & lutum, quod non purgo. Priora tentem: *admiratione te potiùs, te immortalibus laudibus.*

AD

DIALOGVM DE CAVSSIS CORRVPTÆ ELOQVENTIÆ

Notæ.

Opera nostra in hoc libello.

SVPERIORIBVS *libris lucem aliquam industria nostra attulit: huic, verè possum dicere, salutem. Nam cùm depravatissimus vulgò circumferretur, nulla pagina sine vulnere & vibice: admirabile est, quantum à Farnesiano codice (nam Vaticanus aberat) in eo sanando simus adiuti. Multi hiatus expleti, verba & linea integra inserta, centeni aliquot loci (Latinè non oratoriè loquor) emendati. Quorum omnium numerum imire aut longum, aut supervacuum: moderabor, & in his Notis ea saltem tangam quorum vel insignis correctio est, vel ambigua. Reliqua recepta in contextum, satis sit verbo iamnùc prædixisse, è Farnesiani libri fide esse. At de scripto, & scriptore ipso, pauca etiam hic libanda sunt. Scriptum sanè optimum, stilo, inuentione, iudicio: & quod in hoc genere (integrum esset modò) conferre nihil verear cum iis quæ optimi sæculi & optima nota. Scriptor tamen ipse incertus. Ita olim iudicaui. neque etiam muto. Nam Tacitum fuisse qui credam? Stilus validè abnuit, non fallax in hoc genere argumẽtum. qui in nostro, constrictus vbique, teres, acutus, & seuerus magis quàm lepidus. hic omnia tòtrà. At mutari is in ætate aut argumento potest, inquiunt. Non nego. sed numquam ita, vt abeat prorsus à sese. Quidquid Cicero scripsit, senex, iuuenis; philologum, philosophum: in iis tamen lineamenta quædam appârent eiusdem viri & vultus. Nec aliter fit in omnibus nobis. Ætatem etiã vide. si non pugnat. Hic scriptor sermonem hunc habitum inducit sexto Flauiani imperij anno: eique interfuisse se* admodum iuuenem. *Quomodò verò tunc admodum iuuenis Tacitus, si honores etiam cepit sub Vespasiano? Id enim de se fatetur, &* dignitatem *suam* à Vespasiano inchoatam *ait Historiar. primo. Sed exemplaria omnia Tacito adserunt. Qua illa? vix bina aut terna*

Qui probus valde:

Sed incerto scriptore.

Non puto Tacitum:

Ita libri,

terna credo ea esse in omni Europâ: quæ tam facile & pronum est hic mentiri, quàm in aliis libris sæpe. Sed etiam Pomponius Sabinus. Ita enim politissimus doctissimúsque Pythœus nos docuit, Notis ad hunc libellum. Is igitur Sabinus media ætatis Grammaticus in Carmen de obitu Mæcenatis: Cornelius, *inquit*, Tacitus appellat scripta Mæcenatis calamistros. *Nec negare certè possumus, quin is locus hodiéque in hoc libello. Quid dicam? seriò & ingenuè, nihil me credere huic ignobili Sabino, qui ex veteri verbo, somniauit fortasse quod voluit. Dico me. nam aliùs nihil præo quid sequantur. Incommodi quid erit, siue Tacito tribuamus, siue M. Fabio Quinctiliano, vt mihi olim visum: Nam & stilus ipse planè geminus: & ille se De caussis corruptæ eloquentiæ scripsisse plus vno loco fatetur. quem titulum valdè appositum scio huic argumento. Præcipuam enim materiem & velut fundum scripti, hoc fuisse; euincunt illa quæ superant, & magis euincerent quæ à fine desunt. Ipse Maternus hic ad Messallam*: Exprime nobis non laudationem antiquorum, sed caussas cur in tantum ab eloquentiâ eorum recesserimus. *Ætas tamen Quinctiliani paullò grandior fuisse videtur: quàm vt hic sermo illo inuene. Itaque ambigo. & cùm multa dixerim, claudo tamen omnia & signo hoc responso, Mihi non liquere.*

Et Grammaticus adhuc ment.

Stilus Fabianus est.

VT aut de ingeniis nostris malè existimandum sit.] Pag. 683. Ita Farnes. at in Rom. codice *existimandũ habeam.*

Cùm singuli diuersas vel easdem, sed probabiles caussas adferrent.] Id verò non probabile, vt in vno sermone easdem caussas repetiuerint. Ego verba ea superesse censeo, *vel easdem.*

Postquam accuratiùs Maternus Catonem recitauerat.] Pag. 684. Farnes. *Curiatius Maternus.* Putabam, *curatiùs.* sed sententiam attendenti magis placet *Curiatius*; quod proprium nomen Materni poëtæ fuerit.

Aper communi eruditione imbutus.] Malè vulgò, *cum eruditione.*

Sedentem ipsum, quem pridie recitauerat librum.] Rom. copula addita, *& quem.* rectè.

Quo minus offensas Catonis tui ames?] Perspicuè verum. vulgò, *aures.*

An

An ideò librũ istum apprehendisti.] Alij libri, *deprehendisti*. Ego, *reprehendisti*: propriâ significatione huius verbi.

Leges tu quidem si volueris, & agnosces quæ audisti.] Scriptus liber longè aliter, *Leges quid Maternus sibi debuerit, & agnosces*, &c.

Pag. 685. *Omissis orationum & curarum studiis.*] Omninò scribendum coniicio, *caussarum studiis.*

Et ego cui desidiam aduocationum obiicis.] Præclarè meus liber. Anteà corruptè & mutilatè, *cui desidiam aduocamur, cottidianum*: &c.

Defendenda aduersus te poëtica.] Bene quoque hoc liber. Alij, *defendens aduersus te poëticè.*

Pag. 686. Pythœi coniectura. *Et ego enim quatenus arbitrium litis huius inueniri non patiar.*] Totum locum P. Pythœus legit, *quatinus arbitrum litis huius inueni, non patiar Maternum societate plurium defendi.* hoc sensu, Quando te, Secunde, huius litis arbitrum nactus sum. Quod rectum omnino iis quibus mens non curua.

Maternum solicitè plurimùm defendi.] Farnes. *societate plurium.*

Ipsum solum apud eos arguam.] Malo, *apud vos.*

Consilia, facta nostra.] Rom. liber, *factáque nostra.*

Cuius vis & vtilitas rebus propè fluentibus.] Pythœus rectè legit & distinguit, *rebus probè* (nec malè, si, *prosperè*) *fluentibus aliorum præsidio & tutelâ intelligitur.*

Increpare periculum. *Sin proprium periculum increpuit.*] Alij libri, *periculum irrepat.* Sed hoc Farnesianum planissimè verum est. Cicero in Catilinariâ: *Quidquid increpuerit, Catilinam timeri.* Liuius: *Vnde si quid increpet terroris.*

Cui parti minimè contradicturum Maternum meum arbitrer.] Ita vetus. non tamen malè vulgati, *cùm præsertim minimè contradicturum.*

Pag. 687. *Orbos & locupletes & potentes.*] Auxi è libro scripto.

Totius orbis gratiâ subnixos.] Pythœus, *totius vrbis.* probè.

Oculis exposita percenseo.] Bene ita liber. Anteà, *parua censeo*, cum pernicie totius sententiæ.

Pag. 688. Tentatus varie locus. *Tum abire quod si non in alio oritur, nec in codicillis datur.*] Corruptio clara, nec medicina hîc à libro. Pythœus tentat, *Tũ habere, quod nõ in alio oritur.* quod capio haud satis.

satis. An ne *in albo* voluit dicere? & Prætorum ius formulasque intellexit? Fortasse etiã, *quod scilicet* (ita enim illud, si diducam & extendam) *non in atrio oritur.* Præcesserat enim de plenâ & splendenti domo, concursu salutantum. Rodolphi lectionem, siue coniectura est, non omitto, qui in prioribus verbis legit: *tum supra me abire.*

Quibus morum indoles est & bona spes sui.] Romana editio, *quibus maior indoles.*

Non minus esse in extremis partibus terrarũ quã Capuæ.] Vox deest. quã à me repono: *nõ minus esse notes in extremis.*

Nec hoc illis alterius ter millies HS. *præstat, quamquam.*] In morbo locus & defectu. Scribas & distinguas: *nec hoc illis alterius ter millies, alterius bis millies* HS. *præstat (quamquam ad has ipsas opes possint videri eloquentia beneficio peruenisse) sed ipsa eloquentia. cuius numen,* &c. Quæ addidi, satis mihi certa sunt, numero tantùm excepto. nam certè vtriusque opes exprimere propositum habuit. Rodolphus scribebat, *nec hoc illis vtriusque ter millies* HS. quod amplectar, si è libris.

Sed hac, vt suprà dixi, proxima.] Totam periodum scripsi, vti in Farnesiano concepta. Non displiceat tamen è vulgatis libris, *propria*, pro, *proxima.*

Quo notabilior paupertas & angustia rerum nascentes eos circumstiterunt.] Rom. editio, *angustia ereptum.* ex quo Rodolphus, *angustia parentum*: ego, *angustia rerum.*

Potentissimi sunt ciuitatis] Rodolphus, *potentissimi in iudiciis.*

Imagines ac tituli & statuæ.] Præclarè liber. Vulgò erat, *imagines Attali & statuæ.* quis ingenio suo duce repperisset? Pag. 689.

Cui bono est, si apud te.] Optimè quoque liber. Antèà, *crebrò etsi apud te.*

Beatissimus recitationum eius euentus sequatur.] Scribe, *recitationem.* Pag. 690.

Seipsum colere, suum Genium propitiare.] Auxi à libro, & partim correxi. Nam in illo erat, *suum ingenũ propitiare.* pro quo sensus ipse facilè suggessit *Genium.* Genium propitiare.

In totam vrbem penetrat? nedum vt per tot prouincias.] Restitui, cùm in scripto esset, *penetrat medium: in vulgatis metrum.*

Tibi

Pag. 691. Nicostratus athleta. *Tibi Nicostrati robur ac vires dij dedissent.*] De quo Quinctilianus lib. II. cap. IX: *At si fuerit qui doceatur, ille, quem adolescentes senem vidimus, Nicostratus: omnibus in eo docendi partibus similiter utetur, efficiétque illum qualis hic fuit, luctando pugnandóque (quo utroque certamine iisdem diebus coronabatur) inuictum.* Quod ipsum suadet de Quinctiliano, libelli huius auctore. Ac de Nicostrato palæstritâ, etiam Pausanias in Eliacis.

Sentio quid responderi possit, hinc ingentis ex hu assensus.*] Defectum odoror. & asteriscum poni velim, quâ parte nunc addidi.

Pag. 692. *Hodie si quid in nobis.*] Rom. addit copulam, *& hodie.* recte.

Nam statum cuiusque ac securitatem melius innocentia tuetur.] Malo, *statum hucusque.* De se loquitur: & respondet illi parti Aprinæ orationis, qui eloquentiam telum esse voluit ad pericula omnia propulsanda.

Saginans eloquentia. *Lucrosa huius & sanguinantis eloquentiæ usus.*] Fortasse, *& saginantis.* vti ad commodum lucrumque hæc tantùm referat. Nam Sanguinare probum quidem verbum: sed non aliud quàm sanguinem emittere. Artus sanguinantes, Vulnera sanguinantia, in Quinctiliani Declamationibus mihi lecta. Quæ significatio parũ hîc apta: si ad accusationes & sanguisugã illam eloquentiã respexit.

Nec ullis aut gloria maior, aut augustior honor.] E vestigiis scripturæ priscæ restitui. Nam Farnesianus: *aut gloria more.* Vulgati planè turbant.

Pag. 693. *Medea Ouidij, aut Varij Thyestes.*] Deest antiquo illud, *aut Varij.*

Quod cùm cottidie aliquid rogentur, hi quibus præstant, indignantur?] Ineptè & falsò. Negationem addo, *hi quibus non præstant.* Etsi abesse alterum membrum sentio periodo plenæ.

Pag. 694. *Vipsanius Messalla cubiculum ingressus.*] Legebatur antea, *Vrbanus Messalla.* At vetus, *Vibanius.* è quo pronum reddere viro celebri gentile nomen.

Ingeniũ alunt & eruditionem, & litterarũ.] Placet cum Rodolpho, *ingenium alunt, & eruditionis & litterarum.*

Pag. 695. *Neminem hodie oratorem esse contenderes. Antiquis eò credo audaciùs.*] Expressi scripturam veterem: quæ tamen

tamen ipsa fortassis mutila, & scribendum: *contenderes parem antiquis. eò credo audaciùs.* Aut si inseri vocem displicet: *contenderes. Atque id eò credo aud.*

Longiùs absit Æschine & Demosthene Sacerdos iste Nicetes.] Ita emendaui verè & εὐστόχως, cùm in libris esset, *sacerdos iste enitet.* Nicetes Sacerdos declamator nobilis eo æuo. Plinius lib. VI. epistolarum audisse eum fatetur: *Erat non studiosorum tantùm, verumetiam studiorum amantissimus, ac propè quottidie ad audiendos quos tunc ego frequentabam Quinctilianum & Sacerdotem Nicetem ventitabat.* Exstat Philostrati Lemnij de hoc Nicete in Vitis Sophistarum elogium, de quo Pythœus nos monuit ipse monitus à Neueleto. Nominat & Seneca pater lib. IX. Controuers. II. *Nec Iulio nec alij contigisse suo* (scribam, *ne Vibio nec alij contigisse scio*) *quàm apud Græcos Niceta, apud Romanos Latroni, vt à discipulis non audiri desiderarent.* Et eodem libro, Controuersiâ vltimâ: *Nicetes egregiè dixit in eodem loco.* Sacerdos Nicetes Rhetor.

Non solùm anno quo nos, sed ferè eodem mense.] Imò ex analogiâ, inquit Pythœus, *non solùm mense quo nos, sed ferè eodem die.* Ego non mutem. Pag. 696.

Septimo Idus Decembris.] In Farnesiano tantùm erat, *Septimo Idus*, spatio tamen alteri voci relicto, quam non temerè ex historiâ addidi.

Superfluens & parum antiquus videretur.] Legam, *parum Atticus.* quod Ciceroni obiectum etiam viuo: & (cur negemus?) in quibusdam eius scriptis verè. Pag. 698.

Brutum autem otiosum atque disiunctum.] Fortasse, *odiosum*: id est, adfectatione quadam & asperitate dictionis molestum. Nam ex reliquiis epistolæ vnius aut alterius, nihil minus quàm otiosus Brutus, acer vbique & intentus. Disiunctum autem capio, quo sensu Senecam dixêre Arenam sine calce. nec muto. Brutiscriptio culpata.

Ad Cassium Seuerum.] Probum censeo. Vetus tamen, *Cassium quem reum faciunt.*

Mille argumentorum gradus.] Rom. editio, *argumentorum genera.* Pag. 699.

Cùm vix in cortinâ quisquam adsistat.] Non aliud ceperim, quam subselliorum iuxta tribunal locum, in quo non aduocati solùm, sed scribæ, præcones, atq. id genus Cortina.

operæ

operæ forenſes conſiſtebant. Seuerus in Ætnâ pro theatri incurtâ parte dixiſſe videtur: *——magni cortina theatri,*

Turpio Ambiuius.

Turpionis Ambiuij.] Malè diſiungunt libri, *Turpionis aut Ambiuij.* Eumdem enim hominem fuiſſe, Terentianæ epigraphæ, & Cicero De Senectute docent. Symmachus nominat lib. I. epiſt. XXV. (optimam editionem eruditi Iureti ſequor:) *Expropter in comœdiis ſummatem quidem gloriam ſcriptores tulerunt: Roſcio tamen atque Ambiuio ceteriſque actoribus fama non defuit.* Idem lib. X. epiſt. II.

Symmachus correctus.

Non idem honor in pronunciandis fabulis P. Pollioni quàm Bauio fuit, neque par Æſopo Etruſco fama proceſſit. quæ verba ſimul vt legi, emendata à me, *qui Ambuio fuit, neque par Æſopo & Ruſcio* (ſiue *Roſcio*) *fama.* Fortaſſe & *Pellioni* hic ſcribendum, vt ſit ille Pellio Plautinus.

Pag. 700.

Nec vnum de populo Canutii aut Arida Furnio & Torannio, quique alios in eodem valetudinario.] Liber vetus: *nec vnum de populo Ganutii aut Atti de Furnio & Coranio alios in eodem valitudinario.* Mihi nulla mens aut manus, quâ medear huic plagæ.

Caluiſ in Aſitium.] An'ne, *Aſinium?*

Nempe hæ placent, ſiue in vniuerſâ parte factum.] Meudoſa & iſta. liber ſcriptus, *ſiue vniuerſâ parte ſerum.* Valdè placeat lectio quam Fr. Modius mihi adnotauit, *hæ placent, ſi non vniuerſæ, per partes attamen.*

Pag. 701.

Ceteros eiuſdem lentitudinis ac teporis libros legit.] Vera noſtra coniectura, cùm eſſet, *ac temporis.* niſi placet magis, *ac tenoris.* De tepore affirmat, quòd pari metaphorâ de Cicerone mox ſcribit, *tardè commouetur, tardè incaleſcit.* Agnoſco idem vitii in Plinij loco, lib. V. epiſtolâ VI. *Calum eſt hieme frigidum & gelidum: myrtos, oleas, quæque alia æſtiuo tempore lætantur, aſpernatur ac reſpuit.* Scribo *æſtiuo tepore.*

Correctio.

Viderimus inquam iudicio eius.] Lego, *Viderimus inquam an iudicio e. v. a. a. ingenij ſuffecerit.*

Pag. 702.

Pauci ſenſus opt. & cum quodam lumine terminatur.] Vetus, *ſenſus optet cum.* Rom. editio *ſenſus opacus.* Fortè, *opacius & cum q. l. terminantur.* vt ad picturam reſpectus ſit, in quâ lumen nos delectat, ſed cum quadam vmbrâ.

Nihil excerpere, nihil referre poſſis.] Perſpicua libri bonitas. Aliàs, *nihil ex tempore referre poſſis.*

Locu-

Locupletem ac laudatum patrem familiæ.] Ego non dubitem scribere, *ac lautum.*

Vt sumere in manus, vt aspicere sæpius liceat.] Rodolphus benè, *libeat.*

Nam & hoc inuitus retuli.] Rom. codex, *inuitatus.* non male, quia lacessitum significat sese, ad hæc promenda, ab Messallâ.

Hi qui se antiquos oratores vocabant.] Scribe, *vocant.*

Adeò masti & inculti illam ipsam, &c.] Rodolphus hæc legit, *inculti, vt illamipsam quam iactant sanitatem, non in frigiditate sed ieiunio consequantur.* Pag. 703.

Sententiarum planitas.] Nescio an, *sanitas.*

More veteri & aliis vestris philosophis.] Ex veteri lego, *aliàs à vestris.*

Nominis controuersiam mouit, &c.] Hæc stigmate vulgò inusta. nos dempsimus & eluimus, adiuti à libro. Pag. 704.

Si comminus fatetur plures formas dicendi.] Pythœus, *si cõmunius fatetur.*

Cœlius & Brutus sic iure.] Lego, *suo iure.* Liber tamen scriptus, *sic verè.*

Vt si omnium libros pariter in manus sumpseris, quãuis in diuersis ingeniis esse quãdam iudicij ac voluminis similitudinem & cognationem.] Monere me in primâ editione aliquid de hoc loco fugit. qui non difficilis alias emendatu & expletu, ex libro scripto. Nam is voculam inserit, *sumpseris sciam quãuis*, &c. Lego: *in manus sumpseris scias quamuis in dicendi ac voluntatis similitudinem & cognationem.*

Plerique temporum nostrorum actores.] Optimè vetus. Erat antèà, *plerique ipsorum nostrorum.* Pag. 705.

Oratores nostri tenerè dicere.] Audacter reposui, etsi à coniecturâ. Nam libris omnibus est, *temerè.* Plinius illustrat correctionem hanc satis & firmat lib. 11. epist. XIV. *Pudet referre, quæ, quàm fracta pronunciatione, dicantur: quibus, quam teneris clamoribus excipiantur. Plausus tantùm, ac potiùs sola cymbala & tympana, illis cantibus desunt.* Tenerè dicere.

Studio feriendi plenumque deiectus, non pugnat sed rixatur.] Rom. codex, *detectus.* optimè.

Aliud nouum agmen producitur.] Idem liber, *aliud nobis agmen.* Pag. 706.

Sed planè post Gabinianum.] Rhetor fuit, Vespasiani æuo. de quo Eusebij Chronicon: *Gabinianus celeberrimi nominis Rhetor in Galliâ docuit.* Ita liber qui apud me manuscriptus, probus & vetus. Vulgò, *Gabinius.* Nominant & Hieronymus, & Suetonij index de claris Rhetoribus: quod optimus Nic. Faber adnotauit.

Paullo antè planè mitiore eloquentiâ & temporum nostrorum miratus.] Quidam liber, *paullò antè dixisti planè mitiore.* Sed hæc & sequentia tamen in mendo.

Correctio. *Non sum, inquit, offensus Aprina disputatione.*] Commodè videmur ita fecisse, cùm libri præferrent *à primâ disputatione.*

Perge, inquit Maternus, de antiquis loquaris. vtere antiquâ libertate.] Scribe è scripto: *inquit Maternus, & cùm de antiquis loquaris, vtere.*

Huic Apro ignotas, & iam mihi partes adsignatis.] E vestigiis priscis, *etiamsi mihi.* Nam in scripto est, *etenim iam si mihi.*

Pag. 707. *Ac non studia solùm morésque*] Vetus Farnes. *studia modò curásque:* aptiùs ad sequentia.

Neque modestiæ paruulos assuefaciunt, sed lasciuiæ & libertati.] Vetus: *lasciuiæ & bibacitati.*

Pag. 708. Defectus locus. *Quam nullam apud maiores auctoritatem habuerit statim de*curiis. Referam necesse est.*] Ita & vetus. suspicabar, *statim decursis his.* ἐλλειπτικῶς, dicam videlicet aut promam. Sed placet magis Rodolphi scriptio, *statim docuero.* Pythœus, *statim audietis.* nescio an è libro.

Pag. 709. *Qui scit quid ira: promptiùs ad misericordiam, &c.*] Ita scripsi & distinxi, turbantibus libris.

Pag. 710. Rodolphi coniectura. *Mutuabimur aliquid à Peripateticis. hi aptos & in omnem disputationem paratos iam locos dabunt, Academici pugnacitatem.*] Valdè mihi placeat cum Rhodolpho hæc omnia scribi & distingui: *à Peripateticis aptos & in o. d. p. iam locos dabunt Academici; Stoici, pugnacitatem; Plato altitudinem,* &c.

Eum qui non quasdam artes audire.] Malo, *artes adire.*

Pag. 712. *Sed longè magis facultate eloquentiam contineri.*] Rodolphus appositè inserit, *facultate & meditatione eloquentiam.*

Qua

Quæ propriè circa Oratoriâ videntur.] Rodolphus, *propriè esse oratorum videntur.* sed ab ingenio, vt solet, non à libris. Ego insigni metaphorâ locum ornem: *propriè Circo oratorio videntur.* Quia de exercitationibus loquitur, eleganter Circũ adiungit, qui pugnis & exercitiis destinatus.

Huius omnibus dictionibus intereſſe, &c.] Versus hos aliquot inserui à Farnesiano libro, magno libelli huius bono. Alij enim omnes hic mutili.

Habebántque ipſius populi diuerſiſſimarum aurium copiam.] Rodolphus copulâ adiectâ, *populi & diuerſiſſimarum.* Credo fuisse, *populi i. diuerſiſſimarum.* quæ nota significat, *id eſt.* Pag. 713.

Æmuli ferro non ſudibus dimicantes.] Manifestò, *rudibus.* Nam hæc à gladiatoribus sumpta. Rudibus dimicare.

Vt nec benè dicta diſſimularentur.] Rodolphus auctiùs: *nec malè nec benè*: sententiâ quidem valdè fauente.

Solus ſtatim & vnus cuicumque cauſſa par erat.] Ità vetus. Non malè etiam vulgò, *ſtatim vnicuique cauſſa.*

Deducuntur in ſcenas ſcholaſticorum.] Diuinabam olim, *ſcholas.* malè. Nam appositè Scenas appellat, loca in quibus fucata illa & personata eloquentia exercetur, velut per lusum.

Ex iis ſuaſoria quidem.] Hic quoque lineas aliquot adtexui, bonam copiam mihi faciente libro. Nam aliàs, turpiter hæc hiabant. Pag. 714.

Vitiatarum electiones.] Rectè. respicit ad legem Scholasticam quæ raptarum dicitur. Rapta raptoris nuptias vel mortem optet. Doctissimus Pythœus.

Cùm ad veros iudices ventum.] Magna verò hic lacuna, de quâ vulgò nec suspicantur. At liber vetus præfert, & spatio grandi interposito vsque ad ea verba, *rem cogitare*, adiicit, *Hic multum deficit.* Et clarum: quia sermo sequens non iam Messallæ amplius, sed Materni. Defectus grãdior.

Hinc conciones magiſtratuum.] A libro est. quàm ridicule autem alij, *conciones migrantium*? quod a concisâ illa ratione scribendi natum.

Plus notitiæ ac nominis probabat.] Melius, *parabat.* Pag. 715.

Cùm teſtimonia quoque in publicis non abſentes.] Rodolphus: *in publicis iudiciis non abſentes.* insitione valdè quidem aptâ.

Pag. 716. *Eò acrior qui pugnas sibi asperas desumpserit.*] Vetus, *acrior per pugnas*. Aliquid hîc vlceris.

In ore hominum agit.] Emendaui etiam in Historiis, & produxi hanc dictionem. Vulgò, *more.*

Pag. 717. *Quorum ea natura est, vt secura nolint.*] Clausulâ addità Rodolphus: *vt dubia laudent, secura nolint*, quod qui neget aptum ad sensum esse, ipse sine sensu.

Rodolphi lectio.

Pag. 717. *Quæ etsi nunc aptior est, *ita erit eloquentia.*] Nobis corrupta hæc videbantur aut mutila. Rodolphus autem concinnat: *etsi nunc aptior est veritati, eloquentiam tamen.* acutè si ab ingenio, feliciter si à libro.

Rodolphus videtur meliore & pleniore libro vius.

Primus tertio consulatu Cn. Pompeius.] Addit etiam Rodolphus, *primus huius rei spatia tertio*, &c. nec hæc talia sanè ab ingenij fonte videntur. Ego ex eo scribam: *primus huiusce spatia.* Sanè etiam pòst in hac translatione persistit: *Quo modo nobiles equos cursus & spatia probant: sic est aliquis oratorum campus.* &c.

Orationibus Asinij, qua pro heredibus Vrbinia.] Quinctilianus me duxit ad emendationem; quem vide libro IV. cap. 1. Nam Asinium disertim pro heredibus Vrbiniæ laudat. In tritis libris erat, *Ironia:* in veteri, *Vrinia.*

Pag. 718. *Quem enim oratorem Lacedæmonium.*] Miratur hoc idem Velleius lib. 1. in extremo: nec causlam dat, quam veram hîc habes.

Pag. 719. *Nulla in Senatu concordia.*] Sequentia verba plusscula addidimus à libro.

Non emendare, nec vsquam ad votum composita.] Si nihil hîc deest, scribam: *non emendata, nec vsque ad.* Sequentia etiam in libro Farnes. *argumentum est. Quis enim nos.*

Melius fuisset non queri, quàm indicari.] Lego, *vindicari.*

Cùm optimi citò consentiant?] Lego, *cùm in optimâ.* Rodolphus autem, *cùm optima citò censeantur?* A fine autem libelli, vt cuiuis videre est, multa desunt, atque adeò præcipua dissertionis pars. Sed mihi, cum Deo, pausa hîc & finis: cui gratia & gloria in æternum.

STEM-

STEMMA AVGVSTÆ DOMVS.

Iustus Lipsius Iano Lernutio S. Dico.

STEMMA Augustæum, Iane Lernuti, rem à se implexam, & in historiâ multi vsus, digestum à me compositumque tibi mitto. Tentatum antè aliis: sed, liberè dixerim, tentatum potiùs, quàm perfectum. Nec enim pauca correcta à nobis, pluriaque eruta: & in re tenuiter indagandâ non tenuis labor. Quæ clara promptaque visa, non firmaui: aliis addidi notas, quas scies indices esse numerorum nouitiæ editionis. Fateor tamen esse quæ fugerint me, fugiantque etiamnunc; quæ vestigiis odorari potui tantùm. velut de Apuleiâ Variliâ, quam sororis Augusti neptem noster ait, pag. 76. item de Claudiâ Pulchrâ, quam sobrinam ponit Agrippinæ vxori Germanici, pag. 167. Nec adsequor, quia nihil inuentum nobis de marito aut stirpe Marcellæ minoris: à quâ hæc deriuem. Tibi quidem, Lernuti, qualecumque hoc munus, vt amor tuus est, placebit, scio: vtinamque in reliquis meis scriptis, alij pariter aut iudicent tecum aut errent. Vale mi ocelle, cum Giselino tuo meoque: quibus in summâ concordiâ vnum hoc certamen est, vter me magis amet.

C. OCTAVIVS C. F. qui Macedoniæ præfuit. Ex Anchariâ priore vxore

- Ex priore marito C. Marcello
  - M. MARCELLVS, cui prima vxor Pompeia Sexti: altera, Iulia Augusti filia. Ex neutrâ liberi. Obiit adolescens in Baiano.
  - MARCELLA maior Ex I. marito M. Vipsanio Agrippa
    - Liberi, ait Suetonius, sed nobis irreperti. Nam de Vipsaniâ Tiberij vxore falsum.
  - Ex II. marito Iulo Antonio Africano Triumviri filio, de quo Plut. in Antonio, & noster pag. 163.
    - L. ANTONIVS AFRICANVS, qui Massiliæ obiit pag. 163 Ex eo aut fratre aliquo, vt arbitror.
      - SEX. ANTONIVS AFRICANVS. de cuius nobilitate, pag. 330.
  - MARCELLA minor, de quâ silent.
- OCTAVIA maior.
  - DOMITIA, cui vir Crispus Passienus, vti suspicior ex Quinctil. lib. VI. cap. II.
  - DOMITIA LEPIDA. Ex I. marito M. Valerio Barbato Messalla
    - VALERIA MESSALLINA Claudij principis vxor Adi Commentarium nostrum, pag. 294. Et adde Senecam in Menippæa, qui Messallinâ maiorem auunculis facit Augustis.
  - II. Ap. Iunius Silanus. Qui tamen antea maritus fuisse videtur Æmiliæ Lepidæ proneptis Augusti (vide Commentarium nostrum pag. 333 etsi res hac adhuc nubila:) Exque iis fortè
    - L. SILANVS sponsus Octauiæ, pag. 240
    - M. SILANVS proconsul Asiæ, pag. 273.
    - IVNIA CALVIN. Vitellij nurus, pag. 240. quæque ad Vespasiani auum superuixit, ex Suet. Vesp. cap. XXIII.
  - CN. DOMITIVS, cui vxor Agrippina, & ex ea
    - NERO Imp.
- Ex II. marito M. Antonio Triumviro
  - ANTONIA maior. Ex marito L. Domitio Ahenobarbo
  - ANTONIA minor. cuius stirpem ex marito Druso, quærè infrà.

C. OC-

OCTAVIA minor. de cuius coniugio aut stirpe nouus non loquitur.

C. OCTAVIVS C. F. qui Macedoniæ præfuit, Ex Attia II. uxore

C. OCTAVIVS, qui postea C. Iul. Cæsar Octauianus Augustus. Ex Scribonia uxore

IVLIA, cui primus maritus M. Marcellus, tertius Tiberius Imperator. Sed vterque sine prole. Medius autem M. Vipsanius Agrippa. Ex hoc

C. CAESAR, cui uxor Liuia soror Germanici. pag. 160.

L. CAESAR, cui destinata uxor Æmilia Lepida, postea P. Quirinij uxor. pag. 107.

AGRIPPA POSTVMVS.

IVLIA, cui vir L. Æmilius Paullus Cæsoris F. Ex eo

ÆMILIVS LEPIDVS, cui Drusilla uxor. Ex Dione lib. LIX. & Suet. Cal. cap. XXIV.

ÆMILIA LEPIDA, sponsa Claudij. Sueton Claud. ca. XXVI. Nec scio an eadem quæ nupta Drusso filio Germanici pag. 210.

AGRIPPINA cui vir Cæsar Germanicus. Ex eo

NERO, cui uxor Iulia Drusi filia, pag. 201.

DRVSVS, cui uxor Æmilia Lepida, pag. 210.

C. CALIGVLA, cuius matrimonia è Suet. pete.

AGRIPPINA, cui mariti tres: Cn. Domitius, Crispus Passienus, Claudius Imp.

DRVSILLA, cui prior maritus L. Cassius: alter M. Æmilius Lepidus.

LIVIA, siue, LIVILLA, Suetonio minus eadem IVLIA, est Tacito & Dioni. Nupsit M. Vinicio, pag. 195. Huius siue alterius e sororibus maritus antea Quinctilius Varus, quem generum Germanici vocat Seneca lib. 1. Contr. III. & aliquid Tacitus, pag. 174.

Habes Augusti Stemma, quod ad sanguinem quidem attinet. Supereſt vxoria ſtirps quæ adfinitate primò, mox adoptione inſita in domum Auguſtam. Eam, lucis cauſa, ſeorſum hîc expreſſi.

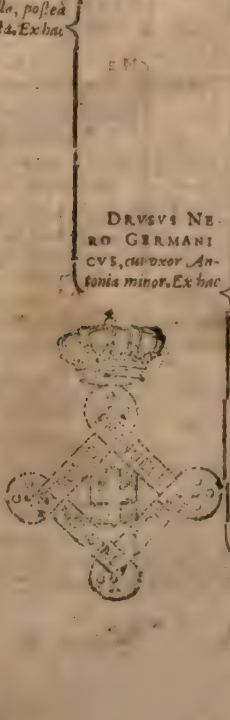

INDEX

IN

COMMENTARIA

AC NOTAS

IVSTI LIPSII

AD

ANNALES ET HISTORIAS

TACITI.

A.

AENOBA mons. pagina 541
Abusque 360
Acharus, Arabiæ regum nomen 301
Accedisse pro accessisse 457
non Accinctus & discinctus differunt 273
Acclamatio, plaususque ex arte 434
Achaiæ nomine Græcia dicta 72
Achaia & Macedonia sub vno Præside 233
Acies barbara per nationes 310
Acilius Auiola viuus combustus, 164
Acculatorum merces & honos 523, 524
Acromerus, auctor agrorum 273
Acta diurna non ea os Taciti Annales 5
Acta, eorumque discrimen 228
Acta Senatus primus confecit Cæsar, aut certe publicauit 28
Acta vbi reposita 231
Acta reparata à Tiberio 232
Acta materia historicorum 232
Actis conficiendis præerat Senator 229
Ab actis Senatus, officium 229
Actorum scribæ & censuales 229
Actuarii 229
Actuarij in militiâ 229
Actorum materies, & forma ea conficiendi 230
in Actis, natiuitates, Seruij Tullij institutum 230
apud Acta professio 230
Actæ libertæ 339
Actiaci ludi 406
Actio legis apud magistratum 324
Actor publicus 94. finalis procurator 94
Addictum seruitium 299
Addua fluuius 485
Adductus, quis? 371, 502
Ad hoc 456
Admissiones & admissionales 243. munus fuit libertorum 244
Admouere cohortes 118
Admissionis primæ amici 243
Adoptatio in Claudia gente nulla, 306
Adoptio ficta etiã olim vsurpata 404
Adoptiui liberi nullâ in parte parentum priuilegia dant 404
Aduertendi verbum, aliâ notione 87, 317
Adulta immaturaque funera differunt 133
Adulteriorum crebritas 212
de Adulterij pœnâ disputatio 210
de Adulterio lex vetus emendata 555
Adulteræ domo exactæ & dote priuatæ 210. pœna capitis post inducta 212
Adulteras magistratus accusabant, & præsertim Aediles 211
autumnus Adultus 290
ætas Adulta, noua, præceps 89, 90
Aduocatorum præmium olim 266
AEdificiis ab Augusto impositus modus 419
AEdificationes in vitio 162

AEdium ornatus lucernæ & laurus 135
AEdiles cremabant libros 205
AEdui fratres Romanorum 165, 284. causa appellationis 284
AEgææ opidulum 338
AEgri in lectica 93
AEgyptij & Romani carne abstinebant certis diebus 129
AElius Lamia 244
AElius Tubero Stoicus 442
AEmiliana, extra vrbem 418
AEmilij Ferreti error 38. vide plura in F.
AErarij Præfectura penes quos 352. biennium 353
ad AErarium Senatusconsulta de ferri solita 173. nec rata nisi delata 173
AErarium militare 77
Aër infamis in Vaticano 494
AErias rex 479
AEris tinnitus in defectu Lunæ 46
Aerthum 560
AEs vxorium 143
AEtas fessa, pro senectâ 418
AEtas Senatoria 156
Africani acutum dictum 372
Africæ legiones 458
Agellius illustratus, emendatus, 173, 422, 550
Agendi verbum antiquis frequens patiendi significatione, & contrà 13
Agger Drusianus vbi fuerit? 362. an idem cum mole Drusi 362, 363
Aggeres in paludibus 66
Agnati, liberi 556
Agnomina fœminis numeralia 221, 222
Agricola Taciti, disertus & verè prudens 561. quando scriptus 561 tempus eius mortis 561. in nullis manuscriptis 562. eius mentio in epigrammate Græco. 562
M. Agrippa 333. eius ignobilitas. 7 vxores eius & liberi 139
Agrippa rex 338
Agrippæ stagnum, & nemus 415
Agrippina, Flaminia Claudij lecta, 335
Agrippina matertera filiorum Asinij 226
Agrippinæ ingenium & scripta 218
in Agrippinâ eximium quid 314
Agrippinensis Colonia etiam Claudia dicta 307. iuris Italici fuit, 307
Agrippinus philosophus 443. eius mira constantia 443. pater eius inuentus 443
Ala Adriana 505
Ala Petrina 264, 524
Ala Taurina 472
Albana arx 568
Albium Intemelium vel Albintemelium 481
Album Senatorium, quando institutum 212. quotannis refectum. 212
Alia clarus 295
Aliena gens 469
Alledia gens 299
Alloquia 192
Aluminia 548
Amantium loquacitas 360
Ambitionis ineptias irridet Arrianus 25
Ambiuius Turpio 526
Ambrosij locus ambiguus 507
Amicæ in finu amatorum 262
Amicitiæ firmandæ mirus mos 315
Amicitiæ renuntiandæ mos 119. etiam inter priuatos 119
Amicorum cohors 245
C. Aminius Iurisconsultus 353
Ampia gens 497
T. Ampius Flauianus 497
Amyclæ in Italia 220
Ancilium conditorum religio 478
Animaduersiones extra vrbem 98
Animaduersiones militares extra castra 47
Animaduertendi militis ius quibus fuerit 55
Animaduersionis nouum genus 60
Annales esse hos libros 5
Annales Taciti quatenus progredi 7
Annæus Seneca an, & quando consul 395
Annæus Serenus 320
Annus decimus septimus initium Romanæ militiæ 34
Annus quinquagesimus immunis à militiâ 35
Anquiro 442
Ante alios 526
Antecursores qui? 485
P. Anteius 342
Antiochus rex 333
Antisigna 272. causa nominis 272
Antisthenes primus barbæ auctor philosophis 377
Antona fluuius 309
Antonia Claudij mater 262
Antonia Germanici mater 132
Antonia maior & minor 330
Antonij cum Octauiâ nuptiæ 31

Antonini maior 72
Antonius Primus 392
Antonius curator oræ maritimæ, 327
Anulus signatorius 80. eo signabant penum & vtensilia 80
Anulatæ claues 80
Aorsi populi 302
Apicij gulones tres 188
Apion rex 379
Apollo Didymæus Mileti 181
Appellationes ad quos 386
Augusti de iis scitum 387
temere Appellantium pœna 388
Appia regina viarum, 93. discidium scriptorum in viâ Appiâ 93. conciliati omnes 93
Appiani error 104, 460, 512
Appius Silanus 332
Appij Silani cædes 288
Appuleius correctus 373. ex eo remota obiectio 121
Aquila 513
Aquila Romana qualis 87. non magnum id Aquilæ corpus 88. ex argento olim facta, posteà ex auro 88. eius exemplum à Persis 87
Aquila in ædificiis 513
Aquilæ sacellum siue domuncula in castris 88
Aquilæ & signa, dij militum 88
Ara in aduentu Principum 489
Ara in Curiâ 444
Ara Drusi & cenotaphium 83
Ara Vbiorum quâ caussâ & vbi exstructa 64
ad Aram confugere mos Græciæ 160. supplices id faciebant & serui, 160. Romæ quando id cœperit 160
Aras statuendi mos 28
Arabia fœminæ facie semitectâ 359
Arbela castellum 301
Arbor sancta 542
Archelaus Cappadox 258
Arenari montes ad mare 69
Aristobulus rex 338
Arma versa in luctu 131
Arminij ætas 107
Arria vxor Cæcinæ, heroïna 445
Arriani locus 25, 135
Arrianus correctus 355
Arruntius quis 28. 135
Arsanias fluuius 402
Artaxata quis condiderit? 358
in Artaxiæ historiâ nominibusque dissensio 81
Artes delibabant vulgo Kalendis anni 206
Arua & stagna in domo Neronis, 418
Aruerni fratres Rom. dicti 284
Arx alicuius rei 503
Asconius correctus 292, 527
Asiatici diuitiæ 260
Asiaticus auctor Caianæ cædis 261
Asini effigies in templo non posita, 535
Asinia gens 221
Asinij plures prænominibus diuersi 96
Asinij Pollionis historiæ 205
Asiniorum stemma 180
Asinio Salonino multi liberi 186
Asinius orator 580
Asinius Gallus 251
Ασκιπύργιον 543
Asprenatum familia 62
deni Aues, diurnum militis 38
Assiratum cruenta potio 316
ad Asylum tria hominum genera confugiebant, malefici, serui & obærati 179
Athenæus explicatus 140. contra interpretis mentem versus 140. erroris conuictus 550
Athletas quis primus dederit 382
Atimetus libertus 345
Atta Clausus 306
Atteritus pro attritus 457
Atys Herculis filius 218
Auctoritas, quid 173
Audentia pro audaciâ 425
Auersa castrorum, auersa pars 514
Aufidij Bassi historiæ & æuum 346
Augendi verbum παθητικῶς 2[illegible]3, 5[illegible]9
Augurale siue auguraculum in castris 86
Augurium salutis 304
Augustodunum Musarũdomus, 165
Augustodunensis Schola 166. & seq.
Augustales ludi & eorum origo 32
Augustales sodales 62
Augustalia edita à Tribunis, & cuius generis ij ludi 33
Augusti legata 18. varius dies primi eius imperij 20. consulatus 21
Augusti cultores per domos 70
Augusti effigies in Curiâ 26
Augusti natalis dies festus 239. natalitij ludi 33
Augusti Templum Tarracone 76
Augustus pro deo 24. eius imagines ad formam deorum, 24. ipse in forma Iouis ex Sc. 24. feminæ, eius sacerdotes 24. caussa mortis Marcelli 8. Iuliam legem fert, 143. populũ inlicuit ad ludos 74.

Senatum

Senatum supplet ex equite 264.
definit stipendia 36. cauſſas pleraque ſibi ſeruauit 387. eius decretum 124,187,252
Aunoba mons 541
Auri vis 260
Aurinia, Alurinia 548
Aurum triumphale, ſiue coronarium 421
Aurum votiuum 421
Auſonius correctus 371
Auſpicari in magiſtratu 206
Auſpicalis dies 206
Auſpicia apud ſolum Principem 89
Auſpicia domo ferenda 178
de Auſpiciis imperioque repetendis, mos 138
Auſter pro quouis alio vento imbrico 90
Auxiliariorum arma alia quàm legionariorum 310
Auxit pro Auctus eſt 509

B.

BAETICA, populi 460
Bagaudæ latrones Diocletiani tempore 165
in Baiano villa Cæſaris. 372
C. Balbillus 347
poſt Balneum, guſtus 205
Balſamus etiam in AEgypto. 537
Barbarorum mos ante aciem canendi 217,543
Barbari reges cum ſororibus matrimonio iuncti 82
Bareas Soranus ex gente Marciâ 318
Barba deo ſacrabatur 375
Barbæ poſitæ dies latus 375
Barbæ radendæ mos quando cœpit Romæ 376. quando in Græciâ, 377
Barbati olim ſoli iuuenes 376
Barditus 543
Basilicam nouam quis AEmiliorum fecerit 185. quis refecerit 185
Batani oriundi à Cattis 364
Batani fratres Rom. dicti 284
Batani equites & pedites 344. ij vti oblongis gladiis 344. natatores, ipſi an equi? 518
Batauorum veterum ſedes 539
Batauiæ oportunitas 83
Batauodurum 539
Bathyllus deliciæ Mæcenatis & ſeruus 63. Alexandrinus videtur fuiſſe 63
Baulli villa, & eius poſſeſſores 379
Beatus Rhenanus refutatus 165, 471,482
Bedriacum 482
Belgarum laus 60
Beneficia, quid? 524
Beneficiarii 525
Beroaldi error. 164
Bigati nummi 546
Boiiaſmum vel Boyaſmum 557
Bolanus 401,482,564,565
Bombyx quomodo ad Italos peruenerit 100
Boſporanum bellum 329
Breuiarium Imperij 26
Brinio ſiue Bruno 519
Britannia domita, amiſſa, recepta 452. in ea murus 452
Britannia cur intacta ab Auguſto & Tiberio 564
in Britanniâ dies longi 563
Britanni quomodo victi 563
Britanniæ ſeruitus 566
Britannicus 342
Britannicum mare olim ignotũ 565
Britannorum copiæ 392
Britannorum crudelitas 380
Brundiſinum fœdus 21
Brutidius orator & hiſtoricus 183
Bruti ſcriptio culpata 575
Buccina in Imp. cõuiuio 410. etiam Prætorum 410. Germanorum more 410. etiã apud Græcos 410. ſignum apud duces canit 410
Burrhus, manu debilis 340
Burrhi cognomen, quid? 340
de Byſſo & ſerico 100
Byſſinæ veſtes in AEgypto repertæ tempore Semiramidis 100
Byzantium quis condidit 327.

C.

CABIRI ſiue Penates 111
Cadius Rufus, vel Tadius 303
Cadmus litteras in Graciam tulit 271
Caducaria lex 152
Caducum ut quod cælibi relinquitur 152
Cæcina quis 159
Cæcinæ nitrum nomen 469,470
Cæcina Largus 292
Cæcina Seuerus 66
Cæcina Tuſcus, quis 346
Cædis mandandæ mos per libellum 14
Cælibatus & orbitatis pœnæ 142
Cælibes nihil capiunt, orbi dimidium 152
Cælibis, orbi, & ſolitarij patris diſcrimen 153
Cæles Vibenna 222

Cæna funebris 240. eadem Feralis 241. Silicernium 241
Cænæ hora, varia 366
Cæsar πολυτιμίας præmia ponit 143
Cæsar correctus 309, 470. Tacito conciliatus 547
Cæsonius quis? 431
Cæstici ludi ab Antenore instituti. 438
Cæsius Prætor 242
Caius & Lucius quando cõsules 10. eorum ætas 9. dilensus scriptorum in eorum morte 10
Caius equitibus quibusdam latum clauum dedit 263
Caius explicatus 147
C. Cassius 248
Calcei Romani quales? 115
Calles provincia 202
Caledoniam habitantium corporis habitus 563
Caledonij integri 566
Cales Quæstorum provincia 202
Calidæ potus 342
Caliga, militis gregarij 58
Caligula Germanicum triumphum simulauit 544
de Caligulæ natali solo contra Suetonium disputatio 59
Caligulæ, siue Germanici libri De arte dicendi 335, 336
Callistus libertus 288. vile olim mancipium 289
Calpurnius Fabatus 435
Caluia Crispinilla 474
Calumniæ pœna 393
Camalodunum oppidum duplex 309
Camerx Germanica vox 509
Camulus, indigena deus 310
Campaniæ vrbes haustæ 454
Campestris decursio 112
Campicursio Vegetio 112
Capella emendatus 272
Capita agrorum 49
Capito consul 182. accusatus 357
Capitolinus explicatus & emendatus 72, 75, 400. caute legendus 230
Caratacus rex 310
Carcer triplex, Vrbanus, rusticus & castrensis 140
Carcer vrbanus triplex 140
Carcer castrorum 140
Carmina Germanorum, vt omnium barbarorum, memoriæ genus 541
Carne certis diebus abstinebant Aegyptij & Romani 129
Carnificis domus extra vrbem 98.
ia Carpentis olim matronæ 313
Carpenti cui primum habitus honos 313
in Carptorem meum 172
Carus Metius 568
Cassij Iurisconsulti exsilium 435. diuturnitas in eo 200. eius mors 200 eius laus 199, 200, 435
de C. Cassio insigne dictum 204
Cassius Seuerus 199, 575
Castellarij, aquarum in vrbe custodes 479
Castellum scelerum 503
Castores 483
Castorum ædes Ostiæ 286. sacrum illis annuum 286
Castra Prætoriarum cohortium quæ parte vrbis 189
Castrorum portæ 66, 67, 68. quatuor tantùm fuerunt 67
Catenâ trahi ignominiosum Barbaris 316
Catena in manu rei dextrâ 140. in malitiis sinistrâ 140. Catenæ istæ quales 141
Catullus illustratus 288, 410
Caupuli 539
Cecrops Athenensis aut Aegyptius litterarum inuentor 270
Celenderis 122.
P. Celerius 334
Celsus legatus legionis in Pannoniâ 465
Cenotaphium, eiusque ritus 83
Censitorum numerus 286
Censores olim vias curabant 158
Censorini error 20
Censorium funus, quid 194
Census diuersa ratio 47. quando cœpit 47. modus 48.
Census in capita & agros 48, 49
Census exactores & præpositi 49
Census tabulæ 49
Census quando exacti 50
Censuales paginæ 49
Centenarij Germanorum 552
Centesimæ initium 104. ea ad ærarium militare 105
Centuriones singillatim vigiliasobibant 410
Certamina sacra 382
Cestius pater, siue senior 162
Chalcedonij cur cæci dicti 327
Chiliarchi in classe 424
Christiani, Galilæi & Nazaræi dicti 420. etiam Iudæi, 420. accensi pro lucernis 425
in Christianos Nero primus sæuiit 421

Chronicon Eusebij, siue Hieronymi correctum 107
Chrysoceras promontorium & ad id portus Byzantiorum 328
Cibi solemnes in parentalibus 240
Cicero correctus & explicatus 138, 231, 489 in quibusdam non Atticus 575. tepidus 576.
Cilnius Mæcenas 245
Cilones 303
Cincia lex de muneribus 265. firmata Sc. sub Augusto & Traiano 265
Cingonia gens 455
Circenses ludi Cereri celebrati 425
Circenses promiscuè licitum spectare in vulgi veste 413
Circus proprius Neroni 374
in Circo Augustus primus ordines discreuit 413
in Circo Romani sederunt, nō theatro 381
in Circo sedendi ratio 412.
loca in Circo non discreta patribus 157. primus Claudius descripsit 413. Nero equiti 413
Circus oratorius 579
Cirri in crinibus Germanorum 559
Cirri virginum 176
Cisalpinos Cæsar ciuitate donauit 277
Citharœdi verus habitus 373. prisci duces Citharœdi 373
in Ciuitatem quando & qui populi recepti 277
Clamor ante aciem 520
Clamor laborante Lunâ 46. etiam Christianis receptus 46
Classiarij pro militibus 321
Classicum quoties canere solitū 99. in prouinciis seruatus ille mos 99
Classicum canendi mos in morte ciuium 99
Classis in Ponto 492
Clauarium 509
in Claudiâ gente nulla adoptio 306
Claudia Quinta 221
Claudiani sacerdotes 390
Claudianum Senatusconsultū 317
Claudiani similis locus 528
Claudij chlamys & Agrippinæ 321
Claudij & Neronis largitio 331
Claudij tres nouæ litteræ 271
Claudij oratio 278 & seq. eius fragmentum Lugduni 279
Claudij templum 390
sub Claudio quot prætores 31
Claudius in scurris deditus & ambubaiis 316
Claudius fibulam laxauit sexagenariis 147
Clementis Alexandrini locus 9
Clibanarij 170
Clitæ Cilices 258
Cluium priscis ignotum 168
Cluuius Rufus historicus 346
Clypeus pro imagine 124
Clypei priuatim dicati 125
Cociones sæpe in vulgi dicto veniebant 128
Cocus nundinalis 242
Coërcitio in histriones 74. carcer & exilium 74. virgæ 74
Cognominandi militaris mos 44
Cohors amicorum 243
Cohortes ciuium 19
Cohortes vigilum quando institutæ 512
Colonias deducendi ratio 386
Coloniæ in municipia, & contrà mutant 335
Colonia Agrippinensis, etiam Claudia dicta, 307. iuris Italici fuit, 307
Coloniis adiectæ familiæ 475
Comagene prouincia facta 114
Comitia consularia obscura 31
Comitia Tiberiana cuiusmodi 32
Comitia qualia sub Cæsare & sub Augusto 31
Comitiorū morem innouat & omittit Caius 32
Commeatus à Senatu peti solitos Claudius sui iuris fecit 304
Competere auribus 171
Concædes 61
Concentus, quid 434
Conciliati scriptores 221
Conciliaturæ vox, turpi notione 38
Confarreatio in sacris 196
Confidens ante rem plerumque ignauus 476
Confiscandi vrbum propriè 19
Coniugia curæ Romanis 142. censorum ea inquisitio 142
Coniugium pro coniuge 330
Coniuratio Viniciana & Pisoniana in Neronem 425
Consistisse pro Constitisse 457
Consul designatus primus rogatur sententiam 141
Consulere & consultatio 436
Consules repositi 348
Consultatio omnis super Cæsare vetita 140
Contari 533
Contubernij ius semper militi in prouinciis 385

Contu-

Contubernium 360
Conuersionum in rep. caussæ 462
Conuiuium tempestiuum & intempestiuum 366, 367
Conuiuia & compotationes Germanorum, Persarum & Cretensium 557
Cora eadem cum Liberâ 109
Corbulo historiæ scriptor 403
Corbulo, inter doctos 358. & quis illi pater? 358
Corbulonis prima fama non bona 159
Corbulonis dictum emendatum 274
Coriarij extra vrbem 98
Corn. Dolabella 183
Corneliæ legis de falso pœna duplex 392
Cornelius Fuscus 503. periit in Dacis 503
Cornelius Thuscus delator 253
Cornu & ad id portus Byzantiorum 328
Coronæ aureæ in mensis gemmatæque 114
Corona spicea & eius significatio, 265
Corona è vite 265
Coronas iacere in aliquem, honoris 400
Cortina 575. 576
Cosa Etruriæ opidum 103
Cossutianus Capito 357
Cothurni 291
Cotys rex eruditus 117. in eius regno Ouidius exulauit 118
Creandi equites aut milites vetus vestigium 552
ad Cremonam quot cæsi? 506
Cremutius bellorum ciuilium scriptor 206
Cremutij iocus correctus 204. eius generosa mors 205
Crepidæ soleæque quid 115. iis vti, molle erat 115
Crespontes Messeniorum rex 214
Creta & Cyrenaica sub eodem proconsule 184
Crinem votiuum alere. 529
Crimina è somniis 265
Crupellarij qui? 170
Crux ex vno sæpe ligno 391. cur acuta Mæcenati? 391
Ctesiphon vrbs 258. de conditore eius dissensio 258
Curatiùs comparatiuè 441
Curator ludorum 347
Curatores viarum extraordinarij, viri illustres ferè. 158
Curatores viarum perpetui ab Augusto 158. à IV viris differunt 158. digniores habiti 158. certis viis attributi 159
in Curiâ etiam non Senatores 236
Curiæ veteres 305. & Veteres per se 306
Curtilius Mancias 364
Curtius Rufus 274
Curtiana imitatio 242. 506
Curtij æuum quod? 275
Curtius correctus 243, 256
Custodes in finibus imperij 560
Custodia apud magistratus 237. eadem libera dicta 237
Custodia apud vades 237
Custodiæ militaris modus & ratio 140. de custodiâ militari ecbole 140
Custodia publica 162
Custodiæ pro noxiis, sicuti operæ pro operariis vulgo 141
Custodia duplex principibus. 343
in Custodiam Germani adsciti, fidei caussa 343. præsertim Bataui. 343, 344
Custodes olim vxoribus adpositi, & amicis 293
Cythnus insula 481
Cyzicenis libertas adempta. 207.

D.

DACI Romanis qui sint? 453. eorum fatua relligio 453
Dalmatia quando præsidialis facta. 190
Damnati in scrobem iacti 65
Damnatorum bona 359
Damnatorum imagines tractæ 137
Damnatorum nomē tollebant 234, 235. oblinebant 235. effigiem frangebant. 235. aliquando per decretum, aliquando per impetum 235
Damnatorum pœna in decimum diem dilata 172
Damnatorum imagines habere nefas 236
Decedere magistratui 157
Decemuiri vetuerūt connubia cum plebe 146. lex ea abolita 146
Decennis tantùm despondenda 147
Decies H-s semper ferè in dote 129
Decimaria lex inter coniuges 153. sublata 153
Decimarum conferendarū mos 558
D. Silanus 332
Declamator correctus 544
Decumates agri siue decumani 558

Decursio

Decursio funebris 84
Dea Romæ quando primùm templum 218
Dellius siue Dellius inter amicos Augusti 14
Delatorum præmia in Papiâ 154
Demetrius Cynicus 445
Denarij æstimatio eruta ex Aureo mentruo 39. inter denos asses & denarium discrimen 38
Dena sestertia & decem M. idem 266
Deni asses diurnum mil tis 38
Denarius nō strictè accipiendus 41
Decorum nomina sæpe pro tessera, 334
Deportatis testamenti factione interdictum 252
Desolatus quid 307
Dextra data apud Persas, maximum fœdus 407
Dextræ implexæ in summo signorum 402
Dextræ hospitij insigne, fidei & pacis 470
Dextras attollit etiam nunc pacis & socij aduentus signum 470
Diadema quid, & quo colore? 256
Diademate quis primus vsus 17
Diana Coloëne Sardibus culta 181
Diana Leucophryna 180. caussa cognominis 180 culta Mileti 180
Diana Limenetis siue Limnatis 212, 213. cognominis eius caussa 213
Dicere repudium, pro repudiare 140
Didita fama 261
Dies quibusdam Romanis pro nocte erat, & nox pro die 437
M. Didius 389
Difficultas è Suetonio nata, remota 114
Diffatio, contemnentis 488
Digamma ante Claudium Varro repperit 272
Dii & relati in Diuos, carpento vecti 313
Dij, populi 164
Dilectus odiosus 519
Dionis error 10, 71, 258, 333, 445
Dionis à Senecâ dissensio 22
Dio à Tacito discrepat 94, 113, 117, 189, 193
Dionis obscuræ veritatis locus 183, 513
Dio Senecæ infensus 350, 371. idem non bonus virtutis æstimator 359
Dio correctus & illustratus 7, 274, 346 360, 428
Dioscoridis error 537
Disceptatiuncula de Scholâ Augustodunensi 166
Distinctio cum momento ad historiam 185, 203, 296, 311
Ditmari error 553
Diuinatio in Valer. Maximo 122, 176
Diuortia in actis 231
Diuortiis modus impositus 153
Corn. Dolabella 183, 201
Domini vox variè vsurpata 130
Domino cæto, omnes serui animaduerti 394
Domitianus Vestales examinauit, 454. pœnam mentitur 533. eius subdolus rubor 569
Domitiæ duæ 330
Domiti. Afri laus 217
Domitij genus 227
in Dote decies H. S. ferè semper 129
Dotis apud Germanos mos 515
Druides à Claudio sublati vel à Tiberio 314
Drusilla à Caio consecrata habitu Veneris 228
Drusi ætas collecta 177
Drusi ara & cenotaphium 83
Drusi imago in signis 60
Drusi monumentum Rauennæ 83
res in Germaniâ 84
Drusi vitia duo, ebrietas & crudelitas 162. studium eius in gladiatores & scenicos 162.
Drusiani gladij in prouerbio 163. qui fuerint 163. caussa agnominis illius 163
Druso quot liberi 160
Druso gemini filij 126
Drusus Castor agnominatus ob violentiam 189
Drusus non inter Iulios 134
Ducennius Geminus 484
Duces in periculis nudo capite 89
Duoetuicesima legio 470, 590.

E.

EDICTA Principum 134
Effigies asini in templo non postra 535
Egesippus correctus 256, 397, 434. repugnat Tacito 503
Egius 465
Egnatius Rufus 23
Egnatius Celer præceptor Bareæ Sorani 517
Eleas ager 214
Elius libertus Neronis 465
Emeriti qui? 38
Emeritum, præmium in missione 40
Empona Gallis quid 535

Emptio per æs & libram 9
Endomunire antiquè 273
Enuptio permissa lege Iuliâ 145
Epaphroditus 425
Epigrammati Græco lux 322
Epigramma vetus 510
Epponinæ insigne exemplum 531
Epulum natali Principum 115. ad sepulcra 241
Equestres ludi à quibus petiti 381
Equestris prælij mos 255
Equites creandi vetus vestigium 1
Equites Romani illustres 264. quidam veste Senatoriâ 263. æquiparantur Senatoribus, 263
Equites Romani insignes & splendidi 263
Equitibus quibusdam latum clauum dedit Caius 263
Equitium 553. in Armeniis equirium conserebant 553
Equitum transuectio 125
Equitum recognitio 126
Equorum præsagia & monitus 550
Equus consularis, vel imperatorius 401. cui imposita ornamenta 402
Error ex adhæsu prænominis 172. error viri docti 218, 272
Eryx mons 214
Erycinæ Veneris ædes Romæ. 214
Escendere 337
Esquilina porta suppliciorũ fuit 98. Metia eadem cum illâ 98
Eudemus corruptor medicus 190
Eumenius correctus 168
Eunuchi in pretio apud Persas 254
Eusebij Chronicon emendatum 137
Eusebij error 563
Exactor quid 137. simpliciter 137
Examina apum, malitosenti 329
Exauctoratio propriè quid 37
Excubiæ militares circa templa 17
Excubias seruorum nocturnas ad limen habuerunt domini potentiores 394
Excubitores tantùm gladiati 466
Executio, pro administratione 407
Exhibendi gladios editori mos 163
Expositiones infantiũ crebræ apud Græcos & Romanos 536. aliter apud Iudæos & Germanos 536
Exsuctus plagarum 547
Extentare 404
Exterrére 357
Externi mores ad speciem 338
Exuere ordinem 286

F.

Fabius Rusticus historicus 346
Fabricius Velento, canes ad cur-rum adhibuit pro equis 496
Faces & cereum in funeribus 153
Fanum Ligurinæ 436
Farreationis ritus 196, 197
Fasces semper laureati ad notam imperij 339 postea & aurati 339
Fasces inuersi in luctu 131, 529
Fauonius Stoicus 442
Felix quando primùm in Iudæâ 319. de nomine Felicis 319
Feminæ ad ludos gladiatorios descendunt 414. edicto id vetitum 414
Feminæ sacerdotes Augusti 25
Feminæ superstitiosulæ 356
Feminarum Germanicarum robur 547
Feminas nimis æstimant Germani 548
Ferreti error 38. incogitantia 274
Ferreti ridiculosa interpretatio 102
emendatio 495
Ferreti iudicium probum 142, 152. lectio bona 40, 504
Ferro, vique 278
Festus correctus & explicatus 67, 316, 398. in eo locus obscurus. 122
Ferum genere neutro 529
Ficus Ruminalis 365
Fiducia bellis in prospera 69
Filij munimenta regni 11
Filiis principum propria mensa 341 ad imum lectum sedebant, non accumbebant, vti & serui 341
Fisci olim magnum ius siue iniuria 108, 252
Fisci procuratores 108
Fisci ius in bona libertorum 108
Flaminia Dialis 197
Flamini abesse vrbe nefas 177
Flamines Patricij & maiores 196. plebeij & minores 196
Flaminis Dialis legendi mos 196
Flores spargere in aliquem, honoris 400
Flori incogitantia 90
Florus emendatus 505
Fœdus Tarentinum 21
Fœnus in agris collocatum 249
Fontes fluminum sacri 377, 384 in iis natare nefas 384
in Foro Augusti statuæ illustres 196
Fortuna Equestris 185
Fossa inter Mosam Rhenumque 274. vbi ea fuerit 274
Fossa Neroniana 419
De Foueis mos non vulgatus 65

Framea quid? 546
Fratrum filias ducere patruis, non item sororum licuit 299
Fraus turpis, eaque ab Ephoris sumpta 224
à Frontino lux 384
Frumenta in plebem ad fauorem vnica 417
Frumentarij qui? 477
Frumenti subuectio 362
Frumentum an plebi planè gratuitum 417
Frumentum gratis Prætorij militibus datum 432. auctum à Seuero & Antonino 432
Fucini lacus iterata emissio 321
Funalia & cerei accensi 135
Funeris etymon 133
Funera adulta aut immatura 133
Funus acerbum 343
Funus publicum & indictiuum eadem 195. censorium eius pars 195. id honoratissimum 195. notæ eius funeris 195
Funus tacitum, quid 195
Funus Triumphale, idem Censorio 195
Furius Camillus 111.

G.

GABINVS lapis 419
Gadius Rufinus vel Tadius 303
Gætulici duo 215
Gætulicus ab Augure diuersus 215
Gætulicus filius poëta & historicus 215
Gaiana aqua 495
Galba frater Principis 257
Galliarum diuisio 277
Galliarum gẽtes certo numero 171, quadringentæ Appiano 171
Gallorum proceres ius ciuium adepti 457. promiscuè omnes 457
Gallici gladiatores 170
Galli quando plene ciues 457
Gallorum seruitus ac stipendiũ 520
Gammata manus 335
Gammati lapides 335
Geminatus consulatus, quid 8
Genium propitiare 573
Germania Taciti ante Historias, & Annales, & quando scripta 540
Germani qui Tungri 541. vnde illis nomen 542. in prœlia ituri canunt 542
Germanorum rutilæ comæ 544. quæ à naturâ & ab arte 544. vnde Saxones dicti 546. quibus apud illos ius vitæ necisve 547. consilium 548.
Germaniâ mollitie defensi 550. omnia agunt armati 552. concilia eorum, in iisque lecti principes 552. venationes 552. victus 553. conuiuia & compotationes 557. criniũ nodi & obliquationes 559
Germanici cognomen imperatorium 50
Germanici duo fratres 134
Germanicus quot annos in Germania 82
Germanicus prætexta vsus tamquam augur 86
dies mortis Germanici 135
Germani etiam in Iudæa 343
Germani pelliti 86
Gestamen, quid 370
Gestamen sellæ 292
Getæ Græcis qui Romanis Daci 453
Gindes fluuius 267
Gladiatores apud Præsides 44
Gladiatorum numerus 360. de eo edictum & Sc. 360
Gladiatorum pugnæ per dies Mineruæ sacros 369
Gladij longi Germanorum 546
Gladij pœna adulteris, ex legibus VVandalicis 212
Gladij pœna quando inducta 428
Gladij pœna honestissima 429
Gladij pugionesq. sacrari soliti 431
Gladij Romanis bini 52
Gladius olim ab humeris 51. ad latus sinistrum dependens 52. barbaris dexter 54. & Parthis 54. an Iudæis dexter 55
Gloriæ cupido etiam in sapientibus 516
Gothi mortibus captorum Martem placant 549
Gnome ad vitam pulchra, & acuta. 286
Gracchi lex 35
Gracchus 62
Græca litteratura in Germania & Gallia 543
Græcanici stipendij modus 39
Græcis Theatrum pro Curia 491
Graiæ Alpes 472
Grammaticorum acumen à Liuio non spretum 125
Graniorum gens 199
Gratias agi proprætoribus proconsulibúsve vetuit Augustus 405
Gustus post balneum. 205.

H.

HABEO reciperare 267
Hadrianus, primus reduxit barbam 377

Hauri-

Hauritum, pro haustum 457
Hecate siue Triuia in Lagenis 181
Heluidij Prisci laudes 516. qui Apolloniæ exulauit 516
Hera & Herthus, terra 560
Hercules Olearius 416
Herennius Senecio 569
Herodiani ambiguus intellectus, 386
Hesternò, Cottidianò, & similia 216
Hibernæ alpes 473
Hiemis modestia 314
Hieroglyphicæ notæ 270
Hieronymus emendatus 298
Hierosolymæ obsessorum numerus 538, 539
Hispania ab Augusto domita 190
Hispaniæ diuisio 194, 470
Hispani ante prælium cantant 542
Hispani in custodia Principum 343. sed ij dimissi 343
in Histriones honos 75
Histrionia verba in præfando 433
Histrionum spectatores exilio puniti 76. præmium 75
Horatio lux data 143, 411
Horatij commentator correctus 426
Horti Cæsaris 234
Horti Luculliani 260
Hostiæ cohors 475
Hostias admouere 118
Hostiæ grauidæ 423
Hostiæ fugientes ominosæ 510
Hostiæ humanæ Gallis Germanisque 549
Humeros exeri quo sine scriptum. 410.

I.

IAc. Ræuardus 93. eius laus 126. & sententia noua 153
Iactare esse iocius 528
Iazates 301
Icelus Galbæ libertus 452
Ignara pro ignota 514
Ignis terreni miraculum 365
Ignis prælatio ante Principem 16. à priscis silentio præterita, 16. vnde is mos Romam 16. & qualis ille ignis 16
Iliensium immunitas 322. à quo primùm data 322
Illustrium virorum opera 135
Imagines damnatorum trahendi vetus institutum 13[illegible]
Imagines in atrio 392
Imagines illustrium in templis curiique 134
Imagines diuinitus missæ supra hominem 375
ob Imagines illatas in Iudæa seditio 4[illegible]8
Imaginis titulus 435
Imagines factæ erant ex argento [illegible] auro 1[illegible]
Imagines Cæsaris an vendi ius sit? 70
Imagines primariæ in Curia ab Augusto collocatæ 1[illegible]
Imbriuini colles 2[illegible]
Immania belli 4[illegible]2
Immensum 5[illegible]
Immunitas mercatorum frumenti, 362
Imperatoris duplex notio 8
Imperatoris nomen soli sibi Aug. sepsuit 89
ni Imperatorij nominis positu discrimen 8, 986
Imperatoris nomen ad solum principem 89. & apud eum vnum auspicia 89
Imperatorum vultus in signis 408
Imperatorum statuæ, perfugium 161. ad eas etiam ingenui confugiebant, 161. hoc prætextu ad calumnias abusi 161. perfugium illud vetitum 161
Imperiorum varietas bellorum caussa 532
Imperium minuebatur ingressu vrbis 138.
Imperij termini ab Augusto 2[illegible] Traianus duxit 1[illegible] hos neglexit [illegible] Constantinus 2[illegible]
varius dies primi Imperij Augusti. 20[illegible]
Impubes nō maturus supplicio 2[illegible]
In Senatu, in equite, id est, inter Senatores, equites 3[illegible]
Incendium Lugdunense 4[illegible]
Increpare periculum 572
Index rerum Augusti quid 26. idem cum reperto lapide 26
Indicium quid 293. ex eo impunitas 293
Inducere animum artibus 4[illegible]
Ingenia temporaria 4[illegible]
Inimicitias denuntiare 1[illegible]9
Inimicitias indicere 1[illegible]9
Inimicitiæ testatæ 1[illegible]9
Insignia ornari, quid fuerit 44. floribus coronata 44. vnguentis perfusa 45
Insignium fulgor 45
Insignia magistratus in luctu posita 134
Insistere, propriè aurigarum 4[illegible]
Insteius Capito [illegible]

 Instito-

Institoria 415
Institoria pars pop. 455
Integra manus, rixæ nota 189
Interdictio honoribus 444
Interior decubitus 262
Interior locus dignissimus 136
Interior maritus, quo sensu 288
Interior sponda 262
Interpretis Arriani lapsus 354
Inuersa signa in luctu 529
Inuisus saltu 459. inuisus eadem, 459
Iordanus quot lacus efficiat? 537
Iornandes correctus 563
Iosephus à Tac. dissentit 255, 320
Iosiæ Merceri coniectura 142
Isichi, gens 357
Isidori error 100
Isidorus correctus 56, 419, 561
Isidorus explicatus 56, 100, 133, 408, 419
Isis litteras inuenit 270
Italiæ quando inducta vastitas? 314, 315
Italiæ populi stipes Hierosolymam congerebant 536
Iterationes seruitutis 351
Iudæa procuratores habuit Syriæ adtributa 324
Iudæi in Sardiniam pulsi 129
Iudæi proles non exponebant aut necabant 536
Iudæorum sub Caio tumultus, propter effigiem in templo coli iussam 319
Alia Iudæorum turba cum Christianis 320
Iudaicæ stipes 536
Iudicium de libro vndecimo 266
Iulia Drusi F. 221, 345
Iuliæ duæ 356
Iulia, Agrippæ filia, non periit ferro aut veneno 139
Iulia, vxor M. Agrippæ 139
Iulia Augustifilia 333
Iuliæ Augustæ ætas 217
Iuliæ impudicitia 61
Iuliana lex de modo possidendi 248
Iuliæ leges 144
Iuliam legem Papia obscurauit 144
Iuliæ legis caput de vi publica 194
Iulia & Papia confusæ 145
Iuliæ legis quæ pœna 211
Iulia lex diuersa à Papia, tempore & re 144
Iulianus gladiatorum dux 511
Iulium templum apud Bouillas, & ludi 103
Iulius Agricola 562
Iulius Cæsar pomœrium auxit 305
Iulius Pollio 341
Iulius Postumus 393
Iulus Antonius 23
Iulius Græcinus 562
Iunia Caluina 300
Iunia stirps in parte explicata 187
Iunius Cilo 302
Iunius Mauricus 508
Iunius Otho, rhetor 182. genus eius dicendi 182
Iunius Rusticus 568
Iupiter Chrysaorus 181
Iura in bonis libertorum pro ratione libertorum 153
Iura libertorum 493
Iuramenta apud signa fieri solita, 403. & plerique solemnes militiæ ritus 463
Iuramenti senatorij initium 199
Iuramenti militaris pars 428
Iuramentum in Principum acta 339
Iuramentum per nomen Augusti, 70. eius religio 70
Iurare per dextram 120
Iuratus Senatus 198. idem mos Græcis 200
Iurisdictio in vrbe apud quosdam equites 326
Iusiurandum in acta Principū 439. exceptis pessimis 439
Iustini diuersa traditio 255
Iustinus explicatus 407, 467
Iustitium in funere 122. mutatio vestis in Iustitio 123
Iustus Catonius 47
Iuuenales ludi, priuati 374
Iuuenales Imperatorum parum diuersi 374
Iuuenalia cur appellata 375
Iuuenalis lectio dubia 33
Iuuenalis explicatus 152, 188. correctus 345, 367, 421, 523
princeps Iuuentutis. 9

K.

KAli 66
Kalendarum religio 225
Kalendis anni vulgo artes delibabant. 206
Kalendis Ianuariis etiam à cæde & pugnâ

pugnâ abſtinebant 226. & ſupplicio 225, 226
Kalendis omnia triſtia ſpretâ 225
etiam à Græcis 226

L.

LABEONIS Iuriſconſulti pater egregius 187
Laberij reſtitutio 128
Labieni libri primi exuſti 205
in Lacibus quibuſdam natare nefas 384
Lacrymæ intutæ ſub tyrannis 243
Læta fauſtaque nomina 51
Lætoria lex 260. di crimen inter eam & Claudij ſcitum 269
Læuini Torrentij coniectura firmata 533
Lampridius correctus 291
Lampridius illuſtratus 346
Lapis falſus 286
Lapſus viri docti 43
Laticlauij, qui dicti? 348
Laticlauij in curiâ 236
Laudantes inimici 567
Laures triumphantium in gremio Iouis 91
Laurus è faſcibus 91
Lauruş interornatus ædium 135
Legati exercituum 102
Legati ſorte lecti 519
Legati exteri in Orcheſtrâ 363
Legatio libera olim ad peregrinandum 303
Legiones in Hiſpania quot? 462. in Ægypto 482
Legionum cognomina ex lapide 486
quæque Legio ſuum Præfectum habuit 43
Legionibus ſingulis ſua principia. 57
Legiones tres ordinariæ in Pannonia 191
Legio vnatricesima 236
Lentulus Coſſus 234
Lentuli diſcreti 215
Lentulus Gætulicus ab Augure diuerſus 214
Lentulorum diuitiæ 215
Lepida conſobrina Claudij 204
Lepida Domitia, ſecunda Appij vxor 333
Lepida Quirinium veneno petiit 142
Lepidi duo, Manius & Marcus 160
Lepidus quis? 368
Lepidi quatuor infauſti 369
Lepidi verum ſtemma ignotum 369
Lepidus tutor liberûm Ptolemæi. 518
Leucophryn inſula 180
Libamenta in focum 411
mos Libandi Ioui ſeruatori 427
Liber & Libera 109
Libera eadem cum Cora 109
Liberalia, ſeu feſtum Vindemiæ 290
alia ab his Liberalia, libera rep. 291
Liberi patris habitus 291
Liberûm trium iuris origo 150. id princeps dabat 156
Liberi tres opus ad plena præmia 150. feminis tributũ etiam id ius 151. peti ſolet à Senatu 151. Ius parentum idem 151. Ius liberorum idem 151. quid tamen propriè ſit 151. ius quatuor Liberorum 151
Liberorum apud Germanos exploratio 356
pro Liberta eſſe, cui bona? 318
Libertas iuſta 351. non iuſta 351
Libertæ conſtantia 425
Liberti interdum binomines 319
Liberti non edebant ludos in vrbe 224
in Libertorum bonis ſucceſſio 102
de Libertate ſeruî cum domino pacto 302
vt Libertinas ducere liceat 145
Liberti prædiuites 495
Libertini iidem cum libertis 145
Libertinorum filij 282
Libertini à militia remoti 283. primùm à Cæſare in Senatum lecti. 284
Libertorum iura 494
Libonis ſtemma obſcurum 92
Librorum horum inſcriptio 5
Libros cremabant ædiles, triumviri, vel prætores 205
Licentia in teſtamentis 396
Licentia & impunitas omnis culpæ in paupere militia 495
Licinius Varro 22
Lictores Auguſtarum 28
Lictorum remotio 511
in Limitibus imperij externus non ſine cuſtode 560
Lingones 475. fuſi 531. eorum multitudo 531
Linus Apollinis filius 270, 271
Lineæ Germanis veſtes 555
Litteræ quot Latinis primò 271
Litteræ per milites commeabant. 209
Litteræ Præſidũ ad Principem 482
Litteræ ad ſigna lectæ 527
Liuia Germanici filia 29

Liuia in nomen Iuliæ & Augustæ 17,18.
Liuia à Claudiô consecrata 228. cultaque nomine Iunonis 228
Liuia sacerdos, & filia adoptione, Augusti 24,29,335
Liuiæ pater adoptatus 227. à Bruto stetit 227
Liuilla, Claudilla 189
Liuiana imitatio 529. ibid.
Liuius correctus 35,36,86,138, 273,306. ibid. 317. illustratus, 386,411,467
Liuius & Varrô diuersi 376
Loca multa à distantiâ appellata 426
Locus superior honestissimus in accubitu 370
Locus suppliciis seruilibus, Sestertium dictus 426. is extra vrbem, & quæ nominis causa 426
Lollia neptis M. Lollij qui sub Augusto 295
Lollius rector C. Cæsaris 172
Londinium nobilissima vrbs 390
Longè clarus 389
Loquendi noua ratio 192. per Tacito crebra 502. prisca 502,522. transmarina 528
Lucani fatum felix 423
Lucani liberum os in principē 204
Lucanus non est auctor Panegyrici 374. ei rei argumenta 374
Lucanus supra Neronem poëta 423. vana æmulatio in illum Neronis 423
Lucar quid 74
Lucaris quis modus 74
Lucar sæpe mutatum 75
Luciliana prædia 292
Luci pro diis 549
in Lucis ferina signa 521
Lucilius Bassus 496
L. Arruntius 135
L. Cassius 247
L. Domitius 65
L. Piso censor 245. eius ætas 245. eius triumphalia è Thraciâ 245. ebrietas eum præfectum fecit 246
L. Silanus Appij F. 332,434
L. Silani incautus amor in sorore, 295. is caput perdidit in sorore 296
L. Telesinus philosophus 436
Lucernæ accensæ inter ornatus ædium 135
L. Vestinus indagatus. 526
Luculli villa 259
Ludi Actiaci 406
Ludi Augustales, & eorum origo 32
Ludi equestres à quibus petiti 381
Ludi gentis Iuliæ apud Bouillas. 103
Ludi Græci 382. Græcis vestibus vsi per eos 382
Ludi Iuuenales 374
Ludi natalitij Augusti 33
Ludi in Palatio 71,225
Ludi sæculares cur variè celebrati ab Aug. & Claudio? 268
Ludos sæculares quindecimuiri curabant 268
Ludi trilingues 382
Ludouici Viuis audax correctio. 285
Ludos curabant Sacerdotes 181. præsertim quattuor collegia 181
Ludorum curator 347
Ludorum editores Prætores 281
Lugduni quot cohortes? 471
Lugdunum colonia Rom. 471
Luizici ex equis diuinant. 550
Lunæ templum vetus 418
Lusius Geta Præf. 290
Lustrale certamen idem cum Quinquennali 433
Luxus feminarum in gemmis 175.

M.

MACER Iurisc. illustratus 389
Maculosi noua significatio 483
Mænianæ Scholæ 166
Magistratus non iudicant 138. accusabant adulteras 211
Magistratus nomen ad curatores viarum 157,158
Magistratus exordio leues caussæ 206
Magnetes duplices 108
Magorum deuotionumq. ritus 118
Maiuma, sacrum annuum Castorum 287
Mamertini 214
Mamertinus correctus 567
Mam. Scaurus 253. libidine infamis 253
Mancipari 94
Mancipes qui dicti 157
Manilius tentatus 115
Manlij Iunios attingunt 187
Manu assentiri 515. in Senatu & exercitu 515
Manumissio duplex 351
Manus Gammata 335
Manus sublatæ pacatū signum 471
Manutij coniectura 532
Maraboduus rex 106. eius regia. 106

Marcella

Marcella M. Agrippæ vxor, & an ex eâ proles 139
Marcelli mortis locus 8. Liuia ei caussa mortis fuit 8. & Augustus 8
Marcellus Cornelius 435
Marita lex eadem quæ Iulia 143
Mariti cum propinquis de vxorum delictis statuebant 110
Mariti antelati in Magistratu 148
Mariti in sorte Prouinciarum antehabiti 149
Maritorum priuilegia 148
in Maritorum numero esse 148
Marius Maturus 508
Martialis flamen ad bellum nõ mittitur 178
Martialis explicatus 148, 414, 429, 491. eius epigramma 183
Martius Macer 490
Mastruca 544
Mathematici quando & quoties pulsi 96. de iis Sc. 96
C. Matius, eques 326. vir doctissimus, & Augusti amicus 326
Matrimonio secundo vbi in Germaniâ nullus locus 556
Matrimonij etymon 287
à Matrimonio liberi nõ arcendi 147
Matrimonium triplex: vsu, farre, & coëmptione 196
Matrimonia sobrinarũ quando cœperint 298. ea vetuit Theodosius 298, alij iterum permiserunt 298
Matris cum filio cœtus 259
Matronæ crinium forma alia à virginibus 176, 544. veteres crines rutilabant, magis auidè posteriores 176, 545. olim in carpentis, 313
Mattiaci e Cattis 64
Mattiacum 63
Mauritania à quo diuisa? 458
Mauricus 568
Maurus refutatus 225
de Maximo historia 12, 13
Maximus Nasoni amicissimus 13
Medica vestis 101
Megalensia quando 135
Memmij coniectura 203
Memnonis miranda effigies 117
Merceri diuinatio 538
Meretrice etiam lecticas posuerunt post Domitiani edictum 128
Meretrices Athenienses quo habitu? 128
Merulæ cædes quando 178
Messalla vir insignis 523
Messallinæ lepidum factum 293
Messallinæ quæ mater? 294
Metia porta eadem cum Esquilina 98
Metus ex duce 47
Metus mutuus inter æquè potentes repagulum 540, 541
Miles in porticibus 465
Miliarium in foro 464
Militares animaduersiones extra castra 47
Milites habitu priuati domos perlustrant 477. qui Frumentarij, 477
Militariter loqui 291
Milites sine coniugibus 385. iura maritorum a Claudio, nuptiarum à Seuero habuerunt 385
Milites per signa iurabant 89
Milites promoti ex donis 60. etiam ex censu 60. togati 466
Minerua Musica 22
Ministri magistratuũ è libertis 351
Minutius correctus 179
Miseni promuntorium infame naufragiis 412. Pallas ibi culta 423
Missio duplex sub Augusto 36
Missio plena, quid? 37. caussa discriminis Missionum 37
Mithridates Armeniæ rex 267. vinctus à Caio 267
Mnester mimus 264
Modestia hiemis 314
Modestia fortitudinis comes 476
Modij lectio proba 576
Mollities quid Latinis 423
Monogamia improbata 147, 148
Monogamiæ honos 129
Montanus poëta 212
Mores externi ad speciem 338
Mors sine arbitro 436
ad Mortem breuis paratus 425
Mos scuto imponendi Principem, 519
Mos Romanus in Antecursoribus 485
Mucianus 479 eius ambitio 518
Mulcare quid 50
Muretus comprobatus 566
Musonius philosophus 399. pulsus Roma 431
Mutare, patiendi significatu 308.

N.

NABALIA vel Naualia 540
Narcissi petulans nequitia 302
Natalis imperij 491
Natali Principis epulum & munera, dat ipse princeps 239
Natalis, quidam impurus 424

Natale stagnum 377
Naues duplici gubernaculo 82
Naues tectæ 321
Naumachia Augusti 370
Nauportum 43
Necessitatis non trita notio 27
Nero an pontifex? 156. an potius augur? 156
Nero inter portas 378. vt quidam volunt bonos 378
Nero petulanter grassatus 348
Nero primus fremit in Christianos. 421
Neronis oratio in argentum incisa. 336
Nero Parthis gratus 454
Neronis prior domus 417
Nero quot statuas è Græcia abstulerit 422
Nero trigarius 421
Neronianum incendium quot dierum 417. de eo variantes sententiæ 417
Nerua Iurisconsultus 251
Nicetes Sacerdos, rhetor 575
Nicostratus athleta 574
Nili ostia bina 116
Nodus in crinibus Germanorũ 559
Nomen Imperatoris in signis 506
Nomina fausta 526
Nominum per fastidiũ mutatio 469
Nouendial sacrum 240
in Numero maritorum esse quid sit 148
Numeri militares 456
in Numero magna varietas 30
Numerus in Suetonio correctus 250
Numerus in Tacito vitiosus 154, 310, 320, 334, 356, 365, 391. dubius 246, 305. falsus 205
Numida alio intellectu 485
Numidia gens 315
Nuptiarum formula & definitio 287
Nuptiales tabulæ 290. iis ruptis, matrimonium soluebatur 290
inter Nuptias veteres nouasq. tempus legitimum 147, 148
Nursia Volsinienſium dea 188.

O.

OBIECTIO à Plinio, dissoluta 39
Obsides in Germaniâ, item Italiâ, puellæ 547
Obultronius Sabinus 465
Occhoris rex 535
Octauia præmium seruorum pro accusationibus 198
Octauia an in AEgyptum relegata. 400
Odiosus orator 575
Odoratus Poppææ rogus 434
Oe quomodo pronunciata 362
Oœnses in Tacito repositi 525
Officia in codicillis à Principe data 345
Olearium tabernæ 416
Oleum in congiario datum 395. Nero primus ad gymnasia dedit 395
Ollius Poppæa pater 359
Onufrij elogium 268. error 164, 508
Operari, ad sacra 86
Opera pro Operariis 141
Operarum ingens numerus 320
Optiones, adminicula Centurionum 398. veteri & posteriori æuo 364
Optio fabricæ, carceris 364
Optio iunctim & tesserarius 364
Opulens casibus 452
Oratores teneri 577
Orbi dimidium capiunt 152. solidum non capiunt 152
Orchestræ confessu sociorum legati honestabantur 363
in Ore agere 507, 580
Ornatus ad prœlium 511
Orosij error 26, 107, 193
Ortalus, cognomen Hortensiorum 102. boni patris mala proles 102. Hortensij nepos 102
Ortygia lucus 179
Osci ludi 194
Oscus sermo 194
Ostentum Neroni factum 268
M. Ostorius 457
Ostorius Sabinus 442
Othonis Frisingensis error 100
Ouatio & triumphus non potest sine imperio 138
Ouidius illustratus 25, 33, 118, 348
Ouidij carmen de nouo Deo 26. eius natalis 370

P.

PACONIVS Agrippini philosophi pater 443
Pacta & testamenta olim in templis 17
Pactio interpositâ personâ alij 394
Pactius Orbitus primipilus aut primipilaris, incôstanter dicitur 402
Pædagogia veterum 429. ad delicias plerumque 430
Pædagogium, præ cœtu, non pro loco 430
Palamedes quot litteras inuenerit 271
Palatinum templum Augusti quis exstruxerit 21
Pallas

Pallas à rationibus Claudii 340
Pallas per infimem adulationem è regibus Arcadiæ 319. seruus antea Antoniæ 319
Pallantis eximij honores 318
Palmerius refutatus 467,485. comprobatus 474,495
Palpelius Hister 308
Paludes militi non adsignatæ 37
Panegyricus scriptor emendatus, 135,165
Pannonij vnde dicti 554
Pantomimorum origo 63
Papia lex valebat ad honores consequendos 110
de lege Papiâ liber excursus 142
Papia quando cœpit 144. caussa nominis 144. caussa ferendi 144
Papia, Senatoria lex 144
Parazonium militare 54
Parentalia nono die 240. cibi solemnes in Parentalibus 240
Pariare quid 340
Parthi venationi addicti 79
Parthorum reges, quatenus ad Romanos pertinent 78
Parthorum mos in victimis & sacris 409
Partim, solitarium 471
Passienus, secundus Agrippinæ maritus 296
alius Passienus pater huius 298
Patibulum à cruce distinctum. 395
Patiendi verbum agendi significatione frequens antiquis 13
Patres maiorum gentium & minorum 285
Patronus cũ libertâ cõtrahens, 146
Patruinus 524
Paulli basilica & porticus 185. quis refecerit 185.
Pausanias culpatus per interpretis culpam 414
Peculio suo se serui liberabant 393
Pecuniæ in templis 17
Pecuniæ militum apud signa 55
Pedibus intectis quid 115
Pedo emendatus 124
Pedo Pompeius 64
Pelamydes vbi natæ, & captæ 328
Pellacia 295
Pelles ad vestem 554
Penina iuga 472,473
Penthilus Arcadiæ rex 213
Peregrinationes vetitæ Senatoribus 303. à Tullo exemplum videtur 304
Persæ multis in rebus Germanizant 557
Persæ Reges suos pro diis colunt. 207
Persæ Soli equum immolant 255. Romani & Mysij Marti 255
Persæ primi crediti virum excidisse 254. siue, vt alij, Semiramis 254
Perſij interpres correctus 411
Petilius Cerialis 390
Petrina ala 264
C. Petronius 437
Petronius procurator 473
Petrus San. Iulianus 169
Petulantia feminæ 468
Pharus Capreis 274
Philippopolis 164. variè dicta 164
Philostrati locus 161. & error 372
Pilatus libertus 434
Phœnix quando in AEgyptum venerit 251
de Phœnice contra Tacitum plerique scriptores 253
Phraatis liberi & nepotes 78
Phraatis nõ frequens 106. prisca 502
Phryxi oraculum 254
Piacularia sacra à Tullo 500,510, 511
Pigliij iudicium 385
Pilæ in aquis, è lapide, vt sublicæ, è ligno 371
Pinciani laus 23
Cn. Piso 105
Piso collega Aug. Tiberioq. in consulatu 105,138
Pisonis pater 461
Plancina 105. virilia munera olim 159
A. Plautius 399
Ti. Plautius 200
Plautius Lateranus 289. eius virilis mors 426
Plauti Rubellij genus 345
Plautus explicatus & emendatus. 98,203,216,242,269,321,393, 528
Plebs Iniqua dominis 11
Plebs iuncta, audax 46
Plebeij Senatores in patres adscripti 285
Plebiscita non in vsu temporibus principum 273
Plinij prosocer 435
Potestas lata præfecti vrbis 393
Plinius correctus & explicatus, 11, 34,39,42,77,95,133,141,150, 155,227,256,344,358,373,376, 347,358,415,422,441,526, eius recepta lectio defensa 91, 527. dissensus aliquis à Tacito, 274,468,514,526,564

Plinius historiam temporum scripsit 346,
Plotius Firmus, præfectus 486
Plutarchi duplex error 459
Plutarchus correctus 13,219,258 347,461,468,486. Tacitum amauit 490
Plutarchi & Taciti multa simillima 484
Pœna damnatorum in x. diem dilata 172. à Theodosio in xxx, 173
Pœna in libertos ab Augusto 350
Pœna militaris 357
Polemo rex, eiusque stirps 113
de Pollione celebris historia 23
Polybij locus vitiosus 52
Pomerium vrbis qui auxerint 305
Pompeius Theophanes 249
Pompeius primus auctor theatri mansuri 380
Pomponij error 30,247
Pomponius Flaccus 118,251
Pomponius poëta 268. eius vitam Plinius scripsit 269
Pons in Rheno 69
Pontifex maximus ad bellum non mittitur 178
Poppæa 264. eius rogus odoratus 434
Portarum ordo, situsq. in castris 68
Porticus Capitolinæ 513
Porticus Liuiæ quâ caussâ facta 24
Possessorum vias reficere 159
Prædia Luciliana 292
Præfecti è prætoriis sub Nerone 353
Præfecti vrbis iurisdictio 350. ordo successioque Præfecti vrbis 244
Præfecturæ potestas & munia 246, 393
Præfectus castrorum quando primùm creatus 43
Præfectus AEgypti supra ceteros ius habuit 324
Præfectus Latinarũ è iuuentute 206
Prægustator viris principibus 331. quando is mos cœpisse videatur 331. traductus est à Persis 331
Præliares dies 478
Præmia maritis, patribusque 148
Præmia patrum multa, etiam veteri rep. 149. auxit ea Augustus 149
Præmia πολυπαιδίας 143, 149, 150
Præmium accusatoribus quando datum; seruis pro accusatione octaua 198, 253
Præmium pecuniarium in missione 40. emeritum ea ipsa pecunia, 40.
Præruptus animo 435
Prætextæ vsus in sacris 86
Prætor qui de falso cognoscit 393
Prætoria 220
Prætorũ origo & progressus 29,30
Prætores sub Cæsare quot 30. & quot sub Augusto 30. varietas in numero prætorum 30
Prætorum numerum auget Sulla 30 sub Claudio quis 31
Prætores & consules curru vecti in Circo 33,34. toga picta Præt. per ludos 33
Prætoria & ordinaria porta, eædem 67
Prætoriæ cohortes sparsim habitæ 189. castra earum quâ parte vrbis 189. stipendium 41
Princeps iuuentutis 9
Princeps nõ ipse ad omnia bella 171
Principes populum adorare soliti. 433,434
Principes, principum interfectores quare tollunt 467
Principis nomen & origo 6
Principatus olim insignia 16
Principi semper xij. fasces 339
Principia castrorum sacra; 469
Principis quæstor orationes Cæsaris recitabat 442
Principium pro principatu positũ 6
Principium, in Suetonio 433
Principum orationes in æs incisæ. 336. Neronis in argentum 336
Principum filiis propria mensa 341
Proconsules & legati qui propriè 73
Proconsulare Imperiũ durius Præsidiali 73
Proconsules, proprætores, legatos nefas amplecti 412. nec ad ædes eorum statim ingressus 412
C. Proculeius 209
Procuratores Cæsaris 323. prouinciæ minores iis solis rectæ 323
Procuratores fisci 108
Procuratores initio non aliud quàm rationales 326
Prodigia ante euersam coloniã 390
Prœlium inituri cantant 217, 542
verbi Profligare significatio contra Agellium 479
Promagister vicesimæ 356
Propertius illustratus 143. correctus 176, 196, 223
Prouinciarum diuisio facta primo die imperij Augusti 20
Prouincia vetus 64
Prouinciæ publicæ siue populi 336
Ptolemæus Africæ rex 201
Publicum, quid 361
quorum bona Publicari solita 252

Publi-

Publicationem primus Cæsar induxit 252
Puellæ pro obsidibus 547
Pueri ad cercos relati 133
Pueri nostri quos paigios vocamus oriundi à pædagogiis 430
Pugnæ signum vexillum proponere 56. 404. [illegible] forma fuit 56
Puniceus color in titulis librorum. 270
Puteolanæ moles 371
Puteoli quando deducta 384
Puticuli 99
Pyrrhica saltatio 292
Pythœi lectio bona 572,575.

Q.

QUADRAGESIMAE vectigal sub Theodosio & Arcadio 361
Quadruplatores vnde dicti 197
Quæstiones perpetuæ, quando 30
Quæstoria munera 276,336
Quæstores primi quando? 276,277
Quæstor Principis 442
Quæstor consulis supplicij exactor 444
Quæstoria & decumana porta eadem 67
Quæstorum prouinciæ 202
Quæsturæ ætas certa fuit 155
Quarta, præmium in crimine maiestatis 197. vulgare præmium accusatorum 198. item repetundarum 197
Quartadecima legio amota 504
Quatuoruiri olim vias curabant 158
Quinctiliani similis locus 201
Quinctilianus emendatus 433,523
Quinctilius Varus 223
Quindecimuiri sæculares ludos curabant 268
Quinquagesimæ vectigal 355.361
Quinquagesimus annus immunis à militia 35
Quinquatrus 369
Quinquennale certamen Neapoli, 380. etiam in [illegible] 580
Quintana, nulla porta 67
Quintana via 67
Q. Haterius 177,221. eius senium 221
Quirinalis flamen ad bellum non mittitur 178
Quirinius consul 171
Quiritium compositæ modulatæque voces 434

R.

RAMI felices 516
Rationem constare quid 14
Ræuardi laus 126. sententia proba 153
Reditus duplices in quibusdam prouinciis 325
Refragium 371
Reges Regum mortem vlciscuntur 467
Regiones Italiæ 515
Registra publica 231
Reip. tres partes 27
Relationis ius soli consules habent, aut iis absentibus prætor 405
Relationum verba 405
Relegatio olim frequens 360. ad certum opidum 360
Remittere & permittere contraria 19
Remitto pro Permitto 19.20
in Renuntiando militiæ mos 13
Repetundarum criminis quæ pœna. 388
dicere Repudium, pro repudiare 140
Res Romana Tacito pro Imperio. 177,204
Res secundæ, aduersæ 461
Rhamses Ægypti rex 116
Rhascuporis rex 117
Rhenani errores 165. 432,458,487, 510,530. lectiones eius confirmatæ 462,508,523
Rhenani laus 508
Rheni etymon 556
Rhenus [illegible] 556
Rhodiis libertas reddita 322
Rigodulum 532
Robur in carcere 203
de Robore præcipitari 203
Rodolphi lectiones 434,458,503, 504,513. ibid. 515,523. ibid. 574, 577,578,579,580. acumen 400, 425
Rodolphus librum pleniorem habuit 580
Romanorum origo à Samothrace. 112
Roma olim non ad normam 416
Romæ nouæ plures insulæ quàm domus 420
Romæ templum quâ parte vrbis 219
Roscia lex, tantùm de theatris 412
Rubellius Blandus 251
Rubellij Plauti genus 344,345
Rubellius Plautus alius 399
Rubor timendus 569
Rudibus dimicare 579
in Rufo sollicitata scriptio 379
Rufus Crispinus 359
Ruminalis ficus 365

Rusticus

Rusticus Arulenus 568, 569
Rutilij versus super Lepidis 369
Rutilius Rufus historicus 561
Rutilum in comis colorem Germani amabant 544. inuectiam veteres Romanæ matronæ 545.

S.

SABINVS præfectus vrbis & prætorij 493
T. Sabinus 224
Sabrina fluuius 309
Sacerdotes Claudiani 390
Sacerdotes coronati in sacris 25
Sacerdotes curabant ludos 781
Sacerdotes vota concipiebant pro salute principum 440
Sacra externa repressa 128
Sacramentum militum sub principibus 427
Sænia lex 285
Sagina Vitellij 495
Saginans eloquentia 574
Salis parandi ratio in Germaniâ & Galliis 364
Salonini cognomen vnde 186
Sallustiana imitatio 38, 139, 171, 209, 521, 537, 592
Sallustius auricus Augusti 14
Sallustius illustratus 316
Saluiani locus adsimilis 566
Saluius Cocceianus 487
Samothracia quæ 111
Sami tres 111
Sanctitas templi Dianæ 179
Sanguinare 574
Sanguinis gustus ad sacra 315, 316
Sanquinius Maximus 238
Sardes terræ motu concussæ 107
Sardinia an populi 415
de Sarisbariensi siue Salisberiensi iudicium 327
Satrius Secundus 204
Saturnale ludicrum in creando rege 340
Saturni ædes 464
Saufeius Trogus 293
Saxonum etymon 546
Scauri locus correctus 183
Scaurus scriptit orationes 561
Scena scholasticorum 579
Scena temporaria 381
Scipionis siue sceptri mittêdi quàm vetus mos 201
Scitum, generale nomen 273
Scholiastæ Iuuenalis error 11, 297. incuria 300. is corrigitur 397, 423, 444, 483, 512. iure laudatus. 445
Scholiastes Persij correctus 393
Scorta prostabant nudis corporibus 416
Scribarum ordo 350
Scribonij fratres 525
Scrutatores in aulâ 276
Scuta & arma versa in luctu à transfugis 131. 131
Scuto imponendi Principem mos 519
Scutum præferri solitum in Campi-curfionibus 112
Secundus Carinas declamator 422
Sedendi in Circo ratio 412
Sedere in cruce 390
Sedes in theatris 125
Sedes vulgaris in curiâ, quid 192
Segestani à Troianis orti 214
Segimundus, olim; hodie Segismundus 64
Sellarij, qui 234
Sellæ consulum sublimes 192. eædem celatæ 192
Seiani filia quando desponsa Druso Claudij filio 157, 191
Sejanus adoptionis nomen habuit. 187
Semnones Sueuorum populi 559
Sempronius centurio prætorij 466
Sempronius Gracchus 62
Senatores non lædendi 524
à Senatu sæpe ad Principem appellatum 387
Senatoria ætas 156
Senatoribus ius fuit quod vellent pro sententia dicere 405
Senatus sæpe consulta referebat ad Principem 349. in Palatium vocatus 337
Sc. ad ærarium deferri solita 173. nec rata nisi delata 173
Sc. de securitate dominorum 356
Sc. de tormentis seruorum 94
Seneca pater restitutus 21, 159. eiusdem fortasse error 10
Seneca correctus & explicatus 7. ibid. 14, 22, 23, 62, 92, 135, 134, 140, 172, 205, 207, 220, 221, 232, 245, 254, 296, 299, 342, 347, 561, 572, 622, 628, 645
Seneca ab adulando auersus 427. eius exsilium 301. eius frugalitas 422. oratio 372. vxor nobilis 427
Senecæ & Taciti pugna 253, 296
Senecio quis? 424
ad Sepulcra epulæ 241
Sepulturâ qui prohibiti 254
Serjcum quid 100. vestes è serico pellucidæ,

pellucidæ, item è bombyce 100, 101
Serica quando Romæ 101
Serrati nummi 545,546
Serui auditi in dominos 454
Serui pactio cum domino 393
Serui publici agnominati à magistratibus 97
Seruij fragmentum 196
Serui recentiores in vili pretio 506
Seruilij iudiciaria lex 326
Seruorum immanis numerus Romanis & Græcis 174. quinque millia vni homini, 174. imò viginti millia 174
Seuerissimus centurio 475
Seueri Sulpitij falsa scriptio 491
Seuerus imminuit Papias leges & abrogauit 154. & Constantinus Theodosiusque 154
Seuiri viarum 158
Sex. Africani stirps 344
Sex. Marij opes 250
Sextius Paconianus 238
Sex. Pompeius 136. Valerij Maximi amicus 136. Proconsul Asiæ 136
Sicilia & Gallia Narbonensis à Senatoribus sine commeatu adiri poterant 304
Sido rex 308
Sidonius explicatus 495,540. correctus 495
Signa Romana 407. titulus in signis & coronæ 407. inuersa in luctu 529
Signa cohortium 407
Signa incompta quid & quando 45
Signa in lucis 5.1
Signorum adoratio 89
Signum militiæ à Tribunis datum militi 334. tribunis à duce aut ab Imperatore 334
Sigonij lectio reiecta 257
M. Silani duo 332
Silani incautus amor 295
Silanorum aliquot collectio 332
C. Silanus 332
M. Silanus casus 524
Silanus ab Augusto deductus 333
Silanianum Sc. 394
Silanus Creticus 105
Silicernium 241
Silius Italicus emendatus 245,329 illustratus 491,52[illegible]
Silius legatus damnatus à Tiberio 292
Silures populi 389
Sinuessanæ aquæ 474
Sinus vox fraudandi, subtrahendi, occulendi 494
Siraci populi 362
Sirpicus cur dictus 44
Sistentare pro ostentare 40[illegible]
Smyrnam quis condiderit 218
Soæmus rex 304,338
Sobrina propior, quæ? 3[illegible]
Sobrini Tacito pro Consobrinis 299
Societas apud potentiores seruitus 518
Socrates à Tacito laudatus 242
Sodales Augustales 62
Sodales Titij 62
Solem adorant pleræq. gentes 505
Sol mergi putabatur 560
Solemnia idem quod vota 441
Solidum capere 152
Solinus correctus 109
Solis templum in Circo 432
Solitaurilia quæ 528
Solymi Homero celebrati 534,535
Sonor, oris 392
Sophonius Tigellinus 396
Sororum filias ducere patruis non licuit 299
Sosibius Grammaticus 260
Spargere flores in aliquem, honoris 400. aut iacere coronas 400
Sparteoli 512
Spartianus correctus 87
Spectare promiscue licitum in vulgi veste 413
Spectatores histrionum exilio puniti 76
Speculatores 462. arma eorum 463 iidem qui Scultatores posteà, 463
Speculatorum loco interdum milites 477
Speculatorum tesserarius siue tesserarius Speculator 463
Specus subterranei Germanorum 553
Spei templum 109
Splendida femina 488
Sponsa in mariti gremio 288
Sponsalibus data lex 146
Sponsalibus quando locus 146
Stagnum nauale 377
Statij locus emaculatus 132,[illegible] explicatus 73,[illegible]
Statuæ deorum sessiles 409
Statuæ hominum deo cuipiam dicari solitæ 181
Statuæ pro triumpho 201
Statuæ velabantur 194
Statuarum quarundam iuseximinum 161
Statuarum capitis permutatio 72

Stipendia

Stipendia Augustus definiit 36
Stipendia equestria quæ 36
Stipendij Græcanici modus 39
Stipendiorum quot anni 35. & quando videantur cœpisse 35
de Stipendiorum vero numero 34
Stipendium Prætorianum 41
Stipes ad ludos, diis positæ, & ad capita fontium iactæ 377, 378
in Stoicos quæ torquentur 486
Strabo correctus 64, 78, 106. vanus 535, 536 malè versus 460. eius scriptio in quod tempus 480
Strabo in AEgyptum iuit 116. quando desierit scribere 207. diuersus à Tacito 112, 180
Stratonicea à Parthis obsessa 180
Stubarum origo 553
Studiosi auspicabantur Vulcanalibus 207
Studiorum finis 516
Stupra quomodo olim vindicata 126. permissa propemodum libertinis 127 etiam matronis, si professæ; quæ habitum matronalem deponebant & lecticam 127
professio apud AEdiles 127
Sublaceum 383
Sublacensis villa 383
Substillus 220
Suetonij à Tacito dissensus 13, 72 176, 220, 250, 321, 330, 388, 487
Suetonij locus desperatus 137. obliuio 138 incauta assertio 181 209 error 214, 416, 531
Suetonius correctus & explicatus 10, 18, 26, 29, 13, 32, 40, 45, 74 109, 114, 141, 146, 147, 148, 157 158, 163, 177, 181, 207, 209 219, 220, 227, 248, 250, 257 262, 277, 288, 294, 300, 304 306, 321, 335, 351, 367, 369, 376 383, 396, 415, 416, 451, 459, 488, 511, 566
Suetonius Paullinus 483
Sueui apud Tacitum qui? 453
Sueui & Sugambri in Galliam traducti, posteà Burgundiones dicti 90, 91
Suidæ obscurior nota 33, 304 error 399. is emendatus 63
Suillius 204, 358.
Sullæ dictum 512 eius factum 532
Sulpicius Camerinus 362
Sulpicij, Pœtici cognominati 362
Sumptuaria lex Augusti 173
Suouetaurilia 527
Supplicium numquam dia festo 225 226 idem seruatum à Græcis 226
Supplicium moris maiorum 396
Symmachus correctus 576
Synesij dictum 279
Syriæ mos, orientem Solem salutare. 505

T.

TABERNAE oleariorum 416
Tabularium 231
Tabularum obsignatio in testamento 392
Taciti scripta ad Visurgim reperta 86 prænomen quod 5
callidum sed impium dictum 455
sententia compar Thucydidææ 138. 204 error 163, 164, 191, 192, 305, 312, 333 in eo defectus 232, 233, 260, 320, 480, 492, 520, 547, 548, 565
Tacito aduersantur plerique scriptores, de Phœnice 251
Tacitus à se dissidet 62, 311, 416 418 420
Tacitus Epicureus 573
Senecæ amicus 343 à Vespasiano Senator factus 451 scripsit post Neruam 451
Talo creabatur rex ludicrus 341
Tanfanæ templum 61
Tarentinum fœdus 21
Tarpeium saxum 97
Taurina ala 472 vel Tauriana 501
Tegere aduersum aliquem 224
Templum Claudij 390
Templum Hierosolymæ 538
Templum Lunæ vetus 418
Templum Palatinum Augusti quis exstruxerit 25
Templa Romæ & Augusto 207, 208
Templum Romæ & Veneris 219
Templum Solis in Circo 432
Templum Spei 109
Tenere dicere 577
Tepor in oratione 576
Termissium opidum siue Termes 216
Tertullianus correctus & illustratus 76, 253, 367, 380, 441
Tertullinus 435
Terræmotus magnus 107
Tesseræ dandæ ratio 334. cur sic dicta 334
Tessera duplex 335
Testamenta olim in templis 17
Testamenta eorum rata qui se interfecerant 252
Testamentorum licentia 257, 3[illegible]
Teutoburgiensis saltus 65
Theatrales operæ 34
Theatri mansuri primus auctor Pompeius 380

Thea-

Theatrum Græcis pro Curiâ 491
Thelebox, pro Capreis 223. eas Augustus emerat 223
Theophrasti error 537
Thesei asylum 160
Thori Germanorum 556
Thraces nomina 216 liberi erat 216
Thracium bellum 329
Thrasea Pætus 438, 439
Thrasullus 250
Thucydidæa imitatio 138, 204
Thyrsus 291
Tib. Alexander 407, 457
Tiberii ætas 259
Tiberina fossa 77
Tiberis non nisi præsagio inundat. 478
Tiberis curatores 77
Tiberius periurij reus 31. fixus in Augusti vestigiis 208
Tibullus explicatus 16, 192, 411
Tinnitus æris in defectu Lunæ 46
Tirocinii dies solemnis 156
Titi laus 534
Titurius 344
Toga picta Prætoribus per ludos 33
Toga virilis quando data 312
Togata cohors 466
Torquata, Vestalis 184
Trabea lætitiæ, non luctus 132. ordinem distinguit 132
Trabeæ equitum propriæ 132
Traianus auxit Imperium 117
Transalpinorum quidam ciuitate donati 277, 278
Transfugæ pariter vertebant vexilla & scuta 131
Trebellienus Rufus 252
Tribunalis cespititij occultior mos 42
Tribunalis erectio quid signet 42. solius Imp. id est 42
Tribuniciæ potestatis inuentor Augustus 177. aliter Dio 177
Tribuni militum ipsi puniunt: sed plerumque speculatores 428
Tribunorum locus melior in spectaculis 436
Tributi Ægyptiaci modus 247
Trium in Laginis 181
Triumphale nomen 195
Triumphus & ouatio non potest sine imperio 138
Triumuiri similes vndecimuiris Græcorum 233
Turnebi sententia comprobata 105 refutata 507
Turranius Præfectus Annonæ, post Augustum 15
Tuscus vicus 222, vnde dictus 222
Tyranni mores 517
Tyrrhenus in Italiam 218.

V.

VACATIONES militares 467
Vada apud Tacitum 518
Vagare gaudio 460
Vahalis fluuius 540
Val. Potitus 276
Valerij Maximi à Tacito & Liuio dissensus 510. vocula ei addita è libro 286
Vannianum regnum 308
Varro explicatus 96 & correct. 99
Varronis lectio firmata 111
Vasa lustralia 527
Vastitas quando illata Italiæ 314
Vatinius sutor 414
Vbij Germanicæ originis non erubescunt 558
Vectigalia aliquot procos. colligebat in vsum plebis 325. Theodosius in suum fiscum retulit 325
Vectius Valens adulter 289
Vedius Pollio 73
Vegetius emendatus 43
Vela cubicularia 337. leuari solita venienti 337
Velo leuato cognoscere 337
Velaria 337
Velitationes doctorum 508, 567
Velleda virgo 530, 549
Velleius correctus 335. Tacito conciliatus 10, 23
Velleius de quo Tacitus. an historicus 164. dicemus in eius prænomine 164
Velum inter mortuum interiectum 193. qua gratia 193
Verania Pisonis vxor 468
Verba, occultâ patiendi significatione 309
Vergens dominatio, vt vergens ætas 228
Verginius Rufus, rhetor 431
Versus indicatus quem Tiberius adspexit 217
Verranij ridicula sententia 78, 152, 180, 194, 257, 415. error 4, 3, ... lectio proba 516
Vesalia opidū Aliso priscis di... 84
Vespasianus sordidus 493
Vespasianorum imperium felix & infelix 479
Vesperare 425
Vestales in carpento vehūtur 313
Vestales in theatro vbi sedebant 107

Vestes

Vestes pellucidæ ad viros abierunt 175

Vestis Germanorum 554. Mastruca 554

Vestis feminarum in luctu quæ 120. nigra vt multi asserunt 120. alba vt alij 121

Vestricius Spurinna 482

à Vesuuio clades 454

Veterani qui propriè dicti 36. 381

Veterani iidem cum exauctoratis. 37. Emeriti etiam dicti & Vexillarij 37

Veteres per se, pro Curiis veteribus 306

Vettius Bolanus 401, 564, 565

ad Vexillum retineri 36, 37

Vexillum in tabernaculo ducis 56. tunicæ formâ 56

Vexillum proponere est signum pugnæ 56

Viatorum sessio in theatro 436

Vibius Auitus 363

Vicesima hereditatium 355

Vicesimarium aurum 354

Vicesima vectigal vetus, in libertis 354

Vicesima quinta vectigal in seruis venalibus 355. etiam quinquagesima 355

Vicetia municipium 501

Vienna inter Romanas colonias. 472

Vigiles è libertis 351

Vigilum cohortes nullo aut vili loco 195. quando institutæ 512. earum præfecti 326

Vigintiuiratus capessendi necessitas 155. qui sint xx.viri 155

Villa Cæsaris in Baiano 372

Villa Luculli 259

Villæ in.a deorum nominibus 224

Villæ ad speluncas 220. Prætoria dictæ 220

Vinidemiæ festum 290. siue Liberalia 290

Vinia gens 451

T. Vinius aus proscriptus 468

Vinicianus Pollio 244

M. V[illegible] 248

Viocuri, id est, qui vias curant 158

Vipsania vxor Asinij Galli 186

Vipstanus Messalla 501

Vipsanus incerta 365

Virilitas incerta 238

Visellius Varro 165

Vitæ ratio duplex priscis 266

Vitellij impudicum os 263

Vitellius insignis adulator 254

inter Vitellij & Othonis imperium interuallum exiguum 474

Lud. Viuis audax correctio 285

Vlixes in Germaniâ num fuerit 543

Vlpiani error aut scripturæ vitium 351, 352. dissidium inter eum & Cornelium 198

Vlpianus correctus 97

Vltimus, supremus 458

ex Vmbris virorum equorumque fraus & error 504

Vnaetuicesima legio 471

Vnciarium fœnus 249

Vndeunde, Latinis quid 474

Vnguentarium 509

Vocandi ius tribunis non est 352

Vogesus mons 472

Volentia pro rata 510

Volesus Messalla 183. eius insignis crudelitas 183

Voluptates inter Romanas artes ad imperium firmandum 530

Volusij diuitiæ 398

Volusius Saturninus 353

Vortumnus deus Etruriæ 223

Vota annua 197

Votieni pœna quæ 210

Votorum quis dies 440

Vulgus religiosum & credulum in metu 477. inuidum natura 482. sequitur magis quàm ducit 470. deuictu sollicitum 523

Vsuræ sublatæ 249

Vxor in manu viri 109

Vxores non comitabantur viros in prouincias 159. mutatum id sub Augusto 159

Vxores in conuiuiis ritu Rom. 262 iacebant in sinu maritorum 262

Vxoris vox antiquitus non expressa 523

Vxorium æs 143

X.

X Litera non necessaria 272

Xenophontæa imitatio 06

Xylandri lapsus 125, 145, 182, 244

Y.

Y Psili & diphthongi œ non absimilis pronunciandi ratio 362.

Υγιαίνειν quid 12

Z.

Zonaras correctus 189, 191. 445.

FINIS.

BIBLIOTECA ROMA VITTORIO EMANUELE